Andreas Portilia, from Reggio (fifth press), 1480.

896 PLINIVS (CAIVS). *Fol.* 1 *bl.*, *fol.* 2*a*: ℭ Caivs Plynivs Marco Svo Salvtem. *Fol.* 3*a*: ℭ Caii Plynii Secvndi Natvralis Hystoriae Liber Primvs. | Caivs Plynius Secvndvs Novocomensis. T. Vespasiano Svo Salvtem. ℭ Praefatio. *Fol.* 4*a*, 1-4: Svmmatim Haec Insvnt Libris Singvlis. *Fol.* 15*a*: Caii Plynii Secvndi Natvralis Hystoriae Liber Secvndus. *Fol.* 264*b*: Caii Plynii Secvndi Naturalis hystoriae Liber tricesimus septimus & ultimus Finit. | Parmae impressus opera & impēsa Andreae Portiliae Anno Natiuitatis Domini. M. | CCCC.LXXXI. Octauo idus iulii. Regnāte Illustrissimo principe Ioanne Galeazo | Maria Duce Mediolani. *Fol.* 265*a*: Correctiones. . . . *Fol.* 266*b*, *bl.* *Fol.* 267*a*. ℭ C. Plynii Secvndi Registrvm . . . *Fol.* 267*b*, *bl.* *Fol.* 268, *bl.* *Folio*, *Rom. char.*, 1 *bl. l.* + 266 *ll.* + 1 *bl. l.* = 268 *ll. with sign.*, 58-59 lines. *Fol.* 15*a illuminated border & fine illuminated initials throughout text, incl. fine portrait in gold and colours of Plinius. Good copy, but the bl. ll. at the beginning and end missing; old calf.* *Parma*, 1481. £6 6s.

312.

PLINY

Andreas Portilia [5th press]. Parma. 8 July, 1481.

Folio; sigs. a^8 b^6 c–e^8 f^6 g–h^8 i–l^6 m–y^8 z^6 $\&^4$ A–F^8 G^6 aa–dd^8 ee^6; 268 leaves (first and last blank); 2 cols. in table (bk. i), 3 in registrum; 58–60 lines; roman characters; {Parma, press v, type 4}; no foliation; capital spaces with guide-letters.

2ª; CAIVS PLYNIVS MARCO SVO SALVTEM. || [&c.] 3ª; CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER PRIMVS. || CAIVS PLYNIVS SECVNDVS NOVOCOMENSIS. T. VESPASIANO SVO || SALVTEM. || PRAEFATIO. || 4ª, l. 4; SVMMATIM HAEC INSVNT LIBRIS SINGVLIS. || 264ᵇ [Colophon]; Caii Plynii Secundi Naturalis hystoriæ Liber tricesimus septimus & ultimus Finit. || Parmæ impressus opera & impēsa Andreæ Portiliæ Anno Natiuitatis Domini. M.||CCCC.LXXXI. Octauo idus iulii. Regnāte Illustrissimo principe Ioanne Galeazo || Maria Duce Mediolani. [foll. by Latin poem of 10 lines.] 265ª–266ª; CORRECTIONES. || 267ª; C. PLYNII SECVNDI REGISTRVM ||

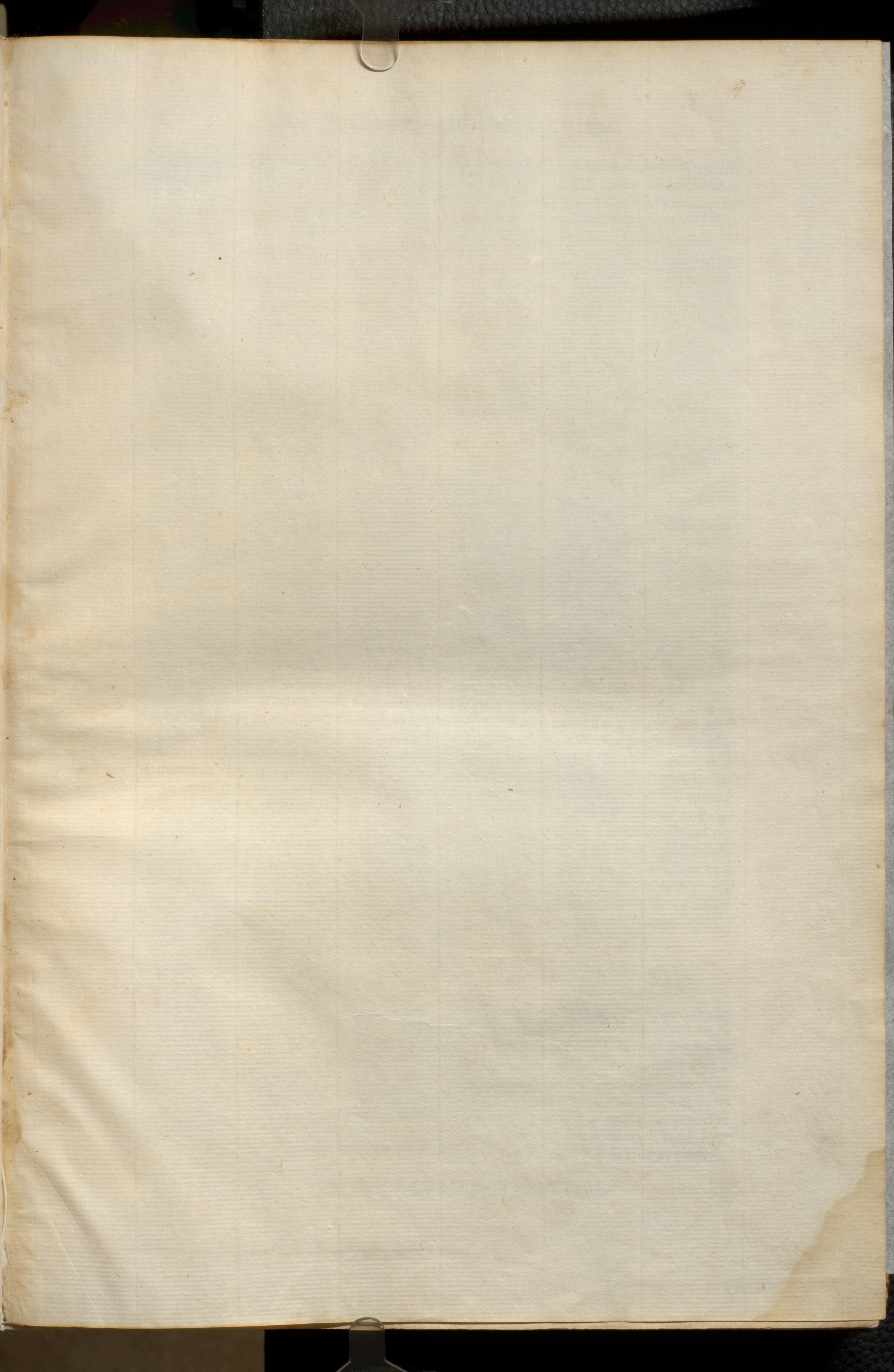
Hain-C. *13094. Proctor 6851. B. M. Bodl.

First and last leaves wanting. Large initial letters at beginning of bks. illuminated in gold and colours, some with illustrs. from nature; capitals and paragraph-marks inserted in blue and red.

Leaf 15 has been lengthened and has an illuminated border, with portr. of Pliny in the initial M.

The large illuminated initial L on leaf 3ª is damaged, damaging also leaf 2ᵇ.

Numerous MS. additions; several leaves repaired; damp-stains.

¶ CAIVS PLYNIVS MARCO SVO SALVTEM.

PErgratum est mihi ꝙ tā diligenter libros auūculi mei lectitas: ut habere oēs uelis: quæ rasq; q̄ sint oēs. Fungar indicis ptibus. Atq; ēt quo sint ordine scripti: notū tibi faciā. Est.n.hæc quoq; studiosis nō iniucunda cognitio. De Iaculatione equestri unus. Hūc cū præfectus alæ militaret: pari ingenio curaq; cōposuit. De uita Pōponii Secūdi duo: a quo singulariter amatus hoc memoriæ amici quasi debitū munus exoluit. Bellorꝫ germaniæ xx. quibus omnia q̄ cū germanis gessimus bella collegit. Inchoauit cū in germania militaret: sōnio monitus. Astitit.n.ei qescēti Drusi Neronis effigies: q̄ germaniæ latissime uictor ibi periit. Cōmendabat memoriā suā: orabatq; ut se ab iniuria obliuionis assereret. Studiosi tres: quos in sex uolumina pp āplitudinē diuisit: qbus oratorē ab incunabulis instituit & pfecit. Dubii s̄monis octo scripsit sub Nerone nouissimis annis: cū ōe genus studiorꝫ paulo liberius & erectius piculosū ꝫ seruitus fecisset. A fine Aufidi Bassi xxxi. Naturæ hystoriarꝫ xxxvii. opus diffusū eruditū: nec minus uariū q̄ ipsa natura. Miraris ꝙ tot uolumina multaq; in his tā scrupulosa hō occupatus absoluerit? Magis miraberis: si scieris illū aliquādiu cās actitasse. Decesisse āno sexto & qnquagesimo. Mediū tpūs distētū impeditūq; qua officiis maximis: qua amicitia principū egisse. Sꝫ erat acre ingeniū: incredibile studiū: sūma uigilātia. Lucubrare a uulcanalibus incipiebat: nō auspicādi cā: sꝫ studēdi statim a nocte multa. Hyeme uero ab hora septima: uel cū tardissime octaua: sæpe sexta. Erat sane sōni parcissimi. Nōnunq; ēt inter ipa studia instātis & differētis. Añ lucē ibat ad Vespasianū imꝑatorē. Nā ille quoq; noctibus utebat̃. Inde ad dlegatū sibi officiū. Reuersus domū qđ reliquū tēporis studiis reddebat. Post cibū sæpe quē interdiu leuē & facilē ueterꝫ more sumebat: æstate si qđ ocii iacebat in sole. Liber legebat̃ anotabat: excerpebatq;. Nihil.n.unq̄ legit: qđ nō excerperet. Dicer̃ ēt solebat nullū eē librꝫ tā malū: ut ñ aliqua pte ꝓdesset. Post solē plerūq; frigida aqua lauabat̃. Deinde gustabat: dormiebatq; minimū. Mox quasi alio die studebat in cœnæ tpūs. Sup hāc liber legebat̃: ānotabat̃ & qdē cursim. Memini quēdā ex amicis cū lector quædā ꝓnūtiasset perperā reuocasse: & repeti coegisse. Huic auūculū meū dixisse: intellexeras? Nēpe cū ille ānuisset: Cur ergo ṙuocabas? Decē āplius uersus hac tua interpellatiōe ꝑdidimus. Tanta erat parsimonia tēporis. Surgebat æstate a luce. Cœna hyeme intra primā noctis: & tāq̄ aliqua lege cogēte. Hæc inter medios labores urbisq; fremitū. In secessu solū balinei tpūs studiis eximebat̃. Cū dico balinei de interioribus loquor. Nā dū distringit̃: tergit̃q; audiebat aliqđ: aut dictabat. In itinere quasi solut⁹ cæteris curis: huic uni uacabat. Ad latus notari⁹ cū libro & pugillaribus: cuius manus hyeme manicis muniebat̃: ut ne cæli qdē aspitas ullū studiis tpūs eriperet. Qua ex cā romæ quoq; sella uehebat̃. Repeto me correptū ab eo cū ābularē. Poteras inqt has horas ñ ꝑdere. Nā perir̃ ōe tpūs arbitrabat̃: qđ studiis nō imptiret̃. Hac intentione tot ista uolumina ꝑegit: electorūq; cōmētarios. clx. mihi reliqt. Opistographos qdē minutissimis scriptos. Qua rōne multiplicat̃ hic numerus. Referebat ipse potuisse se cū ꝓcuraret uēdere in hispania hos cōmētarios Lartio Licinio. cccc. milibus nūmū: & tūc aliquāto pauciores erāt. Nōne uidet̃ tibi recordāti quantū legerit: q̄tū scripserit: nec in officiis ullis: nec in amicitia principū fuisse? Rursus cū audis qđ officiorꝫ studiis laboris impēderit: nec scripsisse satis: nec legisse? Quid ē.n. qđ nō ille aut occupationes impedire: aut hæc instātia nō possit efficere? Itaq; soleo ridere cū me qdā studiosū uocant: q̄ si cōparer illi: sim desidiosissimus. Ego aūt tm̄ quē partim publica: ꝑtim officia amicorꝫ distringūt. Quis ex istis q̄ tota uita lr̄is assidēt collatus illi nō quasi sōno & inertiæ deditus erubescat? Extēdi epistolā cū hoc solū qđ reqrebas scribere destinassē: quos scilicet libros reliqsset. Cōfido hæc tñ quoq; tibi nō minus grata q̄ ipsos libros futura: quæ te nō tm̄ ad legēdos eos: uerꝫ ēt ad simile aliqđ elaborandū p̄nt æmulationis stimulis excitare. Vale.

¶ SVETONII TRANQVILLI IN LIBRO DE VIRIS ILLVSTRIBVS.

PLynius Secūdus Nouocomēsis equestribus militiis industriæ functus ꝓcurationes quoq; splēdidissimas atq; cōtinuas sūma integritate administrauit. Et tñ liberalibus studiis tantā operā dedit: ut nō temere qs plura in ocio scripserit. Itaq; bella omnia quæ unq̄ cū germanis gesta sunt. xx. uoluminibus cōpræhendit. Itē naturalis hystoriæ. xxxvii. libros absoluit. Periit clade cāpaniæ. Nā cū missenēsi classi præesset: & flagrante uesuuio ad explorādas ꝓprius cās liburnitias prætēdisset: neq; aduersantibus uētis remeare posset: ui pulueris ac fauille oppssus est. Vel ut qdā existimāt a seruo suo occisus: quē deficiēs æstu ut necē sibi maturaret orauerat. Hic in his libris. xx. milia rerꝫ dignarꝫ ex lectione uoluminū circiter duū miliū cōplexus ē. Primus aūt liber quasi index. xxxvi. librorꝫ seqntiū cōsumatiōeꝫ toti⁹ opis: & spēs cōtinet titulorꝫ.

¶ CAIVS PLYNIVS TACITO SVO SALVTEM.

P Etis ut tibi auunculi mei exitũ ſcribã: quo uerius tradere poſteris poſſis. Gratias ago. Nã uideo morti eiꝰ ſi celebreẽ a te immortalẽ gloriã eẽ ꝓpoſitã. Quãuis.n.pulcherrimarꝫ clade terrarꝫ: ut populi ut urbes memorabili caſu quaſi ſẽp uicturꝰ occidrit: ꝗuis ipe plurima ſcripſerit: plura tñ ꝑpetuitati eius ſcriptorꝫ tuorꝫ æternitas addet. Eqdẽ beatos puto qbꝰ deorꝫ munere datũ ẽ aut facere ſcribẽda: aut ſcribere legẽda. Beatiſſimos uero qbus utrũqꝫ. Horꝫ in numero auũculus meus & ſuis libris & tuis erit. Quo libẽtius ſuſcipio depoſco ẽt qd iniũgis. Erat miſſeni: claſſẽqꝫ impio pſens rgebat. V iiii. Kal. hora fere ſeptima mater mea indicat ei apparere nubẽ inuſitata & magnitudine & ſpecie. Vſus ille ſole: mo[illegible] ſtude[illegible]qꝫ Popoſcit ſoleas. Aſcẽditqꝫ locũ: ex quo maxime miraculũ illud conſpici poterat. Nubes & in[illegible]tũ ꝓcul & intuẽtibus ex quo mõte: ueſuuiũ poſtea fuiſſe cognitũ ẽ: oriebat. Cuius ſimilitu[illegible] & formã nõ alia res magis qꝫ pinus expſſerit. Nã lõgiſſimo uelut trũco elata in alt[illegible] qbuſd[illegible]mis diffundebat. Credo & recẽti ſpiritu euecta: dein ſeneſcẽte eo deſtituta: ut ẽt [illegible]dere ſ[illegible]cta in altitudinẽ uaneſcebat: cãdida interdũ: interdũ ſordida & maculoſa: put terra cinerẽ ſtulerat. Magnũ & ppiuſqꝫ noſcendũ ut eruditiſſimo uiro [illegible]iſum. Iubet liburnicã aptari. Mi uenire una uellẽ facit copiam. Reſpõdi ſtudere me malle [illegible] forte ipſe qd ſcriberẽ dederat. I[illegible]diebat domo: accepit codicillos. Retinere claſſiarii im[illegible] periculo exterriti: nauicula eiu[illegible] iacebat: nec ulla niſi nauibus fuga: ut ſe tãto diſcrimini [illegible] orabat. Vertit ille cõſiliũ: ſtudioſo aĩo inchoauerat: obit maximo. Deducit quadri[illegible]es: aſcẽdit ipſe: n[illegible]inet mod[illegible] multis erat.n. frequẽs amœnitas: orat. Laturus auxiliũ [illegible] Aliis territ[illegible]t. Rectũ [illegible] curſũ rectaqꝫ gubernacula in piculũ tenet. Adõ ſolutus metu: ut oẽs illius mali motus omnis figuras ut depræhenderat oculis dictaret: enotaretqꝫ. Iã nauibus cinis inciderat: quo [illegible] accederet calidior & dẽſior. Iã pumices ẽt nigri ãbuſtiqꝫ & fracti igne lapideſ. Iã uadũ ſubitũ ruinaqꝫ mõtis: littora obſtãtia. Cũctãti paulũ an rtro flecteret: mox gubernatori ut ita faceret monẽti Fortes inqt fortuna iuuat. Põponianũ pete: ſtabit: erat: dirimit ſine medio. Nã cẽſim circũactis turbatiſqꝫ littoribus maxima re infũdit. Ibi qꝫqꝫ nondũ piculo apropinquãte cõſpicuo tñ: & cũ creſceret ꝓximo ſarcinas cõtulerat in nauis artus fugæ: ſi cõtrarius uẽtus reſediſſꝫ. Quo tũc auũculus meus ſecũdiſſimo inuectus cõplectit trepidãtẽ: cõſolat: hortat: utqꝫ timorẽ eius ſua ſecuritate leniret: deferri in balneũ iubet: lotus accubat: cœnat atqꝫ hylaris: aut qd ẽ æque magnũ ſimilis hylari. Interim e ueſuuio mõte pluribus locis latiſſime flammæ atqꝫ incẽdia relucebant: quorꝫ fulgur & claritas tenebras noctis excipiebat. Ille agreſtiũ trepidatõne ignis relictos deſertaſqꝫ uillas p ſolitudinẽ ardere in remediũ formidinis dictabat. Tũc ſe qeti dedit: & qeuit ueriſſimo qdẽ ſõno. Nã meatus aĩæ q illi pp ãplitudinẽ cõporis grauior & ſonãtior erat: ab iis q limini obuerſabãt: audiebat. Sꝫ aera ex qua zeta adibat: ita iã ciner mixtiſqꝫ pumicibꝰ oppleta ſurrxerat: ut ſi lõgior ĩ cubiculo mora eẽt: exitꝰ negaret. Excitatus ꝓcedit: ſeqꝫ Põponiano cæteriſqꝫ q puigilarãt reddit: in cõe cõſultãt: intra tecta ne ſubſiſtãt: an ĩ apto uaget. Nã crebris uaſtiſqꝫ tremoribꝰ tecta nutabãt: & quaſi emota ſedibus ſuis nũc huc nũc illuc abire aut referri uidebãt. Sub dio rurſus qꝫqꝫ leuiũ exeſorꝫ pumicũ caſus metuebat: qd tñ malorꝫ collatio elegit. Et apd illũ qdẽ rõ rõne: apd alios timorẽ timor uicit. Ceruicalia capitibus ĩpoſita linteis cõſtrĩgũt. Id munimẽtũ aduerſus ĩcidẽtia fuit. Iã dies alibi illic nox oĩbus noctibus nigriõ: dẽſiorqꝫ quã tñ faces multæ uariaqꝫ lumina ſoluebãt. Placuit egredi ĩ littus: & ex ꝓximo aſpicere & qd iã mare admitteret: qd adhuc uaſtũ & aduerſũ pmanebat. Ibi ſup abiectũ linteũ recubãs ſemel atqꝫ iterꝫ frigidã aquã popoſcit: hauſitqꝫ. Deinde flãmæ flãmarꝫqꝫ pnũtius odor ſulphuris alios ĩ fugã uertũt: excitãt illũ. Innixus ſuis duobus aſſurrxit: & ſtati cõcidit. Vt ego cõiecto craſſior caligine ſpiritu obſtructo: clauſoqꝫ ſtomacho: q illi natura ĩualidus & ãguſtus & freqnter interæſtuãs erat. Vbi dies redditus is ab eo quẽ nouiſſime uiderat tertius: corpus inuẽtũ integrꝫ: illeſũ: optũqꝫ ut fuerat indutus. Habitus corporis qeſcẽti ſimilior qꝫ dfuncto. Interĩ miſſeni ego & mr. Sꝫ nihil ad hyſtoriã. Nec tu aliud qꝫ d exitu eius ſcir uoluiſti. Finẽ ergo faciã. Vnũ adiiciã: oĩa ea qbus interfuerat: quæqꝫ ſtati cũ maxime uera memorãt: audierat uera pſecutũ: tu potiſſimũ excerpes. Aliud ẽ.n. epiſtolã: aliud hyſtoriã: aliud amico: aliud omnibus ſcribere. Vale.

ITEM TERTVLLIANI IN APOLOGETICO.

P Lynius ſecũdus cũ quadã ꝓuinciã gereret: & in magiſtratu plurimos xpianorꝫ interficeret: multitudine eorꝫ pterritus quæſiuit ꝺ Traiano qd facto opus eẽt: nũtiãs pter obſtinationẽ ſacrificãdi & ãn lucanos cœtus ad canẽdũ cuidã xpo ut deo: nihil apd eos repiri. Præterea ad cõfœderandã diſciplinã uetari ab his homicidia: furta: adulteria: latrocinia: & his ſimilia. Ad quæ cõmotꝰ Traianus reſcribit: hos qdẽ inqrẽdos nõ eſſe: oblatos uero puniri oportere.

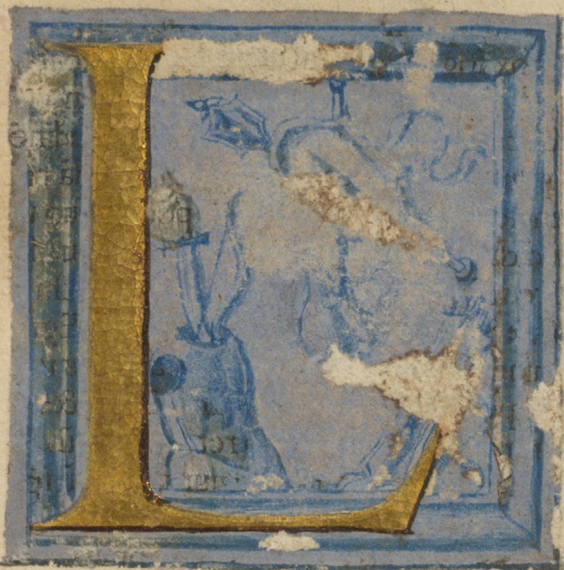
ITEM EX LIBRIS DE TEMPORIBVS EVSEBII CAESARIENSIS.

P Lynius ſecũdus Nouocomẽſis Orator & hyſtoricus inſignis habeẽ: Cuius plurima ingenii opera extant. Periit dum inuiſit ueſuuium.

¶ CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER PRIMVS.

CAIVS PLYNIVS SECVNDVS NOVOCOMENSIS. T. VESPASIANO SVO SALVTEM.

¶ PRAEFATIO.

IBROS NATVRALIS HISTORIAE NOuitium camœnis quiritum tuo℞ opus natum apud me ꝓxima fœtura licentiore epistola narrare constitui tibi iucundissime imperator. Sit. n. hæc tui præfatio uerissima dū maximo cōsenescit in patre Nanq̧ tu solebas meas eē aliquid putare nugas: Vt obiicere moliar Catullū conterraneum meū. Agnoscis & hoc castrēse uerbum. Ille. n. (ut scis) pmutatis prioribus syllabis duriusculum se fecit: q̧ uolebat existimari a uernaculis tuis & famulis. Simul ut hac mea petulantia fiat: quod ꝓxime nō fieri questus es in alia procaci epistola nostra ut in quædā acta exeam. Sciantq̧ oēs q̄ ex æquo tecum uiuat imperium Triumphale & cēsorium ius exeasq̧ cōsul ac tribunitiæ potestatis pticeps. Et qđ his nobilius fecisti: dum illud patri pariter & eq̄stri ordini præstas præfectus prætorii eius omniaq̧ hæc reipu. Et nobis quidē qualis in castrensi contubernio: Nec quicq̧ mutauit in te fortunæ amplitudo in iis: nisi ut ꝓdesse tantundē posses: ut uelles. Itaq̧ cum cæteris in ueneratione tui pateant omnia illa: nobis ad colendum te familiarius audacia sola superest. Hanc igit̄ tibi imputabis: & in nostra culpa tibi ignosces. Perfricui faciē: nec tñ ꝓfeci. Quando alia uia occurris ingens. Et longius ēt submoues ingenii fascibus. Fulgurat in nullo unq̧ uerius dicta uis eloquentiæ tribunitiæ potestatis facundia. Quando tu ore patris laudes tonas: Quanto fratris amas: Quantus in poetica es: O magna fœcunditas animi. Quemadmodum quoq̧ fratrē imitareris excogitasti. Sed hæc q̄s posset intrepidus æstimare: subiturus ingenii tui iudicium præsertim lacessitum: Neq̧. n. similis ē conditio publicantium: & nominatim tibi dicantium. Tum possem dicere: qđ ista legis imperator: Humili uulgo scripta sunt: agricola℞ opificū turbæ: deniq̧ studio℞ ociosis. Quid te iudicē facis. Cum hanc operā condicerē: nō eras in hoc albo. Maiorē te sciebam q̄ ut descensurum huc putarē. Præterea ē quædam publica ēt eruditorum reiectio. Vtit̄ illa & M. Tullius extra omnē ingenii aleam positus. Et quod miremur per aduocatum defendit̄: Hæc doctissimum omnium Persium legere nolo. Lelium Decimum uolo Quod si hoc Lucillius q̄ primus cōdidit stili nasum dicendum sibi putauit. Si Cicero mutuādum præsertim cum de repu. scriberet: quāto nos causatius ab aliquo iudice defendimur: Sed hæc ego mihi nunc patrocinia ademi nuncupatione. Quamplurimum refert sortiat̄ aliquis iudicē an eligat. Multumq̧ apparatus interest apud inuitatum hospitē & oblatum Cum apud Catonē illum ambitus hostē: & repulsis tanq̧ honoribus ineptis gaudentē: flagrantibus comitiis pecunias deponerent candidati: hoc se facere ꝓ innocentia: qđ in rebus humanis summum esset ꝓfitebant̄. Inde illa nobilis M. Ciceronis suspiratio. O te fœlicem. M. Portii a quo rem improbā petere nemo audet. Cū tribunos appellaret. L. Scipio Asiaticus inter quos erat Gracchus hoc attestabat̄: uel inimico iudice se ꝓbari posse. Adeo summum quisq̧ causæ suæ iudicē facit quēcunq̧ eligit. Vnde ꝓuocatio appellat̄. Te quidē in excelsissimo humani generis fastigio positum summa eloquentia summa eruditione præditum religiose adiri ēt a salutātibus scio. Et idō immensa præter cæteras subit cura: ut quæ tibi dicant̄ condigna sint. Ve℞ & diis lacte rustici multæq̧ gentes supplicant: & mola tm̄ salsa litant: q̄ non habent thura. Nec ulli fuit uitio deos colere quoquomodo posset. Meæ q̄dem temeritati accessit hoc quoq̧: q̧ leuioris operæ hos tibi dedicaui libellos. Nam nec ingenii sunt capaces: qđ alioquin nobis perq̧ mediocre erat. Nec admittunt excessus aut orationes: sermones ue: aut casus mirabiles: uel euentus uarios nō alia iucunda dictu ac legentibus blanda. Sterili materia re℞ natura: hoc est uita narrat̄. Et hæc sordidissima sui parte: ut plurima℞ re℞ aut rusticis uocabulis: aut externis: immo barbaris cum honoris præfatione ponendis. Præterea iter ē non trita auctoribus uia: nec qua pegrinari animus expetat. Nemo apud nos quidē qui attentauerit. Nemo apud græcos q̄ unus omnia ea tractauerit inuenitur. Magna pars studio℞ amœnitates quærimus. Quæ uero tractata ab aliis dicunt̄ immensæ subtilitatis obscuris re℞ tenebris præmunt̄. Iam omnia attingenda quæ græci ciecyclopædias uocant: & tamen ignota aut incerta ingeniis facta. Alia uero ita multis ꝓdita: ut in fastidiū sint adducta. Res ardua: uetustis nouitatē dare: nouis auctoritatem: obsoletis ni-

torē: obſcuris lucē: faſtiditis gratiā: dubiis fidē: omnibus uero naturā: & naturæ ſuæ oīa. Itaqꝫ
etiā nō aſſecutis uoluiſſe: abūde pulchꝝ atqꝫ magnificū eſt. Equidē ita ſentio peculiarē in ſtudiis
cauſam eoꝝ eē: q difficultatibus uicti utilitatē iuuandi prætulerunt gratiæ placendi. Idqꝫ & in
aliis opibus ipe feci: & ꝓfiteor me mirari Liuiū auctorē celeberrimū in hyſtoriaꝝ ſuaꝝ quas re/
petit ab origine urbis quodā uolumine ſic orſum. Iā ſibi ſatis gloriæ quæſitū & potuiſſe ſe deſi
nere: ni animus inqes paſceret ope. Profecto. n. populi gentiū uictoris & Romani nois gloriæ
nō ſibi cōpoſuiſſe illa decuit. Maius meritū eēt opis amore: nō animi cā pſeueraſſe: & hoc popu
lo Romano præſtitiſſe non ſibi. Viginti milia reꝝ dignaꝝ cura. Quoniam ut ait Domitius Piſo
Theſauros oportet eē nō libros: lectiōe uoluminū circiter duū miliū: quoꝝ pauca admodū ſtu/
dioſi attingunt pp ſecretū materiæ ex exqſitis auctoribus centū incluſimus xxxvi. uoluminibus
adiectis rebus plurimis: quas aut ignorauerant priores: aut poſtea inuenerat uita. Nec dubita/
mus multa eē quæ & nos præterierint. Homines. n. ſumus: & occupati officiis: ſubciſiuis tēpo
ribus iſta curamus: id eſt nocturnis. Ne qd noſtris putes ceſſatū horis. Dies uobis impendimꝰ
Cū ſomno ualitudinē cōputamus: uel hoc ſolo præmio cōtenti ꝙ dum iſta (ut ait. M. Varro)
muſſitamus: pluribus horis uiuimus. Profecto. n. uita uigilia ē. Quibus de cauſis atqꝫ difficulta
tibus nihil auſo ꝓmittere. Hoc ipm tu præſtas qd' ad te ſcribimus. Nec fiducia opis hæc eſt:
ſed dicatura. Multa ualde pcioſa ideo uident: qa ſunt tēplis dicata. Nos qdem oēs patrē te: fra
tremqꝫ diximus ope iuſto tempoꝝ noſtroꝝ hyſtoriā orſi a fine Aufidi Baſſi. Vbi ſit quæ quæ/
res iāpridē p acta ſancit. Et alioqn ſtatutū erat hæredi mādare: ne qd ābitioni dediſſe uita iudi
caret. Perinde uero occupantibus locū faueo ego & poſteris: quos ſcio nobiſcū decertaturos: ſi
cut ipi fecimus cum prioribus. Argumentū huius ſtomachi mei habebis: ꝙ in his uoluminibus
auctoꝝ nomia prætexui. Eſt. n. benignū (ut arbitror) & plenū ingenui pudoris fateri p quos
ꝓfeceris: nō ut pleriqꝫ ex his quos attigi fecerūt. Scito. n. conferentē me auctores depræhen/
diſſe adiuratiſſimis & ꝓximis ueteres tranſcriptos ad uerbū: neqꝫ nominatoſ. Nō illa uirgiliana
uirtute ut certarent. Nō Ciceroniana ſimplicitate q in libris de repu. Platonis ſe comitē ꝓfitet
In cōſolatione filiæ Crātorē inqt ſequor. Itē Panetiū de officiis. Quæ uolumina eius ediſcenda
nō modo ī manibꝰ habēda quottidie noſti. Obnoxii ꝓfecto animi & infœlicis īgenii ē depræhē
di ī furto malle: ꝗ mutui reddere. Cum præſertim ſors fiat ex uſura. Inſcriptionis apd græcos
mira fœlicitas. Cærion inſcripſere: qd uolebant intelligi fauū. Alii cæras amaltheas: qd copiæ
cornu: uelut lactis gallinacei ſperare poſſis in uolumine hauſtū. Iāiam mos pādectæ Enchiri/
dion Pinachidion: inſcriptiones pp quas uadimoniū deſeri poſſit. At cū intraueris dii deæqꝫ ꝗ
nihil in medio inuenies. Noſti craſſiores antiquitatū exemploꝝ artiūqꝫ: ꝗ faceti ſſime lucubra/
tionē dicunt. Vt q ait Bibaclus erā & uocabar Patomimꝰ aſſerit. Varro in ſatyris ſuis ſuſtulit &
flexibilia. Apud græcos dſiit nugari Diodorus: & bibliothecis hyſtoriā ſuā inſcripſit. Appion
qdam grammaticus hic quē Tyberius Cæſar cymbalū mūdi uocabat: qm̄ publicæ famæ tympa
nū potius uideri poſſet: immortalitate donari a ſe ſcripſit: ad quos aliqua cōponebat. Me uero
nō pœnitet nullū feſtiuiorē excogitaſſe titulum. Et ne in totū uidear græcos inſectari: ex illis
nos uelim intelligi pingiqꝫ cōditoribus: quos in libellis his inuenies abſoluta opa: & illa quoqꝫ
quæ mirādo nō ſatiamur: pēdenti titulo inſcripſiſſe: Vt Apelles faciebat: aut Polycletus tanꝗ
inchoata ſemp arte & impfecta ut cōtra iudicioꝝ uarietates ſupeſſet artificis regreſſus ad ueniā
uelut emēdaturo qcquid deſideraret ſi nō eēt interceptus. Quare plenū uerecūdiæ illud ē: ꝙ
oīa opa tanꝗ nouiſſima inſcripſere: & tanꝗ aliqd ſingulis fato ſit ademptū. Tria nō āplius (ut
opinor) abſolute quæ tradūt inſcripta ille fecit: quæ ſuis locis reddā: quo apparuit ſummā ar
tis ſecuritatē auctori placuiſſe. Et ob id magna inuidia fuere oīa ea. Ego plane meis adiici poſſe
multa cōfiteor. Nec his ſolis: ſed & omnibus quæ edidi. Vt obiter caueā iſtos homeromaſticaſ
Ita. n. uerius dixerim: ꝗ ut audio ſtoicos & dialeticos & epicureos quoqꝫ. Nā de grammaticis
ſemꝑ expectaui parturiri aduerſus libellos: quos de grammatica edidi. Et ſubinde abortus fece/
re iā decē annis: cū celerius ēt elephanti pariāt. Cernimus ēt aduerſus Theophraſtū hominem
in eloquentia tantū: ut nomē diuinū inde inuenerit ſcripſiſſe ēt fœminā: & ꝓuerbiū inde natū:
ſuſpendio arborē eligendā. Nō queo mihi tēperare quo minꝰ ad hoc ꝑtinacia ipa cenſorii Cato
nis uerba ponā. Vt inde appareat: ēt Catoni d militari diſciplina cōmētāti: q ſub Africano īmo
uero ſub Hannibale didiciſſet militare. Et ne africanū qdē ferre potuiſſet: q impator triumphuꝫ
reportaſſet: paratos fuiſſe iſtos q obtrectatione alienæ ſcientiæ famā ſibi aucupāt. Quid. n. ad
te in meo uolumine: Scio ego quæ ſcripta ſunt. Hæc ſi palā proferant: multos fore q inuiti le
gent. Sed ii potiſſimum q ueræ laudis expertes ſunt. Eoꝝ ego orones ſino præterfluere. Nec
Plancꝰ illepide q cū diceret Aſinius Pollio orones ī eū parar: quæ ab ipſo aut liberis poſt mor
tē Planci ederent ne reſpondere poſſet. Cū mortuis nō niſi laruas luctari. Quo dicto ſic reper
cuſſit illas: ut aqud eruditos nihil īpudentius iudicet. Ergo ſecuri ēt contra uitilitigatores quos
Cato eleganter & uitiis & litigatoribꝰ cōpoſuit. Quid. n. illi aliud ꝗ litigāt: aut litē quærunt:
Exequemur reliqua ꝓpoſiti. Quia uero occupationibus tuis publico bono parcendū erat: quid

singulis cõtineat̃ libris: huic epistolæ subiũxi. Sũmaqȝ cura ne plegẽdos eos haberes operã ɗdi Tu p hoc & aliis præstabis: ne plegãt. Sȝ ut qsqȝ desiderauerit aliqd ĩ tm̃ quærat: & sciat quo loco ĩueniat. Hoc añ me fecit ĩ l̃ris nr̃is Valeri⁹ Soran⁹ ĩ libris quos epopteidõ scripsit. Vale.

SVMMATIM HAEC INSVNT LIBRIS SINGVLIS.

PRimo præfatio operis ad T. Vespasianum imperatorem. Item auctorum nomina: ex quibus desumpsit ea quæ persequit̃ libris sex & triginta capita reꝝ singulaꝝ attingens.	Libros
Secundo de mundo: elementis & syderibus.	Mundũ.
Tertio primus & secundus europæ sinus.	Hactenus.
Quarto tertius europæ sinus.	Tertius.
Quinto describitur africa.	Africam.
Sexto asiæ descriptio continetur.	Asia.
Septimo de homine & rebus ab homine inuentis.	Mundus.
Octauo terrestrium animalium genera.	Ad reliqua
Nono aquatilia.	Animalium.
Decimo uolucrum genera.	Sequitur.
Vndecimo insecta animalia.	Restant.
Duodecimo plantæ odoratorum.	Animalium.
Tertiodecimo plantæ arborum peregrinarum.	Hactenus.
Quartodecimo plantæ uitium.	Externæ.
Quintodecimo plantæ arborum frugiferarum.	Oleam.
Sextodecimo plantæ arborum siluestrium.	Pomiferas.
Septimodecimo plantæ satiuarum.	Natura.
Octauodecĩo natura frugũ & cærealiũ: ac studia agriculatoris.	Sequitur.
Nonodecimo linum spartum & hortensia.	Syderum.
Vicesimo quæ cibis & medicinæ in plantis satiuis cõueniant.	Maximum.
Vicesimoprimo flores & coronamenta.	In hortis.
Vicesimosecundo coronæ & medicinæ ex hærbis.	Complesse.
Vicesimotertio medicinæ ex uino & arboribus urbanis.	Peracta.
Vicesimoquarto medicinæ ex arboribus siluestribus.	Ne siluæ.
Vicesimoquinto medicinæ hærbaꝝ sponte nascentiũ.	Ipsaqȝ.
Vicesimosexto noui morbi & medicinæ quaꝝdã hærbaꝝ p morbos.	Sensit.
Vicesimoseptimo hærbæ aliæ quædã & medicinæ	Crescit.
Vicesimooctauo medicinæ ex hoĩe & animalibus magnis.	Dicta erat.
Vicesimonono de medicinæ auctorib⁹ & medicinæ ex reliqs aĩalib⁹.	Natura.
Tricesimo magia: & medicinæ quædã p membra.	Magicas.
Tricesimoprimo medicinæ ex aquatilibus.	Aquatiliũ.
Tricesimosecundo reliqua ex aquatilibus.	Ventum.
Tricesimotertio metalla auri & argenti.	Metalla.
Tricesimoquarto metalla æris & plũbi: & artifices ærarii.	Proxime.
Tricesimoquinto pictura coloresqȝ & pictores.	Metalloꝝ.
Tricesimosexto marmora & lapides.	Lapidum.
Tricesimoseptimo gemmæ.	Vt nihil.

EX AVCTORIBVS.

M. Varrone: Sulpitio Gallo: Tiberio Cæ
ſare impatore. Q. Tuberõe. Tul. Cicerõe:
L. Piſõe. T. Liuio: Cor. Nepote: Statio Se
boſo: Celio Antipatro: Fabiano: Antiate:
Mutião: Cecina: q đ hetruſca diſciplĩa ſcrip/

fit: Tarqtio. L. Iulio: Aqlaqꝫ: Itē Sergio.

EXTERNIS.

Platone: Hipparcho: Timarcho: Petosiri: Neocepso: Pythagoricis: Posidonio: Casimādro: Epigene: Gnomōico: Euclide: Cerano phō: Eudoxo: Democrito: Critodemo: Trasillo: Serapiōe: Dicearcho: Archimede: Onesicrito: Eratosthene: Pythea: Herodoto: Aristotele. Ctesia: Arthemidoro: Ephesio: Isidoro: Caraceno: Theopompo.

LIBRO Tertio cōtinent̄ sit⁹: gētes: maria: oppida: port⁹: mōtes: flumina: mensuræ: populi q sunt aut fuerunt.

De europa	Ca. i.
Bethycæ lōgitudo & latitudo	Ca. ii.
Hispania citerior	Ca. iii.
Narbonensis prouincia	Ca. iiii.
Italia tyberis roma cāpania	Ca. v.
Corsica	Ca. vi.
Sardinia	Ca. vii.
Sicilia	Ca. viii.
De lipara	Ca. viiii.
De locris italiæ fonte	Ca. x.
Secundus europæ sinus	Ca. xi.
Regio italiæ quarta	Ca. xii.
Quinta regio	Ca. xiii.
Sexta regio	Ca. xiiii.
Octaua regio	Ca. xv.
De pado flumine	Ca. xvi.
De italia transpadana regio nona	Ca. xvii.
Venetia decima regio	Ca. xviii.
De istria	Ca. xix.
De alpib⁹ & gētib⁹ alpinis	Ca. xx.
Illiricum	Ca. xxi.
Liburnia	Ca. xxii.
Macedonia	Ca. xxiii.
Norici	Ca. xxiiii.
Pannonia	Ca. x: v.
Dalmatia	Ca. xxvi.
Mesia	Ca xx. vii.

Insulaꝝ ionii & Adriatici sūma. Oppida gentes xxvi. Sūma fluia clara. Sūmi mōtes præclari. Sūmæ isulæ. Sūma ea quæ intercider̄ oppida & gētes. Summa res & hystoriæ & obseruationes. ccc. xxvi.

EX AVCTORIBVS.

Turraneo Gracculo: Corn. Nepote. T. Liuio: Catone Cēsorio. M. Agrippa. M. Varrone: Diuo Augusto: Varrone: Atracino: Antiate: Rigino. L. Veter̄: Pōponio Mela Curione patre: Cælio Aruntio: Seboso: Licinio: Mutiano: Fabritio Tusco. L. Ateio Capitone: Verrio Flacco. L. Pisōe. C. Eliano: Valeriano.

EXTERNIS.

Artemidoro: Alexādro: Polyhistore: Tucydide: Theophrasto: Isidoro: Theopōpo: Metrodoro Sepsio: Calicrate: Xenophōte: Lampsaceno: Diodoro Siracusano: Nymphodoro: Caliphāe: Timagene.

LIBRO Quarto cōtinet̄ sit⁹: gētes: maria: oppida: port⁹: mōtes: fluia: mēsuræ populi qui sunt aut fuerunt.

Epirus	Ca. i.
Aetholia	Ca. ii.
Locri	Ca. iii.
Peloponnesus	Ca. iiii.
Achaia	Ca. vi.
De archadia	Ca. vi.
Græcia & attica	Ca. vii.
Thessalia	Ca. viii.
Magnesia	Ca. ix.
Macedonia	Ca. x.
Thracia	Ca. xi.
Insulæ īter eas terras īter quas creta euboia cyclades Sporades Mæotis Hellespontus Ponti Mæotidis Daciæ Sarmatiæ Scythiæ	Ca. xii.
Insulæ ponti	Ca. xiii.
Germaniæ	Ca. xiiii.
Insulæ in gallico oceano	Ca. xv.
Brithania hibernia	Ca. xvi.
Gallia	Ca. xvii.
Lugdunensis gallia	Ca. xviii.
Aquitania	Ca. xix.
Citerior hispania	Ca. xx.
Lusitania	Ca. xxi.
Insulæ in oceano	Ca. xxii.
Vniuersæ europæ mensura	Ca. xxiii.

Sūma oppida & gētes: Sūma fluia clara: Sūma mōtiū clara: Sūma īsulæ q̄ ītercider̄ oppida & gētes. Sūma res hystorie & obsuatiōes

EX AVCTORIBVS.

M. Varrone: Catone Cēsorio. M. Agrippa Diuo augusto: Varrōe: Atracino: Cor. Nepote: Higino. L. Vetere: Pōpōio Mela: Licinio: Mutiāo: Fabritio Tusco: Ateio: Capitone: Athetophilologo.

EXTERNIS.

Polybio: Hecateo: Hellanico Damasceno: Eudoxo: Dicearcho: Timosthene: Ephoro: Cratere grāmatico: Serapiōe: Anciochēse: Callimacho siculo musico: Alexādro polyhistore: Tucydide: Dosiade: Anaximandro Philistide: Malore: Dionysio: Aristide: Callidemo: Menechino: Eratosthene: Anticlide: Heraclide: Philemone: Aieneponte: Pythea: Isidoro: Philenide: Xenagora: Astymōio: Staphylo: Agorastocrito: Metrodoro: Cleobulo: Posidonio.

LIBRO Quinto cōtinet̄ sit⁹: gētes: maria: oppida: portus: mōtes: fluia: mensuræ: populi q sunt aut fuerunt.

De mauritania	Ca. i.
Tingitana prouincia	Ca. ii.
Numidia	Ca. iii.
Africa	Ca. iiii.

¶ EX AVCTORIBVS.

Agrippa:Suetonio:Paulino:Varrōe:Atracino:Cor.Nepote:Higino.L.Veter̄. Mela:Domitio Corbulone:Licinio:Mutiano:Claudio Cæsar̄:Arūtio:Liuio filio:Seboso ī actis triūphoꝝ.

¶ EXTERNIS.

Iuba rege:Hecateo:Hellanico damasceno:Dicearcho:Bione:Timosthene:Philenide:Xenagora:Astymōio:Staphylo:Dionysio:Aristotele:Aristocrito:Ephoro:Eratosthene:Hipparcho:Panetio:Serapiōe:Antiocheno:Callimacho:Agatocle:Polybio:Timeo:Machania:Herodoto:Myrsilo:Alexandro polyhistore:Metrodoro:Posidonio qui piplutō:ide est de diuitiis:periegeseos:id est de terræ ambitu:Sotade:Periandro:Arctare Sycionio:Eudoxo:Antigene:Callicrate:Xenophonte Lāpsaceno:Diodoro Syracusāo:Hānone:Hamilame:Nymphodoro:Calliphōe:Artemidoro:Megasthene Isidoro:Eubolo:Aristocreonte.

LIBRO Sexto cōtinent̄ situs:gētes:maria:oppida:portus:flumina:mensuræ:populi qui sunt aut fuerunt.

¶ EX AVCTORIBVS.

M.Agrippa:Varrone:Atracino:Cor.Nepote:Higino.L.Vetere.Mela:Pōponio:Domitio Corbulone:Licinio:Mutiāo:Claudio Cæsare:Aruntio:Seboso:Fabritio Tusco.T.Liuio:Seneca:Higidio.

¶ EXTERNIS.

Iuba rege:Hecateo:Hellanico damasceno:Eudoxo:Dicearcho:Betonio:Timosthene:Patrocle:Demodemante:Clitarcho:Erato/

Sūma res & hystoriæ & obseruationes.dcc.lxxxviii.

¶ EX AVCTORIBVS.

Mutiano: Icilio: Verrio Flacco. L. Pisone: Cor. Valeriano: Catōe cēsorio: Fenestella: Trogo: Actio: Columella: Virgilio: Varrone. L. Metello: Scipione: Cor. Celso: Nigidio: Trebio nigro: Pomponio Mela: Manilio Sura.

¶ EXTERNIS.

Iuba rege: Polybio: Onesicrito: Isidoro: Antipatro: Aristotele: Demetrio physico: Democrito: Teophrasto: Euante. Apocha qui olympionica: Hierōe rege: Attalo rege: Philometere rege: Ctesia: Duride: Philisto: Archita: Philarcho: Amphilocho: Ateneo: Anaxipoli: Thasio: Apollodoro lēnio: Aristophāe milesio: Antigono cineo: Agathocle chio: Apollonio pergameno: Aristandro ateneo: Bachio millesio: Bione solense Cherea ateneo: Diodoro priēneo: Dione colophonio: Epigene: Rhodio: Euagone Tasio: Euphroio: Ateneo: Hegesia: Marcneo Menandro priēnio: Heracleote: Menecrate poeta: Androcione q d agricultura scripsit: Escrione qui item: Dionysio q magonē transtulit: Diophane q ex Dionysio epitoma fecit: Archelao rege: Nicandro.

LIBRO Nono continentur animaliū aquaticorum hystoriæ & naturæ.

EX AVCTORIBVS.

Turranio: Gracculo: Trogo: Mœcenate: Albo flauo: Corn. Nepote: Valerio mino/grapho: Fabiano: Fenestella Mutiano: He/lio Scilone: Statio seboso: Melisso. Seneca: Cicerone: Macro: Aemilio: Messala Corui no: Trebonio Nigro: Nigidio.

EXTERNIS.

Aristotele: Archilao rege: Callimacho: De mocrito: Theophrasto: Trasillo: Hegesi/deo: Cudnio: Alexandro polyhistore.

LIBRO Decimo cõtinent̃ naturæ & hy/storiæ animalium uolatilium.

Sūma res & hyſtoriae & obſeruationes.dcc.xxiiii.

¶ EX AVCTORIBVS.

Manilio: Cornelio: Valeriano: Actio: Vmbritio meliore: Maſſurio: Sabino: Antiſtio Labeone: Trogo: Cremutio: M. Varrone: Macro: Aemilio: Emiſſio: Mutiano Nepote: Fabiano pictore. T. Lucretio: Cor. Celſo: Oratio Deluſōe: Higino: Sarſenis: Higidio: Manilio Sura.

¶ EXTERNIS.

Homero: Phoemonoe: Philemone: Boeto: q onytogonia illa quae de auguriis: Ariſtotele: Theophraſto: Callimacho: Eſchilo: Hierōe rege: Philometere rege: Archita: Amphliocho atheniēſe: Anaxipoli thaſio: Apollodoro lēnio: Ariſtophane milleſio: Antigono cymeo: Agatocle chio: Apollonio pgameno: Ariſtandro atheneo: Bachio milleſio: Bione Solenſe: Cherea athenienſe: Diodoro priēnio: Dione colophonio: Democrito: Diophane nicēſe: Epigene rhodio: Euagora thaſio: Euphronio atheneo: Iuba Androtione qui de agricultura: Aſcrione q itē: Dionyſio qui magonē tranſtulit: Diophāe q ex Dionyſio epitoma fecit: Nicandro: Oneſicrito: Philarcho: Heſiodo.

LIBRO Vndecimo cōtinēt hyſtoriae & naturae paruoꝝ aīaliū & reptiliū.

¶EX AVCTORIBVS.

M. Varrōe:Higino:Scropha:Sarſena:Celſo Cor. Aemilio Macro:Virgilio:Columella:Iulio Aquilio qui de hetruſca diſciplina ſcripſit:Tarquitio qui item:Vmbritio q itē. Catone Cēſorio:Domitio caluino:Trogo:Meliſſo:Fabiano:Mutiano:Nigidio:Manilio:Opio. ¶EXTERNIS.

Ariſtotele:Democrito:Neoptolemo:qui mella ſcripſit:Ariſtomacho qui item:Philiſto q item:Nicandro:Menecrate:Dionyſio q m agonem tranſtulit:Empedocle:Callimacho:Attalo rege:Apollodoro q de beſtiis uenenatis:Hippocrate:Eriphilo:Eraſyſtrato:Aſclepio:Themiſone:Poſidonio ſtoico:Menandro priēnenſe:Heraclide:Euphrōio ateneo:Theophraſto:Heſiodo:Philometere rege.

 ¶EX AVCTORIBVS.

M. Varrone:Mutiano:Virgilio:Fabiano:Seboſo:Pomponio Mela:Flauio Proculo:Trogo:Higino:Claudio Ceſare:Cor. Nepote:Sex. Nigro q græce ꝗ medicina ſcrip/

sit: Cassio Hemina. L. Pisone: Tuditano: Antiate. ¶ EXTERNIS.
Theophrasto: Herodoto: Callisthene: Isigono: Clitarcho: Anaximene: Duride: Nearcho: Onesicrito: Polycrito: Olympiadoro: Diogeneto: Nigibulo: Anticlide: Carete: Cydonio: Menechino: Dorotheo: Xenia de eolico: Anteo: Epipodo: Cherea: Democle: Ptolemæo Lago: Marsia Macedone: Zoilo: Item Democrito: Amphilocho: Aristomacho: Alexanrro polyhistore: Iuba: Apollodoro q de odoribus scripsit: Heraclide medico: Archidemo: Item Dionysio: Itē Democle: Item Euphrone: Item Opsenide: Itē Diagera: Item Iolla: Item Heraclide tarentino: Zenocrate ephesio.

LIBRO Tertiodecimo cōtinet̄ de unguētis et arboribus maritimis.

Sūma res & hystoriæ & obseruatōes. cccc. lxviii.

¶ EX AVCTORIBVS.
M. Varrone: Mutiano: Virgilio: Fabiano: Seboso: Pomponio Mela: Fabio: Higino: Trogo Proculo: Claudio Cæsar: Cor. Nepote: Sex. Nigro q græce de medicina scripsit: Cassio hemina. L. Pisone: Tuditano: Antiate. ¶ EXTERNIS.
Theophrasto: Herodoto: Callisthene: Isidoro: Clitarcho: Anaximene: Duride: Nearcho: Onesicrito: Olympiodoro: Diogenero: Cleobolo: Anticlide: Crate Mitileneo: Menetimodoro Thebano: Doroteo atheniense: Lyco: Anteo: Epippo: Dione: Adimantho: Ptolemæo Lago: Marsia Macedone: Zoilo: Item Democrito: Amphilocho: Alexādro polystore: Aristomacho: Iuba rege: Apollodoro q de odoribus scripsit: Heraclide medico: Boene medico: Archidmo: Item Dionysio: Item Democlide: Item Euphrone: Item Mneside: Item Giagora: Item Iolla: Item Heraclide Tarentino: Xenocrate ephesio.

LIBRO Quartodecimo continet̄ de uitibus & uineis.

Sūma res & hystoriæ & obsuationes d.x.

¶ EX AVCTORIBVS.
Cor. Valeriāo: Virgilio: Celso Catone Cē

sorio: Sarsenis patre & filio: Scropha. M. Varrone. D. Syllano: Fabio pictore: Trogo: Higino: Flacco: Verrio: Grecino: Iulio Actico: Columella: Massurio: Sabino: Fenestella: Tergilla: Mactio Plãco: Flauio Dorsino: Sceuola: Aelio: Atteio Capitone: Cotto Messalino. L. Pisone: Pompeio Leneo: Fabiano: Sex. Nigro: Bibio Ruffo.

¶ EXTERNIS.

Hesiodo: Theophrasto: Aristotele: Democrito: Attalo rege: Philometere rege: Archita: Xenophõte: Amphilocho: Ateneo: Anaxipoli Thasio: Apollodoro Lẽnio: Aristophane milesio: Antigono Cyneo: Agatone: Apolloneo pergameno: Aristandro ateneo: Botriete: Item Bachio milesio: Bione: Solense: Cherea atheniẽse: Cheristo: Item Diodoro prienneo: Dione colophonio: Epigene Rhodio: Euagora Thasio: Euphrone ateneo: Androtione q̃ d̃ agricultura scripsit: Eschirione qui item: Lysimacho qui itẽ: Dionysio qui magonẽ transtulit: Dyophene q̃ ex Dionysio epitoma fecit: Asclepiade medico: Onesicrito: Erasistrato q̃ itẽ: Iuba r̃ge

LIBRO Quintodecimo continet̃ de natura frugiferarum arborum & cultaꝶ.

¶ EX AVCTORIBVS.

Fenestella: Fabião: Virgilio: Cornelio Valeriano: Celso: Catone Censorio: Sarsenis patre & filio: Scropha: M. Varrõe: Disymacho: Fabio pictore: Trogo: Higino: Flacco Verrio: Græcino: Attico: Iulio Sabino: Tergilla: Cotta: Messalino: Columella. L. Pisone: Pompeio Leneo: Mactio Planco: Flauio Dorsene: Sceuola: Helio: Atteio Capitone: Sex. Nigro: Mumio Ruffino.

¶ EXTERNIS.

Hesiodo: Aristotele: Democrito: Hierone r̃ge: Archita: Philometere r̃ge: Attalo r̃ge Xenophonte: Amphilocho: Ateneo: Anaxipoli Thasio: Apollodoro Lẽnio: Aristophane Milesio: Antigone Cymeo: Agatocle Chio: Apollodoro pgameno: Aristandro Ateneo: Bacchio milesio: Bione solense Cherea ateneo: Cheristo: Itẽ Diodoro priẽneo: Dione colophõio: Epigene rhodio: Euagora Thasio: Euphrõio ateneo: Androtione qui de agricultura scripsit: Eschirione qui item: Dionysio qui magonẽ transtulit: Diophane qui ex Dionysio epitoma fecit. Asclepiade medico: Erasistrato item: Comiade qui de conditura uini: Aristomacho q item: Hycesio qui item: Themisone medico Onesicrito: Iuba rege.

LIBRO Sextodecimo cõtinet̃ siluestriũ arboꝶ naturæ.

EX AVCTORIBVS.

M. Varrone: Feciale: Nigidio: Cor. Nepote: Higino: Massurio: Catone: Mutiano. L. Pisōe: Trogo: Calfurnio: Basso: Cremutio: Sex. Nigro: Cor. Boccho: Vitruuio: Græcino.

EXTERNIS.

Alexandro poly histore: Hesiodo: Theophrasto: Democrito: Homero: Timeo: Mathematico.

LIBRO Septimodecimo cōtinetᷓ satiuaꝶ ac cultaꝶ arboꝶ naturæ.

EX AVCTORIBVS.

Cor. Nepote: Catōe Censorio. M. Varrōe

Celso: Virgilio: Higino: Sarsenis patre & filio: Scropha: Calfurnio Basso: Trogo: Aemilio: Macro: Graecino: Columella: Attico: Iulao: Fabiano: Sura: Manilio: Decio: Mundo. C. Epidico. L. Pisone.

EXTERNIS.

Isidoro: Theophrasto: Aristotele: Democrito: Theopompo: Hierone rege: Attalo rge Archita: Xenophonte: Ambilocho atheniense: Anaxipoli Thasio: Apollodoro Lēnio: Aristophane Millesio: Antigono Cymeo: Agatocle chio: Apollonio pgameno: Bacchio Millesio: Bione: Cherea atheniense: Cherecto: Itē Diodoro prienio: Dione Colophonio: Epigene rhodio: Euagene Thasio: Euphronio: Ateneo: Androtione qui d agricultura scripsit: Aschryone qui item: Lysimacho qui item: Dionysio qui magonē trāstulit: Diophane q ex Dionysio epitōa fecit Aristandro qui de portētis.

LIBRO Octauodecimo cōtinetur d agricultura.

EX AVCTORIBVS.

Massurio: Sabino: Cassio Hemina: Verrio Flacco. L. Pisone: Corn. Celso: Thuranio: Gracculo. D. Syllano. M. Varrone. Catōe Censorio: Scropha: Sarsenis patre et filio: Domitio Caluino: Higino: Virgilio: Trogo: Ouidio: Grecino: Columella: Tuberōe: L. Aruntio qui græce de astris scripsit: Cæsare dictatore qui item: Sergio: Paulo: Sabino: Fabiano. M: Cicerone: Calfurnio Basso: Atteio Capitone.

EXTERNIS.

Hesiodo: Theophrasto: Aristotele: Democrito: Hierone rege: Philometere rge: Attalo rge: Archelao rge. Archita: Xenophōte: Amphilacho Ateneo: Anaxipoli thasio: Aristophane milesio: Apollodoro Lēnio: Antigene Miceneo: Agatocle chio: Apollonio pergameno: Aristandro ateneo: Bacchio millesio: Bione solense: Cherea atheniense: Cheresto: Item Diodoro prienneo: Dione colophonio: Epigene rhodio: Euagora thasio: Euphronio ateneo: Androtione q de agricultura scripsit: Eschryone qui item Lysimacho qui item: Dionysio qui magonē transtulit: Diophane qui ex Dionysio epitoma fecit: Palete: Eudoxo: Philippo: Calippo: Dositheo: Parmenisco: Melitone: Critone: Oenopide: Zenone: Eutemone: Harpalo: Hecateo: Anaximandro: Sosigene: Hipparcho: Arato: Zoroastre Archibio.

LIBRO Nonodecimo continent lini natura: et mirabilia.
De lini satione et generibus eius: et quo psiciat: et de mappis: et lino no ardente: et qn primu in theatris uela. Ca. i.
De sparti natura: et qn primu usus ei: et quo perficiatur: et quae sine radice nascantur et uiuant Ca. ii.
De mysi et tuberibus: et de fungis pezicis laserpitio: et magyderi: et rubia et radicula Ca. iii.
De hortorum cura ex digestione terrae nascentiu praeter fruges et frutices Ca. iiii.
Natura et genera et hystoria nascentium in hortis rerum Ca. v.
De hortensium haerbarum radicibus foliis floribus coloribus Ca. vi.
Quoto die quaeque haerbae nascunt satae: et quo quaeque formant uel digerant: et quoru singula gnra sit: et quorum plura Ca. vii.
Natura et genera et hystoriae ad condimenta in horto satarum rerum. xxxvi. Ca. viii.
De foeniculo et canabi Ca. ix.
De morbis hortorum et remedia circa formicas erucas et culices Ca. x.
Quae magis sint fortia uel minus: et quibus salsae aquae psint Ca. xi.
Ratio rigandorum hortoru et quae translata meliora fiant: et de succis hortensiorum: et saporibus Ca. xii.
Summa res & hystoriae & obseruationes. M. c. xliiii.

EX AVCTORIBVS.

M. Actio: Planco. M. Varrone. D. Syllano: Catone Censorio: Higino: Virgilio: Mutiano: Celso: Columella: Calfurnio Basso Manilio: Sura: Sabino: Tyrone: Licinio: Macro. Q. Hirtio: Bibio Ruffino: Cesenneo: qui cepurica scripsit: Castritio: Item Firmio Item Peritio.

EXTERNIS.

Herodoto: Theophrasto: Democrito: Aristomacho: Menandro qui biochrea scripsit: Anaxilao.

LIBRO Vicesimo continent medicinae ex his quae in hortis seruant.
De cucumere siluestri & elaterio Ca. i.
De angurio cucumere siue erratico: & de satiuo: & de pepone Ca. ii.
De cucurbita siluestri & rapo Ca. iii.
De naporum differentiis & raphano siluestri: & de raphano satiuo & pastinaca Ca. iiii.
De staphylino siue pastinaca: & gigidio: & siseres: & sesili: & inula: & de cope siluestri Ca. v.
De porro sectiuo & capitato: & de allio Ca. vi.
De lactuca saluatica siue caprina: & esopo & isati & lactuca siluestri Ca. vii.
De generibus betae: & intybis & cichorio: & seri genera duo Ca. viii.
De brassica & lapsana: de brassica marina: & scylla: & de bulbis & bulbine Ca. ix.
De sparagis & corruda: & libyco & horminio Ca. x.
De apio & apiastro: & helioselino: & oreoselino Ca. xi.
De petrosilino & ocimo Ca. xii.
De siluestri ocimo & eruca: & nasturtio & ruta Ca. xiii.
De mentastro & menta & pulegio & nepeta & de cumino Ca. xiiii.
De polca quae urina stringit: & de cappari: et de ligustico siue panace et cunila bubula Ca. xv.
Item de cunila gallinacea siue origano et cunilagine et cunila satiua et cunila montana Ca. xvi.
De piperiti & origano & othimine prasiio & tragorigano & heraclio et lepido: et de gith siue melanthio et aniso Ca. xvii.
De aneto et sagapenio: et de papauere albo et nigro: et quo succus haerbarum colligendus est: et de opio Ca. xviii.
De empractico et erratico et glaucio siue paralio et heraclio siue aphro: et de diacodio Ca. xix.
De tichymalo et archalio & potulaca siue peplio et coriadro: et d atriplici Ca. xx.
De malua malope et althea et lapatho oxylapato hydrolapato et hyppolapato et bubalapato Ca. xxi.
De sinapis tribus generibus et marrubio et serpillo et sisymbrio siue thymbraeo et de lini semine et blito Ca. xxii.
De meu et phoeniculo et hippomarathro: uel myrseneo et canabi et de ferula et carduis Ca. xxiii.
Confectio tyriacae compositio medicaminis anthiochi Ca. xxiiii.
Suma medicinae & hystoriae & obseruationes M. dc. vii.

EX AVCTORIBVS.

Catone Censorio: M. Varrone: Pompeio: Leneo: Gallione: Higino: Sex. Nigro: qui graece scripsit: Iulio basso qui item: Celso: Antonio Castore.

EXTERNIS.

Democrito: Theophrasto: Orpheo: Menandro qui biocrea scripsit: Pythagora: Nicandro. Medicis.
Nicandro: Hippocrate: Crisippo: Diocle Ophione: Heraclide Hiseri: Dionysio: Apollodoro Taretino: Apollodoro Citiese: Praxagora: Phistonico medo: Dieuce: Cleopante: Philistione: Asclepiade: Cratecia: Petronio: Diodoro: Iolla: Erasistrato: Diagora: Andrea: Mnesicle: Epicarmo: Damione: Dalione: Sosimene: Hylepolemo: Metrodoro:

Solone:Lycio:Olympiade thebana:Thili/no:Petridio:Mictione.Claudio:Xenocrate

LIBRO Vicesimoprimo continent̃ florꝫ & coronamentorꝫ naturæ.

Summa medicinæ hystoriæ & obsuationes.dcc.xxx.

¶ EX AVCTORIBVS.

Catone Censorio.M.Varrõe Massurio:Antiate.C.Helio Vestino:Vlpio Ruffino:Higino:Põpõio mela:Põpeio lenate:Cor.Celso Calfurnio Basso.P.Lãgio:Licinio macro:Sestio qui græce scripsit:Iulio basso:q itẽ:Antonio Castor.

¶ EXTERNIS.

Theophrasto:Democrito:Orpheo:Pythagora:Magone:Menandro qui biocrea scripsit:Nicandro:Homero:Hesiodo:Museo:Socophle:Anaxilao.

¶ MEDICIS.

Mnesteo q de coronis:Callimacho qui item Phania physico:Simo Timantho:Hippocrate:Chrisippo:Diocle:Opione:Heraclide:Nicesio:Dionysio:Apollodoro Citiense:Apollodoro Tarentino:Protagora:Phistonio medo:Euche.Chleophanto:Phylistle:Asclepiade:Cartecia:Petronio:Diodoro:Iolla:Erasistrato:Diagora:Andrea:Mnesicle:Epicharmo:Damione:Dalione:Sosimene:Theopolemo:Metrodoro:Solone Lycio:Olympiade Thebana:Phillino:Petreio:Myctiõe:Claudia:Xenocrate.

LIBRO Vicesimosecundo continetur de auctoritate hærbarꝫ.

morborum Ca.xvi.
De eriphia & lanaria et stratioti me/
dicinæ Ca.xvii.
De hærba q̄ nascit̄ ĩ capite statuæ:et d̄ hær
ba de fluminib⁹ et hærba lingua et cribro &
fimetis et rhodo et impia et ueneris pectine
et nodia et philauthropo et canaria lappa et
tordyle:et de gramine et dactylo et fœno/
græco medicinæ Ca.xviii.
Sūma medicinæ & hystoriæ & obsuationes
M.cccc.xviiii. ¶ EX AVCTORIBVS.
C.Valgio.Pompeio Leneo:Sex.Nigro:q
grece scripsit:Iulio basso q itē:Antonio Ca
store.M.Varrone:Corn.Celso:Fabiano.
¶ EXTERNIS.
Theophrasto:Apollodoro:Democrito:Or
pheo:Pythagora:Magone:Menādro q bio
crea scripsit:Nicandro:Homero:Hesiodo:
Museo:Sophocle:Anaxilao.
¶ MEDICIS.
Mnesteo:Callimacho:Phania physico:Si/
mo:Timaristo:Hippocrate:Crisippo:Dio/
cle:Opione:Heraclide:Hicesio:Dionysio:
Apollodoro Citiense:Apollodoro Tarēti/
no:Praxagora:Phistonico medo:Cleopatra
Philistiōe:Asclepiade:Crateua:Petronio:
Diodoro:Iolla:Erasistrato:Diagora:An/
drea:Enorta:Marconeside:Epicarmo:De/
mione:Sosimene:Thopolemo:Solone:Ly
cio:Metrodoro:Olympiade Thebana:Phil
lino:Petreio:Mictōne:Glaucia:Xenocrate
Diocle.

LIBRO Vicesimoquinto cōtinent̄ natu
ræ hærbaꝝ sponte nascentiū:auctoritas
hærbaꝝ:et de origine usus eaꝝ.
Qui latine usus hærbaꝝ scripserint:et qñ ad
Romanos noticia eaꝝ ꝑuenerit:et qui primi
græcoꝝ de his composuerint:et de hærbaꝝ
inuētione:et ātiqua medicina:et quare min⁹
exerceat̄ eaꝝ remedia:et de cynhorodo:et
de dracūculo medicinæ Ca.i.
De quodā pestifero fonte germaniæ:et de
britānica:et maximis morborum do
loribus Ca.ii.
De moly et dodochateo:et pæonia uel pē/
torobo:uel glycyside et panace uel asclepio
et heracleo panace chirōio et panace centau
reo uel pharāceo et heracleo syderio et hyo
scyamo uel apollinari siue altercan/
geno Ca.iii.
De linozoste:parthenio:hermipora siue po
tius mercuriali:et achillea et panace hera/
clea sideriti millefolio:et de scoparegia:et
hermineo teucrio splenio:et de melāpodio
siue helleboro:quot ue eoꝝ genera:et d̄ ni/
gro helleboro et albo medicinæ:et qñ det̄:
et quō summendū:et quibus nō dandum:et
et ꝙ mures necat Ca.iiii.
De mithridatia:et scordoti siue scordio:et
polemonia uel philæteria uel chiliodynama
et eupatoria et cētaurea siue chyronia et de
lecto centaureo libadio felle terræ et trior/
che medicinæ Ca.v.
De climeno & gentiana & lysimachia et par/
thēide & artemisia & ambrosia & nymphea
& heracleo siue rhopalo & euphorbia medi/
cinæ Ca.vi.
De plantagine & buglosso & cynoglosso &
buphtalmo et scythica:et d̄ spartania et hip/
pice et eschæmōe:et de betonica et cātabri
ca et cōsiligine et biberida et chelidonia et
canaria et elaphobosco et dictāno et aristo/
lochia:et ꝙ eius delectatiōe inuoluāt pisces
et statim capiāt:et medicinæ cōtra serpētiū
ictus ex hærbis quas superius no/
minauit Ca.vii.
De argemonia et agarico et echio et hyo/
scyamo et iereboāte et blattaria et lemonia
et quinquefolio et dauco persolata et arctio
et cyclamino et peucedano Ca.viii.
De rhysellio et cētaurea et chelidonia et pa
nace et hyoscyamo et euphorbio Ca.ix.
De anagallide siue acoro et mādracora siue
circelo et cicuta et creno agrio et molibdana
et iride et capno et alice et achoro cotyledo
aizoo et ādrachne et erigero:et de ophemo
ro:et de labro ueneris:et de ramiūculo me/
dicinæ:et de oris uitiis Ca.x.
Summa medicinæ et hystoriæ & obsuatiōes
M.cc.lxxxxii. ¶ EX AVCTORIBVS.
Sex.Gallico.Pōpeio Leneo:Sestio Nigro
q græce scripsit:Iulio Basso q itē:Antonio
Castore:Cor.Celso. ¶ EXTERNIS.
Theophrasto:Apollodoro:Democrito:Iu/
ba:Orpheo:Pythagora:Magone:Menan/
dro qui biocrea scripsit:Nicandro:Homero
Hesiodo:Museo:Sophocle:Xantho:Ana/
xilao. ¶ MEDICIS.
Mnesteo:Callimacho:Phania physico:Ti/
maristo:Simo:Hippocrate:Chrisippo:Dio
cle:Opione:Heraclide:Hicesio:Dionysio:
Apollodoro Citiense:Apollodoro Taren/
tino:Praxagora:Phistōico medo:Dieuche:
Theophanto:Phylistione:Asclepiade:Cra
teua:Iolla:Erasistrato:Diagora:Andrea:
Mnesicle:Epicharmo:Demione:Sosimene:
Theopolemo:Metrodoro:Solene Lycio:
Olympiade thebana:Phillino:Petreio:Mi
ctiōe:Glaucia:Xenocrate.

LIBRO Vicesimosexto cōtinēt̄ reliquæ
p morboꝝ gn̄ra medicinæ:et de nouis
morbis:et de lichne qd sit:et qñ primū ĩ ita
lia cœperint:et de carbūculo elephātiasi et
colo Ca.i.
Laus Hippocratis Ca.ii.
De noua medicina:et Asclepiade medico:et
qua rōne ueterē medicinā muta/
uerit Ca.iii.
Irrisio magicæ artis:et de lichene et
tapsia Ca.iiii.

Ad strumas: et ad digytos: et ad pectus et ad tussim medicinæ Ca. v.
De uerbasco et chameleuce uel tussilagine et bechio et aqlea et saluia Ca. vi.
Ad lateris dolorẽs et pectoris: et ad hortopnoeas: ad iacinoris dolorẽ cordis dolori pulmoni urinæ tussi pectori ulceribus pulmonireuibus epaticis: ad uomitionẽ: ad singultus pleureticis lateri Ca. vii.
De oib⁹ uitiis uẽtris et r̃mediis eoꝶ q̃ circa uel intra sunt: et de aluo sistenda uel soluenda Ca. viii.
De puleo et argemone Ca. ix.
De nymphea et abstinẽtia et appetẽtia uene ris: et de satyrio erythrococco et crategi et sideriti Ca. x.
Medicinæ gñrales de pedibus talis articulis neruis: et r̃media cõtra mõbos q totũ corp⁹ occupãt. et d myrtido et uigiliis et paralysi: et d febrib⁹ frigidis et febre iumẽtoꝶ et freneticis et chameacte et aizoo et igne sacro Ca. xi.
Ad eluxata mẽbra et cõtra morbũ regiũ et cõtra furũculos et fistulas et inflationes et ãbustionẽ et cõtra alios morbos ad neruos et sanguinẽ Ca. xii.
De hærba equiseto et stephanomeli et erisitale et contra uermes Ca. xiii.
De ulceribus et ad plagas et de polichnemo Ca. xiiii.
De plurimis expimẽtis ad inficiendos capillos et pt⁹ eiiciẽdos et continendos et alioꝶ remedia Ca. xv.
Sũma medicinæ et hystoriæ et obsuatiões. M. cc. lxxxxii. EX AVCTORIBVS.
M. Varrone. C. Valgio. Põpeio leneo: Sestio Nigro q græce scripsit. Iulio basso q itẽ Antonio Castore. Cor: Celso.
EXTERNIS.
Theophrasto. Apollodoro. Democrito. Iuba. Orpheo. Pythagora. Magõe. Menãdro q biochrea scripsit. Nicãdro. Homero. Hesiodo. Museo. Sophocle. Xãto. Anaxilao.
MEDICIS.
Mnesteo. Calimacho. Phania physico. Cimarcho. Simo. Hippocrate. Crisippo. Diocle. Opione. Heraclide. Hicesio. Dionysio. Apollodoro Citiense. Apollodoro Tarentino. Praxagora. Phistonico medo. Dieuche Chlephanto. Philistione. Asclepiade. Crateua. Iolla. Erasistrato. Diagora. Andrã. Mnesicle. Epicharmo. Demione. Theopolemo. Metrodoro. Solõe. Lycio. Thebana Olympiade. Phylino. Petreio. Myctiõe. Glaucia Xenocrate.
LIBRO Vicesimoseptimo cõtinẽt reliqua hærbaꝶ genera.
De aconito & panthere quæ extinguitur aconito Ca. i.
Q̃d oiuꝫ creataꝶ cõditõ sit de⁹ Ca. ii.
De æthiopide & amarantho & alce & alcea & alipho & alsima & androsace & ãdroseo & ãbrosia & aconi & anagyro & ãconymo Ca. iii.
De aparine & arctio & aspleno & asclepiade: & ostere uel bubonio & ascyro uel alcyroide et aphace et de alcibio & alectorolopho Ca. iiii.
De alo Ca. v.
De alga et actea & d ãpelosagria & absinthio Ca. vi.
De absinthio & balote & botrye fruticosa et brauylla et brio et bupleuri et catanante et calli et circea et circesio et trategono et theligono et crocodilio et cynosorchy et chrysolachano & cuculo & cõferua Ca. vii.
De cocco gnidio & diopteris & dryphono & elatine & ẽpetro siue calcifraga & epicacti uel helleborine & epimedio & eneaphylo & filicepteri: & d femor bubulo Ca. ix.
De glaucio & glycyside & glaphalio siue camezelo & galedrago & holco & hyosiri & holosteo & hypopesto Ca. x.
De hypoglossa & tremulis hydropicis cõtra imagines ortopnoeas paralysis incipientes Ca. xi.
De medio & myosota & myagro & natrice & othõe & onosma & onopõdo & osiri & oxye et batrachio et polygono et leucãthemo et plythẽa et phyllo et phelãdrio et phaleri et polyrrhizo & ꝑserpinaca et d rheccma d reseda et stoechade Ca. xii.
De solano et smyrnio et thelephio & trichõane et thalietro et thlaspe et thragonia et tragõi et trago et tragologo et spõdile: et q̃ q dã morbi i q̃busdã ñ st gẽtib⁹ Ca. xiii.
Sũma medicinæ & hystoriæ & obsuatões. dc. ii. EX AVCTORIBVS.
Põpeio Lenio: Sestio Nigro: q græce scripsit: Iulio basso q itẽ: Antonio Castore: Cor. Celso.
EXTERNIS.
Theophrasto: Apollodoro q itẽ: Democrito: Aristogitone: Orpheo: Pythagora: Magone: Menandro q biocrea scripsit: Nicãdro
MEDICIS.
Mnesteo: Callimacho: Timaristo: Simo: Hippocrate: Chrysippo: Diocle: Opione: Heraclide: Hicesio: Dionysio: Apollodoro citiense: Apollodoro tarẽtino: Praxagora: Plistonide medo: Diuche: Cleophãto: Philistiõe: Asclepiade: Crateua: Iolla: Erasistrato: Diagora. Andrea: Mnesicle: Epicarmo: Demione: Sosimene: Theopolẽo: Metrodoro: Solõe Lycio: Olympiade Thebana: Phylino: Petreio: Myctione: Glaucia: Xenocrate.
LIBRO Vicesimooctauo cõtinẽt medicinæ ex animalibus.
An sit in medẽdo aliqua uis uerboꝶ: et sanari et depelli Ca. i.

Remedia ex hoīe cōtra magos Ca.ii.
De quibusdā sortilegiis et saliua hominis ie/
iunii Ca.iii.
Ad lippitudines oculoꝝ Ca.iiii.
De sternutamēto et uenere: et cæteris re/
mediis Ca.v.
De remediis muliebribus Ca.vi.
Medicinæ ex aīalibꝰ pegrinis: d elephāto et
leone d camelo et hyena et crocodilo et cha
meleōte et stinco et hippopotamo et lynci/
bus Ca.vii.
Medicinæ cōes ex feris aīalibꝰ: aut eiusdem
generis placidis: lactis usus: et obseruatiōes
et caseis: butyro et adipe Ca.viii.
Mediciæ d apro et capris et eqs feris et ī me
dia d bestiis cōtra oēs morbos Ca.ix.
Mira de animalibus Ca.x.
Sūma mediciæ et hystorie & obsuatiōes.dc.
lxxxv. ¶ EX AVCTORIBVS.
M. Varrone. L. Pisone: Fabiāo: Verre: An
tiate: Verrio Flacco: Catone Censorio: Ser
gio: Sulpitio: Licinio Macro: Celso: Massu/
rio: Sestio Nigro qui græce scripsit. Bytho
Dirrhaceno: Ophilio: Medico: Granio me
dicis. ¶ EXTERNIS.
Democrito: Apollonio q et mii sn: Mileto
Artemone: Sextilio: Homero: Theophra/
sto: Lysimacho: Attalo: Xeocrate: Orpheo
q diophios: Archelao q itē: Demetrio: So/
tira: Laide: Elephantide: Salpe: Olympiade
thebana: Diotio: Iolla: Mictione: Smirneo:
Esine medico: Hippocrate: Aristotele: Me
trodoro: Icacida medico: Hesiodo: Dialcōe
Cecilio: Bione q peridinameō. Anaxilao. Iu
ba rege.

LIBRO Vicesimonono cōtinentur medi
cinæ ex animalibus.
De origine medicinæ et qñ primū clinice et
qñ primum iatraliptice et de Chrysippo et
Erasistrato et Empirice et Erophilo et reli/
quis illustribus medicis. et quotiēs rō medi
cinæ mutata sit. et q primꝰ Romæ medicus
et qñ et qd de medicis antiq Romani iudica
uerint et uitia medicinæ Ca.i.
De medicinis lanaꝝ Ca.ii.
De ouoꝝ natura Ca.iii.
Remedia de cane: & ex animalibꝰ q̄ placida
nō sunt sed fera: & ex uolucribꝰ et cōtra mor
sus phalangioꝝ Ca.iiii.
De feno camelino & cane rabido & lacerta &
anseribꝰ et colūbis et mustellis re/
media Ca.v.
Ad alopecias tollendas & ad pilos reddēdos
& ad lendes tollendas & ad palpebras & ad
glaucōata & ad oculos & ad parotidas reme
dia Ca.vi.
Sūma medicinæ & obseruationes.d.xxi.
¶ EX AVCTORIBVS.
M. Varrone. L. Pisone. Verrio Flacco. An
tiate. Nigidio. Cassio. Hemina. Cicerone.
Plauto. Celso. Sestioˀ Nigro q grece scripsit
Cecilio medico. Metello. Scipione. Ouidio
poeta. Licinio macro.
¶ EXTERNIS.
Philopator. Homero. Aristotele. Orpheo
Democrito. Anaxilao.
¶ MEDICIS.
Botriense. Apollodoro. Orchidemo. Ana/
xilao. Aristōe. Xenocrate. Democrate. Dio
doro. Chrysippo philosopho. Ori. Nican/
dro. Apollonio. Tyaneo.

LIBRO Tricesimo continent̄ medicinæ
ex animalibus reliquæ prioris libri.
De origine magice artis: quando & a quibus
cœperint: & a quibus celebrata
fuerit Ca.i.
Vitupatio Neronis Cæsaris Ca.ii.
De talpis & reliquæ medicine p morbos di/
gestæ in animalibus: quoꝝ genera placida sīt
aut fera Ca.iii.
Ad muliebria mala medenda: & conceptus
maturandos Ca.iiii.
Promiscuæ medicinæ Ca.v.
De miraculis quarundam be/
stiarum Ca.vi.
Sūma medicinæ & obsuationes.dccc.liiii.
¶ EX AVCTORIBVS.
M. Varrone: Nigidio. M. Cicerone. Sestio
Nigro qui græce scripsit. Lycio macro.
¶ EXTERNIS.
Herodoto: Aristotele: Hermippo: Home/
ro: Appione: Orpheo: Democrito: Anaxi/
lao.
¶ MEDICIS.
Botrio: Apollodoro: Menandro: Archime/
de: Aristone. Xenocrate: Diodoro: Chry/
sippo: Ori: Nicandro: Apollonio: Tyāeo.

LIBRO Tricesimoprimo continent̄ me/
dicinæ ex aquatilibus: & aquarum mirabilia
Aquarum mirabilia Ca.i.
De differentia aquaꝝ: medicinis & obserua/
tionibus.cc.lxvi. Ca.ii.
De qualitate aquaꝝ in salubritate uel cōmo/
ditate earum Ca.iii.
Aquaꝝ subito nascentium aut desinentium
ratio Ca.iiii.
Obseruatio hystorica Ca.v.
Ratio aquæ ducendæ: & quomodo medica/
tis utendū: & quid prosit nauigatio & medici
næ aquæ marinæ Ca.vi.
De generibus salis & confecturis & medici/
nis & obseruationibus Ca.vii.
De scombro pisce & muria &
alece Ca.viii.
De natā salis & eiꝰ medicinis Ca.ix.
De nitri generibus & confecturis & medici/
nis & obseruationibus Ca.x.
De spongiaꝝ natura Ca.xi.

¶ EX AVCORIBVS.

M. Varrõe: Celio: Galba. C. Iclio: Mutião Nepote Cor. L. Pisone: Tuberone: Seneca Fabio Vestale: Ammo Fœciale: Fabiano: Catone Censorio: Vitruuio.

¶ EXTERNIS.

Theophrasto: Praxitele: Iuba rge: Nicãdro Sotaco: Sudine: Alexãdro polyhistorẽ: Apio ne: Plistonico: Duride: Herodoto: Eumero: Aristagora: Dionysio: Archemidoro: Bucori da: Anthisthene: Democrito: Demotele: Ly/ cea.

LIBRO Vicesimoseptimo cõtinetur ori/ go gemmarum.

¶ EX AVCTORIBVS.

M. Varrone: Actis triumphi: Mœcenate: Iaccho: Cor. Boccho.

¶ EXTERNIS.

Iuba rege: Xenocrate: Zenonis: Sudine: Eschylo: Phyloxene: Euripide: Nicandro: Satyro: Thoephrasto: Carete: Phylomene: Democrate: Xenotio: Metrodoro: Sotaco: Pythea: Timeo Siculo: Nicea: Theocresto: Asaruba: Mnasia: Theomene: Ctesia: Mithri date: Sophocle: Archelao rege: Callistato: Democrito: Ismenio: Olympico: Alexandro polyhistore: Appione: Ori: Zoroastre: Za/ catalia.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER SECVNDVS

An Finitus Sit Mundus: Et An Vnus: Ca. i.

VNDVM ET HOC QVOD NOMINE ALIO cælum appellari libuit: cuius circũflexu teguntur cuncta: numen esse credi par est: æternum: imensum: neq3 genitũ: neq3 interiturũ unq3. Huius extera indagare nec interest hoĩum: nec capit humanæ coniectura mentis. Sacer est: æternus: imẽsus: totus ĩ toto: imo uero ipse totũ: infinitus: ac finito similis. Omĩm rerũ certus: et similis ĩcerto. Extra intra cũcta cõplexus in se: ideq3 rerũ naturæ opus: et rerũ ipsa natura. Furor est mẽsurã eius animo quosdam agitasse: atq3 prodere ausos. Alios rursus occasione hinc sũpta aut his data ĩnumerabiles tradidisse mũdos: ut totidem rerũ naturas credi oporteret. Aut si una omẽs incubarent: totidẽ tamẽ soles: totideq3 lunas: et cætera etiã in uno et imẽsa et inumerabilia sydera: quasi nõ eadẽ questione semp ĩ termino cogitationis occursura desyderio finis alicuius. Aut si hæc ĩfinitas naturæ oĩum artifici possit assignari: nõ illud idẽ in uno facilius sit ĩtelligi tãto presertim opere. Furor ẽ profecto furor egredi ex eo: et tanq3 ĩterna eius cũcta plane iã sint nota: ita scrutari extera: qua si uero mensurã ullius rei possit agere qui sui nesciat: aut mens hoĩs uidere quæ mundus ipse non capiat.

De Forma Eius Ca. ii.

FOrmam eius in spẽm orbis absoluti globatã esse nomẽ ĩ primis et cõsensus ĩ eo mortaliũ orbẽ appellantiũ. Sed et argumẽta rerũ docẽt: nõ solum quia talis figura oĩbus sui ptibus uergit ĩ sese: ac sibi ipsa tolerãda est: seq3 ĩcludit et cõtinet nullarũ egẽs cõpaginum: nec finẽ aut initium ullis sui ptibus sẽtiens: nec qa ad motũ quo subinde uerti debeat (ut mox appebit) talis aptissima ẽ. Sed ocl'orũ quoq3 pbatiõe q3 cõuexus mediusq3 quacũq3 cernat: cũ id accidere ĩ alia nõ possit figura.

De Motu Eius. Ca. iii.

HAnc ergo formam eius æterno et irreqeto ambitu ĩenarrabili celeritate. xxiiii. horarũ spatio circũagi solis exortus et occasus haud dubium reliquere: an sit imensus: et ideo sẽsum auriũ facile excedẽs tãtæ molis rotata uertigine assidua sonitus nõ eqdem facile dixerim: nõ hercle magis q3 circũactorũ simul tinnitus syderũ: suosq3 uoluentium orbes. An dulcis qdẽ et incredibili suauitate cõcentus nobis qui ĩtus agimur iuxta diebus noctibusq3 tacitus labitur mundus: esse ĩnumeras ei effigies aĩalium rerũq3 cunctarũ ĩpssas. Nec ut in uolucrum notamus ouis leuitate cõtinua lubricum corpus: quod clarissimi auctores dixere tenerũ argumẽtis indicatur: quoniã inde deciduis rerũ oĩum seminibus ĩnumeræ in mari præcipue: ac plerũq3 cõfusis mõstrificæ digenerãtur effigies. Præterea uisus probatione alibi plaustra: alibi ursi: tauri alibi: alibi litteræ figura cãdidiore medio super uerticem circulo.

Cur Mundus Dicatur. Ca. iiii.

EQuidem et cõsẽsu gentium moueor. Nam quẽ cosmon græci noĩe ornamẽti appellauerunt: eum et nos a perfecta absolutaq3 elegãtia mundum. Cælũ quidẽ haud dubie cælati argumẽto diximus: ut interptatur. M. Varro. Adiuuat rerũ ordo descripto circulo qui signifer uocaẽ in. xii. aĩalium effigies: et per illas solis cursu cõgruens tot sæculis rõ.

De Quattuor Elementis. Ca. v.

NEc de elemẽtis uideo dubitari quattuor ea esse. Ignitum sũmo: inde tot stellarũ collucẽtium illos oculos. Proximũ spiritus: quẽ græci nrĩq3 eodẽ uocabl'o aera appellãt. Vitalẽ hunc: et p cuncta rerũ meabilẽ: totoq3 cõsrtum. Cuius ui suspensam cum quarto aquarũ elemẽto librari medio spatii tellurẽ. Ita mutuo cõplexu diuersitatis effici nexum: et leuia põderibus inhiberi quo minus euolẽt. Cõtraq3 grauia ne ruant suspẽdi leuibus in sublime tẽdẽtibus. Sic pari in diuersa nisu ui sua quæq3 cõsistere irreqeto mundi ipsius cõstricta circuitu: quo sẽp in se currẽte imã atq3 mediã ĩ toto terrã eadẽq3 uniuerso cardine stare pẽdẽtẽ librãtem per quæ pendeat. ita solã ĩmobilẽ circa eã uolubili uniuersitate eadẽq3 ex omibus necti: ideq3 oĩa inniti.

De Septem Planetis. Ca. vi.

INter hanc cælumq3 eodẽ spiritu pẽdent certis discreta spatiis. vii. sydera: quæ ab incessu uocamus errãtia: cum errẽt nulla minus illis. Quorũ medius sol fertur ãplissima magnitudine ac potestate: nec tẽporũ mõ terrarũq3: sed syderũ etiã ipoũ cæliq3 rector. Hunc mundi esse totius animum: ac planius mentem. Hunc principale naturæ regimen ac numen credere decet opera eius extimantes. Hic lucem rebus ministrat: aufertq3 tenebras.

Hic reliqua sydera occultat. hic uices tempoꝝ: ānumq; semp renascētē ex usu naturæ tēpe-
rat. hic cæli tristitiam discutit. atque etiam nubila humani aī serenat. hic suū lumen cæteris
quoq; syderibus fœnerat: præclarus: eximius: oīa ītuens oīa etiā exaudiens ut prīcipi lrāꝝ
Homero placuisse ī uno eo uideo.

De Deo. Ca. vii.

QVapropter effigie; dei formāq; quærere ībecillitatis humanæ reor: quisquis est de-
us (si mō est alius) et quacunq; ī parte totus est sensus: totus est uisus: totus auditus:
totus aīæ: totus animi: totus sui. Innumeros quidem credere atq; etiā ex uirtutibus
uitiisq; hoīm ut pudicitiā: cōcordiā: mentē: spem: honorē: clæmentiā: fidē: aut (ut Democri
to placuit) duos oīo pœnā et beneficiū maiorē ad socordiā accedit. Fragilis et laboriosa mor
talitas ī partes ista digessit infirmitatis suæ memor: ut portionibus coleret quisq; quo maxi-
me indigeret. Itaq; noīa alia aliis gentibus: et numina ī iisdem īnumerabilia reperimus. Infe
ris quoq; ī genera descriptis morbisq; et multis etiā pestibus dum esse placata trepido metu
cupimus. Ideoq; etiā publice febri fanū ī palatio dicatū est. Orbonæ ad ædem lariū ara. Et
malæ fortunæ esquiliis. Quāobrē maior cælitū populus etiā q̄ hoīm intelligi pōt: cū sin-
guli quoque ex semetipsis totidem deos faciāt Iunones geniosque adaptādo sibi. Gentes ue-
ro quædā aīalia etiā aliqua et obscena ꝓ diis habent: ac multa dictu magis pudenda ꝑ fetidos
cibos et alia similia iurātes. Matrimōia quidem īter deos credi: tātoq; æuo ex his neminem
nasci: et alios esse grādæuos: sempq; canos: alios iuuenes: atque pueros atri coloris: alige-
ros: claudos: ouo editos: et alternis diebus uiuētes morientesq; pueriliū ꝓpe deliramentoꝝ
est. Sed super oēm īpudentiā adulteria inter ipsos fingi: mox iurgia: et odia: atq; etiā furtoꝝ
esse et sceleꝝ numina. Decus est mortali iuuare mortalem: et hæc ad æternā gloriā uia: hac
ꝓceres iere romani: hac nūc cælesti passu cū liberis suis uadit maxiūs oīs æui rector Vespa
sianus Augustus fessis rebus subueniens. Hic est uetustissimus referendi bñmerentibus grā;
mos: ut tales numinibus ascribāt. Quippe et oīm alioꝝ noīa deoꝝ et quæ supra sydeꝝ retuli
ex hoīum nata sūt meritis. Iouem qdem aut mercuriū aliterue alios īter se uocari: et esse cæ-
lestis nomenculaturæ quis nō interꝑtatiōe naturæ fateatur? Irridendū uero agere curā reꝝ
humanaꝝ illud qcquic est sūmum. An ne tā tristi atq; multiplici ministerio non pollui creda
mus dubitemus ue? Vix ꝓpe est iudicare utꝝ magis cōducat generi humano quādo aliis nul-
lus est deoꝝ respectus: aliis pudendis externis famulātur sacris: ac digytis deos gestant: et
mōstra quoque quæ colūt dānant: et excogitāt cibos: imperia dira in ipsos ne sōno quidem
quieto irrogāt. Nō matrimonia nō liberos nō denique quicq; aliud nisi iubentibus sacris dili
gūt. Alii in ipso capitolio fallūt: ac fulminātem peierāt iouem: et hos iuuāt scelera: illos sa-
cra sua pœnis agūt. Inuenit tamen īter has utrasq; sētētias mediū sibi ipsa mortalitas numē:
quo minus etiā plana de deo cōiectatio esset. Toto qppe mūdo et locis oībus oībusque horis
oīum uocibus fortuna sola inuocatur: et una noīatur: una accusatur: una agit̄ rea: una cogita-
tur: sola laudatur: sola arguitur: et cū conuitiis colitur: uolubilisque a plerisque uero et cæca
etiā existimata: uaga: incōstās: incerta: uaria: indignoꝝq; fautrix: huic oīa expensa: huic oīa
ferūtur accepta: et in tota rōe mortaliū sola utrāque paginā facit. Adeoque obnoxiæ sumus
sortis: ut sors ipsa ꝓ deo sit: qua deus ꝓbatur incertus. Pars alia et hanc pellit: astroque suo
euētus assignat: et nascēdi legibus semelq; in omēs futuros unq; deo decretū. In reliquū ue-
ro ociū datur. Sedere cœpit sentētia hæc: pariterque et eruditū uulgus et rude in eam cursu
uadit. Ecce fulguꝝ monitus: oraculoꝝ præscita: aruspicū prædicta: atque etiā pua dictu ī au
guriis sternutamēta et offēsiones pedū. Diuus Augustus læuū ꝓdidit sibi calceū præpostere
indutum quo die seditione militari ꝓpe afflictus est. Quæ singula īprouidā mortalitatem in-
uoluūt: solum ut īter ista uel certū sit nihil esse certi: nec miserius qcq; homine aut supbius.
Cæteris qppe animātiū sola uictus cura est. In quo spōte naturæ benignitas sufficit: uno qui
dem uel præferēda cūctis bonis: q; de gloria: de pecunia. ambitiōe: supq; de morte non cogi
tāt. Veꝝ ī his deos agere curam reꝝ humanaꝝ credi ex usu uitæ est: pœnasque maleficiis ali
quādo seras occupato deo ī tāta mole: nūq; autem irritas esse. Nec ideo ꝓximū illi genitum
hominem: ut uilitate iuxta beluas esset. Imperfecte uero in hominē naturæ præcipua solatia
ne deum qdem posse omnia. Nāque nec sibi potest mortē cōsciscere: si uelit: quod homini de
dit: optimū in tātis uitæ pœnis: nec mortales æternitate donare: aut reuocare defūctos: nec
facere ut qui uixit nō uixerit: qui honores gessit: nō gesserit. Nullūque habere in præterita
ius præterq; obliuiōis. Atque (ut facetis quoque argumētis societas hæc cū deo copuletur)
ut bis dena uiginti nō sint: ac multa similiter efficere nō posse. per quæ declarat̄ haud dubiæ
naturæ potētia id quoque esse quod deū uocamus. In hæc diuertisse nō fuerit alienum prop-
ter uulgatam assidue quæstionem de deo.

De Natura Sydeꝝ Errantium. Ca. viii.

Hinc redeamus ad reliqua naturæ sydera quæ affixa diximus mūdo: nō illa ut existimat uulgus singulis attributa nobis: et clara diuitibus: minora paupibus: obscura defectis: et pro sorte cuiusq; lucētia ad munera mortalibus. Quia nec cū suo quæq; hoīe orta moriun/ tur: nec aliquē extingui decidua significant. Nō tāta cælo societas nobiscum est: ut nostro fa to mortalis sit ille quoq; sydeꝝ fulgor. Illa nimio alimēto tracti humoris igneam uim abun/ dātia reddūt: cum decidere credūtur: ut apud nos quoq; id luminibus accēsis liquore olei no/ tamus accidere. Cæteꝝ æterna est cælestibus natura ītexētibus mūdum intextuq; cōcretis. Potētia autē ad terram magnope eoꝝ pertinēs: quæ ꝑpter effectus claritatēq; et magnitudi nem ī tanta subtilitate nosci potuerūt: sicut suo demōstrabimus loco. Circuloꝝ quoq; cæli rō in terræ mētione aptius dicetur: quādo ad eam pertinet tota signiferi modulatio iuētionibus nō dilatis: Obliquitatē eius ītellexisse: hoc est reꝝ fores aperuisse Anaximāder Milesius tra/ ditur primus olympiade. lviii. Signa deinde ī eo Cleostratus: et primum arietis ac sagittarii. Sphæram ipsam ante multo atlas. Nūc relicto ipsius mūdi corpore reliqua īter cælū terrasq; tractētur. Sūmum esse quod uocāt Saturni sydus: ideoq; minimū uideri: et maximo ābire cir culo: ac. xxx. anno ad breuissima sedis suæ prīcipia regredi certum est. Oīum aūt errantium sydeꝝ meatus interq; ea solis et lunæ cōtrarium mūdo agere cursum: id est læuū: semp illo ī dextram præcipiti: et q̄uis assidua cōuersione īmēsæ celeritatis attollātur ab eo: rapiāturq; ī occasum: aduerso tamē ire motu: per suos quæq; passus ita ferri: ne cōuolutus aer eādem ī partem æterna mūdi uertigine ignauo globo torpeat: sed fīdatur aduerso sydeꝝ uerbere di/ scretus et digestus. Saturni autē sydus gelidæ ac rigētis esse naturæ: multoq; ex eo īferiorē iouis circulum: et ideo motu celeriore duodenis circūagi ānis. Tertium Martis: quod quidam Herculis uocāt: ignea ardētis solis uicinitate binis fere ānis cōuerti. Ideoq; huius ardore ni/ mio et rigore Saturni interiectū ambobus ex utroq; tempari Iouē: salutareq; fieri deū. Inde solis meatū esse partiūqdē trecentaꝝ. lx. Sed ut obseruatio umbraꝝ eius redeat ad notas q/ nos ānis dies adiici: superq; quartam partē diei. Quā ob cām qnto anno unus ītercalaris dies additur: ut tempoꝝ rō facilius solis itineri cōgruat. Infra solem ābit ingēs sydus appellatum Veneris: alterno meatu uagum: ipsisq; cognomibus æmulum solis et lunæ: præueniēs qppe et ante matutinum exoriens luciferi nomē accipit: ut sol alter: diemq; maturās. Cōtra ab oc/ casu refulgēs nūcupatur uesper: ut prorogās lucem: uiceq; lunæ reddēs. Quā naturam eius Pythagoras Samius primus deprehēdit olympiade circiter. xlii. qui fuit urbis Romæ annus cxlii. Largiori magnitudine extra cuncta alia sydera: est claritatis quidē tantæ ut unius huius stellæ radiis umbræ reddantur. Itaq; et ī magno nominum ambitu est. Alii eīm Iunonis: alii Isidis: alii matris deū appellauere. Huius natura cūcta generātur ī terris. Nāq; in alterutro exortu genitali rore cōspergēs nō terræ mō cōceptus implet: ueꝝ animātium quoq; omium stimulat. Signiferi autē ambitū peragit tricenis et duo de quinquagenis diebus: ab sole nūq; absistēs partibus sex atq; quadragita lōgius (ut Timeo placet) Simili rōe sed nequaq; magni/ tudine scilicet aut ui proximū illi Mercurii sydus a quibusdā appellatū Apollinis īferiore cir/ culo fertur. ix. diebus ociore ābitu mō ante solis exortū: mō post occasū splēdēs: nūq; ab eo xxii. ptibus remotior: ut Ctesias et Sosigenes docēt. Ideo et peculiaris hoꝝ sydeꝝ statio ē: neq; cōis cū supradictis. Nāq; ea et quarta pte cæli a sole abesse et tertia: et aduersa soli sæ/ pe cernūtur: maioresq; alias habēt cūcta plenæ cōuersionis ambitus ī magni āni rōe dicēdos.

De Lunæ Natura Ca. viiii.

Sed oīum admiratione uicit nouissimū sydus terrisq; familiarissimum: et ī tenebraꝝ re medium ab natura repertum lunæ. Multiformi hæc ambage torsit ingenia cōteplan/ tium: et proximū ignorari sydus maxime īdignātium: cresces semper aut senescēs. Et modo curuata in cornua: modo æqua ꝑportione diuisa: mō sinuata in orbem: maculosa: eodemque subito prænitens: īmensa orbe pleno: ac repente nulla: alias pernox: alias sera et: parte diei solis lucem adiuuans: deficiens: et in defectu tamen conspicua. Quæ mensis exitu latet cum laborare non creditur. Iam uero humilis et excelsa: et ne id quidē uno modo: sed alias admo/ ta cælo: alias cōtigua mōtibus: nunc in aquilonem elata: nunc ī austros deiecta. Quæ singu/ la ī eā deprehēdit hoīum primus Endymion. et ob id amore eius captus fama traditur. Non sumus ꝑfecto ingrati erga eos q labore curaq; lucem nobis aperuere. In hac luce mira quoq; humani ingenii peste sanguinem et cædes cōdere annalibus iuuat: ut scelera hominū noscāt mundi ipsius ignaris. Proxima ergo cardini: ideoq; minimo ambitu uicenis diebus septenisq; et tertia diei parte peragit spatia eadem: quæ Saturni sydus altissimum. xxx. ut dictū est an/ nis. dein remorata in coitu solis biduo cum tardissime a tricesima luce rursus ad easdem uices exit. Haud scio an omnium quæ in cælo prænosci potuerunt magistra in. xii. spatia mensi/ um oportere diuidi annum: quando ipsum totiens solem redeundo ad principia consequitur.

Solis fulgore eã ut reliqua sydera tegi: siquidẽ ĩ totũ mutuata ab eo luce fulgere: qualem ĩ re percussu aquæ uolitare cõspicimus. Ideo molliore et ĩperfecta ui soluere tãtum humorẽ atq₃ etiã augere. quẽ solis radii absumãt. Ideo et inæquali lumine aspici: qa ex aduerso demũ ple na reliquis diebus tãtum ex se terris ostẽdat: quãtum ex sole ipsa cõcipiat. In coitu qdẽ non cerni: quoniã haustũ oẽm lucis aduersa illo regerat: unde acceperit. Sydera uero haud dubie humore terreno pasci: qa orbe dimidio nõnũq₃ maculosa cernãtur: scilicet nõdũ suppetẽte ad hauriẽdũ ultra iusta ui. Maculas eĩm nõ aliud esse q̃ terræ raptas cũ humore sordes.

¶ De Defectu Solis Et Lunæ Et De Nocte. Ca.x.

DEfectus aũt suos et solis rem in tota cõtemplatione naturæ maxime mirã et ostento similẽ eoꝝ magnitudinũ umbræq₃ indices existere. Quippe manifestũ est solẽ inter/uentu lunæ occultari: lunãq₃ terræ obiectu: ac uices reddi: eosdẽ solis radios luna ĩterpositu suo auferẽte terræ: terraq₃ lunæ. Hac uero subeũte repentinas obduci tenebras: rursũq₃ illi us umbra sydus hebetari. Neq₃ aliud esse noctem q̃ terræ umbrã. Figurã aũt umbræ simi/lem metæ ac turbini inuerso. quãdo mucrone tãtum ingruat: neq₃ lunæ excedat latitudinẽ: quoniã nullũ aliud sydus eodem mõ obscuretur: et talis figura semper in mucronem deficiat. Spatio quidem cõsumi umbras indicio sũt uolucrũ præalti uolatus. Ergo cõfiniũ illis est aeris terminus initiũq₃ ætheris. Supra lunã pura oĩa ac diuturnae lucis plena. A nobis aũt ꝑ noctẽ cernũtur sydera ut reliqua lumina e tenebris. Et ꝓpter has cãs nocturno tempore deficit lu na. Stati autẽ atq₃ mẽstrui nõ sunt utriq₃ defectus ꝓpter obliquitatem signiferi: lunæq₃ mul/tiuagos (ut dictum est) flexus: nõ semper ĩ scrupulis partium cõgruẽte sydeꝝ motu.

¶ De Sydeꝝ Magnitudine. Ca.xi.

HAec rõ mortales animos subducit ĩ cælum ac uelut inde cõtemplãtibus triũ maxima rum reꝝ naturæ partiũ magnitudinẽ detegit. Nõ posset qppe totus sol adimi terris intercedẽte luna: si terra maior esset q̃ luna. Tertio ex utraq₃ uastitas solis aperitur: ut non sit necesse amplitudinem eius oculoꝝ argumẽtis atq₃ cõiectura animi scrutari. Immẽsũ esse cõ stat: quia arboꝝ in limitibus porrectaꝝ ĩ quotlibet passuũ milia umbras paribus iaciat inter/uallis: tãq₃ toto spatio medius. Et quia ꝑ æquinoctiũ omĩbus in meridiana plaga habitãtibus simul fiat a uertice. Item qa circa solstitialem circulum habitãtiũ meridie ad septẽtrionẽ um/bræ cadãt: ortu uero ad occasum: quæ fieri nullo mõ possent: nisi multo esset maior q̃ terra: et q᷑ mõtem idam exoriẽs latitudine exuperat dextra læuaq₃ large amplectens: præserti di/scretus tãto ĩteruallo. Defectus lunæ magnitudinem eius haud dubia rõne declarat: sicut ter ræ paruitatẽ ipsa deficiens. Nãq₃ cum sint tres umbraꝝ figuræ: cõstetq₃: si par lumini sit ma/teria: quæ iactat umbram: colũnæ effigie iaci: nec habere finem. Si uero maior materia q̃ lu men: turbinis recti: ut sit imum eius angustissimũ: et simili mõ infinita lõgitudo. Si minor ma teria q̃ lux: metæ existere effigiem ĩ cacuminis fine desinentem: talemq₃ cerni umbrã defici/ẽte luna palã fit: ut nulla ãplius relĩquatᷓ dubitatõ supari magnitudiẽ terrã. Id quidẽ et tacitis ipsius naturæ ĩdiciis. Cur eĩm ꝑtitis uicibus ãni brumalis abscedit: ut noctiũ opacitate terras reficiat: exusturus haud dubie: et sic quoq₃ exurens quadã in parte tanta magnitudo eius ẽ.

¶ Quæ Quis Inuenerit In Obsuatiõe Cælesti. Ca.xii.

ET rõem qdẽ defectus utriusq₃ primus romani generis ĩ uulgus extulit Sulpitius Gal/lus: q cons. cũ. M. Marcello fuit. sed tũ Tribunus militũ sollicitudine exercitu libera/to: pridie q̃ Perses rex supatus a Paulo est: ĩ concionẽ ab ĩpatore ꝓductus ad præcinendam eclipsĩ: mox et cõposito uolumĩe. Apud græcos ãt ĩuestigauit primus oĩum Tales Milesius olympiadis. xlviii. anno quarto: prædicto solis defectu q sub Haliatte rege factus est urbis cõditæ ãno. clxx. Post eos utriusq₃ syderis cursũ ĩ sexcẽtos ãnos præcinuit Hipparcus mẽ ses gentium diesq₃ et horas: ac situs locoꝝ: et uicos populoꝝ complexus æuo teste haud alio mõ q̃ cõsilioꝝ naturæ ꝑticeps. Viri ĩgentes supraq₃ mortaliũ naturã tãtoꝝ numinũ lege de prehensa: et misera hoĩum mente absoluta ĩ defectibus stellaꝝ scelera: aut morteꝫ aliquã sy/deꝝ pauentes. Quo ĩ metu fuisse Stersichori et Pĩdari uatũ sublimia ora palã est deliquio so lis: et ĩ luna ueneficia arguente mortalitatẽ: et ob id crepitu dissono auxiliante. Quo pauore ignarus causæ Nicicas atheniensiũ ĩpator ueritus classem portu educere: opes eoꝝ afflixit. Macti ĩgenio et cæli ĩterꝑtes reꝝq₃ naturæ capaces argumẽti ĩpatores quo deos hoĩesq₃ uici stis. Quis enĩ hæc cernens et statos sydeꝝ (quoniã ita placuit appellare) labores nõ suæ ne/cessitati mortalis gemitus ignoscat. Nũc cõfessa de iisdeꝫ breuiter atq₃ capitulatĩ attigã: rõe admodũ necessariis locis strictiq₃ reddita. Nã neq₃ instituti operis talis argumẽtatio est: neq₃ oĩum reꝝ afferri posse cãs minus miꝝ est: q̃ cõstare ĩ aliquibus.

¶ De Defectibus. Ca.xiii.

DEfectus. cc. xxiii. mensibus redire in suos orbes certũ est. Solisq₃ defectũ nõ nisi no/

uiſſima prima ue fieri luna: quod uocāt coitum. Lunæ aūt nō niſi plena: ſempqꝫ citra q̄ pro
xime fuerit. Oībus aūt annis fieri utriuſqꝫ ſyderis defectus ſtatis diebus horiſque ſub terra.
Nec tñ cū fiant ſupne ubiqꝫ cerni: aliquādo ꝓpter nubila: ſæpius globo terræ obſtāte cōue/
xitatibus mūdi. Intra ducentos ānos Hipparchi ſagacitate cōptū eſt et lunæ defectum aliq̄n
quīto menſe a priore fieri: ſolis uero ſeptimo. Eādem bis ī trigīta diebus ſupra terras occul/
tari: ſed ab aliis atqꝫ aliis hoc cerni. quæqꝫ ſūt ī hoc miraculo maxime mira: cū cōueniat ūbra
terræ lunam hebetari: nūc ab occaſus parte hoc ei accidere nunc ab exortus. Et qua nā rōne
cum ſolis exortu umbra illa hebetatrix ſub terra eſſe debeat ſemel iā acciderit: ut ī occaſu lu/
na deficeret utroqꝫ ſuper terrā cōſpicuo ſydere. Nā ut ī duodecim diebuſ utrunqꝫ ſydus quæ
reretur: et noſtro aeuo accidit impatoribus Veſpaſianis patre. iii. filio iteꝝ conſ.

De Lunæ Motu. Ca. xiiii.

LVnā ſemper auerſis a ſole cornibus ſi creſcat ortus ſpectare: ſi minuat̄ occaſus haud du
biū eſt. Lucere dodrantis ſemuntias horaꝝ ab ſecunda adiiciente̅ uſqꝫ ad plenū orbem
detrahenteꝫqꝫ ī diminutiōem. Intra xiiii. āt partes ſolis ſemp occultā eſſe. Quo argumēto am
plior errātium ſtellaꝝ q̄ lunae magnitudo colligitur: q̄n illae et a ſeptenis īterdum partibus
emergāt. Sed altitudo cogit minores uideri: ſicut affixas caelo ſolis fulgore īterdiu nō cerni:
cum aeque die ac noctu luceāt: idque manifeſtum fiat defectibus ſolis: et praealtis puteis.

Errantium Motus Et Luminum Canonica. Ca. xv.

ERrātium āt tres quas ſupra ſolem dicimus ſitas occultāt̄ meāteſ cum eo. Exoriuntur
uero matutino diſcedenteſ partibuſ nunqꝫ āpliuſ undenis. Poſtea radioꝝ eius cōtrac/
tu tegunt̄: et ī triquetro a partibus c. xx. ſtatiōeſ matutinaſ faciunt: quae et primae uocant̄.
mox ī aduerſo a partibuſ c. lxxx. exortuſ ueſpertinoſ. Iteꝝ ī c. xx. ab alio latere appropīquā/
te ſtatiōeſ ueſpertinas: quaſ et ſecundas uocāt: donec aſſecutuſ in partibuſ duodeniſ occultet
illas: qui ueſpertini occaſuſ appellātur. Martiſ ſtella ut ꝓpior etiam ex quadrato ſentit radioſ
ab lxxxx. partibuſ: unde et nomen accepit. Iſ motuſ primuſ et ſecunduſ nonagenariuſ dictuſ
ab utroque exortu. Eadem ſtatiōaliſ ſenis menſibuſ cōmorat̄ in ſigniſ: alioquin bimeſtriſ cum
cæterae utraque ſtatiōe quaternos menſeſ nō īpleāt. Inferioreſ āt duae occultāt̄ in coitu ue/
ſpertino ſimili mō: relictoqꝫ ſole totidem ī partibus faciūt exortus matutinos: atqꝫ a longiſſi/
mis diſtātiæ ſuæ metis ſolē īſequūtur: adeptæqꝫ occaſū matutino cōdūt̄ ac prætereūt. mox
eodem interuallo ueſperi exoriūtur uſqꝫ ad quos diximus terminos. Ab his retrogradiūt̄ ad
ſolem: et occaſu ueſpertino deliteſcūt. Veneris ſtella et ſtatiōes duas matutinā ueſpertināqꝫ
ab utroqꝫ exortu facit a lōgiſſimis diſtātiæ ſuæ finibus. Mercurii ſtationes breuiore momēto
q̄ ut deprehēdi poſſit. Hæc eſt luminū occultationūqꝫ rō ꝓplexiore motu: multiſqꝫ īuoluta
miraculis. Siquidē magnitudines ſuas et colores mutāt: et eædē ad ſeptētrionē accedūt: abe
untqꝫ ad auſtrum: terriſqꝫ ꝓpiores aut cælo repente cernūtur. In q̄bus aliter multa q̄ prio/
res tradituri fatemur: ea quoqꝫ illoꝝ eſſe muneris: qui primi quærēdi uias demōſtrauerunt.
Mō ne quis deſpet ſecula ꝓficere ſemper pluribus de cāis hæc omīa accidūt. Prima circuloꝝ
eſt: quos græci abſidas in ſtellis uocāt: etenī græcis utēdum erit uocabulis. Sunt autē hi ſui
cuiqꝫ eaꝝ: aliiqꝫ q̄ mūdo. quoniā terra a uerticibus duobus quos appellauerūt polos centrū
cæli eſt nō ſigniferi oblique inter eos ſiti. Omīa āt hæc cōſtat rōne circini ſemp indubitata.
Ergo ab alio cuiqꝫ centro abſides ſuæ exurgūt. Ideoqꝫ diuerſos habēt orbes motuſqꝫ diſſimi/
les: quoniā interiores abſidas neceſſe eſt breuiores eſſe.

Quare Eadē Alias Altiora: Alias Inferiora uideantur. Ca. xvi.

IGitur a terræ centro abſides altiſſimæ ſunt: Saturno ī ſcorpione: Ioui ī uirgine: Marti
in leone: Soli ī geminis: Veneri ī ſagittario: Mercurio ī capricorno: Mediis oīum par/
tibus. Et ecōtrario ad terræ cētrum humillimæ atqꝫ proximæ. Sic fit ut tardius moueri ui/
deātur: cum altiſſimo ambitu feruntur. Nō quia accelerēt tardēt ue naturales motus qui cer
ti ac ſinguli ſunt illis: ſed quia deductas ab ſūma abſide lineas coartari ad cētrum neceſſe eſt:
ſicut ī rotis radios. Itēqꝫ motus alias minor centri propīquitate ſētitur. Altera ſublimitatum
cauſa. quoniā a ſuo centro abſidas altiſſimas habēt ī aliis ſignis. Saturnus ī libræ parte uice/
ſima. Iupiter cancri. xv. Mars capricorni xxviii. Sol arietis xxix. Venus piſciū xvi. Mercuri/
us uirginis xv. Luna tauri. iiii. Tertia altitudinum rō caeli menſura nō circuli ītelligitur: ſubi
re eas aut deſcendere per ꝓfundum aeris oculis exiſtimātibus. Huic connexa latitudinum ſi/
gniferi obliq̄tatiſqꝫ cauſa eſt. Per hunc ſtellae quas diximus errātes ferūtur. Nec aliud habi/
tat̄ ī terris q̄ quod illi ſubiacet. Reliqua a polis ſqualēt. Veneris tātū ſtella excedit eum bi/
nis partibus/ Quæ cā intelligitur efficere ut quædā aīalia etiā in deſertis mūdi naſcātur. Luna
quoqꝫ per totam latitudinē eius uagatur: ſed omnino non excedens eum ab iis. Mercurii ſtel
a laxiſſime: ut tamē e duodenis partibus (tot eīm ſunt latitudines) nō āplius octonas perret

neq; has æqualiter. Sed duas medio eius: et supra. iiii. infra duas. Sol deīde medio fertur in/
ter duas partes flexuoso draconum meatu inæqualis. Martis stella quattuor medias. Iouis
mediā et super eam duas. Saturni duas ut sol. Hæc erit latitudinum rō ad austrū descēdētiū
aut aquilonem subeūtium. Hac cōstare et tertiam illā a terra subeuntium in cælum. Et pari/
ter scandi eam quoq; existimauere pleriq; falso. Qui ut coarguātur aperienda est subtilitas ī/
mensa. et omīs eas complexa cās: Conuenit stellas ī occasu uespertino proximas esse terræ
et latitudine et altitudine: exortusq; matutinos in initio cuiusq; fieri. Stationes ī mediis lati/
tudinum articulis: quæ uocant ecleptica: perīde confessum est motum augeri ꝗdiu in uicino
sint terræ cum abscedant in altitudinē: minui. Quæ rō lunæ sublimitatibus maxime appro/
batur. Aeque nō est dubium in exortibus matutinis etiam numeꝝ augeri: atq; a stationibus
primis tres superiores diminui usq; ad statiōes secūdas. Quæ cum ita sint: manifestū erit ab
exortu matutino latitudines scādi: quoniā in eo primū habitu incipiāt partius addiici motus.
In stationibus uero primis et altitudine subire: quoniam tum primū incipiāt detrahi numeri:
stellæq; retroire. Cuius rei rō priuatim reddēda est. Percussæ in qua diximus parte et trian/
gulo solis radio inhibentur rectum agere cursum: et ignea ui leuātur ī sublime. Hoc nō ꝓti/
nus intelligi potest uisu nostro: ideoq; existimātur stare: unde et nomen accepit statio. Pro
greditur deinde eiusdem radii uiolentia: et retroire cogit uapor repercussas. Multo id magis
in uespertino eaꝝ exortu toto sole aduerso: cum in sūmas absidas expelluntur: minimeq; cer/
nuntur: quoniam altissime absūt: et minimo ferūtur motu. tāto minores cum hoc in altissimis
absidum euenit signis. Ab exortu uespertino latitudo descēdit̄ partius iā se minuente motu:
nō tamē ante stationes secundas augente cum et altitudo descēditur supueniēte ab alio latere
radio: eadēq; ui rursus ad terras deprimēte: quæ substulerit ī cælū ex priore triquetro. Tan
tū īterest subeāt ne radii an supueniāt Multoq; eadē magis ī uespertino occasu accidūt. Hæc
est superioꝝ stellaꝝ rō. Difficilior reliquaꝝ: et a nullo ante nos reddita.

¶ Catholica Sydeꝝ Errantium. Ca. xvii.

PRimum igitur dicatur cum sint diuersæ stellæ: cur Veneris stella nunꝗ lōgius xlvi.
partibus. Mercurius xx. a sole abscedant. Sæpe citra eas ad solē reciprocēt. Cōuer/
sas habent utræq; absidas: ut infra solem sitæ: tātumq; circulis eaꝝ sub terra est: ꝗtum sup/
ne prædictaꝝ. et ideo nō possunt abesse amplius: quoniam curuatura absidum ibi non habet
lōgitudinē maiorem. Ergo utræq; simili rōne admodū statuūt absidū suaꝝ margines: ac spa/
tia lōgitudinis latitudinum euagatione pensant. At eīm cur nō semp ad xlvi. et ad partes xx.
perueniūt: īmo uero. Sed rō canonica fallit. Nāq; appet absidas quoq; eaꝝ moueri: ꝙ nunꝗ
transeant solem. Itaq; cum ī partem ipsam eius īcidere margines alterutro latere: tū et stellæ
ad lōgissima sua interualla peruenire intelligūtur: cum citra fuere margines totidem ꝑtibus:
et ipsæ ocius redire credūtur: cum sit illa semper utriq; extremitas sūma. Hinc et rō motuum
cōuersa intelligitur. Superiores eīm celerrime ferūt̄ ī occasu uespertino: hæ tardissime. Illæ
a terra altissime absunt: cum tardissime mouētur: hæ cū ocissime. Quia sicut in illis ꝓpinqtas
centri accelerat: ita ī iis extremitas circuli. Illæ ab exortu matutino minuere celeritatē inci/
piunt: hæ uero augere. Illæ retro cursū agunt a statione matutina usq; ad uespertinam. Vene
ris a uespertina usq; ad matutinam. Incipit aūt ab exortu matutino latitudinē scandere. Alti/
tudinem uero ac solem insequi a statione matutina ocissima ī occasu matutino et altissima. Di/
gredi āt latitudine: motumq; minuere ab exortu matutino retro qdem ire: simulq; altitudine
digredi a statione uespertina. Mercurii rursus stella utroq; mō scādere ab exortu matutino:
digredi uero latitudine a uespertino: cōsecutoq; sole ad xv. partiū interuallū cōsistit. quadri/
duo prope īmobilis. Mox ab altitudine descēdit: retroq; graditur ab occasu uespertino usque
ad exortum matutinum. Tātumq; hæc et luna totidē diebus quot subiere descēdūt. Veneris
qndecies et pluribus subit. Rursus Saturni et Iouis duplicato digrediūtur. Martis etiā qua/
druplicato. Tāta est naturæ uarietas: Sed rō euidēs. Nā quæ in uaporē solis nitūtur: etiam
descendūt egre. Multa promi amplius circa hæc possunt secreta naturæ legesque: qbus ipsa
seruiat: exempli gratia. In Martis sydere cuius est maxime inobseruabilis cursus nunꝗ id sta
tionē facere. Iouis sydere triquetro raro admodū sexaginta partibus discreto. Qui numerus
sexāgulas mūdi efficit formas. Nec exortus nisi ī duobus signis tantum cancri et leonis simul
edere. Mercurii uero sydus in piscibus exortus uespertinos raros facere: creberrime ī uirgi/
ne. In libra matutinos. Item matutinos in aquario: rarissimos ī leone. Retrogradū in tauro
et ī geminis nō fieri. In cācro uero nō citra xxv. partē. Luna bis coitū cum sole ī nullo alio si/
gno facere ꝗ geminis. Nō coire aliquādo in sagittario tantum. Nouissimā uero primāq; ea/
dem die uel nocte nullo alio ī signo ꝗ ariete conspici. Id quoq; paucis mortalium contingit.
Et inde fabula cernēdi lynceo. Non cōparere ī cælo Saturni sydus et Martis cum plurimum

diebus·clxx·Iouis·xxxvi·aut cum minimum denis detractis diebus·Veneris·lxxix·aut cum minimum·lii·Mercurii·xiii·aut cum plurimum·xvii·

¶ Quæ ratio colores eorum mutet· Ca·xviii·

COlores ratio altitudinum temperat: ſiquidem eaꝝ ſimilitudinem trahũt: in quaꝝ aera ue nere ſubeundo: tingitqꝫ appropinquãtes utralibet alieni meatus circulus·Frigidior ĩ pal lorem·Ardentior in ruborem·Ventoſus ĩ horrorem·Sol atqꝫ commiſſuræ abſidum extre/ mæque orbitæ a terra in obſcuritatem·Suus quidem cuique color eſt·Saturno candidus·Ioui clarus·Marti igneus·Lucifero candens·Veſperi refulgens·Mercurio radians·Lunæ blandus·Soli cum uritur ardens poſtea radians·His cauſis connexo uiſu & earum quæ cælo continentur·Nanque mõ multitudo cõferta ineſt circa dimidios orbes lunæ pla/ cida nocte leniter illuſtrãte eas·Modo raritas ut fugiſſe miremur plenilunio abſcõdente: aut cũ ſolis ſupra ue dictaꝝ radii uiſus ꝑſtrĩgẽte nr̃os·Et ipſa ãt luna ĩgruentiũ ſolis radioꝝ haud dubie differẽtias ſẽtit hebetãte cætera ĩflexos mũdi cõuexitate eoꝝ: prætereq̄ ubi r̃cti ãgulo/ rũ cõpetũt ictus·Itaqꝫ ĩ quadrato ſolis diuidua ẽ: ĩ triquetro ſemi ãbit̃ orbe: ĩplet̃ ãt ĩ aduer/ ſo: rurſuſqꝫ minuẽs eaſdẽ effigies ꝑibus edit ĩteruallis: ſimili rõe qua ſupra ſolẽ tria ſydera

¶ Solis motus & dieꝝ inæqualitatis ratio· Ca·xviiii·

SOl ãt ipſe quattuor differẽtias habet bis æquata nocte diei uerno & autũno: ĩ cẽtrũ in/ cidẽs terræ octauis ĩ ꝑtibus arietis ac libræ·Bis ꝑmutatis ſpatiis ĩ auctũ diei bruma oc/ taua ĩ ꝑte capricorni·Noctis uero ſolſtitio totidẽ ĩ ꝑtibus cãcri·Inæqualitatis cauſa obliqui/ tas eſt ſigniferi: cũ pars æqua mũdi ſuper ſubterqꝫ terras oĩbus fiat momẽtis·Sed quæ recta ĩ exortu ſuo cõſurgũt ſigna lõgiore tractu tenẽt lucẽ: quæ uero obliqua ociore trãſeũt ſpatio

¶ Quare Ioui fulmina aſſignentur· Ca·xx·

PAtet pleroſqꝫ magna cæli affectione cõpertũ a prĩcipibus doctrinæ uiris ſupernoꝝ triũ ſyderꝝ ignes eſſe: qui decidui ad terras fulminũ nomen habeant·Sed maxime ex iis me/ dio loco ſiti: fortaſſis quoniã contagiũ nimii humoris ex ſuperiore circulo: atqꝫ ardoris ex ſubiecto per hunc modũ egerat·Ideoqꝫ dictũ Iouẽ fulmina iaculari·Ergo ut e flagrante li/ gno carbo cũ crepitu: ſic a ſydere cæleſtis ignis expuitur: præſcita ſecum afferens: ne abdicata quidẽ ſui parte ĩ diuinis ceſſãte operibus·Idqꝫ maxime turbato fit aere: quia collectus humor abũdantiã ſtimulat: aut quia turbatur quodã ceu grauidi ſyderis partu·

¶ Interualla ſyderꝝ· Ca·xxi·

INterualla quoqꝫ ſyderꝝ a terra multi ĩdagare tentauerunt·Et ſolẽ abeſſe a luna undeui/ ginti partes: q̄tũ lunã ipſã a terra ꝓdiderunt·Pythagoras uero uir ſagacis animi a ter/ ra ad lunã·cxxv·milia ſtadioꝝ eſſe collegit·Ab ea uſqꝫ ad ſolem duplũ·Inde ad duodecim ſi/ gna triplicatũ·In qua ſententia Gallus Sulpitius noſter fuit·

¶ De ſyderꝝ muſica· Ca·xxii·

SEd Pythagoras interdũ ex muſica rõne appellat tonũ: q̄tũ abſit a terra luna: Ab ea ad Mercurium ſpatii eius dimidiũ·& ab eo ad Venerẽ·A qua ad ſolẽ ſeſcuplum·A ſole ad Martẽ tonũ·i·q̄tum ad lunã a terra·Ab eo ad Iouem dimidium·& ab eo ad Saturnum dimi dium·& inde ſeſcuplum ad ſigniferꝝ·Ita ſeptem tonos effici·quã diapaſon harmoniã uocant: hoc eſt uniuerſitatem cõcẽtus·In ea Saturnum Dorio moueri·Mercurium Phtõgo·Iouem Phrygio·& in reliquis ſimilia iucunda magis q̄ neceſſaria ſubtilitate·

¶ De mundi geometria· Ca·xxiii·

STadium·cxxv·noſtros efficit paſſus·hoc eſt pedes ſexcentos·xxv·Poſſidonius non mi nus·xl·ſtadioꝝ a terra altitudinem eſſe·in qua nubila ac uenti nubeſqꝫ perueniãt·Inde puꝝ liquidumqꝫ & imperturbatæ lucis aerẽ·Sed a turbido ad lunam uicieſ centum ſtadioꝝ·Inde ad ſolem quinquies milies·Eo ſpatio fieri ut tam ĩmenſa eius magnitudo non exurat ter/ ras·Plures ãt nonĩgentis ſtadiis ĩ altitudinem ſubire ꝓdiderunt·Incõperta hæc & ĩextricabi lia: ſed tã ꝓdenda q̄ ſunt ꝓdita·In quis tamen una ratio geometricæ collectionis nunq̄ fal/ lacis poſſit nõ repudiari: ſi cui libeat altius iſta proſequi·Nec ut menſura (id enĩ uelle pene de mentis ocii eſt) ſed ut tantum cõiectanti animo cõſtet exiſtimatio·Nã cum trecentis·lx·& fe re ſex partibus orbis ſolis ex circuitu eius patere appareat circulum per quem meat ſemperqꝫ dimetiens tertiam partem ambitus: & tertiæ paulominus ſeptimã colligat: apparet dempta eius dimidia: quoniam terra centralis interueniat: Sextam uero partem huius immenſi ſpatii quod circa terram circuli ſolaris animo comprehenditur ineſſe altitudinis ſpatio·Lunæ uero duodecimam: quoniam tanto breuiore q̄ ſol ambitu currit·Ita ferri eam in medio ſolis ac ter/ ræ·Mirum quo procedat improbitas cordis humani paruulo aliquo inuitata ſucceſſu: Si/ cut in ſupradictis occaſionem impudentiæ ratio largitur: auſique diuinare ſolis ad terram ſpatia·Eadem ad cælum agunt: quoniam ſit medius ſol: ut protinus mundi quoque ipſius

mēsura ueniat ad digytos. Quātas enī dimētientes habeat septimas: tantas habere circulum
duo & uicesimas. tanq̄ plane a perpendiculo mensura cæli cōstet. Aegyptia rō quā Petosiris
& Necepsos ostēdere. singulas partes in lunari circulo (ut dictum est) minimo. xxxiii. stadiis
paulo āplius patere colligit. In Saturni āplissimo duplū. In solis quē mediū esse diximus utri/
usq̄ mēsuræ dimidiū. Quæ cōputatio plurimū habet pudoris: quoniā ad Saturni circulū ad/
dito signiferi ipsius interuallo nec numerabilis multiplicatio efficitur.

De repentinis syderibus. Ca. xxiiii.

PEstāt pauca de mūdo. Nāq̄ & ī ipso cælo stellæ repēte nascuntur plura earum genera.

De cometis & cælestibus ꝓdigiis: natura & situ & generibus eoꝝ. Ca. xxv.

COmetas græci uocāt: nostri crinitas horrentes crine sāguineo: & comaꝝ modo in uer
tice hispidas. Iidē pogonias: quibus inferiore ex parte in spēciē barbæ longæ ꝓmittitur
iuba. Acontiæ iaculi modo uibrātur ocissimo significatu. Hæc fuit de qua quinto cōsulatu suo
Tyberius imperator Cæsar præclaro carmine perscripsit ad hūc diē nouissime uisam. Easdem
breuiores & in mucronē fastigiatas xiphias uocauere: quæ sunt oīum palidissimæ: & quodaꝫ
gladii nitore: ac sine ullis radiis: quos chryseus auro nomine similis: colore aūt electro raros
e margine emittit. Pithetes doliorꝝ cernitur figura in cōcauo fumidæ lucis. Ceratias cornus
spēm habet: qualis fuit cum græcia apud salamina depugnauit. Lāpades ardentes imitantur fa
ces. Hippeus equinas iubas celerrimi motus: atq̄ in orbē circa se euntis. Fit & cādidus come
tes argenteo crine ita refulgens. ut uix cōtueri liceat: specieq̄ humana dei effigiem ī se ostē/
dens. Fiunt & hirti uilloꝝ specie & iuba aliqua circūdati. Semel adhuc iubæ effigies mutata in
hasta est olympiade centesima octaua: urbis anno. cccLxxxxviii. Breuissimum quo cerneretur
spatium septem dieꝝ annotatum est: longissimum octoginta. Mouentur aūt alii errātium mo
do: alii immobiles hærent. Omnes ferme sub ipso septētrione aliqua eius parte nō certa: sed
maxime in candidam: quæ lactei circuli nomen accepit. Aristoteles tradit & simul plures cer/
ni nemini compertū alteri: quod equidem sciam. Ventos autē ab iis graues æstusq̄ significari
Fiunt & hybernis mensibus & in austrino polo: sed ibi citra ullum iubar. Diraq̄ cōperta æthi
opum & ægypti populis: cui nomen æui eius rex dedit Typon: ignea specie: ac spiræ modo ī
torta: uisu quoq̄ toruo: nec stella uerius q̄ quidam igneus nodus. Sparguntur aliquādo & er
rantibus stellis cæterisq̄ crines. Sed cometes nunq̄ in occasura parte cæli est: Terrificum ma
gna ex parte sydus ac nō leuiter piatum ut ciuili motu Octauio consule. Iterūq̄ Pōpeii & Cæ/
saris bello. In nostro uero æuo circa ueneficium quo Claudius Cæsar imperiū reliquit Domi/
tio Neroni: ac deinde principatu eius assiduum prope ac sæuum. Referre arbitrantur in quas
partes se se iaculetur: aut cuius stellæ uires accipiat: quasq̄ similitudines reddat: & quibus in
locis emicet. Tibiaꝝ specie arti musicæ portendere. Obscenis autem moribus in uerendis par
tibus. Signoꝝ ingenii & eruditionis triquetram figuram quadratam ue paribus angulis ad ali/
quos perennium stellaꝝ situs edunt. Venena fundere in capite septētrionalis: austrinæ ue ser
pentis. Cometes in uno totius orbis loco colitur in templo romæ admodū faustus Diuo Au
gusto iudicatus ab ipso: qui incipiente eo apparuit ludis: quos faciebat Veneris genitricis nō
multo post obitum patris Cæsaris ī collegio ab eo īstituto. Nāq̄ his uerbis id gaudium ꝓdi/
dit. Iis ipsis ludoꝝ meoꝝ diebus sydus crinitū p septē dies ī regione cæli sub septentrionibus
est cōspectū. Id oriebat circa undecimā horā diei: claruq̄ & oībus terris cōspicuum fuit. Eo si
gno significari uulgus credidit Cæsaris animā īter deoꝝ īmortalium numina receptā. quo no/
mine id īsigne simulacro capitis eius quod mox ī foro cōsecrauimus adiectū est: Hæc ille ī pu/
blicum. Interiore gaudio sibi illum natum seseq̄ ī eo nasci īterp̄tatus est. & ut ueꝝ fateamur:
salutare id terris fuit. Sunt q & hæc sydera ppetua esse credāt: suoq̄ ābitu ire: sed non nisi re/
licta a sole cerni. Alii uero qui nasci humore fortuito & ignea ui: ideoq̄ solui.

Hipparchus de syderibus per exempla hystorica: faces:
lampades: trabes bolides: & casma cæli Ca. xxvi.

IDem Hipparchus nunq̄ satis laudatus: ut quo nemo magis approbauerit cognationem
cum hoīe syderꝝ: animasq̄ nostras partē esse cæli nouā stellā & aliā in æuo suo genita
deprehendit: eiusq̄ motu qua die fulsit ad dubitatiōem est adductus: an ne hoc sæpius fieret:
mouerenturq̄ & eæ quas putamus affixas. Idemq̄ ausus rem etiam deo improbam annume/
rare posteris stellas: ac sydera ad normam expangere organis excogitatis: per quæ singulaꝝ
loca atque magnitudines signaret: ut facile discerni posset ex eo: nō modo an obirent: nasce/
renturq̄: sed omnino aliqua transirent mouerentur ue. Item an crescerent minuerenturq̄ cæ/
lo in hæreditate cunctis relicto: si quisq̄ qui rationem eam caperet inuentus esset. Emicant
& faces nō nisi cām decidunt uisæ. Qualis Germanico Cæsare gladiatoꝝ spectaculum edente
præter ora populi meridiano transcurrit. Duo genera earum: Lampades uocant plane faces

varie opinioni [illegible]
secondo la verità christiana co
l'ordine secondo il qual Dio creò il
tutto, gl'elementi in generale, il chaos, gl'attomi.

Alteꝝ bolidas: quale mutinẽsibus malis uisũ ẽ. Distãt ꝙ faces uestigia longa faciũt priore ardẽte pte. Bolis uero ꝑpetua ardẽs lõgiorẽ trahit limitẽ. Emicãt & trabes simili mõ: quas docos uocãt. quales cũ lacedemonii classe uicti ĩpiũ græciæ amisere. Fit & cæli ipsius hiatus quẽ uocãt chasma:

De cæli coloribus. Ca. xxvii.

SIt et sãguinea spẽ: quo nihil terribilius mortaliũ timori ẽ. Incẽdiũ ad terras cadẽs inde. Sicut olympiadis cẽtesimæ septimæ ãno tertio cũ rex Philippus græciã quateret. Atq; hæc ego ratis tẽporibus naturæ ut cætera arbitror existere: nõ ut pleriq; uariis de cãis quas ingenioꝝ acumẽ excogitat. Quippe ingentiũ maloꝝ fuere prænũtia. Sed ea accidisse nõ qa hæc facta sũt arbitror: ueꝝ hæc ideo facta qa incussura erãt illa raritate timorẽ. Occultam autem eorũ esse ratiõem: ideoq; non sicut exortus supradictos defectusq; &, multa alia nosci.

De flamma cæli. Ca. xxviii.

CErnũtur & stellæ cũ sole totis diebus: pleꝝq; & circa solis orbẽ ceu spẽ coronæ & uersicoloris circuli. Qualiter Augusto Cæsare ĩ prima iuuẽta urbẽ ĩtrante post obitũ patris ad nomẽ ĩgens capessendũ.

De coronis celestibus. Ca. xxix.

EXistũt eædem coronæ circa lunã & circa nobilia astra cælo quoq; ĩhærentia. Circa solẽ arcus apparuit. L. Opimio. iii. Q. Fabio. ii. cõs. orbis. L. Portio. M. Acilio.

De circulis repentinis. Ca. xxx.

CIrculus rubri coloris. L. Iulio. P. Rutilio cons. Fiũt ꝓdigiosi & longiores solis defectus qualis ocίso dictatore Cæsare: & antoniano bello totius pene anni pallore continuo.

Plures soles. Ca. xxxi.

ET rursus plures soles cernuntur: nec supra ipsum nec infra se: sed ex obliquo nunq; iuxta: nec contra terram: nec noctu. sed aut oriente aut occidente. Semel in meridie cõspecti in bosphoro produntur: qui a matutino tempore durauerũt in occasum. Trinos soles antiq; sæpius uidere. Sicut. Sp. Postumio. Q. Minutio. Q. Martio. M. Portio. M. Antonio. P. Dolobella &. M. Lepido. L. Planco cons. et nostra ætas uidit Diuo Claudio prĩcipe cõsulatu eius Cornelio Orfito collega. Plures simul ꝙ tres uisi ad hoc æui nunq; produntur

Plures lunæ. Ca. xxxii.

LVnæ quoq; trinæ: ut Cn. Domitio. C. F. L. Annio cõs. apparuere: quos pleriq; appellauerũt soles nocturnos.

Dieꝝ lux nocte. Ca. xxxiii.

LVmen de cælo noctu uisũ est. C. Cecilio. Cn. Papyrio cons. et sæpe alias ut diei species noctu luceret.

Clypei ardentes. Ca. xxxiiii.

CLypeus ardens ab occasu ad ortũ sintillãs trãscurrit solis occasũ. L. Valerio. Cn. Mario cons.

Ostentum cæli. Ca. xxv.

SIntillã e stella cadere: et augeri terræ appropĩquãtem: ac postq; ĩ lunæ magnitudinem facta sit illuxisse ceu nubilo die. Dein cũ ĩ celũ se recipet: lãpadem factã semel unq; ꝓditur. Cn. Octauio. C. Scribonio cons. Vidit hoc Licinius Syllanus ꝓconsul cũ comitatu suo.

De discursu stellarum. Ca. xxxvi.

FIeri uidentur et discursus stellarum nunquam temere ut non ex ea parte truces uenti coriantur: et ex iis tunc procellæ in mari terrisque

De stellis castoribus. Ca. xxxvii.

VIdi in nocturnis militum uigiliis inhærere pilis pro uallo fulgurum effigies: eæ et antennis nauigantium aliisque nauium partibus ceu uocali quodam sono insistunt ut uolucres sedem ex sede mutantes. Graues cum solitariæ uenere: mergentesque nauigia: et si in carinæ ima deciderint exurentes. Geminæ autem salutares: et prosperi cursus prænuntiæ. quarum aduentu fugari diram illam ac minacem appellatamq; Helenam ferunt. Et ob id Polluci et Castori id numen assignãt: eosq; in mari deos ĩuocãt. Hoĩum quoq; capita uespertinis horis magno præsagio circũfulgent. Omnia incerta ratione et in naturæ maiestate abdita.

De aere. Ca. xxxviii

HActenus de mũdo ipso syderibusq;. Nunc reliqua celi memorabilia. Nãq; et hoc cælũ appellauere maiores: quod alio nomine aera: omne quod inani simile uitalem hunc spiritum fundit. Infra lunam hæc sedes: multoq; inferior. Vt aĩaduerto propemodum constare: ĩfinitum ex superiore natura aeris et terreni halitus miscens utraq; sorte confunditur. Hinc nubila: tonitrua: et alia fulmina. Hinc grãdines: et pruinæ: hymbres: procellæ: turbines. Hĩc plurima mortaliũ mala: et reꝝ naturæ pugna secũ. Terrena ĩ cælũ tendentia deprimit sydeꝝ uis. Eademq; quæ spõte nõ subeãt ad se trahũt. Decidũt hymbres. Nebulæ subeunt. Siccãtur amnes. Ruunt grandines. Torrent radii: et terram in medium undiq; impellunt. Iidem infracti resiliũt: et quæ potuere auferunt secum. Vapor ex alto cadit: rursumq; in altum redit. Venti ingruunt inanes. Iidemq; cum rapina remeant. Tot animalium haustus spiritum e sub-

limi trahit. At ille cōtra nititur: Tellusq̧ ut inani cælo spiritū infūdit. Sic ultro citro cōmeāte natura ut tormento aliquo mūdi celeritate discordia accendatur: nec stare pugnæ licet: sed assidue rapta cuꝫ uoluit. Et circa terrā imenso reꝝ cās globo tēdit: subīde p nubes cælum aliud obtexens. Ventoꝝ hoc regnū. Itaq̧ præcipua eoꝝ natura ibi: & ferme reliquas cōplexa causas: quoniam et tonitruum et fulminum iactus hoꝝ uiolentiæ pleriq̧ assignant. Quin et ideo lapidibus pluere iteri q̄ uento sit rapti: et multa similiter. Quā ob rē plura simul dicenda sūt

De æstatis tempestatibus. Ca. xxxix

TEmpestatum reꝝq̧ quasdā statas esse causas: quasdā uero fortuitas: aut adhuc rōis incōpertæ manifestum ē. Quis. n. æstates & hyemes quæq̧ i tēporibus annua uice intelliguntur sydeꝝ motu fieri dubitet: Ergo ut solis natura tēperādo intelligitur āno: sic reliquoꝝ quoq̧ sydeꝝ propria est quibusq̧ uis: & ad suā cuiq̧ naturā fertilis. Alia sūt i liquorem soluti humoris fœcunda: Alia concreti in pruinas: aut coacti in niues: aut glaciati in grandines. Alia flatus teporis: Alia uaporis: Alia roris: Alia rigoris. Nec uero hæc tanta debent existimari q̄ta cernuntur: cū esse eoꝝ nullum minus luna tam imensæ altitudinis ratio declaret. Igitur i suo quæq̧ motu naturam suā exercent. quod manifestum Saturni maxime transitus hymbribus faciunt. Nec meantium modo sydeꝝ hæc uis est: sed multoꝝ etiam adhærentiū cælo quotiens errātium accessu impulsa aut coniectu radioꝝ exstimulata sunt. qualiter i suculis sētimus accidere: quas græci ob id pluuio noīe hyadas appellant. Quin & sua sponte quædā statisq̧ tēporibus ut hædoꝝ exortus arcturi uero sydus non ferme sine procellosa grandine emergit:

De caniculæ exortu. Ca. xl.

NAm caniculæ exortu accendi solis uapores qs ignorat: Cuius syderis effectus amplissimi in terra sentiuntur. Feruēt maria exoriēte eo. Fluctuāt in cellis uina. Mouētur stagna. Origē appellat ægyptus ferā: quā in exortu eius cōtrastare & contueri tradit: ac uelut adorare cum sternuerit. Canes quidem toto eo spatio maxime in rabiem agi non est dubium.

Vis temporum anni statuta. Ca. xli.

QVin in partibus quoque signorum quorundam sua uis inest ut autumnali æquinoctio brumaque cum tempestatibus confici sydus intelligimus.

De incertis tempestatibus. Ca. xlii.

NEc hymbribus tātum tēpestatibusq̧ sed multis & corpoꝝ & ruris expimentis. Afflantur alii sydere. Alii cōmouētur statis tēporibus: aluo: neruis: capite: mēte. Olea & populus alba & salices folia solstitio circūagūt. Floret ipso brumali die suspensa in tectis arentis hærba pulegii. Rūpūtur intentæ spiritu mēbranæ. Miretur hoc qui nō obseruet quotidiano experimēto hærbā unā: quæ uocatur heliotropiū abeuntē solem intueri sēper: oībusq̧ horis cū eo uerti: uel nubilo obūbrante. Iā quidē lunari potestate ostreaꝝ cōchylioꝝq̧ & conchaꝝ oīum corpora augeri: & rursus minui. Quin & soricū fibras respōdere numero lunæ exquisitiuere diligentiores. Minimūq̧ animal formicā sentire uires syderis interlunio semper cessantem. Quo turpior homini inscitia est: fatenti præcipue iumentoꝝ quoꝝdā in oculis morbos cū luna increscere ac minui. Patrocinatur uastitas cæli immēsa discreta altitudine in duo atq̧ septuaginta signa. Hæ sunt reꝝ aut animātiū effigies: in quas digessere cælum periti. In his quidam mille sexcentas annotauere stellas isignes uidelicet effectu uisu ue. Exempli gratia i cauda tauri septem quas appellauere Vergilias. In frōte suculas. Boetē quæ sequitur septētriones.

De hymbribus. Ca. liii.

EXtra has causas non negauerim existere hymbres uentosq̧: quoniam humidam a terra alias uero propter uapores fumidam exhalare caliginem certum est: Nubesq̧ liquore egresso in sublime: aut ex aere coacto in liquorem egresso in sublime: aut ex aere coacto in liquorem gigni. Densitas earum corpusque haud dubie coniectatur argumentorum solem obumbret. Perspicuum alias etiam urinantibus in qualibet profundam aquarum altitudinem.

Quare lapides pluant. Ca. xliiii.

IGitur nō eā inficias: posse i has & ignes supne stellaꝝ decidere: quales sereno sæpe cernimus: quoꝝ ictu cōcuti aera ueꝝ ē: quādo & tæla uibrata stridūt. Cū uero i nubē peruenerit: uaporē dissonū gigni ut cādēte ferro i aquā demerso: & fumidū uorticē uolui. Hic nasci pcellas.

De tonitruis & fulguribus. Ca. xlv.

ET si in nube luctetur flatus aut uapor tonitrua edi: si erumpat ardens: fulmina. Si longiore tractu nitatur fulgetra. His findi nubem: illis perrumpi. Et esse tonitrua impactoꝝ ignium plagas: ideoque protinus corruscare igneas nubium rimas. Posse & repulsu syderum depressum qui a terra meauerit spiritum nube cohibitum tonare natura strangulante sonitum dum rixetur. Edito fragore cum erumpat: Vt in membrana spiritu intenta. Posse & attritum dum i præceps feratur illum quisquis est spiritum accendi. Posse & afflictu nubium

elidi:ut duoꝝ lapidū ſtillātibuſ fulgetris. Sed hæc oīa eſſe fortuita. Hic bruta fulmīa & uana ut quæ nulla ueniant rōne naturæ. Iis percuti mōtes:iis maria:oēſq; alios irritos iactus. Illa uero fatidica ex alto ſtatiſq; de cauſis & ex ſuis uenire ſyderibus. Simili modo uētos uel potius flatus poſſe & arido ſiccoq; anhelitu terræ gigni nō negauerim. Poſſe & aquis aera expirātibus qui neq; ī nebulā denſetur:nec craſſeſcat ī nubes. Poſſe & ſolis impulſu agi:quoniā uentus nō aliud intelligatur q̃ fluctus aeris:pluribuſq; etiam modis. Nāq; & fluminibus & niuibus & e mari uidemus etiam tranquillo:& alios quos uocant altanos e terra cōſurgere. Qui quidem cum e mari redeunt tropei uocantur:ſi pergunt apogei.

❡ Qua ratione echo reddatur: Ca. xlvi.

MOntiū uero flexuſ crebriq; uertices & cōflexa ſubito aut cōfracta ī humeros iuga cōcauiualliū ſinus ſcīdūt īæqualiter:īde reſultātē aera quæ cā ēt uoces multis ī locis reciprocas facit.

❡ De uentis. Ca. xlvii.

SIne fine uentos generāt iā quidā etiā ſpecus:qualis ī dalmatiæ ora uaſto ī præceps hiatu:in quē deiecto leui pōdere q̃uis tranquillo die turbini ſimilis emicat ꝓcella. nomen loco eſt ſentaquin. Et in cyrenaica ꝓuintia rupes quædā auſtro traditur ſacra:quā ꝓfanum ſit attrectari hominis manu:cōfeſtim auſtro īuoluente harenas. In domibus etiā multis manufacta incluſa opacitate cōceptacula auras ſuas habet:adeo cā nō deeſt. Sed plurimum intereſt flatus ſit an uentus:illos ſtatos atq; perſpirātes:quos nō tractus aliquis ueꝝ terræ ſētiunt:qui nō aura nō ꝓcella maris:ſed appellatione quoq; ipſa uenti ſūt. Qui ſiue aſſiduo mūdi incitu & cōtrario ſydeꝝ occurſu naſcuntur. ſiue hic eſt ille generabilis reꝝ naturæ ſpiritus huc illucq; tanq̃ ī utero aliquo uagus:ſiue diſparili errātium ſydeꝝ ictu:radioꝝq; multiformi iactu flagellatus aer:ſiue a ſuis ſyderibus exeūt his ꝓpioribus:ſiue ab illis cælo affixis cadūt:palam eſt illos quoq; legem habere naturæ nō ignotā etiā ſi nōdum percognitā.

❡ Naturæ et obſeruationes uentoꝝ. Ca. xlviii.

VIginti et āplius auctores græci ueteres prodidere de his obſeruationes:quo magis miror orbe tam diſcordi et ī regna hoc eſt in mēbra diuiſo tot uiris curæ fuiſſe tam ardua uentu perqrere inter bella præſerti et infida hoſpitia. Piratis etiā oīum mortalium hoſtibus trāſitus fame tenentibus:ut hodie quædam in ſuo quiſq; tractu ex eorū cōmentariis qui nūq̃ eo acceſſere uerius noſcant q̃ indigenarū ſcientia. Nunc uero pace tam feſta:tam gaudēte ꝓuentu rerum artiumq; pricipe oīo nihil adiſci noua īquiſitione:īmo ne ueterum quidē inuenta perdiſci. Nō erant maiora præmia ī multos diſperſa fortunæ magnitudine. et iſta plures ſine præmio alio q̃ poſteros iuuādi eruerunt. Nāq; mores hoīum ſenuere nō fructus. Et īmenſa multitudo aptū quocunq; eſt mare hoſpitaliq; littorum oīm appulſu nauigat:ſed lucri nō ſciētiæ grā. Nec reputat cæca mēs etiā tātū auaritiæ ītēta id ipſū ſcientia poſſe tutius fieri. Quapp ſcrupuloſius q̃ īſtituto fortaſſis cōueniat opi tractabo uētos tot milia nauigātiū cernēs.

❡ Ventorum genera. Ca. xlix.

VEteres quattuor oīo ſeruauere per totidē mundi partes:ideo nec Homerus plures nominat. Hebeti mox iudicatu ſecuta ætas octo addidit rōne nimis ſubtili et cōſciſſa. Proximis inter utraq; media placuit ad breue numerum additis quattuor. Sunt ergo bini ī quattuor cæli partibus. Ab oriente æquinoctiali ſubſolanus. Ab oriente brumali uulturnus. Illum apelioten:hunc græci eurum appellāt. A meridie auſter. Et ab occaſu brumali africus:noton et liba nomināt. Ab occaſu æquinoctiali fauonius. Ab occaſu ſolſtitiali corus:zephyron et argeſten uocāt. A ſeptētrionibus ſeptētrio. Interq; eum et exortum ſolſtitialem aquilo. A parctias dicti et boreas. Numeroſior ratio quattuor iis interiecerat tranſceam media regione inter ſeptentrionem et occaſum ſolſtitialem. Itemq; cætiam media inter aquilonem et exortum aequinoctialem. Ab ortu ſolſtitiali phœnica media regione inter ortum brumalem et meridiem. Item inter liba et noton compoſitum ex utroq; medium. Inter meridiem et hybernum occidentem libauoton. Nec finis. Alii quippe meſen nomine etiamnum addidere inter boream et cætiam. Et inter eurum et noton euronoton. Sunt etiam quidam peculiares quibuſq; gentibus uenti uon ultra certum procedentes tractum:ut Athenienſibus ſcyron:paulo ab argeſte deflexus reliquae græciae ignotus. Aliubi elatior idem olympias uocatur. Conſuetudo hiſ oībus noībus argeſten ītelligit et cætiam. Aliq uocāt helleſpontion. Et eoſdem alibi aliter. Item in narbonenſi prouintia clariſſimus uentorum eſt circius:nec ulli uiolentia inferior. Oſti plerunq; recto liguſtico mari perferens. Idem non modo ī reliquis partibuſ cæli ignotus eſt:ſed ne uiennam quidem eiuſdem prouintiae urbem attingens:pauciſ ante limitibuſ iugi modici occurſu tantuſ ille uentorum eſt coercituſ. Et auſtroſ in aegyptum penetrare negat Fabianus. Quo fit manifeſta lex naturae uentiſ etiam et tempore et fine dicto. Ver ergo aperit nauigantibus maria. Cuiuſ in principio fauonii hybernum molliunt caelum ſole aquarii. xxv.

Soggetto. Et cosa naturale.

optinente partem. Is dies sextus est ante februarias idus. Cõpetit ferme & hoc oĩbus quos deinde ponam per singulas itercalationes: uno die ãticipãtibus rursũq; lustra sequẽti ordine seruãtibus. Fauoniũ quidã ad. viii. chal. martii chelidoniã uocãt ab hirũdinis uisu. Nõnulli ue ro ornithiã uno & septuagesimo die post brumã ab aduentu auiũ flantẽ per dies nouem. Fauo nio cõtrarius est quẽ subsolanum appellauimus. Datus est ãt huic exortus uergiliaꝝ i totidẽ partibus tauri sex diebus ante maias idus. quod tempus austrinũ est huic uento septentrione cõtrario: Ardentissimo aũt æstatis tempore exoritur caniculæ sydus sole primam partẽ leo/ nis igrediente. Qui dies. xv. ante augusti chalend. est. Huius exortũ diebus octo ferme aqui lones antecedunt: quos prodromos appellant. Post biduũ aũt exortus iidem aquilones cõstã/ tius perflant diebus. xl. quos ethesias uocant. Mollire eos creditur solis uapor geminatus ar dore syderis. Nec ulli uentoꝝ magis stati sunt. Post eos rursus austri frequẽtes usq; ad sydus arcturi: quod exoritur. xi. diebus ante æquinoctiũ autũni. Cũ hoc corus icipit: corus autũnat Huic est contrarius uulturnus. Post id æquinoctium diebus fere quattuor &. xl. uergiliarum occasus hyemem incohat. Quod tempus in tertio idus nouẽbris incidere cõsueuit. hoc est aq lonis hyberni: multũq; æstiuo illi dissimilis: cuius ex aduerso est africus. Ante brumã autem septem diebus totidẽq; postea sternitur mare halcyonũ fœturæ: & inde nomẽ ii dies traxere Reliquũ tẽpus hyemat. Nec tamen sæuitia tẽpestatũ cõcludit mare. Piratæ primũ coegere mortis periculo i mortẽ ruere: & hyberna experiri maria. Nũc idẽ auaritia cogit. Ventoꝝ ẽt frigidissimi sunt quos a septẽtrione diximus spirare. Vicinus his corus. Ii & reliquos compe/ scunt: & nubes abigunt: Humidi auster africus: & præcipue auster italiæ. Narrãt & in ponto cæcian i se trahere nubes. Sicci corus & uulturnus præterq; desinẽtes. Niuales aquilo & sep tẽtrio. Grãdines septẽtrio iportat & corus. Aestuosus auster. Tepidi uulturnus & fauonius. Iidẽ subsolano sicciores: & i totũ oẽs a septẽtrione & occidẽte sicciores: q̃ meridie & oriẽte. Saluberrimus aũt oĩum aquilo. Noxius auster & magis siccus. fortassis qa humidus frigidior est. Minus esurire eo spirãte credũtur animãtes. Etesiæ noctu desinũt flare: & a tertia diei ho ra oriuntur. In hispania & asia ab oriente flatus est eoꝝ. In põto ab aquilone. Reliquis i par/ tibus a meridie. Spirãt aũt & a bruma qui uocãt ornithiæ: sed leniores & paucis diebus. Per mutant & duo naturã cũ situ. Auster africæ serenus. Aquilo nubilus. Oẽs uenti uicibus suis expirant maiore ex parte. Aut ut contrarius desinenti incipiat cũ proxime cadẽtibus. Surgũt a leuo latere in dextrũ ut sol ambiũt. De rõe eoꝝ menstrua quarta maxĩe luna decernit. Iisdẽ autẽ uentis i contrarium nauigatur prolatis pedibus: ut noctu pleraq; aduersa uela cõcurrãt. Austro maiores fluctus edũtur q̃ aquilone. quoniã ille infernus ex imo maris spirat: hic sũ/ mo. ideoq; post austros noxii præcipue terremotus. Noctu auster interdiu aquilo uehemen/ tior. Et ab ortu flantes diuturniores sunt ab occasu flãtibus. Septẽtriones i pari fere desinũt numero. Quæ obseruatio etiam in aliis multis rerum naturæ partibus ualet. Mares itaque existimantur impares numeri. Sol & auget & comprimit flatu. Auget exoriens occi/ densque. Comprimit meridianus æstiuis temporibus. Itaque medio diei aut noctis plerun/ que sopiuntur: quia aut nimio frigore aut æstu soluuntur. Et hymbribus uenti sopiuntur. Expectantur autem maxime unde nubes discussæ adapuere cælum. Oĩum qdẽ si libeat obser uare minimos ãbitus redire easdẽ uices quadriẽnio exacto Eudoxus putat nõ uẽtoꝝ mo do ue rũ & reliquaꝝ tẽpestatũ magna ex parte. Et est principium lustri eius semper intercalari anno caniculæ ortu. De generalibus uentis hæc.

De repentinis flatibus. Ca. l.

NVnc de repentinis flatibus q exhalãt e terra ut dictũ est coorti rursusq; deiecti iteri ob ducta nubiũ cute multiformes existũt. Vagi quippe & ruentes torrentiũ mõ ut aliqbus placere osten dimus: tonitrua & fulgura edũt. Maiore uero illati põdere incursuq; si late siccã ruperint nubẽ: pcellã gignũt quæ uocãt a græcis ecnephias. Sin uero depresso sinu arctius rotati effregerint sine igne hoc est sine fulmine uorticẽ faciunt: qui typhon uocatur id est ui/ bratus. Ecnephias differt. Hic secum aliquid abreptum e nube gelida cõuoluens uersansq; & ruinam suam illo põdere aggrauãs: & locum ex loco mutans rapida uertigine: præcipua naui/ gantium pestis. nõ antennas mõ: ueꝝ ipsa nauigia cõtorta frangens: tenui remedio aceti in ad uenientem effusi: cui frigidissima est natura. Idem illisu ipso repercussus correpta secũ in cælum refert. sorbetq; i excelsum. Quod si maiore depressæ nubis eruperit specu: sed minus alto q̃ procella: nec sine fragore turbinem uocant: proxima quæq; prosternentẽ. Idem ardentior ac/ census dum fuerit præster uocatur amburens cõtacta pariter & proterens.

Alia prodigiosa genera tempestatum. Ca. li.

NOn fit aũt aquilonibus typhon nec niualis: aut niue iacẽte ecnephias. Quod si simul ru pit nubem: exarsitq; & ignem habuit: aut postea cõcepit fulmen est. Distat a præstere

quo flāma ab igne. Hic late fūditur flatu: Illud cōglobatur impetu. Vortex aūt hic meādo di
stat a turbine quo stridor a fragore. Procella latitudine ab utroqꝫ disiecta nube uerius q̃ rup
ta. Fit & caligo beluæ similis nube dira nauigantibus. Vocatur & colūna cū spissatus humor ri
gensqꝫ ipse se sustinet. Ex eodem genere & in longam ueluti fistulam nubes aquā trahit:

Quibus in terris fulmina non cadant. Ca. lii.

Hyeme & æstate rara fulmina contrariis de causis: quoniā hyeme densatus aer nubiū cras
siore corio spissatur: omnisqꝫ terrarꝫ exhalatio rigens ac gelida qcquid accipit ignei uapo
ris extinguit. Quæ ratio imunē scythiam & circa rigentia a fulminū casu præstat: & ediuerso
nimius ardor ægyptū. Siquidē calidi sicciqꝫ halitus terræ raras admodū tenuesqꝫ & infirmas
densātur in nubes. Vere aūt & autūno crebriora fulmina corruptis in utroqꝫ tempore æstatis
hyemisqꝫ causis. Qua ratione crebra in italia fulmina qa mobilior aer mitiore hyeme & æsta
te nimbosa: semper quodāmodo uernat uel autūnat. Italiæ quoqꝫ partibus iis quæ a septētri
one descendunt ad teporē: qualis est urbis campaniæ tractus iuxta hyeme & æstate fulgurat:
quod nō ī alio situ.

Fulgurꝫ genera & miracula. Ca. liii.

Fulminū ipsorꝫ plura genera tradūt. Quæ sicca ueniūt nō adurūt: sed dissipāt. Quæ hu
mida nō urūt: sed īfuscāt. Tertiū est quod clarꝫ uocāt mirificæ maxime naturæ: quo do
lia exhauriuntur ītactis opimētis: nulloqꝫ alio uestigio relicto. Aurꝫ & æs & argentū li
quat̄ ītus sacculis ipsis nullo modo ambustis: ac ne cōfuso quidē signo ceræ. Martia priceps
romanorꝫ icta grauida partu exāiato ipsa citra ullū aliud incōmodū uixit. In catilinianis prodi
giis pōpeiano ex municipio. M. Herennius decurio sereno die fulmine ictus est.

De obseruationibus Ca. liiii.

Thuscorꝫ littere nouē deos emittere fulmina existimāt: eaqꝫ esse undecim generꝫ. Iouem
enī trina iaculari. Romani duo tantum ex his seruauere: diurna attribuētes ioui: noctur
na Sūmano. Rariora sane eadem de cā frigidioris cæli hetruria rumpere a terra quoqꝫ arbitra
tur: quæ infera appellat brumali tēpore facta sæua maxime & execrabilia: cū sint omnia quæ
terrena existimāt nō illa generalia: nec a syderibus uenientia: sed ex proxima atqꝫ turbidiore
natura. Argumentū euidēs est ꝙ oīa a superiore cælo decidentia obliquos habeāt ictus: hæc
aūt quæ uocatur terrena rectos. Sed quia ex propriore materia cadūt ideo creduntur e terra
exire: quoniā ex repulsu nulla uestia edāt: cū sit illa ratio nō inferni ictus sed aduersi. Saturni
ea a sydere proficisci subtiliter ista cōsectati putāt: sicut cremātia a Martis. Qualiter cū uulsci
nii oppidū thuscorꝫ opulentissimū totū cōcrematum est fulmine. Vocāt & familiaria ī totā ui
tam fatidica: quæ prima fiunt familiā suam cuiqꝫ indepto. Cæterꝫ existimāt nō ultra decē an
nos portēdere priuata: prætereꝙ hæc quæ matrimonio primo facta aut natali die. Publica nō
ultra tricesimum annum: prætereꝙ in deductione oppidorꝫ.

De fulminibus euocandis. Ca. lv.

Extat annaliū memoria sacris qbusdā & precationibus uel cogi fulmina uel impetrari. Ve
tus fama est hetruriæ impetratū uulsinis & urbe & agris depopulatis: subeūte mōstro
quod uocauere Oltā: euocatū & Porsena suo rege & ante eū a Numa sæpius hoc factitatū in
primo annaliū suorꝫ tradit. L. Piso grauis auctor. Quod imitatum parꝫ rite Tullū Hostilium
ictum fulmine. Lucosqꝫ & aras & sacra habemus: inter quæ statores & tonātes & feretrios eli
cium quoqꝫ accepimus iouem. Varia in hoc uitæ sentētia & pro cuiuslibet animo. Imperari na
turæ audacis est credere: nec minus hebetis beneficiis abrogare uires: quādo ī fulgurꝫ quoqꝫ
interpretatione eo profecit scientia: ut uentura alio finito die præcinat: & an peremptura sint
fatum: aut apertura potius alia fata quæ lateant: inumerabilibus in utroqꝫ publicis priuatisqꝫ
experimētis. Quāobrē sint ista (ut rerꝫ naturæ libuit) aliis certa: aliis dubia: aliis probata: aliis
dānanda. Nos cætera quæ sunt in his memorabilia non omittemus.

Catholica fulgurꝫ. Ca. lvi.

Fulgetrum prius cerni q̃ tonitrum audiri cum simul fiant certū est. Nec mirꝫ quoniā lux
sonitu uelocior. Ictum autem & sonitum cōgruere ita modulante natura. Sed sonitum
profecti esse fulminis: non illati. etiamnum spiritum ociorem fulmine: Ideo quati prius omne
& afflari q̃ percuti: nec queꝙ tangi qui prior uiderit fulmen: aut tonitrua audierit. Leua pro
spera existimantur. quoniam leua parte mundi ortus est. Nec tam aduentus spectatur q̃ redi
tus: siue ab ictu resiliat ignis: siue opere confecto aut igne compsumpto spiritus remeet. In
xvi. partes cælum in eo respectu diuisere tusci. Prima est a septentrionibus ad æquinoctia
lem exortum. Secunda ad meridiem. Tertia ad æquinoctialem occasum. Quarta optinet
quod reliquum est ab occasu ad septentriones. Has in quaternas iterum diuisere partes: ex
quibus octo ab exortu sinistras: totidem e contrario appellauere dextras. Ex iis maxime dira
quæ per septentriones occasum attingunt. Itaque per plurimum refert unde uenerint fulmina

& quo cõcesserint. Optimũ est ĩ exortiuas redire partes. Ideo cũ a prima cæli parte uenerint: et in eandem cõcesserint sũma fœlicitas portenditur. Quale Syllæ dictatori ostentum datum accipimus. Cætera ipsius mundi portione minus prospera aut dira. Quædã fulgura enũtiare nõ putant fas: nec audire: prꝥterq̃ si hospiti indicentur aut parenti. Magna obseruationis huius uanitas tacta Iunonis æde romæ deprehensa est Scauro consule q mox princeps fuit. Noctu magis q̃ interdiu sine tonitribus fulgurat. Vnũ animal hoĩem nõ semper extinguit: cætera illico: hunc uidelicet natura tribuente honorẽ: cũ tot beluæ uiribus præstẽt. Oĩa cõtrarias incubant partes. Homo nisi cõuertatur ui percussus nõ expirat. Superne icti cõcipunt. Vigilans ictus cõniuentibus oculis dormiens patentibus reperitur. Hoĩem ita exiatum cremari fas nõ est: condi terra religio tradidit. . Nullum animal nisi exanimatum fulmine accenditur. Vulnera fulminatorum frigidiora reliquo corpore sunt.

¶ Quæ non feriantur fulmine. Ca. lvii.

EX iis quæ terra gignũtur lauri fruticẽ nõ icit. Nec unq̃ altius quinq̃ pedibus descẽdit ĩ terram. Ideo pauidi altiores specus tutissimos putant: aut tabernacula pellibus beluaꝝ quas uitulos marinos appellant: quoniã hoc solum animal ex marinis nõ percutiat: sicut nec e uolucribus aquilam: quæ ob hoc armiger huius cæli fingitur ĩ italia iter terracinã et ædẽ Feroniæ turres bellicis temporibus desiere fieri: quia nõ nullæ eaꝝ sũt fulmine dirutæ.

¶ De ꝓdigiosis pluuiis lacte et sãguine carne ferro lana lateribus coctis. ¶ Ca. lviii

PRæter hæc inferiore cælo relatũ ĩ monumẽta est lacte et sãguine pluuisse. M. Acilio C. Portio cons. Et sæpe alias carne. sicut L. Volũnio Seruio Sulpitio cons. Exq̃ ea nõ perputruisse quod nõ diripuissent aues. Item ferro in lucanis anno ante q̃ M. Crassus a parthis interemptus est: omnesq̃ cum eo lucani milites: quoꝝ magnus numerus in exercitu erat. Effigies quæ pluerat spõgiaꝝ fere similis fuit. Aruspices cauẽda præmonuerunt supna uulnera. L. ãt Paulo C. Marcello cõs. lana pluit circa castellũ carissanũ: iuxta quod post ãnũ T. Annius Milo occisus est. Eodẽ cãm dicẽte lateribus coctis pluisse ĩ eius ãni acta relatũ est.

¶ De crepitu armoꝝ et tubaꝝ de cælo audito. Ca. lix.

ARmorum crepitus et tubæ sonitus auditus e cælo cĩbricis bellis accepimus. crebroq̃ et prius et postea. Tertio uero cõsulatu Martii a Mamertinis et tudertibus spectata arma cælestia ab ortu occasuq̃ iter se cõcurrẽtia pulsis quæ ab occasu erant. Ipsum ardere cælum minime miꝝ est. Et sæpius uisum maiore ui ignis nubibus correptis.

¶ De lapidibus e cælo cadentibus. Ca. lx.

CElebrant græci Anaxagoram clazomenium olympiadis septuagesimæ octauæ secundo ãno prædixisse cælestiũ litterarum sciẽtia qbus diebus saxum casurum esset e sole. Idq̃ factum iterdiu ĩ thraciæ pte ad egos flumẽ. q ẽt lapis nũc ostẽdit magnitudine uehiculi colore adusto: comete quoq̃ illis noctibus flagrãte. Quod si qs prædictum credat: simul fateatᷓ necesse est maioris miraculi diuinitatẽ fuisse Anaxagoræ: soluiq̃ rerum naturae intellectum: et cõfundi oĩa si aut ipse sol lapis esse: aut unq̃ lapidẽ ĩ eo fuisse credatur. Decidere tamẽ crebro nõ erit dubium. In abidi gymnasio ex ea cã colitur hodie ꝙ modicus qdã: sed quẽ ĩ medio terrarum casurum idẽ Anaxagoras prædixisse narratur. Colitur et Casandriæ: quae potidea uocitata est ob id deducta. Ego ipse uidi in uocõtiorum agro paulo ante delatum.

¶ De arcu cælesti. Ca. lxi.

ARcus uocamus extra miraculum frequentes: et extra ostentum: Nã nec pluuios qdem aut serenos dies cum fide portendunt. Manifestum est radium solis imissum cauæ nubi repulsa acie ĩ solem refringi: colorumq̃ uarietatem mixtura nubium aeris ignium ꝙ fieri. Certe nisi sole aduerso nõ fiunt: nec unq̃ nisi dimidia circuli forma: nec noctu. Quãuis Aristoteles ꝓdat aliquãdo uisum: quod tamen fatetur idem nõ nisi tricesima luna posse. Fiunt ãt hyeme maxime ab aequinoctio autumnali die decrescente. Quo rursus crescente ab aequinoctio uerno nõ existunt: nec circa solstitium lõgissimis diebus: bruma uero hoc est breuissimis diebus frequenter. Idem sublimes humili sole: humilesq̃ sublimi: et minores occidente uel oriẽte: sed ĩ latitudinem diffusi. meridie exiles: uerum ãbitus maioris. Aestate uero p meridiem nõ cernunẽ. Post autumni aequinoctium quacunq̃ hora. Nec unq̃ plures simul q̃ duo. Cætera eiusdem naturae nõ multis dubia esse uideo.

¶ De grandine: niue: pruina: nebula: rore. Ca. lxii.

GRandinem coglaciato hymbre gigni. et niuem eodem humore mollius coacto. pruinã autem ex rore gelido. Per hyemem niues cadere nõ grandines: ipsasq̃ grandines inter diu sæpius q̃ noctu: et multo celerius resolui q̃ niues. Nebulam nec aestate nec maximo frigore existere. Rores neq̃ gelu: neq̃ ardoribus: neq̃ uentis: nec nisi serena nocte. Gelando liquorem minui: solutaq̃ glacie nõ eundem inueniri modum.

Oceanumq; patre̅ rerum nimphasq; sorores
centumq; sylvas . centumq; flumina servant

De Nubium Imaginibus. Ca.lxiii.

Varietates colorum figurarumq; i nubibus cerni ꝓut admixtus ignis superet aut uincatur.

De Proprietatibus Cæli In Locis. Ca.lxiiii.

Præterea quasdã proprietates cæli qbusdã locis esse. Roscitas æstate africæ noctes: In italia locris et lacu uelino nullo nõ die apparere arquus. Rhodi et syracusis nunq̃ tãta nubila obduci: ut nõ aliqua hora sol cernat̃. qualia aptius suis referetur in locis. Hæc sint dicta de aere:

De Natura Terræ. Ca.lxv.

Sequitur terra cui uni rerum naturæ partiũ eximia ꝓpter merita cognome̅ indidimus ma ternæ ueneratiõis. Sic hoĩm illa ut cælũ dei: quæ nos nascentes excipit: natos alit: se melq; editos sustinet semp̃: nouissime cõplexa gremio iam a reliqua natura abdicatos: tũ maxime ut mater operiẽs: nullo magis sacrame̅to q̃ quo nos quoq; sacros facit: etiã monumẽta ac titulos gerens: nome̅q; ꝓrogans nostrũ: et memoriã exte̅dens cõtra breuitatem æui. Cuius numen ultimũ iam nõnullis imprecamur irasci graue: tanq̃ nesciamus hanc esse solam: quæ nunq̃ irascatur homini. Aquæ subeũt in hymbres: rigescunt ĩ grãdines: tumescũt in fluctus: præcipitantur ĩ torrentes. Aer densatur nubibus: furit ꝓcellis. At hæc benigna: mitis: indulgens: ususq; mortalium semper ancilla: quæ coacta generat. quæ spõte fũditur. quos odores saporesq;: quos succos: quos tactus: quos colores: q̃ bona fide creditum reddit fœnus: quæ nostri cã alit: Pestifera enim aĩantia uitali spiritu habe̅te culpã necesse est illi se minata excipere: et genita sustinere. Sed ĩ malis generantium noxa est. Illa serpe̅tem homĩe percusso nõ recipit amplius: pœnasq; etiã inertiũ nomine exigit. Illa medicas fũdit hærbas: et semp homini parturit. Quin et uenena nostri miserta ĩstituisse credi põt: ne in tedio uitæ diræ famis mors terræ meritis alienissima lenta nos cõsumeret tabe: ne lacerum corpus abrupta dispergerẽt: ne laquei torqueret pœna præpostera: incluso spiritu cui quæreretur exitus: ne ĩ profũdo quæsita morte sepultura sabulo fieret: ne ferri cruciatus scideret corpus. Ita ẽ: miserta genuit id: cuius facillimo haustu illibato corpore et cum toto sãguine extigueremur nullo labore sitiẽtibus similes. Quo taliter defũctos nõ uolucres nõ feræ attigerẽt: terræq; seruaretur qui sibi ipse perisset. Et ut uerum fateamur terra nobis malorum remedium genuit: nos illud uitæ fecimus uenenum. Nos eĩm et ferro quo carere nõ possumus simili modo utimur. Nec tame̅ quereremur merito: etiã si maleficii causa attulisset. Aduersus unam quippe naturæ partem ĩgrati sumus: quasi quae nõ ad delitias quasq; nõ ad cõtumelias seruiat homini. In maria iacitur: ut freta amittamus. eruditur aquis: ferro: ligno: igne: lapide: fruge: omĩbus cruciatur horis: multoq; plus ut delitiis q̃ ut alime̅tis nostris famulet̃. Illa tame̅ quae sũma patiatur: atq; extrema cute tolerabilia uideatur. Penetramus ĩ uiscera auri argentiq; uenas: et æris ac plumbi metalla fodiẽtes. Ge̅mas etiã et quosdam paruulos quaerimus lapides scrobibus ĩ ꝓfũdum actis. Viscera eius extrahimus: ut digyto gestet̃ gemma quã petimus. Quot manus atterũtur: ut unus niteat articulus. Si ulli esse̅t iferi: iam profecto illos auaritiae atq; luxuriae cuniculi refodisse̅t. Et miramur si eadem ad noxa genuit aliqua. Feræ eĩm credo custodiũt illam: arce̅tq; sacrilegas manus. Nõne ĩter serpentes fodimus: Et uenas auri tractamus cum ueneni radicibus: Placatiore tame̅ dea utimur ob hoc: q̃ omẽs hi opule̅tiae exitus ad scelera cedesq; et bella te̅dũt: quaeq; sãguine nostro irrigamus ĩsepultis ossibus tegimus. Quibus tame̅ uelut exprobrato furore tãdem ipsa se obducit: et scelera quoq; mortalium occultat. iter crimĩa ĩgrati aĩ et hoc dixerim q̃ naturam eius ignoramus

De Forma Terrae. Ca.lxvi.

Est aũt figura prima de qua cõse̅sus iudicat. Orbem certe dicimus terrae globũ: quem uerticibus ĩcludi fatemur. Neq; eĩm absoluti orbis est forma ĩ tãta mõtium excelsitate tãta camporum planicie: sed cuius amplexus si cũcta linearum comprehe̅dat̃ ambitu: figurã absoluti orbis efficiat. id quod ipsa rerum naturae cogit rõ: nõ eisdem causis quas attulimus ĩ cælo. Nãq; ĩ illo caua ĩ se cõuexitas uergit: et cardini suo hoc est terrae undiq; ĩcumbit. Haec ut solida atq; cõferta assurgit ĩtumesce̅ti similis: extraq; prote̅ditur. Mũdus ĩ centrum uergit. At terra exit a ce̅tro: ime̅sũ eius globũ ĩ formã orbis assidua circa eã mũdi uolubilitate coge̅te.

De Antipodibus An Sint. Ca.lxvii.

Ingens hic pugna litterarum: cõtraq; uulgi opinionem circũfũdi terrae hoĩes undiq; cõuersisq; inter se pedibus stare: et cũctis similem esse caeli uerticem: ac simili modo ex quacũq; parte mediã calcari. Illo quaere̅te cur nõ decidant cõtra siti: tãq; nõ et ratio praestet. ut nos non decidere miremur illi. Interuenit sententia quãuis indocili probabilis turbae inaequali globo: et si sit figura pineae nucis nihilominus terram undique incoli. Sed quid hoc refert alio miraculo exoriente: Pendere ipsos ac non cadere nobiscum ceu spiritus uis mundo praesertim ĩclusi dubium sit: an possit cadere natura repugnãte et quo cadat nega̅te.

Nã sicut ignium sedes nõ est nisi ĩ ignibus:aquaꝝ nisi ĩ aquis:spiritus nisi ĩ spiritu:ita terræ
arcentibus cunctis nisi in se locus nõ est. Globum tamẽ effici miꝝ est ĩ tanta planitie maris cã
poꝝ. Cui sententiæ adest Dicæarchus uir ĩ primis eruditus:regum cura ꝑmensus montes:ex
q̃bus altissimum ꝓdidit Pelion. M. cc. l. passuum rõe ꝑpendiculi nullã esse eã portionẽ uni/
uersæ rotunditatis colligens. Mihi ĩcerta hæc cõiectatio uidetur. Haud ignoro quosdã alpi
um uertices lõgo tractu nec breuiore q̃nquagita milibus passuum assurgere. Sed multo maxi
me hæc pugna est:si coactã in uerticem aquaꝝ quoq; figurã credere cogat. Atqui non aliud
in reꝝ natura aspectu manifestius. Nãq; dependentes ubiq; guttæ paruis globãt orbibus.
Et pulueri illatæ frõdiumq; lanugini iposıtæ absoluta rotunditate cernuntur. Et ĩ poculis re
pletis media maxime tument. Quaꝓpter subtilitate humoris mollitiaq; in se residente rõne
facilius q̃ uisu deprehenduntur. Idq; etiã magis miꝝ in poculis repletis addito humore mini
mo circumfluere quod supsit. Cõtra euenire põderibus additis ad uicenos sæpe denarios: Sci
licet quia intus recepta liquorem in uerticem attollãt:ut cumulo eminente infusa dilabãt.
Eadem est cã ꝓpter quã e nauibus terra nõ cernatur:e nauium malis cõspicua. At procul re
cedente nauigio si quid quod fulgeat religetur ĩ mali cacumine:paulatim descendere uideat:
et postremo occultetur. Deniq; oceanus quem fatemur ultimũ qua nõ alia figura cohæreret:
atq; nõ decideret:nullo ultra margine ĩcludente:ipsum id ad miraculum redit: quo nã modo
etiã si globetur extremum nõ decidat mare. Cõtra quod ut sint plana maria:et qua uidentur
figura:nõ posse id accidere magno sui gaudio magnaq; gloria inuentores græci docent subti/
litate geometrica. Nãq; cum e sublimi ĩ iferiora aquæ ferãtur:et si hæc natura eaꝝ cõfessa:
nec quisq; dubitet ĩ littore ullo accessisse eas:q̃ lõgissime deuexitas passa sit:ꝓculdubio appa
rere quo quid humilius sit propius a centro esse terræ:omẽsq; lineas quæ emittantur ex eo
ad ꝓximas aquas breuiores fieri q̃ quæ ad extremum mare a primis aquis. Ergo totas oĩq;
ex parte aquas uergere in centrum:ideoq; nõ decidere:quonjã in interiora nitantur. Quod
quidem et ita formasse artifex natura credi debet:ut cum terra arida et sicca cõstare per se ac
sine humore nõ posset:nec rursus stare aqua nisi sustinente terra mutuo amplexu iungerent.
hac sinus pandente illa uero ꝑmeante totam intra extra supra:uenis ut uiculis discurrẽtibus:
atq; etiã in summis iugis erumpente. quo spiritu acta et terræ põdere expressa siphonum mõ
emicat:tãtumq; a periculo decidendi abest:ut ĩ summa quæq; et altissima exiliat. Qua rõne
manifestum est quare tot fluminum quotidiano accessu maria nõ crescant.

¶ Quomodo Aqua Sit Terræ Innexa. Ca. lxviii.

EST igitur ĩ toto suo globo tellus medio ambitu præcicta circũfluo mari:nec argumẽtis
hoc inuestigandum:sed iam experimẽtis cognitum.

¶ De Nauigatione Maris Et Fluminum. Ca. lxviiii.

A Gadibus colũnisq; Herculis hispaniæ et galliaꝝ circuitu totus hodie nauigatur occi/
dẽs. Septẽtrionalis uero oceanus maiore ex parte nauigatus est auspiciis Diui Augu/
sti germaniã classe circũuecta ad cimbroꝝ promũtorium:et ĩde ĩmenso mari ꝓspecto aut fama
cognito:ad sythicam plagam et humore nimio rigentia. Propter quod minime uerisimile est
illic maria deficere:ubi uis humoris superet. Iuxta uero ab ortu ex indico mari sub eodem sy/
dere pars tota uergens in caspium mare pernauigata est macedonum armis Seleucho atque
Antiocho regnantibus. quæ seleuchida atque antiochida ab ipsis appellari uoluere. Circa ca/
spium quoque multa oceani littora explorata:paruoq; breuius q̃ totus hinc aut illinc septẽ/
trio eremigatus. Vt tamen cõiecturæ locum sit quoque nõ relinquãm ingens argumentũ pa/
ludis mæoticæ:siue ea illius oceani sinus est:ut multos aduerto credidisse:siue angusto sinu
discreti restagnatio. Alio latere Gadium ab eodem occidente magna pars meridiani sinus am
bitu mauritaniæ nauigatur hodie. Maiorem quidem eius partem et orientis uictoriæ Magni
Alexandri lustrauere usque in arabicum sinum. In quo res gerente. C. Cæsare Augusti filio
signa nauium ex hispaniensibus naufragiis feruntur agnita. Et Hanno Carthaginis potentia
florente circũuectus a gadibus ad finem arabiæ nauigationem eam prodidit scripto. Sicut ad
extera europæ noscẽda missus eodem tempore Himilco. Præterea Nepos Cornelius auctor
est Eudoxum quẽdam sua ætate cum Lathyrum regem fugeret arabico sinu egressum gades
usque peruectum. Multoq; ante eum Cœlius Antipater uidisse se qui nauigasset ex hispania
in æthiopiam cõmertii gratia. Idem Nepos de septẽtrionali circuitu tradit. Q. Metello Ce/
leri. C. Africani in consulatu collegæ sed tum galliæ proconsuli indos a rege sueuorum dono
datos:qui ex india cõmertii causa nauigantes tempestatibus essent in germaniam abrepti. Sic
maria circumfusa undique diuiduo globo partem orbis auferunt nobis:nec inde huc nec hinc
illo peruio tractu. Quæ contemplatio apta detegendæ mortalium uanitati poscere uidetur:
ut totum hoc q̃cq̃d est in quo singulis nihil satis est ceu subiectum oculis q̃tum sit ostendam.

Quæ por

Quæ Portio Terræ Habitetur. Ca.lxx.

IAm primū in dimidio cōputari mihi uidetur tanq̄ꝫ nulla portio ipsi decedat oceano: q toto circūdatus medio: et omēs cæteras fundēs recipiensq̄ꝫ aquas: et quicquid exit in nubes ac sydera ipsa tot et tante magnitudinis pascēs. Quo tādem amplitudinis spatio terra creditur habitari. Improba et īfinita debet esse tam uastæ molis possessio. Adde ꝙ ex relicto spatio plus abstulit cælum. Nam cū sint eius quinq̄ꝫ partes: quas uocāt zonas: infesto rigore et æterno premitur gelu omē quicquid est subiectū duabus extremis utrinq̄ꝫ circa uertices: hūc qui septētrion uocātur: eūq̄ꝫ qui aduersus illi austrinus appellatur. Perpetua caligo utro/bique et aliena mollioꝝ sideꝝ aspectu maligna ac pruina tantum albicans: Lux uero media terraꝝ qua solis orbita est exusta flāmis et cremata quo minus uapore torretur. Circa quā duæ tātum inter exustā et rigentes tēperantur. Hæq̄ꝫ ipsæ inter se nō peruiæ ꝑpter incendiū sy/deris. Ita terræ tres partes abstulit cælū. Oceani rapina ī icerto est. Sed et relicta nobis una portio haud scio an etiā in maiore dāno sit. Idem siqdē oceanus infusus ī multos (ut dicemus) sinus adeo uicino accessu interna maria allatrat: ut centū quindecī milibus passuum arabicus si nus distet ab ægyptio mari. Caspius uero. ccclxxv. milibus a pōtico. Idē interfusus intrat per tot maria quibus africā europā asiamque dispartit. Quātū terraꝝ occupet cōputetur etiā nūc mēsura tot fluminū tātaꝝ paludiū. Addāt et lacus et stagna. Iā elata in cælū et ardua aspectu quoq̄ꝫ iuga. Iam siluæ uallesque præruptæ et solitudines et mille causis deserta detrahantur. Hæ tot portiones terræ imo uero ut plures tradidere mūdi punctus: neque enī est aliud ter/ra uniuersa. hæc ē materia gloriæ nostræ: hæc sedes: hic honores gerimus: hic exercemus: im peria: hic opes cupimus: hic tumultuatur humanū genus: hic instauramus bella etiam ciuilia: mutuis cædibus laxiorē facimus terram. Et ut publicos gentiū furores trāseam: hæc ī qua cō/terminos pellimus: furtoque uicini cespitem nostro solo affodimus: ut qui latissime rura meta tus fuerit: ultraque famā exegerit accolas quota terraꝝ parte gaudeat: uel cum ad mensuram auaritiæ suæ propagauerit quam tandem portionem defūctus eius optineat.

Mediam esse mundi terram. Ca.lxxi.

MEdiam esse mundi totius terram haud dubiis cōstat argumētis: sed clarissime æqnoctii paribus horis. Nam nisi in medio esset: æquales dies noctesque habere nō posse depre hēderunt et Dioptræ: quæ uel maxime id cōfirmāt: cum æquinoctiali tempore ex eadem li/nea ortus occasusque cernatur: et solstitialis exortus per suā lineā brumalisque occasus. Quæ accidere nullo modo possent: nisi in centro sita esset.

De sydeꝝ inæqualitate: et de eclipsi: et ubi et quare. Ca.lxxii

TRes aūt circuli supradictis zonis implexi inæqualitates tempoꝝ distingūt. Solstitialis a parte signiferi excelsissima nobis ad septētrionalē plagam uersus. Cōtraq̄ꝫ ad alium po/lum brumalis. Item medio ambitu signiferi orbis incedens æquinoctialis. Reliquoꝝ quae mi/ramur causa in ipsius terræ figura est: quam globo similem et cū ea aquas iisdē intelligitur ar/gumentis. Sic enī fit haud dubie ut nobis septētrionalis plagæ sydera nunq̄ꝫ occidant: contra meridianæ nunq̄ꝫ oriantur. Rursusque hæc ab illis nō cernantur attollēte se cōtra medios ui/sus terraꝝ globo. Septētriones non cernit troglodytice et confinis aegyptus. Nec canopum italia: et quam uocant berenices crinem. Item quam sub Diuo Augusto cognominauere Cæ saris thronon: insignis ibi stella: adeoque manifesto assurgens fastigio incuruatur: ut canopus quartam fere partem signi unius supra terram eminere alexandriae intuentibus uideatur. Ea/dem a rhodo terram quodāmodo ipsam stringere. In ponto omīo non cernatur: ubi maxime sublimis septētrio. Idem a rhodo absconditur: magisque alexādriae. In arabia nouēbri mense prima uigilia occultus: secunda se ostendit. In meroe solstitio uesperi paulisper apparet: pau/cisque ante exortum arcturi diebus pariter cū die cernitur. Nauigātium haec maxime cursus deprehēdunt in alia aduerso in alia prono mari: subitoque cōspicuis atque ut e freto emergē/tibus quae ī anfractu pilæ latuere syderibus. Neque enī (ut dixere aliq) mūdus hic polo excel/siore se attollit: ut undique nō cernātur haec sydera. Veꝝ haec eadem qbusque ꝓximis subli/miora creduntur: eademque demersa lōginquis. Vtque nunc sublimis in deiectu positis uide/tur hic uertex: sic in illam terræ deuexitatem transgressis illa se attollunt residētibus quæ hic excelsa fuerant. quod nisi in figura pilae accidere non posset. Ideoque defectus solis ac lunae uespertinos orientis incolae non sentiunt: nec matutinos ad occasum habitantes: meridianos uero saepius. Nobili apud arabiam magni Alexandri uictoria luna defecisse noctis secunda ho ra ꝑdita est. Eademque in sicilia exoriens. Solis defectum Vipsano et Fonteio cons. qui fue/re ante paucos annos factum pridie chalend. maias campania hora diei īter septimam et octa uam sensit. Corbulo dux in armenia inter horā diei decimā et undecimam prodidit uisum cir/cuitu globi alia aliis detegente et occultante. Quod si plana esset terra simul omnia apperent

d i

cunctis: noctesq; non fierent inæquales: neq; aliis q̃ in medio sitis paria duodecim horaꝝ in/terualla cernerentur: quae nunc nō in omī parte simili modo congruunt.

¶ Quæ ratio diurnae lucis in terris. Ca.lxxiii.

IDeo nec nox diesq; q̃uis eadē toto orbi simul est opposituֹ globi noctem aut ābitu diē afferēte. Multis hoc cognitū experimētis. In africa hispaniaq; turriū Hānibalis. In asia uero propter piraticos terrores simili speculaꝝ præsidio excitato: in quis prænūtiatos ignes sexta hora diei accensos sæpe cōpertum est: tertia noctis a tergo ultimis uisos. Eiusdē Ale/xandri cursor Philonides ex sicyone ad elin mille et ducēta stadia nouem diei cōfecit horis In/deq; q̃uis decliui itinere tertia noctis hora remēsus ē sæpius. Cā q eūti cū sole iter erat: eū/deq; remeās obuiū cōtrario præuertebat occursu. Qua de cā ad occasū nauigātes q̃uis bre/uissimo die uincunt spatia nocturnæ nauigationis ut solem ipsum comitātes.

¶ Gnomica de eadem re et horologio primo. Ca.lxxiiii.

VAsaq; horoscopa nō ubiq; eidem sunt usui trecētis stadiis aut longissime etiam quingē/tis mutātibus semet umbris. Solis itaq; umbilici quem gnomonem appellāt umbra in ægypto meridiano tempore æquinoctii die paulo plus q̃ dimidiā gnomonis mensurā efficit. In urbe roma nona pars gnomonis deest umbrae. In oppido ancona superest quinta.xxx. In parte italiæ quae uenetia appellatur eisdem horis umbra gnomoni par fit.

¶ Vbi et quando nullæ umbræ. Ca.lxxv.

SImili modo tradunt in syene oppido quod est supra alexādriam quinq; milibus stadiorū solstitii die medio nullā umbram iaci: Puteumq; eius experimenti gratia factum totum illuminari. Ex quo apparere solem illi loco supra uerticem esse: quod etiā in india supra flumē hyspasin fieri tempore eodem Onesicritus scripsit. Cōstatq; in berenice urbe troglodytaꝝ et inde stadiis quattuor milibus octigentis.xx.eadem gente ī ptolemaide oppido quod in mar/gine rubri maris ad primos elephātoꝝ uenatus cōditum est. Hoc idem āte solstitiū quadrige/nis quinis diebus totidemq; postea fieri: et post eos nonagīta dies ī meridiem ūbras iaci. Rur/sus ī meroe īsula quae est caput gentis æthiopū qnq; milibus stadioꝝ a syene ī amne nilo ha/bitatur bis anno absumi umbras sole duodeuicesimā tauri partem et quartādecimā leonis ob/tinente. In india gente oreū mons est maleus nōīe: iuxta quem umbræ æstate ī austrum: hye/me ad septētrionē iaciūtur. Quīdecī tātū noctibus ibi apparet septētrio. In eadē india patalis celeberrimo portu sol dexter oritur: Vmbræ ī meridiem cadunt. Septētrionem ibi Alexan/dro morāte annotatū prima tātū noctis parte aspici Onesicritus dux eius scripsit. Quibus ī lo/cis īdiæ ūbræ nō sit septētrionē nō cōspici: et ea loca appellari ascia: nec horas dinumerari ibi

¶ Vbi bis anno umbræ: et ubi in contrarium. Ca.lxxvi.

ET in tota troglodytice umbras bis xlii: diebus ī āno Eratosthenes ī contrarium cadere prodidit.

¶ Vbi lōgissimus dies: et ubi breuissimus. Ca.lxxvii.

SIc fit ut uario lucis īcremento ī meroe lōgissimus dies.xii.horas æqnoctiales et octo p/tes unius horæ colligat. Alexādriæ uero.xiiii.horas. In italia.xv. In britania.xvii.ubi æstate lucidæ noctes haud dubie repromittunt id: quod cogit rō credi. Solstitialibus diebus accedente sole propius uerticem mundi angusto lucis ambitu subiecto terræ cōtinuos dies ha/beri senis mensibus: noctesq; e diuerso ad brumam remoto. Quod fieri ī insula tyle Pythias massiliensis scripsit: sex dieꝝ nauigatione ī septentrionem a britania distante. Quidā uero in noma quæ distat a Camalduno britaniæ oppido circiter ducentis milibus affirmant.

¶ Item de horologio. Ca.lxxviii.

VMbraꝝ hāc rōem et quā uocāt gnomonicem īuenit Anaximenes milesius Anaximādri de quo diximus et Taletis discipulus: primusq; horologiū quod appellāt sciotericō lace/demone ostendit.

¶ Quō dies obseruent. Ca.lxxix.

IPsum diem alii aliter obseruauere. Babyllonii inter duos solis exortus. Athenienses in/ter duos occasus. Vmbri a meridie ī meridiem. Vulgus omne a luce ad tenebras. Sa/cerdotes romani et q diem diffiniere ciuilem: item ægyptii et Hipparchus a media noc/te ī mediā. Minora āt interualla esse lucis inter ortus solis iuxta solstitia q̃ æquinoctia appa/ret. quia positio signiferi circa media sui obliquior est: iuxta solstitium uero rectior.

¶ Differentiæ gentium et ratio. Ca.lxxx.

COntexenda sunt his cælestibus nexa causis. Nāq; æthiopas uicini syderis uapore tor/reri: adustisq; similes gigni: barba et capillo uibrato non est dubium. Et aduersa plaga mundi atq; glaciali candida cute esse gentes flauis promissas crinibus. Truces uero ex cæli ri/gore has et illas mobilitates habentes. Ipsoꝝq; crinium argumento illis in supera succum re/uocari natura uaporis. His in inferas partes depelli humore deciduo. Hic graues feras: illic ua/rias effigies aīalium prouenire et maxime alitum: et in multas figuras gigni uolucres. Corpoꝝ

autem proceritatem utrobiq; illic ignium nisu: hic humoris alimento. Medio uero terrae salubris utrinq; mixtura: fertilis ad oēs tractus: modicus corpor habitus. Magna & ī colore tēperies: Ritus molles: sēsus liqdos: īgenia fœcūda: totiusq; naturae capacia. Iisdē īperia quae nūq; extimescētibus fuerit: sicut ne ille qdē his paruerit auulsae ac ꝑ unitate naturae urgētis illas solitarie.

De motu terrae. Ca. lxxxi.

Babyloniorum placita motus terrae hiatusq; & caetera omīa ui sydeꝝ existimāt fieri. Sed illoꝝ triū qbus fulmina assignāt. Fieri āt haec meātiū cū sole aut cōgruētiū: & maxime circa quadrata mūdi. Praeclara quaedā esse & īmortalis ī eo (si credimus) diuinitas perhibetur Anaximādro milesio physico: quē ferunt lacedemoniis praedixisse: ut urbē ac tecta cu stodirēt. Instare. n. motū terrae. Et tum urbs tota eoꝝ corruit. Et taygeti mōtis magna pars ad formā puppis eminēs abrupta cladē insuper eam ruina pressit. Perhibetur & Pherecydis Pythagorae doctoris alia coniectatio: sed & illa diuina. Haustu aquae e puteo praesensisse ac praedixisse ibi terrae motum. Quae si uera sunt q̄tum a deo tandē uideri possunt tales distare dum uiuant: Et haec quidem arbitrio cuiusq; existimāda relinquātur. Ventos ī causa esse non dubiū reor. Neq; enī unq̄ intremiscūt terrae nisi sopito mari: caeloq; adeo trāquillo ut uolatus auiū non pendeat subtracto omī spiritu qui uehit: nec unq̄ nisi post uentos conditos. s. in uenas et cauernas eius occulto afflatu. Neq; aliud est ī terra tremor q̄ ī nube tonitruū. Nec hiatus aliud: q̄ cum fulmen erumpit incluso spiritu luctāte: et ad libertatem exire nitente.

De terrae hiatibus. Ca. lxxxii.

Varie itaq; quatitur: & mira eduntur opera: alibi ꝓstratis mœnibus: alibi hiatu ꝓfūdo haustis: alibi egestis molibus: alibi emissis amnibus: nōnunq̄ etiā ignibus calidisue fōtibus: alibi aduerso fluminū cursu. Praecedit uero comitaturq; terribilis sonus: alias murmur similius mugitibus aut clamori humano armoꝝue pulsātium fragori: pro qualitate materiae excipientis formaq; uel cauernaꝝ uel cuniculi: per quem meat exilius grassāte ī angusto eodē rauco: in recuruis resultāte: in duris feruente: ī humidis fluctuāte & stagnātibus. Item feruēte cōtra solida. Itaq; et sine motu saepe editur sonus: nec simplici modo quatitur unq̄: sed tremit uibratq;. Hiatus uero alias remanet ostendens quae sorbuit: alias occultat ore cōpresso: Rursusq; ita inducto solo ut nulla uestigia extent urbibus pleriq; deuoratis agrorumq; tractu hausto. Maritima aūt maxime quatiuntur. nec mōtosa tali modo carēt. Exploratum est mihi alpes apenninas saepius tremuisse. Et autumno ac uere terrae crebrius mouentur: sicut fiunt fulmina. Ideo galliae & aegyptus minime quatiūtur: quoniā hic aestatis causa obstat: illic hyemis. Item noctu saepius q̄ interdiu. Maximi autem futuri signa motus existūt hi matutini uespertiniq;: sed propiqua luce crebri. Interdiu āt circa meridiem fiunt: & solis lunaeq; defectu: quoniā tēpestates tunc sopiuntur. Praecipue uero cū seqt̄ hymbrē aestus hymbresue aestū.

Signa motus futuri. Ca. lxxxiii.

Nauigantes uero sentiunt nō dubia cōiectura: siue flatu intumescente fluctu subito: aut quatiente icti. Intremunt uero & in nauibus posita aeque q̄ in aedificiis: crepituq; praenuntiāt. Quin & uolucres nō īpauidae sedent. Est & ī caelo signum: praeceditq; motu futuro aut interdiu aut paulo post occasum sereno ceu tenuis lineae nubis in longum porrectae spatium. Est & in puteis turbidior aqua: nec sine odoris tedio.

Auxilia contra motus futuros. Ca. lxxxiiii.

Sicut & iisdem est remedium: quale cloacae & crebri specus praebent. Praecōceptum enī spiritum exhalāt. quod in certis notatur oppidis: quae minus quatiuntur crebris ad purgandā eluniem cuniculis cauata. Multoq; sunt tutiora ī iisdem illis quae pendent: sicut neapoli in italia intelligitur parte eius quae solida est ad tales casus obnoxia. Tutissimi sunt aedificiorum fornices: anguli quoq; parietum: pōtesq; alterno pulsu renitente. Et latere terreno facti parietes minore noxa quatiuntur. Magna differentia est & ī ipso genere motus. Pluribus siquidem modis quatitur. Tutissimum est cum uibrat crispāte aedificioꝝ crepitu: & cum itumescit assurgens: alternoq; motu residet innoxium: & cum cōcurrentia tecta cōtrario ictu arietant: quoniā alter motus alteri renititur. Vndātis inclinato & fluctus more quaedā uolutatio infesta est: aut cum ī unam partem totus se motus impellit. Desinūt autem tremores cum uentus emersit. Sin uero durauere: nō ante quadraginta dies sistuntur. Pleriq; & tardius: utpote cuꝫ quidam annuo & biennii spatio durauerint.

Portenta terraꝝ semel uisa. Ca. lxxxv.

Factum est & hoc semel: quod equidem ī hetruscae disciplinae uoluminibus inueni. Ingens terraꝝ portentum. L. Martio. Sex. Iulio cons. in agro mutinensi. Nanq; montes duo inter se concurrerunt crepitu maximo assultantes recedentesq;: inter eos flāma fumoq; ī caelum exeunte interdiu spectante e uia aemilia magna equitum romanorum familiarumq; &

Questo capo conuien... reo, ciò è la cosa ma ... l'ornato, l'... l'inferiore ... convenevole ... Convenevole ... Questo capo ... Questo capo ... convenevole, sotto questo capo ...

uiatorꝝ multitudine. Eo concursu uillæ omẽs elisæ. Animalia permulta quæ intra fuerant exa nimata sunt anno ante sociale bellum: quod haud scio an funestius ipsi terræ italiæ fuerit q̃ ci uile. Non minus mirꝝ ostentum & nostra cognouit ætas anno Neronis principis supremo si/ cut in rebus eius exposuimus pratis oleisq́ intercedente uia publica in contrarias sedes trans/ gressis in agro marrucino prædiis Vectii Marcelli equitis ro. res Neronis procurãtis.

¶ Miracula terræmotus. Ca. lxxxvi.

FIunt simul cum terræmotu & inundationes maris eodem uidelicet spiritu infusi: aut resi/ dẽtis sinu rcepti. Maximus terræ memoria mortaliũ extitit motus Tyberii Cæsaris prĩ cipatu. xii. urbibus asiæ una nocte ꝓstratis. Creberrimus punico bello ĩtra eundem ãnũ sep/ ties atq́ qnquagies nuntiatus romã. Quo qdem anno ad thrasimenũ lacũ dimicãtes maximũ motũ neq́ pœni sensere nec romani. Nec uero simplex malum aut in ipso tantũ motu pericu/ lũ ẽ. Sed par aut maius ostẽtũ nũq́ urbs roma tremuit ut nõ futuri euẽtus alicuius id prænũ/ tium esset.

¶ Quibus locis maria recesserit. Ca. lxxxvii.

EAdem nascentiũ causa terrarꝝ est cum idẽ ille spiritus attollendo potens solo non ualet erumpere. Nascuntur eni: nec fluminũ tantũ inuectu sicut echinades insulæ ab acheloo amne cõuectæ: miroq́ pars ægypti a nilo. In quã a pharo insula noctis & diei cursũ fu/ isse Homero credimus. Nec recessu maris sicut idẽ circeus. Quod accidisse & in ãbraciæ por/ tu decẽ milium pas. interuallo & atheniensiũ qnq́ miliũ ad pyræeũ memoratur. Et ephesi ubi quõdã ædẽ Dianæ alluebat. Herodoto qdẽ si credimus mare fuit supra mẽphĩ usq́ ad æthio pũ mõtes. Itẽq́ a plãis arabiæ mare circa iliũ & tota teuthraniæ. quaq́ cãpos ĩtulerit meãder

¶ Ratio insularꝝ enascentium. Ca. lxxxviii.

NAscuntur et alio modo terræ. ac repente in aliquo mari emergunt uelut paria secum fa/ ciente natura: quæq́ hauserit hiatus alio loco reddente.

¶ Quæ et quibus temporibus enatæ sunt. Ca. lxxxix.

CLaræ iampridem insulæ delos et rhodos memoriæ produntur enatæ. Postea minores ultra melo: anaphe: inter lẽnum et hellespõtum nea: inter lebedum et theon alone: in ter cycladas olympiadis. cxxxv. anno quarto thera et therasia. Inter easdem post ãnos. cxxx. hiera eademq́ automate. Et ab ea duobus stadiis post annos. cx. in nostro æuo M. Iunio Syl lano et L. Balbo cons. ad. viii. idus iulii thia.

¶ Quas terras interruperint maria. Ca. lxxxx.

ANte nos et iuxta italiam inter æolias insulas: item iuxta cretam emersit e mari mille qn gentum passuum una. Cum calidis fontibus altera olympiadis. cxliii. anno tertio in thu sco sinu flagrans haec uiolento cum flatu. Proditur quoq́ memoriae magnã circa illam multi/ tudinem piscium fluitantem cõfestim expirasse quibus ex iis cibus fuisset. Sic et pythecusas in campano sinu ferunt ortas. Mox in iis montem epopon cum repente flamma ex eo emicuisset cãpestri aequatum planitie. In eadem et oppidũ haustum ꝓfundo: alioq́ motu terrae stagnũ emersisse. Et alio prouolutis mõtibns insulã extitisse ꝓcibitam. Nãq́ et hoc modo insulas rerꝝ natura fecit. Auellit siciliam italiae: cyprum syriae: euboeam boetiae: euboeæ atlantẽ et ma criam: belbicum bithyniae: leucosiam syrenum promontorio.

¶ Quae insulae continenti adiunctae. Ca. xci.

PVrsus abstulit insulas mari iunxitq́ terris. Antissam lesbo: zephyriũ halicarnaso: ethu/ sam mindo: domiston et pernem mileto: arthemisiam parthenio promõtorio: hybanda quondã insula ioniae. cc. nũc a mari abest stadiis. Syriten ephesus ĩ mediteranea habet. Dera/ sidas et sophoniã uicinam ei magnesia. Epidaurus et oricon insulae esse desierunt.

¶ Quae terraemotu mari permutatae. Ca. xcii.

IN totũ abstulit terras primũ oĩm ubi atlãticũ mare est (si Platoni credimus) ĩ medio spa/ tio. Mox ĩterno: quae uidemus hodie mersã acarnaniã ãbracio sinu: achaiã corithio: eu ropã asiãq́ ꝓpõtide et põto. Ad hoc prupit mare leucada: ãthirrũ: hellespõtum: bosphoros duos.

¶ Quae terrae ipsae se sorbuerunt. Ca. xciii.

ATq́ ut sinus et stagna praetercam: ipsa se condens terra deuorauit. Cybotũ altissimum mõtem cũ oppido curite: siphylũ in magnesia. Et prius in eodem loco clarissimã urbem quae tãtalis uocabat̃. Galanis et calanies urbium ĩ phœnice agros et cum ipsis phegiũ aethiopiae iugum excelsissimum: tanq́ non infida grassarentur et littora.

¶ Quae urbes haustae sint a mari. Ca. xciiii.

PYrrhã et antistã circa meotin põtus abstulit. Elicen et buram sinus corinthius: quarũ ĩ alto uestigia appent. Ex ĩsula æœa ãplius. xxx. milia passuũ abrupta subito cũ pluri/ mis mortalium rapuit. Et ĩ sicilia dimidiã tyndarida urbẽ ac qcquid ab italia deest. Similiter ĩ boetia et eleusina.

De Piaculis. Ca. xcv.

MOtus enĩuero terræ sileãtur & quicqd est: ubi saltẽ busta urbiũ extãt. Simul ut terræ miracula potius dicamus ꝗꝫ scelera naturæ. Et hercule non cælestia enarratu difficiliora fuerint. Metalloꝝ opulẽtia tã uaria: tã diues: tam fœcunda: tot sæculis suboriens: cũ tantum quotidie orbe toto populẽtur ignes: ruinae: naufragia: bella: fraudes: tãtum uero luxuria & tot mortales conterãt. Gẽmaꝝ pictura tã multiplex. Lapidum tã discolores maculæ. Interqꝫ eos candor alicuius præter lucẽ omĩa excludẽs. Medicatorum fõtium uis. Ignium tot locis emicantium perpetua tot sæculis incendia. Spiritus lœtales alibi: aut scrobibus emissi: aut ipso loci situ mortiferi. Alibi uolucribus tantũ: ut soracte uicino urbi tractu: Alibi præter hoĩem cæteris animãtibus: nõnunqꝫ & hoĩ: ut in sinuessano agro & puteolano sunt. quæ spiracula alii uocant: alii charoneas scrobes mortiferũ spiritũ exhalãtes. Itẽ in hirpinis ansacti ac mephtiis eũdem locum: quem qui ĩtrauere moriuntur. Simili modo hiarapoli in asia matris magnæ tantum sacerdoti innoxium. Alibi fatidici specus: quoꝝ exhalatione temulenti futura præcinunt: ut delphis nobilissimo oraculo. Quibus in rebus qd possit aliud causæ afferre mortaliũ quispiam: ꝗꝫ diffusæ per omẽ naturæ subinde aliter atqꝫ aliter numen erumpens:

De terris semper trementibus. Ca. xcvi.

QVædã uero terræ ad ĩgressus tremũt: sicut ĩ gabinẽsi agro non ꝓcul urbe roma iugera ferme ducẽta eqtãtiũ cursu:

De ĩsulis sẽper fluctuãtibus. Ca. xcvii.

SImiliter in reatino quædam insulæ semper fluctuãt: sicut in agro cecubo. & eodẽ reatino mutinẽsi: stationensi: in uadimonis lacu. & ad cutilias aquas opaca silua: quæ nunqꝫ die ac noctu eodẽ loco uisitur. In lydia aquæ uocãtur calamiæ: nõ uentis solũ: sed etiã contis uel quolibet impulsu multoꝝ ciuium mithridatico bello saluſ. Sũt & in nympheo paruæ saltares dictæ: quoniã in symphoniæ cantu ad ictus modulãtium pedum mouẽtur. In tarquinensi lacu magno italiæ duo nemora circũferuntur nũc triquetrã figuram edentes: nũc rotundã cõplexu uentis impellentibus: quadratam nunquam.

Quibus ĩ terris nõ pluat: & aceruata terraꝝ miracula & ceteroꝝ elemẽtoꝝ. Ca. xcviii.

CElebre fanum habet Veneris paphos: in cuius quãdã areã nõ impluit. Itẽ in ea oppido troadis circa simulacrũ Mineruæ. In eodẽ relicta sacrificia nõ putrescũt. Iuxta marpasa oppidum asiæ cautes stat horrenda: uno digyto mobilis. Eadẽ si toto corpore impellatur resistens. In tauroꝝ peninsula in ciuitate paralino terra est qua sanãtur omnia uulnera. At circa ason troadis lapis nascitur. quo cõsumuntur omĩa corpora: sarcophagus uocatᷣ. Duo sũt mõtes iuxta flumen indum: alteri natura est ut ferrum omẽ teneat: alteri ut respuat. Itaqꝫ si sint claui in calciamẽto: uestigia auelli in altero nõ posse: in altero sisti. Locris & crotone pestilentiam nunqꝫ fuisse: nec ullo terræmotu laboratum ãnotatum est. In lycia uero semper a terræ motu. xl. dies serenos esse. In agro harpauo frumentũ satu nõ nascitur. Ad aras mutias in ueiente & apud tusculanũ: & in silua ciminia loca sunt in quibus ĩ terram depacta nõ extrahuntᷣ. In crustumino natũ fœnũ ibi noxiũ: extra salubre est. Et de aquaꝝ natura cõplura dicta sunt.

Qua ratione æstus maris accedant & recedant. Ca. cix.

SEd æstus maris accedere & reciprocare maxime miꝝ est. Pluribus quidem modis accidit. Veꝝ causa ĩ sole lunaqꝫ. Bis inter duos exortus lunæ affluunt: bisqꝫ remeãt uicenis quaternisqꝫ semper horis. Et primũ attollentes se cum ea & mundo intumescẽtes. Mox a meridiano cæli fastigio uergente in occasũ residentes. Rursusqꝫ ab occasu subter a cæli ima & meridiano cõtraria accedente inundãtes. Hic donec iteꝝ exoriantur se sorbentes. Nec unqꝫ eodem tempore quo pridie refluit: ut ancilante sydere trahenteqꝫ secum auido haustu maria: & assiduo aliunde ꝗꝫ pridie exoriente paribus tamen interuallis reciprocis: senisqꝫ semper horis nõ cuiusqꝫ diei aut noctis aut loci: sed ab æquinoctialibus: ideoqꝫ ĩæquales uulgariũ horarum spatio utcũqꝫ plures in eas aut diei aut noctis illaꝝ mersuræ cadunt: & æquinoctio tantũ pares ubiqꝫ. Ingens argumentum pleꝝqꝫ lucis ac uicis etiam diurnæ hebetes esse qui negent subtermeare sydera: ac rursus eadem resurgere: similemqꝫ tetris ĩmo uero uniuersæ naturæ & inde faciem in iisdem ortus occasusqꝫ operibus non aliter sub terra manifesto syderis cursu alio ue effectu: ꝗꝫ cum præter oculos nostros feratur. Multiplex etiamnum lunaris differentia: prmumqꝫ septenis diebus. Quippe modici noua ad diuiduã æstus. Pleniores ab ea exundant: plenaqꝫ maxime feruent. Inde mitescunt. Pares ad septimam primis. Iterumque alio latere diuidua augentur. In coitu solis pares. Plane eadem aquilonia & a terris longius recedente mitiores ꝗꝫ cum in austros digressa propiore nisu uim suam exercet. Per octonos quoque annos ad principia motus & paria incrementa centesimo lunæ reuocantur ambitu: augente ea cuncta solis annuis causis duobus æqninoctiis maxime tumentes & autumnali amplius quam uerno. Inanes uero bruma et magis solstitio. Nec tamen in ipsis quod dixi temporum articulis sed paucis post diebus: sicuti neque in plena aut nouissima sed postea:

nec statim ut lunam mundus ostendat: occultet ue: aut media plaga declinet: ueꝗ fere duabus horis æquinoctialibus serius: tardiore semper ad terras oium quæ gerũtur in cælo effectu ca dente q̃ uisu: sicuti fulguris & tonitrui & fulminum. Omnes enim æstus in oceano maiora in/ tegunt spatia inundantꝗ q̃ in reliquo mari. siue quia totum in uniuersitate animosius est q̃ i parte: siue quia magnitudo apta syderis uim laxe crassantis efficatius sentit eadem angustiis ar centibus. Qua de causa nec lacus nec amnes similiter mouentur. Octogenis cubitis supra bri/ taniam intumescere æstus Pytheas massiliensis auctor est. Interiora autem maria clauduntur ut portu. Quibusdam tamen in locis spatiosior laxitas dicioni patet. utpote cum plura exẽpla sunt in tranquillo mari: nulloꝗ ueloꝝ impulsu tertio die ex italia peruectoꝝ uticam æstu fer/ uente. Circa littora autem magis q̃ in alto deprehenduntur hi motus: quoniam & in corpore extremo pulsum uenaꝝ id est spiritus magis sentiunt.

¶ Vbi æstus extra rationem. Ca. c.

IN plerisqꝫ tamen æstuariis propter dispares sydeꝝ in quoqꝫ tractu exortus diuersi exi/ stunt æstus tempore non ratione discordes: sicut in syrtibus. Et quoꝝdam tamen priua ta natura est: uelut taurominitani erupi. Sæpius & in euboea septies die ac nocte reciprocan tes. Aestus idem triduo in mense consistit septima: octaua: nonaqꝫ luna. Gadibus qui est de lubro Herculis proximus fons inclusus ad putei modum alias simul cum oceano augetur: mi/ nuiturqꝫ: alias uero utrunqꝫ contrariis temporibus. Eodem in loco alter oceani montibus cõ sentit. In ripa bethys oppidum est: cuius putei crescente æstu minuuntur: augescunt decedẽ/ te mediis tempoꝝ immobiles. Eadem natura in hispali oppido uni puteo: cæteris uulgaris. Et pontus semper extra meat in propõtidem: introrsus in pontum nunq̃ refluo mari.

¶ Miracula maris. Ca. ci.

OMnia plenilunio maria purgantur: quædam & stato tempore. Circa Messanam & mas simo similia expuuntur in littus purgamenta. unde fabula solis boues ibi stabulari. His adde: ut nihil quod equidem nouerim prætercam: Aristoteles nullum animal nisi æstu rece/ dente expirare affirmat. Obseruatum id multum in gallico oceano: & dũtaxat i hoie cõpertũ.

¶ Quæ potestas lunæ & terrena & marina. Ca. cii.

QVo uera cõiectatio existit haud frustra spiritũ sydus lunæ existimari. Et hoc esse quod terras saturet: accedẽsqꝫ corpora ipleat: abscedẽsqꝫ inaniat. Ideo cũ incremẽto eius au/ geri cochylia: & maxĩe spiritũ sẽtire qbus sãguis nõ sit. Sed & sãguinẽ hoim ẽt cũ lumine eius augeri ac minui. Frõdes quoqꝫ ac pabula (ut suo loco dicet) sẽtire i oia eadẽ penetrãte ui.

¶ Quæ solis & quare salsum mare. Ca. ciii.

ITaqꝫ solis ardore siccat liquor. & hoc esse masculũ sydus accepimus torrẽs cũcta sorbẽsqꝫ Sic mari late patẽti saporẽ icoq salis: aut qa exhausto ide dulci tenuiqꝫ quod facillime tra hat uis ignea: oẽ aspius crassiusqꝫ liquat. Ideo sũmã æquoꝝ aquã dulciorẽ ꝓfũda. Hãc esse ue riorẽ cãm asperi saporis: q̃ ꝙ mare terræ sudor sit æternus: aut qa plurimũ ex arido miscea/ tur illi uapore: aut qa terræ natura medicatas aquas inficiat. Est i exẽplis Dionysio siciliæ ty ranno cũ pulsus est ea potentia accidisse prodigiũ: ut uno die in portu dulcesceret mare.

¶ Item de natura lunæ. Ca. ciiii.

COntrario ferunt lunæ fœmineũ ac molle sydus atqꝫ nocturnũ soluere humorẽ: & tra/ here nõ auferre. Id manifestũ est ꝙ feraꝝ occisa corpora in tabem uisu suo resoluat: sõ/ noqꝫ sopitis torporem cõtractũ in caput reuocet. Glaciem refundat: cũctaqꝫ humifico spiritu laxet. Ita pensari naturæ uices: semperqꝫ sufficere aliis sydeꝝ elementa cogentibus: aliis uero fundentibus Sed in dulcibus aquis lunæ alimentum esse sicut in marinis solis.

¶ Vbi altissimum mare. Ca: cv.

ALtissimũ mare. xv. stadioꝝ Fabianus tradit. Alii i põto ex aduerso coraxoꝝ gẽtis uocãt bathea põti. tricẽtis fere a cõtinenti stadiis i mensã altitudine maris tradũt uadis nunq̃ reptis.

¶ Miracula aquaꝝ fõtiũ et fluminũ. Ca. cvi.

MIrabilius id faciunt aquæ dulces iuxta mare ut fistulis emicãtes. Nã nec aquaꝝ natura a miraculis cessat. Dulces mari inuehuntur leuiores haud dubie. Ideo et marinæ quaꝝ natura grauior magis inuecta sustinent. Quædam uero et dulces inter se supermeãt alias. Vt i fucino lacu iuectus amnis: in lario addua in uerbano ticinus: i benaco mintius: in seuino olli/ us: in lemanno rhodanus. Hi trãs alpes superiores in italiam multoꝝ milium transitu hospita/ les suas tantum nec largiores q̃ intulere aquas euehentes. Proditũ hoc et in oronte amne sy/ riæ multisqꝫ aliis. Quidam uero odio maris ipsa subeunt uada: sicut Aretusa fons syracusanus in quo redduntur iacta in alpheum: qui per olympiam fluẽs pelopõnesiaco littori infunditur. Subeunt terras rursusque redduntur. Lycus in asia. Erasinus in argolica. Tigris in mesopota/ mia. Et quæ in Aesculapii fonte athenis immersa sunt in phalerico reddũtur. Et in atinate

campo fluuius merſus poſt.xx.milia paſſuū exit..Et in aquileienſi timauus. Nihil in aſphalti-
te iudææ lacu qui bitumen gignit mergi poteſt. Nec in armeniæ maioris arithiſſo.is quidem
introrſus piſces alit. In ſalentino iuxta oppidū manduriā lacus ad margines plenus:neq; exau-
ſtis aquis minuitur:neq; infuſis augetur. In ciconum flumine & in piceno:lacu uelino lignum
deiectum lapideo cortice obducitur. Et in ſurio colchidis flumine adeo ut lapidem pleruq; du-
rans adhuc itegat cortex. Similiter in flumine ſilero ultra ſurrentū nō uirgulta modo imerſa:
uer ū et folia lapideſcunt.alias ſalubris potus eius aquæ. In exitu paludis reatinæ ſaxū creſcit.
Et in rubro mari oleæ uirenteſq; frutices enaſcuntur. Sed & fontium plurimorū natura mira ē
feruore. Idq; etiam in iugis alpium ipſoq; in mari: & inter italiam & enariam ut in baiano ſinu:
& in liri fluuio multiſq; aliis. Nam dulcis hauſtus in mari plurimis locis ut ad chelidonias inſu
las & arabum: & in gaditano oceano. Patauinorū aquis calidis hærbæ uirentes innaſcuntur: pi
ſanorū ranæ. Ad uetulonios in hetruria non procul a mari piſces. In caſinate fluuius appellatꝰ
ſcatebra frigidus abundantior æſtate. In eo ut in archadiæ ſtymphali enaſcūtur aquatiles mu
ſculi. In dodone Iouis fons cum ſit gelidus: & immerſas faces extinguat: ſi extinctæ admoue-
antur accendit. Idem meridie ſemper deficit: qua de cauſa anapauomenon uocant. Mox incre-
ſcens ad medium noctis exuberat. Ab eo rurſus ſenſim deficit. In illyriis ſupra fontem frigi-
dum expanſæ ueſtes accenduntur. Iouis Hammonis fons interdiu frigidus: noctibus feruet.
In troglodytis fons ſolis appellatur dulcis: & circa meridiem maxime frigidus: mox paulatim
tepeſcens ad noctis media feruore & amaritudine infeſtatur. Padi fons mediis diebus æſtiuis
uelut interquieſcens ſemper aret. In tenedo inſula fons ſemper a tertia noctis hora in ſextam
ab æſtiuo ſolſtitio exundat. Et in delo inſula inopus fons eodem quo nilus modo: ac pariter
cum eo decreſcit augeturq;. Contra timauum amnem inſula parua in mari eſt cū fontibus cali
dis: qui pariter cum æſtu maris creſcunt minuunturq;. Ia agro pitinate trans apenninum flu-
uius nouanus oībus ſolſtitiis torrens bruma ſiccatur. In faliſco clitūni amnis aqua potata can-
didos boues facit. In boetia amnis melas oues nigras. Cephiſus ex eodē lacu ꝓfluēs albas rur
ſus nigras penitus. Ruffaſq; iuxta ilium xantus: unde & nomē amni. In pōto fluuius aſtaces
irrigat cāpos in qbus paſtæ oues nigro lacte æque gētes alūt. In reatino fōs neminia appella
tus alio atq; alio loco exoritur ānonæ mutationē ſignificās. Brūduſii ī portu fōs incorruptas
præſtat aquas nauigantibus. Lynceſtis aqua quæ uocatur acidula uini modo temulentos fa-
cit. Ita in paphlagonia & in agro caleno. In andro īſula tēplo Liberi patris fōtem nonis ianua-
riis ſemper uini ſapore fluere Mutianus ter conſ. credit. dioſtedoſia uocatur. Iuxta nonacrinā
archadiæ ſtix nec odore differens nec colore epota illico necat. Itē ī beroſo taurorū colle tres
fōtes ſine remedio ſine dolore mortiferi. In carrinenſi hiſpaniæ agro duo fontes iuxta fluunt:
alter omīa reſpuens: alter abſorbens. In eadem gēte alius aurei coloris omēs oſtendit piſces
nihil extra illam aquā cæteris differētes. In cōmēſi iuxta lariū lacum fons largus horis ſingu-
lis ſēp intumeſcit ac reſidet: In cynonia īſula āte leſbū fonſ calidus atum fluit. Lacuſ ſannaus
in aſia circūnaſcente abſynthio īficitur. Colophone ī Apollinis clarii ſpecu lacuna ē: cuius po
tu mira redduntur oracula bibentiū breuiore uita. Amnes retrofluere & noſtra uidit ætas.
Neronis principis ānis ſupremis ſicut in rebus eius retulimus. Iam omnes fontes æſtate q̃
hyeme gelidiores eſſe quem fallit: Sicut illa permira natutæ opera æs & plumbum in maſſa
mergi: dilatata fluitare. Eiuſdemq; pōderis alia ſedere: alia inuehi. Onera in aqua facilius mo-
ueri. Thyre lapidem q̃uis grandem innatare: eundemq; cōminutum mergi. Recentia cada
uera ad uadū labi: intumeſcentia attolli. Inania uaſa haud facilius q̃ plena extrahi. Pluuia ſali-
nas aquas dulciores eſſe q̃ reliquas. Nec fieri ſalem niſi admixtis dulcibus. Marinas tardius
gelare: & celerius accendi. Hyeme mare calidius eſſe: autumno ſalſius. Omne oleo tranquilla
ri. Et ob id urinantes ore ſpargere: quoniam mitiget naturam aſperam: lucēq; deportet. Ni-
ues in alto mari non cadere. Cū omīs aqua deorſum feratur exilire fontes: atq; etiā in ætnæ
radicibus flagrātis ī tātū ut qnquagena & cētena milia paſſuū harenas flāmarū globus eructet

Ignium & aquarum iuncta miracula & de maltha. Ca.cvii.

IAnq; & igniū quod ē naturæ quartū elemētū reddamus aliqua miracula. Sed primū ex
aqs. In comagene urbe ſamoſata ſtagnū ē emittēs limū malthā uocāt flagrātē. cū qd at
tingit ſolidi adhæret. Præterea tactus ſeqꝰ fugiētes. Sic defēdere muros oppugnāte Lucul-
lo: flagrabatq; miles armis ſuis. Aquis ēt accēditur. Terra tātū reſtigui docuere expimēta.

De naptha. Ca.cviii.

SImilis ē naturæ naptha: ita appellatꝰ circa babyloniā: & ī auſtagenis pthiæ ꝓfluēs bitu
minis liqdi mō. Huic magna cognatio igniū: trāſiliūtq; ꝓtinus ī eā undecūq; uiſā. Ita fe
runt a Media pelicem crematam. poſtq̃ ſacrificatur ad aras acceſſerat corona igne rapta.

De ſemper ardentibus locis. Ca.cix.

VEꝝ in mōtium miraculis ardet ætna noctibus semper: tantoq; æuo igniū materia suffi-
cit. Niualis hybernis temporibus: egestūq; cinerem pruinis operiens. Nec in illo tātū
natura sæuit exustionē terris denūtians. Flagrat in gage lyciæ mons chimæra: & quidem im
mortalis diebus ac noctibus flamma. Ignem eius accendi aqua: extingui uero terra aut fœno
Gnidius Ctesias tradit. Eadē ī lycia ephesti mōtes tæda flāmāte tacti flagrāt adeo: ut lapides
quoq; riuoꝝ & harenæ in ipsis aquis ardeant: aliturq; ignis ille pluuiis. Baculo si quis ex iis
accenso traxerit sulcos riuos igniū sequi narrant. Flagrat in bactris cophāti noctibus uertex.
Flagrat in medis & cestia gente cōfinio persidis. Susis quidem ad turrim albā. xv. caminis ma
ximo eoꝝ. Et interdiu cāpus babyloniæ flagrat quadā ueluti piscina iugeri magnitudine. Itē
æthiopum iuxta hesperium mōtē stellaꝝ modo campi nocte nitent. Similiter ī megalipolita-
noꝝ agro tametsi internus sit ille iucundus: frōdēq; densi supra se nemoris nō adurens: & iux
ta gelidum fontem semper ardens. Nymphei crater dira apolloniatis suis portendit ut Theo
pompus tradidit. Augetur hymbribus: egeritq; bitumen temperandū fonte illo ingustabili:
alias oī bitumine dilutius. Sed quis hæc miret? In medio mari hiera īsula ardet. Aeolia īsula
iuxta italiam cum ipso mari arsit per aliquos dies sociali bello: & donec legatio senatus piauit:
Maximo tamen ardet incendio theonochema dictum æthiopum iugum. Torrentesq; solis ar-
doribus flāmas egerit: Tot locis tot incendiis reꝝ natura terras cremat.

¶ Ignium per se miracula. Ca. cx.

PRæterea cū sit huius unius elemēti rō fœcūda: seq; ipsa pariat: & minimis crescat scintil
lis: quid fore putandum est in tot rogis terræ? Quæ est illa natura quæ uoracitatē aui
dissimam in toto mundo sine dāno sui pascit? Addantur iis sydera innumera ingensq; sol. Ad-
dantur humani ignes: & lapidum quoq; insiti naturæ: attrita inter se ligna: iam nubiū & origi
nes fulminum. Excedit profecto omīa miracula ullum diem fuisse: quo nō cuncta cōflagraret:
cum specula quoq; concaua aduersa solis radiis facilius etiā accendantur: q̄ ullus alius ignis.
Quid ꝙ īnumerabiles partus sed naturales scatēt? In nympheo exit e petra flāma: quæ aqua
accenditur. Exit & ad aquas scātias. Hæc quidem īualida cū trāsit: nec lōge in alia durās ma-
teria. Viret & æterno hūc fōtem igneū cōtexens fraxinus. Exit ī mutinēsi agro statis uulca-
no diebus. Reperitur apud auctores subiectis ariciæ aruis si carbo deciderit ardere terrā. In
agro sabino & sidicino unctū flagrare lapidem. In selētino oppido natiā īposito ligno ī saxum
quoddam ibi sacrum protinus flāmam existere. In laciniæ Iunonis ara sub diuo sita cinerē īmo
bilem esse perflantibus undiq; procellis. Quin & repentinos ignes existere & in aquis. Et in
corporibus etiam humanis emicuisse. Trasimenum lacum arsisse totum. Seruio tullio dormiē-
ti in pueritia ex capite flāmam emicuisse. L. Martium in hispania interemptis Scipionibus cō-
cionantem & milites ad ultionem exhortantem arsisse simili mō Valerius Antias narrat. Plu-
ra mox & distinctius. Nunc. n. quadam mixtura reꝝ oīum exhibētur miracula. Veꝝ egressa
mens interpretationem naturæ festinat legētium animos per totū orbē ueluti manu ducere.

¶ Terræ uniuersæ mensura longitudo & latitudo. Ca. cxi.

PArs nostra terraꝝ de qua memoro ambiēte (ut dictum est) oceano uelut īnatās lōgissi
me ab ortu & ab occasu patet: hoc est ab india ad Herculis colūnas gadibus sacratas
octoginta quinq; milia sexaginta octo milia passuum ut Artemidoro placet auctori. Vt uero
Isidoro nonaginta octo milia decem & octo. Artemidorus adiicit amplius a gadibus circuitu sa
cri promontorii ad promōtoriū artabrū: quo lōgissime frōs procurrit hispaniæ octigenta mi-
lia nonagintaunum. Id mensuræ duplici currit uia. A gange amne hostioq; eius quo se ī eoum
oceanum effūdit per indiā parthienenq; ad myriādrū urbem syriæ ī issico sinu positam qnqua
gintaquinq; milia passuum decē & nouē. Inde proxima nauigatione cyprū insulam patarā ly-
ciæ rhodum astypalæam in carpacio mari ī insulas laconicæ tænaꝝ. Lylibeū siciliæ. Caralium
sardiniæ triginta quattuor. Deinde gades duodecim milia quinquaginta. Quæ mensura uni-
uersa ab eo mari efficit nonagintaocto milia passuum sexagīta nouem. Alia uia quæ certior iti
nere terreno maxime patet a gange ad euphratem amnem quinquagīta milia passuum. xxi. In
de cappadociæ in mazaca. cc. milia. xliiii. Inde per phrygiam: cariam: ephesum: quadringēta
milia passuum. xcviii. Ab epheso per ægeum pelagus delum ducenta milia. Isthmum ducenta
duodecim milia. Deinde terra & laconico mari & corinthiaco sinu patrās peloponnesi ducen-
ta duo milia quingenti. Leucadem octingenta sex milia quingenti. Corcyram totidem. Acro-
ceraunia centum trigintaduo milia quingenti. Brundusium octogintasex milia quingēti. Ro-
mam. ccc. milia sexaginta. Ad alpes usq; calcincomacum uicū quingenta decem & octo milia.
Per galliam ad pyreneos montes illibrium quingenta quinquagīta sex milia. Ad oceanum &
hispaniæ horam trecenta trigintaduo milia. Traiectu gadis septem milia quingēti. Quæ mē-
sura Artemidori rōne nonaginta efficit sexaginta nouem. Latitudo autem terræ a meridiano

situ ad septētrionem dimidio fere minor colligitur: quinquaginta quattuor milium sexaginta duo. Quo palam fit quātum & hinc uapor abstulerit: & illinc rigor. Neq3. n. deesse arbitror terris: aut nō esse globi formā. Sed ihabibitabilia utrinq3 icōperta esse. Hæc mēsura currit a littore æthiopici oceani: qua mō habitaē ad meroen qngēta quinquaginta milia. Inde alexandriam duodecim milia quinquaginta. Rhodum quingenta octogintatria. Gnidū octoginta quattuor milia qngēti cū. xxv. M. Samū. c. M. Chiū octogitaquattuor. M. Mitilenen. lxv. M. Tenedō: xxviiii. M. Sigæū ꝓmōtoriū. xii. M. qngēti. Os pōti. cccxii. M. d. Carābin ꝓmōtoriū. cccl. Os mæotidis cccxii. M. d. Ostiū tanais. cclxv. M. Qui cursus cōpendiis maris breuior fieri potest. lxxxix. M. Ab ostio tanais nihil modicū diligentissimi auctores fecere. Artemidorus ulteriora incōperta existimauit: cū circa tanain sarmataꝝ gentes degere fateref ad septētriones uersas. Isidorus adiecit. xii. M. l. usq3 ad tilen: quæ coiectura diuinationis ē. Ego nō minore ꝙ ꝓxime dicto spatio sarmataꝝ fines nosci intelligo. Et alioqn ꝙtum esse debet quod inumerabiles gētes subinde sedē mutātes capiat: Vnde ulteriorē mensurā inhabitabilis plagæ multo esse maiorē arbitror. Nā & a germania imensas insulas nō pridē cōptas cognitū habeo. De lōgitudine ac latitudine hæc sūt quæ digna memoratu putē. Vniuersū āt hūc circuitū Eratosthenes i omium qdē litteraꝝ subtilitate: & in hac utiq3 præter cæteros solers: quē a cūctis probari uideo ducētoꝝ quinquagita duoꝝ miliū stadiū ꝓdidit. Quæ mēsura romana cōputatione efficit trecēties qndecies centena milia passuū. Improbū ausū: uerū ita subtili argumētatione cōprehēsū ut pudeat nō credere. Hipparchus & in coarguendo eo & in reliqua omi diligentia mirus adiicit stadioꝝ paulominus. xxv. milia.

Harmonica mundi ratio. Ca. cxii.

Alia Dionysiodoro fides: neq3 enim subtraham exemplum uanitatis græcæ maximum. Melius hic fuit geometrica scientia nobilis. Senecta diem obiit in patria. Funus duxere ei propinquæ: ad quas pertinebat hæreditas. Eæ cum secutis diebus iusta peragerent: inuenisse dicuntur in sepulchro epistolam Dionysiodori nomie ad superos scriptam. Peruenisse eum a sepulchro ad infimam terram: esseq3 eo stadioꝝ quadragitaduo milia. Nec defuere geometræ qui interpretarentur significare epistolam a medio terraꝝ orbe missam quo deorsum ab sūmo longissimum esse spatium: & idem pilæ medium. Ex quo cōsecuta computatio est: ut circuitu esse. cc. qnquagintaquinq3 milia stadia pronuntiarent. Harmonica ratio quæ cogit reꝝ naturā sibi ipsam congruere: addit huic mensuræ stadia septem milia: terramq3 nonagesimam sextā millesimam totius mundi partem facit.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER TERTIVS. PROHEMIVM

ACTENVS DE SITV ET MIRACVLIS TERRAE aquaꝝq3 ac sydeꝝ & rōne uniuersitatis atq3 mensura. Nunc de partibus ꝙq3 infinitū id quoq3 existimatur nec temere sine aliqua reprensione tractatū. Haud ullo i genere uenia iustior est: si mō minime miꝝ est hominē genitum nō omia humana nouisse. Qua ꝓpter auctorem neminem unum sequar: Sed ut quē ꝑ uerissimum in quaq3 parte arbitrabor. Quoniā cōmune ferme omibus fuit: ut eos quisq3 diligentissime situs discеret: in quibus ipse prodebat. Ideo nec culpabo aut coarguam quēq3 locoꝝ nuda noīa & ꝙta dabitur breuitate ponētur claritate causisq3 dilatis in suas partes. Nūc eni sermo de toto ē. Quare sic accipi uelim: ut sicut uidua fama sua noīa qualia fuere primordio ante ullas res gestas nūcupētur: & sic quædā in his nomē datura quidē: sed mūdi reꝝq3 naturæ. Terraꝝ orbis uniuersus in tres diuiditur partes: europam: asiam: africam. Origo ab occasu solis & gaditano freto: qua irrūpens oceanus atlanticus in maria interiora diffūditur. Hinc intranti dextra africa est: leua europa. Inter has asia est. Termini amnes tanais & nilus. Xii. milia passuum in longitudinem quas diximus fauces oceani patent: quinq3 milium in latitudine a uico mellaria hispaniæ ad promontorium africæ album auctore Turamnio Grachula iuxta genito. T. Liuius ac Nepos Cornelius latitudinis tradiderunt ubi minus vii. M. passuum. Vbi uero plurimum x. M. Tam modico ore tam immensa equoꝝ uastitas proditur. Nec profunda altitudo miraculum minuit. Frequentes quippe tæniæ candicantis uadi carinas territant. Qua de causa limen interni maris multi eum locum appellauere. Proxima autē faucibus utrinq3 iposuiti mōtes coercent claustra: abila africæ: europæ calpe laboꝝ Herculis metæ. Quam ob cām idigenæ

colũnas eius dei uocant: creduntq; pfossas exclusa ãtea admisisse maria: & rerũ naturæ mutasse faciem.

De europa. Ca.i.

PRimum ergo de europa altrice uictoris omium gẽtiũ populi: longeq; terrarũ pulcherrima: quã pleriq; merito nõ tertiã portionem fecere: uerũ æqua in duas partes ab amne tanai ad gaditanũ fretum uniuerso orbe diuiso. Oceanus hoc quod dictũ est spatio atlãticum mare infundens: & auido meatu terras quæcunq; uenientem expauere demergens: resistentes quoq; flexuoso littorũ anfractu lambit europam: uel maxime recessibus crebris excauans: sed in quattuor præcipue sinus. Quorũ primus a calpe hispaniæ extimo (ut dictum est) monte locobrutinum usq; promontorium immenso ambitu flectitur. In eo prima hispania terrarũ est ulterior appellata. Eadem bethyca. Mox a fine tirgitano citerior: eadẽq; tarraconẽsis ad pyrenea iuga. Ulterior in duas per lõgitudinem prouintias diuiditur. Siquidem bethycæ latere septẽtrionali protenditur lusitania amne ana discreta. Ortus hic in aminitano agro citerioris hispaniæ: & mõ se in stagna fundens: mõ in angustias resorbens: aut in totum cuniculis condens: & sæpius nasci gaudens in atlãticum oceanum effunditur. Tarraconensis autem hinc affixa pyreneo: totoq; eius a latere decurrens & simul ad gallicum oceanum hibero mari trãsuersa se pãdens solorio mõnte & oretanis iugis carpentanisq; & asturũ a bethyca atq; lusitania distinguitur. Bethyca a flumine eam mediã secante cognoiata cũctas prouitiarũ diuiti cultu & quodã fertili ac peculiari nitorẽ præcedit. Iuridici cõuentus ei quattuor. Gaditanus: Cordubensis: Astysitanus: Hispalensis. Oppida omĩa numero. clxxii. In iis coloniæ septem. Municipia. xviii. latio antiquitus donata. xxix. Libertate. vi. Fœdere. iii. Stipendiaria. cxx. Ex his digna memoratu aut latino sermone dictu facilia. A flumine ana littora oceani oppidum ossoba asturiæ cognominatum. Interfluẽtes luxia & urium harenæ mõtes. Bethys fluuius. Littus cursense inflexo sinu. Cuius ex aduerso gadis inter insulas dicendæ. Promontorium Iunonis: Portus uesippo. Oppida belon mellaria. Fretum ex atlantico mari. Carteia carthesos a græcis dicta. Mons calpe. Deinde littore interno oppido berbesula cũ fluuio. Item salduba oppidum uel malacha cũ fluuio fœderatorũ. Dein menoba cum fluuio. Sexifirmũ cognomine iuliũ. Sexabdera Murgis. Bethycæ finis. Orã eã uniuersã originis pœnorũ existimauit M. Agrippa. Ab ana autem atlãtico oceano obuersa bastulorũ turdulorũq; ẽ. In uniuersam hispaniã. M. Varro peruenisse hiberas & persas & pœnicas celtasq; & pœnos tradit. Lusũ. n. Liberi patris ac lysam cum eo bacchãtem nomen dedisse lusitaniæ & Pana præfectum eius. Uniuersa autẽ quæ de Hercule ac pyrene uel Saturno traduntur: fabulosa ĩ primis ut arbitror. Bethys ĩ tarraconensi prouintia non ut aliqui dixere mentesa oppido sed tygensi exoriens saltu: iuxta quẽ trader fluuius qui carthaginensem agrum rigat ille ocior refugit Scipionis rogum uersusq; in occasum oceanum atlanticum prouintiam adoptans petit: modicus primo: sed multorum fluminum capax: quibus ipse famam aquasq; aufert. Bethycæ primũ ab ossigetania infusus amœno blandus alueo: crebris dextra leuaq; accolitur oppidis. Celeberrima inter hunc & oceani oram in mediterraneo segeda: quæ augurina cognominatur. Iulia quæ fidentia. Urgao quæ alba. Ebura quæ cerialis. Siliberi quod liberini. Libida quæ clausa. Stici quod iulienses. Vesci quod fauentia: singilia: hegua: auia: ebdanum: agla minor: hebura: castrauaria: episibrium: ipho noua: illyrico: osca: escua: succabon: uditanum: tuati uetus: obuia bastetaniæ uergentis ad mare. Conuentus uero cordubensis circa flumen ipsum ossigi quod cognominatur laconiũ. Iliturgi quod forum iulium. Ipasturgi quod triumphale. Sitia & xiiii. M. pass. remotũ in mediterraneo. Obulco quod bontificense appellatur. Mox ripepora fœderatorum. Sacimaritalium onuba. Et dextra corduba colonia patritia cognominata. Inde primum nauigabili bethye. Oppida carbulo decumo. fluuius singilis eodem bethys latere incedens. Oppida hispalensis conuentus: celtiaca: uacamana: acria: ilipa cognomine ila italica. Et a leua hispali colonia cognomine romuliensis. Ex aduerso oppidum osset: quod cognominatur iulia constantia. Virgentium quod Iulii genitor. Hippo caurasiarũ fluuius menoba & ipse a dextro latere infusus: Ac inter æstuaria bethys oppidum nebrissa cognomine ueneria & colobona. Colonia asta quæ regia dicitur. Et in mediterraneo asida: quæ cæsariana. Singilis fluuius ĩ bethyn quo dictum est ordine irrumpens astygitanam coloniam alluit cognomine augustam firmam. ab ea nauigabilis. Huius conuentus sunt reliquæ coloniæ immunes tucci quæ cognominantur augusta gemella. Ituci quæ uirtus iulia. Atubi quæ claritas Iulia. Urso quæ genua urbanorũ Inter quæ fuit nunda cum Pompeii filio capta. Oppida libera astygie uetus ostippo. Stipendiaria: callet: calucula: castragemina: ilipula minor: merucra: sucrana: obucula: oningis. Ab ora uenti prope monobam amnem & ipsum nauigabilem haudprocul accolunt alontigiceli: alostigi. Quæ autem regio a bethye ad fluuium anam tendit: extra prædicta beturia appellatur in duas diuisa ptes: totidẽq; gentes. Celticos qui lusitaniam attingũt: & hispalẽsis cõuen

tus. Turdulos qui lusitaniā & terraconensē accolūt: iura cordubā petunt. Celticos a celtiberis ex lusitania aduenisse manifestū est sacris lingua oppidoꝝ uocabulis: sacrisqꝫ cognoībus in bethyca distingūtur. Serica quæ dicitur fama iulia. Vertobrige cōcordia iulia. Segede restituta iulia. contribute iulia. Vcultuniacum: quæ & turiga nunc est. Lacimurge constantia iulia. Teresibus fortunales: & callensibus emanici. Præter hæc ī celtica acibro: arūda: arunci: turobrica: lastigi: alpesa: sepone: serippo. Altera beturia quā diximus turduloꝝ & conuentus cordubensis habēt oppida nō ignobilia. Arsā: mellariā: mirobicā regiones osintiadis isseponē. Gaditani cōuentus ciuiū romanoꝝ. Regina latinoꝝ regia. Carisa cognoīe aurelia. Vrigia cognoīata castrum iulium. Item Cæsaris salutariensis. Stipendiaria basaro: belippo: barbes: ulula: ciprobassis: progallet: cappagum: oleatro: icocio: brana: lisculasa: guntiasa: andorise: Porro longitudinem uniuersam eius prodidit. M. Agrippa ccccLxv: M. p. Latitudinē. cc. lvii. M. Sed cum termini carthaginem usqꝫ procederent: quæ causa magnos errores computatiōe mēsuræ sæpius parit. Et dum alibi mutato prouintiaꝝ modo: alibi itineꝝ auctis aut diminutis passibus incubuere maria tam longo æuo alibi processere littora: Torsere se & fluminū aut correxere flexus. Præterea aliūde aliis exordiū mēsuræ ē: & alia meatus. ita fit ut nulli duo cōcināt

Bethycæ longitudo & latitudo. Ca. ii.

BEthycæ lōgitudo nūc a castulonis oppidi fine gadis. ccl. M. et a murgi maritīa ora xxii M. p. āplior. Latitudo a carteiana ora. ccxxxvi. M p. Agrippā qdē ī tāta uiri diligētia prætereqꝫ ī hoc opere: cura cum orbem terrarum urbi spectādū ꝓponeret cæce errasse qs credat: et cū eo Diuū Augustū. Is nāqꝫ cōplexā ea porticū ex destinatōe et cōmētariis M. Agrippæ a sorore eius incohatā peregit.

Hispania citerior. Ca. iii

CIterioris hispaniæ sicut complurium prouintiarum aliquātum uetus forma mutata est: utpote cum Pompeius Magnus trophæis suis quæ statuebat in pyreneo. d. ccclvi. oppida ab alpibus ad fines hispaniæ ulterioris in dicionem a se redacta testatus sit. Nunc uniuersa prouintia diuiditur in conuentus septem. Carthaginensem: Tarraconensem: Cæsaraugustanum: Cluniensem. Asturum: Lucrensem: Bracatum. Accedunt insule quarum mentione seposita ciuitates: prouintia ipsa præter contributas aliis. cc. xciii continet oppida. In iis colonias xii. Oppida ciuium romanorum. xiii. Latinorum ueterum. xviii. Fœderatorum unum. Stipēdiaria. cxxxii. Primi in ora bastuli: post eos quo dicitur ordine intus recedentes mentesani: oretani: et ad tagum carpētani: iuxta eos uaccei: uectones: et celtiberi: atrebaci. Oppida oræ proxima urci. Adscriptumque bethycæ barea regio mauritania: mox deitania. Dein contestania: carthago noua: colonia: cuius a promontorio quod Saturni uocatur Cæsaream mauritaniæ urbem. clxxxvii. M. pass. traiectus. Reliqua in ora flumen tader colonia immuni. Ilici unde ilicitanus sinus: in eam contribuuntur icositania: mox latinorum lucentium: dianium stipendiarium: sucro fluuius: et quondam oppidum. Contestaniæ finis regio idetania amœno prætendente se stagno ad celtiberos recedens. Valentia colonia. iii. M. pass. a mari remota. Flumen turium: tantundem a mari saguntum ciuium romanorum oppidum. Vide nobile flumen idubeda regio ilergoanum. Ibarus amnis nauigabili commercio diues ortus in cantabris haud procul oppido iuliobrica. ccccl. M. pass. fluens. nauium. p. cclx. M. a uaria oppido capax quē propter uniuersam hispaniam græci appellauere iberiam. Regio cessetania: flumen subi: colonia: Tarraco Scipionum opus sicut carthago pænorum. Regio ilergetum: oppidum subur: flumen rubricatum: a quo laletani et indigetes. Post eos quo dicetur ordine intus recedentes radice pyrenei ausetani: itani: lacetani. Perque pyreneum ceretani: dein uascones. In ora autem colonia barcine cognomine fauentia. Oppida ciuium romanorum beturo illuro. Flumen larnum blande fluens alba. Emporia geminum hoc ueterum incolarum et græcorum qui phocentium fuere soboles. Flumen ticher. Ab eo pyrenea Venus in latere promontorii altero. xl. M. Nunc per singulos conuentus reddentur insignia præter supradicta tarracone disceptant. populi. xliiii. quorum celeberrimi ciuium romanorum dertusani: bisgargitani. Latinorum ausetani: cerretani: qui iuliani cognominantur: et qui augustani: sedetani: gerundenses: gessorienses: teari qui iulienses. Stipendiariorum aquicaldenses: onenses: betulonenses: Cæsaraugustana colonia immunis amne ibero affusa: ubi oppidum antea uocabatur saldyba. regionis reditaniæ recipit populos. lii. Ex his ciuium romanorum bellitanos: celsenses: Ex colonia calaturiganos: qui nascici cognominantur. Ilerdenses surdaonum gentis iuxta quos sicoris fluuius: oscenses regionis uessetaniæ: turiassonenses. Latinoꝝ ueteꝝ cascātenenses: ergauicēses: graccuritanos: leonicenses: ossigerdenses. Fœderatos tarragenses. Stipendiarios arcobrienses: andologenses: arocelitanos: bursaonenses: calaguritanos: qui fabularenses cognominantur. Complutenses: carenses: cincienses: cortoenses: daminitanos: larnenses: lursenses: spalenses: ilūberitanos: lacetanos: iubienses: pōpolonenses: segisenses. Carthaginē cōueniūt

populi.lxii.exceptis insulaꝝ incolis. Ex colonia accitania gemellenses & libisosona cognomie feroaugustana: quibus duabus ius italiæ datum. Ex colonia salarię̄se oppidani latii ueteris ca/ stulonenses: qui cæsariuenales appellantur. Setabitani qui augustani ualerienses. Stipendiari oꝝ aūt hi celeberrimi: albanenses. bastiani: consaburenses: dianēses: egelestani: lorcitani: lami nitani: mensani: qui & oritani: mentesani qui & bastuli: oretani qui & germani cognominant: caputq; celtiberiæ segobrigenses: carpentani: & toletani tago flumini īpositi. Dein uicienses: uirgilienses. In cōuentum cluniensem uarduli ducūt populos.xiiii.ex quibus labanēses tantū nominare libeat. Turmodigi quattuor: in quibus segisamonenses: segisamaiuliēses. In eūdem cōuentum carietes & uennenses quinq; ciuitatibus uadunt: quaꝝ sunt uelięses: eodē pelleode ones celtiberoꝝ quattuor populis. quoꝝ numantini fuere clari: sicut ī uacceoꝝ.xviii. ciuitati/ bus inter catimienses palatini: locobrigenses: caucenses. Nā in cantabris quattuor populis iu/ liobrica sola memoratur. In autrigonum decē ciuitatibus tritiū & uiroucsca. Areuacis nomē dedit fluuius areua. Hoꝝ sex oppida ragūtia & ibi xama: quæ nomina crebro aliis ī locis usur/ pantur. Præterea segouia & noua augusta termes: ipsaq; clunia celtiberiæ finis. Ad oceanu; reliqua uergunt uarduliq; ex prædictis & cātabri. Iunguntur iis astuꝝ.xii. populi diuisi ī au/ gustanos asturica urbe magnifica. In his sūt girri: pesici: laciēses zoelæ. Numerus omīs multi tudinis ad.cclx.M. liberoꝝ capitum. Lucensis cōuentus populoꝝ est.xvi. præter celticos & leuanios ignominiosæ ac barbaræ appellatiōis: Sed liberoꝝ capitum ferme.clxvi. Simili mo/ do bracaꝝ.xxiiii. ciuitates.cclxxv. capitum: ex quibus præter ipsos bracaros iuballi: celerni: galleci: equesilici: querquerni: citra fastidium nominentur. Lōgitudo citerioris hispaniæ ē ad finem castulonis a pyreneo.d.cvii.M.p. & ora paulo amplius. Latitudo a tarracone ad littus olarsonis.cccvii. E radicibus pyrenei ubi cuneatur angustiis iter duo maria: paulati deinde se pandens: qua contingit ulteriorem hispaniā tantundem & amplius latitudinē adiicit. Metal/ lis plumbi: ferri: æris: argenti: auri tota ferme hispania scatet. Citerior & specularibus lapidi/ bus. Bethyca & minio. Sunt & marmoꝝ lapidicinæ uniuersæ hispaniæ. Vespasianus impera/ tor Augustus iactatus procellis reipu. latii ius tribuit. Pyrenei montes hispanias galliasq; di/ sterminant promōtoriis in duo diuersa maria proiectis.

¶ Narbonensis prouintia. Ca.iiii.

NArbonēsis prouintia appellatur pars galliaꝝ: quæ interno mari alluitur: bracchata ante dicta: amne uaro ab italia discreta alpiumq; saluberrimis romano imperio iugis. A reli/ qua uero gallia latere septentrionali montibus gebenna et urbibus agroꝝ cultu uiroꝝ moꝝq; dignatione amplitudine opum nulli prouintiaꝝ postferenda: breuiterq; italia uerius ꝙ pro/ uintia. In ora regio sardonum: intusq; cōsuaranoꝝ. Flumina technūner nodubrū. Oppida il/ leseberæ magnæ quodā urbis tenue uestigiū. Ruscino latinoꝝ: flumen ataxe pyreneo rubrē sem permeans lacū. Narbo Martius decumanoꝝ colonia xii.M. passuū a mari distās. Flumi/ na araris liria. Oppida decætero rara præiacentibus stagnis agatha quōdam massiliensiū & re gio uolcaꝝ tectosagum. atq; ubi rhoda rhodioꝝ fuit. Vnde dictus multo galliaꝝ fertilissimus rhodanus fluuius ex alpibus se rapiens per lemānum lacum: segnēq; deferens ararim: nec mi nus seipso torrentem isaram & truentiam. Libyca appellantur duo eius ora modica. Ex his al/ teꝝ hispaniense: alterum metapinum: tertium ideq; amplissimum massalioticum. Sunt aucto/ res & heracleam oppidum in hostio rhodani fuisse ultra fossam ex rhodano.c. passibus: Marii opere & nomine insigne stagnum. Astromela oppidum maritima auaricoꝝ: superq; cāpi lapi/ dei Herculis prœlioꝝ memoria. Regio anatalioꝝ & intus desuuiatium cauaꝝq;. Rursus a ma ri tricorium & intus tricolloꝝ. Vocōtioꝝ & segouellaunoꝝ mox allogobrum ac in ora massilia græcoꝝ phocensium. Fœderata promontorium zoachitarista portusregio clamatulicoꝝ. De/ in suelteri supra q; uerucini. In ora aūt hac athenopolis massiliensium foꝝ: Iuliioctauianorum colonia: quæ pacensis appellatur: & classica amnis siue argenteus. Regio oxibiorum ligauno/ rum q;: super quos suebri quariates adunicantes. At in ora oppidum latinum ātipolis. Regio deciatium. Amnis uarus ex alpium monte cemeno profusus. In mediterraneo colonia arelate sextanorum: beteræ septumanorum: arausio secundanorum. In agro cauarum ualentia: uien/ na allobrogum. Oppida latina aquæsextiæ salubiorum: auenio cauarum: aptaiulia uulgienti/ um alebeceriorum apollinarium: alba heluorum: augusta tricastinorum: abatilia area bor/ mannico macina bellio carcasum uulgarum tectosagum cessero carbonthorathe: memino/ rum: cenicēses: cambolectri: qui atlantici cognominantur. Forum Voconi. glarum Liuii Leu teuani: qui & foroneronienses. Nemausum aremicorum. Piscenæ ruteni sanagenses tolosa/ ni tectosagii aquitaniæ contermini atascodinitarii cononienses umbranici. Vocontiorum ciuitatis fœderatæ duo capita uasgo & lucus Augusti. Oppida uero ignobilia.xix. sicut xxiiii. nemausensibus attributa. Adiecit formulæ Galba imperator ex inalpinis aganticos

atq; bodioticos: quorum oppidū dina. Lōgitudinē puītiæ narbonēsis .ccccl xx. M. pass. Agrippa tradit: latitudinē .cclxviii.

Italia tyberis roma cāpania Ca. v.

ITalia dehinc primiq; eius ligures: mox hetruria: umbria: latium: ubi tyberina ostia: & roma terrarum caput .xvi. M. p. interuallo a mari. Volscorum postea littus: & campaniæ picentium inde: ac lucanum brutiumq;: quo longissime ī meridiem ab alpium pene lunatis iugis ī maria excurrit italia. Ab eo græciæ ora: mox salentini: peduculi: apuli: peligni: ferētani: marrucini: uestini: sabini: picentes: galli: umbri: hetrusci: ueneti: carni: iapides: istri: liburni. Nec ignoro ingrati ac segnis animi existimari posse merito: si breuiter atq; in transcursu in hūc modū dicatur terra oīum terrarum alūna: eadem & parens numine deū electa: quæ cælum ipsū clarius faceret: sparsa cōgregaret īperia: ritusq; molliret: & tot populorum discordes ferasq; linguas sermonis cōmercio cōtraheret ad colloqa: & humanitatē hoī daret: breuiterq; una cūctarum gentiū in toto orbe patria fieret. Et qd agā tanta nobilitas oīum locorum: quos quis attigerit: tāta rerum singularum populorumq; claritas tenet. Vrbs roma uel sola ī ea & digna etiā festa ceruice facies quo tandem narrari debet opere: Et qualiter campaniæ ora per se fœlixq; illa ac beata amœnitas ut palam sit uno in loco gaudētis opus esse naturæ. Iam uero tota ea uitalis ac perennis salubritatis cæli temperies est: tam fertiles campi: tam aprici colles: tam īnoxii saltus: tam opaca nemora: tam munifica siluarum genera: tot montium afflatus: tanta frugū & uitiū olearumq; fertilitas: tam nobilia pecori uellera: tot opima tauris colla: tot lacus: tot amniū fontium q; ubertas totam eam perfūdens: tot maria: portus: gremiumq; terrarum cōmercio patens undiq;: & tanq; ad iuuandos mortales ipsa auida ī mare procurrens. Neq; ingenia ritusq; ac uiros & lingua manuq; superatas cōmemoro gentes. Ipsi de ea iudicauere græci: genus in gloriam suam effusissimum quotam partē ex ea appellādo græciam magnam. Nimirum id quod in mentione cæli fecimus hac quoq; in parte faciēdum est: ut quasdam notas ac pauca sydera attingamus. Legentes tantum quæso meminerint ad singula toto orbe edifferenda festinari: Est ergo folio maxime querno assimilata: multo proceritate amplior q; latitudine in leuo se flectens cacumine: & amazonicæ figura desinens parmæ: ubi a medio excursu cynthos uocatur per sinus lunatos duo cornua emittens leucopetrā dextra: lacinium sinistra. Patet lōgitudine ab alpino fine prætoriæ augustæ per urbem capuam eoq; cursu meante rhegiū oppidum in humero eius situm: a quo ueluti ceruicis incipit flexus: decies centena & uigīti milia passuum: multoq; amplior mensura fieret lacinium usq;: ni talis obliquitas in latus digredi uideretur. Latitudo eius uaria est .cccc. x. milium inter duo maria inferum & superum: amnesq; uarū atq; arsiam: media ac ferme circa urbem romam ab hostio aterni amnis in adriaticum mare influentis ad tyberina hostia .cxxxvi. & paulo minus a castronouo adriatici maris alpium ad thuscum æquor. Haud ullo in loco .cc. in latitudinem excedens: Vniuersæ autem ambitus a uaro ad arsiam .xxx. M. passuum .lviii. efficit. Abest a circūdatis terris histria ac liburnia quibusdā locis .c. M. passuum. Ab epiro & illirico .l. Ab africa minus .cc. ut auctor affirmat Varro. Ab sardinia .cxx. milia. A sicilia .M. d. A corsica minus .lxx. Ab issa .l. Incedit per maria cæli regione ad meridiem quidem. Sed si quis diligenti subtilitate id exigat: inter sextam horam primam q; brumalem. Nunc ambitum eius urbesq; enumerabimus. Qua in re præfari necessarium est auctorem nos Diuum Augustum secuturos: descriptionemq; ab eo factam italiæ totius in regiones .xi. Sed ordine eo qui in littorum tractu fiet urbium quidem uicinitates oratione utiq; præpropera seruari non posse. Itaq; interiori in parte digestionem in litteras eiusdē nos secuturos coloniarum mentione signata: quas ille in eo prodidit numero. Nec situs originesq; persequi facile est. Ingaunis liguribus ut cæteri omittantur agro tricies dato. Igitur ab amne uaro nicea oppidum a massiliensibus conditum: Fluuius pado. Alpes populiq; in alpinis multis nominibus: sed maxime capillati oppido uediātiorū: ciuitatis gemellio. Portus Herculi. monœchi. Ligustica ora. Ligurum celeberrimi ultra alpes saluideceates: moxubii: citra uenæ: mestruri: sotibagieni: stati: elibi uelli: aielli: euburiates: casmonates: ueliates: et quorum oppida in ora proxima dicemus. Flumen rutuba: oppidum albium: intemelium: flumen merula: oppidum albingaunum: portus uadum sabatium: flumen porcifera: oppidum genua: fluuius feritor: portus delphini. Tigulia intus & segesta tiguliorum: Flumen macra liguriæ finis. A tergo autem supradictorum omium apenninus mons italiæ amplissimus perpetuis iugis ab alpibus tēdens ad siculum fretum. Ab altero eius latere ad padum amnem italiæ ditissimum omnia nobilibus oppidis nitent. Libarna dertona colonia: trira: barderatæ: industria: polentia: carrea: quod potentia cognominatur. Forofului quod ualentinum. Augusta uaciennorum: Alba pōpeia: asta: aquæ statiellorum. Hæc regio ex descriptiōe Augusti nona est. Patet ora liguriæ inter amnes uarum & macram .ccxi. M. pass. Adnectitur septimæ in qua hetruria est ab amne macra: & ipsa mutatis sæpe nominibus. Vmbros inde exegere antiquitus pelasgi. Hos lydi:

a quoꝝ rege tyrrheni. mox a ſacrifico ritu lingua græcoꝝ tuſci ſunt cognominati. Primũ he/
truriæ oppidum luna portu nobile. Colonia luca a mari recedẽs: ꝓpiorqꝫ ipſa ĩter amnes au/
ſerẽ & arnũ orta a Pelope piſiſqꝫ: ſiue a tenucanis græca gente. Vada uolateranea: fluuius ce/
cina: populoꝝ hetruſcoꝝ quõdam hoc tantũ in littore. Hinc amnes prille: mox umbro nauigi
oꝝ capax: & ab eo tractus umbriæ portuſqꝫ telamon: coſa uolgentium a populo Ro. deducta
grauiſce caſtrum nouum: pyrgi: cæretanus amnis: & ipſum cære. Intuſ mil. paſſibus quattu/
or agilla a pelaſgis conditoribus dictum alſium: phregne. Tyberis amnis a macra. cclxxxiiii.
M. paſſ. Intus coloniæ faliſca argis orta (ut auctor eſt Cato) quæ cognomĩatur hetruſcorum
lucus. Coloniæ ruſellana: ſanienſis: critona: decætero arutini ueteres: arutini fidentiores: aru
tini iulienſes: amitinẽſes: aquaſenſes cognomine taurini: blerani: cartonienſes: capinates: clu/
ſini noui: cluſini ueteres: fluentini præfluenti arno appoſiti: feſule: ferentinum: feſcẽnia: hor/
tanũ: herbanũ: nepe. Nouẽ pagi præfecturæ claudiæ. Foro Clodii: piſtoriũ: peruſia: ſuanẽ/
ſes: ſaturnini qui ante aurinini uocabantur: ſubertani: ſcatones: tarqueniẽſes: thuſcanienſeſ:
uertulonienſes: uerentãni: eſetini: uoleterrani cognomine hetruſci: uolſciniẽſes ĩ eadẽ parte.
Oppidoꝝ ueteꝝ nomina retinent agri cruſtuminus caletranus.. Tyberis antea tybris appella
tus: & prius albula e media fere lõgitudine apẽnini finibus aretinoꝝ ꝓfluit: tenuis primo nec
niſi piſcinis corriuatus: emiſſuſqꝫ nauigabilis: ſicuti tinna & glanis influentes in eum nouenoꝝ
ita conceptu dieꝝ ſi non adiuuent hymbres: ſed tyberis propter aſpera & confragoſa. Ne ſic
quidem præterꝗ trabibus uerius ꝗ ratibus longe meabilis fertur p. c. l. M. d. non ꝓcul ti/
ferno peruſia & otriculo: hetruriam ab umbris ac ſabinis: mox citra. xiii. M. p. urbis ueientẽ
agrum a cruſtumino: dein fidenate: latinumqꝫ a uaticano dirimens. Sed ĩtra tinnam & glanim
duobus &. xl. fluuiis auctus: præcipuis ãt nare & anieue: qui & ipſe nauigabilis. Latium inclu
dit a tergo. Nec minus tamen aquis ac tot fontibus in urbem perductis. Et ideo quãlibet ma
gnaꝝ nauium ex italo mari capax reꝝ in toto orbe naſcentium mercator placidiſſimus. Pluri/
bus prope ſolus ꝗ cæteri in omĩbus terriſ amnes accolitur aſpiciturqꝫ uillis. Nulliqꝫ fluuioꝝ
minus licet incluſis utrinqꝫ lateribus: nec tamen ipſe pugnat quãꝗ creber ac ſubitis incremẽ/
tis: & nuſꝗ magis aquis ꝗ in ipſa urbe ſtagnãtibus. Quinĩmo uates intelligiẽ potius ac mo/
nitor auctu ſemper religioſus uerius ꝗ ſæuus. Latium antiquũ a tyberi circeios ſeruatum eſt
M. paſſuum. l. longitudine. Tam tenues primordio imperii fuere radices. Colonis ſæpe mu/
tatis tenuere alii aliis temporibus. Aborigines: pelaſgi: archades: ſiculi: arunci: rutyli. Et ul/
tra circeios uolſci: oſci: auſones unde nomen modo latii proceſſit ad lirin amnem. In principio
ẽ oſtia colonia a romano rege deducta. Oppidum laurentum locus ſolis indigetis. Amnis nu/
mitius. Ardea a Danae Perſei matre condita. Dein quondam aphrodiſium antium colonia.
Aſtura flumen & inſula. Fluuius nympheus: cloſtra romana. Circeii quondam inſula immẽſo
quidem mari circũdata (ſi creditur Homero) & nunc plane. Mirum eſt quod hac de re tradere
hominum notitiæ poſſumus. Theophraſtus qui primo externoꝝ aliqua de romanis diligen/
tius ſcripſit. Nam Theopompus ante quem nemo mentionem habuit urbem dũtaxat a gallis
captam dixit. Clitarchus ab eo proximus legationem tantum ad Alexandrum miſſam. Hic iã
plus ꝗ & fama circeioꝝ inſulæ & menſuram poſuit ſtadia. lxxx. in eo uolumine quod ſcripſit
Nicodoro athenienſium magiſtratui: qui fuit urbis noſtræ. ccccl x. anno. Quicquid eſt ergo
terraꝝ propter. x. M. p. prope ambitus adnexum inſulæ. Poſt eum annum acceſſit italiæ ali/
ud miraculum. A circeis palus põtina eſt quem locum xxiiii. urbium fuiſſe Mutianus ter cõſul
prodidit. Dein flumen ufens ſupra quod tarracina oppidum lingua uolſcoꝝ anxur dictum. Ibi
fuere amyclæ a ſerpentibus deletæ. Dein lacus fadanus: caieta portus. Oppidum formiæ an
tiqua læſtrigonum ſedes. Vltra fuit oppidum pyræ: colonia minturnae lyri amne diuiſa gla/
nico appellato. Sinueſſa extremum in abiecto lati: quã quidã dixere ſinopem uocitatã. Hinc
fœlix illa campania eſt. Ab hoc ſinu incipiunt uitiferi colles: & temulentia nobilis ſucco ꝑ oĩs
terras inclyto: atqꝫ (ut ueteres dixere) ſũmum Liberi patris cum Cerere certamen. Hinc ſeti/
ni & cecubi obtenduntur agri. Iis iunguntur falerni: caleni. Dein conſurgunt maſſici: gaurani:
ſurrentiniqꝫ montes. Ibi laborini campi ſternuntur: & in delitias alicæ epulãtur mẽſis. Haec
littora fontibus calidis rigantur: praeterqꝫ caetera in toto mari conchylio piſce nobili anno/
tantur. Nuſꝗ generoſior oleæ liquor. Et hoc quoqꝫ certamen humanae uoluptatis tenuere
oſci: graeci: umbri: tuſci: campani. In ora ſauo fluuius. Vulturnum oppidum cum amne. liter/
num: cumae calcidenſium: miſenum: portuſ baiaꝝ: bauli: lacuſ lucrinuſ & auernuſ. Iuxta quem
cimerium oppidum quondam: dein puteoli colonia dicæarchia dicti poſtqꝫ phlegraei campi.
Acheruſia paluſ cumiſ uicina. Littore autem hoc neapoliſ chalcidenſium: & ipſa parthenope a
tumulo ſyreniſ appellata. Herculanium Pompeii haudprocul expectante monte ueſuuio.
Alluente uero ſarno amne ager nucerinus eſt: &. viiii. M. paſſibus a mari ipſa nuceria. Sur/

rentum cũ ꝓmõtorio Mineruæ sirenũ quõdam sede nauigatione a circeis duode lxxx. M. p. patet. Regio ea a tyberi prima italiæ seruatur ex descriptione Augusti. Intus coloniæ capua a xl. campo dicta aquinũ: suessa: uenafrũ: sora: theanum: sidicinum cognomine nola. Oppida abellinum: aritia: alba lõga: acerani: allifani: atinates: aletrinates: anagnini: atellani: uesulani arpinates: auxiniates: auxellani: alfaterni. Et qui ex agro latino: Itẽ hernico: Item labicano cognominati. Bouellæ: calatiæ: casinum: calenũ: capitulum: hernetum: cernetani qui maria/ni cognominãtur. Corani a Dardano troiano orti. Cubulterini: castrimoniẽses: cingulani: ga/biẽses. In mõte albano foropopuliẽses. Ex falerno frusinates: ferẽtinates: freginates: fraba/terni ueteres: frabaterni noui: ficolenses: fregellani: foroappi: forẽtani: gabini: interãnates: succasani q et lirinates uocantur. Ilionẽses: lauini: norbani: nomẽtani: prenestini urbe quõdã stephane dicta. Priuernates: setini: signini: suessulani: telini: trebulani cognomine balimẽses/ Trebani: thusculani: uerulani: ueliterni: ulubrenses: uluarnates superq; roma ipsa: cuius no/men alterꝝ dicere arcanis ceremoniaꝝ nefas habetur: optimaq; et salutari fide abolitum annũ/tiauit Valerius Solanus: luitq; mox pœnas. Nõ alienum uidetur inserere hoc loco exemplũ religionis antiquæ ob hoc maxime silentium institutæ. Nãq; Diua Angerona cui sacrificatur ad diem. xii. chalendas ianuarii ore obligato obsignatoq; simulacrum habet. Vrbem tris por tas habentẽ Romulus reliquit: aut ut plurimis tradentibus credamus quattuor. Mœnia eius collegere ambitu imperatoribus censoribusq; Vespasianis anno conditæ. d. cccxxviii. M. p. xiii. M. cc. Complexa montes. vii. Ipsa diuiditur in regiones. xiiii. Compita singulaꝝ. cclxv. p. eiusdem spatii mensura currente a miliario in capite romani fori statuto ad singulas portas: quæ sunt hodie numero. xxxiiii. ita ut. xii portæ semel numerentur: prætereanturq; ex uete ribus. vii. quæ esse desierunt. Efficit passuum per directum. xxx. M. d. v. lxii. Ad extrema ue ro tectoꝝ cum castris prætoriis ab eodem miliario per uicos oĩum uiaꝝ mensura colligit pau/lo amplius. lxx. M. passuum. Quod si quis altitudinem tectoꝝ addat: dignam profecto æsti mationem concipiat: fateaturq; nullius urbis magnitudinem in toto orbe potuisse ei cõparari Clauditur ab oriente aggere Tarquini Superbi inter prima opere mirabili. Nãq; eum muris æquauit: qua maxime patebat additu plano. Cætero munita erat præcelsis muris: aut abrup tis montibus: nisi ꝙ expatiantia tecta multas addidere urbes in prima regione. Præterea fue/re in latio clara oppida: satricum: pometia: scaptia: pitulum: politorium: tellene: tifata: cecin: afican: acrustumiũ: meridia: medullũ: corniculũ: saturnia ubi nũc Roma est. Antipolis quod nũc ianiculũ in parte romæ: antẽna: camerium: collatia: amiternũ: norbe: fulmo: et cũ his car nem in mõte albano soliti accipere populi albẽses. Albani: esolani: acciẽses: abolani: nubeta/ni: bolanitii: suetani: coriolani: fidenates: coretii: hortẽses: latiniẽses: lõgãi: manates: macra/les: muniẽses: olliculani: octulani: pedani: polletaurini: querquetulani: sicani: sisolenses: tole/rienses: tutienses: uimiteraliuelienses: uenetulani: uicellẽses. Ita ex antiquo latio. liii. populi interiere sine uestigiis. In campano aũt agro stabie oppidũ fuit usq; ad Cn. Pompeium et. L. Catonem cons. a pridie chalend. maii: quo die Sylla legatus bello sociali id deleuit: quod nũc ĩ uillas abiit. Intercidit ibi et taurania. Sũt et morientis scalini reliquiæ. Præterea auctor est Antias oppidum latinoꝝ apiolas captum a L. Tarquino rege: ex cuius præda capitolium is in fine incohauerit. A surrẽtino ad silaꝝ amnem. xxx. M. passus ager picẽtinus fuit: thuscorum templo iunonis argiuæ ab Iasone condito insignis. Intus oppidum salerni: picentia. A silaro regio tertia et ager lucanus brutiusq; incipit. nec ibi rara incolaꝝ mutatio. Tenuerũt eum pe/lasgi: oenotrii: itali: morgetes: siculi: græciæ maxime populi: nouissime lucani a sannitibus or ti duce Lutio. Oppida pestum a græcis posidonia appellatum sinus pestanus: oppidum elea: quæ nũc uelia. Promõtorium palinuꝝ a quo sinu recedente traiectus ad coloniam regiam. c. M. passus: Proximum autem huic flumen melphes. Oppidum buxentum græciæ prius ma/gnæ: nunc lucaniæ. Saus amnis fuit et oppidum eodem nomine. Ab eo brutium littus: oppi/dum blanda: flumen baletum: portus parthenius: et phocentium sinus uibonẽsis locus clam/petiæ. Oppidum tempsa: a græcis temese dictum. et crotoniensium terina: sinusq; ingens te/rinus. Oppidum cosentia. Intus in penisula fluuius acheron: a quo oppidani acherontini. Hip po quod nunc uibonem ualentiam appellamus: Portus Herculis: Metaurus amnis: Ta/rentum oppidum: portus Horestis et meddua. Oppidum scylleum: Cratis fluuius pater (ut dixere) scyllæ. Dein colonia regia. Siculum fretum: ac duo aduersa promontoria ex italia cenis: Ex sicilia pelorum. xii. stadiorum interuallo. Vnde rhegium. xliii. passuum. Inde apennini silua: Promontorium leucopetra. xii. M. passibus. Ab ea locri cognominati. Ii a promontorio zephyro absunt a silaro. ccc. iii. M. Et includitur europæ sinus primus in eo quem maria nuncupant: Vnde irrumpit atlanticum ab aliis magnum: qua intrat porthmos a græcis: a nobis gaditanũ fretum cum intrauit. Hispanũ quatenus hispanias abluit. Ab aliis

ibericum aut balearicum: Mox gallicū: ante narbonēsem ꝓuinciā: hinc ligusticum. Ab eo ad siciliam insulam thuscū quod ex græcis alii notium: alii tyrrhenū: e nostris plurimi infeꝝ uocant. Vltra siciliam quod est ad salentinos ausonium polybius appellat. Eratosthenes autem inter hostium oceani et sardiniam quicquid est sardoū. Inde ad siciliam tyrrhenū. Ab hac cretam usqꝫ siculum. Ab ea creticū. Insulæ per hæc maria primæ oim pityusæ a græcis dictae a frutice pineo: nūc ebusus uocatur: utraqꝫ ciuitate fœderata angusto freto interfluēte. patēt xlii. M. passibus. absūt a diano. lxx. stad. totidem dianium per cōtinentem a carthagīe noua. Tantūdem a pityusis in altum baleares duæ: et sucronem uersus colubraria. Baleares funda bellicosas graeci gymnesias dixere. Maior c. M. p. est lōgitudine: circuitu uero cccclxxx. M. Oppida habet ciuium romanoꝝ palinam et polentiā latinoꝝ ciuiū: et tucini quod fœderatum bochoꝝ fuit: ab ea. xxx. M. p. distat minor: lōgitudine. lx. M. circuitu. cl. M. passuū. Ciuitates habet labonem: saniseram: magonē: a maiore. xii. passuum in altum abest capraria: insidiosa naufragiis: et e regione palinae urbis meraria ac tiquadra patria Hannibalis. Ebusi terra serpentes fugat: colubrariae parit. Ideo infesta omibus nisi ebusitanam terram inferentibus: græci ophiusam dixere. Cuniculos ebusus gignit populantes baleariū messes. Sunt aliæ. xx. ferme paruæ mari uadoso. Galliae autē hinc ora in rhodani hostio metina: mox quae blascorius uocatur: et stechades a uicinis massiliēsibus dictae ꝓpter ordinem quo sitae sunt: erunt noīa singulis prote: mese: quae et pomponiana uocatur: tertia hype. Ab iis sturium: phœnice: philarero: et lerina aduersum antipolim: in quam uergoani oppidi memoria.

De Corsica. Ca. vi.

IN ligustico mari est corsica: quā græci cyrnon appellauere: sed thusco ꝓpior a septētrione in meridiē ꝓiecta: longa passuū. cl. M. lata maiore ex parte. l. Circuitu. cccxxii. M. Abest a uadis uolaterranis. lxii. M. p. Ciuitates habet. xxxiii. et colonias: marianā a Mario deductam: aleriam a dictatore Sylla. Citra est oglasa. Intra uero. lx. M. passibus a corsica planaria specie dicta æqualis freto: ideoqꝫ nauigiis fallax: āplior gorgona et capraria: quā græci ægilon dixere. Item igilium et dianium: quam artemisiā: ambae cōtra cosanū littus: et cōtra littus uaponæ: meneria: colubraria: uenaria ilua: cum ferri metallis circuitu c. p. a populonia. x. M. a graecis æthalia dicta. ab ea planasia xxxviii. M. Ab iis ultra tyberina hostia ī antiauo stura: mox palmaria sinonia: aduersū formias pōtiæ. In puteolano aūt sinu pādataria: ꝓchita nō ab Aeneæ nutrice: sed qa ꝓfusa ab aenaria erat. Aenaria ipā a statiōe nauiū Aeneae Homero inarimae dicta: graecis pythecusa: nō a symiaꝝ multitudine (ut aliqui existimauere) sed a figulinis doliarioꝝ. Inter pausilipum et neapolim megaris: mox a surrēto: viii. M. passibus distātes Tyberii principis arce nobiles capreae circuitu. xl. M. pass. cx. leucothea. Extra quem cōspectū pelagus africā attingens. Sardinia minus. ix. M. passibus a corsicae extremis etiānū angustias eas arcētibus īsulis paruis: quae cunicularia appellāt. Itemqꝫ pintonae fossae a quibus fretum ipsum taphros nominatur.

De Sardinia. Ca. vii.

SArdinia ab oriēte patēs. clxxxviii. M. passuū. ab occidēte. clxx. milia. a meridie lxxiiii. milia. a septētrione. cxxii. Circuitu. d. lxii. milia. abest ab africa calaritano ꝓmontorio ducēta milia. a gadibus. lxiii. habet et a gaditano ꝓmōtorio duas īsulas quae uocatur Herculis a sulcbersi enosin: a calaritano ficariā. Quid haud ꝓcul ab ea etiā beleridas ponunt: et collodem: et quā uocāt hieracā. Celeberrimi in ea populoꝝ iliēses: salari: corsi. Oppidoꝝ. xiiii. sulchitani: ualētini: neapolitani: bocēses: calaritani ciuium romanoꝝ: et norēses. Colonia aūt una: quae uocatur ad turrim libysonis. Sardiniā ipsā Timeus sandaliotin appellauit ab effigie soleae. Myrsilius ichnusam a similitudine uestigii. Cōtra pestanum sinum leucasia est a syrene ibi sepulta appellata. Cōtra ueliam pōtia et isacia: utraeqꝫ uno noīe œnotrides: argumentum possessae ab œnotriis italiae: et cōtra uibonem paruae quae uocāt ithacesiae ulixis specula.

De Sicilia. Ca. viii.

VEꝝ ante omēs claritates Sicilia Sicania a Thucydide dicta: Trinacria a pluribus aut triquetra a triangula specie. Circuitu patēs ut auctor est Agrippa. d. cxviii. M. passibus: quondam brutio agro cohaerens: mox interfuso mari auulsa. xii. M. in longitudinem freto. In latitudinem autem. cx. d. Iuxta coloniam regia ab hoc dehiscendi argumento rhegiū graeci nomen dedere oppido in margine italiae sito. In eo freto est scopulus scylla. Item carybdis. Mare uorticosum. Ambo clara saeuitia. Ipsius triquetrae ut diximus promontorium pelorus uocatur aduersus scyllam uergens in italiam. Pachynum in graeciam. cxliiii. M. ab eo distante peloponneso. Lilybeum in africam. clxxx. M. interuallo a Mercurii promontorio: et a calaritano sardiniae centū uiginti. M. Inter se autem haec ꝓmōtoria late distāt his spatiis. Terreno itinere a peloro pachynum. clxvi. M. passus. Inde lilybeum: cc. M. Inde pelorum. clxx.

M.coloniæ ibi urbes ac ciuitates.lxxii. A peloro mare ionium ora spectãte oppidū Messana ciuium romanorum:qui mamertini uocantur. Promontoriū drepanū:colonia taurominiū.quæ ãtea naxos. Flumen alines. Mons ætna nocturnis miruſ incēdiis. Crater eius patet ãbitu stadia.xx. Fauilla taurominium & catinã usq; peruenit feruens. Fragor uero ad maronē & gemellos colles. Scopuli tres cyclopū. Portus ulixis. Bolonia catina Flumia symethū terias. Intus lestrigoni cãpi. Oppida leõtini:megaris:amnis pãthagies. Colonia syracusæ cū fõte arethusa. Quaq; & temenitis: & acchidemila:& megea:& cyane militiæ fõtes in syracusano potantur agro. portus naustachmus:flumen elorus promõtoriū pachynū:a qua frõte siciliæ flumē hirminium. oppidum camarina:fluuius gelas:oppidū agregas:quod agrigentum nostri dixere. Thermæ colonia:amnes agathema therypla celinus. Oppidū lilybeum:ab eo ꝑmõtorium drepana: mox erix. Oppida panhormum:soliniū:hymera cum fluuio cephaledi:seleuntinum:agathyrnū:tyndaris colonia:oppidum myle. Et unde cœpimus pelorus. Intus latinæ cõditionis centuripini: nepini:segestani. Stipẽdiarii assori:niætneses:agerini:acestei:acrenses:bidini:citatiarini:drepanitani:argestini:acestienses:ericini:entelletini:netini:edini:eguini:gelani:galateni:halesini:enneses:hybleeses:hebriteses:herbenses:heubulenses:haliceses:hadranitani:macareles: hypanenses:ietēses:mutrustani:magellini:murgetini:muticenses:menanini:naxionii: petini:paropini:teraphitienses:semellitani:scherini:selinunti:simeti:bilareses:tissinenses:triocalini:triracienses:zanclei messeniorum. Horum i siculo freto sunt insulæ i africã uersæ gauros melita a camerina.lxxxiiii.M.passibus. Lilybeo.cxiii.cosira:erõnesos:cereine:galatha: lepadula:æthusa quã alii ægusã scripserunt. Bucion ætnæ:& aeleunte.lxxv.M.osteades:contraq; paropinos useрса. Citra uero siciliã ex aduerso metauri amnis.xxii.ferme passuum ab italia vii. æoliæ appellatæ. Eædē lipareorum & ephestiades a græcis:a nostris uulcani. Aeoliæ quod Aeolus iliacis tẽporibus ibi regnabat.

De lipara. Ca.viii.

Lipara cum ciuium romanorum oppido dicta a Liparo rege:q successit Aeolo ãtea lõgius uel meligonis uocitata abest:xii.M.p.ab italia ipsa circuitu paulo minori. Inter hanc & siciliam altera ãtea therasia appellata nūc hiera:quia sacra uulcano est. Colle i ea nocturnas euomere flãmas. Tertia strõgyle a lipara mille passus ad exortū solis uergens:in qua regnauit Aeolus:quæ a lipara liquidiore flãma tãtum differt. Cuius fumo q nã flaturi sint uenti triduo prædiscere incolæ traduntur. Vnde Aeolo uento paruisse existimatum. Quarta didyme minor q̃ lipara. Quinta eriphusa:Sexta phœnicusa pabulo proximarum relicta. Nouissima eademq; minima euonymus. Hactenus de primo europæ sinu.

De locris italiæ fronte. Ca.ix.

A Locris italiæ frons icipit:magna græcia appellata in tres sinus incedens ausonii maris: quoniã ausones tenuere primi.patet.lxxxii.M.passuū ut auctor ē Varro. Pleriq;.lxxii. M.fecere. In ea ora flumia inumera:sed memoratu digna locorum:sagra:& uestigia oppidi caulonis:mystia cõsilinū castrū:carcinū:quod esse lõgissimū italiæ ꝑmõtorium aliqui existimant. Dein scyllaceum:& scolagiū scyllaceū:& scyletū athenienſibus cū cõderent dictū:quem locum occurrens therineus sinus peninsulã efficit:& in ea portus qui uocatur castra Hãnibalis:nusq; angustiore italia.xl.M.passuū latitudo est. Itaq; Dionysius maior intercisã eo loco adiicere siciliæ uoluit. Amnes ibi nauigabiles carcinas:crotalus:semirus:arocha:targines. Oppidū intus petilia:mõs clibanus:promõtoriū lacinium:cuius ãte oram isula.x.M.p.a terra dioscoron.altera calypsus quã ogygiam appellasse Homerus existimatur. Præterea tiriseranus amœlessa. Ipsum a caulone abesse.lxx.M.passibus prodidit Agrippa.

Secundus europæ sinus. Ca.x.

A Lacinio promõtorio secundus europæ sinus incipit:magno ãbitu flexus:& acroceraunio epyri finitur ꝑmõtorio:a quo abest.lxxv.M.passibus. Oppidū cotro:amnis neethus: Oppidū thuriū inter duos amnes cratin & sybarin:ubi fuit urbs eodē nomine. Similiter ē iter syrin & acrin heraclea aliquãdo syris uocitata. Flumina thalãdrū:casuentum. Oppidū metapõtum:quo tertia italiæ regio finitur. Mediterranei brutiorum aprustani tantū. Lucanorum autē hinc atinates:buxentini:eburini:grumẽtini:potentini:sõtini:syrini:tergilani:ursentini:uolsẽtani: quibus numestrani iungũtur. Præterea interisse thebas:lucanas Cato auctor est. Et mardoniã lucanorum urbē fuisse Theopõpus:in qua Alexander epirotes occubuit. Cõnectitur secũda regio amplexa hirpinos:calabriã:apuliã:salentinos.ccl.M.sinu qui tarentinus appellatur ab oppido laconū i recessu hoc itimo sito cõtributa eo maritia colonia:quæ ibi fuerat. Abest.cxxxvi. M.p.a lacinio promõtorio aduersã ei calabriã I penisulam emittẽs. Græci messapiãm a duce appellauere. Et ante peucetiam a Peucetio Oenotri fratre. In salẽtino agro inter ꝑmõtoria.c. M.passuū itersunt. Latitudo peninsule a tarento brundusiū terreno itinere.xxxii.M.passibus patet:multoq; breuius a portu sasina. Oppida p cõtinẽtem a tarẽto uaria.cui cognomē apule: messapia:aletiū. In ora uero senonū gallipolis:quæ nunc est anxa.lxii.M.passibus a tarento.

e i

sempre in ciascun pianeta è il corporeo, et nella mutatione non si comanda moto di membro
è voluto far camminar il moto de piedi: ma nel corporeo, nel qual ancor che non siano i piedi
sia compreso, così come i piedi fussero per fermar et servar fermo l'ordine nostro, il mio
del odorar nel corporeo di venere, ancor che el naso sia nel corporeo di mercurio.

Inde.xxxiii.M.promōtorium quod acran iapygiā uocant: quo lōgissime ī maria excurrit italia Ab eo hasta oppidū & hydruntium.x.M.ac.ix.M.passuum: ad discrimē ionii & adriatici maris: qua ī græciā breuissimus trāsitus. Ex aduerso apollonia oppido latitudine ītercurrētis freti.l.nō amplius passuū. Hoc īteruallū pedestri cōtinuare trāsitu pōtibus iactis primū Pyrrhus epiri rex cogitauit. Post eum M.Varro cum classibus Pōpeii pyratico bello præesset. Utrunqꝫ aliæ īpediere curæ. Ab hydrunte soletum desertum. Dein fratuertium: portus tarētinus: statio militum lispia: balesium. celium. Brundusium.l.M.passuum. Ab hydrunte: ī primis italiæ portu nobile ac uelut certiore trāsitu: sicuti lōgiore excipiēte illyrica urbe dirrachio.ccxx.M. traiectu brundusio cōterminus pediculoꝝ ager nouē adolescentes totidēqꝫ uirgines ab illyriis xiii.populos genuere. Pediculoꝝ oppida rhudia: stegnatia: barion: ante iapyx a Dedali filio a quo & iapygia: amita pactius: aufidus ex hirpinis mōtibus canusium præfluens. Hinc apulia dauniorꝝ cognomine a duce Diomedis socero. In qua oppidū salapia Hānibalis meretricio amore inclytum. Sipōtum: uria: amnis cerbalus Dauniorꝝ finis. Portus agasus. Promōtorium montis gargani: a salentino siue iapygio. c.xxxiiii. Milibus passibus ambitu gargani porus garnæ: lacus pantanus: flumen portuosum frento teanum apulorum. Itemque larinum: diternia: tiernus amnis. Inde regio frentana. Ita apuloꝝ genera tria. Teani a duce Gares. Lucani q subacti a chalcāte tenuere loca: quæ nunc tenent etinates. Daunioꝝ præter supradicta coloniæ luceria: uenusia. Oppida canusium: harpi aliquādo hargos hippium Diomede cōdente. mox hargirippa dictum. Diomedes ibi deleuit gentes monadoꝝ dardoꝝqꝫ & urbes duas: quæ ī ꝓuerbii ludricum uertere apinā metaicrā. Cætera intus. In secunda regione hirpinoꝝ colonia una beneuentum auspicatius mutato noīe: quæ quōdā appellata maleuentum: ausculani: aquiloni: abellinates cognoīe ꝓtropi: cōpsani: caudini: ligures: qui cognoīantur cornelani: & q bebiani: uescellani: deculani: aletrini: abellinates: cognoīati marsi: atrani: ecani: alfellani: artinates: arpani: uorcani: collatini: corinenses: & nobiles clade romana cānenses: dirini: forētani: genusini: herdorienses: irini: larinaces cognoīe frentani: etinates: ex gargano mateolani: nerecini matini: tubustini: siluini: strapelini: turmātini: uibinates: uenusini: ulurtini. Calabroꝝ mediterranei egetini: butuntinenses: deciani: brumbestini: narbonenses: stulnini: tutini. Salētinoꝝ aletini: basterbini: neretini: ulētini: uereni

Regio italiæ quarta. Ca.xi.

SEquitur regio quarta gentium uel fortissimaꝝ italiæ ī ora frētanoꝝ a tiferno flumen trinium portuosum. Oppida bistonium: buca: ortona: aternus amnis. Intus anaxini cognomine frentani: carentini: supnates: & īfernates: lāuenses. Murricinoꝝ teatini. Pelignoꝝ corfiniēses: superequani sulmonenses. Marsoꝝ anxātini: atinates: sucentes: lucentes: marruii. Albensium alba ad fucinum lacum. Aequlanoꝝ cliternini: carseolani. Vestinoꝝ angulani: pēnienses: peltuinates: qbus iunguntur aufinates: cismōtani. Sānitium quos sabellos & græci saunitas dixere. Colonia bouianum uetus: & alteꝝ cognoīe undecumanoꝝ: aufidenates: esernini: fagi: fugali: ficolenses: sepinates: treuentiates. Sabinoꝝ amiternini: curenses. foꝝ Decii: forū nouum: fidenates interamnates. nursini: nomentani. reatini: trebulani q cognoīant mutuesti: & qui suffenates: tyburtes: parinates. In hoc situ ex aequlis īteriere comini: tadiates: acedici: alfaterni. Gelianus auctor est lacu fucino haustum marsoꝝ oppidum alchippe cōditum a Marsya duce lydoꝝ. Itē urticinoꝝ ī piceno deletum a romanis Valerianus Sabini (ut quidam existimauere) a religione & deoꝝ cultu seuini appellati uelinos accolunt lacus roscidis collibus. Nar amnis exhaurit illos sulphureis aquis. Tyberī ex his petens replet e mōte fiscello labens iuxta uacunæ nemora & reate ī eosdem cōditus. At ex alia ꝑte anio ī monte trebanoꝝ ortus lacus tris amœnitate nobiles qui nomen dedere sub laqueo defert ī tyberī. In agro reatino cutyliæ lacū ī quo fluctuet īsula italiæ umbilicū esse. M.Varro tradit. Infra sabinos latium est: a latere picenum: a tergo umbria apenninis iugis sabinos utrinqꝫ uallantibus.

Quinta regio. Ca.xii.

QVinta regio piceni est quōdā uberrimæ multitudinis.ccclx.M.picentium ī fidem Ro. populi uenere. Orti sunt a sabinis uoto uere sacro. Tenuere ab aterno amne: ubi nunc ager hadrianus: & hadria colonia a mari.vii.M.passuum flumen uomanum: ager prætutianus palmensisqꝫ. Item castrumnouum: flumen batinum: truentum cum amne: quod solū liburnoꝝ ī italia reliquum est. Flumīa albulates: suinum: heluinum: quo finit̄ prætuciana regio: & picentium īcipit. Cupra oppidum: castellum firmanoꝝ: & sup id colonia asculū piceni nobilissima. Intus nobana. In ora cluana: potētia: numana a siculis cōdita. Ab iisdē colonia ancon apposita ꝓmōtorio cumero ī ipso flectentis se ore cubito a gargano.clxxxiii.M.passibus. Intus ausinates ueregrani: cīgulani: cuprenses cognoīe mōtani: falarienses: pausulani: plynienses: ricinenses: septempedani: tollentinates: triacenses cum urbe saluia: polentini.

Sexta regio. Ca.xiii.

IVngitur hic sexta regio umbriā cōplexa: agrūqꝫ gallicū circa ariminū. Ab ancone gallica

e posto il camino breve et il caminar poco, appresso nel la detta guaina sotto l'
non l'andatas solitaria, ma la accompagnata in nella guaina respectiva sotto la
Poi sotto la quale nella disp. al bene è collocato l'andar cosi, se
cauto, e nella disp. al male hanno i loro contrarii. et nella nat. poichè

ora incipit togata gallia cognomine siculi & liburni plurimi eius tractum tenuere ĩ primis palmēsem: prætutianũ adrianumq; agrũ. Vmbri eos expulere: hos hetruria: hãc galli. Vmbroꝝ gēs antiquissima italiæ existimatur: ut quos umbrios a græcis putēt dictos: q; inundatiōe terraꝝ hymbribus supfuissent. Trecenta eoꝝ oppida tusci debellasse reperiũtur. Nũc ĩ ora flumē esis: senegallia: metaurus fluuius: colonia fanum fortunæ: pisauꝝ cum amne. Et ĩtus hispellum tuder. De cætero amerini: attidiates: asisinates: arnates: esinates: camertes: casuentini: carsulani: doiates cognoĩe salentini: fulginates: : foroflāminiēses: foroiulienses cognoĩe cōcubienses: forobremitiani: forosempronienses: iginini: iterãnates cognoĩe nartes: meuanates: meuaniośes: mattilicates: narniēses: quod oppidũ nequinũ ãtea uocitatũ ē: nucerini cognoĩe fauoniēses: & camellani: otriculani: ortani: pitulani cognoĩe pisuertes: ætali: mergentini: pestini: sentinates: farsinates: spolētini: suareani: sestinates: suillates: adinates: trebiates: tussicani: tibernates: cognoĩe tyburini: & allimetaurēses: uesionicates: urbinates cognoĩe metaurēses: & alliborteses: metionēses: uidinates: uiuētani. In hoc situ iterĩere feliginates: & q clusiolum tenuere: supra iterrãnam: & saranates cũ oppidis acerris quæ uafriæ cognoĩabant. Turocelo quod uettiolũ. Itē solinates: suriates: fallienates. Apiēnates iterĩere & arienates cum crinouolo: & usidicani: & plāgēses: pisiates: cælastini: Ameriã supraścriptã Cato āte Persei bellũ cōditã annis. d. ccccLxiiii. pdidit.

¶ Octaua regio. Ca. xiiii.

Octaua regio determinatur arimino: pado: apēnino. In ora fluuius crustumiũ: ariminũ colonia cũ ãnibus arimino & aprusa. Fluuius hinc rubico quōdã finis italiæ. Ab eo sapis: & uitis: & anemo. Rauēna sabinoꝝ oppidũ cũ āne besede ab ancone . cii. M. passibus. nec pcul a mari umbroꝝ butriũ. Intus colonia bononia felsina uocitata cũ priceps hetruriæ esset. Brixillum: mutina: parma: placētia. Oppida cesena: claterna: foroclodiũ: liuiũ. Populi truentinoꝝ: corneliĩ: licini: fauētini: fidentini: otesini: padinates: regiēses a Lepido: solonates: saltes q galliani cognoĩant: aquinates: tãnitani: ueliates cognoĩe ueteti: regiates: urbinates. In hoc tractu iterierũt boii: quoꝝ tribus. cxii. fuisse auctor est Cato. Itē senones qui cœpant romã.

¶ De pado flumine. Ca. xv.

Padus e gremio uesuli mōtis celsissimũ in cacumē elati finibus liguꝝ gabiēnoꝝ uisēdo fōte pfluens cōdensq; sese cuniculo: & ĩ forouibiēsiũ agro iteꝝ exoriens: nulli amniũ claritate ĩferior: a græcis dictus eridanus: ac pœna Phaetōtis illustratus. Augetur ad canis ortus liquatis niuibus: agris q; nauigiis torrentior: nil tamen ex rapto sibi uēdicans. Atq; ubi liquit agros: ubertate largior. ccc. M. passibus a fōte addens meatu duodenonagita. Nec amnes tãtum apenninos alpinosq; nauigabiles capiens: sed lacus quoq; ĩmensos ĩ eum sese exonerantes omi numero. xxx. flumina ĩ mare hadriaticum defert. Celeberrima ex iis apēnini latere iactũ: tanaꝝ: trebiã placentinũ: taꝝ. niciam: gabellũ: scülternam: rhenũ. Alpiũ uero sturam: morgũ: durias duas: sessiten: ticinũ: lambrũ: abduam: ollium: mintium. Nec alius amniũ tã breui spatio maioris incremēti est. Vrgetur quippe aquaꝝ mole: & ĩ pfundũ agitur. Grauis terræ q; q; deductus in flumina: & fossas inter rauēnam altinũq; passuũ. cxx. M. tamē quia largius uomit septem maria dictus facere. Augusta fossa rauēnam trahitur: ubi padusa uocatur: quōdã messanicus appellatus. Proximũ ĩde hostiũ magnitudinē portus habet: qui uatreni dicit. Quo Claudius Cæsar e britãnia triũphãs prægrādi illa domo uerius q; naue itrauit hadriam. Hoc ante eridanũ hostium dictũ est: ab aliis spireticũ ab urbe spira: quæ fuit iuxta: præualens & delphicis creditum est thesauris condita a Diomede. Auget ibi padum uatrenus amnis ex forocorneliensi agro. Proximũ inde hostiũ caprasiæ: dein sagis: dein uolane: quod ante alane uocabatur. Omia ea fossas fluminaq; primi asagi fecere tusci egesto amnis impetu per trãsuersũ in hadrianoꝝ paludes: quæ septem maria appellantur: nobili portu oppidi tuscoꝝ hadriæ: a quo hadriacum mare ante appellatum. quod nũc hadriaticum. Inde hostia a plena carbonaria ac fossiones philistinæ: quod alii tartaꝝ uocãt. Omia ex philistinæ fosse abundatione nascentia accedentibus atesi ex tridētinis alpibus & togisono ex patauinoꝝ agris. Pars eoꝝ & proximũ portũ facit brũdulum sicut edronem mediacidua ac fossa clodia. His se padus miscet: ac per hæc effũdit plerunq;: ut in ægypto nilus quod uocant delta: triquetrãq; figurã in alpes atq; orã maris facere proditur stad. ii. M. circuitu. Pudet a græcis italiæ rōne mutuari. Metrodorus tamē Sceptius dicit. Quoniã circa fontē arbor multa sit picea que pades gallice uocetur padũ hoc nomē accepisse. Liguꝝ quidem lingua amnē ipsũ bodincum uocari: quod significet fundo carentē. Cui argnmento adest oppidũ iuxta industria uetusto noĩe bōdicomagũ: ubi præcipua altitudo ĩcipit.

¶ De italia transpadana regio nona. Ca. xvi.

Transpadana appellatur ab eo regio nona tota in mediterraneo: cui maria cũcta fluctuoso alueo important. Oppida uibiforꝝ: segusio. Coloniæ ab alpium radicibus augusta taurinoꝝ antiqua liguꝝ stirpe: inde nauigabili pado. Dein salassoꝝ augusta prætoria iuxta geminas alpium fauces graias atq; pœninas. His pœnos: grais Herculem trãsisse memorãt. Oppidum

eporedia sybillinis libris a po.ro.condi iussum. Eporedicas enĩ galli bonos equoꝝ domitores uocant. Vercellæ libitioꝝ ex salis ortæ: nouaria ex uertamacoris uocontioꝝ: hodieq; pagus. Nõ (ut Cato existimat) liguꝝ ex quibus leui & marici cõdidere ticinum nõ procul a pado. Sicut boii trans alpes profecti laudem põpeiam. Insubres mediolanũ. Orobioꝝ stirpis esse comũ atq; bergomum & licinifoꝝ: & aliquos circa populos auctor est Cato: sed originem gentis ignorare se fatetur: quã docet Cornelius Alexander ortam a græcia interpretatione etiã nois uitã i mõtibus degentibus. In hoc situ iterijt oppidũ orobioꝝ barra: unde bergomates Cato dixit ortos etiãnũ prodente se altius q; fortunatius siti. Interiere & caturi gens insubrũ exules: & spina supra dicta: tẽ melpũ opulentia præcipuum: quod ab insubribus & boiis & senonibus deletum ẽ eo die quo Camillus ueios cœpit: ut Nepos Cornelius tradit.

¶ Venetia decima regio. Ca. xvii.

Sequitur decima regio italiæ hadriatico mari apposita: cuius uenetia. Fluuius Silis ex mõtibus taurisanis. Oppidũ altinũ: flumen liquentia ex mõtibus opiterginis: & portus eodẽ noĩe: colonia cõcordia: flumen & portus romatinũ: tiliauentum maius minusq;: anassũ: quo uaramus defluit: alsa: natiso cũ turro ꝓfluente aquileiã coloniã. xii. M. passibus a mari sita. Carnoꝝ hæc regio iuncta q; regioni iapidum: amnis timauus: castellum nobile uino pucinum. Tergestinus sinus: colonia tergeste. xxx. M. iii. M. ab aquileia: ultra quã sex milia passuum formio amnis. Ab rauenna. clxxxix. passibus: antiquus auctæ italiæ terminus. Nunc uero istriæ quã cognominatã tradunt a flumine istro in hadriã effluente e danubio amne eodẽq; istro ex aduerso padi fauces contrario eoꝝ percussu mari interiecto dulcescente pleriq; dixere fallo & Nepos Cornelius etiã padi accola. Nullus enĩ ex danubio amni in mare hadriaticum effundit. Deceptos credo quoniã argo nauis flumine in mare hadriaticum descẽdit: nec ꝓcul tergeste. Nec iam constat quo flumine. Humeris trauectã alpes diligentiores tradunt. Subiisse autem istro: dein sao: dein nauaporto: cui nomen ex ea causa est inter hemoniam alpesq; exorienti.

¶ De istria. Ca. xviii.

Istria ut peninsula excurrit. Latitudinem eius. xl. M. passuum: circuitum uero. cxxii. M. ꝓdidere quidã. Item adhærentis liburniæ & fanatici sinus. Alii liburniæ. clxxx. M. Nõnulli in fanaticum sinum iapidiã ꝓmouere: a tergo istriæ. cxxx. M. passuum. Dein liburniã. cl. M. fecere. Tuditanus qui domuit istros in statua sua ibi inscripsit ab aquileia ad titium flumen stad. cc. M. Oppida istriæ ciuiũ romanoꝝ agida: parentium. Colonia pola: quæ nunc iuliapietas quõ lam a colchis cõdita. Abest a tergeste. c. M. n. p. mox oppidum nexãtium: & nunc finis italiæ fluuius arsia. Polã ab ancona traiectus. cxx. M. passibus est. In mediterraneo regiõis decimæ colonia cremona: brixia cenomãnoꝝ agro. Venetoꝝ ãt matri acestæ & oppida acelũ: pataulum: opitergium: belunium: uicẽtia: mãtua thuscorum trãs padum sola reliqua. Venetos troiana stirpe ortos auctor est Cato. Cenomãnos iuxta massiliã habitasse. In uolscis fertini: & tridẽtini: & beruẽses. Rhetica oppida rhetoꝝ: & euganeorum ueronã: iuliẽses carnorum. Dein quos scrupulose dicere nõ attineat: alutraẽses: asseriates: flamoniẽses: uaniẽses: tuli cognomie culici: foroiuliẽses cognoĩe trãspadani: forẽtani: nediates: quarqueni: taurisani: cogiẽses: uaruani. In hoc situ iteriere per oram iramnæ: pellaon: pasitium: ex uenetis atina: & cælina: carnos: segeste: & ocra. Tauriscis noreia. Et ab aquileia ad duodecimum lapidẽ deletum oppidum etiã iuito senatu a. M. Claudio. L. Marcello. L. Piso auctor est: In hac regione & xi lacus iclyti sunt: amnesq; eorum partus aut alumni si mõ acceptos reddunt: ut abduã larius: ticinum uerbanus: mintium benacus: ollium sebinus: lãbrum eupilis: omnes ĩcolas padi. Alpes ĩ lõgitudinem. x. M. passuum patere a supero mari ad inferum Cælius tradit. Timagenes. xxii. M. passuum deductis in latitudinem. Cornelius Nepos. c. M. T. Liuius tria. M. stadiorum: uterq; diuersis in locis. Nã & centũ milia excedũt aliquãdo ibi germaniã ab italia submouent. nec. lxx. M. explẽt: reliqua sui parte gracilis ueluti naturæ ꝓuidẽtiam. Latitudo italiæ subter radices eaꝝ a uaro per uada sabacia taurinos: comum: brixiam: ueronam: uicentiam: opitergium: aquileiam: tergeste: polam: arsiam: d. ccxlii. M. p. colligit.

¶ De alpibus & gentibus alpinis. Ca. xix.

Incolæ alpiũ multi populi: sed illustres a pola ad tergestis regionẽ secusses: subocrini: catali menocaleni: iuxta q; carnos quõdã taurisci appellati: nũc norici. His cõtermini rheti & uindelisci omẽs ĩ multas ciuitates diuisi. Rhetos thuscoꝝ prolem arbitrantur a gallis pulsos duce Rheto. Verso deinde italiã pectore alpium latini iuris euganeæ gentes: quaꝝ oppida. xxxiiii. enumerat Cato. Ex iis triũpilini uenalis cũ agris suis populus. Dein camuni: cõpluresq; similes: finitimis attributi municipiis. Lepõtios: & salasos tauriscæ gẽtis idẽ Cato arbitratᷣ. Cæteri fere lepõtios relictos ex comitatu Herculis ĩterpretatione græci noĩs credũt: præustis ĩtra sinus alpium niue membris: eiusdem & graios fuisse positos in transitu. Graiaꝝ alpium incolas præstantesq; genere euganeos inde tracto noĩe. Caput eoꝝ stheonos: rhetoꝝ uenonẽses: sarunetes

tesq; ortus rheni amnis accolunt. Lepōtioꝝ qui uiberi uocātur fōtem rhodani eodē alpiū tractu. Sunt præterea latio donati incolæ: ut octodurēses & finitimi cētrones: cottianæ ciuitates: eturi e liguribus orti.: uagiēni: ligures: & qui mōtani uocantur. Capillatoꝝq; plura genera ad cōfinium ligustici maris. Nō alienū uidetur hoc loco subiicere īscriptionē e trophæo alpiū quæ talis est. Imperatori Cæsari Diui filio Augu. pontifici maximo imp. xiiii. tribunitiæ potestatis Senatus populusq; Ro. q eius ductu auspiciisq; gentes alpinæ omēs quæ a mari supero ad inferꝝ pertinebāt sub imperiū po. ro. sūt redactæ: Gentes alpinæ deuictæ: triūpilini: canuni: uēnotes: uenonetes: bisarci: breuni: naunes: focunates. uindelicoꝝ gentes quattuor cōsuanetes: uirucinates: licates: cattenates: abisōtes: rugusci: suanetes: collucones: brixentes: lepōtii: iuberi: nautuates: seduni: uaragri: salassi: acitauones: medulli: ucenni: caturiges: brigiani: sōtiontii: brodiōtii: nemaloni: edemnates: esubiani: ueamini: gallicæ: triulatti: ectini: uergūni. eguituri: nemeturi: oratelli: uerusi: uelauni: suetri. Nō sunt adiectæ cottianæ ciuitates. xii. quæ nō fuerant hostiles: sed itē attributæ municipiis lege pōpeia. Hæc est italia diis sacra: hæ gētes eius: hæc oppida populoꝝ. Super hæc italia quæ. L. Aemilio Paulo. C. Statilio Regulo cons. nuntiato gallico tumultu sola sine externis ullis auxiliis: atq; etiā tunc sine transpadanis eqtū. lxxx. M. peditum. d. cc. M. armauit. Metalloꝝ oīum fertilitate nullis cedit terris. Sed interdictum id uetere cōsultu patrū italiæ parci iubētiū.

Illyricū. Ca. xx.

ARsia gens liburnoꝝ iungitur usq; ad flumen titium. Pars eius fuere mentores: hymani: encheleæ: dudini: & quos Callimachus peucecias appellat: nūc totū uno noīe illyricū uocatur: generatim populoꝝ pauca effatu digna aut fœlicia noīa. Cōuentū scardonitanū petunt iapides: & liburnoꝝ ciuitates. xiiii. e quibus lacinienses: scultinos: burnistas: orbonenses: noīare nō pigeat. Ius italicum habent eo cōuentu alutæ: fanates: a quibus sinus noīatur. Lopsi uarubarini: īmunesq; asseriates: & ex insulis fertinates curittæ. Cæteꝝ per orā oppida anesactio: aluona: flamona: tarsatica: sema: lospica: ortoplyma: regiū: argirūtum: coriniū: enona ciuitas: pausinus: flumē telaulum: quo finitur iapidia. Insulæ eius sinus cū oppidis præter supra significata. absyrtiū: arba: traguriū: issa: portunata: paros āte. Rursus in continēte colonia iadera: quæ a pola. clx. M. p. abest inde. xxx. Mecolentū insula. xviii. hostium titii fluminis.

Liburnia. Ca. xxi.

LIburnia finis & initium dalmatiæ scardona in amne ea. lxii. M. passuū a mari. Dein tariotaꝝ antiqua regio: & castellum tariona. Promōtoriū Diomedis: uel ut alii peninsula Hilis circuitu. c. M. passuū traguriū ciuiū romanoꝝ marmore notū siculi. In quē locū Diuus Claudius ueteranos misit. Salona colonia ab iadera. ccxxii. M. passuū. Petūt in ea iura iuribus descriptis in decurias. ccclxii. dalmatæ. xxii. decuni/ccxxxix. ditiones. lxix. mazei. lii. sardiates. In hoc tractu sunt burnum: mādetrium: tribuliū. Nobilitata prœliis castella petunt ex insulis stati: colentini: separi: epetini. Ab his castella pigūtiæ: rataneum: narona colonia. Terrii cōuentus a salona. lxxii. M. passuū apposita cognoīs sui fluuio a mari. xx. M. p. M. Varro. lxxxix. ciuitates eo uēditasse auctor est. Nūc prope soli noscūtur cerauri decuriis. xxiiii. diuersi. xvii. desitiates ciii. docleates. xxxiii. deretini. xiiii. deremistæ. xxx. dindari. xxxiii. glinditiones. xliiii. melcomani. xxiiii. nares. cii. scirtari. lxxii. siculotæ: xxiiii. Populatoresq; quondam italiæ uardei non āplius q. xx. decuriis. Præter hos tenuere tractū eū œuei: partheni: hemasi: marsthitæ: armisthæ A narone āne. c. M. p. abest epidauꝝ colonia. Oppida ciuiū romanoꝝ rhiziniū: ascriuiū: butuauiū: olchiniū: quod antea colchinū dictū est a colchis cōditū: ānis dirino: supq; eū oppidū ciuiū romanoꝝ scodra a mari. xviiii. M. passuū. Præterea multoꝝ græciæ oppidoꝝ deficiēs memoria: necnō & ciuitatū ualidaꝝ. Eo nāq; tractu fuere labeates: enederudini: fassei: grabei: ꝓpriiq; dicti illyrii: & taulāti: & pyrei. Retinet nomē ī ora nympheū ꝓmōtoriū. Lyssū oppidū ciuiū ro. ab epidauro. c. M. passuum.

Macedonia. Ca. xxii.

ALysso macedonia prouintia: gentes parthini: & a tergo eoꝝ dissaretæ: Mōtes candauiæ a dyrrachio. lxxix. M. passuum. In ora uero ciuium ro. epidamnum colonia ꝓpter īauspicatum nomē a romanis dyrrachium appellata. Flumē aous a qbusdā eas noīatum. Apollonia quōdam corinthioꝝ colonia. iiii. M. passuum a mari recedēs. Cuius ī finibus celebre nympheum accolunt barbari amantes & belliones. At in ora oppidum oricum a colchis cōditum. Inde initium epiri. Mōtes acrocerauni: quibus hunc europæ determinauimus sinum. Oricum a salentino italiæ ꝓmōtorio distat. lxxxv. M. passus a tergo carnoꝝ & iapidum qua se offert magnus ister.

Norici. Ca. xxiii.

CHetis iungunt̄ norici. Opdida eoꝝ uirunum: celeia: taurnia: aguntum: uiuana: monia: claudia: flauium soluense. Noricis iungunt̄ lacus peiso: deserta boioꝝ. Iā tñ colonia Diui Claudii sabaria: & oppida carābaria iulia.

Pannonia. Ca. xxiiii.

HAbitantur inde glādifera pānoniæ: qua mitescentia alpium iuga per medium illyricum a septētrione ad meridiem uersa molli in dextra ac leua deuexitate considunt.

Dalmatia. Ca. xxv.

QVæ pars ad mare hadriaticum ſpectat appellatur dalmatia & illyricum ſupradictum. Ad
ſeptētriones pānonia uergit: finitur ĩde danubio. In ea coloniæ mona: ſiſcia. Amnes cla
ri & nauigabiles in dānubium fluūt dranus & noricis uiolētior. Saus ex alpibus carnicis placidi
or. cxv. M. p. interuallo. Drauus per ſerretes: ſerapillos: iaſos: ſandrizetes. Sauus per colapia
nos breucoſq;. Populoꝝ hæc capita. Præterea ariuates: aſali: amātes: belgites: carthari: corna
cates: erauiſci: hercuniates: latouici: oſeriates. uarciani: mōſclaudius: cuius in frōte ſcordiſci: in
tergo tauriſci. Inſula in ſauo metubarris amnicaꝝ maxima. Præterea amnes memorādi colapis
ĩ ſauum influēs iuxta ſiſciam gemino alueo inſulā ibi efficiens: quæ ſegeſtica appellatur. Alter
amnis bacuntius ĩ ſaum ſirmio oppido influit: ubi ciuitas ſirmienſium & amantinoꝝ. Inde. xlv.
M. paſſuum taurunum ubi danubio miſcetur ſaus. Supra influunt ualdanus urpanus: & ipſi non
ignobiles. ¶ Meſia. Ca. xxvi.

PAnnonia iungitur prouĩtia quæ meſia appellatur ad pōtum uſq; cum danubio decurrēs.
Incipit a cōfluente ſupradicto. In ea dardani: celegeri: tribali: trimachi: mœſi: thraces:
pōtoq; cōtermini ſcythæ. Flumĩa clara dardanus: margis: pĩgius: timachus ex rhodope:
oeſcus ex hemo: utus: eſcamus: ieterus. Illyrici latitudo qua maxima eſt. cccxxv. M. p. colligit
Lōgitudo a flumine arſia ad flumē drinium. d. ccc. M. a drinio ad ꝓmōtorium acroceraunium
clxxii. M. Agrippa prodidit uniuerſum hunc ſinum italiæ & illyrici ambitus. xiiii. M. In eo duo
maria quo diſtinximus ſiue infeꝝ ſiue ionium ĩ prima parte. Interiuſ hadriaticu; : quod ſupeꝝ uo
cāt. Inſulæ in auſonio mari præter iam dictas memoratu dignæ nullæ. In ionio paucæ calabro
littore ante brunduſium: quaꝝ obiectu portus efficitur. Cōtra apulū littus diomedea cōſpicua
monumēto Diomedis. Et altera eodē noĩe a qbuſdā teuthria appellata. Illyrici ora mille āplius
inſulis frequētatur natura uadoſi maris æſtuariiſq; tenui alueo intercurſātibus. Claræ ātea ho
ſtia timaui calidoꝝ fōtium cum æſtu maris creſcētium iuxta iſtroꝝ agrum. Ciſſa pullariæ & ab/
ſcytides graiis dictæ a fratre medeæ ibi interfecto: nunc abſcyrtium. iuxta eas electridas uoca
uere: ĩ quibus ꝓueniret ſucinum: quod illi electrum appellāt uanitatiſ græcæ certiſſimum docu
mētum. Adeo ut Liſſa quas eaꝝ deſignēt: haud unq; cōſtiterit. Cōtra iader eſt iſſa. Quæq; ap
pellatæ contra liburnos creteæ aliquot. Nec pauciores trucones liburnicæ. Celaduſæ ĩtra ſu/
rium bubus & capris laudata battriaſa ciuium ro. reliqua: & cum oppido pharia. Ab his corcy/
ra melana cognoĩata cum gnidoꝝ oppido diſtat. xxii. M. paſſuum. Inter quā & illyricum meli/
ta. Vnde catulos meliteos appellari Calimachus auctor ē. xxii. M. p. Ab ea. iii. M. elaphiteſ.
In ionio autem mari ab arico. M. M. p. Saſonis piratica ſtatione nota.

¶ CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. IIII.

¶ Sinus Claritatis Litteraꝝ Et Omnis Fabuloſitatis.

TERTIVS EVROPAE SINVS ACROCERAVNIIS
incipit mōtibus: finitur helleſpōto: amplectitur præter mino
res ſinus. xix. xxii. M. paſſuum. In eo epiruſ a carnania: ætho
lia: phocis: locris: achaia: meſſenia: laconia: argolis: megariſ:
attica: boetia. Iteꝝq; ab alia mari eadem phocis. & locris: do
ris: phthiotis: theſſalia: magneſia: macedonia thracia. Omĩs
græciæ fabuloſitas: ſicut & litteraꝝ claritas ex hoc primū ſi/
nu effulſit. Qua ꝓpter ĩ eo paululum cōmorabimur. Epiros ĩ
uniuerſum appellata acroceraunĩis ĩcipit mōtibus. In ea primi
chaones a quibus chaonia. Dein theſproti: antigonēſes: locuſ
aornoſ: & peſtifera auibus exhalatio. Ceſtrini: perhebi: quoꝝ
mōs pindus: caſſopei: driopes: ſellæ: pelopes: moloſſi: apud
quos dodonei Iouis tēplum oraculo illuſtre. Tomarus mōs cētum fōtibus circa radices Theo/
pōpo celebratus. ¶ Epirus. Ca. i.

Pirus ipſa ad magneſiam macedoniāq; tendēs a tergo ſuo daſſarethas ſupradictos liberā
gentē mox ferā dardanos habet. Dardanis læuo triballi prætēduntur latere. Et mœſicæ
gentes a frōte iunguntur: medi: ac bēſeletæ: quibus thraces ad pontum uſq; pertinenen/
tes. Ita ſuccicta rhodopes: mox & hemi uallatur excelſitas. In epiri ora caſtellum in acrocerau/
niis chimera: ſub eo aquæ regiæ fons. Oppida meādria. Ceſtriæ flumē theſprotia: uethimius
colonia butrotum: maximeq; nobilitatus ābracius ſinus faucibus ſpatioſum æquor accipiēſ. Lō
gitudinis. xxxix M. paſſuum. Latitudinis. xv. M. In eum defertur amnis acherō e lacu theſpro
tiæ: acheruſia ꝓfluens. xxxvi. M. paſſuum: inde & mille pedum ponte mirabilis oĩa ſua mirā/
tibus. In ſinu oppidum ambracia. Moloſſoꝝ flumina alphas: arathus. Ciuitas anactoria. Lacus

pandosia. Acarnania quæ antea curetis uocabatur. Oppida heraclea: chĩnus. Et in ore ipso colonia Augusti actium cũ templo Apollinis nobili: ac ciuitate libera nicopolitana. Egressos sinu ãbracio in ioniũ excipit leucadium littus. ꝓmõtoriũ leucates: dein sinus: ac leucadia ipsa peninsula quõdam neritis appellata opere accolaꝝ abscisa a cõtinẽti ac reddita uentoꝝ flatu cõgeriẽ harenæ accumulantiũ: qui locus uocatur diorectus stadioꝝ lõgitudine trium. Oppidum ĩ ea leucas quõdã neritũ dictũ. Deĩde acarnanũ urbes halyzia: astacus: argos: ãphilochicũ cognoĩatũ Amnis achelous e pido fluẽs atq; acarnaniã ab ætholia dirimẽs: & artemicã ĩsulã assiduo terræ ĩuectu cõtinẽti ãnectẽs.

Aetolia. Ca. ii.

AEtoloꝝ populi athamanes. tymphei: epirimẽses: perrhebi: dolopes: marages: atraces: a quibus atrax amnis ionio mari infunditur. Aetoliæ oppidũ calidon est septẽ miliũ quingẽtoꝝ passuũ a mari iuxta euenũ amnem. Dein matina molycria: cuius a tergo chalcis & mons est prasus. At in ora ꝓmõtoriũ antirium: ubi hostium corinthiaci sinus minus mille passuum latitudine influentis: ætoloſq; dirimẽtis a pelopõneso. Promõtorium quod cõtra procedit appellatur rhion: sed ĩ corinthiaco sinu. Oppida ætoliæ naupactum: eupalimna: & ĩ mediterraneo pleurõ: halisorna. Mõtes clari ĩ dodone tomarus: ĩ ãbracia acranos: ĩ acarnania aracynthus: ĩ ætolia achatõ: panetoliũ: madimiũ.

Locri. Ca. iii.

PRoximi ætolis locri qui cognoĩantur ozolæ ĩmunes. Oppidum eanthẽ. Portus apollinis pſestis. Sinus chriseus. Intus oppida argon: eupolea: pestũ: calamisus. Ultra cirrhei phocidis cãpi: oppidum cirrha: portus caleon: a quo septẽ milia pa. itrorsus liberꝝ oppidum delphi sub mõte pernaso clarissimi in terris oraculi Apollinis. Fõs castalius. Amnis cephisus præfluẽs delphos: ortus in lilea quõdam urbe. Præterea oppidum chrysa & cum ulensibus antycira: naulocum: pyrrha: amphisa ĩmunis: tricone: trycorimbus: myrenaq; regio taulis appellata. Dein in intimo sinu angulus boetiæ alluitur cum oppidis gymnis: thebis quæ corsicæ cognoĩatæ sũt iuxta heliconẽ. Tertium ab hoc mari boetiæ oppidum page: unde pelopõnesi ꝓsilit ceruix.

Peloponnesus. Ca. iiii.

PElopõnesus apie ãte appellata pelasgia & penisula haud ulli terræ nobilitate postferenda ĩter duo maria ægeum & ionium platani folio similis ꝓpter ãgulosos ĩcessus: circuitu quingentoꝝ sexagintatrium milium passuum colligit auctore Isidoro. Eadem p sinus pene tãtundem adiicit. Angustiæ unde procedit isthmos appellatur. In eo loco irrumpentia e diuerso quæ dicta sunt maria a septẽtrione exortu eius omẽm ibi latitudinem uorãdo: donec cõtrario ĩ cursu æquoꝝ tantoꝝ ĩ qnq; milium passuum ĩteruallo exesis utrinq; lateribus angusta ceruice peloponnesum contineat hellas. Corinthiacus hinc: illinc saronicus appellatus sinus. Lecheæ hinc: cenchreæ illinc angustiaꝝ termini longo & ancipiti nauium ãbitu: quas magnitudo plaustris trãsuehi prohibet. Quã ob cãm perfodere nauigabili alueo angustias tentauere Demetrius rex: dictator Cæsar: C. priceps: Domitius Nero infausto ut oĩum patuit exitu icœpto. Medio hoc interuallo quod isthmi appellauimus applicata colli habitatur colonia corithus: ãtea ephyra dicta sexagenis ab utroq; littore stadiis e sũma sua arce quæ uocatur acrocorinthus. In qua fons pyrene diuersa duo maria prospectãs: Lxxxvii. M. passuum ad corinthiacum sinum traiectus est patras a leucade. Patras colonia ĩ lõgissimo promõtorio peloponnesi cõdita ex aduerso ætoliæ & fluminis eueni minus mille passuum ut dictum est ĩteruallo. In ipsis faucibus sinum corinthiacum. lxxxv. milum passuum in longitudinem usq; ad isthmon trãmittunt.

Achaia. Ca. v.

AChaiæ nomẽ prouintiæ ab isthmo incipit: antea egialos uocabatur propter urbes ĩ littore per ordinem dispositas. Primæ ibi quas diximus lecheæ corinthioꝝ portus. Mox oliurus pelleneoꝝ castellum. Oppida helice: bura. In quæ refugere haustis prioribus sytion: egira egion: erineos. Intus cleone: hisie: palinhormus portus. Demõstratumq; iã rhium: a quo ꝓmõtorium quinq; milium passuum absunt patræ: quas supra memorauimus. Locus fere ĩ achaiam nouẽ montium scio esset. Notissimus fons cymothoe. Ultra patras oppidum olenum: colonia dyme: loca buprasum hormie: promõtorium auraxus: cyllæ sinus: promontorium chelonates. Inde cyllenen duoꝝ milium passuum castellum phliũ. Quæ regio ab Homero arethuse dicta postea a sophis: inde elioꝝ ager: qui antea epie uocabatur. Ipsa elis ĩ mediterraneo & a pilo xii. milibus passibus. Intus delubrum olympii Iouis ludoꝝ claritate fastus græciæ cõplexum. Piseoꝝ quondã oppidum præfluente alpheo amne. at in ora ꝓmontorium ichthis. Amnis alpheus nauigabilis prope sex oppida. Aulon: brepium: promontorium platanodes. Omnia hæc ad occasum uersa. Ad meridiem ãt cyparissius sinus cum urbe cyparissa. lxxii. milium passuum circuitu. Oppida pylos: metone: lucus elis: promontorium acritas: sinus asineus ab oppido asinæ: coroneus a corona. Finiuntur tenero promõtorio. Ibi regio messenia duodeuigĩti montiũ. amnis pamisus. Intus ãt ipsa messene: ithome: œchalia: arene: ptœleon: thryron: dorion: zancle uariis tẽporibus clara. Huius sinus circuitus. lxxx. milia passuum. Traiectus uero. xxx. milia.

c 4

Dehinc a tænaro ager laconicus liberæ gentis. Et sinus circuitu ducēta sex mila: traiectu trigin
ta nouem milia. Oppida tenaꝝ: amicle. pheræ: leutra & ītus sparta: therāne. atqꝫ ubi fuere car
dami. lepitame: antiane: locustiree: egerania. Mōs taygetus: amnis eurotas: sinus ægilodes.
Oppidum psammathus. Sinus cytheates ab oppido. Ex quo ad cretā insulā certissimus cursus.
Omīa āt maleo promontorio īcluduntur. Qui sequitur sinus ad scylleum argolicus appellatur
traiectu qnquagīta milia passuum. Idē ambitu centum septuagītaduo milia. Oppida boea: epi
daurus limera cognoīe. Zarax: ciphanis portus. Amnes inachus: erasinus: īter quos argos hip
pium cognoīatum. Supra lacum lernem a mari quadrīgētis milibus nouēqꝫ additis milibus mi/
cenæ: & ubi fuisse tyrintha tradunt: & locus mantinea: montes artemius: apesanthus: asteriō:
parparus: aliiqꝫ undecim numero. Fontes niobe: amymone: psāmate. A scylleo ad isthmum. c.
lxxvii. mili. passibus oppida harmione: troezene coriphasium appellatum: quæ alias inachium
alias dipsium argos. Portus chenitas: sinus saronicus olim querno nemore redimitus. Vnde ei
nomen ita græcia antiqua appellāte quercum. In eo epidauꝝ oppidum Aesculapii delubro ce/
lebre. Pireum ꝓmontorium: portus ātedus: & bucephalio: & quas supra dixeramus cēchreæ.
Isthmi pars altera cum delubro Neptuni quinquēnalibus inclyto ludis: Tot sinus peloponnēsē
orā lancinant: tot maria allatrant. Siquidem a septētrione ionium irrumpit: ab occidente siculo
pulsat: a meridie cretico urget: ab oriēte brumali ægeo: ab oriēte solstitiali myrtoo quod a me
garico īcipiēs sinu totā atticā alluit.

De archadia. Ca. vi.

Mediterranea eius arcadia maxime tenet undiqꝫ a mari remota: initio drymodis: mox pe/
lasgis appellata. Oppida eius prophis: mantinea: stymphalū: tegea: antigonea: orcho/
menum: phineū: pallantium: unde palatium romæ. Megalepolis: catina: bocalium: crā
nō: parrhasiæ: thelphusa: menala: here: phile: pallene: pincina: tehelegre: arcalie: partheniū:
elee: methydrium: enisphe: macistum: lāpadia: clitoriū: cleone. Inter quæ duo oppida regio ne
mea est thembinadia uocitata. Mōtes in archadia pholoe cū oppido. Item cyllene: lyceus. In
quo lycei Iouis delubrum. Menalus: arthemisius: ꝑthenius: lāpheus: nonacris: Præterqꝫ igno
biles octo. Amnes ladon e paludibus: phineus & erimāthus e mōte eiusdē noīs ī alpheū deflu
ens. Reliquæ ciuitates ī achaia dicendæ: alithrei: ab ea tepurgenses: pereate: paregenite: tor/
tuni: tiphanai: triusi: trirenses. Vniuersæ achaiæ libertatē Domitius Nero dedit. Pelopōnesus
ī latitudine a promōtorio maleæ ad oppidū rhegeum corinthiaci sinus. clx. milibus passibus pa/
tet. At in transuersū ab elide epidauꝝ. cxxv. milibus. Ab olympia argos per archadiā. lxviii.
milibus. Ab eodem loco ad phliunta dicta mēsura est. cl. milium passuum. Vniuersa aūt uelut
pensante equoꝝ īcursus natura in mōtes sex atqꝫ septuaginta attollitur.

Græcia & attica. Ca. vii.

Ab isthmi angustiis hellas incipit: a nostris græcia appellata. In ea prima attica: antiquitus
atte uocata. Attigit isthmū ꝑte sui quæ appellatur megaris a colonia megara e regiōe pa
gaꝝ. Duo hæc oppida excurrēte pelopōneso sita sūt utraqꝫ ex ꝑte uelut ī humris helladis pagei
. clii. M. passibus & āplius egosthenenses cōtributi megarēsibus. In ora āt hac portus schenos.
Oppida duo cremiō syronia saxa septē milia logitudīe: geranea: megara: eleusin. Fuere & enoa
& probalinthos: quæ nūc nō sunt. Ab isthmo qnquagintaduoꝝ miliū passuū pyreus & phalera
portus duoꝝ miliū passuum muro recedentibus athenis iuncti. Libera hæc ciuitas: nec indaga
ullius præconii amplius tāta claritas superfluit. In attica fōtes cephisia: larine: calliroe: nemee:
crunos. Montes brilessus: ægialus: icarius: hymetus: lycabettus: lacus selinos. A pireo qua/
dragintaduobus milibus passibus sunium doriscū ꝓmōtorium. Polypostere: braurō: ion quon
dam oppida. Rhānos pagus. Marathon cāpus. Triassus oppidū: miletum & oropus in cōfinio
boetiæ. Cuius anthedon onchestos: thespiæ liberꝝ oppidū: lebedea. Nec cedentes athenis cla
ritate: quæ cognominatur boetiæ thebæ duoꝝ numinū Liberi atqꝫ Herculis (ut uolūt) patria.
Et musis natale ī nemore helicone assignāt. Datur & his thebis saltus citheron: amnis ismeni/
us. Præterea fōtes in boetia œdipodia: psammate: dirce: epigranea: aretusa: hippocrene: aga/
nippe: gargaphie. Montes extra prædictos micalesus: adilisius: acontius. Reliqua oppida īter
megaram & thebas leuthre: haliartus: platee: pheræ: aspledon: hile: tisbe: erithre: glissa: co/
phe. Iuxta cephisum amnem lamie & anichie: medion: phligone: grephis: corone: acharo: In
ora aūt intra thebas ocale: etheon: iolcos: schenos: peteon: hyrie: mycalessus: hyreseon: ptele
on: olyros. Tanagra liber populus. Et in ipsis faucibus euripi quē facit obiectu insulæ euboeæ
aulis capaci nobilis portu: boetos hyantas antiquitus dixere: locri deinde. Pygmenidi cogno
minātur olim leleges appellati: per quos amnis cephisus defertur ī mare. Oppida opuns: unde
opōtinus sinus: ginusæ phocidis. In littore unum daphnus. Introrsus autē larisse: clatea: & in
ripe cephisi (ut diximus) lilea delphosqꝫ: uersenemis & hyampolis. Rursus in locroꝝ ora: ī qua
larymna: tronium: iuxta quod boagrius amnis defertur ī mare. Oppida naricū: alope: scarpia.
Postea maliacus sinus ab incolis dictus in quo oppida halcyone: econia: phalarna. Doris deide

l'operationi, & sa ... d'intorno l'legname.

Piegare Portare. &c.

in qua sparchos:erineon:bolon:pindus:cythinũ.Doridis a tergo mons est oetha. Sequitur mutatis sæpe noibus hemonia:Eadẽ pelasgicum argos.Hellas eadem thessalia:& driopis sẽp a regibus cognoiata.Ibi genitus rex noie græcus a quo græcia.Ibi Hellenes a quo hellenis. hos eosdẽ Homerus tribus noibus appellauit myrmidonas & hellenas & acheos.Ex iis phthiotæ noiantur dorica accolentes.Eoꝝ oppida echinus in faucibus sperchii fluminis.Thermopylaꝝ angustiæ.quo argumento quattuor milia passuum in heraclea trechin dicta est:mons ibi calidromus.Oppida celebria hellas:halos:lamia phthia:arne.

¶ Thessalia. Ca.viii.

IN thessalia aũt amnis orcomenus minilus antea dictus.Et oppidũ alimõ ab aliis elmon: atrax palamna fons hiperia.Oppida theræ:quaꝝ a tergo pierus ad macedoniã protenditur:larissa:gomphi:thebæ thessaliæ:nemus pteleõ:sinus pagasicus.Oppidũ pagasa:idem postea demetrias dictũ:tricea.Pharsalici cãpi cũ ciuitate libera crannon iletia.Montes phthiotidis nympheus quodã topiario naturæ ope spectabilis.Buzigeus:donacesa:bromius:daphus: achimaron:athamas:stephane.In thessalia sũt quattuor atq; triginta mõtes quoꝝ nobilissimi cerceti:olympus:pierus ossa:cuius ex aduerso pindus & othris laphytaꝝ sedes ad occasum uergentes.Ad ortus pelios omẽs theatrali mõ inflexi caueatis ante eos septuagintaqnq; urbibus. Flumina thessaliæ apidanus:phœnix:enipheus:onochonus:laminissus.Fõs nesseis.Lacus bebeis:& ante cũctos claritate peneus ortus iuxta gomphos:interq; ossam & olympũ nemorosa cõualle defluens quingentis stadiis dimidio eius spatio nauigabilis.In eo cursu tempe uocatur quinq; miliũ passuũ longitudine:& ferme sex latitudine ultra uisum hoĩs attollentibus se dextera leuaq; leniter conuexis iugis.Intus sua luce uiridãte allabitur peneus uiridis calculo: amœnus circa ripas gramine:canorus auiũ concentu.Accipit amnem orcon:nec recipit:sed olei mõ supnatãtẽ(ut dictũ ẽ ab Homero)breui spatio portatũ abdicat.Pœnales aquas dirisq; genitas argenteis suis misceri recusat.

¶ Magnesia: Ca.ix.

THessaliæ annexa magnesia est:cuius fons libetra.Oppida ormeniũ:pyrrha:meton: olizon.Promõtorium sepias.Oppida casiana:spalatra.Promõtorium cantiũ.Oppida melibœa:rhybus:erimne:hostium penei:oppidũ omolium: orthei:rhesie:pelinnathocum: achie:cricon:crannõ:acarne:dorion:melite:phila:ceponio.Epiri.achaiæ..Atticæ thessaliæ in porrectũ lõgitudo quadringẽtoꝝ octoginta miliũ passuũ tradit.Latitudo.cclxxxvii.miliũ.

¶ Macedonia. Ca.x.

MAcedonia postea.cl.populoꝝ duobus inclyta regibus quõdãq; terraꝝ ĩperio :emathia antea dicta.Hæc ad epiroticas gentes in solis occasum recedens post terga magnesiæ atq; thessaliæ infestatur a dardanis.Partem eius septẽtrionalem peonia ac pelagonia ꝑtegunt a triballis.Oppida egle:in quo mos sepelire reges.Beroa & in regione quæ pieria appellatur a nemore egidium:In ora heraclea.flumen apilas:oppida phina:oloros.Amnis haliacmõ.Intus haloritæ:uallei:philacei:cyrrhestæ:thirissei.Pella colonia.Oppidũ stobici ciuiũ ro.Mox antigone europus ad axiũ amnem:eodemq; nomine amnis ꝑ quod rhedias fluit:scydra: phordea:emiona:gorgidone.Mox ĩ ora ichne:fluuius axius.Ad hũc finẽ dardani:treres:pieres:macedonia accolunt.Ab hoc ãne peoniæ gentes:parocei:heordenses:balmopi:pelagones :mygdones.Mõtes rhodope:scopius:orobellus.Dein præiacente græmio terraꝝ arecusi: antiochenses:idomenenses:doberienses:trienses:allatenses:acclaristenses: morilli:garreti: lyncestæ:enoricœni:& mãtini liberi:atq; orestæ colonia:bullidenses:edienses: xylopolitæ: cotisei liberi:heraclea:scyntiga:timphei:coronei.In ora sinus macedonici oppidum calastia:& intus phileros:lethe.Medioq; flexu littoris thessalonicæ liberæ cõdictionis.Ad hãc a dyrrachio.c. xiiii.miliũ passuũ thermæ.In thermico sinu oppida dicea:padina:dera:scione.Promõtoriũ chanastreũ.Oppida palene:phlegra.Qua in regione mõtes hypsizorus:epitus:alchione:leuomne.Oppida nissos:phryx:eleon:meãde:& hippalesis:isthmo quondam potidea:nunc cassandria colonia: athemus:olypixus sinus:metiberna.Oppida iscella:ampelos:torone:soggostedes:fretũq;.Mõs athon quem Xerses rex persaꝝ cõtinẽti abscidit in longitudine passuũ mille quingentoꝝ.Mõs ipse a planicie excurrit ĩ mare.lxxv.milia passuum.Ambitus radicis.cl.M. colligit.Oppidũ in cacumine fuit acroton.Nũc sũt uranopolis:paleotrũ tyrsus:oleon:apollonia:cuius incolæ macrobii cognoĩant.Oppidũ cassera:faucesq; a latere isthmi.Acãtus: istria: gyrassitonia:heraclea.Regio mygdoniæ subiacens.In qua recedẽtes a mari apollonia:arethusa.In ora rursus posidium:& sinus cũ oppido cermoro ãphipolis.Libera gens bysalthe. Dein macedoniæ terminus.Amnis strimon ortus in emo.Memorãdũ in septem lacus eũ fundi priusq; dirigat cursum.Hæc est macedonia terraꝝ imperio potita quõdam.Hæc asiam:armeniã: iberiam:albaniã:cappadociã:syriam:ægyptũ:tauꝝ:caucasiũ trãsgressa.hec ĩ bactris: medis: persis dominata toto oriente possesso.hæc etiã indiæ uictrix ꝑ uestigia Liberi patris atq; Herculis uagata.hæc eadẽ est macedonia:cuius uno die Paulus Aemilius imperator noster.lxxii.

urbes direptas uendidit. tantam differentiam sortis praestitere duo homines.

Thracia. Ca. xi.

THracia sequitur inter ualidissimas europae gentes in strategeas quinquagita diuisa. Populorum eius quos noiare nō pigeat. Amnem strimonē accolunt dextero latere deselethae & medi bysaltbas usque supradictos. Leuo digerri. Bessorumque multa noia ad nestum amnem pangei mōtis ima ambientem: inter beletos: diobesos: carbilesos: inde brisas: sapheos. Adomātes odrysarum gens infundit hebrum accolentibus: carbiletis: pyrogeris: drugeris: cenistis: bisalthis benis: corpillis: botieis: edonis. Eodem sūt in tractu syaletae: priātae: dobāgae: thynicae: laletae maiores emo.: minores rhodope subditi. Inter quos hebrus amnis. Oppidum sub rhodope pencropolis antea: mox a cōditore philippopolis: nunc a situ termōtium dicta. Emi excelsitas sex. M. p. subitur. Auersa eius & in istrum deuexa mesi. getae: aoti: gaugdae: clariaeque. Sub iis carrei sarmatae: quos areates uocāt. Scytaeque & circa pōti littora morisenae: scitoniae: quae Orphei uatis genitores optinent. Ita finit ister a septētrione. Ab ortu pōtus ac propontis. A meridie aegeum mare: cuius in ora astrumōe: apollonia. cesimna: neapolis: batos. Intus Philippi colonia. Absūt a dyrrachio. cccxxv. scotusa: dypiros ciuitas. Nesti amnis hostium. Mōs pāgeus: heraclea: olyntos. Abdera libera ciuitas. Stagnum bistonum & gens. Oppidū fuit tyrida Diomedis equorum stabulis dirum. Nunc sunt diceae: ismaron: locus parthenion: phalesina: maronea prius ortagurea dicta. Mōs serium & zonetum. locus doriscus centū uigiti milia hoium capax. ita Xerses ibi dinumerauit exercitū. Os hebri. Portus tentoris. Oppidum enos liberum cum Polydori tumulo. Ciconum quōdam regio. A dorisco icuruatur ora ad macrūticos centū uigitiduorum milia passuum. Circa quem locum fluuius melas: a quo sinus appellatur. Oppida cipselabis āte macrōticos dictum qui a propōtide ad meleā sinum inter duo maria porrectis muris procurrentem excludit cherōnesum. Nāque thraciae altero latere a pōtico littore incipiēs ubi ister amnis imergitur: uel pulcherrimas in ea parte urbes habet istropolin: milesiorum tomos. Scalatinque quae ātea aceruetis uocabatur. heracleam habuit & bizonē terrae hiatu raptā. Nunc habet dionysiopolin crunon ātea dictā. Alluit ziras amnis. Totum eū tractum scythae aroteres dicti tenuere. Eorum oppida aphrodisias: libistos: zigere: brocobe: eumeneda: parthenopolis: gerania. Ubi pygmeorum gens fuisse proditur: quos gatizos barbari uocant: creduntque a gruibus fugatos. In ora a dionysiopoli est odessus milesiorum. Flumen pamisus. Oppidum tretanarum locus. Mons emus uasto iugo procumbens in pontum. Oppidum habuit ī uertice aristeum. Nunc in ora mēsebriam: anchialam ubi mēsebria fuerat. Asticae regio habuit oppidum anthium nūc est apollonia. Flumina panissa: rira: stearus: orosines. Oppida tinnias: halmidessos: deuelcon cum stagno quod nūc deultum uocant. Ueteranorum phynopolis iuxta quā bosphorus. Ab istri ostio ad os ponti passuum qngentorum. lv. M. alii fecere. Agrippa adiecit quadraginta. Inde ad murum supradictum: cl. ab eo ceron est. cxxvi. M. Sed a bosphoro sinus casthenes. Portus senum: & alter qui mulierum cognoiatur. Promōtorium chrysoceras in quo oppidū bizātium liberae cōditiōis: antea lygos dictum. Abest a dyrrachio. d. ccxi. M. passuum. Tātum patet lōgitudo terrarum inter hadriaticum mare & propontidem. Amnes bythinias: pidaras siue tidas. Oppida selimbria perintbus latitudine ducentorum pedum continēti ānexa. Intus bizia arx regum thraciae a Terei nefasto crimine inuisa hirundinibus regio: celica: colonia flauiopolis: ubi antea zela oppidum uocabatur. Et a binzie quinquagita. M. passuum apros colonia: quae a philippis abest. clxxxviii. M. p. Ad in ora amnis eginus. Oppidum ganos fuisse fertur & lysmachia. Iam in cheronneso. alius nāque ibi isthmos angustias similes eodē noie & pari latitudine illustrāt: duae urbes utrinque littora haud dissimili modo tenuere. Pictiae a propontide: cardia a melane sinu. haec ex facie loci noie accepto utraeque comprehensae. Post haec e lysmachia qnque. M. passuū a longis muris. Cherōnesos a propōtide habuit tyristasin: critonē. scissā flumini ego appositā. Nūc habet a colonia a propontide. xxii. M. sestō: & ex aduerso coloniae pharianae. Et hellespontus septē ut diximus stadiis europā ab asia diuidens illic inter se contrarias urbes habet: in europa callipolin & seston. In asia lampsacum & abydon: Dein promōtorium cheronnesi mastusia aduersum sigeaco cuius in fronte obliqua cynossema: ita appellatur Hecubae tumulus: statio acheroū. Turris & delubrum Protesilai. Et in extrema cheronnesi fronte quae uocatur eleum oppidum eleus. Dein petenti melanem sinum portus coelos: & panhormus & supradicta cardia. Tertius europae sinus ad hunc modum clauditur. Montes extra praedictos thraciae edonus: gygemoros: meritus: melāpillus. Flumina ī hebrum cadentia bargus: suemus. Macedoniae thraciae hellesponti lōgitudo supradicta. Quidā. d. ccxx. M. faciunt. Latitudo. ccclxxxiiii. M. est. Aegeo mari nomen dedit scopulus inter tenum & chium uerius quam insula ex eo noie a specie caprae: quae ita a graecis appellatur repente in medio mari exiliens. Cernunt eum a dextra parte andrum nauigātes ab achaia dirum ac pestiferum. Aegei pars myroodatus appellatur ab insula parua quae cernitur macedoniā a geresto petentibus haud procul euboeae caristo. Romani omia haec maria duobus

nominibus appellāt. Macedonicum quodcūq; macedoniā aut thraciam attingit. Græciense qua græciam alluit. Nam græci & ionium diuidūt in siculum ac creticum ab īsulis. Itē icarium quod est inter samum & myconem. Cætera nomina sinus dedere quos diximus. Et maria quidem gē tesq; in tertio europæ sinu ad hunc modum se habent.

Insulæ inter eas terras inter quas creta: euboia: cyclades: sporades: mæotis hellespontus: ponti: mæotidis: daciæ: salmatiæ: scythiæ Ca. xii.

INsulæ aūt ex aduerso thesprotiæ a butroto. xii. M. passibus. Eadem ab acrocerauniis qn quaginta. M. cum urbe eiusdem noīs corcyra liberæ ciuitatis & oppido cassiope: tēploq; cassii Iouis passuum: lxxxxvii. M. in lōgitudine patens. Homero dicta ichera & pheacia. Callimacho etiam drepane: Circa eam aliquot. Sed ad italiā uergens thoronos: ad leucadiam paxoe duæ qnq;. M. discretæ a corcyra nec procul ab iis. Ante corcyram ericusa: marathe: elaphusa: maltace: trachie: pytionia: pthichia: taracie. Et a phalacrio corcyræ ꝓmōtorio scopulus in quē mutatā Vlyxis nauem a simili specie fabula est. Ante leucadiam sibora. Inter leucadiā autem & achaiam permultæ: quaꝝ teleboides eædē quae thaphiæ ab incolis ante leucadiā appellantur. saphiosis: arnoxia: primessa. Et ante ætoliā echinades: ægialia: cotonis: thyatira: geoaris: dionysia: cirnus: chalcis: pinara. mystus. Ante eas in alto cephalenia: zacinthus: utræq; liberae. Itacha: dulichium: samos: crocilea: paxos. Cephalenia quōdam melena dicta. xi. M. passuū abest: circuitu patet. xliiii. M. Same diruta a romanis adhuc tamē oppida tria habet. Inter hāc & achaiam cum oppido magnifica & fertilitate præcipua zacinthus aliqn̄do appellata hyrie cephalaniae a meridiana parte. xxii: M. abest: mōs elatus ibi nobilis. Ipsa circuitu colligit. xxxvi. M. Ab ea ithaca. xii. M. distat. In qua mōs neritus. Tota uero circuitu patet. xxv. M. passuū. Ab eo araxum pelopōnesi ꝓmōtorium. xii. M. pas. Ante hāc in alto asteris. Prothe ante zacinthum xxxv. mil. passuū. In eurū uentum strophades duæ: ab aliis plotæ dictae. Ante cephaleniam letoia. Ante pilum. iii. spageta: & totidē ante messenen œnusta. In sinu asineo threstirides. In laconico teganisa: cothon. Cythera cum oppido antea ꝓphyris appellata. Hæc sita ē a maleæ promōtorio. v. mil. passuū ancipiti ꝓpter angustias ibi nauiū ambitu. In argolica pythiusa: irine: ephire cōtra hermonium agrum tiparenus epiropia colonis: aristera cōtra troezenum caulauria qnquagīta mil: pa. distans a plateis. bellina: lasia: baucidias. Cōtra epidauꝝ cetiphalos: sytionesos. vi. mil. passuum abest a continēte. Ab hac egina liberae cōdictionis. xvii. mil. passuum. cuius. xx. mil. passuum nauigatio est. Eadem āt a pireo atheniensium portu. xii. mil. passuum abest ante enone uocitata. Spireo ꝓmontorio obiacent eleusa: dendros: graugiæ duae: cetiæ duae selacosa: dacēchris: saspis: septem. Et ī megario sinu ethrurides quattuor. Egila aūt. xv. passuum a cythera. Eademq; a crete phalasarna oppido. xxv. mil. passuum. Ipsa creta altero latere ad austrum: altero ad septētrionem inter ortum & occasum quae porrigitur cētum urbium clara fama. Dosiades eam a creta nimpha hesperidis filia. Anaximāder a rege curetum. Philistides: Malotes Crates primū aeriā dictā: deinde posteri curetī appellauere. Et macaron nōnulli a tēperie cæli appellatam existimauere. Latitudine nusq̃ quinquagīta mil. passuum excedens: & circa mediam sui partē maxime patens. Lōgitudine implet. cclxx. mil. passuū. Circuitu. d. lxxxix. flectensq; se in creticum pelagus ab ea dictum: qua lōgissima est ad orientē sāmonium ꝓmōtorium aduersum rhodo. Ad occidentem criu metopon cyrenas uersus expellit. Oppida eius insignia palaserne: clea: cysamon: pergamū cidon: minoum: apteron: pantomatrium: amphim ala: rhitimna: parnomiū: cyteū: apollonia: matiū: heraclia: miletos: āpela: hierapicna: lebana: hierapolis. Et in mediterraneo cortina: ephestum: gnosū: polirenum: myrina: lycastus: rhamdus: lictus: dium: asium: phileros: rhition: clatos: sphere: olypisos: laspha: eleuterne: therapne: manathusa: githisos & alioꝝ circiter. lx. oppidoꝝ memoria extat. Montes cadiscus: idæus: dictineus: crocus. Ipsa abest a promōtorio suo quod uocatꝰ criu metopon: ut ꝓdit Agrippa a cyrenaꝝ ꝓmōtorio phicūte. cxxv. m. p. Item cadisto. a meleo pelopōnesi. lxxx. A carpato insula promontorio sāmonio. lx. mil. in fauonium uentū. Haec inter eā & rhodum īteriacet. Reliqua circa eam ante pelopōnesum duæ cosicae: totidem milæ & a latere seprētrionali dextera cretam habent. Contra cydoniā leuce: & duae budræ. Contra matium dria. Cōtra itanum promontorium onisa leuce. Contra hyerapycnam crysa gaudos. Eodē tractu ophius sabuto: aranus circūuectisq; criu metopon: tres acausagores appellatae. Hæ ante sāmonium promontorium phocae: plachiae: sirindes: naulocos: armedon: zephire. Ac in hellade etiānum in aegeo lycades scarphia coresa: phocasia: compluresq; aliae ex aduerso atticae sine oppidis & iō ignobiles. Sed contra eleusina clara salamis ante eā psytalia. A sunio uero helene. v. mil. passuum distans. Dein coos ab ea totidem: quā nostri quidem dixere ceam. Graeci & dybrusā auulsam euboeæ: quingētis longa stadiis fuit quondam: mox quattuor fere ꝑtibus quae ad boetiā uergebāt eodē mari deuoratis. Oppida habet reliqua iulida: cartheia. Intercidere ceressa. phœcessa. Ex hac profectam delectationi fœminis uestem auctor est Varro. Euboea & ipsa auulsa

boetiæ & a modico interfluente euripo ut ponte iungatur ad meridiem ꝓmōtoriis duobus ge-rasto ad atticam uergente & ad bellespontum caphareo insignis: a septētrione ceneo. nusq̃ la-titudine ultra. xl. M. passuum extendit nusq̃ infra. xx. mil. contrahit. Sed in longitudinē uni-uersæ boetiæ ab attica thessaliā usq̃ prætentā in. cl. mil. passuū. Circuitu uero. ccclxv. abest ab bellesponto parte capharei. ccxxv. urbibus clara quondam pyrrha: portamo: nesso: ceritho oreo: dio: edepso: achalia: nūc chalcide. Cuius ex aduerso in cōtinenti aulis est gerasto: cretria: caristos: orostane: oritano: artemisia: cū fonte arethusa flumine lelāto aquisq̃ calidis quae elo-piæ uocantur. Carystus nobilis notiorq̃ tamen marmore carystio ante uocitata est chalcodo-tis: aut macris ut Dionysius & Ephorus tradunt. Vt Aristides macra. Vt Callidemus chalcis: ære ibi primū reperto: Vt Menechinus ambatias. Vt poetæ uulgo asopis. Extra eā ī myrtoo multæ: sed maxime illustres glaucōnesos: & begilia: & a promōtorio geresto circa delum ī or-bem sitæ. unde & nomen traxere cyclades. Prima earū ādrus cū oppido abest a geresto. x. mil. passuum. a ceo. xxxix. mil. Ipsam Myrsilus cauron deinde antandron cognoīatam tradit. Calli-machus lassiam. alii nonagriam: hydrusam epagrin. Patet circuitu. xciii. mil. p. ab eadem ādro passus mille. & a delo. xvii. mil. Tenos cū oppido. xv. mil. passuū porrecta. Quā ꝓpter aquarū abundantiā Aristoteles hydrusam appellatam ait: aliqui ophiusam. Cæteræ mycone cū mōte dimasto a delo. xvii. mil. passuū. Scyros siphnus ante eropia & acis appellata circuitu. xxviii: mil. pass. seriphus. xii. præpesinthus citanos. Ipsaq̃ longe clarissima cycladū media a templo Apollinis & mercatu celebrata delos: quae diu fluctuata (ut proditur) sola motū terræ nō sen-sit ad. M. Varronis ætatem. Mutianus prodidit bis concussam: Hanc Aristoteles ita appella-tam prodidit: quoniā repente apparuerit enata. Eglosthenes cynthiā: alii ortygiā: asteriā: la-giam: cerbā: mydiā. cynethū: pyrpilen igne ibi primū reperto. Cingitur qnq̃ mil. passuū. assur-git cintho monte. Proxima ei rherene: quā Anticlides celadusam uocat. Item arthemitē Hel-ladius. Scyros quā circuitu patere. xx. mil. passuum prodidere ueteres. Mutianus. clx. Olea-rus: paros cū oppido ab delo. xxxviii. mil. marmore nobilis quā primo plateam postea minoi-da uocarunt. Ab ea septies qngenta naxus a delo. xviii. mil. cū oppido quā strogylen: dein di-an: mox dionysiada a uinearū fertilitate: alii Siciliā minorem aut callipolin appellarūt. Patet cir-cuitu. lxxv. mil. passuū: dimidioq̃ maior est q̃ paros. Et hactenus quidē cycladas seruant. Cæ-teras quae sequūtur sporades. Sūt āt hellena: phocusa: hecaria: schinusa: polegrados. & a naxo decē & septē. mil. passuū icaros: quae nomen mari dedit: tantūdem ipsa ī lōgitudinē patens cū oppidis duobus tertio amisso ante uocata doliche: & maris. & ichthisusa. Sita est ab exortu sol-stitiali delo quinquagīta. mil. passuū. Eadem a samo. xxxv. mil. Inter euboeam & andrū. x. mi. passuū freto: Ab ea gerestū. cxii. mil. qnquagīta passuū. Nec deinde seruari potest ordo. Acer-uatim ergo ponentur reliquæ. Scyros a naxo. xiiii. mil. passuū Homeri sepulchro ueneranda. Lōgitudinis. xxv. mil. ātea phoenice appellata. Odua latandro gyaros cū oppido circuitu. xii. mil. passuum prope. Abest ab andro sexagīta duorū mil. passuū. Ab ea syrnos. lxxx. mil. passu-um. Cynethus atelos unguēto nobilis a Callimacho agathusa appellata. Donysa: pathmos cir-cuitu. xxx. mil. passuum. Carusa lebinthus: : gyrus: cynara. sycinus quæ antea œnos. cheratia quae onus: casos quae astragale: cimolus quæ echinusa. Melos cū oppido quā Aristides mibli-da appellat. Aristoteles zephyriā. Callimachus mimallida. Heraclides siphnū & acitiā. Hæc ī sularū rotūdissima ē. Post machia: hipe quōdā patage: & ut alii platage nūc amorgos polyegas. Philetera cū primū emersit caliste dicta. Ex ea auulsa postea therasia atq̃ īter duas enata. Mox automate. eadē hiera enata. Distat ios a thera. xxv. mil. p. Sequūt̃ lea: ascania: canaphe: hippu-rus: hippurtusa: astipalea liberæ ciuitatis circuitu. lxxxviii. mil. p. Abest a cadisto crete. cxxv. mil. ab ea platea. lx. mil. Vnde caminia. xxxviii. mil. Azibinta: lanise: atragia: pharmacusa: te-chedia: chalcia: calymna: In qua oppidū co. Coresia olomnos. A qua carpatum quæ nomē car-patio mari dedit. xxv. mil. passuum. Inde rhodum africo uento. l. mil. passuū. A carpatio ad ca-son. vii. mil. A casso sāmoniū cretæ promōtorium. xxx. mil. In euripo aūt euboico primo fere introitu petaliæ. iiii. insulæ & in exitu athlante cyclades: & sporades. ab oriente littoribus ica-riis asiæ. ab occideme myrtois atticæ. a septētrione ægeo mari. a meridie cretico & carpatio ī clusæ. cc. mil. passuū ī longitudinem: & per. cc. mil. ī latitudinem iacēt. Pagasicus sinus ante se habet eutyciam : & cynetum: syrum supradictam. Sed cycladū & sporadū extimā gerontiā: sca-diram: thermeusim: irbesiam: sylymniam: eudemiā: neā: quæ Mineruæ sacra est. Athos ante se quattuor parethū cum oppido quōdam euonum dictā nouē mil. passuum: sciathū. xv. mil. imbrum cum oppido. lxxxviii. mil. p. Eadem abest a mastusia cheronesi. lxxv. mil. passuū: ipsa circuitu. lxxii. mil. p. Perfunditur amne illiso. Ab ea lemnos. xxii. mil. quæ ab atho. lxxxvii. mil. Circuitu batet. xxii. mil. d. pas. Oppida habet ephestiam & myrinam: in cuius forū solstitio athos eiaculatur umbram. Ab ea thasos libera. vi. mil. passuum: olim eria uel etria dicta: Inde abdera a continenti. xxii. mil. passuum: ad othos. lxii. mil. tantūdem ad insulam samothracem:

quæ libera ante hebrum ab imbro xxxii. mil. a lemno xxii. mil. d. attollitur mõte saoce x. mil. passuum portuosissima oium. Callimachus eam antiquo noie dardaniam nominat: inter cheronnesum & samothracen utrinq; fere qndeci mil. Halonesos ultra gethone: lamponia: alpecõnesus haudprocul a cælo. Cherõnesi portu & quædã ignobiles: desertis quoq; reddunt ĩ hoc sinu quaꝝ uix iueniri potuerunt noia. Desticos iarnos: cyssirosꝭ: carbrusa: calathusa: scylla: dialeon: dicta melãtia: drachanõ: arronesusꝭ: diethusa: scapos: capheris: mesatea: eantirõ: phaterũnesosꝭ: pateria: calete: neriphus: polẽdos. Quartus e magnis europæ sinus ab hellespõto incipiens mæotis ostio finitur. Sed totius põti forma breuiter amplectenda est: ut facilius partes noscãtur. Vastum mare præiacens asiæ & ab europa porrecto cherõnesi littore expulsum angusto meatu irrumpit in terras septem stad. (ut dictum est) interuallo europam auferensꝭ asiæ. primas angustias hellespontum uocãt. Hac Xerses persaꝝ rex cõstrato in nauibus põte duxit exercitum. Porrigitur inde tenuis euripus. lxxxvi. mil. pas. spatio ad urbem priapum asiæ: qua magnus Alexander transcendit. Inde expatiatur æquor: rursusq; in arctum coit laxitas. Propõtis appellatur. Angustiæ thracius bosphorus latitudine. d. passuum: qua Darius pater Xersis copias põte trãsuexit. Tota ab hellespõto lõgitudo cc. mil. xxxix. mil. passuũ. Dein uastum mare. pontus axenus qui quondã annexus lõge refugientes occupat terras: magnoq; littoꝝ flexu retro curuatus ĩ cornua ab iis utrinq; porrigitur ut sit plane arcus scythici forma. Medio flexu iungitur hostio mæotici lacus cimerus bosphoros: idos uocat. ii. mil. d. passuum latitudine. At inter duos bosphoros thracium & cimerium directo cursu ut auctor est Polibius. d. passus intersunt. Circuitu uero totius põti uities semel milia ut auctor est Varro & fere ueteres. Nepos Cornelius. ccc. mil. l. adiicit. Artemidorus uities nouies decẽ nouẽ mlia facit. Agrippa. xxiii. lx. mil. Mutianus xxviii. lxv. mil. Simili mõ europæ latere mensurã alii quattuordecies lxxviii mil. pas. determinauere. Alii undecies lxx. mil. M. Varro ad hũc modũ metitur. Ab ostio põti apolloniam. clxxxviii. mil. d. pas. Calatin tantũdem. Ad ostium istri. cxxv. Ad bory sthene. ccl. mil. Cherõnesum heraclidaꝝ oppidum ccclxxv. mil. pas. Ad panticapeũ quod aliqui bosphorũ uocãt: extremũ in europæ ora cc. mil. xxii. d. quæ sũma efficit xiii. mil. xxxvi. mil. d. Agrippa a bizantio ad flumen istrum d. lx: Inde panticapeum: d. cxxx. Inde lacus ipse mæotis tanaim amnem ex ripheis mõtibus defluentem accipiens nouissimũ iter europam asiaq; finẽ. xiiii. mil. vi. mil. circuitu patere tradit. ab aliis xi. mil. xxv. Ab hostio eius tanais ortum directo cursu. ccc. lxxv. mil. passus esse cõstat. Accolæ sinus eius in mentione thraciæ dicti sunt istropolin: inde ostia istri. Ortus hic in germaniæ iugis montis arnobæ: ex aduerso taurici galliæ oppidi: multis ultra alpes milibus: ac per inumeras lapsus gentes danubii noie immenso aquaꝝ auctu & unde primũ illyricum alluit ister appellatur: sexagita amnibus receptis: medio ferme numero eoꝝ nauigabili in põtum uastis sex fluminibus euoluitur. Primũ ostium peuces: mox ipsa peuce ĩsula: in qua proximus alueus appellatus xix. mil pas. magna palude sorbetur. Ex eodẽ alueo & super istropolin lacus gignitur. lxiii. mil. pas. ambitu: halmirim uocant. Secũdum ostiũ naracustoma appellatur. Tertium calostoma iuxta insulam sarmaticam. Quartũ pseudostoma & insula cõnopodiabasis: postea boriostoma & spireostoma. Singula aũt ora tanta sunt ut prodatur in. xl. mil. pas. lõgitudinis uinci mare: dulcemq; intelligi haustum. Ab eo in plenũ quidẽ oẽs scytaꝝ sũt geresꝭ: uarie tñ littori appositæ tenuere aliasꝭ gethæ daci a romanis dicti. aliasꝭ sarmatæ a græcisꝭ sauromatæ: eoꝝq; hamoxobii aut corsi: aliasꝭ scythæ degeneresꝭ & a seruisꝭ orti: aut troglodytæ: mox alani & roxolani. Supiora ãt iter danubiũ & hycinũ saltum usq; ad pannonica hyberna caruntꝭ germanoꝝq; ibi cõfinium. Cãposꝭ & plana iagyges: sarmatæ uero mõtes & saltusꝭ. Pulsi ab his daci ad pathissum amnem amoros siue duria est a sueuis: regnoq; uanniano dirimẽs eos. Ex aduerso basternæ tenent: haliq; inde germani. Agrippa totũ eum tractum ab istro ad oceanum bis ad decies centum milia passus: in lõgitudine quattuor milibus quadringentis. In latitudine ad flumẽ uischiã a desertis sarmatiæ ꝓdidit. Scytaꝝ nomẽ usq; quaq; trãsit ĩ sarmatas atq; germanos. Nec aliis prisca illa durauit appellatio: q̃ qui extremi gentiũ haꝝ ignoti prope cæteris mortalibus degunt. Veꝝ ab istro oppida crenne scepolium. Montes macrocrenius clarus Amnis tyra oppido nomen imponens: ubi antea ophiusa dicebatur. In eodem insulam spatiosã incolunt tyragetæ. Abest a pseudostomo istri ostio cxxx. mil. Mox astacæ cognoies flumini. ultra quos erobizi: flumen rhode: sinus saggaricus: portus ordesus. Et a tyra. cxx. mil. passuũ flumẽ boristenes: lacusq; & gẽs eodẽ noie: & oppidum a mari recedẽs xv. m. passuum. Olbiopolis & miletopolis antiquis noibus. Rursus in littore portus achæoꝝ. Insula achillis tumulo eius uiri clara. Et ab ea cxxv. mil. pas. peninsula ad formam gladii in trãsuersum porrecta exercitatione eiusdem cognoiata dromos achileos. Cuius lõgitudinem lxxx. mil. passuum tradidit Agrippa. Totum eni tractum sardi scythæ & scyraci tenent. Inde siluestris regio: hyleum mare quo alluitur cognoiant. Enæcadloæ uocantur incolæ. Vltra pãticapes amnis qui nomadas & georgos distermiat. mox acesinus. Quidã panticapem cõfluere intra olbiam cum borysthene

tradunt. Diligentiores hypanin tanto errore eorum qui illum in asiae parte prodidere. Mare subit uasto recessu donec quinque mil. pas. iteruallo absit a maeotide uasta ambiens spatia multasque gentes.
Sinus garcinites appellatur: flumen placyris. Oppida nauarum gorcie. A tergo lacus buges fossa missus in mare. Ipse buges a coreto maeotis lacu sinu petroso discluditur dorso. Recipit amnes bugem: gerrhum: hypanin: ex diuerso uenientes tractu. Nam gerrhus basilidas & nomadas se parat. Hypanis per nomadas & hyleos fluit manu facto alueo in bugen: naturali in coretum. Regio scythiae sendica noiatur. Sed a carcinite taurica incipit: quondam mari circumfusa & ipsa: qua quoque nunc iacent campi. Deinde uastis attollitur iugis. Triginta sunt eorum populi. Ex iis mediterranei xxvii. Sex oppida orgocyni: caraseni: astyrani: tractari: arcissali: tecali: caliordi. Iugum ipsum scythorauti tenent. Clauduntur ab occidente cheroneso: ab ortu scytissa taucis. In ora a carcinite oppida tagrae in ipsis angustiis peninsulae. Mox heraclea cheronesus libertate a romanis donatum. Megarice uocabatur antea praecipui nitoris in toto eo tractu custoditis graeciae moribus: quinque milibus passuum ambiente muro. Inde parthenium promuntorium taurorum ciuitas placia. Symbolum portus. Promontorium criu metopon aduersum carambico asiae promontorio per medium euxinum percurrens clxx. mil. passuum interuallo. quae maxime rem schytici arcus formam efficit. Ab eo taurorum portus multi & lacus. Oppidum theodosia a criu metopo. cxxii. mil. pas. A cheroneso cxlv. mil. Vltra fuere oppida cyte: zephirium: acre: nympheum: dia. Restat longe ualidissimum in ipso bosphori introitu panticapeum milesiorum a theodosia mille xxxv. passuum: a cimero uero oppido trans fretum sito mille. d. ut diximus spatium. Haec ibi latitudo asiam ab europa separat: eaque ipsa pedibus plerunque peruia glaciato freto bosphori cimerii. Latitudo xii. d. passuum. Oppida habet hermisium: mirmetium: & intus insulam alopecen. Per maeotin autem ab extremo isthmo: qui locus taphrae uocatur: ab ore bosphori ducenta sexagita milia passuum longitudo colligitur. A taphris per continentem introrsus tenent auchetae: apud quos hypanis oritur. Neuri: apud quos borysthenes: geloni: tugasetae: budini: basilidae: & ceruleo capillo agathyrsi. Super eos nomades Deinde antropophagi. A bute super meotin sauromatae & hessedones. At per oram ad tanain usque maeote a quibus lacus nomen accepit. Vltimique a tergo eorum arimaspi. Mox riphei montes. & assiduo niuis casu pinnarum similitudine pterophoros appellata regio: pars mundi damnata a natura rerum: & densa mersa caligine: neque in alio quam rigoris opere gelidisque aquilonis conceptaculis. Pone eos montes ultraque aquilonem gens foelix (si credimus) quos hyperboreos appellauere annoso degit aeuo: fabulosis celebrata miraculis. Ibi creduntur esse cardines mundi: extremique syderum ambitus: semestri luce & una die solis auersi: non ut imperiti dixere ab aequinoctio uerno in autumnum. Semel in anno solstitio oriuntur iis soles: brumaque semel occidunt. Regio aprica: foelici temperie: omni aflatu noxio carens. Domus iis nemora lucique & deorum cultus. Viritim gregatimque discordia ignota: & aegritudo omnis. Mors non nisi satietate uitae epulatis: delibutisque senibus luxu ex quadam rupe in mare salientium. Hoc genus sepulturae beatissimum. Quidam eos in prima parte asiae littorum posuere non in europa: qui sunt ibi similitudine & situ attacori noie. Alii medios fecere eos inter utrunque solem antipodum occasum exorientemque nostrum: quod fieri nullo modo potest constare tam uasto mari interueniente. Qui alibi quam in semestri luce constituere eos serere matutinis: meridie metere: occidente sole foetus arborum decerpere: noctibus in specus condi tradiderunt: Nec libet dubitari de gente ea cum tot auctores prodant: frugum primitias solitos delon mittere Apollini: quem praecipue colunt. Virgines ferebant eas hospitiis gentium per annos aliquot uenerabiles: donec uiolata fide in proximis accolarum finibus deponere sacra ea instituere. Hique ad conterminos deferre: atque ita delum usque. Mox & hoc ipsum exoleuit. Sarmatiae: scythiae: tauricae: omnisque ab oristene amne: tractus longitudo. d. ccccclxxx. mil. Latitudo. d. ccxvii. M. Agrippa tradita est. Ego incertam in hac terrarum parte mensuram arbitror. Verum instituto ordine reliqua huius sinus dicatur: & maria quidem eius nuncupabimus.

¶ Insulae ponti. Ca. xiii.

HEllespontus insulas non habet in europa dicendas. In ponto duae. M. d. passibus ab europa xiiii. mil. ab ostio cyaneae: ab aliis symplegades appellatae: traditaeque fabulis inter se concurrisse: quoniam paruo discretae interuallo ex aduerso intrantibus geminae cernebantur: paulumque deflexa acie coeuntium speciem praebebant. Circa istrum apolloniatarum una lxxx. mil. a bosphoro thracio. Ex qua M. Lucullus capitolinum Apollinem aduexit. Inter ostia istri quae essent diximus. Ante borysthenem achillea est supradicta: eadem leuce & macaron appellata. Hanc temporum horum demonstratio a borysthene c. xxxx. mil. ponit. a tyra. cxx. mil. a peuce insula. l. mil. Cingitur circiter x. mil. passus. Reliquae in carcinitis sinu cephallones: rhosphodus: amacra Non est omittenda multorum opinio priusque digrediamur a ponto: qui maria omnia interiora illo capite nasci non gaditano freto existimauere: haud improbabili argumento: quoniam aestus semper e ponto profluens nunquam reciprocetur ad eundem. Deinde est ut extera europae dicantur: transgressisque in ripheos montes littus oceani septentrionalis in leua donec perueniatur gades legendum.

Insulæ complures sine noĩbus eo situ traduntur.ex quibus ante scythiã quæ appellatur bãno/
nia:unam abesse a scythia diei cursu:in quã ueris temperie fluctibus electrũ eiciatur Timæus
prodidit.Reliqua littora incerta signata fama.Septẽtrionalis oceanus:amalchiũ eũ Vecatæus
appellat a paropaniso amne qua scythiam alluit.quod nomen eius gentis lingua significat con/
gelatum.Philemon morimarusam a cimbris uocari:hoc est mortuum mare.Inde usq3 ad ꝓmõ/
torium rubeas.Vltra deinde crenium.Xenophon lampsacenus a littore scytaꝝ tridui nauigati/
one insulam esse ĩmensæ magnitudinis baltiam tradit.Eandem Pythias basiliama noĩat.Ferũt
& oonæ:in quibus ouis auium & auenis incolæ uiuant.Aliæ in quibus equinis pedibus hoĩes
nascantur.hippopodes appellati.Fanesioꝝ aliæ in quibus nuda alioqn corpora prægrãdes ip/
soꝝ aures tota integant.Incipit inde clarior aperiri fama ab gente ingeuonũ:quæ est prima.In
de germaniæ seuo mons ibi ĩmensus:nec ripheis iugis minor ĩmanem ad cimbroꝝ usq3 promõ/
torium efficit sinum:qui codanus uocatur refertus insulis:quaꝝ clarissima scãdiauia est incom/
pertæ magnitudinis.Portione tantũ eius quod sit notum:hilleuionũ gente qngentis incolente
pagis:quae alteꝝ orbem terraꝝ eam appellat.Nec est minor opinione eningia.Quidam hæc
habitari ad uisulam usq3 fluuiũ.a sarmatis benedis:scyris:hyrris tradũt.Sinum clylipenũ uoca
ri:& in ostio eius insulam latrin.Mox alteꝝ sinum lagnum cõterminũ cimbris.Promontorium
cimbroꝝ excurrens in maria lõge peninsulam efficit:quæ haustisus appellatur xxiii.mil.passu/
um.Inde insulæ romanis armis cognitæ.Eaꝝ nobilissimæ burcana fabaria a nostris dicta a fru
gis similitudine sponte prouenietis.Itẽ glessaria a sucino militiæ appellata a barbaris austera/
nia:prætereq3 actania.Toto aũt hoc mari ad scaldin usq3 fluuiũ germaniae accolũt gentes haud
explicabili mensura:tã ĩmodica prudentium discordia est.Græci & qdam nostri xxv.mil.passu
um orã germaniae tradiderunt.Agrippa cũ rhetia & norico lõgitudinẽ.dc.mil.lxxxvi.mil.p.
Latitudinẽ duceta xlviii.milia.

❡Germaniae. Ca.xiiii.

RHetiæ prope unius maiore latitudine:sane circa excessum eius subactis.Nam germania multis postea annis nec tota percognita est.Si coniectare permittitur haud multũ ora de erit græcoꝝ opinioni:& longitudini ab Agrippa traditae.Genera germanoꝝ qnq3.Vin
delici:quoꝝ pars burgũdiones:uarrinnae:charini:guttones.Alteꝝ genus ingeuones:quorum
pars cimbri:teutoni a cauchoꝝ gente..Proximi aũt rheno isteuones:quoꝝ pars cimbri medi/
terranei:hermiones:quoꝝ sueui bermũduri:chatti:cherusci.Quĩta pars peucini:basternae su
pradictis cõtermini dacis.Amnes clari in oceanũ defluunt:gutallus iustillus siue iustilia:aluus
uisurgis ãmissuis.rhenus:mosa.Introrsus uero nulla ĩferius nobilitate hercyniũ iugũ praetedit

❡Insulae in gallico oceano. Ca.xv.

IN rheno autẽ ipso prope cẽtum mil.passuum in lõgitudinẽ nobilissima batauoꝝ insula & cannenefatum:& aliae frisioꝝ:caucoꝝ:frisiabonũ:sturioꝝ:morsatioꝝ:quae sternũtur in
ter helinũ ac fleuũ.Ita appellantur hostia in quae effusus rhenus ab septẽtrione in lacus ab occi
dente in amnẽm mosã se spargit.medio inter haec chore modicũ nomini suo custodiẽs alueũ.

❡Britannia hibernia: Ca.xvi.

EX aduerso huius situs britannia insula clara græcis nostrisq3 monumentis inter septẽtrio nem & occidentem iacet:germaniæ galliæ hispaniæ multo maximis europæ partibus ma
gno interuallo aduersa.Albion ipsi nomen fuit:cum britãniæ uocarentur omẽs de quibus mox
paulo dicemus.Hæc abest a gesoriaco morinoꝝ gentis littore proxime traiecto qnquagita mi/
lia milium.Circuitu uero patere trigitaocto mil.passus.lxxv.mil.Pythias & Isidorus tradũt.
Triginta prope iam annis notitiã eius romanis armis nõ ultra uicinitatem siluæ calidoniæ pro
pagãtibus.Agrippa lõgitudinẽ octingentoꝝ miliũ passuum credit esse.Latitudinem trecentoꝝ
milium credit.Et eandem hiberniæ latitudinem.Sed longitudinẽ ducentoꝝ mil.p.minorẽ.Su
per eam hæc sita abest breuissimo trãsitu a siluꝝ gente xx.mil.passuũ.Reliquaꝝ mella.cxxv.
mil.circuitu amplior proditur.Sunt aũt hinc xl.mil.paſ.orcades modicis inter se discretæ spa
tiis.Septem acmodæ:& trigĩta hebudes:& inter hiberniã & britãniam mona:mẽapia:ricnca
uectis:silinus:andros.Infra uero siambis:& axantos.Et ab aduerso ĩ germanicũ mare sparsae
glessariae:quas electridas graeci recentiores appellauere:ꝙ ibi electrum nasceretur.Vltima
omnium quae memorãtur tyle.In qua solstitio nullas esse noctes indicauimus cãcri signum so/
le transeunte:nullosq3.cõtra per brumã dies.Haec quidã senis mensibus cõtinuis fieri arbitran
tur.Timæus hystoricus a britãuia introrsus sex dieꝝ nauigatione abesse dicit insulã mitterin.
in qua cãdidum plumbum ꝓueniat.Ad eam britãnos uitilibus nauigiis corio circũsutis nauiga/
re.Sunt & qui alias ꝓdãt scadiã:dumnã:bergos:maximãq3 omnium nerigon:ex qua in tylen
nauigeẽ.A tyle unius diei nauigatione mare cõcretum a nõnullis cronium appellatur.

❡Gallia. Ca.xvii.

GAllia omnis comata uno nomine appellata in tria populorum genera diuiditur amnibus maxime distincta.A scalde ad sequanam belgica.Ab eo ad garunnam celtica.Eademque

lugdunensis. Inde ad pyrenei mōtis excursum aquitania aremorica ante dicta. Agrippa uniuer/
saꝝ galliaꝝ inter rhenum & pyreneū atq; oceanum ac mōtes gebennā & iuram: qbus narbonē/
sem galliam excludit: lōgitudinē ccccxx. mil. passuū. Latitudinem cccxiii. cōputauit. Ascaldi in/
colunt: exerni: texādri pluribus noībus. Deinde menapii: morini: oromāsaci iuncti pago q cer/
siacus uocatur. Britāni: ambiani: bellouaci: bassi. Introrsus catoslogi: attrebates: ueruii: liberi
uero mādui: sueucōi: suessiones: ueruni liberi: ulmanetes liberi: tungri: rinuci: frisi: auones: be
tasi: leuci liberi: treueri liberi antea: & lingones fœderati: rhemi fœderati: medio matrici: se/
quāi: rauraci: beluetii. Colonia equestris & rauriaca. Rhenū āt ac colētes germaniæ gētiū ī ea
dē ꝓuītia menetes: triboci: uāgiōes: cubi: colonia agrippinēsis guberni: butani: & quos ī īsulis
diximus rheni.

Lugdunensis gallia. Ca. xviii.

LVgdunensis gallia habet lexouios: uellocasses: galletos: uenetos: abrīcatuos: ossisinos:
flumē claꝝ ligeri. Sed penīsulā spectatiorē excurrētē ī oceanū a fine ossisoꝝ circuitu d. c.
xxv. mil. passuū lōgitudine. In latitudine cxxv. mil. Vltra eā uānetes. Intus āt hedui fœ/
derati: cauratani fœderati: boii: senones: Aulerci qui cognoīantur eburones: & qui cenomani:
meldi liberi: parisii: trecasses: andegaui: inducasses: bodicasses: uenelli: cariosuelites: diablidi:
rhedones: turones: itesui: secussii: albii liberi: in quoꝝ agro colonia lugdunum.

Aquitania. Ca. xix.

AQuitanicæ sunt ābulatri: anagnutes: pictones: santones liberi: bituriges liberi: sesignani
cognoīe ubisci: aquitani unde nomē ꝓuītiæ: sediboniates. Mox ī oppidū cōtributi cōue
næ: bergebi: tarbeli quattuor: signani: cocosatesi: sexagnani: uenami: enobrisates: belēdi: saltus
pyreneus. Infraq; nemeosi: osqdates mōtani: sybillates: cāponi: bercorcates: pipedimui: sassu/
mini: uellates: tornates: cōsorāni: ausci: elusates: sottiates: ossidates: cāpestres: succasses: latu
sates: basabocates: uassei: sennates: cābolestri: agesinates: pictonibus iūcti. Hic bituriges libe
ri q cubi appellāt. Dein lemouices: aruerni liberi: gabales. Rursus narbonēsis ꝓuītiæ cōtermi
ni ruteni: cadurci: ātobroges. Tarnæq; amne discreti a tolosanis petrogori. Maria circa orā ac
rhenū septētrionalis oceanus: inter rhenū & sequanā britanicus: inter rhenū & pyreneū galli/
cus. Insulæ cōplures uenetoꝝ: & quæ uenetiсæ appellātur: & inter aquitanicum linum.

Citerior hispania. Ca. xx.

APyrenei promōtorio hispania incipit angustior nō gallia mō: ueꝝ etiā semetipsa (ut dixi/
mus) īmensū qtū hinc oceano: illinc biberico mari comprimētibus. Ipsa pyrenei iuga ab
exortu æquinoctiali in occasū brumalem breuiores latere septētrionali q; meridiano hispanias
faciunt. Proxima ora citerioris est eiusdem tarraconensis situs a pyreneo p oceanū bastonū sal/
tus. A olarso uasduloꝝ oppida morosgi: menosta: uesperies: amanū portus: ubi nūc obrica flaui
colonia ciuitatū nouem. Regio cātabroꝝ. flumen sanga: portus uictoriæ iuliobricensiū. Ab eo
loco fōtes hiberi quadragīta mil. passuū. Portus biendiū: origeni mixtis cātabris. Portus eoꝝ
uesei: ueca. Regio asturꝝ: neoga oppidū in peninsula pisici. Et deinde cōuentus lucensis a flumi
ne nauia. Albiones: cibarci: egouarri cognoīe namarini: iadoni: arrotebæ: ꝓmōtoriū celticum
Amnes florius. nelo: celtici cognomine neriæ: supq; tamarci: quoꝝ in peninsula tresaræ: sesti/
anæ Augusto dicatæ & Toporio pppidū noela. Celtici cognoīe præstamartii: cileni. Ex īsulis
noīandæ corticata: & aunios: acilēsis. cōuentus bracaꝝ: heleni: groni: castellū tide: græcoꝝ so/
bolis omīa. Insulæ cicæ. Insigne oppidū abobrica. Minius amnis quattuor mil. pas. ore spatio/
sus: leuni: seurbi: brachaꝝ oppidū augusta: quos sup galecia. Flumen limia. Durius amnis e ma
ximis hispaniæ ortus in pelōdonibus: & iuxta numantiā. Lapsus dein p areuacos uacceosq; di/
sterminatis ab asturia uectonibus: a lusitania gallecis. Ibi quoq; turdulos a bracharis arcens:
omīsq; dicta regio a pyreneo metallis referta auri argenti ferri plumbi nigri albiq;.

Lusitania. Ca. xxi.

A Durio lusitania incipit. Turduli: ueteres: pesuri. Flumen uagia. Oppidum talabrica: Op
pidum & flumen eumenium. Oppida conībrica: colippo: euburo: britium. Excurrit dein
de ī aliud uasto cornu ꝓmōtoriuz: quod alii artabrum appellauere: alii magnum: multi ulysip/
ponense ab oppido: terras maria cælum disterminās. Illo finit hispaniæ latus. Et a circuitu eius
incipit frōs septentrionis.

Insulæ in oceano. Ca. xxii.

HInc oceanus qui & gallicus occasus: illinc oceanus atlāticus ꝓmōtorii excursum. xl. mil.
ꝓdidere. Alii xc. mil. pas. ad pyreneum. Inde nō pauci duodequinquaginta milia. & ibi
gentem artabrum quæ nunq; fuit manifesto errore: Arrotebras. n. quos ante celticum
diximus ꝓmōtorium hoc in loco posuere litteris ꝑmutatis. Erratum & in amnibus inclytis ab
minio quem supra diximus cc. mil. passuum ut auctor est Varro abest eminius: quem alibi qui/
dā intelligunt. & limeā uocāt: obliuionis ātiquis dictus: multumq; fabulosus. Ab durio tagus
cc. milium passuum interueniente munda. Tagus auriferis harenis celebratur. Ab eo clx. mil.
passuum ꝓmōtoriū sacꝝ e media ꝓpe hispaniæ frōte prosilit xiiii. mil. passuūa. Inde & pyreneū

medium colligitur Varro tradit. Ab ana uero quo lusitaniā a betica discreuimus cxxvi. mil. pas suum. A gadibus. cii. mil. pas. additis gētes celticæ turduli: & circa tagum uetones. Ab ana ad sacꝝ lusitani oppida memorabilia a tago in ora: olysippo equaꝝ e fauonio uento cōceptu nobile salatia cognoiata. Vrbs imperatoria merobrica: ꝓmōtoriū sacꝝ: & alterum ceneus. Oppida ossonobia balsa myrtili. Vniuersa ꝓuintia diuiditur in cōuentus tres: emericensē: pacensē: scolabitanum. Tota populoꝝ. xlvi. in qbus coloniæ sunt quinq; municipiū ciuiū romanoꝝ latii antiqui quattuor. Stipendiaria. xxxvi. Colonia augusta emerita anæ fluuio apposita: mertallinēsis: pacensis: norbēsis cæsariana cognoīe. Cōtributa sunt in eā castra iulia: castra cecilia. Quinta est scalabis: quæ præsidium iulium uocatur. Municipiū ciuiū romanoꝝ olysippo fœlicitas iulia cognoiatum. Oppida ueteris latii ebora: quod idem liberalitas iulia & myrtilis & salatia quæ diximus stipendiarioꝝ: quos noiare nō pigeat. Præter iā dictos ī betica cognoībus: augustobrigenses: emienses: aranditani: taxabritēses: blaxenses: cæsarobricenses: caperenses: caurenses: colarnici: bilitani: cōcordienses: & bocori: interausenses: latienses: mirobrigenses: qui celtici cognoiant: medubrigēses qui plumbarii: ocelenses: lancienses: turduli q barduli: & tapori: Lusitaniā cum asturia & galecia patere lōgitudie xl. m. p. Latituine d. xxxvi. m. Agrippa ꝓdidit. oēs āt hispaniæ a duobus pyrenei ꝓmōtoriis p maria totius oræ circuitu xxxix. m. xii. colligere existimātur ab aliis. xxvi. mil. Ex aduerso celtiberiæ cōplures sūt insulæ cassiterides dictæ a græcis a fertilitate plūbi. & e regione arrotrebaꝝ promōtorio deoꝝ sex: quas aliqui fortunatas appellauere. In ipso uero capite mox beticæ ab ostio freti passus lxxv. mil. gadis longa & (ut Polibyus scripsit) xii. mil. lata. iii. mil. passuū abest a cōtinente. Proxima parte minus pedes. d. cc. Reliqua plus septem mil. ipsius spatiū. xv. mil. pas. est. Habet oppidum ciuiū romanoꝝ quod appellat̄ augustana urbs iulia. Gaditani ab eo latere quo hispaniā spectat passibus fere. c. Altera insula est in longū. cc. miliū passuum. xl. mil. lata. In qua prius oppidum gadiū fuit. Vocatur ab Ephoro & Phyllide erythrea: a Timæo & Syleo ophrodisias: ab indigenis Iunonis. Maiorē Timæus potinusā a puteis uocitatā ait. Nostri tarteron appellāt: quā pœni appellarunt gadiritam. Pæonica diruta punica lingua sepem significāte. Erythrea dicta est: quoniā tyrii ab origine eoꝝ orti ab erythreo mari ferebāt̄. In hac Geriones habitasse a qbusdā existimāt̄: quoꝝ armēta Hercules abduxerit. Sūt q aliā esse eā: & cōtra lusitaniā arbitrarēt̄: eodēq; noīe quōdam ibi appellāt.

Vniuersæ europæ mensura. Ca. xxiii.

PEracto ambitu europæ reddenda cōsumatio est: ne quid ī expedito nō sit noscere uolentibus. Lōgitudinē eius Artemidorus atq; Isidorus a tanai usq; gades. lxxxiiii. mil. xiiii. passuum prodiderunt. Polybius latitudiem europæ ab italia ad oceanum scribit. xi. mil. l. esse etiā tum icomperta magnitudine huius. Est āt ipsius italiæ (ut diximus) xii. mil. xx. ad alpes. Vnde lugdunum ad portum morinoꝝ britānicum: qua uidetur mensuram agere Polybius xiii. mil. xviii. Sed certior mensura ac longior ad occasū solis æstiui ostiumq; rheni p castra legionum germaniæ ab iisdem dirigit̄ alpibus xii. mil. xliii. pas. Hic deide africa atq; asia dicentur.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. V.

Africæ Descriptio.

FRICAM GRAECI LIBYAM APPELLAVERE QVA mare ante eam libycum icipiens ægypto finitur. Nec alia pars terraꝝ pauciores recipit sinus longe ab occidente littoꝝ obliquo spatio. Populoꝝ eius oppidoꝝq; noīa uel maxime sunt ineffabilia: præterq; ipsoꝝ linguis & alias castella ferme inhabitant.

Mauritania. Ca. i.

PRincipio terraꝝ mauritaniæ appellātur usq; ad C. Cæsarem Germanici filium regna. Seuitia eius in duas diuisa est prouintias. Promontorium oceani extimum āpelusia noīatur a græcis. Oppida fuere lissa: cotte: ultra columnas Herculis: nunc est tingi quondam ab Anteo conditum: postea a Claudio Cæsare cum coloniā faceret appellatum traducta iulia. Abest a belone oppido beticæ proximo traiectu xxx. mil. passuum. Ab eo xxv. mil. in ora oceani colonia Augusti iulia constātia: zubil regum ditioni exempta: & iura in beticā petere iussa: & ab eo xxxii. mil. passuum colonia a Claudio Cæsare facta lixos: uel fabulosissime ab antiquis narrata. Ibi regia Antei: certamenq; cum Hercule: & hesperidum horti. Affunditur autē huic æstuarium e mari flexuoso meatu: in quo draconis custodiæ instar fuisse nunc interpretantur. Amplectitur intra se insulam: quā solam e uicino tractu aliq̄to excelsiores non tū æstus maris inundāt. Extat ī ea & ara Herculis: nec præter oleastros aliud ex narrato illo aurifero nemore.

fi

Operazione granitudi

Minus profecto mirentur portentosa græciæ mendacia de iis de amne lixo prodita: qui cogi/
tent nostros nuper paulominus mõstrifica quædã de iisdem tradidisse. Præualidã hanc urbem
maioreq; carthagie magna. Præterea ex aduerso eius sitã & ꝓpe ĩmenso tractu. Abtĩgi quoq;
aliam Cornelius Nepos audacissime credit ab lixo xl. mil. passuum. In mediterraneo altera Au
gusti colonia est babba: iulia cãpestris appellata. Et tertia panasa lxxv. mil. ualentia cognoĩata
Ab ea xxxv. mil. passuum uolubile oppidum tantundem a mari utroq; distãs: & ĩ ora a lixo. l.
mil. amnis sububus præter banasam coloniam defluens: & magnificus & nauigabilis. Ab ea to/
tidem milibus passuum oppidum sala eiusdem nominis fluuio impositum: iam solitudinibus uici
num: elephantoꝝq; gregibus ĩfestum. Multo tamen magis autololum gentem ꝑ quam iter est
ad montem africæ uel fabulosissimum atlantem. E mediis hunc harenis in cælum attolli ꝓdide
runt: aspeꝝ: squalentem qua uergat ad littora oceani: cui cognomen imposuit.. Eundem opacu;
nemorosumq; & scatebris fõtium riguum qua spectat africam fructibus omnium geneꝝ sponte
ita subnascentibus ut nunq̃ satietas uoluptatibus desit. Incolaꝝ neminem interdiu cerni: silere
omnia haud alio q̃ solitudinum horrore: subire tacitam religionem animos propius accedenti/
um: præterq; horrorẽ elati sup nubila atq; ĩ uicinia lunaris circuli. Eũdemq; noctibus micare cre
bris ignibus ægypanum satyroꝝq; lasciuia. Impleri tibiaꝝ ac fistulæ cantu tympanoꝝq; & cym
balorum sonitu strepere. Hæc celebrati auctores prodidere præter Herculi & Perseo laborata
ibi: spatiũ ad eũ ĩmensũ incertũq;. Fuere & Hannonis carthaginensiũ ducis cõmẽtarii punicis re
bus florentissimis explorare ãbitum africæ iussi: quem secuti pleriq; e græcis nostrisq;. Et alia
quædã fabulosa: & urbes multas ab eo cõditas ibi prodidere: quaꝝ nec memoria ulla nec uesti/
gium extat. Scipione Aemiliano res in africa gerente Polybius annalium cõditor ab eo accepta
classe scrutandi illius orbis gratia circumuectus prodidit a monte eo ad occasũ uersus saltus ple/
nos feris: quas generat africa: ad flumen anatin. cccclxxxv. mil. pass. Ab eo lixum. ccv. mil.
pas. Agrippa lixum a gaditano freto. cxii. mil. pas. abesse. Inde sinum qui uocetur saguti. Op/
pidum ĩ promontorio mulelacha. Flumĩa sububã & salat. Portũ rubis a lixo. cccxiii. mil. pas. In
de promontorium solis: portum risardir. Getulos: autoteles: flumen cosenum: gẽtem selatitos
& masatos: flumen masatat: flumen darat: ĩ quo crocodilos gigni. Deinde sinũ. d. cxvi. mil. p.
Includi montes barce promõtorio excurrente ĩ occasũ quod appellatur surrẽtiũ. Postea flumẽ
palsum. ultra quod æthiopas peroros: quoꝝ a tergo porusios. Iis iungi mediterraneos getulos
daras: at in ora æthiopas daratitas. Flumen bambotũ crocodilis & hippopotamis refertũ. Ab
eo montes perpetuos usq; ad eũ quẽ eonochema dicemus. Inde ad promõtoriũ hespeꝝ nauiga
tione dieꝝ ac noctiũ x. In medio eo spatio atlantem locauit: a cæteris omĩbus in extremis mau/
ritaniæ proditum. Romana arma primũ Claudio principe ĩ mauritania bellauere Ptolæmeũ re
ge a C. Cæsare interẽptũ ulciscente liberto Aedõe: refugientibusq; barbaris uentũ constat ad
montem atlantem. Nec solũ consulatu perfũctis atq; e senatu ducibus qui tũ res gessere: sed eq
tibus quoq; romanis qui ex eo præfuere: ibi atlãtem penetrasse gloria fuit. Quinq; sũt (ut dixi/
mus (romanæ coloniæ in ea prouintia: peruiũq; famæ uideri potest. Sed id pleꝝq; fallacissimo
experimẽto deprehẽditur: quia dignitate indagare uera pigeat: ignorãtiæ pudore mentiri non
piget. haud alio fidei proniore lapsu: q̃ ubi falsæ rei grauis auctor existit. Et equidẽ minus mi
ror incõperta quædã esse equestris ordinis uiris. Iam uero & e senatu nõ aliunde intrãtibus q̃
causa luxuriæ: cuius efficacissima uis sentitur atq; maxima cũ ebori citro siluæ exquirãtur: oẽs
scopuli getuli muricibus ac purpuris. Indigenæ tamẽ tradũt in ora absala. cl. mil. passuũ flumen
asanã marino haustu: sed portu spectabile. mox amnem quẽ uocãt fuut. Ab eo ad dirin (hoc enĩ
atlãti nomen esse eoꝝ lingua conuenit) cc. mil. passuũ interueniente flumine cui nomen est uior.
Ibi fama existere circa uestigia habitati quondã soli uineaꝝ palmentoꝝq; reliquias. Suetonius
Paulinus quẽ consulem uidimus primus romanoꝝ ducũ trãsgressus quoq; atlãtem aliquot mili/
um spatio prodidit de excelsitate quidem eius quæ cæteri. Imas radices densis altisq; repletas
siluis incognito genere arboꝝ: proceritatem spectabilem enodi nitore: frondes cupressis similes
Præter grauitatem odoris tenui eas obduci lanugine: quibus addita arte posse quales bombice
uestes confici. Verticẽ altis etiã æstate operiri niuibus. Decumis se eo ꝑuenisse castris: & ultra
ad fluuium qui niger uocatur per solitudines nigri pulueris eminentibus interdũ uelut exustis
cautibus loca inhabitabilia feruore quãq̃ hyberno tẽpore expertus. Qui proximos inhabitent
ei saltus refertos elephãtoꝝ feraꝝq; & serpentũ omĩ genere canarios appellari. Quippe uictũ
eius animalis promiscuum iis esse: & diuidua feraꝝ uiscera. Iũctã æthiopũ gentẽ quos perorros
uocant satis constat. Iuba Ptolæmei pater qui primus utriq; mauritaniæ impauit studioꝝ clari/
tate memorabilior etiã q̃ regno similia prodidit de atlante: præterq; gigni ibi hærbã euphor/
biam noĩe ab ĩuẽtore medico suo appellatã. Cuius lacteũ succũ miris laudibus celebrat ĩ clarita
te uisus: cõtra serpentes & uenena oĩa priuatim dictato uolumine. Et satis supq; de atlante.

Tingitania prouintia. Ca. ii.

TIngitaniæ prouintiæ longitudo clxx. mil. passuum est: & gēs in ea quōdā præcipua mauroꝝ: unde nomen prouintiæ: quos pleriq; maurusios dixerunt. Attenuata bellis ad paucas redit familias. Proxima illi massesyloꝝ fuerat: sed simili modo extincta est. Getulæ nunc tenent gentes: bamuræ: multoq; ualidissimi autololes. Et hoꝝ pars quondā nesimi: qui auulsi iis propriā fecere gentem uersi ad æthiopas. Ipsa ꝓuintia ab oriente mōtosa fert elephantos. In abila quoq; mōte & quos septem fratres a simili altitudine appellāt freto immienti iūcti abilæ. ab iis ora interni maris. Flumen tamunda nauigabile quōdā & oppidum. Flumen laud & ipsum uauigioꝝ capax. Rusardir oppidum & portus maluana. Fluuius nauigabilis siga. Oppidum ex aduerso maluanæ in hispania situm Syphacis regia alterius iam mauritaniae. Nanq; diu regum nomina optinuere: ut bogudiana appellaretur extima. Itēq; Bocchi quae nunc cæsariensis. Ab ea portus magnus harpatio appellatus ciuiū romanoꝝ oppidū. Amnis mulucha Bocchi massesyloꝝq; finis. Quizacenitana peregrinoꝝ oppidū. Arsennaria latinoꝝ tria mil. passuū a mari. Carcēna colonia Augusti: legio secūda. Itē colonia eiusdē deducta cohorte prætoria gunugii. promōtorium Apollinis. Oppidumq; ei celeberrimum cæsarea ātea uocitatū iol iubæ regia a Diuo Claudio colōiæ iure donata eiusdē iussu deductis ueteranis. Oppidū nouū & latio datum tipasa. Itēq; a Vespasiano impatore eodē munere donatum icosio. Colonia Augusti rusguniæ. Rusucuriū ciuitate honoratū a Claudio. Ruzasus colonia Augusti. Salde colonia eiusdem: gigili oppidum. Tucca impositum mari & flumini ampsagæ. Intus colonia augusta quae itē succa: barrtem: tubi: subtu. Ciuitates tirmici: tigauæ. Flumīa isarges: gēsnabades: sardana: lauerna: bargensina: turebi: flumen usariens nauigabile. Flumen ampsaga abest a cæsarea ccxxxiii. mil. passuum. Vtriusq; mauritaniæ lōgitudo. dccc. mil. pas. xxxix. mil. Latitudo. cccclxvii. mil. pas.

Numidia. Ca. iii.

AB āpsaga numidia est Massinissae clara noīe: metagonitis terra a græcis appellata. Numidae uero nomades a permutādis papilionibus mapalia sua hoc est domus plaustris circūferentes. Oppida cullurus: ichadæ: Ab ea ad xlviii. mil. passuū ī mediterraneo colonia cirtha sitianoꝝ cognoīe: & alia intus sicca: liberūq; oppidū bulla regia. Et in ora tacatua hippo regius. Flumē armua. Oppidū tabracha ciuiū ro. Tusca fluuius numidiæ finis. nec præter marmoris numidici feraꝝq; ꝓuētū aliud īsigne.

Africa. Ca. iiii.

A Tusca zeugitana regio & quae proprie uocetur africa est. Tria promōtoria: cādidū: mox Apollinis aduersū sardiniae: Mercurii aduersum siciliæ ī altū procurrētia duos efficiunt sinus hipponensem proximū ab oppido: quod hipponem dirutū uocāt diarrhitum a græcis dictum ꝓpter aquaꝝ irrigua. Cui finitimū theudalis īmune oppidū lōgius a littore. Dein ꝓmōtorium Apollinis: & in altero sinu utica ciuium romanoꝝ Cathonis morte nobilis: flumē bagrada. Locus castra cornelia. Colonia carthago: magnae in uestigiis carthaginis colonia maxulla. Oppida carpi: misua. Et liberꝝ clupea ī promōtorio Mercurii. Item libera curubisne Apollinis. Mox africae ipsius alia distinctio. Libyphœnices uocātur qui bizātium incolunt. Ita appellatur regio. ccl. mil. pas. per circuitū fertilitatis eximiæ cū centesima fruge agricolis fœnus reddēte terra. Hic oppida libera leptis adrumentum: ruspina: tapsus: Inde thena. auesinacō: madesta: chape: sabrata cōtingens syrtin minorem. ad quā numidiæ & africae ab ampsaga longitudo d. lxxx. mil. passuū. Latitudo qua cognitum est. cc. mil. Ea pars quā africā appellauimus diuidit̄ ī duas prouintias: ueterem & nouam discretas fossa. Inter africanū sequentē & reges thenas usq; producta. quod oppidum a carthagine abest ccxvii. mil. passus. Tertius sinus diuiditur ī geminos duaꝝ syrtium uadoso ac reciproco mari. Disrrhoos ad proximā, quae minor est a carthagīe ccc. mil. passuum ut Polybius tradit. Ipsā. c. mil. pas additu: ccc. mil. ambitu. Et terra haec aūt sydeꝝ obseruatione nobilis. Ad eā per deserta harenis perq; serpentes iter est. Excipiunt saltus repleti feraꝝ multitudine: & introrsus elephātoꝝ solitudines: mox deserta uasta. Vtrinq; garamātes ab augylis dieꝝ xii. itinere distātes. Sup illos fuere gens psyli: super quos lacus lycomedis desertis circundatus. Augylae ipsi medio fere spatio locātur ab aethiopia quae ad occidētē uergit: & a regione quae duas syetes īteriacet pari utrinq; interuallo: sed littore inter duas syrtes ducentoꝝ qnquagīta mil. pass. Ibi ciuitas oensis. Cyniphis fluuius ac regio. Oppida neapolis: taphra: abrothonum: leptis altera quae cognoīat̄ magna. Syrtis maior circuitu. cxxv. mil. passuum. aditu āt cccxiii. mil. Inde accolit gens cisipadum. In intimo sinu fuit ora lothophagō: quos qdam alachroas dixere ad philenoꝝ aras. ex harena sunt eæ. Ab iis nō ꝓcul a continente palus uasta ad amnem tritonem: nomenq; ab eo accepit: palātias appellata a Callimacho: & citra minorem syrtim esse dicta: a multis uero īter duas syrtes. Promōtorium quod maiorē īcludit burion appellatur: ultra cyrenaica prouintia. Ad hunc finē africa a fluuio ampsaga populos xxvi. habet qui romano parent imperio. In iis colonias sex præter iā supradictas uthinam tuburbin. Oppida ciuium romanoꝝ. xv. ex quibus in mediterraneo dicenda absuritanum: abutucense: ab oriente canophicū: chimanēse: rhimituense: thunusidiense: turbubiense: tybibrumēse

tibigense. Vcitana duo maius & minus: uagense: oppidũ latinum unũ uzzalitanũ. Oppidũ stipẽdiarium unũ. Castris corneliis oppida libera triginta: ex quibus dicenda intus acolitanũ: acharitanum: auinense: abziritanum: canopitanum: melizitanum: mararense: salaphitanum: tusdritanũ: diricense: thiphicense: tunisese. ichoedense: tagasense: figense ulusuburitanũ: uagiense: aliud sigẽse: zianiense: Ex reliquo numero nõ ciuitates tantũ: sed pleræq etiã nationes iure dici possunt: ut nattabudes: caspitani: insulani: sabarbares: massyllini: ciues uamacures: ethini: musini: marchubi: & tota getulia ad flumen nigrin: qui africam ab æthiopia dirimit

Cyrene. Ca. v.

CYrenaica eadẽ pentapolitana regio illustratur Hammonis oraculo: quod a cyrenis abest cccc. mil. pa. fonte solis: pentapolis urbibus maxime quinq bereniæ: arsinoe: ptolemaide apollonia: ipsaq cyrene. Berenice ĩ syrtis extimo cornu ẽ quõdã uocata hesperidũ supradictaq uagantibus græciæ fabulis. Nec procul ante oppidum fiuuius lethon: lucus sacer: ubi hesperidum horti memorantur. Abest a lepti ccclxxxv. mil. p. Ab ea arsinoe theutyra uocitata. xliii. mil. pas. Et deinde ptolemais antiquo noĩe barce. xxii. mil. p. Mox. ccl. mil. promõtoriũ phycus per creticum mare excurrit distãs. cccl. mil. pas. a tænaro laconicæ ꝓmõtorio. A creta uero ipsa. cxxv. mil. Post id cyrene a mari. xi. mil. p. A phicunte apolloniã. xxiiii. mil. p. ad cherõnesum. lxxxviii. mil. pas. V nde catabathmum ccxvi. mi. p. accolunt marmaridæ a pharedoni ferme regiõe ad syrtin usq maiorẽ porrecti. Post eos acraucæ lesatiani. In ora syrtis nasamões quos mesãmones græci appellauerẽ ab argumẽto loci medios iter harenas sitos. Cyrenaicus ager xv. m. p. latitudine a littore arboribus fertilis habetur. Intus eodẽ spatio frugibus tantum mox xxx. mil. passuum latitudine: &. ccl. mil. passuũ lõgitudine laseri modo. Post nasãmonas hasbytæ & macæ uiuunt. V ltra eos hãmanientes xi. dierũ itinere a syrtibus maioribus ad occidẽtem & ipsi quaqua uersus harenis circundati: puteos tamen haud difficiles binũ fere cubitorũ iueniũt altitudine ibi restagnãtibus mauritaniæ aquis. Domos sale e mõtibus suis exciso ceu lapide cõstruunt. Ab iis ad troglodytas hyberni occasus plaga dierũ quattuor iter: cum quibus cõmertiũ gẽmæ tantum quã carbunculum uocamus ex æthiopia uectæ. Interuenit ad solitudines africæ super minorem syrtin dictas uerphazania: ubi gentem phazaniorũ urbesq alelen & cillabã sub egimus. Item cidamum e regione sabrate. Ab his mõs lõgo spatio in occasum ab ortu tendit: ater a nostris dictus a natura adusto similis: aut solis repcussu accenso. V ltra eum deserta. Matelgæ oppidum garamãtum. Iteq detris affuso fonte a medio die ad mediã noctem aquis feruẽtibus. totidẽ horis ad medium diem rigentibus. Clarissimumq oppidum garadamum caput garadamãtum: omĩa armis romanis superata: & a Cornelio Balbo triumphata: unius omium curru externo & qritium iure donato. Quippe gadibus nato ciuitas romana cum Balbo maiore patruo data est. Et hoc mirũ supradicta oppida ab eo capta auctores nostros prodidisse. Ipsum in triumpho præter cydamum & garadamum oĩum aliarũ gentium urbiumq numina ac simulacra duxisse: quæ fuere hoc ordine. Tabidium oppidum: niteris nationis gligemela oppidum. Bubeium natio uel oppidum. Enipi natio. Thuben oppidum. Mõs noĩe niger: nitibrum rapsa oppida: dilcera natio: detri oppidum: flumen nathabur: tapsagum oppidum nãnagi natio: boin oppidum: pege oppidum: flumen dasibari. Mox oppida cõtinua baracum: buluba: alasi: balsa: galla: maxalla. zizama. Mõs gyri: in quo gẽmas nasci titulus ꝓdidit. Ad garamãtas iter inexplicabile adhuc fuit latronibus gentis eius. Puteo qui sunt nõ alte fodiendi si locorũ notitia adsit harenis opientibus. Proximo bello quod cum oensibus romani gessere auspiciis V espasiani imperatoris cõpendium uiæ quatriduo deprehensum est. Hoc iter uocatẽ præter caput saxi. finis cyrenaicus catabathmos appellatur oppidum & uallis repente cõuexa. Ad eum terminum cyrenaica africa a syrti minore decies sexagita mil. p. ĩ lõgitudinẽ patet. In latitudine qua cognitum est. d. ccc. passuum.

Libya mareotis. Ca. vi.

EA quæ sequitur regio mareotis libya appellatur: ægypto cõtermina. Tenent marmarides: adirmachidæ: deinde mareotæ. Mensura a catabathmõ ad paretonium lxxxvi. mil. pass. In eo tractu intus apis interest nobilis religione ægypti locus. Ab eo paretonium lxii. mil. passuum. Inde alexãdriam c. mil. passuum. Latitudo. clxix. est. Erathosthenes a cyrenis alexãdriã terrestri itinere. d. xxv. mil. prodidit. Agrippa totius africæ a mari atlãtico cum inferiore ægypto lxxxv. mil. passuum lõgitudinem posuit. Polybius & Eratosthenes diligẽtissime existimati ab oceano ad carthaginem magnã. lxvi. mil. passuum. Ab ea canopum nili ꝓximum ostium xvi. mil. passuum xxix. fecerunt. Isidorus a tingi canopum xxxv. xcix. mil. passuum. Artemidorus quadraginta minus ꝗ Isidorus.

Insulæ circa africam & aduersarũ africæ. Ca. vii.

INsulas nõ ita multas cõplectuntur hæc maria. Clarissima est menix lõgitudine. xxxv. m. pas. latitudine. xxv. ab Eratosthene lotophagites appellata. Oppida habet duo menigen ab africæ latere: & altero thoiar. Ipsa a dextro syrtis minoris promontorio passibus. cc. sita ab

eã.c.p.cõtra leum cercina cum urbe eiusdem nõis libera lõga xxv.mil.pas.Lata dimidium eius ubi plurimum.ac in extremo nõ plus v.mil.passus.Hinc pparua carthaginem uersus cercinitis põte iungitur.Ab iis.l.mil.fere passuum lipadusa lõga vi.mil.pass.Mox gauleegalata: cuius terra scorpionem diræ animal africæ necat.Dicuntur & ĩ clupea emori: cuius ex aduerso cossyra cum oppido.At cõtra carthaginis sinum duæ e gremio areæ aræ.Re uera ãt scopuli uerius q̃ insulæ: inter siciliam maxime & sardiniam.Auctores sunt & has quondã habitatas subsedisse. Interiori autem ãbitu africæ ad meridiem uersus: superq̃ getulos interuenientibus desertis primum omium libyi ægyptii: deinde leucæ æthiopes habitãt.

¶ Aethiopes. Ca.viii.

Super eos æthiopum gentes nigritæ a quo dictum est flumine.Gymnetes pharusi etiam oceanum attingentes: quos ĩ mauritaniae fine diximus perorri.Ab iis omibus uastæ solitudines orientem uersus: usq̃ garamãtes: augylasq̃ & troglodytas: uerissima opinione eo℞ q desertis africæ duas æthiopias supponunt: & ãte omẽs Homeri qui bipartitos tradit aethiopas ad orientem occasumq̃ uersos.Nigri fluuio eadem natura quae nilo: calamum & papy℞ & easdem gignit animãtes iisdemq̃ temporibus augescit.Oritur iter tareleos aethiopas: œcalicas. Ho℞ oppidum mauin quidã solitudinibus interposuerunt.Atlãtas iuxta eos: ægipanas semiferos: & blemmias: & gamphasãtas: & satyros: & himãtopodas.Atlãtes degeneres sunt humani ritus si credimus.Nã neq̃ noium ullo℞ iter eos appellatio est: & solẽ orientẽ occidentemq̃ dira imprecatione cõtuentur: ut exitialẽ ipsis agrisq̃.Neq̃ ĩsõnia uisũt qualia reliqui mortales. Troglodytæ specus excauãt.Hæ illis domus: uictus serpẽtium carnes: stridorq̃ nõ uox.adeo sermonis cõmercio carent.Garamãtes matrimonio℞ exortes passim cũ fœminis degunt.Augylæ tantũ inferos colunt.Gãphasantes nudi: prœlio℞q̃ expertes nulli externo congregantur. Blemmiis tradũtur capita abesse: ore & oculis pectore affixis.Satyris præter figurã nihil moris humani.Aegipanis qualis uulgo pingitur forma.Himãtopodes loripedes quidã: quibus serpẽdo ĩgredi natura ẽ.Pharusi quõdã p̃iæ comites fuisse dicũt Herculis ad hesperidas tẽdẽtis.Nec de africa plura quæ memoreẽt occurrũt.

¶ De asia. Ca.ix.

Adhæret asia quã patere a canopico ostio ad ponti ostiũ Timosthenes xxvi.xxxviii.mil. passuũ tradidit.Ab ore aũt ponti ad os mæotis Eratosthenes xv.xlv.mil.p.Vniuersam uero cum ægypto ad tanain Artemidorus & Isidorus.lxxxviii.d.ccl.mil.passus.Maria eius cõplura ab accolis traxere noĩa quare simul indicabũtur.Proxima africæ ĩcolitur ægyptus introrsus ad meridiem recedens: donec a tergo prætẽdãtur æthiopes.Inferiorẽ eius partẽ nilus dextra leuaq̃ diuisus ãplexu suo determinat canopico ostio ab africa: ab asia pelusiaco c.lxx. mil.passuum iteruallo.Quã ob cãm inter insulas quidã ægyptum retulere: ita se findente nilo ut triquetrã terræ figurã efficiat.Ideo multi græcæ litteræ uocabulo deltã appellauere ægyptum.Mensura ab unitate aluei unde se primum findit in latera ad canopicũ ostiũ clxvi.m.ad pelusiacum cclvi.mil.est.Sũma pars cõtermina æthiopiæ thebais uocatur.Diuiditur ĩ præfecturas oppido℞: quas nomos uocant: ombiten: phanturiten: apollopoliten: hermotiten: tiniten: phanturiten: coptiten: tentiriten: diopoliten: antiopoliten: aphrodipoliten: lycopoliten.Quæ iuxta pelusium est regio nomos habet barbetiten: bubastiten: thyetroiten: taniten.Reliqua ãt arabicũ hãmoniacũ tendentẽ ad Hãmonis Iouis oraculũ osirintiten: leontopoliten: atribiten: synopoliten: hermopoliten: xoiten: mendesiũ: sebenniten: sabastiten: setapoliten: heliopoliten prosobiten: cynopoliten.thermopoliten: brusophiten: omphiten: saiten: ptenethũ: ptemphũ: naucratiten: ueratiten: meletiten: gymnopoliten: menelaiten: Alexãdriæ regione.Iteꝫ libyæ mareotis: heracleopolites ẽ in ĩsula nili lõga passus.l.mil.ĩ qua & oppidũ Herculis appellatũ. Arsinoitæ duo sunt: hi & mẽphites usq̃ ad sũmum delta perueniũt.Cui sunt cõtermini ex africa duo oeasitæ.Quidã ex iis aliqua noĩa permutant & substituunt alios nomos: ut heroopoliten: crocodilopoliten.Inter arsinoiten aũt ac mẽphiten lacus fuit circuitu ccl.mil.p.aut ut Mutianus tradit cccclmil.& altitudinis.l.p.manufactus a rege qui fecerat Mœridis appellatus. Inde lxxii.mil.p.prope abest mẽphis quõdã arx ægypti regum.Inde ad Hãmonis oraculum xii.die℞ iter est.Ad scissurã aũt nili quod appellauimus delta xv.mil.pas.Nilus incertis ortus fontibus: ut per deserta & ardentia & ĩmenso lõgitudinis spatio ambulans famaq̃ tantũ inermi quæsitu cognitus sine bellis: quæ cæteras omẽs terras inuenere: originem (ut Iuba rex potuit exquirere) ĩ mõte inferioris mauritaniæ nõ procul oceano habet: lacu ꝑtinus stagnante: quem uocant nilidem.Ibi pisces reperiũtur alabetæ: coracini: siluri: crocodilus quoq̃.Inde ob argumentum hoc cæsareæ ortus creditur: in iis quae nili alueo spectãtur: hocq̃ lacu educãtur: ĩ heseo dicatus ab eo spectatur hodie.Praeterea obseruatũ est prout ĩ mauritania niues hymbresue satiauerint: ita nilum increscere ex hoc lacu.Rursus indignatur fluere p harenosa & squalentia. Conditq̃ se aliquot die℞ itinere.Mox alio lacu maiore ĩ caesariensis mauritaniae gente masesylum erũpit: & hoĩum cœtus ueluti circũspicit iisdem animaliũ argumẽtis.Ite℞ harenis receptus

conditur rursus xx. dierũ desertis ad proximos æthiopas. atq; ubi iterũ senserit hoĩem ꝓsilit fõ/
te (ut uerisimile est) illo quem nigrin uocauere. Inde africa ab æthiopia dispesces ẽt si nõ ꝓtinus
populis: feris tamen & beluis freques: siluarũq; opifex medios æthiopas secat cognoĩatus asta
pus: quod illarũ gentiũ lingua significat aquã e tenebris ꝓfluentẽ. Insulas ita ĩnumeras spargit
quasdãq; tam uastæ magnitudinis quãq; rapida celeritate ut tamẽ dierũ qnq; cursu nõ breuiore
trãsuolet. circa clarissimã earũ meroen astabores leuo alueo dictus: hoc est ramus aquæ uenien
tis e tenebris. Dextera uero astusapes: quod latentis significationem adiicit. Nec ante nilus q̃
se totum aquis cõcordibus rursus iunxit. Sic quoq; etiãnum gyrisãtes noĩatus per aliquot milia
& in totum Homero ægyptus: aliisq; triton. Subinde insulis ĩpactus totidẽ incitatus irritamẽ
tis. Postremo inclusus mõtibus nec alibi torrentior uectus aquis properãtibus ad locũ æthio/
pum: qui catadupi uocãtur: nouissimo cataracte interoccursãtes scopulos nõ fluere imẽso fra
gore creditur: sed ruere. Postea lenis & cõfractis aquis domitaq; uiolentia: alioqn & spatio fes/
sus multis q̃uis faucibus in ægyptium mare se euomit. Certis tamen diebus auctu magno p to
tam spatiatus ægyptũ fœcundus inatat terræ. Causas huius incremẽti uarias ꝓdidere: sed ma/
xime probabiles etesiarũ eo tẽpore ex aduerso flãtium repcussu ultro ĩ ora acto mari. Aut hym
bres æthiopiæ æstiuos iisdem etesiis nubila illo ferentibus e reliquo orbe. Timæus mathema/
ticus occultam protulit rõnem. Phialiam appellari fontem eius mergiq; in cuniculos ipsũ amnẽ
uapore anhelantem fumibus cautibus ubi conditur. Verũ sole per eos dies cõminus facto extra
hi ardoris ui: & suspensũ abundare: ac ne deuoretur abscõdi. Idq; euenire a canis ortu per introi
tum solis in leone cõtra perpendiculum fontis sydere stãte: cum in eo tractu absumãt umbræ.
Plerisq; e diuerso opinatis largiorem fluere ad septẽtrionem sole discedente: quod in cancro &
leone euenit. Iõq; tunc minus siccari. Rursus in capricornũ & austrinũ polum uerso sorberi: &
ob id parcius fluere. Sed Timæo si quis extrahi posse credat umbrarũ defectus iis diebus & lo/
cis sine fine abest. Incipit crescere luna noua quæcũq; post solstitium est sensim modiceq; cãcrũ
sole trãseunte: abũdantissime ãt leonem. Et residet in uirgine iisdem quibus accreuit modis. In
totum ãt reuocatur intra ripas in libra: ut tradit Herodotus centesimo die. Cũ crescit reges aut
præfectos nauigare eo nefas iudicatum est. Auctus eos per puteos mẽsuræ notis deprehẽdũt.
Iustũ ĩcremẽtũ ẽ cubitorũ xvi. Minores aquæ nõ oĩa rigãt. Ampliores detinẽt tardius recedẽ
do. Hæ serẽdi tẽpora absumunt solo madente. Illæ nõ dãt sitiẽte. Vtrunq; reputat prouintia.
In xii. cubitis famẽ sentit. In xiii. etiãnum esurit. Xiiii. cubita hilaritatem afferunt. Xv. securita
tem. Xvi. delitias. Maximũ incrementũ ad hoc æui fuit cubitorũ xviii. Claudio principe. Mini/
mumq; pharsalico bello: ueluti necẽ Magni prodigio quodã flumĩe auersãte. Cũ stetere aquæ
apertis molibus admittuntur: Vt quæq; liberata est terra: seritur. Idẽ amnis unus omium nul/
las expirat auras. Ditionis ægypti esse ĩcipit a fine æthiopiæ syene: ita uocat̃ ĩsula c. m. p. ãbi
tu. In qua cerastiæ sunt latere arabiæ & ex aduerso ĩsulæ. iiii. pile d. c. m. p. & a nili fixura: ũde
appellari diximus deltã. Hoc spatium edidit Artemidorus: & in eo ccl. oppida fuisse. Iuba cccc.
mil. passus. Aristocreõ ab elephantide ad mare. d. ccl. mil. pas. Elephãtis ĩsula infra nouissimũ
cataractem cccc. mil. pas. & supra syenem xvi. mil. habitat̃. Nauigationis ægyptiæ finis ab ale
xandria. d. lxxxv. mil. p. ĩ tantum errauere suprascripti. Ibi aethiopicæ cõueniũt naues. Nãq;
eas plicatiles humeris transferunt quotiens ad cataractas uentũ est. Aegiptus super cæterã an/
tiquitatis gloriã xx. mil. urbiũ ibi Amase regnãte habitata praefert. Nũc quoq; multis etiã si
ignobilibus frequens celebratur tamẽ Apollinis: mox leucothoe: & diospolis magna. Eadem
thebe: portarũ. c. nobilis: fama copiosa indicarũ arabicarũq; merciũ nilo ꝓximum emporiũ. Mox
Veneris oppidum: & iterũ Iouis ac tentiris: infra quod abydus Mẽnonis regia: & Osiris tẽplo
inclytum. vii. dierũ itinere in libyam remotum a flumine. Deinde ptolemais & panopolis ac Ve
neris iterũ: Et in libyco lycon ubi montes finiũt thebaidem. Ab iis oppida Mercurii: alabastrũ
canum: & supradictum Herculis. Deinde arsinoes & iam dicta mẽphis: ĩter quam & arsinoiten
nemeon: In libyco turres quae pyramides uocantur. labyrinthus in miridis lacu nullo addito
ligno exædificatus: & oppidũ crialõ. Vnũ præterea itus & arabiae cõterminũ claritatis magnæ
solis oppidũ.

¶ Alexandria. Ca. x.

SEd iure laudetur in littore aegyptii maris alexandria a magno Alexandro condita in afri/
cae parte ab ostio canopico xii. mil. pas. iuxta mareotim lacũ: qui lacus antea arapotes no/
minabatur. Metatus est eã Dinocrates architectus pluribus modis memorabili ingenio:
quindecĩ miliũ passuũ laxitate inserta ad effigiem macedonicæ chlamydis orbe gyrato laciniosã
dextra leuaq; anguloso procursu: iam tũ tamen quĩta situs parte regi dicata. Mareotis lacus ad
meridianam urbis partem euripo & canopico ostio mittitur. ex mediterraneo cõmercio. Insulas
quoq; plures amplexus xxx. mil. pas. traiectu. dc. ambitu ut tradit Claudius Cæsar. Alii schœ
nos in latitudinem patere xl. faciunt: schœnumq; stadia xxx. Ita fieri longitudinis. cl. mil. pas.
tantundẽ & latitudinis. Sunt in honore & intra decursus nili multa oppida praecipue quae noĩa

dedere ostiis non omibus.xi. enim reperiuntur:superq; quattuor quæ ipsi falsa ora appellant. Sed celeberrimis septē:proximo alexandriæ canopico:deinde bolbitino:sebenitico:phānitico mendesico:tanico:ultimoq; pelusiaco. Præterea buthos:pharbœtos:leontopolis:atribis:Isidis oppidum:busiris cynopolis:aphroditos:sais:naucratis:unde ostium quidam naucraticū nominant:quod alii heracleoticum.canopico:cui vi.mil.pas.proximum est præferentes.

¶ Arabia. Ca.xi.

VLtra pelusiacum arabia est ad rubrū mare ptingēs & odoriferā illā ac diuitē & beatæ cognoie iclytā. Hecatabanū & esbonitaꝝ & scenitaꝝ arabū uocat̃ sterilis:præterq; ubi syriæ cōfinia attingit. nec nisi cassio mōte nobilis. His arabes iungunt̃:ab oriēte cāchleis:a meridie cedreis q̄dē:dein ābo nabatheis. Heroepoliticus uocatur:alterq; lelaniticus sinus rubri maris ī ægyptū uergētis cl.m.p.iteruallo. Inter duo oppida læana.& ī nostro mari gaza. Agrippa a pelusio arsinoē rubri maris oppidū p deserta cxxv.mil.p.tradit tā puo distat ibi tanta reꝝ naturæ diuersitas..

¶ Syria palestina phœnicis. Ca.xii.

IVxta syria littus occupat quōdam terraꝝ maxima & pluribus distincta noibus. Nāq; palestina uocabat̃ qua contigit arabas:& iudæa:& cœle:dein phœnice:& qua recedit ītus damascena:ac magis etiā nunc meridiana babylonia. Et eadē mesopotamia inter euphraten & tigrin:quaq; trāsit tauꝝ:rophœne. Citra uero etiam comagene..Et ultra armeniā adiabene:assyria āte dicta. Et ubi ciliciā attigit antiochia. Lōgitudo eius īter ciliciā & arabiā.cccc.lxx.mil.p.est. Latitudo a seleucia pieria ad oppidū ī euphrate zeugmā.d.xxv.mil.p. Qui subtilius diuidūt circū euphraten syriā phœnicem uolunt:& esse oram maritimā syriæ:cuius pars sit idumæa & iudæa:deinde phœnicē:deinde syriā. Id quod præiacet mare totū phœnicū appellatur. Ipsa gens phœnicū in gloria magna litteraꝝ iuētionis:& sydeꝝ:naualiūq;:ac bellicaꝝ artium. A pelusio capriæ castra:cassius mons:delubrum Iouis Cassii:tumulus magni Pompeii tracine. Arabia finitur a pelusio.lxv.mil.pas.

¶ Idumæa syria:palestina:samaria:ascalum:azotus:cæsarea. Ca.xiii.

MOx idumæa incipit & palestina ab emersu sirbonis lacus:quē quidam cl.mil.pas circuitu tradidere. Herodotus cassio mōti applicuit. Nunc est palus modica. Oppida rhino:colura:& ītus raphace:gaza.& intus athedon:mōs angaris. Regio per orā samaria: oppidū ascalo liberꝝ:azotus:iamnes duæ. Altera ītus ioppe phœnicū antiquior terraꝝ inūdatione(ut ferūt) Insidet colli præiacente saxo:in quo uinculoꝝ Andromadæ uestigia ostēdūt. Colitur illic fabulosa ceto. Inde apollonia stratonis turris:eadem cæsarea ab Herode rege cōdita. Nunc colonia prima flauia a Vespasiano imperatore deducta:Finis pelestines clxxxix.mil.pas.a cōfinio arabiæ. Deide phœnices. Intus āt samaria. Oppida neapolis quod antea mamortha dicebatur. Sebaste in monte altiore gamala. Supra idumæam & samariam.

¶ Iudæa:galilæa:hierico:emmaus:lydda:ioppe: Ca.xiiii.

IVdæa lōge lateq; fūditur. Pars enī syriæ iūctā galilæa uocatur. Arabiæ uero & ægypto proxima parea asperis dispersa mōtibus:& a cæteris iudæis iordane amne discreta Reliqua iudæa diuiditur in toparchias decē quo dicemus ordine. Hiericontē palmetis cōsitam:fontibus irriguā.emmaum:lyddā:ioppicā:acrabathenā:& zophaniticā:thamiticā:betholē:& tephene::norine ī qua fuere hierosolyma lōge clarissima urbiū oriētis:nomē iudææ:mō herodiū cū oppido illustri eiusdē noīs.

¶ Iordanis. Ca.xv.

IOrdanis amnis oritur e fonte peneade:qui cognomē dedit cæsareæ de qua dicemus:amnis amœnus:& quatinus locoꝝ situs patitur ambitiosus:accolisq; se præbēs uelut inuitus: asphaltiten lacum diꝝ natura petit:a quo postremo ebibitur:aquasq; laudatas perdit pestilentibus mixtas. Ergo ubi prima cōuallium fuit occasio:ī lacum se fundit:quem plures genesarā uocant xvi.mil.pas.lōgitudinis:vi.mil.latitudinis:amœnis circūsceptus oppidis:ab oriēte iuliade & hippo:a meridie tharitie:quo & noīe aliq ēt lacum appellāt.ab occidēte tiberiade aqs calidis saluori.

¶ Asphaltites. Ca.xvi.

ASphaltites nihil præter bitumen gignit:unde & nomē. Nullum corpus animaliū recipit. tauri cameliq; fluitāt. Inde fama nihil ī eo mergi. Lōgitudine excedit.c.m.p. Latitudine maxima xxv.implet. Minima sex. Prospicit eū ab oriente arabia nomadū:a meridie acharon:secūda quōdā arx iudææ ab hierosolymis. Eodē later ē calidus fōs medicæ salubritatis callirhoe aquaꝝ gloriā ipso noie præferēs.

¶ Gēs hessenoꝝ. Ca.xvii.

AB occidētali littore hesseni:quos fugitāt usq; quaq; nocētes. Gēs sola & ī toto orbe præter cæteras mira:sine ulla fœmina:oī uenere abdicata:sine pecunia sotia palmaꝝ. In diē ex æquo cōuenaꝝ turba renascitur:lōge frequentantibus quos uita fessos ad mores eorū fortunæ fluctibus agitat. Ita p seculoꝝ milia(īcredibile dictu)gens æterna est.in qua nemo nascitur. Tā fœcūda illis alioꝝ uitæ pœnitentia est. Infra hos egadda oppidū fuit secūdū ab hierosolymis fertilitate palmetoꝝq; nemoribus. Nūc alteꝝ bustū. Inde masada castellū in rupe &

ipsum haudprocul ab asphaltite. Et hactenus iudæa est.

¶ Decapolis. Ca.xviii.

IVngitur e latere syriæ decapolitana regio a numero oppidoꝝ: in qua non oēs eadem ob seruāt. Plurimi tamen damascū & opotō riguas amne chrysorhoa: fertilem philadelphiā raphanā: oīa in arabiā recedentia. Scythopolin antea nisa a Libero patre sepulta nutrice ibi scythis deductis. Gaddara hieramiace præfluēte & iā dictū hippodiō. Pellā aqs diuitem. galasam canatam. Intercurrunt cinguntq; has urbes tetrarchiæ: regnoꝝ instar singulæ: & in regna contribuuntur: tracoitis paneas. In qua cæsarea cū supradicto fōte abila: arca: āpelœssa: gabe.

¶ Tyrus & sidon. Ca.xix.

HInc redeundū est ad orā atq; phœnicem. Fuit oppidū crocodilo. Est flumen nemptoria urbi undosū. Sigaminū ꝓmōtoriū: carmelūq;. Et ī mōte oppidū eodem noīe quondam egbatana dictū. Iuxta getta gebba. Riuus pagida siue belus: uitri fertiles: harenas paruo littori miscens. Ipse e palude cendeuia a radicibus carmeli ꝓfluit. Iuxta colōia Claudii Cæsaris ptolemais quæ quōdā acce. Oppidū ecdippa. Promōtorium album. Tyrus quondā insula præalto mari septingentis passibus diuisa. Nunc uero Alexādri oppugnātis operibus continens. Olim partu clara urbibus genitis: lepti: utica: & illa romani imperii emula terraꝝ orbis auida carthagine: etiā gadibus extra orbem cōditis. Nunc oīs eius nobilitas cōchylio atq; purpura cōstat. Circuitus.xix.mil.pas.est. Intra paletyro inclusa. Oppidum ipsum.xxii. stadia optinet: Inde idelac sarepta & ornithō oppida. Et sidon artifex uitri: thebaꝝq; boetiaꝝ parens.

¶ Mons libanus. Ca.xx.

ATergo eius mons libanus orsus centum qnquagīta stadiis zymirā usq; porrigit̃: quæ cœlesyria cognominatur. Huic par interiacente ualle mons aduersus antelibanus obtendit̃ quōdā muro cōiunctus. Post eum introrsus decapolitana regio est: prædictæq; cum ea tetrarchiæ & palestines tota laxitas. At in ora nunc subiecta libano fluuius nagoras: beritus colōia quæ fœlix iulia appellatur. Leontos oppidum: flumen lycos: palæbiblos: flumen adonis. Oppida biblos: botris: sycarda: trieris: calamos: tripolis quōdam. Tyri & sidonii & araradii optinent orthœleutheros flumen. Oppida zymira: marathos: cōtraq; ararados septem stadiorum oppidum: & insula ducentis passibus a cōtinente distās. Regio in qua supradicti desinunt montes. Et īteriacentibus cāpis bargilus mons īcipit. Hic rursus syria desinente phœnice. Oppida carnebala: neapaltos. Gabala ꝓmōtorium ī quo laodicea libera: diopolis: heraclea: caradrus: posidium.

¶ Syria antiochia. Ca.xxi.

DEinde promōtorium syriæ antiochenæ. Intus ipsa ātiochia libera: epidaphneis cognoīata oronte amne diuiditur. In promōtorio āt seleucia libera pieria appellata.

¶ Cassius mons. Ca.xxii

SVper eam mōs eodem quo alius nomine cassius. Cuius excelsa altitudo quarta uigilia orientem per tenebras solem aspicit breui circumactu corporis diem noctemq; pariter ostendens. Ambitus ad cacumen.xix.mil.pas.est: altitudo p directum.iiii. At in ora amnis orontes natus inter libanum et ātelibanum iuxta heliopolin. Oppidum rhosos: et a tergo portæ quae syriæ appellantur interuallo rhosiorum montium et tauri. In ora oppidum myriandros. Mons amanus. In quo oppidum bomite. Ipse ab syris ciliciam separat.

¶ Cœle syria. Ca.xxiii.

NVnc interiora dicāt̃. Cœle habet apameā marsia amne diuisā. Anazerinoꝝ tetrarchia bābicen: quae alio nomine hierapolis uocat̃. Syris uero magogibi ꝓdigiosa. Atargatis græcis hoc decreto dicta colitur chalciden cognominata a dira bellum: unde regio chalcidene fertilissima syriæ. Et inde cyrrestica: irneazates: gindarenos: gabenos: tetrarchias duas quae granii comatitæ uocāt̃. Hermisenos: hylatas: itureoꝝ gentem: et q ex iis betemi uocāt̃. Mariaminitanos. Tetrarchiā quæ māmisea appellat̃. Paradisum: pagnas: penelenitas: seleuciā: præter iā dictas duas: quae ad euphraten: et quae ad amellum uocāt̃. Tardicēses. Reliqua āt syria habet exceptis quae cum euphrate dicent̃ arbethusios: berœnesos: epiphanenses. Ad orientem laodicenos: q ad libanum cognominant̃: leucadios: larissæos: praeter tetrarchias in regna descriptas barbaris noībus decem et septeꝫ.

¶ Euphrates. Ca.xxiiii.

ET de euphrate hoc in loco dixisse aptissimum fuerit. Oritur in praefectura armeniae maioris caranitide. Vt ꝓdidere ex iis qui ꝓxime uiderunt Domitius Corbulo in mōte aga. Licinius Mutianus sub radicibus mōtis quem capoten appellant: supra cymirā xii.mil.pas. initio pyxirates nominatus. Fluit derzenen primum: mox anetiam: armeniae regiones a cappadocia excludens. Dascusa abest a zimara.lxxxv.mil.pas. Inde nauigatur pastonam quinquaginta mil.pas. Melitenen cappadociae xxvii.mil.pas. Elegeam armeniae.x.mil.pas. acceptis fluminibus lyco: arsania: arsano. Apud eligeam occurrit ei taurus mōs. Nec resistit q̃q; .xii.mil.p. latitudine perforata praeualens omnia uocant irrumpentem. Mox ubi cornu ꝑfregit: euphra/

ten. Vltra quoqꝫ ſaxoſum ac uiolentũ arabiã. Inde leua meroꝝ dictã regionem tricena mẽſura dextraqꝫ comagenen diſterminat. Põtis tamen etiã ubi tauꝝ expugnat patiens. Apud claudio/polim cappadociæ curſũ ad occaſum ſolis agit. Primo hũc illi impugnatus curſũ taurus aufert: uictuſqꝫ & abſciſſus ſibimet alio modo uicit: ac fractum expellit in meridiẽ. Ita naturæ dimica/tio illa æquatur hoc eunte quo uult: illo prohibente ire qua uelit.: A cataractis iteꝝ nauigatur quadragĩta mil. paſ. inde comagenes apud ſamoſata. Arabia præter ſupradicta hẽt oppida ede ſam: quæ quõdam antiochia dicebatur: callirhoen a fonte noĩatã: carras clade Craſſi nobiles. Iungitur præfectura meſopotamiæ originẽ a ſyris trahens: in qua ante muſia & nicephoriũ op/pida. Mox arabes q rhetaui uocãtur. Hoꝝ caput ſyngara. A ſamoſatis ãt latere ſyriæ marſias amnis influit. Gingla comagenem finit. Meroꝝ ciuitas incipit. Oppida alluuntur epiphania & antiochia: quæ ad euphratẽ uocãtur. Itẽ zeugma. lxxii. mil. paſ. a ſamoſatis tranſitu euphratis nobilis. Ex aduerſo apameã Seleucus. Idẽ utriuſqꝫ cõditur ponte iunxerat. Qui cohærent me/ſopotamiæ rhoali uocãtur. At in ſyria oppida europũ tapſacũ quondã nunc ãphipolis. Arabes ſchœnitæ ita ferunt uſqꝫ urã locum: ĩ quo cõuerſus ad orientẽ reliquit ſyriæ palmirenas ſolitu dines: quæ uſqꝫ ad petrã urbẽ & regionem arabiæ fœlicis appellatæ pertinent.

Palmiras. Ca. xxv

PAlmira urbs nobilis ſitu diuitiis ſoli et aquis amœnis: uaſto undiqꝫ ambitu harenis inclu dit agros: ac uelut terris exempta a reꝝ natura priuata ſorte inter duo imperia ſũma ro/manoꝝ parthoꝝqꝫ. Et prima in diſcordia: cuius ſemper utrinqꝫ cura. Abeſt a ſeleucia parthoꝝ quæ uocatur ad tigrin quingentis trigintaſeptem mil. paſ. A proximo uero ſyriæ littore ducẽ/tis quinquagintaduobus mil. Et a damaſco uigintiſeptem mil. paſ.

Hierapolis. Ca. xxvi.

PRopius infra palmiræ ſolitudĩes ſtellendena regio eſt: dictaqꝫ iam hierapolis ac berœa & chalcis. Vltra palmiram quoqꝫ ex ſolitudinibus iis aliquid optinet hemeſatẽ elatium: dimidio propior petræ q̃ꝫ damaſcus. Arura huic proxima eſt: Philiſcũ oppidum parthoꝝ ad eu phraten: ab eo ſeleuciam dieꝝ decem nauigatio: totidẽqꝫ fere babylonẽ. Scinditur euphrates a zeugmate. lxxxiiii. mil. paſ. circa uicum maſſicen. Et parte leua in meſopotamiã uadit per ipſã ſeleuciam: circaqꝫ eã præfluenti infuſus tigri. Dexteriore aũt alueo babylonem quõdã caldææ caput petit: mediãqꝫ permeans. Item quas otrin uocant: diſtrahitur ĩ paludes. Increſcit autẽ & ipſe nili modo ſtatis diebus paulum differens: ac meſopotamiã ĩundat ſole optinẽte uiceſimam partẽ cãcri. Minui ĩcipit ĩ uirgine & leone trãſgreſſo. In totũ uero remeat ĩ. xxix. pte uirginis.

Vedi la carta a questa.

Cilicia & adiunctæ gentes: pãphilia: iſauria: homanadũ: piſidia lycaonia: taurus mons: lycia. Ca. xxvii.

SEd redeamus ad oram ſyriæ cui proxima eſt cilicia. Flumẽ diaphanes: mons crocodilus parte amani montis. Flumina andracus: pynarus: lycus: ſinus iſſicus. Oppidũ iſſos: idem alexandria. Flumẽ chlorus: oppidũ aege libeꝝ: amnis pyramus: portæ ciliciæ: oppida mallos: magirſos: & intus tharſos. Campi alei: oppida caſſiponis: mopſos libeꝝ pyramo impoſitũ: thy/nos: zephyrium: ſancile. Amnes ſaros: cygnus: tharſũ liberam urbẽ procul a mari ſecãs. Re/gio celendiritis cum oppido. Locus nympheum: ſoloe ciliciæ: nunc pompeiopolis. Adara cybi/ra: pynare: pedalie: hales: arſinoe: tabe: dorion. Iuxtaqꝫ mare coricos: eodẽ nomĩe oppidum & portus & ſpecus. Mox flumen calicadnus. Promõtorium ſarpedon: horrida horme. Mili ꝓmõ torium & oppidum Veneris: a quo proxime cyprus ĩſula. Sed & in continẽte oppida myanda: anemurium: coraceſium: finiſqꝫ antiquus ciliciæ: melas amnis: Intus aũt dicẽdi anazarbeni: qui nunc cæſaraguſtani: caſtabala: epiphania quæ antea eniandos: eleuſa: iconiũ. Seleucia ſupra am nem calicadnum tracheotis cognoĩe a mari relata: ubi uocabatur hormia. Præterea intus flumi na lipparis: bombos. paradiſus. Mons imbarus. Ciliciæ pãphiliã omẽs iunxere neglecta gẽte iſaurica. Oppida eius intus iſaurca: clybanus: lalaſis fluuius decurrit. Hic aũt ad mare a nemu/riæ regione ſupradicta. Simili modo omĩbus qui eadẽ compoſuere ignorata eſt contermina illi gens homanadum: quoꝝ intus oppidũ homana. Cætera caſtella xliiii. inter aſperas cõualles la tent. Inſident uerticem piſidiæ quõdã ſolymi appellati: quoꝝ colonia cæſarea: eadẽ antiochia. Oppida oronda: agaleſos. Hos includit lycaonia in aſiaticã iuriſdictionẽ uerſa: cũ qua cõueiũnt philomeliſenſes: tymbriani: leucolithi: peltheni: tyrienſes. Datur & tetrarchia ex lycaonia qua parte galatiæ contermina eſt ciuitatum xiiii. urbe celeberrima iconio. Ipſius lycaoniæ celebrãt thebaſa in tauro: idæa in confinio galaciæ atqꝫ cappadociæ. A latere aũt eius ſuper pãphiliam ueniunt thracum ſoboles nyliæ. Quoꝝ aricanda oppidum: pamphilia ante moſopia appellata. Mare pamphilium cilicio iungitur. Oppida eius ſydæ: & in monte aſpendũ: plãtaniſtũ: perga. Promontoriũ leucolla. Mons ſardemiſus: Amnis eurimedon iuxta aſpendũ fluens caractes: iux ta quem lyrneſus & olbia. Vltimaqꝫ eius oræ phaſelis: iunctũ ei mare lycium eſt genſqꝫ lycia: unde uaſtus ſinus. Taurus mõs ab eois ueniẽs littoribus chelidonio promõtorio diſterminat.

Immensus ipse: & innumeraꝝ gentiũ arbiter: dextro latere septẽtrionalis: ubi primũ ab indico
mari exurgit: leuo meridianus: & ad occasũ tendẽs: mediaqꝫ distrahens asiam nisi opprimẽti ter
ras occurrerent maria. Resilit ergo ad septẽtriones: flexusqꝫ ĩmensum iter quærit: uelut de in/
dustria reꝝ natura subinde æquora opponẽte: hinc phœnicũ: hinc põticum: illic caspiũ & hyr/
canum: contraqꝫ mœotium lacũ torquetur. Itaqꝫ collisus inter hæc claustra: & tamẽ uictor fle/
xuosus euadit usqꝫ ad cognita riphæoꝝ mõtium iuga numerosis noĩbus: & nouis quocũqꝫ ince/
dit insignis. Imaus prima parte dictus: mox edigis: paropanisus: circius. cambades: pharpharia
des. choatras: oreges: oroãdes: nyphates: taurus. Atque ubi se quoque exuperat caucasus: ubi
brachia emittit subinde tentãti maria similis sarpedon: coracesius: gargus: iteꝝqꝫ taurus etiam
ubi dehiscit: seqꝫ populis aperit: portaꝝ tamẽ noĩe unitatem sibi uendicãs: quæ alibi armenicæ
alibi caspiæ: alibi ciliciæ uocantur. Quinetiã cõfractus effugiens quoqꝫ maria plurimis se genti
um noĩbus hinc & illinc implet: & a dextra hyrcanus caspius: a leua pariedrus moschius: amazo
nicus: coraxicus. scythicus appellatus. In uniuersũ uero græce cerauniuſ. In libya igitur a pro
mõtorio eius oppidũ semena: mons chimera noctibus flagrans: ephestiũ ciuitas: & ipsa sæpe fla
grãtibus iugis. Oppidũ olympus ibi fuit: nunc sũt mõtana gage corydalla rhodiopolis: Iuxta
mare limira cum amne: in quem aricãdus influit: et mons masicitus: andria ciuitas mira: oppida
aperie et antipellos: quæ quondã habessus atqꝫ in recessu pellus. Deinde phyrra. Itemqꝫ xan/
tus a mari xv. mil. pas. flumen eodem noĩe. Deinde patara: quæ prius pataros: & in monte sy
dinia. Promontoriũ gragus. Vltra par sinus prioribus. Ibi pyrama: et in quæ lyciã finit terme/
sus. Lycia quondã septuaginta oppida habuit: nunc trigintasex habet. Ex his celeberrima præ
ter supradicta canas: candima: ubi laudatur oenium nemus. Pedalia coma præfluente. Edesa cy
ane: ascandialis: amelas: noscopiũ: troa: telendus. Cõprehendit et in mediterraneis cabaliã: cu
ius tres urbes: oemanda. balbura. bubona Telmeso. Asiaticũ mare siue carpatium: et quæ pro/
prie uocatur asia in duas eam partes Agrippa diuisit. Vnã inclusit ab oriente phrygia et lycao/
nia: ab occidente ægæo mari: a meridie ægiptio: a septẽtrione paphlagonia. Huius lõgitudinẽ
cccclxx. mil. pas. Latitudinẽ. ccc. mil. fecit. Alterã determinauit ab oriẽte armenia minor̃. Ab
occidente phrygia lycaonia pãphylia. A septẽtrione prouintia põtica. A meridie mari pãphy/
lio. Longa. d. lxxv. mil. pas. Lata. cccxxv. mil. In proxima ora caria est: mox ionia. Vltra eam
æolis: media doride. Circũfunditur mari utroqꝫ latere ambiente. In ea promõtoriũ pedalium.
Amnis glaucus deferẽs temedũ. Oppidũ dedala cyria fugitiuoꝝ. Flumẽ axon: oppidũ calinda.

¶ Indus fluuius. Ca. xxviii.

AMnis indus cybirataꝝ iugis ortus recipit. lx. perennes fluuios: torrentes uero amplius
centum: Oppidum caunos liberꝝ: dein pyrnos. Portus cressa a quo rhodus insula pas.
xx. mil. Lacus lorima. Oppida thysanusa: paridiõ: larimna. Sinus tymnias. Promõtoriũ aphro
disias. Oppidũ lydas. Sinus schœnus. Regio bubassus. Oppidũ fuit acanatus: alio noĩe dulo/
polis. Est in promõtorio gnidos libera: triopia. Deinde pegusa est stadia appellata. Ab ea do:
ris incipit: sed prius tesga. Et mediterraneas iurisdictiones indicasse conueniat. Vna appellatur
cybiratica. Ipsum oppidum phrygiæ est. Conueniunt eo. xxv. ciuitates.

¶ Laodicea: apamea: ionia. Ca. xxix

CEleberrima urbs laodicea imposita est lyco flumini latera alluẽtibus asopo & capro: ap/
pellata primo diospolis: dein rhoas. Reliqui in eo conuẽtu quos noĩare nõ pigeat. hy/
drelitæ: timisiones: hieropolitæ. Alter conuentus a sinnade accipit nomen. Conueniũt lycao/
nes: appiani: corpeni: dorilei: mudei: iulienses: & reliqui ignobiles populi. xv. Tertius apameã
uadit ante appellatam celenas: dein ciboton. Sita est in radice montis signiæ circũfusa marsia:
obrima orba fluminibus in mæandrũ cadentibus/ Marsyas ibi creditur ortus: ac paulo mox con
ditus: ubi certauit tibiaꝝ cantu cũ Apolline: Aulocrenes ita uocatur conuallis. x. mil. pas. phry
giam ab a pamea petentibus. Ex hoc cõuentu deceat noĩare metropolitas: dionysiopolitas: eu/
phorbenos: ac monesos: peltenos: siluianos. Reliq ignobiles. ix. Doridis sinu leucopolis: ama
xitos: eleusis: et eutene. Deinde cariæ oppida piaciũ. eutane: halycarnasus. Sex oppida cõtribu
ta ei sunt a magno Alexandro thagele: asideni: ednassa: euraniũ: pedasum: telmessũ. Habitatur
inter quos sinus ceraunicum et iasium Inde mindos: et ubi fuit palemindus: nariãdus: neapolis:
arianda: termera libera: bargila et a quo sinus iasius oppidum iasus. Cariainterioꝝ noĩum fama
prænitet. Quippe ubi sunt oppida mylasa libera: antiochia: ubi fuere seminethos & chranaos
oppida: nunc eam circũfluũt mæander & mossinus. Fuit in eo tractu & mæandropolis. Est eu/
menia cludro flumini apposita. Glaucus amnis: lysias oppidũ: & othrusa: berecĩthius tractus:
nisa: trallis: eadem euantia & seleucia & antiochia dicta. Alluitur eudone amne. perfũditur the/
baide. Quidam ibi pigmæos habitasse tradunt. Præterea sũt thydonos: pyrrha: eurome: he/
raclea. myson: alabanda libera: quæ cõuentum eũ cognoĩauit. Stratonice: alibra libera: hyni/
dos: ceramus: throcene: phorõtis. Lõginqores eodẽ disceptãt foro orthroniẽses: halydiẽses:

cacciator, et nella relatione ... fere ... cacciator hanno relatione co le
Il che è da sap., et nō meno nella relatione sotto nasce nouo ordine predicamentale, et nel Gener.
molte cose et specione ... et haueremo nelli dieci predicamenti; et così si hauemo le cose dis
concio sia cosa che chi uorrà cosa pertinente al cacciator andera nel ordine predicamentale
principale, et chi uorrà cosa spettante a le fere andera nel ordine predicamentale sotto

seu hippini: xistrani: hydienses: apolliniatæ: trapezopolitæ: aphrodienses liberi. Præter hæc cosinus: harpasa apposita fluuio harpaso: quo & trallicō cum fuit alluebatur. Lydia aūt perfusa flexuosi amnis mæandri recursibus super ioniā procedit: phrygiæ ab exortu solis uicina: ad septētrionem mysiæ: meridiana parte carian amplectēs: meonia ante appellata. Celebratur maxīe sardibus in latere timoli mōtis: qui ante timolus appellabatur uitibus cōsitus: ex quo profluente pactolo eodemq chrysorhoa ac fonte tarne a meoniis ciuitas ipsa lyde mide uocitata est: clara stagno gygeo. Sardiana appellatur nunc ea iurisdictio. Cōueniuntq in eam extra prædictos macedones: caduenī: loreni: philadelpheni: & ipsi ī radice timoli cogamo flumini appositi. Meonii: tripolitani. Iidem & antoniopolitæ mæandro alluūtur. Apolloniheritæ: mysotmolitæ: & alii ignobiles. Ionia ab iasio sinu incipiēs numeroso ambitu littorꝝ flectitur. In eā primus sinus basilicus. Possideū promōtorium & oppidum: oraculū brācidarꝝ appellatū. Nūc didymei Apollinis a littore stadiis. xx. mil. Et inde. clxxx. mil. miletus ioniæ caput. Lelegeis antea & phitiusa & anactoria noīata: super. lxxx. urbium per cūcta maria genitrix: nec fraudāda ciue Cadmo: qui primus prosaicam orōem cōdere instituit. Amnis meander ortus est lacu ī mōte aulocrene plurimisq affusus oppidis: & repletus fluminibus: crebris ita sinuosus flexibus: ut sæpe credatᷣ reuerti. Apamenā primū peruagatur regionem: mox eumeneticam: ac dein hircaleticos cāpos: postremo cariam placidus: omēsq eos agros fertilissimo rigans limo. Ad decimū a mileto stadium lenis illabitur mari. Inde mons latmus. Oppida heraclea. Montis eius cognoīs cariæ minus: quod primo cōdidisse iones narrātur: athenis profecti naulocum prienne. In ora quæ trogela appellatur gessus amnis. Regio omībus ionibus sacra: & ideo panionia appellata. Iuxta fugitiuis cōditum (uti nomen inditio est) phygela fuit & marathesium oppidū. Supra hæc magnesia mæandri cognoīe īsignis a thessalica magnesia orta. Abest ab epheso. xv. mil. pas. Trallibus eo amplius. ccc. mil. antea thessaloce & androlitia nominata & littori apppositа. Derasidas insulas secum abstulit mare. Intus & tyana alluitur: & lyco pelopea: aliquando & euhippia cognominata. In ora autem mathium: ephesus amazonum opus multis ante expetita nominibus. Alopes cum pugnatum apud troiam est: mox ortygia & morges uocata est & smyrna cognoīe thracia & hemonion & ptele. Attollitur monte pione. Alluitur castro in cylbianis iugis orto: multosq amnes deferente & stagnū pegaseum: quod phyrites amnis expellit. Ab iis multitudo limi est: qua terras propagat: mediisq iam campis syrien insulas adiecit. Fons in urbe callippia templum Dianæ cōplexa. E diuersis regionibus duo selinuntes. Ab epheso mathium aliud colophoniorꝝ. & intus ipsa colophon: haleso affluēte. Inde Apollinis clarii fanum lenedos fuit. et notium oppidum. Promōtorium cyreneum: mons minas. ccl. mil. pas. excurrens: atq in cōtinētibus cāpis residens. Quo ī loco magnus Alexander ītercidi planiciē eam iusserat vii. mil. d. pas. lōgitudine: ut duos sinus iūgeret: erythrasq cum mināte circūfūderet. Iuxta eos fuerūt oppida pteleon. helos: doryon: nūc est aleon. Fluuius corineon. Minātis ꝓmōtorium: clazomenæ: ptheniæ: & epiothophoria appellatæ cū insulæ essent. Alexander idem per duo stadia cōtinenti adnexuit. Interiere intus daphnus & hermesia: & syphilū quod ante tenealis uocabatur caput mæoniæ: ubi nūc est stagnum salocobite et tharceopolis substituta syphilo: et inde. iliicolpe et hinc libade regredientibus. Inde abest xii. mil. ab amozone cōdita: restituta ab Alexandro. In ora smyrna amne melete gaudens nō procul orto. Mōtes asiæ nobilissimi ī hoc tractu fere explicant se: mastusia a tergo smyrnæ et thermetis olympi radicibus iunctus. Is in dracone desinit: draco in timolo: timolus in cadmo: ille in tauro. A smyrna hermus amnis campos facit: & noī suo adoptat. Oritur iuxta adorilaum phrygiæ ciuitatem: multosq colligit fluuios: inter quos phrygem: qui noīe genti dato a caria eam disterminat: hyllū & cryon: & ipsos phrygiæ: mesiæ: lydiæ amnibus repletos. Fuit ī ora eius oppidū temnos: nūc in extremo sinu smyrne cesseopoli ꝓmōtoriū. Leuce dein oppidū qđ īsula fuit: finisq ioniæ. Smyrneū cōuentū magna pars æoliæ quæ mox dicetur frequētat: præterq macedones hyrcani cognoīati & magnetes. A syphilo uero ephesū alterꝝ lumen asiæ remotiores cōueniunt cæsarīēses: metropolitæ: cilbiani: iferiores & superiores mysii: macedones: metaurēses: bruilitæ: hibepeni: diosieritæ.

Ephesus: æolis: troas: pergamus. Ca. xxx.

AEolis proxima est quōdam misia appellata: & quæ hellespōto adiacet troas. Ab ea phocea: ascanius portus: dein fuerat larissa et cyme mirina: quæ sabastopolim se uocat. et intus ægea italiae possidea: neanticos: temnos. In ora aūt titanus amnis et ciuitas ab eo cognoīata. Fuit et grinia: nūc tantū portus solis insula apprehensa. Oppidum elea: et ex mysia ueniens caicus amnis. Oppida pithane canaiusam. Intercidere canclysi: macea: atarnea: carene: cistene: cylla: cocylle: thebe: astyre: chrysa: palapscepsis: gergetha: noedros: nūc est perperēne ciuitas Heracleotes tractus. Coriphas oppidum. Amnis gryliosolius. Regio aphrodisias: quæ āte politiceorgas. Regio scepsis. Flumen euenū: cuius ī ripis intercidere lyrnesos et miletos. In hoc tractu ida mōs. Et in ora quae sinū cognoīauit & cōuentum adramiteos olim pedasus dicta. Flu

nella relatione, e chi sarà all'an... trouar ancora e riguardi il cane andera nel grand sottoposto all'...

Il ... notri et questo capo, era posto ... capo, dell'auttori sopra l'acquario, il porse di porre, i parendosi secondo ordine.

mina astron:cormalos:cryanos:alabastros:hieros exida. Intus mons gargara eodēq; nomine
oppidum. Rursus in littore antādros edonis prius uocatam: deinde cymerissos: eadem apollo-
nia. Fuit & palam ediũ oppidum. Promōtorium lectũ disterminās æolida & troada. Fuit & po-
lymedia ciuitas: & chrissa: & larissa alia: smintiũ templũ durat. Intus colonia intercidit deportās
adramiteũ negocia: apolloniatæ arhidaco amne eresi milepolite pemanetii: macedones aschyla-
cæ polycnei: pionitæ: cilices: mādagādeni: misani: abreteni: & hellespōtii appellati. & alii igno
biles Troadis primus locus amaxicus: dein crebenia. Ipsaq; troas antigonia dicta nũc alexādria
colonia romana. Oppidũ nee. Scamāder amnis nauigabilis: & in ꝓmōtorio quōdā sigæũ oppi-
dum. Dein portus achæoꝝ: in quem influit xantus simeonti iũctus stagnũq; prius faciens. Pa-
læscamāder. Cæteri Homero celebrati rhesus: heptaphorus: acresus rhodius uestigia ñ hēnt.
Granicus diuerso tractu in ꝓpontida fluit. Est tamē & nũc scamādria ciuitas ꝑua. Ac mille qn-
gentis passibus remotum a portu ilium īmune: unde omīs reꝝ claritas. Extra sinum sunt rhetea
littora rheteo & dardanio & arisbe oppidis habitata. Fuit & achilleon oppidum iuxta tumulum
Achillis cōditum a mytilenæis: & mox atheniensibus: ubi classis eius steterat. In sigæo fuit &
æantion rhodiis conditũ: in altero cornu Aiace ibi sepulto. xxx. stadioꝝ interuallo a sigæo &
ipso in statione classis suæ. Supra æolida & partē troadis in mediterraneo est quæ uocat̃ teu-
trania: quā mysii antiquitus tenuere. Ibi caicus amnis iam dictus oritur. Gens ampla per se etiā
cum totum mysia appellaretur. In ea epionie: andera: dale: stabulũ: conisiũ: tegiũ: balcetiare:
teutranie: sarnaca: halyserne: lycide: partheniũ: cambre: oxyopũ: lygdanũ: apollonia: longeq;
clarissimũ asiæ pergamũ: quod intermeat silenus: præfluit titius ꝓfusus pindaso monte. Abest
haud ꝓcul elea quā in littore diximus. Pergamea uocatur eius tractus iurisdictio. Ad eā conue
niunt thiatireni: migdones: mossini: bregmēteni: hieroconitæ: perpereni: tyareni: hiropolien-
ses: hermacopolitæ: attalēses: pantaēses: apollodonienses: aliæq; ĩ honore ciuitates. A rheteo
dardaniũ oppidum paruum abest stadia. lxx. mil. Inde. xviii. mil. promōtorium trapeze. Vnde
primũ cōcitat se hellespōtus. Ex asia interisse gentes tradit Eratosthenes solymoꝝ: lelegũ: be-
bricũ: colycātioꝝ. trepsedoꝝ. Isidorus arienos: & capretas: ubi sit apamea cōdita a Seleuco rege
ĩter ciliciā cappadociā cataoniā armeniā. Et qm̃ ferocissias gētes domuisset initio dameā uocatā.

Insulæ ante asiam: pamphilium mare rhodus samus chius. Ca. xxxi.

INsulaꝝ ante asiam prima est in canopico hostio nili a Canopo Menelai gubernatore (ut fe
runt) dicta. Altera iuncta pōte alexandriæ colonia Cæsaris dictatoris pharus: quōdā diei
nauigatione distās ab ægypto: nũc e turri nocturnis ignibus cursũ nauiũ regens. Nāq; fallaci-
bus uadis alexādria tribus oĩo adit̃ alueis maris: tegamo: possidonio: tauro. In phœniceo deĩde
mari est ante ioppe paria. Tota oppidũ in qua obiectā beluæ Andromedam ferũt: & iam dicta
arados. Inter quā & cōtinētem. l. cubita alto mari (ut auctor est Mutianus) e fonte dulcis aqua
tuba coriis facta usq; ad uadũ trahitur. Pamphyliũ mare ignobiles insulas habet. Ciliciũ ex qn-
que maximis cyprũ ad ortum occasũq; ciliciæ ac syriæ obiectā: quōdam nouem regnoꝝ sedem.
Huius circuitũ Timosthenes. ccccxxix. mil. d. prodidit. Isidorus. ccclxxv. mil. Lōgitudinē ĩter
duo ꝓmōtoria dinareta & acamāta quod ē ad occasũ. Artemidorus. clxii. d. Timosthenes. cc.
uocatā ātea acamātida. Philonides cerastin. Xenagoras & aspeliā & amathusā & macarā. Asty
monus cripton & coliniā: Oppida in ea. xv. paphos: palæpaphos: curias: cithium: corinæum:
salamina: amatus: lamphetos: saloe: amasos: epidaꝝ: citri: arsinoe: carphasium: colee. Fuere &
ibi cynidia: maleũ: idalium. Abest ab emurio ciliciæ. l. pas. Mare quod prætēditur uocant au-
lona cilicium. In eodē situ eleusa insula est & quattuor ante promōtoria. Ex aduerso syriæ cly-
des: rursusq; ab altero capite stiria. Cōtra meāphaum hierie & cephia. Cōtra salaminam salami-
næ. In sigeo aũt mari illyris: telendos: attæ: lebosa. Cypriæ tres steriles: & dionysia prius ca-
retha dicta. Deinde contra tauri promōtoriũ pestiferæ nauigātibus chelidoniæ totidē. Ab iis
cum oppido leucolla: pactia: elisia: nymphalis: meris: megista cuius ciuitas interiit: Multæ de-
inde ignobiles. Sed cōtra chimerā dolichistæ: chirogyliũ: crambis: arogæ: enagora. viii. mil.
pas. dædaleon duæ cypron: tres strogylæ: & contra sidima antiochi a claueũq; uersus amnem
lacusa macris didyme: hellos: cope: aspis: & in qua oppidũ interiit telādria: proximaq; cunoro-
dosa. Sed pulcherrima & libera rhodos circuitu. cxxv. mil. pas. Aut si potius Isidoro credimus
ciii. habitata urbibus lyndo: camyro: ialyso: nũc rhodo. Distat ab alexādria ægypti. d. lxxviii.
mil. ut Isidorus tradit. Vt Eratosthenes. cccclxix. mil. Vt Mutianus. d. a cypro. clxvi: Vocita
ta est antea ophiusa: asteria: edria: trinacria: combira: petoessa: atabiria ab rege. Deinde macria
& oloessa. Rhodioꝝ insulæ carpatus quæ mari nomē dedit. Caros ac neelinia scyros distans ab
gnido. xii. mil. d. porphyris antea dicta. Et eodem tractu media inter rhodũ gnidũq; sime. Cin
gitur. xxxvii. mil. d. Portus benigne præbet octo. Præter has citra rhodũ cyclops tergamō:
cordylus. adiabetæ. iiii. Hymos calche cũ oppido seutlusa: nartecusa: dymastos: progne: & a
gnido ciserusa: theriō: archia: galigne: cũ tribus oppidis nououistiro: mēdetero: & marcōneso.

Oppidum ceranyus. In cariæ ora quæ uocātur argiæ numero. xx. ethecusa: lepsia: hieros. Nobilissima uero in eo sinu co ab halycarnaso. xv. pas. distās circuitu. c. mil. ut plurs existimāt merope uocata. Chea ut Staphylus: meropis ut Dionysius: dein nymphea. Mons ibi prion & nysirion. Abruptam illi putāt quæ porphyris antea dicta est. Hinc carianda cū oppido. Nec procul ab halicarnaso pidosus. In ceramico aūt sinu priapōnesos: hipponnesos: psere: mya: lampsaemindus: passala: crusa: pyrrhe: sephiusa: melanū: paulūq; a cōtinente distās quæ uocata ē cynedopolis probrosis ibi relictis a rege Alexādro. Ioniae ora egeas & corseas habet: & icaron: de qua dictum est. Ladem quae prius late uocabatur: atq; īter ignobiles aliquot. Discumelitas mileros: lucinas: mycalē: trogilias: trespylion: argēnō: scādaliō: samō libera circuitu. lxxxvii. mil. d. Aut ut Isidorus. c. parthenia primū appellatam. Vt Aristotiles tradit: postea adriisam: dein ātemusam. Aristocritus adiicit melamphylū: dein cyparisiam. Ab parthenio arusam: stephanem. Amnes in ea imbrasus: chesius: ibetthes: . Fontes eucarto: leucothea. Mons gergecius. Adiacent insulae rhipara: nymphea. Achillea par claritate ab ea distat. xciii. mil. pas. cum oppido. Chios libera quam etaliam Ephorus prisco noīe apppellat. Metrodorus & Cleobolus chiam a Chione nympha: aliqui a niue. & macrin & pytiusam. Montē habet pillineū. Marmor chiū circuitu. cxxv. mil. pas. colligit ut ueteres tradidere. Isidorus. ix. mil. adiicit. Posita est inter samū & lesbū. Ex aduerso maxime erythraꝝ. Finitimæ sūt thellusa: quā alii dapnusam scribūt. Oenus: elaphites: eurianassa: arginusa cum oppido. Iā hæ circa ephesum: & quae Pisistrati uocant atinæ: myonnesos: clareusa. In utraq; oppida ītercidere. Poroselene cū oppido. cercie: halene: commone: illetia: lepria: & rhesperia: procuse: bolbule: pheate: priapos: syce: melane: enaresidus: apele: dremusa: āhydros: stopelos: sicusa: marathusa: phyle: perhireausa: multaeq; ignobiles. Clara uero in alto theos cū oppido a chio. lxxi. mil. d. Tātūdem ab erythris. Iuxta smyrneā sūt peristerides. Cateria: alopece. eleusa: bachina: pystira: comionnesos: megale. Ante troada ascaniæ: plateæ tres. Dein lamiæ plitaniæ duæ: platæ: scopelos: getone: artheidō: celæ: lagusæ: didyme. Clarissima autem lesbos a chio. lxv. mil. pas. Hermete: & lasia: pelasgia egira: æthiopiæ macaria appellata fuit nouē oppidis īclyta. Ex iis pyrrha hausta ē mari. Arisbe terraꝝ motu subuersa. Antissam methymna traxit in se ipsā octo urbibus asiæ. xxxvii. mil. pas. uicina. Et agamede obiit & hiera. Restant ereson: pyrrha: & libera mytilenae amnibus. l. potens. Tota īsula circuitur (ut Isidorus) clxvii. mil. pas. Vt ueteres. cxcv. mil. Mōtes habet lepethymnū: ordimū: macystum: creonem: olypum. A proxima cōtinēte abest. vii. mil. d. pas. Insulae appositae scādalion: leucæ. v. Ex his cydonea cum fonte calido. Argēmisae. iiii. pas. distant. Dein phelusa pedna. Extra hellespontū aduersa sigeo littori adiacet tenedus: leucophris dicta: & phœnice & lyrnesos. Abest a lesbo. lvi. mil. pas. A sigeo. xii. mil. d.

Hellespontus: mysia: phrygia: galatia: nicea: bithynia: bosphorus. Ca. xxxii.

I Mpetum deinde sumit hellespontus: & mare īcumbit uorticibus limitē fodiēs: donec asiā abrūpat europae. Promontoriū id quod appellauimus trapezā ab eo. x. mil. pas. ad abydum oppidum: ubi angustiae septē stadioꝝ. Deinde percote oppidum: & lampsacū antea pyttiussa dictum. Parium colonia quā Homerus adrastiam appellauit. Oppidū priapos: Amnis absepus: zelia propōtis: ita appellatur ubi se dilatat mare. Flumen granicū: artage portus: ubi oppidum fuit ultra insulam quā cōtinēti iunxit Alexander. In qua oppidū milesioꝝ cizicū ātea uocitatū archonnesus: & dolionis & didymis: cuius a uertice mons didymis. Mox oppida placia. ariacos: cylace: quoꝝ a tergo mons olympus mysus dictus. Ciuitas olympena. Amnes horisius: & rhyndacus: ante lycus uocatus. Oritur ī stagno artinia iuxta miletopolim. Recipit magestón & plerosq; alios. Asiam bithyniāq; disterminās. Ea appellata est cronia: dein thessalis: deinde maliāda: & strymonis. Hos Homerus halizonas dixit: quādo præcingitur gens mari. Vrbs fuit īmensa attusa noīe: nūc sunt. xv. ciuitates inter quas gordiocōe: quæ iuliopolis uocatur. & in ora dastylos. Deinde flumē gebes: & intus elgas: oppidū quæ germanicopolis: alio noīe booscœte: sicut apamea quae nūc myrina. Colophonioꝝ flumē ethecāticus troadis finis: & mysiæ initiū. Postea finis in quo flumē ascanium: oppidū brialion: amnes gylas: & chios cum oppido eiusdē noīs: quod fuit emporium non pcul accolētis phrygiae a milesiis quidē conditū. In loco tamē qui ascaniae phrygiae uocabatur. Quapter nō alibi aptius de ea dicitur. Phrygia troadi superiecta populisq; a promōtorio lecto ad flumē celeū praedictis septētrionali sui parte galatiae contermina: meridiana lycaoniae: pysidae: mygdoniae: ab oriēte cappadociā attingit. Oppida ibi celeberrima praeter iam dicta māgyra: andria: celene: colosse: carina: cotton: cerane: iconium: mydium. Sunt auctores trāsisse ex europa Mysas & Phrygos & Thinos a quibus appellantur mysi phryges bithyni: Dicēdū simul uidetur & de galatia quæ supposita agros maiori ex parte phrygiæ tenet: Caputq; quondam eius gordium. Qui partē eā insedere galloꝝ tolostobagi & uoturi & ambiani uocātur: qui meoniæ & paphlagoniæ regionē Troginæ. prætenditur cappadocia a septētrione & solis ortu: cuius uberrimā partē occupauere tectosages &

teutobodiaci. Et gentes quidē hæ. Populi uero ac tetrarchiæ oēs numero. cxcv. Oppida tec/tosagum anquira: troginoꝝ tauinū: tolostobagoꝝ pisimius. Præter hos celebres attalēses: ala sen ses: comēses: didyēses. hieronēses: lystrenæ: neapolitani: œādenses: seleucēses: sebasteni: timoniacēses: thebiseni. Attingit galatiā & pamphyliā gabaliā & mylias: qui circa barin sunt: & cyllāticum & oronticū pysidiæ tractum. Itē lycaoniæ partē obigenen. Flumia sūt in ea præter iam dicta sangariū: & gallus: a quo nomē traxere matris deum sacerdotes. Nunc reliqua in ora ario itus & bithynia brusa ab Hānibale sub olympo condita. Inde nicea. xxv. mil. paſ. iter/ueniēte ascanio lacu. Deinde nicea in ultimo ascanio sinu: quæ prius oluia & prusias. Itē altera sub hippio monte. Fuere pythopolis: parthenopolis: gariphāta: Sūt in ora amnes eluis: bryazon: plataneus: areus: isiros: gendos: qui & chrysorboas. Promōtoriū in quo megarice oppidum fuit. Inde cruspedites sinus uocabatur: quoniā id oppidū uelut in lacinia erat. Fuit & astacū: unde & ex eo astacenus idē sinus. Fuit & libyssa oppidū: ubi nūc Hānibalis tātum tumulus. & in intimo sinu nicomedia bithyniæ præclara. Leucadas promōtoriū quo includitur astacenus sinus a nicomedia. xlii. mil. qngentis passibus. Rursus coeūtibus terris angustiæ ptinētes usq ad bosphoꝝ thraciū. In iis galeadon libera a nicomedia. lxxii. qngentoꝝ procerastis ante dicta: dein compusa. Postea græcoꝝ oppidū quod locū eligere nescissent: septē stadiis distās a bizantio tanto fœliciore omibus modis sede. Decætero itus ī bithynia colōia apamena: agrippēses: iuliopolitæ: bithyniotæ. Flumina syriū: lapsias: pharmicas: alces: crynis: lyleus: scopius: hieras qui bithyniā & galatiam disterminat. Vltra calchedona: deinde chrysopolis fuit. Deinde nicopolis: a qua nomē etiānum sinus retinet. In quo portus amyci. Deinde naulociū: promōtorium estiæ templū Neptuni. Bosphorus qngentoꝝ passuū interuallo asiam europæ iteꝝ auferēs abest a calchedone. xii. mil. d. paſ. Inde fauces primæ. viii. mil. ccl. paſ. ubi spiropholis oppidū fuit. Tenent orā oēm thyni: interiora bithyni. Finis asiæ est populoꝝq. cclxxxii. mil. q ad eū locū a fine lyciæ numerātur. Spatiū hellespōti & propontidis ad bosphoꝝ thracium. clxxxviii. mil. paſ. diximus. A calchedone sigæū Isidorus. cccxii. mil. d. paſ. Insulæ in propōtide ante cizicum elaphonesus: unde cizicenū marmor. Eadē neuris & procōnesus dicta. Sequūtur ophiusa: cania: plebe: zeopelos: porphyrione: halone cū oppido dephace: polydora: utarceon cū oppido. Est & cōtra nicomediā demōnesos. Item ultra heracleam aduersa bithyniæ ethyniaſ: quā barbari bithyniā uocent. Est & antiochiæ & contra fauces rhyndaci besbicos. xviii. mil. paſſ. circuitu. Est & elea: & duæ rhodiæ: assoe: crebitos: magale: chalcitis: pythiodes.

❡CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER VI. PRAEFATIO

ONTVS EVXINVS ANTEA AB INHOSPITALI feritate axenos appellatus est: peculiari inuidia naturæ sine ullo fine indulgētis auiditati maris. Et ipse in europā asiāq fun ditur. Nō fuerat satis oceano ambisse terras: & partē eaꝝ aucta inanitate abstulisse. Nō irrupisse fractis montibus: calpeq africæ auulsa multo maiora absorbuisse q̃ reliq̃rit spatia. Nō per hellespōtum propōtida infudisse iteꝝ terris deuoratis. A bosphoro quoq in aliā uastitatē päditur nulla satietate: donec expatianti lacus a mæoti rapinā sibi iungant. Inuitis hoc accidisse terris inditio tot sunt angustiæ: atq tam parua naturæ repugnātis īterualla: ad hellespōtum octigētoꝝ. xx. mil. paſ. ad bosphoros duos: uel bubus meabili trāsitu. Vnde nomē ambobus: & tanq̃ ī dissotiatione germanitas cōcors. Alitum quippe cantus canūq latratus inuicem audiūtur. Vocis etiā humanæ cōmertia inter duos orbes manēte colloqo nisi cū id ipsum auferūt uēti. Mēsurā pōti a bosphoro ad mæotiū lacum qdam fecere. xiiii. xxxviii. mil. d. paſ. Eratosthenes. c. minorē. Agrippa a calchedone ad phasin. x. mil. Inde bosphoꝝ cimeriū. ccclx. mil. Nos interualla generatim ponimus cōperta ī nostro æuo: quādo etiā in ipso ore cimerio pugnatū est. Ergo a faucibus bosphori est amnis rhebas. quē aliqui rhesum dixerūt. Deīde syris. Portus calpas. Sāgaris fluuius ex īclytis. Oritur ī phrygia: accipit uastos amnes: inter quos tēbrogiū & gallū. Et idē sāgarius a plerisq dictus coralius: a quo incipiūt mariādini sinus: oppidūq heraclea lyco flumini appositum. Abest a ponti ore miliariis ducētis portus acone ueneno aconito dirus. Specus acherusia. Flumina pedopiles: callichoꝝ sonantes. Oppidum titium ab heraclea. xxxviii. mil. paſ. Fluuius billis.

❡Gens paphlagonum & cappadocum. Ca. ii.

VLtra quem gens est paphlagonia: quā philemeniā aliqui dixerūt: inclusā a tergo galatia.

Oppidū mastya milesioꝝ: deinde cromna. Quo loco henetos adiicit Nepos Cornelius: a qbus in italia ortos cognomines eoꝝ uenetos credi postulat. Sesamū oppidum quod nunc amastris. Mons cytorus a cio. lxiiii. mil. pas. Oppida chimolis stebane. Amnis pthenius. Promōtorium carābis uasto excursu abest a ponti hostio. cccxv. mil. pas. uel ut aliis placuit. cccl. mil. Tātūdē a cimerio: aut ut aliqui maluere. cccxii. mil. d. Fuit & oppidū eodē noīe: & aliud inde armine: nunc est colonia sinope cytoros a cytoro. clxiiii. flumē uaretum: Gēs cappadocum. Oppidum caturia iacelum. Amnis halys a radicibus tauri per cataoniā cappadociāq; decurrēs. Oppida gāge carusade. Amysiū liberꝝ a sinope. cxxx. mil. pas. Eiusdēq; noīs sinus tanti recessus ut asiā pene insulā faciāt ducētis milibus pas. aut āplius: per cōtinentē ad issicū ciliciæ sinū. Quo ī oī tractu ꝑdit̄ tres tātū gētes græcas iur̄ dici doricā: ionicā: æolicā: cæteras barbaroꝝ esse. Amyso iūctū fuit oppidū eupatoria a Mithridate cōditū. Victo eo pōpeiopolis utrūq; appellatum est.

¶ Cappadocia. Ca. iii.

CAppadocia intus habet coloniā Claudii Cæsaris archelaidē: quā præfluit hylas. Oppida camana: quod salius. neocesarem quod lycus: amasiā quod iris. In regione hac cazacena ī colopena a uero sabastiam & sabastopolin. Hæc parua. sed paria supradictis. Reliqua sui parte habet melitam a Semiramide conditam haud procul euphrate. Diocæsariā: tiaram: castaliā: magnopolin: zelam. Et sub mōte atarga onyzacā: quæ temiscyra nunc cæsarea noīatur. Cappadociæ pars prætēta armeniæ maiori melitene uocatur: comagenæ cataonia phrygiæ gauphauritis: sargaurasane cāmanene: galatiæ morimeni: ubi disterminat eos cappadox amnis: a quo nomen traxere: ātea leucosyri dicti. A neocæsarea supradicta minorem armeniam lycus amnis disterminat. Est & ceraunus intus clarus. In ora aūt ab amyso oppidum & flumen scadisia lycastū a quo themiscyrena regio. Iris flumen deferens lycum. Ciuitas iela intus nobilis clade Triarii & uictoria C. Cæsaris. In ora ānis thermodoō ortus ad castellū: qd' uocāt phanoriā: præterq; radices amazoni montis lapsus. Fuit oppidum eodem nomine: & alia quinque amazonicus: themiscyra: sortira: amasia: comara

¶ Themistidæ regionis gentes. Ca. iiii.

NVnc matium: gentes cenaꝝ chalibum. Oppidū cotyloꝝ. Gētes tybareni: masini notis signātes corpora. Gens macrocephali: oppidū cesarus: portus cordulæ. Gētes bechyres buxeri: flumen melas. Gens macrones sydoni: flumenq; sydenū: quo alluitur oppidum balemonium ab amyso. cxx. mil. pas. Inde flumīa iasoniū: melāthium: & ab amyso. lxxx. mil. pas. Pharnace oppidum: tripolis castellum & fluuius. Itē philocalia: & sine fluuio liuiopolis & a pharnace c. mil. pas. Trapezus liberꝝ uasto mōte clausum. Vltra quod gens armenocalybes: & maior armenia. xxx. mil. pas. distās. In ora aūt trapezunta flumē est pysites. Vltra uero gēs annorumenicoꝝ. Flumē absaꝝ cum castello cognoīe in faucibus. a trapezunte. cxl. mil. pas. eius loci a tergo mōtium hiberia est. In ora uero eniochi: ampreutelazi. Flumina a campseonysis: nogrus bathis. Gentes colchoꝝ. Oppidū matium. Flumen heracleum: & promontorium eodē noīe. Clarissimusq; pōti phasis oritur ī moschis. Nauigat̄ q̄libet magnis nauigiis. xxxviii. M. d. p. Inde minoribus lōgo spatio pōtibus. cxx. peruius. Oppida in ripis habuit cōplura. Celeberrima tyrida: aceum: cygnum: & in faucibus phasin. Maxime autē inclaruit ea. xv. mil. pass. a mari: ubi hippos & cyanos uasti amnes e diuerso in eum confluunt. Nunc habet syrium tantum: & ipsum ab amne influente ibi cognominatum: usq; quo magnaꝝ nauium capacē esse diximus. Et alios accipit fluuios magnitudine numeroq; mirabiles. Inter quos glaucum. In ora eius insulæ sine nomine. Abest a sarro. lxxv. mil. Inde aliud flumen garien. Gens saltiæ in antiquis phthirophagi dicti et alasani. Flumen cobum e caucaso per suanos fluens. Dein rhoan. Regio agritite: amnes sigania: tersos: atelpos: chrysorboas: gēs absyle: castellum sebastopolis. A phaside. c. mil. p. gēs sanigaꝝ: oppidu cygnus: Flumē & oppidū penius. Deīde multis noībus eniochoꝝ gētes.

¶ Regio colchica anchæi et cæteri eodem tractu. Ca. v.

SVbiicitur pōti regio colchica: in qua iuga caucasi ad rhipheos mōtes torquentur: ut dictū est: altero latere in euxinum et mæotin deuexa: altero in caspium et hircanium mare. Reliqua littora fere nationes tenēt melacleni coraxi urbe colchoꝝ dioscoriade iuxta fluuiū ātemūta. Nūc deserta: quōdam adeo clara ut Timosthenes ī eam. ccc. nationes quæ dissimilibus linguis uterentur descendere prodiderit. Et postea a nostris. cxxx. interpretibus negocia ibi gesta Sunt qui cōditam eam ab Amphito et Telchio Castoris ac Pollucis aurigis putant: a quibus ortam eniochoꝝ gentem ferā cōstat. A dioscoriade oppidū heracleum distat a sebastopoli. lxxx. mil. pas. anchæi mardi cercetæ. post eos serri cæphalōtomi. In intimo eo tractu phytis oppidum opulentissimū ab eniochis direptum est. A tergo eius epageritæ sarmataꝝ populus in caucasi iugis. Post quem sauromatæ. Ad hos cōfugerat Mythrydates Claudio principe: narrauitq; thalos iis esse cōfines qui ab oriente caspii maris fauces attingerent siccari eas æstu recedente. In ora autem iuxta cercetas flumen icarusa cum oppido hiero: et flumine ab heracleo. cxxxvi.

mil. Inde promontorium cronea quo ſupercilium arduum tentorete. Ciuitas ſindica ab hiero.
lxvii. mil. d. paſ. flumen ſceaceriges.

¶ Boſphorus cimmericus: mæotis. Ca. vi.

INde ad boſphori cimmerii introitū. lxxxviii. mil. d. paſ. Sed ipſius peniſulæ inter pōtū &
mœtiū lacū excurrentis nō amplior. lxxxvii. mil. d. paſ. lōgitudo ē. Latitudo nuſqꝫ intra
duo iugera eonē uocāt. Ora ipſa boſphori utriqꝫ ex aſia atqꝫ europa curuat̄ in mœtin. Oppida
in aditu boſphori primo hermonaſa. Dein cepe mileſioꝝ. Mox ſtratoclia: & phanagoria: & pe/
ne deſertum apatos: ultimoqꝫ in hoſtio cimmeriū: quod antea cerberion uocabatur.

¶ Gentes circa mæotim. Ca. vii.

INde mæotis lacus in europa dictus. A cimmerio accolūt mæotici: hali: ſerni: ſerrei: ſcizi:
gypſi. Dein tanain amnem gemino ore influētem incolunt ſarmatæ medoꝝ (ut ferunt) ſo/
boles. Et ipſi in multa genera diuiſi. Primo ſauromatæ: gynei: gratumenæ: unde amazonū co/
nubia. Dein euazæ: cottæ: cizimeni: meſſeniani: chotobocci: choatæ: cyzae: tindari: tuſſage/
tæ: turacæ: uſqꝫ ad ſolitudines ſaxoſis cōuallibus aſperas: ultra quas arymphei: qui ad harriſe/
os pertinent montes. Tanain ipſum ſcythæ ſilin uocāt: mæotin temerinda: quod ſignificāt ma
trem maris. Oppidū in tanais quoqꝫ oſtio fuit. Tenuere finitima primi cares. Deinde clazome/
ni: & macones. Poſtea pāticapenſes. Sunt qui circa mæotin ad ceraunicos montes altiores has
tradunt gentes: a littore napras: ſupraqꝫ eſſedonas colchis iūctos: ac mōtiū cacuminibus. Dein
carmacas: oranos: nautagas: mazacas: aſcātios: acapeatas: agagāmatas: phycers: rhimoſolos:
aſcōmarcos. Et ad iuga caucaſi icatalas: imaduchos: ranos: anclacas: tydios: caraſtaſcos: aſutiā/
das. Lagoū amnem ex mōtibus catheas: in quem defluit opharus: ubi gentes caucadas: opha/
ritas. Amnē menothaꝝ imituenis ex montibus ſciſſum. Inter agdeos: carnapas: gardeos: acci/
ſos: gabros: gregaros. Circaqꝫ fontem imitiſſi imituos: & aparthenos. Alii īfluxiſſe eos cuitas:
anbeetas: ſatarneos: aſāpatas. Ab his tanaitas: & nepheonitas uiritim deletos. Aliqui flumen
ochariū labi ꝑ cātecoſ & ſapeoſ tradūt. Tanain uero trāſiſſe fatareoſ: herticeoſ: ſpōdolicos: ſy/
nhietaſ: amaſſoſ: iſſos: catacetoſ: tagoroſ: catonos: neripoſ: agādeoſ: mādareoſ. ſaturcheoſ: ſpa
leos.

¶ Armeniæ duæ. Ca. viii.

PEracta eſt interior ora: omneſqꝫ accolæ Nunc reddātur gentes in mediterraneo ſinu. In
quo multo aliter ac ueteres proditurꝝ me nō eo inficias anxia perqſita cura rebus nuper ī
eo ſitu geſtiſ a Domitio Corbulone: regibuſqꝫ inde miſſis ſupplicibus: aut regum liberis
obſidibus. Ordiemur aūt a cappadocū gente. Longiſſime hæc ponticaꝝ oīum ītrorſus recedēs
minorem armeniā maioremqꝫ & comagenē leuo ſuo latere trāſit. Dextra uero oēs in aſia dictaſ
gentes plurimis ſuperfuſa populis: magnoqꝫ impetu ſcādēs ad ortum ſolis & tauri iuga tranſit
lycaoniā: pyſidiā: ciliciā. Vadit ſup antiochiæ tractū & uſqꝫ ad cyreſtricā eius regionē: ꝑte ſua
quæ uocat̄ cataōia. Cōtēdit itaqꝫ ibi lōgitudo aſiæ. xii. l. M. p. efficit. latitudo. d. c. M. xl. M.

¶ Armenia maior. Ca: ix.

ARmenia aūt maior incipit a pariedris montibus: euphrate amne ut dictū eſt: aufert̄ cap/
padociæ: & qui diſcedit euphrates meſopotamiæ haud minus clara amne tigri. Vtrunqꝫ
fundit ipſa: & initium meſopotamiæ facit inter duos amnes ituræ. Quod intereſt ibi tenēt ara/
bes orei. Sic finem uſqꝫ ī adiabenē præfert. Ab ea trāſuerſi iugis incluſa. Latitudinem ī leua pā
dit ad cyrum amnem trāſuerſa in araxem. Longitudinem uero ad minorem uſqꝫ armeniā abſaro
amne in pontū defluente & pariedris montibus qui fūdunt abſaꝝ: diſcreta ab illacoriis. Oritur
in eniochiis montibus: quos alii coraxicos uocauere. Araxes eodem monte quo euphrates. vi.
mil. paſ. interuallo actuſqꝫ amne muſi & ipſe (ut plures exiſtimauere) a cyro defertur in caſpium
mare. Oppida celebrantur in minor̄ cæſarea: zanicopolis. In maiore arſāmote euphrati proxi/
mum. Tigri argathiocerta. In excelſis aūt tigranocerta. Et in cāpis iuxta araxē artaxata. Vni/
uerſæ magnitudinem Aufidus qnquagies centena milia prodidit. Claudius Cæſar longitudinē
a dacuſa ad confinium caſpii maris. xiii. mil. paſ. Latitudinem dimidium eius. A tigranocerta ad
hiberiam diuiditur (quod certū eſt) in præfecturas: quas ii ſtrategias uocāt. Quaſdam ex iis uel
ſingula regna quondā barbaris noībus. cxx. Claudūt eā ab oriente montes: ſed non ſtatim ce/
raunii: nec adiabene regio. Quod intereſt ſpatiis compreheni tenēt. Ab iis iuga ceraunia. Vl/
tra diabeni tenēt. Per conualles aūt proximi armeniæ ſunt menobardi: & moſcheni. Adiabenē
tigris & mōtiū ſinus munii cīgūt. Ab leua eius regio medoꝝ ē: & ꝓſpectuſ caſpii mariſ. Ex oce
ano hoc ut ſuo loco dicemus fūdit̄: totūqꝫ caucaſi his montibus cīgit̄. Hoꝝ īcolæ ꝑ confiniū ar
meniæ nūc dicētur.

¶ Albania hiberia. Ca. x.

PLanitiem oēm a cyro uſqꝫ albanoꝝ gens tenet. Mox hiberꝝ diſcreta ab iis amne oeazane
in cyro e caucaſis montibus defluēte. Præualēt oppida albaniæ cabalaca. Hiberiæ phar/
maſus iuxta flumē neoris. Regio thaſiæ: & triare uſqꝫ ad partedoros montes. Vltra ſūt
colchicæ ſolitudines: quaꝝ a latere ad ceraunios uerſo armenochalybes habitant. Et moſchoꝝ

tractus ad hiberorum amnem in cyrum defluentem: & infra eos sucasani: & deinde macherones ad flumen absarum. Sic plana ac deuexa optinentur. Rursus ab albaniæ confinio tota montium frôte gẽtes siluorum fere & infra lupeniorum: mox diduri & sodii.

¶ Portæ caucasiæ. Ca. xi.

AB his sunt portæ caucasiæ magno errore a multis caspiæ dictæ: igẽs naturæ opus & mõtibus interruptis repente ubi fores obditæ ferratis trabibus subter medias amne dyriodori fluente. Citraq in rupe castello quod uocatur cumania: cõmunito ad arcendas trãsitu gentes inumeras: ubi loci terrarum orbe portis disclusο: ex aduerso maxime armastis oppidi hiberum a portis caucasiis per mõtes gurduuos ualli. Suani indomitæ gentes auri tantũ metalla fodiunt. Ab iis ad pontũ usq eniochorum plurima genera: mox acheorum. Ita se habet terrarum sinus e clarissimis. Aliqui inter pontũ & caspium mare. ccclxxv. mil. paſ. nõ amplius interesse tradiderũt. Cornelius Nepos. cl. mil. tantis interim angustiis infestatur asia. Claudius Cæsar a cimerio bosphoro ad caspiũ mare. cl. mi. prodidit: eaq perfodere excogitasse Nicanorẽ Seleucũ quo tempore ab Ptolæmeo Ceraunio sit interfectus. A portis caucasiis ad põtum. cc. mil. paſ. esse constat fere.

¶ Insulæ in ponto. Ca. xii.

INsulæ in ponto planiteæ siue cyaneæ. siue symplegades. Deinde apollonia tynnimas dicta: ut distingueretur ab ea quæ est in europa. Distat a cõtinẽte passibus mille. Cingit. iii. mil. & contra pharnaceam calcheritis: quam græci ariem dixerunt: sacramq Marti: & in ea uolucres cum aduenis pugnasse pennarum ictu.

¶ Gentes in scythico oceano. Ca. xiii.

NVnc oĩbus quæ sũt interiora asiæ dictis rhipheos montes trãscẽdat animus: dextraq littora oceani incedat. Tribus hic e partibus cæli allués asiam scythicus a septentrione: ab oriente eous: a meridie indicus uocatur: uarieq per sinus & incolas in complura noĩa diuiditur. Verum asiæ hæc quoq magna portio apposita septẽtrioni iniuria syderis rigẽtis uastas solitudies habet. Ab extremo aquilone ad initium orientis æstiui scythæ extra eos sũt. Vltra aquilonis initia hyperboreos aliqui posuere: pluribus in europa dictos. Primũ inde noscitur promõtoriũ celtice lytarmis. Fluuius carambucis: ubi lassata cũ syderum ui rhipheorum montium deficiunt iuga. Ibiq arimpheos quosdã accepimus haud dissimilẽ hyperboreis gentẽ. Sedes illi nemora. Alimenta baccæ. Capillus iuxta fœminis uirisq in probro existimatur: Ritus clæmẽtis: Itaq sacros haberi narrãt inuiolatosq esse etiã feris accolarum populis. Nec ipsos mõ: sed illos etiã q ad eos perfugerint. Vltra eos plane iam scythæ cimerii: cisianthi: georgi: & amazonũ gens. Hæc usq ad caspium & hircanium mare. Nãq id erũpit scythico oceano in aduersa asiæ pluribus nominibus accolarum appellatũ celeberrimis duobus caspio & hircano. Non minus hoc esse q potũ euxinum Clytarchus putat. Eratosthenes ponit & mensurã ab exortu ad meridiem per cadusiæ & albaniæ oram quinqes quadringenta stadia. Inde per aratiaticos. amarbos hyrcanos: ad ostiũ zoni fluminis quater octingẽta stadia. Ab eo & ostium laxatissum mille quadraginta. Quæ summa efficit qndecies. lxxv. mil. paſ. Artemidorus hinc detrahit. xxv. mil. paſ. Agrippa caspium mare gentesq quæ circa sũt & cũ iis armeniã disterminãs ab oriente oceano serico: & ab occidẽte caucasi iugis: a meridie tauri a septẽtrione oceano scythico patere qua cognitũ ẽ. ccccxc. mi. paſ. in longitudinẽ. ccxc. mil. in latitudinẽ prodidit. Non desũt uero qui eius maris uniuersum circuitũ a freto. xxv. mil. paſ. tradũt. Irrũpit aũt arctis faucibus in lõgitudinẽ spatiosis. At ubi cœpit in latitudinem pandi: lunatis obliquatur cornibus uelut ad mæotiũ lacũ ab ore discedens scythici arcus ut auctor est. M. Varro similitudine. Primus sinus appellatur scythicus: utrunq eni accolunt scythæ: & per angustias inter se cõmeant. Hinc nomades & sauromatæ multis nominibus: illinc abzoæ nõ paucioribus. Ab introitu dextra mucronem ipsũ fauciũ tenent udini: scytharum populus. Deinde per orã albani (ut ferũt) ab Iasone orti. Ante quos mare quod est albanum noĩatur. Hæc gens superfusa mõtibus caucasiis ad cyrum amnem armeniæ confinium atq hiberiæ descẽdit ut dictũ est. Super maritima eius udinorumq gente sarmatæ: utidorsi: aroteres prætenduntur. Quorum a tergo indicatæ iam amazones: & sauromatides. Flumina per albaniam decurrũt in mare casos & albaneos. Deinde cãbyses in caucasiis ortus mõtibus: mox cyrus ĩ coraxitis ut diximus. Orã oẽm a caucaso prææltis rupibus in accesso patere. ccccxxv. passuũ auctor est Agrippa. A cyro caspiũ mare uocari incipit: accolũt caspii. Corrigendus est error in hoc loco multorum: & eorum etiã qui in armenia res proxime cũ Corbulone gessere. Nãq ii caspias appellauere portas hiberiæ: quas caucasias diximus uocari. Situsq depicti & inde missi hoc nomẽ inscriptum habent. Et Neronis principis cõminatio ad caspias portas tendere dicebatur: cũ peteret illas: quæ per hiberiã in sarmatas tendũt uix ullo propter appositos mõtes aditu. Ad caspiũ mare sũt aliæ caspiis gentibus iunctæ: quod dignosci nõ potest nisi in comitatu rerum Alexãdri magni. Nãq persarum regna quæ nunc parthorum intelligimus inter duo maria persicũ & hyrcanum caucasiis iugis attollũtur utrinq per deuexa laterum. Armeniæ maiori a frontis parte quæ

tergit in cōmagenē cepheia ut diximus copulatur: eiq; adiabene assirioꝝ initiū. Cuius pars est arbelitis: ubi Darium Alexāder debellauit proxima syriæ. Totā eam macedones mygdoniam cognoīauerunt a similitudine. Oppida alexandria: item antiochia: quā nysibim uocāt. Abest ab artaxatis. dccl. mil. pas. Fuit & ninus imposita tigri ad solis occasū spectās quōdam clarissima. Reliqua uero frōte qua tendit ad caspium mare atrapatenæ: ab armenia etene regione discreta araxe. Oppidum eius gazæ ab artaxatis quadringenta quinquagīta. mil. pas. Totidem ab ecbathanis medoꝝ: quorum pars sunt atrapateni.

¶ Media caspiæ portæ caucasiæ. Ca. xiiii.

Achathana caput mediæ est. Seleucus rex condidit. A seleucia magna. dccl. mil. pas. a portis uero caspiis. xx. mil. Reliqua medioꝝ oppida phisaganzaga: apamea raphane cognoīata. Causa portaꝝ noīs eadē quæ supra: interruptis angusto trāsitu iugis: ita ut uix singula meēt plaustra: lōgitudine. viii. mil. pas. toto opere manufacto. Dextra leuaq; ambustis similes īpendent scopuli sitiente tractu per. xxxviii. mil. pas. Angustias impedit corriuatus salis e cautibus liquor: atq; eadem emissus. Præterea serpētiū multitudo nisi hyeme trāsitū nō sinit.

¶ Gentes circa hyrcanum mare. Ca. xv.

Adiabenis cōnectūtur carduci quōdam dicti: nūc cordueni præfluēte tigri: Iis pratitæ paredoni appellati qui tenent caspias portas. Iis a latere occurrūt altero deserta parthiæ & cythenis iuga. Mox eiusdē parthiæ amœnissimus situs qui uocatur choara. Duæ urbes ibi parthoꝝ appositæ quōdam medis: calliope: & alia in rupe issatis quōdam. Ipsius uero parthiæ caput hecatōpylos abest a portis. cxxxiii. mil. pas. Ita parthoꝝ quoq; regna foribus discludūtur. Egressos portis excipit protinus gens caspica ad littora usq;: quæ nomen portis & mari dedit. Leua mōtosa. Ab ea gente retrorsus ad cyꝝ amnem produtur. ccxx. mil. pas. Ab eodē amne si subeatur ad portas. dcc. mil. pas. Hunc enī deinde cardinē Alexandri magni itinera facere. Ab iis portis ad indiæ principium stadia. xv. dc. lxxxx. mil. procedendo ad bactra oppidum: quod appellant zariasta milies tria milia. dcc. mil. Inde ad artaxatem amnem. v. mil.

¶ Item gentes. Ca. xvi.

A Caspiis ad orientē uersus regio est apauortene dicta. & in ea fertilitatis inclytæ locus clareium mōs: gentes papyri: nariaci: stauri: hyrcani: a quoꝝ littoribus idē mare hyrcanium uocari incipit a flumine sideri. Citra id amnes maziris. straor: omnia ex caucaso. Sequitur regio margiane apricitatis inclytæ: sola in eo tractu uitifera. Vndiq; inclusa mōtibus amœnis: ambitu stadioꝝ mille qngentoꝝ: difficilis aditu propter harenosas solitudines per. cxx. mil. pas. & ipsa cōtra parthium tractū sita. In qua Alexāder alexādriā cōdiderat: qua diruta a barbaris Antiochus Seleuci filius eodem loco restituit seleuciam. Nā interfluēte amargo qui corriuatur in zotale. Is maluerat illā antiochiam appellare. Vrbis amplitudo circuitum. lxx. stadiis. In hanc Orodes romanos crassana clade captos deduxit. Ab huius excelsi per iuga caucasi ptēditur ad bactros usq; gens mardoꝝ fera sui iuris. Ab eo tractu gentes oceani cōmori: berdrigei: harmatropi: cemari. cōmani: mirrhasi: aremādri: ianei. Flumina mādrum: cridinum. Vltraq; corasini: gaudari: arasini: parcani: arangæ: parrasini: maratiani: nasotiani: arsilegi: quos græci cadusios appellanere: maticoni. Oppidū heraclea ab Alexandro cōditum: quod deinde subuersū ac restitutum Antiochus achaida appellauit. Dribrices: quoꝝ medios fines secat oaxus amnis ortus in lacu oaxo. Syrmatæ: oxii: tagenioci: bateni: saraparæ: bactri quoꝝ oppidū zariastes: quod postea bactrum a flumine appellatum est. Gens hæc optinet aduersa montis paropanysi: & aduersus fontes indi. Includitur flumine ocho. Vltra sogdiani oppidū pāda: & in ultimis eoꝝ finibus alexādria ab Alexādro magno conditū oppidū. Aræ ibi sunt ab Hercule & Libero patre constitutæ. Item Cyro & Semiramide atq; Alexandro. Finis oīum eoꝝ ductus ab illa parte terraꝝ includente flumine laxere: quod scythæ sylin uocāt. Alexander militesq; eius tanain putauere esse. Transcendit eum amnem Dæmonas Seleuci & Antiochi regum dux: quem maxime sequimur in is: arasq; Apollini dydimeo statuit.

¶ Scythaꝝ gentes. Ca. xvii.

Vltra sūt scythaꝝ populi. Persæ illos sacas uniuersos appellauer̄ a pxima gente. Antiq arameos. Scythæ ipsi psas chorsaros: & caucasū mōtē graucasū: hoc ē niue candidū. Multitudo populoꝝ innumera: & quæ cum parthis ex æquo degat. Celeberrimi eoꝝ sacæ: massagetæ: dahæ: essedones: astacæ: rhumnici: perstithomototi: histi: edones: camæ: camacæ: euchatæ: cotieri: antariani: piacæ: arimaspi: antea cacidiri: assai: oetei. Ibi napei interisse dicuntur & apellæi. Nobilia apud eos flumina mandragreū: & caspasum. Nec ī alia parte maiorē auctoꝝ inconstātiam credo propter innumeras uagasq; gētes. Haustū ipsius maris dulcem esse & Alexander magnus pdidit: & M. Varro talem prælatū Pōpeio iuxta res gerenti mithridatico bello: magnitudine haud dubie influētinm amnium uicto sale. Adiicit idē Pōpei ductu exploratū ī bactros. vii. diebus ex india perueniri ad icaꝝ flumē: quod in oxum influat. Et ex eo per caspiū

in cyꝝ subuectos. Et quincq; nõ amplius diebus terreno itinere ad phasin in pontum indicas pos/
se deuehi merces. Insulæ toto eo mari multæ. Vulgata una maxime tuzaga. A caspio mari scy
thicocq; oceano in eam cursus inflectitur ad orientē cõuersa littoꝝ fronte. Inhabitabilis eius pri
ma pars a scythico promõtorio ob niues. Proxima inculta sæuitia gētiũ: antropophagi scythæ
insident humanis corporibus uescentes. Ideocq; iuxta uastæ solitudines feraꝝq; multitudo haud
dissimilē hoĩum immanitatē obsidens. Iteꝝ deinde scythæ: iteꝝq; deserta cum beluis usq; ad iu/
gum incumbēs mari quod uocãt tabin. Nec ante dimidiã ferme lõgitudinē eius oræ quæ spec/
tat æstiuum orientē inhabitatur illa regio. Primi sũt hoĩum qui nocãtur: seres lanitio siluarum
nobiles: perfusam aqua depectentes frõdium caniciem. Vnde geminus fœminis nostris labor re
dordiēdi fila: rursumq; ostēdi tam multiplici opere: tam lõginquo orbe penitus ut ĩ publico ma
trona trãsluceat. Seres mites quidē: sed & ipsis feris persimiles. Cœtũ reliquoꝝ mortaliũ fugi/
unt: cum cõmertia expetant. Primũ eoꝝ noscitur flumē psitaras: proximũ carabi: tertiũ lanos:
a quo promõtoriũ: chryse sinus: cyrnaba flumē: attanos sinus. Et gens hoĩum attacoꝝ apricis
ab oĩ noxio afflatu seclusa collibus: eadem qua hyperborei degũt temperie. De iis priuatim cõ/
didit uolumen Amometus: sicut Ecateus de hyperboreis. Ab attacoris gentes thynni & pho/
cari: & iam indoꝝ casiri introrsus ad scythas uersi humanis corporibus uescũt. Nomades quocq;
indiæ uagãtur. Sũt qui ab aquilone cõtingi ab ipsis & cyconas dixere: & brysanos. Sed inde (ut
plane consẽtiũt oẽs) emodi montes assurgũt. Indoꝝq; gens incipit non eo tantũ mari adiacens:
ueꝝ & a meridiano quod indicũ appellauimus quæq; pars orĩeti aduersa recto prætẽditur spa/
tio ad flexum & initium indici maris. xviii. lxxv. mil. pas. colligit. Deinde qua flectitur ĩ meri/
diem. xxiiii. lxxv. mil. pas. ut Eratosthenes tradit usq; ad indum qui est ab occidẽte finis indiæ.
Cõplures aũt totam ipsius longitudinē. xl. dierũ noctiũq; uelifico nauiũ cursu determinauere.
Et a septẽtrione ad meridiē. xxviii. l. mil. pas. Agrippa lõgitudĩs. xxxiii. mil. latitudinis. xxiii.
mil. prodidit. Possidonius ab æstiuo solis ortu ad hybernũ exortũ metatus est. Eam aduersam
galliæ statuens: quã ab occidẽte æstiuo ad occidentē hybernũ metabatur totã a fauonio. Itaq;
obuersã eius uenti afflatu iuuari indiã: salubrēq; fieri haud dubia rõe docuit. Alia illius cæli fa/
cies. Alii syderũ ortus. Binæ messes in anno. Binæ æstates media inter illas hyeme etesiarum
flatu. Nostra uero brumali. Lenes ibi auræ. Mare nauigabile. Gentes & urbes ĩnumerabiles:
si quis om̃es persequi uelit. Etenĩ patefacta est nõ modo Alexãdri magni armis regumq; qui ei
successere: circũuectis etiã in hyrcanum mare & caspiũ Seleuco & Antiocho: præfectoq; classis
eorũ Patrocle. Verũ & aliis auctoribus græcis qui cum regibus indicis morati sũt: sicut Mega/
sthenes & Dionysius a Philadelpho missus ex ea cã uires quoq; gentiũ prodidere. Non tamen
deest diligẽtiæ locus: adeo diuersa & incredibilia traduntur. Alexandri magni comites ĩ eo trac
tu indiæ quē subegerãt scripserũt xv. mil. oppidorũ fuisse: nullũ cõminus gẽtium. ix. Indiãq;
tertiã partem esse terrarũ oĩum. multitudinē gentiũ innumerã probabili sane ratione. Indi enĩ
prope gentiũ soli nunq; emigrauere finibus suis. Colligũtur a Libero patre ad Alexãdrum ma
gnum reges eorũ. cliii. annis. vi. mil. ccccii. adiiciũt & menses tres. Amniũ mira uastitas. Prodi
tur Alexandrũ magnum nullo die minus stadia sexcẽta nauigasse in indo: nec potuisse ãte mē/
ses quinq; enauigare adiectis paucis diebus: & tamē minorē gãge esse constat. Seneca etiã apud
nos Megasthenes tentata indiæ cõmẽtatione. lx. amnes eius prodidit. Gẽtes duodeuiginti cē
tumq;. Par labor sit montes enumerare. Iunguntur inter se hymaus: hemodus: paropanysus:
caucasus. p. a. R. a. quibus tota decurrit in planitiem ĩmensam & ægypto similem. Verũ ut ter
rena demonstratio intelligatur: Alexãdri magni uestigiis insistamus. Diognetus & Beton itine
rum eius mēsores scripsere a portis caspiis hecatompylon parthorũ quot diximus milia esse. In
de alexãdriam arion: quã urbem is rex condidit. d. lxxv. mil. Inde ad prophtasiam drãgarum
cxcix. mil. ad cricasiorũ oppidum. d. d. lxv. Inde orthospanum. clxxv. mil. Inde Alexãdri oppi
dum. l. mil. In quibusdã exẽplaribus diuersi numeri reperiuntur. Hãc urbē sub ipo caucaso esse
positã. Ab ea ad flumē chepta & oppidum indorum peucodatĩ. ccxxvii. mil. Inde ad flumē in/
dum & oppidum taxilla. lx. mil. ad hydaspen fluuium clarum. cxx mil. ad hyspasin non ignobi/
liorem. lxix. cccxc. mil. qui fuit Alexãdri itinerũ terminus: exuperato tamen amne arisq; in ad/
uersa ripa dicatis. Epistolæ quoq; regis ipsius consentiunt his. Reliqua inde Seleuco Nicanori
peragrata sunt: ad hesidrum. clxviiii. mil. Iomanē amnem tãtundem. Exemplaria aliqua adiici/
unt. v. mil. pas. Inde ad gãgē. cxii. mil. ad rhodaphã. clxix: mil. Alii. ccc. mil. xxv. mil. In hoc
spatio ꝓdũt ad calinipaxa oppidũ. clxvii. d. alii. cclxv. mil. Inde ad cõfluētē iomanis ãnis & gã
gis. dc. xxv. mil. Pleriq; adiiciũt. xiii. mil. ad oppidũq; polypodra. ccccxxv. Ad ostiũ gangis
dcxxxviii. mil. d. gẽtes quas memorare nõ pigeat a montibus hemodis: quorum promontori/
um hymaus uocatur: incolarum lingua niuosum significante: isari: cosyri: izgi: & per iuga chiso/
tosagi: multarũq; gentinm cognomen bracmanæ: quorum macco caligæ flumina pumas & cã/
nas: quod ĩ gange ĩfluit ãbo nauigabilia. Gẽtes calingæ proximæ mari: & supra mãdei: malli:

quorum mons mallus: tractusque eius finis ganges.

Fluuius ganges. Ca. xviii.

Hunc alii incertis fōtibus ut nilum: rigātemq; uicina eodem mō: alii in scythicis montibus
nasci dixerūt. Influere in eū. xix. amnes. Ex iis nauigabiles præter iam dictos crenacam:
uama: rhumuobā: casphagū: sonū. Alii cū magno fragore ipsius statī fōtis erūpere: delectūq; p
co pulosa & abrupta ubi primū molles planities cōtigat ī quodā lacu hospitari. īde lenē fluere:
ubi mīmū. viii. mil. pas. latitudīe. ubi modicū stadiorꝝ. c. Altitudīe nusq; minore pa. xx. mil.

Gentes indiæ. Ca. xix.

Nouissimæ gētes gādaridū: calignarꝝ. Regio ptalis uocatur. Regi. lxx. mil. peditū: eqtes
mille: elephāti. dcc. ī ꝓcinctu bellorꝝ excubāt. Nāq; uita mitioribus populis īdorꝝ multip
tita degit. Alii tellurē exercēt. militiā alii capessūt. merces alii suas euehūt. res externas īuehūt
respublicas optimi ditissimiq; tēperāt. Iudicia reddūt. Regibus assidēt. Quintū genus celebra
tæ illic & prope in religionē uersæ sapientiæ deditū: uolūtaria semper morte uitā accenso prius
rogo finit. unū super hoc est semiferꝝ ac plenū laboris immēsi: a quo supradicta cōtinētur uenā-
di elephātes domādiq;. Iis arant. Iis inuehūt. Hæc maxime nouere pecuaria. His dimicāt: mili
tantq; pro finibus. Delectū in belua uires & ætas atq; magnitudo faciūt. Insula in gāge est ma-
gnæ āplitudinis gentē cōtinēs unam modogalicā noīe. Vltra siti sūt modubæ molindæ. Vberæ
cū oppido eiusdē noīs magnifico modroesi: præti: calissæ: saluri: sassulæ: colubæ. orcusæ: aba-
li: taluctæ. Rex horꝝ peditū. l. milia: equitū. iiii. milia: elephātorꝝ. cccc. in armis habet. Validi
or deinde gens andaræ plurimis uicis. xxx. oppidis: quæ muris turribusq; muniūtur. Regi præ
bet peditū. c. milia: equitū duo milia: elephātos mille. Fertilissimi sūt auri dardæ: setæ uero ar
genti. Sed omniū in india prope non mō in hoc tractu potentiā claritatēq; antecedūt prasi am-
plissima urbe ditissimaq; palybotra. Vnde qdam ipsā gentē palybotros uocāt: immo uero trac-
tum uniuersū a gange. Regi eorꝝ peditum sexcēta milia: equitū. xxx. milia: elephātorꝝ. ix. milia
per oēs dies stipendiātur. Vnde cōiectatio ingens opum est. Ab iis in interior situ monedes &
suari: quorꝝ mons malleus: in quo umbræ ad septētrionem cadunt hyeme: æstate in austrū per
senos mēses. Septētriones eo in tractu semel in āno apparere: nec nisi. xv. diebus Betō auctor
est. Hoc idem pluribus locis indiæ fieri Megasthenes. Austrinum polum indi dramasa uocāt.
Amnis iomanes per gangem & palybothros decurrit. Inter oppida methora & cyrisoborca. A
gāge uersa ad meridiē plaga tingunt sole populi iā qdē infecti: nōdum tamē æthiopum mō exu
sti: q̄tum ad indum accedunt: tatum colore præferunt sydus. Indus statī a prasiorꝝ gēte quorꝝ
in mōtanis pygmei traduntr. Artemidorus inter duos amnes. xxi. mil. pas. interesse tradit.

Indus fluuius. Ca. xx.

Indus is sandus ab incolis appellatus in iugo caucasi mōtis quod uocatur paropanysus aduer
sus solis ortum effusus: & ipse undeuiginti recipit amnes. Sed clarissimos hydaspen quat-
tuor alios afferentem: cantabrā tres. Per se uero nauigabiles acesinum & hypasin quadā tamen
aquarꝝ modestia nusq; latior quinquaginta stadiis: aut altior. xv. pas. āplissimā insulā efficiens:
quæ prasiane nominatur. & aliā minorem quæ pacale. Ipse per xii. xl. pas. paucissimis auctori
bus nauigatus: & quodam solis comitatu in occasum uersus oceano infunditur. Mensurā in ora
ad eum ponam ut inuenio generatim: quāq; inter se nullæ cōgruāt. Ab ostio gāgis ad promon
torium galingon & oppidum dandagula. dccxxv. mil. pas. Ad tropina. xii. mil. xxv. Ad perimu
læ promōtorium: ubi est celeberrimum indiæ emporium. dccl. ad oppidum in insula quam su-
pradiximus patalam. dcxx. mil. pas. Gentes montanæ inter eum & iomanem cesi: cetriboni sil-
uestres. Deinde megallæ quorꝝ regi qngenti elephanti. peditum & eqtum numerus incertus.
Chrysei: parasangæ: asangi: tigri fera scatentes. Armāt peditum. xxx. mil. elephantos. ccc. eq
tes. dccc. Hos includit indus montium corona circundatos & solitudinibus. dcxxv. mil. Infra so
litudines dari: suræ. Iterꝝq; solitudines per. clxxxvii. mil. pas. plerꝝq; harenis ambiētibus haud
alio modo q̄ insulas mari. Infra deserta hæc maltecoræ: singæ: marohæ: rarungæ: moruntes
& masuæ: pangungæ: ialii. Hi montium qui perpetuo tractu oceani oram tenent: incolæ libe-
ri & regum exptes multis urbibus montanos optinent colles. Nareæ deinde quos claudit mōs
altissimus indicorꝝ capitalia. Huius incolæ alio latere late auri & argenti metalla fodiunt. Ab iis
oraturæ. Quorꝝ regi elephanti quidem. x. milia. Sed amplæ uires peditum. Varetatæ qui sub
rege elephantos non alunt fiducia equitum peditumq;. Odomboeræ: salabastræ horatæ urbe
pulchra fossis palustribus munita: p quas crocodilli humani corporis auidissimi aditum nisi pon-
te non dant. Et aliud apud illos laudatur oppidum automela impositum littori qnq; amnium in
unum confluente concursu emporio nobili. Regi eorꝝ elephātos mille. dc. peditū. cl. equitum
quinq;. Pauperior charmarꝝ rex elephātos. lx. paruasq; reliquas uires habet. Ab iis gens pāde
sola indorꝝ regnata fœminis. Vnam Herculi sexus eius genitam ferunt: ob idq; gratiorē rgno

et sono cose d'i nomi alla quantità diferenti, la qual come arte ... de le arti de
pianeta, se la quantità essendo divisa nel numero, l'aumento, nelo stesso
et a' l diminutione, nel numero l'aumento è collocato la moltitudine
pluralità, la universalità affirmata, se negata, se la varietà et negatione

donatam præcipuo. Ab ea deducentis originem imperitant. ccc. oppidis: peditũ. cl. milia: elephantis qngentis. Post hanc trecẽtarꝝ urbiũ syrieni: derangæ: posingæ: buzæ: gogiarei: umbræ: nereæ: brancosi: nobundæ: cocõdæ: nesei: pedatritæ: salobriasæ: olostræ: patalam insulã attingentes: a cuius extremo littore ad caspias portas: xviii. xxv. mil. produtur. Hic deinde accolunt indum aduersus eos euidẽti demõstratione amatæ: boligæ: gallitalutæ: dimuri: megari: ordabæ: mesæ: abhisuri: syleni: Mox deserta in. ccl. mil. pas. Quibus exuperatis organagæ: abaortæ: sibaræ: suertæ: & ab iis solitudines prioribus pes. Dein sarophages: sorgæ: baragomatæ. umbritæq;: quorꝝ xii. natiões singulisq; binæ urbes. Aseni triũ urbiũ icolæ. Caput eorꝝ bucephala Alexandri regis equo: cui fuerat hoc nomen ibi sepulto cõditum. Mutani super hos caucaso subiecti. Soleadæ: sondræ: trãsgressisq; indũ: & cũ eo decurrentibus samarabriæ: sambraceni: brisabritæ: orsiãdi: senitaxilæ cũ urbe celebri. Iam in plana demisso tractu cui uniuerso nomen amandræ. Populi quattuor peucolitæ: arsagalitæ: geretæ: asoi. Etenim pleriq; ab occidente non indo amne determinant: sed adiiciunt quattuor satrapias: gedrosos: archaotas: arios paropanysidas lasdas.

¶ Arii & iunctæ gentes. Ca. xxi.

VLtimo fine cophetæ fluuio: quæ oĩa ariorꝝ esse aliis placet. Necnõ & nysam urbẽ pleriq; indiæ ascribunt: mõtemq; merꝝ Libero patri sacrꝝ. Vnde origo fabulæ Iouis fœminæ editũ. Itẽ aspagonas gentẽ uitis & lauri & buxi pomorꝝq; oĩum in græcia nascentiũ fertilem. Quæ memoranda & prope fabulosa de fertilitate terræ ac genere frugum arborꝝq; aut ferarꝝ aut uolucrũ & aliorꝝ animaliũ traduntur: suis quæq; locis in reliqua parte operis cõmemorabuntur. Quattuor uero satrapiæ mox paulo ad taprobanã insulã festinante animo. Sed ãte sũt aliæ petalæ: q̄ significauimus in ipsis faucibus indi triquetra figura. ccxx. mil. pas. latitudine. Extra ostium indi chrysæ & argyræ fertiles metallis ut credo. Nã quod aliqui tradidere aureũ argẽteũq; iis solũ esse haud facile crediderim. Ab iis. xx. mil. pas. crocale. Ab ea. xii. mil. pas. bibaga ostreis & cõchyliis referta. Deĩde toralliba. ix. mil. pas. a supradicta multaeq; ignobiles.

¶ Taprobane insula. Ca. xxii.

TAprobanẽ alterꝝ orbem terrarꝝ esse diu existimatũ est antichthonum appellatione. Vt liqueret insulã esse Alexandri magni ætas resq; præstitere. Onesicritus classis eius præfectus elephãtos ibi maiores bellicosioresq; q̄ ĩ india gigni scripsit. Megasthenes flumine diuidi: incolasq; palæogones appellari: auri margaritarꝝq; grãdium fertiliores q̄ indos. Eratosthenes & mensurã prodidit longitudinis. vii. mil. stadiorꝝ: Latitudinis. v. mil. nec urbes esse: sed uicos septingentos. Incipit ab eoo mari inter ortum occasũq; solis indiæ prætenta: & quõdam credita. xx. dierꝝ nauigatione a prasiana gẽte distare: mox q̄a papyraceis nauibus armamẽtisq; nili peteretur ad nostrarꝝ nauium cursus. vii. dierꝝ interuallo taxato. Mare interest uadosũ: senis non amplius altitudinis passibus: sed certis canalibus adeo profundum ut nullæ anchoræ sidant. ob id nauibus utrinq; proræ: ne per angustias aluei circũagi sit necesse. Syderꝝ in nauigando nulla obseruatio. Septẽtrio nõ cernitur. Sed uolucres secum uehunt emittẽtes sæpius: meatũq; earꝝ terras petentium comitãtur. Nec plus q̄ ternis mẽsibus in anno nauigãt. Cauent a solstitio maxime. c. dies tunc illo mari hyberno. Hactenus a priscis memorata. Nobis diligentior notitia Cladii principatu cõtingit. Legatis etiam ex insula aduectis. Id accidit hoc mõ. Annii Plocamii qui maris rubri uectigal a fisco redemerat libertus circa arabiam nauigãs aqlonibus raptus præter carmaniam quintodecimo die hippuros portum eius inuectus hospitali regis clæmentia sex mensium tempore imbutus alloquio percõtanti postea enarrauit romanos & Cæsarẽ mirꝝ ĩ modum inauditos iustitia: ille suspexit q̄ pares pondere denarii essent in captiua pecunia: cũ diuersæ imagines indicarent a pluridus factos. Et hoc maxime sollicitatus ad amicitiã legatos quattuor misit principe eorꝝ Rhachia. Ex iis cognitum. d. esse oppida: portũ contra meridiem appositum oppido palesimundo oĩum ibi clarissimo ac regia. cc. pas. Lebis stagnum ĩtus megisba. ccc. lxxv. mil. pas. ambitu: insulas pabuli tantum fertiles cõplexum. Et ex eo duo amnes erumpere palesimundum iuxta oppidũ eiusdem noĩs influẽtẽ in portum tribus alueis. v. stadiorꝝ arctissimo. xv. amplissimo. Alterꝝ ad septẽtrionem indiamq; uersus cydara noĩe. Proximum esse indiæ promõtorium: quod uocatur colaicum quatridui nauigatione: medio in cursu solis ĩsula incurrente. Mare id colore peruiridi: præterea fruticosum arboribus iubas earꝝ gubernaculis deterrentibus. Septẽtriones uergiliasq; apud nos ueluti in nouo cælo mirabantur. Lunam quidẽ apud ipsos nõ nisi ab octaua ad. xv. supra terram aspici fatentes. Canopum lucere noctibus sydus ingens & clarꝝ. Sed maxime mirꝝ iis erat umbras suas in nostrum cælum cadere nõ in suum: solemq; a leua oriri & in dextra occidere potiusq̄ e diuerso. Idem narrauere latus insulæ quod prætenderet indiæ. x. mil. stadiorꝝ esse ab oriẽte hyberno ultra mõtes emodos. Særas quoq; ab ipsis aspici: notos etiam cõmertio patriæ mabaciæ cõmeasse eo aduenis ibi feras occursare. Ipsos uero excedere hoĩum magnitudinem: rutilis comis: ceruleis oculis: oris sono truci nulli cõmertio linguæ. Cætera eadem quæ nostri negociatores. Fluminis ulteriore ripa merces po-

se questa come le cose ...
come questi concetti, ...
o nessuna cosa, se questi ...
in qual di due!

sitas iuxta uenalia tolli ab iis si placeat permutatio. nō aliter odio tristiore luxuriæ q̄ si pducta mens illuc usq; cogitet quid & quod petatur & quare. Sed ne taprobane quidem q̄uis extra orbem a natura relegata nostris uitiis caret: auꝝ argentūq; & ibi in precio. Marmor testudinis simile. Gēmæ margaritæq; in honore multo præstantiores. Et totus luxuriæ nostræ cumulus ipsoꝝ opes maiores esse dicebant: sed apud nos opulentiæ maiorē usū. Seruum nemini. Ne in diem aut iterdiu sōnum. Aedificia modice ab humo extantia. Annonā nunq̄ augeri. Nō fora lites ue esse. Coli Herculē. Eligi regem a populo senecta clæmentiaq; liberos nō habentē: & si postea gignat abdicari: ne fiat hæreditariū regnū. Rectores ei a populo. xxx. dari: nec nisi plurium sentētia quēq; capite dānari: sic quoq; appellationem esse ad populū. Lxx. iudices dari: si liberent ii reum amplius. xxx. iis nullā esse dignationem grauissimo probro. Regi cultū Liberi patris: cæteris arabū. Regem si quid delinquat morte mulctari nullo interimente: sed auersātibus cūctis & cōmertia etiā sermonis negātibus. Festa uenatione absumi. Gratissimā eam tigribus elephātisq; constare. Agros diligenter coli. Pomis abūdare. Esse ī piscatu uoluptatē: testudinū maxime: quarum superficie familias habitātium contegi tāta reperiri magnitudine. Vitam hominum cētum annis modicam. Hæc comperta de taprobane. Quattuor satrapiæ quas ī hūc locum distulimus ita se habent.

¶ Capissenæ: dariti: carmania. Ca. xxiii.

A Proximis īdo gentibus montana capissenæ habēt capissā urbē: quam diruit Cyrus: Aracosia cum oppido & flumine eiusdem noīe: quod quidā cutim dixere a Semiramide conditum. Amnis hermādus præfluens per abesten rhacosioꝝ. Proximos iis meridie ad partem arochataꝝ faciūt dexendrusos: a septētrione paropanysidas. Cartana oppidū sub caucaso: quod postea cecrogōis dictum. Hæc regio est ex aduerso bactrianoꝝ. Deinde eius oppidū alexandria a conditore dictum. Syndraci: daugalæ: parapianæ: cantaces: magi. Ad caucasū cadrusi oppidum ab Alexādro conditū. Infra hæc omīa ora arabindo. Ariana regio ambusta feruoribus: desertisq; circūdata. Multa tamen interfusa opacitate cultores congregat circa duos maxime fluuios tōderon & arosapen. Oppidū artaco: anarius amnis: qui præfluit alexādriā ab Alexādro côditam. Patet oppidum stadia. xxx. multoq; pulchrius (sicut Acticinus tradit (artacabane. Item ab Antiocho munitū stadia. l. Deinde dorisci gens: Amnes pharnacotis: oppradus: prothasia. Oppidum zaraspaꝝ drangæ: argetæ: zarangæ: gedrusi. Oppida peucolis: lymphorta: methoricū: deserta. Amnis manain. Auguttiri gens. Flumē boru. Gensurbi flumē nauigabile ponamus pādoꝝ finibus. Item cayrus suaroꝝ ostio portuosus. Oppidū cōdrigrāma. Flumē cophes. Influunt in eum nauigabilia sadarus: parospus: sodinus. Arianæ partem esse darari aliqui uolūt: mēsuraq; prodūt utriusq; lōgitudine. xviiii. l. miliū passuū: latitudine dimidio minorem q̄ indiæ. Alii gedrusos & syros posuere per. cxxxliiii. mil. pa. mox ichthiophagos. Oritas propria nō indoꝝ lingua loquētes per. cc. mil. pas. Inde posuere arbioꝝ gentē per. cc. mil. pas. Ichthiophagos omēs Alexāder uetuit piscibus uiuere. Vltra deserta deide carmania: ac persis atq; arabia. Sed priusq̄ hæc generatim persequamur: indicare conuenit quæ prodit Onesicritus classe Alexandri circūuectus in mediterranea persidis & indiæ narrata proxime a Iuba. Deinde eā nauigationem quæ his ānis comperta seruatur hodie. Onesicriti & Nearchi nauigatio nec noīa habet mansionū nec spatia. Primūq; xylenopolis ab Alexandro cōdita unde cœperūt exordium. Iuxta quod flumē aut ubi fuerit nō satis explanatur: Hæc tamē digna memoratu produntur. Ab iis oppidum a Nearcho cōditū in nauigatione ea. Flumē nabrū nauium capax contra insulam distans. lxx. stadiis. Alexandria condita a Leonato iussu Alexādri ī finibus gētis. Argenuus portu salubris. Flumē tuberꝝ nauigabile: circa quod pariræ. Deinde ichthiophagi tam lōgo tractu ut. xx. dieꝝ spatio prænauigauerint insulā: quæ solis appellatur: & eadem cubile nympharū rubens: in qua nullū non animal absumitur icertis causis. Ori gens. Flumē carmaniæ hytanis portuosum & auro fertile. Ab eo primū septētriones apparuisse adnotauere. Arcturū nec omibus cerni noctibus: nec totis unq̄. Achemenide usq; illo tenuisse. Aeris & ferri metalla & arsinici & minii exercere. Inde promontorium carmaniæ est. Ex quo in aduerso ora ad gentem arabiæ macas traiectus distat. l. mil. pas. Insulae tres quarū orada tantum habitatur a cosa a continenti xxv. mil. pas. Insulae quattuor intimo in sinu ante perida. Circa has hidri marini uicenū cubitorum adnatātes terruer classem. Insula acrotadus. Item gauratae: in quibus chiana gens. Flumē hyperis in medio sinu persico onerariarū nauiū capax. Flumē sitiogagus: quo spasargaras septimo die nauigat̄. Flumē nauigabile phirstimus. Insula sine noīe. Flumē granius modicarū nauiū capax p susiauē fluit. Dextera eius accolūt deximōtāi: q bitumē perficiunt. Flumē zarotis ostio difficili nisi peritis. Insulae duae paruae. Inde uadosa nauigatio palustri similis. Per euripos tamē quosdam peragit̄. Ostium euphratis. Lacus quē faciūt euleus & tigris iuxta cariacen. Inde tigisusa. Festos dies ibi agentem Alexandrum inuenerunt septimo mense postq̄ digressus ab iis fuerat patalis tertio nauigationis die. Sic Alexādri classis nauiganit. Postea a syagro arabiæ

promõtorio patalen fauonio quẽ hypalū ibi uocāt peti certissimum uidebat͂.xiii.mil.xxxii.pa. æstimatione. Secuta uero ætas propiorem cursū tutioremq; indicauit si ab eodē promõtorio zizerũ amnem portū īdiæ peteret. Diuq; ita nauigatū est: donec compēdia inuenit mercator: lucroq; india admota est. Quippe omibus annis nauigatur sagittarioq; cohortibus īpositis. Etenī pyratæ maxime infestabāt. Nec pigebit totū cursū ab ægypto exponere nunc primū certa noticia patescēte. Digna res nullo anno minus hic qngentesimis imperii nostri exauriēte india & merces remittēte: quæ apud nos centuplicato ueniāt. Mille millibus pas. ab alexandria abest oppidū iuliopolis. Inde nauigāt nilo coptum.cccuii.mil.pas. qui cursus etesiis flantibus peragiē xv. diebus. A copto camelis itur aquationū rõe mansionibus dispositis. Prima appellatur hydreum xxxii. Secūda in monte diei itinere. Tertia in altero hydremate a copto xcv. Deinde ī monte. Mox ad hydreū Apollinis a copto.clxxxiiii.mil.pas. Rursus ī mõte. Mox ad nouū hydreū a copto.ccxxxiii.pas. Est & aliud hydreū uetus. Troglodyticū noīatur: ubi præsidiū excubat diuerticulo duum miliū. Distat a nouo hydremate quattuor mil.pas. Inde berenice oppidum ubi portus rubri maris a copto.cclviii.pas. Sed quia maior pars itineris cõficitur noctibus propter æstus: & statim die absumūtur totū a copto berenicen iter duodecimo cõficitur die. Nauigare īcipiūt æstate media ante canis ortū: aut ab exortu protinus. Veniuntq; circiter.xxx. die ocelin arabiæ: aut canen thuriferæ regionis. Est & tertius portus: qui uocatur muza: quē indica nauigatio nõ petit: nec nisi thuris odoruq; arabicorūq; mercatores. Intus oppida regia eius: unum appellatur saphar: aliudq; sabe. Indos aūt petētibus utilissimū est ab oceli egredi. Inde uēto hipalo nauigāt diebus.xl. ad primū emporium indiæ. Muziq; nõ expetēdū propter uicinos pyratas q optinēt locū nomine hydras: neq; est abūdans mercibus. Præterea lõge a terra abest nauium statio: lintribusq; efferūtur onera quæ gerūtur. Regnabat ibi cū proderem hæc Celebothras. Alius utilior portus gentis necanidon: qui uocatur becare. Ibi regnat paridion: lõge ab emporio mediterraneo distante oppido quod uocatur modusa. Regio autē ex qua piper monoxylis lintribus becaren conuehūt uocatur cõtionara: quæ omia gentiū portuū ue aut oppidoq; nomina apud neminem prioq; inueniūt͂. Quo apparet mutari locoq; status. Ex india renauigāt mense ægyptio tybi incipiente nostro decēbri: aut utiq; mechiris ægypti intra diē sextū: quod fit ītra idus Ian. nostras. Ita euenit ut eodē āno remeent. Nauigāt aūt ex india uēto uulturno & cum intrauere rubrū mare africo uel austro. Nūc reuertemur ad propositū. Carmaniæ oram patere duodecies.l.mil.pas. Nearchus scripsit. Ab initio eius ab flumen sabin.c.mil.pas. Inde uineas coli & arua. Flumē ianamin.xxv.mil. spatio. Regio uocat͂ arnixia. Oppida carmaniæ zetis: alexādria. Irrumpit deinde & in hac parte geminū mare in terras: quod rubrū dixere nostri: græcia erythreum a rege erythra. aut ut alii solis repercussu talem reddi colorem existimātes. Alii ab harena terraq;. Alii tali aquæ ipsius natura.

Sinus persicus & arabicus. Ca.xxiiii.

Sed in duos diuiditur sinus. Is qui ab oriēte est persicus appellatur.xxv.mil.pas. circuitu: ut Eratosthenes tradit ex aduerso est arabia: cuius.xii.mil.pas. est lõgitudo. Rursus altero ambitur sinu arabico noīato: oceanū qui influit azanium appellāt: Persicū introitum.v.mil. pas latitudinis: alii quattuor fecerūt. Ab eo ad intimū sinū recto cursu.xi.mil.xxv. ꝑpemoduq; constat esse: & situm eius humani capitis effigie. Onesicritus & Nearchus ab indo amne ī sinum persicum: atq; illic babylonē ab euphratis paludibus scripserunt.xxv. mil.pas. esse. In carmaniæ angulo sunt chelonophagi testudinū superficie casas tegentes. carne uescentes. A flumine arabi promõtorium ipsum inhabitāt: præter capita toto corpore hirti: coriisq; piscium uestiti.

Cascādrus insula parthoq; regna. Ca.xxv.

Ab hoq; tractu indiā uersus cascādrus deserta insula in oceano.mil.pas. traditur. Iuxta eam freto influēte stoidis quæstuosa margaritis a ꝓmõtorio. Carmanis iugunt͂ armozei. Quidam interponūt arbios.cccxii.pas. toto litore. Ibi portus macedonum: & aræ Alexādri. In ꝓmõtorio amnes siccanas: dein dratinus & salsus. Ab eo ꝓmõtorium themisteas. Insula aphrodisias habitatur. Inde persidis initium ad flumē oratim: quo diuiditur ab elimaide. Cõtra psidē insulæ philos casandra aracha cum mõte præalto Neptuno sacra. Ipsa psis aduersus occasum sita optinet littora.d.l.mil.pas. etiā in luxum diues in parthoq; iampridē trāslata nomē. Hoq; de imperio nunc paucis. Regna parthoq; duodeuiginti sunt omīa. Ita.n. diuidunt prouintias circa duo ut diximus maria: rubrū a meridie: hyrcanum a septētrione. Ex iis.xii. quæ supiora dicunt͂ incipiunt a cõfinio armeniæ caspiisq; littoribus pertinēt ad scythas: cum qbus ex æquo degunt. Reliqua.vii. regna inferiora appellātur. Quod ad parthos attinet: semper fuit parthia ī radicibus mõtium sæpius dictoq;: qui omēs eas gentes prætexunt. Habēt ab ortu arios: a meridie carmaniā & arianos. ab occasu pthitas medos. a septētrione hyrcanos. Vndiq; desertis cīcta. Vlteriores parthi nomades appellāt͂. Citra deserta. Ab occasu urbes eoq; quas diximus issatis & calliope. ab oriente æstiuo pyropum: ab hyberno mania. in medio hecatõpylos. Arsace re

gio nisea parthienæ nobiles: ubi alexandropolis a conditore.

Media: mesopotamia: babylon: seleucia. Ca. xxvi.

NEcessarium est in hoc loco signare & medorum situm: terrarumque faciem circũagere ad persicũ mare: quo facilius deinde reliqua noscãt. Nãque media ab occasu trãsuersa oblique parthiæ occurrens utraque regna includit. Habet ipsa ab ortu caspios & parthos: a meridie sitbacenẽ & susianem & persida: ab occasu adiabenen: a septẽtrione armeniã: Persæ rubrũ mare semper accoluere: ꝓpter quod is sinus persicus uocat. Regio ibi maritima cyribolus. Quia uero ipsa subit ad medos elymas megalla appellatur locus arduo mõtis ascẽsu per gradus introitu ãgusto ad persopolin caput regni dirutã ab Alexãdro. Præterea habet in extremis finibus laodiceã ab Antiocho conditam. Inde ad orientem magni optinent frasargida castellũ: in quo Cyri sepulchrũ ẽ. Et horum egbathana oppidum trãslatum ab Dario rege ad montes. Inter parthos & arianos excurrunt parathaceni. His gentibus & euphrate inferiora regna includunt. Reliqua dicemus a mesopotamia excepto mucrone eius arabumque populis in priore dictis uolumine. Mesopotamia tota assyriorum fuit uicatim dispersa: præter babylona & ninum. Macedones eam in urbes cõgregauere ꝓpter ubertatem soli. Oppida præter iam dicta habet seleuciã: laodiceã: arthemitam. Item in arabũ gente qui arroei uocantur & mardani: antiochia: quæ a præfecto mesopotamiæ Nicanore cõdita nicanoria uel arabes uocatur. Iungũtur iis arabes. Introrsus eldamarii. Super quos ad pellacõtam flumẽ bura oppidũ: salmani & masei arabes. Gordiacis uero iũcti aloni: p quos zerbis fluuius in tigrin cadit: azones: silices: montani: & orõtes. Quorum ad occidentẽ oppidum gauecamela. Item sue in rupibus. Supra siciclassi. iii. mil. pas. per quos lycus ex armenia fertur. Absitris ad hybernum exortum. Azochis oppidum. Mox ĩ cãpestribus oppida diospage: polyteba: stratonigea: anthemus. In uicinia euphratis nicephorion: quod ut diximus Alexander iussit condi ꝓpter loci oportunitatem. Dicta est & in zeumate apamia: ex qua orientem petẽtes excipit oppidum apprime munitum quõdam stadiorum. lxx. amplitudine: & satraparum regia appellatum: quo tributa conferebantur: nũc in arcem redactum. Durãt ut fuerãt hebata: & ductu Pompei magni terminus romani imperii oruros. A zeumate. ccl. mil. pas. Sunt qui tradunt euphratem Cobaris præfecti opere deductum: ubi eũ diximus fidi: ne præcipiti cursu babyloniam infestaret. Ab assyriis uero uniuersis appellatum armalchar: quod significat regium flumẽ. Qua deriuatur oppidũ fuit agrani e maximis: quod diruere persæ. Babylon chaldaicarum gentium caput diu sũmam claritatẽ optinuit ĩ toto orbe: ꝓpter quã reliqua pars mesopotamiæ assyriæque babylonia appellata est. lx. mil. pas. amplexa: muris ducenos pedes altis: quinquagenos latis. In singulos pedes ternis digytis mensura ampliore quam nostra: interfluo euphrate mirabili opere utroque. Durat adhuc ibi Iouis Beli templũ. Inuentor hic fuit syderalis scientiæ. Cætero a circuitu solitudinem reddit exhausta uicinitate seleuciæ ob id cõditæ a Nicanore intra nonagesimum lapidem in cõfluentem euphratis fossa perducti atque tigris: quæ tamẽ babylonia cognominatur. libera hodie: ac sui iuris macedonumque moris. Ferũtur ei plebes urbanæ sexcentæ esse. Situm uero mœnium aquilæ pãdentis alas. Agrum totius oriẽtis fertilissimũ. Inuicẽ ad hanc exhauriendam & thesiphontẽ iuxta tertiũ ab ea lapidem in callonitide cõdidere parthi: quod ẽ nunc caput regni. Et postque nihil ꝓficiebatur nuper Vologesus rex aliud oppidũ uologesocertã in uicino cõdidit. Sunt etiã in mesopotamia oppida hipparemum chaldeorum doctrina clarum. Et hoc sicut babylon iuxta flumen narragam: qui dedit ciuitati nomẽ. Moros hipparenorum persæ diruere. Orcani quoque tertia chaldeorum doctrina in eodẽ situ locãtur ad meridiem uersũ. Ab iis notitæ & orthophanitæ & græciochãtæ. Euphrate nauigari babylonem & persico mari. cccc. xxii. mil. pass. tradunt Nearchus & Onesicritus. Qui uero postea scripsere a seleucia. ccccxc. mil. Iuba a babylone caracen. clxcv. mil. d. Fuere aliq ultra babylonẽ cõtinuo alueo priusque distrahitur in irrigua. lxxxvii. mil. Vniuerso autẽ cursu. xi. mil. pas. Incõstantiam mẽsuræ diuersitas auctorum facit: cum persæ quoque schœnos & parasãgas alia mensura determinẽt. Vbi desinit alueo munire ad cõfinium caracis accedente tractu statim infestant attali latrones: arabum gẽs. Vltra quos scenitæ. Ambitu uero euphratis nomades arabiæ usque ad deserta syriæ: unde ĩ meridiem flecti eum diximus solitudines palmirenas relinquẽtem. Seleucia abest a capite mesopotamiæ euphraten nauigãtibus undecies. xxv. mil. pa. A mari rubro si tigri nauiget. cccxx. mil. A zeumate. d. mil. xxvii. Zeuma a seleucia syriæ ad nostrum littus. cxxxii. mil. pas. Hæc est ibi latitudo terrarum inter duo maria. Parthici uero regni. d. cccc. mil. xliiii. pas. Est etiãnum oppidum mesopotamiæ in ripa tigris circa cõfluentes: quod uocant digbani.

Flumen tigris. Ca. xxvii.

SEd & de tigri ipso dixisse cõueniat: Oritur in regione armeniæ maioris fonte cõspicuo in planitie. Loco nomẽ elogosine est. Ipsius qua tardior fluit diglito. Vnde concitat a celeritate tigris incipit uocari. Ita appellant medii sagittam. Influit in lacum arethissam omĩa illata põdera sustinẽtẽ: & nitrum nebulis exhalantem. Vnũ genus ei pisciũ est: & hic aquæ trãscurrẽtis

la ?abile il nō signabile, l'irresolubile, l'infrangibile l'irrauibile; ma & alcuno ristringer tutte queste cose & da noi sono poste nel predicamento del loco, come il serr[illegible] il circondante, et esser ristretti tutte & sono nō i locati, come il circondato stroppato, il coperto il serrato il nascoso et altri di questi & sono ristretti pur seco collochiamo anchor sotto il sito, & mirano il sito, come l'accostato

non miscetur alueo: sicut nec e tigri pisces in lacū trāsnatant. Fertur aūt & cursu & colore dissi-
milis. Trāsuectusq; occurrente tauro mōte in specu mergitur. Subterque lapsus a latere altero
eius erūpit locus uocatur zoroanda. Eundē esse manifestū est quod demersa perfert. Alteꝝ de-
inde trāsit lacum: qui tesoidis appellatur: rursusq; in cuniculos mergitur. & post. xxv. mil. pas.
circa nympheū reddit̄ tam uicinum arsaniæ. Fluere eum ī regionem arheni Claudius Cæsar auc
tor est: ut & cum intumuere cōfluant: nec tamē misceant̄. Leuiorq; arsanias innatat. iiii. mil. fer
me spatio. Mox diuisus ī euphratē mergitur. Tigris āt ex armenia acceptis fluminibus claris ꝑ-
theni agnice pharīoē arabas oreos adiabenosq; disterminās: & quā diximus mesopotamiā faciēs
lustratis montibus choridioꝝ circa apameam mesenes oppidū: citra seleuciā babyloniam. cxxv.
mil. pas. diuisus in alueos duos. Altero meridiem ac seleuciam petit mesenen perfūdēs. Altero
ad septētrionē flexus eiusdem gētis tergocāpos cauchas secat. Vbi remiauere aquæ pasitigris
appellatur. Postea recipit ex media hidaspen: atq; ut diximus inter seleuciā & thesisphōtē uec-
tus in lacus chaldaicos se fūdit: eosq;. lxx. mil. pas. amplitudine īplet. Mox uasto alueo profusus
dextra caracis oppidi infertur mari persico decimo ore. Inter duoꝝ amniū hostia. xxvi. mil. pas.
fuere. Aut ut alii tradunt. vii. mil. utroq; nauigabili. Sed longo tempore euphratem præcluse-
re orcheni. & accolæ agros rigantes: nec nisi post tigrin defertur ī mari. Proxima tigri regio pa
ropotamia appellatur. In ea dictum est de mesene. Oppidū eius dibitach iungūtur callonitis cū
thesiphonte: nō palmetis mō: ueꝝ & olea pomisq; aliisq; arbustis nobilis. Ad eā ꝑuenit iagrus
mōs ex armenia inter medos adiabenosq; ueniens supra echatenen & persidē. Callonitis abest
a perside. cccclxxx. mil. pas. Tantū a caspio mari assyria abesse compendio itineꝝ aliqui tradunt.
Inter has gentes atq; mesenen sytacene est: eadem arbelitis & palestinæ dicta. Oppidum eius
sytace græcoꝝ ab ortu est & sabdata. Ab occasu aūt antiochia inter duo flumina tigrin & torna
dotum. Item apameæ cui nomē Antiochus matris suæ imposuit. tigris circūfunditur. Hæc diui
ditur archoo. Infra ē susiane: in qua uetus regia ꝑsaꝝ susa a Dario Histapis filio condita. Abest
a seleucia babylonia. ccccl. mil. pas. Tantūdem ab egbatanis medoꝝ per montē charbātū ī sep-
tētrionali. Tigris alueo oppidum est barbethace. Abest a susis. cxxxv. mil. pas. Ibi mortalium
soli auꝝ in odio cōtrahunt. Id defodiūt ne quo cui sit in usu. Susianis ad orientem uersus iungun
tur oxii latrones & mizeoꝝ. xl. populi liberæ feritatis. Supra eos parēt parthusi mardi & saitæ
hyi qui prætēdūtur supra helimaida: quā persidi in ora iunximus. Susa a persico mari absūt. ccl.
mil. pas. qua subiit ad eā classis Alexādri pasitigri intus ad lacum chaldaicū uocatur aphle. unde
susa nauigatiōe. lxv. mi. d. p. absūt. Susianis ab oriēte sūt chosiei. Supra chosieos ad septētrionē
mesabenæ sub mōte cambalido: qui est caucasi ramus. Inde mollissimo trāsitu in bactros. Susia-
nen ab helemaide disterminat amnis euleus ortus in medis: medioq; spatio cuniculo cōditus: ac
rursus exortus per mesobatenen lapsus circuit arcem susaꝝ ac Dianæ tēplū augustissimū cū illis
gentibus & ipse ī magna cerimonia sit. Siquidē reges nō ex alio bibunt: & ob id in lōginqua por
tant. Recipit amnes edippum præter asylum a montibus persaꝝ uenientem ad unū ex susianis op
pidum: Iuxta eum magoga a carace. xv. pas. Quidā hoc in extrema susiane ponūt solitudinibus
proximum. Infra euleum elymas est. In ora iuncta persidi: a flumine orati ad caracen. ccxl. mil.
pas. Oppida eius seleucia & sosirate apposita monti casyro Oram quæ præiacet minoꝝ syrtium
uice diximus inaccessam cœno plurimū limi deferentibus brixia & ortacea amnibus madēte: &
ipsa elymaide in tantū ut nullus sit nisi circuitu eius a perside aditus. Infestat̄ a serpētibus quos
flumina deportāt: pars eius maxime inuia characene uocatur ab oppido arabiæ claudēte regna
de quo dicemus exposita prius. M. Agrippæ sentētia. Nāq; is mediā & parthiam & persidē ab
oriente indo: ab occidēte tigri: a septētrione tauro caucaso: a meridie rubro mari terminatas pa
tere in longitudinē terdecies. xx. mil. pas. In latitudine. d. cccxl. ꝓdidit. Præterea per mesopo
tamiam ab oriēte tigri: ab occasu euphrate: a septētrione tauro: a meridie mari persico inclusam
longitudine octīgentoꝝ. mil. pas. latitudine. ccclx. Charax oppidū persici sinus intimum a quo
arabia eudemon cognoīata excurrit: habitatur ī colle manufacto inter cōfluētes dextra tigrin:
leua euleum. iii. mil. pas. laxitate cōditum est. Primū ab Alexandro magno colonis ex urbe re-
gia durine: quæ tum interiti deductis: militumq; inutilibus ibi relictis alexādriam appellari ius
serat: pagumq; pelleneū a patria sua quē proprie macedonū fecerat. Flumina id oppidum expu
gnauere. Postea Antiochus restituit quintus regum & suo noīe appellauit. Iteꝝq; infestatum
Passiones Sogdonaci filius rex finitimoꝝ arabum quē Iuba satrapē Antiochi fuisse falso tradit
oppositis molibus restituit: nomē suum dedit emunito situ iuxta in lōgitudinē. vi. mil. pas. La
titudine paulo minus. Primo fuit a littore stadiis. x. & maritimum etiam ipsāda porticus habet.
Iuba uero ꝓdente. l. mil. pas. Nūc abesse a littore. c. xx. mil. Legati arabū nostriq; negociato-
res qui inde uenere affirmāt. Nec in ulla parte plus aut celerius ꝓfecere terræ fluminibus in-
uectæ. Magis id miꝝ est æstu longe ultra id accedente nō repercussa. Hoc in loco genitum esse
Dionysium terraꝝ orbis situs recentissimum auctorem constat: quem ad cōmentanda omnia in

orientem præmisit Diuus Augustus ituro in armeniam ad parthicas arabicasq; res maior̄ filio.
Non me præterit: nec sum oblitus sui queq; situs diligentissimū auctorē uisū nobis in introitu
huius operis. In hac tamen parte arma romana sequi placet nobis: Iubāq; regem ad eūdē Clau-
dium Cæsarem scriptis uoluminibus de eadem arabica expeditione.

¶ Arabia: nomades: nabatei: omani: tilos: & ogyris insulæ. Ca. xxviii.

ARabia gentium nullis postferenda amplitudine lōgissima a monte amano a regiōe ciliciæ
comagenisq; descēdit ut diximus multis gentibus eoꝝ deductis illo a Tigrane magno: spō
te uero ad mare nostrū littusq; ægyptiacū ut docuimus. Necnō & in media syriæ ad libanū mō-
tē penetrātibus nubeis qbus iungunt̄ ramisi. Deinde teranei: deinde patami. Ipsa uero penīsula
arabia ītra duo maria rubrū psicūq; pcurrēs quodā naturæ artificio ad similitudinē atq; magni-
tudinē tali maris ēt circūfusa. In eādē etiā cæli partem nulla differentia spectat. Hæc quoq; in
illo situ. Fœlix eius populus. A nostro mari usque ad palmirenæ solitudines diximus. Reliqua
nunc inde peragemus. Nomades infestatoresq; chaldeoꝝ scenitæ ut diximus claudūt: & ipsi ua
gi: sed a tabernaculis cognoīati: quæ ciliciis metantur ubi libuit. Deinde nabathei oppidū inco-
lunt petrā noīe in conualle paulo minus. ii. mil. pas. amplitudinis circūdatū montibus inaccessis
amne interfluente. Abest a gaza oppido littoris nostri. d. c. mil. a sinu persico. cxxii. mil. Huc
conuenit utrūq; biuium eoꝝ: qui syriæ palmirā petiere: & eoꝝ qui ab gaza uenerūt. A petra in-
coluerūt omani ad characen oppidis quōdā claris a Semiramide cōditis abesamide & soroactia.
Nunc sunt solitudines. Deinde est oppidum quod characenoꝝ regi paret ī pasitigris ripa forath
noīe. In quo a petra cōueniūt characeni. Inde. xii. mil. pas. secūdo æstu nauigāt. E parthico. n.
regno nauigātibus uicus theredon Infra confluentē euphratis & tigris leua fluminis chaldei op
tinēt: dextra nomades scenitæ. Quidam & alia duo oppida lōgis īteruallis tigris pnauigari tra-
dunt barbathiā: mox thumathā: quod abest a petra decē dieꝝ nauigatione. Nostri negociato-
res dicūt characenoꝝ regi parere: & apameā sitam ubi restagnatio euphratis cum tigri cōfluat.
Itaq; molientes incursionē parthos operibus abiectis īundatione arceri. Nūc a charace dicemus
oram Epiphanio primū exqsitā: locus ubi euphratis ostiū fuit flumē salsū ꝓmōtorium chaldone
uoragini similius q̄ mari: per. l. pas. ore: flumen achana: deserta. c. mil. pas. usq; ad insulā baꝝ.
Sinus capeus quē accolunt gaulopes & chatei. Sinus gerraicus. Oppidū gerra. v. mil. pas. am-
plitudine turres habet ex salis quadratis molibus. A littore. l. mil. pas. regio attenæ. Ex aduer-
so tilos insula totidem milibus a littore. Plurima margaritis & celeberrima cū oppido eiusdē no
minis. Iuxtaq; altera in ora promōtoria eius. xxii. d. pas. Vltra magnas aspici insulas tradunt ad
quas non sit peruētum. Fluminis ambitum. cxii. mil. d. pas. a perside longius abesse: adiri uno
alueo angusto. In insula asgilia gentes nocheti: zurachi: borgodi: catharrei: nomades. Flumen
cynos. Vltra nauigationē incōpertā ab eo latere ꝓpter scopulos tradit Iuba. Prætermissa mē-
tione oppidi omanoꝝ batrasa aues & tomamem: quod priores celebrem portū carmaniæ fece-
re. Item omen & athane: quæ nunc oppida maxime celebrari a persico mari nostri negociatores
dicūt a flumine canis: ut Iuba tradit mōs adusto similis. Gētes epimaranitæ. Mox ichthiopha-
gi. Insula deserta. Gentes bathymi. Eblitei mōtes. Insula omœmus. Portus machorbe. Insulæ
etaxalos. Onchobrice gens cadei. Insulæ sine noībus multæ. Celebres uero īsura rhinnea & ꝓ
xima in qua scriptæ sunt stellæ lapideæ litteris incognitis. Goboea portus: bragæ īsulæ deser
tæ. Gens caludei: dabanegoris regio. Mons orsa cum portu. Sinus duatus. Insulæ multæ.
Mons tricoriphos. Regio cardalena. Insulæ solanidæ: capina: Item ichthiophagoꝝ. Deinde
glari. Littus bāmaeū: ubi auri metalla. Regio canauna. Gētes apitami: gasani. Insula deuuade.
Fons goralus garpheti. Insulæ alaea & amnamethus. Gens clare. Insulæ chelonitis: ichthiopha
gon: multhe. Eodanda deserta basag. Multæ sabæoꝝ. Flumina tharnar: amnum. Insulæ doli-
cæ. Fōtes daulotes dora. Insula epteros: labanis: coboris: sambracate: & oppidū eodem noīe ī
cōtinenti. A meridie insulæ multæ: maxima camari: flumē mysecros: portus leupas. Scenitæ
sabæi. Insulæ multæ. Emporiū eoꝝ acila: ex quo ī indiā nauigat̄. Regio amithoscuta: damnia.
Mizi maiores & minores: drimati: naumachæ. Hoꝝ promōtorium contra carmaniā est. Distat
l. mil. pas. Mira res ibi traditur. Numeniū ab Antiocho rege misenæ præpositū ibi uicisse. Eo
dem die classe æstuq; reuerso. iteꝝ eqtatu cōtra persas dimicātem & gemina trophea eodem in
loco Ioui ac Neptuno statuisse. Insula in alto ob id iacet ogyris: clara Rutha rege ibi sepulto.
Distat a continēte. cxxv. mil. pas. Circuitu. cxii. mil. d. Nec minus altera clara in azanio mari
dioscyrida distās a siagro extimo ꝓmontorio. cclxxx. mil. pas. Reliqui in continēte a noto eti-
amnum autaride ī montes octo dieꝝ trāsitus. Gentes larendani: gathaphani: cebranitæ pluri
bus oppidis: sed maximis nagia & thōna temploꝝ. lxv. Hæc est āplitudinis significatio hoc ꝓ-
montorium: a quo ad cōtinentē troglodytaꝝ. l. mil. pas. thoani: acthei. catamoctitæ: tonabei:
antidalei: lexianæ: agrei: cerbani. sabæi arabum propter thura clarissimi ad utraq; maria por-
rectis gētibus. Oppida eoꝝ in rubro littor̄ mærine: marma: corolia: sabatra. Intus oppida na-

il ressolubile, il frangibile, et il visibile, et sotto 'l loco il no' termino no' ... al sotto locati il no' circondato, l'aperto lo sceptro il no' serrato il disgroppato, l'e... manifesto il rimosso, l'extratto, il sottratto, il sopratratto. Et sotto il sito, il d... appoggiato il dispiccato, il no' sospeso, lo sparso, et no' adunato, il discontinuo, ... et finalmente ... l'allungato, lo ... pato, il distorto

scus: cardaua: carnus: & quo merces odorū deferunt tomala. Pars eorū atranitæ quorū caput so/ botale. lx. mil. templa muris includens. Regia tamen ē oīum mare libata. Sinū optinet. xciiii. mil. paſ. refertum insulis odoriferis: Atramitis in mediterraneo iungūt. Minei mare accolunt: & elamitæ. Oppidū eiusdem noīs. Iis iunguntur cagulatæ. Oppidum sibi: quod græci appoten uocāt arsicodani. Vadei oppido magno: barasei: lechieni. sygaros insula: quā canes non intrāt: expositiq; circa littora errādo moriunt̄. Sinus intimus in quo leanite qui nomen ei dedere. Re gia eorū agra: & in sinu leanar: uel ut alii elana. Nā & ipsū sinū nostri elaniticū scripsere: alii ala/ niticum. Artemidorus alaniticum. Iuba leniticum. circuitus arabiæ a caraceleana colligere pro ditur quadragies octies. lxv. paſ. Iuba paulo minus. xl. mil. putat. Latissima est a septentrione inter oppida boroeum & caracen. Nūc & reliqua mediterranea eius dicant̄. Nabatheis thima/ neos iūxerunt ueteres: nunc sūt taueni: suelleni: arraceni: arreni. Oppidū in quo omis negocia tio conuenit: hemuatæ: analitæ. Oppida domada: egrata: mudei. Oppidū badanatha: charei. Oppidum chariati ach oali. Oppidū phoda: ac minei a rege cretæ Minoe (ut existimāt) originē trabentes: quorū charmei oppidum. xiiii. mil. paſ. marriba baramalacū: & ipsū nō spernēdū. Itē carnon rhāmei: & horū origo Rhadamanthus putat̄ frater Minois. Hemerite massala. Oppida hamirei: sannei: chantace: bactias: harma. Oppidū gedranite: ampre: ilisanite: bachilite: sāmei: amathei. Cū oppidis nessa & cennesseri. Zamareni cū oppidis saiace scātate: bacascami. Riphe/ arma oppidum quo uocabulo appellāt ordeum. Aurei & rhaui gyrei & mathæi. Helmodenes: cum oppido ebode. Agaturi in montibus oppido. xxv. mil. paſ. in quo fons emischabales: quod significat camelorū oppidū. Amyelomei colonia milesiorū. Actrida oppidum caligii: quorū mariba oppidum significat dominos oīum. Oppida pallon murannimal iuxta flumen per quod euphraten emergere putant. Gentes agrei hāmonii. Oppidū athenæ: caurarani: quod signifi/ cat ditissimos armēto. Coranitæ: cesani: choani. Fuerūt & græca oppida: arethusa larissa: chal/ cis deleta uariis bellis. Romana arma solus in eam terram adhuc intulit Aelius Gallus ex eque stri ordine. Nā Caius Cæsar Augusti filius prospexit tantū arabiā. Gallus oppida diruit non noīata ab auctoribus qui ante scripserūt: negran: anestū: nescā: magusum: tammacū: labeciā: & supradictā maribam: circuitu. vi. mil. paſ. Item caripeta: quo lōgissime ꝓcessit. Cætera explo/ rata rettulit. Nomades lacte & ferina carne uesci. Reliquos uinum ut indos palmis exprimer̄. Oleum sesamæ. Numerosissimas esse homeritas minoas fertiles agros palmetis arbustis. In pe core diuites cembanos & areos: armis præstare maxime chatamonitas. Carreis latissimos & fer tilissimos agros. Sabæos ditissimos siluarū fertilitate odorifera: auri metallis agrorū riguis mel/ lis: cæræq; prouētu. Deinde de odoribus suo dicemus uolumine. Arabes mitrati degunt: aut ī tonso crine: barba abradit̄: præterq; in superiore labro. Aliis & hæc intōsa: mirūq; dictu ex in/ numeris populis pars coæqua ī cōmertiis aut latrociniis degit. In uniuersum gentes ditissimæ: ut apud quas maxime opes romanorū parthorūq; subsistāt: uēdentibus quæ e mari aut siluis ca/ piant. nihil inuicē redimentibus. Nūc reliquā orā arabiæ cōtrariā persequemur. Timosthenes totū sinum quatridui nauigatione ī lōgitudinē taxauit: bidui latitudinē. Angustias. iiii. mil. d. paſ. Eratosthenes ab ostio. xiii. mil. ī quāq; partē. Artemidorus arabiæ latere. xiiii. l. mil.

Sinus maris rubri troglodytici & æthiopici. Ca. xxix.

TRoglodytico uero ūdecies. lxxxiii. mil. d. pa. ptolemaida usq;. Agrippa. xiiii. pa. xxxii. sine differētia laterū. Plerīq; latitudinē. cccclxii. prodiderūt faucis quæ hyberno orīeti ob uersa. Alii. iiii. mil. alii. vii. mil. alii. xii. mil. paſ. patere. Situs āt ita se habet. A sinu leanitico alter sinus quem arabes aeant uocāt: in quo oroon oppidum est. Fuit & cābiso īter nelos & mar chadas deductis eo ægris exercitus. Gēs tyra. Daneon portus. Ex quo nauigabilem alueū per ducere in nilum qua parte ad delta dictū decurrit. lxii. d. paſ. interuallo. quod inter flumē & ru brum mare iter est primus oīum Sesostris ægypti rex cogitauit. Mox Darius persarū. Deinde Ptolemæus sequēs qui eduxit fossam latitudine pedū. c. altitudine. xxx. in lōgitudine. xxxvii. d. paſ. usq; ad fontes amaros. Vltra deterruit inundationis metus excelsiore tribus cubitis ru/ bro mari cōperto q̄ terra ægypti. Aliqui eam nō auferunt causam: sed ne īmisso mari corrūpe/ retur aqua nili: quæ sola potus præbet. Nihilominus iter totū terēdo frequētat̄ a mari ægyp tio: quod ē triplex. Vnum a pelusio per harenas in quo nisi calami defixi regāt uia nō reperit̄. subinde aura uestigia operiēte. Alterū uero duobus mil. paſ. ultra caspium mōtem: quod a. lx. mil. paſ. redit in pelusiacā uiam. Accolunt arabes autei. Tertium a gerro quod adipsum uocāt. Per eosdem arabes. lx. paſ. propius asperū mōtibus & inops aquarū. Eæ uiæ omēs arsinoen du/ cunt conditam sororis noīe in sinu charādra a Ptolemæo Philadelpho: qui primus troglodyti/ cen excussit amnē: qui arsinoen præfluit: ac ptolemæū appellauit. Mox oppidū paruū ē aennū: pro quo alii philiterias scribunt. Deinde sunt azarei: ex troglodytarū cōnubiis arabes feri. Insu læ sapirene: scitala: mox deserta admyos herino: ubi fons tadnos: mons eos: insula lambe. Por tus multi. Berenice oppidum matris Philadelphi nomīe: ad quod iter a copto diximus. Arabes

... questo ... mani ... il quale ... sotto 'l nello

autei & gnebadei troglodytice:quã prisci michoen:alii midoen dixere. Mons pentedactylos.
Insulæ stenetyræ aliquot halõneses nõ pauciores:cardamin. Topazos quæ gẽmæ nomen de/
dit. Sinus insulis refertus ex iis:quæ maren uocatur:aquosa quæ eratanos: linẽtes. Regum ii
præfecti fuere. Introrsus candei:quos opiophagos uocant:serpentibus uesci assueti. Neqꝫ alia
regio fertilior eaꝝ. Iuba qui uidet̃ diligentissime prosecutus hæc omisit in hoc tractu(nisi si exẽ
plarium uitiũ est)berenicen alterã:quæ pãchrysos cognominata est. Tertiã quæ epidires insi
gnem loco. Est enim sita in ceruice longe procurrente:ubi fauces rubri maris .iiii. mil. d. pass.
ab arabia distãt. Insulæ ibi cytis topazium ferens & ipa ultra siluas ubi ptolemais a Philadelpho
condita ad uenatus elephãtoꝝ:ob id epiterias cognoiata iuxta lacum monoleũ. Hæc est regio
secundo uolumine a nobis significata. In qua. xl. diebus ante solstitiũ totidẽqꝫ postea hora. vi.
consumũtur umbræ:& in meridiem reliquis horis cadunt. Cæteris diebus in septẽtrionẽ:cum
in berenice quam primam posuimus ipso die solstitii. vi. hora umbræ in totum absũmãt. nihilqꝫ
adnotatur aliud noui. D. cii. mil. pas. interuallo a ptolemaide res ingẽtis exempli:locusqꝫ subti
litatis ĩmensæ mũdo ibi deprehẽso cum indubitata rõne umbraꝝ. Eratosthenesqꝫ mensurã ter
ræ ꝓdere inde cœperit. Hinc asanium mare:promõtoriũ quod aliqui hispalum scripser̃. Lacus
mãdalum. Insula casitis:& in alto multæ:in quibus testudo plurima. Oppidum sace. Insula de/
phindis. Oppidum aduliton. Aegyptioꝝ hoc serui a dominis profugi cõdidere. Maximum hic
emporium troglodytaꝝ etiã æthiopum. Abest a ptolemaide. v. dieꝝ nauigatiõe. Deferũt plu
rimum ebur. Rhinocerotũ cornua. Hippopotamoꝝ coria:celtium:testudinum spingia: mãci/
pia. Supra æthiopes arroteras insulæ quæ alien uocãtur. Item bacchias:& antibachias. & stra
tioten. Hic in ora æthiopiæ sinus incognitus:quod admiremur cum ulteriora mercatores scru/
tentur. Promõtorium in quo est fons cutius expetitus nauigãtibus. Vltra Isidis portus. x. die/
rum remigio ab oppido adulitaꝝ distãs. In eũ a troglodytis myrrha cõfert̃. Insulæ ante portũ
duæ pseudopylæ uocãtur:interiores totidem pylæ. In altera steliæ lapideæ litteris incogni/
tis. Vltra sinus abalitus. Insula diodori:& aliæ desertæ. Oppidũ gaza:ꝓmõtorium & portus
mossilicus:quo cynnamomũ deuehit̃. Hucusqꝫ Sesostris exercitũ duxit. Aliqui unũ æthiopiæ
oppidum ultra ponunt in littore baragaza. A moselite ꝓmontorio atlãticum mare incipe uult
Iuba:præter mauritanias suas:gadis usqꝫ nauigãdũ choro. Cuius tota sententia hoc in loco sub
trahenda non est. A promõtorio indoꝝ quod uocatur leptecara ab aliis drepanũ ꝓpõnit recto
cursu præter exusta & malacho insulã. xv. mil. pas. esse. Inde ad locũ quẽ uocãt sceneos. ccxxv
mil. Inde ad insulam sadanum. cl. mil. pas. Sic fieri ad apertũ mare. xviii. lxxxv. mil. Reliq oẽs
propter solis ardorẽ nauigare posse nõ putauerũt. Quin & cõmertia ipsa infestãt ex insulis ara/
bes astytæ appellati:quoꝝ bubulos utres binos sternẽtes põte pyraticam exercẽt sagittis ue/
uenatis. Gẽtes troglodytaꝝ Iuba tradit herotoas a uenatu dictas miræ uelocitatis sicut ichthi
ophagos natãtes ceu maris animalia. Bargenos:zageras:chalybas:saxinas:syrecas:daremas:
domazenes. Quin & accolas nili a syene non æthiopũ populos:sed arabũ esse dicit usqꝫ mero/
en. Solis quoqꝫ oppidũ quod non procul mẽphi in ægypti situ diximus arabas conditores ha/
bere. Sunt & qui ulteriorem ripam æthiopiæ auferant adnectãtqꝫ africæ. Ripas autẽ incolere
ꝓpter aquã. Nos relicto cuiqꝫ arbitrio intelligẽdi oppida quo tradũtur ordine utrinqꝫ pone/
mus. A syene & prius arabiæ latere gens cataduppi. Deinde syenitæ. Oppida tacompson:quã
quidã appellarunt thatbicen:araman. sesamon:sandura:nasaudum:anaundoma:cumara:beta:
& bochiana:leuphitorga:tantarene:meechindita:noa:gophoa:gystate:megeda:lea: rhẽnia:
nupsia:direa:pataga:bagada:dumana:rhadata:in quo felis aurea pro deo colebatur. Boron in
mediterraneo mallo:proximum meroe. Sic ꝓdidit Bion. Iuba aliter. Oppidum limũ in mõte
megaticos inter ægyptum & æthiopiã:quod arabes myrson uocauere. Deĩde tacompson: ara
nium:sesanium:pidne:mamuda:corambin. Iuxta eã bituminis fontem:hãmodata:prosda: pa
renta:mama:tessata:gallas:zoton:gaucomene:meũpidi:botas:endonda:cametas. Nomadas
in tabernaculis uiuẽtes cystæ:pẽmani:gadagaleni:paloi:prĩmi:nupsii:deseleni: patini:gram/
breues:magasne:segasmala:crãda:dẽna:cadeumna:thena:batha:alana:macua:scãmos:gorã.
In insula ab iis ab Alexãdro callim:seren:mallos:agocen. Ex africæ latere tradita sũt eodẽ no
mine tacompsos altera:siue pars prioris. mogora:sea:edosa:pelenaria:epyndis:magusa: bau/
ma:linitima:spyntuma:sydopta:gensoa. pindicitora:cugoa:orsima:suasa:mauma:rhuma:ur/
buma:mulona:quod oppidũ græci hypatitõ uocarũt. Pagoargas:zamnes:unde elephãti inci/
piãt. Mamblia:berresa:cetuma. Fuit quõdã & epis oppidum contra meroen ãteqꝫ Bion scribe
ret deletum. Hæc sunt prodita usqꝫ meroen:ex quibus hoc tempore nullum ꝓpe utroqꝫ late
re extat. Cæteræ solitudines. Nuper renũtiauere prĩcipi Neroni missi ab eo milites prætori/
ani cum tribuno ad explorãdum inter reliqua bella aethiopicũ cogitãti. Intrauere autem & eo
arma romana Diui Augusti temporibus duce P. Petronio & ipso equestris ordinis præfecto.
Aegyptus oppida eoꝝ expugnauit quae sola inuenerat quo dicemus ordine. splegin: primin:

boccin: furumin. cambusin: attenan: stadisin: ubi nilus praecipitans se fragore auditum accolis aufert. Diripit & nepata. Longissimi ãt a syene progressus. d. ccclxx. mil. pas. Nec tamẽ arma romana solitudinem ibi fecerunt. Aegyptiorum bellis attrita est æthiopia uicissim imperitando seruiendoq clara & potẽs etiã usq ad troiana bella Mẽnone regnante. Et syriæ imperitasse eã nostroq littore ætate regis Cephei patet Andromadae fabulis. Simili modo & de mẽsura eius uaria prodidere. Primus Dalion ultra meroen longe subuectus. Mox Aristocreon: & Bion: & Basilis: Simonides minor etiam quinquẽnio ĩ meroe moratus cũ de æthiopia scriberet. Nã & Thimosthenes classium Philadelphi præfectus sine mẽsura dierum. lx. a syene meroen iter prodidit. Eratosthenes. d. c. mil. xxv. Artemidorus. d. c. mil. Sebosus ab ægypti extremis sexdecies. lxxv. mil. pas. proxime dicti. lxv. Verum oĩs hæc finita nuper disputatio est: quoniam a syene. d. cccclxii. mil. Neronis exploratores renũtiauere his mõis. A syene hieranilicamenõ. liiii. mil. pas. Inde tania. lxxv. mil. pass. regione enominiton. Aethiopum primi. cxx. mil. Acinam lxiiii. mil. Pitaram. xxv. Tergedũ. cvi. mil. Insulam gagauden esse ĩ medio eo tractu. Inde primum uisas aues psitacos: & alteram quæ uocat̃ artigula: animal spingion: a tergedo cynocephalos. Inde nabatha. lxxx. mil. Oppidum id puum inter prædicta solum. Ab eo ad insulã meroen ccclx. mil. Hærbas circa meroen demum uiridiores siluarumq aliqd apparuisse rhynocerotũ elephãtorumq uestigia. Ipsum oppidũ meroen ab introitu insulæ abesse. lxx. mil. pas: Iuxta p aliam insulã tractu dextro subeũtibus alueo quæ portũ faceret. Aedificia oppidi pauca. Regnare fœminã Candacẽ: quod multis iã annis nomẽ ad reginas trãsiit. Delubrũ Hãmonis est ibi religiosũ: & toto tractu sacella. Cæterum cũ potiret̃ rerum æthiopes: insula ea magnæ claritatis fuit. Tradũt armatorum. ccl. mil. dar solitã: artificum. iiii. mil. aler. Reges æthiopũ xlv. & hodie tradũt.

¶Multiformes & miræ hominum effigies. Ca. xxx.

VNiuersa uero gens etheria appellata est: deinde atlantia: mox a Vulcani filio Aethiope æthiopia. Aialium hoiumq effigies mõstriferas circa extremitates eius gigni minĩe mirũ artifici ad formãda corpora effigiesq cælẽdas mobilitate ignea. Ferunt certe ab oriẽtis parte intima gentes esse sine naribus: æquali totius corporis planitie. Alias supiore labro orbas: alias sine linguis. Pars etiã ore cõcreto: & naribus carẽs uno tantũ foramine spirat: potumq calamis auenæ trahit & grana eiusdẽ auenæ spõte puenietis ad uescẽdũ. Quibusdã pro sermone nutus motusq mẽbrorum esse. Quibusdã añ Ptolemæũ laturum regẽ ægypti ignotus fuit usus igniũ. Quidã & pygmæorum gẽtẽ pdiderũt ante paludes: ex qbus nilus orirer. In ora. n. ubi desiimus cõtinui mõtes ardẽtibus similes rubẽt. Troglodytis & rubro mari a meroe tractus oĩs q supponit̃ a napata tridui itinere ad rubrũ littus aqua pluuia ad usũ cõpluribus locis seruatur: fertilissima regione quæ interest auri. Vlteriora atabuli æthiopum gens tenet. Deinde cõtra meroen megabarri: quos aliqui adiabaras noĩauere: oppidũ habẽt Apollinis. Pars eorum nomades quæ elephãtis uescitur. Et ex aduerso in africæ parte macrobii. Rursus a megabarris mẽnones: & danelli: dierum. xx. interuallo critẽsi. Vltra eos dochi. Deinde gymnites semper nudi. Mox anderæ: mathitoe: mesagebes: hiporeæ atri coloris tota corpora rubrica illinũt. At ex africæ parte medimni. Deinde nomades cynocephalorum lacte uiuẽtes: olabi: sorbotæ: q octonũ cubitorum esse dicunt̃. Aristocreon libyæ latere a meroe oppidũ tolen dierum qnq itinere tradit. Inde dierum. xii. esar ægyptiorum oppidũ: quo psammeti cũ fugerẽt in eo produtur ãnis. ccc. habitasse. Cõtra ĩ arabico latere diaron oppidũ esse eorum. Bion ãt sapen uocat quod ille esar: & ipso nomĩe aduenas ait significari. Caput eorum ĩ insula sẽbobitin: & tertiũ in arabia sai. Inter mõtes ãt & nilum symbarri sunt phaliges. In ipsis uero mõtibus aschae multis natiõibus. Abesse a mari dicũt dierũ qnq itinere. Viuunt elephãtorũ uenatu. Insula ĩ illo sãbritarum regioni paret. Ab ea nubei æthiopes dierum octo itinere. Oppidũ eorum nilo impositũ tenupsi sãbri: apud quos quadrupedes oẽs sine auribus ẽt elephãti. At ex africæ pte ptoembari tonẽphoæ: q canẽ p rege habẽt motu eius ĩpia augurãtes. Arusbi oppido lõge a nilo sito. Posteo achisari: phaliges marigerri casamarri. Biõ & alia oppida ĩ ĩsulis tradit. A sẽbobiti meroen uersus dierum toto itinere. xx. Proximæ ĩsulæ oppidũ sebarritarum sub regina. Et aliud asara. Alterius oppidũ dandẽ. Tertiã medoen uocãt ĩ qua oppidũ asel. Quartã eodẽ quo oppidũ noĩe garoden. Inde paropas oppidũ. Nauos modũdæ: mãdatini: secãduni: colligat: secãdæ: nauectabæ: cumi: agrospi: ægyptani. cãdrogari arabum sũmorum. Regio supra sirbitum ubi desinunt mõtes traditur a qbusdã habere maritimos æthiopas nisicastes: nisitas: quod significat ternũ & quaternũ oculorum uiros: nõ qa sic sit: sed quia sagittis præcipua contẽplatione utũtur. Ab ea uero parte nili quæ supra syrtes maiores oceanumq meridianũ protẽditur dalion uocatos esse dicit pluuia tãtum aqua utentes cisoros: lõgoporos. Ab eocalicibus dierum. v. itinere usibalcos: isuelos: perusios: ualios: cispios. Reliqua deserta. Deĩde fabulosa ad occidẽtẽ uersus nigroæ: quorum rex unũ oculũ habeat ĩ frõte. Agriophagi pãtherarum & leonũ carnibus maxime uiuẽtes. Pãphagi omnia mãdentes. Antropophagi humana carne uescentes. Cynamolgi caninis capitibus. Arthabathitæ quadrupedum

Cose afaveli ...

si da a mercurio
p esser autor delle malitie.

ferarꝝ mõ uagi. Deinde hesperiæ sperorgi quos in mauritaniæ cõfinio diximus. Pars quædam
æthiopum locustis tantum uiuit fumo & sale duratis in ãnua alimenta in quadragesimũ uitæ an
num nõ excedunt. Aethiopum terrã uniuersam cũ mari rubro patere in longitudinem semel &
uities. lxx. mil. pas. In latitudinẽ cũ superiore ægypto duodecies. xcvii. M. Agrippa existima/
uit. Quidã longitudinem ita diuiserũt. A meroe sirbitum. xv. dierꝝ nauigatione. Ab ea. xii. ad
dabellos. Ab iis ad oceanũ æthiopicum. vi. dierꝝ iter. In totũ enim ab oceano ad meroen. d. cc.
mil. xxv. mil. pas. esse inter auctores fere cõuenit. Inde syenem ꝗtũ diximus. Sita est æthiopia
ab oriente hyberno ad occidentem hybernũ. Meridiano cardine siluæ hebeno maxime uirent.
meridiana eius parte immines mari mons excelsus æternis ardet ignibus æonocauma dictus a
quo nauigatio quatridui ad promõtoriũ quod hesperionceras uocatur cõfine africæ iuxta æthi/
opas & hesperios. Quidã & in eo tractu modicos colles amoena opacitate uestitos ægypanum
satyrorꝝqꝫ prodũt.

Insulæ æthiopici maris. Ca. xxxi.

INsulas toto eo mari & Euphorus complures esse tradit & Eudoxus & Thimosthenes: Cli
tarchus uero Alexãdro regi renuntiatã ad eo diuitẽ: ut equos incolæ talentis auri permu
tarẽt. Alterã ubi sacer mõs opacus silua repertus esset distillãtibus arboribus odore miræ sua
uitatatis Contra sinũ persicũ cernen nominat̃ insula aduersa æthiopiæ: cuius neqꝫ magnitudo
neqꝫ interuallũ a cõtinẽte constat. Aethiopias tantũ populos habere tradit̃. Euphorus auctor
est a rubro mari nauigãtes in eã nõ posse propter ardores ultra quasdã colũnas (ita appellãtur
paruæ insulæ) prouehi. Polybius in extrema mauritania cõtra montẽ atlantẽ a terra stadia viii.
abesse prodidit cernen. Nepos Cor. ex aduerso maxime carthaginis a cõtinẽte. pas. mil. nõ am
pliorẽ circuitũ. ii. mil. Tradit̃ & alia insula contra mõtẽ atlantẽ: & ipsa atlãtis appellata. Ab ea
qnqꝫ dierꝝ nauigatione solitudines ad æthiopas hesperios: & ꝓmõtoriũ quod uocamus hesperi/
onceras. Inde primũ circũagente se terrarꝝ frõte in occasũ ac mare atlãticũ. Cõtra hoc quoqꝫ ꝓ/
mõtoriũ gorgones insulæ narrãt̃. Gorgonũ quondã domus bidui nauigatione distãtes a conti
nente ut tradit Xenophõ Lãpsacenus. Penetrauit in eas Hãno poenorꝝ impator. Proditqꝫ hir
ta foeminarꝝ corpora uiros pernicitate euasisse. Duarꝝqꝫ gorgonũ cutes argumẽti & miraculi gra
tia in Iunonis tẽplo posuit spectatas usqꝫ ad carthaginẽ captã. Vltra has etiãnum duæ hesperi/
des insulæ narrãtur. Adeoqꝫ omnia circa hæc incerta sunt: ut Statius Sebosus a gorgonũ insu/
lis prænauigatione atlãtis dierꝝ. xl. ad hesperidum insulas cursum prodiderit: ab iis ad hespioce/
ras unius. Nec mauritaniæ insularꝝ certior fama est. Paucas mõ constat esse ex aduerso autolo/
gum a Iuba repertas: in quibus getulicam purpuram tinguere ĩstituerat.

De fortunatis insulis. Ca. xxxii.

SVnt q ultra eas fortunatas putãt esse quasdã & alias: quarꝝ numero idẽ Sebosus etiã spa/
tia cõplexus iunoniã abesse a gadibus. d. ccl. mil. pas. tradit. Ab ea tantũdẽ ad occasũ uer
sus pluuialiã caprariãqꝫ. In pluuialia nõ esse aquã nisi ex hymbribus. Ab iis. ccl. mil. pas. For/
tunatas contra leuã mauritaniæ. viii. mil. pas. Orã solis uocari in cõualle a conuexitate & plana
riã a specie cõuallis: circuitu. ccc. mil. pas. Arborꝝ ibi proceritatẽ ad centũ quadragintaquattuor
pedes adolescere. Iuba de fortunatis ita inqsiuit: ut sub meridiẽ positas esse ꝓpe occasũ a purpu
rariis. d. ccxxv. mil. pas. sic ut. ccl. supra occasũ nauiget̃. Deinde p. ccclxxv. mil. pas. ortus pe/
tatur. Primã uocari ombriõ nullis ædificiorꝝ uestigiis: habere in mõtibus stagnũ: arbores simi/
les ferulæ: ex quibus aqua exprimatur ex nigris amara: ex cãdidioribus potui iucunda. Alterã
insulã iunoniã appellari. In ea ædiculã esse tantũ lapide extructã. Ab ea in uicino eodẽ nomine
minorẽ. Deinde caprariã lacertis grãdibus refertã. In conspectu earꝝ esse niguariã: quæ hoc no
mẽ accepit a ꝑpetua niue nebulosã. Proximã ei canariã uocari a multitudine canum ingẽtis ma
gnitudinis. Ex qbus perducti sunt a Iuba duo: qui apparent ibi uestigia ædificiorꝝ. Cuꝫ ãt copia
omnes pomorꝝ & auium omnis generis abundent: hãc & palmetis cariotas ferentibus ac nuce pi
nea abundare. Esse copiam quoqꝫ mellis. Papyrum quoqꝫ & siluros in amnibus gigni. Infestari
eas beluis quæ expellantur assidue putrescentibus. At abunde orbe terrarꝝ extra intra indicato
collecta in arctum mensura æquior uidetur.

Terræ per mensuras computatæ digestio. Ca. xxxiii.

POlybius a gaditano freto lõgitudine directo cursu ad os mæotis. xxxiiii. xxxvii. mil. d.
pas. ꝓdidit. Ab eodẽ initio ad oriẽtẽ recto cursu siciliã duodecies. lx. mil. d. pas. Cretã
ccclxxv. pas. Rhodum. clxxxvii. d. pas. Chelidonias tãtundẽ. Cyprũ. cccxxv. pas. Inde syriæ
seleuciã pieriã. cxv. pas. Quæ cõputatio efficit uicies ter. xl. mil. passus. Agrippa hoc idẽ iter
uallum a freto gaditano ad sinum persicum per lõgitudinẽ directã. xxxiiii. xl. mil. pass. taxat.
In quo haud scio an sit error numeri: quoniã idẽ a siculo freto alexãdriã cursus. xii. l. mil. pass.
tradidit. Vniuersus ãt circuitus p sinus dictos ab eodẽ exordio colligit ĩtra mæotin lacũ. clvi.
mil. pas. Artemidorus adiicit. d. cclvi. . mil. Idẽ cũ mæotide. clxxiii. xc. pas. esse tradit. Hæc ẽ
mẽsura inermium & pacata audacia fortunã ꝓuocãtium hoĩum. Nunc ipsarꝝ partiuꝫ magnitudo

comparabitur utcunq; difficultatem afferet auctoꝝ diuerſitas. Aptiſſime tamen ſpectabiur ad lõgitudinem latitudine addita. Eſt ergo ad hoc præſcriptum europæ magnitudo. lxxxi. xlviii. mil. paſ. Africæ ut media ex oĩ uarietate ꝓdentium ſũmatur cõputatõ. Efficit lõgitudo xxxvii. xlviii. mil. Latitudo qua colitur nuſq; . ccl. mil. paſ. excedit. Sed quoniã a cyrenaica eius parte d. ccccx. mil. paſ. eã fecit Agrippa. Deſerta eius ad garamãtas uſq; qua noſcebãtur cõplectens uniuerſã menſuram quæ uenit ĩ cõputationem. xlvi. viii. mil. paſ. efficit. Aliæ lõgitudo ĩ cõfeſſo eſt. lxiii. mil. d. cccl. mil. paſ. Latitudo ſane cõputetur ab æthiopico mari alexendriam iuxta nilum ſitam: ut per meroen & ſyenen menſura currat. xviii. lxxv. mil. paſ. Apparet ergo europam paulominus dimidia aſiæ parte maiorem eſſe q̃ aſiam. Eandem altero tanto & ſexta parte africæ ampliorem q̃ africam. Quod ſi miſceantur omneſ ſummæ liq̃do patebit europam totiuſ terræ tertiam eſſe partem & octauam paulo amplius. Aſiam uero quartam & quartamdecimam Africam autem q̃ntam & ĩſuper ſexageſimam. His addemus etiamnum unam græcæ ĩuentiõis ſententiam uel exquiſitiſſimæ ſubtilitatis ut nihil deſit ĩ ſpectando terraꝝ ſitu: ĩdicatiſq; regiõibus noſcat̃: & quæ cuiq; earum ſocietas ſit ſiue cognitõ dierum ac noctium: q̃buſq; iter ſe pars umbræ et æqua mundi cõuexitas. Ergo reddetur hoc etiã: terraq; uniuerſa ĩ mẽbra cæli digeretur. Plura ſunt autẽ hæc ſegmẽta mundi: quæ noſtri circulos appellauere: græci pararellos.

Digeſtio terraꝝ in pararellos & umbras pares. Ca. xxxiiii.

Principium habet indiæ pars uerſa ad auſtrũ. Patet uſq; arabiã & rubri maris accolas. Cõtinentur gedroſi: perſæ: carmani: elimæi: parthienæ: aria: ſuſiane: meſopotamia ſeleucia cognoĩata. Babylonia arabia ad petras uſq;. Syria cele: peluſiũ ægypti. Inferiorq; ora quæ uocatur alexandriæ africæ maritima. Cyrenaica oppida omĩa. Tapſus: hadrumentũ: clupea: carthago. Vtica utraq; hippo. Numidia mauritania utraq;: atlanticum mare: colũnæ Herculis. In hoc cæli circũplexu æquinoctii die media umbilicus quẽ gnomonẽ uocant: ſeptem pedes longus: umbrã nõ amplius quattuor pedes lõgam reddit. Noctis uero dieiq; lõgiſſima ſpatia horas. xiiii. æq̃noctiales habent breuiſſima e cõtrario decem. Sequens circuluſ incipit ab india uergente ad occaſũ: uadit per medios parthos: perſepolin: citima: perſidis: arabiam citeriorem: iudæam: libani mõtis accolaſ. Amplectit̃ babylonen: ydumæã: ſamariã: hieroſolymã: aſcalonẽ: ioppã: cæſaream: phœnicẽ: ptolemaidem: ſidonẽ: tyrum: beritũ: botrin: tripolin: byblũ: antiochiã: laodiceã: ſeleuciã: ciliciæ maritima: cyprũ: auſtrinã: cretam: lilybeũ in ſicilia: ſeptẽtrionalia africæ & numidiæ. Vmbilicuſ æq̃noctio. xxxv. pedũ umbrã. xxiiii. pedes lõgã facit. Dieſ aũt noxq; maxima quattuordecim horaꝝ æq̃noctialiũ eſt accedẽte iis q̃nta parte unius horæ. Tertius circulus ab indis timauo proximis oritur. Tendit per caſpias portas mediæ proximas cataoniã: cappadociã: tauꝝ: amanũ: iſſum: cilicias portas: ſolos: tharſũ: cyprũ: piſidiã: pamphyliam: ſyden: lycaoniam: lyciam: patharam: xanthũ: caunũ: rhodũ: coum: halycarnaſũ: gnidum: doriadum: delum: cycladas medias: cithiũ: malean: argos: laconiã: elin: olympiã: meſſeniã: pelopõneſum: ſyracuſas: catinã: ſiciliã mediam: ſardiniæ auſtrina: carteiã: gades. Gnomonis cũctæ umbraꝝ. lxxvii. unciaꝝ faciũt. Lõgiſſimus dies eſt æq̃noctialium horaꝝ. xiiii. atq; dimidiæ cũ. xxx. parte unius horæ. Quarto ſubiacent circulo quæ ſũt ab altero latere timaui. Cappadociæ auſtrina galatia: myſia: gardus: ſmyrna: ſypilus: tmolus mõs: lydia: caria: ionia: tralis: colophon: epheſus: miletos: ſamos: chios: icarium mare: cyclades ſeptẽtrionales: athenæ: megara: corinthus: ſicyon: achaia: patare: iſthmus: epirus: ſeptẽtrionalia ſiciliæ: narbonenſis galliæ exortiua: hiſpaniæ maritima a carthagine noua & inde ad occaſũ. Gnomoni. xxi. pedũ reſpondent umbræ. xvii. pedũ. Lõgiſſimus dies habet æq̃noctiales horas quattuordecim & duas tertias unius horæ. Quinto cõtinẽtur ſegmẽto ab introitu caſpii maris bactria: hyberia: armenia: myſia: phrygia: helleſpontus: troas: tenedus: abidos: ſcepſis: ilium: ida mõs: ciziciũ: lapſacum: ſinope: amiſum: heraclea in ponto: paphlagonia: lemnus: imbrus: thaſſus: caſandria: theſſalia: macedonia: lariſa: amphipolis: theſſalionice: pella: edeſus: beroea: pharſalia: cariſtum: euboea boeotum: chalcis delphi: acarnania: ætholia: apollonia: brũduſiũ: tarentum: thurii: locri: regium: lucani: neapolis. puteoli: thuſcũ mare: corſica: baleares: hiſpania media. Gnomoni ſeptem pedes umbris ſex. Magnitudo diei ſumma horaꝝ æq̃noctialium quindecĩ. Sexta comprehẽſio qua continetur urbs roma amplectitur caſpias gentes: caucaſũ: ſeptẽtrionalia armeniæ: apolloniã ſupra rhyndacũ: nicomediã: niceã chalcedonẽ: bizãtium: lyſimachiã: cherõneſũ: melanẽ ſinum: abderã: ſamothraciã: maroneã: oenũ: beſſicã: thraciã: medicam: pæoniam: illyrios: dyrrachium: canuſium: apuliæ extima: campaniam: & ethruriam: piſas: lunã: luccã: genuã: liguriam: antipolin: maſſiliam: narbonẽ: tarraconẽ: hiſpaniam tarraconẽſem mediã: & inde per luſitaniam. Gnomoni pedes nouẽ ũbræ octo. Lõgiſſima diei ſpatia horaꝝ æq̃noctialiũ xv. addita nona pte unius horæ: aut ut Nigidio placuit q̃ita. Septima diuiſio ab altera caſpii maris hora incipit. Caditq; ſupra callatin: boſphoꝝ: boryſthenen: ſtomos: thraciæ auerſa: triballos: illyrici reliqua: adriaticũ mare: aquileiã: altinum: ueneciã: uĩcentiam: patauiũ: ueronam: cremonam:

rauennam: anconam: picenum: marios: pelignos: sabinos: umbriã: ariminũ: bononiã: placẽtiã: mediolanum: omĩaq̃ ab apẽnino. Trãsq̃ alpes galliã: aquitaniã uiennam: pireneũ: celtiberiã. Vmbilico. xxxv. pedũ umbrae. xxxvi. Vt tamẽ ĩ partẽ uenetiæ exequet umbra gnomoni. Am plissima dies horaꝝ æqnoctialiũ. xv. & quintaꝝ partiũ horaꝝ triũ. Hactenus antiquoꝝ exacta celebrauimus. Sequẽtiũ diligentissimi quod superest terraꝝ tribus assignauere segmẽtis. A ta/ nai per mæotin lacũ & sarmatas usq̃ borysthenen: atq̃ ita per dacos partẽq̃ germaniæ gallias oceani littora amplexi: quod esset horaꝝ. xvi. Alteꝝ per hyperboreos & britãniã horaꝝ. xvii. Postremo scythicũ a rhipheis iugis in thilem: in quo dies cõtinuarẽtur (ut diximus) noctesq̃ per uices. Iidem & ante prĩcipia quæ fecimus posuere circulos duos. Primũ per insulam meroen & ptolemaidem in rubro mari ad elephãtoꝝ uenatus cõditam ubi lõgissimus dies. xii. horaꝝ esset dimidia hora amplior. Secũdũ per syenẽ ægypti euntẽ: qui esset horaꝝ. xiii. Idẽq̃ singulis di/ midia horaꝝ spatia usq̃ ad ultimũ adiecere circulis. Et hactenus de terris.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. VII. PROHOEMIVM.

De Animalibus.

VNDVS ET IN EO TERRAE GENTES MA/ ria: insulæ: insignes urbes adhunc modũ se habẽt. Animãtiũ in eodẽ natura nullius prope partis cõtemplatione minor ẽ. Siquidẽ cũ om̃ia exequi humanus nequeat animus. Principiũ iure tribuetur homini: cuius causa uidetur cuncta alia genuisse natura: magna & sæua mercede cõtra tanta sua munera: ut nõ sit satis æstimare parens melior homini an tristior nouerca fu erit. Ante oĩa unum animãtiũ cũctoꝝ aliena alienis uelat opi bus: cæteris uarie tegumẽta tribuit: testas: cortices: coria: spi nas: uillos: setas: pilos: plumã: pẽnas: squamas: uellera. Trũ cos etiã arboresq̃ cortice interdũ gemino a frigoribus & calo/ re tutata est. Hoiem tantũ nudum & in nuda humo natali die abiicit ad uagitus statim & ploratũ: nullũq̃ tot animaliũ aliud ad lachrymas: & has protinus ui/ tæ principio. At hercule risus præcox illi & celerrimus ante quadragesimũ diem nulli dat. Ab hoc lucis rudimento quod ne feras quidẽ inter nos genitas uincula excipiunt: & oĩum mẽbroꝝ nexus atq̃ infœliciter natũ iacet manibus pedibusq̃ deuictis flens. Animal cæteris impatuꝝ: & a suppliciis uitam auspicatur: unã tantum ob culpã quia natum est. Heu demẽtia ab iis initiis existimãtium ad superbiã se genitos. Prima roboris spes primũq̃ tẽporis munus quadrupedi si/ milem facit. Quãdo homini incessus: quãdo uox: quãdo firmũ cibis os: q̃diu palpitãs uertex. Sũmæ inter cũcta aialia imbecillitatis indicium. Iam morbi tot atq̃ medicinæ tot cõtra mala ex cogitatæ: & hæ quoq̃ subinde nouitatibus uictæ: cætera sentire naturã suam. Alia pernicitatẽ usurpare: alia præpetes uolatus: alia uires: alia nare. Hoiem scire nihil sine doctrina: nõ fari nõ ingredi: nõ uesci: breuiterq̃ nõ aliud naturæ spõte: q̃ flere. Itaq̃ multi extitere qui nõ nasci op timũ censerent: aut q̃ ocissime oboleri. Vni animãtium luctus est datus. Vni luxuria: & quidẽ innumerabilibus modis: ac per singula membra uni ambitio. Vni auaritia. Vni ĩmensa uiuendi cupido. Vni superstitio. Vni sepulturæ cura: atque etiam post se defutura. Nulli uita fragilior. Nulli reꝝ oĩum libido maior. Nulli pauor cõfusior. Nulli rabies acrior. Deniq̃ cætera animã/ tia in suo genere probe degunt. Congregari uidemus & stare contra dissimilia. Leonum feritas inter se non dimicat. Serpentum morsus non petit serpẽtes. Ne maris quidẽ beluæ ac pisces ni si in diuersa genera sæuiũt. At hercule non hoĩ plurima ex hoĩe sunt mala.

Gentium mirabiles figuræ. Ca. i.

ET de uniuersitate quidẽ generis humani magna ex parte ĩ relatione gẽtiũ diximus. Neq̃ enim ritus moresq̃ nunc tractamus. Innumeri sũt totidem pene quot sũt hoĩum cœtus. Quædã tamẽ nõ omittenda duco: maximeq̃ longius a mari degentium. In quibus prodigiosa aliqua & incredibilia multis uisum iri haud dubito. Quis. n. æthiopas anteq̃ cerneret credidit: aut cui non miraculo est cũ primũ in notitiã uenit: Quãmulta fieri nõ posse priusq̃ sint facta iu dicãtur. Naturæ uero reꝝ uis atq̃ maiestas in omĩbus momẽtis fide caret: si quis mõ ptes eius ac non totã cõplectatur animo. Ne pauones aut tigriũ pãtheraꝝq̃ maculas & tot aialium pictu ras cõmemorẽ: paruum dictu: sed ĩmẽsũ æstimatione: tot gentiũ sermones: tot linguæ: tãta lo quẽdi uarietas: ut externus alieno pene non sit hominis uice. Iam in facie uultuq̃ nostro cũ sint x. aut paulo plura mẽbra nullas duas in tot milibus hominũ indiscretas effigies existeret. Quod

ars nulla in paucis numero præstet affectando. Nec tamen ego in plerisq; eoꝝ obstringam fidẽ
meam: potiusque ad auctores relegabo: qui de dubiis rogentur omnibus. Modo ne sit fastidio
græcos sequi tanto maiore eoꝝ diligentia uel cura uetustiore.

¶ De scythis & aliaꝝ diuersitate gentium. Ca. ii.

Esse scythaꝝ genera & quidẽ plura: quæ corporibus humanis uescerentur indicauimus. Id
ipsum incredibile fortasse ni cogitemus in medio orbe terraꝝ ac sicilia & italia fuisse gentes
huius mõstri cyclopas & lestrigonas: & nuperrime trãsalpes hoĩem ĩmolari gentium eaꝝ more
solitum: quod paulo a mãdendo abest. Sed & iuxta eos qui sũt ad septẽtrionẽ uersi haud procul
ab ipso aquilonis exortu specuq; eius dicto: quẽ locũ geilglitrõ appellãt ꝓdũtur arimaspi: quos
diximus uno oculo in frõte media insignes: quibus assidue bellũ esse circa metalla cũ gryphis fe
raꝝ uolucri genere quale uulgo traditur: eruẽte ex cuniculis auꝝ mira cupiditate & feris custo/
dientibus & arimaspis rapiẽtibus: multi sed maxime illustres Herodotus & Aristeas Procõnesi
us scribunt: super alios aũt antropophagos scythas ĩn quadã cõualle magna timaui mõtis regio
est: quæ uocat̃ abarimõ: in qua siluestres uiuũt hoĩes auersis post crura plãtis exmiæ uelocita/
tis: passim cũ feris uagãtes. Hos in alio nõ spirare cælo: ideoq; ad finitimos reges nõ pertrahi.
Neq; ad Alexãdrum magnũ pertractos Beton itineꝝ eius mẽsor prodidit. Priores antropopha
gos quos ad septẽtrionem esse diximus. x. dieꝝ itinere supra borysthenẽ amnem ossibus huma
noꝝ capitũ bibere. Cutibusq; cũ capillo pro baltelibus ante pectora uti Isigonus Niceensis. Idẽ
in albania gigni quosdã glauca oculoꝝ acie: pueritia statim canos: qui noctu plusq; interdiu cer/
nant. Idẽ itinere dieꝝ. x. supra borysthenẽ sauromatas tertio die cibum capere semper. Crates
Pergamenus in hellespõtum circa parium genus hoĩum fuisse tradit: quos ophiogenes uocat:
serpẽtum ictus cõtactu leuare solitos: & manu imposita uenena extrahere corpori. Varro etiã
nunc esse paucos ibi: quoꝝ saliuæ cõtra ictus serpẽtium medeãtur. Similis & in africa gens psyl/
loꝝ fuit ut Agatharchides scribit a Psyllo rege dicta cuius sepulchrũ in parte syrtiũ maioꝝ est.
Hoꝝ corpori ingenitũ fuit uirus exitiale serpentibus: ex cuius odore sopirẽt eas. Nos uero li/
beros genitos protinus obiiciendi sæuissimis eaꝝ. Eoq; genere pudicitiã coniugum experiendi
nõ profugientibus adulterino sãguine natos serpẽtibus. Hæc gens ipsa qdẽ prope ĩterẽptione
sublata est a nasamonibus: qui nũc tenent has sedes. Genus tamẽ hoĩum ex iis qui profugerãt:
aut cum pugnatũ est abfuerãt: hodieq; remanet ĩ paucis. Simile & in italia marsoꝝ gẽte durat:
quos a Cyrces filio ortos ferunt: & ideo inesse iis uim naturalem eã. Et tamẽ oĩbus hoĩbus cõ/
tra serpentes inest uenenum. Ferũtq; ictas saliua ut feruẽtis aquæ cõtactu fugere. Quod si ĩ fau
ces penetrauerit: etiam mori. Idq; maxime humani ieiuni oris. Supra nasamonas cõfinesq; illis
machlias androgynas esse utriusq; naturæ inter se uicibus coeuntes Calliphanes tradit. Aristo/
tiles adiicit dextram mãmã iis uirilem: leuã muliebrẽ esse. In eadem africa familias quasdã effa/
scinãtium Isigonus & Mẽphodorus tradũt. Quaꝝ laudatione intereãt probata: arescãt arbores:
emoriãtur infãtes. Esse eiusdẽ generis in triballis & illyris adiicit Isigonus: qui uisu quoque ef/
fascinẽt: interimãtque quos diutius intueãtur: iratis præcipue oculis: quod eoꝝ malũ facilius
sentire puberes. Notabilius esse: ꝙ pupillas binas in oculis singulis habeãt. Huius generis fœ
minas in scythia quæ uocãtur bitiæ prodit Apollonides. Philarchus & ĩ ponto thibioꝝ genus:
multosque alios eiusdẽ naturæ: quoꝝ notas tradit in oculo altero geminã pupillã: in altero eq
effigiem. Eosdẽ præterea nõ posse mergi: nec ueste quidẽ degrauatos. Haud dissimile iis genus
pharmacũ in æthiopia prodidit Damon. Quoꝝ sudor tabẽ contactis corporibus afferat. Fœmi
nas quidẽ oẽs ubique uisu nocere: quæ duplices pupillas habeãt Cicero quoque apud nos auc/
tor est. Adeo naturæ cum feraꝝ more uescẽdi humanis corporibus in hoĩem rabiẽ genuisset:
gignere in toto corpore & quoꝝdã oculis quoque uenena placuit: ne qd usq; mali esset quod in
hoĩe non esset. Haud ꝓcul urbe roma in faliscoꝝ agro familiæ sũt paucæ quæ uocãtur hirpiæ:
quæ sacrificio annuo quod fit ad mõtem soractẽ Apollini super ambustã ligni struẽ ambulãtes
non adurunt̃. Et ob id perpetuo senatusconsulto militiæ oĩumque alioꝝ muneꝝ uacationẽ ha/
bent. Quoꝝdã corpori partes nascũtur ad aliqua mirabiles. Sicut Pyrrho regi pollex ĩ dextro
pede cuius tactu lyenosis medebatur. Hũc cremari cũ reliquo corpore non potuisse tradũt. Con
ditũque loculo ĩ tẽplo. Præcipue india æthiopũque tractus miraculis scatẽt. Maxima ĩ india gi
gnuntur aĩalia. Indicio sũt canes grãdiores cæteris. Arbores quidẽ tantæ ꝓceritatis tradunt̃:
ut sagittis superari nequeãt. Hæc facit ubertas soli: tẽperies cæli: aquarũ abundantia (si libeat
credere) ut sub una ficu turmæ cõdãtur eqtũ. Arũdines uero tantæ proceritatis: ut singula in/
ternodia alueo nauigabili ternos interdũ hoĩes ferant. Multos ibi quina cubita constat longitu
dine excedere. Non expuere. Non capitis: non dentiũ aut oculorũ ullo dolore affici. Raro alia
rũ corporis partium: tã moderato solis uapore durari. Philosophos eorũ quos gygnosophistas
uocãt ab exortu ad occasum perstare cõtuẽtes solem ĩmobilibus oculis. Feruẽtibus harenis to/
to die alternis pedibus insistere. In monte cui nomẽ est milo hoĩes esse auersis plantis octonos

digytos in singulis pedibus habentes auctor est Megasthenes. In multis autem montibus ge/
nus hominum capitibus caninis ferarum pellibus uelari: pro uoce latratum edere: unguibus
armatum uenatu & aucupio uesci. Hoꝝ supra .cxx. mil. fuisse produ͂tur. Ctesias scribit in quadã
gente indiæ fœminas semel in uita parere: genitosqꝫ cõfestim canescere. Itẽ hoĩum genus q mo
nosceli uocarentur singulis cruribus miræ pernicitatis ad saltum. Eosdẽqꝫ sciopodas uocari. qui
in maiore æstu humi iacẽtes resupini umbra se pedum protegãt. Non longe eos a troglodytis
abesse. Rursusqꝫ ab iis occidẽtem uersus quosdã sine ceruice: oculos in humeris habẽtes. Sunt
& satyri subsolanis indoꝝ mõtibus: cartaduloꝝ dicitur regio: pernicissimũ aĩal tanqꝫ quadrupe/
des tam recte currentes: humana effigie ut propter uelocitatẽ nisi senes aut ægri nõ capiãtur.
Choromãdarũ gentẽ uocat Tauron siluestrem sine uoce: stridoris horrendi: hirtis corporibus:
oculis: glaucis: dentibus caninis. Eudoxus in meridianis indiæ uiris plãtas esse cubitales. Fœ/
minis adeo paruas ut struthopodes appellentur. Megasthenes gentẽ inter nomadas indos na/
rium loco foramina tantũ habentẽ: anguiũ modo loripedẽ: uocari scyritas. Ad extremos fines
indiæ ab oriente circa fontẽ gangis astomorũ gentẽ sine ore: corpore toto hirtã uestiri frõdiũ
lanugine: halitu tantũ uiuentẽ & odore quẽ naribus trahant. Nullũ illis cibũ: nullũqꝫ potũ: Tã
tũ radicũ florũqꝫ uarios odores siluestriũ malorũ: quæ secũ portant longiore itinere: ne desit ol
fatus. Grauiore paulo odore haud difficulter exanimari. Super hos extrema in pte mõtiũ spi/
thamæi pygmæi narrãtur: ternas spithamas lõgitudine hoc est ternos dodrãtes nõ excedẽtes.
Salubri cælo: semperqꝫ uernãte: mõtibus ab aquilone oppositis: quos a gruibus infestari Ho/
merus quoqꝫ prodidit. Fama est insidentes arietũ capraꝝqꝫ dorsis armatos sagittis ueris tẽpor
uniuerso agmine ad mare descendere: & oua pullosqꝫ eaꝝ alitũ cõsumere: ternis eã expeditionẽ
mensibus cõfici: aliter futuris gregibus nõ resisti. Casas eoꝝ luto pẽnisqꝫ & ouorũ putaminibus
construi. Aristoteles ĩ cauernis uiuere pygmæos tradit. Cætera de his ut reliq. Cirnos indorũ
genus Isigonus tradit annis cẽtenis quadragenis uiuere. Itẽ æthiopas macrobios & seras existi
mãt: & qui athon montẽ incolãt. Hos quidẽ quia uiperinis carnibus alãtur: itaqꝫ nec capiti nec
uestibus eorũ noxia corpori inesse aĩalia. Onesicritus quibus in locis indiæ umbræ nõ sint. Cor
pora hoĩum cubitorũ qnum & binorum palmorum existere: & uiuere ãnos .cxxx. nec senescer:
sed ut medio æuo mori. Crates Pergamenus indos q centenos annos excedãt gymnestas appel
lat: nõ pauci macrobios. Ctesias gentẽ ex iis quæ appellatur pandoræ in conuallibus sitã annos
ducenos uiuere: in iuuẽta cãdido capillo qui in senectute nigrescat. Cõtra alios quadragenos nõ
excedere annos iunctos macrobiis: quorum fœminæ semel pariãt. Idqꝫ & Agatharchides tra/
dit. Præterea locustis eos ali: & esse pernices. Mãdorum nomẽ iis dedit Clytarchus & Mega/
sthenes: tricentosqꝫ eorum uicos ãnumerãt. Fœminas septimo ætatis anno parere: senectam
quadragesimo anno accidere. Artemidorus in taprobanam insulã lõgissimam uitã sine ullo cor/
poris langore traduci. Viros indorum quosdam cum feris coire: mixtosqꝫ & semiferos esse par/
tus. In colinguis eiusdem indiæ gente quinquẽnes cõcipere fœminas: octauũ uitæ annũ nõ ex/
cedere. Et alibi cauda uillosa hoĩes nasci pernicitatis eximiæ. Alios auribus totos contegi. So/
ritas ab indis arabis fluuius disterminat. Iii nullũ aliũ cibum nouere qꝫ piscium: quos unguibus
dissectos sole torreãt: atqꝫ ita panem ex iis faciũt: ut refert Clytarchus. Troglodytas sup æthi/
opiam uelociores esse equis Pergamenus Crates. Itẽ æthiopas octona cubita lõgitudine exce/
dere: sirbotas uocari gentẽ eam nomadũ æthiopũ secũdũ flumen astragũ ad septẽtrionẽ uergẽ
tem. Gens menismninoꝝ appellata abest ab oceano dieꝝ itinere .xx. Animaliũ quæ cynocepha/
los uocamus lacte uiuũt: quoꝝ armenta pascit maribus interemptis præterqꝫ sobolis causa. In
africæ solitudinibus hoĩum species obuiæ subinde fiunt: momẽtoqꝫ euanescunt. Hæc atqꝫ talia
ex hoĩum genere ludibria sibi: nobis miracula ingeniosa fecit natura. . Et singula quidẽ quæ fa/
cit indies aut prope horas quis enumerare ualeat? Ad detegendam eius potentiam satis sit ĩter
prodigia posuisse gentes. Hic ad confessa in homine pauca.

¶ De prodigiosis partubus. Ca. iii.

TErgeminos nasci certũ est Oratioꝝ Curatioꝝqꝫ exemplo. Supra inter ostenta adducitur:
præterqꝫ in ægypto: ubi fœtifer potu nilus. Proxime supremis Diui Augusti ãnis Fausta
quædã e plebe ostiæ duos mares: totidem fœminas enixa famẽ quæ secuta est portẽdit haud
dubie. Reperitur & in pelopõneso binos quater enixa: maiorẽqꝫ partẽ ex omĩ eius uixisse ptu.
Et in ægypto septenos utero simul gigni auctor est Trogus. Gignũtur & utriusqꝫ sexus: quos
hermophroditas uocamus: olim androgynos uocatos: & in prodigiis habitos: nũc uero in deli/
tiis. Pompeius magnus in ornamẽtis theatri mirabiles fama posuit effigies: ob id diligẽtius ma
gnoꝝ artificũ ingeniis elaboratas. Inter quas legitur Eutice a xx. liberis rogo illata trallis eni/
xa triginta partus. Alcippe elephãtum qꝫqꝫ id inter ostenta est. Nãque & serpentẽ peperit in/
ter initia marsici belli Ancilla. Multiformes pluribus mõis inter monstrũ partus edunt. Clau/
dius Cæsar scribit hippocentauꝝ in thessalia natum eodem die interiisse. Et nos principatu eius

2°. mon
gl' Summi
Alcamo.

allatum illi ex ægypto in melle uidimus. Est inter exempla in uterum protinus reuersus infans saguntí quo anno ab Hannibale deleta est.

¶ De mutatione sexus & geminis partubus. Ca. iiii.

E X fœminis mutari in mares nõ est fabulosũ. Inuenimus in ãnalibus Licinio Crasso C. Cassio Longino cons. Casini puerũ factũ ex uirgine sub parentibus: iussuque aruspicũ deportatũ in insulã desertã. Licinius Mutianus ꝑdidit uisũ a se argis Aristontẽ cui nomen Arescusæ fuisset. Nupsisse ẽt. Mox barbã & uirilitatẽ ꝓuenisse: uxorẽq; duxisse. Eiusdẽ sortis & smyrnæ puerũ a se uisũ. Ipse in africa uidi mutatũ in marẽ nuptiarũ die L. Cossiciũ ciuẽ tisdritanũ. Editis geminis rarũ esse aut puerperæ aut puerperio prærerq̃ alteri uitã. Si uero utriusque sexus editi sint gemini rariorẽ utrique salutẽ. Fœminas gigni celerius q̃ mares: sicuti celerius senescere. Sæpius uero moueri mares in utero: & in dextra fere parte: in leua fœminas constat.

¶ De hoĩe generãdo: & pariendi tẽpora p illustria exempla a mensibus vii. ad xi. Ca. v.

C Aeteris animãtibus statutũ & pariendi & partus egerendi tempus est. Homo toto ãno & incerto gignitur spatio. Alius septimo mẽse: alius octauo: & usq; ad initia decimi undecimiq;. Ante septimum mensẽ haud unq̃ uitalis est. Septimo nõ nisi pridie postero ue plenilunii die aut interlunio cõcepti nascũtur. Trãslatitiũ in ægypto est & octauo gigni. Iã quidẽ & ĩ italia tales partus esse uitales. Cõtra priscoꝝ opiniones uariant hæc pluribus modis. Vestilia C. Herdicii ac postea Pomponii atq; Orfiti clarissimoꝝ ciuiũ coniunx ex iis quattuor partus enixa semper septimo mẽse: genuit Suillum Ruffũ undecimo: Corbulonẽ septimo utrũq; consulem. Et postea Cesoniã Caii principis cõiugem octauo: In quo mensiũ numero genitis intra quadragesimũ diẽ maximus labor grauidis. Quarto aũt & octauo mẽse letales in iis abortus: Masuri us auctor ẽ L. Papyriũ prætorẽ secũdo hærede lege agẽte bonoꝝ possessionẽ cõtra eũ dedisse cũ mater ꝑtũ xiii. mensibus diceret tulisse. q̃m nullũ certũ tempus pariendi statutũ uideretur.

¶ De conceptibus & signa sexus in grauidis pertinentia ãte partum. Ca. vi.

A Conceptu decimo die dolores capitis: oculoꝝ uertigines tenebræq;: fastidiũ in cibis: redundatio stomachi indices sunt hoĩs inchoati. Melior color marẽ ferenti & facilior partus. Motus in utero quadragesimo die. Cõtraria oĩa in altero sexu. Ingestabile onus. Cruꝝ & inguinum leuis tumor. Primus ãt nonagesimo die motus. Sed plurimũ lãgoris ĩ utroq; sexu: capillum germinãte partu & ĩ plenilunio. Quod tẽpus editos quoq; infantes præcipue infestat. Adeoq; incessus atq; omne quicquid dici potest in grauida refert: ut salsioribus cibis usæ carentem unguiculis partum edãt. Et si respirauere: difficilius enitantur. Oscitatio quidem in enixu letalis est: sicut sternuisse a coitu abortiuum.

¶ De conceptu hominum & generatione. Ca. vii.

M Iseret atq; etiã pudet æstimãtẽ q̃ sit friuola aĩaliũ superbissimi origo. Cum pleriq; abortus causa fiat odor a lucernaꝝ extinctu. His pricipiis nascũtur tyrãni. Carnifex his aĩus. Tu q corporis uiribus fidis. Tu q fortunæ munera ãplexaris: & te ne alũnum qdem eius existimas: sed partũ. Tu cuius sẽper ĩ uictoria mẽs. Tu q te deũ credis aliquo successũ tumẽs: tãti tũ perire potuisti. Atq etiã hodie minoris potes: quãtulo serpentis ictus dẽte. Aut etiã ut Anacreon poeta acino uuæ passæ. Vt Fabius senator prætor ĩ lactis haustu uno pilo strãgulatus. Is demũ ꝑfecto uitã æqua lance pensitabit: qui semper fragilitatis humanæ memor fuerit.

¶ De agrippis. Ca. viii.

I N pedes procedere nascentẽ contra naturam ẽ. E quo argumento eos appellauere agrippas ut ægre partus. Qualiter M. Agrippã ferũt genitum unico prope fœlicitatis exemplo in omibus ad hũc modũ genitis. Quãq; is quoq; aduersa pedũ ualitudine. Misera iuuenta exercito æuo inter arma hostesq; & ad mortẽ obnoxio accessu: infœlici terris stirpe oĩ: sed per utrasq; Agrippinas maxime: quæ Caium & Domitium Neronẽ principes genuere totidẽ faces generis humani. Præterea breuitate æui quinquagesimouno raptus ãno ĩ tormẽtis adulterioꝝ coniugis: socerig; prægraui seruitio luisse præposteri ortus auguriũ existimat. Neronẽ quoq; pauloante principem & toto principatu suo hostem generis humani pedibus genitũ parens eius scribit Agrippina. Ritu naturæ capite hoĩem gigni mos est: pedibus efferi.

¶ Monstruosi partus excisi utero. Ca. ix.

A Vspicatius enecta parente gignuntur. Sicut Scipio Africanus prior natus. Primusq; Cæsar a cæso matris utero dictus. Qua de cã & cesones appellati. Simili modo natus & Manilius qui carthaginem cum exercitu intrauit.

¶ Qui sint uopisci. Ca. x.

V Opiscum appellabant unum e geminis: qui recenti utero nasceretur alio interempto abortu. Nãq; maxima & si rara circa hoc miracula existunt.

Exempla numerosæ sobolis. Ca. xi.

P Ræter mulierem pauca aĩalia coitũ nouere grauida. Vnũ quidẽ oĩo aut alteꝝ superfœtat.

Extat in monumētis etiā medicoꝝ: & quibus talia consectari curæ fuit: uno abortu duo puerpe
ria egesta. Sed ubi paululū temporis inter duos conceptus intercessit: uterq; est perfectus ut in
Hercule & Iphiclo fratre eius apparuit. Et in ea quæ gemino partu alteꝝ marito similem: alteꝝ
adultero genuit. Item Proconesia ancilla quæ eiusdē diei coitu alteꝝ domino similē alteꝝ procu
ratori eius. Et in alia quæ unū iusto partu: quinq; mēsiū alteꝝ edidit. Rursus in alia quæ septē
mensiū edito puerperio in secutis mēsibus geminos enixa est. Iam illa uulgata est uarie. Ex inte/
gris truncos gigni: ex truncis integros: eademq; parte trūcos. Signa quædā neuosq; & cicatri/
ces etiam regenerari. Quarto partu dacoꝝ originis nota in brachio redditur.

¶ Exempla similitudinum. Ca. xii.

IN Lepidoꝝ gente tres intermisso ordine obducto mēbrana oculo genitos accepimus. Si
miles quidem alios auo. Et ex geminis quoq; alteꝝ patri: alteꝝ matri. Annoq; post geni
tum maiori similem fuisse ut geminū. Quasdā sibi similes semp parere: quasdā uiro: quasdā nul/
li. quasdā fœminā patri: marem sibi. Indubitatum exēplum est Nicei nobilis poetæ bizātii ge/
niti: qui adulterio æthiopis nata matre nil a cæteris colore differēte: ipse in auum degenerauit
æthiopem. Similitudinū qdem in mēte reputatio est: & in qua credātur multa fortuita pollere:
uisus: auditus: memoriaq;: haustæ imagines sub ipso cōceptu. Cogitatio etiā utriuslibet animo
subito trāsuolās effingere similitudinē aut miscere existimatur. Ideoq; plures in hoīe q̄ in cæ/
teris omibus animalibus differentiæ: quoniā uelocitas cogitationū animiq; celeritas & ingenii
uarietas multiformes notas imprimit: cum cæteris animantibus īmobiles sint animi: & similes
omibus singulisq; in suo cuiq; genere. Antiocho regi syriæ e plebe noīe Arteon in tantū similis
fuit: ut Laodice coniunx regia necato iam Antiocho munus per eū cōmendationis regniq; suc/
cessionis peregerit. Magno Pompeio Vibius qdā e plebe & Publitius etiā seruitute liberatus ī
discreta prope specie fuere similes: illud os probū reddētes: ipsiuq; honorē eximiæ frōtis. Qua
lis causa patri quoq; eius Menogenis coci sui cognomē imposuit Strabonis a specie oculoꝝ no/
men habentis uitiū imitata. Et Scipioni in seruo Serapione uictimarii negociatoris uili mācipio.
Eiusdē familiæ Scipioni post Cneū cognomē Saluntominus dedit. Sicut Spinter Secundanus:
Retiariusq; Pāphylius collegio Lentuli & Metelli cōsulū. In quo perq; infortune fortuitū hoc
quoq; fuit. Duoꝝ simul cōsulum in scœna imagine cerni. E diuerso L. Plancus orator hystrioni
Rubrio cognomē imposuit. Rursus Curioni patri Burbuleius. Iteq; Messalæ cēsorio Menoge
nes perinde hystriones. Suræ qdē procōsulis etiā rictū in loquēdo cōtractionē līguæ & sermo
nis tumultū no imaginē mō piscator qdam in sicilia reddidit. Cassio Seuero celebri oratori armē
tarii Mirmillonis obiecta similitudo est. Torānius M. Antonio iā triūuiro eximios forma pue
ros alteꝝ in asia genitū: alteꝝ trāsalpes ut geminos uēdidit: tanta unitas erat. Postq; deīde ser/
mones pueꝝ detecta fraude a furēte increpitus Antonio est inter alia magnitudinē precii requi
rente (nā ducētis erat mercatus sesterti s) respōdit uersutus ingenii magno ob id ipsū se tāti uē
didisse: quoniā nō esset mira similitudo in ullis eodē utero editis. Diuersaꝝ qdem gentiū natales
tā cōcordi figura reperiri: super oēm esse taxationē: adeoq; tēpestiuā admiratōnē ītulit: ut ille
ꝓscriptor aīus mero & cōtumelia furens nō aliud in censu magis & ī fortuna sua duceret.

¶ Quæ sit generandi ratio. Ca. xiii.

EST quædam priuatim dissociatio corpoꝝ: & inter se sterilis. At ubi cū aliis iūxere gignūt.
Sicut Augustus & Liuia. Item alii aliæq; fœminas tantū generāt: aut mares. Pleꝝq; al/
ternāt. Sicut Gracchoꝝ mater duodecies: & Agrippina Germanici nouies. Aliis sterilis est iu/
uenta. Aliis semel in uita datur gignere. Quædā nō perferūt partus. Quales si quādo medicina
& cura uicere: fœminā fere gignūt. Diuus Augustus ī reliqua exēploꝝ raritate neptis suæ ne/
potē uidit genitū quo excessit anno M. Syllanū: qui cū asiam optineret post cōsulatū Neronis
principis successione ueneno eius interēptus est: Q. Metellus Macedonicus cū sex liberos re/
linqueret undecim nepotes reliquit. Nurus uero generosq; & omēs qui se patris appellatione
salutarent. xxvii. In actis Diui Augusti tempoꝝ inuenitur. xii. consulatu eius quem. L. Sylla
collega ad. iii. idus aprilis gessit Crispinum Hylarium ex ingenua plebe fesulana cum liberis no
uem: in quo numero filiæ duæ fuerunt: nepotibus. xxvii. ꝓnepotibus. xxix. neptibus. ix. præ
alta pompa cum omibus his in capitolio immolasse.

¶ Item de eodem multiplicius. Ca. xiiii.

MVlier post qnquagesimū annū non gignit: maiorq; pars quadragesimo profluuiū genitale
sistit. Nā in uiris Masinissā regē post octogitasex ānos generasse filiū: quē Metymathnū
appellauerit claꝝ est. Catonē censoriū octogesimo exacto e filia Salonii cliētis sui. Qua de cau
sa alioꝝ eius liberoꝝ propago Liciniani sunt cognominati: hi Saloniani: ex quibus Vticensis fu/
it. Nuper etiam L. Volusio Saturnino in urbis præfectura extincto notum est Corneliam e Sci
pionum gente Volusium Saturninum qui fuit consul post. lxii. ānum genuisse. Et usq; ad lxxv.
apud ignobiles uulgaris reperitur generatio.

¶ De menstruis mulierꝝ. Ca.xv.

S Olum aũt animal menstruale mulier est. Inde unius utero quas appellarũt molas. Ea ẽ caro informis inanima ferri ictum & aciem respuens mouetur: sistitq; menses & ut partus: alias loetalis: alias una senescens: aliquãto aluo citatior excidens. Simile quiddã & uiris in uetre gignitur quod uocant scyron. Sicut Oppio Capitoni prætorio uiro. Sed nihil facile reperiẽ mulierꝝ profluuio magis mõstrificũ. Acescũt superuetũ musta. Sterilescũt lacte fruges. Moriũtur insita. Exurũtur hortoꝝ germina: & fructus arboꝝ quibus insidere decidunt. Speculoꝝ fulgor aspectu ipso hebetatur. Acies ferri præstringiẽ: eborisq; nitor. Aluei apum emoriunẽ. Aes etiam ac ferꝝ rubigo ꝓtinus corrũpit: odorq; dirus aera. Et in rabiẽ agũtur gustato eo canes: atq; insanabili ueneno morsus infigitur. Quin & bitumínũ sequax alioqn & lẽta natura ĩ lacu iudææ qui uocatur asphaltites certo tẽpore anni supernatans nequit sibi auelli: ad oẽm cõtactũ adhærens præterq; filo quod tale uirus infecerit. Etiã formicis animali minimo inesse sensũ eius ferunt: abiiciq; gestatas fruges: nec postea repeti. Et hoc tale tantũq; omibus tricenis diebus malum ĩ muliere existit: & trimestri spatio largius. Quibusdã uero sæpius mẽse: sicut aliquibus nunq;. Sed tales nõ gignũt. Quãdo hæc est generando hoĩ materia germinis e maribus coaguli mõ hoc in sese glomerãte. Quod deinde tempore ipso animatur: corporaturq;. Ergo cum grauidis fluxit: inualidi aut nõ uitales partus eduntur: aut saniosi ut auctor est Nigidius.

¶ Item de ratione partuum. Ca.xvi.

I Dem lac fœminæ nõ corrumpi alenti partũ: si ex eodẽ uiro rursus cõceperit arbitratur. Incipiẽte aũt hoc statu aut desinẽte cõceptus facillime traduntur. Fœcunditatis in fœminis prærogatiuã accepimus inunctis medicamine oculis saliuã infici. Cæterꝝ editis primores septimo mẽse gigni dẽtes: priusq; in supera fere parte haud dubiũ est. Septimo eosdẽ decidere ãno aliosq; suffici. Quosdã & cum dẽtibus nasci: sicut M. Curiũ qui ob id dentatus cognoĩatus est. Et Cn. Papyriũ Carbonem præclaros uiros. In fœminis ea res inauspicati fuit exempli regum temporibus: cum ita nata esset Valeria exitio ciuitati in quã delata esset futuꝝ respõso aruspicũ uaticinante. Sessapiã etiã illa tempestate florentissimã deportata est ueridico exitio consecuto. Quasdã concreto genitali gigni infausto omine Cornelia Gracchorꝝ mater indicio est. Aliqui uice dentiũ continuo osse gignũtur. Sicuti Prusiæ regis bithynioꝝ filius superna parte oris. Dẽtes aũt tantũ inuicti sunt ignibus: nec cremãtur cum reliquo corpore. Iidem flãmis indomiti tabe cauãtur pituita ue. Cãdorem trahũt quodã medicamine. Vsu atterũtur: multoq; primũ ĩ aliquibus deficiũt. Nec cibo tantũ & alimẽtis necessarii. Quippe uocis sermonisq; regimẽ primores tenẽt concentu quodã excipientes ictum linguæ: seriemq; structuræ: atq; magnitudine mutilantes moliẽtes ue aut hebetãtes uerba. Et cũ defluxere explanationẽ oẽm adimẽtes: Quin & auguriũ in hac esse crediẽ parte. Triceni bini uiris attribuũẽ: excepta turduloꝝ gente. Quibus plurs fuere lõgiora promitti uitæ putant spatia. Fœminis minor numerus. Quibus in dextra parte gemini superne a canibus cognoĩati: fortunæ blãdimenta pollicentur. Sicut in Agrippina Domitii Neronis matre: contra in leua. Hoiem priusq; genito dente cremari mos gentiũ non est. Sed mox plura de hoc: cum mẽbratim hystoria decurret. Risisse eodẽ die quo genitus esset unum accepimus hoiem Zoroastren. Eidem cerebrũ ita palpitasse ut impositã repelleret manum: futuræ præsagio scientiæ. In trimatu suo cuiq; dimidiã esse mẽsurã staturæ certũ est. In plenum ãt cuncto mortalium generi minorẽ indies fieri propemodũ obseruatur. Rarosq; patribus proceriores consumẽte ubertatẽ seminũ exustione: incuius uices nunc uergat æuum. In creta terræmotu rupto mõte inuẽtũ est corpus stãs. xlvi. cubitoꝝ: quod alii Orionis: alii Etionis fuisse tradũt. Horestis corpus oraculi iussu refossum septẽ cubitoꝝ fuisse monumẽtis tradiẽ. Iã uero ãte annos ꝑpe mille uates ille Homerus nõ cessauit minora corpora mortaliũ q̃ prisca cõqueri. Neuii Pollionis ãplitudinẽ ãnales nõ tradũt. Sed qa populi cõcursu pene ĩterẽptus esset ꝓdigii uice habitũ. Procerissimũ hoĩem ætas nostra Diuo Claudio prĩcipe Gabbarã noĩe ex arabia aduectũ nouẽ pedũ & totidem unciaꝝ uidit. Fuere sub Diuo Augusto semipede addito. quoꝝ corpora eius miraculi gratia in cõditorio Salustianoꝝ asseruabãtur hortoꝝ. Pusioni & Secũdillæ erãt noĩa. Eodẽ præside minimus hõ duos pedes & palmum Conopas noĩe ĩ delitiis Iuliæ neptis eius fuit. Et mulier Andromeda liberta Iuliæ Augustæ Maniũ maximũ & M. Tullium eqtes romanos binum cubitoꝝ fuisse auctor est Varro. Et ipsi uidimus ĩ loculis asseruatos. Sexqpedales gigni quosdã lõgiores ĩ trimatu ĩplẽtes uitæ cursũ haud ignotũ est. Inuenimus ĩ monumẽtis salaminæ Eutimenis filiũ ĩ tria cubita triẽnio adoleuisse: incessu tardũ: sensu hebetem: & iam puberẽ factũ uoce robusta: absumptũ cõtractõne mẽbroꝝ subita triẽnio circũacto. Ipsi nos pridẽ uidimus eadẽ ferme omĩa præter pubertatẽ in filio Cornelii Taciti equitis Ro. belgicæ galliæ rões procurãtis. Ectapelos græci uocãt eos. In latino nõ habent nomen.

¶ Insignia corpoꝝ. Ca.xvii.

Q Vod sit hoĩum spatiũ a uestigio ad uerticẽ: id esse sparsis manibus inter lõgissimos digy-

tos obseruatū est. sicuti uires qbusdā dextera pte maiores: quibusdā æquas utraq3: aliquibus le ua manu præcipuas. Nec id unq̄3 ī fœminis. Mares præstare pōdere. Et defūcta uiuētibus cor pora oīum aīaliū. Et dormiētia uigilātibus. Virorꝝ cadauera supina fluitare. Fœminarꝝ pronas: uelut pudori defunctarum parcente natura.

Exempla uariarum figurarum. Ca. xviii.

COncretis quosdā ossibus ac sine medullis uiuere accepimus. Signū eorꝝ esse nec sitim sētire: nec sudorē emittere. quāq3 & uolūtate sciamus siti uictā. Equitēq3 Ro. Iuliū Viatorē e uocōtiorꝝ gente fœderata ī pupillaribus ānis aquæ subter cutē fusæ morbo ꝓhibitū humore a medicis naturā fecisse cōsuetudine: atq3 senecta caruisse potu. Necnō & alii multa sibi īpauere.

Diuersorꝝ morꝝ exempla. Ca. xix.

FErūt Crassū auū Crassi ī parthis interēpti nunq̄3 risisse. Ob id Agelastū uocatū. Sicuti nec flesse multos. Socratē clarꝝ sapiētia eodē semp uisū uultu: nec aut hylari magis aut turba- to. Exit hic animi tenor aliqn̄o in rigorē quēdā toruitatēq3 naturæ durā & inflexibilem: affec- tusq3 humanos adimit: quales apathes græci uocāt. Multos eius generis experti. quodq3 mirꝝ sit auctores maximæ sapientiæ. Diogenē cynicum: Pyrrhonē: Heraclitū: Timonem. Hūc qui- dem etiā in totius odium generis humani euectum. Sed hæc parua naturæ insignia in multis ua ria cognoscuntur. Vt in Antonia Drusi nunq̄3 expuisse. In Pomponio consulari poeta nunquam ructasse. Quibus natura concreta sunt ossa: qui sunt rari admodum: cornei uocantur.

De fortitudine & uelocitate. Ca. xx.

COrpore uesco esse: sed eximiis uiribus Tritanū ī gladiatorio ludo sānitium armatura cele brē: filiūq3 eius militē magni Pōpeii: & rectos & trāsuersos cācellatī toto corpore habuis se neruos in brachiis etiā manibusqu e auctor est Varro ꝓdigiosa uiriū elatione. Atque etiā ho stem ab eo ex ꝓuocatione dimicātē inermi dextra uno digyto superatū: & postremo correptū ī castra translatū. Alunius Valens meruit ī prætorio Diui Augusti centurio uehicula cum culeis onusta donec exinanirētur sustinere solitus. Carpenta cōprehensa una manu retinere obnoxius cōtranitentibus iumentis. Et alia mirifica facere: quæ insculpta monumēto eius spectātur. Ideo M. Varro Ruticellus inquit Hercules appellatus: mulum suū tollebat. Fusius Saluius duo cen tenaria pondera pedibus: totidem manibus: & ducenaria duobus humeris cōtra scalas ferebat. Nos quoque uidimus Athanatum noīe: ꝓdigiosæ ostentationis quīquagenario thorace plum beo īdutum. Coturnisque quīgentorꝝ pōdo calciatum per scœnā īgredi. C. Milonē athletā cu3 cōstitisset nemo uestigio educebat. Malum tenenti nemo digytum corrigebat. Cucurrisse mille centum. lx. stadia: ab athenis lacedemonem biduo Philippidem magnum erat: donec Canistius cursor lacedemonius et Philonides Alexādri magni a sytione helyn uno die. mil. cccii. stadia cu currerunt. Nunc quidem in circo quosdā: clx. pas. tolerare nō ignoramus. Nuperque Fōteio et Vipsano cōs. ānos. ix. genitū puerꝝ a meridie ad uesperꝝ. lxxv. M. p. cucurrisse. Cuius rei admi- ratio ita demū solida pueniet: si qs cogitet nocte ac die lōgissimū iter uehiculis tribus Tyberiu3 Neronē emēsum festinātē ad Drusū fratrē ægrotātē ī germania ī ea fuerunt ducēta mil. pas.

De uisu. Ca. xxi.

OCulorꝝ acies uel maxime fidē excedentia īuenit exēpla. In nuce inclusā iliada Homeri car men ī mēbrana scrpitū tradidit Cicero. Idē fuisse q puideret. cxxxv. mil. pas. Huic & no mē M. Varro reddidit Strabonē uocatū Solitū āt punico bello a lilybeo siciliæ ꝓmōtorio exeū te classe carthagīsportu ēt numerꝝ nauiū dicere. Callicrates ex ebore formicas & alia tā pua fecit aīalia: ut ptes earꝝ a cæteris cerni n̄ possēt. Mermecides qdā ī eodē genre īclaruit. a quo quadri gā ex eadē materia quā musca ītegeret alis fabricatā: & nauē quā apicula pēnis abscōderet.

De auditu. Ca. xxii.

AVditus unū exēplū hēt mirabile. Prœliū quo sybaris deleta ē: eo die quo gestū erat audi tū olympiæ. Nā cymbricæ uictoriæ Castoresq3 romani q psicā uictoriā ipso die quo contingit nuntiauere uisus & auditus & numinum fuere præsagia.

Exempla petientiæ. Ca. xxiii.

PAtiētia corporis ut ē crebra sors calamitatū īnumera documēta pepit: Clarissimū ī fœmi nis leænæ meretricis exēplū: quæ torta nō īdicauit Harmodiū & Aristogitonē tyrānici das. In uiris Anaxarchides q simili de cā cū torqret præcisā e dētibus līguā unāq3 spem īdicii in tyrānos expuit.

Memoriæ exempla. Ca. xxiiii.

MEmoria necessariū maxime uitæ bonū cui præcipua fuerit haud facile dictu est: tā multis gloriā eius adeptis. Cyrus rex omibus ī exercitu suo militibus noīa reddidit. L. Scipio populo ro. Cyneas Pyrrhi regis legatus senatui & æquestri ordini romæ postero die q̄3 aduenerat. Mi thridates duarꝝ &. xx. gētiū rex totidē līguis iura dixit: ꝓ cōtiōe singulas sine interpte affatus. Carmadas qdā ī græcia quæ qs exegerit uolumīa ī bibliothecis legētis mō repræsētauit. Ars postremo eius rei fcā & īuēta ē a Simonide medico: cōsumata a Metrodoro Sceptio. ut nihil nō

iisdē uerbis redderet̄ auditū Nec aliud ē æque fragile ī hoīe morbo℞ & casus īiurias atq; ēt me
tus sētiēs alias pticulatī: alias uniuersa. Ictus lapide oblitus ē litteras tantū. Ex præalto tecto
lapsus matris & affiniū ppinquo℞ cœpit obliuionē. Alius ægrotus seruo℞ ēt. Sui uero nois
oblitus Messala Coruinus orator. Itaq; sæpe deficere tentat & meditatur uel quieto corpore &
ualido. Sōno quoq; serpente computat ut inanis mens quærat ubi sit loci.

¶ Laus. C. Iulii Cæsaris. Ca. xxv.

ANimi uigore præstātissimū arbitror C. Cæsarem dictatorē. Nec uirtutē cōstātiāq; nunc
cōmemoro: nec sublimitatem oīum capacē quæ cælo cōtinentur: sed ppriū uigorem ce
leritatēq; quodā igne uolucrem. Scribere & legere simul dictare & audire solitū accepimus. Epi
stolas uero tanta℞ re℞ quaternas pariter librariis dictare: aut si nihil aliud ageret: septenis. Idē
signis collatis qnquagies dimicauit. Solus M. Marcellū trāsgressus q undequadragies dimicaue
rat. Nā præter ciuiles uictorias undecies centū & nonagītaduo milia hominū occisa prœliis ab
eo nō qdem ī gloria posuerim. Tātam etiā coactā humani generis iniuria. Quod ita esse cōfes
sus est ipse: bello℞ ciuilium stragem nō prodēdo. Vt iustius Pompeio magno tribuatur: octin
gentas quadragintasex naues piratis ademisse. Cæsari propriū & peculiare fuit præter iam supra
dicta clæmētiæ insigne: quausq; ad pœnitētiā omēs superauit. Idē magnanimitatis perhibuit
exemplū: cui compari nō possit aliud. Spectacula enim edita effusasq; opes aut ope℞ magnificē
tia in hac parte enumerare luxuriæ fauētis est. Illa fuit uera & incomparabilis inuicti animi sub
limitas. Captis apud pharsaliam Pompeii magni scriniis epistola℞: iterūq; apud tapsum Scipiōis
ea optima cōcremasse fide: atq; nō legisse.

¶ Laus Pōpeii magni Ca. xxvi.

VEr℞ ad decus impii Ro. non solū ad uiri unius pertinet uictoriam. Pōpeii magni titulos
oēs triūphosq; hoc ī loco nūcupare: æquato nō mō Alexādri magni re℞ fulgore: sed etiā
Herculis ppe ac Liberi patris. Igitur sicilia recuperata unde primū Syllanus ī reipublicæ causa
exoriēs auspicatus ē. Africa uero tota subacta & in dictionē redacta: Magniq; noīe spoliū inde
capto eques romanus id quod ātea nemo curru triūphali reuectus ē: & statī ad solis occasū trās
gressus excitatis ī pyreneo tropheis oppida octigēta. lxxvi. ab alpibus ad fines hispaniæ ulteri
oris in ditione redacta uictoriæ suæ ascripsit: & maiore aīo Sertoriū domuit: belloq; ciuili quod
oīa cōcutiebat externa extincto ite℞ triūphales currus eques Ro. induxit. Totiēs īperator an
teq; miles. Postea ad tota maria & deinde solis ortus missus hos rettulit patriæ titulos more sa
cris certaminibus uincentiū. Neq; enī ipsi coronāt̄: sed patrias suas coronāt. Hos ergo honorēs
urbi tribuit in delubro Mineruæ quod ex manubiis dicabat. Cn. Pompeius magnus imperator
bello. xxx. āno℞ cōfecto fusis fugatis occisis in deditionē acceptis hoīum cētiēs uicies semel oc
tuagintatribus milibus. Depressis aut captis nauibus. d. cccxlvi. Oppidis castellis mille qngētis
xxxviii. in fidē receptis. Terris a mæotis lacu ad rubrū mare subactis uotū merito Mineruæ.
Hoc ē breuiariū eius ab oriente. Triūphi uero quē duxit ad. iii. Kalen. octob. M. Messala. M.
Pisone cons. præfatio hæc fuit. Cū orā maritimā a prædonibus liberasset: & imperiū maris po
pulo Ro. restituisset: ex asia: pōto: armenia: paphlagonia: cappadocia: cilicia: syria: scythis: iu
dæis: albanis hiberia insula: creta: basternis: & super hæc de regibus Mithridate atq; Tigrane
triūphauit. Sūma sūma℞ in illo gloria fuit: ut ipse in cōtione dixit: cum de rebus suis dissereret
Asiā ultimā puintia℞ accepisse: eādēq; mediā patriæ reddidisse. Si qs e cōtrario simili mō uelit
percēsere Cæsaris res q maior illo apparuit: totū pfecto terra℞ orbē enumeret: quod infinitū
esse cōueniet.

¶ Laus Catonis primi. Ca. xxvii.

CAeteris uirtutū generibus uarie & multi fuere præstātes. Cato primus portiæ gētis tres
sūmas in homine res præstitisse existimatus est: optimus orator: optimus imperator: op
timus senator. Quæ mihi omnia ēt si nō prius attamē clarius fuisse in Scipione Aemiliano
uideēt̄. Dēpto præterea plurimo℞ odio: quo Cato laborauit. Itaq; sit ppriū Catonis quater &
quadragies causam dixisse: nec quēq; sæpius postulatum: & semper absolutum.

¶ Item de fortitudine. Ca. xxviii.

FOrtitudo in quo maxime extiterit immēsæ quæstionis est. Vtiq; si recipiat̄ poetica fabu
lositas. Q. Ennius T. Ceciliū Teucrū fratrēq; eius præcipue miratus propter eos sextū
ānalem adiecit. L. Sicinius Dētatus: qui tribunus plebis fuit. Sp. Tarpeio. A. Thermo cons.
haud multo post exactos reges innumerosissima suffragia hēt centies uicies prœliatus: ocies ex
prouocatione uictor: xlv. cicatricibus aduerso corpore insignis nulla in tergo. Itē spolia cœpit
xxxiiii. Donatus hastis puris duodeuiginti. Phaleris. xxv. Torqbus tribus & lxxx. Armillis c.
lx. Coronis. xxxvi. Ciuicis. xiiii. Aureis octo. Muralibus tribus. Obsidionali una. Fisco æris
x. Captiuis. xx. milibus Imperatores nouē ipsius maxime opera triūphantes secutus. Præterea
quod optimū in operibus eius reor uno ex ducibus. T. Romulo ex cōsulatu ad populū cōuicto
male acti imperii rei militaris. Haud minora forent Manlii Capitolini decora: ni perdidisset il
la exitu uitæ ante xxii. annos bina cœperat spolia. Primus omniū eques coronā muralē accepe

rat.vi.ciuicas.xxxvii.dona.xxxiii.cicatrices aduerso corpore excepat.P.Seruiliū magistrū eq/
tū seruauerat: ipse uulneratus humeꝝ ac femur.Super oīa capitoliū sūmāqꝫ rē ī eo solus a gallis
seruauerat: si nō regno suo seruasset.Veꝝ sūt in his qdē uirtutis opera magna sed maiora fortu/
næ.M.Sergio ut eqdē arbitror nemo quēqꝫ hoīum iure prætulerit: licet ꝓnepos Catilina gra
tiā noī derogarit.Secūdo stipēdio dextrā manū perdidit.Stipēdiis duobus ter & uicies uulne/
ratus ē: ob id neutra manu neutro pede satis utilis.Vno tantū seruo plurimis postea stipendiis
debilis miles.Bis ab Hānibale captus.Neqꝫ enī cū quolibet hoste res fuit.Bis uinculoꝝ eius ꝓ
fugus.xx.m ēsibus nullo nō die ī cathenis aut cōpedibus custoditus.Sinistra manu sola quater
pugnauit: duobus equis insidēte eo suffossis.Dextrā sibi fecit ferreā: eaqꝫ religata prœliatus.
Cremonā obsidiōe exemit.Placētiā tutatus ē.Duodena castra hostiū ī gallia cœpit. Quæ oīa
ex orōe eius apparēt habita cū ī prætorio sacris arceret a collegiis, ut debilis.Quos hic corona
rū aceruos cōstructurus hoste mutato: Etenī plurimū refert ī quæ cuiusqꝫ uirtus tēpora īcide
rit.Quas trebia ticinusqꝫ aut trasimenus ciuicas coronas dedere: Quæ cānis corona merita: un
de fugisse uirtutis sūmū opus fuit.Cæteri ꝑfecto uictoꝛs hoīm fuere.Sergius uicit ēt fortunā.
Ingenioꝝ gloriæ qs possit ageꝛ delectū ꝑ tot disciplīaꝝ gnra & tantā reꝝ operꝝqꝫ uarietatē: nisi
forte Homero uate græco nullum fœliciorē extitisse cōuenit: siue operis fortuna siue materia
æstimetur.

¶ Diuersæ laudes plurimoꝝ. Ca.xxix.

ITaqꝫ Alexāder magnus (etenī insignibus iudiciis optime citraqꝫ inuidiā tā superba cēsura
pagetur) inter spolia Darii persaꝝ regis unguētoꝝ scrinio capto quod erat auro gēmisqꝫ ac
margaritis præciosū uarios eius usus amicis demōstrātibus: quādo tedebat unguēti bel/
latorē & militia sordidū: īmo Hercule inquit libroꝝ Homeri custodiæ detur: ut præciosissimū
humani animi opus qꝫ maxime diuiti opere seruaret.Idē Pindari uatis familiæ penatibusqꝫ ius/
sit parci: cū thebas raperet.Aristotelis philosophi patriā cōdidit: tantæqꝫ reꝝ claritati tā beni
gnū testimoniū miscuit.Archilochi poetæ interfectores Apollo arguit delphis.Sophoclē tra
gici cothurni prīcipē defūctū sepelire Liber pater iussit obsidētibus mœnia lacedemoniis: Ly/
sādro eoꝝ rege ī qete sæpius admonito ut pateret humari delicias suas.Reqsiuit rex q supre/
mū diē athenis obisset: nec difficulter ex iis quæ deus significasset ītellexit: pacēqꝫ funeri dedit.

¶ De Platone Ennio Virgilio M.Varrone & M.Cicerone. Ca.xxx.

PLatoni sapiētiæ āntistiti Dionysius tyrānus alias sæuitiæ supbiæqꝫ natus uittatā nauē mi
sit obuiā.Ipse quadrigis albis egrediētē ī littore excepit.Vigīti talētis unā orōeꝫ Isocra
tes uēdidit.Aeschines atheniēsis sūmus orator cū accusationē qua fuerat usus rhodi legisset: le/
git & defēsionē Demosthenis: ob quā ī illud depulsus fuerat exiliū.Mirātibusqꝫ tū magis fuisse
miraturos dixit: si ipsū orātē audiuissēt: calamitati testis ingēs factus inimici. Tucydidē īpato/
rē atheniēses ī exiliū egere: reꝝ cōditorē reuocauere: eloquētiā mirati cuius uirtutē dānauerāt
Magnū & Menādro ī comico socco testimoniū regū ægypti & macedoniæ cōtigit classe & ꝑ le/
gatos petito.Maius ex ipso regiæ fortunæ prælata litteraꝝ cōsciētia.Perhibuere & romani ꝓ
ceres ēt exteris testimonia.Cn.Pōpeius cōfecto mithridatico bello intraturus Posidonii sapiē/
tiæ ꝓfessione claræ domū fores percuti de more a lictore uetuit: & fasces lictorios ianuæ sub/
misit is: cui se oriēs occidēsqꝫ submiserat.Cato cēsorius ī illa nobili triū sapiētiæ ꝓceꝝ ab athe/
nis legatione audito Carneade: qꝫ primū legatos eos cēsuit dimittēdos: quoniā illo uiro argum
tāte qd ueri esset haud facile discerni posset.Quāta moꝝ cōmutatio: Ille sēper alioquin exitiali
appellās noīe uniuersos ex italia pellendos censuit græcos: At ꝓnepos eius uticēsis cato unū ex
tribunatu militū philosophū.alteꝝ ex cypria legatione deportauit.Eādēqꝫ līguā ex duobus Ca
tonibus ī illo abiecisse.ī hoc īportasse memorabile ē.Sed & nroꝝ gloriā ꝑcēseamus.Prior Afri
canus Q.Ennii statuā sepulchro suo īponi iussit: claꝝqꝫ illud nomē īmo uero spoliū ex tertia or
bis pte raptū in cinere supmo cū poetæ titulo legi.Diuus Augustus carmina Virgilii cremari cō
tra testamēti eius uerecūdiā uetuit.Maiusqꝫ ita uati testimoniū contigit: qꝫ si ipse sua carmina ꝓ
bauisset.M.Varronis in bibliotheca quæ prima in orbe ab Asinio Pollione de manubiis publi/
cata romæ: & unius uiuētis posita imago ē: haud minore (ut equidē reor) gloria principe oratoꝝ
& ciue ex illa ingenioꝝ quæ tūc fuit multitudine uni hāc coronā dāte: qꝫ cū eidē magnus Pōpe/
ius pyratico ex bello naualē dedit.Innumerabilia deinde sūt exēpla romana si ꝑsequi libeat: cū
plures una gens in quocūqꝫ gnre eximios tulerit: qꝫ cæteræ terræ.Sed quo & te M.Tulli pia
culo taceā: quo ue maxime excellentē insigni prædicē: quo potius qꝫ uniuersi populi & illius gē
tis āplissimo testimonio: & tota uita tua ad cōsulatū tātū operibus electus: Te dicēte legē agra
riā hoc est alimēta sua abdicauerūt tribus.Te suadente Roscio theatralis seditiōis auctori leges
ignouerūt: notatasqꝫ se sedes ignomīæ discrimine æquo aīo tulerūt.Te orāte ꝓscriptoꝝ libe/
ros honores petere puduit.Tuū Catilina fuit ingeniū.Tu M.Antoniū proscripsisti.Salue pri
mus oīum parēs patriæ appellate.Primus in toga triūphū: līguæqꝫ laureā merite: & facundiæ
litteraꝝ latinaꝝ parēs æque ut dictator Cæsar hostis quōdā tuus de te scripsit: omniū triūphoꝝ

laureã adepte maiorẽ. Quãto plus est ingenii romani terminos in tãtum ꝓmouisse q; imperii.

De moꝝ maiestate. Ca. xxxi.

R Eliquis animi bonis præstitere & apud cæteros mortales sapiã: ob id Cati Corculi apud romanos cognoĩati. Apud græcos Socrates oraculo Apollinis Phytii prælatus cunctis.

De auctoritate. Ca. xxxii.

R Vrsus mortales oraculoꝝ societatẽ dedere Chiloni lacedæmonio tria præcepta eius delphis cõsecrãdo aureis litteris quæ sũt hæc. Nosse se queq;: & nihil nimiũ cupe. Comiteq; æris alieni atq; litis esse miseriã. Quin & funus eius cũ uictore filio olympiæ expirasset gaudio tota græcia ꝓsecuta est:

De diuinitate. Ca. xxxiii.

D Iuinitas & quædã cælitũ societas nobilissima ex fœminis ĩ sybilla fuit. Ex uiris ĩ Melãpode apud græcos apud romanos ĩ Martio.

De Nasica. Ca. xxxiiii.

V Ir optimus semel a cõdito æuo iudicatus ẽ Scipio Nasica a iurato senatu. Idẽ ĩ toga cãdida bis r̃pulsa notatus a populo. In sũma ei ĩ p̃ria mori ñ licuit. Nõ hercule magis q; extra uicula illi sapiẽtissimo ab Apolline iudicato Socrati.

De pudicitia. Ca. xxxv.

P Vdicissima fœmĩa semel matronaꝝ s̃nia iudicata ẽ Sulpitia Paterculi filia: uxor Fuluii Flacci electa ẽ cẽtũ præcipuis: quæ simulacrũ Veneris ex sybillinis libris dedicaret. Iteꝝ religiõis expimẽto Claudia ĩducta romã deoꝝ matre.

De pietate. Ca. xxxvi.

P Ietatis exẽpla infinita qdẽ toto orbe extitere: sed romæ unũ: cui cõpari cũcta nõ possint. Humilis ĩ plebe & iõ ignobilis puerꝑa supplicii cã carcere ĩclusã matrẽ cũ ĩpetrasset aditũ a ianitore sẽp excussa ne qd inferret cibi: deprehẽsa ẽ uberibus suis alẽs eã. Quo miracl'o matri salus donata filiæ pietate est. Ambæq; perpetuis alimẽtis. Et locus ille eidẽ consecratus est deæ. C. Quntio M. Attilio cons. tẽplo pietatis extructo in illius carceris sede: ubi nũc Marcelli theatrũ est. Gracchoꝝ pater ãguibus apprehẽsis in domo cũ respõderet̃ ipsũ uictuꝝ alterius sexu ĩterempto: ĩmo uero inqt meũ necate: Cornelia. n. iuuenis est: & parere adhuc põt: hoc erat uxori parcer̃: & reipublicæ cõsulere: idq; mox cõsecutum est. M. Lepidus Apuleiæ uxoris caritate pꝰ repudiũ obit. P. Rutilius morbo leui impeditus nũtiata fratris repulsa ĩ consulatus petitiõe ilico expirauit. Publius Catienus Philotimus patronũ adeo dilexit ut hæres oĩbus bonis institutus in rogum eius se iaceret.

De artiũ plurimaꝝ excellẽtia: astrologia: grãmatica: geometria. Ca. xxxvii

V Ariaꝝ artiũ sciã innumerabiles enituere: quos tñ attingi par sit florem hoĩum libãtibus. Astrologia Berosus cui ob diuinas prædictiões athenienses publico in gymnasio statuã inaurata lingua statuere. Grãmatica Apollodorus: cui ãphyctiões græciæ honorẽ habuere. Hippocrates medicina pollens: q uenientem ab illyriis pestilentiã prædixit: & discipulos ad auxiliãdũ circa urbes dimisit. Cui ob meritũ honor̃s illos quos Herculi decreuit græcia. Eãdem sciam in Teõbroto Ptolemæus rex megalensibus sacris donauit centũ talentis seruato Antiocho rege. Magna & Critobulo fama est extracta Philippi regis oculo sagitta: & citra deformitate oris curata orbitate luminis. Sũma ãt Asclepiades prusiensis cõdita noua secta spretis legatis & pollicitatiõibus Mithridatis regis: r̃epta rõe qua uinũ ægris medet̃: relato e funere hoĩe & cõseruato: sed maxime spõsione facta cũ fortuna ne medicus crederet̃: si unq; inualidus ullo mõ fuisset ipse: & uictor suprema in senecta lapsu scalaꝝ exanimatus est. Grãde & Archimedi geometricæ ac machinalis scientiæ testimonium. M. Marcelli cõtingit interdicto cũ syracusæ capent̃. ne uiolaret̃ unus: nisi fefellisset ĩperiũ militaris imprudentia. Laudatus Ctesiphõ Gnosius æde ephesiæ Dianæ admirabiliter fabricata: Philõ athenis armamentario mille nauiũ. Chthesibius pneumatica rõne & hydraulicis organis reptis. Dinocrates metatus Alexandro cõdente in ægypto alexãdriam. Idem hic imperator edixit ne quis ipsum alius q; Apelles pingeret: q; Pyrgoteles sculperet: q; Lisippus ex ære duceret. . Quæ artes pluribus inclaruere exemplis.

Item mira opera artificis. Ca. xxxviii.

A Ristidis thebani pictoris unã tabulã centũ talentis rex Attalus licitatus est. Octingenta emit duas Cæsar dictator. Mediã & Aiacẽ Timomachi in templo Veneris genitricis dicaturus. Cãdaules rex Bularchi picturã magnetũ exitii haud mediocris pari r̃pendit auro. Rhodũ nõ incendit rex Demetrius expugnator cognoĩatus ne tabulã Protogenis cremaret a ꝑte eamuri locatã. Praxiteles marmore nobilitatus est: gnidiaq; Venere præcipue: uesano amore cuiusdã iuuenis ĩsigni: & Nicomedis æstimatõe r̃gis grãdi gnidioꝝ ære alieno ꝑmutare eã conati. Phidiæ Iupiter olympius quotidie testimoniũ ꝓhibet. Mentori Capitolinus & Diana ephesia: qbus fuere cõsecreta artis eius uasa.

De seruitiis. Ca. xxxix.

P Reciũ hoĩs in seruitio geniti maximũ ad hãc diẽ quod eqdẽ cõperierĩ fuit grãmaticæ artis Daphnidis Cn. Pisaurense uendente: & M. Scauro principe ciuitatis. iii. mil. d. cc. sestertiis licente. Excessere hoc in nostro æuo nec modice histriões. sed libertatẽ suã mercati. Quippe cũ iã apud maiores Roscius histrio. iii. mil. d. anniã mercasse ꝓdat̃: nisi si quis in hoc loco desiderat armeniaci belli paulo ante ꝓpter Tyridatẽ gesti dispensatorẽ quẽ Nero iii.

cxxx. manumisit. Sed hoc preciũ belli nõ hoĩs fuit. Tã hercule ꝙ libidinis nõ formæ Paronete mi spadonis Seiano. iiii. mil. d. mercãte a Sutorio Prisco. Quam qdẽ iniuriã lucrifecit ille mercatus in luctu ciuitatis quoniam arguere nulli uacabat.

De præstantia gentium. Ca. xl.

GEntiũ in toto orbe præstãtissima una oĩ uirtute haud dubie romana extitit. Fœlicitas cui præcipua fuerit hoĩ nõ est humani iudicii: cũ prosperitatẽ ipsã alius alio mõ & suopte ingenio quisq; terminet. Si uerũ facere iudiciũ uolumus ac repudiata omni fortunæ ãbitione decernere: mortaliũ nemo est fœlix. Abunde igit̃ atq; indulgenter fortuna deciditur cũ eo q iure dici nõ infœlix põt. Quippe ut alia nõ sit: certe ne lacescat fortuna metus ẽ. Quo semel recepto solida fœlicitas nõ est. Quid ꝙ nemo mortaliũ omnibus horis sapit: utinãq; falsũ hoc: & non a uate dictũ ꝙ plurimi iudicẽt. Vana mortalitas: & ad circũscribẽdã seipsã ingeniosa: cõputat more thraciæ gentis: quæ calculos colore distinctos pro experimẽto cuiusq; diei in urnã condit: ac supremo die sepatos dinumerat: atq; ita de unoquoq; pronũtiat. Quid ꝙ iste calculi cãdore illo laudatus dies originẽ mali habuit? Quãmultos accepta afflixere imperia? Quãmultos bona perdidere: & ultimis mersere suppliciis? Ista nimirũ bona: si cui inter illa hora in gaudio fuit. Ita est profecto alius de alio iudicat dies: & tamẽ supremus de omnibus. Ideoq; nullis credendũ ẽ. Quid ꝙ bona malis paria nõ sũt etiã pari numero? Nec lætitia ullo minimo mœrore pensãda. Heu uana & imprudens diligentia. Numerus dierũ cõputatur ubi quæritur põdus.

De fœlicitate fœminæ. Ca. xli.

VNa fœminarũ in omni æuo Lampido lacedæmonia refertur: quæ regis filia: regis uxor: regis mater fuit. Vna Berenice: quæ filia soror mater Olympionicarũ. Vna familia Curionum: in qua tres cõtinua serie oratores extiterũt. Vna Fabiorũ: in qua tres cõtinui principes senatus. M. Fabius Ambustus: Fabius Rutilanus filius: Q. Fabius Gurges nepos.

Varia exempla fortunæ. Ca. xlii.

CAetera exẽpla fortunæ uariantis innumera sunt. Etenim quæ facit magna gaudia nisi ex malis: aut quæ mala immensa nisi ex ingentibus gaudiis.

De bis proscriptis. L. Sylla. Q. Metello. Ca. xliii.

SEruauit ꝓscriptũ a Sylla M. Fidustiũ senatorẽ ãnis xxxvi. Sed iterũ ꝓscriptus supstes Syllæ uixit usq; ad Antoniũ. Cõstat nulla alia de cã ab eo ꝓscriptum ꝙ qa ꝓscriptus fuisset. Triũphare P. Vẽtidiũ de pthis uoluit qdẽ solũ: sed eũdẽ in triũpho asculano. Cn. Põpeii Strabonis duxit puerũ. Quãq; Massurius auctor ẽ bis in triũpho ductũ. Cicero mulionẽ castrẽsẽ suffaraneũ fuisse. Plurimi iuuẽtã inopẽ in caliga militari tolerasse. Fuit & Balbus Cornelius maior cõsul: sed accusat⁹ atq; de iure uirgarũ in eũ iudicẽ in exiliũ missus. Primus externorũ atq; etiã in oceano genitorũ usus illo honore quẽ maiores latio quoq; negauerũt. Est & L. Fuluius inter insignia exẽpla tusculanorũ rebellãtiũ cõsul: eodẽ quoq; honore cũ trãsisset exornatus cõfesti a populo ro. qui solus eodẽ ãno quo fuerat hostis romæ triũphauit ex iis: quorũ cõsul fuerat. Vnus hoĩm ad hoc æui fœlicis sibi cognomẽ asseruauit L. Sylla ciuili nẽpe sãguine ac patriæ oppugnatõe adoptatus: & qbusdã fœlicitatis inductus argumẽtis: ꝙ ꝓscribere tot milia ciuiũ ac trucidar potuisset. O praua interptatõ & futuro tpe infœlix. Nõ melioris sortis tũc fuere peũtes: quorũ miseremur hodie: cũ Syllã nemo nõ oderit? Age nõ exitus uitæ eius oĩm ꝓscriptorũ ab illo calamitate crudelior fuit. erodẽte se ipo corpor & supplicia sibi gignẽte: qđ ut dissimulauerit & supremo sõno eius cui ĩmortuus quodãmõ ẽ: credamus ab uno illo iuidia gloria uictã. Hoc tñ nẽpe fœlicitati suæ defuisse cõfessus ẽ ꝙ capitoliũ nõ dedicauisset. Q. Metellus ĩ ea orõe quã hũit ĩ supmis laudib⁹ pris sui L. Metelli põt. bis cõsulis: dictatoris magistri eqtũ. Quĩdeciuiri agris dãdis. q primus elephãtos primo punico bello duxit in triũpho scriptũ reliquit. Decẽ maximas res optimasq; in qbusq; quærẽdis sapiẽtes ætatẽ exigerẽt: cõsumasse eũ. Voluisse. n. primariũ bellatorẽ esse. Optimũ oratorẽ. Fortissimũ ĩpatorẽ. Auspicio suo maximas res geri. Maximo honorẽ uti: sũma sapiã esse. sũmũ senatorẽ hẽri. Pecuniã magnã bono mõ inuenire. Multos liberos relinq̃re: & clarissimũ in ciuitate esse. Hæc cõtigisse ei: nec ulli alii p⁹ romã cõditã. Lõgũ ẽ refeller & supuacuũ: abunde uno cãu refutãte. Siqdẽ is Metellus orbã luminib⁹ exegit senectã amissis incendio cũ palladiũ rapet ex æde uestæ memorabili cã: sed euentu miso. Quo fit ut infœlix qdẽ dici nõ dẽat: fœlix tñ esse nõ possit. Tribuit ei po. ro. quod nũq; ulli alii ab cõdito æuo ut quotiens in senatum iret: curru ueheret ad curiã. magnum & sublime sed ꝓ oculis datum.

De altero Metello. Ca. xliiii.

HVius quoq; Q. Metelli qui illa de patre dixerat filiis inter rara fœlicitatis humanæ exẽpla numeratur. Nã præter honores ãplissimos cognomenq; macedoniæ a quattuor filiis illatus est rogo: uno prætore: tribus consularibus: duobus triũphalibus: uno censorio. quæ singula quoque paucis contigere. In ipso tamen flore dignitatis suæ ab Catinio Labeone cui cognomen fuit Macerioni: tribuno plebis: quem e senatu censor eiecerat reuertens e campo meridiano tempore uacuo foro & capitolio ad tarpeium raptus ut præcipitaretur conuolãte quidã

tam numerosa illa cohorte quæ patrē eū appellabat. Sed ut necesse erat in subito tarde & tanq̃
in exequias cū resistēdi sacroq̃ tactū repellendi ius nō esset: uirtutis suæ opera & censura peritu-
rus: ægre tribuno qui intercederet repto a limine ipso mortis reuocatus alieno beneficio postea
uixit. Bonis inde etiā cōsecratis a dānatu suo tanq̃ parꝝ esset fauciū certe intortaꝝ: expressiq̃ p
aures sāguinis pœnā exactā esse. Equidē & Africani Aemiliani inimicū fuisse inter calamitates
duxerim ipso teste Macedonico. Siquidē liberis dixit. Ite filii celebrate exequias: nūq̃ ciuis ma-
ioris funus uidebitis. Et hoc dicebat iā balearicis & creticis diadematis iā Macedonicus ipse. Ve-
rū ut illa sola iniuria æstimetꝰ: quis hunc iure fœlicem dixerit periclitatū ad libidinē inimici: nec
Africano saltem perire: quos hostes uicisse tanti fuit: aut quos non honores currusq̃ illa sua uio-
lentia fortuna retroegit per mediā urbē censore tracto. Etenī sola hæc moriendi rō fuerat trac-
to in capitoliū illo in quod triūphās ipse deoꝝ exuuiis ne captiuos quidē sic traxerat. Maius hoc
scelus fœlicitate cōsecuta factū est periclitato macedonico uel funus tātū ac tale perdere: ī quo
a triūphalibus liberis portaretur in rogū uelut exequiis quoq̃ triūphans. Nulla est profecto so-
lida fœlicitas: quā cōtumelia ulla uitæ rūpit: nedum tanta. Quod superest nescio maior gloriæ
an indignationi dolor accedat: inter tot Metellos tā scelerata Catinii audaciā sēper fuisse iulta.

De Diuo Augusto. Ca.xlv.

IN Diuo quoq̃ Augusto quē uniuersa mortalitas in hac cēsura nuncupat: si diligēter æsti-
mentur cuncta: magna sortis humanæ reperientur uolumina. Repulsa in magisterio equi-
tum apud auunculum: & cōtra uoluntatem eius prælatus Lepidus. Proscriptionis inuidia in col-
legā. Collegium in triumuiratu pessimoꝝ ciuium: nec æqua saltē portione: sed prægraui Anto-
nio. Philippensi prœlio morbo: fuga: & triduo in palude latebræ ægroti. Et ut fatentur Agrip-
pa & Mœcenas aqua subter cutē fusa. Turgida larera. Naufragia sicula: Et alia ibi quoq̃ in spe-
lunca occultatio. Iā ī nauali fuga urgēte hostiū manu preces Proculeio mortis admotæ. Cura
perusinæ cōtentionis. Sollicitudo martis actiaci: pānonicíq̃ belli. Ruinæ pōtis. Tot seditiōes
militū. Tot ācipites morbi corporis. Suspecta Marcelli uota. Pudēda Agrippæ ablegatio. To-
ties petita īsidiis uita. Incusatæ liberoꝝ mortes: luctusq̃ nō tantū orbitate tristes. Adulteriū fi-
liæ. Et cōsilia patricidæ palā facta. Cōtumeliosus priuigni Neronis secessus. Aliud neptis adul-
teriū. Iūcta deīde tot mala. Inopia stipēdii. Rebellio illyrici. Seruitioꝝ delectus. Iuuētutis pe-
nuria. Pestilētia urbis. Fames sitisq̃ italiæ. Destinatio expirādi. Et quatridui inedia maior pars
mortis ī corpus recepta. Iuxta hæc uariana clades: & maiestatis eius fœda sugillatio. Abdicatio
postumi Agrippæ post adoptionē. Desideriū post relegationē. Inde suspitio in Fabiū: archano-
rū ꝓ proditionem. Hinc uxoris & Tyberii cogitationes suprema eius cura. In sūma deus ille cæ-
lumq̃ nescio adeptus magis an meritus hærede hostis suæ filio excessit.

Quos beatissimos dii iudicauerunt. Ca.xlvi.

SVbeunt in hac reputatione delphica oracula uelut ad castigādam hoīum uanitatem a deo
emissa. Duo sunt hæc. Phedium fœlicissimum qui pro patria proximo occubuisset. Iterꝝ a
Gige rege tunc amplissimo terraꝝ cōsultum Aglaum Prophodium esse fœliciorē. Senior hic in
āgustissimo archadiæ paruū sed ānuis uictibus large sufficiēs prædiū colebat: nūq̃ ex eo egres-
sus. Atq̃ ut e uitæ genere manifestum est: minima cupidine minimum ī uita mali expertus.

Quem uiuentem ut deum coli iusserunt. Ca.xlvii.

COnsecratus est uiuus sētiensq̃ oraculi eiusdē iussu & Iouis deoꝝ sūmi astipulatu Eutimus
poeta sēper olympiæ auctor & semel uictus. Patria ei locri ī italia. Ibi imaginē eius esse:
& olympiæ alterā eadē die tactā fulmīe. Callimachū ut nihil aliud miratū uideo: ad eūq̃ iussisse
sacrificari: quod & uiuo factitatū & mortuo: nihilq̃ adeo miꝝ aliud q̃ hoc placuisse diis.

De spatiis uitæ longissimis. Ca.xlviii.

DE spatio atq̃ lōgitate uitæ hoīum nō locoꝝ mō situs: ueꝝ exēpla ac sua cuiq̃ sors nascē-
di icertū fecere: Hesiodus q primus de hoc aliqua ꝓdidit fabulose (ut reor) mlta de hoīe
æuo referēs cornici nouē nostras attribuit ætates. Quadruplū eius ceruis. Id triplicatū coruis.
Et reliqua fabulosius ī phœnice ac nymphis. Anacreō poeta Argātonio tartesioꝝ regi .cl. tri-
buit ānos. Cynirae cyprioꝝ .x. ānos āplius. Aegimio ducētos. Theopōpus Epimenidi Gnosio
clvii. Hellanicus quosdā ī ætolia epioꝝ gētis ducētos explere. Cui astipulatꝰ Damiastes memo-
rās Pictoreū ex iis præcipuū corpoꝛ uiribusq̃ et trecētis uixisse. Ephodorus arcadū reges trecē-
tis ānis. Alexāder & Cornelius Dādonē quedā ī illyrico qngētis uixisse. Xenophō Impetrī pu-
lutinioꝝ īsulæ regē octigētis: atq̃ ut parce mētitus ē filiū eius sexcētis. Quæ oīa īscitia tēpoꝝ
acciderūt. Annū.n. alii æstate unū determīabāt: & alteꝝ hyeme. Alii quadripartitis tēporibus
sicut arcades: quoꝝ āni trimestres fuere. Quidā lunæ senio ut ægyptii. Itaq̃ apud eos aliq &
singła milia ānoꝝ uixisse ꝓdūt. Sed ut ad cōfessa trāseamus: Argātoniū gaditanū octogita an-
nis regnasse ꝓpe certū est. Putāt quadragesimo cœpisse. Masinissā .xl. ānis regnasse idubitatū
est. Gorgiam siculum centū octo uixisse. Q. Fabius Maximus sexagitatribus ānis augur fuit.

M. Perpenna & nuper. L. Volusius Saturninus omnium quos in cõsulatu sententiã rogauerãt superstites fuere. Perpenna septẽ reliquit ex iis quos censor legerat. Vixit ãnos nonagitaocto. Qua in re & illud adnotare succurrit: unum oĩno qnquẽniũ fuisse quo senator nullus moriret. Cũ Flaccus & Albinus censores lustrum condidere usq; ad proximos censores ab ãno urbis qn gentesimo septuagesimonono. M. Valerius Coruinus centũ annos impleuit. Cuius inter primũ & sextũ cõsulatũ. xlvi. anni fuere. Idem sella curuli semel ac uicies sedit: quotiens nemo alius. Aequauit eius uitae spatium Metellus Pontifex. Et ex fœminis Liuia Rutilii nonagĩta septem annos excessit. Statilia Claudio pricipe ex nobili domo nonagitanouẽ. Terentia Ciceronis cvii. Clodia Ofeli cxv. Hæc quidem etiã enixa quindecies. Luceia mima cẽtũ annis in scæna pronũ/ tiauit. Valeria Copiola Emboliaria reducta est in scæna Cn. Pompeio Q. Sulpitio cons. ludis pro salute Diui Augusti uotiuis annum centesimũquartum agens. Quæ ꝑducta fuerat tyroci/ nio a M. Pompeio ædili plebis. C. Mario. Cn. Carbone cons. ante annos nonagĩtaunum. Et a magno Pompeio magni theatri dedicatione anus ꝓ miraculo reducta. Sãmullã quoq; centum decem annis uixisse auctor est Asconius Pedianus. Minus miror Stephanionẽ qui primus toga tus saltare instituit utrisq; secularibus ludis saltasse: & Diui Augusti & quos Claudius Cæsar cõ sulatu suo quarto fecit: quãdo sexagintatres nõ amplius anni interfuere: q̃q; & postea diu uixe rit. In tmoli mõtis cacumine quod uocant' tempsin. cl. annis uiuere Mutianus auctor est. Toti/ dem annos itẽ censum Claudii Cæsaris censura. T. Fullonium bononiẽsem: idq; collatis censi/ bus quos ante detulerat: uitæq; argumentis (etenim id curæ principi erat) uerꝰ apparuit.

De uarietate nascendi. Ca. xlix.

Poscere uidetur locus ipse syderalis scientiæ sentẽtiam. Epigenes. cxxii. annos impleri ne gauit posse. Berosus excedi cẽtum septẽdecim. Durat & ea rõ quã Petosyris ac Necep/ sos tradiderunt: & trimorion appellãt a trium signoꝝ portione: qua posse ĩ italiæ tractu cxxvi. annos uitæ contingere apparet. Negauere illi queq; nonaginta partium exortiuam mensuram quod anaphoras uocant transgredi: & has ipsas incidi occursu maleficoꝝ syderꝝ: aut etiam radiis eoꝝ solisq;. Rursus Aesculapii sententiã secuti: qui statuta uitæ spatia a stellis accipi dicit. Sed q̃tum primum tribuat incertum est. Rara autem esse dicunt lõgiora tempora: qñoquidem mo mentis horaꝝ insignibus lunæ dieꝝ ue septem atq; xxiiii. quæ nocte ac die obseruantur ingens turba nascatur: scansili annoꝝ lege occidua: quam climactaras appellant: nõ fere ita genitis qn/ quagesimumquartum annum excedentibus. Primum ergo artis ipsius incõstãtia declarat q̃ in/ certa res sit. Accedunt experimẽta & exẽpla recẽtissimi cẽsus: quẽ intra quadriẽniũ ĩpatores Cæsares Vespasiani pater filiusq; censores egerunt. Nec sunt omnia uasaria excutiẽda. Mediæ tãtũ partis inter apẽninũ montẽ padũ ꝙ ponemus exẽpla. Cẽtũ uigiti natos ãnos parmæ tres edidere. Brixelli unũ. cxxv. Parmæ duos cxxx. Placẽtiæ unũ. cxxxi. Fauẽtiæ unam mulierem cxxxii. Bononiæ. L. Terẽtiũ Marci filiũ. Arimini uero M. Apomũ. C. & L. Tertulã. cxxxvii. Citra placẽtiã in collibus oppidũ est uelleiacium: in quo. cx. natos ãnos sex detulere. Quattu/ or centenos uicenos. Vnũ. cl. M. Mutius M. filius Galerius fœlix ac ne pluribus moremur in re confessa in regione italiæ octaua cẽtenum annoꝝ cẽsi sunt hoĩes liiii. Cẽtenũ denũ homines lvii. Centenũ uicenum quinĩ homines duo. Centenum tricenum homines quattuor. Cẽtenum tricenum quinum aut septenum totidẽ. Cẽtenum quadragenum homines tres. Alia mortalita tis constãtia. Homerus eadẽ nocte natos Hectorẽ & Polydamãta tradit tam diuersæ sortis ui ros. C. Mario C. Carbone. iii. cons. ad. v. Kalẽ. iunias M. Celius Ruffus & Cornelius Luci/ nius Caluus eadẽ die geniti sũt: oratores quidẽ ãbo: sed tamẽ dispari euẽtu. Hoc etiã iisdẽ ho/ ris nascẽtibus ĩ toto mũdo quotidie euenit: pariterq; domini ac serui gignũt: reges & inopes.

In morbis uaria exempla. Ca. l.

Publius Cornelius Ruffus qui cõsul cũ Manio Curio fuit dormiẽs oculoꝝ uisũ amisit: cũ id sibi accidere somiaret. E diuerso Phalereus iã tũ deploratus a medicis uomicæ morbo: cũ mortẽ ĩ acie quæreret uulnerato pectore medicinã inuenit ex hoste. Q. Fabius Maximus cons. apud flumẽ isarã prœlio cõmisso aduersus allobrogũ regẽ aruernoꝝq; gẽtes ad. vi. idus augustas. cxxx. ꝑduelliũ cæsis febri quartana liberatus est ĩ acie. Incertũ ac fragile nimirꝫ ẽ hoc munus naturæ quicquid datur nobis. Malignũ uero & breue ĩ iis etiã quibus largissime contin git: uniuersũ utiq; æui tẽpus intuẽtibus. Quid ꝙ æstimatione nocturnæ quietis dimidio qsq; spatio uitæ suæ uiuit? Pars æqua morti similis exigit: aut pœnæ nisi contigit quies. Nec repu/ tãtur infãtiæ ãni qui sensu carent: nec senectæ ĩ pœnã uiuacis. Tot piculoꝝ genera: tot morbi tot metus: tot curæ: totiẽs ĩuocata morte ut nullũ frequentius sit uotũ. Natura uero nihil hoĩ bus breuitate uitæ præstitit melius. Hebescũt sensus. Mẽbra torquẽt. Præmorit uisus: audi/ tus: incessus: dentes etiã ac ciboꝝ instrumẽta: & tñ uitæ hoc tempus ãnumerat. Ergo ꝓ miracu/ lo & id solitariũ reperitur exemplũ. Xenophilũ musicũ centum & quinq; annis uixisse sine ullo corporis incommodo. At hercule reliquis omnibus per singulas membroꝝ ptes qualiter nullis

aliis animalibus: certis pestifer calor remeat horis: aut rigor: neq; horis mō: sed & diebus nocti busq; trinis quadrinis ue etiā toto āno: Atq; etiā morbus est aliquis per sapiētiā mori. Morbis enī quoq; quasdā leges natura imposuit. Quadrini circuitus febrē nūq; bruma nūq; hybernis mēsibus īcipe: Quosdā post sexagesimū uitæ spatiū nō accedere. Alios pubertate deponi: a fœ minis præcipue. Senes minime sētire pestilētiā. Nāq; uniuersis gentibus ingruūt morbi: & ge neratim mō seruitiis: mō ꝓcerū ordini aliosq; p gradus. Quā ī re obsuatū ī meridianis ptibus ad occasū solis pestilētiā sēp ire. Nec ūq; fere aliter fieri nisi hyeme: nec ut ternos excedat mēses.

De signis mortis. Ca. li.

IAm signa lœtalia in furoris morbo risū. Sapientiæ uero ægritudine fimbriaꝶ curā & stra gulæ uestis plicaturas. A sono morientiū neglectū prægrādis humoris e corpore effluuium: in oculoꝶ quidem & nariū aspectu indubitata maxime: etiā supino assiduo cubitu. Venaꝶ inæqua li aut formicāte percussu. Et alia quoq; Hippocrati principi medicinæ obseruata sunt. Et cū inu merabilia sint mortis signa: salutis securitatisq; nulla sūt. Quippe cū cēsorius Cato ad filiū de ua litudinis quoq; obseruatōe ut ex oraculo aliquo ꝓdiderit senilē iuuentā præmaturæ mortis esse signum. Morboꝶ uero tā infinita est multitudo ut Pherecides Syrius copia serpentiū ex corpo re eius erūpente expirauerit. Quibusdā perpetua febris est ut C. Mœcenati. Eidē triennio su premo nullo horæ momēto cōtigit sōnus. Antipater sydonius poeta omībus annis uno die na tali tantum corripiebatur febre. & eo comsumptus est satis longa senecta.

De his qui elati reuixerunt. Ca. lii.

AViola cōsularis in rogo reuixit. Et quoniā subueniri nō potuerat præualēte flāma uiuus crematus est. Similis cā in L. Lamia prætorio uiro traditur. Nā Celiū Tuberonē prætu ra functū a rogo relatum Messala Ruffus & pleriq; tradūt. Hæc est cōditio mort aliuꝫ. Ad has & eiusmodi occasiones fortunæ gignimur: uti de hoīe ne forte morti quidē debeat credi. Repe rimus inter exempla Hermotinii Clazomeni aīam relicto corpore errare solitā: uagāq; e lōgin quo multa annuntiare. : quæ nisi a præsenti nosci nō possent: corpore interim semianimi: donec cremato eo inimici qui Cātaridæ uocabātur remeāti animæ uelut uaginā ademerint. Aristei ēt uisam euolantē ex ore in ꝓcōneso corui effigie. Quæ magna querit fabulositate: quā equidem & in gnosio Epimenide simili mō accipio. Pueꝶ æstu & itinere fessū in specu septē & quinquagī ta dormisse annis: reꝶ faciem mutationēq; mirantem uelut postero experrectū die. Hinc pari numero dieꝶ senio ingruente: ut tamē in septimū & quinquagesimū atq; cētesimū uitæ duraret annum. Fœminaꝶ sexus huic malo uidetur maxime oportunus cōuersione uuluæ: quæ si corri gatur spiritus restituitur. Huc pertinet nobile illud apud græcos uolumē Heraclidis septē die bus fœminæ exanimis ad uitā reuocatæ. Varro quoq; auctor est uiginti uiris agros diuidenti bus capuæ quēdam qui efferretur feretro domū remeasse pedibus. Hoc idem aquini accidisse. Romæ quoq; Corfidiū materteræ suæ maritū funere locato reuixisse: & locatorē funeris ab eo elatum. Adiecit miracula quæ tota īdicasse cōueniat. E duobus fratribus equestris ordinis Cor fidio maiori accidisse ut uideretur expirasse: apertoq; testamēto recitatū hæredē minorem fune ri instituisse. Interim eū qui uidebatur extinctus plaudendo cōcinuisse mysteria: & narrasse a fra tre se uenisse. Cōmendatā sibi filiā ab eo. Demōstratū præterea quo in loco defodisset auꝶ nul lo conscio: & rogasse ut iis funeribus quæ compasset efferretur. Hoc eo narrāte fratris domesti ci prope ānum clauere exanimatū illum: & auꝶ ubi dixerat repertū est. Plena præterea uita est his uaticiniis: sed nō cōferenda: cum sæpius falsa sint. Sicut ingenti exemplo docebimus. Bello iculo Gabienus Cæsaris classium fortissimus captus a Sex. Pompeio iussu eius incisa ceruice & uix cohærente iacuit in littore tota die. Deinde cū aduesperauisset: cum gemitu precibusq; cōgre gata multitudine petiit uti Pōpeius ad se ueniret: aut aliquē ex caris mitteret. Se aūt ab inferis remissum: habereq; quod nūtiaret. Misit plures Pōpeius ex amicis: quibus Gabienus dixit: In feris diis placere Pompeii cās & partes pias. Proinde euentum futuꝶ quē optaret: hoc se nūtia re iussū. Argumētū fore ueritatis q̄ pactis mādatis ꝓtinus expiraturus esset. Idq; ita euenit. Post sepulturā quoq; uisoꝶ exēpla sunt: nisi q̄ naturæ opera nō prodigiosa cōsectamur.

De mortibus repentinis. Ca. liii.

IN primis aūt uisa miraculo sunt atq; frequentia mortes repētinæ. Hæc est sūma uitæ fœ licitas: quā esse naturalem docebimus. Plurimas prodidit Verrius. Nos cū delectu modū seruabimus. Gaudio obiere præter Chilonem de quo diximus Sophocles & Dionysius siciliæ tyrānus uterq; accepto tragicæ uictoriæ nuntio. Mater pugna illa cannensi filio incolumi uiso contra falsum nuntiū. Pudore Diodorus sapiētiæ dialeticæ professor lusoria quæstione nō pro tinus ad interrogationes Stilbonis dissoluta. Nullis euidētibus causis obiecere dum calciantur matutino duo Cæsares Prætor & prætura populiro. functus dictatoris Cæsaris pater. Hic pisis exanimatus: ille romæ. Q. Fabius maximus ī cōsulatu suo pridie. Kalēn. ianua. In cuius locum M. Orellius paucissimaꝶ horaꝶ cōsulatū petiit. Item C. Vulcatius Gurges senator. Oēs adeo

sani atq; tempestiui ut de progrediēdo cogitarent. Q. Aemilius Lepidus iā egrediens incusso pollice limini cubiculi. C. Aufidius cum egressus in senatū iret offenso pede in comitio. Legatus quoq; q rhodioꝝ cām in senatu magna cū admiratione orauerat: in limine curiæ ꝓtinus expira-uit progredi uolens. Cn. Bebius Pamphilus præfectura & ipse fūctus cū a puero quæsisset ho-ras. A. Pompeius in capitolio cū deos salutasset. M. Iuuētius Thalna cons. cum sacrificaret. C. Seruilius Pansa cū staret in foro ad tabernā hora diei secūda: in P. Pansā fratrē innixus. Bebius Iudex dum uadimoniū differri iubet. M. Terētius Corax dū tabellas scribit in foro. Necnon & ꝓximo anno dū consulari uiro in aurem dicit eques romanus ante Apollinē eboreū qui ē ī foro Augusti. Super oēs C. Iulius medicus dū inungit specillū p oculū trahēs. A. Manlius Torqua tus consularis cū in cœna placētam appeteret. L. Dutius medicus Valla dū mulsi potionem hau rit. Ap. Saufeius cū a balneo reuersus mulsū bibisset: ouūq; sorberet. P. Quintius Scapula cum apud Aquiliū Gallū cœnaret. Decimus Saufeius Scriba cū domi suæ prāderet. Cornelius Gal lus prætorius & Q. Heterius eques ro. in Venere obiere. Et quos nostra adnotauit ætas duo æquestris ordinis in ædem Pantomimo Mythico tū forma præcellente. Operosissima tñ securitas mortis in M. Ofilio Hylaro ab antiquis tradit̃ comœdiaꝝ histrionē: cū populo admo dum placuisset natali die suo: cōuiuiumq; haberet edita cœna calidā potionem in pultario popo scit: simulq; personā eius diei acceptā intuens coronā e capite suo in eā transtulit: tali habitu ri-gens nullo sentiente: donec accubātiū proximus tepescere potionem ammoneret. Hæc fœlicia exēpla: at cōtra miseriaꝝ īnumera. L. Domitius clarissimæ gentis apud massiliam uictus: corfini captus ab eodem Cæsare ueneno poto propter tediū uitæ: postq; biberat: omī opere ut uiue-ret anxius est. Inuenit̃ in actis Fœlicis Russei aurigæ iam igne iliato in rogū eius unū e fauenti bus iecisse sese. Friuolū dictu ne hoc gloriæ artificis daretur: aduersis studiis copia odoꝝ corrup tū criminātibus. Cum ante nō multo M. Lepidus nobilissimæ stirpis quē eueti āxietate dixim⁹ mortuū flāmæ ui e rogo electus recondi ꝓpter ardorē nō potuisset: iuxta sarmētis aliis nudus crematus est.

De sepultura. Ca. liiii.

Ipsū cremare apud romanos nō fuit ueteris īstituti. Terra cōdebāt̃. At postq; lōginqs bel lis obrutos erui cognouere: tūc īstitutū. Et tñ multifarie priscos seruauere ritus. Sicut in cornelia domo nemo añ Syllā dictatorē tradit̃ esse cremat⁹. Idq; eū uoluisse ueritū talionē eruto C. Marii cadauere. Sepultus ītelligit̃ quoquomō cōditus. humatus uero humo cōtectus.

De anima uel de manibus uel de resurrectione uerba gentiliū inania. Ca. lv.

Post sepulturā aliæ atq; aliæ maniū ābages. Omibus a suprema die eadē quæ āte primū. Nec magis a morte sensus ullus aut corpori aut animæ q̃ ante natalē. Eadē. n. uanitas in futuꝝ etiā se ꝓpagat: & in mortis quoq; tēpora ipsa sibi uita mētit̃. Alias īmortalitatē animæ: alias trāsfigurationē: alias sensum inferis dādo: & manes colēdo: deumq; faciēdo: qui iā etiā ho mo esse desierit. Ceu ullo mō spirādo rō homini a cæteris aīalibus distet. Aut non diuturniora in uita multa reperiātur: quibus nemo similē diuinat īmortalitatem. Quod āt corpus animæ ꝓ sequitur materiam. Vbi cogitatio illi? quomō uisus? auditus? aut qui tangit? qui usus eius? aut quod sine his bonum? Quæ deīde sedes? quāta ue multitudo tot sæculis animaꝝ uelut ūbraꝝ? Puerilium ista delirametoꝝ. Auidæq; nunq̃ desinere mortalitatis cōmenta sunt. Similis & de asseruādis corporibus hoīum ac reuiuiscendis ꝓmissa a Democrito uanitas: qui nō reuixit ipse. Maliq; ipsa dementia est iterari uitam morteq;. Quæ genitis quies unq̃ si in sublimi sensus ani mæ manet? inter inferos umbræ? Perdit profecto ista dulcedo credulitasq; præcipuum naturæ bonum mortē: ac duplicat obitus: si dolere etiā post futuri æstimationeꝫ euenit. Etenī si dulce uiuere: cui potest esse uixisse? At quanto facilius certiusq; sibi quēq; credere: ac specimen securi tatis antegenitali sūmere experimento.

Quæ quis inuenerit in uita. Ca. lvi.

Consentaneum uidetur priusq̃ digrediamur a natura hoīum indicare quæ cuiusq; scientia a quocūq; inuenta sunt. Emere ac uēdere īstituit Liber pater. Idē diadema regum insigne & triumphum inuenit. Ceres frumenta cum antea glāde uescerentur. Eadē molere & conficere in attica italia & sicilia: ob id dea iudicata. Eadē prima leges dedit. Vt alii putauere Rhadaman-thus. Litteras semp arbitror assyrias fuisse. Sed alii apud ægyptios a Mercurio ut Gellius. Alii apud syros repertas uolunt. Vtiq; in græciam attulisse e phœnice Cadmum sexdecim numero. A. B. C. D. E. G. I. L. M. N. O. P. R. S. T. V. Quibus troiano bello Palamedem adiecisse quattuor hac figura. Totidē post eum Simonidē medicum. Quaꝝ oīm uis in nostris recognoscitur. Aristoteles decē & octo priscas fuisse. Et duas ab Epicharmo additas q̃ a Palamede mauult. An-ticlides in ægypto inuenisse quēdā noīe Menona tradit quindecim ānis āte Phoroneum antiqssi mum græciæ regem. Id monumētis approbare conatur. E diuerso Epigenes apud babylonios septigētoꝝ uigīti ānoꝝ obseruationes sydeꝝ coctilibus laterculis īscriptas docet: grauis auctor

ĩ primis. Qui minimũ Berosus & Critodemus quadringentoꝝ octoginta annoꝝ. Ex quo appet æternus litteraꝝ usus. In latium eas attulerunt pelasgi. Laterarias ac domos cõstituerunt primi Euryalos & Hyperbios fratres athenis: antea specus erãt pro domibus. Gelio Doxius Celii filius lutei ædificii inuẽtor placet: exemplo sũpto ab hirũdinum nidis. Oppidum Cecrops a se appellauit cecropiã: quæ nunc est arx athenis. Aliq argos a Phoroneo rege ante cõditum uolunt Quidã & sicyonem. Aegyptii multo ante apud ipsos diospolin. Tegulas inuenit Cinyra Agriopæ filius: & metalla æris: utrũq3 in insula cypro. Itẽ forcipẽ: marculũ: uectẽ: incudem. Puteos Danaus ex ægypto aduectus in græciã quæ uocabatur argidipsiõ. Lapidicinas Cadmus thebis. Archeophrasius ĩ phœnice. Trasõ muros. Turrĩs ut Aristoteles Cyclopes. Phœnices ut Theophrastus. Aegyptii textilia. Infecere lanas sordibus Lydi. Fusos ĩ lanificio Closter filius Arachnæ. Linũ & retia arachnæ. Fulloniã artẽ Nitias megarensis. Sutrinã Boetius. Medicinã ægyptii apud ipsos uolunt reptã: Alii per Arabũ Babylonis & Apollinis filium. Hærbariã & medicamentariã a Chirone Saturni & Phyllira filio. Aes cõflare & tẽperare Aristoteles Lydũ scytẽ mõstrasse. Theophrastus Delã Phrygẽ putat. Aerariã fabricã alii Chalybas: alii Cyclopas. Ferrum Hesiodus in creta eos qui uocati sũt Dactyli Idæi. Argẽtũ inuenit Erichthonius atheniensis: ut alii Ceacus. Auri metalla & conflatura Cadmus phœnix ad pangeum mõtem. Vt alii Thoas & Eaclis in panchaia aut Sol Oceani filius: cui Gellius medicinæ quoq3 inuentionem ex melle assignat. Plũbum ex cassiteride insula primus apportauit Midacritus.. Fabricã ferreã inuenere Cyclopes. Figulinas Chorebus atheniẽsis. In iis orbẽ Anacharsis scythes: ut alii Hyperbeos corinthius. Fabricã materiaꝝ Dedelus: & in ea serrã: asciam: perpẽdiculũ: terebrã: glutinum: ichthyocollam: Normã: fornicem aũt & libellã & tornum & clauem Theodorus samius. Mensuras & põdera Phidon argiuus: aut Palemedes ut maluit Gellius. Ignẽ e silice Pyrodes Cilicis filius. At eũdem asseruare in ferula Prometheus. Vehiculũ cũ quattuor rotis Phryges. Mercaturas pœni. Culturas uitiũ & arboꝝ Eumolphus atheniensis. Vinũ aqua misceri Staphilus Sitheni filius. Oleũ & trapetas Aristeus atheniensis. Idem mella. Bouẽ & aratrum Briges atheniẽsis: ut alii Triptolemus. Regiã ciuitatẽ ægyptii. Popularẽ attici. Post Theseũ tyranũ primus fuit Phalaris agrigenti. Seruitiũ inuenere lacedæmonii. Iudiciũ capitis in ariopago primũ actum est. Prœliũ afri cõtra ægyptios primi fecere fustibus quos uocãt phalãgas. Clipeos inuenerũt Prœtus & Acritus inter se bellãtes: siue Chalchus Athamãtis filius. Loricã Mydias messenius. Galeã: gladiũ: hastã lacedæmonii. Ocreas & cristas Cares. Arcũ & sagittã Scythẽ Iouis filiũ. Alii sagittas Persen Persei filium inuenisse. Lanceas ætolas. Iaculũ cum amento fecerunt inuenisse Aetolũ Martis filium. Hastas uelitares Tyrrhenũ pilumq3. Penthesileam amazonem securim. Piseum uenabula. Et in tormẽtis scorpionẽ Cretas. Catapultã syros. Phœnicas balistam & fundã. Aeneã tubam Piseum Tyrrhenũ. Testudines Artemonẽ clazomenũ. Equũ qui nũc aries appellat̃ in muralibus machinis Aepeum ad troiã. Equo uehi Bellorophõtẽ. Frænos & strata equoꝝ Peletronium. Pugnare ex equo thessalos: qui centauri appellati sunt: habitantes secundũ pelium montem. Bigas primũ iunxit phrygum natio. Quadrigas Erichtonius. Ordinẽ exercitus: signi dationẽ: thessaras: uigilias inuenit Palamedes troiano bello. Specularẽ significationẽ eodem bello Sinon. Inducias Lycaon. Fœdera Theseus. Auguria ex auibus Carasta quo caria appellata. Adiecit ex cæteris aĩalibus Orpheus. Aruspiciũ Delphus. Ignispicia Amphiaraus. Auspicia auiũ Tyresias thebanus. Interp̃tationẽ ostẽtoꝝ & somnioꝝ Amphyctyon. Astrologiã Atlas Libyæ filius.: ut alii ægpptii: ut alii assyrii. Spherã in ea milesius Anaximander. Ventoꝝ rõem Aeolus Hellenis filius. Musicã Amphion. Fistulã Pan. Monaulũ Mercurius. Obliquã tibiã Mydas in phrygia. Geminas tibias Marsias. In eadẽ gente lydios modulos Amphion. Dorios Thamyras thrax. Phrygios Marsias phryx. Citharã Amphion: ut alii Orpheus: ut alii Linus. Septẽ cordis additis Terpander. Octauã Simonides addidit. Nonam Timotheus. Citbara sine uoce cecinit Thamyras prius. Cũ cantu Amphiõ: ut alii Linus. Cithara edita carmina cõposuit Terpander. Cũ tibiis canere uoce Troezenus Dardanus instituit. Saltationem armatã Curetes docuere. Pyrrhycem Pyrrhus: utranq3 in creta. Versũ heroicũ pythio oraculo debemus. De poematũ origine magna quæstio est. Ante troianũ bellum probãt̃ fuisse. Prosaicã orõem cõdere pherecides Syrius ĩstituit tp̃e Cyri regis. Hystoriã Cadmus milesius. Ludos gymnicos ĩ arcadia Lycaõ. Funebres Acastus ĩ iolcho. Post eũ Theseus ĩ isthmo. Hercules olympiæ athleticam. Pythus pilam lusoriam. Gyges lydius picturam in ægypto. In græcia uero Pyrrhus Dedali cognatus ut Aristoteli placet: ut Theophrasto Polignotus atheniensis. Nauẽ primus in græciã ex ægypto Danaus aduexit. Ante ratibus nauigabatur inuẽtis in mari rubro inter insulas a rege Erythra. Reperiũtur qui mysos & troianos priores excogitasse in hellespõto putẽt cũ trãsirẽt aduersus thracas. Etiã nunc in britãnico oceano uitiles corio circũsutæ fiunt. In nilo ex papyro & scirpo & arundine. Lõga naue Iasonẽ primum nauigãsse Philostephanus auctor ẽ. Egesias Parrhalũ. Ctesias Samyrã. Saphanus Semiramin. Archima-

DISCONS[illegible]
Perche quesco[illegible]
con le sue a[illegible]
scontinuo de[illegible]
Il perche agg[illegible]
ne di predican[illegible]
corretto secondo
regole nostre.

Quantita discre[illegible]
non sendo [illegible]
[illegible]
dissoluere
spargere. [illegible]

chus Aegæonē. Biremē Damasthenes erythreos fecisse. Triremē Thucydides Amoclen co/rithiū. Quadriremē Aristoteles carthaginēses. Quiqueremē īstituit Nesichthon salaminius. Sex ordinū Zenazoras syracusius. Ab ea ad decīremē Nesigitō. Alexādrū magnum ferunt īsti/tuisse ad duodecim ordines. Philostephanus Ptolemæum Soterem ad quīdecim. Demetriū An tigoni ad. xxx. ptolemæū philadelphum ad. xl. ptolemæum philopatorē qui Triphō cognoīa tus est ad. l. Onerariā Hippus tyrius inuenit. Lembū cyrenenses. Cymbā phœnices. Celocem rhodi. Cercirā cyprii. Sydeꝝ obseruationē ī nauigādo phœnices. Remum copæ. Latitudinem eius platæ. Vela Icarus. Malum & antēnaꝝ Dedalus. Hippagum salaminii: aut ut pericles athe/niēses. Tectas lōgas tasii. Antea ex prora tātum & puppi pugnabatur. Rostra addidit piseus. Tyrrheni anchora. Eupalamius eādē bidēte. Anacharsis harpagonas. Et manus pericles athe niēsis. Amminicula gubernandi Typhis. Classe princeps depugnauit Minos. Animal occidit pri mus Hiperbius Martis filius. Prometheus bouem.

In quo primus gentium consensus. Ca. lvii.

Gentium consensus tacitus primus omnium conspirauit ut ionum litteris uterentur.

De litteris antiquis. Ca. lviii.

Veteres græcas fuisse easdem pene quæ nunc latinæ inditio erit delphica tabula antiqui æris: quæ est hodie in palatio dono principum Mineruæ dicata in bibliotheca cū īscripti one tali.

Quando primum tonsores romæ. Ca. lix.

Sequēs gentiū cōsēsus ī tōsoribus fuit: sed romanis tardior. In italiā ex sicilia uenere post romā cōditā āno quadringētesimo qnquagesimoquarto: adducente p. Ticinio Mena ut auctore Varro. Ante ītōsi fuere. primus oīum radi quotidie instituit Africanus Sequēs Diuus Augustus cultris semper usus.

Quando primum horologia. Ca. lx.

Tertius cōsensus fuit in horaꝝ obseruatione iam hac rōe accedens. Quādo & a quo ī græ/cia reperta diximus in secūdo uolumine. Serius etiā hoc romæ cōtigit. Duodecim tabulis ortus tantū & occasus noīatur. post aliquot ānos adiectus est & meridies accēso cōsulum id ꝓ/nuntiāte cū Curio inter rostra & argeoꝝ thesin prospexisset talem solē. A colūna ænea ad car/cerem inclinato sydere supremā pronūtiauit. Sed hoc serenis tantū diebus usqꝫ ad primū punicū bellum. prīceps romanis solarium horologium statuisse ante. xii. ānos q̄ꝫ cum pyrrho bellatū est ad ædem Quirini. L. Papyrius Cursor cum eādē dedicaret a patre suo uotā a Fabio Vestali proditur. Sed neqꝫ facti horologii rōem uel artificis significat: nec ūde trāslatū ē: aut apud quē scriptum id inuenerit. M. Varro primū statutū in publico secundū rostra in colūna tradit bello punico primo a M. Valerio Messala cōsule catina capta in sicilia. Deportatū ide post. xxx. ānoī q̄ꝫ de papyriano horologio traditur āno urbis quadrīgētesimo septuagesimoseptimo. Nec con gruebāt ad horas eius lineæ. paruerūt tamē ei ānis undecim: donec Q. Martius philippus qui cum. L. Paulo fuit cēsor diligentius ordinatum iuxta posuit. Idqꝫ munus inter cēsoria opera gra tissime est acceptum. Etiānum tamē nubilo īcertæ fuere horæ usqꝫ ad proximū lustrum. Tunc Scipio Nasica collega Lenati primus aqua diuisit horas æque noctium ac dieꝝ. Idqꝫ horologiū sub tecto dicauit āno urbis. d. lxxxxv. Tam diu po. ro. indiscreta lux fuit. Nunc reuertamur ad reliqua animalia: primumqꝫ terrestria.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. VIII.

De animalibus terrestribus. Elephantoꝝ cōmendatio: & de sensu eoꝝ. Ca. i.

AD RELIQVA TRANSEAMVS ANIMALIA ET primū terrestria. Maximum est elephas: proximūqꝫ humanis sensibus. Quippe intellectus illis sermonis patrii. Et ī primis obediētia: officioꝝqꝫ quæ didicere memoria. Amoris & glo/riæ uoluptas: īmo uero quæ etiā ī hoīe rara probitas: prudē tia. æquitas. Religio quoqꝫ sydeꝝ solisqꝫ ac lunæ ueneratio. Auctores sūt in mauritaniæ saltibus ad quēdā amnem cui no men est anulo nitescēte luna noua greges eoꝝ descēdere: ibiqꝫ se purificātes sōleniter aqua circūspgi: atqꝫ ita salutato sydere in siluas reuerti: uitulorum fatigatos præ se ferentes. Alienæ quoqꝫ regionis intellectu credūtur maria trāsituri nō ante na/ues cōscēdere: q̄ꝫ īuitati rectoris iureiurādo de reditu. Visiqꝫ sunt fessi ægritudine: quādo & illas moles infestant morbi: p hærbas supini ī cælū iacētes: ueluti tellure precibus alligata.

Nam quod ad docilitatem attinet. Regem adorant. Genua submittunt. Coronas porrigūt. Indicis arabici minores: quos appellant nothos.

Quando primum iuncti. Ca.ii.

ROmæ iuncti primum subiere currū pompeii magni africo triumpho. Quod prius indiā uicta triumphāte Libero patre memoratur. Procilius negat potuisse pompeii triumpho iunctos egredi porta. Germanici Cæsaris munere gladiatorio quosdam īconditos motus edidere saltātium modo. Vulgare erat per auras arma iacere nō auferētibus uētis: atque inter se gladiatorios congressus edere: aut lasciuiente pernicitate colludere. Postea & per funes incessere. Lecticas etiam ferētes quaterni singulas: puerperas imitātes: plenisq; hominum tricliniis accubitu: iere per lectos ita libratis uestigiis: ne quis potātium attingeretur.

De docilitate eorum. Ca.iii.

CErtum est unū tardioris ingenii ī accipiēdis quæ tradebātur: sæpius castigatū uerberibus eadē illa medicātem noctu repertū. Mirum maxime & aduersis qdē funibus subire. Sed rgredi magis utriq; pnis. Mutianus ter cōsul auctor est aliquē ex iis & litterarum ductus græcarum didicisse: solitūq; præscribere eius linguæ uerbis. Ipse Egio hæc scripsi: & spolia celtica dicaui. Itēq; se uidēte puteolis cū aduecti de naue egredi cogerētur: territos spatio procul pōtis a cōtinēte porrecti: ut sese lōgiquitatis æstimatiōe fallerēt: auersos retrorsus isse. prædā ipsi ī se expectandā sciūt solā esse ī armis suis: quæ Iuba cornua appellat. Herodotus tāto antiquior & cōsueto melius dentes. Quā ob rē deciduos casu aliquo uel senecta defodiūt. Hoc solū ebur est. Cæterum & ī iis quoq; quod corpus intexit uilitas ossea. Quāq; nuper ossa etiā in laminas secari cœpere penuria. Etenim rara amplitudo iam dentiū præterq; ex india reperitur. Ceterum in nostro orbe cessere luxuriæ. Dentiū candore itelligitur iuuenta. Circa hos belli cura sūma. Alterius mucroni parcunt: ne sit prœliis hebes: alterius operario usu fodiūt radices. Impellūt moles. Circūuentiq; a uenātibus primos cōstituūt: quibus sūt munimini: ne tanti prœlium putetur. postea fessi impactos arbori frangunt: prædaq; se redimunt.

De clæmētia eorum: & q pericula sua intelligāt: & de tigridis truculentia. Ca.iiii.

MIrum ī plerisq; animaliū scire quare petātur. Sed & per cūcta quid caueāt. Elephas homīe obuio forte ī solitudine & simpliciter oberrāte clæmens placidusq; etiā demōstrare uiam traditur. Idē uestigio hoīs aīaduerso priusq; hoīe intremiscere īsidiarum metu. Subsistere ab olfatu. Circūspectare. Iras pflare. Nec calcare: sed cretum pximo tradere. Illū sequēti nūtio simili usq; ad extremū. Nūc agmē circūagi: & reuerti: acieq; dirigi. Adeo oīum odori durare uirus illud maiore ex pte ne nudorum qdē pedū. Sic & tigris ēt feris cæteris truculēta: atq; ipsa elephāti quoq; spernēs uestigia. Hoīe uiso trāsferre dicitur protinus catulos. Quo nā mō agnito: ubi ān cōspecto illo quē timet: Etenī tales siluas minime frequētari certū ē. Sane mirant ipsā uestigii raritatē. Sed unde sciūt timēdos esse: īmo uero cur uel sæpius cōspectū paueāt: tāto uiribus magnitudine uelocitate præstātiores: Nimirum hæc est natura rerum: hæc potētia eius sæuissimas ferarum maximasq; quæ nūq; uidissēt: quod debeāt timere: & statī intelligere cur sit timēdū.

De intellectu & memoria eorum. Ca.v.

ELephanti gregatim semp ingrediutur. Ducit agmē maximus natu. Cogit ætate proximus. Amnē trāsituri minimos præmittūt: ne maiorum īgressu atterēte alueū crescat gurgitis altitudo. Antipater auctor est duos Antiocho regi in bellicis usibus celebres etiam cognominibus fuisse. Etenī nouere ea. Certe Cato cū imperatorum noīa ānalibus describeret: eū q fortissime prœliatus esset in punica acie Surū tradidit uocatū altero dente mutilato. Antiocho uadū fluminis experienti renuit Aiax: alioqn dux agminis semp. Tū pronūtiatum eius fore principatū q transisset: ausumq; Patroclū. Ob id phaleris argēteis quo maxime gaudēt: & reliquo oī primatu donauit. Ille q notabatur inedia mortē ignominiæ prætulit. Mirus nāq; pudor est. Victusq; uocē fugit uictoris. Terrā ac uerbenas porrigit. Pudore nūq; nisi ī abdito coeūt. Mas qnquēnis: fœmina decēnis. Initur aūt biennio: qnis ut ferūt cuiusq; anni diebus: nec āplius. Sexto pfundunt amne nō ante reduces ad agmē. Nec adulteria nouere. Nulla ue pter fœminas inter se prœlia: cæteris animalibus pnicialia. Nec qa desit illis amoris uis. Nāq; tradit unus amasse quandā in ægypto corollas uendētem. Ac ne qs uulgariter electā putet: miretur gratā Aristophani celeberrimo in arte grāmatica. Alius Menādrū syracusanū incipiētis iuuētæ ī exercitu Ptolemæi desideriū eius quotiēs nō uideret inedia testatus. Et unguentariā quādam delectā Iuba tradit. Omium amoris fuere argumēta gaudium a cōspectu: blāditiæq; incōditæ: stipes quas populus dedisset seruatæ: & in sinū effusæ. Nec mirum esse amorē qbus sit memoria. Idē nāq; tradit agnitum in senecta multos post ānos qui rector in iuuēta fuisset. Idē diuinationē quādam iusticiæ. Cū Bocchus rex. xxx. elephātos totidē ī quos sæuire instituerat stipitibus alligatos obiecisset: pcursātibus iter eos q lacesserēt: nō potuisse effici ut crudelitatis alienæ ministerio fūgeretur.

Quando primum in italia. Ca.vi.

CONTIN
Parimente que
a quello che
mondo nel mo
operazione se
Alzare
Abbassare
Ingrossare
Assottigliare

Elephantes italia primum uidit pyrrhi regis bello. & boues lucas appellauit in lucanis ui/sos anno urbis quadrigentesimo septuagesimosecūdo. Roma aūt in triūpho septē ānis ad superiorem numerū additis.. Eadem plurimos āno quingentesimosecundo uictoria. L. Metelli pōtificis in sicilia de pœnis captos. Cxlii. fuere traiecti ratibus: quas doliorū consertis ordinib' imposuerant. Verrius eos pugnasse in cyrco: interfectosq; iaculis tradit penuria consilii. Quoniam neq; ali placuisset: neq; donari regibus. L. Piso inductos dūtaxat in cyrcum: atq; ut contēp/tus eorū incresceret ab operariis hastas præpilatas habentibus: per cyrcum totū actos. Nec qd dein de iis factum sit auctores explicāt: qui nō putāt interfectos.

¶ Pugnæ eorū. Ca. vii.

Clara est unius e romanis dimicatio aduersus elephātū. Cum Hānibal captiuos nostros dimicare inter se coegisset. Nāq; unū qui superat obiecit elephāto: & illū dimitti pactus si interemisset. Solus ergo in harena cōgressus magno pœnorū dolore cōfecit. Hānibal cum famam eius dimicationis contēptū allaturā beluis intelligeret: equites misit qui abeūtem interficeret. Promuscidē eorū facillime amputari Pyrrhi prœliorū expimētis patuit. Romæ pugnasse Fene/stella tradit primū omiū ī cyrco Claudii Pulchri ædilitate curuli M. Antonio A. Posthumo cons. anno urbis sexcētesimo qnquagesimo qnto. Itē post annos. xx. Lucullorū ædilitate curuli aduersus tauros. Pompeii quoq; altero cōsulatu dedicatione tēpli Veneris uictricis pugnauere ī cyrco xx. aut ut qdam tradūt xvii. Getuliis ex aduerso iaculātibus mirabili unius dimicatione: qui pedibus cōfossis repsit genibus in cateruas: arrepta scuta iaciēs in sublime: quæ decidētia uolubilitate spectātibus uoluptati erant in orbē circūacta: uelut arte nō furore beluæ iacerentur. Magnū & in altero miraculū fuit uno ictu occiso. Pilū sub oculo adactū ī uitalia capitis uenerat. Vniuersi eruptionē tentauere nō sine uexatione populi circūdātis claustris ferreis. Qua de cau/sa Cæsar dictator postea simile spectaculū editurus euripis harenā circūdedit: quos Nero prin/ceps sustulit equiti loca addens. Sed Pōpeani amissa fugæ spe misericordiā uulgi inenarrabili habitu quærentes supplicauere quadā sese lamētatione cōplorātes: tanto populi dolore: ut oblitus impatoris ac munificētiæ honoris ue exqsite flens uniuersus cōsurgeret: dirasq; Pōpeio quas ille mox luit pœnas imprecaretur. Pugnauere & Cæsari dictatori tertio consulatu eius xx. con/tra pedites quingētos. Iterūq; totidē turriti cū sexagenis ppugnatoribus eodē quo priores nu/mero peditū: & pari equitū e diuerso dimicāte. Postea singulis pricipibus Claudio & Neroni in consumatione gladiatorū. Ipsius animalis tanta narratur clæmētia cōtra minus ualidas ut in grege pecudum cōcurrentia manu dimoueat: ne quid obterat imprudēs. Nec nisi lacessiti noceant. Ideoq; gregatim semp ambulent. Minime ex omibus soli uagi. Equitatu circūuecti infirmos aut fessos uulneratos ue ī mediū agmē recipiūt: ac uelut īpio aut rōe p uices subeūt. Capti celerrime mitificāt hordei succo.

¶ Quomō capiātur. Ca. viii.

Capiuntur aūt in india unū ex domitis agente rectore: qui deprehēsū solitariū abactum ue a grege uerberat ferrum. Quo fatigatos trāscendit in eū: nec secus ac priorē regit. Africa foueis capit: in quas deerrante aliquo protinus cæteri cōgerūt ramos: moles deuoluunt: aggeres cōstruūt: omiq; ui conātur extrahere. Antea domitandi gratia regis equitatu cogebāt in conuallē manufactā: & lōgo tractu fallacem. Cuius inclusos ripis fossisq; fame domabāt. Ar/gumētum erat ramus hoīe porrigente clæmēter acceptus. Nūc dētium cā. Pedes eorū iaculāt alioquin mollissimos. Troglodytæ cōtermini æthiopiæ qui hoc solo uenatu aluntꝰ arbores propinquas itinere eorū cōscēdunt. Inde totius agminis nouissimū speculati extremas in clunes desi/liunt. Leua apprehēditur cauda. Pedes stipātur in sinistro fœmore. Ita pēdens alterū poplitem dextra cædit: ac præacuta bipēni hoc crure tardato pfugiēs alterius poplitis neruos ferit: cūcta præceleri pernicitate peragens: Alii tutiore genere: sed magis fallaci intētos ingētes arcus de/figūt humi lōgius. Hos præcipui uiribus iuuenes cōtinēt. Alii cōnixi pari conatu tēdūt: ac prætereūtibus sagittarū uenabula infigūt: mox sāguinis uestigiis sequūtur. Elephantorū generis fœminæ multo pauidiores.

¶ Quomō domātur. Ca. ix.

Domantur aūt rabidi fame & uerberib': elephātis aliis admotis q tumultuātē cathenis co/erceāt. Alias circa coitus maxime efferāt: & stabula indorū dētibus sternūt. Quapropter arcēt eos coitu: fœminarūq; penuria sepant: quæ haud alio mō q armētorū hēnt. Domi/ti militāt: & turres armatorū in hostes ferūt: magnaq; ex pte oriētis bella cōficiūt. Prosternunt acies: pterūt armatos. Iidē minimo suis stridore terrēt: uulneratiq; & territi retro sēp cedunt. haud minore ptiū suarū pnicie. Indicū afri pauēt: nec cōtueri audēt. nā & maior indicis magnitu/do est.

¶ De partu eorū & reliqua natura. Ca. x.

Decem annis gestare in utero uulgus existimat. Aristoteles biennio: nec amplius q singulos semel gignere: pluresq; uiuere ducentis ānis: & quosdā trecentis. Iuuenta eorū sexage/simo incipit. Gaudent amnibus maxime. Et circa fluuios uagantur cū alioquin nare ppter magnitudinem corporis nō possant. Iidē frigoris impatientes. Maximū hoc malum: īflationeq;

& profluuiũ alui: nec alia morboꝝ genera sẽtiũt. Olei potu tæla quæ corpori eoꝝ inhæserãt decidere iuenio. A sudore ãt facilius adhærescere. Et terrã edisse iis tabificũ ẽ: nisi sæpius mãdãt. Deuorãt aũt & lapides. Truncos quidẽ gratissimo in cibatu habent. Palmas excelsiores frõte ꝓsternũt. Ac ita iacentium assumũt fructum. Mãdunt ore. Spirãt & bibunt: odorãturq; haud improprie appellata manu. Animalium maxime odere murem: & si pabulum ĩ præsepio positum attigi ab eo uidere: fastidiũt. Cruciatum ĩ potu maximum sentiũt hausta hirundine: quã sãguisugam uulgo cœpisse appellari aduerto. Hæc ubi in ipso amne canali se fixit: intolerãdo afficit dolore. Durissimum dorso tergus. Ventres molles. Setaꝝ nullum tegumẽtum, ne in cauda quidẽ præsidiũ abigendo tedio muscaꝝ. Nãq; id & tanta uastitas sentit. Sed cãcellata cutis & ĩuitãs id genus aĩalium odore. Ergo cum extenti recepere examina arctatis in rugas repẽte cãcellis comprehensas enecãt. Hoc iis ꝓ cauda: ꝓ iuba: ꝓ uillo est. Dentibus ingens precium: & deoꝝ simulacris laudatissima ex iis materia. Inuenit luxuria cõmendationem: & aliã expetit in callo manus uim saporis haud alia de causa credo q̃ qa ipsum ebur sibi mãdere uidetur. Magnitudo dentium uidetur quidem in templis præcipua. Sed tamen in extremis africæ qua cõfinis æthiopiæ est: postium uicem in domiciliis præbere. Sepesq; in iis & pecoꝝ stabulis palos elephantoꝝ dentibus fieri Polybius tradit auctore Gaulusa Regulo.

¶ Vbi nascantur: & de discordia eoꝝ & draconum. Ca. xi.

ELephãtes fert africa ultra syrticas solitudines: & in mauritania. Ferũt æthiopes & troglodytæ ut dictum ẽ. Sed maximos india bellãtesq; cũ iis perpetua discordia dracones tãtæ magnitudinis ut & ipsos circũflexu facili ambiant: nexuq; nodi perstringant. Cõmoritura dimicatio uictusq; corruens complexum elidit pondere.

¶ De solertia animalium. Ca. xii.

MIra aĩalium pro se cuiq; præcipua solertia est ut iis una scãdendi ĩ tantã altitudinem difficultas. Draco itaq; iter ad pabula speculatur. Ab excelsa se arbore iniicit. Scit ille imparẽ sibi luctatum cõtra nexus. Itaq; arboꝝ aut rupiũ attritũ quærit. Cauẽt hoc dracones: ob idq; gressus primum alligãt cauda. Resoluunt illi nodos manu. At hi in ipsa nare caput cõdunt: pariterq; spiritum præcludunt: & mollissimas lancinãt partes. Iidẽ obuii deprehẽsi ĩ aduersos erigunt se: oculosq; maxime petunt. Ita fit ut pleꝝq; cæci ac fame & mœroris tabe cõfecti reperiãt᷑. Quã qs aliã tantæ discordiæ causã attulerit: nisi naturæ spectaculũ sibi ac paria cõponẽtis. Est & alia dimicationis huius fama. Elephãtis frigidissimũ esse sanguinem: ob id æstu torrẽte præcipue a draconibus expeti. Quã ob rem ĩ amnes mersos insidiari bibẽtibus: arctatisq; illigata manu in aurẽ morsũ defigere. Quoniã is tãtũ locus defẽdi nõ possit manu. Dracones esse tãtos ut totũ sãguinẽ capiãt. Itaq; elephãtos ab iis ebibi. siccatosq; cõcider̃: & dracones inebriatos opprimi cõmoriq;.

¶ De draconibus. Ca. xiii.

GEnerat dracones æthiopia indicis pares uicenum cubitoꝝ. Id mõ miꝝ unde cristatos iuba crediderit. Asachei uocantur æthiopes: apud quos maxime nascantur. Narratur ĩ maritimis eoꝝ quaternos quinosq; inter se cratium modo implexos erectis capitibus uelificantes ad meliora pabula arabiæ uehi fluctibus.

¶ De serpentibus maximis & bois. Ca. xiiii.

MEgasthenes scribit in india serpẽtes in tantã magnitudinẽ adolescere: ut solidos hauriant ceruos taurosq;. Metrodorus circa rhindacũ amnẽ ĩ põto ut supuolãtes q̃uis alte ꝑnicíterq; alites haustu raptas absorbeãt. Nota ẽ ĩ punicis bellis ad flumẽ bagradã a regulo ĩꝑatore balistis tormẽtisq; ut oppidũ aliquot expugnata serpẽs cxx. pedũ lõgitudinis. Pellis eius maxillæ usq; ad bellũ numãtinũ durauere romæ ĩ tẽplo. Faciũt his fidẽ ĩ italia appellatæ boæ ĩ tãtã magnitudinẽ exeũtes ut Diuo Claudio prĩcipe occisæ in uaticano solidus ĩ aluo spectatus sit infans. Aluntur primo bubuli lactis succo. Vnde nomen traxere. Cæteroꝝ animalium quæ mõ cõuecta undiq; italiæ cõtigere sæpius: formas nihil attinet scrupulose referre.

¶ De scythicis animalibus & septentrionalibus. Ca. xv.

PAucissima scythia gignit inopia fructuũ. Pauca cõtermina illi germania. Insignia tñ bouũ feraꝝ genera: iubatos bisõtes: excellẽtiq; & ui & uelocitate uros: quibus ĩperitum uulgus bubaloꝝ nomẽ imponit: cũ id gignat africa uituli potius ceruice quadã similitudine. Septẽtrio fert & equoꝝ greges feroꝝ: sicut asinoꝝ asia & africa. Præterea alcen ni ꝓceritatis aurium & ceruicis distinguat: iumẽto similẽ. Item natã in scãdinauia insula: nec unq̃ uisã in hoc orbe: multis tamen narratã machlin haud dissimilem illis & nullo suffraginũ flexu. Ideoq; nõ cubãtem & accliuem arbori ĩ sõno: eaq; incisa ad insidias capi. Alias uelocitatis memoratæ. Labrũ ei superiũs prægrãde: ob id retrograditur in pascendo: ne ĩ priora tendens ĩuoluatur. Tradũt in mœsia feram quæ bonasus uocetur equina iuba: cætera tauro similem: cornibus ita se ĩflexis ut non sint utilia pugnæ. Quaꝓpter fuga sibi auxiliari: reddentem ea fimũ interdũ & triũ iugeꝝ lõgitudine cuius cõtactus sequẽtes ut ignis aliquis cõburat. Miꝝ pardos pãtheras leones & similia cõdito

in corporis uaginas unguiũ mucrone ne refringantur hebetenturq; ĩgredi: auerſiſq; faculis currere: nec niſi appetẽdo prætẽdere.

¶ De leonibus. Ca.xvi.

LEoni præcipua generoſitas: tũc cum colla armoſq; ueſtiunt iubæ. Id enĩ ætate cõtingit e leone cõceptis. Quos uero pardi generauere ſemp inſigni hoc carẽt. Simili mõ fœminæ. Magna iis libido coitus: & ob hoc maribus ira. Africa hæc maxime ſpectat inopia aquarũ ad paucos amnes cõgregãtibus ſe feris. Ideo multiformes ibi aĩalium partus: uariæ fœminiſ cuiuſq; generis mares aut ui aut uoluptate miſcẽte. Vnde etiã uulgare græciæ dictũ ſemp aliquid noui africã afferre. Odore pardi coitum ſentit in adultera leo: totaq; ui cõſurgit in pœnã. Idcirco aut culpa flumine abluitur: aut lõgius comitatur. Semel aũt edi partũ lacerato unguium acie utero in enixu uulgum crediciſſe uideo. Ariſtoteles diuerſa tradit: uir quẽ in iis magna ſecutur⁹ in parte præſãdũ reor. Alexãdro magno rege inflammato cupidine aĩalium naturas noſcendi: delegataq; cõmentatione Ariſtoteli ſũmo in omĩ ſciẽtia uiro: aliquot milia hoĩum in totius aſiæ græciæq; tractu parere iuſſa: oĩum quos uenatus aucupia piſcatuſq; alebãt. Quibuſq; uiuaria: armẽta: aluearia: piſcinæ: auiaria in cura erãt: ne qd uſq; gentiũ ignoraretur ab eo. Quos pcõtãdo .l. ferme uolumina illa præclara de aĩalibus cõdidit. Quæ a me collecta ĩ arctũ cũ iis quæ ignorauerat: quæſo ut legẽtes boni cõſulãt in uniuerſis rerꝫ naturæ opibus: medioq; clariſſimi regum oĩum deſiderio cura noſtra breuiter peregrinãtes. Is ergo tradit leænã primo fœtu parere qnq; catulos: ac per ãnos ſingulos uno minus: ab uno ſterileſcere. Informes minimaſq; carnes magnitudine muſtellarꝫ eſſe initio. Semeſtres uix ingredi poſſe: nec niſi bimeſtres moueri. In europa aũt inter acheloũ tantũ & neſum amnes leones eſſe: ſed lõge uiribus ꝓſtãtiores iis quos africa aut ſyria gignãt. Leonũ duo genera cõpactile & breue criſpioribus iubis. Hos pauidiores eſſe q̃ lõgo ſimpliciq; uillo: eos cõtemptores uulnerꝫ. Vrinã mares crure ſublato reddere ut canes. Grauẽ odorẽ: nec minus halitũ. Raros in potu. Veſci alternis diebus. A ſaturitate interim triduo cibis carere. Quæ poſſint ĩ mãdendo ſolida deuorare: nec capiẽte aluo coniectis ĩ fauces unguibus extrahere: ut ſi fugiẽdũ ſit nõ ĩ ſatietatẽ abeat. Vitã iis lõgam docet argumẽto q̃ pleriq; dentibus defecti reperiãtur. Polybius Aemiliani comes ĩ ſenecta hoĩem appeti ab iis refert. Quoniã ad pſequẽdas feras uires nõ ſuppetãt. Tũc obſidere africæ urbes: eaq; de cã crucifixos uidiſſe ſe cũ Scipione: qa cæteri metu pœnæ ſimilis abſterrerentur eadẽ noxa. Leoni tantũ ex feris clæmẽtia ĩ ſupplices proſtratis parcit: & ubi ſæuit ĩ uiros prius q̃ ĩ fœminas fremit: infãteſ nõ niſi in magna fame. Credit libya intellectũ prouenire ad eoſ precũ. Captiuã certe getuliæ reducẽ audiui multorꝫ in ſiluis impetũ a ſe mitigatũ alloquio auſæ ſe dicere fœminã ꝓfugam ĩfirmã ſupplicẽ aĩalis oĩum generoſiſſimi: cæteriſq; imperãtis: indignã eius gloria prædam. Varia circa hæc opinio ex ingenio cuiuſq; uel caſu: mulceri alloquiis feras. Quippe iã ſerpentes extrahi cãtu: cogiq; ĩ pœnã. Verꝫ falſũ ue ſit uita decreuerit. Leonũ animi index cauda: ſicut & equorꝫ aures. Nãq; & has notas generoſiſſimo cuiq; natura tribuit. Immota ergo placido clæmens blandiẽtiq; ſimilis: quod rarꝫ eſt. Crebrior enim iracundia eius. In principio terra uerberatur. Incremẽto terga ceu quodam ĩcitamẽto flagellãtur. Vis ſũma ĩ pectore. Ex oĩ uulnere ſiue ungue impreſſo ſiue dente ater ꝓfluit ſãguis. Iidẽ ſatiati ĩnoxii ſũt. Generoſitas maxĩe in periculis deprehẽditur: nõ in illo tantũmõ q̃ ſpernẽs tæla diu ſe terrore ſolo tuetur: aũt uelut cogi teſtatur. Cogiturq; nõ tãquã periculo coactus: ſed tãq̃ amẽtia iratus. Illa nobilior animi ſignificatio qualibet magna canũ & uenãtium urgẽte ui cõtẽptim reſtitãſq; cedit in cãpis: & ubi uideri poteſt. Idẽ ubi uirgulta ſiluaſq; penetrauerit acerrimo curſu fertur: uelut deputãs abſcõſionẽ turpitudine. Dum ſeqtur: inſilit ſaltu: quo ĩ fuga nõ utitur. Vulneratus obſeruatiõe mira percuſſorem nouit: & ĩ q̃talibet multitudine appetit. Eum uero q tæla qdẽ miſerit: ſed tamẽ nõ uulnerauerit correptum raptatũq; ſternit: nec uulnerat. Cũ ꝓ catulis fœta dimicat: oculorũ aciẽ traditur defigere ĩ terrã: ne uenabula expaueſcat. Cæterꝫ dolis carẽt & ſuſpitiõe. Nec limiſ intuetur oculis: aſpiciq; ſimili mõ nolũt. Creditũ eſt a moriẽte humũ morderi: lachrymãq; lœto dari. Atq; hoc tale tãq; ſæuũ animal rotarꝫ orbes circũacti: curruſq; ĩanes: & gallinaceorꝫ criſtæ cantuſque etiam magis terrent: ſed maxime ignes. Aegritudinem faſtidii tantum ſentit: in qua medetur ei contumelia: in rabiem agente annexarum laſciuia ſimiarum. Guſtatus deinde ſanguis in remedio eſt. Leonum ſimul pugnam plurium romæ princeps dedit Q. Sceuola P. filii in curuli edilitate. Cẽtũ aũt iubatorꝫ primus oĩum L. Sylla qui poſtea dictator fuit in prætura. Poſt eũ Pompeius magnus in cyrco dc. ac in iis iubatorꝫ .cccxv. Cæſar dictator quadringentos. Capere eos ardui erat quõdam operis: foueiſq; maxime. Principatu Claudii caſus rõem docuit pudẽdam pene talis feræ noĩe: paſtoris getuli ſago cõtra ingruẽtis impetũ obiecto. Quod ſpectaculũ in harenã ꝓtinus trãſlatũ eſt: uix credibili mõ torpeſcẽte tãta illa feritate: q̃uis leui iniectu opto capite: ita ut deuinciatᷣ nõ repugnãs. Videlicet omĩs uis conſtat in oculis. Quo minus mirꝫ ſit a Lyſimacho Alexãdri iuſſu ſimul incluſo ſtãgulatũ leonẽ. Iugo ſubdidit eos. Primuſq; romæ ad currũ iunxit M. Antonius & qdẽ ciuili bello: cum dimicatũ eſſet in pharſalicis

campis nō sine ostento quodā tēpore illo generosos spiritus iugum subire prodigio significante Nā q ita uectus est cū Mima cytheride supra mōstra etiā illaꝝ calamitatū fuit. Primus aūt ho/
minū leonem manu tractare ausus: & ostendere māsuefactū Hāno e clarissimis pœnoꝝ tradit.
Dānatusq illo argumēto: quoniā nihil nō persuasurus uir tā artificis ingenii uidebatur: & male
credi libertas ei: cui ī tātum cessisset etiā feritas. Sūt uero & fortuita eoꝝ quoq clemētiæ exem
pla. Mētor Syracusanus in syria leone obuio suppliciter uolūtate attonitus pauore: cū refugien
ti undiq fera opponeret sese: & uestigia lamberet: adulāti similis aiaduetit in pede eius tumorē
uulnusq: & extracto surculo liberauit cruciatu. Pictura casum hūc testatur syracusis. Simili mō
Helpis samius natione in africā delatus naue: iuxta littus cōspecto leone hiatu minaci arborem
fuga petit Libero patre inuocato: quoniā tū præcipuus uotoꝝ locus ē: cum spei nullus est. Sed
neq pfugiēti cum potuisset. fera institerat: & pcūbēs ad arborem hiatu quo terruerat misera/
tiōem quærebat. Os morsu ualidiore adhæserat dētibus: cruciabatque inedia. Tū pœna in ipsi
eius tælis suspectātem ac uelut mutis precibus orātem dum fortuitu fidēs nō est cōtra feram.
Multoq diutius miraculo q metu cessatū est: Digressus tādem euellit præbenti: & q maxime
opus est accomodāti. Tradūtq qdiu nauis ea in littore stetit retulisse gratiā uenatus aggeren
do. Qua de cā Libero patri tēplum in samo Helpis sacrauit: quod ab eo factum græci
id est saluatoris tēplum Dionysii appellauere. Miremur postea uestigia hoīum intelligi
a feris: cum etiā auxilia ab uno animaliū sperēt. Cur enim nō ad alia iere: aut unde medicas ma
nus hominis sciūt: nisi forte uis maloꝝ etiam feras omnia experiri cogit:

De pantheris. Ca. xvii.

AEque memorādum & de pāthera tradit Demetrius physicus. Iacentem in media uia hoīs
desiderio repēte appuisse patri cuiusdā Philinis affectatoris sapiētiæ: illum pauore cœpis/
se egredi. Feram uero circūuolutari nō dubie blādiētem sese cōflictātem mœrore: q etiā in pan
thera itelligi posset. Fœta erat: catulis pcul in foueam delapsis. Primū ergo mirationi fuit non
expauescere. Proximū ei curam itendere: secutusq qua trahebat uestē unguium leni iniectu: ut
cām doloris intellexit: simulq salutis suæ mercedem: exemit catulos: eaque cum iis psequente
usque extra solitudines deductus læta atque gestiēte: ut facile appareret gratiā referre: & nihil
inuicem imputare: quod etiā in hoīe raꝝ ē. Hæc fidem etiā Democrito afferūt: q Thoantem in
arcadia seruatum a dracone narrat. Eum nutrierat puer dilectum admodū: pauēsque serpētis na
turā & magnitudinem metuēs ī solitudiēs tulerat. In quibus circūuēto latronū insidiis agnitoq
uoce subuenit. Nā quæ de infātibus feraꝝ lacte nutricis cum essēt expositi pdūtur: sicut de cō/
ditoribus nostris a lupa: magnitudini fatoꝝ accepta ferri æqus q feraꝝ naturæ arbitror. Pāthe
ra & tigris maculaꝝ uarietate ppe solæ bestiaꝝ spectāt. Cæteris unus ac suus cuiusque generis
color est. Leonum tātum ī syria niger. Pātheris in cādido breues maculaꝝ oculi. Ferūt colore
eaꝝ mire sollicitari quadrupedes cūctas: sed capitis toruitate terreri. Quā ob rem occultato eo
reliquas dulcedine inuitatas corripiūt. Sūt q tradāt in armo iis similem lunæ esse maculam cre/
scētem in orbes: & cauantem pari mō cornua. Nūc uarias & pardos qui mares sūt appellāt in eo
omī genere creberrimo in africa syriaque. Quidā ab iis pātheras solo cādore discernūt: nec ad/
huc aliam differētiam iueni. Senatuscōsultum fuit uetus: ne liceret africanas ī italiam aduehere.
Cōtra hæc tulit ad populum Cn. Aufidius tribunus plebis: permisitque circēsiū gratia importa
re. Primus aūt Scaurus ædilitate sua cl. uniuersas misit. Deinde Pōpeius magnus quadringētas
decē. Diuus Augustus quadringētas uiginti. Idē Q. Tuberone Fabio Maximo cons. iiii. nonas
maii theatri Marcelli dedicatione tigrin primus omnium romæ ostendit in cauea mansuefactā.
Diuus uero claudius simul quattuor.

De tigridis natura: & camelis: & camelopardali: & qn̄o primū uisa romæ. Ca. xviii.

TIgrin hyrcani & indi ferūt aīal uelocitatis tremendæ: & maxime cognitæ dum capit. To/
tus eius fœtus q semp numerosus est ab insidiāte rapitur equo q maxime pernici: atq in
recētem subinde trāsfertur. At ubi uacuū cubile repperit fœta (maribus enī cura non ē so
bolis) fertur præceps odore uestigās. Raptor appropinquāte fremitu abiicit unum ex catulis.
Tollit illa morsu: & pōdere etiā ocior acta remeat: iteꝝ cōseqtur & subinde: donec in nauem re/
gresso irrita feritas sæuit ī littore. Camellos īter armēta pascit oriēs: quoꝝ duo genera bactriæ
& arabiæ differūt: q illi bina hēnt tubera in dorso: hi singula: & in pectore alteꝝ: cui incūbāt.
Dētium supiore ordine ut boues carent in utroq genere. Omēs aūt iumētoꝝ in iis terris dorso
fungūt: atq ēt eqtatu in prœliis. Velocitas inter equos. Sed sua cuiq mēsura: sicuti uirs: Nec
ultra assuetū procedit spatium: nec plus instituto onere recipit. Odium aduersus equos gerunt
naturale. Sitim & quatriduo tolerāt. Implētur cum bibēdi occasio est & in præteritū & in futu/
rum: obturbata cōculcatione prius aqua: aliter potu nō gaudēt. Viuūt qnquagenis ānis: quidā
& cētenis. Vtrunque rabiem & ipsi sētiunt. Castrādi genus etiā fœminas quæ bello præparēt
inuētum est. Fortiores ita fiunt coitu negato. Hoꝝ aliqua similitudo in duo trāsfertur animalia

Nabuna æthiopes uocāt: collo similem equo: pedibus & cruribus boui: camelo capite: albis maculis rutilum colorem distinguētibus. Vnde appellata camelopardalis. Dictatoris Cæsaris circēsibus ludis primū uisa romæ. Ex eo subide cernit aspectu magis ꝙ feritate cōspicua. Quar ēt ouis feræ nomē inuenit.

De chao & cepho. Ca. xix.

Pompeii magni primū ludi ostenderūt chaum: quē calliraphiū uocabāt: effigie lupi: pardorū maculis. Iidem ex æthiopia quas uocāt cephos: quaꝝ pedes posteriores pedib⁹ humanis & cruribus. priores manibus fuere similes: hoc animal postea roma nō uidit.

De rhinocerote. Ca. xx.

Iisdem ludis & rhinoceros unius in nare cornu qualis sæpe uisus. Alter hic genitus hostis elephāto: cornu ad saxa limato præparat se pugnæ. In dimicatiōe aluū maxime petēs. quā scit esse molliorem. Lōgitudo ei par. Crura multo breuiora. Color buxeus.

De lyncibus: & spingibus: & crocutis: cercopithecis: indicis bubus: leucrocutis eale: tauris æthiopiæ: manticora: monocerote: catoblepa: basilisco. Ca. xxi.

Lyncas uulgo frequētes & spingas fusco pilo: mām is ī pector geminis æthiopia generat: multaq; alia mōstro similia. Pēnatos equos & cornibus armatos: quos pegasos uocāt. Crocutas uelut ex cane lupoq; cōceptos omīa dētibus frāgētes: ꝓtinusq; deuorata cōficiētes uētre. Cercopithecos nigris capitibus: pilo asinino: & dissimiles cæteris uoce. Indicos boues unicornes tricornesq;. Leucrocutam perniciosissimā ferā asini fere magnitudine: cruribus ceruinis: collo cauda pectore leonis: capite meliū: bisulca ungula: ore ad nares usq; rescisso: dētiū locis osse perpetuo. Hāc feram humanas uoces tradūt imitari. Apud eos & quæ uocatur eale magnitudine eq fluuialis: cauda elephāti: colore nigra uel fulua. Maxillas apri: maiora cubitalibus cornua hēns mobilia: quæ alterna ī pugna sistit: uariatq; infesta aut obliqua: utcūq; rō mōstrauit. Sed atrocissimos habet tauros siluestres maiores agrestibus: uelocitate āte omēs: colore fuluos: oculis ceruleis: pilo ī cōtrariū uerso: rictu ad aures dehiscente. Iuxta cornua mobilia. Tergoris duricia silicis: omē respuēs uulnus. Feras omēs uenāt. Ipsi nō aliter ꝙ foueis capti feritate semp intereunt. Apud eosdē nasci Ctesias scribit quā manticorā appellat triplici dentiū ordine pectinatim coeūti. Facie & auriculis hoīs: oculis glaucis: colore sāguineo: corpore leonis: cauda scorpionis mō spicula infigētem: Vocis ut si misceat fistulæ & tubæ cōcētus. Velocitatis magnæ: humani corporis uel præcipue appetētem. In india & boues solidis ungulis: unicornes: & ferā nomine axin: hinnuli pelle: pluribus cādidioribusq; maculis sacroꝝ Liberi patris. Orsei indi simias cādētes toto corpore uenātur. Asperrimā aūt ferā monocerotē: reliquo corpore equo similē: capite ceruo: pedibus elephāto: cauda apro: mugitu graui: unocornu nigro media frōte cubitorum duum eminēte. Hāc feram uiuam negāt capi. Apud hesperios æthiopas fōs est nigris ut pleriq; existimauere nili caput: ut argumēta quæ diximus psuadent. Iuxta hūc fera appellat catoblepas modica alioqn: cæterisq; mēbris iners: caput tātum prægraue ægre ferēs: id deiectū sēper in terram. Alias internecio humani generis omnibus: qui oculos eius uidere: confestim expirantibus. Eadem & basilisci serpētis est uis. Cyrenaica hūc generat ꝓuintia xii. nō āplius digytoꝝ magnitudine. Cādida ī capite macula ut quodā diademate insigni. Sibilo omēs fugat serpentes. Nec flexu multiplici: nec ut reliquæ corpus impellit: sed celsus & erectus ī medio incedens. Necat frutices nō cōtactas mō: uerꝝ & afflatas exurit hærbas: rūpit saxa. Talis uis malo ē. Creditū quōdā ex equo occiso hasta: & p eā subeūte ui nō eqtē mō sed quoq; absūptū. Huic tali mōstro (sæpe. n. enectū cōcupiuere reges uidere) mustellaꝝ uirus exitio ē: adeo naturæ nihil placuit esse sīn pari. Interficiūt eos cauernis facile cognitus sola tabe. Necant illi simul odore: moriunturque: & naturæ pugnam conficiunt.

De lupis. Ca. xxii.

Sed in italia quoq; creditur lupoꝝ uisus est noxius. Vocēq; hoī quē priores cōtēplent adimere ad præsens. Inertes hos paruosq; africa & ægyptus gignūt: asperos trucesq; frigidior plaga. Hoīes in lupos uerti: rursumq; restitui sibi falsū esse cōfidenter existimare debemus: aut credere omīa quæ fabulosa tot seculis cōperimus. Vnde tamē ista uulgo infixa sit fama ī tātum ut in maledictis uersipelles habeāt: indicabit. Euātes inter auctores græciæ nō spret⁹ tradit arcadas scribere ex gente Antæi cuiusdā sorte familia electū ad stagnum quoddā regionis eius duci: uestituq; in quercu suspēso tranare: atq; abire in deserta: trāsfigurariq; in lupū: & cum cæteris eiusdem generis cōgregari per ānos nouem. Quo in tēpore si hoīe se abstinuerit: reuerti ad idem stagnum: & cū tranauerit effigiem recipe ad pristinum habitū addito nouem ānoꝝ senio. Addit quoq; Fabius eādem recipe uestē. Miꝝ est ꝙ ꝓcedat græca credulitas. Nullū tā impudens mendacium est ut teste careat. Itaq; Copas qui olympionica scripsit narrat Demenetum Parrhasium in sacrificio quod arcades Ioui Lyceo humana etiā cum hostia faciebāt: īmolati pueri exta degustasse: & in lupum se conuertisse. Eundē decimo āno restitutū athleticæ restitisse in pugilatu: uictoremq; uictoria olympia reuersū. Quin & caudæ huius animalis creditur uulgo in

esse amatorium uirus exiguo in uillo: eumq; qui capiat abiicere. Nec idem pollere: nisi uiuēti di reptum. Dies qbus coeant toto āno nō amplius xii. Eundē in fame uesci terra. Inter auguria ad dexteram cōmeantium praeciso itinere si pleno id ore fecerit: nullum oīum praestātius. Sūt ī eo genere qui ceruarii uocatur: qualem e gallia in Pompei magni harena spectatum diximus. Huic q̄uis in fame mādenti si respexit obliuionem cibi surrepere aiunt: digressūq; quaerere aliud.

De serpentibus. Ca. xxiii.

Quod ad serpētes attinet uulgatū ē colores eae plerasq; terras habere ī quas occultēt. Innumera esse genera: Cerastis corpore eminere cornicula saepe quadrigemina: quoę motu reliquo corpore occultato sollicitent ad se aues. Geminū caput āphesibenae: hoc est & ad caput & ad caudā tanq̄ paę esset uno ore fūdi uenenū. Aliis squamā esse: aliis picturas. Omibus exitiale uirus. Iaculū ex arboę ramis uibrari. Nec pedibus pauēdas tātum serpentes: sed & missili uolare tormēto. Colla aspidum intumescere nullo ictus remedio: praeterq̄ si cōfestim ptes cōtactae āputentur. Vnus huic tam pestifero aīali sensus uel potius affectus est. Cōiuga ferme uagātur: nec nisi cum cōpare uita est. Itaq; alterutra interēpta incredibilis alteri ultōnis cura. Persequit̄ interfectorē: unūq; eū in q̄tolibet populi agmine notitia quadā infestat. Perrūpit omēs difficultates. Permeat spatia: nec nisi amnibus arcet̄ aut praeceleri fuga. Nō est fateri reę natura largius mala aut remedia genuerit. Iā primū hebetes oculos huic malo dedit: eosq; nō in frōte aut ex aduerso cernere: sed ī tēporibus. Ita excitatur: sed saepius auditu q̄ uisu.

De ichneumone. Ca. xxiiii.

Habet deīde īterneciuū bellū cū ichneumone. Notū ē aīal hac gloria maxime ī eadē natū aegypto. Mergit se limo saepius: siccatq; sole. Mox ubi pluribus eodē mō se coriis loricauit in dimicationem pergit. In ea caudā attollens ictus irritos auersus excipit: donec obliquo capite speculatus īuadat in fauces. Nec hoc cōtētus aliud haud mitius debellat animal.

De crocodilo & hippopotamo. Ca. xxv.

Crocodilum habet nilus quadrupes malū: & terra pariter ac flumine īfestum. Vnū hoc animal terrestre linguae usu caret. Vnū supiore mobili maxilla imprimit morsū: alias terribile pectinatim stipāte se dentium serie. Magnitudine excedit pleęq; duodeuiginti cubita. Parit oua quāta anseres: eaq; extra eum locū trāsferens semp incubat: praediuinatiōe quadā ad quē sūmo auctu eo anno egressurus est nilus. Nec aliud aīal ex minori origine ī maiorē crescit magnitudinem. Et unguibus hic armatus est cōtra omēs ictus cute inuicta. Dies in terra agit: noctes aqua temporis utrūq; rōe. Hūc satuę cibo piscium: & semp esculēto ore in littore sōno datū pua auis quae trochilos ibi uocatur exauiū in italia: inuitat ad hiādum pabuli sui gratia os primū eius adsultim repurgās: mox dētēs & intus fauces quoq; ad hāc scabēdi dulcedinē q̄maxime hiantes. In qua uoluptate sōno pressum cōspicatus ichneumon p easdē fauces ut taelū aliquod imissū erodit aluum. Similis crocodilo: sed minor etiā ichneumone est in nilo natus scincos: cōtra uenena praecipuum antidotū. Itē ad inflāmandā uiroę uenerem. Veę in crocodilo maior erat pestis q̄ ut uno esset eius hoste natura cōtēta. Itaq; & delphini īmeantes nilo quoę dorso tanq̄ ad hunc usum cultellata inest penna abigētes eos praeda: ac uelut in suo tantū amne regnātes alioqn impares uiribus ipsi astu interimūt. Callent. n. in hoc cuncta aīalia: sciūtq; nō mō sua cōmoda: ueę & hostium aduersa. Norūt sua taela: norūt occasiones: ptesq; dissidētiū ī bellis. In uētre mollis est: tenuisq; cutis crocodilo: ideo se ut territi īmergūt delphini: subeūtesq; aluū illā secāt spina. Quin & gens homium est huic beluae aduersa in ipso nilo: & in īteriore habitās Tentyria ab insula in qua habitat appellata. Mensura eoę pua: sed praesentia animi in hoc tātū uisu mira. Terribilis haec cōtra fugaces belua est: fugax cōtra insequētes. Sed aduersū ire soli hi audēt. Quin etiā flumini innatāt. Dorsoq; eqtātium mō impositi hiantibus resupino capite ad morsū addita in os claua dextra ac leua tenētes extrema eius utrinq; ut frenis in terrā agūt captiuos: ac uoce etiā sola territos cogūt euomere recētia corpora ad sepulturam. Itaq; ei uni insulae crocodili nō adnatant. Olfatuq; eius generis hoīum ut psylloę serpētes fugātur. Hebetes oculos hoc aīal dicitur habere in aqua: extra acerrimi uisus. Quattuorq; mēses hyemis inedia semp trāsmittere in specu. Quidā hoc unū q̄diu uiuat crescere arbitrāt̄. Viuit āt longo tēpore. Maior altitudine in eodē nilo belua hippopotamus editur. Vngulis binis quales bubus: dorso eq: & iuba: & hinnitu: rostro resimo: cauda torta: & dētibus aproę aduncis: sed minus noxiis. Tergoris ad scuta galeasq; īpenetrabilis: praeterq̄ si humore madeat. Depascit̄ segetes: destinatione āte ut ferūt determinatas ī diē & ex agro ferētibus uestigiis ne quae reuertēti insidiae cōparentur.

Qui primus romae hippopotamum & crocodilos ostendit: & medicinae ab animalibus repertae. Ca. xxvi

Primus eum & qnq; crocodilos romae aedilitatis suae ludis. M. Scaurus tēporario euripo ostendit. Hippopotamus in quadā medēdi parte etiā magister existit: assidua nāq; satietate obesus exit in littus: recentes arūdinum caesuras pspeculatus: atq; ubi acutissimū uidet sti

TANGIBI
Il general de
di questo ...
ibile et lo spi
cosa, che si o...
diuan, il fan
spir il fan ...
sotto è fan cosa
opponga la ...
fan cosa ...
...
pir, et sotto ...
unisca col tutto
concetti. fan co...
cosa tenace. et
che si conosca
essendo questi co...
grave tener de...
fan cosa legge...
leggerezza.

dar o ricce...
investigar ...
diligenza, ...

pitem iprimens corpus uenā quādam ī crure uulnerat: atq; ita profluuio sanguinis morbidum alias corpus exonerat: & plagam limo rursus obducit.

Quæ aīalia quas hærbas ostēderūt cerui: lacerti: hirūdines: testudines: mustella: ciconia: ap: āguis: draco: pāthera: elephas: ursi: cerui. palūbes: colūbæ: grues: coruus. Ca. xxvii.

S Imile quiddam & uolucris in eadē ægypto mōstrauit: quæ uocat̄ ibis: rostri aduncitate p eam partē se perluens qua reddi ciboꝝ onera maxime salubre est. Nec hæc sola multis ani malibus repta sunt usui futura & hoī. Dictamū hærbam extrahēdis sagittis cerui mōstra/ uere pcussi eo tælo pastuq; eius hærbæ eiecto. Iidē percussi a phalāgio quod est aranei genus: aut aliquo simili cācros edendo sibi medēt̄. Est & ad serpētiū ictus præcipua: qua se lacerti quo tiens cū his cōseruere pugnā uulnerati refouent. Chelidoniā uisui saluberrimā hirūdines mon/ strauere uexatis pulloꝝ oculis illa medētes. Testudo cunilæ quā bubulā uocāt pastu uires con tra serpentes refouet. Mustella ruta in muriū uenatu cū iis dimicatione cōserta. Ciconia origa/ no. Edera apri in morbis sibi medentur: & cancros uescendo maxime mari eiectos. Anguis hy/ berno situ mēbrana corporis obducta fœniculi succo impedimētum illud exuit: nitidusq; uer/ nat. Exuit aūt a capite primū: nec celerius q̄ uno die ac nocte replicans: ut extra fiat mēbranæ quod fuerat intus. Idem hyberna latebra uisu obscurato marathro hærbæ sese affricās oculos in ungit ac refouet. Si uero squamæ obtorpuere: spinis iuniperi se scabit. Draco uernā nauseā silue stris lactucæ succo restrigit. Pantheras per carnes fricatas aconito uenātur iidē barbari. Occu/ pet ilico fauces eaꝝ angor. Quare pardalianches id uenenū appellauere qdā. At fera cōtra hæc incrementis hoīs sibi medetur: & alias tam auida eoꝝ: ut a pastoribus ex industria in aliquo uase suspēsa altius q̄ ut queat saltu cōtingere: iaculādo ea petendoq; defigi: & postremo expirare di catur: alioqn uiuacitatis adeo lentæ: ut eiectis interaneis diu pugnet. Elephas cameleōte conco lori frōde deuorato occurrit oleastro huic ueneno suo. Vrsi cū mandragoræ mala degustauere: formicas lambūt. Ceruus hærba cynare uenenatis pabulis resistit. Palūbes: graculæ: merulæ: perdices lauri folio ānuum fastidium purgāt. Colūbæ: turturs: & gallinacei hærba quæ uocat̄ helxine. Anates: anseres: cæteræq; aquaticæ hærba siderite. Grues & similes iunco palustri. Coruus occiso cameleonte qui etiā uictori nocet lauro infestum uirus extinguit.

Prognostica animalium Ca. xxviii.

M Ilia præterea utpote q̄ plurimis aīalibus eadem natura reꝝ cæli quoq; obseruatione & uē toꝝ & hymbriū & tēpestatum præsagia aliis alia dederit: quod psequi imensū est: æque sci licet q̄ reliquā cū singulis hoīum sotietatem. Siquidē & picula præmonēt nō fibris mō extisq; circa quod magna mortaliū portio hæret: sed alia quadā significatione: Ruinis īminentibus mu/ sculi præmigrant. Aranei cū tælis primi cadūt. Auguria qdem artem periculis fecere. Apud ro manos sacerdotū collegiū uel maxime solēne est. In thracia locis rigētibus & uulpes aīal alioqn solerti auditu: amnes gelatos lacusq; non nisi ad pastus ituræ redituræq; transeunt. Obseruatū eam aure ad glaciem apposita cōiectare crassitudinem gelu.

Ciuitates & gentes a minutis animalibus deletæ. Ca. xxix.

N Ec minus clara exitii documēta sūt etiā ex cōtēpnendis aīalibus. M. Varro auctor est a cu niculis suffossū in hispania oppidū: a talpis in thessalia: ab ranis ciuitatē in gallia pulsā: ab lo custis ī africa. Ex gyaro cycladū insula amyclios a muribus fugatos. In italia amyclas a serpētib⁹ deletas. Citra cynamulgos æthiopas late deserta regio ē a scorpiōibus & solipygis gēte sublata & a scolopendris abactos otrerietes auctor ē Theophrastus. S; ad rliqua feraꝝ gñra trāseam⁹.

De hyena & crocuta & manticora & fibris & lutris. Ca. xxx.

H Yenis utranq; esse naturā: & alternis ānis esse marem. alternis fœminā fieri. Parere sine mare uulgus credit. Aristoteles negat. Collū & iuba cōtinuitate spinæ porrigit̄: flectiq; nisi circūactu totius corporis nequit. Multa præterea mira tradūt̄. Sed maxime sermonē huma num inter pastoꝝ stabula assimulare: nomēq; alicuius adiscere: quem euocatū foras laceret. Itē uomitionem hoīs imitari ad sollicitādos canes: quos inuadat. Ab uno aīali sepulchra erui inqsiti one corpoꝝ. Fœminam raro capi. Oculis mille esse uarietates: oculoꝝq; mutationes. Præterea umbræ eius cōtactu canes obmutescere. Et qbusdā magicis artibus omē aīal quod ter lustraue rit in uestigio hærere. Huius generis coitu leæna æthiopica parit crocutā: similiter uoces imi/ tātem hoīum pecoꝝq;. Acies ei ppetua in utraq; parte oris: nullis gingiuis dente cōtinuo: qui ne cōtrario occursu hebetet̄: capsaꝝ mō includitur. Homīum sermones imitari & māticoram in æthiopia auctor est Iuba. Hyenæ plurimæ gignūtur in africa: quæ & asinoꝝ siluestriū multitu/ dinem fundit. Mares ī eo genere singulis fœminaꝝ gregibus imperitāt. Timēt libidinis æmu/ los: & ideo grauidas custodiūt. Morsuq; natos mares castrāt. Cōtra grauidæ latebras petūt: & parere furto cupiūt: gaudētq; copia libidinis. Easdē partes sibi ipsi pōtici amputāt fibri pericu/ lo urgente: ob hoc se peti gnari. Castoreū id uocāt medici. Alias aīal horrendi morsus: Arbores iuxta flumia ut ferro cædit. Hoīs pte cōprehēsa nō ante q̄ fracta concrepuerint ossa morsu re/

soluit. Cauda pisciũ iis: cætera spẽs lutræ. Vtrũq; aquaticũ. Vtriq; mollior pluma pilus.

¶ De ranis & uitulis marinis & stellionibus. Ca. xxxi.

RAnæ quoq; rubetæ quaꝝ & in terra & in humore ẽ uita: plurimis refertæ medicamibus deponere ea quotidie ac resumere a pastu dicũt: uenena tantũ sibi reseruãtes. Similis & uitulo marino uictus in mari ac terra. Simile sibro & ingeniũ. Euomit fel suũ ad multa medicamẽta utile. Itẽ coagulum ad comitiales morbos. Ob ea se peti prudẽs. Theophrastus auctor est: angues eo mõ & stelliones senectutem exuere: eaq; protinus deuorare: præcipientes comitiali morbo remedia. Eosdem pestiferos ferũt in græcia: inocuos esse in sicilia.

¶ De ceruis. Ca. xxxii.

CEruis quoq; est sua malignitas quãq; placidissimo aĩalium: urgẽte ui canũ ultro cõfugiũt ad hoĩem. Et in pariẽdo semitas minus cauẽt: humanis uestigiis tritas: q̃ quæ secretæ ac feris opportunæ. Cõceptus eaꝝ post arcturi sydus. Octonis mẽsibus ferũt partus: & interdum geminos. A cõceptu sepant se. At mares relicti rabie libidinis sæuiunt. Fodiũt scrobes. Tũc rostra eoꝝ nigrescũt: donec aliqui abluãt hymbres. Fœminæ ãt ante partũ purgãt hærba quadã quæ seselis dicitur: faciliore ita utẽtes utero. A partu duas habẽt hærbas quæ aros & seselis appellatur. Pastæ redeũt ad fœtum. Illos imbui lactis primo nolũt succo quacũq; de cã. Editos partus exercent cursu: & fugam meditari docent. Ad præerupta ducũt: saltũq; demõstrãt. Iam mares soluti desiderio libidinis auide petũt pabula. Vbi se præpingues sẽsere latebras quærũt: fatentes incõmodũ pondus: & alias semp in fuga acqescũt: stãtesq; respiciũt. Cũ ꝓpe uẽtũ est: rursus fugæ præsidia repetentes. Hoc fit intestini dolore tã infirmi: ut ictu leui rũpatur intus. Fugiunt aũt latratu canum audito aura semp secũda: ut uestigia cũ ipsis abeãt. Mulcẽt fistula pastorali & cantu. Cũ erexere aures: acerrimi auditus: cũ remisere: surdi. Cæteꝝ aĩal simplex: & oĩm reꝝ miraculo stupẽs: in tantũ ut equo aut bucula accedẽte ꝓpius hoĩem iuxta uenãtem nõ cernant: aut si cernũt: arcũ ipsum sagittasq; mirẽtur. Maria tranãt gregatĩ nãtes porrecto ordine: & capita imponẽtes præcedẽtium clunibus: uicibusq; ad terga redeũtes. Hoc maxime notatur a cilicia cyprum traiicientibus. Nec uidẽt terras sed ĩ odore eaꝝ natãt. Cornua mares habẽt: soliq; aĩalium omĩbus ãnis statuto ueris tẽpore amittũt. Ideo sub ipsa die q̃ maxime inuia petũt. Latẽt amissis uelut inermes. Sed & ipsi bono suo inuidẽtes. Dextrum cornu negãt inueniri: ceu medicamẽto aliquo præditum. Idq; mirabilius fatendũ est: cum & in uiuariis mutẽt omĩbus annis. Defodi ab iis putãt. Accẽsis ãt utrilidet odore serpẽtes fugãt: & comitiales morbi deprehendũtur. Indicia quoq; ætatis in illis gerũt singulis ãnis adiiciẽtibus ramos usq; ad sexennes. Ab eo tẽpore similia reuiuiscunt. Nec potest ætas discerni. Sed dẽtibus senecta declarat. Aut enim paucos aut nullos habẽt: nec in cornibus imis ramos: alioqn ante frõtẽ prominere solitos iunioribus. Nõ decidunt castratis cornua: nec nascũtur. Erumpũt ãt renascẽtibus tuberibus primo aridæ cutis similia. Eadem teneris increscũt ferulis arundineas ĩ pãniculas molli plumata lanugine. Quãdiu carẽt iis noctibus ꝓcedũt ad pabula. Increscẽtia solis uapore durãt: ad arborem subinde experiẽtes. Vbi placuerit robur: in aperta ꝓdeũt. Capti iam sunt edera ĩ cornibus uiridante ex attritu arboꝝ: ut ĩ aliquo ligno teneris dum experiũt innata. Fiunt aliquãdo ex cãdido colore qualem fuisse traditur Q. Sertorii ceruã: quã esse fatidicã hispaniæ gẽtib⁹ persuaserat. Et iis est cum serpẽte pugna. Inuestigãt cauernas: nariumq; spiritu extrahuntur renitẽtes. Ideo singulare abigẽdis serpẽtibus odor adusto cornu ceruino. Cõtra morsus uero præcipuum remedium ex coagulo hinnuli ĩ utero occisi. Vita ceruis in cõfesso lõga: post cẽtum ãnos aliqbus captis cum torqbus aureis: quos Alexãder magnus addiderat: adopertis iam cute ĩ magna obesitate. Febrium morbos nõ sentit hoc aĩal. Quin & medetur huic timori. Quasdam nos principes fœminas scimus omnibus diebus matutinis carnem eam degustare solitas: & longo æuo caruisse febribus. Quod ita demum existimant ratum si uulnere uno interierit.

¶ De tragelapho: & chameleõte: & reliqs colorẽ mutãtibus. Ca. xxxiii.

EST eadem specie barba tãtum & armoꝝ uillo distãs: quẽ tragelaphõ uocãt: nõ alibi q̃ iuxta phasin amnem nascens. Ceruos africa propemodum sola nõ gignit. At chameleõtem & ipsa: quãq; frequẽtiorem india. Figura & magnitudo erat lacerti: nisi crura essent recta & excelsiora. Latera uẽtri iunguntur ut piscibus & spina simili mõ. Eminet rostrum ut ĩ paruo sit haud absimile suillo. Cauda prælõga in tenuitatẽ desinẽs: & implicans se uiperinis orbibus. Vngues adunci. Motus tardior ut testudini. Corpus aspeꝝ ut crocodilo. Oculi in recessu cauo: tenui discrimine prægrãdes: & corpori cõcolores. Nũq; eos operiri: nec pupillæ motu: sed totius oculi uersatione circũaspicit. Ipse celsus hiãti semp ore. Solus aĩalium nec cibo nec potu semper alitur: nec alio q̃ aeris alimẽto. Circa caprificos ferus: innoxius alioqn. Et coloris natura mirabilior. Mutat nãq; eum subinde & oculis & cauda & toto corpore. Redditq; semp quẽcũq; ꝓxime attingit præter rubrum cãdidumq;. Defuncto pallor est. Caro ĩ capite & maxillis & ad cõmissuram caudæ admodum exigua. Nec alicubi toto corpore. Sanguis in corde & circa oculos tãtũ.

Viscera sine splene. Hybernis mensibus latet ut lacerta.

De tarando & lycaone & thoe. Ca. xxxiiii.

MVtat colores scytharꝝ tarãdus: nec aliud ex iis quæ pilo uestiũt: nisi in indis lycaõ: cui iubata traditur ceruix. Nã thoes lupoꝝ id genus est ꝓcerius lõgitudie: breuitate cruꝝ dissimile: uelox saltu. Venatu uiuẽs. Innocuũ hoĩ. Habitũ non colorem mutat. Per hyemes hirti: æstate nudi. Tarando magnitudo quæ boui est. Caput maius ceruino: nec absimile: Cornua ramosa: ũgula bifida: uillus magnitudie ursoꝝ. Sed cũ libuit sui coloris esse: asino similis ẽ. Tergori tãta duritia: ut thoraces ex eo faciãt. Colorẽ oĩm arboꝝ fruticũ floꝝ locoꝝq̃ rẽdit metuẽs ĩ q̃b⁹ latet. Ideoq̃ raro capit̃. Miꝝ esset habitũ corpore tã multiplicẽ dari mirabilius & uillo.

De hystrice. Ca. xxxv.

HYstrices generat india & africa spina cõtectas: ac erinaceoꝝ genere: sed hystrici lõgiores aculei: & cũ intẽdit cutem missiles. Ora urgẽtium figit canũ: & paulo lõgius iaculat̃. Hybernis autem se mensibus cõdit. Quæ natura multis & ante omĩa ursis.

De ursis & fœtibus eoꝝ. Ca. xxxvi.

EOꝝ coitus hyemis initio: nec uulgari quadrupedũ more: sed ambobus cubantibus cõplexisq̃. Deinde secessus in specus sepatim: in q̃bus pariũt tricesimo die: ac plurimũ q̃nos. Hi sunt cãdida ĩformisq̃ caro: paulo muribus maior: sine oculis: sine pilo. Vngues tãtum ꝓminẽt. Hãc lambẽdo paulatim figurãt. Nec q̃cq̃ rarius hoĩes q̃ parientem uidere ursam. Ideo mares quadragenis diebus latẽt. Fœminæ quaternis mẽsibus. Specus si nõ habuere ramoꝝ fruticũq̃ cõgerie ædificãt impenetralibus hymbribus molliq̃ frõde cõstratos. Primis diebus bisseptenis tã graui sõno premũtur: ut ne uulneribus q̃dem excitari queãt. Tũc miꝝĩmodũ uterno pinguescunt. Illi sũt adipes medicaminibus apti: cõtraq̃ defluuiũ capilli tenaces. Ab iis diebus residũt: ac prioꝝ pedum suctu uiuũt. Fœtus rigentes apprimẽdo pectori fouẽt: nõ alio incubitu q̃ oua uolucres. Miꝝ dictu credit Theophrastus per id tempus coctas quoq̃ ursoꝝ carnes si asseruẽt increscere. Cibi tũc nulla argumẽta: nec nisi humoris minimũ in aluo inueniri. Sãguinis exiguas circa corda tantũ guttas: reliquo corpori nihil inesse. Procedũt uere: sed mares præpigues. Cuius rei causa nõ prompta est. Quippe nec sõno q̃dẽ saginatis præter quattuordeci dies ut diximus. Exeũtes hærbã quãdam aron noĩe laxãdis intestinis alioq̃n cõcretis deuorãt: circaq̃ surculos dentium prædomãtes ora. Oculi eoꝝ hebetãt crebro. Qua maxĩe fauos cã expetũt: ut conuulneratũ ab apibus os leuet sanguine grauedinem illã. Inualidissimũ urso caput: quod leoni fortissimũ. Ideo urgẽte ui præcipitaturi se ex aliqua rupe manibus eo operto iaciũtur: ac sæpe ĩ harena colaphis infictis exanimãt̃. Cerebro ueneficiũ esse hispaniæ credũt: occisoꝝq̃ in spectaculis capita cremãte testato quoniã potum in ursinã rabiem agat. Ingrediũt̃ & bipedes. Arborem auersi diripiũt. Tauros ex ore cornibusq̃ eoꝝ pedibus oĩbus suspẽsi põdere fatigãt. Nec alteri aĩalium ĩ maleficia stultitia sollertior. Annalibus notatũ ẽ M. Pisone M. Messala cons. ad xiiii. Kalẽ. octob. Domitiũ Aenobarbũ ædilẽ curulẽ ursos numidicos c. & totidẽ uenatores æthiopas in cyrco dedisse. Miror adiectum numidicos fuisse: cũ in africa ursos nõ gigni cõstet.

De muribus ponticis & alpinis & herinaceis. Ca. xxxvii.

COndũtur hyeme & põtici mures dũtaxat albi. Quoꝝ palatum ĩ gustu sagacissimum auctores quo nã mõ intellexerint miror. Cõdunt̃ & alpini: quibus magnitudo media est. Sed hi pabulo ante in specus cõuecto: cum q̃dam narrẽt alternos marem ac fœminã supra se complexo fasce hærbæ supinos cauda mordicus apprehensa inuicẽ detrahere ad specum. Ideoq̃ illo tẽpore detrito esse dorso. Sũt his ptes & in ægypto. Similiter residẽt in clunes: & in binis pedibus gradiuntur: prioribusq̃ ut manibus utũt̃. Præparãt hyemi & herinacei cibos: ac uolutati supra iacẽtia poma affixa spinis unum nõ amplius tenẽtes ore portant in cauas arbores. Iidẽ mutationem aq̃lonis in austrum cõdentes se in cubile præsagiunt. Vbi uero sensere uenãtem contracto ore pedibusq̃ ac pte omĩ inferiore qua rarã & ĩnocuam habẽt lanuginẽ cõuoluũt̃ in formã pilæ: ne quid cõprehendi possit præter aculeos. In desperatione uero urinã ex se reddũt tabificã tergori suo spinisq̃ noxiã: ꝓpter hoc se capi gnari. Quã ob rẽ exinanita prius urina uenari ars est. Et tum præcipua dos tergoris. Alias corrupta fragilis putribus spinis atq̃ deciduis: etiã si uiuat subtractus fuga. Ob id nõ nisi ĩ nouissima spe maleficio illo pfundit̃. Quippe & ipsi odere insitum ueneficium ita parcentes sibi: terminumq̃ supremũ operientes: ut ferme ante captiuitas occupet. Calidæ postea aquæ aspsu resoluitur pila: apprehẽsusq̃ pede altero e posterioribus suspendio ac fame necatur. Aliter nõ est occidere & tergori pcere. Ipsũ aĩal nõ uerẽtur pleriq̃ dicere uitæ hoĩum supuacuum esse. Si nõ sint illi aculei: frustra uelleꝝ mollicies in pecude mortalibus data. Hac cute expoliuntur uestes. Magnum fraus & ibi lucrum monopolium innenit. De nulla re crebrioribus senatusc̃osnlutis nulloq̃ non prĩcipe adito querimoniis ꝓuintialibus. Vrina e duobus aliis animalibus ratione mira est.

De leontophono: lynce: melibus: & sciuris. Ca. xxxviii.

LEontophonon accepimus uocari paruum: nec alibi nascẽs ꝙ̃ ubi leo gignitur. Quo gu-
stato tanta illa uis est ut cæteris quadrupedũ imperitans ilico expiret. Ergo corpus eius
adustũ aspergunt aliis carnibus polẽtæ mõ ĩsidiãtes feræ: necãtq; etiã cinere tam cõtraria ẽ pe-
stis. Haud ĩmerito igit̃ odit leo: uisũq; frangit: & circa morsum exaĩat. Ille cõtra urinam ſpgit
prudẽs: hanc quoq; leoni exitialẽ. Lyncum humor ita redditus ubi gignũtur glaciat̃: arescit ue-
in gẽmas carbunculis similes: & igneo colore fulgentes: lyncurium uocatas: atq; ob id sucino a
plerisq; ita generari ꝓdito. Nouere hoc sciũtq; lynces: & inuidẽtes urinam terra operiũt: eoq;
celerius solidat̃. Illa alia solertia in metu melibus: sufflata cute distentæ ictus hoĩum & morsus
canum arcẽt. Præuidẽt tempestatẽ & scyuri: obturatisq; qua spiraturus est uentus cauernis: ex
alia parte aperiũt fores decretos. Ipsis uillosior cauda pro tegumento est. Ergo in hyemes aliis
prouisum pabulum aliis pro cibo somnus.

De uipera cocleis & lacertis: Ca. xxxix.

SErpentium uipa sola terra dicitur cõdi. Cæteræ arborꝝ aut saxorꝝ cauis. Et alias uel annua
fame edurãt algore mõ dempto. Omĩa secessus tẽpore ueneno orba dormiũt. Simili mõ & co-
cleæ. Illæ quidẽ iterꝝ & æstatibus adherẽtes maxime saxis: ut etiã iniuria resupinatæ auulsæq;
nõ tamẽ exeãt. In balearibus uero insulis cauaticæ appellatæ non ꝓrepunt e cauis terræ: neq;
hærba uiuũt: sed uuæ mõ inter se coherent. Est & aliud genus minus uulgare. Adhærent oper-
culo eiusdẽ testæ se opientes: obrutæ terra semp. Hæ & circa maritimas tãtum alpes quondã
effossæ cœpere iam erui & in ueliterno. Omĩm tamẽ laudatissimæ in astypalea insula. Lacertæ
inimicissimũ genus cocleis. Negantur semestrem uitã excedere. Lacerti arabiæ cubitales. In in-
dia uero in nisa mõte xxiiii. in lõgitudine pedum: colore fului aut punicei aut cerulei.

De canibus. Ca. xl.

EX iis quoq; animalibus quæ nobiscũ degũt multa sũt cognitu digna. Fidelissimi ante omĩa
homini canes atq; equi. Et pugnasse aduersus latrones canẽ ꝓ domino accepimus: cõfec-
tumq; plagis a corpore nõ recessisse: uolucres & feras abigentẽ. Ab alio in epiro agnitũ in con-
uẽtu ꝑcussorem domini laniatuq; & latratu adactum: ut cogeret̃ fateri scelus. Garamãtum re-
gem canes ducẽti ab exilio reduxere prœliãtes cõtra resistẽtes. Propter bella colophonii itẽq;
castabalẽses cohortes canũ habuere. Eæ primæ dimicabãt in acie nunq; detrectãtes. Hæc erãt
fidissima auxilia: nec stipẽdiorꝝ indigna. Canes defẽdere cimbros cæsis dominis eorꝝ plaustris ĩ-
positis. Canis Iasone Lycio interfecto cibũ cape noluit inediaq; cõsũptus est. Is cui uero nomẽ
hyrcani reddidit Durides accẽso regis Lysimachi rogo iniecit se flãmæ. Similiterq; Hieronis re-
gis. Memorat & Pyrrhum Gelonis tyrãni canẽ Philistus. Memorat̃ & Nicomedis bithyniæ
regis uxore eius Cõsynge laceratã ꝓpter lasciuiorem cum marito iocum. Apud nos Volcatium
nobilem q̃ Cesellum ius ciuile docuit asturcone e suburbano redeuntẽ cum aduesꝑauisset canis a
crassatore defẽdit. Itẽ Celium senatorẽ ægrum placẽtiæ ab armatis oppressum. Nec prius ille
uulneratus est ꝙ̃ cane interẽpto. Sed sup omĩa in nostro æuo actis populi ro. testatum Appio
Iunio & P. Silio cõs. cũ aĩaduerteret̃ ex cã Neronis Grãmatici filii in T. Sabinũ & seruitia eius:
unius ex iis canem nec a carcere abigi potuisse: nec a corpore recessisse: abiecto in gradibus ge-
moniis mœstos edentẽ ululatus magna populi ro. corona circũstãte: ex qua cũ q̃dã ei cibũ obie-
cisset: ad os defuncti tulisse. Innatauit idẽ in tyberim cadauere abiecto sustẽtare conatus: effusa
multitudine ad spectãdam animalis fidem. Soli dominũ nouere. Et ignotum quoq; si repẽte ue-
niat intelligunt. Soli nomina sua: soli uocem domesticã agnoscũt. Itinera ꝙ̃uis lõga meminere.
Nec ulli præter hominẽ memoria maior. Impetus eorꝝ & sæuitia mitigatur ab homine cõsiden-
te humi. Plurima alia in his quotidie uita inuenit. Sed in uenatu solertia & sagacitas præcipua ẽ.
Scrutatur uestigia atq; ꝑsequitur. Comitantẽ ad ferã inq̃sitorem loro retrahens: ꝙ̃uis aquam
transiliens se occultasset: quã significans demõstratio est cauda primũ: deinde rostro. Ergo etiã
senecta fessos cæcosq; ac debiles sinu ferũt: uentos & odorẽ captantes: ꝓdentesq; rostro cubi-
lia. E tigribus eos indi uolũt concipi. Et ob id in siluis coitus tẽpore alligant fœminas. Primo
& secundo fœtu nimis feroces putant gigni: tertio demũ educant. Hoc idẽ e lupis galli: quorꝝ
greges suum q̃sq; ductorem e canibus & ducem habent. Illum in uenatu comitãtur: illi parẽt.
Nãq; inter se exercent etiam magisteria. Certũ est iuxta nilum amnem currentem lambere: ne
crocodilorꝝ auiditati occasiõem præbeãt. Indiã petenti Alexãdro magno rex albaniæ dono de-
derat ĩusitatæ magnitudinis unũ: cuius specie delectatus iussit ursos mox apros & deĩde damas
emitti contẽptu ĩmobili iacente. Eaq; segnicie tanti corporis offensus imperator generosi spiri-
tus eum interimi iussit. Nũtiauit hoc fama regi. Itaq; alterꝝ mittens addidit mãdata: ne in puis
experiri uellet: sed in leone elephẽto ue. Duos sibi fuisse. Hoc interẽpto præterea nullũ fore:
Nec distulit Alexãder: leonemq; fractũ protinus uidit. Postea elephãtum iussit ĩduci haud alio
magis spectaculo lætatus. Horrentibus q̃ppe per totũ corpus uillis ingenti primũ latratu into-
nuit. Mox in ceruicem assultans cõtraq; beluam exurgens hinc & illinc artifici dimicatione: qua

maxime opus esset infestās atq; euitans: donec assidua rotatū uertigine afflixit: ad casū eius tel/lure cōcussa. Canū generibus annui partus. Iuxta ad pariēdū ānua ætas. Gerūt in utero sexagenis diebus. Gignūt cæcos: & quo largiore alūt lacte: eo tardiorē uisū accipiūt. Nō tamē unq; ultra uicesimūprimū diem: nec ante septimū. Quidā tradūt si unus gignatur nono die cernere: si gemini decimo. Idemq; in singulos adiici: totidemq; esse tarditatis ad lucem dies. Et ab ea quæ fœmina sit ex primipara genita citius cerni. Optimus in fœtu q nouissimus cernere incipit: aut quem primum fert in cubile fœta. Rabies canum syrio ardente homini pestifera ut diximus: ita morsis lœtalis aquæ metus. Qua ꝓpter obuiam itur p xxx. eos dies gallinaceo maxīe fimo mixto canum cibis: aut si præuenerit morbus ueratro.

Ad canis rabidi morsum. Ca. xli.

AD morsum uero unicum remedium oraculo quodam nup repertum. Radix siluestris rosæ quæ cynorhoda appellatur: Columella auctor est si quadragesimo die q; sit natus castretur morsu cauda: summusq; eius articulus auferatur: sequēti neruo exēpto: nec caudā crescere: nec canes rabidos fieri. Canē locutū ī ꝓdigiis quod eqdē ānotaueri accepimus: & serpentē latrasse cū pulsus ē regno Tarqnus.

De natura equoꝝ. Ca. xlii.

EIdem Alexandro & equi magna raritas cōtigit. Bucephalan eum uocarūt: siue ab aspectu toruo: siue ab insigni taurini capitis armo ipressi. Sexdeci talētis ferūt ex Philonico pharsali grege emptū etiā tū puero capto ei⁹ decore. Neminē hic aliū q; Alexādrū regio istratus ornatu recepit ī sedē: alios passī reiiciēs. Idem in prœliis memoratæ cuiusdā phibet̄ opæ. Thebaꝝ oppugnatione uulneratus in aliū trāsire Alexandrū nō passus: Multa præterea eiusdē mōi. Propter quæ rex defūcto ei duxit exeqas. Vrbem tumulo circūdedit noīe eius. Nec Cæsaris dictatoris queq; aliū recepisse dorso equus tradit̄. Ideq; hoīs similes pedes priores habuisse: Hac effigie locatus āte Veneris genitricis ædem. Fecit & Diuus Augustus equo tumulum. De quo Germanici Cæsaris carmē est. Agrigenti cōpluriū equoꝝ tumuli pyramides habēt. Equū adamatū a Semiramide usq; ad coitū Iuba auctor est. Scythæ quidē equitatus & equorū gloria strepunt. Occiso deniq; ipsoꝝ regulo ex prouocatione dimicāte hostē cum uictor ad spoliandū uenisset ab equo eius ictibus morsuq; cōfectum. Aliū detracto oculoꝝ opimēto & cognito cum matre coitu petisse prærupta atq; exanimatum. Equā eadē ex cā in reatino agro laceratūq; pariter aurigam inuenimus. Nāq; & cognationū intellectus in iis est. Itaq; in grege prioris anni sorore libentius etiā q; matre equa comitat̄. Docilitas tanta est ut uniuersus sybaritani exercitus equitatus ad symphoniæ cātum saltatiōe quadā moueri solitus īueniat̄. Iidem præsagiūt pugnā & amissos lugent dominos: lachrymasq; interdum desiderio fundūt. Interfecto Nicomede rege equus eius inedia uitam finiuit. Philarchus refert Centaretriū e galatis in prœlio occiso Antiocho potitū equo eius cōscendisse ouātem. At illū indignatione accēsū domitis frenis ne regi posset præcipitem in abrupta isse: exanimatūq; una. Philistus a Dionysio relictū in cœno hærentē ut sese euellisset: secutū uestigia domini examine apum iubæ īhærente. Eoq; ostento tyrānidē a Dionysio occupatam. Ingenia eoꝝ inenarrabilia iaculātes obsequio experiūt̄. difficiles conatus corpore ipso: nixuq; inuitātium. Iam tæla humi collecta equiti porrigūt. Nā in cyrco ad currus iuncti nō dubie intellectū adhortationis & gloriæ fatētur. Claudii Cæsaris secularīū ludoꝝ cyrcensibus excusso in carceribus auriga albati equi palmā occupauere: primatū optinuere: opposita effundentes omīa: quæ cōtra æmulos debuissent pitissimo auriga īsistente faciētes. Cū puderet hoīum artes ab equis uinci: pacto legittimo cursu ad metā stetere. Maius auguriū circa priscos plebeiis cyrcēsibus excusso auriga: ita ut si staret in capitolium cucurrisse equos: sedēq; ter lustrasse. Maximū uero eodē peruenisse a ueiiis cum palma & corona effuso Ratumena: q ibi uicerat. Vnde postea nomē portæ est. Sarmatæ lōginqua itinera acturi inedia pridie præparāt eos exiguum tantum potum impartiētes: atq; ita per cētena milia & quinquagita cōtinuo cursu euntibus īsidēt. Viuunt ānis qdē quīquagenis. Fœminæ minore spatio: Eædē quīquēnio finē crescēdi capiunt. Mares āno addito. Forma equoꝝ quales maxime legi oporteat. Pulcherrime quidē Virgilio uate absoluta est. Sed & nos diximus in libro de iaculatione equestri cōdito: & fere inter omēs cōstare uideo. Diuersa āt cyrco rō quærit̄. Itaq; cū bimi in alio subigāt̄ īpio: nō āte quīquēnes ibi certamē accipiunt. Partū in eo gener̄ undenis mēsibus ferūt: duodecimo gignūt. Coitus uerno equinoctio bimo utrinq; uulgaris. Sed a trimatu firmior partus. Generat mas ad ānos trigītatres. Vtpote cum a cyrco post uicesimum ānum mittāt̄ ad sobolē repandam. Et ad quadragita durasse tradunt: adiutum mō ī attollēda priore parte corpotis. Sed ad generandum paucis aīalium minor fertilitas. Qua de cā per interualla admissuræ dātur: nec tamē quīdeci īnitus eiusdē āni ualet tolerare. Equaꝝ libido extīguitur iuba tōsa. Gignunt ānis omibus ad quadragesimū. Vixisse equum septuagītaquīq; ānis ꝓditur. In hoc genere grauida stās parit: præterq; cæteras fœtum diligit. Et sane equis amoris īnasci ueneficium hippomones appellatum in frōte: carice magnitudine: colore nigro. Quod statim edito partu deuorat fœta: aut partum ad

ubera nō admittit si quis præreptum habeat. Olfatu ī rabiē id genus agit̃. Amissa parēte ī gre/
ge armēti reliquæ fœtæ educāt orbum. Terrā attingere ore triduo ꝓximo q̄ꝫ sit genitus negat
posse. Quo quis acrior: in bibēdo ꝓfūdius nares mergit. Scythæ ꝑ bella fœminis uti malunt:
quoniā urinā cursu nō impedito reddāt. Cōstat in lusitania circa ulyxipponē oppidū & tagū am
nem equas fauonio flāte obuersas animalē cōcipere spiritum: idq; partum fieri. & gigni pernicis
simum ita: sed triēnium uitæ nō excedere. In eadē hispania galleca gena & asturia est equini ge/
neris. Hi sunt quos tibeldones uocamus. Minori forma appellatos asturcones gignūt. Quibus
nō uulgaris ī cursu gradus: sed mollis alterno cruꝝ explicatu glomeratio. Vñ eqs soluti carpe ī
curs⁹ tradit̃ arte. Equo fer̃ q̄ hoī morbi præterq̄ꝫ uesicæ cōuersio: sicut oībus ī gñre ueterino.

De asinis. Ca. xliii.

ASinum quadringētis nūmis emptum Q. Asio senatori auctor est M. Varro: haud scio an
oīum precio aīaliū uicto: opera sine dubio geruli mirifica arādo quoq;. Sed mulaꝝ maximī
pro generatione patria etiā spectatur in iis arcadibus in achaia. In italia reatinis. Ipsū animal fri
goris maxime impatiēs: ideo nō generatur in pōto: ne in equinoctio uerno ut cætera pecua ad/
mittitur: sed solstitio. Mares in remissione opis deteriores. Partus a. xxx. mēse ocissimus: sed a
trimatu legittimus. Totidē quot equæ & eisdē mēsibus & simili mō. Sed īcōtinēs uterus uri/
nam genitalē reddit: ni cogatur in cursū uerberibus a coitu. Raro geminos parit. Paritura lucē
fugit: & tenebras quærit: ne cōspiciatur ab hoīe. Gignit tota uita: quæ est ei ad. xxx. ānū. Par/
tus caritas sūma: sed aquaꝝ tediū magis. Per ignes ad fœtus tēdūt. Eæ item si riuus minimus ī
tersit: horrēt ita ut pedes oīo caueāt tingere. Nec nisi assuetos potāt fōtes: qui sūt ī pecuariis.
Atq; ita ut sicco tramite ad potum eāt. Nec pōtes trāseāt per raritatem plātaꝝ trāslucentibus
fluuiis. Miꝝq; dictu sitiūt: & si īmutet̃ aquæ ut bibāt: cogēdæ exonerādæ ue sūt. Nec nisi spa
tiose incubant alias atteruntur. Varia nāque sōnio uisa concipiunt ictu pedum crebro: q̄ nisi per
inane emicuerit repulsu durioris mareriæ claudītatē ilico affert. Quæstus ex iis opima prædia
exuperat. Notū est in celtiberia singulas quadragenis milibus numoꝝ emi. Ad mulaꝝ maxime
partus auriū referre in his & palpebraꝝ pilos aiūt. Quāuis. n. unicolor toto reliquo corpore:
totidem tamē colores quot ibi fuere reddit. Pullos eaꝝ epulari Mœcenas instituit: multum eo
tēpore prælatos onagris. Post eū interiit auctoritas saporis. Sed asino moriēte uiso celerrime
id genus deficit.

De mulis. Ca. xliiii.

EX asino & equa mulus gignitur mēse xiii. Animal uiribus in labore eximium. Ad tales par
tus equas neq; quadrimis minores: neq; decēnibus maiores legūt: arcenq; utꝝq; gen⁹ ab
altero narrāt: nisi infātia eius generis quod ineāt lacte hausto. Quaꝓpter subreptis stati
pullis in tenebris equaꝝ uberi asinaꝝ ue aculeos admouēt. Gignitur aūt mula ex equo & asina:
sed effrenis & tarditatis īdomitæ. Lēta omīa esse uetulis. Cōceptū ex equo secutus asini coitus
abortu perimit. Nō itē ex asino equi. Fœminas a partu optime vii. die īpleri obseruatum est:
mares fatigatos melius īplere. Quæ nō prius q̄ꝫ dētes quos pullinos appellāt iaciat cōceperit:
sterilis intelligitur. Et quæ non primo initu generare cœperit. Equo & asina genitos mares hi/
nulos ātiqui uocabāt: cōtraq; mulos: quos asini & equæ generarent. Obseruatum e duobus di/
uersis generibus nata tertii generis fieri: & neutri parentū esse similia. Eaq; ipsa quæ ita nata sūt
nō gignere in omni animaliū genere: idcirco mulas nō parere. Est in ānalibus nostris peperisse
sæpe: ueꝝ ꝓdigii loco habitū. Theophrastus uulgo parere in cappadocia tradit. Sed esse id aīal
ibi sui generis. Mulæ calcitratus inhibet̃ uini crebriore potu. In pluriū græcoꝝ est monumētis
cū equa muli coitu natum quē uocauerūt hinū id est paruū mulū. Generātur ex equa & onagris
mansuefactis mulæ ueloces in cursu: duricia eximia pedū. ueꝝ rugoso corpore: īdomito animo:
sed generoso. Onagro ex asina genitus oēs ātecellit. Onagri in phrygia & lycaonia præcipui.
Pullis eoꝝ ceu præstātibus sapore africa gloriatur: quos lalisiones appellāt. Mulum lxxx. ānis
uixisse atheniensium monumentis apparet. Eo gauisi cum templum in arce facerent: quod dere/
lictus senecta cadētia iumēta comitatu uisuq; exhortarēt̃ decretū fecere: quo caueret̃ ne frumēta
rii negociatoꝝs ab īcerniculis eū arcerēt.

De bubus. Ca. xlv.

BVbus indicis cameloꝝ altitudo traditur: cornua ī latitudinē quattuor pedū. In nostro or
be epiroticis laus magna a Pyrrhi (ut ferūt) iā iñ regis cura. Id cōsecutus ē nō ante quadri/
matum ad partus uocādos. Prægrādes itaq; fuere: hodieq; reliqæ stirpiū durāt. At nūc
aniculæ ad fœcūditatē poscūt̃. Tolerātius tamē bimæ. Tauri generationē quadrimi īplent: &
singulis denæ eodē āno tradūt̃. Si aūt post coitum in dextrā partem abeāt tauri: generatos ma
res esse: si in leuā fœminas. Cōceptio uno initu pagitur: quod si forte perrauit. xx. post die ma/
rem fœmina repetit. Pariunt mēse x. qcquid ante genitū inutile est. Sūt auctores ipsa cōplente
x. mense duos parere: nunc raro geminos. Coitus a delphini exortu ad pridie nonas ianuarii die
bus xxx. aliquibus & autūno: gentibus qdem quæ lacte uiuunt ita fœtus dispensātibus: ut omī
tempore āni supersit id alimentum. Tauri nō sæpius q̄ꝫ bis die ineunt. Boues aīalium soli & re/

tro ambulãtes pascũtur. Apud garamãtas quidẽ haud aliter. Vita fœminis .xv. ãnis lõgissima. Maribus .xx. Robur in qnatu. Lauatione calidæ aquæ tradũtur pinguescere: & si qs incisa cute spiritum in uiscera harundine adigat. Nõ degeneres existimari etiã minus laudato aspectu: plurimum lactis alpinis: qbus minimum corporis plurimum laboris capite nõ ceruice iunctis. Syriacis nõ sunt palearia: sed gibber in dorso. Carici quoq; in parte. Asiæ fœdi uisu tubere super armos a ceruicibus eminẽte: laxatis cornibus excellentes in opere narrãtur. Cæteri nigri coloris candidi ue ad laborem dãnantur. Tauris minora ꝗ bubus cornua tenuioraq;. Domitura boum in trimatu: postea sera: ante præmatura: Optime cũ domito iuuẽcus imbuitur. Sociũ enĩ laboris agriq; culturæ habemus. Hoc aĩal tantæ apud priores curæ: ut sit inter exẽpla dãnatus a populo ro. die dicta: qui cõcubino procaci rure omasũ edisse se negãti occiderit bouem: actusq; in exilium tanq; colono suo interempto. Tauris in aspectu generositas torua frõte: auribus setosis: cornibus in ꝓcinctu dimicationẽ poscẽtibus. Sed tota cõminatio prioribus ĩ pedibus stat: ira gliscẽte alteros replicãs: spargensq; ĩ altũ harenã: & solus aĩaliũ eo stimulo ardescens. Vidimus ex imperio dimicãtes: & ideo se demõstratos rotari cornibus cadẽtes excipi: iteꝝq; resurgere: mõ iacẽtes ex humo tolli: bigaꝝq; etiã curru citato uelut aurigas insistere. Thessaloꝝ gẽtis inuẽtum est equo iuxta quadrupedãte cornu intorta ceruice tauros necare. Primus id spectaculum dedit romæ Cæsar dictator. Hinc uictimæ optimæ & lautissima deoꝝ placatio. Huic tãtũ animali oĩum qbus ꝓcerior cauda nõ statim nato cõsumatæ ut cæteris mẽluræ crescit uni donec ad uestigia ima perueniat. Quã ob rẽ uictimaꝝ probatio ĩ uitulo ut articulũ suffraginis contingat: breuiore nõ litant. Hoc quoq; notatũ uitulos ad aras humeris hoĩs allatos nõ fere litare: sicut nec claudicãtem: nec aliena hostia deos placari: nec trahente se ab aris. Est frequẽs ĩ ꝓdigiis priscoꝝ bouem locutum. Quo nuntiato senatũ sub diuo haberi solitũ.

De api boue. Ca. xlvi.

BOs in ægypto etiã numinis uice colitur. Apim uocãt. Insigne ei in dextro latere candicans macula cornibus lunæ crescere incipiẽtis. Nodus sub lingua: quẽ cãtaꝝ appellant. Nõ est fas eum certos uitæ excedere ãnos: mersũq; in sacerdotũ fõte enecãt quæsituri luctu aliũ: quẽ substituãt: donec inueniãt mœrent. Derasis etiã capitibus: nec tamẽ usq; diu quærũt. Inuẽtus deducitur a sacerdotibus mẽphim. Sũt delubra ei gemina: quæ uocãt thalamos auguria populoꝝ. Alteꝝ intrasse lætũ est: in altero dira portendit. Respõla priuatis dat: e manu cõsulẽtium cibum capiẽdo. Germanici Cæsaris manũ auersatus est haud multo post extincti. Cætero secretius cũ se prorupit in cœtus incedit: sũmoto strepitu lictoꝝ: grexq; pueroꝝ comitatur carmẽ honori eius canẽtium: Intelligere uidetur: & adorari uelle. Hi greges repẽte lymphati futura præcinũt. Fœmina bos semel ei ãno ostẽditur suis & ipsa insignibus quãq; aliis: semperq; eodem die & inueniri eã extinguiq; tradũt. Memphi est locus ĩ nilo: quẽ a figura uocãt phialã: Oĩbus ãnis ibi aureã paterã argẽteãq; mergẽtes diebus quos habẽt natales apis. Septẽ hi sũt. Miꝝq; neminẽ ꝑ eos a crocodilis attingi. Octauo post horã diei .vi. redire beluæ feritatẽ.

De natura pecudum & pecoꝝ. Ca. xlvii.

MAgna & pecori gratia uel in placamẽtis deoꝝ: uel in usu uelleꝝ: Vt boues sũptum hominẽ excolũt: ita corpoꝝ tutela pecori debetur. Generatio bimis utrinq; ad nouenos ãnos: quibusdã & ad .x. primipares minores fœtus. Coitus omnibus ad arcturi occasũ id est a tertio idus maias ad aquilæ occasũ id est xiii. Kalẽ. augusti. Gerũt partũ diebus cl. postea cõcepti inualidi. Cordos uocabãt antiqui post id tempus natos. Multi hybernos agnos præferũt uernis: quoniã magis intersit ãte solstitiũ ꝗ ãte brumã firmos esse: solũq; hoc aĩal utiliter bruma nasci. Arieti naturale agnas fastidire: senectã ouium cõsectari: & ipse senecta melior: illis quoq; utilior. Ferocia eius cohibetur cornu iuxta aurẽ terebrato. Dextro teste præligato fœminas generat: leuo mares. Tonitrus solitariis ouibus abortus inferũt. Remediũ est cõgregare eas ut cœtu iuuẽtur. Aquilonis flatu mares cõcipi dicũt: austri fœminas. Atq; in eo genere arietũ maxime spectantur ora. Quia cuius coloris sub lingua habuere uenas: eius & lanitium est in fœtu: uariumq; si plures fuere: & mutatio aquaꝝ potusq; uariat. Ouium sũma gen̄ra duo tectum & colonicum. Illud mollius: hoc in pascuo elegãtius. Quippe cum tectum rubis uescatur. Operimẽta eis ex arabicis præcipua. Lana ãt laudatissima apula: & quæ in italia græci pecoris appellatur: alibi italica. Tertium locum milesiæ oues obtinẽt. Apulæ breues uillo: nec nisi penulis celebres. Circa tarentum canusiumq; sũmã nobilitatẽ habent. In asia uero eodẽ genere laodiceæ. Alba circum padanis nulla præfertur: nec libra centenos numos ad hoc æui excessit ulla. Oues non ubiq; tõdentur. Durat quibusdam in locis mos uellendi. Coloꝝ plura genera. Quippe cum desint etiã nomina eis: quas natiuas appellant aliquot modis.

De generibus lanaꝝ & uestium. Ca. xlviii.

HIspania nigri uelleris præcipuas habet: pollẽtia iuxta alpes: canusia rutili: quas erythras uocant. Item betica ut canusium. Fuluas tarentum ac pulliginis suæ: & succidis omnibus

usus medicatus. Hystriæ liburniæq; pilo ꝓprior ꝙ lanæ pexis aliena uestibus: & quã sola ars scutulato textu commendat. In lusitania similis circa piscinas prouintiæ narbonẽsis. Similis & in ægypto ex qua uestis detrita usu tingit̃: rursusq; æuo durat. Est & hirtæ filo crasso ĩ tapetis antiquissima gratia. Iam certe priscos iis usos Homerus auctor est. Aliter hæc galli tingũt: aliter parthoꝝ gentes. Lanæ & per se coactæ uestẽ faciunt: & si addatur acetũ etiã ferro resistũt: ĩmo uero etiã ignibus: Nouissimo sui purgamẽto quippe ahenis coquẽtiũ extractæ indumentis usu ueniunt galliaꝝ (ut arbitror) inuẽtum. Certe gallicis hodie noĩbus discernũt̃: nec facile dixerim qua id ætate cœperit. Antiqs enĩ torus e stramẽto erat: qualiter nũc etiã ĩ castris gausape: Patris mei memoria cœpere amphimala nostra: sicut uillosa & etiã uẽtralia. Nã tunica lati claui in modũ gausape texi nũc primũ incœpit. Lanaꝝ nigræ nullũ colorem bibunt. De reliquaꝝ ĩfectu suis locis dicemus. In cõchyliis marinis aut hærbaꝝ natura: lanam colo & fuso Tanaqlis quæ eadem Caia Cecilia uocata est: in tẽplo M. Anci durasse ꝓdente se auctor est M. Varro: factãq; ab ea togã regiam ungulatã in æde fortunæ: qua Seruius Tullius fuerat usus. Inde factũ ut nubentes uirgines comitaret̃ colus cõpta & fusus cũ stamine. Ea prima texuit rectã tunicam: qua simul cũ toga pura tyrones induũtur nouæq; nuptæ. Vngulata uestis primo lautissimis fuit: inde suriculata defluxit. Togas rasas phrygianasq; Diui Augusti nouissimis tẽporibus cœpisse scribit Fenestella. Crebræ papaueratæ ãtiquiorẽ habẽt originẽ. Iã sub Lucilio poeta in Torquato notatæ. Prætextæ apud hetruscos originẽ inuenere. Trabeis usos accipio reges. Pictas uestes iã apud Homeꝝ fuisse: unde triũphales natæ. Acu facere idæi phryges inuenerũt: ideoq; phrygiones appellati sũt. Auꝝ intexere in eadẽ asia inuenit Attalus rex: unde nomẽ attalicis. Colores diuersos picturæ intexere Babylon maxime celebrauit: & nomẽ imposuit. Plurimis uero liciis texere quæ polymita appellãt: alexandria instituit. Scutulis diuidere gallia. Metellus Scipioni triclinaria babylonica sestertiũ octĩgentis milibus uenisse iam tũnc posuit in capitalibus criminibus: quæ Neroni prĩcipi quadrĩgentis milibus sestertiũ nuper stetere. Seruii Tullii prætextæ quibus signũ fortunæ ab eo dicatæ cooptum erat durauere ad Seiani exitum. Miꝝq; fuit nec defluxisse eas: nec teredonũ iniurias sensisse annis. d. lx. Vidimus iam & bidẽtiũ uellera purpura: cocco: cõchylio sexqpedalib⁹ libris ĩfecta: uelut illa sic nasci cogẽte luxuria. In ipsa oue satis generositatis ostẽdit̃ breuitate cruꝝ uẽtris uestitu: qbus nudus esset apicas uocabãt dãnabãtq;. Syriæ cubitales ouiũ caudæ: plurimũq; ĩ ea ꝑte lanicii. Castrari agnos nisi qnquemestres præmatuꝝ existimãt.

De musimonio. Ca. xlix.

Est & in hispania & maxime corsica non maxime absimile pecori genus musimoniũ caprino uillo ꝙ pecoris uelleri ꝓpius. Quoꝝ e genere & ouibus natos prisci umbros uocauerũt. Infirmissimũ pecori caput. Quã ob rẽ auersũ a sole pasci cogẽdũ. Quãstultissima aĩaliũ lanata. Qua timuere ĩgredi unũ cornu rapto sequũt̃. Vita lõgissima ãnis. x. ĩ æthiopia xiii. Capris eodẽ loco xi. In reliquo orbe plurimũ octo. Vtꝝq; genus ĩtra quartũ coitũ ĩplet̃.

De capris & generatione eaꝝ. Ca. l.

Capræ pariunt & quaternos: sed raro admodũ. Ferũt qnq; mẽsibus ut oues. Capræ pĩguedine sterilescũt. Trimæ minus utiliter generãt & in senecta: nec ultra quadriẽniũ. Incipiunt. vii. mẽse & adhuc lactãtes. Mutilum ĩ utroq; sexu utilius. Primus ĩ die coitus non implet: sequens efficacior: ac deinde cõcipiũt nouembri mẽse: ut martio pariãt turgescẽtibus uirgultis. Aliquãdo aniculæ: semp bimæ: in trimatu ĩutiles pariũt octonis ãnis. Abortus frigori obnoxius. Oculos capra suffusos iunci pũcto sãguine exonerat. Caper rubi. Solertiã eius aĩalis Mutianus uisam sibi ꝓdidit in põte prætenui duabus obuiis e diuerso cũ circũactum angustiæ nõ caperent: nec reciprocationẽ lõgitudo in exilitate. cæca torrẽte rapido minaciter subterfluẽte alteram decubuisse: atq; ita alteram ꝓculcate supergressam. Mares ꝙ maxime simos lõgis auriculis infractisq; armis ꝙ uilissimos probãt. Fœminaꝝ generositas insigne laciniæ corporibus & ceruice binæ depẽdentes. Nõ oĩbus cornua: sed qbus sunt: in his & indicia ãnoꝝ per incremẽta nodoꝝ. Mutilis lactis maior ubertas. Auribus eas spirare non naribus: nec unq; febri carere Archelaus auctor ẽ. Ideoq; fortassis ꝙ aĩa his ꝙ ouibus ardẽtior: calidioresq; cõcubitus. Tradũt & noctu nõ minus cernere ꝙ interdiu. Et ideo caprinũ iecur si uescat̃: restituit uespertinã aciem his: quos myctilopas uocãt. In cilicia circaq; syrias uillo tõsili uestiũt̃. Capras in occasũ decliui sole in pascuis negãt contueri inter sese: sed auersas iacere. Reliquis aũt horis inter se aduersas & cognitioꝝs. Depẽdet oĩum mẽto uillus: quẽ arũcum uocant. Hoc si qs apprehẽsam ex grege unam trahat: cæteræ stupẽtes spectãt. Id etiã euenire cum quãdam hærbam aliqua ex eis momorderit. Mors⁹ eaꝝ arbori exitialis. Oliuã lãbẽdo quoq; sterilẽ faciũt. Eaq; ex cã Mineruæ ĩmolat̃.

De suibus & natura eaꝝ. Ca. li.

Suilli pecoris admissura a fauonio ad æquinoctiũ uernum ætatis. viii. mẽse. Quibusdam in locis etiam a. iiii. usq; ad viii. annũ. Partus bis in anno. Tẽpus utero. iiii. mẽsium. Numerus fœcunditatis ad uicenos. Sed educare tam multos nequeunt. Diebus. x. circa bru

DISSEG

Comprende sotto sé sostanza l'arte a... ale: le cui spe... cio è Prospettiva... Intentura

EDIFI

Perché prima che intendiamo l'edi... adunque ne la p... venera l'arte edi... cator la qual posta l'edificio... mera di mate... si faccia l'edi... gli Istrumenti... Ma il far è ... che pertiene al... ficio, et compren... to, apparecchia... la Struttura, et quello che pert... ficator, come co... ma opera, condu... tenere et fina... le azioni, che ... al edificator.

l'una edifica... l'altra tessitura... tutte pitture... la terza fingi... i plastica.

al ministero et... mente l'edificio e... et special con e... loro parti, et m... sotto nuovo ord... predicamenti: a

in loco contien tutte quelle azioni che l'huomo fa habitando nel edificio... tanto i gli ornamenti del edificio ... il Qual ha tutti i ministri... sostiene. LIGNARIA

La lignaria è ordinata come le altre.

mam ſtatim dentes naſci Nigidius tradit. Implētur uno coitu: qui & geminatus ꝓpter facilitatē abortiendi remedium ne prima ſubactiōe: neqꝫ ante flacidas aures coitus fiat. Mars nō ultra tri matum generāt. Fœminæ ſenectute feſſæ cubantes coeunt. Comeſſe fœtus hiſ nō eſt ꝓdigiū. Suis fœtus ſacrificio die. v. purus eſt. Pecoris die. vii. Bubus. xxx. Corūcaniꝰ ruminalis hoſtiaſ donec bidētes fierent puras negauit. Suem oculo amiſſo putāt cito extīgui: alioqn uita ad. xv. ānos: quibuſdā uicenos: Verꝝ efferātur: & alias obnoxiū genus morbis anginæ maxime & ſtru-mæ. Index ſuis inualidæ cruor in radice ſetæ dorſo euulſæ: caput obliquū in īceſſu. Penuriam lactiſ præpigues ſētiūt: & primo fœtu minuſ ſunt numeroſæ. In luto uolutatio generi grata. In torta cauda. Id etiā notatū facilius iacere in dexterꝝ ꝙ leuū detortā. Pingueſcūt. lx. diebus: ſed magis tridui inedia ante ſaginationem orſa. Animaliū hoc maxime brutū: aīamqꝫ ei ꝓ ſale datā nō illepide exiſtimabat̄. Comptū agnita uoce ſuarii furto abactos merſo nauigio inclinatione la teris unius remeaſſe. Quin & duces in urbe forꝝ nūdinariū domoſqꝫ petere diſcūt: & fieri ſapiūt ueſtigia palude cōfūdere: urina fugā leuare. Caſtrāt̄ fœminæ ſic quoqꝫ uti cameli poſt bidui in-ediam ſuſpēſæ pernis prioribus uulua reciſa celerius. Ita pingueſcūt. Et adhibetur ars iecori fœ minarꝝ ſicut anſerꝝ. Inuētum M. Apicii fico carica ſaginatis a ſacietate necatis repēte mulſi potu dato: Neqꝫ alio ex aīali numeroſior materia ganeæ: qnquagīta ꝓpe ſapores cū cæteris ſinguli. Hinc cēſoriarꝝ legū paginæ: interdictaqꝫ cœnis abdomina: glādia: teſticuli: uuluæ ſincipita uer-rina: ut iā Publii minorꝝ poetæ cœna poſtqꝫ ſeruitutē exuerat: nullla memoret̄ ſiñ abdomiñ: ēt uocabulo ſuminis ab eo impoſito. Placuere āt & fieri ueſcicæ. Catonis cēſoris orōes aprinum ex probrāt callū. In tres tamē partes diuiſo apro media ponebāt lūbos aprunos appellata. Solidū aprū romanorꝝ primuſ ī epulis appoſuit P. Seruilius Rulluſ pater eiꝰ Rulli: q Cicerōis ī cōſula tu legē agrariā ꝓmulgauit. Tā ꝓpiqua origo nūc quotidianæ rei ē. Et hoc ānaleſ notarūt horꝝ ſ. ad emēdatōnē morꝝ: qbꝰ notata qdē eſſet cœna. ſꝫ ī prīcipio bini terniqꝫ ꝑiter mādebāt̄ apri.

¶ De uiuariis beſtiarꝝ. Ca. lii.

Viuaria eorꝝ cæterorꝝqꝫ ſilueſtriū primus togati generis inuenit Fuluius Hirpinus q in tar-quinēſi feras paſcere inſtituit. Nec diu imitatores defuere L. Lucullus & Q. Hortēſiuſ. Sues feræ ſemel āno gignūt. Maribus ī coitu plurima aſperitas. Tūc inter ſe dimicāt īdurantes attritu arborꝝ coſtas: lutoqꝫ ſe tergorātes. Fœminæ ī partu aſperiores: & fere ſimiliter in oī ge nere beſtiarꝝ. Apris maribus nō niſi āniculis generatio. In india cubitales dentiū flexus gemini ex roſtro. Totidem a fronte ceu uituli cornua exeunt. Pilus æreo ſimilis agreſtibus: cæteris ni ger. At in arabia ſuillum genus nō uiuit in ullo genere.

¶ De ſemiferis animalibus. Ca. liii.

Aeque facilis mixtura cū fero: qualiter natos antiq hibridas ſues uocabāt ſemiferos: ad ho mineſ quoqꝫ ut ī Caiū Antoniū Ciceronis in cōſulatu collegā appellatiōe trāſlata nō ī ſui bus tātū: ſed ī oībus quoqꝫ aīaliū cuiuſcūqꝫ generis ullum ē placidum. Eiuſdem inuenit̄ & ferꝝ: utpote cū hoīum etiā ſilueſtriū tot genera prædicta ſint. Capræ tamē in plurimas ſimilitudines trāſfigurāt̄. Sūt capreæ: ſunt rupicapreæ: ſunt ibices ꝑnicitatis mirādæ: quāqꝫ onerato capite uaſtis cornibus gladiorꝝ uaginis: hæc ſe librāt ut tormēto aliquo rotati ī petris potiſſimū e mō te aliquo in alium trāſilire cupiētes: atqꝫ recurſu ꝑnici quo libuerit exultāt. Sunt & origes ſoli a quibuſdā dicti cōtrario pilo ueſtiti: & ad caput uerſo. Sunt & damæ: & pigardi: & ſterpſicerotes multaqꝫ alia haud diſſimilia. Sed illa alpes: hæc trāſmarini ſitus mittunt.

¶ De ſimiis. Ca. liiii.

Simiarꝝ quoqꝫ gen̄ra hoīs figuræ ꝓxima caudis īter ſe diſtingūt̄. Mira ſolertia uiſco īungūt laq̄os: calceariqꝫ imitatiōe uenātiū tradūt̄. Mutianus & latrūculis luſiſſe fictiſ cæra: nuceſ uiſu diſtinguere. Cornelius luna caua triſtes eſſe: quibus in eo genere cauda ſit. Noua exultatō nē adoriri. Nāqꝫ defectū ſyderꝝ & cæteræ pauēt quadrupedes. Simiarꝝ generi præcipua erga fœtum affectio. Geſtāt catulos quos māſuefactæ intra domos pepere: oībus demōſtrāt: trac-tariqꝫ gaudēt. tractatu gratulationē intelligentes. Itaqꝫ magna ex ꝑte cōplectēdo necant. Effe ratior cynocephalis natura: ſicut mitiſſima ſatyris. Calitrices toto pene aſpectu differunt. Bar-ba eſt in facie: cauda late diffuſa priori ꝑte. Hoc aīal negat̄ uiuere ī alio niſi in æthiopiæ quo gi-gnitur cælo.

¶ De leporibus. Ca. lv.

Leporꝝ plura ſunt genera: in alpibus candidi: quibus hybernis mēſibus pro cibatu niuē cre dunt eſſe. Certe liqueſcēte ea rutileſcūt annis omibuſ. Et eſt aliquod aīal intoletandi rigo ris alūnum leporꝝ generis. Sunt & quos hiſpania cuniculos appellat fœcunditatis innume ræ: famēqꝫ balearibus īſulis populatis meſſibus afferēs. Fœtus uētre exectos uel uberibꝰ abla tos nō repurgatis interraneis gratiſſimo in cibatu habēt: laurices uocāt. Certū ē balearicos ad-uerſus prouētum eorꝝ auxilium militare a Diuo Auguſto petiſſe. Magna ꝓpter uenatū eorꝝ ui-uariis gratia eſt. Iniiciunt eas in ſpecus: q ſunt multifores in terris: unde & nomen aīali atqꝫ ita eiectoſ ſupne capiūt. Archelauſ auctor ē quot ſint corporis cauernæ ad excremēta lepori totidē

annos esse ætatis. Varius certe numerus repitur. Idem utrãq; uim singulis inesse: ac sine mare æque gignere. Benigna circa hoc natura innocua & esculēta animalia fœcũda generauit. Lepus omnium prædæ nascẽs solus præter dasipodẽ superfœtat. aliud educãs: aliud in utero pilis uestitum: aliud implume: aliud inchoatã gerens partem. Necnon & uestes leporino pilo facere tẽtatum est tactu nõ peride molli ut in cute: propter breuitatem pili labili.

¶ De damis. Ca. lvi.

DAmæ mansuescunt raro: cum feræ iure dici nõ possint. Complura nãque sũt: nec placida nec fera: sed mediæ inter utrũq; naturæ: ut in uolucribus hirudines: apes ĩ campo in mari delphini. Quo ĩ genere multi & hos incolas domus imposuere.

¶ De muribus & gliribus. Ca. lvii.

MVres haud spernẽdum in ostẽtis etiã publicis aĩal. Arrosis lauini clypeis argẽteis marsicũ portẽdere bellum. Carboni impatori apud clusium fasciis qbus in calciatu utebatur exitiũ. Plura eor; genera in cyrenaica regione: alii lata frõte: alii acuta: alii herinaceor; genere pungẽtibus pilis. Theophrastus auctor est in gyaro insula cum incolas fugassent: ferr; quoq; rosisse. Cõstat id quod iacturã qdam & ad chalybas fecere in ferrariis officinis. Aurariis qdẽ in metallis ob hoc aluos eor; excidi: sempq; id furtũ deprehẽdi: tãtam esse dulcedinẽ furãdi. Venisse murem cc. nũmis casilinum obsidẽte Hãnibale: euq; q uẽdiderat fame interisse: emptorẽ uixisse ãnales tradũt. Cum cãdidi pueneret: lætum faciũt ostẽtum. Nam soricum occẽtu dirimi auspicia ãnales refertos habemus. Sorices & ipsos hyeme cõdi auctor est Nigidius: sicut glires: quos cẽsoriæ legis pricipes Q. Scaurus & M. in cõsulatu nõ alio mõ cœnis ademere q̃ cõchylia: aut ex alio orbe cõuectas aues. Semifer; & ipsũ animal: cui uiuaria ĩ doliis idẽ qui apris instituit. Quare notatũ nõ cõgregari nisi populares eiusdem siluæ: & si misceãt alienigenæ: nisi amne uel mõte discreti interire dimicando. Genitores suos fessos senecta alũt insigni pietate seniũ finitur hyberna quiete. Cõditi. n. & hi cubãt: rursus æstate iuuenescũt: simili & mustellis quiete.

¶ Quæ animalia quibus locis non sint. Ca. lviii.

SIc mir; rer; naturã nõ solum alias aliis dedisse terris aĩalia: sed in eodẽ quoq; situ quædam aliquibus locis negasse. In mesia silua italiæ nõ nisi in parte reperiuntur hi glires. In lycia dorcades nõ trãseũt mõtes syris uicinos. Onagri mõtem qui cappadociã a lycia diuidit. In hellespõto in alienos fines nõ cõmeãt cerui: & circa argmusã elaphum mõtẽ nõ excedũt auribus ẽtiã in mõte fissis. In pordosolene insula uicinia mustellæ nõ trãseũt. In boetia leucadia illatæ solum ipsum fugiũt: quæ iuxta ĩ orchomeno tota subruũt arua talpæ: quar; e pellibus cubicularia uidimus stragula. Adeo ne religio quidẽ a portẽtis sũmouet delicias. In ithaca lepores illati moriũtur extremis quidẽ in littoribus. In ebuso in littoribus cuniculi scatẽt iuxta hispaniã balearesq; Cyrenis mutæ fuere ranæ: illatis e cõtinẽte uocalibus durat genus ear;. Mutæ sunt etiã nũc cicadæ in seripho insula. Eædẽ alio trãslatæ canũt. Quod accidere & in lacu thessaliæ sicẽdo tradũt. In italia muribus araneis uenenatus est morsus. Eosdem ulterior apẽnina regio nõ habet. Iidem ubicũq; sint orbitam si trãsiere moriũtur. In olympo macedoniæ mõte nõ sũt lupi. Nec ĩ creta insula. Ibi qdẽ nõ uulpes ursi ue aut oĩo ullũ maleficũ aĩal præter phalãgiũ. Aranei id genus de quo dicemus suo loco. Mirabili⁹ ĩ eadẽ isula ceruos præter q̃ ĩ cidoneatar; regioñ nõ esse. Itẽ apros & attagenas: herinaceos. In africa ãt nec apros nec ceruos nec capreas nec ursos.

¶ Quæ aduenis noceant. Ca. lix.

IAm quædã animalia innoxia indigenis aduenas interimũt sicut serpẽtes. Parcũt in myrinthe quos terra nasci pditur. Itẽ in syria angues circa euphrates maxime ripas dormientes syros nõ attingũt. Aut etiã si calcati momordere nõ sẽtiũt maleficia: alius cuiusq; gentis infesti auide & cum cruciatu exanimãtes. Quã ob rem & syri nõ necãt eos. Cõtra in aletenio cariæ mõte Aristoteles tradit a scorpionibus hospites nõ lædi: indigenas interimi. Sed reliquor; quoque animalium & præterea terrestrium dicemus genera.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER VIIII:

¶ De Aquatilium Natura. Ca. i.

ANIMALIVM QVAE TERRESTRIA APPELlauimus hominũ quadã cõsortiõe degẽtia indicata natura ẽ. Ex reliquis minimas esse uolucres cõuenit. Quã ob rẽ prius æquorum amnium stagnor;q; dicentur.

¶ Quæ in mari maxima animalia. Ca. ii.

Vnt autẽ cõpluria in his maiora etiã terrestribus. Causa euidens humoris luxuria: alia sors alitum. Quibus uita pen-

dentibus. In mari aūt tā late supino molliq; ac fertili accremento accipiente cās genitales sublimi
sempq; pariēte natura pleraq; etiā mōstrifica reperiuntur perplexis & in semet aliter atq; aliter
nūc flatu: nūc fluctu cōuolutis seminibus atq; pricipiis. Vt uera fiat uulgi opinio ꝗcquid nascat̄ in
parte naturæ ulla & in mari esse: præterq; multa quæ nusq; a libi reꝝ quidē nō solum aīalium si
mulacra inesse licet intelliger̄ ītuētibus uuā: gladium serras. Cucumim uero & in color̄ & in odo
re similē. Quo minus miremur equoꝝ capita in tam paruis eminēte cocleis.

De indici maris beluis. Ca. iii.

PLurima aūt & maxima in indico mari animalia: e quibus balenæ quaternū iugeꝝ: pristes
ducenum cubitoꝝ. Quippe ubi locustæ quaterna cubita impleāt. Anguillæ quoq; in gā-
ge amne tricenos pedes. Sed in mari beluæ circa solstitia maxime uisūtur. Tūc illic ruunt turbi-
nes: tūc imbres: tūc deiectæ mōtium iugis ꝓcellæ ab imo uertūt maria: pulsatasq; ex ꝓfūdo be
luas cum fluctibus uoluunt: & alias tanta tynnoꝝ multitudine: ut magni Alexandri classis haud
alio mō q̄ hostium acie obuia cōtrarium agmē aduersa frōte direxerit. Aliter sparsis nō erat eua-
dere: qui nō uoce: nō sonitu: nō ictu: sed fragore terrētur: nec nisi ruina turbāt. Cadara appel-
latur rubri maris penīsula. Huius obiectu uastus efficitur sinus xii. dieꝝ & noctiū remigio enaui
gatus Ptolemæo regi: quādo nullius auræ recipit afflatum. Huius loci ꝗete præcipua ad immo
bilem magnitudinē beluæ adolescūt. Cedrosi qui arabim amnem accolūt Alexādri magni classi-
um præfecto ꝓdidere in domibus fores maxillis beluaꝝ facere: ossibus tecta cōtignare. Ex qui
bus multa quadragenū cubitoꝝ lōgitudinis repta. Exeūt & pecori similes beluæ ibi in terrā. pa
stæq; radices fruticum remeāt: & quædam equoꝝ: asinoꝝ: tauroꝝ capitibus: quæ depascūtur sa
ta: Maximum animal in indico mari pristis & balena est.

Quæ in quoq; oceano maxima. Ca. iiii.

IN gallico oceano physeter ingētis colūnæ mō se attollēs: altiorq; nauium uelis diluuiem
quādam eructās. In gaditano oceano arbor in tātum uastis dispāla ramis: ut ex ea cā fre-
tum nūquam intrasse credatur. Apparēt & rotæ appellatæ a similitudine quaternis distinctæ ra
diis modiolos eaꝝ oculis duobus utrinq; claudētibus.

De tritonum & nereidum & elephantoꝝ maritimoꝝ figuris. Ca. v.

TIberio pricipi nūtiauit olisiponēsium legatio ob id missa uisum auditumq; ī quodā specu cō
cha canētem Tritonem qua noscitur forma. Et Nereidum falsa opinio nō est squamis mō
hispido corpore etiā ī quo humanā effigiē habēt. Nāq; hæc in eodem spectata littore est. Cui⁹
moriētis etiā gānitum tristem accolæ audiuere lōge. Et Diuo Augusto legatus galliæ cōplures
ī littore apparere exanimes Nereidas scripsit. Auctores habeo in equestri ordine splēdētes ui-
sum ab his ī gaditano oceano marinū hoīem toto corpore absoluta similitudine ascēdere nauigia
nocturnis tēporibus: statimq; degrauari quas insederit ptes: & si diutius permaneat etiā mergi.
Tiberio pricipe cōtra lugdunēsis ꝓuintiæ littus īsulaꝝ trecētas amplius beluas reciprocās de-
stituit oceanus miræ uarietatis & magnitudinis. Nec pauciores ī sātonū littore. Interq; reliquas
elephātos & arietes candore tātum cornibus assimilatis: Nereidas uero multas. Turanius uero
ꝓdidit expulsam beluam ī gaditana littora: cuius īter pinnas duas ultimæ caudæ cubita xvi. fu-
issent: dētes eiusdem cxx. Maximi dodrātium mēsura: minimi semipedum. Beluæ cui dicebat̄ ex
posita fuisse Andromada ossa romæ apportata ex oppido iudææ iope ostēdit inter reliqua mira
cula ædilitate sua M. Scaurus: lōgitudine pedū xl. altitudine costaꝝ īdicos elephātos excedēte
Spinæ crassitudine sexꝗpedali.

De balenis & orcis. Ca. vi.

BAlenæ in nostra maria penetrant. In gaditano oceano nō aīī brumam cōspici eas tradūt.
Cōdi aūt æstatis temporibus inquodam sinu placido & capaci mire gaudētes ibi parere.
Hoc scire orcas infestam his beluam. Et cuius imago nulla repræsētatione exprimi possit
alia: q̄ carnis īmēsæ dētibus truculētæ. Irrumpūt ergo ī secreta ac uitulos eaꝝ & fœtas uel eti
am ī ānum grauidas lacerāt morsu: īcursuq; ceu liburnicaꝝ rostris fodiūt. Illæ ad flexum īmobi
les: ad repugnādum īertes: & pōdere suo oneratæ. Tūc ꝗdem & utero graues: pariendi ue pœ
nis īualidæ solum auxilium nouere in altum ꝓfugere: & se toto defēdere oceano. Contra orcæ
occurrere laborāt: seseq; opponere: & cautium āgustiis trucidare: in uada urgere: saxis illidere.
Spectāt̄ ea prœlia ceu mari ipso sibi irato nullis in sinu uētis. Fluctib⁹ uero ad anhelitus ictusq;
quātos nulli turbines uoluāt. Orca & in portu hostiensi uisa est oppugnata a Claudio principe.
Venerat tūc ex ædificante eo portū inuitata naufragiis tergoꝝ euectoꝝ e gallia: satiāsq; se p cō
plures dies alueum in uado sulcauerat accumulata fluctib⁹ in tātū: ut circūagi nullo mō posset.
Et dum saginam ꝑsequitur in littus fluctibus ꝓpulsa eminēte dorso multū super aquas carinæ ui
ce inuersæ. Protēdi iussit Cæsar plagas multiplices inter ora portus: ꝓfectusq; ipse cum præto
rianis cohortibus populo ro. spectaculū præbuit: lāceas cōgerēte milite e nauigiis assultātibus:
quorum unum mergi uidimus reflatu beluæ oppletum unda. Ora balenæ habent in frontibus.
Ideoq; sūma aqua annatātes in sublime nimbos efflant.

Arti et artifi[illegible]
EXERCI
GENER
Questo capo c[illegible] concetti, che pe[illegible] arte in gener[illegible] ficate.

An spirent pisces an dormiant. Ca. vii.

SPirãt aũt cõfessiõe oĩum & paucissima alia in mari: quæ internoꝝ uiscerꝝ pulmonẽ habẽt. Quoniam sine eo nullũ animal putatnr spirare: nec pisciũ brãchias habentes anhelitũ red dere: ac p uices recipere extimãt: quoꝝ hæc opinio est. Nec multa alia genera etiam branchiis caretia. In qua sẽtẽtia fuisse Aristotelem uideo: & multis persuasisse doctrinã indaginibus. Nec me ꝑtinus huic opinioni eoꝝ accedere haud dissimulo: quoniam & pulmonũ uice aliis possũt alia spirabilia inesse uiscera ita uolente natura: sicut & ꝑ sãguine multus alius humor. In aquas qdẽ penetrare hũc uitalem halitum qs miretur: qui etiam reddi ab his eum cernat: & in terras tanto quoqꝫ spissiorem naturæ partẽ penetrare argumẽto animaliũ: quæ semper defossa uiuũt ceu tal pæ. Accedit apud me certæ efficaciæ ut credam omnia in aqs spirare naturæ suæ sorte: primũ sæpe ãnotata piscium æstiuo colore quædam anhelatio: & alia tranqllo uelut oscitatio. Ipsorũ quoqꝫ q sũt in aduersa opinione de sono piscium confessio. Quis. n. sine respiratiõe sono locus? Præterea bullãtiũ aquaꝝ sufflatio lunæqꝫ effectu cõchaꝝ quoqꝫ corpora augescẽtia: sup omnia est: ꝙ esse auditum & odoratũ piscibus nõ erit dubiũ ex aeris utroqꝫ materia. Odore; quidẽ nõ aliud ꝙ infectum aera intelligi posse. Quã ob rẽ de his opinetur ut cuiqꝫ libitũ erit. Branchiæ nõ sũt balenis nec delphinis. Hæc duo genera fistulis spirãt: quæ ad pulmonẽ ptinẽt. Balenis a frõte: delphinis a dorso: & uituli marini quos uocãt phocas spirãt & dormiũt i terra. Item te studines de quib⁹ mox plura.

De delphinis. Ca. viii.

VElocissimũ oĩum aĩalium nõ solum marinoꝝ delphinus: sed ocior uolucre: acrior tælo. ac nisi multum ĩfra rostrũ os illi foret medio pene in uẽtre: nullus pisciũ celeritatẽ eius eua deret. Sed affert morã ꝓuidentia naturæ: qa nisi resupini atqꝫ cõuersi nõ corripiunt quæ cã præcipue uelocitatem eoꝝ ostẽdit. Nã cum fame cõcitati fugiẽtem ĩ uada ima psecuti piscẽ diutius spiritum cõtinuere: ut arcu emissi ad respirãdum emicãt. Tãta ui exiliũt: ut pleriqꝫ uela nauium trãsuolẽt uẽto. Agũt uere cõiugia: pariũt catulos. x. mẽse æstiuo tẽpore. Interdum & binos nutriũt uberibus sicut balena. Atqꝫ etiã gestãt fœtus in infãtia infirmos. Quinetiã adul tos diu comitãtur magna erga partũ caritate. Adolescũt celeriter. X. annis putantur ad sũmam magnitudinẽ puenire. Viuũt etiã tricenis. Quod cognitum præcissa cauda in expimẽtũ. Ab dũtur tricenis diebus circa canis ortum: occultanturqꝫ incognito mõ. Quod eo magis miꝝ est: si spirare in aqua nequeũt. Solẽt in terram erũpere incerta de causa. Nec statim tellurẽ tacta mo riũtur: multoqꝫ ocius fistula obturata. Lingua est his cõtra naturam aquatiliũ mobilis: breuis: atqꝫ lata: haud differẽs suillæ. Pro uoce gemitus humano similis: dorsum repandum: rostrum si mum. Qua de causa nomẽ Simonis omẽs miro mõ agnoscũt: malũtqꝫ ita appellari. Delphinus nõ tãtũ hoĩs amicum aĩal: ueꝝ & musica arte mulcetur symphoniæ cantu: & præcipue hydrauli sono. Hominẽ nõ pauescit ut alienũ. Obuiã nauigiis uenit. Alludit exultãs: certat etiã: & ꝙuis plena præterit uela. Diuo aũt Augusto principe lucrinũ lacum inuectus paupis cuiusdam pueꝝ ex baiano puteolos in ludum litteraꝝ itantẽ: cũ meridiano ĩmorãs appellatũ eum Simonis noĩe sæpius fragmẽtis panis quẽ ob id ferebat allexisset: miro amore dilexit. Pigeret referre: ni res Mæcenatis & Flauiani & Flauii Alfii multoꝝqꝫ esset litteris mãdata. Quocũqꝫ diei tẽpore icla matus a puero ꝙuis occultus atqꝫ abditus ex imo aduolabat: pastusqꝫ e manu præbebat ascẽsu ro dorsum pinæ aculeos uelut uagina cõdẽs: receptũqꝫ puteolos p magnum æquor ĩ ludũ fere bat. Simili mõ reuehens pluribus ãnis donec morbo extincto puero subinde ad cõsuetũ locum uẽtitãs tristis & merẽti similis ipse quoqꝫ (quod nemo dubitarẽt) desiderio expirauit. Alius inter hos ãnos in africo littore hipponis diariti simili mõ ex hoĩum manibus uescens. ferẽsqꝫ se trac tãdum: & alludẽs natãtibns: impositosqꝫ portãs unguẽto punctus a Flauiano ꝓconsule africæ: & sopitus ut apparuit odoris nouitate fluctuatusqꝫ similis exanimi caruit hoĩum cõuersatione: ut iniuria fugatus p aliquot menses: mox reuersus ĩ eodem miraculo fuit. Iniuriæ potestatũ inho spitales ad uisendum uenietium hipponenses ĩ necem eius cõpulerũt. Ante hæc similia de puero in ialiso urbe memorãt. Cuius amore spectatus lõgo tempore dũ abeũtem ĩ littus auide sequtur: in harenã inuectus expirauit. Pueꝝ Alexãder magnus babylone Neptuni sacerdotio præfecit: amorem illũ numinis ꝓpitii fuisse interpretatus. In eadem urbe ialiso Egesidemus scribit & aliũ pueꝝ Hermiam noĩe similiter maria pereqtantem cũ repentinæ procellæ fluctibus exanimatus esset relatum: delphinumqꝫ cãm lœti fatentem nõ reuersũ in maria: atqꝫ in sicco expirasse. Hoc idem & naupacti accidisse Theophrastus tradit. Nec modus exẽploꝝ. Eadẽ ãphilochii & taren tini de pueris delphinisqꝫ narrãt. Quæ faciunt ut credatur Arionem quoqꝫ citharedicæ artis in terficere nautis ĩ mari parãtibus ad intercipiendos eius quæstus eblãditum: ut prius caneret ci thara: cõgregatis cãtu delphinis cũ se iecisset ĩ mare: exceptũ ab uno tenaꝝ ĩ littus puectũ. Est ꝓuitiæ narbonẽsis & ĩ nemausẽsi agro stagnũ laterna appellatũ: ubi cũ hoĩes delphini societate piscãt: ĩnumera uis mugilũ statuto tẽpore ãgustis faucibus stagni ĩ mar erũpit obseruata æstus reciprocatione. Qua de cã prætẽdi nõ queunt retia: quæ molẽ põderis nullo mõ tolerẽt: etiã

si nõ solertia insidictur tempori. Simili rõe in altum protinus tendunt: quod uicino gurgite effi cere. locũq solum pãdendis retibus habilem effugere festinãt. Quod ubi animaduertere piscã/tes: cõcurrit aũt multitudo tẽporis gnara: & magis etiã uoluptatis huius auida: totusq populus e littore q̃to potest clamore cõciet Simonem ad spectaculi euentũ. Celeriter delphini exaudiũt desideria aquilonum flatu uocem psequente: austro uero tardius ex aduerso referente. Sed tunc quoq improuiso in auxilium aduolãt. Propere apparet acies: quæ ptinus disponit̃ in loco: ubi cõiecta est pugna. Opponunt sese ab alto: trepidosq in uada urgent. Tũc piscatores circũdãt retia: furcisq subleuãt. At mugilum nihilominus uelocitas trãsilit. At illos excipiunt delphini: & occidisse ad præsens cõtenti cibos in uictoriam differunt. Operæ prœlium feruet: includiq retibus se fortissime urgentes gaudent. Ac ne id ipsũ fugã hostium stimulet: inter nauigia & retia natãtesue homines ita sensim elabũtur: ut exitus nõ appareat. Saltu quod est alias blandissimum his nullus conatur euadere. ni summittantur sibi retia. Egressi ptinus ante uallum prœliantur. Ita peracta captura quos interemere diripiunt. Sed enixioris operæ q̃ in unius diei præmium ut cõscii sibi operiunt̃ in posterũ: nec piscibus tantum: sed interiectu panis ac uino satiantur. Quæ de eodem genere piscandi in latio sinu cõsul Mutianus tradit: hoc differunt: q ultro neq inclamati præsto sint: ptesq e manibus accipiant: & suum quẽq cubantes cũ delphinis sotiũ habeant: q̃uis noctu & ad faces. Ipsis quoq inter se est publica societas. Capto a rege cariæ alligatoq in portu delphino ingens reliquorũ cõuenit multitudo mœstitia quadam quæ posset intelligi miserationem petens: donec dimitti rex eum iussit. Quin & puos semp aliqs grandior comitatur ut custos. Cõspectiq sunt iam defunctum portantes: ne laceretur a beluis.

¶ De Torsionibus aquatilibus. Ca. ix.

Delphinorũ similitudinem habent qui uocãtur torsiones. Distãt & tristitia qdem aspectus. Abest. n. illa lasciuia maxime: tamen rostris caniculãr maleficentia assimulati.

¶ De testudinibus quomodo capiantur. Ca. x.

Testudines tantæ magnitudinis indicum mare emittit ut singularũ supficies habitabiles casas integant. Atq inter insulas rubri præcipue maris his nauigent cymbis. Capiunt̃ multis qdem modis: sed maxime euectæ in sũma pelagi aut meridiano tẽpore blandito eminente toto dorso p tranquilla fluitantes. Quæ uoluptas libere spirandi in tantum fallit oblitas sui: ut solis uapore siccato cortice nõ queant mergi. inuitæq fluitent opportunæ uenantiũ prædæ. Ferunt & pastum egressas noctu: auideq saturatas laxari. Atque ut remearint matutino summa in aqua obdormiscere: id p distertentium sonitu. Tuncque leuiter capti. Annatare. n. singulis ternos: a duobus in dorsum uerti: a tertio laqueum inici supinæ: atque ita ad terrã a pluribus trahi. In phœnicio mari haud ulla difficultate capiuntur: ultroque ueniunt tempore statuto anni in amnem eleutherũ effusa multitudine. Dentes nõ sũt testudini: sed rostri margines acuti superna parte inferiorem claudente pixidum mõ. In mari uiuunt conchyliis tanta oris duritia: ut lapides comminuant. In terram egressæ in hærbis pariunt oua auium ouis similia ad centena numero. Eaq defossa extra aquas & coopta terra ac pauita pectore & cõplanata incubant noctibus: educant fœtus annuo spatio. Quidã oculis spectando quoq oua foueri ab iis putant. Fœmina coitum fugere: donec mas festucam aliquam imponat aduersæ. Troglodytæ cornigeras habẽt: ut in lyra annexis cornibus latis: sed mobilibus: quorũ in natando remigio se adiuuant. Celtinum genus id uocatur eximiæ testudinis: sed raræ. Nãq quasi scopuli præacuti chelonophagos terrent. Troglodytæ autem ad quos adnatant ut sacras adorant. Sunt & terrestres: quæ ob id in operibus chersinæ uocantur in africæ desertis: qua parte maxime sitientibus barenis squalent roscido (ut credit̃) humore uiuentes. Neq ibi aliud animal peruenit.

¶ Quis primus testudines secare instituit. Ca. xi.

Testudinum putamina secare ĩ laminas: lectosq & repositoria his uestire Carbilius Pollio instituit prodigi & sagacis ad luxuriæ instrumenta ingenii.

¶ Tegmenta aquatilium. Ca. xii.

Aquatilium tegmẽta plura sunt. Alia corio & pilis tegũt̃ ut uituli: hippopotami. Alia corio tantũ ut delphini. Cortice ut testudines. Silicum duricia ut ostreæ & conchæ. Crustis ut locustæ. Crustis & spinis ut echini. Squamis ut piscis. Aspera cute ut squatina: qua lignum & ebora poliuntur. Molli ut murenæ. Alia nulla ut polypus:

¶ De uitulo marino. Ca. xiii.

Quæ pilo uestiũt̃ animal pariũt ut pristis: balena: uitulus. Hic parit in terra pecudũ mor. Secũdo partus reddit initu. Canum modo cohæret: & parit nunq̃ geminis plures. Educat mãmis fœtum. Nõ ante xii. diem deducit ĩ mare: ex eo subĩde assuefaciẽs. Interficiunt̃ difficulter nisi capite eliso. Ipsis ĩ sõno mugitus. Vnde nomẽ uituli accipiunt. Tenẽt disciplinam: uoceq pariter & uisu populũ salutant. Cõdito fremitu noĩe uocati respõdent. Nullũ aĩal grauiore sõno premit̃. Pinnis qbus ĩ mari utunt̃ humi quoq uice pedũ serpũt. Pelles eorũ etiã detractas

corpori sensum æquorꝫ retinere tradũt: semperqꝫ æstu maris recedẽte inhorrescere. Præterea dextræ pẽnæ uim sopotiferam inesse sõnosqꝫ allicere subditam capiti.

De piscibus pilo carentibus: & quomõ pariant: & quot eorꝫ genera Ca. xiiii.

PIlo carentiũ duo oĩo aĩal pariũt: delphinus ac uipera. Pisciũ spẽs sunt lxxiiii. præter crustis intecta quæ sunt xxx. De singulis alias dicemus. Nũc. n. naturæ tractãt insignium.

De nominibus & naturis multorꝫ piscium. Ca. xv.

PRæcipua magnitudĩe tynni. Inuenimus talẽtã xv. pepẽdisse. Eiusdem caudæ latitudinem duo cubita & palmum. Sunt & in qbusdã amnibus haud minores. Sylurus in nilo: esox in rheno: attilus in pado inertia pinguescẽs ad mille aliquãdo libras cathenato captus hamo: nec nisi boum iugis extractus. Atqui hũc mĩmus appellatus clupea uenã quãdam eius in faucibus mira cupidine appetẽs morsu exanimat. Sylurus grassatus ubicũqꝫ est omẽ animal appetẽs: equos innatãtes sæpe demergẽs: præcipue in meno germaniæ amne ꝓpter lisboũ. Et in danubio mari extrahĩt porculo marino simillimus. Et in boristhene memoratur præcipua magnitudo nullis ossibus spinis ue interstitis: carne prædulci. In gange indiæ platanistas uocant rostro delphini & cauda: magnitudine ãt xv. cubitorꝫ. In eodem esse Statius Sebosus haud modico miraculo affert uermes brãchiis binis lx. cubitorꝫ ceruleos: qui nomẽ a facie traxerũt. His tantas esse uires: ut elephãtos ad potum uenĩẽtes mordicus cõprehẽsa manu eorꝫ abstrahãt. Tynni mares sub uentre nõ habẽt pinnã. Intrãt magno mari põtũ uerno tempore gregatim: nec alibi foetificãt. Cordilla appellãt partus qui foetas redeũtes in mare autũno comitãt. Limosæ uero a luto pelamedes incipiũt uocari: & cum ãnuum excessere tẽpus tynni. Hi mẽbratim cæsi ceruice & abdominĩ cõmẽdant: atqꝫ edulio recẽti dũtaxat: & tũ quoqꝫ graui ructu: cætera pte plenis pulpamẽtis sale asseruãt. Melãdria uocãt cæsis quernis assulis simillima. Vilissima ex his quæ caudæ ꝓxima quia pingui carẽt: ꝓbatissima ea quæ faucibus. At in alio pisce circa caudam exercitatissima. Pelamides in alica coctæ pticulatimqꝫ cõsectæ in genera ciborꝫ dispariunt. Piscium genus oẽ præcipua celeritate adolescit: maxime in põto. Causa multitudo amniũ dulces inferẽtiũ aquas: amiã uocãt: cuius incremẽtum singulis diebus intelligĩt. Cum tynnis hæc & pelamides in põtum ad dulciora pabula intrãt gregatim cum suis quæque ducibus: & primi omniũ scõbri. Quibus & in aquis sulphureus color: extra q cæteris. Hispaniæ cætarias hi replẽt tynnis non cõmeãtibus. Sed in põtum nulla intrat bestia piscibus malefica: præter uitulos & paruos delphinos. Tynni dextera ripa intrãt: exeũt leua. Id accidere existimãt quia dextro oculo plus cernũt utroque hebete natura. Est in euripo thracii bosphori: quo ꝓpõtis euxino iungitur in ipsis europã asiãqꝫ sepantis freti angustiis saxum miri cãdoris a uado ad sũma plucẽs iuxta calcedonẽ ĩ latere asiæ. Huius aspectu repẽte territi semp aduersus bizãtii ꝓmõtorium ex ea cã appellatum auri cornu præcipiti petũt agmine. Itaque omnis captura bizãtii est magna calcedonis penuria M. P. mediæ interfluẽtis euripi. Opperiũt ãt aqlonis flatum: ut secundo fluctu exeant ex põto: nec nisi ĩtrantes põtum bizãtii capiũtur. Bruma nõ uagantur. Vbicũqꝫ deprehẽsi usqꝫ ad æqnoctium ibĩ hybernãt. Iidem sæpe nauigia uelis eũtia comitãtes mira quadã dulcedine p aliquot horarꝫ spatia & passuum milia a gubernaculis nõ sepantur: ne tridẽte quidẽ ĩ eos sæpius iacto territi. Quidam eos q hoc e tynnis faciãt põpilos uocant. Multi in ꝓpõtide æstuãt: põtum nõ intrãt. Item soleæ: cum rombi intrẽt. Nec sæpia est cũ loligo repiatur. Saxatilium turdus & merula desũt: sicut cõchylia: cum ostreæ abundẽt. Oĩa ãt hybernãt in ægeo. Intrãtium põtũ soli nõ remeant trichiæ. Græcis. n. in plerisqꝫ noĩbus uti par erit: quãdo aliis atqꝫ aliis eosdem diuersi appellauere tractus. Sed hi soli histrum amnẽ subeũt ex eo subterraneis eius uenis in adriaticũ mare defluunt. Itaqꝫ & illic descẽdẽtes nec unqꝫ subeũtes e mari uisũtur. Tynnorꝫ captura ẽ a uergiliarum exortu ad arcturi occasum. Reliquo tempore hyberno latent in gurgitibus imis: nisi tempore aliquo euocati: aut pleniluniis. Pinguescũt & in tãtum ut dehiscãt. Vita lõgissima his biennio. Animal est paruũ: scorpionis effigie: aranei magnitudine. Hoc se & tynno & ei q gladius uocatur: crebro delphini magnitudinẽ excedẽti sub pĩna affigit aculeo: tantoqꝫ infestat dolore: ut naues sepenumero exiliant. Quod & alias faciũt aliorꝫ uim timentes mugiles maxime tam præcipue uelocitatis: ut trãsuersa nauigia interim superiactent.

De auguriis & diuersitate piscium: Ca. xvi.

SVnt & piscibus præscita in hac parte auguria. Siculo bello ambulante in littore Augusto piscis e mari ad pedes eius exiliit. Quo argumẽto uates respõdere Neptũnum patrẽ adoptantem eum sibi Sexto Põpeio repudiato. Tãta erat naualis rei gloria: sub pedibus Cæsaris futuros qui maria tempore illo tenerent. Piscium foeminæ maiores qꝫ mares. In quodã genere oĩo nõ sunt mares: sicut ĩ erythinis & chromibus. Omẽs enim ouis grauidæ capiũt. Vagãt gregatim fere cuiusqꝫ generis squamosi. Capiũtur ante solis ortum. Tum maxime pisciũ fallitur uisus. Noctibus quidẽ illustribus aquæ qꝫ die cernunt. Aiũt & si iteretur gurges interesse capturæ. Itaque plures secundo tractu trahi qꝫ primo: gustu olei maxime. Dein modicis imbribus

gaudent alũturq̧. Quippe & harũdines q̃uis in palude ꝓgnatæ: nõ tamẽ sĩ imbre adolescũt. Et alias ubicũq̧ pisces in eadẽ aqua assidui si nõ affluat exanimãtur. Prægelidã hyemẽ oẽs senti unt: sed maxime q lapidem habere in capite existimãtur ut lupi: coracini: sciena: pagri. Cũ aspe/ ræ hyemes fuere: multi cæci capiũtur. Itaq̧ his mẽsibus iacẽt in speluncis cõditi: sicut in terrestri um genere rettulimus. Maxime hippurus & coracinus hyeme nõ capi: prætérq̧ æstatis diebus paucis & iisdem semper. Item murena & orphus: cõger: percæ: & saxatiles omnes. Terra qdem hoc est uado maris excauato cõdi p hyemes torpedinem pistam soleãq̧ tradunt. Quidã rursus æstus impatiẽtia mediis feruoribus sexagenis diebus latẽt ut glaucus: aselli: auratæ. Fluuiatiliũ sylurus caniculæ exortu syderatẽ: & alias fulgore sopitẽ. Hoc & in mari accidere cyprio putãt: & alioqn totũ mare sentit exortũ eius syderis. Quod maxime in bosphoro apparet. Algæ enim & pisces superferuntur: ab imo uersa omnia.

¶ De mugili & aliis piscibus: & q̃ non iidem ubiq̧ placeant. Ca. xvii.

MVgilum natura ridetur: in metu capite abscõdito totos se occultari credẽtium. Iisdem tamẽ tanta facilitas: ut ĩ phœnice & narbonẽsi prouĩtia coitus tempore e uiuariis marẽ linea lon ginqua p os ad brãchias religata emissũ in mare: eadẽq̧ linea retractum fœminæ sequãt ad lit/ tus: rursusq̧ fœminam mares ptus tempore. Apud ãtiquos piscium nobilissimus habitus accipẽ ser: unus oĩum squamis ad os uersis cõtra aquam nãdo meat: nullo nunc in honore est. Quod q dem miror: cum sit rarus inuẽtu. Quidam eum elopẽ uocãt. Postea præcipuã auctoritatẽ fuis/ se lupo & asellis Cornelius Nepos & Laberius poẽta mimoꝝ tradidere. Lupoꝝ laudatissimi qui appellãtur lanati a cãdore mollitiaq̧ carnis. Aselloꝝ duo genera collyri minores & rhachi: q nõ nisi ĩ alto capiũtur. Ideoq̧ prælati prioribus: At ĩ lupis ĩ amne capti præferuntur. Nunc scaro datur prĩcipatus: qui solus piscium dicitur ruminare: hærbisq̧ uesci: nõ aliis piscibus: mari car/ pachio maxime frequẽs. Promõtorium troadis lectum spõte nunq̃ trãsit. Inde aduectos Tibe/ rio Claudio prĩcipe Optatus Elipertius præfectus classis inter hostiẽsem & campaniæ horam sparsos disseminauit. Quinquẽnio fere curã est adhibita: ut capti redderentur mari. Postea fre/ quẽtes ĩueniũtur italiæ littore non ante ibi capti. Admouitq̧ sibi gula sapores piscibus satis: & nouum ĩcolam mari dedit: ne qs peregrinas aues romæ parere mirẽt. Proxima est his mẽsa ge neris dũtaxat mustellaꝝ: quas miꝝ dictu inter alpes lacusq̧ retiæ bigrantinus æmulas marinis generat. Ex reliqua nobilitate & gratia maxima est & copia mullis: sicut magnitudo modica: bi/ nasq̧ libras põderis raro admodum exuperãt: nec ĩ uiuariis piscinisq̧ crescũt. Septẽtrionalis tã tum hos & proxima occidentis parte gignit oceanus. Cætera eoꝝ genera plura. Nã & alga ue/ scũtur & ostreis & limo & alioꝝ pisciũ carne: & barba gemina insigniũtur inferiori labro. Aluta/ rium ex his uilissimi generis appellãt. Hũc semp comitatur sargus noĩe alius piscis & cœnum fo diẽte eo excitatũ deuorat pabulum: nec littoralibus gratia. Laudatissimi cõchylium sapiũt. No/ mẽ his Fenestella a colore mulleoꝝ calciamẽtoꝝ datum putat. Pariunt ter ãno. His certe totiẽs fœtura apparet. Mullum expirãtem uersicolori quadam & numerosa uarietate spectari proceꝝs gulæ narrãt rubẽtium squamaꝝ multiplici mutatione pallescẽtem: utique si uitro spectetur in/ clusus. M. Apitius ad oẽm luxum ĩgenium maius in sotioꝝ garo (nam ea quoque res cognomen ĩuenit) necari eos præcellẽs p utauit: atque e iecore eoꝝ alecem excogitare ꝓuocauit. Id. n. ẽ fa cilius dixisse: q̃ quis uicerit. Asinius Celer e consularibus hoc pisce prodigus Claudio prĩcipe unum mercatus octo milibus nũmum. Nullus æque reputatione aufert trãsuersum animum ad cõtemplationem eoꝝ: qui in cõquæstione luxus cocos emi singulos pluris q̃ equos querebãt. Adhuc coci triumphorum preciis parantur: & equoꝝ pisces. Nullusq̧ prope iam mortalis æsti matur pluris: q̃ qui peritissime censum domini mergit.

¶ De mullo: salpa: & salmone. Ca. xviii.

MVllum lxxx. libraꝝ ĩ mari rubro captũ Licinius Mutianus ꝓdidit. Quãta mercatura cũ lu xuria suburbanis littoribus ĩuẽtum est. Et hæc natura ut alii alibi pisces prĩcipatũ optine ant. Coracinus in ægypto. Zeus idẽ faber appellatur gadibus. Circa ebusũ salpa. Obsenus ali bi: & qui nusq̧ pcoqui possit: nisi ferula uerberatus. In aqtania salmo fluuiatilis marinis oĩbus præfertur. Piscium alii brãchias multiplices habẽt. alii simplices alii duplices. His aquã accep/ tã ore remittũt. Senectutis indicium squamaꝝ duritia: quæ nõ sũt oĩbus similes. Duo lacus ita liæ in radicibus alpiũ larius & uerbanus appellãt: in qbus pisces oĩbus ãnis uergiliaꝝ ortu exi/ stũt squamis cõspicui crebris atq̧ præacutis clauoꝝ caligariũ effigie: nec ãplius q̃ circa eũ men sẽ uisũtur.

¶ De exocœto. Ca. xix.

MIratur arcadia suum exocœtũ appellatum ab eo quod in siccũ sõni causa exeat. Circa clitori um uocalis hic traditur & sine brãchiis. Idem aliqbus andonis dictus. Exeũt in terrã & qui marini mures uocãtur: & polypi: & murenæ. Quin & in indiæ fluminibus certum genus piscium: ac deinde resilit. Nam stagna & amnes trãseũt: plerisq̧ & euidẽs ratio est: ut tuto fœ/ tus edant: quia nõ sint ibi qui deuorẽt fœtus: fluctusq̧ minus sæuiãt. Has intelligi ab his cãs

seruariq̃ temporum uices magis miretur: si quis reputet quoto cuiq̃ hominum nosci uberrimã esse capturam sole transeunte piscium signum.

¶ Digestio piscium in figuras corpo℞. Ca.xx.

MArino℞ alii sunt plani ut rũbi soleæ ac pasceres: qui a rũbis situ tãtũ corpo℞ differũt. Dexter resupinatus est illis: pasceri leuus. Alii lõgi ut murena: cõger. Ideo pẽna℞ quoq̃ fiunt discrimina: quæ pedum uice datæ sunt piscibus. Nullis super quas. Quibusdã binæ: qbusdã trinæ: aliqbus nullæ. In fucino tãtum lacu piscis est: qui octonis pẽnis natat. binæ oĩo longis: ut lõbricis & anguillis & congris. Nullæ ut murenis: qbus nec brãchiæ: Hæc oĩa flexuoso corpo℞ ĩpulsu ita mari utunt: ut serpẽtes terræ in sicco quoq̃ repũt. Ideo ẽt uiuaciora talia. Et e planis aliqua nõ habẽt pẽnas: ut pastinacæ. Ipsa .n. latitudie natãt. Et quæ mollia appellãt ut polypi qm pedes uicẽ pẽna℞ illis præstãt.

¶ De anguillis. Ca.xxi.

ANguillæ octonis uiuũt ãnis. Durãt & sine aqua senis diebus aquilone spirãte: austro paucioribus At hyemẽ eædẽ in exigua aqua nõ tolerãt: nec in turbida. Ideoq̃ circa uergilias maxĩe capiũt: fluminibus tũ ꝓcipue turbidis. Pascũt noctibus exaies pisciũ solæ non fluitãt.

¶ De lacu benacu. Ca.xxii.

LAcus est italiæ benacus ĩ ueronẽsi agro minciũ amnẽ trãsmittẽs: ad cuius emersus annuo tẽpore octobri fere mẽse autũnali sydere ut palã est hyemato lacu fluctibus glomeratæ uoluũtur ĩ tãtũ mirabili multitudine: ut in excipulis eius fluminis ob hoc ipsũ fabricatis singulo℞ miliũ globi reperiãtur.

¶ De murena. Ca.xxiii.

MVrena quocũq̃ tẽpore parit: cũ cæteri pisces stato pariant. Oua eius citissime crescũt ĩ sicco littore: elapsas uulgus coitu serpẽtiũ impleri putat. Aristoteles myrinũ uocat marẽ qui generat. Discrimen esse ꝙ murena uaria & infirma sit: myrinus unicolor & robustus: dentesq̃ extra os habeat. In gallia septẽtrionali murenis omĩbus dextera in maxilla septenæ maculæ ad formã septẽtrionis aureo colore fulgent dũtaxat uiuẽtibus: pariterq̃ cũ anima extinguntur. Inuenit in hoc animali documẽta sæuitiæ. Vedius Pollio eques Ro. ex amicis Diui Augusti uiuariis ea℞ ĩmergens dãnata mancipia: nõ tanq̃ ad hoc feris terra℞ nõ sufficiẽtibus: sed quia ĩ alio genere totum pariter hoĩem distrahi spectare nõ poterat. Ferũt aceti gustu præcipue eas ĩ rabiem agi. Tenuissimũ his tergus. Contra ãnguillis crassius: eoq̃ uerberari solitos tradit Verrius prætextatos. Et ob id mulctam his dicit non institutam.

¶ De planis piscibus. Ca.xxiiii.

PLano℞ pisciũ alte℞ ẽ genus: quod ꝓ spina carthilaginẽ habet: ut rapæ: pastinacæ: squatinæ: torpedo: & quos bouis lamiæ aquilæ ranæ noĩbus græcia appellat. Quo numero sũt squali quoq̃ q̃uis nõ plani. Hæc græce in uniuersũ selache appellauit Aristoteles primus. Hoc noĩe eis imposito nos distinguere nõ possumus: ni carthilaginata appellare libeat. Oĩa aũt carnosiora sunt talia: & supina uescũtur: ut in delphinis diximus. Et cũ cæteri pisces oua pariãt: hoc genus solum ut ea quæ cete appellãt animal parit excepta quam ranam uocant.

¶ De echeneide. Ca.xxv.

ESt paruus admodũ piscis assuetus petris echeneis appellatus. Hoc carinis adhærẽte naues tardius ire credũtur. Inde noĩe imposito. Quã ob cãm amatoriis quoq̃ ueneficiis infamis est: & iudicio℞ ac litium mora. Quæ crimina una laude pensat. Fluxus grauida℞ utero sistẽs: ꝑtusq̃ cõtinẽs ad puerperium. Tamẽ in cibos nõ admittitur. Pedes eũ habere arbitratur Aristoteles: ita posita pẽna℞ similitudine. Mutianus muricem esse latiorẽ purpura: neq̃ aspero neq̃ rotundo ore: neq̃ ĩ ãgulos ꝓdeũte rostro: sed simplice cõcha utroq̃ latere sese colligẽte. Quibus inhærentibus plenam uentis stetisse nauem portãtem nũtios a Periandro ut castrarentur nobiles pueri: cõchasq̃ quæ id præstiterũt apud gnidio℞ Venerem coli. Trebius niger pedalẽ esse: & crassitudine qnq̃ digyto℞: naues morari. Præterea hanc esse uim eius asseruati in sale: ut aurũ quod deciderit in altissimos puteos admotus extrahat.

¶ De uarietate naturæ piscium. Ca.xxvi.

MVtant pisces colore℞. Candidæ hyeme menæ: & fiũt æstate nigriores. Mutat & phycis reliquo tẽpore candida: uere uaria. Eadem piscium sola nidificat ex alga: atque in nido parit. Volat hirundo sane perq̃ similis uolucri hirundini.

¶ De miluo pisce & dracone marino. Ca.xxvii.

ITẽ miluus subit ĩ sũma maria piscis ex argumẽto appellatus lucerna: linguaq̃ ignea p os exerta trãqllis noctibus relucet. Attollit cornuta e mari sexqpedalia fere cornua: quæ ab his nomẽ traxit. Rursus draco marinus captus atq̃ ĩmissus in harenã cauernã sibi rostro mira celeritate excauat.

¶ De piscibus sãguine carẽtibus. Ca.xxviii.

PIscium quidam sãguine carent. de quibus dicemus. Sũt autem tria genera. In primis quæ mollia appellãtur. Deinde cõtecta crustis tenuibus. Postremo testis cõclusa duris. Mollia sunt loligo sæpia polypus & cætera eius generis. His caput inter pedes & in uentre

Pediculi octoni omībus. Sæpie & loligini pedes duo: Ex his lōgissimi & asperi quibus ad ora ad
mouent cibos: & in fluctibus se uelut anchoris stabiliunt: cæteri cirri cum quibus uenantur.

De loligine & sæpiis & polypis & naupliis. Ca. xxix.

LOligo etiā uolitat extra aquā se efferens: quod & pectũculi faciũt sagittæ mō. Sæpiaꝝ ge
neris mares uarii & nigriores: cōstātiæqꝫ maioris. Percussæ tridente fœminæ auxiliātur.
At fœmina icto mare fugit. Ambo aũt ubi sensere se apprehendi: effuso atramēto quod pro sā/
guine his est infuscata aqua absc̄oduntur. Polypoꝝ multa genera. Terreni maiores ꝗ pelagici:
& omēs brāchiis ut pedibus ac manibus utũtur. Cauda uero quæ ē bisulca & acuta in coitu. Est
polypis fistula in dorso: qua trāsmittũt mare: eamqꝫ mō in dexteram ꝑtem mō in sinistrā trāsse
runt. Natant obliqui in caput: quod præduꝝ est suffocatione uiuentibus. Cæteꝝ ꝑ brachia ue/
lut acceptabulis dispersis eo hausto quodāmodo cui adhæresc̄ũt tenent supini: ut auelli nō que/
ant. Vada nō apprehendũt: & grandibus minor tenacitas. Soli mollium in siccũ exeunt dũtaxat
asperꝝ. Leuitatem odere. Vescũtur cōchylioꝝ carne: quoꝝ cōchas cōplexu crinium frāgũt. Itaqꝫ
præiacentibus testis cubile eoꝝ deprehenditur. Et cũ alioqn brutũ habeatur animal: ut quod ad
manũ hominis adnatat in re quodāmō familiari callet. Omnia in domum comportat: dein puta/
mina rosa carne egerit: annatātesqꝫ pisciculos ad ea uenat̄. Colorem mutat ad similitudinem lo/
ci: & maxime in metu. Ipsũ brachia sua rodere falsa opinio est. Id. n. a cōgris euenit ei. Sed rena
sci sicut colchotis & lacertis cauda haud falsum: Inter præcipua aũt miracula est qui uocatur nau/
plios: ab aliis pōpilos. Supinus in sũma æquoꝝ ꝑuenit: ita se paulatim subrigens: ut emissa omī
per fistulam aqua uelut exoneratus sentina facile nauiget. Postea duo prima brachia retorquens
membranā inter illa miræ tenuitatis extendit: Qua uelificāte in auras cæteris subremigās bra
chiis media cauda ut gubernaculo dirigit. Ita uadit alto liburnicarum gaudens imagine. Si quid
pauoris interueniat hausta se mergens aqua.

De onigena locustis & cancris cocleis & conchis. Ca. xxx.

POlypoꝝ generis onigena dicta graui capitis odore. Ob hoc maxime murenis eā cōsectā
tibus. Polypi binis mensibus cōdunt̄. Vltra bimatum nō uiuũt. Pereũt aũt tabe sēp. Fœ
minæ celerius & fere a partu. Nō sunt prætereũda & L. Lucullo procōs. beticæ cōperta de po
lypis quæ Trebius Niger e comitibus eius prodidit. Auidissimos esse cōchaꝝ. Illas ad tactũ cō
primi præcidentes brachia eoꝝ: ultroqꝫ escam ex prædante capere. Carent cōchæ uisu omniqꝫ
sensu alio ꝗ cibi & periculi. Insidiantur ergo polypi apertis. Impositoqꝫ lapillo extra corpus ne
palpitatu eiiciatur: ita securi grassantur: extrahũtqꝫ carnes. Illæ se cōtrahũt: sed frustra discunea
tæ. Tanta solertia aīalium hebetissimus quoqꝫ est. Præterea negat ullũ esse atrocius aīal ad con
ficiendũ hoīem in aqua. Luctatur. n. cōplexu: & sorbet acceptabulis: ac numeroso suctu detra/
hit eum. In naufragos urinātis ue impetum capit. Sed si inuertat̄: elanguescit uis. Exporrigunt
enim se resupinati. Mire omnibus marinis expetentibus odorem quoqꝫ eoꝝ. Qua de cā & nassis
illinuntur. Cætera quæ idem retulit mōstra propiora possũt uideri. Carteiæ in cetariis assuetus
quidam polypus exire e mari in lacus eoꝝ apertos: atqꝫ ibi salsamēta populari. Cōuertit in se cu
stodum indignationē assiduitate furti immodici. Sæpes erāt his oblectæ. Sed has trāscēdebat
per arborem: nec deprehēdi potuit nisi canũ sagacitate. Hi redeũtem circũuasere noctu cōcitiqꝫ
custodes expauere nouitatem. Primũ omniũ magnitudo inaudita erat. Deinde color muria obli
ti odore diri. Quis ibi polypum expectasset: aut ita cognosceret: Cũ mōstro dimicare sibi uide/
bantur. Nāqꝫ & afflatu terribili canes agebat: nunc extremis crinibus flagellatos: nunc robusti
oribus brāchiis clauaꝝ mō incussos: ægreqꝫ multis tridentibus cōfici potuit. Ostendere Lucul/
lo caput eius dolii magnitudine amphoraꝝ xv. capax: atqꝫ (ut ipsius Trebii uerbis utar) brāchi/
as quas uix utroqꝫ brachio cōplecti esset: clauaꝝ mō torosas: lōgas pedum xxx. acceptabulis si/
ue calliculis urnalibus peluium mō. Dentes magnitudini respōdentes. Reliqæ asseruatæ mira/
culo pependere pōdo septingentoꝝ. Sæpias quoqꝫ & loligines eiusdem magnitudinis expulsas
in littus illud idem auctor est. In nostro mari loligines quinũ cubitoꝝ capiũtur: sæpiæ binum:
Neqꝫ his bimatu lōgior uita. Nauigeram similitudinem & aliā in ꝓpōtide uisam sibi prodidit
Mutianus cōcham esse achāti mō carinatam inflexa puppe prora rostrata. In hāc condi naupliũ
animal sæpiæ simile ludendi societate sola. Duobus hoc fieri generibus. Trāquillo. n. uectorē
demissis palmulis ferre ut remis. Si uero flatus inuitent: easdem in usu gubernaculi porrigi: pan
diqꝫ cōchaꝝ sinus aura. Huius uoluptatem esse ut ferat: illius ut regat. Simulqꝫ eādem descēde
re incluso sinu: fluctu hausto: territam uisu. Id. n. ut cōstat rumore nauigātium humana calami/
tas in cā est. Locustæ crusta fragili muniuntur in eo genere: quod caret sanguine. Latēt mensi/
bus quinis. Similiter cācri qui eodem tēpore occultantur: & ambo ueris principio senectutē an
guium more exuunt reuocatione tergoꝝ. Cætera in aquis natant. Locustæ reptantium mō flui
tant. Si nullus ingruat metus: recto meatu cornibus quæ sunt rotunditate præpilata ad latera
porrectis. Iisdē erectis in pauore obliquæ in latere procedunt. Cornibus inter se dimicāt. Vnũ

hoc animalium nisi uiuum ferueti aqua incoquatur: fluida carne nō habet callum.

De cancris. Ca. xxxi.

VIuunt petrosis locis cancri mollibus. Hyeme aprica loca sectātur. Aestate in opaca gurgitum recedūt. Omīa eius generis hyeme læduntur: autūno & uere pinguescūt: & plenilunio magis: qa nocte sydus tepido fulgore mitificat. Cancrorꝫ genera carabi: astaci: tacineæ: paguri heracleotici: leones: & alia ignobiliora. Carabi a cæteris cancris cauda distāt. In phœnice hippoe uocātur: tantæ uelocitatis ut cōsequi nō sit. Cācris uita lōga. Pedes octoni omnibus in obliquum flexi. Fœminæ primus pes duplex: mari simplex. Præterea bina brachia denticulatis forcipibus. Supior pars in primoribus bis mouetur inferiore īmobili. Dextrū brachiū omnibus maius. Vniuersi ubi aliquādo cōgregātur os pōti euincere nō ualēt. Quāobrē egressi circuēūt: apparetqꝫ tritum iter. Pinoteras uocatur minimus ex oī genere. Ideo oportunus iniuriæ: Huic solertia est inaniū ostrearꝫ testis se cōdere: & cū accreuerit migrare in capaciores. Cancri in pauore etiam retrorsum pari uelocitate redeunt. Dimicāt inter se ut arietes diuersis cornibus incursātes. Cōtra serpentium ictus medentur. Sole cancri signum trāseunte & ipsorꝫ cū exanimati sint corpus trāsfigurari in scorpiones narrātur in sicco. Ex eodem genere sunt echini: quibus spinæ ꝑ pedibus. Ingredi est his in orbem uolui. Itaqꝫ detritis sæpe aculeis īueniūtur. Ex his echinometræ appellantur quorꝫ spinæ lōgissimæ: calices minimi. Nec omībus idē uitreus color. Circa turonem cādidi nascūtur: spina pua. Oua omniū amara: quina numero. Ora in medio corpore in terram uersa. Tradunt sæuitia maris præsagire eos: correptisqꝫ operiri lapillis: mobilitatemqꝫ pōdere stabiliētes nolūt uolutatiōe spinas atterere. Quod ubi uidere nautici statim pluribus anchoris nauigia infrenāt.

De cocleis. Ca. xxxii.

IN eodem genere sunt cocleæ aquatiles terrestresqꝫ exerentes se domicilio: binaqꝫ ceu cornua protendentes cōtrahentesqꝫ: oculis carent: ideoqꝫ corniculis prætentāt iter.

De pectinibus. Ca. xxxiii.

PEctines in mari ex eodem genere habentur. Reconditi & ipsi in magnis frigoribus ac magnis æstibus: unguesque uelut igne lucentes in tenebris etiam uelut in ore mandentium. Firmioris iam testæ murices: & concharum genera: in quibus magna ludentis naturæ uarietas: tot colorum differentiæ tot figuræ. planis. & concauis: lōgis: lunatis: in orbem circūactis: dimidio orbe cæsis: in dorsū elatis: læuibus: rugatis: denticulatis: striatis: uertice mutricatim ītorto margine in mucronem emisso: foris effuso: intus replicato: iam distinctione uirgulata: crinita: crispa: cuniculatim pectinatim imbricatim undata: cancellatim reticulata: in obliquū: in rectum expansa: prædensata: porrecta: sinuata: breui nodo ligatis: toto latere cōnexis: ad plausum aptis: ad buccinam recuruis. Nauigāt ex his neritæ: præbentesqꝫ cōcaua sibi partē. & alterā auræ opponētes per sūma æquorꝫ uelificāt. Saliunt pectines & extra uolitant: seqꝫ & ipsi carinant.

De diuitiis marinis. Ca. xxxiiii.

SEd quid hæc tam parua cōmemoro: cum populatio morꝫ atqꝫ luxuria nō aliunde maior ꝙ̄ e cōcharꝫ genere proueniat: Iam quidem ex tota rerꝫ natura dānosissimum uentri mare est tot modis: tot mensis: tot piscium saporibus: quibus precia capientium periculo fiunt.

Quō nascantur: & ubi: & quō inueniuntur margaritæ. Ca. xxxv.

SEd quota hæc portio est reputātibus purpuras: cōchylia: margaritas: Parꝫ scilicet fuerat ī gulas cōdi maria: nisi manibus: auribus: capite: toto corpore a fœminis iuxta uirisqꝫ gestarentur. Quid mari cū uestibus: Quid undis fluctibus cum uellere: Nō recte recipit hæc nos rerꝫ natura nisi nudos. Esto: si tāta uētri cū eo societas. Quid tergori: Parꝫ sit nisi quid uestimur: piculis etiam uestiamur: Adeo per totum corpus animæ hoīs periculo quæsita maxime placēt. Principium ergo culmēqꝫ oīm rerꝫ precii margaritæ tenēt. Indicus maxime has mittit oceanus. Inter illas beluas tales tantasqꝫ quas diximus per tot maria uenientes tā lōgo terrarꝫ tractu: e tātis solis ardoribus: atqꝫ indicis quoqꝫ insulis petūtur & admodum paucis. Fertilissima est taprobane & torois ut diximus in circuitu mūdi. Item perimula promōtorium indiæ. Præcipue autē laudātur circa arabiam in persico sinu maris rubri. Origo aūt atqꝫ genitura cōchæ est haud multum ostrearꝫ cōchis differens. Has ubi genitalis anni stimulauerit hora pādentes sese quadā oscitatione impleri roscido cōceptu tradūt: grauidas postea eniti: partumqꝫ cōcharꝫ esse margaritas pro qualitate roris accepti. Si purus influxerit: candorem cōspici. Si uero turbidus: & fœtū sordescere. Eundem pallere cælo mināte cōceptum. Ex eo quippe cōstare: cæliqꝫ eis maiorē societatem esse ꝙ̄ maris: inde nubilū trahit colorem: aut ꝑ claritate matutina serenū. Si tēpestiue satientur: grādescere & partus. Si fulgeret: cōprimi cōchas: ac pro ieiunii modo minui. Si uero & tonuerit: pauidas ac repente cōpressas: quæ uocāt physemata efficere speciē: uerꝫ inani īflatā sine corpore. Hos esse cōcharꝫ abortus: Sani qdem partus multiplici cōstant cute: nō impropie callum ut existimari corporis possit. Itaqꝫ & purgātur a peritis. Miror ipso tantū eas cælo gaudere: sole rubescere: cādoremqꝫ perdere ut corpus humanū. Quare præcipuū custodiūt pelago

Venere
In questo capo,
alcri da Pian
pur di uenere
Sor de le tre

altius merſæ: ꝗ̃ ut penetrẽt radii. Flaueſcũt tamẽ & illæ ſenecta: rugiſq; torpeſcũt: nec niſi in
iuuenta cõſtat ille qui quæritur uigor. Craſſeſcũt etiam in ſenecta: conchiſq; adhæreſcũt: nec iis
auelli queũt: niſi lima. Quibus una tantũ ẽ facies & ab ea rotũditas: auerſis planicies: ob id tym
pania noĩantur. Cohærentes uidemꝰ in cõchis hac dote unguẽta circũferẽtibꝰ. Cætero ĩ aqua
mollis unio: exemptus protinus dureſcit. Cõcha ipſa cũ manũ uidet cõprimit ſeſe: operitq; opes
gnara ꝓpter illas ſe peti: manũq; ſi præueniat acie ſua abſcidit: nulla iuſtiore pœna: & aliis mu/
nita ſuppliciis. Quippe inter ſcopulos pars maior inuenitur: ſed in alto quoq; comitãtur mari/
nis canibus. Nec tamẽ aures fœminaꝝ arcentur. Quidã tradũt ſicut apibus ita cõchaꝝ examini/
bus ſingulas magnitudine & uetuſtate præcipuas eſſe ueluti duces: miræ ad cauẽdum ſolertiæ.
Has urinãtium cura peti. Illis captis facile cæteras palãtes retibus includi. Multo deinde obru/
tas ſale ĩ uaſis fictilibus eroſa carne omĩ nucleos quoſdã corpoꝝ hoc eſt uniones decidere ĩ ima.
Vſu atteri nõ dubium eſt: coloremq; ĩdiligẽtia mutari. Dos omĩs ĩ cãdore: magnitudine: orbe:
leuore: põdere: haud ꝓmptis rebus in tãtum: ut nulli duo reperiantur indiſcreti. Vnde nomen
unionũ romanæ ſcilicet ĩpoſuere deliciæ. Nã apud græcos nõ ẽ: nec apud barbaros inuentores
eius aliud ꝗ̃ margaritæ. Et in cãdore ipſo magna differẽtia. Clarior in rubro mari reptus. Indi
cus ſpeculariũ lapidũ ſquamas aſſimilat: alias magnitudine præcellẽs. Sũma laus coloris ẽ exalu
minatos uocari: & ꝓcerioribus ſua gratia eſt. Elencos appellãt faſtigiata lõgitudine: Alabaſtro
rum figura in pleniore orbe deſinẽtes. Hos digytis ſuſpẽdere: & binos ac ternos auribus. Fœ/
minaꝝ gloria eſt. Subeũt luxuriæ eius nomina & tedia exqſita ꝑditione potatu. Siquidẽ cum id
fecere crotalia appellãt: ceu ſono quoq; gaudeãt: & colliſu ipõ margaritaꝝ. Affectãtq; iã & pau
peres lictorem fœminæ in publico unionẽ eſſe dictantes. Quin & pedibus: nec crepidaꝝ tantũ
obſtragulis: ſed totis ſocculis addunt. Neq;. n. geſtare iam margaritas: niſi calcẽt: ac ꝑ uniones
etiã ambulent ſatis eſt. In noſtro mari repiri ſolebant. Crebrius circa boſphoꝝ thraciũ: ruffi ac
parui in cõchis: quas myas appellãt. At in carnania quæ uocat̃ pĩna gignit. Quo apparet non
uno cõchæ gener̃ naſci. Nã & Iuba tradit arabiciſ cõcham eſſe ſimilem pectini inſecto: hirſutam
echinoꝝ modo. Ipſum unionem in carne ipſa eſſe grãdini ſimilem. Cõchæ nõ tales ad nos affe/
runt̃. Nec in acarnania ante laudati repiuntur: enormes & feri: coloriſq; marmorei. Meliores
circa actium: ſed & ii parui. Et in mauritaniæ maritimis. Alaxãder Polyhiſtor & Sudines ſene/
ſcere eos putant: coloremq; expirare. Eoꝝ corpus ſolidũ eſſe manifeſtũ eſt: ꝙ nullo lapſu frã
guntur. Nõ aũt ſemp in media carne repiunt̃: ſed aliis atq; aliis locis. Vidimuſq; iã extremis ẽt
marginibus uelut e cõcha exeuntes. Et ĩ qbuſdam quaternos qnoſq;. Põdus ad hoc æui ſemun/
ciæ pauci ſingulis ſcrupulis exceſſere. In britãnia paruos atq; decolores naſci certũ eſt. Quoniã
Diuus Iulius thoracem quẽ Veneri genitrici ĩ templo eius dicauit: ex britãnicis margaritis factũ
uoluerit intelligi. Lolliã Paulinã quæ fuit Caii prĩcipis matrona nec ſerio quidẽ aut ſolẽni ceri/
moniaꝝ aliquo apparatu: ſed mediocriũ etiã ſpõſalium cœna uidi ſmaragdis margaritiſq; optã:
alterno textu fulgẽtibus toto capite crinibus: ſpiris auribus: collo monilibus digytiſq;. Quæ ſũ
ma quadrĩgeties ſeſtertium colligebat. Ipſam cõfeſtim paratã nũcupationẽ tabulis ꝓbare. Nec
dona prodigi principis fuerant: ſed auitæ opes ꝓuintiaꝝ ſcilicet ſpoliis partæ. Hic eſt rapinarũ
exitus. Hoc fuit quare M. Lollius infamatus regũ muneribus ĩ toto oriente interdicta amicitia
a Caio Cæſare Auguſti filio uenenum biberet: ut neptis eius quadrĩgeties ſeſtertium opta ſpec
taretur ad lucernas. Cõputet nũc aliqs ex alia parte ꝗ̃tũ Curius aut Fabritius in triumphis tule
rint: & imaginet̃ eoꝝ fercula: & ex altera pte Lolliã unã imperii mulierculã accubãtem: nõ illos
curru detractos ꝗ̃ in hoc uiciſſe malit: Nec hæc ſũma luxuriæ exempla ſũt. Duo fuere maximi
uniones per omẽ æuum. Vtꝝq; poſſedit Cleopatra ægypti reginaꝝ nouiſſima per manus orien
tis regũ ſibi traditos. Hæc cum exquiſitis quotidie Antonius ſaginaret̃ epulis: ſuperbo ſimul ac
ꝓcaci fauſtũ ut regina meretrix lautitiam eius oẽm apparatũq; detrectãs: quærẽte eo qd aſtrui
magnificẽtiæ poſſit reſpõdit. Vna ſe cœna cẽties ſeſtertium abſũpturam. Cupiebat diſcere An
tonius: ſed fieri poſſe nõ arbitrabat̃. Ergo ſpõſionibus factis poſtero die quo iudiciũ agebat̃: ma
gnificã alias cœnã ne dies periret: ſed quottidianã Antonio appoſuit irridẽti: cõputationẽq; ex
poſtulãti. At illa corallarium id eſſe: cõſumpturãq; ſe ea in cœna taxationẽ confirmãs: ſolamq;
ſe centies ſeſtertiũ cœnaturã. Inferri mẽſam ſecũdam iuſſit. Ex præcepto miniſtri unũ tantũ uas
ante eam poſuere aceti: cuius aſperitas uiſq; in tabem margaritas reſoluit. Gerebatq; auribus tũ
maxime ſingulare illud & uere unicum naturæ opus. Itaq; ſpectãte Antonio qd nã eſſet actura
detractũ alteꝝ merſit: ac liquefactũ abſorbuit. Iniecit alteri manũ L. Plaucus iudex ſpõſiõis eius
eum quoq; parãti ſimili mõ abſumere. Victũq; Antoniũ ꝓnũtiauit hoĩe irato. Comitetur fama
unionis eius parem facta illa tantæ quæſtiouis uictrice regina diſſectũ: ut eſſet in utriſq; Vene/
ris auribus romæ in pantheo dimidia eoꝝ cœna. Nõ ferent tamẽ hãc palmã: ſpoliabũturq; eti
am luxuriæ gloria. Prior id fecerat romæ ĩ unionibus magnæ taxatiõis Clodius tragœdi Aeſo
pi filius relictus ab eo ĩ amplis opibus hæres: ne triumphatu ſuo nimis ſupbiat Antonius pene

histrioni compatus. Et quidem nulla spõsione ad hoc productus: quo id magis rgiũ erat: sed ut expiretur in gloria palati quid saperent: margaritæ: atq; ut mire placuere: ne solus hoc sciret sin/gulos uniones couiuis ad sorbendũ dedit. Romæ i ꝓmiscuũ ac frequẽtem usum uenisse alexan/dria i ditionẽ redacta. Primũ aũt cœpisse circa syllana tẽpora minutas & uiles Fenestella tradit manifesto errore: cum Elius Stilo iugurthino bello unionũ nomẽ impositũ maxime grandibus margaritis prodat. Et hoc tamẽ æternæ ꝓpe possessionis est: seqtur hæredẽ. In mãcipatũ ue nit ut prædiũ aliquod. Cõchylia & purpuras ois ora atterit: qbus eadẽ mater luxuria paria pe/ne ẽt margaritis pcia fecit.

¶ De natura purpuræ & muricis. Ca. xxxvi.

PVrpuræ uiuũt annis plurimũ septenis. Latẽt sicut murices circa canis ortũ tricenis diebus. Cõgregãtur uerno tempore: mutuoq; attritu lentorẽ cuiusdã cæræ saliuãt. Simili modo & murices. Sed purpuræ florem illũ tingendis expetitum uestibus in mediis habẽt fauci/bus. Liquoris hic est minimi in cãdida uena. Vnde preciosus ille bibit̃ nigrãtis rosæ color̃ sublu cens. Reliquũ corpus sterile. Viuas capere cõtẽdunt: quia cũ uita sua succum illum euomũt. Et maioribus qdem purpuris detracta cõcha auferũt: minores cũ trapetis frangũt. Ita demũ rore; eum excipientes tyrii. Præcipuus hic asiæ. In enynge africæ: & getulo littore oceani: i laconica europæ. Hic fasces securesq; romanæ uiam faciũt. Ideq; ꝓ maiestate i puericia est. Distinguit ab eqte curiam. Diis aduocatur placãdis: oẽmq; ueste illuminat. In triũphali miscet̃ auro. Qua ꝓpter excusata & purpuræ sit insania. Sed unde cõchyliis precia? Quis uirus graue in fuco: co/lor austerus in glauco & irascẽti similis mari. Lingua purpuræ lõgitudine digytali: qua pascit̃ ꝑ/forãdo reliqua cõchylia: tãta duricia aculeo est. Aqua dulci enecatur: & sicubi flumini imergun tur: alioqn captæ diebus qnquagenis uiuũt saliua sua. Cõchæ omẽs celerrime crescũt præcipue purpuræ. Anno magnitudinẽ implẽt. Quod si hactenus trãscurrat expositio: fraudatam se ꝓti nus luxuria credat. Nos indiligẽtiæ dãnet. Quamobrẽ ꝓsequemur etiã officinas: ut tanq; in uictu frugũ noscit̃ ratio. Sic omẽs q istis gaudẽt præmio uitæ suæ calleãt. Cõchaꝝ ad purpuras & cõchylia eadẽ qdem est materia: sed distat tempamẽto. Duo sũt genera. Buccinũ minor con/cha ad similitudinem eius buccini: quo sonus editur. Vnde & cã nomini rotũditate oris i margi/ne incisa. Alteꝝ purpura uocatur calliculatim procurrẽte rostro: & calliculi latere itrorsus tabu lato qua ꝓferat̃ ligua. Præterea clauatũ ẽ ad turbinẽ usq;: aculeis in orbẽ septenis fere: q non sũt buccino: sed utrisq; orbes totidem quot habẽt ãnos. Buccinũ nõ nisi petris adhæret: circaq; scopulos legitur.

¶ Quot sunt genera. Ca. xxxvii.

PVrpuræ noĩe alio pelagiæ uocantur. Eaꝝ genera plura: pabulo & solo discreta. Lutense putri limo: & algense enutritum alga uilissimũ. Vtrisq; melius teniense in tenei maris ora collectum. Hoc quoq; tamẽ etiãnum leuius atq; dilutius. Calculosæ appellãtur a calculo maris mire apto cõchyliis: & lõge optimo purpuris. Dialusitense id est uario soli genere pastũ. Capiũtur aũt purpuræ paruulis rarisq; cõchis textu ueluti nassis in alto iactis. Inest̃ iis esca clusi les mordacesque cõchaꝝ: quales uidemus has femineces: sed redditas mari auido hiatu reuiuiscẽ tes. Appetunt eas purpuræ: porrectisque linguis infestãt. At illæ aculeo extimulatæ claudunt sese: cõprimũtque mordẽtia: ita pendẽtes auiditate sua purpuræ tolluntur.

¶ Quo capiantur tempore. Ca. xxxviii.

CApi eas post canis ortum aut ante uernum tẽpus utilissimũ: quoniã cũ fœtificauer̃ fluxos habent succos. Sed id tingẽtum officinæ ignorãt: cum sũma uertat̃ i eo. Eximitur postea uena quã diximus. Cui addi salem necessariũ: sextarios ferme in libras cẽtenos. Macerari triduo iustum. Quippe maior uis tanto q̃to recẽtior. Feruere i plũbo: singulisq; aquæ amphoris cen tenas atque qnquagenas medicaminis libras æquari: ac modico uapore torreri: & ideo lõgiquæ fornacis cuniculo. Ita despumatis subinde carnibus quas hæsisse uenis necesse est: decimo ferme die liquatis cortina uellus elutriatum mergit̃ i experimẽtum. Et donec spei satisfiat urit̃ liquor. Rubeus color nigrante deterior. Quinis lana potat horis. Rursusque mergitur carinata: donec oẽm ebibat saniem. Buccinum ꝑ se dãnatur: quoniã fucum remittit. Pelagio admodũ alligatur: nimiæque eius nigritiæ dat austeritatem illã nitoremque q quæritur cocci. Ita ꝑmixtis uiribus alteꝝ altero excitatur: aut astringitur. Sũma medicaminũ i libras. Velleꝝ buccino ducentæ. Pe lagio. cxi. Ita fit amethysti color eximius ille. At tyrius pelagio primũ satiatur imatura uiridiq; cortina: mox ꝑmutat̃ in buccino. Laus ei sũma i colorem sãguinis cõcreti nigricãs aspectu: ideq; suspectu refulgens. Vnde & Homero purpureus dicit̃ sanguis.

¶ Romæ quando usus purpuræ. Ca. xxxix.

PVrpuræ usũ romæ semp fuisse uideo. Sed Romulo i trabea. Nã toga prætexta & latior̃ clauo Tullum Hostiliũ e regibus primũ usum hetruscis deuictis satis cõstat. Nepos Cor nelius q Diui Augusti principatu obiit. Me inqt iuuene uiolacea purpura uigebat: cuius libra de nariis centum uenibat: nec multo post rubra tarentina. Huic successit dibapha tyria: quæ in li/bras denariis mille nõ poterat emi. Hac Lẽtulus Spinter ædilis currulis primus i prætexta usus

improbabatur. Qua purpura qs nō iam inquit triclinaria facit: Spinter ædilis fuit urbis cōditæ anno.dcc. Cicerone cons. Dibapha tunc dicebatur: quæ bis tincta esset ueluti magnifico impendio. Qualiter nūc omēs pene cōmodiores purpuræ tingūt. In cōchyliata ueste cætera eadē sine buccino. præterq̄ ius temperaturæ. Aeque ꝓ indiuiso humani potus excremēto dimidia & medicamina addūt. Sic gignit laudatus ille pallor saturitate fraudata: tātoq̄ dilucidior q̄to magis uellera esuriūt.

¶ De precio earꝝ. Ca.xxxx.

PRecia medicamēto sūt qdē pro fertilitate littorꝝ uiliora. Nō tamē usq̄ pelagii libras qnquenos nūmos excedere: & buccini cētenos sciant: qui ista mercant īmenso. Sed alia sūt: nec habēt finē uitia. Iuuatq̄ ludere īpendio: & lusus geminare miscēdo iterꝝ: & ipsa adulterare adulteria naturæ: sicut testudines tīgere: argētū auro cōfūdere ut electra fiāt: addere iis æra: ut corithia.

¶ De tigēdo amethystino & cocco byssino. Ca.xxxxi.

NOn est satis abstulisse gēmæ nomē amethystū. Rursū absolutus inebriat tyrio: ut sit ex utroq̄ nomē improbū tyriamethystus: simulq̄ luxuria duplex. Et cū cōfecere cōchylia: trāsire melius in tyriū putant. Pœnitētia hoc primū debet inuenisse artifice mutāte quod dānabat. Inde rō est nata. Votū quoq̄ factū e uitio portētosis ingeniis: & gemina demōstrata uia luxuriæ: ut color alius operiretur alio. Suauior ita fieri leuiorq̄ dictus. Quin & terrena miscere: coccoq̄ tinctū tyrio tīgere ut fieret bis byssinū. Coccū galatiæ rubēs gramē: ut dicemus ī terrestribꝰ aut circa emeritā lusitaniæ ī maxima laude est. Verꝝ ut simul pagāt mobilia pigmēta āniculo gramini lāguidus succus. Idē a quadrino euanidus. Ita nec recēti uires neq̄ senescēti. Abūde tractata est rō: qua se uirorꝝ iuxta fœminarꝝq̄ forma credit amplissimā fieri.

¶ De pina & pinnotere: & aquatilium sensu. Ca.xxxxii.

COncharꝝ generis & pinna est. Nascitur in limosis subrecta semp: nec unq̄ sine comite: quē pinnoterem uocāt: alii pinnophylacē id est suilla parua. Aliubi cācer dapis assectator. Pādit se pinna luminibus orbum corpus itus minutis piscibus præbēs. Assultāt alii ꝓtinus: & ubi licētia audacia creuit: implent eam. Hoc tempus peculatus index morsu leui significat. Illa ore cōpresso q̄cquid inclusit exanimat: partēq̄ sotio tribuit. Quo magis miror quosdam existimasse aquatilibus nullum inesse sensū. Nouit torpēdo uim suā ipsa nō torpens: mersaq̄ ī limo se occultat: pisces q securi natātes obtorpuere corripiēs. Huius iecori teneritas nulla præfert. Nec minor solertia ranæ: quæ in mari piscatrix uocatur: eminētia sub oculis cornicula turbato limo exerit: assultātes pisciculos ꝓtrahens: donec tam ꝓpe accedant: ut assiliat. Simili modo squatina & rhōbus additi pinnas exertas mouēt specie uermiculorꝝ: Itēq̄ quæ uocatur raia. Nā pastinaca latrocinatur ex occulto trāseūtes radio: quod tælū est ei figens. Argumenta solertiæ huius quod tardissimi piscium hi mugilem uelocissimū oīum habētes in uentre reperiūtur.

¶ De scolopendris uulpibus & glanis. Ca.xliii.

SColopēdræ terrestribus similes quas cētipedes uocāt hamo deuorato oīa interranea euomūt: donec hamū egerāt: deinde resorbēt. At uulpes marinæ simili ī piculo glutiūt āplius usq̄ ad īfirma lineæ: quæ facile prærodāt. Glaucus q & glanis uocāt auersus mordet hamos nec deuorat: sed esca spoliat.

¶ De ariete pisce. Ca.xliiii.

GRassatur aries ut latro. Et nūc grandium nauium in salo stantium occultatus umbra si quē nandi uoluptas iuitet expectat. Nunc elato extra aquam capite piscantium cymbas speculatur: occultusque adnatans mergit.

¶ De his quæ tertiā naturā habēt nō aīaliū neq̄ fruticū: & de urticis & spōgiis. Ca.xlv.

EQuidē & iis sensum in esse arbitror qui nec aīalium neq̄ fruticum sed tertiā ex utroq̄ naturam habēt: urticis dico & spōgiis. Vrticæ noctu uagantur: noctuq̄ mutantur: carnosæ frōdis. Iis natura ut carne uescātur. Vis pruritu mordax: eademq̄ quæ terrestris urticæ. Cōtrahit ergo se q̄maxime rigens: ac prænatāte pisciculo frōdem suā spargit: cōplectēsq̄ deuorat. Alias marcenti similis: & iactari se passa fluctu algæ uice contractos pisces: attrituq̄ petræ scalpentes pruritū iuuadit. Eadem noctu pectines & echinos perquirit. Dū admoueri sibi manū sentit: colorem mutat: & cōtrahitur. Tacta uredinē mittit: paulūq̄ si fuerit interualli: abscōdit. Ora ei in radices esse tradūtur. Excrementa ꝑ sūma tenui fistula reddi. Spōgiarꝝ tria genera accipimus. spissum: ac prædurꝝ: & asperꝝ. Tragos id uocatur. Spissū & mollius: magis tenue densūq̄ ex quo penicilli: achilleum. Nascuntur omēs in petris. Aluntur cōchis: pisce: limo. Intellectum inesse iis apparet: quia ubi auulsorem sensere: cōtractæ multo difficilius abstrahuntur. Hoc idē fluctu pulsante faciunt. Viuere esca manifesto cōchæ minutæ in iis repertæ ostendūt. Circa toronem uesci illis auulsas etiā aiunt: & ex relictis radicibus recrescere. In petris cruoris quoq̄ inhæret color: africis præcipue quæ generantur in syrtibus: maximæ fiunt mancæ. Sed mollissimæ circa lyciā. In ꝓfundo āt nec uentoso molliores. In hellespōto asperæ. Et densæ circa maleā. Putrescunt ī apricis locis: Ideo optimæ in gurgitibus uiuentibus: ideq̄ madētibus nigricās color. Adhærēt nec pte nec totæ. Intersūt.n. fistulæ quædā inanes: quaternæ fere aut qnæ:

per quas pasci existimantur. Sunt & aliæ sed supnæ cocretæ. Et subesse mebrana quædā radici bus eaꝝ intelligit. Viuere cōstat lōgo tempore. Pessimū oīum genus eaꝝ est: quæ aplysiæ uo cantur: quia erui nō possunt: in quibus maxime sunt fistulæ: & reli qua densitas ipsissa.

¶ De caniculis marinis. Ca. xlvi.

C Aniculaꝝ maxima multitudo circa eas urinātes graui piculo infestāt. Ipsi ferunt & nubē quādam crassessere sup capita animalium planoꝝ piscium similem prementem eos: arcen/ temq̧ a reciprocādo: & ob id stilos præacutos lineis ānexos habere sese: quia nisi pfossæ ita nō recedant: caliginis & pauoris (ut arbitror) opere. Nubem. n. & nebulā cuius nomine id malum appellant inter animalia illa haud ultra cōperit qsq̧. Vt cum caniculis atrox dimicatio. Inguina & calces oēmq̧ cādorem corpoꝝ appetunt. Salus una in aduersas eundi ultroq̧ terrēdi. Pauet enim hominem æque ac terret. Et fors æqua in gurgite. Vt ad sūma aquæ uentū est: ibi peri/ culum anceps. Adempta rōe cōtra eundi: dū conetur emergere. Et salus omīs in sotiis. Funem illi religatū ab humeris eius trahunt: Hūc dimicās ut sit piculi signū leua quatit. Dextera appre/ henso stilo in pugna est. Modicus alias tractus. Vt ꝓpe carinam uētum est: nisi pcæceleri ui re/ pēte rapiāt: absumi spectāt. Ac sæpe iā subducti e manib⁹ auferūt: si ñ trahētiū ope cōglobato corpore ī pilæ modū ipsi se adiuuere. Protēdūt qdē tridentes illi. Sed mōstri solertia est nauigiū subeundi atq̧ ita e tuto prœliādi. Oīs ergo cura ad speculādū hoc malum īsumitur.

¶ De animantibus quæ silicea testa: & quæ sine uillo includuntur: & reliquis sordidis animalibus. Ca. xlvii.

C Ertissima est securitas uidisse planos pisces: quia nunq̄ sunt ubi maleficæ bestiæ. Qua de cā urinātes sacros appellant eos. Silicea testa inclusis fatendum est nullum esse sensum ut ostreis. Multis eadem natura quæ frutici ut olothyris: pulmonibus: stellis. Adeoq̧ nihil nō gi gnitur in mari ut cauponaꝝ etiā æstiua animalia pnici molesta saltu: aut quæ capillus maxime ce lat existant: & circūglobata escæ sæpe extrahuntur. Quæ cā sonium piscium in mari noctibus ī festare existimatur. Quibusdā uero ipsis innascuntur: quo ī numero chalcis accipitur.

¶ De uenenatis marinis. Ca. xlviii.

N Ec uenena cessāt dira ut in lepore: q in indico mari etiā tactu pestilens uomitum dissoluti onēq̧ stomachi protinus creat. In nostro offa informis: color tantum lepori similis. In in dis & magnitudine & pilo duriore. Tātum uiuus ibi capitur. Aeque pestiferꝰ aīal araneus spinæ indorso aculeo noxius. Sed nullum usq̧ execrabilius q̄ radius super caudam eminens trigonis: quam nostri pastinacam appellant. Quin conchylii magnitudine arbores infixus radici necat. Arma ut tælum perforat & ferri & ueneni malo.

¶ De morbis piscium. Ca. xlix.

M Orbos uniuersa genera pisciū & cætera aīalia etiā fera nō accipimus sētire. Veꝝ ægrotare singulos manifestum facit aliquoꝝ macies: cum ī eodē genere præpingues alii capiātur.

¶ De generatione eoꝝ mira. Ca. l.

Q Vo nā mō generent desiderium & admiratio hoīum differri nō patitur. Pisces attritu uen trium coeunt: tanta celeritate ut uisum fallant: Delphini & reliqua cete simili mō & paulo diutius. Fœmina piscis coitus tempore marē sequitur: uentrē eius rostro pulsās: Sub partu ma res fœminā similiter oua uescentes eoꝝ. Nec satis est generationi per se coitus: nisi editis ouis ī ter se uersādo mares & fœminæ uitale aspersint uirus. Non omibus id contingit ouis in tanta multitudine: alioqn replerentur maria & stagna: cū singuli uteri īnumerabilia cōcipiant.

¶ Item de generatione & qui pisces oua pariant. Ca. li.

P Iscium oua in mari crescūt: quædā sūma celeritate ut murenaꝝ. Quædam paulo tardius: Plani pisciū quibus cauda nō obest aculeiq̧ ut testudines & raiæ in coitu supueniūt. Poly/ pi crine uno fœminæ naribus adnexo. Sæpiæ & loligines linguis cōponētes inter se brachia: & in cōtrariū nantes: & pariunt ore. Sed polypi in terra uerso capite coeūt. Reliqua molliū tergis ut canes. Item locustæ & squillæ. Cancri ore. Ranæ supueniunt: prioribus pedibus alas fœmi næ mare apprehēdente: posterioribus clunes. Pariūt minimas carnes nigras: quas gyrinos uo/ cant: oculis tamē & cauda īsignes: mox pedes figurātur: cauda findente se in posteriores. Mirūq̧ semestri uita resoluūtur in līmū nullo cernēte: & rursus uernis aquis renascūtur quæ fuere natæ perinde occulta rōe cum oībus annis id eueniat. Et mytuli & pectines spōte naturæ in hareno/ sis prouenīūt. Quæ durioris testæ sunt: ut murices purpuræ saliuario lētore. Sicut acescēte hu more culices: atq̧ spuma maris incalescente cū admissus est hymber: Quæ uero siliceo tegmine operiuntur ut ostrea putrescēte limo: aut spuma circa nauigia diutius stāte: defixosq̧ palos: & li/ gnum maxime. Nup cōpertū in ostreariis: humorē iis fœtificū lactis mō effluere: Anguillæ at terunt se scopulis ea strigmenta uiuescūt. Nec alia est eaꝝ ꝓcreatio. Piscium diuersa genera nō coeunt præter squatinā & ranam: ex quibus nascitur priori pte ranæ similis: & nomē ex utroq̧ cōpositum apud græcos trahit. Quædā tempore anni gignūtur & in humore & in terra. Vere

pectines limaces hirūdines eodem tēpore euanescūt. Piscium āt lupus & trichias bis āno parit: & saxatiles omnes. Mulli ter: & chalcis: cyprius: exien. Scorpiones bis ac sargi uere & autūno. Ex planis squatina sola autūno occasu uergiliaꝝ. Plurimi pisciū tribus mēsibus aprili maio. Sal/ pæ autūno: spari: torpedo: squali circa æquinoctium. Molles uere. Sæpia oībus mēsibus. Oua eius glutino atramēti ad speciē uuæ cohærentia masculus ꝓsequitur afflatu: alias sterilescunt. Polypi hyeme coeunt. Pariūt uere oua tortili uibrata pāpino: tanta fœcūditate ut multitudine ouoꝝ occisi nō recipiant cranos capitis: quæ prægnātes tulere. Ea excludūt qnquagesimo die. e quibus multa ꝓpter numeꝝ intercidūt. Locustæ & reliqua tenuioris crustæ ponunt oua supra oua: atq; ita incubāt. Polypis fœmina mō in ouis sedet: mō cauernā brachioꝝ implexu claudit. Sæpia in terreno parit inter harūdines: aut sicubi enata alga. Excludit qntodecimo die. Loligi nes in alto cōferta oua edūt ut sæpiæ. Purpuræ murices eius denicq; generis uere pariūt. Echini oua plenilunijs habēt hyeme. Et cocleæ hyberno tēpore nascūtur. Torpedo octogenos fœtus habēs inuenitur: eaq; quæ intra se parit oua præmollia in aliū locū uteri trāsferēs: atq; iba exclu dens. Simili mō omīa quæ carthilaginea appellauimus: ita fit ut sola pisciū & aīal pariāt: & oua cōcipiāt. Sylurus mas solus oīum edita custodit oua: sæpe & qnquagenis diebus ne absūmantur ab alijs. Cæteræ fœminæ in triduo excludūt: si mas attigit. Acus siue belonæ unus piscium de hiscēte ꝓpter multitudinē utero pit. A ptu callescit uulnus: quod & ī cæcis serpētib⁹ tradunt. Mus marinus ī terras scrobe effossa pit oua: & rursus obruit terra. Tricesimo die refossa aperit: fœtūq; ī aquā ducit.

¶ De uuluis piscium. Ca. lii.

E Rythini & chanæ uuluas habere traduntur. Qui trochos appellatur a græcis ipse se ini/ re. Aquatilium omnium fœtus inter initia uisu carent.

¶ De longissima uita piscium. Ca. liii.

A Eui piscium memorādū nuper exēplum accepimus. Paulisippū uilla ē cāpaniæ haud ꝓcul neapoli. In ea in Cæsaris piscinis a Pollione Vedio cōiectū piscē sexagesimū post ānū expi rasse scribit Anneus Seneca. Duob⁹ alijs æqualibus eius ex eodē genere ēt tūc uiuētib⁹. Quæ mētio piscinaꝝ admonet ut paulo plura dicam⁹ hac de re: priusq; digrediamur ab aquatilibus.

¶ De uiuarijs ostreaꝝ: & quis ea primus inuenerit. Ca. liiii.

O Streaꝝ uiuaria primus oīum Sergius Orata īuenit in baiano ætate L. Crassi oratoris ante marsicū bellū: nec gulæ causa: sed auaritiæ: magna uectigalia tali ex ingenio suo ꝑcipiēs. Vt qui primus pēsiles inuenit balineas ita māgonizatas uillas subinde uēdēdo. Is primus opti/ mum saporem ostreis lucrinis adiudicauit: quādo eadem aquatilia genera alibi atq; alibi melio ra. Sicut lupi pisces in tyberi amne inter duos pōtes: rhōbus rauennæ: murenæ in sicilia: elops rhodi: & alia genera similiter: ne culinaꝝ cēsura pagatur. Nōdū britānica seruiebāt littora: cum Orata lucrina nobilitabat. postea uisū tanti in extrema italia petere brūdusium ostreas ac uelitis. Sed īter duos sapores nuper excogitatum tamē lōgæ aduectiōis a brūdusio cōpascere ī lucrino. Eadem ætate prior Licinius Murena reliquoꝝ pisciū uiuaria inuenit. Cuius deinde exēplū nobi litas secuta est. Philippus: Hortēsius Lucullus exciso etiā mōte iuxta neapolim maiore īpēdio q̄ uillā ædificauerat euripū: & maria admisit. Qua de cā magnus Pōpeius Xersem togatū eū ap pellabat. Quadringenta ipsius piscinæ. A defūcto illo uenire pisces.

¶ Quis primus murenaꝝ uiuaria fecerit. Ca. lv.

M Vrenaꝝ uiuariū priuatim excogitauit C. Hirrus ante alios qui cœnis triumphalibus Cæsa ris dictatoris sex milia numero murenaꝝ mutua appendit. Nā permutare qdem precio no luit: alia ue merce. Huius uillā īter q̄ modicū xl. milibus piscinæ uendiderūt. Inuasit deīde sin/ guloꝝ pisciū amor. Apud baulos in parte baiana piscinā habuit Hortēsius orator. Murenā adeo dilexit: ut exanimatam flesse credatur. In eadem uilla Antonia Drusi murenæ quam⁹ diligebat ī aures addidit. Cuius propter famā nōnulli baulos uidere concupiuerunt.

¶ De cocleaꝝ uiuarijs & quis primus instituit. Ca. lvi.

C Ocleaꝝ uiuaria instituit Fuluius Hirpinus in tarquinēsi paulo ante ciuile bellū: quod cum Pōpeio magno actum est: distinctis quidē generibus eaꝝ: sepatim ut essent: albæ quæ in reatino agro nascūtur. Sepatim illyricæ: quibus magnitudo præcipua: Africanæ qbus fœcūdi/ tas. Solitanæ quibus nobilitas. Quin & saginā eaꝝ cōmentatus est sapa & farre: alijsq; generi/ bus. Vt cocleæ quoq; altiles ganeam implerent. Cuius artis gloria in eam magnitudinē ꝑducta sit ut octoginta quadrātes caperent singulaꝝ calices auctor est M. Varro.

¶ De piscibus terrenis Ca. lvii.

P Isciū genera etiānū a Theophrasto mira ꝓdūt circa babylonis rigua decedentibus fluui/ is in cauernas aquas hebetes remanere. Quosdā inde exire ad pabula pēnulis gradientes crebro caudæ motu. contraq; uenātis refugere in suas cauernas: & in iis obuersos stare. Capita coꝝ esse ranæ marinæ similia: reliquas ptes gobioꝝ. Branchias ut cæteris piscibus. Circa hera/ cleam & torone & lycū amnē esse multifaria. In pōto unū genus esse: quod extremas fluminum

aquas sectet: cauernasq͂ sibi faciat in terra: atq͂ in iis uiuat etiã reciprocis amnib⁹ siccato littor. Effodi ergo: motu demũ corpoꝶ uiuere eos approbant. Circa heracleã eadẽ eodeq͂ lyco amne decedente ouis relictis in limo generari pisces: q ad pabula petenda palpitent exiguis brãchiis. Quod fieri nõ idigo humoris: ꝓpter quos & ãguillas diuti⁹ uiuere exeptas aqs. Oua ãt ĩ sicco maturari ut testudinũ. Eadẽ ĩ põti regiõe apprehẽdi ĩ glacie pisciũ quosdã maxie gobiones non nisi patinaꝶ calore uitalẽ motũ fatẽtes. In iis qdẽ tametsi mirabilis: est aliqua rõ. Idẽ tradit ĩ paphlagonia effodi pisces gratissimos cibis terrenos altis scrobibus. In iis locis ubi nullæ restagnẽt aquæ. Miraturq͂ & ipse gigni sine coitu. Humoris qdẽ uim aliquã inesse quã puteis arbitrat: cũ nõnulli repianẽ pisces. Quicqd est hoc certe minus admirabilẽ talpaꝶ facit uitã subterranei aĩalis: nisi forte uermium terrenoꝶ & iis piscibus natura est.

De muribus nili. Ca. lviii.

VEꝶ omnibus iis fidem nili inundatio affert omnia excedentem miracula. Quippe detergẽte eo musculi reperiuntur inchoato opere. Genitalis aquæ terræq͂ iam parte corporis uiuentes: nouissima effigie etiamnum terrena.

De anthia pisce: & quomodo capiatur. Ca. lix.

NEc de anthia pisce sileri cõuenit. Itaq͂ plerosq͂ aduerto credidisse apud chelidonias ĩsulas quas diximus asiæ scopulos ĩ mari ante ꝓmõtoriũ sitas. Ibi frequẽs hic piscis & celeriter capitur uno genere: paruo nauigio & cõcolori ueste: eadeq͂ ora ꝑ aliquot dies cõtinuos piscator enauigat certo spatio: escãq͂ ꝓiicit. Quicquid ex eo mutet: suspecta fraus prædæ est. Cauẽsq͂ quod timuit: cum id sæpe factũ est: unus aliquãdo cõsuetudine inuitatus anthias escam appetit. Notat hic intẽtione diligẽti: ut auctor spei: cõciliatorq͂ capturæ. Neq͂. n. est difficile cum per aliquot dies solus accedere audeat: tandẽ & aliquos inuenit paulatim comitatior. Postremo greges adducit ĩnumeros: iã uetustissimis qbusq͂ assuetis piscatorẽ agnoscere: & cibũ e manu capere. Tũ ille paulũ ultra digytos ĩ esca iaculatus hamũ singulos inuolat uerius q͂ capit: ab ũbra nauis breui conatu absẽs. Ita ne cæteri sẽtiãt alio ĩtus excipiẽte centonibus raptũ: ne palpitatio ulla aut sonus cæteros abigat. Cõciliatorẽ nosse ad hoc ꝓdest: ne capiat. Parcit piscator fugituro in reliquũ gregẽ. Ferũt discordẽ sotiũ duci sotio ĩsidiatũ pucbre noto cœpisse maleficia uoluntate. Agnitũ ĩ macello a sotio cuius iniuria erat: & dati dãni formula ex edicto cõdenatũ. Addit Mutianus æstimata lite decẽ libris. Idẽ ãthiæ cũ unũ hamo teneri uiderit: spinis quas ĩ dorso serratas hẽnt lineã secare tradũt: eo q tenet extẽdẽte: ut præcidi possit. At ĩter sargos ipse q tenet ad scopulos lineã terit.

De stellis marinis. Ca. lx.

PRæter hæc claros sapiẽtia auctoꝛs uideo mirari stellã ĩ mari. Ea figura ẽ pua admodũ caro ĩtus: extra duriore callo. Huic tã igneũ feruorẽ esse tradũt: ut oĩa in mari cõtacta adurat. Oẽʒ cibũ stati pagat. Quibus sit hoc cognitũ expimẽtis haud facile dixerim. Multo mirabilius dixerim id cuius experiendi quottidie occasio est.

De dactylis: eoꝶq͂ miraculis. Ca. lxi.

COnchaꝶ e genere sunt dactyli ab humanoꝶ unguium similitudine appellati. Iis natura ĩ tenebris remoto lumine alio fulgore clarere: & quãto magis humorem habeãt. Lucere ĩ ore mandentium. Lucere in manibus: atq͂ etiam in solo: atq͂ ueste decidẽtibus guttis. ut proculdubio pateat succi illam naturam esse: quam miremur etiam in corpore.

De inimicitiis & amicitiis inter se aquatilium. Ca. lxii.

SVnt & inimicitiaꝶ atq͂ cõcordiæ miracula. Mugil & lupus mutuo odio flagrãt. Cõger & murena caudas inter se peærodẽtes. Polypũ in tãtum locusta pauet: ut si iusta uiderit omnino moriatur. Locustã conger. Rursus polypũ cõgri lacerãt. Nigidius auctor est prærodere caudam mugili lupũ: eosdeq͂ statis mẽsibus cõcordes esse. Oẽs aũt uiuere quibus caudæ sic amputẽtur. At e contrario amicitiæ exempla sunt: præter illos de quoꝶ diximus sotietate. Balenæ musculus quãdoq͂ prægraui superciliõꝶ põdere obrutis eius oculis infestãtia magnitudinẽ uada prænatãs demõstrat: oculoꝶq͂ uice fungitur. Hinc uolucrum naturæ dicentur.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER X.

De Natura Auium. Ca. i.

SEQVITVR NATVRA AVIVM: QVARVM grandissimi & pene bestiaꝶ generis strutiocameli. Africi uel æthiopici altitudinẽ eqtis insidentis equo excedũt: celeritate uincunt. Ad hoc demũ datis pẽnis ut currentẽ adiuuent. cætero non sunt uolucres: nec a terra tollũtur. Vngulæ iis ceruinis similes: quibus dimicãt: bisulcæ cõprehẽdendis la-

Locchi beati in questo capo è p... elisijm quel n... lano i Poeti Lochi b...
In questo si par... de l'Hesperide de l'anime d... i questo mon... secondo plato... et el paradiso ...

pidibus utiles: quos in fuga cōtra sequētes ingerūt pedibus. Concoquēdi sine delectu deuorata
mira natura. Sed nō minus stoliditas: in tāta reliqui corporis altitudine cū colla frutice occulta-
uerint latere sese existimantium. Præmia ex iis oua propter amplitudinem pro quibusdam habi-
ta uasis: conosque bellicos & galeas adornantes pennæ.

De phœnice. Ca. ii.

AEthiopes atqꝫ indi discolores maximæ & inenarrabiles ferūt aues. Et ante omēs nobilem
arabiæ phœnicē. Haud scio an fabulose unū in toto orbe: nec uisum magnopē. Aqlæ nar
ratur magnitudine: auri fulgore circa colla: cætera purpureus: cæruleam roseis caudam pēnis di
stīguentibus. Cristis faciem: caputqꝫ plumeo apice honestate. Primus atqꝫ diligentissimus toga
torꝝ de eo ꝓdidit Manilius senator ille maximis nobilis doctrinis doctore nullo. Auctor est ne
minem extitisse q̄ uiderit uescentem. Sacrum ī arabia soli esse. Viuere ānis sexcētis sexagīta. Se
nescētem casia thurisqꝫ surculis construere nidum: replere odoribus: & super emori. Ex ossibus
deinde ac medullis nasci primo ceu uermiculum: inde fieri pullū. Principioqꝫ iusta funeri priori
reddere: & totum deferre nidū ꝓpe pancaiam in solis urbem: & in ara ibi deponere. Cū huius ali
tis uita magni cōuersionē āni fieri ꝓdit idem Manilius. Iterꝝqꝫ significationes tēpestatum & sy
derꝝ eodem reuerti. Hoc āt circa meridiem incipē. Quo die signū arietis sol intrauerit. Et fuisse
eius cōuersionis annum prodente se P. Licinio M. Cornelio cons. ducētesimū qntūdecimū. Cor
nelius Valerianus phœnicē deuolauisse in ægyptum tradit Q. Plautio Sex. Papinio cons. Alla
tūqꝫ esse ī urbē Claudii prīcipis cēsura āno urbis. dccc. & ī comitio ꝓpositū. Quod actis testatū
est: Sed quæ falsa esse nemo dubitarit.

De aquilis. Ca. iii.

EX iis quas nouimus aquilæ maximus honos: maxima & uis. Sex earꝝ genera. Melenatos a
græcis dicta: eademqꝫ ualeria minima magnitudine: uiribus præcipua: colore nigricās. So
la aquilarꝝ fœtus suos alit. Cæteræ (ut dicemus) fugāt. Sola sine clāgore sine murmuratio-
ne. Cōuersatur āt in mōtibus. Secundi generis pigardus in oppidis & in cāpis albicante cauda.
Tertii morphos: quam Homerus & parcnon uocat: aliq & plācum & anatariā: secūda magnitu-
dine & ui: huicqꝫ uita circa lacus. Phœmonoe Apollinis dicta filia dentes ei esse ꝓdidit: mutæ
alias carenti lingua. Eādemqꝫ aqlarꝝ nigerrimā ꝓminētiore cauda. Cōsensit & Boetius. Ingeniū
est ei testudines raptas frāgere e sublimi iaciēdo. Quæ sors interemit poetā Aeschylum: præ
dictā satis (ut ferunt) eius diei ruinam secura cæli fide cauentem. Item quarti generis est pcepte-
rus: eadem moratur per lacus: uulturina specie: alis minimis: reliquas magnitudine antecellēs:
sed imbellis & degener: utpote quā uerberet coruus. Eadem ieiunæ semper auiditatis: & queru
læ murmurationis. Sola aqlarꝝ exanima fert corpora. Cæteræ cū occidere cōsidunt. Hæc facit
ut qntum genus gnesion uocet: uelut uerꝝ solumqꝫ incorruptæ originis: media magnitudiue: co
lore subrutilo: rarꝝ cōspectu. Superest halietus clarissima oculorꝝ acie: librās ex alto sese: uisoqꝫ
in mari pisce præceps in mari ruens: & discussis pectore aquis rapiēs. Illa quā tertiā diximus cir
ca stagna aquaticas aues appetit: mergentes se subin de: donec sopitas lassatasqꝫ rapiat. Spectan
da dimicatio aue ad perfugia littorꝝ tendente: maxime si cōdensa harundo sit. Aquila in delectu
abigente alio: & cum appetit in lacus cadēte: umbrāqꝫ suā nanti sub aqua a littore ostendente.
Rursus aue in diuersa & ubi minime se credat spectari emergēte. Hæc cā ē gregatī auibus natā
di: qa plures simul nō infestant: respersu pēnarꝝ hostem occæcātes. Sæpe & aqlæ ipsæ nō tole
rātes pōdus apprehensū una merguntur. Halietus tātum implumes etiānum pullos suos percu
tiens subinde cogit auersus intueri solis radios: & si cōniuentem flentēqꝫ aīaduertit: præcipitat
e nido uelut adulterinū & degenerem. Illum cuius acies firma cōtrasteterit: educat. Halieti suum
genus nō habent: sed ex diuerso aqlarꝝ coitu nascunt. Id qdem quod ex iis natum est in ossifra-
gis genus habet: e quibus uultures ꝓgenerant minores. Et ex iis magni qui omnino nō gene-
rant: Quidā adiiciunt genus aquilæ: quam barbatam uocant: thusci uero ossifragam: tribus pri
mis & quinto aquilarꝝ generi medificatur. Nido lapis ætites quē aliqui dixere gagiten: ad mul
ta remedia utilis: nihil igne depdens. Est āt lapis iste prægnās: intus cum quatias alio uelut in
utero sonāte. Sed uis illa medica nō nisi in nido direptis. Nidificant in petris & arboribus. Pari
unt oua terna. Excludunt pullos binos: uisi sunt & tres aliquādo. Alterꝝ expellunt tedio nutri-
endi. Quippe eo tempore ipsis cibum negauit natura ꝓspiciens: ne omniū ferarꝝ fœtus raperen
tur. Vngues quoqꝫ earꝝ inuertuntur diebus iis. Albescūt inedia pēnæ: ut merito ptus suos ode
rint. Sed eiectos ab iis cognatū genus ossifragi excipiunt: & educāt cū suis. Verꝝ adultos quoqꝫ
persequit parens: & lōge fugat æmulos scilicet rapinæ. Et alioqn unum par aqlarꝝ magno ad po
pulādum tractu ut satietur indiget. Determināt ergo spatia: nec in ꝓximo prædāt. Rapta non
ꝓtinus ferunt: sed primo deponūt: exptæqꝫ pōdus tūc demum abeūt. Oppetūt non senio nec
ægritudine: sed fame: in tātum supiore accrescēte rostro. ut aduncitas aperiri nō queat. A meri
diano āt tempore opantur: & uolāt. Prioribus horis diei donec impleātur hoīum conuētu fora
ignauæ sedent. Aquilarꝝ pēnæ mixtas reliquarꝝ auium pēnas deuorāt. Negāt unqꝫ solam hanc

alitem fulmine exaīatam. Ideo armigeram Ioui cōsuetudo iudicauit.

Quādo legionum signa esse cœperint: Ca. iiii.

R Omanis eam legionibus C. Marius in secūdo cōsulatu suo ꝓprie dicauit. Erat & antea prima cū quattuor aliis lupis: minotauris: equis: apris: quæ singulos ordines āteibāt. Paucis ante ānis sola in acie portari cœperat: reliqua in castris relinquebāt. Marius in totum ea abdicauit. Ex eo notatū nō fere apud legiones unꝗ hybernatū esse ī castris ubi aqlaꝝ nō sit iugū. Primo & secūdo generi nō minorꝝ tantū quadrupedū rapina: sed etiā cum ceruis prœlia. Multū puluerem uolutatu collectio insidens cornibus excutit in oculos: pēnis ora uerberās, donec præcipitet in rupes. Nec unus hostis illi satis ast. Acrior est cū dracone pugna: multoꝗ magis āceps etiā si in aere. Oua hic cōsectāt aquilæ auiditate malefica. At illa ob hoc rapit ubicunꝗ uisum. Ille multiplici nexu alas ligat: ita se implicans ut simul decidat.

Mirꝝ de aquila. Ca. v.

E St ꝓcelebris apud seston urbem aquilæ gloria. Educatā a uirgine retulisse gratiā aues primo mox deinde uenatus aggerentē. Defūcta postremo in rogum accensum eius iniecisse se se: & simul conflagrasse. Quam ob causam incolæ quod uocant heroum in eo loco fecere appellatum Iouis & uirginis: quoniam illi deo ales ascribitur.

De uulturibus. Ca. vi.

V Vlturꝝ præualent nigri. Nidos nemo attigit. Ideo etiā fuere qui putarent illos ex aduerso orbe aduolare falso. Nidificāt. n. in excelsissimis rupibus. Fœtus quidē sæpe cernūtur ferbini. Vmbritius aruspicū in nostro æuo peritissimus pere tradit oua. xiii. Vno ex iis reliqua oua nidūꝗ lustrare: mox abiicere. Triduo āt ā̄n aut biduo uolare eos ubi cadauera futura sunt.

De sanquale. Ca. vii.

S Anqualem auem atꝗ īmusulum augures romani magnæ quæstioni habēt. Immusulum aliqui uulturis pullū arbitrantē esse: & sanqualē ossifragam. Massurius sanqualem ossifragā dicit esse. Immusulū aūt pullū aquilæ priusꝗ albicet cauda. Quidā post Mutiū augurē uisos non esse romæ cōfirmauere. Ego (quod uerisimilius est) in desidia reꝝ oīum nō arbitror agnitos.

De accipitribus. Ca. viii.

A Ccipitrū genera xvi. inuenimus. Ex iis circon claudū altero pede prosperrimi augurii nuptialibus negociis & pecuariæ rei. Triorchē a numero testium: cui principatum in auguriis Phœmonoe dedit. Buteonem hunc appellant romani. Familia etiā ex eo cognoīata cum ꝓspero auspicio in ducis naui sedisset. Esaloa græci uocant: qui solus oī tēpore apparet. Cæteri hyeme abeunt. Distinctio generꝝ ex auiditate. Alii nō nisi ex terra rapiunt auem. Alii non nisi circa arbores uolitantem. Alii sedentem sublimi. Aliqui uolantem ī apto. Itaꝗ & colūbæ nouere ex iis picula: uisoꝗ cōsidunt: uel subuolant: cōtra naturā eius auxiliantes sibi: in īsula africæ cerno in oceano. Accipitres totius massiliæ humi fœtificant: nec alibi nascunē illis assueti gētibus. In thraciæ parte super amphipolim hoīes atꝗ accipitres societate quadam aucupanē. Hi ex siluis & harundinetis excitant aues. Illi superuolantes deprimunt. Rursus captas aucupes diuidūt cū iis. Traditum est missas in sublime ibi excipere eos: & cum tēpus sit capturæ: clangore ac uolatus genere inuitare ad occasionem. Simile quidam lupi apud mæotin paludem faciunt. Nā nisi partem a piscantibus suam accepere: expansa eoꝝ retia lacerant. Accipitres auium nō edūt corda. Nocturnus accipiter cymindus uocaē: rarus etiam in siluis: interdiu minus cernēs. Bellum interneciuum gerit cum aquila: coherētesꝗ sæpe prehenduntur.

De cocyce quæ a suo genere interimitur. Ca. ix

C Ocyx ex accipitre uidetur fieri: tēpore anni figuram mutans: quoniam tunc nō apparēt reliqui: nisi perꝗ paucis diebus. Ipseꝗ modico tēpore æstatis uisus nō cernitē postea. Est āt neꝗ aduncis unguibus solus accipitrū: nec capite similis illis: neꝗ alio ꝙ colore: ac rictu colūbi potius. Quin absūmuntur ab accipitre: si quādo una apparuere. Sola oīum auis a suo genere interēpta. Mutat aūt & uocem. Procedit uere. Occultaē caniculæ ortu: sempꝗ parit in alienis nidis maxime palūbium maiori ex parte singula oua: quod nulla alia auis: raro bina. Cā subiiciendi pullos putaē: ꝙ sciat se inuisam cūctis auibus. Nā minuta quoꝗ infestāt. Ita nō fore tutam generi suo stirpem opinaē ni fefellerit. Quare nullū facit nidū: alioqn trepidum aīal. Educat ergo subditum adulterato fœta nixu. Ille auidus ex natura præripit cibos reliqs pullis. Itaꝗ pinguescit: & nitidus in se nutricem cōuertit. Illa gaudet eius specie: miratēꝗ sese ipsam: ꝙ talem peperit. Suos cōpatione eius dānat ut alienos: absūmiꝗ etiam se inspectante patitur: donec corripit ipsam quoꝗ iam uolandi potens: Nulla tū auium suauitate carnis cōparatur illi.

De miluis. Ca. x.

M Ilui ex eodem accipitrū genere magnitudine differūt. Notatū in iis rapacissimam & famelicam sēper alitem nihil esculenti rapere unꝗ ex funerꝝ ferculis: nec olympiæ ex ara. Ac neferentiū quidē manibus: nisi lugubri municipioꝝ īmolātium ostento. Iidē uideē artē gubernādi

docuisse cauda flexibus in cælo mōstrāte natura quod opus esset in ꝓfūdo. Milui & ipsi hybernis mēsibus latent: nō tamē āte hirūdines abeūtes. Tradūt āt & solstitiis affici podagra.

¶ Digestio auium per genera. Ca. xi.

VOlucrum prima distinctio pedibus maxime constat. Aut. n. aduncos ungues habent: aut digytos: aut palmipedū ī genere sunt: uti anseres: & aquaticæ fere aues. Aduncos ungues habentia carne tātum uescuntur ex parte magna.

¶ De inauspicatis auibus cornice: coruis: bubone. Ca. xii.

COrnices & alio pabulo. Vtq̧ duritiā nucis rostro repugnantem uolātes in altū in saxa tegulas ue iaciūt iterū ac sæpius: donec quassatam pfringere queāt. Ipsa ales est inauspicatæ garrulitatis: a qbusdā tamen laudata. Ab arcturi sydere ad hirūdinū aduentum notat eam ī Mineruæ lucis templisq̧ raro: alicubi oīo nō aspici: sicut athenis. Præterea sola hæc etiā uolātes pullos aliquādiu pascit. Inauspicatissima foetus tēpore: hoc est post solstitium. Cæteræ oēs ex eodem genere pellūt nidis pullos: ac uolare cogūt: sicut & corui: qui & ipsi nō carne tātum aluntur. sed robustos quoq̧ foetus suos fugāt lōgius. Itaq̧ paruis in uicis nō plus bina cōiugia sūt. Circa cranonem quidē thessaliæ singula ppetuo. Genitores soboli loco cedūt. Diuersa in hac & supradicta alite quædam. Corui ante solstitiū generāt. Itē ægrescūt sexagenis diebus: siti maxime anteq̧ fici coquātur autūno. Cornix ab eo tempore corripitur morbo. Corui pariūt cū plurimū quinos. Ore eos parere aut coire uulgus arbitrat. Ideoq̧ grauidas si ederint coruinū ouū per os partū reddere: atq̧ in totū difficulter parere: si tecto īferant. Aristoteles negat. Non hercule magis q̧ in ægypto ibim. Sed illā exosculationē quæ sæpe cernitur: qualē in columbis esse. Corui in auspiciis soli uidēt intellectū habere significationum suaꝝ. Nā cū mediæ hospites occisi sunt: omēs e pelopōneso & attica regione uolauerūt. Pessima eoꝝ significatio cū glutiunt uocem uelut strāgulati. Vncos ungues & nocturnæ aues habēt: ut noctuæ: bubo: ululæ. Oīm hoꝝ hebetes interdiu oculi. Bubo funebris & maxime abominatus publicis præcipue auspiciis. Deserta incolit: nec tantū desolata sed dira etiam & inaccessa. Noctis monstrū: nec cantu aliquo uocali: sed gemitu. Itaq̧ in urbibus aut omio in luce uisus diꝝ ostentū est. Priuatoꝝ domibus īsidentē plurimū scio nō fuisse feralem. Volat nunq̧ quo libet: sed trāsuersus aufertur. Capitolii cellā ipsā ītrauit Sex. Papellio Istro L. Pediano cōs. ꝓpter quod nonis martiis urbs lustrata est eo anno.

¶ De incendiaria aue. Ca. xiii.

INauspicata ē & incēdiaria auis: ꝓpter quā sæpenumero lustratā urbē ī ānalibus īuenimus sicut L. Crasso C. Mario cōs. Quo anno & bubone uiso lustrata ē. Quæ sit auis ea nec reperit nec traditur. Quidā ita īterptāt incēdiariā esse quæcūq̧ apparuerit carbonē ferens ex aris uel altaribus. Alii spinturnicem eā uocant. Sed hæc ipsa quæ esset īter aues: qui se scire diceret nō inueni.

¶ De cliuina. Ca. xiiii.

CLiuinā quoq̧ auē ab antiquis noīatam aīaduerto ignorari. Quidam clamatoriam dicūt. Labeo ꝓhibitoriam. Et apud Nigidiū subis appellatur auis: quæ aquilaꝝ oua frangat.

¶ De auibus incognitis. Ca. xv.

SVnt præterea complura genera depicta in hetrusca disciplina sæculis nō uisa: quæ nūc defecisse miꝝ est. cum abundet etiam quæ gula humana populatur.

¶ De auibus nocturnis. Ca. xvi.

EXternoꝝ de auguriis peritissime scripsisse illapsas noīe putatur. Is tradit noctuam bubonē picū arbores cauantem: trogonē cornicem a cauda de ouo exire: quoniam pondere capitū peruersa oua posteriorē partem corporꝝ fouendam matri applicent.

¶ De noctuis. Ca. xvii.

NOctuaꝝ cōtra aues solers dimicatio. Maiore circūdatæ multitudine resupinæ pedibus repugnēt: collectæq̧ ī arcū rostro & unguibus totæ tegūtur. Auxiliatur accipiter collegio quodā naturæ: belluq̧ ptitur. Noctuas sexagenis diebus hyemis cubare & nouē uoces haber tradit Nigidius.

¶ De pico martio. Ca. xviii.

SVnt & paruæ aues uncoꝝ unguium: ut picus martius: cognoīe insignes & in auspiciis magnæ. Quo in genere arboꝝ cauatores scādētes in subrectū felium mō. Illi uero & supini pcussi corticis sono pabulū subesse intelligūt. Pullos in cauis educant auiū soli. Adactus cauernis eoꝝ a pastore cuneus admota quadam hærba ab iis elabi creditur uulgo. Trebius auctor est clauum uel cuneum adactum q̄ta ui libeat in arbores: in quibus nidum habeat statim exilire cū crepitu arboris: cū insederit clauo aut cuneo. Ipsi principales latio sunt in auguriis a rege qui nomē huic aui dedit. Vnum eoꝝ præscitum transire nō queo. In capite prætoris urbani L. Tuberonis in foro iura pro tribunali reddentis sedit ita placide ut manu apprehēderetur. Respōdere uates: exitium impio portēdi si dimitteretur. At si exanimaretur: prætori. Et ille auē protinus cōcerpsit. Nec multo post impleuit ꝓdigium. Vescuntur & glande in hoc genere: pomisq̧ multæ: sed quæ carne tantum nō uiuunt. Excepto miluo: quod ipsum in auguriis diꝝ est.

¶ De uncos ungues habētibus & digytos. Ca.xix.

VNcos ungues habētes oīo nō congregātur: & sibi quoqꝫ prædātur. Sūt aūt omēs fere al/
tiuolæ præter nocturnas & magis maiores. Omībus qbus alæ grādes corpus exiguū. Ambu/
lant difficulter. In petris raro cōsistūt curuatura unguium ꝓhibente. Nūc de secūdo ordine dica
mus: qui in duas diuiditur species: oscines & alites. Illaꝝ generi cantus oris: his magnitudo dif
ferentiam dedit. Itaqꝫ præcedent ordine omnes reliquas.

¶ De pauonibus: & quis eos primus comederit. Ca.xx.

IN his pauonū genus cum formā tum intellectū eius & gloriā geminātes. Laudatus expā/
dit colores aduerso maxime sole: quia sic fulgētius radiat. Simul umbræ quosdā repcussus
cæteris qui in opaco clarius micāt. Cōcaua quærit cauda: Oēsqꝫ in aceruū cōtrahit pēnaꝝ quos
spectari gaudet oculos. Idē cauda annuis uicibus amissa cū foliis arboꝝ donec renascat̃ iteꝝ cum
flore: pudibūdus ac mœrens quærit latebrā. Viuit annis xxv. Colores incipit fūdere in trima/
tu. Ab auctoribus nō gloriosū tantū aīal traditur: sed & maliuolū: sicut anseꝝ uerecūdum. Quo
niam has quoqꝫ qdam addiderūt notas in his: haud ꝓbatas mihi. Pauonē cibi gratia romæ pri/
mus occidit orator Hortēsius adiicial coena sacerdotii. Saginar̃ primus īstituit circa nouissimū
piraticū bellū M. Aufidius Lurco: exqꝫ eo quæstu redditus is sestertiū sexagena milia habuit.

¶ De gallis & quomodo castrentur: & de gallinaceo locuto. Ca.xxi.

PRoxime gloriā sentiunt & hi nostri uigiles nocturni: quos excitādis in opera mortalibus
rūpendoqꝫ sōno natura genuit. Norūt sydera: & ternas distingūt horas interdiu cantu. Cū
sole eunt cubitū. Quartaqꝫ castrēsi uigilia ad curas laborēqꝫ reuocāt. Nec solis ortum incautis
patiuntur obrepe. Diēqꝫ ueniētem nūtiant cātu. Ipsum uero cātum plausu lateꝝ. Imperitāt suo
generi: & regnum in quacūqꝫ sunt domo exercent. Dimicatione parit̃ hoc quoqꝫ īter ipsos: ue/
lut ideo tæla agnatā cruribus suis intelligentes. Nec finis sæpe cōmorietibus. Quod si palma
cōtingit: statim in uictoria canunt: seqꝫ ipsi pricipes testātur. Victus occultat̃ silēs: ægreqꝫ ser/
uitium patitur. Et plebs tamē æque superba graditur: ardua ceruice: cristis celsa. Cælūqꝫ solū
uolucrum aspicit crebro. In sublime quoqꝫ caudā falcatam erigens. Itaqꝫ terrori sunt etiā leoni/
bus generosissimis feraꝝ. Iam ex his quidā ad bella tantum & prœlia assidua nascuntur: quibus
etiā patrias nobilitarūt rhodum ac tanagram. Secūdus est honos habitus melicis & chalcidicis:
ut plane dignæ aliti tantū honoris præbeat romana purpura. Hoꝝ sunt tripudia sollistima. Hi
magistratus nostros quottidie regunt: domosqꝫ ipsi suas claudunt: aut reserant. Hi fasces roma
nos īpellunt aut retinēt. Iubēt acies aut prohibent. Victoriaꝝ oīm toto orbe partaꝝ auspices.
Hi maxime terraꝝ imperio impitāt. Ex iis etiā fibræ sunt: quæ haud aliter ꝙ optimæ uictimæ
diis gratæ. Habent ostenta ex se & præposteri eoꝝ uesptiniqꝫ cantus. Nāqꝫ totis noctibus ca/
nēdo boetiis nobilem illam aduersus lacedemonios præsagiuere uictoriā. Ita cōiecta interpre/
tatione: quoniā uicta ales illa nō caneret. Desinūt canere castrati. Quod duobus fit modis: lum
bis adustis candēte ferro: aut imis cruribus. Mox ulcere oblito figulina creta. Facilius ita pīgue
scūt. Pergami oībus ānis spectaculū galloꝝ publice edit̃ ceu gladiatoꝝ. Inuenit̃ ī ānalibus ī ari/
minēsi agro M. Lepido Q. Catulo cōs. ī uilla Galerii locutū gallinaceū semel quod eqdē sciā.

¶ De āserib' & qs primus iecur āserinū comederit: & de adipe āserino comageno. Ca.xxii.

ESt & anseri uigil cura capitolio testata defēso: per id tempus canū silentio proditis rebus.
Quā ob rem cibaria anseꝝ cēsores īprimis locāt. Quin & fama amoris. Argis dilecta for
ma pueri noīe oleni: & Glauces Ptolemæo regi cithara canētis quā eodē tpe & aries amas
se ꝓdit̃. Pōt & sapiētiæ uideri ītellectus iis esse: ita comes ꝑpetuo adhæsisse Lacydi philosopho
dicit̃: nusqꝫ ab eo nō ī publico: non in balneis: nō noctu: nō īterdiu digressū. Nostri sapiētiors
q eos iecoris bonitate nouere. Fartilibus in magnā amplitudinē crescit: exēptū quoqꝫ lacte mul
so auget̃. Nec sine cā in quæstione est Quis primus tantū bonū inuenerit: Scipio an Metellus
uir cōsularis: an M. Sessius eadē ætate eques Ro. Sed (quod cōstat) Messalinus Cotta Messalæ
oratoris filius palmas pedum ex iis torrere: atqꝫ patinis cū gallinaceoꝝ cristis cōdire repperit.
Tribuet̃. n. a me culinis cuiusqꝫ palma cū fide. Miꝝ in hac alite: ex burinis romā pedibus uener̃.
Fessi ꝓferuntur ad primos. Ita cæteri stipatione naturali ꝓpellūt eos. Cādidoꝝ alteꝝ uectigal
ī pluma. Vellūt̃ quibusdā locis bis āno. Rursus plumigeri uestiūt̃: molliorqꝫ quæ corpori ꝙ ꝓ
xima. Et e germania laudatissima. Cādidi ibi: ueꝝ minores. ganzæ uocātur. Preciū plumæ eoꝝ
in libras denarii qni. Et inde crimina pleꝝqꝫ auxiliaꝝ præfectis a uigili statione ad hæc aucupia
dimissis cohortibus totis. Eoqꝫ deliciæ ꝓcessere: ut sine hoc instrumēto durare iam ne uiroꝝ q
dem ceruices possint. Aliud repperit syriæ pars quæ comagene uocat̃. Adipe eoꝝ in uase æreo
cum cīnamo niue multa obrutū: ac rigore gelido maceratū ad usum præclari medicaminis: quod
ab gente dicit̃ comagenum. Anseꝝ generis sunt penolopes: & qbus lautiores epulas non nouit
britānia chenalopeces fere ansere minores. Decet & erythrotaonas suus nitor: absolutaqꝫ nigri
tia: in supciliis cocci rubor. Alteꝝ eoꝝ genus uultuꝝ magnitudinem excedit: quoꝝ & colorem

reddit. Nec ulla auis excepto strutiocamelo maius corpore iples podus in tatu aucta ut i terra quoqꝫ imobilis prehedaf. Gignūt eos alpes: & septētrionalis regio. In auiariis saporē perdūt. Moriunt cōtumacia spiritu reuocato. Proximæ eis sūt quas hispania aues tardas appellat. Græci otidas: dānatas in cibis. Emissa enī ossibus medulla odoris tediū extēplo sequitur.

De gruibus ciconiis oloribus & pegrinis auibus & coturnicibus de glotte. Ca. xxiii.

INducias habet gens pygmeoꝝ abscessu gruum (ut diximus) cū iis dimicātiū. Immensus est tractus quo ueniunt si qs reputet a mari eoo. Quādo ꝓficiscunt cōsentiunt. Volāt ad ꝓspiciendū altæ. Ducem quē sequatur eligunt. In extremo agmine p uices q acclamēt dispositos habent: & q gregem uoce cōtineāt. Excubias habēt nocturnis tēporibus lapillum pede sustinētes: qui lassatis sono decidens indiligētiā sono coarguat. Cæteræ dormiunt capite subter alā cōdito alternis pedibus insistentes. Dux erecto ꝓuidet collo: ac prædicit. Eæ eædē mansuefactæ lasciuiunt: gyrosqꝫ quosdā indecoro cursu uel singulæ pagunt. Certum est pōtum trāsuolaturas primū oīum angustias petere inter duo ꝓmōtoria criumetopum & carāben. Mox saburra stabiliri. Cū medium trāsierint: abiici lapillos e pedibus. Cū attigerint cōtinētem: & e gutture harenam. Cornelius Nepos q Diui Augusti pricipatu obiit: cum scriberet turdos pauloāte cœptos saginari: addidit ciconias magis placere ꝙ grues: cum hæc nunc ales inter primas expetatur: illam nemo uelit tetigisse. Ciconiæ quo nā e loco ueniāt: aut quo se referāt incōptum adhuc est. E lōginquo uenire nō dubium eodē quo grues mō. Illas hyemis: has æstatis aduenaf. Abituræ cōgregātur in loco certo: comitatæqꝫ sic: ut nulla sui generis relinquatur: nisi captiua & serua. ceu lege prædicta die recedunt. Nemo uidit agmē discedētium: cum discessuꝝ appareat: nec uenire: sed uenisse cernimus. Vtrūqꝫ nocturnis fit temporibus: & ꝙuis ultra citra ue puolēt: nūqꝫ tamē aduenisse usqꝫ: nisi noctu existimātur. Pithonis comen uocāt ī asia patētibus cāpis: ubi cōgregatæ inter se cōmurmurāt. Eam deniqꝫ quæ nouissimo aduenit lacerāt: atqꝫ ita abeūt. Notatum post idus augustas nō temere uisas ibi. Sunt q ciconiis nō inesse linguas cōfirmēt. Honos iis serpentium exitio tantus: ut in thessalia capitale fuerit occidisse: eadē legibus pœna: quæ in homicida. Simili anseres quoqꝫ & olores rōe cōmeant. Sed hoꝝ uolatus cernitur: liburnicaꝝ more rostrato īpetu feruntur: facilius ita fidētes aera: ꝙ si recta frōte impelleret a tergo sēsim dilatāte se cuneo porrigitur agmē: largeqꝫ ipellēti præbetur auræ. Colla īponūt præcedētibus. Fessos duces ad terga recipiunt. Ciconiæ nidos eosdem repetunt. Genitricum senectam inuicē educant. Oloꝝ morte narratur flebilis cantus falsis (ut arbitror) aliquot expīmentis. Idē mutua carne uescuntur inter se. Veꝝ hæc cōmeātium p maria terrasqꝫ pegrinatio nō patitur deferri minores quoqꝫ qbus est natura similis. Vtrūqꝫ enī supradictas magnitudo & uires corpoꝝ inuitare uideri possunt. Coturnices etiā semp anteueniunt ꝙ grues. Parua auis: & cum ad nos uenit terrestris potius ꝙ sublimis. Aduolant & eæ simili mō nō sine piculo nauigantium: cum appropinquauere terris. Quippe uelis sæpe īcidunt: & hoc semp noctu: merguntqꝫ nauigia. Interest iis p hospitia certa. Austro nō uolant humido scilicet & grauiore uento. Aura tamē uehi uolunt: ꝓpter pōdus corpoꝝ: uiresqꝫ paruas. Hinc uolantium illa conquestio labore expressa. Aqlone ergo maxime uolant ortygometra duce. Primā eaꝝ terræ appropīquantē accipiter rapit. Et semper hic remeantes comitatum sollicitant. Abeuntqꝫ una p sua signa glottis & ottus & cenchramus: Glottis plōgam exerit linguam unde ei nomē. Hanc in initio blandita pegrinatione auide ꝓuectam pœnitētia in uolatu cum labore scilicet subit. Reuerti incomitatam piget: & seq: nec unqꝫ plus uno die pagit. In ꝓximo hospitio deserit. Veꝝ inuenitur alia antecedēte anno rlicta. Simili mō ī singulos dies: Cēchramus pseuerātior festinat ēt peruenire ad expetitas sibi terras. Itaqꝫ noctibus is eas excitat: admonetqꝫ itinerif. Otus bubone minor ē: noctuis maior: auribus plumeis eminētibus: uñ & nomē illi. Quidā latine asionem uocant. Imitatrix alias auis ac parasita: & quodā generꝫ saltatrix. Capitur haud difficulter ut noctuæ: intēta ī aliquo circūeunte alio. Quod si uētus agmē aduerso flatu cœperit inhibere: pōdusculis lapidum apprehēsis: aut gutture harena repleto stabilitæ uolant. Coturnicibus ueneni semen gratissimus cibus. Quā ob causam eas damnauere mensis. Simulqꝫ comitialem ꝓpter morbum despui suetū: quē solæ aīalium sentiunt præter hominem.

De hirūdinibus: merulis: turdis: & sturnis: turturibus & palūbis. Ca. xxiiii.

ABeunt & hirūdines hybernis mēsibus sola carne uescens auis: ex iis quæ aduncos ungues nō habēt: sed in uicina abeūt: africos secutæ mōtium recessus. Inuentæqꝫ iā sunt ibi nudæ atqꝫ deplumes. Thebaꝝ tecta subire negāt: quoniā urbs illa sæpius capta sit. Nec biziæ ī thracia ꝓpter scelera Terei. Cecina uolaterranus equestris ordinis quadrigaꝝ dominus cōprehēsas in urbem secū afferens uictoriæ nūtias amicis mittebat: in eūdem nidū remeātes illito uictoriæ colore. Tradit & Fabius pictor in annalibus suis: cum obsideretur præsidiū romanū a ligustinis hirūdinē a pullis ad se cū epistola allatā: ut lino ad pedem eius alligato nodis significaret quoto die adueniēte auxilo eruptio fieri deberet. Abeūt & merulæ turdiqꝫ & sturni simili mō ī uicina.

Sed ii plumā nō amittūt: nec occultant̄ nisi spe cibi: q̄ꝺ hybernū pabulum petāt. Itaq̄ in germania hyeme maxime turdi cernūt̄. Vere turtur occultat̄: pēnasq̄ amittit. Abeunt & palūbes quo nam & in iis incertum. Sturnoꝝ generi ꝑpriū cateruati uolar̄: & quodā pilæ orbe circūagi oīb⁹ ī mediū agmēt ēdētib⁹. Volucrū soli hirūdini flexuosi uolatus: uelox celeritas: qbus ex causis neq̄ rapinæ cæteraꝝ alitū obnoxia est. Eadē demum sola auiū nō nisi in uolatu pascitur.

Quæ auiū perennes: quæ semestres: quæ trimestres. Ca. xxv.

TEmpoꝝ magna differētia auibus. Perēnes ut colūbæ. Semestres ut hirūdines. Trimestres ut turdi: & turtures: & quæ cum fœtum eduxere abeūt: ut galguli: upupæ.

De auibus mira. Ca. xxvi.

AVctores sunt oībus ānis aduolare ilium ex æthiopia aues: & cōfligere ad Mēnonis sepulchrum: quas ob id mēnonidas uocāt. Hoc idem q̄nto quoq̄ āno facere eas in æthiopia circa regiā Mēnonis exploratum sibi Cremutius tradit. Simili mō pugnant meleagrides in boetiæ africæ: hoc est gallinaꝝ genus gibbeꝝ. uariis spersum plumis: quæ nouissimæ sunt pegrinarum auium ī mensas receptæ ꝑpter ingratum uirus. Veꝝ meleagri tumulus nobiles eas fecit.

De auibus seleucidibus. Ca. xxvii.

SEleucides aues uocātur: quaꝝ aduētum ab Ioue precibus īpetrant casini mōtis incolæ fruges eoꝝ locustis uastātibus. Nec un̄ ueniāt: quo ue abeāt cōptū: nūq̄ conspectis nisi cum præsidio eaꝝ īdiget.

De ibi. Ca. xxviii.

INuocant & ægyptii ibes suas cōtra serpentium aduentum. Et cyrenaici Achorē deum muscaꝝ multitudine pestilentiā afferente: quæ protinus intereūt q̄ litatum est illi deo.

Quæ aues ī qbus locis nō sūt: & quæ mutāt colorē & uocē & lusiniis. Ca. xxix.

SEd in secessu auium & noctuæ paucis diebus latere traduntur. Quaꝝ genus in creta īsula nō est: & etiā si qua inuecta sit emoritur. Nā hæc quoq̄ mira naturæ differentia. Alia aliis locis negat: tanq̄ genera frugum fruticum ue: sic & animalium nō nasci: trāslatitioꝝq̄ inuecta mori. Miꝝ qdem est illud unius generis aliti aduersum. Quæ nā ē iis naturæ inuidia: aut q terraꝝ dicati auibus termini: Rhodus aquilā nō habet. Trāspadana italia iuxta alpes lariū lacum appellat amœnum arbusto agrum: ad quē ciconiæ nō trāsmeāt. Sicuti nec octauū circa lapidē ab eo. Immēsa alioqn finitimo insubrū tractu examina gracculoꝝ monedulaꝝ: cui soli aui furacitas auri argentiq̄ præcipue mira est. Picus martius ī tarentino agro negat̄ esse. Nup & adhuc tamen rara ab apēnino ad urbem uersus cerni cœpere picaꝝ genera: quæ lōga insignes cauda uariæ appellant̄. Propriū iis caluescere oībus ānis cum serit̄ rapa. Perdices nō trāsuolāt boetiæ fines in attica. Nec ulla auis in pōto insula ī qua sepultus est Achilles infestat sacratā ei ædem. In fidenate agro iuxta urbem ciconiæ nec nidum faciūt. At in agrū uolaterranū palumbium uis e mari quot ānis aduolat. Romæ ī ædem Herculis ī foro boario nec muscæ nec canes intrant. Multa præterea similia: quæ prudēs subinde omitto in singulis generibus fastidio parcēs. Quippe cū Theophrastus tradat īuectitias esse in asia etiā colūbas: & pauones: & ceruos: & in cyrenaica uocales ranas. Alia admiratio circa oscines: fere mutāt colorem uoceq̄ tēpore anni: ac repēte fiūt aliæ. Quod in grādiore alitum genere grues tātum. Eæ enī senectute nigrescūt. Merula ex nigra ruffescit. Canit æstate: hyeme balbutit: circa solstitiū muta. Rostrū quoq̄ āniculis in ebur trāsfigurat̄ dūtaxat maribus. Turdis color æstate circa collū uarius: hyeme cōcolor. Lusiniis diebus ac noctibus cōtinuis q̄ndecī garrulus sine intermissu cātus: densāte se frōdium germine nō ī nouissimū digna miratu aue. Primū tāta uox tam puo in corpusculo: tā ptinax spiritus. Deinde in una pfecta musicæ scientia modulatus editur sonus: & nūc cōtinuo spiritu trahit̄ in longū: nūc uariatur inflexo: nūc distinguit̄ cōciso: copulat̄ intorto: ꝑmittit̄: reuocat̄: infuscat̄ ex īopinato. Interdū & secū ipsa murmurat: plenus: grauis: acutus: creber: extētus: ubi uisū ē uibrās: sūmus: medius: imus. Breuiterq̄ oīa tā puulis in faucibus: quæ tot exq̄sitis tibiaꝝ tormētis ars hoīum excogitauit. Vt nō sit dubiū hāc suauitatem præmōstratam efficaci auspicio: cū in ore Stersicori cecinit infātis. At ne q̄s dubitet artes esse plures: singulis sunt cātus: & nō idem oībus: sed suus cuiq̄. Certant inter se: palāq̄ animosa cōtentio est. Victa morte finit sæpe uitā spiritu prius deficiente q̄ cātu. Meditant̄ aliæ iuniores: uersusq̄ quos imitet̄ accipiūt. Audit discipula ītentiōe magna: & reddit: uicibusq̄ reticēt. Intelligit̄ emēdatæ correctio: & ī docēte quædā ꝛ̄prehēsio. Ergo seruoꝝ illis p̄cia sōt: & q̄dē ampliora q̄ qbus olim armigeri parabantur. Candidam scio ī cōditam: alioquin quod est ꝑpe inusitatū uenisse: quæ Agrippinæ Claudii prīcipis cōiugi dono daretur. Visū iam sæpe iussas canere cœpisse: & cū symphonia alternasse. Sicut hoīes reptos qui sonum eaꝝ audita in transuersas labias frōde arūdinea quasi foramine inspirātis linguæ: ut parua aliqua apposita mora indiscreta redderent similitudine. Sed eæ tātæ tāq̄ artifices argutiæ a xv. diebus paulatim desinūt: nec ut fatigatas possis dicere aut satiataṣ. Mox æstu aucto in totū alia uox fit: nec modulata aut uaria. Mutatur & color. Postremo hyeme ipsa nō cernit̄. Linguis eaꝝ tenuitas illa prima nō est: quæ cæteris auibus. Pariūt uere primo: cū plurimū sena oua. Alia rō

m 3

ficedulis. Nam formam ſimul colorecꝫ mutant. Hoc nomē nō niſi autūno habēt: poſtea melā/
coryphi uocantur. Sic & erythacus hyeme: idē phœnicurus æſtate. Mutat & upupa. ut tradit
Aeſchilus poeta. Obſcena alias paſtu auis. Criſta uiſenda plicatili: cōtrahens eam ſubrigenſcꝫ ꝑ
lōgitudinē capitis: Oenanthe qdem ēt ſtatos latebræ dies habet: exoriente ſyrio occultata: ab
occaſu eiuſdē ꝓdit. Quod miremur ipſis diebus utrūcꝫ. Chlorion quocꝫ q totus ē luteus: hye/
me nō uiſus circa ſolſtitia ꝓcedit.

¶ De merulis. Ca. xxx.

MErulæ circa cyllenem arcadiæ nec uſcꝫ aliubi cādidæ naſcuntur. Ibis circa peluſium tantum
nigra eſt cæteris omnibus locis candida.

¶ Tempus auium genituræ. Ca. xxxi.

OScines præter exceptas nō temere fœtus faciunt ante æquinoctiū uernum: aut poſt autū
nale. Ante ſolſtitium autem dubios: poſt ſolſtitium uitales.

¶ De halcyonib⁹: & de dieb⁹ eaꝝ nauigabilib⁹: & gauie: & r̄liquo aquaticaꝝ gn̄re. Ca. xxxii.

EOcꝫ maxime ſunt inſignes halcyones. Dies eaꝝ partus qui maria quocꝫ nauigant nouere.
Ipſa auis paulo amplior paſſere: colore cyaneo ex ꝑte maiore tantū purpureis & cādidis ad
mixtis pēnis: collo gracili ac ꝓcero. Alteꝝ genus eaꝝ magnitudine diſtinguitur & cantu.
Minores in arūdinetis canūt. Halcyonem uidere rariſſimum eſt: nec niſi uergi liaꝝ occaſu: & cir
ca ſolſtitia brumam ue naue alienando circūuolata ſtatim in latebras abeuntem. Fœtificant bru/
ma: qui dies halcyonides uocantur: placido mari per eos & nauigabili ſiculo maxime. In reliquis
partibus eſt quidem mitius pelagus. Siculum uticꝫ tractabile. Faciunt aūt ſeptem ante brumam
diebus nidos: & totidē ſequentibus pariunt. Nidi eaꝝ admirationē habent: pilæ figura paulū
eminenti: ore percꝫ anguſto: grandium ſpōgiaꝝ ſimilitudine. Ferro intercidi nō queūt. Frangū/
turcꝫ ictu ualido: ut ſpuma arida maris. Nec unde cōfingantur inuenitur. Putant ex ſpinis acule
atis. Piſcibus enī uiuūt. Subeunt & in amnes. Pariūt oua quina. Gauiæ in petris nidificāt. Mer
gi in arboribus. Pariunt plurimum terna. Sed gauiæ æſtate: mergi incipiente uere.

¶ De diuerſitate nidificantium auium argathylis cinnamulgis & perdicibus. Ca. xxxiii.

HAlcyonum nidi figurā reliquaꝝ quocꝫ ſolertiæ nos admonet. Necꝫ alia parte ingenia auiū
magis admiranda. Hirundines luto cōſtruunt: ſtramento roborāt. Si quando inopia eſt lu/
ti: madefactum multa aqua pēnis puluerem ſpargunt. Ipſum uero nidum mollibus plumis floc/
ciſcꝫ cōſternunt tepefaciendis ouis ſimul: ne durus ſit infantibus pullis. In fœtu ſumma eqtate
alternant cibum. Notabili mundicia egerunt excrementa pulloꝝ. Adultioreſcꝫ circūagi docēt:
& foras ſaturitatem emittere. Alteꝝ genus hirundinum eſt ruſticaꝝ & agreſtium: quæ raro in
domibus diuerſos figura. ſed eadē materia cōfigūt nidos totos ſupinos faucib⁹ porrectis ī āgu
ſtū utero capaci. Miꝝ qua ꝑitia occultādis habiles pullis: & ſubſternēdis molles. In ægypti hera
cleotico oſtio molem cōtinuatione nidoꝝ euagāti nilo inexpugnabilem opponunt ſtadii fere uni
us ſpatio: quod humano opere perfici nō poſſet. In eadem ægypto iuxta oppidum coptō inſula
eſt ſacra Iſidi: quam ne laceret amnis idem muniūt opere īcipiētibus uernis diebus palea & ſtra/
mento roſtro firmātes cōtinuatis per triduū noctibus tanto labore: ut multas in ope emori cō
ſtet. Eacꝫ militia illis cum āno redit ſemper. Tertium eſt eaꝝ genus quæ ripas excauāt atcꝫ ita
in terram fœtificāt. Haꝝ pulli ad cinerem ambuſti mortifero fauciū malo multiſcꝫ aliis morbis
humani corporis medenť. Nō faciūt hæ nidos. Migrātcꝫ multis diebus āte ſi futuꝝ ē ut auctus
amnis attīgat: In genere uiteripaꝝ eſt: ut nidus ex muſco arido ita abſoluta perficiať pila: ut īue
niri nō poſſit aditus. Argathylis appellať: eadem figura ex lino intexens. Picoꝝ aliqs ſuſpēdi/
tur in ſurculo primis in ramis cyathi mō: ut nulla quadrupes poſſit accedere. Galgulos quidem
ipſos depēdentes pedibus ſōnum capere cōfirmāt: quia tutiores ita ſe ſperāt. Iam publicū qui/
dem oīum eſt: tabulata ramoꝝ ſuſtinēdo nido ꝓuide eligere: cameracꝫ ab hymbri aut frōde ꝓ
tegere dēſa. In arabia cīnamulgus auis appellať. Cinnami ſurculis nidificat. Plūbatis igitur eos
ſagittis decutiūt indigenæ mercis gratia. In ſcythis auis magnitudine otidis binos parit in lepo
rina pelle ſemper in cacuminibus ramoꝝ ſuſpēſa. Picæ cū diligētius uiſum ab homine nidū ſēſe
re: oua trāſgerūt alio. Hoc in his auibus: quaꝝ digyti nō ſint accomodati cōplectēdis trāſferen/
diſcꝫ ouis miro traditur modo. Nācꝫ ſurculo ſuꝑ bina oua impoſito ac ferruminato alui glutino
ſubdita ceruice medio æque utrincꝫ libra deportāt alio. Nec uero iis minor ſolertia: quæ cuna/
bula in terra faciūt corporis grauitate ꝓhibitæ ſublime petere. Merops uocatur genitores ſu/
os recōditos paſcēs pallido intus colorē pēnaꝝ: ſuperne cyaneo: priori ſubrutilo. Nidificat in ſpe
cu ſex pedum defoſſa altitudine. Perdices ſpina & frutice ſic muniūt receptaculum: ut cōtra feras
abūde uallētur. Ouis ſtragulum molle puluere cōtumulāt: nec ī quo loco pepere incubant. Ne
ue cui frequentior cōuerſatio ſit ſuſpecta: trāſferūt alio. Ille quidem & maritos ſuos fallūt: quo/
niam intemperātia libidinis frāgūt eaꝝ oua: ne cubādo detineātur. Tūc īter ſe dimicāt mares de
ſiderio fœminaꝝ. Victū aiūt uenerem pati. Id quidem & coturnices. Trogus īquit & gallinaceos
aliquādo. Perdices uero a domitis feros & nouos haud uictos iniri promiſcue. Capiūtur quocꝫ

pugnacitate eiusdem libidinis cōtra aucupis indicem exeūte ī prœlium duce totius gregis. Capto eo procedit alter: ac subinde singuli. Rursus circa cōceptum fœminæ capiūt cōtra aucupem fœmina exeūte: ut rixādo abigat eum. Nec in aīali alio par opus libidinis. Si cōtra mares stete/rint fœminæ: aura ab iis flāte prægnātes fiūt. Hiātes aūt exerta lingua per id tēpus æstuant: cōcipiūtq; supuolātium afflatu: sæpe uoce tātum audita masculi. Adeoq; uincit libido etiam fœtus caritatem: ut illa furtim & in occulto incumbās cum sit fœmina aucupe accedēte ac marē re/canat: reuocetq;: & ultro præbeat se libidini. Rabie qdem tāta ferūt: ut in capite aucupātiū sæ/pe cæcæ metu sedeāt. Si ad nidum is cœperit accedere ꝓcurrit ad pedes eius fœta prægrauem aut delūbem sese simulās: subitoq; i procursu aut breui aliquo uolatu cadit fracta aut ala: aut pe/dibus. Aut ꝓcurrit iteꝝ iāiam prehēsurꝰ effugiēs spe frustrās: donec in diuersū abducat a nidis. Eadē iam pauore libera ac materna uocante cura in sulco resupina gleba se terra pedibus appre/hensa operit. Perdicum uita ad xvi. annos durare existimatur.

¶ De columbis. Ca. xxxiiii.

ABiis columbaꝝ gesta spectātur maxime simili rōe: Mores iidē: sed pudicitia illis prima: & neutri nota adulteria. Cōiugii fidem nō uiolāt: comunemq; seruant domū. Nisi celebs aut uidua domū nō relinqt. Et iperiosos mares subide etiā iniquos ferūt. Quippe suspitio est adul/terii: q̄uis natura nō sit. Tūc plenū q̄rela guttur: sæuiq; rostro ictus: mox ī satisfatione exoscu latio: & circa ueneris pces crebris pedū orbibus adulatio. Amor utriq; sobolis æqualis. Sæpe & ex hac cā castigatio pigrius intrāte fœmina ad pullos. Parturienti solatia & ministeria ex mare. Pullis primo salsiorē terrā collectā gutture in ora inspuūt: præparantes tēpestiuitatē cibo. Pro priū generis ejus & turtuꝝ cū bibāt colla nō resupinare: large bibere iumētoꝝ modo.

¶ De palumbibus & differentia columbaꝝ. Ca. xxxv.

VIuere palumbes ad tricesimum annum: reliquos ad xl. Aristoteles auctor est. Vno tamen incōmodo unguiū: eodē & argumēto senectæ: q citra pnicē recidūt. Cantus oībus similis atq; idē: terno cōficiē uersu: præterq; i clausulæ gemitu. Hyeme mutis: uere uocalibꝰ. Nigidi us putat cū ora icubāt sub tecto noiata: palūbē relinqre nidos. Pariūt āt post solstitia. Colūbæ & turtures octonis ānis uiuūt.

¶ De passeribus. Ca. xxxvi.

COntra passeri minimū uitæ: cui salacitas par. Mares negāt anno diutius durare. Argumē to qa nulla ueris initio appareat nigritudo in rostro: quæ ab æstate incipit. Fœminis lōgi/usculū spatiū. Veꝝ colūbis inest qdā gloriæ intellectus. Nosse credas suos colores: uarie/tateq; dispositā: quæ etiā ex uolatu credūtur plaudere in cælo: uarieq; sulcare. Qua in ostēta tione ut uictæ præbēt accipitri iplicatis strepitu pēnis: q nō nisi ipsis alaꝝ humeris elidit. Alio qn solito uolatu multū ueiociorē speculatꝰ occultus frōde latro: & gaudētē in ipsa gloria rapit.

¶ De tinungulo. Ca. xxxvii.

OB id cum iis habenda est auis quæ tinungulus uocatur. Defendit enī illas terretq; accipi/tres naturali potentia in tantum ut uisum uocemq; eius fugiant. Hac de cā præcipuus co/lumbis amor eoꝝ. Feruntq; si in quattuor angulis defodiantur in ollis nouis oblitis nō mutare sedem colūbas. Quod auro infectis alaꝝ articulis quæsiuere aliq: nō aliter innoxiis uulneribꝰ: multiuaga alioquin aue. Est enī ars illis inter se blandiri: & corrūpere alias: furtoq; comitatiorēs reuerti. Quin & internūtiæ in rebus magnis fuere: & epistolas adnexas eaꝝ pedibus obsidione mutinēsi in castra cōsulum ptulere D. Bruto mittente. Quid uallum & uigilum obsidio: atq; ēt retia amne prætenta ꝓfuere Antonio per cælum eunte nuntio? Et haꝝ amore insaniunt multi: ac super tecta exedificant turres iis: nobilitatemq; singulaꝝ & origines narrant uetere iam exē/plo. Laxius eques romanus ante bellum ciuile pōpeianū denariis quadringentis singula paria uē dicauit: ut M. Varro tradit. Quin & patriam nobilitauere. In cāpania grādissimæ ꝓuenire exi/stimatæ. Haꝝ uolatus in reputationem cæteraꝝ quoq; uolucꝝ nos impellit.

¶ De uolatu & incessu auium. Ca. xxxviii.

OMnibus animalibus reliquis certus & uniusmōi & in suo cuiq; genere incessus est. Aues so/læ uario meatu ferūtur & in terra & in aere. Ambulant aliquæ ut cornices. Saliunt aliquæ ut passeres: merulæ. Currunt ut perdices rusticulæ. Ante se pedes iaciunt: ut ciconiæ & grues. Expādunt alas: pādentesq; raro interuallo quatiunt. Aliæ crebrius: sed & primas dūtaxat pen nas. Aliæ & tota latera pandunt. Quædā uero maiore ex parte cōpressis uolant. Percussoq; se mel aliquæ & gemino ictu aere feruntur: uelut inclusum eum premētes. Iaculātur sese in subli/me: in rectū: in ꝓnum. Impingui putes aliquas. Aut rursus ab alto cadere has: illas salire. Ana tes solæ quæq; sunt eiusdē generis ī sublime ꝓtinus sese tollunt: atq; e uestigio cælum petunt: & hoc etiā ex aqua. Itaq; in foueas qbus feras uenamur delapsæ solæ euadunt. Vultur & feræ grauiores nisi ex ꝓcursu aut altiore tumulo imissæ nō euolant. Cauda teguntur aliæ. Circūspec tant aliæ: flectūtq; colla. Nōnullæ uescuntur ea quæ rapuere pedibus. Sine uoce nō uolāt mul tæ. Aut e cōtrario semp in uolatu silent. Subreptæ: pronæ: obliquæ in latera: in ora. Quædā

Vaghezza ...
Tutte le cose ... terra come herbe piante foglie et frondi et le sue ... et le sue parti ... gemme . et ... è l'ombra ... con le frondi, de ombra.
dilettevole
Segue a le precedente questo capo: il quale nel genere de le dilettevole ne le bellezza del mondo de la terra del mondo, cosa ... mondo . et ne contien l'ordine, la corrispondenza

& resupinæ ferũt: ut si pariter cernãt: plura genera nõ in eadẽ natura meare uideantur.

¶ De apodibus. Ca. xxxix.

PLurimũ uolãt quæ apodes uocãtur: qa careãt usu pedũ. Ab aliis cypseli appellãtur hirun
dinũ specie. Nidificãt in scopulis. Hæ sũt quæ toto mari cernũtur. Nec unqꝫ tã lõgo na-
ues tãqꝫ cõtinuo cursu recedũt a terra: ut nõ circũuolitẽt eas apodes. Cætera genera residũt &
sistũt. His qes nisi ĩ nido nulla. Aut pendẽt aut iacent: & ĩgenia æque uaria ad pastũ maxime.

¶ De caprimulgis & plateis. Ca. xl.

CAprimulgi appellãtur grãdiores merulæ aspectu: fures nocturni. Interdiu enĩ uisu carẽt.
Intrant pastoꝝ stabula: capraꝝqꝫ uberibus aduolant suctũ ꝓpter lactis. Qua iniuria uber
emoritur. caprisqꝫ cæcitas quas ita mulsere oboritur. Platea noĩatur aduolans ad eas: quæ se in
mari mergũt: & capita illaꝝ morsu corripiẽs: donec capturã extorqueat. Eadẽ cũ deuoratis se ĩ
pleuit cõchis: calore uẽtris coctas euomit: atqꝫ ita ex iis esculenta legit testas excreãs.

¶ De ingeniis auium. Ca. xli.

VIllaribus gallinis & religio inest. Inhorrescunt edito ouo: excutiũtqꝫ sese: & circũactæ puri
ficãt: aut festuca aliqua sese & oua lustrant.

¶ De carduele & psytaco & auibus quæ loquuntur. Ca. xlii.

MInimæ auiũ cardueles imperata faciunt: nec uoce tantũ: sed pedibus & ore ꝓ manibus: Est
quæ boũ mugitus imitetur ĩ arelatẽsi agro taurus appellata: alioqn parua. Est quæ equoꝝ
quoqꝫ hinnitus ãthus noĩe: hærbæ pabulo aduentu coꝝ pulsa imitatur ad hũc modũ ulciscens.
Sup omĩa humanas uoces reddũt psytaci: & qdẽ sermocinãtes. India auẽ hanc mittit. Sitacẽ uo
cant: uiridem toto corpore torque tantũ miniato ĩ ceruice distinctã. Imperatoꝛs salutat: & quæ
accipit uerba ꝓnũtiat. In uino præcipue lasciua. Capiti eius duricia eadẽ quæ rostro. Hæc cum
loqui discit ferreo uerberatur radio. Nõ sentit aliter ictus. Cũ deuolat rostro se excipit. Illi inni
titur: leuiorẽqꝫ se ita pedũ infirmitati facit. Minor nobilitas: quia nõ ex lõginquo uenit: sed ex
pressior loquacitas certo generi picaꝝ est. Adamãt uerba quæ loquũtur. Nec discũt tãtum: sed
diligũt: meditãtesqꝫ intra semet cura atqꝫ cogitatione intẽtionem nõ occultãt. Cõstat emori uic
tas difficultate uerbi: ac nisi subinde eadẽ audiãt: memoria falli: quærẽtesqꝫ miꝝĩmodum hyla-
rari: si ĩterim audierint id uerbũ. Nec uulgaris iis forma: qꝫuis nõ spectãda. Satis illis decoris ĩ
specie sermonis humani est. Veꝝ adiscere alias negãt posse: qꝫ quæ ex genere eaꝝ sũt: quæ glã
de uescũtur. Et inter eas facilius qbus quini sũt digyti ĩ pedibus. Ac ne eas quidem ipsas primis
duobus uitæ annis. Latior iis est lingua omĩbus in suo cuiqꝫ genere: quæ sermonẽ imitãtur hu-
manũ: qꝫqꝫ id pene in omĩbus cõtingit. Agrippina coniunx Claudii Cæsaris turdũ habuit (quod
nunqꝫ ante) imitantẽ sermones hoĩum cum hæc ꝓderem: Habebãt & Cæsares iuuenes itẽ stur
num: luscinias greco atqꝫ latino sermone dociles. Præterea meditãtes in diẽ: & assidue noua lo
quẽtes lõgiore etiã cõtextu. Docentur secreto: & ubi nulla alia uox misceatur: assidente qui cre
bro dicat ea: quæ condita uelit adisci aliquo blandiente.

¶ De coruoꝝ intelligentia. Ca. xliii.

REddatur & coruis sua gratia indignatione quoqꝫ populi Ro. attestata: nõ solũ cõscia. Tibe
rio principe ex fœtu supra castoꝝ ædem genitus pullus in oppositã sutrinam deuolauit: ẽt
religione cõmendatus officinæ domino. Is mature sermoni assuefactus omnibus matutinis euo
lans in rostra: in foꝝ uersus Tiberium: deinde Germanicum & Drusum Cæsares noĩatim: mox
transeũtem populum Ro. salutabat. Postea ad tabernam remeãs plurium annoꝝ assiduo officio
meritus. Hunc siue æmulatione incitatus manceps ꝓximæ sutrinæ: siue iracũdia subita: ut uolu
it uideri: excremẽtis eius posita calceis macula exanimauit: tanta plebei cõsternatione: ut primo
pulsus ex ea regione: mox & interẽptus sit: funusqꝫ ĩnumeris aliti celebratum exequis. Cõstra-
tum lectum super æthiopum duoꝝ humeros præcedẽte tibicine: & coronis oĩum generꝝ ad ro-
gum usqꝫ: qui cõstructus dextra uiæ appiæ ad secũdum lapidẽ in campo rediculi appellato fuit.
Adeo satis iusta cã populo Ro. uisa est exequiaꝝ ingeniũ auis: aut supplicii de ciue romano in ea
urbe qua multoꝝ pricipum nemo deduxerat funus. Scipionis uero Aemiliani post carthaginem
numantiamqꝫ deletas ab eo nemo uindicauerat mortẽ. Hoc gestum M. Seruilio C. Cestio cõs.
ad v. Kalẽ. april. Nũc quoqꝫ erat in urbe roma hæc ꝓdiẽte me equitis Ro. cornix e betica pri
mum colore mira admodum nigro: deinde plura cõtexta uerba exprimẽs: & alia atqꝫ alia crebro
addiscẽs. Necnõ & recens fama Crateri monocerotis cognoĩe in troezena regione asiæ coruoꝝ
opa uenantis: eo ꝙ deuehebat in siluis eos cõsidentes humeris. Atq coruiculos illi uestigabant
agebantqꝫ: eo pducta cõsuetudine: ut exeũtẽ sic comitarẽt & feri. Tradẽdũ putauere memoriæ
quidã uisũ per situm lapides cõgerentẽ in situlã monumẽti: in qua pluuia aqua durabat: sed quæ
attingi nõ posset. Ita descẽdere pauẽtem expressisse tali cõgerie: quæ poturo sufficeret.

¶ De diomedeis auibus. Ca. xliiii.

NEc diomedeas præteribo aues. Iuba cataractas uocat. Et eis esse denteſ oculosqꝫ igneo co

lore: cætero cādidas tradens. Duos semp iis duces. Alter ducere agmē: alter cogere: scrobes excauare rostro: inde crate consternere: & operire terra quæ ante fuerit egesta. In iis fœtificarẽ. Fores binas oium scrobibus. Orientē spectare qbus exeant in pascua: occasū qbus redeant. Aluum exoneraturas subuolare semp: & cōtrario flatu. Hæ in solo loco totius orbis uisũẽ. In insula quā diximus nobilē Diomedis tumulo atq delubro cōtra apuliæ oram fulicar similes. Aduenas barbaros clangore infestant. Græcis tātum adulāt miro discrimine: uelut generi Diomedis hoc tribuentes. Aedemq eius quottidie pleno gutture madentibus pennis perluunt atq purificant. Vnde origo fabulæ Diomedis socios in ear effigies mutatos.

Quæ animalia nihil discant. Ca. xlv.

Non omittēdū ē cū de igeniis disserimus: e uolucrib' hirūdines esse īdociles: & e terrestrib' mures: cū elephāti iussa faciāt. Leoñs iugū subeāt In mari uituli totq pisciū gñra mitescāt.

De potu auium. Ca. xlvi.

Bibunt aues suctu cæteræ. Sed ex iis quibus lōga sūt colla itermittētes capite r̃supinato ueluti iufundentes sibi. Porphyrio solus morsu bibit. Idem ex proprio genere omnem cibum aqua subinde tingens. Deinde pede ad rostrum ueluti manu afferens. Laudatissimi in comagene. Rostra iis & prælonga crura rubent.

De hematopodi & onocrotali: & de peregrinis auibus. Ca. xlvii.

Haec qdem & hematopodi multo minori: q̃q eadē crur altitudine. Nascit̃ in ægypto. Insistit ternis digytis. Præcipue ei pabulū muscæ. Vita in italia paucis diebus. Grauiors oēs fruge uescūtur: altiuolæ carne tātum. Inter aquaticas mergi soliti sūt deuorare quæ ceteræ reddunt. Olor similitudinē onocrotali habent. nec distare existimarent̃ omio: nisi faucibus ipsis inesset alterius uteri genus. Huc omia inexplebile aīal congerit: mira ut sit capacitas. Mox pfecta rapina sensim inde in os reddita inferam in aluū ruminātis mō defert. Gallia bos septētrionalis pxima oceano mittit. In hercinio germaniæ saltu inusitata genera alitū accepimus: quar plumæ igniū mō colluceāt noctibus. In cæteris nihil præter nobilitatē lōgiqtate factā memorādū occurrit.

De multar auiū noibus & natura. Ca. xlviii.

Phalerides in seleucia parthor & in asia aquaticar laudatissimæ. Rursus phasianæ ī colchis geminas ex pluma aures submittūt: subrigūtq. Numidicæ ī parte africæ numidia: omēsq iam ī italia. Phœnicopteri linguā præcipui saporis esse Apicius docuit nepotū oium altissimus gurges. Atagem maxime ionius celebrat̃: uocalis alias: captus uero obmutescēs: quōdam existimatus inter raras aues. Iam & in gallia hispaniaq capitur: & alpes etiā ubi & phalacrocoraces aues balearium insular peculiares. Sicut alpiū phyrrhocoras luteo rostro niger & præcipuo sapore Lagopus: pedes leporino uillo ei nomē hoc dedere. Cætero cādidæ colūbar magnitudine. Nō extra terram in qua nascit̃ eam uesci facile: quādo nec uiuā mansuescit: & corpus occisæ stati marcescit. Et alia noie eodē a coturnicibus magnitudie tātū differēs croceo tictu cibis gratissima. Visā ī alpibus ab se peculiarē ægypti ibi. M. Enagius Caluinus præfectus ear pdidit.

De nouis auibus & fabulosis. Ca. xlix.

Venere in italiā bebriacensibus bellis ciuilibus trāspadum externæ & nouæ aues ita eni ad huc uocātur turdor specie: paulū infra colūbas magnitudine: sapore gratæ. Baleares insulæ nobiliorem etiā supradicto porphyrionē mittūt. Ibi & buteo accipitrū generis in honore mēsar est. Item uipiones: sic enim uocant minorē gruē. Pegasos eqno capite uolucres: & griphas auritos aduncitate rostri fabulosos reor. Illos in scythia: hos in æthiopia. Eqdē & tragopanadē quā plures affirmāt maiorē aquila: cornua in temporibus curuata habētē ferruginei coloris: tātum capite phœniceo. Nec sirenes impetrauerint fidem: licet affirmet Dino Clitarchi celebratĩ auctoris pater in india esse: mulceriq ear cantu: quos grauatos sōno lacerāt. Qui credit ista & Melāpodi profecto aures lambēdo dedisse intellectū auium sermonis dracones nō abnuet. Vel Quæ Democritus tradit nominādo aues quar cōfuso sanguine serpēs gignatur: quē qsquis ederit intellecturus sit alitum colloqa. Quæq de una aue galerita priuatim cōmemorat: etiā sine iis īmensa uitæ ambage circa auguria. Noiant̃ ab Homero scopes auium genus. Neq har satyricos motus cum insident plerisq memoratos facile conceperim mente. Neque ipsæ iam aues nascuntur. Quamobrem de confessis disseruisse præstiterit.

Quis gallinas farcire īstituerit: de auiariis & qs ea primus īstituerit. Ca. l.

Gallinas saginare deliaci cœpere. Vnde pestis exorta opimas aues & suopte corpor̃ unctas deuorandi. Hoc primū antiquis cœnar interdictis exceptū inuenio iam lege C. Fannii cōsulis xi. annis ante tertiū punicū bellū: ne qd uolucr pponeret̃: præter unā gallinam: quæ non esset altilis. Quod deinde caput trāslatum p omēs leges ambulauit. Inuētumq diuerticulū est in fraude ear gallinaceos quoq pascēdi lacte addito cibis. Multo ita gratiores approbant̃. Fœminæ quidē nō omēs ad saginā eligūtur: nec nisi in ceruice pingui cute. Postea culinar artes ut clunes spectētur: ut diuidātur in tergora: ut a pede uno dilatatæ repositoria occupent. Dedere

Pertubatione
Per che uenere
heaterra è p
Pianeta de g
se le cose, ch
[illegible] nacillante
e nel suo [illegible]
che dea di se
generato, sia [illegible]
dubbiosa

& parthi cocis suos mores. Nec tamẽ in hoc mãgonio quicq̃ totũ placet: hic clune: alibi pecto re tãtũ laudatis. Auiaria primus instituit inclusis oĩm genere auibus M. Lælius Strabo brundusii equestris ordinis. Ex eo cœpimus carcere aĩalia cobercere quibus natura cælum assignauerat.

De Aesopi patina. Ca. li.

MAxime tñ isignis ẽ ĩ hac memoria Clodii Aesopi tragici histrionis patina sexcẽtis sestertiis taxata ĩ qua posuit aues cãtu aliquo aut humano sermõe uocales nũmis sex singulas coẽptas nulla alia iductus suauitate nisi ut ĩ iis imitationẽ hoĩs mãderet: ne quæstus qdẽ suos reueritus illos opimos & uoce meritos: dignus prorsus filio a quo diximus deuoratas margaritas. Non sit tamen (ut uerum fatear) facile inter duos iudicium turpitudinis: nisi quod minus est: sũmas rerũ naturæ opes q̃ hominum linguas cœnasse.

De generatione auium: & præter aues quæ quadrupedes oua pariant. Ca. lii.

GEneratio auiũ simplex uidetur esse: cũ & ipsa sua habeat miracula: quoniã & quadrupedes oua gignunt: chamæleõtes: lacertæ: & quæ diximus inter serpentes. Pẽnatorum aũt infœcunda sunt quæ aduncos habent ungues generi. Nulla ex iis supra quaterna edit oua. Tribuit hoc auium generi natura: ut fœcũdiores essent fugaces earum q̃ fortes. Plurima pariũt strutiocameli: gallinæ: perdices: sali. Coitus auibus duobus modis. Fœmina humi considente ut in gallinis: aut stante ut in gruibus. Ouorum alia sunt cãdida ut colũbis perdicibus. Alia pallida ut aquaticis. Alia pũctis distincta ut meleagridũ. Alia rubri coloris ut phasianis: cẽchridis. Intus aũt oẽ ouũ uolucrũ bicolor. Aquaticis lutei plus q̃ albi. Idq̃ ipsũ magis liuidũ q̃ cæteris. Pisciũ unus color: in quo nil cãdidi. Auiũ oua ex calore fragilia. Serpẽtium ex frigore lẽta. Pisciũ ex liquore mollia. Aquatiliũ rotũda. Reliqua fere fastigio cacuminata. Exeũt a rotũdissima sui pte: dũ pariunt molli putamine: sed ptinus durescẽte: quibuscũq̃ emergũt portionibus. Quæ oblonga sint oua gratioris saporis putat Oratius Flaccus. Fœminã edũt quæ rotũdiora gignuntur reliqua marem. Vmbilicus ouis a cacumine inest ceu gutta eminens in putamine.

De tempore & generatione incubatus auium & coitu. Ca. liii.

QVædam omĩ tempore coeũt ut gallinæ: & pariũt: præterq̃ duobus mẽsibus hyemis brumalibus. Ex iis iuuencæ plura q̃ ueteres: sed minora. Et in eodem fœtu prima & nouissima. Est aũt tãta fœcũditas ut aliquæ & sexagena pariant: aliquæ quottidie: aliquæ bis die: aliquæ in tãtũ ut effœtæ moriãtur. Hadrianis laus maxima. Colũbæ decies ãno pariunt: quædam & undecies. In ægypto etiam brumali mẽse. Hirũdines & merulæ & palũbi & turtures bis anno pariũt. Cæteræ aues fere semel. Turdi in cacuminibus arborum luto nidificãtes pene cõtextim in secessu generant. A coitu x. diebus oua maturescũt in utero. Vexatæ autẽ gallinæ & colũbæ pẽna euulsa alia ue simili iniuria diutius. Oĩbus ouis medio uitelli pua iest uelut sanguinea gutta quod esse cor auium existimãt. Primũ in omni corpore id gigni opinãtes. In ouo certa est gutta ea salit: palpitatq̃. Ipsum animal ex albo liquore oui corporatur. Cibus eius in luteo est. Omnibus intus caput maius toto corpore. Oculi cõpressi capite maiores. Increscente pullo candor in mediũ uertitur. Luteum circũfundit̃ uicesimo die: si moueat̃ ouũ. Iam uiuẽtis intra putamẽ uox auditur. Ab eodẽ tempore plumescit ita positus: ut caput supra dextrum pedẽ habeat: dexterã uero alam supra cadãt. Vitellus paulatim deficit. Aues omẽs ĩpedes nascuntur cõtraq̃ reliqua animalia. Quædã gallinæ omnia gemina oua pariunt: & geminos interdum excludũt: ut Cor. Celsus auctor est: alterum maiorẽ: alioqn negãt omnino geminos excludi. Plus uicenaqna incubẽda subiicruetant. Parere a bruma incipiunt. Optima fœtura ante uernum æquinoctiũ. Post solstitium nata non implent magnitudinem iustam: tantoq̃ minus q̃to serius peruenere.

De uitiis & remediis incubantium. Ca. liiii.

OVa incubari infra x. dies edita utilissimum. Vetera aũt recẽtiora infœcũda. Subiici impari numero debẽt. Quarto die postq̃ cœpere incubari si contra lumẽ cacumine ouorum apprehenso una manu purus & uniusmõi perluceat color: sterilia existimãt̃ esse: proq̃ eis alia substituenda. Et in aqua est expimẽtum: inane fluitat. Itaq̃ sidẽtia hoc est plena subiici uolũt. Cõcuti uero experimẽto uetãt: quoniã nõ gignãt cõfusis uitalibus uenis. Incubationi dat̃ initium post nouam lunam: quia prius incoata nõ pueniãt. Celerius excludũtur calidis diebus. Ideo æstate undeuicesimo educunt fœtum: hyeme uicesimoqnto. Si in cubatu tonuerit oua pereũt: & accipitris audita uoce uitiantur. Remedium cõtra tonitrum: clauus ferreus sub stramine ouorum positus aut terra ex aratro. Quædã aũt & citra incubitum spõte natura gignit: ut in ægypti figmẽtis ẽ scriptũ. De quodam uinipotore reperitur syracusis tam diu potare solitum: donec ab eo cooperta in terra fœtum ederet oua. Quin & ab homine perficiuntur.

De auguriis ouorum. Ca. lv.

LIuia Augusta prima sua iuuenta Tiberio Cæsare ex Nerone grauida cum parere uirilẽ sexum admodũ cuperet: hoc usa est puellari augurio. Ouũ in sinu fouẽdũ atq̃ cũ deponẽdũ haberet nutrici per sinum tradendo ne interimeret̃ tepor. Nec falso Augusta augurata pditur

imperatoris inde foeta. Sed inuētum ut oua in calido loco imposita paleis igne modico fouerēt: hoīe uersāte pariter nocte ac die: & statuto die illic erūpere foetus: Tradit quædā ars gallinarii cuiusdā dicētis qd ex quoque esset. Narrāt & mortua gallina mariti eaꝝ uisi succedētes inuicē: & reliqua foetæ more facientes: abstinētesq̄ se a cātu. Sup oīa est anatū ouis subditis atq̄ exclusis. admiratio prima nō plane agnoscētis foetum. Mox incertos cōcubitus sollicitæ cōuocationis Postremo lamenta circa piscinæ stagna mergētibus se pullis natura duce.

Quæ gallinæ optimæ: Ca. lvi.

GAllinaꝝ generositas spectatur crista erecta: interdū & gemina: pēnis nigris: ore rubicūdo: digytis imparibus: aliquādo & sup quattuor digytos trāsuerso uno. Ad rem diuinā luteo rostro pedibusq̄ puræ nō uident. Ad optanea sacra nigræ. Est & pumilionū genus nō sterile in iis: quod nō in alio genere alitum: sed qbus certa foecūditas rara & incubatio ouis noxia.

De morbis eaꝝ & remediis. Ca. lvii.

INimicissima aūt oīum generi pituita: maximeq̄ inter messis & uindemiæ tēpus. Medicina in fame: & cubatus in fumo: si utiq̄ ex lauro aut hærba sauina fiat: pēna per trāsuersas īserta nares: & per omnes dies mota. Cibus allium cum farre aut aqua ꝓfusus in qua lauerit noctua auis cum semine uitis albæ coctus & quædam alia.

De conceptu & numero foetus auium. Ca. lviii.

COlumbæ proprio ritu osculantur ante coitum. Pariūt fere bina oua: ita natura moderante ut aliis crebrior sit foetus: aliis numerosior. Palūbes & turtures plurimū terna: nec plus q̄ bis fere pariunt: atq̄ ita si prior foetus corruptus est. Et q̄uis tria pepererint: nūq̄ plus duob⁹ educant. Tertium quod irritum est urinum uocāt. Palūbes incubat foemina post meridiana ī matutinum: cætero mas. Colūbæ marem semp & foeminā pariūt priorē marem: postridie foeminam. Incubāt in eo genere ambo: interdiu mas: noctu foemina. Excludūt uicesimo die. Pariunt a coitu v. Aestate quidem interdū binis mēsibus terna edunt paria. Nāq̄ octauodecimo die excludunt: statimq̄ cōcipiūt. Quare inter pullos sæpe oua inueniunt: & alii ꝓuolāt: alii erūpūt. Ipsi deinde pulli qnquemestres foetificant: Et ipsæ autem inter se (si mas non sit) foeminæ æque saliunt: pariuntq̄ oua irrita: ex quibus nihil gignitur: quæ hypenemia græci uocant.

De pauone & anseribus. Ca. lix.

PAuo a trimatu parit. Primo anno unum aut alteꝝ ouum: sequēti quaterna qna ue: cæteris duodena nō amplius intermittens binos dies ternos ue parit: & ter anno si gallinis subiiciātur incubanda. Mares ea frangunt desiderio incubātium. Qua ꝓpter noctu & ī latebris pariūt: aut in excelso cubātes: & nisi molli strato excepta frangunt. Mares singuli qnis sufficiunt cōiugibus. Cū singulæ aut binæ fuere: corrūpitur salacitate foecūditas. Partus excludit diebus ternouenis: aut tardius tricesimo. Anseres in aqua coeunt: pariunt uere: aut si bruma coiuere post solstitium: quadragīta prope. Bis āno si priorē foetum gallinæ excludant: alias plurima oua xvi. paucissima septē. Si qs surripiat pariūt. donec rumpātur. Aliena nō excludūt. Incubanda subiici utilissimū nouem aut undecim. Incubāt foeminæ tātum tricenis diebus. Si uero tepidiores sint: uicesimoqnto. Pullis eoꝝ urtica cōtactu mortifera. Nec minus auiditas: nūc satietate nimia: nūc suamet ui: quādo apprehēsa radice morsu: sæpe conantes auellere ante colla sua abrumpūt. Cōtra urticam remedium stramēto ab incubatu subdita radix eaꝝ.

De ardeolis: & quomodo seruentur optime oua. Ca. lx.

ARdeolaꝝ tria genera: leucon: asterias: pellos. Hi in coitu anguntur. Mares quidē cū uociferatu sāguine ēt ex oculis perfundunt. Nec minus ægre pariunt grauidæ. Aquila tricenis diebus īcubat: & fere maiores alites: Minorēs uicenis: ut miluus & accipiter. Sigulos uere parit: nūq̄ plus ternos: is q egolios uocat quaternos. Coruus aliq̄do & quinos. Incubāt totidem diebus. Cornicem incubātem mas pascit. Pica nouenos. Melācoriphus supra uigīti parit semp numero impari inæqualia. Nec alias in pluribus tanta foecūditas: maior tamē paruis. Hirūdini cæci primo pulli: & fere omibus quibus numerosior partus. Irrita oua quæ hypenemia diximus: quæq̄ aut mutua foeminæ inter se libidinis imaginatione cōcipiūt: aut puluere. Nec columbæ tantum: sed & gallinæ: perdices: pauones: anseres: chenalopeces. Sunt aūt sterilia & minora ac minus iucundi saporis: & magis humida. Quidā & uento putāt ea generari. Qua de cā ēt zephyria appellātur. Hæc aūt uere tantum. Vrina fiunt incubatione derelicta: quæ alii cynosura dixere. Oua aceto macerata in tantum emolliunt ut per ānulos trāseāt. Seruari ea in lomento: aut hyeme in paleis: æstate in furfuribus utilissimum. Sale exinaniri creduntur.

Quæ uolucrum sola animal pariat: & lacte nutriat. Ca. lxi.

VOlucrum animal parit uespertilio tantū: cui membrana ceu pēnæ. Eadem sola uolucrū lacte nutrit ubera admouens: geminos uolitat amplexa infantes: secūq̄ deportat. Eidem coxendix una traditur: & in cibatu culices gratissimi.

De conceptu uiperæ & partu: & quæ terrestrium oua pariant. Ca. lxii.

Huomo inte[illegible]
Concien le potenze
le uolontà
libere [illegible]
l'ingegno
l'intelletto [illegible]
la docilità
[illegible]

RVrsus in terrestribus oua pariunt serpētes: de qbus nōdum dictū sit. Coeūt cōplexu adeo circũuolutæ sibi: ut una existimari biceps possit. Viperæ mas caput inserit in os: quod illa abrodit uoluptatis dulcedine. Terrestriũ eadem sola intra se parit oua unius coloris & mollia ut pisces. Tertia die intra uterũ catulos excludit: deinde singulos diebus singulis parit uiginti fere numero. Itaq̃ cæteri tarditatis impatientes prærūpunt latera occisa parente. Cæteræ serpentes cōtecta oua in terra incubāt: & foetū sequēte excludūt anno. Crocodili uicibus incubāt mas & fœmina. Sed reliquorũ quoq̃ terrestrium reddetur generatio.

¶ De generatione terrestrium. Ca. lxiii.

BIpedū solus homo animal gignit. Homini tantū primi coitus pœnitētia auguriū scilicet uitæ a pœnitēda origine. Cæteris aīalibus stati p tempora āni cōcubitus. Homini (ut dictū est) omibus horis dierũ noctiumq̃. Cæteris satietas ĩ coitu. Homini ꝓpe nulla. Messalina Claudii Cæsaris cōiunx hanc regalē existimās palmā elegit in id certamen nobilissimā e ꝓstitutis ancillam mercenariæ stipis: eāq̃ die ac nocte supauit qnto ac uicesimo cōcubitu. In hoium genere maribus diuerticula Veneris excogitata omīa scelere naturæ: foeminis uero abortus. Quantū in hac pte multo nocentiores q̃ feræ sumus. Viros auidiores ueneris hyeme: foeminas æstate Hesiodus prodidit. Coitus auersus elephātis: camelis: tigribus: lyncibus: rhinoceroti: leoni: dasipodi: cuniculis: quibus auersa genitalia. Cameli etiā solitudines aut secreta certa petūt: neq̃ interuenire datur sine pernicie. Coitus tota die est tātum iis ex omibus: quibus solida ungula. In quadrupedum genere mares olfatus antecedit. Auertūtur & canes: phocæ: lupi: in medioq̃ coitu: inuitiq̃ etiā cohærent. Supradictorũ pleræq̃ foeminæ priores supueniūt: reliq̃ mares. Vrsi aūt ut dictū est humanitus strati. Herinaci stātes ambo inter se cōplexi. Feles mare stāte foemina subiacente: Vulpes in latere proiectæ: mareq̃ foemina āplexa. Taurorũ ceruorũq̃ foeminæ uim nō tolerant: ea de cā ingrediūtur in cōceptu. Cerui uicissim ad alias trāseūt: & ad priores redeunt. Lacertæ ut ea quæ sine pedibus sunt circūplexu uenerem nouere. Omīa aīalia quo maiore corpore: eo minus foecūda sunt. Singulos gignūt elephāti: cameli: equi. Achantis duodenos auis minima. Ocissime pariūt quæ plurimos gignūt. Quo maius est aīal: tāto diutius formatur in utero. Diutius gestant̄ qbus lōgiora sūt uitæ spatia. Neq̃ crescentiū tēpestiua ad generādū ætas. Quæ solidas habēt ūgulas singulos: quæ bisulcas & geminos pariunt. Quorũ in digytos pedum fissura diuisa est: eo numerosiora in foetu. Sed supiora omīa perfectos edūt partus: hæc incohatos. In quo sunt genere leænæ: ursæ: & uulpes. Informia ēt magis q̃ supradicta ursæ pariunt: rarũq̃ est uidere parientes. Postea lambendo calefaciūt foetus omīa ea: & figurāt: pariūt plurimū quaternos. Cæcos āt gignūt canes: lupi: pātheræ: thoes. Canū plura sūt genera. Laconicæ octauo mēse utrinq̃ generant. Ferunt lxx. diebus: & plurimum tribus mēsibus. Cæteræ canes & semestres coitum patiūtur. Implētur oēs uno coitu. Quæ ante iustum tēpus cōcepere: diutius cæcos habēt catulos: nec omēs totidem diebus. Existimat̄ in urina attollere crus fere semestres: id est signum cōsumati uirium roboris: foeminæ hoc idem sidētes. Partus duodeni quibus numerosissimi: cætero qni: seni aliquādo singuli: quod ꝓdigiosū putant. Sicut omēs mares: aut omēs fœminas gigni. Primos quoq̃ mares pariunt: in cæteris alternant: si ineāt opportuno & recto mēse. Ineunt̄ a partu sexto mense. Octonos laconicæ pariūt. Propria in eo genere maribus laboris alacritas. Viuunt laconici ānis denis: fœmina duodenis. Cætera genera qndecim ānos: aliquādo uiginti. Nec tota sua ætate generant: fere a duodecimo desinētes. Felium & ichneumonū reliqua ut canum. Viuūt ānis senis. Dasipodes omī mēse pariunt: & superfœtant sicut lepores. A partu statim implētur. Cōcipiūt q̃uis ubera siccāte foetu: pariunt non cæcos. Elephāti ut diximus pariunt singulos magnitudine uituli trimestris. Cameli duodecim mēsibus ferūt a trimatu: pariūt uere. Iterũq̃ post ānum implētur a partu. Equas āt post tertiū diem aut post unū ab enixu utiliter admitti putāt: cogūtq̃ inuitas. Mulier septima die cōcipe facillime creditur. Equarũ iubas tōderi præcipiunt: ut asinorũ ĩ coitu patiātur humilitatē: comātes enim gloria supbire. A coitu solæ aīalium currūt: ex aduerso aqlonum austrorũ ue ꝓut marē aut fœminam cōcepere. Colorem ilico mutāt rubriore pilo: uel qcunq̃ sit pleniore. Hoc argumēto desinunt admittere etiā uolētes. Nec impedit partus quasdā ab opere. Falluntq̃ grauidæ. Vicisse olympia prægnātem equām Hecratidis thessali inuenimus. Equos & canes & sues initium matutinum appetere: foeminas āt post meridiem blādiri diligentiores rradunt. Equas domitas lx. diebus equire: anteq̃ gregales. Sues tātum coitu spumam ore fundere. Verrē subantis audita uoce nisi admittat̄ cibum nō capere usq̃ ĩ maciem. Foeminas tātā efferari: ut hoiem lacerēt: candida maxime ueste indutum. Rabies ea aceto mitigatur naturæ asperso. Auiditas coitus putatur ex cibis fieri. Sicut uiro eruca: pecori cepa. Quæ ex feris mitigēt̄ nō cōcipere: ut anseres: apros uero tarde: & ceruos: nec nisi ab infātia educatos. Mirũ est quadrupedum prægnantes uenerem arcent: præter equam & suem. Sed superfoetant & dasipus & lepus tantum.

¶ De uaria generatione auium. Ca. lxiiii.

QVæcũq; aĩal pariũt in capite gignunt circũacto fœtu sub enixum: alia in utero porrecta. Quadrupedes gestãtur extẽsis ad lõgitudinẽ cruribus: & ad aluum suã applicatis. Homo in semet cõglobatus iter duo genua naribus sitis. Molas de qbus ante diximus gigni putãt: ubi mulier nõ ex mare: ueꝝ ex semetipsa tãtũ cõcepit. Ideo nec aĩari: qa nõ sit ex duobus. Altricẽq; habere per se uitam illã: quæ satis arboribusq; contingat ex omnibus quæ perfecto. Fœtus uel tantos & innumerosos edunt. Item plures contra naturam solidipedum aut bisulcoꝝ.

De murium fœtu. Ca. lxv.

SVpra cũcta est muriũ fœtus haud sine cõtatione dicẽdus: q̃q̃ auctore Aristotele & Alexandri magni militibus generatio eoꝝ lambẽdo cõstare nõ coitu dicat̃. Ex una genitos cxx. tradiderũt. Apud persas uero prægnãtes ueneris patientis & utero parientis reptas. Et salis gustatu fieri prægnãtes opinãtur. Ita desinit miꝝ esse: unde uis tãta messes populet̃ muriũ agrestium. In quibus illud quoq; adhuc latet quo nã mõ illa multitudo repẽte occidat. Nam nec exanimes reperiũtur: neq; extat qui murem hyeme in agro effoderit. Plurimi itaq; ad troadem ꝑueniunt. Et iam inde fugauerũt accolas. Prouẽtus eoꝝ siccitatibus tradunt. Et iam obituris uermiculum in capite gigni. Aegyptiis muribus durus pilus: sicut herinaceis. Idem bipedes ãbulãt: ceu alpini. Cũ diuersi quoq; generis coiere aĩalia: ita demũ generant: si tempus nascẽdi par habent. Quadrupedũ oua gignẽtiũ lacertã ore ꝑere ut credit̃ uulgo Aristoteles negat. Neq; ĩcubãt eæ dẽ oblitæ quo sint in loco enixæ: quoniã huic aĩali nulla memoria. Itaq; catuli ꝑ se erũpũt.

De spina hominis anguem nasci. Ca. lxvi.

ANguem ex medulla hominis spinæ gigni accepimus a multis: Pleraq; enim occulta & cæca origine ꝓueniunt: etiam in quadrupedum genere.

De salamandra. Ca. lxvii.

SIcut salamandra animal lacerti figura stellatum nunquam nisi magnis hymbribus proueniens: & serenitate deficiẽs. Huic tãtus rigor: ut ignem tactum extinguat non alio modo q̃ glacies. Eiusdem sanie quæ lactea ore uomitur: quacũq; parte corporis humani cõtacta toti defluunt pili. Idq; quod contactum est colorem in uitiliginem mutat.

De iis quæ nascuntur ex non genitis: & quæ nata nihil gignunt. Ca. lxviii.

QVædam uero gignunt̃ ex nõ genitis & sine ulla simili origine ut supradicta: & quæcunq; æstas aut uer statũq; tẽpus ãni generãt. Ex iis quædã nihil gignũt ut salamãdræ. Neq; ẽ in iis genus masculinũ fœmineũ ue: sicut neq; ĩ anguillis: omĩbusq; quæ nec aĩal nec ouũ ex sese generãt. Neutꝝ est & ostreis genus: & cæteris adherentibus uado uel saxo. Quæ aũt ꝑ se generantur sicuti infra mares ac foeminas descripta sunt: ita generãt qdem ea aliquid coitu: sed imperfectum & dissimile: & ex quo nihil amplius gignatur: ut uermiculos muscæ. Id magis declarant naturæ eoꝝ quæ insecta dicuntur. Arduæ explanationi omĩa: & priuatim dicato ope narrãda. Quaꝓpter ut ingenium prædictoꝝ ita & reliqua subtexet desertatio.

De sensibus animalium. Ca. lxix.

EX sensibus ante cætera hoĩ tactus deinde gustus. Reliqs supatur a multis. Aquilæ clarius cernunt. Vultures sagacius odorãtur. Liquidius audiũt talpæ obrutæ terra: tam denso atq; surdo naturæ elemẽto. Præterea uoce omĩum in sublime tẽdente sermonem exaudiũt: & si de iis loquare intelligere etiam dicunt̃: & ꝓfugere. Auditus cui hoĩum primo negatus est: huic & sermonis usus ablatus. Nec sunt naturaliter surdi: ut non idem sint & muti. In marinis ostreis auditum esse nõ est uerisimile: sed ad sonũ mergere se solent. Ideo & silentiũ in mari piscãtibus.

Auditum & olfatum esse piscibus. Ca. lxx.

PIsces quidem auditus nec mẽbra habẽt nec foramina: audire tamẽ eos palã est: ut patet cũ plausu cõgregari feros ad cibũ cõsuetudine ĩ quibusdã uiuariis spectet̃. Et ĩ piscinis Cæsaris genera pisciũ ad nomẽ uenire: quosdã singulos. Itaq; ꝓdunt̃ etiã clarissime audire mugil: lup⁹: salpa: chromis: & ideo ĩ uado uiuere. Olfatũ iis esse manifestũ patet. Quippe nõ omẽs eadẽ esca capiunt̃: & priusq̃ appetãt odorant̃. Quosdã & spelũcis latentes salsamẽto illitis faucibus scopuli piscator expellit: uelut sui cadaueris agnitionẽ fugiẽtes. Cõueniũtq; ex alto etiã ad quosdã odores: ut sæpiam ustam: & polypum: quæ ob id coguntur in nassas. Sẽtinæ quidẽ nauiũ odorẽ fugiunt ꝓcul: maxime tamẽ piscium sãguinẽ. Nõ põt petris auelli polypus. Idẽ cunicula admota ab odore ꝓtinus resilit. Purpuræ quoq; fœtidis capiuntur. Nã de reliquo aĩalium genere qs dubitet? Cornus ceruini odore serpentes fugantur: sed maxime styracis: origani: aut chalcis aut sulphuris formicæ necantur. Culices acida petunt: ad dulcia nõ aduolant.

Tactum cõmunem esse omnibus. Ca. lxxi.

TActus sensus omĩbus est: etiã quibus nullus alius. Nã & ostreis & terrestribus uermibus Quo existimauerĩ oĩbus sensũ gustus esse. Cur enim alios alia sapores appetũt? In quo uel præcipua naturæ architectiq; uis. Alia dẽtibus prædãt̃: alia unguibus: alia rostri adũcitate capiunt. Alia latitudine ruunt. Alia acumine excauant. Alia sugunt. Alia lambunt: sorbent: man/

dunt: uorant. Nec minor uarietas in pedum ministerio: ut rapiant: distrahant: teneant: premant: pendeant: tellurem scabere non cessent.

Quae uenenis uiuant & quae terra. Ca. lxxii.

VEnenis capreae & coturnices (ut diximus) pinguescũt placidissima aĩalia: at serpentes ouis. Spectãda qdem draconũ arte. Aut enĩ solida hauriũt: si iam fauces capiunt: quae deĩde in se met cõuoluti frãgunt intus: atq; ita putamina excutiũt: aut si tenerior est & catuli adhuc aetas orbe apprehẽsa spira: ita sẽsim uehementerq; praestringunt: ut amputata pte ceu ferro: reliquam quae ãplexu tenetur sorbeant. Simili mõ auibus deuoratis solidis cõtentione plurima & caetera ossa reuomũt. Scorpiones terra uiuũt. Serpẽtes cũ occasio est uinũ praecipue appetũt: cũ alioqn exiguo ĩdigeãt potu. Eaedẽ minimo & pene nullo cibo cũ adseruant inclusae: sicuti aranei quoq; alioqn suctu uiuentes. Ideo nullũ interit fame aut siti uenenatum. Nã neq; caloris uim habent: neq; sãguinis neq; sudoris: quae auiditatem naturalem sale augent. In quo genere omnia magis exitialia: si suũ genus edere anteq; noceãt. Cõdit ĩ thesauros maxillarũ cibũ spõgionum & satyrorũ genus. Mox ĩde sẽsim ad mãdẽdũ manibus exprimit. Et quod formicis ĩ ãnũ solẽne ẽ his in dies uel horas.

De cibo & potu quorũdam. Ca. lxxiii.

VNum aĩal digytos habentium haerba alitur lepus: sed & fruge. Solidipedes & bisulci sues omĩ cibatu & radicibus. Solidipedũ uolutatio propria. Serratorũ dẽtium carniuora sũt oĩa. Vrsi & fruge frõde uindemia pomis uiuunt & apibus cancris etiã & formicis. Lupi ut diximus & terra ĩ fame. Pecus potu pinguescit: ideo sal illis aptissimus: itẽ ueterina: q̃q; & fruge & haerba sed ut bibere: secedũt. Ruminant praeter iam dicta siluestriũ. cerui cũ a nobis alunt̃. Oĩa ãt iacẽtia potius q̃ stãtia: & hyeme magis q̃ aestate septenis fere mẽsibus. Põtici quoq; mures simili modo remandũt. In potu qbus serrati dentes: lambũt. Et mures hi uulgares: q̃uis ex alio genere sint. Quibus cõtinui dẽtes sorbẽt: ut equi boues. Neutrũ ursi: sed aquã quoq; morsu uorãt. In africa maior pars ferarũ aestate nõ bibũt inopia hymbrium. Quã ob cãm capti mures libyci si biberint moriũtur: Orygem perpetuo sitientẽ africa generat ex natura loci potu carẽtem cũ mirabili mõ ad remedia sitientium. Nãq; getuli latrones eo durant auxilio reptis in corpore eorũ saluberrimi liquoris haustu uesicis. Insidũt in eadẽ africa pardi cõdẽsa arbore: occultatiq; eius ramis in praetereũtia desiliũt: atq; e uolucrũ caede grassãtur. Feles qdem quo silẽtio q̃ lenibus uestigiis obrepũt auibus: q̃ occulto speculatu ĩ musculos exiliunt: Excrementa sua effossa obruũt terra: intelligentes odorem illum indicem sui esse.

Quae inter se dissideant: & quae inter se conueniant. Ca. lxxiiii.

ERgo & alios sensus quosdã esse q̃ supradictos haud difficulter apparet. Sũt enĩ quaedã his bella amicitiaeq;. Vnde & affectus praeter illa quae de qbusq; eorũ suis diximus locis. Dissident olores & aqlae. Coruus & cloreus noctu inuicem oua exqrentes. Simili mõ coruus & miluus illo praecipiẽte huic cibos. Cornices & noctua. Aquilae & trochilus (si credimus) quoniã rex appellatur auium. Noctuae & caeterae minores aues. Rursus cum terrestribus mustella & cornix. Turtur & pyralis. Ichneumones & uespae. Phalãgia & aranei. Aquaticae anates & gauiae. Harpae & triorches accipiter. Sorices & ardeolae inuicem foetibus insidiãtes. Egithus auis minima cum asino. Spinetis enĩ se scabẽdi causa atterẽtes nidos eius dissipat: quod illa adeo pauet: ut uoce omĩo rudẽtis audita oua eiiciat: pulli ipsi metu cadãt. Igĩt aduolãs ulcera eius rostro excauat. Vulpes & milui. Angues & mustellae & sues. Esalon uocat̃ parua auis oua corui frangens: cuius pulli infestãt a uulpibus. Inuicẽ haec catulos eius ipsãq; uellit. Quod ubi uiderint corui: cõtra auxiliant̃: uelut aduersus cõmunem hostem. Et achãtis in spinis uiuit: Idcirco asinos & ipsa odit flores spinae deuorãtes. Egithũ uero in tantũ: ut sãguinem eorũ credãt non coire: multisq; ob id ueneficiis infamẽt. Dissidẽt thoes & leones: & minima aeque ac maxima. Formicosã arborem sorices cauent. Librat araneus se filo in caput serpẽtis porrectae sub umbra arboris suae: tãtaq; ui morsu cerebrũ apprehẽdit: ut stridens subinde: ac uertigine rotata ne filũ qdem desuper pẽdentis rũpere adeo nõ fugere queat: nec finis ante mortem est. Rursus amici pauones & columbae: Turtures & psitaci: Merulae & turdi: Cornix & ardeolae. Cõtra uulpiũ genus cõibus inimicitiis Harpae & miluus cõtra triorchin. Quin & affectus indicia sũt etiã in serpẽtibus ĩmitissimo aĩali um genere. Dicta sunt quae arcadia narrat de domino a dracone seruato: & agnito uoce hoĩs. De aspide miraculũ a Philarcho traditur. Is enĩ auctor est. Cũ ad mẽsam cuiusdã ueniẽs in aegypto aleretur assidue enixam catulos: quorũ ab uno filiũ hospitis interẽptum. Illam reuersã ad cõsuetudinẽ cibi intellexisse culpã: & necẽ intulisse catulo: nec postea in tectum id reuersam.

De sono animalium. Ca. lxxv.

SOmni quaestio nõ obscuram cõiectationẽ habet. In terrestribus omĩa quae cor habẽt dormire manifestũ ẽ. Aquatiliũ quoq; exiguũ quidã etiã q de caeteris dubitãt: dormire tamẽ existimãt: nõ oculorũ argumento: quia nõ habẽt genas: uerũ ipsa quiete cernũtur placida ceu soporata: neq; alia q̃ caudis mouẽtia: & ad tumulũ aliquẽ expauẽtia. De thynnis cõfidẽtius affir

matur. Iuxta ripas enĩ aut petras dormiunt. Plani aũt piscium in uado: ut manu sæpe tollantur. Nã & delphini balenæq; stertẽtes etiã audiũtur. Insecta quoq; dormire silentio apparet: quia nec luminibus quidẽ admotis excitent. Homo genitus premitur sõno per aliquot mẽses. Dein/de lõgior ĩdies uigilia. Sõniat statim infans. Nã & pauore expgiscitur: & suctũ imitatur. Quidã uero nunq̃: qbus mortiferũ fuisse signũ cõtra cõsuetudinẽ sõniorũ inuenimus exempla. Magnus hic inuitat locus: & diuersis refertus documẽtis: utrũ ne sint aliqua præscita animi qescẽtis. Qua fiant rõe: an fortuita res sit ut pleraq;? Et si exemplis agatur: pfecto paria fiant. A uino & a ci/bis proxima atq; in redormitione uana esse uisa ppe cõuenit. Est aũt sõnus nihil aliud q̃ animi ĩ medium sese recessus. Præter hoĩem sõniare equos. canes: boues: pecora: capras palam ẽ. Ob hoc credit̃ & ĩ oĩbus quæ aĩal pariũt. De iis quæ oua gignũt ĩcertũ ẽ. Sed dormire ea certũ. Ve rũ & ad insecta transeamus. Hæc nanq; restant ĩmense subtilitatis animalia.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER .XI. PROHEMIVM

De insectis animalibus: ut sunt apes: formicæ: & huiusmodi.

ESTANT IMMENSAE SVBTILITATIS ANIMA lia. Q̃no aliq ea neq; spirar̃ & sine sãguine esse ẽt pdiderũt

De insectorũ genere. Ca. i.

MVlta hæc & multigena terrestriũ uolucrũq; uita. Alia pẽnata ut apes. Alia utroq; mõ ut formicæ. Aliqua & pẽnis & pedibus carentia. Et iure oĩa insecta appellata ab incisuris: quæ nũc ceruicũ loco: nũc pectorũ atq; alui præcin cta separant mẽbra tenui mõ fistula cohærẽtia. Aliquibus ue ro nõ tota incisura eas ambiente rugas: sed in aluo aut supne tantum imbricatis flexilium uertebris nusquam alibi specta/tiore naturæ rerũ artificio.

De subtilitate naturæ. Ca. ii.

IN magnis siquidem corporibus aut certe maioribus facilis officina sequaci materia fuit. In his uero tam paruis atq; tam nullis quæ rõ q̃tauis tam inextricabilis perfectio. Vbi tot sẽ sus collocauit in culice? Et sunt alia dictu minora. Sed ubi uisum in ea prætẽdit? Vbi gustatũ ap plicauit? ubi odoratum inseruit? ubi uero truculentam illã & portione maximã uocem ingenera uit? Qua subtilitate pẽnas adnexuit? Prælõgauit pedũ crura? Disposuit ieiunam cauã uti aluũ? Auidam sanguinis & potissimũ humani sitim accẽdit? Telum uero pfodiendo tergori quo spi/culauit ingenio? Atq; ut in capaci cũ cerni nõ possit exilitas: ita reciproca generauit arte: ut fodi endo acuminatum pariter sorbẽdoq; fistulosum esset. Quos teredini ad pforanda robora cũ so/no teste dentes affixit? potissimũq; e ligno cibatum fecit? Sed turrigeros elephantorũ miramur humeros: taurorũq; colla: & truces in sublime iactus: tigrium apinas: leonum iubas: cũ rerũ na tura nusq̃ magis q̃ in minimis tota sint. Qua ppter quæso ne nostra legentes (quoniam ex iis spernũt̃ multa) ẽt relata fastidio dãnẽt: cũ ĩ cõtẽplatiõe naturæ nihil possit uideri supuacuum.

Vtrum spirent: an habeant sanguinem. Ca. iii.

INsecta multi negarunt spirare id rõe persuadẽtes: quoniam uisceri ĩteriori nexus spirabi/lis nõ inesset. Itaq; uiuere ut fruges arboresq;. Sed plurimũ interesse spiret aliqd an uiuat. Eadem de causa nec sãguinem iis esse: qui sit nullis carẽtibus corde aut iecore. Sic nec spirare ea quibus pulmo desit. Vnde numerosa quæstionum series exoritur. Idẽ enĩ & uocẽ esse iis negãt in tanto murmure apum: cicadarũ sono & aliis quæ suis æstimabũtur locis. Nam mihi cõtuẽti sẽ per suasit rerũ natura nihil incredibile existimare de ea. Nec uideo cur magis nõ possint trahere animam talia & uiuer̃: q̃ spirare sine uisceribus. Quod etiam in marinis docuimus: q̃uis arcẽte spiritum densitate & altitudine humoris. Volare quidem aliqua & animatu carere in ipso spiritu uiuẽtia. Habere sensum uictus generationis atq; operis & de futuro etiã curam. Et q̃uis nõ sint mẽbra: quæ uelut carinas sensus inuehant: esse tamẽ iis auditũ: olfatum: gustatum: eximia præ terea naturæ dona: solertia: animum: artẽ: quis facile crediderit? Sanguinẽ nõ esse iis fateor: si/cut ne terrestribus quidem cunctis inter se similem quidem: ut sæpiæ in mari sanguinis uirs atra mentum optineat: purpurarũ generi ĩfector ille succus. sic insectis quisquis est uitalis humor hic erit sãguinis loco. Sed existimatio sua cuiq; sit. Nobis ppositũ ẽ naturas rerũ manifestas ĩdicar̃: nõ cãs iudicare dubias.

De corpore eorũ. Ca. iiii.

INsecta ut intelligi possit nõ uidentur neruos habere: nec ossa: nec spinas: nec carthilaginẽ: nec pinguia: nec carnes: nec crustam quidem fragilem: ut quædã marina: nec iure dicetur cutis: sed mediæ cuiusdam inter oĩa hæc naturæ corpus arenti simile neruo mollius: in reliqs

Nettezze
Tutte le nette
al corpo

partibus siccius uerius q̃ durius. Et hoc solum iis est: nec praeterea aliud: Nihil intus nisi admo dum paucis itestinū implicatum. Itaq̃ diuulsis praecipue uiuacitas: & partiū singulaꝝ palpitatio. Quia quaecūq̃ est rō uitalis: illa nō certis inest mēbris: sed toto in corpore: minime tamē capi/ te. Solūq̃ nō mouetur nisi cū pectore auulsum. In nullo genere plures sunt pedes. Et quibus ex iis plurimi: diutius uiuunt diuulsa: ut in scolopendris uidemus. Habent autem oculos: praeterq̃ sensus tactum & gustatum: aliqua & odoratum: pauca & auditum.

¶ De apibus. Ca. v.

SEd inter oīa pricipatus apibus & iure praecipua admiratio. Solis ex eo genere hoīum cā ge/ nitis. Mella cōtrahūt succūq̃ dulcissimū atq̃ subtilissimū ac saluberrimū. Fauos cōfingūt & caeras. Illae ad usus uitae laborē tolerāt. Opera cōficiūt. Rēpublicā habēt: cōsilia priuatī: ac du ces gregatī: & quod maxime miꝝ sit mores habēt. Praeterea cū sint neq̃ māsueti generis neq̃ fe ri: tñ tāta ē natura reꝝ: ut ꝓpe ex ūbra minimi aīalis incōpabile effecerit qddā. Quos efficaciae industriaeq̃ tantae cōpemus neruos: quas uires: quos rōe mediusfidius uiros: Hoc certe praestā tioribus quo nihil nouere nisi commune. Non sit de anima quaestio. Cōstet & de sāguine: quā/ tulum tamen esse in tātulis potest. Aestimemus postea ingenium.

¶ Qui ordo naturae in eis. Ca. vi.

HYeme cōdūtur. Vnde enim ad pruinas niuesq̃ & aqlonum flatus perferendos uires: Sane & insecta omnia: sed minus diu. Quae parietibus nostris occultata naturae tepefiunt. Circa apes aut temporꝝ locorꝝ ue rō mutata est: aut errauerūt priores. Conduntur a uergiliaꝝ occasu: sed latent ultra exortum. Adeo nō ad ueris initium ut dixere: nec ut quisq̃ in italia de alueis exi stimat. Ante fabas florentes nō exeunt ad opera & labores: nullusq̃ (cū per caelū licuit) ocio pe rit dies. Primū itaq̃ fauos cōstruunt: caeram fingūt: hoc est domos cellasq̃ faciūt. Deinde sobo lem: postea mella: caeram ex floribus. Melliginē a lachrymis arborꝝ quae glutinū pariūt salicis: ulmi: arūdinis succo: gūmi resina. Iis primum alueum ipsum intus totum ut quodam tectorio illi nunt: & aliis amarioribus succis contra aliaꝝ bestiolaꝝ auiditates. Id se facturas cōsciae quod cō cupisci possit. Iis deinde fores quoq̃ latiores circūstruunt.

¶ De uocabulis operis: Ca. vii.

PRima fundamēta operis metyn uocāt periti: secūda pissocaeron: tertia propolin. Inter co ria caerasq̃ magni ad medicamina usus. Metys crusta ē prima saporis amari. Pissocaeros su per eam uenit picātiū modo ceu dilutior caerae initium populorꝝq̃ mitiore gūmi. Propolis crassi oris iam materiae additis floribus nūdum tamē caera: sed fauorꝝ stabilimētum qua omes frigoris aut iniuriae additus obstruuntur: odore etiā nūc graui: ut qua pleriq̃ ꝓ galbano utantur. Prae/ ter haec cōuehetur rhithace: quā alii sandaracā: alii caerinthū uocāt. Hic erit apum dū operātur cibus: qui saepe inuenit in fauorꝝ inanitatibus sepositus: & ipse amari saporis: sed plenus humoris cibus. Gignitur aūt rore uerno: & arborꝝ succo gūmi mō: africi minor: austri flatu nigrior: aqlo/ nibus melior & rubēs. Plurimū ī graecis nucibus Menecrates florē ait esse futurae messis idiciū: sed nemo praeter eū.

¶ Ex qbus floribus opa fiāt. Ca. viii.

CAeras ex omniū arborꝝ satorꝝq̃ floribus cōfingūt: excepta rumice & chenopode. Haerbaꝝ haec genera. Falso excipitur spartū. Quippe cū hispania multa in spartariis mella haerbā eā sapiunt. Falso & oleas excipi arbitror. Quippe oliuae prouētu plurima examina gigni certū ē. Fructibus nullis nocetur. Mortuis ne floribus qdem nō mō corporibus insidunt. Opantur intra lx. passus. Et subinde cōsūptis in ꝓximo floribus speculatores ad pabula ulteriora mittūt. Noc tu deprehensae in expeditione excubant supinae: ut alas a rore protegant.

De amatoribus earum. Ca. ix.

NE qs miretur amore eaꝝ captos Aristomachū solēsē duodesexaginta ānis nihil aliud egisse Hyliscū uero thasiū in desertis apes colētē Agriū cognoīatū: q ābo scripsere de iis.

¶ Ratio operis. Ca. x.

RAtio operis interdiu statio ad portas more castrorꝝ. Noctu qs in matutinū donec una exci/ tet omēs gemino aut triplici bōbo: ut buccino aliquo. Tūc uniuersae ꝓuolāt: si dies mitis futurus est. Praediuināt enim uētos hymbresq̃: & tūc se cōtinēt tectis. Itaq̃ tēperie caeli (hanc enim inter praescita habent) cum agmē ad opera ꝓcessit: aliae flores aggerūt pedibus: aliae aquā ore: guttasq̃ lanugine totius corporis. Quaꝝ adolescētiores ad opera exeūt: & supradicta cōue hunt. Seniores intus operāt. Quae florē cōportāt prioribus pedibus femora onerāt: ꝓpter id natura scabra: pedes priore rostro: totaeq̃ onustae remeāt sarcina pādatae. Excipiūt eas ternae: quaternae exonerāt. Sūt. n. ītus quoq̃ officia diuisa. Aliae strūūt. Aliae poliūt. Aliae suggerūt. Aliae cibū cōpant ex eo quod allatū est. Neq̃ enī sepatim uescūtur: ne inaequalitas opis aut cibi fiat & temporis. Struunt rursus ea orsa cōcameratione alui: textūq̃ uel usq̃ ad sūma tecta dedu cunt: limitibus binis circa singulos actus: ut aliis intrent: aliis exeāt. Faui supiore parte affixi: & paululū etiā lateribus simul haerent: & pēdent una. Alueum nō cōtingūt: nūc obliqui: nunc ro

tundi qualiter poscit alueus: aliquãdo & duorꝫ generꝫ: cũ duo examina concordibus populis dissi miles habuere ritus. Ruentes cæra fulciũt pilarꝫ instar interius a solo fornicatis: ut sit aditus ad sarciẽdum. Primi fere tres uersus inanes ſtruũtur: ne ꝓmptũ sit quod inuitet furãtem. Nouissi mi maxime implent melle: ideoqꝫ auerso alueo faui eximũtur. Gerulæ secũdos flatus captant. Si cooriatur ꝓcella: apprehẽsis pedusculo lapillis se librãt. Quidã in humeros eũ iponi tradũt. Iuxta uero terram uolant in aduerso flatu uepribus hebetato. Mira obseruatio opis. Cessãtium inertiam notant: castigant: mox & puniunt morte. Mira mundicia. Amoliuntur omia e medio. nullæqꝫ inter opera spurciciæ iacent. Quin & excremẽta opantium intus ne lõgius recedãt unũ cõgesta in locũ turbidis diebus & opis ocio egerũt. Cũ aduespascit in alueo strepũt minus ac mi nus: donec una circũuolet eodem quo excitauit bõbo: ceu quietẽ cape imperãs. Et hoc castrorꝫ more. Tũc repente omẽs cõticescũt. Domos primũ plebeis exædificãt: deinde regibus.

De fucis. Ca. xi.

SI speratur largior prouẽtus: adiiciũtur cõtubernia & fucis. Hæ cellarꝫ minimæ: sed ipsi ma iores apibus. Sunt ãt fuci sine aculeo uelut impfectæ apes: nouissimeqꝫ a fessis & iã emeri tis incohatæ: serotinus fœtus & quasi seruitia uerarꝫ apum. Quãobrem imperãt iis: primosqꝫ ĩ opa expellũt: tardãtes sine clæmẽtia puniũt. Neqꝫ in opere tãtum: sed in fœtu adiuuãt eas mul tum ad calorem cõferẽte turba. Certe quo maior eorꝫ fuerit multitudo: eo maior fiet examinum ꝓuentus. Cũ mella cœperint maturescere: abigũt eos. Multæ singulos aggressæ trucidãt. Nec id genus nisi uere cõspicitur. Fucus ademptis alis ĩ alueũ reiectus ipe cæteris adimit. Regias im peratoribus futuris in una parte aluei extruunt amplas: magnificas: sepatas: tuberculo eminen tes. Quod si exprimatur non gignuntur soboles. Sexangulæ omnes cellæ: a singulorum eæ pe dum opere. Nihil horum statuto tempore: sed rapiunt diebus serenis munia. Et melle uno alte ro ue ad summum die cellas replent.

Quæ natura mellis. Ca. xii.

VEnit hoc ex aere: & maxime syderꝫ exortu: præcipueqꝫ in ipso syrio explẽdẽte fit: nec oĩo prius uergiliarꝫ exortu sub lucanis temporibus. Itaqꝫ cum prima aurora folia arborꝫ melle roscida inueniũtur. At si qui matutino sub diuo fuere: unctas liquore uestes: capillũqꝫ cõcretum sentiunt. Siue ille ẽ cæli sudor: siue quædã syderꝫ saliua: siue purgãtis se aeris succus: siue aquæ est & purus ac liquidus & suæ naturæ: qualis defluit primo. Nũc uero e tanta cadens altitudine multũqꝫ dum uenit sordescens: & obuio terræ halitu infectus. Præterea a fronde ac pabulis po tus: & in uterculos congestus apum. Ore enim uomunt. Ad hæc succo florꝫ corruptus & alueis maceratus: totiẽsqꝫ mutatus. Magnã tamẽ cælestis naturæ uoluptatem affert.

Quæ optima mella. Ca. xiii.

IBi optimus sẽp: ubi optimorꝫ doliolis florꝫ cõditur. Atticæ regionis hic & siculæ hymeto & hybla ab locis: mox calline isula. Est ãt initio mel ut aqua dilutũ: & primis dieb⁹ feruet ut musta: seqꝫ purgat: Vicesimo die crassescit. Mox obducit tenui mẽbrana: qua feruoris ipsius spuma cõcrescit. Sorbetur optimũ & minime frõde infestum e quercus tiliæ arũdinũ foliis.

Quæ genera mellis in singulis. Ca. xiiii.

SVmma quidem bonitatis natiõe cõstat (ut supradiximus) pluribus modis. Alibi enim faui cæra spectabiles gignũtur: ut in pelignis: sicilia. Alibi mellis copia: ut in creta: cypro afri ca. Alibi magnitudine: ut in septẽtrionalibus: uiso iã in germania octo pedum longitudinis fa uo: in caua pte nigro. In quocũqꝫ tamẽ tractu terna sunt mellis genera. Vernum ex floribus cõ structo fauo: quod ideo uocatur anthinum. Hoc quidam attingi uetant: ut largo alimẽto ualida exeat soboles. Alii ex nullo minus apibus relinquunt: quoniaꝫ magna sequat ubertas magnorꝫ syderꝫ exortu. Præterea solstitio cum thymis & una florere incipiunt præcipua cellarꝫ materia. Est ãt ĩ eximẽdis fauis necessaria dispẽsatio: quoniã inopia cibi desperãt: moriũtũqꝫ aut effugiũt. Cõtra copia ignauiã affert. Maciẽ melle nõ rhitbace pascunt. Qui ãt sunt diligẽtiores ex hac ui demia duodecimã ptem apibus relinquunt. Dies statutus incohãdi ut quadã lege naturæ: si scire aut obseruare hoĩes uelint: tricesimus ab educto examine: fereqꝫ maio mẽse includit hæc uinde mia. Alterꝫ genus est mellis æstiui: quod ideo uocat horeum a tẽpestiuitate præcipua ipo syrio explẽdescente post solstitium diebus. xxx. fere. Immẽsa circa hoc subtilitas naturæ mortalibus patefacta est: nisi fraus hoĩum cuncta pernicie corrumperet. Nãqꝫ ab exortu syderis cuiuscunqꝫ sed nobilium maxime aut cælestis arcus si nõ sequantur hymbres: sed ros tepescat solis radiis. Medicamẽta nõ mella gignuntur oculis ulceribus. internisqꝫ uisceribus dona cælestia. Quod si seruetur hoc syrio exoriẽte casuqꝫ cõgruat in eundẽ diẽ: ut sæpe Veneris aut Iouis Mercurii ue exortus nõ alia suauitatis: usuſqꝫ mortalium malis a morte uocãdis qꝫ diuini nectaris fiat.

Quomodo probentur mella. Ca. xv.

MEl plenilunio uberius capitur: serena die piguius. In omĩ melle quod p se fluxit ut mustum oleumqꝫ: appellaturqꝫ tacitum: maxime laudabile est. Aestiuum oẽ rutilum: ut diebus con

et la prodigalita. Ma la concupiscentia uitiosa abbraccia tutti i p[...]
i quali nel uero nascono del appetito contien adunque l'errore
in colpa, l'esser nel medesimo peccato. L'anitat alcuni nel peccato,

fectum sicciorib9. Aptissimū in æstimatione e thymo coloris aurei: saporis gratissimi: cū sit pa lam doliolis pingue: marino e rore spissum. Quod cōcrescit āt hoc minime laudatur. Thymosū nō coit: & tactu prætenuia fila mittit. Quod primū grauitatis argemētum est: abrūpi statim & resilire guttas: uilitatis indicium habet. Sequēs ꝓbatio ut sit odoratū & ex dulce reglutinosum perlucidū. Aestiua mellatione decimā ꝑtem thasio Dionysio apibus relinqui placet: si pleni fue rint aluei. Si minus: pro rata portione: aut si inanes: omnino nō attingi. Huic uindemiæ attici si/ gnum dedere initium caprificialem diem uulcano sacrum.

De tertio genere mellis: & quomodo apes probentur. Ca. xvi.

TErtium genus mellis minime ꝓbatū siluestre: quod ericeum uocāt. Cōuehitur post primos autūni hymbres cū erica sola floret ī siluis. Ob id harenoso simile. Gignit id maxime arctu ri exortu a pridie idus septēbris. Quidam æstiuā mellationem ad arcturi exortū ꝓferūt: quoni/ am ad æquinoctium autūni ab eo supersūt dies xiiii. & ab æquinoctio ad uergiliaꝝ occasū diebus xlviii. Plurimi syderitē: atheniēses tetradicē appellant: euboea sisaꝝ: putātqꝫ apibus esse gratis simam fortassis qa tunc nulla alia sit copia. Hæc ergo mellatio fine uindemiæ & uergiliaꝝ occasu idibus nouēbris fere includitur. Relinqui ex ea duas ꝑtes apibus rō persuadet: & semp eas ꝑtes fauoꝝ quæ habeāt rhithacem. A bruma ad arcturi exortū diebus lx. sōno alūtur sine ullo cibo. Ad arcturi exortū ab æqnoctio uerno tepidiore tractu iam uigilant. Sed etiā tūc alueo se cōti/ nent: seruatosqꝫ in id tempus cibos repetūt. In italia uero hoc idem a uergiliaꝝ exortu faciūt: & in eum dormiūt. Alueos qdam in eximēdo melle expendūt: ita dirimētes qꝫtū relinquāt. Aeq/ tas etiā in eis obstringitur: ferūtqꝫ societate frauda alueos mori. In primis præcipit ut lauti pu/ riqꝫ eximāt mella. Furem & mulieꝝ mēses odere. Cū eximūt mella apes abigi fumo utilissimū: ne irascātur: aut ipsæ auidæ uorent. Fumo crebriore etiā ignauia eaꝝ excitat ad opera. Nā ubi incubauere fauos liuidos faciūt. Rursus nimio fumo inficiūtur: quaꝝ iniuriā celerrime sētiūt mel la: uel minimo cōtactu roris acescētia. Et ob id inter genera seruat quod acarnon uocāt. Album mel nō fit quod bithymū est: sed oculis & ulceribus aptissimū. Fœtus quo nā mō ꝓgenerarēt: magna inter eruditos & subtilis quæstio fuit. Apum enī coitus uisus est nuqꝫ. Plures existima uere oportere cōfici floribus cōpositis apte atqꝫ utiliter. Aliq coitu unius: qui rex in quoqꝫ appel latur examine. Hūc esse solū marem: præcipua magnitudine: ne fatiscat. Ideo fœtum sine eo nō edi: apesqꝫ reliquas tanqꝫ marem fœminas comitari: nō tāqꝫ ducem. Quā ꝓbabilē alias sentē/ tiam fucoꝝ euentus coarguit. Quæ enī rō ut idem coitus alios perfectos imꝑfectos generet ali os: Proprior uero prior existimatio fieret: ni rursus alia difficultas occurreret. Quippe nascūtur aliquādo in extremis fauis apes grādiores quæ cæteras fugant. Oestrus uocatur hoc malū: quo nā mō nascens: si ipsæ se fingunt: Quod certū est gallinaꝝ mō incubant. Id quod exclusū est pri mum uermiculus uidetur cādidus: iacens trāsuersus: adhærensqꝫ ita: ut pascere uideat. Rex sta tim mellei coloris ut electo flore ex omī copia factus: neqꝫ uermiculus: sed statim pēniger. Cæ tera turba cū formā capere cœpit nymphæ uocātur ut fuci: sirenes: atqꝫ cephenes. Si qs alter/ utris capita demat: priusqꝫ pēnas habeāt: ꝓ gratissimo sūt pabulo matribus. Tēpore ꝓcedente instillāt cibos: atqꝫ incubant tum maxime murmurātes caloris ut putāt faciendi gratia necessarii excludendis pullis: donec ruptis mēbranis quæ singulos cingūt: ouoꝝ mō uniuersū agmē emer/ gat. Spectatum hoc romæ cōsularis cuiusdā suburbano alueis cornu laternæ trāslucido factis. Fœtus intra xlv. diē peragit. Fit in fauis qbusdam qui uocat clerus amaræ duricia cæræ: cū fœ tum inde nō eduxere morbo aut ignauia: aut infœcūditate naturali. Hic est abortus apum. Pro tinus āt educti operātur quadā disciplina cum matribus. Regemqꝫ iuuenē æqualis turba comi/ tatur. Reges plures incohātur nec desunt. Postea ex iis soboles cum adulta esse cœpit concordi suffragio teterrimos necāt: ne distrahāt agmina. Duo āt genera eoꝝ: melior niger uariusqꝫ. Oī bus forma semp egregia: & duplo qꝫ cæteris maior. Pēnæ breuiores: crura recta: īgressus celsi/ or. In frōte macula quodā diademate cādicans. Multū etiā nitore a uulgo differunt.

Quæ regiminis ratio. Ca. xvii.

QVærat nunc aliqs unus ne Hercules fuerit: & quod Liberi patris sepulchrū: & reliqua ue tustatis situ obruta: Ecce ī re parua uillisqꝫ nostris ānexa: cuius assidua copia est nō cōstat inter auctores. Rex nullum ne solus habeat aculeū maiestate tantū armatus: an dederit eum q/ dem natura: sed usum esse tantum negauerit. Illud cōstat imperatorem aculeo nō uti. Mira ple/ beii circa eum obedientia: cum ꝓcedit una est. Totum examē circa eum cōglobat: cingit: ꝓte/ git: cerni nō patit. Reliquo tēpore cū populus in labore est: ipse opa intus circuit similis exor/ tanti: solus īmunis. Circa eum satellites qdam lictoresqꝫ assidua custodientes auctoritate. Proce dit foras nō nisi migraturo examine. Id multo intelligitur: āte aliquot diebus murmure intus stre pente apparatus indicio diem tēpestiuum eligētium. Si quis alā ei detruncet: nō fugiet examē. Cum ꝓcessere se quæqꝫ ꝓximā illi cupit esse: & in officio cōspici gaudet. Fessum humeris suble uāt. Validius fatigatum ex toto portāt. Si qua lassata deficit: aut forte aberrauit: odore ꝑsequit.

Vbicūq; ille consedit: ibi cūctaꝝ castra sunt. Tunc ostenta faciūt priuata ac publica uua depēdē te in domibus templis ue sæpe expiata magnis euētibus. Sedere in ore infantis Platonis: tūc eti am suauitatem illaꝝ prædulcis eloquii portēdentes. Sedere in castris ducis Drusi impatoris cum ꝓsperrime pugnatum apud arbalonem est: haud quaq; perpetua aruspicū cōiectura: qui dirꝝ id ostentum existimāt. Sēper duce prebēso totum tenet agmen. Amisso dilabitur: migrātq; ad ali os. Esse utiq; sine rege nō possunt. Inuitæ āt interimūt eos cum plures fuere: potius q̄ nascen/ tium domos dirimūt. Si ꝓuentus desperat: tūc & fucos abigūt. Quāq; de iis uideo dubitari: ꝓ priumq; iis genus esse aliquos existimare. Sicut furibus gradissimis inter illas: sed nigris: lataq; aluo. Ita appellatis quia furtim deuorent mella. Certum est ab apibus fucos interfici. Vtiq; re/ gem nō habent. Sed quomō sine aculeo nascātur in quæstione est. Humido uere melior fœtus: sicco mel copiosius. Quod si defecerit alicuius aluei cibus: ipetū in ꝓximas faciūt rapinæ ꝓpo/ sito. At illæ cōtra dirigunt aciem: & si custos adsit: alterutra pars quē suis fauere sentit nō appe tit eum. Et aliis quoq; sæpe dimicāt causis: easq; acies cōtrarias duo imperatores instruūt. Ma/ xima rixa & in cōuehēdis floribus exorta: & suos quibusq; euocantibus. Quæ dimicatio iniectu pulueris aut fumo tota discutitur. Recōciliant̄ uero lacte uel aqua mulsa.

¶ De genere apum: & quæ inimica apibus. Ca. xviii.

APes sūt & rusticæ siluestresq;: horridæ aspectu: multo iracūdiores: sed opere ac labore præ stātes. Vrbanaꝝ duo gen͞ra. Optimæ breues: uariæq;: & ī rotūditatē cōpactiles. Deterio res lōgæ: & q̄bus similitudo uespaꝝ: etiānū deterrimæ ex iis pilosæ. In pōto sūt quædā albæ: quæ bis ī mēse mella faciūt. Circa thermodoōtē āt fluuiū duo genera. Aliaꝝ quæ ī arboribus mellificāt. Aliaꝝ quæ sub terra: triplici cæraꝝ ordine uberrimi ꝓuētus. Aculeū apibus natura dedit uētri cōsertū: ad unū ictū hoc īfixo. Quidā eas statī emori putāt. Aliq nō nisi in tantū ad/ acto: ut intestinum sæpe assequatur. Sed fucos postea esse: nec mella facere uelut castratis uiri/ bus. Pariterq; & nocere & ꝓdesse: dein desinere. Est in exēplis equos ab iis occisos. Odere fœ dos odores: procul fugiunt: sed & infectos. Itaq; unguenta redolētes infestant. Ipsæ plurimoꝝ aīalium iniuriis obnoxiæ. Impugnāt eas naturæ eiusdē degeneres uespæ atq; crabrones: & e cu licum genere q uocāt muliones. Populātur hirundines & quædā aliæ aues. Insidiant̄ aquatibus ranæ: quæ maxima eaꝝ est opatio: tum cum sobolē faciunt. Nec eæ tantum quæ stagna riuosq; obsidēt: ueꝝ & rubetæ ueniunt ultro: arrepētesq; floribus optas sufflāt: ab hoc spatio ꝓuolāt: cōfestimq; abripiant̄. Nec sentire ictus apum ranæ tradunt̄. Inimicæ & oues: difficile se e lanis eaꝝ explicātibus. Cācroꝝ etiā odore si quis iuxta coquat exanimantur. Quin & morbos suapte natura sentiunt. Index eoꝝ tristitia torpens. Et cum āte fores in teporē solis ꝓmotis aliæ cibos ministrant. Cum defunctas ꝓgerunt. Funerātiumq; more comitātur exequias. Rege hac peste cōsumpto mœret plebs ignauo dolore. Nō cibos cōuehunt. Nō ꝓcedunt. Tristi tātum murmu re glomerātur circa corpus eius. Subtrahit̄ itaq; deducta multitudine: alias spectantes exanimē luctum nō minuunt. Tunc quoq; ni subueniat̄: fame moriunt̄. Hylaritate igitur & nitore sanitas æstimatur.

¶ De morbis apum. Ca. xix.

SVnt & opis morbi cum fauos nō explent: cleron uocāt. Iidē blapsigoniā si fœtum nō per/ agant. Inimica & echo est resultanti sono: qui pauidas alterno pulsat ictu: Inimica & nebu la. Aranei quoq; uel maxime hostiles cum præualuere ut intexāt: enecant alueos. Papilio etiā ignauus & inhonoratus luminibus accēsis aduolās pestifer: nec uno mō. Nā & ipē cæras de pascitur: & relinquit excremēta quibus teredines gignunt̄. Filis etiā araneus quacunq; incesserit alaꝝ maxime lanugines obtexit. Nascunt̄ & in ipso ligno teredines quæ cæras præcipue appe/ tunt. Infestat & auiditas pastus nimia floꝝ satietate uerno maxime tēpore aluo cita. Oleo qdem nō apes tantum: sed oīa insecta exanimant̄: præcipue si capite uncto in sole ponātur. Aliqn̄o & ipsæ cōtrahunt mortis sibi cās: cōsensere eximi mella auide uorantes. Cætero præparcæ: & quæ alioqn prodigas atq; edaces nō secus ac pigras & ignauas perturbēt. Nocēt & sua mella ip/ sis: illitæq; ab aduersa parte moriuntur: tot hostibus: tot casibus: & quota portione eoꝝ cōme/ morata: tā munificū aīal expositū ē. Remedia dicemus suis locis. Nunc enī sermo de natura ē.

¶ De continendis apibus: & quomodo reparentur. Ca. xx.

GAudēt plausu atq; tinnitu æris: eoque cōuocantur. Quo manifestum est auditus quoque ī esse sensum. Effecto opere educto fœtu functæ munere omī: exercitationem tamē solēnē habent. Spatiatæque in aperto: & in altum datæ gyris uolatu editis tum demum ad cibum rede/ unt. Vita eis lōgissima: ut prospere inimica ac fortuita cedant: septenis annis uniuersa. Alueos nunq; ultra x. annos durasse proditur. Sunt qui mortuas si intra tectum hyeme seruētur: deīde sole uerno torreantur: ac ficulneo cinere toto die foueantur: putēt reuiuiscer̄. In totū uero amis sas repari uētribus bubulis recētibus cum fimo obrutis. Virgilius iuuēcoꝝ corpore exaīato: si/ cut equoꝝ uespas atq; crabrones: sicut asinoꝝ scarabeos mutante natura ex aliis quædam ī alia. Sed hoꝝ oīum coitus cernuntur. Et tamē in fœtu eadē prope natura quæ apibus.

De uespis & crabronibus. Ca.xxi.

VEspæ in sublimi e luto nidos faciũt & in iis cæras. Crabrones cauernis ac sub terra. Et hoȝ oium sexangulæ cellæ: cætera aũt cortice. Araneis fœtus & ipse inæqualis ut barbarus: alius euolat: alius in infantia est: alius in uermiculo. Et autũno nõ uerno oĩa ea. Plenilunio maxime crescunt. Vespæ quæ ichneumones uocãtur (sunt aũt minores q̃ aliæ) unũ genus ex araneis perimũt phalangiũ appellatum: & in nidos suos ferunt: deinde illinũt. Et ex iis incubãdo suũ genus procreãt. Præterea omẽs carne uescũtur cõtra q̃ apes: quæ nullũ corpus attingũt. Sed uespæ muscas grãdiores uenãtur: & amputato iis capite reliquũ corpus auferũt. Crabronũ siluestres in arboȝ cauernis degũt. Hyeme ut cætera insecta cõduntur. Vita bimatũ nõ trãsit. Ictus eoȝ haud temere sine febri nõ est: Auctores sunt ternouenis pũctis interfici hoiem. Alioȝ qui mitiores uidẽtur duo genera: Opifices minores corpore: qui moriũtur hyeme. Matres quæ biennio durãt ii & clemẽtes. Nidos uere faciũt fere quadrifores: in qbus opifices generẽt. Iis educatis alios deinde nidos maiores figũt: in quibus matres futuras ꝑducãt. Iam tunc opifices funguntur munere: & pascũt eas. Latior matȝ species: dubiumq̃ an habeãt aculeos qa nõ egrediuntur. Et his sunt sui fuci. Quidã opinãtur omibus his ad hyemẽ decidere aculeos. Nec crabronũ aũt nec uespaȝ generi reges aut examina. Sed subinde renouatur multitudo sobole.

De bõbicibus: & bõbyli: & necydalo: & qs primus bõbicinã uestẽ inuenerit. Ca.xxii.

QVartum inter hæc genus est bõbicum in assyria proueniẽs magis q̃ supradicta. Nidos luto fingunt salis specie applicatos lapidi: tanta duritia: ut spiculis pforari uix possint. In iis & cæras largius q̃ apes faciunt: deinde maiorẽ uermiculũ. Et alia hoȝ origo. Ea grãdiore uermiculo gemina ꝓtendens sui generis cornua. Hi erucæ sũt. Fit deĩde quod uocatur bõbylis: ex ea necydalus. Ex hoc in sex mẽsibus bõbices. Telas araneoȝ mõ texũt ad uestem luxũq̃ fœminaȝ: quæ bõbicina appellatur. Prima eas retorqueri: rursusq̃ texere inuenit in eo mulier Pamphile Platis filia nõ fraudãda gloria excogitatæ rationis: ut denudet fœminã uestis bõbicina.

De bombice coa. Ca.xxiii.

ET in co isula nasci tradũtur cupressi: terebinthi: fraxini. Quercus florẽ hymbribus decussũ terreæ halitu animãte. Fieri aũt primo papiliones paruos nudosq̃. Mox frigoȝ impatiẽtia uillis inhorrescere: & aduersus hyemẽ tunicas sibi instaurare densas: pedũ asperitate radẽte folioȝ lanuginẽ in uellera. Hãc ab his quoq̃ cogi subigiq̃ unguiũ carminatione. Mox trahi iter ramos tenuari ceu pectine. Postea apprehẽsam corpori in uolui nido uolubili. Tũc ab hoĩe tolli: fictilibusq̃ uasis tepore & furfuȝ esca nutriri. Atq̃ ita subnasci sui generis plumas: quibus uestitos ad alia pẽsa dimitti. Quæ uero capta sit lanificia humore lentescere: mox in fila tenuari iunceo fuso. Nec puduit has uestes ẽt uiros leuitate usurpare ꝑpter onera æstiua ĩ tãtũ a lorica gerenda discessere mores: ut oneri sint ẽt uestes. Assyria tñ bõbice adhuc fœminis cedimus.

De araneis: & generatione eoȝ. Ca.xxiiii.

ARaneoȝ his nõ absurde iungatur natura: digna uel præcipue admiratione. Plura aũt hoȝ sunt genera: nec dictu necessaria ĩ tanta notitia. Phalãgia ex iis appellãtur: quoȝ noxii morsus: corpus exiguum: uarium: acuminatũ: ad saltũ ingredientiũ. Altera eoȝ species nigri prioribus cruribus lõgissimis. Omibus internodia terna in cruribus lupoȝ mõ. Minimi nõ texũt. Maiores in terra cauernaȝ exigua uestibula præpãdũt Tertium eorũdẽ genus erudita opatione conspicuũ. Orditur telas: tantiq̃ operis materiæ uterus eius sufficit: siue ita corrupta alui natura statuto tẽpore (ut Democrito placet) siue est intus quædã lanigera fertilitas: tam moderato ũgue: tam tereti filo: & tam æquali deducit stamina ipso se põdere usus. Texere a medio incipit circinato orbe subtegmina adnectẽs maculasq̃ paribus semper interuallis: sed subĩde crescẽtibus ex angusto dilatans Indissolubili nodo implicat. Quãta arte celant pedicas scutulato rete ad capiẽdas muscas circa grassantes: q̃ nõ ad hoc uidetur pertinere crebra tapexitas telæ: & quadam politura artis: ipsa per se tenax rõ textrinæ: q̃ laxus afflatus ad nõ respuẽda quæ ueniant: sinus derelicto laxo prætẽti sũma parte: ut arbitrari liceat illa quæ difficile cernũt: atq̃ ut in plagis lineæ offensæ præcipitãtur in sinum. Specus ipsæ qua cõcameratæ architectura: & cõtra frigora q̃to uillosior: q̃remotus a medio aliudq̃ agenti similis: inclusus uero sic ut sit nec ne intus aliqs cerni nõ possit. Age firmitas q̃ta irrũpentibus uentis: qua puluerȝ mole degrauante. Latitudo telæ sæpe inter duas arbores cũ exercet artem & discit texere. Lõgitudo fili a culmine: ac rursus a terra per illud ipsum uelut reciprocatio: subitq̃ pariter ac fila deducit. Cũ uero captura incidit q̃ui gilans & paratus ad cursum. Licet extrema hæreat plaga semp in mediũ currit: ex quo sic maxie totum cõcutiẽdo implicet. Scissa protinus reficit ad polituram sartiens. Nãq̃ & lacertaȝ catulos uenãtur. Hos primũ tela inuoluẽtes: & tũc demũ labra utraq̃ morsu apprehẽdẽtes ãphitheatrali spectaculo cũ cõtigit. Sũt & ex eo auguria. Quippe icremẽto amniũ futuro telas suas altius tollũt. Iidẽ serno nõ texũt nubilo texũt. Ideoq̃ multæ araneæ hymbriũ signa sũt. Fœminã putãt esse quæ texat: marẽ q uenatur. Ita paria fieri merita. Cõiugio aranei cõueniunt clunibus.

Pariunt uermiculos ouis similes. Nā nec differri horꝝ genitura pōt: quoniā insectorꝝ uix ulla alia narratio ē. Pariūt āt oua ī telas expāsa: qa saliūt: atqꝫ ita emittūt. Phalāgius tātū ī ipso specu īcubat magno numero. Qui ut emerserit matrē cōsumit: sæpe & patrē. Adiuuat. n. īcubare. Pariūt āt tricenos. Cæteræ pauciores. Et īcubāt triduo. Cōsumūt aranei quater septenis diebus.

De scorpionibus. Ca. xxv.

Similirer his & scorpiones terrestres uermiculos ouorꝝ specie pariūt: similiterqꝫ pimunt. Pestis importuna ueneni serpētium: nisi ꝙ grauiore supplicio lēta per triduum morte conficiunt: Virginibus lœtali semp ictu: & fœminis fere in totum. Viris aūt in matutino exeuntes canis priusqꝫ aliquo fortuito ictu ieiunū egerant uenenum. Sēper cauda in ictu est: nulloqꝫ momēto meditari cessat: ne quādo desit occasioni. Ferit obliquo ictu & īflexu. Venenū ab iis cādidum fundi Apollodorus auctor est in nouē genera descriptis per colores maxime supuacuos: quoniā nō ē scire quos minime exitiales prædixerit. Geminos qbusdā aculeos esse: maresqꝫ sæuissimos. Nā coitum iis tribuit. Intelligi āt gracilitate & lōgitudine. Venenū omībus medio die cū incanduere solis ardoribus. Itēqꝫ cū sitiunt inexplebiles potu. Cōstat & septena caudæ internodia sæuiora esse. Pluribus enī sena sunt. Hoc malū africæ uolucre etiā austri faciunt: pādentibus brachia ut remigia subleuātes. Apollodorus idem plane qbusdā inesse pennas tradit. Sæpe psylli q reliquarꝫ uenena terrarꝫ inuehentes quæstus sui cā peregrinis malis impleuerē italiā. Hos quoqꝫ importare conati sunt. Sed uiuere intra siculi cæli regionē nō potuere. Visūtur tamē aliquando in italia: sed īnocui: multisqꝫ aliis in locis: ut circa farꝫ in ægypto. In scythia interimūt etiā sues: alioqn uiuaciores cōtra uenena talia. Nigras quidē celerius si in aquā se īmerserint. Hoī icto putatur esse remedio ipsorꝫ cinis potus in uino: aut oleo mersus. Magnā aduersitatē cū stellionibus putant esse: īnocuos dūtaxat iis: qui & ipsi carent sanguine lacertarꝫ figura. Atqꝫ scorpiones ī totum nulli nocere: quibus nō sit sanguis. Quidā & ab ipsis fœtū deuorari arbitrātur. Vnū mō relinqui solertissimū: & qui se ipsius matris clunibus imponēdo tutus & a cauda & a morsu loco fiat. Hunc esse reliquorꝫ ultorem: qui postremo genitores cōficiat supne. pariūtur āt undeni.

De stellionibus. Ca. xxvi.

Chameleonū stelliones quodāmō naturam habēt: rore tantū uiuentes: præterqꝫ araneis. Similis cicadis uita: quarꝫ duo genera. Minores quæ primæ ꝓueniunt: quæ ue sūt mutæ: & nouissime pereūt. Sunt aūt multæ. Sequēs est uolatura. Quæ canunt uocāt achetæ: & quæ minores ex iis sunt tettigometræ. Sed illæ magis canoræ. Mares cantant ī utroqꝫ generē. Fœminæ silent. Gētes uescūtur iis ad oriētem: ēt parti opibus abūdantibus. Ante coitum mares præferūt: a coitu fœminas: ouis earꝫ corruptis quæ sūt candida. Coitus supinis. Asperitas præacuta in dorso: qua excauant fœturæ locum in terra. Fit primo uermiculus. Dein ex eo quæ uocatur tettigometra: cuius cortice rupto circa solstitia euolēt: noctu semp. Primū nigræ atqꝫ duræ. Vnum hoc ex iis quæ uiuunt & sine ore est. Pro eo qdam aculeatum linguis simile. Et hoc ī pectore: quo rorem lambunt. Pectus ipsum fistulosum. Hoc canunt achetæ ut diximus. De cætero in uentre nihil est. Excitatæ cum subuolant humorē reddunt: quod solum argumētum est rore easdem ali. Iisdem solis nullum ad excremēta corporis foramē. Oculis tā hebetes: ut si qs digytum cōtrahēs ac remittēs iis appropinquet: transeant uelut folia. Quidam duo alia gen̄ra faciunt earꝫ. Surculariā quæ sit grādior: frumētariā quā alii auenariā uocant. Appārt. n. simul cū frumētis arescētibus.

De cicadis. Ca. xxvii.

Cicadæ nō nascuntur in raritate arborꝫ. Idcirco nō sunt cyrenis circa oppidum: nec ī campis nec in frigidis aut umbrosis nemoribus. Est quædam & iis locorꝫ differentia. In milesia regione paucis sunt locis. Sed in cephalenia amnis quidam penuriam earꝫ & copiam dirimit. At in regio agro silent omnes. Vltra flumen in locris canunt. Pennarum illis natura quæ apibus: sed pro corpore amplior.

De pennis insectorꝫ: & scarabeis: & reliquis scarabeorꝫ generis. Ca. xxviii.

Insectorꝫ quædam binas gerūt pēnas ut muscæ: quædam quaternas ut apes. Mēbranis ut cicadæ uolant. Quaternas habēt quæ aculeis in aluo armantꝰ. Nullū cui tælū in ore: pluribus ꝗꝫ binis aduolat pēnis. Illis enī ultionis cā datum: & his auiditatis. Nullis eorꝫ pēnæ reuiuiscunt auulsæ. Nullū cui aculeus in aluo bipēne est. Quibusdā pēnarꝫ tutelæ crusta superuenit ut scarabeis. Quorꝫ tenuior fragiliorqꝫ pēna: iis negatus aculeus. Sed in quodā genere eorꝫ grādi cornua prælōga bisulcis dētata forcipibus in cacumine (cū libuit) ad morsū coeūtibus. Infātū remediis etiam ex ceruice suspēduntꝰ. Lucanos uocat hos Nigidius. Aliud rursus eorꝫ genus qui e fimo ingentis pilas auersi pedibus uolutant: paruosqꝫ in iis cōtra rigorem hyemis uermiculos fœtus sui nidulantur. Volitant alii magno cum murmure aut mugitu. Alii focos & prata crebris foraminibus excauant nocturno stridore uocales. Lucēt igniū mō noctu laterꝫ & clunium colore lampyrides: nūc pēnarꝫ hiatu refulgentes: nunc uero cōpressu obumbratæ nō ante matura pabula aut post defecta cōspicuæ. Ecōtrario tenebrarꝫ alūnæ blattæ uitam lucēqꝫ fugiunt in bal-

neis maxime humido uapore prognatæ. Fodiunt ex eodem genere rutuli atq; prægrãdes scara/
bei tellurē aridam: fauosq; paruæ & fistulosæ mō spōgiæ medicato melle fingunt. In thraciæ ꝑ
tibus iuxta olympū locus est paruus: in quo unū hoc animal exaiatur: ob hoc cãtharolethrus ap
pellatus. Pēnæ insectis omībus sine scissura: nulli cauda nisi scorpioni. Hic eoꝝ solus & brachia
habet: & in cauda spiculum. Reliquoꝝ quibusdā aculeus ī ore ut asilo: siue tabanum dici placet.
Itē culicibus & quibusdā muscis. Omībus āt his in ore & pro lingua sunt hi aculei. quibusdā he/
betes: neq; ad pūctum: sed ad suctū: ut muscaꝝ generi: in quo lingua euidens fistula est. Nec sūt
talibus dētes. Aliis cornicula āte oculos prætēdūtur ignauia ut papilionibus: Quædā īsecta ca
rēt pēnis: ut scolopēdræ. Insectoꝝ pedes qbus sūt ī obliquū mouēt. Quoꝝdā extremi lōgiores
foris curuāt ut locustis.

De locustis. Ca. xxix.

HAe pariūt in terra dimisso spinæ caule oua cōdensa autūni tempore. Ea durant hyeme sub
terra. Subsequēti anno exitu ueris emittūt paruas nigrātes & sine cruribus: pēnisq; reptā
tes. Itaq; uernis aquis intereūt oua: sicco uere maior ꝓuentus. Alii duplicē eaꝝ fœtū: ge/
minūq; exitum tradūt. Vergiliaꝝ exortu parere: deīde ad canis ortū obire: & alias renasci. Qui
dam arcturi occasu renasci. Mori matres cū pepeȓint certū est uermiculo statim circa fauces inna
scente qui eas strāgulat. Eodem tēpore mares obeūt. Tā friuola rōe moriētes serpētē (cū libu/
it) necāt singulæ faucibus eius apprehēsis mordicus. Nō nascūtur nisi in planis & rimosis locis.
In india ternū pedum longitudinis esse tradūtur: cruribus & femoribus serraꝝ usū præbētes cū
inaruerint. Est & alius eaꝝ obitus. Gregatim sublatæ uento in maria aut stagna decidunt. Forte
hoc casuq; euenit nō ut prisci existimauere: madefactis nocturno humore alis. Iidē quippe nocti
bus nō uolare eas ꝓpter frigora tradiderūt. Ignari etiā lōginqua maria ab iis transiri continuata
plurium dieꝝ ꝓfectione. Quod maxime miremur famē quoq; quā ꝓpter externa pabula præ/
terq; sciunt īminere. Ac deaꝝ iræ pestis ea intelligiť. Nāq; & grādiores cernūtur & tanto uo/
lant pēnaꝝ stridore: ut aliæ alites credātur: solēq; obumbrent: sollicite suspectātibus populis:
ne suas operiāt terras. Sufficiūt quippe uires: & tanq̃ paꝝ sit maria trāsire: īmensos permeant
tractus: diraq; messibus cōtegunt nube: multa cōtactu adurentes. Omīa uero morsu erodētes:
& fores quoq; tectoꝝ. Italiā ex africa magna cohorte infestāt: sæpe populo ad sybillina coacto
remedia cōfugere inopiæ metu. In cyrenaica r̃giōe lex est ter anno debellādi eas. Primo oua ob
terendo: deinde: fœtum: postremo adultas. Desertoris pœna in eū qui cessauerit. Et in lēno īsu
la certa mēsura præfinita est: quam singuli enecataꝝ ad magistratus referāt. Graccbulos quoq;
ob id colunt aduerso uolatu occurrētes eaꝝ exitio. Necari & in syria militari imperio coguntur.
Tot orbis partibus uagatur id malū. Parthis & hæ in cibo gratæ. Vox eaꝝ ꝓficisci ab occipitio
uidetur. Eo loco in cōmissura scapulaꝝ habere quasi dentes existimātur: eosq; īter se terēdo stri
dorem edere: circa duo æquoctia maxime: sicut cicadæ circa solstitium. Coitus locustaꝝ q & in/
sectoꝝ oīum quæ coeunt: marem portāte fœmina: in eum fœminaꝝ ultimo caudæ reflexo tar/
doq; digressu. Minores aūt in omī hoc genere fœminis mares.

De formicis nostratibus. Ca. xxx.

PLurima insectoꝝ uermiculum gignūt. Nā & formicæ similem ouis. Vere & hæ ut apes cō
municātes laborem. Sed apes utiles faciunt cibos. Hæ cōdunt. At si qs cōpet onera corpo
ribus eaꝝ: fateať nullis portione uires esse maiores. Gerūt ea morsu. Maiora auersæ postremis
pedibus moliūť humeris obnixæ. Et iis reipu. rō: memoria: cura. Semina arrosa cōdunt: ne rur
sus in fruges exeant e terra. Maiora ad introitum diuidunt. Madefacta hymbre ꝓferūt: atq; sic
cant. Operātur & noctu plena luna. Eædem interlunio cessant. Iam in opere q labor? quæ sedu
litas? Et quoniam ex diuerso cōuehunt altera alterius ignara: ut signa inuicem recognoscāt: cer
ti dies ad recognitionem mutuā nundinis dantur. Quæ tūc eaꝝ concursatio? q̃ diligens? Cum
obuiis quædam collocutio atq; percōtatio. Silices itineȓ eaꝝ attritos uidemus: & in opere semi
tam factam: ne qs dubitet qualibet in re quid possit q̃tulacūq; sedulitas. Sepeliuntur inter se ui
uentium solæ. præter hominem. Non sunt in sicilia pennatæ.

De indicis. Ca. xxxi.

INdicæ formicæ cornua erythris ī æde Herculis fixa miraculo fuere. Auꝝ ex cauernis ege
runt terræ in regione septētrionalium indoꝝ: qui dardæ uocanť. Ipsis color feliū. Magni/
tudo ægypti lupoꝝ. Erutum hoc ab iis tempore hyberno indi furātur æstiuo feruore: conditis
propter uaporem in cuniculis formicis: quæ tamē odore sollicitatæ prouolāt crebroq; lacerāt.
q̃uis præuelocibus camelis fugientes. Tātá pernicitas feritasq; est cum amore auri.

De diuersitate insectoꝝ. Ca. xxxii.

MVlta aūt insecta & aliter nascūtur. Atq; asilus ī primis. Insidet ex rore hic raphani filio pri/
mo uere: & spissatus sole in magnitudinē milii cogiť. Inde oritur uermiculus paruus: & tri/
duo eruca: mox urica: quæ adiectis diebus crescit immobilis duro cortice ad tactum mouet ara/
nei. Hæc eruca quam chrysalidem appellant: rupto deinde cortice uolat papilio.

De animalibus in ligno & ex ligno nascentibus. Ca.xxxiii.

SIc quædam ex hymbre generãtur in terra: quædã & in ligno. Nec eni & cossi tantũ in eo sed etiã tabani ex eo nascũtur: & alia ubicũq; humor est nimius. Sic intra hoiem tineæ tricenum pedũ: aliquãdo & pluriũ lõgitudine: iam in carne exanimi uiuẽtiũ quoq; hoiũm capillo. Qua fœditate & Sylla dictator & Alcman ex clarissimis græciæ poetis obiere. Hoc quidem & aues infestat. Phasianas uero interimit: nisi puluerãtes sese. Pilos habẽtium asinũ tãtum imunẽ hoc malo credũt: & oues. Gignũtur ãt ex uestis genere: præcipue lanicio interẽptaꝝ a lupis ouium. Aquas quoq; quasdã quibus lauamur fertiliores eius generis inuenio apud auctores. Quippe cum & ceræ hoc gignãt: quod aĩalium minimũ existimatur. Alia rursus generãt sordibus aridi soli: posterioꝝ cruꝝ lasciuia petauri & auris. Alia puluere humido in cauernis uolucria.

De animali cui cibi exitus non est. Ca.xxxiiii.

ESt animal eiusdem temporis infixo semper sãguini capite uiuẽs: atq; ita intumescẽs: unum aĩalium cui cibi nõ sit exitus: cum nimia dehiscit satietate alimẽto ipso moriens. Nunq; in iumẽtis gignitur: in bubus frequẽs: in canibus aliquãdo: in qbus omĩa. In ouibus & i capris hoc solũ. Aeque ẽ mira sãguinis & hirudinũ generi ĩ palustri aqua sitis. Nãq; & hæ toto capite condũt. Est & uolucre canibus peculiar̃ suũ malũ: aures maxĩe lãcinãs quæ defẽdi morsu nõ queũt.

De tineis & culicibus & diuersitate eaꝝ. Ca.xxxv.

IDem puluis in lanis & ueste tineas creat: præcipue si araneus una includat̃. Sitit eni & oẽm humorẽ absorbẽs ariditatẽ ampliat. Hoc & in chartis nascitur. Est eaꝝ genus tunicas suas trahẽtium quo cocleæ mõ. Sed hoꝝ pedes cernũtur. Spoliatæ expirãt. Si accreuere faciũt chrysalidem. Ficarios culices caprificus generat. Cãtharides uermiculi ficoꝝ & pyri: & peuces: & cynachãtæ: & rosæ. Venenũ hoc remedia secũ habet. Alæ medẽt̃: qbus dẽptis lœtale ẽ. Rursus alia genera culicũ acescẽs natura gignit. Quippe cũ ĩ niue cãdidi repiãt̃: & uetustiořs uermiculi in media qdẽ altitudine rutili. Nã & ipa nix uetustate rubescit. Hirti pilis: grãdiořs torpẽtesq;.

De pyrali siue pyrausta. Ca.xxxvi.

GIgnit aliqua & cõtrariũ natura elemẽtum. Siqdẽ in cypri ærariis fornacibus ex medio igni maioris muscæ magnitudinis uolat pẽnatum quadrupedes appellat̃ pyralis a qbusdam pyrausta. Quãdiu est in igne uiuit. Cũ euasit lõgiore paulo uolatu tũc morit̃. Hypanis fluuius in ponto circa solstitium defert acinoꝝ effigie tenues mẽbranas: quibus erũpit uolucris quadrupes supradictæ mõ: nec ultra diem uiuit: unde hemerobiõ uocatur. Reliqs talium ab initio ad finẽ septenarii sunt numeri. Culici et uermiculo tersepteni. Corpus pariẽtibus quater septeni. Mutationes & in alias figuras trãsitus trinis aut quadrinis diebus. Cætera ex iis pẽnata autũno fere moriunt̃. Tabani qdẽ etiã cæcitate. Muscis humore exaĩatis si cinere cõdãtur redit uita.

Hystoria naturæ animalium per singula membra. Ca.xxxvii.

ITaq; nunc p singulas partes corporis præter iam dictas mẽbratim tractetur hystoria. Caput habẽt cuncta quæ sanguinem. In capite paucis aĩalium nisi uolucribus apices: diuersi quidem generis. Phœnici plumaꝝ serie medio eo exeunte alio. Pauonibus crinitis arbusculis. Stymphalidæ cirro. Phasianæ corniculis: Præterea parco: atq; ab illo galerita appellata quõdam. Postea gallico uocabulo etiã legioni nomẽ dederat alauda. Diximus & cui plicatilem cristã dedisset natura p medium caput a rostro residẽtẽ. Et fulicaꝝ generi dedit cirros. Pico martio & gruibus arieæ. Sed spectatissimum insigne gallinaceis corpore cõserratum: nec carnẽ id esse: nec cartilaginem. nec callum iure diximus: ueꝝ peculiare. Draconum enim cristas qui uiderit non repit̃: Cornua multis quidem & aquatilium & marinoꝝ & serpẽtium uariis data sunt mõis. Sed quæ iure cornua intelligantur quadrupedi tãtum generi. Acteonem enim & Cippum etiam in latina hystoria fabulosos reor. Nec alibi maior lasciuia naturæ lusit animalium armis. Sparsit hæc in ramis: ut ceruoꝝ. Aliis simplicia tribuit ut in eodẽ genere sublonibus ex argumẽto dictis. Alioꝝ finxit in palmas: digi tosq; emisit ex iis: ũde platycerotas uocãt. Dedit ramosa capreis: sed pua: nec fecit decidua. Cõuoluta in anfractum arietum generi: ceu cestus daret: Infesta tauris. In hoc quidẽ genere & fœminis tribuit. In multis tantum maribus. Rupicapris in dorsum adunca. Damis in aduersum. Erecta ãt rugaꝝq; ãbitu contorta & in leue fastigium exacuta ut lyras decerẽt strepsiceroti: quẽ addacem africa appellat. Mobilia eadẽ: ut aures: phrygiæ armentis. Troglodytaꝝ in terrã directa: qua de cã obliqua ceruice pascunt̃. Aliis singula: & hæc medio capite aut naribus ut diximus. Iãq; aliis ad incursum robusta: aliis ad ictum pluribus mõis: supina: conuersa: cõnexa: omnia in mucronem migrãtia. In quodam genere ꝓ manibus ad scabẽdum corpus. Cochleis ad prætentandum iter. In corpore cornua hæc sicut cerastis aliquando & singula. Cochleis semper bina: & ut prætendãt̃: ac resiliant. Vroꝝ cornibus barbari septẽtrionales põtãt: urnasq; binas capitis unius cornua implent. Alii præfixa bis pila cuspidant. Apud nos in lamina secta translucent: atq; etiã lumen inclusum latius fundunt: multasq; alias ad delicias conferunt̃: nunc tincta: nunc sublita: nunc quæ cerostrata picturæ genere dicunt̃. Omnibus aũt caua: & in

mucrone demũ cõcreta sunt. Ceruis tantũ solida: & omibus annis decidua. Boũ attritis ungulis cornua ungendo aruina medentur agricolæ. Adeo sequax natura est: ut in ipsis uiuẽtiũ corpori/ bus feruẽti cæra flectãtur: atq; incisa nascẽtium in diuersas ꝑtes torqueãt: ut singulis capitibus quaterna fiant. Tenuiora fœminis pleræq; sũt ut in pecore. Multis ouiũ nulla: nec ceruaꝝ: nec q bus multifidi pedes: nec solidipedum ulli: excepto asino ĩdico: qui uno armatus est cornu. Bisul cis bina tribuit. Nulli qui superne primores habẽt dentes. Qui putãt eos ĩ cornua absumi facile coarguũt ceruaꝝ natura: quæ neq; dentes habẽt: ut neq; nares: nec tamẽ cornua. Cæteroꝝ os sibus adhærent. Ceruoꝝ tãtum cutibus enascũtur. Capita piscibus portõne corpoꝝ maxima for tassis ut mergãtur. Ostreaꝝ generi nulla: nec spõgiis: nec aliis fere: quibus solus ex sẽsibus tac/ tus est. Quibusdã indiscretũ caput est ut cancris. In capite cunctoꝝ aĩalium hoĩ plurimus pilus iam q̃dem ꝓmiscue maribus ac fœminis. Apud intõsas utiq; gẽtes atq; etiã noĩa ex eo capilla/ tis alpium incolis galliæ comatæ: ut tamẽ sit aliqua in hoc terraꝝ differẽtia. Quippe miconii ca rentes eo gignũtur: sicut in cauno lienosi. Et quædã aĩalium naturaliter caluent: sicut strutioca/ meli & corui aquatici: quibus apud græcos nomẽ est inde. Defluuiũ eoꝝ ĩ muliere raꝝ. In spado nibus nõ uisum. Nec in ullo ante ueneris usum. Nec infra cerebrum: aut ĩfra uerticẽ: aut circa tẽ pora: atq; aures. Caluitiũ uni tantũ aĩalium hoĩ: præterq̃ ĩnatum. Canicies hoĩ tantũ & equis: sed hoĩ semper a priori parte capitis tũ deinde ab auersa. Vertices bini hoĩ tantũ. Aliq̃bus capi/ tis ossa plana: tenuia: sine medullis: serratis pectinatim structa cõpagibus. Perfracta nõ queunt solidari. Sed exempta modice nõ sunt lœtalia ĩ uicem eoꝝ succedẽte corporea cicatrice. Infirmis sima esse ursis: durissima psitacis suo diximus loco. Cerebrũ omnia habẽt animalia: quæ sangui/ nem. Aeque & in mari quæ mollia appellauimus: q̃uis careant sanguine: ut polypi. Sed homo portione maximũ & humidissimũ: omniũq; uisceꝝ frigidissimũ: duabus supra subterq; mẽbranis uelatũ: quaꝝ alterutrã rumpi mortiferꝝ est. Cætero uiri q̃ fœminæ maius. Hominibus hoc siñ sãguine: sine uenis: & reliquis sine pingui. Aliud esse q̃ medullã eruditi docẽt: quoniã coquẽdo durescat. Omniũ cerebro medio insũt officula ꝑua. Vni hominũ in infãtia palpitat: nec roborat̃ ante primũ sermonis exordiũ. Hoc est uisceꝝ excelsissimũ: ꝓximũq; cælo capitis: sine carne: sine cruore: sine sordibus. Hic habet sensuum arcem. Huc uenaꝝ omnis a corde uis tendit. Hic desi/ nit. Hic culmen altissimũ. Hic mẽtis est regimẽ. Omniũ autẽ animaliũ in priora ꝓnũ: q̃a & sen/ sus ante nos tendunt. Ab eo ꝓficiscitur sõnus. Hic capitis nutatio. Quæ cerebrũ nõ habẽt nõ dormiũt. Ceruis in capite inesse uermiculi sub linguæ inanitate & circa articulũ qua caput iungit̃ humero numero. xx. ꝑdunt̃. Aures homini tantũ immobiles. Ab iis Flaccoꝝ cognomina. Nec in alia parte fœminis maius impẽdiũ margaritis depẽdentibus. In oriẽte q̃dẽ & uiris auꝝ gestar̃ eo loci decus existimatur. Animaliũ aliis maiores: aliis minores. Ceruis tantum scissæ: aut uelut diuisæ. Soricibus pilosæ. Sed aliquæ omnibus animal dũtaxat generãtibus: excepto uitulo ma/ rino atq; delphino: & quæ cartilaginea appellauimus & uiperis. Hæ cauernas tãtũ habẽt auriũ loco: præter cartilaginea & delphinũ: quẽ tamẽ audire manifestũ est. Nã & cãtu mulcent̃: & ca piuntur attoniti sono: Quo nã mõ audiant: miꝝ. Iidem nec olfatus uestigia habent: cũ olfaciant sagacissime. Pẽnatoꝝ animaliũ buboni tantũ et oto plumæ uelut aures. Cæteris cauernæ ad au ditum. Simili mõ squamigeris atq; serpentibus. In equis & omniũ iumentoꝝ genere indicia ani/ mi præferunt. Fessis marcidæ. Nutãtes pauidis. Subrectæ furẽtibus. Resolutæ ægris. Facies homini tãtum: cæteris os aut rostra. Frõs & aliis. Sed homini tãtum tristitiæ: hylaritatis: clæ/ mentiæ: seueritatis index in assensu eius. Sup̃cilia homini & pariter & alterne mobilia & in iis ꝑs animi. Negamus an annuimus: hæc maxime indicant. Fastus superbia aliubi cõceptaculum: sed hic sedẽ habet. In corde nascit̃: hic subit: hic pendet. Nihil altius simul abruptiusq; inuenit in cor pore ubi solitaria esset. Subiacent oculi pars corporis preciosissima: & qui lucis usu uitam distin/ gnãt a morte. Nõ omnibus animaliũ hi. Ostreis nulli. Quibusdã conchaꝝ dubii. Pectines enim si quis digytos aduersũ hiantes eos moueat: cõtrahũtur ut uidentes. Et olentes fugiunt admo/ ta ferramenta. Quadrupedũ talpis uisus nõ est. Oculoꝝ effigies inest: si quis prætentã detrahat mẽbranam. Et inter aues ardeolaꝝ genera: quos leucos uocant altero oculo carere tradũt. Op/ timi augurii cũ ad austrum uolant septẽtrionem ue. Solui enim picula & metus narrãt. Nigidius nec locustis nec cicadis esse dicit. Cochleis oculoꝝ uicem cornicula bina prætentatu adimplent. Nec lũbricis ulli sunt: uermiũ ue generi. Oculi homini tantũ diuerso colore: cæteris in suo cuiq; generi similes. Et equorũ q̃busdã glauci: sed in homine numerosissimæ diuersitatis atq; differen tiæ: grãdiores: modici: parui: prominentes: quos hebetiores putant: Cõditi quos clarissime cer nere: sicut in colore caprinos. Præterea alii cõtuentur lõginqua. Alii nisi prope admota non cer nũt. Multorũ uisus fulgore solis cõstat nubilo die nõ cernentiũ: nec post occasum. Alii interdiu hebetiores: noctu præter cæteros cernũt. De geminis pupillis aut q̃bus noxii uisus essent satis diximus. Orcis in tenebris clariores ferũt. Tyberio Cæsari ipsi aliã q̃ genitorũ mortalium fu/ isse naturã: ut expgefactus noctu paulisper haud alio mõ q̃ luce clara cõtueretur omnia: paula

corporo

tim tenebris ſeſe obducentibus. Diuo Auguſto equoꝝ mō glauci fuere: ſupraqꝫ hoīem albicātis magnitudinis. Quā ob cām diligentius ſpectari eos iracūde ferebat. Claudio Cæſari ab angulis cādore carnoſo: ſāguineiſqꝫ uenis ſubinde ſuffuſi. Caio prīcipi rigentes. Neroni niſi cū cōniueret ad ꝓpe admota hebetes. Viginti gladiatoꝝ paria in Caii prīcipis ludo fuere: ī iis duo omīo qui cōtra cōminationē aliquā nō cōniuerent: & ob id inuicti. Tātæ hoc difficultatis eſt homini. Pleriſqꝫ uero naturale ut nutare nō ceſſēt: quos pauidiores accepimus. Oculos unicolores nulli cū cādore omnibus mediuſculo differētes. Neqꝫ ulla ex ꝑte maiora indicia animi cunctis aīalibus: ſed maxime hoī: id eſt moderationis: clæmentiæ: miſericordiæ: odii: amoris: triſtitiæ lætitiæ. Cōtuitu quoqꝫ multiformes: truces: torui: flagrātes: graues: trāſuerſi: limi: ſūmiſſi: blādi. Profecto in oculis animus inhabitat. Ardēt: incendūtur: humectāt: cohibent. Hinc illæ miſericordiæ lachrymæ. Hos cū oſculamur animū ipſum uidemur attingere. Hinc fletus & rigātes ora riui. Quis ille humor eſt in dolore tam fœcūdus & paratus? Aut ubi reliquo tēpore? Animo aūt uidemus. Animo cernimus. Oculi ceu uaſa quædā uiſibilem eiuſ ꝑtem accipiūt: atqꝫ trāſmittūt. Sic magna cogitatio obcæcat abducto intus uiſu. Sic in morbo comitiali aperti nihil cernūt animo caligāte. Quin & patētibus dormiūt lepores: multiqꝫ hoīum quos corybātian græci dicūt. Tenuibus multiſqꝫ mēbranis eos natura cōpoſuit: calloſis cōtra frigora caloreſqꝫ in extremo tunicis: quas ſubinde purificāt lachrymationū ſaliuis: lubricos ꝓpter īcurſantia & mobiles. Media eoꝝ cornea feneſtrauit pupilla: cuius anguſtiæ nō ſinūt uagari in certā aciem: & uelut canali dirigunt: obiterqꝫ incidentia facile declināt. Aliis nigra: aliis atra: aliis ruffa: aliis glauci coloris orbibus circundatis: ut habili mixtura accipiatꝰ circūiecto cādore lux: & tēꝑato repcuſſu nō obſtrepat: adeoqꝫ iis abſoluta uis ſpeculi: ut tam ꝑua illa pupilla totā imaginē reddat hoīſ. Ea cauſa ē: ut pleræqꝫ alitum e manibus hoīum oculos potiſſimum appetāt: ꝙ effigiem ſuā in iis cernentes uelut ad cognata deſideria ſua tendunt. Veterina tātum quædā ad incremēta lunæ morbos ſentiunt. Sed homo ſolus emiſſo humore cæcitate liberatꝰ. Poſt uiceſimum annum multis reſtitutus eſt uiſus. Quibuſdam ſtatim naſcētibus negatus nullo oculoꝝ uitio. Multis repēte ablatus ſimili mō nulla præcedēte iniuria. Venā ab iis pertingere ad cerebrū ꝑitiſſimi auctores tradūt. Ego ad ſtomachum crediderim. Certe nulli ſine redūdatione eius eruitur oculus: morientibus illos operire: rurſuſqꝫ in rogo patefacere qritium magno ritu ſacꝝ eſt. Ita mos cōdito ut neqꝫ ab hoīe ſupremum eos ſpectari fas eſt: & cælo nō oſtendi nefas. Vni aīalium hoī deprauātꝰ. Vnde cognomina Strabonū & Petoꝝ. Ab iiſdem q altero lumine orbi naſcerentur coclites uocātur. Quis ꝑui utrinqꝫ ocelli lucini iniuriæ cognomē habuere. Nocturnoꝝ aīalium ueluti feliū in tenebris fulgent radiantqꝫ oculi: ut cōtueri nō ſit. Et capræ lupoqꝫ ſplēdent: lucēqꝫ iaculantꝰ. Vitulo marino & hyenæ in mille colores tranſeunt ſubinde. Quin & in tenebris multoꝝ piſciū refulgent: ſicut aridi robuſtiqꝫ caudices uetuſtate putreſqꝫ. Nō cōniuere diximus quæ nō obliqs oculis ſed circūacto capite cernerent. Chamæleonis oculos circūagi totos tradūt. Cācri in obliquum aſpiciunt. Cruſta fragili incluſis rigētes. Locuſtis ſquilliſqꝫ magna ex parte ſub eodē munimēto præduri eminent. Quoꝝ duri ſunt minus cernūt: ꝙ̄ quoꝝ humidi. Serpentiū catulis & hirūdinum pullis ſi qs eruat: renaſci tradūt. Inſectoꝝ omniū & qbus teſtacea opimēta oculi mouētur: ſicut quadrupedum aures. Quibus fragilia operimēta: iis oculi duri. Omnia talia & piſces & inſecta nō habēt genas: nec integunt oculos. Omnibus mēbrana uitri mō trāſlucida optēditur. Palpebræ in genis homini utrinqꝫ. Mulieribus etiā infectæ quottidiano tāta eſt decoris affectatio: ut tingātꝰ oculi quoqꝫ: Alia de cā hoc natura dederat ceu uallum quoddam uiſus & prominēs munimētum circa occurſantia animalia: aut alia fortuitu īcidentia. Defluere eas haud īmerito uenere abūdātibus tradunt. Ex cæteris nulli ſunt: niſi quibus & in reliquo corpore pili. Sed quadrupedi in ſupioribus tantum genæ. Volucribus in inferiore. Et qbus molle tergus ut ſerpentibus. Et quadrupedibus quæ oua pariūt ut lacertæ. Strutiocamelus alitū ſola ut hō utrinqꝫ palpebras habet. Nec genæ quidem omnibus: ideo neqꝫ nictationes iis quæ animal generant. Grauiores alitum inferiore gena conniuent. Eædem nictantur ab angulis membrana obeunt. Columbæ & ſimilia utraque conniuent: Et quadrupedes quæ oua pariunt ut teſtudines: crocodili inferiore tantum ſine ulla nictatione: propter præduros oculos. Extremum ambitū genæ ſupioris antiqui ciliū uocauere: unde & ſupcilia. Hoc uulnere aliquo diductum nō coaleſcit. In paucis humani corporis mēbris. Infra oculos malæ homini tantū quas priſci genas uocabāt: xii. rabulaꝝ interdicto radi a fœminis eas uetantes: Pudoris hæc ſedes: Ibi maxime oſtenditur rubor. Infra eas hylaritates riſumqꝫ indicātes buccæ. Et altior hoī tātum: quē noui mores ſubdola irriſione dicauere naſus. Nō alii animaliū nares eminēt. Auibus: ſerpētibus: piſcibus foramina tantum ad olfatus ſine naribus. Et hinc cognomina ſimoꝝ ſilonum. Septimo mēſe genitus ſæpenumero foramina aurium & narium defuere. Labra quibus brochi labeones dicti. Et os ꝓbum durius ue animal generātibus. Pro iis cornea & acuta uolucribus roſtra. Eadē rapto uiuētibus adunca. Collecto recta Hærbas ruētibus limumqꝫ redunca ut ſuum generi: Lata in uſum

Contien tre pa[rti] / omo de gli ext[ernali] / de gli ordinari / de gli ordinari / queste son le [...] / ordinarij la ca[...] / adenes cio è [...] / carne, et grasso / grassezza, il p[...] / che di Venere. / ordinarij del [...] / et le sue parti [...] / narii di libra / bilico, la pube, / la: de le quali / duodeno, l'altro / to il cieco, il / si uene meseraic[he] / se uene eliciene / et sinistro, le u[ene] / ureteres, i lombi / coxendici, le co[...] / ma sotto al [...] / tutte le actioni / capelli, il collo, / detti membri, e[t] / le actioni, che / ritorno al memb[ro] / chile, o femine / i detti membri / siano di mate[ria] / ragion detta, ch[e] / piedi siano di / il loro modo [...] / del secondo huom[o]

Resta anchor di dir, che nel patir, ue il garzon [...] per l'auttorita di [...] / il qual dice, che il senior sia uno cotal pati[...]

iumētis uice manus ad colligēda pabula. Ora apertiora laniatu uiuētibus. Mētum nulli præter
hominem: nec malæ. Maxillas crocodilus tantū ſupiores mouet. Terreſtres quadrupedes eodē
quo cæteræ more: præterꝗ in obliquum. Dētium tria genera. Serrati: aut cōtinui: aut exerti.
Serrati pectinatim coeūtes: ne cōtrario occurſu atterātur: ut ſerpētibus: piſcibus: canibus. Cōti
nui ut homini: equo. Exerti apro: hippopotamo: elephāto. Continuoꝝ qui digerunt cibū lati &
acuti. Qui cōficiūt: duplices. Qui diſcrimināt eos canini appellāt. Hi ſunt ſerratis longiſſimi.
Cōtinui āt utraqꝫ pte oris ſunt ut equo. Aut ſupiore primores nō ſunt ut bubus: ouibus: omni
buſqꝫ quæ rumināt. Capræ ſupiores nō ſunt: præter primores geminos. Nulli exerti qbus ſer
rati. Raro fœminæ & tamē ſine uſu. Itaqꝫ cū apri pcutiāt: fœminæ ſues mordēt. Nulli cui cor
nua exerti: ſed omēs ſui cōcaui. Cæteris dentes ſolidi. Piſciū omibus ſerrati: præter ſcaꝝ. Huic
uni aquatilium plani. Cætero multis eoꝝ in lingua & toto ore: ut turba uulneꝝ molliāt: quæ at
tritu ſubrigere nō queunt. Multis & ī palato: atqꝫ etiā ī cauda. Præterea ī os uergentes ne exci
dant cibi nullū habētibus retinēdi āminiculum. Similes aſpidi & ſerpētibus: ſed duo in ſuperna
parte dextra leuaqꝫ lōgiſſimi tenui fiſtula perforati: ut ſcorpionum aculei uenenū infūdētes: non
aliud hoc eſſe ꝗ fel ſerpētium. Et inde uenis ſub ſpina ad os peruenire: & has per uētrem deſcen
dere diligētiſſimi auctores ſcribūt. Quidā unum eſſe eum: & qa ſit adūcus: reſupinari cū momor
derit. Aliq tūc decidere eum: rurſuſqꝫ recreſcere facilem decuſſu: & ſine eo eſſe quos tractari cer
namus. Scorpionis caudæ ineſſe eum: & pleriſqꝫ ternos. Viperæ dētes gingiuis cōdūtur. Hæc
eadem prægnās ueneno impreſſo dētium repulſu uirus fundit ī morſus: Volucrum nulli dentes
præter ueſpertilionē. Cameli ſoli ex iis quæ nō ſūt cornigera in ſuperiori maxilla primores non
habēt. Cornua habētium nulli ſerrati. Et cochleæ dētes habēt: indicio eſt a minimis eaꝝ dero/
ſas uites. At ī marinis cruſtata & cartilaginea priores habere. Item echinis qnos eſſe: unde ītel/
ligi potuerit miror. Dentiū uice aculei inſectis. Simiæ dētes ut hoī. Elephāto intus ad mādēdū
quattuor: præterꝗ eos q prominēt. Maſculis reflexi: fœminis recti atqꝫ proni. Muſculus mari
nus q balenam antecedit nullos habet. Sed ꝓ iis ſetis intus os hirtū: & linguā etiā appellatam.
Terreſtriū minutis quadrupedibus primores bini utrinqꝫ lōgiſſimi. Cæteris cū ipſis naſcūt. Ho
mini poſtꝗ natus eſt ſeptimo mēſe. Reliqs perpetui manēt. Mutātur homini: leoni: iumēto:
cani: & ruminātibus. Sed leoni & cani nō niſi canini appellati. Lupi dexter caninus in magnis ha
betur operibus. Maxillares q ſūt a caninis nullū aīal mutat. Homini nouiſſimi qui genuini uocā
tur circiter uiceſimū ānum gignūtur: multis & octogeſimo. Fœminis quoqꝫ: ſed quibus in iuuē
ta nō fuere nati: decidere in ſenecta: & mox renaſci certum eſt. Zanclen ſamothracenū ciuem cui
renati eſſent poſt cētum & quattuor ānos Mutianus uiſū a ſe ꝑdidit. Cætero maribus plureſ ꝗ
fœminis in hoīe: pecude: capris ue. Timarchus Nicoclis filius Pappi duos ordines habuit ma/
xillaꝝ. Frater eius nō mutauit primores: ideoqꝫ præteriuit. Eſt exēplū dētis hoī & in palato ge
niti. At canini amiſſi caſu aliquo nūꝗ renaſcūtur. Cæteris ſenecta rubeſcūt. Equo tātum cādidi/
ores fiunt. Aetas ueterinoꝝ dētibus indicat. Equo ſūt uumero xl. Amittit triceſimo mēſe pri/
mores utrinqꝫ binos. Sequēti āno totidem ꝓximos: cū ſubeunt dicti columellares. Quinto an
no incipiente binos amittit: qui ſexto āno renaſcūtur. Vii. omīs habet & renatos & īmutabiles.
Equo caſtrato prius nō decidūt dentes. Aſinoꝝ genus triceſimo menſe ſimiliter amittit: deīde ſe
nis menſibus. Quod ſi nō prius peperint: ꝗ decidāt poſtremi: ſterilitas certa. Bobus bis mu/
tantur. Suibus decidūt nunꝗ. Abſūpta hac obſeruatione ſenectus in equis & cæteris ueterinis
intelligit dentiū brochitate: ſupercilioꝝ canicie: & circa ea lacunis cū fere xvi. ānoꝝ exiſtimāt.
Hoīum dentibus quoddā ineſt uirus. Nāqꝫ & ſpeculi nitorem ex aduerſo nudati hebetāt: & co
lumbaꝝ fœtus implumes necant. Reliqua de iis in generatione hoīum dicta ſūt. Erumpentibus
morbi corpora infantia accipiūt. Reliqua aīalia quæ ſerratos habēt: ſæuiſſima dētibus. Līguæ
nō omnibus eodē mō. Tenuiſſima ſerpentibus & triſulca: uibrās: atri coloris: & ſi extrahas præ
lōga. Lacertis bifida & piloſa. Vituliſqꝫ marinis duplex. Sed ſupradictis capillamēti tenuitate.
Cæteris ad circūlambenda ora. Piſcibus paulominus ꝗ tota adhærens. Crocodilis tota. Sed in
guſtatu linguæ uice carnoſum aquatilibus palatum. Leonibus ac pardis omnibuſqꝫ generis eius
etiā felibus imbricatæ aſperitatis: & limæ ſimilis: attenuanſqꝫ lambendo cutem hominis. Quæ
cā etiā manſuefacta ubi ad uicinū ſanguinem peruenit ſaliua: inuitat ad rabiem. De purpuraꝝ lin
guis diximus. Ranis prima cohæret. Intima abſoluta a gutture qua uocē mittūt. Mares tum uo
cātur ololygones ſtato id tempore euenit: cientibus ad coitum fœminas. Tum ſiquidem īferio
re labro demiſſo ad librametum modicæ aquæ receptæ ī fauces palpitāte ſibi līgua ululatus eli
citur. Tūc extēti buccaꝝ ſinus plucent. Oculi flagrāt labore perpulſi. Quibus ī poſteriore pte
aculei: iis & dentes & lingua. Apibus etiam prælōga: eminens & cicadis. Quibuſ aculeus in ore
fiſtuloſus: iis nec lingua nec dētes: Quibuſdam inſectis intus lingua ut formicis. Cæteꝝ lata ele/
phāto præcipue. Reliquis ī ſuo genere ſemper abſoluta. Homini tātum ita ſæpe conſtricta ue/
nis: ut intercidi eas neceſſe ſit. Metellum pōtificem adeo inexplanatæ fuiſſe accepimus: ut mul

Contien tutte le azioni che l'huom potesse far d'intorno à Venere o Pianeta, o Dee .

tis mẽsibus tortus credatur:cũ meditatur ĩ dedicãda æde opifere dicere. Cæteris septimo fere anno sermonem exprimit. Multis uero talis eius ars cõtigit:ut auium & aĩalium uocis indiscrete edatur imitatio. Intellectus sapoꝝ est cæteris in prima lingua:hoi & in palato. Tõsillæ ĩ hoĩe in sue glãdullæ. quod inter eas uuæ noĩe ultimo depẽdet palato homini tãtũ est. Sub ea minor lingua: Nulli oua generãtium. Opera eius gemina duabus interposita fistulis. Interior eaꝝ epiglossis appellatur arteria ad pulmonẽ atq cor pertinẽs. Hãc operit in epulãdo spiritu ac uoce il lac meãte:ne si potus cibus ue in alienũ deerrauerit tramitẽ torqueat. Altera exterior ẽ: appellatur sane gula:qua cibus atq potus deuorat. Tendit hæc ad stomachum:is ad uẽtrem. Hac p uices operit cum spiritus tantũ aut uox cõmeat:ne restagnatio ĩtepestiũa alui obstrepat. Ex cartilagine & carne arteria:gula neruo & carne cõstat. Ceruix nulli:nisi qbus utraq hæc. Cæteris collũ:quibus tantũ gula. Sed qbus ceruix e multis uertebratisq orbiculatim ossibus flexilis ad circũspectũ articuloꝝ nodis iungitur. Leoni tantum & lupo & hyenæ & singulis rectisq ossibus rigẽs. Cætero spinæ adnectitur. Spina lũbis ossea:sed tereti structura per media foramina a cerebro medulla descẽdente. Eandẽ esse ei naturã:quã cerebro colligunt:quoniam prætenui eius mẽbrana mõ incisa statim expiret. Quibus lõga crura:iis lõga & colla. Item aquaticis q̃uis breuia crura habẽtibus:simili mõ uncos ungnes. Guttur homini tãtum & suibus intumescit:aquaꝝ quæ potãtur pleq uitio. Sũmum gulæ fauces uocãt:postremũ stomachus. Hoc noĩe est sub arteria iam carnosa inanitas adnexa spinæ ad latitudinẽ ac longitudinẽ lagenæ mõ fusa. Quibus fauces nõ sunt:ne stomachus qdem est:nec colla:nec guttur:ut piscibus:& ora uẽtribus iunguntur. Testudini marinæ lingua nulla:nec dẽtes:sed rostri acie cõminuit oĩa. Postea arteria & stomachus dẽticulatus callo ĩ modũ rubi ad cõficiẽdos cibos decrescẽtibus crenis qcquid appropinquat uentri. Nouissima asperitas ut scobina fabri. Cor aĩalibus cæteris ĩ medio pectorẽ ẽ. Homini tantũ infra leuã papillã turbinato mucrone ĩ priora eminẽs. Piscibus solis ad os spectat. Hoc primũ nascẽtibus formari in utero tradũt. Deinde cerebrũ:sicut tardissime oculos. Sed hos primum mori:cor nouissime. Huic præcipuus calor. Palpitat certe:& quasi alteꝝ mouet. Intra animalia præmolli firmoq optum mẽbranæ inuolucro:munitũ costaꝝ & pectoris muro:ut pareat præcipuã uitæ causã & originẽ. Prima domicilia intra se animo & sanguini præbet:sinuoso specu:& in magnis aĩalibus triplici:in nullo nõ gemino. Ibi mẽs habitat. Ex hoc fõte duæ grandes uenæ in priora & terga discurrũt: sparsaq ramoꝝ serie p alias minores omibus mẽbris uitalem sãguinem rigant. Solum hoc uisceꝝ uitiis nõ maceratᷣ. nec supplicia uitæ trahit:læsũq mortem ilico affert. Cæteris corruptis uitalitas in corde dura. Bruta existimãtᷣ aĩalium qbus duꝝ riget: audacia quibus paruum est:pauida quibus prægrãde. Maximũ aũt est ꝓ portione muribus:lepori:asino:ceruo:pantheræ:mustellis:hyenis:& omibus timidis aut ꝑpter metum maleficis. In paphlagonia bina perdicibus corda. In equoꝝ corde & boũ ossa repiũtᷣ:ĩterdũ auguria. Id p singulos ãnos in homine ad binas drachmas põderis ad qnquagesimũ ãnum accedere. Ab eo detrahi tãtũdem:& ideo nõ uiuere hoĩem ultra cẽtesimũ ãnum defectu cordis ægyptii existimãt. Quibus mos & cadauera asseruare medicata. Hirto corde gigni quosdã hoĩes ꝓdunt:nec alios fortiores esse industria:sicut Aristomenem messeniũ:qui. ccc. occidit lacedæmonios. Ipse cõuulneratus & captus semel per cauernã latomiaꝝ euasit angustias:uulpium aditus secutus. Iteꝝ captus:sopitis custodibus sõno ad ignẽ aduolatus lora cũ corpore exussit. Tertio capto lacedæmonii pectus dissecuere causa uidẽdi:hirsutumq cor reptum est. In corde sũmo pinguitudo est quædam lætis extis. Nõ semp hoc aũt in parte extoꝝ habitum est. L. Postumio L. Albino rege sacroꝝ post centesimã uicesimãtertiã olympiadem:cũ rex Pyrrhus ex italia discessisset cor in extis aruspices aspicere cœperũt. Cæsari dictatori quo die primũ ueste purpurea ꝓcessit:atq in sella aurea insedit sacrificãti bis in extis defuit. Vnde questio magna de diuinatione argumẽtãtibus: potuerit ne sine illo uiscere hostia uiuere: An ad tempus amiserit: Negatᷣ cremari posse in iis:q cardiaco morbo obierint. Negatur & ueneno interẽptis. Certe extat orõ Vitelli. qua reũ Pisonem eius sceleris coarguit:hoc usus argumẽto:palãq testatus:nõ potuisse ob uenenũ cor Germanici Cæsaris cremari. Cõtra genere morbi defẽsus est Piso. Sub eo pulmo est:spirãdiq officina attrahens:ac reddẽs animã. idcirco spõgiosus:ac fistulis inanibus cauus. Pauca eũ(ut dictũ est)habent aquatilia:ac cætera oua parientia exiguũ:spumosũ:nec sãguineũ:ideo nõ sitiũt. Eadẽ est causa quare sub aqua diu ranæ & phocæ urinẽtur. Testudo quoq q̃uis prægrãdem & sub toto tegumẽto habeat:sine sãguine tamẽ habet. Quãto minor hic corporibus:tãto uelocitas maior. Chameleoni portione maximus & nihil aliud intus. Iecur & dextera in parte est. In eo quod caput extoꝝ uocãt magnæ uarietatis. M. Marcello circa mortẽ cum periit ab Hãnibale defuit in extis. Sequẽti deinde die geminũ reptum est. Defuit & Caio Mario cũ immolaret uticæ. Iteꝝ Caio principi Kaleñ. ianuariis cum iniret cõsulatum:quo ãno interfectus est. Claudio successori eius quo mẽse interẽptus est ueneno. Diuo Augusto spoleti sacrificãti primo potestatis suæ die sex uictimaꝝ iocinera replicata intrinsecus ab ima fibra repta sunt. Respõsumq duplicatuꝝ intra

sostenta... Tutte quelle siamo far d'... o ... apparecchiarsi ... simili come Mangiar Bere e dormir ... Giano ... natu...

ānum imperiū. Caput extoꝝ tristis ostēti uisum tum quoqꝫ est: præterqꝫ in sollicitudine ac me/
tu. Tunc enim peremit curas. At bina iocinera leporibus circa briletū & tharnē: & in cherōneso
ad ꝓpōtidem. Miꝝqꝫ trāslatis alio interit alteꝝ. In eodē est etiā fel nō omnibus datum animali
bus. In euboeæ chalcide nullū pecori. In naxo prægrāde geminūqꝫ ut ꝓdigii loco utrinqꝫ adue
næ. Equi: muli: asini: cerui: capræ: apri: cameli: delphini nō habēt. Murium aliq habent. Homi
num paucis nō est: quoꝝ ualitudo firmior & uita lōgior. Sūt qui equo nō qdem in iecore esse sed
in aluo putēt: & ceruo in cauda aut intestinis. Ideo tātam habēt amaritudinē: ut a canibus nō at/
tingantur. Est āt nihil aliud qꝫ purgamētū pessimi sāguinis: & ideo in materia eius est. Certe ie/
cur nulli est: nisi sāguinem habētibus. Accipit hoc a corde cui iungitur: fūditqꝫ in uenas. Sed in
felle nigro insaniæ cā homini: morsqꝫ toto reddito. Hinc & in mores crimē bilis nomine. Adeo
magnū est in hac parte uirus: cū se fundit in animū. Quin & toto corpore uagum colorē quoque
oculis aufert. Illud qdem redditum etiā ahenis. Nigrescūtqꝫ cōtacta eo: ne qs miret̄ id uenenū
esse serpētium. Carent eo qui absinthio uescūt̄ in pōto. Sed renibus ex pte tātum altera intesti/
no iūgit̄: ut coruis: coturnicibus: phasiāis. Quibusdā intestino tātū ut colūbis: accipitri: murenis
Paucis auiū in pector̄. Serpētib⁹ portōe maxīe copiosū & piscibus. Est āt plerisqꝫ toto intestino
sicut accipitri miluo. Prætera in pector̄ ē & cæteris auibus. Vitulis qdē marinis ad multa quoqꝫ
nobile. Tauroꝝ felle aurus ducit̄ color. Aruspices id Neptuno & humoris potētiæ dicauer̄. Ge
minūqꝫ fuit Diuo Augusto: quo die apud actium uicit. Murium iecusculis fibræ ad numeꝝ lunæ
dieꝝ in mēse cōgruere dicūtur: totidemqꝫ & inueniri quotum lumē eius sit. Præterea bruma in/
crescere. Cuniculoꝝ exta in betica gemina sæpe reperiūtur. Ranaꝝ rubetaꝝ altera fibra a formi
cis nō attingitur ꝓpter uenenum: ut arbitrant̄. Iecur maxime uetustatis patiens cētenis durare
ānis obsidionum exempla ꝓdidere. Exta serpētibus & lacertis lōga. Cecinæ uolaterrano draco
nes emicuisse de extis læto ꝓdigio tradit̄. Et ꝑfecto nihil īcredibile sit existimantibus. Pyrrho
regi quo die periit præcisa hostiaꝝ capita r̄psisse sāguinē suū lābētia. Exta homini ab inferior̄ ui
sceꝝ parte sepant̄ mēbranis quæ præcordia appellāt: qa cordi prætēdūt̄: qđ græci appellaue/
rūt phrenas. Oīa qdē principalia uiscera mēbranis ꝓpriis ac uelut uaginis inclusit ꝓuidēs natura
In hac fuit & peculiaris cā uicinitas alui: ne cibis supprimeret̄ animus. Huic certe refertur accep
ta subtilitas mentis: iō nulla ē ei caro: sed neruosa exilitas. In eadē præcipua hylaritatis sedes:
qđ titillatu maxime intelligit̄ alaꝝ: quas subit: n̄ alibi tenuiore cute humana: ideo scabendi dul
cedine ibi ꝓxima. Ob hoc in prœliis gladiatoꝝqꝫ spectaculis mortē cum risu traiecta præcordia
attulerūt. Subest uenter stomachū habentibus: cæteris simplex: ruminātibus geminus: sangui/
ne carentibus nullus. Intestinus enim qbusdam ab ore incipiens quadam uia eodem reflectitur:
ut sæpiæ & polypo. In homine adnexus infimo stomacho similis canino. His solis animalium in
feriore parte angustior. Itaqꝫ & sola uomūt: quia repleto propter angustias supprimitur cibus.
Quod accidere nō pōt iis: quoꝝ spatiosa laxitas eum ad inferiora transmittit. Ab hoc uentricu/
lo lactes ī hoīe & oue p quas labit̄ cibus. In cæteris eæ ilia: quibus capaciora intestina ad aluū.
Hominiqꝫ flexuosissimis orbibus. Iccirco magis auidi ciboꝝ: quibus ab aluo lōgius spatiū. Iidē
minus solertes: quibus obesissimus uenter. Aues quoqꝫ geminos sinus habent. Quædam unū
quo mergūtur recentia: ut guttur. Alteꝝ in quē ex eo dimittūt cōcoctōe maturata: ut gallinæ:
palumbes: columbæ: perdices. Cætera fere carent eo: sed gula potentiore utūtur ut gracchuli:
corui: cornices. Quædam neutro mō. Sed uentrem ꝓximū habent quibus prælōga colla & an
gusta: ut porphyrioni. Venter soiidipedū asper & durus. Terrestriū aliis denticulatæ asperita/
tis: aliis cancellatim mordacis. Quibus neqꝫ dentes utrinqꝫ: nec ruminatio. Hic cōficiūtur cibi.
Hinc in aluū delabūtur. Medio hæc umbilico adnexa omnibus. In homine ile infima pte simile
suillo: a græcis appellat̄ colon: ubi doloꝝ magna causa est. Angustissima canibus. Qua de causa
uehementi nisu nec sine cruciatu leuant eam. Insatiabilia animalium quibus a uentre ꝓtinus recto
intestino transeūt cibi: ut lupis ceruariis: & inter aues mergis. Ventres & elephanto quattuor.
Cætera suibus similia. Pulmo quadruplo maior qꝫ bubulo. Auibus uenter carnosus callosusqꝫ
In uentre hirūdinum pullis lapilli cādido aut rubenti cōcolore: qui chelidonii uocantur: magicis
narrati artibus repiuntur. Et in iuuencaꝝ secūdo uentre pilæ rotūditate nigricans tophus: nul/
lo pōdere: singulare (ut putant) remedium ægre parientibus: si tellurem nō attigerit. Ventriculi
atqꝫ intestina pīgui ac tenui omento ītegūtur: præterqꝫ oua gignentibus. Huic adnectit̄ lyen ī
sinistra parte aduersus iecur: cū quo locum aliquādo pmutat: sed ꝓdigiose. Quidā eū putant in/
esse oua parientibus. Item serpentibus admodum exiguum. Ita certe apparet in testudine: & cro
codilo: & lacertis: & ranis. Cynocephalo aui nō esse cōstat: neqꝫ iis quæ careāt sāguine. Peculia
re cursus impedimentum aliquādo ī eo. Quā ob rem inuritur cursoꝝ laborātibus. Et p uulnus
etiam exempto uiuere aīalia tradūt. Sūt qui putent adimi risum simul hoī. Intempātiāqꝫ ioci cō/
stare lyenis magnitudine. Asiæ regio sepsis appellat̄: in qua minimos esse pecori tradūt: & inde
ad lyenem inuēta remedia. At ī brileto & tharne quaterni renes ceruis Cōtra pēnatis squamo/

N eterra

fisq; nulli. Cætero sūmis adhærent lumbis. Dexter oībus est latior: & minus pinguis: sicciorq;
Vtriq; āt pinguitudo e medio exit: præter q̃ in uitulo marino. Aīalia in renibus pinguissima.
Oues quidē lœtaliter circū eos cōcreto pingui. Aliquādo in eis inueniuntur lapilli. Renes hēnt
omīa quadrupedū quæ aīal generāt. Oua parientium testudo sola: quæ & alia omīa uiscera. Sed
homo bubulis similes uelut e multis renibus cōpositos. Pectus hoc est ossa præcordiis & uitali/
bus natura circūdedit. At uētri quē necesse erat increscere ademit. Nulli aīalium circa uentrem
ossa. Pectus hoī tantū latū: reliquis carinatū: uolucribus magnis: & inter eas aquaticis maxime.
Costæ homini tātum octonæ: suibus denæ: cornigeris tredecim: serpētibus trigīta. Infra aluū
est a priore parte uesica: quæ nulli oua gignētium præter testudinē. Nulli nisi sāguineū pulmo/
nem habēti. Nulli pedibus carētium. Inter eā & aluum arteriæ ad pubē tendentes: quæ ilia ap
pellāt. In uesica lupi lapillus qui syrites appellatur: Sed hoīum qbusdā diro cruciatu subinde na
scentes calculi: & setaꝝ capillamēta. Vesica mēbrana cōstat: quæ uulnerata cicatrice non solide/
scit: neq; qua cerebrū aut cor inuoluit. Plura enim mēbranaꝝ genera. Fœminis eadē omīa: præ
terq̃ uesicæ iunctus utriculus: unde dictus uterus: quod alio noīe locos appellāt. Hoc in reli/
qs aīalibus uuluā. Hæc uiperæ & intra se parientibus duplex. Oua generātium adnexa præcor/
diis. Et in muliere geminos sinus ab utraq; parte lateꝝ habet. Funebris quotiēs uersa spiritū in/
clusit. Boues grauidas negāt præterq̃ dextero uuluæ sinu ferre: etiā cū geminos ferāt. Vulua
enecto partu melior q̃ edito. Eiectitia uocatur illa. Hæc porcaria. Primiparæ suis optima. Cō/
tra effœtis a partu: præterq̃ eodē die suis occisæ liuida ac macra. Nec nouellaꝝ suū: præterq̃
primiparaꝝ pbant: potiusq; ueteꝝ: necdū effœtaꝝ: & biduo ante partū aut post partū: aut quo
eiecerint die. Proxima eiectitiæ est occisæ uno die post partum. Huius & sumē optimū: si modo
fœtus nō hauserit. Eiectitiæ teterrimū. Antiqui abdomen uocabāt: priusq; calleret id scientes
occidere nō assueti. Cornigera una parte dētata & quæ in pedibus talos habēt sæuo pīguescūt.
Bisulca scissis ue in digytos pedibus & nō cornigera adipe. Cōcretus hic & cū refrixit fragilis sem
perq; in fine carnis. Cōtra pingue inter carnem cutemq;: succo liqdum. Quædā nō pinguescūt:
ut lepus: perdix. Steriliora cūcta pīguia & ī maribus & ī fœminis. Senescūt celerius præpīguia.
Omībus aīalibus est quoddā in oculis pingue. Adeps cūctis sine sensu: q nec arterias habet nec
uenas: Plerisq; aīalium est pinguedo sine sensu: quā ob cām sues spirātes a muribus tradūt rosas
Quin & L. Apronii cōsularis uiri filio detractos adipes: leuatūq; corpus īmobili onere. Et me/
dulla ex eodē uidet̃ esse a iuuēta rubēs: & senecta albescēs. Nō nisi cauis hæc ossibus. Nec cruri
bus iumētoꝝ aut canū. Quar̃ fracta nō feruminēt̃: quod defluēte euenit medulla. Est āt pīguis
iis: quibus adeps. Seuosa cornigeris. Neruosa & in spina tantū dorsi ossa nō habētibus ut pisciū
generi. Vrsis nulla. Leoni in femoꝝ & brachioꝝ ossibus paucis exigua admodū. Cæteris enī est
tāta duritia: ut ignis elidat̃ uelut e silice. Iis dura quæ nō pinguescūt: Asinoꝝ ad tubas canora.
Delphinis ossa nō spinæ. Animal enī pariūt. Serpētibus spinæ. Aquatiliū mollibus nulla. Sed
corpus circulis carnis uīctū: ut sæpiæ atq; lolligini. Et insectis negatur æque esse ulla. Cartilagi
nea aīalium aquatilium habēt medullā in spina. Vituli marini cartilaginē: nō ossa. Item oīum au
riculæ ac nares quæ modicū eminēt flexili mollicia naturæ ꝓuidētia: ne frangerent̃. Cartilago
rupta nō solidescit. Nec præcisa ossa recrescūt: præterq̃ ueterinis ab ungula ad suffragina. Hō
crescit in lōgitudinē ad ānos usq; ter septenos. Tū deinde ad plenitudinē. Maxime āt pubescēs
nōdū quēdā soluere: & præcipue ægritudine sentit̃. Nerui orso a corde: bubuloq; etiā circūuo/
luti similem naturā & cām habēt in omībus lubricis applicati ossibus: nodisq; corpoꝝ q uocant̃
articuli. Aliubi īteruētu: aliubi ābitu: aliubi trāsitu ligātes. Hic teretes: illic lati: ut ī unoquoq;
poscit figuratio. Neq; ii solidantur incisi: mirūq; uulneratis sūmus dolor: præsectis nullus. Sine
neruis sūt quædā aīalia: ut pisces: arteriis enim cōstāt. Sed neq; eæ molli pisciū generi. Vbi sūt
nerui: interiores cōducūt mēbra: supiores reuocāt. Inter hos latēt arteriæ: id est spiritus semi/
tæ. Iis īnatant uenæ: id est sanguinis riui. Arteriaꝝ pulsus in cacumine maxime mēbroꝝ euidēs
īdex fere morboꝝ in modulos certos legesq; metricas p ætates stabilis aut citatus aut tardus de
scriptas ab Eriphilo medicinæ uate: miranda arte: nimiā ꝓpter subtilitatē desertus. Obseruatio
tamē crebri aut languidi ictus gubernacula uitæ tempat. Arteriæ carent sensu: nā & sanguine.
Nec omēs uitalem cōtinēt spiritū: præcisisq; torpescit tātum pars ea corporis. Aues nec uenas
nec arterias habēt. Itē serpētes: testudines: lacertæ minimūq; sāguinis. Venæ ī prætenues po/
stremo fibras subter totā cutē dispersæ adeo ī āgustā subtilitatē tenuāt̃: ut penetrare sāguis ñ
possit: aliud ue q̃ exilis humor ab illo q cacuminibus īnumeris sudor appellat̃: in ūbilico uenaꝝ
nodoso coitu.

¶ De sanguine & quoꝝ celerrime siccetur: quoꝝ nō coeat: quoꝝ grauissimus uel tenuissimus: quoꝝ nullus. Ca. xxxviii.

Sanguis quibus multus & pinguis iracundia. Maribus q̃ fœminis nigrior. Et in iuuēta ma
gis q̃ senio. Et inferiore parte pinguior. Magna & in eo uitalitatis portio. Emissus spiritus
trahit secum: & tamen tactum non sentit. Animalium fortiora quibus sanguis crassior. Sapien/

Inve quelle al
pro far ne le
terra del seco
nettu, pugar
na senz arte.

tiora quibus tenuior. Timidiora quibus minimus. At quibus nullus hebetia. Tauro℞ celerrime coit atq; durescit: ideo pestifer potu maxime. Apro℞ & ceruo℞ capra℞q; & bubalo℞ omniū nō spissatur. Pinguissimus asinis. Homini tenuissimus. Iis quibus plus quaterni pedes nullus. Obe sis minus copiosus: quoniam absumitur pingui. Profluuiū eius uni fit ī naribus homini: aliis nare altera: aliis utraq;. Quibusdā p inferna. Multis p ora statuto tēpore: ut nup Macrio uiro prae/ torio: & omnibus ānis Volusio Saturnino urbis praefecto: qui nonagesimū etiā excessit annum. Solū hoc in corpore tēporariū sentit incremētum. Siqdem hostiae abūdantiorē fūdunt: si prius bibere. Quae animaliū latere certis temporibus diximus nō habēt tūc sāguinē praeter exiguas admodū circa corda guttas miro ope naturae. Sicut & in homine: uim eius ad minima momenta mutari: nō mō tātum in ore suffusa materia: ue℞ ad singulos animi habitus: pudore: ira: metu: palloribus pluribus mōis: item ruboris. Alius enim irae: & alius uerecūdiae. Nā & in metu refu gere: & nusq; esse certum est. Multisq; non transfluere trāsfossis: quod homini tantum euenit. Nam quae mutari diximus colorem: alienum accipiunt quodam repcussu. Homo solus in se mu/ tat. Morbi omnes morsque sanguinem absumunt.

¶ An in sanguine principatus: & tergore: & pilis: & māmis: & uestitu. Ca.xxxix.

SVnt qui subtilitatem animi cōstare nō tenuitate sāguinis putēt: sed cute opimētisq; corpo rum. Et tūc magis aut minus bruta esse: ut ostreas & testudines. Boū tergora setas suū ob stare tenuitati innati spiritus: nec pu℞ liqdūq; transmitti. Sic & in homine cum crassior callosior ue excludat cutis. Quae uero rō crocodilis si nō cruori sed duriciae tergori tribuatur & solertia: Hip popotami corii crassitudo talis: ut inde torreātur escae. Et tamen est quaedam ingenio me/ dica diligētia. Elephantorum quoq; tergora impenetrabiles setas habent: cū tamen omniū qua drupedum subtilitas animi praecipua phibeatur illis. Ergo cutis ipsa sensu caret: maxime in capi/ te. Vbicūq; per se hac sine carne est uulnerata nō coit: ut in bucca cilioq;. Quae animal pariunt pilos habent. Quae oua pēnas: aut squamas: aut corticem: aut testam: ut testudines: aut cutem puram ut serpentes. Pēna℞ caules omniū auiū praecisae nō crescūt: uulsae aūt renascūtur. Mem/ branis uolāt fragilibus insecta. Humētibus hirūdines in mari. Siccis inter tecta uespilio. Ho℞ quoq; alae articulos habent. Pili a cute exeūt crassa hirti. Foeminis tenuiores. Equis in iuba lar/ gi. In armis leoni. Dasipodi & in buccis intus & in pedibus. Quae utraq; Trogus & ī lepore tra didit. Hoc exemplo libidinosiores hominū quoq; hirtos colligens. Villosissimus animaliū lepus Pubescit hō solus: quod nisi cōtingat sterilis in gignendo est: seu masculus seu foemina. Pili in ho mine partim simul: partim postea gignūt. Cōgeniti āt nō desinūt: sicut nec foeminis magnope. Iuuentae tamen quaedā defluuio capitis inualidae: uelut lāguidiores cum mēstrui cursus steter. Quibusdam post geniti. Viris spōte nō gignuntur. Quadrupedibus pilum cadere atq; subnasci annuum est. Viris crescunt maxime in capite: mox in barba. Recisi nō ut herba ab caetera inci/ sura augentur: sed ab radice exeunt. Crescūt & in qbusdam morbis maxime tuscis: & in senecta. Defūcto℞ quoq; corporibus. Libidinosis cōgeniti maturius defluūt. At nati celerius recrescūt. Quadrupedibus senectute crassescunt: lanaeq; rarescunt. Quadrupedum dorsa pilosa: uentres glabri. Boum coriis glutinum excoqtur: tauro℞q;: & id praecipuum. Māmas hō solus e maribus habet. Caetera animalia māma℞ notas tātum. Sed ne foeminae qdē in pectore: nisi quae possunt ptus suos attollere. Oua gignētium nulli. Nec lac nisi animal parienti. Volucrū uespilio tātū. Fabulosum enim arbitror de strigibus ubera eas infantium labris immulgere. Esse in maledictis iam antiqs strigem cōuenit: sed quae sit auium cōstare nō arbitror.

¶ Notabilia animalia quae mammis. Ca.xl.

ASinis a foetu dolent: ideo sexto mense arcent partus: cum equae anno ppe toto praebeāt. Quibus solida ungula nec supra geminos partus: Haec omīa binas habent māmas: nec ali ubi q̄ ī femoribus. Eodē loco bisulca & cornigera. Boues quaternas. Oues caprae binas. Quae numeroso foecunda ptu: & qbus digyti in pedibus: haec plus habent toto uētre duplici ordine: ut sues. Generosae duodenas. Vulgares binis minus. Similiter canes. Alia uētre medio quater nas ut pantherae. Alia binas ut leaenae. Elephas tātum sub armis duas: nec ī pectore: sed citra ī alis occultas. Nulla in femoribus digytos habētium. Primi geniti in quaq; pte sues primas pre/ munt. Et si escae sunt faucibus pximae: tamen suā nouit quisq; in foetu quo genitus est ordine: eaq; alitur: nec alia. Detracto illa alūno suo sterilescit ilico: ac resilit. Vno uero ex omī turba re/ licto sola munifex quae genito fuerat attributa descēdit. Vrsae māmas quaternas gerunt. Del/ phini binas in ima aluo papillas tātum: nec euidentes: & paulo in obliquum porrectas. Neque aliud animal in cursu lambitur. Et balenae uituliq; māmis nutriunt foetus.

¶ De lacte: & unde caseus non fiat. Ca.xli.

MVlieri ante septimū mensem pfusum lac inutile. Ab eo mēse quod uitalis est partus: salu/ bre. Plerisq; āt totis māmis: atque etiam in ala℞ sinus fluit. Cameli lac mulgetur: ne ite℞ grauescat. Suauissimum hoc existimatur ad unam mensuram tribus aquae additis. Bos ante par

tum non habet. Ex primo semper a partu colostra fiunt: ni admisceatur aqua: in pumicis modum coeunt duritia. Asinæ prægnantes cõtinuo lactescũt. Pullo eaꝝ ubi pingue pabulũ biduo a ptu maternũ lac gustasse lœtale est. Genus mali uocatur colostratio. Caseus nõ fit ex utrinq₃ denta tis: quoniam eoꝝ lac non coit. Tenuissimũ camelis: mox equabus. Crassissimũ asinæ ut coaguli uice utantur. Cõferre aliquid & cãdori in mulieꝝ cute existimat. Põpeia certe Domitii Neronis cõiunx quingentas per omĩa secũ fœtas trahẽs balneaꝝ etiã solio totũ corpus illo lacte macera bat: extendi quoq₃ cutem credẽs. Omẽ aũt igne spissatum humore feruescit. Bubulũ caseo ferti lius q̃ caprinũ: ex eadem mẽsura pene altero tãto. Quæ plures quaternis mãmas habẽt caseo inutilia: & meliora quæ binas. Coagulũ inutile leporis. Hædi laudatũ. Præcipuũ tamẽ dasipo dis: quod & ꝓfluuio alui medetur. Vnius utrinq₃ dẽtatoꝝ. Miꝝ barbaras gentes quæ lacte ui uant ignorare aut spernere casei tot sæculis dotem: dẽsantes id alioqn in acorem iucũdum. Et pĩ gue butyꝝ spuma: id ẽ lactis cõcretiusq₃ q̃ quod seꝝ uocatur. Nõ omittẽdũ in eo olei uim esse: & barbaros omnes infantesque nostros ita ungi.

De diuersitate caseoꝝ. Ca. xlii.

Laus caseo romæ: ubi omium gentiũ bona iudicãtur: cõminus e ꝓuintiis nemausensi præ cipua: lesuræ gabaliciq₃ pagis. Sed breuis ac musteo tantũ cõmẽdatio. Duobus alpes gene ribus pabula sua approbãt. Dalmatiæ docleatẽ mittũt. Cẽtronicæ uatusicũ. Numerosior apẽ nino cebanus. Hũc & liguria mittit ouiũ maxime lactis. Aximatẽ ex umbria. Mixtoq₃ etruriæ atq₃ liguriæ cõfinio lunẽsem magnitudine cõspicuũ. Quippe & ad singula milia pondo premit. Proximũ ãt & urbi uestinum: crustuminumq₃ & e ceditio cãpo laudatissimum. Et capraꝝ gregi sua laus est. In recẽti maxime: eam augẽte gratiam fumo: qualis ĩ ipsa urbe cõficitur: cũctis præ ferendus. Nã galliaꝝ sapor medicamẽti uim optinet. Transmaria uero bithynius fere in gloria est. Inesse pabulis salem etiã ubi nõ detur. Ita maxime intelligitur omni in sale caseo senescente. Quales redire in musteum saporem aceto e thymo maceratos certum est. Tradũt Zoroastrem in desertis caseo uixisse annis. xx. ita temperato ut uetustatem nõ sentiret.

Differentia membroꝝ hominis a cæteris animalibus. Ca. xliii.

Terrestrium solus homo bipes. Vni iuguli: humeri. Cæteris armi. Vni ulnæ. Quibus aĩali um manus sunt intus tãtum carnosæ: extra neruis & cute cõstãt. Digyti quibusdã in mani bus seni. Caii Oratii ex patritia gente filias duas ob id sedigytas appellatas accepi. Vulcatiũ se digytum illustrem in poetica. Hominis digyti articulos habẽt ternos. Pollex binos: & digytis aduersus uniuersis flectitur: per se uero in obliquum porrigitur: crassior cæteris. Huic minimus mẽsura par est. Duo reliq̃ sibi. Inter quos medius lõgissime ꝓtẽditur. Quibus ex rapina uictus quadrupedum qndigyti in prioribus pedibus: reliquis quaterni. Leones: lupi: canes: & pauca in posterioribus quoq₃ qnos ungues habent: uno iuxta cruris articulum depẽdente. Reliqua quæ sunt minora digytos quinos. Brachia nõ oĩbus paria esse. Thratio enĩ studioso in C. Cæsaris lu do notum est dexteram fuisse ꝓceriorem. Animaliũ quædã ut manibus utũtur prioꝝ ministerio pedum: sedentq₃ ad os illis admouẽtia cibos ut sciuri.

De simiaꝝ similitudine. Ca. xliiii.

Nam simiaꝝ genera perfectã hoĩs simulatiõem cõtinẽt: facie: naribus: auribus: palpebris. Quæ solæ quadrupedũ & inferiorem habẽt genã: iam mãmas in pectore & brachia: & cru ra in cõtrarium flexa. Similiter in manibus ungues: digytos lõgioremq₃ mediũ. Pedibus paulũ differũt. Sũt enĩ ut manus prælõgi: sed uestigiũ palmæ simile faciũt. Iis quoq₃ pollex & articuli ut hoĩ: Et præter genitale tãtũ. Et hoc ĩ manibus. Viscera etiã interiora omĩa ad exẽplar.

De unguibus. Ca. xlv.

Vngues qui clausulæ neruoꝝ summæ existimãtur omibus iis quibus & digyti. Sed simiæ im bricati: hoĩbus lati: & defũcto crescũt. Rapacibus unci. Cæteris recti: ut canibus: præter eum qui a crure plerisq₃ depẽdent. Omĩa digytos habent quæ pedes excepto elephanto. Huic enim informes numero quidem quinq₃: sed indiuisi: ac leuiter discreti: ungulisq₃ nõ unguibus si miles: & pedes maiores priores. In posterioribus articuli breues. Idem poplites intus flectit ho minis mõ. Cætera aĩalia in diuersum. Posterioribus articuli pedibus q̃ prioribus. Nã quæ aĩal generãt genua ante se flectũt: & suffraginũ artus in aduersũ. Hoĩ genua & cubiti cõtraria. Item ursis & simiaꝝ generi: ob id minime pnicibus. Oua parĩetibus quadrupedum crocodilo. Lacertis priora genua post curuãtur: posteriora in priorem ptem. Sũt ãt crura his obliqua humani polli cis mõ. Sic & multi pedibus: præterq̃ nouissima salientibus. Aues & quadrupedes alas in prio ra curuãt: suffragines in posteriora. Hominis genibus quædã & religio inest obseruatione gẽti um. Hæc supplices attingũt. Ad hæc manus tẽdunt. Hæc ut aras adorãt: fortassis qa inest iis uitalitas. Nãq₃ in ipsa genu utriusq₃ cõmissura dextra leuaq₃ a priore parte gemina quædã buc caꝝ inanitas est: qua perfossa ceu uinculis spiritus fugit. Inest & in aliis partibus quædã religio: sicut dextra osculis auersa appetitur. In fide porrigitur. Antiquis græciæ in supplicãdo mentũ

attingere mos erat. Est in aure ima memoriæ locus: quem tangentes attestamur. Est post aurē æque dextram nemesios: quæ dea latinū nomē ne in capitolio qdē inuenit: quo referimus tacto ore pximū a minimo digytū: ueniā sermonis a diis exposcentes. Varices in cruribus uiro tantū: mulieri raro. C. Marium q septies cōsul fuit stātem sibi extrahi passū unū hoīem Oppius auctor est. Omīa aīalia a dextris partibus incedūt: sinistris incubāt. Reliqua ut libitū est gradiūt. Leo tātum & camelus pedatim: hoc est ut sinister pes nō trāseat dextrum: sed subsequatur. Pedes ho mini maximi: fœminis tenuiores. In omī genere suræ homini tātum & crura carnosa. Reperiē apud auctores in ægypto quædā nō habuisse suras. Vola hoī tantum exceptis quibusdā. Nāq & hinc cognoīa inuēta Planci: Plauti: Scauri: Pansæ sicuti a cruribus Vari: Vatiæ: Vatieni uitia Et in quadrupedibus solidas habēt ungulas: quæ nō sunt cornigera. Igitur p eis talum ungula est illis. Nec talos hēnt eadem. At quæ bisulca sunt habent. Iidem digytos habentibus nō sūt. Neq prioribus pedibus oīo ulli. Camelo tali similes bubulis: sed minores paulo. Est enī bisul/ cū discrimine exiguo pes simus uestigio carnoso ut ursi. Qua de cā in lōgiore itinere sine calciatu fatiscunt.

¶ De ungulis. Ca. xlvi.

VNgulæ ueterino tantū generi renascūtur. Sues in illyrico quibusdā locis solidas habēt un gulas. Cornigera fere bisulca. Solida ungula & bicorne nullum. Vnicorne asinus tantū indi cus: Vnicorne bisulcum orix. Talos asinus indicus unus solidipedū habet. Nam sues ex utroq genere existimātur: ideo fœtus eaꝝ hoīem qui existimarūt habere facile cōuicti. Lynx tantū di/ gytos habētium simile quiddam talo habet. Leo etiamnum tortuosos. Talus autem rectus est ī articulo pedis uentre eminens: concaua in uertebra ligatus.

¶ De pedibus auium & unguibus. Ca. xlvii.

AVium aliæ digytatæ: aliæ palmipedes: aliæ inter utrūq digytis diuisis adiecta latitudine. Sed omībus quaterni digyti: tres in superiore pte: unus in calce. Hic deest qbusdā lōga cru ra habentibus. Lynx sola utrinq binos habet. Eadem linguā serpētium similem ī magnā lōgitu dinē porrigit. Circūagit collū in aduersū se. Vngues ei grandes ceu gracchulis. Auiū qbusdam grauioribus in cruribus additi radii. Nulli uncos habētium ungues lōgi pedes. Porrectis ad cau dam eæ cruribus uolant. Quibus breues cōtractis ad medium. Qui negāt uolucrē ullā sine pe dibus esse: cōfirmāt & apodas habere: & oten: & drepanin in eis: quæ rarissime apparent. Visæ iam etiam serpentes anserinis pedibus.

¶ De pedibus insectoꝝ a duobus ad centum: Ca. xlviii.

INsectoꝝ aīalium pedes primi lōgiores duros habētibus oculos ut subīde pedibus eos ter gant: ceu notamus in muscis. Quæ ex iis nouissimos habēt lōgos saliūt ut locustæ. Oibus aūt iis seni pedes. Araneis qbusdā prælōgi accedūt bini. Internodia singulis terna. Octonos & marinis esse diximus polypis: sæpiis: lolly ginibus: cācris: q brachia in cōtrariū mouēt: pedes in orbem aut in obliquum. Iidem soli aīalium rotūdi. Cætera binos pedes duces habēt: cācri tātū quaternos. Quæ hūc numeꝝ pedum excessere terrestria ut pleriq uermes: nō infra duodenos habēt: aliqua uero & cētenos. Numerus pedum impar nulli est. Solidipedū crura statim iusta nascūtur mēsuram. Postea exporrigentia se uerius q̄ crescētia. Itaq in īfātia scabūt aurea poste rioribus: quod addita ætate nō queūt. Quia lōgitudo supficiem corpoꝝ solam ampliat. Hac de cā īter initia pasci: nisi submissis genibus nō possūt: nec usq dū ceruix ad iusta īcremēta pueniat.

¶ De pomilionibus & genitalibus. Ca. xlix.

POmilionum genus in omibus aīalibus est: atq etiam inter uolucres. Genitalia maribus q bus essent retro satis diximus. Ossea sunt lupis: uulpibus: mustellis: uiuerræ. Sunt iis etiā calculo humano remedia præcipua. Vrso quoq simul ut expirauerit cornescer aiunt. Camelino arcus intēdere oriētis populi fidissimum. Necnō in aliqua gētium quoq in iis discrimina. Et sa/ croꝝ etiā citra perniciem āputatis matris deū gallis. Cōtra mulieꝝ paucis pdigiosa assimulatio sicut hermaphroditis utriusq sexus. Quod etiam quadrupedum generi accidisse Neronis prici/ patu primū arbitror. Ostētabat certe hermaphroditas subiuges carpēto suo. equas in treberico galliæ agro reptas: ceu plane uisēda res esset: principem terraꝝ insidere portētis. Testes peco/ ri armētoq ad crura decidui: suibus adnexi: delphino prælōgi: ultima cōdūtur aluo: & elephāto occulti. Qui oua pariētiū lūbis intus adhærent: qualia ocissima in uenere. Piscibus serpētibusq nulli: sed eoꝝ uice binæ ad genitalia a renibus uenæ. Buteonibus terni. Homini tantum iniuria aut sponte naturæ franguntur. Idq tertium ab hermaphroditis & spadonibus semiuiri genus ha bent. Mares in omni genere fortiores: præterq̄ in pantheris & ursis.

¶ De caudis. Ca. l.

CAudæ præter hoīem ac simias omibus fere aīalibus: & oua gignētibus p desiderio corpo/ rum. Nudæ hircis & apris: setosæ ut equis. Amputatæ lacertis & serpētibus renascūt. Pi scium meatus gubernaculi mō regunt. Atq etiā in dextrā ac leuā motæ ut remigio quodā īpel lūt. Lacertis inueniūtur & geminæ. Boum caudis lōgissimus caulis: atq in ima parte hirtus. Idē

asinis lõgior q̃ equis: sed setosus ueterinis. Leoni infima parte ut bubus & sorici: & pãtheris nõ item. Vulpibus & lupis uillosus ut ouibus: qppe ꝓcerior. Sues intorquẽt. Canũ degeneres sub aluũ reflectũt.

¶ De uocibus. Ca. li.

VOcem nõ habere nisi quæ pulmonẽ & arterias habẽt: hoc est nisi quæ spirant Aristoteles putat. Iccirco & insectis sonum esse nõ uocem intus meãte spiritu: & incluso sonante. Alia murmur edere ut apes. Alia cũ tractu stridorẽ ut cicadas. Recepto enĩ ut duabus sub pectore cauis spiritu mobili occursãte membrana intus attritu eius sonare uiscera sat notum est. Cætera simul cũ uolatu incipete audiri: & desinere: ut muscas: apes. Sonum enim attritu & interiore aura nõ aĩa reddi. Locustas pẽnaꝝ & femoꝝ attritu sonare creditur sane. Item aquatiliũ pectines stridere cũ uolãt. Mobilia & crusta intecta nec uocem nec sonũ ullũ habere. Sed & cæteri pisces q̃uis pulmone & arteria careãt: nõ in totum sine ullo sono sunt. Stridorem eũ dẽtibus fieri cauillãtur. Et is qui caper uocatur ĩ acheloo amne grũnitum habet: & alii de qbus diximus oua parietibus. Sibilus serpẽtibus lõgus. Testudini abruptus. Ranis sonus sui generis ut dictũ ẽ: nisi si & in his ferẽda dubitatio est: qui mox in ore cõcipitur nõ in pectoꝛ̃. Multum tamẽ ĩ his refert & locoꝝ natura. Mutæ in macedonia tradũtur. Muti & apri. Auium loquaciores quæ minores: & circa coitus maxime. Aliis in pugna uox ut coturnicibus. Aliis ante pugnã ut ꝑdicibus. Aliis cum uicere ut gallinaceis. Iisdẽ sua maribus. Aliis eadem ut fœminis: ut lusciniaꝝ generi. Quædam toto ãno canũt: quædã certis temporibus: ut in singulis dictũ est. Elephas circa nares ore ipso sternutamẽto similem elidit sonum: ꝑ nares aũt tubaꝝ raucitati. Bubus tantũ fœminis uox grauior: in alio omĩ genere exilior q̃ maribus. In hoĩe etiam castratis. Infantis nascẽtis nulla auditur anteq̃ totus emergat utero. Primus sermo ãniculo est. Semestris locutus est Crœsi filius in crepũdiis. Quo ꝓdigio totũ id cõcidit regnũ. Qui celerius fari cœpere: tardius ingredi ĩcipiunt. Vox roboratur a tredecim ãnis. Eadem in senecta exilior. Neq; in alio aĩalium sæpius mutatur. Mira præterea sũt de uoce magna digna dictu in theatroꝝ orchestris scobe aut harena superiecta deuoratᷓ: & in rudi parietũ circũiectu. Etiã doliis inanibus currit eadem cõcauo uel recto parietum spatio: q̃uis leui sono dicta uerba ad alteꝝ caput ꝑferens si nulla inæqualitas impediat. Vox in hoĩe magnã uultus partem habet. Agnoscimus eam priusq̃ cernamus: nõ aliter q̃ oculis. Totidemq; sũt eæ quot in reꝝ natura mortales: & sua cuiq; sicut facies. Hinc illa gentiũ totq; linguaꝝ tot orbe diuersitas. Hĩc tot cãtibus & modulis flexiões. Sed ãte oĩa explanatio aĩ quæ nos distinxit a feris. Inter ipsos quoq; hoĩes discrimẽ alteꝝ æque grãde q̃ a beluis fecit.

¶ De agnascentibus membris: & dicta Aristotelis de uita hominis. Ca. lii.

MEmbra animalibus agnata inutilia sũt: sicut sextus homini semꝑ digytus. Placuit in ægypto nutrire portẽtum: binis & in aduersa capitis parte oculis hominẽ: sed iis nõ cernẽtem. Miror qdem Aristotelem nõ mõ credidisse præscita uitæ esse aliqua in corporibus ipsis: ueꝝ etiam ꝓdidisse. Quæ quãq̃ uana existimo: nec sine cõtatione proferẽda: ne in se qsq; & auguria ãxie quærat. Attingam tamẽ quæ tãtus uir in doctrina nõ spreuit. Igitur uitæ breuis signa ponit raros dẽtes: prælõgos digytos: plũbeum colorem: pluresq; in manu incisuras: nec ꝑpetuas. Contra lõgæ esse uitæ incuruos humeris: & in manu una duas incisuras lõgas habẽtes: & plures q̃ xxxii. dẽtes habẽtes: auribus amplis. Nec uniuersa hæc (ut arbitror) sed singula obseruat. Friuola (ut reor) & uulgo tñ narrata. Addidit moꝝ aspectus simili mõ apud nos Trogus: & ipe auctor seuerissimus: quos uerbis eius subiiciam. Frõs ubi est magna segnem animum subesse significat. Quibus parua mobilem. Quibus rotũda iracũdum: uelut hoc uestigio tumoris apparente. Supcilia quibus porrigũtur in rectũ: molles significãt. Quibus iuxta nasũ flexa sunt: austeros. Quibus iuxta tẽpora inflexa derisores. Quibus in totum demissa: maliuolos & inuidos. Oculi qbus cũq; sũt lõgi maleficos esse indicãt. Qui carnosos a naribus angulos habẽt: malitiæ nota præuẽti. Candidi pars extenta notam impudentiæ habet. Qui idẽtidem aũt opire solent incõstantiæ. Auricularꝝ magnitudo loquacitatis & stultitiæ nota est. Hactenus Trogus.

¶ De anima: & de habitu animalium: & quæ gustata interimant: & de uictu hominis: & quibus de causis nõ coquatur. Ca. liii.

ANimæ leonis uirus graue: Vrsi pestilẽs. Cõtacta halitu eius attĩgit nulla fera: citiusq; putrescũt afflatæ reliquis. Hominis tantum natura infici uoluit pluribus mõis: & ciboꝝ ac dẽtium uitiis: sed maxime senio. Dolorem sentire nõ poterat: tactu sensuq; omni carebat: sine qua nihil sentitur. Eadem comeabat ab eo recẽs assidue exitura supremo: & sola ex omnibus supfutura. Deniq; hæc trahebatur e cælo. Huius quoq; tamẽ repta pœna est: ut neq; id ipsũ quo uiuitur in uita iuuaret. Parthoꝝ populis hoc præcipue & a iuuẽta ꝓpter indiscretos cibos: nãq; & uino fœtẽt ora nimio. Sed sibi ꝓceres medentur grano assyrii mali: cuius est suauitas præcipua in esculẽta addito. Elephãtoꝝ anima serpẽtes extrahit. Ceruoꝝ item urit. Diximus hominũ genera qui uenena serpẽtium suctu e corporibus exigerẽt. Quin & suibus serpẽtes in pabulo sũt: & aliis uenenum est. Quæ insecta appellauimus omnia olei aspersu necãtur. Vultures unguẽto

quidem fugantur. Alia alios appetunt odores. Scarabei rosam. Quosdā serpentes scorpio occidit. Scythæ sagittaꝝ ungūt aciē uipina sanie & humano sāguine. Irremediabile id scelus. Mortem ilico affert leui tactu. Quæ aīalium ueneno pascerētur diximus. Quædā inocua alioqn uenenatis pasta noxia fiunt & ipsa. Apros in pāphilia & ciliciæ mōtosis salamandra ab iis deuorata qui edere moriūtur. Nec enim est intellectus ullus in sapore uel odore. Et aqua uinūqꝫ iterimit. Salamādra ibi īmortua: uel si oio biberit unde petetur. Item rana quā uocāt rubetā: tātum insidiaꝝ est uitæ. Vespæ serpētes auidæ uescūtur. Quo alimento mortiferos ictus faciunt. Ideoqꝫ magna differentia est uictus: ut in tractatu pisce uiuentium Theophrastus ꝓdidit. Boues quoqꝫ pisce uesci: sed nō nisi uiuēte. Homini cibus utilissimus simplex. Aceruatio sapoꝝ pestifera: & cōdimēta pniciosiora. Difficulter āt perficiūtur oia in cibis acria: nimia: & auide hausta: & æstate ꝗ hyeme difficilius: & ī senecta ꝗ ī iuuēta. Vomitiōes hoī ad hæc in remediū excogitatæ frigidiora corpora faciūt. Inimicæ oculis maxīe aut dētibus. Sōno cōcoq̄re corpulētiæ ꝗ firmitati utilius. Ideo athletas malūt cibos ābulatiōe pficere. Peruigilio qdē præcipue uincūtur cibi.

¶ De corpulētia augenda uel minuēda: & quæ gustu famē ac sitim sedent. Ca. liiii.

AVgescūt corpora dulcibus atqꝫ pīguibus & potu. Minuūtur siccis & aridis: ac siti. Quædā aīalia & pecudes quoqꝫ in africa quarto die bibūt. Homini nō ante diem septimū lœtalis inedia. Durasse & ultra undecimū plerosqꝫ. Certū est mori esuriendi semp inexplebili auiditate aīalium uni homini. Quædam rursus exiguo gustu famē ac sitim sedant: cōseruātqꝫ uires: ut butyrum: ut titipace. glycyrrizon. Perniciosissimū aūt & in omī uita quidē quod nimiū. Præcipue tamen corpori: minuiqꝫ quod graue quolibet mō utilius. Veꝝ ad reliqua naturæ trāseamus.

¶ CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XII. PROHEMIVM.

NIMALIVM OMNIVM QVAE NOSCI POTVere naturæ generatim mēbratimqꝫ ita se habēt. Restāt neqꝫ ipsa anima carentia quādoqdem nihil sine ea uiuit terra edita: ut inde eruta dicātur: ac nullum sileaē reꝝ naturæ opus. Diu fuere occulta eius beneficia. Sūmumqꝫ munus homini datum arbores siluæqꝫ intelligebāt. Hinc primū alimētum. Harum frōde mollior specus: libro uestis. Etiānum gētes sic degūt. Quo magis ac magis admireris ab iis principiis cædi mōtes in marmora. Vestes a seribus peti. Vnionē in rubri maris ꝓfundo. Smaragdum in ima tellure quæri. Ad hoc excogitata sūt aurium uulnera. Nimiꝝ quoniā paꝝ ē collo crinibusqꝫ gestari: nisi infoderētur etiā corpori. Quā ob rem sequi par est ordinem uitæ & arbores ante alia dicere: ac morbis primordia ingerere.

De arboꝝ honore: & quādo platanus primū in italia: & de natura eaꝝ. Ca. i.

HAe fuere numinū templa: priscoqꝫ ritu simplici rura ēt nūc deo præcellētem arborē dicāt. Nec magis auro fulgētia atqꝫ ebore simulacra ꝗ lucos. Et in iis silētia ipsa adoramus. Arboꝝ genera numinibus suis dicata perpetuo seruātur. Vt Ioui esculus. Apollini laurus. Mineruæ olea. Veneri myrtus. Herculi populus. Quin & Siluanos Faunosqꝫ & deoꝝ genera siluis ac sua numina tāqꝫ e cælo attributa credimus. Arbores postea grādioribus fruge succis hominem mitigauere. Ex iis recreās mēbra olei liquor: uiresqꝫ potus uini: tot deniqꝫ sapores ānui sponte uenientes: & mēsæ depugnetur licet eaꝝ cā cum feris: & pasti naufragoꝝ corporibus pisces expetantur: etiānum tamē secādæ. Mille præterea sūt usus eaꝝ sine quis uita degi nō possit. Arbore sulcamus maria: terrasqꝫ admouemus. Arbore exædificamus tecta. Ex arbore & simulacra numinum fuere: nōdū precio excogitato beluaꝝ cadaueri: atqꝫ ut a diis nato iure luxuriæ eodē ebore numinū ora spectarētur: & mēsaꝝ pedes. Produt alpibus coercitas & tam īexuperabili munimēto gallias hāc primū habuisse cāꝫ: supfūdendi sese italiæ: ꝙ Elico ex heluetiis ciuis eoꝝ fabrilem ob artem romæ cōmoratus ficū siccā & uuam: oleiqꝫ ac uini præmissa remeās secū tulisset. Quaꝓpter hæc uel bello quæsisse uenia sit. Sed quis nō iure miretur arborem umbræ gratia tātum petitā orbe? Platanus ea est. Hæc per mare ioniū in Diomedis insulā eiusdem tumuli gratia primum inuecta. Inde in siciliā trāsgressa: atqꝫ inter primas donata italiæ. etiā ad morinos usqꝫ peruecta: ad tributarium etiā pertinēs solū: ut gentes uectigal & ꝓ umbra pēdant. Dionysius prior siciliæ tyrānus regiam in urbem trāstulit eas: domus suæ miraculū: ubi postea factū gymnasiū: nec potuisse in amplitudinē adolescere. Haud alia fuisse in italia ac nominatim hispania apud auctores inuenitur. Hoc actū circa captæ urbis ætatē: tātumqꝫ postea honoris increuit: ut mero infuso enutriātur. Cōpertū id maxime prodesse radicibus. Docuimusqꝫ etiā arbores uina portare.

Celebratæ fũt primũ in ãbulatione achademiæ athenis cubitorꝝ xxx. sex unius radice ramos an/tecedẽte. Nũc est clara in lycia fotia gelidi fontis amœnitate itineri apposita domicilii mõ caua octoginta atqꝫ unius pedũ specu: numeroso uertice: & se uastis ꝓtegens ramorꝝ arboribus istar agros lõgis optinẽs umbris: ac ne qd desit spelũcæ imagini saxea intus crepidinis corona musco/sos cõplexa pumices extat: tam digna miraculo: ut Licinius Mutianus ter cõsul & nuper ꝓuin/tiæ eius legatus ꝓdendũ etiã posteris putarit: epulatũ intra eam se cum duodeuicesimo comite. Large ipsa toros præbẽte frõde: ab omĩ afflatu securꝝ optãte; hymbriũ p folia crepitus. Lætio remqꝫ marinorꝝ nitore picturæ uarietate laquearium auro cubuisse in eadẽ. Aliud exẽplum Caii principis in ueliterno rure mirati unius tabulata: laxæqꝫ ramorꝝ trabibus scamna patula & in ea epulãti cũ ipse pars esset umbræ quindecim cõuiuarꝝ ac ministerii capacẽ triclinio: quã cœnã ap pellauit ille nidum. Est gortynæ in insula creta iuxta fõtẽ platanus una insignis utriusqꝫ linguæ monumẽtis: nũqꝫ folia dimittẽs. Statiqꝫ ei græciæ fabulositas supfluit. Iouẽ sub ea cũ Europa cõcubuisse. Ceu uero nõ alia eius generis esset in cypro: sed ex ea primũ in ipsa creta ut est natu/ra hominũ nouitatis auida. Platani satæ regenerauere uitium: quãdoqdẽ cõmẽdatio arboris eius nõ alia maior est: qꝫ solẽ æstate arcere: hyeme admittere. Inde in italiã quoqꝫ ac suburbana sua Claudio principe Marcelli Esernini libertus: sed q se potẽtiæ cã Cæsaris libertis adoptasset spa do thessalicus prædiues ut merito dici posset. Id quoqꝫ Dionysius transtulit id genus. Durantqꝫ etiam in italia portenta terrarꝝ: præter illa scilicet quæ ipsa excogitauit italia.

¶ De cameplatano: & quis totonderit uiridaria. Ca. II.

NAnqꝫ & cameplatani uocãt coactæ breuitatis: quoniã arborꝝ etiã abortus inuenimus. Hoc quoqꝫ ergo ĩ gñre pumilionũ ĩfœlicitas dicta erit. Fit ãt & serẽdi gñre & recidẽdi primus. Cn. Matius ex eqstri ordĩe Diui Augusti amicus ĩuenit nemora tõsilia ĩtra hos lxxx. annos.

¶ De peregrinis arboribus: & malo assyria. Ca. III.

PEregrinæ cerasi persicæqꝫ: & oẽs quarꝝ græca nõia aut aliena. Sed quæ ex iis ĩcolarꝝ nume ro esse cœper dicẽtur inter frutiferas. In præsentia externa ꝓsequemur a salutari maxime orsi. Malus assyria quã alii uocãt medicam uenenis medeť. Folium eius est unedonis intercurrẽ tibus spinis. Pomũ ipsũ alias nõ mãdiť: odoř præcellit foliorꝝ quoqꝫ: q trãsit ĩ uestes una cõdit⁹ arcetqꝫ aĩaliũ noxia. Arbor ipsa oĩbus horis pomifera est: aliis cadẽtibus: aliis maturescẽtibus: aliis uero subnascẽtibus. Tẽtaueř gẽteš trãsferre ad se ꝓpter remedii præstantiã fictilibus in ua sis dato p cauernas radicibus spiramẽto. Qualirer oĩa trãsitura lõgius seri artissime trãsferriqꝫ quæ meminisse cõueniet: ut semel quæqꝫ dicãť. Sed nisi apud medos & ĩ pside nasci noluit Hæc ã cuius grana pthorꝝ ꝓceres incoquere diximus esculentis cõmendãdi halitus gratia. Nec alia ar bor laudatur in medis. Lanigeras serꝝ in mentione gentis eius narrauimus.

¶ De indiæ arboribus: uel quando primum romæ hebenus. Ca. IIII.

ITem indiæ arborꝝ magnitudinẽ unã: quã peculiarius Virgilius celebrauit hebenum nusqꝫ alibi nasci ꝓfessus. Herodotus eã æthiopiæ intelligere maluit: tributi uice regibus persi/dis e materie eius cẽtenas phalãgas tertio quoqꝫ ãno pẽsitasse æthiopas cũ auro & ebore ꝓden do. Nõ omittẽdũ id quoqꝫ uicenos dentes elephãtorꝝ grãdes: quoniã ita significauit: æthiopas eadem cã pendere solitos: tãta ebori auctoritas erat urbis nostræ trecẽtesimodecimo ãno. Tũc enim auctor ille hystoriã eam cõdidit Thuriis in italia. Quo magis mirꝝ est: quod eidem credi/mus: qui padũ amnem nõ uidisset: nemini ad id tẽpus asiæ græciæqꝫ: aut sibi cognitum. Aethio piæ forma ut diximus. Meroen usqꝫ nup allatã Neroni principi rarã arborem hebenũ. A meroe usqꝫ ad syenem finem impii per nõgenta nonaginta sex mil. pas. nullãqꝫ aliã nisi palmarꝝ generis esse docuit. Ideo fortassis in tributorꝝ auctoritate tertia res fuerit hebenus. Romæ eã magnus Pompeius in triumpho mithridatico ostendit. Accendi eã Fabianus negat. Vriť tamẽ odore iu cũdo. Duo genera eius. Rarꝝ id quod melius. Arboreum trũco enodi: materiæ nigri splẽdoris: ac uel sine arte protinus iucũdi. Alterꝝ fruticosum cytisi modo: & tota india dispersum est.

¶ De spina & ficu indicis. Ca. V.

IBi & spina similis sed deprehensa uel lucernis igni protinus trãsiliẽte. Nunc eas exponam quas mirata est Alexandri magni uictoria orbe eo patefacto. Ficus ibi exilia poma habet: Ipsa se semp serens: uastis diffũdiť ramis. Quorꝝ põdera adeo in terrã curuãtur: ut ãnuo spatio infigãtur: notamqꝫ sibi ꝓpaginẽ faciãt circa parẽtem ĩ orbes: quodã opere topiario. Intra sepẽ eam æstiuãt pastores. opacam pariter & munitam uallo arboris: decora specie subter intuẽti ꝓ/cul ue formicato ambitu. Supiores eiusdem rami in excelsũ emicãt: siluosa multitudine: uasto ma tris corpore: ut lx. pas. pleræqꝫ orbem colligãt. Vmbræ uero bina stadia operiãt. Foliorꝝ lati/tudo peltæ effigiem amazonicæ habet. Ea causa fructum integens crescere prohibet: Rarusqꝫ ẽ nec fabæ magnitudinem excedens. Sed per folia solibus coctus prædulci sapore digno miraculo arboris gignitur circa acesinem maxime amnem.

¶ De arbore pala: & arboribus indicis sine nominibus & laniferis. Ca. VI.

MAior alia pomo & suauitate præcellẽtior: quo sapiẽtiores indoꝝ uiuũt. Folium alas auium
imitatur lõgitudine triũ cubitoꝝ: latitudĩe duum: Fructũ e cortice mittit admirabilem succi
dulcedine: ut uno quaternos satiet. Arbori nomẽ palæ: pomo arienæ. Plurima est in sidracis ex
peditionũ Alexãdri termino. Est & alia similis huic: dulcior pomo: sed intraneoꝝ ualitudini infe
sta. Dixerat Alexãder ne qs agminis sui id pomũ attingeret. Genera arboꝝ macedones narraue
re: ex maiore ꝑte sine noĩbus. Est & terebintho similis cætera: pomo amygdalis: uel minore tã/
tũ magnitudine: præcipuæ suauitatis ĩ bactris. Vtiq̧ hãc aliq terebĩthũ esse ꝓprii gñris poti
usq̧ similẽ ei putauerũt: Sed ũde uestes lineas faciũt: foliis moro similis: calice bõbicino: Rho/
do ferũt eã ĩ cãpis: nec ẽ gratior ullaꝝ ꝓspectus. Oliua ĩdiæ sterilis: præterq̧ oleastri fructu.

De piperis arboribus: & gariophylo: & aliis pluribus. Ca. vii.

PAssim uero quæ piper gignũt: iuniperis nostri similes: q̃q̃ in frõte caucasi solibus opposi
ta gigni tãtum eas aliqui tradidere. Semina a iunipero distãt puulis siliquis: quales ĩ passio
lis uidemus. Hæ priusq̧ dehiscãt: decerptæ tostæq̧ sole faciũt quod uocatur piper lõgũ. Pau/
latim uero dehiscẽtes per maturitatem ostẽdũt cãdidũ piper: quod deĩde tostũ solibus colore ru
gisq̧ mutatur. Verꝝ & iis sua iniuria est: atq̧ cæli intẽperie carbũculãtur: fiuntq̧ semina cassa &
inania: quod uocãt brechmasin: indoꝝ lingua sic significãte abortũ. Hoc ex oĩ genere asperrimũ
leuissimũq̧ & pallidũ. Gratius nigrum: leniusq̧ utroq̧ cãdidũ. Nõ est huius arboris radix: ut ali
qui existimauere: quã uocant singiuerim: alii uero gigiberim: q̃q̃ sapore simili. Id enim ĩ arabia
atq̧ troglodytica in uillis nascitur. Paruæ hærbæ: radice cãdida. Celeriter ea cariẽ sẽtit: q̃uis ĩ
tanta amaritudine. Preciũ eius in libras sex. Piper lõgum facillime adulterat̃ alexãdrino sinapi.
Emitur in libras xxv. Album xvii. Nigrũ xiiii. Vsũ eius adeo placuisse mirꝝ est. In aliis qppe sua
uitas cœpit: in aliis species inuitauit. Huic nec pomi nec baccæ cõmẽdatio est aliqua. Sola place
re amaritudine: & hãc in indos peti. Quis ille q primus cibis expiri uoluit: aut cui in appetenda
auiditate esurire nõ fuit satius: Vtrũq̧ siluestre gẽtibus suis est: & tamẽ põdere emit̃ ut auꝝ uel
argẽtum. Piperis arborem iam etiam habet italia maiorem myrto: nec absylẽ. Amaritudo gra/
no eadẽ quæ piperi myrteo credit̃ esse. Deest tosta illa maturitas: ideoq̧ & rugaꝝ colorisq̧ simi
litudo. Adulteratur iunipi baccis mire uim trahẽtibus. In põdere qdẽ multis mõis. Est etiãnum
ĩ india piperis grani simile: quod uocat̃ gariophylon grãdius fragiliusq̧. Tradũt ĩ indico luco id
gigni. Aduehit̃ odoris grã. Fert & ĩ spinis pipis similitudinẽ: ꝓcipua amaritudĩe foliis puis den/
sisq̧ cypri mõ: ramis triũ cubitoꝝ: cortice pallido: radice lata: lignosaq̧: buxei coloris. Hac in
aqua cũ semine excepta ĩ æreo uase medicamẽtũ fit: qd̓ uocat̃ lycione. Ea spina & in pelio mõte
nascit̃: adulteratq̧ medicamẽtũ. Item asphodeli radix aut fel bubulũ aut absĩthium uel thus uel
amurca. Absintiũ aptissimũ medicinæ quod est spumosũ. Indi in utribus cameloꝝ aut rhinocero
tum admittũt. Spinam ipsam in græcia quidam pixacanthum chironium uocant.

De machir: & arboribus amanæ gentis. Ca. viii.

ET machir ex india aduehit̃ cortex rubẽs: radicis magnæ: noĩe arboris suæ. Qualis sit ea in
cõpertũ habeo. Corticis melle decocti usus in medicina ad dysentericos præcipuus habet̃.
Saccaron & arabia fert: sed laudatius india. Est ãt mel ĩ arũdinibus collectũ: gũmiũ mõ cãdidũ:
dẽtibus fragile. Amplissimũ nucis auellanæ magnitudine ad medicinæ tãtũ usũ Cõtermina ĩdis
gens ariana appellat̃: cuius spina lachrymaꝝ preciosa: myrrhæ similis: accessu ꝓpter aculeos an
xio. Ibi & frutex pestilens raphani folio: lauri odore: equos inuitãte: qui pene equitatu orbauit
Alexãdrũ primo introitu. Quod & ĩ gedrosiis accidit. Item laurino folio. Et ibi spina tradita ẽ:
cuius liquor aspersus oculis cæcitatem infert animalibus oĩbus. Necnõ & hærba præcipui odo
ris referta minutis serpẽtibus: quaꝝ ictu ꝓtinus moriẽdũ eẽt. Onesicritus tradit ĩ hyrcaniæ cõ
uallibus ficis similes esse arbores quæ uocẽt̃ occhi: ex qbus defluat mel horis matutinis duabus.

De bedellio & arboribus persici maris. Ca. ix.

VIcina est bactriana: in qua bedellium noĩatissimum. Arbor nigra est magnitudine oleæ fo/
lio roboris: fructu caprifici: naturaq̧ gũmi. Alii brochõ appellãt: alii malachrã: alii malda
con. Nigrum uero & in offas cõuolutum hadrobalũ. Esse aũt debet trãslucidum: simile cæræ:
odoratum: & cum fricatur pingue: gustu amaꝝ citra acorem. In sacris uino perfusum odoratius.
Nascitur & in arabia indiaq̧ & media ac babylone. Aliq peraticum uocãt ex media aduectũ. Fa/
cilius hoc & crustosius: amariusq̧ & gũmosum. Adulteratur amygdala nuce. Cætera eius gene
ra cortice: & scordasti. Ita uocatur arbor æmula gũmi. Sed deprehẽdũtur (quod semel dixisse &
in cæteros odores satis ut sit) odore: colore: põdere: gustu: igne. Bactriano nitor siccus: multiq̧
cãdidi ungues. Præterea suum põdus: quod grauius esse aut leuius nõ debeat. Precium sincero
in libras decẽ tantũ. Gentes supradictas persis attingit: rubro mari: quod ibi persicũ uocauimus
lõge in terra æstus agẽte. Mira arboꝝ natura. Nãq̧ erosæ sale ĩuectis derelictisq̧ similes sicco
littore radicibus nudis polypoꝝ mõ amplexæ steriles harenas spectãtur. Eædẽ mari aduenĩẽre
fluctibus pulsatæ resistũt ĩmobiles. Quin & pleno æstu operiuntur totæ Apparetq̧ reꝝ argu/

mentis asperitate aquarum illas ali. Magnitudo miranda est. Species similis unedonis. Pomum
amygdalis extra: intus contortis nucleis.

De arboribus persicæ insulæ: & lanigeris arboribus: Ca. x.

TYlos insula in eodem sinu est: repleta siluis qua spectat orientem: quaqꝫ & ipsa æstu maris
perfūditur. Magnitudo singulis arboribus fici. Flos suauitate inenarrabili. Pomū lupino
simile: ꝑpter asperitatem intactū omībus aīalibus. Eiusdem insulæ excelsiore suggestu lanige
ræ arbores alio mō ꝙ ferꝫ. Iis folia infœcūda: quæ ni minora essent uitiū poterāt uideri. Ferūt
cotonei mali āplitudine cucurbitas: quæ maturitate ruptæ ostēdūt lanuginis pilas: ex qbus ue
stes ꝑciso linteo faciūt.

De gosampino & arboribus
ex quibus uestes fiunt: & quibus mōis cōstēt arborꝫ fructus. Ca. xi.

ARbores uocāt gosampinos fertiliores etiam tylo uero minores: quæ distant x. passibus.
Iuba circa fruticem lanugines esse tradit: linteaqꝫ fieri indicis præstātiora. Arabiæ aūt ar
bores ex quibus uestes faciāt cynas uocari: folio palmæ simili. Sic indos suæ arbores uestiunt.
In tylis aūt & alia arbor floret albæ uiolæ specie: sed magnitudine quadruplici sine odore quod
miremur. In eo tractu est & alia similis foliosior tamē. roseiqꝫ floris: quē noctu cōprimēs aperi
re incipit solis exortu: meridie expādit. Incolæ dormire eum dicūt. Fert eadē insula & palmas:
oleasqꝫ: ac uites: & cū reliquo pomorꝫ genere ficos. Nulli arborꝫ folia ibi decidūt. Rigatᷣqꝫ ge/
lidis fōtibus: & hymbres accipit. Vicina iis arabia flagitat quādā generꝫ distinctionē: quoniam
fructus iis cōstat: radice: frutice: cortice: succo: lachryma: ligno: surculo: flore: folio: pomo:

De costo & nardo: & differentiis nardi. Ca. xii.

RAdix & foliū indis est maximo precio. Radix costi gustu feruēs: odore eximio: frutice ali/
as inutili: primo statī introitu āmis indi ī patale insula. Duo sūt eius genera: nigrum & quod
melius cādicans. Preciū in libras xvi. De folio nardi plura dicere par est: ut principali ī unguētis
Frutex ē graui & crassa radice: sed breui ac nigra: fragiliqꝫ: ꝙuis pingui. Sitū redolēte ut cupssi
aspero sapore: folio paruo dēsoqꝫ. Cacumina in aristas se spargūt: ideo gemina dote nardi spicas
ac folia celebrant. Alterꝫ eius genus apud gangē nascens dānatur. In totū ozenitidis noīe uirus
redolens. Adulteratᷣ ex pseudo nardo hærba quæ ubiqꝫ nascitur crassiore atqꝫ latioꝛ folio: & co
lore lāguido in cādidū uergente. Item sua radice permixta pōderis cā: & gūmi: spumaqꝫ argenti
aut stibio: cyperi ue cortice. Sincerꝫ qdem leuitate deprehēditᷣ: & colore ruffo: odorisqꝫ suauita/
te & gustu: maxime siccāte os sapore iucūdo. Preciū spicæ in libras lxxxx. Folia diuisere ad nouā
āplitudinē: quod hadrosphærꝫ uocatᷣ: maioribus siclis xxx. Quod minore folio est mesosphærꝫ
appellatur emitur lx. Laudatissimū microsphærꝫ e minimis foliū. Preciūqꝫ eius lxxv. odoris gra/
tia omnibus maior recētibus. Nardo color qui inueterauerit nigriori melior. In nostro orbe ꝑ
xime laudatur syriacum: mox gallicū. Tertio loco creticū: quod alii qdē agirō uocāt: alii aliphū:
folio olusatri: caule cubitali geniculato: in purpura albicāte: radice obliqua uillosaqꝫ & imitante
auium pedes. Baccaris uocatur nardū rusticū: de quo dicemus inter flores. Sūt aunt ea omīa hær
bæ: præter indicū. Ex iis gallicū & cū radice uellitur: abluiturqꝫ uino. Siccatur in umbra: alligatᷣ
fasciculis in charta: nō multū ab indico differens: syriaco tamē leuius. Preciū siclis xiii. In iis pro/
batio una: ne sint fragilia & arida potius ꝙ sicca folia. Cum gallico nardo semper nascitur hærba:
quæ hirculus uocatur a grauitate odoris & similitudine: quæ maxime adulteratur. Distat ꝙ sin̄
cauliculo est: & ꝙ minoribus foliis: ꝙqꝫ radicis neqꝫ amaræ neqꝫ odoratæ.

De assaro amomo & amomi: & de cardamomo. Ca. xiii.

NArdi uim habet & assarꝫ: quod & ipsū aliqui siluestre nardū appellāt. Est āt ederæ foliis:
rotundioribus tātum mollioribusqꝫ: flore purpureo: radice gallici nardi simile: acinosū: sa/
poris calidi: ac uenosi. Mōtibus in umbrosis bis āno floret. Optimū in pōto: proximū in phry/
gia: tertium in illyrico. Foditur cū folia mittere incipit. Et ī sole siccatur: celeriter situm trahēs:
ac senescēs. Inuēta nuper & in thracia hærba est cuius folia nihil ab indico nardo distāt. Amomi
uua in usu est indica uite labrusca ut alii existimauere frutice uenoso: palmi altitudine: carpitᷣqꝫ cū
radice: manipulatim leniter cōponitur: ꝑtinus fragile. Laudatur ꝙ maxime punici mali foliis si/
mile: nec rugoris: colore ruffo. Secūda bonitas pallido. Hærbaceū peius. Pessimūqꝫ candidum:
quod & uetustate euenit. Preciū uuæ in libras sicli lxx. Friato uero amomo xlviii. Nascitᷣ & ī ar/
meniæ parte: quæ uocatur ocene: & in media & in pōto. Adulteratur foliis punicis & gūmi liq/
do ut cohæreat: cōuoluatqꝫ se in uuæ modū. Est & quæ nocatur amomis minus uenosa: atqꝫ du
rior: ac minus odorata: a quo apparet aut aliud esse: aut colligi īmaturꝫ. Similes iis & noīe & fru/
tice cardamomū semine oblōgo. Metitur eodem mō & in arabia. Quattuor eius genera. Viri/
dissimum ac pingue acutis angulis contumax fricāti: quod maxime laudatur. Proximū eius ruffo
cādicans. Tertiū breuius atqꝫ nigrius. Peius tamē uariū & facile tritu: odorisqꝫ parui. Quod ue
rius costo uicinius esse debet. Hoc & apud medos nascitur. Preciū optimi in libras xii. Cinamo/
mo gētilitas ꝑxima erat nilus: ni prius arabiæ diuitias īdicari cōueniret: cāsqꝫ quæ cognomē illi

fœlicis ac beatæ dedere. Pricipalia ergo ĩ illa thus & myrrha. Hæc & cũ troglodytis cõmunis.

¶ De thure & arboribus thuris. Ca. xiiii.

THura præter arabiam nullis: ac ne arabiæ qdem uniuerſæ. In medio eius ſũt fere attrami tæ pago ſabæoꝝ capite regni Sabota: in mõte excelſo: a quo octo mãſionibus diſtat regio eoꝝ thurifera: Saba appellat̃: quod ſignificare græci miſterium dicũt: ſpectãs ortus ſolis æſtiui undiqꝫ rupibus inuia & a dextra maris ſcopulis inacceſſa. Id ſolũ e rubro lacteũ traditur. Siluaꝝ lõgitudo eſt ſchœnoꝝ xx. Latitudo dimidiũ eius. Schœnus patet Eratoſthenis rõne ſtadia xl. hoc eſt paſſus qnqꝫ milia. Aliq xxii. ſtadia ſingulis ſchœnis dedere: attollũtur colles alti: decur/runtqꝫ & in plana arbor̃s ſpõte natæ. Terram argilloſam eſſe cõuenit: raris fõtibus ac nitroſis. Attingũt & miniei pagus alius: per quos euehitur uno tramite anguſto. Hi primi cõmertiũ thuris fecere: maximeqꝫ exercẽt. A quibus & minieũ dictũ eſt. Nec præterea arabũ alii thuris ar/borem uident: ac ne hoꝝ quidem omẽs. Ferũtqꝫ ccc. nõ amplius eſſe familiaꝝ: quæ ius ꝑ ſucceſſiones id ſibi uẽdicẽt. Sacros uocari ob id: nec ullo cõgreſſu fœminaꝝ funeꝝqꝫ cum incidãt eas arbores: aut metant pollui. Atqꝫ ita religione merces augeri. Quidã ꝓmiſcuũ ius iis populis eſſe tradũt in ſiluis. Alii per uices ãnoꝝ diuidi. Nec arboris ipſius quæ ſit facies cõſtat. Res ĩ arabia geſſimus: & romana arma in magnã partẽ eius penetrauere. C. etiã Cæſar Auguſti filiuſ ĩde gloriam petiit: nec tamẽ ab ullo (quod equidẽ ſciam) latino arboꝝ eaꝝ tradita eſt facies. Græcorum exempla uariãt. Alii folio pyri minore dũtaxat & hærbidi coloris prodidere. Alii lẽtiſco ſimilẽ ſubrutilo folio. Quidã terebinthũ eſſe: & hoc uiſũ Antigono regi allato frutice. Iuba rex iis uoluminibus quæ ſcripſit ad C. Cæſarẽ Auguſti filium ardẽtem fama arabiæ tradit cõtorti eſſe caudicis: ramis aceris maxime põti. Succũ amygdalæ mõ emittere. Taleſqꝫ in carmania apparer̃: & in ægypto ſatas ſtudio Ptolemæoꝝ regnãtiũ. Cortice lauri eſſe cõſtat. Quidã & foliũ ſimile dixere. Taliſ certe fuit arbor ſardibus. Nã & aſiæ reges ſerendi curã habuerũt. Qui mea ætate legati ex arabia uenerũt: omĩa incertiora fecerũt. Quod iure miremur uirgis etiã thuris ad nos cõmeãtibus quibus credi poteſt: matrem quoqꝫ teretẽ & enodi fruticare trũco. Meti ſemel ãno ſolebat minore occaſione uendendi. Iam quæſtus aliam uiam affert.

¶ De natura thuris & generibus. Ca. xv.

PRior atqꝫ naturalis uindemia circa canis ortum flagrãtiſſimo æſtu incidẽtibus: qua maxĩe uideatur eſſe prægnãs: tenuiſſimuſqꝫ tendi cortex. Laxatur hic plaga: nõ adimitur. Inde ꝓſilit ſpuma pinguis. Hæc cõcreta denſat̃: ubi loci natura poſcat tegere palmea excipiẽte. Aliubi area circũ pauita. Purius illo mõ: ſed hoc põderoſius. Quod in arbore hæſit ferro depectitur: ideo corticoſum. Silua diuiſa certis portionibus mutua ĩnocentia tuta eſt. Neqꝫ ullus ſaucias arbores cuſtodit. Nemo furat̃ alteri. At hercule alexãdriæ ubi thura ĩterpollãt̃: nulla ſatis cuſtodit diligẽtia officinas. Subligaria ſignãt̃ opifici. Perſona adiicitur capiti: dẽſus ue reticulus. Nudi emittuntur: tãto minus fidei apud nos pœna: q̃ apud illos ſiluæ habẽt. Autũno legitur ex æſtiuo partu. Hoc puriſſimũ cãdidũ. Secũda uindemia eſt uere: ad eã hyeme corticibus inciſis. Ruffũ hoc exit: nec cõpãdum priori. Illud carfiatum: hoc dathiathũ uocãt. Creditur & nouellæ arboris cãdidius eſſe: ſed ueteris odoratius. Quidam & in inſulis melius putãt gigni. Iuba in ĩſulis negat naſci. Quod ex eo rotũditate guttæ pepẽdit maſculũ uocamus: cum alias non fere mas uocetur: ubi nõ ſit fœmina. Religioni tributũ ne ſexu alter uſurparet̃. Maſculum aliqui putãt a ſpecie teſtium dictum. Præcipua ãt gratia eſt mãmoſo cũ hærente lachryma prior̃ cõſecuta alia miſcuit ſe. Singula hæc manum implere ſolita inuenio. Cũ minori diripiẽdi auiditate lẽtius naſci liceret. Græci ſtrygoniã & atomum tali mõ appellãt: minorẽ aũt orobiã. Micas cõcuſſu eliſas mãmã uocamus. Etiãnum tamẽ inueniũtur guttæ: quæ tertiã partẽ minæ: hoc eſt xxxix. denarioꝝ põdus æquent. Alexãdro magno in puericia ſine pſimonia thura ingerenti aris pedagogus Leonides dixerat ut illo mõ cũ deuiciſſet thuriferas gẽtes ſupplicaret. At ille arabia potitus thure onuſtã nauĩ miſit ei. Large exhortatus ut deos adoraret. Thus collectum ſabotam cameliſ cõuehitur porta ad id una patẽte. Digredi uia capitale leges fecere. Ibi decimas deo: quẽ uocãt Sabin. Menſura nõ põdere ſacerdotes accipiũt. Nec ãte mercari licet. Inde ĩpenſæ publicæ tole/rantur. Nã & benigne certo itineꝝ numero deus hoſpites paſcit. Euehi nõ poteſt niſi ꝑ gebbanitas. Itaqꝫ & hoꝝ regi pẽditur uectigal. Caput eoꝝ thõma abeſt a gaza noſtri littoris iudeæ op/pido lxxx. xxxvii. mil. paſ. Quod diuidit̃ ĩ mãſiones cameloꝝ lxii. Sũt & quæ ſacerdotibus dãt̃ portiones ſcribiſqꝫ regũ certæ. Sed præter hos & cuſtodes ſatelliteſqꝫ & hoſtiarii & miniſtri populãt̃. Iã quacũqꝫ iter ẽ aliubi ꝓ aqua aliubi ꝓ pabulo aut ꝓ mãſiõibuſ uariiſqꝫ portoriiſ pẽdũt: ut ſũptus ĩ ſingulos camelos denariũ dc. lxxxviii. ad noſtrũ litt⁹ colligat. Iteꝝqꝫ ĩpii noſtri publicanis pẽdit̃. Itaqꝫ optimi thuris libra ſicloꝝ vi. Preciũ hẽt ſecũda xii. tertia xiiii. Apud nos adulterat̃ reſinæ cãdidæ gẽma pq̃ſimili: ſed deprehẽdit̃ qbus dictũ eſt mõis. Probat̃ cãdor̃: ãplitudine: fragilitate: carbone. Vt ſtatim ardeat. Itẽ ne dentẽ recipiat potius q̃ in micas frãgatur.

¶ De myrrha & arboribus myrrhæ. Ca. xvi.

Myrrham in iisdem siluis permixtam arborem nasci tradidere: aliq plures separatim. Quippe multis in locis arabiæ gignitur: ut apparebit in generibus. Conuehit & ex insulis laudata: pe tuntq ea etiã a troglodytis sabbæi trãsitu maris. Satiua quoq puenit multũ siluestri prælata. Gaudet rastris & ablaqueationibus. Melior radice refrigerata. Arbori altitudo ad qnq cubita: nec sine spina: caudice duro & intorto: crassiore q thuris: & ab radice etiã q reliqua sui parte. Corticem lenẽ: similemq unedoni. Scabrũ alii spinosũq dixere. Foliũ oliuæ: uerũ crispius. & acu leatum. Iuba olusatri aliqui: similem iunipero scabriorẽ tãtum: spinisq horridam: folio rotũdio re: sed sapore iuniperi. Necnõ fuere qui e thuris arbore utrũq nasci mẽtirentur. Incidũtur bis & ipsæ: iisdemq tẽporibus: sed a radice usq ad ramos qui ualẽt. Sudãt aũt spõte priusq incidãt. stacten dictam: cui nulla præfertur. Ab hac satiua & in siluestri quoq melior æstiua. Nõ dãt ex myrrha portiones deo: quoniã & apud alios nascitur. Regi tamẽ gebbãnitarũ quartas ptes eius pendũt. Cætero passim ac uulgo coemptã in folles confartiunt: ipsiq unguentarii digerũt haud difficulter odoris atq pinguedinis argumentis.

De generibus myrrhæ: & natura & precio eius. Ca. xvii.

Genera cõplura. Troglodytica siluestriũ prima. Erythrea sequẽs & in aqua stratea & astrami tica est gebbãnitica & auseritis gebbãnitarũ regno. Tertia dianitis. Quarta collatitia. Quin ta sembracena a ciuitate regni sabæorũ mari pxima. Sexta quã durisitin uocãt. Est & cãdida uno tantũ loco: quæ in messalum oppidũ cõfertur: Probatur troglodytica pinguedine: & q aspectu aridior est: sordidaq atq barbara: sed acrior cæteris. Sembracena prædictis caret uitiis: ãte ali as hylaris: sed uiribus tenuis. In plenum aũt pbatio est minutis glebis: nec rotũdis. In cõcretu albicãtis succi & tabescẽtis: utq cõfracta cãdidos ũgues habeat: gustu leniter amara. Secũda bo nitas: intus uaria. Pessima quæ intus nigra. Peior si sit etiã foris. Precia ex occasione emẽtiũ ua ria. Stacteæ a vi. ad l. Satiuæ sũmũ ad xxii. Erythreæ ad xvi. hanc uolũt arabicã intelligi. Tro glodyticæ nucleo ad xiii. Seæ uero quã odorariã uocãt ad xiiii. Adulterat lentisci glebis & gũ mi. Item cucumeris succo amaritudinis cã: sicut põderis spuma argenti. Reliqua uitia depreben dũtur sapore: gũmi dente lentiscentis. Facillime aũt adulteratur indica myrrha: quæ ibidẽ qua dam e spina colligitur. Hoc solum peius india affert facili distinctione: tãto deterior est.

De mastice: ladano: & bruta: enhemo: & strobo: & de styrace. Ca. xviii.

Ergo trãsit in masticem quæ ex alia spina fit in india. Iteq in arabia lamã uocãt. Sed masti ce quoq gemina est: quoniã & in asia græciaq hærba repitur e radice folia emittẽs: & car duum similem alo seminis plenũ lachryma: quæ erũpit icisa parte sũma uix ut dinosci possit a ma stice uera. Necnõ & tertia in põto est bituminis similior. Laudatissima ãt chia cãdida: cuius preci um in libras xx. nigræ uero xii. Chia e lentisco traditur gigni gũmi mõ. Adulteratur ut thura re sina. Arabia etiãnum & ladano gloriatur: forte casuq hoc & iniuria fieri odores plures tradide re. Capras maleficũ alias frõdibus animal: odoratorũ uero fruticũ expetẽtius tãq intelligãt pre cia carpere geminũ caules prædulci liquore turgentes distillãtemq ab iis casus mixtura succũ im probo barbarũ uillo abstergere. Hũc glomerari in puluerẽ: & incoqui sole. Et ideo in ladano ca prarũ pilos esse. Sed hoc nõ alibi fieri q in nabatheis: qui sũt ex arabia cõtermini syriæ. Recẽtio res ex auctoribus strobon hoc uocant. Tradũtq siluas arabũ pastu caprarũ infringi: atq ita succũ uillis in hærescere. Verũ ãt ladanum cypri in insula esse: Vt obiter quæq genera odorũ dicãtur: q̃uis nõ terrarũ ordine. Similiter & hoc ibi fieri tradũt: & esse cesyphũ hyrcorũ barbis genibusq uillosis inhærens. Sed ederæ flore deroso pastibus matutinis cũ est rorulẽta cypros. Deinde ne bula sole discussa in puluerem madentibus uillis adhærescere: atq ita ladanũ depecti. Sũt q hær bam in cypro ex qua id fiat ladam appellẽt: &enim illi ladanum uocãt: huius pingui isidere. Itaq attractis funiculis hærbã eam cõuolui: atq ita offas fieri. Ergo in utraq gente bina genera: ter renum: & factitium. Id quod terrenũ est friabile: factitiũ lentum. Necnõ & fruticem esse dicunt in carmania & super ægyptum per Ptolemæos trãslatis plãtis. Aut ut alii generari & id i iis: ut thuris arbore colligiq ut gũmi inciso cortice: & caprinis pellibus excipi. Precia sũt laudatissimo in libras asses xl. Adulteratur myrti baccis: & aliis aĩalium sordibus. Sinceri odor debet esse fe rus: & quodãmõ solitudinẽ redolens. Ipsum uisu aridũ: statim tactu mollescere. Accẽsum fulge re: odore iucũdo gratuitum. Myrrhata deprehedũtur: crepitãtq in igne. Præterea sincero cal culi potius e rupibus inhærent: q puluis. In arabia & olea dotatur lachryma qua medicamẽtum cõficitur a græcis enhemon dictũ: singulari effectu cõtrahẽdis uulnerũ cicatricibus. In maritimis eæ fluctibus æstuq opiuntur. Nec baccæ nocetur: cũ cõstet & in foliis salem relinq. Hæc sũt peculiaria arabiæ. Et pauca præterea alibi cõmunia dicẽda: quoniã in iis uicit: peregrinosq ipsa myrrhæ odors & ab exteris petit. Tãta mortalibus suarũ rerũ satietas ẽ: alienarũq auiditas. Pe tũt igitur ĩ helimæos arborẽ brutam cupresso fusæ similem: ex albidis ramis: iucũdi odoris accẽ sam: & cũ miraculo historiis Claudii Cæsaris prædicatam. Folia eius inspergere potionibus par thos tradit. Odorem proximũ esse cedro: fumũq eius contra ligna alia remedio. Nascitur ultra

phasin tigrimq; in finibus opimis scythiæ ĩ mõte scanthro. Petũt & ĩ carmanos arborẽ strobum
ad suffitus perfusam uino palmeo accedẽtes. Huius odor redit a cameris ad solũ iucũdos: sed ag
grauãs capita citra dolorem tamen. Hoc sõnum ægris quærũt. His cõmerciis carracem oppidũ
aperuere: quod est illis nũdinarium. Inde gabbam omẽs petere solebãt dieꝝ xx. itinere: & pale
stinam syriam. Postea carracem peti cœptum: ac regna parthoꝝ ex ea cã Iuba auctor est. Mihi
& ad persas etiã prius ista portasse: q̃ in syriã aut ægyptũ uidẽtur Herodoto teste: q tradit sin
gũla milia talẽtum thuris annua pensitasse arabas regibus persaꝝ. Ex syria reuehunt styracem:
acri odore eius in focis abigẽtes suoꝝ fastidium. Cætero nõ alia ligni genera sunt in usu q̃ odo/
rata. Ciboſq; sabæi coquũt thuris ligno: alii myrrhæ. Oppidoꝝ uicoꝝq; ñ alio q̃ ex aris fumo
atq; nidore. Ad hũc ergo sanãdũ urunt styracẽ in pellibus hyrcinis: suffiũtq; tecta. Adeo nulla
est uoluptas: quæ nõ assiduitate sui fastidiũ pariat. Eũdẽ & ad serpẽtes fugãdos urũt ĩ odoriferis
silbis frequẽtissimas.

¶ De fœlicitate arabiæ. Ca. xix.

NOn sũt eoꝝ cĩnamomũ aut casia. Et tamẽ fœlix appellat᷑ arabia falso & ingrati cognomis:
quæ hoc acceptũ supis ferat: cũ plus ex eo inferis debeat. Beatũ illa fecit hominẽ etiam in
morte luxuria: quæ diis intellexerat genita adhibẽs urendis defũctis. Periti reꝝ adstruxe/
runt nõ ferre tantũ ãnuo fœtu: quãtum Nero princeps nouissimo põpæ suæ die concremauit.
Aestimẽtur postea toto orbe singulis ãnis tot funera: aceruatiq; cõgesta honori cadaueꝝ: quæ
diis per singulas micas dantur. Nec minus ꝓpitii erãt mola salsa supplicãtibus. Immo uero (ut
palã est) placatiores. Veꝝ arabiæ etiã nũc fœlicius mare est. Ex illo nãq; margaritas mittit. Mi
nimaq; cõputatione milies cẽtena milia sestertium ãnis oĩbus india & seres penĩsulaq; illa impe/
rio nostro adimunt. Tanto nobis deliciæ & fœminæ constant. Quota enim portio ex illis ad
deos quæso iam uti ad inferos pertinet?

¶ De cinnamomo & xilocinnamomo & casia. Ca. xx.

CInnamomũ & casias fabulosa narrauit antiqtas: princeps ue Herodotus auiũ nidis: & priua
tĩ phœnicis: ĩ quo situ Liber pater educatus esset ex inuiis rupibus arboribusq; decuti car/
nis: quã ipsæ inferrent põdere aut plũbatis sagittis. Item casiã circa paludes ꝓpugnãte ungui/
bus diro uesptilionũ genere: aligerisq; serpẽtibus: his cõmẽtis augentes reꝝ precia. Cõmutata
uero fabula est ad meridiani solis repcussus: inenarrabilem quẽdam uniuersitatis halitum e tota
penĩsula existere tot generꝝ auris spirãte cõcentu. Magniq; Alexãdri classibus arabiã odore pri
mum nũtiatam in altum. Omĩa falsa: siqdem cĩnamomũ idẽq; cĩnamũ nascit᷑ in æthiopia troglo
dytis cõnubio ꝑmixta. Ii mercãtes a cõterminis uehũt ꝑ maria uasta ratibus: quas neq; guber/
nacula regant: neq; remi trahãt uel impellant nõ uela: nõ rõ ulla adiuuet: cũ oĩum instar ibi sint
homo tantũ & audacia. Præterea hybernũ mare exigãt circa brumã euris tũ maxime flantibus.
Ii recto cursu per sinus impellũt: atq; a ꝓmõtorii ambitu argeste deferũt in portũ gebbãnitaꝝ:
qui uocatur ocila. Quã ob rem illi maxime id petũt. Produ̾tq; uix qnto ãno reuerti negociato/
res: & multos interire. Cõtra reuehũt uitrea: & ænea: uestes: fibulas cũ armillis ac monilibus.
Ergo negociatio illa fœminaꝝ maxime fide cõstat. Ipse frutex duoꝝ cubitoꝝ altitudine amplissi
mus: palmiq; minimus. iiii. digytoꝝ crassitudinis: statim a terra sex digytis surculosus arido si/
milis. Cũ uiret nõ odoratus: folio origani: siccitate gaudẽs: sterilior hymbre: ceu diræ naturæ.
Gignitur qdem in planis: sed dẽsissimis in uepribus: rubisq;: difficilis collectu. Metit᷑ nõ nisi ꝑ/
miserit deus. Iouẽ hũc intelligũt aliqui. Assabinũm illi uocãt. Xliiii. boum capraꝝq; & arietũ ex
tis impetrat᷑ uenia metẽdi. Nõ tamẽ aut ante ortum solis: aut post occasũ licet. Sarmenta hasta
diuidit sacerdos: deoq; partem ponit. Reliquũ mercator in nassas cõdit. Est & alia fama: cũ sole
diuidi: ternasq; ꝑtes fieri. Deinde sorte germina discerni. Quodq; soli cesserit relinq: ac sponte
cõflagrare. Præcipua bonitas uirgultoꝝ tenuissimis ꝑtibus ad lõgitudinẽ palmi. Secũda ꝓximis
breuiore mẽsura atq; ordine. Vilissimũ quod radicibus ꝓximũ: quoniã ibi minimum corticis: in
quo sũma gratiæ. Qua de cã præferũtur cacumina: ubi plurimus cortex. Ipsum uero lignum in
fastidio est ꝓpter origani acrimoniã: xilocĩnamum uocat᷑. Preciũ est in libras xx. Quidam cĩna
mi duo genera tradidere: cãdidum nigricãsq;: & quõdã præferebat᷑ cãdidũ. Nũc cõtra nigrum
laudatur. Atq; etiã uariũ præferũt cãdido: certissima tamẽ æstimatione si sit scabrum: atq; ut ĩ
ter sese tritũ tarde ferietur. Dãnatur ĩ primis molle: aut cui albet cortex. Ius eius a gebbãnitaꝝ
rege solo proficiscitur. Is edicto mercatu uẽdit. Precia quondam fuere in libras denarioꝝ mille.
Auctum id parte dimidia est incẽsis (ut ferũt) siluis ira barbaroꝝ. Id acciderit ne ob iniqtatẽ præ
potẽtium: an forte: nõ satis cõstat. Austros ibi tam ardẽter flare: ut æstitatibus siluas accẽdãt:
inuenimus apud auctores. Coronas ex cĩnamomo interrasili auro ĩclusas primus oĩum in tẽplis
capitolii atq; pacis dicauit impator Vespasianus Augustus. Radicẽ eius magni põderis uidimus
in palatii templo: quod fecerũt Diuo Augusto cõiunx Augusta aureæ pateræ impositã: ex qua
guttæ editæ ãnis omĩbus in grana durabãtur: donec id delubrum incẽdio cõsumptum est. Fru/
tex & casia est: iuxtaq; cĩnami cãpos nascitur: sed in mõtibus crassior sarmẽto: tenui cute: uerius

ꝙ cortice: quē cōteri: atq̄ ī cinamomo leuari: & exinaniri p̄ciū est. Amplitudo fruticis triū
cubitoꝝ. Colos triplex. Cū primum emicat cādidus pedali mēsura. De inde rubescit addito semi
pede. Vltra nigricās. Hæc pars maxime laudat̄: ac deinde ꝓxima. Dānatur uero cādida. Tū se/
cant surculos lōgitudine binū cubitoꝝ. Mox præsuūt recētibus coriis quadrupedū ob id ītērep
toꝝ: ut iis putrescentibus uermiculi lignū erodāt: & excauēt corticē tutū amaritudine. Probat̄
recens maxime & quæ sit odoris mollissimi: gustu ue ꝙ maxime feruens: potius lēto tepore le/
uiter mordens: colore purpureo: quæq̄ plurima minimum pōderis faciat breui tunicaꝝ fistula &
nō fragili. Ladā uocāt talē barbaro noīe. Alia ē balsamodes ab odor̄ simili appellata: sed amara
ioq̄ utilior medicis: sicut nigra ūguētis. Precia nulli diuersiora. Optimæ ī libras xl. cæteris xv.

De isocinnamo: & chancamo: ac taro. Ca. xxi.

HIs addidere mãgones quā daphonoides uocāt isocinnamō cognoīatam: preciūq̄ eius faci/
unt ccc. Adulteratur styrace: & ꝓpter similitudinē cortice lauri tenuissimis surculis. Quin
& in nostro orbe seritur: extremoq̄ in margine impii: qua rhenus alluit. Vidit in aluearis apuꝫ
sata. Color abest ille torridus sole: & ob id simul idē odor. Ex cosinio casiæ cinamiq̄ & chanca/
mū ac taꝝ inuehitur: sed p nabathæos troglodytasq̄ cōnes qui cōsidere ex nabathæis.

De serichato & gabalio & de myrobalano. Ca. xxii.

EO cōportatur & serichatum & gabalium. quæ intra se cōsumūt arabes: nostro orbi tātum
noībus cognita: sed cū cinamomo casiaq̄ nascētia. Peruenit tamē aliquādo serichatū: & in
unguenta additur ab aliq̄bus: Permutat̄ in libras vi. Myrobalanū troglodytis & thebaidi & ara
biæ: quæ iudæā ab ægypto disterminat cōmune est: nascēs unguēto ut ipso noīe appart. Quo
item indicatur & glādem esse arbor: heliotropio: quā dicemus inter hærbas simili folio. Fruct⁹
magnitudine auellanæ nucis. Ex iis in arabia nascēs syriaca appellatur: & est cādida. Cōtra ī the
baide nigra. Præfertur illa bonitate olei quod exprimit̄. Sed copia thebaica. Inter hæc troglo/
dytica uilissima est. Sūt qui æthiopicā iis præferat glandem nigrā nec pingue: nucleoq̄ gracili:
sed liquore qui exprimitur: odoratiori nascētem ī cāpestribus. Aegyptiā pinguiorē esse & cras/
siori cortice rubētem: & ꝙuis in palustribus nascat̄ breuiorē siccioreq̄. E diuerso arabicā uiridē
ac tenuiorem: & quoniā sit mōtosa spissiorem. Lōge aūt optimā petream: ex quo diximus oppi/
do: nigro cortice: nucleo candido. Vnguentarii autem tantum cortices premunt. Medici nucle
os tondunt affusa eis paulatim calida aqua.

De phœnicobalano: & calamo odorato. Ca. xxiii.

NYrrhobalano ī ūguētis similē ꝓximūq̄ usū habet palma in ægypto quæ uocatur adipsos:
uiridis: odore mali cotonei: nullo ītus ligno. Colligit̄ āt pauloante ꝙ īcipiat maturescere.
Quod relinq̄tur phœnicobalanus uocatur: & nigrescit: uescēsq̄ inebriat. Myrrhobalano pre
cium in libras binas. Institores & fecem unguēti hoc noīe appellāt. Calamus quoq̄ odoratus in
arabia nascēs cōmunis indis atq̄ syriæ est. In qua uincit omīs a nostro mari cētum stadiis. Inter
libanum mōtē aliūq̄ ignobilem nō (ut quidā existimauere) antilibanū in cōualle modica: iuxta la
cum cuius palustria æstate siccatur: tricenis ab eo stadiis calamus & iuncus odorati gignūtur. Sa
ne enim dicamus & de iūco ꝙuis alio hærbis dicato uolumine: quoniā tamē hic unguētoꝝ mate
ria tractatur. Nihil ergo a cæteris sui generis differūt aspectu: sed calamus præstātior odor̄ sta
tim e lōginquo inuitat. mollior tactu: meliorq̄ qui minus fragilis: & qui a solo se potius ꝙ q ra/
phani mō frāgitur. Inest fistulæ araneū quod uocāt florem. Præstātior est cui numerosius. Re
liqua probatio ut niger sit. Dānatur alibi. Melior quo breuior & crassior: lentusq̄ in frangēdo.
Calamo precium in libras. i. iunco. v. Traduntq̄ iuncum odoratum & in campania inueniri. Di/
scessimus a terris oceanum spectantibus ad cōuexas in nostra maria.

De hammoniaco & spagno. Ca. xxiiii.

ERgo æthiopiæ subiecta africa hāmoniaci lachrymā stillat in harenis suis. Inde etiā nomīe
Hāmonis oraculo iuxta quod gignit̄ arbor: quā metopion uocāt resinæ mō ut gūmi. Ge/
nera eius duo traston masculi thuris similitudine: quod maxime probatur. Alteꝝ pingue & resi/
nosum: quod pyrama apppellant. Adulteratur harenis uelut nascēdo apprehēsis. Igit̄ ꝙmini/
mis glebis probatur & ꝙpurissimis: Preciū optimi in libras asses. xl. Spagnos inter eos situs in
cyrenaica ꝓuintia maxīe ꝓbat̄. Alii ibriō uocāt. Secūdū locū optinet cyprius. Tertiū phœnisci
us. Fert̄ ī ægypto nasci. Quin & ī galla nec dubitauerī. Sūt enim hoc noīe cani arboꝝ uilli qua
les ī quercu maxīe uidemus: sed odor̄ præstātes. Laus prima cādidissimis atq̄ altissimis: Secūda
rutilis: Nulla nigris. Et in īsulis petrisq̄ nati īprobāt̄: oēsq̄ q̄bus palmaꝝ atq̄ nō suus odor ē.

De cypero & asphalatro: & maro. Ca. xxv.

CYperus in ægypto est arbor ziziphi foliis: semine coriandri: cādido odorato. Coq̄tur hoc
in oleo: premiturq̄ postea quod cyperus uocatur. Precium ei in libras qnq̄. Optimū habe
tur e canopica in ripis nili nata: secūdum ascalonæ iudææ: tertium cypro insula odoris suauita/
te: Quidā hāc esse dicūt arborem. quæ in italia ligustrū uocet̄. In eodem tractu asphalatros na

scitur: spina cādida: magnitudine arboris modicæ: flore rosæ. Radix unguētis expetit. Tradūt in quocūqꝫ frutice curuetur arquus cælestis: eādem quæcūqꝫ sit a spalathro suauitatē odoris exi stere: sed in asphalatro inenarrabilem quādam. Quidā eū Erisi sceptrū uocāt: alii sceptrū Elisei. Cuius ꝓbatio ē ī colorē ruffo uel igneo: tactuqꝫ spisso: & odorē castoreo. Permutat ī libras xv. In ægypto nascit & marō peius q̄ lydiū maioribus foliis ac uariis. Illa breuia ac minuta & odorata.

De balsamo: & opobalsamo: & xilobalsamo: & styrace: & galbana. Ca. xxvi.

SEd omibus odoribus præfertur balsamū uni terraꝝ iudææ cōcessū. Quōdā in duobus tantum hortis utroqꝫ regio: altero iugeꝝ xx. nō amplins: altero paucioꝝ. Ostendere arbuscu lam hāc urbi imperatores Vespasiani. Claꝝqꝫ dictu a Pōpeio magno in triumpho arborēs quoqꝫ duximus. Seruit nūc hæc: & tributa pēdit cū sua gente. In totū alia ē natura q̄ nostri externiqꝫ ꝓdiderāt. Quippe uiti similior est q̄ myrto. Malleolis seri dicitur nuper iuncta ut uitis: & im plet colles uineaꝝ mō quæ sine adminiculis se ipsæ sustinēt. Tōdet similiter fruticās: ac rastris nitescit. Properat nasci. Intra tertium ānum frutifera. Folium ꝓximū tuberi: ꝑpetua coma. Se uit in eadem iudæi sicut in uitam quoqꝫ suā. Cōtra defēdere romani: & dimicatū ꝓ frutice est. Seritqꝫ nūc eam fiscus. Nec unq̄ fuit numerosior aut ꝓcerior. Proceritas intra bina cubita subsi stit. Arbori tria genera. Tenui & capillacea coma: quod uocāt anthericeū. Alteꝝ scabro aspec tu: incuruū: fruticosum: odoratius: hoc stracū appellāt. Tertium eumetes: qa est cæteris ꝓceri us: leui cortice. Huic secūda bonitas: nouissima anthericeo. Semē eius est uino ꝓximū gustu: co lore ruffū: nec sine pingui. Peius in grano quod leuius atqꝫ uiridius. Ramus crassior myrto. Inci ditur uitro: lapide: osseis ue cultellis. Ferro lædi uitalia odit. Emoritur ꝓtinus. Eadē āputari su peruacua patiēs. Incidētis manus librat artifici tēperamēto: ne qd ultra corticem uiolet. Succus e plaga manat: quē opobalsamū uocāt: eximiæ suauitatis: sed tenui gutta: ploratu lanis ꝑua col ligitur in cornua. Ex iis nouo fictili cōditur: crassiori similis oleo: & in musto candida. Rubescit deinde: simulqꝫ durescit & trāslucida. Alexādro magno res ibi gerēte toto die æstiuo unā con cham impleri iustū erat. Omni uero fœcūditate e maiore horto cōgios senos. Minore singulos: & cū duplo repēdebatur argēto. Nūc etiā singulaꝝ arboꝝ largior uena ter omnibus percutitur æstatibus. Postea deputat. Et sarmēta quoqꝫ in merce sūt. Dcccc. āputatio ipsa surculusqꝫ uenit intra qntū demum ānum. Xylobalsamū uocatur: & coqtur in unguētis. Pro succo ipsū substitue re officinæ. Corticis etiā ad medicamēta preciū est. Præcipua aūt gratia lachrymæ: secunda se mini: tertia cortici: minima ligno. Ex hoc buxosū est optimū: quod est odoratissimū: mordēs gu stu: feruēsqꝫ in ore. Adulterat petreo hyperico quod coarguitur magnitudie: īmanitate: latitu dine: seu lōgitudine: odoris ignauia: sapore piperis. Lachrymæ ꝓbatio ut sit pinguis: tenuis: ac modice ruffa: & in fricando odorara. Secūdus cādido colos. Peior uiridis: crassusqꝫ. Pessimus ni ger. Quippe ut oleū senescit. Ex omī incisura maxime probatur quod āte semel fluxit. Et alias adulteratur semine succo: uixqꝫ maleficiū deprehēditur gustu amariore. Esse enim debet lenis: nō subacidus: odore tātū austerus. Vitiatur & oleo rosæ: cyperi: lētisci: balani: terebinthi: myr ti: resina: galbano: cæra cypria: prout quæqꝫ res fuit. Neqssime āt gūmi: quoniā ipsū quoqꝫ in arescit in manu inuersa: & in aqua: sidetqꝫ. Probatio eius gemina est. Debet sinceꝝ & inarescer: sed hoc & gūmi addita fragili crusta euenit: & gustu deprehēditur. Carbone uero quod cæra re sinaqꝫ adulteratū est nigriori flāma. Nā melle mutatum statim cōtrahit muscas. Præterea since re densatur in tepida aqua gutta sidēs ad ima uasis. Adulterata olei mō innatat. Et si metopio ui tiatum est: circulo cādido cingitur. Sūma ꝓbatio est: ut lac coagulet: & in ueste maculas nō faci at. Nec manifestior alibi fraus. Quippe milibus denarioꝝ sextarii empti uēdente fisco ccc. dena riis ueneūt. In tātum expedit augere liquorem. Xylobalsamo preciū in libras sex. Proxima syria iudææ supra phœnicē styracem gignit circa gabala & marathunta & cassiū seleuciæ mōtē. Ar bor est eodem noīe: cotoneo malo similis lachrymæ ex austero iucūdioris: intus similitudo ha rundinis: succoqꝫ prægnās. In hāc circa canis ortum aduolāt pēnati uermiculi erodētes: ob id in scobe sordescit. Styrax laudat post supradicta ex pisidia: sidōe: cypro: cilicia: creta: minime. Ex amano syriæ medicis: sed unguētariis magis. Colos in quacūqꝫ natione præfertur ruffus & pin guiter lētus: deterior furfurosus: & cano sit obductus. Adulteratur cedri resina: uel gūmi: alias melle: aut amygdalis amaris. Omniaqꝫ ea deprehēdūtur gustu. Preciū optimo xix. Exit & in pā phylia: sed acrior: minusqꝫ succosus. Dat & galbanū syria in eodem amano mōte: & ferulā quam eiusdem nominis resinæ mō stagonitī appellāt. Quod maxime laudāt cartilaginosū: puꝝ: ad si militudinem hāmoniaci: minimeqꝫ lignosum. Sic quoqꝫ adulteratur faba aut sagapeno. Sinceꝝ si uratur fugat nidore serpētes. Permutatur in libras v. medicinæ hoc tantum.

De panace: & spondylio: & malobathro. Ca. xxvii.

PAnacem & unguētis eadem gignit nascētē & in ipso fine arcadiæ citraqꝫ erymanthi fōtes: & in africa & in macedonia ferula sui gn̄ris qnqꝫ cubitoꝝ: foliis quaternis: mox senis in ter ram iacentibus: ampla magnitudine rotūdis: in cacumen uero oleagineis: semine in muscariis de

pendente ut ferulæ. Excipitur succus inciso caule messibus: radice in autũno. Laudatᵉ cãdor eius coacti. Sequẽs pallido statera. Niger color improbatᵉ. Precium optimo in libras bini asses. Ab hac ferula differt uuæ uocatur spõdylion: foliis tantũ q̃ sũt minora: & platani diuisura. Nõ nisi i opacis gignitur. Semẽ eodẽ noĩe silis specie habet: medicinæ tãtum utile. Dat & malabathron syriæ arborẽ folio cõuoluto: arido colore: ex quo exprimitᵉ oleũ ad unguẽta. Fertiliorẽ eiusdem ægypto: laudatius ex india uenit. In paludibus ibi gigni tradũt lẽtis mõ: odoratius croco: nigricans: scabrũq; quodã salis gustu. Minus ꝓbatur cãdidũ. Celerrime situ in uetustate sẽtit. Sapor eius nardo similis esse debet sub lingua. Odor uero i uino sufferuefacti ãtecedit alios. In precio quidẽ ꝓdigio simile est a singulis ad ccc. peruenire libras. Folium aũt ipsũ in libras lx.

De oleo omphacio. Ca. xxviii.

OLeum & omphaciũ est. Fit duobus generibus & totidẽ mõis ex olea & uite. Olea adhuc alba expressa: deterius ex druppa. Ita enim uocatᵉ prius q̃ cibo matura fit: iam tũ colorẽ mutans. Differẽtia ꝙ hoc uiride est: illud cãdidũ. E uite fit psytia aut aminea: cũ sint acini ciceris magnitudine ante canis ortũ. In prima lanugine demetitur uua: eiusq; melligo. Reliquũ corpus sole coqtur. Nocturni rores cauentᵉ. In fictili cõdita melligo colligitᵉ: sub inde cyprio ære seruatᵉ. Optima quæ russa: acriorq;: & aridior. Preciũ omphacio in libras sex. Fit & alio mõ cũ in mortariis uua imatura teritur. Siccataq; in sole postea digeritur in pastillos.

De iryo: & oenanthe: & de elate arbore: & cinnamo comaco. Ca. xxix.

EOdem & iryon pertinet uua populi albæ. Optima circa gnidũ aut cariam in sicientibus aut siccis asperisq;. Secũda in lycia cedro. Eodem & oenãthe pertinet. Est autẽ uitis labruscæ uua. Colligitur cũ flore cum optime olet. Siccatur in umbra substrato linteo: atq; in cados cõditur. Præcipua ex parapotamia: secũda ab antiochia: atq; laodicea syriæ: tertia ex mõtibus medicis. Hæc utilior medicinæ. Quidã omibus his præferũt eã: quæ in cypro insula nascitur. Nam quæ in africa fit ad medicos tantum pertinet: uocaturq; masaris. Omĩs ãt ex alba labrusca præstãtior q̃ e nigra est. Est præterea arbor ad eadẽ unguẽta ptinẽs: quã alii elaten uocant: quod nos albietẽ: alii palmã: alii spathen. Laudatur hãmoniaca maxime: mox ægyptia. Dein syriaca dũtaxat in locis sicientibus odorata: pingui lachryma: quæ in unguẽta additᵉ ad domãdũ oleum. In syria gignitur & cinnamũ: quod comacon appellãt. Hic est succus nuci expressus: multũ a surculo ueri cinnami differens: uicina tamen gratia. Precium in libras asses quadraginta.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XIII. PROHEMIVM

De Peregrinis Arboribus.

HACTENVS IN ODORIBVS HABENT PRECIA siluæ: erãtq; per se mira singula: iuuitq; luxuriã ea omĩa miscere: & e cũctis unũ odorẽ facere. Ita repta sũt unguẽta.

De unguentis & quando primum sunt cogni ta nobis & de compositione Ca. i.

QVis primus inuenerit nõ traditᵉ. Iliacis tẽporibus nõ erãt nec thure supplicabatur. Cædri tantũ & citri suoꝝ fruticũ in sacris fumo cõuolutum nidorem uerius q̃ odorem nouerãt: iam rosæ succo reperto. Noĩatur enim id quoq; in olei laude. Persaꝝ esse debet gentis unguẽtum. Sed & bathilli madent eo: & accersita cõmẽdatione igluuie natum uirus extingũt. Primũ quod equidẽ inueniã. Castris Darii regis expugnatis in reliquo eius apparatu Alexander cœpit scrinium unguẽtoꝝ. Postea uoluptas eius a nostris quoq; inter laudatissima atq; etiã honestissima uitæ bona admissa est. Honosq; iis & ad defunctos pertinere cœpit. Qua ꝓpter plura de eo dicemus q̃ quæ etiã ii nouerũt. Fruticũ ad præsẽs noĩbus tantũ indicabũtur. Natura uero eoꝝ suis reddetur locis. Vnguentis cognoĩa dedere aliis patriæ: aliis succi: aliis arbores: aliis causæ. Primũq; id scire cõuenit mutata auctoritate ad peius trãsisse gloriam. Laudatissimũ fuit antiqtus in delo insula: postea mẽdesium. Nec mixtura tantũ & cõpositione hoc accidit: sed iidem succi uarie alibi ad quælibet præualuere: aut degenerauere. Irium corinthi diu maxime placuit: postea cyzici: simili mõ rhodinũ phaseli. Quã gloriã abstulerᵉ neapolis: capua: preneste. Crocinũ in solis ciliciæ diu maxime laudatũ: mox rhodi. Oenanthinũ in cypro: deinde in ægypto præpositũ: postea adramiteo. Amaracinũ in co. Postea eodẽ loco prælatum est melinum. Cyprinũ in cypro. Deinde in ægypto ubi mẽdesium & metopium gratius factum est. Mox hoc abstulit phœnice. Et cyprini laudem ægypto rliquit. Panatheniacũ suũ athenæ perseuerãter optinuere. Fuerat & pardaliũ in tharso: cuius etiã cõpositio & mixtura oblitera

ta est. Narcissinũ quoq; ex flore narcisso desiit cõponi. Ratio faciẽdi duplex: succus & corpus. Ille olei generibus fere cõstat: hoc odoꝝ. Hæc stagmata uocãt: illa hedysmata. Tertius inter hæc est colos a multis neglectus. Huius cã addũtur cinabari & anchusa. Sal aspersus olei natu/ram coercet. Quibus anchusa adiecta est sal nõ additur. Resina aut gũmi adiiciũtur ad cõtinẽdũ odorem in corpore. Celerrime is euanescit atq; defluit: si nõ sit hæc addita. Vnguẽtoꝝ expedi/tissimũ fuit: primũq; ut uerisimile est e brio & balanino oleo: de qbus supradiximus. Increuit de inde mẽdesium. Balanino resina mixta: magisq; etiãnum metopio. Oleũ hoc est amygdalis ama/ris expressum in ægypto. Cui addidere omphaciũ: cardamomũ: iuncũ: calamũ: mel: uinũ: myr/rham: semẽ balsami: galbanũ: resinã therebinthinã. Et e uilissimis quidẽ hodie est: ob id creditũ & id in uetustissimis esse: quod cõstat oleo myrteo: calamo: cupresso: cypro: lentisco: malogra nati cortice. Sed diuulgata maxĩe unguenta crediderim rosa: quæ plurima ubiq; gignitur. Itaq; simplicissima rhodini mixtura diu fuit: additis omphacio: flore rosæ: crocino: cinabari: calamo: melle: iunco: salis flore: aut anchusa: uino. Similis rõ & ĩ crocino additis cinabari: anchusa: uino. Similis & in sansucino admixtis omphacio: calamo. Optimum hoc in cypro & mytilenis: ubi plu rima sansucus. Miscetur & uiliora genera olei myrto lauro: quibus additur sãsucinũ: liliũ. fœno græcum: myrrha: casia: nardũ: iuncus: cinnamomũ. E malis quoq; cotoneis & struteis fit oleum (ut diximus) melinũ: quod ĩ unguẽta trãsit: admixtis omphacio: cyprino: samio: balsamo: iũco: casia: ãbrotano. Susinũ tenuissimũ oĩum est. Cõstat ex liliis: balano: calamo: mello: cĩnamomo: croco: myrrha. Et idem cyprinũ ex cipro: & omphacio: & cardamomo: calamo: aspalatho: ãbro tano. Aliqui & in cyprinũ addunt myrrhã & panacem. Hoc optimũ sidone: mox ægypto: si nõ addatur sesaminum oleum. Durat & quadriẽnio. Excitatur cinnamomo. Telinũ fit ex oleo recẽ ti: cypro: calamo: mellloto: fœnogræco: melle: mello: oraro: amaraco. Hoc erat celeberrimũ Menãdri poetæ comici ætate. Postea multo successit ꝓpter gloriã appellatum megaliũ ex oleo balanino: balsamo: calamo: iunco: xylobalsamo: casia: resina. Huius ꝓprietas ut uẽtiletur in co/quẽdo donec desinat olere. Rursus refrigeratum odorem suum capit. Singuli quoq; succi nobi/lia unguẽta faciunt. In primis molobathrũ: postea iris illyrica: & cyzicena amaracus. Hærbarii in utraq; pauca iis & alia aliis miscent. Qui plurima alterutri mel: salis florem: omphacium ãgni foliam: panacẽ. Externa omĩa. Et ꝓdigiosa cinnamomo precia. Adiicitur cinnamomo balaninũ oleum: xylobalsamũ: calamus: iũcus: balsami semina: myrrha: mel odoratũ. Vnguẽtoꝝ hoc cras/sissimũ. Precia ei a denariis xxxv. ad cccx. Nardinũ siue foliatũ cõstat omphatio: balanino: iun/co: costo: nardo: amomo: myrrha: balsamo. In hoc genere conueniet meminisse hærbaꝝ: quæ nardum indicũ imitẽtur species nouẽ a nobis esse dictas: tãta materia adulterãdi est. Oĩa ãt acu tiora fiũt costo: amomo quæ maxĩe nares feriũt: Crassiora myrrha suauioraq;. Medicinæ ãt ulte riora croco: Acerrima p se amomo. Hoc & capitis dolores facit. Quidã satis habẽt aspgere quæ sũt pciosissima: cæteris decoctis: ĩpẽdio parcẽtes: sed nõ eadẽ est uis: nisi una decoctis. Myrrha & p se ũguẽtũ facit siñ oleo: stactẽ dũtaxat: alioqn nimiã amaritudinẽ affert. Cyprino uiride fit: susino unguinosum: mẽdesio nigrũ: rhodino cãdidũ: myrrha pallidũ. Hæc sũt antiquæ inuẽtio/nis gñra: & postea officinaꝝ furta. Nũc dicetᷣ cumulus iste delitiaꝝ & sũma auctoritas rei.

Quod unguentum regale uocetur: & quæ diapasmata: & qualiter seruentur. Ca. ii.

Ergo regale unguẽtum appellatũ: quod parthoꝝ regibus ita tẽperatur. Cõstat myrobala/no: costo: amomo: cinnamomo: comaco: cardamomo: nardi spica: maro: myrrha: casia: sty race: ladano: opobalsamo: calamo: iuncoq; syrio: oenãthe: malobathro: serícato: cypro: aspala/thro: panace: croco cyprio: amaraco: collato melle: uino Nihilq; eius rei cã ĩ italia uictrice oĩm. In europa uero tota præter irin illyricã & nardũ gallicũ gignitur. Nã uinum & rosa & myrti fo/lia oleũq; cõmunia fere oĩum terraꝝ intelligũtur. Siccis odoribus cõstãt quæ diapasmata uocan tur. Nã feces unguẽti magmata appellãt. Inter oẽs potẽtissimus odor qsqs nouissime additur. Vnguẽta optime seruãt ĩ alabastris. Odors ĩ oleo. Quod diuturnitati eoꝝ tãto utilius ẽ: q̃to piguius: ut ex amygdalis. Et ipsa ũguẽta uetustate meliora. Sol inimicus iis. Quã ob rẽ ĩ ũbra coquũtᷣ plũbeis uasis. Expimẽtũ eoꝝ inuersa manu capitᷣ: ne carnosæ ptis calore uitietur.

Quanta in unguentis luxuria: & quando primum romanis in usu. Ca. iii.

Haec est materia luxus e cũctis maxime superuacui. Margaritæ eni gẽmæq; ad hæredẽ ta men trãseunt. Vestes ꝓlõgant tempus. Vnguẽta illico expirãt: ac suis moriũtur horis. Sũ ma cõmẽdatio eoꝝ: ut trãseuntẽ fœminã odor inuitet etiã aliud agentẽ. Exceduntq; quadrage nos denarios libræ. Tãtum emitur uoluptas aliena. Etenim odorem q gerit ipse nõ sentit. Sed & hæc aliqua differẽtia signãda sunt. In M. Ciceronis monumẽtis inuenitur unguenta gratiora esse quæ terram: q̃ quæ crocum sapiant: quãdo etiã corruptissimo in genere. Magis tamen iu/uat quædã ipsius uitii seueritas. Sed quosdam crassitudo maxime delectat: id ipsum approbãtes. Liniq; iam nõ solum: sed & perfũdi unguẽtis gaudẽt. Vidimus etiã uestigia pedum tingi. Quod M. Othonem mõstrasse Neroni principi ferebãt. Quæso ut qualiter sentiretur iuuari ab ea pte

corporis: Necnō aliquem ex priuatis audiuimus iussisse spargi parietes balnearū̄ unguēto: Atq̄ Caium principē solitum lauari. Ac ne pricipale uideatur hoc bonum & postea quendā ex seruis Neronis. Maxime tamē mirū̄ est hāc gratiā penetrasse & in castra. Aqlæ certe ac signa puluerulenta illa & custodiis horrida iungunt̄ festis diebus. Vtināq̄ dicere possemus qs primus istituisset ista. Nimirū̄ hac mercede orbē terrarū̄ corruptæ deuicere aqlæ. Ista patrocinia quæ quærimus uitiis: ut p hoc ius sūmāt̄ sub casside unguēta. Q̄ nō id primū ad romanos penetrauerit: nō facile dixerim. Certum est Antiocho rege asiaq̄ deuictis urbis anno quingentesimo sexagesimo quinto P. Licinium Crassum Iulium Cæsarem censores edixisse: ne quis uenderet unguenta exotica: sic enī appellauere. At hercule iā qdā etiam in potu addūt: tantiq̄ amaritudo est: ut odore ꝓdigio fruātur ex utraq̄ parte corporis. L. Plotiū L. Plotii bis cōsulis cēsoris ue fratrē ꝓscriptum a triumuiris in salernitana latebra unguēti odore ꝓditum cōstat. Quo dedecore tota absoluta ꝓscriptio est. Quis enim non merito iudicet perisse tales: Cete₽ terrarū̄ omnium ægyptus accomodatissima unguentis. Ab ea campania est proxima copia rosæ.

¶ De palmis: & natura earum: & generibus. Ca. iiii.

IVdæa inclita est uel magis palmis: quarū̄ natura nunc dicetur. Sunt qdē in europa uulgoq̄ italia: sed steriles. Ferunt in maritimis hispaniæ fructum: uerū̄ īmitem: dulcē in africa: sed statim euanescētem. Cōtra in oriente ex iis uina. Gētiūq̄ aliqbus panis. Plurimis uero etiā quadrupedū cibus. Quā ob rē iure dicētur externæ. Nulla est in italia spōte genita: nec in alia pte terrarū̄: nisi in calida. Frugifera uero nusq̄ nisi in feruida. Gignitur leui sabulosaq̄ terra: maiore in parte & nitrosa. Gaudet & riguis: totoq̄ āno bibere cū amet: āno sitienti. A fimo quidā etiā lædi putāt. Et assyrio₽ pars aliqua si nō riuis misceat̄. Genera ea₽ plurima. Et prima fruticē nō excedentia. Sterilem hāc. Alibi & ipsā fertilē: breueq̄ ramis obire umbra folio₽. Tectorii uicem hæc parietibus plerisq̄ in locis præstat cōtra aspergines. Sūt e ꝓcerioribus siluæ arbo₽ ex ipsa folio₽ aculeo fruticāte circa totas pectinatim: quas siluestres intelligi necesse est. Incerta tamen libidine etiā mitioribus se miscēt. Reliquæ teretes atq̄ ꝓceres densis gradatisq̄ corticum pollicibus: ut orbibus faciles se ad scādendū orientis populis præbent. Vtilē sibi arborisq̄ indu uiis circulū mira pnicitate tum homine subeūte. Coma omis in cacumine: & pomū est: nō īter folia ut in cæteris: sed suos inter ramos palmitibus racemosū. Vtraq̄ natura uuæ atq̄ pomi. Folia cultrato mucrone lateribus in sese bifidatis bellas primū demōstrauere gēmas. Nūc ad funes utiliumq̄ nexus & capitum leuia umbracula fundūtur. Arboribus īmo potius oībus quæ terra gignit: hærbisq̄ etiā utrūq̄ sexum esse diligētissimi naturæ tradūt. Quod in plenū satis fit dixisse hoc in loco. Nullis tamē arboribus manifestius. Mas in palmite floret. Fœmina citra florē germinat tātū spinæ mō. Vtrisq̄ āt prima nascitur pomi caro: postea lignū intus: hoc est semē eius Argumētum q̄ paruæ sine hoc repiuntur in eodē palmite. Est āt oblōgū nō ut oliuis orbiculatum. Præterea cæsū a dorso puluinato: & ī aluo media fissura plerisq̄ umbilicatum: unde primū spargitur radix. Seritur aūt ꝓnum & bina iuxta cōposita semina: superq̄ totidē: quoniā infirma singulis planta est. Quaternæ coalescūt. Multis cādidisq̄ lignū hoc a carnibus discindit̄ tunicis aliis corpori adhærentibus: laxeq̄ distans: tantum a cacuminibus filo adhæres̄. Caro maturescit āno. Quibusdā tamē in locis ut cypro: quāq̄ ad maturitatē nō perueniat: grato sapor̄ dulcis ē: & folium ibi latius: fructusq̄ reliquis rotundior. Nec ut deuoretur corpus: uerū̄ ut expuat̄ succo mō expresso. Et in arabia languidæ dulces tradūtur esse palmæ. Quāq̄ Iuba apud scenitas arabas præfert omibus saporibus: quā uocāt dabulan. Cætero nō sine maribus gignere fœminas spōte edito nemore cōfirmāt. Circaq̄ singulos plures nutare in eū ꝓnas blādioribus comis. Illum erectis hispidum afflatu uisuq̄ ipso & puluere etiā reliquas maritare. Huius arbore excisa uiduas post sterilescere fœminas. Adeo est Veneris intellectus uti coitus etiā excogitatus sit ab homine: ex maribus flore ac lanugine: interim uero tantū puluere insp̄so fœminis. Serūtur aūt palmæ & trūco duo₽ cubito₽ lōgitudie a cerebro ipso arboris uiridi fissuris diuiso atq̄ defosso. Et ab radice auulsæ uitalis est satus: & ramo₽ tenerrimis. In assyria ipsa quoq̄ arbor strata in solo humido tota radicatur: sed in frutices nō in arborem. Ergo plātaria instituūt: āniculasq̄ trāsferūt: & ite₽ bimas. Gaudet enī mutatione sedis: uerna alibi: in assyria aūt circa canis ortū. Nec ferro attingūt ibi nouellas: sed religāt comas: ut in altitudinē exeāt. Robustas deputāt: crassitudinis gratia semipedales ramo₽ relinquētes trūcos. Qui decisi alibi necāt matrem. Diximus salsum ab iis solum diligi. Ergo ubi nō est tale: salem aspgūt: nō radicibus: sed lōgius paulo. Quædam in syria & ægypto in binos diuidūt se trūcos: in creta & ternos: quædā & ī qnos. Ferūt statim in trimatu. In cypro uero syria ægypto quadrimæ aliæ: aliæq̄ quinqueties: aliæ altitudine hoīs nullo intus pomi ligno q̄diu sūt nouellæ: ob id spadonū accepto noīe. Genera ea₽ multa. Sterilibus ad materias operaq̄ lautiora utitur assyria: & tota psis. Sūt & cæduæ palma₽ quoq̄ siluæ: germinātes rursus ab radice succisæ. Dulcis medulla ea₽ in cacumine quod cerebrum appellant: exemptaq̄ uiuunt: quod non aliæ. Vocantur aūt chamerepes: folio latiore ac molli: ad

uitilia utilissimo. Copiosæ in creta. Sed magis in sicilia. E palmis prunæ uiuaces: ignisq; lentus. Frutiferarum aliis breuius lignũ in pomo: aliis lõgius. His mollius: illis durius. Quibusdã ossicum limatumq; dente cõtra fascinãtes religione politũ. Aliud pluribus uestitũ paucioribus ue tunicis. Aliud crassioribus tenuioribus ue. Ita fiunt undequinquaginta genera: si qs oium psequi uelit noĩa etiã barbara: uinorumq; ex iis differentias. Clarissimæ oium quas regias appellauere ab honoribus: quoniã regibus tantũ persidis seruarentur babylone natæ uno in horto bagoo. Ita eni uocant spadones qui apud eos etiã regnauere. Hortus ille nunq; nisi dominãtis in aula fuit. At in meridiano orbe præcipuã obtinẽt nobilitatem syagri: Proximãq; margarides. Eæ breues cãdidæ: rotũdæ: acinis q̃ balanis similiores. Quare & nomẽ a margaritis accepere. Vna earum arbor in chora esse traditur: una & syagrorum. Mirumq; de ea accepimus cũ phœnice aue: quæ putat̃ ex huius palmæ argumẽto nomẽ accepisse: iterum mori: ac renasci ex seipsa. Quod erat prius: pomis referram. Ipsum pomũ grãde: durum: horridũ: & a cæteris generibus distãs: sapore ferino: quẽ ferme in apris nouimus: euidẽtissimeq; cã est noĩs. Quarta auctoritas scãdalidũ a similitudine appellatarum. Iam in æthiopiæ fine qnq; earum nec plurimas arbores tradũt: nõ raritate magis q̃ suauitate mirabiles. Ab iis caryotæ maxime celebrãt̃ & cibo qdẽ: sed & succo uberrimæ. Ex qbus præcipua uina orięti iniqua capiti: unde pomo nomẽ. Sed ut copia ibi atq; fertilitas: ita nobilitas in iudæa: nec i tota: sed hierecũte maxĩe. Quãq; laudatæ & rachelaidæ & ĩ phaselidæ: atq; libyadæ gẽtis eiusdẽ cõuallibus. Dos his præcipua. Succo pĩgui lactẽtibus: quodãq; uini sapor ĩ melle prædulci. Sicciores in hoc genere Nicolai: sed ãplitudinis præcipuæ quaterni cubitorum lõgitudinẽ efficiunt. Minus spatiosæ: sed sapore caryotarum sorores: & ob hoc adelphides dictæ: pximã suauitatem habẽt: nõ tamẽ eandem. Tertium ex iis genus patet: & nimio liquore abũdat. Rumpitq; se pomi ipsius etiã in suã matrem ebrietas calcatis simile. Suũ genus sed e siccíore turba iacens dactylis prælõga gracilitate curuatis in terram. Nã quos ex iis deorum honori dicamus: idæos appellauit iudæa gens cõtumelia numinum insignis. In totũ arentes thebaides atq; arabicæ: macro corpore exiles: & assiduo uapore torrentes. Crustã uerius q̃ cutem obducũt. In ipsa quidem æthiopia friatur hæc: tãta est siccitas: & farinæ mõ spissatur in panẽ. Gignitur ãt in frutice ramis cubitalibus: folio latiore: pomo rotũdo: sed maiore q̃ mali ãplitudine. Cæcas uocãt. Triennio maturescũt. Semperq; frutici pomũ est subnascẽte alio. Thebaidis fructus extẽplo in cados cõditur: cũ sui ardoris animã: ni ita fiat: celeriter expiret: marcescitq; non retostus furnis. Ex reliquo genere plebeæ uidentur. Syri hoc & Iuba tragemata uocãt. Nã in alia parte phœnicis ciliciæq; populari etiã noĩe a nobis appellãtur balani. Eorum quoq; plura genera. Differunt figura rotũditatis aut pceritatis. Differũt & colore: nigriores ac rubẽtes. Nec pauciores fico tradũtur colores. Maxime tamẽ placẽt candidi. Distant & magnitudine put multi cubitũ effecer. Quidam sũt nõ ampliores faba. Seruãtur ii demum: qui nascũtur in salsis atq; sabulosis ut in iudæa: & cyrenaica africa. Nõ item in ægypto: cypro: syria: seleucia: assyria. Quã ob rẽ sues & reliqua aĩalia ex iis saginantur. Vitiati aut uetusti eius pomi signũ est: decidisse cãdidam uerrucã: quæ racemo adhæserit. Alexãdri milites palmis uiridibus strangulati sũt. In gedrosis id factũ ẽ pomi gñre. Alibi copia euenit. Est enĩ tãta musteis suauitas: ut finis mãdedi nõ nisi piculo fiat.

De syriæ arboribus. Ca. v.

Syria præter hanc peculiares habet arbores. In nucũ genere pistacia nota. Prodesse aduersus serpentiũ tradũtur morsus & potu & cibo. In ficorum aũt caricas & minores eius generis: quæ cottana uocant. Item pruna in damasco mõte nata & myxa: utranq; iam familiarem italiæ. Ex myxis in ægypto & uina fiunt. Iunipi similitudinẽ habent phœnices & cædrũ minorẽ. Duo eius genera: lyria & phœnicia. Differũt folio. Nã quæ durum: acutum: spinosũ habet oxycædros uocatur: ramosa & nodis infesta. Altera odore præstat. Fructũ ferunt myrti magnitudine: dulcem sapore. Et maioris cædri duo genera. Quæ floret fructũ nõ fert. Frutifera nõ floret. Et in ea antecedẽtem fructũ occupat nouus. Semen eius cupresso simile. Quidam cædralatẽ uocant. Ex hac resina laudatissima. Materiæ uero ipsi æternitas. Itaq; & simulacra deorum ex ea factitauerunt. Cædrinus est romæ in delubro Apollo Sosianus e seleucia aduectus. Cædro similis ĩ arcadia est arbor: quæ in phrygia frutex uocatur.

De terebintho. Ca. vi.

Syria & terebinthũ habet. Ex iis mascula est sine fructu. Fœminarum duo genera. Alteri fructus rubet lentis magnitudine: alteri pallidus. Cũ uite maturescit: nõ grãdior faba: odore iucũdior: tactu resinosus circa idam troadis. Sed in macedonia breuis arbor hæc atq; fruticosa. In damasco syriæ magna. Materies ei admodũ lenta: ac fidelis ad uetustatẽ: eximii ac nigri splẽdoris: flos racemosus oliuæ mõ: sed rubẽs: folia dẽsa. Fert & folliculos emittẽtes quædam aĩalia ceu culices: lentoremq; resinosum: qui & cortice erũpit. Etiã rhus syriæ mascula fert: sterili fœmina: folio ulmi paulo lõgiore: & piloso: foliorum inter se semp cõtrariis pediculis: gracili breuiq; ramo: pelles cãdidæ cõficiũt̃. Iis semẽ lẽti simile cũ uua rubescit: quod uocat̃ rhus medicamẽtis

necessarium.

¶ De ficu ægyptia & cypria. Ca.vii.

ET in ægypto multa arborꝝ genera: quæ nõ alibi. Ante oĩa ficus ob id ægyptia cognoĩa/ta. Arbor moro similis: folio: magnitudine: aspectu. Pomũ fert nõ ramis: sed caudice ipso. Idq; ipsũ ficus est prædulcis: sine granis interioribus: perq; fœcundo prouẽtu: scalpendo tantũ ferreis unguibus: aliter nõ maturescit. Sed cũ factũ est quarto die demetitur: alio subnascẽ te: septeno ita numerosa ptu: per singulas æstates multo lacte abũdãte. Subnascit etiã si nõ scal patur fœtus quater æstate: prioremq; expellit ĩmaturꝝ. Materies ꝑprii generis ĩter utilissimas. Cæsa statim stagnis mergitur. Hoc est eius siccari. Et primo sidet: postea fluitare ĩcipit: certoq; eam fugit alienus humor: qui aliũ oẽm rigat. Cũ ĩnatare cœperit tẽpestiue habet signũ. Huic si milis quadãtenus quæ uocatur cypria ficus in creta. Nã & illa in caudice ipso fert pomum & ra/mis: cũ in crassitudinẽ adoleuere. Sed hæc germina emittit sine ullis foliis radici similia. Caudex arboris populo similis: foliũ ulmo. Fructus quaternos fũdit: totiẽs & germinat. Sed grossus ei⁹ nõ maturescit: nisi incisura emisso lacte. Suauitas & interior fici. Magnitudo sorbi similis.

¶ De ceraunia siliqua. Ca.viii.

SIliqua quam iones ceraunia uocant: trunco & ipsa fertilis: sed pomo siliquæ. Ob id quidam ægyptiã ficũ dixere errore manifesto. Nõ eñi in ægypto nascitur: sed ĩ syria ioniaq;: & cir ca gnidum: atq; in rhodo: semp comãtibus foliis: flore cãdido: cũ uehemẽtia odoris. Plãtigera imis partibus & iõ supficie flauescẽs succũ auferẽte sobole. Pomo ãtecedẽtis ãni circa canis ortus detracto statim alterꝝ parit. Postea florẽ per arcturꝝ hyeme fœtus enutriente.

¶ De persico ægypti & spina ægyptia. Ca.ix.

AEgyptus & persicã arborem sui generis habet similem pyro folia retinẽtem. Fertilitas assi/dua eius subnascente crastino fructu. Maturitas etesiarꝝ afflatu. Pomũ lõgius pyro: inclusũ amygdalæ putamine & corio: colore hærbido. Sed ubi nux illi: huic pomũ: differens breuitate ac mollicie. Et q̃uis blãdiatur prædulcis suauitas: nõ ĩnocuũ. Materies bonitate: firmitudĩe: ni gricia quoq; nihil differens a loto. Simulacra ex ea factitauere non eadẽ gratia q̃ fideli materie: ut ex arbore quã balanũ appellauimus: magna ex parte cõtorta. Naualis itaq; tantũ est. At e di uerso cinus in magno honore palmæ similis: quãdo & eius foliis utũtur ad textilia. Differt q; in brachia ramorꝝ spargit. Pomo magnitudo quæ manum impleat: color fuluus: cõmẽdabilis suc/co ex austero & dulci. Lignũ intus grãdis firmæq; duritiæ: ex quo uelares detornãt anulos: In eo nucleus dulcis dum recens est. Siccatus durescit ad infinitum: ut mãdi nõ possit nisi pluribus diebus maceratus. Materies crispioris elegãtiæ: & ob id persis gratissima. Necminus syria spina celebratur in eadẽ gẽte dũtaxat nigra: quoniã incorrupta etiã in aq̃s durat: ob id utilissima naui/um costis. Cãdida facile putrescit. Aculeus spinarꝝ & in foliis. Semẽ in siliq̃s: quo coria pficiunt gallæ uice. Flos & coronis iucũdus: & medicamentis utilis. Manat & gũmi ex ea. Sed præcipua utilitas q; cæsa ãno tertio resurgit. Circa thebas hæc: ubi & quercus & persica oliua .ccc. a nilo stadiis: siluestri tractu & suis fontibus riguo.

¶ De pruno & arboribus circa mẽphin. Ca.x.

IBi prunus ægyptia nõ dissimilis spinæ ꝓximæ dictæ. Pomo mespili: maturescẽs bruma: nec folia dimittẽs. Lignũ in pomo grãde: sed corpus ipsũ natura copiaq; messiũ instar inco lis. Purgatum enim tũdunt: seruantq; eius offas. Siluestris fuit & circa mẽphin regio tam uastis arboribus: ut terni nequirẽt uel circumplecti: unius peculiari miraculo: nec pomũ ꝓpter usũ ue aliquem: sed euentum. Facies enim spinæ folia habet ceu pennas: quæ tactis ab homine ramis cadunt protinus: ac postea renascuntur.

¶ De gũmi generibus & papyro. Ca.xi.

GVmmi optimũ esse ex ægyptia spina cõuenit: uermiculatum: colore glauco: purꝝ: sine cor/tice: dẽtibus adhærẽs. Precium eius in libras xiii. Deterius ex amygdalis amaris & ceraso. Pessimũ ex prunis. Fluit & ex uitibus: infãtium ulceribus aptissimũ. Et aliq̃ñ in olea dẽtiũ dolo ri. Vlmo etiã in corico mõte ciliciæ. Ac iunipo ad nihil utile. Ex ulmi uero gũmi & culices ibi na scũtur. Fit & ex sarcocolla: ita uocatur arbor: gũmi utilissimũ pictoribus ac medicis: simile polli/ni thuris: & ideo cãdidum q̃ ruffũ melius. Preciũ eius quod supra. Nõdũ palustria attingimus: nec frutices amnium. Prius tamẽ q̃ digrediamur ab ægypto & papyri natura dicetur. Cũ char tæ usu maxime humanitatis uitæ costet & memoria. Et hãc Alexandri magni uictoria reptam auctor est M. Varro. cõdita ĩ ægypto alexãdria. Antea nõ fuisse chartarꝝ usum. Palmarꝝ foliis primo scriptitatum. Deinde quarũdã arborꝝ libris. Postea publica monumẽta plũbeis uolumini bus. Mox & priuata linteis cõfici cœpta: aut cæris. Pugillariũ enim usũ fuisse ante troiana tem pora inuenimus apud Homerꝝ. Illo uero prodẽte ne terra q̃dem ipsa tota fuisse: quæ nũc ægyp tus intelligitur: cũ in sebenistico saltem eius noĩs charta nascat̃. Postea adaggeratã nilo. Siq̃ dem a pharo insula quæ nunc alexãdriæ põte iungitur noctis dieiq; uelifico nauigii cursu terrã fuisse prodidit. Mox æmulatione circa bibliothecas regum Ptolemæi & Eumenis supprimente

chartas Ptolemæo idem Varro mẽbranas pergami tradidit reptas. Postea ꝓmiscue patuit usus rei qua cõstat ĩmortalitas hoĩum. Papyꝝ ergo nascitur in palustribus ægypti: aut qescẽtibus ni/li aquis: ubi euagatæ stagnãt duo cubita nõ excedẽte altitudine gurgitum. Brachiali radicis obli quæ crassitudine: triãgulis lateribus: decẽ nõ amplius cubitoꝝ lõgitudine: in gracilitatem fastigi atum thyrsi mõ cacumen includẽs. Semine nullo aut usu eius alio ꝙ floris ad deos coronandos. Radicibus incolæ ꝓ ligno utũtur: nec ignis tantũ gratia: sed ad alia quoq; utẽsilia uasoꝝ. Ex ipõ qdem papyro nauigia texũt. Et e libro uela: tegetesq;: necnõ & uestem: atq; stragula: ac funes. Mãdunt quoq; crudũ decoctũq;: succũ tantũ deuorãtes. Nascitur & in syria circa quẽ odoratus ille calamus lacum. Neq; ad alios usus illis: ꝙ in funibus. Rex Antigonus in naualibus usus ẽ re bus: nõdum sparto cõmunicato.. Nuper & in euphrate nascens circa babylonẽ papyꝝ intellec/tum est eundẽ usũ habere quẽ chartæ. Et tamen adhuc malũt parthi uestibus litteras intexere. Præparantur ex eo chartæ diuisæ acu in prætenues sed ꝙ latissimas filluras.

¶ De generibus chartarum: & quomodo chartæ fiant: & de chartarum probatione: & uitiis & glutino earum. Ca. xii.

PRincipatus medio atq; inde scissuræ ordine. Hieratica appellabatur ãtiqtus: religiosis tan tum uoluminibus dicata: quæ ab adulatione Augusti nomẽ accepit. Sicut secũda Liuiæ a cõiuge eius. Ita descẽdit hieratica in tertium nomẽ. Proximũ amphiteatricæ datũ fuerat: a con/fecturæ loco. Excepit hãc romæ Fãnii sagax officina: tenuatãq; curiosa interpollatione principa lem fecit e plebea: & nomẽ ei dedit. Quæ nõ esset ita recurata: in suo mãsit ãphiteatrica. Post hanc saitica ab oppido: ubi maxima fertilitas ex uilioribus ramentis. Propiorq; etiãnum cortici. Teneotica a uicino loco: põdere iam hæc nõ bonitate uenalis. Nã emporetica ĩutilis scribẽdo: in uolucris carthaꝝ segestriumq; in mercibus usum præbet: & ideo a mercatoribus cognoĩata. Post hanc papyꝝ est extremũq; eius scirpo simile: ac ne ad funes quidẽ nisi in humore utile. Te xunturq; omẽs tabulæ madẽtes nili aqua. Turbidus liquor uim glutini præbet: cũ primo supi/na tabula. Sceda adliniẽ lõgitudine papyri quæ potuit esse segminibus utriq; ãputatis. Trãsuer sa postea crates pagitur. Premũtur deinde prelis: & siccãtur sole: atq; inter se blagulæ iungũt. A proximaꝝ semper bonitate diminutione ad deterrimas. Nunq; plures scapo ꝙ uicenæ. Ma/gna in latitudine eaꝝ differẽtia. Xiii. digytoꝝ optimis. Duo detrahũtur hieratice. Fãniana denos habet. Et uno minus amphitheatrica. Pauciores saitica: nec malleo sufficit. Nã emporeticæ bre uitas sex digitos nõ excedit. Præterea spectãtur in chartis tenuitas: dẽsitas: candor: leuor. Pri/matum mutauit Claudius Cæsar. Nimiæ qppe Augustæ tenuitas tolerãdis nõ sufficiebat cala/mis. Ad hoc tramittẽs litteras lituræ metũ afferebat aduersis: & alias ĩdecoro uisu p trãslucida. Igitur & secundo corio stamina facta sunt e primo subtegmine. Auxit & latitudinẽ. Pedalis erat mẽsura: & cubitalis macrocolis. Sed rõ deprehẽdit uitiũ unius scedæ reuulsione plures infestãte paginas. Ob hoc prælata omibus Claudia. Augustæ in epistolis auctoritas relicta. Liuiana suã tenuit: cui nihil e prima erat: sed omĩa e secũda. Scabricia leuigatur dente cõchæ: sed caducæ lit teræ fiunt. Minus sorbet. Politur & charta magis ut splẽdeat. Rebellat sæpe humor incuriose datus: primoq; malleo deprehẽditur: aut etiã odore cũ fuerit ĩdiligẽtior. Deprehẽdit & lẽtigo oculis: sed mediis inserta glutinamẽtis ceu tenia fũgio papyri bibulo ibi uix littera fũdente se tã tum inest fraudis. Alius igitur iteꝝ texẽdis labor. Glutinũ uulgare e pollinis flore tẽperaẽ fer/uente aqua minimo aceti aspersu. Nã fabrili a gũmi cõmissuræ fragiles sũt. Diligẽtior cura mol li panis frumẽtatii colata aqua feruẽte minimũ hũc modũ intergerit. Atq; etiã nili leuitas supa/tur. Omẽ aũt glutinũ nec uetustius esse uno die debet: nec recẽtius. Postea malleo tenuatur: & iteꝝ glutino percurritur. iterũq; cõstricta erugatur: atq; extẽditur malleo. Ita sũt lõginqua mo/numẽta Tiberii Caiiq; Gracchoꝝ manus: quæ apud Põponiũ Secũdũ uatẽ ciueq; clarissimũ uidi ãnos fere post cc. Iam uero Ciceronis ac Diui Augusti Virgiliiq; sæpenumero uidemus.

¶ De libris Numæ. Ca. xiii.

INgentia quidẽ exempla cõtra Varronis sentẽtiã de chartis reperiũtur. Nãq; Cassius He/mina uetustissimus auctor ãnalium quarto eoꝝ libro prodidit Cn. Terẽtiũ Scribã agrũ suũ in ianiculo repastinãtem offendisse arcam: in qua Numa qui romæ regnauit situs fuisset. In eadẽ libros eius reptos P. Cornelio L. filio Cethego M. Bebio Q. filio Pãphilo cons. Ad quos a re gno Numæ colligũtur ãni. d. xxxv. & hos fuisse e charta. Maiore etiãnũ miraculo: ꝙ tot ĩfossi durauerũt ãnis. Quaꝓpter in re tanta ipsius Heminæ uerba ponã. Mirabatur alii quõ illi libri durare potuissent. Ille ita rationem reddebat. Lapidem fuisse quadratum circiter in media arca uinctum candelis quãquam uersum. In eo lapide insuper libros impositum fuisse: propterea ar/bitrarier eum non cõputruisse. Et libros cædratos propterea arbitrarier eum tineas nõ tetigis se. Nulla in iis libris scripta erant: nisi philosophiæ pythagoricæ: Eosq; combustos a Q. Peti lio prætore: quia phĩæ scripta essent. Hoc idem tradit C. Piso cẽsorius primo cõmentarioꝝ li/bro. Sed libros septem iuris põtificii: totidẽ pythagoricos fuisse. Tuditanus uero tertiodecimo

Numæ decretorꝫ libro.xii.fuisse.Ipse Varro humanarꝫ antiquitatum vi.Antias secūdos libros fuisse.Ex iis duodecim pōtificales latinos:totidem græcos præcepta phiæ cōtinētes.Idē terti/os ponit:quo cōburi eos placuerit.Inter omēs uero cōuenit Sibyllā ad Tarqnū Sup̄bum tris li bros attulisse.Ex qbus igni duo cremati ab ipsa.Tertio cū capitolio syllanis temporibus.Præ/terea Mntianus ter cōsul ꝑdidit nuper se legisse cū præsideret lyciæ:Sarpedonis a troia scriptā in quodam tēplo epistolæ chartam.Quo eo magis miror:si etiānum Homero ꝑdēte ægyptus nō erat.At cur si iā hic erat usus:in plūbeis linteisqꝫ uoluminibus scriptitatū cōstet:Cur & Ho/merus in ipsa illa lycia Bellorophonti codicillos datos non epistolas prodidit.Sterilitatem sen/tit hoc quoqꝫ.Factumqꝫ iam Tiberio principe inopia chartæ:ut e senatu darentur arbitri dispen sādi alias ī tumultu uita erat.. ¶ De arboribus æthiopiæ. Ca.xiiii.

AEthiopia ægypto cōtermina insignes arbores nō fere habet:præter liniferas:quarꝫ natu/ra in descriptione īdorꝫ atqꝫ arabiæ dicta est.Proprior tamen huic natura lanæ:maiorqꝫ fol liculus granati mō mali.Similesqꝫ & īter se arbores ipsæ.præter hāc palmæ quales rettulimus. Insularꝫ arbores ambitu æthiopiæ & nemora odorata in mentione earꝫ dicta sunt.

¶ De atlantis arboribus & citreis:& quæ ī his laudēt:& quæ uitupent. Ca.xv.

ATlas mōs peculiari proditur silua:de qua diximus.Cōfines ei mauri:quibus plurima arbor citri & mēsarꝫ insania:quas fœminæ uiris cōtra margaritas regerūt.Extāt hodie M.Cice/ronis in illa paupertate & quod magis mirꝫ est illo æuo emptæ libris xi.Cū his memorantur & Galli Asinii quæ libris xi.uenūdatæ sunt:Et duæ a Iuba rege uēdēte.Quarꝫ alteri preciū fuit libris xv.alteri paulominus.Interiit nuper incēdio quā Cethegus decedēs libris xliii.permuta/uerat latifūdi taxatione si qs prædia tanti mercari malit.Magnitudo amplissima adhuc fuit uni/us cōmissæ ex orbibus dimidiatis duobus a rege mauritaniæ Ptolemæo quattuor pedū & semi/pedis per medium ambitum:crassitudine quadrātali.Maiusqꝫ miraculū ī ea est artis latēte iūctu ra:q̄ potuisset esse natura.Solidæ a Nomio Tiberii Cæsaris liberto cognomē trabētis tribus sicilicis infra quattuor pedes:totidēqꝫ infra semipedē crassitudinis.Qua in re nō omittēdū uide/tur:Tiberio principi mēsam quattuor pedes sextāte & sicilico excedentem.Tota uero crassitudi ne sescūciali operimēto cōchylii & lamnæ per mediū uestitā fuisse:cum tā optima Nomio liber to eius esset.Cuius materia erat tuber hoc est radicis uitium.Maximeqꝫ in eo laudatū quod sub terra totum fuerit & rarius:q̄ quæ superne:quæqꝫ gignūtur etiā in ramis.proprieqꝫ quod tan/ti emitur arborꝫ uitiū est:quarꝫ amplitudo ac radices æstimari possūt ex orbibus.Sūt aūt cupres so fœminæ etiānum siluestri similes folio:odore:caudice.Anchorarius mōs uocatur citerioris mauritaniæ:qui laudatissimā dedit citrū iam exhaustus.Mēsis præcipua dos in uena crispis:uel in uertice puis.Illud oblongo euenit discursu:ideoqꝫ tigrinæ appellātur.Hoc intorto:& ideo ta les pantherinæ uocātur.Sūt & undatim crispæ maiore gratia si pauonū caudæ oculos imitēt. Magna uero post has gratia extra prædictas crispi dēsa ueluti grani cōgerie:quas ob id a simili tudine apiatas uocant.Sūma uero oīum in colore.Hic maxime nulli placet suis refulgēs uenis. Post hæc amplitudo etiam totius caudicis.Iuuāt plura quoqꝫ in una mēsa uitia.Lignū ita uocāt Materia surda & indigesta simplicitas:aut platani foliorꝫ mō digesta.Illigneæ uenæ etiam simili tudo:uel coloris:& qbusdam maxime obnoxias fecere æstus uētiqꝫ rimæ aut capillamēta rimas imitata.Postea murena nigro trāscurrens limite:uariisqꝫ corticū pūctis apprehēsus papauerum mō:& in totum atro ꝑpios color:maculæ ue discolores.Virides terra cōdunt barbari:& cæra illinunt.Artifices uero frumēti aceruis impoñt septenis diebus:totidē intermissis.Mirꝫqꝫ pon deri quātū ita detrahāt.Naufragia docuere.Nuper quoqꝫ hāc materiā siccatam mari duricie & maturitate incorrupta spissari:nō ullo mō uehemētius.Nutriūtur optimæ:splendescūtqꝫ:ma/nuqꝫ siccæ fricātur ab alienis maxime:ne ab accolis lædātur:ut ī iis genitæ.Inter pauca nitidio ris uitæ instrumēta hæc arbor est.Quapꝑter resistendū ei paulū uidetur.

¶ De arbore trogete. Ca.xvi.

NOta etiā Homero fuit:Trogete uocatur:ab aliis thia.Hāc igitur inter odores uri tradit ī deliciis Circes:quā deam uolebat intelligi magno errore eorꝫ qui odoramēta in eo uocabu lo accipiunt.Cū præsertim eodem uersu citrū lariceqꝫ una tradat.In quo manifestū est de arbo/ribus tantū locutū.Theophrastus q primus a magni Alexādri ætate scribit quæ circa urbis ro/mæ quadringētesimū quadragesimū gesta sunt ānum magnū iam huic arbori honorem tribuit memoratas ex ea referens tēplorꝫ ueterꝫ cōtignationes:quādam īmortalitatē materiæ ī tectis cōtra uitia omīa incorruptæ.Radice nihil crispius.Nec aliūde preciosiora opera.Præcipuā aūt esse eam arborem circa Hāmonis delubrū.Nasci & in inferiore cyrenaicæ parte.De mēsis tamē tacuit.Et alias nullius ante ciceronianam uetustior memoria est.Ex quo nouitiæ apparet.Alia est arbor eodem nomine malum ferens execratum aliquibus odore & amaritudine:aliis expeti/tum:domos etiam decorans:nec dicenda uerbosius.

¶ De arbore loto. Ca.xvii.

EAdem africa qua uergit ad nos insignē arborem loton gignit: quā uocāt celtin. Et ipsā ita
liæ familiarem: sed terra mutatam. Præcipua est circa syrtes atqꝫ nasamonas. Magnitudo
quæ pyro: quāqꝫ Nepos Cornelius breuem tradat. Incisuræ in folio crebriores: alioquin
ilicis uiderētur. Differētiæ plurs: eæqꝫ maxime fructibus fiūt. Magnitudo huic fabæ: color cro
ci: sed ante maturitatem alius atqꝫ alius: sicut in uuis. Nascitur dēsus in ramis myrti mō: nō ut ī
italia cerasi. Tā dulcis ibi cibus: ut nomē etiā gēti terræqꝫ dederit nimis hospitali aduenaꝝ obli
uione patriæ. Ferūt uētris nō sentire morbū qui eum mādāt. Melior sine interiore nucleo: q in
altero genere osseus uidetur. Vinum quoqꝫ exprimitur huic simile mulso: quod ultra denos dies
negat durare idem Nepos: baccasqꝫ cōtusas cū siliqua ad cibos doliis cōdi. Quin & exercitus pa/
stos eo accepimus ultro citroqꝫ cōmeantes per africā: Ligno colos niger. Ad tibiaꝝ cātus expe
titur. E radice cultellis capulos breuesqꝫ alios usus excogitauit. Hæc ibi natura arboris. Est aūt
eodē noīe & hærba & in ægypto caulis in palustrium genere. Recētibus enī aquis nili riguis: p
uenit similis fabæ caule foliisqꝫ dēsa cōgerie stipatis breuioribus tātum gracilioribusqꝫ: cui fruc/
tus in capite papaueri similis incisuris: oīqꝫ alio mō. Intus grana ceu milium. Incolæ capita ī acer
uis putrefaciūt: mox sepant lauādo: & siccata tundūt: eoqꝫ pane utūt. Miꝝ est quod præter hæc
traditur. Sole occidente papauera ea comprimi & integi foliis. Ad ortum autem apiri donec ma
turescant: flosqꝫ qui est candidus decidat.

De scapo ipso: & radice loti. Ca. xviii.

HOc amplius ī ea parte tradūt: & scapū ipsum & florem uespera mergi usqꝫ ī medias noctes.
Totūqꝫ abire in lacū: ut ne dimissa qdem manu possit inueniri. Verti deīde: paulatimqꝫ sub
rigi: & ad exortum solis emergere extra aquā: ac florem patefacere: atqꝫ etiānū exurgere: ut pla
ne ab aqua absit alte. Radicem lotos hæc habet mali cotonei magnitudine optam nigro cortice:
qualis & castaneas tegit. Interius cādidum corpus: gratum cibis sed crudum. Gratius decoctum
siue aqua siue pruna. Nec aliunde magis q̄ purgamētis eius sues crassescūt.

De paliuro: & punico malo: & de flore punici mali. Ca. xix

CYrenaica regio loton suæ postponit paliuro. Fruticosior hæc fructuqꝫ magis rubēs: cuius
nucleus nō simul māditur. Iucūdus per se: atqꝫ suauior est uino. Quin & uina succo suo cō/
mēdans. Interior africa ad garamāthas usqꝫ & deserta palmaꝝ magnitudine & suauitate cōstat.
Nobilis maxime circa delubrū Hāmonis. Sed circa carthaginē punicū malū cognomē sibi uēdi/
cat. Aliqui granatū appellāt. Diuisit & in genera: apyrinon uocādo cui lignosus nucleus abest.
Sed cādidior ei natura: & blādiores sunt acini: minusqꝫ amari: distincti mēbranis. Alia structura
eoꝝ quædā ut in fauis cōmunis nucleos habētium. Quinqꝫ spēs: dulcia: acria: mixta: acida: uino
sa. Samia & ægyptia distinguntur. Erythrocomis & leucocomis. Corticis maior usus ex acerbis
ad perficienda coria. Flos balustiū uocāt: & medicinis idoneus & tīgēdis uestibus: quaꝝ color in
de nomē accepit.

De asiæ & græciæ fructibus: Ca. xx.

IN asia & græcia nascūt frutices: Epicactis quē alii embolinen uocāt: puis foliis: quæ pota
ta cōtra uenena ꝓsūt: sicut herices cōtra serpētes. Et ī quo nascit granū gnidiū: quod aliq
linū uocāt.

De timelea siue chamelea: & tragacāthe: & de
trago: siue scorpione: & myrice: & brya: & galla. Ca. xxi.

FRuticem uero timeleā: alii chameleā: alii pyrosachē: alii nestorem: alii coenoron. Est simi/
lis oleastro: foliis angustioribus: gūmosis si mordeātur. myrti magnitudine: semine: colo/
re: & specie farris: ad medicine tantū usum. Tragō fruticē sola creta insula gignit terebintho si/
milem & semine. Quod cōtra sagittaꝝ ictus efficacissimū tradūt. Eadem & tragacāthē spinæ al/
bæ radice: multū prælatam apud medos aut ī caucaso nascenti. Preciū eius in libras xiii. Tragon
& asia fert: siue scorpionē: ueprem sine foliis: ramis rubētibus: ad medicinæ usū. Myricen & ita
lia: quā alii tamaricen uocāt. Achaiā aūt bryan siluestrem: insignē in ea quod satiua tātum ferat
gallæ similem fructum. In syria & in ægypto copiosa hæc est: cuius infœlicia ligna appellamus:
quæ tamē infœliciora sunt græciæ. Gignit enim arborem ostrin: quā & ostreā uocāt: solitariā
circa saxa aquosa: similem fraxino cortice & ramis & folio: pilis paulo tamē lōgioribus crassiori/
busqꝫ: ac rugosis incisuris quæ per totam discurrūt. Semine ordeo simili: & colore & materia du
ra atqꝫ firma: qua ī domum illata difficiles partus fieri produt.: mortesqꝫ miseras.

De enonymo: & adrachna congrygia & tapsia. Ca. xxii.

NEc auspicatior in lesbo insula arbor quæ uocatur enonymos: nō absimilis punicæ arbori in/
terqꝫ eam & lauꝝ folii magnitudine: figura uero & mollicia punicæ: flore cādidior est: sta/
tim pestem denūtians. Fert siliquas sesami similes: intus granū quadrāgula figura: spissū: lœta/
le aīalibus: necnō & in folio eadem uis. Succurrit aliquādo præceps alui exinanitio. Alexander
Cornelius arborem eonem appellauit: ex qua facta esset argo similem robori uiscū ferenti: quæ
nec aqua nec igni posset corrūpi: sicuti nec uiscum: nulli alii cognitā quod eqdē sciā. Adrachnen
omēs fere græci portulacæ noīe interpretantur: cum illa sit hærba & andrachne uocetur unius

litteræ diuersitate. Cæterꝝ adrachne est siluestris arbor: neqꝫ in planis nascens: similis unedoni
folio tantum minore: & nunqꝫ decidēte. Cortice nec scabro quidē: sed q circūgelatus uideri pos
sit: tam tristis aspectu est. Similis & cogrygia est folio: magnitudine minor. Proprietatē habet
fructuum amittēdi lanuginē pappū uocāt: quod nulli alii arbori euenit. Similis & aparache bife/
ra æque qꝫ adrachne. Priorē fructum incipientem pubescere una peragit: alterꝝ ī initio hyemis.
Quales eos nō traditur. Et ferulam inter externas dixisse cōueniet arborꝝqꝫ generi adscripsisse:
quoniā quarꝝdā naturæ sicut distinguimus: lignū omē corticis loco habēt: hoc est forinsecus li/
gni autē loco fungosam intus medullam ut sambuci. Quædā uero inanitatem ut arūdines. Fe/
rula calidis nascitur locis: atqꝫ trāsmaria geniculatis nodata scapis. Duo eius gn̄ra. Narthea græ
ci uocant assurgentem in altitudine. Nartheciam uero semper humilem a genibus exeuntia folia
maxima ut quæqꝫ terræ ꝓxima: Cætero natura eadem quæ anetho: & fructui similis. Nulli fru
ticū leuitas maior: ob id gestata facilius baculorꝝ usū senectuti præbet. Semē ferulæ thapsiā qui
dam uocauere decepti eo: quoniā ferula sine dubio est thapsia: sed sui generis foliis fœniculi: in/
ani caule: nec excedēte baculi lōgitudinē. Semē quale ferulæ: radix cādida. Incisa lac emanat: &
cōtusa succo abdicat omīa uenenata. Quippe etiā fodiētibus nocet: si minīa aspirat aura: intume
scūt corpora: faciēqꝫ inuadūt ignes sacri: ob id cæroto prius illinūt. Quibusdā tamē morbis auxi
liari dicūt medici ꝑmixtā aliis. Item in alopetiis sugillatisqꝫ ac liuētibus. Ceu uera remedia desīt.
ut scelera cōtractent. Sed ista prætexuerūt noxio instrumēto: tātumqꝫ impudētiæ est: ut uene
num artis esse persuadeant. Thapsias in africa uehementissima. Quidam caulem incidunt p
messes: & in ipsa excauant radice: quo succus confluat: arefactumqꝫ tollunt alii folium. Radi/
cem tondunt in pila: & succum in sole coactum diuidūt ī pastillos. Nero Cæsar claritatē ei dedit:
initio īpii: nocturnis crassatiōibus cōuerberatā faciē illinēs sibi cū thure cæraqꝫ: & seqnti die cō
tra famā cutē sincerā circūferēs. Ignē ferulis optime seruari certū ē: easqꝫ ī ægypto præcellēr.

De cappari siue cinosbato aut opheostaphyle: & de saripha. Ca. xxiii.

IBi & cappari firmioris ligni frutex: seminisqꝫ & cibi uulgati. Caule quoqꝫ una plerꝝqꝫ decerp
to. Cauēda eius genera peregrina. Siqdem arabicū pestilens. Africū gingiuis inimicū. Mar
maricum uuluis: & oīum inflationibus: Apulū uomitus facit. Stomachū & aluū mouet. Quidā
eum cynosbaton uocāt: alii opheostaphylen: fruticosi est generis. Et saripha circa nilū nascēs du
orꝝ cubitorꝝ altitudinē: pollicari crassitudine. Coma papyri: similiqꝫ manditur modo. Radice fer
rariis officinis præcipua carbonis usu propter duriciam.

De spina babylonis regia & de cytiso. Ca. xxiiii.

NOn omittēdum est & quod babylone seritur in spinis: quoniā nō alibi uiuit. Estqꝫ scut ui
scum in arboribus. Sed illud in spina tantum: quæ regia uocatur. Mirꝝ ꝙ eadem die germi
nat quod iniectū est. Iniicitur aūt ipso canis ortu: & celerrime arborem occupat. Cōdiunt eo ui/
na: & ideo seritur. Spina illa nascitur & athenis in lōgis muris. Frutex est & cytisus ab Antino/
macho atheniēsi miris laudibus prædicatus pabulo oīum. Aridus uero etiā suū. Spōdetqꝫ iuge/
ro eius ānuos perpluris uel mediocri solo redditus. Vtilitas hærbosa: ergo & eo lætior satietas
ꝙ perqꝫ modico pinguescūt & quadrupedia: ita ut iumēta hordeū spernant. Non ex alio pabulo
lectis maior copia aut melior. Super omīa pecorꝝ medicina a morbis omī usu præstāte. Quin &
nutricibus in defectu lactis aridū atqꝫ in aqua decoctū potui cū uino dari iubet: & firmiores celsi
oresqꝫ infantes fore. Viridem etiā gallinis: aut si aruerit madefactū. Apes quoqꝫ nunqꝫ de flore
cytisi pabulū cōtingentes ꝓmunt Democritus & Aristomachus. Nec aliud minoris impēdii est
Seritur cū hordeo: aut uere semine ut porrū: uel caule autūno āte brumā. Si semine madidū. Et
si desint hymbres: satum spargitur. Plātæ cubitales perferūt scrobe dedali. Seritur post æqnoc
tia tenero frutice. Perficitur triēnio. Demetitur uerno æqnoctio cū florere desinit: uel pueri uł
anus uilissima opera. Canus aspectu breuiterqꝫ si quis exprimere uelit similitudinem angustioris
trifolii frutex. Datur aīalibus post biduuꝫ semper. Hyeme uero quod inaruit: madidū. Satiant
equos denæ libræ: & portione minora animalia. obiterqꝫ inter ordines hoc aīalium cāpestrium
fertile est. Inuētus hic frutex in cytiso insula inde trāslatus est in omēs cycladas: mox in urbes
græcas magno casei ꝓuētu. Propter quod maxīe miror rarꝝ esse ī italia. Nō æstiuū nō frigorꝝ n̄
grādinū aut niuis īiuriā expauescit. Adiicit Higinus ne hostiū qdē ꝓpter nullā gratiā ligni.

De fruticibus & arboribus nostri maris: atque rubri: & indici. Ca. xxv.

NAscūtur & in mari frutices arboresqꝫ minores in nostro. Rubrū enim & totus oriētis oce/
anus refertus est siluis. Nō habet lingua alia nomē: quod græci uocāt phycos: quoniā al/
ga hærbarꝝ magis uocabulū intelligitur. Hic aūt est frutex. Folia lata colore uiridi gignit: quod
quidā grason uocant: alii zostera. Alterꝝ genus eiusdem: capillaceo folio simile fœniculo: ī saxis
nascitur. Superius inuadit haud procul littore. Verno utrꝝqꝫ: & interit autūno. Circa cretam in/
sulam nato in petris purpuras quoqꝫ inficiunt. Laudatissimo a parte aquilonis: aut spōgiis. Ter
tium est gramini simile: radice geniculata & caule: qualiter calami. Aliud genus fruticum bryon

uocat̃ folio lactucæ rugosiore tãtũ. Iã hoc nascẽs. In alto uero abies & quercus cubitali altitu/diñ. Ramis eoꝝ adhærẽt cõchæ. Quercu ẽt tingi lanas tradũt. Glãdẽ etiã quasdã ferre ĩ alto. naufragiis hæc deprehensa urinãtibusqꝫ. Et aliæ tradũtur prægrãdes circa sycionem. Vilis eni passim nascitur. Sed phycos sine foliis: rubro cortice. Fit & palma fruticũ generis extra Hercu/lis colũnas porri frõde. Nascitur frutex & alius lauro & thymo similis: qui ambo eiecti in pumicem trãsfigurantur. At in orientem miꝝ est statim a copto per solitudines nihil gigni præter spinam: quæ sitiens uocatur: & hãc raram admodũ. In mari uero rubro siluas uiuere: maxime lauꝝ & oliuam ferentem baccas: & cũ pluat fungos: qui sole tacti mutantur in pumicem. Fruticũ ipsorũ magnitudo ternoꝝ est cubitoꝝ caniculis referta: uix ut respicere e naui tutũ sit: remos pleꝝqꝫ ipsos inuadentium. Qui nauigãuere in indos Alexandri milites frõdem marinaꝝ arboꝝ tradidere in aqua uiridem fuisse: exemptã sole ꝓtinus in salem arescentẽ. Iuncos quoqꝫ lapideos perqꝫ similes ueris per littora: & in alto quasdam arbusculas colore bubuli cornus ramosas: & in cacuminibus rubẽtes: cũ tractarentur uitri mõ fragiles. In igne aũt ut ferrum exardescẽtes: restinctis colore suo redeunte. Eodem in tractu insulaꝝ siluas opit æstus: quãqꝫ altiores sint platanis populisqꝫ altissimis: folia laurea: flos uiolæ & odore & colore. Baccæ ut oleis: & ipsæ odoris iucũ/di autũno nascẽtes: foliis nunqꝫ deciduis. Haꝝ minores totas integit mare. Maximaꝝ cacumina extant: ad quæ naues religãtur: & cũ decesserit æstus ad radices. Alias quoqꝫ arbores ĩ alto ab eisdem accepimus eodem in mari uisas: semper folia retinẽtes. Fructũ eaꝝ lupino similem. Iuba tradit circa troglodytaꝝ insulas fruticem in alto uocari isidos plomachas corallio similem sine foliis præcisũ mutato colore in nigrũ durescere. Cũ cadat: frangi. Itẽ alium qui uocetur charitho/blepharon efficacem in amatoriis. Spatalia eo facere & monilia fœminas. Sẽtire eũ se capi: duraꝛiqꝫ cornus mõ: & hebetare aciẽ ferri. Quod si fefellerint insidiæ in lapidem trãsfigurari.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER: XIIII. IN QVO FRVCTIFERAE ARBORES TRADVNTVR.

PROHEMIVM.

XTERNAE ARBORES INDOCILES QVAE NAsci alibi qꝫ ubi cœpere: & quæ in alienas nõ cõmeãt terras hac/tenus fere sunt. Licetqꝫ iam de cõmunibus loqui: quaꝝ oĩum peculiaris parens uideri potest italia. Noscẽtes tantũ meminerint naturas eaꝝ a nobis interim dici: nõ culturas. Quãqꝫ & colendi maxima in natura portio est. Illud satis mirari nõ queo interisse quaꝝdã memoriã: atqꝫ etiã nominũ quæ auctores ꝓdidere notitiã. Quis enim nõ cõmunicato orbe terraꝝ maiestate romani ĩperii profecisse uitam putet cõmercio reꝝ: Ac societate festæ pacis: omĩaqꝫ etiã quæ occulta ante fuerãt in promiscuo usu facta: At hercule nõ reperiũtur qui norint multa ab antiqs ꝓdita: tantũ priscoꝝ cura fertilior: aut industria fœlicior fuit: ante mi/lia annoꝝ: inter principia litteraꝝ Hesiodo præcepta agricolis panderẽ orso: subsecutisqꝫ nõ paucis hanc curam eius: unde nobis creuit labor. Quippe cũ requirẽda sint nõ solũ postea inuenta: ueꝝ etiã ea quæ inuenerant prisci desidia reꝝ internitione memoriæ ĩdicta. Cuius uitii causas qs alias qꝫ publicas mũdi ĩuenerit: Nimiꝝ alii subiere ritus. Circaqꝫ alia mẽtes hominũ detinẽtur. & auaritiæ tantũ artes colũtur: antea inclusis gẽtium imperiis intra ipsas. Ideoqꝫ & ĩgeniis quasdam sterilitate fortunæ necesse erat animi bona exercerẽ. Reges ĩnumeri honore artiũ colebãt: & in ostentatione has præferebãt: opem & ĩmortalitatem sibi ꝑ illas ꝓrogari arbitrãtes. Quare abũdabãt & præmia & operæ uitæ. Posteris laxitas mũdi & reꝝ amplitudo dãno fuit: postqꝫ senator censu legi cœptus. iudex fieri cẽsu: magistratũ ducẽqꝫ nil magis exornare qꝫ cẽsus: postqꝫ cœpere orbitas in auctoritate sũma & potentia esse: captatio in quæstu fertilissimo: ac sola gau/dia in possidẽdo: pessum iere uitæ precia: omẽsqꝫ a maximo bono liberales dictæ artes in cõtra/rium cecidere: ac seruitute sola profici cœptum. Alius hãc alio mõ. & in aliis adorare: eodẽ ta/mẽ habendi quæstu ad spes hoĩum tendẽte uoto. Passim uero etiam egregii aliena uitia qꝫ bona sua colere malle. Ergo hercule uoluptas uiuere cœpit: uita ipsa desiit. Sed nos obliterata quoqꝫ scrutabimur. Nec deterrebit quaꝝdã reꝝ humilitas: sicut nec in aĩalibus fecit. Quãqꝫ uidemus Virgilium præcellẽtissimũ uatem eadem cã hortoꝝ dotes fugisse: e tantisqꝫ quæ rettulit flores mõ reꝝ decerpsisse. Beatum fœlicemqꝫ græciæ qndecim oĩo generibus uuaꝝ nominatis: tribus oleæ: totidem pyroꝝ: malo uero tantũ assyrio: cæteris omĩbus neglectis. Vnde aũt potius incipiemus qꝫ a uitibus: Quaꝝ principatus in tantũ peculiaris italiæ ẽ: ut uel hoc uno oĩa gẽtium uicisse qꝫqꝫ odorifera possit uideri bona qꝫqꝫ ubicũqꝫ pubescẽtiũ odori nulla suauitas præfert.

¶ De uitium natura: & quibus modis ferant. Ca. i.

VItes iure apud priscos magnitudine quoqꝫ inter arbores numerabãtur. Iouis simulacꝝ ĩ urbe populonia ex una cõspicimus uite tot æuis i ncortuptũ. Itẽ massiliæ paterã. Metapõti tẽplũ Iunonis uitigineis colũnis stetit. Etiãnũ scalis tectũ Ephesiæ Dianæ scãdit̃ uite una cypria (ut ferũt) quoniã ibi ad præcipuã altitudinẽ exeũt. Nec est ligno ulli æternior natura. Veꝝ ista ex siluestribus facta crediderim: quãdo hæ uires tõsura ãnua coercentur: & uis eaꝝ omĩs euocat̃ ĩ palmites aut deprimitur ĩ propagines: succiqꝫ tantũ gratia ex iis pluribus mõis ad cæli mores soliqꝫ ingenia. Iam in campano agro populis nubũt: maritasqꝫ cõplexæ: atqꝫ per ramos eaꝝ ꝓcacibus brachiis geniculato cursu scãdentes cacumina æquãt: in tantũ sublimes ut uidemiator auctoratus rogum ac tumulũ excipiat. Nullo fine crescũt: diuidiqꝫ aut potius auelli nequeũt. Villas & domos ambiri singulaꝝ palmitibus ac sequacibus loris memoria quoqꝫ dignũ. Inter prima Valerianus quoqꝫ Cornelius existimauit. Vna uitis romæ in Liuiæ porticibus sub diuales deãbulationes umbrosis opculis opacat. Eadẽqꝫ duodenis musti ãphoris fœcunda. Vlmos qdẽ ubiqꝫ exuperãt. Miratũqꝫ altitudinẽ eaꝝ ariciæ ferũt legatũ regis Pyrrhi. Qui eum facere lusisse in austeriore gustu uini: merito matrẽ eius pẽdere in tam alta cruce. Rontotinus uocat̃ & alio noĩe populus arbor italiæ padum trãsgressis: cuius tabulata in orbem patula replent: puroqꝫ producto dracone in palmã eius inde subrectos ramoꝝ digytos flagella disꝑgunt. Eadẽ modici hoĩs altitudine adminiculatæ sudibus horrẽt: uineãqꝫ faciũt: & aliæ improbo reptatu pãpinoꝝqꝫ supfluitate peritia hoĩ amplo discursu atria media cõplentes. Tot differẽtias uel sola tantũ italia recipit. Stat ꝓuintiaꝝ aliquaꝝ per se uitis sine ullo pedamẽto: artus suos in se colligẽs: & breuitatẽ crassitudinẽ pascens. Vetãt hoc aliubi uẽti: ut in africa & in narbonẽsis ꝓuintiæ partibus. Excrescereqꝫ ultra suos pollices ꝓhibitæ: sempqꝫ pastinatis similes hærbaꝝ mõ uagãtur per arua: ac succum terræ passim uuis bibũt: quæ ob id magnitudinẽ infãtiũ pueroꝝ in interiore africæ pte exuperãt uites. Vua nõ alibi gratior callo: ut nec possit ĩuenisse nomẽ duracini durus acinus. Nãqꝫ genera magnitudine: colore: saporibus acini ĩnumera etiãnum multiplicãtur uino. Hic purpureo lucẽt colore: illic fulgẽt roseo: nitẽtqꝫ uiridi. Cãdidæ enĩ nigræqꝫ uulgares. Tument uero mãmaꝝ mõ bumasti. Prælõgis dactyli porrigũt̃ acinis. Est & illa naturæ lasciuia: ut prægrandibus adhæreãt pgulis puĩ: mites: & suauitate certãtes: leptorogas has uocãt. Durãt aliæ phyemẽ pẽsili cõcameratæ nodo. Aliæ ĩ sua tm̃ cõtinẽt̃ aĩa ollis fictilibus. & ĩsup doliis ĩclusæ stipatæ uinaceis circũsudãtibus. Aliis grãm q & uinis fumus affert. Fabrilisqꝫ iis gloriã præcipuã ĩ fornacibus africæ Tiberii Cæsaris auctoritas fecit. Ante eũ reticis prior mẽsa erat: & ullis uero nẽsiũ agro. Quin & a patiẽtia nom̃ acinis dat̃ passis. Cõdũt̃ & musto uuæ: ipsæqꝫ uino suo ĩebriant̃. Aliæ decoctæ ĩ musto dulcescũt. aliæ uero sobolẽ nouã ĩ matre ipsæ expectãt trãslucidæ uitro: affertqꝫ acinis tandẽ: quã ĩ doliis amphoris ue duratricẽ illã firmitatẽ austeritas picis ĩfusa pediculo. Iam ĩuẽta uitis ꝑ se ĩ uino picẽ habẽs ĩspiciẽsqꝫ uiennẽsẽ agrũ. Nobilitas aruerno secanoqꝫ: & heluico generibus nõ pridẽ illustrata. Atqꝫ hæc Virgilii uatis ætate incognita: a cuius obitu nonaginta agũtur ãni. Quid ꝙ insertæ castris sũmam reꝝ impiumqꝫ cõtinẽt: Cẽturionũ in manu uitis: & optimo præmio tardos ordines ad lẽtas ꝑducit aqlas: atqꝫ etiã ĩ delictis pœnã ipsam honorat. Necnon uineæ oppugnationum dedere rationem. Nam in medicaminibus adeo magnum optinẽt locum: ut per sese uino ipso remedia sint.

¶ De generibus uitium. Ca. ii.

GEnera uitium cõprehendi numero unus existimauit Democritus: cũcta sibi græciæ cognita ꝓfessus. Cæteri ĩnumera atqꝫ ĩfinita esse prodiderũt. Quod uerius apparebit ex uinis. Nec omĩa dicentur: sed maxime insignia: quippe quæ totidẽ sũt pene quot agri. Quã ob rẽ celeberrimas uitium aut quibus est aliqua ꝓprietate miraculũ ostẽdisse satis erit. Principatus dat̃ amineis ꝓpter firmitatem senio quoqꝫ ꝓficiẽtem utiqꝫ: uiniqꝫ uniuscuiusqꝫ uitã. Quinqꝫ eius genera. Fx iis germana minor acino melius deflorescit: hymbres tẽpestatesqꝫ tolerat. Nõ itẽ maior sꝫ ĩ arbor̃ q̃ ĩ iugo minus obnoxia. Gemellaꝝ qbus hoc nomẽ uuæ sẽp geminæ deder̃. asperrimus sapor: sed uirs præcipuæ. Ex iis minor austro lædit̃: cæteris uẽtis alit̃: ut ĩ uesuuio mõte surrẽtinisqꝫ collibus. In reliquis italiæ ptibus nõ nisi arbori accomodata. Quintũ genus lanatæ ne seres miremur aut indos: adeo lanugo eã uestit. Prima ex amineis maturescit ocissime atqꝫ putrescit. Proxima dignitas ueientanis rubẽte materia. Qua ꝓpter quidã rubellas appellauere uineas. Eæ minus fertiles uinaceis & fæce nimiæ. Contra pruinas fortissimæ: siccitate magis q̃ hymbre: æstu q̃ algore uexantur. Quã ob rẽ in frigidis humidisqꝫ prĩcipatũ optinẽt. Fertilior quæ minor acino: & folio scissa minus. Apianis apes dedere cognomẽ: præcipue eaꝝ auidæ. Ex iis duo genera: lanugine & ipsæ pubescũt. Distãt ꝙ altera celerius maturescit: quãq̃ & altera ꝓperãte. Situs frigidos nõ respuũt: & tamẽ nullæ celerius hymbre putrescũt. Vina primo dulcia austeritatẽ ãnis recipiunt: & rubra fiunt. Nulla magis uite gaudet. Et hactenus potissima nobilitas datur peculiaribus atqꝫ uernaculis italiæ. Cæteræ aduenere chio thaso ue. Græcula nõ in/

ferior amineis bonitate prætenera acino: & uua tam parua: ut nisi pinguissimo solo colore nō ꝓ
sit. Eugeniam taurominitani collis cū generositatis cognoīe misere albano tantū agro: quoniam
trāslata statim mutatur: Nāqꝫ est aliquibus tantū locoꝝ amor: ut oēm in iis gloriā suā reliquāt:
nec usqꝫ transeāt totæ. Quod & in retica allobrogicaqꝫ quā supra picatā appellauimus euenit:
domi nobilibus nec agnoscēdis alibi. Fœcūdæ tamē bonitatis uice copiā præstāt. Eugenia fer/
uētibus locis: rhetica tēpatis: allobrogica frigidis: gelu maturescēs & colorē nigra. Adhuc ex iis
quas diximus: sed etiā e nigris uina uetustate ī albū colorē trāseūt. Reliquæ ignobiles. Aliqñ o
tamē cæli aut soli opera nō fallūt uetustatem: sicuti fecenia & cū ea florens biturica. Acino rari
or nun ꝗ floris obnoxii: quoniā antecedūt: uētisqꝫ & hymbribus resistūt. Meliores tamē algē
tibus locis ꝗ calidis: humidis ꝗ sitientibus. Vix ulla magis tam denso uuaꝝ partu impatiens ua
riātis cæli: sed cōtra tenorem unū algoris æstus ue cōstās. Quæ minor est ex eo genere molli
or. In neglecto solo morosa. Pingui putrescit. Gracili oīo nō ꝓuenit. Mediā tēperiem delicate
quærit: ob hoc sabinis collibus familiaris. Vua eius indecora uisu: sapore iucūda: nisi matura ꝓ
tinus rapiatur: etiam nō putrescēs cadit. Cōtra grandines eam tuetur folioꝝ amplitudo atqꝫ du/
ricia. Insignes iam colere inter purpureas nigrasqꝫ medio heluolæ sæpius uariāti: & ob id uaria/
næ a quibusdā appellatæ. Præfertur in iis nigrior: utraqꝫ alternis ānis fertilis. Sed melior uino
cum parcior. Et preciæ duo genera magnitudine acini discernuntur. Quibus materies plurima:
uuaqꝫ ollis utilissima: folio apio similis. Baliscam dirachini celebrāt. Hispaniæ cocolobin uocāt:
Grauior uua æstus austrosqꝫ tolerat. Capiti inimica. Copia larga. Hispani duo genera eius faci
unt. Vnū oblōgo acino: altero rotundo: nouissimas uindemiāt. Quo dulcior cocolobis: hoc me
lior. Sed & austera trāsit in dulcem uetustate: & quæ dulcis fuit in austeritatem. Tūcqꝫ albanum
uinū æmulātur. Tradūt uesicæ uitiis utilissimū ex iis potū. Albuelis sūmis arboribus est fertili/
or: uisula imis. Quā ob rē circa easdem satæ diuersitate naturæ locupletant. Inerticulā e nigris
appellauere iustius sobriā dicturi: inueterato præcipue cōmēdabilem uino: sed uiribus inoxiā.
Siquidem temulētiā sola nō facit. Fertilitas cōmēdat cæteras: pricipemqꝫ heluenacā. Duo eius
genera. Maior quā quidā lōgam: minor quā arcam appellāt: nō tam fœcūdā sed gratiorem hau
stu: Discernitur folio circinato. Veꝝ utraqꝫ gracilis. Furcas subdere iis necessariū: alioqn uber/
tatē suam nō tolerāt. Maritimo afflatu gaudent. Roscido odore. Nulla uitiū minus italiā amat:
rara: parua: putrescens in ea. Vinū quoqꝫ quod genuit æstate nō exuperās. Nec alia macro solo
familiarior. Græcinus qui alioquin Cornelium. Celsum trāscripsit arbitratur non naturam eius
repugnare italiæ: sed culturam: auide palmites euocantium. Ob id fertilitatem suam absumi: si
nō præpinguis soli ubertas lacescētem sustineat. Carbūculari negatur: magna dote: si ueꝝ est:
aliqua in uite e cælo nō esse ius. Aestū fert spionia: quā quidā spineā uocant. Autūnisqꝫ & hym
bribus pinguescit. Quinīmo nebulis una alitur. Ob id rauēnati agro peculiaris. Veniculā īter
optime deflorescētes: & ollis aptissimā cāpani malunt scirculam uocare: alii staculam. Tarracinā
numisianam nullas uires ꝓprias habētem: sed totam pinde ac solū ualeat. Surrētinis tamē effica
cissima testis uesubio tenus. Ibi enī murgētia e sicilia potissima: quam pōpeianam aliq uocāt. La
tio demū feracē: sicut horconia ī campania tantū uilitatis cibariæ: sed ubertate præcipua. Tole/
rat & annos moerica cōtra omēs ictus firmissima: nigro acino uinis uetustare rubescētibus.

Item de uitium generibus. Ca. iii.

ET hactenus publica sūt genera: cætera regionū locoꝝqꝫ: aut ex iis inter se insito mixta. Si
quidē thuscis peculiaris est tudernis æque etiā eius noīs florētia. Est optima aretio talpa/
na & etesiaca & cōseminia. Talpana nigra candidū facit mustū. Etesaica fallax: quæ quo plus tulit
eo laudabilius fundit. Miꝝqꝫ fœcūditate cessat. Cōseminia nigra uino minimo durante. Vua ma
xime post xv. dies ꝗ ulla alia. Minus fertilis: sed cibaria. Huius folia sicuti labruscæ priusqꝫ de
cidant sanguineo colore mutantur. Euenit hoc etiam qbusdam aliis pessimi generis argumento.
Irtiola umbriæ meuanatiqꝫ & piceno agro peculiaris est. Amiternino pumula. Iisdē bannanica
fallax est: amant tamē eam. Mutinam uuam Pōpeii noīe appellant: ꝗuis clusinis copiosiorem.
Mutinam & tyburtes appellauere: quāuis oleaginam nuper inuenerint a solitudine oliuæ. No/
uissima hæc uuaꝝ ad hoc tēpus repta est. Vinaciolam soli qdē noīauerūt sabini ac laurēti. Nam
gauranas scio a falerno agro translatas uocari falernas celerrime ubiqꝫ degenerantes. Necnō ta
rentinū genus aliqui fecere: prædulci uua. Capnias & bucuniates & tarrupia ī thurinis collibus
nō ante demetūtur ꝙ gelauerit. Pharia gaudēt pisæ. Mutina prusiniæ nigro acino intra quadri
enniū albescēte uino. Miꝝ ubiqꝫ cū sole circūagi uuam: quæ ob id strepitus uocatur. Et in italia
gallicam placere: trans alpes uero picenam. Dixit Virgilius thapsias & mareotidas & lageas com
plouresqꝫ externas quæ nō reperiūtur in italia: sed sūt etiam nūc insignes uua nō uino ambrosiaca
duracina sine ullis uasis in uite seruabilis: tanta ē cōtra frigora æstus tēpestatesqꝫ firmitas. Nec
orthampelos indiget arbore aut palis ipsa se sustinēs. Nō itē dactylides digytali gracilitate. Co
lūbinæ acinosissimæ. Et magis purpuræ cognoīe bimāmiæ: quando nō racemos: sed uuas alias

Dicta uua, et humanata

gerũt. Itẽ crepidanea cui nomẽ a mẽsura est. Itẽ scirpula passo acino. Et rhetica in maritimis alpibus appellata dissimilis laudatæ illi. Nanq; hæc breuis conferta acino: degener uino: sed cute omniũ tenuissima: Nucleo quẽ chiũ uocant: uno ac minimo. Acinũ prægrandem unum alterꝝ uehabẽs. Est & nigra aminea: cui syriace nomẽ imponũt. Itẽ hispana ignobiliũ ꝓbatissima. In pergulis uero serũtur escariæ appellatæ eduræ acinis: albæ: nigræq;. Et bumasti totidẽ coloribus. At nõdum dictæ ægia & rhodia & uncialis: ueluti a põdere acini. Itẽ pucina omniũ nigerrima. Et coronario naturæ lusu stephanitis acinos foliis intercursantibus. Et quæ forẽses uocant̃ celeres ꝓuentu: uendibiles aspectu: portatu faciles. Cõtra damnant̃ etiam uisu cinerea & rhabubula & asinisca. Minus tamen caudam uulpium imitata alopecis. Alexandrina appellatur uitis circa palacraiam breuis: ramis cubitalibus: acino: nigro: fabæ magnitudine: nucleo molli: & minimo: obliqs racemis prædulcibus: folio paruo: & rotundo: sine diuisuris. Septimo ab hinc anno in narbonẽsis prouintiæ aruo oliua inuenta est uitis uno die deflorescens: ob id tutissima: carbonicam uocant: quam nunc tota prouintia conserit.

Insignia culturæ uinearum. Ca. iiii.

CAtonũ ille primus triũpho & censura super cætera insignis magis tamẽ etiãnum claritate litterarꝝ præceptis oĩum rerꝝ expetẽdarꝝ datis generi romano. Inter prima uero agrũ colẽdi. Illius uero æui cõfessione optimus ac sine æmulo agricola pauca attigit uitiũ genera: quarꝝdã ex iis ẽt iam noĩbus abolitis toto sepatim tractu testatus sentẽtiam. Cuius excellentia indicanda est ut in omni genere noscamus quæ fuerint celeberrima. Anno. d. urbis c. circa captas carthaginem ac corinthũ cũ supremũ is diem obiit: & quãtũ postea ccxxx. annis uita ꝓfecerit. Ergo de uitibus uuisq; ita ꝓdidit. Qui locus uino optimus dicitur esse: & ostentus solibus. Amineũ minusculũ & geminũ eugeniũ heluinũ minusculũ cõserito. Qui locus crassior aut nebulosior amineum maius aut murgentinũ apicium lucanum serito. Cæteræ uites misellæ maxime in quẽuis agrum cõueniunt. In lora recte cõdũtur. Quas suspẽdas duracinas amineas maiores: uel ad fabrũ ferrarium propassos: nec recte seruãtur. Nec sunt uetustiora de illa re latinæ lingnæ præcepta: tam ꝓpe ab origine rerꝝ sumus. Amineam proxime dictã Varro scantianam uocat. In nostra ætate pauca exempla cõsumatæ huius artis fuere. Verꝝ eo minus omittẽda: ut noscãtur etiã præmia: quæ in omĩ re maxime spectantur. Summam ergo adeptus est gloriã Acilius Steneleus e plebe libertina lx. iugerꝝ nõ amplius uineis excultis in nomẽtano agro: atq; æque. cccc. nũmis uenũdatis. Magna fama & Vetuleno Egilao perinde libertino fuit in cãpaniæ rur̃ ueliternino: maiorq; etiã fauore hominũ quoniã ipsũ Africani colebat exiliũ. Sed maxima eiusdẽ Stenelei opa Rhẽmium Palæmonẽ alias grãmatica arte celebrem in hisce. xx. annis mercatũ. dc. nũmum in eodẽ nomẽtano decimi lapidis ab urbe diuerticulo. Est aũt usq; quaq; nobilitas mercis p omnia suburbana: ibi tamen maxima: quoniam & neglecta p indiligentiam prædia phauriat. Ac ne in pessimis quidem elegantioris soli hæc aggressus excoler̃: nõ uirtute animi: sed uanitate. Quæ primo notata mira in illo fuit. Pastinatas enim deintegro uineas cura Steneleũ agricolã imitatus ad uix credibile miraculũ pduxit. Intra octauũ annũ. cccc. nũmum emptori addicta pẽdente uindemia. Cucurritq; nõ nemo ad spectãdas uuarꝝ in iis uineis strues: litteris eius altioribus cõtra id pigra in ciuitate sibi patrocinãte. Nouissime Amneo Seneca principatu traditionis ac potẽtia: quæ postremo minima fuit sup ipsum. Minime utiq; miraturi Amneũ tanto prædii eius amore captũ: ut nõ puderet inuiso alias & ostento futuro tradere palmã eam emptis quadruplicato uineis illis intra decimũ fere curæ annũ: digna opa quæ in cecubis setinisq; ꝓficeret: quãdo & postea sæpenumero septenos culeos singula iugera: hoc est amphoras cẽtenas quadragenas musti dedere. Ac ne qs uictam in hoc antiquitatem arbitraretur. Idẽ Cato denos culeos redire ex iugeribus scripsit. Efficacibus exẽplis nõ maria plus temerata cõferre mercatori: nõ in rubrũ littus indicum uemerces petitas: q̃ sedulũ ruris larem. Vino antiqssima claritas maroneo in thraciæ maritima parte genito: ut auctor est Homerus. Neq; enĩ fabulosa aut de origine uarie prodita cõsectamur. Præterq̃ Aristeũ primũ oĩum in eadẽ gente uel miscuisse uino suauitate præcipua utriusq; naturæ spõte prouenientis. Maroneũ uicies tantum addito aquæ miscẽdũ Homerus ꝓdidit. Durat etiam uis in eadem terra generi uigorq; indomitus. Quippe cũ Mutianus ter cõsul ex iis qui nuperrime ꝓdidere: sextarios singulos octogenis aquæ misceri cõperit præsens in eo tractu. Esse aĩt colore nigrũ: odoratũ: uetustate pinguescere. Et pramno quod Homerus celebrauit: et am nũc honos durat. Nascitur smyrnæ religione iuxta delubrũ matris deũ. In reliqs generi claritas nõ fuit alicui. Anno fuit oĩum generꝝ bonitas L. Opimo cõsule: cũ C. Gracchus Tri. ple. seditionibus agitatis interemptus: ea cæli tẽperies fulsit: quã cocturã uocãt solis opere: natali urbis dc. xxxiiii. Duratq; adhuc uinea ducẽtis fere annis iam in speciem redacta mellis asperi. Etenim hæc natura uinis in uetustate est: ne potari p se queant sine prouintiæ aqua: usq; in amaritudinẽ carie indomita. Sed cæteris uinis cõmẽdãdis minima aliqua mixtura medicamẽta sũt: quo eius temporis æstimatione in singulas amphoras cẽteni nũmi statuantur. Ex iis tamen usura multipli

cata semissibus: quæ ciuilis ac modica est. In C. Cæsaris Germanici filii principatu annis centum
sexaginta singulas uncias uini cōstitisse nobili exemplo docuimus referētes uitā Pōponii Secūdi
uatis: cœnamqꝫ quā principi illi dedit. Tantū pecuniaꝝ detinēt uini apothecæ. Nec alia res ma
ius incremētum sentit: Ad uicesimū annum maius ue ab eo dispēdium: nō perficiēte precio. Ra
ra quippe adhuc fuere: nec nisi ī portatis singulis testis milia nūmum. Viennenses soli picata sua
quoꝝ genera plura diximus: pluris permutasse: sed inter sese amore patrio creduntur. Idqꝫ uinū
frigidius reliquis existimatur in frigido potu.

De natura uini. Ca. v.

VIno natura est exhausto accendi calore uiscera intus. Foris infuso refrigerādi. Nec alienum
fuerit cōmemorare hoc in loco quod Androcides sapiētia clarus ad Alexandrum magnum
scripsit: intemperātiam eius cohibens. Vinū potaturus rex memēto te bibere sāguinem terræ
Sicuti uenenum est hoī cicuta: sic & uinum. Quibus præceptis si ille obtemperauisset: profecto
amicos in temulentia non interemisset. Prorsus ut iure dici possit: neqꝫ uiribus corporis utilius
aliud: neqꝫ aliud uoluptatibus perniciosius si modus absit.

Vina generosa. Ca. vi.

GEnera aūt uini alia aliis gratiora esse quis dubitet: aut nō ex eodē lacu aliud præstātius po
tu esse altero: aliud alteꝝ germanitate præcedere: siue testa siue fortuito euētu: Quā ob
rem de principatu se quisqꝫ iudicem statuat. Liuia Augusta lxxxii. ānos uitæ punico rettulit accep
tos nō aquoso. Gignitur in sinu adriatici maris: no procul a timauo fonte: saxeo colle: maritimo
afflatu paucas coquēte amphoras. Nec aliud aptius medicamētis iudicatur. Hoc esse crediderim
quod græci celebrātes miris laudibus pictanū appellauerūt ex adriatico sinu. Diuus Augustus
setinū prætulit cūctis: & fere secuti principes ꝓpter cōfessa expimēta nō timere cruditatibus no
xiis. Ab eo saluia nascitur supra foꝝ Apii. Antea cecubo erat generositas celeberrima in palustri
bus populetis: sinu amiclano quod iam ītercidit & incuria coloni lociqꝫ angustia. Magis tñ fossa
Neronis: quam a baiano lacu ostiā usqꝫ nauigabilē inchoauerat. Secūda nobilitas falerno agro
erat Et ex eo maxīe faustiano: cura culturaqꝫ id collegerat. Exoleuit hoc quoqꝫ nimietate copiæ
potius ꝙ bonitati studentium. Falernus ager a pōte cāpano leua petētibus urbanā coloniā syl/
lanam nuper capuæ cōtributā īcipit. Faustianus aūt circiter quattuor miliaria a uico ꝓpe cedias
qui uicus a sinuessa sex milibus abest. Nec ulli in uino maior auctoritas solo. Vinoꝝ flāma accē/
ditur. Tria eius genera. Austeꝝ: dulce: tenue. Quidā ita distingūt. Sūmis collibus gauranū gi/
gni: mediis faustianū: imis falernū. Nō omittēdū aūt nulli eoꝝ quæ celebrēt iucundū saporem
uuæ esse. Ad tertiā palmā uariæ uenere. Albanæ urbi uicinæ prædulces: ac raræ in austero.
Itē surrētina in uineis tantum nascētia cōualescētibus maxime probata: ꝓpter tenuitatē salubri
tatēqꝫ. Tiberius Cæsar dicebat cōsensisse medicos ut nobilitatē surrētino darent: alioqn esse ge
nerosū acetum. C. Cæsar q successit illi nobilem uappā. Certāt massica æque ex monte gaurano
puteolos baiasqꝫ ꝓspectātia. Nā falerno cōtermina statana ad prīcipatus uenere nō dubie: pa/
lamqꝫ fecere. Sua quibusqꝫ terris tēpora esse secūdū ꝙ reꝝ ꝓuētus occasusqꝫ iuncti. Iis præpo/
ni solebant calena: & quæ in uineis arbustisqꝫ nascūtur fūdana. Ex alia uicinia urbis ueliternina
priuernatiaqꝫ. Nā quod signiæ nascitur austeritate nimia cōtinēdæ utile aluo inter medicamēta
numeratur. Quartū curriculum publicis epulis optinuere a Diuo Iulio (is enī primus auctorita/
tem iis tribuit: ut epistolis eius apparet) mamertina circa messanā in sicilia genita. Ex iis potula/
na ab auctore dicta in loco proxima italiæ laudātur præcipue. Est & in eadem sicilia & taurome
nitanis honos lagenis ꝓ mamertino pleꝝqꝫ subditis. Ex reliquis aūt a supero mari ꝑtutia: atqꝫ a
neone nascētia: & quæ a palma una forte enata palmesia appellāt. In mediterraneo uero cesena
tia mecenatiana. In ueronēsi item retica falernis tantū posthabita a Virgilio. Mox optima ab in/
timo sinu maris adriana. Ab infero āt latinēsia: grauicana: stoniēsia. Etruriæ palmā luna habet.
Liguriæ genua. Inter pyreneū alpesqꝫ massilia: gemino sapore: quādo & cōdiendis aliis pingui/
us gignit: quos uocāt succosum. Cerretano inter gallias cōsistit auctoritas. De reliqs in narbo/
nēsi genitis asseuerare nō est: quoniā officinā eius rei infecere tingētes fumo: utināqꝫ nō & hær
bis ac medicamētis noxiis. Quippe etiā oloe mercātur: quo saporē coloremqꝫ adulterāt. Veꝝ
& lōginqora italiæ ab ausonio mari nō carent gloria tarentina: & seruitiana: & cosentiæ genita:
& tempsiæ ac balbiæ lucanaqꝫ antecedentibus thurinis. Oīum uero eoꝝ maxime illustrata mes/
sala pōtia: & salute lagaria nō ꝓcul grumēto nascētia. Cāpania nuper excitauit nouis noībus auc
toritatem: siue cura siue casu: ad quartū neapoli lapidem trebellicis iuxta capuā caulinis: & ī suo
agro trebulanis: alioqn semp inter plebeia & trifollinis gloriata. Nā pōpeianis sūmū decē ānoꝝ
incremētum est nihil senecta conferēte. Dolore etiā capitū ī sextā horā diei sequētis infesta de
prehendūtur. Quibus exēplis (nisi fallor) manifestū est patriā terrāqꝫ referre nō uuā. Et supua
cuū generꝝ cōsectationē in numeꝝ cū eadem uitis aliud aliis locis pullulet. Hispaniaꝝ lusitana co
pia nobilitantur. Elegātia uero tarraconensia: atqꝫ lauronesia: & balearica ex insulis cōferuntur

italiæ primis. Nec ignoro multa prætermissa plerosq; existimaturos: quando suũ cuiq; placet: & quocũq; eatur: fabula eadem repiatur. Diui Augusti iudicioꝝ ac palati peritissimum e libertis censurã uini in epulas eius facientẽ dixisse hospiti de indigena uino: nouum qdẽ sibi gustum esse eum atq; nõ ex nobilibus: sed Cæsarem nõ aliud potatuꝝ. Nec negauerim & alia digna esse fama. Sed de qbus cõsensus æui iudicauerunt hæc sunt.

Vina transmarina. Ca. vii.

NVnc simili modo trãsmarina dicemus. In sũma gloria post homerica illa de qbus supradiximus fuere thasium chiumq;. Ex chio quod aruisium uocãt. Iis addidit lesbiũ Erasistrati maximi medici auctoritas circiter. cccccl. ãno urbis romæ. Nũc grã ante oĩa est clazomenio: postq; parcius mari condiunt. Lesbiũ spõte naturæ suæ mare sapit. Nec tmolio ꝑ se gratia ut uino: sed cuius dulci admixto reliquoꝝ duricia suauitatem accipiat simul & ætatem: quoniã uetustiora ꝓtinus uidentur. Ab iis dignatio est sycionio: cyprio: telmesico: tripolitico: berritio: tyrio. sebẽnitico. In ægypto hoc nascitur tribus generibus uuaꝝ: ibi nobilius thasio & alopece. Post hæc auctoritas hippodomãtio: mystico: cãtharitæ: protopo: gnidio: cadacæ: caumenitæ: petritæ: miconio. Nam mesogiten capitis dolores facere cõpertũ est. Nec ephesium salubre esse: quoniam mari & defruto cõdiatur. Apamenũ mulso præcipue cõuenir̃ dicitur: sicut prætutiũ ĩ italia. Est enĩ & hæc ꝓprietas generꝝ: ut dulcia utiq; iter se nõ cõgruãt. Exoleuit & ꝓtagiõ: quod italicis ꝓximũ fecerãt Asclepiadis scholæ. Apollodorus medicus ĩ uolumĩe quo suasit Ptolemæo regi quæ uina biberet: italicis etiã tũ ignotis: laudauit ĩ põto naspcenitẽ: mox oroeticũ: oenãthe: leucanium: ambraciotẽ: & quod cunctis prætulit præparentium. Sed minoris famæ esse dixit: quoniam sex annos non placeret.

De uino quod uocatur bion. gñra vii. Ca. viii.

HActenus bonitas uini nationibus debetur. Apud græcos iure clarissimum nomen accepit quod appellauerũt bion ad plurimos ualitudinũ usus excogitatũ: ut docebimus in ꝑte medicinæ. Fit aũt hoc mõ. Vuæ paulũ ãte maturitatem decerptæ siccãt̃ acri sole ter die uersatæ ꝑ triduum: quarto exprimũtur: dein cadis sole inueterãtur. Cui marinã aquã largiorem miscent: a serui furto origine orta sic mẽsura explentis. Idq; trãslatũ in albũ mustũ leucochrun appellat̃. In aliis aũt gẽtibus simili mõ factũ tethalassomenon uocãt. Thalassiten aũt uasis musti deiectis ĩ mar̃. Quo genere præcox fit & uetustius. Necnõ apud nos quoq; coũ uinũ ex italico faciẽdi rõnẽ Cato demõstrauit. Suꝑ cætera ĩ sole quadriẽnio maturãdũ præcipiẽs Rhodiũ coo simile ẽ. Phorineũ salsius coo. Oĩa trãsmarina septẽ ĩ sex ãnis ad uetustatẽ mediã ꝑuenire existimantur.

De dulcium generibus. xiiii. Ca. ix.

VInum omẽ dulce minus odoratum: quo tenuius eo odoratius. Colores uinis quattuor. Albus: fuluus: sanguineus: niger. Psythium & melãpsythium passi genera sunt suũ saporẽ nõ uini referentia. Cisibilites uero mulsi in galatia nascens & balincium ĩ sicilia. Nã syreũ quod alii hepsema: nostri sapam appellant ingenii nõ naturæ opus est: musto usq; ad tertiã partẽ mẽsuræ decocto. Quod ubi factũ ad dimidiã est: defructũ uocamus. Omĩa ĩ adulteriũ mellis excogitata. Sed priora uua terraq; constãt. Passum a græco ciliciũ ꝓbat̃ & africũ: & in italia ꝓuintiisq; finitimis. Fieri certum est ex uua quã græci sticam uocãt: nos apianã. Itẽ scirpulã: diutius ĩ uite sole uuis adustis aut feruẽte oleo. Quidã e quacunq; dulci dum præcocta alba faciunt siccantes sole: donec paulo amplius dimidium põdus supsit. Tusasq; leniter uuas exprimunt. Deinde qᷓtũ expressere adiiciunt uinaceis aquæ puteanæ: ut & secundarium passũ faciãt. Diligentiores eodẽ mõ siccatis acinos eximunt: ac sine sarmentis madefactos uino excellenti donec intumescant: exprimunt. Et hoc genus ante cætera laudant. Ac simili mõ aqua addita secundarium faciunt. Medium inter dulcia uinum est quod græci aigleuces uocãt: hoc est semꝑ mustum. Id euenit cura: quoniam feruere ꝓhibetur. Sic enim apppellãt musti in uina trãsitum. Ergo mergũt e lacu ꝓtinus in aqua cados: donec bruma trãseat: & cõsuetudo fiat algẽdi. Est etiãnũ aliud genus eius ꝑse: quod uocat dulce narbonẽsis ꝓuintia: & in ea maxime uocõtia. Asseruat̃ eius gratia uua diutius in uite pediculo in torto. Ab aliis ipse palmes inciditur in medullã. Ab aliis uua torretur in tegulis: omĩa ex heluẽnaca uite. Iis adiiciunt aliqui quod uocant diachyton: uuis ĩ sole siccatis loco cluso per dies septem in cratibus totidem pedibus a terra alte: noctibus a rore defẽsis: octauo die calcatis. Ita fieri optimi odoris saporisq;. Dulci e genere est & melitites. Distat a mulso quo fit e musto: cũ qnq; cõgiis austeri musti congio mellis & salis cyatho sufferuefactis austeꝝ. Sed inter hæc genera potuũ ponere debeo & ꝓtiopum. Ita appellat̃ a qbusdã mustum spõte defluens anteq̃ calcentur uuæ. Hoc protinus diffusum lagenis suis deferuere passi. Postea in sole xl. diebus torrent æstatis secutæ ipso canis ortu.

De deuteris & secundariis uini genera tria. Ca. x.

NOn possũt iure dici uina: quæ græci deuterias appellant: Cato & nos lorã: maceratis aqua uinaceis. Sed tamẽ inter uina oꝑaria numerant̃. Tria eoꝝ genera. Decima ꝑte aquæ addita

q̃ musti expressa sit: & ita nocte & die madefactis uinaceis: rursusq̃ prelo subiectis. Alterũ qd' hoc mõ græci factitauerũt: tertia pte eius qd' expressũ sit addita aquæ: expssoq̃ decocto ad terti as ptes. Tertiũ ẽ fæcibus uini expssũ: quod fæcatũ Cato appellat. Nulli ex iii plus q̃ ãno usus.

Quæ nuper in italia generosa uina esse cœperunt. Ca. xi.

VEꝝ inter hæc subit mentẽ cum sint genera nobilia quæ ꝓprie uini intelligi possit. lxxx. fere in toto orbe duas partes ex hoc numero italiæ esse. Longe præterea ante cũctas terras: & hinc deinde altius cura serpit non a primordio hanc gratiam fuisse.

De uini obseruatione Romulo rege posita. Ca. xii.

AVctoritatem post sexcẽtesimũ forte urbis ãnũ cœpisse. Romulũ lacte nõ uino libasse iditio sunt sacra ab eo instituta. quæ hodie custodiũt morem. Numæ regis postumi lex est. Vino rogum ne respergito. Quod sanxisse illũ ꝓpter inopiã rei nemo dubitet. Eadẽ lege ex im putata uite libari uina diis nefas statuit: rõne excogitata ut putare cogerentur alias aratores & pigri circa arbusti pericula. M. Varro auctor est Mezentium etruriæ regem auxilium rutulis cõtra latinos tulisse uini mercede. quod tum in latino agro fuisset.

Qui uini usus antiquis: & de uinis antiquoꝝ. Ca. xiii.

NOn licebat id fœminis romæ bibere. Inuenimus inter exempla Egnati Metẽtini uxorẽ q̃ uinũ bibisset e dolio interfectam fuste a marito: eumq̃ cædis a Romulo absolutum. Fabius pictor in ãnalibus suis scripsit. Matronã q̃ loculos ĩ qbus erãt claues uinariæ cellæ rsignauisset a suis inedia mori coactã. Cato ideo ꝓpinquos fœminis osculũ dare: ut scirent an temetum olerent. Hoc tum nomẽ uino erat: ũde & temulẽtia appellata. Cn. Domitius iudex ꝓnũtiauit mulierem uideri plus uini bibisse: q̃ ualitudinis cã uiro insciẽte: ac dote multauit. Diuq̃ eius rei magna parsimonia fuit. L. Papyrius imperator aduersus sãnites dimicaturus uotũ fecit si uicisset loui pocillũ uini. Deniq̃ inter dona sextarios lactis datos inuenimus nusq̃ uini. Idẽ Cato cũ in hispaniam nauigaret: unde cũ triũpho rediit: Non aliud inquit uinũ bibi q̃ remiges: in tantũ dissimilis istis q etiã cõuiuiis alia q̃ sibimetipsis ministrãt aut procedẽte mẽsa subiiciũt. Laudatissima apud priscos uina erãt myrrhæ odore cõdita: ut apparet in Plauti fabula: quæ persa inscribitur: q̃q̃ in ea & calamũ addi iubet. Ideo quidam aromaticis delectatos maxime credũt. Sed Fabius Dosẽnus his uersibus decreuit

Mittebant uinum pulchrum murrinam. Et in acharistione
Panem & polentam uinum murrinam.
Scæuolam quoq̃ & Læliũ & Atteũ Capitonẽ ĩ eadẽ sẽtẽtia fuisse uideo: quoniã ĩ pseudulo sit.
Quod si opus est ut dulce promant idem & quid habeant roga.
Murrinam: passum: defrutum: mella.
Quibus apparet nõ inter uina modo murrinam: sed inter dulcia quoq̃ nominatum.

De apothecis & de uino opimiano. Ca. xiiii.

APothecas fuisse & diffũdi solita uina: ãno. dc. xxxiii. urbis apparet indubitato opimiani uini argumẽto: iã intelligẽte suũ bonũ italia. Nõdũ tamẽ ista genera in claritate erãt. Itaq̃ oĩa tũc genita unũ habent consulis nomẽ. Sic quoq̃ diu transmarina fuerunt in auctoritate ad attauos usq̃ nostros etiã falerno iam reperto: sicut apparet ex illo comico uersu Anaxipolis thasii.
Quinq̃ thasii uini inde depromam falerni bina.
P. Licinius crassus & L. Cæsar cẽsores anno urbis cõditæ. dc. lxv. edixerũt ne quis uinũ græcũ amineũq̃ octonis æris singula quadrãtalia uẽderet. Hæc enim edicti uerba sunt. Tãta uero uino græco gratia erat: ut singulæ potiones in uno cõuictu darentũ. Quibus uinis auctoritas fuerit sua ĩ mẽsa: M. Varro his uerbis tradit. L. Lucullus puer apud patrẽ nũq̃ lautũ cõuiuiũ uidit ĩ quo plus semel græcũ uinũ daretũ. Ipse cũ rediit ex asia milia cadoꝝ cõgioꝝ diuisit ãplius cẽtũ. C. Cẽsius quem prætorem uidimus chium uinum ĩ domum suam illatum dicebat tum primum: cum sibi cardiaco medicus dedisset. Hortensius super. x. cados hæredi reliqt. Hactenus Varro.

De liberalitate Cæsaris in uino: & quando primũ genera uini factitii. Ca. xv.

QVid ni & Cæsar dictator triumphi sui cœna uini falerni amphoras centum: chii cados centum in conuiuia distribuit. Idem hispaniensi triumpho chium & falernum dedit. Epulo uero ĩ tertio cõsulatu suo falernũ: chiũ: lesbiũ: mamertinũ: quo primũ tẽpoꝛ quattuor genera uini apposita cõstat. Postea ergo alia oĩa ĩ ꝓbilitatẽ uenerũt circiter septigentesimum urbis annum.

De uinis factitiis. Ca. xvi.

II Taq̃ nõ minora ĩnumerabilia pene genera factitii reperta multis ante sæculis: quæ nũc dicemus oĩa ad medicinæ usum ptinentia. Omphacium quomodo fieret ꝓpter unguẽta dixi mus priore libro. Fit e labrusca: hoc est uite siluestri quod uocatur oenãthinũ. Flores eius libris duabus in musti cado macerati post. xxx. dies mutantur. Præter hoc radix labruscæ & acini coria perficiunt. Ii paulo postq̃ defloruere: singulare remediũ habẽt ad refrigerandum in morbis corpoꝝ arbores gelidissima (ut ferũt) natura. Pars eoꝝ æstu moritur: priusq̃ rliqui q solstitiales

dicuntur. Vniuersi nunq̄ maturescũt. Et si prius q̄ tota uua maturescat: incocta detur cibo gal/
linaceo generi fastidiũ gignit uuas appetẽdi. Fictitioꝝ primũ fit ex ipso uino: quod uocant adynamõ hoc mõ. Albi musti sextarii. xx. aquæ dimidiũ feruet donec excoquat aquæ mensura. Alii marinæ sextarios. x. tãtũdem pluuiæ in sole. xl. diebus torrent. Dãt ægris qbus uini noxam timent. Proximũ fit e milii semine maturo cũ ipsa stipula librã & quadrãtem in cõgios duos musti macerant. Et post septimũ mẽsem trãsfuso. Ex loto arbore hærba dictũ ẽ uti quæq̄ fieret. Fit & e pomis quæ dicemus interpretationibus nõ nisi necessariis additis. Primũq̄ ei e palmis: quo parthi & indi utuntur: & oriens totus. Maritimaꝝ quas uocãt & cycleas modio in aquæ congiis tribus macerato expressoq̄. Sic fit & sycites e fico: quẽ alii palmiprunũ: alii trociũ uocãt. Aut si dulce esse nõ libeat: pro aqua tantũdem uinaceoꝝ adiiciũt. Ex cypria fico & acetũ fit præcellẽs: atq̄ alexãdrino quoq̄ melius. Vinũ fit & ex siliqua syriaca: & e pyris: maloꝝq̄ oĩbus generibus Sed e punicis quod rhoiton uocãt. Et e cornis: mespilis: sorbis: moris siccis: nucleis pineis. Hi musto madidi exprimũtur. Supiora per se mitia. Myrtitẽ Cato quẽadmodum fecerit hoc paulo post indicabimus. Græci uero & alio mõ. Ramis teneris cũ suis foliis in albo musto decoctis tusis libra in tribus musti cõgiis deferuere faciunt: donec duo supersint. Quod ita siluestris myrti baccis factũ est: myrtidanũ uocant. Hoc manus tingũt. Ex iis quæ in hortis gignũtur fit uinum e radice asparago: mello: origano: apii semĩe: ambrotono: mẽtastro: ruta: nepeta: serpillo: marrubio. Manipulos binos tundũt in cadum musti: & sapæ sextariũ: & aquæ marinæ heminã. E napis fit. x. denarioꝝ põdere in sextarios binos musti addito. Itẽ e scylla radice. Inter flores & rosæ foliis tusis: in linteoloq̄ ĩ mustũ collatis cũ põdusculo ut sidat. xl. põdere denarioꝝ In sextarios uicenos musti: nec ante tres mẽses uase aperto. Item in agro calido: & aliud e siluestri. Aromatiten quoq̄ ĩuenio factitatum nõ tantũ unguẽtoꝝ cõpositione. primo ex myrrha (ut diximus) mox e nardo celtico: calamo: bitumine: offis ĩ mustũ: aut dulce uinũ defectis. Alii de calamo: iũco: costo: nardo: syriaco: amomo: casia: cynnamomo: croco: palma: garo: similiter & offa. Apud alios nardi: & malobathri sex libris in musti cõgios duos additis. Qualia nũc quoq̄ fiunt pipere & melle addito: quæ alii cõdita: alii piperata appellãt. Inuenitur & nectarites ex hærba: quam alii menalion: alii medicã: alii symphyton: alii deamorestim: alii nectareã uocãt: radice põderis xl. denarioꝝ in sextarios sex musti addita. Similiter in linteo. Ex cæteris hærbis collatis fit absinthites in. xl. sextariis musti absinthii põtici libra decocta ad tertias ptes: uel scopis absinthii ĩ uinum additis. Similiter hysopites e lycio hysopo unciis tribus in duos cõgios musti cõiectis aut tusis in uinum. Fiunt utraq̄ & alio mõ circa radices uitium sato. Sic & helleboriten fieri ex ueratro nigro Cato docet. Sic fit & scãmonites. Mira uitiũ natura saporẽ alienũ in se trahendi: qualẽ & redolent salicũ patauinoꝝ in palustribus uindemiæ. Sic & helleboꝝ seritur in thaso: aut cucumis siluester: aut scamonea: quod uinũ ectromatium uocãt: quoniã abortus facit. Fit & ex hærbis: quaꝝ natura suo loco dicetur. Est & ocha de radice gẽtianæ: & trogoriano: & dictamo: assaro: dauco: elebi: panacea: spagora: corinthimo: mãdragora iunco. Vocarũt & sycinũ: & ithacomelin: & lectispagiten: quoꝝ tam obliterata rõ est. Ex fruticũ uero generi cædri utriusq̄ cupressi: laurus: iuniperi: pini: pyri: terebinthi: callini: lentisci. Baccas aut lignum recens ĩ musto decoquunt. Item chameleæ & chamepithios & chamedryos lignum. Eodem modo & ex flore in congium musti decem denariorum pondere addito.

¶ De hydromelle & oximelle. Ca. xvii.

Fit uinũ ex aqua ac melle tantũ. Quinquẽnio ad hoc seruari cæłestem iubet aliqui prudẽtiores. Alii statim ad tertias ptes decoquũt: & tertiã mellis ueteris adiiciunt. Deinde. xl. diebus canis ortu in sole habent. Alii diffusa ita decimo die obturant. Hoc uocatur hydromel. & uetustate saporẽ uini assequitur: nusq̄ laudatius q̄ ĩ phrygia. Quin & acetũ melle tẽpabat: adeo nihil inceptatum in uita fuit. Oxymel hoc uocarũt: mellis decem libris: aceti ueteris heminis quinque: salis marini libra: aquæ pluuiæ sextariis qnq̄ sufferuefactis decies: mox elutriatis: atq̄ ita inueteratis. Oĩa ab Themisone sũmo auctore dãnata. Et hercule coactus eoꝝ usus uideri potest: nisi si quis naturæ opus credit aromatitẽ: & ex unguẽtis uina cõposita: aut ut biberẽtur genuisse ea frutices. Ista sũt cognitu iucũda solertia humani aĩi oĩa exqrente. Nihil qdẽ ex iis ãno durat: præterq̄ quæ uetustate ipsa fieri diximus. Et plura ue tricenis qdẽ diebus ñ erit dubiũ.

¶ Prodigiosa genera uini. Ca. xviii.

Svnt & ĩ uino ꝓdigia. Dicitur in archadia fieri quod fœcũditatẽ fœminis ĩportet: uiris rabiem. At in achaia maxime circa charinĩã abigi partũ uino: atq̄ etiã si uuam edãt grauidæ: cũ differẽtia in gustatu nõ sit. Troezenũ uinum qui bibunt negãtur generare. Thasos duo genera uini diuersa facere proditur. Vnum quo somnus cõciliet: alteꝝ uero quo fuget. Apud eosdem uitis theriace uocatur: cuius & uinũ & uua cõtra serpẽtiũ ictus medet. Lebadeos thuris odore: ex qua diis prolibãt. E diuerso aspendios dãnata a feris. Ferunt eam nec ab alite ulla attigi. Thasiam uuam ægyptus uocat apud se prædulcẽ quæ soluit aluum. Est cõtra in lycia quæ solutã fir

mat. Aegyptus & ecbolinam habet abortiuos facientem. Vina in apothecis canis ortu mutātur quædā posteaq; restituuntur sibi. Sic & maris nauigio: cuius iactatus iis quæ durauerint tantū uetustatis adiicere sentitur: quantum habuerint.

Quibus uinis ad sacra uti fas nō sit: & quibus generibus musta cōdiantur: Ca. xix.

ET quoniā religione uita cōstat: prolibare diis nefastū habetur uino præter imputatæ uitis: fulmine tactæ: quāq; iuxta hoīs mors laqueo pepēderit: aut uulneratis pedibus calcata: & quod circūcisis uinaceis ꝓfluxerit: aut superne deciduo īmūdiore lapsu aliquo polluta. Itē græca quoniā aquam habeat. Vitis ipsa quoq; māditur decoctis caulibus fūmis: qui & cōdiuntur in aceto ac muria. Ve℞ & de apparatu uini dixisse cōueniat: cū græci priuatim ea præcepta tradiderint: artemq; fecerint: sicut Euphronius & Aristomachus & Cōades & Hicesius. Africa gypso mitigat asperitatem: necnō aliquibus sui partibus calce. Græcia argilla aut marmore aut sale aut mari lenitatem excitat. Italiæ in parte aliqua rabulana pice ac resina. Cōdire musta uulgare est ei: prouintiisq; finitimis. Anni prioris uina nōnusq; fæce aceto ue cōdiunt. Necnō & ex ipso musto fiunt medicamina. Decoquitur ut dulcescat portione uiriū. Nec durare ultra ānuū spatiū tale ꝑdit. Aliqbus ī locis decoquūt ad sapas musta: infusisq; iis ferociā frangūt. Et ī hoc tñ genere & ī oī alio subministrāt uasa ipsa cōdimētis picis. Cuius faciēdæ rō ꝓximo dicet̄ uolumie.

De picis gn̄ribus: & resinis: & mustis cōdiēdis: & de aceto & fæce. Ca. xx.

ARbo℞ succo manantium picem resināq; aliæ ortæ in oriēte: aliæ in europa ferūtur. Quæ interest asia utrinq; quasdā habet. In oriēte optimā tenuissimāq; terebinthi fūdunt. Deide lentisci: quā & masticen uocāt. Postea cupressi acerrimā sapore. Liquidā oēs & tātum resinam. Crassiorem uero & ad pices faciēdas cedrus. Arabica resina alba est: acri odore difficilis coquenti. Iudaica callosior: & terebinthi quoq; odoratior. Syriaca attici mellis similitudinē habet. Cypria antecedit omēs. Est āt melleo colore carnosa. Colophonia præter cæteras fulua: si teratur alba fit. Grauior odore. Et ob id nō utuntur ea unguētarii. In asia quæ fit e picea admodū cādida: spagos uocatur. Resina oīs dissoluitur oleo. Quidā & creta figulina℞ hoc fieri arbitrāt̄: Pudetq; cōfiteri: maximū iam honorē eius esse in euellēdis a uiro℞ corporibus pilis. Ratio āt condiendi musta in primo feruore qui nouē diebus cōplurimū ꝑagitur aspersu picis: ut odor uino cōtingat: & saporis quædā acumina. Vehemētius id fieri arbitratur crudo flore resinæ: excitariq; lenitatem. E diuerso crapulā compesci: & feritatē nimiā: frāgiq; uirus. Aut ubi pigra lenitas torpeat: uirus addi. Liguriæ maxime circūpadanisq; mustis utilitas discernitur hoc mō pugnacibus mustis crapulæ plus inditur: lenibus parcius. Sūt qui & ex utroq; cōdiri uelint. Necnō alia quæ est multa pice natura. Vitiūq; musto quibusdā in locis ite℞ spōte feruere: qua calamitate cū deferbuit deperit sapor: uappæq; accipit nomē. Probrosū etiā hoīum cū degenerauit aius. Acetis enim neqciæ inest uirtus magnos ad usus: & sine quis uita mitior degi nō possit. Cætero uino℞ medicaminis tanta cura est: ut cinere apud quosdā ceu gypso alibi qbus diximus mōis instauren tur. Sed cinerem e uitis sarmētis aut quercu præferūt. Quin & marinā aquā eiusdem rei gratia ex alto peti iubent: seruariq; ab æquinoctio uerno: aut certe nocte solstitio & aqlone flāte hauriri: uel circa uindemiā si hauriatur decoqui. Pix in italia ad uasa uino cōdēdo maxime ꝓbat̄ brutia. Fit e picea resina. In hispania āt e piceastris minime laudata. Est eni resina ba℞ amara & arida & graui odore. Differētiam rōemq; faciēdi ꝓximo uolumine demōstrabimus inter arbores feras. Vitia præter supradicta acor: aut fumidū uirus: aut picis adustio. Expimētum uero si fragmēta subluceāt: ac sub dente lentescat acore iucūdo. Asia picem indicā maxime probat: græcia piericam. Virgilius naritiā. Diligētiores admiscēt nigrā masticē: quæ ī ponto bituminis similis gignitur: & irys radicem oleumq;. Nā cærā accipiētibus uasis cōpertū ē uina acescere. Sed trāsferre in ea uasa in quibus acetū fuerit utilius: ꝙ in ea in qbus dulce: aut mulsū. Cato iubet uina cōcinnari: hoc enim utitur uerbo: cineris lexiui cū defruto cocti ꝑte quadrigētesima pulegii uel salis sexqlibra. Interim & tuso marmore. Facit & sulphuris mētionē. Resinæ uero in nouissimis. Sup oīa addi maturescēte iam uino iubet mustum: quod ille tortiuum appellat. Nos ītelligimus nouissime expressū. Et adiici mustis tingendi grā coloris: ut pigmentum aliquod uini. Atq; ita pinguius fieri. Tot ueneficiis placere cogitur. Et miramur noxia esse in uitiū inclinātes. Expimētum est laminæ plumbeæ mutatus in eo colos. Propriū aūt inter reliquos liquores uino mulcescere: aut in acetum uerti. Extantq; medicinæ uolumina. Et fæx uini siccata recipit ignes: ac sine alimēto ꝑ se flagrat. Cinis eius nitri naturā hēt: easdēq; hēt uires. Hoc āplius quo pinguius sentitur.

De cellis uinariis. Ca. xxi.

MAgna & collecto iam uino differentia in cella. Circa alpes ligneis uasis cōdūt: circulisq; cingunt: atq; etiā hyeme gelida ignibus rigorem arcent. Mi℞ dictu. Sed aliquādo uisum: ruptis uasis stetere glaciatæ moles prodigii mō: quoniā uini natura nō gelascit: alias ad frigus stupens tantū. Mitiores plagæ doliis cōdūt: infodiuntq; terræ tota: aut ad portionē situs. Itē cælum præbent. Alii uero impositis tectis arcēt. Tradūturq; ad hæc præcepta. Latus cellæ uina/

riæ aut certe fenestras obuerti in aquilonē oportere: uel usqꝫ in exortum æquinoctialem. Sterquilinia & arborꝫ radices procul abesse: omīaqꝫ odoris euitandi: facillimo in uina trāsitu. Ficos utiqꝫ & caprificos. Doliis etiā interualla dari: ne inter sese uitia serpāt cōtagione uini semper ocissima. Quin & figuras r̄ferre. Ventrosa ac patula minus utilia. Picari oporter̄ protinus a canis ortu: postea perfūdi marina aqua aut salsa: ac leui cinere sarmēti ea aspergi: uel argilla aspersa myrrha suffiri: ipsasqꝫ sæpius cellas. Imbecilla uina demissis in terrā doliis seruāda. Valida expositis. Nūqꝫ implēda. Et quo supsit: passo aut defruto pungēdū: admixto croco: pice ueteri cū sapa. Sic coopcula doliorꝫ medicāda addita mastice ac pice.. Bruma aperiri uetāt: nisi sereno die. Vetāt austro flāte: luna ue plena. Flos uini candidus ꝓbat̄: rubēs triste signū est: si nō is uini colos sit. Item uasis incalescētibus: opculis ue sudātibus. Quod celeriter florere cœpit: odorēqꝫ trahere: non fore diutinū. Ipsa quoqꝫ defruta ac sapas cū sit cælū sin̄ luna: hoc est ī syderis eius coitu neqꝫ alio die coq iubēt. Prætera plūbeis uasis n̄ æreis: nucibus iuglādibus additis: Eas. n. fumū excipe. Cāpaniæ nobilissima exposita sub diuo ī cadis uerberari sole luna hymbre ac uētis aptissimū uidetur.

¶ De uitanda ebrietate. Ca. xxii.

AC si quis diligētius reputet: in nulla pte operosior uita est: ceu nō saluberrimum ad potum aquæ liquorem natura dederit: quo cætera omīa animātia utuntur. At nos uinū bibere & iumēta cogimus: tātoqꝫ opere: tāto labore & impēdio cōstat: quod hoīs mētem mutet: ac furorem gignat: milibus scelerꝫ huic deditis tanta dulcedine: ut magna pars nō aliud uitæ præmium intelligat. Quinīmo ut plus capiamus: sacco frāgimus uires. Et alia irritamēta excogitantur. Ac bibēdi cā etiā uenena cōficiuntur. Aliis cicutā præsūmentibus: ut bibere mors cogat. Aliis pumicis farinā: & quæ referēdo putet docere. Cautissimos ex iis balineis quoqꝫ coqui uidemus: exanimesqꝫ efferri. Iam uero alios lectum expectare nō posse: īmo uero nec tunicā. Nudosqꝫ ibi ꝓtinus & anhelos ingētia uasa corripere: uelut ad ostētationem uirium: ac plene infundere ut statī euomāt: rursusqꝫ hauriāt. Idqꝫ iterꝫ tertioqꝫ: tanq̄ꝫ ad perdēda uina geniti: & tanq̄ꝫ effundi illa nō possint: nisi per humanum corpus. Ad hæc pertinēt peregrinæ exercitatiōes: & uolutatio in cœno: ac pectorosa ceruicis repādæ ostentatio. Per omīa hæc prædicat̄ sitis quæri. Iam uero quæ uasa adulteriis celata: tanq̄ꝫ per se parꝫ doceat libidines temulentia. Ita uina ex libidine hauriūtur: atqꝫ etiā præmio inuitat̄ ebrietas. Et si diis placet: emitur alius ut uel quātū biberit tantum edat: & precium uiolētiæ lege accipit. Alius quātum alea quæsierit: tantum bibit. Tunc auidi matronā oculi licētur. Tunc graui produntur marito. Tunc animi secreta ꝓferūtur. Alii testamēta sua nuncupant. Alii mortifera loquuntur: redituraſqꝫ p iugulum uoces nō cōtinēt: q̄ꝫ multis ita īteremptis. Vulgoqꝫ ueritas iam attributa uino ē. Interea ut optime cadat: solem orientem nō uident: ac minus diu uiuūt. Hinc pallor: & genæ pēdulæ: oculorꝫ ulcera: tremulæ manus: effundentes plena uasa: & quæ sit pœna præsens: furiales sōni: & inquies nocturna. Præmiūqꝫ sūmum ebrietatis libido portētosa ac iucūdū nefas. Postera die ex ore halitus fetidi: ac fere rerꝫ oīum obliuio: morsqꝫ memoriæ. Rape se ita uitā prædicāt: cū priorē diē quottidie perdāt: illi uero & ueniētem. Tiberio Claudio principe ante hos. xl. ānos institutum ut ieiuni biberent: potusqꝫ uini antecederent cibos: externis & hoc artibus: ac medicorꝫ placitis nouitate aliqua sese cōmēdātiū. Gloriā hac uirtute parthi quærūt. Famā apud græcos Alcibiades meruit. Apud nos cognomē etiā nouellus Tricōgius mediolanēsis ad ꝓcōsulatū usqꝫ e prætura honoribus gestis: tribus cōgiis (unde & cognomē illi fuit) epotis uno impetu: spectāte miraculi gratia Tiberio principe in senecta iam seuero: atqꝫ etiā alias sæuo. Sed ipsa iuuēta ad merꝫ ꝓnior fuerat. Eademqꝫ cōmēdatione credidere L. Pisonē urbis romæ curatorem ab eo delectū: q̄ biduo duabusqꝫ noctibus p potationē cōtinuasset apud ipsū iam principem. Nec alio magis Drusus Cæsar regenerasse patrem Tiberiū ferebat̄. Tricōgii rara gloria: quādo & hæc ars suis legibus constat: nō labasse sermone: nec leuatum uomitione: nō altera corporis parte. Dum biberet matutinas obisse uigilias: plurimū hausisse uno potu. Plurimū præterea aliis minoribus addidisse: optima fide: nō respirasse in hauriendo: neqꝫ expuisse: nihilqꝫ ad elidēdū in pauimētis sonum ex uino reliquisse: diligēti scito legum cōtra bibēdi fallacias. Tergilla Ciceronē. M. F. binos cōgios simul haurire solitum ipsi obiicit. M. qꝫ Agrippæ a marcido ac temulento syphū īpactū. Etenim hæc sunt ebrietatis opera. Sed nimirꝫ hāc gloriā auferre Cicero uoluit īterfectori patris sui. M. Antonio. Is enī ante eū auidissime apprehēderat hāc palmā: edito etiā uolumine de sua ebrietate: quo patrocinari sibi ausus approbauit plane (ut eqdē arbitror) q̄ꝫta per temulētiam mala terrarꝫ orbi intulisset: exiguo tēpore ante prœlium actiacum illud uolumē euomuit. Quo facile intelligatur ebrius iam sanguine ciuium: & tanto magis eum sitiens. Nāqꝫ & hæc necessitas uitium comitatur: ut bibēdi cōsuetudo augeat auiditatem. Scitūqꝫ est scytarꝫ legati q̄ꝫto plus biberint: tāto magis sitire parthos. Est & occidētis populis sua ebrietas: fruge madida. Pluribusqꝫ modis per gallias hispaniasqꝫ noībus aliis: sed rōe eadem. Hispanii iam & uetustatē ferre ea genera docuerūt. Aegyptus quoqꝫ e fruge sibi potus similes excogitauit. Nullaqꝫ in pte mūdi cessat ebrie

tas. Meros quippe hauriunt tales succos: nec diluendo ut uina mitigant. At hercule illic tellus fruges parere uidebatur. Heu mira uitiorum solertia inuētum est quēadmodū aqua quoq; inebriaret. Duo sunt liquores corporibus humanis gratissimi: intus uini: foris olei: arborum e genere ambo præcipui. Sed olei necessarius. Nec segniter uita in eo elaborauit. Quāto tamē in potu ingeniosior appebit ad bibēdū generibus centūnonagītaq̄nq;. Si species uero æstimetur: pene duplici numero excogitatis: tantoq; paucioribus olei. De quo in sequenti uolumine dicemus.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XV.

Naturæ Frugiferarum Arborum. Ca. i.

LEAM THEOPHRASTVS CELEBERRIMVS E græcorum auctoribus urbis romæ āno circiter quadrīgētesīoquadragesīo negauit nisi intra. xl. mil. pas. a mari nasci. Fenestella uero oīo nō fuisse ī italia hispania atq; africa. Tarqnio Prisco regnāte: ab ānis populi ro. clxxxiii. Quæ nūc puenit trās alpes quoq; & ī gallias hispaniasq; medias. Vrbis qdē āno qngētesīo qnto: Appio Claudio Cæci nepote. L. Iunio cōs. olei libræ duodenæ assibus ueniere. Et mox āno. dc. octogesimo M. Seruius T. F. ædilis curulis olei denas libras singulis assibus præstitit populo ro. per totū annum. Minus ea miretur qui sciat post annos. xxii. Cn. Pōpeii. iii. cōsulatu oleū puintiis italiam misisse. Hesiodus quoq; ī primis cultū agrorum docendā arbitratus uitam: negauit oleæ satorem fructum ex ea pcepisse quēq;. Tam tarda tūc res erat. At nūc etiam in plātariis ferūt: trāslataq; altero anno decerpūtur baccæ. Fabianus negat puenire ī frigidissimis oleā: neq; in calidissimis. Genera earum tria dixit Virgilius: orchites: & radios: & posias. Nec desiderare rastros: aut falcē ullam: aut curam. Sine dubio & in iis solū maxime cæluq; referre. Verūtamen attūdent sicut & uites atq; etiam interradi gaudent. Cōseques earum uindemia ē arsq; uel maior oleo q̄ musta tempandi. Ex eadem qppe oliua differūt succi. Primū oīm cruda atque nōdum inchoatæ maturitatis: hæc sapore præstantissimo. Quin & ex ea prima unda preli laudatissima: ac deinde p diminutiones: siue (ut nup inuentū est) exilibus tegulis pede incluso. Quāto maturior bacca: tanto pinguior succus: minusque gratus. Optima aūt ætas ad decerpendū: īter copiā bonitatemq; incipiente bacca nigrescere. Nostri uocāt drupas: græci uero drypetas. Cætero distat an maturitas illa in torcularibus fiat: an ramis. Rigua fuerit arbor: an suo tantum bacca succo. Nihilque aliud q̄ rores cæli biberit.

De oleo. Ca. ii.

VEtustas oleo tedium affert nō item ut uino: plurimūque ætatis annuo est: puida si libeat ītelligere natura. Quippe temulentiæ nascentibus uinis uti necesse nō est. Quinimo inuitat ad seruandum blanda inueterati caries. Oleo noluit parci: fecitque ueteratū ea necessitate pmiscuum. Et uulgo principatum ni hoc quoque bono optinuit italia toto orbe: maxime agro uenafrano: eiusq; pte: quæ licinianū fundit oleum: unde & liciniæ gloria præcipua oliuæ. Vnguēta hanc palmam dedere accomodato ipsis odore. Dedit & palatum delicatiore sententia. Cætero baccas liciniæ nulla auis appetit. Reliquū certamē īter istriæ terram & beticæ par est. Vicina bonitas prouintiis: excepto africæ frugifero solo. Cæteris totum id natura concessit. Oleum ac uinum non inuidit tantum: satisque gloriæ in messibus fecit. Reliqua erroris plena: quem in nulla parte uitæ numerosiorem esse docebimus.

De natura oliuæ: & oleæ incipientis. Ca. iii.

OLiuæ cōstāt nucleo: oleo: carne: amurca: Sanies est hæc eius amara. Fit ex aquis. Ideo siccitatibus minima: riguis copiosa. Suus quidē oliuæ succus est oleū: idq; præcipue ex imaturis intelligimus: sicut de omphacio docuimus. Augetur oleū ab arcturi exortu ad. xvi Kalen. octob. postea nuclei increscūt: & caro. Cū sitienti hymbres copiosi accessere: uitiat oleū in amurcam. Huius color oliuā cogit nigrescere. Ideoq; incipiente nigricia minimū amurcæ: ante eā nihil. Et error hominū falsus existimātium maturitatis initium: quod est uitio pximū. Deinde q oleum crescere oliuæ carne arbitrantur: cū succus omnis in corpus abeat: lignūq; intus grandescat. Ergo tum maxime rigātur. Quod ubi cura multa siue hymbribus accidit: oleū absumitur: nisi secuta serenitate: quæ corpus extenuet. Omnino enim ut Theophrasto placet: est olei causa calor. Quare & in torcularibus & iam in macellis multo igni quæritur. Tertia est culpa in parsimonia: quoniam ppter impēdium decerpendi expectatur ut decidat oliua. Qui mediū temperamentum in hoc seruant: perticis decutiunt cum iniuria arborum sequētis āni dāno. Quippe oliuan

tibus lex antiquissima fuit. Oleam ne stringito: ne ue uerberato. Qui cautissime agunt harundine leui ictu: nec aduersos percutiunt ramos. Sic quoq; alternare fructus cogitur decussis germinibus. Nec minus si expetatur ut cadat. Hærãdo eni ultra suũ tempus absumũt uenietibus alimentũ: & detinent locum. Argumẽtum est q̃ nisi ante fauoniũ collectæ: nouas uires non resumũt: & difficilius cadũt. Primũ ergo ab autũni colligitur initio opere nõ natura posia: cui plurimũ carnis: mox orchites: quibus olei: post radios. Has eni ocissime occupat æstas: quia sunt tenerrimæ: & amurca cogit decidere. Differũtur uero etiã in martium mẽsem: callosæ: cõtra humorem pugnaces: ob idq; mininæ: licinia: cominia. Cõtra sergia: quã sabini regiam uocãt: nõ ante fauonii flatum nigrescẽtes: hoc est ad. vi. idus febr. Tũc arbitratur eas maturescere: & quoniam probatissimũ fiat ex iis oleum. Accedere etiã rõ prauitati uidet. Ferũtq; frigor̃ sterilitatem fieri: sicut copiam maturitate: cũ sit illa bonitas nõ tẽporis: sed generis tarde putrescẽtis ĩ amurcam. Similis error collectã seruandi in tabulatis: nec priusq̃ sudet premẽdi: cũ omi hora oleum decrescat: amurca augeat. Itaq; uulgo non amplius senas libras singulis modiis exprimi dicunt. Amurcæ mensurã nemo agit q̃to eo copiosior reperiatur in eodẽ genere diebus adiectis. Oio in uita error publicus. Tumore oliuæ crescere oleũ existimãtiũ: præsertim cũ magnitudine copiam olei nõ cõstare indicio sint quæ tegiæ uocãtur: ab aliis maiorinæ: & ab aliis bãbiæ grãdissimæ: alioqn minimo succo. Et in ægypto carnosissimis olei exiguũ. Decapoli uero syriæ pq̃parnæ: nec cappari maiores: carne tamẽ cõmedãtur. Quã ob cãm italicis trãsmarinæ præferũtur ĩ cibis: cũ oleo uincãtur. Et in ipsa italia cæteris picenæ: & sidicinæ. Sale illæ priuatim cõdiunt: & ut reliquæ amurca sapa ue. Necnon aliquæ oleo suo & sine arte sua cõmẽdatione pura ĩnatãt. Colibandes frangũtur: eædẽq; hærbar̃ uiridiũ sapore cõdiuntur. Fiũt & præcoces feruẽti aqua psusæ: q̃libet ĩmaturæ. Mirũq; dulcem succũ oliuas bibere: & alieno sapore infici. Purpuræ sũt & in iis & in uuis in nigrum colorem transeũtibus. Posiæ sũt & superbæ præter iam dicta genera. Sũt & prædulces per se tantũ siccatæ: uuisq; passis dulciores. Admodũ raræ in africa: & circa emeritã lusitaniæ. Oleũ ipsum sale uindicatur a pinguitudinis uitio. Cortice oleæ cõciso odorem accipit medicatio alia ut uino. Palati gratia nulla est. Nec tam numerosa differẽtia. Tribus ut plurimũ bonitatibus distat. Odor in tenui argutior: & is tamen etiam in optima breuis.

¶ De natura olei. Ca. iiii.

Oleo natura tepefacere corpus: & cõtra algores munire. Eidem feruores capitis refrigerare. Usum eius ad luxuriam uertere græci uitior̃ oĩum genitores in gymnasiis publicando. Notum est magistratus honori eius octogenis sestertiis strigmẽta olei uẽdidisse. Oleæ honorẽ romana maiestas magnũ præbuit. Turmas eqtũ idibus iuliis ex ea coronando. Itẽ minoribus triumphis ouantes. Athenæ quoq; uictores olea coronant: græci uero oleastro olympiæ.

¶ De cultura oliuarum. Ca. v.

Nunc dicemus Catonis placita de oliuis. In calido & pingui solo radium maiorem: salẽtinã: orchitem: posiam: sergianam: cominianam: albiceram seri iubet. Adiicitq; singulari prudentia quam ear̃ infimis locis optimam esse dicant. In frigido aũt & macro liciniã. Pingui eñi aũt feruenti uitiari eius oleum: arboremq; ipsam fertilitate consumi. Musco præterea & robore ĩfestari. Spectare oliueta in fauonium loco exposita solibus censet.

¶ De seruandis oliuis: & quomodo faciendum oleum. Ca. vi.

Nec alio ullo mõ laudat cõdi oliuas optime orchites & posias q̃ uel uirides ĩ muria: uel fractas in lentisco. Oleũ q̃acerbissimũ diu optimũ fieri. Cætero q̃primũ e terra colligẽdam. Si inquinata sit lauandam. Siccari triduo satis esse. Si gelẽt frigora: quarto die premendam. Hãc & sale aspergi. Oleum in tabulato minui: deteriusq; fieri. Item ĩ amurcam: & flagibus. Eæ sunt carnes: & inde fæces. Quare sæpius die decapulandũ. Præterea conchas & plumbeas cortinas aere uitiari. Feruentibus omnia ea fieri clausisque torcularibus: & q̃minime uentilatis. Ideo nec ligna ibi cædi oportere. Qua de cã enucleis ipsar̃ ignis aptissimus: & e cortinis in labra fũdẽdũ: ut fæces & amurca liquent. Ob id crebrius uasa mundanda. Fiscinas spõgia tergendas: ut q̃maxime pura sinceritas cõstet. Postea inuẽtum ut lauarentur utique feruenti aqua. Protinus prelo subiicerentur solidæ. Ita enim amurca exprimitur. Mox trapetis fractæ premerẽtur. Iterum premi plus q̃ centenos modios nõ probant. Fructus uocãt. Quod uero post molam primũ est flos fructus. Tres germiniforos a quaternis hominibus nocte ac die premi iustum est.

¶ De oleo factitio. Ca. vii.

Non erat tum factitium oleum. Ideoq; arbitror nihil a Catone dictũ. Nũc eius genera plura. Primũq; persequemur ea quæ ex arboribus fiunt: & inter illas ante omẽs ex oleastro. Tenue id: multoq; amarius q̃ oleæ: tantũ ad medicamẽtum utile. Simillimũ huic inest ex chamelea frutice saxoso. non altiore palmo: foliis oleastro: bacciq;. Proximum fit & e cyci arbor̃ in ægypto copiose. Alii scrotonem: alii rhibi: alii sisimũ siluestre appellãt. Ibiq; nõ pridẽ. Et in hispania repẽte prouenit: altitudine oleæ: caule ferulaceo: folio uitium: semine uuar̃ gracili

um: pallidaq́ꝗ. Nostri eam uocant ricinum a similitudine seminis. Coquitur id in aqua: innatásq́ꝗ oleum tollitur. At in ægypto ubi abūdat sine igni & aqua sale aspersū exprimitur: cibis fedū lucernis exile. Amygdalinum quod aliqui neopum uocāt: ex amaris nucibus arefactis: & in offam cōtulis aspersum aqua & iterꝗ tusis exprimit. Fit & lauro admixto drupaꝗ oleo. Quidāq́ꝗ e baccis exprimūt tantum. Aliis foliis mō. Alii folio & cortice baccaꝗ. Necnō stiracē addunt: aliosq́ꝗ odores. Optima laurus ad id latifolia: silaestris: nigra baccis. Simile est e myrto nigra: & hæc latifolia melior. Tundūtur baccæ aspersæ calida aqua: mox decoquūt. Alii folioꝗ mollissima decoquūt in oleo: & exprimūt. Alii deiecta ea ī oleū prius sole maturant. Eadē rō & in satiua myrto: sed præfertur siluestris: minore semine: quā quidā oxymyrsinē uocant: alii chamemyrsinē: qa coronæ habet similitudinē. Hæc est eni breuis fruticosa. Fit & ex citro: cupresso: nucibusq́ꝗ iuglādibus: quod caryinon uocant. Malis cædri quod cædreleon. Ex grano quoq́ꝗ gnidio purgato semine & tuso. Item lētisco. Nā & cyprinū etiā: e glāde ægyptia ut fieret odoꝗcā dictū est. Indi etiam ex castaneis & sisama atq́ꝗ oriza facere dicuntur. Ichthiophagi e piscibus. Inopia cogit aliquādo luminū cā & e platani baccis fieri aqua & sale maceratis. Et oenāthinū fit de ipsa oenanthe: ut dictū est in unguētis. Gleucino mustū incoqtur uapore lēto. Ab aliis sine igne circundatis uinaceis diebus. xxii. bis singulis ꝑmixtis. Cōsumiturq́ꝗ mustū oleo. Alii nō sansucum tantū admiscent: sed etiā preciosiora odoramēta. Et in gymnasiis quoq́ꝗ cōditur odoribus: sed uilissimis. Fit & de asphalto: calamo: balsamo: yri: cardamomo: meliloto: nardo gallico: panace: sāsucobelenio: cinami radice: oīum succis in oleo maceratis expressisq́ꝗ. Sic & rhodinū e rosis: iūcinum e iunco: quod est rosaceo simillimū. Itē hyoscyamo: lupinis: & narcisso. Plurimū āt ī ægypto e raphani semine aut gramine hærbæ quod cortinō uocāt. Itē e sisama & urtica: quod agrostinum appellant. E lilio & alibi fit sub diuo sole: luna: pruina maceratū. Suis hærbis cōponūt īter cappadociam & seleuciam: quod seleuticum appellant: neruis ad modum utile. Sicut in italia e gūmi. E pice fit quod picinum appellant. cum concoquitur uelleribus supra halitum eius expansis atque expressis. Probatum maxime e brutia. Est enim pinguissima & resinosissima. Color oleo fuluus. Sponte nascitur in syriæ maritimis: quod eleomeli uocāt. Manat ex arboribus pingue. crassiꝰ melle: rēsina tenuius: sapoř dulci: & hoc medicis. Veteri quoq́ꝗ oleo usus ē ad quædā gn̄a morboꝗ. Existimaṫ & ebori uindicādo a carie utile esse. Certe simulacꝗ Saturni romæ ītus oleo r̄pletum est.

De amurca. Ca. viii.

SVper oīa aūt celebrauit amurcam laudibus Cato. Dolia olearea cadosq́ꝗ illa imbui: ne biberant oleum. Amurca subigi areas terēdis messibus ut formicæ rimæq́ꝗ absint. Quin & lutum parietum & tectoria & pauimēta horreoꝗ frumēti. Vestiariū etiā cōtra teredines: ac noxia aīalia amurca aspergi. Semina frugum perfūdi. Morbis quadrupedū arboꝗ quoq́ꝗ mederi illa: efficaci ad ulcera interiora humani quoq́ꝗ oris. Lora etiam ac coria oīa & calceamina axesq́ꝗ decocta ungi atq́ꝗ ærамēta cōtra eruginem. Colorisq́ꝗ gratia elegātioris & totam supellectilem ligneā: ac uasa fictilia in quis ficum aridam libeat asseruare. Aut si folia baccasq́ꝗ & uirgas myrti aliud ue id genus simile. Postremo ligna macerata amurca nullius fumi tedio arderē. Oleā si lābēdo capra ligua cōtigerit: depaueritq́ꝗ primo germinatu sterilescere auctor ē M. Varro. Et hactenus de olea atq́ꝗ oleo.

Pomoꝗ oīum genera & naturæ. Ca. ix.

REliqui arborum fructus uix specie figura ue non modo saporibus succisque totiens permixtis atque insitis enumerari queunt.

Nucum pinearum genera quattuor. Ca. x.

GRandissimis pineis nucibus altissimeq́ꝗ a terra suspensis: intus exiles nucleos lacunatis inclusi tornis uestitos alia ferruginis tunica. Mira naturæ cura molliter semina collocādi. Haꝗ genus alteꝗ tarentinū digytis fragili putamine auiumq́ꝗ expositū furto in arbore. Et tercium apinum picea satiua: nucleoꝗ cute uerius q̄ꝗ putamine adeo molli ut simul mādantur. Quartū pitya uocāt e pinastris: singularis remedii aduersos tussim. In melle decoctos nucleos taurini aquicelos uocant. Pinea corona uictores apud isthmum coronantur.

De malo cotoneo. Ca. xi.

HIs proxima amplitudine mala quæ uocamus cotonea: & græci cydonea ex creta insula aduecta. Incuruatos trahūt ramos: prohibētq́ꝗ crescere parentē. Plura eoꝗ genera. Chrysomella incisuris distincta: colore ad auꝗ īclinato. Quæ cādidiora nostrata cognoīata odoris præstātissimi. Est & neapolitanis suus honor. Minora ex eodē genere strutea odoratius uibrāt: serotino ꝑuentu. Præcocia uero mustea. Struteis autē cotonea insita suum genus fecere muluianū: quæ sola ex iis uel cruda manduntur. Oīa iam & uiroꝗ salutatoriis cubilibus inclusa simulacris noctium cōsciis imposita. Sunt præterea siluestria parua e struteis odoratissima in sepibus nascētia. Mala appellamus quāq̄ꝗ diuersi persica & granata: quæ in punicis arboribus nouem generū dicta sunt. His acinus sub cortice intus. Lignum illis in corpore. Necnon & quædam e pyris librralia appellata amplitudinem sibi ponderis nomine asserunt.

¶ De persico genera quattuor. Ca. xii.

SEd persicorꝝ palma duracinis. Nationum habent cognomē gallica & asiatica. Post autūnum
maturescunt: æstate præcocia intra xxx. ānos reperta: & primo denariis singula uenūdata. Sup
natia e sabinis ueniūt: popularia undiq;. Pomū inocuum expetitur ægris. Preciūq; singulis iā tri
ceni nūmi fuere. : nullius maiore. Quod miremúr qa nō aliud fugácius. Lōgissima nāq; decerp/
to bidui mora ē cogitq; se uenūdari.

¶ De pruno genera xi. C Ca. xiii.

INgēs postea turba prunorꝝ uersicolor: nigra: cādicās. Hordearia appellata a comitatu fru/
gis eius. Alia eodē colorꝰ seriora maioraq;: asinina cognoīata a uilitate. Sūt & nigra ac lauda
tiora: cærina atq; purpurea. Necnō ab externa gente armeniaca: quæ sola & odore cōmēdantꝰ.
Peculiaris impudētia nucibus est insitorꝝ quæ faciem parētis succūq; adoptionis exhibēt appella
ta ab utroq; nucipruna. Et hæc aūt & persica & cærina ac siluestria ut uuæ autūno cadis condita
usq; ad alia nascētia ætatem sibi ꝓrogāt. Reliquorꝝ uelocitas cito mitescētium trāsuolat. Nuper
in betica malīa appellari cepunt malis insita: & alia amygdalina amygdalis: His intus in ligno nu
cleus amygdalæ est. Nec aliud pomū ingeniosius geminatum est. In peregsinis arboribus dicta
sunt damascena a syriæ damasco cognoīata: iam pridē in italia nascētia grādiore quāq; ligno: &
exiliore carne: nec unq; in ruga siccata quādo soles sui desunt. Simul dici possunt populares eorꝝ
myxæ: quæ & ipæ nūc cœpere romæ nasci insitæ sorbis. In totum quidē persica pegrina etiam
asiæ græciæq; esse ex noīe ipo apparet: atq; ex perside aduecta. Sed pruna siluestria ubiq; nasci
certum est. Quo magis miror huius pomi mētionē a Catone nō habitam: præsertim cū cōden/
da demōstraret quædā etiā siluestria. Nā persicæ arbores sero & cū difficultate trāsiere ut quæ
in rhodo nihil ferāt: quod primū ab ægypto earꝝ fuerat hospitium. Falsū est uenenata cū crucia/
tu in persis gigni: & pœnarꝝ cā a regibus trāslata: & in ægyptum terra mitigata. Id enī de psea
diligentiores tradūt: quæ in totum alia est: myxis rubescētibus similis: nec extra orietem nasci
uoluit. Eā quoq; eruditiores negauerūt ex perside ꝓpter supplicia trāslatā: sed a Perseo mēphi
satam. Et ob id Alexandrū illa coronari uictores ibi istituisse ī honorē attaui sui. Sēp āt folia ha
bet & poma subnascētibus aliis. Sed pruna quoq; oīa post Catonē cœpisse manifestum est.

¶ De diuersis generibus malorum: genera. xxix. Ca. xiiii.

MAlorꝝ plura sūt genera. De citreis cū sua arbore diximus. Medicā aūt græci uocāt patriæ
noīe. Aeq; peregrina sunt zinzipha & tuberes: quæ & ipsa nō pridē uenere in italiā. Hæc
ex africa: illa ex syria. Sex. Papinius quē cōsulē uidimus primus utraq; attulit Diui Augusti no
uissimis temporibus in castrorꝝ aggeribus sata baccis similiora q̄ malis. Sed aggeribus præcipue
decora: quoniā & in tecta iam siluæ scandūt. Tuberꝝ duo genera. Cādidū & a colore sericū dictū
pene peregrina. Sūt & in uno italiæ agro ueronēsi nascētia: quæ lanata appellantur. Lanugo ea
obducit. Struteis quidem persicisq;. Plurimis tamē puculiare nomē dedit nulla alia cōmēdatiōe
insignibus. Reliqua cur pigeat noīatim indicare: cū cōditoribus suis æternā ꝓpagauerint memo
riam: tanq̄ ob egregiū aliqd in uita factum: Ni fallor apparebit ex eó ingeniū inferendi: nihilq;
tam paruum esse quod nō gloriā parere possit. Ergo habēt originē a Matio Gestioq; & Mālio:
itē Claudio a quibus cotoneo insito. Ab Appio e claudia gente appiana sūt cognoīata. Odor est
his cotoneorꝝ: magnitudoq;. Sed claudianis color rubeus. Ac ne qs id ambitu ualuisse claritatis
& familiæ putet. : sunt & septiana ab inuentore libertino insignia rotūditate. Cato adiicit quiria/
na: & quæ tradit in doliis cōdi scātiana: Oīum āt nuperrime adoptata sūt parua gratissimi sapo/
ris quæ petisia nominātur. Primas nobilitauere camerina & græcula. Cætera e causis traxerꝰ no
men. Germanitatis cohærentia & gemella nunq; singula in fœtu. A colore serica: cognatione
melappia: mustea a celeritate mitescēdi. Quæ nūc melimella dicūtur a sapore melleo. Orbicula
ta ex figura orbis in rotunditatē circūacti. Hæc in epiro primū ꝓuenisse argumēto sūt græci: q
epirotica uocāt. Māmarꝝ effigie ortomastica. A cōditione castrati seminis: quæ spadonia appel/
lāt. Belgemella a foliis. Folium enim unum aliquādo & geminū erūpit e latere medio. Celerri/
me in rugas marcescūt pānutia. Stolide tumēt pulmonea. Sūt quibus sāguineus est color: origi
ne ex mori insitu tracta. Cūctis uero quæ fuerūt a sole partes rubēt. Sūt & parua grati saporis:
atq; etiā acutiora odorꝰ: siluestria. Id peculiarꝰ īprobitatis & acerbitatis cōuitiū: & uis tāta ut aciē
gladii pstringat. Dacis ferme uilissimis nomē: q̄q; primis aduētu decerpiq; properātibus.

¶ De pyris & insitorꝝ uarietate. Ca. xv.

EAdē cā in pyris taxatur: superba cognoīe. Parua hæc: sed ocissima. Cūctis aūt crustumina
gratissima. Proxima iis falerna a potu: quoniā tanta uis succi abūdat. Lactea hæc uocātur ī
his: quæ aliis colore nigro donant syriæ. Reliquorꝝ noīa aliter in aliis atq; aliis locis appellātꝰ.
Sed cōfessis urbis uocobulis auctores suos nobilitauerꝰ. Decumiana & ex eo tractū quod pseudo
decimianum uocant. Dolobelliana lōgissimi pediculi. Pōpeiana cognoīe māmosa: liceriana: seue
riana: & quæ ex iis nata sunt tyrianniana longitudine pediculi distantia. Fauoniana rubra: Pau/
lo superbis maiora. Lateriana. anitiana. Post autumnalia aciduol sapore iucunda. Tiberiana ap/

pellatur: quæ maxime Tiberio principi placuere. Colorãtur magis sole: grãdescuntqꝫ alioquin eadem essent quæ liceriana. Primæ noia habẽt serissima oium amerina: picẽtina: numãtina: alexandrina: numidiana: græca: & in iis tarentina: signina: quæ alii a colore testacea appellãt: sicut onychina purpurea. Ab odore myrrappia laurea: nardina. A tempore hordearia. A collo ampullacea & coriolana. Brutæ gentilitatis cucurbitana. Acidula succi. In creta noium cã est barba ricisqꝫ uenerisqꝫ: quæ colorata dicũt. Regiisqꝫ quæ minimo pediculo. Sessilia patriciis uoconiis uiridibus oblõgisqꝫ. Præterea dixit uolema Virgilius a Catone sũpta: qui & sementina & mustea noiat. Pars hæc uitæ iampridem peruenit ad columẽ expertis cũcta hoibus. Quippe cũ Virgili us insitam nucibus arbutum: malis platanũ: cerasis ulmũ dicat. Nec qcqꝫ amplius excogitari po test: nullum certe pomũ nouũ diu iam inuenitur. Neqꝫ omnia insita misceri fas est sicut nec spinas inseri: quãdo fulgura expiari nõ queũt. Facile quoqꝫ genera insita fuerunt: tot fulgura uno ictu pronũtiãtur. Turbinatior pyris figura. In iis serotina ad hyemẽ usqꝫ ad matrẽ pendent gelu ma turescẽtia. Græca: ãpullacea: laurea: sicut in malis amerina: scãtiana. Codũt uero pyra ut uuæ: ac totidem mõis nõ aliter qꝫ in cadis. Præterea quæ pomis proprietas pyris quoqꝫ uini. Simili ter iis ægris medẽtes in escã dant: ac uino & aqua coquũtur: atque pulmentarii uicem implent: quod non alia præter cotonea & strutea.

De pomis seruãdis & uuis. Ca. xvi.

IN uniuersum uero de pomis seruãdis præcipitur. Pomaria in loco frigido ac sicco cõtabula ri. Septẽtrionalibus fenestris sereno die patere. Austros specularibus arcere. Aquilonis quoqꝫ afflatu poma deturpãte. Colligi mala post æqnoctiũ autũnale: neqꝫ ante xvi. lunã: neqꝫ ante primã horã. Cadiua separi strametis: storeis: paleisue sufterni. Rara cõponi: ut limites puii spiritum æqualem accipiant. Amerina maxime durare: melimella minime.

De cotoneis pyris & sorbis. Ca. xvii.

COtoneis interclusis spiramẽtum omẽ adimẽdum: aut incoqui melle ea: ĩmergi ue oporte re. Punica aqua marina feruẽte idurari: mox triduo sole siccata: ita ne nocturno rore cõtin gant suspendi. Cũ libeat uti: aqua dulci perlui. M. Varro & i doliis harenæ seruari iubet: & ima tura obrui terra in ollis fundo effracto: sed spiritu excluso: ac surculo pice. Sic etiã crescere ãpli tudine maiore qꝫ possint in arbore. Cætera mala foliis ficulneis prætercqꝫ cadiuis singula cõuol ui: cistisqꝫ uitilibus cõdi: uel creta figulinaqꝫ illini. Pyra ĩ uasis fictilibus picatis inuersis obrui in ter scrobes. Tarẽtina serissime legi. Anitiana seruari & in passo. Sorba uero & in scrobibus gyp sato operculo duum pedũ terra supinducta in loco aprico inuersis uasis: & in doliis ut uuas cum ramis suspẽdi. E proximis auctoribus qdã altius curã petunt: putaricqꝫ statim poma ac uites ad hunc usum præcipiunt decrescẽte luna. Post horam diei tertiam cælo sereno aut siccis uẽtis. Si militer delegi & ex locis siccis: & ãte perfectã maturitatem: addito ut luna infra terram sit: uuas cũ malleolo sarmẽtis ue duro demptis forcipe corruptioribus acinis in dolio picato recẽti suspen di: exclusa omi aura opculo & gypso. Sic & sorba & pyra illitis oium surculis pice. Dolia procul ab aqua esse. Quidã sic cũ palmite in gypso cõdũt: capitibus eius scyllæ infixis utrincqꝫ. Alii etiã uina habentibus doliis: dum ne cõtingãt ea uuæ. Aliqui mala in patinis fictilibus fluitãtia: quo genere & uino odorem acquiri putant. Aliqui omia hæc in milio seruare malunt. Plericqꝫ uero in scrobe duum pedũ altitudinis harena substrata: & fictili operculo: dein terra opto. Creta quidã etiã figulina uuas illinunt: siccatasqꝫ sole suspẽdũt: in usu diluẽtes cretam. Eadem pomis in uino subigũt. Mala uero generosissima eadẽ rõe crustãt gypso uel cæra. Quæ nisi maturauerĩt: incre mẽto calicem rumpũt. Semp aũt in pediculos collocant ea. Alii decerpũt cũ surculis: eosqꝫ ĩ me dullã sambuci abditos obruunt: ut supra scriptũ est. Aliis singulis malis pyrisqꝫ singula uasa fic tilia assignant: & opcula eoꝝ picata dolio iteꝝ includũt. Necnõ aliqui in floccis capsisqꝫ quas luto paleato illinunt. Alii hoc idem in patinis fictilibus. Aliqui & in scrobe subiecta harena. ita sic ca operiũt mox terra. Sunt qui cotonea cæra põtica illita melle demergãt. Columella auctor in puteos cisternas ue in fictilibus uasis pice diligenti cura illitis mergi. Liguria maritima alpibus pxima uuas sole siccatas iunci fasciis inuoluit: cadisqꝫ cõditas gypso includit. Hoc idẽ græci plata ni foliis: aut uitis ipsius: aut fici uno die in umbra siccatis: atqꝫ in cado uinaceis interpositis. Quo genere coa uua & berritia seruatur nullius posteritati postferẽdæ. Quidã ut has faciant in cine re lexiuio tingunt protinus qꝫ detraxere uiribus. Mox in sole siccãt. Tum foliis ut supra dictum est inuolutas uinaceis stipant. Sũt qui malũt uuas in scobe ramẽtisqꝫ abietis: populi: fraxini: ser uare. Sũt qui suspendi procul malis: protinusqꝫ in granariis iubeãt: quoniã optime sit opimẽto puluis pensilibus. Cõtra uespas remedio est oleo aspergi ex ore: ut de palmis diximus.

De ficis genera. xxix Ca. xviii.

ERliquo genere pomoꝝ ficus ãplissima est. Quædamqꝫ & pyris magnitudine æmula. De ægyptiæ cypriæqꝫ miraculis retulimus inter externas. Iudæa rubet oliuæ magnitudine ro tundior tantũ sapore mespili. Alexãdriam hãc ibi uocãt: crassitudine cubitali ramosam: materia

ualidã: lentam sine lacte: cortice uiridi: folio tiliæ: sed molli. Onesicritus tradit in hyrcania multum nostris esse dulciores: fertilioresq; : utq; modios. cclxx. singulæ ferant. Ad nos ex aliis trãsiere gentibus chalcidicæ: quarũ plura genera. Siquidem & lydiæ quæ sũt purpureæ: & mamillanæ similitudinẽ mãmarũ habẽt. Et callistrutiæ partim sapore præstãtiores ficorũ oium frigidissimæ. Nã de africanis quas multi præferũt cũctis magna quæstio est: cũ id genus in africã nuper trãsierit: patriæ nomẽ optinent. Nã alexãdriæ enixiores. Cãdicãs terina cognoie delicata. Nigra & rhodia est: & tyburtina de præcocibus. Sũt & auctorũ noia iis. Liuiæ Põpeiæ siccatæ hæ solæ in ãnuos usus aptissimæ cũ mariscis: & quas harũdinei folii macula uariat. Est & herculanea & albicerata: & aratia alba: pediculo minimo latissima. Primo ãt ꝓuenit porphyritis lõgissimo pediculo. Comitatur eã e minimis & uilissimis popularis dicta. Cõtra nouissima sub hyeme maturatur chelidonia. Sũt præterea eædem serotinæ & præcoces biferæ alba ac nigra cum messe uindemiaq; maturescẽtes. Serotinæ & a corio appellatæ duro. Ex chalcidicis quædã trifero ꝓuentu. Tarenti tantũ prædulces nascũtur: quas uocãt onas. Cato de ficis serendis ita memorat. Ficus mariscas in loco cretoso aut aperto serito. In loco ãt crassiore aut stercorato africanas: sed & herculaneas: sagõtinas: hybernas: telianas atras pediculo lõgo. Postea tot subiere nomina atq; genera: ut uel hoc solum æstimãtibus appareat mutatã esse uitã. Sũt & hybernæ quibusdam ꝓuintiis: sicuti mesiæ: sed arte nõ natura. Paruarũ genus arborũ post autũnum fimo contegunt: deprehẽsasq; in his hyeme grossos: quæ mitiorem cælo refossæ cũ arbore: atq; in lucem remissæ nouos soles aliosq; q̃ quibus uixere: auidæ tanq̃ iterũ naturæ accipiũt: & cũ uenientium flore maturescũt: alieno præcoces ãno: in tractu uel gelidissimo. Sed a Catone appellata iam tũ africana ãmonet & africæ ad ĩgẽs documẽtum uso eo pomo. Nãq; pniciali odio carthaginis flagrans: nepotũq; securitatis anxius: cũ clamaret in omi senatu carthaginẽ delendã: attulit quodã die in curia præcocem ex ea ꝓuintia ficũ. Ostendẽsq; patribus Interrogo uos inquit quãdo hoc pomũ demptũ putatis ex arbore? Cũ inter omẽs recens esse cõstaret. Atq; tertium inquit ãte diem scitote decerptũ carthagine: tã ꝓpe a muris habemus hostẽ: Statimq; sũptũ est punicũ tertium bellum: quo carthago deleta est. Quãq; Catone ãno sequẽte rapto. Quid primũ in eo mireműr? curã ingenii: an occasionẽ fortuitã? celeritaremq; cursus: an uehemẽtiã uiri? Sup omia equidem est quo nihil equidem duco mirabilius: tantã illam urbẽ & de terrarũ orbe per. cxx. ãnos urbis æmulam unius pomi argumẽto euersam. Quod nõ trebia aut trasimenus: nõ cãnæ busto insignes romani nois perficere potuere. Nõ castra punica ad tertium lapidẽ uallata. Portæq; collinæ adequitans ipse Hãnibal. Tanto ꝓpius carthaginẽ pomo Cato adiri monuit. Colit̃ ficus arbor in foro ipso ac comitio romæ nata sacra fulguribus ibi conditis. Magisq; ob memoriam eius quæ nutrix fuit Romuli ac Remi cõditoris appellata: quoniam sub ea inuẽta est lupa infantibus præbens rumen. Ita enim uocabãt mãmam. Miraculo ex ære iuxta dicato tanq̃ in comitiũ ipõte trãsisset. Adacto nauigio ilico arescit. Rursusq; cura sacerdotũ serit̃. Fuit & ante Saturni ædẽ urbis anno ducẽtesimo sexagesimo sublata sacro a uestalibus facto cũ Siluani & Isidis simulacrum subuerteretur. Eadem ãt fortuito sato adiuuit in medio foro: quasi sidẽtia imperii fũdamẽta ostẽto fatali. Quæ Curtius maximis bonis hoc ẽ uirtute ac pietate ac morte præclara expleuerat. Aeque fortuita eodẽ loco est uitis atq; olea umbræ gratia: sedulitate plebeia satæ. Ara ide sublata gladiatorio munere Diui Iulii: quod nouissime pugnauit ĩ foro. Admirabilis ẽ pomi huiusce festinatio unius in cũctis ad maturitatem properantis arte naturæ.

¶ De caprifico & caprificatione. Ca. xix.

Caprificus e siluestri genere ficus nunq̃ maturescẽs: sed quod ipsa nõ habet aliis tribuens: quoniã est naturalis cãsarũ transitus: atq; e putrescẽtibus idẽtidem generatur aliqd. Ergo culices parti fraudati alimẽto in matre: hoc est putri eius tabe ex qua nati ad cognatã uolant: morsuq; ficorũ crebro hoc est auidiore pastu aperientes ora earũ: atq; ita penetrãtes intus solem primo secum inducunt: cerealesq; auras ĩmittũt foribus apertis. Mox lacteũ humorẽ: hoc est infantiam pomi absumunt: quod fit & spõte. Ideoq; ficetis caprificus permittit̃ ad rõem uẽti: ut flatus euolantes in ficos ferat. Inde reptum ut illatæ quoq; aliũde & inter se colligatæ inicerent̃ fico. Quod in macroso & aqlonio situ nõ desideratur: quoniam spõte arescũt loci situ: rimisq; eadem quæ culicũ opera cã perficit. Necnõ ubi multus puluis: quod euenit maxime frequẽti uia apposita. Nanq; & pulueri uis siccandi: succũq; lactis absorbẽdi: quæ rõ puluere & caprificatione hoc quoq; præstat: ne decidant absũpto humor̃ tenero. & cum quadam fragilitate ponderoso. Ficis mollis omibus tactus. Maturis frumẽta intus. Succus maturescẽtibus lactis: percoctis mellis. Senescunt in arbore. Anusq; distillant. Gũmi lachrymam siccant. Honos laudatas seruat ĩ capsis. Ebuso insula præstantissimas amplissimasq;: & mox in marrucinis. At ubi copia abũdat ĩplẽtur orcæ: in asia cadi: aut in ruspina africæ urbe: panisq; simul & obsonii uicẽ siccatæ implẽt: utpote cum Cato cibaria ruris operariis iusta ceu lege santiens minui iubet perfici maturitatẽ: cũ & obsonii uicem habeant recẽtes ficus. Salis siccatis & casei loco uesci nuper excogitatũ ẽ. Ex hoc

genere sunt ut diximus cottona & caricæ: quæq; cōscendēti naui aduersus parthos omen fecere M. Crasso uenales prædicātis uoce cauneæ. Omia hæc in albense rus e syria intulit. L. Vitellius q postea censor fuit: cū legatus in ea ꝓuintia esset nouissimis Tiberii Cæsaris tēporibus.

De mespilis & eoꝝ generibus tribus. Ca. xx.

MAloꝝ pyroꝝq; generi adnumerentur iure mespila atq; sorba. Mespilis tria genera: anthedon: setania. Tertium degenerat. Antedoni tametsi similius est quod gallicū uocant: setaniæ tamē maius pomū. Cādidi usq; acini.: molliore ligno. Anthedoni cæteris minus pomū: sed odorꝰ præstātius: & quod diutiꝰ seruet. Arbor ipsa de āplissimis. Folia āteq; decidāt rubescūt. Radices multæ atq; altæ: & ideo īextirpabiles. Nō fuit hæc arbor ī italia Catonis æuo.

De sorbis genera quattuor. Ca. xxi.

SOrbis quadruplex differētia. Aliis enī eoꝝ rotūditas mali. Aliis turbinatio pyri. Aliis oua ta species: ceu maloꝝ aliqbus. Hæc obnoxia acri odore: & suauitate iucūda. Cæteris uini sapor. Generosissima qbus circa pediculos folia. Quartū genꝰ torminale appellāt: remedio tātum ꝓbabile: assiduū ꝓuentu: minimūq; pomo: arbore dissimili: foliis pene platani. Nō ferūt ante trimatū ex ullo genere. Cato & sorba sapa cōdi iubet. Ab iis locū āplitudine uīdicauerūt quæ cessere auctoritati.

De nuce iuglande. Ca. xxii.

NVces iuglādes quāq; & ipsæ nuptialiū fescenninoꝝ comites: multū pineis minores uniuersitate. Eædemq; portione ampliores nucleo. Necnō & honor his naturæ peculiaris: gemino ꝓtectis operimēto: puluinati primū calicis: mox lignei putaminis. Quæ cā eas nuptiis fecit religiosas tot mōis fœtu munito quod est uerisimilius: q; quia cadēdo tripudium sonū ue faciant. Et has e perside a regibus trāslatas indicio sūt græca noīa. Optimū quippe eaꝝ genus persicum atq; basilicon uocant. Et hæc fuere prima noīa. Carion acapitis grauedine ꝓpter odoris grauitatem cōuenit dictū. Tingūtur cortice eaꝝ lanæ: & ruffatur capillus primū prodeūtibus nucleis. Id cōpertum infectis tractatu manibus. Pinguescūt uetustate. Sola differentia generꝰ in putamine duro fragili ue & tenui ac crasso loculoso & simplici. Solū hoc pomū natura cōpactili opimento clausit. Nāq; sūt bifidæ putaminū carinæ. Nucleoꝝq; illis quadripŧita distinctio lignea itercursāte mēbrana. Cæteris qcquid est solidū est. Vt in auellanis & ipso nucum genere: quas aña abellinas patrio noīe uocabant. In asiam græciāq; e pōto genere: & ideo pōticæ nuces uocant. Has quoq; mollis ꝓtegit barba. Sed putamini nucleisq; solida rotūditas inest: Eæ & torrētur. Vmbilicus illis intus in uētre medio. Tertia ab iis natura amygdalis tenuiore: sed simili iuglādium sūmo operimēto. Itē secūdo putaminis. Nucleus dissimilis latitudine: & acriore callo. Hæc arbor an fuerit in italia Catonis ætate dubitat: quoniā græcas noīat: quas qdam & in iuglādium genere seruant. Adiicit præterea auellanas: & galbas: prenestinas: quas maxime laudat: & cōditas ollis in terra seruari uirides tradit. Nūc thasiæ & albēses celebrātur: & tarentinaꝝ duo genera: fragili putamine: ac duro. Quæ sunt āplissimæ: & minime rotūdæ. Præterea molluscæ putamen rumpentes. Sūt qui honori nomē interpretētur: & Iouis glādem esse dicūt. Nup cōsularē uirum audiui biferas & iuglandes nuces se habere profitentem. De pistaciis & ipsi rettulimus. Et hæc autem idem Vitellius in italiam primus intulit eodem tempore. Simulque in hispaniam Flaccus Pompeius eques romanus: qui cum eo militabat.

De castaneis genera octo. Ca. xxiii.

NVces uocamus & castaneas: quāq; accomodatiores glādium generi. Armatū iis echinato calice uallum: quod inchoatū glādibus. Miruq; uilissima esse quæ tāta occultauerit cura naturæ. Trini quibusdā partus ex uno calice: cortexq; lētus. Proxima uero corpori mēbrana: & in iis & in nucibus saporem ni detrahat infestat. Torrere has in cibis gratius modulātum: laturas præstāti ieiunio fœminaꝝ quādā imaginē panis. Sardibus eæ ꝓuenere primū. Ideo apud græcos sardianos balanos appellāt. Nā Diuus Tiberius postea balanū nomē imposuit excellentioribus satu factis. Nunc plura eaꝝ genera. Tarentinæ faciles: nec oposo sūt cibo: planæ figura. Rotūdior quæ balanitis uocatur purgabilis maxime: & sponte ꝓsiliens. Pura & plana est ex eis & salariana. Tarētina minus tractabilis. Laudatior corelliana & ex ea facta: quod dicemus in insitis meterana: quā rubēs cortex præfert triāgulis & popularibus nigris: quæ coctiuæ uocat. Pria laudatissimis tarentū: & in cāpania neapolis. Cæteræ suū paulo gignūtur: scrupulosæ corticis: intra nucleos quoq; ruminatione.

De siliquis & carnosis pomis & moris & de acinis & baccis. Ca. xxiiii.

HAud procul abesse uidetur & prædulces siliquæ: nisi q; in his cortex ipse māditur. Digytoꝝ hoīs lōgitudo illis: & interim falcata pollicari latitudine. Glandes inter poma numerari nō possūt. Quā ob rem in sua natura dicētur. Reliqua carnosi sunt generis: eaq; baccis atque carnibus distant. Alia acinis caro: alia moris: alia unedonibus: & alia acinis inter cutem succumq; alia myxys. alia baccis: ut oliuis. Moris succus in carne uinosus: trini colores: candidus primo: mox rubens: maturis niger. In nouissimis florent. Inter prima maturescūt. Tigūt manus succo.

Maturæ ruunt: acerbæ minime In hac arbor ingenia profecerũt: nec noibus: nec insitis: nec alio mõ q̃ Põpeii. Magnitudine differũt mora ostiẽsia: & tusculana. Romæ nascũt & in rubis multum differente callo. Aliud corpus est e terrestribus fragis. Aliud cõgeneri eorũ unedoni: quod solũ pomũ simile frutici terræq; gignit. Arbor ipsa fruticosa. Fructus ãno maturescit: pariterq; floret subnascẽs: & prior coquitur. Mas sit an fœmina sterilis inter auctores nõ cõstat. Pomum inhonorũ: ut cui nomẽ ex argumẽto sit unũ tantũ edendi. Duobus tamen hoc noibus appellant græci comarõ & memecylon. Ex quo apparet totidẽ esse genera & apud nos. Alio noie arbutus uocatur. Iuba auctor est qnquagentũ cubitorũ altitudine in arabia esse eas. Acinorũ quoq; magna est differentia. Primũ inter uuas ipsas callo: teneritate: crassitudine: interiore ligno aliis par uo: & aliis etiam gemino: qui minime feraces musti. Plurimũ uero differũt hederæ sabuciq; acini. In figura etiam punici angulosi quippe soli: nec cutis ulla singulis: præter cõmunẽ quæ est cãdida: totisq; succus & caro est iis præcipue quibus paruulũ inest ligni. Magna & baccis differentia. Aliæ naq; sunt oliuis: lauris: & alio mõ loto: cornis: alia myrtis: lentisco. Aqfolio eni ac spinæ sine succo. Medioq; etiã nõ genere inter baccas acinosq; cerasis. Pomũ iis primo candidum: & fere omnibus baccis: mox aliis uirescit: ut oliuis: lauris. Rubet uero moris: cerasis: cornis. Deinde nigrescit moris: cerasis: oliuis.

¶ De cerasis genera octo. Ca. xxv.

CErasi ante uictoriam mithridaticam L. Luculli nõ fuere in italia. At urbis anno sexcẽtesio octogesimo is primũ uexit e põto: annisq; cxx. trãs oceanum in britaniã usq; peruener. Eadẽ ut diximus in ægypto nulla cura potuere gigni. Cerasorũ aproniana maxime rubẽt. Nigerrima sunt ut actia. Cæciliana uero & rotunda. Iulianis gratus sapor: sed pene tantũ sub arbor sua: adeo teneris: ut gestatum nõ tolerent. Principatus duracinis. quæ cãpania plyniana appellat. In belgica uero lusitanis. In ripis etiam rheni. Tertius is colos e nigro ac rubẽti uiridiq; similis maturescentibus semper. Minus quinquẽnio est q̃ prodiere quæ uocãt laurea: nõ ingratæ amaritudinis insitæ in lauro. Sũt & macedonica paruæ arboris raroq; tria cubita excedẽtis: & minore etiam nũc frutice chamecerasi. Inter prima hoc e pomis colono gratiã annuã refert. Septẽtrione frigidisq; gaudet. Siccatur etiã sole: conditurq; ut oliua cadis.

¶ De corno & lentisco. Ca. xxvi.

QVæ cura & cornis atq; lentisco adhibetur: ne quid nõ hois uentri natum esse uideatur. Miscentur sapores: & alio alius placere cogitur. Miscentur uero & terræq; cæli tractus. Inq; alio cibi genere india aduocat: in alio ægyptus: cretæ: cyrenæ: singulæque terræ. Nec cessat in ueneficiis uita: dummodo omnia deuoret. Planius hoc fiet in hærbarum natura.

¶ De generibus succorũ & de odore. Ca. xxvii.

INterim quæ sunt cõmunia & pomis omibusq; succis saporũ genera tresdecim repiunt: dulcis: suauis: pinguis: amarus: austerus: acer: acutus: acerbus: acidus: salsus. Præter hæc tria genera sunt mirabili maxime natura. Vnũ in quo plures pariter sentiũt sapores: ut uinis. Naq; in iis & austerus & acutus & dulcis & suauis: omẽs alieni. Alterũ est genus in quo sit & alienus quidem: sed & suus quidã & peculiaris: ut in lacte. Siquidẽ inest ei quod tamẽ iure dici nõ põt dulce: & pingue & suaue optinẽte lenitate: quæ ipsa succedit in saporis uicem. Nullus hic aquis: ne succus quidẽ: ut tamẽ eo ipso fiat aliquis: ac suum genus faciat. Sentiri quidẽ aquæ saporẽ ullũ: succum ue uitium est. Magnũ his omibus in odore momẽtum & magna cognatio qui & ipse nullus est aquis: aut si sentitur omnino uitium est. Mirũ tria naturæ præcipua elementa sine sapore esse sine odore sine succo: aqua aer ignis.

¶ De succis fructuum & arborum: & coloribus: & odoribus: & natura pomorum: & de cõmendatione fructuum Ca. xxviii.

ERgo succorũ uinosus pyro: moro: myrto. Minime quod miremur uuis. At pinguis oliuæ: lauro: nuciiuglandi: amygdalis. Dulcis uuis: ficis: palmis. Aquosus prunis. Magna est & ĩ colore succi differẽtia. Sanguineus moris: cerasis: cornis: uuis nigris. Idẽ albis cãdidus. Lacteus in capite ficis: in corpore nõ item. Spumeus malis. Nullus pficis: cũ præsertim duracina abũdet succo. Sed quis eius ullum dixerit colorem: sua ĩ odor miracula: Malis acutus. Persicis dilutus. Dulcibus nullus. Nã & uinum tale sine odore. Tenue odoratius. Multoq; celerius talia ad usũ ueniunt q̃ pinguia. Quæ odorata nõ eodem in gustu tenera: quia nõ sũt pariter odor & sapor. Quã ob rem citreis odor acerrimus. Sapor asprimus quadãtenus & cotoneis. Nullisq; odor ficis. Et hactenus sint spẽs ac genera pomorũ. Naturas arctius colligi par est. Alia siliquis gignũtur: ipsis dulcibus: semẽq; cõplexis amarũ. Cũ in pluribus semina placeãt: ĩ siliqua dãnent. Alia baccis: quarũ intus lignum: & extra caro: ut oliuis cerasis. Aliquarũ intus baccæ: foris lignũ: ut ĩ his quæ in ægypto diximus gigni. Quæ baccis natura: eadem & pomis. Aliorũ intus corpus & foris lignum: ut nucum. Aliis foris corpus: intus lignum: ut pficis & prunis: uitiũq; cinctũ fructu: cum fructus alibi muniatur uitio. Putamine claudũtur nuces. Corio castaneæ. Detrahit hoc

iis. At in mespilis mãditur: Crusta tegũtur glãdes. Cute uuæ. Corio & mẽbrana punica. Carne
& succo mora cõstãt. Cute & succo cerasi. Quædã statim a ligno recedunt: ut nuces & palmæ.
Quædã adhærent ut oliuæ lauroqꝫ. Quoꝝdã generi utraqꝫ est natura: ut persicis. Etenim du/
racinis adhæret corpus: e lignoqꝫ auelli nequit: cũ in cæteris facile sepetur. Quibusdã nec intus
nec extra lignũ: ut ĩ palmaꝝ generꝫ. Aliquoꝝ lignũ ipsũ ĩ usũ & pomi uicẽ ut genera myxis: quã
in ægypto gigni diximus: Quoꝝdã extra gemina geminãtur uitia: ut in castaneis: amygdalis:
nucibusqꝫ iuglãdibus. Quoꝝdã natura trigemina est: corpus: deinde lignũ: rursusqꝫ semẽ in li/
gno ut persicis. Quædã inter se densa ut uuæ: sorba: quæ ramos circũdata ex omĩ parte. uuaꝝ
mõ degrauant. Alia rara ut in persicis. Quædam alio cõtinẽtur ut granata. Dependẽt alia pe/
diculis ut pyra. Alia racemis ut uuæ: palmæ. Alia & pediculis & racemis: ut hederæ sãbuci. Alia
ramo adhærent ut in lauro. Quædã utroqꝫ mõ: ut oliuæ. Nã & breues pediculi & lõgi. Quæ
dam uasculis cõstant: ut punica: & mespila: lotosqꝫ in ægypto & euphrate. Iam uero diuersa gra
tia & cõmendatio. Carne palmæ placent. Crusta thebaicæ: Succo uuæ & caricæ. Callo pyra ac
mala. Corpore melimela. Mora cartilagine. Nuclei grano. Quædã in ægypto cute caricæ. De
trahitur hæc ficis uirentibus ut putamẽ. Eadem in siccis maxime placet. In papyris & ferulis spi
naqꝫ alba caulis ipse pomũ est. Sunt & ficulni caules. In fruticoso genere cũ caule capparis. In si/
liquis uero quod mãditur quid nisi lignũ est. Nõ omittenda seminis eaꝝ proprietas. Nam neqꝫ
corpus neqꝫ lignum nec cartilago dici potest: neqꝫ aliud nomen inuenit.

¶ De myrto genera eius. xxix. Ca. xxix.

SVccoꝝ natura præcipuã admiratiõnẽ in myrto habet. Quãdo ex uua oĩum olei uiniqꝫ bi/
na genera fiunt. Itẽ myrtidanum ut diximus. Et alius usus baccæ fuit apud antiquos: ãteqꝫ
pip reperiretur: libæ optinẽs uicem. Quodã etiã generosi obsonii noĩe ĩde tracto: quod etiam
nunc myrtatũ uocatur. Eadẽqꝫ origine aproꝝ sapor cõmẽdatur: pleꝝqꝫ ad intinctus additis myr
tis. Arbor ipsa in europa tetriore cælo quod e ceraunis mõtibus incipit. primũ celcei in Elpeno
ris tumulo uisa traditur: græcũqꝫ ei nomẽ remanet: quo pegrinã esse apparet. Fuit ubi nunc ro/
ma est iam tum cum conderetur. Quippe ita traditur myrtea uerbena romanos sabinosqꝫ cum
ꝓpter raptas uirgines dimicare uoluissent depositis armis pacificatos ĩ eo loco qui nũc signa Ve
neris Cluacinæ habet. Cluere enim antiqui pugnare dicebãt. Et in ea quoqꝫ arbore suffimẽti ge
nus habetur. Ideo tamẽ electa: quoniã coniunctioni & huic arbori præest Venus. Haud scio an
primæua etiã oĩum in locis publicis romæ sata sit: fatidico quidem & memorabili augurio. Inter
antiqssima nãqꝫ delubra habetur. Quirini hoc est ipsius Romuli. In eo sacræ myrti fuere duæ
ante ædem ipsam ꝑ lõgum tempus. Alterã patricia appellata: altera plebeia. Patricia multis an
nis præualuit. Flaccescẽte plebeia exuberãs ac læta: qꝫdiu senatus quoqꝫ floruit: illa ingẽs. Ple
beia torrida ac squalida. Quæ postqꝫ eualuit flaccescẽte patricia marsico bello: lãguida auctori/
tas patrũ facta est. ac paulatim in sterilitatem emarcuit maiestas. Quin & ara uetus fuit Veneri
myrteæ: quã murtiã uocant. Cato tria genera myrti ꝓdidit. Cãdidã: nigrã: cõiugalem: fortassis
a coniugiis ex illo cluacinæ genere. Nunc & alia distinctio satiuæ aut siluestris: & ĩ utraqꝫ latifo/
liæ. In siluestri propria oxymyrsie. Satiuaꝝ genera topiarii faciunt. Tarẽtinã folio minuto: no/
stratem patulo: exoticam dẽsissimo: senisślioꝝ uersibus. Hæc nõ est ĩ usu. Ramosa utraqꝫ alia
Cõiugalem existimo nũc nostratem dici. Myrtus odoratissima est in ægypto. Cato docuit uinũ
fieri e nigra: siccata usqꝫ in ariditatem in umbra: atqꝫ ita mulso indita. Si nõ siccẽtur baccæ oleũ
gigni. Postea comptum & ex alba uinum fieri album. Duobus sextariis myrti tusæ in uini tribus
heminis maceratæ expressæqꝫ. Folia & per se siccãtur in farina ad ulceꝝ remedia ĩ corpore huma
no leniter mordaci puluere: ac infrigerandis sudoribus. Quinĩmo oleo quoqꝫ miꝝ dictu inest q
dam uini sapor: simulqꝫ pinguis liquor præcipua ui ad corrigẽda uina: saccis ante perfusis. Reti/
net quippe fæcem: nec præter puꝝ liquorem trãsire patitur: datqꝫ se comitẽ præcipua cõmẽda
tione liquato. Virgæ quoqꝫ eius gestatæ mõ uiatori prosũt in lõgo itinere pediti. Quin & uir/
gæ ãnuli exptes ferri ĩguinum tumori medẽtur. Bellicis quoqꝫ se rebus inseruit: triũphãsqꝫ de
sabinis Postumius Tubertus in cõsulatu: qui primus oĩum ouans ingressus urbẽ est: quoniã rẽ
leuiter sine cruore gesserat: Myrto Veneris uictricis coronatus incessit: optabilẽqꝫ arborẽ etiã
hostibus fecit. Hæc postea ouãtium fuit corona: excepto M. Crasso qui de fugitiuis & Sparta/
co laurea coronatus incessit. Massurius auctor est curru quoqꝫ triũphãtes myrtea corona usos.
L. Piso tradit Papyrium Nasonem qui primus in mõte albano triũphauit de corsis myrto coro/
natum ludos circenses spectare solitum. Auus maternus Africani sequentis hic fuit. M. Valeri/
us duabus coronis utebatur laurea & myrtea: qui & hoc uouerat.

¶ De lauro genera. xiii. Ca. xxx.

LAurus triumphis proprie dicatur: uel gratissima domibus. Ianitrix Cæsaꝝ pontificumqꝫ:
quæ sola & domos exornat: & ante limina excubat. Duo eius genera tradit Cato: delphicã
& cypriam: Põpeius Leneus adiecit quã mustacem appellauit: quoniã mustaceis subiiceretꝫ. Hãc

esse folio maximo: flaccidoq; & albicāte. Delphicā æquali colore uiridiore: maximis baccis atq; e uiridi rubētibus. Hac uictores delphis coronari: & triūphātes romæ. Cypriā esse folio breui: nigro p margines imbricato crispam. Et postea accessere genera cuius hāc siluestrem laurū aliqui intelligunt: nōnulli sui generis arborem. Differt color. Est enim cærulea bacca. Accessit & regia: quæ cœpit Augusta appellari āplissima & arbore & folio: baccis gustatu quoq; nō aspero. Aliqui negāt eandem esse: & suum genus regiæ faciūt lōgioribus foliis latioribusq;. Iidē in alio genere bacaliam appellāt hanc quæ uulgatissima est: baccarūq; fertilissima. Sterilem uero earum (quod maxime miror) triūphalem: eaq; dicūt triumphātes uti: nisi id a Diuo Augusto cœperit: ut docebimus: ex ea lauru quæ ei missa e cælo minima est altitudine: folio crispo: ac breui: quæ inuenitur rara. Accedit in topiario oper̄ taxa excrescēte in medio folio paruulo: ueluti lacinia folii. Et sine ea spadonia mira opacitatis patientia. Itaq; q̄tali beat sub umbra solum implet. Est & camedaphne siluestris frutex: & alexādrina: quā aliqui idæam: alii hippoglotchiō: alii daphnē: alii carpophylō: alii hypelatē uocant. Ramos spargit a radice dodrantales topiarii: ac coronarii operis: folio acutiore q̄ myrti: molliore & cādidiore. Maiore semine inter folia rubro. Plurima in ida: & circa heracleam pōti: nec nisi in mōtosis. Id quoque quod danaides uocatur genus in nominū ambitu est. Alii enim pelasgum: alii euptalō: alii cephalō Alexādri uocant. Et hic frutex est ramosus: crassiore ac molliore q̄ laurus folio. Ex cuius gustatu accendatur os: thuris baccis e nigro russis. Notatū antiquis nullū genus lauri in corsica fuisse: quod nūc satum & ibi ꝓuenit. Ipsa pacifera: ut quam prætēdi etiā inter armatos hostes quietis sit īdiciū. Romanis præcipuæ lætitiæ uictoriarūq; nuntia. Additur litteris: & militū lāceis: pilisq;. Faces ipatorū decorat. Ex his ī gremio Iouis optimi maximi deponit: quotiēs lætitiā uictoria nouā attulit. Idq; ñ qa ꝑpetuo uiret nec qa pacifera ē præferēda utiq; myrto & oleæ ē: sed qa spectatissima ī mōte pnaso lōq; ēt grata Apollini: assuetis eo dona mittere iā & regibus romanis teste L. Bruto. Fortassis etiam in argumētum: quoniā ibi libertatem publicā is meruisset: lauriferam tellurē illā obsculatus ex responso. Et quia fatarū receptarūq; in domos fulmine sola nō icitur. Ob has cās equidem crediderim honorē eis habitū in triūphis potius: q̄ quia suffimētum sit cædis hostiū & purgatō ut tradit Massurius. Adeoq; in ꝓfanis usibus pollui laurū & oleam fas nō est: ut ne ꝓpiciādis q̄dem numinibus accēdi ex iis altaria aræ ue debeāt. Laurus quidē manifesto abdicat ignes crepitu: & quadam detestatione. Interaneorū etiā uitia & neruorum ligno torquente. Tiberium principem tonante cælo coronari ea solitum ferunt cōtra fulminum metus. Sed & circa Diuū Augustū euenta eius digna memoratu. Nāq; Liuiæ Drusillæ quæ postea Augusta matrimonii nomen accepit: cū pacta esset illi Cæsari: gallinā cōspicui cādoris sedēti aquila ex alto abiecit ī gremium illæsam. Intrepideq; mirāti accessit miraculum: quoniā tenentē rostro laureū ramū onustum suis baccis. Cōseruari alitem & sobolē iussere aruspices: ramūq; eum seri: ac rite custodiri. Quodq; factū est in uilla Cæsarū fluuio tiberi imposita iuxta nonū lapidem flāminia uia: quæ ob id uocatur ad gallinas. Mireq; silua ꝓuenit. Ex ea triumphans postea Cæsar laurū in manu tenuit: coronāq; in capite gessit. Ac deinde impatores Cæsares cūcti. Traditusq; mos ē ramos quos tenuerūt serēdi. Et durāt siluæ noībus suis discretæ. Fortassis ideo mutatis triumphalibus. Vnius arborū latina lingua nomē imponitur uiris. Vnius folia distinguūtur appellatione. Laureā eñ uocamus. Durat & in urbe impositum loco: quādo lauretū in auētino uocatur: ubi silua lauri fuit. Eadem purificationibus adhibetur: testatūq; sit obiter & ramo eā seri: quoniā dubitauere Democritus & Theophrastus. Nunc dicemus siluestrium naturas.

Quello conten... di la sostanza ... et sotto le differ... uisibili et inuisibili la luce generale et

Turni i uiuli i Calori.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XVI.

PROHEMIVM

Siluestrium Arborū Naturæ. Ca. i.

POMIFERAE ARBORES QVAEQVE MITIORIbus succis uoluptatem primæ cibis attulerūt: & necessario alimēto delicias īmiscere docuerūt. Siue illæ ultro siue ab hoīe didicere blandos sapores adoptione & cōnubio. Idq; munus etiā feris uolucribusq; dedimus: intra prædictas cōstant. Primū erat narrare glādiferas quoq;: quæ primo uictū mortalium aluerūt nutrices inopis ac feræ sortis: ni præuerti cogeret admiratio usu comperta: quænā qualisque esset uita sine arbor̄ ulla siñ frutice uiuentium

Gentes sine arbore: & miracula in septētrionalis regiōis arboribus. Ca. ii.

DIximus & in oriente quidem iuxta oceanū cōplures ea necessitate gentes. Sūt uero & in septētrione uisæ nobis cau-

coꝝ: qui maiores minoresque appellantur. Vasto ibi meatu ꝑpetuis bis dieꝝ noctiūq; singulaꝝ interuallis effusus in imensum agitur oceanus æternā operiēs reꝝ naturæ cōtrouersiam: dubiūq; terræ sit: an pars maris. Illic misera gens tumulos optinet altos: aut tribunalia structa manibus ad expimēta altissimi æstus: casis ita impositis: nauigātibus similes: cū integāt aquæ circūdatæ naufragis. Cū uero recesserint: fugientes cū mari pisces circa tuguria uenantur. Nō pecudes hos habere nō lacte ali: ut finitimos. Ne cū feris quidem dimicare cotingit omi ꝓcul abacto frutice. Vlua & palustri iunco funes nectūt ad prætexenda piscibus retia. Captūq; manibus lutum uen/tis magis ꝗ sole siccātes. Terra cibos & rigētia septētrione uiscera sua urunt. Potus non nisi ex hymbre seruato scrobibus ī uestibulo domus. Et eæ gētes certe si uincātur hodie a populo ro. seruire se dicūt. Ita est ꝓfecto: multis fortuna parcit in pœnā. Aliud in siluis miraculū in tota reliqua germania referūt: addūtq; frigori umbras: altissime tamē. Haud procul supradictis caucis circa duos præcipue lacus. Littora ipsa optinēt quercus maxima auiditate nascēdi suffossæq; fluctibus aut ꝓpulsæ flatibus uastas cōplexu radicū insulas secū auferūt. Atq; ita libratæ stātes nauigāt ingentiū ramoꝝ armamētis. Sæpe territi classibus nostris: cū uelut deindustria fluctibus agerēt: ut in ꝓspectu stātes noctu: inopesq; remedii illæ prœliū nauale aduersꝰ arboꝛs inirēt.

¶ De hyrciniæ siluæ magnitudine. Ca. iii.

IN eadem septētrionali plaga hyrciniæ siluæ roboꝝ uastitas intacta & cōgenita mūdo ꝓpe imortali sorte miracula excedit. Vt alia omittātur fide caritura. Cōstat attolli colles occursantiū inter se radicum repcussu. Aut ubi secuta tellus nō sit: arcus ad ramos usque: & ipsos iter se rixantes curuari portaꝝ patētium mō ut turmas equitum trāsmittant.

¶ De glandiferis. Ca. iiii.

GLandiferi maxime generis omnes: quibus honos apud romanos perpetuus.

¶ De ciuica corona: & qui frondea corona donati. Ca. v.

HInc ciuicæ coronæ militū uirtutis insigne clarissimū. Iampridē uero & clæmētiæ impatoꝝ postꝗ ciuiliū belloꝝ profanatione meritū cœpit uideri ciuē nō occidere. Cedūt iis mura/les uallaresq;: & aureæ: quāq; precio ātecedētes. Cedūt & rostratæ: ꝗuis in duobus maxīe ad hoc æui celebres M. Varrone e piraticis bellis dāte magno Pōpeio. Itēq; M. Agrippa tribuēte Cæsare e siculis: quæ & ipsa piratica fuere. Antea rostra nauiū tribunali præfixa foro decus erāt: ueluti populo ro. ipsa corona imposita. Postꝗ uero tribunitiis seditionibus calcari ac pol/lui cœpere: postꝗ uires ex publico in priuatū magis singulisq; ciuiū quæri: & sacrosācta oīa profana fecere: tum a pedibꝰ eoꝝ subiere in capita ciuiū rostra. Dedit hāc Augustus coronā Agrippæ. Sed ciuicā a genere humano accepit ipse. Antiqtus quidē nulla nisi deo dabatur. Ob id Homerus cælo tātū eas & prœlio uniuerso tribuit. Viritim uero ne ī certamine qdē ulli. Ferūtq; primū oīum Liberꝝ patrē imposuisse capiti suo ex hedera. Postea deoꝝ honori sacrificātes sūpsere uictimis simul coronatis. Nouissime & in sacris certaminibus usurpatæ: in qbus hodieq; non uictori dant: sed patriā ab eo coronari pronūtiatur. Inde natum ut etiam triūphaturis cōferrēt in templis dicandæ. Mox ut & ludis darentur. Lōgum est: nec ex institutiōe opis differere quisquā romanoꝝ primus acceperit. Neq; enim alias nouerant ꝗ bellicas. Quod certū est uni gentium huic plura sunt genera ꝗ cūctis. Romulus frōdea coronauit Hostū Hostiliū ꝗ fidenā primus irrupisset. Auus hic Tulli Hostilii regis fuit. P. Deciū patrem tribunū militū frōdea donauit exercitus ab eo seruatus: impatoꝛ Cornelio Cosso cōsule sānitium bello. Ciuica iligna primo fuit: postea magis placuit ex æsculo Ioui sacrū. Variataq; in hoc cū quercu ē: ac data ubiq; quæ fuerāt: custodito tamē honore glādis. Additæ leges arctæ: & ideo supbæ: quasq; cōferre libeat cū illa græcoꝝ sūma: quæ sub ipso Ioue datur. Quiq; patriæ muros primus scandēs audentē irrūpere occidit. Quiq; ciuem maluit seruarē ꝗ hostem occidere. Vtq; eum locū in quo sit actū optineret hostis eo die. Vtq; seruatus fateatur: alias testes nil ꝓsunt. Vt ciuis fuerit. Auxiliis ꝗuis rege seruato decus id nō dant. Nec crescit honos idem impatore cōseruato: quoniā conditores in quocūq; ciuē sūmū esse uoluerūt. Accepta licet uti ꝑpetuo ludis. Induenti semp assurgi etiam ab senatu in more est. Sedendi ius in ꝓximo senatui. Vacatio muneꝝ oīum ipsi: patriq; & auo paterno. Xiiii. eas accepit Sicinius Dentatus ut rettulimus suo loco. Sex. Capitolinus. Is qdem & de duce Seruilio. Africanus de patre accipe noluit apud trebiam. O mores æternos: qui tanta opera honore solo donauerunt. Et cum reliquas coronas auro cōmendarent: salutem ciuis iis in precio esse noluerunt: clara ꝓfessione: seruari quidem hoīem nefas esse lucri causa.

¶ De glande genera tredecim. Ca. vi.

GLandes opes esse nunc quoq; multaꝝ gentiū etiam pace gaudētiū constat. Necnō & inopia frugum arefactis molitur farina: spissaturq; ī panis usum. Quin & hodieq; p hispanias secūdis mensis glans inseritur. Dulcior eadem in cinere tosta. Cautum est præterea lege. xii. tabularū: ut glandem in alienū fundum ꝓcidentē liceret colligere. Genera eaꝝ multa. Distant fructu: situ: sexu: sapore. Nāq; alia fageæ glādi figura: alia quernæ: & alia ilignæ. Atq; inter se quoq;

generū singulorū differentiæ. Præterea sūt aliæ siluestres: aliæ placidiores: quæ culta optinēt. Iā etiā in mōtosis planisq; distant. Sicut & sexu mares ac fœminæ. Itē sapore. Dulcissima oīum fagi: ut qua obsessos etiā hoīes durasse in oppido chio tradit Cornelius Alexander. Genera distinguere nō datū noībus quæ sūt alia alibi. Quippe cū robur quercūq; uulgo nasci uideamus: sed æsculū nō ubiq;. Quartā uero generis eiusdē quæ cerrus uocatū ne italiæ qdē maiori ex pte notā esse. Distiguēs ergo ꝓprietate naturaq;: & ubi res coget etiā græcis noībus utendum.

De fagina glande & reliquis glandibus: & carbone & pastu porcorū. Ca. vii.

Fagi glans nucleis similis: triangula cute includitur. Folium tenue: ac leuissimū: populo simile: celerrime flauescens: & media parte plerūq;. Gignēs superne puulā baccā uiridē: cacumine aculeatam. Fagi glans muribus gratissima est: & ideo aīalis eius una ꝓuētus. Glires quoq; saginat. Expetitur & turdis. Arborū fertilitas oīum fere alternat: sed maxime fagi. Glāde quæ ꝓprie intelligitur: ferunt robur: quercus: æsculus: cerrus: ilex: suber. Cōtinētur hispido calice per genera plus minus. Item cōplectente folia præter ilicē: grauia: carnosa: procera: sinuosa lateribus. Nec cū cadunt flauescētia: ut fagi. Pro differētia generū breuiora uel longiora. Ilicis duo genera. Ex iis in italia folio nō multum ab oleis distāt. Milaces a quibusdā græcis dictæ: in prouintiis aquifoliæ. Ilicis glans utriusq; breuior & gracilior. Quam Homerus aculon appellat: eoq; noīe a glande distinguit. Masculas ilices negant ferre. Glans optima in quercu atq; grādissima. Mox æsculo. Nā roboris parua. Cerro tristis: horrida: echinato calice ceu castaneæ. Sed in querna alia dulcior: molliorq; fœminæ: maris spissior. Maxime āt probātur latifoliæ ex argumēto dictæ. Distāt aūt inter se magnitudine & cutis tenuitate. Itē q̄ aliis subest tunica rubiginē scabra: aliis protinus candidum corpus. Probatur & ea: cuius in balano utrinque ex longitudine extrema lapidescit ī duriciam. Melior cui in corticeq̄ cui in corpore. Vtrūq; nō nisi mari. Præterea aliis ouata: aliis rotunda: aliis acutior figura. Sicut & colos nigrior cādidior ue q̄ præfertur. Amaritudo in extremitatibus: mediæ dulces. Quin & p ediculi breuitas ꝓceritasq; differentiam habet. In ipsis uero arboribus quæ maximā fert: hemeris uocatur: breuior: & in orbē camosa: alasq; ramorū crebro cauata. Fortius lignū quercus habet & īcorruptius: ramosa & ipsa. Procerior tamē & crassior caudice. Excelsissima aūt egilos incultis amica. Ab hac ꝓxime latifoliæ ꝓceritas: sed minus utilis ædificiis. Atq; carbone dotata uitiis obnoxia ē. Quā ob rē solido utuntur carbone. ærariorū tantū officinis cōpendio. Quoniā desinēte flatu ꝓtinus emoriens sæpius recoquitur. Cætero plurimis fintillis. Idē e nouellis melior. Aceruī cōfertis paleis recētibus luto camināturː accensaq; strue cōtis pungitur durescēs calx. Atq; ita sudorem emittit. Pessima & carboni & materiæ haliphleos dicta: cui crassissimus cortex atq; caudex: & plerūq; cauus fūgosusq;. Nec alia putrescit ex hoc genere: etiā cū uiuit. Quin & fulmine sæpissime icitū: q̄uis altitudinē nō excellat. Ideo ligno eius nec ad sacrificia uti fas habetur. Eidem raro glans & cū tulerit amara. Quam præter sues nullū attingit animal. Ac ne eæ quidem si aliud pabulū habeāt. Hoc quoq; inter reliqua neglectæ religionis est: q̄ emortuo carbone sacrificatur. Glans fagea suem hylarem facit: carnē coctibilē ac leuem: & utilem stomacho. Iligna suem angustā: nitidam: strigosam: pōderosam. Querna diffusam & grauissimā: & ipsa glādium æque dulcissima. Proximā huic cerream tradit Nigidius: nec ex alia solidiorem carnē: sed durā. Iligna tentari sues: nisi paulatim detur. Hanc nouissimā cadere. Fungosā carnē fieri æsculo: robore: subere. Quæ glandem ferunt omēs & gallam. Alternisq; ānis glandē. Sed gallā hemeris optimā: & coriis pficiēdis aptissimam. Similem huic latifoliam: sed leuiorem: multoque minus probatam. Fert & nigrā Duo enim genera sunt. Hæc tingendis utilior.

De galla: & q̄ multa præter glandem eædem ferant arbores. Ca. viii.

Nascitur aūt galla sole de geminis exeūte erūpens noctu semp uniuersa. Crescit uno die cādidior. Et si excepta est æstu arescit protinus: neq; ad iustū incremētum peruenit: hoc est: ut nucleum fabæ magnitudinem habeat. Nigra diutius uiret: crescitq; ut interdū mali compleat magnitudinem. Optima comagena. Deterrima ex robore. Signum eius q̄ cauernæ trāslucet. Robur præter fructū plurima alia gignit. Nāq; fert & gallæ utrūque genus & quædā ueluti mora: ni distarent arida duricia plerūque tauri caput imitantia: quibus fructus inest nucleis oliuæ similis. Nascūtur in eo & pilulæ nucibus nō absimiles: intus habētes flocculos molles: lucernarū luminibus aptos. Nam & sine oleo flagrāt: sicuti galla nigra. Fert & aliam utilē pilulam cū capillo uerno tēpore tamē melligeni succi. Gignunt & alii ramorū eius pilulas corpori nō pediculo adhærentes: cādicantes umbilicis. Cætera nigra uarietate dispersa. Media cocci calorem habent. Apertis amara inanitas est. Aliquādo & culices gignit. Necnō & e foliis cōuolutas pilulas: & in folio rubentes. Aquosos nucleos candicantes & translucidos: q̄diu molles sint: in quibus & culices nascuntur: maturescunt in modum

De canchrye: & cocco grano: & agarico: & subere. Ca. ix.

Ferunt robora & canchryn: ita uocatur pilula in medicina urendi uim habēs. Gignitur & in

abiete: larice: picea: tilia: nuce: platano: postq̃ folia cecidere hyeme durans. Continet nucleum
pineis simile. Is crescit hyeme: aperitur uere pilula tota. Cadit cũ folia cœperint crescere. Tam
multifera sunt: & tot res præter glãdem pariunt robora. Sed & boletos suillosq́ gulæ nouissi/
ma irritamenta: quæ circa radices gignũtur. Quercus ꝓbatissimos. Robur ãt & cypressus & pi
nus noxios. Robora ferunt & uiscũ & mella ut auctor est Hesiodus. Constatq́ rores melleos e
cælo ut diximus cadentes nõ aliis magis insidere frõdibus. Cremati quoq́ roboris cinerem ĩtror
sum esse manifestũ est. Omẽs tamẽ has eius dotes ilex solo ꝓuocat cocco. Granũ hoc. Primoq́
ceu spectes frutices paruos aquifoliæ ilicis: quisqlium uocãt: pensionẽ alterã tributi pauperibus
hispaniæ donati. Vsum eius gratiorẽ in cõchylii mẽtione tradidimus. Gignitur & ĩ galatia: afri
ca: pisidia: cilicia. Pessimũ in sardinia. Galliaꝝ glãdiferæ maxime arbores agaricum ferũt. Est ãt
fungus cãdidus odoratus: antidotis efficax: in sũmis arboribus nascens: nocte relucens. Signum
hoc eius q̃ in tenebris decerpitur. E glãdiferis sola quæ uocatur egilops fert pãnos arentes: mu
scoso uillo: canos nõ in cortice mõ: ueꝝ & e ramis depẽdẽtes cubitali magnitudine: odoratos ut
diximus inter unguẽta. Suber minima arbor: glans pessima: rara: cortex tantũ in fructu præcras
sus ac renascens: atq́ etiã in denos pedes undiq́ explanatus. Vsus eius anchoralibus maxime na
uium: piscãtiumq́ tragulis: & cadoꝝ obturamẽtis. Præterea ĩ hyberno fœminaꝝ calceatu. Quã
ob rem nõ infacete græci cortices arboꝝ appellãt. Sũt qui fœminã ilicẽ uocẽt: atq́ ubi nõ nasci/
tur ilex pro ea subere utuntur. In carpentariis præcipue fabricis ut circa elin & lacedemonẽ: nũc
in talia tota nascitur: aut in gallia omnino.

Quaꝝ sint in usu cortices. Ca. x.

Cortex e fago: tilia: abiete: picea: ĩ magno usu agrestiũ. Vasa corbesq́ ac patẽtiora quædã
messib⁹ cõuehẽdis uidemusq́ faciũt: atq́ prætexta tugurioꝝ. Scribit ĩ rẽtĩ ad duces explo
rator ĩcidẽs lr̃as a succo. Necnõ ĩ quodã usu sacroꝝ r̃ligiosus ẽ fagi cortex. Sꝫ ñ durat arbos ĩpa

De scãdulis & pinu: pinastro: abiete: piceaq́: larice: tæda: taxo. Ca. xi.

Scandulæ e robore aptissimæ: mox e glãdiferis aliis: fagoq́: facillime ex omibus quæ resi/
nam ferũt: sed minime durant: præterq̃ e pino. Scãdula cõtectã fuisse romam usq́ ad bel/
lum Pyrrhi ãnis quadrĩgẽtis. lxx. Cornelius Nepos auctor est. Siluaꝝ certe distinguebãtur ĩsi/
gnibus. Fagus italo Ioui etiã nũc est ubi lucus fageus fuit: portaq́ querculana. colle in quẽ uimi
na petebãtur: totq́ lucis quibusdã & geminis. Q. Hortẽsius dictator cũ plebs secessisset in iani
culum legem in æsculeto tulit: ut ea quod iussisset omẽs quirites tenerentur. Peregrinæ tũc ui
debantur: quoniã nõ erant suburbanæ pinus atq́ abies. Omẽsq́ quæ picem gignũt: de quibus
nũc dicemus. Simul ut tota cõdiendi uina origo cognoscatur. Quæ ferunt in alia aut in oriente
prædictis picem. In europa sex genera cognataꝝ arboꝝ resinã ferunt. Ex iis pinus atq́ pinaster
folium habẽt capillamẽti mõ præ tenue: lõgumq́ & mucrone aculeatum. Pinus fert minimũ re/
sinæ: interdũ ex nucibus ipsis de qbus dictũ est. Visq́ ut ascribatur generi. Pinaster nihil aliud
est q̃ pinus siluestris: mira altitudine: & a medio ramosa sicut pinus in uertice. Copiosiorem dat
hæc resinam quo dicemus mõ. Gignitur & in planis. Easdem arbores alio noĩe esse per orã ĩta/
liæ quas stibulas uocant ut pleriq́ arbitrãtur. sed graciles: succinctioresq́: & enodes liburnicaꝝ
ad usus: pene sine resina. Picea mõtes amat atq́ frigora: feralis arbor: & funebri indicio ad fores
posita: ac rogis uirens. Iam tamẽ & in domo recepta: tõsili facilitate. Hæc plurimã resinã fũdit:
interueniẽte cãdida gẽma tam simili thuri: ut mixta uisu discerni nõ queat: & inde fraus sæpissi/
me asiæ. Omibus iis generibus folia breui seta & crassior: duraque ceu cupressis. Piceæ rami pe
ne statim ab radice modici uelut brachia lateribus inhærent. Similiter abiecti expetitæ naui/
giis. Situs in excelso mõtium ceu maria fugerit: nec forma alia. Materies uero præcipua trabi/
bus: & plurimis uitæ operibus. Resina ei uitiũ. Vnde fructus unus piceæ: exiguumq́ sudat: ali
quãdo cõtactu solis. E diuerso materies quæ abieti pulcherrima: piceæ ad fissiles scandulas: cu/
pasque & pauca alia secamẽta. Quinto generi situs idem: eadẽ facies: larix uocat̃: materia præ/
stãtior lõge: incorrupta uis humori cõtumax: rubens præterea: & odore acrior. Plusculum huic
erũpit liquoris: melleo colore: atq́ lentiore: nũq̃ durascẽtis. Sextũ genus e tæda ꝓprie dicta:
abũdantior succo q̃ reliqua: partior liqdiorq́ q̃ picea. Flãmis ac lumini sacroꝝ etiã grata. Hãc
mares dũtaxat ferunt: & eam græci stacten uocant odoris grauissimi. Laricis morbus est ut tæ/
da fiat. Omĩa aũt hæc genera accensa fuligine ĩmodica carbonem repẽte expuũt: cum eruptiõis
crepitu: eiaculãturque lõge: excepta larice: quæ nec ardet: nec carbonẽ facit: nec alio mõ ignis
ui cõsumitur: q̃ lapides. Omĩa uero ea ꝑpetuo uirẽt: nec facile discernũtur ĩ frõde etiã a pitis.
tanta natalium mixtura est. Sed picea minus alta q̃ larix. Illa crassior leuiorq́ cortice: folio uillo
sior: pinguior: & densior: molliorque flexu. At piceæ rariora siccioraque folia & tenuiora ac ma
gis algentia. Totaque horridior est & perfusa resina. Lignũ uero abieti similius. Larix ustis radi
cibus nõ repullulat: ut in lesbo accidit incẽso nemore pyrrheo. Alia etiãnũ generibus ipsis in se
xu differentia. Mas breuior & durior: fœmina procerior. Pinguioribus foliis & simplicibus: atq́

nō rigentibus. Lignum maribus durꝰ: & in fabrili opere cōtortum: fœminæ molliꝰ publico di/
scrimine in securibus. Eæ in quocūq; genere deprehēdūt marem: quippe respuūt: & fragosius fi/
dunt: ægrius reuellūtur. Ipsaq; materies retorrida: & nigrior maribus radix. Circa idā in troade
& alia differētia est mōtanæ maritimæq;. Nāq; ī macedonia & arcadia circa elin pmutant noīa.
Nec cōstat auctoribus quod cuiq; generi attribuāt: nos ista romano discernimus iudicio. Abies
e cunctis amplissima est: & fœmina etiam ꝓlixior. Materia mollior: utiliorq;: arbore rotūdior:
folio pinato: densa ut hymbres nō transmittat: at hylarior intuitu. E ramis generꝫ horꝫ pānicu/
laꝫ mō nucamēta squamatim cōpacta depēdent præter ꝗ̄ larici. Hæ quoq; abietes masculæ pri
ma in parte nucleos habēt: nō itē fœminæ. Piceæ uero totis pāniculis minoribus gracioribusq;
minimos ac nigros. Propter quod græci phthirophorō eā appellāt. In eadem nucamēta cōpres/
siora maribus sunt: ac minus resina rosida. Similis his etiā nūc aspectu est: ne quid prætereatur
taxus: minus uirens: gracilisq; & tristis: ac dira: nullo succo: ex omnibus sola baccifera. Mas no/
xio fructu. Lœtale q̄ppe baccis in hispania præcipue uenenū inest. Vasa etiā uiatoria ex ea ui/
nis in gallia facta mortifera fuisse cōpertū est: Hanc Sestius similacem a græcis uocari dixit. Et
esse in arcadia tam præsentis ueneni: ut si qui dormiant sub ea: cibū ue capiāt moriātur. Sunt q̄
& taxica hinc appellata dicunt uenena: quæ nunc toxica dicimus: quibus sagittæ tingantur. Re/
pertum innoxiam fieri: si in ipsam arborem clauus æreus addicatur.

¶ Quibus modis fiant genera picis: & quomodo fiat cædrum: & de spissa pice quomodo fiat: & quibus modis resina coquatur. Ca. xii.

PIx liquida in europa e tæda coquitur naualibus muniēdis: multosq; ad alios usus. Lignum
eius cōcisum furnis undiq; igni extra circūdato feruet ut primus sudor aquæ mō fluat ī cana
li. Hoc in syria cædrū uocatur: cui tanta uis est ut in ægypto corpora hoīum defūctoꝵ eo perfu
sa seruētur. Sequēs liquor crassior iam picem fundit. Hæc rursus in cortinas æreas cōiecta ace/
to spissatur: & coagulata brutiæ cognomen accepit: doliis dūtaxat uasisq; cæteris utilis: lentore
ab alia dice differens. Item colore rutilāte: & ꝗ̄ pinguior est. E tæda omīa illa fiunt. E picea re/
sina ferueētibus coacta lapidibus ī alueis ualidi roboris: aut si aluei nō sint struis congerie uelut in
carbonis usu. Hæc in uinum additur: farinæ mō tusa: nigrior colore. Eadē resina si cū aqua leni/
us decoquatur: coleturq;: ruffo colore lentescit: ac stillatitia uocatur. Seponūtur āt in id fere ui
tia resinæ corticisq;. Alia temperies ad crapulā. Nāq; flos crudus resinæ cū multa bastula tenui
breuiq; auulsus cōciditur ad cribrum minuta: deinde feruēti aqua donec coquatur perfūdit. Hu
ius expressum pingue præcipua resina fit: atq; rara: nec nisi paucis in locis subalpinæ italiæ con
ueniēs medicis. Resinæ albæ cōgiū in duobus aquæ pluuiæ coquūt. Alii utilius putāt sine aqua
coquere lento igne tota die: utiq; uase æris albi. Item terebinthinam in sartagine referuēti: hāc
cæteris præferentes. Proxima ex lentisco.

¶ De zosippa & sapino: & quaꝵ arborꝵ materia in precio. Ca. xiii.

NOn omittendū apud eosdem zosippam uocari derasam nauibus maritimis picem cū cæra:
nihil nō experiente uita: multoq; efficatiorem ad omīa quibus pices resinæq; ꝓsunt uideli/
cet adiecto salis callo. Aperitur picea e pte solari nō plaga: sed uulnere ablati corticis: cum pluri
mū bipedali hiatu: ut a terra cubito cū minimū absit. Nec corpori ipsi parcitur: ut ī cæteris quo
niam bastula in fructu est. Verꝫ hæc terræ ꝓxima laudatur. Altior amaritudinē affert. Postea
humor omīs e tota cōfluit in ulcus. Itē in tæda. Cū id manare desiit: simili mō ex alia parte apiē
ac deinde alia. Postea tota arbor succiditur: & medulla eius uritur. Sic & ī syria terebintho detra
hunt cortices. Ibi quidē & e ramis ac radicibus cū resina dānetur ex iis ptibus. In macedonia lari
cem masculam urūt: fœminæ radices tantū. Teopōpus scripsit in apolliniataꝵ agro picē fossilē
nō deteriorem macedonica inueniri. Pix optima ubiq; ex apricis aquilonis situ. Ex opacis horri/
dior: uirusq; præferens. Frigida hyeme deterior: ac minus copiosa & decolor. Quidā arbitrant̄
in mōtosis copia præstātiorem fieri ac colorationem: & dulciorem quoq; & gratiorē dum resina
sit. Decoctā āt minus picis reddere: quoniā ī iseꝵ abeat: tenuioresq; esse ipsas arbores ꝗ̄ ī pla
nis. Sed has & illas serenitate steriliores. Fructū quædā ꝓximo āno ab inciso largiuntur. Aliæ
secūdo. Quædā tertio. Expletur aūt plaga resina: nō cortice: nec cicatrice: quæ ī hac arbor nō
coit. Inter hæc genera ꝓprium qdam fecere satiuum: quoniā ex cognatione eaꝵ seritur. Qualis
dicta est nucleis. Eiusq; arboris imas partes tædas uocant. cū sit illa arbor nil aliud ꝗ̄ picea feri/
tatis paulum mitigatæ satu. Satiui āt materies cæsaꝵ e genere sit: sicuti docebimus.

¶ De fraxino genera eius quattuor. Ca. xiiii.

MAteriæ enim cā reliquas arbores natura genuit. Copiosissimāq; fraxinū. Procera hæc ac te
res: pēnata & ipsa folio. Multūq; Homeri preconio & Achillis hasta nobilitata. Materies
est ad plurima utilis. Ea quidē quæ fit in ida troadis in tantū citro similis: ut emētes fallat corti/
ce ablato. Græci duo genera eius fecere. Lōgam: enodem. Alterā breuem: duriorē: fusciorēq;
laureis foliis. Bumeliam uocant in macedonia amplissimā lentissimāq;. Alii situ diuisere. Campe

strem enim esse crispam: mõtanam: spissam. Folia eaꝝ iumētis mortifera. Cæteris ruminātium ĩ nocua græci ꝓdidere. In italia nec iumētis nocet. Cõtra serpētes uero succo expresso ad potum: & imposita ulceribus opifera: ac nihil æque repitur. Tātaq̃ est uis: ut ne matutinas quidē occi/dentesue umbras q̃uis sint lōgissimæ: serpens arboris eius attingat: adeo ipsam ꝓcul fugat. Ex pta prodimus. Si frōde ea gyro claudatur ignis & serpens: in ignes potius q̃ in fraxinū fugere serpentē. Mira naturæ benignitas: priusq̃ hæ ꝓdeāt flore fraxinū: nec āte cōditas folia dimit tere.

De tilia genera duo. Ca. xv.

IN tilia mas & fœmina differūt omĩ mō. Nāq̃ & materies maris dura ruffiorq̃ ac nodosa & odoratior. Cortex quoq̃ crassior: ac detractus inflexibilis. Nec semē fert aut florē ut fœ/mina: quæ crassior arbore: materia cādida præcellensq̃ est. Miꝝ in hac arbore fructū a nul lo animaliū attingi: folioꝝ corticisq̃ succum dulcem esse. Inter corticem & lignū tenues tunicas multiplici mēbrana: e quibus uincula tiliæ euocatur. Tenuissimū eoꝝ philyre coronaꝝ lēniscis celebres antiquoꝝq̃ honore. Materies teredinē nō sētit: ꝓceritate pq̃ modica: ueꝝ utilis.

De aceris generibus. x. Ca. xvi.

ACer eiusdē fere amplitudinis: opeꝝ elegātia ac subtilitate citro secūdum: Plura eius genra. Albū quod præcipui candoris uocatur gallicū: in trāspadana italia trasq̃ alpes nascens. Al teꝝ genus crispo maculaꝝ discursu: qui cū excellentior fuit: a similitudine caudæ pauonū nomen accepit. In istria retiaq̃ præcipuū. E uiliori genere crassiueniū uocatur. Græci situ discernūt. Cā pestre enim cādidū esse: nec crispum: quod glinon uocāt. Mōtanū uero crispius duriusq̃: etiam nunc e mascula crispius ad lautiora opa. Tertiū genus zygiā rubentē fissili ligno: cortice liuido: & scabro. Hoc alii ꝓprii generis esse malunt. Et latine caprinum appellant.

De brusco mollusco: & staphilodendro: & buxo genera tria. Ca. xvii.

PVlcherrimū uero est bruscū: multoq̃ excellentius etiānū mollusum. Tuber utrūq̃ arbo/ris eius. Sed bruscū intortius crispum. Mollusū simplicius sparsum. Et si magnitudinē mē saꝝ caperet: haud dubie præferretur citro. Nunc intra pugillares lectoꝝq̃ silicios aut laminas raro usu spectatur. E brusco fiunt & mēsæ nigrescētes. Reperitur & in alno tuber tanto deteri/us q̃to ab acere alnus ipsa distat. Aceris mares prius florent. Etiānū in siccis natæ præferūtur aquaticis: sicut & fraxini. Est & trās alpes arbor simillima aceri alba in materia: quæ uocatur sta/phylodēdron. Fert siliquas & in iis nucleos sapore nucis auellanæ. In primis uero materies ho/norata buxo est raro crispanti: nec nisi radice: cætero lenis: quies materia silenti: & quadā duri/cia ac pallore cōmēdabilis. In ipsa uero arbore topiario ope. Tria eius genera: gallicū quod ĩ me tas emittitur: amplitudineq̃ procerior est. Oleastrū in omĩ usu dānatū fert graue odorē. Tertiū genus nostratis uocāt. Siluestre ut credo mitigatum satu: diffusius: & densitate parietū uirens sē per ac tonsile. Buxus pyreneis ac cythero mōtibus plurima: ac berecynthio tractu. Crassissima ĩ corsica florem nō ferēdo. Quæ causa amaritudinis mellis. Semen illius cunctis animantibus in/uisum. Hæc ĩ olympo macedoniæ gracilior: sed breuis. Amat frigida: aprica. In igne quoq̃ du ricia quæ ferro: nec flāma: nec carbone utilis.

De ulmo genera quattuor. Ca. xviii.

INter has atq̃ frugiferas materiæ uitiumq̃ amicitia accipitur ulmus. Græci duo eius gene ra nouere. Mōtosam: quæ fit amplior. Cāpestrem: quæ fruticosa. Italia attinias uocat ex/celsissimas: & ex iis sicanas illis præfert: quæ nō sūt riguæ. Alteꝝ genus gallicas. Tertiū nostra tes: densiore folio: & ab eodem pediculo numerosior. At quartū siluestre. Inter quas attiniæ ñ ferūt. Samaria mita uero uocāt ulmi semē. Oēsq̃ e radicū plātis ꝓueniūt. Reliquæ semine.

De arboꝝ natura per situs. Ca. xix.

NVnc celeberrimis arboꝝ dictis quædā in uniuersū de cūctis indicāda sunt. Montes amant cædrus: larix: tæda: & cæteræ e quibus resina gignit̃. Itē aquifolia: buxus: ilex: iunipus: terebinthus: populus: ornus: cornus carpinus. Est & in apēnino frutex q uocatur cotinus ad lini amēta mō cōchylii colore insignis. Mōtes & ualles diligit abies: robur: castaneæ: tilia: ilex: cor nus. Aquosis mōtibus gaudent acer: fraxinus. sorbus: tilia: cerasus. Nō temere in mōtibus ui/sæ sunt prunus: punicæ: oleastri: iuglans: morus: sambuci. Descēdūt etiam in plana cornus: co rylus: quercus: ornus: acer: fraxinus: fagus: carpinus. Subeunt & montosa ulmus: malus: pyrus: laurus: myrtus. Sanguinei frutices: ilex: tingēdisq̃ uestibus nascētes genistæ. Gaudet frigidis sorbus: & magis etiā betulla. Gallica hæc arbor mirabili cādore: atq̃ tenuitate terribi/lis magistratuum uirgis. Eadē circulis flexibilis: itē corbium sportis. Bitumē ex ea galliæ exco/quūt. In eosdem situs comitatur & spina nuptiaꝝ facibus auspicatissima: quoniā inde fecerint pa/stores qui rapuerūt sabinas: ut auctor est Masurius. Nunc facibus carpinus & corilus familiaris/simæ. Aquas oderũ cupressi: iuglādes: castaneæ: laburnū. Alpina & hæc arbor: nec uulgo nota: Dura ac cādida materie: cuius florē cubitalem lōgitudine apes nō attingūt. Odit & quæ appella tur Iouis barba in opere topiario tōsilis & in rotūditatē spissa: argenteo folio. Nō nisi in aquosis

proueniunt salices: alni: populi: siler. Ligustra tesseris utilissima. Item uacinia italiæ ĩ aucupiis sa ta. Galliæ uero etiam purpura tingendi causa ad seruoꝝ uestes. Quæcũq; cõmunia sunt monti/ bus planisq; maiora fiunt: aspectuq; pulchriora. Quæ in cãpestribus meliora materie. Crispiora quæ in montibus exceptis malis pyrisq;.

¶ Diuisio generꝝ. Ca. xx.

PRæterea arboꝝ aliis decidũt folia: aliæ sempiterna coma uirẽt. Quã differẽtiã necesse ẽ antecedat prior. Sũt enim arboꝝ quædã oĩo siluestres: quædã urbaniores: quas his pla cet nominibus distinguere. Ergo mites quæ fructu aut aliqua dote umbrarum ue officio huma/ nius iuuant: non improbe dicantur urbanæ.

¶ Quibus folia nõ decidant: & de rhododendro. Ca. xxi.

HAꝝ generi non decidunt oleæ: lauro: palmæ: myrto: cupresso: pinis: hederæ: rhododen/ dro. Et q̃uis hærba dicatur sabina rhododendrõ: ut nomine apparet: a græcis uenit. Alii neruim uocarunt: alii rhodophanen: sempiternum frõde rosæ similitudine caulibus fruticosum. Iumẽtis caprisq; & ouibus uenenũ est. Idem hoĩ cõtra serpentiũ uenena remedio.

¶ Item quibus folia non decidunt: & quibus non oĩa folia cadant: & quibus locis nullæ arboꝝ. Ca. xxii.

SIluestrium generis folia nõ decidunt abieti: larici: pinastro: iunipo: cædro: terebintho: bu/ xo: ilici: aquifolio: suberi: taxo: tamarici. Inter utraq; genera sunt andrachne in græcia: & ubiq; unedo. Reliqua enim folia decidũt his: præterq; in cacuminibus. Nõ decidũt aũt & in fruticum genere quibusdã rubo & calamo. In thurino agro ubi urbs sybaris fuit: ex ipsa urbe ꝓspiciebat quercus una nunq; folia dimittens: nec ante mediã æstatem germinãs. Idq; miꝝ est græcis auc toribus proditũ. Apud nos postea sileri. Nã locoꝝ tanta uis est: ut circa memphim ægypti: & in elephãtine thebaidis nulli arbori decidant: ne uitibus quidem.

¶ De natura folioꝝ cadentium: & quibus folioꝝ uarii colores. Ca. xxiii.

CAeteræ oẽs extra prædictas (etenĩ numerare lõgum est) folia deperdũt. Obseruatũq; nõ arescere: nisi tenuia & lata & mollia. Quæ uero nõ decidãt callo crassa & angusta esse. Falsa definitio est nõ decidere iis quaꝝ succus pinguior sit. Quis enim potest in ilice intelligere? Deci dere Timæus mathematicus sole scorpionẽ trãseũte syderis ui: ut quodam ueneno aeris putat. Cur ergo nõ eadem cã aduersum omẽs polleat: iure miremur. Cadũt plurimis autũno. Quædã tardius amittũt: atq; in hyemes ꝓrogant moras. Nec interest maturius germinasse: utpote cũ quædã primæ germinẽt: & inter nouissimas nudent. Vt amygdala: fraxini: sambuci. Morus aũt nouissime germinat: & cũ primis folia dimittit. Magna & in hoc uis soli. Prius decidũt ĩ siccis ma crisq; & uetustate prius arbori. Multisq; etiã ãteq; maturescat fructus. In serotina ficu & hyber na pyro & malo granato est pomũ tantũ aspici in matre. Neq; iis aũt quæ semper retinẽt comas eadem folia durãt: sed subnascẽtibus aliis tũc arescũt uetera. Quod euenit circa solstitiũ. Maxi/ me folioꝝ unitas in suo cuique genere permanet: præterq; populo hederæ crotoni: quam & ci/ num diximus uocari.

¶ De populo tria genera: & quoꝝ folioꝝ figura mutetur. Ca. xxiiii.

POpuli tria genera: alba: & nigra: & quæ libyca appellatur minima folio ac nigerrima: fun/ gisq; enascẽtibus laudatissima. Alba folio bicolor: superne cãdicans: inferiore parte uiridi. Huic nigræ quæ & crotoni folia in iuuẽta circinatæ rotũditatis sunt. Vetustiora in angulos exe unt. E cõtrario hederæ angulosa rotundantur. Populoꝝ foliis grãdissima lanugo. Euolat candi dæ. Tradita folio numerosiore cãdida: & ut uilli. Folia granatis & amygdalis rubẽtia. Miꝝ ĩ pri mis id quod ulmo: tiliæq;: & oleæ: populo albæ: & salici euenit. Circuagũtur enĩ folia eaꝝ post solstitium. Nec alio argumento certius intelligitur sydus confectum.

¶ Quæ folia uersentur omnibus annis: quæ foliorum ex eius palmis cura & usus: & foliorum mirabilia. Ca. xxv.

EST & publica omium folioꝝ differentia. In ipsis nãq; pars ĩferior a terra hærbido uiret co/ lore. Ab eadem leuiora. Neruos callũq; & articulos in superiore habẽt parte. Incisuras ue ro subter: ut manus humana. Oleæ supne cãdidiora: & minus leuia. Itẽ hederæ. Sed oĩum folia quottidie ad solem oscitãt: interiores partes tepefieri uolentia. Supior pars oĩm lanuginẽ quã/ tulãcũq; habet: quæ in aliis gentium lana est. In oriente funes ualidos e palmæ foliis fieri dictũ est: eosq; id humore utiliores esse. Et apud nos uero palmæ a matre integræ decerpũtur. Meli/ ores enim sunt quæ nõ diuisæ fuerint. Siccãtur sub tecto quaternis diebus. Mox in sole expan/ duntur. Et noctibus relictæ donec candore inarescant: postea in opa diuiduntur. Latissima folia sunt fico: uiti: platano. Angusta myrto: punicæ: oleæ. Capillata pino: cædro. Aculeata aqfolio & ilicũ generi. Nã iunipero spina pro folio est. Carnosa cupresso: tamarici. Crassissima alno. Lõ ga harundini salici. Palmæ etiã duplicia. Circinata pyro. Mucronata malo. Angulosa hederæ. Diuisa platano. Insecta pectinum mõ piceæ: abieti. Sinuosa toto ambitu robori. Spinosa cute ru

bo. Mordacia sunt quibusdã: ut urticis: Pungenta pino: piceæ: abieti: larici: cædro aqfoliis: Pe/ diculo breui oleæ: & ilici: Lõgo uitibus. Tremulo populis. Et hisdem foliis inter se crepitantia. Iam & in pomo ipso mali quodã in genere parua mediis emicãt folia. Interim & gemina. Præte/ rea aliis circa ramos: aliis i cacumine ramoꝝ. Robori & in ipso caudice iam densa ac rara: sempq lata rariora. Disposita myrto. Cõcaua buxo. Inordinata pomis. Plura eodem pediculo exeuntia malis pyrisq. Ramulosa ulmo: & cytiso. Quibus adicit Cato decidua a populo quernaq aiali/ bus iubẽs dari nõ perarida. Bubus quidem & ficulnea ilignaq & hederatia. Dantur & ex harun/ dine ac lauro. Decidunt sorbo uniuersa. Cæteris paulatim. Et de foliis hactenus.

¶ De ordine naturæ in satis: & de flore arboꝝ & conceptu: & germinatione: & partu: & quo ordine floreant. Ca. xxvi.

ORdo aũt naturæ ãnuus ita se habet. Primus est cõceptus flare incipiẽte uẽto fauonio. Ex inde fere. vi. idus febru. Hoc enim maritantur uiuescẽtia e terra. Cũ etiã equæ In hispania ut diximus. Hic est genitalis spiritus mũdi a fouẽdo dictus: ut quidã existimauere. Flat ab occa/ su æquinoctiali uer inchoans: cathlitionem rustici uocãt gestiẽte natura semina accipeř: eaq aĩa inferente omĩbus satis. Cõcipiũt uariis diebus: & ꝓ sua quæq natura. Alia protinus ut aĩalia. Tardius aliqua & diutius grauida partus gerũt. Quod germinatio ideo uocatur. Pariũt uero cũ florent: flosq ille ruptis cõstat utriculis. Sed educatio in pomo est. Hoc & germinatio arboꝝ. Flos est pleni ueris indicium: & ãni renascẽtis. Flos gaudium arboꝝ. Tũc se nouas aliasq q̃ sũt ostendũt. Tũc uariis coloꝝ picturis in certamen usq luxuriãt. Sed hoc negatũ plerisq. Nã nec omẽs florent: sed sunt tristes quædam: quæq nõ sentiãt gaudia ãnoꝝ. Nã neq ilex picea larix pinus ullo flore exhylarãtur: natalesue pomoꝝ recursus ãnuos uersicolori nũtio ꝓmittũt. Nec fici atq caprifici. Protinus enim fructũ flores gignũt. In ficis mirabiles sũt & abortus: qui nũq maturescũt. Nec iunipi florent. Quidã eaꝝ duo genera tradũt. Alterã florere nec ferre. Quæ uero nõ floreat ferre protinus baccis subnascẽtibus quæ biẽnio hæreãt. Sed id falsũ omnibusq iis dura facies semp. Sic & hoiũm multis fortuna sine flore est. Omẽs aũt germinãt etiam quæ nõ florent. Magna & locoꝝ differẽtia. Quippe cũ ex eodẽ genere quæ sũt in palustribus prio/ ra germinẽt: mox cãpestria: nouissima in siluis. Per se aũt tardius pyri siluestres q̃ cætera. Pri/ mo fauonio germinat cornus. Proxime laurus. Pauloq ante æquinoctiũ tilia acer. Inter primas uero populus: ulmus: salix: alnus: nuces. Festinat & platanus. Cæteræ uere cõcepto aqfoliũ te rebinthus: paliurus: castanea: glandes. Serotino autem germine malus: tardissimus suber. Qui busdam geminatur germinatio: nimia soli ubertate: aut inuitãtis cæli uoluptate: quod magis in hærbis segetũ euenit. In arboribus tãmẽ nimia germinatio elassescit. Sunt aliæ naturales quidẽ quibusdã germinationes: pariterq uernæ: quæ suis cõstãt sydcribus: quaꝝ rõ aptius reddetur ab hoc tertio uolumine. Hyberna aquilæ exortu. Aestiua canis ortu. Tertia arcturi. Has duas quidem omĩbus arboribus cõmunes putãt. Sẽtiri ãt maxime in fico uite punicis cãm afferentes quoniã in thessalia macedoniaq plurima tũc ficus exeat. Maxime tamẽ in ægypto apparet hæc rõ. Et reliquæ quidem arbores ut primũ cœpere cõtinuãt germinationem. Robur & abies & la rix intermittũt tripartito: ac terna germina edũt. Ideo & ĩter squamas corticẽ spargũt. Quod oĩ bus arboribus in germinatione euenit: quoniã prægnãtiũ rumpitur cortex. Est autẽ prima eaꝝ incipiente uere circiter xv. diebus. Iteꝝ germinãt trãseunte geminos sole. Sic fit ut dum prima cacumina impelluntur se cutis aperiat geniculato incremẽto. Tertia est eaꝝdẽ ad solstitiũ breuis sima: nec diutius septẽnis diebus. Clareq & tũc cernitur excrescẽtium cacuminũ articulatio. Vi tis sola bis parturit: cũ primũ emittir uuam: iteq cũ degerit. Eoꝝ quæ nõ floreẽt partus tantum est & maturitas. Quædã statim in germinatione florẽt: properãtq in eo. sed maturescũt tarde ut uites. Serotino quædã germinatu florẽt: maturãtq celeriter: ut morus: quæ nouissima urba naꝝ germinat: nec nisi axacto frigore: ob id dicta sapientissima arboꝝ. Sed cũ cœperit in tãtum uniuersa germinatio erũpit: ut una nocte peragat etiã cũ strepitu. Ex iis quæ hyeme aquila exo riente (ut diximus) cõcipiũt: floret prima oĩum amygdala mẽse ianuario. Martio uero poma ma/ tura. Ab ea proxime florent armeniaca: dein tuberes: & præcoces. Illæ peregrinæ hæ coactæ. Ordine aũt naturæ siluestrium primæ sambucus: cui medullaplurima: & cui nulla cornus mascu la. Vrbanaꝝ malus: paruoq post ut simul possit uideri pyrus & cerasus & prunus. Seqtur laurus illãq cupressus. Deinde punica fici. At uites & oleæ florentibus iam iis germinãt. Cõcipiũt uer giliaꝝ exortu. Hoc sydus illaꝝ est. Floret ãt solstitio uitis: & quæ paulo serius incipit olea. De/ florescũt oĩa septenis diebus: nõ celerius. Quædã tardius. Sed nulla pluribus bis septenis. Oĩa & intra. viii. iulii idus etesiaꝝ præcursu. Nec statim fructus sequitur in aliquibus.

¶ De corno: & quo tpe quæq ferãt: & quæ fructũ nõ ferãt: & quæ ĩfœlices existimãt & quæ facillime fructũ pdũt: & qbus fructus anteq foliũ nascatur. Ca. xxvii:

COrnus enim circa solstitia reddit primo cãdidũ: postea sanguineum. Ex eo genere fœmina post autũnum fert baccas acerbas & ingustabiles cũctis animãtibus. Ligno quoq fungosa

& inutilis. Sumas e fortissimis quæ sit tanta differentia ab eodem genere. Et terebinthus messibus reddit semen: & acer: & fraxinus: nuces: & mala: & pyra: prætereq; hyberna aut præcocia. Autũno glandiferæ. Serius etiãnum uergiliaꝝ occasu. Aesculus tantũ autũno. Incipiẽte ãt hyeme quædam genera mali pyriq; & suber. Abies flores croci colore circa solstitium. Semen uero reddit post uergiliaꝝ occasũ. Pinus aũt & picea præueniunt germinatione xv. fera diebus. Semẽ uero post uergilias & ipsæ reddũt. Cædri & iuniperus & ilex annuæ fere habẽtur: nouusq; fructus in iis cũ autũno pendet. In maxima tamẽ admiratione pinus est. Habet fructũ maturescẽtẽ. Habet proximo ãno ad maturitatẽ uẽtuꝝ: ac deinde tertio. Nec ulla arbor auidius se ꝑmittit. Quo mẽse ex ea nux decerpitur: eodem maturescit alia: Et sic dispẽsatur: ut nullo nõ mẽse maturescant. Quæ se in arbore ipsa diuisere uocãtur zamiæ: læduntq; cæteras: nisi detrahãtur. Fructum arboꝝ solæ nullum ferunt: hoc est ne semen quidem tamarix. Scopis tantũ nascẽs: populus alnus: ulmus: attinia: alaternus: cui folia inter ilicem & oliuam. Infœlices aũt existimãtur dãnatæq; religione quæ neq; serũtur unq̃: neq; fructũ ferunt. Cremutius auctor est nũq̃ uirere arborem: ex qua Phyllis se suspẽderit. Quæ gũmi gignũt post germinationẽ apiuntur. Gũmi uero nõ nisi fructu detracto spissatur. Nouellæ arbores carent fructu q̃diu crescunt. Perdũt autẽ facillime ante maturitatem palma: ficus: amygdala: malus pyrus. Itẽ punica quæ etiam roribus nimiis & pruinis florem amittit. Qua de cã infiectũt ramos eius: ne subrecti humorẽ infestũ excipiant: atq; cõtineant. Pyrus & amygdala etiã si nõ pluat: sed fiat austrinũ cælum atq; nubilũ: amittũt florem: & primos fructus cũ si defloruere tales dies fuerint. Ocissime autẽ salix amittit semen anteq̃ omĩo maturitatẽ sentiat. Ob id dicta ab Homero frugipda. Secutaq; ætas scelerẽ suo interpretata est hãc sentẽtiã. Quãdo semen salicis mulieri sterilitatis medicamẽtũ esse constat. Sed hoc quoq; prouidens natura facile nascẽti & depacto surculo incuriosius semen dedit. Vna tantum ꝓditur ad maturitatem proferre solita in creta insula ipso descensu Iouis speluncæ toruum ligneũq; magnitudine ciceris. Fiunt uero quaedã loci uitio infructuosa: sicut in pharo siluacenda: quæ nil fert. Persicæ arbores in rhodo florent tantũ. Fit hæc differentia & ex sexu. In iis esse mares quæ nõ ferunt. Aliqui hoc permutantes mares esse quæ ferant tradũt. Facit & dẽsitas sterilitatem. Gignẽtium aũt quaedã ex lateribus ramoꝝ & cacuminibus ferũt: ut pyrus: punica: ficus: myrtus. Cætero cadẽ natura quæ frugibus. Nãq; & in eis spica in cacumẽ nascitur. Legumina in lateribus. Palma sola ut dictũ est in spatulis habet fructũ racemis propẽdentẽ. Reliquis sub folio pomũ: ut protegatur excepta fico: cui folium maximũ umbrosissimũq;. Et ideo supra id pomũ ei demũ serius folium nascitur q̃ pomũ. Insigne proditur in quodã genere ciliciæ cypriae helladis ficos sub folio: grossos uero supra folium nasci. Ficus & praecoces habet: quas athenis prodromos uocant. In laconico genere maximae sunt.

¶ De biferis & triferis & quæ celerrime senescant: & de ætatibus eaꝝ. Ca. xxviii.

SVnt & biferæ in eisdem. In cea insula caprifici triferæ sunt. Primo fœtu sequẽs euocatur: sequẽti tertius. Hoc fici caprificãtur. Et caprifici aũt ab aduersis foliis nascũtur. Biferæ & ĩ malis ac pyris quædã sicut & præcoces. Malus siluestris bifera. Sequẽs eius fructus post arcturum in apricis maxime. Vites quidem & triferæ sunt: quas ob id insanas uocant: quoniam in iis alia maturescunt: alia turgescũt: alia florent. M. Varro auctor est uitẽ fuisse smyrnæ apud matream triferam: & malũ in agro cosentino. Hoc aũt euenit perpetuo in frauẽnesi africæ agro de quo plura alias: ea est soli fertilitas. Trifera est & cupressus. Nãq; baccæ eius colligũtur mense ianuario: & maio: & septẽbri: ternasq; eaꝝ gerũt magnitudines. Est uero & in ipsis arboribus ẽt honustis peculiaris differentia. Sũma sui parte fertilior est arbutus. Quercus ĩferiore: iuglãdes: fici: mariscæ. Omẽs quo magis senescũt: eo maturius ferũt: & in apricis locis nec pingui terra. Siluestriora omĩa tardiora. Quædã ex iis omĩo nõ maturescũt. Itẽ quæ subarãtur: aut quæ ablaqueantur: celeriora neglectis hæc & fertiliora. Est etiãnũ ætatis differẽtia. Amygdala enĩ & pyrus in senecta fertilissimæ: ut glãdiferæ: & quoddã genus ficoꝝ. Cætera eius in iuuẽta tardiusq; maturãtes: quod notatur in uitibus maxime. Vetustioribus enĩ uinũ melius: nouellis copiosius. Celerrime uero senescit: & in senecta deteriorem fructũ gignit malus. Nãq; & minora poma proueniunt: & uermiculis obnoxia. Quin & in ipsa arbore nascũtur. Ficus sola ex oĩm arborum fœtu maturitatis causa medicatur. Iam qdem ex portẽtis: quoniã maiora sũt præcocia præ posteris. Omĩa aũt celerius senescũt præfœcũda. Quin & ꝓtinus moriũtur aliquam cælo fœcunditatem omẽm eblandito: quod maxime uitibus euenit.

¶ De moro. Ca. xxix.

COntra morus tardissime senescit fructibus minime laborãs. Tarde & ea quoꝝ crispa materies: ut acer: palma: populus. Et subarata ocius senescuut.

¶ De siluestribus. Ca. xxx.

SIluestria ãt tatdissime. Atq; in totum oĩs cura fertilitatem adiicit: fertilitas senectã. Ideoq; & præflorent alia & prægerminant: atq; in totum præcocia fiunt. Quoniã omĩs ĩfirmitas

cælo magis accidit. Multæ uero plura gignũt ut diximus in glandiferis. Inter quæ laurus uuas suas: maximeq; sterilis quæ nõ gignit aliud: obq; id a quibusdam mas existimat. Ferunt & auellanæ iulos compactili callo ad nihil utiles.

De buxo & faba græca siue loto. Ca. xxxi.

PLurima uero buxus. Nã & semen suum & granũ quod cartegon uocant: & a septẽtrione uiscum: a meridie hyphear: e quis plura mox paulo. Interdũq; pariter res quaternas habẽt. Arboꝝ quædam simplices: quibus a radice caudex unus & rami frequentes: ut oliuæ: fico: uiti. Quædam fruticosi generis: ut paliurus: myrtus. Item nux auellana. Quinĩmo melior est & copiosior fructu in plures dispersa ramos. In quibusdam omĩo nullus: ut in suo genere buxo: loto transmarinæ. Quædã bifurcæ: atq; etiã in quinas ꝑtes diffusæ. Quædã indiuiduæ. nec ramosæ: ut sambuci. Quædã indiuiduæ ramosæ: ut piceæ. Quibusdã ramoꝝ ordo: sicut piceæ: abieti. Aliis incõditus: ut robori: malo: pyro. Et abieti quidem subrecta diuisura: ramiq; in cælum tendẽtes: nõ in latera proni. Miꝝ cacuminibus eoꝝ decisis moritur: totis uero detrũcatis durat. Et si infra q̄ rami fuere præcidatur: quod superest uiuit. Si uero cacumẽ tantũ auferat: tota moritur. Alia ab radice brachiata: ut ulmus. Alia in cacumine ramosa: ut pinus: lotos siue faba græca: quã romæ a suauitate fructus siluestris quidẽ: sed ceraso ꝝ pene natura loton appellat. Præcipueq; domibus expetitur: ramoꝝ petulãtia: breui caudice: latissima expatiãtiũ umbra: & in uicinas domos sæpe trãsilientium. Nulli opacitas breuior: nec aufert solem hyeme decidẽtibus foliis: Nullis cortex iucũdior: aut oculos excipiens blãdius. Nulli rami longiores ualidioresq; aut plures: ut dixisse totidẽ arbores liceat. Cortice pelles tingũt: radice lanas. Malis ꝓpriũ genus. Feraꝝ enim rostra reddũt: adhærentibus uni maximo minoribus. Ramoꝝ aliq̃ cæci qui nõ germinãt. Quod natura fit si nõ eualuere: aut pœna cũ amputatos cicatrix hebetauit. Quæ diuidu is in ramo natura est: hæc uiti in oculo: harũdini in geniculo. Oĩum terræ proxima crassiora. In lõgitudinem excrescũt abies: larix: palma: cupressus: ulmus: & si qua unistirpia. Ramosaꝝ cerasus etiam in xl. cubitoꝝ trabes æquali per totum duum cubitoꝝ crassitudine reperitur.

De ramis & cortice & radicibus arboꝝ. Ca. xxxii.

QVædã statim in ramos spargũtur ut mali. Cortex aliis tenuis: ut lauro: tiliæ. Aliis crassus ut robori. Aliis lenis: ut malo: fico. Idẽ scaber robori: palmæ. Omibus in senecta rugosior. Quibusdã rũpitur spõte: ut uiti. Quibusdã etiã cadit: ut malo: unedoni. Carnosus suberis populo. Mẽbranaceus ut uiti: harũdini. Libris similis ceraso. Multiplex tunicis: ut uitibus: tiliæ abieti. Quibusdã simplex: ut fico: harũdini. Magna & radicum differẽtia. Copiosæ fico: roboris platano. Breues & angustæ malo. Singulares abieti: larici. Singulis enim ĩnitũtur: q̄q̄ minimis in altera dispersis. Crassiores lauro & inæquales. Itẽ oleæ: cui & ramosæ. At robori carnosæ. Robora suas in profundũ agunt. Si Virgilio quidẽ credimus æsculus q̄tũ corpore eminet: tantum radice descẽdit. Oleæ malisq; & cupressis per sũmam cespitũ. Aliis recto meatu: ut lauro: oleæ. Aliis flexuoso: ut fico. Minutis hæc capillamẽtis hirsuta ut abies: multæq; siluestriũ. E quibus mõtani prætenuia fila decerpẽtes spectabiles lagenas & alia uasa nectũt. Quidã non altius descẽdere radices: q̄ solis calor tepefaciat. Idque natura loci tenuiores siue grauissimas dixere: quod falsũ arbitror. Apud auctores certe inuenitur abietis plantã cũ trãsferret: octo cubitoꝝ ĩ altitudine: nec totam refossam: sed abruptam. Maxima spatio atq; plenitudine & cædri est. Ab ea platani: roboris: & glãdiferaꝝ. Quaꝝdã radix uiuacior superficie: ut lauri. Itaq; cũ trunco inaruit recisa: etiã lætius fruticat. Quidã breuitate radicũ celerius senescer̃ arbores putãt. Quod coarguunt fici: quaꝝ radices lõgissimæ: & senectus ocissima. Falsũ arbitror & quod aliq̃ ꝓdider̃ radices arboꝝ uetustate minui. Visa etenim est ãnosa quercus euersa ui tẽpestatis: & iugeꝝ soli ãplexa. Prostratas restitui pleꝝq;: & quadã terræ cicatrice reuiuiscere: uulgare ẽ. Et familiarissimũ hoc platanis. quæ plurimũ uẽtoꝝ cõcipiunt propter dẽsitatẽ ramoꝝ. Quibus ãputatis leuatæ onere in sua scrobe reponũtur. Factũq; iam est hoc & in iuglãdibus oleisq; ac multis aliis.

De prodigiosis arboribus: & quibus modis sponte nascuntur: & ꝗ nõ omnia ubiq; nascantur: & quæ non alibi nascantur arbores. Ca. xxxiii.

EST in exemplis & sine tẽpestate ulla ue causa alia q̄ prodigii cecidisse multas: ac sua sponte resurrexisse. Factũ hoc populi ro. quiritibus ostentũ cimbricis bellis nuceriæ in luco Iunonis ulmo postq̄ etiã cacumẽ amputatum erat: quoniã in aram ipsam ꝓcũbebat: restituta spõte: ita uti ꝓtinus floreret. A quo deĩde tẽpore maiestas populi ro. resurrexit: quæ ãte uastata cladibus fuerat. Memoratur hoc idem factũ & in philippis salice ꝓcidua atq; detrũcata. Et stagiris in musæo populo alba. Oĩa fausti ominis. Sed maxime miꝝ ãtandri platanus etiã circũdolatis lateribus restibilis spõte facta: uitæq; reddita. Lõgitudine. xv. cubitoꝝ: crassitudine quattuor ulnaꝝ. Arbores quas naturæ debeamus tribus mõis nascũtur. Sponte: aut semine: aut ab radice. Cura numerosior existit: de qua suo dicemus uolumine. Nũc enĩ totus sermo de natura est multis mõis mirisq; memorabili. Nãq; nõ omĩa in omibus locis nasci docuimus: nec translata uiuer̃.

Le cose, che pertengono a ciascun huomo di qualunque eta, di qualunque nation di q
et di qualunque diversita purche ritenga alcuna parte simile al huomo. ne que
Soltanza contien gli elementi gli humori la temperatura la natura naturata

Hocq; alias fastidio: alias cõtumacia: sæpius ĩbecillitate eoꝶ quæ trãsferũt̃ euenit cælo ĩuidẽte: alias solo repugnãte. Fastidio balsamũ alibi nasci natura q̃ ĩ syria noluit fere. Necnon & palmã nasci ubiq; aut natã pere: uel cũ ꝓmisit etiã ostẽdit q; ea educar: quæ tãq; inuita peperit. Nõ habet uires frutex cinami in syriæ uicina peruenie̅di. Nõ ferũt amomi nardiq; deliciæ ne in arabia quidem ex india naue peregrinari. Tẽtauit enim Seleucus rex. Illud maxime miꝶ ipsas arbores pleꝶq; exorari ut uiuãt atq; trãsmigrent. Aliquãdo & a solo impetrari ut alienas alat: aduenasq; nutriat: cælum nullo mõ quit flecti. Viuit in italia piperis arbor. Casiæ uero etiã in septẽtrionali plaga. Vixit & in lydia thuris. Sed unde sorbẽtes succũ oẽm ex iis soles toquẽtesq; lachrymã: Illud ꝓxime miꝶ mutari naturã in iisdem locis: atq; improuiso ualere. Cædrũ æstuosis partibus dederat: & in lyciis frigidisq; mõtibus nascit̃. Frigus inimicũ lauro fecerat: sed in olympo copiosior nulla est. Circa bosphoꝶ cimerium in pãticapeo urbe omĩ mõ laborauit Mithridates rex & cæteri incolæ: Sacroꝶ certe cã lauꝶ myrtũq; habere: & nõ cõtingit: cũ abũdent arbores ibi punicæ ficiq;. Iam mali & pyri laudatissimæ. Frigidas natura eodẽ tractu nõ genuit arbores: pinũ: abietem: piceã. Et qđ attinet ad põtum abire: Iuxta romã ipsã castaneæ cerasiq; ægre proueniunt. Persica in tusculano. Necnõ nuces græcæ cũ tedio inserũtur. Teracina siluis scatet eaꝶ.

De cupsso & q̃ ex terra noua aliqua sæpe nascãt quæ ĩ ea ãte nõ fuerũt. Ca. xxxiiii.

CVpressus aduena & difficillime nascẽtium fuit: ut de qua uerbosius sæpiusq; q̃ de eo omibus aliis ꝓdiderit Cato. Natu morosa: fructu superuacua: baccis torua: folio amara: odore uiolenta: ac ne umbra quidem gratiosa: materie rara: ut pene fruticosi generis. Diti sacra: & ideo funebri signo ad domos posita. Fœmina sterilis diu. Metæ demũ aspectu nõ repudiata distiguẽdis tantũ pinoꝶ ordinibus. Nũc uero tõsilis facta in dẽsitate parietum: coercitaq; gracilitate perpetuo tenera. Trabiturq; etiã in picturas ope hystoriali uenatus classes ue & imagines reꝶ tenui folio breuiq; & uirente supuestiens. Duo genera eaꝶ. Meta in fastigium cõuoluta: quæ & fœmina appellatur. Mas aspgit extra se ramos: deputaturq; & accipit uitem. Vtraq; ãt imittit̃ ĩ perticas asseres ue amputatione ramoꝶ qui xiii. ãno denariis singulis ueneũt. Quæstuosissima ĩ satus rõe silua. Vulgoq; dotem filiaꝶ antiqui plãtaria appellabãt. Huic patria insula creta: quãq; Cato tarentinam eam appellat. Credo q̃ primũ eo uenerit. Et in enaria succisa regerminat. Sed in creta quocũq; loco terrã mouerit quispiã nisi serat̃ alia: haec gignit̃: ꝓtinusq; emigrat. Illa uero etiã nõ appellato solo ac spõte: maximeq; in idæis mõtibus: & quos albos uocãt: summisq; iugis: ubi niues nunq̃ absũt plurima. Quod miremur alibi nõ nisi in tepore ꝓueniẽs: & nutricem magnope fastidiens. Nec terræ tantũ natura circa has refert: aut ꝑpetua cæli: ue ꝶ & quædam tẽporaria uis hymbriũ. Aliquæ pleꝶq; semĩa afferũt: & certo fluũt gñre. Aliquæ etiã incognito. Quod accidit cyrenaicæ regioni: cũ primũ ibi laserpitiũ natũ ẽ ut ĩ hærbaꝶ natura dicem⁹. Nata ẽ & silua urbi rei ꝓxima hymbre piceo crassoq; circiter urbis romæ ãno quadringẽtesimo tricesimo.

De hedera. Ca. xxxv.

HEdera iã dicitur ĩ asia nasci. Negauerat Theophrastus: nec in india nisi ĩ mõte mero. Quin & Harpalũ omĩ mõ laborasse ut sereret eam ĩ medis frustra. Alexãdrum uero ob raritatẽ ita coronato exercitu uictorem ex india redisse exemplo liberi patris. Cuius dei & nunc adornãt thyrsos galeasq; etiã ac scuta in thraciæ populis in solẽnibus sacris. Inimica arbor satis omibus: sepulchraq; ac muros rumpens. Serpentium frigori gratissima: ut miꝶ sit illã in honore ullo habitam. Duo genera eius. Prima ut reliquaꝶ mas & fœmina. Maior traditur mas corpore & folio duriore ac pinguiore: & flore ad purpurã accedente. Vtriusq; aũt flos similis est rosæ siluestri: nisi q̃ caret odore. Species hoꝶ geneꝶ tres. Est enĩ cãdida & nigra hedera: tertiaq; quæ uocat̃ helix. Etiãnum hæ species diuidũtur in alias: quoniã est alia fructu tantũ cãdida: alia & folio: Fructũq; candidũ ferentium aliis dẽsus acinus & grãdior racemis in orbem circũactis: qui uocant̃ corymbi. Itẽ silenitium cuius est minor acinus: sparsior racemus. Simili mõ ĩ nigra. Alicui & semen nigrum: aliis crocatum. Cuius coronis poetæ utuntur. Foliis minus nigris: quã quidã nysiam: alii bacchicã uocant: maximis inter nigras corymbis. Quidã apud græcos etiãnũ duo genera huius faciunt. A colore acinoꝶ erythranũ & chrysocarpũ. Plurimas aũt habet differentias helix: quoniã folio maxime distat. Parua sunt & angulosa cõcinnioraq;: cum reliquoꝶ genera simplicia sint. Distat & lõgitudine internodioꝶ: præcipue tamẽ sterilitate: quoniã fructum non gignit. Quidã hoc ætatis esse nõ generis existimant: primoq; esse helicem putãt fieri hederã uetustate. Hoꝶ error manifestus intelligitur: quoniã helicis plura genera repiunt̃: sed tria maxĩe insignia. Hærbacea ac uirens quæ plurima est. Altera cãdido folio. Tertia uersicolor: quæ thracia uocat̃. Etiãnum hærbaceæ tenuiora folia: in ordinẽ digesta: densioraq;. In alio genere diuersa omĩa. Et in uersicolori alia tenuioribus foliis ac similiter ordinatis densioribusq;. In altera neglecta omĩa hæc. Maiora quoq; ac minora sunt folia: maculaꝶq; habitu distãt. Et in cãdidis alia sunt cãdidiora. Adolescit in lõgitudinẽ maxime hærbacea. Arbores aũt necat candida: omẽmq; succũ auferendo tanta crassitudine augetur: ut ipsa arbor fiat. Signa eius folia maxima atq; latissi

comprendo tutti gli oppositi. Ma ne la natural potentia ancora la tempe
forte, et ne la nat. impot. la debil. La figura contien l'esser di diritto
vista figura le fattezze i lineamenti, l'esser fuori di commune figu
come Satiro Centauro, mostro figura spiacevole corpo finto simulacro

ma mãmas erigentis: quæ sunt cæteris inflexæ. Racemi stantes ac subrecti. Et q̃q̃ oĩm gene
ri radicosa brachia: huic tamen maxime ramosa ac robusta. Ab ea nigræ. Sed ꝓpriũ albæ q̃ in/
ter media folia emittit brachia utq̃ semp amplectens. Hæc est & in muris q̃uis ãbire nõ pos/
sit. Itaq̃ etiã pluribus locis intercisa uiuit tamẽ duratq̃: & totidẽ initia radicum habet quot bra/
chia. Quibus incolumes & solidas arbores sugit ac strãgulat. Est & in fructu differentia albæ ni/
græq̃ hederæ: q̃m aliis tãta amaritudo acini: ut aues nõ attigãt. Est & rigẽs hedera quæ sĩ ad am
miniculo stat sola oĩm geñ ob id uocata cissos. E diuerso nũq̃ nisi humi repẽs camecissos.

De hedera quæ uocatur similax. Ca. xxxvi.

Similis est hederæ e cilicia quidem primũ ꝓfecta: sed in græcia frequẽtior: quã uocãt simi/
lacem densis geniculata caulibus: spinosa: fruticosa ramis: folio hederaceo: paruo: nõ angu/
loso: a pediculo emittẽte pãpinos: flore cãdido: olente lilium. Fert racemos labruscæ mõ nõ he
deræ: colore rubro: cõplexa acinis maioribus nucleos undenos: minoribus singulos: nigros du/
rosq̃: infausta omibus sacris & coronis: quoniã sit lugubris: uirgine eius nois propter amorẽ iu
uenis Croci mutata in hũc fruticem. Id uulgus ignorãs pleq̃ festa sua polluit hederã existimã/
do. Sicut in poetis aut Libero patre aut Sileno: qui omĩo nescit quibus coronet. Et similace fi/
unt codicilli. Propriũq̃ materiæ ẽ ut admota auribus leuẽ sonũ r̃ddat. Hederæ mira ꝓdit natu
ra ad expiẽda uina. Si uas fiat ex ligno eius: uina trãsfluere, ac remaner̃ aquã si qua mixta fuerit.

De aquaticis calamis & fruticibus. Ca. xxxvii.

Interea qui frigidis gaudẽt aquaticos frutices dicere cõuenit. Principatũ in iis tenebũt ha
rũdines belli pacisq̃ expimẽtis necessariæ: atq̃ etiã in deliciis gratæ. Tegulo enim eaꝝ do
mus suas septẽtrionales populi operiũt: durãtq̃ eius alta tecta. In reliquo uero orbe & cameras
leuissime suspẽdunt. Carthisq̃ seruiũt calami ægyptii maxime: cognatõne quadã papyri. Proba
tiores tamẽ gnidii: & qui in asia circa anaeticũ lacum nascũtur. Nostratibus fungosior subest na/
tura: cartilagine bibula: que cauo corpore intus: supne tenui inarescit ligno. Fissilis præacuta sẽ
per acie: geniculata. Cætero gracilitas nodis distincta leui fastigio tenuatur in cacumina. Crassio
re peniculo coma: neq̃ hac superuacua. Aut enim ꝓ pluma strata cauponaꝝ replet: aut ubi limo
siore callo indurauit: sicut in belgis cõtusa & interiecta nauiũ cõmissuris ferruminat textus: gluti/
no tenatior: rimisq̃ explẽdis fidelior pice. Calamis orientis populi bella cõficiunt. Calamis spicu
la addunt irreuocabili hamo noxia. Mortẽ accelerant pinna addita calamis. Fitq̃ & ex ipso tæ/
lum aliud fracto in uulneribus. His armis solẽ ipsũ obumbrãt. Propter hoc maxime serenos di/
es optant. Odere uẽtos & hymbres qui inter illos pacem esse cogũt. Ac si qs æthiopas: ægyp/
tum: arabas: indos: scytas: bactras: sarmataꝝ tot gentes & oriẽtis omiaq̃ parthoꝝ regna diligẽ
tius cõputet: æqua ferme pars hominũ in toto mũdo calamis supata degit. Præcipuus hic usus ĩ
creta bellatores suos præcipitauit. Sed in hoc quoq̃ ut in cæteris rebus uicit italia. Quoniam
nullus sagittis aptior calamus q̃ in rheno bononiensi amne: cui plurima inest medulla. pondusq̃
uolucre. Cõtra flatus quoq̃ peruicax libra. Quippe nõ eadẽ gratia belgicis. Hæc & creticis cõ/
mẽdationibus: q̃q̃ præferatur idi: quoꝝ alia quibusdã uidetur natura: quãdo & hastaꝝ uicem
præbent additis cuspidibus. Harũdini quidẽ indicæ arborea amplitudo: qualem uulgo in tẽplis
uidemus. Differre mares ac fœminas in his quoq̃ indi tradũt. Spissius mari corpus: fœminæ ca
pacius. Nauigioꝝ etiam uicem præstãt (si credimus) singula internodia. Circa acesinẽ amnẽ maxi
me nascũt. Harũdo omnis ex una stirpe numerosa. Atq̃ etiã recisa fœcundius resurgit. Radicis
natura uiuax: geniculata & ipsa. Folia indicis tantũ breuia. Omnibus uero a nodo orsa complexu
tenues per ambitũ inducũt tunicas: atq̃ a medio internodio cũ plurimũ desinũt uestire: ꝓcum/
buntq̃. Latera harũdini calamoq̃ in rotũditatem bina super nodos alterno semp inguine: ut al/
teꝝ ad dextram fiat: alteꝝ supiore geniculo ab leua per uices. Inde exeũt aliquãdo rami qui sunt
calami tenues. Plura ãt genera. Alia spissior dẽsiorq̃ geniculis: breuibus internodiis. Alia rari/
or maioribus: tenuior & ipsa. Calamus uero alius totus ꝯcauus: quẽ syrigiã uocant: utilissimus
fistulis: quoniã nihil est ei chartilaginis atq̃ carnis. Orchomenius ẽ cõtinuo foramine peruius:
quem auleticõ uocant. Hic tibiis utilior: fistulis ille. Est alius crassiore ligno & tenui foramine.
Hũc totum fungosa replet medulla. Alius breuior: alius ꝓcerior: exilior: crassiorque. Frutico/
sissimus qui uocatur donax nõ nisi in aquaticis natus: quoniã & hæc differentia est multũ præla/
ta harũdine quæ in siccis ꝓueniat. Suũ genus sagittario calamo ut diximus. Sed cretico longissi/
mis internodiis obsequiumque quo libeat flecti calefacto. Differẽtias faciũt & folia nõ multitu/
dine: ueꝝ robore & colore. Valida laconicis: & ab una pte densiora: quales in totum circa stagna
gigni putãt. Dissimiles ãnicis: lõgisque uestiri foliis: spatiosius a nodo scandẽte cõplexu. Est &
obliqua harundo nõ in excelsitatem nascens: sed iuxta terrã fruticis mõ se spargens: suauissima ĩ
teneritate animalibus. Vocatur a qbusdã elegia. Est & in italia nascens adarcha nomie palustris
ex cortice tantũ. Sub ipsa coma utilissima dentibus: quoniã uis eadem est quæ sinapi. De orcho/
menii lacus harũdinetis accuratius dici cogit admiratio ãtiqua. Characian uocabant crassiorem

firmioreq́. Plociam uero subtiliorem. Hác in insulis fluitantibus natare: illã in ripis expatiãtis lacus. Tertia harũdo est tibialis calami: quẽ auleticõ uocant. Nono hic ãno nascebat. Nã & lacus incremẽta hoc tẽporis spatio seruabat. Prodigiosus si quãdo amplitudinẽ biẽnio extẽdisset: quod notatũ apud cheroniam infausto atheniẽsium prœlio. Et apud lebaida sæpe notatur influente cephiso. Cũ igitur ãno permãserit inundatio ꝓficiũt in aucupatoriã quoq; amplitudinem. Vocatur zeugitæ. Cõtra bombyciæ maturius reciproco graciles. Fœminaꝝ latiore folio atque cãdidiore: modica lanugine: aut omĩo nulla: spadonũ noĩe insignibus. Hinc erãt armamẽta ad inclusos cantus nõ silendos ex reliquo curæ miraculo: ut uenia sit argẽto iam potius rani. Cædi solebant tẽpestiue usq; ad Antigenẽ tibicinẽ cum adhuc simplici musaica uterẽtur sub arcturo. Sic præparatæ aliquot post annos utiles esse incipiebant. Tunc quoq; multa domandæ exercitationẽ: & canore tibiæ ipsæ educẽdæ: comprimẽtibus se lingulis: quod erat illis theatroꝝ moribus utilius. Postq̃ uarietas accessit & cãtus quoq; luxuriãtes: cædi ante solstitia cœptæ: & fieri utiles in trimatu apertioribus eaꝝ ungulis ad flectẽdos sonos. Quæ inde sunt & hodie. Sed tunc ex sua quaq; tantum harundine congruere persuasum erat: & ea quæ radicem ãtecesserat: leuæ tibiæ cõuenire: quæ cacumẽ dexteræ. Immẽsũ q̃tum iis prælatis quas ipse cephisus abluisset. Nũc sacrificæ tuscoꝝ e buxo. Ludicræ uero loto ossibusq; asininis & argẽto fiunt. Aucupatoria harũdo a panhormo laudatissima. Piscatoria ab aritana ex africa. Harũdinis italiæ usus ad uineas maxime. Cato seri eam iubet in humidis agris bipalio subacto prius solo: oculis dispositis interuallo ternoꝝ pedum. Simul & corrudã unde asparagi fiant: cõcordare amicitiã. Salicis uero qua nulla aquaticaꝝ utilior. Licet populi uitibus placeant: & cecubũ ducant. Licet alni sæpes muniant: contraq; erũpentium amniũ impetus riparum muro in tutelis ruris excubent: in aqua satæ: cæsæq; densius innumero hærede prosint

¶ De salice gñra eius octo: & quæ præter salicẽ sint utilia ligaturis & de rubis. Ca. xxxviii.

SAlicis statim plura genera. Nã quædã & in ꝓceritatẽ magnã emittũt iugis uineaꝝ ꝑticas. Pariũtq; balteo cortice uincula. Et aliæ uirgas sequacis ad iuncturas lẽtitiæ. Aliæ prætenues uiminibus texendis spectabili subtilitate. Rursus aliæ firmiores corbibus ac plurimæ agricolaꝝ supellectili cãdidiores ablato cortice: leuiq; tractatu mollioribus uasis: q̃ ut e corio fiant: atq; etiam supinaꝝ in delicias cãthedraꝝ aptissima. Decidua salici fertilitas: densiorq; tõsura ex breui pugno uerius q̃ ramo: nõ ut remur ĩ nouissimis curãda arbore: Nullus quippe tutior ẽ reditus minoris ue impẽdii aut tẽpestatis securior. Tertiũ locũ ei in æstimatiõe ruris Cato attribuit: prioreq́; q̃ oliuetis: q̃q; frumẽto: aut pratis: nec q̃a desint alia uincula. Siqdẽ & genistæ: ithaceæ. & populi: & ulmi: & sanguinei frutices: & betullæ: & harũdo fissa: & harũdinũ folia: ut in liguria & uitis ipsa: recisisq; aculeis rubi alligãt: & intorta corylus. Mirũq; cõtuso ligno alicui: maiores ad uincula esse uires. Salici aũt præcipua dos. Finditur eni græca rubẽs: cãdidiorq; amerina: sed paulo fragilior. Ideoq; solido ligat nexu. In asia tria genera obseruãt. Nigrã utiliorẽ uiminibus. Cãdidã agricolaꝝ usibus. Tertiã quæ breuissima ẽ helicẽ uocãt. Apud nos quoq; multi totidem noĩa imponũt. Vimineã uocant eãdem purpureã. Alterã nicelinã a colore: quæ sit tenuior. Tertiã gallicã: quæ tenuissima. Nec in fruticum nec in ueprium caulinum ue neq; ĩ hærbarum: aut alio ullo q̃ suo genere numeretur iure scirpi fragiles palustresq; ad tegulã tegetesq;. E qbus detracto cortice cãdelæ luminibus & funebribus seruiũt. Firmior qbusdã ĩ locis eaꝝ rigor. Nãq; iis uelificãt nõ in pado tantum nautici: uerũ & in mari piscator africus præpostero more uela intra malos suspẽdens. Et mapalia sua mauri tegũt. Proximeq; æstimãti hoc uideatur esse qd in interiore mundi parte pari sunt papyri usui: sed fruticosi generis sunt. Inter aquaticas arbores sunt & rubi atq; sambuci fungosi generis: aliter tamẽ q̃ ferulæ. Quippe plus ligni ac succi utiq; sambuco. Ex qua magis canoram buccinã tubãq; credit pastor ibi cæsæ ubi galloꝝ cãtũ frutex ille nõ exaudiat. Rubi mora ferũt & alio genere similitudinẽ rosæ: qui uocatur cinosbatos. Tertium genus idæũ uocãt græci a loco: tenuior est q̃ cætera: minoribusq; spinis: & minus adũcis. Flos eius contra lippitudinẽ illinitur ex melle: & ignẽ sacꝝ. Cõtra stomachi quoq; uitia bibit ex aqua. Sambuci acinos habent nigros atque paruos: humoris lenti inficiẽdo maxime capillo: qui & ipsi aqua decocti manduntur.

¶ De succis arboꝝ & natura materiaꝝ: & de cædẽdis arboribus. Ca. xxxix.

HVmor & corticĩ arboꝝ est: qui sanguis eaꝝ intelligi debet: nõ idem omĩbus. Ficis lacteus. Huic ad caseos figurãdos coaguli uis. Cerasis gũmosus. Vlmis saliuosus. Lentus ac pinguis malis. Vitibus ac pyris aquosus. Viuatiora quibus lẽtior. Atq; ĩ totũ corpore arboꝝ: ut ĩ reliquorum aĩalium: cutis: sanguis: caro: nerui: uenæ: ossa: medullæ. Pro cute cortex miꝝ in moro medicis succũ quærentibus fere hora diei secũda lapide incisus manat altius fractus siccus uidet. Proximi plerisq; adipes. Ii uocãtur a colore alburnũ. Mollis ac pessima pars ligni etiã in robore facile putrescens: teredini obnoxia. Quare semp amputabitur. Subest huic caro: cui ossa: id est materiæ optimũ. Alternãt fructus quibus siccius lignũ: ut olea: magisq; quibus carnosum: ut cera/

fus.Nec omībus adeps carnesue largæ:sicuti nec aīalium acerrimis.Neutꝝ habet buxus: cor/
nus:olea.Nec medullā:minimūq; ét sanguinis.Sicuti ossa nō habent sorba:carnē sābuci:& plu
rimā ambæ medullā.Nec harūdines maiore ex pte.In quarūdā arboꝝ carnibus pulpæ uenæq;
sunt.Discrimē eaꝝ facile.Venæ latiores cādidioresq;.Pulpæ fissilibus insunt.Ideo fit ut aure
ad caput trabis quālibet prælōgæ admota ictus ab altero capite uel grauis sentiatur:penetrāte
rectis meatibus sono.Vnde deprehēditur an torta sit materies:nodisq; cōcisa.Quibusdā sūt tu
bera:sicut sunt in carne glādia:in iis nec uena nec pulpa:quodā callo carnis in se cōuoluto.Hoc
preciosissimū in citro & acere.Cætera mēsaꝝ genera fissis arboribus circināt̄ ī pulpā. Alioqn
fragilis esset uena in orbem arboris cæsa.Fagis pectines trāsuersi in pulpa apud antiquos.Inde
& uasis honos.Manius Curius iurauit se ex præda nihil attigisse:præter guttū faginū:quo sacri
ficaret.Lignū in lōgitudinē ita fluctuat:ut quæ pars fuit ab radice ualidius sidat.Quibusdā pul
pa sine uenis mero stamine & tenui cōstat.Hæcq; maxime fissilia. Alia frangi celeriora q̃ findi
quibus pulpa nō est:ut oleæ uites.At e cōtrario totū a carne corpus fico.Tota ossea ē ilex:cor
nus:robur:cytisus :morus:hebenos:lotos:& quæ sin̄ medulla esse diximus.Cæteris uigricās
color.Fulua cornus in uenabulis nitet īcisuris nodata ꝓpter decorē.Cædrus & larix & iunipus
rubent.

De teredinibus larice. Ca.xl.

LArix fœminā habet:quam græci uocant ægida mellei coloris.Inuētum est pictoꝝ tabel/
lis immortale:nullisq; fissile rimis.Hoc lignum proximum medullæ est.In abiete leucon
græci uocauere. Cædrus quoque durissima :quæ medullæ proxima ut in corpore ossa deraso
mō limo.Et sambuci interiora mire firma traduntur.Nāq; qui uenabula ex ea faciunt præferūt
omībus:Cōstat enim ex cute & ossibus.Cædi tēpestiuū quæ decorticētur. Vt teretes ad tem
pla cæteraq; usus rotūdi cū germināt:alias cortice inextricabili & carie subnascēte ei materiaq;
nigrescēte. Tigna & quibus aufert securis corticem a bruma ad fauoniū:aut si præuenire coga/
mur arcturi occasu:& āte eum fidiculæ.Nouissima rōe solstitio.Dies sydeꝝ hoꝝ reddēt̄ suo lo/
co.Vulgo satis putāt obseruare:ne quæ dedolādæ arbores sternātur ante editos suos fructus.
Robur uere cæsum teredinē sentit.Bruma aūt ne uitiat̄:neq; finditur:alias obnoxiū etiā ut tor
queat sese:findatq; quod in suber tēpestiue quoq; cæso euenit.Infinitū refert lunaris rō:nec ni
si a uicesima ī tricesimā cædi nolūt.Inter omēs cōuenit utilissime in coitu eius sterni:quē diē alii
interlunium:alii silentis lunæ appellāt.Sic certe Tiberius Cæsar cōcremato pōte naumachiario
larices ad restitēdū cædi ex retia præfiniuit.Quidā dicūt ut in coitu & sub terra sit luna.Quod
fieri nō potest nisi noctu:At si cōpetant coitus in nouissimū diem brumæ:illa æterna sit materi/
es:ꝓxime cū supradictis syderibus.Quidā & canis ortū addūt:& sic cæsas materies in foꝝ au/
gustum.Nec nouellæ aūt ad materiem nec ueteres utilissimæ.Circūcisas quoq; ad medullā alii
nō inutiliter relinquūt:ut omīs humor stātibus defluat.Miꝝ apud antiquos primo punico bel/
lo classem Duilli impatoris ab arbore excisa sexagesimo die nauigasse.Cōtra uero Hieronem re
gem ducētas.xx.naues effectas diebus.xlv.tradit L.Piso.Secūdo quoq; punico bello Scipiōis
classis.xl.die a securi nauigauit.Tantum tēpestiuitas etiā in rapida claritate pollet.Cato hoīum
sūmus in omī usu de materiis hæc adiicit.Prælum e sappino atra potissimū facito. Vlmeā pineā
nuceam: hāc atq; aliam materiem omēm cū effodies:luna decrescente eximito post meridiē sine
uēto austro.Tūc erit tēpestiua:cū semen suum matuꝝ erit.Caueto ne ꝑ rorē trahas:aut doles.
Idēq; mox. Nisi in trimestri lunaq; dimidiata ne tangas materiē.Tūc ne effodias aut præcidas
abs terra.Diebus quattuor ꝓximis quibus luna plena fuerit optime eximit̄.Omīo caueto nigrā
materiā ne doles:ne cædas:ne ue tangas nisi siccam:ne ue gelidam:ne ue rorulētam. Tiberius
idem & in capitolio cōdendo seruauit interlunia.M.Varro aduersus defluuia præcepit obseruā
dum idem a pleniluniis.Larici & magis abieti succisis humor diu defluit.Hæ oīum arboꝝ altissi
mæ ac rectissimæ.Nauiū malis āténisq; ꝓpter leuitatē præfert̄ abies.Cōmuni ab iis pino:quæ
aut quadriptitos uenaꝝ cursus bifidosq; habeat:uel omīo simplices.Fabroꝝ ītestina oparia me
dulla sectilis optima quadriptitis materiis & mollior q̃ cæteræ.Intellectus in cortice protinus
peritis.Abietis quæ pars a terra fuit enodis ē.Hacq; quā diximus rōe fluuiata decorticat̄: atq;
ita sappinus uocatur:supior pars nodosa duriorq; fusterna.Et in ipsis aūt arboribus robustiores
aqloniæ partes.Et in totum deteriores ex humidis opacisq;.Spissiores ex apricis:& diuturnæ.
Ideo romæ inferna abies supnati præfertur.Est ꝑ gentiū quoq; regiones in iis differētia. Alpi/
bus apēninoq; laudatissimæ.In gallia ciuribus ac mōte uosego:in corsica:bithynia:pōto:mace
donia.Deteriores eneatica & arcadica.Pessimæ parnasia:& euboea:quoniam romosæ ibi & cō/
tortæ putrescētesq; facile.At cædrus in creta africa syria laudatissima.Cædri oleo puncta ma/
teries nec tineam nec cariem sentit.Iunipo eadem uirtus quæ cædro.Vasta hæc in hispania:ma
ximæq; baccæ eis.Medulla eius ubicūq; solidior etiā q̃ cædrus.Publicū oīum uitiū uocāt spi/
ras ubi sese cōuoluere uenæ atq; nodi.Inueniūtur in quibusdam sicut in marmore cētra:id ē du/
ricia clauo similis:inimica ferris.Et quædā forte accidūt in lapide cōprehenso aut recepto ī cor

pus: aut alterius arboris ramo. Megaris diu stetit oleaster ĩ foro: cui uiri fortes affixerãt arma: quē cortice ambiente ætas lõga occultauerat. Fuitq; arbor illa fatalis excidio urbis præmonitæ oraculo cũ arbor arma pepisset. quod succisæ accidit ocreis galeisq; intus reptis. Ferunt lapides ita inuentos ad continendos partus esse remedio.

¶ De materiis: De magnitudine arborum: & quæ cariem & ruinam non sentiunt: & de perpetuitate materiarum. Ca. xli.

AMplissima arborꝝ ad hoc æui existimat̃ romæ uisa: quã ꝓpter miraculũ Tiberius Cæsar in eodē põte naumachiario exposuerat aduectã cũ reliqua materie. Durauitq; ad Neronis prĩcipis amphiteatrum. Fuit aũt trabs e larice lõga pedes. cxx. bipedali crassitudine æqualis. Quo intelligebatur uix credibilis reliqua altitudo fastigium ad cacumē æstimãtibus. Fuit & memoria nostra in porticibus septorꝝ a M. Agrippa relicta æque miraculi cã: quæ delibatorio supfuerat xx. pedibus breuior sexqpedali crassitudine. Abies admirationis præcipuæ ĩ naui quæ ex ægypto Caii principis iussu obeliscũ in uaticano circo statutũ: quattuorq; trũcos lapidis eiusdē ad iustinendũ eum adduxit. Qua naue nil admirabilius uisum in mari certum est. Cxx. modii tũc lentis pro saburra ei fuere. Lõgitudo spatium obtinuit magna ex parte ostiensis portus laiere leuo: ibi nãq; demersa ē a Claudio principe cum tribus molibus turriũ altitudine ĩ ea exædificatis obiter puteolano puluere aduectis. Quæ arboris crassitudo quattuor hoĩum ulnas cõplectẽtium ĩplebat. Vlgoq; auditur lxxx. nũmorꝝ & pluris malos ad eos uenũdari usus. Rates uero cõnecti. xl. sestertiis plerasq;. At in ægypto ac syria reges inopia abietis cædro ad classes ferũtur usi. Maxima ea in cypro traditur ad undeciremē Demetrii succisa cxxx. pedũ lõgitudinis: crassitudinis uero ad trium hoĩum cõplexum. Germauiæ prædones singulis arboribus cauatis nauigãt: quarꝝ quædã & triginta hoĩes ferũt. Spississima ex omni materie ideo & grauissima iudicatur hebenus & buxus: graciles natura: neutra in aquis fluitat: nec suber si dematur cortex: nec larix. Ex reliquis siccissima lotos: quæ romæ ita appellatur. Deinde robur ex alburnatum: & huic nigricãs color: magisq; etiam cytiso: quæ proxime accedere hebenũ uidetur. Quãq; nõ desint qui syriacas terebinthos nigriores affirmẽt. Celebratur & Tericles noĩe calices ex terebintho solitus facere torno. Per quã probatur materies: oĩum hæc sola ungi uult: meliorq; oleo fit. Colos mire adulteratur iuglande ac pyro siluestri tinctis atq; in medicamiue decoctis. Oĩbus quæ diximus spissa firmitas. Ab his proxima est cornus: quãq; nõ potest uideri materies ꝓpter exilitatem. Sed lignũ nõ alio pene q̃ ad radios rotarꝝ utile: aut si qd cuneãdum sit in ligno clauis ue figẽdum ceu ferreis. Ilex item & oleaster & olea atq; castanea carpinus populus. Hæc oĩa & crispa aceris mõ Si ulla materies idonea esset. Ramis sæpe deputatis castraceo illis est: adimitq; uires. De cætero plerisq; eorꝝ. Sed utiq; robori tanta duricia est: ut terebrari nisi madefactũ nõ queat: & ne sic quidem adactus auelli clauus. E diuerso clauũ nõ tenet cædrus. Mollissima tilia: eadē uidetur & calidissima: argumentũ afferũt ꝙ citissime ascias retũdet. Calidæ morus: laurus: hedera: & omẽs quibus igniaria fiunt: Exploratorꝝ hoc usus in castris: pastorꝝq; repperit: quoniã ad excuciẽdum ignem nõ semper lapidis occasio est. Teritur igitur lignũ ligno: ignẽq; cõcipit attritu: excipiente materia aridi fomitis fungi uel foliorꝝ facillime cõceptũ. Sed nihil hædera præstãtius: quæ teratur lauro: laurꝝq; terat. Probatur & uitis siluestris alia q̃ labrusca: & ipsa hederæ mõ arborē scãdens. Frigidissima quæcũq; aquatica. Lentissima ãt & ideo scutis faciendis aptissima quorꝝ plaga cõtrahit se ꝓtinus: clauditq; suum uulnus. Et ob id cõtumacius trãsmittit ferrꝝ. In quo sunt genere fici: ut salix: tilia: betulla: sambucus: populus utraq;. Leuissimæ ex his sicut & salix: ideoq; utilissimæ. Omẽs ãt etiã ad cistas quæcũq; flexibili crate cõstant. Habẽt & cãdorem rigorẽq; & in sculpturis facilitatem. Est lentitia platano: sed madida sicut alno. Siccior eadem ulmo: fraxino: moro: ceraso: sed põderosior. Rigorem fortissime seruat ulmus: ob id cardinibus assamẽtisq; portarꝝ utilissima: quoniam minime torquetur: permutanda tantũ sic: ut cacumē ab inferiore sit cardine: radix supior. Palma ē mollis. Et suberis materies spissa. Et malus pyrusq; necnon acer: sed fragiles: & quæcũq; crispa. In oĩbus siluestris & mascula differentia cuiusq; generis augent. Et infœcũda firmiora fertilibus: nisi quo in genere mares ferunt: sicut cupressus & cornus. Cariem uetustatẽq; nõ sentiũt cupressus: cædrus: hebenus: lotos: buxus: taxus: iunipus: oleaster & olea. Et ex reliquis tardissime larix: robur: suber: castanea: iuglans. Rimã fissurãq; nõ capit spõte cædrus: cupressus olea. Buxũ maxime æternã putant: hebenũ: & cupressũ: cædrumq;. Claro de omibus materiis indicio in templo ephesiæ Dianæ utpote tota asia extruẽte: cũ quadrĩgẽtis annis pactum sit. Cõuenit tectũ eius esse e cædrinis trabibus. De ipso simulacro deæ ambigit̃. Cæteri ex hebeno esse tradunt. Mutianus ter cõsul ex iis qui ꝓxime uiso eo scripsere: uitigineũ & nũq; mutatum septies restituto templo. Hãc materiã elegisse eãdem Canetiã nomē artificis nuncupãs. Quod equidē miror: cũ antiquiorē Mineruã nõ quoq; mõ Libero patri uetustatem attribuat. Adiicit multis foraminibus nardo rigari: ut medicatus humor alat: teneatq; iũcturas: quas & ipsas esse modicas admodũ miror. Valuas esse e cupresso: & iam quadringentis ꝓpe an-

nis durare materiã omẽm nouæ similem. Id quoq; notãdum ualuas in glutinis cõpage quadrien nio fuisse. Cupressus in eas electa: quoniã præter cætera uno in genere materiæ nitor maxie ualeat æternus. Nõne simulacrum Iouis in arce e cupresso durat a cõdita urbe sexcẽtesimo sexagemo primo ãno dicatum: Memorabile & uticæ tẽplũ Apollinis: ubi indicat cædrorũ trabes durant ita ut positæ fuere prima urbis eius origine annis. mil. clxxxviii. Et in hispania aiũt tẽplum Dianæ a Zacyntho aduectæ cũ cõditoribus ãno ducẽtesimo ante excidium troiæ ut auctor est Bocchus: infra oppidũ ipsum id haberi. Cui pepcit religione idũctus Hãnibal iunipi trabibus ẽt nũc durãtibus. Sup omia memorat̃ ædes in aulide eiuidẽ deæ sæculis ãte troianum bellũ exædificata. Cuius quoniam generis materiæ sciẽtia obliterata in plenũ dici nõ potest: utiq; quæ odore præcellãt: ea æternitate præstere. A prædictis morus ꝓxime laudat̃: quæ uetustate etiã nigrescit. Et quædã tamẽ in aliis diuturniora sũt usibus q̃ alia. Vlmus in præflatu firma. Robur defossum. Et in aquis quercus obruta. Eadẽ sup terram rimosa facit opera torquẽdo sese. Larix in humore præcipua: & alnus nigra. Robur marina aqua corrũpitur. Nõ improbat̃ in aqua & fagus & iuglans. Hæ quidem in iis quæ defodiuntur uel principales. Itẽ iunipus: eadem & subdialibus aptissima. Fagus & cerrus celeriter marcescũt. Aesculus quoq; humoris impatiẽs. E contra adacta in terram palustribus alnus æterna. onerisq; q̃tlibet patiens. Cerasus firma. Vlmus & fraxinus lentæ: sed facile pãdũtur: flexibiles tamen stãtes a circũcisura: siccatæ fideliores. Laricem in maritimis nauibus obnoxiã teredini tradũt. Et omnia præter q̃ oleastrum & oleam. Quædam enim in mari: quædam in terra uitiis opportuniora.

De teredinibus. Ca. xlii.

INfestãtium quattuor genera. Teredines capite ad portionẽ grauissimo rodunt dentibus. Hæ tantũ in mari sentiũtur: nec aliam putãt teredinẽ ꝓprie dici. Terrestres tineas uocãt. Culicibus uero similes triphas. Quartũ est & e uermiculorũ genere: quorũ qdẽ alii putrescente succo: ipsa materie alii pariũtur: sicut in arboribus. Ex eis qui cerastes uocat̃ cũ tantũ eroserit ut circũagat se: generat alium. Hæc nasci ꝓhibet in aliis amaritudo ut cupresso: ĩ aliis duricia ut buxo. Tradunt & abietem circa germinationes decorticatã qua diximus luna aqs nõ corrũpi. Alexãdri magni comites ꝓdiderunt in tilo rubri maris insula arbores esse: ex quibus naues fierent: quas. cc. ãnis durãtes iũetas: & si mergerẽt incorruptas. In eadẽ esse fruticẽ baculis tãtũ idoneæ crassitudinis: uariũ tigriũ maculis: põderosũ: & cum in spissiora decidit: uitri mõ fragilem.

De materiis architecti: & quæ materies ad quid utilis & quæ firmior materia in tectum. Ca. xliii.

APud nos materiæ finduntur aliquæ spõte: ob id architecti eas fimo illitas siccari iubent ut afflatus non noceãt. Põdus sustinere ualide abies larix etiam in trãsuersum positæ. Robur olea incuruãtur cedũtq; põderi. Illæ renitũtur: nec temere rũpũtur: priusq; carie q̃ uiribus deficiũt. Et palma arborũ ualida: in diuersum enim curuat̃. At populus cõtra omĩa inferiora pãditur. Palma e cõtrario fornicatur. Pinus & cupressus aduersus cariem tineasq; firmissimæ. Facile panditur iuglãs. Fiunt enim & ex ea trabes: frangiq; se prænũtiat strepitu. Quod in andro accidit: cũ e balneis territi sono ꝓfugerũt. Pinus: piceæ: alni ad aquarũ ductus in stobos cauãtur. Obrutæ terra plurimis durant ãnis. Eædem si nõ integãtur: cito senescũt: miro mõ fortiores si humori extra quoq; supsit. Firmissima in tectũ abies: Eadẽ ualuarũ repagulis & ad quæq; libeat ĩ testina opa aptissima siue græco siue cãpano siue siculo fabricæ artis genere spectabilis: ramẽto rum crinibus pampinato semper orbe se inuoluens ad incitatos runcinarum raptus: Eadem & curribus maxime sociabilis glutino in tantum: ut sidatur ante cum solida est.

De glutinanda materia & lignis sectilibus. Ca. xliiii.

MAgna aũt & glutinatio: proptereaq; sectilibus laminis ac in alio genere opiunt̃. Stamineã hoc usu probant uenam: & uocant fertileã argumẽto similitudinis: quoniã lacunose crispa. In oĩ genere & glutinũ abdicant quædã: & inter se & cũ aliis insociabili glutino sicut robur. Sed nec fere cohærent nisi similia natura: ut si quis lapidẽ lignũq; cõiungat. Cornũ maxime audit sorbus: carpinus: buxus: postea tilia. Cuicũq; opi facilia flexilia omĩa quæ lenta diximus: præterq; morus & caprificus. Durabilia ac sectilia quæ modice humida. Arida enim latius q̃ uiridia ferris cedũt: præter robur: & buxum: quæ pertinacius resistũt: ferrarũq; dẽtes replent æqualitate inerti. Qua de cã alterna inclinatione egerũt scobem. Obediẽtissima quocũq; in ope fraxinus: eademq; corylo hastis melior: cornu leuior: sorbo lẽtior. Gallica uero etiã ad currus flexibilis. Vitem æmularetur ulmus: ni põdus esset in culpa. Facilis & fagus: quãq; fragilis & tenore eodem fictilibus laminis in tenui flexilis: capsisq; ac scriniis sola utilis. Secatur ĩ laminas prtenues & ilex colore quoq; nõ ingrata: sed maxime fida iis: quæ terũtur: ut rotarũ axibus. Ad quos lẽtore fraxinus utilis: sicut duricia ilex: & utroq; legitur ulmus. Sũt uero & parui usus fabrilium ministeriorũ insignes. Ideoq; ꝓditũ terebris uaginas ex oleastro: buxo: ilice: ulmo: fraxino utilissimas fieri. Ex iisdem malleos: maiores quoq; e pinu & ilice. Et iis aũt maior ad firmitatem cã tẽpestiuæ

cæſuræ q̃ ĩmaturæ. Quippe cũ ex olea duriſſimo ligno cardines in foribus diutius ĩmorati plã/tæ mõ germinauerint. Cato uectes aquifolios: laureos: ulmeos fieri iubet. Higinus manubria ruſticis carpinea: iligna: cerrea. Quæ in laminis ſecant̃: quoꝝqꝫ operimẽto ueſtiatur alia materies præcipua ſunt citrus: terebinthus: aceris genera: buxum: palma aqfolium: ilex: ſãbuci radix: po/pulus. Dat & alnus (ut dictũ eſt) tuber ſectile: ſicut citrus acerqꝫ. Nec aliaꝝ tubera ĩ precio. Me diaqꝫ pars arboꝝ criſpior: & quo proprior radici minoribus magiſqꝫ flexibilibus maculis. Hæc prima origo luxuriæ arborem alia integi: & uiliores ligno precioſiores cortice fieri: ut una ar/bor ſæpius ueniret. Excogitatæ ſunt & ligni bratteæ. Nec ſatis. Cœpere tingi aĩalium cornua: dentes ſecari: lignũqꝫ ebore diſtingui: mox operiri. Placuit deinde materiẽ & in mari quæri. Te ſtudo in hoc ſecta. Nuperqꝫ portẽtoſis ingeniis prĩcipatu Neronis inuẽtum: ut pigmẽtis pde/ret ſe: pluriſqꝫ ueniret imitata lignũ. Sic lectis pcia quærũt̃. Sic terebĩthũ uinci iubẽt. Sic citrũ pcioſius fieri. Sic acer decipi. Mõ luxuria nõ fuerat cõtẽta ligno. Iã lignũ emi teſtudinẽ facit.

De arboꝝ ætate: & quæ genera arboꝝ minime durãt: Ca. xlv.

Vita arboꝝ quaꝝdam ĩmenſa credi poteſt: ſi quis profũda mũdi & ſaltus inacceſſos cogitat. Veꝝ ex iis quas memoria hoĩum cuſtodit durãt in ueliterno Africani prioris manu ſatæ oli uæ. Itẽ myrtus eodem loco cõſpicuæ magnitudinis. Subeſt ſpecus in quo manes eius cuſtodire draco tradit̃. Romæ uero lotos ĩ Lucinæ area ãno q fuit ſine magiſtratibus ccclxix. urbis æde cõdita. Incertũ q̃tum ipſa uetuſtior. Eſſe qdem uetuſtiorem nõ eſt dubiũ: cũ ab eo luco Lucina nominetur. Hæc nũc circiter ãnum ccccl. habet. Antiqor enim illa eſt: ſed ĩcerta eius ætas quæ capillata dicit̃: quoniã ueſtalium uirginũ capillus ad eã defertur. Veꝝ altera lotos in uulcanali: quod Romulus cõſtituit ex uictoria de decimis æquæua urbi intelligitur: ut auctor eſt Maſſuri/us. Radices eius in foꝝ uſqꝫ Cæſaris per ſtationes municipioꝝ penetrãt. Fuit cum ea cupreſſus æqualis circa ſuprema Neronis principis plapſa atqꝫ neglecta. Vetuſtior autẽ urbe in uaticano ilex: in qua titulus æreis litteris hetruſcis religione arborem iã tũc dignã fuiſſe ſignat. Tybur/tes quoqꝫ originẽ multo ante urbem romã habẽt. Apud eos extãt ilices tres etiã Tyburno con ditore eoꝝ uetuſtiores: apud quas inauguratus traditur. Fuiſſe ãt eũ tradunt filiũ Amphiarai q apud thebas obierit una ætate ante iliacũ bellũ. Sũt auctores & delphicã platanum Agamẽno/nis manu ſatam. Et alterã in caphie arcadiæ luco. Sũt hodie ex aduerſo ilienſiũ urbis iuxta helle ſpõtum in Proteſilai ſepulchro arbores: quæ oĩbus ephebiis eius cũ in tantũ accreuere: ut ilium aſpiciant inareſcũt: rurſuſqꝫ adoleſcũt. Iuxta urbẽ aũt quercus in Ili tumulo tũc ſatæ dicũtur: cũ cœpit ilium uocari. Argis olea nũc etiã durare dicitur: ad quã Ionẽ in uaccam mutatã Argus al/ligauerit. In põto circa heracleã aræ ſunt Iouis Statiui cognoĩe: ibiqꝫ quercus duæ ab Hercule ſatæ. In eodem tractu portus Amyci ẽ Bebryce rege ĩterfecto clarus. Eius tumulus a ſupremo die lauro tegitur: quã inſanã uocant: quoniã ſi qd ex ea decerptũ inferatur nauibus iurgia fiant: donec abiiciatur. Regionem aulocrenen diximus per quã ab apamea in phrygiã itur. Ibi plata/nus oſtenditur: ex qua pepẽdit Marſia uictus ab Apolline: quæ iam tũ magnitudine electa eſt. Necnõ palma deli ab eiuſdem dei ætate cõſpicitur. Olympiæ oleaſter: ex quo primus Herculeſ coronatus eſt. & tũc cuſtoditur religioſe. Athenis quoqꝫ olea durare traditur in certamine edito a Minerua. E diuerſo breuiſſima uita eſt punicis: fico: malis. Ex iis præcocibus breuior q̃ ſeroti nis: dulcibus q̃ acutis: & dulcior in punicis. Item in uiribus: præcipueqꝫ fertilioribus. Grecinuſ auctor eſt ſexagenis annis duraſſe uites Vidẽtur & aquaticæ celerius interire. Seneſcũt qdẽ ue/lociter: ſed e radicibus repullulant laurus: & mali: & punicæ. Firmiſſimæ ergo ad uiuẽdũ oleæ: ut quas durare ãnis cc. inter auctores cõueniat. Et in ſuburbano tuſculani agri colle q corne ap/pellatur. Lucus antiqua religione Dianæ ſacratus a Latio: uelut arte tonſili coma faginei moriſ. In hoc arborem mori eximiã ætate noſtra adamauit Paſſienus Criſpus bis cõſul orator Agrippi næ matrimonio & Nerone priuigno clarior poſtea: oſculari cõplectiqꝫ eam ſolitus: nõ mõ cuba re ſub ea: uinũqꝫ illi affũdere. Vicina luco ẽ ilex: & ipſa nobilis xxxv. pedũ ambitu caudicis. x. ar bores metiẽs ſingulas magnitudinis uiſendæ: ſiluãqꝫ ſola facit. Hedera necari arboreſ certũ eſt. Simile quidã & in uiſco: tãetſi tardiorẽ eaꝝ iniuriã arbitrãtur. Nãqꝫ & hoc præter fructus agno ſcitur nõ in nouiſſimis mirabile. Quædã enim in terra gigni nõ poſſunt: & in arboribus naſcũt̃. Nãqꝫ cum ſuam ſedem nõ habeãt: in aliena uiuunt: ſicut uiſcum. Eſt & in ſyria hærba quæ uoca tur caſſitias: nõ tantum arboribus: ſed ipſis etiã ſpinis circũuoluẽs ſeſe. Item circa tẽpla theſſali/ca quæ polypodion uocat̃: & quæ dolichos: ac ſerpillum. Oleaſtro quoqꝫ deputato quod gigni/tur uocant phaunos. Quod uero in hiſpiria fullonia hipophacton calliculis inanibus: foliis puiſ: radice alba: cuius ſuccus ad detractiones in comitiali morbo utiliſſimus habetur. Viſci tria gene ra. Nãqꝫ eſt in abiete & larice caſſitias. Stelin dicit euboea naſci. Hyphear arcadia. Viſcum ãt in quercu: robore: ilice: pruno ſilueſtri: terebintho: nec aliis arboribus adnaſci. Pleriqꝫ copioſiſſi/mum in quercu: quod dryos hyphear uocãt. In omĩ arbore excepta ilice & quercu differentiã fa cit odor uiruſqꝫ & folium nõ iucundi odoris. In utroqꝫ uiſcum amaꝝ & lentum. Hyphear adſa/

ginanda pecora utilius. Vitia mō purgat primo: dein ea pinguefacit: quæ suffecere purgationi.
Quibus sit aliqua tabes intus negant durare ea. Edendi rō ætatis quadragenis diebus. Adiciūt
discrimē in iis quæ folia emittāt: & ipsi decidere. Cōtra inhærere nato in æterna frōde. Omīno
aūt satum nullo mō nascitur: nec nisi ꝑ aluum auium reditum: maxime palūbis & turdis. Hæc ē
natura ut nisi maturatum in uētre auium nō ꝓueniat. Altitudo eius nō excedit cubitalē semper
fruticosi ac uiridis. Mas fertilis. Fœmina sterilis. Aliquādo nō fert. Viscum fit ex acinis qui col/
liguntur messium tēpore īmaturi. Nā si accessere hymbres: amplitudine quidē augēt: uisco ue/
ro marcescunt. Siccāt deinde: & aridi tundunt: ac cōditi in aqua putrescūt duodenis fere diebꝰ.
Vnumqꝫ hoc reꝶ putrescēdo gratiā inuenit. Inde in ꝓfluēte rursus malleo tusi amissis corticibꝰ
interiore carne lentescunt. Hoc est uiscum pēnis auium tactu ligādis. Iuglādis oleo subactū cū
libeat insidias moliri. Nō est omittenda in ea re & galliaꝶ admiratio. Nihil habēt druides (ita su
os appellāt magos) uisco & arbore in qua gignatur (si mō sit robur) sacratius. Iam per se roborū
eligunt lucos: nec ulla sacra sine ea frōde cōficiunt: ut inde appellari quoqꝫ interꝑtatione græca
possint druides uideri. Enīuero quicqd adnascatur illis e cælo missum putāt: signumqꝫ esse elec/
tæ ab ipso deo arboris. Est āt id raꝶ admodum inuētu: & reptum magna religione petit. Et āte
oīa sexta luna: quæ principia mēsium ānoꝶqꝫ iis facit & sæculi post tricesimum ānum: qa iam ui/
rium abunde habeat: nec sit sui dimidia. Oīa sanātē appellātes suo uocabulo. Sacrificio epulisqꝫ
rite sub arbore præparatis duos admouent cādidi coloris tauros: quoꝶ cornua nunc primum uī
ciantur. Sacerdos candida ueste cultus arborem scādit. Falce aurea demetit. Candido id excipit
sago. Tum demum uictimas īmolant precantes ut suum donum deus ꝓsperꝶ faciat iis quibus de
derit. Fœcunditatem eo poto dari cuicūqꝫ aīali sterili arbitrantur. Contraqꝫ uenena omīa esse re
medio. Tanta gentium in rebus friuolis pleꝶqꝫ religio est.

¶ CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER .XVII. PROHEMIVM.

¶ Arboꝶ Precia Mirabilia. Ca. i.

ATVRA ARBORVM TERRA MARIQVE SPON
te sua prouenientium dicta est. Restat eaꝶ quæ arte & humanis
ingeniis fiūt: uerius q̃ nascuntur. Sed prius mirari succurrit quæ
abstulimus penuria ꝓ īdiuiso possessa a feris: depugnāte cum iis
hoīe circa caducos fructus. Circa pēdentes uero & cum alitibus:
in tanta deliciaꝶ ꝑcia uenisse clarissimo (ut equidē arbitror) exem
plo L. Crassii atqꝫ Cn. Domitii Aenobardi. Crassus orator fuit ī
primis noīs romani. Domus ei magnifica: sed aliq̃to præstātior
in eodē palatio. Q. Catuli q cimbros cū C. Mario fudit. Multū
uero pulcherrima consensu omīum ætate ea ī colle uiminali. C.
Aquilii equitis romani clarioris etiā tum q̃ iuris ciuilis scientia:
cū tamē obiecta Crasso sua est. Nobilissimaꝶ gentiū ābo Crassus
atqꝫ Domitius censurā post consulatum simul gessere: āno conditæ urbis sexcētesimo sexagesi/
mosecūdo frequētem iurgiis ꝓpter dissimilitudinē moꝶ. Tūc Cn. Domitius ut erat uehemens
natura: præterea accensus odio: quod ex æmulatione auidissimū est: grauiter increpuit tanti cē/
sorem habitare: pro domo eius milia nūmoꝶ idētidem ꝓmittēs. Et Crassus ut præsens ingenio
semp & faceto lepore solers cōcedere se respōdit: exceptis sex arboribus. Ac ne uno qdem dena
rio si adimerētur emptā uolente Domitio. Crassus utꝶ ne igitur ego sum inquit quæso Domitii
exemplo graui & ab ipsa mea cēsura notandus: q ī domo quæ mihi hæreditate obuenit comiter
habitem: an tu q sex arbores æstimes? Eæ fuere loti patula ramoꝶ opacitate lasciuæ. Cecina lar
go e ꝓceribus crebro in iuuēta nostra eas in domo sua ostentāte. Durauerūtqꝫ quoniā & de lō/
gissimo æuo arboꝶ diximus) ad Neronis principis incēdia: quibus cremauit urbem: ānis clxxx.
Postea cultu uirides iuuenesqꝫ: ni princeps ille accelerasset etiā arboꝶ mortē. Ac ne qs uilem de
cætero Crassi domū: nihilqꝫ in ea iurgāte Domitio fuisse dicēdū præter arbores iudicet. Iam co/
lūnas quattuor hymetii marmoris ædilitatis gratia ad scænā ornādam aduectas in atrio eius do
mus statuerat: cū in publico nōdū essent ullæ marmoreæ. Tā recens est opulentia: atqꝫ tunc
plus honoris arbores domibus afferebāt: ut sine illis ne inimicitiaꝶ quidē preciū seruauerit Do/
mitius. Fuere ab iis & cognoīa antiquis: Frūditio militi illi q præclara facinora uulturnū trāsna/
tans frōde capiti imposita aduersus Hānibalem edidit. Stolonū Liciniæ genti (ita enī appellatur
in ipsis arboribus fruticatio inutilis: unde & pāpinatio inuēto) primo Stoloni dedit nomen. Fuit
& arboꝶ cura legibus priscis: cautūqꝫ est xii. tabulis ut qui iniurias cecidisset alienas lueret in sin
gulas siclos æris xxv. Quid existimamus? futuras ne eas credidisse ad supradictā æstimationē

illos qui frugiferas tanti taxauerant. Nec minus miraculũ in pomo est multarꝫ circa suburbana fructu ãnuo addito binis milibus nũmum maiore singularꝫ reditu: q̃ꝫ erat apud antiquos prædiorum: Ob hoc insita & arborꝫ quoqꝫ adulteria excogitata sũt: ut nec poma paupibus nascerẽtur. Nunc ergo dicemus quo maxime mõ tantũ ex iis uectigal cõtingat: ueram colendi rõem absolutamqꝫ prodituri. Et ideo nõ uulgata tractabimus: nec quæ cõstare aĩaduertimus: sed ĩcerta atqꝫ dubia: in quibus maxime fallitur uita. Nã diligentiã in superuacuis affectare non nostrũ ẽ. Ante oĩa ãt in uniuersũ & quæ ad cũcta arborꝫ genera pertinẽt in cõe de cælo terraqꝫ dicemus.

De natura cæli ad arbores: & quã partem cæli spectare debeant. Ca. ii.

AQuilone maxime gaudent: densiores ab afflatu eius lætioresqꝫ & materiæ firmioris. Qua in re pleriqꝫ fallũtur: cũ in uineis pedamẽta nõ sint a uẽto eo opponẽda: & id tantũ a septẽtrione seruãdum. Quin ĩmo tẽpestiua frigora plurimũ arborꝫ firmitati cõferũt: & sic optime germinãt. Alioqn si blãdiantur austri defatiscentes: ac magis etiã in florem. Nã si cũ deflorueř: ꝓtinus sequãtur hymbres: in totum poma depeũt. Adeo ut amygdala & pyri etiã si omĩo nubilũ fiat austrinus ue flatus amittant fœtus. Circa uergilias quidem plueř: inimicissimũ uiti & oleæ quoniam tunc coitus est earꝫ. Hoc est illud quatriduũ oleis decretorium. Hic articulus austrinus nubili spurci quod diximus. Fruges quoqꝫ peius maturescunt austrinis diebus: sed celerius. Illa sunt noxia frigora: quæ septẽtrionibus aut præposteris fiunt horis. Hyemẽ quidẽ aquiloniam esse: omĩbus satis utilissimũ. Hymbres uero tũc expetendi euidens cã est: quoniã arbores fœtu exinanitas: & foliorꝫ quoqꝫ amissione languidas naturale est auide esurire. Cibus ãt earꝫ hymber. Quare tepidam esse hyemẽ ut absũpto partu arborꝫ sequatur ꝓtinus cõceptus: idest germinatõ ac deinde alia florescendi exinanitio: inutilissimũ expimẽtis creditur. Quinĩmo si plures ita cõtinẽtur anni: etiã ipsæ moriuntur arbores. Quoniam nemini dubia pœna est in fame laborantiũ. Ergo qui dixit hyemes serenas optandas nõ pro arboribus uota fecit. Nec ꝑ solstitia hymbres uitibus cõducũt. Hyberno quidem puluere fieri messes lætiores luxuriãtis ĩgenii fertilitate dictum est. Alioqn uota arborꝫ cõia sunt fruguq̃ꝫ: niues diutinas sedere. Causa nõ solum quia aĩam terræ euanescentẽ exhalationem ĩcludũt: & cõprimũt: retroqꝫ agunt in uires frugum atqꝫ radices: uerꝫ q̃ꝫ & liquorem sensim præbẽt: purꝫ præterea leuissimũqꝫ quando nix aquarꝫ cælestium spuma est. Ergo humor ex iis nõ uniuersus ingurgitans diluensqꝫ: sed quõ sititur distillans uelut ex ubere alit oĩa quæ non inundat. Tellus quoqꝫ illo mõ fermẽtescit: & succi plena: ac lactescẽtibus satis nõ effœta cũ tẽpus aderit: tepidis aridet horis. Ita maxime frumẽta pinguescũt: præterqꝫ ubi calidus semper aer est: ut in ægypto. Cõtinuatio enim & ipsa cõsuetudo idẽ quod modus alibi efficit. Plurimũ qꝫ ꝓdest ubicũqꝫ nõ esse quod noceat. In maiore parte orbis cũ præcoces excurrere germinationes euocatæ indulgentia cæli secutis frigoribus exurũtur. Qua de cã serotinæ hyemes noxiæ siluestribus quoqꝫ: quæ magis etiam dolent urgẽte umbra sua: nec adiuuante medicina. Quoniam uestire teneras intorto stramẽto in siluestribus nõ est. Ergo tẽpestiue aquis hybernis primũ hymbribus: deinde germinatione antecedentibus. Tertiũ tẽpus est cũ educant poma: nec protinus: sed iam ualido fœtu. Quæ fructus suos diutius cõtinẽt: lõgioresqꝫ desiderant cibos: iis & serotinæ aquæ utiles: ut uiti: oleæ: punicis. Hæ iam pluuiæ generis cuiusqꝫ arboribus diuerso mõ desiderant: aliis alio tpre maturantibus. Quaꝓpter iisdẽ hymbribus quædam lædi uideas: alia iuuari. Et ĩ eodem genere sicut ĩ pyris. Alio die hyberna quærunt pluuias: alio uero præcocia. Vt pariter quidem omĩa desiderent. Hybernũ tempus est ãte germinatiõem quæ aquilonẽ austro utiliorem facit. Ratio eadem mediterranea maritimis præfert (sũt enim plerꝫqꝫ frigidiora) & mõtosa planis: & nocturnos ignes diurnis. Magis fruũtur aq̃s sata: nõ statim auferente eas sole. Cõuexa & situs uinearꝫ arbustorꝫqꝫ rõ est. quas in oras debeãt spectare. Virgilius ad occasus seri dãnauit. Aliq sic maluere q̃ꝫ in exortu. A pluribus meridiẽ ꝓbari aduerto. Nec arbitror perpetuũ quicq̃ꝫ in hoc præcipi posse. Ad soli naturã: ad loci ingenium: ad cæli cuiusqꝫ mores dirigẽda sollertia est. In africa meridiẽ uineas spectare & si uiti ĩutile colono salubre est: quoniã ipsa meridianæ subiacet plagæ. Quaꝓpter ibi qui in occasũ aut septẽtriones cõseret optime miscebit solũ cælo: cũ Virgilius occasus ĩprobet. Nec de septẽtrione relinqui dubitatio uideť. Atq in cisalpina italia magna ex parte uineis ita positis cõptum est nullas esse fertiliores. Multũ rõis obtinẽt uenti. In narbonensi ꝓuintia atqꝫ liguria & ꝑte hetruriæ cõtra circium serere imperitia existimatur. Eũdẽqꝫ obliquum accipere prouidẽtia. Is enim ibi æstatem temperat: sed tanta plerꝫqꝫ uiolentia ut auferat tecta.

De societate cæli & terræ ad arbores. Ca. iii.

QVidã cælum terræ parere cogunt: ut quæ in siccis serãtur oriẽtem ac septẽtriões spectẽt. Quæ in humidis meridiem. Necnõ ex ipsis uitibus cãs mutuãtur. In frigidis præcoces serendo: ut maturitas antecedat algorem. Quæ poma uitesqꝫ rores oderint cõtra ortus: ut statim auferat sol. Quæ amẽt ad occasus: uel etiã ad septẽtriones ut diutius eo fruantur. Cæteri uero fere rationem naturæ secuti in aquilonem obseruare uites & arbors poni suasere. Odoratiorem

etiam fieri talem fructum Democritus putat.

De qualitate regionum. Ca. iiii.

AQuilonis situm uētorumq; reliquorum diximus secūdo uolumine. Dicemusq; pximo plura cæ/
lestia. Interim manifestum uidetur salubritatis argumētū: quoniā in meridiē etiā spectātiū
semp ante decidūt folia Similis & in maritimis causa. Quibusdā locis afflatus maris noxii: i plu
rimis idem utiles. Quibusdā satis e lōginquo aspicere maria iucūdum. Propius admouere salis
halitum inutile. Similis & fluminū stagnorumq; rō. Nebulis adurūt: aut æstuantia refrigerāt opa
citate: atq; etiā rigore gaudent: quæ diximus. Quare expimētis optime credit. A cælo proxi/
mum est terræ dixisse rationem haud faciliore tractatu. Quippe non eadem arboribus conue/
nit & frugibus: plerunque nec pulla qualem habet campania: ubique optima uitibus. Aut quæ
tenues exalat nebulas. Nec rubrica multis laudata. Cretam in albensium pompeianorumque
agro & argillam cunctis ad uineam generibus anteponunt: quāq; præpingues quod accipitur ī
eo genere inuicem sabulum album: In ticinēsi multisq; in locis nigrum. Itēq; rubrū etiam pingui
terræ permixtū infœcundū est. Argumenta quoq; iudicātium sæpe fallūt. Non utiq; solū lætū
est: in quo proceræ arbores nitēt: præterq; illis arboribus. Quid enī abiete pcerius. Aut quæ
uixisse possit alia in loco eodē? Nec luxuriosa pabula pinguis soli semp indicium habet. Nā quid
laudatius germaniæ pabulis? & tamē statim subest harena tenuissimo cespitū corio. Nec sēper
aquosa est terra: cui pceritas hærbarum. Nō hercle magis q; pinguis adhærens digytis. Quod ī
argillis arguitur. Scrobes qdem regesta in eos nulla complet: ut densa atq; rara ad hūc modum
deprehēdi possit: ferroq; omīs rubiginem obducit. Nec grauis aut leuior iusto deprehēdit pon
dere. Quod enim terræ pōdus iustum intelligi pōt. Nec fluminibus aggesta semper laudabilis
quādo senescāt sata quædā aqua. Sed neq; illa quæ laudatur diu præterq; salici utilis sentitur.
Inter argumēta stipulæ crassitudo est tanta alioqn in leborino cāpaniæ nobili cāpo: ut ligni ui/
ce utantur. Sed idem solū ubicūq; arduum ope: difficile cultu: bonis suis acrius pene q; uitiis cū
affligit agricolam. Et carbūculis quæ terra ita uocatur. Emendari uitem hac terra putatur. Nā
tofus scaber natura fricabilis expetitur quoq; ab auctoribus. Virgilius & quæ filicem ferat non
improbat uitibus. Salsæq; terræ multa melius credūtur: tutiora uitiis inascētium aialium. Nec
colles ope nudātur: si quis perite fodiat. Nec cāpi omēs minus soles atq; pflatus q; opus sit ac
cipiunt. Et quasdā pruinis ac nebulis pasci diximus uites: Omium rerum sunt quædā in alto secre/
ta: & suo cuiq; corde præuidenda. Quid q; mutatur sæpe iudicata quoq; ac diu cōprehensa? In
thessalia circa larissam emisso lacu frigidior facta ea regio est. Oleæ desierūt quæ prius fuerant.
Item uites aduri: quod nō antea thracia sensit amoto hebro. Et circa philippos cultura siccata re
gio mutauit cæli habitum. At in syracusano agro aduena cultor elapidato luto sole prodidit fru
ges: donec regessit lapides. In syria leuē tenui sulco imprimūt uomerem: qa subest saxum exurēs
æstate semina. Iam in quibusdā locis similes æstus: ī modici & frigorum effectus. Est fertilis thra/
cia frugum rigore: & æstibus africa & ægyptus. In chalchia rodiorum insula locus qdam est ī tātū
fœcūdus: ut suo tēpore satum demetant hordeum: sublatumq; protinus ferant: & cū aliis frugi
bus metant. Glareosum oleis solum aptissimum in uenafrano: pinguissimū in betica. Punica uina
in saxo coquūtur. Cecubæ uites in pōtinis paludibus madent. Tāta est argumētorum & soli uarie/
tas ac differentia. Cæsar Vopiscus cū cām apud censores ageret campos rosiæ dixit italiæ sumē
esse: in quibus perticas pridie relictas gramen operiret. Sed nō nisi ad pabulum probant. Non
tamen indociles natura nos esse uoluit: & uita cōfessa fecit etiā ubi bona certa nō fecerat. Quā
ob rē prius dicamus crimina.

Genera terrarum. Ca. v.

TErram amaram siue macram si quis probare uelit. Demōstrant eam atræ degeneresq; hær
bæ. Frigidam autē retorride nata. Itē uliginosam tristia. Rubricā occulti. Argillosam quæ
operi difficillima: quæq; rastros ac uomeres ingentibus glebis oneret: quāq; aliquādo nō
quod operi: hoc & fructui sit aduersum. Itē e cōtrario cineraceā & sabulū album. Nā sterilis dē
sa callo facile deprehēditur uel uno ictu cuspidis. Cato breuiter atq; ex suo more uitia determi
nat. Terram cariosam caue: ne ue plaustro ne ue pecore impellas. Quid putamus hac appellati
one ab eo tantope reformidari: ut pene uestigiis quoq; interdicat? Redeamus ad ligni cariem &
inueniemus illa: quæ in tātum abhominatur uitia: aridæ: fistulosæ: scabræ canescētis: exesæ pu
micosæ. Plus dixit una significatione q; possit ulla copia sermonis enarrari. Est enim interpretati
one uitiorum quadā nō ætate: quæ nulla in ea intelligi potest: sed natura sua anus terra. Et ideo in
fœcunda ad omīa: atq; etiā imbecilla. Idē agrū optimū iudicat ad radicē mōtium planicie in me/
ridiem excurrēte: quæ est totius italiæ situs. Terram uero tenerā quæ uocetur pulla. Erit igit
hæc optima & operi satiua. Intelligere mō libeat dictam mira significatione tenerā: & qcqd op/
tari debet ī eo uocabulo īuenietur. Illa tempatæ ubertatis: Illa mollis: facilisq; culturæ: nec ma
dida: nec sitiens. Illa post uomerē nitescēs: qualem fons ingeniorum Homerus in armis ab eo cæ/
latam dixit: addiditq; miraculū increscētis: quis fieret in auro. Illa quā recētem exqrūt iprobæ

alites uomerem comitantes: coruiq; aratoris uestigia ipsa rodentes. Reddat hoc in loco luxuriae quoq; sentētia & aliqua in ꝓpositum. Certe Cicero lux doctrinaꝝ altera Meliora inqt unguēta sunt quae terrā: q̄ quae crocū sapiunt. Hoc enim maluit dixisse q̄ redolent. Ita est ꝑfecto. Illa enim erit optima: quae unguēta sapiet. Quod si admonēdi sumus: qualis sit terrae color ille: q quaeritur: cōtingit saepe etiā quiescēte ea sub occasu solis: in quo loco arquus caelestis deiecerit capita sua. Et cū a siccitate cōtinua īmaduerit hymbre: tūc emittit illum suum halitum diuinū ex sole cōceptū: cui compari suauitas nulla possit: Is esse odor in cōmota debebit: repetusq; neminē fallet: ac de terrae odore optime iudicabit. Talis fere est in noualibus caesa uetere silua: quae cō sensu laudatur. Et in frugibus quidem ferēdis eadem terra utilior intelligitur: quotiens itermissa cultura quieuit: quod in uineis nō fit. Eoq; diligentius eligēda est: ne uera existat opinio coꝝ: q iam italiae terram existimauere lassam. Operis qdem facultas in aliis generibus constat e caelo: nec potest arari post hymbres aliqua ubertatis uitio lentescēs. Cōtra in bizantio africae illū centena & qnquagena fruge fertilē capum: nullis cū siccus est: arabilē tauris: post hymbres uili asello: & a parte altera iugi anu uomerem trahente uidimus scindi. Terrā enim terra emēdari (ut aliqui praecipiunt) super tenuē pingui iniecta aut gracili: bibulaq; sup humidā ac pinguem: dementiae operarii est. Quid enim potest sperare q talem colit.

De terra quam britānia & gallia amat. Ca. vi.

Alia est rō quam britānia & gallia inuenere alendi eam: ipsa quod uocant margam. Spissior ubertas in ea intelligitur. Est autem quidam terrae adeps: ac uelut glandia ī corporibus ibi densante se pinguitudinis nucleo. Non omisere & hoc graeci.

De graecoꝝ doctrina. Ca. vii.

Quid enim intētatum illis: Leucargyllion uocāt cādidā argillam: qua in megarico agro utūtur. Sed tantū in humida frigidaq; terra. Illas gallias britāniasq; locuplectātis cū cura dici cōuenit. Duo genera fuerant. Plura nuper exerceri coepta ꝓficientibus ingeniis. Est enim alba ruffa: colūbina: argyllacea: tofacea: harenacea. Natura duplex: aspera aut pinguis. Experimēta utriusq; in manus: usus q; geminus: aut ut fruges tantū alant: aut eaedem & pabulū. Fruges alit tofacea alba: quae si sit inter fōtes repta: est ad infinitum fertilis: ueꝝ aspa tractatu: & si nimia iniecta est exurit solum. Proxima est ruffa: quae uocatur capnumargos intermixto lapide terrae minutae harenosae. Lapis cōtūditur in ipso campo: primisq; annis stipula difficulter caeditur ꝑpter lapides. Impēdio tamen minimo leuitate dimidio minoris q̄ caeterae inuehitur. Inspergitur rara sale eā misceri putāt. Vtrūq; hoc gen⁹ semel iniectū i. l. ānos ualet & frugū & pabuli ubertate.

De terraꝝ generibus. Ca. viii.

Quae pingues esse sentiuntur: ex iis praecipue alba. Plura eius genera. Mordacissimū quod supra diximus. Alteꝝ genus albae cretae argentaria est. Petitur ex alto in centenos pedes actis pleꝝq; puteis ore angustatis intus ut in metallis spatiante uena. Hac maxime britānia utitur. Durant ānis. lxxx. Neq; est exemplum ullius qui bis in uita hāc eidem iniecerit. Tertiū genus cādidae glischromargon uocāt. Est aūt creta fullonia mixta pingui terra: pabuli q̄ frugū fertilior: ita ut messe sublata āte sementē alterā laetissimū secetur. Dū in fruge ē nullū aliud gramē emittit. Durat xxx. ānis dēsior iusto. Cymini mō strāgulat solū. Colūbinā gallia suo noīe glaucopelō appellat: glebis excitaē lapidū mō. Sola gelatiōe ita soluit: ut tenuissimas bratteas facit. Haec ex aequo fertilis. Harenacea utūt si alia nō sit: i uliginosis uerticibus & si alia sit: ubi hos gētiū solos nouimus: q fertilissimū agrū colētes quacūq; terra ifra tres pedes effossa & pedali crassitudine iiecta laetificēt. Sed ea nō diutius ānis x. ꝓdest. Hedui & pictones calce uberrimos fecere agros. quae sane & oleis & uitibus utilissima repitur. Omis aūt marga arato iniiciēda ē: ut medicamentum rapiatur: & fimi desiderat aliqtulū. Quae primo plus aspera & quae in haerbas nō effūdit: alioqn nouitate quaecūq; fuerit solū laedet. Ne sic qdē primo āno fertilis. Interē & quali solo quaeraε. Sicca. n. humida melior: arido piguis. Tēpata alterutra creta uł colūbina cōuenit.

De cineris usu: & de fimo: & quae fata uberiorē terrā faciāt: & quae urāt. Ca. ix.

Transpadanis cineris usus adeo placet: ut anteponāt fimo iumētoꝝ: quod qa leuissimū est: ob id exurunt. Vtroq; tamē pariter non utuntur in eodem aruo: nec in arbustis cinere: nec quasdam ad fruges ut diximus. Sūt qui puluere quoq; uuas ali iudicent: pubescētesq; puluerēt: & uitium arboꝝq; radicib⁹ aspergēt. Quod certū est narbonēsi ꝓuintiae & uidemias certius sic eo coqui: quia plus puluis ibi q̄ sol cōfert. Fimi plures differentiae. Ipsa res ātiqua. Iā apud Homeꝝ regius senex agrum ita suis manibus laetificans repitur. Argeus rex in graecia excogitasse. traditur. Diuulgasse uero Hercules in italia: quae rgi suo Stercuto Fauni filio ob hoc inuentum immortalitatem tribuit. M. Varro principatū dat turdoꝝ fimo ex auiariis. Quod etiam pabulo boum suum magnificat. Neq; alio cibo celerius pinguescere asseuerat. De nostris moribus bene sperare est: si tāta apud maiores fuere auiaria: ut ex iis agri stercorarētur. Proximum Columella colūbariis: mox gallinariis facit: natātium alitum dānato. Caeteri auctores cōsensu humanas da/

pes ad hoc imprimis aduocant. Alii ex iis præferũt hoĩum potus in corioꝝ officinis pilo made/
facto. Alii per sese aqua iterꝝ largiusq; etiam q̃ cũ bibitur admixta. Quippe plus iã ibi male do/
mandũ est: cum ad uirus illud uini homo accesserit. Hæc sũt certamina quibus inuicem ad ꝑtellu/
rem quoq; alendã utũtur hoĩes. Proxime spurcitias suum laudant. Columella solus dãnat. Alii
cuiuscũq; quadrupedis exitiosum. Aliqui colũbaꝝ præferũt. Proximũ deinde capraꝝ ẽ. Ab hoc
ouium. Deinde boum. Nouissimus iumẽtoꝝ. Hæ fuere apud priscos differentiæ. Simulq; præ
cepta nõ inuenio re tali utẽdi: quãdo & hic uetustas utilior. uisũq; iam est apud quosdã prouinti
alium in tantũ abundãte geniali copia pecudũ farinæ uice cribris superiniici: fetore aspectuq; tẽ
poris uiribus in quãdam etiã gratiã mutato. Nuper ĩpertũ oleas gaudere maxime cinere & cal
cariis fornacibus. Varro præceptis adiicit: equino quod sit leuissimũ segetes alendas. Prata ue/
ro grauiore: & quod ex hordeo fiat: multasq; gignit hærbas. Quidã etiã bubulo iumẽtoꝝ præ
ferunt: ouillũq; caprino. Oĩbus uero asininũ: quoniã lẽtissime mãdat. E cõtrario usus aduer/
sus utroq; ꝓnũtiat. Inter oẽs aũt constat nihil esse utilius lupini segete: priusq̃ siliquet aratro
uel bidentibus uersa: manipulis ue circa radices arboꝝ uel uitiũ obrutis. Etiam ubi non sit pecus
culmo ipso uel etiã filice stercorare arbitrãt. Cato stercus unde fiat: stramẽta: lupinũ: paleas: fa
balia: ac frõdes iligneas: quernasq; e segete euellito. Ebulũ cicutam & circũ salicta herbã auctam
uluãq; ea sufternito ouibus: frõdemq; putridã. Vinea si macruerit: sarmẽta sua cõburito: & ibi/
dem inarato. Itẽq; ubi saturus eris frumẽtum: oues ibi delectato. Necnõ & satis q̃busdã ipsis pa
sci terram dicit. Segetes stercorãt fruges: lupinũ: faba: uitia. Sicut e cõtrario cicer: quia uellit &
quia salsũ est: hordeũ: fœnũgræcũ: eruum. Hæc oĩa segetẽ exurũt: & oĩa quæ uellũt. Nu/
cleos in segetem ne indideris. Virgilius & lino segetem exuri: & auena: & papauere arbitrat. Fi/
meta sub diuo cõcauo loco & qui humorem colligat: stramẽto intecta ne in sole arescant. Palo e
robore depacto fieri iubet. Ita fore ne ĩnascãtur iis serpẽtes. Fimũ miscere terræ plurimũ refert
fauonio flãte ac luna sitiente. Id pleriq; praue intelligũt a fauonii ortu faciẽdũ: ac februario men
se tãtũ: cũ id pleraq; sata aliis postulẽt mẽsib⁹. Quocũq; tpe fiat: curãdũ ut ab occasu æq̃noctia
li flãte uẽto fiat: luna decrescẽte ac sicca. Miꝝ ĩmodũ auget ubertas affect⁹q; ei⁹ obſuatõe tali.

De satione arboꝝ: & q̃ auulsione nascuntur arbores. Ca. x.

ABũde prædicta rõe cæli ac terræ. Nũc de his arboribus dicemus: quæ cura hoĩuꝫ atq; arte
proueniũt. Nec pauciora ꝓpe sunt genera: tam benignæ naturæ gratiam ĩttulimus. Aut
enim semine ꝓueniunt: aut plãtis radicis: aut ꝓpagine: aut auulsione: aut surculo: aut ĩsito & cõ
secto arboris trunco. Nã folia palmaꝝ apud babylonios seri: atq; ita arborem ꝓuenire Troguꝫ
credidisse demiror. Quædã pluribus generibus serũtur: quædã oĩbus. At pleraq; ex iis natu
ra ipsa docuit: & ĩ primis semẽ serere: cũ decidẽs exceptũq; terra uiuisceret. Sed quædam nõ ali
ter proueniunt: ut castaneæ iuglãdes: cæduis dũtaxat exceptis. Ex semine aũt quãq̃ dissimili ea
quoq; quæ & aliis mõis serũtur: ut uites & mala atq; pyra. Nãq; iis ꝓ semine nucleus: nõ ut su
pradictis fructus ipse. Et mespila semine nasci possũt. Oĩa hæc tarda ꝓuẽtu ac degenerãtia &
insito restituẽda. Interdũ etiã castaneæ. Quibusdã natura cõtra oĩo nõ degenerandi quoquo
mõ serãtur: ut cupressis: palmis: lauris. Nãq; & laurus pluribus mõis seritur. Genera eius dixi/
mus. Ex iis augusta & bacalis & pinus simili mõ serũtur. Baccæ mẽse ianuario aq̃lonis afflatu sic/
cante legũtur: expandũturq; raræ: ne calefiant aceruo. Postea quidã fimo ad serẽdũ paratas uri
na madefaciunt. Alii in qualo pedibus in ꝓfluente deculcant: donec auferat cutis. Alioq̃n uligo
infestat: nec patitur nasci. In sulco repastinato palmi altitudine uicenæ fere aceruatim mẽse mar
tio. Eædem & ꝓpagine serũtur. Triũphalisq; talea tantũ. Myrti genera oĩa in cãpania baccis
serũtur. Romæ propagine tarentina. Democritus & alio mõ seri docet: grãdissimis baccaꝝ tusis
leuiter ne grana frangãtur: eaq; in trita reste circũligari: atq; ita seri: parietem fore dẽsitatis: ex
quo uirgulæ differantur. Sic & spinas sæpis cã serũt uomice moris spinaꝝ circũlita. Pilas ãt lau/
rus & myrti inopia a trimatu tẽpestiuũ est trãsferre. Inter ea quæ semine serũtur: Mago in nuci
bus oposus est. Amygdalæ in argilla molli meridiẽ spectanti seri iubẽtur. Gaudere eas in dura
calidaq; terra. In pingui & humida mori ac sterilescere. Serendas q̃ maxime falcatas & e nouel/
la: fimoq; diluto maceratas p triduũ: aut pridie q̃ serantur aqua mulsa. Mucrone defigi aciẽ la/
teris. In aquilonẽ spectare: ternas simul serendas: trianguli rõe: palmo inter se distantes: denis
diebus adaquari donec grandescant. Iuglãdes nuces porrectæ serũtur cõmissuris iacẽtibus. Pi/
neæ nucleis septenis fere in ollas perforatas additis: aut ut laurus quæ baccis seritur. Citrea gra
no & ꝓpagine. Sorba semine & a radice planta & auulsione proueniũt. Sed illa in calidis. Sorba
& in frigidis & humidis. Natura & plantaria demõstrauit: multaꝝ radicibus pululane sobole dẽ
sa: & pariente matre quas enecet. Eius quippe umbra turba indigesta premitur: ut in lauris: pu/
nicis: platanis: cerasis: prunis. Paucoꝝ in hoc genere rami parcunt soboli: ut ulmoꝝ palmaꝝq;.
nullis uero tales pulluli ꝓueniũt: nisi aquaꝝ radices amore solis atq; hymbris in sũma tellure spa
tiantur. Oĩa ea nõ statim moris est in sua locari. sed prius nutrici dari: atq; in seminariis adole

scere: iterumq; migrare. Qui trāsitus mixꝫ ī modū mitigat etiā siluestres: siue arborꝫ quoq; ut hominū natura nouitatis ac peregrinationis auida est: siue discedentes uirus rlinquūt: mansuescūtq; tractatu ceu feræ dū radici auellitur plāta. Et aliud genus simile natura præmostrauit. Auulsiq; arboribus stolones uixere. Quo in genere & cum parui sūt auellūtur: ptemq; aliquam e matris quoq; corpore auferūt secū fimbriato corpore. Hoc mō plātantur punicæ: coryli: mali: sorbi: mespili: fraxini: fici. In primisq; uites. Cotoneū ita satum degenerat. Ex eodē inuētu est: surculos abscisos serere hoc primo sæpis cā factum sabucis: cotoneo: & rubis depactis. Mox & culturæ: ut populis: alnis: salici: quæ uel inuerso surculo seritur. Iam eæ ibi disponūtur: ubi libeat esse eas. Quā ob rem seminarii curam ante cōuenit dici: q̄ trāseat in alia genera. Nāq; & huic principio eligi solum refert: quoniam nutricē indulgentiorē esse q̄ matrē sæpe cōuenit. Sit ergo siccum succosumq; bipalio subactū: aduenis hospitale: & q̄simillimū terræ in quā trāsferēdū sit. Ante omīa elapidatū munitūq; ad incursum etiā gallinacei generis. Quāminime rimosū: ne penetrans sol exurat fibras. Interuallo sexquipedū seri ne se inter se cōtingant: & noceāt. Præter alia uitia etiā uerminosa fiunt: ideo sarriri cōuenit sæpius: hærbasque auelli. Præterea semina ipsa fruticātia supputare: ac falcem pati cōsuescere. Cato & furcis crates imponi iubet altitudine hoīs ad solem recipiendum: atq; integi culmo ad frigora arcenda. Sic pyrorꝫ malorꝫq; semina nutriri. Sic pineas nuces. Sic cupressos semine satas & ipsas. Minimis id granis cōstat: ut uix perspici quædam possint. Nō omittēdum naturæ miraculū. Ex tam puo gigni arbores: tanto maiore tritici & hordei grano: ne quis fabā reputet. Quid simile originis suæ habēt malorꝫ pyrorꝫq; semina? His principiis respuētem secures materiem nasci indomitam pōderibus īmēsis præla: arboris uelis turribus murisque impellēdis arietibus. Hæc est natura eius. Hæc potētia. Super omīa erit e lachryma nasci alqd: ut suo loco dicemus. Ergo e cupresso fœmina (mas enim ut dixi mus nō gignit) pilulæ collectæ: quibus docui mēsibus siccantur sole: ruptæque emittunt semen formicis mire expetitum: ampliato etiam miraculo tantuli animalis cibo absumi natalē tantarꝫ arborꝫ. Seritur mēse aprili area æquata cylindris: aut uolgiolis densum: terraque cribris supcernitur pollicis crassitudine. Cōtra īmane pōdus attollere se non ualet: retorquetq; sub terra. Ob hoc parcit̄ uestigiis. Leniter rigatur a solis occasu in trinis diebus: ut æqualiter bibat: donec erūpant. Differūtur post ānum dodrātali filo custodita tēperie: ut uiridi cælo serātur ac sine aura. Mirūq; dictu piculum tātum eo die est: si rorauerit: q̄tulūcūq; hymbrē: aut si afflauerit. De reliquo tutæ sunt perpetua securitate. Aquasq; postea odere. Et zinzifa grano serūtur mēse aprili. Tuberes melius inseruntur in pruno siluestri & malo cotoneo. Et in calabria ea ē spina siluestris: quæcūq; optime & myxas recipit: utiliter & sorbos.

¶ De transferendis seminariis: & ulmis serendis & scrobibus. Ca. xi.

Plantas ex seminario transferre ī aliud priusq; suo loco ponātur operose præcipi arbitror: licet trāslatione folia latiora fieri spōdeāt. Vlmorꝫ priusq; folio uestiantur. Samara colligēda est circa martias Kalñ. cū flauescere icipit. Deinde biduo in umbra siccata serenda densa in refracto terra super minutatim cribrata crassitudine quæ in cupressis. Pluuiæ si nō adiuuent: rigāda. Deferendæ ex areaꝫ ucnis post annū in ulmaria interuallo pedali in unāquāq; ptē. Maritas ulmos autūno serere utilius: qa carent semine. Nā eæ e plantis serūt. In arbustū qnquēnes sub urbe trāsferūtur: aut (ut qbusdam placet) quæ uicenū pedum esse cœperūt. Sulco qui nouenarius dicitur: altitudine pedū trium: pari latitudine: & eo amplius circa positas pedes terni undiq; e solido adaggerātur. Arulas id uocant in campania. Interualla ex loci natura sūmuntur. Aridiores serendas in campestribus conuenit. Populos & fraxinos quia festinantius germinant disponi quoque maturius conuenit. Hoc est ab idibus febru. plantis & ipsas nascentes. In disponendis arboribus arbustisq; ac uineis qncūcialis ordinū rō uulgata & necessaria: nō pflatu mō utilis: uerum & aspectu grata quocūq; mō intueare in ordinē se porrigēte uersu. Populis eadē rō semine qua ulmos serēdi: transferēdi quoq; e seminariis eadem & siluis. Ante omīa igitur ī similē transferri terram aut meliorem oportet. Nec e tepidis aut præcocibus ī frigidos aut serotinos situs: ut neq; ex iis in illos. Præfodere scrobes ante (si fieri posset) tanto: donec pigui cespite obducantur. Mago ante annū fieri iubet: ut solem pluuiasq; cōbibant: aut si cōditio largita nō sit: ignes in medio fieri ante mēses duos: nec nisi post hymbres ī his seri. Altitudinē earꝫ in argilloso aut duro solo trium cubitorꝫ esse in quāque ptem. In prunis palmo amplius: & ubique caminata fossura ore compressiore sint. Nigra uero terra duo cubita & palmū quadratis angulis. Eadem mēsura græci auctores cōsentiunt: nō altiors qno semipede esse debere: nec latiores duobus pedibꝰ. Nusq; uero sexqpede minus alto: quoniam ī humido solo ad uicina aquæ pueniat. Cato si locus aquosus sit inquit latas pedes ternos. In faucibus imisq; palmum & pedē: altitudine quattuor pedum: eas lapide cōsterni: aut si nō sit perticis salignis uiridibus. Si neque eæ sint: sarmētis: ita ut in altitudinē semipedem trahantur. Nobis adiiciēdum uidetur ex prædicta arborꝫ natura ut altius dimittantur eæ: quæ sūma tellure gaudēt: tanq; fraxinus: olea. Hæc & similia quaternos pe

Tutte quelle al
poco sta al so
sole

Esperienzi dell'Tuon
minimi; [illegible]
[illegible]

Andar al sole
[illegible] al [illegible]

des oportet demitti. Cæteris sat est si altitudinis pedes ternos effecerint. Excide ĩquit radicem
istam Papyrius cursor impator ad terrorẽ prenestinoꝝ prætoris. Destringi securius se teste in/
noxium abradi partes: quæ se nudauerint terra. Aliqui lapides rotũdos subiici malũt: qui & cõ/
tineãt humorem & tralmittant. Nõ item planos facere: & a terreno arcere radicẽ extimantes.
Glarea substrata ĩter utrãqꝫ sẽtẽtiã fuerit. Arborẽ nec minorẽ bima nec maiorem trima trãsfer
ri quidã præcipiũt. Alii cũ annum impleat. Cato crassiorẽ quinqꝫ digytis nõ omisit. Idẽ si absti/
neret meridianã cæli partẽ signare in cortice: ut trãslata iisdem & assuetis statueret̃ oris: ne aq/
loniæ meridianis oppositæ solibus finderentur: & algerent meridianæ aqlonibus. Quod e diuer
so affectant etiã qdam in uite ficoqꝫ permutãtes in cõtrariũ. Densiora enim folia ita fieri: magisqꝫ
protegere fructum & minus amittere: ficũqꝫ sic etiã scãsilem fieri. Pleriqꝫ id demũ cauẽt: ut pla/
ga deputati cacuminis meridiem spectet: ignari fissuris nimii uaporis opponi. Id qdem in horam
diei quintã uel octauã spectare maluerim. Aeque latet nõ negligendũ: ne radices mora inhare/
scant: ne ue a septẽtrionibus: aut ab ea parte cæli usque ad exortũ brumalẽ uẽto flãte effodian/
tur arbores: aut certe nõ aduersæ iis uẽtis radices præbeãtur. Propter quod emoriũtur ignaris
causæ agricolis. Cato omẽs uẽtos & hymbrẽ quoque in tota trãslatione dãnat. Et hoc ꝓderit
q̃plurimũ terræ in qua uixerint radicibus cohærere: ac tota cespite circũligari. Cũ ob id Cato ĩ
corbibus transferri iubeat. Proculdubio utilissime quidem sũmam terrã cõtentus est subdi. Qui
dam punicis malis substrato lapide nõ rũpi pomum in arboribus tradunt. Radices inflexas poni
melius. Arborem ita locari: ut media sit totius scrobis necessarium. Ficus si in sicilia bulboꝝ hoc
genus est serit̃: ocissime ferre traditur pomum: neque uermiculationi obnoxium. Quo uitio nõ
carent reliqua poma similiter sata. Radicum eius magnã adhibẽdã curam ut exẽptas appareat:
nõ auulsas qs dubitet? Qua rõe & reliqua cõfessa omittimus. Sicuti terrã circa radices festucato
spissãdã. Quod Cato primũ ĩ ea re esse cẽset. Plagã quoqꝫ a trunco oblimi fimo: & foliis præli/
gari præcipiens.

De interuallis plãntandarum arborum & umbris & stillicidiis: & ubi plantari debeant. Ca. xii.

HVius loci pars est ad interualla pertinẽs. Quidam punicas & myrtos & lauros dẽsiores se
ri iusserunt. In pedibus tamẽ nouenis. Malos ãplius paulo: uel magis etiã pyros: magisqꝫ
amygdalas: & ficus. Quod optime diiudicabit ramoꝝ amplitudinis rõ: locoꝝque & umbræ
cuiusque arboris: quoniam has quoque obseruari oportet. Breues sunt q̃uis magnaꝝ arboꝝ: q̃
in orbem ramos circĩnent: ut in malis pyrisque. Eædem enormes cerasis: lauris. Iã quædam um
braꝝ ꝓprietas. Iuglandium grauis & noxia: etiam capiti humano: omĩbusque iuxta satis. Necat
germina & pinus: sed uentis utraqꝫ resistit: quoniã & protecta uineaꝝ rõe egent. Stillicidia pi/
nus quercus ilicis põderosissima. Nullũ cupressi: umbra minima: & in se circũuoluta. Ficoꝝ leuis
q̃uis sparsa: ideoqꝫ inter uineas seri nõ uetant̃. Vlmoꝝ leuis: etiam nutriens quæcũqꝫ opacat.
Sed attico hæc quoqꝫ uidetur e grauissimis: nec dubito si emittãtur in ramos. Cõstrictæ quidem
ulmi noxiã esse nõ arbitror. Iucũda & platani quãq̃ crassa. Licet gramini credere non soli: haud
alia lætius opiente toros. Populo nulla ludẽtibus foliis. Pinguis alno: sed pascẽt sata. Vitis sibi
sufficit: mobili folio: iactatuqꝫ crebro solem umbra tempans. Eodẽ graui ꝓtegens in hymbre.
Omĩum fere leuis umbra: quoꝝ pediculi lõgi. Nõ fastidiẽda hæc quoqꝫ sciẽtia: atqꝫ non in ulti/
mis ponẽda: quãdo quibusqꝫ satis umbra aut nutrix aut nouerca est. Iuglãdium qdem pinoꝝqꝫ
& piceaꝝ & abietis quacũqꝫ attigere: nõ dubie uenenũ est. Stillicidii breuis diffinitio ẽ. Omĩum
quæ ꝓiectu frõdis ita diffũduntur: ut p ipsas nõ defluant hymbres: stilla sæua est. Ergo pluri/
mum intererit hac ĩ quæstõe terra in qua seremus: in quãtum arbores quasqꝫ alat. Iã p se colles
minora quærũt interualla. Ventosis locis crebriores seri cõducit. Olea tamẽ maximo ĩteruallo:
De qua Catonis italica sentẽtia est. In xxv. pedibus minimũ: plurimũ xxx. seri. Sed hoc uariat̃
locoꝝ natura. Nõ alia maior in betica arbor. In africa uero fides penes auctores erit. Moliarias
uocari multas narrat a pondere olei quod ferant ãnuo ꝓuẽtu. Ideo lxxv. pedes Mago ĩteruallo
dedit undiqꝫ: etiam in macro solo ac duro atqꝫ uẽtoso. Cũ minimũ xlv. Betica quidẽ uberrimas
messes inter oleas metit. Illam inscitiam pudendã esse cõueniet: & adultas inter sese luctari iusto
plus: & in senectã præcipitare: aut pleꝝqꝫ ipsis: q posuere coarguẽtibus ĩpitiã suã totas excide/
re. Nihil ẽ fœdius agricolis: q̃ gestæ rei penitẽtia multo iã ut præstet laxitate delinquere.

Quæ arbores tarde crescant: & quæ celeriter: & de sabina. Ca. xiii.

QVædam ãt natura tarde crescũt: & ĩ primis semine tantũ nascentia: & lõgo æuo durantia.
At quæ cito occidũt uelocia sũt: ut ficus: punica: prunus: malus: pyrus: myrtus: salix: & ta
men antecedũt diuitiis. In trimatu enim fere incipiũt ostendentes & ãte. Ex iis lẽtissimã pyrus.
Ocissima omĩum cyperus & pseudocapirius frutex. Protinus enim floret: semẽqꝫ ꝓfert. Oĩa ue
ro acelerius adolescũt stolonibus ablatis: unãqꝫ in stirpẽ redactis alimentis. Eadem natura & pro
pagines docuit. Rubi nãqꝫ curuati gracilitate & simul proceritate nimia defigũt rursus in terram
capita. Iteꝝque nascũtur ex sese repleturi omĩa: ni resistat cultura: ꝓrsus ut possint uideri hoĩes

terræ causa geniti. Ita pessima atq; execrāda res ꝓpaginē tamē docuit: atq; radicem acquiri uiridem. Eadem āt natura est hederis. Cato ꝓpagari præter uitē tradit ficū: oleā: punicam: maloꝝ genera oīa. Lauꝝ: prunos: myrtus: nuces auellanas: & prenestinas: platanum. Propagatōnum duo genera: ramo ab arbore depresso in scrobē quattuor pedū quoq;: & post biēniū amputato flexu: plātaq; trāslata post trimatū: quas si lōgius ferre libeat: in qualis statim aut uasis fictilib⁹ defodere ꝓpagines aptissimū: ut in iis trāsferātur. Alteꝝ genus luxuriosius: radices in ipsa arbore sollicitando traiectis ꝑ uasa fictilia: uel qualos ramis terraq; circūpactis: atq; hoc blādimento impetratis radicibus: inter poma ipsa & cacumina (in sūma enī cacumina hoc mō petūtur audaci īgenio) arborem aliā lōge a tellure faciēdi. Eodē quo supra biēnii spatio abscissa ꝓpagine: & cuꝫ qualis illis sata. Sabina hærba propagine seritur & auulsione. Tradunt fece uini aut e parietibus latere tuso mire ali. Iisdem modis rolmarinum serunt: & ramo. quoniam neutri semen. Rododēdron propagine & semine.

De satione arboꝝ & insitione: & quō inuēta sit tenera inserēdi īplastratio. Ca. xiiii.

SEmine quoq; inserere natura docuit raptim auiū fame deuorato: solidoq; & alui tepore madido cū fœcundo fimi medicamine abiecto in mollibus arboꝝ lecticis: & uētis sæpe translato in aliquas corticum rimas. Vnde uidimus cerasum in salice: platanū in lauro: lauꝝ ī ceraso: & baccas simul discolores. Tradūt & monedulā cōdentem semina in thesauros cauernaꝝ eiusdē rei præbere causas. Hinc nata inoculatio sutoriæ simili fistula apiendi in arbore oculum cortice exciso: semenq; includēdi eadem fistula sublatum ex alia. In ficis aūt & malis hæc fuit īoculatio antiqua. Virgiliana quærit sinū in nodo germine expulsi corticis: gēmāq; ex alia arbore includit. Et hactenus natura ipsa docuit. Insitionem āt casus magister alius: & pene numerosior ad hunc modū. Agricola sedulus casam sepis munimēto cingēs: quo minus putrescerent sudes: limē subdidit ex hedera. At illæ uiuaci morsu apprehensæ suam ex alieno fecere uitam: apparuitq; trūcū esse pro terra. Aufertur ergo serra æqualiter superficies: leuigat̃ falce trūcus. Ratio postea duplex. Et prima inter corticem lignūq; inserendi. Timebant prisci trūcū findere. Mox īforare ausi medio. Ipsiq; medullæ calamū imprimebant unū inserentes. Neque enim plures cupiebat medulla subtilior. Postea ratō uel senos adiicit mortalitati eoꝝ ex numero succurrere persuasa per media trūco leniter fisso: cuneoque tenui fissurā custodiēte: donec cuspidatim decisus descendat ī rimā calamus. Multa in hoc seruanda. Primum omniū quæ patiatur coitū talē arbor & cuius arboris calamus. Varie quoque & nō iisdem ꝑtibus. Subest omnibus succus. Vitibus ficisq; media ficciora: & e sūma parte cōceptus. Ideo illinc surculi petuntur. Oleis circa medias succus: inde & surculi. Cacumina sitiunt. Facillime coalescūt. Quibus eadem corticis natura: quæq; pariter florentia eiusdem horæ gignationem succoꝝq; societatem habent. Lenta enī res quotiens humidis repugnant sicca: mollibus corticū duri. Reliqua obseruatio ne fissura in nodo fiat. Repudiat q̄ppe aduenā īhospitalis duritia: ut in parte nitidissima: ne lōgior multo tribus digytis: ne obliqua ne translucens. Virgilius ex cacumine inseri uetat. Certūque est ab humeris arboꝝ orientē æstiuum spectantibus surculos petēdos: & e feracibus & e germine nouello: nisi uetustate arbori inserantur. Ii enim robustiores esse debēt. Præterea ut prægnātes: hoc est germinatione turgentes: & qui parere illo sperauerint anno. Bimi itaq; nec tenuiores digyto minimo. Inserūtur autē & inuersi cum id agit̃: ut minor altitudo in latitudinem se fundat. Ante oīa gēmantes nitēt cōueniet: nihil usq; ulcerosū esse aut ꝑtorridum. Spei fauet medulla calami cōmissuræ: si ī matre ligni corticisq; iungatur. Id enī satius q̄ foris cortici æquari. Calami exacutio medullā ne nudet: Tenui tamē fistula detegat: ut fastigatio leui descēdat cuneo tribus nō amplior digytis. Quod facillime cōtingit tinctū aqua radētibus ne excutiat̃ in uēto: ne cortex a ligno decidat alterutri. Calamus ad corticem usq; suum deprimat̃. Ne laxetur dū deprimitur: ne ue cortex replicet̃ ī rugas. Ideo lachrymātes calamos inseri nō oportet. Nō hercule magis q̄ aridos: quia illo mō labat humore nimio cortex. Hoc uitali defectu nō humescit neq; cōcorporat. Id etiā religiōis seruant: ut luna crescente calamus utraq; deprimat̃ manu. Et alioqn in hoc ope duæ simul manus minus nitunt̃ necessario tempamēto. Validius enim demessi tardius ferūt: fortius durāt. Cōtrarium ex diuerso: ne hiscat nimium rima: laxeq; capiat: aut ne paꝝ exprimat: aut cōpressū necet. Hoc maxime præcauēdum. ut præualide accipiētis trūco in media fissura relinquātur. Quidam uestigio fissuræ falce in trūcis facto salice præligāt marginē ipsū. Postea cuneos figunt cōtinēte uinculo libertatem dehiscēdi. Quædā in plātario insita eodē die trāsferūtur. Si crassior truncus inseratur: inter corticem & lignū inseri melius cuneo optime osseo: ne cortice rumpatur laxato. Cerasi libro dēpto findūtur. Hæ solæ & post brumā īserūtur: dempto libro habent ueluti lanuginem: quæ si cōprehēdit insitum: putrefacit. Incolumi cuneo adactum utilissime astringitur. Inserere aptissimū q̄ proximū terræ patiatur nodoꝝ trunciq; rō. Eminere calami sex digytoꝝ longitudine nō amplius debent. Cato argillæ uel cretæ harenā fimūq; bubulum admisceri: atq; ita usq; ad lentorem subigi iubet: idq; interponi & circūlini. Ex iis quæ cōmētatus est facile appet

illa ætate inter lignũ & corticẽ: nec alio mõ inserere solitos: aut ultra latitudine duum digytoꝝ
calamos dimittere. Inseri aũt præcipit pyra ac mala per uer: & post solstitium diebus l. post uin
demiam. Oleas autem & ficos per uer tãtum luna sitiente: hoc est sicca. Præterea post meridiẽ
ac sine uento austro. Miꝝ ꝙ nõ cõtentus insitum munisse. ut dictũ est: & cespite ab hymbre fri-
goribusq; ꝓtexisse: ac mollibus bifidoꝝ uiminũ fascibus: lingua bubula (hærbæ id genus ẽ) ĩsup
obtegi iubet: eamq; illigari optam stramẽtis. Nũc aũt abũde arbitreꝰ paleato luto libro farcire
duos digytos insito extante. Verno inserentes tẽpus urget: incitãtibus se gẽmis: præter ꝙ in
olea: cuius diutissime oculi parturiũt: minimũq; succi habent sub cortice: q nimius insitis nocet.
Punica uero & ficũ quãq; alias sicca sint recrastinare minime utile. Pyrũ uel florentẽ inserere li-
cet: & in maiũ quoq; mensẽ ꝓtendere insitionem. Quod si lõgius afferãtur pomoꝝ calami rapo
ĩfixos optime custodire succum arbitrãꝰ. Seruariq; ĩter duos hymbrices iuxta riuos uel piscinas
utrinq; terra obstructos.

¶ De uite inserenda. Ca. xv.

V itium uero in scrobibus siccis stramẽto optos ac deinde terra obrutos: ut cacumine existãt.
Cato uitem tribus mõis inserit. Præsectã findi iubet ꝑ medullã. In eam surculos exacutos
ut dictũ est addi: medullas iungi. Altero ut ii sese uites cõtingant: utriusq; in obliquũ late
re cõtrario adraso iunctis medullis colligari. Tertiũ genus est: terebrare uitem in obliquũ ad me
dullam: calamosq; addere lõgos pedes binos: atq; ita ligatũ insitũ in tritaq; illitũ opire terra ca-
lamis subrectis. Nostra ætas correxit ut gallica utereꝰ terebra: quæ excauat nec urit: quoniam
adustio omĩs hebetat: atq; ut gẽmascere incipiẽs ligeꝰ calamus. Nec plus ꝙ binis ab insito emi
neat oculis ulmeo uimine alligatus: binaq; circũdareꝰ acie a duabus ꝑtibus: ut inde potius distil
let humor: q maxime uites infestat. Deinde cũ eualuissent flagella pedes binos: uinculũ insiti in
cidereꝰ ubertati crassitudine ꝓmissa. Vitibus ĩserẽdis tẽpus dedere ab æqnoctio autũno ad ger
minationis initia. Satiuæ plãtæ siluestrium radicibus inserũtur natura sicciotibus. Si enĩ satiuæ
siluestribus inserãtur: degenerãt in fertilitatẽ. Reliqua cælo constãt. Aptissima insitis siccitas.
Huius. n. remediũ appositis fictilibus uasis modicus humor ꝑ cinerẽ distillat. Inoculatio rores
amat leues:

¶ De emplastratione. Ca. xvi.

E Mplastri rõ & ipsa ex inoculatione nata uideri potest. Crasso ãt maxime cortici cõuenit: si-
cut ẽ ficis. Ergo amputatis omnibus ramis ne succũ auocent. Nitidissima in ꝑte quaq; præ
cipua cernatur hylaritas: exẽpta scutula ita ne dascendat ultra ferrũ cortici imprimiꝰ ex alia
cortex par cũ sui germinis mãma: sic cõpage dẽsata ut cicatrici locus nõ sit: & statim unitas fiat:
nõ humorẽ nõ afflatum recipiẽs: nihilominus tamẽ & luto munire & uinculo melius. Hoc genus
nõ pridem reptum uolũt qui nouis moribus fauent. Sed id etiã apud ueteres græcos inuenitur:
& apud Catonẽ: qui oleã ficũq; sic inseri iussit mẽsura etiã præfinita secũdũ reliquã diligẽtiã suã
Cortices scalpro excidi quattuor digytoꝝ lõgitudine: & triũ latitudine. Atq; ita coagmentari &
illa sua intrita oblini. Eadem rõe & in malo. Quidã huic generi miscuere fissurã in uitibus exẽp-
ta cortice tessella surculo a latere plano adigendo. Tot mõis insitam arborẽ. Vidimus iuxta ty-
burtes tiliam omĩ genere pomoꝝ onustã alio ramo nucibus: alio baccis: aliunde uite: ficis: py-
ris: punicis: maloꝝq; generibus. Sed huic fuit breuis uita. Nec tamẽ oẽm expimẽtis assequi na-
turam possumus. Quædã enim nasci nisi spõte nullo mõ queũt. Eaq; ĩmitibus & desertis tãtum
locis ꝓueniũt. Capacissima insitoꝝ oĩum dicitur platanus: postea robur. Veꝝ utraq; sapores cor
rumpũt: Quædã oĩ genere inserũꝰ: ut ficus & punicæ. Vitis nõ recipit emplastra: nec qbus te-
nuis ac caducus rimosusq; cortex. Neq; inoculationẽ siccæ aut humoris exigui: fertilissima oĩũ
inoculatio: postea emplastratio. Sed utraq; infirmissima: & quæ cortice nituntur tãtum: uel le-
ui aura ocissime deplãtantur. inserere firmissimum & fœcundius ꝙ serere.

¶ Exemplum huius rei. Ca. xvii.

N On est omittenda raritas unius exempli. Corellius eques romanus Aceste genitus inseru
it castaneam suomet ipsã surculo in neapolitano agro. Sic facta est castanea quæ ab ipso no
men accipit inter laudatas. Postea hæres eiusdẽ libertus corellianã iteꝝ inseruit. Hæc est inter
eas differentia: illa copiosior. Hæc corelliana melior. Reliqua genera casus ingenio suo excogi-
tauit: ac defractos serere ramos docuit: cũ pali defixi radices cepissent. Multa sic serũtur. In pri-
misq; ficus omibus qdem aliis mõis nascẽs: præterq; talea. Optime quidẽ si uastiore ramo pali
mõ exacuto adigatur alte exiguo sup terrã relicto capite: eoq; ipso harena coopto. Ramo serun
tur & punica palis laxato prius meatu: itẽ myrtus. Omĩum hoꝝ lõgitudine triũ pedũ: crassitudi
ne minus brachiali. Cortice diligenter seruato: trũco exacuto. Myrtus & taleis seriꝰ. Morus ta-
lea tantum: quoniã in ulmo eam inseri religio fulguꝝ ꝓhibet. Quaꝓpter de taleaꝝ satu nũc di-
cedũ ẽ. Seruãdũ ĩ eo ãte oĩa: ut taleæ ex feracibus fiãt arboribus: ne curuæ: ne scabræ: aut bifur
cæ: ne ue tenuiores ꝙ ut manũ ĩpleãt: ne minores pedalibus ut illibato cortice atq; ut sectura ĩfe
rior ponaꝰ sẽp: & quod erit ab radice: accumuleꝰq; germinatio terra: donec robur plãta capiat.

¶ De cultura taleaꝝ: & quibus temporibus insitio fiat. Ca. xviii.

QVæ custodienda in taleaꝝ cultura Cato iudicauerit: ipsius uerbis optime præcipiemus. Taleas oleaginas quas ĩ scrobe saturus eris: tripedaneas facito. Diligẽterq; tractato: ne liber laboret: cũ dolabis aut secabis. Quas in seminario saturus eris: pedales facito. Eas sic inserito: locus bipalio subactus sit: beñq; gluttus. Cũ taleam demittis pede taleam opprimito. Si paꝝ descẽdat maleo aut mateola adiicito: cauetoq; ne librũ scindas. Cũ adiicis: palo prius locũ ne feceris quo taleam demittas. Ita melius uiuet talea. Et ubi trimæ sũt: tũ deniq; curæ sint: ubi liber se uertet. Si in scrobibus aut in sulcis feras: ternas taleas ponito. Eas diuaricato sup terrã: nec plus quattuor digytis. Trausuerso semine uel oculis serito.. Diligẽter eximere oleã oportet: & radices ꝙplurimas cũ terra ferre. Vbi radices bene opueris: calcare bene: ne qd noceat. Si qs quærat quod tẽpus oleæ serendæ sit: agro sicco per semẽtẽ: agro læto per uer. Oliuetũ diebus xv. ante ægnoctium uernũ incipito putare. Ex eo die dies xl. recte putabis. Id hoc mõ putato. Qua locus recte ferax erit: quæ arida erũt: & si quid uẽtus interstegerit in ea omĩa eximito. Qua locus ferax nõ erit: id plus cõcidito: aratoq; bene: enodatoq;. Stirpes leues facito: circũ oleas autũno ablaqueato: & stercus adiicito. Qui oliuetuз sæpissime & altissime miscebit: is tenuissimas radices exarebit. Radices si sursũ abibũt crassiores fiẽt: & eo in radices uires oleæ abibũt: Quæ genera oleaꝝ uel in quo genere terræ uiuere & seri debeãt: spectariq; olìueta: diximus in ratõe olei. Mago in colle & siccis & argilla & inter autũnũ & brumã seri iussit. In crasso aut humido aut subriguo a messe ad brumã. Quod præcepisse eum africæ intelligitur. Italia qdem nũc uere maxime serit. Sed & autũno si libeat. Post ægnoctium xl. diebus ad uergiliarũ occasũ xiiii. soli dies sunt: quibus seri noceat. Africæ peculiare qdem in oleastro est inserere. Quadã æternitate consenescũt ꝓxime adoptione uirga emissa: atq; ita alia arbore ex eadẽ iuuenescẽte. Iteꝝq; & quotiens opus sit: ut eius eadem oliueta cõstent. Inserit̃ ãt oleaster calamo & inoculatione. Olea ubi quercus effossa sit male ponit̃: quoniã uermes qui raucæ uocãt̃ in radice quercus nascũtur & trãseunt. Nõ inhumane taleas aut siccare priusꝙ serãtur utilius comptum. Vetus oliuetum ab æqnoctio uerno intra uergiliaꝝ exortum interradi alternis ãnis melius inuentũ. Itẽ muscũ circũdar̃ radici. Circũfodi aũt omĩbus annis a solstitio duum cubitoꝝ scrobe pedali altitudine. Stercorari tertio anno. Mago idẽ amygdalas ab occasu arcturi ad brumã seri iubet. Pyra non eodẽ tẽpore omĩa: quoniã neq; floreant. Eadẽ oblõga aut rotũda ab occasu uergiliaꝝ ad brumã. Reliqua genera media hyeme ab occasu sagittæ subsolanũ aut septẽtrionem spectantia. Lauꝝ ab occasu aqlæ ad occasum sagittæ. Cõfessa enim de tempore serendi quæ rõ est uere & autũno. Id ex magna parte fieri decreuere. Est & alia hora circa canis ortus paucioribus nota: quoniã nõ omĩbus locis utilis pariter intelligitur. Sed haud omittẽda nobis: nõ tractus alicuius rõem: ueꝝ naturæ potius indagantibus. In cyrenaica regione sub etesiaꝝ flatu cõserunt. Necnõ & in græcia: oleã maxime in laconia. Co insula & uites tũc serit. Cæteri apud græcos inoculare & inserere nõ dubitãt. Sed arborem nõ serũt. Plurimũq; in eo locoꝝ natura pollet. Nãq; in ægypto omĩ serũt mense: & ubicũq; hymbres æstiui nõ sũt: ut in india & æthiopia. Necessario post hæc autũno serũtur arbores. Ergo tria tẽpora eadem germinationis uer & canis arcturiq; ortus. Neq; enim aĩalium tantũ est ad coitum auiditas: sed multo maior est terræ ac satoꝝ oĩum libido. Qua tẽpestiue uti plurimũ intest cõceptus. Peculiare utiq; in insitis cũ sit mutua cupiditas utrinq; coeũdi. Qui uer probãt: ab æquinoctio statim admittunt: prædicantes germina ꝑturire: ideo faciles corticũ esse amplexus. Qui præferũt autũnum ab arcturi exortu: quoniã statim radicẽ quãdã capiãt: & ad uer parata ueniant: atq; nõ protinus germinatio auferat uires. Quædã tamẽ statutũ tẽpus anni habẽt ubiq;. ut cerasi & amygdalæ circa brumã serendi uel ĩserendi. De pluribus locoꝝ situs optime iudicabit. Frigida & aquosa uerno cõseri oportet. Sicca & calida autũno. Cõmunis qdẽ italiæ rõ tempora ad hũc modum distribuit. Mora ab idibus februariis in æquinoctiũ: pyra in autũnum: ita ut brumã xv. ne minus diebus antecedant. Malis æstiuis & cotoneis. Item sorbis prunis post mediã hyemẽ in idus februarias. Siliquæ græcæ & persici ante brũmã per autũnũ. Nucibus iuglãdi & pineæ & auellanæ græcæ atq; castaneæ a Kaleñ. martiis ad idus easdem. Salici & genistæ circa martias Kaleñ. Hãc in siccis semine: illã in humidis uirga seri diximus.

Quæ arbores societate gaudeãt: & de disciplina ablaqueãdi & accumulãdi. Ca. xix.

EST etiam nunc noua inserendi rõ: ne quid sciens quidem prætereã quod usq; inueneri a Columella excogitata: ut affirmat ipse. Qua uel diuersæ insociabilesq; naturæ arboꝝ copulẽtur ut fici atq; oleæ. Iuxta hanc seri ficũ iubet: nõ ampliore interuallo ꝙ ut cõtingi large possit: ramo oleæ ꝙmaxime sequaci atq; obedituro. Eumq; oĩ interim tempore edomari meditatione curuandi. Postea fico adepta uires: quod euenire trimæ atq; utiq; quinquẽnii solet: detrũcata superficie ipsaq; deputata ut dictũ est adraso cacumine defigi in cruce fici custoditum uinculis: nec curuatura fugiat. Ita quodã propaginũ insitoꝝq; temperamẽto triẽnio cõmuni ĩter duas matres coalescere. Quarto anno abscissum totum adoptantis esse: nõdum uulgata rõne haud mihi certe satis comperta. Cæteꝝ eadem illa de calidis frigidisq; & humidis & siccis supradicta rõ & scrobes

fodere mōstrauit. In aquosis enī neqꝫ altos neqꝫ amplos facere conuenit. Altos æstiuoso solo &
sicco: ut ꝗ maxime accipiāt aquā: cōtineantqꝫ. Hæc & apud ueteres arbores colendi rō est. Fer
uētibus enī locis accumulant æstate radices: opiuntqꝫ: ne solis ardor adurat. Alibi ablaqueāt.
perflatusqꝫ admittūt. Iidem hyeme cumulis a gelu uindicant. Cōtra illi hyeme apiūt: humorēqꝫ
sitientibus quærūt. Vbicūqꝫ circūfodiēdi arbores rō in circuitu pedes in orbē ternos: neqꝫ id in
pratis: quādo amore solis humorisqꝫ in sūma tellure oberrant. Et de arboribus hæc quidē fruc/
tus gratia serendis inserendisqꝫ in uniuersum sint dicta.

¶ De salicto & harūdineto: & cæteris cæduis ad perticas palos. Ca. xx.

HInc restat eaꝝ rō: quæ ꝓpter alias serūt: uineas maxime cæduo ligno. Pricipatū in iis op/
tinent salices: quaꝝ satio fit loco madido camē refosso duos pedes & semipedē talea sexqui
pedali uel pertica: quæ utilior quo plenior. Interuallo esse debēt pedes senos trimæ pedibus bi
nis a terra putatione coercentur: ut sic se in latitudinē fūdant: ac sine scalis tōdeātur. Salix enim
fœcūdior est quo terræ ꝓpior. Has quoqꝫ omībus ānis cōfodi iubēt mēse aprili. Hæc est uimi
nalium cultura. Perticalis & uirga & talea seritur fossura eadem. Perticas ex ea iustū ē cædi quar
to fere anno. Et hæ āt senescētium ꝓpagine sartiunt locū. Pertica īmersa ac post annū recisa. Sa
licis uiminalis iugera singula sufficiunt xxv. uineæ iugeribus. Eiusdem rei cā populus alba serit̃
bipedaneo pastinatu: talea sexquipedali biduo siccata palmipede interuallo: terra supiniecta duo
rum cubitoꝝ crassitudine. Harūdo etiānum dulciorem ꝗ hæ solo gaudet. Seritur bulbo radicis
quē alii oculum appellant dodrātali scrobe: interuallo duū pedum & semipedis: reficit̃qꝫ ex sese
uetere harūdineto extirpato: quod utilius reptum ꝗ castrare sicut antea. Nāqꝫ inter se radices
serpunt: mutuoqꝫ discursu necantur. Tēpus inserēdi priusqꝫ oculi harundinum intumescant ante
Kaleñ. martias. Crescit ad brumam usqꝫ: desinitque cū durescere incipit. Hoc signū quod tempe
stiuam habet cæsuram. Et hanc aūt quotiēs & uineam fodiēdum putāt. Serit̃ & trāsuersa non al
te terra cōdita. Erumpuntque singulis oculis totidem plātæ. Seritur & deplātata pedali sulco bi
nis obrutis gēmis: ut tertius nodus terram attingat prono cacumine: ne rores concipiat. Cædit̃
decrescēte luna. Vineis anno siccata utilior ꝗ uiridis. Castanea pedamētis omībus præfert̃ faci
litate tractatus: ꝑdurandi puicacia: regerminatione cædua uel salice lætior. Quærit solum faci
le: necnon harenosum: maximeque sabulū humidum aut carbūculum: uel tofi etiā farinā ꝗlibet
opaco septētrionalique & præfrigido situ. uel etiā decliui. Recusat eadē galliā rubricā: caetam.
oēmque terræ fœcūditatē seri nuce diximus: sed nisi ex maximis nō ꝓuenit: nec nisi qnis aceruа
tim satis. Perfringi solum debet supra ex nouēbri mēse in februarium: quo solutæ spōte cadunt
ex arbore: atqꝫ subnascūtur. Interualla sint pedalia ūdiqꝫ sulco dodrātali. Ex hoc seminario trāſ
feruntur in aliud bipedali interuallo plus biēnio. Sūt & ꝓpagines nulli qdem faciliores. Nudata
enim radice tota iu sulco prosternit̃. Tūc ex cacumine sup terrā relicto renascit̃ & alia ab radice.
Sed trāslata nescit hospitari: pauetqꝫ nouitatē. Biēnio fere postea ꝓsilit. Ideo nucibus potiusꝗ
radice plātaria cædua implētur. Cultura nō alia ꝗ supradictis fodiēdis supputādisqꝫ per biēniū
sequēs. De cætero ipsa se colit umbra stolones supuacuos enecāte. Cæditur ītra septimū ānum
Sufficiūt pedamēta iugeri unius uicenis uineaꝝ iugeribus: quādo etiam ea bifida stirpe fiunt: du
rantqꝫ ultra alterā siluæ suæ cæsurā. Aesculus similiter ꝓuenit cæsura triēnio senior: minus mo
rosa nasci. In quacūqꝫ terra seritur: nascit̃ e balano sed nō nisi æsculi: scrobe dodrātali: interuallis
duoꝝ pedum seritur leuiter quater āno. Hoc pedamētū minime putrescit: læsūqꝫ maxime fruti/
cat. Præter hæc sunt cædua quæ diximus: fraxinus: laurus: persica: corylus: malus: sed tardius
nascūtur. Terrā defixa uix tolerāt: nō mō humorē. Sābucus cōtra firmissima ad palū: taleis seri
tur ut populus. Nā de cupresso satis diximus. Et prædictis uelut armamētis uineaꝝ.

¶ De culturis & disciplina excolendaꝝ uineaꝝ. Ca. xxi.

REstat ipsarum natura præcipua tradenda cura. Vitium surculis & quaꝝdā arboꝝ qbus fū
gosior intus natura est: geniculatis ramoꝝ nodis interserpiunt medullam. Ferulæ ipsæ bre
ues: & ad sūma breuiores articulis utiqꝫ duobus internodia includūt. Medulla siue illa uitalis aīa
est ante se tendit lōgitudinē impellens ꝗdiu nodi peruia patet fistula. Cū uero cōcreti ademere
trāsitū: repcussa erūpit ab ima sui parte: iuxta priorem nodū alternis lateꝝ semper inguinibus ut
dictū est in harūdine ac ferula: quoꝝ dextrū ab imo intelligit̃ articulo: leuū in ꝓximo: atqꝫ ita p
uices. Hæc uocat̃ in uite gēma: cū ibi cespitem facit. Ante uero ꝗ faciat in cōcauo oculos: & in
cacumine ipso germē. Sic palmites nepotes uuæ folia pāpini gignūt̃. Miꝝqꝫ firmiora esse ī dex/
tra pte genita. Hos ergo in surculis nodos cū serunt̃ medios secar̃ oportet: ita ne ꝓfluat medul
la: & in fico quidē dodrātales paxilli solo patefacto serūt̃: sic ut descēdāt quæ ꝓxima arbori fue
rint. Duo oculi extra terrā emineāt. Oculi āt in arboꝝ surculis proprie uocant̃ unde germināt.
Hac de cā & in plātariis aliquādo eodem āno serūt quos fuere laturi fructus ī arbore: cū tēpe/
stiue sati prægnātes inchoatos cōceptus alibi pariūt. Ita satas ficos tertio āno trāsferre facile.
Hoc ꝓ senescendi celeritate attributū huic arbori ut citissime ꝓueniat. Vitiū numerosior satus.

Primum oīum nihil seritur ex iis nisi inutile & deputatum ī sarmēto. Opputat̄ aūt qcquid proxi
mo tulit fructū. Solebat capitulatus utrinqꝫ e duro surculus seri: eoqꝫ argumento malleolus etiā
uocatur nūc. Postea auelli cū sua calce ceptus est: ut in fico. neqꝫ aliud est uiuacius. Tertiū genus
adiectum etiānum expeditius sine calce: quod sagittæ uocātur: cū intorti pāgūtur. Id enī cū de-
cisi nec intorti trigēmes. Plures aūt ex eodem surculo hoc mō fiunt. Serere e pampinariis sagit-
tas sterile est: nō nisi fœcūdas oportet. Quæ raros habēt nodos infœcūdæ iudicant̄. At dēsi-
tas gēmaꝝ fertilitatis indicium est. Quidam seri uetant nisi eos qui floruerint surculos. Sagittas
serere minus utile: quoniam in trāsferēdo facile rūpitur quod intortū fuit. Serūtur pedali: nō bre
uiores lōgitudine qnqꝫ sex ue nodoꝝ. Pauciores tribus gēmis in hac mēsura esse nō poterunt.
Inseri eodem die quo putantur utilissimū. Si multo postea necesse sit serere custoditos uti præci
pimus oportet caueri utiqꝫ ne extra terram positi sole inarescāt: uento ue aut frigore hebetent̄.
Qui diutius in sicco fuerint priusq̃ serantur in aqua pluribus diebus reuiuiscant. Solū apricū &
q̃amplissimum in seminario siue in uinea bidēte pastinari debet ternos pedes bipalio alte ī area
reiici quaternoꝝ pedum fermēto: ita ut in pedes binos fossa ꝓcedat. Fossatum purgari & extēdi
ne crudum relinquat̄. Veꝝ & exigi mēsura. Male pastinatum deprehēdūt scāna inæqualia. Me
tiēda est & ea pars quæ interiacet puluinis. Surculi seruntur & in scrobe & in sulco longiore: sup
quos tenerrima ingerit̄ terra. Sed in gracili solo frustra: nisi substrato pinguiore. Nec minus q̃
duos integi oportet: & ꝓximam attingi terram: & eodem paxillo deprimi & spissari. Interesse in
plantario sexquipedes inter bina semina in latitudinē: in lōgitudinē semisses. Ita satos malleolos
xxiiii. mēse recidere ad imū articulū: nisi ipsi parcat̄. Oculoꝝ inde materia emicat cū aqua xxxvi.
mēse uiuæ radix transfertur. Est & luxuriosa rō uites serēdi: ut quattuor malleoli uehemēti uin
culo colligētur in parte luxuriosa: atqꝫ ita uel per ossa bubuli cruris uel p colla fictilia traiecti ob
ruantur binis eminētibus gēmis. Humescūt hoc mō: recisiqꝫ palmitem emittunt. Postea fistula
fracta radix libere capit uires: uuamqꝫ fert: & oīum corpoꝝ suoꝝ acinos. In alio genere inuentu
nouitio finditur malleolus: medullaqꝫ erasa in se colligantur ipsi caules: ita ut gēmis parcat̄ omī
mō. Tum malleolo in terram fixo mixta seritur: & cum spargere cœperit caules deciditur: fodi-
turqꝫ sæpius. Talis uuæ acinos nihil intus ligni habituros Columella promittit: cum uiuere se-
mina ipsa perq̃miꝝ sit: & medulla adempta nasci. Surculis etiā qbusdā fit articulatio arboris nō
omittēdum uidet̄. Nāqꝫ buxi tenuissimis quinis senis ue colligatis depacti proueniūt. Quōdā ī
obseruatione erat ut defringerētur ex imputata buxo: aliter uiuere nō crediti. Detraxer̄ hæc ex
perimēta seminarii curaqꝫ. Sequitur uineaꝝ rō. Quinqꝫ generꝝ hæ. Sparsis per terrā palmitibus
aut p se uite subrecta: uel cū āminiculo siue iugo: Aut pedatæ simplici iugo. Aut compluuiatæ
quadruplici. Quæ pedatæ rō erit: eadem intelligitur eius quoqꝫ: in qua sine āminiculo uitis per
se stabit. Id enim nō fit nisi pedamēti inopia. Simplici iugo cōstat porrecto ordine quē cāteriuꝫ
appellant. Meliorqꝫ ea uino: quādo sibi ipsa nō obumbrat: assiduoqꝫ sole coqtur: & afflatum ma
gis sentit: & celerius rorem dimittit. Pāpinationi quoqꝫ & occationi oīqꝫ operi facilior. Sup cæ-
tera deflorescit utilius. Iugum fit pertica aut harūdine aut crine funiculo ue: ut in hispania brūdu
sioqꝫ. Cōpluuiata copiosior uino est: dicta a cauis ædium cōpluiis. Diuiditur ī quaternas ptes to
tidē iugis. Huius serēdi rō dicet̄ eadē ualitura ī oī genere ī hoc uero numerosior tātū. His uero
tribus serit̄ mōis. Optime ī pastinato: ꝓxime ī sulco: nouissime ī scrobe. De pastinatōe dictū ē.

De sulco & uineaꝝ putatione. Ca. xxii.

SVlco latitudo palæ est: Scrobibus ternoꝝ pedū in quācūqꝫ partē. Altitudo in quocūqꝫ ge
nere tripedalis: ideo nec uitis minor trāsferri debet. Extatura etiānū duabus gēmis. Emol
liri terram minutis in scrobe ima sulcis fimoqꝫ misceri necessariū. Cliuosa altiores poscūt scrobes.
Præterea puluinatis a deuexitate labris. Quæ ex iis lōgiores fient: ut uites binas accipiāt. E di
uerso aliæ locabūtur. Esse uitis radicem in media scrobe oportet. Sed ipsam īnixam solido ī oriē
tem æqnoctialem spectar̄. Adminicula prima e calamo accipe. Vineas limitari decumano xviii.
pedū latitudinis ad cōtrarios uehiculoꝝ trāsitus: aliisqꝫ cōuersis limitibus. Denū pedū distīgui p
media iugera. Aut si maior modus sit: totidem pedū cardine quot decumano limitari. Sēp uero
quintanis semitari: hoc est in qnto quoqꝫ palo singulæ iugo paginæ īcludātur. Solo spisso nō ni
si repastinato: nec nisi uiuæ radicē fert. Tenero & soluto uel malleolū sulco uel scrobe. In colles
sulcos agere trāsuersos melius q̃ pastinare ut defluuia palis eoꝝ cōtineantur. Aquoso cælo uel
sicco solo malleolos serere autūno: nisi si tractus rō mutauerit. Siccus enim & calidus autūno po
scit seri. humidus frigidusqꝫ etiā ueris exitu. In arido solo uiuæ radix quoqꝫ frustra seritur. Male
& in siccis malleolus: nisi post hymbrē. Aut in riguis uel frōdēs uitis: & usqꝫ ad solstitiū recte:
usqꝫ uer ut in hispania. Quiescere uētos sationis die utilissimū. Pleriqꝫ austros optāt: Cato abdi-
cat. Interesse medio tempamēto inter binas uites oportet pedes qnos. Minimū āt læto solo pe
des quaternos. Tenui plurimū octonos. Vmbri & marsi ad uicenos intermittūt arationis gratia
in iis: quæ uocāt ꝓculeta. Pluuio & caliginoso tractu rariores poni: sicco dēsiores cōgruit. Sub-

tilitas parsimoniæ cōpendia inuenit. Cum uinea in pastinato seratur: obiter seminarium faciendi ut uiuæ radix loco suo & malleolus q trāsseratur inter uites ordine seratur. Quæ rō ī iugero cir citer xvi. uiuæ radicem donat. Intra biēnium āt fructus quo tardius in sato prouenit q̄ in trāsla to. Viuæ radix posita in uinea post ānum resecatur usq; ad terrā: ut unus tantum emineat ocu/ lus āminiculo iuxta affixo & fimo addito. Simili mō & secundo āno reciditur: uiresq; cōcipit: & ī tra se pascit suffecturas oneri: alias festinatione pariēdi gracilīscat: ac e mucida (ni cohibeatur) ca/ stigatione tali in fœtum exeat tota. Nihil auidius nascitur: ac nisi ad piendum uires seruent: to/ ta fit fœtus: Pedamēta optima quæ diximus aut radice: robur: oleaq;: aut si nō sint pali: iunipo: cupresso: alburno: sambuco:. Reliquorū generū sudes omibus ānis reciduntur. Saluberrima ī iu go harundo cōnexa fasciculis durat qnis annis. Cum breuiores palmites sarmento iunguntur in/ ter se funium mō: ex hoc arcus funera dicuntur. Tertius uineæ ānus palmitē uelocē robustūq; emittit: in quem faciat ætas uitem. Hic in iugum insilit. Quidā tūc excæcāt eum spina falce au ferendo oculos: ut noxia iniuria lōgius euocent. Vtilior enī cōsuetudo pariēdi: satiusq; pāpinos adiudicate detergere usq; quo placeat roborari eam. Sunt q uetant tangi ꝓximo āno: quo trāsla ta sit: neque ante quadragesimum mensem falce curari. Tunc autem ad tres gemmas recidi. Alii ꝓximo quidem anno recidunt. Sunt ut ternos quaternos ue singulis annis adiiciunt articulos. quarto demum ꝑducant ad iugum. Ideo utriusque fructum tardum. Præterea retorridum & no dosum puluinosumq; reddit incremento. Optimum autem matrem esse firmam: postea fœtum audacem. Nec tutum est quod cicatricosum: magno impitiæ errore. Quicqd est tale plagis na/ scitur nō e matre. Totas enī babet illas uires dum roboratur: & annos accipit tota fœtus: cum permissum fuerit nasci. Nil natura portionibus parit. Quæ cum excreuerit satis firma protinus in iugo collocari debebit. Sin etiamnum infirmior erit: sub ipso iugo hospitari: recisa uiribus nō ætate decernitur. Temerarium est ante crassitudinem pollicarem uiti impare. Sequenti āno pal mites salutentur pro uiribus matris singuli aut gemini. Iidem & secundo si cogit infirmitas nutri antur. Tertioque demum āno duo adiiciantur. Nec sunt plures quaternis unq; ꝑmittendi. Bre/ uiterque nō indulgendum est: & semꝑ inhibenda fœcunditas. In ea est enim natura: ut parere malit q̄ uiuere. Quicqd materiæ adimitur fructui accedit. Illa semina mauult q̄ fructum gigni quoniam fructus caduca res est. Sic ꝑniciose luxuriat: nec ampliat se sed egerit. Dabit consilium & soli natura. In macro etiam si uires habebit: recisa intra iugum moretur: ne omnis fœtura sub eo exeat. Minimū id esse debebit interuallū: ut attingat iugum: supetq; nō teneat: adeo nō recū bat ī eo: nec delicate se spargat. Ita tēperet̄ hic modus: ut crescere etiā malit q̄ parere. Palmes duas tres ue gēmas sub iugo habere debet ex materiis qbus materia nascat̄. Tūc per iugū mergi alligariq; ut sustineatur iugo nō pendeat. Vinculo mox astrictus a tertia gēma alligari: quoniam & sic coercetur impetus materiæ. Densioresq; citra pāpini exultāt: cacumē religari uetant. Na/ tura hæc est deiecta pars aut præligata fructū dat plurimūq; ipsa curuatura. Quod citra est ma teriē mittit: offēsāte credo spiritu & illa quā dixim⁹ medulla. Quæ ita emicuerit materia fructū dabit anno sequēte. Sic duo genera palmitū. Quod e duro exit materiāq; ī proximū ānum pro/ mittit: pāpinariū uocat̄. Aut ubi supra cicatricem est: fructuariū. Alterū ex adminiculo palmite semperq; fructuarium relinqtur sub iugo. Et qui uocatur custos. Hic est nouellus palmes nō lō/ gior tribus gēmis: ꝓximo āno materia daturus: si uitis luxuria se cōsūpserit. Et alius iuxta eū ue rucæ magnitudine qui furūculus appellatur. Si forte custos fallat. Vitis āteq; septimū ānū com pleat a surculo euocata ad fructū eiuuenescit: ac morit̄. Nec ueterē placet palmitem in lōgum & ad quartū usq; pedamētum emitti: quod alii dracones: alii iuniculos: ut faciāt quæ masculeta ap pellant. Cū induruit uitis: pessimū in uinea traducere. Quinto āno & ipsi palmites intorquent̄: singulæq; e singulis materiæ emittūtur: ac deinde e proximis prioresq; amputat̄. Sēper custodē relinqui melius. Sed is ꝓximus uiti esse debet: nec lōgior q̄ dictū est. Et si luxuriauerint: palmi tes intorqueri ut quattuor materias uel duas si uniiuga erit uinea emittat. Si ꝑ se uitis ordinabi/ tur sine pedamēto: qualecūq; tamē initio adminiculū desiderabit: dum stare cōdiscat: & recta sur gere. Cætera primordia eadem. Diuidi aūt putatione pollicis inæquali examine undiq; ne præ/ grauet fructus parte aliqua: obiter idem deprimēs ꝓhibebit in excelsū emicare. Huic uineæ tri um pedum altitudo excelsior nutat: cæteris a quinto: dū nō excedat hoīs lōgitudinem iustā. Iis quoq; quæ sparguntur in terra breuis ad innitēdum caueas circūdāt: scrobibus ꝑ ambitum actis: ne uagi palmites inter se pugnēt occursātes. Maiorq; pars terrarū ita supinā in tellure uindemiā metit. Siquidem & in africa & in ægypto syriaq; ac tota asia & multis locis europæ hic mos præ ualet. Ibi ergo iuxta terram cōprimi debet uitis. Eodem mō & tēpore nutrita radice: quo iniuga ta uinea: ut semꝑ tantum pollices relinquātur fertili solo cū tribus gēmis: graciliore qnis. Præ/ statq; multos esse q̄ lōgos. Quæ de natura soli diximus tanto potētiora sentiētur: q̄to ꝓpior fuerit uua terræ. Genera separi ac singulis conseri tractibus utilissimū. Mixtura enī generū etiā in uino nō, mō in musto discors. Aut si misceatur nō alia q̄ pariter maturescētia iūgi necessariū.

Iuga altiora quo lætior ager & quo planior. Itē roscido nebuloso minusq; uētoso cōueniūt. Cō/
tra humiliora gracili: & arido: æstuoso: uētisq; exposito. Iuga ad pedamentum ꝙ arctissimo no
do uinciri oportet: uitem leui cōtineri. Quæ genera uitium & in quali solo cæloq; essent conse
renda: cū enumeraremus naturas eaꝝ & uinoꝝ notauimus. De reliquo cultu uehemēter ambig
tur. Pleriq; æstate tota post singulos rores cōfodi iubent uineā. Alii uetant gēmantem: decuti
enim oculos tactuq; intrātiū deteri. Et ob id arcēdum procul omē qdē pecus: sed maxime lana/
tum: quoniā facillime auferat gēmas. Inimicos & pubescente uua rostros. Satisq; esse uineā ter
āno cōfodi: ab æquinoctio uerno ad uergiliaꝝ exortū: & canis exortū: & nigrescēte acino. Qui
dam ita determinat. Veterem semel a uindemia ante brumā cū alii ablaqueare & stercorare satis
putent. Iteꝝ ab idibus aprilis: anteq; cōcipiat: hoc est in vi. idus maii. Deinde priusq; florere in
cipiat: & cū defloruerit: & uariante se uua. Peritiores affirmāt si iusto sæpius fodiatur: in tantum
tenerescere acinos: ut rūpantur. Quæ fodiuntur ante feruētes horas diei fodiēdas cōuenit. Sicu
ti lutum neq; arare neq; fodere. Fossione puluerem excitatū cōtra soles nebulasq; ꝓdesse. Pāpi
natio uerna in cōfesso est ab idibus maiis intra dies x. utiq; ante ꝙ florere incipiat: & eā infra iu/
gum debere fieri. De sequēte uariant sentētiæ. Cū defloruerit aliqui pāpinādū putant. Alii sub
ipsa maturitate. Sed de his Catonis præcepta decernēt. Nāq; & putationū tradenda rō est. Pro
tinus hanc a uindemia ubi cæli tepor indulget adoriuntur. Sed hoc fieri nunq; debet rōne natu/
ræ ante aqlæ exortum: ut in sydeꝝ causis docebimus ꝓximo uolumīe. Immo uero fauonio: quo
niā āceps culpa sit præproperæ festinatiōis. Si saucias recēti medicina mordeat quædā hyemis
ruminatio certū est gēmas eaꝝ frigorē hebetari: plagasq; findi. Et cæli uitio exuri oculos lachry
ma distillāte. Nā gelu fragiles fieri quis nesciat? Opaꝝ ista cōputatio est. In latifūdis nō legitti
ma naturæ festinatio quo maturius putantur aptis diebus: eo plus materie fūdūt: quo serius eo
fructū uberiorem. Quare macras prius cōuenit putare: ualidas nouissime. Plagā oēm obliquā
fieri: ut facile decidāt hymbres: & ad terrā uerti ꝙ leuissima cicatrice acie falce exacta plagaq; cō
uelata. Recidi aūt semp inter duas gēmas: ne sit uulnus oculis in recisa parte. Nigrā esse eā exi/
stimant: & donec ad sinceram ueniatur recidēdam: quoniam e uitiosa materie utilis non exeat. Si
macra uitis idoneos palmites nō habeat: ad terram recidi eam: nouosq; elici utilissimū. In pāpi
natione nō hos detrahere pāpinos qui cū uua sint. Id enim uuas supplātat: præterq; ī nouella ui
nea. Inutiles iudicātur in latere nati nō ab oculo. Quippe etiā uua quæ nascatᷣ e duro rigescente
ut nisi ferro detrahi nō possit. Pedamētū qdā inter duas uites utilius putāt statui: & facilius ab/
laqueātur ita: meliusq; est uniiugæ uineæ: si tamē & ipsi iugo sint uires: nec flatui infesta regio.
In quadriptita ꝙ proximū oneri adminiculū esse debet: ne tamē impedimētū sentiat ablaqueatio
cubito abesse nō amplius. Ablaqueari aūt priusq; putari iubēt. Cato de oī cultura uitiū ita præ
cipit. Quāaltissimā uineā facito: alligatoq; recte dū ne nimiū constringas: hocq; mō eā curato.
Capita uitiū putata circūfodito. Arare incipito. Vltra citraq; sulcos perpetuos ducito. Vites te/
neras ꝙ primū propagato. Veteres ꝙ minimū castrato. Potius si opus fuerit deiicito: biēnioq;
post præcidito. Vitē nouellā resecari tū erit tēpus: ubi ualebit. Si uinea ab uite caluata erit sul/
cos interponito: ibiq; uiuam radicē serito. Vmbrā a sulcis remoueto: crebroq; fodito. In uinea
ueteri serito ocimū. Si macra erit: quod granū capit ne serito. Et circū capita addito stercus: pale
as: uinaceas: aliquid horūce. Vbi uinea frōdere cœperit: pāpinato. Vineas nouellas alligato cre
bro: ne caulis præfringatᷣ. Et quæ iam in perticā ibit eius pāpinos teneros alligato leuiter: por/
rigitoq;. Quæ ubi recte steterit: ubi uua uallaria fieri cœperit: uites subligato. Vitis īsitio una
est per uer: altera cū uua floret: ea optima est. Vineā ueterē si in aliū locum trāsferre uoles: dū
taxat brachiū crassum primū deputato. Binas gēmas ne amplius relinqto. Ex radicibus bene ef/
fodito. Et caue radices ne sauciesᷣ. Ita uti fuerit ponito in scrobe: aut in sulco: opitoq;: & bene oc
cultato. Eodemq; mō uineā statuito: alligato: floxatoq; uti fuerit: crebroq; fodito. Ocimū qđ ī
uinea seri iubet antiqui appellabāt pabulū umbræ patiens quod celerrime ꝓueniat.

¶ Ratio arbustoꝝ. Ca. xxiii.

SEquitur arbusti rō miꝝ ī modū dānata a Sarsēna patre filioq;: celebrata Scrofæ: uetustissi
mis post Catonē peritissimisq;: ac ne a Scrofa quidem nisi uni italiæ cōcessa: cū tam lōgo iu
dicetur æuo. Nobilia uina nō nisi in arbustis gigni: & in iis quoq; laudatiora sūmis: sicut uberio
ra imis: adeo excelsitate ꝓficitur. Hac rōe & arbores eligūtur. Prima oīum ulmus excepta ꝓp/
ter nimiā frōdem atinia. Deinde populus nigra eadem de cā minus densa folio. Nō spernūt ple/
riq; & fraxinū ficūq; & etiā oleam: si nō sit umbrosa ramis. Haꝝ satus cultusq; abunde tractatus
est. Ante tricesimūsextū mensem attingi falce uetantur. Alterna seruātur brachia. Alternis pu/
tantur annis. Sexto anno maritātur. Transpadana italia præter supradicta: cornu: populo: tilia:
acere: orno: carpino: quercu arbustat agros. Venetia salice ꝓpter uliginē soli. Et ulmus detrun
cata a media inter ramoꝝ scāna digeritur: nulla fere xx. pedū altiore arbore. Tabulata eaꝝ ab oc
tauo pede altitudinis dilatantur in collibus siccisq; agris. A duodecimo ī cāpestribus & humidis

Meridianum solem spectare palmites debēt. Rami a proiectu digytoꝝ mō subrigi tōsili in iis te
nuium quoq; uirgultoꝝ barba ne obumbrēt. Interuallum iustū arboꝝ si aretur solū: quadrageni
pedes in terga frōtemq;: in latera uiceni. Si nō aretur: hoc in omēs partes. Singulis denas sæpe
adnutriunt uites: dānato agricola minus ternis. Maritare nisi ualidas inimicum: enecāte ueloci
uitium incremēto. Serer̄ tripedaneo scrobe necessarium: distātes inter sese arborēq; singulis pe
dibus. Nihil ibi malleolis atq; pastinationi. Nulla fodiēdi impēdia utpote cū arbusti rō hac pe/
culiari dote præstet: ꝙ in eodem solo seri fruges & uitibus ꝓdest. Superq; ꝙ uindicās se altitu/
do nō ut in uinea ad arcēdas aīalium iniurias pariete uel sepe uel fossaꝝ utiq; impēdio muniri se
cogat in arbusto. Et prædicta est sola uiuæ radicis rō. Itē ꝓpaginū: & hæc gemina ut diximus.
Qualoꝝ in ipso tabulato maxime ꝓbata: quoniā a pecore tutissima est. Altera deflexa uite uel
palmite iuxta suā arborem aut circa ꝓximā cælibem. Quod supra terrā est e matre radi iubet̄:
ne fruticet. In terra ne pauciores gēmæ quattuor obruutur ad radicē capiēdam. Extra in capite
binæ relinquūtur. Vitis in arbusto quattuor pedes in lōgo cōstat: omī sulco tres lato: altos du/
os cū semipede. Post ānum propago inciditur ad medullam: ut paulatim radicibus assuescat suis.
Caulis a capite ad duas gēmas reciditur. Tertio totus mergus absciditur: reponiturq; altius ī ter
ram: ne ex reciso frōdeat. Tolli uiua radix a uindemia ꝓtinus debet. Nup repertū draconē fere/
re iuxta arborem: ita palmitem appellamus emeritum: pluribusq; iuduratum ānis. Hūc præcisū
ꝗ maxima amplitudine tribus partibus lōgitudinis deraso cortice quatinus obruat̄: unde & rasi/
lem uocāt: deprimere sulco: reliqua parte ad arborem erecta: ocissimū in uite. Si gracilis sit uitis
aut terra: usitatū est ꝗ proxime solū decidi: donec firmet̄ radix: sicut neq; roscidā seri: neq; sep/
tētrionis flatu. Vites aquilonē spectare bebēt ipsæ: palmites aūt eaꝝdē ad meridiem. Nō ē fe/
stinādū ad putationē nouellæ: sed primo in circulos materies colligenda: nec nisi ualidæ putatio
admouēda. Seriora fere āno ad fructū arbusta ꝗ uitis iugata. Sūt qui omīo putari uetāt priusq;
arboꝝ longitudinē æquauerit. Prima falce sex pedes a terra recidat̄ flagello infra relicto & nasci
coacto incuruationē materiæ. Tres ei gēmæ nō amplius deputato supsint. Exq; iis emissi palmi
tes ꝓximo āno imis inferātur scānis: ac per singulos ānos ad supiora scādant: relicto semp dura/
mēto in singulis tabulatis. & emissario uno qui subeat usq; quo placuerit. De cætero putatione
omī flagella quæ ꝓxime tulerint recidātur. Noua circūcisis undiq; capreolis aspgātur in tabula
tis. Vernacula putatio deiectis per ramos uitium crinibus circūuestit arborē: crinesq; ipsos uuis.
Gallica ī traduces porrigitur. Aemiliæ uiæ in radices atiniaꝝ ambitur frōdem eaꝝ fugiens. Est
quoꝝdā imperitia sub ramo uitē uinculo suspēdendi suffocātium iniuria: quādo cōtineri debet ui
mine nō arctari. Quinīmo etiā quibus salices supersūt molliore hoc uinculo facere malūt: hær/
baq; quā siculi uocāt ampelodesmen. Græcia uero uniuersa iūco cypero ulua. Liberā quoq; uin
culo per aliquot dies uagari: & incōditā spargi: atq; in terra quā p totū annū spectauerit recūbe
re. Nāq; ut ueterina a iugo & canes a cursu uolutatio iuuat: ita tū & uitiū porrigi lūbos. Arbor
quoq; ipsa gaudet assiduo leuata onere similis respiranti. Nihil est in ope naturæ: quod nō exē/
plo dieꝝ noctiumq; aliquas uices feriaꝝ uelit: ob id protinus a uindemia putari: & lassas etiānum
fructu edito improbatur: ut putatæ rursus alligentur alio loco. Nāq; orbita uinculi sentit̄ uexa
tione nō dubia. Traducis gallicæ cultura binis utrīq; lateribus: si pars quadrageno distet spatio:
quaternis. Viceno inter se obuii miscentur alliganturq; uno cōciliati uirgultoꝝ comitatu obiter
ligati qua deficiant. Aut si breuitas nō patiatur ipsoꝝ: adalligato protēdūt̄ in uiduam arborē iū/
co. Traducem bimū præcidere solebant. Oneratis enī uetustate melius donar̄ tēpus ut transilē
faciant: si largiatur crassitudo. Alias utile toros futuri draconis pasci. Vnū etiamnū genus ē me
dium inter hæc & propaginē. Totas supplantandi in terram uites: cuneisq; findendi: & in sulcos
plures simul ex una ꝓpagandi gracilitate singulaꝝ firmata circūligatis hastilibus: nec recisis qui
a lateribus excurrūt pampinis. Nouariēsis agricola traducum turba nō cōtentus: nec copia ramo
rum impositis etiamnū patibulis palmites circūuoluit: Itaq; præter soli uitia cultura quoq; tor/
ua fiunt uina. Alia culpa iuxta urbem uaracinis: quæ alternis putantur annis: nō quia id uiri con
ducat: sed quia uilitate redituum impēdia exupent. Mediū tēperamētum in carsulano sequūtur:
cariosasq; tantū uitis partes incipiētes marcescere deputando: cæteris ad uuam relictis detracto
onere supuacuo ꝓ nutrimēto omī est raritas uulneris. Sed nisi pingui solo talis cultura degene/
rat in labruscam. Arbusta arari ꝗ altissime desiderant: & si tāntū frumēti rō nō exigit. Pampina/
ri ea nō est moris: & hoc cōpendium operæ. Deputantur cū uite pariter interlocata dēsitate ra/
moꝝ: qui sint supuacui: & absumant alimēta. Plagas ad septētrionē aut ad meridiē spectar̄ uetui
mus. Melius si neq; in occasus solis: Diu enim dolent̄ talia quoq; ulcera & difficile sanescūt algē/
do minus æstuando ue. Nō eadem in uite quæ in arbustis libertas: quoniam certa latera & faci/
lius abscōdere: ꝗ detorquere quo uelis. Plagas in arboꝝ tonsura supinare uelut calices faciendi
ne cōsistat humor. Viti adminicula addenda quæ scandat apprehēsa si maiores sint.

De seruandis uuis & morbis arboꝝ. Ca. XXIIII.

VItium generosa℞ pergulas qnquatribus putandas:& qua℞ seruare uuas libeat decrescente luna tradūt. Quæ uero iterlunio sint putatæ:nullis aīaliū obnoxias esse. Alia rōe plena luna noctu tōdendas:cū sit ea in leone:scorpione:sagittario:tauro:atque ī totū serēdas plena aut crescēte utique cēsent. Sufficiunt in italia cultores deni in cētena iugera uinea℞. At abūde de satu cultuque arbo℞ tractato quoniā de palmis ac cytiso pegrinis arboribus attati diximus:ne qd desit:indicāda reliqua natura sit magnope pertinēs ad oīa ea. Infestanť nāque & arbores morbis. Quid enim gētium caret iis malis? Et siluestriū quidem pniciosos negant esse: uexarique tātum grandine in germinatione aut flore. Aduri quoque feruore aut flatu fragiliore præpostero die ꝙ suo. Frigora etiam obsunt ut diximus. Quid ergo?nōne & uites algore intereūt? Hoc qdem est quo deprehendať soli uitium:quoniam nō euenit nisi in frigido. Itaq͂ p hyemes cæli rigorem ꝓbamus. Nō enim solū infirmissimæ arbores gelu picitantur:sed maximæ. uexatisque ita prima cacumina inarescūt:quoniā præstrictus gelu nō potuit eo puenire humor. Arbo℞ qdā cōmunes morbi:quidam priuati gene℞. Comunis uermiculatio est. Sideratō & dolor mēbro℞: unde partium adhibita societate noīum quoq͂ cū hoīum miseriis trūca dicimus certe corpora:& oculos germinū exustos:ac multa simili sorte. Itaq͂ laborāt & fame & cruditate:quæ fiunt humoris quātitate. Aliquæ uero & obesitate:ut oīa quæ ferūt resinā nimia pinguedine in tædā mutātur:& cum radices quoq͂ pinguescere cœpere:intereūt. Vt aīalia nimio adipe q̄to & pestilētia per genera:sicut inter hoīes:nūc seruitia nūc plebes urbana uel rustica. Vermiculāt magis minus ue quædā:omēs tamē fere. Idq͂ aues caui corticis sono expiunť. Iā quidē & ī hoc luxuria esse cœpit:prægrādesq͂ robo℞ delicatiores ut in cibo. Cossos uocāt. Atq͂ etiā farina saginati. Ii quoq͂ altiles fiūt. Maxime aūt arbo℞ hæc sentiunt pyri:mali. fici. Minusq͂ quæ amaræ sūt & odoratæ. Eo℞ qui in ficis existūt alii nascūtur ex illis:alios parit q uocať cerastes. Oēs tamē in cerastem figurātur:sonūq͂ edūt puuli stridoris. Et sorbus arbor infestať uermiculis ruffis pilosis:atq͂ ita emoritur. Mespila quoq͂ in senecta obnoxia ei morbo est. Sideratio tota e cælo constat. Quapropter & grādo in iis causis intelligi debet:& carbunculatio:quod pruina℞ iniuria euenit. Hæc enim uerno tempore inuitatis & erumpe audētibus satis mollibus insidēs adurit lactescētes germinū oculos:quod in flore carbūculū uocāt. Pruinæ pniciosior natura:quoniā lapsa persidet:gelatq͂:ac ne aura qdem ulla depelliť:qa nō fit nisi in moto aere & sereno. Proprium tamē siderationis est sub ortu canis siccitatum uapor:cum insitæ ac nouellæ arbores moriūtur: præcipue ficus & uites. Olea præter uermiculationem quā æque ac ficus sentit. Clauū etiā patitur:siue fungum placet dici uel patellam. Hæc est solis exustio. Nocere tradit Cato & rub℞ muscum. Nocet ple℞q͂ uitibus atq͂ oleis nimia & fertilitas. Scabies cōmunis oīum ē. Impetigo & quæ adnasci solent cocleæ peculiaria fico℞ uitia. Nec ubiq͂. Sūt enim quædā ægritudines & loco℞. Ve℞ ut homini neruo℞ cruciatus:sic & arbori:ac duobus æque modis. Aut enim in pedes hoc est radices erūpit uis morbi:aut ī articulos:hoc est cacuminū digytos:qui longissime a toto corpore exeunt. Inarescunt ergo & sūt apud græcos sua noīa utrique uitio. Vndique primo dolor:mox & macies ea℞ partiū fragilis:postremo tabes morbusque nō intrāte succo:aut nō perueniēte:maximeque id fici sentiunt. Caprificus omībus imunis est:quæ adhuc diximus. Scabies gignitur roribus lētis post uergilias. Nā si rariores fuere perfudūt arborem:nō scalpūt scabie. Cæte℞ si cadūt:siue hymbres nimii fuere. Alio mō ficus laborat radicibꝰ madidis. Vitibus præter uermiculationē & siderationē morbus peculiaris articulatio tribus de causis. Vna ui tēpestatum germinibus ablatis. Altera ut notauit Theophrastus in supinū excisis. Tertia culturæ imperitia læsis. Omēs enim ea℞ iniuriæ in articulis sentiunť. Siderationis genus est in his deflorescētibus roratio Aut cum acini priusq͂ crescant decoquūtur in callum. Aegrotant & cū alsere:læsis uredine attōsa℞ oculis. Ex calore hoc euenit intēpestiuo:quoniam omia mō constant:certoque temperamēto fiunt Et culpa uinito℞ colentium:cum præstringūtur ut dictum est. Aut circūfossor iniurioso ictu uerberauit. Vel etiā subarator imprudēs luxauit radices:corpus ue desquāmauit. Est & quædam cōtusio falcis hebetioris. Quibus oībus causis difficilius tolerant frigora aut æstus:quoniā in ulcus penetrat omis a foris iniuria. Infirmissima uero malus maxime quæ dulcis ē. Quibusdam debilitas sterilitatē nō necem affert:ut si qs pino cacumē auferat uel palmæ. Sterilescunt enim nec moriuntur. Aegrotant aliquando & poma ipsa p se sine arbore:si necessariis temporibus hymbres aut tepores uel afflatus defuere:aut cōtrario abundauere. Decidunt enim aut deteriora fiunt. Pessimū est inter omia cum deflorescētem uitem & oleam pcutit hymber:quoniam simul defluit fructus. Sunt eadem cā nascentes & erucæ dira aīal:erodunt q͂ frondem:aliæ florem. Oliua℞ quoq͂ ut in mileto:ac depastā arborē turpi facie relinquūt. Nascitur hoc malum tēpore humido & lento. Fit aliud ex eodē si sol acrior insecutus inusserit ipsum uitium:ideoq͂ mutauit. Est etiānum peculiare oliuis & uitibus:quod araneū uocant:cum ueluti telæ inuoluunt fructum & absumūt. Adurūt & flatus quidā eas maxime:sed & alios fructus. Nā uermiculationem & poma ipsa p se quibusdā annis sentiunt:mala:pyra:mespila:punica:In oliua

ancipiti euētu quādo subeūt nati fructum adimunt. Augent si ī ipso nucleo fuere erodētes eū. Gigni illos ꝓhibent pluuiæ quæ fiunt post arcturū. Eædem si austrinæ fuere: generat. In drupis quoq; quæ maturescētes tunc sunt præcipue caducæ. Id riguis magis euenit: etiā si nō cecidernt fastidiendis. Sunt & culicum genera aliqbus molesta: ut glandibus fico qui uidētur ex humore nasci tunc dulci subdito corticibus. Et ægrotatio quidem fere in his est. Quædā tempoꝝ causæ aut locoꝝ nō ꝓprie dicuntur morbi: quoniam ꝓtinus necant: sicut tabes cum inualerit arbore: aut uredo. Vel flatus alicuius regionis ꝓprius: ut est in apulia atabulus: in euboea olympias. Hic enim si flauerit circa brumam: exurit frigore arefaciens: ut nullis solibus postea recreari possint. Hoc genere cōualles & apposita fluminibus laborant: præcipueq; uitis: olea: ficus. Quod cum euenerit detegitur statim in germinatione. In oliuis tardius. Sed in omibus signum est reuiuiscēdi si folia amisere: alioqn quas putes præualuisse: moriuntur. Nōnunq; inarescunt folia: eadeq; reuiuiscunt. Aliæ in septētrionalibus ut ī pōto phrygia frigore aut gelu laborāt: si post brumā cōtinuauere. xl. diebus. Ibi aūt & in reliquis partibus si protinus editis fructibus gelatio magna cōsecuta est: etiam paucis diebus necat. Quæ iniuria hominū cōstāt secūdas habent causas. Pix: oleum: adeps inimica præcipue nouellis. Cortice in orbe detracto necātur: excepto subere: quod sic etiam iuuatur: crassescēs enim præstringit & strangulat. Nec andrachne offendit: si nō simul incidat & corpus. Alioqn & cerasus & tilia & uitis corticē mittūt: sed nō uitalem: nec ꝓximū corpori: uerū eum q subnascēte alio expellitur. Quarūdā natura rimosus cortex: ut platanis. Tiliæ renascit paulominus q̄ totus. Ergo iis quaꝝ cicatricem trahit medentur luto fimoq;: & aliquādo ꝓsūt: si nō uehemētior frigoꝝ uel caloꝝ uis secuta ē. Quædā tardius ita moriuntur: ut robora & quercus. Refert & tēpus āni. Abieti eni & pino si qs detraxerit sole tauꝝ uel geminos trāseunte cum germināt statim moriūtur. Eādem iniuria hyeme passæ diutius tolerant. Similiter ilex & robur & quercus. Quod si angusta decorticatio fuerit: nil nocet supradictis. Infirmiores qdem & in solo gracili uel ab una tātum pte detractus interimit. Similem & decacuminatio rōem habet cupressi: piceæ: cædri. Eæ enim detracto cacumine aut ignibus adusto intereūt. Similem & depastio animaliū. Oleā qdem etiā si lambat capra sterilescere auctor est Varro ut diximus. Quædā hac iniuria moriuntur. Aliqua deteriora fiunt: ut amygdalæ. Ex dulcibus enim trāsfigurātur in amaras. Aliqua uero etiā utiliora: ut apud chios pyrus quam phocida appellāt. Nā detrūcatio diximus qbus ꝓdesset. Intereūt pleraq; excisa stirpe: exceptis uite: malo: fico: punica. Quædā uel ab ulcere. Ficus hanc iniuriā spernit: & omia quæ resinam gignūt. Radicibus amputatis mori minime miꝝ est. Pleræq; tamē nō oībus: sed maxmis: aut quæ sunt inter illas uitales abscissis moriūtur. Necat inuicem inter sese umbra. Vel densitate atq; alimēti rapina. Necat & hedera uiciens. Nec uiscū ꝓdest & cytisus: nec auro quod alimō græci uocant. Quoꝝdā natura nō necat quidem: sed lædit odore aut succi mixtura: ut raphanus & laurus uitem. Olfatrix enim intelligit: & tangi eā odore miꝝ ī modū. Ideoq; cū iuxta sit: auerti & recedere: saporeq; inimicū fugere. Hic sūpsit Androcides medicinā cōtra ebrietates raphanū mādi præcipiēs. Odit & caulē & oē olus. Odit & corylū nisi ꝓcul absint tristis atq; ægra. Nitꝝ qdē & alumē maria aqua calida & fabæ putamia uł erui ultia uenena sūt iter uitia arboꝝ.

¶ De prodigiis ex mutatione: & de remediis ex arboribus: & quæ irrigatione proficiant: & qualiter rigandum & mirabilia de riguis. Ca. xxv.

Est & prodigiis locus. Inuenimus enim sub foliis natas uitē: ficum: & malum: punicū stirpe fructū tulisse: nō palmite aut ramis: uitem uuas sine foliis: oleas quoq; amisisse folia baccis hærentibus. Sūt & miracula fortuita. Nā & oliua in totum ambusta reuixit. Et ī boetia derosæ a locustis ficus iteꝝ germinauere. Mutant arbores & colore. Fiuntq; ex nigris cādidæ: nō semp ꝓdigiosæ: & maxime quæ ex semine nascūt: ut populus alba in nigram trāsit. Quidā & sorbum si in calidiora loca uenerit sterilescere putāt. Prodigio aūt fiūt ex dulcibus acerba poma: aut dulcia ex acerbis. E caprifico fici & cōtra. Graui ostento cū in deteriora mutāt: ex olea in oleastrū. Ex cādida uua & fico in nigras: ut laodiceæ Xersis aduentu platano in oleam mutata. Qualibus ostētis Aristādri apud græcos uolumē scatet: ne in infinitum abeamus. Apud nos uero C. Epidii cōmētarii in quibus arbores locutæ repiantur. Subsedit in cumano arbor graui ostento paulo ante Pompeii magni bella ciuilia paucis ramis eminētibus. Inuētum sybillinis libris internitionē hominū fore: tantoq; eam maiorē q̄to ꝓpius ab urbe postea facta esset. Sunt ꝓdigia & cū alienis locis nascūtur ut in capitibus statuaꝝ uel aris. & cum in arboribus ipsis alienæ. Ficus in lauro nata est cizici ante obsidionem. Simili mō trallibus palma in basi Cæsars dictatoris circa bella ciuilia eius. Necnō & romæ in capitolio in capite bis bello persei enata palma uictoriā triūphosq; portendit: ac tēpestatibus prostrata: eodem loco ficus enata est. M. Messalæ C. Cassii cēsoꝝ lustro. A quo tempore pudicitiam subuersam Piso grauis auctor ꝓdidit. Sup om nia quæ unq; audita sūt et ꝓdigiū in nr̄o æuo. Neronis principis ruina factū in agro marrucino Vectii Marcelli e primis eqstris ordinis olíueto uniuerso uiā publicā trāsgresso: aruisq; inde e contrario locū oli

ueti pfectis.

De remediis morborꝝ arborꝝ. Ca.xxvi.

NVnc expositis arborꝝ morbis consentaneum est dicere & remedia. Ex iis quædam sunt cõia oium: quædã propria quarꝝdam. Cõia ablaqueatio: accumulatio afflari radices aut coopiri riguis dato potu uel ablata fimi succo refectis putatione leuatis oner̃. Itẽ succo emisso q̃busdam ueluti detractio sanguinis circũrasi corticis: uitium extenuatio: & domitura palmitum. Gemmas (si frigus retorridas hirsutasque fecerit) repumicatio & quædam dolitura. Arborum iis aliæ magis aliæ minus gaudent: ueluti cupressus: & aquam aspernatur & fimum et circum fossuram amputationemq; et omĩa remedia odit. Quinetiam necatur. Riguis et uites et punicæ præcipue aluntur. Ficus ipsa arbor riguis alitur. Pomũ uero eius inaresci. Amigdalæ si colantur fossione florem amittunt. Nec insitas circũfodere oportet priusq̃ ualidæ ferre cœperint poma. Plurimæq; aũt ãputari sibi uolunt onerosa ac supuacua: sicut nos unguem et capillum. Recidũt̃ ueteres totæ. Ac rursus a stolone aliquo resurgũt: sed non omẽs: nec nisi quarꝝ naturam pati diximus. Rigua æstiuis uaporibus utilia: hyeme inimica: autũno uaria. Et hoc est ex natura soli. Quippe cũ uindemiator hispaniarꝝ stagnante solo uuas demetat. Cæterꝝ maiore ĩ parte orbis etiam pluuia aut omĩ aqua seri et arari non cõuenit. Circa canis ortus rigua maxime prosunt: ac ne tunc quidem nimia: quoniam inebriatis radicibus nocẽt. Et ætas modum tempat. Nouellæ enĩ minus sitiunt. Desiderãt autem maxime rigari quæ assueuere. Cõtra siccis locis genita nõ expetunt humorem nisi necessarium. Asperiora uina rigari utiq; cupiunt. In sulmonẽsi italiæ agro pagosfabiano, ubi et arua rigãt̃: mirꝝ ꝙ hærbæ aqua illa necãt̃: fruges aluntur: et riguis ꝑ larculo ẽ. In eodẽ agro bruma tãto magis si niues scateãt gelet ue: ne frig⁹ uites adurat circũfũdũt riguis: qđ ibi tepidar̃ uocãt: memorabili natura ĩ amne solo. Sꝫ eadẽ ĩ æstate uix tolerãdi rigoris.

De caprificatione & stercoratione. Ca.xxvii.

CArbunculi ac rubiginũ remedia demõstrabimus uolumine ꝓximo. Interim ẽ & caprificatõ quædam in remediis. Cum macie corticis ex ægritudine astringente se iusto plus uitalia arborꝝ cõprimẽte exactam falcis aciem utraq; manu imprimẽtes perpetuis incisuris deducũt: ac ueluti cutẽ laxant. Salutare id fuisse argumẽto sunt dilatatæ cicatrices & internato corpore expletæ: Magnaq; ex pte similis hoĩum medicina & arborꝝ ẽ: quãdo earꝝ quoq; terebrãt̃ ossa. Amygdalæ ex amaris dulces fiunt si circũfosso stipite & ab una parte circũforato defluẽs pituita astergatur. Et ulmis detrahitur succus ĩutilis supra terrã foratis usq; ad medullam ĩ senecta: aut cũ alimẽto nimio abundare sentiuntur. Idẽ & ficorꝝ turgido cortice incisuris in obliquũ leuibus emittitur. Ita fit ne decidant fructus. Pomiferis quæ germinãt nec ferũt fructũ fissa radice indit̃ lapis: fertilesq; fiunt. Hoc idem & amygdalis e robore cuneo adacto. In pyris sorbisq; e tæda ac ciner̃ & terra coopto etiã radices circũcidisse ꝓdest. Vitium luxuriãtium ficorꝝq; & circũcisis cinere addidisse. Fici serotinæ fiunt: si primæ grossi cũ fabæ magnitudinẽ excessere detrahãt̃. Subnascũt̃ enim quæ serius maturescũt. Eædem cũ frõdere incipiunt: si cacumina rami cuiusq; detrahant̃: firmiores fertilioresq; fiunt. Nã caprificatione maturata in ea culices nasci e grossis manifestũ ẽ: quoniã cum euolauere nõ inueniũt̃ intus grana quæ in eos uersa apparet. Exeũdi tanta est auiditas: ut pleriq; aut pede relicto aut pẽna pariter erũpãt. Est & aliud genus culicũ: quos uocãt cẽtrinas fucis apum similes ignauia maliciaq; cũ pnicie uerorꝝ & utilium. Interimũt enĩ illos atq; ipsi moriuntur. Vexant & tineæ semina ficorꝝ. Cõtra quas remedium in eadẽ scrobe defodere italicam lẽtiscum inuersa pte quæ fuerit a cacumine. Vberrimas ãt ficus lubrica amurca diluta & cum fimo infusa radicibus frõdere incipiẽtium facit. Caprificorꝝ laudãtur maxime nigræ & ĩ petrosis: quoniã frumẽta plurima habeat caprificatio ipsa post hymbrem. In primis aũt cauẽdum ne ex remediis uitia fiant. Quod euenit nimia aut intẽpestiua medicina. Interlucatio arboribus prodest: sed oĩum annorꝝ trucidatio inutilissima. Vitis tantũ tõsuram ãnuam quærit: alternã myrtus: punicæ oleæ qa celeriter fruticescũt. Cæteræ rarius tõdentur. Nulla autũno. Ac ne radũtur qdeꝫ nisi uere putatione. Plagæ ad uitalia sunt omĩa quæcũq; nõ supuacua. Similis stercoratio. Gaudent ea. Sed cauẽdũ ẽ ne in feruore solis admoneatur: ne ĩmaturius: ne ualidius q̃ opus sit. Vrit uineas suillũ: nisi qnquẽnio interposito: præterq̃ si riguis diluatur. Et e coriariorꝝ sordibus nisi admixta aqua. Itẽ largius. Iustum existimãt in denos pedes quadratos tres medios. Id qdem soli nautra decernit. Colũbino ac suillo plagis quoq; arborꝝ medẽtur. Si mala punica acida nascantur: ablaqueatis radicibus fimũ suillũ adhibent: eo ãno uinolenta: ꝓximo dulcia futura. Alii urina hoĩs aqua mixta rigãda censent quater ãno: singulis amphoris aut cacumina spargi uino laser̃ diluto. Si findãtur in arbore: pediculum intorqueri. Ficis utiq; amurcã adfũdi. Cæteris arboribus ægris fecem uini: ac lupinũ circa radices earꝝ seri. Aqua quoq; lupini decocti circũfusa pomis prodest. Fici cũ uulcanalibus tonuerit cadent. Remediũ est: ut ante stipula hordeacea areæ stringant̃. Cerasos præcoces facit cogitq; maturescere calx admota radicibus. Et hæc ante omĩa poma interuelli melius est ut quæ relicta sunt grandescant.

De diuersis medicamentis arborum contra uenenata animalia: & contra

formicas & contra noxia animalia. Ca. xxviii.

Quaedam poena emēdantur aut morsu excitantur ut palmae & lentisci. Salis enim aqs alun tur. Salis uim & cinis sed leniorem habet. Ideo ficis aspguntur rutaq3: ne fiant uerminosae: ne ue radices putrescāt. Quin & uitium radicibus aquā salsa iubent affundi si sint lachrymosae: Si uero fructus eaꝝ decidāt: cinerē aceto aspergi: ipsasq3 illini: aut sādaraca si putrescat uua. Si ue ro fertiles nō sunt: aceto acri subacto cinere rigari atq3 oblini. Quod si fructū nō maturēt prius inarescētem praecisaꝝ ad radices plagā fibrasq3 aceto acri & urina uetusta madefacere: atq3 eo lu to obruere: saepe fodere. Oleaꝝ si paꝝ promisere fructus: nudatas radices hyberno frigori op ponunt: eaq3 castigatione proficiunt. Omia haec ānua caeli rōe constant. Et aliquādo serius po scūtūr aliquādo celerius. Necnō ignis aliqd prodest: ut harūdini. Ambusta nāq3 dēsior mitiorq3 surgit. Cato & medicamēta quaedā cōponit: mēsurae quoq3 distinctiōe ad maioꝝ arboꝝ radices āphorā: ad minoꝝ urnam amurcae & aquae portionē aequam: ablaqueatis prius radicibus paula tim affundi iubens. In olea hoc āplius stramētis antea circūpositis. Itē fico. Huius praecipue ue terem terram adaggerari radicibus. Ita futuꝝ ut nō decidāt grossi: maiorq3 foecunditas nec sca bra proueniat. Simili mō ne cōuoluolus fiat in uinea: murcae cōgios duos decoctos in crassitudi nē mellis: rursusq3 cū bituminis tertia parte & in sulphuris quarta sub diuo usq3 quo ex ardescat sub tecto. Hoc uites circa capita sub brachiis ungi. Ita nō fore cōuoluolū. Quidā cōtēti sunt fu mo huius mixturae suffire uineas secūdo flatu cōtinuo triduo. Pleriq3 nō minus auxilii & alimēti arbitrāt ī urina q3 Cato ī amurca addita mō aquae pari portione: quoniā p se noceat. Alii uoluq cē appellāt aīal praerodēs pubescētes uuas. Quod ne accidat: falces cū sint exacutae fibrina pelle detergūt. Atq3 ita putāt. Aut sāguine ursino liniri uolunt post putationem easdem. Sūt arboꝝ pestes & formicae. Has abigunt rubrica ac pice liquida punctis caudicibus. Necnō & pisce suspē so iuxta in unum locum cōgregāt. Aut lupino trito cum oleo radices linūt. Multi & talpas amur ca necāt. Cōtraq3 erucas & mala putrescāt: lacertae uiridis pelle tangi cacumina iubēt. Priuatim aūt cōtra erucas āmbiri arbores singulas a muliere incitati mensis nudis pedibus recīcta. Item ne quod animal pastu malefico decerpat frōdem fimo boum diluto aspergi folia: quotiens hymber interueniat: quoniā ita abluatur uirus medicaminis mira quaedam excogitante solertia humana. Quippe cum auerti carmine grādines credāt pleriq3: cuius uerba inserere nō equidem serio au sim quāq3 a Catone ꝓdita. Cōtra luxata mēbra inūgenda harūdinū fissurae. Idē arbores religio sas lucosq3 succidi ꝑmisit sacrificio prius facto. cuius rei rōem notionēq3 eodē uolumine tradit.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XVIII. PROHEMIVM

Quod Antiquis Maximum Studium Agriculturae fuit: & hortoꝝ singulari diligentia. Ca. I.

SEQVITVR NATVRA FRVGVM HORTORVMq3 ac floꝝ. Quaeq3 alia praeter arbores aut frutices benigna tellus prouenīūt: uel per se tantum haec imensa cōtemplatione si quis aestimet uarietatem: numeꝝ: flores: odoresq3: colores: & succos ac uires eaꝝ: quas salutis aut uoluptatis hominum gratia gignit. Qua in pte primum oīum patrocinari terrae: & adesse cūctoꝝ pa renti iuuat. Quāq3 inter initia operis defensae. Quoniam tamē ipsa materia intus accedit ad reputationē eiusdem patiētis & no xia. Nostris eam criminibus urgemus: culpāq3 nostram illi ipu tamus. Genuit uenena: sed quis inuenit illa praeter hoīem? Caue re ac refugere alitibus ferisq3 satis est. Atq3 cū in arbores exacu ant limētq3 cornua elephāti: & duro saxo rhinocerotes: & utroq3 apri dentiū siccas: sciātq3 ad no cendum se praeparare animalia. Quod tamē coꝝ taela sua excepto hoīe uenenis tigit? Nos & sa gittas ungimus: & ferro ipsi nocētius aliquid damus. Nos & flumina īficimus & reꝝ naturae ele menta. Ipsum quoq3 quo uiuitur aerem in perniciem uertimus. Neq3 est ut putemus ignorari ea ab animalibus: quae quidē quae praepararēt cōtra serpētium dimicationē: quae post praeliū ad medendum excogitarent indicauimus. Nec ab ullo praeter hoīem ueneno pugnat alieno. Fatea mur ergo culpam ne iis quidem quae nascūtur cōtenti. Etenim quādo plura eaꝝ genera humana manu fiūt. Quid? nō & hoīes quidā ad uenena nascūt? Atra hoīum ceu serpētiū lingua uibrat: tabesq3 animi cōtractata adurit culpātium omīa. Ac diraꝝ alitum modo tenebris quoq3 & ipsaꝝ noctium quieti inuidentium gemitu: quae sola uox eoꝝ est: ut inauspicataꝝ animantiū uice obuii quoq3 uetēt agere: aut ꝓdesse uitae. Nec ullū aliud abominati spiritus praemiū nouere. q3 odisse

omīa. Verꝝ & in hoc eadem naturæ maiestas tanto plures binos genuit ac fruges: q̃to fertilior in iis: quæ iuuāt alūtq;. Quorꝝ æstimatione & gaudio nos quoq; relictis exustioni suæ istis hominum turbis pergamus excolere uitam: eoque constantius: quo operæ nobis maior q̃ famæ gratia expetitur. Quippe sermo circa rura est agrestesque usus. Sed quibus uita honosq; apud priscos maximus fuerit.

Quæ corona primo romæ. Ca. ii.

ARuorꝝ sacerdos Romulus in primis instituit: seq; duodecimū fratrem appellauit inter illos ab Acca Laurentia nutrice sua: spicea corona quæ uitta alba colligaretur in sacerdotio ei ꝑ religiosissimo insigni data. Quæ prima apud romanos fuit corona: honosq; is nō nisi uita finitur: & exules etiā captosq; comitatur. Bina tūc iugera populo ro. satis erant: nulliq; maiorem modū attribuit: quo seruos pauloante prīcipis Neronis cōtempto huius spatii uiridaria & piscinas iuuat habere maiores gratūq; si nō aliquē & culinas. Nūma īstituit deos fruge colere: & mola salsa supplicare. Atq; ut auctor est Hemina far torrerē: quoniā tostum cibo salubrius esset. Id uno mō cōsecutum statuēdo nō esse purꝝ ad rem diuinam nisi tostum. Is & fornacalia caluæ instituit farris torrendi ferias: & æque religiosas terminis agrorꝝ. Hos enī duos tunc maxime noue- rant. Seiamq; a serendo: segestam a segetibus appellabāt: quarꝝ simulacra ī cyrco uidemus. Tertiam ex his nominare sub tecto est religio. At ne degustabant quidem nouas fruges aut uina antequam sacerdotes primitias libassent.

De iugere: & actu: & legibus circa pecora: & quotiens & quibus temporibus fuit summa utilitas annonæ: & qui agri cultura illustres Cu. iii.

IVgum uocabatur quod uno iugo boum in die exarari potuisset. Actus in quo boues agerētur cum aratur uno impetu iusto. Hic erat. cxx. pedum: duplicatusq; in lōgitudinem iugerꝝ faciebat. Dona amplissima impatorꝝ ac fortium ciuium q̃tum qs uno die plurimū circūarauisset. Item quartarii farris aut heminæ cōferente populo. Cognoīa etiā prima inde. Pilūni qui pilum pistrinis inuenerūt. Pisones a pisendo. Iam Fabiorꝝ: Lentinorꝝ: Ciceronū: ut quisqs aliquod optime genus sereret. Iniorꝝ familiæ bubulcū noīauerūt: qui bubus optime utebāt. Quin & in sacris nihil religiosius cōfarrationis uinculo erat. Nouæq; nuptæ farreū præferebāt. Agrū male colere censorium probrū iudicabatur. Atq; (ut refert Cato) quem uirꝝ bonū colonum dixissent: amplissime laudasse existimabāt. Hinc & locupletes dicebant loci hoc ē agri plenos. Pecunia ipa a pecore appellabatur. Etiā nūc in tabulis cēsoriis pascua dicūtur omīa: ex quibus populus reditus habet: quia diu hoc solum uectigal fuerat. Mulctatio quoq; nō nisi ouiū boumq; impēdio dicebatur. Nō omittēda priscarꝝ legum beniuolentia. Cautum quippe est ne bouē priusq̃ ouē nominaret qui indiceret mulctam. Ludos boum causa celebrantes bupetios uocabāt. Seruius rex ouium boumq; effigie primus æs signauit. Frugem qdem aratro quæsitā furtim nocte pauisse: ac secuisse puberi duodecim tabulis capitale erat: suspēsumq; Cereri necari iubebant grauius: q̃ homicidio cōuictum. Impubē prætoris arbitratu uerberari: noxā ue duplionē ue decerni. Iā distinctio honosque ciuitatis ipsius nō aliunde erat. Rusticæ tribus laudatissimæ eorꝝ qui rura haberent. Vrbanæ uero ī quas trāsferri ignominia esset desidiæ ꝓbro. Itaque quattuor solæ erāt partibus urbis in quas habitabāt: suburbana: palatina: collina: esqlina. Nundinis urbem reuisitabāt: & ideo comitia nundinis haberi nō licebat: ne plebs rustica auocaretur. Quies sōnusque in stramētis erat. Gloriā deniq; ipsam a farris honore adoreā appellabant. Equidem etiam uerba priscæ significationis admiror. Ita enim est in cōmentariis pōtificum. Augurio coronario augendo dies cōstituātur: priusq̃ frumēta uaginis exeāt: & ante q̃ in uaginas ꝑueniant. Ergo iis moribus nō mō sufficiebāt fruges nulla ꝓuintiarꝝ pascente italiam: uerꝝ etiā annonæ uilitas incredibilis erat. Mānius Martius ædilis plebis primū frumētum populo in modios assibus donauit. Minutius Augurinus q Sp. Meliū coarguerat farris precium in trinis nūdinis ad assē redegit undecimus plebei tribunus: qua de cā statua ei extra portam trigeminā a populo stipe collata statuta est. Trebius in ædilitate assibus populo frumētum prestitit. Quā ob cām & ei statuæ in capitolio & palatio dicatæ sunt. Ipse supremo die populi humeris portatus in rogum ē. Verꝝ quo anno mater deum aduecta romā est: maiorem ea æstate factam esse q̃ ātecedētibus ānis decē facta esset tradūt. M. Varro auctor ē: cū L. Metellus ī triūpho plurimos duxit elephātos assibus sīgulis farris modios fuisse. Item uini cōgios: ficiq; siccæ pōdo xxx. olei pōdo. x. carnis pōdo. xii. Nec e latifūdis singulorꝝ cōtīgebat arcentiū uicinos. Quippe ēt lege Stolonis Licini īcluso mō qngentorꝝ iugerꝝ & ipso sua lege dānato cum substituta filii persona amplius possideret luxuriantis iam reipublicæ fuit ista mēsura. Manii qdem Curii post triumphos īmensūq; terrarꝝ adiectū imperio nota contio est: perniciosum intelligi ciuem: cui septem iugera nō essēt satis. Hæc autē mēsura plebi post exactos reges assignata est. Quæ nā ergo tantæ ubertatis causa erat. Ipsorū tunc manibus imperatorꝝ colebantur agri (ut fas est credere) gaudente terra uomere laureato: & triumphali aratore. Siue illi eadem cura semina tractabant qua bella: eademq; diligentia arua disponebāt qua castra: siue honestis manibus omīa lætius proueniunt: quoniā & curiosius fiunt.

Serentem inuenerũt dati honores Serranum: unde cognomẽ. Arãti quattuor sua iugera in uati/
cano quæ prata quintia appellãtur. Cincinato uiator attulit dictaturam: & quidẽ (ut tradit Nor
banus) nudo plenoq; pulueris etiãnum ore. Cui uiator uela corpus inquit: ut proferã senatus po
puliq; romani mãdata. Tales tum etiã uiatores erãt: quibus id ipsũ nomẽ īditũ ẽ: subide ex agris
senatum ducesq; accersentibus. At nũc eadem illa uincti pedes: dãnatæ manus: inscripti uultus
exercent. Nõ tamẽ surda tellure: quæ parẽs appellat: coliq; dicitur & ipsa: honore hic assũpto:
ut nũc imutata ea: & indigne ferente credat id fieri. Sed nos miramur ergastulorũ nõ eadẽ emo/
lumẽta esse quæ fuerunt impatorũ. Igit de cultura agri præcipere pricipale fuit & apud exteros.
Siqdem & reges fecere Hiero: Philometer: Attalus: Archelaus: & duces Xenophon: & penus
etiã Mago. Cui qdem tantũ honorem senatus noster attribuit carthagine capta: cũ regulis afri/
cæ bibliothecas donaret: unius eius duodetriginta uolumina cẽseret in latinã linguã trãsferẽda
cũ M. Cato præcepta cõdidisset: pitisq; linguæ punicæ dãdum negocium in quo præcessit omis
uir tũ clarissimæ familiæ D. Syllanus sapiẽtiæ cõpositissimæ quos sequeremur prætexuimus ĩ
hoc uolumine nõ igrate noiando M. Varronẽ q octogesimũprimũ uitæ ãnũ agẽs de ea re pdẽ
dum putauit.

¶ Ratio de agricultura. Ca. iiii.

Apud romanos multo serior uitium cutulra esse cœpit. Primoq; ut necesse erat arua tantum
coler. Quorũ nobis ratio nũc tractabitur nõ uulgari mõ: nec ut adhuc fecimus & uetustis:
& postea inuẽtis omni cura perqsitis: cãq; rerũ & tõe simul eruta. Dicemus & sydera: syde/
rumq; ipsorũ terrestria signa dabimus indubitata. Quãdoqdem qui adhuc ea diligẽtius tractaue
re: quibusuis oratoribus potius q̃ agricolis scripsisse possũt uideri. Ac primũ omniũ oraculis ma
iore ex pte agemus: quæ nõ in alio uitæ genere plura certiora ue sunt. Cur. n. nõ uideãt oracu
la a certissimo die: maximeq; ueridico usu profecta. Principiũ aũt a Catone sũmemus.

¶ Laus agricolarũ: & quæ obseruanda in agro parando. Ca. v.

Fortissimi uiri & milites strenuissimi ex agricolis gignũt: minimeq; malecogitãtes. Prædi/
um ne cupide emas. In re rustica operi ne pcas. In agro emẽdo minime. Quod male emptũ
est semp pœnitet. Agrũ paraturos ãte omĩa intueri oportet aquarũ uim: aut uicinũ. Singula ma
gnas interpretationes habent: nec dubias. Cato in conterminis hoc ãplius æstimari iubet: quo
pacto uiuant. In bono est inquit religione bene uteri. Attilius Regulus ille punico bello bis cõ
sul aiebat: neq; fœcũdissimis locis insalubrem agrum parãdum: neq; effœtis saluberrimũ. Salu/
britas loci nõ semp incolarũ colore detegitur: quoniam assueti in pestilentibus durãt. Præterea
sunt quædam partibus anni salubria. Nihil ãt salutare est nisi quod toto anno salubre. Malus ẽ
ager cum quo dominus luctatur. Cato inter prima spectari iubet: nõ solũ sua uirtute ualeat qua
dictum est positione. Vt opariorũ copia prope sit. Oppidũq; ualidum. Vt nauigiorũ euectus uel
itinerũ. Vt bene ædificatus: & cultus. In quo falli plerosq; uideo. Segnitiem enim prioris domi
ni pro ẽptore esse arbitrãtur. Nihil est dãnosius deserto agro. Itaq; Cato. De bono domino me
lius emi: nec temere contẽpnendam alienam disciplinam: agroque ut homini: q̃uis quæstuosus
sit: si tamẽ & sumptuosus: nõ multũ supesse. Ille in agro quæstuosissimam iudicat uitẽ nõ frustra
quoniam ante omnia de impensæ ratione cauit. Pro hortos irriguos: nec id falso: si sub oppido
sint. Et prata: quæ ãtiqui parata dixere. Ideq; Cato interrogatus quis esset certissimus quæstus
respondit. Si bene pascas. Qui proximus sit. At si bene summa omnium in hac spectanda fuit:
ut fructus is maxime pbaretur: qui q̃ minimo impẽdio cõstaturus esset. Hoc ex locorũ occasiõe
aliter alibi decernĩt. Eodẽq; ptinet q agricolam uendacem oportere esse dixit. Fundũ in adole/
scẽtia conserendum sine cõtatione: ædificandum nõ nisi cõsito agro. Tũc quoque cõtanter: opti/
mumq; est: (ut uulgo dixere) aliena insania frui: sed ita ut uillarũ tutela nõ sit oneri: Eum tamẽ q
bene habitet sæpius uẽtitare in agrũ. Frõteque domini plus pdesse q̃ occipitiũ nõ mẽtiũt.

¶ De uillarũ positione: & præcepta antiquorũ de agro colendo. Ca. vi.

Modus hic probatur: ut neque fundus uillam quærat: neque uilla fundum. Non ut fecerint
iuxta diuersum eadem ætate exemplis. L. Lucullus. Q. Scæuola cũ uilla. Scæuolæ fũdus
careret: uilla Luculli agro. Quo in genere censoria castigatio erat: minus arare q̃ uertere. Nec
hoc sine arte quadam est. Nouissimus uillam in misinẽsi posuit C. Marius. vii. cõsul: sed peritia
castrametãdi: sicut compatus ei in cæteris etiã Sylla fœlix. Quos cæcos fuisse dicere cõuenit.
Neq; iuxta paludes ponẽdã esse: neq; aduerso amne. Quãq̃ Homerus omĩo e flu mine sẽp an
te lucanas auras insalubres uerissime tradit. Spectare in æstuosis locis septẽtrionẽ debet meridi/
em in frigidis. In tẽperatis exortum æquinoctialem. Agri ipsius bonitas qbus argumẽtis iudicã
da sit: quãq̃ de terræ optimo genere differentes abũde dixisse possumus uideri: etiãnum tamẽ
traditas notas subsignabimus Catonis maxime uerbis. Ebulũ: uel prunus siluestris: uel rubus:
bulbus minutus: trifolium: hærba pratensis: quercus siluestris: pyrus: malusq; frumentarii soli
notæ. Item nigra terra & cinerei coloris. Omis creta coquit nisi pmacra. Sabulum etiã nisi id p
tenue est: & multo campestribus magis q̃ cliuosis respõdent eadem. Modum agri in primis ser

uandū antiq putauere. Quippe ita censebāt. Satius esse minus serere & melius arare. Qua in sē
tentia & Virgilium fuisse uideo. Veꝝ cōfitentibus latifūdia prodidere italiam. Iam uero & ꝓuin
tias sex & semissem domini africæ possidebāt: cū interfecit eos Nero princeps. Nō fraudabo ma
gnitudine hac quoqꝫ sua. Cn. Pompeiū q nunq̃ agrū mercatus est cōterminū. Agro empto do/
mū uendēdā inclemēter atqꝫ nō ex utilitate publici status Mago cēsuit. Hoc exordio præcepta
pādere ingressus ut tamē appareat assiduitatem desideratā ab eo. De hinc peritia uillicoꝝ ī cura
habēda est. Multaqꝫ de iis Cato præcepit. Nobis satis sit dixisse: q̃ proximū domino corde esse
debere: & tamē sibimetipsi nō uideri. Coli rura ergastulis pessimū est: ut qcquid agit̃ a desperan
tibus: Temerariū uideat̃ unam uocē antiquoꝝ posuisse: & fortassis incredibile penitus æstimēt.
Nihil minus expedire q̃ agrū optime coler̃. L. Tarius Ruffus infima natalium humilitate consu
latum militari industria meritus antiquæ alias parsimoniæ circiter mille siclos liberalitate Diui
Augusti cōgestum usqꝫ ad detractionē hæredis exhausit agros in piceno coemēdoqꝫ in gloriā.
Internitionē ergo famēqꝫ censemus: Immo hercule iudico modū reꝝ oīum utilissimū. Bene cole
re necessarium est. Optime dānosū. Preter q̃ sobole sua colono: aut pascēdis. Alioqn domino
aliqua messes colligere nō expedit: si cōputetur impēdiū operæ. Nec temere oliuā nec quasdam
terras dilig̃eter colere: sicuti in sicilia tradūt itaqꝫ decipi aduenas. Quo nā igit̃ mō utilissime co/
lūtur agri: ex oraculo scilicet malis ac bonis. Sed defēdi æquū est abauos: qui præceptis suis ꝓ
spexer̃ uitæ. Nā cū dicerent malis intelligere uoluere uilissimos. Sūmū ꝓuidentiæ illoꝝ fuit: ut
q̃ minimū esset impēdii. Præcipiebat eni ista: qui triūphali denas argēti libras ī supellectile cri
mini dabāt: qui mortuo uillico relinquer̃ uictorias: & reuerti sua rura postulabāt: quoꝝ prædia
colenda suscipiebat respubl. exercitusqꝫ ducebant senatu illis uillicāte. Inde illa reliqua oracula.
Neqꝫ agricolā esse quisqs emeret quod præstare ei fūdus posset. Malū patrēfamilias: qsquis in
terdiu faceret quod noctu posset: nisi in tēpestate cæli. Peiorē qui ꝓ festis diebus ageret quod
feriatis deberet. Pessimus qui sereno die sub tecto potius oparetur q̃ in agro. Nequeo mihi tē
perare: quo minus unū exemplū antiquitatis afferam. Ex quo intelligi possit apud populū etiam
de culturis agendi morē fuisse: qualiter defendi soliti sint illi uiri. C. Furius Cresinus e seruitute
liberatus cū in paruo admodū agello largiores multo fructus ꝑciperet q̃ ex āplissimis uicinitas.
In īuidia magna erat: ceu fruges alienas pelliceret ueneficiis. Quā ob rē a Sp. Albino curuli die
dicta metuens dānationē cū in suffragium tribus oporteret ire: instrumētum rusticū omē in foꝝ
attulit: & adduxit filiā ualidam: atqꝫ (ut ait Piso) bene curatā ac uestitam: ferramēta egregie fcā:
graues ligones: uomeres pōderosos: boues saturos. Postea dixit. Veneficia mea qrites hæc sūt
nec possum uobis ostēdere: aut in foꝝ adducere lucubrationes uigiliasqꝫ & sudores. Oīum sēten
tiis absolutus itaqꝫ est. Profecto opera nō impēsa cultura cōstat. Et ideo maiores fertilissimū in
agro oculum domini esse dixerūt. Reliqua præcepta reddent̃ suis locis: quæ ꝓpria singuloꝝ ge
neꝝ erunt. Interim cōia quæ succurrūt nō omittemus. Et in primis Catonis humanissimū & uti/
lissimum. Id agendū ut diligant uicini. Causas reddit ille: quas existimamus nulli esse dubias. In
ter prima idē cauet: ne familiæ malæ sint. Nihil sero faciēdū ī agricultura omēs censent. Iteꝝqꝫ
suo quæqꝫ tempore facienda. Et tertio præcepto prætermissa frustra reuocari. De terra cariosa
execratio Catonis abunde indicata est. Quāqꝫ prædicere nō cessat is. Quicquid per asellū fieri
potest utilissime cōstat. Filix biennio moritur: si frōdem agere nō patiaris. Id efficacissime con/
tingit germinantis ramis baculo decussis. Succus enim ex ipsa defluens necat radices. Aiūt & cir
ca solstitium auulsas nō renasci: nec harundine sectas: aut exaratas uomeri harundine imposita.
Similiter & harundinē exarari filice uomeri īposita præcipiunt. Iuncosus ager uerti pala deb&.
At in saxoso bidētibus. Fruteta igni optime tollūt̃. Humidiorē agrum fossione cōcidi atqꝫ sicca
ri utilissimū est. Fossas autē retusis locis apertas relinq. In solutiore terra sepibus firmari. In re
procibus ac supinis lateribus procūbere quasdā obserari: & in alias dirigi. Maiores patentiorsqꝫ
(si sit occasio) silice uel glarea sterni. Ora utrinqꝫ lapidibus statu minari: & alio supītegi. Siluæ ex
tirpādæ rōem Democritus ꝓdidit: lupini flore ī succo cicutæ uno die macerato sp̄sisqꝫ radicibꝰ.

De frugum generibus & natura. Ca. vii.

ET quoniā præparatus est ager: natura nūc indicabitur frugum. Sūt aūt duo prima eaꝝ ge/
nera. Frumēta ut triticū: hordeum. Et legumina ut faba & cicer. Differētia uero notior: q̃
ut indicari deceat. Frumēti ipius totidem genera per tēpora satu diuisa. Hyberna quæ circa uer
giliaꝝ occasū terra p hyemē nutriūtur: ut triticū: far: hordeū. Aestiua quæ æstate ante uergilia
rum exortū serūtur: ut milium. panicū: sisama: horminū: irio italiæ dūtaxat ritu. Alioqn in græ/
cia & asia omīa uergiliaꝝ occasu seruntur. Quædā aūt utroqꝫ tēpore in italia. Ex his quædam &
tertio ueris scilicet. Aliq uerna: milium: panicū: lentem: cicer: halicā appellāt. Semētica āt triti/
cū: hordeū: fabā: napū: rapā. Et in tritici genere pars aliqua pabuli est quadrupedū cā sati: ut far
rago. Et in leguminibus ut uitia. At cōis quadrupedū hoīumqꝫ usui lupinus. Legumina oīa sin/
gulas habent radices præter fabā: easqꝫ surculosas: quia nō in multa diuidūtur. Altissimas aūt ci

cer. Frumēta multis radicātur fibris ſine ramis. Erūpit a primo ſaltu hordeum die ſeptīo. Legu/
mina quarto: uel cum tardiſſime ſeptimo. Faba a xv. ad xx. Legumina in ægypto tertio die. Ex
hordeo alteꝝ caput grani in radicē exit: alteꝝ in hærbā: quæ & prior floret. Radicē craſſior ꝓs
grani fundit: tenuior florem. Cæteris ſeminibus eadē pars & radicē & florē. Frumēta hyeme ī
hærba ſunt: uerno tempore faſtigiantur in ſtipulā: quæ ſunt hyberni generis. At milium & pa/
nicum in culmē geniculatum & cōcauum. Siſama uero in ferulaceum. Oīum ſatoꝝ fructus aut ſpi
cis cōtinet̄: ut tritici: hordei: munitq; uallo ariſtaꝝ quadruplici: aut īcludit̄ ſiliqs: ut leguminū:
aut uaſculis: ut ſiſamæ: ac papaueris. Milium ac panicum tātum ꝓ indiuiſo & paruis auibus expo
ſita ſunt: indefēſa quippe mēbranis cōtinent̄. Pānicum a pāniculis dictum: cacumine lāguido nu
tante: paulatim extenuato culmo: pene in ſurculum prædēſis aceruatur granis: cum lōgiſſima pe
dali obſimili comæ granum cōplexæ: quæ fimbriato capillo curuat̄. Sunt & panico genera. Mā
molo epāno puis racemato paniculis: & cacumine gemino. Quin & colore diſtīguitur: cādido:
nigro: ruffo: etiā purpureo. Panisq; multifarie & e milio fit: e panico rarius. Sed nullum frumēto
pōderoſius: aut quod coquendo magis creſcat. Lx. enī pōdo panis e modio reducūt: modiūq; pul
tis ex tribus ſextariis madidis. Milium intra hos decē ānos ex india in italiā inuectum eſt: nigrū
colore: āplum grano: harundineum culmo. Adoleſcit ad pedes altitudine ſeptem prægrādibus
culmis. Lobas uocāt: oīum frugumq; fertiliſſimū. Ex uno grano terni ſextarii gignunt̄. Seri deb&
in humidis. Frumēta quædā in genu tertio ſpicā incipiunt cōcipere. Quæda in quarto: ſed etiā
num occultam. Genicula āt ſunt tritico quaterna. Farri ſena. Hordeo octaua. Sed nō ante ſupra
dictum geniculoꝝ numerū conceptus eſt ſpicæ: qui ut ſpecie ſui fecerit: quattuor aut qnq; tar/
diſſime diebus florere incipiunt. Totidemq; aut paulo pluribus deflоreſcunt. Hordea uero cum
tardiſſime ſeptē. Varro quater nouenis diebus fruges abſolui tradit: & menſe nono meti. Fabæ
in folia exeunt: ac deinde caulem emittunt nullis diſtinctum internodiis. Reliqua legumina ſur/
culoſa ſunt. Ex iis ramoſa cicer: eruum: lens. Quoꝝdā caules ſpargūtur in terram: ſi nō habeant
adminiculū: ut piſoꝝ. Quod ſi nō habuere deteriora fiunt. Leguminū unicaulis faba ſola. Vnus
& lupinis. Cæteris ramoſus: prætenui ſurculo. Omībus uero fiſtuloſus. Folium quædā a radice
mittunt: quædā a cacumine. Frumētū uero & hordeum uitiaq; & qcquid in ſtipula eſt ī cacumi/
ne unum folium habet. Sed hordeo ſcabra ſunt: cæteris leuia. Multiplicia cōtra fabæ: ciceri: pi/
ſo. Frumētis folium harundinaceum. Fabæ rotundum: & magnæ leguminum parti. Lōgiora er
uiliæ & piſo. Faſiolis uenoſa. Siſamæ & irioni ſanguinea. Cadunt folia lupino tantum: & papaue
ri. Legumina diutius florent: & ex iis eruum ac cicer. Sed diutiſſime faba. xl. diebus. Nō āt ſin
gulis capi tā diu: quoniā alio deſinēte alius incipit. Nec tota ſeges ſicut frumēti pariter. Siliquā
tur uero omnia diuerſis diebus: & ab ima primum parte paulatim flore ſubeūte. Frumēta cū de
floruere craſſeſcunt: maturāturq;: cum plurimū diebus. xl. perficiuntur. Itē faba. Pauciſſimis ci/
cer. Id enim a ſemente diebus. xl. perficitur. Milium & panicū & ſiſama & omīa æſtiua quadra/
ginta diebus maturantnr a flore. Magna terræ cæliq; differentia. In ægypto enim hordeū ſex/
to a ſatu mēſe. Frumēta ſeptimo metuntur. In hellade hordeū. In pelopōneſo octauo & frumen
ta etiānum tardius. Grana in ſtipula crinito textu ſpicāt̄. In faba leguminibuſq; alternis lateri/
bus ſiliquātur. Fortiora hyeme frumēta leguminaq; in cibo. Tunicæ frumēto pluref. Hordeum
maxime nudū: & halica: ſed præcipue auena. Calamus altior frumēto ꝗ hordeo. Ariſta morda/
cior hordeo. In area exterūtur triticū & ſiligo & hordeū. Sic & ſerūtur pura: qualiter moluntur:
quia toſta nō ſunt. E diuerſo far: miliū: panicū purgari niſi toſta nō poſſūt. Itaq; hæc cū ſuis folli
culis ſerūtur cruda. Et far in uaginulis ſuis ſeruant ad ſatus: atq; nō torrēt. Leuiſſimū ex iis hor/
deum raro excedit. xv. libras: & faba. xxii. Pōderoſius far: magiſq; etiānū triticū. Far in ægipto
olyra cōficit̄. Tertiū genus ſpicæ hoc ibi eſt. Galliæ quoq; ſuum genuſ farris dedere: quod illic
brāce uocant: apud nos ſcndalam nitidiſſimi grani. Et alia differentia eſt: ꝙ fere quaternis libris
plus reddit panis: ꝗ far aliud. Populū romanū farre tātum e frumēto. ccc. ānis uſū Verrius tra
didit. Tritici genera plura quæ fecere gētes. Italico nullū eqdem cōpauerim cādore ac pōdere:
quo maxime decernit̄. Mōtanis mō compet̄ italiæ agris externū. In quo prīcipatum tenuit boe
tia: deinde ſicilia: mox africa. Tertiū pōdus erat thracio ſyrioq;: deinde ægyptio: athletaꝝ cū de
creto: quoꝝ capacitas iumētis ſimilis quē diximus ordinē fecerat. Græcia & pōticum laudauit:
quod in italiā nō peruenit. Ex omī eodē genere grani prætulit oreūtium & tragū dignes: & ſeli
nuntiū argumēto craſſiſſimi calami. Itaq; pingui ſolo hæc genera aſſignabat. Leuiſſimū & maxīe
inane ſeu tenuiſſimi calami in humidis ſeri iubebat: quoniā multo egeret alimēto. Hæ fuere ſen
tentiæ Alexādro magno regnāte: cū clariſſima fuit græcia atq; ī toto terraꝝ orbe potētiſſima:
ita tamē: ut ante mortē eius ānis fere centū quadragītaqnq; Sophocles poeta in fabula Tripto/
lemo frumētū italicū āte cūcta laudauerit: aduerbum trāſlata ſententia.
Et fortunatam italiam frumento caneſcere candido.
Quæ laus peculiaris hodie italico eſt. Quo magis admiror poſteros græcoꝝ nullā mentionem

huius fecisse frumēti. Nunc ex iis generibus quæ romā inuehūt leuissimū est gallicū atq; e cher
ronesο aduectum: qppe nō excedūt in modiū uicenal libras: si qs granū ipsum ponderet. Adiicit
sardium sex libras: alexādrinum & trientes. Hoc est et sicli pōdus. Boeticū totā librā addit: afri
cum & dodrātes. In trāspadana italia scio uicenas quinas libras farris modios pēdere. Circa clusi
um & senas. Lex naturæ certa est in quocūq; genere pane militari: tertia portio ad grani pōdus
accedat. Sicut optimū esse frumētum: quod impactū cōgium aquæ capiat. Quibusdā genribus
per se pōdus: sicut balearico: modio tritici panis pōdo xxx. reddit. Quibusdā in pmixtis: ut cy
prio & alexandrino. xx. ꝑpe libras nō excedentibus. Cypriū fuscum ē: panē nigrum facit. Itaq;
miscetur alexādrinum cādidum: redduntq; xxv. pondo. Thebaicum libras adiicit. Marina aqua
subigi: quod pleriq; maritimis in locis faciunt occasione lucrandi salis uilissimum. Nō alia de cau
sa oportuniora morbis corpora existunt. Galliæ & hispaniæ frumēto in potum resoluto qbus di
ximus generibus spuma ita cōcreta ꝓ frumēto utunt̄. Qua de cā leuior illis q̄ cæteris panis ē.
Differētia est & calami. Crassior quippe melioris est generis. Plurimis tunicis thracium triticum
uestitur ob nimia frigora illi plagæ exquisitum. Eadem cā & trimestria iuenit detinētibus terras
niuibus: quod tertio fere satum mēse ut in reliquo orbe metit̄. Totis hoc alpibus notum & hye
malibus ꝓuintiis. Nullum hoc frumento lætius. Vnicalamum præterea: nec usq; capax: seritq;
nō nisi tenui terra. Est & bimestre circa thracium sinum: quod xl. die quo satum ē maturescit: mi
rum q̄ nulli frumēto plus esse pōderis: & furfuribus carere. Vtitur eo & sicilia & achaia: monto
sis utraq; partibus. Euboea quoq; circa caristum. In tantum fallitur Columella: qui ne trimestris
quidē ꝓprium genus existimauerit esse cum sit antiqssimum. Græci trimenon uocāt. Tradunt ī
bactris grana tantæ magnitudinis fieri: ut singula spicas nostras æquēt. Primum ex omibus fru
mētis seritur hordeum. Dabimus & dies serēdi cuiq; generi natura singulorꝫ exposita. Hordeuꝫ
indis satiuum & siluestre: ex quo panis apud eos præcipuus. Italici quidem maxie oriza gaudēt:
ex qua ptisanā cōficiunt: quā reliqui mortales ex hordeo. Orizæ quidē folia carnosa: porro simi
lia: sed latiora. Altitudo cubitalis: flos purpureus: radix gēmeæ rotunditatis. Antiqssimum i ci
bis hordeum: sicut atheniensium ritu Menādro auctore apparet & gladiatorꝫ cognoīe: q hordea
rii uocabantur. Polentā quoq; græci nō aliunde præferunt. Pluribus fit hæc mōis. Græci psu
sum aqua hordeum siccāt nocte una: ac postero die frigunt: deinde molis frāgunt. Sunt qui uehe
mentius tostum rursus exigua aqua aspgant: siccentq; priusq̄ molāt. Alii uero uirentibus spicis
decussum hordeum recens purgant: madidumq; in pila tundunt: atq; in corbibus eluunt: ac sicca
tum sole rursus tundunt: & purgatum molunt. Quocunq; āt genere præparato uicenis hordei
libris: ternas seminis lini: & coriādri selibras: salisq; acetabulo: torrentes ante omīa miscēt ī mo
la. Qui diutius uolunt seruare cum polline ac furfuribus suis cōdunt nouis fictilibus. Italia sine
perfusione tostum in suctilē formā molit: iisdē additis: atq; etiā milio. Panē ex hordeo antiquis
usitatū uita dānauit: quadrupedūq; tradidit refectibus. Ptisanæ inde usus ualidissimus saluberri
musq; tantope probat̄. Vnū laudibus eius uolumē dicauit Hippocrates clarissimus medicinæ sci
entiæ. Ptisanæ bonitas præcipua uticensi. In ægypto uero ea est que fit ex hordeo: cui sūt bini
anguli. In boetia & africa genus ex quo fiat hordei glabrū appellat Turranius. Idē olyrā & ory
zā eadem esse existimat. Ptisanæ cōficiendæ uulgata rō est. Simili mō ex tritici semine tragū fit
in cāpania tantū & ægypto. Amilū uero ex omi tritico ac siligine. Sed optimum ex trimestri. In
uentio eius chio insulæ debetur: & hodie laudatissimū inde est: appellatum ab eo q̄ sine mola fi
at. Proximū trimestri: quod est minime pōderoso tritico. Madescit dulci aqua in ligneis uasis: ita
ut integatur: qnquies in die mutata. Melius si & ī nocte: ita ut misceat̄ pariter emolitū prius q̄
acescat. Linteoq; aut sportis siccatum tegulæ infundit̄ illitæ fermēto: atq; ita ī sole dēsat̄. Post
chiū maxime laudat̄ creticū: mox ægyptium. Probatur āt leuitate & leuore: atq; ut recēs sit. Iā
& Catonis dictu. Apud nos hordei farina ad medēdū utūtur. Mirꝫq; in usu iumētorꝫ ignib' du
rato: ac postea mollito: offisq; humana manu dimissis maiores in aluū uires torosq; corporis fie
ri. Spicæ quædā binos ordines habēt: quædā plures usq; ad senos. Grano ipsi aliquot differen
tiæ: lōgius: leuiusq;: aut breuius: aut rotūdius: cādidius: nigrius: uel cui purpura est. Vltimo ad
polētā cōtra tempestates cādido maxima infirmitas. Hordeū frugū oīum nobilissimū ē: seri nō
ualet nisi in sicca & soluta terra: ac nisi læta. Palea ex optimis. Stramēto uero eius nullū cōpat̄.
Hordeū ex omī frumēto minime calamitosū: quia tollitur āteq̄ triticū occupet rubigo. Itaq; sa
piētes agricolæ triticum cibariis tantū serūt. Hordeū sarculo seri dicūt: ꝓpterea celerrime red
dit: fertilissimūq;. Quod in hispania & carthagine aprili mēse collectū est: hoc seritur eodē men
se in celtiberia: eodemq; āno bis nascitur. Rapitur omē a prima statim maturitate festinātius q̄
cætera. Fragili enim stipula & tenuissima palea granum continetur. Meliorem etiam polentam
fieri tradunt si non exacta maturitate tollatur.

¶ Nō oīa frumēti genera ubiq; nasci: & de reliquis in oriente generibus. Ca. viii.

FRumenti genera nō eadem ubiq;: neq; ubi eadē sūt iisdem noībus. Vulgatissima far: quod

adoreũ ueteres appellauere: siligo: triticũ. Hæc plurimis terris cõia. Arinca galliaꝵ ꝓpria: copi
osa & italiæ ẽ. In ægypto ãt ac syria ciliciaq; & asia ac græciæ pte peculiarꝭ zea: olyra: typhe.
Aegyptus similaginẽ cõficit e tritico suo nequaq̃ italicæ parem. Qui zea utũtur nõ habẽt far.
Est & hæc italiæ in cãpania maxime: semẽq; appellatur. Hoc debet nomẽ res præclara ut mox
docebimus: Propter quã Homerus zederosa rura dixit. Nõ ut arbitrãtur aliqui: quoniã uitã do
naret. Amylum quoq; ex ea fit priore crassius. Hæc sola differẽtia est. Ex omi genere durissimũ
far: & cõtra hyemes firmissimũ. Patitur frigidissimos locos: & minus subactos: uel æstuosos siti
entesq;: primus antiquis latio cibus: magno argumẽto in adoreæ donis sicuti diximus. Pulte ãt
nõ pane lõgo tempore uixisse romanos manifestum. Quoniã inde & pulmẽtaria hodieq; dicun/
tur. Et Ennius antiq̃ssimus uates obsidionis famẽ describens offã eripuisse plorantibus liberis pa
tres cõmemorat. Et hodie sacra prisca atq; nataliũ pulte fritilla cõficiuntur: uidet q̃ tã puls igno
ta græciæ fuisse: q̃ italiæ polenta. Tritici semine auidius nullũ est: nec quo plus alimẽti trahat.
Siliginẽ dixerim ꝓprie tritici delicias: cãdor est: & sine uirtute: & sine põdere: cõueniẽs humidis
tractibus: quales italiæ sunt & galliæ comatæ. Sed & trans alpes in allobrogum tantum auerno
rumq; agro pertinax. In cæteris ibi partibus biennio in triticum transit. Remedium ut grauissi/
ma quæq; grana eius serantur.

¶ De pistoriis: & molitura: & farina. Ca. ix.

E Siligine lautissimus panis. pistrinaꝵq; opa laudatissima. Præcellit ĩ italia: si cãpana pisis na
tæ misceatur. Ruffior illa: at pisana cãdidior: põderosior uero cretacea. Iustum est e grano
cãpanæ quã uocant castratã: e modio redire sextarios quattuor siliginis. Vel e gregali si e castra
tura sextarios qnq;. Præterea floris semodiũ. Et cibarii quod secũdarium uocãt sextarios quat
tuor. Furfuris sextarios totidẽ. E pisana aũt siliginis sextarios qnq;. Cætera paria sunt. Clusina
arentiaq; etiãnũ sextarios siliginis assũmũt: in reliquis pares. Si uero pollinẽ facere libeat xvi.
põdo panis redeũt. Et cibarii tria. Furfuꝵ semodiũ. Molæ discrimine hoc constat. Nã quæ sicca
moluntur plus farinæ reddũt. Quæ salsa aqua spsa candidiorẽ medullã: ueꝵ plus retinẽt in fur/
fure. Farinã a farre dictã noĩe ipso apparet. Siligineæ farinæ modius gallicæ xxii. libras panis
r̃ddit. Italicæ duabꝯ tribus ue ãplius ĩ artoptitio pane. Nã furnaceis binas adiciũt libras ĩ quo/
cũq; genere.

¶ De similagine & siligine & de aliis gñribꝯ & de pistura. Ca. x.

S Imilago ex tritico fit laudatissima. Ex africo iustũ est e modiis redire semodios: & pollinis
sextarios qnq;. Ita enĩ appellãt in tritico: quod florẽ in siligine. Hoc ærariæ officinæ char
tariæq; utuntur. Præterea secũdarii sextarios quattuor. Furfuꝵq; tantũdem. Panes uero e
modio similaginis cxxii. E floris modio cxvii. Preciũ huic ãnona media in modio farinæ xl. asses.
Similagini castratæ octonis assibus ãplius. Siligini castratæ duplũ. Est & alia distinctio. Simila/
go. l. pollin ãt. xvii. põdo panis reddere uisa tritici. xxx. cũ triente: & secundarii panis qnas seli/
bras: totidẽ cibarii: & furfuꝵ sextarios sex. Siligo nunq̃ maturescit pariter: nec ulla segetum mi
nus dilationẽ patiẽ ꝓpter teneritatem. Iisq; quæ maturuere ꝓtinus granũ dimittẽtibus: sed mi
nus q̃ cætera frumẽta in stipula piclitatur: quoniã semp rectã hẽt spicã: nec rorẽ cõtinet: q ru/
biginẽ faciat. Ex africa dulcissimus panis: ipsa spissior q̃ far: & maior spica eadem & põderosior.
Raro modius grani nõ xvi. libras implet. Exteritur in græcia difficulter. Ob id iumẽtis dari ab
Homero dicta. Hæc enim est quã uocat olyrã. Eadẽ ĩ ægypto facilis fertilisq; far sine arista ẽ.
Itẽ siligo excepta ea quæ laconica appellatur. Adiciũtur iis genera: bromos: siligo exceptitia:
& tragos: externa omĩa ab oriẽte inuecta orize similia. Tiphe & ipsa eiusdẽ generis: ex qua fit in
nostro orbe oriza. Apud græcos est & isia. Tradũtq; eã ac tiphen cum sint degeneres redire ad
frumẽtum: si pistæ serãtur: nec ꝓtinus: sed tertio ãno. Tritico nihil est fertilius. Hoc enĩ natu/
ra ei tribuit: quoniã eo maxime alat hoĩem. Vtpote cũ e modio si sit aptũ solũ: quale in bizãtio
africæ cãpo centeni qnquageni modii reddantur. Misit ex eo loco Diuo Augusto ꝓcurator eius
ex uno grano uix credibile dictu quadringẽta paucis minus germina. Extãtq; de ea re epistolæ.
Misit & Neroni similiter cccxl. stipulas ex uno grano. Cũ centesimo qdem & leontini siciliæ cã/
pi fundunt. Aliiq;: & tota betica: & in primis ægyptus. Fertilissima tritici genera ramosum: aut
quod cẽtigranũ uocãt. Inuẽtus ẽ iã & scapus unus cẽtũ fabis onustus. Aestiua frumẽta diximꝯ si
samã: milium: panicũ. Sisama ab indis uenit: ex ea & oleũ cõficiunt. Color eius cãdidus. Huic si/
mile est in asia græciaq; erisimũ: idemq; erat: nisi pinguis esset: quod apud nos uocãt irionẽ: me
dicaminibus ãnumerandũ potius q̃ frugibus. Eiusdem naturæ & hormiũ a græcis dictũ: sed cy/
mino simile: seriturq; cũ sisama hoc & irione. Nullũ aĩal uescitur uirẽtibus. Pistura nõ oĩum faci
lis. Quippe & hetruria spicã farris tosti pisente pilo præferrato fistula serrata: & stella intus dẽ
ticulata: ut nisi intẽti pisant: cõcidãtur grana: ferroq; frãgantur. Maior pars italiæ ruido utitur
pilo: rotis etiã: quas aqua uerset obiter: & molat. De ipsa rõe pisẽdi Magonis ꝓponẽ sẽtẽtia.
Triticũ ante ꝓfundi aqua multa iubet. postea euelli. Deinde sole siccatũ pila repeti. Simili modo
hordeum. Huius sextarios. xx. spargi duobus sextariis aquæ. Lentẽ torrere prius: deinde cum

furfuribus leuiter pisi. Aut additos ĩ sextarios.xx.lateris crudi frusto:& harenæ semodio. Er
uiliam iisdem modis quibus lentem. Sisamam in calida maceratam exporrigi. Deinde confricari:
frigidæ immergi :ut paleæ fluctuent:iterumque exporrigi in sole super lintea. Quod nisi fe/
stinato pagatur:lurido colore mucescere. Et ipsa quæ ãt eualuãtur uariã pisturaꝝ rõem habẽt.
Acus uocatur cũ per se pisitur. Spica tantũ aurificũ ad usus. Si uero in area terit̃ cũ stipula:palea
ut maiore in terraꝝ parte ad pabula iumẽtoꝝ. Milii & panici & sisamæ appludã uocãt purgamẽ
ta:alibi aliis noĩbus. Milio cãpania gaudet præcipue:pultẽqꝫ candidam ex eo facit. Fit & panis
prædulcis. Sarmataꝝ quoqꝫ gentes hac maxime pulte alũtur:& cruda etiã farina eqno lacte:uel
sanguine e cruris uenis admixto. Aethiopes nõ aliam frugẽ ꝙ milii hordeiqꝫ nouere. Panico &
galliæ quædã præcipue aqtania utitur. Sed circũpadana italia addita faba:sĩ qua nihil cõficiũt.
Põticæ gentes nullũ panico præferũt cibũ. Cætero æstiua frumẽta riguis magis etiam ꝙ hym/
bribus gaudẽt. Miliũ & panicũ aquis minime:cum in folia exeũt. Vetant ea inter uites arboresqꝫ
frugiferas seri:terrã emacrari hoc satu existimantes.

De fermentis & panis faciendi ratio & genera:& quando pri
mum pistores romæ & de cribris & alica. Ca.xi.

MIlii præcipuus ad fermẽta usus e musto subacti ĩ annuum tempus. Simile fit ex tritici ipsius
furfuribus minutis & optimis e musto albo triduo maturato subactis:ac sole siccatis. Inde
pastillos in pane faciẽdo dilutos:cũ similagine seminis feruefaciũt:atqꝫ ita farinæ miscẽt:sic op/
timũ panẽ fieri arbitrãtes. Græci in binos semodios farinæ satis esse besses fermẽti cõstituere.
Et hæc quidẽ genera uindemiis tãtum fiunt. Quo libeat uero tẽpore ex aqua hordeoqꝫ bilibres
offæ feruẽti foco:uel fictili patina torrentur cinere & carbone:usqꝫ dũ rubeãt. Postea opiuntur
in uasis donec acescãt:hinc fermẽtum diluit̃. Cũ fieret autẽ panis hordeaceus eruiliæ aut ciceru
læ farinæ ipsæ admixtione fermẽtabãtur. Iustũqꝫ erat duæ libræ in qnqꝫ semodios. Nũc fermẽ
tũ fit ex ipsa farina quæ subigit̃ prius ꝙ addatur sal ad pultis modũ decocta:& relicta donec ace
scat. Vulgo uero nec sufferuer̃ faciũt:sed tãtum pridie asseruata materia utuntur. Palãqꝫ natura
ẽ acore frumẽtarii:sicut & ualidiora esse corpora quæ frumẽtato pane alũtur. Quippe cũ apud
ueteres põderosissimo cuiqꝫ præcipue tritico salubritas perhibita sit. Panis ipsius uaria genera ꝑ
sequi supuacuũ uidet̃. Alias ab obsoniis appellari ut ostrearii. Alias a deliciis ut artolagani. Ali/
as a festinatione ut speusici. Necnõ a coquẽdi rõe ut furnacei uel artoptesii:aut in clibanis cocti
nõ pridẽ etiã e parthis aduecto:quem alii aquaticũ uocãt:quoniã aqua trahitur a tenui & spõgi
osa inanitate:alii pthicũ. Sũma laus siliginis bonitate & cribri tenuitate cõstat. Quidam ex ouis
aut lacte subigũt. Butyro uero gentes etiã pacatæ ad opis pistorii genera trãseunte cura. Durat
sua piceno in panis inuentione gratia ex alicæ materia cũ nouẽ diebus macerata:decimo ad spe/
ciem tracta. & subacta uuæ passæ succo est. Ibi postea in furnis ollis indita:quæ rũpant̃ ibi tor/
rent. Neqꝫ est ex eo cibus nisi madefacto:quod fit lacte maxime mulso. Pistores romæ nõ fue/
runt ad persicũ usqꝫ bellũ:ãnis ab urbe cõdita sup qngentos octoginta. Ipsi panes faciebãt quiri
tes:mulieꝝqꝫ id opus erat:sicut etiã nũc in plurimis gentiũ. Artoptesiam Plautus appellat in fa
bula:quã aululariã scripsit. Magna ob id cõcertatione eruditoꝝ:an is uersus poetæ sit illius:cer
tumqꝫ sit Attei Capitonis sentẽcia. Tostũ panem lautioribus coquere solitos:pistoresque tantũ
eos qui far pisebant noĩatos. Nec cocos uero habebãt in seruitiis:eosque ex macello conduce/
bãt. Cribroꝝ genera galliæ setis equoꝝ inuenere:hispaniæ lino excussoria & pollinaria: ægyp
tus e papyro atqꝫ iũco. Sed inter hæc dicat̃ prima & alicæ ratio:præstãtissimæ saluberrimæqꝫ:
quæ palma frugũ indubitãter italiam cõtingit. Fit sine dubio & in ægypto sed admodũ spnẽda.
In italia uero pluribus locis:sicut ueronẽsi pisanoqꝫ agro. In cãpania tamẽ laudatissimus campus
est:mõtibus subiacet nimbosis totis qdem.xl.mil.pas.planicie. Gratia terræ eius(ut ꝑtinus so
li natura dicatur)puluerea sũma:inferior bibula:& pumicis fistulãs uice. Mõtium quoqꝫ culpa ĩ
bonũ cedit. Crebros enim hymbres percolat atqꝫ trãsmittit:nec dilui aut madere uoluit ꝓpter
facilitatem culturæ. Eadẽ acceptũ humorẽ nullis fõtibus reddit:sed tẽpat:& cõcoquẽs intra se
uice fusi cõtinet. Seritur toto ãno:panico semel:bis farre. Et tamẽ uere segetes quæ interqeue
re fũdunt rosam odoratiorem satiua:adeo terra nõ cessat parere. Vnde uulgo dictũ plus apud cã
panos ũguẽti:ꝙ apud cæteros olei fieri. Quãtum aũt uniuersas terras campus circũ campanus
antecedit:tantũ ipsum pars eius:quæ laboriæ uocant̃:quem phlegræũ græci appellãt. Finiũt̃
laboriæ uia ab utroque latere consulari:quæ a puteolis:& quæ a cumis capuam ducit. Alica fit
e zea quam semen appellauimus. Tunditur granũ eius in pila lignea. Nam lapidis duritia coteri/
tur. Nobilius ut notum est pilo uictoꝝ penali opa. Primori inest pixis ferrea excussis inde tuni/
cis. Iteꝝ iisdem armamentis nudata cõciditur medulla. Ita fiunt alicæ tria genera:minimũ:ac se/
cundarium:grandissimum uero apherema appellant. Nõdũ habent candorẽ suũ quo præcellũt.
Iam tamen alexandrinæ præferũtur. Postea miꝝ dictu admiscet̃ creta:quæ transit ĩ corpus: co
loremque & teneritatem affert. Inuenitur hæc inter puteolos & neapolim in colle leucogeo ap/

pellato: Extatque Diui Augusti decretum quo anno ad uicena milia neapolitanis pro eo nume-
rari iussit e fisco suo: colonia deducẽs capuam. Adiecitqꝫ cãm afferendi: quoniã negassent cãpani
alicã cõfici sine eo metallo posse. In eodem reperitur & sulphur. Emicãtqꝫ fõtes oraxi oculorum
claritati: & uulneꝝ medicinæ: dentiũqꝫ firmitati. Alica adulterina fit maxime e zea quæ in africa
degenerat. Latiores eius spicæ nigrioresqꝫ: & breui stipula. Pisunt cum harena: & sic quoqꝫ diffi
culter cõterunt utriculos. Fitqꝫ dimidia modii mẽsura. Posteaqꝫ gypsi pars quarta inspgit̃: atqꝫ
ut cohæserit farinario cribro subcernunt. Quæ in eo remansit exceptitia appellat̃: & grãdissima
est. Rursus quæ transit arctior̃ cernit: & secundaria uocatur. Itẽ cribraria: quæ simili mõ in ter-
tio remãsit cribro angustissimo: & tantum harenas trasmittẽte. Alia rõ ubiqꝫ adulterandi. Ex tri
tico candidissima atqꝫ grandissima eligunt grana: & semicocta in ollis: postea arefaciũt sole ad ini
tium: rursusqꝫ leuiter aspersa molis frangunt. Ex zea pulchrius q̃ꝫ ex tritico fit granum q̃uis id
alicæ uitium sit. Candorem ãt ei ꝓ creta lacti incoctis mixtura cõfert.

¶ De leguminibus. Ca. xii.

SEquitur natura leguminum: ĩter quæ maximus honos fabæ. Quippe ex qua tẽtatus sit ẽt
panis. Lomentum appellat̃ farina ea: aggrauaturqꝫ põdus illa & omĩ legumine. Iam uero &
pabulo uenalis. Fabæ multiplex usus: oĩum quadrupedum generi præcipue homini. Frumento
etiã miscet̃ apud plerasqꝫ gentes: & maxime panico solida: ac delicatius fracta. Quin & prisco ri-
tu fabatia suæ religionis diis in sacra est: præualens pulmẽtarii cibo & hebetare sensus existima
ta: insõnia quoqꝫ facere. Ob hoc pythagorica sententia damnata. Vel (ut alii tradidere) quoniam
mortuoꝝ animæ sunt in ea. Qua de cã parentando utiqꝫ assũmit̃. Varro & ob hæc flaminem ea
nõ uesci tradit: quoniam & in flore eius litteræ lugubres repiantur. In eadẽ peculiaris religio.
Nanqꝫ fabam utiqꝫ in frugibus referre mos est auspicii cã: quæ ideo referuia appellatur. Et auc
tionibus eam adhiberi lucrosũ putant. Sola certe frugum ẽt exesa repletur crescẽte luna. Aqua
marina alia ue salsa nõ ꝑcoquitur. Seritur ante uergiliaꝝ occasũ leguminum prima: ut antecedat
hyemẽ. Virgilius per uer eã seri iubet circũpadanæ italiæ ritu. Sed maior pars malũt fabalia ma
turæ sationis: q̃ꝫ trimestrem fructum eius. Nãqꝫ siliquæ caulesqꝫ gratissimi sũt pabulo pecori.
Aquas in flore maxime cõcupiscit: cum uero defloruit: exiguas desiderat. Solum in quo sata est
lætificat stercoris uice. Ideo circa macedoniã thessaliãqꝫ cũ florere incepit uertũt arua. Nascitur
& sua spõte plerisqꝫ ĩ locis: sicut septẽtrionalis oceani ĩsulis: quas ob id nostri fabarias appellãt.
Itẽ in mauritania siluestris passim: sed prædura: & quæ ꝑcoqui nõ possit. Nascitur & in ægypto
spinoso caule. Qua de cã crocodili aculeos timẽtes refugiunt. Lõgitudo scapo quattuor cubitoꝝ
est. Amplissima crassitudo. Octona genicula hẽt: molli calamo. Simile caput papaueri: color̃ ro-
seo. In eo fabæ nõ supra tricenas. Folia ampla: Fructus ipse amarus & odore: sed radix pq̃ lata:
Incolaꝝ cibus cruda: & oĩo decocta. Harũdinũ radicibus similis: Nascitur & ĩ syria ciliciaqꝫ & ĩ
thorone chalcidis lacu. Ex leguminibus ãt nouẽbri serũtur lens: & in græcia pisa: Lens amat so-
lum tenue magis q̃ꝫ pingue: cælũ utiqꝫ siccum. Duo genera eius ĩ ægypto: alteꝝ rotũdius nigri
usqꝫ: alteꝝ sua figura. Vnde uario usu trãslatũ ẽ in lẽticulas nomẽ. Inuenio apud auctores æqua
nimitatem fieri uescẽtibus ea. Pisũ in apricis seri debet: frigoꝝ impatiẽtissimũ. Ideo in italia & in
austeriore cælo nõ nisi uerno tẽpore terra facili ac soluta. Ciceris natura est gigni cũ salsilagine:
ideo solum urit. Nec nisi madefactũ pridie seri debet. Differentiæ plures: magnitudine: figura:
colore: sapore. Est enĩ arietino capiti simile: unde ita appellatur. Albũ nigrũqꝫ est & colũbinũ:
quod alii uenerium uocãt: cãdidũ: rotundũ: leue. Arietino minus: quod r̃ligio ꝑuigiliis adhib&.
Est & cicercula minuti ciceris: inæqualis angulos habẽs ueluti pisum. Dulcissimum autẽ id quod
eruo simillimum: firmiusqꝫ quod nigrum & ruffum q̃ꝫ quod album. Siliquæ rotundæ ciceri: cæ-
terisqꝫ leguminum lõgæ: & ad figurã seminis latæ. Piso cilindraciæ. Fasioloꝝ cum ipsis mãdun-
tur granis. Serere eos qua uelis terra licet ab idibus octobris in Kaleñ. nouẽbris. Legumĩa cuꝫ
maturescere cœperint rapiẽda sunt: quoniã cito exiliunt: latentqꝫ cum decider̃ sicut & lupinum.

¶ De rapis & napis amiterinis. Ca. xiii.

QVã q̃ꝫ prius dixisse cõueniat de rapis: in transcursu eas attiger̃ nostri: paulo diligẽtius græ
ci: & ipsi tamẽ inter hortẽsia. Si iustus ordo fiat a frumẽto ꝓtinus aut certe faba dicendis.
Quãdo alii præstãtior usus ab iis nõ est. Ante oĩa nãqꝫ cunctis aĩalibus nascuntur: nec in no-
uissimis. Satiãt ruris alitum quoqꝫ genera: magisqꝫ si decoquãtur aqua. Quadrupedes & frõde
eaꝝ gaudent. Et homini non minore rapacioꝝ suis horis gratia q̃ꝫ cimaꝝ. Flaccidoꝝ quoqꝫ & in
horreis enecatoꝝ: uel maior̃ q̃ꝫ uirentiũ. Ipsa uero durant & in sua terra seruata. Et post a passo
pene ad alium ꝓuẽtum famẽqꝫ sentiri ꝓhibẽt. A uino atqꝫ messe tertius hic transpadanis fruc-
tus. Terrã non morose eligit: pene ubi nihil aliud seri possit. Nebulis & pruinis ac frigore ultro
aluntur amplitudine mirabili. Vidi. xl. libras excedẽtia. In cibis quidẽ nostris pluribus mõis cõ
mẽdãtur: durãtqꝫ ad alia sinapis acrimonia domita: etiã coloribus picta: præter suum semẽ: sex
aliis: purpureo quoqꝫ: neqꝫ aliud in cibis tingui decet. Genera eoꝝ græci duo prima fecere: ma

sculinū foemininūq; & ea seredi mō ex eodem semine. Densiore eni satu masculescere: itē ī terra difficili. Semen præstātius quo subtilius. Species uero oium tres. Aut eni in latitudinem fūdi: aut in rotunditatē globari. Tertiā speciē siluestrē appellauere: in lōgitudinē radice ꝑcurrente: raphani similitudine & folio āgulosō scabroq;: succo acri. Qui circa messem exceptus oculos pur gat: medeturq; caligini admixto lacte mulieꝝ. Frigore dulciora fieri existimantur & grandiora. Tepore in folia exeunt. Palma in nursino agro nascētibus. Taxatio ī libras sestertii singuli: & in penuria bini. Proxima in algido natis. Napi uero amiternini quoq; eadem fere natura gaudent æque frigidis. Serūtur & ante Kaleñ. martias in iugero sextarii quattuor. Diligētiores qnto sul co napū seri iubēt: rapā quarto utroq; stercorato. rapā latiorem fieri si palea seminet. Serere nu dum uolunt precātem sibi & uicinis serere se. Satus utriq; generi iustus inter duoꝝ numinū dies festos Neptūni atq; Vulcani. Feruntque subtili obseruatione quota luna ꝓcedente hyeme nix prima ceciderit: si totidem numinum die intra prædictum temporū spatium serantur mire proue nire. Seruntur & uere in calidis atque humidis.

¶ De lupino. Ca. xiiii.

LVpino est usus ꝓximus: cum sit & homini & quadrupedū generi ungulas habēti cōis. Re medium eius ne metētes fugiāt exiliendo. ut ab hymbre tollat. Nec ullius quæ serūtur na tura assensu terræ mirabilior est. Primū oīum cū sole quottidie circūagit: horasq; agricolis ēt nu bilo demōstrat. Ter præterea floret. Terrā amat: terraq; opiri nō uult. Et unū hoc seritur non arato: ubi fuerit maxime sabulosa: & sicca: atq; etiā harenosa. Coli utiq; nō uult. Tellurem adeo amat: ut q̄uis fruteto solo cōiectū inter folia uepresque: ad terrā tamē radice pueniat. Pingue scere hoc satu arua uineasque diximus. Itaque deo nō eget fimo: ut optimi uicē repræsētet. Ni hil aliud nullo impēdio cōstat: ut quod ne serendi qdem gratia opus sit afferre ꝓtinus seritur ex aruo. Ac ne spgi quidē postulat decidens spōte. Primūque oīum serit: nouissimū tollit. Vtrūq; septēbri fere mēse: quia si nō antecesserit hyemē: frigoribus obnoxium ē. Impune præterea ia cet: uel derelictū etiā: si nō ꝓtinus sicuti obruāt hymbres: ab omnibus aīalibus amaritudine sua tutum. Pleꝝque tamē leui sulco integunt. Ex densiore terra rubricā maxime amat. Ad hāc alē dā post tertium florem uerti debet: in sabulo post secūdum. Cretosa tantum limosaque odit: & ī iis nō ꝓuenit. Maceratum calida aqua homini in cibo est. Nā bouē unū modii singuli satiāt: uali dumque præstant. Quando etiam impositum puerorum uentribus pro remedio est. Condi ī fu mo maxime conuenit: quoniam in humido uermiculi umbilicum eius in sterilitatem castrant. Si depastum sit in fronde: inarari protinus solum opus est.

¶ De uitia: & eruo. Ca. xv.

ET uitia pinguescūt arua: nec ipsa agricolis opōsa: uno sulco sata: nō sarrit: nō stercoratur: nec aliud q̄ deoccatur. Sationis eius tria tēpora. Circa occasū arcturi: ut decebri mense pa scat. Tunc optime seritur in semē. Aeque nāq; fert depasta. Secūda satio mēse ianuarii ē: nouis sima martio: ac tum ad frōdem utilissima. Siccitatē ex omibus quæ serūtur maxīe amat: nō asp natur etiam umbrosa. Ex semine eius si lecta matura est palea cæteris præfertur. Vitibus præri pit succum languescūtq; si in arbustis seratur. Nec erui opōsa cura est. Hoc amplius q̄ uitia run catur: & ipsū medicaminis uim optinēs. Quippe per eū Diuum Augustū curatū epistolis ipsius memoria extat. Sufficiunt singulis boū iugis modii quini sati. Martio mēse satū noxium esse bu bus aiūt. Itē autūno grauedinosū. Innoxiū aūt fieri primo uere satum.

¶ De foeno & farragine & de ocimo & medica & cytiso. Ca. xvi.

ET sicilia hoc est foenūgræcum scarificatione seritur: nō altiore quattuor digytoꝝ sulco q̄ toq; peius tractatur: tanto prouenit melius. Raꝝ dictu: esse aliquid cui ꝓsit negligētiā. Id aūt quod secale atq; farrago appellatur occari tantum desiderat. Secale taurini sub alpibus asiam uocāt: deterrimū: & tantū ad arcēdū famē utile. foecūda sed gracili stipula: nigricia triste: sed pō dere præcipuū. Admiscetur huic far ut mitiget amaritudinem eius: & tamē sic quoq; ingratissi mū uentri est. Nascitur qualicūq; solo cū centesimo grano. Ipsūq; ꝓ lætamine ē. Farrago ex re crementis farris prædensa serit: admixta aliquādo & uitia. Eadē aliquādo in africa fit ex hordeo. Omīa hæc pabularia. Degenerātq; ex leguminibus quæ uocat cracca: in tātum colūbis grata ut pastas ea negent illius loci fugitiuas fieri. Apud antiquos erat pabuli genus: quod Cato ocimū uocat: quo sistebant aluū bubus. Id erat e pabulis segete uiridi desecta anteq̄ gelaret. Sura Ma nulius id aliter interpretatur: & tradit fabæ modios x. uitiæ duos tātūdē: & eruiliæ ī iugero au tūno misceri & seri solitos. Melius & auena græca: cui nō cadit semē admixta. Hoc uocitatū oci mum: boumq; cā seri solitum. Varro appellatū a celeritate ꝓueniēdi a græco: quod ocys oceos dicunt. Medica externa etiā græciæ ut a medis aduecta per bella psaꝝ quæ Darius intulit. Sed uel ī primis dicēda tanta dos eius: ut cū uno satu amplius q̄ tricenis ānis duret. Similis est trifo lio caule: foliisq; geniculata: quicqd in caule assurgit in folia cōtrahitur. Vnū de ea & cytiso uolu mē Amphilochus fecit cōfusum. Solum in quo serat elapidatū purgatūq;. Subigit autūno: mox

la caccia [illegible] del falcone

aratum & occatū integitur crate iteꝝ & tertio: qnis diebus interpositis in fimo addito. Poscit āt
siccū succosum uel riguum. Ita præparatum seritur mēse maio: alias pruinis obnoxia. Opus ē dē
sitate seminis omīa occupari: internascētesqꝫ hærbas excludi. Id præstant in iugera modia uice
na: īmouēdum ne adurat: terraqꝫ ꝓtinus integi debet. Si sit humidū solū: hærbosū ue uincit: &
desciscit in pratū. Ideo ꝓtinus altitudine unciali hærbis omībus liberāda est manu potius ꝗ sar
culo. Secatur incipiēs florere: & quotiēs refloruit. Id sexies euenit p ānos: cū minimū quater.
In semen maturescere ꝓhibendū est: quia pabulū utilius est usqꝫ ad trimatū. Verno seri debet:
liberariqꝫ cæteris hærbis. ad trimatū marris a solo radi. Itaqꝫ reliquæ hærbæ intereūt sine ipsi⁹
dāno propter altitudinem radicum. Si euicerint hærbæ: remediū unicum est aratio: sæpius uer
tendo: donec omēs aliæ radices intereāt. Dari nō ad satietatem debet: ne repellere sanguinē ne
cesse sit: & uiridis utilior est. Arescit surculose: ac postremo in puluerem inutilem extenuat. De
cytiso cui & ipi principatus datur in pabulis affatim diximus inter frutices. Et nunc frugum oīum
natura pagenda est: cuius in parte de uitiis quoqꝫ dicatur.

¶ De uitiis frugū & remediis: & quid in quoqꝫ terræ genere debeat seri. Ce. xvii.

PRimū oīum frumēti uitium auena est: & hordeum in eā degenerat: sicut ipsa frumēti fit in
star. Quippe cū germaniæ populi edant eā: neqꝫ alia pulte uiuant. Soli maxime cæliqꝫ hu
more hoc euenit uitium. Sequentem cām habet imbecillitas seminis: cum diutius retentū est ter
ra: priusqꝫ erūpat. Eadē est rō si cariosum fuit: cū sereret. Prima aūt statim eruptione agnoscit:
ex quo apparet in radice esse cām. Est & aliud in uicino auenæ uitium: cum amplitudine incohata
granum: sed nōdum natura: priusqꝫ roboretur corpus afflatu noxio cassum & inane a spica euane
scit quodā abortiuo. Venti aūt tribus temporibus nocent frumento & hordeo. In flore aut prō
tinus cum defloruere: uel maturescere incipientibus. Tūc enim exinaniūt grana. Prioribus causis
nasci ꝓhibent. Nocet & sol creber e nube. Nascuntur & uermiculi in radice: cū sementem hym
bribus secutis incluserit repentinus calor humorem. Gignūtur & in grano: cum spicæ in pluuiis
calor inferuescit. Est & cantharis dictus scarabeus paruus frumenta erodens. Omīa ea aīalia cū
cibo deficiunt. Oleū: pix: adeps cōtraria seminibus. Cauēdūqꝫ ne cōtacta eis tunc serāt. Hym
ber in hærba utilis quarto. Florētibus āt frumēto & hordeo nocet. Leguminibus īnocuus: præ
terqꝫ ciceri. Maturescētia frumēta hymbre lædūtur: & hordeum magis. Nascit & hærba alba
panico similis: occupās arua: pecori quoqꝫ mortifera. Nā lolium & tribulū & carduum: lappāqꝫ
nō minus ꝗ rubū: inter frugū morbos potius ꝗ inter ipsius terræ pestem numerauerim. Cæle
ste frugū uineaꝝqꝫ malum nullo minus noxium est rubigo. Frequētissima hæc ī roscido tractu:
cōuallibusqꝫ ac pflatum nō habētibus. E diuerso carent ea uētosa & excelsa. Inter uitia segetū &
luxuria ē: cum onerata fertilitate ꝓcumbūt: Cōe aūt oīum satoꝝ uitium urtica: etiā ciceris cū sal
silagine eius abluēdo hymber dulcius id facit. Est hærba quæ cicer enecat & eruum circūligādo
se: uocatur orobāche. Triticū simili mō era. Hordeum festuca quæ uocatur ægilos. Lentē hær
ba securidaca: quā græci a similitudine pelecinon uocāt. Et hæ qdem cōplexu necāt. Circa phi
lippos aūt antranium noīant in pingui solo hærbā: qua faba necatur. Era nōnunqꝫ in macro: cū
udam quidā uentus afflauerit. Eræ granum minimum est in cortice aculeato. Cum est ī pane ce
lerrime uertigines facit. Aiuntqꝫ in asia & græcia balneatores cum uelint turbā pellere: carboni
bus id semē iniicere. Nascitur & phalāgius in eruo bestiola aranei generis: si hyems aquosa sit.
Limaces nascunt in uitia: aliquādo e terra cocleæ minutæ miꝝ īmodum erodētes eā. Et morbi
quidem hi sunt. Remedia eoꝝ quæcūqꝫ ptinēt ad hærbas in sarculo: & cum semē iactat cinere.
Quæ uero in semine & circa radicem cōsistunt præcedente cura cauentur. Vino āt semina ꝑfusa
minus egrotare existimāt. Virgilius nitro & amurca ꝑfundi iubet fabā: sic etiā grādescere ꝓmit
tit. Quidam uero si triduo āte satum urina & aqua maceretur: præcipue adolescere putant. Ter
qdem sartam modium fractæ e modio solidæ reddere. Reliqua semina cupressi foliis tusis si mi
sceātur: nō esse uermiculis obnoxia: nec si interlunio serātur. Multi ad milii remedia rubetā noc
tu aruo circūferri iubēt priusqꝫ sarriatur: defodiqꝫ in medio īclusā uase fictili. Ita nec passerē nec
uermē nocere: sed eruendā prius ꝗ metatur: alioqn amaꝝ fieri. Quin & armo talpæ cōtacta se
mina uberiora esse. Democritus succo hærbæ quæ appellat aizoō ī tegulis nascēs tabulisessum
latine uero seduma (ut dicit ille) medicata seri iubet omnia semina. Vulgo uero si dulcedo noceat
& uermes radicibus inhæreāt: remedium est amurca pura ac sine sale spargere: deinde sarrire. Si
in articulum seges ire cœperit runcare: ne hærbæ uincāt. Pestē a milio atqꝫ panico sturnoꝝ pa
seꝝ ue agmina scio abigi hærba: cuius nomē est ignotum: in quattuor angulis segetis defossa mi
rum dictu ut omnino nulla auis intret. Mures abiguntur cinere mustellæ uel fellis diluto & semi
ne sparso: uel decoctaꝝ aqua. Sed redolet uirus animaliū eoꝝ etiā in pane. Ob id felle bubulo se
mina attingi utilius putant. Rubigo qdē maxima segetum pestis lauri ramis in aruo defixis trā
sit in eaꝝ folia ex aruis. Luxuria segetum castigatur dente pecoris in hærba dūtaxat: & depastæ
qdem uel sæpius nullam in spica iniuriā sentiunt. Retōsaꝝ uero etiā semel omnino certum ē gra

num lõgius fieri: sed inane cassumq; ac satum nõ nasci. Babylone tamẽ bis secãt: tertio depascũt.
Alioqn folia tantum fierẽt. Sic quoq; cum qntodecimo fœnore messes reddit exilitas soli. Ve-
rum diligẽtioribus cũ cẽtesimo qnquagesimo. Neq; est cura difficilis. Quãdiutissime aquari gau
dent: ut præpinguis & densa ubertas diluatur. Limum ãt nõ inuehunt euphrates tigrisq;: sicut in
ægypto nilus. Nec terra ipsa hærbas gignit. Vbertatis tamẽ tantæ sunt: ut sequẽte ãno spon
te restibus fiat seges impressis uestigio seminibus. Quæ tãta soli differẽtia ãmonet terræ gene
ra in fruges describere. Igitur Catonis hæc sentẽtia est. In agro crasso & læto frumentum seri.
Si uero nebulosus sit. Idem raphanũ: milium: panicũ in frigido & aquoso prius serendũ: postea ĩ
calido. In solo ãt rubricoso uel pullo: uel harenoso si nõ sit aquosum lupinum. In cretoso & ru-
bricoso & aquosiore agro adoreum. In sicco & non hærboso nec umbroso triticũ. In solo ualido
fabã. Vitiã uero q̃ minime aquoso hærbidoq;. Siliginẽ & triticũ in apto loco edito q sole q̃ diu
tissime torreat. Lentẽ in fruteto & rubicoso: qui nõ sit hærbidus. Hordeum in nouali & in agro
quod r̃stibile possit fieri: trimestre ubi sementẽ maturã facere nõ possit: & cuius crassitudo sit re
stibilis. Subtilis & illa sentẽtia. Serenda esse ea in tenuiore terra: quæ nõ multo indigent succo:
ut cytisus & cicer: exceptis leguminibus quæ uelluntur e terra nõ subsecãtur. Vnde & legumia
appellata: quia ita legũtur. In pingui ãt quæ cibi sũt maioris: ut olus: triticum: siligo: linum. Sic
ergo tenue solum hordeo dabitur. Minus enim alimẽti radix poscit. Leuior terra dẽsiorq; triti-
co. In loco humili far adoreum potius q̃ triticũ seratur. Tẽpato & triticum & hordeũ. Colles
robustius: sed minus reddunt triticum. Far & siligo & cretosum & uliginosũ solũ sortiuntur.

¶ De ꝓdigiis frugum & arãdi disciplina: & uomeꝝ generibus. Ca. xviii.

EST & in frugibus ostentũ. Semel (quod eqdẽ inuenerim) accidit P. Elio Cn. Cornelio cons.
quo ãno supatus est Hãnibal. In arboribus enim tunc nata ꝓdunt̃ frumẽta. Et quoniã de
frugum terræq; generibus abũde diximus: nunc de arãdi rõe dicemus: ãte oĩa ægypti fœlicita-
te cõmemorata. Nilus ibi coloni uice fungẽs euagari ĩcipit (ut diximus) a solstitio aut noua luna:
ac primo lente: deinde uehemẽtius q̃diu in leone sol est. Mox pigrescit in uirginẽ transgresso:
atq; in libra residet. Si. xii. cubitos nõ excesserit: fames certa est. Nec minus si xvi. exupauerit.
Tãto enĩ tardius decidit: quãto abundãtius creuit: & sementẽ arcet. Vulgo credebat̃ ab eius de
cessu serere solitos: mox sues impellere uestigiis semina deprimẽtes: & in madido solo credo ãti
qtus factitatũ. Nũc quoq; nõ multo grauiore opa: sed tamen inarari certum est: abiecta prius se
mina in limo digressi ãnis: hoc est nouembri mense incipiente. Postea pauci runcãt: quod bota-
nismon uocant. Reliqua pars nõ nisi cum falce arua uisit pauloante Kaleñ. aprilis. Peragit̃ autẽ
messis mense maio: stipula nunq̃ cubitali. Quippe sabulũ subest: granũq; limo tãtum cõtinet̃.
Excellentius in thebaidis regionibus frumentum q̃ palustribus ægyptiis. Similis rõ sed fœlici
tas maior babyloniæ ac seleuciæ euphrate atq; tigri restagnantibus: quoniã ibi rigandi modus
manu tẽpatur. Syria quoq; tenui sulco arat: cum multifariam in italia octoni boues ad singulos
uomeres anhelãt. In omni quidẽ parte culturæ: sed in hac quidem maxime ualet oraculũ illud.
Quid quæq; regio patiatur. Vomeꝝ plura genera. Culter uocatur prædẽsam prius q̃ præscin
datur: terrã secãs: futurisq; sulcis uestigia præscribẽs incisuris: quas resupinus ĩ arãdo mordeat
uomer. Alteꝝ genus est uulgare rostratũ uti uectis. Tertiũ in solo facili nec toto porrectũ den
tali: sed exigua cuspide: in rostro latior. Hæc quarto generi: sed exacutior ĩ mucronẽ fastigiata:
eodẽq; gladio scindens solũ: & acie lateꝝ radices hærbaꝝ secãs: nõ pridẽ inuẽtum in rhetia. Gal
liæ uero duas addiderũt rotulas: quod genus uocãt plãmorati. Cuspis effigiem palæ hẽt. Serũt
ita nõ nisi culta terra & fere noua. Latitudo uomeris cespites uersat. Semẽ ꝓtinus iniiciunt. Cra
tesq; dentatas suptrahũt. Nec sarrienda sunt hoc mõ sata: sed ꝓ sellis binis ternisq; sic arãt. Vno
iugo boum cẽseri ãno facilis soli quadragena iugera: difficilis tricena iustum est.

¶ De tẽporibus arandi: & iunctione boum. Ca. xix.

IN arando magnope seruãdum est Catonis oraculum. Quid est primũ? Agrũ bene coler̃.
Quid secũdũ? Bene arare. Quid tertium? stercorare. Sulco uario ne ares. Tẽpestiue ares.
Tepidioribus locis a bruma ꝓscindi arua oportet: ac frigidioribus ab æquinoctio uerno. Et ma
turius sicca regione q̃ humida. Maturius dẽsa terra q̃ soluta: pĩgui q̃ macra. Vbi siccæ & gra
ues æstates terra cretosa aut gracilis. Vtilius inter solstitiũ & autũni æquinoctium arat̃. Vbi le-
ues æstus frequẽtes hymbres pingue hærbosũq; solum. ibi melius caloribus. Altũ & graue so-
lum etiã hyeme moueri placet. Tenue ualde & aridũ pauloante sationis tẽpus. Sũt & hic suæ le
ges. Lutosam terrã ne tangito. Vi omĩ arato. Prius q̃ ares ꝓscindito. Hoc uilitatẽ habet ꝙ in
uerso cespite hærbaꝝ radices necãtur. Quidã utiq; ab æquinoctio uerno ꝓscĩdi uolũt: quodq;
uere semel aratum est a tẽporis argumẽto ueruactũ uocat̃. Hoc in nouali atq; reqeto necessari-
um est. Nouale est quod alternis ãnis seritur. Araturos boues q̃ arctissime iungi oportet: ut ca
pitibus sublatis arent. Sic minime colla cõtundũt. Si inter arbores uitesq; aret̃ fiscellis capistra-
ti: ne germinum tenera præcerpãt. Securiculã insitiuam pendere: qua intercidatur radices. Hoc

melius ꝙ cõuelli aratro: bouesq̃ luctari. In arando uersum pagi: nec strigare in actu spiritus. Iustum est proscindi sulco dodrãtali iugeꝝ uno die: iterari sexqiugeꝝ: si sit facilitas soli. Si minus ꝓscindi semisse: iterari assem. Quãdo & aialium labori natura leges statuit. Oẽ aruũ rectis sulcis: mox & obliquis subigi debet. In collibus trãsuerso tantum monte arat: sed mõ in superiora mõ in inferiora rostrãte uomere. Tantumq̃ est laboris hoi: ut etiã boum uice fungatur. Certe sine hoc aiali mõtanæ gentes sarculis arãt. Arator nisi incuruus præuaricat. Inde trãslatum hoc crimen in foꝝ. Ibi itaq̃ caueat: ubi inuẽtũ ẽ. Purget uomerẽ subinde stimulus cuspidatus rulla. Scãna inter duos sulcos cruda ne relinquantur: glebæ ne exultent. Male aratur aruũ: quod satis frugibus occandũ est. Id demũ recte subactũ erit: ubi nõ intelliget utro uomer ierit. In usu ẽ: & collectitias interponere: si ita locus poscat: ampliore sulco: quæ in fossas aquam deducant.

¶ De occando: & quodã arationis genere: & iteratione: & resectione. Ca. xx.

ARatione per trãsuersum iterata occatio sequitur: ubi res poscit: crate uel rastro: & sato semie iteratio. Hoc quoq̃ ubi cõsuetudo patitur crate dẽtata: uel tabula aratro adnexa: quod uocant lirare: operientes semina. Vnde primũ appellata deliratio est. Quarto seri sulco Virgilius existimatur uoluisse: cũ dixit optimam esse segetẽ: quæ bis solẽ bis frigora sensisset. Spissius solum sicut pleraq̃ in italia qnto sulco seri melius est: in thuscis uero nono. At fabam & uitiam nõ ꝓscisso serere sine dãno cõpendium operæ est. Nõ omittemus unam etiãnũ arandi rõem: i transpadana italia belloꝝ iniuria excogitatam. Salassi cũ subiectos alpibus depopularentur agros: panicum miliumq̃ iam excrescens tentauere. Postq̃ respuebat natura inararunt. At illæ messes duplicatæ docuere quod nunc uocant artrare id est aratrare ut credo nũc dictũ. Hoc fit uel incipiẽte culmo: uel tum iam si aut bina terna ue emiserit folia. Nec recẽs subtrahemus exemplum. In treuerico agro tertio ante hũc annum cõpertum. Nam cum hyeme prægelida captæ segetes essent: reseueret: resarrientes campos mense martio: uberrimasque messes habuerunt. Nunc reliqua cultura tradetur per genera frugum.

¶ De cultura terræ. Ca. xxi.

SIliginem: far: triticũ: semen: hordeum occato: sarrito: runcato quibus dictum erit diebus. Singulæ opæ cuiusq̃ generi in iugero sufficient. Sarculatio induratam hyberno rigore soli tristitiam laxat tẽporibus uernis: nouosq̃ soles admittit. Qui sarriet: caueat ne frumẽti radices suffodiat. Triticũ: hordeũ: semẽ: fabã bis sarrire melius. Runcatio cũ seges i articulo est euulsis inutilibus hærbis frugum radicem uindicat: segetemq̃ discernit a cespite. Leguminũ cicer eadẽ quæ far desiderat. Faba runcari nõ gestit: quoniã euincit hærbas. Lupinũ runcatur tantũ. Miliũ panicũ occatur: & serit: nõ iteratur: nõ rũcatur. Silicia & fasioli occãtur tantũ. Sunt genera terræ quaꝝ ubertas pectinari segetẽ in hærba cogat. Cratis & hoc genus dẽtatis stilis ferreis. Eademq̃ nihilominus & depascũtur. Quæ depasta sunt sarculo iteꝝ excitari necessariũ. At i bactris africa cyrene omia hæc superflua. Quæ fecit indulgẽtia cæli: & a semẽte nõ nisi nonis mẽsibus in aream redeũt: qa siccitas coercet herbas: fruges nocturno tactas rore nutriens. Virgilius alternis cessar arua suadet & hoc (si patiatur ruris spatia) utilissimũ ꝓculdubio est. Quod si neget cõditio: far serendũ: unde lupinum aut uitia aut faba sublata sint: & quæ terram faciant lætiorẽ. In primisq̃ & hoc notãdum quædam propter alia seri ob iter: sed paꝝ prouenire priori diximus uolumine: ne eadem sæpius dicantur. Plurimum enim refert soli cuiusq̃ ratio.

¶ Exẽpla diuersaꝝ & de sũma fertilitate: & bifera uite: & aquaꝝ differentia. Ca. xxii.

CIuitas africæ in mediis sita harenis syrtis petẽtibus leptin: quæ magna uocatur tacape foelici sup omẽ miraculum riguo solo: ternis fere milibus pas. in oẽm ptem. Fons abũdat largus qdem: sed certis horaꝝ spatiis dispensatus inter incolas. Palmæ ibi prægrandi subdit olea: huic ficus: fico punica: illi uitis: sub uite seritur frumentũ: mox legumẽ: demũ olus: omia eodem anno: omniaq̃ aliena ũbra aluntur. Quaterna cubita eius soli i quadratũ: nec ut a porrectis metiantur digytis: sed in pugnũ cõtractis quaternis denariis uenũdatur. Sup omia ẽ biferã uitem bis anno uindemiare. Et nisi multiplici partu exinaniatur ubertas peant luxuria singuli fructus. Nunc uero toto ãno metit aliquid. Cõstatq̃ fertilitati nõ occurrere hoies. Aquaꝝ quoq̃ differentia magna riguis est. In narbonẽsi ꝓuintia nobilis fons orge nomine est. In eo hærbæ nascũtur in tãtum expetitæ bubus: ut mersis capitibus totis eas quærãt uiribus. Sed illas in aqua nascẽtes certum est nõ nisi hymbribus ali. Ergo qsq̃ suam terrã aquãq̃ nouerit.

¶ De qualitate terræ: & stercoratione. Ca. xxiii.

SI fuerit illa terra quã appellauimus tenerã: poterit sublato hordeo miliũ seri: eo cõdito raphanus: iis sublatis hordeũ uel triticũ: sicut in cãpania. Satisq̃ talis terra arat cũ serit. Alius ordo: ut ubi adoreũ fuerit cesset quattuor mẽsibus hybernis: & uernam fabã recipiat: aut antehyemalem: ne cesset. Necnõ minus pinguis alternari potest ita: si frumento sublato legumen tertio seratur. Gracilior & in ãnum tertium cesset. Frumẽtum qdã seri uetãt: nisi in ea quæ proximo anno quieuerit. Maximã huius loci partem stercorationis optinet rõ: de qua & priore dixi

mus uolumine. Hoc tantum unũ in cõfeſſo eſt: niſi ſtercorato ſeri non oportere: quãq; & hic leges ſint ꝓpriæ. Milium: panicũ: rapa: napus niſi in ſtercoratione nõ ſerãtur. Nõ ſtercorato frumẽtum potius q̃ hordeũ ſerito. Itẽ in noualibus tametſi in illis fabã ſeri uolunt: eãdẽ ubicunq; q̃ recentiſſime ſtercorato ſolo. Autũno aliqd ſaturus ſeptẽbri menſe fimũ inaret poſt hymbrẽ. Utiq; ſi uerno erit ſaturus: ꝑ hyemẽ fimum diſponat. Iuſtum eſt uehes xviii. iugero tribui. Diſpgere aũt prius q̃ areſcat: aut iactato ſemine. Si hæc omiſſa ſit ſtercoratio: ſequẽs eſt prius q̃ ſerat ante puluerem. Quod ut hanc quoq; cutẽ determinemus: iuſtũ eſt ſingulas uehes fimi denario ire: in ſingulas pecudes minores: in maiores denas: niſi hic male ſubſtrauiſſe pecori colonũ appareat. Sũt qui optime ſtercorari putẽt ſub diuo retibus incluſa pecoꝝ manſione. Ager ſi non ſtercoratur: alget. Si nimiũ ſtercoratus eſt: aduriẽ. Satiuſq; eſt id ſæpe: q̃ ſupramodum facerẽ. Quo calidius ſolum eſt eo minus addi ſtercoris ratio eſt.

De bonitate ſeminum: & diſciplina ſeminandi: & quantum ex quoque genere frumenti in iugero ſerendum: & temporibus ſerendi. Ca. xxiiii.

Semen optimum ãniculum: bimũ deterius: trimũ peſſimũ: ultra ſterile. Et ĩ imo oĩum definita genere rõ eſt. Quod in ima areæ ſubſedit ad ſemẽ reſeruãdũ eſt. Id enĩ optimũ quoniam grauiſſimũ. Neq; alio mõ utilius diſpgitur. Quæ ſpica per interualla ſemina habebit abiicietur. Optimum eſt granum quod rubet: & dẽtibus fractum eũdem habet colorem. Deterius cui plus intus albi eſt. Certum terras alias plus ſeminis recipere: alias minus. Religioſũq; inde primum colonis augurium: cum auidius accipiat eſurire creditur: & comeſſe ſemen. Satõnẽ locis humidis celerius fieri rõ eſt: ne ſemẽ hymbre putreſcat. Siccis ſerius: ut pluuiæ ſequantur: ne diu iacens atq; nõ cõcipiens euaneſcat. Itẽq; feſtinata ſatione denſum ſpgi ſemẽ: qa tarde cõcipiat: ſerotina raꝝ: qa dẽſitate nimia necẽ. Artis quoq; cuiuſdã eſt æqualiter ſpargẽ. Manus utiq; cõgruere deb& cum gradu: ſempq; cum dextro pede. Fit quoq; quoꝝdã occulta rõe: q ſors genialis atq; fœcunda eſt. Nõ trãſferendum eſt ex frigidis locis ſemẽ in calida: neq; ex præcocibus ĩ ſerotina: nihilq; in cõtrarium præripe quadã falſa diligẽtia. Serer in iugero tempati ſoli: iuſtum eſt tritici aut ſiliginis modios v. farris aut ſeminis: quod frumẽti genus ita appellamus. x. hordei vi. fabæ qntã partẽ amplius q̃ tritici. Viciæ xii. Ciceris & cicerculæ & piſi. iii. Lupini x. Lẽtis. iii. Sed hãc cum fimo arido ſeri uolunt. Erui vi. Siliciæ vi. Faſioloꝝ. iiii. Pabuli xx. Milii panici ſext arios quattuor. Pingui ſolo plus: gracili minus. Eſt & alia diſtinctio. In denſo aut cretoſo aut uliginoſo ſolo tritici aut ſiliginis modios. vi. In ſoluta terra & nuda & ſicca & læta quattuor. Macies enĩ ſoli maior: niſi raꝝ culmũ habeat: ſpicã minutã facit & ianẽ. Pĩguia arua ex una ſeminis radice fruticẽ numeroſũ fundũt: denſãq; ſegetẽ e raro ſemine emittunt. Ergo inter quattuor & ſex modios: pro natura ſoli: alii qnq; nõ minus ſeri: plures ue præcipiũt. Itẽ in cõſito aut cliuoſo aut macro hoc ptinet. Oraculũ illud magnope cuſtodiẽdũ ſegetẽ ne defruges. Adiecit his Accius in praxidico: ut ſererẽ cũ luna eſſet ĩ ariete: geminis: leone: libra: aquario. Zoroaſtres ſole xii. ptes ſcorpionis trãſgreſſo cum luna eſſet in tauro. Seqtur huc dilata & maxima indigens cura de tempore fruges ſerendi queſtio: magnaq; ex pte rõe ſydeꝝ cõnexa. Quã ob rẽ ſentẽtias oĩum ĩ primis ad id pertinẽtes exponemus. Heſiodus qui prĩceps oĩum de agricultura præcepit: unũ tempus ſerendi tradidit ad uergiliaꝝ occaſum. Scribebat enim in boetia helladis: ubi ita ſeri diximus. Inter diligentiſſimos cõuenit ut in alitũ quadrupedũq; genitura eſſe quoſdã ad conceptũ impetus terræ. Hos græci ita definiũt: cũ ſit calida & humida. Virgilius triticum & far ad uergiliaꝝ occaſum ſeri iubet: hordeũ inter equinoctiũ autũni & brumã. Vitiã uero faſiolos & lẽtem boete occidẽte. Quo fit ut hoꝝ ſydeꝝ alioꝝq; exortus & occaſus dirigẽdi ſint ĩ ſuos dies. Sunt qui & ante uergiliaꝝ occaſum ſeri iubeãt dũtaxat in arida terra calidiſq; ꝓuintiis. Cuſtodiri enim ſemẽ corrũpente humorẽ: & a ꝓximo hymbre uno die erũpere. Alii ſtatim ab occaſu uergiliaꝝ ſequi hymbres a ſeptimo fere die. Aliqui in frigidis ab æquinoctio autũni in calidis ſerius: ne ante hyemẽ luxurient. Inter omẽs aũt cõuenit: circa brumã ſerẽdum nõ eſſe magno argumẽto: quoniã hyberna ſemina cum ãte brumã ſata ſint ſeptimo die erũpãt: ſi poſt brumam: uix. xl. Sunt qui ꝓperent: atq; ita ꝓnũtient feſtinatã ſemẽtem ſæpe decipere: ſerotinã ſemp. E contrario alii uel uere potius ſerẽdum q̃ male in autũno. Atq; ubi fuerit neceſſe inter fauoniũ & uernũ æquinoctiũ. Quidã omiſſa cæleſti cura ut inutili tẽporibus definiunt. Vere linũ & auena: & papauer: atq; uti nũc etiã trãſpadani ſeruãt uſq; in qnquatribus fabam. Siliginẽ nouẽbri mẽſe. Far ſeptẽbri extremo uſq; in idus octobris. Alii poſt hũc diẽ in Kalẽ. nouẽbris. Ita his nulla naturæ cura eſt: illis nimia. Et ideo cæca ſubtilitas: cũ res inter ruſticos gerat litteraꝝq; exptes non mõ ſydeꝝ. Et cõfitendũ eſt cælo maxime cõſtare ea. Quippe Virgilio iubẽte prædiſci uẽtos ante oĩa ac ſydeꝝ mores. Neq; aliter q̃ nauigãtibus ſeruari. Spes ardua & ĩmẽſa: miſceri poſſe cæleſtem diuinitatẽ impitiæ. Sed cõtemplãda tamẽ grãdi uitæ emolumẽto. Prius tamẽ ſyderalis difficultas quã ſenſere etiã periti ſubiciẽda cõtemplationi eſt. Quo deinde lætior menſ diſcedat a cælo: & facta ſentiat: quæ futura prænoſci nõ poſſũt.

Digeſtio ſydeꝝ in noctes & dies. Ca.xxv.

PRimū omniū dieꝝ ipſoꝝ āni ſoliſq; motus ꝓpe inexplicabilis rō eſt. Ad ccclxv. adiiciūt eti
amnū intercalarios diei noctiſq; quadrātes. Ita fit ut tradi nō poſſit certa ſydeꝝ tempora.
Accedit cōfeſſa reꝝ obſcuritas: nūc præcurrente: nec paucis diebus tempeſtatum ſignificatione
quod ꝓchemaſin græci uocant: nūc poſtueniente: quod epichemaſin. Et pleꝝq; alias citius: alias
tardius cæli effectu ad terrā deciduo. Vnde uulgo ſerenitate reddita confectum ſydus audimus.
Præterea cum omnia hæc ſtatis ſyderibus cæloq; affixis cōſtent: interueniūt motus ſtellaꝝ grā
dines: hymbres: & ipſi nō leui effectu ut docuimus: turbātq; cōceptæ ſpei ordinē. Idq; ne nobis
tantum putemus accidere: & reliqua fallit animalia: ſagaciora circa hoc: ut uita eoꝝ cōſtet: æſti
uaſq; alites præpoſtere aut præpropere rigore: nec ante hybernos æſtus. Ideo Virgilius erran
tium quoq; ſydeꝝ rōem ediſcendam præcepit: āmonens obſeruādū frigidæ Saturni ſtellæ tran
ſitum. Sūt qui certiſſimū ueris indicium arbitrentur ob infirmitatē animalis papilionis ꝓuentū.
Ideo ipſo āno cum cōmētaremur hæc notatū eſt: ꝓuentū eoꝝ ter repetito frigore extinctū: ad
uenaſq; uolucres ad vi. Kaleñ. februarii ſpem ueris attuliſſe: mox ſæuiſſima hyeme cōflictatas.
Res anceps primū omnium a cælo peti legem. Deinde eam argumētis eſſe quærēdam. Sup oīa
eſt mundi cōuexitas: terraꝝq; globi differentia: eodē ſydere alio tēpore aliis apiēte ſe gētibus.
Quo fit ut cā eius nō iiſdē diebus ubiq; ualeat. Addidere difficultatē & auctores diuerſis in lo
cis obſeruādo: mox etiā in iiſdē diuerſa ꝓdendo. Tres aūt fuere ſectæ: chaldæa: ægyptia: græ
ca. His addit apud nos quartā Cæſar dictator ānos ad ſolis curſū redigēs ſingulos. Soſigene pe
rito ſcientiæ eius adhibito. Et ea ipſa rō poſtea cōperto errore correcta eſt. Ita ut xii. ānis conti
nuis nō intercalaretur: quia cœperat ſydera ānus morari: qui prius ātecedebat. Et Soſigenes ip
ſe tribus cōmētationibus (quāq; diligētior eſſet cæteris) nō ceſſauit tamē addubitārꝭ ipſe ſe met
corrigēdo. Auctores ꝓdidere ea quæ ꝓtexuimus uolumini huic: raro illius ſētentia cū alio con
gruente: Minus hoc in reliquis miꝝ: quos diuerſi excuſauere tractus. Eoꝝ q in eadē regione diſ
ſidere unā diſcordiam ponemus: exempli gratia. Occaſū uergiliaꝝ matutinū Heſiodus (nā huius
quoq; nomine extat aſtrologia) tradidit fieri: cū æquinoctium autūni cōficeretꝭ. Thales xxv. die
ab æquinoctio. Anaximāder xxix. Eudemō xlviii. Nos ſequemur obſeruationē Cæſaris: maxi
meq; hæc erit italiæ rō. Dicemus tamē & alioꝝ placita. Id quoniā nō unius terræ: ſed totius na
turæ interpretes ſumus: non auctoribus poſitis: id enim uerboſum eſt: ſed regionibus ut legen
tes tantum meminerint breuitatis gratia. Cū attica nominata fuerit ſimul intelligere cycladas in
ſulas. Cum macedonia magneſiā: thraciam. Cum ægyptus phœnicē: cyprū: ciliciā. Cū boetia lo
cridem: phocidem: & finitimos ſemp tractus. Cū helleſpōtus cherſōneſū: & cōtinētia uſq; atho
mōtem. Cum ionia aſiā & inſulas aſiæ. Cū pelopōneſus achaiā: & ad heſpeꝝ iacētes terras. Chal
dei aſſyriam & babyloniā demōſtrabūt. Africā: hiſpaniā: gallias ſileri nō erit miꝝ. Nemo enim
obſeruauit in iis: qui ſydeꝝ ꝓderet exortus nō tamē difficili rōe dinoſcētur ī illis quoq; terris di
geſtione circuloꝝ: quā in ſexto uolumine fecimus: qua cognitio cæli nō gentium mō: ueꝝ urbi
um quoq; ſingulaꝝ intelligitꝭ: nota ex iis terris quas nominauimus ſūpta cōuexitate circuli ptinē
tis ad quas quiſq; quæret & terras ad eaꝝ ſydeꝝ exortus: per oīum circuloꝝ pares umbras. Indi
candum & illud tēpeſtates ipſas ardorꝭs ſuos habere quadrinis ānis. Et eaſdē nō magna differētia
reuerti rōe ſolis: octonis uero augeri eaſdē: centeſima reuoluente ſe luna. Omīs aūt rō obſerua
ta eſt tribus mōis: exortu ſydeꝝ: occaſuq;: & ipſoꝝ tempoꝝ cardinibus. Exortus occaſuſq; binis
mōis intelligūtur. Aut enim aduentu ſolis occultātur ſtellæ: & cōſpici deſinūt: aut eiuſdē abſceſ
ſu ꝓferunt ſe in emerſum. Hoc melius q̄ exortū cōſuetudo dixiſſet: & illud occultationē potius
q̄ occaſum. Illo mō quo die incipiunt apparere: uel deſinunt oriente ſole aut occidēte: matutini
ueſptini ue cognominati: prout alterutris eoꝝ mane uel crepuſculo cōtingit. Dodrantes horaꝝ
(cum minimum) interualla ea deſiderant āte ſoliſ ortū uel poſt occaſum: ut aſpici poſſint. Præte
rea bis quædā exoriuntur & oocidunt. Omīſq; ſermo de his eſt ſtellis: quas adhærere cælo di
ximus. Cardo tempoꝝ quadriptita āni diſtinctione cōſtat. Per incrementa lucis augetꝭ hoc a bru
ma: & æquatꝭ noctibus: uerno æqnoctio in diebus. xc. tribus horis. Deinde ſupat noctes ad ſol
ſtitium diebus xciiii. horis xii. uſq; ad æqnoctium autūni. Et cū æquata die ꝓcedit ex eo ad bru
mam diebus. lxxxix. horis tribus. Horæ nūc in omī acceſſione æqnoctiales nō cuiuſcūq; diei ſi
gnificantur: omneſq; eæ differentiæ fiunt in octauis ptibus ſinguloꝝ. Bruma capricorni ab octa
uo Kaleñ. ianuarii fere. Aequinoctium uernum arietis. Solſtitium cancri. Alteꝝq; æqnoctiū li
bræ. Qui & ipſi dies raros nō aliquos tempeſtatum ſignificatus habent. Rurſus hi cardines ſin
gulis etiānum articulis tempoꝝ diuiduntꝭ per media omnes dieꝝ ſpatia. Quoniā inter ſolſtitium
& æquinoctiū autūni: fidiculæ occaſus qui autūnum inchoat dies xlvi. At ab æquinoctio eo ad
brumā uergiliaꝝ matutinus occaſus hyemem dies. xliii. Inter brumā & æquinoctium dies xlv.
Flatus fauonii uernum tempus. Ab æquinoctio uerno initiū æſtatis dies xlviii. uergiliaꝝ exor
tus matutinus. Nos incipiemus a ſementibus frumenti: hoc eſt uergiliaꝝ occaſu matutino. Nec

deinde partuoꝝ sydeꝝ mentione cõcidenda rõ est: & difficultas reꝝ augẽdaꝝ. cũm sydus uehemẽs orionis iisdẽ diebus lõgo decedat spatio. Semẽtibus tempora pleriq; præsumũt: & ab xi. die autũnalis æquinoctii fruges serũt: aduenientе coronæ exortu cõtinuis diebus certo ꝓpe hymbrium ꝓmissu. Xenophõ nõ ante q̃ deus signũ dederit. Hoc Cicero nouẽbris hymbre fieri interp̃tatus est: cũ sit uera rõ nõ prius serendi q̃ folia cœpint decidere. Hoc ipso uergiliaꝝ occasu fieri putant. Aliqui ad. iii. idus nouẽbris ut diximus seruãt: quoniã id sydus etiã uestis institoris ẽ: & est in cælo notatu facillimũ. Ergo ex occasu eius de hyeme augurãtur qbus est cura negociatoris insidiandi auaritiæ. Nubilo occasu pluuiosam hyemẽ denuntiat: statimq; augent lacernaꝝ precia. Sereno asperam: & reliquaꝝ uestiũ accẽdũt. Sed ille ĩdocilis cæli agricola hoc signũ hẽt inter suos uepres: humũq; suã aspiciens: cũ folia uiderit decidua. Sic indicat̃ ãni temperies: alibi tardius: alibi maturius. Ita enĩ sẽtitur: ut cæli lociq; efficit natura. Idq; ĩ hac rõe præcellit quod eadẽ & in mũdo publica est: & unicuiq; loco peculiaris. Miret̃ hoc qui nõ meminerit ipõ brumali die pulegium in carnariis florere: adeo nihil esse occultum natura uoluit. Et serẽdi igitur hoc signum dedit. Hæc est uera interpretatio argumẽtum naturæ secũ afferens. Quippe se & terra peti suadet: ꝓmittitq; quãdam stercoris uicẽ: & cõtra rigores terrã: satusq; operiri a se nuntiat: & monet festinari. Varro ĩ fabæ utiq; satu hãc obseruationẽ custodiri præcipit. Alii plena luna serendã. Lentẽ uero a xxv. ad xxx. Viciã quoq; iisdẽ lunæ diebus. Ita demũ sine limacibus fore. Quidã pabuli cã sic seri iubent: seminis ãt uere. Est & alia manifestior rõ mirabiliore naturæ ꝓuidentia. In qua Ciceronis sententiam ipsius uerbis subsignabimus.

Iam uero semper uiridis: semperq; grauata
Lentiscus triplici solita est grandescere fœtu.
Ter fruges fundens: tria tempora monstrat arandi.

¶ Ex his unum hoc erit idem & lino & papaueri serendo. Cato de papauere ita tradit. Virgas & sarmenta quæ tibi in satione supant: ĩ segete cõburito. Vbi eas cõbusseris: ibi papauer serito siluestre: quod in miro usu est melle decoctum ad faucium remedia. Visq; sõnifera etiam satiuo. Et hactenus de hyberna semente.

Replicatio totius culturæ: & quid quoq; mense in agro fieri oporteat. Ca. xxvi.

Veꝝ ut pariter omis culturæ quoddã breuiarium pagatur: eodem tempore cõuenit & arbores stercorare: accumulare item uineas. Sufficit in iugeꝝ opa: & ubi patiet̃ loci rõ arbusta ac uineas putare: seminariis solum bipalio præparare: foueas aperire: aquã de agro pellere: torcular lauare & recõder̃. A Kaleñ. nouembris gallinis oua supponer̃ nolito: donec bruma cõficiatur. In eum diem terna dena subiicito æstate tota: hyeme pauciora: nõ tamen infra nouena. Democritus talem futurã hyemem arbitrat̃: qualis fuerit brumæ dies: & circa eũ terni: Item solstitio æstatem. Circa brumam pleriq; bisseptẽ halcyonum fœtura uentoꝝ qetem mollius cælum: sed & in his & in aliis omĩbus ex euentu significationũ intelligi sydera debebunt: nõ ad dies utiq; præfinitos spectari tẽpestatum uadimonia. Per brumã uitem ne colito. Vina tũ defæcari: etiam diffũdi Higinus suadet a cõfecta ea septimo die utiq; si septima luna cõpetat. Cerasa circa brumã seri. Bubus glãdem tũc aspergi cõuenit in iuga singula modios. Largior ualitudinum infestat: & quocũq; tẽpore detur si minus xxx. diebus cõtinuis data sit: narrãt uerna scabie pœnitere. Materiei cædendæ tẽpus hoc dedimus. Reliqãa opa nocturna maxime uigilia cõstant: cũ sint noctes tanto ãpliores. Qualos: crates: fiscinas texere. Faces incidere. Rudicas præparar̃ ĩterdiu xxx. palos. xl. In lucubratione uespertina rudicas v. palos x. Totidẽ antelucano. A bruma ĩ fauonium Cæsari nobilia sydera significãt. iii. chalen: ianuarii matutino: canis occidens. Quo die atticæ finitimis regionibus aquila uesperi occidere tradit̃. Pridie nonas ianuarii Cæsari delphinus matutino exorit̃: & postero die fidicula. Quo ægypto sagitta uespi occidit. Item ad vi. idus ianuarii eiusdem delphini uespertino occasu cõtinui dies hyemãt italiæ: & cũ sol in aquariũ sentiatur trãsire: quod fere. xvi. chalen. februarii euenit. viii. chalen. stella regia Venus appellata Tuberoni in pectore leonis occidit matutino. Et pridie nonas februarii fidicula uesperi. Huius tẽporis nouissimis diebus ubicũq; patietur cæli ratio: terram ad rosaꝝ & uineæ satum uerter̃ bipalio oportet. Iugero opæ lx. sufficiunt. Fossas purgare aut nouas facere. Antelucanis ferramẽta acuere: manubria aptare. Dolia quassa sarcire: ipsoꝝq; lanas scabẽdo purgare: aut nouas facere. Antelucanis a fauonio ĩ æquinoctiũ uernũ Cæsari significat. xvii. chalen. martii triduum uarie. Et viii. chalen. hirũdinis uisu: & postero die arcturi exortu uespertino. Itẽ. iii. nonas martii Cæsar cãcri exortu id fieri obseruabit. Maior pars auctoꝝ uindemitoris emersu. viii. idus aqlonis piscis exortu: & postero die orionis. In attica miluum apparere obseruatur. Cæsar & idus martias ferales sibi ãnotauit scorpionis occasu: Xv. uero chalen. aprilis italiæ miluũ ostendit. Xii. chalen. equũ occidere matutino. Hoc interuallũ temporis uegetissimũ agricolis: maximeq; oposũ est. In quo præcipue falluntur. Neq; enĩ illo die uocãtur ad munia: quo fauonius flare debeat: sed quo cœpit. Hoc acri intentione seruandũ est. Hoc illo mẽse signum deus hẽt obseruatione minime fal

laci aut dubia. Si quis attendat unde spiret is uentus: quacꝫ parte ueniat diximus secūdo uolumi ne: & dicemus mox paulo operosius. Interim eo die (quisquis ille fuerit) quo flare cœpit: non uticꝫ vi. idus februarii: sed siue an q̃ uer præuenerit: siue postq̃ hyemarit: post eā diē iquā inumera rusticos cura distrigat: & prima quæq̃ pagāt: quæ differri nequeūt. Trimestria serāt. Vites pu tēt qua diximus rōe. Oleæ curēt. Poma serāt: iserātq̃. Vineæ pastinēt. Semina digerantur. Instaurentur alia. Harūdines: salices: genistæ serātur cædāturq̃. Serantur uero ulmi: populi: platani: uti dictum est. Tum & segetes cōuenit purgare. Sarrīr hybernas fruges: maximecꝫ far: Lex certa in eo cū quattuor fibraꝝ esse cœperit. Faba uero nō antecꝫ triū folioꝝ. Tūc quocꝫ le ui sarculo purgare uerius q̃ fodere. Florentē uticꝫ xv. primis diebus nō attingere. Hordeū nisi sit siccum ne serito. Putationē æqnoctio peractā habeto. Vineæ iugeꝝ quaternæ opæ putant: alligātq̃. In arbusto singulæ opæ xv. arbores. Eodē hoc tēpoř hortoꝝ rosarioꝝq̃ cura ē: quæ sepatim ꝓximis uoluminibus dicentur: eodē & topiarioꝝ. Tūc optimæ scrobes fiunt. Terra i fu tuꝝ ꝓscinditur. Virgilio maxime auctore: ut glebas sol coquat. Vtilior sentētia quæ nō nisi tē peratū solum in medio uere arari iubet: quoniā in pingui statim sulcos occupāt hærbæ. In gra cili insecuti æstus exsicāt: certūcꝫ succū futuris seminibus auferūt. Talea autūno melius arari cer tum est. Cato uerna opera sic diffinit: scrobes fieri: seminaria ꝓpagari in locis crassis & humidis: ulmos: ficos: poma: oleas: prata stercorari luna sitiēte. Quæ rigua nō erūt ab afflatu fauonii de fēdit: purgari hærbas: malas radicitus erui: fic⁹ iterpurgari: semiaria fieri: & uetera sarciri. Hæc antecꝫ uinea florere icipiat. Itēq̃ pyro florēte arare incipiat macra harenosaq̃. Postea uticꝫ gra uissima & aquosissima. Ita postremo arato. Ergo hæc aratio has habebit notas lētisci primū fruc tum ostendentis ac pyri florentis. Erit & tertio in bulboꝝ satu scyllæ. Itē in coronamētoꝝ nar cissi. Nācꝫ & hæc ter florent. Primocꝫ flore primā arationē ostendūt: medio secūda: tertio no uissimā: quādo inter sese alias notas prebent. Ac nō in nouissimis cauetur: ne fabis florētibus at tingatur hedera. Id enī noxiū & exitiale est ei tēpus. Quædā uero & suas habēt notas sicuti fi cus. Cū folia pauca in cacumine acetabuli mō germinēt: tunc maxime serēdas ficus. Aequinocti um uernum ad viii. Kalen. aprilis pagi uidetur. Ab eo ad uergiliaꝝ exortum matutinū: Cæsari significāt chalen. aprilis. iii. nonas aprilis. In attica uergiliæ uesperi occultātur. Eædē postridie in boetia. Cæsari āt & chaldæis nonis ægypto oriō & gladius eius incipiunt abscōdi: Cæsari vi. idus significatur hymber libræ occasu. xiiii. chalen. maii. Aegypto suculæ occidunt uespi: sydus uehemens: & terra maricꝫ turbidū. xvi. atticæ. Xv. Cæsari cōtinuocꝫ triduo significat. Assyriæ aūt xii. chalen. hoc est uulgo appellatū sydus palilicium: quoniā xi. chalen. maii urbis romæ na talis: quo fere serenitas reddit. Claritatē obseruationi dedit nimboꝝ argumēto: hyadas appel lantibus græcis has stellas. Quod nostri a similitudine cognois: græci ꝓpter sues impositū ar bitrātes imperitia appellauere suculas. Cæsari ad viii. chalen. notatur dies. vii. chalen. Aegyp to hedi exoriuntur vi. chalen. Boetiæ & atticæ canis uespi occultatur. Fidicula mane oritur. v. chalen. Assyriæ oriō totus abscōditur. Tertio āt canis. Vi. nonas maii Cæsari suculæ matutino exoriūtur. Et viii. idus capella pluuialis. Aegypto āt eodē die canis uespi occultatur. Sic fere in vi. idus maii q̄ est uergiliaꝝ exortus decurrūt sydera. In hoc tēporis iteruallo xv. diebus prius agricolæ rapiēda sunt ea: quibus pagēdis ante æquinoctiū nō suffecerit. Dū sciat inde natam ex probrationē fœdā putātium uites per imitationem cantus alitis tēporarii: quē cuculum uocāt. Dedecus enim habetur: obprobriūcꝫ maritū: falcē ab illa uolucre in uite deprehēdi: ut ob id pe tulantiæ sales etiā cū primo uere ludantur. Auspicio tamen detestabiles uidetur. Adeo minima quocꝫ in agro naturalibus trahūtur argumētis. Extremo āt panici miliicꝫ satioē st. Iustū ē hoc seri maturato hordeo: atcꝫ etiā in eodē aruo. Estcꝫ signū illius maturitatis: & hoꝝ sationis cōe. Lucētes uespe per arua cicedelæ. Ita appellāt rustici stellātes uolatus Græci uero lampyridas: incredibili benignitate naturæ.

¶ Ne agricolæ aspiciant stellas: sed magis tempora serendæ frugis: & ortus occasuscꝫ syderis in quibusdam hærbis: & de stellaꝝ ortu & occasu. Ca. xxvii.

Iam uergilias in cælo notabiles natura fecerat: nō tamē iis cōtenta terrestres fecit alias ue luti uociferās. Cur cælum intueris agricola: Cur sydera quæris rustice: Iā te breuiore sōno fes sum premūt noctes. Ecce tibi inter hærbas tuas ꝓpo peculiares stellas: eascꝫ uespe & ab opere disurgenti ostēdo. Ac ne possis præterire miraculo sollicito. Vides ne ut fulgor igni similis ala rum cōpressu tegatur: secū lucē habeat & nocte: Dedi ecce tibi herbas horaꝝ indices: & ut ne sic quidem oculos tuos a terra reuoces. Heliotropiū ac lupinum circūagūtur cū sole. Cur etiā nūc altius spectas: ipsūcꝫ cælum scrutaris: Habes ante pedes tuos ecce uergilias. In certis eæ dieb⁹ ꝓueniunt: durātcꝫ fœdere syderis huiusce. Partūcꝫ eas illius esse certum est. Proinde qsqs æsti uos fructus ante illas seuerit: ipse frustrabitur sese. Hoc interuallo & apicula ꝓcedēs fabā flore re indicat: fabacꝫ florescēs eā euocat. Dabitur & aliud finiti frigoris indiciū. Cū germinare uide ris moꝝ: iniuriam postea frigoris timeř nolito. Ergo opator. Taleas oliuaꝝ poneř. Ipsascꝫ oleas

interradere. Rigare prata æquinoctii diebus primis. Cum herba creuerit ĩ festucã: arcerẽ aquas.
Vineas pãpinare. Et huic lex sua cũ pãpini quattuor digytos lõgitudine expleuerint. Pampinat
una opa iugeꝝ. Segetes iterare. Seritur uero diebus .xx. Ab æqnoctio sartura nocere & uineæ
& segeti existimatur. Et oues lauãdi hoc idem tẽpus est. A uergiliaꝝ exortu significant Cæsari
postridie arcturi occasus matutini .iiii. idus maii. Fidiculæ exortus .xii. Kaleñ. iunii capella uespe
occidens. Et in attica canis xi. Kaleñ. Cæsari orionis gladius occidere ĩcipit .iii. nonas iunii. Cæ
sari & assyriæ aquila uesperi oritur viii. idus. Arcturus matutino occidit italiæ .viii. & .iiii. idus.
Delphinus uesperi exoritur. Xvii. chalen. iulii gladius orionis exoritur. Quod in ægypto post
quatriduũ .xi. chalen. eiusdem orionis gladius Cæsari occidere incipit .viii. chal. iulii uero lõgissi
ma dies totius ãni & nox breuissima solstitiũ cõficiunt. In hoc tẽporis interuallo uineæ pãpinan
tur: curaturq; ut uinea uetus semel fossa sit: bis nouella. Oues tõdentur. Lupinũ stercorãdi cau
sa uertitur. Terra proscinditur. Vicia in pabulum secatur. Faba metitur: deinde cõcutitur.

¶ De pratis & repatiõe prati: & cotibꝰ & falcibus & descriptio frugũ & sydeꝝ. Ca. xxviii.

Prata circa chalen. iunii cædũtur: quoꝝ facillima agricolis cura: ac minimi ĩpẽdii: hæc de se
postulat dici. Relinq debẽt in læto solo: uel humido: uel riguo: eaq; aqua pluuia rigari uia
publica. Vtilissimũ simul & hærbæ arare: deinde cratire: serẽ florẽ ex fœnilibus: atq; ex præ
sepibus fœno dilapsum spargere: priusq; cratiãtur. Nec primo anno rigari: nec pasci ante secũda
fœnisecia: nec hærbæ uellãtur: obtritaq; hebetẽtur. Senescũt prata: restituiq; debent: faba in
iis sata: uel rapis: uel milio. Mox in sequẽte ãno frumẽto: rursusq; in prata tertio relinq. Præte
rea quotiens secta sint sicilire: hoc est quæ fœnisices prætereũt secari: Est enim ĩ primis inutile
enasci hærbas semẽtaturas. Hærba optima in prato trifolii: proxima graminis: pessima nummu
li. Siliqua etiã dira ferendis: inuisa & equiselis est: a similitudine equinæ setæ. Secãdi tẽpus cum
spica deflorescere cœperit: atq; roborari. secãdũq; anteq; inarescat. Cato fœnũ inquit nõ seces:
priusq; semẽ maturꝝ sit. Quidã pridie rigãt ubi sũt rigua. Noctibus roscidis secari melius. Quæ
dam partes italiæ post messem secãt. Fuit hoc quoq; maioris impendii apud priores creticis tã
tum: trãsmarinisq; cotibus notis: nec nisi oleo falcis aciem excitãtibus. Igitur cornu ꝓpter oleũ
ad crus ligato fœniseca incedebat. Italia aquarias cotes dedit: limæ uice ĩpantes ferro. Sed aqua
ria ꝓtinus uirent. Falcium duo genera. Italicũ breuius: ac uel ĩter uepres quoq; tractabile. Gal
liaꝝ latifũdia maioris cõpendii: quippe medias cædunt hærbas: breuioresq; prætereũt. Itali fœ
num ex una dextera manu secant. Iustũ est una opa iugeꝝ ĩ die desecari: alligariq; manipulos tria
milia .cc. quaternoꝝ põdo. Sectum uerti ad solem: nec nisi siccũ construi oportet. Ni fuerit hoc
obseruatum diligenter: exhalare matutino nebulã quãdam: metasq; mox sole accẽdi. & cõflagra
ri certum est. Rursus rigari desecta oportet: ut secẽt autũnale fœnũ: quod uocant cordum. In
terãnæ in umbria quater ãno secãtur etiã nõ rigua. Ter uero plerisq; in locis: & postea ĩ ipso pa
bulo nõ minus emolumẽti est ꝗ a fœno. Armẽtoꝝ id cura: iumẽtoꝝq; ꝓgeneratio suum cuiq;
cõsilium dabit. Optimũ maxime quadrigaꝝ quæstus. Solstitiũ peragi in viii. parte cãcri & viii.
Kaleñ. iulii diximus. Magnus hic anni cardo: magna res mũdi. Ex hoc usq; ad brumã decrescunt
dies: qui creuerũt sex mẽsibus. At sol ipse ad aqlonẽ scãdens asper: ardua emẽsus ab ea meta ici
pit flecti: & digredi ad austrũ: aucturus noctes aliis sex mẽsibus: ablaturusq; diei mensuram. Ex
hoc deinde cõuehendi rapiendiq; fructus alios atq; alios tẽpus: & præparãdi se cõtra sæuam fe
ramq; hyemẽ: dicebatq; hoc discrimẽ indubitatis notis signasse naturã. Quã ob rẽ eas manibus
ipsis agricolaꝝ ingessit: uertiq; iussit ipsa die folia: & esse cõfecti syderis signum. Nec siluestrium
tantũ arboꝝ remotaꝝq;: ne in saltus deuios mõtesq; eundũ esset quærẽtibus signa. Non rursus
ꝓximaꝝ urbanaꝝq;: & quæ topiario tantũ usu colũtur: quãq; & in iis illa uisantur. Vertit oleæ
ante pedes satæ. Vertit tiliæ ad mille usus petẽdæ. Vertit populi albæ: etiam uitibus nuptæ.
Adhuc paꝝ est inquit: ulmũ uite dotatã habes. Et huius ueterinoꝝ pabulo uersa folia stringis.
Stringens ãt deputas. Aspice & tenebis sydus. Alia parte cælũ respiciũt ꝗ qua spectauere pri
die. Salice omĩa alligas. Humillima arboꝝ ipse toto capite altior: & huius folia circũagũt: qd te
rusticũ quereris: Nõ stat per me quo minus cælum ĩtelligas: & cælestia scias. Dabo & auribus si
gnum. Palumbiũ utiq; exaudi gemitus. Trãsisse solstitiũ cãtu ne putes: nisi cũ incubãtem uide
ris palumbẽ. A solstitio usq; ad fidiculæ occasũ .vi. chalen. iulii Cæsari orion exoritur. Zona autẽ
eius .iiii. nonas assyriæ. Aegypto uero procyon matutino æstuosus: quod sydus apud romanos
nõ habet nomẽ: nisi caniculam hãc uelimus intelligi: hoc est minorẽ canẽ. Sane ut ĩ astris pingi
tur. Est ãt magnope ptinẽs sicut mox docebimus. iii. nonas chaldæis corona occidit matutino.
Atticæ oriõ totus eo die exoritur. Pridie idus iulii & ægyptiis oriõ desinit exoriri. Xvi. chalen.
augusti assyriæ procyon exoritur. Deinde postridie fere ubiq; cõfessũ inter omẽs sydus ĩdicabis:
quod canis ortũ uocamus sole primã partẽ leonis ingresso. Hoc fit post solstitium xxiii. dies. Sẽ
tiunt id maria & terræ: multæ uero & feræ ut suis locis diximus. Neq; ẽ ei minor ueneratio: ꝗ
descriptis in deos stellis. Accenditq; solem: & magnam æstus optinet causam. Xviii. chalen. au

gusti ægypto aquila occidit matutino: etesiaꝝꝗ prodromi flatus incipiũt. quod Cæsar. x. Kal.
sentire italiã existimauit. Aquila atticæ matutino occidit. iii. chalen. regia ĩ pectore leonis stella
matutino Cæsari ĩmergitur. viii. idus augusti. Arcturus medius occidit. iii. idus fidicula occasu
suo autũnum incohat uti is adnotat. Sed & uera rõ id fieri inuenit. vi. idus eiusdẽ. In hoc tẽporis
ĩteruallo res sũma uitiũ agit̃ decretorio uuis syder̃ illo: qđ caniculã appellamus. Vñ carbuncula
re dicũt̃ ut quodã uredinis carbone exustæ: nõ cõpantur huic malo grãdinis ꝓcellæ: nec quæꝗ
unꝗ ãnonæ intulere caritatẽ. Agroꝝ quippe mala sũt illa. Carbũculus aũt regionũ latepatenti
um: nõ difficili remedio: nisi calũniari magis naturã reꝝ hoĩes ꝗ̃ sibi ꝓdesse mallent. Ferũt De
mocritum qui primus intellexit ostẽditꝗ cũ terris cæli societatem: spernẽtibus hãc curam eius
opulentissimis ciuibus prouisa olei caritate ex futuro uergiliaꝝ ortu qua diximus rõne: ostende
musꝗ iam plenius. magna utilitate tunc ꝑpter spem oliuæ coemisse ĩ toto tractu omẽ oleũ: mi
rãtibus qui pauptatẽ & qetem doctrinaꝝ ei sciebãt ĩ primis cordi esse. Atꝗ ut apparuit cã & ĩ
gens diuitiaꝝ cursus: restituisse mercedẽ anxiæ & auidæ dominoꝝ pœnitẽtiæ: cõtentus ita pro
basse opes sibi (cũ uellet) in facili fore. Hoc Sestius postea e romanis sapiẽtiæ sectatoribus athe
nis fecit eadem rõe. Tãta litteraꝝ occasio est. Quas equidem miscebo agrestibus negociis ꝗ̃ po
tero dilucide atꝗ perspicue. Pleriꝗ dixere rorẽ inustũ sole agri frugibus rubiginis cãm esse: &
carbũculi uitibus. Quod ex parte falsũ esse arbitror: oẽmꝗ uredinẽ frigore tantũ inoxio cõstar̃
sole. Id manifestũ fiet attẽdentibus. Nã primũ oĩum hoc nõ euenire nisi noctibus: & ante solis
ardorem: deprehẽditurꝗ: totũꝗ lunari rõe cõstat: quoniã talis iniuria nõ fit nisi interlunio: ple
na ue luna: hoc est præualente utroꝗ enim habitu plena est: ut sæpius diximus. Sed interlunio
oẽ lumẽ quod a sole accipit cælo regerit. Differẽtia utriusꝗ habit⁹ magna: sed manifesta. Nãꝗ
interlunio æstate calidissima est: hyeme gelida. E cõtrario in plenilunio æstate gelidas facit noc
tes: hyeme tepidas. Causa euidẽs. Sed alia redditur a Fabiano græcisꝗ auctoribus. Aestate enĩ
interlunio necesse est ut cũ sole nobis ꝓximo circulo currat: igne eius cominus recepto cãdẽs: ea
dem interlunio absit hyeme: quãdo abscedit & sol. Itẽ plenilunio æstiuo ꝓcul abeat auersa soli.
Hyeme aũt ad nos per æstiuũ circulũ accedat. Ergo ꝑ se roscida: quotiẽs alget: infinitũ quãtum
illo tẽpore cadẽtes pruinas cõgelat. Ante oĩa aũt duo genera cælestis iniuriæ meminisse debe
mus. Vnum quod tẽpestates uocamus: in quibus grãdines: ꝓcellæ: cæteraꝗ similia intelligun
tur. Quæ cũ acciderint uis maior appellatur. Hæc ab horridis syderibus exeũt: ut sæpius dixi
mus ueluti arcturo: orione: hædis. Alia sunt illa: quæ silẽte cælo serenisꝗ noctibus fiunt: nullo
sentiente: nisi cum facta sunt. Publica hæc: & magnæ differẽtiæ a prioribus: aliis rubiginẽ: aliis
uredinem: aliis carbũculũ appellãtibus. Omnibus uero sterilitaem: De his nunc dicemus: a nul
lo ante nos prædicta: priusꝗ causas reddemus.

¶ De tempestatibus utriusꝗ tẽporis: & remediis sterilitatum. Ca. xxix.

QVæ sunt præter lunarem paucisꝗ cæli locis esse cõstat. Nãꝗ uergiliæ priuati attinent ad
fructus: ut quaꝝ exortu æstas incipiat: occasu hyems semestri spatio: intra se messes uinde
miasꝗ: & oĩum maturitatem cõplexæ. Est præterea in cælo qui uocatur lacteus circulus etiã ui
su facilis. Huius defluuio uelut ex ubere aliquo sata cũcta lactescũt: duoꝝ sydeꝝ obseruatione:
aqlæ in septẽtrionali parte: & in austrina caniculæ. Cuius mẽtionẽ suo loco fecimus. Ipse circu
lus fertur per sagittariũ & geminos: solis centrum infra æquinoctialem circulum secans: cõmissu
ras eoꝝ optinẽte hinc aquila: illinc canicula. Ideo effectus utriusꝗ ad omẽs frugiferas ꝑtinet ter
ras. Quoniã in iis tantũ locis solis terræꝗ cẽtra cõgruunt. Igit̃ hoꝝ sydeꝝ diebus si purus atꝗ
mitis aer genitalẽ illũ lacteũꝗ succũ trãsmiserit in terras læta adolescũt sata. Si luna qua dictũ ẽ
rõe roscidum frigus asperserit: admixta amaritudo: ut in lacte: puerperiũ necat. Modus ĩ terris hu
ius iniuriæ quã fecit in quacũꝗ cõuexitate comitatus utriusꝗ causæ. Et ideo nõ ꝑiter ĩ toto or
be sentit̃: ut nec dies. Aquilã dixim⁹ in italia exoriri ad. xiii. chalen. ianuarii. Nec patit̃ rõ natu
ræ quicꝗ̃ in satis ante eũ diem spei esse certæ. Si uero interluniũ incidat: oẽs hybernos fructus
& præcoces lædi necesse est. Rudis fuit priscoꝝ uita: atꝗ sine litteris. Nõ minus tamẽ ingenio
sam fuisse in illis obseruationẽ apparebit: ꝗ̃ nũc esse rõem. Tria nãꝗ tempora fructibus metue
bant: propter quod ĩstituerũt ferias: diesꝗ festos: rubigalia: floralia: uinalia. Rubigalia Numa
cõstituit ãno regni sui xi. quæ nũc agũtur ad vii. chalẽ. maii. Quoniã tũc fer̃ segetes rubigo oc
cupat. Hoc tẽpus Varro determinat sole tauri partẽ decimã optinẽte: sicut tũc ferebat rõ. Sed
uera cã est ꝙ post dies undeuiginti ab æqnoctio uerno: per id quatriduũ: uaria gentiũ obserua
tione. in. iiii. chalen. maii canis occidit: sydus & per se uehemẽs: & cui præoccidere caniculã ne
cesse sit. Idem itaꝗ floralia. iiii. chalen. easdem instituerũt urbis ãno qngentesimo sextodecimo
ex oraculis sybillæ: ut omĩa bene deflorescerent. Hũc diem Varro determinat: sole tauri partẽ
quartãdecimã optinẽte. Ergo si in hoc quatriduũ inciderit pleniluniũ: fruges & omĩa quæ flore
bunt lædi necesse erit. Vinalia priora quæ ante hos dies sunt. xi. chalen. martii degustãdis uinis
instituta nihil ad fructus attinẽt. Nec quæ adhuc diximus ad uites oleasꝗ: quoniã eaꝝ cõceptus

exortu uergiliaꝝ incipit ad.vi.idus maii: ut docuimus. Aliud hoc quatriduū est: quod neqꝫ rore sordere uelint. Exhorrēt enī frigidum sydus arcturi postridie occidēs: & multo minus pleniluniū incidere. IIII. nonas iunii iteꝝ aqla exoritur uespi: decretorio die florētibus oleis uitibusque si pleniluniū in eum incidat. Eqdē & solstitiū. viii. chalen. iunii in simili casu dixerim: & canis ortum post dies a solstitio. xxiii. Sed interlunio accidēte: quoniā uapore cōstat culpa: acinicꝫ præcoquūtur in callum. Rursus pleniluniū nocet ad. iiii. nonas iulii cū ægypto canicula exorit̄. Vel certe. xvi. chalen. augusti cū italiæ. Itē. iiii. chalen. augusti cū aqla occidit: usqꝫ in. x. chalen. eiꝰdem. Extra has causas sunt uinalia altera quæ agunt̄ ad. xiii. chalen. septēbris. Et Varro a fidicula incipiēte occidere mane determinat ꝙ uult initium autūni esse. Et hūc diem festum tēpestatibus leniendis esse institutū. Nūc fidiculā occidere ad. vi. idus augusti seruat̄. Intra hæc constat cælestis sterilitas. Neqꝫ negauerim posse eā permutari arbitrio legētium: locoꝝ æstimātiū naturas. Sed a nobis rōem demōstratam esse satis ē. Reliqua obseruatiōe cuiusqꝫ cōstabūt. Alterutrū quidē fore in cā: hoc ē plenilunium: aut īterluniū nō erit dubiū. Et in hoc mirabilem admirari benignitatē naturæ succurrit. Iam primū hanc iniuriam omibus ānis accidere nō posse propter status sydeꝝ cursus. Nec nisi paucis noctibus āni. Idqꝫ quādo futuꝝ sit facile nosci. Ac ne ꝑ omēs menses timeret̄ eaꝝ quoque lege diuisum. Aestate interlunia præterqꝫ biduo secura esse. Hyeme plenilunia. Nec nisi æstiuis breuissimisque noctibus metui. Nō diebus item ualer̄. Præterea tam facile ītelligi: ut formica minimum aīal interlunio quiescat. Plenilunio etiam noctibus opetur. Auem param oriente sirio ipso die nō appere: donec & occidat. E diuerso uiriorem ꝓdire ipso solstitii die. Neutꝝ uero lunæ statum noxium esse: nec noctibus qdem: nisi serenis: & oī aura qescente: quoniā neque in nube: neque in flatu cadunt rores. Sic quoque non sine r̄medio. Sarmēta aut paleaꝝ aceruos & euulsas hærbas frutices per uineas cāposque cum timebis incēdito. Fumus medebit̄. Hic e paleis & cōtra nebulas auxiliatur: ubi nebulæ nocent. Quidam tres cācros uiuos cremari iubent in arbustis: ut carbūculi nō noceant. Alii siluri carnem leuiter uri a uento: et per totam uineam fumus disꝑgatur. Varro auctor ē: ꝙ fidiculæ occasu quod ē initium autūni uua picta cōsecretur inter uites minus nocere tempestates. Archibius ad Antiochum syriæ regem scripsit: Si fictili nouo obserata obruatur rubeta rana in media segete nō esse noxias tempestates. Opera rustica huius interualli. Tertiam iterare. Vbi æstiua regio poscat: accumulare. Germinātia nisi in solo luxurioso fodiēda nō sunt. Seminaria purgari sarculo. Messem hordeaceā facer̄. Areā ad messē creta præpare Catonis sētētia amurca tēpata Virgilii oposius. Maiore ex ꝑte æquāt tātū: & fimo bubulo dilutior̄ illinunt. Id satis ad pulueris remedium uidet̄.

De messe & tritico & palea & frumento seruando. Ca. xxx.

MEssis ipsius rō uaria. Galliaꝝ latifundus ualli prægrādes dētibus ī margine infestis: duabus rotis per segetem impellūtur: iumento in cōtrariū iūcto. Ita directæ in uallū cadunt spicæ. Spiculæ alibi media falce præcidūtur: atqꝫ inter duas mergites spica destringitur. Alibi ab radice euellunt. Quod qui faciunt ꝓscindi ab se obiter agrum interpretāt̄: cū extrahāt succū. Differentia hæc. Vbi stipula domos cōtegunt: ꝙꝫ lōgissimā seruant. Vbi fœni inopia est: stramēto paleā quærunt. Panici culmo nō tegunt. Milii culmū fere inurunt. Hordei stipulā bubus gratissimā seruāt. Panicū & milium pectine manuali sigillatim legunt galliæ. Messis ipsa alibi tribulis in area: alibi equoꝝ gressibus exteritur: alibi perticis flagellatur. Triticū quo serius metitur: copiosius inuenitur. Quo celerius uero eo speciosius & robustius. Lex aptissima ante ꝙꝫ granū indurescat: & cū iam traxerit colorem. Oraculū uero biduo celerius messem facere: potius ꝙꝫ triduo serius. Siliginis & tritici etiā rō in area horreoqꝫ. Far quia difficulter excutit̄ cōuenit cū palea sua cōdi & stipula tantū: & aristis liberatur. Palea plures gentium ꝓ fœno utūtur. Melior ea quæ tenuior: minutiorqꝫ: & pulueri ꝓpior. Ideo optima e milio. Proxima hordeo. Pessima ex tritico: præterqꝫ iumētis opere laborātibus. Culmū saxosis locis cum inaruerit: baculo frangūt substratu aīalium. Si palea deficit: & culmus teritur. Ratio hæc maturius defectus muria diu aspgitur. Dehinc in manipulos siccatus cōuoluitur: atqꝫ ita ꝓ fœno bubus datur. Sūt qui accēdunt in aruo & stipulas magno Virgilii preconio. Sūma aūt rō: ut hærbaꝝ semē exurant. Ritus diuersitatem magnitudo facit messium: & raritas opérarioꝝ. Cōnexa ē rō frumēti seruādi. Horrea operosa: tripedali crassitudine: pariete lateritio exædificari iubent aliqui. Præterea supne īpleri: nec afflatus admittere: aut fenestras habere ullas. Alii ab exortu tātū æstiuo aut septētrione: eaqꝫ sine calce cōstrui: quoniā sit frumēto inimicissima. Nā quæ de amurca præceperint indicauimus. Alibi cōtra: suspēdunt granaria lignea colūnis: & perflari undiqꝫ malūt: atqꝫ etiam a fundo. Alii oīo pendūt: & ab afflatu extenuari granū arbitrāt̄: & si tegulis subiaceat: cōferuescere. Multi uentilare quoqꝫ uetant. Gurgulionē enim nō descēdere infra quattuor digytos: nec āplius periclitari. Columella & fauoniū uētum cōferre frumēto prædicit: quod miror equidē siccissimū alioquin. Sunt qui rubetā ranā in limine horrei pede ē lōgioribus suspēsam inuehere iubeāt. Nobis referre plurimū tempestiuitas cōdēdi uidebitur. Nā si paꝝ tostum atqꝫ robustū collectū sit:

Lochi penaci

Il general di que[...]
pene. ma lo [...]
essentiale et m[...]
purgatorio essen[...]
et il suo loco
non pur i demon[...]
pertinero si a l'in[...]
et morale, come
essentiale, et mor[...]
sito seano le spe[...]
i siti del infer[...]
come.

Il purgatorio [...]
si da a Mar[...]
mista ancora [...]
no differente da[...]
apparriene a Sa[...]
quanto la [...]
pansiono nel m[...]
vale ma quel[...]
Saturnina si [...]
alla tardità [...]

Limbo [...] l'a[...]
[...] speranza [...]

aut calidum cōditũ: inimica inasci necesse est. Diuturnitatis causæ plures. Aut in ipsius grani co
rio: cũ est numerosius ut milio: aut lucci pinguedine: qui ꝓ humore sufficit tãtum ut sisamæ: aut
amaritudine ut lupino & cicerrulæ. In tritico maxime crescũt aĩalia: quoniã spissitate sua concale
scit: & furfure crasso uestitur. Tenuior hordeo palea exilis & legumini: ideo non generant. Faba
crassioribus tunicis opitur. Ob hoc efferuescit. Quidã ipsum triticũ diuturnitatis gratia aspgunt
amurca mille modios quadrantali. Alii chalcidica aut careotica creta: aut etiam absinthio. Est &
olynthi ac perinthi: euboeæ terra: quæ corrũpi nõ sinat. Nec fere cõdita in spica lædũtur. Vti/
lissime tamẽ seruãtur in scrobibus: quos syrios uocãt ut in cappadocia: & in thracia: & hispania:
africa. Ante omĩa ut sicco solo fiant curatur. Mox ut palea sustei nãtur. Præterea cũ spica sua cõ
duntur. Ita frumẽta si nullus spiritus penetret: certũ est nihil maleficũ nasci. Varro auctor est sic
cõditum triticum durare ãnis qnquaginta: milium uero centum. Fabam & leguminain oleariis ca
dis oblita cinere lõgo tẽpore seruari. Idem fabã a pyrrhi regis ætate in quodã specu ambraciæ
usqꝫ ad piraticum Põpeii magni bellũ durasse annis circiter. cxx. Ciceri tãtum nullæ bestiolæ in
horreis ĩnascũtur. Sũt qui urceis cinere substratis & illitis acetũ habẽtibus leguminũ aceruos su
peringerãt: ita nõ nasci maleficia credẽtes. Alii q in salsamẽtariis cadis gypso illinãt. Alii q len/
tem aceto laserpitiato respergant: siccatamque oleo inungant. Sed breuissima obseruatio quod
uitiis carere uelis: interlunio legere. Quare plurimum refert: condere quis malit: an uendere.
Crescente enim luna frumenta grandescunt.

De uindemia & autũni temporibus. Ca. xxxi.

Sequitur ex diuisione tempoꝝ. Autũnus a fidiculæ occasu ad æqnoctiũ: ac deinde uergiliaꝝ
occasum: initiumqꝫ hyemis iis interuallis significatur. Pridie idus augusti atticæ equus ori/
ens. Vespera ægypto & Cæsari delphinus occidẽs. Xi. Kalẽ. septẽbris Cæsari & assyriæ stella
quæ uindemiator appellatur exoriri mane incipit: uindemiæ maturitatem promittẽs. Eius argu
mẽtum erũt acini colore mutati. Assyriæ. v. chalen. & sagitta occidit: & etesiæ desinũt. Vinde/
miator ægypto nõ exoritur. Atticæ arcturus matutino: & sagitta occidit mane. V. idus septem
bris Cæsari capella oritur uesperi. Arcturus uero medis pridie idus uehementissimo significatu
terra mariqꝫ per dies qnqꝫ. Rõ eius hæc traditur. Si delphino occidẽte hymbres fuerint: nõ fu
turos p arctuꝝ. Signũ oriẽtis eius syderis seruet hirũdinũ abitus: nãqꝫ deprehensæ intereunt.
Xvi. chalen. octobris ægypto spica: quã tenet uirgo: exoritur matutino: etesiæqꝫ desinũt. Hoc
idem Cæsari. xiiii. chalen. Xiii. assyriæ significãt & xi. chalen. Cæsari cõmissura piscium occidẽs.
ipsumqꝫ æqnoctii sydus. viii. chalen. octobris. Deinde cõsentiunt (quod est raꝝ) Philippus: Ca
lippus: Dositheus: Parmenistus: Conõ: Critõ: Democritus: Eudoxus: Ion. iiii. chalen. octobris
capellam matutino exoriri. Et. iii. chalen. hædos. Vi. nonas octobris atticæ corona exorĩ. Ma
ne asiæ & Cæsari. V. chalen. eniochus occidit matutino. III. chalen. Cæsari corona exoriri inci/
pit. Et postridie occidũt abditi uesperi. Viii. idus octobris Cæsari fulgens in corona stella orĩ.
Et. iii. idus uergiliæ uesperi. Idibus corona tota. Vi. chalend. nouembris suculæ uesperi exo/
riuntur. Pridie chalen. Cæsari arcturus occidit: & suculæ exoriũtur cum sole. IIII. nonas arctu/
rus occidit uesperi. V. idus nouẽbris gladius orionis occidere incipit. Deinde tertio idus uergi/
liæ occidunt. In his tẽpoꝝ interuallis opa rustica napos: raphanos serere qbus diebus diximus.
Vulgus agreste & rapã post ciconiæ discessũ male seri putat. Nos oĩo post uulcanalia & præco/
cia cũ panico. A fidiculæ ãt occasu uiciã: fasiolos: pabulũ. Et hoc silente luna seri iubent. Et fron
dis præparãdæ tempus hoc est. Vnus frõdator quattuor frõdarias fiscinas cõplere ĩ die iustum
habet. Si decrescẽte luna præparetĩ nõ putrescit. Aridã colligi nõ oportet. Vindemiã ãtiq nũqꝫ
existimauere maturã ante æquinoctiũ. Iam passim rapi cerno. Quã ob rẽ & huius tẽpora notis
argumẽtisqꝫ signẽtur. Leges ita se habent. Vuã calidã ne legito: hoc est in eius siccitate. Ac nisi
hymber interuenerit: Hãc ne legito rorulentã: hoc est si ros nocturnus fuerit. Nec prius ꝗ̃ so
le discutiatur. Vindemiare incipito: cum ad palmitẽ pãpinus procũbere cœperit: aut cũ exẽpto
acino ex densitate interuallũ nõ compleri apparuerit acinum nõ augeri. Acino plurimũ refert: si
contingat crescente luna uindemiare. Pressura una culleos. xx. implere debet. Hic ẽ pes iustus.
Ad totidem culleos & lacus. Xx. iugeribus unũ sufficit torculum. Premũtqꝫ aliqui singulis: Vti
lius binis: licet magna sit uastitas singulis. Lõgitudo in iis refert: nõ crassitudo. Spatiosa melius
premũt. Antiqui funibus uittisqꝫ loreis ea detrahebãt: & uectibus intra cauos: iuẽta gæcanica:
mali rugis per cocleas bullãtibus palis: affixa arbori stella: a palis arcas lapidũ attollente se cũ ar
bore: quod maxime probatur. Intra. xxii. hos ãnos inuẽtum paruis prælis: & minori torculari:
ædificio breuiore: & malo in medio decreto: tympana imposita uinaceis: supne toto põdere ur/
gere. & super præla cõstruere cõgeriem. Hoc & poma colligendi tempus & obseruatio: cum ali
quod maturitate nõ tẽpestate deciderit. Hoc & fæces exprimẽdi. Hoc & defrutũ coquẽdi: silẽ/
te luna noctu: aut si interdiu plena. Cæteris diebus aut ante exortũ lunæ: aut post occasũ. Nec
de nouella uite aut palustri. Nec nisi e matura uua. Nec nisi e foliis despumãdum. Quia si ligno

cōtingatur uas adustum ac fumosū fieri putant. Iustum uindemiæ tempus ab æquinoctio ad uer/ giliaꝝ occasum dies. xliiii. Ab eo die oraculū occurrit: frigidū picari ꝑ nihilo ducētium. Sed iam & chalen. ianuarii defectu uasoꝝ uindemiantes uidi: piscinisq; musta cōdi: aut uina effundi priora ut dubia reciperentur. Hoc nō tam sæpe ꝑuentu nimio euenit: q̄ segnicia insidiātium caritati ci uili. Sed æqui patrisfamilias modus est ānonæ cuiusq; āni utilitate. Id pæque lucrosissimū. Re liqua de uinis affatim dicta sunt. Item uindemia facta oliuam esse rapiendam: & quæ ad oleum p tinent: quæq; a uergiliaꝝ occasu agi debent.

¶ De lunari ratione. Ca. xxxii.

His quæ sunt necessaria adiicientur de luna uentisq; & præsagiis: ut sit tota syderalis rō pfec ta. Nāq; Virgilius etiā ī numeros lunæ quædā digerēda putauit: Democriti secutus osten tationem. Nos legum uilitas quæ in toto opere: in hac quoq; mouet pte. Oīa quæ cædunt: carpunt: tunduntur īnocētius decrescēte luna q̄ crescēte fiunt. Stercus nisi decrescente luna ne tangito. Maxime aūt inter mēstrua dimidiaq; stercorato. Verres: iuuēcos: arietes: hædos decre scēte luna castrato. Oua luna noua supponito. Scrobes luna plena noctu facito. Arboꝝ radices luna plena opito. Humidis locis interlunio serito: & circa interluniū quatriduo. Vētilari quoq; frumēta: ac legumina: & cōdi circa extremā lunā iubent. Seminaria cū luna supra terrā sit fieri. Calcari musta cū luna sub terra. Itē materies cædi: quæq; alia locis suis diximus: neq; facilior est obseruatio: ac iam dicta a nobis secūdo uolumine: sed quod intelligere uel rustici possint. Quo/ tiens ab occidente sole cernitur: prioribusq; noctis horis lucebit: crescens erit. Et oculis dimidi ata iudicabitur. Cum uero occidente sole orietur ex aduerso: ita ut pariter aspiciātur: tūc erit ple nilunium. Quotiens ab ortu solis oritur: prioribusq; noctis horis detrahet lumē: & ī diurnas ex tendet: decrescēs erit. Iteꝝq; dimidia. In coitu uero quod interluniū uocāt: cum appere desierit Supra terras āt erit: quādiu & sol. Interlunio & prima tota die secūda hora noctis: uno distāte sicilico: ac deinde tertia usq; ad qntādecimā multiplicatis horaꝝ iisdē portionibus: quintadecima tota supra terras noctu erit: eadēq; sub terris tota die. xvi. ad primæ horæ nocturnæ dextantē sicilicum sub terra aget: easdemq; portiones horaꝝ p singulos dies adiicit usq; ad interluniū. Et quātum primis ptibus noctis detraxerit: quod sub terris agat: tātūdem nouissimis ex die adiiciēt super terram. Alternis autem mensibus. xxx. implebit numeros. Alternis uero detrahet singu/ los. Hæc ert ratio lunaris.

¶ De uentoꝝ ratione. Ca. xxxiii.

Ventoꝝ paulo scrupulosior obseruatio. Solis ortu quocunq; libeat die: stantibus hora diei sexta: sic ut ortum eum a sinistro humero habeant. Cōtra mediam faciē meridies: a uertice septētrio erit: qui ita limes p agrum currit: cardo appellatur. Circūagi deinde melius est: ut umbrā suam quisq; cernat: alioquin post hoīem erit. Ergo pmutatis lateribus ut ortus illius diei a dextro humero fiat: occasus a sinistro: tunc erit hora sexta: cū minima umbra cōtra mediū fiat hoīem.. Per huius mediam lōgitudinem duci sarculo sulcum: uel cinere lineā: uerbi gratia: pedum. xx. cōueniet: mediāq; mensuram: hoc est in. x. pede circūscribi circulo puo: qui uocetur umbilicus.. Quæ pars fuerit a uertice umbræ: hæc erit uētus septētrionalis. Illo tibi putator arboꝝ plagæ ne spectēt: ne ue arbusta uineæ ue nisi in africa: cyrenis: ægypto. Illinc flante ne arato: quæq; alia præcipimus. Quæ pars lineæ fuerit a pedibus umbræ meridiē spectās: hæc uentū austrum dabit: quē a græcis notum diximus uocari. Illinc flatu ueniente materiā uineāq; agricola ne tractes. Humidus aut æstuosus italiæ est. Africæ qdem īcendia cū serenitate affert. In hūc italiæ palmites spectent: sed nō plagæ arboꝝ uitium ue. Hunc olíueti metator uergiliaꝝ quatriduo. Hunc caueat insitor calamis: gēmisq; inoculator. De ipsa regionis eius ora præmo/ nuisse cōueniet. Frōdē medio die arborator ne cædito. Cū meridiē adesse senties pastor: æstate cōtrahēte se ūbra pecudē a sole ī opaca cogito. Cū æstate pasces ī occidētē specta āte meridieꝫ post meridiē in orietē. Aliter noxiū: sicut hyeme & uere in rorulētum duceres. Nec cōtra sep/ tētrionē paueris supra dictū. Clodunt ita: lippiunt ue ab afflatu: & aluo cita pereūt. Qui fœmi/ nas cōcipi uoles: in hunc uētum spectātes iniri cogito.

¶ De limitatione agroꝝ. Ca. xxxiiii.

Diximus ut in media linea designaretur ūbilicus. Per hūc medium trāsuersa currat alia. Hæc erit ab exoru æquinoctiali ad occasū æquinoctialem. Et limes qui ita secabit agrū decuma/ nus uocabit. Ducātur deinde aliæ duæ lineæ inde his obliquæ: ita ut a septētrionis dextera le uaq; ad austri dextrā leuāq; descendat. Omēs per eūdem currāt umbilicum. Omēs inter se pa/ res sint. Oīum interualla paria. Quæ rō semel in quoq; agro ineunda erit: uel sæpius: si libeat: ita uite ligno facienda: regulis paribus in tympanū exiguū: sed circinatum adactis. Ratione qua doceo occurrendū ingeniis quoq; impitoꝝ est. Meridiem excuti placet: quoniā semp est idē. Sol aūt quottidie ex alio cæli momēto q̄ pridie oritur. Ne qs forte ad exortū capiēdā putet lineā. Ita cæli exacta parte quod fuerit lineæ caput septētrioni proximū: a parte exortiua solstitialem habebit exortū: hoc est lōgissimi diei: uētumq; aquilonem: boreā a græcis dictū. In hunc ponito

Sono general di questo concetto nel fuoco in ge[nerale] conciea tutti que[lli che] hanno presa la [vita] dal fuoco: come salamandra ... loco sotto i ... ferio sono gli alenni gli ... i genij

Et Sere.
Il fuoco elem[entale]
l'incendio ...
Il fuoco ...
l'incendio ...
Favilla
Fiamma
Carbone
Cenere.

arbores uitesq;. Sed hoc flãte ne arato. Frugem ne serito. Semen ne iacito. Præstrigit enĩ atq; præcellit hic radices arborũ: quas positurus afferes. Præmonitus esto. Alia robustis ꝓsunt: alia infantibus. Nec sum oblitus in hac parte uentum a græcis poni: quẽ cæciã uocãt. Sed idẽ Aristotiles uir imensæ subtilitatis qui ipsũ fecit rõem conuexitatis mũdi reddit: quia cõtrarius aquilo africo flat. Nec tamẽ eũ toto ãno in prædictis timet agricola. Mollit sydera æstate media: mutatq; nomẽ: & etesias uocatur. Ergo cũ frigidum senties: caueto. Ac quacũq; aquilo prædicit: tanto pniciosior septẽtrio est. In hũc asiæ: græciæ: hispaniæ: maritimæ italiæ: cãpaniæ apuliæ arbusta uineæq; spectant. Qui mares cõcipi uoles: in hũc pascito: ut sic in eũdem ineant. Ex aduerso aquilonis ab occasu brumali africus: quẽ græci lyba uocãt. In hũc a coitu cũ se pecus circũegerit: fœminas cõceptas esse scito. Tertia a septẽtrione linea quã per latitudinẽ ũbræ duximus & decumanã uocamus exortũ habebit æquinoctialem: uẽtumq; subsolanum a græcis apeliotem dictũ. In hũc salubribus locis uillæ uineæq; spectent. Ipse leniter pluuius: tamẽ est siccior fauonio. Ex aduerso eius ab æquinoctiali occasu zephyrus a græcis noiat̃. In hũc spectar̃ olivueta Cato iussit. Hic uer incohat: apitq; terras tenui frigore saluber. Hic uites putãdi: frugesq; curãdi: arbores serẽdi: poma inserendi: oleas tractãdi ius dabit: afflatuq; nutricũ exercebit. Quarta a septẽtrione linea: eadẽ austro ab exortiua pte proxima brumalem hẽbit exortũ uentũq; uulturnũ: eũq; a gsæcis dictũ: sicciorem & ipsum tepidioreq;. In hũc apiaria & uineæ italiæ galliarũq; spectare debent. Ex aduerso uulturni flabit chorus: ab occasu solstitiali & occidẽtali latere septẽtrionis: a græcis dictus argestes: ex frigidissimis & ipse: sicut omẽs qui a septẽtrionis parte spirant. Hic & grãdines infert: cauẽdus & ipse nõ secus ac septẽtrio. Vulturnus si a serena cæli pte cœperit flare nõ durabit in noctem. At ubi subsolanus in maiorem ptem noctis extendit: qsq; erit uentus: si feruidus sentietur: pluribus diebus permanebit. Aquilonẽ prænũtiat terra siccescẽs. sed rorescens repente: austrũ imiscet humescẽs in rore occulto.

¶ Prognostica tempestatum. Ca. xxxv.

Etenim prædicta rõe uẽtorũ ne sæpius eadem dicatur transire cõuenit ad reliqua tẽpestatũ præsagia: quoniã & hoc placuisse Virgilio magnope uideo. Siqdẽ in ipsã messem sæpe occurrere prœlia uẽtorũ dãnosa imperitis refert. Tradũt enĩ eũdẽ Democritũ metente fratre eius Demaso ardentissimo æstu orasse ut reliquæ segeti parceret: raperetq; desecta sub tectũ: paucis mox horis sæuo hymbre uaticinatione approbata. Quinimo & harũdinẽ nõ nisi impẽdẽte pluuia seri iubent: & fruges insecuturo hymbre. Quã ob rẽ & hæc breuiter cõtingemus scrutati maxime ptinẽtia. Primũq; a sole capiemus præsagia. Purus oriẽs atq; nõ feruẽs serenũ diẽ nũtiat. At hybernã pallidus grãdinẽ. Si & occidit pridie serenus: & oritur: tanto certior fides serenitatis. Cõcauus oriens pluuias prædicit. Item uẽtos: cũ ante exorientẽ eũ nubes rubescũt. Quod si & nigræ rubẽtibus interuenerint: & pluuias. Cũ orientis atq; occidẽtis radii rubent: coire pluuias. Si circa occidentẽ rubescũt nubes: serenitatem futuræ diei spõdent. Si in exortu spargent: partim ad austrũ: partim ad aqlonẽ: pura circa eũ serenitas sit licet: pluuiã tamẽ uẽtosq; significabunt. Si in exortu aut in occasu cõtracti cernẽtur radii hymbrem. Si in occasu eius pluet: aut radii in se nubem trahent: asperã in proximũ diem significabũt tempestatẽ. Cũ oriente radii nõ illustres eminebũt: q̃uis circũdati nube nõ sint: pluuiam portẽdent. Si ãte exortũ nubes globabuntur: hyemẽ aspam denũtiabũt. Si ab exortu repellentur: & ad occasũ abibunt: serenitatẽ. Si nubes solem circũcludent: quãto minus luminis relinquẽt: tanto turbidior tempestas erit. Si uero etiã duplex orbis fuerit eo atrocior. Quod si in exortu fiet ita ut rubescãt nubes: maxĩa ostẽdetur tempestas. Si nõ abibũt: sed incũbent: a quocũq; uento fuerint: eum portẽdent. Si a meridie: & hymbrem. Si oriens cingetur orbe: ex qua pte is se apit: expectetur uentus. Si totus defluxerit: æqualiter serenitatem dabit. Si in exortu lõge radios p nubes porriget: & medius erit inanis: pluuiam significabit. Si ante ortum radii se ostendent: aquã & uentũ. Si circa occidentem cãdidus circulus erit: noctis leuem tempestatem. Si nebula: uehementiorem. Si candente sole: uentũ. Si ater circulus fuerit: ex qua regione is eruperit: uentũ magnũ. Proxima sunt iure lunæ præsagia. Quartã eam maxime obseruat ægyptus. Si splendens exorta puro nitore fulserit: serenitatem. Si rubicũda: uentos. Si nigra pluuias portendere creditur. In qnta cornua eius obtusa pluuiam. Erecta & infesta uentos semper significãt. Quarta tamen maxime. Cornu eius septẽtrionale acuminatum atq; rigidum illũ præsagit uentũ. Inferius austrum. Vtraq; recta noctẽ uẽtosã. Si quartum orbis rutilus cinget: uentos & hymbres præmonebit. Apud Varronem ita ẽ. Si quarto die luna erit directa: magnã tempestatem in mari præsagiet: nisi si coronã circa se habebit: & eam sinceram: quoniã illo mõ nõ ante plenã lunã hyemãdũ ostendit. Si plenilunio per dimidiũ pura erit: dies serenos significabit. Si rutila: uentos. Nigrescens hymbres. Si caligo orbis nubem incluserit: uentos qua se ruperint. Si gemini orbes cinxerit: maiorem tempestatem. Et magis si tres erũt: aut nigri: aut interrupti atq; distracti. Nascẽs luna si cornu supiore obatro surget: pluuias decrescens dabit. Si inferiore ãnte pleniluniũ. Si ĩ media nigricia illa fuerit hym

Vigore

brem in plenilunio. Si plena circa se habebit orbẽ: ex qua parte is maxime splendebit: ex ea uen
tum ostendet. Si in ortũ cornua crassiora fuerint: horridam tẽpestatem. Si ante quartã nõ appa
ruerit uento fauonio flãte: hyemalis toto mense erit. Si. xvi. uehementius flãmea apparuerit:
asperas tempestates præsagiet. Sunt & ipsius lunæ octo articuli: quotiens in angulos solis inci/
dit: plerisq; inter eos tantũ obseruãtibus præsagia eius: hoc est. iii. vii. xi. xv. xix. xxiii. xxvii. &
interlunium. Tertio loco stellaꝝ obseruationem esse oportet. Discurrere eæ uident̃ interdum:
uentiq; ꝓtinus sequũtur. In quaꝝ parte ita præsagauere. Cælũ cum æqualiter totũ erit splendi
dum articulis temporꝝ quos ꝓposuimus: autũnum serenũ præsagabũt & frigidũ. Si uer & æstas
nõ sine riguo aliquo trãsierint: autũnum serenũ & densũ minusq; uentosum facient. Autũni sere
nitas uentosam hyemem facit. Cum repente stellaꝝ fulgor obumbrat̃: uti neq; nubilo neq; cali/
gine fluitans: graues denũtiãtur tempestates. Si uolitare plures stellæ uidebuntur: quo ferunt̃
albescentes uentos ex iis partibus nuntiãt/ At si circa puræ stabunt: certos. Si id in ꝑtibus plu/
ribus fiet: incõstãtes uentos effundent. Si stellaꝝ errãtium aliquã orbes incluserint: hymbres.
Sũt in signo cãcri duæ stellæ paruæ aselli appellatæ: exiguum inter illas spatium obtinente nu/
becula: quam præsepia appellãt. Hæc cũ cælo sereno apparere desierit: atrox hyems sequit̃. Si
alterã eaꝝ aquiloniã caligo abstulerit: auster sæuit. Si austrinã: aq̃lo. Arquus cũ sunt duplices:
pluuias nuntiãt. A pluuiis serenitatem nõ perinde certã. Circuli noui circa sydera aliqua: pluui/
am. Cum æstate uehementius tonuerit q̃ fulserit: uentos ea ꝑte denũtiat. E cõtra si minus to/
nuerit: hymbrẽ. Cũ sereno cælo fulget: pluuiæ erũt & tonitrua: & hyemabit. Atrocissime ãt cũ
ex oĩbus quattuor ꝑtibus cæli fulgurabit. Cum ab aq̃lone tantum ĩ posterꝝ diem aquam porten
dit. Cum a septentrione uentum. Cum ab austro uel choro aut fauonio nocte serena fulgurauे/
rit: uentum & hymbrem ex iisdem regionibus demonstrabit Tonitrua matutina uentum signifi/
cant: hymbrem meridiana. Nubes cũ sereno cælo ferunt̃: a quacũq; ꝑte id fiet: expectent uen
ti. Si eodem loco globabunt̃: appropĩquãte sole discutient̃. Et hoc si ab aq̃lone fiat: uentos: si
ab austro: hymbres portendent. Sole occidente si ex utraq; parte eius cælum patet: tempesta
tem significabunt. Vehementius atræ ab oriente in noctem aquam minãtur. Ab occidente ĩ po
sterꝝ diẽ. Si nubes ut uellera lanæ spgẽt̃ multæ ab oriẽte: aquã ĩ triduũ ꝑsagiẽt. Cũ ĩ cacumibꝰ
mõtiũ nubes cõsidẽt: hyemabit. Si cacumĩa pura fiẽt: disserenabit. Nube grauida cãdicãte q̃d
uocãt tẽpestatẽ albã grãdo ĩminebit. Cælo q̃uis sereno nubecula q̃uis ꝑua uẽtũ ꝓcellosũ da
bit. Nebulæ e mõtibꝰ descẽdẽtes aut cælo cadẽtes uł in uallibꝰ sedẽtes serenitatẽ ꝓmittũt. Ab
his terreni ignes ꝓxime significãt. Pallidi nãq; murmurãtesq; tẽpestatũ nũtii sẽtiũt̃. Pluuiæ ẽt
si in lucernis fũgi. Si flexuose uolitet flãma: uẽtũ. Et lumina cũ præ se flãmas elidũt: aut uix ac/
cẽdũtur. Itẽ cũ in eo pẽdẽtes coaceruantur sintillæ: uel cũ tollẽtibꝰ ollas carbo adhæ rescit: aut
cũ cõtentus ignis e se fauillã discutit: sintillam ue emittit: uel cũ cinis in foco cõcrescit: & cũ car/
bo uehemẽter ꝑlucet. Est & aquaꝝ significatio. Mare si in trãquillo portu a cursu stabit: & mur
murauerint intra se: uẽtum prædicit. Si idẽtidẽq;: & hyemẽ & hymbrẽ, Littoris ripæq; si reso/
nabũt trãq̃lla: asperã tẽpestatem. Item maris ipsius trãq̃llus sonitus spumæ ue dispsæ aut aquæ
bullãtes. Pulmones marini in pelago plurimũ dierꝝ hyemẽ portẽdunt. Sæpe & silentio intume
scit: flatuq; altius solito iam intra se esse uẽtos fatetur. Equidem & mõtiũ sonitus nemorꝝq; mu/
gitus prædicũt. Et sine aura quæ sẽtiat̃ folia ludẽtia. Lanugo populi aut spinæ uolitãs: Aquisq;
pluma ĩnatãs. Atq; ẽt ĩ cãpis tẽpestatẽ uẽturã præcedẽs suus fragor: & cæli q̃dẽ murmur nõ
dubiã hẽt significatõnẽ. Præsagiũt & aĩalia. Delphini trãq̃llo mari lasciuiẽtes flatũ ex qua ueni
unt parte. Itẽ spgentes aquã. Item turbãtes trãq̃llitatem. Loligo uolitãs. Cõchæ adhærescen/
tes. Echini affligentes sese: aut harena saburrantes tẽpestatis signa sunt. Ranæ quoq; ultra soli
tum uocales. Et fulicæ matutino clangore. Itẽ mergi anatesq; pẽnas rostro purgãtes uentum.
Cæteræq; aquaticæ aues cõcursãtes. Grues ĩ mediterranea festinantes. Mergi maria aut stagna
fugientes. Grues silentio per sublime uolãtes serenitatem. Sic noctua in hymbre garula: at sere
no tãpestatem. Coruiq; singultu quodã latrantes: seq; cõcutientes si cõtinuabũt: uentos. Si ue/
ro carptim uocem resorbebũt: uentosum hymbrẽ. Gracculi sero a pabulis recedẽtes hyemem.
Et albæ aues cũ cõgregabũtur. Et cũ terrestres uolucres cõtra aquã clãgores dabũt persũdẽtes
sese: sed maxime cornix. Hirũdo tã iuxta aquã uolitãs ut pẽna sæpe percutiat. Quæq; in arbori
bus habitant fugitantes in nidis suis. Et anseres continuo clãgore intẽpestiui. Ardea ĩ mediis ha
renis tristis. Nec mirꝝ aquaticas aut in totum uolucres præsagia aeris sentire. Pecora exultantia
& indecora lasciuia ludentia eãdem significationẽ habent. Et boues cælũ olfactãtes: seq; lãbẽtes
cõtra pilum. Turpesq; porci alienos sibi manipulos fœni lacerãtes. Segniterq; & cõtra industri
am suam formicæ abscõditæ cõcursãtes aut ꝓgerentes oua. Item uermes terreni erũpẽtes. Tri
foliũ quoq; ĩhorrescere & folia cõtra tẽpestãtẽ subrigere certũ ẽ. Necnõ & ĩ cõuiuiis mẽsisq; no
stris uasa q̃bus esculẽtũ addit̃: sudorẽ repositoriis linquẽtia diras tẽpestates prænũtiant.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER .XVIIII.
IN QVO LINI NATVRA CONTINETVR ET MIRABILIA.
PROHEMIVM

YDERVM QVOQVE TEMPESTATVMQVE RA
tio uel impitis facili atq; indubitato mō mōstrata est. Ver; qa in/
telligentibus nō minus cōferunt rura deprehendendo cælo ꝙ sy
deralis scientia. Agro colendo ꝓximā multi hortor; curam fece/
re. Nobis nō protinus transire ad ista tempestiuū uidetur. Mira
murq; quosdam scientiæ gratia eruditionis suæ gloriam ex his pe
tentes tam multa præterisse nulla mētiōne habita tot rer; sponte
cura ue prouenientium: præsertim cum plerisq; ear; precio usuq;
uitæ maior etiā ꝙ frugibus ꝓhibeat̄ auctoritas. Atq; ut a cōfes/
sis ordiamur utilitatibus: quæq; nō solum terras omēs: uer; etiā
maria repleuere: seritur: ac dici neq; inter fruges neq; inter hor/
tensia potest linum. Sed in qua nō occurrere uitæ parte? Quod
ue miraculum maius? Hærbā esse quæ admoueat ægyptū italiæ: in tantū ut Galerius a freto si
ciliæ alexādriā septima die ꝑuenerit: Babillus sexta: ambo præfecti. Aestate uero ꝓxima Vale
rius Marianus ex prætoriis senatoribus a puteolis nono die lenissimo flatu. Hærbā esse quæ ga
dis Herculis colūnas septimo die hostiā afferat: & citeriorem hispaniā quarto: ꝓuintiā narbonē
sem tertio: africā altero. Quod etiā mollissimo flatu cōtingit. C. Flacco legato Vibii Crispi pro
cōsulis. Audax uita: sceler; plena: aliquid seri ut uētos procellasq; recipiat. Et par; esse fluctibus
solis uehi. Iā uero nec uela satis esse maiora nauigiis. Sed ꝙuis amplitudini antēnar; singulæ ar/
bores sufficiant: sup eas tamē addi uelor; alia uela. Præterq; alia in proris & alia ī puppibus pā/
di: ac tot mōis prouocari mortem. Deniq; tā paruo semine nasci quod orbē terrar; ultro citroq;
portet: tam gracili auena: tam nō alte a terra tolli: neq; id uiribus suis necti: sed passū tusūq; & ī
molliciem lanæ coactū iniuria naturæ: ac sūma audacia: & quo ꝑuenire nulla execratio sufficit cō
tra inuētorem dictū suo loco a nobis: cui satis nō fuit hoīem in terra mori: nisi periret & insepul/
tus. At nos priore libro hymbres & flatus cauēdos frugū cā uictusq; præmonebamus. Ecce se
rit̄ hoīs manu: metit̄ eiusdē hoīs īgenio quod uētos ī mari optet. Præterea ut sciam⁹ fauisse poe
nas: nihil gignit̄ facilius. Vt sētiamus nolēte id fieri natura: urit agrū: deteriorēq; ipsū facit.

De lini satione: & generibus eius: & quomodo perficiatur: & de mappis
& lino non ardente: & quando primum in theatris uela. Ca. I.

SEritur sabulosis locis maxime: unoq; sulco: nec magis festinat aliud. Vere satum æstate uel
litur: & hanc quoq; terræ iniuriā facit. Ignoscat tamē aliquis ægypto serenti: ut arabiæ in
diæq; merces apportet. Ita ne & galliæ cēsentur hoc reditu? Mōtesq; mari oppositos esse nō ē
satis: & a latere oceani obstare ipsū quod uocāt inane. Cadurci: caleti: ruteni: bituriges: ultimiq;
hoīum existimati morini: īmo uero galliæ uniuersæ uela texunt. Iam q̄dē & trāsrhenani hostes.
Nec pulchriorē aliā uestē eor; fœminæ nouer̄. Qua āmonitione succurrit quod M. Varro tra
dit in Serranor; familia gentilitiū esse fœminas linea ueste nō uti. In germania aūt defossi & sub
terra id opus agūt. Similiter in italia a ratione alia. Nā inter padū ticinūq; āmes subiacēt abiter/
na. In europa lino palma secūda. In uicino enim halionis capessunt retouina. Et in æmilia uia fa/
uentina candore. Halionis sēper crudis fauētina præferūt̄. Retouinis tenuitas sūma densitasq;.
Candor æque ut fauētinis: sed lanugo nulla. Quod apud alios gratiā: apud alios offensionē ha/
bet. Neruositas filo æqualior pene ꝙ cotoneis: tinnitusq; cū dente libeat experiri. Ideo duplex
ꝙ cæteris precium. Et hispania citerior habet splēdorem lini præcipuum torrētis: in quo pol/
tur natura: qui abluit terraconē. Et tenuitas mira ibi primū carbasis reptis. Nā dudū ex eadē hi
spania zoelicum uenit in italiā plagis utilissimū. Ciuitas ea gallaciæ & oceano propinqua. Est sūa
gloria & cumano in cāpania ad piscium & halitum capturam. Eadē & plagis materia. Neq; enim
minor̄s cūctis animalibus insidias: ꝙ nobismetipsis lino tendimus. Sed cumanæ plagæ cōcidūt
apros: & hæ casses ue asperi ferri aciem cōuincūt. Vidimusq; iam tantæ tenuitatis: ut ānulū ho/
minis cū epidromibus trāsirent: uno portāte multitudinē qua saltus cingerētur. Nec id maxime
mir;: sed singula ear; stamina centeno qnquageno filo cōstare: sicut paulo ante Iulio Lupo qui in
præfectura ægypti obiit. Mirent̄ hoc ignorātes in ægyptii quōdā r̄gis quē amasyn uocāt: tho
race in rhodior; insula ostendi in tēplo Mineruæ. ccclxv. filis singula fila cōstare. Quod exēplū
per se expertum nuper romæ prodidit Mutianus ter cōsul: paruasq; iam reliquias eius superesse:
hac expimētum iniuria. Italia ex pelignis etiānum linis honorē habet: sed fullonū tantū in usu.
Nullum est cādidius lenæ ue similius: sicut in culcitris præcipuā gloriā cadurci optinēt. Galliar;
hoc ad tomēta pariter inuētū. Italiæ q̄dē mos etiā nūc durat in appellatiōe stramēti. Aegypto

lino minimum firmitatis: plurimũ lucri. Quattuor ibi genera: tainicium. ac pelusiacũ: buticũ: tẽ tiriticũ: cum regionũ nominibus in qbus nascunt. Supior pars ægypti in arabia uergens gignit fruticem quẽ aliqui gossipiõ uocant. Plures xylõ: & ideo lina inde facta xylina. Paruulus est: si/ milemq; barbatæ nucis defert fructũ. Cuius in exteriore bõbice lanugo netur. Nec ulla sunt eis in candore mollicia ue præferenda. Vestes inde sacerdotibus ægypti gratissimæ. Quartũ genus orthominum appellãt. Fit e palustri uelut harũdine dũtaxat panicula eius. Asia genista facit li/ na ad retia præcipua: in piscando durantia frutice madefacto. x. diebus. Aethiopes indiq; e ma/ lis. Arabes cucurbitis in arboribus ut diximus ge. istis. Apud nos maturitas eius duobus argu/ mentis intelligitur: intumescente semine: aut colore flauescẽte. Tũc euulsum & in fasciculos ma nuales colligatum siccat in sole pẽdens cõuersis supne radicibus uno die: mox qnq; aliis in con/ trarium inter se uersis fascium cacuminibus ut semen in mediũ cadat. Inter medicamina huic uis: & in quodam rustico ac prædulci italiæ transpadanæ cibo: sed iam pridẽ sacro℞ tantũ gratia. De inde post messem triticeam uirgæ ipsæ merguntur in aquam solibus tepefactam: põdere aliquo depressæ. Nulli enim leuitas maior. Maceratas indicio ẽ mẽbrana laxatior. Ite℞q; uniuersæ ut prius sole siccantur. Mox arefactæ in saxo tũduntur stupario malleo. Quod ꝓximũ cortici fuit stuppa appellatur: deterioris lini: lucerna℞ fere luminibus aptior. Et ipsa tamẽ pectitur ferreis ahenis: donec omnis mẽbrana decorticetur. Medullæ numerosior distinctio candore: mollicia. Linũq; nere & uiris deco℞ est: Cortices quoq; decussi clibanis & furnis præbẽt usũ. Ars depec/ tẽdi digerẽdiq;. Iustũ est e qnquagenis fascium libris qnas denas carminari. Ite℞ deinde ĩ filo po litur illisum crebro in silice ex aqua. Textũque rursus tũditur clauis: semp iniuria melius. Inuen/ tum iam est etiam quod ignibus nõ absumeret. Viuũ id uocant: ardentesque in focis conuiuio℞ ex eo uidimus mappas sordibus exustis splendescentes igni magis q̃ possent aqs. Regũ inde fu nebres tunicæ corporis fauillam ab reliquo separãt cinere. Nascitur in desertis adustisque sole in diæ: ubi nõ cadũt hymbres: inter diras serpentes: assuescitque uiuer ardẽdo. Ra℞ inuẽtu: diffici le textu ꝓpter breuitatem. Ruffus de cætero colos splendescit igni. Cũ inuentũ est æquat pre/ cia excellentium margarita℞. Vocat aũt a græcis assuestinum ex argumẽto naturæ. Anaxilaus auctor ẽ: lintheo eo circũdatam arborem surdis ictibus & q nõ exaudiantur cædi. Ergo huic lino principatus in toto orbe. Proximus byssino: mulie℞ maxime deliciis circa elim in achaia genito: quaternis denariis stipula eius pmutata quõdam ut auri. Reptaque lintheo℞ lanugo e uillis na/ uium maritima℞ maxime in magno usu medicinæ est: & cinis spodii uim habet. Est & inter papa uera genus quõddã: quo candorẽ linthea præcipuũ trahunt. Tẽtatum est tingi linũ quoque: & uestium insaniam accipere in Alexandri magni primũ classibus indo amne nauigantis: cum duces eius ac præfecti in certamine quodam uariassẽt insignia nauium. Stupuerũtque littora flatu uer sicoloria splẽdẽte. Velo purpuro ad accium cũ. M. Antonio Cleopatra uenit: eodemq; effugit. Hoc fuit imperatoriæ nauis insigne. Postea in theatris tantũ ũbrã fecere. Quod primus oium inuenit Q. Catulus cũ capitolium dedicaret. Carbasina deinde uela primus ĩ theatro duxisse tra ditur Lentulus Spinter appollinaribus ludis. Mox Cæsar dictator totum fo℞ romanum itexit. Viamq; sacrã ab domo sua ad cliuum usq; in capitolium: quod munere ipso gladiatorio mirabili us uisum tradũt. Deinde & sine ludis marcellus Octauia sorore Augusti genitus in ædilitate sua auunculo xi. cõsule chalen. augusti uelis fo℞ umbrauit: ut salubrius litigãtes cõsisterent. Quan tum mutatis moribus Catonis Cẽsorii q sternẽdũ quoq; ĩ fo℞ muricibus cẽsuerat. Vela nup co lore cæli stellata per rudentes terræ etiã in amphitheatris principis Neronis rubẽt ĩ cauis ædi um. & muscũ ac solem defendunt. Cætero mãsit cãdori ptinax gratia. Honor ẽt & troiano bel/ lo. Cur enim nõ & prœliis interfit ut naufragiis: Thoracibus lineis paucos tamẽ pugnasse testis est Homerus. Hinc fuisse & nauiũ armamẽta apud eundem interpretati sunt eruditiores quoniã cum sparta dixit significauerit sata.

De sparti natura. & quãdo primum usus eius: & quomodo perficiatur & quæ sine radice nascantur: & uiuant. Ca. ii.

Sparti quidẽ usus multa post sæcula cœptus est. Nec ante pœno℞ arma: quæ primũ hispa niæ intulerũt. Hærba & hæc spõte nascens: & quæ non queat seri: iũcusq; ꝓprie aridi soli uni terræ dato uitio. Nãq; id malum telluris ẽ: nec aliud ibi seri aut nasci põt. In africa exiguũ & inutile gignitur. chartaginẽsis hispaniæ citerioris portio. Nec hæc tota: sed quatinus pit mon/ tes quoq; sparto opit. Hinc strata rusticis: eo℞ hinc ignes facesq;. Hinc calceamina & pasto℞ ue stis: aialibus noxiũ præterq̃ cacuminũ teneritate. Ad reliquos usus laboriose euellitur. Ocrea tis cruribus manibusq; tectis manicis cõuolutum osseis ligneis ue conamẽtis. Nunc iã in hyemẽ uix. Facillime tamẽ ab idibus maiis in iunias hoc maturitatis tempus. Vulsum fascibus in aceruo adunatum biduo tertio resolutum. Spargitur in sole siccaturq;: & rursus in fascibus redit sub tec ta. Postea maceratur aqua marina optime sed & dulci si marina desit. Siccatũq; sole ite℞ rigat: si repẽte urgeat desiderium: perfusum calida in folio: ac siccatũ stans cõpendiũ opæ fatet. Hoc ãt

tunditur: ut fiat utile præcipue in aquis: mariq; inuictum. In sicco præferunt e canabi funes. Et
spartum alitur etiam diuersum: ueluti natalium sit impensa. Est quidē eius natura īterpolis. Rur
susq; q̄ libeat uetustum nouo misceř. Verꝝtamē cōplectetur aīo: qui uolet miraculū æstimare:
quanto sit in usu omibus terris nauiū armamētis: machinis ædificationū: aliisq; desideriis uitæ.
Ad hos oēs usus quæ sufficiant minus. xxx. passuum in latitudinem. A littore carthaginis nouæ
minusq; in lōgitudine esse reperientur. Lōgius enim uehi impendia ꝓhibent. Iūco græcos ad fu
nes usos noī credamus: quo hærbā eam appellāt. Postea Palmaꝝ foliis phyllyraq; manifestum
est: Et inde trāslatum a pœnis sparti usum pq̄ simile est ueri. Theophrastus auctor est esse bul/
bi genus circa ripas amnium nascēs: cuius inter sūmū corticem eāq; partem qua uescūtur esse la
neam naturam: ex qua mapalia uestesq; quondam cōficiebātur. Se d neq; regionē in qua id fiat:
neq; qcq̄ diligentius: præterq̄ eriophorō id appellari in exemplaribus quæ eqdē inueneri tra
dit. Neq; omīo ullam mētionē habet bulbi generꝝ circa ripas amniū nascentis: cuius inter sūmū
corticem eāq; partem qua uescūř semp habet spartum. Cuncta cura magna persecutus . ccccxc.
ānis ante nos: ut alio iā loco diximus. Quo apparet post id tēporis spatium in usū uenisse spar/
tum. Et quoniā a miraculis reꝝ cœpimus: sequemur eoꝝ ordinē: ī quibus uel maximū est aliqd
nasci: aut uiuere sine ulla radice. Tubera uocātur hæc undiq; terra circūdata: nullisq; fibris nixa
aut saltem capillamētis: nec utiq; extuberāte loco in quo gignūř: aut rimā agēte. Neq; ipsa ter
ræ cohærent. Cortice etiā includūtur: ut plane nec terrā esse possimus diceř: neq; aliud q̄ ter
ræ callum. Siccis hæc fere & sabulosis locis frutetosisq; nascūtur. Excedūt sæpe magnitudinem
mali cotonei: etiā librali pōdere. Duo eoꝝ genera: harenosa dentibus inimica: & altera sincera.
Distinguunř & colore ruffo nigroq;: & intus cādido. Laudatissima quæ africæ crescūt. An ne uiti
um id terræ: Neq; enim aliud intelligi potest: malū ne id ea ꝓtinus globeř magnitudine qua fu
turꝝ est. Et uiuat ne: an nō haud facile arbitror intelligi posse. Putrescendi enim rō cōis est iis cū
ligno. Lartio licinio prætorio uiro iura reddēte in hispania carthagine paucis his ānis scimus ac/
cidisse mordēti tuber: ut deprehensus inde denarius primos dentes inflecteret. Quo manifestū
erit terræ naturā in se globari. Quod certum est ex iis quæ nascūtur: & seri nō possunt.

De mysi: & tuberibus: de fungis pezicis: laserpitio: & magyderi & rubia & radicula. Ca. iii.

Simile est quod in cyrenaica prouintia uocāt mysi: præcipuū suauitate: odore: ac sapore: sed
carnosius. Et quod in thracia ceraunium. De tuberibus hæc tradunř peculiariter. Cum fue
rint hymbres autūnales ac tonitrua crebra: tūc nasci: & maxime e tonitribus: nec ultra ānū dura
re: tenerrima aūt uerno esse. Quibusdā locis acceptāř riguis & seruntur sicut mytilenis. Ne/
gant nasci nisi exundatione fluminū inuecto semine aptiaris. Est aūt is locus in quo plurima nascū
tur. Asiæ nobilissima circa lāpsacū & alopeconesū: græciæ uero circa elin. Sūt & in fūgoꝝ gene
re a græcis dicti pezicæ: q sine radice aut pediculo nascūtur. Ab his ꝓximū dicetur auctoritate
clarissimū. laserpitium: quod græci silphion uocāt: in cyrenaica ꝓuintia reptum: cuius succū uo/
cant laser magnificū in usu medicamētisq;: & ad pōdus argētei denarii pensum. Multis iā annis
in ea terra nō inueniř: quoniā publicani qui pascua cōducūt: maius ita lucꝝ sētientes depopulan
tur pecoꝝ pabulo. Vnus āt caulis nostra reptus memoria Neroni pricipi missus est. Si quando
incidit pecus in spem nascētis: hoc deprehēditur signo: cū comederit dormiēte ꝓtinus capra &
sternutāte. Diuq; iam nō aliud ad nos inuehitur: q̄ quod in psi de aut media & armenia nascitur
laser: multo infra cyrenaicum. Id quoq; adulteratum gūmi: aut sagopenio: aut faba fracta. Quo
minus omittēdum uideř. C. Valerio. M. Herēnio cōs. cyrenis aduecta romā publice laserpitii
pōdo. xxx. Cæsarem uero dictatorem initio belli ciuilis inter auꝝ argentūq; ꝓtulisse ex ærario
laserpitii pondo. cxi. Id apud auctores græciæ euidētissimos inuenimus. Natū hymbre piceo re
pēte ma lefacta tellure circa hesperidum hortos syrtinq; maiorē. vii. ānis āte oppidum cyrenaꝝ
quod cōditum ē urbis nostræ āno. cxliii. Vim āt illā p quattuor stadioꝝ spatiū ī africa ualuisse.
In ea laserpitium gigni solitum rē feram ac cōtumacē: & si colereř in deserta fugientem. Radice
multa crassaq;: caule ferulaceo: haud simili crassitudine. Huius folia maspetū uocabāt: apio ma/
xime similia. Semen erat foliaceum. Folium ipsum uero deciduum. Vesci pecora solita: primoq;
purgari: mox pinguescere: carne mirabilem ī modū iucūda. Post folia amissa caule ipso & homi/
nes uescebāř decocto: asso: elixoq;. Eoꝝ quoq; corpora. xl. primis diebus purgante a uitiis. Ex
iis omnibus succus duobus mōis capiebatur: e radice: atq; caule. Et hæc duo erāt nomina rhizi/
as atq; caulias. Vilior ille ac putrescēs radice: cortex niger: & ad mercis adulteria. Succū ipsū in
uasa cōiectū admixto furfure subinde cōcutiendo ad maturitatē perducebāt: ni ita fecissēt putre
scentē. Argumētum erat maturitatis co or: siccitasq; sudore finito. Alii tradūt laserpitii radicē
fuisse maiorē cubitali: tuberq; in ea super terrā. Hoc inciso ꝓfluere solitum succū ceu lactis sup
nato caule: quē magydarin uocarūt. Folia aurei coloris ꝓ semine fuisse: cadētia a canis ortu: au/
stro flāte. Ex iis laserpitium nasci solitum annuo spatio & radice & caule cōsumētibus sese. Hoc

Nocino

& circũfodi solitum ꝓdidere. Nec purgari pecora: sed ægra sanari: aut ꝓtinus mori: quod ĩ pau
cis accidere. Persico Silphio prior opinio cõgruit. Alteꝝ genus est quod magydaris uocatur te
nerius & minus uehemens: sine succo. Quod circa syriã nascit̃: non ꝓueniẽs ĩ cyrenaica regiõe.
Gignitur & in pnaso mõte copiosius: quibusdã laserpitium uocãtibus: pq; oĩa adulterãt ei salu
berrimæ utilissimæq; auctoritas. Rõ sinceri prima in colore modice russo: & cũ frãgitur: cãdido
intus. Mox trãslucente gutta aquæ saliuaq; liquescit. Vsus in multis medicaminibus. Sũt etiam
nũ duo genera nõ nisi sordido nota uulgo: cũ quæstu nullo polleãt. In primis rubia tinguẽdis la
nis & coriis necessaria. Laudatissima italica: & maxime suburbana: & omẽs peñ ꝓuintiæ scatent
ea. Sponte ꝓuenit: seriturq; similitudine eruiliæ. Veꝝ spinosus ei caulis & geniculatus hic ẽ qui
nis circa articulos in orbe foliis. Semen eius rubia est. Quot in medicina usus habet suo dicem˜
loco. At quæ uocatur radicula lauãdis demũ lanis succũ habet: miꝝ quãtũ cõferẽs cãdore: mol
liciaq;. Aeque nascitur satiua ubiq;: sed spõte præcipua ĩ asia syriaq; saxosis & asperis locis. Trãs
euphratem tamẽ laudatissima caule ferulaceo tenui: & ipsis cibis indigenaꝝ expetito: & ungenti
qcqd fit: cũ quo decoquat̃ folio oleæ. Isatin græci uocãt: floret æstate: grata aspectu: ueꝝ sine
odor̃ spinosa & caule lanuginoso. Semẽ ei nullũ: radix magna: quæ cõcidit̃ ad quẽ dictũ ẽ usũ.

¶ De hortoꝝ cura: & digestio terræ nascẽtiũ præter fruges & frutices. Ca. iiii.

Ab his superest reuerti ad hortoꝝ curã: & suapte naturã memorãdam. Et quoniã antiqtas ni
hil prius mirata est: q̃ & hesperidũ hortos: ac regum Adonis & Alcinoi. Itẽq; pẽsiles: si
ue illos Semiramis siue assyriæ rex Cyrus fecerit: de quoꝝ ope alio uolumine dicemus. Roma
ni qdem reges ipsi coluere. Quippe etiã Supbus Tarquinus nũtium illũ sæuum atq; sanguinari
um remisit ex horto. In xii. tabulis legum nostraꝝ nusq; noĩatur uilla: sẽper in significatione ea
hortus. In horti uero hæredium. Quã rem comitata est & religio quædã: hortosq; & fores tan
tum cõtra inuidentium fascinationes dicari uidemus. In remedio satyrica signa quãq; hortos tu
telæ Venerisassignãte Plauto. Iã quidẽ hortoꝝ noĩe ĩ ipa urbe delicias: agros uillasq; possidet.
Primus hoc instituit athenis Epicurus hortoꝝ magister. Vsq; ad eũ moris nõ fuerat in oppidis
haberi rura. Romæ qdẽ p se hort˜ ager pauperis erat. Ex horto plebei macellũ q̃to innocẽtior̃
uictu. Mergi enim credo in ꝓfunda satius est: & ostreaꝝ genera naufragio exquiri. Aues ultra
phasidẽ amnẽ peti: & fabuloso qdẽ terror̃ tutas: imo sic pciosiores. Alias in numidia atq; æthi
opia in sepulchris aucupari: aut purgari cũ feris mãdi ab eo: cupiẽtem quod mãdat alius. At her
cule q̃ uilia hæc q̃ parata uoluptati satietatiq;: nisi eadem quæ ubique indignatio occurreret.
Ferẽdũ sane fuerit exqsita nasci poma: alia sapore: alia magnitudine: alia monstro: paupibus in
terdicta. Inueterari uina sacisq; castrari. Nec cuiq; adeo lõgam esse uitã: ut nõ ãte se genita po
tet. E frugibus quoq; quoddã alimẽtũ excogitasse luxuriam: ac medullam tantũ eaꝝ: superque
pistrinaꝝ operibus & ex celaturis: uiuere alios pane proceꝝ: alios uulgi: tot generibus usque ad
infimam plebem descendente aĩa. Et iam ne in hærbis discrimen inuentum est: Olusque diffe
rentiam facere in cibo: etiam uno asse uenali: Et in his aliqua quoq; sibi nasci tribus negant. Cau
le in tantũ signato: ut paupis mẽsa nõ capiat. Siluestres fecerat natura horridos: ut quisq; deme
teret passim. Ecce altiles spectantur asparagi. Et rauẽna ternis libris repẽdit. Heu prodigia uen
tris: miꝝ esset nõ licere carduis pecori uesci: nõ licet plebei. Aquæ quoq; separantur. Et ipsa natu
ræ elemẽta ui pecuniæ discreta sunt. Hi niues: illi glaciem potant: pœnas mõtium in uoluptatẽ
gulæ uertũt. Seruatur algor æstibus: excogitaturq; ut alienis mẽsibus nix algeat. Decoquũt ali
as quas mox & illas hyemant. Nihil itaq; hoĩ sic: quõ reꝝ naturæ placet. Etiã ne hærba aliqua
diuitiis tantũ pascit̃. Nemo sacros auẽtinosq; mõtes & iratæ plebis secessus circũspexerit: Mõs
enim certe æquabit quos pecunia supauerit. Itaq; hercule nullum macelli uectigal maius fuit ro
mæ clamore plebis incusãtis apud omẽs principes: donec remissũ est portoriũ mercis huius: cõ
pertũq; nõ aliter quæstuosius cẽsũ haberi aut tutius: ac minore fortunæ iure: cũ credat̃ pẽsio ea
paupeꝝ. Is in solo spõsor est: & sub die redditus: superficiesq; cælo quocũq; gaudens. Hortoꝝ
Cato prædicat callẽtes. Hic primũ agricolæ existimabãt̃ prisci: & sic statim faciebãt iudiciũ: sũ
quæ esset in domo materfamilias. Etenim hæc cura fœminæ dicebat̃: ubi indiligens esset hor
tus. Quippe e carnario aut macello uiuẽdũ est. Nec caules ut nũc maxime probabãt: dãnantes
pulmẽtaria quæ egerent alio pulmẽtario. Id erat oleo parcere. Nã carnis desideria etiã erãt in
exprobratione. Horti maxime placebãt quia nõ egerent igni: parcerẽtq; ligno. Expetita res &
parata semper. unde & acetaria appellabãtur. Facilia cõcoqui: nec oneraturo sensũ cibo: & quæ
minime accẽderent ad desiderium panis. Pars eoꝝ ad cõdimẽta ꝑtinẽs fatet̃ non domi uersurã
fieri solitam. Atq; nõ indicũ piper quæsitum: quæq; trãsmara petimus. Iam quoq; in fenestris
suis plebs urbana in imagine hortoꝝ quottidiana oculis rura præbebãt: anteq̃ præfigi ꝓspec
tus omĩs coegit multitudinis inumeræ sæua latrocinatio. Quã ob rem sit aliqs & his honos: ne
ue auctoritatem rebus uilitas adimat. Cũ præsertim etiã cognoĩna proceꝝ inde nata uideamus.
Lactucinosq; ĩ ualeria familia nõ puduisse appellari: & cõtigat aliqua gratia opi curæq; nostræ.

Il general di la sua so scan... concerto, nocino ... edo ... Forzo, occupat... ... solamente.

Virgilio quoq; cõfesso q̃ sit difficile uerbo⁊ honorem tam paruis phibere. Hortos uillæ tinge dos nõ est dubium: riguosq; maxime habẽdos: si contingat ꝓfluo amne. Si minus: e puteo per tica organis ue pneumaticis tollẽdo: nõ haustu rigando. Solũ proscindẽdũ a fauonio: i autũnum præparãdum est post. xiiii. dies: iterãdumq; ante brumã. Octo iuge⁊ opis palari iustũ est. Fi mum tres pedes alte cũ terra misceri. Areis distingui: easq; resupinis puluino⁊ toris ambiri sin gulis tramitum sulcis: qua detur accessus homini: scatebrisq; decursus. In hortis nascẽtiũ alia bul bo cõmẽdantur: alia capite: alia caule: alia folio: alia utroq;: alia semine: alia cortice: alia cute aut carthilagine: alia carne: alia tunicis carnosis. Alio⁊ fructus in terra est: alio⁊ & extra: alio⁊ non nisi extra. Quædã iacent crescuntq; ut cucurbitæ & cucumis. Eadẽ & pendent quãq̃ grauiora multo etiã iis quæ in arboribus gignuntur. Sed cucumis carthilagine. Cortex huic uni maturita te transit in lignum. Terra cõduntur raphani: napique: & rapa: atque alio mõ inulæ: cicer: pasti nacæ. Quædã uocauimus ferulacea ut anetum: maluas. Nãq; tradũt auctores in arabia maluas septimo mẽse arborescere: baculo⁊ usum præbere exẽplo. Sed & arbor est malua in mauritania lixi oppidi æstuario: ubi hesperidum horti fuisse produntur. cc. passibus ab oceano iuxta delubr⁊ Herculis antiquius gaditano ut ferunt. Ipsa altitudinis pedes. xx. crassitudinis quam circumplec ti nemo possit. In simili genere habebitur & canabis. Necnon & carnosa aliqua appellabimus: ut spongias in humore pratorum enascentes.

¶ Natura & genera & hystoria nascentium in hortis re⁊. Ca. v.

FVngo⁊ enim callum in ligni arbo⁊que natura diximus: & alio gn̄re tube⁊ pauloante. Car thilaginei generis extraque terrã est cucumis: mira uoluptate Tiberio principi expetitus. Nullo q̃ppe nõ die cõtigit ei: pẽsiles eo⁊ hortos ꝓmouẽtibus i soles rotis olitoribus. Rursusq; hybernis diebus intra specularium munimẽta reuocantibus. Quin & lacte mulso semine eo⁊ bi duo macerato: apud antiquos græciæ auctores scriptum est seri oportere ut dulciores fiant. Cre scunt qua coguntur forma. In italia uirides & q̃minimi. In prouintiis q̃ maximi & citrini aut ni gri. Placent copiosissimi africæ ac grandissimi. Ast cum magnitudine excesser̃ pepones uocant̃. Viuunt hausti in stomacho in poste⁊ diẽ: nec pfici queunt. In cibis nõ insalubres: tamẽ plurimũ natãt. Oleum odere mire. Nec minus aquas diligũt. Desecti quoque ad eas modice distãtes ad repunt. Cõtra oleum refugiunt. Aut si qd obest: uel si pẽdeant: curuantur. Idq; uel una nocte deprehẽditur. Si uas cum aqua subiiciatur a quattuor digyto⁊ interuallo descẽdentibus ãte po ste⁊ diem. At si oleũ eodem mõ fit i hamos curuatis. Iidẽ in fistula flore dimisso mira lõgitudiñ crescũt. Ecce cũ maxime noua forma eo⁊ in cãpania ꝓuenit mali cotonei effigie. Forte primo na tum ita audio unum: mox semine ex illo genus factũ: melopeponas uocãt. Nõ pẽdẽt hi: sed hu mi rotũdantur. Mi⁊ in his præter figurã: colorẽq; & odorem: q maturitatẽ adepti quãq̃ non pẽdentes statim a pediculo recedũt. Columella tradit suũ cõmẽtum ut toto ãno cõtingant. Fru ticem rubi q̃uastissimũ in apricũ locum trãsferre: & recidere duũ digyto⁊ r̄licta stirpe circa æq noctium uernũ. Ita in medulla rubi semine cucumeris insito terra minuta fimoq; circũageratas re sistere frigori radices. Cucume⁊ græci tria genera fecere. Laconicũ: scitalicũ: boeticũ. Ex iis tã tum laconicũ aqua gandere. Sũt qui hærba quæ uocat̃ culix noie trita semẽ eo⁊ maceratum seri iubeant: ut sine semine uascãt̃. Similis & cucurbitis natura dũtaxat i nascẽdo. Aeque hyemẽ ode re. Amant rigua ac fimũ. Serunt̃ ambo semine in terra sexqpedali: fossura inter æquinoctiũ uer num & solstitium. Parilibus tamẽ aptissime. Aliqui malũt ex chalen. martii cucurbitas: & nonis cucumeres: & per qnquatros serere simili modo reptãtibus flagellis scãdentes p artesum aspera in tectum usq; natura sublimitatis auida. Vires sine adminiculo stãdi nõ sunt: uelocitas pnix: leui umbra cameras ac pgulas operientes. Inde hæc duo prima genera. Camerariũ: & plebeiũ: quod humi creditur. In priore mire tenui pediculo libratur põdus ĩmobile aure. Cucurbita quoq; omĩ mõ fastigatur uaginis maxime uitilibus: cõiecta in eas postq̃ defloruit: crescit qua cogit̃ forma. Pleruq; & draconis intorti figura. Libertate uero pẽsili cõcessa: iam uisa est nouẽ pedũ longitudĩ nis. Particulatim cucumis floret: sibi ipse superflorescẽs: & sicciores locos patitur: cãdida lanugine obductus: magisq; dũ crescit. Cucurbita⁊ numerosior usus. Et primus caulis in cibo. Atq; ex eo in totum natura diuersa. Nup in balnea⁊ usum uenere urceo⁊ uice. Iã pridẽ uero etiã cado⁊ ad uina cõdẽda. Cortex uiridi tener. Deraditur nihilominus cibis. Cibos salubres ac leues pluribus modis existimãt: q perfici humano uentre nõ queãt: sed nõ intumescãt. Semina quæ ꝓxima col lo fuerint proceras pariunt. Item ab imis: sed nõ cõpandas supradictis: quæ in medio rotundas: quæ lateribus crassas breuioresq;. Siccant̃ in umbra: & cũ libeat serere in aqua macerant̃. Cibis quos longiores tenuioresq; eo gratiores. Et ob id salubriores quæ pẽdendo creuere: minimũq; seminis tales habẽt: duricia eius in cibis gratiam terminãte. Eas quæ semini seruantur ante hye mẽ præcidi nõ est mos. Postea fumo siccant̃ cõdẽdis hortensio⁊ seminibus rusticæ supellectili. Inuenta est rõ qua cibis quoq; seruaret̃. Eodẽq; mõ cucumis usq; ad alios pene prouentus: & id qdẽ iniuria fit. Sed & scrobe opaco in loco harena substrato fœnoq; sicco optos: ac deinde terra

uirides ſeruari tradunt. Sunt & ſilueſtres in utroqꝫ genere & oĩbus fere hortenſibus. Sed & his medica tantũ natura eſt. Quã ob rem differẽtur in ſua uolumina. Reliqua chartilaginum natura terra occultãtur oĩa. In qbus de rapis abũde dixiſſe poteramus uideri: niſi medici maſculini ſexus facerent in his rotunda. Latiora uero & cõcaua fœminini: præſtãtiora ſuauitate: & ad cõdiẽdum faciliora: quæ ſæpius ſata trãſeunt in marem. Iidẽ napoꝝ qnqꝫ genera fecere. Corinthium cloeneũ: lyothaſium: boeticũ: & quod ꝑ ſe uiride dixerũt. Ex iis in ãplitudinẽ adoleſcit corinthium nuda fere radice. Solum enim hoc genus ſupne tẽdit: nõ ut cætera in terrã. Lyothaſiũ qdã thraciũ appellãt: frigoꝝ patiẽtiſſimũ. Ab eo boeticũ dulce eſt: rotunditate etiã breui notabile. Neqꝫ ut cleonæum prælõgum In totum qdem. Quoꝝ tenuiora folia ipſi quoqꝫ dulciores. Quorũ ſcabra & anguloſa & horrida amariores. Eſt præterea genus ſilueſtre: cuius folia ſunt erucæ ſimilia. Palma romæ amiterninis datur: inde murſiis: tertia noſtratibus. Cætera de ſatu eoꝝ in rapis dicta ſunt. Cortice & chartilagine cõſtant raphani. Multiſqꝫ eoꝝ cortex craſſior etiã qꝫ quibuſdã arborũ. Amaritudo plurima illi eſt: & ꝓ craſſitudine corticis. Cætera quoqꝫ aliquãdo lignoſa. Et uis mira colligẽdi ſpiritũ: laxandiqꝫ ructũ. Ob id cibus illiberalis utiqꝫ ſi ꝓxime olus mãdatur. Si uero cũ oliuis diruptis rarior fructus fit: minuſqꝫ fœtidus. Aegypto mire celebrat̃ ꝓpter olei fertilitatem: quod de ſemine eius faciũt. Hoc maxime cupiũt ſerere: ſi liceat: quoniã & quæſtus plus qꝫ e frumẽto & minus tributi eſt: nullũqꝫ copioſius oleũ. Genera raphani græci fecere tria foliorũ differẽtia: criſpi: atqꝫ lenis: & tertium ſilueſtre. Atqꝫ huic leuia qdem folia: ſed breuiora ac rotũda: copioſaqꝫ: atqꝫ fruticoſa. Sapor aũt aſp: & medicamẽti inſtar ad eliciãdos aluos. Et in prioribus tamẽ differẽtia ſeminis eſt: quoniã aliqua admodũ exiguũ ferunt. Hæc uitia nõ cadũt niſi in criſpa folia. Noſtri alia fecere genera. Algidenſe a loco lõgum atqꝫ tranſlucidum. Alteꝝ rapi figura: quod uocant ſyriacum: ſuauiſſimũ fere ac tenerrimũ: hyemiſqꝫ patiens. Præcipuum tamẽ eſt quod e ſyria nõ pridem aduectum apparet: quoniã apud auctores nõ repitur. Id aũt tota hyeme durat. Etiãnũ unum ſilueſtre græci cheriam uocãt: põtici armõ: alii leucem: noſtri armoratiam frõde copioſius qꝫ corpore. In oĩbus aũt ꝓbãdis maxime ſpectãtur caules: in initio enim rotũdiores craſſioreſqꝫ ac lõgis canalibus. Folia ipſa triſtiora: & angulis horrida. Seri uult raphanus terra ſoluta: humida. Fimũ odit: palea contentus. Frigore adeo gaudet: ut in germania infantiũ pueroꝝ magnitudinem æquet. Seritur poſt idus febru. ut uernuſ ſit. Iterumqꝫ circa uulcanalia quæ ſatio melior. Multi & martio & aprili ſerũt & ſeptẽbri. Incipiẽte incremẽto cõfert alterna folia circũobruere: ipſos uero accumulare. Nã qui extra terrã emerſerit durus fit atqꝫ fungoſus. Ariſtomachus detrahi folia per hyemẽ iubet: & ne lacunæ ſtagnẽt accumulare. Ita in æſtate grãdeſcere. Quidã ꝓdidere ſi palo adacto cauerna palea inſternat̃ in ſex digytoꝝ altitudine: deinde ſemẽ fimũqꝫ & terra cõgeratur ad magnitudinẽ ſcrobis creſcer̃. Præcipue tamẽ ſalſis aluntur. Itaqꝫ etiã talibus aquis irrigãtur. Et in ægypto nitro ſpargũt̃: ubi ſũt ſuauitate præcipui. In totũ quoqꝫ ſalſugine amaritudo eoꝝ eximit̃: fiuntqꝫ coctis ſimiles. Nãqꝫ & coctiſ dulceſcũt: & in napoꝝ uicem trãſeũt. Crudos medici ſuadẽt: ad colligẽda acria uiſceꝝ dãdos cũ ſale ieiunis eſſe: atqꝫ ita uomitionibus præparãt meatũ. Tradũt & præcordiis neceſſariũ hunc ſuccũ: quãdo phtheſin cordi intus inhærentem nõ alio potuiſſe depelli cõpertũ ſit in ægypto regibus corpora mortuoꝝ ad ſcrutãdos morbos inſecãtibus. Atqꝫ ut eſt græca uanitas: fert̃ in tẽplo Apollinis delphis adeo cæteris cibis prælatus raphanus: ut ex auro dicaret̃ raphanus: beta ex argento: rapum e plumbo. Scires nõ ibi genitũ Mãnium Curium impatorẽ: quẽ ĩ hoſpitio legatis auꝝ repudiaturo afferentibus rapũ torrentem in foco inuẽtum ãnales noſtri ꝓdidere. Scripſit & Marchion græcus de raphano unũ uolumẽ. Vtiliſſimi ĩ cibis hyberno tẽpore exiſtimãtur. Iidẽqꝫ dentibus ſemp inimici: quoniã atterant. Ebora certe poliunt. Odiũ iis cũ uite maximũ: refugitqꝫ iuxta ſatos. Lignoſiora ſunt reliqua in carthilaginũ genere a nobis poſita. Mirumqꝫ oĩbus uehemẽtiã ſaporis ineſſe. Ex iis paſtinacæ unũ genus agreſte ſpõte prouenit: ſtaphylinos græce dicit̃. Alteꝝ ſeritur radice uel ſemine primo uere uel autũno. Vt Hygino placet februario: auguſto: ſeptẽbri: octobri: ſolo qꝫ altiſſime refoſſo. Annicula utilis eſſe incipit: bima utilior: gratior autũno: patiniſqꝫ maxime. Et ſic quoqꝫ uirus illi intractabile eſt. Hibiſcum a paſtinaca gracilitate diſtat. Dãnatum cibis: ſed medicinæ utile. Eſt & quartũ genus in eadẽ ſimilitudine paſtinacæ damnatum in cibis: ſed medicinæ utile. Eſt & quartum genus in eadem ſimilitudine paſtinacæ: quã noſtri gallicã uocant: græci uero glaucon. Cuius genera etiã quattuor fecere: inter medica dicendũ. Siſer & ipſum Tyberius princeps nobilitauit flagitãs omĩbus ãniſ a germania Gelduba appellatur caſtellũ rheno impoſitũ: ubi generoſitas præcipua. Ex quo apparet frigidis locis cõuenire. Ineſt lõgitudine neruus: qui in decoctis extrahitur: amaritudiniſ tamen magna parte relicta: quæ mulſo in cibis tẽpata etiã in gratiã uertitur. Neruus idẽ & paſtinacæ maiori dũtaxat ãniculæ. Siſer his ſeritur mẽſibus: februario: martio: aprili: auguſto: ſeptẽbri: octobri. Breuior his eſt: ſed toroſior amariorqꝫ inula per ſe ſtomacho inimiciſſima. Eadẽ dulcibus mixtis ſaluberrima. Pluribus mõis auſteritas euicta gratiã inuenit. Nãqꝫ & in pollinẽ

tunditur arida: liquidoq; dulci tēpatur: & decocta postea aut asseruata uel macerata pluribus mo
dis. & tūc mixta defruto: aut lubacta melle: uuisq; passis: aut piguibus cariotis. Alio rursus mō
cotoneis: malis: uel sorbis: aut prunis. Aliquādo pipe aut thymo uariata defectus præcipue sto
machi excitat. Illustrata maxime Iuliæ Augustæ quottidiano cibo. Superuacuū eius semē: quo
niam oculis ex radice excisis ut harundo seritur. Et hæc aūt serit & siser & pastinaca utroq; tēpo
re uere & autūno magnis seminū iteruallis. Nulla ne minus ꝗ ternoꝝ pedū: quoniā spatiose fru
ticat. Siser āt trāsferre melius. Proxima his est bulboꝝ natura: quos Cato ī primis serēdos præ
cipit: celebrāsq; megaricos. Veꝝ nobilissima est scylla: quāq; medicamini nata acetoq; exacuen
do. Nec ulli amplitudo maior: sicut nec uis asperior. Duo genꝰa medicæ. Masculus albis foliis.
fœmina nigris. Et tertiū genus est cibis gratū. Epimenidū uocat angustius folio: ac minus aspe/
ro. Seminis plurimū omibus. Celerius tamē ꝓueniunt satæ bulbis circa latera natis. Et ut cre/
scant: folia quæ sunt in his ampla: deflexa circa obruūtur. Ita succū oēm in se trahūt capita. Spō
te nascunt copiosissime in balearibus ebusoq; insulis: ac p hispanias. Vnū de iis uolumē condidit
Pythagoras philosophus: colligens medicas uires: quas ꝓximo reddemus libro. Reliqua bulbo
rum genera differūt color: magnitudine: suauitate. Quippe cū qdam crudi mādant: ut in cherō
neso taurica. Post hos in africa nati maxime laudāt. Mox apuli gnꝰa græci hæc fecer. Balbinō:
sitaniō: pithyō: acrocorion: egylops: isorrynchiō. In hoc miꝝ imas eius radices crescere hyeme.
Verno āt cum apparuerit uiola: minui ac cōtrahi: tum deinde bulbum pinguescer. Est inter ge/
nera quod in ægypto aron uocāt: scyllæ ꝓximū amplitudine: foliis lapati: caule recto: duū cubi
toꝝ baculi crassitudine: radice mollioris naturæ: quæ edat & cruda. Effodiunt bulbi ante uer.
At deteriores illico fiunt si finduntur. Signū maturitatis folia inarescentia ab imo. Vetustiores ī
probāt. Item paruos & lōgos. Cōtra rubicūdis rotūdioribusq; laus & grādissimis. Amaritudo
plerisq; in uertice est. Media eoꝝ dulcia. Bulbus nō nasci nisi ex semine priores tradiderūt. Sed
& in prenestinis campis spōte nascūtur: ac sine mō etiā in remoꝝ aruis.

De hortēsium hærbaꝝ radicibus: foliis: floribus: coloribus. Ca. v.

HOrtēsibus omibus fere singulæ radices: ut raphano: betæ: apio: maluæ. Amplissima aūt
lapato: ut quæ descendat ad tria cubita. Siluestri minores tumidæ. Effossa quoq; diu uiuit.
Quibusdā tāmē capillatæ: ut apio: maluæ. Quibusdam surculosæ: ut ocimo. Aliis carnosæ: ut
betæ: aut magis etiānum croco. Aliqbus ex cortice & carne cōstant: ut raphano & rapis. Quo/
rūdam geniculatæ sunt: ut gramis. Quæ rectā nō habēt radicē statim plurimis nitūt capillamē
tis: ut atriplex: & blitum. Scylla āt & bulbi & cepe & allium nō nisi in rectū radicāt. Sponte na/
scentiū quædam numerosiora sunt radice ꝗ folio: ut calax: perdiotum crocū. Floret uero cū fra
xino serpillum: ambrotonum: napi: raphani: mēta: ruta: & cætera qdem deflorescūt cū cœpe.
Ocimū āt particulatim & ab imo incipit. Qua de cā diutissime floret. Hoc & in heliotropio hær
ba euenit. Flos aliis cādidus: aliis luteus: aliis purpureus. Folia cadunt a cacuminibus origano:
inulæ: & aliquādo rutæ iniuria læsæ. Maxime cōcaua sunt cepe. getio. Allium cepasq; iter deos
iureiurādo habet ægyptus. Cepe genꝰa apud græcos sarda: samothracia: halsidena: setania. Itē
scirta. Ascalonia ab oppido iudææ noiata. Omibus etiā odor lachrymosus & præcipue cypriis:
minime gnidiis. Omibus corpus tutū pinguitudinis eaꝝ carthilagine. E cunctis setania minima:
excepta tusculana. sed dulcis. Scirta āt & ascalonia cōdiūtur. Scirtā hyeme cū coma sua rlinquūt.
Vere folia detrahūt: & alia subnascūtur iisdē diuisuris: unde & nomē. Hoc exēplo reliqs quoq;
generibus detrahi iubent: ut in capita crescāt potius ꝗ in semetipsa. Ascaloniaꝝ ꝓpria natura.
Etenim uelut steriles sunt ab radice: & ob id semine seri illas nō deponi iussere græci. Præterea
serius circa uer cum germināt transferri: Ita crassescere. Et tūc ꝓperare præteriti tēporis pēsita
tione. Festinandū aūt in his est: quoniam natura celeriter putrescunt. Si deponant: caulē amit/
tunt: & semen: ipsæq; euanescūt. Est & coloꝝ differētia. Samo enim & sardibus cādidissimæ pro
ueniunt. Sunt in honore & creticæ: de qbus dubitant an eædem sint: quæ ascaloniæ: quoniā sa/
tis capita crassescūt: depositis caulibus & semine. Distant sapore tantū dulci. Apud nos duo pri/
ma genera. Vnum cōdimētarium: quod illi getion: nostri pallacanam uocant. Seritur mensibus
martio: aprili: maio. Alteꝝ capitatum æque ab æqnoctio autūni uel fauonio. Genera eius auste
ritatis ordine africana: gallica: tusculana: amiternina. Optima aūt quæ rotūdissima. Itē ruffa acri
or ꝗ candida: sicca ꝗ uiridis: & cruda ꝗ cocta: sicca ꝗ cōdita. Seritur amiternina frigidis & hu
midis locis: & sola allii mō capite: reliquæ semine. Proximaq; æstate nullum semē emittunt: sed
caput tantum quod inarescit. Sequēti autē anno pmutata rōe semē gignit. Caput ipsum corrūpi
tur. Ergo omibus annis sepatim semē cepe cā seritur. Sepatim cepe seminis: Seruant autē opti/
me in paleis. Getium pene sine capite est: ceruicis tantum longæ: & ideo totū in frōde: sæpiusq;
resecat ut porrum. Ideo & illud serunt nō deponūt. Cætero cepas ter fosso solo seri iubēt: extir
patis radicibus hærbaꝝ. In iugero denas libras. Intermisceri satureiam: quoniā melius proueni/
at. Runcari præterea: & sarriri si nō sæpius quater. Ascaloniam mense februario serunt nostri.

Semen cepaꝝ nigrescere incipiens anteq̃ marcescat metũt. Et de porro in hanc cognationẽ dici cõuenit: præsertim cũ sectiuo nup auctoritatẽ dederit princeps Nero: uocis gratia ex oleo æsta tis mẽsiũ omĩbus diebus. Nihilqꝫ aliud ac ne pane q̃dem uescẽdo. Serit̃ semine ab æqnoctio au/ tũno si sectiuum facere libuerit densius. In eadẽ area secatur donec deficiat: stercoratqꝫ semp: si nutritur in capita anteq̃ secetur: cũ increuerit: in aliã aream trãsferatur sũmis foliis leniter reci/ sis ante medullam & capitibus retractis tunicis ue extremis. Antiqui silice uel tegula subiecta ca pita dilatabant. Hoc item de bulbis. Nũc sarculo leuiter cõuellũtur radices ut delũbatæ alant. neqꝫ distrahant. Insigne ꝙ cũ fimo lætoqꝫ solo gaudeat: rigua odit: & tamẽ ꝓprietate quadã so li cõstat. Laudatissimus in ægypto: mox orchiæ atqꝫ aritiæ. Sectiui duo genera. Hoc hærbace um folio incisuris eius euidentibus: quo utunt̃ medicamẽtarii. Alteꝝ genus suauidioris folii ro/ tundiorisqꝫ: incisuris leuioribus. Fama est Melã equestris ordinis reꝝ ex procuratione a Tybe/ rio prĩcipe accersitum in sũma despatione succo porri ad trium denarioꝝ argẽteoꝝ põdus hausto cõfestim expirasse sine cruciatu. Ampliorẽ modũ negant noxiũ esse. Allium ad multa ruris præ cipue medicamẽta prodesse credit̃. Tenuissimis & quæ sepantur ĩ uniuersum uelatur mẽbranis: mox pluribus coagmentatur nucleis: & iis sepatim uestitis. Asperi saporis: & quo plures nuclei fuere hoc est asperius. Tedium huic quoqꝫ halitu ut cepis: nullum tamẽ coctis. Generꝝ differen tia in tempore. Præcox maturescit. lx. diebus tum in magnitudine. Vlpicum quoqꝫ in hoc gene re græci appellauere allium cyprium: alii antiscordõ: præcipue africæ celebratum inter pulmen taria ruris grãdius. Allio trito in oleo & aceto miꝝ quãtum increscat spuma. Quidã & alliũ ulpi cum in plano seri uetant: castellatimqꝫ grumulis ĩponi distantibus ĩter se pedes ternos. Inter gra na quattuor digyti interesse debent: simul atqꝫ tria folia erupint sarriri. Grandescunt quo sæpi/ us sarriuntur. Maturescentium caules depressi in terram obruuntur. ita cauet ne in frondem luxurient. In frigidis utilius uere seri quam autumno. Cæterum ut odore careant omnia hæc iubentur seri cum luna sub terra sit: colligi cum in coitu. Sine iis Menander e græcis auctor est: allium edentibus si radicem betæ in pruna tostã supederint: odorẽ extingui. Sũt qui & alliũ & ulpicum inter cõpitalia ac saturnalia seri aptissime putent. Allium & semine ꝓuenit sed tarde. Primo enim ãno porri crassitudine capite efficitur: sequẽti diuidit̃: tertio cõsumatur. Pulchriusqꝫ existimatur tale. A quibusdã in semẽ exire uetatur. Sed intorqueri caulis satiõis gratia: uti caput ualidius fiat. Quod si diutius allium cepeqꝫ inueterari libeat: aqua salsa tepida capita intinguẽda sunt. Ita diuturniora fient: melioraqꝫ usui: sed in satu sterilia. Alii cõtẽti sunt primo sup prunas suspẽdisse: abũdeqꝫ ita ꝓfici arbitrantur: ne germinẽt. Quod facere allium cepãqꝫ extra terram quoqꝫ certũ ẽ: & cauliculo acto euanescere. Aliq & alliũ palea optime seruari putãt. Alliũ ẽ in aruis spõte nascẽs: alum hoc uocãt: quod aduersus improbitatẽ alitum depascentiũ semina: coc/ tũ ne renasci possit: abiicit̃: statĩqꝫ quæ deuorauere aues stupẽtes manu capiũtur.: & si paulũ cõ morauer̃ r̃supitæ. Est & siluestre qđ ursinũ uocãt odor̃ molli: capite ꝑtenui: foliis grãdibus.

¶ Quoto die quæqꝫ hærbæ nascũntur satæ: & quomodo quæqꝫ formantur: uel digerantur: & quoꝝ singula genera: & quoꝝ plura. Ca. vi.

IN hortu satoꝝ celerrime nascũtur ocimũ: blitũ: napus: eruca. Tertio enim die erũpunt ane tum quarto: lactuca q̃nto: raphanus sexto: cucumis & cucurbitæ septimo: prior cucumis: nasturtium ac sinapi q̃nto: beta æstate sexto: hyeme decimo: atriplex octauo: cepe. xix: aut. xx. getium. x. aut. xii. Cõtumacius coriãdrũ. Cunila quidem & origanũ post. xxx. diẽ. Omĩum diffi cillime apium. xl. enĩ die cũ celerrime maiore ex pte emergit. Aliquid & seminum ætas cõfert: quoniam recẽtiora maturius gignũtur. In porro: getio: cucumere: cucurbita. Ex uetere aũt cele rius proueniunt apiũ: beta: cardamũ: cunila: origanũ: coriãdrũ. Miꝝ in betæ semine nõ enĩ tota eo ãno gignitur: sed aliq̃d sequẽte: aliquid tertio. Itaqꝫ ex copia seminis modice nascit̃. Quædã anno tantũ suo pariunt: quædã sæpius: sicut apium: porrũ: getiũ: Hæc enim semel sata pluribus ãnis restibili fertilitate ꝓueniũt. Semina plurimis rotunda: aliq̃bus oblõga: paucis foliacea & la ta: ut atriplici. Quibusdã angusta & canaliculata: ut cumino. Differũt & colore nigro candidoqꝫ item duricie. Surculacea in folliculo sunt raphano: sinapi: rapo. Nudũ semẽ apii: coriãdri: aneti fœniculi: cumini. Cortice obducta bliti: betæ: atriplicis: ocimi. At lactucis ĩ lanugĩe. Nihil oci mo fœcũdius. Cũ maledictis ac ꝓbris serendũ præcipiunt: lætius ꝓueniet. Satũ etiã pascit̃ ter/ ra adacta cuminũ: & qui serũt precãtur ne exeat. Quæ in cortice sũt difficillime maturescũt: ma/ ximeqꝫ ocimũ: & gyt. Siccãtur omĩa ac sunt fœcunda. Vtiqꝫ meliora nascũtur aceruatim sato se mine: q̃ sparso. Ita certe porrũ & allium serunt in laciniis colligatũ. Apium etiã paxillo cauerna facta ac fimo ingesto. Nascũtur aũt omĩa aut semine aut auulsione. Quædã semine & surculo: ut ruta: origanũ. Ocimũ præcidũt enim & hoc cũ peruenit ad palmæ altitudinẽ. Quædã & radi ce & semine: ut cepa: allium: bulbi: & si quoꝝ radicẽ minimi floꝝ relinquũt. Eoꝝ uero quæ a ra/ dice nascũtur radix diuturna & fruticosa est: ut bulbi: getii: scyllæ. Fruticãt alia & nõ capite: ut apium: & beta. Caule reciso fere quidẽ omĩa regerminãt: exceptis quæ nõ scabrũ caulẽ habẽt.

Est in usu uero ocimū:raphanus:lactuca. Hanc etiā suauiorē putant a regerminatione. Rapha/nus utiꝗ iucūdior detractis foliis anteꝗ decauleſcat. Hoc & in rapis. Nā & eadē direptis foliis cooperta terra creſcunt:durātꝗ in æſtate. Singula genera ſunt ocimo:lapato:blito:naſturtio:erucæ:atriplici:coriandro aneto. Hæc enim ubiꝗ eadē ſunt:neꝗ aliud alio melius uſꝗ. Rutā furtiuā tantū ꝓuenire fertilius putant:ſicut apes furtiuas peſſime. Naſcūt̃ et nō ſata mētaſtrū:nepeta:intubū:pulegiū. Cōtra plura genera ſūt eoꝝ quæ diximus:dicemuſꝗ i primis de apio.

¶ Natura & gn̄ra & hyſtoriæ ad cōdimēta i horto ſataꝝ reꝝ. xxxvi. Ca. vii.

ID enim quod ſpōte in humidis naſcitur helioſelinū uocat̃ uno folio:nec hirſutū. Rurſus in ſiccis hippoſelinū:plurib⁹ foliis:ſimile helioſelino. Tertiū ē oreoſelinū cicutæ foliiſ:radice tenui:ſemine aneti:minutiore tamē. Eſt āt ſatiuis differentia in folio denſo criſpo:aut rariore & leuiore. Itē caule tenuiore ac craſſiore. Et caulis alioꝝ cādidus eſt:alioꝝ purpureus:alioꝝ uari/us. Lactucæ græci tria fecere genera. Vnum lati caulis:adeo ut urceola & olitoria ex iis factita ri ꝓdiderint. Folium his paulo maius hærbaceo & anguſtiſſimū:ut alibi cōſūpto incremēto: al/teꝝ rotundi caulis. Tertium ſeſſile:quod laconiō uocant. Alii coloris & tēporis ſatus genera di/ſcreuere. Eſſe enim nigras:quaꝝ ſemē menſe ianuario feratur:albas quaꝝ martio:rubēteſ quaꝝ aprili. At oīum eaꝝ plātas poſt binos mēſes differri. Diligētiores plura genera faciunt:purpu/reas:criſpas:cappadocas:græcas. Lōgiora his folia cauleſꝗ lati. Præterea lōgi & anguſti intu/bis ſimiles. Peſſimū āt genus cū exprobratione amaritudinis appellauere picrida. Eſt etiānū alia diſtinctio atræ:quæ miconis uocat̃ a copia lactis ſoporiferi:quāꝗ omēs ſōnum parere credāt̃. Apud antiquos italiæ hoc ſolum genus eaꝝ fuit:& ideo lactucæ nomē adeptæ. Purpureā maxi mæ radicis cecilianā uocāt. Rotūdam uero ac minime radicis:latis foliis artylida. Quidāꝗ eu/mechion:quoniā hæc maxime refragetur ueneri. Eſt qdē natura omibus refrigeratrix:& ideo æſtate gratæ a ſtomacho faſtidium auferunt:cibiꝗ appetētiā faciūt:Diuus certe Auguſtus lac tuca cōſeruatus in ægritudine fertur prudētia Muſæ medici:cū prior eſſet eſca e melle. Religio minime omine caret:in tantū recepta cōmēdatione:ut ſeruari etiā in alienos mēſes eas oxymeli/te reptum ſit. Sāguinē quoꝗ augere credūtur. Eſt etiānum quæ uocat̃ caprina lactuca:de qua dicemus inter medicas. Et ecce cū maxime cœpit irrepere ſatiuis admodū ꝓbata:quæ cilicia uo catur:folio cappadocæ niſi criſpū latiuſꝗ eſſet. Nec ex eodē genere poſſunt dici:neꝗ ex alio itu bi hyemis impatiētiores:uiruſꝗ præferētes:ſed caule nō minus grati. Serūtur uerno plātæ eo rum:ultimo uere trāſferūtur. Eſt & erraticū intubum:quod in ægypto cichoriū uocāt. De quo plura alias. Inuētum omēs thyrſos uel folia lactucaꝝ ꝓrogare urceis cōditos ac recentes in pati nis coquere. Serūtur lactucæ āno toto lætis & irriguis ſtercoratiſꝗ binis menſibus inter ſemen plātamꝗ & maturitatem. Legittimū tamē a bruma ſemē iacere:plātā in fauonio trāſferre. Aut ſemē fauonio:plantā æquinoctio uerno. Albæ maxime hyemē tolerāt. Humore omīa hortenſia gaudent & ſtercore:præcipue lactucæ:& magis intubi. Seri etiā radices illitas fimo intereſt:& repleri ablaqueatas humo. Quidā & aliter amplitudinē augent:reciſis cū ad ſemipedē excreue/rint:fimoꝗ ſuillo recenti illitis. Candore uero putant cōtingere iis dūtaxat:quæ ſunt ſeminis al bi:ſi harena de littore a primo incremēto cōgeratur i medias:atꝗ in creſcētia folia contra ipſas religentur. Beta hortenſioꝝ leuiſſima eſt. Eius quoꝗ a colore duo genera græci faciunt:nigrā:& candidā: quā præferunt:pciſſimi ſeminis:appellātꝗ ſiculū:cādoris ſane diſcrimine præferen tes ut lactucā. Noſtri betæ genera faciūt uernum & autūnale:a tēporibus ſatiuis: quāꝗ & iu/nio ſerat̃: Transferuntur āt in plāta hæ quoꝗ:& oblimi fimo radices ſuas locūꝗ ſimiliter madi dum amant. Vſus iis & cū lente ac faba. Idēꝗ ꝗ oleris & præcipuus:ut lenitaſ excitet̃ acrimonia ſinapis. Medici inocentiorem ꝗ̄ olus eſſe iudicauere. Quā ob rē appoſitas nō memini: deguſta re etiā religio eſt:utꝗ ualidis potius in cibo ſint. Gemina iis natura & oleris & capite ipſo exilie tis. Bulbis ſpēs ſūma in latitudine. Ea cōtingit ut in lactucis:cū cœperint colorem trahere īpo/ſito leui pōdere. Neꝗ alii hortēſioꝝ latitudo maior. In binos pedes aliquādo ſe pandunt:multū & ſoli natura cōferente eis. Et in circelenſi agro ampliſſimæ ꝓueniūt. Sūt ꝗ betas punico malo florēte optime ſeri exiſtimēt:transferri aūt cum qnꝗ folioꝝ eſſe cœpint. Mira differētia ſi uera eſt:candidis ſolui aluos:modice nigris inhiberi. Et cum braſſica corrumpatur i dolio uini ſapor: odore betæ foliis demerſis reſtitui. Olus cauleſꝗ qbus nunc principatus hortoꝝ:apud græcos ī honore fuiſſe nō reperio. Sed Cato braſſicæ miras canit laudes:quas ī medēdi loco reddemuſ. Genera eius facit tria. Vnā extētis foliis:caule magno. Alterā criſpo folio:quā apianā uocat. Tertiā minutis caulib⁹ lenē teneram minimeꝗ ꝓbat. Braſſica toto āno ſerit̃ qm̄ & toto ſecat̃. Vtiliſſime tn̄ ab æquinoctio autūni. Transfertur cum qnꝗ folioꝝ ē. Cima a prima ſectione præ ſtat ꝓximo uere. Hic eſt quidam ipſoꝝ caulium delicatior teneriorꝗ cauliculus Apitii luxuria. Et p eum Druſo Cæſari blāditus non ſine caſtigatione Tiberii patris. Poſt cimā ex eadē braſſica cōtingunt æſtiui autūnaleſꝗ cauliculi:mox hyberni:iteꝝꝗ cimæ:nullo æque genere multife/ro:donec ſua fertilitate conſumatur. Tertia circa ſolſtitium:ex qua ſi humidior locus eſt æſtate

ſiccior autūno plantatꝰ. Humor fimuſqꝫ ſi defuere: maior ſaporis gratia eſt. Si abūdauere lætior
fertilitas. Fimū aſininū maxime cōuenit. Eſt hæc quoqꝫ res inter opa ganeæ. Quaꝓpter nō pi/
gebit uerboſius pſequi. Præcipuus fit caulis ſapore ac magnitudine. Primū oīum ſi in repaſtina/
to ſeras: dein ſi terrā fugiētes cauliculos ſeces: a terraqꝫ ꝓceritate luxurioſa attollētes ſe exage/
rando aliā accumules ita: ne plus q̄ꝫ cacumē emineat. Tritianū hoc genus uocatꝰ: bis cōputabili
impēdio tedioqꝫ. Cætera genera cōplura ſunt. Cumanū: ſeſſile folio: capite patulum: aricinū alti
tudine nō excelſius: folio numeroſius q̄ꝫ tenuius. Hoc utiliſſimū exiſtimatꝰ: quia ſub omibus fer
foliis fruticat cauliculis peculiaribus. Pōpeianum ꝓcerius caule ab radice tenui: intra folia craſſe
ſcit. Rariora hæc anguſtioraqꝫ: ſed teneritas in dote fit. Frigora nō tolerat. Quibus etiā aluntꝰ
brutiani: prægrādes foliis: caule tenues: ſapore acuti. Sabellico uſqꝫ in admirationē criſpa ſūt fo
lia: quoꝝ craſſitudo caulē ipſum extenuat: ſed dulciſſimi ꝑhibētꝰ ex oībus. Nuꝑ ſubiere lacutur/
res ex cōualle aricina: ubi quōdā fuit lacus turriſqꝫ quæ r̄manet: capite prægrādes: folio īnume
ri. Alii in orbem porrecti. Alii in latitudinē toroſi. Nec plus ullis capitis poſt tritianū: cuiꝰ peda
le aliquādo cōſpicitꝰ. Et cima nullis ſerior. Cuicūqꝫ āt generi pruinæ plurimū ſuauitatis cōferūt.
Et niſi obliquo uulnere defendatꝰ medulla plurimū nocet. Semini deſtinati nō ſecātur. Eſt etiam
ſua gratia nōnunq̄ꝫ plātæ habitu excellētibus. Halmyrida uocant: quoniam niſi in maritimis nō
ꝓueniunt. Nauigatione quoqꝫ lōginqua uiridibus adſeruatis. Statim deſecta ita ne humū attin/
gant: in cados olei quāqꝫ ꝓxime ſiccatos obturatoſqꝫ cōdūtur: oī ſpiritu excluſo. Sūt q plantam
in transferēdo alga ſubdita pediculo nitro ue trito: quod tribus digytis capiatꝰ: celerioꝝs ad ma/
turitatem fieri putent. Sūt q ſemē trifolii nitrūqꝫ ſimul tritū aſpgant foliis. Nitꝝ etiam ī coquē/
do uiriditatē cuſtodit. Aut apiciana coctura oleo ac ſale priuſq̄ꝫ coquantꝰ maceratis. Eſt īter hær
bas genus inſerendi præciſis germinibus caulis: & in medullam ſemine ex aliis addito. Hoc & ī
cucumere ſiluestri. Necnon olus quoqꝫ ſilueſtre eſt triū folioꝝ: Diui Iulii carminibus præcipue
iocis militaribus celebratum. Alternis qppe uerſibus exprobrauerꝰ lapſana ſe uixiſſe apud dyrra
chiū præmioꝝ pſimoniā cauillantes. Eſt aūt id cima ſilueſtris. Oīum hortēſioꝝ laudatiſſima cura
aſparagis. De origine eoꝝ in ſilueſtribus curis abūde dictū: & qūo eos iuberet Cato in harūdine
tis ſeri. Eſt & aliud genus incultius: aſpago mitius corruda paſſim etiam in mōtibus naſcens: re/
fertis ſupioris germaniæ campis: nō inſcito Tyberii Cæſaris dicto hærbā id quandā naſci ſimil/
limám aſpago. Nā quod in neſide campaniæ inſula ſponte naſcitur lōge optimū exiſtimatur hor
tenſium. Seritur ſpōgiis. Eſt enim plurimæ radicis: altiſſimeqꝫ germinat. Viret thyrſo primum
emicante. Qui caulem educens tēpore ipſo quo faſtigatus eſt in toros ſtringitur. Poteſt & ſemi
ne ſeri. Nihil diligentius cōprehēdit Cato. Nouiſſimūqꝫ libri eſt: ut appeat r̄pentinam ac noui/
tiam uiro curam fuiſſe. Locū ſubigi iubet humidū aut craſſum. Semipedali undiqꝫ interuallo ſeri
ne calcetꝰ. Præterea ad lineā grana bina aut terna paxillo dimitti. Videlicet ſemine tū tantū ſere
bantur. Id fieri ſecūdum æqnoctium uernū. Stercore ſatiari. Crebro purgari. Caueri ne cū hær
bis euellātur aſparagi. Primo āno ſtramēto ab hyeme ꝓtegi. Vere apiri: ſarriri: rūcari. Tertio
incēdi uerno. Quo maturius incēſus eſt: hoc melius ꝓuenit. Itaqꝫ harūdinetis maxime cōuenit
quæ feſtināt incēdi. Sarriri iubet idem nō ante q̄ꝫ aſpagus natus fuerit: ne ī ſarriēdo radices ue/
xentur. Ex eo uelli aſparagum ab radice. Nā ſi defringatur: ſtirpeſcere: & intermori. Velli donc̄
in ſemē eat. Id aūt matureſcere ad uer: incēdiqꝫ: ac rurſus cū arparuerint aſpagi ſarriri ac ſterco/
rari. Ac poſt ānos nouē cū iam uetus ſit: digeri ſubacto ſolo ſtercoratoqꝫ. Tū ſpōgiis ſeri ſingu/
loꝝ pedum interuallo. Quin & ouillo fimo noīatim uti: quoniā aliud hærbaſceret: nec qcq̄ꝫ po/
ſtea tētatum utilius apparuit: niſi ꝙ circa idus februarii defoſſo ſemine aceruatis puulis ſcrobi/
bus ſerunt: plurimūqꝫ maceratum fimo. Dein nexis inter ſe radicibus ſpōgias factaſ poſt æqnoc
tium autūni diſponūt pedalibus interuallis: fertilitate in denos ānos durante. Nullū gratius iis
ſolum q̄ꝫ rauēnatium. Hortoꝝ indicauimus corrudā. Hunc intelligimus ſilueſtrē aſpagū: quem
græci orminū aut myacanthō uocāt aliis ue noībus. Inuenio naſci & arietis cornibus tuſis atque
defoſſis. Poterāt uideri dicta omīa quæ in precio ſunt: niſi reſtaret res maximi quæſtus nō ſine
pudore dicenda. Certum ē quippe carduos apud carthaginē magnā cordubāqꝫ præcipue ſeſter
tia ſena milia e ꝓuis iis reddere: quoniā portēta quoqꝫ terraꝝ in ganeā uertimus. Etiā ea quæ re
fugiunt quadrupedes cōſciæ. Carduos ergo duobus mōis ſerūt autūno: plāta & ſemine ante no
nas martias. Plantæqꝫ quæ ex eo diſponētur ante idus nouēbris aut in locis frigidis circa fauo/
nium. Stercorātut etiā ſi placet: latiuſqꝫ ꝓueniūt. Ocimū parilibus optime ſeri ferūt. Quidā &
autūno: iubētqꝫ cū hyeme ſeratur: aceto ſemē perfūdi. Eruca quoqꝫ & naſturtiū uel æſtate uel
hyeme facillime naſcūtur. Eruca præcipue frigoꝝ cōtēptrix diuerſæ eſt q̄ꝫ lactuca naturæ. Con
citatrix ueneris. Icc irco iungitur illi fere in cibis: ut nimio frigori par feruor īmixtus temperamē
tum æquet. Naſturtium nomē accepit a narium tormēto. Et inde uigoriſ ſignificatio prouerbio
id uocabulo uſurpauit ueluti torporem excitātis. In arabia mire amplitudiniſ dicitur gigni. Ruta
quoqꝫ ſeritur fauonio & ab æqnoctio autūni: odit hyemē & humorē ac fimū. Apricis gaudet &

ſiccis: terra ꝗ̃ maxime laterítia. Cinere uult nutriri. Hic & ſemini miſcet: ut careat erucis. Auc/
toritas etiã peculiaris apud antiquos ei fuit. Inuenio muſtũ rutatum populo datum a Cornelio
Cethego in cõſulatu collega Q. Flaminii comitiis pactis. Amicitia eſt ei & cum fico in tantum
ut nuſꝗ̃ lætior ꝓueniat ꝗ̃ ſub hac arbore. Seritur & ſurculo melius in pforatã fabam: inditoq̃
ſucco nutrit cõprehẽdẽdo ſurculum. Seritur & a ſe ipſa. Nãq̃ incuruato cacumine alicuius rami
cum attigerit terrã ſtatim radicatur. Eadem & in ocimo natura: niſi ꝙ difficilius creſcit. Sed du/
rata runcatur nõ ſine difficultate ꝓuenẽtibus ulceribus: ni munitis manibus id fiat: oleo ue defẽ
ſis. Cõciduntur ãt & eius folia: ſeruãturq̃ faſciculis. Ab æquinoctio uerno ſerit̃ apiũ ſemine pau/
lum in pila pulſato. Criſpius ſic putant fieri: aut ſi ſatum calcetur cylindro pedibuſ ue. Proprium
ei ꝙ colorem mutat. Honos ipſi in achaia coronar̃ uictores ſacri certaminis nemeæ. Eodẽ tẽpo
re ſerit̃ menta planta: uel ſi nõdum germinat: ſpõgia: minus hæc humido gaudet. Aeſtate uirt.
Hyeme flaueſcit. Genus eius ſilueſtre mẽtaſtꝝ eſt. Et hoc ꝓpagatur ut uitis: uel ſi inuerſi rami
ſerãtur. Mentæ nomẽ ſuauitas odoris apud græcos mutauit: cũ alioquin mintha uocaretur. Vn
de ueteres noſtri nomen declinauerunt. Grato menta menſas odore pcurrit in ruſticis dapibus
Semel ſata diutina ætate durat. Cõgruit pulegio cuius natura in coronariis refloreſcẽs ſæpius
dicta eſt. Hæc quoq̃ ſeruãtur ſimili genere: mentam dico pulegiumq̃ & nepitã. Cõdimentoꝝ
tamen omniũq̃ faſtidiis ciminum amiciſſimum. Naſcitur in ſũma tellur̃ uix hærẽs: & in ſublime
tendens. In putribus & calidis maxime locis medio ſerendum uere. Alteꝝ eius genus ſilueſtre:
quod ruſticum uocant: alii thebaicum: ſi tritum ex aqua potetur: in dolore ſtomachi prodeſt. In
carpẽtina noſtri orbiſ maxime laudatur. Alioqn æthiopico africoq̃ palma ẽ. Quidã huic ægyp
tium præferunt. Sed præcipue oluſatꝝ miræ naturæ eſt. Hippoſelinũ græci uocãt: alii ſmyr/
nion. E lachryma caudicis ſui naſcitur. Seritur & radice. Succũ eius ꝗ colligũt murræ ſaporẽ ha/
bere dicũt. Auctor eſt Theophraſtus murra ſata natum. Hipposelinũ ueteres præcepãt in lo
cis incultis lapidoſis iuxta maceriã ſeri. Nunc & repaſtinato ſeritur: & a fauonio poſt æquocñ
autũnum. Quippe cũ capparis quoq̃ ſeratur ſiccis maxime: area in defoſſu cauata: ripiſq̃ undiq̃
circũſtructis lapide: alias euagatur p agros: & cogit ſolum ſterileſcere. Flor̃t æſtate. Viret uſq̃
ad uergiliaꝝ occaſum. Sabuloſis familiariſſimũ. Vitia eius quod trans maria naſcitur diximus in/
ter pegrinos frutices. Peregrinum & careũ gentis ſuæ noĩe appellatũ culmis principale. In qua
cũq̃ terra ſeri uult rõe eadẽ qua oluſatꝝ. Laudatiſſimũ tamẽ in caria: ꝓximũ phrygia. Liguſticũ
ſilueſtre eſt. In liguriæ ſuæ mõtibus ſeritur. Vbiq̃ ſuauius ſatiuum: ſed ſine uiribus. Panacẽ ali/
qui uocant. Crateias apud græcos cunilã bubulã eo noĩe appellat. Cæteri fere cunizamidẽ: cu/
nilaginẽ. Thymbrã uero quæ ſit cunila. Hæc apud nos habet uocabulũ & aliud ſatureia dicta ĩ
cõdimẽtario genere. Seritur mẽſe februario: origano æmula: Nuſꝗ̃ utrũq̃ addit: quippe ſimi/
lis effectus. Sed cunilæ ægyptium origanum tantũ præfertur. Peregrinũ fuit & lepidũ. Seritur
a fauonio. Dein cum fruticauerit: iuxta terrã præciditur. Tũc runcat̃: ſtercoraturq̃. Per bieniũ
hæc. Poſtea iiſdẽ fruticibus utuntur: ſi nõ ſæuitia hyemis ingrauat: quãdo impatiẽtiſſimum eſt
frigoꝝ. Exit & in cubitalẽ altitudinẽ: foliis laurinis ſed mollibus. Vſuſq̃ eius nõ ſine lacte. Gyt
piſtrinis: aniſum & anetũ culinis & medicis naſcuntur. Sagapenũ & ipſum in hortis qdẽ: ſed me/
dicinæ tantum. Sunt quædã comitãtia alioꝝ ſatus: ut papauer: nãq̃ cũ braſſica ſeritur. Ac por/
culaca & eruca cum lactuca. Papaueris ſatiui tria genera. Cãdidum cuius ſemẽ toſtum in ſecunda
mẽſa cum melle apud antiquos edebatur. Hoc & panis ruſtici cruſtæ inſpgitur adfuſo ouo ihæ
rens. Vbi inferiorẽ cruſtã apio: gytq̃ cerilai ſapor̃ cõdiunt. Alteꝝ genus papaueris nigꝝ: cuius
ſcapo inciſo lacteus ſuccus exprimitur. Tertium genus rhyan uocãt græci: id noſtri erraticum.
Spõte quidem: ſed maturius: cũ hordeo maxime naſcitur: erucæ ſimile: cubitali altitudine: flore
ruffo & ꝓtinus deciduo: unde & nomẽ a græcis accepit. De reliquis generibus papaueris ſpon
te naſcentis docebimus in medicinæ loco. Fuiſſe ãt in honore apud romanos ſemp indicio ẽ Tar
quinius Supbus. qui legatis a filio miſſis decutiẽdo papauera in horto altiſſima ſanguinarium illud
reſponſum hac facti ambage reddidit. Rurſus alio comitatu æquinoctio autũni ſeruntur corian/
drum: anetum: atriplex: maluæ: lapati: cerefolium: quod pederotõ græci uocant: & acerrimum
ſapore: ignei effectus ac ſaluberrimum corpori. Sinapi nulla cultura: melius tamẽ planta rela/
ta. Quin e diuerſo uis eſt ſato ſemel eo liberare locum: quoniã ſemen cadens ꝓtinus uiret. Vſuſ
eius etiã ꝓ pulmentario in patellis decocto citra intellectum acrimoniæ. Coquunt̃ & folia ſicut
reliquoꝝ oleꝝ. Sunt ãt trium geneꝝ. Vnum gracile: alteꝝ rapi foliis ſimile: tertium erucæ. Se/
men optimum ægyptium. Atheniẽſes napi appellauerunt: alii tapſi: alii ſaurion. Serpylo & ſi/
ſimbrio mõtes pleriq̃ ſcatent: ſicut thracia. Aut aquæ deferunt ex iis auulſos ramos: ſeruntq̃.
Item ſicyone ex ſuis mõtibus: & athenis: & hymeto. Simili mõ & ſiſimbrium ſerunt. Lætiſſimũ
naſcitur in puteoꝝ pietibus & circa piſcinas & ſtagna.

De fœniculo & canabe. Ca. viii.

RElíqua ſunt ferulacei generis ceu fœniculum: anguibus (ut diximus) gratiſſimum: ad cõdien

da plurima cũ inaruerit. Eiq; ꝓq; similis tapsia: de qua diximus inter externos frutices. Deĩde uti
lissima funibus canabis serit̃ a fauonio. Quo densior est eo tenerior. Semẽ eius cũ est maturꝝ ab
æquinoctio autũni defringit̃: & sole aut uẽto aut fumo siccatur. Ipsa canabis uellit̃ post uindemiã:
ac lucubratiõibus decorticata purgatur. Optima alabãdica: plagaꝝ præcipue usibus. Tria ibi eiꝰ
genera. Improbat̃ cortici ꝓximũ aut medullæ. Laudatissimũ est e medio: quæ mesa uocat̃. Se-
cunda milasea. Quod ad ꝓceritatẽ quidẽ attinet: rosea agri sabini arboꝝ altitudinẽ æquat. Fe-
rulæ duo genera in ꝑegrinis fruticibus diximus. Semẽ eius in italia cibus est. Conditur quippe
duratq; in urceis uel anni spatio. Duo ea genera. Caules & racemi. Corymbiam hanc uocant: co-
rymbosq; quos condiunt.

De morbis hortoꝝ: & remedia circa formicas & erucas & culices. Ca. ix.

MOrbos hortẽsia quoq; sentiunt: sicut reliqua terræ sata. Nanq; & ocimum se necat: dege-
neratq; rite in serpillum: & sisimbriũ in calaminthã. Et ex semine brassicæ ueteris rapæ fi-
unt. Atq; inuicẽ enecatur cyminũ ab uno dorso nisi repurgetur. Est ãt unicaule: radice bulbo si-
mili: nõ nisi in solo gracili nascẽs. Alias priuatim cymini morbus scabies. Et ocimũ sub canis or-
tu pallescit. Omĩa uero accessu mulieris mẽstrualis flauescunt. Bestiolaꝝ quoq; genera ĩnascun-
tur. Napis culices: raphano erucæ: & uermiculi. Itẽ lactucis & oleri. Vtrisq; hoc amplius lima-
ces & cocleæ. Porro uero priuatim aĩalia: quæ facillime stercore iniecto capiuntur: cõdẽtia ĩ id
se. Ferro quoq; nõ expedire tangi rutam cunilam mẽtam ocimũ auctor ẽ Sabinus Tyro in libro
cepuricõ. quem Mœcenati dicauit. Item cõtra formicas nõ minimũ hortoꝝ exitium: si nõ sint ri-
gui: remedium mõstrauit. Limo marino aut cinere obturatis earꝝ foraminibus. Sed efficacissime
heliotropio herba necãtur. Quidam & aquã diluto latere crudo inimicã eis putant. Napoꝝ me-
dicinæ sunt: siliquas una seri: sicut oleꝝ cicer. Arcet enim erucas. Quæ si omisso iã natæ sint: re-
mediũ absinthii succus decocti inspsus sedi: quã anagoꝝ uocãt. Genus hoc hærbæ diximus. Se-
men oleꝝ si succo eius madefactũ serat̃: olera nulli aĩalium obnoxia futura tradunt. In totum ue-
ro nec erucas si palo imponãtur in hortis ossa capitis ex equo genere fœminæ dũtaxat. Auer-
sus erucas & cãcrum fluuiatilem in medio horto suspẽsum auxiliari narrãt. Sũt q sanguineis uir-
gis tangant ea: quæ nolunt his obnoxia esse. Infestant & culices hortos riguos præcipue si sunt
arbusculæ aliquæ. Hi galbano accenso fugantur.

Quæ magis sint fortia uel minus: & quibus salsæ aquæ ꝓsint. Ca. x.

NAm quod ad ꝑmutationem seminũ attinet: quibusdam ex iis firmitas maior ẽ: ut coriãdro:
betæ: porro: nasturtio: sinapi: erucæ: cunilæ: & fere acribus. Infirmiora aũt sunt atriplici:
ocimo: cucurbitæ: cucumi: & æstiua omĩa hybernis magis durãt: minime autẽ getiũ. Sed ex iis
quæ sunt fortissima nullũ ultra quadrimatũ utile est dũtaxat serendo. Cunilis & ultra tẽpestiua
sunt. Peculiaris medicina raphano: betæ: rutæ: cunilæ: in salsis aq̃s quæ plurimũ suauitati & fer-
tilitati cõferũt. Cæteris dulcium aquaꝝ rigua ꝓsũt. Vtilissimæ ex iis aquæ frigidissimæ: & quæ
potu suauissimæ. Minus utilis e stagno: & quas silices ĩducũt: quoniã hærbaꝝ semina inuehũt.
Præcipue tamẽ hymbres alunt. Nã & bestiolæ ĩnascentes necantur.

Rõ rigãdoꝝ hortoꝝ: & quæ trãslata meliora fiãt: & de succis hortẽsioꝝ & saporibꝰ Ca. xi.

HIs horæ rigandi matutina atq; uespa: ne inferuescat aqua sole. Ocimo tantum & meridiana
etiã. Satum celerrime erũpere putãt inter initia feruẽti aqua aspsum. Oĩa aũt trãslata me-
liora grãdioraq; fiunt: maxime porri napiq;. In trãslatione & medicina est: desinũtq; sentire iniu-
rias: ut getium: porꝝ: raphani: apium: lactucæ. rapa: cucumis. Omĩa ãt siluestria fere sũt: & fo-
liis minora & caulibus: succo acriora: sicut cunila: origanũ: ruta. Solũmõ ex omibus lapatũ silue-
stre melius. Hoc insatiuũ rumex uocatur: nasciturq; fortissimũ. Tradit̃ semel satũ durare: nec un-
quã uitiari terra maxime iuxta aquã. Vsus eius cũ ptisana tantũ in cibis leuiorem gratiorẽq; sa-
porem præstat. Siluestre ad multa medicamenta utile est. Adeoq; nihil amisit cura ut carmine
quoq; cõprehẽsum repperim: in fabis caprini fimi singulis cauatis: si porri: erucæ: lactucæ: apii:
intubi: nasturtii semina inclusa serãtur: mire ꝓuenire. Quæ sunt siluestria eadẽ ĩ satiuis ficciora
intelligunt̃ & acutiora. Nãq; & succoꝝ saporꝝq; dicenda differẽtia est: uel maior in iis q̃ pomis.
Sunt aũt acres cunilæ: origani: nasturtii: sinapis. Amari absinthii: centaureæ. Aquatiles cucu-
meris: cucurbitæ: lactucæ. Acuti tantũ cunilæ. Acuti & odorati apii: aneti: fœniculi. Salsus tã-
tum e saporibus nõ nascit̃: aliquãdo extra insidit pulueris mõ: & circulis tantũ aquæ ut intelliga-
tur uana ceu pleꝝq; uitæ ꝑsuasio. Panax pipis saporem reddit: magis etiã siliquastrũ: ob id pipi-
tidis noĩe accepto. Libanotis odorẽ thuris: murra myrrhæ. De panace abũde dictũ est. Libano-
tis locis putridis & macris ac roscidis serit̃. Radicẽ habet olusatri: nihil a thure differẽtẽ. Vsus
eius post ãnum stomacho saluberrimus. Quidã eam noĩe alio rosmarinũ appellãt. Et smyrniuꝫ
olus seritur iisdem locis. Murraq; radicem recipit. Eadẽ & siliquastro satio. Reliqua a cæteris &
odore & sapore differunt: ut anetum. Tãtaq; est diuersitas atq; uis. ut nõ solum aliud alio mute-
tur: sed etiã in totũ auferatur. Apio eximi in coctis ausoniis aceto: in eodẽ cellario in saccis odo

Vigore
Questo capo ha[...]
gore: ma ne lo [...]
la forza. la ga[...]
la costanza, la [...]
toleranza, la ma[...]
dacie, la uerita
in persone. et ne [...]
ha il poter, che
del corpo. impen[...]
e di alcun supe[...]
pertiene a la [...]
del sole [...]
ha il poter
sue diuisioni

rem uino grauem. Et hactenus hortensia dicta sint ciboꝝ gratia dũtaxat. Naximũ ꝗdem opus ĩ
iisdẽ naturæ restat: quoniã ꝓuentus tantũ adhuc sũmasq; quasdã tractauimus. Vera aũt cuiusq;
natura nõ nisi medico effectu prænosci potest: opus ingens occultũq; diuinitatis: & quo nullũ re
periri possit maius. Ne singulis id rebus cõtexeremus. iusta fecit rõ: cum ad alios medendi desi
deria ꝑtinerẽt: lõgis utriusq; dilationibus futuris si miscuissemus. Nũc suis quæq; partibus cõsta
bunt: poterunt a uolẽtibus iungi.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER .XX.

PROHEMIVM

AXIMVM HINC OPVS NATVRAE ORDIEMVR
& cibos suos hoĩ narrabimus: faterique cogemus ignota esse ꝑ quæ
uiuat. Nemo id paruũ ac modicũ existimauerit noĩum uilitate de/
ceptus. Pax secum ĩ his aut bellum naturæ dicet̃: odia amicitiæq;
reꝝ surdaꝝ ac sensu carentiũ. Et quo magis miremur oĩa ea ho/
minũ cã quod græci simpathiam appellauere: ꝗbus cũcta cõstãt:
ignes aquis restinguẽtibus: aquã sole deuorãte: luna pariẽte: al/
tero alterius iniuria deficiẽte sydere. Atq; ut a sublimioribus re/
cedamus: ferrũ ad se trahẽte magnete lapide: & allio rursus abigẽ
te a sese. Adamãtem opum gaudiũ infragilẽ omĩ cætera ui & ĩuic
tũ sãguine hircino rũpente. Quæq; alia ĩ suis dicemus locis paria
uel maiora mira. Tantum uenia sit a minimis: sed a salutaribus or
diemur. Primumq; ab hortensibus.

De cucumere siluestri & elaterio. C. i.

CVcumim siluestrẽ esse diximus multo infra magnitudinẽ satiui. Ex eo fit medicamẽtũ quod
uocatur elateriũ succo expresso e semine. Cuius causa nisi maturius incidat̃: semẽ exilit ocu/
loꝝ ẽt ꝑiculo. Seruatur aũt decerptus una nocte. Postero die incidit̃ harũdine. Semẽ quoq; cine
re cõspgitur ad coercendã succi abũdantiã. Qui expressus suscipitur aqua cælesti: atq; subsidet.
Deinde ĩ sole cogit̃ in pastillos ad magnos mortaliũ usus. Obscuritates & uitia oculoꝝ sanat: ge
naꝝq; ulcera. Tradunt hoc succo tactis radicibus uitiũ nõ attĩgi uuas ab auibus. Radix ãt ex ace
to cocta podagris illinit̃. Succoq; dẽtiũ dolori medetur. Arida cũ resina ĩpetiginẽ & scabiẽ quã
psorã & lichenas uocãt. Parotidas & panos sanat. Et cicatricibus colorẽ reddit. Et folioꝝ succus
auribus surdis cũ aceto instillatur. Elateriũ tẽpestiuũ est autũno. Nec ullum ex medicamẽtis lõ
giore æuo durat. Incipit a trimatu. Si ꝗs recentiore uti uelit: pastillos in nouo fictili igne lento ĩ
aceto domet. Idq; melius quo uetustius erit. Quẽ iã ducentis annis seruatũ esse auctor ẽ Theo
phrastus. Et usq; ab ꝗnquagesimũ lucernaꝝ lumina extinguit. Hoc enĩ ueri expimentũ est: si ad
motũ priusq; extinguat sintillare sursũ ac deorsũ cogat: Pallidũ ac leue hærbaceo: ac scabro me/
lius: ac leniter amaꝝ. Putãt cõceptus adalligato semine adiuuari: si terrã nõ attigerit. Partus ue
ro si in arietis lana alligatũ inscientis lũbis fuerit: ita ut ꝓtinus ab ea eximatur: & rapiatur extra
domũ ipsam. Cucumim ꝗ magnificant nasci præcipuũ in arabia: mox cyrenis. Alii in arcadia tra
dunt similẽ heliotropo. Cuius inter folia & ramos ꝓuenire magnitudine nucis iuglandis semẽ.
Esse ãt ad spẽm scorpionis cauda reflexa: sed cãdida. Aliqui ẽt ab eo scorpionũ cucumim uocãt:
efficacissimũ cõtra scorpionũ ictus: & semine & elaterio. Et ad purgãdum uteꝝ aluosq;. Modus
portione uiriũ ab dimidio obolo ad solitũ. Copiosius necat. Sic & contra phthiriasin bibitur. Et
hydropises illitum. Anginas & arterias cum melle & oleo uetere sanat.

De anguino cucumere: siue erratico: & de satiuo: & de pepone. Ca. ii.

MVlti hunc esse apud nos qui anguinus uocat̃: ab aliis erraticus arbitrãt̃. Quo decocto spsa
mures de eius medicina nõ attingunt. Idẽ podagris cũ articuloꝝ morbis decoctũ in aceto il
linũt præsẽtaneo remedio. Lũboꝝ uero dolori semine sole siccato dein trito. xxx. denarioꝝ põ
dere in hemina dato aquæ. Sanat & humores subitos illitũ cũ lacte mulieꝝ. Purgat eas elateri/
um. Sed grauidis abortũ facit. Suspiriosis ꝓdest. Morbo uero regio in nares cõiectũ. Lẽtigines
& maculas e facie tollit in sole illitũ. Multi eadẽ oĩa satiuis attribuunt. Magnũ ẽt in eis momen/
ti. Nãq; & eoꝝ semen quãtũ tres digyti apprehẽderint cũ cumino tritũ potũq; in uino tussiẽti/
bus auxiliatur. Sed & phreneticis in lacte mulieris. Et dysentericis acetabuli mensura. Purulẽta
ãt expuentibus cũ cumino pari pondere. Et iocineris uitiis in aqua mulsa. Vrinã mouet ex uino
dulci. Et in renũ dolore clysteribus simul cũ cumino infundit̃. Pepones refrigerant maxime in ci
bo: & emolliunt aluũ. Caro eoꝝ epiphoris oculoꝝ aut doloribus ĩponit̃. Radix sanat ulcera con
creta in modũ faui: quẽ cæreõ uocãt. Eadẽ cõtra uomitiones siccatur ĩ farina tusa. Dat̃ quattuor
obolis in aqua mulsa: ita ut ꝗ biberit ꝗngentos postea passus ãbulet. Hæc farina & ĩ smegmata

adiicit. Cortex quoq; uomitionẽ mouet: faciẽ purgat. Hoc & folia cuiuscunq; satiui illita. Eadẽ cũ melle epinyctidas sanãt. Cũ uino canis morsus. Itẽ multipedẽ: ipa græci uocant: oblõgã: pi losis pedibus: pecori præcipue nociuã. Morsum tumor isequr: & putrescit locus ipse. Cucumis odore defectũ aĩ. Coctos deraso cortice ex oleo aceto & melle iucundiores esse certũ est.

De cucurbita siluestri & rapo. Ca. iii.

Cucurbita siluestris quoq; inuenitur sõphos a græcis appellata inanis: unde & nomẽ: digy tali crassitudine: nõ nisi in saxosis nascens. Huius cõmãducatæ succus stomachõ admodum prodest. Colocinthis uocatur alia: ipsa plena: sed minor q̃ satiua. Vtilior pallida: quando eius sunt medicinæ: Hærbacea arefacta p se inanit aluum. Infusa quoq; clysteribus intestinoꝝ oĩum uitiis medetur & renũ: & lũboꝝ: & paralisi eiecto semine. Aqua mulsa in ea coqtur ad dimidias: sic tussienti infundit̃ obolis quattuor. Prodest & stomacho farinæ aridæ pilulis cũ decocto meli le sũptis. In morbo uero regio utiliter semina eius insumuntur & ꝓtinus aqua mulsa. Carnes ei⁹ cũ absinthio & sale dentium dolorẽ tollunt. Succus uero cum aceto calefactus mobiles sistit. Itẽ spinæ & lumboꝝ ac coxaꝝ dolores: cum oleo si infricet̃. Præterea miꝝ dictu. Semina eius si fue rint pari numero adalligata febribus sanar̃ dicuntur: quas græci pihodicas uocãt. Satiuæ quoq; rasæ succus tepefactus auribus medetur. Caro eius interior sine semine clauis dedum & suppu rationibus: quæ græci uocãt apostemata. Decoctæ ãt uniuersæ succus dẽtium motus stabilit. Dolores inhibet. Vinum cum ea feruefactum oculoꝝ etiã ipetus. Folia eius etiã cum recẽtibus cupressi cõtusa & ĩposita. Ipsa quoq; tosta in argilla ac trita cum adipe anseris uulneribus mede tur. Necnõ ramẽtis corticis recentes podagras refrigerat: & ardores capitis: & maxĩe ĩfantum. Et ignes sacros de strigmẽtis uelis ĩpositis uel seminibus. Succus ex strigmẽtis illitus cum rosa ceo & aceto febrium ardores refrigerat. Aridæ cinis ĩpositus mire combusta sanat. Chrysippus medicus dãnabat eas in cibis. Sed oĩum cõsensu stomacho utilissimæ iudicãtur: & interaneoꝝ ue sicaꝝq; exulcerationibus. Est & rapo uis medica. Perniones feruẽs ĩpositum sanat. Itẽ frigus pel lit e pedibus aqua decoctus. Et ius fernens podagris etiã frigidis medet̃. Et crudum tritum cum sale cuicunq; uitio pedum. Semẽ illitum & potum in uino cõtra serpẽtes & toxica salutare esse ꝓ ditur. A multis uero antidoti uim habere in uino & oleo. Democritus in totum eum abdicauit in cibis ꝓpter inflationes. Diocles magnis laudibus extulit: etiã uenerẽ stimulari ab eo ꝓfessus Item Dionysius. Magisq; si eruca condiretur. Tosta quoq; articuloꝝ dolori cum adipe ꝓdest. Siluestre rapum in aruis maxime nascitur: fruticosum: semine candido: duplo maiore q̃ papaue ris. Hoc ad albicandã cutẽ in facie totoq; corpore utunt̃ mixta urina pari mensura. Nã (ut supra diximus) erui: bordei: & tritici: & lupini radix ad oĩa ĩutilis.

De napoꝝ differẽtiis: & raphano siluestri: & raphano satiuo: & pastinaca. Ca. iiii.

Napoꝝ duas differentias & in medicina græci seruant. Angulosis folioꝝ caulibus florẽtes: & quod bunion uocant: purgationibus fœminaꝝ & uesicæ. Et urinæ utile decoctũ potũ ex aqua mulsa: uel succi drachma. Semẽ dysentericis tostũ tritũ in aqua calida e cyathis quattuor. Sed urinã inhibet: si nõ lini semen una bibat̃. Alteꝝ genus buniada appellant: & raphano & ra po simile. Seminis præclari cõtra uenena: ob id & ãtidotis utunt̃ illo. Raphanũ & siluestre ẽe di ximus. Laudatissimũ in arcadia: quãq̃ & alibi nascit̃: utilior urinæ dũtaxat eiiciendæ. Cætero bi lem detrahit. Præterea cortices in uino. Præterea quæ circa eos dicta sunt stomachũ purgant. pituitã extenuant: urinam cõcitant. Est æstiuosus in italia & armoratiã uocant satiuã. Satiui ue ro decocti mane poti ad ternos ciathos cõminuunt & eiiciunt calculos. Idẽ in posca decocti con tra serpẽtiũ morsus illinuntur. Ad tussim etiã mañ ieiunis raphanus ꝓdest cũ melle. Semẽ eoꝝ tostũ ipsũq; cõmanducatũ ad lagaraponõ. In aqua foliis eius decoctis bibere uel succũ ipsius cy athis binis. Cõtra phlegmoni ipsos illinere tusos utile. Incboãtibus uero recẽtẽ corticẽ cũ mel le. Veternosis ãt q̃ acerrimos mandere. Semenq; tostũ dein cõtritũ cũ melle suspiriosis. Iidẽ & cõtra uenena ꝓsunt. Cæteꝝ cerastis scorpionibus aduersat̃: uel ipso semine infectis manibus im pune tractabilibus. Imposito raphano scorpionibus moriunt̃. Salutares & cõtra fungoꝝ aut hy strominæ uenena æque ut Nicander tradit. Et cõtra uiscũ quoq; dari Apollodori duo iubent scyllæus & tarentinus. Scyllæus semen ex aqua tritũ: tarentinus succũ. Lyenẽ itẽ extenuat. Io cineri ꝓsunt: & lũboꝝ doloribus. Hydropicis quoq; ex aceto aut sinapi sũpti & lethargicis. Pra xagoras & iliosis dandos censet. Plistonices & colicis. Intestinoꝝ ulcera sanãt. At purulẽta præ cordioꝝ si cũ melle edant̃. Quidã ad hæc coquere eos in luto illitos malunt. Sic & fœminas pur gari. Ex aceto & melle sũpti intestinoꝝ aĩalia detrahũt. Itẽ ad tertias decocto eoꝝ poto cũ uino entherocelis ꝓsunt. Sanguinẽ quoq; inutilẽ sic extrahunt. Medius ad hæc & sanguinẽ excrean tibus coctos dari iubet. Et puerperis ad lactis copiã augẽdã. Hippocrates capillos mulieꝝ de fluos fricari raphanis: & super ũbilicũ ĩponi cõtra tormenta uuluæ. Reducũt & cicatricẽ ad colo rẽ. Semen quoq; ex aqua ĩpositũ sistit ulcera. quæ phagedenas uocant. Democritus uenerẽ hoc cibo stimulari putat. Ob id fortassis uoci nocere aliq tradiderũt. Folia quæ in oblõgis tantũ na

scuntur excitare oculoꝝ aciẽ dicuntur. Vbi uero acrior raphani medicina admota sit: hysopũ dari ꝓtinus ĩperant. Hæc anthipathia ẽ. Et auriũ grauitati succũ raphani instillant. Nã uomituris sũmo cibo esse eos utilissimũ est: Pastinacæ simile hibiscum: quod molochen agrian uocant: & aliq plistolochiã. Vlceribus: chartilagini ossibus fractis medetur. Folia eius ex aqua pota aluum soluunt: serpentes abigunt. Apum: uespaꝝ: crabronũ ictibus illita medẽtur. Radicẽ eius ante solis ortũ erutã inuoluunt lana coloris quẽ natiuũ uocant. Præterea ouis quæ fœminã pepit. Strumisqꝫ uel suppuratis alligant. Quidã ad hunc usũ auro effodiendã censent. Cauẽdũqꝫ ne terram attingant. Celsus podagris quæ sine tumore sunt radicẽ eius in uino decoctã ĩponi iubet.

De staphylino siue pastinaca & gigidio & sisere & sesili & inula & de cepe siluestri. Ca. v.

ALteꝝ genus est staphylinos: quod pastinacã erraticã uocant. Eius semẽ cõtritũ & ĩ uino potũ tumentẽ aluũ & suffocationes mulieꝝ doloresqꝫ lenit: in tantũ ut uuluas corrigat. Illitũ quoqꝫ passionibus uẽtris eaꝝ ꝓdest. Viris uero ꝓdest cũ panis portiõe æqua tritũ. Ex uino potũ cõtra uentris dolores. Pellit & urinã: & phagedenas ulceꝝ sistit recens cũ melle ĩpositũ. Vel aridæ farinæ inspsã radicẽ eius. Dieuces cõtra iocineris ac lyenis: iliũ: lumboꝝ: & renũ uitia ex aqua mulsa dari iubet. Cleophantus & dysentericis ueteribus. Philiston in lacte coqt: & ad strãguriã dat radicis uncias quattuor. Ex aqua hydropicis: similiter & opistotonicis: & pleureticis: & comitialibus. Habentes eã feriri a serpentibus negantur. Aut q ãte gustauerint nõ lædi. Percussis ĩponitur cũ axungia. Folia cõtra cruditates manduntur. Orpheus amatoriũ inesse staphylino dixit: fortassis quoniã uenerẽ stimulari hoc cibo certũ est. Ideo cõceptus adiuuare aliq ꝓdiderunt. Ad reliqua & satiua pollet. Efficacior tamẽ siluestris: magisqꝫ in petrosis nata. Semen satiuæ quoqꝫ cõtra scorpionũ ictus ex uino aut posca salutare est. Radice eius circũscalpti dentes dolore liberantur. Syria in hortis oposissima. Inde quoqꝫ ẽ ꝓuerbiũ græcis. Multa syroꝝ olera. Simillimã staphylino hærbã serit: quã alii gigidiõ uocant: tenuius tamẽ & amarius: eiusdẽqꝫ effectus est. Coctũ crudũqꝫ stomachi magna utilitate. Siccat enĩ ex alto omẽs humores eius. Siser erraticũ satiuo simile est & effectu. Stomachũ excitat. Fastigiũ astergit. Ex aceto laserpitiato sũptũ: aut ex pipe & mulso: uel ex garo urinã ciet (ut Opinion credit) & uenerẽ. In eadẽ sentẽtia est Diocles. Præterea cordi cõuenire cõualescentiũ. Aut post multas uomitiones pꝗꝫ utile. Heraclides cõtra argentũ uiuũ dedit. Et ueneri subinde offensantẽ ægrisqꝫ se recolligentibus. Hũc Hesius ideo stomacho utile uideri dixit: quoniã nemo tres siseres edendo cõtinuaret. Esse tamẽ utile cõualescentibus: & ad uitã transeuntibus. Satiui priuatim succus cũ lacte caprino potus sistit aluũ. Et quoniã plerosqꝫ similitudo nominũ græcoꝝ cõfundit: cõteximus & de sesili: sed hoc est uulgaris notitiæ. Optimũ masiliense. Lato enim grano & fuluo est. Secundum æthiopicũ nigrius. Creticũ odoratissimum omnium. Radix iucundi odoris est. Semẽ eius esse & uultures dicuntur. Prodest homini ad tussim ueterẽ. Rupta: cõuulsa: & in uino albo potum. Itẽ opistothonicis: & iocineꝝ uitiis: & torminibus: & stranguriæ: duaꝝ aut trium ligulaꝝ mensura. Sunt & folia utilia: ut quæ ptus adiuuent etiã quadrupedum. Hoc maxime pasci dicuntur ceruæ pituræ. Illinitur & igni sacro. Multum in sũmo cibo cõcoctionibus confert uel folio uel semine. Quadrupedum quoqꝫ aluum sistit: siue tritum potui infusum: siue mandendo cõmanducatum e sale. Boum morbis medeẽ: uel si cõtritum infundiẽ. Inula quoqꝫ a ieiunis cõmãducata dentes cõfirmat: si ut eruta est terrã nõ attingit. Cõdita tussim emundat. Radicis uero decoctæ succus tineas pellit. Siccata ãt in umbra farina tusa & cõuulsis & inflationibus & arteriis medeẽ. Venenatoꝝ morsus abigit. Folia ex uino lumboꝝ dolori illinuntur. Cepæ siluestres nõ satiuæ olfatu ipso & delachrymationi & caligini medentur. Magis uero succi inunctione. Sõnum etiã facere traduntur. Et ulcera oris sanare cõmanducatæ cum pane. Et canis morsus uirides ex aceto illitæ: aut siccæ cum melle & uino: ita ut post diẽ tertium soluãtur. Sic & tritæ sanãt. Tostã in cinerẽ epiphoris multi imposuere cum farina hordeacea. Et genitalium ulceribus. Succo & cicatrices oculoꝝ & albugines & argemas inunxere: & serpentium morsus: & omnia ulcera cum melle. Item auriculaꝝ cum lacte mulieꝝ. Est in iisdẽ sonitum ac grauitatẽ emẽdantes cum adipe anserino aut cum melle stillauere. Et ex aqua bibendum dederunt repẽte obmutescẽtibus. In dolore quoqꝫ ad dentes colluendos instillauere: & plagis bestiaꝝ omnium priuatim scorpionum. Alopecias fricuere & psoras tusis cepis. Coctas dysẽtericis uescẽdas dedeẽ. Et cõtra lumboꝝ dolores. Purgamẽta quoqꝫ eaꝝ cremata in cinerẽ illinentes ex aceto serpẽtium morsibus. In ipsas quoqꝫ multipedes ex aceto. Reliqua inter medicos mira diuersitas. Proximi inutilia esse præcordiis & cõcoctioni. Inflationẽqꝫ & sitĩ facere dixerunt. Asclepiadis schola ad ualidũ quoqꝫ colorẽ profici in cibo. Et si succũ ieiuni quottidie edãt firmitatẽ ualitudiuis custodiri. Stomacho utilia esse: ac spiritus agitationi. Ventrẽ mollire. Hæmorrhoidas pellere subditas ꝓ balanis. Succũ cũ succo fœniculi cõtra incipientes hydropises mire ꝓficere. Itẽ contra anginas rutæ & melle. Excitari eisdẽ lethargicos. Varro quæ sale aut aceto pisa est arefactaqꝫ uermiculis nõ infestari auctor est.

De porro sectiuo & capitato: & de allio. Ca. vi.

Porro sectiuo profluuia sanguinis sisti in naribus cõtrito eo obturatis: uel gallæ mixto: aut mentæ. Item ex abortu ꝓfluuia poto succo cũ lacte mulierũ. Tussi etiã ueteri: ac pectoris & pulmonis etiã uitiis medetur. Illitis foliis sanãtur ambustæ epinyctides: ita uocat̃ ulcus aciẽ hebetãs: & in angulo oculi ꝑpetim humor emanãs. Quidã eodẽ noĩe appellãt pustulas liuẽtes: ac noctibus inquietantes. Et alia ulcera cũ melle trito. Vel bestiarũ morsus ex aceto. Itẽ serpentiũ aliorũ uitia cũ felle caprino uel pari mensura mulsi. Stridores cũ lacte mulieris. Capitis dolores: si in nares fundatur. Dormituris ue in aurẽ duobus succi coclearib⁹: uno mellis. Succus & ad serpentiũ scorpionũq; ictus in potũ bibit̃ cũ mero: & ad lũborũ dolores cũ uino hemina potus. Sanguinẽ uero excreãtibus & phthisicis distillatioĩbus lõgis uel succis: uel ex ipso cibo ꝓdest. Itẽ morbo regio uel hydropicis. Et ad renũ dolores cũ ptisanæ succo acetabuli mẽsura. Idẽ modus cum melle uuluas purgat. Tostus uero edit̃ & cõtra fungorũ uenena. Imponitur & uulneribus. Venerẽ stimulat. Sitim sedat. Ebrietates discutit. Sed oculorũ aciẽ hebetare traditur. Inflationẽ quoq; facere: quæ tamen stomacho nõ noceat: uentrẽq; molliat. Voci splendorem affert. Capitato maior est ad eadem effectus. Sãguinẽ reiicientibus succus cũ caule aut thuris farina uel acacia datur. Hippocrates & sine alia mixtura dari iubet. Vuluasq; cõtractas aperiri putat. Fœcunditatẽ etiã fœminarũ hoc cibo augeri. Cõtritum ex melle ulcera purgare. Tussi & distillationes thoracis. Pulmonis & arteriæ sanat uitia datũ in sorbitione ptisanæ. Vel crudũ præter capita sũi pane ita ut alternis diebus sũmat̃. Vel si purulenta excreãt̃. Sic & uoci uel ueneri sõnoq; multũ cõfert. Capita bis aqua mutata cocta aluũ sistũt: & inflationes ueters. Cortex decoctus illitusq; inficit canos. Allio magna uis: magnæ etiã utilitates cõtra aquarũ & quorũlibet locorũ mutatiões. Serpentes abigit & scorpiones odore. Atq; ut aliq tradidere ad bestiarũ oĩum ictibus medetur. Potu uel cibo uel illitu priuatim cõtra hemorrhoidas ꝓdest. Cũ uino reddit uomitũ. Ac ne contra araneorũ aut muriũ uenenatũ morsũ ualere miremur: aconitũ quod alio noĩe pardaliãches uocatur depellit. Itẽ hyoscyamũ cõtra canis morsus. Inq; uulnera cũ melle ĩponit̃. Ad serpẽtiũ q̃dẽ ictus potũ cũ restibus suis. Efficacissime ex oleo illinit̃. Attritisq; corporũ ꝑtibus. Vel si uesica intumuerit. Quin & suffitu eo secundos partus euocari existimauit Hippocrates: cinere eorũ cũ oleo capitis ulcera manãtia sanitati restituens. Suspiriosis coctũ aliq crudũ id dedere. Diocles hydropicis cũ centaurea aut in fico duplici ad euacuãdã aluũ. Quod efficacius præstat uiridi cũ coriãdro in mero potũ. Suspiriosis aliqui & tritum in lacte dederunt. Praxagoras & contra morbũ regiũ uino miscuit. Et cõtra ileũ in oleo & pulte sic illinẽs. Strumis quoq;. Antiq & insaniẽtibus dabãt crudũ. Diocles phreneticis elixũ. Cõtra anginas tritũ imponi & gargarizare prodest. Dentiũ dolorẽ tribus capitibus in aceto tritis ĩminuit. Vel si decocta aqua colluat̃: addaturq; ipsum in caua dẽtiũ. Auribus etiã instillatus succus cũ adipe anserino. Phthiriases & prurigines potum. Tusum itẽ cũ aceto & nitro. Cõpescit distillationes cũ lacte coctũ uel tritũ ꝑmixtũ ue caseo molli. Quo genere & raucitatẽ extenuat. Vel phthisin in fabæ sorbitione. In totũ aũt coctũ utilius est crudo: elixumq; tosto. Sic & uoci cõfert. Tineas & reliqua aĩalia interaneorũ pellit ĩ aceto mulso coctũ. Tenasmo in pulte medet̃. Tẽporũ doloribus illitũ elixũ & pustulis coctũ cũ melle: deinde tritum. Tussi cũ adipe uetusto decoctũ uel cum lacte. Aut si sanguis etiã excreet̃: uel purulenta sint. Et pituitæ sub pruna coctum potum & cum mellis pari mõ sumptum. Conuulsis & ruptis cum sale & oleo. Nã cum adipe tumores suspectos sanat. Extrahit fistulis uitia cum sulphure & resina etiã harundines cum pice. Lepras: lichenas: lẽtigines exulcerat: sanatq; cum origano. Vel cinis eius ex oleo & garo illitus. Sic & sacros ignes. Sugillata aut liuentia ad colorẽ reducit. Cõbustum ex melle credunt & comitialẽ morbum sanare: si qs eo in cibo utat̃ ac potione. Quartanas quoq; excuteĩ potum caput unum cum laserpitii obolo. In uino austero tussi: & alio mõ acceptum. Suppurationes q̃taslibet sanat: fractæ incoctum fabæ atq; ĩ cibo sumptum donec sanitatẽ restituat. Facit & sõnos: atq; in totum rubicundiora corpora. Venerẽ quoq; stimulat cum coriãdro uiridi tritum potumq; e mero. Vitia eius sunt q̃ oculos hebetat. Inflatiões facit: Stomachum lædit copiosius sumptum. Siti gignit. Cæterũ cõtra pituitã & gallinæ & gallinaceis prodest. Mixtum farre in cibo iumentis urinam reddere: atque non torqueri tradunt: si eo trito natura tangatur

De lactuca siluatica siue caprina: & esopo: & isati: & lactuca siluestri. Ca. vii.

Lactucæ spõte nascentis primum est genus eius quã caprinã uocãt. Qua pisces in mare deiecta ꝓtinus necãtur qui sunt in ꝓximo. Huius lac expissatum mox in aceto põdere obolorum duum adiecto aquæ uno cyatho hydropicis dat̃. Caule & foliis cõtusis aspso sale nerui incisi sanãtur. Eadẽ trita ex aceto colluta matutinis bis e mẽse dentium dolorẽ ꝓhibet. Alterũ est genus quod græci esopon uocãt. Huius folia trita & cum polenta illita ulceribus medent̃. Hæc in aruis nascit̃. Tertium genus est ĩ siluis nascens isatin uocãt. Huius folia trita cum polenta uulneribus ꝓsunt. Quarto infectores lanarũ utuntur: quod siluaticum uocãt. Simile erat lapato foliis nisi q̃ plura habet: & nigriora. Sanguinẽ sistit. Phagedenas & putrescentia ulcera quæ serpunt

ſanat. Item tumores ante ſuppurationem. Contra ignem ſacrum radice uel foliis prodeſt uel ad lyenes pota. Hæc ꝓpria ſingulis. Cōia aũt ſpōte naſcẽtibus: cãdor caulis: iterdũ cubitali lõgitu dine: thyrſo & foliis ſcabricia. Ex his rotunda folia & breuia habẽtẽ ſunt ꝗ hieraciã uocẽt: quo/ niã accipitres ſcalpẽdo eã: ſuccoq; oculos tingẽdo obſcuritatẽ cũ ſenſere diſcutiãt. Succus oibus cãdidus: uiribus quoq; papaueri ſimilis. Carpit̃ per mẽſes inciſo caule. Cõditur ĩ ſictili nouo ad multa præclarus. Sanat oia oculoꝝ uitia cum lacte mulieꝝ. Arcet nubeculas: cicatrices adustio neſq; oẽs: præcipue caligines. Imponit̃ etiã oculis ĩ lana cõtra epiphoras. Itẽ ſuccus aluum pur/ gat ĩ poſca potus ad duos obolos. Serpẽtiũ ictibus medet̃ ĩ uino potus. Et folia toſta thyrſiſq; triti ex aceto bibũtur. Vulneri illinũtur maxime cõtra ſcorpionũ ictus. Veꝝ cõtra lõgiã cõmix/ to uino ex aceto. Aliis quoq; uenenis reſiſtũt: exceptis quæ ſtrãgulãdo necãt: aut iis quæ ueſi/ cæ nocẽt: Itẽ pſimythio excepto. Imponũt & uẽtri ex melle atq; aceto ad detrahẽda uitia alui. Vrinæ difficultates ſuccus emẽdat. Cratenas eum & hydropicis obolis duobus in aceto cyatho uini dari iubet. Quidã & e ſatiuis colligũt ſucco minus efficaci. Peculiares eaꝝ uires ptĩ iã dic/ tæ ſũt. Sõnũ faciẽdi: uenereq; ĩhibẽdi: æſtũ ĩfrigerãdi: ſtõachũ purgãdi: ſãguinẽ augẽdi. Nũc ñ paucæ ĩſtãt qm̃ & ĩflatiões diſcutiũt: ructuſq; leneſ faciũt. Cõcoctiões adiuuãt. Cruditatẽ ip/ ſæ nequaq; faciũt: nec ulla reſ maiorẽ ĩ cibiſ auiditatẽ incitat ĩhibetq;. Eadẽ ĩ cã alterutriq; mo dus eſt. Sic & aluũ copioſiores ſoluũt. Modicæ ſiſtunt. Lẽticiã pituitæ digerũt. Atq; ut aliq tra diderunt: ſẽſum purgãt. Stomachos diſſolutos utiliſſime adiuuãt. Vrinæ uſus adiuuãt: & oxy/ poroboli aſpitatẽ addito dulci acremẽtũ aceti tempãtes. Si craſſior pituita ſit: ſcyllite aut uino abſinthite. Si & tuſſis ſẽtiatur hyſſopite admixto. Dãtur cœliacis cũ intubo erratico: & ad durici am præcordioꝝ. Dãtur & melãcholicis cãdidæ copioſiores: & ad ueſicæ uitia. Praxagoras & dy ſẽtericis dedit. Ambuſtis quoq; ꝓſunt recẽtibus prius ꝙ puſtulæ fiãt cum ſale illitæ. Vlcera etiã quæ ſerpunt coercẽt initio cũ aſſo nitro. Mox in uino tritæ. Igni ſacro illinũtur. Cõuulſa & luxata caulibus tritis cum polẽta ex aqua frigida leniunt. Eruptiões papulaꝝ ex uino & polẽta. In colera quoq; coctas patellis dederunt. Ad quod utiliſſimæ ꝙ maxime caule: ſed amaræ. Qui dã lacte ĩfundunt. Deferueſcti ii cauleſ & ſtomacho utiliſſimi traduntur. Sicut ſõno & ſatiua ma xime lactuca & amara lacteſq;: quã miconidẽ uocauimus. Hoc lac & oculoꝝ claritati cum mulie bri lacte utiliſſimum eſſe præcipitur: dum tẽpeſtiue capiti inungunt̃. Oculoꝝ quoq; uitiis quæ/ frigore in iis facta ſunt. Miras & alias inuenio laudes. Thoracis etiã uitiis prodeſſe nõ ſecus ꝙ ãbrotonum cum melle attico. Purgari & fœminas hoc cibo. Semẽ ſatiuaꝝ cõtra ſcorpiões dari. Semĩe trito ex uino poto & libidinum imaginatiões ĩ ſõno cõpeſcit. Tẽtãtes aquas nõ nocer̃ lac tucã edẽtibus. Quidã tamẽ frequẽtiores in cibo officere claritati oculoꝝ tradiderunt.

De generibus betæ & intubis & cichorio & ſeri genera duo. Ca. viii.

Nec beta ſine remedio eſt utraq;. Siue cãdidæ ſiue nigræ radix recẽs & madefacta ſuſpẽſa fu niculo cõtra ſerpẽtium morſus efficax ẽe dicitur. Cãdida beta cocta & cum allio crudo ſump ta cõtra tineas. Nigræ radices ita ĩ aqua coctæ pruriginẽ tollunt. Atq; in totum efficatior eſſe traditur nigra. Succus eius capitis dolores ueteres & uertigines. Itẽ ſonitum aurium ſedat: ĩfuſus iis. Ciet urinã. Medetur dyſẽtericis iniecta & morbo regio. Dolores quoq; dẽtium ſedat illituſ ſuccus. Et cõtra ſerpẽtium ictus ualet: ſed huic radici dutaxat expreſſus. Ipſa uero decocta pnio nibus occurris: Albæ ſuccus epiphoras ſedat fronte illita. Aluminis puo admixto ignẽ ſacrum. Sine oleo trita licet aduſtis medetur. Et cõtra eruptiões papulaꝝ cocta. Eadẽ cõtra ulcera quæ ſerpunt. Illinit̃ & alopetiis cruda. Et ulceribus quæ ĩ capite manãt. Succus eius cum melle nari bus inditus caput purgat. Coqtur & cum lẽticula addito aceto: ut uẽtrem molliat. Validiuſ coc ta fluctuatiões ſtomachi ſiſtit & uẽtris. Eſt & beta ſilueſtris quã limonio uocãt. Alii neurodenſ multum minoribus tenuioribuſq; ac dẽſioribus foliis. Vndecim ſæpe caulium. Huius folia am buſtis utilia: guttãtia aſtrĩgunt. Semẽ acetabuli mẽſura dyſẽtericis ꝓdeſt. Aquæ e radice coc/ tæ maculas ueſtium eluere dicuntur: itẽq; mẽbranaꝝ. Intubi quoq; nõ extra remedia ſunt. Suc/ cus eoꝝ cum roſaceo & aceto capitis dolores lenit. Idẽq; cũ uino potus iocineribus & ueſicæ & epiphoris ĩponitur. Erraticum apud nos quidã ambugiã appellauere. In ægypto cichorium uo/ cãt quod ſilueſtre ſit. Satiuum ãt ſerin: quod eſt minus & uenoſius. Cichoriũ refrigerat. Inde ci bum ſũptum & illitum collectiões: ſuccuſq; decocti uẽtrẽ ſoluit. Iocineri & renibus & ſtomacho ꝓdeſt. Item ſi in aceto decoquat̃: urinæ tormina diſcutit. Itẽ morbũ regiũ e mulſo ſi ſine febre ſit. Veſicã adiuuãt. Mulieꝝ purgatiõibus quidem decoctũ in aqua adeo ꝓdeſt: ut emortuos par tus trahat. Adiiciunt magi ſucco totius cũ oleo punctos fauorabiles fieri: & quæ uelint facilius ĩ petrare. Quod quidẽ ꝓpter ſingulatem ſalubritatem aliq chreſtõ appellãt: alii pancraciõ. Et ſil ueſtre genus alii edypnioda uocant: latioris folii: Stomachũ diſſolutũ aſtringit cocta. Crudaq; ſi ſtit aluum. Et dyſentericis ꝓdeſt magis cũ lente. Rupta & cõuulſa utroq; genere iuuãtur. Item qbus genitura ualitudinis morbo effluat. Seris & ipſa lactucæ ſimillima duũ geneꝝ eſt. Silueſtriſ melior. Nigra iſta & æſtiua. Deterior hyberna: & cãdidior. Vtraq; tamẽ ſtomacho utiliſſima:

præcipue quem humor uexat. Cum aceto in cibo refrigerãt uel illitæ: discutiuntq; & alios q stomachi. Cũ polenta siluestriũ radices stomachi cã sorbẽt. Et cardiacis illinũtur sup sinistrã mãmã & ex aceto. Omnes hæ & podagricis utiles: & sanguinem reiicientibus. Item qbus genitura fluit alterno die; potu. Petronius Diodotus qui antilegomena scripsit in totum dãnauit: seriã multis mõis arguens. Sed alio; oim opinio resistit.

De brassica & lapsana: & de brassica marina & scylla & de bulbis & bulbine. Ca. ix.

Brassicæ laudes lõgum est exeq: cũ & Chrysippus medicus priuatim uolumen ei dicauerit p singula mẽbra hoĩs digestũ & Dieuches. Ante oẽs ãt Pythagoras & Cato nõ pcius celebrarint. Cuius sentẽtiam uel eo diligẽtius psequi par est: ut noscat̃ qua medicina usus sit ãnis sexcentis. In tres spẽs diuiser̃ ea; græci antiqssimi: Crispã: quã selinada uocauerũt a similitudie apii folio;: stomacho utilẽ: aluũ modice mollientẽ. Alterã elean latis foliis e caule exeũtibus. Vnde cauloden qdã uocauere: nullius in medicina momẽti. Tertia est ꝓprie appellata carãbe: tenuioribus foliis: & simplicibus: densissimisq; amarior: sed efficacissima. Cato crispã maxime ꝓbat: deinde lenẽ: grãdibus foliis: caule magno. Prodesse tradit capitis doloribus: oculo; caligini: scintillatiõibusq;: uel stõachi præcordiis. Crudã ex aceto & melle: coriãdro: ruta: mẽta. Laseris radicula sũpta acetabulis duobus matutino. Tantãq; esse uim: ut qui terãt hæc ualidiores fieri se sẽtiant. Ergo uel cũ uino tritã sorbẽdã: uel ex olei intinctu sũmẽdam. Podagræ ãt morbisq; articulariis illini cũ rutæ coriandri & salis mica hordei farina. Aqua quoque eius decocta neruos articulosq; mire iuuari. Si foueãtur uulnera & recentia & uetera. Etiã carcinomata quæ nullis aliis medicamentis sanari possint. Foueri prius aqua calida iubet: & bis die tritã imponi. Sic etiã fistulas eluxatas & tumores reuocari: quæq; discuti opus sit. Insõnia etiã uigiliasq; tollere decoctã si ieiuni edant q plurimã ex oleo & sale. Tormina si decocta ite; decoquat̃: addito oleo & sale cumino polẽta. Si ita sumatur sine pane magis ꝓfuturã. Inter reliqua bilẽ detrahit per uinũ nigrũ pota. Quin & urinã eius ĩ brassicã potandã æstimauerit: asseruari iubet: calefactamq; neruis remedio esse. Verba ipsius subiiciã ad exprimẽdã sentẽtiam. Pueros pusillos si laues illa urina: nũq debiles fieri. Auribus quoq; ex uino succũ brassicæ tepidũ ĩstillari suadet. Idq; etiã tarditati audientiũ ꝓdesse asseuerat. Et impetigines eadẽ sanare sine ulcere. Græco; quoq; opiniões iã & Catonis cã poni cõuenit in iis dũtaxat quæ ille prætermisit. Biles detrahere nõ pcoctã putant. Itẽ aluũ soluere. Eadẽq; bis coctã sistere. Vino aduersari: ut inimicã uitibus. Antecedẽte q cibis caueri ebrietatẽ. Postea sũpta crapulã discuti. Hũc cibũ & oculo; claritati cõferre multum. Succo uero crudæ angulis uel tantum tactis cũ attico melle plurimũ. Facillime concoq. Ciboq; eo sẽsũ purgari. Erasistrati schola clamat: nihil esse utilius stomacho neruisq;. Ideo paralyticis & tremulis dari iubet. & sanguinẽ excreantibus. Hippocrates cœliacis dysentericis bis coctam cũ sale. Itẽ ad tenasmũ & renũ cãs. Lactis quoq; ubertatẽ puerperis hoc cibo fieri iudicans. Et purgationẽ fœminis. Crudus qdẽ caulis si edat̃: partus quoq; emortuos pelli. Apollodorus aduersus fungo; uenena semen aut succũ bibẽdum censet. Philistiõ opistotonicis succũ ex lacte caprio cũ sale & melle. Inuenio & a podagra liberatus edendo eã: decoctæq; ius bibendo. Hoc & cardiacis datum & comitialibus morbis addito sale. Itẽ spleneticis in uino albo p dies. xl. Ictericis nec nõ & phreneticis radicis crudæ succũ gargarizãdũ bibẽdũq; demõstrat. Cõtra uero singultus cũ coriãdro & aneto & melle ac pipere & aceto. Illitam quoq; ꝓdesse inflatiõibus stomachi. Itẽ serpentiũ ictibus. Et sordidis ulceribus ac uetustis: uel ipsa aqua cũ hordeacea farina. Succũ ex aceto uel cũ fœnograeco. Sic aliq & articulis podagris imponũt. Epinyctidas ac qcquid aliud serpit in corpore imposita leuat. Itẽ repentinas caligines. Has & si mandit̃ ex aceto. Sugillata uero & alios liuores. Pura illita lepras & psoras cũ alumine rotũdo ex aceto. Sic & fluẽtes capillos retinet. Epicharmus testium & genitalium malis hanc utilissime ĩponi asserit. Efficacius eãdem cũ faba trita. Item cõuulsis cũ ruta. Cõtra ardorem febriũ & stomachi uitia cũ rutæ semine & ad secũdas. Et muris aranei morsus folio; arido; farina alterutra pte exinaniuit. Ex oĩbus brassicæ generibus suauissima est qn & inutilis habet̃: difficilis in coquendo: & renibus cõtraria. Illud quoq; nõ est omittendũ: aquam decoctæ ad tot usus laudatam fetere humi effusã. Stirpiũ brassicæ arido; cinis inter caustica intelligitur. Ad coxendicũ dolores cũ adipe uetusto. At cũ lasere & aceto in uicem psilotri euulsis illitus pilis nasci alios ꝓhibet. Bibitur & cũ oleo subferuefactus uel p se elixus ad cõuulsa & rupta intus lapsũq; ex alto. Nulla ergo sunt crimina brassicæ: Immo uero apud eosdem aĩæ grauitatem facere. Dentibus & gingiuis nocere: & in ægypto ꝓpter amaritudinem nõ estur. Siluestris siue erratice ĩmenso plus effectus laudat Cato: adeo ut aridæ quoq; farinam in olfatorio collectam uel odore tantum naribus adhibito, uitia oriũ graueolentiãq; sanare affirmet. Hanc alii petreã uocant: inimicissimã uino: quã præcipue uitis fugiat. Aut si nõ possit fugere: moriat̃. Folia habet bina: rotũda: parua: lenia: plantis oleris similior: candidior satiua & hirsutior. Hanc inflationibus mederi. Melancholicis quoq; ac uulneribus recentibus cum melle ita ne soluantur ante diem septimum. Strumis fistulis in aqua contritam Chrysippo auctore. Et

alii cõpescere mala corporis quæ serpũt: nomas uocant. Itẽ excrescẽtia absumere. Cicatrices ad planũ reducere. Oris ulcera & tõsillas mãducatam & coctã succo gargarizato cũ melle tollere. Item psoras & lepras ueteres ipsius tribus ptibus cũ duabus aluminis i aceto acri illitis. Epicharmus satis esse eam cõtra canis rabiosi morsũ iponi. Melius si cũ lasere & aceto acri. Necari quoq canes ea si detur ex carne. Semen eius tostũ auxiliat cõtra serpentes: fungorũq uenena. In tauri sanguine folia cocta spleneticisq in cibo data & cruda illita cum sulphure & nitro psunt. Itẽ mãmarũ duriciæ. Radicũ cinis uuæ in faucibus tumẽti tactu medet. Et parotidas cũ melle illitus reprimit. Serpentiũ morsus sanat. Viriũ brassicæ unũ & magnũ argumentũ addemus & mirabile. Crustæ si occupent intus uasa oĩa in qbus aquæ feruent in tantũ ut nõ sit eas auellere: si brassica in iis decoquatur abscedũt. Inter siluestres brassicas & lapsana est: pedalis altitudinis: hirsutis foliis: sinapi simillimis: nisi cãdidior esset flore. Coqtur in cibo. Aluũ leniter emollit. Marina brassica uehementissime ex oĩbus aluum ciet. Coqtur pter acrimoniã cũ pingui carne: stomacho inimicissima. Scyllarũ in medicina alba est quæ masculus: fœminæ nigræ. Scylla quæ candidissima fuerit utilissima erit. Huic aridis tunicis direptis quod reliquũ e uino est cõlutũ suspenditur lino modicis interuallis. Postea arida frusta in cadũ aceti q asperrimi pendentia imergũt: ita ne ulla pte uas cõtingãt. Hoc fit ante solstitiũ diebus. xlviii. Gypso deinde oblitus cadus ponitur sub tegulis totius diei solẽ accipientibus. Post eũ numerũ dierũ tollit uas. Scylla eximitur. Acetũ trãsfunditur. Hoc clariorem oculorũ aciem facit. Salutare est stomachi laterũq doloribus parũ sũptũ binis diebus. Sed tanta uis est: ut auidius haustũ extinctæ animæ momento aliquo speciẽ præbeat. Prodest & gingiuis & dentibus uel p se cõmãducata. Tineas & reliqua uentris animalia pellit ex aceto & melle sumpta. Linguæ quoq recens subiecta præstat ne hydropici sitim sentiant. Coqtur pluribus mõis in olla quæ coniiciatur in clibanũ aut furnum: uel adipe aut luto illita: aut frustatim in patinis. Et cruda siccat: deinde cõciditur. Coquiturq in aceto. Tũ serpentium ictibus imponitur. Tosta quoq purgatur: & mediũ eius iterũ in aqua coquit. Vsus sic coctæ ad hydropicos: urinam ciẽdam tribus obolis cũ melle & aceto potæ. Item spleneticos & stomachicos si nõ sentiant ulcus: quibus innatet cibus. Ad tormina: regios morbos: tussim ueterem cũ suspirio. Discutit & ex foliis strumas: quadrinis diebus soluta. Furfures capitis ad ulcera manantia illita ex oleo cocta. Coquitur & in melle cibi gratia: maxime uti coctionem facias. Sic & interiora purgat. Rimas pedum sanat in oleo cocta: & mixta resinæ. Semen eius lumborũ dolori ex melle imponit. Pythagoras scyllam in limine quoq ianuæ suspensam malorũ medicamentorũ introitũ pellere tradit. Cæterũ bulbi ex aceto & sulphure uulneribus in facie medentur. Per se uero triti neruorũ cõtractionem. Et ex uino porrigines. Succũ cum melle canum morsibus. Erasistrato placet cum pice. Sanguinem idem eos sistere tradit illitos cũ melle. Alii si e naribus fluat coriãdrũ & farinam adiiciunt. Theodorus et lichenas ex aceto bulbis curat. Erũpentia in capite cum uino austero aut ouo. Et bulbos epiphoris idem illinit: et sic lippitudini medet. Eorũq uitia quæ sũt facie rubentes maxime in sole illitis cum melle et nitro emendat. Lentiginem cũ uino aut cũ cumino coctis. Vulneribus quoq mire psunt per se. Aut ut Damion ex mulso: si qnto die soluantur. Iisdem et auriculas fractas curat: & testium pituitas. In articulorũ doloribus miscent farinã. In uino cocti illiti uẽtri duriciã præcordiorũ molliũt. Dysentericis in uino ex aqua cælesti temperato dantur. Ad cõuulsa intus cũ silphio pilulis fabæ magnitudie. Ad sudorẽ tusi illinũt. Neruis utiles. Ideo & paralyticis dãtur iuxta i pedibus. Qui sunt ruffi ex his citissime sanãt cũ melle & sale. Venerẽ maxime megarici stimulãt. Hortẽsii ptũ cũ sapa aut passo sũpti. Siluestres iteraneorũ plagas & uitia cũ silphio pilulis deuoratis sedãt. Et satiuorũ semen cõtra phalãgia bibitur i uino. Ipsi ex aceto illinũt cõtra serpẽtium ictus. Semẽ antiqui bibẽdũ insaniẽtibus dabant. Flos bulborũ tritus crurũ maculas: uarietatesq igne factas emẽdat. Diocles oculos hebetari ab iis putat. Elixos assis minus utiles adiiciũt esse: & difficile cõcoqui ex ui uniuscuiusq naturæ. Bulbinẽ græci uocant hærbam paracæ foliis: rubicundo bulbo. Hæc traditur uulneribus mire utilis dũtaxat recentibus. Bulbus quem uomitorium uocant ab effectu folia habet nigra: cæteris longiora utilissimus stomacho cibus.

¶ De asparagis & corruda & libyco & horminio. Ca. x.

Asparagi (ut tradit) cumino qdem addito inflationes stomachi colicq discutiunt. Ventrẽ leniter molliunt. Pectoris & spinæ doloribus intestinorũq uitiis psunt. Vino cũ coquũt addito ad lũborũ & renũ dolores. Semẽ trium obolorũ põdere pte cumini bibit. Venerẽ stimulãt. Vrinam cient utilissime: præterq q uesicã exulcerãt. Radix quoq plurimorũ prædicatione trita & in uino albo pota calculos quoq exturbat. Lũborũ & renũ dolores sedat. Quidã ad uuluæ dolorẽ radicem cũ uino dulci ppinãt. Eadem in aceto decocta cõtra elephãtiam pficit. Aspago trito cũ oleo punctum pungi ab apibus negãt. Siluestrẽ aspagum aliq corrudã: aliq libycum uocant: attici horminium. Huius ad supradicta oĩa efficacior uis: & cãdidiori maior. Regiũ morbũ extenuãt. Veneris cã aquã eorũ decoctã bibi iubẽt ad heminã. Ad idẽ & semẽ ualet cum aneto

tritum. Ternis utroq; obolis datur. Et ad serpētium ictus succus decoctus. Radix quoq; miscet̃ radici marathri inter efficacissima auxilia. Si sāguis p urinā reddatur: semē aspagi & apii & cumini ternis obolis in uino cyathis duobus q̄nis diebus Chrysippus dari iubet. Sic & hydropicis cōtrarium esse q̄uis urinā moueat: docet. Itē ueneri. Vesicæ quoq; nisi coctū aqua. Si canibus det̃: occidit eos. In uino decoctæ radicis succus si ore cōtineat̃ dētibus mederi.

De apio & apiastro: & helioselino: & oreoselino. Ca. xi.

Apio gratia uulgo est. Nāq; rami largis portionibus p iura ĩnatāt: & in cōdimētis peculiarē gratiā habēt. Præterea oculis illitū cū melle: ita ut subinde foueāt̃ feruēti succo decocti: aliisq; mēbrorꝶ. Epiphoris p se tritum aut cū pane aut polēta ĩpositū mire auxiliat̃. Pisces quoq; si ægrotēt in piscinis apio uiridi recreātur. Verꝶ apud eruditos nō aliud erutū terra ĩ maiore sententiarꝶ auctoritate est. Distinguit̃ sexu. Chrysippus fœminā esse dicit crispioribus foliis & duris: crasso caule: sapore acri & feruido. Dionysius marē nigriorē: breuioris radicis: uermiculos gignētē. Ambo neutrꝶ ad cibos admittēdū: ĩmo om̄io nefas. Nā id defunctorꝶ epulis feralibus ducatum. Ipsius quoq; uisus claritati inimicū. Caule fœminæ uermiculos gigni. Ideoq; eos qui ederint sterilescere mares fœminas ue. In puerpiis uero ab eo cibo comitiales fieri q ubera hauriunt. Innocētiorē tamē esse marē. Eaq; cā est ne inter nefastos frutices dānet̃. Māmarꝶ duriciā impositis foliis emollit: Suauiores aquas potui incoctū præstat. Succo maxime radicis cum uino lūborꝶ dolores mitigat. Eodē iure instillato grauitatē aurium. Semine urinā ciet: mēstrua ac secundos ptus. Et si foueātur semine decocto sugillata reddit colori: cum oui albo illitum. Aut ex aqua coctum potūq; renibus medetur. In frigida tritum oris ulceribus. Semen cū uino uel radix cum ueteri uino uesicæ calculos frāgit. Semē datur ex tribus cyathis ex uino albo. Apiastrꝶ Higinus quidē melissophylō appellat. Sed ĩ cōfessa dānatiōe est uenenatum ĩ sardinia. Cōtexenda enĩ sunt om̄ia ex eodē noĩe: apud græcos pēdentia. Olusatrꝶ quod hipposelinum uocāt aduersatur scorpionibus. Poto semine torminibus interaneis medetur. Itēq; difficultatibus urinæ semē eius decoctum ex mulso potum. Radix eius in uino decocta calculos pellit & lumborꝶ ac lateris dolores. Canis rabiosi morsibus potum & illitum medetur. Succus eius algētes calefacit potus. Quartum genus ex eodē faciunt aliqui oreoselinō alio frutice recto semine cumino simile. Vrinæ & mēstruis efficax. Helioselino uis priuata cōtra araneas. Sed de oreoselino fœminæ purgātur e uino.

De petroselino & ocimo. Ca. xii.

Alio genere petroselinō quidā appellāt in saxis natum. Præcipuum ad uomicas coclearibus binis succi additi in cyathum marrubii succi: atq; ita aquæ calidæ tribus cyathis. Addidere quidā buselinō differēs breuitate caulis a satiuo & radicis colore ruffo eiusdē effectus. Præualere cōtra serpētes potum & litum. Ocimum quoq; Chrysippus grauiter ĩcrepuit. Inutile esse dicens stomacho: urinæ. oculorꝶ quoq; claritati. Præterea insaniā facere & lethargicos & iocineris uitia. Ideoq; capras id aspernari. In hoĩbus quoq; fugiēdum cēset. Adiiciūt quidam tritum si opiatur lapide: scorpionē gignere. Cōmāducatum & ĩ sole positum uermes afferre. Alii uero si eo die feriatur quispiā a scorpiōe qui ederit ocimum sanari nō posse. Quinĩmo tradunt aliqui manipulo ocimi cum cācris. x. marinis uel fluuiatilibus trito: cōuenire ad eū scorpiōes a pximo oēs. Diodotus in emitericis etiā pediculos facere ocimum cibum. Secuta ætas alacriter defēdit. Nā id esse capras. Nec minus q̄ mētam & rutam scorpionum terrestrium ictibus marinorꝶq; uenenis mederi cum uino addito aceto exiguo. Vsu quoq; comptū deficientibus ex aceto odoratu salutarē esse. Itē lethargicis & inflāmatis refrigeratiōi: illitū capitis doloribus cū rosaceo: aut myrteo: aut aceto. Itē oculorꝶ epiphoris impositū ex uino. Stomacho quoq; esse utile. Inflactiōes & ructū ex aceto dissoluere sūptum. Aluū sistere impositū. Vrinā ciere. Sic & morbo regio & hydropicis pdesse etiā colericis. Distillationes eo coli & stomachi ĩbiberi. Ergo etiā cœliacis Philisto dedit: & coctum dysētericis: & cōtra plistonicū. Aliq & in tenasmo: & sāguinē excreātibus in uino. Duriciāq; præcordiorꝶ illinitur, māmis. Extinguit quoq; lactis puētum. Auribus utilissimū: infantiū præcipue cū adipe anserino. Semē tritū & haustū naribus sternutamēta: & distillationes capitis quoq; illitum. Vuluas purgat in cibo ex aceto. Verrucas mixto cerametō sutorio tollit. Venerē stimulat. Ideoq; & equis asinisq; admissuræ tēpore ingeritur.

De siluestri ocimo: & eruca: & nasturtio & ruta. Ca. xiii.

Siluestri ocimo uis efficacior ad eadē oĩa. Peculiaris ad uitia quæ uomitiōibus crebris concontrahuntur. Vomicisq; uuluæ: contra q; bestiarum morsus radix in uino est efficacissima. Erucæ semē scorpionū uenenis & muris aranei medet̃. Bestiolas omēs ĩnascētes corpori arcet. Vitia cutis in facie cū melle illitū. Lentigines ex aceto. Cicatrices nigras reducit ad cādorē cum felle bubulo. Aiunt uerbera subituris potū ex uino duriciam quādā cōtra sensū induere: In cōdiendis obsoniis tāta est suauitas: ut græci euzomō appellauerint. Putāt subtrita eruca si foueant̃ oculi: claritatē restitui. Tussim infantium sedare. Radix eius in aqua decocta fracta ossa extrahere. Nā de uenere stimulāda diximus tria folia siluestris erucæ sinistra manu decerpta & trita in

aqua mulsa si bibātur. E cōtrario nasturtiū uenerē inhibet. Animū exacuit. Ut diximus duo eius
genera. Aluum purgat. Detrahit bilē potū in aqua. x. denarioꝝ pōdo. Cū lomēto strumis illitū
optumq; brassica præclare medetur. Alteꝝ est nigrius: quod capitis uitia purgat. Visū clarifi-
cat. Cōmotas mentes sedat ex aceto sūptum. Lyenē ex uino potū uel cū fico. Tussim ex melle:
si quottidie ieiuni sūmāt. Semē ex uino omīa intestinoꝝ aīalia expellit. Efficacius addito menta-
stro. Prodest & cōtra suspiria & tussim cū origano & uino dulci. Pectoris doloribus decoctum in
lacte caprino. Panos discutit cū pice: extrahitq; corpori aculeos. Et maculas illitū ex aceto. Con
tra carcinomata adiicitur ouoꝝ albū. Et lyenibus illinit̃ ex aceto. Infātibus uero e melle utilissi
me. Sestius adiicit hoc serpētes fugare: scorpiōibus resistere. Capitis dolores cōtritū: & alope-
cias emēdare. Sinapi grauitatem auriū trito imposito auribus cū fico. Dentium dolores infuso in
auris succo. Prurigine & ulcera capitis cū adipe anserino. Furūculos cōcoqt cū fermēto. Carbū-
culos ad suppuratione pducit: & rumpit. Phagedenas ulceꝝ expurgat cū melle. Coxendicibus &
lumbis cū polenta ex aceto illinitur. Item licheni. Itē unguibus scabris. Quippe natura eius cau
stica est. Optimum aūt babylonium. Siluestri uero ad omnia ea effectus maior. In præcipuis au
tem medicaminibus ruta ē. Latiora satiuæ folia. Rami fruticosiores. Siluestris horrida ad effec-
tū est: & ad omnia acrior. Succus exprimit̃ tusa ea & aspsa modice aqua. Et in pyxide cypria asser
uat̃. Hic copiosior datus ueneni noxiā obtinet. Macedōia maxime iuxta flumē anacimū. Misq;
cicutæ succo extinguitur: adeo etiā uenenoꝝ uenena sunt. Quādo cicutæ succus pdest manib⁹
colligētiū rutā. Cæteꝝ inter prima immiscet̃ antidotis præcipueq; galaciæ. Quæcunq; āt ruta
aut per se aut p antidoto ualet foliis tritis & ex uino sūptis. Cōtra aconitū maxime & uiscū. Itē
fungos siue in potu detur: siue in cibo. Simili mō cōtra serpentiū ictus: utpote cū mustellæ dimi
caturæ cū iis rutā prius edendo se muniāt. Sed ualent & cōtra scorpionū ictus: & araneoꝝ: apū:
crabronū: uespaꝝ aculeos. Et cātaridas: ac salamādras: canis ue rabiosi morsus: acetabuli mēsu-
ra si succus e uino bibitur. Et folia trita uel cōmāducata imponūtur cum melle & sale uel cum ace
to & pice decocta. Succo uero punctos aut etiā habentes negāt feriri ab iis maleficiis. Serpen-
tesq; si uratur ruta nidorem fugere. Efficacissima tamē est siluestris radix cum uino sūpta. Eādē
adiiciunt efficaciorem esse sub diuo potā. Pythagoras & in hac marem minoribus hærbaceiq; co
loris fosiis a fœmina discreuit: etiā latioribus foliis & colore. Idemq; oculis noxiā putauit falso:
quoniā sculptořs & pictores hoc cibo utūt̃ oculoꝝ cā. Cū pane quoq; uel nasturtio satiuæ atq;
siluestris pper uisū. Ut aiūt multi: succo eius cum melle attico inuncti discusserunt caligines:
uel cum lacte mulieris pueꝝ enixæ: uel puro succo āgulis oculoꝝ tactis. Epiphoras cum polēta
imposita. Lenit āt capitis dolores pota cū uino aut cū aceto: & rosaceo illita. Si uero sint cepha-
lea: cū farina hordeacea uel aceto. Eadē cruditates discutit: mox inflatiōes: dolores stomachi ue
teres. Uuluas apit. Corrigitq; cōuersas illita in melle toto uētre & pectore. Hidropicis cū ficu
& decocta ad dimidias partes potaq; ex uino. Sic bibitur & ad pectoris dolores: lateꝝq; & lūbo-
rum. Tusses: suspiria: pulmonū: iocineꝝ: renū uitia: horrores frigidos. Ad crapulæ grauedines:
Decoquūtur folia poturis. Et in cibo uel cruda uel decocta cōdita ue pdest. Item torminibus in
hysopo decocta. Et cū uino. Sic & sanguinē sistit interiorē: & nariū indita. Sic & collutis dētibus
pdest. Auribus quoq; in dolore succus infūdit̃: custodito ut diximus mō. E siluestri uero cōtra
tarditatē & sonitū cū rosaceo uel cū lauro oleo aut cumino & melle. Succus & phreneticis ex ace
to tritæ īstillatur ī tēpora & cerebꝝ. Adiecerūt aliqui & serpillū & lauꝝ illinētes capita & colla.
Dederūt & lethargicis ex aceto olfaciendū. Dederūt & comitialibus bibēdū decoctæ succū ī cya
this quatruor ante accessiōes: quaꝝ frigus intolerabile est. Alsiosisq; crudā dari in cibo. Urinam
quoq; uel cruentā pellit. Fœminaꝝ etiā purgatiōes: secūdasq;: etiā emortuos partus: ut Hippo
crati uidet̃: ex uino dulci nigro pota: itaq; illitā & uuluaꝝ cā etiā suffire iubet. Diocles & cardia-
cis imponit ex aceto & melle cū farina hordeacea. Et cōtra ileū decocta farina ī oleo ac uelleribus
collecta. Multi uero & cōtra purulentas excreationes siccæ drachmas duas: sulphuris unā & di-
midiā sumi cēsent. Et cōtra cruētas ramos tres in uino decoctos. Datur & dysentericis cū caseo
ī uino cōtrita. Dederūt & cū bitumine infrictā potiōi pper anhelitū. Ex alto lapsis seminis tres
uncias: olei libra: uiniq; sextario illinit̃. Cū oleo coctis foliis ptibus quas frigus adusserit. Si uri-
nam mouet (ut Hippocrati uidet̃) miꝝ est quosdā dare uelut inhibētē potui cōtra incōtinētiā uri
næ. Psoras & lepras cū melle & alumine illita emēdat. Itē uitiligines uel rugas: strumas & simi-
lia cū hircino & adipe suillo ac taurino seuo. Ignē sacrū ex aceto & oleo: uel psimythio. Carbūcu
lum ex aceto. Nōnulli laserpitium una illini iubēt: sine quo epinyctidas pustulas curant. Impo-
nūt & māmis turgētibus decoctā & pituitæ eruptiōibus cū cæra: Testiū uero epiphoris cum ra
mis laureæ teneris: adeo peculiari in uisceribus his effectu: ut siluestri ruta cū axūgia ueteri illi-
tos ramices sanari pdāt. Fracta quoq; mēbra semīe trito cū cæra imposito. Radix rutæ sāguinē
oculis suffusum: & ī toto corpore cicatrices aut maculas illita emēdat. Ex reliquis quoq; quæ tra
dūtur: miꝝ est: cum feruētem rutæ naturā esse cōueniat. Fasciculū eius ī rosaceo decoctū addita

uncia aloes perunctis sudorem reprimere. Itemq; generatiões impediri hoc cibo. Ideo ꝓfluuio genitali datur: & uenerē crebro p sõnia imaginãtibus. Præcauēdū est grauidis abstineãt hoc cibo. Necari enim partus inuenio. Eadē ex oĩbus satis quadrupedū quoq; morbis in maximo usu est: siue difficile spirãtibus: siue cõtra maleficioꝝ aĩalium ictus infusa per nares ex uino: aut si sanguisugã exhauserit: ex aceto: & quocũq; in simili morboꝝ genere: ut in homine tẽperato.

¶ De mentastro & menta & pulegio: & nepeta & de cumino. Ca. xiiii.

MEntastrū siluestris mẽta est: differens specie folioꝝ quasi figura ocimi: pulegii colore. Propter quod qdã siluestre pulegiū uocãt. Iis cõmãducatis & ĩpositis sanari elephãtiã: sicut magni Põpeii ætate fortuito cuiusdã expimẽto ꝓpter putorẽ in facie illita cõptū est. Eadē illinuntur bibũtq; aduersus scolopẽdras & serpentium ictus drachmis duabus in uini cyathis duobus. Aduersus scorpionum ictus cum sale oleo & aceto. Item aduersus scolopẽdras ius decocti. Aduersusq; omnia uenena seruantur folia arida ad farinæ modū. Substratū uel accẽsum fugat scorpiones: Potū fœminas purgat a partu: sed partus necat. Ortopnoicis: torminibus colericis efficacissimū. Itē lumbis. Podagris ĩpositum. Succus naribus uerminosis instillat̃. In regio morbo bibitur. Strumis illinitur. Omĩa ueneris inhibet. Tineas pellit ex aceto potū. Cõtra pruriginē ex aceto infũditur capiti in sole. Mẽtæ ipsius odor animū excitat: & sapor auiditatē in cibis. Ideo in mãmaꝝ mixtura familiares ipsæ accessere: ut coire desiereq; lac nõ patiãtur. Quare lactis potionibus additur: ne huius coagulati potu strangulentur. Data in aqua & mulso eadē ui resistere & generationi credit̃: cohibẽdo genitalia densari. Aeque maribus ac fœminis sistit sãguinē: & purgatiões fœminaꝝ inhibet. Cū amylo ex aqua pota cœliacoꝝ impetus. Syratiõ & uomicas uuluæ curauit: Ille & iocineꝝ uitia ternis obolis ex mulso datis. Itē sãguinē excreãtibus in sorbitionem. Vlcera in capite infãtiū mire sanat. Arterias humidas siccat. Siccas astringit. Pituitas corruptas purgat in mulso & aqua. Voci succus sub certamine utilis dũtaxat: & qui gargarizat̃ uua tumēte adiecta ruta & coriãdro ex lacte. Vtilis & contra tõsillas cum alumine. Linguæ aspæ cū melle. Et cõuulsa intus p se uitiisq; pulmonis. Singultus & uomitiões sistit cum succo granati ut Democritus mõstrat. Recẽtis succus narium uitia. Spiritus subductos emẽdat. Ipsa trita choleras in aceto quidem pota. Sãguinis fluctiões intus. Ileum etiã imposita cū polẽta: & si mãmæ tēdantur. Illinitur & tẽporibus in capitis dolore. Sumitur & cõtra scolopẽdras: & scorpiões marinos & ad serpẽtes. Epiphoris illinit̃ & oĩbus in capite eruptiõibus. Itē sedis uitiis. Impetigines quoq; uel si teneatur tantum ꝓhibet. Auribus cum mulso instillat̃. Aiunt & lyeni mederi eã in horto gustatã ita ne uellat̃: si is q momorderit dicat se lyeni mederi p dies nouē. Aridæ quoq; farinæ tribus digytis apprehẽsam & stomachi dolorem sedare in aqua: & similiter aspersa ĩ potionē uẽtris aĩalia expellere. Magna societas cum hac ad recreãdos defectos aĩo pulegio cum surculis suis ĩ ãpullas uitreas aceti utrisq; deiectis. Qua de cã dignior e pulegio corona uertigini q̃ e rosis cubiculis nostris ꝓnuntiata est. Nã & capitis dolores imposita dicit̃ leuare. Quin & olfatu capita tueri contra frigoꝝ æstusq; iniuriã: & ab siti traditur. Neq; æstuare eos q duos e pulegio surculos impositos auribus in sole habeãt. Illinitur ēt in doloribus cum polẽta & aceto. Fœmina efficacior. Est ãt hæc flore purpureo. Mas cãdidum habet. Nauseas cum sale & polẽta ĩ frigida aqua pota inhibet. Sic & pectoris ac uẽtris dolorē. Stomachi ãt ex aqua intercisiões sistit: & uomitiões cum aceto & polenta. Intestinoꝝ uitia melle decocta & nitro sanat. Vrinã pellit ex uino: & si amineum sit: & calculos & interiores omēs dolores. Ex melle & aceto sedat mẽstrua: & secundas. Vuluas cõuersas corrigit. Defunctos ptus eiicit. Semē obmutescentibus olfatu admouetur. Comitialibus in aceto cyathi mẽsura datur. Si aquæ insalubres bibẽdæ sint: tritum inspergitur. Salsitudines corporis si cum uino tradat̃ minuit. Neruoꝝ cã & in contractiõe cum sale & aceto & melle cõfricatur epistotono. Imbibitur ad serpẽtium ictus decoctum. Ad scorpionū in uino tritum: maxime quod in siccis nascitur. Ad oris exulceratiões: ad tussim efficax habetur. Flos recẽtis incensus pulices necat odore. Xenocrates pulegii ramum lana inuolutum ĩ tertianis ante accessionē olfactãdum dari: aut stragulis subiici: & ita collocari ægrum ĩter remedia tradit: Siluestri ad eadem uis efficacior est: quod simile est origano minoribus foliis q̃ satiuum: & a quibusdã dictamus uocatur. Gustatum a pecore caprisq; balatum cõcitat. Vnde qdã græci litteras mutãtes blechõ uocauerunt. Natura tam feruēs est: ut illitas partes exulceret. Tussi inter frictiones fricari ante balnea cõuenit & ante accessionum horrorē cõuulsis & torminibus. Podagris mire ꝓdest. Epaticis cum melle & sale bibendum datur. Pulmonum uitia excreabilia facit. Ad lyenem cum sale utile est: & uesicæ & suspiriis & inflationibus decoctum succo æqualiter: & uuluas corrigit: et cõtra scolopẽdrã terrestrē uel marimã. Itē scorpiones. Priuatĩ ue ualet contra oẽm morsum. Radix cõtra increscentia ulcera recens potentissima. Arida uero cicatricibus decorem affert. Item pulegio est nepetæq; societas. Decocta enĩ in aqua ad tertias discutiũt frigora. Mulierūq; mẽstruis ꝓsunt. Et æstate sedãt calores. Nepeta quoq; uires cõtra serpẽtes habet. Fumū ex ea nidorēq; fugiunt: quã & substernere in metu obdormituris utile est. Tusa egilopis im

ponitur: & capitis doloribus recens cũ tertia parte panis tẽpata aceto illinitur. Succus eius iſtil/
latus naribus ſupinis ꝓfluuiũ ſãguinis ſiſtit. Itẽ radix cũ myrti ſemine in paſſo tepido gargariza/
ta anginis medet̃. Cuminũ ſilueſtre eſt prætenue quaternis aut q̃nis foliis ueluti ſerratis. Et ĩ ſa
tiuo magnus uſus in ſtomachi præcipue remediis. Diſcutit pituitas & inflatiões. Tritũ & cũ pañ
ſũptum uel potum ex aqua uinoq; tormina quoq; & inteſtinoꝝ dolores. Veꝝtamẽ oẽm pallo/
rem bibẽtibus gignit. Ita certe ferunt. Portii Latronis clari inter magiſtros dicẽdi adſectorẽs ſi
militudnẽ coloris ſtudiis cõtra æmulos imitatos: & pauloañ Iuliũ Vindicẽ adſectorẽ illũ a Ne/
rone libertatis captatiõe teſtamẽtis ſic lenocinatũ. Nariũ ſanguinẽ paſtillis inditũ uel ex aceto r̃
cens ſiſtit. Et oculoꝝ epiphoris p ſe impoſitũ tumẽtibus cũ melle ꝓdeſt. Infantibus imponi ĩ uẽ
tre ſatis eſt. Morbo regio in uino albo ab alienis datur.

De cumino æthiopico: quæ urinam ſtringit: & de cappari: & de
liguſtico: ſiue panace: & cunila bubula. Ca. xv.

AEthiopicũ maxime in poſca illinitur cũ melle. Africano priuatim urinæ incõtinentiã cohi/
beri putant. Satiuum datur & ad iocineris uitia toſtum tritum in aceto. Item ad uertiginẽ.
Iis uero quos acriore ui urina mordeat in dulci tritum uino. ad uuluarum uitia in uino. Præterq;
impoſitis uellere foliis teſtium tumoribus: toſtum tritumque cum melle aut roſaceo & cæra. Sil/
ueſtre ad omnia eadem efficacius. Præterea ad ſerpentes cum oleo: ad ſcorpiones: ad ſcolopen/
dras. Siſtit & uomitiõem nauſeaſque ex uino: quãtum apprehẽderint tres digyti. Propter colũ
quod bibit̃. Illinit̃q; uel penicillis feruẽs: uel aſtringit̃ faſciis. Strãgulatiões uuluæ potũ ĩ uino
apit trib⁹ drachmis ĩ trib⁹ cyathis uini. Auribus inſtillat̃ ad ſonitus atq; tĩnitus cũ ſeuo uitulio
uel melle. Sugillatis illinit̃ cũ melle & uua paſſa & aceto. Lẽtigini nigræ ex aceto. Eſt cumino ſi
millimũ qđ græci uocãt ami. Quidã uero æthiopicũ cuminũ id ẽe exiſtimãt. Hippocrates r̃gi
um appellat: uidelicet quia efficacius in ægypto iudicauit. Pleriq; alterius naturæ in totum pu/
tant: quoniã ſit exilius & cãdidius. Similis autẽ & huic uſus. Nã & panibus alexãdrinis ſubigit̃:
& cum alimẽtis interponitur. Inflatiões & tormina diſcutit. Vrinã et menſtrua ciet. Sugillata &
oculoꝝ epiphoras mitigat. Cum lini ſemine ſcorpionum ictus in uino potum drachmis duabus.
Priuatimq; ceraſtaꝝ cum pari portiõe myrrhæ. Colorem quoq; bibentium ſimiliter mutat ĩ pal
lorem. Suffitum cum uua paſſa aut reſina uuluas purgat. Tradunt facilius cõcipe eas quæ odorã
tur id per coitũ. De cappari ſatis diximus inter pegrinos frutices. Nõ utẽdũ trãſmarino. Innocẽ
tius italicũ eſt. Ferũt eos qui quottidie id edũt paralyſi nõ periclitari: nec lyenis doloribus. Ra/
dix eius uitiligines albas tollit: ſi tritæ in ſole fricentur. Spleneticis ꝓdeſt in uino pota: Radicis
cortex duabus drachmis dempto balneaꝝ uſu. Ferũtq; trigintaq̃nq; diebus per urinã & aluum
totum lyenem emitti. Bibit̃ in lũboꝝ doloribus ac paralyſi. Dẽtiũ dolores ſedat tritum ex aceto
ſemẽ decoctũ: uel mãducata radix. Infũdit̃ auriũ dolori decoctũ oleo. Vlcera quæ phagedenas
uocãt folia & radix recẽs cum melle ſanãt. Sic & ſtrumas diſcutit radix. Parotidas uermiculoſq;
cocta in aqua. Iocineris quoq; malis medet̃. Dãt & ad tineas in aceto & melle. Oris exulceratio
nes in aceto decocta tollit. Stomacho inutiles eſſe inter auctores cõuenit. Liguſticũ aliq panacẽ
uocãt: ſtomacho utile eſt. Itẽ cõuulſiõibus & inflatiõibus. Sũt & q̃dam q cunilã bubulã appella
uerũt uti diximus falſo. Cunilæ præter ſatiuã plura ſunt in medicina gen̄ra. Quæ bubula appel
latur: ſemẽ pulegii habet: utile ad uulnera cõmãducatum impoſitũq;: ut q̃nto poſt die ſoluatur.
Cõtra ſerpẽtes quoq; in uino bibitur: ac tritũ plagæ imponit̃. Vulnera ab iis facta pfricat̃. Itẽ
teſtudines cũ ſerpentibus pugnaturæ hac ſe muniũt. Quidãq; in hũc uſũ panacẽ uocant. Sedat
& tumores & uirilium mala: ſicca uel foliis tritis in omĩ uſu mire cõgruens ex uino.

Item de cunila: ſiue origano: & de cunilagine: & cunila molli: &
libanotide: & de cunila ſatiua. Ca. xvi.

ESt alia cunilacea appellata a noſtris: a græcis origanũ heracleoticũ. Prodeſt oculis trita ad/
dito ſale. Tuſſim quoq; emẽdat & iocineꝝ uitia. Lateꝝ dolores cũ farina oleo & aceto ĩ ſor
bitiõem tẽpata. Præcipue uero ſerpẽtiũ morſus. Tertiũ genus eſt eius: quæ a græcis maſcula a
noſtris cunilago uocat̃: odoris fœdi: radicis lignoſæ: folio aſpo. Vires eius uehementiſſimas in
omĩbus iis generibus eaꝝ tradũt. Manipulo quoq; eius adiecto oẽs ẽt a tota domo blattas con
uenire ad eam. Priuatim aduerſus ſcorpiones ex poſca tollere. Tribus foliis ex oleo puncto ho/
mine fugari ſerpẽtes. E cõtrario quæ mollis uocatur. piloſioribus ramis & aculeatis. Trita mel
lis odorem habet digytis tactu eius cohærentibus. Altera thuris quã libanotidẽ appellauimus
Medet̃ utraq; cõtra ſerpentes ex uino uel aceto. Pulices etiã cõtritæ cum aqua ſparſæ necãt. Sa
tiua quoq; ſuos uſus habet. Succus eius cũ roſaceo auriculas iuuat. Ipſa ad ictos bibit̃. Fit & ex
ea mõtana ſerpillo ſimilis: efficax cõtra ſerpentes. Vrinam mouet. Purgat & a ptu mulieres. Cõ
coctionẽ mire adiuuat: & ad cibos auiditatem. Vtraq; uel in cruditate ieiunis in potione aſperſa.
Luxatis quoq; utilis. Cõtra ueſpaꝝ & ſimiles ict⁹ ex farina hordeacea & poſca utiliſſima. Libano
tidis alia genera ſuis dicet̃ locis.

De piperiti & origano: & othimine: prasio: & tragorigano: & heraclio: & lepido: & de gith: siue melãthio: & aniso. Ca. xvii.

PIperitis quã & siliquastrũ appellauimus cõtra morbos comitiales bibitur Castor̃ taliter de
mõstrãte. Caule rubro & lõgo: densis geniculis: foliis lauri: semine albo: tenui: gustu pipe
ris. Vtilis gingiuis: dentibus: oris suauitati: & ructibus. Origanũ quod in sapore cunilã æmula
tur (ut diximus) plura genera in medicina habet. Othimin uel prasiõ appellãt: nõ dissimile hyso
po. Priuatim eius usus cõtra torsiões stomachi in tepida aqua: & cruditates. Cõtra araneos scor
piõesq́ in uino albo. Luxata & incussa in aceto & oleo & lana. Tragoriganõ similis est serpillo sil
uestri. Vrinã ciet. Tumores discutit cõtra uiscũ potũ uiperæq́ ictũ efficacissimũ: stomachoq́ aci
da ructãti & præcordiis. Tussiẽtibus quoq́ cũ melle datur: & pleureticis: & peripneumonicis.
Heracliũ quoq́ tria genera habet nigrius latioribus foliis glutinosum. Alterꝝ exilioribus molli
busq́ sansuco nõ dissimile: quod aliqui prasiõ uocare malunt. Tertiũ est inter hæc mediũ: minus
q̃ cætera efficax. Optimũ aũt creticũ. Nã & iucunde olet. Proximũ smyrneũ. Deinde heracleo
ticũ ad potũ utilius: quod othimin uocãt. Cõis aũt usus serpẽtes fugare. Percussis esui dare de
coctum. Potu urinã ciere. Ruptis cõuulsis mederi cũ panacis radice. Hidropicis cũ fico aut cum
hysopo acetabuli mẽsuris decoctũ ad sextam. Itẽ scabiẽ: pruriginẽ: psoras in decisiõe balnearũ.
Succus auribus infunditur cũ lacte mulieris. Tõsillis quoq́ fluuiis medet̃. Capitis ulceribus. Ve
nena opii & gypsi extinguit decoctũ: si cũ cinere & uino bibat̃. Aluũ mollit acetabuli mensura.
Sugillatis illinitur: Itẽ dentiũ dolori: quibus etiã & cãdorem facit cũ melle & nitro. Sãguinẽ na
rium sistit. Ad parotidas decoq̃tur cũ hordeacea farina. Ad arterias aspas cum galla & melle te
ritur. Ad lyenẽ folia cum melle & sale. Crassiores pituitas & nigras extenuat coctũ cum aceto &
sale sũptum paulatim. Regio morbo tritum cum oleo & nares infũditur. Lassi pungũtur ex eo:
ita ut ne uẽter attingatur. Epinyctidas cum pice sanat. Furunculos apit cum fico trita. Strumas
cum oleo & aceto & farina hordeacea. Lateris dolores cum fico illitũ. Fluctiões sanguinis in ge
nitalibus tusum ex aceto illitũ. Reliq̃s purgationum a partu. Lepidum inter urentia intelligit̃.
Sic & in facie cutem emẽdat exulcerãdo: ut tamẽ cæra & rosaceo facile sanet̃. Sic lepras & pso
ras tollit semper facile: & cicatricum ulcera. Tradunt in dolore dẽtium adalligatum brachio qua
doleat: cõpescere dolorem. Gith ex græcis alii melãthiõ: alii melaspmõ uocãt. Optimũ q̃ exci
tatissimi odoris: & q̃ nigerrimum. Medet̃ serpẽtium plagis & scorpionũ. Illini ex aceto & melle
repio. Incẽsoq́ serpẽtes fugari. Bibit̃ drachma una cõtra araneos. Distillationẽ nariũ discutit tu
sum in linteolo olfatum. Capitis dolores illitum ex aceto & infusum naribus. Cum murrino ocu
loꝝ epiphoras & tumores. Dentium dolores coctũ cũ aceto. Vlcera oris tritũ aut cõmãducatũ.
Itẽ lepras & lẽtigines ex aceto. Difficultates spirãdi addito nitro potum. Duricias tumoresq́ ue
teres & suppurationes illitũ. Lac mulieꝝ auget cõtinuis diebus sũptum. Colligitur succus eius
ut hyoscyami. Similiter largius uenenum est quod miremur. cum semẽ gratissime panes etiã cõ
diat: Oculos quoq́ purgat. Vrinã & mẽstrua ciet. Quinĩmo lĩtheolo illigatis tãtũ granis xxx.
secundas trahi repio. Aiunt & clauis in pedibus mederi tritũ in urina: Culices suffitu necare. Itẽ
muscas. Et anisum aduersus scorpiões ex uino bibit̃: a Pythagora inter pauca laudatum siue cru
dum siue decoctum. Itẽ uiride aridum ue oĩbus quæ cõdiuntur: quæq́ intĩguntur desideratum.
Panis etiã crustis ĩferioribus subditum. Sagis quoq́ additur. Cũ amaris nucibus uina cõmẽdat.
Quin ipsum oris halitum iucundiorẽ facit. Fetorẽq́ tollit mãducatum matutinis cum smyrneo
& melle exiguo. Mox uino collutum uultum iuniorẽ præstat. In sõnia leuat suspẽsum ĩ puluino
ut dormiẽtes olfaciãt. Appetẽtiã ciboꝝ præstat: quãdo id quoq́ ĩter artificia deliciæ fecere: ex
quo labor desiit cibos poscere. Ob has cãs q̃dã anicetum id uocauere. Laudatissimum ẽ creticũ.
Proximum ægyptium. Hoc ligustici uicẽ præstat in condimẽtis. Dolores capitis leuigat suffitũ
naribus. Epiphoris oculoꝝ radicẽ eius tusã imponit Iollas. Ipsum cum croco pari mõ & uino: &
per se tritũ cum polẽta ad magnas fluctiões: extrahẽdaq́ si quæ ĩ oculis ĩciderint. Nariũ quoq́
cardines cõsumit illitum ex aqua. Sedat ãginas cum melle & hysopo ex aceto gargarizatum. Au
ribus ĩfunditur cum rosaceo. Thoracis pituitas purgat tostum: cum melle sumptum melius. Cũ
acetabulo anisi nuces amaras. l. purgatas tere ĩ melle ad tussi. Facillĩe uero anisi drachmæ tres:
papaueris duæ miscentur melle ad fabæ magnitudinẽ: & ternis diebus sumunt̃. Præcipuum ãt
ructus. Ideo inflatiõibus stomachi & intestinoꝝ torminibus & cœliacis medet̃. Singultus & ol
fatum decoctum potumq́ inhibet. Foliis decoctis digerit cruditates succus decocti. Ipsum cum
apio olfatum sternutamẽta inhibet. Potum sõnum cõcitat. Calculos pellit. Vomitiões cohibet:
& præcordioꝝ tumoꝝ & pectoꝝ uitiis. Neruis quoq́ q̃bus succ inctum est corpus utilissimum.
Prodest eius & capitis doloribus instillati succum cum oleo decocti. Nõ aliud utilius uẽtri & ĩte
stinis putant. Ideo dysẽtericis & tenasmis datur tostum. Aliq̃ addunt & opium pilulis in die ter
nis lupini magnitudine & in uini cyatho dilutis. Dieuches & ad lumboꝝ dolores succo usus est.
Semẽ hydropicis & cœliacis dedit tritum cum mẽta. Veꝝ & radicẽ ad renes. Darion hærbarius

parturientibus ex eo cataplasma imposuit cũ apio. Itẽ uuluaꝶ dolori. Deditqꝫ bibendũ cũ aneto ꝑturiẽtibus. Phreneticis quoqꝫ illinũt recẽs cũ polenta. Sic & infãtibus comitiale uitiũ : ut con/ tractiões sentiẽtibus. Pythagoras qdẽ nõ corripi uitio comitiali ĩ manu habẽtes. Ideoqꝫ ꝗ̃plu/ rimũ domi ferẽdum. Parere quoqꝫ facilius olfãtes. Et statim a ꝑtu dãdum potui polenta aspsa. Sosimenes cõtra oẽs duricias ex aceto usus est. Eo & cõtra lassitudines in oleo decoquẽs addito nitro. Semine eius poto lassitudinis auxiliũ uiatoribus spopõdit. Heraclides ad inflatiões stoma chi semẽ tribus digytis cum castorei obolis duobus ex mulso dedit. Similiter ad uetris aut inte/ stinoꝶ inflatiões. Et ortopnoicis quod ternis digytis prehẽderit seminis : tãtudẽ hyoscyami cũ lacte asinino. Multi uomituris acetabula eius & folia lauri decẽ trita ĩ aqua bibẽda ĩter cœnã sua dent. Strangulationes uuluæ si manducentur : & linatur calidum : uel si bibatur cum castoreo in aceto & melle sedat. Vertigines a ꝑtu cum semine cucumeris & lini pari mẽsura trinũ digytoꝶ ui ni albi tribus cyathis discutit. Cleopolemus ad quartanas trinis digytis seminis anisi & fœniculi usus est in aceto & mellis cyatho uno. Lenit articulares morbos cũ amaris nucibus illitũ. Sũt & q aspidũ uenenis aduersari naturã eius putẽt. Vrinã ciet. Sitim cohibet. Venerẽ stimulat. Cum uino sudorẽ leniter præstat. Vestes quoqꝫ a tineis defendit. Efficacius semper recens & quo ni grius. Stomacho tamẽ inutile est præterqꝫ inflato.

De aneto & sagapenio : & de papauere albo & nigro : & quomodo succus hærbarum colligendus est : & de opio. Ca. xviii.

ANetum quoqꝫ ructus mouet : & tormina sedat. Aluum sistit. Epiphoris radices illinũtur. ex aqua uel uino. Singultus cohibet semẽ fervẽs olfatũ. Sũptum ex aqua sedat cruditates. Cinis eius uuã in faucibus leuat. Oculos & geniturã hebetat. Sacopenium qď apud nos gignit in totũ trãsmarino alienatur. Illud enĩ ãmoniaci lachrymæ simile sagapeniõ uocatur. Prodest la/ teꝶ & pectoris doloribus : cõuulsis : tussibus ueteribus : excreatiõibusqꝫ : præcordioꝶ tumorib⁹. Sanat & uertigines : tremulos : opisthotonicos : lyenes : lũbos : pfrictiões. Dat & olfactãdum ex aceto in strãgulatu uuluæ. Cæteris & potu datur : & cũ oleo infricat. Prodest & cõtra mala me/ dicamẽta. Papaueris satiui diximus genera : & sponte nascẽtis alia ꝓmisimus. Sed satiui albi calix ipse terit & bibitur sõni cã. Semẽ elephãtiis medetur. E nigro papauere sapor gignitur scapo in ciso : ut Diagoras suadet cũ turgescit : ut Iollas cũ deflorescit hora diei sereni : hoc est cũ ros in eo exaruerit. Incidi iubent sub capite & calice. Nec in alio genere ipsũ incidit caput. Succus & hic & hærbæ cuiusqꝫ lana excipitur. Aut si exiguus est : ungue pollicis ut lactucis : & postero die ma gis quod inaruit. Papaueris uero largus dẽsatur : & in pastillos tritus ĩ umbra siccat nõ ui sopori fera mõ : ueꝶ si copiosior hauriat : etiã mortifera p sõnum : opiõ uocat. Sic scimus interẽptũ Lici nii Cecinæ prætorii uiri patrẽ in hispania baiulieũ quoniã ualido ĩpatibilis odiũ uitæ fecisse. Itẽ plerosqꝫ alios. Qua de cã magna cõcertatio extitit. Diagoras & Erasistratus ĩ totũ dãnauere : & ut mortifeꝶ infũdi uetãtes. Præterea quoniã uisui noceret. Addidit Andron : ideo non ꝓtinus excæcari eo : quoniã adulteratur alexãdrino. Sed postea usus eius nõ improbatus est medicamẽ to nobili : quod acidiõ uocãt. Semine quoqꝫ eius trito in pastillos e lacte utuntur ad sõnũ. Itẽ ad capitis dolores cũ rosaceo. Cũ his auriũ dolori instillatũ. Podagris illinit cũ lacte mulieꝶ. Sic & foliis ipsis utũt ad sacros ignes. Itẽ uulnera cũ aceto. Ego tamẽ dãnauerim collyriis addi. Mul/ toꝶ magis quas uocãt lexipyretas : quasqꝫ pepticas & cœliacas. Nigrũ tamẽ in cœliacis uino da tur. Satiuũ omẽ magis rotũdat capita. At siluestri lõgum ac pusillũ : & ad oẽs effectus ualẽtius. Decoqtur & bibitur cõtra uigilias : eadẽqꝫ aqua fouet ora. Optimus ĩ siccis : & ubi raro pluit. Cũ capita ipsa & folia decoquũtur : succus meconiũ uocatur : multũ opio ignauior. Expimẽtũ opii est primum ĩ odore. Sinceꝶ enĩ perpeti nõ mos est. Dein ĩ lucernis : ut pura luceat flãma : aut extic/ tum demũ oleat. Quæ ĩ fucato nõ eueniunt. Accẽditur quoqꝫ difficilius : & crebro extinguitur. Est sinceri expimẽtum et in aqua quia nebula ĩnatat. Fictum in posca coit. Sed maxime miꝶ æsti uo sole deprehẽdi. Sinceꝶ enĩ sudat : et se diluit : donec succo recẽti simile fiat. Mnesides optime seruari putat hyoscyami semĩne adiecto. Alii in faba.

De empractico et ceratico : et glaucio siue paralio : et heraclio siue aphro : et de diacodio. Ca. xviiii.

INter satiua est et siluestria medium genus : quod nisi inaruisset : spõre nasceretur. Rhiã uo/ cauimus et empracticũ. Quidã id decerptum ꝓtinus cũ toto calice mãdunt. Aluum exina niunt capita qnqꝫ decocta. In uini tribus heminis pota sõnum faciunt. Siluestriũ unum genus cæ raticum uocãt : nigrum : cubitali altitudine : radice crassa : et corticosa : cauliculo inflexo ut cornicu la. Folia minora et tenuiora ꝗ̃ cæteris siluestribus : semẽ exile. Tẽpestiuum est menstruis. Al/ uum purgat dimidio acetabulo in mulso. Folia trita cum oleo argẽmas iumentoꝶ sanant. Radix acetabuli mẽsura cocta in duob⁹ sextariis ad dimidias datur ad lumboꝶ uitia et iocineris. Carbun culis medẽtur ex melle folia. Quidã hoc genus glautiõ uocãt alii paraliõ. Nascit enim in affla/ tu maris : aut nitroso loco. Alteꝶ est in siluestribus generibus heracliõ : uocatur ab aliis aphrõ.

Foliis ii ꝑcul intuearis speciē passerꝝ præsētātibus: radice ī summa terræ cute: semine spumeo.
Ex hoc lina splēdorē trahunt æstate. Tundit̃ in pila comitialibus morbis acetabuli mēsura semi
nis in uino albo: uomitiones enim facit. Medicamēto quod diacodion & asteriace uocat̃ utilissi/
mũ. Fit āt huius papaueris aut cuiuscunqꝫ siluestris capitibus. cxx. in aquæ cælestis sextaris tri/
bus biduo maceratis: in eademqꝫ decoctis: deinde siccatis: iterũqꝫ cum melle decoctis ad dimidias
partes uapore tenui. Addidere postea drachmas senas croci: hypocistidis: thuris: acaciæ: et pas
si cretici sextarium. Hac ostētatiōe simplex qdē et ātiqua illa salubritas papauer̃ & melle cōstat.

De tithymalo et archelio: et porculaca siue peplio: et coriādro et de atriplici. Ca. xx.

Tertium genus est tithymalō: mecona uocāt: alii archaliō: folio leui: albo: capite magnitudi
nis fabæ. Colligitur uua florente. Siccatur in umbra. Semen potum purgat aluum: dimidio
acetabulo in mulso. Cuiuscunqꝫ āt papaueris caput uiride uel siccum illitum epiphoras ocu/
lorꝝ lenit. Opium ex uino meraculo si ꝓtinus detur scorpionum ictibus resistit. Aliqui hoc tan/
tum nigro tribuunt: si capita eius uel folia terātur. Est et porculaca quā pepliō uocant: nō mul/
tum satiua efficacior. Cuius memorabiles usus traduntur. Sagittarꝝ uenena et serpetium hemor/
roidum et præsigrum restringi: ꝓ cibo sumpta et plagis imposita extrahit. Itē hyoscyamo po/
to e passoqꝫ expresso succo. Cum ipsa nō est: semē eius simili effectu ꝓdest. Resistit & aquarꝝ ui
tiis: capitis dolori: ulceribusqꝫ in uino tusa et imposita. Reliqua ulcera cōmāducata cum melle sa
nat. Sic et infātium cerebro im ponitur: umbilicoqꝫ ꝓciduo. In epiphoris uero oīum frōte tem/
poribusqꝫ cum polenta. Sed ipsis oculis e lacte et melle. Eadē si ꝓcident ꝓdest oculis: foliis tri/
tis cum corticibus fabæ. Pustulis cum polenta et sale et aceto ac cæra. Et ulcera oris tumorēqꝫ
gingiuarꝝ cōmāducata cruda sedat. Item dentium dolores. Tōsillarꝝ ulcera succus decoctæ. Qui
dā adiecer̃ paulũ murræ. Nā & mobiles dentes stabilit cōmāducata. Cruditates sedat: uocemqꝫ
firmat: & sitim arcet. Ceruicis dolores cum galla et lini semine pari mensura sedat. Māmarꝝ uitia
cum melle aut cimolia creta. Salutaris et suspiriosis semine cum melle hausto. Stōachum in ace/
tariis sumpta corroborat. Ardentibus febribus imponitur cum polenta. Et alias māducata refri
gerat etiā intestina. Vomitiōes sistit. Dysenteriæ & uomicis datur ex aceto uel bibit̃ cum cumi/
no. Tenasmis āt cocta & comitialibus cibo uel potu ꝓdest. Purgatiōibus mulierꝝ acetabuli men
sura in sapa. Podagris calidis cũ sale illita & sacro igni. Succus eius potus renes iuuat ac uesicas.
Ventris animalia pellit. Ad uulnerꝝ dolores ex oleo cũ polēta imponit̃. Neruorꝝ duricias emol
lit. Metrodorus q epitomentō rhizitomumenō scripsit: purgatiōibus a ptu dādam cēsuit. Vene
rē inhibet: uenerisqꝫ sōnia. Prætorii uiri pater est hispaniæ princeps: quē scio ꝓpter īpatibiles
uuæ morbos radicē eius filo suspensā e collo gerere: præterqꝫ in balneis: & ita liberatũ īcōmo/
do oī. Quinetiā inueni apud auctores: caput inde litũ distillationē toto anno nō sentire. Oculos
tamē hebetar̃ putatur. Coriādrũ inter siluestria nō iuuenitur: Præcipuũ tamē esse cōstat statim
ægyptiũ. Valet cōtra serpētiũ genus unũ: quod amphisbenas uocāt: potũ impositũqꝫ. Sanat &
alia uulnera. Epinyctidas pustulas tritũ. Sic & oēs tumores collectionesqꝫ cũ melle aut uua pas/
sa. Panos uero ex aceto tritũ. Seminis grana tria in tertianis deuorari iubēt aliq āte accessionē.
Vel plura illini frōti. Sũt qui & ante solis ortũ ceruicalibus subiici efficacitet putent. Vis magna
ad refrigerādos ardores uiridi. Vlcera quoqꝫ quæ serpũt sanat cũ melle uł uua passa. Itē testes:
ambusta: carbũculos: aures cũ lacte mulieris: epiphoras oculorꝝ: uentris & ītestinorꝝ fluctiōes.
Semē ex aqua potũ bibit̃ in choleris cũ ruta. Pellit aīalia interaneorꝝ cũ mali punici succo & oleo
semē potũ. Xenocrates tradit rem mirā: si uera est. Mēstrua cōtineri uno die: si unũ granũ bibe
rint fœminæ: biduo si duo: & totidē diebus quot grana sũpserint. M. Varro coriandro subtrito
cũ aceto carnē incorruptā æstate seruari putat. Atriplex & siluestre est & satiuũ accusatum a Py
thagora tanqꝫ faceret hydropicos morbosqꝫ regios & pallorem. Coqtur difficillime: ac ne in hor
tis qdem iuxta id nasci qcqꝫ nisi languidũ culpauit. Addidere Dionysius & Diocles plurimos gi/
gni ex eo morbos. Nec nisi mutata sæpius aqua coquendũ. Stomacho cōtrariũ esse. Lentigines
& papulas gignere. Miror quare difficulter in italia id nasci tradiderit Solō Smyrneus. Hippo/
crates uuluarꝝ uitiis id infundi cũ beta. Lycus neapolitanus cōtra cātharidas bibēdũ dedit. Panos
furũculos incipiētes: duricias oēs uel cocto uel crudo utiliter illini putāt. Itē ignē sacrꝝ cũ melle
aceto nitroqꝫ. Similiter podagris. Vngues scabros detraher̃ dicit̃ sine ulcer̃. Sũt q ī morbo r̃gio
dēt semē ei⁹ cũ melle. Arterias & tōsillas nitro addito pfricēt. Aluũ moueāt. Cocto aut p se aut
cũ malua aut lēticula cōcitātes uomitiōes. Siluestri capillos tigũt: & ad supradcā utũt̃ medicina.

De malua malope: & althea: & lapatio: & oxylapato: & hydrolapa/
to: & hippolapato: & bubalapato. Ca. xxi.

E Cōtrario in magnis laudibus malua est utraqꝫ & satiua & siluestris. Duo genera earꝝ ampli/
tudine folii discernũtur. Maiorē græci malopen uocāt in satiuis. Alterā ab emolliendo uen
tre dictā putant malachē. E siluestribus cui grāde folium & radices albæ althea uocat̃ ab excel/
lentia effectus a quibusdā aristalthea. Omē solũ in quo serũtur pinguius faciunt. Huic cōtra oēs

Quin & tri
aculeatos ictus efficacior uis: præcipue scorpionū: uespaꝝ: similiūq;: & muris aranei. Quin & tri
ta cum oleo qualibet eaꝝ peruncti ante uel habētes eas nō feriūtur. Foliū impositum scorpioni/
bus torporē affert. Valent & cōtra uenena. Aculeos omīs extrahūt illitæ crudæ aut cū anetho
potæ. Decoctæ uero cū radice sua leporis marini uenena restingūūt. Et ut qdam dicūt si uomāt.
De eisdem mira & alia tradūtur. Sed maxime si quottidie quis succi ex qualibet eaꝝ sorbeat cya/
thum dimidium oībus morbis carituꝝ. Vlcera manātia in capite sanāt. In urina putrefactæ liche
nas. Et ulcera oris cū melle. Radix decocta furfures capitis & dentiū mobilitates. Eius quæ unū
caulē habet radice circa dentē qui doleat perunge: donec desinat dolor. Eadē strumas & paroti/
das panosq; addita hoīs saliua purgat citra uulnus. Semen in uino nigro potū a pituita & nauseis
liberat. Radix māmaꝝ uitiis occurrit adalligata in lana nigra. Tussim ī lacte cocta & sorbitionis
mō sūpta ꝗnis diebus emēdat. Stomacho utiles Sex. Niger dicit. Olympiades thebanus aborti
uas esse cū adipe anseris. Aliqui purgari fœminas foliis eaꝝ manus plenæ mēsura in oleo & uino
sūpt s. Vtiq; cōstat pturiētes foliis substratis celerius solui. Protinus a ptu reuocāda: ne uulua
sequatur. Dāt & succū bibēdū parturientibus ieiunis in uino decocta hemina. Quin & semē tri/
tum adalligant brachio genitale nō cōtinētium. Adeoq; eæ ueneri nascūt: ut semē unicaulis asp
sum cubitali fœminaꝝ auiditates augere ad infinitū Xenocrates tradat. Itē tres radices iuxta ad/
alligatas. Tenasmo & dysentericis utilissime infūdi. Itē fœdis uitiis: uel si foueāt. Melācholicis
quoq; succus datur cyathis ternis tepidus. Et insaniētibus quaternis. Decoctæ comitialibus he
minæ succi. Hic & calculosis & inflatiōe & torminibus aut opistotonico laborātibus tepidus illi
nitur. Et sacris ignibus & ambustis decocta in oleū folia imponūt. Et ad uulneꝝ īpetus cruda cū
pane. Succus decoctæ neruis ꝓdest: & uesicæ: & intestinoꝝ rosiōibus. Vuluas & cibo & īfusiōe
mollit ī oleo. Succus decoctæ pori meatus suaues facit. Artheæ ī oībus supradictis efficacior ra
dix: præcipue cōuulsis ruptisq;. Cocta in aqua aluum sistit. Ex uino albo strumas & parotidas &
māmaꝝ inflatiōes: & panos in uino folia decocta & illita tollunt. Eadē arida in lacte decocta ꝗli
bet perniciosæ tussi citissime medētur. Hippocrates uulneratis sitiētibusq; defectu sāguinis ra/
dicis decoctæ succū bibēdū dedit. Et eā uulneribus cū melle & resina. Itē conuulsis: luxatis: tu
mētibus: & musculis: neruis: articulis īposuit. Et asmaticis ac dysentericis in uino bibēdū dedit.
Miꝝ aquā radice ea addita addēsari sub diuo: atq; elactescere. Efficacior āt quo recētior. Nec la
patiū dissimiles effectus habet. Est āt siluestre: quod alii oxalidē appellāt: satiuo ꝓximum: foliis
aquosis: colore betæ cādidæ: radice minima. Nostri uero rumicē: alii lapatiū cātherinū ad stru/
mas cū axungia efficacissimū. Est & alteꝝ genus fere oxylapatō uocāt. Satiuo idē similius: & acu
tiora habet folia ac rubriora: nō nisi in paludibus nascēs. Sūt q hydrolapatō tradūt ī aqua natū.
Est & aliud hippolapatō maius satiuo: cādidiusq; ac spissius. Siluestria scorpionū ictibus meden/
tur: & ferire ꝓhibēt habētes. Radix aceto decocta si colet succus dētibus auxiliat. Si uero bi/
batur morbo regio. Semē stomachi inextricabilia uitia sanat. Hippolapati radices priuatim un/
gues scabrosos detrahunt. Dysētericos semē duabus drachmis in uino potum liberat. Oxylapa/
ti semē lotū in aqua cælesti sāguinē ꝓdest reiiciētibus. Adiecta acacia lētis magnitudine ꝓdest.
Præstātissimos pastillos faciūt ex foliis & radice addito nitro & iure āguino. In usu aceto diluūt.
Sed satiuum in epiphoris oculoꝝ illinunt frōtibus. Radice cherias & lepras curāt. In uino uero
decocta strumas & potidas & calculos. Poto uino & lyenes. Cœliacos æque & dysentericos &
tenasmos. Ex eadēq; omīa efficacius. Ius lapati & ructus facit: & urinā ciet: & caliginem oculoꝝ
discutit. Itē pruritū corporis in solia balneaꝝ additū: aut prius ipsū illitū sine oleo. Firmat & cō/
manducata radix dentes. Eadem decocta cum uino sistit aluum. Folia soluunt adiecto sale. Adie
cit Solon neque ut omittamus bulapaton: radicis tantum altitudine differens est: & erga dysen/
tericos efficacis effectus potum ex uino.

¶ De sinapis tribus generibus: & marrubio: & serpillo: & sisymbrio: siue thymbræo: & de lini semine: & blito. Ca. xxii.

SInapis cuius in satiuis tria genera diximus: Pythagoras principatū habere ex iis quoꝝ subli
me uis ferat iudicauit: quoniā nō aliud magis in nares & cerebrū penetret. Ad serpentium
ictus & scorpionum tritum cū aceto illinitur. Fungoꝝ uenena discutit. Cōtra pituitā tenet ī ore
donec liquescat: aut gargarizatur cum aqua mulsa. Ad dētium dolorē māditur. Ad uuā gargari
zatur cum aceto & melle. Stomacho utilissimū, cōtra omīa uitia pulmonibusq;. Excreatiōes faci/
les facit in cibo sūptum. Datur & suspiriosis. Itē comitialibus tepidum cum succo cucumeꝝ. Sen/
sus atq; sternutamēta capitis purgat. Aluum mollit. Mēstrua & urinā ciet. Et hydropicis īponi
tur. Cū fico & cumino tusum ternis ptibus comitiali morbo. Et uuluaꝝ cōuersionē suffitum exci/
tat odore aceto mixto. Itē lethargicos. Adiicitur cordylō. Est āt semē ex sese. Et si uehemētior
sōnus lethargicos premat: cruribus aut etiā capiti illinitur cū fico & aceto. Veteres dolores tho
racis: lūboꝝ: coxēdicum: humeꝝ: & ī quacūq; parte corporis ex alto uitia extrahēda sūt: illitum
caustica ui emēdat pustulas faciēdo. At in magna duricia sine fico impositum: uel si uehemētior

uertigo timeatur ꝑ duplices pānos. Vtuntur ad alopetias cum rubrica: psoras: lepras: phthiria-
ses: lithānicos: opistothonicos. Inungunt quoqꝫ scabras genas aut cum gallica inter oculos cum
melle. Succusqꝫ tribus modis exprimitur in fictili: calescitqꝫ in eo ĩ sole modice. Exit & e caulicu
lo succus lacteus: qui ita cum ĩduruit: dentium dolori medetur.. Semē ac radix cum ĩmaduere:
musto cōteruntur. Manusqꝫ plenæ mēsura sorbentur ad firmādas fauces: stomachū: oculos: ca-
put: sensusqꝫ oēs. Mulieꝝ etiā lassitudines saluberrimo genere medicinæ. Calculos quoqꝫ discu
tit potum ex aceto. Illinunt̃ & liuoribus sugillatisqꝫ cum melle & adipe āserino aut cæra cypria.
Fit & oleum ex semine madefacto in oleo expressoqꝫ: quo utunt̃ ad neruoꝝ rigores: lumboꝝqꝫ
& coxendicum perfrictiōes. Sinapis naturā effectusqꝫ eosdē habere tradit̃ adarca inter siluas in-
tacta cortice planiore sub ipsa coma nascens. Marrubium pleriqꝫ inter primas hærbas cōmenda-
uere: quē græci prasiō uocant: alii linostrophon: nōnulli philopeda: aut philochares: notius qꝫ
ut indicādum sit. Huius folia semēqꝫ cōtrita prosunt cōtra serpētes: pectoꝝ & lateris dolores:
tussim ueterem. Et iis q sanguinē eiiciūt eximie utile: scapis eius cū panico aqua decoctis: ut aspe
ritas succi mitigetur. Imponit̃ strumis cū adipe. Sūt qui uiridis semē qꝫtū duobus digytis capiāt
cū farris pugillo decoctū addito exiguo olei & salis sorbere ieiunos ad tussim iubeant. Alii nihil
cōpant. In eadem cā marrubii & fœniculi succi ad sextarios ternos expressis decoctisqꝫ ad sexta-
rios duos: cū addito mellis sextario rursus decocto ad sextarios duos: si coclearii mensura in die
sorbeatur in aquæ cyatho. Et uirilium uitiis tusum cū melle mire ꝓdest. Lichenas purgat ex ace
to. Ruptis cōuulsis spasmatū neruis salutare. Potū aluū soluit cū sale & aceto. Itē mēstrua & se-
cūdas mulieꝝ. Arida farina cū melle ad tussim siccā efficacissima est. Itē ad cācrenas & pterygia.
Succus uero articulis & naribus: & morbo regio: minuēdæqꝫ bili cū melle ꝓdest. Itē contra ue
nena inter pauca potens. Ipsa hærba stomachum & excreationes pectoris purgat. Cum iride &
melle urinā ciet. Cauēda tamē exulceratæ uesicæ & renū uitiis. Dicit̃ succus claritatē oculoꝝ ad
iuuare. Castor marrubii duo genera tradit. Nigrū: & quod magis ꝓbat cādidū. In ouū inane' suc
cum adiicit his: ipsūqꝫ ouū infūdit melle æquis portionibus tepefactū: uomicas rūpere: purgare:
ꝑsanare ꝓmittēs. Illitis etiā uulneribus a cane factis tusa cū axungia ueteri. Serpillū a serpendo
putāt dictū. Quod in siluestri euenit: in petris maxime. Satiuū nō serpit: sed ad palmi altitudinē
increscit. Pinguius uolūtarium & cādidioribus foliis & ramis: aduersus serpētes efficax maxime
cenchrin & scolopēdras terrestres ac marinas. Et scorpiones decoctis in uino ramis foliisqꝫ. Fu-
gat & odore: cominus si uratur. Et cōtra marinoꝝ uenena præcipue ualet. Capitis doloribus de
coctum in aceto illinitur tēporibus ac frōti cū rosaceo. Itē phreneticis: lethargicis: cōtra tormi-
na: & urinæ difficultatē: anginas: uomitiones drachmis quattuor datur. Ex aqua bibit̃ & ad ioci
neꝝ dolores. Folia obolis quattuor dātur ad lyenē ex aceto. Ad cruētas excreatiōes terit̃ ĩ cya
this duobus aceti & mellis. Sisymbriū siluestre a qbusdā thymbræū appellatum: pedali nō āpli-
us altitudine: quod in riguis nascitur simile nasturtio est. Vtrūqꝫ efficax aduersus aculeata aĩalia:
ut sunt crabrones & similia. Quod in sicco ortū odoratū est. inseritur coronis angustiore folio.
Sedant utraqꝫ capitis dolorem. Itē epiphoras: ut Pilinus tradit. Alii panē addūt. Alii per se de-
coquunt in uino. Sanat & epinyctidas: cutisqꝫ uitia in facie mulieꝝ intra quartū diē noctibus ĩpo
sitū diebusqꝫ detractū. Vomitiōes: singultus: tormina: stomachi dissolutiōes cohibet siue ĩ cibo
sūptum: siue in succo potū. Nō edēdū grauidis: nisi mortuo cōceptu. Quippe etiā ĩpositū eiicit.
Mouet urinā cum uino potum. Siluestre & calculos. Quos uigilare opus sit excitat infusū capiti
cū aceto. Lini semē cū aliis quidē in usu est. Et per se mulieꝝ cutis uitia emēdat ĩ facie. Oculorū
aciē succo adiuuat. Epiphoras cū thure & aqua aut cū myrrha. Cū uino sedat potidas. Cū melle
aut adipe aut cæra stomachi solutiōes inspsum polētæ mō. Anginas ĩ aqua & oleo decoctū: & cū
aniso illitū. Torret̃ ut aluum sistat. Cœliacis & dysētericis imponit̃ ex aceto. Ad iocineris dolo-
res estur cū uua passa. Et ad phthisin utilissime. Semine fiunt & eligmata. Musculoꝝ: neruoꝝ: ar
ticuloꝝ: ceruicū duricias. Cerebri mēbranas mitigat farina seminis nitro aut sale aut cinere addi-
tis. Eadē cū fico itē cōcoquit ac maturat. Cū radice uero cucumeris siluestris extrahit quæcūqꝫ
corpori inhærēt. Sic & fracta ossa. Serpere ulcus in uino decocta ꝓhibet. Eruptiōes pituitæ cū
melle emēdat. Vngues scabros cū pari mō nasturtii. Et testium uitia & ramices cū resina & mur-
ra: & cācrenas ex aqua. Stomachi dolorēs cū fœnograeco sextariis utrisqꝫ decoctis ĩ aqua mulsa.
Intestinoꝝ & thoracis ꝑniciosa uitia clystere in oleo & melle. Blitum iners uidetur ac sine sapore
aut acrimonia ulla. Vnde cōuitium fœminis apud Menādrū faciunt mariti. Stomacho ĩutile est.
Vētrē adeo turbat: ut cholerā faciat aliqb⁹. Dicit̃ tñ aduersus scorpiōes potū e' uino ꝓdesse. Et
clauis pedū illini. Itē lyenib⁹ & tēpoꝝ dolori ex oleo. Hippocrates mēstrua sisti eo cibo putat.

De meu: & fœniculo: & hippomarathro uel myrseneo: & canabi: & de furula: & carduis. Ca. xxiii.

MEu in italia nō nisi a medicis seritur: & iis admodū paucis. Duo genera eius. Nobilius atha-
manticum uocāt illi ab athamāte inuentum. Hi quoniā laudatissimum in athamāte reperiatur:

foliis aniso simile: & caule aliquãdo bipedali: radicibus multis & obnigris: quibusdam altissimis.
Minus russum q̃ illud alterꝝ. Ciet urinam in aqua potum radice trita uel decocta. Inflatiões sto
machi mire discutit. Itẽ tormina & uesicæ uitia. Vuluaꝝq; articulis cũ melle. Infantibus cũ apio
illitũ imo uentri urinas mouet. Fœniculũ nobilitauere serpẽtes: gustatu ut diximus senectã exu
endo: oculoꝝq; aciẽ succo eius reficiendo. Vnde intellectũ est hominũ quoq; caliginẽ præcipue
eo releuari. Colligitur hoc caule turgescente. In sole siccatur. Inungitur ex melle. Vbiq; hoc ẽ.
Laudatissimũ tamen in hiberia e lachrymis fit & ex semine recenti. Fit etiã e radicibus prima ger
minatione incisis. Est & in hoc genere silueſtre: quod alii hippomarathron: alii myrseneũ uocãt:
foliis maioribus: gustu acriore: procerius: brachiali crassitudine: radice candida. Nascitur in cali
dis: sed saxosis: Diocles & aliud hippomarathri genus tradit: lõgo & anguloso folio: semine co/
riandri. Medicinæ in satiuo ad scorpionũ ictus & serpentium semine in uino poto. Succus & auri
bus instillatur: uermiculosq; in his necat. Id ipsũ condimentis prope omĩbus inseritur. Oxypo/
ris etiã aptissime. Quin & crustis subditur panis. Semen stomachũ dissolutũ astringit uel ĩ febri/
bus sũptum. Nauseã ex aqua tritũ sedat. Pulmonibus & iocineribus laudatissimum. Ventrem si
stit cum modice sumitur. Vrinam excitat. Et tormina mitigat totum decoctum: Lactisq; defec/
tu potum mãmas replet. Radix cum ptisana sumpta renes purgat siue decocto succo: siue semĩe
sumpto. Prodest & hydropicis radix ex uino cocta. Itẽ conuulsis illinuntur folia tumoribus. Ar
dentes ex aceto calculos uesicæ pellunt. Genituræ abundantiam quoquomodo haustum facit.
Verendis amicissimum: siue ad fouendum radice cũ uino cocta: siue contrita in oleo illitum. Mul
ti tumoribus & sugillatis cum cæra illinunt. Et radice in succo uel cum melle contra canis morsũ
utuntur. Et contra multipedem ex uino. Hippomarathron ad oĩa uehementius. Calculos præci
pue pellit. Prodest uesicæ cum uino leui: & fœminaꝝ menstruis. Efficacius in eo semẽ q̃ radix.
Modus in utroq; quod duobus digytis trito additur in potionem. Petrichius qui ophiaca scripsit
& Micon qui rhizitomumena aduersus serpentes nihil hippomarathro efficacius putauere. Sane
& Nicander non in nouissimis posuit. Canabis in siluis primum nata est: nigriore folio & aspe/
riore. Semen eius extinguere genituram uirorum dicitur. Succus ex eo uermiculos auriũ & quod
cunq; intrauerit eiicit: sed cum dolore capitis. Tantaq; uis ei est: ut aquæ ĩfusa coagulare eam di
catur. Et ideo iumentoꝝ aluo succurrit pota in aqua. Radix contractos articulos emollit ĩ aqua
cocta. Item podagras & similes impetus. Ambustis cruda illinitur: sed sæpius mutatur: priusq̃
arescat. Ferula semen simile aneto habet. Quæ ab imo caule diuiditur a cacumine fœmina putat̃
Caules eduntur decocti. Cõmendanturq; musto ac melle: Stomacho utiles. Sint plures sumpti:
capitis dolores faciunt. Radix denarii pondere in uini cyathis duobus bibitur aduersus serpen/
tes. Et ipsa radix imponitur. Sic & torminibus medetur. Ex oleo autem & aceto contra sudores
ĩmodicos uel in febribus proficit. Succus ferulæ aluum soluit fabæ magnitudine deuoratusq;. E
uiridi ferula ramusculus utilis est ad omnia ea uitia. Ad sanguinem sistendum decem grana semi/
nis bibuntur in uino trita uel medulla. Sunt qui comitialibus morbis dandum putant luna quar/
ta: sexta: septima ligulæ mensura. Natura ferulaꝝ murenis infestissima ẽ. Tactæ siquidẽ ea mo
riuntur. Castor radicis succum & oculorum claritati conferre multum putauit. Et de carduorum
satu inter hortensia diximus. Quapropter & medicinam ex iis non differamus. Siluestrium gene
ra sunt duo. Vnum fruticosius a terra statim. Alterum unicaule crassius. Vtriq; folia pauca: spi/
nosa: muricatis cacuminibus. Sed alter florem purpureum mittit inter medios aculeos celeriter
canescentem: & abeuntem cum aura. Scolimon græci uocant. Hic anteq̃ floreat contusus atq;
expressus illito succo alopecias replet. Radix cuiusque ex aqua decocta potatoribus sitim facere
narratur. Stomachum corroborat. Et uuluis si credimus etiam conferre aliquid traditur: ut ma/
res gignantur. Ita enim Cherias atheniensis scripsit: & Glaucias qui circa carduos diligentissim⁹
uidetur. Mãducatus carduus hic odorẽ cõmẽdat oris.

¶ Cõfectio tyriacæ cõpositio medicaminis Antiochi. Ca. xxiiii.

SEd ante discessum ab hortensibus unam compositionem ex iis clarissimam subtexemus ad/
uersus uenenata animalia: incisam lapide uersibus in limine ædis Aesculapii. Serpilli duũ de
narioꝝ pondus. Opopanacis & milii tantundem singulorum. Trifolii pondus denarii. Anethi &
fœniculi seminis & anisi & amii & apii denarioꝝ senum ex singulis generibus. Erui farinæ duode
cim: Hæc tusa cribrataq; uino quãtum possit excellenti digeruntur in pastillos: uictoriati ponde
re. Ex iis singuli dantur ex uini mixti cyathis ternis. Hac tyriaca magnus rex Antiochus aduer
sus omĩa uenena usus traditur.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER XXI. PROHEMIVM.

De natura florum & coronamentorum: De mira florum uarietate. Ca.i.

N HORTIS SERI ET CORONAMENTA IVS SIT Cato ienarrabili florum maxime subtilitate: quãdo nulli potest faci lius esse loqui q̃ rerum naturæ pingere: lasciuienti prælertim & in magno gaudio fertilitatis tam uarie ludenti. Quippe reliqua usus alimẽtiq̃ gratia genuit. Ideoq̃ sæcula annosq̃ tribuit iis. Flores uero odoresq̃ de die in diem gignit. Nagna ut palã est admoniti one hoium: quæ spectatissime floreãt celerrime marcescer. Sed ne pictura quidem sufficiente imagini colorum reddẽdæ: mixturãq̃ uarietati siue alterni atq̃ multiplices inter se nectãt: siue priuatis generum funiculis in orbem: in obliquum in ambitum: quædã co ronæ per coronas currunt.

De strophiolo serto: & q primum flores miscere cœpit: & quãdo primũ corolla ĩuẽta uel appellata & quare. Ca.ii.

TEnuioribus utebãtur antiq: strophia appellãtes: unde nata strophiola. Quin & uocabulum ipsum tarde inde cõmunicatum est inter sacra tantum & bellicos honores coronis suum no/ men uindicantibus. Cum uero a floribus fierẽt serta a serẽdo seruiæ appellabãtur. Quod apud græcos quoq̃ nõ adeo antiquitus placuit. Arborum enĩ ramis coronari in sacris certaminibus mos erat primũ. Postea uariari cœptũ mixtura uersicolores. Florumq̃ inuicẽ odores coloresq̃ accẽde/ re Sycion ex ingenio Pausiæ pictoris atq̃ Glyceræ coronariæ dilectæ admodũ illi cũ opa eius pictura imitaret: adinuenit: & illa ꝑuocãs uariaret: essetq̃ certamẽ artis ac naturæ. Quales etiã nũc extãt artificis illius tabellæ: atq̃ ĩ primis appellata stephanoplocos qua pinxit ipsã. Idq̃ fac tum est post olympiadẽ cẽtesimã. Sic coronis e floribus receptis paulo mox subiere quæ uocãt ægyptiæ: ac deinde hybernæ: tũ cũ terra flores negat: ramẽto e cornibus tincto. Paulatimq̃ & romæ subrepsit appellatio corollis inter initia ꝑpter gracilitatẽ nominatis: mox & corollariis: postq̃ e lamina aerea tenui inaurata aut iargẽtata dabatur.

Quis primũ coronã foliis aureis & argẽteis dedit & de honore coronarum apud ãtiquos: & de Scipiõis honore: & de pactilibus coronis: & Cleopatræ reginæ facta. Ca.iii.

CRassus diues primus argento auroque folia imitatus ludis suis coronas dedit. Accesserunt quoq̃ & lẽnisci: quos adiici ipsarum coronarum honos erat ꝑpter hetruscas q̃bus iũgi nisi aurei nõ dedebãt. Puri diu fuere ii. Celare eos primũ instituit P. Claudius Pulcher: bratteasq̃ ẽt phyliræ dedit. Semper tamẽ auctoritas uł ludicro quæsitarum fuit. Nãq̃ ad certamina in circũ ꝑ ludos & ipsi descẽdebãt: & seruos suos quosq̃ mittebãt. Inde illa. xii. tabularum lex. Qui coronã parit. Ipse pecuniã ue eius. Virtutis ergo arguitur: quã serui equi ue meruissent. Pecuniã partã lege dici nemo dubitauit. Quis ergo honos: ut ipsi mortuo parẽtibusq̃ eius dum intus positus esset: foris ue ferret: sine fraude esset imposita. Alias in usu ꝑmiscuo ne ludicræ q̃dem erãt: in/ gensq̃ & iis seueritas. L. Fuluius argẽtarius bello punico secũdo cũ corona rosacea interdiu e ꝑ/ gula sua in forum ꝑspexisse dictus: ex auctoritate senatus incarcerẽ adductus nõ ãte finẽ belli emis sus est. P. Mutianus cũ dẽptã Marsyæ coronã e floribus capiti suo ĩposuisset: atq̃ ob id duci eũ ĩ uincula triũuiri iussissẽt: appellauit Tri. Pleb. nec ĩtercessere illi aliter q̃ athenis: ubi comesa/ bundi iuuenes ãte meridiem cõuẽtus sapiẽtiũ quoq̃ doctrinæ frequẽtabãt. Apud nos exẽplũ licẽtiæ huius nõ est aliud q̃ filia Diui Augusti. Cuius luxuria noctibus coronatũ Marsiã litteræ illius describũt. Florum q̃dem populus ro. honorẽ Scipiõi tãtum adhibuit. Suario cognoiabatur: ꝑpter similitudinẽ Suarii cuiusdã negociatoris. Ob id erat ĩ tribunatu plebei admodũ gratus: di gnusq̃ africanorum familia. Nec ei fuit in bonis funeris ĩpẽsa. Asses ergo cõtulit populus: ac funus elocauit: quaq̃ pte ferebatur: flores e ꝑspectu oĩ sparsit. Et iã tũc coronæ deorum honos erãt. Et lariũ publicorum priuatorumq̃ & sepulchrorum & maniũ. Sũmaq̃ auctoritas pactili corõæ. Sutiles sali orum sacris ĩuenimus & solẽnes cœnas. Trãsiere deĩde ad rosalia. Eoq̃ luxuria ꝑcessit: ut nõ esset gratia nisi mero folio. Sutilibus mox petitis ab india aut ultra indos. Laudatissimũ q̃dẽ habet e nardi folio eas dari aut ueste serica uersicolores unguẽtis madidas. Hũc habet nouissime exitum luxuria fœminarum. Et apud græcos q̃dẽ de coronis priuatim scripser Mnesteus atq̃ Callimachus medici: q̃ nocerẽt capiti: quoniã & ĩ hoc est aliqua ualitudinis portio. In potu atque hylaritate præcipue odorum ui surripiente fallaciter solertiã. Nãq̃ scelerata Cleopatra apparatu belli acciaci gratificationẽ ipsius reginæ Antonio timẽte: nec nisi prægustatos cibos sumẽte: fert ab ore ei⁹ lusisse extremis coronæ florib⁹ ueneno illitis. Ipsaq̃ capiti ĩposita. Mox ꝑcedẽte hylaritate ĩui

tauit Antoniū ut coronas biberet. Quis istas timeret insidias: Ergo cōcerpta in scyphū incipiēti
haurire opposita manu en ego sum inquit illa care Antoni: quā tu noua prægustātiū diligētia ca
ues: adeo mihi si possim sine te uiuere occasio & rō adest. Inde eductā e custodia bibere iussit: ilic
co expirantē. De coronis extra supradictos scripsit Theophastrus apud græcos. Ex nostris autē
īscripsere aliqui librol antologicō. Flores uero persecutus est nemo: ꝙ eqdē inueniam. Nec nos
nūc scilicet coronas nectemus. Id enī friuolū est. Sed de floribus quæ uidebūtur digna memora
bimus. Paucissima genera nostri coronamētoꝝ iter hortēsia nouere: ac pene uiolas rosasqꝫ tātū.

¶ De rosa in coronis: & de generibus eius: & ubi feratur. Ca. IIII.

ROsa nascitur spina uerius ꝙ frutice: in cibo quoqꝫ ꝓueniens. Illic etiā iucundi odoris ꝙuis
angusti. Germinat oīs primo inclusa granato cortice. Quo mox intumescente & in uirides
alabastros fastigato paulatim rubelcēs dehiscit: ac sese pādit in calicis medio sui stantis cōplexa
luteos apices. Vsus eius in coronis prope minimus est. Oleo macerat̃. Idqꝫ iā a troianis tēpori
bus Homero teste. Præterea ī unguēta trāsit ut diximus. Per se medicas artes præbet. Empla
stris atqꝫ collyriis imponit̃ mordaci subtilitate. Mēsaꝝ etiā deliciis inungēdis minime noxia. Cō
tra genera eius nostri fecer̃ celeberrima: prenestinā & cāpanā. Addidere alii milesiam: cuius fit
ardentissimus colos nō excedentis duodena folia. Proximā ei trachiniā: minus rubētē. Mox ala
bādicā uiliorem: albicātibus foliis. Vilissimā uero pluribus uel minutissimā spinosam. Differūt
enim multitudine folioꝝ: asperitate: leuore: colore: odore. Paucissima qna folia: ac deinde nume
rosiora. Cum sit genus eius quā centifoliā uocant: quæ est in cāpania italiæ. Græciæ uero circa
philippos. Sed ibi nō suæ terræ ꝓuentu. Pangeus nāqꝫ mōs in uicino fere est: numerosis foliis
ac puis. Vnde accolæ transferētes cōferūt. Ipsaqꝫ plantatione ꝓficiūt. Nō āt talis odoratissima
est. Nec cui latissimū maximūqꝫ folium. Breuiterqꝫ indiciū est odoris scabricia corticis. Cepio
Tiberii Cæsaris principatu negauit centifoliā in coronis addi: præterqꝫ extremos uelut ad cardi
nes: nec odore nec specie probabilem. Est & quæ græca appellatur a nostris a græcis lichnys:
nō nisi in humidis locis ꝓueniēs: nec unqꝫ excedens qnqꝫ folia: uiolæ magnitudīe: odor̃ nullo.
Est & alia græcula appellata: cōuolutis folioꝝ paniculis: nec dehiscēs nisi manu coacta: sēpqꝫ na
scenti similis: latissimis foliis. Alia funditur e caule maluaceo: folia oleacea habēs. Muscetō uo
cant. Atqꝫ inter has media magnitudine autūnalis: quā coroneolā uocāt omēs: sine odore. Co
roneola in rubo nata tot mōis adulteratur. Et alias uera quoqꝫ plurimum sola præualet. Cyre
nis odoratissima est. Ideoqꝫ ibi unguentū pulcherrimū. Carthagine hispaniæ hyeme quoqꝫ tota
præcox. Refert & cæli tēperies. Quibusdā enī ānis minus odorata ꝓuenit. Præterea magis lo
cis omībus siccis ꝙ humidis odoratior. Seri nec pinguibus uult: nec argillosis locis: nec riguis.
contēta raris. Propriéqꝫ ruderatū agrū amat. Præcox cāpana. Sera milesia. Nouissime tamē de
sinit prenestina. Fodiuntur altius ꝙ fruges: leuius ꝙ uites. Tardissime ꝓueniunt semine: quod
in ipso cortice est sub ipso flore opertū lanugine. Ob id potius caule cōciso inserūt̃ & ocellis ra
dicis: ut harūdo. Vnum genus inseritur pallidæ spinosæ longissimis uirgis quinquefoliæ: quæ a
græcula altera est. Omī aūt recisione atqꝫ ustione ꝓficit. Trāslatiōe quoqꝫ ut uitis optime ocis
simeqꝫ prouenit. Surculis quaternū digytoꝝ lōgitudīe aut ampliore post uergiliaꝝ occasū sata.
Dein per fauonium trāslata: pedalibus interuallis: crebroqꝫ circūfossa. Qui præcocē faciunt pe
dali circa radicē scrobe aqua calida infūdunt: germinare incipiente calice.

¶ De lilio tria genera: & rōe ea inserendi. Ca. V.

LIlium rosæ nobilitate proximū est: & quadā cognatione unguēti oleiqꝫ: quod lilion appel
latur. Et impositum etiā maxime rosas decet: medio ꝓuentu eaꝝ incipiens. Nec ullis floꝝ
excelsitas maior. Interdū cubitoꝝ trium. Languido semper collo: & nō sufficiente capitis oneri.
Candor eius eximius. Foliis foris strinatis: & ab angustiis in latitudinē paulatim sese laxantibus
effigie calathi. Resupinis ꝑ ambitū labris. Tenuiqꝫ filo & semīe stātibus ī medio crocis. Ita odor
colorqꝫ duplex. ut alius calicis: alius staminis: differētia angusta. In unguēti uero oleiqꝫ usu folia
nō spernūtur. Est flos nō dissimilis illi in hærba quam cōuoluulū uocant: nascēs ꝑ fruteta: nullo
odore: nec crocis intus: candorē tantum referens: ac ueluti rudimētum naturæ lilia facere cōdi
scentis. Alba lilia iisdem omībus mōis serūtur qbus rosa. Et hoc amplius lachryma sua: ut hippo
selinum. Nihilqꝫ est fœcūdius. Vnde radice qnquagenos sæpe emittente bulbos. Est & rubens
lilium: quod græci crynō uocant. Alii florem eius cynorhodō. Laudatissimū in antiochia & lao
dicea syriæ: mox in phaselide. Quartū locū optinet in italia nascēs. Sunt & purpura lilia: aliqño
gemino caule: carnosiore tantū radice: maiorisqꝫ bulbi: sed unius. Narcisum uocant huius alteꝝ
genus flore candido: calice purpureo. Differentia liliis est & hæc ꝙ narcisis folia ī radice sūt pro
batissimis in lyciæ montibus. Tertio generi cætera eadem. Calix hærbaceus: omnes serotini.
Post arcturum enim florent: ac per æquinoctium autumnum. Inuenta est in iis & ratio inserendi
monstrificis hominum ingeniis. Colliguntur nāqꝫ mense iulio scapi arescentes: liliaqꝫ suspendūt̃
in fumo. Dein nudantibus se nodulis in fæce nigri uini uel græci mēse martio macerātur: ut co

lorem accipiant: atqꝫ ita in scrobiculis serũtur heminis fæcis circũfusis. Sic fiunt purpurea lilia. mirūqꝫ ita tingi aliquid ut nascatur infectum.

De uiolis & de calta & de baccare & combreto. Ca. vi.

Violis honos ꝓximus. Earꝫ plura genera. Purpureæ: luteæ: albæ: plātis omēs ut olus satæ. Ex iis uero quæ spōte apricis & macris locis ꝓueniũt: purpureæ latiorē folio statim ab radice carnosa exeũt: solæqꝫ græco noīe a cæteris discernũtur: appellatæ ita: ut ab iis hyacinthina uestis. Sed satiuis maxima auctoritas luteis. Genera iis tusculana & quæ marina appellatur. Folio aliquāto latiore: sed minus odorato. In totũ uero sine odore: minutoqꝫ folio calathiana munus autũni: cæteræ ueris. Proxima ei calta ē cōcolori āplitudine. Vincit numero foliorꝫ marinā qnqꝫ folia nō excedētē. Eadē odore supatur. Est enim grauis calta. Non leuior ei quā scopā regiā appellāt: quāqꝫ folia eius oleāt: nō florēs. Baccari quoqꝫ radicis tātũ odoratæ ē: a qbusdā nardũ rusticũ appellatũ. Vnguēta ex ea radice fieri solita apud ātiquos Aristophanes priscæ comœdiæ poeta testis est. Vnde qdā errore falso barbaricā eā appellabāt. Odor est ei cīnamomo ꝓximus. Gracili solo nec humido ꝓuenit. Simillimũ ei cōbretũ appellatē foliorꝫ exilitate usqꝫ in fila extenuata: & ꝓcerius qꝫ baccar. Nec hæc sunt tantũ: sed eorꝫ quoqꝫ error corrigēdus est: q baccar rusticũ nardum appellauere. Est enī alia hærba sic cognoīata. quā græci asarō uocāt: cuius speciē figurāqꝫ diximus in nardi generibus. Quinimo asarō inuenio uocitari: quoniā in coronas nō addatē. Crocũ siluestre optimũ serere in italia minime expedit: ad scrupula usqꝫ singula areis decoquētibus. Seritē radicis bulbo. Satiuũ latius maiusqꝫ & nitidius: sed multo leuius degenerās. Sed ubiqꝫ nec fœcũdũ ēt cyrenis: ubi semp flores laudatissimi. Prima nobilitas cilicio croco: & ibi in corico mōte. Dein lycio mōte olympo. Mox cēturipino siciliæ. Aliq phlegræo secundũ locũ dedere. Adulteratē nihil æque. Probatio sinceri īposita manu crepat ueluti fragile. Humidũ enī quod euenit adulteratione. sedet. Altera ꝓbatio si manu ꝓlata ad ora leniter faciē oculosqꝫ mordeat. Et p se genus satiui blādissimũ uulgo: cũ sit mediocre: deliacō uocāt. Cōtra cyrenaico uitiũ: quod omī croco nigrius ē: & celerrime marcescit. Optimũ ubicũqꝫ quod pinguissimũ & breuibus capillis: Pessimũ uero est quod situm redolet. Mutianus auctor est in lycia āno septimo aut octauo trāsferri in locũ subactũ: atqꝫ ita degenerās renouari. Vsus eius in coronis nusqꝫ. Hærba enī est folio āgusto pene ī capillamēti modũ. Sed uino mire cōgruit: præcipue dulci tritũ ad theatra replēda. Floret uergiliarꝫ occasu paucis diebus folio q florē expellit. Viret bruma & colligitē. Siccatur umbra melius etiā hyberna. Carnosa & illi radix: uiuaciorqꝫ qꝫ cæteris. Gaudet calcari: & atteri pede: pereũdoqꝫ melius prouenit. Ideo iuxta semitas ac fōtes lætissimum.

De floribus antiqs: & de odoramētorꝫ diuersitate: & saliũca: & polio. Ca. vii.

Troianis tēporibus ei iam erat honos. Et hos certe flores Homerus tris laudat: loton: crocon: hyacithũ. Oīum odoramētorꝫ atqꝫ adeo herbarꝫ differentia ē in colore: & odorē & succo. Odorato sapor raro ulli nō amarus. E cōtrario dulcia raro odorata. Itaqꝫ & uina odoratiora mustis. Siluestria magis oīa satiuis. Quorꝫdā odor suauior & lōginquo: ꝓpius admotus hebetatur ut uiolæ. Rosa recēs a lōginquo olet: sicca ꝓpius: Omīs āt uerno tēpore acrior: & matutinis. Quicqd ad meridianas horas diei uergit hebetatē. Nouella quoqꝫ uetustis minus odorata. Acerrimus tamen odor oīum æstate media. Rosa & crocũ odoratiora cũ serenis diebus legũtur. Et oīa in calidis magis qꝫ in frigidis. In ægypto tamē minime odorati flores: qa nebulosus & roscidus aer est a nilo flumine. Quorꝫdā suauitati grauitas inest. Quædā cũ uirēt nō olent ꝓpter humorē nimiũ: ut buceros quod ē fœnogræcũ. Acutus odor nō oīm sine succo est: ut uiolæ: rosæ: croco. Quæ uero ex acutis succo carēt: eorꝫ oīm odor grauis: ut in lilio utriusqꝫ generis. Ambrotonũ & amaracus acres habēt odores. Quorꝫdā flos tantũ iucundus: reliquæ ptes ignauæ. ut uiolæ ac rosæ. Hortēsiũ odoratissima quæ sicca: ut ruta: mēta: apiũ: & quæ in siccis nascuntē. Quædā uetustate odoratiora: ut cotonea: eadēqꝫ decerpta qꝫ in suis radicibus. Quædā nō nisi defracta: aut ex attritu olēt. Alia nō nisi detracto cortice Quædā uero nō nisi usta: sicut thura myrrhæqꝫ. Flores triti oēs amariores qꝫ intacti. Aliqua arida diutius odorē continēt ut melilotos. Quædā locũ ipsũ odoratiorē faciũt: ut iris. Quin & arborē totā cuiuscũqꝫ radices attingũt. Hesperis noctu magis olet: inde noīe inuēto. Aialium nullũ odoratũ: nisi de pātheris qꝫqꝫ dictũ est si credimus. Illa quoqꝫ nō omittēda differentia: odoramētorꝫ multa nihil ptinere ad coronamēta: ut irin: atqꝫ saliũcā: quāqꝫ nobilissimi sit odoris utraqꝫ. Sed iris radice tantũ cōmēdatē: unguētis aut medicinæ nascēs. Laudatissima in illyrico. Et ibi quoqꝫ nō maritimis sed in siluestribus drinonis & natrone. Proxima in macedonia. Laudatissima hæc & candicans. Et ex illis tertiũ locũ habet africana āplissima inter omēs: gustuqꝫ amarissima. Illyrica quoqꝫ duorꝫ generꝫ est. Raphanitis a similitudine: quæ & melior. Rhizotomos subruffa. Optima quæ sternutamēta tactu mouet. Caulē hēt cubitalē: & r̄ctũ. Floret diuersi coloris specie: sicut arquus cælestis unde & nomē. Nō improbatē & pisidica: Et

fossuri tribus ante mensibus mulsa aqua circūfusa hoc ueluti placamēto terræ blandiunť circū
scriptā mucrone gladio ue triplici: & cū legerint eā ꝓtinus in cælū attollunt. Natura est fer-
uēs. Tractataqꝫ pustulas ābusti mō facit. Præcipiť ante oīa ut casti legāt. Teredines nō sicca
mō: ueꝝ & in terra celerrime sentit. Optimū ātea irinū leucade & elide serebať. Iāpridē enim
& seritur. Nūc e pāphilia. Sed cilicū maxime laudať: atqꝫ e septētrionibus. Saliūca foliosa qdē
est: sed breuis: & quæ necti nō possit. Radici numerosæ cohærēt. Hærba uerius ꝙ flos: dēsa
ueluti manu pressa: breuiterqꝫ cespes sui generis. Pānonia hāc gignit & norica: alpiūqꝫ aprica
urbiū eporredia: tātæ suauitatis ut metallū esse cœperit. Vestibus interponi eā gratissimum.
Sic & apud græcos poliō hærbā inclytā Musei & Hesiodi laudibus: ad oīa utilē prædicātiū.
Supqꝫ cætera ad famā etiā dignitatis. Prorsusqꝫ mirā: si mō ut tradūt: folia eius mane cādida:
meridie purpurea: sole occidente cerulea aspiciunť. Duo genera eius campestre maius. Silue-
stre quod minus est. Quidā teucriō uocāt. Folia canis hoīs similia: a radice ꝓtinus nunꝙ pal-
mo altiora. Et de odoratis floribus satis dictum: in qbus ūguēta uicisse naturā gaudent.

De uestiū æmulatiōe cū floribus & amarāto & chrysocome siue chrysiti. Ca. viii.

LVxuria uestibus quoqꝫ ꝓuo cauit eos flores: q colore cōmēdanť. Hos aīaduerto tres ēe
principales. Vnū in croco q in rosis micat. Grati⁹ nihil tradiť aspectu: & in purpuras tyri-
as dibaphasqꝫ ac laconicas. Aliū amethystō: q uiola: & ipse in purpureū queqꝫ hyacinthi-
nū appellauimus. Genera enī tractamus in spēs multas sese ꝑgentia. Tertius ē qui ꝓprie cō-
chylii intelligiť multis mōis. Vnus in heliotropio & in aliquo ex iis pleꝝqꝫ saturatior. Alius ī
malua ad purpurā inclinās. Alius in uiola serotina cōchylioꝝ uegetissima. Paria nūc cōponun
tur: & natura atqꝫ luxuria depugnāte. Lutei uideo honorē ātiqssimū in nuptialibus flāmeis to
tū fœminis cōcessū. Et fortassis ideo nō numerari īter principales: hoc est cōes maribus ac fœ
minis: quoniā societas prīcipatū dedit. Amarāto nō dubie uīcimur. Est āt spica purpurea ue-
rius ꝙ flos aliqs: & ipse sine odore. Miꝝqꝫ in eo: gaudeř decerpi: & lætius řnasci. Pronenitau
gusto mēse. Durat in autūnū. Alexādrino palma: qui decerptus asseruať. Miꝝqꝫ postꝙ dese
cere cūcti floꝛs madefectus aqua řuiuiscit: & hybernas coronas facit. Sūma eius natura ī noīe
est appellato quoniā nō marcescit. In noīe est & cyani colos. Itē holochrysi. Oēs āt hi flores
nō fuere in usu Alexādri magni ætate: qm̄ ꝓximi a morte eius auctores siluere de illis. Quo
manifestū est postea placuisse. A græcis tamē reptos qs dubitet: nō aliter italia usurpāte noīa
illoꝝ. At Hercules petilio ipsa nomē īposuit autūnali circa uepresqꝫ nascēti. Et tamē colorem
cōmēdat q est rosæ siluestri. Folia ꝑua quina. Miꝝqꝫ in eo flore inflecti cacumine & nō nisi re
torto folio nasci ꝑuo calice ac uersicolori luteū semē includēte. Luteus & bellio pastillicātib⁹
qnquagenisqnis barbulis coronať. Pratēses hi flores: ac sine usu: & ideo pleriqꝫ sine noībus.
Quin & his ipsis alia alii uocabula īponūt. Chrysocome siue chrysitis nō hēt latinā appellatio
nē. Palmi altitudine ē: comātibus fulgore auri corībis: radice nigra ex austero dulci. In petro
sis opacisqꝫ nascēs.

De honore coronaꝝ & cyclamino & meliloto & trifolio tria genera eius. Ca. ix.

ET fere pactis coloꝝ celeberrimis trāseat ratō ad eas coronas quæ uarietate sola placēt.
Duo eaꝝ genera qn̄o aliæ flore cōstāt: aliæ folio. Florē esse dixerim genistas. Nāqꝫ &
iis decerpiť luteus. Itē rhododēdrō. Itē zizippa: quæ & cappadocia uocať. Isqꝫ odoratus simi
lisqꝫ oleaꝝ floribus. In ueprib⁹ nasciť cyclaminū: de quo plura alias. Flos eius colossinus in co
ronas admittiť. Folia milacis & hederæ in coronamētū se dedere. Coronæqꝫ eaꝝ optinēt prī
cipatū. De quibus in fruticū loco abūde diximus. Sūt & alia genera noībus græcis indicanda:
qa nostris maiore ex ꝑte nomē dare iis defuit cura. Et pleraqꝫ eoꝝ in exteris terris nascūť no-
bis tamē cōsectata: qm̄ de natura sermo nō de italia ē. Ergo in coronamēta folio uenere me-
lothron: spireō: triganō: cneorō: quod casiā Higinus uocat. Et quod cunilaginē: coniza: meli
sophillō: quod apiastrū: meliloton: quod sertulā cāpanā uocāt. Est enī in cāpania italiæ lauda
tissima: a græcis in sunio: mox chalcidica & cretica ubicūqꝫ uero aspis & siluestribus nata. Co-
ronas ex hac antiqtus factitatas indicio ē nomē sertulæ quod occupauit. Odor eius croco uici
nus ē & flos: ipsa cana. Placet maxime foliis breuissimis atqꝫ pinguissimis. Folio coronat & tri-
foliū. Tria eius gn̄ra. Niphātes uocāt græci. Alii asphaltiō maiore folio quo utūť coronarii.
Alteꝝ acuto oxytriphillō. Tertiū ex oībus munitissimū. Inter hæc neruosi cauliculi qbusdā:
ut marathro: hippomarathro: myophano. Vtūť & ferulis & corībis: & hederæ flore purpuro
Est & in alio genere eaꝝ siluestribus rosis similis. Et in iis quoqꝫ colos tātū delectat. Odor āt
abest. Et cneori duo genera nigri atqꝫ cādidi. Hoc & odoratū. Ramosa ābo. Florēt post æq-
noctiū autūni.

De origano & thymo & melle attico: & conyza: & Iouis flore: & helenio: & ābrotono: & leucātemo Ca. x.

TOtidē & origano in coronamētis spēs. Alterius. n. nullū semē. Id āt cui odor est creticū
uocať. Totidē & thymi: cādidū ac nigricās. Floret āt circa solstitia: cū & apes decerpūt.

Et auguriũ mellis ē. Prouētũ. n. sperāt apiarii large florēte eo. Lædit hymbribus amittitq; florē. Semē thymi nõ põt deprehēdi: cũ origani pq; minutũ nõ tamen fallat. Sed qd intersit id occultasse naturā? In flore ipso intelligit: satoq; eo nascit. Quid nõ tētauere hoīes? Mellis attici in toto orbe sũma laus existimat. Ergo trāslatũ ē ex attica thymũ: & uix flore (uti docemus) satũ. Sed alia rõ naturæ obstitit: nõ durāte attico thymo: nisi in afflatu maris ierat. Erat quidē hæc opinio ātiqua in omni thymo. Ideoq; nõ nasci in arcadia. Tunc oleā nõ putabāt gigni: nisi intra trecēta stadia a mari. Thymis quidē nũc ēt lapideos cāpos in ꝓuintia narbonēsi refertos scimus. Hoc pene solo redditu e lõginquis regiõibus pecudũ milibus cõuenientibus ut thymo uescāt. Et conizæ duo genera in coronamētis: mas & fœmina. Differētia in folio. Tenuius fœminæ & constrictius angustiusq;. Imbricatũ maris & ramosius. Flos quoq; magis spēdet eius. Serotinus utriq; post arcturꝝ. Mas odore grauior. Fœmina acrior. Et ideo contra bestiarꝝ morsus aptior. Folia fœminæ mellis odorē habēt. Masculæ radix a qbusdā libanotis appellatur: de qua diximus. Et tātũ folio coronāt Iouis flos: amaracus: hermerocalles: ābrotonũ: heleniũ: sisymbriũ: serpillũ. Oīa surculosa rosæ mõ. Colore tantũmõ placet Iouis flos. Odor abest sicut & illi q græce phlox uocatur. Et ramis aũt & folio odorata sũt excepta serpillo. Heleniũ e lachrymis Helenæ dicitur natũ. Et ideo in helena insula laudatissimũ. Est āt frutex humi se spgens dodrātalibus ramulis: folio simili serpillo. Ambrotonũ iucũdi odoris ē & grauis. Floret æstate. Flos aurei coloris. Vacuũ spõte ꝓuenit. Cacumine suo se ꝓpagat. Seritur āt semine melius ꝙ radice aut surculo. Semine quoq; nõ sine negocio plātaria trāsferũt. Sic & adoniũ. Vtrūq; æstate. Alsiosa. n. admodũ sũt: & sole nimio læduntur. Sed ubi cõualuere ritu uitis fruticāt. Ambrotono simile odore leucāthemũ est flore albo foliosum.

De amaraco uel sāsuco: & nyctegreto: & meliloto: & uiola alba: & codiamino & de siluestribus bulbis: & heliochrylo: & lychnis: & de hærbis citra mare. Ca. xi.

Amaracũ Diocles medicus & sicula gēs appellauere quod ægyptus & syria sāsucũ. Seritur utroq; genere & semine & ramo: uiuacius prædictis & odore melius. Copiosũ amaraco æque ꝙ ābrotono semē. Sed ābrotono radix una: & alte descēdēs: cæteris in sũmo terræ leuiter hærēs. Reliquorꝝ satio autũno fere incipiēte: necnõ & uere qbusdā locis: quæ umbra gaudēt & aqua ac fimo. Nictegretõ inter pauca miratus ē Democritus: coloris ignei: foliis spinæ: nec a terra se attollentē: præcipuāq; in gedrosia narrat. Eruit post æqnoctiũ uernũ radicitus. Siccaturq; ad lunam. xxx. diebus: ita lucēs noctibus. Magos pthorꝝq; reges uti hac hærba ad uota suscipienda. Eādēq; uocari chenamychõ: qm anseres a priuio cõspectu eius expauescāt. Ab aliis nyctipolõ: qm e lõginquo noctibus fulgeat. Melilotos ubiq; nascit. Laudatissimũ tamē in attica. Vbicũq; uero recēs: nec cādicās: & croco ꝙ simillima. Quāq; in italia odoratior & candida. Florꝝ prima uer nũtiantiũ uiola alba. Tepidioribus uero locis ēt hyeme emicat. Postea quæ appellat & purpurea. Proxime flāmea: quæ & flos uocat: siluestris dũtaxat. Codiaminõ bis āno: uere & autũno. Aestates hyemesq; fugit. Seriors supradictis aliq;to narcisus: & liliũ trās maria. Et in italia qdē ut diximus p rosā. Nā in græcia tardius etiānum anemone. Est āt hæc siluestriũ bulborꝝ flos: aliaq; ꝙ quæ dicet in medicinis. Seqt oenāthe: melāthiũ: ex siluestribus helichrysos. Deinde alterꝝ genus anemoues quæ timonia uocatur. Post hāc gladiolus comitatus hyacinthis. Nouissima rosa. Eadē prima deficit: excepta satiua. Cæterꝝ hyacinthus maxime durat: & uiola alba: & oenāthe. Sed hæc ita si deuulsa crebro prohibeatur in seminibus. Nascitur locis tepidis. Odor idem q germinātibus uuis. Atq; inde nomē. Hyacinthum comitatur fabula duplex: luctũ præferēs eius: quem Apollo dilexerat: aut ex Aiacis cruore editi: ita discurrētibus uenis ut græcarꝝ litterarꝝ figura ea legatur inscripta. Helichrysos florē hēt auro similē: foliũ tenue: cauliculũ quoq; gracilē: sed durꝝ. Hoc coronare se magi si & unguēta sũmātur ex auro: quod apyrõ uocāt: ad grām quoq; & uitæ gloriā ptinere arbitrātur. Et uerni qdē flores hi sũt. Succedũt illis æstiui lychnis: & Iouis flos: & alterꝝ genus lilii: Itē typhõ & amaracus: quē phrygiũ cognoīant: sed maxime spectabilis pothos. Duo genera huius. Vnũ cui flos hyacinrhi est. Alterꝝ cādidius qui fere nascit in tumulis qm fortius durat. Et iris æstate florēs. Abeũt & hi marcescũtq;. Alii rursus subeũt autũno. Tertiũ genus lilii: & crocus: & osirin in utroq; genere: unũ hebes alterꝝ odoratũ: primis oīa hymbribus emicātia. Coronarii quidē & spinæ flor utũtur. Quippe cũ spinæ albæ cauliculi inter oblectamēta gulæ quoq; cõdiātur. Hic ē trās maria ordo florꝝ. In italia uiolis succedit rosa. Huic iteruenit liliũ. Rosā cyanus excipit: Cyanũ amarāthus. Nā uincapuinca sēp uiret ī modũ lineæ foliis geniculatī circũdata. Topiaria hærba inopiā tñ florꝝ aliqño supplet. Hæcq; a græcis camedaphne uocatur. Vita lõgissima uiolæ albæ ē trimatu. Ab eo tēpore degenerat. Rosa & qnquēniũ pfert nõ recisa nec adusta. Illo eni mõ iuuenescit: Diximus & terrā referre plurimum. Nam in ægypto sine odore hæc omīa. Tātũq; myrtis odor præcipuus. Alicubi etiam binis mēsibus antecedit germinatio omnium. Rosaria a fauonio fossa oportet esse: iterꝝq; solstitio.

Et id agendum ut intra id tēpus purgata & pura sint.

De cura apum: pabulo: & morbis eaꝝ: & remediis. Ca. xii.

VEꝝ hortis coronamētisqꝫ maxime aluearia & apes cōueniūt: res præcipui quæstus cōpē
diiqꝫ cū fauit. Haꝝ ergo cā oportet serere thymū: apiastrū. rosā: uiolas: liliū: cytysū: fa/
bā: eruiliū: cunilā: papauer: conizā: casiā: melilotū: melissophillū: cerinthen. Est aūt cerinthe
folio candido: incuruo cubitalis: capite cōcauo: mellis succū habēte. Hoꝝ floꝝ auidissimæ sūt
atqꝫ ēt sinapis: quod miremur cū oliuæ florē ab iis nō attingi cōstat. Ideoqꝫ hanc arborē pro
cul esse melius sit: cū aliquas q̄ꝫ ꝓxime seri cōueniat: quæ & euolantiū examina inuitēt nec lō/
gius abire patiantur. Cornū quoqꝫ arborē caueri oportet. Nam flore eius degustato aluo cō/
cita moriūtur. Remediū sorbam cōtusam e melle præbere iis uel urinam hoīum: uel boū: aut
grana punici mali amineo uino cōspsa. Et genistas circūseri aluearis gratissimū. Miꝝ ē dignūqꝫ
memoratu de alimētis quod cōperi. Hostilia uicus abluitur pado. Huius inquilini pabulo cir/
ca deficiēte īponunt nauibus aluearia: noctibusqꝫ ad quina milia passuum cōtrario amne naues
subuehūt. Egressæ luce apes: pastæqꝫ ad naues quottidie r̄meāt: mutātes locū: donec pōdere
ipso pressis nauibus plena aluearia intelligantur: reuectisqꝫ eximūtur mella.

De uenenato melle: & de remediis mellis uenenati: & mellis insani. Ca. xiii.

ET in hispania mulis ꝓuehūt simili de cā. Tantūqꝫ pabulū refert: ut mella quoqꝫ uenena/
ta fiāt. Heracliæ in pōto quibusdam annis ꝑniciosissima existūt: ab iisdem apibus facta.
Nec dixere auctores e q̄bus floribus ea fierēt. Nos tamē trademus quæ cōperimus. Hærba
est alba. Vexatio q̄dē iumētoꝝ est: sed præcipue capraꝝ appellata egolethrō. Huius flor̄ cō/
cipiūt noxiū uirens aquoso uere marcescēte. Ita fit ut nō oībus ānis sentiat̄ hoc malū. Vene/
nati signa sunt ꝙ oīo nō densat̄: ꝙ color magis rutilus ē: odor alienus sternutamenta ꝓtinus
mouēs: quod pōderosius īnoxio. Qui edere abiciūt se humi refrigerationē quærentes. Nā &
sudore diffluūt. Remedia sūt multa: quæ suis locis dicemus. Sed quoniam statim repræsētari
aliqua in tātis insidiis oportet: mulsū uetus e melle optimo & ruta: salsamēta ēt si reiiciantur
sūpta crebr. oCertūqꝫ ē id malū p excremēta ad canes etiā ꝑuenire: similiterqꝫ torqueri eos.
Mulsū tamē ex eo īueteratū īnocuū esse cōstat. Et fœminaꝝ cutē nullo melius emēdari cū co
sto: sugillata & aloe. Aliud genus in eodē pōti situ uiget ex ānona mellis: quod ab insania quā
gignit mænomenō uocāt. Id existimat̄ cōtrahi flore rododēdri: quo scatēt siluæ. Gēsqꝫ ea cū
cærā in tributa romanis præstet: mel quoniā exitiale est nō uēdit. Et in perside & in maurita/
nia cæsariēsis getulia cōtermina massylis uenenati faui gignūtur. Quidamqꝫ a ꝑte: quo nihil
esse facilius pōt: nisi ꝙ liuore deprehēdūtur. Quod sibi uoluisse naturā iis arbitremur īsidiis:
ut ab iisdē apibus: nec oībus ānis fierent: aut nō totis fauis. Paꝝ enī erat genuisse rē ī qua ue/
nenū facillime daret̄. Etiā ne hoc ipsa in melle tot aīalibus dedit. Quid si uoluit: nisi ut cautio
rē minusqꝫ auidū faceret hoīem. Nō enī ipsi melli sed apibus iā cuspides dederat & q̄dē uene/
natas. Remediū aduersus has utiqꝫ nō differēdo. Ergo maluæ succo aut folioꝝ hederæ pungi
salutare est. Vel ꝑcussos eas biber̄. Miꝝ tamē est uenena portātes ore fingētesqꝫ ipsas nō mo
ri. Nisi ꝙ illa domina reꝝ oīm hāc dedit repugnātiā apibus. Sicut cōtra serpētes psyllis: mar
sisqꝫ īter hoīes.

De melle quod muscæ nō attingūt: & aluea
riis: & cura eoꝝ si famē sētiūt apes: & quomō cæra fiat. Ca. xiiii.

ALiud in creta miraculū mellis. Mōs est carina nouē milia passuū ābitu. Intra quod spatiū
muscæ nō repiunt̄. Natūqꝫ ibi mel nusq̄ꝫ attingūt. Hoc expimēto singulare medicamen
tis eligitur. Aluearia oriētē æqnoctialē spectare cōuenit: aq̄lonē euitēt. Nec fauoniū minus.
Aluearia optima cortice. Secūda ferula. Tertia uimine. Multi ea & speculari lapide fecere: ut
opantes intus spectarēt. Circūlini aluearia fimo bubulo utilissimū. Opculū a tergo esse ābula/
toriū: ut ꝓperatus intus sit ꝓsper. Si magnus sit uterus aluearis ꝓuētus āt sterilis: ne opan/
di despatiōe curā abiiciāt: id paulatim reduci oportet fallēte opis incremēto. Aluearia hyeme
stramēto opiri crebro suffiri: maxime fimo bubulo: Cognatū hoc iis: & īnascētes bestiolas ne/
cat: araneos: papiliōes: teredines: apesqꝫ ipsas excitat. Et araneoꝝ q̄dē exitiū facilius est: Papi
lionū maior pestis. Tollitur uero cū maturescit malua noctu interlunio cælo sereno accēsis lu/
cernis āte alueos. In eā flāmā sese īgerūt. Si cibus deesse sētiat̄ apibus: uuas passas siccas ue si
coqꝫ tusas ad fores eaꝝ posuisse cōueniet. Item lanas tractas madentes passo: aut defruto: aut
aqua mulsa. Gallinaꝝ ēt crudas carnes. Quibusdā ēt æstatibus iidē cibi præstādi: cū siccitas
cōtinua floꝝ alimēta negat. Alueoꝝ cū mel eximit̄ illini oportet exitus melisophyllo aut geni
sta tritis: aut medios alba uite præcingere: ne apes diffugiant. Vasa mellaria aut fauos lauari
aqua præcipiūt. Hac decocta fieri saluberrimū acetū. Cæra fit ex expressis fauis: sed āte puri/
ficatis aqua: ac triduo in tenebris siccatis: quarto die liquatis igni ī nouo fictili aqua fauos te/
gēte: tūc sporta collatis. Rursus ī eadē olla coquit̄ cæra cū eadē aqua: excipit̄qꝫ alia frigida:
uasis melle circūlitis. Optima quæ punica uocatur. Proxima q̄ꝫ maxime fulua: odorisqꝫ mellei

pura. Natiōe āt pōtica. Quā cōstare eqdem miror inter uenenata mella. Deinde cretica. Plu-
rimū enī ex ꝓpoli habet: de qua diximus in natura apū. Post has corsica: quoniā ex buxo fit:
& habere aliquātā uim medicaminis putat̄. Punica fit hoc mō. Vētilat̄ sub diuo sæpius cæra
fulua. Deinde feruet in aqua marina ex alto petita addito nitro. Inde lingulis eligūt florē: id ē
cādidissima quæq;: trāsfūdūtq; in uas: quod exiguum marinæ habeat frigidæ. Et rursus mari-
na decoquūt sepatim: dehinc uas ipsū refrigerant. Et cū hæc ter fecere: uinacea crate sub diuo
siccāt sole lunaq;. Hoc enī cādorē facit: si sic siccat̄. Et ne liq̄faciāt ꝓtegūt tenui lintheo. Cādi-
dissima uero fit post insolatiōem etiānum recocta. Punica medicinis utilissima. Nigrescit cæra
addito chartaꝝ cinere. Sicut anchusa admixta rubet. Varioſq; in colores pigmētis trahitur ad
reddēdas similitudines & īnumeros mortaliū usus: parietūq; etiā & armoꝝ tutelā. Cætera de
melle apibusq; in natura eaꝝ dicta sunt. Et hortoꝝ quidē omīs fere rō pacta est.

De hærbis spōte nascētibus & aculeatis. Ca. xv.

SEquūtur hærbæ spōte nascētes: quibus pleræq; gētiū utūt̄ in cibis. Maximeq; ægypt9
frugū fertilissima. Sed ut sola iis carere possit: tāta est ciboꝝ ex hærbis abūdātia. In ita-
lia paucissimas nouimus: fraga: tanū: ruscū: batin marinā: batin hortēsianā: quā aliqui aspagū
gallicū uocāt. Præter has pastinacā pratēsē: lupū: salictariū: eaq; uerius oblectamenta q̄ ci-
bos. In ægypto nobilissima est colocassia: quam cyamō uocāt aliqui. Hāc a nilo metūt: caule
cum coctus ē harenoso in mandendo. Thyrso āt qui inter folia emicat: spectabilis foliis latissi-
mis ēt si arbores cōpent̄: ad similitudinē eoꝝ: quæ psarta ī nostris manib9 uocamus. Adeoq;
nil sui dotibus gaudet: ut īplexis colocassiæ foliis in uariā speciē uasoꝝ potare gratissimū ha-
beāt. Seritur iā hæc in italia. Et in ægypto ꝓxima auctoritas cicorio ē: quā diximus intubū
erraticum. Nascit̄ post uergilias. Floret ꝑticulatī. Radix ei lēta: quare ēt ad uīcula utunt̄ illa.
Antaliū lōgius a flumī e nascit̄ mespili magnitudīe & rotūditate: sine nucleo: sine cortice: folio
cyperi. Mādūt igni patū. Mādūt & oetū: cui pauca folia minimaq; ueꝝ radix magna. Aracīde
q̄dē & aracos cū hēant radices ramosas ac multiplices: nec foliū nec hærbā ullā: aut q̄cq; aliud
supra terrā hēnt. Reliqua uulgariū ī cibo apud eos hærbaꝝ noīa: cōdriala: hypocaris: & cauca
ris āteriscū: scādix: quæ ab aliis tragopogō foliis croco simillimis: ꝑtheniū strichnū: corcorus.
Et æqnoctio nascētis aphace: achineæ: quā epipetrō uocāt: quæ nunq̄ floret. At e cōtrario
aphace subinde marcescēte flore emittit aliū tota hyeme totoq; uere usq; in æstatem. Multas
præterea ignobiles habēt. Sed maxime celebrāt cnicō italiæ ignotā: ipsis āt oleo nō cibo gra
tā. Hoc faciūt ex semine eius. Differētia prima siluestris & satiuæ. Siluestrium duæ spēs. Vna
mitior est simili caule tamē rigido. Itaq; & æolii antiq utebāt̄. Exilis quā q̄dā atractylida uo-
cāt. Semē eius cādidū: & grāde: amaꝝ. Altera irrsutior torosiore caule: & q pen̄ humi serpat:
minuto semine. Aculeataꝝ hæc ē generis: q̄m distinguēda sūt & genera. Ergo quædā hærba
rū spinosa sūt: quædā sine spinis. Spinosaꝝ multæ spēs. In totū spina ē aspagus: scorpio: nul-
lū enī foliū hēt. Quædā spinosa foliata: ut carduus eryngiō: glycyrrhizō: & urtica. Iis enim
oībus foliis aculeata mordacitas. Aliqua & secundū spinā habēt foliū: ut tribulus & ononis.
Quædā in folio habēt & in caule ut phleos: quod aliq stoeben appellauere. Hypophes spi-
nis geniculatū. Tributa ꝓprietas quod & fructū spinosū hēt. Ex oībus iis generibus urtica ma
xime noscit̄: acetabulis in flore purpureā lanuginē fūdētibus sæpe altior q̄nis cubitis. Plures
eius differētiæ. Siluestris quā fœminā uocāt mitior. Et ī siluestri quæ dicit̄ cania acrior. Cau
le quoq; mordaci fimbriatis foliis. Quæ uero ēt odorē fundit herculanea uocat̄. Semē oībus
copiosū: nigrū. Miꝝ sine ullis spinaꝝ aculeis lanuginē ipsā esse noxiā: & tactu tantū leui pruri
tū pustulasq; cōfestī adusto similes existere. Notū ē & remediū olei. Sed mordacitas nō ꝑti-
nus cū ipsa hærba gignit̄: nec nisi solibus roborata. Incipiēs q̄dē ipsa nasci uere nō īgrato: mul
tis ēt religioso ī cibo ē ad pellēdos totius āni morbos. Siluestriū quoq; radix oēm carnē tene
riorē facit simul cocta. Quæ īnoxia ē morsu carens aononiū uocat̄. De scorpiōe dicemus īter
medicas.

De carduo & helxine & tribulo & anchusa. Ca. xvi.

CArduus & folio & caule spinosas lanugines habet. Itē acorna: leucacāthos: onopygos:
helxine: scolimos. Cameleō ī foliis nō habet aculeos. Est & illa differentia ꝙ quædā in
iis multicaulia ramosaq; sūt: ut carduus. Vno āt caule nec ramosū cnidos. Quædā cacumi
ne tātūm spinosa sūt: ut cringili. Quædam æstate florent: ut atractylis: helixinos. Scolimos
quoq; floret sero & diu. Diuacrona colore tantū ruffo distinguit̄: & pīguiore succo. Idem erat
atractylis quoq;: nisi cādidior esset: & nisi sanguineū succū funderet. Qua de cā phonos uocat̄
a q̄busdā: odore ēt grauis: sero maturescente semine: nec ante autūnū: q̄q; q̄q; id de oībus spino
sis dici possit. Veꝝ oīa hæc & semine & radice nasci possunt. Scolimos carduoꝝ generis ab iis
distat: ꝙ radix eius uescendo est decocta. Miꝝ ꝙ sine interuallo tota æstate aliud floret in eo
genere: aliud cōcipit: aliud ꝑturit. Aculei arescēte folio desinunt pungere. Helxine rara uisu
est: neq; in omnibus terris est: radice foliosa: ex qua media ueluti malum extuberat. Cōtacta

suaue olet. Huius uertex summus lachrymā cōtinet iucundi saporis acāthicen masticen appellatā. Ectatos quoq; in sicilia tātū nascit̄ suæ ꝓprietatis & ipsa. Cuius in terra serpūt caules e radice emissi lato folio & spinoso: caulesq; uocāt cactos. Nec fastidiūt in cibis ūeteratos quoq;. Vnū caulē rectū habēt: quē uocāt tenica: eiusdē suauitatis: sed uetustatis īpatientē. Semē ei lanuginis: quē pappō uocāt: quo detracto ex cortice teneritas similis cerebro palmæ est: uocant ascaliā. Tribulus nō nisi in palustribus nascit̄. Dira res alibi. Iuxta nilū & strymonē amnes excipit̄ in cibis. Inclinatus in uadū: folio ad effigiē ulmi: pediculo lōgo. At in reliquo orbe genera tria. Cicerculæ folia alteri aculeata. Hic & serius floret. Magisq; septa obsidet uillarum. Semē ei rotōdius: nigrū in siliqua. Alteri harenaceū. Spinosoꝶ etiānū aliud genus ononis. In ramis. n. spinas hēt opposito folio rutæ simili: toto caule foliatū in modū coronæ: sequit̄ a frugibus: aratro inimicū: uiuaxq; præcipue. Aculeataꝶ caules aliquaꝶ per terrā serpunt: ut eius quā coropō uocāt. Et ex diuerso stans anchusa inficiēdo ligno cærisq; radice apta. Est aūt mitior iis anthemis: & phylāthos: anemone: & aphace: caule foliato ē: & crepis & lotos. Differentia folioꝶ & hic quæ & ī arboribus breuitate pediculi ac lōgitudiñ: angustiis ipsis folioꝶ: āplitudine: angulis: incisuris: odore: flore. Diuturnior hic qbusdā p ptes florētibus ut in ocimo. heliotropio: aphace: oenochyte.

¶ De differētia hærbaꝶ p folia: & quæ hærbæ toto āno floreāt: & hastula regia: & pistana: & de gladiolo Ca. xvii.

MVltis inter hæc æterna folia: sicut quibusdam arboꝶ. In primisq; heliotropio: adianto. Aliud rursus spicataꝶ genus: ex quo est stamnios: alopecuros: selapyros: quam qdam ortygian uocant. Alii plantaginē: de qua infra dicemus inter medicas. Pyralis ex iis. Alopecuros spicā hēt mollē & lanuginē densam: nō dissimilē uulpiū caudis: unde ei & nomen. Proxima est ei & selepyros: nisi ꝙ illa pticulatim floret. Cicoriō & similia circa terrā folia habent germinantes ab radice post uergilias. Perditio quā & æoliæ gentes & ægyptii edunt: nomen dedit auis id maxime eruens. Crassas plurimasq; hēt radices. Itē orinthogale caule tenero: cādido: semipedali radice bulbosa: molli tribus aut quattuor agnatis. Coqt̄ in pulte. Miꝶ lotō hærbā & egilopa nō nisi post annū e semine suo nasci. Mira & anthemidis natura: ꝙ a sūmo flore incipit: cū cæteræ omnes quæ pticulatim florent: ab ima sui pte incipiant. Notabile & in lappa quæ adhæreſcit: quoniā in ipsa flos nascit̄. nō euidēs: sed intus occultus: & intra se germinat: uelut aīalia quæ in se pariūt. Itē circa opuntē opūtia est hærba etiā hoī dulcis. Miꝶq; e folio eius radicē fieri ac semia nasci. Lassine unū foliū hēt: sed ita īplicatū: ut plura uideāt̄. Cyndrilla amara est: & acri in radice succo. Amara & aphace: & quæ pigris noīat̄: & ipsa toto āno florens: nomē ei amaritudo īposuit. Notabilis & scyllæ crociq; natura: quæ cū oēs hærbæ folium primū emittāt: moxq; in caulē rotūdent̄: in iis caulis prior intelligit̄ ꝙ foliū. Et in croco qdē flos īpellitur caule. In scylla uero caulis exit: deinde flos ex eo emergit. Eadēq; ter floret (ut diximus) tria tēpora sationū ostēdens. Bulboꝶ generi qdā adnumerāt & cypiri hoc est gladioli radicē. Dulcis ea est: & quæ decocta panē ēt gratiorē faciat: pōderosiorē simul subacta. Similis est & quæ ctesiō uocatur: gustu aspa. Cæteræ eiusdē generis folio differūt. Asphodelus oblōgū & āgustū hēt. Scylla latū & tractabile. Gladiolo simile nomini. Asphodelus mā ditur & semine tosto: & bulbo. Sed hoc in cinere tosto: dein sale & oleo addito. Præterea tuso cū ficis præcipua uoluptate ut uidet̄ Hesiodo. Traditur & ante portas uillaꝶ satū remedio esse cōtra ueneficoꝶ noxā. Asphodeli mētionē & Homerus fecit. Radix eius napis modicis similis est. Neq; alia numerosior: octoginta simul aceruatis sæpe bulbis. Theophrastus & fer græci princepsq; Pythagoras caulē eius cubitalē & sæpe duū cubitoꝶ: foliis porri siluestris antheriscō uocauere. Radicē uero id est bulbos asphodelō: nostri illud albucū uocāt & asphodelū hastulā regiā. Ea est caulis acinosi. Eius duo genera faciunt. Albuco est scapus cubitalis: & āplius: purus: leuis. De quo Mago præcipit exitu mēsis martii & initio aprilis cum floruerit: nōdū semine eius intumescēte demetēdū: fīdēdosq; scapos: & quarto die ī solē ꝓferēdos. Ita siccatis manipulos faciēdos. Itē pistanā dicit a græcis uocari quā inter uluas sagittam appellamus. Hāc ab idibus maii usq; ad finem octobris mēsis decorticari: atq; leui sole siccari iubet. Idē & gladiolū alteꝶ quē cypirō uocant: & ipsū palustrē iulio mēse secari iubet ad radicē: tertioq; die in sole siccari: donec cādidus fiat. Quotidie āt ante solē occidēte ī tectū referri: quoniā palustribus desectis nocturni rores noceāt.

¶ De iunco genera sex: & de cypero: & de medicamentis eaꝶ & de cypiro: & odorato iūco. Ca. xviii.

SImilia præcipit de iūco quē mariscō appellāt: ad texendas tegetes: & ipsū iunio mēse eximi āte iuliū mediū præcipiēs. Cætera de siccādo eadē quæ de ulua suo loco diximus. Alteꝶ genus iūcoꝶ facit: quod marinū & a græcis oxyschoenō uocari inueni. Tria genera eius: acuti: sterilis: quē marē & oxyn græci uocāt: reliqua fœminini ferētis semē nigrū: quē melācranin uocāt. Crassior hic & fruticosior. Magisq; etiānū tertius q uocat̄ holoschoenos. Ex iis melācranis sine aliis generibus nascitur. Oxys & holoschoenos eodem cespite. Vtilissimus ad

uitilia holoschenos: qa mollis & carnosus est. Fert fructũ uuaꝝ cohærẽtiũ mõ. Nascitur aũt is
quẽ marẽ appellamus ex semetipso: cacumine in terrã defixo. Melãcranis ãt suo semine. Alio
qn oĩum radices oĩbus annis intermoriũt. Vsus ad nassas marinas: uitiliũ nexus: elegãtiũ lu
cernaꝝ lumina præcipua medullæ ãplitudine. Iuxta maritimas alpes tanta ut inciso uẽtre ĩple
ant pene unciaꝝ latitudinẽ. In ægypto uero cribroꝝ lõgitudinẽ nõ alias utiliorẽ. Quidã etiã
nũ unũ genus faciũt. Iunci triãguli cyperõ uocant. Multi enĩ nõ discernũt a cypiro uicinitate
nois. Nos distinguemus utroqꝫ. Cypirus est gladiolus ut diximus radice bulbosa: laudatissim⁹
in insulis creta: dein naxo: & postea phœnice. Cretico cãdor odorqꝫ uicinus nardo: naxio acri
or: phœnicio exiguũ spirans: nullus ægyptio. Nã & ibi nascit̃. Discutit duricias corpoꝝ. Iam
eni remedia dicemus: quoniã & floꝝ odoꝝqꝫ generi est magnus usus ĩ medicina. Quod ad cy
pirõ attinet: Apollodoꝝ qdem seqmur: qui negabat bibẽdũ quãqꝫ ꝓfessus efficacissimum esse
aduersus calculosos. Eo fœtas fœminas qdem abortus facere nõ dubitat. Miꝝqꝫ tradit barba
ros suffitũ huius hærbæ excipientes ore lyenes cõsumere. Et non egredi domibus nisi ab hoc
suffitu. Vegetiores enĩ firmioresqꝫ sic etiã fieri. Intertriginũ & alaꝝ uitiis pfricatiõibusqꝫ cum
oleo illitũ nõ dubie mederi. Cyperos iũcus est qualiter diximus angulosus: iuxta terrã candi
dus: cacumine niger: pinguisqꝫ. Folia ima porraceis exiliora: in cacumine minuta: inter quæ ẽ
semẽ. Radix oliuæ nigræ similis: quã cũ oblõga est cyperida uocãt: magni in medicina usus.
Laus cyperio prima hãmoniaco: secũda rhodio: tertia thracio: nouissima ægyptio: quæ & cõ
fundit intellectũ: quoniam & cypiros ibi nascit̃. Sed cypiros durissima: uixqꝫ spirans. Cæteris
odor est ipsã nardũ imitans. Est & p se indica hærba: quæ cyperis uocatur: gingiberis effigie:
cõmanducata croci uim reddit. Cypero uis in medicina psilothri. Illinit̃ pterygiis: ulceribusqꝫ
genitaliũ: & quæ in humore sunt oĩbus: sicut oris ulceribus. Radix aduersus serpẽtiũ ictus &
scorpionũ præsertim remedio est. Vuluas apit pota. Largiori tãta uis: expellit eas: urinã ciet
& calculos: ob id utilissima hydropicis. Illinit̃ & ulceribus quæ serpũt: sed iis præcipua quæ ĩ
stomacho sũt ex uino uel aceto illita. Iunci radix in tribus heminis aquæ decocta ad tertias tus
si medet̃. Semẽ tostũ & in aqua potũ sistit aluũ: & fœminaꝝ mẽses: capitisqꝫ dolores facit. At
q uocatur holoschœnos eius quæ ꝓxima sunt radicis cõmãducãt̃ aduersus araneoꝝ morsus.
Inuenio etiãnũ unũ iunci genus: quod tropicen uocãt. Huius semine sõnũ allici: Sed modũ ser
uandũ ne sopor fiat. Ob id & odorati iunci medicinæ dicẽtur: quoniã & in syria cœle (ut suo lo
co rettulimus) nascit̃. Laudatissimus ex nabathea iuncus cognoĩe theucitis. Proximus babylo
nius. Pessimus ex africa ac sine odore. Est ãt rotũdus uinosæ mordacitatis ad linguã. Sincerus
in cõfricãdo odorẽ rosæ emittit rubẽtibus fragmẽtis. Discutit inflatiões. Ob id stomacho uti
lis: bilẽqꝫ & sanguinẽ reiiciẽtibus. Singultus sedat. Ructus mouet. Vrinã ciet. Vesicæ mede
tur. Ad muliebres usus decoqtur. Opistothonicis cũ resina arida ĩponitur. Ex calfactoria ute
ros astringit: refrigerat. Vsus eius diuiditur in folia & flores. Capita folioꝝ ptesqꝫ cãdidæ un
gues uocãtur: In flore ãt aliud est semẽ. aliud capillus in capite: aliud cortex: aliud calix. Foli
um siccatur: aut tribus mõis exprimit̃. Per se cũ ungues nõ detrahũtur: ibi enĩ humoris pluri
mũ. Aut cũ detractis unguibus reliqua pars aut oleo aut uino macetatur in sole uasis uitreis.
Quidã & salẽ admiscẽt: & anchusã nonnulli: aut asphaltũ: aut iuncũ odoratũ: qa talis maxime
ꝓdest uuluæ ac dysentericis. Exprimũt̃ eadẽ folia detractis unguibus trita p lintheũ spissũ in
æreũ uas: leuiqꝫ igni succus coqt̃: donec fiat crassitudo mellis. Ad hoc eligi oportet odoratissi
ma quæqꝫ folia.

¶ Ex rosa medicinæ: & de lilio & de narciso
& ex uiola: & de baccare: & combrero: & asaro. Ca. xix.

Vinũ quomõ fieret ex rosa diximus ĩter genera uini. Vsus succi ad aures: oris ulcera gingi
uas: tõsillas gargarizatus. Stomachũ: uuluas: sedis uitia: capitis dolores. In febre p se uĩ
cũ aceto sõnos: nauseas. Folia utũt̃ ĩ calliblephaꝝ. E succis fœmina aspgũt̃. Epiphoras quoqꝫ
arids leniũt. Flos sõnũ facit. Inhibet fluctiões knulieꝝ maxime albas ĩ posca potus. Et sangui
nis excreatiões. Stomachi quoqꝫ dolores quãtũ in uini cyathis tribus. Semẽ iis optimũ croci
nũ: nec anniculo uetustius: & ĩ umbra siccat̃. Nigrũ inutile. Dẽtiũ dolori illinit̃. Vricam ciet.
Stomacho ĩponit̃. Itẽ igni sacro ñ ueteri. Naribus subductũ caput purgat. Capita pota uẽtrẽ
& sanguĩnẽ sistũt. Vngues rosæ epiphoris salubres sũt. Vlcera. n. oculoꝝ rosa sordescũt: præ
terqꝫ in initiis epiphoræ ita ut arida cũ pane interponatur. Folia qdẽ uitiis stomachi: rosiõib⁹
& uitiis uentris & intestionꝝ: & præcordiis utilissima uel illita. Cibo quoqꝫ lapati mõ cõdiun
tur. Cauẽdus quoqꝫ in iis situs celeriter insidẽs. Et aridis & expressis aliqs usus. Diaplasmata
inde fiunt ad sudores coercẽdos: ita ut a balneis inarescãt corpora: dein frigida abluãtur. Sil
uestris cũ adipe ursino alopecias mirifice emẽdat. Lilii radices multis mõis florẽ suũ nobilita
uere. Cõtra serpẽtiũ ictus ex uino potæ: & cõtra fungoꝝ uenena. Propter clauos pedũ ĩ uino
decoquũtur: triduoqꝫ nõ soluũtur. Cũ adipe aut oleo decoctæ pilos quoqꝫ adustis reddunt. E
mulso potæ inutilẽ sanguinẽ cũ aluo trahũt. Lyeniqꝫ & ruptis uulsis ꝓsunt. Et mẽstruis fœ

minarꝝ in uino decoctæ. Impositæq̃ cũ melle neruis præcisis medẽtur. Contra lichenas & le
pras & furfures in facie emẽdant. Erugãt corpora. Folia in aceto cocta uulneribus ĩponũtur.
Si testiũ in melle cũ hyoscyamo & farina tritici. Semẽ illinit̃ igni sacro. Flos & folia ulceꝝ ue-
tustati. Succus q flore expressus est: ab aliis mel uocat̃: ab aliis syriũ ad emolliẽdas uuluas: su-
doresq̃ feciendos: & suppurationes coquẽdas. Narcisi duo genera in usu medici recipiũt. Vnũ
purpureo flore: & alteꝝ hærbaceũ. Hũc stomacho inutilẽ: & ideo uomitoriũ: aluos quoq̃ sol
uentẽ: neruis inimicũ: caput grauãtẽ. Et a narce narcisum dictũ nõ a fabuloso puero. Vtriusq̃
radix ut diximus mulsei saporis est. Ambustis ꝓdest cũ exiguo melle. Sic & uulneribus & lu-
xatis. Panis uero cũ melle & auenæ farina. Sic & ĩfixa corpori extrahit in polẽta tritus: oleoq̃
cõtusus. Medetur & lapide ꝑcussis. Purgat uulnera ꝑmixtus farinæ. Nigras uitiligines emacu
lat. Ex hoc flore fit narcisinũ oleũ ad emolliendas duricias. Calefaciẽda quæ alserint. Auribus
est utilissimus: sed capitis dolores facit. Violæ siluestres sunt & satiuæ. Purpureæ refrigerãt.
Cõtra inflãmationes illinũtur stomacho ardenti. Imponũt̃ & capiti in frõte. Oculoꝝ priuatim
epiphoris: & sede ꝓcidẽte uulua ue. Et cõtra supuratiões. Crapulã & grauedines capitis ĩposi
tis coronis olfatuq̃ discutiũt: Anginas ex aqua potæ. Id quod purpureũ est ex iis comitialib⁹
medet̃: maxime pueris in aqua potũ. Semẽ uiolæ scorpiõibus aduersat̃. Cõtra flos albæ sup-
purata apit. Ipsa discutit. Et alba ãt & lutea extenuãt menstrua. Vrinã ciunt. Minor uis est re
centibus. Ideoq̃ aridis post annũ utẽdũ. Lutea dimidio cyatho in aqua tribus menses trahit.
Radices eius cũ aceto illitæ sedãt lyenẽ. Itẽ podagrã. Oculoꝝ ĩflatiões cũ myrrha & crocco.
Folia cũ melle purgant capitis ulcera. Cũ cæra rimas sedis. Et quæ in humidis sunt. Ex aceto
uero collectiões sanãt. Baccar in medicinæ usu est. Aliq ex nostris ꝑpensã uocãt. Auxiliat̃ cõ
tra serpẽtes. Capitis dolores feruoresq̃. Itẽ epiphoras. Mãmis tumẽtibus a ꝑtu & egilopis.
Incipiẽtibusq̃ ignibusq̃ sacris. Odor sõnũ gignit. Radicẽ decoctã bibere spatacis euersis con
uulsis suspiriosis salutare est. In tussi uetere radices eius tres quattuor ue decoquũt̃ ad tertias
ꝑtes. Hæcq̃ potio mulieres ex abortu purgat. Lateꝝ cõpũctiões tollit & uesicæ calculos. Tõ
ditur cũ diapasmate. Vestibus odoris gratia inserit̃. Cõbretũ quod simile ei diximus tritũ cuꝫ
axũgia uulnera mire sanat. Asaꝝ iocineꝝ uitiis salutare esse tradit̃: uncia sũptũ in hemina mul
si mixti. Aluũ purgat hellebori mõ. Hydropicis ꝓdest & præcordiis uuluisq̃ ac morbo r̃gio.
In mustũ si addat̃ facit uinũ urinis ciẽdis. Effodit̃ cũ folia emittit. Siccat̃ ĩ umbra. Sitũ celerri-
me sentit.

De nardo gallico: & de croco medicinæ: & croco magno: & siri: & saliũca: & holochryso & chrysocome & meliloto. Ca. xx.

ET quoniã qdã ut diximus nardũ rusticũ noĩauere radicem baccaris: cõtexemus & gallici
nardi remedia in hũc locũ dilata cum disputaremus de ꝑegrinis arboribus. Ergo aduersus
serpẽtes duabus drachmis in uino succurrit. Inflatiõibus coli uel ex aqua uel ex uino. Itẽ ioci-
neris & renũ suffusisq̃ felle. Et hydropicis ꝑ se uel cũ absinthio. Sistit purgatiões472 mulieꝝ. Im-
petus uero eius quã phun eodẽ loco appellauimus. Radix dat̃ potui trita uel decocta ad stran
gulatiões uel pectoris dolores uel lateꝝ. Menses quoq̃ cit. Bibit̃ cũ uino. Crocũ cũ melle nõ
soluitur: nulloq̃ dulci. Facillime aũt uino aut aqua. Vtilissimũ ĩ medicina. Adseruatur cornea
pyxide. Discutit ĩflãmatiões oẽs qdẽ. Sed oculoꝝ maxime ex ouo illitus. Vulnaꝝ quoq̃ strã
gulatus. Stomachi exulceratiões: pectoris: & renũ: iocinoꝝ: pulmonũ: uesicaꝝq̃ peculiariter
inflãmatiõi eaꝝ uehemẽter utile. Itẽ tussi & pleureticis. Tollit & pruritus. Vrinã cit. Qui cro
cũ prius biberint crapulã nõ sẽtient. Ebrietati eo resistũt. Coronæ quoq̃ ex eo mulcẽt ebrie-
tatẽ. Sõnum facit. Caput leniter mouet. Venerẽ stimulat. Flos eius igni sacro illinitur cũ cre-
ta cimolia. Ipsũ plurimis medicaminibus miscetur. Collyrio uni nomẽ dedit. Ex eo quoq̃ ex-
presso unguẽto crocino: quod crocomigma appellãt. Habet suas utilitates contra suffusiones
oculoꝝ. Vrinas magis excalfacit q̃ crocũ ipsũ. Optimũ quod gustatũ saliuam dẽtesq̃ inficit.
Iris ruffa melior q̃ cãdida. Infãtibus eã circũligari salutare est. Dẽtiẽtibus præcipua ẽ & tussi
entibus: tineaꝝ ue uitio laborãtibus instillari. Cæteri effectus eius nõ multũ a melle differũt.
Vlcera purgat capitis præcipue. Suppuratiões ueterẽs. Aluũ soluit duab⁹ drachmis cũ melle.
Tussim: tormina: inflatiões pota. Lyenes ex aceto. Cõtra serpẽtium & araneoꝝ morsus ex po
sca ualet. Cõtra scorpiões duaꝝ drachmaꝝ põdere ĩ pane uel aqua sumitur. Cõtra canum mor
sus ex oleo imponitur. Et cõtra ꝑfrictiões. Sic & neruoꝝ doloribus. Lũbis uero & coxẽdicib⁹
cũ resina illinit̃. Vis ei cõcalfactoria. Naribus subducta sternutamẽta mouet: caputq̃ purgat.
Dolori capitis cũ cotoneis malis aut struteis illinitur. Crapulas quoq̃ & ortopnoeas discutit.
Vomitiones cit duobus obolis sũpta. Ossa fracta extrahit imposita cũ melle. Ad paronychias
farina eius utũtur. Cũ uino ad clauos uel uerrucas. Triduoq̃ nõ soluitur. Halitus oris cõmã-
ducata abolet: alaꝝq̃ uitia. Succo duricias oẽs emollit. Sõnũ cõciliat. Sed genituras cõsumit.
Sedis rimas & cõdilomata. Omĩaq̃ in corpore excrescẽtia sanat. Sunt qui siluestrem sirin uo-
cẽt. Strumas hæc uel panos uel inguina discutit. Præcipitur ut sinistra manu lecta ad hos usus

seruetur: colligentesq; dicāt cuius hominis utiq; causa eximant. Scelus hærbarioꝝ aperitur in hac mentione: partem eius seruantium: & quaꝝdam aliaꝝ hærbaꝝ sicuti plantaginis substituētium si paꝝ mercedis tulisse sese arbitrantur. Rursusque ut plus operis acquirant partem eam quam seruauere eodem loco infodiunt. Credo ut uitia quæ sanauerint faciant rebellare. Saliūcæ radix in uino decocta sistit uomitiones. Corroborat stomachum. Polio Museus & Hesiodus perungi iubēt dignationis gratia. Gloriæq; auidos poliū tractare colere. Polium contra serpentes substernitur uel portatur. Medici in uino decoquunt recens uel aridum: illinuntque uel spleneticis propinant ex aceto. Morbo regio in uino. Et hydropicis incipientibus in uino decoctum. Vulneribus quoq; sic illinunt. Secundas milieꝝ partusq; emortuos repellit. Item dolores corporis. Vesicas inanit. Et epiphoris illinitur. Nec magis alia hærba conuenit medicamento quod alexipharmacon uocant. Stomacho tamen inutile esse: Caputq; eo impleri: & abortum fieri poto. Aliqui negant. Ad religionem addunt ubi inuentum sit: protinus adalligādum contra oculoꝝ suffusionem. Cauendumq; ne terram attingat. Hi & folia eius thymo similia tradunt: nisi q; molliora sunt: & lanatiore canicie. Cum ruta siluestri & si terat̃ ex aqua cælesti aspidas mitigare dicitur. At non secus atq; cynamus astringit & cohibet uulnera: prohibetq; serpere. Holochrysos medetur stranguriæ in uino pota: & oculoꝝ epiphoris illita. Cū fæce uero uini cremata in polenta lichenas emendat. Chrysocomæ radix calfacit & stringit. Datur potui ad iocineꝝ uitia. Item pulmonum. Vuluæ dolores in aqua mulsa decocta. Ciet menstrua. Et si cruda detur: hydropicoꝝ aquam sistit. Mellissophyllo siue melitena si perungantur aluearia non fugient apes. Nullo enim magis gaudent flore. Copia istius examina facillime continentur. Item præsentissimum est contra ictus eaꝝ: uespaꝝq; & araneoꝝ. Item scorpionum. Item contra uuluaꝝ strangulationes addito nitro. Contra tormina e uino. Folia eius strumis illinuntur: & sedis uitiis cum sale decocta. Succus fœminas purgat: & inflatiōes discutit: & ulcera sanat. Articularios morbos sedat. Canisque morsus. Prodest dysentericis ueteribus: & cœliacis: & ortopnoicis: lyenibus: ulceribus: thoracis. Caligines oculoꝝ succo cum melle inungi eximium habetur. Melilotos quoque oculis medetur cum lacte: aut cum lini semīe. Maxillaꝝ quoque dolores lenit. Et capitis cum rosaceo. Item aurium e passo. Quæq; in manibus intumescunt uel erumpunt. Stomachi dolores in uino decocta uel cruda tritaq;. Idem effectus est ad uuluas. Testes uero & sedem prociduam: quæq; ibi sunt uitia: recens ex aqua decocta uel ex passo. Adiecto rosaceo illinuntur ad carcinomata. Deferuescit in uino dulci. Peculiariter & cōtra meliceridas efficax.

¶ De trifolio & thymo & hemorocalle: & de helenio: & ambrotono. Ca. xxi.

TRifolium scio credi præualere cōtra serpentium ictus & scorpionum ex uino aut posca seminis granis uiginti potis. Vel foliis: & tota hærba decocta. Serpentesque nunq; in trifolio aspici. Præterea celebratis auctoribus contra omnia uenena pro antidoto sufficere xxv. grana eius: quod minianthos ex eo appellauimus tradi. Multa alia præterea in remediis eius ascribi. Sed me cōtra sententias eorum grauissimi uiri auctoritas mouet. Sophocles enim poeta uenenatum id dicit. Simus quoque medicus decocti aut cōtriti succum infusum corpori easdem uredines facere quasi percussis a serpente imponatur. Ergo nō aliter utendum eo q; contra uenena consuerunt. Fortassis enī & iis uenenis īter se cōtraria sit natura: sicut multis aliis. Item animaduerto semen eius cuius minima sint folia utile esse ad custodiendam mulieꝝ cutis gratiam in facie illitum. Thymum colligi oportet in flore: & in umbra siccari. Duo autem sūt genera eius. Candidum: radice lignosa: in collibus nascens: quod & præfertur. Alteꝝ nigrius florisque nigri. Vtraque oculoꝝ claritati multum cōferre existimātur. Et in cibo & in medicamentis. Item diutinæ tussi eligmate faciles excreationes facere cum aceto & sale. Sanguinem cōcrescere nō patitur e melle. Lōgas faucium distillationes extra illita cum sinapi extenuare. Item stomachi & uentris uitia. Modice ramen utendum est. Cōdylomata excalfaciunt: quāuis sistunt aluum: quæ si exulcerata sit denarii pōdus ī sextarium aceti & mellis addi oportet. Itē si lateralis dolor sit: aut inter scapulas aut in thorace. Præcordiis medentur ex aceto cum melle. Quæ porio datur & in alienatione mentis ac melācholicis. Datur & comitialibus: quos correptos olfatus excitat thymi. Aiunt & dormire eos oportere in molli thymo. Prodest & ortopnoicis & anhelationi. Mulieꝝq; mensibus retardatis. Vel si emortui sint in utero partus decoctū in aqua ad tertias. Viris uero cōtta inflationes cum melle & aceto. Et si uēter turgeat. Testes ue aut uesicæ dolor exigat. E uino tumores & impetus tollit impositum. Coxēdicibus imponitur cum articularibus morbis trium oboloꝝ pōdere in tribus cyathis aceti & mellis. Et in fastidio tritū cum sale. Hemorocalles pallidū e uiridi & molle foliū habet: radicē odoratam atq; bulbosam. Quæ cum melle imposita uentri aquam pellit: & sanguinē etiam inutilem. Folia epiphoris oculorum: māmarumq; post partum doloribus illinuntur. Heleniū ab Helenæ

lachrymis diximus natum. Fauere creditur formae. Cutem mulierum in facie reliquoq; corpo
re nutrire incorruptam. Praeterea putant usu eius quandam datam gratiam iis: uenereq; cō
ciliari. Attribuunt & hylaritatis effectum eidem potae in uino eumq; quem habuerit Nepen
thes illud praedicatum ab Homero ꝗ ea tristitia omnis aboleatur. Est autem succi praedulcis
Prodest & ortopnoicis. Traditio radicis eius in aqua prodest ieiunis. Est autem candidus itus
& dulcis. Bibitur & cōtra serpentium ictus ex uino. Mures quoque cōtrita dicitur necar̄. Am
brotonum duorum traditur generꝫ. Campestre ac montanum. Hoc foeminam: illud marem in
telligi uolumus. Amaritudo absinthii in utroque. Siculum laudatissimum. dein gallaticū. Vsꝰ
est & foliis. Sed maior semine ad calfaciendum. Ideo neruis utile: tussi: ortopnoicis: cōuulsis:
ruptis: lumbis: urinae angustiis. Datur bibendum manualibus fasciculis decoctis ad tertias p/
tes. Ex iis quaternis cyathis bibitur. Datur & semen tusum in aqua drachmae pondere. Pro/
dest & uuluae. Coquitur panis cum farina hordeacea: & oculoꝝ inflāmationibus illinitur. Co/
toneo malo cōcocto serpentes fugat. Cōtra ictus eaꝝ bibitur cū uino: illiniturque. Efficacissi/
mum cōtra ea quoꝝ ueneno tremores & frigus accidunt: ut scorpionum & phalangioꝝ: & con
tra uenena alia pota. Prodest & quoquomodo algentibus: Et ad extrahenda ea quae inhaerent
corporibus. Pellit & interaneorum mala. Ramo eius si subiiciatur puluino uenerem stimulari
aiūt. Efficacissimāq; esse haerbā cōtra oīa ueneficia qbus coitus ihibeat̄.

¶ Ex leucanthemo & sansuco medicinae. Ca. xxii.

LEucanthemum suspiriosis medetur duabus partibus aceti permixtū. Sansucum siue ama/
racum in cypro laudatissimum & odoratissimum. Scorpionibus aduersatur ex aceto & sa/
le illitū. Menstruis quoque multū cōfert ipositū. Minor est eidē poto uis. Cohibet & oculoꝝ
epiphoras cū polenta. Succus decocti tormina discutit. Et urinis & hydropicis utile. Mouet &
nariū sternutamenta. Fit ex eo oleū quod sansucinū uocatur aut amaracinum ad excalfaciēdos
emolliēdosq; neruos: & uuluas calefacit. Et folia sugillatis cū melle & luxatis cū caera ꝓsunt.

¶ De anemona medicinae. Ca. xxiii.

ANemonas coronarias tantum diximus. Nunc reddemus & medicas. Sunt qui phrenion
uocent. Duo eius genera. Siluestris prima. Altera in cultis nascens. Vtraque sabulosis.
Huiusque plures species. Aut enī phoeniceū florē habet: quae & copiosissima est: aut purpu/
reū: aut lacteū. Haꝝ triū folia apio similia. Nec temere semipedalē altitudinē excedunt: cacu/
mine asparagi. Flos nunquā se aperit: nisi uento spirante: unde & nomen accepit. Siluestri āpli
tudo maior: latioribusque foliis: flore phoeniceo. Hanc errore ducti argemonē putant multi.
Alii rursus papauer: quod rhyan appellauimus. Sed distinctio magna: ꝗ utraque haec postea
floret. Nec aut succū illaꝝ anemonae reddunt: aut calices habent: nec nisi asparagi cacumen.
Prosunt anemonae capiti: doloribus: & inflāmātionibus: uuluis llieꝝ lacti quoque. Et men
strua cient cum ptisana sumptae: aut uellere appositae. Radix cōmanducata pituitā trahit. Dē
tes sanat. Decocta oculorum epiphoras. Magi multū quidem iis tribuere. Quāprimū aspicia/
tur eo āno tolli iubentes: dicique colligi eas tertianis & quartanis remedio. Postea alligari flo
rem panno roseo: & in umbra asseruari: ita cū opus sit alligari. Quae ex iis phoeniceum florē
habet: radice cōtrita: cuicunque animalium imposita ulcerum facit & ipticam uim. Et ideo ex/
purgādis ulceribus adhibetur.

¶ Ex xenanthe medicinae. Ca. xxiiii.

XEnanthe haerba nascitur in petris: folio pastinacae: radice magna: numerosa. Caulis eius
& folia cū melle ac uino nigro pota facilitatē pariēdi praestāt: secūdasq; purgant. Tussim
e melle tollūt. Vrinā cient. Radix & uesicae uitiis medetur.

¶ De heliochryso medicinae. Ca. xxv.

HEliochrysū quod alii chrysanthon uocant ramulos habet candidos: folia subalbida: am/
brotono similia: ad solis repercussum aureae lucis in orbē ueluti corimbis depēdentibus:
qui nunquā marcescunt. Quadecausa deos coronant illo. Quod diligētissime obseruauit Pto
lemaeus rex aegypti. Nascitur in frutetis. Ciet urinas e uino pota: & menses. Duricias & inflā
mationes discutit. Ambustis cum melle imponitur. Contra serpentiū ictus & lumboꝝ uitia bi
bitur. Sanguinem concretū uentris ac uesicae absumit cū mulso. Folia eius trium oboloꝝ pon
dere sistunt profluuia mulieꝝ in uino albo. Vestes tuetur odore non inelegāti.

¶ Ex hyacintho medicinae. Ca. xxvi.

HIacynthus in gallia eximie prouenit. Hoc ibi loco hysginū tingit. Radix est bulbacea mā
gonicis uenalicis pulchre nota. Quae in uino dulci illita pubertatem coheret: & non pa/
titur erūpere. Torminibus & araneoꝝ morsibus resistit. Vrinam impellit. Contra serpētes &
scorpiones morbūque regiū semen eius cū ambrotono datur. Lignys quoque flāmea illa ad/
uersus serpentes: scorpiones: crabrones: similiaque bibitur e uino semine trito. Siluestris ea/

dem stomacho inutilis. Aluū soluit. Ad detrahendā bilē efficacissima duabus drachmis. Scorpionibus adeo cōtraria ut oio uisa ea torpescant. Radicē eius asiani boliten uocant. Qua allігata oculo albugines tolli dicuntur.

Ex uincaperuinca medicinae. Ca. xxvii.

ET uincaperuinca siue camedaphne arida tusa hydropicis datur in aqua cocleari mensura. Celerrimeque reddunt aquam. Eadem decocta in cinere sparsa uino tumores siccat. Auribus succo medetur. Aluinis imposita multū prodesse dicitur. Rusci radix decocta bibitur alternis diebus in calculoꝝ ualitudine: & toruliore urina: uel cruenta. Radicem pridie erui oportet: postero mane decoqui. Ex eo sextario uini cyathis duobus misceri. Sunt qui & crudam radicem tritā ex aqua bibant: & in totū ad uirilia cauliculis eius in uino & aceto tritis nihil utilius putant. Bactis quoque aluū mollit. Illinitur podagricis tosta & cōtusa. Ancinoen & coronarum causa & ciboꝝ aegyptii serunt. Eademque erat quae ocimum: nisi hirsutior ramis ac foliis esset: & admodū odorata. Ciet menses & urinas.

Ex colocasia medicinae. Ca. xxviii.

COlocasia Glaucias acria corporis leniri putauit: & stomachū iuuari.

Ex anthalo medicinae Ca. xxix.

ANthalii quod aegyptii edunt nullū alium repperi usum. Et haec est haerba. Anthillium quā alii anticellium uocant duoꝝ geneꝝ: foliis & ramis lenticulae similis: palmae altitudine: sabulosis apricis nascens sub salsa gustanti. Altera chamepithyos similis breuior & hirsutior: purpurei floris: odore grauis: in saxosis nascens. Prior uuluis aptissima. Et ex rosaceo & lacte īposita etiā uulneribus. Bibit̄ in stranguria renūque doloribus trib⁹ drachmis. Altera bibit̄ i duricia uuluaꝝ & i torminib⁹ & i comitiali morbo cū melle & aceto quattuor drachmis.

De parthenio medicinae. Ca. xxx.

COntra partheniū alii leucathen: alii thannacum uocant. Celsus apud nos pellecinū & muraliū. Nascitur in hortoꝝ sepibus: flore albo: odore mali: sapore amaro. Ad insedendū decoctū in duricia uuluaꝝ: & inflāmationibus. Siccatū cū melle & aceto positum bilem trahit atrā: Ob hoc contra uertigines utilis: & calculosis: Illinitur & sacro igni. Itē strumis cū axungia inueterata. Magi cōtra tertianas sinistra manu euelli eā iubent: dici que cuius causa uellatur: nec respicere. Dein eius foliū aegri linguae subiicere: ut mox in cyatho aquae deuoretur.

De strychne medicinae: Da. xxxi.

STrychne quā quidam strychnū scripser: utinam nec coronarii ī aegypto uterentur: quos inuitat hederae folioꝝ similitudo in duobus eius generibus. Quoꝝ alteꝝ: cui accini coccinei: granosi folliculi. Halicacabum uocant & halicallion. Nostri autem uesicariam: quoniam uesicae & calculis prodest. Frutex est surculosus uerius ꝙ haerba: folliculis magnis latisque & turbinatis: grandi intus acino: qui maturescit nouembri mense. Tertio folia sunt ocimi minime diligenter demonstranda. Remedia enim non uenena tractamus. Quippe insaniam facit paruo quoque succo: quāquam & graeci auctores in iocum uertere. Drachmae enī pondere lusum pudoris gigni dixerunt: species uanas imaginesque cōspicuas obseruari demōstrantes. Duplicatum hunc modum legittimā insaniam facere. Quicquid uero adiiciatur ponderi repraesentari mortem. Hoc est uenenum quod innocentissimi auctores simpliciter dorion appellauere. Ab eo quod cuspides in proeliis tingerentur illo: passim nascente: quo partius spectabatur. Magi cognominauere qui nequiter occultabant erytron: aut neurita: ut nōnulli pisone cauendi equidem causa curiosius dicendum. Quin & alterum genus quod halicaccabon uocant: soporiferum est: atque etiam opio uelocius ad mortem: ab aliis morion: ab aliis moly appellatum. Laudatum uero a locro ad fruendum & timaristo. Quidam etiam carmine minore obliuione inducentes. Quippe praesentaneum remediū ad dentium mobiles firmandos si colluerētur. Halicaccabo uni exceptionem addidere ne diutius id fieret. Delirationem enim gigni eo. Nec demonstranda remedia: quoꝝ medicina maioris mali periculum afferat. Cōmendatur enī cibis tertium: licet praeferatur hortensis saporibus. Et nihil sit corporis maloꝝ cui non salutare sit strychnos Xenocrates praedicet. Non tamen auxilia eoꝝ tanti sunt: ut uel profutura nō de iis cōmemorare nefas putem: praesertim tanta copia innoxioꝝ medicaminū. Halicaccabi radicem bibunt qui sunt uaticinandi callentes ꝙ furere ad confirmandas superstitiones aspici se uolunt. Remedio est (Id enim libentius rettulerim) aqua copiosa mulsa calida potui data. Nec illud praeteribo aspidum naturae halicaccabum in tantum aduersam: ut radice eius propius admota soporetur: illas sopore enecans uis earum. Ergo trita ex oleo percussis auxiliatur.

De corcoro. Ca. xxxii.

COrcorum alexandrini cibi haerba est conuolutis foliis ad similitudiem mori. Praecordiis (ut ferunt) utilis alopetiisque & lentigini. Boum quoque scabiem celerrime sanari ea inue

nio. apud Nicādrum quidem & serpentium morsus anteq̄ floreat. Nec de cnico siue atrallide uerbosius disputetur Aegyptia hærba est: & magnum contra uenenata animalia præbet auxilium. Item aduersus fungos. Constat a scorpione percussos q̄diu teneant eam hærbam nō sentire cruciatū.

¶ De persoluta. Ca. xxxiii.

ET persolutam ægyptus in hortis serit coronaꝝ gratia: Duo genera eius: fœmina ac mas Vtraq̄ subdita uenerē inhiberi uiroꝝ maxime tradunt.

¶ De mensuris & pōderibus. Ca. xxxiiii.

ET quoniā in mēsuris quoq̄ acpōderibus crebro græcis noībus utendum ē: iterp̄tationē eoꝝ semel in hoc loco ponemus. Drachma attica fere. n. attica obseruatione medici utūtur: denarii argentei habet pondus. Eademque sex obolos pondere efficit. Obolus decem calcos. Cyathus pendet per se drachmas decem. Cū acetabuli mensura dicitur significat heminæ quartā p̄te: id ē drachmas. xv. Hemina quā nostri minā uocāt pēdet drachmas atticas cētū.

¶ CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXII.

¶ PROHEMIVM

OMPLESSE POTERANT MIRACVLVM SVI natura: atque tellus reputantium uel prioris tantum uoluminis dotes: totque genera hærbarum utilitatibus hominum aut uoluptatibus genita. Sed quanto plura restant: tanto quoque mirabiliora inuentu. Illa enim maiore parte cibi: aut odoris: decoris ue cōmendatione ad numerosa experimenta duxit. Reliquoꝝ potentia approbat nihil a reꝝ natura siue aliqua occultiore causa gigni.

¶ De gētibus hærbis formæ grā utētibus. Ca. i.

EQuidem & formæ gratia ritusque perpetui in corporibus suis aliquas exteraꝝ gentium uti hærbis quibusdam aduerto animo. Illinunt certe aliis aliæ faciē in populis barbaroꝝ fœminæ. Maresque etiam apud dacos & sarmata corpora sua inscribunt. Simile plantagini glastum in gallia uocatur. Britannoꝝ cōiuges nurusque toto corpore oblitæ quibusdam in sacris nudæ incednnt æthiopū colore imitantes.

¶ Quod hærbis uestes inficiantur. Ca. ii.

IAm uero īfici uestes scimus admirabili succo. Atq̄ ut sileamus galatiæ: africæ: lusitaniæ granis coccum imperatoriis dicatum paludamentis: transalpina gallia hærbis tyrium atq̄ cōchylium tingit: omīsq̄ alios colores. Nec quærit in profundis murices: seseque obiicientes dum præripiunt escam beluis marinis: intacta etiam anchoris scrutatur uada: ut inueniat per quod facilius matrona adultero placeat: corruptor insidietur nuptæ. Stās & ī sicco carpit quo frugi mundos exculpat usu alioquin fulgētis. Instrui poterat luxuria certe innocentius. Nunc propositum ista consectari: nec omittemus: ut subiiciēdo utiliora luxuriā uilitate circumscribamus dicturi & aliis hærbis tingi lapides parietesque. Nec tingendi nec pingendi tamen rationem omisissemus: si unquā ea liberaliū artium fuisset. Interim fortius augetur auctoritas quæ quanta debeat etiā surdis: hoc est ignobilibus hærbis perhibebitur. Siquidem auctores imperii romani cōditoresque īmensū quiddā & hinc sūpsere: quoniā non aliunde lagmina in remedīis publicis fuere: & in sacris legationibus: q̄ uerbenæ. Certe utroque nomine idem significatur. Hoc est gramen ex arce cum sua terra euulsum. Hac semper & legati cum ad hostes clarigatūq̄ mitterenē usi: id est res raptas clare repetitū: unus utiq̄ Verbenarius uocabatur.

¶ De corona graminea. Ca. iii.

COrona quidem nulla fuit graminea nobilior in maiestate populi terraꝝ principis præmiisque gloriæ. Gēmatæ: & aureæ: uallares: murales: rostratæ: ciuicæ: triumphales post hanc fuere. Suntque cunctæ magno interuallo: magnaq̄ differentia. Cæteras omnes singuli & duces ipsi imperatoresque militibus aut aliquando collegiis dedere.

¶ De raritate eius. Ca. iiii.

DEcreuit in triumphis senatus cura belli solutus & populus ociosus gramineam nunq̄ nisi in suprema desperatione. Contingitq̄ nulli nisi ab uniuerso exercitu seruato seruatori decreta. Cæteras imperatores dedere: Hanc solam miles mperatori. Eadem uocatur obsidionalis: liberatis obsidione abominandoque exitio totis castris. Quod si ciuicæ honos uno aliquo ac uel humillimo ciue seruato præclarus sacerque habetur. Quid tādē existimari debet unius uirtute seruatus uniuersus exercitus? Dabatur hæc uiridi e gramine decerpto inde ubi obsessos

seruasset aliquis. Nãque sũmum apud antiquos signum uictoriæ erat hærbam porrigere uictos: hoc est terra & altrice ipsa humo & humatione etiam cedei re. Quem morem etiam nunc durare apud germanos scio.

Qui soli corona ea donati. Ca.v.

D Onatus est ea L. Sicimus Dentatus semel: cum ciuicas q̃ quattuordecim meruisset: depugnassetque .cxx. prœliis semper uictor. Tanto rarius est seruatorem unum a seruatis donari. Quidam imperatores & sepius donati sunt: ueluti P. Decius primus uidelicet Tribunus militũ ab exercitu. Altera ab iis qui in præsidio obsessi fuerant: quanta esset eius honoris auctoritas confessus religione siquidem donatus bouem album Marti ĩmolauit & cẽtum fuluos: qui ei uirtutis causa dati fuerant simul ab obsessis. Hic Decius postea consul & imperio & collegæ se pro uictoria deuouit. Data ẽ & a senatu populoq; romano: qua claritate nihil equidẽ in rebus humanis sublimius duco. Fabio illi qui rem omẽm romanam restituit non pugnãdo. Nec data cum magistrum equitum & exercitum eius seruasset. Tunc satius fuit nomine nouo coronari appellatum patrem ab iis quos seruauerat. Sed quo dictum est consẽsu honoratus ẽ Hannibale ex italia pulso. Quæ corona adhuc sola ipsius iperii manibus imposita ẽ. Et quod peculiare ei est: sola a tota italia data.

Qui solus centurio coronatus. Ca.vi.

P Ræter hos contigit eius coronæ honos M: Calphurnio Flãmæ Tribuno militum in sicilia. Centurioni uero uni ad hoc tempus Cn. Petreio Atinati cimbrico bello. Primum pilum is capessens sub Catulo exclusam ab hoc legionem suam hortatus tribunũ suum dubitãtem per castra hostium erumpere interfecit: legionẽque eduxit. Inuenio apud auctores eũdẽ præter hunc honorem astantibus Mario & Catulo consulibus prætextatũ ĩmolasse ad tibicinem foculo posito. Scripsit & Scylla dictator ab exercitu se quoque donatum apud nolã legatum bello marsico. Id q; in uilla sua tusculana: quæ fuit postea Ciceronis pinxit. Quod si uerũ est: hoc execrabiliorem eum dixerim: quandoquidem eam capiti suo ꝓscriptione detraxit, ipse tanto paucioribus ciuium seruatis: q̃ postea occisis. Addat etiã nunc huic gloriæ superbum cognomen fœlicem. Ipse tamen obsessus in toto orbe proscriptus. Hæc corona Sertorio etiã cessit. Aemilianũ quoque Scipionem Varro auctor est donatum obsidionali in africa. Manilio consule cohortibus seruatis totidemque ad seruandas eas eductis. Quod & statuæ eius in foro suo Diuus Augustus scripsit. Ipsum Augustum cũ M. Cicerone filio consulem idibus septembribus senatus obsidionali donauit. Adeo ciuica nõ satis uidebatur. Nec præterea quẽq; hac inuenimus donatum. Nullæ ergo hærbæ fuere certe in hoc honore: sed quæcunque fuerant in periculi sede quãuis ignobiles ignotæque honorem nobilem faciebant. Quod late, e apud nos minus quidẽ miror: cernens negligi ea quoq; quæ ad ualitudinem cõseruandam: cruciatusq; corporis propulsandos: & mortem arcendam pertinent. Sed quis nõ mores iure castiget: Addidere uiuendi precia deliciæ luxusque. Nunquã fuit cupido uitæ maior: nec minor cura. Alioꝝ hanc operam esse credimus: ac ne mandato quidẽ nostro alios id agere: medicisq; ꝓuisũ esse. Proh bonis ipsi fruimur uoluptatis. Et quo nihil eqdẽ ꝓbrosius duco. Viuimus aliena fiducia. Immo uero plerisq; ultro etiam in risu sumus ista cõmentantes atque friuoli operis arguimus. Magna quãq; ĩmensi laboris solatia sperni cum reꝝ natura: quam certe non defuisse nobis docebimus: & inuisis quoque hærbis inseruisse remedia. Quippe cum medicinas dederit etiam aculeatis. Hæc enim proxime restant ex iis quas priore libro nominauimus: in quibus ipsius prouidentia naturæ satis admirari amplectiq; non est. Dederat & quas diximus molles: cibisq; gratas. Pinxerat & remedia floribus: uisuq; ipsos animos inuitauerat: etiam deliciis auxilia permiscens. Inde excogitauit aliquas aspectu hispidas: tactu truces: ut cantum nõ uocem ipsius fingentis illas: rationemq; reddentis exaudire uideamur: ne se depascat auida quadrupes: nec procaces manus rapiant: nec neglectu uestigia obterant: ne insidens ales infrĩgat: Has muniendo aculeis tælisq; armando remediis ut tuta ac salua sint. Ita hoc quoq; quod ĩ iis odimus hominũ causa excogitatũ est.

Medicinæ ex reliquis ornamentis & erynge. Ca.vii.

E T clara ĩ primis aculeatarum erynge est siue eryngion cõtra serpentes & uenenata omnia nascens. Aduersus ictus morsusq; radix eius bibitur drachmæ põdere in uino. Aut si plerunq; tales iniurias comitatur & febris ex aqua. Illinitur plagis peculiariter efficax cõtra chrysodos ac ranas. Omnibus uero cõtra toxica & aconita efficatiorem Heraclides medicus in iure anseris decoctam arbitratur. Apollodorus aduersus toxica cum rana decoquit: cæteri ĩ aqua. Ipsa dura: fruticosa: spinosis foliis: caule geniculato: cubitali & maiore aliquando. Alia albicãs alia nigra: radice odorata. Et satiua qdem est: sed & spõte nascitur in asperis & saxosis & in littoribus maris: durior: nigriorq; folio apii.

¶ De hærba quam centumcapita uocant. Ca.viii.

EX iis candidam nostri centūcapita uocant. Omēs eiusdem effectus caule & radice in cibos
græcoꝝ receptis utroque modo siue coquere libeat: siue cruda uesci. Portētosū est quod
de ea tradit. Radicem eius alterutrius sexus similitudinem referre rara inuentu. Et si uiris cō
tigerit mas: etiam amabiles fieri. Ob hoc & Phaonem lesbium dilectum a Sappho. Multæqꝫ
circa hanc non magoꝝ solum uanitates: sed etiā pythagoricoꝝ. Sed in medico usu præter su/
pradicta auxiliatur inflationibus: torminibus: cordis uitiis: stomacho: iocineri: præcordiis in
aqua mulsa. Lyeni in posca. Item ex mulsa renibus: stranguriæ: opistotbonicis: spasmis: lum/
bis: hydropicis: comitialibus: mulieꝝ mensibus siue subsidant: siue abundent: uuluaꝝ omnib⁹
uitiis. Extrabit infixa corpori cum melle: strumas: parotidas: panos. Recedentes ab ossibus
carnes sanat cum axungia salsa & cærato: item fracturas. Crapulam præsumpta arcet: aluum
sistit. Aliqui e nostris sub solstitio colligi eam iussere. Ex aqua cælesti imponi omnibus cerui/
cis uitiis. Oculoꝝ quoqꝫ albugines sanare adalligatā tradiderunt.

De achano & glycyrrbiza & stomachice. Ca.ix.

SVnt qui & achanon eryngio ascribant spinosam breuemqꝫ ac latam hærbam spinisque la/
tioribus. Hanc impositam sanguinem mire sistere. Alii eryngen falso eandem putauerūt
esse & glycyrrbizam: quare subiungi eam protinus refert. Et ipse sine dubio inter aculeatas ē:
foliis echinatis: pinguibus: tactuque gūmosis: fruticosa: binoꝝ cubitoꝝ altitudine: flore hia/
cynthi: fructu pilulaꝝ platani magnitudinis. Præstātissima in cilicia: ponto secunda: radice dul
ci. Et hæc tantum in usu. Capiturque ea uergiliaꝝ occasu: longa ceu uitiū: coloris buxei. Me/
liorqꝫ nigra: quæqꝫ lenta: qꝫ quæ fragilis. Vsus in subditis decocta ad tertias: cætero ad mel
lis crassitudinē: aliquando & tusa. E quo genere & uulneribus imponitur & faucium uitiis oi/
bus. Item uoci utilissimo succo sic ut spissatus est: linguæ subdito. Item thoraci: iocineri. Hac
diximus sitim famemqꝫ sedari. Ob id quidam adipson appellauere eam: & hydropicis dedere:
ne sitirent. Ideo & cōmanducata stomachica est: & ulceribus oris inspersa sæpe & ptericis. Sa/
nat & uesicæ scabies: renum dolores: condilomata: ulcera genitalium. Dedere eam quidā po/
tui in quartanis drachmaꝝ duaꝝ pōdere & pipere: hemina aquæ. Cōmāducata sāguinē sistit.
Sunt qui & calculos ea pelli tradiderunt.

¶ De tribulo & generibus eius: & medicinis. Ca.x.

TRibuli unum genus in hortis nascitur: alterum in fluminibus tantum. Succus ex iis colli
gitur ad oculorum medicinas. Est enim refrigerantis naturæ: & ideo utilis contra inflam
mationes collectionesqꝫ. Vlcera per se erumpentia & præcipue in ore cum melle sanat: item
tonsillas. Potus calculos frangit. Thraces qui ad strymona habitant foliis tribuli equos sagi/
nant. Ipsi nucleo uiuunt panem facientes prædulcem: & qui contrahat uentrem. Radix caste
pureque collecta discutit strumas. Semen ad alligatum uaricum dolores sedat. Tritum uero &
in aquam sparsum pulices necat.

¶ De stoebe & medicinis eius Ca.xi.

STοebe quā aliqui peon uocant: decocta in uino præcipue auribus purulentis medetur.
Itē oculis ictu cruētatis. Hemorrhoiæ quoqꝫ & dysēteriæ infusa.

¶ De hippophye & medicinis eius. Ca.xii.

HIppophyes in sabulosis maritimisque nascitur: spinis albis. Hederæ modo racemosa ē:
candidis & ex parte rubentibus acinis. Radix succo madet: qui aut p se conditur: aut pa/
stillis farinæ. Hæc bilem detrahit obolo ponderis saluberrime cum mulso. Altera hippope si
ne caule: sine flore: foliis tantum minutis. Huius quoqꝫ succus hydropicis mire prodest. De/
bent accomodatæ esse equorum naturæ: neque ex aliis causis nomen accepisse. Quippe quæ
dam animalium remediis nascuntur: locupleti diuinitate ad gerenda præsidia: ut non sit mirari
satis ingeniū eius disponētis auxilia in genera: in causas: in tempora. ut aliis prosit atqꝫ aliis ab
horis: diesqꝫ nullus ppe sine præsidiis reperiatur.

¶ De urtica & medicinis eius. Ca.xiii.

VRtica quid esse inuisius potest: At illa præter oleum quod in ægypto ex ea fieri dixim⁹
uel plurimis scatet remediis. Semen eius cicutæ contrarium esse Nicāder affirmat. Item
fungis in argento uiuo. Apollodorus & salamandris cum iure decoctæ testudinis. Item aduer
sari hyoscyamo: & serpentibus: & scorpionibus. Quin illa ipsa amaritudo mordax uuas in ore
procidentesque uuluas & infantium sedes tactu resilire cogit. Lethargicos expergiscit tactis
cruribus: magisque fronte. Eadem canis morsibus addito sale medetur. Sanguinem trita nari/
bus indita sistit & magis radice. Carcinomata & sordida ulcera sale admixto. Item luxata. Sa/
nat & panos: parotidas: carnesqꝫ ab ossibus recedentes. Semen potum cum sapa uuluas stran/
gulantes aperit. Et profluuia narium sistit impositum. Vomitiones in aqua mulsa sumptum

a cœna faciles præstat duobus obolis. Vno autem in uino poto lassitudines recreat. Vuluæ ti-
tiis tostum acetabuli mensura. Potum in sapa resistit stomachi inflationibus. Ortopnoicis pro
dest cum melle & thoracem purgat eodem eligmate. Et lateri medetur cum semine lini. Ad-
dunt hysopũ & piperis aliquid. Illinitur lyeni. Difficilem uentrem tostum cibo emollit. Hip-
pocrates uuluã purgari poto eo pronuntiat. Dolores leuari tosto acetabuli mensura dulci po
to: & imposito cum succo maluæ. Intestinoꝝ animalia repellit cũ hydromelite & sale. Deflu-
uia capitis semine illito cohonestari. Articularibus morbis & podagricis plurimi cũ oleo uete
re: aut folia cũ ursino adipe trita imponũt. Ad eadem radix tusa cũ aceto non minus utilis. Itẽ
lyeni. Et cocta in uino discutit panos cum axungia uetere salsa. Eadẽ psilothrũ exiccat. Condi
dit laudes eius Phanias phisicus: utilissimã cibis coctam conditã ue professus: arteriæ: tussi:
uentris distillationi: stomacho: panis parotidis: pernionibus cũ oleo. Sudorẽ coctam cũ con-
chyliis ciere. Aluum cũ ptisana. Pectus purgat: mulieꝝqꝫ menses cũ sale. Vlcera quæ serpũt
prohibere. Succus quoqꝫ in usu est. Expressus illitusqꝫ fronti sanguinem narium sistit. Potus
urinam ciet. Calculos rumpit. Vuuam gargarizatus reprimit. Semen colligi messibus opor-
tet. Alexandrinum maxime laudatur ad omnia hæc. Et minores quidem teneræqꝫ efficaces.
Sed præcipue siluestris illa. Et amplius lepras e facie tollit in uino pota. Si quadrupedes fœ-
tum nõ admittant: urtica naturam fricandam monstrat.

De lamio & medicinis eius. Ca. xiiii.

EA nunc quoqꝫ quam lamium inter genera eaꝝ appellauimus: mitissima & foliis non mor
dentibus: medetur cũ mica salis contusis: inclusisque: ustis: & strumis: tumoribus: poda-
gris: uulneribus. Album habet in medio folio: quod ignibus sacris medet̃. Quidam e nostris
tempore discreuere genera. Autumnalis urticæ radicem alligatam in tertianis: ita ut ægri nũ
cupentur: cũ eruitur ea radix: & dicatur quæ & cui & quoꝝ folio eximatur: liberari morbo tra
diderunt. Hoc idem & contra quartanas pollere. Idẽ urticæ radice addito sale infixa corpori
extrahi. Foliis cũ axungia strumas discutit. Vel si suppurauerint erodi complerіqꝫ.

De scorpione: generibusqꝫ ac medicinis eius. Ca. xv.

EX argumento nomen accepit scorpius hærba. Semen enim habet ad similitudinẽ caudæ
scorpionis: folia pauca. Valet & aduersus animal nominis sui. Est & alia eiusdem nominis
effectusqꝫ eius: sine foliis: asparagi caule: in cacumine aculeũ habens.

De leucacanthia: siue phinio: siue ischada: & medicinis eius. Ca. xvi.

ET inde nomen leucacanthia: quam alii phinion: alii ischada: alii polygonaton appellant:
radice cyperi: quæ cõmanducata dentium dolorem sedat. Item laterum & lũboꝝ: ut Hi
cesius tradit semine poto drachmis octo: aut succo. Eademqꝫ ruptis cõuulsisqꝫ medetur.

De helxine: perdicio: parthenio: syderite: & medicinis eius. Ca. xvii.

HElxinem aliqui perdicium uocant: quoniã perdices ea precipue uescantur. Alii syderitẽ:
nõnulli parthenium. Folia habet mixtæ similitudinis plantagini & marrubio: cauliculos
densos: leuiter rubentes. Semina in capitibus lippaceis adhærentia uestibus: unde helxinem
dictam uolunt. Sed nos qualis uera esset helxine diximus priore libro. Hæc autem inficiũla-
nas: sanat ignes sacros: & tumores: collectionesqꝫ omnes: & adusta. Panos succus eius cũ psi-
mithio. Ignes sacros: tumores: collectionesque: & guttura incipientia turgescere. Item uete-
rem tussim cyatho hausto. Et omnia in humido. Sicut tonsillas & uarices cum rosaceo. Impo-
nitur & podagris cum caprino seuo cæraqꝫ cypria. Perdicium siue parthenium (nam syderitis
alia est) a nostris herba urceolaris uocatur: ab aliis astericum: folio similis ocimo: nigrior tan-
tum: nascens in tegulis: parietinisqꝫ. Medetur cum mica salis trita iisdem omnibus quibus la-
mium: & eodem modo. Item uomicæ calefacto succo pota. Et contra ulcera rupta: lapsusque:
& præcipitia: aut uehiculoꝝ euersiones singularis. Vernula carus Pericli atheniensium princi-
pi cum is in arce templum ædificaret: repsissetqꝫ super altitudinẽ fastigii: & ĩde cecidisset: hac
hærba dicitur sanatus monstrata Pericli sõno a Minerua. Quare parthenium uocari cœpta ẽ:
assignat̃qꝫ ei deæ. Hinc est uernula: cuius effigies ex ære fusa ẽ & nobilis ille Splanchnoptes.

De chameleone generibusqꝫ & medicinis eius. Ca. xviii.

CHameleonẽ aliq ixion uocant. Duo genera eius. Cãdidior asperiora folia habet: serpit ĩ
terra echini mõ: spinas erigens: radice dulci: odore grauissimo: quibusdã in locis uiscũ gi
gnit albũ sub alis folioꝝ: maxime circa canis ortũ. Quo mõ thura nasci dicũtur: unde & ixia ap
pellat̃: Hac & mastice utunt̃ mulieres. Quare & chameleon uocet̃ a uarietate folioꝝ euenit.
Mutat enĩ cũ terra colores. Hic niger: illic uiridis: alibi cyaneus: alibi croceus: atqꝫ aliis colo
ribus. Ex iis cãdidus hydropicos sanat succo radicis decoctæ. Bibit̃ drachma ĩ passo. Pellit &
interaneoꝝ aĩalia acetabuli mensura succi eiusdẽ in uino austero cũ origani scopis: facit difficul
tatẽ urinæ. Hic succus occidit canes suesqꝫ in polẽta. Addita aqua & oleo cõtrahit ĩ se mures:

ac necat nisi ꝓtinus aquā sorbeāt. Radicē eius aliq̄ cōcisā seruari iubēt funiculis pendentē: de
coquūtq; in cibo cōtra fluxiōes: quas græci rheumatismos uocāt. Ex nigris aliq̄ marē dixere:
cui flos purpureus esset: & fœminā cui uiolaceus. Vno nascunt̄ caule cubitali: crassitudine di/
gytali. Radicibus earꝫ lichenes curant̄ cū sulphure & bitumine una coctis. Cōmādúcatis uero
dentes mobiles aut in aceto decoctis. Succo scabiē etiā quadrupedū sanāt. Et ricinos canū ne/
cant. Iuuencas quoq; anginæ mō. Quare a quibusdam ulophitō uocatur. Est & cynizolō ꝓp
ter grauitatem odoris. Ferunt & hæc uiscum ulceribus utilissimum. Omium autem generum
earum radices scorpionibus aduersantur.

De coronopo: & medicinis eius. Ca. xix.

COronopus oblonga hærba est cū fissuris. Seritur interim: quoniā radix cœliacis pra cla
re facit in cinere tosta.

De anchusa & pseudanchusa: & medicinis earꝫ. Ca. xx.

ET anchusæ radix in usu est: digytali crassitudine. Findit̄ papyri mō: manusq; īficit sāgui/
neo colore: præparat lanas preciosis coloribus. Sanat ulcera ī cærato: præcipue senū: itē
adusta. Liquari nō pōt in aqua: oleo dissoluit̄. Idq; sincere expimētū est: & ad renum dolores
drachma eius in uino. Aut si febris sit ī decocto balani. Item iocinerꝫ uitiis: & lyeni: & bile suf
fusis. Lepris & lētigini illinit̄ ex aceto. Folia trita cum melle & farina luxatis īponūt̄. Et pota
drachmis duabus ī mulso aluū sistūt. Pulices necare radix in aqua decocta tradit̄. Est & alia si/
milis pseudanchusa ob id appellata: a q̄busdā uero enchisa: aut doris: & multis aliis noībus: la
nuginosior & minus pinguis: tenuioribus foliis: & lāguidioribus. Radix oleū nō fundit: sed ru
bētē succū. Et hoc ab āchuse discernit̄. Cōtra serpētes efficacissima potu foliorꝫ uel seminis. Fo
lia ictibus imponunt̄. Virus serpentium fugat. Bibitur & propter spinā. Foliū eius sinistra de
cerpi iubent magi: & cuius causa sumatur dici: tertianisq; febrib⁹ alligari.

De onichilo: anthemi: loto: & lotometra: heliotropio: tricocco: & callitricho. Ca. xxi.

ESt alia hærba ꝓprio noīe onichylō: quā aliq̄ anchusā uocāt: alii archeuiō: alii onochelin
aliq̄ rhexiā: multi enchrysō: puo frutice: flore purpureo: aspis foliis & ramis: radice mes/
sibus sāguinea: cætero nigra. In sabulosis nascēs: efficax cōtra serpētes: maxime uipas & radi/
ce & foliis: eq; cibo ac potu. Vires hēt messibus. Folia trita odorē cucumeris reddunt. Dat̄ in
cyathis tribus uulua ꝓcidēte. Pellit & tineas cū hysopo: & ī dolore renū aut iocineris in aqua
mulsa si febris sit. Sin aliter ex uino bibit̄. Lētigini ac lepris radix illinit̄. Habētes eā a serpēti
bus feriri negāt̄. Est & alia huic similis flor̄ rubro: minor: & ipa ad eosdē usus. Tradūtq; cōmā
ducata ea si īspuat̄ mori serpētē. Anthemis magnis laudib⁹ celebrat̄ ab Asclepiade. Aliq̄ leu
cāthemida uocāt. Alii leucāthemū: alii arethemida: quoniā uere floreat. Alii themimalō: q̄m
odorē mali habeat. Nōnulli melāthiō uocāt. Genera eius tria frōde tātū distāt: palmū nō ex/
cedētia: paruisq; foliis: ut rutæ cādidis aut melinis aut purpureis. In macro solo aut iuxta semi
tas colligit̄ uere: & ī coronamēta reponit̄. Eodē tēpore & medici folia tusa ī pastillos digerūt.
Itē florē & rādicē. Dat̄ oīa mixta drachmæ unius pōder̄ cōtra serpētiū ictus. Pellit mortuos
ptus. Item menstrua in potu: & urinam: calculosq;: inflationes: iocinerꝫ uitia: bilem suffusam:
egilopiam. commanducata ulcerum eruptiones manantes sanat. Ex omnibus iis generibus ad
calculos efficacissima est: quæ florem purpureum habet: cuius & foliorum & fruticis amplitu/
do maiuscula est. Hanc proprie quidam hieranthemin uocant. Loton qui arborem putant tan
tum esse uel Homero auctore argui possunt. Is enim inter hærbas subnascentes deorum uo/
luptati loton primam nominauit. Folia eius cum melle oculorum cicatrices argemata: nubecu
las discutiunt. Est & lotometra quæ fit ex loto sata. Ex cuius semine simillimo porri fiunt pa/
nes in ægypto a pastoribus: maxime aqua uel lacte subacto. Negatur quicquam illo pane sa/
lubrius esse: aut leuius dum caleat. Refrigeratus difficilius concoquitur: fitque ponderosius.
Constat eos qui illo uiuant ne dysenteria: nec tenasmo: neque aliis morbis uentris infestari.
Itaq; inter remedia eorꝫ habetur. Heliotropii miraculum sæpius diximus cum sole se circūagē
tis: etiā nubilo die: tantū syderis amor est. Nocte uelut desiderio contrahit cæruleum florē.
Genera eius duo. Tricoccum: & heliostrophium. Hoc altius: quanquam utrunque semipeda/
lem altitudinem non excedat. Ab ima radice ramosum. Semen ī folliculo messibus colligitur.
Nascitur non nisi in pingui solo: cultoq; maxime. Tricoccum ubiq;. Si decoquatur inuenio ci/
bis placere. Et in lacte iucundius aluum mollit. Et si decocti succus bibatur: efficacissime exina
niri. Maioris succus excipitur æstate: hora sexta: miscetur cum uino: sic firmior. Capitis dolo
res sedat rosaceo admixto. Verrucas cum sale tollit succus e folio. Vnde nostri uerrucariam
hærbā appellauere: aliis cognoīari effectibus digniorē. Nāq; & serpētibus & scorpiōib⁹ resi
stit ex uino & aqua mulsa: ut Apollophanes & Apollodorus tradunt. Folia infātium distilla/
tionibus quod syriasin uocāt illita medētur. Itē cōtractionibus etiam si id comitialiter accidat.

Decocto quoq; foueri eos saluberrimũ est. Potũ id pellit tineas: & renum harenas. Si cuminum
adiiciatur: calculos frangit. Decoq cũ radice oportet. Que cũ foliis & hircino seuo podagris illinitur.
Alterũ genus qđ tricoccũ appellauim⁹: & alio nomine scorpiuron uocatur: foliis nõ solũ minoribus
sed ẽt in terram uergentib⁹. Semẽ ei est effigie scorpionis caudæ: quare nomẽ. Vis ad omnia ue/
nenata & phalangia: & contra scorpiones præcipue illita. Nõ feriunt habẽtes. Et si terrã surcu/
lo heliostrophii circũscribat aliqs: negãt scorpionẽ egredi. Imposita uero herba aut inde oĩo re/
spersũ ꝓtin⁹ mori. Sic seminis grana quattuor pota quartanis ꝓdesse dicunt. Tria uero tertianis
Vel si herba ter circunlata subiiciatur capiti. Semẽ & uenerẽ stimulat. Cũ melle panos discutit. Et
uerrucas hoc utiq; heliostrophiũ radicitus extrahit: & excrescentia in sedibus. Spinæ quoq; ac lũ
borũ sanguinẽ corruptũ trahit illitũ semẽ & potũ in iure gallinacei decoctũ: aut in beta & lente.
Cortex uero liuẽtib⁹ colorẽ rddit. Magi heliostrophiũ quartanis quater: in tertianis ter alligari
iubẽt ab ipso ægro: precariq; cũ sole iterũ se: & cũ nodis liberandũ: & ita facere nõ exempta her/
ba. Aliud adianto miraculũ: æstate uiret: bruma nõ marcescit: aquas respuit: pfusum mersumq;
sicco simile ẽ: tãta dissotiatio đprehendit: unde & nomẽ a græcis. Alioqn frutici topiario. Qui/
dam callithricon uocant: alii polytricon. Vtrũq; ẽ ab effectu. Tingit enim capillũ: & ad hoc deco
quit in uino cũ semine apii adiecto oleo copiose: ut crispum dẽsumq; faciat. Defluere ãt ꝓhibet
Duo genera eius candidius: & nigrũ breuiusq;. Id qđ breuius ẽ polythricon: aliq trichomanes uo
cant. Vtriq; ramuli nigro colore uirent foliis filicis: ex quib⁹ inferiora aspera ac fusca sũt. Omnia
ãt contrariis pediculis densa inter se ex aduerso radix nulla: umbrosas petras: parietũq; aspergi/
nes: ac fontiũ maxime specus sequit & saxa manantia: qđ miremur: cũ aquas nõ sentiat. Calcu/
los e corpore mire pellit: frangitq;: utiq; nigrũ. Qua de causa potius q̃ q in saxis nasceret: & a
nostris saxifragũ appellatũ crediderim. Bibit e uino quantũ terni decerpsere digyti. Vrinã cient
Serpentiũ & araneorũ uenenis resistunt. In uino đcocti aluũ sistunt. Capitis dolorẽs corona ex iis
sedat. Cõtra scolopendræ morsus illinũt crebro auferendi ne pereant. Hoc & in alopeciis. Stru/
mas discutiunt: furfuresq; in facie: & capitis manantia ulcera. Decoctũ ex iis ꝓpest suspiriosis: &
iocineri: & lyeni: & felle suffusis: & hydropicis. Strangurie illinunt: & renib⁹ cũ absinthio. Secũ/
das cient & mẽstrua. Sanguinẽ sistunt ex aceto: aut rubi succo poti. Infantes quoq; ulcerati pun/
gunt ex iis cũ rosaceo & uino prius. Folium in urina pueri impubis triũ quidẽ cũ afronitro & illi/
tũ uẽtri mulierũ: ne rugosus fiat: præstare dicit. Perdices & gallinaceos purgatiores fieri putant
in cibũ eorũ additis: pecoriq; eẽ utilissimos.

De picride: thesio: & asphodelo: Halimo: & acantho: & bupresti: elaphoboscho: Scã/
dice: & lasina: & đ caucalide: Sio: syllibo. Scolymo siue lymonio: soncho: codrilo siue
condrili & boletis
Cap. xxii.

PIcris ab insigni amaritudinis cognominat: ut dixim⁹ rotundo folio. Tollit eximie uerru/
cas. Thesium quoq; nõ dissimili amaritudine ẽ: sed purgat aluũ: in quẽ usum terit ex aqua.
Asphodelum đ clarissimis herbarũ: quã heroion aliq appellauerunt. Hesiodus & in siluis nasci di
xit. Dionysius marẽ ac fœminã eẽ. Defectis corporib⁹ & ptysicis constat bulbos eius cũ ptisana
đcoctos aptissime međri: panemq; ex iis cum farina subactũ saluberrimũ eẽ. Nicander & contra
serpentes & scorpiones: uel caulẽ quẽ mathericem uocauimus: uel semẽ: uel bulbos dedit in ui/
no trib⁹ drahmis. Substrauitq; somno contra metus. Dat & cõtra uenenata marina: & cõtra sco
lopendras terrestres. Cochleæ mire in campania caulẽ eum psequuntur: & suggendo arefaciunt
Folia quoq; illinunt uenenatorũ uulnerib⁹ ex uino. Bulbi neruis articulisq; cũ polenta tusi illinũ
tur. Prodest & concisis ex aceto lichenas fricare. Item ulcerib⁹ putrescentibus ex aqua impone/
re. Mammarũ quoq; & testium inflammationibus. Decocti in fæce uini oculorũ epiphoris suppo
sito lintheolo medent. Foliis in quocũq; morbo đcoctis magis medici utunt. Itẽ ad tibiarũ tetra
ulcera: rimasq; corporũ quacunq; in parte farina arefactorũ. Autumno ãt colligunt: cum pluri/
mũ ualent. Succus quoq; ex tusis expressus aut đcoctus utilis fit corporis dolori cũ melle. Item
odorẽ corporis iucundũ affectantibus cũ iri arida & sale exiguo. Folia etiam supradictis medent
Et strumis: panis: ulceribus in facie đcocta cũ uino. Cinis e radice alopecias emẽdat: & rimas pe
dum. Decoctæ radicis in oleo succus pniones & ambusta. Et ad grauitatẽ aurium infundit. A cõ
traria aure in dolore dentium. Prodest & urinæ pota modice radix: & menstruis: & lateris dolo/
ribus. Item ruptis conuulsis: tussibus drachmæ pondere in uino pota. Eadem & uomitiones ad
iuuat cõmanducata. Semine sumpto turbat uenter. Chrysermus & parotidas in uino đcocta radi
ce curauit. Itẽ strumas ammixta cacia ex uino. Quidam aiunt: si imposita radice ps eius in fumo
suspendat & quarta die soluat: una cum radice arescere strumam. Sophocles ad podagras utroq;
modo cocta crudaq; usus est. Ad perniones đcoctam ex oleo dedit: & suffusis felle in uino & hy
dropicis. Venerem quoq; concitari cũ uino & melle perũctis aut bibentibus tradiderunt. Xeno
crates & lichenas & psoras radice in aceto đcocta tolli dicit. Item si cocta sit cum hyoscyamo &

pice liquida:alaꝝ quoqꝫ & fœminū uitia. Et capillū crispiorem fieri raso prius capite:si radice ea
fricet̃. Simus lapides renū in uino đcocta atqꝫ pota eximit. Hippocrates semē eius ad impetus
lyenis dari censet. Iumentorum quoqꝫ ulcera ac scabiem radix illita aut đcoctæ succus ad pilum
reducit. Mures ēt eadem fugant. Cauerna præclusa moriunt̃. Aiphodelon ab Hesiodo quidam
halimon appellari existimauere:qđ falsum arbitror. Est enim suo nomine halimon non parui &
ipsum erroris inter auctores. Alii enim fruticem esse dicunt densum:candidum:sine spina:foliis
oleæ:sed mollioribus. Coquit̃ āt hoc ciboꝝ gratia. Radix tormina discutit drachmæ pondere
in aqua mulsa pota. Itē conuulsa rupta. Alii olus maritimū eē dixere salsum:& inde nomē foliis
in rotunditate longis laudatū in cibis. Duoꝝ præterea geneꝝ siluestre:& mitius:utrunqꝫ ꝓdes/
se dysentericis & exulceratis cū pane:stomacho uero ex aceto. Vlceribus uetustis illinit crudū:
& uulneꝝ recentiū impetus lenire perhibet̃:& luxatoꝝ pedum ac uesicæ dolores. Siluestri te/
nuiora folia:sed in iisdem remediis effectus maiores:& in sananda hominū ac pecoꝝ scabie. Præ
terea nitorē corpori fieri:dentibusqꝫ candorē:si fricent̃ radice ea. Semine linguæ subdito sitim
nō sentiri. Hoc quoqꝫ mandi. Et utraqꝫ etiam condiri. Crateias ēt tertium genꝰ tradidit longio/
ribus foliis & hirsutioribus:odore cupressi:nasci sub hedera:maxime ꝓdesse opisthotonicis:cō
tractionibus neruoꝝ tribus obolis in sextariū aquæ. Acanthos ē topiaria & urbana herba:elato
longo ꝗ folio crepidines marginū adsurgentiumqꝫ puluinoꝝ toros uestiens. Duo genera eius sūt
aculeatū & crispū:quod breuius. Alteꝝ lene:qđ aliqui pederoton uocant:alii melamphyllum.
Huius radices ustis luxatisqꝫ mire ꝓsunt. Itē ruptis conuulsis:ptysin metuentibus incoctæ ci/
bo:maxime ptisana. Podagris quoqꝫ illinunt̃ tritæ & calefactæ calidis. Bupleuron in sponte na
scentiū herbaꝝ numero græci habēt:caule cubitali:foliis multis:longisqꝫ:capite anethi:lauda/
tum in cibis:Hippocrate in medicina:Glaucone:& Nicandro. Semē cōtra serpentes ualet. Fo
lia ad secundas fœminaꝝ uel succū ex uino illinunt̃. Et strumis folia cū sale & uino. Radix contra
serpentes dat̃ in uino:& urinæ ciendæ. Buprestin magna in constantia græci in laudibꝰ ciboꝝ ēt
habuere. Idemqꝫ remedia tanquā cōtra uenenū ꝓdiderunt. Et ipsum nomen indicio ē boum eē
uenenum:quos dissilire digustata fatent̃. Quapropter nec đ hac plura dicemus. Est uero cā qua
ꝓpter uenena monstremꝰ inter gramineas coronas:nisi libidinis cā expetenda alicui uidet̃:quaꝝ
nō aliter magis accendi putant q̃ potu. Elaphoboschon ferulaceū ē geniculatū digyti crassitudi
ne:semine corimbis đpendentibus:silis effigie:sed nō amaris:foliis olusatri:& hoc laudatū in ci
bis. Quippe ēt conditum ꝓrogatur ad urinā ciendam:lateris dolores sedandos:rupta conuulsa
sananda:inflationes discutiendas:coli quoqꝫ tormenta. Contra serpentiū omniūqꝫ aculeatoꝝ ictꝰ
Quippe fama ē hoc pabulo ceruos resistere serpentibus. Fistulas quoqꝫ radix nitro addito illita
sanat. Siccanda āt in eos usus prius ē ne succo eius madeat:qui contra serpentiū ictus facit eā de
teriorē. Scandix quoqꝫ in olere siluestri a græcis ponit̃:ut Opion & Erasistratus tradunt. Item
đcocta aluū sistit. Semine singultus confestim ex aceto sedat. Illinit̃ ambustis:urinas cit. Deco/
ctæ succus ꝓdest stomacho:iocineri:renibus:uesicæ. Hæc ē quā Aristophanes Euripidi poe
tæ obiicit ioculariter matrē eius ne olus q̃dem legittimū uenditasse:sed scandiciem. Eadem erat
enteriscus:si tenuiora folia & odoratiora haberet. Peculiaris laus eius:q̃ fatigato uenere corpo
ri succurrit:marcescentesqꝫ senio iam coitus excitat. Sistit ꝓfluuia alba fœminaꝝ. Et lasine olus
siluestre habet̃ in terra repens cū lacte multo:florem fert candidū:cōcilium uocāt. Et huius ea/
dem commendatio ad stimulandos coitus. Cruda ex aceto in cibo sumpta mulieribꝰ lactis uber/
tatem præstat. Salutaris ē ptysin sentientibus. Infantium capiti illita nutrit capillum:tenacio/
remqꝫ eius cutem efficit. Est & caucalis feniculo similis:breui caule:flore candido:cordi utilis.
Succus eius bibit̃ stomacho perq̃ comodatus & urinæ:calculisqꝫ & harenis pellendis:& uesicæ
pruritibꝰ. Extenuat & lyenis iocineris renumqꝫ pituitas. Semen menses fœminaꝝ adiuuat:bi/
lemqꝫ a partu siccat. Dat̃ & contra ꝓfluuia genituræ uiris. Chrysippus & conceptionibus eā pu
tat conferre multū. Bibit̃ in uino ieiunis. Illinit̃ & contra uenena marinoꝝ:sicut Petricus in car/
mine suo significat. His adnumerant sion latius apio in aqua nascens:pinguius:nigrius:copiosū
semine:sapore nasturtii. Prodest urinis renibus:lyenibus:mulieꝝqꝫ mensibus:siue ipsū in cibo
sumptum:siue ius đcocti:siue semē est e uino drachmis duabus. Calculos rumpit:aquisqꝫ quæ
gignunt eos resistit. Dysentericis ꝓdest infusum. Item lentigini illitū:& mulieꝝ uitiis ī facie no/
ctu illitum momento cutē emendat:et ramices lenit:et scabiē equoꝝ. Syllibum chameleonti al
bo similē æque spinosam ne in cilicia quidē:aut syria:aut phœnice:ubi nascit̃: Coquer̃ tanti ē:
ita operosa eius culina tradit̃. In medicina nullum usum habet. Scolymon quoqꝫ in cibos recipit
oriens:et alio nomine limonion appellat. Frutex ē nunq̃ cubitali altior:cristisqꝫ folioꝝ ac radi/
ce nigra:sed dulci. Eratostheni quoqꝫ laudata in pauperis cœna. Vrinam ciere præcipue tradit̃
Sanare lichenas et lepras ex aceto. Venerē stimulari in uino:Hesiodo et Alceo testibus:q flo
rēte ea cicadas acerrimi cantꝰ eē:et mulieres libidinis auidissimas:uirosqꝫ ī coitum pigerrimos

ſcripſere:uelut ꝓuidentia naturæ hoc adiumento tunc ualentiſſimo. Item graueolentiam alaꝝ
emendat:radicis emedullatæ uncia in uini falerni heminis tribꝰ dcocta ad tertias:& a balneo
eiuno. Itemq; poſt cibū cyathis ſingulis pota. Miꝝ ē quod Xenocrates ꝓmittit experimento
uitium id ex aliis p urinam effluere. Eſtur & ſonchos:ut quem Theſeo apd' Callimachū appo
nat Hecate caule uterq; albus & niger:lactucæ ſimiles ambo:niſi ſpinoſi eſſent:caule cubita/
li anguloſo:intus cauo:ſed q fractus copioſo lacte manet. Albus q e lacte nitor utilis ortop/
noicis lactucaꝝ modo. Eraſiſtratus calculos p urinam pelli eo monſtrat:& oris graueolentiam
commanducato corrigi. Succus trium cyathoꝝ menſura in uino albo & oleo calefactus adiuuat
partus:ita ut a potu ambulēt grauidæ. Dat̄ & in ſorbitiōe. Ipſe caulis dcoctus facit lactis abū
dantiam nutricibus:colorēq; meliorem infantium. Vtiliſſimus iis quæ lac ſibi coire ſentiant.
Inſtillat̄ auribꝰ ſuccus:calidusq; in ſtranguria biditur cyathi mēſura:& in ſtomachi roſionibꝰ
cum ſemine cucumeris nucleiſq; pineis. Illinit̄ & ſedis collectionibꝰ. Bibit̄ cōtra ſerpentes ſcor
pioneſq;:radix uero illinit̄. Eadēq; dcocta in oleo punici mali calice aurium morbis præſidiū
eſt. Hæc omnia ex albo. Cleomporus nigro ꝓhibet ueſci:ut morbos faciente:d albo conſen/
tiens. Agothocles ēt contra ſanguinē tauri demonſtrat ſucco eius uti. Refrigeratoriam ta/
mē uim eē conuenit nigro:ex hac cauſa imponendū cum polenta. Zenon radice albi ſtrangu/
riam docet ſanari. Chondrilon ſiue condrile folia habet intubi circū roſis ſimilia:caulē minꝰ pe
dali ſucco madentem amaro:radice fabæ ſimili:aliquando numeroſam. Habet ꝓximam terræ
maſticē tuberculo fabæ:quæ appoſita fœminaꝝ menſes traher̄ dicitur. Tuſa cum radicibꝰ to/
ta diuidit̄ in paſtillos contra ſerpentes argumēto ꝓbabili. Siquidē mures agreſtes læſi ab iis
hanc eſſe dicunt̄. Succus ex uino coctæ aluū ſiſtit. Eadem palpebraꝝ pilos inordinatiſſimos p
gummi efficaciſſime regit. Dorotheus ſtomacho & concoctionibus utilē ſuis carminibꝰ ꝓnu
tiauit. Aliq fœminis & oculis:generationiq; uiroꝝ contrariam putauer̄. Inter ea quæ temere
mandunt̄ boletos merito poſuerim. Optimꝰ quidē eſt iis cibus:ſed immenſo exemplo in cri/
mē adductus ueneno Tiberio Claudio principi p hanc occaſionem a coniuge dato Agrippina:
quo facto illa terris uenenū alteꝝ ſibiq; ante omnes Neronē ſuum dedit. Quorundam ex iis
facile noſcunt̄ uenena:diluto rubore:rancido aſpectu:liuido intus colore:rimoſaſtri pallido p
ambitū labro. Non ſunt hæc in quibuſdam:ſicciq; & nitri ſimiles ueluti guttas in uertice albas
ex tunica ſua gerunt. Voluam enim terra ob hoc prius gignit:ipſum poſtea in uolua ceu ī ouo
ē luteum. Nec tunicæ minor gratia in cibo infantibꝰ boleti. Rumpit̄ hoc primo naſcēte:mox
creſcente in pediculo corpꝰ abſumit̄:raroq; unq̄ geminis ex uno pede. Origo prima cauſaq; li
mo:& aceſcente ſucco mandentis terræ:aut radicis ferme glandiferæ:initioq; ſpuma lētior.
Dein corpꝰ mēbranæ ſimile:mox partus:ut diximꝰ illa pnitialia prorſus improbanda:ſi.n.ca
ligaris clauꝰ:ſi ferri uel calybis aliqua rubigo:aut panni marcor affuerit:omnē ilico ſuccū alie/
nū ſaporēq; in uenenū dcoquit:dprehendiſſeq; niſi agreſtes pn̄t:atq; q colligūt. Ducūt ipi alia
uitia. Nūc qdē ſi ſpentis cauerna iuxta fuerit:ſi pateſcentes primo adhalauerit capaci ueneno/
rū cognatione ad uirus accipiendū. Itaq; caueri cōueniet priꝰ q̄ ſe cōdant ſpentes. Signa erūt
tot herbæ tot arbores fruticeſq; ab emerſu eaꝝ ad latebrā uſq; uernātes & uel fraxini tm̄ fo/
lia nec poſtea naſcentia:nec dcidētia. Et boletis qdē ortꝰ occaſusq; omnis intra dies ſeptē ē.

De fūgis & ſilphio:& d laſere medo Cap.xxiii.

FVngoꝝ lætior natura:& numeroſa genera:& origo nō niſi ex pituita arboꝝ. Tutiſſimi q
rubēt callo minꝰ diluto rubore q̄ boleti. Mox cādidi:uelut apice flaminis inſignibꝰ pe/
diculis. Tertiū genꝰ ſuillis uenenis accomodatiſſimū. Familias nup intereme r̄:& tota cōuiuia.
Anneū Serenū præfectū Neronis uigilū & tribunos & cēturiones quoſq;. Voluptas tāta an/
cipitis cibi. Quidam diſcreuere arboꝝ generibꝰ:fico ferula:& gummi ferentibꝰ. Nos itē fago
aut robore aut cupreſſo ut diximꝰ. Sꝫ iſta qs ſpondet in uenabulis? Omniū colos liuidus. His
aberit ueneni argumētū:quo ſimilior fuerit abortū fici. Aduerſus hæc diximꝰ remedia:dice/
muſq;. Interim ſt̄ aliqua & in iis Claudiꝰ ſtomacho utiles putat boletos. Siccat̄ pēdentes ſuilli
iunco tranſfixi:quales a bithinia ueniūt. Hi fluxionibus alui quas rheumatiſmos uocant:me/
dēt̄:excreſcentibꝰq; in ſede carnibꝰ:minuunt.n.eas:& tēpore abſumunt. Itē lētigines & mu/
lieꝝ uitia in facie leuāt. Leuāt̄ ēt ut plumbū in oculoꝝ medicamēta. Sordidis ulceribꝰ:& capi/
tis eruptionibꝰ:canū morſibꝰ ex aqua illinūt̄. Libet & coquēdi dar̄ aliquas cōes ī omni eoꝝ ge
nere obſeruationes:qn̄ ipſæ ſuis manibꝰ dlitiæ præparant hūc cibū ſolū:& cogitatione añ pa
ſcūt̄:ſuccineis nouaculis aut argēto apparatu comitante. Noxii erūt fūgi:q in coquēdo durio/
res fiūt. Innocētiores q nitro addito coquer̄:ſi utiq; pcoquant̄. Tutiores fiēt cū carne coctis
aut cū pediculo pyri. Proſūt & pyra cōfeſtim ſumpta. Debellat eos & aceti natura cōtraria his
Hymbribꝰ ꝓueniūt omnia hæc. Hymbre & ſilphion uenit primo e cyrenis:ut dictū ē. Ex ſy
ria nūc hoc maxie importat̄ dteriꝰ pthico:ſꝫ medico meliꝰ:extīcto omni cyrenaico ut diximꝰ.

Vſus ſilphii in medicina. Nam folia ad expurgandas uuluas: pellendoſq; emortuos ptus dcoquunt̃ in uino albo odorato: ut bibat̃ mẽſura acetabuli a balneis. Radix pdeſt arteriis exaſperatis: & collectionib⁹ ſanguinis illinit̃. Sȝ & ĩ cibis cõcoq̃t̃ ægre. Inflatiões facit & ructus. Vrinæ quoq; noxia. Sugillatis cũ uino & oleo amiciſſima: & cũ cæra ſtrumis. Verrucæ ſedis crebriore eius ſuffitu cadunt. Laſer e ſilphio pfiuens quo dixim⁹ modo: inter eximia eſt naturæ dona numeratũ. Plurib⁹ compoſitionib⁹ inſerit̃. Per ſe ãt algores excalfacit. Potũ neruoꝶ uitia extenuat. Fœminis dat̃ in uino. Et lanis mollib⁹ admouet uuluæ ad mẽſes ciendos. Pedũ clauos circũſcarificatos ferro mixtũ ceræ extrahit. Vrinã ciet ciceris magnitudine dilutũ. Andrias ſpõdet copioſius ſũptũ: nec inflationes facere: & cõcoctiõi plurimũ cõferre ſenib⁹ & fœminis. Itẽ hyeme q̃ꝫ æſtate utilius. Verũtamẽ aquã bibentibus: cauẽdũq; ne qua ſit exulceratio intra. Ab ægritudine recreationi efficax in cibo. Tempeſtiue. n. datum cauteriũ optinet: aſſuetis ẽt utilius q̃ꝫ expertib⁹. Extera corporꝶ indubitatas confeſſiones hȝ. Venena teloꝶ & ſpentium extinguit potũ ex aqua uulneribus iis circunlinit̃. Scorpionũ tantũ plagis ex oleo. Vlceribus uero nõ matureſcentibus cũ farina hordeacea uel fico ſicca. Carbunculus cũ ruta uł cũ melle: uel p ſe uiſco ſuperlitũ ut hæreat: Sic & ad canis morſus. Excreſcentibus circa ſemen cũ germine punici mali ex aceto dcoctum. Clauis pedũ q uulgo morticini appellãt̃ nitro mixto. Ante ſubactas carnes replet cũ uino & croco: aut pipere: aut muriũ fimo & aceto. Perniones ex uino fouet: & ex oleo coctũ imponit̃. Sic & callo. Clauis pedũ ſuperraſis præcipue utilitatis. Contra aquas malas: peſtilentes tractus: uel dies. In tuſſi: uua: fellis ueteris effuſione: hydropicis raucitatib⁹. Confeſtim enim purgat fauces: uocẽq; reddit. Podagras in ſpongia dilutũ poſtea lenit. Pleureticis ĩ ſorbitiõe uinũ poturiſ dat̃: cõtractionib⁹: epiſthotonicis: ciceris magnitudine cæræ circunlitũ. In angina gargarizat̃. Anhelatoribus & ĩ tuſſi uetuſta cũ porro ex aceto dat̃: atq; ex aceto iis q coagulũ lactis ſorbuerint. Præcordioꝶ uitiis: ſyntecticis: comitialib⁹ cũ uino ĩ aqua mulſa: linguæ: paralyſi. Coxẽdicibus lũboꝶ dolorib⁹ cũ dcocto melle illinit̃. Nõ cẽſuerim qd auctores ſuadẽt: cauernis dẽtiũ ĩ dolor ĩditũ cæra includi: magno experimento hominiſ: q ſe eadẽ cã præcipitauit ex alto: qppe tauros inflammat naribus illitis ſerpentes auidiſſimas uini admixtum rũpit: ido nec inungi ſuaſerim cũ atticco melle: licet præcipiant. Quas habeat utilitates admixtum aliis immenſum ẽ referre: & nos ſimplicia tractamuſ. qm̃ in iis naturã eẽ apparet: in illis coniecturam ſæpe fallacẽ: nulli ſatis cuſtodita in mixturis concordia naturæ ac repugnantia: Qua d re mox plura dicem⁹.

De natura mellis ex aqua mulſa. Et quare genere ciboꝶ mores immutent̃: & d melitide & cæra Cap. xxiiii.

Non eſſet mellis auctoritas in precio minor: q̃ꝫ laſeris: ni ubiq; naſceret̃. Illud ipſa fabricata ſit natura. Sȝ huic gignẽdo animal ut diximus innumeros ad uſus ſi quotiẽs miſceatur: æſtimemus. Prima propolis alueorum d qua diximus: aculeos & omnia infixa corpori extrahit: tubera diſcutit: dura concoq̃t: dolores neruoꝶ mulcet: ulceraq; iam dſperantia cicatrice includit. Mellis q̃dẽ ipſius natura talis ẽ: ut putreſcere corpora nõ ſinat iucundo ſapore atq; nõ aſpero. Alia q̃ꝫ ſalis natura faucib⁹: tonſillis: anginæ: omnibuſq; oris dſideriis utiliſſimũ: areſcentiq; in febribus linguæ. Iam uero peripneumonicis pleureticis dcoctum: Itẽ uulnerib⁹: a ſpente percuſſis. Et contra uenena fungoꝶ. Paralyticis in mulſo: q̃ꝫ q̃ꝫ ſuæ mulſo dotes conſtant. Mel aurib⁹ inſtillatum cũ roſaceo lendes & fœda capitis animalia necat. Vſus deſpumati ſemp aptior: ſtomachum tamẽ inflat: bilẽ auget: faſtidiũ creat: & oculis p ſe inutile aliq arbitrant̃. Rurſus qdam angulos exulceratos melle tangi ſuadent. Mellis cauſas atq; differentias nationeſq; & iudicationẽ in apiũ ac deinde floꝶ natura dixim⁹: cũ ratio opis diuidi cogeret miſcenda. Rurſus naturã reꝶ pnoſcere uolentib⁹ in mellis opibus & aqua mulſa tractari dbet Duo genera eius ſubitæ ac recentis. Alteꝶ inueteratæ. Repentina dſpumato melle præclarã utilitatẽ hȝ ĩ cibo ægrotãtiũ leui: hoc ẽ alicæ elutæ: uirib⁹ r̃creãdis: ore ſtõachoq; mulcẽdo: ardor̃ refrigerãdo. Frigidã. n. utili⁹ dari uẽtri moliẽdo. Inuenio ẽt apd' auctoreſ hũc potũ bibẽdũ alſioſis. Itẽ animi humilis & pparci: quos illi dixere micropſycos. Eſt & ratio ſubtilitatis immenſæ a Platone dſcẽdẽs. Corpuſculis reꝶ leuib⁹ ſcabris anguloſis rotundis magis aut minus ad alioꝶ naturã accedentib⁹: ido nõ eadẽ omnib⁹ amara aut dulcia eẽ. Sic & in laſſitudine pniores eẽ ad iracũdiam & in ſiti. Ergo & hæc animi aſperitas ſeu potius animæ dulcior̃ ſucco mitigat̃. Lenit tranſitũ ſpiritus: & molliores facit meatus: ne ſcindant euntẽ redeuntẽq;. Experimẽta ĩ ſe cuiq;. Nulli⁹ nõ ira luctuſq; triſtitiæ. Omnis animi impetus cibo mollit̃: Idoq; obſeruanda ſunt quæ nõ ſolũ corporꝶ medicinã: ſed & moꝶ hñt. Aqua mulſa & tuſſientibus utilis tradit̃. Calefacta incitat uomitiones. Contra uenenũ pſimythii ſalutaris addito oleo. Itẽ cõtra hyoſcyamũ ĩ cũ lacte maxime aſinino: & cõtra halicaccabin ut diximus: Infundit̃ & aurib⁹ & genitaliũ fiſtulis. Vuluis imponit̃ cũ pane molli. Subitis tumorib⁹: luxatis: leniẽdiſq; omnib⁹

Inueteratæ ãt uſum damnauerẽ poſteri. Minꝰ innocente aqua: minuſq; uino firmũ. Longa ta-
mẽ uetuſtate tranſit in uinũ: ut conſtat inter omnes ſtomacho inutiliſſimum: neruiſq; contra-
riũ. Semper mulſum ex uetere uino utiliſſimum facillimeq; cũ melle concorporaẽ: qđ in dulci
nũq̃ euenit. Ex auſtero factũ nõ implet ſtomachum: neq; ex dcocto melle: minuſq; inflat: qđ
fere euenit. Appetentiũ quoq; reuocat auiditatẽ cibi. Aluũ mollit frigido potu pluribꝰ: cali-
do ſiſtit. Corpora auget. Multi ſenectã longam mulſi tantũ nutritu tolerauere: neq; alio ullo
cibo. Celebri Pollionis Romuli exemplo quẽ centeſimũ annum excedentẽ cũ Diuus Augu-
ſtus hoſpes interrogaret: quanam ratione maxime uigorẽ illũ animi corporiſq; cuſtodiſſet: il-
le reſpondit: Intus mulſo: foris oleo. Varro regiũ morbũ cognominatũ aquatoꝝ tradit: quo-
niã cureẽ mulſo. Melitides quo fieret modo ex muſto & melle docuimꝰ in ratione uini. Sæcu-
lis iam fieri nõ arbitror. Hoc genꝰ inflationibus obnoxium. Solebat tamẽ inueteratãq; alui cã
dari in febre. Item articulario morbo: & neruoꝝ infirmitate laborantibꝰ: & mulieribꝰ uini ab-
ſtemiis. Mellis naturæ adnexa cæra ẽ: đ cuius origine & bonitate nationibuſq; ſuis diximꝰ lo-
cis. Omnis aũt mollit: calfacit: explet corpora: recẽs melior. Daẽ in ſorbitione dyſentericis.
Fauiq; ipſi in pulte alicæ prius toſtæ. Aduerſaẽ lactis naturæ: ac milii magnitudine decẽ gra-
na cære hauſta: nõ patiunẽ coagulari lac in ſtomacho. Si inguẽ tumẽat: albam cæram in pube
fixiſſe remedio ẽ. Nec huius uſus: quos mixta aliis præſtat: enumerare medicina poſſit: ſicuti
nec cæteroꝝ quæ cũ aliis ꝓſunt. Iſta ut diximus ingeniis conſtant. Non fecit cærata: malag-
mata: emplaſtra: collyria: antidota: Parens illa ac diuina reꝝ artifex. Officinaꝝ immo uerꝰ aua
ritiæ commenta ſunt. Naturæ q̃dẽ opera abſoluta atq; pfecta gignunẽ: paucis ex cauſa nõ ex
coniectura rebus abſumptis: ut ſucco aliquo ſicca temperanẽ ad meatus aut corpore alio hu
mentia ad nixus. Scrupulatim q̃dem colligere ac miſcere uires: nõ coniecturæ humanæ opꝰ ẽ:
ſed impudentiæ ẽ. Nos nec indicaꝝ arabicaꝝq; merciũ: aut externi orbis attingimus medici-
nas. Nõ placẽt remediis tam longe naſcentia. Nõ nobis gignunẽ. Immo ne illis q̃dem: alioq̃n
nõ uenderent. Odoꝝ cauſa unguentoꝝq;: & delitiaꝝ: ſi placet ẽt ſuperſtitionis gratia emanẽ:
q̃m thure ſupplicamꝰ & coſto. Salutẽ q̃dem ſine iis poſſe conſtare: uel ob id ꝓbabimus: ut tã-
to magis ſui dlitias pudat. Sꝫ medicinas e floribus coronamentiſq; & hortenſiis: quæq; man-
duntur herbis proſecuti: quonam modo frugum omittemus? Nimirum & has indicare con-
ueniet.

Contra compotiones medicorum
medicinæ ex frugibus Cap. xxv.

IN primis ſapientiſſima animaliũ eẽ conſtat: quæ fruge ueſcanẽ. Siliginis grana combuſta
& trita in uino amineo oculis illita epiphoras ſedãt. Tritici uero ferro combuſta iis: quæ
frigus uſſerit: præſentaneo ſunt remedio: Farina tritici ex aceto cocta neruoꝝ contractionibꝰ
cũ roſaceo uero & fico ſicca mixiſq; dcoctis. Furfures tonſillis faucibuſq; gargarizatione pro
ſunt. Sex. Pompeius prætorii uiri pater hiſpaniæ citerioris princeps cũ horreis ſuis uẽtilan-
dis præſideret: correptus dolore podagræ merſit in triticũ ſeſe ſup genua: leuatuſq; ſiccatis
pedibꝰ mirabili modo hoc poſtea remdio uſus ẽ. Vis tanta eſt: ut cados plenos ſiccet. Paleam
quoq; tritici uel hordei calidam imponi ramicũ incommodis experti iubẽt: quaq; dcoctæ ſunt
aqua foueri. Eſt ĩ farre uermiculus teredini ſimilis: quo cauis dẽtium cæra incluſo cadeẽ uitia-
ti dicunẽ: etiam ſi fricenẽ. Olyram aricam dixim9 uocant. Hac dcocta fit medicamentum: qđ
ægyptii ateram uocant: infantibus utiliſſimũ: lꝫ & adultos illinũt eo. Farina ex hordeo & cru-
da & dcocta colle ctiones impetuſq; diſcutit: lenit & concoq̃t. Decoquiẽ alias in mulſa aqua aut
fico ſicca. Ad iocineris dolores eam in poſca poſitam concoq opus ẽ aut cũ uino. Cũ uero inter
cõcoquẽdũ diſcutiẽdũq; cura ẽ: tũc ĩ aceto meliꝰ: aut in fæce aceti: aut cotoneis pyris ue dco-
ctis. Ad multipedũ morſus cũ melle: ad ſerpentium in aceto: & contra ſuppurantia: ad extrahẽ
das ſuppurationes ex poſca: addita reſina & galla. Ad concoctiones uero & ulcera uetera cum
reſina. Ad duritias cũ fimo columbaꝝ: aut fico ſicco: aut cinere. Ad neruoꝝ inflammationes:
aut inteſtinoꝝ: uel aurium: uel uirilium dolores cũ papauere aut meliloto: & quotiẽs ab oſſi-
bus caro recedit. Ad ſtrumas cũ pice & impubis pueri urina. Cum oleo & fœnogreco cõtra tu
mores præcordioꝝ: uel in febribꝰ cum melle uel adipe uetuſto. Suppuratis triticea farina mul
to lenior. Neruis cũ hyoſcyami ſucco illiniẽ. Ex aceto & melle lẽtigini. Zea ex qua alicam fie-
ri diximꝰ efficacior ẽt hordeacea uideẽ: trimeſtris mollior. Ex uino rubro ad ſcorpionũ ictꝰ te
pida: & ſãguinẽ excreãtibꝰ. Itẽ arteriæ. Tuſſi cũ caprino ſeuo aut butyro. Ex fœnogreco mol
liſſima omniũ. Vlcera manantia ſanat: & furfures corporis: ſtomachi dolores: pedes & mãmas
cũ uino & nigro cocta. Herina magis cæteris purgat ulcera uetera & grangrenas. Cum rapha
no & ſale & aceto lichenas. Lepras cũ ſulphure uiuo. Et capitis dolores cũ adipe anſerino im-
poſita fronti. Strumas & panos concoquit in fimo columbino & lini ſemine dcocta in uino. De

polentæ generibꝰ in frugum loco ſatis diximus:locoꝝ ratione:quæ a farina hordei diſtat eo
ꝗ torret̃. Ad ſtomachum utilis:aluum ſiſtit:impetuſqꝫ rubicundi tumoris. Et oculis illinit̃ &
capitis dolori cū menta:aut alia refrigerante herba. Item pnionibus & ſerpentium plagis. Itē
ambuſtis ex uino. Inhibet quoqꝫ puſtulas. Farina in pollinē ſubacta uim extrahendi humoris
habet:ideo & cruore ſuffuſis in faſcias uſqꝫ ſanguinē pducit:Efficacius in ſapa. Imponit̃ & pe-
dum callo clauiſqꝫ. Nam cū oleo uetere ac pice đcocta polline condylomata:& alia omnia ſe-
dis uitia ꝗ maxime calido mirabilē in modū curant̃. Pulte corpus augetur. Farina qua chartæ
glutinant̃ ſanguinē excreantibus dat̃ tepida ſorbenda:efficaciter ꝓdeſt. Halica res romana ē:
& nō pridem excogitata:alioquin non ptiſanæ potius laudes ſcripſiſſent græci. Nondum ar-
bitror Pompeii magni ætate ī uſu fuiſſe:& ideo uix quicqꝫ đ ea ſcriptum ab Aſclepiadis ſchola
Eſſe quidem eximie utilē nemo dubitat:ſiue eluta det̃ ex aqua mulſa:ſiue in ſorbitiones deco-
cta:ſiue in pulte. Eadem in aluo ſiſtenda torret̃:dein fauoꝝ cæra coquit̃:ut ſupra diximuſ. Pe
culiaris tamē longo morbo ad tabitudinem redactis ſubuenit:ternis eius cyathis in ſextarium
aquæ ſenſim đcoctis:donec omnis aqua conſumat̃. Poſtea ſextario lactis ouilli aut caprini ad-
dito ꝑ continuos dies mox adiecto melle. Tali ſorbitionis genere emendant̃ ſyntheſes:quæ
ſunt ex iis ſumptæ. Milio ſiſtit̃ aluus. Diſcutiuntur tormina in quē uſum torret̃ ante. Neruo-
rum doloribus & aliis feruens in ſacco ponit̃:Neqꝫ aliud utilius:qm̄ leuiſſimū molliſſimumqꝫ
eſt:& caloris capaciſſimum. Itaqꝫ talis uſus eius ē ad omnia quibꝰ calor ꝓfuturus eſt. Farina
eius cū pice liquida ſerpentiū & multipede plagis imponit̃. Panicū Diocles medicus mel frugū
appellauit. Effectus hꝫ quos miliū. In uino potū ꝓdeſt dyſentericiſ. Similiter iis quae uaporā-
da ſunt excalfactum imponit̃. Siſtit aluū in lacte caprino đcoctum:& bis die hauſtū. Sic ꝓdeſt
& ad tormina. Seſama trita in uino ſumpta inhibet uomitiones. Aurium inflammationi illinit̃
& ambuſtis. Eadem efficit & dū in herba ē. Amplius hoc oculis imponit̃ đcocta in uino:Sto-
macho inutilis cibus:& animæ grauitatē facit. Stellionū morſibus reſiſtit. Itē ulceribus quae
cocoethe uocant. Et auribus oleū qđ ex ea fit:ꝓdeſſe diximꝰ. Seſamoides a ſimilitudine no-
mē accipit:grano amaro:folio minore. Naſcit̃ in glarioſis. Detrahit bilē in aqua potū. Semen
illinit̃ igni ſacro. Diſcutit panos. Eſt ēt nunc aliud ſeſamoides anticyræ naſcens:qđ ideo aliq
anticyricon uocant:cætera ſimile erigeronti herbæ:đ qua ſuo dicemꝰ loco. Granū ſeſamæ da
tur ī uino dulci ad đtractiones quantū trinis digytis capit̃. Miſcēt & hellebori albi & dimidiū
obolū. Purgationē eam adhibentes maxime inſanæ melancholiæ:comitialibus:podagris. Et
ꝑ ſe drachmæ pōdere exinanit. Hordeum optimū qđ candidiſſimū. Succus đcocti in aqua cæ
leſti digerit̃ in paſtillos:ut infundat̃ exulceratus intraneis & uuluis. Cinis eius ambuſtis illinit̃
& carnibus:quæ recedūt ab oſſibus:& eruptionibꝰ pituitæ:muris aranei morſibꝰ. Idē aſper-
ſo ſale ac melle candorē dentibꝰ & ſuauitatem oris facit. Eos q pane hordeaceo utunt̃ morbo
pedū tētari negāt. Nouēqꝫ granis ſi furunculū qs circunducat:ſingulis ter manu ſiniſtra & oīa
in ignē abiiciat:confeſtim ſanari aiunt. Eſt & herba phœnicea appellata a græcis:a nr̄is uero
hordeū murinū. Hæc trita ex uino pota præclare ciet mēſes. Ptiſanæ quae ex hordeo fit:lau
des uno uolumine condidit Hippocrates:quae nūc omēs in halicā tranſeunt. Contra quanto
innocentior ē halica:Hippocrates tm̄ ſorbitionis gratia laudauit:qm̄ lubrica ex facili hauriret̃
qm̄ ſitim arceret:qm̄ in aluo nō tumeſceret:qm̄ facile redderet̃:& aſſuetis hic ſolus cibꝰ in fe
bribꝰ die poſſet dari:tm̄ remotꝰ ab iſtis q medicinā fame exercēt. Sorbitiōe tn̄ dari tm̄ uetuit
Aliud ue ꝗ ſuccū ptiſanæ. Itē uetuit ꝗdiu pedes frigidi eēnt:tunc qdē nec potionē dandam.
Fit & ex tritico glutinoſior:arteriæqꝫ exulceratæ utilior. Amylon hebetat oculos:& gulæ
inutile contra ꝗ credit̃. Itē ſiſtit aluū. Epiphoras oculoꝝ inhibet:& ulcera ſanat. Itē puſtulas
& fluitiones ſanguinis. Genas duras emollit. Dat̃ cū ouo iis q ſanguinem reicerint. In ueſicæ
uero dolore ſemuncia amyli cū ouo & paſſis tribꝰ ſufferuefacta a balneo. Quin & auenæ fari-
na đcocta ī aceto tollit neruoſ. Panis ipe quo uiuit̃ innumeras pene cōtinet medicinaſ:ex aqua
enim & oleo aut roſaceo mollit collectiones:ex aqua mulſa duritias ualde mitigat. Dat̃ ex ui-
no ad diſcutiēda ualēſ:aut quæ ꝑſtringi opꝰ ſit:& ſi magis etiānū ex aceto. Aduerſus acutaſ pi
tuitæ fluxiones:quas greci rheumatiſmos uocāt:Itē ad ꝑcuſſa luxata. Ad oīa āt hæc fermēta
tus:q uocat̃ autopyrus:utilior. Illinit̃ & parononichiis:& callo pedū in aceto ueteri. Nauticꝰ
panis tuſus atqꝫ iteꝝ coctꝰ ſiſtit aluū. Vocis ſtudioſis & cōtra diſtillationes ſuccū eē primo ci-
bo utiliſſimū ē. Sitaniꝰ hoc ē trimeſtris incuſſa ī facie:aut diſquāmata cū melle aptiſſime curat
Cādidus ægris aqua calida frigida ue madefactꝰ leuiſſimū cibū ꝑbet. Oculoꝝ tumori ex uino
imponit̃:ſic & puſtulis capitis:aut adiecta arida myrto. Tremulis panē ex aqua eē ieiunis ſta-
tim a balneis đmonſtrat. Quin & grauitatē odoꝝ cubiculis uſtus emēdat:& uini in ſaccis addi
to. Auxiliat̃ & faba. Nanqꝫ ſolida fricta feruenſqꝫ in acri aceto coniecta torminibꝰ medet̃. In
cibo freſſa & cū allio cocta contra đploratas tuſſes ſuppurationeſqꝫ pectoꝝ quottidiano cibo

ſumiť: & cõmanducata ieiuno ore ēt ad furunculos maturandos: diſcutiendos ue imponiť: & in
uino đcocta ad teſtiū tumores & genitaliū. Lomento quoqꝫ ex aceto đcocto tumores maturat
atqꝫ aperit. Itē liuorib⁹ combuſtis medeť. Voci eam ꝓdeſſe auctor eſt. M. Varro. Fabaliū ēt
ſiliquaꝝqꝫ cinis ad coxendices: & ad neruoꝝ ueteres dolores cū adipis ſuilli uetuſtate ꝓdeſt: &
ꝑ ſe cortices đcocti ad tertias ſiſtunt aluū. Lens optima quae facillime coqť: eaqꝫ quæ maxime
aquā abſorbet. Aciē quidē oculoꝝ obtundit: & ſtomachū inflat: ſed aluū ſiſtit in cibo: magiſqꝫ
diſcocta cæleſti aqua. Eadē ſoluit min⁹ ꝑcocta. Puſtulas ulceꝝ rumpit: eaqꝫ quæ intra os ſunt
purgat & aſtringit. Collectiones omēs impoſita ſedat: maximeqꝫ exulceratas & rimoſas. Ocu
loꝝ āt epiphoras cū meliloto aut cotoneo. Contra ſuppurantia cū polēta imponiť. Decoctæ
ſuccus ad oris exulcerationes & genitaliū adhibeť. Ad ſedē cū roſaceo aut cotoneo. In iis que
acrius r̄mediū exigūt cū putamine punici melle modico adiecto. Ad id demū ne celeriter inare
ſcat: adiiciūt & betæ folia. Imponiť & ſtrumis paniſqꝫ uł maturis uł matureſcētib⁹ ex aceto di
ſcocta. Rimis ex aqua mulſa: & grāgrenis cū punici germine. Itē podagris cū polēta: & uuluis
& renib⁹: & ꝑnionib⁹: Vlcerib⁹ difficile cicatricē trahētib⁹: Propter diſſolutionē ſtōachi. xxx.
grana lentis deuorāť. In choleris quoqꝫ & dyſenteria efficacior eſt in trib⁹ aquis cocta. In quo
uſus melius ſemp eam torrere: aut tundere: ut tenuiſſima deť uel ꝑ ſe uel cū cotoneo malo:
aut pyris: aut myrto: aut intubo erratico: aut beta nigra: aut plantagine. Pulmoni ē inutilis:
& capitis dolori: neruoſiſqꝫ omnibus: & felli: nec ſomno facilis: ad puſtulas utilis: igniqꝫ ſacro
& mammis in aqua marina đcocta. In aceto āt duritias & ſtrumas diſcutit. Stomachi qdē cauſa
polentæ modo potionib⁹ inſpergiť. Quæ ſunt ambuſta aqua ſemicocta curat. Poſtea trita &
ꝑ cribꝛ effuſo furfure: mox ꝓcedente curatione addito melle: Ex poſca coquiť ad guttura. Eſt
& paluſtris lens & ꝑ ſe naſcens in aqua nō fluente refrigeratoriæ naturæ. Propter qď collo/
ctionib⁹ illiniť: & maxime podagris: & ꝑ ſe cū polenta glutinat & interanea ꝓcidentia. Eſt ſil/
ueſtris & eleliſphacos dicta a græcis: ab aliis phacos: Ea ē ſatiua lente leuior: & folio minore.
atqꝫ ſicciore & odoratiore. Eſt & alteꝝ gen⁹ eius ſilueſtris: odore graui: hæc mitior. Folia ha/
bet cotonei mali effigie: ſed minora & candida: quæ cū ramis decoquunť. Menſes cit: & urinas
& paſtinacæ marinæ ictus ſanat. Torporē āt obducit ꝑcuſſo loco. Bibiť cū abſinthio ad dyſen
teriam. Cum uino eadē cõmorantes mēſes trahit. Abundantes ſiſtit đcocto eius poto. Per ſe
impoſita herba uulneꝝ ſanguinē cohibet. Sanat & ſerpentium morſus. Et ſi in uino decoquať
pruritus teſtium ſedat. Noſtri q nunc ſunt herbarii eleliſphacon græce: latine ſaluiam uocant
mentæ ſimilē: canam odoratam: ꝑtus emortuos ea appoſita extrahunt: Itē uermes aurium ul/
ceꝝqꝫ. Cicer & ſilueſtre ē: foliis ſatiuo ſimile: odore graui. Sꝫ ſi largius ſumať: aluus ſoluiť: &
inflatio contrahiť: & tormina. Toſtū ſalubrius habeť. Cicercula ēt nunc magis in aluo ꝓficit.
Farina utriuſqꝫ ulcera manantia capitis ſanat: efficacius ſilueſtris. Item comitiales & iocineꝝ tu
mores: & ſerpentium ictus. Cit mēſes & urinas grano maxime. Emendat et lichenas: & teſtiū
inflationes: regiū morbū hydropicos. Lædunt omnia hæc genera exulceratā ueſicā & reneſ.
Grangrenis utiliora cū melle & iis: quæ cacoethe uocanť. Verrucaꝝ in omni genere prima lu
na ſingulis granis ſingulas tangūt. Eaqꝫ grana in linteolo đligata abiciiunt poſt ſe: ita fugari ui
tium arbitrantes. Noſtri præcipiunt arietinū in aqua cū ſale diſcoquere: ex eo bibere cyathos
binos in difficultatibus urinæ. Sic & calculos pelli: morbūqꝫ regiū. Eiuſdē foliis ſarmentiſqꝫ
đcoctis aqua ꝙꝫ maxime calida morbos pedū tolli: & ipſum calidū tritūqꝫ illitū. Columbini de/
cocti aqua horrorē tertianæ & quartanæ minuere tradiť. Nigꝛ āt cū gallæ dimidio tritū ocu
loꝝ ulcerib⁹ ex paſſo medeť. De eruo quædam in mētione eius dixim⁹: nec potentiā ei mino/
rē ueteres ꝙꝫ braſſicæ tribuere. Contra ſerpentiū ictus ex aceto ad crocodiloꝝ hominūqꝫ mor
ſum. Si quis eruum quottidie ieiun⁹ edat lyenem eius abſumi certiſſimi auctores affirmant. Fa
rina eius (ut ait Varro) maculas ex toto corpore emēdat. Serpere uulnera nō patiť. In māmis
efficaciſſimū. Carbunculos rumpit ex uino. Vrinæ difficultates: inflationem: uitia iocineris: te
naſmon quæ cibū nō ſentiant atropha appellata: toſtū et in nucis auellanæ magnitudinē mel/
le collectū deuoratūqꝫ corrigit. Itē impetigines ex aceto coctū et quarto die ſolutū. Panos in
melle ſuppurare ꝓhibet impoſitum. Aqua decoctū ꝑniones et pruritus ſanat fouendo. Quin
et uniuerſo corpori ſiquis quottidie ieiun⁹ biberit: meliorē fieri colorē exiſtimant. Cibis idem
hominis alienū. Vomitiones mouet. Aluū turbat. Capiti et ſtomacho oneroſū. Genua quoqꝫ
đgrauat. Sed madefactū plurib⁹ dieb⁹ miteſcit. Bubus iumentiſqꝫ utiliſſimū. Siliquæ eius uiri
des prius ꝙꝫ indureſcant: cū ſuo caule foliiſqꝫ contritæ capillos nigro colore inficiunt. Lupini
quoqꝫ ſilueſtres ſunt omnimodo minorꝭ ſatiuis: præterꝙꝫ amaritudine. Ex omnib⁹ quæ edūť
ſicco nulli min⁹ ponderis ē: nec plus utilitatis. Miteſcunt cinere aut aqua calida. Diſcolorē ho/
minē frequētiores in cibo exhilarant. Amari contra aſpidas ualent. Vlcera atra aridi đcortica/
tiqꝫ triti ſuppoſito linteolo ad uiuū corpus redigunt. Strumas parotidas ī aceto cocti diſcutiūt

Succus decoctorum cũ ruta et pipere uel in febri datur ad uẽtris animalia pellenda minoribus.xxx. annorum. Pueris uero ẽt impositi in uentrẽ ieiunis ꝓsunt. Et alio genere tosti: et in dfruto poti uel ex melle sũpti. Idẽ auiditatẽ cibi faciũt: fastidiũ dtrahunt. Farina eorum aceto subacta papu/las prurituſq; in balneis illita cohibet: et p se siccat ulcera. Liuores emẽdat. Inflammationes cũ polenta sedat. Siluestriũ efficacior uis ẽ contra coxendicũ et lumborum dbilitatem. Ex iisdem dcocta lẽtigines et fouentiũ cutẽ corrigũt. Si uero ad mellis crassitudinẽ decoquantur latiui: ui/tiligines nigras et lepras emẽdãt. Satiui quoq; rumpunt carbunculos impositi: panos et stru/mas minuunt: aut maturant. Cocti ex aceto cicatricib' candidũ colorẽ reddũt. Si uero cælesti aqua decoquantur: succus ille smegma fit: quo solẽt fouere grangrenas: eruptiones pituitæ: ul/cera manantia utilissimũ. Expedit ad lyenẽ bibere: et cũ melle mẽstruis hærentib'. Lyeni cru di cũ fico sicca ex aceto imponuntur. Radix quoq; in aqua dcocta urinas pellit. Medentur pectori cũ chameleone herba dcocti: aqua in potũ collata. Sanãt et scabiẽ quadrupedũ omniũ i amur/ca dcocti: uel nitro eo liquore postea mixto. Fum' crematorum culices necat. Irionẽ inter fruges sesamæ similẽ eẽ dixim': et a græcis erysimon uocari. Galli uelarum appellant. Est ãt fruticosum, foliis erucæ angustiorib' paulo: semine nasturtii. Vtilissimũ tussientib' cũ melle: et i thoracis purulẽtis excreationibus. Datur et regio morbo: et lumborum uitiis pleureticis tormĩnib' cælia/cis. Illinitur uero parotidũ et carcinomatũ malis. Testium ardorib' ex aqua: alias cũ melle. In/fantib' quoq; utilissimũ. Itẽ sedis uitiis et articulariis morbis cũ melle et fico. Contra uenena ẽt efficax potu. Medetur et suspiriosis. Itẽ fistulis cũ axungia ueteri ne intus addatur. Ormĩnũ semine (ut dixim') cymino simile ẽ: cætero porro dodrantali altitudine. Duorum generum alteri se men nigri' et oblongũ. Hoc ad uenerẽ stimulandã et ad oculorum argema et albugines. Alteri candidi' semẽ et rotundi'. Vtroq; tuso extrahuntur aculei ex corpore p se illitũ ex aqua. Folia ex aceto imposita panos p se uel cũ melle discutiũt. Itẽ furunculos: prius q̃ capita faciãt: om/nesq; acrimonias. Quin & ipsæ frugũ pestes in aliquo sunt usu. Infoelix dictũ ẽ a Virgilio lo/lium. Hoc tamẽ mollitũ ex aceto coctũ impositũq; sanat impetigines: celerius quo sæpius mu tatũ ẽ. Medetur & podagris: aliisq; dolorib' cũ oximelite. Curatio hæc a cæteris differt: Aceti sextario uno dilui: mellis uncias duas iustũ est: Ita tẽperatis sextariis trib' decocta farina lolii sextariis duob' usq; ad crassitudinẽ: calidũq; ipsum imponi dolentib' mẽbris. Eadẽ farina ex/trahit ossa fracta. Miliaria appellatur herba quæ necat miliũ. Hæc trita & cornu cũ uino infusa podagras iumentorum dicitur sanare. Bromos semẽ est spicã ferentis herbæ: nascitur inter uitia seges/tis auenæ græce genere: & folio & stipula triticũ imitatur. In cacuminib' dpendentes pulas ue luti lobas habet. Semẽ utile ad cataplasmata atq; hordeũ & similia. Prodest tussientib' succ'. Orobanchem appellauim' necantẽ eruum & legumina. Alii cynomorion eam appellant a simi litudine canini genitalis: cuius cauliculus est sine foliis pinguis: rubẽs. Editur & p se & in pati/nis cũ tenera ẽ dcocta. Et leguminib' innascuntur bestiolæ uenenatæ: quæ man' pũgunt: & pe riculũ uitæ afferunt. Solifugarum generis. Aduersus has omnia eadẽ medentur: quæ cõtra araneos & phalangia demonstrantur. Et frugũ qdẽ hæc sunt in usu medico. Ex iisdem fiunt & pot': zy/thum in ægypto: celia & cærea in hispania: ceruisia & plura genera in gallia: aliisq; ꝓuintiis: quorum omniũ spuma cutẽ fœminarum in facie nutrit. Nam qd' ad potũ ipsum attinet: præstat ad uini transire mentionẽ: atq; a uite ordiri medicinas arborum.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER VICESIMVS TERTIVS.

PROHEMIVM.

ERACTA CAEREALIVM IN MEDENDO quoq; natura est: omniũq; quæ ciborum aut florum odorumq; gratia ꝓueniunt supina tellure: non cessit his pomona: partesq; medicas pendentib' quoq; dedit: nõ contenta ꝓtegere: arborumq; alere umbra quæ dixim': immo ue/lut indignata plus auxilii inesse iis: quæ longius a cælo abessent: quæq; postea cœpissent. Primum. n. homini cibũ fuisse inde: & sic inductos cælum spectare: pasciq; & nũc ex se posse sine frugib'. Ergo hercule artes i pri mis dedit uitibus: nõ contenta dlitias ẽt & odores atq; unguẽta omphacio & oenanthe ac massari: quæ suis lo/cis dixim' nobiliter instruxisse. Plurimũ inquit homini uoluptatis ex me ẽ. Ego succum uini: liquorẽ olei gigno. Ego palmas & poma totq; uarieta/tes. Neq; ut tellus omnia p labores: aranda tauris: terenda aeris: deinde saxis: ut q̃n quãto ue

opere cibi fiant. At ex me parata oīa: nec curuo adoranda aratro: nec cura laboranda: ſed ſeſe porrigentia ultro: & ſi pigeat attingere ēt cadētia. Certauit ipſa ſecū: plusqꝫ utilitatis cauſa genuit etiā qꝫ uoluptatis. Folio uitium & pampino capitis dolores: inflammationesqꝫ corpoꝝ mitigant cū polenta. Folia ꝑ ſe ardores ſtomachi ex aqua frigida. Cū farina uero hordei articulares morbos. Pampini triti & impoſiti tumorē omnē ſiccant. Succus eoꝝ dyſentericis infuſus medet. Lachryma uitium quæ ueluti gummi ē: lepras & lichenas & pſoras nitro ante præparatas ſanat. Eadē cū oleo ſæpius pilis illitis pſilothri effectū habet maximeqꝫ aqua quā uirides ancisæ uites exudant: qua & uerrucæ tollunt. Pampini ſanguinē excreantibꝰ: & mulieꝝ a cōceptu dfectioni diluti potu ꝓſunt. Cortex uitiū & folia arida uulneꝝ ſanguinē ſiſtūt: ipſumqꝫ uulnꝰ conglutinant. Vitis albæ uiridis tuſæ ſucco & thure impetigines tollunt. Cinis ſarmentoꝝ uitiumqꝫ & uinaceoꝝ condylomatis & ſedis uitiis medet ex aceto. Item luxatis: & ambuſtis: & lyenis tumori cū roſaceo & ruta & aceto. Itē igni ſacro ex uino citra oleum aſpergit: & intertrigines & pilos abſumit. Dant & bibendū cinere ſarmentoꝝ ad lyenis remedia aceto cōſperſum: ita ut uini cyathi in tepida aqua bibant: utqꝫ q biberit in lyene iaceat. Clauiculæ ipſæ qbus repunt uites tritæ & ex aqua potæ ſiſtunt uomitionū conſuetudinē. Cinis uitiū cū axungia uetere contra tumores ꝓficit: fiſtulas purgat: mox & ꝑſanat: neruoꝝ dolores frigore ortos: contractioneſqꝫ: contuſas uero ptes cū oleo: carnes excreſcentes in oſſibus cū aceto & nitro: ſcorpionū et canū plagas cū oleo. Corticis ꝑ ſe cinis combuſtus pilos reddit. Omphaciū qua fieret rōne incipientis uuæ pubertate in unguentoꝝ loco docuimꝰ. Nūc ad medicinam de eo ptinentia indicabimꝰ. Sanat ea quae in humido ſunt ulcera oris: tonſillaꝝ: genitaliū. Oculorū claritati plurimū confert. Scabritiæ genaꝝ: ulceribusqꝫ anguloꝝ: nubeculis: ulceribꝰ quacūqꝫ in pte manantibꝰ. Cicatricibꝰ marcidiſ. Oſſibus purulente limoſis. Frangit uehemētia eiꝰ melle aut paſſo. Prodeſt dyſentericis: ſanguinē excreantibus: anginis. Omphacio coheret oenanthe: quā uites ſilueſtres ferunt: dicta a nobis in unguenti rōne. Laudatiſſima in ſyria: maxime circa anthiochiæ et laodiceæ montes: et ex alba uite refrigerat: aſtringit: uulneribꝰ inſpergit: ſtomacho illinit: utilis urinæ: iocineri. Capitis doloribꝰ: dyſentericis: cæliacis: cholericis Contra faſtidia obolo ex aceto pota. Siccat manantes capitis eruptiones: efficaciſſima ad uitia quae ſt in humidis: ideoqꝫ et oris ulceribꝰ: et urendis ac ſedi. Cū melle et croco aluū ſiſtit. Genaꝝ ſcabiē emēdat: oculoꝝqꝫ lachrymatiōes. Ex uino ſtōachi diſſolutionē. Ex aqua frigida pota ſanguinis excreationeſ. Cinis eius ad collyria & ad ulcera purganda & paronychia: & pterygia ꝓbatur. Vrit in furno: donec panis ꝑcoquat. Maſſaris odoribꝰ tantū gignit omnia quæ auiditas humani ingenii nobilitauit rape feſtinando.

¶ De medicinis uuarum recentium: & ſarmentis uuarum: & uinaceis: & de uua theriace: & d uua paſſa: & aſtaphide: & aſtaphiſagria: pituitaria: & labruſca: & de uite alba & nigra: & de muſtis: & uini generibus. Cap. I.

M m Atureſcentium autem uuæ uehementiores nigræ: ideoqꝫ uinū ex iis minus iucundū: ſuauiores albæ: qm̄ e tranſlucido facilius accipit aer. Recentes ſtomachū & ſpiritū inflant: aluūqꝫ turbant. Itaqꝫ in febri dan nāt utiqꝫ largioꝛs. Grauedinē enim capiti: morbūqꝫ lethargicū faciūt. Innocentiores quæ decerptæ diu pependere: qua uentillatione etiam utiles fiunt ſtomacho ægriſqꝫ. Nam & refrigerant leniter: & faſtidiū auferunt. Quæ āt in uino dulci conditæ fuere: caput tentant. Proximæ ſunt penſilibꝰ in palea ſeruatæ: Nam & uinaceis ſeruatæ & caput & ueſicam & ſtomachū infeſtant. Siſtunt tamē aluū: ſanguinē excreantibꝰ utiliſſimæ. Quæ uero in muſto fuere peiorē uim etiamnū habēt: qꝫ quae in uinaceis. Sapa quoqꝫ ſtomacho inutiles facit. Saluberrimas putant medici in cæleſti aqua ſeruatas: ēt ſi minime iucundas: ſed uoluptatem eaꝝ in ſtomachi ardore ſentient: & in amaritudine iecoris felliſqꝫ uomitione. In choleris hydropicis cū ardore febriū ægrotantibus. At in ollis ſeruatæ & os & ſtomachuꝫ & auiditatē excitant. Paulo tamē grauiores exiſtimant fieri uinaceoꝝ halitu. Vuæ florem in cibis ſi edere gallinacei uuas nō attingunt. Sarmenta eaꝝ in quibꝰ acini fuere aſtrigendi uim optinent. Efficaciora ex ollis. Nuclei acinoꝝ eandē uim optinēt. Hi ſunt q in uino capitis dolorem faciūt. Toſti tritiqꝫ ſtomacho utiles ſt. Inſpergit farina eoꝝ polentæ modo potionis dyſentericis: & cæliacis: & diſſolutis ſtomacho. Decocto etiam eoꝝ fouere pſoras: & pruritū utile ē. Vinacei ꝑ ſe minꝰ capiti aut ueſicæ nocēt qꝫ nuclei. Mammaꝝ inflationi triti cū ſale utiles. Decoctura eoꝝ ueteres dyſentericos & cæliacos iuuat & potione & fotu. Vua theriace d qua ſuo loco diximꝰ: contra ſerpentium ictus ualet. Pampinos quoqꝫ eius edendos cēſent: imponendoſqꝫ: uinūqꝫ & acetū ex iis factū auxiliarem cōtra eandem uim habet. Vua paſſa quam aſtaphida uocant: ſtomachū uētrem interanea tētaret: niſi ꝓ remedio ī ipis aciniſ nuclei eēnt. Iis exēptis ueſicæ utilis habet: & tuſſi alba utilior. Vtilis & arteriæ & renibꝰ: ſicut ex iis paſſū priuatim e ſpentibus. Contra hemorrhoiam potēs. Teſtiū inflammationi cū farina cumini aut

coriandri imponunť.Itē carbunculis:articularibꝰ morbis sine nucleis tritæ cū ruta fouere an-
te uino ulcera oportet.Sanāt epinyctidas & dysenteriam cū suis nucleis:& in oleo coctæ grā-
grenis illinūť cū cortice raphani & melle.Podagris & unguium mobilibus cū panace:& p se ad
purgandū os caput ꝙ cū pipere cōmanducantur.Astaphilagria siue astaphis quam uuam tami-
niam aliq uocant falso:suum enim genꝰ habet:cauliculis nigris rectis foliis labruscæ:fert fol-
liculos uerius ꝙ acinos uirides similes ciceri.In iis nucleum triangulū.Maturescit cū uindemia
nigrescitqꝫ cū taminiæ rubentes norimus acinos:sciamusqꝫ illam in apricis nasci:hanc non nisi
in opacis.His nucleis ad purgationē uti nō cēsuerim ꝓp ancipitē strangulationē:nec ad pitui-
tam oris siccandam:fauces enim ledunt.Phthriasi caput & reliquū corpꝰ liberant triti.Facilꝰ
admixta sandaraca.Itē pruritu & psoris.Ad dentiū dolorēs decoquunť in aceto.Ad auriū uitia
rheumatismū:cicatricū:ulceꝝ manantia.Flos tritus in uino contra serpentes bibiť.Semen.n.
abdicauerim ꝓpter nimiā uim ardoris.Quidam eam pituitariam uocant:& plagis serpentium
utiqꝫ illinunt.Labrusca quoqꝫ oenanthem fert satis dictam:quæ a græcis ampelosagria appel
lať:spissis & candicantibꝰ foliis geniculata rimoso cortice.Fert uuas rubētes cocci modo:que
cutem in facieulieꝝ purgant:& uariis coxendicū & lumboꝝ uitiis tusæ cū foliis & succo pro-
sunt.Radix đcocta in aqua & in uini coi cyathis duobꝰ humorē alui ciet:ido hydropicis dať.
Hanc potius crediderim esse:quam uulgus uuam taminiam uocat.Vtunť ea ꝓ amuleto.& ad
expiationē sanguinis quoqꝫ adhibēt nō ultra gargarizationes:& ne qd deuoreť addito sale thy
mo aceto mulso.Iidem & purgationibus ancipitem tentant.Est huic similis:sed in salictis na-
scens:ido distinguiť nomine:cū eosdem usus habeat:& salicastrum uocať:Scabiē & pruriginē
hominū & quadrupedū aceto mulso trita hæc efficacius tollit.Vitis alba quam græci ampe-
loleucen:alii staphylen:alii melptron:alii psilothrū:alii arcesostin:alii cedrosin:alii madon ap
pellant.Huius sarmenta longis & exilibus internodiis geniculata scandūt.Folia pampinosa ad
magnitudinē ederæ diuidunť ut uitium.Radix alba grandis:raphano similis initio:ex ea cau-
les asparagi similitudine exeūt.Hi đcocti in cibo aluū & urinā cient.Folia & caules exulcerant
corpꝰ:utiqꝫ ulceꝝ phagedenis & grangrenis tibiaꝝqꝫ tedio cum sale illinunť.Semē in uua ra-
ris acinis đpendent succo rubente postea croci.Nouere id q coria ꝑficiunt:illo enim utuntur.
Psoris & lepris illiniť.Lactis abundantiam facit coctū cū tritico potūqꝫ.Radix numerosis uti-
litatibus nobilis:contra serpentium ictus trita drachmis duabus bibiť.Vitia cutis in facie ua-
rosqꝫ & lentigines & sugillata emendat & cicatrices.Eadēqꝫ præstat đcocta in oleo decocto:
dať & in comitialibus potus.Itē mente commotis:& uertigine laborantibꝰ drachmæ ꝑ onde-
re quottidie anno toto.Et ipsa āt largior aliquanto purgat sensus.Illa uis præclara ꝙ ossa fra
cta extrahit in aqua imposita bryenia:quare qdam hanc albam bryeniam uocant.Alia uero ni
gra efficacior in eodē usu cum melle & thure.Suppurationes incipientes discutit:ueteres ma-
turat et purgat.Cit menses et urinam.Eligma ex ea fit suspiriosis et cōtra lateris dolores uul-
sis ruptis.Splenem ternis obolis pota.xxx.diebus consumit.Illiniť eadē cū fico et pterygiis
digytoꝝ.Ex uino secundas fœminaꝝ apposita trahit et pituitam drachma pota in aqua mulsa.
Succus radicis colligi đbet ante maturitatē seminis.Qui illitus p se et cū eruo lætiore quodā
colore et cutis teneritate mangonizat corpora.Serpentes fugat.Tundiť ipsa radix cū pingui
fico:erugatqꝫ corpꝰ:si statim bina stadia ambulent:alias urit:nisi frigida statim abluať.Iucun-
dius hoc idē præstat nigra uitis:quoniam alba pruritū affert.Est ergo et nigra quam proprie
ēt bryeniam uocant:alii chironiam:alii gynæcanthen aut aproniam:similem priori:præterqꝫ
colore.Huius semē nigꝝ esse diximꝰ:asparago simile.Diocles prætulit ueris asparagis ī cibo
urinæ ciende:lenīqꝫ minuendo.In frutetis et harūdinetis maxime nasciť:Radix foris nigra:
intus buxeo colore:ossa infracta efficacius extrahit ꝙ supradicta.Cæteꝝ eidem peculiare est
qđ iumentoꝝ ceruicibus unice medeť.Aiunt si quis ī uilla eam extruxerit:fugere accipitres:tu
tasqꝫ fieri aues uillaticas.Aliter eadē in iumento homineqꝫ flegma aut sanguinē qui screať:ta
lo circunligata sanat.Et hactenꝰ đ uitium generibꝰ.Musta differentias habent naturales has:
ꝙ sunt candida aut nigra:aut inter utrunqꝫ alia ex aliis:ex quibꝰ uinum fiat:alia ex quibꝰ pas-
sum:curaqꝫ differentias innumerabiles facit.In plenū ergo hoc dixisse conueniet.Mustū om-
ne stomacho inutile:uenis iucūdum.A balneis raptim et sine interspiratione potū necat:can-
tharidum nature aduersať.Item serpentibꝰ maximæ hemorrhoiæ et salamandræ.Capitis do
lores facit:et gutturi inutile:Prodest renibꝰ:iocineri:et interaneis uesicæ:colleuat enim ea.
Priuatim contra buprestin ualet.Contra meconium.lactis coagulationē.Cicutam:toxica:do
rycnidium ex oleo potū redditūqꝫ uomitionibꝰ.Ad omnia infirmius albū:iucundius passi mu-
stum:et ꝙ minorē capitis dolorem afferat.Vini genera differentiasqꝫ pꝫ multas exposuimꝰ:
et fere cuiusqꝫ ꝓprietates.Neqꝫ ē ulla pars difficilior tractatu:aut numerosior.Quippe cū sit
tardum dictu luribꝰ ꝓsit an noceat.Præterea ꝙ ancipiti euentu potu statim auxilium sit aut

uenenũ. Etenim d̃ eius natura quæ ad r̃media tm̃ ptinent nunc loquimur. Vnũ d̃ dando eo uo
lumẽ Asclepiades cõdidit: ab eo cognominatũ: q uero postea d̃ uolumine illo disseruere innu/
meri. Nos ista romana grauitate artiumq; liberaliũ appetentia nõ ut medici: sed ut iudices sa/
lutis humanæ diligẽter distinguem⁹. De generib⁹ singulis disserer immensum & inexplicabile
ẽ discordib⁹ medicoꝝ sententiis. Surrentinũ ueteres maxime ꝓbauere. Sequẽs ætas albanum
aut falernũ. Deinde alia alii iniquissimo genere decreti: qd̃ cuiq; gratissimũ cæteris omnibus
ꝓnuntiando. Quin ut constarent sententiæ: quota portio tamẽ mortaliũ iis generibus posset
uti. Iam uero nec ꝓceres u q̃ꝗ sinceris. Eo uenere mores ut nomina cellaꝝ modo ueneant: sta
timq; in lacubus uindemiæ adulterent̃. Ergo hercle miꝝ dictu innocentius iam ẽ quodcunq;
& ignobilius. Hæc tamẽ facere constantissime uident̃ sententiæ uictoriã: quoꝝ mentione fe/
cimus: si quis hoc quoq; discrimen exigat. Falernũ nec in nouitate: nec in nimia uetustate cor/
pori salubre est. Media eius ætas a quintodecimo anno incipit. Hoc nõ rigido potu stomacho
utile: nõ item in calido. Et in diutina tussi sorbet̃ meꝝ utiliter a ieiunis: item ĩ quartanis. Nul/
lo æque uenæ excitant̃: aluũ sistit: corpus alit. Creditũ est obscuritatẽ uisus facere: nec ꝓdes/
se neruis. aut uesicæ. Albana neruis utiliora. Stomacho min⁹ quæ sunt dulcia uel austera. Fa/
lerna utiliora. Concoctionẽ min⁹ adiuuant. Stomachum modice implent. At surrentina nullo
modo: nec caput tentant: stomachi & intestinoꝝ rheumatismos cohibent. Cecubũ iam non gi/
gnit̃. At quæ supersunt setina cibos concoqui cogunt. Virium plus surrentino: austeritatis al
bano: uehementiæ min⁹ falerno. Ab iis statana nõ longo interuallo absuerunt. Aluo citæ si/
gninũ maxime conducere indubitatũ est. Reliqua in cõmune dicent̃. Vino alunt̃ uires: sanguis
colosq; hominũ. Hoc quoq; distat orbis medius & mitior plaga a circuniectis: quantũ illis fe/
ritas facit roboris: tantũ nobis hic succus. Lactis potus ossa alit. Frugũ neruos: aquæ carnes:
Ideo min⁹ ruboris est in corporibus illis & min⁹ roboris: cõtraq; labores patientiæ. Vino mo
dico nerui iuuant̃: copiosiore lædunt̃: sic & oculi. Stomachus recreat̃. Appetentia ciboꝝ inui/
tat̃. Tristitiæ cura hebetat̃. Vrina & algor expellit̃. Somnus conciliat̃. Præterea uomitionez
sistit. Collectiones extra lanis humidis impositis mitigat. Asclepiades utilitatem uini æquari
uix deoꝝ potẽtia posse ꝓnũtiauit. Vetus copiosiore aqua miscet̃. Magis nouũ urinã expellit:
minus siti resistit. Dulce min⁹ inebriat: sed stomacho innatat. Austeꝝ facilius concoquit̃. Le/
uissimum ẽ: qd̄ celerrime inueterat̃. Minus infestat neruos qd̃ uetustate dulcescit. Stomacho
min⁹ utile ẽ pingue nigꝝ: sed corpora magis alit: tenue & austeꝝ minus alit: magis stomachuz
nutrit. Celerius p urinã transit: tantoq; magis capita tentat. Hoc & in omni alio succo semel di
ctũ sit. Vinum si sit fumo inueteratũ insaluberrimũ est. Mangones ista in apothecis excogita/
uere. Iam & patresfamilias ætate ademere iis: quæ p se cariem traxere. Quo certe uocabulo
satis consilii dedere prisci: qm̃ & in materiis cariem fum⁹ erodit. At nos e diuerso fumi amari/
tudine uetustatem indui persuasum habemus. Quæ sunt admodũ exalbida hæc uetustate insa
lubria fiunt. Quo generosius uinũ ẽ: hoc magis uetustate crassescit: & in amaritudinẽ corpori
minime utilẽ coit. Condire eo aliud min⁹ annosum insalubre ẽ. Sua cuiq; uino saliua innocen/
tissima. Sua cui ꝗ ætas gratissima: hoc est media. Corp⁹ augere uolentibus: aut mollire aluum
conducit inter cibos bibere. Contra minuentib⁹: aluũq; cohibentibus sitire in edendo: postea
paꝝ bibere. Vinũ ieiunos bibere nouitio inuento: inutilissimum ẽ. Curas uigorẽq; animi im
pedit ad ꝓcinthum tendentib⁹. Somno uero accommodatũ ac securitatib⁹. Iamq; dudum hoc
fuit: qd̄ homerica illa Helena ante cibũ ministrauit. Sic quoq; in prouerbiũ cessit: sapientiam
uino obumbrari. Vinosos dicim⁹ homines: q soli animaliũ nõ sentientes bibim⁹. Aquæ potuz
interponere utilissimũ. Itẽq; iugi superbibere ebrietati: quã qdẽ frigidæ potus exemplo d̃ scu
tit. Meracis potionib⁹ per uiginti dies ante canis ortũ totidemq; postea suadet Hesiodus uti.
Meꝝ quide remedio ẽ contra cicutas: coriandrum: aconita: uiscum: meconiũ: argentũ uiuum:
apes: uespas: crabrones: phalangia: serpentũ scorpionũq; ictus: contraq; omnia quæ refrige/
rando nocẽt. Priuatim contra hemorrhoidas: presteras: fungos: Item contra inflammationes
rosionesq; præcordioꝝ: & quoꝝ stomachus in uomitiones effundit̃. Et si uẽter aut interanea
rheumatismũ sentiant. Dysentericis: sudatorib⁹: in longa tussi: in epiphoris meracũ. At uero
cardiacis in mamma leua meꝝ in spongia imponi ꝓdest. Ad omnia aũt maxime albũ inuetera/
scens. Vtiliter ẽt fouet̃ uino calido uirilitas iumentis: quo ẽt infuso cornu lassitudinem auferri
aiunt. Simias quadrupedesq; quib⁹ digyti sunt: negant crescere assuetas meri potu. Nũc circa
ægritudines sermo d̃ uinis erit. Saluberrimũ liberaliter genitis campaniæ quodcunq; tenuissi
mũ. Vulgo uero qd̄ queq; maxime iuuerit ualidũ. Vtilissimũ omnib⁹ sacco uirib⁹ fractis. Me
minerim⁹ saccũ eẽ q feruẽdo uires e musto sibi fecerit. Misceri plura genera omnib⁹ ĩutile. Sa
luberrimũ cui nihil in musto additũ est: meliusq; si in uasis pix affuit. Marmore enim & gypso
aut calce condita qs nõ etiam ualidus expauerit? In primis igit̃ uinũ marina aqua factũ inutile

Animali aerei
Questo capo cont...
di la sostanza, ...
volatili con le loro
spec. comprende gli
impennati i senza
pennuti impenna...
sperati

A quattro element...
...rale
l'aere, i' parti co...
le sue parti
Della prima parte
Rugiada
Brina
Manna
Luce.
Freddo
Fresco
Caldo
Nebbia
Della seconda
Nubi
Venti
Tuoni
Lampi
Fulmini
Pioggia
Grandine
Neve.
Della terza
Comete
Fuochi ardenti
Stelle cadenti

est stomacho:neruis:uesicæ.Resina condita frigis stomachis utilia eē existimatᷣ. Non expe/
dire uomitioniobus:sicut neq; mustū:neq; sapa:neq; passum. Nouitiū resinatū nulli condu/
cit.Capitis dolorē & uertigines facit:ab hoc dicta crapula est. Tussientibus & in rheumatismo
nominata ꝓsunt.Itē cœliacis & dysentericis mulierꝝ mensibus.In hoc genere rubꝝ nigrum ue
magis constringit:magisq; calefacit.Innocentius pice sola conditū.Sed & picē meminisse de/
bemus nō aliud eē q̃ combustæ resinæ fluxum.Hoc genꝰ uini calefacit:concoqt:purgat:pe/
ctori:uentri utile.Item uuluarꝝ dolori si sine febre sit:ueteri rheumatismo:exulcerationi:rup/
tis:conuulsis:neruorꝝ infirmitati:inflationibus:tussi:anhelationibus:luxatis in succida lana im
positum. Ad omnia hæc utilius id qđ sponte naturæ suæ picem recipit:picatūq; appellatur.
Heleniatro quoq; tamē nimio caput tentari conueniet. Quod ad febrium ualitudines attinet:
certū est non dandum infebre:nisi ueteribꝰ ægris uinū:nec nisi đclinante morbo. In acutis ue
ro piculis nullis nisi qui manifestas remissiones habeant:& has noctu potius.Dimidia enim ꝑs
periculi est noctu:hoc est spe somni bibentibꝰ:nec a partu abortu ue:nec a libidine ægrotan/
tibus:nec in capitis doloribus:nec quorꝝ accessiones cū frigore extremitatū fiant:nec in febri
tussientibus:nec in tremore neruorꝝq; doloribus:uel faucium:aut si uis morbi circa illa intelli
gatᷣ:nec in duritia præcordiorꝝ:uenarꝝ uehementia:neq; in opisthotonio:tetano:& singultien
tibus:nec si cū febre dysponoea sit.Minime uero oculis rigentibꝰ:& genis stantibus:aut defe
ctis grauibusq;:nec quorꝝ cōniuentium ꝑlucebunt oculi:neu palpebris nō coeuntibus. Vel si
dormientibꝰ hoc idē eueniet. Aut si cruore suffunduntᷣ oculi:uel si lachrymæ in oculis erunt.
Minime lingua fungosa:nec graui:& subinde imperfecta loquentibꝰ:nec si urina difficile red/
detᷣ. Neq; expauescentibꝰ repente. Nec spaticis:aut rursus torpentibus:nec si ꝑ somnos geni
tura effundetᷣ.Cardiacorꝝ morbo unicā spem hanc in uino eē certum ē. Sed id dandū quidam
nō nisi in accessione censent:alii in remissione. Illi ut sudorē coerceant. Hi quia tutius putant
minuente se morbo:q̃ plurium sententiam eē uideo.Dari utiq; nō nisi in cibo đbet:nec a som
no:nec præcedente alio potu:hoc est utiq; sitienti:nec nisi in desperatione summa:& uiro fa/
cilius q̃ fœminæ:seni q̃ iuueni:iuueni q̃ puero:hyeme q̃ æstate:assuetibus potius q̃ ex/
pertibus.Modus dandi ꝓ uehementia uini:item mixtura. Atq; uulgo satis putant unum uini
cyathum duobus aquæ misceri.Si dissolutio sit stomachi dandū:& si cibus nō đscendat. Inter
uini genera quæ fingi docuimus:nec fieri iam arbitror.Est & superuacaneus eorꝝ usus cū ipsis
rebus ex quibꝰ fingitᷣ doceamꝰ uti:& alias modū excesserat medicorꝝ in his ostentatio:ueluti
in apiis uinū utile eē ab armorꝝ equitatus ue lassitudine præcipientium:atq; ut reliqua omitta
mus:ēt in iunipero. Et si quis sacius censeat absinthite uino utendū potius q̃ absinthio ipso.
In reliquis ommittatur.Et palmeū capiti noxiū uentriq; tantū molliendo & sanguinē excrean/
tibus nō inutile. Fictitium nō potest uideri:qđ bion appellauimus:cū sit in eo sola ꝓ arte fe/
stinatio.Prodest stomacho dissoluto:aut cibos nō perficiente:prægnantibus:defectis:paraly
ticis:tremulis:uertigini:torminibus:ischiadicis.In pestilentia quoq; ac peregrinationibꝰ uim
magnam auxiliandi habere dicitᷣ. Vini ēt uitium transit in remedia. Aceto summa uis ē in refri
gerando:nō tamē minor in discutiendo.Ita fit ut infuso terræ spumet. Dictū est sæpius dice/
turq; quotiens cū aliis ꝓsit.Per se haustū fastidia discutit.Singultus cohibet. Sternutamenta
olfatu.Vim in balneis æstus arcet:si contineatᷣ ore.Quin & cū aqua bibitᷣ.Multorꝝ stomacho
utiliter gargarizatᷣ.Cum eadē conualescentiū & a solis ardoribꝰ.Oculis quoq; illo modo salu/
berrimū.Plurimū fotu medetᷣ post uredines.Itē lepris:furfuribus:ulceribus manantibus:ca
nis morsibus:scorpionūq; ictibus:scolopendrarꝝ murisaraneiq;.Contra omniū aculeatorꝝ ue/
nena & pruritus.Itē contra multipedū morsum.Calidū in spongia appositū:aut adiecto sulphu
ri sextante sextariis tribus aceti aut hysopi fasciculo medetur sedis uitiis.In sanguinis fluxione
post excisos calculos & omnes alias rosiones foris in spongias impositū:intus potū cyathis bi/
nis q̃ acerrime. Conglobatū utiq; sanguinē discutit. Contra lichenas & bibitᷣ & imponitᷣ. Si/
stit aluos:& rheumatismos interaneorꝝ infusum.Itē ꝓcidentia sedis uuluæq;.Tussim ueterem
inhibet:& gutturis rheumatismos.Orthopnoeam dentiū labefactionē. Vesicæ nocet:neruo/
rū infirmitatibꝰ.Nesciere medici quantū cōtra aspidas polleret.Nuꝑ ab aspide calcata ꝑcussus
utrē aceti ferēs:quotiens đposuisset sentiebat ictū:alias illeso similis. Intellectū ibi remediū
ē:potuq; succursum.Neq; altero os tollūt uenena exeuntes.In totū uomitrix uis hæc nō ci/
borꝝ modo ē:uerꝝ & rerꝝ plurimarꝝ.Saxa rumpit infusum:quæ nō ruperit ignis antecedēs.Ci
bos qdē & sapores nō alius magis succus cōmendat aut excitat.In quo usu mitigatᷣ tosto pane
aut uino.Vel accenditᷣ pipere ac lasere utiq; sale compescitᷣ. Nō ē prætereundū ex eo exem/
plū ingēs.Siquidē.M. Agrippa supremis suis annis conflictatus graui morbo pedū cū dolo/
rē eī ꝑpeti nequiret:uniꝰ medicorꝝ portētosa sciētia ignorāte Diuo Augusto tāti putauit usu
pedū sensuq; omni carerᷣ:dūmodo & dolorᷣ illo careret:đmersis in acetū calidū cruribꝰ in acer/
rimo impetu morbi euasit.

De aceto scyllino: & oxymelle: & sapa & fæce uini: aceti & sapæ — Cap. ii.

ACetum scyllinum inueteratũ magis probatˀ. Prodestqꝫ sup ea quæ dixim⁹: acescentibus ci
bis: Gustatũ enim discutit pœnam eam: & iis q ieiuni uomunt. Callũ enim fauciũ facit: ac
stomachi: odorē oris tollit: gingiuas adstringit: dentes firmat: colorē meliorē præstat. Tar
ditatē quoqꝫ auriũ gargarizatione purgat: & transitum auditus aperit. Oculoꝝ aciē obiter ex
acuit: comitialibus: melancholicis: uertiginosis: uuluaꝝ strangulationib⁹: pcussis: aut præcipi
tatis. Et ob id sanguine cōglobato. Neruis infirmis: renum uitiis perqꝫ utile. Cauendũ exul
ceratis. Oxymel antiqui (ut Dieuces tradit) hoc modo tēperabant. Mellis heminas. x. aceti
ueteris heminas quinqꝫ: salis marini pondo: thymbræ quadrantē: aquæ marinæ sextarios. v.
pariter coquebant decies đferuescente cortina: atqꝫ diffundebant: inueterabantqꝫ. Sustulit to
tũ id Asclepiades: coarguitqꝫ. Nam ēt in febribus dabant. Profuisse tamē fatentur contra ser
pētes: quos sepas uocāt: & cōtra meconiũ: ac uiscũ & anginas calidũ: gargarizatũ: & aurib⁹: &
oris: gutturisqꝫ đsideriis: quæ nũc omnia oxyhalme contingũt: id sale & aceto recente effica
cius ē. Vino cognata res sapa ē: musto decocto: donec tertia ps superfit. Ex albo hoc melius.
Vsus contra cantharidas: buprestin. pinoꝝ erucas: quas pityocampas uocant: salamandras: &
contra mordentia uenenata. Secundas partusqꝫ mortuos trahit cũ bulbis potũ. Fabianus au
ctor est: uenenũ eē siquis ieiunis a balneis id bibat. Consequens hoꝝ ē fæx uini: sui cuiusqꝫ ge
neris. Ergo uini fæci tanta uis ē: ut descendentes in cupas enecet. Experimentũ dimissa præ
bet lucerna qꝫdiu extinguatˀ đscensionis periculũ đnuntians. Illota miscetˀ medicamentis. Cum
iridis uero pari pondere eruptionibus pituitæ illinitˀ. Et sicca uľ madida contra phalangias: &
testium: mammaꝝqꝫ inflammationes: uel in quacũqꝫ pte corporis. Itē cum hordeacea farina &
thuris polline in uino đcocta crematˀ: & siccatˀ. Indeqꝫ experimētum ē legitimæ coctæ: ut re
frigerata linguã tactu uideatˀ urere. Celerrime exanimatˀ nō incluso condita. Crematio ei mul
tum uirium adiicit. Vtilissima ē ad compescendas lichenas: furfuresqꝫ cũ fico đcocta. Sic & le
pris & ulcerib⁹ manantib⁹ imponitˀ. Fungoꝝ naturæ cōtraria ē pota: sed magis cruda. Oculoꝝ
medicamentis cocta & lota miscetˀ. Medetˀ illita & testibus & genitalibus. In uino autē aduer
sus strangurias bibitˀ. Cum expirauerit quoqꝫ lauandis corporib⁹ & uestibus utilis: tuncqꝫ usuꝫ
acaciæ habet. Fæx aceti ꝓ materia acrior sit necesse ē: multoqꝫ magis exulceret. Resistit sup
purationũ incrementis: stomachum: interanea: uentrem illita adiuuat. Sistit eaꝝ partiũ rheu
matismos: & millieꝝ mēses. Panos discutit nōdum exulceratos: & anginas. Sacros ignes cum
cæra. Mammas lactis sui impatientes eadē extinguit. Vngues scabros aufert. E serpentib⁹ cō
tra cerastas ualidissima cũ polenta. Cum melanthio autem contra crocodili morsus: & canis. Et
hæc cremata ampliat uires. Tũc addito lētiscino oleo illita una nocte ruffat capillũ. Eadem ex
aqua in linteolo apposita: uuluas purgat. Sapæ fæce ambusta sanantˀ. Melius addita lanugine
arundinis. Eadē quoqꝫ fæce đcocta potaqꝫ tusses ueteres. Decoqtˀ in patinis cũ sale & adipe:
ad tumorē quoqꝫ maxillaꝝ & ceruicũ.

De oleis & foliis oleæ: & flore & cinere: & đ oliua alba & nigra: & đ amurca — Cap. iii.

OLeaꝝ ꝓxima auctoritas intelligitˀ. Folia eaꝝ uehementissime astringunt: purgant: sistunt
Itaqꝫ manducata imposita ulcerib⁹ medentˀ: & capitis dolorib⁹ illita cum oleo. Decoctum
eoꝝ cum melle iis quæ medici usserint. Gingiuaꝝ inflammationib⁹: paronychiis sordidisqꝫ ul
ceribus excrescentibus. Cũ melle ꝓfluuium sanguinis e neruosis partib⁹ cohibet. Succus eorũ
carbunculantib⁹ excrescentibus circa oculos ulceribus: & pustulis: ꝓcidentiqꝫ pupillæ efficax:
quapropter in collyria additˀ. Nam & ueteres lachrymationes sanat: & genaꝝ erosiones. Ex
primitˀ aũt succus tusis: affuso uino ex aqua cælesti. Siccatusqꝫ in pastillos digeritˀ. Sistit men
ses in lana admotus uuluæ. Vtilis & saniē emanantib⁹. Itē condylomatis: ignib⁹ sacris: quæqꝫ
serpunt ulcera: epinyctidi. Eosdem & flos eaꝝ habet effectus. Vruntˀ & cauliculi florescentes
ut spodii uicē cinis præstet: Vinoqꝫ infuso iteꝝ uritˀ. Suppurationes & panos illinunt cinerˀ eo
uel foliis tusis cũ melle. Oculos uero cum polenta. Succus fruticis recentis accensi distillans sa
nat lichenas: furfures: manantia ulcera: Nam lachrymam quæ ex arbore ipsa distillat æthiopi
cæ maxime oleæ: mirari satis nō est. Repti sunt qui dētium dolores illinendos cēserent: con
tra uenenũ ēe ꝓdicantes: atqꝫ etiam in oleastro quærendam. E radice oleæ qꝫ tenerrime cor
tex đrasus: in melle crebro gustatu medetˀ sanguinē reiicientib⁹: & suppurata tussientibus. Ip
sius oleæ cinis cũ axungia tumores sanat: extrahitqꝫ fistulis uitia: & ipsas sanat. Oliuæ albæ
stomacho utiliores: uentri min⁹. Præclaꝝ habēt anteqꝫ condiantˀ usum: recentes p se cibi mo
do đuoratæ. Medentˀ enim harenosæ urinæ: item dentibus: aut attritis: aut conuulsis. Nigra
oliua stomacho inutilior: uentri facilior: capiti & oculis nō conuenit. Vtraqꝫ ambustis prodest

trita & illita. Sed nigra cōmanducantur: & ꝓtinus ex ore imposita pustulas gigni ꝓhibet. Co
lymbades sordida ulcera purgant. Inutiles difficultatibus urinæ. De amurca poteramꝰ uideri
satis dixisse Catonē secuti: sed reddenda quoqꝫ medicinæ ratio ē: Gingiuis & oris ulceribus
dentium stabilitati efficacissime subuenit. Item ignibus sacris infusa: & iis quæ serpunt pernio/
nibus nigræ oliuæ amurca utilior: item infantibus fouendis. Albæ uero mulierꝝ uuluæ in la/
na admouetᷣ. Multo aūt omnis amurca đcocta efficacior. Coquitᷣ in cupreo uase ad crassitudinē
mellis. Vsus eius cū aceto: aut uino uetere: aut mulso: ut quæqꝫ causa exigat in curatione oris
dentium: aurium: ulcerꝝ manantiū: genitalium: rhagadum. Vulneribus in linteolis imponitᷣ: lu
xatis in lana. Ingens hic usus: utique inueterato mendicamento. Tale enim fistulas sanat. In/
funditᷣ sedis genitaliū: uuluæ exulcerationi: Illinitᷣ uero podagris incipientibus: item articula/
ribꝰ morbis. Si uero cū omphacio recoquatᷣ ad mellis crassitudinē: casuros dētes extrahit. Itē
ī umentorꝝ scabiē cum đcocto lupino & chameleonthe herba mire sanat. Cruda amurca poda/
gris foueri utilissimum.

De foliis oleastri: & oenanthino oleo: & coccino: &
amygdalino: & laurino: & myrtheo chamemyrsino:
& cupressino: & citreo caryno Cap. iiii.

OLeastri foliorꝝ eadem natura. Spodiumqꝫ e calculis uehementius inhibet rheumatismos.
Sedat inflammationes oculorꝝ. Purgat ulcera: alienata explet: excrescentia leniter erodit
Siccat: & ad cicatricē ꝑducit: cætera & in oleis. In hoc aūt peculiare: ꝙ folia đcoquuntᷣ ex mel
le: dantᷣqꝫ cochlearibus contra sanguinis excreationes. Oleū tamē acrius atqꝫ efficacius: & os
quoqꝫ colluitᷣ illo. Ad dentium infirmitatē imponuntᷣ folia: & paronychiis: & carbūculis & cō/
tra omnē collectionē cum uino. Iis uero quæ purganda sint: cū melle. Miscentᷣ oculorꝝ medi/
camentis: & coctum foliorꝝ: & succus oleastri. Vtiliter ēt auribus instillatᷣ cum melle: uel si pus
effluat. Flore oleastri condylomata illinuntᷣ & epinyctides. Item cū farina hordeacea uenter.
In rheumatismo cū oleo. Capitis doloribus. Cutem in capite ab ossibus recedentē cauliculi de
cocti & cū melle impositi comprimunt. Ex oleastro maturi in cibo sumpti sistunt aluum. Tosti
aūt & cū melle triti nomas ꝛ̄purgant. Carbūculos rumpunt. Olei naturā causasqꝫ abunde dixi
mus. Ad medicinā ex olei generibus hæc ꝑtinent. Vtilissimū est omphacium: ꝓxime uiride.
Præterea q̄ꝫ maxime recens: nisi cū uetustissimum quæritᷣ: tenue: odoratū: quodqꝫ non mor/
deat: e diuerso q̄ꝫ in cibos eligitᷣ. Omphaciū ꝓdest gingiuis. Si contineatᷣ in ore: dolorē den/
tium custodit magis q̄ꝫ aliud. Sudores cohibet. Oenanthino idem ē effectus q̄ rosaceo. Omni
aūt oleo mollitᷣ corpus: uigorē & robur accipit. Stomacho contrariū. Auget ulcerꝝ incremen/
ta. Fauces exasperat. Et uenena omnia cohibet: hebetatqꝫ. Præcipue psimyptii & gypsi ī aqua
mulsa. Aut ficorꝝ siccarꝝ decoctū potū contra meconiū. Ex aqua contra cantharidas bupreſtin
salamandras pityocampas. Per se lotū: redditūqꝫ uomitionibꝰ. Contra omnia supracta lauda/
tissimum: & lassitudinū ꝑfrictionūqꝫ refectio est. Tormina calidū potū cyathi. vi. magisqꝫ ru/
ta simul decocta pellit. Item ueutris animalia. Soluit aluū heminæ mensura cum uino & calida
aqua potū: aut ptisanæ succo. Vulnerariis emplastris utile. Faciē purgat. Bubus infusum ꝑ na
res donec ructent: inflationem sedat. Vetus aūt magis excalfacit corpora: magisqꝫ discutit su
doris. Duritias magis diffundit. Lethargicis magis auxiliare & inclinato morbo. Oculorꝝ clari
tati cōfert aliqd cū pari portione mellis ac opii. Capitis doloribꝰ remediū ē: Itē ardoribꝰ in fe
bri cū aqua. Et si uetusti non sit occasio: decoquitᷣ: ut uetustatē representet. Oleum coccinū bi
bitᷣ ad purgationes uentris cū pari caldæ mensura. Priuatim dicitᷣ purgare præcordia. Prodest
& articulorꝝ morbis: duritiis omnibꝰ: uuluis: auribus: ambustis. Cū cinere uero muricū sedis in
flammationibus: item psoræ. Colorem cutis commēdat: capillūqꝫ fertili natura euocat. Semē
ex quo fit: nulla animans attingit. Ellychnia ex uua fiunt claritatis præcipue. Ex oleo lumen
obscurꝝ ꝓꝑ nimiam pinguedinē. Folia igni sacro illinūtᷣ ex aceto. Per se āt recentia mammis &
epiphoris. Eadem đcocta ī uino inflammationibꝰ cū polenta & croco. Per se āt triduo īposita
faciem purgant. Oleum amygdalinū purgat: mollit corpora: cutē erugat: nitorē commendat:
uaros cū melle tollit a facie. Prodest & auribꝰ cū rosaceo & melle & mali punici germine deco
ctum. Vermiculosqꝫ in his necat: & grauitatē auditus discutit: sonos incertos: & tinnitus: obi
ter capitis dolores: & oculorꝝ. Medetᷣ furunculis: & a sole ustis cum cæra. Vlcera manantia &
furfures cum uino expurgat: condylomata cū meliloto. Per se uero capiti illitū somnum allicit
Oleum laurinū utilius quo recentius: quoqꝫ uiridius colore. Vis eius excalfactoria: & ideo pa/
ralyticis: spaticis: ischiadicis: suggillatis: capitis doloribꝰ inueteratis distillationibus auribus
in calice punici calfactū illinitᷣ. Similis & myrthei olei ratio: astringit: indurat: medetᷣ gingiuis
dentium dolori: dysenteriæ: uuluæ exulceratæ: uesicis: ulceribus uetustis uel manantibus cū
squamma æris & cæra. Item eruptionibus: ambustionibꝰ. Attritas sanat & furfures rhagadas

condylomata:articulos luxatos:odorem graue corporis. Aduersat cātharidi bupresti:aliisq; malis medicamentis:quæ exulcerando nocēt. Chamemyrsinæ siue oxymyrsinæ eadē natura Cupressinum oleū eosdem effectus habet quos myrteum:itē citreum. E nuce uero iuglandiū qd caryinū appellauim⁹:alopeciis utile ē:& tarditati aurium infusum:Item capitis doloribus illitū. Cæteꝝ iners & graue sapore corpori. Enimuero si qd in nucleo putridi fuerit:totus modus depit. Ex gnidio grano factū uim habet quā coccinū. Ex lentisco factū utilissimum acopo ē Idemq; ꝓficeret æque ut rosaceum:ni durius paulo intelligeret. Vtunt eo & cōtra nimios sudores:papulasq; sudoꝝ. Scabiē iumentoꝝ efficacissime sanat. Balaninū oleū repurgat uaros:furunculos:lentigines:gingiuas. Cypros qualis eēt:& quēadmodum ex ea fieret oleū:docuimus. Natura eius excalfacit:emollit neruos. Folia stomacho illinūt:& uuluæ concitatæ succ⁹ quoq; eoꝝ apponit. Folia recentia commanducata:ulceribus in capite manantib⁹. Itē oris medent collectionib⁹ condylomatis. Decoctū folioꝝ ambustis & luxatis ꝓdest. Ipsa ruffant capillū tusa:adiecto strutei mali succo. Flos capitis dolores sedat cū aceto illitus. Idē combustus in cruda olla nomas sanat:& putrescentia ulcera p se uel cū melle. Odor floris olet:q somnū facit. Astringit gleucinū & refrigerat eadem rōne qua & oenanthinū. Ballaminū lōge pretiosissimū omniū:ut in unguentis dixim⁹:contra omnes serpentes efficax:Oculoꝝ claritati plurimū confert:caliginē discutit. Item dysponoeas collectiones omnes duritiasq; lenit. Sanguinē densari ꝓhibet:Vlcera purgat:aurib⁹:capitis doloribus:tremulis:spaticis ruptis perq; utile Aduersat aconito ex lacte potū. Febres cū horrore uenientes perunctis leuiores facit. Vtendum tamē modice:qm adurit:augetq; uitia nō seruato temperamento. Malobathri quoq; naturam & genera exposuimus. Vrinam cit. Oculoꝝ epiphoris uino expressum utilissime imponit. Item frontibus dormire uolentib⁹:Efficacius si & nares illināt:aut si ex aqua bibāt. Oris halitus & suauitatē commendat linguæ subditum folium:sicut & uestium odorem interpositū Hyoscyaminū molliendo utilius ē:neruis inutile. Potū qdē cerebri motus facit. Therminum e lupinis emollit ꝓximū rosaceo effectū habēs. Narcissinū dictū est cū suo flore. Rhaphaninū phthiriases longa ualitudine tollit. Scabritiasq; cutis iu facie emendat. Sesaminū auriū dolores sanat:& ulceꝝ quæ serpunt:& quæ cacoethe uocant alcera. Lilinū qd & phyllinum & syrium uocamim⁹:renib⁹ utilissimū est:sudoribusq; euocandis:uuluæ moliendæ:cōcoquendoq; int⁹ Selgiticū neruis utile eē dixim⁹:sicut herbaceum quoq;:qd eugubini circa flaminiam uiam uēdunt. Eleomeli qd in syria ex ipsis oleis manare dixim⁹:sapore melleo non sine nausea aluum emollit:bilem præcipue dtrabit:duob⁹ cyathis in hemina datis:q bibere torpescunt:excitanturq; crebro. Pugnatores certaturi præsumūt ex eo cyathum unū. Piceno oleo usus ē passim ad quadrupedū scabiē. Est āt uitibus oleisq; ꝓxima nobilitas palmis:inebriant recentes:capitis dolorē afferunt:min⁹ siccæ. Nec quantū uidet utiles stomacho:tussim exasperant:corp⁹ augent. Succū decoctaꝝ antiqui ꝓ hydromelite dabant ægris ad uires recreandas:sitim sedandam:in quē usum præferebant thebaicas. Sanguinē quoq; excreantibus utiles:in cibo maxime. Illinunt cariotæ stomacho:uesicæ:uentri:intestinis. Cū cotoneis & cæra & croco suggillata emendant. Nuclei palmaꝝ cremati in fictili nouo cinere loto spodii uicē efficiunt:miscenturq; collyriis:& caliblephara faciunt addito nardo.

De myrobalano palma:& de palma elata — Capitulum. v.

PAlma quæ fert myrobalanum ꝓbatissima in ægypto. Ossa nō habet reliquarum modo in balanis. Aluum & menses cit in uino austero:& uulnera conglutinat. Palma elata siue state medicinæ confert gramina folia corticem. Folia imponuntur præcordiis:stomacho:iocineri:ulcerib⁹ quæ serpunt cicatrici repugnantia. Psoras cortex eius tener cū resina & cæra sanat diebus. xx. Decoquit & ad restium uitia. Capillū denigrat suffitu. Partus extrahit. Dat bibendus renum uitiis:& uesicæ:& præcordioꝝ. Capiti & neruis inimicus. Vuluæ ac uētris fluctionem sistit decoctum eius. Item cinis ad tormina potus in uino albo. In uuluarum uitiis efficacissimus.

Medicinæ ex singulorum generum flore:foliis:fructu:ramis:cortice:ligno:succo:radice:cinere — Capitulum. vi.

PRoximæ uarietates geneꝝ medicinaꝝq; quæ mala habēt. Ex iis uerna acerba stomacho inutilia sunt. Aluum uesicam circunagunt. Neruos lædunt. Cocta meliora. Cotonea cocta suauiora. Cruda tamē dūtaxat matura ꝓsunt sanguinem excreantibus:ac dysentericis:cholericis:cæliacis. Non idem possunt dcocta:quoniam amittunt cōstringētē illam uim succi Imponunt & pectori in febris ardoribus:& tum decoquūnt in aqua cælesti:ad eadē quæ suprascripta sunt. Ad stomachi aūt dolores cruda dcocta ue cærati modo imponunt. Lanugo

eorꝝ carbunculos sanat: cocta in uino & illita cū cæra. Alopeciis capillū reddunt. Quæ ex iis cruda in melle condiunẗ: aluum mouent. Mellis aūt suauitati multum adiiciunt: stomachoq; id utilius faciunt. Quæ uero in melle condiunẗ cocta: quidam ad stomachi uitia trita cū rosaceo foliis dcoctis dant ꝓ cibo. Succus crudorꝝ lyenibus: ortopnoicis: hydropicis ꝓdest. Itē mammis condylomatis: uaricibus. Flos & uiridis & succus inflammationibus oculorꝝ: excreationib⁹ sanguinis: mensibus mulierꝝ. Fit & succus ex iis mitis cū uino dulci tusus: utilis & cæliacis & iocineri. Decocto quoq; eorꝝ fouenẗ: si ꝓcidant uuluæ & interanea. Fit & oleum ex iis: qđ melinū uocauimus quotiens nō fuerint in humidis nata: Ideo utilissima quæ ex sicilia ueniunt. Minus utilia struthia quanuis cognata. Radix eorꝝ circunscripta terra manu sinistra capiẗ: ita ut q facit dicat quæ capiat: & cuius causa. Sic adalligata strumis medeẗ. Melimela & reliqua dulcia stomachum & uētrem soluunt: siticulosa: æstuosa: sed neruos nō lædunt. Orbiculata sistunt aluū: & uomitiones: & urinas ciunt. Siluestria mala similia sunt uernis acerbis: aluumq; sistunt Sane in hunc usum immatura opus sunt. Citrea contra uenenū in uino bibunẗ: uel ipsa uel semen. Faciunt oris suauitatē dcocto eorꝝ colluto aūt succo expresso. Horꝝ semē edendū præcipiunt in malitia pregnantibus. Ipsa uero contra infirmitatē stomachi: & nō nisi ex aceto facillime mandunẗ. Punici mali nouē genera nunc iterare superuacuum. Ex iis dulcia: quæ apyrina alio nomine appellauim⁹ stomacho inutilia habenẗ: inflationes pariunt: dentes gingiuasq; lædunt. Quæ uero sapore maxime uinosa dixim⁹: paruum nucleū habentia: utiliora paulo intelligunẗ. Aluum sistunt & stomachum dūtaxat pauca citraq; satietatem. Sed hæc minime danda q̄q; omnino nulla in febri nec carne acinorꝝ utili nec succo. Cauenẗ æque uomitionib⁹: ac bilem reiicientib⁹. Vuam in his ac ne mustū q̄dem: sed ꝓtinus uinū aperuit natura. Vtrunq; uero asperiore cortice: Hic acerb⁹ in magno usu. Vulgus coria maxime ꝑficere illo nouit: ob id malicoriū appellant medici. Vrinam cieri eodem monstrant: mixtaq; galla in aceto dcocto mobiles dentes stabilire. Expetiẗ in grauidarꝝ malatia: & q̄m gustatu moneat infantem. Diuidiẗ malū: cælestiq; aqua madescit ternis fere dieb⁹. Hæc bibiẗ frigida cæliacis: & sanguinē excreantibus. Ex acerbo fit medicamentū: stomachice uocaẗ: utilissimum oris uitiis: narium: auriū: oculorꝝ caligini: pterygiis: genitalib⁹: & iis quæ nomas uocant: & quæ in ulceribus excrescūt Contra leporem marinū hoc modo acinis dtracto cortice tusis mellis attici selibris. Alii hoc modo faciunt. Punica acida multa tundunẗ. Succus in cacabo nouo coquiẗ mellis crassitudine: ad uirilitatis & sedis uitia: & omnia quæ lycio curanẗ: aures purulentas: epiphoras incipientes rubras maculas. In manib⁹ rami punicorꝝ serpentes fugant. Cortic punici ex uino cocti & impositi perniones sananẗ. Contusum malū ex trib⁹ heminis uini dcoctum ad heminam: tormina & tineas pellit. Punicum in olla noua operculo indito in furno tostum & contritum potū q in uino sistit aluum: discutit tormina. Prim⁹ pomi huius partus florere incipientis cytinus uocatur a græcis: mire obseruationis multorꝝ experimento. Siquis unū ex iis solutus uinculo omni cinctus & calciatus: atq; etiam annuli dcerpserit duobus digytis pollice & quarto sinistræ manus: atq; ita lustratis leui tactu oculis: mox in os additum duorauerit ne dente contingat: affirmaẗ nullam oculorꝝ imbecillitatem passurum eo anno. Idem cytini siccati tritiq; carnes excrescentes cohibent. Gingiuis & dentibus medenẗ. Vel si mobiles sint: dcocto succo. Ipsa corpuscula trita ulcerib⁹ quæ serpunt putrescunt ue: illinunẗ: Item oculorꝝ inflammationi: intestinorumq;: & fere ad omnia quæ cortices malorꝝ. Aduersaẗ scorpionibus. Non est satis mirari curam diligentiamq; priscorꝝ: q omnia scrutati nihil intentatum relquere. In hoc ipso cytino flosculi sunt: ante q̄ scilicet malū ipsum prodeat: erumpentes: quos balaustium uocari diximus. Hos quoq; ergo experti inuenerunt scorpionibus aduersari. Sistunt potu menses foeminarꝝ: sanant oris ulcera: tonsillas: uuam: sanguinis excreationes: uentris & stomachi solutiones: genitalia ulcera quacunq; in parte manantia. Siccauere etiā ut sic quoq; experirentur. Inueneruntq; tusorꝝ farina dysentericos a morte reuocari. Aluum sisti. Quin & nucleos ipsos acinorū experiri non piguit. Tosti tusiq; stomachū iuuant. Cibo aut potione inspersi bibunẗ ex aqua cælesti ad sistendum aluū. Radix decocta succum emittit: qui tineas necat uictoriati pondere. Eadem discocta in aqua quas lycium præstat utilitates. Est & siluestre punicū a similitudine appellatum. Eius radices rubro cortice denarii pondere ex uino potæ somnos faciūt. Semine poto aqua quæ subierit cutem siccat. Mali punici corticis fumo culices fuganẗ.

De pyris & eorum obseruationibus: & de ficorum obseruatione: & caprifico: & hermeta: & aliorꝝ generibus medicinæ Capitulū. vii.

PYrorum omniū cibis etiam ualentibus onerosus: ægris quoq; uini modo negaẗ. Decocta ea lem mire salubria & grata præcipue crustumina. Quæcunq; uero cū melle dcocta stomachum adiuuāt. Fiunt cataplasmata e pyris ad discutienda corporꝝ uitia: & decocto ad duri-

tias utunẽ. Ipſa aduerſanẽ boletis atqꝫ fungis: pelluntqꝫ pondere & pugnante ſucco. Pyrum
ſilueſtre tardiſſime matureſcit. Concidiẽ: ſuſpenſumqꝫ ſiccaẽ ad ſiſtendam aluum: qđ & deco-
ctū eius potum præſtat. Decoquunẽ & folia cum pomo ad eoſdem uſus. Pyrorum ligni cinis
contra fungos etiam nūc efficacius ꝓficit. Mala pyraqꝫ portatu utiqꝫ iumentis mire grauia ſunt
uel pauca: Remedio aiunt eſſe: ſi prius edenda denẽ aliqua: aut oſtendanẽ. Fici ſuccus lacteus
aceti naturam habet. Itaqꝫ coaguli modo lac contrahit. Excipiẽ ante maturitatem pomi: & in
umbra ſiccaẽ ad aperienda ulcera: cienda menſtrua appoſitus cū luteo oui: aut potus cū amylo
Podagris illiniẽ. Cū farina fœnogreci & aceto. Pilos quoqꝫ detrahit: palpebraꝝqꝫ ſcabiē emē-
dat. Item lichenas & pſoras: aluum ſoluit. Lactis ficulni natura aduerſaẽ crabronū ueſparumqꝫ
& ſimilium uenenis: priuatim ſcorpionū. Idem cū axungia uerrucas tollit. Folia & quæ nō ma-
turuere fici: ſtrumis illinunẽ: omnibuſqꝫ quæ emollienda ſunt diſcutienda ue. Præſtant hæc
& per ſe folia. Et alii uſus eoꝝ tanquam in fricando lichene & alopeciis: & quæcunqꝫ exulcera-
ri opus ſit: & aduerſus canis morſus. Ramoꝝ teneri cauliculi cuti imponunẽ. Idem cum melle
ulcerib**ꝰ** quæ cæria uocanẽ: illinūẽ. Extrahūt infracta oſſa cū papaueris foliis ſilueſtriſ. Canū ra
bioſoꝝ morſus folio trito ex aceto reſtingūt. E nigra ficu cādidi cauliculi illinūẽ furūculis: mu-
riſaranei morſibꝰ cū cæra. Cinis eaꝝ e foliis grangrenis: cōſumendiſqꝫ quæ excreſcūt. Fici ma
turæ urinam ciunt: aluum ſoluūt: ſudorem mouent: papulaſqꝫ. Ob id autumno inſalubres: qm
ſudantia huius cibi opera corpora refrigeſcunt. Nec ſtomacho utiles. Sed ad breue tempus.
Et uoci contrariæ intelligunẽ. Nouiſſimæ ſalubriores ꝙ primæ. Medicatæ uero nōnunquam
iuuenū uires augent. Senibus meliorē ualitudinē faciūt: minuſqꝫ rugaꝝ. Sitim ſedant. Caloreꝫ
refrigerant: Ob id nō negandæ in febribꝰ conſtrictis: quas ſtegenas uocant. Siccæ fici ſtoma-
chum lædunt. Gutturi & faucibꝰ magnifice utileſ. Natura iis excalfaciendi. Sitim afferunt. Al
uum molliunt. Rheumatiſmis eius & ſtomacho contrariæ. Veſicæ ſemp utiles: & anhelatori-
bus: ac ſuſpirioſis: Item iocineꝝ: renū: lyenum uitiiſ. Corpꝰ & uires adiuuant: ob id ante athle
tæ hoc cibo paſcebanẽ. Pythagoras exercitator primū ad carnes eos tranſtulit. Recolligenti-
bus ſe a longa ualitudine utiliſſimæ: Item comitialibꝰ & hydropicis. Omnibuſqꝫ quæ maturā
da aut diſcutienda ſunt: imponunẽ: Efficacius calce aut nitro admixto. At coctæ cū hyſopo pe
ctus purgant: pituitam: tuſſim ueterem. Cū uino aūt ad ſedem & tumorē maxillaꝝ & furuncu-
los: panos: parotidas decoctæ illinunẽ. Vtile & dcocto eaꝝ fouere fœminaſ. Decoctæ quoqꝫ
eædem cū fœnogreco utiles ſunt pleureticis: & peripneumonicis. Cum ruta coctæ & omnibꝰ
ꝓſunt tibiaꝝ ulceribꝰ. Cum æris flore & ſpaticis & pterygiis. Cū punico malo ambuſtis: per-
nionibus. Cum cæra hydropicis coctæ in uino & cū abſinthio & farina hordeacea nitro addi-
to. Aluū ſiſtunt manducatæ. Scorpionum ictibus cum ſale tritæ illinunẽ. Carbunculos extra-
hunt in uino coctæ & impoſitæ. Carcinomati ſi ſine ulcere eſt: ꝙ pinguiſſimam ficū imponi:
pene ſingulare remediū eſt: item phagedene. Cinis nō ex alia arbore aciem purgat acrior: non
conglutinat: replet: aſtringit. Bibiẽ & ad diſcutiendum ſanguinem concretum: Item percuſſis
præcipitatiſ. Conuulſis ruptis cineris cyathis ſingulis aquæ & olei daẽ tetanicis & ſpaticis. Itē
potus uel infuſus cæliacis: dyſentericis. Et ſi quis eo cū oleo perungaẽ: excalfacit. Item cū cæ-
ra & roſaceo ſubactus ambuſtis cicatricē tenuiſſimam obducit. Lucioſos ex oleo illitus emen-
dat: dentiumqꝫ uitia crebro fricatu. Produnt etiam ſi quis inclinata arbore ſupino ore aliquem
nodum eius morſu abſtulerit nullo uidente: atque in aluta illigatum licio e collo ſuſpenderit:
ſtrumas & parotidas diſcutit. Cortex tritus cum oleo uentris ulcera ſanat. Crudæ groſſi
uerrucas thymo nitro farina additis tollunt. Spondiiqꝫ uicem exhibet fruticum a radice exe-
untium cinis. Bis toſtus adiecto pſimythio digeritur in paſtillos ad ulcera oculorum & ſcabri-
tiam. Caprificus etiamnum multo efficacior fico. Lactis minus habet. Surculo quoque eius lac
coagulatur in caſeo. Exceptum id coactumqꝫ in duritiam ſuauitem carnibus affert. Fricatur di-
luto ex aceto. Miſceẽ exulceratoriis medicamentis. Aluum ſoluit: uuluam cum amylo aperit.
Pota menſes cit cum luteo oui. Podagris cum farina fœnogreci illinitur. Lepraſ: pſoras: liche
nas: lentigines expurgat. Item uenenatorum ictus & canis morſus. Dentium quoque dolori
hic ſuccus appoſitus in lana prodeſt: aut in cauis eorum additꝰ. Cauliculi & folia admixto eruo
contra marinorum uenena proſunt. Adiiciunt & uinum. Bibulas carnes additi caules magno li
gni compendio percoquunt. Groſſi illitæ ſtrumas: & omnium collectionem emolliunt & di-
ſcutiunt: aliquatenus & folia. Quæ molliſſima ſunt ex iis cum aceto ulcera manantia & epiny-
ctidas & furfures ſanant. Cum melle item & foliis cæra ſanant & canis morſus. Recentes cū
uino phadegenas. Cum papaueris foliis oſſa extrahunt. Groſſi caprifici inflammationes diſcu-
tiunt ſuffitu. Reſiſtunt & ſanguini taurino poto: & pſimythio & lacti coagulato potæ. Item
aqua decoctæ atque illitæ parotidas ſanant. Cauliculi aut groſſi eius ꝙ minutiſſimæ ad ſcor-
pionum ictus e uino bibuntur. Lac quoque inſtillatur plagæ: & folia imponunẽ. Item aduerſus

muremaraneum. Caulicolorū cinis uuam faucium ſedat. Arboris ipſius cinis ex melle: rhaga-
dia. Radix deferuefacta in uino; dentium dolores. Hyberna caprificus in aceto cocta & trita
impetigines tollit. Illinuntur ramenta rami ſine cortice q̃ꝫ minutiſſima ad ſcobis modum. Ca-
prifico quoqꝫ medicinæ unius miraculum addit̃. Corticem eius impubeſcentem puer impubis
ſi defracto ramo ḋtrahat dentibus medullam ipſam adalligatam ante ſolis ortum prohibere
ſtrumas. Caprificus tauros q̃ꝫlibet feroces collo eorum circundata in tantū rabidam naturam
compeſcit: ut immobiles præſtet. Herba quoqꝫ quam græci erin uocant: reddenda in loco ꝓ-
pter gentilitatem. Palmo alta eſt cauliculis quinis fere ocimi ſimilitudine: flos candidus: ſemē
nigrū: paruum: tritum cū melle attico oculoꝝ epiphoris medet̃. Manat lacte multo & dulci.
Herba perq̃ꝫ utilis aurium dolori nitri exiguo addito. Folia reſiſtunt uenenis. Pruni folia de-
cocta tonſillis: gingiuis: uuæ proſunt in uino decocta: & ſubinde ore colluto. Ipſa pruna aluū
molliunt: ſtomacho nō utiliſſima: ſed breui momento. Vtiliora perſica ſuccusqꝫ eoꝝ etiam in
uino aut in aceto expreſſus. Nec eſt alius eis pomis innocentior cibus. Nuſquam min⁹ odo-
ris. Succi plus: qui tamen ſitim ſtimulet. Folia eius trita illita hemorrhoiam ſiſtunt. Nuclei
perſicoꝝ cum aceto & oleo capitis doloribus illinunt̃. Silueſtrium quidem prunoꝝ baccæ: uel
e radice cortex in uino auſtero ſi decoquant̃ ita ut triens ex hemina ſuperſit: aluum & tormina
ſiſtunt. Satis ē ſingulis cyathos decocti ſumi. Et in iis & ſatiuis prunis ē lim⁹ arborum: quem
græci lichen appellant: rhagadis & condylomatis mire utilis. Mora in ægypto & cypro ſui ge
neris (ut dixim⁹) largo ſucco abundant. Summo cortice deſquammato altiore plaga ſicca mi-
rabili natura. Succus aduerſat̃ uenenis ſerpentium. Prodeſt dyſentericis. Diſcutit panos om-
nesqꝫ collectiones. Vulnera conglutinat: capitis dolores ſedat: item aurium. Splenicis bibit̃.
Illinit̃ & contra perfrictiones. Celerrime teredinem ſentit. Nec apud nos ſucco uſus minor.
Aduerſat̃ aconito & araneis in uino potū. Aluum ſoluit. Pituitasqꝫ ac tineas & ſimilia uentris
animalia extrahit. Hoc idem præſtat & cortex tritus. Folia tingūt capillum cū fici nigræ & ui
tis cortice ſimul coctis in aqua cæleſti. Pomi ipſius ſuccus aluū ſoluit protinus. Ipſa poma ad
præſens ſtomacho utilia: refrigerant: ſitim faciūt. Si non ſuperueniat alius cib⁹: intumeſcunt.
Ex immaturis ſuccus ſiſtit aluum: ueluti animalis alicuius in hac arbore obſeruandis miraculis
quæ in natura eius dixim⁹. Fit ex pomo panchreſtos; ſtomachice: eadem arteriace appellata
hoc modo. Sextarii tres ſucci e pomo leui uapore ad craſſitudinem mellis redigunt̃. Poſt addi-
tur omphacii aridi pondo duodecim: aut myrrhæ undecim: croci. xi. Sed hæc ſimul mixta uel
trita miſcent̃ decocto. Neque eſt aliud oris arteriæ uuæ ſtomachi iucundius remedium. Fit
& alio modo. Succi ſextarii duo mellis attici decoquunt̃ ut ſupra dixim⁹. Mira ſunt præterea:
quæ produnt̃. Mora germinatione prius q̃ꝫ in folia exeant: ſiniſtra decerpi iubent̃ futura po-
ma: rhicinos græci uocant. Hi terram ſi non attigere: ſanguinem ſiſtunt adalligati: ſiue ex uul
nere fluat: ſiue ore: ſiue narib⁹: ſiue hemorrhoidis. Ad hoc ſeruant̃ repoſiti. Idem præſtare &
ramus dicit̃ luna plena defractus: incipiens fructū habere. Si terram non attigerit priuatim mu
lieribus alligatus lacerto contra abundantiam menſium. Hoc & quocūqꝫ tempore ab ipſis de-
cerptum ita ut terram non attingat: adalligatumqꝫ exiſtimant præſtare. Folia mori trita aut
arida decocta ſerpentium ictibus imponunt̃. Ad idemqꝫ potu proficit̃. Scorpionibus aduerſat̃
e radice corticis ſuccus ex uino aut poſca potus. Reddenda eſt antiquorum compoſitio: Succū
expreſſum pomi maturi immaturiqꝫ mixtum coquebant in uaſe æreo ad mellis craſſitudinem
Aliqui myrrha adiecta & cupreſſo præduratum uas ſole torrebant: permiſcentes ſpata ter die
Hæc erat ſtomachice: quæ e uulnere ad cicatricem perducebat. Alia ratio ſuccum ſiccato ex-
primebant pomo multum ſapori obſoniorū conferente. In medicina uero contra nomas & pe-
ctoris pituitas: & ubicunqꝫ opus eſſet aſtringi uiſcera. Dentes quoqꝫ colluebant eo. Tertium
genus ſucci foliis & radice decoctis ad ambuſta ex oleo illinenda. Imponunt̃ & per ſe folia. Ra
dix per meſſes inciſa ſuccum aptiſſimum dentium dolori collectionibusqꝫ & ſuppurationib⁹ ha
bet. Aluum purgat. Folia mori in urina madefacta pilum coriis detrahunt. Ceraſia aluū mol-
liunt: ſtomacho inutilia. Eadem ſiccata aluum ſiſtunt. Vrinam ciunt. Inuenio apḋ auctores ſi
quis matutino roſcida deuoret cum ſuis nucleis: in tantum leuari aluum: ut pedes morbo libe-
rent̃. Meſpila exceptis ſetaniis: quæ malo ꝓpriorem uim habent: reliqua aſtringūt ſtomachū
ſiſtuntqꝫ aluū: Itē ſorba ſicca. Nam recentia ſtomacho & aluo citæ ꝓſunt.

¶ De pineis & amygdalis: & nuce auellana:
& ḋ nuce iuglande: & piſtaciis: & caſtaneiſ:
& ſiliquis: cornu: & unedine & lauro Cap. viii.

NVces pineæ quæ reſinā habēt cōtuſæ leuiter additis ī ſingulis ſextariis aquæ ad dimidiū
decoctæ ſanguinis excreationis medent̃: ita ut cyathi bini bibant̃ ex eo. Cortex e pino in
uino decoctus contra tormina datur. Nuclei nucis pineæ ſitim ſedant: & acrimoniam ſtomachi

roſioneſq; & contrarios humores conſiſtentes ibi: & infirmitatem uirilium roborant: renibus
& ueſicæ utiles. Fauces uidentur exaſperare & tuſſim. Bilem pellũt poti ex aqua: aut uino: aut
paſſo: aut balanorum decocto. Miſcet iis contra uehementiores ſtomachi roſiones cucumeris
ſemẽ & ſuccus portulacæ. Item ad ueſicæ ulcera & renes: quoniam & urinam cient. Amygda
læ amaræ radicum decoctum cutem in facie corrigit: coloremq; hylariorem facit. Nuces ipſæ
ſomnum faciunt & auiditatem. Vrinam & menſes ciunt. Capitis dolori illinunt: maximeq; in fe
bri: ſi ab ebrietate in aceto & roſaceo ex aquæ ſextario: & ſanguinẽ ſiſtũt. Cum amylo & men/
ta lethargicis comitialibuſq; ꝓſunt. Capite peruncto epinyctidas ſanant. E uino uetere ulce/
ra putreſcentia: Canũ morſus cũ melle. Et furfures ex facie ante fotu præparata. Item iocine/
ris & renũ dolores ex aqua potæ. Et ſæpe ex eligmate cum reſina terebinthina. Calculoſis &
difficili urinæ in paſſo: & ad purgãdam cutem in aqua mulſa tritæ ſunt efficaces. Proſunt elig/
matæ: iocineri: tuſſi & colo cum elelíſphaco modice addito. In melle ſumit̃ nucis auellanæ ma/
gnitudine. Aiunt quoq; quinis fere præſumptis ebrietatis non ſentiri potoreſ. Vulpeſq; ſi ede
rint eas nec contingat e uicino aquam lambere: mori. Minus ualent in remediis dulces: & eæ
tamen purgant: & urinam ciunt. Recentes ſtomachum implent. Nucibus græcis cum abſin/
thii ſemine ex aceto ſumptis morbus regius ſanari dicitur. Item illitis per ſe uitia ſedis. Et pri/
uatim condylomata. Item tuſſi & ſanguinis reiectioni prodeſt. Nuces iuglandes græci a capi/
tis grauedine appellauere. Etenim arborum ipſarum foliorumq; uires in cerebru penetrant:
Hocq; minore momento: ſed in cibis nuclei faciunt. Sunt autem recentes iucundiores. Siccæ
uinoſiores: & ſtomacho inutiles: difficiles concoctu: dolorem capitis inferentes. Tuſſientibus
inimicæ: & uomituris ieiunis. Aptæ tenaſmo ſolo: trahunt enim pituitam. Eædem præſump/
tæ uenena hebetant. Item anginam cum ruta & oleo. Item aduerſant̃ cepis: leniuntque earũ
ſaporem. Aurium inflammationi imponuntur cum mellis exiguo: Item ruta mammis & luxa/
tis. Cum cepa autem & ſale & melle canis hominiſq; morſui. Putamine nucis iuglandis dens
cauus inuritur. Putamen combuſtum tritumq; in oleo aut uino infantium peruncto nutrit ca/
pillum: & ad alopecias eo ſic utuntur. Quo plures quis nuces ederit: hoc facilius tineas pellit.
Et quæ perueteres ſunt nuces grangrenis & carbunculis medentur: Item ſuggillatis. Cortex
iuglandium lichenum uitio & dyſentericis prodeſt. Folia trita cum aceto aurium dolori. In ſan
ctariis Mithridatis maximi regis deuicti Cn. Pompeius inuenit in peculiari commentario ipſi⁹
manu compoſitionem antidoti e duabus nucibus ſiccis: Item ficis totidem: & rutæ foliis uigin/
ti ſimul tritis: addito ſalis grano: & qui hoc ieiunus ſumat: nullum uenenum nociturum illo die
Contra rabioſi quoque canis morſus, nuclei a ieiuno homine commanducati illitique præſenti
remedio eſſe dicuntur. Nuces auellanæ capitis dolorem faciunt: & inflammationem ſtomachi
& pinguedini corporis conferunt pluſquam ſit ueriſimile. Toſtæ & diſtillationi medentur.
Tuſſi quoque ueteri tritæ & in aqua mulſa potæ. Quidam adiiciunt grana piperis. Alii e paſ/
ſo bibunt. Piſtacia eoſdem uſus & effectus habent: quos pinei nuclei: præterquam ad ſerpen/
tium ictus: ſiue edantur: ſiue bibantur. Caſtaneæ uehementer ſiſtunt ſtomachi & uentris flu/
ctiones. Aluum ciunt. Sanguinem excreantibus proſunt. Carnes alunt. Siliquæ recentes ſto/
macho inutileſ. Aluum ſoluunt. Eædem ſiccatæ ſiſtunt: ſtomachoque utiliores fiunt. Vrinam
ciunt. Syriacas in dolore ſtomachi ternis in aqua ſextariis decoquunt. Quidam ad dimidium:
eumque ſuccum bibunt. Sudor uirgæ cornu arboris lamina ferrea cadente exceptus: non con/
tingente ligno illitaque inde ferrugo incipientes lichenas ſanat. Arbutus ſiue unedo fructum
fert difficilem concoctioni: & ſtomacho inutilem. Laurus excalfactoriam naturam habet: & fo/
liis: & cortice: & baccis. Itaq; decoctum ex iis maxime e foliis prodeſſe uuluis & ueſicis conue
nit. Illita uero ueſparum crabronumque & apium. Item ſerpentium uenenis reſiſtunt: maxi/
me ſepis dipſadis & uiperæ. Proſunt & menſibus fœminarum cum oleo cocta. Cum polenta
autem quæ tenera ſunt trita inflactiones oculorum cum ruta: teſtium cum roſaceo: capitis do/
lores: aut cum irino. Quin manducata atque deuorata per triduum terna: liberant a tuſſi. Ea/
dem proſunt ſuſpiriis trita cum melle. Cortex radicis cauendus grauidis. Ipa radix calculos rũ/
pit: iocineri prodeſt: tribus obolis in uino odorato pota. Folia pota uomitiones mouent. Bac/
cæ menſes trahunt appoſitæ tritæ uel potæ. Tuſſim ueterem & orthopnoeam ſanant binæ
detracto cortice in uino potæ. Si & febris ſit: ex aqua: aut eligmate ex aqua mulſa: aut ex paſ/
ſo dcoctæ. Proſunt & phthiſicis eodem modo & omnibus thoracis rheumatiſmis. Nam & ex
coquunt pituitam: & extrahunt. Ad uerſus ſcorpiones quaternæ ex uino bibuntur. Epinycti/
das ex oleo illitæ & lentigines. Et ulcera manantia: & ulcera oris: & furfures. Cutis prurigi/
nem ſuccus baccarum emendat & phthiriaſin. Aurium dolori & grauitati inſtillatur cum uino ue/
tere & roſaceo. Perunctos eo fugiunt uenenata omnia. Prodeſt & contra uenenatorum ictus
potus. Maxime autem eius laurus: quæ tenuiora habet folia. Baccæ cum uino ſerpentibus &

ſcorpionibus & araneis reſiſtunt. Ex oleo & aceto illinuntur & lyeni & ocineri. Grangrenis cũ melle: & in fatigatione etiam aut perfrictione ſucco eo perungi nitro adiecto prodeſt. Sũt qui celeritati partus multum conferre putent radice acetabuli menſura pota in aqua. Efficaci⁹ recentem q̃ aridam. Quidam aduerſus ſcorpionum ictus decem baccas dari iubent potui. Itẽ & in remedio uuæ iacentis quadrantem pondo baccarum foliorum ue decoqui in aqua ſextariis tribus ad tertias: eamque calidam gargarizare: & in capitis dolore impari numero baccas cum oleo conterere & calfacere. Laurus delphicæ folia trita olfactaque ſubinde peſtilentiæ contagia prohibent: tanto magis ſi & urantur. Oleum ex delphica ad cærata acopumque ad perfrictiones diſcutiendas: neruos laxandos: lateris dolores: febresq; frigidas utile eſt. Item ad aurium dolorem: in mali punici cortice tepefactum. Folia decocta ad tertias partes aquæ uuam cohibent gargarizatione: pota alui doloreſ: inteſtinorumq;. Tenerrima ex iis trita in uino papulas pruritusq; illita noctibus proxime ualent. Inter cætera lauri genera. Laurus alexandrina ſiue idæa partus celeres facit radice pota trium denariorum põdere in uini dulcis cyathis tribus. Secundas etiam pellit: menſesque eodem modo pota. Daphnoides ſiue iis nominibus quæ dixim⁹ ſilueſtris laur⁹ prodeſt: aluũ ſoluit: recenti folio uel arido drachmis tribus cũ ſale & hydromelite mãducata. Pituitas extrahit folium & uomitus: ſtomacho inutile. Sic & baccæ quinæ denæ ue purgationis cauſa ſumunt.

¶ De myrto ſatiua & myrtidano: & de myrto ſilueſtri — Capitulum. ix.

MYrtus ſatiua candida minus utilis eſt medicinæ q̃ nigra. Semen eius medetur ſanguinem excreantibus. Item contra fungos in uino potum. Odorem oris commendat uel pridie commanducatum. Item apud Menandrum ſynariſtuſin hoc edunt. Datur & dyſentericis denarii pondere in uino. Vlcera difficilia in extremitatibus corporis ſanat cum uino ſubferuefactum Imponitur lippitudini cum polenta. Et cardiacis in mamma ſiniſtra. Et contra ſcorpionis ictus in mero: & ad ueſicæ uitia. Capitis dolores & ægilopas: ante q̃ ſuppurent: Item tumoribus. Exemptisq; nucleis in uino uetere tritum eruptionibus pituitæ. Succus ſeminis aluum ſiſtit. Vrinas cit. Ad eruptiones puſtularum pituitæque cum cærato illinitur: & contra phalangias Capillum denigrat. Lenius ſucco oleum eſt ex eadem myrto & uinum: quo nunquam inebriantur. Inueteratumque ſiſtit aluum & ſtomachum: tormina ſanat: faſtidium abigit. Foliorũ arentium farina ſudores cohibet inſperſa: uel in febri. Vtilis & cæliacis: & procidentiæ uuluarum: ſedis uitiis: ulceribus manantib⁹ igni ſacro fotu: capillis fluentibus: furfuribus: Itẽ aliis eruptionibus: ambuſtis. Additur quoque in medicamento: quod alephas uocant: eadem de cauſa qua oleum ex iis efficaciſſimum ad ea quæ in humore ſunt: tanquam in ore & uulua. Folia ipſa fungis aduerſantur trita ex uino: cum cæra uero articularibus & collectionibus. Eadem in uino decocta dyſentericis & hydropicis potui dantur. Siccantur in farina quæ inſpergitur ulceribus: aut hemorrhoiæ. Purgant et lentigines pterygia et paronychia: et epinyctida: condylomata: teſtes: tetra ulcera: Item ambuſta cum cærato. Ad aures purulentas et foliis crematis utuntur et ſucco decocto. Comburuntur et in antidota. Item cauliculi flore decerpti in nouo fictili operto cremati in furno: dein triti ex uino: et ambuſtis foliorũ cinis medetur. Inguen ne intumeſcat ex ulcere: ſatis eſt ſurculum tantum myrti habere ſecum nec ferro nec terra contactum. Myrtidanum diximus quomodo fieret. Vuluæ prodeſt appoſitum fotu: et illitu: Multo efficacius et cortice et folio et ſemine. Exprimitur et foliis ſuccus molliſſimis in pila tuſis adfuſo paulatim uino auſtero. Alias aqua cæleſti: atque etiam expreſſo utuntur ad oris ſedisq; ulcera uuluæ: & uẽtris. Capillorum nigritiam malarum perfuſiones purgationes lentiginũ: et ubi conſtringendum aliquid eſt. Myrtus ſilueſtris: ſiue oxymirſine: ſiue camemyrſine baccis rubentibus et breuitate a ſatiua diſtat. Radix eius in honore eſt: decocta uino ad renum dolores pota. Et difficili urinæ: præcipueque craſſæ et grauiter olenti. Morbo regio et uuluarum purgationi trita cum uino. Cauliculi quoque incipientes aſparagorum modo ĩ cibo ſumpti: & in cinere cocti. Semen cum uino potum aut oleo aut aceto calculos frangit. Item in aceto & roſaceo tritum capitis dolores ſedat: & potum morbum regium. Caſtor oxymirſinem myrti foliis acutis: ex aqua fiunt ruri ſcopæ: ruſcum uocauit: ad eoſdem uſus. Et hactenus habent ſe medicinæ urbanaꝝ arboꝝ. Transeam⁹ ad ſilueſtres.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER.XXIIII. PROHEMIVM.

Medicinæ ex arboribus siluestribus. Ca.i.

DE SILVAE QVIDEM HORRIDIORQVE NATVræ facies medicinis carent: sacra illa parente rerum oīm nusq̃ nō remedia disponēte hoī ut medicina fieret etiā solitudo ipsa: sed ad singula illius discordiæ atq̃ cōcordiæ miraculis occursātib⁹. Quercus & olea tam pertinaci odio discidentː ut altera in alterius scrobe depactæ moriātur. Quercus uero & iuxta nucem iu glandē. Pernicialia & brassicæ cū uite odia. Ipsūq̃ olus quo uitis fugatur aduersum cyclamino & origano arescit. Quin & ānosas iam & quæ sternātur arbores: difficilius cædi: ac celerius inarescere tradūt: si prius manu q̃ ferro attingātur. Pomorum onera a iumētis statim sētiri: ac nisi prius ostēdātur iis: q̃uis pauca portent: sudare illico. Ferulæ asinis gratissimæ sunt in pabulo: cæteris uero iumētis præsentaneo ueneno. Qua de cā id animal Libero patri assignatur: cui & ferula. Surdis etiā rerum sua cuiq̃ sunt uenena: ac minimis quoq̃. Phyllyra coci & poline nimiū salē cibis eximunt. Prædulciū fastidium sal tēperat. Nitrosæ aut amaræ aquæ polēta addita mitigātur: ut intra duas horas bibi possint. Qua de cā & in saccos uinarios additur polēta. Similis uis rhodiæ cretæ & argillæ nostrati cōcordia ualentium. Pix oleo extrahitur: quādo utraq̃ pinguis naturæ est. Oleū solum calci miscetur quādo utraq̃ aquas odit. Gūmi aceto facilius eluit. Atramentum aqua. Innumera præterea alia: quæ suis locis dicēt assidue. Hinc nata medicina. Hæc sola naturæ placuerat esse remedia parata uulgo: inuētu facilia ac sine impēdio: ex qbus uiuimus. Postea fraudes hoīum & ingeniorum capturæ officinas inuenere istas: in qbus sua cuiq̃ hoī uenalis pmittitur uita. Statim cōpositiones & mixturæ inexplicabiles decātantur. Arabia atq̃ india in medio æstimanť. Vlcerique puo medicina a rubro mari īputať: cū remedia uera quottidie pauperrimus qsque cœnet: Nam si ex horto aut petatur hærba: uel frutex quæratur: nulla artium uilior fiet. Ita est pfecto: magnitudo populi romani perdidit ritus: uincēdoque uicti sumus. Paremus externis. Et una artium imperatoribus quoque īperat. Verum de his alias plura. Lotō hærbam: itemque ægyptiam eodem noīe: alias & syrticā arborem diximus suis locis.

Lothos. Ca.ii.

HAec lothos quæ faba græca appellatur a nostris aluum baccis sistit. Ramēta ligni decocta in uino profūt dysentericis: mēstruis: uertigini: comitialibus. Cohibēt & capillū. Mirum his ramētis nihil esse amarius: fructuq̃ dulcius. Fit & e scobe eius medicamētum: ex aqua myrti decocta subacta & diuisa ī pastillos: dysētericis utilissimū pōdere uictoriati cū aquæ cyathis trib⁹.

Glans. Ca.iii.

GLans intrita durjcias quas cacoethe uocant cum salsa axungia sanat: uehemētioresq̃ lichenas. In omibus cortex ipse: corticiq̃ tunica subiecta. Hæc decocta iuuat iliacos. Dysentericis etiam illinitur: uel ipsa glans. Eadeq̃ resistit serpētium ictibus: rheumatismis: supputationibus. Folia & baccæ uel cortex uel succus decocti prosunť cōtra toxica. Cortex illiniť decoctus lacte uaccino serpentis plagæ. Datur & ex uino dysentericis. Eadem & ilici uis.

De coco ilicis & galla & uisco pilulis glande: de cerri radice & subere. Ca.iiii.

COcum ilicis uulneribus ex aceto recētibus imponitur. Epiphoris ex aqua. Et oculis suffosis sanguine instillatur. Est aūt genus ex eo in attica fere & asia nascēs: celerrime in uermiculū se mutans: quod ideo scoletylō uocant: improbāq̃. Principalia eius genera diximus. Nec pauciora genera gallæ fecimus: solidā: pforatam. Itē albā: nigrā: maiorem: minorē. Vis oīum similis. Optima comagena. Excrescētia in corpore tollit: Profunt gingiuis uuæ: Oris exulcerationi Crematæ & in uino extinctæ cœliacis. Dysentericis illinuntur. Paronychiis ex melle: & unguibus scabris: pterygiis: ulceribus manātibus cōdylomatis: uulneribus: quæ phagedenica uocantur. In uino aūt decoctæ auribus instillātur: oculis illinuntur. Aduersus eruptiones & panos cū aceto. Nucleus cōmāducatus dentium dolorem sedat. Itē intertrigines: & ambusta. Immaturæ ex iis ex aceto potæ lyenē cōsumūt. Eædem crematæ & aceto salso extinctæ mēses sistūt: uuluasq̃ pcidentes. Potu omēs capillos denigrāt. Viscū e robore præcipuū diximus haberi: & quo conficeretur mō. Quidā in aqua cōtusum decoquūt: donec nihil īnatet. Quidam cōmāducātes acinos expuūt cortices. Optimū est: quod sine cortice est: quodq̃ leuissimū: extra fuluum: intus porraceū: quo nihil est glutinosius: emollit: discutit: humores siccat. Strumas cū resina & cæra panos mitigat oīs generis. Quidā & galbanū adiiciunt pari pōdere singulorum: eoq̃ mō & ad uulnera utuntur. Vnguium scabricias expellit: si septenis diebus soluantur: nitroq̃ colluāť. Quidā

ad religionem efficacius fieri putant prima luna collectū e robore sine ferro. Si terrā non attige/
rit comitialibus mederi. Cōceptum fœminarum adiuuare: si omīo secū habeāt. Vlcera cōmanduca
ta impositaq; efficacissime sanari. Roboris pilulæ ex adipe ursino alopecias capillo replent. Cer/
ri folia & cortex & glans siccat collectiones suppurationesq;: fluitiones sistit. Torpētes mēbro/
rum partes corroborat decoctū eius fotu. Cui & insidere expedit siccādis astringendisue ptib⁹.
Radix cerri aduersatur scorpionibus. Suberis cortex tritus ex aqua calida & potus sanguinē flu
entē ex utralibet parte sistit. Eiusdē cinis ex uino calido sanguinē excreātibus magnope laudat:

¶ De fago & cupresso: & cædro magna: & de cædride: galbano. Ca. v.

Fagi folia māducantur in gingiuarum labiorumq; uitiis. Calculis glādis fagineæ cinis illinitur.
Item cū melle alopeciis. Cupressi folia trita serpētium ictibus imponūtur: & capiti cū polē
ta si a sole doleat. Item ramici. Qua de cā & bibūtur. Testiū quoq; tumori cū cærato illinūtur.
Capillū denigrant ex aceto: Eadem trita cū duabus partibus panis mollis & e uino amineo subac
ta pedum ac neruorum dolores sanāt. Pilulæ aduersus serpētium ictus bibūtur. Aut si eiiciatur sā
guis collectionibus illinūtur. Ramici quoq; teneræ tusæ cū axungia & lomēto prosūt. Bibunt
ex eadem cā. Parotidi & strumæ cū farina imponūtur. Exprimitur succus tusis cū semine: q mix
to oleo caliginem oculorum aufert. Itē uictoriati pōdere in uino potus illitusq; cū fico sicca pingui
exēptis granis uitia testiū sanat. Tumores discutit: & cū fermento strumas. Radix cū foliis trita
pota p uesicæ & strāguriæ medetur: & cōtra phalāgias. Rameta pota mēses ciunt. Scorpionū
ictibus aduersantur. Cædrus magna quā cædrelaten uocāt dat picem: quæ cædria uocatur den
tium doloribus utilissimam. Frāgit enim eos: & extrahit: dolores sedat. Cædri succus ex ea quō
fieret diximus. Magni ad lumina usus: ni capitis dolorem inferret. Defuncta corpora incorrupta
cōseruat. Viuētia corrūpit mira differētia: cū uitam auferat spirātibus: defūctisq; p uita sit. Ve
stes quoq; corrumpit: & aīalia necat. Ob hoc nō censeam in anginis hoc remedio utēdum: neq;
in cruditatibus: quod suasere aliqui. Gustu dentes quoq; colluere ex aceto in dolore timuerim:
uel grauitati aut uermibus auriū instillare. Portētum est quod tradūt: abortiuum fieri in uenere
ante perfusa uirilitate. Phthiriases perungere eo nō dubitauerim: itēq; prurigines. Suadent &
cōtra uenenum leporis marini bibere in passo. Facilius in elephātia: si illinātur & ulcera sordida
& excrescētia in iis. Auctores quidā & oculorum albugines caliginesq; inunxere eo. Et cōtra pul/
monis ulcera cyathū eius sorbere iusserūt. Itē aduersus tineas. Fit & ex ea oleum: quod pissēleō
uocant: uehemētiores ad omīa eadem usus. Cædri scobe serpētes fugari certum ē. Item baccis
tritis cūm oleo si qui pungantur. Cædrides hoc est frutices cædri tussim sanant: urinā ciunt: al/
uum sistunt: utiles ruptis: cōuulsis: spasticis: stranguriæ: uuluis admoti. Cōtra lepores marinos
eadem quæ collectionibus supra iflāmationibusq;. De galbano diximus neq; humidum neq; ari
dum probatur: sed quale docuimus. Per se bibitur ad tussim ueterem: suspiria rupta cōuulsa. Im
ponitur ischiadicis: lateris doloribus: panis: furunculis: corpori ab ossibus accedenti. Strumis:
articulorum nodis: dentium quo doloribus. Illinitur & cum melle capitis ulceribus. Purulētis isū/
ditur auribus cum rosaceo aut nardo. Odore comitialibus subuenit: & uuluæ in strangulatu: &
stomachi defectu. Abortus nō exeūtes trahit appositu uel suffitu. Item rāis hellebori circūlitū
at p subiectum. Serpētes ni dore urentium fugari diximus. Fugiunt & punctos galbano. Mede
tur & a scorpione percussis. Bibitur & in difficili partu fauæ magnitudine ī uini cyatho: uuluasq;
cōuersas corrigit. In myrrha āt & in uino mortuos partus extrahit. Aduersat & uenenis maxie
toxicis cū myrrha & uino. Serpētes oleo & spōdylio mixto tactu necat. nocer urinæ existimat.

¶ De hāmoniaco & styrace: & spōdylio: & sphano: & terebintho: & cha
mepite: et pityusa: et resinis: et picea: et lentisco. Ca. vi.

Similis hāmoniaci natura atq; lachrymæ probādæ ut diximus mollit: calefacit: discutit: dis
soluit. Claritati uisus in collyriis cōuenit. Pruritum: cicatrices: albugines oculorum tollit. Dē
tium dolores sedat: efficacius accēsum. Prodest dispnoicis: pleureticis: pulmonibus: uesicis: uri/
næ cruentæ: lyeni: ischiaticis potum. Sic et aluum soluit. Articulis et podagræ cum pari pōde/
re picis aut cæræ & rosaceo coctum. Maturat panos: extrahit clauos cum melle. Sic & duricias
emollit. Lyeni cum aceto & cæra cypria uel rosaceo efficacissime imponitur. Lassitudines pungi
cum aceto & oleo exiguoq; nitro utile. Et styracis natura in peregrinis arboribus diximus. Pla/
cet præter illa quæ diximus: maxime pinguis: purus: albicātibus fragmētis. Medetur tussi: fau
cibus: pectoris uitiis: uuluæ præclusæ duricia ue laborāti. Cit mēses potu: appositus; aluū mol
lit. Inuenio potu modico tristiciā animi resolui: largiore cōtrahi. Sonitus auriū emendat infusū:
strumas illitu neruorumq; nodos. Aduersatur uenenis: quæ frigore nocent: ideo et cicutæ. Spon
dylion una demōstratum. Infunditur capitibus phreneticorum: et lethargicorum. Itē capitis dolori/
bus lōgis. Cum uetere oleo bibitur et in iocinerum uitiis: morbo regio: comitialibus: orthopnoi/
cis: uuluarum strāgulatione: quibus & suffitu prodest. Aluum mollit. Illinitur ulceribus serpenti/
bus cum ruta. Flos auribus purulentis efficaciter infunditur. Sed succus cū exprimitur: integen/

dus est:quoniā mire appetitur a muscis & similibus.Radix derasa & in fistulas cōtecta callū eaꝝ derodit.Auribus quoq; instillatur cū succo.Datur & ipsa cōtra morbum regiū:ut in iocineris ui tio & uuluaꝝ.Capillos crispos facit perunc̄to capite.Sphagnos siue sphacos siue bryon:& ī gal/ lia(ut indicauimus nascitur uuluis insidentium utilis.Itē genibus & fœminum tumoribus mixtus nasturtio & aqua salsa tritus.Cū uino aut resina succus potus urinam pellit celerrime.Hydropi/ cos inanit cū uino & iunipero tritus & potus.Terebinthi folia & radix collectionibus imponun/ tur.Decoctū eoꝝ stomachū firmat.Semē in capitis dolore bibit̄ in uino:& cōtra difficultatē uri næ.Ventrē leniter emollit.Venerem excitat.Piceæ & laricis folia trita & decocta in aceto dēti um dolori ꝓsunt.Cinis corticū intertrigini & ambustis.Potus aluum sistit.Vrinā mouet.Suffi tu uuluas corrigit.Piceæ folia priuatim & iocineri utilia sunt drachne pōdere in aqua mulsa po/ ta.Siluas eas dūtaxat quæ picis resinæq; gratia radūtur utilissimas esse phthisicis:aut qui longa ægritudine nō recolligunt uires satis cōstat.Et illū cæli aera plus ita ꝙ nauigationē ægyptiam ꝓficere plus ꝙ lactis hærbidos per mōtiū æstiua potus.Chamepitis latine a iuga appellat̄:di citurq; propter abortus ab aliis rhus terræ.Cubitalibus ramis:flore pinus & odor̄.Altera bre uior & incuruæ similis Tertia eodem odor̄:& ideo noīe quoq; paruula collicula crassitudīe digy tali:foliis scabris:exilibus:albis:in petris nascēs.Omēs hærbæ:sed ꝓpter cognationē noīs nō differēdæ.Prosūt aduersus scorpionū ictus.Itē iocineri illitæ cū palmis aut coroneis.Renibus & uesicæ decoctū eaꝝ cū farina hordeacea.Morbo quoq; regio & urinæ difficultatibus ex aqua decoctæ bibūt̄.Nouissima cōtra serpētes ualet cū melle.Sic & apposita uuluas purgat.Sangui nem dēsatum extrahit pota.Sudores facit punctis ea.Peculiariter renibus utilis est.Fiunt ex ea & hydropicis pilulæ cū ficu aluum trahētes.Lūboꝝ quoq; dolorē uictoriati pondere in uino fi/ nit:& tussim recētem.Mortuos partus ex aceto cocta potaq; eiicere ꝓtinus dicitur.Cū honore & pityusa simili de cā dicet̄:quā qdam in titymali genere numerāt.Frutex est similis piceæ flor̄ paruo purpureo.Bilē & pituitam per aluum detrahit.Radix decocti hemina aut seminis lingua in balanis.Folia in aceto decocta furfures cutis emēdant.Māmas quoq; mixto rutæ decocto & tormina:& serpētiū ictus:& in totū collectiones incipiētes.Resinā e supradictis arboribus gi/ gni docuimus:& genera eius & nationes in rōne uini ac postea in arboribus.Cuius sūmæ speci/ es duæ:sicca & liquida.Sicca quæ e pinu & picea fit.Liquida e terebintho:larice:lentisco:cupś/ so.Nā & eæ ferunt in asia & syria.Fallūtur q eādem putāt esse e picea atq; larice.Picea enī pin/ guē & succosam fūdit.Larix gracilem ac mellei liquoris uirus redolentē.Medici liquida raro utū tur & in ouo fere:Laricē ꝓpter tussim ulceraq; uisceꝝ.Nec pinea magnope in usu.Cæteris nō nisi coctis.Et coquēdi genera satis demōstrauimus.In arboꝝ differentia placet terebithina odo ratissima atq; leuissima nationum cypria.& syriaca utraq; mellis attici colore.Sed cypria carno/ sior:sicciorq;.In sicco genere quærūt ut sit cādida:pura:perlucida.In omi aūt ut mōtana potius ꝙ cāpestris.Itē aquiloniaq; ab alio uento.Resoluitur resina ad uulneꝝ usus & malagmata oleo in potiones amygdalis amaris.Natura in medendo cōtrahere uulnera:purgare:discutere collec tiones:item pectoris uitia.Terebinthina illinitur & eadem callida mēbroꝝ doloribus spasticisq; illinitur in sole:totisq; corporibus.Māgonum maxime cura ad gracilitatem emēdādam:spatiis ita laxantium cutē per singula mēbra:capacioraq; ciboꝝ facienda corpora.Proximū locū opti/ net e lentisco.Inest ei uis astringendi.Mouet & ante cæteras urinā.Reliquæ uentrē emolliūt. Cruda cōcoquūt.Tussim ueterem sedant.Vuluæ onera extrahūt etiā suffitæ.Priuatim aduersā tur uisco.Panos & similia cū seuo taurino & melle sanant.Palpebras lentiscina cōmodissime re/ plicat.Factis quoque utilissima:& auribus purulētis:item in pruritu genitalium.Pinea capitis uulneribus optime medet̄.

¶De pice spissa & liqda:& palimpissa:& pissasphalcos:& zopissa:& tæda:& lētisco. Ca.vii.

Pix quoq; unde & quibus cōficeretur mōis indicauimus.Et eius duo genera.Spissū liquduq; Spissaꝝ utilissima medicinæ est brutia:quoniā pinguissima & resinosissima utrasq; præbet utilitates.Ob id magis rutila ꝙ cæteræ.Id enim quod ī hoc adiciūt ex mascula arbore me liorem esse:nō arbitror posse intelligi.Picis natura ex calfacit:explet.Aduersatur priuatim ce/ rastæ morsibus cū polenta.Item anguinæ cū melle.Distillationibus & sternutamentis.Pituitis aurium infūditur cū rosaceo.Illinitur cū cæra.Sanat lichenas.Aluum soluit:Excreationes pec/ toris adiuuat eligmate aut illita.Tōsillis cū melle.Sic & ulcera purgat.Explet cum uua passa & axungia.Carbūculos purgat:& putrescētia ulcera.Quæ uero serpūt cum pineo cortice aut sul/ phure.Phthisicis etiā cyathi mēsura quidā dederūt:& cōtra ueterem tussim.Rhagadas sedis & pedum:panosq; & ungues scabros emēdat.Vuluæ duritias & cōuersiones odore.Itē lethargi/ cos:strumas.Item cū farina hordeacea & pueri impubis urina decocta ad suppurationē pducit. Et ad alopecias sicca pice utuntur.Ad mulieꝝ māmas brutia ex uino subferuefacta cum poline farraceo ꝙ calidissimis impositis.Liquida pix oleūq; quod pisseleon uocāt quēadmodū fieret di/ ximus.Quidam iteꝝ decoquūt:& uocāt palimpissa.Liquida anginæ pungūtur intus & uua.Ad

auriũ dolores: claritatem oculoꝝ: oris circũlitiones suspiriosas: uuluas: tussim ueterem. Et cre/
bras excreationes pectoris: spasmos: tremores: opisthotonos: paralyses: neruoꝝ dolores præ
stantissimũ. Ad canũ & iumentoꝝ scabiem. Est & pissasphaltos mixta bitumini pice: naturaliter
ex apolloniataꝝ agro. Quidam ãt ipsi miscẽt præcipuũ ad scabiem pecoꝝ remediũ. Aut si fœ/
tus mammas læserit. Matuꝝ optimũ ex eo qđ cũ feruet: innatat. Zopissam eradi nauib⁹ dixi/
mus cæra marino sale macerata. Optima hæc a tyrocinio nauiũ. Addit̃ ãt in malagmata ad di/
scutiendas collectiones. Tædæ decoctæ in aceto dentium dolores efficaciter colluũt. Lentisci
& arbores & semẽ & cortex & lachryma urinam ciunt: aluũ sistunt. Decoctũ eoꝝ ulcerib⁹ quæ
serpunt fotu. Illinit̃ in humidis & igni sacro: gingiuas colluit. Folia dentib⁹ in dolore atterũt̃.
Mobiles decocto colluunt̃. Capillũ tingunt. Lachrymas sedis uitiis ꝓdest: cũ quid siccari ex/
calfieri ue opus sit. Decoctum & e lachryma stomacho utile ructũ & urinam mouẽs: qđ & capi
tis dolori cũ polenta illinit̃. Folia uero tenera oculis inflammatis illinũt̃. Item mastice lentisci
replicãdis palpebris: & ad exterendã cutem in facie & smegmata. Adhibet̃ & sanguinẽ reiiciẽ
tibus: tussi ueteri: & ad omnia quæ hãmoniaci uis. Medet̃ & attritis ꝑtibus siue oleo e semine
eius facto cæræq; mixto: siue foliis ex oleo decoctis: siue cũ aqua utilia foueant̃. Scio Demo/
critũ medicũ in ualitudine cõsidiæ. M. Seruilii cõsularis filiæ omnem curationem austerã recu
santis diu efficaciter usum lacte capraꝝ: quas lentisco pascebat.

De platano & fraxino & acere & alba populo & ulmo & tilia & sambuco & iu/nipero Capitulum. viii.

PLatani aduersant̃ uespertilionibus. Pilulæ eaꝝ in uino potæ. xiiii. pondere omnibus ser/
pentiũ & scorpionũ uenenis medent̃. Item ambustis tusæ aut cũ aceto acri magisq; scylliti/
no sanguinem omnem sistũt: & lentiginem & carcinomata. Melãdrias quoq; ueteres addito mel
le emẽdant. Folia & cortex illinũt̃ collectionibus & suppurationib⁹: & decoctũ eoꝝ. Corticis
ãt in aceto dẽtium remediũ est. Folia eoꝝ tenerrima in uino albo decocta oculoꝝ. Lanugo fo/
lioꝝ & aurib⁹ & oculis inutilis. Cinis pilulaꝝ sanat ambusta igni uel frigor̃. Cortex e uino scor
pionũ ictus restinguit. Fraxin⁹ quam uim aduersus scorpiones haberet indicauim⁹: Semẽ foliis
eius inest: quæ medẽt̃ iocineris & lateris doloribus in uino. Aquã quæ subit cutem extrahũt.
Corpus obesum leuãt onere sensim ad maciem reducenda: iisdem foliis cũ uino tritis ad uirium
portionẽ: ita ut puero quinq; folia tribus cyathis dent̃. Robustiorib⁹ septem folia quinq; cya/
this uini. Nõ omittendũ ramẽta eius & scobẽ a qbusdam cauenda prædici. Aceris radix cõtusa
iocineris dolorib⁹ utilissime imponit̃. Populi albæ uuaꝝ in unguentis usum exposuimus. Cor/
tex potus ischiadicis & stranguriæ ꝓdest. Folioꝝ succus calidus auriũ dolori. Virgam populi ĩ
manu tenẽtibus intertrigo nõ metuat̃. Populus nigra efficacissima habet̃: quæ in creta nascitur.
Comitialibus semẽ ex aceto utile. Fũdit illa & resinam exiguã: qua utunt̃ ad malagmata. Folia
podagris in aceto decocta imponũt̃. Humor e cauis populi nigræ effluens uerrucas papulasq;
ex attritu odoratus tollit. Populi ferũt in foliis guttã: ex qua apes ꝓpolin faciũt. Gutta quoq;
aquæ ꝓpolis ex aqua remediũ q̃ efficax est. Vlmi & folia & cortex & rami uim habẽt spissan/
di & uulnera cõtrahendi. Corticis utiq; interior tilia lepras sedat: & folia ex aceto illita. Corti/
cis denarii pondus potũ in hemina aquæ frigidæ aluũ purgat. Pituitasq; & aquas priuatim tra/
hit. Imponit̃ & collectionibus lachryma. Et uulneribus ambustisq; decocto fouere ꝓdest. Hu
mor in folliculis arboris huius nascẽs cuti nitorem inducit: faciemq; gratiorem præstat. Cauli/
culi folioꝝ primi uino decocti tumores sanant: extrahuntq; ꝑ fistulas. Idẽ præstãt & tiliæ cor/
tices. Multi corticem cõmãducatum uulnerib⁹ utilissimũ putant. Folia trita aqua aspersa pedũ
tumori. Humor quoq; e medulla uti diximus castratæ arboris effluens: capillũ edidit capiti il/
litus: defluentesq; cõtinet. Arbor tilia leniter tusa ad eadem fere utilis est: atq; oleaster. Folia
ãt tantũ in usu: & ad infantiũ ulcera in ore. & cõmanducata & decocta urinã ciunt: mẽses sistunt
illita: sanguinẽ pota đtrahũt. Sambucus habet alteꝝ genus magis siluestre: qđ græci chamea/
cten: alii hellon uocãt multo breuius. Vtriusq; decoctũ ĩ uino ueteri folioꝝ uel seminis uel ra/
dicis ad cyathos binos potũ stomacho inutile est: aluo detrahẽs aquam. Refrigerat ẽt inflam
mationem: maxime recentis ambusti. Et canis morsum cũ polẽta mollissimis folioꝝ illitis. Suc/
cus cerebri collectiones priuatimq; membranæ: quæ circa crebꝝ est: lenit infusus. Acini eius
infirmiores q̃ reliqua tingũt capillũ poti acetabuli mẽsura. Vrinam mouẽt. Folioꝝ mollissi
ma ex oleo & sale edunt̃ ad pituitã bilemq; detrahendam. Ad omnia efficacior quæ minor. Ra/
dicis eius in uino decocti duo cyathi poti hydropicos exinaniũt. Vuluas emolliũt. Has & folio
rũ decocto insidentiũ. Caules teneri minoris sambuci in patinis cocti aluũ soluũt. Resistũt fo/
lia & serpentiũ ĩctibus in uino pota. Podagris cũ seuo hircino uehementer ꝓsunt cauliculi illi/
ti. Iidemq; in aqua macerant̃: ut ea sparsa pulices necent̃. Folioꝝ decocto si locus spargat̃: mu/
scæ necant̃. Boa appellat̃ morbos papulaꝝ cũ rubẽt corpora: sambuci ramos uerberat̃. Cortex
interior tritus ex uino albo potus aluum soluit. Iuniperus uel ante cætera omnia excalfacit:

extenuat: cædro assimilis. Et eius duo genera. Altera maior: altera minor. Vtraque accēsa serpē tes fugat. Semen stomachi pectoris lateris doloribus utile. Inflāmationes algoresque discutit. Tusses cōcoquit & duritias. Illitum tumores sistit. Itē aluum: baccis ex uino nigro potis. Itē uē tris tumores illitis. Miscetur & antidotis oxyporis: Vrinas cit. Illinitur & oculis in epiphoris. Datur cōuulsis: ruptis: torminibus: uuluis: ischiadicis cū uino albo potū pilulis quaternis. aut de coctis uiginti in uino. Sūt qui & perungant corpus e semine eius in serpētium metu.

¶ De salice: & amerina: & uitilibus: & eristro. Ca. viii.

Salicis fructus ante maturitatē in araneam abit. Sed si prius colligatur sanguinē reiicienti/bus prodest. Corticis e ramis primis cinis clauū & callū aqua mixta sanat. Vitia cutis i facie emēdat: magis admixto succo suo. Est aūt triū generꝫ. Vnū arbor ipsa exudat gūmi mō. Alterū manat in plaga cum flore exciso cortice trium digytoꝝ magnitudine. Hic ad purganda quæ ob/stent oculis. Item ad spissanda quæ opus sunt: cienda mque urinam: & ad omēs collectiones itus extrahendas. Tertius succus est detrūcatione ramoꝝ a falce distillans. Ex iis ergo aliquis cū ro/saceo in calice punico calfactus auribus ir fūditur. Vel folia cocta & cū cæra trita imponūtur itē podagricis. Cortice & foliis in uino decoctis foueri neruos utilissimū. Flos tritus cū foliis surfu/res purgat in facie. Folia cōtrita & pota intemperantiam libidinis cōercent: atque i totū auferūt usum sæpius sūpta. Amerinæ nigræ semen cū spuma argenti pari pōdere a balneo illitum psilo thrum est: Nō multū a salice uitilium usu distat uitex: folioꝝ quoque aspectu: nisi odore gratior esset. Sed græci ligon uocant: alii agnon: quoniam matronæ in thesmophoriis atheniēsium ca/stitatem custodientes iis foliis cubitus sibi sternūt. Duo genera eius. Maior in arborē salicis mō assurgit. Minor ramosa foliis candidioribus lanuginosis. Prima arboꝝ florem mittit cū purpu/reo: quæ candida uocatur. Nigra: quæ tantum purpureū. Nascūtur in palustribus campis. Se/men potum uini quēdam saporem habet: & dicitur febres soluere. Et cū ungantur oleo admixtū sudorem facere: sic & lassitudines dissoluere. Vrinā ciunt & mēses. Caput tentant uini mō: nā & odor similis est. Inflationes pellūt in inferiora. Aluum sistūt. Hydropicis & lyenibus perq̃ uti les. Lactis ubertatem faciunt. Aduersantur uenenis serpētium: maxime quæ frigus inferūt. Mi nor efficacior ad serpentes. Bibitur seminis drachma in uino uel posca: aut duabus folioꝝ tenerri moꝝ. Illinūtur & utræq̃ aduersus araneoꝝ morsus uel punctis tantum. Suffitu quoq̃ aut sub/stratu fugant uenenata. At uenereæ rei impetus inhibēt. Eoq̃ maxime phalāgiis aduersantur: quoꝝ morsus genitale excitat. Capitis dolorem ex ebrietate sedant cū rosaceo flos tenerīq̃ cau/liculi. Seminis decoctum uehementiorem capitis dolorem dissoluit fotu: & uuluā etiā suffitu uel apposito. Purgat aluum cū pulegio & melle potum. Vomicas panosq̃ difficile cōcoquentes cum farina hordeacea mollit. Lichenas & lentigines cū aphronitro & aceto semen sanat: & oris ulcera & eruptiones cū melle. Testiū cū butyro & foliis uitiū. Rhagadas sedis cū aqua illitum. Luxatis cū sale & nitro & cæra: & semine & folio. Additur in malagmata neruoꝝ & podagras. Semē in stillatur in oleo decoctum capiti in lethargia & phrenesi. Virgam qui in manu habeāt aut cictu: negantur intertriginem sentire. Ericen græci uocāt fruticē nō multum ab ilice differentē colore roris marini: & pene folio. Hoc aduersari serpētibus tradūt. Genista quoq̃ uinculi usum præ/stat. Flores apibus gratissimi. Dubito an hæc sit quā græci auctores sparton appellauere: cū ex ea lina piscatoria apud eos factitari docuerim. Et nunqd hāc designauerit Homerus: cum dixit Nauium sparta dissoluta: Nōdum enī fuisse africanū uel hispanū spartū in usu certum est. Et cū sutiles fierent naues: lino tamen non sparto unq̃ sutas. Semē eius quod græci eodē noīe appel lant: in folliculis passioloꝝ mō nascēs purgat hellebori uice drachma & dimidia pota i aquæ mul sæ cyathis quattuor ieiunis. Ramis similiter frōde i aceto maceratis pluribus diebus & tusis suc cum dant ischiadicis utilem cyathi unius potu. Quidā marina aqua macerare malūt: & infūdere clystere. Perungūtur eodem succo ischiadici addito oleo. Quidā ad stranguriam ūtūtur semie. Genista tusa cū axungia genua dolentia sanat. Myricem quā & tamaricē uocat Leneus similē sco pis amerinis. Sanari dicit ea carcinomata in uino decocta tritaq̃ cū melle illita. Arbitrātur qdam hanc esse tamaricam. Sed ad lyenem præcipua est: si succus eius expressus i uino bibat. Adeoq̃ mirabilem eius autipathiā cōtra solū hoc uisceꝝ faciunt: ut affirment: si ex ea alueis factis bibāt sues sine lyene inueniri. Et ideo hoī splenetico cibū potūq̃ dāt in uasis ex ea factis. Grauis autē auctor in medicina uirgam ex eadem fractā: ut neq̃ terram neq̃ ferrum attingeret: sedare uen/tris dolores asseuerauit impositam: ita ut tunica cinctuq̃ corpori apprimeret. Vulgus infœlicē eam arborem appellat: ut diximus: quoniam nihil ferat: nec seratur unq̃. Corinthus & quæ cir/ca est regio: brianeam uocat. Eiusq̃ duo genera facit. Siluestrē plane sterilem: alterā mitiorē. Hæc fert in ægypto syriaq̃ etiā abūdanter lignosum fructum: maiorē galla: aspum gustu: quo medici utūtur uice gallæ: & in cōpositionibus quas antheras uocant. Lignum aūt & flos & folia & cortex in eosdem usus adhibentur q̃q̃ remissiora. Datur sanguinē reiiciētibus cortex tritus: & cōtra pfluuia fœminaꝝ: cœliacis quoq̃. Idem tusus impositusque collectiones omēs inhibet.

Foliis exprimit̃ succus. Ad hæc eadem & in uino decoquunt̃. Ipa uero adiecta melle grangre/
nis illinũt̃. Decoctũ eoꝝ in uino potũ uel impositum cũ rosaceo & cæra sedat. Sic & epinycti/
das sanant. Ad dentiũ dolorẽ auriumq; decoctũ eoꝝ salutare est: radix ad eadem: similiter fo/
lia. Hæc ampliꝰ ad ea quæ serpunt: imponunt̃ cum polenta. Semẽ drachmæ põdere aduersus
phalangias & araneos bibit̃. Cum altiliũ uero pingui furunculis imponit̃. Efficax & cõtra serpẽ
tium ictus: præter q̃ aspidũ. Necnõ morbo regio: phthiriasi: lendibusq; decoctũ infusum pro/
dest. Abundantiamq; mulieꝝ sistit. Cinis arboris ad omnia eadẽ ꝓdest: si bouis castrati urinæ
immisceat̃: uel in potu: uel in cibo uenerẽ finiri. Carboq; ex eo genere urina ea ĩstinctus ĩ um
bra condit̃. Idem cũ libeat accendere: resoluit̃. Magi & id ex spadonis fieri urina tradiderunt.

¶ De uirga sanguinea: & silere: & ligustro: & alno: & hedera: & cystho: & cisso: & ery/
thrano: & chamecisso: & milace: & de clematida Cap. x.

NEc uirga sanguinea fœlicior habet̃. Cortex eius interior cicatrices quæ præsana uere ape
rit. Sileris folia illita fronti capitis dolores sedant. Eiusdẽ semen tritũ in oleo phthiriases
coercet. Serpentes & hũc fruticem refugiunt: baculumq; rustici ob id ex eo gerunt. Ligustrũ
eadẽ arbor est: quæ in oriente cypros: suos in europa usus habet. Succus eius neruis articulis
algoribus: folia ubiq; ueteri ulceri cũ salis mica: et oris exulcerationi ꝓsunt. Acini cõtra phthi
riasin: item cõtra intertrigines: folia ue. Sanant et gallinaceoꝝ pituitas acini. Folia alni ex feruẽ
ti aqua certissimo remedio sunt tumori. Hederæ genera. xx. demonstrauimꝰ. Natura omniũ ĩ
medicina anceps. Mentẽ turbat: et caput purgat largius pota. Neruis intus nocet. Iisdẽ neruis
adhibita foris ꝓdest. Eadẽ natura quæ et aceto ei est. Omnia genera eius refrigerant. Vrinã
ciunt potu. Capitis dolorẽ sedant: præcipue cerebro: continentiq; cerebꝝ membranæ utiliter
mollibus impositis foliis cũ aceto et rosaceo tritis et decoctis addito postea rosaceo oleo. Illi/
nunt̃ ãt fronti et decocto eoꝝ fouet̃ os: caputq; perungit̃. Lyeni et pota & illita ꝓsunt. Deco
quunt̃ et cõtra horrores febriũ: eruptionesq; pituitæ: aut in uino terunt̃. Corymbi quoq; po/
ti uel illiti lyenem sanant: iocinera ãt illiti. Trahunt et mẽses appositi. Succus hederæ tedia na
riũ graueolentiãq; emendat: præcipue albæ satiuæ. Idem infusus naribꝰ caput purgat. Efficaci/
us addito nitro infundit̃ ẽt purulentis auribus: aut dolentibus cũ oleo. Cicatricibus quoq; dco
rem facit: ad lyenes efficacior albæ est ferro calefactus. Satisq; est acinos sex uini cyathis duo/
bus sumi. Acini quoq; ex eadẽ alba terni in aceto mulso poti tineas pellunt. In qua curatione
uẽtri quoq; imposuisse eos utile est. Hederæ: quã chrisolarion appellamus: baccis aurei coloris
uiginti in uini sextario tritis ita ut terni cyathi potent̃: aquã quæ cutem subierit: ꝑ urinã edu/
cit. Erasistratus eiusdẽ acinos. v. tritos in rosaceo oleo: calefactosq; in cortice punico instillauit
dentiũ dolori a cõtraria aure. Acini q croci succũ habẽt: præsumpti potu a crapula tutos præ/
stant. Item sanguinẽ excreantes aut torminibꝰ laborantes. Hederæ nigræ cãdidiores corym/
bi poti steriles ẽt uiros faciunt. Illinit̃ decocta in uino omniũ ulceꝝ generi: ẽt si cacoetæ sint.
Lachryma hederæ psilothꝝ est: phthiriasinq; tollit. Flos cuiuscũq; generis triũ digytoꝝ carp/
tu dysentericos & aluũ citã emendat in uino austero bis die potus. Et ambustis illinit̃ utiliter
cũ cæra. Denigrant capillũ corymbi. Radicis succus in aceto potus cõtra phalangias prodest.
Huius quoq; ligni uase spleneticos bibentes sanari inuenio. Et acinos terunt: moxq; comburũt
& ita illinunt ambusta prius ꝑfusa aqua calida. Sunt q & incidant succi gratia: eoq; utant̃ ad dẽ
tes erosos: frangiq; tradunt ꝓximis cæra munitis: ne ledant̃. Gummi ẽt in hedera quærunt:
qđ ex aceto utilissimũ dentibꝰ ꝓmittunt. Græci uicino uocabulo ciston appellant fruticẽ ma/
iorem tymo foliis ocimi. Duo eius genera. Flos masculo rosaceꝰ: fœminæ albet. Ambo ꝓsũt
dysentericis & solutionibus uẽtris in uino austero trinis digytis flore capto: & similiter bis die
poto. Vlceribus ueteribꝰ & ambustis cũ cæra: & ꝑ se oris ulceribꝰ. Sub his maxime nascit̃ hy/
pocistos: quã ĩter hederas diximꝰ. Cissos erythranos ab iisdem appellat̃ similis hederæ: coxẽ/
dicibus utilis e uino potꝰ: itẽ lũbis: tãtãq; uim accipiunt: ut sanguinẽ urina detrahant. Itẽ cha
mecisson appellant hederã nõ attollentẽ se a terra. Et hec cõtusa in uino acetabuli mẽsura lye/
ni medet̃. Folia ambustis cũ axungia. Milax quoq;: q & autophoros cognominat̃. similitudinẽ
hederæ habet: tenuioribus foliis. Coronã ex eo factã impari folioꝝ numero aiunt capitis dolo
ribus mederi. Quidã duo genera milacis dixere. Alteꝝ immortalitati ꝓximũ cõuallibus opa/
cis candentẽ. Alteꝝ comantibꝰ acinoꝝ corymbis cõtra uenenata omnia efficacissimis: in tm̃ ut
acinoꝝ succo infantibus sepe stillato nulla postea uenena nocitura sint. Alteꝝ genus culta ama
re: & in iis gigni nullius effectus. Illam eẽ milacẽ priorẽ: cuius lignũ ad aures sonare diximus.
Similẽ huic aliq clematida appellauerunt repente ꝑ arbores geniculatã & ipsam. Folia eius le/
pram purgant. Semen aluum soluit acetabuli mensura in aquæ hemina aut aqua mulsa. Dat̃ ex
eadem causa & decoctum eius.

¶ De harundine: & papyro: & hebeno. & rhododendro: de rusen: & hydro: & canchry
& sabina: & selagine: & samulo: & gummi medicinis Cap. xi.

HArundinis genera.xxix.demõstrauimns nõ aliter euidentiore illa natura quam cõtinuis iis uoluminibus tractamus. Siquidē harũdinis radix cõtrita & imposita filicis stirpē corpore extrahit. Item harũdinē filicis radix. Ex quo plura genera fecimus. Illa quæ in iudæa syriaq; nascitur odoꝝ unguētoꝝq; cã urinã mouet cũ gramine aut apii semine decocta. Cit & mēstrua admotu. Medet cõuulsis duobus obolis pota: iocineri: renibus: hydropi: tussi etiã suffitu: magisq; cũ resina. Furfuribus ulceribusq; manãtibus cũ myrrha radix decocta. Excipit & succus eius: fitque elaterio similis. Efficacissima aũt in omĩ harundine quæ ꝓxima radici. Efficacia & genicula. Harũdo cypria quæ donax uocat cortice cinere alopecias emēdat. Itē putrescentia ulcera. Foliis eius ad extrahēdos aculeos utũtur. Efficacius & cõtra ignes sacros: collectionesq; oẽs. Vulgaris harundo extractoriam uim habet: & recēs tusa: nõ in radice tantũ. Multũ enim & ipsam harundinē ualere tradũt. Medetur & luxatis: & spinæ doloribus radix in aceto illita. Eadem recēs trita & ĩ uino pota uenerem cõcitat. Harũdinũ lanugo illita auribus obtũdit auditum. Cognita res est in ægypto de harundine. Papyro præcipuæ utilitates cũ inaruerit: ad laxãdas siccãdasq; fistulas: & in tumescēdo ad introitũ medicamētoꝝ apiendas. Charta quæ fit ex ea cremata inter caustica est. Cinis eius ex uino potus sõnum facit. Ipsa ex aqua imposita callũ sanat. Ne in ægypto quidē nascit hebenus ut docuimus. Nec tractamus in medicina alienos orbes. Nõ omittetur tñ ꝓpter miraculum. Scobem eius oculis unice mederi dicũt. Lignoq; ad cotē trito cũ passo caliginem discutit. Ex aqua uero & radice albugines oculoꝝ. Item tussim pari mõ dracũculi radicis cũ adiecto melle. Hebenũ medici & inter erodentia assumũt. Rhododēdros ne nomē quidē apud nos inuenit latinum. Rhododaphnen uocãt aut nerium. Miꝝ folia eius quadrupedũ uenenũ esse. Homini uero cõtra serpētes præsidium: ruta addita & e uino pota. Pecus etiã & capræ si aquã biberint: in qua folia ea maduerint: mori dicũtur. Nec rhus latinũ nomē habet: cũ in usum pluribus mõis ueniat: Nã & hærba est siluestris. foliis myrti: cauliculisq; breuibus: quæ uenena & tineas pellit: & frutex excoriarius appellat: subrutilus: cubitalis: crassitudine digytalis. Cuius aridis foliis & malicorio coria perficiũtur. Medici aũt rhoicis utũtur ad contusa. Itē cœliacos & sedis ulcera: aut quæ phagedenas uocãt: trita cũ melle & illita cũ aceto. Decoctum eoꝝ instillatur auribus purulētis. Fit & stomachice decoctis ramis ad eadem quæ ex moris: sed efficacior admixto alumine. Illiniturq; eadem hydropicoꝝ tumoribus. Rhus quæ erythros appellat frutex est: & huius fruticis semē uim habet astringēdi refrigerãdiq;. Aspergit ꝓ sale obsoniis. Aluos soluit: omēsq; carnes cũ silphio suauiores facit. Vlceribus medet manãtibus cũ melle. Aspitati linguæ percussis: liuidis: desquamatis eodem mõ. Capitis ulcera ad cicatricem celerrime ꝑducit: & fœminaꝝ abũdantiã sistit cibo. Erythrodanus quã aliqui ereuthodanũ uocãt: nos rubiã: qua tigũtur lanæ pellesq; perficiũtur in medicina urinam ciet. Morbũ regium sanat ex aqua mulsa: Et lichenas ex aceto illita. Et ischiadicos & palyticos ita ut bibētes lauētur quottidie. Radix semēq; trahũt mēses. Aluũ sistũt: & collectiones discutiũt. Cõtra serpētes rami cũ foliis ĩponũt. Folia & capillũ tingunt. Inuenio apud quosdã morbũ regium sanari hoc frutice: etiã si adalligatus spectetur tantum. Distat ab eo qui alisson uocatur foliis tantũ & ramis minoribus. Quippe nomē accepit ꝙ a cane morsos rabiem sentire nõ patit potus ex aceto adalligatusq;. Miꝝq; ē quod additur: insaniam cõspecto eo omĩo frutice sanari. Tingentibus & radicula ramos præparat: quã struthion uocari diximus a græcis. Medetur morbo regio ipsa decocta & ius potum: itē pectoris uitiis. Vrinã ciet: aluum soluit: & uuluas purgat. Quã ob rē aureũ poculum medici uocant. Ea & ex melle ꝓdest magnifice ad tussim. Orthopnoe coclearis mēsura. Cũ polenta uero & aceto lepras tollit. Eadem cũ panace & capparis radice calculos frangit: pellitq;. Panos discutit cũ farina hordeacea uino decocta. Miscetur & malagmatis & collyriis claritatis cã. Ad sternutamenta utilis inter pauca. Lyeni quoq; ac iocineri. Eadē pota denarii unius põdere ex mulsa aqua suspiriosos sanat. Sic & pleureticos: & oẽs lateris dolores. Apocyni semen ex aqua frutex est: folio hederæ: molliore tamē & minus lõgis uiticulis: semine acuto: diuiso: lanuginoso: graui odore. Canes & oẽs quadrupedes necat in cibo datum. Est & rosmarinũ. Duo genera eius. Alteꝝ sterile: alteꝝ cui & caulis & semen resinaceum: quod cãchrys uocatur. Foliis odor thuris. Radix uulnera sanat uiridis imposita & sedis ꝓcidentia cõdylomata hemorroidos. Succus & fruticis & radicis morbũ regium: & ea quæ repurgãda sunt. Oculoꝝ aciem exacuit. Semē ad uetera pectoris uitia datur potui. Et ad uuluas cũ uino & pipere. Mēses adiuuat. Podagris illinitur cũ erinea farina. Purgat & lētigines: & quæ excalfaciēda sunt: aut cũ sudor quærēdus illitum. Itē cõuulsis. Auget & lac in uino potum. Item radix. Ipsa hærba strumis cũ aceto illinitur: ad tussim cũ melle prodest. Canchrys multa genera habet ut diximus. Sed hæc quæ ex rore supradicto nascitur si fricetur: resinosa est. Aduersatur uenenis & uenenatis: præter anguibus. Sudorē mouet tormina discutit. Lactis ubertatem facit. Hærba sabina brathy appellata a græcis duoꝝ generꝝ est. Altera amaraci similis folio est: altera cupresso. Qua ex re qdam creticã cupressũ dixerũt: utilis in suffitus pro thure assumitur. In medicamētis uero duplicato pondere eosdem effectus habere

quos cynnamũ tradit. Collectiões minuit: & nomas cõpescit. Illita ulcera purgat. Part⁹ emor/
tuos apposita extrahit & suffitu. Illinit igni sacro & carbũculis. Cũ mele & uino pota regio mor
bo medet. Gallinacei generis pituitas fumo eius herbæ sanari tradũt. Similis herbæ huic sabi
næ ẽ selago appellata. Legit sine ferro dextra manu p tunicã: qua sinistra manu exuit uelut fu/
rante: cãdida ueste uestito pureq; lotis nudis pedib⁹ sacro facta pri⁹ q̃ legat: pane uinoq;. Fer
tur in mappa noua. Hanc cõtra omnẽ pniciem habendã ꝓdider druidæ gallorꝝ: & cõtra omnia
oculorꝝ uitia fumũ eius ꝓdesse. Idem samolũ herbã nominauere nascentẽ in humidis. Et hãc si/
nistra manu legi a ieiunis cõtra morbos suũ boumq;: nec respicere legentem. nec alibi q̃ i ca/
nali deponere: ibiq; cõterere poturis. Gummi genera diximus. Ex iis maiores effectus melio/
ris cuiusq; erunt. Dentibus inutiles sunt. Sanguinẽ coagulant: & ideo reiicientibus sanguinem
ꝓsunt: item ambustis: arteriæ uitiis. Inutilem urinã ciunt: amaritudines hebetant astrictis cæ
terisq;. Ex amygdala amara ẽ spissandiq; uirib⁹ efficacior. Habet excalfactorias uires. Præpo/
nunt ãt prunorꝝ & cerasorꝝ ac uitium. Siccant illitæ & astringunt. Ex aceto uero infantiũ liche/
nas sanant. Prosunt & tussi ueteri: quattuor obolis in mixto potis. Credunt & colorẽ gratiorẽ
facere: ciborũq; appetentiã: et calculosis ꝓdesse cum passo potæ. Oculorꝝ et uulnerꝝ inutilita/
tibus maxime conueniunt.

De spina ægyptia: & spina alba: & acanto: & acatia Cap. xii.

AB spina ægyptia spinæ arabicæ laudes in odorꝝ loco diximus: & ipsa spissat: stringitq; distil
lationes omnes: & sanguinis excreationes: mensiumq; abundantiã: et nunc radice ualentior
Spinæ albæ semen contra scorpiones auxiliat. Corona ex ea imposita capitis dolores minuit.
Huic similis ẽ spina illa: quã græci acanthon uocãt minoribus multo foliis aculeatis p extremi
tates & harenosa lanugine obductis. Qua collecta ẽt uestes quædam bombicinis similes fiunt
in oriente. Ipsa folia uel radices ad remedia opisthotoni bibunt. Est & acaciæ spina. Fit in ægy
pto alba nigraq; arbore: item uiridi: sed longe melior est priorib⁹. Fit & in gallatia tenerrima
spinosior arbore. Semen omniũ lenticulæ simile: minore ẽ tñ & grano & foliculo. Colligit au
tumno ante collectũ nimio ualidius. Spissat succus ex foliculis aqua cælesti pfusis: mox in pila
tusis exprimit organis: tũc densat in sole mortariis in pastillos. Fit ex foliis minus efficax. Ad
coria pficienda semine ꝓ galla utunt. Foliorꝝ succus & galatiacæ acaciæ nigerrimus improbat
item q ualde ruffus. Purpurea aut leucophea: & q̃ facillime diluit. Vis sũma ad spissandũ refri/
gerandũq; est. Oculorꝝ medicamentis ante alias utiles. Lauant in eos usus pastilli: ab aliis tor/
rent: ab aliis capilli tingunt. Sanant ignẽ sacrum. Vlcera q̃ serpunt: & humida uitia corporis:
collectiões articulos contusos: peruiones: pterygia. Abundantiam mensium fœminis sistunt:
uuluãq; & sedẽ ꝓcidentem: item oculos: oris uitia & genitaliũ.

De uulgari spina & siluestri: & de syrisceptro: & de apendice spina: et pyracantho: et
paliuro: aquifolia et taxo et rubis medicinæ Cap. xiii.

VVlgaris quoq; hæc spina: ex qua uenæ fulloniæ implent: radicis usus habet. Per hispanias
qdem multi et inter odores et ad unguenta utunt illa aspalathum uocantes. Est sine dubio
hoc nomine spina siluestris ĩ oriente (ut diximus) cãdida magnitudine arboris iustæ. Sed & fru
tex humilior atq; spinosus. In syria et rhodiorꝝ insulis: quã alii syrisceptrũ: alii adiapstheũ siue
dipsacon siue diacheron uocãt. Optimus q minime ferulaceus: rubeus: et in purpurã uergens
detracto cortice: nascit plurib⁹ locis: sed nõ ubiq; odoratus. Quam uim haberet cælesti arquu
in eũ innixo: diximus. Sanat tetra oris ulcera: et ozenas: genitalia exulcerata: aut carbunculan/
tia: item rhagadia: inflationes potu. Discutit et strangurias cortex. Sanguinẽ reddentib⁹ mede
tur decoctũ eius. Aluũ sistit cortex. Similia pstare siluestrem quoq; putant. Spina ẽ appendix
appellata: qm baccæ puniceo colore in ea appendices uocant. Hæ crudæ p se et aridæ in uino
decoctæ aluũ citant: ac tormina cõpescunt. Pyrachanti baccæ cõtra serpentium ictus bibunt.
Paliuris quoq; spinæ genus ẽ. Semẽ eius afri zurã uocant: cõtra scorpiones efficacissimũ: item
calculosis et tussi. Folia astrictoriã uim habet. Radix discutit panos: collectiones: uomicas: uri
nas trahit pota. Decoctũ eius potũ in uino aluũ sistit. Serpentib⁹ aduersat: radix præcipue da
tur in uino. Alioqn folia cõtusa addito sale articulorꝝ morbis ĩponunt. Prosunt baccæ purgatiõi
fœminarꝝ: cæliacis: dysentericis: ac cholericis. In uino potæ aluũ sistunt. Radix decocta et il/
lita extrahit infixa corpori. Vtilissima ẽ & luxatis tumoribusq;. Aquifolia arbor ĩ domo aut uil
la sata ueneficia arcet. Flore eius aquã glaciari Pythagoras tradit. Itemq; baculũ ex ea factum
in quoduis animal emissum ẽt si citra ciciderit defectu mittentis: ipsum p sese recubitu ꝓpius
adlabi: tam præcipuam naturã inesse arbori. Taxi arboris fumus mures necat. Nec rubos ad
maleficia tñ genuit natura: ideoq; ex eis mora bestiis uel hominib⁹ cibos dedit. Vim habent
siccandi: astringẽdi. Gingiuis: tõsillis: genitalibus accomodatissimi. Aduersant serpentiũ scele
ratissimis hemorrhoidi & præsteri flos aut mora. Scorpionũ uulnera sine collectionũ periculo
ĩiungunt. Vrinã ciunt. Caules eorꝝ tundũt teneri: exprimitq; succus mox sole cogit ĩ crassitudinẽ

mellis singulari remedio cōtra mala oris oculoꝝq; sanguinem excreātes: anginas: uuluas: sedes: cœliacos potus aut illitu. Oris quidem uitiis etiā folia cōmanducata ꝓsunt: & ulceribus manā tibus: aut qbuscūq; in capite illinūtur cardiacis. Vel sic p se imponūt a māma sinistra. Itē stoma chi doloribus: oculisq; ꝓcedentibus. Instillatur succus eoꝝ & auribus. Sanat cōdylomata cū ro saceo cærato. Calculoꝝ ue ex uino decoctū uel præsentaneū remedium est. Itē p se in cibo sūpti cymæ mō: aut decocti in uino austero labātes dentes firmāt. Aluū sistūt & profluuia sanguinis Dysentericis prosūt. Siccantur in umbra ut cinis crematoꝝ uuā īprimāt. Folia quoq; arefacta & cōtusa iumētoꝝ ulceribus utilia tradūtur. Mora quæ in iis nascūt uel efficaciorē stomachicē præ buere q̄ satiua morus. Eademq; cōpositione uel cū hypocistide tantū & melle bibūtur in chole ra: & a cardiacis: & contra araneos. Inter medicamenta quæ styptica uocāt: nihil efficatius rubi mora ferentis radice decocta in uino ad tertias ptes: ut colluātur eo oris ulcera & sedis foueant. Tātaq; uis est: ut spōgiæ ipsæ lapidescant. Alteꝝ genus rubi est in quo rosa nascitur. Gignit pi lulam castaneæ similem: præcipuo remedio calculosis. Alia ē cynorhoda: quā proximo dicemus uolumine.

De cynobato & idæo rubo: & rhāno: & lycio: & sarcocolla: & oporice medicinæ. Ca. xiiii.

CYnobaton quā alii cynospaston alii neurospaston uocāt folium habet uestigio hoīs simile. Fert & uuā nigram: in cuius acino neruum habet: unde neruuspastus dicitur. Alia est cap pari: quā medici cynobaton appellauerūt. Huius thyrsus ad remedia splenis & inflationes con ditus ex aceto māditur. Neruus eius cū mastice chia cōmāducatus os purgat. Ruboꝝ rosa alo pecias cū axungia emēdat. Mora capillū tingunt cū omphacino oleo. Flos mori p messes colligi tur. Candidus pleureticis præcipuus ex uino potus: itē cœliacis. Radix ad tertias decocta aluū sistit & sanguinē: item dētes collutos decocto. Eodē succo fouētur sedis atq; genitalium ulcera. Cinis e radice deprimit uuam. Idæus rubus appellatus est: quoniā in ida non alias nascitur. Est aūt tenerior ac minor rarioribus calamis inocētioribusq; sub arboꝝ umbra nascens. Huius flos cū melle epiphoris illinitur & ignibus sacris. Stomachicisq; ex aqua bibēdus datur. Cætera eadē præstat quæ supradicta. Inter genera ruboꝝ rhamnos appellatur a græcis candidior & frutico sior. Is floret ramos spargens rectis aculeis nō ut cæteri aduncis: foliis maioribus. Alteꝝ genus eius siluestre nigrius & quadātenus rubēs. Fert ueluti folliculos. Huius radice decocta in aqua fit medicamētum: quod uocat lycium. Semē secūdas trahit. Alterq; ille cādidior astrīgit magis refrigerat: collectionibus & uulneribus accomodatior. Folia uero utriusq; & cruda & decocta il linuntur cum oleo. Lycium præstantius e spina fieri tradūt: quam & pyxacanthon chironiam uo cant: quales in indicis arboribus diximus: quoniā lōge præstātissimū existimat indicum. Coquū tur in aqua tusi rami: radicesq; sūmæ amaritudinis æreo uase fere per triduū. Iteꝝq; exempto li gno donec mellis crassitudo fiat. Adulterat amaris succis: etiam amurca ac felle bubulo. Spuma eius ac flos qdem oculoꝝ medicamētis additur. Reliquo succo faciem purgat: & psora sanat: ero sos angulos oculoꝝ: ueteresq; fluctiones: aures purulentas: tōsillas: gingiuas: tussim: sanguinis excreationes fabæ magnitudine deuoratum. Aut si ex ulceribus fluat: illitum rhagadas: genita lium ulcera. Attritus ulcera recētia & serpētia ac putrescentia. In naribus clauos: suppuratiōes. Bibitur & a mulieribus in lacte contra profluuia. Indici differentia glebis extrinsecus nigris in tus ruffis: cum fregeris: cito nigrescentibus. Astringit uehementer cū amaritudine. Ad eadem omīa utilis est: sed præcipue ad genitalia. Sūt qui & sarcocollā & spinæ lachrymā putent pollini thuris similem cū quadam acrimonia dulcem. Cū uino tusa sistit fluctiones. Illinitur īfātibus ma xime. Vetustate & hæc maxime nigrescit. Melior quo cādidior. Vnū etiānum arboꝝ medicinis debetur nobile medicamētū: quod oporicē uocant. Fit ad dysentericos stomachiq; uitia ī cōgio musti albi lento uapore decoctis malis cotoneis quinq; cū suis seminibus: puniceis totidē: sorbo rum sextario & pari mēsura eius quod rhun syriacon uocāt: croci semūcia. Coqtur usq; ad crassi tudinē mellis. His subnectem⁹ ea quæ græci cōicatiōe noīuꝫ ī ābiguo fecere an ne arboꝝ essēt.

De chamedrye & camedaphne: & chamelea: & chamesice: & chamecisso: & chameleuce: & chamecypisso: & āpeloprafo: & stachye: & clinopodio: & cē tunculo: & clematide ægyptia medicinæ. Ca. xv.

CHamedrys hærba est: quæ latine trixago dicitur. Aliqui eam chameropē: alii teucriā ap pellauere. Folia hēt magnitudine mentæ: colorē & diuisura quercus. Alii serratam: & ab ea serram inuentam esse dixere: flore pene purpurō. Carpitur prægnās succo. In petrosis aduersus serpētium uenena potu illituq; efficacissima. Item stomacho tussi ue tustæ pituitæ in gula cohæ rescenti: ruptis: cōuulsis: lateris doloribus. Lyenem cōsumit. Vrinam & mēses cit. Ob id incipi entibus hydropicis efficax: manualibus scopis eius in tribus heminis aquæ decoctis usq; ad ter tias. Faciūt & ex ea pastillos terentes eam ex aqua ad supradicta. Sanat & uomicas & uetera ulce ra uel sordida cū melle. Fit & uinū ex ea pectoris uitiis. Folioꝝ succus cū oleo caliginē oculoꝝ di scutit. Ad splenē ex aceto sumitur. Excalfacit perunctiones: Chamedaphne unico ramulo est cu

bitali fere: folio tenui lauri similitudine. Semē rubens admixtū foliis illinit̃ capitis dolorib⁹ re/
cens. Ardores refrigerat. Ad tormina cū uino bibit̃. Menses succus eius & urinā cit potu: par
tusq; difficiles in lana appositus. Chamelea similitudinē folioꝝ oleæ habet. Sūt āt ei mora odo
rata: in petrosis nascens palmi altitudinē nō excedens. Aluum purgat. Detrahit pituitā bileq;
foliis in duab⁹ ptibus absinthii decoctis: succoq; eo cū melle poto. Foliis ipolitis & ulcera pur
gant̃. Aiunt siquis añ solis ortū capiat: dicatq; ad albugines oculoꝝ se capere: adalligata discuti
id uitium. Quoquo modo collectā iumentoꝝ pecoꝝq; oculis salutarem eē. Chamesice lentis
folia habet nihil se attollentia: in aridis petrosisq; nascens. Claritati oculoꝝ & cōtra suffusiones
utilissima: & cicatrices caligines muriculas nubeculas ī uino cocta: inuncta. Vuluæ dolores se/
dat apposita in linteolo. Tollit & uerrucas omniū geneꝝ illita. Prodest & orthopnoicis. Cha/
mecissos spicata ē tritici modo ramulis qnis fere foliosa: cū floret existimari pōt alba uiola radi
ce tenui. Cuius bibūt ischiadici folia trib⁹ obolis: in uini cyathi duob⁹ septē dieb⁹ admodū ama
ra potione. Chamaleucē apd nos farranū siue farfugiū uocāt. Nascit̃ sec⁹ fluuios: folio populi:
s; ampliore. Radix eius iponit̃ carbonibus cupressi: atq; is nidor p infundibulū imbibit̃ in uete
re tussi. Chamepeuce laricis foliis similis lūboꝝ & spinæ doloribus ꝓpitia ē. Chamecyparissos
herba ex uino pota cōtra uenena serpentiū omniū scorpionūq; pollet. Ampeloprason in uinetis
nascit̃: foliis porri: ructu grauis. Contra serpentiū ictus efficax. Vrinā & mēses cit: eruptiones
sanguinis p genitale inhibet potū impositūq;. Dat̃ & a partu mulieribus: & cōtra canis morsu;
Ea quoq; q̄ stachys uocat̃: porri similitudinē habet: longioribus foliis pluribusq;: & odoris iu
cundi: colorisq; in luteū inclinati. Pellit menstrua. Clinopodion: qd alii clinopidion: alii zopy/
rocheron: alii encimoides appellant: serpillo simile: surculosam palmi altitudine. Nascit̃ in pe/
trosis: orbiculato folioꝝ ambitu: spetiem lectipedū præbens. Bibit̃ ad conuulsa rupta strargu/
ria: serpentiū ictus: itē decocti succus. Nunc subtexemus herbas mirabiles qdē: sed minus cla/
ras: nobilibus insequentia uolumina dilatis. Itali centūculū uocant rostratis foliis ad similitudi/
nē capitis penulaꝝ iacentē in aruis: græci āt clematidem. Est eius egregius effectus ad sisten/
dam aluū in uino austero. Idem sanguinem sistit tritus cū oxymelite: aut aquæ calidæ cyathis
quinq; denarii unius pōdere. Sic & ad secundas mulieꝝ efficax. Sed græci clamatidas & alias ha
bent: unā quā aliq echiten uocant: alii laginem: nōnulli tenueꝝ scamoniā: & pedales foliosos: ñ
dissimiles scamoneæ ramos habet: nisi ꝙ nigriora minoraq; sunt folia. Inuenit̃ in uineis aruisq;
Estur usu ut olus cū oleo & sale. Aluū cit. Eadē a dysentericis cū lini semine in uino austero sor
bet̃. Folia epiphoris imponūt̃ cū polenta: supposito udo linteolo. Strumas imposita ad suppu/
ratione pducunt: deinde axūgia adiecta pcurant: item hemorrhoidas cū oleo uiridi. Phthisicos
iuuant cū melle. Lactis quoq; ubertatē faciunt in cibi sumpta. Et infantibus illita capillū alunt
Ex aceto dentiū dolores sedant. Venerē stimulant. Est & alia clematis ægyptia cognomine: q̄
ab aliis daphnoides: ab aliis polygonoides uocat̃ folio lauri lōgo: tenuiq;: aduersus serpentes
ac priuatim aspides ex aceto pota efficax. Aegyptus hāc maxīe gignit.

De aron: & dracūculo: & dracontio: & eri: & millefolio: & herba eiusdē nominis: &
pseudouunio: & myrrhi: & onobryche medicinæ Cap. xvi.

Est & aron: de qua inter bulbos dixim⁹ magnæ cū dracuntio litis. Quidā enim eē dixerunt
eandē. Glaucias fatu discreuit. dracuntiū siluestrē arū ꝓnuntiando. Aliq radicem aron ap/
pellauerunt: caulē uero dracuntiū: in totū aliū. Si modo hic est: q uocat̃ apd nos dracunculus.
Nanq; aros radicē nigrā in latitudinē rotundā habet: multo quoq; maiorē: & qua manus īplea
tur. Dracunculus subrutilā & draconis cōuoluti modo: unde ei & nomē. Quin & ipsi græci im
mensam posuere differentiā. Semē dracunculi feruens mordaxq; tradendo: tantūq; inesse ei ui
rus ut olfactū grauidis abortū inferat. Aron miris laudibus extulere: primū in cibis fœminarū
præferentes: qm̄ mas dulcior eēt: & ī coquendo lentior: pectorisq; uitia purgaret. Aridū im/
positione inspersum aut eligmate: urinā & menses cieret. Sic & in oxymelite potum stomacho
interraneis exulceratis ex lacte ouillo bibendū. Ad tussim in cinere coctū ex oleo ddere. Alii
coxere in lacte: ut decoctū biberet. Epiphoris elixum imposuere: item sugillatis tonsillis. Ex
oleo hemorrhoidū uitio infudere: lentigines ex melle illinentes. Laudauit Cleophantus & pro
antidoto cōtra uenena pleureticis: peripneumonicis quoq; & tussientibus. Semē intritum cum
oleo aut rosaceo infundens aurium dolori Dieuches. Cleophantus tussientibs aut suspiriosis &
orthopnoicis & purulenta excreantibus farina pmixtum in pane cocto dedit. Diodotus phthi/
sicis e melle eligmate & pulmonis uitiis: ossibus ēt fractis imposuit. Partus omniū animalium
extrahit naturæ circūlitum. Succus radicis eius cū melle attico: oculoꝝ caligines: ac stomachi
uitia discutit: tussi; dcocti ius cū melle. Vlcera omniū geneꝝ siue phagedenæ sint: siue carcino
mata: siue serpāt: siue polypi in naribus: succus mire sanat. Folia ābustis ꝓsunt ex uino & oleo
cocta. Aluum inaniunt ex sale & aceto sumpta. Etiam luxatis cocta cū melle ꝓsunt. Item arti/
culis podagricis cū sale recentia uel sicca. Hippocrates quaslibet ad collectiōes cū melle impo/

ſuit ad mēſes trahendos ſeminis uel radicis drachmæ duæ in uini cyathis duobus ſufficiūt. Eadē
potio ſi a partu nō purgātur: & ſecunda trahit. Hippocrates & radicem ipſam apposuit. Dicūt &
in peſtilentia ſalutarem eſſe in cibis. Ebrietatē diſcutit. Serpētes nidore cū crematur priuatimqꝫ
aſpides fugat. aut inebriat: ita ut torpētes inueniantur. Perunctos quoqꝫ areo aut laureo oleo fu
giunt. Ideo & contra ictus dari potu in uino nigro putāt utile. In foliis ari caſeus optime ſeruari
traditur. Dracūculus quē dixi hordeo matureſcēte effoditur luna creſcēte. Omio habētem ſer/
pentes fugiunt. Ideo percuſſis ꝓdeſſe in potu aiūt maiorē ut & mēſes: ſi ferro nō attingatur: ſi/
ſtat. Succus eius & auriū dolori prodeſt. Id aūt quod græci dracōtion uocant triplici effigie mi/
hi demōſtratum eſt foliis betæ: nō ſine thyrſo: flore purpureo. Hoc ē ſimile aro. Alii radice lō
ga ueluti ſignata articuloſaqꝫ mōſtrauere tribus omio cauliculis. Folia eius ex aceco decoq con/
tra ſerpētium ictus iubētes. Tertia demōſtratio fuit folio maiore qꝫ cornus: radice harundinea:
totidem ut affirmabāt genicula nodis: quot haberet ānos totidem eſſe folia. Hi ea ex uino uel
aqua cōtra ſerpētes dabant. Eſt & eris quæ in eadem ægypto naſcit ſimilis aro: minor tantū mi
noribuſqꝫ foliis: & utiqꝫ radice: quæ tamē oliuæ grādis magnitudinē implet. Alba geminū cau/
lem: altera unum tātum emittēs. Medetur utraqꝫ ulceribus manātibus: item combuſtis ac fiſtu
lis. Collyrio īmixta & nomas ſiſtūt: decoctaꝝ ī aqua & poſtea tritaꝝ roſaceo addito. Sed unum
miraculum ingens: cōtacto genitali cuiuſqꝫ fœminini ſexuſ aīal in pnicië agi. Myriophylō quod
noſtri millefolium uocāt caulis eſt tener. Similis eſt fœniculo plurimis foliis: unde & nomen ac
cepit. Naſcitur in paluſtribus: magnifici uſus ad uulnera. Cū aceto bibitur ad difficultates urinæ
& ueſicæ: & ſuſpiria: præcipitatiſqꝫ ex alto. Efficaciſſima eadē ad dētium dolores. Hetruria hoc
noīe appellat hærbam in pratis tenuem: a lateribus capillamenti mō folioſā: eximii uſus ad uul
nera: boū neruos abſciſſos uomere ſolidari ea: rurſuſqꝫ iugi addita axūgia affirmāſ. Pſeudounnō
napi folia habet: fruticās palmi altitudine. Laudatiſſima in creta. Cōtra tormina atqꝫ ſtrāguriā:
lateꝝ præcordioꝝqꝫ dolores bibuntur rami eius quinis cyathis e niue. Myrrhis quā alii myrrhi
zam alii myrrhā uocant ſimillima eſt cicutæ. Caule foliiſqꝫ & flore minor tātum & exilior: cibo
nō inſuauiſ. Cit mēſtrua & partus cū uino. Aiūt quoqꝫ eādem potam in peſtilentia ſalutarē eſſe.
Subuenit & phthiſicis in ſorbitione. Auiditatem cibi facit: Vlcera in facie aut capite ſuccus eius
in aqua triduo maceratæ ſanat. Onobrychis folia habet lentis lōgiora paulo: florem rubētem:
radicem exiguā & gracilem. Naſcitur circa fōteſ. Siccata in farinæ modū & inſpſa uino albo ſtrā
gurias finit. Aluū ſiſtit. Succus eius punctis cū oleo ſudores mouet.

¶ De coriaceſia: & callicia: & menaide: & aliis xxiii. & medicinis eaꝝ quas quidā ma
gicas eſſe dicūt: & de cōſidia: & de aproſſi: & recidiuis morboꝝ. Ca. xvii.

IN promiſſo hærbaꝝ mirabilium occurrit aliqua dicere & de magicis. Quæ enim mirabili/
ores ſunt: Primi eas in noſtro orbe celebrauere Pythagoras atqꝫ Democrituſ cōſnctari ma
gos. Coriaceſiam & calliciam Pythagoras qua aquā glaciari tradit: & quaꝝ mentionem apud ali
os nō reperio: nec apud eum alia de his. Idem menaidem appellat & nomine alio corinthadem:
cuius decocto in aqua ſucco protinus ſanari ictus ſerpētiū ſi foueātur dicit. Eūdemqꝫ effuſum in
hærba qui ueſtigio cōtigerint: aut forte reſpſi fuerint inſanabiles perire: mōſtrifica ꝓrſus natu
ra ueneni præterqꝫ cōtra uenena. Ab eodem Pythagora aproxis appellat hærba: cuius radix e
lōginquo cōcipiat ignes ut naptha: de qua in terræ miraculis diximus. Idē tradit. Si q morbi hu
mano corpori acciderint florente aproxi: qꝫuis ſanatos admonitionē eoꝝ ſentire quotiēs florerē
eam cōtigerit: & frumētum: & cicutā: & uiolam ſimilem cōditionem habere. Nec me fallit hoc
uolumē eius a quibuſdam Cleemporo medico aſcribi. Pythagoræ uero eſſe pertinax fama antiq
taſqꝫ uendicant. Et id ipſum auctoritatem uoluminibuſ affert: ſi qs alius curæ ſuæ opus illo uiro
dignū iudicauerit. Quod feciſſe ſcimus Cleemporꝝ: cū & alia ſuo ex noīe ederet quis credet: De
mocriti certe chirocineta eſſe cōſtat. At in iis ille poſt pythagorā magoꝝ ſtudioſiſſimus quanto
portētoſiora tradit: Aglaopotin hærbā quæ admiratione hoīum ꝓpter eximiū colorem accepe
rit nomē: in marmoribus arabiæ naſcētē perſico latere. Qua de cā & marmaritiden uocari. Ma
gos utiqꝫ ea uti: cū uelint deos euocare. Achemenidon colore eſt electri ſine folio naſcēs ī tar/
daſtilis indiæ. Cuius radix in paſtillos digeſta in dieqꝫ pota in uino noxii p cruciatus nocte confi
teantur omīa p uarias numinū imaginationes. Eandem hippophoruadē appellat: quoniā equæ
præcipue caueāt eam. Theombrotion xx. ſchœnis a Choaſpe naſci pauonis picturis ſimilē odo
re eximio. Hāc aūt a regibusſperſaꝝ comedi aut bibi cōtra omīa corporꝝ īcōmoda: ſtabilitatēqꝫ
mētis & iuſticiæ uocari. Eandē deniqꝫ ſemniona potētiæ maieſtate appellari. Aliā deide abamā
tidem armeniæ cappadociæqꝫ alūnam. Ac admota leones reſupinari cū hiatu laxo. Nois cauſā
eſſe qꝑ cōteri nequeat. Arianidem in arianis gigni igneam colore. Colligi cū ſol in leone ſit. Hu
ius tactu puncta oleo ligna accendi. Theriocarna in cappadocia & miſcia naſcēte: omēs feras tor
peſcere: nec niſi hyenæ urinæ aſperſu recreari. Ethiopida in meroe naſci. Ob id & meroidem ap
pellari: folio lactucæ: hydropicis utiliſſimā e mulſo potā. Ophiuſā in elephātine eiuſdē æthio/

pi æ liuidā: difficileq; aspectu: qua pota terrorē minasq; serpentiū obseruauari: ita ut mortē sibi eo metu cōsciscant: ob id cogi sacrilegos illā biber̄. Aduersari āt ei palmeū uinū. Thalassegle n indū amnē inueniri: q̄ ob id nomine alio potamautis appellat̄. Hac pota lymphari homines ob seruantib⁹ miraculis. Theangelida ī libano syriæ dicteo cretæ montib⁹ & babylone & susis pii dis nasci: qua pota magi diuinent. Gelotophyllida in bactris & circa borysthenē. Hæc si bib t cū myrrha & uino: uarias obseruari spēs: ridendiq; finem non fieri ni potis nucleis pineæ nucis cū pipere & melle in uino palmeo. Syssitieterida a conuictu in pside nominari: qm̄ hilarent̄ illa eadē ꝓtomedia: qua primatū apd reges optineant. Casignetē: qm̄ secū ipsa nascat̄: nec cū ullis aliis herbis. Eandē Dionysio nymphadem: qm̄ uino mire cōueniat. Heliathen uocāt in themi syriaca regione & ciliciæ montib⁹ maritinis: folio myrti. Hac cū adipe leonino decocta addito croco & palmeo uino perungi magos & psaꝝ reges: ut fiat corp⁹ aspectu iucundū. Ideo eande; heliocallidē nominari. Hermesias ab eodē uocat̄ ad liberos generādos pulchros bonosq;. Nō herba: sed compositio e nucleis pineæ nucis tritis cū melle myrrhc croco uino palmeo: postea admixto theōbrotio & lacte bibere generat̄ os iubet: & a cōceptu puerperas ꝑtum nutrientes ita fieri excellētes animo & forma: atq; bonos. Haꝝ omniū magica quoq; uocabula ponit. Ad iecit his Apollodorus assectator eius herbā eschynomenē: qm̄ appropinquante manu folia cō traheret. Aliam crocidē: cuius tactu phalangia morerent̄. Crateias oenotheridem: cuius asper su e uino feritas omniū animaliū mitigaret̄. Anacāpserotem celeber arte grāmatica paulo ante cuius omnino tactu r̄dirent amores uel cū odio deposita. Et abūde sit hacten⁹ attigisse insignia magoꝝ in iis herbis: alio de his aptiore dictur⁹ loco.

¶ De eriphia & lanaria & stracioti medicinæ Cap. xviii.

ERiphiam multi ꝑdidere. Scarabeū hæc in habena habet sursum deorsumq; ꝯdecurrentē cū sono hedi: unde & nomē accepit. Hac ad uocē nihil præstantius eē tradūt. Herba lanaria ouib⁹ ieiuniis data: lactis abundantiā facit. Eq; nota lactoris uulgo ē plena lactis: qđ degūstatū uomitiones cōcitat. Eandē hanc aliq eē dicunt: & alii similē illi: quā militarē uocant: qm̄ uul nus ferro factū nullū nō intra dies quinq; sanat ex oleo imposita. Celebrat̄ āt & a græcis stra ciotes. Est & ea in egypto tm̄: & inundatione nili nascit̄ aizoo similis: ni maiora haberet folia. Refrigerat mire: & uulnera sanat ex aceto illita: itē ignes sacros ac suppurationes. Sanguinem quoq; q defluit a renib⁹ pota cū thure masculo mirifice sistit.

¶ De herba q̄ nascit̄ in capite statuæ: & de herba de fluminib⁹: & herba lingua: & cri bro: & fimetis: & rhodora: & impia: & ueneris pectine: & nodia: & philanthropo: & canaria lappa: & tordyle: & đ gramine: & dactylo & fœno græco medicinæ Ca. xix.

HErba in capite statuæ nata collectaq; alicuius in uestis panno: & alligata in lino ruffo capitis dolorē confestim sedare tradit̄. Herba quecūq; e riuis aut fluminib⁹ ante solis ortū colle cta: ut nemo colligentē uideat: cōtra tertianas adalligata leuo brachio. ita ut æger qđ sit illud ignoret: tertianas arcer̄ tradit̄. Lingua herba nascit̄ circa fontes. Radix eius combusta & trita cū adipe suis: adiiciunt ut nigra sit & sterilis: alopetias emendat unguentū in sole. Cribro in li mite abiecto: herbæ intus extantes đcerptæ: adalligatæq; grauidis: ꝑtus accelerant: Herba q̄ gignit̄ supra fimeta ruris: cōtra anginas efficacissime pollet ex aqua pota. Herba iuxta quam ca nes urinam fundunt euulsa ne ferro attingat̄: luxatis celerrime medet̄. Rumbotinū arborē de monstrauim⁹ inter arbusta. Iuxta hāc uiduam uite nascit̄ herba: quam galli rhodoram uocant: caulē habet uirgæ ficulneæ modo geniculatū folia urtice in medio exalbida: eadē ꝓcedente tē pore tota rubentia: florem argenteū: p̄cipua cōtra tumores feruoresq; & collectiones. Cū axū gia uero ueteri tusa: ita ut ferro nō attingat̄: q punctus ē: si despuat ad suam dexteram ter: effi cacius remediū eē aiunt: si tres quoq; triū nationū homines pungant dextrorsus. Herba impia uocat̄ incana: toris maris aspectu thysi mō uestita atq; capitata. Inde alii ramuli assurgunt sua capitella gerentes: ob id impiam appellauer̄: qm̄ liberi sup parentem excellant. Alii potius ita appellatam: ꝙ nullū animal eā attingat: existimauere. Hæc inter duos lapides trita feruet: p̄ci puo aduersus anginas succo lacte & uino admixto: miꝝq; tradit̄: nunq; ab eo morbo tētari qui gustauerint. Itaq; et suibus dari: quæq; medicamentum id noluerint haurir̄: eo modo interir̄. Sunt q et in auiū nidis inseri aliquid ex ea putent: atq; ita nō strangulari pullos auidius deuoran tes. Veneris pectinē appellant a similitudine pectinū. Cuius radix cū malua tusa omnia corpo ri infixa extrahit. Veternosa curat: q̄ exedum uocat̄. Nodia herba coriarioꝝ officinis ēt hilaris est: aliis ue. Nomas curat. Efficacissimāq; aduersus scorpiones eē potā in uino aut posca repio. Philantropon herbam græci appellant nasutem: qm̄ uestib⁹ adherescat. Ex hac corona impo sita capitis dolores sedant̄. Nam quæ canaria appellat̄ lappa cum plantagine & millefolio trita ex uino carcinomata sanat: ternis dieb⁹ soluta. Medet̄ & suis hæc effossa sine ferro: & addita in colluuiem poturis uel ex lacte & uino. Quidā adiiciunt & fodientē dicere oporterē: hæc ē her ba argemon: quā Minerua reppit suib⁹ is remedium: qđ illa gustauerit. Tordylen alii semen

filis esse dixerunt. Alii hærbã ꝑ se quã & syreon uocauerũt. Neqꝫ aliud de ea ꝓditũ inuenio q̃ ĩ
mõtibus nasci. Cõbustã potu ciere mẽses: & pectoris excreationes. Efficacior ẽ etiã nũc radice.
Succo eius ternis obolis bausto renes sanari. Addi radicẽ eius & ĩ malagmata. Gramẽ ipsũ ẽ in
ter herbas uulgatissimũ. Geniculatis serpit internodiis: crebroqꝫ ab iis & excacumine nouas ra/
dices spargit. Folia eius in reliquo orbe in exilitatem fastigiantur. In ꝑnaso tantũ hederacea spe
cie densius q̃ usqꝫ fruticante: flore odorato cãdidoqꝫ. Iumẽtis hærba nõ alia gratior siue uiridis
siue in fœno siccata. Tũditur aspsa aqua. Succũ quoqꝫ eius in ꝑnaso excipi tradũt ꝓpter uberta/
tem. Dulcis enĩ hic est. In uicẽ eius in reliqua parte terrarꝝ succedit decoctũ ad uulnera cõgluti/
nanda: quod & ipsa hærba tusa præstat. Tuet̃qꝫ & ab inflãmationibus placat. Decocto adiicit̃
uinum ac mel: ab aliq̃bus & thuris & piperis myrrhæqꝫ tertiæ portiones. Rursusqꝫ coquitur in
æreo uase ad dentium dolores & epiphoras. Radix decocta ĩ uino torminibus medet̃ & urinæ
difficultatibus. Vlceribus uesicæ. Calculos frangit. Semẽ uehemẽtius urinã impellit. Aluũ uo/
mitionesqꝫ sistit. Priuatim aũt draconũ morsibus auxiliatur. Sunt qui genicula ix. uel unius uel e
duabus tribus ue hærbis ad hunc articulorꝝ numerꝝ inuolui lana succida nigra iubeãt ad r̃media
strumæ panorꝝ ue. Ieiunum debere esse qui colligat. Ita ire ĩ domum absentis cui medeat̃: supue
nientiqꝫ ter dicere ieiuno ieiunum medicamẽtum dare. Atque ita adalligare: triduoque id facer̃.
Quod e graminum genere septẽ internodia habet: efficacissime capiti cõtra dolores adalligat̃.
Quidã ꝓpter uesicæ cruciatus decoctum ex uino gramẽ ad dimidias e balneis bibi iubẽt. Sunt
qui & aculeatum gramẽ uocãt trium generꝝ cũ in cacumine aculei sint plurimũ: quod illi dactylõ
uocãt: hos conuolutos naribus inserunt: extrahuntque sanguinis ciendi gratia. Altero quod est
aizoo simile ad paronychia & pterygia unguium: & cum caro unguibus excreuerit utunt̃ cũ axũ
gia. Ideo dactylõ appellãtes q̃a digytis medeatur. Tertium genus dactyli sed tenuis nascit̃ ĩ pa
rietibus aut tegulis. Huic caustica uis est. Sistit ulcera quæ serpunt. Gramen capiti circũdatum
sanguinis e naribus fluctiones sistit. Camelos ãt necare tradit̃ in babylonis regiõe id quod iux/
ta uias nascitur. Nec fœnogræco minor auctoritas: quod telin uocant: alii carphos. Aliq̃ buce/
ras: alii egoceras: quoniã corniculis semẽ est simile: nos siliciam: quod quomodo sereret̃ suo lo/
co diximus. Vis eius siccare: mollire: dissoluere. Succus decocti fœminarꝝ pluribus malis subue/
nit: siue duricia siue tumor: siue cõtractio sit uuluæ: fouẽtur: insidũt: infusum quoqꝫ ꝓdest. Fur
fures in facie extenuat. Spleni addito nitro decoctum & ĩpositũ medet̃: itẽ ex aceto. Sic iocineri
decoctũ. Diocles difficile ꝑiẽtibus semẽ eius dedit acetabuli mẽsura tritũ in nouẽ cyathis sapæ
ad tertias ꝑtes bibere: ut q̃ biberint in calida lauarẽt. Et in balneo sudãtibus dimidiũ ex relicto
iterꝝ dedit: mox a balneo reliquũ ꝓ sũmo auxilio. Farinã fœnogræci cũ hordeo aut lini semĩe de
coctam aqua mulsa cõtra uuluæ cruciatus subiecit. Itẽqꝫ ĩposuit imo uẽtri. Lepras lẽtigines sul
phuris pari portione mixta farina curauit nitro ante præparata cute sæpius die illinẽs: pungiqꝫ
præcipiens. Theodorus fœnogræco miscuit quartã ꝑtem purgati nasturtii acerrimo aceto ad le
pras. Damion fœnogræci semẽ acetabuli dimidia mẽsura cũ sapæ & aquæ nouẽ cyathis ad mẽ/
ses ciendos dedit potu. Nec dubitatur q̃n decoctũ eius utilissimũ sit uuluis interaneisqꝫ exulcera
tis: sicuti semẽ articulis atqꝫ præcordiis. Si uero cũ malua decoquat̃: postea addito mulso potus
ante cætera uuluis interaneisqꝫ laudat̃. Quippe cũ uapor quoqꝫ decocti plurimũ prosit. Alarꝝqꝫ
etiã grauiolentiã decoctũ fœnogræci semẽ emẽdat. Farina prurigines capitis furfuresqꝫ cũ uino
& nitro celeriter tollit. In hydromelite aũt decocta addita axũgia genitalibus medetur: item pa
no: potidi: podagræ: chiragræ: articulis: carnibusqꝫ quæ recedũt ab ossibus. Aceto uero subac/
ta luxatis. Illinit̃ & lyeni decocta ĩ aceto & melle tantum. Carcinomata subacta ex uino purgat.
Mox addito melle ꝑsanat. Sũmit̃ & sorbitio e farina ad pectus exulceratũ lõgãqꝫ tussim. Diu de
coq̃tur: donec amaritudo desinat. Postea mel additur. Nũc ipsa claritas hærbarꝝ dicetur.

¶ CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER .XXV. PROHEMIVM.

¶ Natura Hærbarꝝ Sponte Nascentium. Ca. i.

IPSA QVAE NVNC DICETVR HAERBARVM
claritas medicinæ tantum gratia gignẽte eas tellure: in admira
tionẽ curæ priscorꝝ diligentiæqꝫ animũ agit. Nihil ergo intẽta
tum inexptumqꝫ illis fuit. Nihil deinde occultatum quod non
prodesse posteris uellẽt. At nos elaborata iis abscõder̃ ac sup
primere cupimus: & fraudare uitã etiã alienis bonis. Ita certe
recõdunt qui pauca aliqua nouere: in uidentes aliis: & neminẽ
docere in auctoritatem scientiæ est. Tãtum ab excogitãdis no
uis ac adiuuãda uita mores absunt. Sũmũqꝫ opus ingeniorꝝ diu

in hoc fuit: ut intra unumquemq; recte facta ueterum perirent. At hercule singula quosdã inuenta deorum numero addidere: omniumq; uitã clariorẽ fecere cognominib⁹ herbarum tam benigne gratiã memoria referente. Non æque hæc cura eorum mira eẽt in iis: q̃ satu blandiũt̃: aut cibo inuitant sed culmina quoq; montiũ inuia & solitudines abditas omnisq; terræ fibras scrutati inuenere: qd quæq; radix polleret: ad quos usus herbarum folia ptinerent: etiam quadrupedũ pabulo intacta ad salutis usus uertentes.

¶ Qui latine usus herbarum scripserit: & qñ ad romanos noticia earum puenerit: et q primi græcorum d his composuerit: et d herbarum inuentione: et antiqua medicina: et quar̃ minus exerceat̃ earum remedia: et d cynorhodo: et d dracũlo medicinæ Ca. ii.

MInus hoc q̃ par erat: nostri celebrauere omniũ utilitatũ & uirtutũ rapacissimi. Primusq; & diu sol us idẽ ille. M. Cato omniũ bonarum artiũ magister paucis dũtaxat atigit. Boum etiã medicamina nõ omissa. Post eũ unus illustriũ tẽtauit. C. Valgius eruditione spectatus: imperfecto uolumine ad Diuũ Augustũ: inchoata ẽt p̃fatione religiosa: ut omnib⁹ malis humanis illi⁹ potissimũ principis semp medicet̃ maiestas. Ante cõdiderat solus apd' nos: qd equidẽ inueni: Pompei⁹ Lene⁹ Magni Pompeii libertus: quo primũ tempore hãc scientiã ad nostros puenisse animaduerto. Nãq; Mithridates maxim⁹ sua ætate regũ: quẽ debellauit Pompei⁹: omniũ ante se genitorum diligentissimus uitæ fuisse argumentis præterq; fama intelligit̃. Vni ei excogitatũ quottidie uenenũ bibere: præsumptis remediis: ut cõsuetudine ipsa innoxiũ fieret. Primo inuẽta genera antidoti: ex qbus unũ ẽt nomẽ eius retinet. Illius inuentũ autumãt sanguinẽ põticorum miscere antidotis: qm̃ ueneno uiuerent. Ad illũ Asclepiadis medendi arte clari: uolumina cõposita extant: cũ sollicitatus ex urbe roma p̃cepta p se mitteret. Illũ solũ mortaliũ Mithridatẽ xxii. linguis locutũ certũ ẽ. Nec d subiectis gentib⁹ ullũ hominẽ p interpretẽ appellatũ ab eo ãnis. lvi. qb⁹ r̃gnauit. Is ergo ĩ r̃liqua ĩgenii magnitudĩe medicĩe peculiariter curiosus ab hoĩb⁹ subiectis: q fuere ps magna terrarum: singula exquirens: scriniũ cõmentationũ harum & exemplaria effectusq; ĩ archanis suis reliqt. Põpeius ãt omni r̃gia præda potitus: transferre ea sermone nostro libertũ suũ Leneũ grãmaticæ artis doctissimum iussit. Vitæq; ita psuit nõ min⁹ qua reipublicæ uictoria illa. Præter hos græci auctores medicinæ pdidere: quos suis locis diximus. Ex iis Crateias: Dionysius: Metrodorus rõne blandissima: sed qua nihil pene aliud q̃ rei difficultas intelligat̃. Pinxere nãq; effigies herbarum: atq; subscripsere effectus. Verum & pictura fallax ẽ ex coloribus tã numerosis: præsertim in æmulatione naturæ: multũq; degenerat transcribẽtium sors uaria. Præterea parum ẽ singulas earum ætates pingi: cũ quadripartitis uarietatib⁹ anni faciẽ mutent. Quare cæteri sermone eas tradider̃. Aliq effigie qdẽ indicata & nudis qdẽ plerumq; nominibus defuncti: qm̃ satis uidebat̃ potestates uimq; dmonstrare querere uolentibus. Nec ẽ difficile cognitu. Nobis certe: exceptis admodũ paucis cõtigit reliquas contemplari scientia Antonii Castoris: cui summa auctoritas erat ĩ ea arte nostro æuo. Visendo hortulo eius: ĩ quo plurimas alebat: cẽtesimum ætatis annũ excedẽs nullũ corporis malũ expertus ac ne ætate qdẽ memoria aut uigore concussis. Nec aliud mirata magis antiquitas reperiet̃. Inuenta iampridẽ rõ ẽ prænuntians horas nõ modo dies ac noctes solis lunæq; defectũ. Durat tñ tradita persuasio in magna pte uulgi ueneficiis & herbis id cogi. In eo nãq; fœminarum scientiã præualere. Certe qd nõ repleuere fabulis colchis Medea: aliæq;: In primisq; italica circe diis ẽt ad scripta: ũde arbitror natũ ut Aeschylus e uetustissimis in poetica re r̃fertã italiã herbarum potentia pderet. Multiq; circeios agros ubi habitauit illa: in magno argumento etiamnũ durante in marsis a folio eius orta gẽte: quos eẽ domitores s̃pentium constat. Homer⁹ qdẽ prim⁹ doctrinarum & antiquitatis parens: multus alias in admiratione Circes gloriã herbarum ægypto tribuit: tũ ẽt cum rigaret̃ ægyptus illa nõ ãt eẽt: postea fluminis limo inuecta. Herbas certe ægyptias ab regis uxore traditas suæ Helenæ plurimas narrat: ac nobile illud Nepenthes obliuionẽ tristitiæ ueniæq; afferens: & ab Helena utiq; omnib⁹ mortalib⁹ ppinandũ. Primus ãt omniũ: quos memoria nouit: Orpheus d iis herbis curiosius aliqua pdidit. Post eũ Museus & Hesiodus poliõ herbã in quantũ mirati sunt: diximus. Orpheus & Hesiodus suffitiones cõmendauer̃. Homerus & alias nominatim herbas celebrat: quas suis locis dicemus. Ab eo Pythagoras clarus sapientia primus uolumẽ d earum effectu composuit: Apollini: Aesculapioq;: & in totũ diis immortalibus inuentione & origine assignata. Composuit & Democritus: ãbo peragratis psidis arabiæ æthiopiæ ægyptiq; magis. Adeoq; ad hæc attonita antiquitas fuit: ut affirmaret ẽt incredibilia dictu Xanthus hystoriarum auctor in prima earum tradidit occisum draconis catulũ reuocatũ ad uitã a parẽte herba: quã balin nominat. Eadẽq; tillonẽ quẽ draco occiderat: restitutũ saluti. Et Iuba in arabia herba reuocatũ ad uitã hominẽ tradit. Dixit Democritus: credidit Theophrastus eẽ herbã: cuius contactu illatæ ab alite: quam rettulimus: exiliret cuneus a pastoribus arbori adactus Quæ ẽt si fide carent: admirationẽ tamẽ implẽt: coguntq; confiteri multũ eẽ: qd uero supersit Inde & plerosq; uideo existimare: nihil ñ herbarum ui effici posse. Sz plurimarum uires eẽ ĩcognitas

Quoꝝ numero fuit Herophilus clarus in medicina: a quo ferūt dictū quasdam etiā fortassis cal/
catas prodesse. Obseruatum certe est inflāmari uulnera ac morbos superuētu eoꝝ: qui pedibus
iter cōfecerint. Hæc erat ātiqua medicina: quæ tota migrabat in græciæ linguas. Sed quare nūc
nō plures noscūtur causæ: nisi q̄ eas agrestes litteraꝝq; ignari experiūtur: utpote qui soli inter
illas uiuāt. Præterea securitas quærēdi obuia medicoꝝ turba. Multis etiā inuētis noīa desunt.
sicut illi quā rettulimus in frugum cura: scimusq; defossā in angulis segetis præstare ne qua uis ī
tret. Turpissima cā raritatis: quod etiā q sciūt: demōstrare nolūt: tanq̄ ipsis pituꝝ sit quod tra/
diderint aliis. Accedit rō inuentionis anceps. Quippe etiā in reptis: alias inuenit casus: alias (ut
uere dixerim) deus. Insanabilis ad hosce annos fuit rabidi canis morsus: pauorē aquæ: potusque
omīs afferens odium. Nuper cuiusdā militantis in prætorio mater uidit in quiete radicem silue/
stris rosæ: quā cynorhodon uocant: quāq; blāditam sibi aspectu pridie ī fruteto mitteret folio
bibēdam in lacte. In lusitania res gerebat hispaniæ ꝓxima pte. Casuq; accidit: ut milite a morsu
canis incipiēte aquas expauescere superueniret epistola orātis: ut pareret religioni. Seruatusq;
est ex insperato. Et postea q̄squis auxilium simile tentauit. Alias apud auctores cynorhodi una
medicina erat spōgiolæ quæ in mediis spinis eius nascitur cinere cū melle alopecias capitis exple
ri. In eadem ꝓuintia cognoui in agro hospitis nuper ibi reptum dracūculū appellatū caulē polli/
cali crassitudine uersicoloribus uiperaꝝ maculis: quā ferebāt cōtra oīum morsus esse remediū:
Alius est quē nos in priori uolumine eiusdem noīs diximus: sed huic alia figura. Aliudq; miracu
lum exeuntis e terra ad primas serpentiū uernationes bipedali fere altitudine rursusq; cū iisdem
in terram se condentis: nec omīo occultato eo apparet serpens: uel hoc per se satis officioso na/
turæ munere: si tantū præmoneret: tēpusq; formidinis demōstraret

De quodā pestifero fōte germaniæ: & de britānia: & maximis morboꝝ doloribus. Ca. iii.

Nec bestiaꝝ solum ad nocēdum scelera sunt: sed interim aquaꝝ quoq; ac locoꝝ. In germania
trans rhenum castris a Germanico Cæsare promotis maritimo tractu fons erat aquæ dul/
cis solus: qua pota intra biēnium dentes deciderent. Cōpagesq; in genibus soluerētur. Stoma/
cacen medici uocabāt & sceletorben. Ei malo reperta auxilio est hærba: que uocatur britānica
nō neruis mō & oris malis salutaris: sed cōtra anginas quoq; & cōtra serpētes. Folia habet oblō
ga nigra: ira dem nigram. Succus eius exprimitur & ex radice. Florem uibones uocāt: qui col/
lectus priusq; tonitrua audiantur: & deuoratus securos in totum reddit. Fida in qua castra erāt
nostris mōstrauere illam. Miror quidem quæ nominis esset cā: nisi forte cōfini oceano britāniæ
ueluti ꝓpinquæ dicauere. Nō enim inde appellatam eam: quoniā ibi plurima nasceret certū ē.
Etiā tum britānia libera fuit quidem. Nec hic quōdam ambitus noībus suis eas adoptādi: ut do
cebimus fecisse reges: ut res tanta debeat: hærbā inuenire: uitam iuuare nō fortassis credet ali/
quis: cum hæc nostra friuola quoq; existimēt: adeo deliciis sordent: etiam quæ ad salutem per/
tinent. Auctores tamē quaꝝ inueniūtur in primis celebrare par est: effectu eaꝝ digesto in gene
ra morboꝝ. Qua qdem in reputatione misereri sortis humanæ subit: & præter fortuita casusq;
& noīa quæ omīs hora excogitat ad milia morboꝝ singulis mortalibus timēda. Qui grauissimi
ex iis sint discernere stultitia prope uideri pōt: cū suus cuiq; ad præsens q̄sq; atrocissimus uidea/
tur. Et de hoc tamē iudicauer aui expimēto asprimos cruciacus esse calculoꝝ a stillicidio uesicæ.
Proximū stomachi tertium eoꝝ qui in capite doleant. Nō ob aliud fere morte cōscita græcis: &
noxias hærbas demōstratas miror equidē. Nec uenenoꝝ tantū: quoniā ea conditio uitæ est: ut
mori pleꝛq; etiā optimi portus sit: tradatq; Varro Seruiū Clodium equitē romanū magnitudie
doloris in podagra coactum ueneno crura perunxisse: & postea caruisse sensu omī æque q̄ dolo
re in ea parte corporis. Sed quæ fuit uenia mōstrādi qua mētes soluerentur: Partus eliderent:
multaq; similia: Ergo nec abortiua dico. Ac ne amatoria quidē memoro. Lucullū imperatorem
clarissimū amatorio piisse. Nec alia magica porrēta: nisi ubi cauēda sūt aut coarguēda ī primis si
de coꝝ dānata. Satis opæ fuit abūdeq; præstitū uitæ salutares dixisse ac postea inuēta.

De moly: & dodecatheo: & pæonia uel pētorobo uel glycyside: & panace uel asclepio:
& heracleo panace: chironio: & panace centaureo: uel pharnaceo: & heracleo siderio:
& hyoscyamo uel apollinari siue altercangeno. Ca. iiii.

Laudatissima hærbaꝝ est Homero teste quā uocari ab diis putant moly. Ast inuētionem
eius Mercurio assignat. Cōtraq; sūma ueneficia demōstrat. Nasci eam hodie circa pheneū
& in cyllene arcbadiæ tradunt. Specie illa homerica radice rotūda nigraque: magnitudine cepæ
folio scyllæ: effodi aūt difficulter. Græci auctores florem eius luteum pinxere: cū Homerus cā
didum scripserit. Inueni e peritis hærbaꝝ medicis: qui & in italia nasci eam diceret: afferrique cā
pania mihi aliquot diebus effossam inter difficultates saxeas radicis triginta pedes lōgæ. Ac ne
sic quidem solidæ sed abrutæ. Ab ea maxima auctoritas hærbæ est: quā dodecatheon uocant:
omium deoꝝ maiestatem cōmēdantes. In aqua potā omibus morbis mederi tradūt. Folia eius
septem lactucis simillima exeūt lutea radice. Vetustissima inuentu peonia est. Nomēque aucto/

Questo capo tien... l'huomo fa dire... a Dio.

E espirare... sospirare... usar l'apto [illegible]

ris retinet. Quam qdam pentorobō appellant: alii glycysiden. Hæc quoq; difficultas ē: q̄ ea/dē aliter alibi nuncupat̄. Nascit̄ opacis montib⁹ caule inter folia digytorꝝ quattuor ferente i ca cumine ueluti græcas nuces quatuuor aut quinq;. Inest iis semē copiosum: rubꝝ: nigꝝq;. Hæc medet̄ & faunorꝝ in qete ludibriis. Precipiūt eruere noctu: qm̄ si picus martius uideat: tuendo ī oculos impetū faciat. Panaces ipso nomine omniū morborꝝ remedia ꝑmittit: numerosū & diis inuentorib⁹ adscriptū. Vnū qppe asclepion cognominat̄: qm̄ is filiā panaciā appellauit: Succus eius ē coact⁹ ferulæ: qualē dixim⁹. Radix ē multi corticis & salsi. Hac euulsa scrobē repleri ua rio genere frugū religio ē: ac terræ piamentū. Vbi: & quo fieret mō: & quale maxime ꝓbaret̄ inter pegrina docuim⁹. Id qđ e macedonia affert̄: bucolicon uocant: armentariis sponte erum/pentē succū excipientib⁹: hoc celerrime euanescit. Et in aliis āt generib⁹ improbat̄ maxime ni/grū ac molle. Id. n. argumentū ē cæra adulterati. Alterꝝ genus heracleon uocant: & ab Hercu le inuētū tradūt. Alii originū heracleoticū siluestre: qm̄ ē origano simile: radice inutili. De ori gano diximus. Tertiū panaces chironeon cognominat̄ ab inuentore. Foliū eius lappato simile mai⁹ tn̄ & hirsutius. Flos aureus: radix pua. Nascit̄ pinguib⁹ locis. Hui⁹ flos efficacissim⁹ eoq; amplius q̄ supradicta ꝓdest. Quartū gen⁹ panaces ab eodē Chirone reptum cētaurion cogno minat̄. Sed & pharnaceon in controuersia inuentionis a Pharnace rege deductū. Serit̄ hoc lon/giorib⁹ q̄ cætera foliis: & serratis. Radix odorata in umbra siccat̄: uinoq; gratiā adiicit. Huius genera duo fecere: alterꝝ leuioris folii: alterꝝ tenuioris. Heracleon siderio & ipsum ab Hercule inuentū ē: caule tenui digytorꝝ quattuor altitudine. Flore puniceo: foliis coriandri. Iuxta lacus & amnes inuenit̄. Omniaq; uulnera ferro illata efficacissime sanat. Et Chironis inuentū ampel. s quæ uocat̄ chironia: đ qua diximus inter uites. Sicuti đ herba cuius inuentio assignat̄ Mineruæ Herculi quoq; eam adscribunt: q̄ appollinaris apđ arabas altercū siue altercangenū: apđ græ/cos uero hyoscyam⁹ appellat̄. Plura eius genera. Vnū nigro semine: foliis pene purpureis spi/nosum. Talis nascit̄ in galacia. Vulgare āt cādidius ē & fructicosius: altius papauere. Tertii se men irionis semini simile: & omnia insaniam gignentia: capitisq; uertigines. Quartū genus mol le: lanuginosum pinguius cæteris. Candidi seminis: in maritimis nascens: hoc recepere medici. Item ruffi seminis nōnunq; ante candidū ruffescit: si nō ematuruit: improbat̄q;: Ex alioqn nullū nisi cū inaruerit legit̄: natura uini. Ideoq; mētē caputq; infestans. Vsus seminis & p se & succo expꝛsso. Exprimit̄ separatim: & caulibus foliisq; utunt̄ & radice: temeraria in totū (ut arbitror) medicinæ. Quippe ēt foliis constat mētē corrumpi: si plura q̄ quattuor bibat̄. Etiam antiq in uino febrē depelli arbitrabāt̄. Et oleū fit ex semine: ut diximus: qđ ipsum auribus infusum ten tat mentē: mireq; cōtra uenenū remedia ꝓdidere iis: q id bibissent: & ipsum ꝓ remediis: adeo nullo omnia experiendi fine: ut cogeret̄ ēt uenena ꝓdesse.

¶ De linozoste parthenio hermipora siue potius mercuriali: & achillea: & panace hera/clea sideriti millefolio: & đ scopa regia: & hermineo teucrio splenio: đ melampodio siue helleboro: quot ue eorꝝ genera: & đ nigro helleboro & albo medicinæ: & qn̄ de tur: & quō sumendū: & qbus nō dādū: & q̄ mures necat Cap. v.

LInozostis siue parthenion a Mercurio inuentus ē: ido apđ⁹ græcos hermupoan multi uocāt Eam apđ⁹ nos omnes mercurialē. Duo eius genera: masculus & fœmina quæ efficacior: cau le cubitali interdū ramoso in cacumine: ocimo angustioribus foliis geniculis densis: alarꝝ cauis multis: semine in geniculis dependente: fœmine copioso: mari iuxta genicula statim raricre ac breui: contortoq;. Fœminæ soluto & cādido. Folia marib⁹ nigriora: fœminis cādidiora: radix supuacua: prætenuis. Nascūt̄ in campestrib⁹ cultis. Mirꝝ ē qđ de utroq; eorꝝ genere ꝓdit̄. Vt mares gignāt̄ hunc facere: ut fœminæ illam. Hoc contingere si a conceptu succus ꝓtinus biba tur in passo: edant̄ ue folia decocta ex oleo & sale: uel cruda ex aceto. Quidā decoquunt eam ī nouo fictili cū heliotropio: & duab⁹ aut trib⁹ spicis donec decoquat̄. Decoctū dari iubēt: & her bam ipsam in cibo altero die purgationi: mulierib⁹ p triduū: quarto die a balneo coire eas. Hip pocrates miris laudib⁹ ī mulierꝝ usu pdicauit illas. Easq; ad hūc modū adhuc medicorꝝ nemo no/uit. Ille eas uuluæ cū melle uel rosaceo uel lilino uel irino admouit: itē ad ciendos mēses secun dasq;. Hoc idē præstare potu fotuq; dixit. Instillauit auribus surdis succū inunxitq; cū uino ue/tere. Aluo folia imposuit: epiphoris: stranguriæ & uesicæ. Decoctū eius dedit cum myrrha & thure. Aluo qdē soluendæ: uel in febri decoqt̄ quantū manus capiat in duobus sextariis aquæ ad dimidias: bibit̄ sale & melle admixto: necnō cū ungula suis aut gallinaceo decoctū salubrius. Purgationis cā putauere aliq utranq; dandā: siue cū malua decoctū. Thoracē purgant. Bilē de/trahunt. Sed stomachū lædunt. Reliquos usus dicemus suis locis. Inuenit & achilleon Achilles discipulus Chironis: qua uulneribus medēret̄: q̄ ob id achilleos uocat̄. Hac sanasse Telephum dicit̄. Alii primū eruginē inuenisse utilissimā emplastris: ideoq; depingit̄ ex cuspide decutiens eam gladio in uulnus Telephi. Alii utroq; usum medicamento uolunt. Aliq & hanc panacē he racleō: alii sideriten. Hanc apđ⁹ nos millefoliam uocant cubitali scapo ramosam: minutioribus

q̃; fœniculi foliis uestitam ab imo. Alii fatentur qdem illam uulneribus utilē: sed uerā achileon esse scapo cæruleo pedali: sine ramis ex omī parte singulis foliis rotūdis elegāter uestitam. Alii quadrato caule: capitibus marrubii folio quercus. Hāc etiā præcisos neruos glutinare faciunt. Alii sideriten in maceriis nascētem cū teritur fœdi odoris. Etiānum aliā similē huic: sed cādidioribus foliis & pinguioribus tenuioribus cauliculis in uineis nascētem. Aliā uero qnum cubitorū ramulis exilibus triangulis: folio filicis: pediculo lōgo: betæ semine: omēs uulneribus præcipuas. Nostri eam quæ est latissimo folio: scopā regiam uocāt. Medetur anginis suū. Inuenit & teucer eadem ætate teucrion quā quidā hermoneō uocant: spargentē iuncos tenues: folia pua aspe ris locis nascētem: austero sapore: nunq̃; florentem. Neq; semen gignit. Medeẽ lyenibus. Cōstatq; sic inuentā: cū exta super eam proiecta essent: fertur adhæsisse lyeni: eūq; inanisse. Ob id a qbusdam spleniō uocatur. Narrāt sues qui radicem eius edūt sine splene inueniri. Ramis hysopi surculosam: folio fabæ. Eodem noīe appellāt: & colligi florentem adhuc iubent adeo florere nō dubitant: maximeq; ex ciliciis & pysidiæ mōtibus laudāt. Melāpodis fama diuinationis artibus nota est. Ab hoc appellatur unū hellebori genus melampodiō. Aliq pastorem eodē nomine inuenisse tradūt: ca pras purgari pastore illo aīaduertente datoq; lacte eaꝝ sanasse parotidas furentes. Quam ob rē de omibus eius generibus dici simul cōuenit. Prima duo sūt candidū ac nigrū. Hoc radicibus tantū intelligi tradūt pleriq;. Alii folia nigri platani similia & minora nigrioraq;: & pluribus diuisuris scissa. Alii betæ incipiētis. Hæc quoq; nigriora & canalium dorso rubescentia: Vtraq; caule palmi ferulaceo bulboꝝ tunicis cōuoluto radice fibrata cepaꝝ mō. Nigro equi boues sues necantur. Itaq; cauent id cū candido uescantur. Tempestiuū esse tradūt messibus. Plurimū aūt nascitur ī oeta mōte. Et optimū uno eius loco circa epirꝝ. Nigrū ubiq; prouenit: sed melius in helicone: qui mōs & aliis laudatur hærbis. Candidū ꝓbatur oeteū. Secūdū pōticum. Tertio loco heleaticū: quod ī uitibus nasci ferūt. Quarto pnasiū: quod adulteratur æt. li co ex uicino. Nigrum ex iis melampodiō uocant: quo & domos suffiūt purgantq; aspergentes se & pecora. Cū precatione solēni hoc & religiosius colligitur. Primū enī gladio circūscribitur. Deinde qui succisurus est ortuꝫ spectat. Et precatur ut id liceat sibi cōcedentibus diis facere. Obseruatq; aqlæ uolatus: fere enim secantibus iter est. Et si ꝓpe aduolauerit: moriturꝝ illo anno q succidit auguriū est. Nec albū facile colligitur: caput aggrauās maxime: nisi præsūmaẽ aliū: & subinde uinū sorbeatur: celeriterq; fodiatur. Nigrū alii euchymō uocāt: alii polyrrhysō: purgat p īferna. Cādidū aūt uomitiōe. Causasq; morboꝝ extrahit. Quōdā tetribile. Postea tā ꝓmiscuū: ut pleriq; studioꝝ gratia ad prouidēda acrius quæ cōmentabāẽ: sæpius sūptitauerint. Carneadē respōsuꝝ Zenonis libris. Drusum quoq; apud nos tribunoꝝ populariū clarissimū: cui ante omēs plebs adstans plausit: optimates uero bellū marsicū imputauere: cōstat hoc medicamēto liberatum comitiali morbo in antycira insula. Ibi enim tutissime sūmiẽ: quoniā (ut diximus) sesamoides admiscēt. Italia ueratrū uocat. Farina eoꝝ per se & mixta radiculæ qua lana diximus lauari sternutamētum facit. Amboq; sōnum. Legūtur aūt tenuissimæ radices breuesq; ac uelut decurtatæ etiam hæ. Nā sūma quæ est crassissima cepis similis canibus tantum daẽ purgationis cā. Antiq radicem corticemq; carnosissimū eligebāt: quo tenuior eximeretur medulla: Hāc humidis spongiis opertā turgescentēq; in lōgitudinē findebāt. Deinde fila in umbra siccabāt: iis utētes. Nūc ramulos ipsos ab radice sua grauissimi corticis ita dantes. Optimū quod acre gustu: feruensq; in frāgendo puluerē emittit. Durare uim eius xxx. annis ferunt. Nigrū medeẽ palyticis insaniētibus hydropicis dūmō citra fibrim: podagris ueteribus: articulariis morbis. Trahit aluū & bilem pituitasq;. Ex aqua datur ad leniter molliēdam aluū plurimū drachma: modice quattuor obolis. Miscuere aliqui & scamoneam: sed tutius salem. In dulcibus datū copiosius periculū infert. Oculoꝝ caliginē fotu discutit. Ob id quidā & inunxere. Tritū spumas suppurata duritias concoquit: & purgat. Itē fistulas tertio die exēptum. Verrucas tollit cū squamis æris: & sandaraca. Hydropicoꝝ uētri imponitur cū farina hordeacea & uino. Pecoꝝ & iumētoꝝ pituitas sanat surculo per aurem traiecto: & postero die eadem hora exēpto. Scabiē quadrupedū cum thure & cæra aro pice uel cū pisseleo. Album optimū: quod celerrime mouet sternutamēta: sed multum terribilius nigro: præcipue si qs apparatum poturoꝝ apud antiquos legat: cōtra horrores strangulatus intēpestiuas sōni uires singultus infinitos aut sternutamēta stomachi dissolutiones tardiores uomitus aut lōginquiores: exiguos aut nimios. Quippe alia dare soliti: quæ cōcitarēt uomitiones ipsumq; helleboꝝ extraherēt medicamētis aut clysteribus: sæpe etiā sanguine uenis emisso. Iā uero & cum prospere cedat terribilius uisu in uariis coloribus uomitionum: & post uomitiones obseruatione alui: balneaꝝ dispēsatione: totius corporis cura ātecedente: omīa hæc magno terrorē & fama. Nāq; tradunt absumi carnem si coquatur una. Sed antiquoꝝ uitium erat: q ꝓpter hos metus partius dabant: cum celerius erumpat: quo largius sumitur. Themison binas nō amplius drachmas donauit: sēquētes & quaternas dedere. Claro Herophili preconio qui helleboꝝ fortissimi ducis similitudini æquabat. Cōcitatis enim intus omībus ipsum ī primis exire. Præterea

miꝶ inuentum ē: q̄ incisum forficulis ut diximꝰ: scribant: cortex remanet. Hoc inanito medul/ la cadit. Hæc in nimia purgatione data: uomitiones sistit: Cauendū ē fœlici quoq; cura: ne nu/ bilo dieͭ die: quippe impatibiles cruciatus existunt. Nam æstate potius q̄ hyeme dandū non ē in dubio. Corpus septē diebus præparandū cibi acribꝰ: abstinentia uini: quarto & tertio d uo/ mitionibus: pridie cœnæ abstinentia. Albū e dulci daṫ: aptissime uero in lacte aut pulte. Nup inuenere dissectis raphanis inserere helleboꝶ: rursusq; comprimere raphanos: ut transeat uis: atq; eo lenimento dare. Reddi post quattuor fere horas incipit. Totum opꝰ septenis peragiṫ horis. Medeṫ ita morbis comitialibus: ut diximus.: uertigini: melancholicis: insanientibꝰ: lym phaticis: elephantiæ albæ: lepris: tetano: tremulis: podagricis: hydropicis: incipiētibusq; tym panicis: stomachicis: spasticis: clinicis: ischiadicis: quartanis quæ aliter nō dsinat: tussi ueteri: in flammationibus: torminibus redeuntibꝰ. Vetant dari senibus & pueris. Item mollibus ac fœ/ minei rorporis: animæ ue exilibus aut teneris: & fœminis minus q̄ uiris. Itē timidis: aut si ex/ ulcerata sint præcordia: uel tumeant: minime ue sanguinē excreantibus: causatis uel latere: uel faucibus. Medeṫ extra corporis eruptionibus pituitæ cū axungia salsa illitū: item suppuratiōi ueteri. Mures polenta admixtū necat. Galli sagittas in uenatu helleboro tingunt: circumcisoq; uulnere teneriorem sentiri carnē affirmat. Muscæ quoq; necaṫ albo trito & cum lacte sparso. Rodem & phthiriasi emendaṫ.

¶ De mithridatia & scordoti siue scordio: & polemonia uel philæteria uel chilio dyna/ mi: & eupatoria & centaurea siue chironia: & de lecto centaureo libadio felle terræ & triorche medicinæ Cap. vi.

IPsi Mithridati Crateias adscripsit unā mithridatiā uocatā. Hinc folia duo a radice achanto similia. Caulis inter utraq; sustinens roseum florem. Alteram lenem scordotin siue scordiō ipsius manus adscriptam: magnitudine cubitali: quadrangulo caule ramosam quernæ similitudi ne foliis lanuginosis. Reperiṫ in ponto campis pinguibus humidisq; gustus amari. Est & alterꝰ generis: latioribus foliis: mentastro similis: plurimosq; utraq; ad usus p se & inter alia in anti/ dotis. Polæmoniā alii philæteriam a certamine regū inuentionis appellant. Capadoces āt chi/ liodynamam radice crassa: exilibus ramis: quibus in summis corymbi dependent: nigro semine cætero rutæ similis. Nasciṫ in montosis. Eupatoria quoq; regiā auctoritatē hꝫ. Caulis lignosi nigricantis hirsuti: cubitalis aliqn̄: & amplioribus foliis p interualla. v. folia ut cannabis p ambi tum incisis quinquepartito: nigris & ipsis pulmosisq; radice supuacua: Semen dysentericis in ui no potū auxiliaṫ unice. Centauria curatus diciṫ Chiron cū Herculis exceptꝰ hospitio ptractanti arma: sagitta excidisset in pedē: quare aliq chironiū uocant. Folia sunt lata & oblonga: serrata ambitu densa ab radice: caules ternū cubitoꝶ geniculati. In iis capita ceu papaueꝶ. Radix uasta rubescens: tenera fragilisq; ad bina cubita madida. Succo amara cū quadā dulcedine. Nasciṫ in collibus pingui solo. Laudatissima arcadia: elide: messenia: phorio & lyceo atq; in alpibus: plu/ ribusq; locis in lycia. Quidam & ex ea lycium faciunt. Vis in uulneribꝰ tanta ut cohærescere ēt carnes tradant: si coquanṫ simul. In usu radix tm̄ duabus drachmis bibenda qbus diceṫ: si febris sit: in aqua trita: cæteris in uino. Medeṫ & ouiū morbis decocte succus. Est alteꝶ centauriō co gnomine lecton: minutis foliis: qđ aliq libadion uocant: qm̄ sm fontes nasciṫ: origani simile: an gustioribus & longioribus foliis angulosa caule paululū alto fruticanti flore lichenidis: radice te nui & superuacua succo efficax. Ipsa herba autumno legiṫ: succus e fronde. Quidam caules con cisos madefaciunt diebꝰ. xviii. atq; ita exprimunt. Hoc centaurion nostri fel terræ uocant: pp amaritudinem summam. Galli exacū: qm̄ omnia mala medicamenta potū e corpore exsiccat: p aluū. Tertia est centauris cognomine triorches. Qui eam secat raꝶ est ut n̄ uulneret sese. Hec succum sanguinem mittit. Theophrastus defendi eam: impugnariq; colligētes tradit a triorche accipitrū genere: a quo & nomē accepit. Imperiti confundūt hæc omnia: & uni generi assignāt

¶ De climeno & gētiana & lysimachia & parthenide & artemisia & ābrosia & nymphea heracleo siue rhopalo & euphorbia medicinæ Cap. vii.

CLimenos a rege herba appellata est hederæ foliis ramosa caule inani articulis præcincta: odore graui & semine hederæ: siluestribus & montosis nascens. Quibus morbis pota mn/ deaṫ: dicemus. Sed hic indicandū est dum medeaṫ: sterilitatē pota ēt in uiris fieri. Græci plan/ tagini similem eē dixerunt: caule quadrato: folliculis cum semine inter se implexis: uelut in po/ lypoꝶ cirris. Et succus āt in usu. Vis eius summa in refrigerando. Gentianam inuenit Gentia/ nus rex illyrioꝶ ubiq; nascentē: in illyrico tamen prestantissimam folio fraxini: sed magnitudi/ ne lactucæ: caule tenero pollicis crassitudine: cauo & inani: ex interuallis foliato. trium aliquā/ do cubitoꝶ: radice lenta: subnigra sine odore aquosa: montibus subalpinis plurima. Vsus in ra/ dice & succo: Radicis natura est excalfactoria: sed pregnantibus nō bibenda. Inuenit & Lysima chus herbam lysimachiam: q̄ ab eo nomen retinet: celebrata Erasistrato. Folia habet salicis ui/ ridia: florem purpureum: fruticosum: ramulis erectis graui gigniṫ in aquosis. Vis eius tanta ē:

ut iumẽtis discordantibus iugo imposita asperitatem cohibeat. Mulieres quoq; hac gloriã affec/
tauere. In quibus Artemisia uxor Mausoli adoptata hærba quæ antea pthenis uocabat̃. Suntq;
ab artemide Artemisiam cognoĩatam putent: quoniam priuatim medicat̃ fœminaꝝ malis. Ab/
sinthii aũt mõ fruticosa maiorib⁹ foliis pinguibusq;. Ipsius duo genera. Altera latioribus foliis:
altera tenera tenuioribus: & nõ nisi in maritimis nascẽs. Sũt qui in mediterraneis eodẽ noĩe ap/
pellãt simplici caule: minimis foliis: flores copiosi erũpentes: cũ uua maturescit odore nõ iiucun/
do: quã quidam botryn alii ambrosiam uocãt. Talis in cappadocia nascitur. Nymphea nata tra/
ditur a nympha Zelotypia erga Herculem rhopalo mortua. Quare heracleon uocãt aliqui: alii
rhopalõ a radice clauæ simili. Ideoq; eos qui bibãt eam xii. diebus coitu genituraq; priuari. Lau
datissima in orchomeno & marathone boetiæ. Timalõ uocãt quæ semẽ edũt. Nascitur in aquo
sis foliis magnis & aliis ex radice ꝓdeuntibus flore lilio simili: & cũ defloruerit capiti papaueris.
In caule secatur autũno. Radix nigra in sole siccatur. Aduersat̃q; ad allium. Est & alia nymphea
in thessalia amne pæonio: radice alba: capite luteo: rosæ magnitudine. Inuenit & patrũ nostrorũ
ætate rex Iuba quã appellauit euphorbiã medici sui fratris noĩe & musæ: a quo Diuũ Augustũ
cõseruatũ indicauimus. Iidẽ fratres instituere a balneis frigida multa corpora astringi. Antea nõ
erat mos nisi calida tantũ lauari sicut apud Homeꝝ etiã inuenimus. Sed Iubæ uolumẽ quoq; ex/
tat de ea hærba & claꝝ præconiũ. Inuenit eã ĩ mõte atlãte: spectatur foliis acbãtinis. Vis tanta
est: ut uel e lõginquo succus excipiat̃ incisæ conto. Suscipitur excipulis uentriculo hædino. Hu/
mor lactis uidetur effluere. Siccatur cõto. Sic thuris effigiem habet. Qui colligũt clarius uidẽt.
Cõtra serpẽtes medetur. Quacũq; parte percussa uertice inciso & medicamẽto addito. Ibi geru
li qui legunt: hedino lacte adulterant: sed discernitur igni. Id enim quod snceꝝ nõ est fastidiẽdũ
odorem habet. Multum infra hunc succum est qui in gallia fit ex hærba chamelea granum cocci
ferente. Fractus ammoniaco similis est: etiam leui gustu os accensum diu detinens: & magis ex ĩ
teruallo donec fauces quoque siccet.

De plãtagine & buglosso: & cynoglosso: & buphthalmo: & scythica: & de spartania: & hippi/
ce: & ischæmone: & betonica: & cãtabiaca: & cõsiligine: & hyberida: & chelidonia: & canaria
& elaphobosco: & dictãno: & aristolochia: & quod eius delectatione inuoluant pisces: & sta/
tim capiãt: & medicinæ cõtra serpẽtiũ ictus ex hærbis quas supius noĩauit. Ca. viii.

CElebrauit & Themison medicus uulgarem hærbã plãtaginẽ tanq; inuẽtor uolumine de ea
edito. Duo eius genera. Minor ãgustiorib⁹ foliis & nigriorıbus: linguæ pecoꝝ simillimis:
caule anguloso in terram inclinato in pratis nascens. Altera maior foliis lateꝝ mõ inclusa:
quæ quia septena sunt quidã eã h. tapleurõ uocauere. Huius & caulis cubitalis est & napi simi
lis. Nascitur in humidis multo efficatior. Vis mira in siccãdo densandoq; corpore canteri uicem
optinẽs. Nulla res æque sistit fluctiones: quas græci rheumatismos uocãt. Iungit̃ huic buglos
so boum linguæ similis: cui præcipuũ q̃ ĩ uinũ deiecta animi uoluptates auget: & uocat̃ euphra
sinum. Iũgit̃ & cynoglossos caninas imitans linguas: topiariis opibus gratissima. Aiũtq; eã quæ
tres thyrsos seminis emittat: eius radicem potã ex aqua ad tertianas ꝓdesse: quæ quattuor ad
quartanas. Est alia similis ei & quæ ferat lappas minutas. Eius radix pota ex aqua ranis & serpẽ
tibus aduersat̃. Est & buphthalmos similis boum oculis: folio fœniculi: circa oppida nascẽs fru
ticosa caulibus: qui & mãduntur decocti. Quidã chalcian uocãt. Hæc cũ cæra scirromata discu/
tit. Inuenere hærbas & uniuersæ gentes. Scythia eã primũ: quæ scythice uocatur: circa boetiã
nascens prædulcis. Aliã quoq; utilissimã quã spartaniam uocant. Magna & ea cõmẽdatio: q̃ in
ore eam habẽtes famẽ sitimq; nõ sentiunt. Idem præstat apud eos hippice dicta: q̃ ĩ eqs quoq;
eũdem effectum habeat. Tradũtq; his duabus hærbis scythas etiã in duodenos dies durare ĩ fa
me sitiq;. Ischemonẽ thracia inuenit: qua ferũt sanguinẽ sisti: nõ aperta mõ uena: sed etiã præci/
sa. Serpit e terra milio similis: foliis asperis & lanuginosis: farcitur in nares. Quæ in italia nasci/
tur & sanguinẽ eodem adalligata sistit. Vetones in hispania eam quæ betonica dicitur in gallia.
In italia aũt serratula a græcis cestron aut psychroteron ante cũctas laudatissima. Exit anguloso
caule cubitoꝝ duum a radice spargẽs folia fere lappati serrata semine purpureo. Folia siccatur in
farinam plurimos ad usus. Fit uinũ ex ea & acetum stomacho & claritati oculoꝝ. Tãtũq; gloriæ
habet: ut domus in qua sata sit tuta existimetur a piaculis omibus. In eadẽ hispania inuẽta est cã
tabrica per Diui Augusti tẽpora a cantabris repta. Nascitur ubiq; caule iunceo pedali in quo sũt
flosculi oblõgi uelut calathi. In iis semẽ pq; minutũ. Nec alias fuere hispaniæ hærbis exqrẽdis:
ut in qbus etiãnum hodie ĩ numero sit lætiore cõuictu potionẽ egentẽ hærbis mulso additis cre
didere saluberrimam suauissimamq;. Nec qsq; genera eaꝝ iam nouit aut multitudinẽ. Numerus
tamẽ cõstat in noĩe. Nostra ætas meminit hærbam in marsis repertam. Nascit̃ & aequlis circũ
uicũ neruesiæ: uocat̃ cõsiligo. Prodest ut demõstrauimus suo loco deploratis in phthisi. Inuenit
nuper & Seruilius Democrates primus medẽtium quam appellauit hiberidam quãq; ficto noĩe
inuentioni eius assignato carmine. Nascit̃ maxime circa uetera monumẽta parietinasq; & occulta

itinerũ. Floret semp folio nasturtii: caule cubitali: semine tam paruo ut uix aspici possit. Radici odor nasturtii. Vsus æstate efficacior: & recenti tm. Tundit̃ difficulter. Coxendicib⁹ & articu/lis omnib⁹ cũ axungia modica utilissima: uiris plurimũ quaternis horis: fœminis minus dimidio adalligata: ut dein in balneũ descendat̃ in calidã: & postea oleo & uino corp⁹ perungat̃: dieb⁹q₃ uicenis interpositis idẽ fiat siqua admonitio doloris supersit. Hoc mõ rheumatismos omnes sa nat occultos. Imponit̃ nõ ĩ ipa inflammatione: s₃ iminuta. Animalia quoq₃ inuener̃ herbas: ĩ pri misq₃ chelidoniam. Hac.n. hirundines oculis pulloꝝ in nido restituunt uisum: ut qdam uolunt ẽt eruis oculis. Genera eius duo. Maior fruticoso caule: folio pastinacæ erraticæ ampliore: ipa altitudine duũ cubitoꝝ. Colos albicans: flos luteus. Minori folia hederæ rotundiora min⁹ can dida. Succus croci mordax. Semen papaueris. Floret aduentu hirundinũ. Discessu marcescunt. Florentibus succus exprimit̃: & in æreo uase cũ melle attico leniter cinere feruenti decoqt̃: sin/gulari remedio cõtra caligines oculoꝝ. Vtunt̃ & p se succo in collyriis: q̃ chelidonia appellant̃ ab ea. Inuenerunt & canes canariã: qua fastidiũ dedncunt: eamq₃ in nostro cõspectu mandunt: s₃ ita ut nũq₃ intelligat̃ quæ sit: etenim depasta cernit̃. Notata ẽ ãt animalis huius malignitas in alia herba maior. Percussus.n.a serpente: mederi quadã sibi dicit̃: sed illam homine ispectante nõ decerpit. Simplicius ceruæ monstrauere elaphoboscon: d̃ qua diximꝰ. Item helxinẽ a partu dictã. Ostendere (ut indicauimus) dictamũ uulneratæ eo pastæ statim decidentib⁹ telis. Non ẽ alibi q₃ in creta: ramis prætenue: pulegio simile: feruens & acre gustu: foliis tm̃ utunt̃. Flos nullus ei ẽ. Semẽ ut caulis. Radix tenuis & superuacua. Et in creta ãt ñ spatiose nascit̃: mireq₃ a capris expetit̃. Pro eo ẽ & pseudo dictamũ multis in terris nascens: folio simili: ramulis mino ribus a quibusdã condris uocatũ. Minoris effectus statim intelligit̃. Dictamum.n. minima por tione accendit os. Qui legere eam: in ferula uel arundine cõdunt: præligantq₃: ne potentia eua nescat. Sunt q dicant utraq₃ nasci multifariã: sed deteriores in agris pinguib⁹: ueram qdam dic/tamũ nõ nisi in asperis. Est & tertiũ genus dictamũ uocatũ: sed neq₃ facie neq₃ effectu simile fo/lio sisybrii: ramis maiorib⁹ ꝓcedente psuasione illa: qcquid in creta nascit̃: infinito præstare cæ teris eiusdẽ generis alibi genitis. Proxime qđ' in parnaso: alioqn herbiferꝰ eẽ. Et pelium mon/tem in thessalia. Et eletrium in euboea. Et totã arcadiã ac lycaoniã. Tradunt arcades qdẽ non medicaminib⁹ uti: sed lacte circa uer: qm̃ tunc maxime succis herbæ turgeant: medicet̃q₃ ubera pascuis. Bibũt ãt lac uaccinũ: qm̃ boues omnino uorifere sunt in herbis. Potentia eaꝝ p quadru pedes ẽt nũc duobus claris exemplis manifesta fit. Circa abderã & limitẽ: qui Diomedis uocat̃ equi pasti inflammat̃ rabie: circa pothniam uero & asini. Inter nobilissimas aristolochiæ nomẽ ddisse grauidæ uidet̃: qm̃ eẽt ariste tecuses. Nostri malũ terræ uocant: & quattuor genera ei⁹ seruant. Vnũ tuberib⁹ radicũ rotundis foliis inter maluã & hederã nigriorib⁹ pinguioribusq₃. Alteꝝ masculæ radice longa quattuor digytoꝝ lõgitudine baculi crassitudine. Tertiũ longissi/mæ tenuitatis uitis nouellæ cui sit præcipua uis: q̃ clematitis uocat̃: ab aliis cretica. Omnes co lore buxeo: caulib⁹ puis: flore purpureo. Ferunt baculas puas ut cappari. Valet radice tm̃. Est & quæ pistolochia uocat̃ quarti generis: tenuior q₃ ꝓxime dicta: dẽsis radicis capillamẽtis iũci plenioris crassitudine. Hãc qdam polyrrhizon cognominant. Odor omniũ medicatus. Sed ob/lõga radice tenuiorq₃ gratior. Carnosi.n. est corticis: unguentis quoq₃ nardinis conueniens. Nascũt̃ pinguib⁹ locis & campestribus. Effoder̃ eas messibus tempestiuũ: ita d̃squammato ter/reno seruãt̃. Maxime tñ laudat̃ põtica. Et in quocũq₃ genere ponderosissima quæq₃ medicinis aptior. Rotunda cõtra ſpentes. Oblonga in summa tñ gloria ẽ ẽt modo. A conceptu admota uuluis in carne bubula mares figurat: ut tradit̃. Piscatores campaniæ radicẽ eam: q̃ rotunda ẽ: uenenũ terræ uocãt: coramq₃ nobis cõtusam immixta calce in mari sparsere: aduolant pisces cu piditate mira: statimq₃ exanimati fluitant. Quæ polyrrhizos cognominat̃: cõuulsis cõtusis ex alto præcipitatis radice pota ex aqua utilissima eẽ tradit̃. Semine pleureticis & neruis cõfirmar̃ excalfacere. Eadẽ satyrion ẽ. Veꝝ & effectus eaꝝ ususq₃ dicẽdi sunt. Ordiendũq₃ a maloꝝ om/niũ pessimo: id ẽ ſpentium ictu. Medet̃ ergo britannica herba. Panaces generꝫ omniũ radix e uino. Chironiæ & flos & semẽ potũ illitũq₃ ex uino & oleo. Priuatimq₃ quæ cunila bubula ap/pellat̃. Polymonia uel phileteris radicis drachmis quattuor ex mero. Teucria: sideritis scordo/tis: ex uino priuatim ad angues potæ & illitæ: siue succo siue folio siue dcocto. Cẽtauriæ maio ris radice drachma in uini albi cyathis trib⁹. Gentiana præcipue aduersus angues duab⁹ drach/mis cũ pipere & ruta uini cyathis. vi. siue uiridis siue sicca. Et lysimachiæ odorẽ fugiũt ſpentes Dat̃ ex uino pcussis chelidonia. Morsibus imponit̃ betonica præcipue: cuius uis tanta phibet̃: ut inclusæ circulo eius serpẽtes ipsæ sese interimat flagellando. Dat̃ & ad ictus semẽ eius dena/rii pondeř cũ tribus cyathis uini: uel farina drachmis tribus sextario aquæ imponit̃. Cantabri/cæ: dictami: aristolochiæ radicis drachma in uini hemina sæpius bibẽda: ꝓdest & illita ex ace/to. Similiter pistolochiæ. Quin & omnino suspẽsa supra focũ fugat e domibus ſpentes.

¶ De argemonia: & agarico: & echyo: & hyoscyamo: & hierabotane: & blattaria: & le/

Armonia & q̃nq̃folio: & dauco: & ꝑsolata: & arctio: & cyclamino: & peucedano. Ca.ix.

ARgemonia quoqꝫ radice eius denarii pondere in uini cyathis tribus potat̃. Plura de ea cõuenit dici cæterisqꝫ quæ primũ noĩabunt̃. In eo ãt genere medẽdi primum cõuenit: quãqꝫ noiari: in quo maxime ualebit. Folia hẽt anemonæ æqualia diuisa apii mõ: caput in cauliculo papaueris siluestris: item radicem. Succũ croci colore acrẽ & acutũ. Nascitur & in aruis apud nos. Nostri tria genera eius faciunt: & id demũ ꝓbant cuius radix thus redoleat. Agaricon ut fũgus nascitur in arboribus circa bosphoꝝ: colore cãdido. Datur obolis quattuor cõtritũ cũ binis cyathis aceti mulsi. Id quod in gallia nascit̃ infirmius habetur. Præterea mas spissior amariorqꝫ. Hic & capitis dolores facit. Fœmina solutior in initio gustus dulcis: mox in amaritudinẽ trãsit. Echyos utriusqꝫ gen̄ris pulegio similis. Foliis coronata: drachmis duabus ex uini cyathis quattuor datur. Item altera quæ lanugine distĩguitur spinosa: cui & capitula uiperæ similia sũt hæc ex uino & aceto. Quidam echyon ꝑsonatã uocãt: cuius folio nullũ est latius: grãdes lappas ferẽtẽ. Huius radicem decoctã ex aceto dãt potui. Hyoscyamũ cõtusum cũ foliis ex uino datur peculiariter cõtra aspidas. Nulla tamẽ romanæ nobilitatis plus habet q̃ hierabotanẽ. Aliqui paristereon: nostri uerbenacam uocant. Hæc est quã legatos ferre ad hostes ĩdicauimus. Hac iouis mẽsa uerritur. Domus purgãtur: lustrãturqꝫ. Genera eius duo sũt. Foliosa quã fœminã putãt. Mas rarioribus foliis: Ramuli utriusqꝫ plures: tenues: cubitales: angulosi. Folia minora q̃ quercus: ãgustioraqꝫ: diuisuris maioribus. Flos glaucus: radix lõga: tenuis. Nascitur ubiqꝫ in planis aquosis. Quidam nõ distingũt: sed unũ omĩo genus faciũt: quoniã utraqꝫ eosdem effectus hẽat. Vtraqꝫ sortiuntur galli: & præcinũt respõsa. Sed magi utiqꝫ circa hanc insaniũt. Hac punctos impetrare quæ uelint: febres abigere: amicitias cõciliare: nulliqꝫ nõ morbo mederi. Colligi circa canis ortum debere: ita ut ne luna aut sol cõspiciatur: fauis ante & melle terræ ad piamẽtũ datis. Circũscriptã ferro effodi sinistra manu: & in sublime tolli. Siccari in umbra sepatim: folia: caulem: radicem. Aiũtqꝫ si aqua spargat̃ tricliniũ: qua maduerit: lætiores cõuictus fieri. Aduersus serpẽtes cõteritur ex uino. Est ei similis uerbascõ hærba: quæ sæpe fallit ꝓ ea capta: foliis minus candidis: cauliculis pluribus: flore luteo. Hac abiecta blattas in se cõtrahit: ideoqꝫ romæ blattariam uocatur. Lemoniũ succũ lacteum mittit: cõcrescẽtem gũmi mõ humidis locis. Datur denarii põdus in uino. Quinqꝫ folium nulli ignotũ est: cũ etiã fraga gignẽdo cõmẽdetur: Græci uocãt pẽtapeton siue chamezeleon siue pẽtaphillõ. Cũ effoditur rubrã habet radicem. Hæc marcescens nigrescit & ãgulosa fit. Nomẽ a numero folioꝝ habet. Et ipsa hærba incipit & desinit cum uite. Adhibetur & purgãdis domibus. Aduersus serpẽtes bibitur & eius radix quæ sparganiõ uocat̃ ex uino albo. Dauci genera quattuor fecit Petronius. Diodotus quæ ꝑsequi nihil attinet: cũ sint differentiæ duæ. Probatissimæ in creta mox in achaia & in siccis ubicũqꝫ nati. fœniculi similitudine: cãdidioribus foliis & minoribus hirsutisqꝫ. Caule pedali recto: radice suauissimi gustus & odoris. Hoc genus in saxosis nascitur meridianis. Reliqua genera ubiqꝫ nascuntur terrenis collibus limitibusqꝫ nec nisi pingui solo: foliis coriãdri: caule cubitali: capitibus rotũdis: sæpe pluribus q̃ ternis: radice lignosa: sed cũ inaruerit supuacua. Semen eius cymino simile: prioris milio album acre odoratum omĩbus & feruẽs. Secũdũ prior̃ uehemẽtius est: ideoqꝫ parce sũmi debet. Si iam maxime tertiũ genus facere libeat est simile staphylino: quod pastinacã erraticã appellãt: semĩe oblõgo: radice dulci. Omĩa hæc & hyeme & æstate sũt ĩtacta quadrupedi nisi post abortus. Ex aliis usus fœminis. Ex creta dulcis & magis ad serpẽtes est. Bibitur e uino drachma una. Dat̃ & quadrupedibus pcussis. Theonarca alia q̃ magica & in nostro orbe nascitur: fruticosa: foliis subuiridibus: flore roseo. Serpẽtes necat cuicũqꝫ admota fuerit. Et hæc torporẽ affert. Persolatam quã nemo ignorat græci uero arction uocant folia habet maiora etiã cucurbitis & hirsutiora nigrioraqꝫ & crassiora: radicem albã & grãdem. Hæc ex uino bibitur denarioꝝ duum põdere. Itẽ cyclamini radix cõtra serpẽtes omẽs. Folia hẽt minora q̃ hedera nigriora & tenuiora sine ãgulis in qbus albicãt maculæ. Caule exiguo: inani: floribus purpureis: radice lata: ut rapũ uideri possit: cortice nigro. Nascit̃ in umbrosis. A nostris tuber terræ uocatur. In omĩbus serenda domibus. Si ueꝝ est ubi sata sit nihil nocere malamedicamẽta Amuletũ uocant: narrantqꝫ ea ebrietatem repræsentari. Addita in uinũ radice & siccata scyllæ mõ cõscisa reponit̃: decoqturqꝫ eadẽ ad crassitudinem mellis. Suũ tamẽ uenenum ĩest ei: tradũtque si prægnãs radicẽ trãsgrediat̃: abortum fieri. Est & altera cyclaminos cognoĩe cisanthemos geniculatis caulibus supuacuis a priore distans circa arbores se uoluẽs acinis hederæ: sed mollibus. Flore cãdido: specioso: radice superuacua. Acini tantũ in usu: gustu acri: sed lenti. Siccãtur in umbra: tusique diuidũtur in pastillos. Mihi & tertia cyclaminos demonstrata est: cognoĩe chamecissos uno omĩo folio: radice ramosa: qua pisces necabãtur. Sed inter primas celebratur peucedanum: laudatissimũ in arcadia: mox samothrace. Caulis est ei tenuis: lõgus: fœniculo similis: iuxta terram foliosus: radice nigra: crassa graui odore: succosa. Gignitur ĩ mõtibus opacis. Foditur exitu autũni. Placẽt tenerrimæ & altissimæ radices. Hæ cõciduntur in quaternos digytos osseis cultellis: fundũtque succũ in umbra ca

qualità delle sue attioni

pite prius & narib⁹ rosaceo perunctis: ne uertigo sentiat̃. Et alius succus inuenit̃ caulib⁹ adhæ/
rẽs icisisq; manat. Probat̃ crassitudine mellea: colorẽ russo: odorẽ suauiter graui feruẽs gustu. Et
hic in usu & radix: & decoctum eius pluribus medicamentis. Succo tñ efficacissimo q resoluitur
amaris amygdalis aut ruta. Bibit̃q; contra serpentes & ex oleo punctos tuet̃. Ebuli quoq; quẽ
nemo ignorat: fumo fugant̃ serpentes. Priuatim aduersat̃ scorpionibus polymoniæ radix uel
alligata tm̃. Item phalangio ac cæteris minorib⁹ uenenatis. Scorpionib⁹ aristolochia agaricum
obolis quattuor in uino mixti cyathis totidẽ. Verbenaca & phalangio cum uiuo aut posca. Itẽ
quinquefoliũ daucũ. Verbascũ græci plomon uocant. Genera habet prima duo: Album in quo
mas intelligit̃. Alteℝ nigℝ: in quo fœmina. Tertium gen⁹ non nisi in siluis inuenitur. Sunt folia
brassicæ latiora: pilosa: caulis erectus: cubitali amplior. Semẽ nigℝ inutile. Radix una crassitu/
dine digyti. Nascũt̃ & in campestrib⁹. Siluestri folia elelisphaci: alta: ramis lignosis: Sunt & plo
mides duæ: hirsutæ: rotundis foliis: humiles. Tertia lignitis uocat̃. Ab aliis ãt thryalis foliis
ternis aut cũ plurimũ quaternis crassis pinguibusq;: ad lucernaℝ lumina aptis. Aiunt in foliis ei⁹
quam fœmina dixim⁹: ficus omnino nõ putrescere. Distingui genera hæc pene superuauũ ẽ: cũ
sint omnia eiusdẽ effectus. Contra scorpiones bibit̃ radix cũ ruta ex aqua: magna amaritudine:
sed effectu pari. Telegonõ herba ab aliis scorpion uocat̃ ꝓpter similitudinẽ radicis: cuius tactu
moriũt̃ scorpiones: Itaq; cõtra eoℝ ictus bibit̃. Scorpionẽ mortuũ si quis helleboro candido li/
nat: reuiuiscere aiunt. Telegonon omnẽ quadrupedẽ necat imposita uerendis radice. Folio qdẽ
intra eundem diem qđ est simile cyclomina. Ipsa geniculata nascit̃ in opacis. Scorpionib⁹ aduer
sat̃ & betonicæ succus ac plantaginis. Sunt & ramis uenena rupetinis maxime: uidimusq; psyllos
in certamine patinis candefactas admittentes ociore etiam q̃ aspidũ ꝑnicie. Auxiliat̃ eis phry
non in uino pota. Aliq neurada appellant: alii polyrrhizon floribus paruis: radicib⁹ multis ner
uosis bene olentib⁹. Item alcima quam alii damasaniõ: alii pyron appellant. Folia ei plantaginis
nisi angustiora essent: & magis laciniosa: conuexaq; in terram. Alias etiam uenenosa similiter.
Caule simpliciter tenui: cubitali: capite thyrsi: radicib⁹ densis: tenuib⁹: ut ueratri nigri: acribus:
odoratis: pinguib⁹: Nascit̃ in aquosis. Alteℝ gen⁹ eiusdem ĩ siluis nigrius maiorib⁹ foliis. Vsus
in radice utrisq; aduersus ranas & lepores marinos drachmæ põdere in uino potũ. Lepori mari/
no aduersat̃ & cyclaminos. Veneni uĩ canis quoq; rabidi morsus hñt: cõtra quos erit cynorho/
dũ: de quo dixim⁹. Plantago ad omnes bestiaℝ morsus pota atq; illita ꝓdest. Betonica ex mero
ueteri. Peristereos uocat̃ caule alto foliato cacumine ĩ alios caules se spargens: columbis admo
dũ familiaris. Vnde & nomen. Hãc habentes negant latrari a canib⁹. Proxima ab his malis ue/
nena sunt: q̃ sibi metipsis homines excogitant. Contra hæc omnia: magicasq; artes erit primum
illud Homericũ moly. Dein mithridatia & scordotis & centauriũ. Pota omnia mala medicamen/
ta exigit ꝑ aluũ. Betonicæ semẽ in mulso aut passo uel farine drachma ĩ uini ueteris cyathis. iiii.
uomere cogendi atq; iteℝ bibere: iis q quottidie gustent eam nulla nocitura mala medicamenta
tradunt. Poto ueneno aristolochia subuenit eadẽ mensura qua cõtra serpetes. Quinquefolii suc/
cus. Agaricum postq̃ uomuerint denarii põdere ex aquæ mulsæ cyathis trib⁹. Antirrinũ uo/
cat̃ siue phanarimõ lychnis agria similis lino radice nulla: florẽ hyacinthi: semine uitulinario. Ex
hoc punctos uenustiores fieri: nec ullo malo medicamento lædi posse aut ueneno: siquis in bra/
hiali habeat: arbitrant̃ magi. Similiter eã quã eupleam uocant: traduntq; ea punctos commen/
datioris eẽ famæ. Artemisiam quoq; secũ habentib⁹ negant nocerẽ mala medicamenta bestiã ue
ullam: ne solẽ qdẽ. Bibit̃ & hæc ex uino aduersus opiũ. Alligata priuatim potẽs tradit̃: pota ue
aduersus ranas. Pericarpũ bulbi genus ẽ. Duæ eius spẽs: cortice rubro alteℝ: alteℝ nigro papa/
ueri sile. Sz uis maior q̃ priori: utriq; ãt excalfaciendo. Idõ cõtra cicutam dant̃: contra quam &
thus & panaces & chironiũ pæcipue. Hoc uero & cõtra fũgos. Veℝ & generatim mẽbratimq;
singulis corpoℝ morbis remedia subtexemus. Orsi a capite. Alopecias emendat nymphеæ &
cicutæ radix: si una tritæ illinãt̃. Polythricha distat a callitricha q iuncos albos hz & folia plu/
ra maioraq;. Frutice quoq; maior ẽ: & đfluentem capillũ confirmat: & dẽsat. Itẽ lingulaca circa
fontes nascens: cuius radix admixta combusta terit̃ cũ adipe suis nigræ: id quoq; excipit̃ ut eius
sit suis: q̃ nunq̃ peperit. Sol deinde plurimũ confert illitæ. Similis usus ẽ cyclamini radicis. Pru
riginẽ ueratri radix tollit ĩ oleo đcocta uel in aqua. Capitis dolori medet̃ panacis omniũ generũ
radix in oleo contrita. Aristolochia & hiberis adalligata hora: uel diutius si pati possit comitan/
te balnei usu. Medet̃ & daucũ. Purgat ãt cyclaminos cũ melle in nares addita: & ulcera capitis
sanat illita. Medet̃ & peristereos. Calcalla siue leantides uocat̃ semẽ margaritis minutis simile
dependẽs inter folia grandia in montib⁹ fere. Huius grana. xv. in oleo macerant̃: atq; ita ad/
uerso capillo caput ungit̃. Fit & ex callitriche sternutamentũ. Folia sunt lenticulæ similia. Cau/
les iuncis tenuissimis: radice minima. Nascit̃ in opacis & humidis: gustatu feruẽs. Hysopum in
oleo contritum phthiriasi rẽsistit & prurigini in capite. Est ãt optimũ ciliciũ e tauro monte: Dein
pamphylium: & smyrnæum. Stomacho cõtrarium. Purgat cũ fico sumptum ꝑ inferna: cũ melle

uomitionibus. Putant & serpētium ictibus aduersari tritū cum melle & sale & cumino. Lōchitis nō(ut pleriq; existimauerunt)eadem est quæ & xiphion: aut phasganiō quāq; cuspidi similis se/mine. Habet enim folia porri rubētia ad radicē & pluraq; in caule capitula psonis comicis similia paruā exerentibus linguā radicibus prælōgis. Nascitur in sitientibus. E diuerso xiphion & phasganion in humidis: cū primū exit: gladii præbet speciem caule duū cubitorū: radice ad nucis auel lanæ figuram fimbriata: quā effodi āte messes oportet: siccari in umbra. Supior pars eius cū thure trita æquo pōdere admixto uino: ossa fracta e capite extrahit: aut si quid in corpoř suppurat: uel si calcata sunt ossa. Serpētes eadem cōtra uenena efficax. Caput in dolore ueratro in oleo uel rosaceo decocto tritoq; ungi cōuenit. Peucedano ex oleo uel rosaceo & aceto. Tepidum hoc prodest & doloribus qui pleriq; ex dimidia pte capitis sentiūtur: & uertigini. Perungūt & radice ei sudoris causa eliciendi. quoniam caustica uis ei est. Psylliō alii cynoides: alii chrysaliō: alii sicelioō alii cynomilam appellant: radice tenui: supuacua: sarmētosū: fabæ granis in cacuminibus: foliis canino capiti nō dissimilibus: semine āt puniceo: unde & nomē hoc in baccis. Ipsa hærba in uineis inuenitur. Vis ei ad refrigerandū & discutiendum ingens. Semē in usu. Frōti imponitur in dolore & tēporibus: ex aceto & rosaceo: aut posca. Ad cætera illinitur acetabuli mensura sextario aquæ densat ac cōtrahit. Tunc terere oportet: & crassitudinē illinere cuicūq; dolori & collectioni inflāmationiq;. Et uulneribus capitis medetur aristolochia: fracta extrahēs ossa: & in alia qdē parte corporis: sed maxime e capite. Similiter plystolochia.

¶ De rhysellio: & cētaurea: & chelidonia: & panace: & hyoscyamo: & euphorbio. Ca. x.

RHysellium nō dissimile apio. Huius radix cōmanducata purgat capitis pituitas. Oculorū aciem centaurio maiore putant adiuuari: si addita aqua foueātur. Succo uero minoris cū melle culices nubeculas oscuritatem discuti: cicatrices extenuari. Albugines qdem etiā iumētorū siderite. Iam chelidonia supradictis omibus mire medetur. Panacis radicē cū polenta epiphoris imponitur. Hyoscyami semē bibūt obolo tantūdem meconii adiicientes: uinūq; ad epiphoras inhibendas. Adiungunt & gentianæ succum: quem collyriis acrioribus pro meconio miscēt. Facit claritatem & euphorbiū in unctis. Instillatur plātagini succus lippitudini. Caligines aristolochia discutit. Iberis adalligata capiti cum qnq;folio epiphoras: & si qua in oculis uitia sunt: emēdat. Verbascū epiphoris imponitur. Peristereos ex rosaceo uel aceto: Ad hypochysis & caliginē cyclaminō in pastillos diluunt. Peucedani succū ut diximus ad claritatem & caligines cum meconio & rosaceo. Psyllion illitum fronti epiphoras suspendit.

¶ De anagallide siue acoro: & mādragora: siue circelo: & cicuta & cremno agrio: & molibdena: & capno: & alia: & acoro: & iride: & cotiledo: & aizoo: & andrachne: & erigero: & de ephemero: & de labro Veneris: & de raminculo mediciæ: & de oris uitiis. Ca. xi.

ANagallida aliqui acoron uocāt. Duo genera eius. Mas flore phœniceo: fœmina ceruleo: nō altiores palmo: frutice tenero: foliis pusillis: rotūdis: in terra iacētibus: nascūtur ĩ hortis & aquosis. Prior floret cerulea. Vtriusq; succus oculorū caliginē discutit cū melle: & ex ictu eruorem & argema rubens: magis cū attico melle inunctis. Pupillas dilatat: & ideo hoc inungūtur ante: quibus paracentesis fit. Iumētorū quoq; oculis medentur. Succus caput purgat p nares infusus: ita ut deinde uino colluatur. Bibitur & cōtra angues succi drachma ĩ uino. Mirū q̃ fœminā pecora uitant. At si decepta similitudine (flore enim tantū distāt) degustauere: statī eā quæ asyla uocatur in remedio quærunt. Ea a nostris ferus oculus nūcupatur. Præcipiūt aliq effossuris ante solem ortum priusq̃ quicq; aliud loquātur ter salutare eam: tunc sublatā exprimere. Ita præcipuas esse uires. De ephorbio satis dictum est: cuius succus lippitudini si tumor erit. Item absinthium cū melle tritum. Itēq; betonicæ farina cōueniet. Et egilopas sanat hærba eodem noīe quæ in hordeo nascitur tritici folio semine cōtrito cum farina permixta impositaq; uel succo. Exprimitur hic e caulibus foliisq; prægnātibus dempta spica: & in trimestri farina digerit in pastillos. Aliqui & mandragora utebātur. Postea abdicatur in hac curatione est. Sed epiphoris quod certum est medetur: & oculorū dolori. Radix tusa cū rosaceo & uino. Nā succus multis oculorū medicamētis miscetur. Mandragorā alii circelon uocant. Duo eius genera. Cādidus q & mas: niger quæ fœmina existimatur. Angustioribus foliis q̃ lactucæ. Hirsutis & caulibus: radicibus binis ternis ue rufulis. Intus albis: carnosis: tenerisq; pene cubitalibus. Ferūt mala auellanarū nucū magnitudine. Et iis semes ceu pyrorū album. Hoc alii arsen: alii morion: alii hyppoplomon uocant. Huius folia alba. Alterius latiora ut lappati satiuæ. Cauent effossuri cōtrariū uentum. Et tribus circulis ante gladio circūscribunt. Postea fodiunt ad occasum spectantes. Succus fit & e malis & e caule deciso cacumine & radice. Pūctis aperta aut decocta utilis uel surculo. Cōcisa quoq; in orbiculos seruatur in uino. Succus nō ubiq; inuenitur: sed ubi potest: circa uindemias quæritur. Odor grauis ei: sed radicis & mali grauior. Mala maturata in umbra siccatur. Succus ex iis sole dēsatur. Item radicis tusæ: uel in uino nigro ad tertias decoctæ. Folia seruātur in muriis efficacius. Albus rore tantū succus pestis est. Sic quoq; noxiæ uires. Grauedinē afferunt

ēt olfactu:q̄ꝗ mala in aliis terris mandāť. Nimio tñ odore obmutescunt ignari. Potu qdē lar/
giore ēt moriūť. V is somnifica ꝓ uirib⁹ bibentiū. Media potio cyathi uni⁹. Bibiť & cōtra serpē
tes:& ante sectiones punctionesq̄ ne sentiāť. Ob hæc satis ē aliquibus somnū odore quæsisse.
Bibiť & ꝓ helleboro duobus obolis in mulso. Efficacius helleboꝝ ad uomitiones & ad bilem ni
gram extrahendā. Cicuta quo ꝗ uenenū ē:publica atheniensium pœna inuisa. Ad multa tñ usus
nō omittendi. Semē habet noxiū. Caulis āt est uiridis:& urit pleꝝq̄ ut in platanis. Lenis hic &
geniculatus ut calami nigricans. Altior sæpe binis cubitis:in cacuminib⁹ ramosus. Folia corian
dri tenuiora:graui odoratu. Semen aniso crassius:radice concaua nullius usus. Semini & fo/
liis refrigeratoria uis:q̄ si enecat:incipiunt algere ab extremitatib⁹ corporis. Remediū ē:prius
q̄ pueniat ad uitalia:uini natura excalfactoria. Sed in uino pota irremediabilis existimať. Succ⁹
exprimiť foliis floribusq̄:tūc enim maxime tēpestiuus ē & melior. Semine trito expressus & so
le densatus in pastillos necat:sanguinē expissando. Hæc altera uis. Et ido sic necatoꝝ maculæ ĩ
corporibus apparent. Ad dissoluenda medicamenta utunť illo ꝓ aqua. Fit ex eo ad refrigerādū
stomachū malagma. Præcipuus tñ est ad cohibendas epiphoras æstiuas oculoꝝq̄ dolores sedā
dos circūlitum. Misceť collyriis. Et alios omnes rheumatismos cohibet. Folia quoq̄ tumorem
omnē doloreq̄ & epiphoras sedant. Anaxilaus auctor ē mammas a uirginitate illitas semp esse
staturas. Quod certū ē:lac puerperaꝝ mammis imposita extinguit. V enereq̄ testibus circa pu
bertatē illita. Remedia liberationi qbus bibenda censeť:nō equidem præcipimus. Maxima uis
terræ parthoꝝ:mox laconicæ:creticæ:asiaticæ. In græcia uero megaricæ:dinde atticæ. Crem/
nos agrios gremias tollit oculoꝝ impositus:tumorē quoq̄ polēta addita. Nasciť uulgo molib/
dena:id ē plumbago ēt in aruo:folio lappati:crassa radice hispida. Hæc cōmanducata:si oculis
subinde religať:plumbū qd' ē genus uitii:ex oculis tollit. Capnos prima quā pedes gallinaceos
uocant:nascens in parietinis:& sæpius ramis tenuissimis sparsisq̄:flore purpureo uiridis:succo
caliginē discutit. Itaq̄ in medicamento oculoꝝ addiť. Similis & nomine & effectu alia ē capnos
fruticosa prætenera foliis coriandri:cineracei coloris:flore purpureo. Nasciť in hortis & lege/
tibus hordeaceis. Claritatē facit inunctis oculis delachrymationemq̄ ceu fumus:unde nomen
accepit. Eadē euulsa palpebras renasci ꝓhibet. Acoron iridis folia habet angustiora tñ & lōgio
re pediculo:radices nigras:minusq̄ uenosas. Cætero & has similes iridis:gustu acres:odor nō
ingratas:ructu faciles. Optimæ ponticæ:dein galaticæ:mox creticæ. Sed primæ in cholchide
iuxta phasin amnē:& ubicūq̄ in aquosis. Recentib⁹ uirus maius q̄ uetustis. Creticæ candidio/
res ponticis. Siccanť utribus in umbra dig. talib⁹ frustis. Necnō inueniūť q oxy myrsine radicē
acoron uocant. Ideoq̄ qdam hanc acron agrion uocare malunt. V is ei ad calfaciendū extenuan/
diq̄ efficax cōtra suffusiones & caligines oculoꝝ succo eiusdē poto:contraq̄ ſpentes. Cotyle/
don puula herba cauliculo tenero:pusillo pingui:concauo:& coxendices. Nasciť ĩ maritimis pe
trosisq̄ uiridis:radice oliuæ modo rotunda. Oculis medeť succo. Est & aliud genus eiusdē sor/
didis foliis:latioribus:densioribusq̄ circa radicē uelut oculum cingentibus:asperrimi gustus:lō
giore caule:sed pergracili. V sus eius ad eadē q̄ iridis. Aizoi duo genera:mai⁹ ĩ fictilib⁹ uasculis
seriť:qd aliq buphthalmō uocāt:alii zopthalmō:alii erogenneto:qd' amatoriis cōueniat. Alii
hypogeson:quoniē in suggrundis fer nasciť. Sunt q ambrosiā potius uocant:& q amerimnon.
Itali sedum magnum:aut oculum:aut digytellum. Alteꝝ minusculum:qd' eritheles uocant:alii
tritheles:quia ter floreat:alii chrysothelesi:aliq isoetes. Sed alii itali sedū:alii aizoum. V trunq̄
quoniam uireat semp. Aliq semp uiuum. Maius cubiti altitudinem excedit:crassitudine plusq̄
pollicari. Aliud in cacumine linguæ simile carnosum:pingue:largo succo:latitudine pollicari.
Alia in terram conuexa:alia stantia:ita ut ambitu effigiem imitenť oculi. Quod minus ē:in mu
ris parietinisq̄ nasciť:& tegulis. Fruticosum a radice:& sursum usq̄ ad cacumē. Foliis angustis
mucronatis:succosis:palmo alto caule:radix inutilis. Huic similis est:quam græci andrachnen
agriam uocant. Itali celebrant in pastillos latioribus foliis & breuiori cacumine. Nasciť in pe/
tris:& colligiť cibi causa. Omnium haꝝ uis eadem:perfrigerare & astringere. Medenť epipho/
ris folia imposita:uel succus inunctus. Purgant enim ulcera oculoꝝ explentq̄:& ad cicatricem
pducunt palpebras deglutinant. Eædem capitis dolorib⁹ medenť:succo uel folio tēporibus il/
litis. Aduersanť phalangioꝝ ictibus. Aconito uero maius aizoum pcipue. A scorpionib⁹ quoq̄
ferri id habentē negant. Medenť & auriū dolori. Item succus inunctis hyoscyami modice. Item
achileæ:& minori centaureæ:& plantaginis peucedani cum rosaceo & meconio. Acori succus cū
rosa. Omnis āt strigili calefactus infundiť. Cotyledon ēt infundiť purulentis cū medulla ceruī/
na calefacta. Ebuli radices tritæ & succus linteo colatus:mox in sole densatus & cū opus ē rosa/
ceo dilutus & calefactus parotidas. V erbenaca quoq̄:item plantago sanat:itē sideritis cū axur/
gia ueteri. Narium ozenas emēdat aristolochia cū cypero. Dentib⁹ remedio sunt panacis radix
cōmanducata:præcipue chironiæ:item collutis succo. Radix hyoscyami ex aceto manducata.
Itē polymoniæ cōmanducantur:& plantaginis radices:aut colluunť in aceto decoctæ succo. Et

folia sunt utilia. Vel si sanguine gingiuæ putrescant: uel semen eiusdem apostemata & collectiones gingiuarum sanat. Et aristolochia gingiuas dentes ue cõfirmat. Verbenaca cũ radice manducata & decoctæ ex uino aut aceto succus collutus. Itẽ quinquefolii radices decoctæ ad tertias uino aut aceto. Prius uero quam decoquatur aqua marina aut salsa lauantur. Decoctũ diu tenendũ in ore. Quidam cinere quinquefolii fricare malunt. Et uerbasci radix decoquitur in uino ad colluẽdos dentes. Et hysopo colluũtur: & peucedani succo cũ meconio uel radicum anagallidis magis fœminæ succo: ab altera nare quã doleat infuso. Erigeron a græcis: quæ a nostris uocatur senecio. Hãc si ferro circũscriptam effodiat aliquis: tangatque ea dentẽ & alternis ter despuat ac reponat in eũdẽ locum: ita ut uiuat hærba: aiũt dentem eum postea nõ dolitur. Hærba ẽ therissagũ specie & mollitia: cauliculis subrubicũdis. Nascitur & ĩ tegulis & in muris. Nomẽ hoc græci dederũt: qa uer canescit. Caput eius numerosa diuiditur lanugine: qualis est spinæ inter diuisuras exeũte. Quare eam Callimachus acanthida appellat: alii pappum. Nec deĩde græcis de ea cõstat. Alii erucæ foliis esse dixerunt: alii roboris: sed minoribus multo. Radice alii superuacua: alii neruis utili: alii potu strangulante. E diuerso quidã regio morbo cũ uino dederunt. Et cõtra omĩa uesicæ uitia. Item cordis & iocineris. Renibus extrahere harenã dixere. Ischiadicis drachmã cum oxymelli te ab ambulatione propinauere. Torminibus quoque in passo utilissimã: præcordiis etiã: cibo ex aceto eam prædicãtes serentesque in hortis. Nec defuere qui & alterum genus facerent. Nec quale esset demõstrarent cõtra serpẽtes in aqua bibẽdam edendãque comitialibus dãtes. Nos eã romanis experimẽtis per usus digerimus. Lanugo eius cum croco & exiguo aquæ frigidæ trita illinit epiphoris. Tosta cum mica salis strumis. Ephemerõ folia habet psyllii: sed minora: caulẽ parẽ: florem cæruleũ: semẽ superuacuum: radicẽ unã digytali crassitudine: dẽtibus præcipuã cõcisam in aceto: decoctãque ut tepido colluãtur. Et ipsa etiã radix mobiles sistit. Cauis & exesis imprimitur. Chelidoniæ radix ex aceto trita cõtinetur ore. Erosis ueratrũ nigrũ imponitur. Mobiles dẽtes utralibet decocta in aceto firmãtur. Labrũ uenereum uocãt in flumine nascẽtem. Est ei uermiculus qui circa dẽtes ligatur: aut cauis dẽtium cæra includitur. Cauẽdum ne euulsa hærba terram tangat. Ranũculum uocamus quã græci uatrachion. Genera eius quattuor. Vnũ pinguioribus quam coriãdri foliis: & ad latitudinẽ maluæ accedentibus: colore liuido: caule albo: gracili: & radice alba. Nascitur in limitibus humidis & opacis. Alterum foliosius pluribus foliorum incisuris: altis caulibus. Tertiũ minimũ est: graui odore: flore aureo. Quartũ simile huic flore luteo. Omibus uis caustica si cruda folia ĩponantur: pustulasque ut ignis faciunt. Ideo & lepras & psoras utuntur & ad tollenda stigmata. Causticisque omibus miscẽt. Alopeciis imponũt: celeriter remouentes. Radix in dolore cõmãducata diutius rumpit dentes. Eadem sicca cõcisa sternutamẽtum facit. Nostri hærbarii strumeã uocant: quoniã medetur strumis & panis parte in fumo suspẽsa. Creduntque ea rursus sata rebellare quæ curauerint uitia. Quo celere & plantagine utuntur. Oris ulcera intus succus plãtaginis emẽdat & folia radicesque cõmãducata: uel si reumatismo laboret os. Vlcera fetorẽque quinquefolium: Vlcera psyllium. Cõposita quoque ad fetorem uel maxime pudẽdum uitium tradémus. Ergo folia myrti & lentisci pari põdere gallæ syriacæ dimidium põdus simul terere in uino uetusto sparsa mãdere matutino optimũ est. Vel hederæ baccas cũ casia & myrrha pari pondere ex uino. Naribus utilissimum est dracõtii semen corticum ex melle: etiã si carcinomata in iis sũt. Sugillata hysopo emendãtur. Stigmata in facie mãdragora illita delet.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER XXVI. PROHEMIVM

Reliquæ per morborum genera medicinæ: & de nouis morbis: & de lichene quid sit: & quãdo primũ ĩ italia cœperint: & de carbũculo: & de elephãtiasi: & colo. Ca. i.

ENSIT ET FACIES HOMINVM NOVOS OMNIque æuo priore incognitos nõ italiæ mõ: uerum etiã uniuersæ prope europæ morbos. Tũc quoque nec tota italia nec per illyricũ gallias ue aut hispanias magnope uagatos: aut alibi quam romæ circaque sine dolore quidẽ ullo: aut sine pernicie uitæ: sed tanta fœditate ut quæcunque mors præferẽda esset. Grauissimũ ex iis lichenas appellauere græco noĩe: latine quoniam a mẽto fere oriebatur ioculari primũ lasciuia: ut est procax natura multorum in alienis miseriis. Mox & usurpato uocabulo mẽtagrã: occupãtem multis & intuitus: totosque utique uultus oculis tantum ĩmunibus: descẽdentem uero & in colla pectusque ac manus fœdo cutis furfure. Nõ fuerat hæc lues apud maiores patresque nostros. Et primũ Tiberii Claudii Cæ-

laris principatu medio irrepsit in italia quodã Persino equite romano quæstorio scriba cũ in asia apparuisset: inde contagionem eius importante. Ne sensere id malũ fœminæ aut seruitia: ple/ besq3 humilis & media: sed pceres ueloci transitu osculi: maxime fœdiore multorũ q pperti me/ dicinam tolerauerant cicatrice q̃ morbo. Causticis nanq3 curabatũ: nec nisi usq3 in ossa corp⁹ exu stum eẽt non rebellante tedio. Aduenerunt q3 ex ægypto genitrice taliũ uitiorũ medici hanc so lam operam afferentes magna sua præda. Siquidẽ certum ẽ Manilium Cornutum ex prætoriis legatũ aquitanicæ puinciæ sestertia. cc. elocasse in eo morbo ad curandum sese. Acciditq3 sæ/ pius: ut noua contra genera morborũ gregatim sentirẽt. Quo mirabilius qd pdest reperiri: ali qua gigni repente uitia terrarũ in pte certa: certisq3 mẽbris hominũ: uel ætatibus: aut ẽt fortu/ nis tanq̃ malo eligente: hæc in pueris grassari: illa in adultis. hæc pceres sentire: illa paupers. L. Paulo. Q. Martio censoribus primu in italia carbunculum uenisse: annalib⁹ conscriptum est peculiare narbonensis puinciæ malũ: quo duo consulares obiere: condentib⁹ hæc nobis. Eodẽ anno Iulius Ruffus: & Q. Lecanius Bassus: ille medicorũ inscitia sectus: hic uero pollice leuæ man⁹ euulso acu ab semetipso tam puo uulnere ut uix cerni posset. Nascit̃ in occultissimis corpo rum ptibus: & plerũq3 sub lingua duricia rubens uariis modis: sed nigricãs capite alias liuida cor pus intendẽs neq3 intumescens: sine dolore: sine pruritu: sine alio q̃ somni indicio: quo graua/ tos in triduo aufert: aliqñ & horrorẽ afferens: circaq3 pustulas puas: rarius feriẽs stomachum. Faucesq3 cũ inuaserit ocissime exanimans. Diximus elephantiasin ante Pompeii magni ætatẽ nõ accidisse in italia: & ipsam a facie sæpius incipiẽtẽ. In nare prima ueluti lenticula mox inualescẽ te p totum corpus maculosa uariis colorib⁹ & inæquali cute alibi crassa: alibi tenui dura ceu sca/ bie aspera: ad posterũ uero nigrescente: & ad ossa carnes apprimente intumescentib⁹ digytis ĩ pe dibus manibusq3. Aegypti peculiare hoc malũ: & cũ in reges incidisset: populis funebre. Quip pe in balneis solia tẽperabantur humano sanguine ad medicinam eam. Et hic quidẽ morbus in italia celeriter restinctus ẽ: sicut & ille quẽ gemursam appellauere prisci inter digytos pedũ na/ scentẽ ẽt nomine obliterato. Idipsum mirabile: alios desinere in nobis morbos: alios durarẽ: sicu/ ti colum. Tiberii Cæsaris principatum irrepsit id malũ. Nec quisq̃ prior impatore ipso sensit: magna ciuitatis ambage cum edicto eius excusantis ualitudinẽ legeret nomẽ incognitum. Quid hoc eẽ dicemus: aut quas deorũ iras? Parũ enim erant homini cætera morborũ genera: cum supra ccc. eẽnt: nisi ẽt noua timerẽt. Neq3 ipsi homines pauciora sibi ope suo negocia ĩportant. Hæc apd priscos erãt quæ memoram⁹ ĩ media medicinã ipsa quodã mõ rerũ natura faciẽte & diu fuer

Laus Hippocratis Capitulum. ii.

Hippocratis certe q primus medendi præcepta clarissime condidit: referta herbarũ mentione inuenimus uolumina. Nec min⁹ Dioclis Carystii q secund⁹ ætate famaq3 extitit. Itẽ Praxa/ gore & Chrysippi: ac dinde Erasistrati. Erophilo qdẽ q̃q̃ subtilioris sectæ conditori añ omẽs celebratam rõnẽ eam paulatim usu efficacissimo rerũ omnium magistro peculiariter utiq3 medici næ ad uerba garrulitatẽq3 descendente. Sedere nanq3 in iis scolis auditioni occupatũ grati⁹ erat: q̃ ire p solitudines: & quærere herbas alias aliis dieb⁹ ãni.

De noua medicina & Asclepiade medico: & qua ratione ueterem medicinam muta/ uerit Capitulum. iii.

Durabat tñ antiquitas firma: magnasq3 confessæ rei uindicabat reliquias: donec Asclepiades ætate magni Pompeii rhetorice magister: nec satis in ea arte quæstuosus ut ad alia sagacis ingenii huc se repente conuertit: atq3 ut necesse erat homini q nec id egisset: nec remedia nosset oculis usuq3 pcipienda torrẽti ac meditata quottidie oratione blandiẽs: omnia abdicauit: totãq3 medicinã ad causam reuocando conie cturam fecit. Quinq3 res maxime communiũ auxiliorũ pfes/ sus. Abstinentiã cibi: alias uini: fricationẽ corporis: ambulationẽ: gestationesq3: cũ unusquisq3 semetpsum sibi præstare poss3 intelligere. Fauẽtibus cunctis ni eẽnt uera: quæ facillima erant: uniuersum ppe humanum gen⁹ circũegit in se: nõ alio modo q̃ si cælo emissus aduenisset. Tra hebat præterea mẽtes artificio mirabili uino pmittendo ægris dando tẽpestiue tum frigidam aquam. Et quoniam causas morborũ prior scrutari Herophilus instituerat: uini rationẽ illustra/ uerat Cleophantus apud priscos: ipse cognominari se frigidam dando præferẽs: & ut auctor ẽ M. Varro: alia quoq3 blandimẽta excogitabat in suspẽdẽdo lectulos: quorũ iactatu aut mor/ bos extenuaret. aut somnos alliceret: iam balneas auidissima hominum cupidine instituẽdo: & alia multa dictu grata atq3 iucunda magna auctoritate nec minore fama: cũ occurrisset ignoto fu neri: relato homine ab rogo atq3 fuato: ne qs leuibus momẽtis tantam conuersionẽ factam exi stimet. Id solum possumus indignari unum hominẽ e leuissima gẽte siñ opibus ullis orsum uecti galis sui causa repẽte leges salutis humano generi dedisse: quas tamẽ postea abrogauere multi. Asclepiadẽ uero adiuuer multi: quorum cura nimis anxia & rudi aut obruẽdi ægros ueste sudo/ resq3 omni modo ciẽdi. Nunc corpora ad ignes torrẽdo: soles ue assidue quærẽdo in urbe um/ brosa: immo uero tota italia impatrice tum primum pẽsili balnearum usu ad infinitum blãdiente

Præterea in quibusdā morbis medendi cruciatus detraxit: ut in angiṅis quas curabāt ī fauces or gāno demisso. Dānauit merito & uomitiones tunc supra modū freqētes. Arguit & medicamē/ torum potus stomacho inimicos: quod est magna ex parte uetitum. Itaque nos in primis quæ sunt stomacho utilia signemus.

Irrisio magicæ artis & de lichene: & tapsia. Ca. iiii.

SVper omīa adiuuere eum magicæ uanitates: in tātum euectæ ut abrogare hærbis fidē cūc tis possent. Aethiopide hærba amnes ac stagna siccari cōiectu. Tactu clausa omīa aperiri. Achemenide cōiecta In aciem hostium trepidare agmina: ac terga uertere. Latacen dari solitā a persarꝝ rege legatis: ut quocūq; uenissent oīum rerꝝ copia abūdarent: ac multa similia. Vbi nam istæ fuere: cū cimbri teutoniq; terribili Marte ulularent: aut cū Lucullus tot reges magorꝝ pau cis legionibus sterneret: Cur ue romani duces primā semp in bellis rōem cōmertiorꝝ habuere: Cur Hercules Cæsaris miles in pharsalia famē sensit: si abūdātia omīs contingere unius hærbæ fœlicitate poterat: Nō satius fuit Aemilianū Scipionem carthaginis portas hærba patefacere: q̄ machinis claustra per tot ānos quatere: Siccēt æthiopide pōtinæ paludes: tātūq; agri sub/ urbanæ reddatur italiæ. Nāq; apud eūdē Democritū inuenitur cōpositio medicamēti: quo pul/ chri boniq; & fortunati gignātur liberi. Cur nūq; ꝑsarꝝ regi talis est dedita. Mirꝝ est ꝑfecto huc usq; prouectā credulitatē antiquorꝝ saluberrimis ortam initiis: si in ulla re modū humana igenia nouissent. Atq nos hāc ipsam medicinā ab Asclepiade reptam suo loco ꝓbaturi cessemus: euec/ tā ultra magos etiā. Sed hæc est oī in re animorꝝ cōditio: ut a necessariis orsa primū cuncta uene rint ad nimiū. Igitur demōstratarꝝ priore libro hærbarꝝ reliquos effectus dicemus: adiiciemusq; quas rō dictauerit. Sed in lichenis remediis atq; tam fœdo etiā malo plura undiq; aceruabimus: quāq; nō paucis iam demonstratis. Medet̄ ergo plantago trita. Quinquefoliū. Radix albuci ex aceto. Ficulni caules aceto decocti. Hibisci radix cū glutino & aceto acri decocta ad quartas. De fricātur etiā pumice. Et rumicis radix trita ex aceto illinitur. Et flos uisci cū calce subactus. Lau/ datur & tithymalum cū resina decoctum. Lichen uero hærba his omībus præfert̄: inde noīe in uento. Nascit̄ in saxosis folio uno ad radicem lato: caule uno: paruo: lōgis foliis depēdentibus. Hæc delet & stigmata. Teritur cū melle. Est aliud genus lichenis petris tātum adhærēs ut mu/ scus: qui & ipse illinitur. Hic & sanguinē sistit uulneribus instillatus: & collectiones illitus. Mor bum quoq; regium cū melle sanat ore illito & lingua. Qui ita curātur: aqua salsa lauari iubētur. ungi oleo amygdalino: hortēsibus abstinere. Ad lichenas & tapsiæ radice utūtur trita cū melle. Anginæ & argemonia medetur sūpta ex uino. Et hysopū cum uino decoctū & gargarizatū. Peu cedanum cū coagulo uituli marini æquis partibus. Proserpinata cū muria & ex oleo trita uel sub lingua habita. Itē succus de qnquefolio potus cyathis tribus. Hic & omībus fauciū uitiis mede/ tur gargarizatus. Verbascum priuatim tōsilis in aqua potum.

Ad strumas: & ad digytos: & ad pectus: & ad tussim medicinæ. Ca. v.

STrumis plātago. Chelidonia cum melle & axungia. Quinquefoliū. Et radix persolatæ. Itē cum axungia opitur folio suo imposita. Item artemisia. Radix mādragoræ ex aqua. Sideri tis lata folia clauo sinistra manu circūfossa adalligātur custodiēda sanatis: ne rursus sata diro hær bariorꝝ scelere ut in quibusdā rebellet. Quod & in iis quos artemisia sanauerit prædici reperio. Item in iis quos plātago. Damasion quæ & caucalis uocatur sub solstitio collecta īponit̄ ex aqua cælesti folium tritum uel radix cū axungia tusa: ita ut imposita folio suo opiat̄. Sic & ad oēs ceruí cis dolores tumoresq; quacūq; in parte. Bellis in pratis nascitur: flore albo aliquatenus rubēte. Hāc cum artemisia illitam efficaciorem ꝓdunt. Cōdurdon hærba solstitialis flore rubeo suspen/ sa in collo cōprimere dicitur strumas. Itē uerbenaca cū plantagine digytorꝝ uitiis omībus: & pri uatim pterigiis. Quinquefolium medet̄ pectoris uitiis. Vel quod grauissimū ē tussis: huic mede tur panacis radix in uino dulci. Succus hyoscyami etiā sanguinē excreātibus. Nidor quoq; accen si tussientibus. Itē scordotis mixto nasturtio & resina cū melle tusa arida. Facit & per se faciles ex creationes. Itē centauriū maius & sanguinē reiiciētibus. Cui uitio & plātaginis succus medetur. Et betonica obolis tribus in aqua cōtra purulētas: cōtraq; cruētas excreatiōes. Persolatæ radix drachmæ pōderis cū pineis nucleis xi. Peucedani succus pectoris doloribus & acorum subuenit. Et ideo antidotis miscetur. Tussi daucum. Item scythiaca hærba. Ea demum omnibus pectoris uitiis tussi & purulenta excreantibus obolis tribus in passo.

De uerbasco & chamaleuce uel tussilagine: & becchio: & aqlegia: & saluia. Ca. vi.

TOtidem obolis bibitur uerbascū: cuius flos aureus. Tāta huic uis est: ut iumētis ēt nō tus/ sientibus mō: sed ilia quoq; trahētibus auxiliet̄ potus. Quod & de gētiana repio. Radix chameleucæ quæ tussilago dicitur cōmanducata & in uino madefacta nō tussi tantū: sed & fauci/ bus ꝓdest. Hysopi quoq; qnq; ramis cū duobus rutæ & ficis tribus decoctis thoracē purgant. Tussim sedat bechion: quæ & tussilago dicitur. Duo eius genera. Siluestris ubi nascitur subesse aquas credunt: & hoc habēt signū aquileges. Folia sunt maiuscula q̄ hederæ. v. aut. vii. subal/

bida a terra supne pallida: sine caule: sine flore: sine semine: radice tenui. Quidam eandē eē bechion & alio nomine chameleucen putāt. Huius aridæ cū radice fumus p arūdinē haustus aut duoratus ueterē sanar dicit̄ tussim. S; in singulos haustus passum gustandū ē. Altera a quibusdā saluia appellat̄ similis uerbasco conterit̄ ea & colata calefacit: atq; ita ad tussim laterisque dolores bibit̄. Contra scorpiones eadem & dracones marinos efficax. Contra spentes quoq; ex oleo perungi ea pdest. Hysopi fasciculus cū quadrante mellis dcoquit̄ ad tussim.

¶ Ad lateris dolores & pectoris: ad orthopnoeas ad iocinoris dolorem: cordis dolori pulmoni urinæ tussi pectori ulcerib⁹ renib⁹ epaticis: ad uomitiones ad singultus: pleureticis lateri Cap. VII.

LAteris & pectoris dolores uerbascū cū ruta ex aqua. Betonicæ farina bibit̄ ex aqua calida. Stomachū corroborat scordotis succus: centauriū: gentiana ex aqua potæ. Plantago āt p se sumpta in cibo cū lente halicæ ue sorbitione. Betonica alias grauis stomacho uitia tamen sanat pota uel foliis cōmanducata. Itē aristolochia pota. Agaricū manducatum siccum ut ex interuallo meri sorbeat̄. Nymphea heraclea illita. Peucedani succus. Psyllion ardorib⁹ imponit̄ uel cotelydon trita cū polenta: uel aizoum. Molon scapo ē striato folii mollib⁹ puis radice quattuor digytorū: in aqua extrema potat̄. Vocat̄ a quibusdā syron: ex uino stomacho & dispnoeæ medetur. Cētaurium maius eligmate. Plantago succo uel cibo. Betonicæ tusæ pōdo libra mellis attici semuncia ex aqua calida quottidie bibentib⁹. Aristolochia uel agaricon obolis ternis ex aqua calida aut lacte asini pota. Cissanthemos ad orthopnoeas bibit̄. Item hysopū. Et asmaticis. Peucedani succus in iocinoris dolorib⁹ & pectoris laterisq; si febres nō sunt. Sanguinē quoq; expuentibus subuenit agaricū uictoriati pondere tritū & in mulsa quinq; cyathis datum. Idem & amomō facit. Iocineri priuatim teucria bibit̄ recēs drachmis quattuō i poscæ hemina. Betonicæ drachma una in aqua calida cyathis tribus ad cordis uitia: in frigida cyathis duob⁹. Quinquefolii succus iocineris & pulmonis uitiis: sanguineq; reiicientibus & cuicūq; sanguinis uitio intus occurrit. Iocineri anagalides mire psunt. Capnion herbā q edere: bilem p urinā trahunt. Acorō iocineri medet̄ thoraci quoq; & præcordiis. Caucū quæ & ephedra: ab aliis anabasis uocata nascit̄ ueto so fere tractu scandens arborē: & ex ramis ppendens folio nullo: cirris numerosa qui sunt iunci geniculati: radice pallida. Dat̄ ex uino nigro austero trita ad tussim: suspiria tormina & sorbitione facta in quam uinū addi connenit. Itē gentiana madefacta pridie contrita denarii pondere in uino cyathis trib⁹. Geū radiculas tenues h; nigras: bn̄ olentes. Medet̄ nō modo pectoris dolorib⁹ aut lateris: sed & cruditates discutit iucundo sapore. Verbenaca uero omnib⁹ uiscerib⁹ medet̄ laterib⁹ pulmonib⁹ iocinerib⁹ thoraci. Peculiariter āt pulmonib⁹ & quos ab iis phthisis tē tat. Radix uero herbæ consiliginis: quā nup inuentā dixim⁹: suū qdē & pecoꝝ omniū remediuꝫ præsens ē. Pulmonū uitio uel traiecta tm̄ in auricula. Bibi d; ex aqua: haberiq; i ore assidue sub lingua. Supficies huius herbæ an sit in aliquo usu adhuc incertum ē. Renib⁹ pdest plātaginis cibus. Betonicæ potus. Agaricū potum ut in tussi. Tripoliū in maritimis nascit̄ saxis: ubi allidit unda: neq; in mari neq; in sicco folio satis crassiore: palmo alto i mucrone diuiso: radice alba odorata crassa calidi gustus. Dat̄ epaticis in farre cocta. Hæc herba eadē uidet̄ quibusdā quæ poliū d qua suo loco dixim⁹. Syomphona uel cromphena alternis uiridib⁹ roseisq; p caulē foliis in posca sanguinē reiicientib⁹ medet̄. Ioniceri āt herba melandryum nascens in segete ac pratis flore albo odorata: Eius cauliculus conterit̄ ex uino uetere. Item herba chalcetum e uineis contrita imponit̄. Faciles præstat uomitiones radix betonicæ hellebori modo quattuor drachmis i passo aut mulso. Hysopū tritū cū melle utilius præsumpto nasturtio aut irione. Molemoniū dnarii pondere. Est & psyllib⁹ lacteus succus q densatus in gummi sumit̄ cū melle supradicto pondere præcipueq; bilē trahit. Rursus sistunt uomitionē cyminū siluestre: betonicæ farina sumunt̄ ex aqua: abstergūtq; fastidia: cruditatesq; digerūt daucū betonicæ farina ex aqua mulsa: plantago dcocta caulium modo. Singultus hermionū sedat. Itē aristolochia. Suspiria dimen⁹. Pleureticis & paripneumonicis cētaurium mai⁹. Item hysopum bibit̄. Pleureticis peucedani succus. Halus aūt: quā galli sic uocant: ueneti cotoneā: medet̄ lateri: item renibus conuulsisq; & ruptis. Similis ē cunilæ bubulæ cacuminib⁹ thymo dulcis: & sitim sedat: rasæ radicis alibi albæ: alibi nigræ Eosdem effectus lateris dolorib⁹ h; chamerops: myrteis circa caules geminos foliis capitibus græculæ rosæ e xuino pota. Ischiadicos dolores & spinæ leuat agaricū potū ut in tussi. Item & theocadis aut betonicæ farina ex aqua mulsa.

¶ De omnibus uitiis uentris & remediis: & eoꝝ quæ circa uel intra sunt: & de aluo sistē da uel soluenda Cap. VIII.

PLurimum tn̄ negocii humano generi aluus exhibet: cuius causa maior ps mortalium uiuit. Alias. n. cibos nō transmittit: alias nō continet: alias nō capit: alias nō conficit. Eoq; moris uenere: ut homo maxime cibo pereat. Pessimū corpoꝝ uas. Instat ut creditor: & sæpius die appellat. Huius gratia præcipue auaritia expetit̄: huic luxuria condit̄: huic nauigat̄ ad phasin: huic

profunda uada exquirūtur. Et nemo uilitatē eius æstimat cōsumationis fœditate. Ergo numerosissima est circa hanc medicinæ opa. Sistit eam scordotis recentis drachma cū uino tri aquælide cocta pota. Polemonia quoq; & dysentericis ex uino datur. Verbasci radix pota ex aqua duorū digytorū magnitudine. Nymphεæ heracliæ semē cū uino potū. Radix supior ex sylphio drachmæ pōdere ex aceto. Semē plātaginis in uino tritū: uel ipsa ex aceto cocta: aut aqua ex succo ei⁹ sūpta. Itē cum lenticula cocta: uel aridæ farina inspsa potioni cū papauere tosto & trito. Vel succus infusus aut potus betonicæ in uino ferro calefacto. Eadē cœliacis ī uino austero datur. Is & iberis imponit̃ ut dictum est. Tenasmo radix nympheæ heracliæ e uino bibitur. Psylliū in aqua cū radicibus decoctū. Aizoi succus aluum sistit: & dysenterias & tineas rotūdas pellit. Symphytis radix dysenteriā sistit. Itē dauci. Aizoum foliis cōtritis ex uino torminibus resistit. Alcimeæ siccæ farina torminibus pota cū uino. Astragalus folia habet lōga incisuris multis: obliqua circa radices: caulē. iii. aut. iiii. foliorū plenos: florē hyacinthi: radices uiolosas: īplicatas: rubras: præduras. Nascitur in petrosis: apricis: & iisdem niualibus: sicut pheneo archadiæ: Vis ei ad spissanda corpora. Aluum sistit radix in uino pota. quo fit ut moueat urinā repercusso liquore: sicut pleraq; quæ aluū sistunt. Sanat & dysentericos in uino rubro tusa. Difficile aūt tunditur. Eadem gingiuarū suppurationi utilissima est fotu. Colligit̃ exitu autūni cum folia amiserit. Siccatur in ūbra. Et ladano sistitur aluus utroq;. Quod in segetibus nascitur contuso & cribrato bibitur ex aqua mulsa: item nobili e uino. Ledō appellatur hærba ex qua ladanū fit ī cypro barbis caprarū adhærescens. Nobilius in arabia. Fit iam etiā in syria atq; africa: quod taxion uocāt. Neruos eni ī arcu circūdatos lanis trahūt adhærescente roscida lanugine. Plura de eo diximus inter unguenta. Hoc grauissimū onere est: durissimum tactu. Plurimū enim terræ colligit: cum pbetur maxime purū: odoratū: molle: uiride: resinosum. Natura ei molliēdi: siccādi: coquēdi: sōnum alliciendi. Capillum fluentē cohibet: nigriciaq; custodit. Auribus cum hydromellite aut rosaceo infundit̃. Furfures cutis & manātia ulcera sale addito sanat. Tussim ueterē cum storace sumptum. Efficacissimum ad ructus. Aluum sistit & chōdris: siue pseudodictamū: hypocisthis: orobathiō uel orobache a qbusdā dictum malogranato īmaturo similis. Nascitur ut diximus sub cistho: unde nomē hoc. Arefacta in umbra sistit aluum ex uino austero nigroq; utraq;. Duo eni genera eius cādida & rufa. Vsus in succo spissat: siccat. Et rufa magis stomachi reumatismos emendat. Pota tribus obolis sanguinis excreationes. Cum amylō dysenterias pota & infusa. Itē uerbenaca ex aqua data: aut carentibus febre ex uino amineo coclearibus. v. additis ī cyathis tribus uini. Lauer quoq; nascens in riuis cōdita & cocta torminibus medetur. Potamogetō uero ex uino dysentericis etiā & cœliacis: similis betæ: foliis minoribus tantū hirsutioribusq; paululū supeminēs extra aquam peculiariter refrigerant: spissant. Vsus in foliis cruribus uitiosis utilia: & cōtra ulcerū nomas cum melle ul' aceto. Castor hac aliter nouerat tenui folio uelut eqnis setis: thyrso lōgo & leui ī aquosis nascentem. Radice sanabat strumas & duritias. Potamogetō aduersatur & crocodilis: itaq; secum habent eam qui uenantur illos. Aluū sistit & achillea. Eosdē effectus præstat & statice uii. caulibus ueluti rosæ capita sustinēs. Ceratia uno folio: radice nodosa & magna: in cibo cœliacis & dysentericis medet̃. Leōtopodion alii liceoton: alii dorypetrō: alii toriuetorō uocāt: cuius radix aluum sistit: purgatq; bilem in aqua mulsa addito pōdere denariorū duum. Nascit̃ in cāpestri & gracili solo. Semē eius potum lymphatica sōnia facere dicitur. Lagopus sistit aluum e uino pota aut in febri ex aqua. Eadē inguini adalligatur in tumore. Nascitur in segetibus. Multi sup oīa laudāt ad deploratos dysentericos quinquefoliū decoctis in lacte radicibus & potis: & aristolochiam in uictoriati pōdere in cyathis uini tribus. Quæ ex supradictis calida sumētur: hæc cādēte ferro tempari aptius erit. E diuerso purgat aluum succus cētauri minoris drachma in hemina aquæ cum exiguo salis & aceti: bilemq; detrahit. Maiore tormina discutiuntur. Betonica aluum soluit drachmis quattuor: in hydromelitis cyathis nouē. Itē euphorbiū uel agaricum drachmis duabus cū sale modico potū ex aqua aut in mulso obolis tribus. Soluit & cyclaminos ex aqua pota aut balanis subditis. Itē chamæcissi balanus. Hysopi manipulus decoctus ad tertias cū sale pituitas trahit illitus: uel cōtritus cū oxymelite & sale. Pellitq; uētris aīalia: Pituitā & bilē detrahit peucedani radix. Aluū purgat anacallis ex aqua mulsa. Item epithymō: qui est flos & thymo satureiæ similis. Differentia q hic hærbaceus est: alterius thymi albus. Quidā hypopheon uocant: ac stomacho minus utilis. Vomitiones mouet. Sedat tormina: & inflammationes discutit. Sūmitur & ex eligmate ad pectoris uitalia cū melle & aliquando iride. Aluum soluit a quattuor drachmis ad sex cū mellis exiguo salisq; & aceti. Quidā aliter opithymū tradunt sine radice nasci tenui similitudine pallioli rubens: siccari in umbra. Bibi ex aqua acetabuli mēsura. Dimidia detrahere pituitā bilemq;. Aluum leniter soluit & nymphea in uino austero. Soluit & pygmocomo erucæ foliis crassioribus & acrioribus: radice rotunda: lutei coloris: terrā olente caule quadrāgulo modico tenui flore ocimi. Inuenitur in saxosis locis. Radix eius in aqua mulsa. xii. pōdere denariorū & aluum & bilem & pituitam exinanit. Semē sōnia tumultuosa facit una drachma in uino

potū. Et capnos ſtrumā diſcutit: detrahit bilem polypodion: quā noſtri filiculam uocāt: ſimilis
enim ē filici. Radix in uſu piloſa: coloris intus herbacei: craſſitudine digyti minimi: acetabulis
cauernoſa ceu polypoꝝ cirri ſub dulcis: & in petris naſcēs: aut ſub arborib⁹ ueti ſtis. Exprimit̄
ſuccus aqua madefacta: & ipſa conciſa inſpergit̄ oleri & betæ uel maluæ uel ſalſamento: uel cū
pulticula coqt̄ ad aluū leuiter ſoluendam: uel in febri. Detrahit bilem & pituitam. Stomacū offē
dit. Aridæ farina indita narib⁹ polypū conſumit. Floret: & ſemē nō fert. Scamoniū quoq; diſſo/
lutionē facit: bilē detrahit: aluū ſoluit: præterq̄; ſi adiiciāt̄ aloes drachmæ duæ obolis ei⁹ duo/
bus. Eſt āt ſuccus herbæ ab radice ramoſæ pinguib⁹ foliis triangulis albis radice craſſa madida
nauſeoſa. Naſcit̄ pingui & albo ſolo. Radix circa canis ortū excauat̄: ut in ipſa confluat ſuccus: q
ſole ſiccatus digerit̄ in paſtillos. Siccat̄ & ipſa uel cortex. Laudat̄ natione colophoniū myſium
priennēſe. Specie āt nitidū: & q̄; ſimillimum taurino glutini fungoſum tenuiſſimis fiſtulis cito li
queſcens uirus redolēs ſuminoſum linguæ tactu lacteſcens: q̄; leuiſſimū cū diluit̄ albeſcēs. Hoc
euenit & adulterino: qđ fit herbæ farina & tithymalli marini ſucco in iudæa fere: qđ ēt ſtrangu
lat ſumptū. Deprehendit̄ guſtu. Tithymallus. n. linguam excalfacit bubi mor̄: nec ante nec po
ſtea utile. Dedere & p ſe ex aqua uel mulſa & ſale quaternis obolis. Sꝫ utiliſſime cū aloe: ita ut
incipiēte purgatione mulſum bibat̄. Fit & decoctū radicis in aceto ad craſſitudinē mellis: quo le
præ illinunt̄. Et caput ungit̄ in dolore cū oleo. Tithymallū noſtri herbā lactariā uocant. alii la
ctucā caprinā. Narrantq; lacte eius inſcripto corpore cū inaruerit ſi cinis inſpergat̄ apparer̄ lr̄as
& ita qdā adulteras alloq malluere: q̄; codicillis. Genera eius multa. Prim⁹ cognominatur cara/
chias: q & maſculus exiſtimat̄: ramis digytali craſſitudine rubris rugoſis quinq; aut ſex cubitali
longitudine a radice foliis pēdet: in cacuminib⁹ coma iunci. Naſcit̄ in aſperis maritimis. Legitur
ſemē autūno cū coma: ſiccatū ſole tundit̄: & r̄ponit̄. Succus uero incipiēte pomoꝝ lanugine de/
fractis ramul̄ excipit̄ farina erui aut fici: ut cū iis areſcat. Quinas āt guttas ſingul̄ excipi ſatis ē
Tradūtq; ēt totiēs purgari hydropicos fico ſumpta: qđ guttas & lactis exceperit. Succus cum
colligitur: ne attingat oculos cauendū ē. Fit & foliis tuſis priore min⁹ efficax. Fit & đcoctum e
ramis. Eſt & ſemē in uſu cū melle decoctū ad catapocia ſoluendæ alui gratia. Semē et dētium ca
uis cæra includitur. Colluuntur et radicis đcoctæ uino aut oleo. Illinūt et lichenas ſucco. Bi/
buntq; eū ut purgēt uomitiones: et aluo ſoluta: alias ſtomacho inutilē. Trahit pituitā ſale adie
cto in potu: bilē afronitro. Si p aluū purgari libeat in poſca. Si uomitione: in paſſo aut aqua mul
ſa. Media potio trib⁹ obolis cōſtat. Ficos a cibo ſumpſiſſe melius ē. Fauces urit leniter. Eſt. n.
tam feruentis naturæ: ut p ſe extra corpori impoſitū puſtulas igniū modo faciat: et ꝑ cauſtico ī
uſu ſit. Alteꝝ gen⁹ tithymalli myrſiniten uocāt: alii caryoten foliis myrti acutis & pungentib⁹
ſed mollioribꝰ: & ipſum ēt in aſperis naſcens. Colligūt̄ comæ eius hordeo turgeſcēte: ſiccateq;
in umbra dieb⁹. ix. ī ſole inareſcunt. Fruct⁹ nō pariter matureſcit: ſꝫ pars anno ſequente: & nux
uocat̄. Inde cognomē græci đdere. Demetitur cū meſſium maturitate. Lauatū deinde ſiccatur:
et datur cū papaueris nigri duab⁹ ptibus: ita ut ſit totū acetabuli mō: minus hic uomitionib⁹ q̄;
ſupior cæteri iidē. Aliq ſic et foliū ei⁹ đder̄: nucē uero ipaꝫ ī mulſo aut paſſo: ul̄ cū ſeſama. Tra
hit bilem et pituitā p aluū. Oris ulcera ſanat. Ad nomas oris foliū cū melle eſtur. Tertiū gen⁹
ē tithymalli: paralius uocatur ſiue tithymallis folio rotundo: caule palmū alto: ramis rubentib⁹
ſemine albo: qđ colligitur incipiente uua: et ſiccatū teritur: ſumiturq; acetabuli mēſura ad pur/
gationes. Quartū gen⁹ heliſcopion appellāt: foliis portulacæ: ramulis ſtātib⁹ a radice quattuor
aut quinq; rubentib⁹ ſemipedali altitudine ſucci plenis. Quintū cyparisſian uocant pp folioꝝ ſi/
militudinē: caule gemino aut triplici naſcente in campeſtrib⁹: cui eadem uis quæ heliſcopio aut
characiæ. Hoc circa oppida naſci ſemine albo columbis gratiſſimo: qđ colligitur incipente uua.
Nomē accepit. qm̄ capita cū ſole circūagit. Trahit bilem p inferna in oxymelite dimidio aceta/
bulo. Cæteri uſus q characiæ. Sextū platyphilon uocant: alii corymbiten: alii amygdaliten a ſi
militudine. Nec ullius latiora ſunt folia. Piſces necat: aluū ſoluit: radice: uel foliis: uel ſucco in
mulſo aut aqua mulſa drachmis quattuor. Detrahit priuatim aquas. Septimū dendroides cogno
minãt: alii codion: alii leptophyllon in petris naſcens: comoſiſſimū ex omnib⁹ maxime caulicu/
lis rubentib⁹: & ſemine copioſimū: eiuſdē effectus: cuius characias. Opoſſcylla ſiue rhaphano/
ſagria iuncos duos ſiue tres ſpargit in terra rubentes: foliis rutæ: radice cepe: ſed amplior: qua/
re qdā rhaphanū ſilueſtre uocāt. Intus hꝫ mammā cādidā extra cortices nigros. Naſcit̄ ī mon/
toſis & aſperis: aliqñ & herboſis. Effodit̄ uere: tuſaq; in fictili mergit̄. Deiectoq; qđ ſupnatat:
reliqs ſuccus purgat utraq; pte ſeſquiobolo in aqua mulſa. Sic & hydropicis dat̄ acetabuli men
ſura. Inſpergit̄ et aridæ radicis farina potioni: aiuntq; ſuperiorē ptē eius uomitione biles extra
here: inferiorē p aluū. Tormina diſcutit: quodcūq; betonica et panaces præterq̄; a cruditate.
Peucedani ſuccus inflationes et ructus gignit. Acori radix daucum ue ſi lactucæ modo ſumat̄.
Ladanū cypriū potū interaneoꝝ uitiis occurrit. Itē gentianæ farina ex aqua tepida fabæ magni
tudine. Plantago mane ſumpta duab⁹ linguis et tertia papaueris in uini nō ueteris cyathis. iiii.

datur in sonum euntibus addito nitro seu polenta. Simul si post cibum detur. Colo infūdit̃ hemi
na succi: uel in febri. Agaricū potū obolis tribus in uini ueteris cyatho uno lyeni medet̃. E pana
ce oīum generꝝ radix in mulso: sed teucria præcipue pota arida & decocta quātum manus capiat: ī
aceti heminis tribus. Ad uulnus illinitur eadē cū aceto: aut si tolerari nō possit ex ficu uel aqua.
Polemonia bibitur ex uino: Betonicæ drachma in oxymelitis cyathis tribus. Aristolochia cōtra
serpentes. Argemonia vii. diebus in cibo sūpta lyenem cōsumare dicitur. Agaricū in aceto mul
so obolis duobus. Nympheæ heracliæ radix in uino pota & ipsa cōsumit. Cissanthemus drach/
ma bis die sūpta in uini albi cyathis duobus per dies xl. lyenē dicitur paulatim emitter̃ p urinā.
Prodest & hysopum cū ficu decoctū. Lōc itidis radix decocta prius q̄ semē emittat. Peucedani
quoqꝫ radix decocta & lyeni & renibus. Lyen acoro poto cōsumitur. Præcordiis & ilibus utilissi
mæ radices. Clymeni semē potū diebus xxx. pōdere denarii ī uino albo. Betonicæ farina ex mel
le & aceto scyllite pota. Radix lōchitidis in aqua & teucrium illinitur. Itē scordiū cum cæra: aga
ricum cū farina fœnograeci uesicæ malis: cōtraqꝫ calculos grauissimis cruciatibꝰ ut diximus: auxi
lio est. Polemonia ex uino pota: itē agaricum. Plātago radice uel foliis potis ex passo. Et beto/
nica ut in iocinere diximus. Itē ramici pota atqꝫ illita. Eadem ad strāgurias efficacissima ad calcu
los quidā betonicā & uerbenacā & millefolium æquis portionibus ex aqua ꝓ singulari remedio
bibere suadent. Strāgurias discutere & dictamū certū est. Itē qnquefoliū decoctū ad tertias ī ui
no ictericis dari atqꝫ illini utilissimū est. Xiphii quoqꝫ radix supior urinā ciet īfātibus. Enterocœ
licis dat̃ ex aqua: & illinitur uesicæ uitiis. Peucedani succus infātiū ramici: & umbilicis eminenti/
bus psyllion illinitur. Vrinā cient anagallides: achoriqꝫ radicis decoctū: uel ipsa trita potaqꝫ: &
omīa uesicæ uitia sanat: & calculos hærba & radix cotelydōis. Itēqꝫ genitaliū inflāmationē pari
pōdere: & caulis & seminis & myrrhæ. Ebulū tenerꝝ cū foliis tritū ex uino potū calculos pellit.
Impositum testes sanat. Erigerō quoqꝫ cū farina thuris & uino dulci: testiū inflāmationes sanat.
Symphyti radix illita ēterocelas cohibet: & genitaliū nomas hypocisthis alba. Artemisia quoqꝫ
datur cōtra calculos ex uino dulci: & ad strāguriā. Dolores uesicæ sedat ex uino nympheæ hera
cliæ radix. Eadē uis crethimo ab Hippocrate admodū laudata. Est āt iter eas quæ edūtur silue
strium hærbarꝝ. Hācqꝫ certe apud Callimachū apponit rustica illa hecale. Spēsqꝫ elatæ horten
sis. Caulis palmū unum altus. Semē feruēs odoratum ceu libanotidis rotundum. Siccatū rūpit̃.
Habet intus nucleum cādidū: quē aliqui cachryn uocāt: folio pingui: albicāte: ueluti oliuæ: cras
siore: & salso gustu: radice digyti crassitudine tres aut quattuor. Nascitur in maritimis petrosis.
Estur crudū coctū ue cū olere odorati saporis & iucūdi. Seruatur etiā ī muria: præcipueqꝫ eius
usus ad strāguriā folio uel caule aut radice ex uino. Colorē quoqꝫ corporis gratiorē facit. Verꝝ
largior quoqꝫ īflatiōes. Aluū soluit decocto. Vrināqꝫ: & a renibus dolorē trahit. Sic & alcmeæ
siccæ farina in uino pota strāguriam tollit: efficacius addito dauco. Lyeni quoqꝫ utilis. Aduersus
serpētes bibitur. Iumētis quoqꝫ in pituita aut strāguria hordeo inspersa succurrit. Anthylliō est
lent simillima: quæ in uino pota uesicas uitiis liberat. Sanguinem sistit. Altera est anthylis cha/
mæipytyos similis: flore purpureo: odoris grauis: radice intubi: uel magis cepe: similis porcula
cæ: nigriore radice: sed inutili: nascēs in littoribus harenosis: gustu amara. In uino cū asparagi ra
dice uesicæ plurimū ꝓdest. Eadē præstat hypericō: quā alii chamepithin: alii corycō appellāt:
oleraceo frutice: tenui: cubitali: rubēte: folio rutæ: odore acri: semine siliquæ: nigro: maturescē
te cū hordeo. Natura semini spissandi. Aluum sistit. Vrinā cit. Ad calculos uesicæ cū uino bibi/
tur. Est aliud hypericō: quod alii charō appellāt: folio tamarici: & sub ea nascitur: sed pinguiori
bus foliis & minus rubētibus: odoratū: palmo altius: leniter suaue: aculeatum. Vis semini excal
factoria: & ideo inflationē facit enterocœlicis: sed stomacho nō inutile: præcipue ad strāguriam
si exulcerata nō sit uesica. Medetur & pleureticis ex uino potū. Vesicæ aūt calitrichō trita similis
cumino medetur & data ex uino albo. Verbenaca quoqꝫ foliis decocta ad tertias: uel radix eius e
mulso calido calculos eiicit: Itēqꝫ ꝑpressa: quæ arretii & in illyrico nascit̃: in aqua decoctæ e tri/
bus heminis ad unū & pota. Trifolium ex uino sūptū: & chrysanthemū primū. Anthemū quoqꝫ
calculos eiicit paruis e radice foliis quinis: caulibus lōgis duobus: flore roseo: radices tritæ p se:
uel lauer crudū. Silaus nascitur glareosis & pennibus riuis: cubitalis: apii similitudine. Coquit̃ ut
olus accidū: magua utilitate uesicæ. Quæ si scabiem sentiat: panacis radice sanatur. Aliter inuti
lis uesicis. Calculos pellit malum erraticum radicis libra in uini congio decocta ad dimidias. Inde
heminæ sumūtur p triduum. Reliquū ex uino cum zio: & urtica marina: & daucum: & plantagi/
nis semē ex uino. Et hærba fuluiana trita ex uino: quæ & nomē īuētoris habet nota tractātibus
urinas cit. Scordion testium tumores sedat. Hyoscyamū genitalibus medetur. Peucedani succus
ex melle & semen strāguriæ. Agaricum obolis tribus in uini ueteris cyatho uno. Trifolii radix
drachmis duabus in uino: dauci una drachma uel seminis. Ischiadici & semīe & foliis erythridani
tritis sanātur panace pota. Et infricata polemonia aristolochiæ decoctæ foliis. Agarico quidem
& neruus q platys appellat̃: atqꝫ humerorꝫ dolor sanatur obolis tribus ī uini ueteris cyatho uno

poto. Quinquefolium iſchiadicis & bibit̃ & imponit̃. Itẽ ſcamonia decocta cũ hordei farina. Se/
men hyperici utriuſq; bibit̃ ex uino. Sedis uitia & attritus celerrime ſanat plantago. Condylo/
mata uero quinquefoliũ. Sedẽ conuerſam cyclamini radix ex aceto. Anagallides cærulea ꝓcidẽ
tia ſedis retro agit. E diuerſo rubẽs proritat. Cotelydon condylomata & hemorrhoidas mire cu
rat. Teſtiũ tumores acori radix dcocta in uino tritaq; & illita. Intertrigines negat fieri Cato ab/
ſinthiũ ponticũ ſecũ habentib⁹.

De pulegio & argemone Cap. x.

ALii adiciunt & pulegiũ: qđ ieiunus qs legerit: ſi poſt ſe alliget. Inguinis dolores prohibet:
aut ſedat cœptos inguinaria: quã qdam argemone uocãt: paſſim in ueprib⁹ naſcens. Vt ꝓſit
inguinib⁹ in manu tm̃ habenda ẽ. Panos ſanat panaces cũ melle. Plantago cũ ſale. Quinquefo/
lium. Perſolatæ radix ut in ſtrumis. Itẽ damaſoniũ. Verbaſcũ cum ſua radice tuſum uino aſperſũ
folioq; inuolutũ: & ita in cinere calfactũ: ut imponat̃ calidũ. Exptiq; affirmauere plurimũ reme/
diũ eſſe: ſi uirgo imponat nuda ieiuna ieiuno: & manu ſupina tangens dicat. Negat Apollo pe/
ſtẽ poſſe creſcere: quã nuda uirgo reſtinguat: atq; ita retroſa manu ter dicat: totienſq; deſpuant
ambo. Medet̃ & radix mandracoræ ex aqua: radicis ſcamoniæ decoctũ cũ melle. Sideritis cum
adipe ueteri: uel chryſippea cũ ficis pinguibus: q̃ hoc ab inuentore hꝫ nomẽ.

De nymphea & abſtinentia & appetentia ueneris: & de ſatyrio erythrococo: & crate/gi & ſideriti Cap. xi.

VEnerem in totũ adimit (ut dixim⁹) nymphea heraclia: eadẽ ſemel pota in. xl. dies. Inſomnia
quoq; ueneris a ieiuno pota & in cibo ſumpta. Illita quoq; radix genitalib⁹ inhibet nõ ſolũ
uenerẽ: ſed affluentiam genituræ: ob id corp⁹ aler̃ uocẽq; dicit̃. Appetentiã ueneris facit radix
e xiphio ſupior data potu in uino. Itẽ quã cremnon agrion appellant. Et orminos agrios cũ po/
lenta cõtritus. Sed inter pauca mirabilis ẽ orchis herba: ſiue ſarapias: foliis porri: caule palmeo
flore purpureo: gemina radice: teſticulis ſimili: ita ut maior: ſiue (ut aliq dicũt) tenuior: ex aqua
pota excitet libidẽ: minor ſiue mollior e lacte caprino inhibeat. Quidam folio ſcyllæ eẽ dicunt
leuiori ac minori: caule ſpinoſo. Eiuſq; radices ſanant oris ulcera: thoracis pituitas aluũ ſiſtunt e
uino potæ. Concitatricẽ uim hꝫ ſatyrion. Duo eius genera: una longiorib⁹ foliis q̃ oleæ: caule
quattuor digytoꝝ: flore purpureo: radice gemina ad formã hoĩs teſtiũ alternis ãnis intumeſcẽ
te ac reſidente. Altera ſatyrion orchis cognominat̃: & fœmina eẽ credit̃. Diſtinguit̃ internodiiſ
& ramoſiore frutice: radice faſcinis utili. Naſcit̃ fer̃ iuxta mare. Hæc tumores & uitia ꝑtim caꝝ
erumpentia cũ polenta illita ſedat: uel ꝑ ſe trita. Supioris radix in lacte ouis colonice data: ner/
uos intendit. Eadẽ ex aqua remittit Græci ſatyrion: foliis lilii rubri minorib⁹ & trib⁹ nõ ampli⁹
e terra exeuntib⁹ tradunt: caule leui cubitali nudo radice gemina: cuius inferior ꝑs & maior ma
res gignit: ſupior ac minor fœminas. Eſt & aliud gen⁹ ſatyrion erythrococon appellant: ſemine
uiticis: maiore: leui: duræ radicis: cortice rubro: intus albũ includit̃: ſapor̃ ſubdulci. Fert̃ ĩ mon
toſis inueniri. Venerẽ ẽt ſi oĩo manu teneat̃ radix ſtimulat. Magis adeo ſi bibat̃ in uino auſtero
Arietibus quoq; & hircis ſegniorib⁹ in potu dari. Et ſarmatis eqs ob aſſiduũ laborẽ pinguiori/
bus in coitu: qđ uitiũ ꝓſedamũ uocant. Vim eius reſtinguit aqua mulſa aut lactuca ſumpta. In
totũ qdẽ græci cũ concitationẽ hanc uolũt ſignificare: ſatyrion appellant. Sic & crategin cogno
minantes & teliconon: quaꝝ ſemen teſtiũ ſimile ẽ. Tithymalli quoq; ramoꝝ medullã habentes
ad uenerẽ ꝓniores fieri dicũt̃. Prodigioſa ſunt quæ circa hoc tradit Theophraſtus auctor alio/
quin grauis: ſeptuageno coitu durare libidinẽ contactu herbæ cuiuſdã: cuius nomẽ ſpecieq; non
poſuit. Sideritis adalligata uarices minuit: & ſine dolore præſtat. Podagræ morb⁹ rarior ſole/
bat eẽ nõ modo patꝝ auoꝝq; memoria: ueꝝ ẽt noſtra. Peregrin⁹ & ipſe. Nam ſi italiæ fuiſſet
antiquitus: latinũ nomẽ inueniſſet. Inſanabilis nõ eſt credendus. Quippe qm̃ in multis & ſpon/
te dſinit: & in plurib⁹ curat̃. Medẽt̃ panacis radices cũ uua paſſa: ſuccus hyoſcyami cũ farina: ut̃
ſemẽ ſcordion ex aceto: Iberis uti dictũ ẽ. Verbenaca cũ axungia trita cyclamini radix: cuius de/
coctũ & ꝑnionibus ꝓdeſt. Podagras refrigerat radix e xiphio. Semẽ e pſyllio. Cicuta cũ lythar
gyrio aut axungia. Aizoum in primo impetu podagræ rubentiſ: hoc ẽ calide. Vtrilibet uero cõ
uenit erigeron cũ axungia. Plantaginis folia trita addito ſale modico. Argemonia tuſa ex melle
Medet̃ & uerbenaca illita: aut ſi pedes macerẽt̃ ĩ ei⁹ đcocto. Eſt & lappago ſimilis anagallidi: ni
ſi eẽt ramoſior ac plurib⁹ foliis: aſꝑa: rugoſa: aſꝑioris ſucci: grauis odoriſ: q̃ talis ẽ mollugo uo/
cat̃. Similis & aſperioribus foliis aſparago. Supioris ſuccus expreſſus pondere. xi. denarioꝝ ĩ ui
ni cyathis duob⁹ quottidie ſumit̃. Præcipue uero liberat eo malo phycos thalaſſion: id eſt fuc⁹
marin⁹ lactucæ ſimilis: q conchyliis ſubſternit̃: nõ podagræ modo: ſed omnib⁹ articuloꝝ mor/
bis impoſitus priuſq̃ exareſiat. Tria ãt genera eius. Latũ. Et alteꝝ longius: quadanten⁹ rubẽs
Tertiũ criſpis foliis: quo in creta ueſtes tingũt̃: omnia eiuſdẽ uſus. Nicander eã & aduerſus ſer/
pẽtes in uino đdit. Salutare ẽ & ſemẽ eius herbæ: quã pſyllion appellauim⁹: madefactum aqua
admixtis in heminã ſeminis reſinæ colophoniæ coclearib⁹ duob⁹: thuris uno. Laudãt̃ & mãdra
coræ folia cũ polenta tuſa.

CMedicinæ generales de pedibus: talis: articulis: neruis: & remedia contra morbos qui totum corpus occupant: & de myrtido: & uigiliis: & paralysi: & de febribus frigidis: & febre iumentorum & freneticis: & chameacta: & aizoo: & igne sacro. Ca. xii.

TAlis uero tumẽtibus limus aquaticus cũ oleo subactus mire ꝓdest. Articulis succus e centaurio minore. Idẽ neruis utilissimus. Itẽ cẽtaurium. Betonica neruis discurrẽtibus per scapulas humeris: spinæ: lumbis pota ut in iocinere. Articulis qnquefoliũ impositũ. Mandragoræ folia cum polenta: uel radix recens tusa cũ cucumere siluestri: uel decocta in aqua. Cubitorum ac pedũ rimis polypodii radix. Articulis succus hyoscyami cũ axungia. Amomi succus cũ decocto. Item centũculus decocta: uel muscus recens ex aqua obligatus donec inarescat. Item lappæ boariæ radix e uino pota. Cyclaminos decocta in aqua perniũculos curat: omĩaqꝫ alia frigoris uitia. Perniũculos curat & cotelydõ cũ axũgia. Folia ex batrachio. . Epictymi succus. Clauos pedum extrahit ladanum cum castoreo. Verbenaca ex uino. Nunc pactis malis quæ mẽbratĩ sẽtiunt: dicemus de iis quæ totis corporibus grassant. Remedia ãt hæc cõia inuenio. Ante omẽs pota dodecatheum de qua diximus. Deinde panacis oĩum generꝝ radices peculiariter lõginquis morbis. Et semẽ interaneorꝝ uitiis. Ad omẽs uero corporis dolores succum e scordio. Itẽ betonicæ: quæ pota colorem plũbeum corporis priuatim emẽdat: gratioreqꝫ reducit. Geranion aliqui myrrhin: alii myrthida appellant. Similis est cicutæ foliis minutioribus: & caule breuiori rotundo: saporis & odoris iucundi. Nostri sic eam tradũt. Græci foliis cãdidioribus paulo ꝗ maluæ: caulibus tenuioribus & pilosis: ramosã & ĩteruallis binũ palmorꝝ & in iis foliis: inter quæ ĩ cacuminibus capitula sunt gruum. Alterꝝ genus foliis anemones: diuisuris lõgioribus: radice mali mõ rotũda: dulci: reficiẽtibus se ab imbecillitate utilissima: & fere talis uera ẽ. Bibit cõtra phthisin drachma in uini cyathis tribus bis die. Itẽ cõtra inflationes: quæ & cruda idem præstat. Succus radicis auribus medetur. Opisthotonicis semẽ drachmis quattuor cum pipere & myrrha potum phthisin sanat: & plãtaginis succus: si bibatur. Et ipsa decocta ĩ uino cum sale & oleo a sõno matutino refrigerat. Eadem datur iis. quos atrophos uocãt ĩterpositis diebus. Betonica phthisicis eligmate cum melle fabæ magnitudine. Agaricũ potum duobus obolis in passo uel dauco cũ centaurio maiore in uino. Phagedenis quod nomẽ sine mõ esurientium est: & alias ulcerꝝ: tithymalli medẽtur cum sesamis sũpti. Inter mala uniuersi corporis uigiliæ sunt plerisqꝫ. Harꝝ remedio mõstratur panaces: clymenos aristolochia: & odore: & puucto capite. Aizoũ siue sedum si ĩuolutum pãno nigro ignorãtis puluino subiiciatur: & onothera siue onear hylaritatẽ afferunt in uino. Amygdalino est folio: flore rosaceo: fruticosa: lõga radice: & cum siccata est uinũ olente. Hæc in potu data feras quoqꝫ mitigat. Cruditates quæ nauseam faciũt digerit betonica. Eadem pota a cœna cõcoctionẽ facit in oxymelitis cyathis tribus drachmæ põdere: & crapulã discutit. Itẽ agaricũ post cibos in aqua calida potũ. Paralysin betonica sanare dicit. Itẽ iberis ut dictũ ẽ. Eadem & torpẽtibus mẽbris ꝓdest. Itẽ argemonia omĩaqꝫ quæ periclitẽtur secari discutiendo. Comitiales sanãtur panacis: quã heracleã diximus: radice pota cum coagulo uituli marini: ita ut sint panacis tres ꝑtes. Plãtago pota. Betonica in oxymelitis drachma: uel agarici obolis tribus. Folia quinquefolii ex aqua. Sanat & archezostis: sed cũ amineo pota. Sanat & bacaris radix arida in puluerem cõtrita cyathis tribus cum coriãdro in aqua calida. Et centunculus trita in aceto aut melle aut in aqua calida. Verbenaca ex uino pota. Hysopi baccæ ternæ cõtritæ & in aqua potæ diebus sedecim. Peucedanum cũ coagulo uituli marini æquis portõnibus potum. Quinquefolii cõtrita folia ex uino sũpta diebus. xxx. in betonicæ farinæ põdo denariorꝝ xiii. cũ aceti scyllitici ciatho mellis attici uncia. Scamonium obolis duobus cũ castorei drachmis quattuor. Febres frigidas leuiores facit agaricum potum ĩ calida aqua. Tertianas sideritis cũ oleo. Itẽ ladanũ: quod in segetibus nascit cõtusũ. Plãtago ex aqua mulsa duabus horis ãte accessionẽ pota binis drachmis. Vel succus radicis madefactæ uel tusæ. Vel ipsa radix trita ĩ aqua ferro calfacta. Quidãqꝫ ternas radices in tribus cyathis aquæ dedere, lidem in quartanis quaternas fecerũt. Buglosso ĩarescente si quis medullã e caule eximat: dicatqꝫ ad quẽ liberãdũ febre id faciat: & alliget ei septem folia ante accessionẽ aiũt a febre liberari. Iteqꝫ betonicæ drachmã ĩ aquæ mulsa cyathis tribus uel agaricũ: maxime in iis febribus quæ cum horrore ueniũt. Quinquefolii folia qdã terna tertianis dedere: quaterna quartanis: plura cæteris: aliis omĩbus obolis tribus cũ pipe ex aqua mulsa. Verbenaca quidẽ & iumẽtorꝝ febribus in uino medetur. Sed in tertianis a tertio geniculo incisa: quartanis a quarto. Bibitur & semẽ hyperici utriusqꝫ in quartanis & horroribus betonicæ farina: quæ omẽs horrores coercet. Itẽ panaces adeo ex calfactoria natura ut ꝑ niuem ituris bibere id: ac pungi eo præcipiãt. Et aristolochia pfrictionibus resistit. Phreneticos sõnus sanat: qui contingit peucedano ex aceto capiti infuso anagallidum succo. E diuerso lethargicos excitari labor est. Hoc præstat euphorbium (ut ꝓhibẽt) ex aceto naribus tactis peucedani succo. Contra insanias betonica bibitur. Carbũculos rumpit panaces. Sanat betõnicæ farina ex aqua aut brassica cum thure frequẽti potu calidæ: uel e carbone in cõspectu extincto fauilla digyto sublata &

illita.ul' plantago tusa. Tithymallus characites hydropicos sanat. Panaces: plantago in cibo: cū prius panē siccū commederint sine potu. Betonica drachmis duabꝰ i duobꝰ cyathis uini aut mulsi. Vel agaricū: uel semen lonchitidis duabꝰ linguis ex aqua potū. Psyllium ex uino. Anagallidū succus. Cotelydonis radix ex mulso. Ebuli recētis radix excussa tm̄ nec colluta quantū duo digyti comprehendant: ex uini ueteris calidi hemina. Trifolii radix drachmis duabꝰ in uino. Tithymallū: platyphyllon cognomine. Semē hyperici: qđ charos appellat̄. Actæ quā qdam eē ebulū putant radice contrita in uini cyathis tribꝰ si febris absit: uel semine ex uino nigro. Itē uerbenaca fasciculo manꝰ plenæ đcocta in aqua ad dimidias. Præcipue tamē chameactæ succus aptissimus credit̄. Eruptiones pituitasqꝫ emēdat plantago. Cyclamini radix cū melle. Ebuli folia contrita & e uetere uino imposita ēt boam sanant: id est rubētes papulas. Pruriginē succꝰ strychni illitus. Igni sacro medet̄ aizoum. Folia trita cicutæ. Mandracoræ radix. Siccat̄ in aere ut cucumis: primo ꝗ sup mustum suspendit̄: mox in fumo: dein tūdit̄ in uino aut aceto. Prodest & uino myrteo fouere mentæ sextans: uiui sulphuris uncia ex aceto simul trita: fuligo ex aceto. Ignis sacri plura sunt genera. Inter quæ mediū hominē ambiēs: q zoster appellat̄: & enecat: si cinxerit. Medet̄ plantago cū creta cymolia & peristereos p se. Radix persolatæ. Aliis quæ serpunt cotelydonis radix cū mulso. Aizoum. Succus linozostis ex aceto.

¶ Ad luxata mēbra: & contra morbū regiū: & contra furunculos & fistulas & inflatiōes & ambustionē: & contra alios morbos ad neruos & sanguinē Cap. xiii.

RAdix polypodii illita luxatis medet̄. Doloreqꝫ & tumores tollunt semē psyllii. Folia plantaginis tusa: sale modico addito. Verbasci semē ex uino decoctū & contritū. Cicuta cū axūgia Folia ephemeris tuberibus atque tumoribus. Illinunturqꝫ etiam: dum discuti possunt. Morbum regiū in oculis præcipue mirari ē tenuitatē illam densitateqꝫ tunicularꝝ felle subeūte. Hippocrates a septimo die in febre mortiferꝝ signū eē docuit. Nos scimꝰ uixisse aliquos ēt ab hac desperatione. Fit uero & circa febres: impugnant̄qꝫ cētaurio maiore (ut diximus) poto. Betonica agarici obolis tribꝰ ex uini uereris cyatho. Item uerbenacæ folio obolis tribꝰ ex uini calidi hemina quatriduo. Sꝫ celerrime quinquefolii succus medet̄ tribꝰ cyathis potus cū sale & melle. Cyclamini radix drachmis tribꝰ bibit̄ in loco calido: & perfrictionibꝰ tuto: sudores enī felleos mouet. Folia tussilaginis ex aqua. Semē linozostis utriusqꝫ inspersum potioni: uel cū absinthio aut cicere decoctū. Hysopi baccæ cū aqua potæ. Lichen herba si cū sumit̄: cætero olere abstineat̄. Polytrix in uino data. Struthion in mulso. Passim & in quacūqꝫ pte ac maximo incommodo nascūt̄: q furunculi uocant̄: mortiferꝝ aliqñ malū confectis corporibꝰ. Remedio sunt pignocomi folia trita cū polenta: si nondū caput fecerint. Discutiunt & folia ephedri illitia. Fistulæ quoqꝫ in omni pte ꝑpunt: medicorꝝ uitio malefectis corporibꝰ. Auxilio ē centauriū minꝰ: collyriis cū melle decocto additis. Plantaginis succus infusus. Quinquefoliū cū sale & melle. Ladanū cū castoreo. Cotelydon cū medulla ceruina calefacta imposita. Verbasci radix medulla collyrii tenuitate in fistulā addit̄. Vel aristolochiæ radix. Vel succus tithymalli. Collectiones inflamationesqꝫ sanant argemoniæ follia illita. Duritias & collectiones omēs uerbenaca uel qnquefolium: decoctūqꝫ in aceto uerbasci folia uel radix. Hysopū e uino impositū. Acori radix đcocto eius herbæ fouētibꝰ. Aizoum. Itē quæ contusa sint: duritiasqꝫ & sinꝰ corporis & tela omnia infixa corpori extrahūt. Folia tussilaginis. Daucū. Semē leōtopodi tritū in aqua cū polēta. Suppurationibꝰ imponūt̄ pygnocomi folia trita cū polēta: uel semē. Item orchis: Vitia quæ sunt in ossibꝰ satyrii radice imposita efficacissime sanari dicūt̄. Nomæ & collectiones oēs fuco maris priusqꝫ inarescat. Et alcmeæ radix collectiones discutit. Ambusta sanant̄ plantagine arctio: ita ut cicatrix fallat. Folia eius in aqua đcocta & contrita illinunt̄. Radices cyclamini cum aizoo. Herba ipsa hyperici: qđ corissum appellauimus. Neruis & articulis conuenit plantago trita cū sale. Argemonia tusa ex melle. Peucedani succo perungūt̄ spastici: tetanici. Neruorꝝ duriciæ egilopi succo. Doloribꝰ erigeron ex aceto illinit̄. Epythimio spasticis & opisthotonicis pungi: semine hyperici: qđ charos uocat̄. Ideqꝫ biber̄ ꝓdest. Phrimon dicit̄ ēt abscissos sanare neruos si cōfestim imponat̄ trita uel mansa. Spasticis tremulis opisthotonicis alcmeæ radix bibit̄ ex aqua mulsa. Sic & rigores excalfacit. Sanguinis ꝓfluuium sistit herbæ peoniæ semē rubrꝝ. Eadē & in radice uis. Cyclaminos uero si ore sanguis reiiciat̄: siue e naribꝰ: siue aluo fluat: siue fœminarꝝ utero. Itē lysimachia pota uel illita: uel naribꝰ indita. Item plantaginis semē. Quinquefoliū potū & illitū. Cicute semen in nares si inde fluat tritū ex aqua & inditū. Aixoum. Astragali radix sistit. Et ischemon. Et achillea.

¶ De herba equieseto: & stephanomeli: & erisitale: & contra uermes Cap. xiiii.

EQuiesetum a græcis dicta & in pratis nascēs: uituperata a nobis. Est āt puluis terræ equinæ setæ similis lyenis cursorꝝ extinguit đcocta fictili nouo ad tertias quantū uas capiat: & p triduū heminis pota: unctis esculentis ante diē unū interdicit̄. Græcorꝝ uaria circa hanc opinio Alii pini foliis similē nigricantē eodē nomine appellant: uim eius ammirabilē tradentes: qꝫ ēt

sanguinis profluuia uel tactu eo tātū hoīe sistat: alii hippurin: alii ephedrō: alii anabasin uocāt.
traduntq; iuxta arbores nasci & scandētem eas depēdere comis iunceis multis nigris ut ē equo-
rum cauda geniculatis ramis folia habere pauca: tenuia: exigua: semē rotundū: simile coriādro:
radice lignosa: nasci in ambustis maxime. Vis eius spissare corpora. Succus sanguinem in naribus
fluentē inclusus sistit. Item aluum. Medet̄ dysentericis in uino dulci potus cyathis tribus. Vri-
nam cit. Tussim ortopnoeā sanat. Itē rupta: & quæ serpūt. Intestinis & uesicæ folia bibūt̄. En-
terocœlen cohibet. Faciūt & aliā hippurin breuioribus & mollioribus caulibus cādidioribusq; p
ꝗutilem ischiadicis: & uulneribus ex aceto impositam: ꝓpter sanguinē sistēdū. Et nymphea tri
ta plagis imponit̄. Peucedanū cum semine cupressi bibitur.: si sanguis p os redditus est: fluitq;
ab infernis. Sideritis tantā uim habet: ut ꝗuis recenti gladiatoris uulneri illigata sanguinē clau-
dat. Quod facit & ferulæ cinis uel carbo. Fungus uero etiā efficacius: qui secundū radicem eius
nascitur. Per nares āt fluenti & cicutæ semen tritū ex aqua inditūq; efficax habet̄. Itē stephano-
melis ex aqua. Betonicæ farina e lacte caprio pota sistit ex ubere fluētē. Plātagoq; cōtusa. Eius-
dem succus uomētibus sanguinē datur. Ad erraticū aūt radix persolatæ cū axungia ueter̄ illita.
Potatur a ruptis cōuulsisq; & ex alto deiectis centauriū maius. Gentianæ radix trita uel decocta
uel succus betonicæ. Et hoc āplius addo: iocineris aut lateris cōtortionibus: panaces scordiō ari
stolochia pota cū agarico. Item cōtusis & euersis potū duobus obolis ī mulsi cyathis tribus. Aut
si febris sit in aqua mulsa uerbascū: cuius flos similis auro est. Acori radix. Aizoū omē. Sed e ma
iori succus efficacissime. Itē symphyti radices: uel decoctū. Daucū crudū. Erysithales ē flore lu-
teo foliis achanti. Bibitur e uino. Itē chamerops: & in sorbitiones irio uel plātago oībus mōis.
Item phthiriasi: quo Scylla dictator cōsūptus ē. Nascūtur quoq; in sāguine ipso hoīs aīalia exe-
sura corpus. Resistit̄ uuæ taminiæ succo aut ueratri cum oleo perunctis corporibus. Tamina q
dem in aceto decocta etiā uestes eo tedio liberat.

De ulceribus: & ad plagas: & de polycnemo. Ca. xv.

VLcera multoꝝ sunt generꝝ: ac multis mōis curāt̄. Panacis oīum generꝝ radix ex uino calido
illinitur manātibus. Siccat priuatim quā chironiā diximus. Cū melle trita tubera apit: ulce
ribusq; quæ serpūt. Deploratis auxilio est cum eris flore uino tēperata oībus mōis uel flore uel
semine uel radice. Eadem cum polēta uetustis uulneribus ꝓdest. Heracleō quoq; sidereō. Apol
linaris. Psylium. Tragacātha. Scordotis cum melle purgat. Farina eius carnis excrescētes p se ī
ipsa cōsumit. Polemonia ulcera: quæ cacoethe uocāt sanāt. Centauriū maius inspsum uel illitū.
Itē minoris coma decocta uel trita uetera quoq; ulcera purgat & psanat. Folliculi climeni recēti-
bus plagis imponūtur. Illinitur aūt gentiana ulceribus quæ serpūt radice tusa uel decocta ī aqua
ad mellis crassitudinē: uel succo uulnribus. Ex ea factū lichium. Lysimachia recētibus plagis me
detur. Plātago oīum generꝝ ulceribus: peculiariter fœminaꝝ senū & infantium. Igne mollita me
lior: & cū cæroto crassa ulcerꝝ labra purgat. Nomas sistit. Et tritam suis foliis integer̄ oportet.
Suppurationes: collectiones: sinus ulcerꝝ. Chelidonia quoq; siccātur ulcera adeo: ut etiā ꝓ spo-
dio utantur. Eadē iam despatis cum axungia imponitur. Dictamū pota sagittas pellit: & alia tæ-
la extrahit illita. Bibit̄ ex aquæ cyatho folioꝝ obolo. Proxime pseudodictamū. Vtraq; etiā sup
purationes discutit. Aristolochia quoq; putrida ulcera exest. Sordida expurgat cum melle: uer-
mesq; extrahit. Itemq; clauos in ulceribus natos. Et infixa corpori omīa: præcipue sagittas & os
sa fracta cum resina. Caua uero ulcera explet per se. Et cū iride recētia uulnera ex aceto. Vetera
ulcera uerbenaca qnquefoliū cū sale & melle. Radices persolatæ uulneribus ferro illatis recēti-
bus imponūtur: folia ueteribus. Cū axungia utraq; & suo folio operit̄. Damasoniū aūt & in stru
ma. Folia uerbasci ex aceto aut uino. Peristerios ad omīa genera uel callosoꝝ putrescētiūq; ulce-
rum facit. Manātia nympheæ heracliæ radix sanat. Itē cyclamini radix uel per se: uel ex aceto:
& cū melle. Eadem & cōtra steatomata efficax: sicut ad ulcera manātia hysopū. Itē peucedanum
cui ad recētia uulnera tanta uis est: ut saniē ossibus extrahat. Præstāt hoc & anagallides: cohi-
bentq; quas uocant nomas: & rheumatismos. Vtiles & recentibus plagis: sed præcipue senum
corpori. Cū cæroto apostemata & ulcera tetra folia mādragoræ recētia. Radix uulnera cū mel-
le aut oleo. Cicuta cōsiligini mixta mero. Aizoum herpetas quoq; & nomas ac putrescētia: sicut
erigerō uerminosa. Recētia āt uulnera astragali radix: & uetera quoq; ulcera purgat hypocisthis
utraq;. Leontopodii semē tritū in aqua & cū polēta illitū spicula sagittarioꝝ extrahit. Itē pycno
comi semē: tithymallus. Characites succo grāgrenas phagedenas putria: uel decocto ramoꝝ cū
polēta & oleo. Orchis radices. Hoc āplius & cacoethe ex aceto cū melle siccæ & recētes. Per se
uulnera onothera efferētia sese sanat. Scythæ uulnera scythicæ curāt. Ad carcinomata argemo-
nia ex melle efficacissima est. Vulneribus personatis asphodeli radix decocta ut diximus: trita cū
polēta & illita. Quibuscūq; uero apollinaris. Astragali radix in puluerē trita humidis ulceribus
ꝓdest. Itē callitrix decocta ī aqua. Priuatim uero iis quæ calciamēto facta sint uerbenaca. Nec
nō & lysimachia cōtrita. Ac nymphea arida īfricata. Polytrix īueteratis iisdē utilior. Policnemō

cuniſæ bubulæ ſimilis ē ſemine pulegii ſurculoſas multis geniculis corymbo odorata acri & dul/
ci odore: quæ ferro factis uulneribꝰ commanducata imponit̃: quinto die ſoluit. Symphyton ad
cicatricē celerrime ꝑducit. Itē ſyderitis. Hæc imponit̃ ex melle. Verbaſci ſemine ac foliis ex ui
no ꝺcoctis ac tritus omnia corpori infixa extrahūt. Item mandracoræ foliis cū polēta. Cyclami
ni radicibꝰ cū melle. Triſaginis folia in oleo contrita maxime adhibēt̃ ulceribꝰ: quæ ſꝑpunt. Et
alga in melle trita. Betonica ad carcinomata. Et melandria: ac ueteres addito ſale. Verrucas tol
lit argemonia ex aceto uel batrachii radix: q̄ & ungues ſcabros aufert. Linozoſtidis utriuſqꝫ fo/
lia uel ſuccus illitus. Tithymalli omnes genera uerrucaꝝ omniū. Item omnia pterygia: uaroſqꝫ
tollunt. Cicatrices cū ellegantia ad colorē reducit ladanū.

¶ De plurimis experimētis ad inficiendos capillos: & partus eiiciendos & continendos
& aliarum remedia Capitulum. xvi.

ARtemiſiam & elelisphacū alligata qui hꝫ uiator: negat̃ laſſitudinē ſentire. Mulieribꝰ morbiſ
medet̃ maxime in uniuerſum peoniæ herbæ ſemē nigꝝ ex aqua mulſa. Eadē & in radice uis
Mēſes cit. Panacis ſemē cū abſinthio mēſes & ſudorꝭ. Scordotis potu & illitu. Betonica drach/
ma in uino cyathis tribꝰ bibit̃ contra omnia uuluaꝝ uitia. Aut quæ a ꝑtu fiunt. Menſes nimios
ſiſtit achillea impoſita: & ꝺcoctum eius inſidentibꝰ. Mammis imponit̃ hyoſcyami ſemē ex uino.
Loti radix ex catapiaſmate. Et mammis ēt chelidonia. Secundas morātes uel ꝑtus emortuos ra
dices panacis appoſite extrahunt. Ipſum panacis ſemē e uino potum uuluas purgat: appoſitūqꝫ
cū melle. Polemōia pota ex uino ſecundas pellit. Nidore purgat uuluas cētaurii minoris ſuccus
potus: fotuqꝫ mēſes cit. Item maioris radix in uuluæ doloribꝰ iiſdem modis ꝓdeſt. Deraſa uero
& appoſita extrahit ꝑtus emortuos. Plantago imponit̃ in lana in dolore uuluæ. In ſtrangulatu
bibit̃. Sꝫ præcipua dictamno uis ē. Menſes cit. Partus emortuos uł tranſuerſos eiicit. Bibit̃ ex
aqua folioꝝ obolo: adeo ad hæc efficax: ut ne in cubiculū q̄dē prægnantiū inferat̃. Nec potu tm̄
ſꝫ & illitu & ſuffitu ualet. Proxime pſeudodictamnū. Sꝫ mēſes cit cū mero ꝺcoctum pondere de
narii. Pluribꝰ tamē molochiſ & ariſtolochia ꝓdeſt. nam & mēſes & ſecūdas cit. Et emortuos ꝑtꝰ
extrahit: myrrha & pipere additis pota uel ſubdita. Vuluas quoqꝫ ꝓcidentes inhibet potu uel
ſuffitu uel ſubiectu maxime tenuis. Strangulatum ab iis menſiūqꝫ difficultatē agaricū tribꝰ obo/
lis tritū in uini ueteris cyatho potū emēdat. Periſteros appoſita in adipe ſuillo recēti. Antirri/
nō cū roſaceo & melle. Itē appoſita nympheæ theſſalæ radix pota dolori medet̃. In uino pota
nigro ꝓfluuia inhibet. E diuerſo ciet cyclamini radix pota & appoſita. Et ueſicæ inſidentium de/
cocto medet̃. Secūdas pota ciſſanthemos pellit. Vuluam ſanat. Et xiphii radix ſupior mēſes cit
drachma ex aceto pota. Peucedanū ſtrangulatus uuluæ nidore uſtum recreat. Menſes aluoſqꝫ
præcipue pſyllium drachma ī cyathis tribꝰ aquæ mulſæ. Semē quoqꝫ mandracoræ potū uuluaꝫ
purgat. Menſes cit ſuccus appoſitus: & emortuos ꝑtus. Nimia rurſus ꝓfluuia ſiſtit ſemē cū ui/
no & ſulphur̃. Alui ꝓfluuia ſiſtit & contrahit batrachion potu: uel cibo ardēs: alias ut diximus
cruda. Sꝫ cocta commēdat̃ ſale & oleo & cymino. Daucum & mēſes & ſecūdas potum facillime
pellit. Ladanū ſuffitu corrigit uuluas: dolori eaꝝ exulceratiſqꝫ imponit̃. Emortua ſcamoniū pel/
lit potū uel appoſitū. Mēſes ciet hypericū: utrunqꝫ appoſitū. Ante alia uero ut Hippocrati ui/
det̃ eryſimon e uino ſemine uel radice. Cortice trahit & ſecundis ſuccurrit & ſtrangulationibus
ex aqua pota. Itē radix e geranio peculiariter ſecundis inflammationibuſqꝫ uuluaꝝ conueniēs.
Purgat hippuris pota & appoſita uuluaſ. Polygonas pota mēſes cit. Et alcmeæ radix. Folia plā
taginis pellūt. Itē agaricū ex aqua mulſa. Artemiſia uuluæ medet̃ trita ex oleo irino aut fico:
aut cū myrrha appoſita. Eiuſdē radix pota in tm̄ purgat: ut ꝑtus enectos extrahat. Mēſes & ſe
cundas cit ramoꝝ ꝺcoctum inſidentibꝰ: item folia pota drachma. Ad eadē omnia ꝓſunt uel im/
poſita uētri immo cū farina hordeacea. Acharon quoqꝫ utile ē interioribꝰ fœminaꝝ morbis. Et
coniza utraqꝫ. Et cremnos. Et cantillides duæ uuluis utiliſſimæ. Torminibuſqꝫ & ſecundaꝝ mo
re in uino potæ. Callitrix fotu locis medet̃. Albugines in capite tollit. Capillos inficit oleo tri/
ta. Geranion in uino albo potū: & hypociſthis in rubro ꝓfluuium ſiſtunt. Hyſopū ſuffocatiōes
laxat. Radix uerbenacæ pota ex aqua ad omnia in ꝑtu aut ex ꝑtu mala præſtantiſſima ē. Peuce/
dano q̄dam miſcēt in uino nigro ſemē cupreſſi contritū. Nam ſemē pſyllii deferuefactū in aqua
cū intepuerit: epiphoras omēs uteri lenit. Symphyton tritū in uino nigro euocat mēſes. Partꝰ
accelerat ſcordotis pota drachma ſucci in aqua mulſa cyathis quattuor. Dictamni folia præclare
dant̃ ex aqua. Cōſtat uniꝰ oboli pōder̃: uel ſi mortui ſint ī utero īfātes: ꝓtinꝰ reddi ſiñ uexatiōe
puerpæ. Similiter ꝓdē pſeudodictānū: ſꝫ tardiꝰ. Cyclaminoſ adalligata. Ciſſāthemoſ pota. Itē
betonicæ farina ex aqua mulſa. Arſenogonō & thelygonō herbæ ſt̃ habētes uuas floribꝰ oleæ
ſimileſ: pallidiorꝭ tamē. Semē albū: papaueriſ modo. Theligoni potu fœminam concipi narrāt
Arſenogonon ab ea ſemine oleæ nec alio diſtat. Huius potu mares generari ꝑhibēt̃: ſi credimꝰ
alii utranqꝫ ocimo ſimilē tradūt. Arſenogoni ſemē āt geminū eē teſtibꝰ ſimile. Mammaꝝ uitiis
aizoum: qđ digytellum appelianimꝰ unice medet̃. Erigeron ex paſſo mammas uberiores facit.

Sonchum in farre coctum. Quæ uero mastos uocatur indita pilos mãmarũ e partu nascẽtiũ & tineas aufert in facie: aliasq; cutis uitia emẽdat. Gentiana nyphea heraclia illita cyclamini radix maculas omẽs. Caucaliæ grana mixta cæræ liquidæ extẽdunt cutẽ in facie: eruganta. Vitia omia acori radix emendat: Capillũ lisimachia flauum facit. Denigrat hypericõ: quod & oriston uocatᵉ. Itẽ ophryos hærba denticulato oleri similis: foliis duobus. Nigriciã dat & polæmonia ĩ oleo decocta. Psilothrũ nos quidẽ in mulieribus medicamẽtis tractamus: uerũ etiã uiris in usu est. Efficacissimũ aũt habetᵉ archerostis. Item tithymalli succo uel in sole cum oleo illito crebro: uel euulsis pilis. Quadrupedũ scabiem sanat hysopũ ex oleo fotum. Anginas peculiariter sideritis. Verũ & reliqua genera hærbarum reddamus.

Astrologia — Tutte le cose per bot rrendo de la giudiciale e in historie et in chindiza tutta la sphera

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXVII. PROHEMIVM

Reliqua Hærbarũ Genera. Ca. i.

CRESCIT APVD ME CERTE TRACTATV IPSO admiratio antiqtatis. Quãtoq; maior copia hærbarum dicẽda restat: tanto magis adorare priscorũ in inueniẽdo curã: in tradendo benignitatem subit. Nec dubie supata hoc mõ posset uideri etiã rerũ naturæ ipsius munificẽtia: si humani opis esset inuẽtio. Nũc uero deorũ fuisse eam apparet: aut certe diuinam: etiam cũ homo inuenerit. Eãdemq; oĩum parentẽ genuisse hæc & ostẽdisse: nullo uitæ miraculo maiore: si uerũ fateri uolumus. Scythicã hærbã a mæotidis paludibus & euphorbiã e mõte atlante: ultraq; Herculis colũnas & ipso rerũ naturæ defectu. Parte alia britannicã ex oceani insulis extra terras positis: itemque æthiopidem ab exusto syderibus axe. Alias præterea aliũde ultro citroq; humanæ saluti in toto orbe terrarũ portare imensa romanæ pacis maiestate nõ hoĩes mõ diuersis inter se terris gentibusq;: uerũ etiã mõtes & excedẽtia ĩ nubibus iuga: pastusq; pecorũ & hærbas quoq; inuicem ostendãt. Aeternum quæso deorum sit munus istud. Adeo romanos uelut alterã lucẽ dedisse rebus humanis uidentur.

De aconito: & panthera: & quæ extinguitur aconito. Ca. ii.

SEd antiquorũ curã diligentiamq; quis possit satis uenerari. cũ cõstet oĩm uenenorũ ocissimũ esse aconitum: & tactis quoq; genitalibus fœminini sexus aĩalium eodẽ die inferre mortẽ. Hoc fuit uenenum quo interemptas dormiẽtes a Calfurnio Bestia uxors M. Cecilius accusator obiecit. Hinc illa atrox peroratio eius in digyto eas mortuas. Fabulæ narrauere e spinis Cerberi canis extrahente ab inferis Hercule. Ideoq; apud heracleã põticã ubi mõstratᵉ eius ad inferos aditus gigni. Hoc quoq; tamẽ in usus humanæ salutis uertere. Scorpionũ ictibus aduersari experiendo aconitum datum in uino calido. Ea est natura ut hoĩem occidat: nisi inuenerit quod in homine pimat. Cũ eo solo colluctatur: uelut præsentius inuẽto solo. Hæc pugna est cũ uenenũ in uisceribus reppererit. Miruq; exitialia per se ambo cũ fuerint duo uenena ĩ hoĩe cõmoriũtur: ut homo supsit. Immo uero etiã ferarũ remedia antiq ꝑdiderunt: demõstrãdo quõ uenenata quoq; ipsa sanãtur. Torpescũt scorpiones aconiti tactu: stupentq; pallentes: & uinci se cõfitetᵉ. Auxiliatur eis hellebor albũ tactu resoluẽte. Ceditq; aconitũ duobus malis suo & oĩum. Quod si quis illa forte ab hoĩe excogitari potuisse credit: ingrate deorũ intelligit munera. Tangũt carnes aconito: necãtq; gustatu earũ pãtheras: nisi hoc fieret repleturas illos situs. Ob id qdã pardaliãches appellauere. At illas statĩ liberari morte excremẽtorũ hoĩs gustu demõstratũ: Quod certe casu reptũ qs dubitet: & quotiẽs fiat ẽt nũc ut nouũ nasciq̃m feris rõ & usus ĩter se tradi nõ possit.

Quod omnium creaturarũ cõditor sit deus. Ca. iii.

SIc ergo casus hic est ille: qui plurima inuenit in uita deus. Hoc habet nomẽ: per quẽ intelligitur eadem & parens rerũ oĩum & magistra utraq; cõiectura pari: siue ista quottidie feras inuenire: siue semper scire iudicemus. Pudẽdũq; rursus omia aĩalia quæ sint salutaria ipsis: nosse ipsa præter hominẽ. Sed & maiores oculorũ quoq; medicamẽtis aconitũ misceri saluberrime ꝓmulgauere: aperta professione: malũ quidẽ nullũ sine aliquo bono dicere. Fas ergo nobis erit q nulla diximus uenenata: nũc demõstrare quale sit aconitũ uel deprehendẽdi gratia. Folia habet cyclamini aut cucumeris nõ plura quattuor ab radice leniter hirsuta. Radicẽ modicam cãmaro similem marino. Quare qdam cãmaron appellauere. Alii lycoctonõ ex ea qua diximus cã. Radix incuruatᵉ paulũ scorpionũ mõ: quare & scorpiõ aliqui appellauere. Nec defuere qui myoctonon appellare mallent. quoniã ꝓcul & e lõginquo odore mures necat. Nascitᵉ ĩ nudis cautibus: quas aconas uocant. Et ideo aconitũ aliqui dixere nullo iuxta ne puluerem quidẽ nutriente. Hãc aliq

rationem nominis attulere. Alii quoniam uis eadem in morte esset: quæ cotibus ad ferri aciem
deterrendam statim ꝑ admota uelocitas sentiretur.

De æthiopide: & amarãto: & aloe: & alcea: & alipho: & alsina: & androsace: & andro-
semo: & ambrosia: & anconi: & anagyro: & anonymo Cap. iiii.

AEthiopis radix folia h; phlomo similia: magna & multa: & hirsuta ab radice. Caulẽ quadran
gulũ scabꝝ: similẽ arctio: multis concauum. In aliis semẽ eruo simile candidũ geminũ: radi-
ces numerosas longas. Plenas molles glutinosas gustu siccanti. Crescuntq; ut cornua possint ui-
deri. Præterea in æthiopia nascũt: & in ida monte troadis: & in messenia. Colligũt autũno: sic-
cant in sole aliquot dieb': ne situm sentiant. Medet uuluis potæ in uino albo: ischiadicis: pleu-
reticis: faucib' scabris: dcocta potu dant. Sed quæ ex æthiopia uenit: eximia ẽ: atq; illico pro-
dest. Amaranton ferulacea ẽ duoꝝ palmoꝝ altitudine: origano similis flore: bulbis aureis. Hui'
ustæ nidor urinam cit: uuluamq; purgat: tanto magis insidentib' causa. Causa hominis nõ hæc
sed qm̃ diutissime nõ marcescit. Aloe sylæ similitudinẽ h; maior & pinguiorib' foliis ex obli-
quo striata. Caulis eius tener ẽ rubẽs medius: non dissimilis antherico. Radice una ceu palo in
terra dimissa: graui odore: gustu amara. Laudatissima ex india affert: sed nascit & in asia: non ta-
mẽ ea utunt: nisi ad uulnera recentib' foliis: mirifice enim cõglutinat: uel succu: ob id in turbini
bus cadoꝝ eam serunt ut aizoum maius. Quidam & caulẽ ante maturitatẽ seminis incidũt succi
gratia: aliq & folia. Inuenit & ꝑ se lachryma adhærens. Ergo pauimentandũ ubi sata sit censent
ut lachryma nõ absorbeat. Fuere q traderẽt in iudæa sup hierosolimã metallicã eius naturam:
s; nulla magis improba ẽ: neq; alia nigrior est: aut tumidior. Erit ergo optima pinguis ac nitida
ruffi coloris friabilis: ac iocinoris modo coacta: facile liquescẽs. Improbanda nigra & dura: hare
nosa quoq; quæ & gustu intelligit. Gummi adulterat & acacia. Natura eius spissare: densare: &
leuiter calfacere. Vsus in multis: & principalis aluũ soluere: cũ pene sit sola medicamentoꝝ: q̃ ꝑ
se id præstant. Confirmat ẽt stomachũ: adeo ut nõ infestet ulla uis contraria: bibit drachma. Ad
stomachi uero dissolutionẽ in duob' cyathis aquæ tepidæ uel frigidæ: coclearis mẽsura bis ter
ue in die ex interuallis ut res exigit. Purgationis ẽt cã plurimũ trib' drachmis. Efficacior si pota
ea sumat cib'. Capillũ fluentẽ continet cũ uino austero capite in sole contra capillũ puncto. Do-
lorẽ capitis sedat tẽporibus & fronti imposita ex aceto & rosaceo. Dilutiorq; infusa: oculoꝝ ui-
tia omnia sanari ea cõuenit. Priuatim prurigines & scabiẽ genaꝝ. Itẽ insignita ac liuida illita cũ
melle: maxime pontico. Tonsillas: gingiuas: & omnia oris ulcera. Sanguinis excreationes si mo
dicæ sint: drachmæ pondere ex aqua: si min' ex aceto pota. Vulneꝝ quoq; sanguinem & unde-
cũq; fluentẽ sistit ꝑ se uel ex aceto. Alias ẽt ẽ uulnerib' utilissima ad cicatricẽ ꝑducens. Eadem
inspergit exulceratis genitalib' uiroꝝ: condylomatis: rimisq; sedis: alias ex uino: alias ex passo:
alias sicca ꝑ se: ut exigit mitiganda curatio: aut coercẽda. Hemorrhoidũ quoq; abundantiã leni
ter sistit. Dysenteriæ infundit. Et si difficilius concoquãt cibi: bibit a cœna modico interuallo.
Et in regio morbo trib' obolis ex aqua. Deuorãt pilulæ cũ mellis dcocto aut resina terebinthi
na ad purganda interiora. Digytoꝝ pterygia tollit. Oculoꝝ medicamẽtis lauat: ut qd sit hare-
nosissimum subsidat. Aut torret in testa: pennaq; subinde uersat: ut possit æqualiter torreri.
Alcea folia h; similia uerbenacæ: q̃ & peristereon cognominat. Caules tres aut quattuor folio-
rũ plenos: florem rosæ: radices albas: cũ plurimũ sexcubitales: obliquas. Nascit in pingui solo:
nec sicco. Vsus radicis ex uino uel ex aqua dysentericis: aluo cita: & ruptis cõuulsis. Aliphon cau
liculus ẽ molli capite nõ dissimilis betæ acre gustatu ac lẽtũ: mordensq; uehemẽter & accẽdẽs.
Aluũ soluit in aqua mulsa addito sale modico. Minima potio duaꝝ drachmaꝝ: media quattuor:
maxima sex: ea purgatione qbus dat e gallinaceo. Alsine: quam qdam myosoton appellant: na-
scit in lucis: unde & alsine dicta ẽ. Incipit a media hyeme. Arescit æstate media cũ prorepit: mu
sculoꝝ aures imitat foliis. S; aliam docebim' eẽ quæ iustius moysotis uocet. Hæc eadẽ erat q̃
alsine: nisi minor minusq; hirsuta eẽt. Nascit in hortis & maxime in parietib'. Cũ terit: odorẽ
cucumis reddit. Vsus eius ad collectiones inflammationesq;. Quin emẽdat omnia quæ alsine s;
infirmius. Epiphoris peculiariter imponit. Itẽ uredinis: ulceribusq; cũ farina hordeacea. Succus
eius aurib' infundit. Androsaces herba ẽ alba amara sine foliis: folliculos in cirris habẽs: & ĩ iis
semẽ. Nascit in maritimis istriæ maxime. Dat hydropicis drachmis duabus tusa aut dcocta in
aqua uel aceto uel uino. Vehemẽter .n. urinas cit. Dat & podagris: illinitq;. Idẽ effectus ẽ & se
minis. Androsemon: siue (ut alii appellauere) ascyron nõ absimile ẽ hyperico: d qua dixim' cauli
culis maiorib' densioribusq; & magis rubẽtibus. Folia alba rutæ figura. Semẽ papaueris nigri
Comæ tritæ sanguineo succo manantes. Odores tres in usus. Gignit in uineis. Fere medio au-
tumno effodit: suspenditq;. Vsus ad purgandam aluũ tusæ cũ semine potæq; matutino. uł a cœ
na duab' drachmis in aqua mulsa uel uino uel aqua pura: totius potionis sextario. Trahit bilem
Prodest ischiadicis maxime. S; postera die capparis radicẽ resinæ ꝑmixtam deuorare oportet
drachmæ pondere. Iterũq; quatridui interuallo eadẽ facere. A purgatione aũt ipsa robustiores

Saturni

Quelle cose, che p... Saturno Pianeta

uinum bibere. infirmiores aquā. Imponitur & podagris & ambustis & uulneribus cohibens sanguinem. Ambrosia uagi nōis est: & circa alias hærbas fluctuās: fruticem unū habēs densū ramorum: tenuem: trium fere palmorū: Tertia parte radice breuiore: foliis rutæ: circa imū caulē in ramulis semē est uuis depēdentibus: odore uinoso: qua de cā botrys a quibusdā uocat̄ ab aliis artemisia. Coronātur illa cappadoces. Vsus eius ad ea quæ discuti opus sit. Anconin qdam ononida malunt uocare: ramosā: similem fœnogræco: nisi fruticosior hirsutiorq́ esset: odore iucūdo. Post uer spinosa. Estur etiā muria cōdita. Recens uero margines ulcerū erodit. Radix decoquit̄ in posca dolori dentiū. Eadem cū melle pota calculos pellit. Comitialibus datur ī oxymelitæ decocta ad dimidias. Anagyros quā aliqui acotō uocant: fruticosa est: grauis odore: flor̄ oleris: semē in corniculis nō breuibus gignit̄: simile renibus: quod durescit p̄ mēses. Folia collectionib⁹ imponūtur: difficulterq́ parientibus adalligāt̄: ita ut a partu statim auferātur. Quod si emortuus hæreat: & secūdæ mēsesq́ morentur: drachmæ pōdere bibūtur in passo folia. Sic & suspiriosis dātur: & in uino uetere ad phalāgiorū morsus. Radix discutiendis cōcoquendisq́ adhibet̄. Semen cōmāducatum uomitiones facit. Anonymos a nō inueniēdo noīe nomē inuenit. Affertur e scythia celebrata & ab Hicesio nō paruæ auctoritatis medico. Itē aristogetō in uulneribus præclara ex aqua tusa & imposita. Pota uero māmis præcordiisq́ pcussis. Itē sāguinē excreantibus. Putauerunt & bibendam uulneratis. Fabulosa arbitror quæ adiciuntur: recente ea si uratur: ferrum aut æs ferruminari.

De aparine & arctio: & aspleno: & asclepiade: & astere: uel bubonio: & ascyro: uel ascyroide: & aphace: & de alcibio & alectorolopho Ca. v.

Aparinen aliqui ompha cocarpō: alii philāthropon uocāt: ramosā: hirsutā: qnis senis uel ī orbem circa ramos foliis per interualla: semē rotūdum: durū: cōcauū: subdulce. Nascit̄ in frumētario agro: aut hortis: pratis ue: asperitate etiā uestiū tenaci. Efficax contra serpētes semine poto ex uino drachma: & contra phalangia. Sanguinis abūdantiā ex uulneribus imprimūt folia īposita. Succus auribus infūditur. Arction aliq potius arcturion uocant: similis est uerbasco foliis: nisi q̄ hirsutiora sunt: caule lōgo: molli: semine cymini. Nascit̄ in petrosis: radice tenera: alba: dulciq́. Decoquit̄ ī uino ad dētium dolorem: ita ut cōtineat̄ ore decoctū. Bibitur ppter ischiada & stranguriā ex uino. Ambustis imponitur & pnionibus. Fouetur eadem cū radice semine trito in uino. Asplenū sunt qui hemionō uocāt: foliis triētalibus multis: radice limosa: cauernosa: sicut filicis cādida: hirsuta: nec caulem nec florem nec semen habet: Nascitur in petris: parietibus opacis: humidis: laudatissima ī creta. Huius foliorū iur̄ in aceto decocto per dies xxx. poto lyenē absumi aiūt. Et illinuntur. Eadem aūt sedāt singultus nō dāda fœminis: quoniā sterilitatem facit. Asclepias folia hederæ habet: ramos lōgos: radices numerosas: tenues: odoratas: florē aurum: graue semen: ferrulatum. Nascitur in mōtibus. Radices torminibus medētur: & cōtra serpētiū ictus nō solū potum sed etiā illitum. Aster ab aliquibus buboniō appellat̄: quoniā inguinū præsentaneū remedium est. Cauliculus foliis oblōgis duobus aut tribus in cacumine capitula stellæ mō radiata. Bibit̄ aduersus serpētes. Sed & ad inguinū medicinā: sinistra manu decerpi iubēt: & iuxta cinctus alligari. Prodest & coxendicis dolori ad alligata. Ascyron & ascyroides similia sunt inter se: sed ascyrō maiores habet ramos: qui ascyroides uocātur ferulaceos omīo rubētes: capitulis paruis: luteis. Semē in cauliculis pusillū: nigrū: resinosū. Comæ tinctæ uelut cruentatæ. Qua de cā qdam hanc androsemō uocauere. Vsus seminis ad ischiadicos potus duab⁹ drachmis ī hydromelitis sextario. Aluū soluit. Bilē detrahit. Illinit̄ & ābustis. Aphace tenuia admodū folia hēt pusilla. Altior lenticula est. Siliquas maiores fert: in quibus terna aut quaterna semina sunt nigriora & madidiora & minora lenticula. Nascit̄ in aruis. Natura ei ad spissādum efficacior q̄ lenti: Reliquo usu eosdem effectus habet. Stomachi aluiq́ fluctiones sistit semē decoctū. Alcibion qualis esset hærba apud auctores nō repperi. Sed radicē eius & folia trita ad serpētis morsus imponi & bibi iubent. Folia quātum manus capiat trita cū uini meri cyathis tribus: aut radicem drachmarū triū pōdere cū uini eadem mēsura. Alectorolophos quæ apud nos crista dicit̄: folia habet similia gallinaceæ cristæ plura: caulem tenuem: & semē nigrū in siliquis. Vtilis tussientibus cocta cū faba pressa melle addito: & caligini oculorū. Solidū semē conicit̄ in oculū: nec turbat: sed in se caliginē cōtrahit. Mutat colorem: sed ex nigra albicare icipit: & intumescit: ac per se exit.

De alo. Ca. vi.

Alum nos uocamus: græci symphytō petreū: simile cunilæ bubulæ: foliis paruis: ramis tribus aut quattuor: radice a cacuminibus thymi. surculosū. odoratū: gustu dulce: saliuā ciēs: lōga radice: rutila. Nascit̄ in petris: ideoq́ petreū cognoīatum. Vtilissimū lateribus: lyeni bus: renibus: torminibus: pectoribus: pulmonibus: sanguinē reicientibus: faucibus asperis. Bibitur radix trita & ī uino decocta: & aliquādo superlinitur. Quin & cōmāducata sitim sedat: præcipueq́ pulmonē refrigerat. Luxatis quoq́ iponit̄ & cōuulsis: lyeni: iteraneis. Aluū sistit cocta in cineres. Detractis quoq́ folliculis trita cum piperis noue granis & ex aqua pota. Vulneribus

sanandis tanta praestantia e: ut carnes quoq cu coquut conglutinet addita. Vnde & graeci nomen imposuere. Ossibus quoq fractis medet.

De alga & actea & de ampelo agria & absinthio Cap. vii.

Alga russa & scorpionu ictibus. Actea graui folior odore: caulib asperis geniculatis: semine nigro ut hederae: baccis mollibus. Nascit in opacis & aspis & aquosis. Dat acetabulo pleno interiorib foeminar morbis. Ampelos agria uocant herba foliis duris ciueracei coloris: quale in satis dixim: uiticulis longis callosis rubentib: qualiter flos que Iouis flammam appellauim ignobilis: fert seme punici mali simile in acinis. Radix eius decocta in aquae cyathis ternis additis uini coi cyathis duob aluu soluit leniter. Ido hydropicis dat. Vuluae uitia & cutis in facie mulier emedat. Ischiadicos quoq uti hac herba pdest herba tusa cu foliis & illita cu succo suo. Absinthii genera sunt plura. Santonicu appellat a galliae ciuitate. Ponticu a ponto: ubi pecora pinguescunt illo. & ob id sine felle reperiut. Neq aliquod praestantius. Multumq italico amarius sz medulla pontici dulcis. De usu eius conuenit dicere herbae facillimae atq inter paucas utilissimae. Praeterea sacris Populi Ro. celebratae peculiariter. Siquide latinar feriis quadrigae certant in capitolio: uictorq absinthium bibit. Credo sanitate praemio dari honorifice arbitratis maiorib. Stomachu corroborat. & ob hoc sapor eius in uina transfert ut dixim. Bibit & decoctu aqua ac postea nocte & die refrigeratu sub diuo decoctis sex drachmis folior cu ramis suis in caelestis aquae sextariis trib. Oportet & sale addi. Vetustissime in usu e. Bibit & madefacti dilutu. Ita enim appellat hoc gen. Diluti ratio ut quisquis fuerit modus aquae: tegat p triduum Tertiu raro in usu e: sicut & succus expressi. Exprimit at cu primu seme turgescit madefactum aqua triduo reces aut siccum septe dieb. Deinde coctum i aeneo uase ad tertias. x. heminis in aquae sextariis. xlv. Iterq percolatu. Herba lente coqt ad crassitudine mellis qualiter ex mino re cetaurio quaeritur succ. Sz hic absinthii inutilis stomacho capitiq e: cum sit ille decoctus saluberrim. Nanq astringit stomachu: bileq dtrahit. Vrinam cit. Aluu emollit: & in dolor sanat Vetris animalia pellit. Malaciam stomachi & inflammationes discutit cum sale & nardo gallico: aceto exiguo addito. Fastigia absterget. Concoctiones adiuuat. Cruditates dtrahit cu ruta & pipere & sale. Antiq purgationis ca dabat: cu marinae aquae ueteris sextario seminis sex drachmis cu trib salis & mellis cyatho. Efficacius purgat duplicato sale. Diligeter at teri dbet pp difficultate. Quidam & in poleta dedere supradictu pond: addito pulegio. Alii contra paralisim. Alii pueris folia in fico: sic ut amaritudine falleret. Facile thorace purgat cu iride sumptum. In regio morbo crudu bibit cu appio aut adianto. Aduersus inflationes calidu paulatim sorbet ex aqua. Iocinoris causam cu gallico nardo. Lienis cu aceto aut pulte aut fico sumit. Aduersat fungis ex aceto. Ite uisco. Cicutae ex uino: & muris aranei morsibus. Draconi marino. Scorpionib. Oculor claritati multu confert. Epiphoris cu passo imponit. Sugillatis cu melle. Aures eius decoctu uaporis suffitu sanat. Aut si manat sanies cu melle tritu. Vrina ac meses ciunt tres quattuor uel ramuli cu gallici nardi radice una cyathis aquae. vi. Meses priuatim cu melle sumptu: & in uellere appositu. Anginis subuenit cu melle & nitro. Epinyctidas ex aqua sanat. Vulnera recetia prius q aqua tangat impositu. Praetereaq capitis ulcera. Peculiariter ilibus imponitur cum cypria cera: aut cum fico. Sanat & pruritus.

De absinthio: & ballote: & botrye fruticosa: & brauylla: & brio: & bupleuri: & catanance: & calla: & circaea: & circesio: & crategono: & theligo: & crocodilo: & cynosorchi: & chrysollachano: & cuculo: & conserua Capitulum. viii.

Non dandu in febri. Nauseas maris arcet in nauigationib potu. Inguinu tumore in uentrali habitu. Somnos allicit olfactu: aut inscio sub capite positu. Vestib insertu tineas arcet. Culices ex oleo punctis abigit: & fumo si urat. Atramentum librariu ex diluto eius teperatu lras a muscis tuet. Capillu denigrat absinthii cinis ungueto rosaceoq pmixtus. Est & absinthiu marinu: qd qdam seriphiu uocat: pbatissimum in taphnis aegypti. Hui ramu isiaci praeferre solene hnt. Angustius priore: minusq amar: stomacho inimicu. Aluu mollit. Pellitq animalia interaneor. Bibit cu oleo & sale: aut in farinae trimestris sorbitioe dilutu. Coqt quantu man capiat in aquae sextario ad dimidias. Balloten alio nomine porru nigr graeci uocant: herbam fruticosam angulosis caulib: nigris: hirsutis: foliis uestientib: maiorib q porri: & nigriorib: graue olentibus. Vis eius efficax aduersus canis morsus: ex sale foliis tritis imposita. Item ad condylomata coctis cinere in folio oleris. Purgat & sordida ulcera cu melle. Botrys fruticosa herba e luteis ramulis. Seme circa tota nascit: folia cicorio similia. Inuenit in torrentiu ripis. Medet orthopnoicis. Hoc cappadoces ambrosiam uocant: alii artemisiam. Brauylla spissandi uim hz cotonei mali modo: nec amplius d ea tradit auctores. Brion marina herba sine dubitatione lactucae foliis similis rugosa ueluti cotracta: sine caule ab ima radice exeuntib foliis. Nascit in scopulis maxime testisq terra comprehensis. Praecipua siccandi ei spissandiq uis. Et collectiones omnes inflammationesq cohibedi: praecipue podagrae: & qcquid refrigerare op sit. Bupleuri seme ad ictus

serpentium dari reperio: fouericq; plagas decocta ea hærba adiectis foliis mori aut origani. Cata
nācen thessalam hærbā qualis sit: a nobis describi supuacuum sit: cū sit usus eius ad amatoria tā/
tum. Illud nō ab re est dixisse ad tegendas magicas uanitates electā ad hūc usum cōlectura. quo/
niam arescēs cōtraheret se ad speciē unguiū milui exanimati. Eadē ex cā & cemos silebitur a no/
bis. Calla duoꝝ generꝝ est. Vna similis aro. Nascitur in arationibus. Colligitur ātecq; inarescat.
Vsusq; eosdem hēt quos arum. Bibitur quocq; radix huius ad exinaniēdas aluos: mēsesq; merꝝ
Itē caules cū foliis in leguminibus decocti sanāt tenasmō. Alterꝝ genus eius qdā anchusā uocāt:
alii rhinoclisiā. Folia lactucæ lōgiora: plumosa: radice rubra: quæ ignes sacros cū folio polentæ
sanat imposita. Iocineris aūt uitia in uino albo pota. Circea strychnō satiuo similis ē: flore nigro
pusillo. Paruo semine ut milii nascētis in quibusdā corniculis: radice semipedali: triplici ferme aut
quadruplici: alba: odorata: gustus calidi. Nascitur in apricis saxis. Diluitur in uino. Bibiturq; ad
dolorem uuluæ & uitia. Macerari oportet in sextariis tribus quadrātem radicis tusæ p noctē &
diem. Trahit eadem potione secūdas semine. Lac minuit in uino aut mulsa aqua pota. Circesion
cauliculus est tener duum cubitoꝝ: triāgulo similis: foliis spinosis circūdatus. Spinæ molles sūt
Folia bouis linguæ similia: minora: subcādida: & in cacumina capitulata: purpureasq; soluuntur
in lanugines. Hanc hærbā radicē ue eius adalligatam dolores uaricū sanare tradūt. Crategonō
spicæ tritici simile est: multis calamis ex una radice manantibus: multoꝝq; geniculoꝝ. Nascitur
in opacis: semine milii: uehemēter aspero gustu. Quod si bibāt ex uino ante cœnā tribus obolis
in cyathis aquæ totidem mulier ac uir ante cōceptū diebus. xl. uirilis sexus partū futuꝝ aiūt. Est
& alia crategonos: quæ theligonos uocatur. Differentia intelligitur lenitate gustus. Sūt qui flo
rem crategoni bibentes mulieres intra. xl. diem concipe tradant. Eadē sanāt ulcera uetera nigra
cū mèlle: explent sinus ulcerꝝ. Et atropha carnosiora faciūt. Purulēta expurgāt. Panos discutiūt
Podagras collectionesq; omēs leniūt peculiariter māmarꝝ. Theophrastus arboris genus intelli/
gi uoluit crategonō siue crategona: quā italia aquifolium uocat. Crocodilō chamæleontis hær/
bæ nigræ figurā habet: radice lōga: æqualiter crassa: odoris asperi. Nascit̃ in sabuletis. Pota sā
guinē per nares pellit copiosum crassūq;. Atq; ita lyenē cōsumere dicit̃. Cynosorchii uel cyno/
sarcimā aliqui orchin uocāt: foliis oleæ: mollibus: ternis: paruisq; semipedis lōgitudinis in terra
stratis: radice bulbosa: oblōga: duplici ordine superiore quæ durior est: & inferiore quæ molli/
or. Edunt̃ ut bulbi cocti in uineis forte inuēti. Ex iis radicibus si maiorē edāt uiri mares genera/
ri dicūtur. Si minorē fœminæ alterꝝ sexū. In thessalia molliorē in lacte caprino uini bibūt ad sti/
mulādos coitus: duriorem uero ad inhibēdos. Aduersat̃ alter alteri. Crysolachanū ī pineto lac
tucæ simile nascitur. Sanat neruos incisos si cōfestim imponat̃. Et alibi genus crysolachani tradi/
tur: flore aureo: foliis oleris: Coctum estur ut olus molle. Hærba hæc alligata morbū regium
habētibus: ita ut spectari ab iis possit: sanare id malum traditur. De chrysolachano nec satis dici
scio: nec plura repio. Nācq; & hoc uitio laborauere ꝓximi uticq; hærbarii nostri: quod ipsis notas
uelut uulgares strictim & noībus tantū indicauere: tancq; coagulo terræ aluū sisti: strāguriā dis/
solui si bibat̃ ex uino aut aqua. Cuculi folia trita cū aceto serpētium ictibus & scorpionū mederi.
Quidā alio hanc noīe strumū appellant: alii græce strygnon: acinos hēt nigros. Ex iis cyathus
succi cū mulsi duobus medet̃ lumbis. Itē capitis doloribus cū rosaceo infusus. Ipsa strumis illita
sanādis peculiaris est: alpinis maxime fluminibus. Cōferua appellata a cōferruminando: spongia
aquarꝝ dulciū uerius q̄ muscus aut hærba uillosæ densitatis atq; fistulosæ. Curatū ea scio oībus
fere ossibus cōfractis ꝓlapsū ex arbore alta putatorē: circūdata uniuerso corpori: quā suam isp/
gentibus quotiens inarescat: raroq; nec nisi deficientem hærbam mutationis causa resoluentibus
conualuisse uix credibili celeritate

De cocco gnidio & dryopteris: & dryphono: & elatine: & empetro siue calcifraga: & epicacti: uel helleborine: & epimedio: & enneaphylo: & filicepteri: : & de femore bubulo. Ca. ix.

Cocco gnidio color cocci: magnitudo grano piperis maior: uis ardens. Itaq; in pane deuo/
ratur ne adurat cum gulam transit. Huic uis præsentanea contra cicutam. Sistit aluum.
Dipsacos folia habet lactucæ: bullas spinosas ī dorsi medio: caulē duoꝝ cubitoꝝ: iisdē spinis hor
ridum: genicula eius binis foliis amplectētibus: cōcauo alarꝝ sinu: in quo subsistit ros salsus. In ca
cumine capitula sunt echinata spinis. Nascit̃ in aquosis. Sanat rimas sedis. Itē fistulas decocta in
uino radice usq; dū sit crassitudo cæræ: ut possit in fistula collyriū mitti. Itē uerrucas oīum gene
rum. Quidā & alarꝝ quas supra diximus succū illinunt iis: Dryopteris filici similis ī arboribus na
scit̃: tenui folioꝝ: subdulciū incisura: radice hirsuta. Vis ei caustica est. Ideo psilotrū est radix tu
sa. Illinitur enim usq; dum sudores euocet. Iterꝝq; & tertio: ita ne sudor abluatur. Dryphonon si
milis hærba est: cauliculis tenuibus: cubitalibus: circundatis utrinq; foliis: pollicari āplitudine:
& qualibus oxymyrsine. Sed cādidioribus mollioribusq;: flore cādido sambuci. Edūt cauliculos
decoctos. Semine uero eius ꝓ pipere utunt̃. Elatine folia habet casiæ: pusilla: pilosa: rotūda: se
mipedalibus ramulis quinis senis ue a radice statim foliosis. Nascitur ī segetibus. Acerba gustu

& iđo oculoꝝ fluctionibus efficax: foliis cū polēta tritis & impoſitis: ſubdito linteolo. Eadē cū
lini ſemine cocta ſorbitionis uſu a dyſenteria liberat. Empetron quā noſtri calcifragam uocant:
naſcit̃ in montibꝰ maritimis fere in ſaxo: qđ ꝓpius mari fuerit. Salſa ē: potaq; bilē trahit ac pi/
tuitas: quo longius magiſq; terit̃: amarius ſentit̃. Trahit aquam. Sumit̃ āt in iure aliquo aut in
hydromelite. Vetuſtate uires ꝑdit. Recēs urinas cit đcoctum in aqua: uł tritū calculos frangit.
Qui fidē ꝓmiſſo huic quærunt: affirmant lapillos q ſufferueſiant una rumpi. Epicactis ab aliis
helleborine uocat̃: ꝑua herba: exiguis foliis iocinoris uitiis utiliſſima: & cōtra uenena pota. Epi
medion caulis ē nō magnus hedere foliis denis atq; duodenis: nunq; florens: radice tenui nigra
graui odore. Naſcit̃ ī humidis: & huic ſpiſſandi refrigerandiq; natura. Fœminis cauēda. Folia in
uino trita uirginū mammas cohibent. Eneaphyllon longa folia nona h3: cauſticæ naturæ. Im/
ponit̃ lana circundata: ne urat latus: continuo. n. puſtulas excitat: lumboꝝ doloribꝰ & coxendi/
cū utiliſſimū. Filicis duo genera nec florem habēt: nec ſemē. Pterin græci uocant: alii blachnō
cuius ex una radice q̃plures exeunt filices: bina ēt cubita excedētes longitndine: ñ graues odor̃
Hanc marē exiſtimant. Alteꝝ genꝰ thelipterin græci uocant: alii nympheopterin. Eſt āt ſingu
laris atq; ñ fruticoſa breuior molliorq; & dēſior foliis ad radicē caniculata. Vtriuſq; radice ſues
pingueſcunt. Folia utriſq; lateribꝰ pinnata: unde nomē græci impoſuere. Radices utriq; lōgæ
in obliquum: nigræ: præcipue cū inaruere. Siccari āt eas ſole oportet. Naſcūt̃ ubiq;: ſed maxi/
me frigido ſolo. Effodi đbent uergiliis occidentibꝰ. Vſus radicis ī trimatu tantū: neq; ante neq;
poſtea. Pellūt interaneoꝝ animalia. Ex iis tineas cū melle. Cætera ex uino dulci triduo potæ.
Vtraq; ſtomacho inutiliſſima. Aluū ſoluit primo bilē trahens: mox aquam. Melius tineas cum
ſcamonii pari pondere. Radix eius duoꝝ oboloꝝ pondere ex aqua poſt unius diei abſtinentiam
bibit̃: melle prægustato contra reumatiſmos. Neutra danda fœminis: q̄m grauidis abortū: cæ
teris ſterilitatē facit. Farina eaꝝ ulceribꝰ tetris inſpergit̃. Iumentoꝝ quoq; ceruicibꝰ. Folia cimi
cē necant. Serpentē nō recipiunt. Iđo ſuſterni utile ē in locis ſuſpectis. Vſtæ ēt fugant nidore.
Fecere medici huius quoq; herbæ diſcrimē. Optima macedonica ē. Secunda caſſiopica. Femur
bubulū appellat̃ herba neruis & ipſa utilis: recēs in aceto ac trita ſale. Galapſis: aut ut alii gala/
ctobdalon uel galion. Caulē & folia h3 urticæ leuiora: & quæ grauē odorē trita reddant. Flore
purpureo. Naſcit̃ circa ſepes ac ſemitas ubiq;. Folia cauleſq; duritias & carcinomata ſanant ex
aceto trita & impoſita. Itē ſtrumas. Panos & parotidas diſcutiunt. Ex uſu ē & đcocto ſucco foue
re. Putreſcentia quoq; & grangrenas ſanat cū ſale. Glaux antiquituſ & galaton uocabat̃ cythiſo
& lenticulæ foliis ſimilis auerſa candidiora. Rami in terram ſerpūt q̄ni ſeni ue admodum tenues
ab radice. Floſculi purpurei exeunt. Inuenit̃ iuxta mare. Coq̄t̃ in ſorbitione ſimilaginis ad exci/
tandā ubertatē lactis: eamq; qui hauſerint balneis uti conuenit.

De glaucio: & glycyſide: & glaphalio ſiue chamezelo: & galedrago: & holco: & hyoſſ
ri: & holoſteo: & hypopeſto Cap. x.

GLaucion in ſyria parthia naſcit̃ humilis herba dēſis foliis fere papaueris: minoribꝰ tamen:
ſordidioribuſq;: odoris tetri: guſtus amari cū aſtrictione. Granū h3 crocei coloris. Hoc in
olla fictili luto circunlitū in clibanis calefaciūt: deinde exempto ſucco exprimunt eiuſdē nominis
Vſus ē & ſucci & folioꝝ ſi terant̃ aduerſus epiphoras: q̄ uniuerſæ uno impetu cadūt. Hinc tem
perat̃ collyrium: qđ medici diaglaucion uocant. Lactis quoq; ubertas intermiſſa reſtituit̃. Sumi
tur eius rei cā ex aqua. Glycyſide: quam aliq peoniam aut pētorobon uocant: caulē h3 duū cubi
toꝝ: comitantibꝰ duobꝰ aut tribꝰ ſubrutilū cute lauri folia qualia iſſatis pinguiora rotundioraq;
& minora. Semē ī ſili quiſaliud grano rubēte: aliud nigro. Duo āt genera ſt̃: Fœmina exiſtimat̃
cuius radicibꝰ ceu balani longiores circiter octo aut ſex inhærent. Mas plures h3: q̄m nō una ra
dice nixus ē: palmi altitudine: candidaq;. Ea guſtu aſtringit. Fœminæ folia myrrham redolent:
& dēſiora ſunt. Naſcūt̃ in ſiluis. Tradūt noctu effodiēdas: q̄m pico martio impetū in oculos fa/
ciēte interdiu periculoſum ſit. Radix uero cū effodiat̃: periculū eē ne ſedes ꝓcidant. Magna id
uanitate ad oſtentationē rei fictū arbitror. Vſus in iis diuerſus. Rubra. n. grana rubētis mēſes
ſiſtūt. xv. fere pota in uino nigro. Nigra grana uuluis medēt̃ ex paſſo: aut uino totidem pota.
Radix omēs uētris dolores ſedat in uino: aluūq; purgat. Sanat opiſthotonū: morbū regiū: re/
nes: ueſicam. Matricē āt & ſtomachū đcocta in uino. Aluūq; ſiſtit. Eſtur ēt contra malū mētis:
ſed in medēdo. iiii. drachmæ ſatis ſunt. Grana nigra auxiliant̃ & ſuppreſſionibus nocturnis ī ui
no pota quo dictū ē numero. Stomacho uero & roſionibꝰ & eē ea & illinire ꝓdeſt. Suppuratio
nes quoq; diſcutiūt̃. Recētes nigro ſemine: ueteres rubro. Vtraq; auxiliat̃ a ſerpente ꝑcuſſis.
Et pueris contra calculos incipiēte ſtranguria. Glaphaliū alii chamezelon uocant: cuius foliis al
bis mollibuſq; ꝓ lomēto utunt̃. Sane & ſimilia ſunt. Dat̃ in uino auſtero ad dyſenteriam: uen/
tris ſolutiones. Menſeſq; mulierum ſiſtit. Infundit̃ āt tenaſmo. Illinit̃ & putreſcentibꝰ ulcerum
Galedragon uocat Xenocrates leucacātho ſimilē paluſtrē & ſpinoſā: caule ferulaceo alto: cui ſū/
mo capite inhæreat ſimile ouo. In hoc excreſcente ætate uermiculos naſci tradūt: quos pyxide

cōditos adalligari cū pane brachio ad eam ptem qua dens doleat: mireq; illico dolorem tolli. Va
lere nō diutius āno & ita si terram nō attigerit. Holcus in saxis nascitur siccis.. Aristas habet in
cacumine tenues culmo quale hordeū restibile. Hæc circa caput adalligata: uel circa lacertū edu
cit e corpore aristas. Hanc quidā ob id aristidā uocant. Hyosiris in tubo similis: sed minor: & tac
tu asperior. Vulneribus cōtusa præclare medet. Holosteō sine duricia hærba ex aduerso appel
lata a græcis: sicut fel dulce: tenuis usq; ad capillamēti speciē: lōgitudine quattuor digytorꝝ ceu
gramē foliis angustis astringens gustu. Nascitur in collibus terrenis. Vsus eius ad cōuulsa rup/
ta in uino pota. Vulnera quoq; cōglutinat. Nā & carnes cōcoquūtur addita. Hypopeston nasci
tur in spinis: ex quibus fiunt eneæ fulloniæ: sine cauliculo: sine flore: capitulis tātū inanibus: &
foliis puis: multis: hærbacei coloris: radiculas habēs albas: molles. Succus earꝝ exprimit æsta/
te ad soluēdam aluū tribus obolis: maxime in comitialibus morbis: & tremulis: hydropicis. Cō
tra uertigines: ortopnoeas: palyses incipientes.

¶ De hypoglossa: & hypeco: idæa: isosphyro: lathyri: leontopetalo
lirapso: litospermo: lapide uulgari: de limeo leuco. Ca. xi.

HYpoglossa folia habet figura siluestris myrti concaua spinosa: & in iis ceu linguas folio puo
exeunte de foliis. Capitis dolorem corona ex iis imposita minuit. Hypecoon in segetibus
nascitur: foliis rutæ. Natura eius eadem quæ papaueris succo. Idææ hærbæ folia sūt quæ oxy
myrsinæ adhærentis uelut pāpini in quibus flos. Aluū mēsesq; & omēm abūdantiā sanguinis si
stit. Spissandi cohibēdiq; naturam habet. Isophyllon uocāt aliqui phaseliō: quoniam foliū quod
est aniso simile in pāpinos torquet. Capitula sunt in sūmo capite tenuia: plena seminis melanthii
Cōtra tussim & cætera pectoris uitia ex melle & aqua mulsa. Itē iocineri utilissima. Lathyris fo
lia habet multa: lactucæ similia tenuiora germina multa: in quibus semē tuniculis cōtinet ut cap
paris: quæ cū inaruere eximuntur grana: piperis magnitudine: candida: dulcia: facilia purgatu.
Hæc in cœna in aqua pura aut mulsa pota hydropicos sanāt. Trahunt & bilem. Qui uehemēti/
us purgari uolunt: cū folliculis ipsis sumunt eam: stomachū lædunt. Itaq; inuētum est ut cū pisce
aut iure gallinacei sumerent. Leōtopetalō alii rhopadiō uocant folio brassicæ: caule semipedali:
leni. Cuius semen in cacumine in siliquis ciceris mō. Radix rapæ similis: grādis: nigra. Nascitur
in aruis. Radix aduersat oīum serpētium generibus ex uino pota: nec alia rs celerius pficit. Da
tur & ischiadicis. Lycapsos lōgioribus q̄ lactuca est foliis: crassioribusq;. Caule longo hirsutis:
adnatis multis capitulis: flore paruo: purpureo. Nascitur in campestribus. Illinit cum farina hor
deacea igni sacro: Sudorē in febribus mouet succo aquæ calidæ admixto. Inter omēs hærbas li
tospermo nihil est mirabilius. Alii quidē hexonycō uoccāt: alii diospyrō: alii heraclion. Hærba
qncūcialis fer foliis duplo maioribus q̄ rutæ: ramulis surculosis crassitudie iūci: Gerit iuxta fo/
lia sigulas ueluti barbulas: & earꝝ ī cacumibus lapillos cādor & rotūditate margaritarꝝ magnitu
tudie ciceris. Duricia uero lapidea. Ipsi qua pediculis adhæreāt cauernulas hēnt & ītus semē.
Nascit & ī italia: sed laudatissimū ī creta. Nec qcq; īter hærbas maiore qdē miraculo aspexi. Tā
tus est decor uelut aurificū arte alternis inter folia cādicātibus margaritis tam exquisita difficul/
tas lapidis ex hærba nascentis. Iacere atq; humi serpere auctores tradunt. Ego uulsam nō hærē
tem uidi. Iis lapillis drachmæ pōdere potis in uino albo calculos frangi: pelliq; cōstat: & strāgu
riam discuti. Neq; in alia hærbarꝝ fides est. Vsus statim ad quācūq; medicinā natā. Sic est autē
eius spēs ut etiā sine auctore uisa statim nosci possit. Lapis uulgaris iuxta flumina fert muscū sic
cum canum. Hic fricatur altero lapide addita hoīs saliua. Illo lapide tangitur impetigo. Qui tan
git dicit. Pheugete cātharides lycos agrios hymas dioci. Limeum hærba appellat a gallis: qua
sagittas in uenatu tingunt medicamēto: quod uenenū ceruariū nocāt. Ex hac in tres modios sa/
linati addit tantū quātum in una sagitta addi solet: Ita offa dimittitur ī boum faucibus ī morbis.
Alligari postea ad præsepia oportet donec purgentur. Insanire enim solent. Si sudor insequitur
aqua frigida perfundi. Leuce mercuriali similis nomē ex cā accepit per medium folium cādida li/
nea transcurrente. Quare mesoleucō quidam uocant. Succus eius fistulas sanat. Ipsa cōtrita car/
cinomata. Fortassis eadem sit quæ leucas appellat. Cōtra omīa marina uenena efficax. Speciem
eius auctores nō tradunt: nec aliud q̄ siluestrem latioribus foliis esse: efficaciorem hanc semine
acrior. Leucographis qualis esset scriptum nō repperi. Quod & magis miror: quoniā utilis pro
ditur sanguinem excreantibus tribus obolis cum croco. Item cœliacis trita ex aqua & apposita.
Profluuio fœminarꝝ. Oculorum quoque medicamentis. Et explendis ulceribus quæ fiunt in te/
neris partibus corporis.

¶ De med o: & myosota: & myagro: & natrice: & othone: & onosma: & onopor
do: & oxyri: & oxye: & batrachio: & polygono: & leucanthemo: & plythema
& phyllo: & phellandrio: & phuleri: & polyrrhizo: & proserpinaca: & de rhe
coma. de reseda & stoechade. Ca xii.

MEdion folia habet iridis satiuæ: caulem tripedalem: & in eo florem grandē purpureū rotun

dũ ſemie minuto: radicē ſemipedalē: In ſaxis opacis naſcit̃. Radix drachmis. ii. cũ melle mēſes
fœminaꝝ ſiſtit eligmate p aliquot dies ſumpto. Semē quoq; in uino tritũ contra abundantiam
fœminaꝝ dat̃. Myoſota ſiue myoſotis leuis herba: caulib⁹ plurib⁹ ab una radice aliquaten⁹ ru/
bentib⁹ concauis ab imo: foliis anguſtis oblongis: dorſo acuto nigris p interualla aſſidue gemi/
nātis & tenuib⁹: cauliculis ex taleis ꝓdentib⁹: flore cæruleo. Radix digytali craſſitudine multis
capillamētis fibrata. Vis ei ſtyptica & exulceratrix: idoq; egilopas ſanat. Tradũt ægyptii mēſis
quē thiatin uocāt: die. xxvii. fere in auguſto mēſe incurrente: ſiquis hui⁹ herbæ ſucco inungat̃
mane priuſq; loquat̃ non lippituꝝ eo anno. Myagros herba ferulacea ē foliis ſimilis rubiæ tri/
pedanea. Semē oleoſum: qđ & fit ex eo. Medet̃ oris ulcerib⁹ punctis hoc ſucco. Herba q̃ uo/
cat̃ nigina trib⁹ foliis longis intubaceis illita: cicatrices ad colorē reducit. Natrix uocat̃ herba:
cui⁹ radix euulſa uir⁹ hirci redolet. Hac in piceno a fœminis abigũt: quos mira pſuaſione fatuos
uocant. Ergo ſpēs lymphantiũ hoc modo animoꝝ eē credim⁹: q tali medicamēto iuuēt. Odon/
tides inter fœni genera ē: cauliculis dēſis ab eadē radice geniculatis triangulis nigris geniculiſ.
Folia pua h; longiora tamē q̃; polygonũ. Semē in aliis hordeo ſimile florem purpureũ: puſillũ
Naſcit̃ in pratis. Decoctũ cauliculoꝝ eius ĩ uino auſtero quantũ man⁹ capiat: dentiũ dolori me/
det̃: ita ut contineat̃ ore. Othone in ſyria naſcit̃: ſimilis erucæ pforatis crebro foliis flore croci:
quare qdam anemones uocauerũt. Succus eius oculoꝝ medicamentis cõuenit. Mordet. n. leui/
ter & calfacit aſtringitq; ſiccando. Purgat cicatrices & nubeculas: & qcquid obſtat. Quidam tra
dũt lauari: atq; ita ſiccata digeri in paſtillos. Onoſma longa folia h; fere ad tres digytos ĩ ter/
ra iacētia tria ad ſimilitudinē anchuſæ inciſa ſine caule ſine flore ſiñ ſemine. Prægnans ſi edat eã
aut ſupra gradiat̃: abortũ facer̃ dicit̃. Onopordon ſi comederint aſini: crepit⁹ redder̃ dicũt̃: Tra
hit urinas & mēſes. Aluũ ſiſtit. Suppurationes & collectiones diſcutit. Oſiris ramulos fert ni/
gros tenues lētos: & in iis folia nigra ceu lini. Semēq; in ramulis nigꝝ initio: dein colore muta/
to rubeſcēs. Smegmata mulierib⁹ faciũt ex iis. Radicũ decoctũ potũ ſanat arcuatos. Eædē pri/
uſq; matureſcat ſemē: conciſæ & ſole ſiccatæ aluũ ſiſtunt. Poſt maturitatem uero collectæ & in
forbitione dcoctæ rheumatiſmis uētris medēt̃: & p ſe tritæ ex aqua cæleſti bibunt̃. Oxis folia
terna h;. Dat̃ ad ſtomachũ diſſolutũ. Edũt & q euterocelon habēt. Poly anthemũ: quam qdam
batrachion appellant: cauſtica ui exulcerat cicatrices: & ad colorē reducit. Eadēq; uitiligines cõ
corporat. Polygonũ græci uocant quã nos ſanguinariã: nõ attollit̃ a terra foliis rutæ ſimilis gra
mini. Succus ei⁹ infuſus narib⁹ ſupprimit ſanguinē: & potus cũ uino cuiuſlibet ptis ꝓfluuium ex
creationeſq; cruētas inhibet. Qui plura genera polygoni faciũt: hãc marē intelligi uolũt: appel
lariq; a multitudine ſeminis aut dēſitate fruticis calligonon. Alii polygonon a frequētia genicu/
loꝝ: alii balmada: alii carninothron: alii dema: multi myrtopetalon. Necnõ inueniũt̃ q hanc fœ
minã eē dicant. Marē ãt maiorē: min⁹q; nigram & geniculiſ denſiorē: ſemine ſub omnib⁹ foliis
turgeſcētē. Quocũq; hæc modo ſe habeant: uis eaꝝ ē ſpiſſare ac refrigerar̃. Semine aluũ ſoluũt
largi⁹ ſumpto. Vrinam cient. Rheumatiſmos cohibēt. Qui ſi nõ fuere: nõ ꝓſunt. Stomachi fer
uori folia imponũt̃. Veſicæ dolori illinũt̃: & ignib⁹ ſacris. Succ⁹ & aurib⁹ purulentis inſtillat̃: &
oculoꝝ dolori p ſe. Dabat̃ & in febrib⁹ ante acceſſiones duob⁹ cyathis in tertianis quaternis ue
præcipue. Itē cholericis dyſentericis: & in ſolutione ſtomachi. Tertiũ gen⁹ oreon uocat̃ in mõ/
tib⁹ naſcēs: arũdini teneræ ſimile: uno caule: dēſis geniculis: & in ſe fractis. Foliis ãt piceæ: ra/
dicis ſupuacuæ: inefficacius q̃; ſupiora: peculiare iſchiadicis. Quartũ gen⁹ ſilueſtre appellat̃ pe/
ne ardoris frutice radice lignoſa ſtipe cedri rubicũdo. Ramis ſparti binũ palmoꝝ nigris genicu/
loꝝ ternis quaterniſq; articuliſ. Huic quoq; ſpiſſandi natura. Sapor mali cotonei. Decoqt̃ ĩ aqua
ad tertias: aut aridi farina inſpergit̃: & oris ulcerib⁹: & attritis ptibus. Propter gingiuaꝝ uero
uitia ipſa commanducat̃. Nomas ſiſtit: omniaq; quæ ſerpũt aut difficilē cicatricē habēt. Priua/
tim uero ſanat a niue facta ulcera. Herbarii & ad anginas utũt̃ illa. Et in capitis dolor̃ coronã ex
ea imponũt. Et cõtra epiphoras collo circũdant. In tertianis qdē ſiniſtra manu euulſam adalli/
gant: ado cõtra ꝓfluuia ſanguinis. Nec ullã magis aridã q̃; polygonum fuant. Pancration aliq
ſcyllam puſillam appellare malũt: foliis albi lilii longiorib⁹ craſſiorib⁹q;. Radice bulbi magni:
color̃ ruffo. Aluũ ſoluit ſucco cũ farina erui ſumpto. Vlcera purgat. Hydropicis ſpleniciſq; cum
melle dat̃. Alii decoquũt eam donec aqua dulcis fiat. Eaq; effuſa radicē terentes digerũt in pa/
ſtillos ſole ſiccatos: & poſtea utũt̃ ad capitis ulcera: & cætera quæ repurganda ſt̃. Itē ad tuſſim
quãtũ trib⁹ digytiſ apprehēderint: in uino dãteſ. Et ad lateris dolor̃s aut peripneumonicis elig
ma dantes. Propter iſchiada in uino bibēdũ. Et pp tormina menſeſq; ciēdos. Peplos: quam aliq
ſychē: alii meconion aphrodes uocant ex una radice tenui frutificat: foliis rutæ paulo latiorib⁹
ſemine ſub foliis rotũdo: min⁹ candido q̃; papaueris. Inter uites fer̃ colligit̃ meſſib⁹. Siccaturq;
cum fructu ſuo ſubiectis aquis: in quas excidant. Hoc poto alu⁹ ſoluit̃. Bilis ac pituita detrahit̃.
Media potio ē acetabuli mēſura in aquæ mulſæ heminis trib⁹ & cibis inſpergitur obſoniiſq; ad
molliē dam aluũ. Peryclimenos fruticat & ipſa ex interuallo duo folia habēs ſubcandida mollia.

la terra chiamata da greci … agricolare, sotto la qual ua la terra letta … argille, le sabbie biancha nera, et rossa, la terra giarrosa argillosa, cinerace, la cretica, la armenia, et la cerasenica, contiene anchor le medicate, le quale …

In cacumine aũt ſemen inter folia duꝝ: & quod difficile uelatur. Naſcit̃ in aruis ac ſepibus cõuol
uens ſe ãminiculis quibuſcũq;. Semẽ eius ĩ umbra ſiccatũ tundit̃: & in paſtillos digerit̃. Ii reſolu
ti dãtur in uini albi cyathis tribus tricenis diebus ad lyenẽ: cũq; urina cruẽta aut paluũ abſumit:
quod intelligit̃ a decimo ſtatim die. Vrinã cient & folia decocta. Aquæ & ortopnoicis ꝓſunt.
Partum quoq; adiuuant: ſecũdaſq; pellunt pota ſimili modo. Pelecinũ in ſegetibus diximus naſci
fruticoſam: cauliculis: foliis ciceris. Semẽ in ſiliquis fert corniculoꝝ mõ aduncis ternis quaternis
ue: quale git nouimus amaꝝ ſtomacho utilem. Addit̃ in antidotis. Polygala palmi altitudinẽ pe
tit: in caule ſũmo foliis lenticulæ: guſtu aſtricto. quæ pota lactis abũdãtiã facit. Põtirris aut ut
alii uocãt paroenion uel neuras large fruticat: ſpinis retorrida: lanugine ſpiſſa: foliis paruis: ro
tũdis: ramulis: lõgis: mollibus: lẽtis: tenuibus: flor̃ lõgo: hærbacei coloris: ſeminis nulli uſus.
ſed guſtu acuto & odorato. Inuenitur in aquoſis collibus. Radices habet duas aut tres binũ cubi
toꝝ in altitudine neruoſas cãdidas firmas. Circũfoditur autũno & præciſo frutice. Dat ſuccũ gũ
mi ſimilẽ. Radix mira uulneribus ſanãdis traditur: præcipueq; neruis uel præciſis illita. Decoc
tum quoq; eius cũ melle potum diſſolutiones neruoꝝ & infirmitates & inciſuras iuuar. Phalãgi
tes a qbuſdam phalãgion uocatur: ab aliis leucanthemõ: uel ut in qbuſdam exemplaribus inue
nio leucacatha. Ramuli ſunt ei nunq; pauciores duobus in diuerſa tendẽtes. Flos candidus lilio
rubro ſimiliſ: ſemine nigro: lato: ad lenticulæ dimidiæ figurã multo tenuior̃: radice hærbacei co
loris. Huius folio uel flore uelſemine auxiliatur cõtra ſcorpionũ phalãgioꝝq; & ſerpẽtium ictus
Item cõtra tormina. Plytema qualis ſit deſcribere ſupuacuũ habeo: cũ ſit uſus eiuſ tantũ ad ama
toria. Phylõ a græcis uocatur hærba in ſaxoſis mõtibus fœmina magis hærbacei coloris: caule
tenui: radice parua: ſemine rotundo: papaueri ſimili. Hæc ſui ſexus facit partus. Mares aũt ſemi
ne tantũ differunt: quod eſt incipiẽte oliua. Vtrũq; bibitur in uino. Phellãdriõ naſcitur ĩ paluſtri
bus: folio apii. Bibitur ſemẽ eius ꝓpter calculos & ueſicæ incõmoda. Phaleris thyrſũ habet lon
gum tenuẽ ceu calamũ in ſũmo flore inclinatum. Semẽ ſimile ſeſamæ. Et hoc calculos frãgit po
tum ex uino uel aceto uel cum melle & lacte. Item etiã uitia ueſicæ ſanat. Polyrrhizon folia ha
bet myrti: radices multas. Hæ tuſæ dantur in uino cõtra ſerpẽtes.. Proſunt & quadrupedibꝰ.
Proſerpinaca hærba uulgaris eſt eximii aduerſus ſcorpiones remedii. Eadẽ cõtrita addita muria
& oleo anginã eximie curari tradunt. Præterea in quãtalibet laſſitudine recreari defeſſos: etiam
cum obmutuerint: ſi ſubiiciat̃ linguæ. Si deuoret̃: uomitionẽ ſequi ſalutarem. Rhecoma affert̃
ex iis: quæ ſupra potũ ſunt regionibuſ. Radix coſto nigro ſimilis minor & ruffior paulo ſine odo
re: calfaciens guſtu & aſtringens. Eadem trita uini colorem reddit ad crocũ inclinãtem. Illita col
lectiones inflãmationeſq; ſedat. Vulnera ſanat. Epiphoras oculoꝝ ſedat ex paſſo illita. Inſignita
cum melle. Et alia liuentia ex aceto. Farina eius inſpergitur cõtra cacoethe & ſanguinẽ reiicienteſ
drachmæ põdere in aqua. Dyſentericis etiã & cœliaciſ ſi febri careant ĩ uino. Sin aliter ex aqua.
Facilius teritur nocte antecedẽte madefacta. Datur & decoctũ eius bibẽdum duplici mẽſura ad
rupta cõuulſa cõtuſis ex ſublimi deuolutis. Si pectoris ſint dolores additur pipis aliquid & myr
rhæ. Si diſſolutio ſtomachi ex frigida aqua ſumit̃: ſiue intus ſiue extra purulẽtis excreatiõibus.
Itẽ epaticis: ſpleneticis: iſchiadicis ad renũ uitia: ſuſpiria ortopneas. Arteriæ ſcabricias ſanat ex
paſſo tribus obolis potis trita: aut decoctũ eius. Lichenas quoq; ex aceto impoſita purgat. Bibi
tur cõtra inflationes: & perfricatiões: febres frigidas: ſingultus tormina: aſperitates: capitis gra
uitates: melãcholicas uertigines: laſſitudinẽ: dolores: & cõuulſiones. Circa ariminũ nota ẽ hær
ba: quã reſedã uocant. Diſcutit collectiones: iflãmationeſq; oẽs. Qui curãt ea: addũt hæc uer
ba. Reſeda morbos reſeda: ſciſne ſciſne quis hic pullos egerit: radices nec caput nec pedes habe
ant. Hæc ter dicũt: totiẽſq; deſpuũt. Stoechas ĩ inſulis tantum eiuſdẽ nois gignit̃ odorata hær
ba: coma hyſopi: amara guſtu. Mẽſes cit potu: pectoris dolor̃s leuat. Antidotis quoq; miſcet̃.

De ſolano: & ſmyrno: & thelephio: & trichomane: & thalietro: & tlaſpe: & tragonia: & tragoni: & trago: & tragologo: & ſpodile. Et ꝙ quidam morbi in quibuſdam non ſunt gentibus. Ca. xiii.

SOlanum græci ſtrychnõ uocant: ut tradit Cornelius Celſus. Huic uis reprimẽdi refrigerã
diq;. Smyrmion caulem habet apii: folia latiora: & maxime circa ſtolones multoſ: quoꝝ a ſi
nu exiliũt pinguia ad terrã infracta: odore medicato cũ quadã acrimonia iucũdo colore: in luteũ
lãgueſcẽte: a capitibus cauliũ orbiculato ut apii ſemine rõtũdo: nigro: q areſcit ĩcipiẽte æſtate.
Radix quoq; odorata: guſtu acri mordet: ſuccoſa: mollis. Cortex eius foris niger: ĩtus pallidus.
Odor myrrhæ habet qualitatem: unde & nomẽ. Naſcit̃ & in ſaxoſis collibus in terrenis. Vſus
eius excalfacere: extenuare. Vrinã & mẽſes ciunt folia & radix. Aluũ ſemẽ ſiſtit. Radix collecti
ones & ſuppurationeſq; nõ ueteres. Item duricias diſcutit illita. Prodeſt & cõtra phalãgia ac ſer
pentes admixto cãchri aut polline aut melyſſophyllo in uino pota: ſed ꝑiculatim: quoniam uni
uerſa uomitionẽ mouet. Qua de cã aliquãdo cũ ruta datur. Medet̃ tuſſi & ort pnoeæ ſemẽ uel
radix. Item thoracis aut lyenis & renum & ueſicæ uitiis. Radix ãt ruptis cõuulſis. Partuſ quoq;

la quantita de la terra, le valli, et conualli, et sotto numero sono le … la terra … forme le specie si fa … à principali … di sopra … Dis adunque che la … al bene de la terra … tum. ben. che … come terra de gli elementi … terra … no sera …

adiuuat: & secundas pellit. Dat̃ ischiadicis cũ cretaneo in uino. Sudores ciet & ructus. Ido infla tione stomachi discutit. Vulnera ad cicatricẽ pducit. Exprimit̃ succus radicis utilis & fœminis & thoracis: præcordiorũq; desideriis. Calfacit. n. & concoqt & purgat. Semẽ peculiariter hydropicis dat potui: qbus & succus illinit̃ & malagmate cortice arido. Et ad obsonia utunt̃ cũ mulso & oleo & garo maxime in elixis carnib' simul. Concoctiones facit. Sapore simillima pipi. Eadem ĩ dolorẽ stomacho efficax. Telephiõ pculacæ similis & caule & folii. Rami a radice septeni octo niq; frutificant: foliis crassis: carnosis. Nascit̃ is cultis & maxime inter uites. Illinit̃ lẽtiginĩ: & cũ inaruit: terit̃. Illinit̃ & uitiligini: ternis fere mẽsib' senis horis noctis aut diei: postea farina hordeacea illinit̃. Medet̃ & uulnerib' & fistulis. Trichomanes adianto similis ẽ: exili' modo: nigri, usq; foliis lenticulæ dẽsis: amaris: aduersis inter se. Decoctũ eius strangurias sanat in uino albo potũ: addito cymino rustico. Succus cohibet capillos defluentes: aut si effluxerint reparat. Alopeciasq; dẽsat tritũ & in oleo illitũ. Sternutamẽta quoq; gustatu mouet. Thalietrum folia coriãdri h̃; pinguiora paulo: caulẽ papaueris. Nascit̃ ubiq;: præcipue in campestrib'. Medet̃ ulceribus folia cũ melle. Thlapse duũ generũ ẽ angustis foliis digitali longitudine & latitudine in terram uersis: in cacumine diuisis: cauliculo semipedali: nõ sine ramis peltarũ spetie: semine incluso lẽticulæ effigie: nisi q̃ infringit̃: unde nomẽ. Flos albicat. Nascit̃ in semitis & sepib'. Semẽ aspi gustus. Bilẽ & pituitã utrãq; extrahit. Modus sumẽdi acetabuli mẽsura. Prodest & ischiadicis in fusum: & donec sanguinẽ trahat. Menses quoq; cit: sed ptus necat. Alterũ thlapsen aliq ptinocapa uocant latis foliis: radicib' magnis. Et ipsum utile ischiadicorũ infusioni. Prodest & inguinibus utrũq;. Præcipit̃ ut q colligit: dicat sumer se cõtra inguina: & contra omnes collectiones: & cõtra uulnera: unaq; manu tollat. Tragonia herba qualis sit ñ tradit̃. Credo & falsum eẽ pmissum. Democriti. Portentosum enim ẽ adalligatã triduo absumere lyenes. Tragonis: siue tragiõ nascit̃ in creta tm̃ insula in maritimis: iunipo similis & semine & folio & ramis. Succ' eius lacteo in gummi spissatus uel semen impositione spicula e corpor eiicit. Tundit̃ recẽs: & cũ uino illinit̃ aut siccæ farina cũ melle. Eadẽ lactis abundantiam facit: mãmisq; unice medet̃. Est & alia herba tragos: quã aliq scorpion uocant: semipede alta fruticosa: foliis pusillis: racemis rubentib' grano tritici acuto acumine: & ipsa in maritimis nascens. Huius ramorũ. x. aut. xii. cacumina trita ex uino pota cæliacis: dysentericis: sanguinẽ excreantib' mẽsiumq; abundantiæ auxiliãt̃. Est & tragologon: quẽ alii comen uocant. Caulẽ h̃; puum: foliis croci: radice longa: dulci: sup caulẽ calice lato: nigro. Nascit̃ in asperis sine usu. Et d herbis qdẽ memoria digna hacten' accipim': aut comperim'. In fine earũ admonere nõ ab re iudicam': aliis alias uiriũ ætates eẽ. Longissimo tẽpore durat elateriũ: ut dixim'. Chameleon niger. xl. annis. Centauriũ nõ ultra duodecim. Peucedanũ & aristolochia ac uitis siluestris anno in umbra seruãt̃. Et animaliũ qdẽ cæterorũ nullum aliud radices a nobis dictas attingit: excepta spondile: q̃ oẽs psequitur. Gen' id spentis ẽ. Ne illud qdẽ dubitat̃: omniũ radicũ uim effectusq; minui: si fructus prius maturescant. Itẽ seminum ante radice pp succum incisa. Resoluit̃ ãt omniũ uis consuetudine: Et desinũt pdesse cũ opus ẽ: quæ quottidie in usu fuere: æque q̃ nocere. Omnes uero herbæ uehementiores effectu uiribusq; sunt in frigidis locis & in aquilonis. Itẽ siccis. Sũt & gentiũ differentiæ nõ mediocres. Sicut accepim' d tineis lombricisq; inesse ægypti arabiæ syriæ ciliciæ populis. E diuerso greciæ phrygiæ omnino nõ nasci. Min' id mirũ q̃ in cõfinio atticæ boetiæq; thebanis innascũt̃: cum absint atheniensib'. Que contemplatio aufert nos ad ipsorũ animaliũ naturas. Ingenitasq; iis ut certiores morborũ omniũ medicinas rursus. Enimuero uerũ omniũ parẽs nullũ animal ad hoc tm̃ ut pasceret̃: aut alia satiaret: nasci uoluit. Quin artes salutares inseruit & uiscerib'. Quippe cũ surdis ẽt reb' inseruerit. Tũ uero illa animæ auxilia pstantissima ex anima alia eẽ uoluit: cõtemplatione ante cuncta mirabili.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER VICIESIMVS OCTAVVS. ¶ PROHEMIVM.

De Medicinis ex animalibus — Cap. I.

ICTAE ERANT OMNIVM RERVM NATVRÆ inter cælum ac terrã nascentiũ: restabantq; quæ ex ipsa tellure fodiũt̃: si nõ herbarũ ac fruticũ tractata remedia auferrent transuersos ex ipsis animalib' quæ sanãt̃ repta maiore medicina. Qui ergo dixim' herbas & florum imagines: ac pleraq; inuentu rara ac difficilia: iidẽ tacebim': qd in ipõ homine psit homini: cæteraq; genera remediorũ inter nos uiuẽtia: cũ psertim nisi carenti doloribus morbisq;: uita ipsa pœna fiat. Minime uero. Quin omnem insumem' operam.

licet fastidii periculum urgeat: quãdo ita decretum est minorẽ gratiæ ꝗ utilitatũ uitæ respectũ habere. Quinimo externa quoq; & barbaros etiã ritus indagabimus. Fides tantũ auctores appellet. Quãq; & ipsi cõsensu ꝓprii iudicii ita eligere laborauimus: potiusq; curæ reꝝ: ꝗ copiæ institimus. Illud admonuisse pꝗ necessarium est: dictas iam a nobis naturas aĩalium: & quæ cuiusq; essent inuẽta. Neq; enim minus ꝓfuer̃ medicinas repiendo: ꝗ ꝓsunt præbẽdo. Nũc quæ in ipsis auxilientur indicari: neq; illic in totum omissa. Itaq; hæc esse quædã alia: illis tamẽ cõnexa. Incipiemus ãt ab hoĩe: ipsũ sibi exqrentes: imẽsa statim difficultate obuia. Sãguinẽ nãq; gladiatoꝝ bibũt: ut bibentibus populis ꝓcul sint comitiales morbi. Quod spectare faciẽtes eadem harena feras quoq; horror est. At hercule illi ex hoĩe ipso sorberi efficacissimũ putãt calidũ: spirantẽq;: & una ipsam aĩam ex osculo uulneꝝ cũ plagis hoc. Oĩum feraꝝ qdem aĩo feriore fas sit dixisse humano. Alii medullas cruꝝ quærũt & cerebrũ infantiũ. Nec pauci apud græcos singulorum uisceꝝ mẽbroꝝq; etiã sapores dixere. Omĩa persecuti usq; ad resegmina unguiũ. Quali uero sanitas uideri possit ferã ex hoĩe fieri. Quin morbo dignum nõ ipsa medicinæ gratia. Egregia hercle frustratione si nõ ꝓfit. Aspici humana exta nefas habet̃: ꝗtomagis mãdi? Quis ista inuenit ostenta? Tecũ enim res erit euersor iuris humani: mõstroꝝq; artifex: qui primus ea condidisti. Fecisti credo ne uita tui obliuisceretur. Quis inuenit singula membra humana mandere? Qua cõiectura inductus? Quã potest medicina ista originẽ habuisse? Quis ueneficia inocẽtiora effecit ꝗ remedia? Esto barbari externiq; ritus ĩuenerint. Etiã ne græci suas fecer̃ has artes? Democriti extant cõmentationes ad alia noxii hoĩs & ex capite ossa plus ꝓdesse: ad alia amici & hospitis. Iam uero ui interẽpti dente gingiuas in dolore scarificari Apollonius efficacissimũ scripsit. Miletus oculoꝝ suffusiones felle hoĩs sanari. Artemõ caluaria interfecti: igneq; cremati propinauit aquã e fõte noctu comitialibus morbis. Ex eadẽ suspẽdio interẽpti catapotia fecit cõtra canis rabidi morsus Antheus. Atq; etiã quadrupedes hoĩes sanauere: cõtra inflatiões boũ perforatis cornibus inserentes ossa humana. Vbi homo occisus esset aut crematus siliginẽ quæ pernoctasset: suum morbis dando. Procul a nobis nostrisq; litteris absint ista. Nos auxilia dicemus non piacula. Sicubi lactis puerperaꝝ usus mederi poterit: sicubi saliua tactus ue corporis cæteraq; similia. Vitam quidẽ nõ adeo extendẽdam censemus: ut quoquomõ ꝓtrahẽda sit. Quisqs es talis æque moriere etiã cũ obscenus uixeris aut nefandus. Quaꝓpter hoc primũ qsq; in remediis animi sui habeat: ex oĩbus bonis quæ hoĩ tribuit natura: nullũ melius esse tẽpestiua morte. In eaq; id optimũ quod illã sibi quisq; præstare poterit.

¶ An sit in medendo aliqua uis uerboꝝ & sanari & depelli. Ca. ii.

EX hoĩe remedioꝝ primum maximæ quæstionis & sẽper incertæ est: ualeãt ne aliqd uerba & incãtamẽta carminũ. Quod si ueꝝ ẽ hoĩ acceptũ fieri oportere cõueniet. Sed uiritim sapiẽtissimi cuiusq; respuit fides. In uniuersũ uero omibus horis hoĩs credit uita: nec sentit. Qi ippe uictimas cædi sine precatione nõ uidet̃ referre: nec deos rite cõsuli. Præterea alia sunt uerba impetrãtis: alia depulsoris: alia cõmẽtationis. Vidimusq; certis precationibus obsecrasse sũmos magistratus. Et ne quid uerboꝝ prætereat̃ aut præposteꝝ dicat̃: de scripto præire aliquẽ. Rursusq; aliũ custodem dari qui attẽdat: alium uero præponi qui faueri linguis iubeat. Tibicinẽ canere: ne quid aliud exaudiat̃. Vtraq; memoria insigni: quotiẽs ipsæ diræ obstrepẽtes nocuerĩt: quotiens ue precatio errauerit. Si repente extis adimi capita uel corda: aut geminari uictima stãte acciderit. Duratq; ĩmenso exemplo Decioꝝ patris filiiq; quo se deuouer̃ carmẽ. Extat Tuciæ uestalis incestæ precatio: qua usa aquã tulit in cribro: anno urbis romæ. dc. nono. Boarioq; uero ĩ foro græcũ græcãq; defossos aut aliaꝝ gentiũ: cũ qbus tum res esset: etiã nostra ætas uidit. Cuius sacri precationẽ qua solet præire qndecẽ uiꝝ collegii magister: si quis legat: ꝓfecto uim carminum fateatur. Ea omĩa approbãtibus octingentis. xxx. ãnoꝝ euentibus. Vestales nostras hodie credimus nõdũ egressa urbe mãcipia fugitiua retinere in loco precationis. Quod si semel recipiatur ea rõ: & deos preces aliquas exaudire: aut ullis moueri uerbis: cõfitẽdum sit de tota cõiectatione. Prisci quidem nostri ꝑpetuo talia ꝓdidere. Difficillimũq; ex iis etiam fulmina elici ut suo loco docuimus. L. Piso primo ãnalium auctor est Tullũ Hostilium regem ex Numæ libris eodem quo illum sacrificio Iouem cælo deuocare conatum: quoniã paꝝ rite quædam fecisset fulmine ictum. Multi uero magnaꝝ reꝝ fata & ostenta uerbis ꝑmutari. Cũ enim in tarpeio fodientes delubro fundamenta caput humanũ inuenissent: missis ob id a se legatis ethruriæ celeberrimus uates Olenus Calenus præclaꝝ id fortunatũq; cernens: interrogatione in suã gentem trãsferre tentauit: scipione prius determinata templi imagine in solo añ se. Hoc ergo dicitis romani hic templum Iouis optimi maximi futuꝝ ẽst? Hic caput iuuenimus. Cõstãtissima aĩaliũ affirmatione transituꝝ fuisse fatũ in ethruriam: ni præmoniti a filio uatis legati romani respõdissent: nõ plane hic: sed romæ inuentum caput dicimus. Iteꝝ id accidisse tradũt cũ in fastigium eiusdem delubri præparatæ quadrigæ fictiles in fornace creuissent. Et iteꝝ simili mõ retentum augurium. Hæc satis sint exemplis: ut appareat ostentoꝝ uires & in nostra potestate esse: ac prout quæq;

accepta sunt ita ualere. In auguriũ certe disciplina constat: neqꝫ diras aues: neqꝫ ulla auspicia pti/
tinere ad eos: q quãqꝫ rem ingredientes obseruare se ea negauerint. Quo muner diuinæ indul/
gentiæ maius nullũ ẽ. Quin ẽt & legũ ipsaꝝ in. xii. tabulis uerba sunt: q fruges excãtasset. Et
alibi. Qui malũ carmẽ incantasset. Verrius Flaccus auctores ponit: qbus credat: in oppugnatio
nibꝰ ante oĩa solitũ a romanis sacerdotibꝰ euocari deũ: cuius in tutela id oppidũ esset: ꝓmittiqꝫ
illi eundẽ aut ampliorẽ locũ apud romanos cultũ ue. Durat in pontificũ disciplina id sacrũ. Con/
statqꝫ ido occultatũ: in cuius dei tutela roma esset: ne q hostiũ simili modo agerẽt. Defigi qdem
diris deprecationibꝰ nemo non metuit. Huc ꝑtinet: ut ouoꝝ quæ exorbuerit quisqꝫ calices co/
chleaꝝqꝫ ꝓtinus frangi: aut easdẽ cochlearibus ꝑforari. Hinc Theocriti apud græcos: Catulli
apd nos: ꝓximeqꝫ Virgilii incantamentoꝝ amatoria imitatio. Figulinaꝝ opa multi rumpi credũt
tali modo. Non pauci ẽt ſpentes ipsos recantari. Et hunc unum esse ipsis inaellectũ: contrahiqꝫ
marsoꝝ cantu ẽt in nocturna quiete. Etiam parietes incendioꝝ ꝺprecationibꝰ conscribũt. Neqꝫ
est facile dictu: & externa uerba atqꝫ inefficabilia derogant fidem. Validius ẽt latina inopinata:
& quæ ridicula uideri cogit animus semp aliqd immensum expectans ac dignum deo mouendo:
immo uero qd numini imperet. Dixit Homerus ꝓfluuium sanguinis uulnerato fœmine Vlyxẽ
inhibuisse carmine. Theophrastus ischiadicos sanari. Cato ꝓdidit luxatis membris carnẽ auxi/
liari. M. Varro podagris. Cæsarem dictatorem post unũ ancipitẽ uehiculi casum ferunt semper
ut primũ consedisset (id quod plerosqꝫ nunc facere scimꝰ) carmine ter repetito securitatẽ itinerũ
aucupari solitũ. Licet hanc in ꝑtem singuloꝝ quoqꝫ conscientiã coarguere. Cur enim primũ anni
incipientis diẽ lætis precationibꝰ inuicẽ faustum ominamur? Cur publicis lustris ẽt nomina uicti
mas ducentiũ ꝓspere legimꝰ? Cur & fascinationibꝰ adoratione peculiari occurrimꝰ? Alii græcã
Nemesi inuocantes: cuius ob id romæ simulacꝝ in capitolio ẽ: quanuis latinũ nomẽ non sit. Cur
ad mentionẽ defunctoꝝ testamur memoriã eoꝝ a nobis nõ sollicitari? Cur imapres numeros ad
omnia uehementiors credimꝰ? idqꝫ in febribꝰ dieꝝ obseruatione intelligit̃. Cur ad primitias po
moꝝ hæc uetera eẽ dicimꝰ: alia noua optamꝰ? Cur sternutamentis salutamꝰ? Quod ẽt Tyberiũ
Cæsarem tristissimũ (ut constat) hominũ in uehiculo exegisse tradũt. Et aliq nomine quoqꝫ cõsa/
lutare rligiosius putãt. Quin & absentes tinnitu auriũ præsentire ſmones ꝺ se receptũ ẽ. Atta
lus affirmat scorpione uiso siquis dicat duo: cohiberi nec uibrare ictus. Et qm̃ scorpio admonuit
in africa nemo destinat aliqd: nisi præfatus africam. In cæteris uero gentibꝰ deos ante obtestat̃
ut uelint. Nam si mẽs assit: nullũ ponere translaticium uidebimur: qm̃ multas ẽt poller̃ religio
nes manifestũ est. Alius saliua post aurem digyto relata: sollicitudinẽ animi ꝓpitiat. Pollices cũ
faueamꝰ: premere ẽt ꝓuerbio iubemur. In adorando dextram ad osculũ referimus: totũqꝫ cor/
pus circũagimus. Quod in leuũ fecisse galliæ religiosius credũt. Fulgetras adorare cõsensus gẽ
tiũ ẽ. Incendio inter epulas nominato aquã sub mẽsa ꝓfundi. Abonimamur r̃cedente aliquo ab
epulis: simul uerri solũ. Aut bibente conuiua mensam uel repositoriũ tolli inauspicatissimũ iudi/
cat̃. Seruii Sulpitii principis uiri cõmentatio ẽ: quã ob rem mensa linquenda nõ sit. Nõdũ enim
plures q̃ conuiuæ numerabãt̃. Nam sternutamento reuocari ferculũ mensam ue: si non postea
gustet̃ aliqd: inter dira habet̃. Omnino ãt eẽ hæc instituere illi: q omnibus negociis horisqꝫ in/
teresse credebant deos: Et ido placatos ẽt uitiis nostris reliquerũt. Quin & repẽte conticescer̃
conuiuiũ adnotatũ est: nõ nisi ĩ pari præsentiũ numero: qua in re fame labor ẽ: ad quencũqꝫ eoꝝ
ꝑtinens. Cibꝰ etiam e manu ꝓlapsus reddebat̃. Atqꝫ ꝑ mẽsas uetabãt̃ mundiciaꝝ cã deflare. Et
sunt cõdita auguria qd loquenti cogitanti ue id acciderit: inter execratissima. Si pontifici accidat
ditis cã epulanti: in mensa utiqꝫ id reponi adoleriqꝫ ad larem piatio ẽ. Medicamẽta prius q̃ ad
hibeãt̃ in mensa forte ꝺposita negãt̃ ꝓdesse. Vngues resecari nũdinis romanis tacenti atqꝫ a di
gyto indice: multoꝝ pecuniæ religiosum ẽ. Capillũ uero cõtrectari cõtra defluuia ac dolores ca
pitis. xvii. luna atqꝫ. xxix. Pagana lege in plerisqꝫ italiæ prædiis cauet̃ ne mulieres ꝑ itinera am
bulantes torqueant fusos: aut omnino detectos ferant: qm̃ aduerset̃ id omnium spei: præcipue
frugũ. M. Seruilius Nouianus princeps ciuitatis nõ pridẽ in metu lippitudinis prius q̃ eã ipsaꝫ
nominaret: alius ue ei ꝓdiceret: duabꝰ litteris græcis & . chartã inscriptã circunligatã
lino subnectebat collo. Mutianꝰ ter consul eadẽ obseruatione uiuẽtẽ muscã in linteolo albo: his
remediis carere ipsos lippitudine ꝓdicantes. Carmina quædam extant contra grandines. Con/
tra ꝑ morboꝝ genera. Contra ambusta. Quedam ẽt in ꝑtus. Sꝫ in ꝓdendo obstãt ingens uere/
cũdia in tanta animoꝝ uarietate. Quapropter ꝺ his ut libitũ cuiqꝫ fuerit opinet̃.

¶ Remedia ex homine cõtra magos Cap. iii.

HOminũ mõstrificas naturas & ueneficos aspectus plenius diximꝰ in portentis gentiũ: & mul
tas animaliũ ꝓprietates: q̃ repeti supuacuum ẽ. Quorundam hominũ tota corpora ꝓsunt:
ut ex iis familiis quæ sunt terrori serpentibus: tactu ipso leuant ꝑcussos suctu ue medico. Quoꝝ
e gener̃ sunt psylli marsiqꝫ: & q oblongenes uocant̃ in insula cypro: Ex qua familia legatus He/
xagon noĩe a consulibꝰ romæ in doliũ serpentiũ cõiectus expimenti cã circũmulcentibꝰ linguis

miraculum præbuit. Signū eius familiæ est si mō adhuc durat uernis temporibus odoris uirus. Atqꝫ eoꝝ sudor quoqꝫ medebat̃: nō mō saliua. Nā in insula nili tentyrū nascentes tanto sūt cro codilis terrori: ut uocem quoqꝫ eoꝝ fugiant. Hoꝝ oīum geneꝝ ī sua repugnātia iteruerū quoqꝫ mederi constat. Sicuti aggauari uulnera introitu eoꝝ: qui unqꝫ fuerint serpētium canis ue dete læsi. Iidem gallinaꝝ incubitus: pecoꝝ fœtus abortu uitiant. Tātū remanet uirus excepto semel malo: ut ueneficio fiant uenena. Passim remedio est ablui prius manus eoꝝ: aquaqꝫ illa eos ql ue medearis inspergi. Rursus a scorpione aliquādo percussi nunqꝫ postea a crabronibus: uespis. pi bus ue feriuntur. Minus miretur hoc qui sciat: uestem a tineis nō attingi: quæ fuerit in funere. Serpentes ægre præterqꝫ leua manu extrahi.

De quibuldam sortilegiis & saliua hominis. Ca. iiii.

Pythagoræ inuētis nō temere fallere: impositionū nōium imparē uocalium numeꝝ claudi tates: oculoꝝ ue orbitatem: ac similes casus dextris assignare ptibus: parē leuis. Ferūt dif ficiles partus statim solui: cū quis tectū in quo sit grauida traīmiserit lapide uel missili ex iis quæ tria aīalia singulis ictibus interfecerim: hoiem: aprū: ursam. Probabilius id facit hasta uelitaris: euulsa a corpore hoīs: si terram nō attigerit. Eosdē enim illata effectus habet. Sic & sagittas cor pore eductas si terrā nō attigerint subiectas cubātibus amatoriū esse Orpheus & archelaus scri bunt. Quin & comitialem morbū sanari cibo e carne feræ occisæ eodē ferro quo homo interfec tus sit. Quorundam partes medicæ sunt sicuti diximus de Pyrrhi regis police. Et elide solebat ostendi Pelopis hasta: quā eburneā affirmabāt. Neuos in facie tōdere religiosum habēt ēt nunc multi. Oīum uero ī primis ieiunā saliuā cōtra serpētes præsidio esse docuimus. Sed & alios effi caces eius usus recognoscat uita. Ita despuimus comitiales morbos: hoc est cōtagia regerimus. Simili mō & fascinationes repercutimus sinistræ dextræqꝫ claudıtatis occursu. Veniam quoqꝫ a deis spei alicuius audacioris petimus in sinum spuendo: Etiā eadem rōe terna despuere deprecatī one in omī medicina mos est: atqꝫ effectus adiuuare. Incipiētes furūculos ter præsignare ieiuna saliua. Nunc miꝝ dicemus: sed experimēto facile. Si quē pœniteat ictus eminus comınus ue illa ti: & statim expuat mediā ī manū qua pcussit: leuatur illico percussus a pœna. Hoc sæpe delum bata quadrupede approbat̃: statim a tali remedio correcto aīalis ingressu. Quidā uero aggrauāt ictus ante conatū simili mō saliua in manu ingesta. Credamus ergo & lichenas leprasqꝫ ieiuno illi tu assiduo arceri. Item lippitudines matutina uelut quottidie inunctione. Carcinomata malo ter ræ subacto. Ceruicis dolorē saliua ieiuni dextra manu ad dextrū poplitē relata: leua ad sinistrū Si qđ aīal aurē ītrauerit: & īspuat̃ exire. Inter amuleta ē editæ quēqꝫ urinæ expuer̃. Similiter ī calciamētū dextri pedis atēqꝫ induat̃. Itē cū qs trāseat locū in quo aliquod piculū adierit. Mar tion Smyrneus q de simplicibus effectibus scripsit rūpi scolopēdras marinas sputo tradit. Itē ru betas aliasqꝫ ranas. Ophilius serpentes si quis in hiatu eaꝝ expuat. Salpæ torporem sedari quo cūqꝫ mēbro istu pēte si qs ī sinū expuat. Aut si supior palpebra saliua tāgat̃. Nos sic hæc creda mus rite fieri. Extranei interuētu: aut si dormiens expectetur īfans a nutrice terna expui quāqꝫ religione mutat & fascias. Impatoꝝ quoqꝫ nō solum infantium custos qui deus inter sacra roma na a uestalibus colitur: & currus triūphātium. Sub his pēdens defēdit medicus inuidiæ: iubetqꝫ eosdem recipere. Similis medicina linguæ ut sit exorata a tergo fortuna gloriæ carnifex. Mors hoīs inter asperrimos quoqꝫ numerat̃. Medent̃ sordes ex auribus. Ac ne quis miret̃ etiā scorpi onum ictibus serpētiumqꝫ statim impositæ. Melius e pcussi auribus psunt. Ita & rediuiua sanarī serpētium uero ictum cōtusi dentis humani farina. Capillus puero q primū decisus est podagræ impetus dicitur leuare circūligatus. Et intortū impubium impositus. Viroꝝ quoqꝫ capillus canis morsibus medet̃ ex aceto. Et capitum uulneribus ex oleo aut uino. Si credimus a reuulso cruci quartanis. Cōbustus æquæ capillus carcinomati. Pueri qui primus ciderit dens: ut terram nō attingat inclusus in armillā & assidue ī brachio habitus muliebriū locoꝝ dolores phibet. Pollex in pede præligatus pximo dgyto tumores inguinum sedat. In manu dextra duo medii lino leui ter colligati distillationes atqꝫ lippitudines arcent. Quin & eiectus capillus calculoso alligatus qui supra pubem leuare cæteros dicitur: ac iocineris etiam dolores. Ac celeritatē partus facer̃. Addidit Granius efficaciorem ad hoc esse ferro exēptū. Partus accelerat uicinos ex quo quæqꝫ cōceperit: si cinctu suo soluto fœminā cinxerit: dein soluerit: adiecta precatione se uinxisse eadē & soluturꝝ: atqꝫ abierit. Sāguine ipsius hoīs ex quacūqꝫ parte emisso efficacissime anginā illini trā dunt Orpheus & archelaus. Item ora comitiali morbo lapsoꝝ exurgere enim ptinus. Quidā si pollices pedum purgātur. exqꝫ iis guttæ referātur ī faciem. Aut si uirgo dextro pollice attigat. Hāc coniectura censentes uirgines carnes edendas. Eschines atheniēsis excremētoꝝ cinere agi nis medebatur & tōsillis: uuisqꝫ: & carcinomatis. Hoc medicamētum uocabāt botryō. Multa ge nera morboꝝ primo coitu soluūtur: primoqꝫ fœminaꝝ mēse. Aut si nō id cōtingat: lōginqua fi unt: maximeqꝫ comitiales. Quin & a serpēte ac scorpione percussos coitu leuari pdunt. Verum fœminas uenere ea lædi. Oculoꝝ uitia fieri negant: nec lippire eos qui cū pedes lauāt aqua ide

ter oculos tangant. Immatura morte raptoꝝ manu strumas parotidas guttura tactu sanari affir/
mant. Quidam uero cuiusq; dfuncti dumtaxat sui sexus leua manu auersa. Et e ligno fulgurē icto
reiectis post terga manib⁹ dmorderi aliqd ad dētem q doleat admoueri: remedio eē ꝓdūt. Sūt
q præcipiant dētem suffiri dente hominis sui sexus. Et eū q canin⁹ uocet insepulto exemptū ad/
alligari. Terram ex caluaria psilothrū eē palpebraꝝ tradunt. Herba uero siqua ibi genita sit cō/
manducata dentes cadeř. Vlcera nō ꝑpere ex osse hominis circūscripta. Alii e tribus puteis pari
mēsura aquas miscēt: & ꝓlibant nouo fictili. Reliquū dant i tertianis accessu febriū bibēdū. Itē
in quartanis fragmentū claui a cruce inuolutū lana collo subnectunt. Aut spartū e cruce: libera/
toq; condūt cauerna quā sol nō attingat. Magoꝝ hæc cōmenta sunt. Vt cotem qua ferramenta
sæpe exacuta sint: subiectā ignari ceruicalib⁹ d ueneficio dficientes euocař. Indiciū ut ipse dicat:
qd sibi datū sit: & ubi: & quo tēpore: auctorē tamē ñ nominař. Fulmine utiq; ꝑcusso circūactū
in uulnus hominē loq ꝑtinus cōstat. Inguinib⁹ medeř aliq liciū telæ dtractum alligantes noue/
nis septenis ue nodis ad singulos nominantes uiduā aliquā: atq; ita inguina adalligantes licio. Et
clauū: aliud ue qd qs calcauerit: alligatū ipos iubēt gerere: ne sit dolori ulnⁿ. Verrucas auellūt
a uicesima luna in limib⁹ supini ipsam intuentes ultra caput manib⁹ porrectis: & qcquid compre/
hendere eo fricantes. Clauū corporis cū cadat stella siquis distringat: uel cito sanari aiunt. Car/
dinib⁹ hostioꝝ aceto affusis lutū fronti illitū capitis dolorē sedare. Itē laqueū suspendiosi circūda
tū tēporibus. Siquid e pisce hæserit faucib⁹: in aquā dmissis frigidam pedib⁹ cadere. Si uero ex
aliis ossibus: impositis capiti ex eodē uase officulis. Si panis hæreat: ex eodē in utranq; aurē ad/
dito pane. Quin & sordes hominis in magnis fecere remediis quæstuosoꝝ gymnasia græcoꝝ:
qppe ea strigmenta molliūt: calfaciūt: discutiunt: complent sudore & oleo medicinā facientibus.
Vuluis inflammatis contractisq; admouēt. Sic & mēses cient. Sedis inflammationes & cōdylo/
mata leniūt. Itē neruoꝝ dolores: luxata: articuloꝝ nodos. Efficaciora ad eadē strigmenta a bal/
neis: & ido miscēt suppuratoriis medicamentis. Nam illa quæ sunt e cæromate ꝑmixto ceno:
articulos tm̄ molliunt: calefaciunt: discutiūt efficacius: sed ad cætera min⁹ ualet. Excedit fidē im
pudēs cura: qua sordes uirilitatis contra scorpionū ictus singularib⁹ remediis celeberrimi aucto
res clamant. Rursus in fœminis quas infantiū aluo editas in utero ipo cōtra sterilitatē subdi cē/
sent: meconiū uocant. Immo ēt ipsos gymnasioꝝ radere parietes. Et ille quoq; sordes excalfac/
toriam uim habeř dicūt. Panos discutiunt. Vlcerib⁹ senū pueroꝝq; & desquammatis abustis ue
illinūt. Eo min⁹ omitti cōuenit ab animo hominis pendentes medicinas. Eæ sub abstinere a cibo
nimio: aut potu: alias uino tm̄ aut carne: alias balneis cū qd eoꝝ postulet ualitudo: in præsen/
tissimis remediis habeř. His remediis adnumerař exercitatio: intentio uocis: ungue fricari cū ra
tione: uehemens. n. fricatio spissat: lenit: mollit. Multa adimit corp⁹. Auget modica. In primis
uero ꝓdest ābulatio: gestatio: & ea plurib⁹ modis. Eqtatio stomacho & coxis utilissima. Phthi/
si nauigatio. Longis morbis locoꝝ mutatio. Itē somno mederi sibi aut lectulo aut rara uomitio/
ne. Supini cubitus oculis conducūt: at ꝓni tussibus. In altera aduersum distillationes. Aristote/
les & Fabian⁹ plurimū somniari circa uernū & autumnū tradūt: magisq; supino cubitu: at ꝓno ni
hil. Theophrastus celerius concoq dextri lateris incubitu: difficilius in supinis. Solū quoq; ī me
dioꝝ maximū ab ipsos sibi præstari pōt: sicuti linteoꝝ strigiliūq; uehementia. Perfundere caput
aqua calida ante balneaꝝ uaporationē & postea frigida: saluberrimū intelligiř. Item ꝓsumere ci/
bos: & interponere frigidā eiusdemq; potu somnos antecedere: & si libeat interrumpe. Notan/
dū nullū aliud animal præter hominē calidos potus seq: idoq; nō esse naturales. Mero añ som/
nos colluere ora: pp halitus. Frigida aqua matutinis impari numero ad cauēdū dētiū dolores.

Ad lippitudines oculoꝝ Cap. v.

ITem posca oculos cōtra lippitudines. Certa sunt expimenta totius corporis ualitudinis in ua
rietate uictus inobseruata. Hippocrates tradit nō prandentiū exta celerius senesceř. Veꝝ id
remediis cecinit: nō epulis. Quippe multo utilissima ē tēperantia in cibis. L. Lucullus hāc d se
præfecturam suo dderat. Vltimoq; ꝓbro maius in cibis triumphalibus sedenti dicebať uel i ca/
pitolio epulanti pudenda re: Seruo suo facilius patere q̄ sibi.

De sternutamento & uenere & cæteris remediis Cap. vi.

STernutamenta pinna grauedinē emēdant. Et siquis muco nares (ut tradunt) osculo attingat
sternutamēta & singultū. Ob hoc Varro suadet palmā altera manu scalpere. Pleriq; annulū
e sinistra in longissimū dextræ digytum transferri. Aut in aquā feruētē manus imergere. Theo
phrastus senes laboriosius sternueř dicit. Venerē damnauit Democritus ut in aqua homo alius
exiliret ex homine. Est hercule raritas eius utilior. Athletæ tñ torpentes restituunť. Venere
uox reuocať: cū ea candida dclinat in fuscam. Medeř & lumboꝝ dolori. Oculoꝝ hebetationi.
Mentecaptis ac melancholicis. Adsidere grauidis uel cū remedium alicui adhibeať digytis pecti
natim inter sese amplexis ueneficiū ē. Idq; compertum tradūt Alcmena Herculē pariente. Peius
si circa unum ambo ue genua. Item poplites alternis genibus imponi. Ido hæc in consiliis ducū

poteſtatum ue fieri uetuere maiores uelut oēm actum ĩpedientia. Vetuere uero & ſacris uotiſue ſimili mō intereſſe capita aūt apiri aſpectu magiſtratuū nō uenerationis cā iuſſere: ſed ut Varro auctor eſt ualitudinis: quo firmiora cōſuetudine ea fierent. Cū quid oculo inciderit: alteꝝ cōprimi ꝓdeſt. Cū aqua dextræ auriculæ ſiniſtro pede exultare capite in dextrū humeꝝ deuexo inuicem e diuerſa aure. Si tuſſis cōcitet: ſaliuam in frōte ab alio afflari. Si iaceat uua: a uertice morſu alterius ſuſpēdi. In ceruicis dolore poplites fricare. Aut ceruicē in poplitū dolore. Pedes in humo deponi ſi nerui in his cruribus ue tendāt in lectulo. At ſi ĩ leua parte id accidat: ſiniſtræ plātæ pollicē dextra manu apprehēdi. Item e diuerſo. Extremitates corporis uel auriū uelicatibus perſtringi cōtra horrores corporis ſanguinē ue narium ĩmodicū. Lino uel papyro prĩcipia genitalium: femur mediū ad cohibēda urinæ profluuia. In ſtomachi ſolutione pedes preſſare: aut manus in feruētem aquā dimittere. Iam & ſermoni parci multis de cauſiſ ſalutare eſt. Triēnio Mœcenatē Meliſſium accepimus ſilentium ſibi impauiſſe a cōuulſione reddito ſanguine. Nā e diuerſo ſcādenteſq; ac iacētes: ſi quid ingruat cōtraq; ictus ſpiritum cohibere ſingularis præſidii eſt. Quod inuētum eſſe aĩalis docuimus. Clauum ferreū defigere in quo loco primū caput defixerit corruenſ morbo comitiali abſolutoriū eius mali dicitur. Cōtra renū ac lūboꝝ ueſcicæq; cruciatus in balneaꝝ foliis ꝓnos urinā reddere mitigatoriū habet̃. Ac uulnera nodo Herculis præligar̃: miꝝ quātū ocior medicina eſt. Atq; etiā quottidiani cinctus tali modo uim quādā habere utilē dicitur. Quippe cū Hercules eum ꝓdiderit. Numeꝝ quoq; quaternariū Democritus cōdito uolumine & quare quaterni cyathi ſextarii ue nō eſſent potādi. Cōtra lippitudines retro aures fricare prodeſt: & lachrymoſis oculis frōtem. Auguriū ex hoīe ipſo nō eſt timēdi mortē in ægritudine: q̃diu oculoꝝ pupillæ imaginē reddāt. Magna & urinæ nō rō ſolum: ſed ēt religio apud auctores inuenitur digeſta in genera. Spadonū quoq; ad fœcūditatis beneficia. Veꝝ ex iis quæ referre fas ſit: impubiū pueroꝝ cōtra ſaliuas aſpidū quas ptyadas uocāt: quoniā uenena in oculos hoīum expuāt. Cōtra oculoꝝ albugines: obſcuritates: cicatricē: argema: palpebras: & cū erui farina cōtra aduſtiones. Cōtra auriū pituitas uermiculoſq; ſi decoquatur ad dimidias partes cū porro capitato nouo fictili. Vaporatō quoq; ea mēſes fœminaꝝ cit. Salpa fouet illa cū oculos infirmitatis cā illinit ſole uſta cū oui albugine efficacius ſtrutiocameli binis horis. Hac & atramēti lituræ abluūt̃. Virilis podagris medet̃ argumēto fullonū: quoſ ideo tētari eo morbo negāt. Veteri ſi miſceat̃ cinis oſtreoꝝ: aduerſ⁹ eruptiones in corpor̃ infātiū & oīa ulcera manātia. Ea exeſis ambuſtis: ſedis uitiis: rhagadiis: & ſcorpionū ictibus illinitur. Obſtetricū nobilitas nō alio ſucco efficacius curari pronuntiauit corporꝝ pruritus nitro addito ulcera capitum: prurigines: nomas: præcipue genitalium. Sua cuiq; aūt (quod fas ſit dixiſſe) maxima prodeſt. Cōfeſtim perfuſo canis morſu echinoꝝq; ſpinis inhærentibus & in ſpōgia lanis ue ĩpoſita aut aduerſus canis rabidi morſus cinere ex ea ſubacto. Cōtraq; ſerpētium ictus. Nā cōtra ſcolopēdras miꝝ prodit̃ uertice tacto urinæ ſuæ gutta liberari protinus læſos. Auguria ualitudinis ex ea tradūtur. Si mane cādida dein ruffa ſit. Illo mō cōcoquere: hoc cōcoxiſſe ſignificatur. Mala ſigna rubræ. Peſſima nigræ. Mala bullātis & craſſæ. In qua quod ſubſidit ſi albū eſt: ſignificat circa articulos aut uiſcera dolorem ĩminere. Eadē uiridis morbū uiſceꝝ: pallida bilis: rubens ſanguinis. Mala & ĩ qua ueluti furfures atq; nubeculæ apparent. Diluta quoq; alba uitioſa eſt. Mortifera uero craſſa graui odor̃. Et in pueris tenuis ac diluta. Magi uetāt eius cā cōtra ſolem lunāque nudari: aut umbrā cuiuſq; ab ipſa reſpergi. Heſiodus iuxta obſtantia reddi ſuadet: ne deū aliquē nudatio offēdat. Oſtanes cōtra mala medicamēta oīa promiſit auxiliari matutinis horis ſuā cuique ĩſtillatā in pedem.

De remediis muliebribus. Ca. vii.

QVæ ex ulieꝝ corporibus tradūtur ad portētoꝝ miracula accedunt: ut ſileamus diuiſa mēbratim in ſcelera. Abortus: mēſium piacula: quæque alia nō obſtetrices mō: ueꝝ etiā ipſæ meretrices prodidere. Capilli mulieris ſi cremētur: odore ſerpētes fugari. Eodem odore uuluæ morbo ſtrangulatus reſpirar̃. Cinere eo qdē ſi ĩ teſta ſūt cremati: uel cū ſpuma argēti ſcabricias oculoꝝ ac prurigines emēdari. Itē uerrucaſ & ĩfātiū ulcera cū melle. Capitiſ quoq; uulñra & oĩū ulceꝝ ſinus ſimul addito melle & thure. Panos podagras cū adipe ſuillo. Sacrū ignē ſāguinē ſiſti illico: & ĩformicatiōeſ corporꝝ. De lactis uſu cōuenit ēe dulciſſimū molliſſimūq;. Quar̃ & ĩ lōga febre cœliaciſ utiliſſimū: maxīe eius quæ iā infantē remouerit. Et in malicia ſtōachi: in febribus & torſiōib⁹ efficaciſſimū expiūt̃. Itē māmaꝝ collectōbus cū thur̃. Oculo ab ictu cruor̃ ſuffuſo & dolore aut epiphoris ſi ĩmulgeatur plurimum prodeſt. Magiſque cum melle & narciſſi ſucco aut thuris polline. Sempque in omni uſu efficacius eſſe eius quæ marē enixa ſit: multoque efficaciſſimū eius quæ geminos pepit mares. Et ſi uino ipſa cibiſque acrioribus abſtineat. Mixto præterea ouoꝝ cādido liquore: madidaque lana frōtibus impoſitū fluctiones oculoꝝ ſuſpedit. Nā ſi rana ſaliua ſua oculum aſpſerit præcipuū eſt remedium. Et cōtra morſum eiuſdem bibitur ſtillat̃que. Qui ſimul matris filiæque lacte inunctus ſit: liberari oculoꝝ metu in totam uitā affirmāt: Aurium quoque uitiis medet̃ modice admixto oleo. Aut ſi ab ictu dolent. anſerino adipe tepefactū.

prima con suoi correlacioni, in quel mezzo, in questo mezzo alcuna volta ...
di grado, no anchora, nō mai, semper, homai tante volte quante ...
astrimenti. et il moto secondo'l loco convenienza il termine ...
et il moto veloce ha il tempo fugace, repentino et improviso: ma il moto ...
al nostro parer. ha gli opposti. et il fin ha il contrario.

Si odor grauior sit(ut pleꝝꝙ fit) longis uitiis diluto melle lana includit̃. Et contra morbū regiū
in oculis relictū instillat̃ cū elaterio. Peculiariter ualet potū cōtra uenena quæ data sunt cū mari
no lepore bupestriꝙ ut Aristoteles tradit dorycnidion. Et cōtra insaniā quæ facta sit hyoscya/
mi potu. Podagris quoꝙ iubēt illini cū cicuta. Alii cū hysopo & adipe anserino: qualiter ēt uul
uaꝝ dolorib⁹ imponit̃. Aluū ēt sistit potū ut Rabirius scribit. Et mēses ciet. Eius uero quæ fœ
minā enixa sit ad uitia tm̄ in facie sananda præualet. Pulmonū quoꝙ incommoda lacte mulieris
sanant̃: cui admisceat̃ impubi: pueri urina & mel atticū. Omnia singuloꝝ cochlearium mensura.
Marmora quoꝙ auriū eiici inuenio. Eius quæ marē peperit lacte gustato canes rabiosos fieri ne
gant. Mulieris quoꝙ saliuā ieiunæ una potentē diiudicant oculis cruentatis. Et si contra epipho
ras feruentes anguli oculoꝝ subinde madificēt̃. Efficacius si cibo uinoꝙ se pridie ea abstinuerit.
Inuenio & fascia mulieris alligato capite dolores minui. Post hæc nullus ē modus. Iam primum
abigi grandines turbinesꝙ cōtra fulgura ipsa in mēse cōnudatas: sic auerti uiolentiā cæli. In na/
uigando qdē tēpestates ēt sine menstruis. Ex ipsis uero mensib⁹ monstrificis alia(uti suo loco in
dicauim⁹)dira & infanda uaticinat̃. E qbus dixisse nō pudeat se in d̄fectu lunæ solis ue congruat
uis illa: irremediabilē fieri. Nō segnius & in silente luna coitus suos marib⁹ exitiales eē atꝙ pe
stiferos. Purpurā quoꝙ ab iis eo tēpore pollui. Tanto uim eē maiorē. Quocunꝙ āt alio men/
struo si nudate segetē ambiant: erucas ac uermiculos scarabeosꝙ ac noxia alia d̄cider̃. Metredo
rus Septius in cappadocia inuentū ꝓdit ob multitudinē cantharidū illas ire ꝑ media arua r̄tectis
sup clunes uestib⁹. Alibi ꝯuatur ut nudis pedib⁹ eant capillo cinctuꝙ dissoluto. Cauēdū uero ne
id oriente sole faciant: sementē enim arescere. Nouella uitis eius tactu in ꝑpetuū lædit̃. Vt ad
noxiā res medicatissima transferat̃ rutam & ederas ilico mori. Multa dixim⁹ d̄ hac uiolentia. Sꝫ
præter hæc certū ē tactis alueariis apes fugere. Linaꝙ cū coquāt̃ nigrescere. Aciē ī cultris ton
soꝝ hebetari. Aes contactū graue uirus odoris accipe & eruginē. Magis se decrescente luna id
accidat. Equas si sint grauidæ tactas abortū pati. Quin & aspectu omnino quanuis ꝓcul uisas: si
purgatio illa post uirginitatē prima sit: aut in uirginea ætate spontanea. Nam bitumē in iudæa
nascens sola hac ui sponte superari. Et fila uestis contactæ ut docuim⁹: ne igne qdē uincunt̃ quo
cūcta. Cinisꝙ ēt ille siquis aspergat eū lauandis uestib⁹ purpuras mutat. Florib⁹ colorē adimit.
Ne ipsis qdē fœminis malo suo immunib⁹. Abortū facit illitus: aut si omnino prægnans super/
grediat̃. Quæ Lais & Cleophantus inter se cōtraria ꝓdidere d̄ abortiuis carbone ac radice bras/
sicæ uel muricæ uel tamarici in eo sanguine extincto. Itē asinas nō cōcipere tot annis: quot gra
na hordei contacta ederint. Quæꝙ alia nūcupauere mōstrifica aut inter se pugnantia: cū hic fœ
cūditatē fieri iisdē modis qbus illa sterilitatē ꝓnuntiaret: melius est nō credre. Bythus dyrrha/
chinus hebetari aspectu specularē nitorē tradit. Iisdem aduersa rursus contuentib⁹. Omnēꝙ ta
lem uim resolui: si nullū piscē habeant secū. Multi uero inesse ēt remedia tanto malo aiunt. Po/
dagras illini: strumas: & parotidas: panos: sacros ignes: furunculos: epiphoras tractatu eaꝝ mu
lieꝝ liniri. Lais & Salpe canū rabiosoꝝ morsus & tertianas quartanasꝙ febres menstruo in lana
arietis nigri argento brachiali incluso. Diotim⁹ theban⁹ uestis oīo ita infectæ portiuncula acu:
uel pellicio brachiali insertæ. Sotira obstetrix tertianis quartanisꝙ efficacissimū dixit. Plantas
ægri subterlini. Multoꝙ efficacius ab ipsa muliere ēt ignoranti. Sic & comitiales excitari mor/
bosꝙ sanari. Icethidas medicus quartanas coitu finiri incipientib⁹ dūtaxat menstruis spopondit
Inter omnes uero conuenit: si aqua potusꝙ formidet̃ a morsu canis supposita tm̄ calici lacinia mē
struo tincta tali: statim metū eū discuti uidelicet præualente sympathia illa græcoꝝ. Cū rabiem
canū eius sanguinis gustatu incipe dixerim⁹. Cinere eo iumentoꝝ omniū ulcera sanari certū est.
Addita caminoꝝ farina & cæra. Maculas āt e ueste eas nō nisi eiusdem farina ablui. Cinerē ꝑ se
rosaceo mixtū fœminaꝝ præcipue capitis sedare dolores illitū fronti. Asperrimamꝙ uim ꝓflu/
uii eius eē primis annis uirginitate resoluta. Id quoꝙ conuenit: quo nihil eqdem libenti⁹ credi/
derim: tactis omnino menstruo postib⁹: irritas fieri magoꝝ artes: generis uanissimi ut æstimare
licet. Ponā. n. uel modestissimū e ꝓmissis eoꝝ. Ex hoīe siquidē resegmina unguiū e pedib⁹ ma/
nib⁹ꝙ cæra ꝑmixta: ita ut dicat̃ tertianæ uł quottidiane uł quartane febri remediū quæri: añ so
lis ortū alienæ ianuæ affigi iubēt ad remedia in iis morbis: q̃ta uanitate si falsū ē: quanta ue no/
xa si transferunt morbos ad innocentiores. Ex iis omniū digytoꝝ resegmina unguiū ad cauernas
formicarū abiici iubent: eamꝙ quæ prima cœperit trahere correptam subnecti collo: & ita di/
scuti morbū.

Medicinæ ex animalib⁹ peregrinis: de elephanto & leone: & camelo.
& hyena: & crocodilo: & chameleonte: & stinco: & hippopotamo: &
lyncibus Capitulū. viii.

HAec sunt quæ retrulisse fas sit: ac pleraꝙ ex iis nō nisi honore dictio. Reliqua intestabilia
& infanda: ut festinet omnino ab homine fugere. In cæteris claritates animaliū aut oper se
quemur. Elephanti sanguis præcipue maris fluctiones omnes: quas rheumatismos uocāt: sistit
Ramētis eboris cū melle attico(ut aiunt) nubeculæ in facie. Scobe paronychia tollūt̃: efficaci⁹

si extenuata. Proboscidis tactu capitis dolor leuatur efficatius si & sternutet. Dextra pars
proboscidis cuti lemma rubrica adalligata impetus libidinum stimulat. Sanguis & ischiaci/
cis prodest: iecurque comitialibus morbis. Leonis adeps cum rosaceo cutem in facie custodit a
uitiis: cãdoremque seruat: & sanat adusta niuibus articulorumque tumores. Magoꝝ uanitates
perunctis eo adipe faciliorem gratiam apud reges populos ue ꝑmittunt. Præcipue tamẽ eo pĩ
gui quod sit inter supercilia: ubi esse nullũ potest. Similiter dentis maxime a dextera pte: uilliqꝫ
e rostro inferiori ꝑmissa sunt. Fel aqua addita claritatẽ oculis inunctis facit. Et cũ adipe eiusdẽ
comitiales morbos discutit leui gustu: & ut ꝓtinus qui sũpsere cursu id digerãt: Cor in cibo sũp/
tum quartanis medetur. Adeps cũ rosaceo quottidianis febribus. Perũctos eo bestiæ fugiunt.
Resistere etiã insidiis uidet̃. Cameli cerebrũ arefactũ potũqꝫ ex aceto comitialibus morbis aiũt
mederi. Item fel cũ melle potum hoc & anginæ. Cauda arefacta solui aluũ. Fimi ciner̃ crispari ca
pillum cũ oleo. Et dysentericis prodest illitus cinis potusqꝫ quãtũ trinis digytis capitur: etiã co
mitialibus morbis. Vrinã fullonibus utilissimã esse tradũt. Itẽqꝫ ulceribus manãtibus. Barbaros
eã seruare qnquẽnio: & heminis pota ciere aluum. Setas e cauda cõtortas & sinistro brachio illi
gatas quartanis mederi. Hyenã magi ex omĩbus aĩalibus in maxima admiratione posuerunt: ut
pote cui & ipsi magicas artes dederũt: uimqꝫ qua alliciat ad se hoĩes mẽte alienatos. Permutatio
nes sexus ex iis ãnua uice diximus: cæteraqꝫ mõstrifica naturæ eius. Nunc ꝓsequamur quæcũqꝫ
medicinis ꝓduntur. Præcipue pãtheris esse ĩ metu hyenæ dicũtur: ut ne conẽtur qdẽ resistere.
Et aliquid de corio eaꝝ habẽtem nõ appeti. Miꝝqꝫ dictu si pelles utriusqꝫ cõtrariæ suspẽdantur
decidere pilos pãtheræ. Cũ fugiunt uenantẽ declinãt ad dextrã: ut prægressi hoĩs uestigia occu
pent. Quod si successerit: alienari mẽte uel ex equo hoĩem decidere. At si in leuã detorserit: de
ficientis argumẽtum esse: celerẽqꝫ capturã. Facilius ãt capi si cinctus suos uenator flagellũqꝫ &
ipsos equos septenis alligauerit nodis. Mox aũt ut est sollers ambagibus uanitas magoꝝ capi iu
bet geminoꝝ signũ trãseunte luna: singulosqꝫ ꝑpe pilos seruari. Capitis dolori alligatã cutẽ ꝓ/
desse quæ fuerit in capite eius. Lippitudini fel illitum frõtibus. Aut ne omĩo lippiat̃: decoctum
cũ mellis attici cyathis tribus & croci uncia illitum. Sic & caligines discuti & suffusiones. Clarita/
tem excitari: melius inueterato medicamẽto. Asseruari ãt in cypria pyxide. Eodem sanari arge/
ma: scabricias: excrescentia in oculis: item cicatrices. Glaucomata uero iocineris recentis inassa/
ti sanie cũ despumato melle inunctis. Dentes eius dentium doloribus tactu ꝓdesse uel alligatos
ordine. Humeros humeroꝝ & lacertoꝝ doloribus. Eiusdẽ dentes si de sinistra parte rostri eruti
sint illigatos pecoris aut capri pelle stomachi cruciatibus. Pulmones in cibo sũptos cœliacis. Vẽ
triculis cinerem cũ oleo illitum. Neruis medullas e dorso cũ oleo uetere ac felle. Febribus quar
tanis iecur degustatũ ante accessiones. Podagris spinæ cinerem cum lingua & dexrro pede uituli
marini addito felle taurino omĩa pariter cocta atqꝫ illita hyenæ pelle. In eodẽ morbo ꝓdesse &
fel cũ adipe asio. Tremulis: ischiadicis: exilientibus: & qbus cor palpitet aliquid ex corde mãdẽ/
dum: ita ut reliquæ partis cinis cum cerebro hyenæ illinat̃. Pilos etiã auferri a cõpositione illi/
ta: aut per se auulsos felle: prius ꝙ renasci nõ libeat. Sic & palpebris inutiles tolli. Lũboꝝ dolo
ribus carnes e lumbis edendas: illinẽdasqꝫ cũ oleo. Sterilitatẽ mulieꝝ emẽdari oculo cũ glycyr/
rhiza & aneto sũpto in cibo: promisso in triduũ cõceptu. Cõtra nocturnos pauores umbraꝝque
terrorẽ unus e magnis dentibus lino alligatus ꝓdest. Suffiri furẽtes eodẽ & circũligari ante pec
tus suum cũ adipe renum aut iocinere aut pelle præcipiũt. Mulieri prægnanti a pectore hyenæ
caro: & pili septẽ & genitale a ceruice si alligentur dorcadis pelle collo suspensa cõtineri ptus ꝓ/
mittuntur. Venerem stimulari genitali ad sexus suos ĩ melle sũpto. etiã si uiri mulieꝝ coitus ode
rint. Quinĩmo totius domus cõcordiã eodẽ genitali & articulo spinæ cũ adhærente corio cõser
uatis cõstare: quẽ spinæ articulũ siue nodũ atlãtion uocãt. Est ãt primus. In comitialium quoqꝫ
remediis habẽt eum. Adipe accẽso serpẽtes fugari dicunt. Maxillæ parte cõminuta in aniso & ĩ
cibo sũpta horrores sedari. Eodẽ suffitu mulieribus mẽstrua euocari. Tantumqꝫ est uanitatis: ut
si ad brachium alligetur supioris rostri dextræ ptis dens: iaculãtium ictus deerraturos negent.
Palato eiusdem arefacto & cũ alumine ægyptio calefacto ac ter in ore permutato fetores & ul/
cera oris emendari. Eos uero q linguam in calciamẽto sub pede habeãt: nõ latrari a canibus. Si/
nistra parte cerebri naribus illita: morbos perniciosos mitigari: siue hoĩum: siue quadrupedum.
Frõtis corium fascinationibus resistere. Ceruicis carnes siue mandant̃ siue bibant̃ arefactæ lũbo
rum medent̃ doloribus. Neruis a dorso armisqꝫ suffiendos neruoꝝ dolores. Pilos rostri admo/
tos mulieꝝ laboris amatorium esse. Iecur potum torminibus & calculis mederi. Iam cor in cibo
potu ue sũptum omĩbus doloribus corpoꝝ auxiliari. Lyenẽ lyenibus. Omẽtum ulceꝝ inflãma/
tionibus cũ oleo. Medullas doloribus spinæ & neruoꝝ lassitudini renum. Neruos potos in uino
cũ thure fœcunditatem restituere ademptam ueneficio. Vuluam cum mali punici dulcis cortice ĩ
potu datam ꝓdesse mulieꝝ uuluæ. Adipe e lũbis suffiri difficulter ꝑientes & statim ꝑere. E dor
so medullã adalligatam cõtra uanas spẽs opitulari. Spaticis genitale e maribus suffitu. Itẽ lippiẽ

tibus:ruptis: & contra inflationes seruatos pedes tactu leuos dextris ꝑtibus: dexteros leuis. Si
nistrꝝ pedē superlatū ꝑturienti lœtalem eē. Dextro illato facile eniti. Membranā quæ fel cōti/
nuerat a cardiacis potā in uino uel in cibo sumptā succurrere. Vesicam in uino potā cōtra urinæ
ncontinentiā. Quæ āt in uesica inuenta sit urina additis oleo & sesamo & melle asiano haustam
ꝓdesse agrimonio ueteri. Costarꝝ primā & octauā suffitu ruptis salutarē eē. Ex spina uero ꝑtu/
rientib⁹ ossa. Sanguinē cū polenta sumptū torminib⁹. Eodē tactis postib⁹ ubicūq; magorꝝ infe
stari artes. Non elici deos: nec colloqui: siue lucernis: siue uisu: siue pluuiis: siue aqua: siue pila:
siue quo alio genere tentent̄. Carnes si edant̄: contra canis rabidi morsus efficaces eē. Etiamnū
iecur efficacius. Carnes uel ossa hominis siquæ in uentriculo occisæ inueniant̄ suffitu podagricis
auxiliari. Si ungues inueniāt̄ in iis: mortē alicuius capientiū significari. Excrementa siue ossa red
dita cū interimit̄: cōtra magicas insidias pollere. Fimū q ī intestinis inuentus sit: arefactū ad dy/
sentericos ualere potū. Illitūq; cū adipe anserino opitulari toto corpore læsis malo medicamēto
A cane uero morsis adipē illitū. Et coriū si sit substratū. Rursus tali sinistri cinere decocto cū san
guine mustellæ punctis omnib⁹ odio euenire. Idē fieri oculo decocto. Sup omnia ē: ꝙ extremā
fistulā intestini contra ducū ac potestatū iniquitates cōministrant. Et ad successus petitionū: iudi
ciorꝝq; ac litiū euētus: si omnino aliquantulū qs secū habeat. At eiusdē cauerna sinistro lacerto
religata siquis mulierē r̄spiciat: amatoriū esse: tam præsens ut ilico sequat̄. Eiusdē loci pilorꝝ ci/
nere ex oleo illitū uiris q sit ꝓbosæ moliciei nō modo pudicos: sꝫ & seueros mores induer̄. Pro
xime fabulosus ē crocodilus ingenio quoq; illo: cui uita in aqua terraq; cōmunis. Duo. n. gene/
ra eorꝝ illius e dextra maxilla dētes adalligati dextro lacerto coitus (si credimus) stimulant. Cani/
ni eius dētes febres statas arcent repleti. Sūt enim cani ita ne dieb⁹ quinq; ab ægro cernant̄ q
adalligauere. Idē pollere & uētre exemptos lapillos: aduersus febriū horrores uenientes tradūt
Hac ēt de cā ægyptii pungunt adipe ægros suos. Aliter illi similis multū infra magnitudinē in
terra tm̄: odoratissimisq; floribus uiuit. Ob id intestina eius diligenter exquirūt̄ iucundo nidor̄
refracta crocodileam uocant oculorꝝ uitiis utilissimam cū porri succo inunctam & cōtra suffusio/
nes uel caligines. Illita quoq; ex oleo cyprino: molestias in facie enascentes tollit. Ex aqua ue/
ro morbos omnes: quorꝝ natura serpit in facie: nitorēq; reddit. Lentigines tollit ac uaros: om/
nesq; maculas. Et cōtra comitiales morbos bibit̄ ex aceto mulso binis obolis. Apposita menses
ciet. Optimaq; ē quæ candidissima & friabilis: minimeq; ponderosa: cū terat̄ inter digytos fer/
mentescens. Lauat̄ ut cærusa. Adulterant amylo aut cymolia: sed maxime q captos oriza tm̄ pa
scūt. Felle inunctis ocul' ex melle cōtra suffusiōes nihil utilis p̄dicant. Intestinis & r̄liquo corpo
re eius suffiri uulua laborantes salutare tradunt. Itē uelleribus circundari uapore eius infectis.
Corii utriusq; cinis ex aceto illitus iis ꝑtibus quas secari opus sit: aut nidor cremati sensum oēm
scalpelli aufert. Sāguis utriusq; claritatē uisus inunctis donat: & cicatrices oculorꝝ emēdat. Cor
pus ipsum excepto capite pedibusq; elisum mandit̄ ischiadicis. Tussim ueterem emendat: præci
pue ī pueris. Itē lumborꝝ dolor̄s. Et adipē habēt: quo tactus pilus defluit. Hic punctos a croco
dilis tuet̄. Defluit instillatq; morsibus. Cor annexū in lana ouis nigræ: cui nullus alius color in/
cursauerit: & primo ꝑtu genita sit quartanas abigere dicit̄. Iungemus illis simillima & peregrina
æque animalia. Priusq; chameleontem peculiari uolumine dignū existimatū Democrito. Et per
singula mēbra desacratū nō sine magna uoluptate nostra cognitis ꝓditisq; mendaciis græcæ ua
nitatis. Similis ē magnitudine supradicto crocodilo: spine tm̄ uitio: ac recuruatura: & caude am/
plitudine distans. Nullū animal pauidius eē existimat̄: & ido uersicoloris eē demutationis. Vis
eius maxima contra accipitrum gen⁹. Detrahere. n. supra uolantē ad se tradit̄: & uolūtariū p̄be
re lacerandū cæteris animalibus. Caput eius & guttur si roboreris lignis accedāt̄ hymbriū & to
nitruū concursus facere. Democritus narrat. Itē iecur in tegulis ustū. Reliqua ad ueneficia ꝑti/
nentia quæ dicit: q̄q; q̄q; falsa existimantes ommittem⁹: præterq; in risu coarguentiū. Dextro ocu
lo si uiuenti eruat̄: albugines oculorꝝ cū lacte caprino tolli. Lingua adalligata: ꝑicula puerperii.
Eundē salutarē eē ꝑturientibus circa domū. Sin uero domib⁹ inferat̄ ꝑniciosissimum. Linguam
si uiuenti exempta sit: ad iudiciorꝝ euentus pollere. Cor aduersus quartanas illigatum nigra lana
primæ contusæ. Pedē e priorib⁹ dextrum genæ pelle illigatū sinistro brachio: contra latrocinia
terroresq; nocturnos pollere. Itē dextram mamillā cōtra formidines pauoresq;. Sinistrū uero
pedē torreri in furno cū herba: q̄ ēt chameleon uocat̄. Additoq; unguento in pastillos digeri.
Eos in ligneo uase conditos: præstare (si credimus) ne cernat̄ ab aliis q habeat. Armū dextrum
ad uincendos aduersarios uel hostes ualere utiq; si abiectos eiusdem neruos calcauerit. Sinistrū
mirꝝ qbus monstris consecret qualiter somnia quæ uelis: & qbus uelis mittant̄: putet referre.
Omnia ea dextro pede resolui: sicut sinistro latere lethargos: quos fecerit dextrum. Capitis do/
lores insperso uino in quo latus alterutrꝝ maceratū sit: sanari fœminis. Si sinistri pedis cineri mi
sceat̄ lac suillū podagricos fieri illitis pedib⁹. Felle glaucomata & suffusiones corrigi ꝓpe credit̄
tridui inunctione. Serpentes fugari lyene instillato. Mustellas cōtrahi in aquā cōiecto. Corpor̄

uero illito detrahi pilos. Idem præstare narrant iecur cũ ranæ rubetæ pulmone illitũ. Præterea io cinere amatoria dissoluere. Melancolicos aũt sanari si ex corio chameleontis hærbæ succus ha bente bibatur. Intestina & fimũ eorũ cũ id aial nullo cibo uiuat cũ simiarũ urina illita inimicorũ im mane odium & oium hoium iis cõciliare. Cauda flumina & aquarũ impetus sisti. Serpẽtes sopora ri. Eadẽ medicata cedro & myrrha illigataq; gemino ramo palmæ percussã aquã discuti: ut quæ intus sint omia appareant. Atq; utinã eo ramo cõtactus esset Democritus: quoniã ita loquacita tes imodicas ꝑmisit inhiberi. Palãq; est uirũ alias sagacem & uitæ utilissimũ nimio iuuãdi morta les studio ꝑlapsum. Ex eadẽ similitudine est scincus: quẽ quidã terrestrem crocodilum esse dixe runt. Cãdidiore aũt & tenuiore cute. Præcipua tamẽ differentia dinoscitur a crocodillo aquatico squãmarũ seta a cauda ad caput uersa. Maximus indicus. Deinde arabicus. Afferũtur salsi. Rostrũ eius & pedes in uino albo poti cupiditates ueneris accedũt. Vtiq; cũ satyro & erucæ semine sin gulis drachmis oium ac pipis duabus admixtis: ita ut pastilli singularũ drachmarũ bibãtur. Per se lateꝝ carnes obolis binis cũ myrrha & pipere pari mõ potæ efficaciores ad idẽ credũtur. Prodẽ & cõtra sagittas uenenatas: ut Apelles tradit postea suptus. In antidota quoq; nobilia additur. Sestius plus q̃ drachmæ põdere in uini hemina potũ perniciem afferre tradit. Præterea eiusdẽ decoctũ cũ melle suptum uenerẽ inhibere. Est crocodilo cognatio quædã affinitasq; amnis eius dem geminiq; uictus cũ hippopotamo teptore trahẽdi sanguinis ut diximus. Plurimi ãt sup sal ticam præfecturam. Huius corii cinis cum aqua illitus panos sanat. Adeps frigidas febres. Item fimus suffitu. Dentes parte leua dolores dentium scarificatis gingiuis. Pellis eius e sinistra par te frõtis in inguina adalligata uenerem inhibet. Eiusdẽ cinis alopecias explet. Testiculi drach ma ex aqua cõtra serpẽtes bibitur. Sãguine pictores utuntur. Peregrinæ sunt & lynces: quæ claris sime oium quadrupedũ cernũt. Vngues earũ omẽs cũ corio exuri efficacissime in carpato insula tra dunt. Hoc cinere poto præpucia uiroꝝ: eiusdem aspsu fœminarũ libidines inhiberi. Itẽ pruritũs corporꝝ. Vrina stillicidia uesicæ. Itaq; eam ꝑtinus pedibus obruere traditur. Eadem ãt & ungui laꝝ dolor mõstratur in remedio. Hactenus de externis. Nunc reuertemur ad nostrum orbem. Primũq; cõia aialium remedia atq; eximia dicemus.

Medicinæ communes ex feris animalibus: aut eiusdem generibus placidis Lactis usus & obseruationes: & caseis: butyro: & adipe. Ca. ix.

Sicuti e lactis usu utilissimũ cuiq; maternum cõcipere: nutricis exitiosũ est. Hi sunt enim ifan tes qui colostrati appellãtur: densato lacte in casei spẽm. Est aũt colostra prima a partu spõ giosa densitas lactis. Maxime aũt alit quodcũq; humanum: mox caprinum. Vnde fortassis fabu læ Iouem ita nutritum dixere. Dulcissimum ab hoĩs camelinũ. Efficacissimum ex asinis. Magno rum aĩalium & corporꝝ facilius redditur. Stomacho accomodatissimum caprinum: quoniã frõde magis q̃ hærba uescuntur. Bubulum medicatius. Ouillum dulcius: & magis alit. Stomacho mi nus utile: quoniã est pinguius. Omẽ ãt uernum aquatius æstiuo. Et de nouellis. Probatissimũ uero quod in ungue hæret: nec defluit. Innocentius decoctum: præcipue cum calculis marinis. Aluus maxĩe soluitur bubulo. Minus inflat quodcunq; decoctum. Sanat uuas lichenas. Ad oĩa utile cõtusa aut luxata. Maxime renes: uesicam: interanea: fauces: pulmones. Foris pruritum cu tis eruptiones pituitæ cibi aut potus abstinẽtia. Nã ut in achaia bubulum biberẽt phthisici syn tecticiq; dixim⁹ in ratiõe hærbarũ. Sunt inter exẽpla q asininũ bibẽdo liberati sunt podagra chy ragra ue. Medici spẽm unã addidere lactis generibus: quod schistõ appellauere. Id fit hoc mõ. Fictili nouo feruet maxime caprinum: ramisq; ficulneis recẽtibus miscetur: additis totidẽ cyathis mulsi quot sint heminæ lactis. Cum feruet ut circumfundatur: præstat cyathus argenteus cum frigida aqua demissus ita ne quid infundatur. Deinde igni demptum refrigeratione diuiditur & discedit serum a lacte. Quidã & ipsum serũ iam multo potẽtissimum decoquunt ad tertias ptes: & sub diuo refrigerant. Bibitur aũt efficacissime heminis per interualla senis diebus. v. a potu il lius solitis gestari. Datur comicialibus: melãcolicis: paralyticis: in lepris: elephãtiis: articulari bus morbis. Infunditur quoq; lac cõtra rosiones a medicamẽtis factas. Et si urat dysenteria de coctum cum marinis lapillis: aut cum ptisana bordeacea. Itẽ cõtra rosiones intestinorꝝ bubulum aut ouillum utilius. Recẽs quoq; dysentericis infunditur. Ad colum ãt crudum. Item uuluæ: & cõtra serpẽtium ictus phthisicis cãtharidum: aut salamãdræ: aut buprestis: aut pityocãpes uene nis. Priuatim bubulum iis q colostrum biberint aut cicutã aut doricnium aut leporẽ marinum: sicut asininum contra gypsum & cærusã: & sulphur & argẽtum uiuum. Item duræ aluo in febri. Gargarizatur quoq; faucibus exulceratis utilissime. Et bibitur ab imbecillitate uires recolligen tibus: quos atrophos uocãt. In febri etiã quæ careat dolore capitis. Pueris ãte cibum lactis asi nini heminã dari cõuenit. Aut si i exitu cibi rosiones sentiãt. Antiqui in arcanis habuerunt. Sed hoc si nõ esset: habuerunt e caprino bubuli serũ ortopnoicis prodest ante cætera addito nastur tio. Inunguntur etiã oculi in lactis heminis sesami additis drachmis quattuor tritis in lippitudi ne. Caprino lyenes sanatur post bidui inediã tertia die hedera pastis capris per triduum poto si

ne alio cibo. Lactis usus alias contrarius capitis doloribꝰ. Epaticis splenicis neruoꝝ uitio febres
habentibꝰ: uertigini præterqꝫ purgationis grauedine tussientibꝰ lippis. Suillũ utilissimũ tenas-
mo dysenteriæ: necnõ phthisicis. Hũc ẽt mulieribꝰ q dicerẽt saluberrimum fuerunt. De gene-
ribus caseoꝝ diximꝰ: cũ đ uberibus singulisqꝫ animaliũ mẽbris doceremus. Sextius eosdem effe-
ctus equino quos bubulo tradit. Hos uocat hippacem. Stomacho utiles: q nõ sunt salsi: id est re-
cẽtes. Veteres aluũ sistunt: corpusqꝫ minuũt: stomacho utiliores. In totũ salsa minuunt corpus:
alunt mollia. Caseus recẽs cũ melle sugillata emendat. Mollis aluũ sistit. Sedat tormina pastillis
in uino austero đcoctis: rursusqꝫ in patina tostis cũ melle: qđ saprum uocant: q cũ sale & sorbis
siccis e uino tritus potusqꝫ medeť cæliacis. Genitalium carbunculus caprinꝰ tritus & impositus.
Itẽ accidus cũ oxymelle. Maculis ĩ balineo illitus oleo interliniť. E lacte fit & butyrum barbaꝝ
gentiũ laudatissimus cibꝰ: & q diuites a plebe discernat. Plurimum e bubulo: & inde nomẽ. Pin-
guissimuꝫ ex ouibus. Fit & ex caprino: sed hyeme calefacto lacte æstate expresso tm̃: crebro ia-
ctatu in longis uasis angusto foramine: spiritũ accipientibus sub ipso ore alias præligato. Additť
paulũ aquæ ut acescat. Quod ẽ maxime coactũ in summo fluit: ad id exemptũ addito sale oxy-
gala appellant. Reliqua decoquũt in ollis. Ibi qđ super natat: butyꝝ est oleosum natura. Quđ
magis uirus respuit: hoc præstantius iudicať. Pluribꝰ compositionibus misceť inueteratũ. Na-
tura eius astringere: mollire: replere: purgař. Oxygala fit & alio modo accido lacte addito in re-
cens: qđ dũ acescit utilissimũ ẽ stomacho. Effectus dicemus suis locis. Proxima in communibus
laus ẽ adipi: sed maxime suillo. Apud antiquos ẽt religiosus erat. Certe nouæ nuptæ intrantes
etiamnũ solemne habẽt postes eo attingeř. Inueterať duobꝰ modis: aut cũ sale: aut sincerus: tã-
to utilior: quanto sit uetustior. Axungiã ẽt græci appellauere in uoluminibus suis. Neqꝫ ẽ oc-
culta uiriũ cã: qm̃ id animal herbaꝝ radicibꝰ uesciť. Itaqꝫ ẽt fimo innumeri usus. Quam ob rem
nõ de alia loquamur sue multo efficaciore fœmina: & quæ nõ pepit. Multo uero præstantior in
apris ẽ. Vsus igiť axungiæ ẽ ad mollienda: excalfacienda: discutiẽda: purgãdaqꝫ. Medicoꝝ aliq
admixto anseris adipe tauroꝝqꝫ seuo & hysopo ad podagras uti iubent. Si uero pmanet dolor
cũ cæra: myrto: resina: pice. Sincera axungia medeť ambustis uel niue. Pernionibus ãt cũ hor-
dei cinere & galla pari modo. Prodest & cõfricatis membris. Itineꝝqꝫ lassitudines & fatigatiões
leuat. Ad tussim ueterẽ recẽs decoqť quadrãtis põdere in uini cyathis tribus addito melle. Ve-
tus ẽt phthisin in pilulis sumpta sanat: q sale inueterata ẽ. Omnino. n. non nisi ad ea quæ pur-
ganda sint: aut quæ nõ sint exulcerata & calida recipiť. Quidam quadrantes axungiæ & mulsi in
uini cyathis tribus đcoquunt cõtra tussim: qntoqꝫ die picẽ liquidam in ouo sumi iubẽt circũliga-
tis lateribus & pectoribus & scapulis eoꝝ q phthisin sentiũt. Tantaqꝫ ẽ uis ut genibus ẽt adalli-
gata redeat in os sapor: ea quæ expuere uideãť: E sue quæ nõ peperit aptissime utũť ad cutem
mulieres. Contra scabiẽ uero quanuis admixto iumentoꝝ seuo ꝓ pte tertia & pice pariterqꝫ sub-
feruefactis. Sincera ptus in abortũ uergentes nutrit collyrii modo subdita. Cicatrices concolo-
res facit cærusa admixta uel argenti spuma. At cũ sulphure unguiũ scabritias emẽdat. Medeť &
capillo fluenti. Et ulceribus in capite mulieꝝ cũ gallæ pte quarta. Et infumata pilis oculoꝝ. Da-
tur & phthisicis unciatim cũ uini ueteris hemina đcocta: donec tres unciæ e toto residãt. Alii &
mellis exiguum adiiciut. Panos sanat illita cũ calce. Itẽ furunculos: duritiẽqꝫ mammaꝝ. Rupta
& conuulsa & spasmata & luxata sanat. Clauos & rimas coliqꝫ uitia cũ helleboro albo. Parotidas
ammixta farina salamentaria testa. Quo genere ꝓficit ad strumas. Pruritꝰ & papulas in balneo
punctis tollit. Alioqꝫ etiamnũ mõ. Podagricis ꝓdest mixto oleo uetere: cõtrito una sarcopha-
go lapide & qnquefolio tusa ĩ uino: uľ cũ calce: uel cũ cinere. Facit & peculiare emplastꝝ. lxxxv
põdere. C. spumæ argenteæ mixtis: utilissimum contra inflationes ulceꝝ adipe uerrino confici
Et inungi putant utile. Iisqꝫ quæ ſpant illinire cũ resina. Antiq maxime axibus uehiculoꝝ per-
ungendis ad faciliorẽ circunactũ rotaꝝ utebãť: unde nomẽ. Sic quoqꝫ utili medicina cũ illa fer-
rugine rotaꝝ ad sedis uitia uirilitatisqꝫ. Et p se axungiã medici antiq maxime ꝓbabant renibus
đtractam: & exemptis uenis aqua cælesti fricabãt crebro: đcoquebantqꝫ fictili nouo sæpius: tũ
demum asseruantes. Conuenitqꝫ salsam magis mollire: excalfacere: discutere: utilioremqꝫ esse
uino lotam. Masurius palmã lupino adipi đdisse antiquos tradit. Ido nouas nuptas illo pungere
postes solitas: ne qd mali medicamenti inferreť. Quæ rõ adipis eadẽ in iis quæ ruminant: seui
est: aliis modis nõ minoris potentiæ. Perficiť omne exemptis uenis aqua marina uel salsa lotũ:
mox in pila tusum: aspersum marina. Crebro postea coqť: donec omnis aboleať odor. Mox assi-
duo sole ad candorẽ reduciť. A renibus ãt omne laudatissimũ ẽ. Si uero uetus reuoceť ad curã:
liquefieri prius iubẽt. Mox frigida aqua lauari sæpius: dein liquefacere affuso uino qꝫ odoratissi-
mo. Eodẽqꝫ mõ iteꝝ ac sæpius cogũt: donec uirus euanescat. Multi priuatim sic tauroꝝ leonum
pantheraꝝ ac cameloꝝ pinguia curari iubẽt. Vsus diceť suis locis. Cõmunis & rõ medullaꝝ est.
Omnes molliunt: explent. siccant: excalfaciunt. Laudatissima ceruina: mox uitulina: dein hirci-
na & caprina. Curanť ante autumnũ recentes lotæ: siccatæqꝫ in umbra p cribꝝ. Deinde liquate

per lintea exprimũtur:ac reponũtur in fictili locis frigidis. Inter omĩa aũt cõia aĩalium fel præstantius in effectu. Est enĩ uis eius excalfacere: mordere: scindere: extrahere: discutere. Minoꝝ aĩalium subtilius intelligitur. Et ideo aureo ducẽdis. Omẽ aũt curať recens prælígato ore lino crasso demissũ in feruẽtem aquã semihora: mox siccatũ sine sole: atqꝫ ĩ melle cõditum. Dãnať equinum tantũ inter uenena. Ideo flamino sacroꝝ equũ tãgeř nõ licet cũ romæ publicis sacris equus etiã ĩmoletur. Quin & sãguis eoꝝ stipticã uim habet. Itẽ equaꝝ præter ꝙ uirginũ erodit: emarginat: ulcerat. Taurinus qdem recẽs inter uenena est excepta egyra. Ibi enĩ sacerdos terræ uaticinatura tauri sanguinẽ bibit priusqꝫ descẽdat in specus. Tantũ põt sympatia illa de qua loquũť: ut aliquãdo religione uel loco fiat. Drusus tribunus plebis traditur caprinũ bibisse cũ pallore & inuidia ueneni sibi dati insimulari Q. Scipionẽ inimicũ uellet. Hircoꝝ sãguini uis est: ut ferramẽtoꝝ subtilitas nõ aliter acuatur aut induretur aut scabriciam poliatur: uehemẽtiusqꝫ ꝙ lima. Nõ igitur & sanguis aĩalium inter cõia dici põt: & ideo suis quæqꝫ dicentur effectibus. Digeřmus ei in aĩalia singula usus: plurimũqꝫ cõtra serpetes. Exitio iis esse seruos nemo ignorat: ut si quæ sit extractas cauernis mandãt. Nec uero ipsis spirãtes tantũ aduersãtur: sed mẽbratim quoqꝫ fugari eos nidore cornus eoꝝ si uratur dictum est. At e sũmo gutture ustis ossibus cõgregari dicũť. Pelles eiusdem aĩalis substractæ securos præstant ab eo metu sõnos. Coagulum quoqꝫ ex aceto potum ab ictu: & si oĩo tractũ sit: eo die nõ ferit serpens. Testes quoqꝫ eius inueterat: uel genitale maris: salutariter dãtur in uino. Itẽ uentres qui cẽtipeliones uocantur fugiunt. Et oĩo aliqd cerui habẽtes: aut medulla perunctos seu o ue cerui autũnali. Sũmis aũt remediis præferť hinuli coagulũ in matris utero execti ut indicauimus. Sanguine quoqꝫ ceruino si una urãtur dracontion & cunilago & anchusa lentis scíligno cõtrahi serpentes dicũt. Dissipari deinde si sanguine detracto adiiciatur pyretrũ. Inuenio apud auctores græcos aĩal ceruo minus: & pilodemũ ac dẽte simili quod ophion uocatur. Sardineam eum tantum ferre solitam. Hoc interesse arbitror. Et iõ medicinas ex eo omitto.

Medicinæ de apro: & capris: & eqs feris: & remedia de bestis cõtra oẽs morbos. Ca. x.

APri quoqꝫ cerebrũ cõtra eos laudať cũ sanguine. Iecur etiã inueteratũ potum cũ ruta & uino. Itẽ adeps cũ melle resinaqꝫ. Simili modo uerrinũ iecur exẽptis dũtaxat fibris quattuor oboloꝝ põdere: uel cerebrũ in uino potũ. Capraꝝ cornu uel pilis accẽsis fugari serpẽtes dicunt. Cineremqꝫ eoꝝ potũ uel illitũ cõtra ictus ualere. Itẽ lactis haustus cũ una aminea. Vel urinæ cũ aceto scyllitico. Caseum caprinũ cum origano impositum uel seuum cum cæra. Milia præterea remedioꝝ ex eo aĩali demõstrãtur: sicut apparebit. Quod eqdem miror: cum febri negeť carere. Amplior potentia feris eiusdem generis quod numerosissimũ esse diximus. Alia uero ex hircis. Democritus etiãnũ effectus auget eius qui singularis natus sit. Fimus quoqꝫ capraꝝ ĩ aceto decoctus & illitus in ictus serpentiũ placet: & recẽtis cinis in uino. Atqꝫ ĩ toto difficilius se recolligentes a serpẽtium ictu: in caprilibus optime cõualescũt. Qui medicari efficacius uolũt: occisæ capræ aluum dissectã cũ fimo intus repto statim illigãt. Alii carnẽ recentẽ hædoꝝ pilo suffiunt: eodemqꝫ nidore fugãt serpẽtes. Vtuntur & pelle eoꝝ recente ad plagas: carne & fimo equi in agro pasti. Coagulo leporis ex aceto cõtra scorpionẽ & murẽ araneum. Aiũt aũt nõ feriri leporis coagulo perunctos. Percussis a scorpione fimũ capræ efficacius cum aceto decoctum auxiliatur. Lardum iusqꝫ decocti potum iis q buprestim hauserint. Quin etiã si quis asino in aurẽ dixerit percussum se a scorpione transire malum ꝓtinus tradunt. Venenataqꝫ omĩa accẽso eius pulmone fugere. Et fimo uituli suffiri percussis a scorpione ꝓdest. Canis rabidi morsu facta uulnera circũcidunt ad uiuas usqꝫ carnes quidam: carnẽqꝫ uituli admonẽt: & ius ex eodẽ carnis decoctæ dant potui: aut axungiam cum calce tusam: Laudãt hirci iecur: quo imposito ne tẽtari qdẽ aquæ metu affirmant. Laudant & capræ fimum ex uino illitum aut melle. Mellis & cuculi & hirundinis decoctum & potum. Ad reliquos bestiaꝝ morsus caprinum: caseum siccum cum origano imponũt: & bibi iubent. Ad hoĩs morsus carnẽ bubulã decoctam. Efficacius uituli si nõ ante quintum diem soluant. Veneficiis rostrũ lupi resistere inueteratũ aiunt. Ob idqꝫ uillaꝝ portis præfigunt. Hoc idem præstare & pellis e ceruice solida manica existimatur: quippe tãta uis est aĩalis. Præter ea quæ rettulimus & uestigia eius calcata equis afferunt torporẽ. Iis qui argentum uiuũ biberint lardum remedio est. Asinino lacte poto uenena restinguntur. Peculiariter si hyoscyamũ potum sit: aut uiscum: aut cicuta: aut lepus marinus: aut opocarpathum: aut caryce: aut dorycnidium. Et si coagulum alicui nocuerit: nã id quoqꝫ uenenum est in prima lactis coagulatiõe. Multos eius & alios usus dicemus. Sed meminisse oportebit recenti utendum: aut non multo postea tepefacto. Nullum enĩ celerius euanescit. Ossa quoqꝫ asini cõfracta & decocta cõtra leporis marini uenenum dantur. Omĩa eadẽ onagris efficaciora. De equis feris nõ scripserũt græci: quoniã terræ illæ nõ gignebãt. Veꝝtamẽ fortiora eadẽ ꝙ in equis intelligi debẽt. Lacte equino uenena leporis marini & toxica expugnãtur. Nec uros aut bisontes græci ĩ experimẽtis hẽnt quãqꝫ boue fero refertis indiæ siluis portione tamẽ eadẽ efficaciora omĩa ex iis credi par est. Sic quoqꝫ

lacte bubulo cũcta uenena expugnari tradũt: maxime supradicta: & si ephemerꝝ impanctũ sit: ut
si cantharides datæ comitione omnia egeri. Sic & caprino iure cantharides. Contra ea uero, que
exulceratione enecant: seuum uitulinũ seu bubulũ auxiliat̃. Nam contra sanguisugas potas buti-
rũ remedio ẽ cũ aceto ferro calefacto. Quod & p se ꝓdest cõtra uenena. Nam si oleũ nõ sit: ui-
cẽ eius representat. Multipedinũ morsus cũ melle sanat. Omnia sesami quoqꝫ iure poto uenena
supradicta expugnari putant. Priuatim uero aconita & cicutas. Itẽqꝫ uitulino seuo. Caprinus ca
seus recẽs iis q uiscũ biberint. Lac uero cõtra cantharidas remedio ẽ: & cõtra ephemerim potuꝫ
cũ taminia uua. Sanguis caprinꝰ ꝺcoctus cũ medulla: cõtra toxica uenena sumit̃. Hædinus cõtra
reliqua. Coagulũ hædi cõtra uiscũ: & chameleontem albũ: sanguinẽ taurinũ: contra quẽ & lepo
ris coagulũ est ex aceto. Contra pastinacã uero & omniũ marinoꝝ ictus uel morsus coagulũ le-
poris: uel hædi: uel agni drachmæ pondere ex uino. Leporis coagulũ & contra uenena additur
antidotis. Papilio quoqꝫ lucernaꝝ luminibꝰ aduolans inter mala medicamẽta numerat̃. Huic cõ
trariũ ẽ iecur caprinũ: sicut fel ueneficiis ex mustela rustica factis. Hinc ꝺinde reuertemur ad ge
nera morboꝝ. Capilli defluuia ursinus adeps mixto ladão & adiantho cõtinet. Alopeciasqꝫ emẽ
dat & raritatẽ supcilioꝝ cũ fũgis lucernaꝝ ac fuligine quæ ẽ in rostris eaꝝ. Prurigini cũ uino pro
dest. Ad hanc & cornus ceruini cinis e uino: utqꝫ nõ tediũ animalis eius capillis increscat. Itẽ fel
caprinũ cũ creta cymolia & aceto sic ut paululũ capilli inarescant. Itẽ fel hircinũ cũ urina tauri. Si
uero uetus sit: ẽt furfures adiecto sulphure emendat. Cinere genitalis asini spissari capillũ putãt
& e canitie uindicari si rasis illinat̃. Plũboqꝫ tritꝰ cũ oleo ꝺensari: & asinini pulli cum urina: admi
scentqꝫ nardũ: fastidii gratia. Alopecias felle taurino cũ ægyptio alumine tepefactas illinũt. Ca
pitis ulcera manantia urina tauri efficaciter sanat. Itẽ hominis uetus si cyclaminum adiiciat̃ & sul-
phur. Efficacius tamẽ uitulinũ fel. Quo cũ aceto calefacto tollũt̃ & lendes. Seuum uitulinũ cum
sale tritũ capitis ulceribꝰ utilissimũ. Laudat̃ & uulpiũ adeps: sed præcipue fel & fimũ cũ sinapi pa
ri modo illitũ. Caprini cornꝰ farina uel cinis magisqꝫ hircini addito nitro & tamarici semĩe: & bu
tyro: oleoqꝫ prius capite raso mire continent ita fluentem capillũ. Sicut & canis cinere ex oleo
illito supcilia nigrescunt. Lacte caprino lendes tolli tradũt. Fimo cũ melle alopecias expleri. Itẽ
ungulaꝝ cinere cũ pice fluentem capillũ cõtineri. Leporinꝰ cinis cũ oleo myrteo capitis dolores
sedat. Itẽ aqua pota quæ ꝺ bouis aut asini potu relicta ẽ. Et si credimꝰ uulpis masculæ genitali
circunligato. Cornus ceruini cinis illitus ex aceto aut rosaceo: aut ex irino: oculoruꝫ epiphoras.
Fasqꝫ bubulo seuo cũ oleo cocto illinunt. Ceruini cornꝰ cinis scabricias eodẽ unguine sanat. Mu
crones ãt ipsos efficaciores putant. Lupi excrementis circunlini suffusiones ꝓdest. Cinere eorũ
cũ attico melle inungi obscuritates. Itẽ felle ursino. Epinyctidas adipe aprino cũ rosaceo. Vngu
læ asininæ cinis inunctꝰ e suo lacte cicatrices oculoꝝ & albugines tollit. Medulla bubula ex dex
tro crure priore trita cum fuligine pilis & palpebraꝝ uitiis singulis occurrit. Calliblephari pari
modo fuligo in hoc usu tempat̃. Optime & lichno papiraceo. Oleoqꝫ sesamino. Fuligine ĩ nouo
uase pennis detersa. Efficacissime tamẽ euulsos ibi pilos coercet. Felle tauri cũ oui albumine col
lyria fiunt: aquaqꝫ dissoluta inungunt̃ p quatriduũ. Seuũ uituli cũ anseris adipe & ocimi succo ge
naꝝ uitiis aptissimũ ẽ. Eiusdem medulla cũ pari pondere cæræ & olei uel rosacei addito ouo du
ritiæ genaꝝ illinunt̃. Caseo molli caprino imposito ex aqua calida epiphoræ sedãt̃. Si tumor sit
ex melle. Vtrꝝqꝫ uero sero calido fouendũ. Sicca lippitudo lumbulis suũ tostis atqꝫ contritis &
impositis tollit̃. Capras negant lippire: qm̃ eæ quasdam herbas edant. Itẽ dorcades. Et ob id fi
mũ eaꝝ cæra circundatũ noua luna deuorari iubẽt: qm̃ noctu æque quoqꝫ cernant. Sanguine hir
ci sanari lusciosos putant nyctilopas appellant græci. Capræ uero iocinere in uino austeroꝰ deco
cto. Quidam inassati iocineris sanie inungunt. Aut felle capræ: carnesqꝫ eas uesci: & dũ coquãt̃
oculos uaporari præcipiunt. Id quoqꝫ referre arbitrãt̃: si rutili coloris fuerint. Volũt & oculos
suffiri iocinere in ollis ꝺcocto. Quidam inassato. Fel qdẽ caprinũ pluribꝰ modis assumũt cũ mel
le contra caligines. Cum ueratri candidi tertia pte cõtra glaucomata. Cũ uino contra cicatrices:
& albugines: & caligines: & pterygia: & argemata. Ad palpebras uero euulso priꝰ pilo cũ succo
oleris: ita ut unctio inarescat. Contra ruptas funiculas cũ lacte mulieris. Ad omnia ãt inuetera-
ta fel efficacius putant. Nec abdicant fimũ ex melle illitum epiphoris. Contraqꝫ dolores medul-
lam. Item pulmonẽ leporis. Sedat caliginẽ fel cũ passo aut melle. Lupino quoqꝫ adipe ul' medul
la suum fricari oculos contra lippitudines præcipiunt. Nam uulpinam linguam habentes in ar-
milla lippituros negãt. Aurium dolori & uitiis medet̃ urina apri in uitro ꝓuata. Fel apri uel suis
uel bubulum cũ oleo citreo et rosaceo æquis portionibꝰ. Præcipue uero taurinũ cũ porri succo
tepidũ: uel cũ melle si suppurent. Contraqꝫ odorem grauẽ p se tepefactũ ĩ mali corio. In ea pte
rupta cũ lacte milieꝝ efficaciter sanat. Quidam ẽt in grauitate aures sic perluendas putãt. Alii
cũ senecta ꝓpentium & aceto includunt lana ante aqua calida collutas. Et si maior sit grauitas au-
rium fel cũ myrrha & ruta in mali corio excalfactum infundunt. Lardũ quoqꝫ pingue. Item fimũ
asini recens: cui rosaceum instillatur. Omniaqꝫ ea tepefacta. Vtilior equi spuma: uel equini fimi

recentis cinis cum rosaceo. Seuū bubulū cū adipe anserino. Butyꝝ recēs. Vrina capri uel tauri:
aut fullonia uetus calfacta uapore per lagenæ collum subeunte. Admiscēt & aceti tertiā partē.
Et aliquid urinæ uituli qui nōdū hærbā gustauerit. Fimū etiā mixto felle eiusdē. Et cutē quā re
linquūt angues: excalfactis prius auribus. Lana aūt medicamina ea includūt. Prodest & seuū ui
tuli cū anseris adipe: & ocimi succo cū eiusdē medulla admixto cumino trito īfusa. Virus uerrinū
e scropha ex coitu exceptū priusq; terrā attingat cōtra dolores. Auribus fractis glutinū e natu
ris uituloꝝ factū & in aqua liquatum. Aliis uitiis adeps uulpium. Itē fel caprinū cū rosaceo tepi
do aut porri succo: aut si sit rupta ibi aliqua e lacte mulieris. Si grauitas sit audiēdi: fel bubulum
cū urina capræ: uel hirci uel si pus sit. In quocūq; aūt usu putant hæc efficaciora in cornu caprino
per dies. xx. infumata. Laudāt & coagulū leporis tertia denarii pte dimidia quoq; sagapeni ī ami
neo uino. Parotidas ursinus adeps cōprimit pari pōdere cæræ & taurini seui. Addūt qdā hippo
cistidem: & p se butyꝝ illitū: si prius foueāt fœnogræci decocti succo. Efficacius cum strychno.
Prosunt & uulpium testes: & taurinus sanguis aridus tritus. Vrina capræ calefacta instillata auri
bus. Fimūq; eiusdē cum axungia illitum. Dentes mobiles cōfirmat ceruini cornus cinis: dolorēsq;
eoꝝ mitigat: siue infricētur siue colluāt. Quidam efficaciorē ad omēs eosdem usus crudi cornus
farinā arbitrant. Dentifricia utroq; mō fiunt. Magnū remediū est & ī lupoꝝ capitis cinere. Cer
tumq; est in excremētis eoꝝ pleꝝq; inueniri ossa. Hæc adalligata eūdem effectū habēt. Item le
porina coagula p aurem infusa cōtra dolores. Et capitis eoꝝ cinis dentifriciū est. Adiectoq; nar
do mulcet grauiolentiā oris. Aliq murinoꝝ capitum cinerē miscuisse malunt. Repitur in latere
leporis acui os simile: hoc scarificari dentes in dolore suadant. Talus bubulus accēsus eos qui la
bant cū dolore admotus cōfirmat. Eiusdem c nis cū myrrha dentifriciū est. Ossa quoq; ex ungu
lis suum cōbusta eūdem usum præbēt. Itē ossa ex acetabulis pnaꝝ circa quæ coxendices uertun
tur. Iisdem sanari dimissis in fauces iumētoꝝ uerminatic nes notū est. Sed & corruptos dētes cō
firmari. Asinæ quoq; lacte percussu uexatos: aut dētium eiusdē cinere. Lyene itē equi cū oleo ī
fuso per aurem. Est aūt hoc nō hippomanes: quod alioqn noxiū omitto. Sed in equoꝝ genibus
ac sup ungulas. præterea in corde equoꝝ inuenit os dentibus caninis maxime simile. Hoc scarifi
cari dolorem. Aut exempto dente emortui equi maxillis ad numeꝝ eius qui doleāt demōstrant.
Equaꝝ uirus a coitu in lychnis accēsum. Anaxilaus pdidit eqnoꝝ capitum usus repræsentar mō
strifice. Similiter ex asinis. Nā hippomanes tantas in ueneficio uires habet. ut affusū æris mixtu
ræ in effigiem equæ olympiæ admotos mares equos ad rabiem coitus agat. Medet dentibus &
fabrile glutinum in aqua decoctum illitūq; & mox paulo detractum: ita ut cōfestim colluātur ui
no: in quo decocti sunt cortices mali punici dulcis. Efficax habet & caprino lacte collui dētes uel
felle taurino. Taloꝝ capræ recētium cinis dentifricio placet. Et oīum fere uillaticaꝝ quadrupe
dum: ne sepius eadem dicātur. Cutē in facie erugari & tenerescere: & cādorem custodiri lacte asi
nino putāt. Notūq; est quasdā quotidie. dcc. custodito numero fouere. Poppeaq; hoc uxor Ne
ronis principis instituit. Balneaꝝ quoq; sic solio tēperato: asinoꝝ gregibus ob hoc eam comitāti
bus. Impetus pituitæ in facie butyro illito tolluntur. Efficacius cū cærusa. Sincero uero ea uitia
quæ serpūt insup imposita farina hordeacea. Vlcera in facie mēbrana e partu bouis madida. Fri
uolum licet uideatur nō tamē omittēdum pter desideria ulieꝝ. Talum candidi iuuēci. xl. die
bus noctibusq; donec resoluatur in liquorē decoctū & illitū linteolo cādorem cutisq; erugationē
præstare. Fimo taurino malas rubescere aiūt. nō ut crocodileā illini melius: sed foueri frigida &
ante & postea iubēt. Aestates & quæ discolorem faciunt cutem fimū uituli cum oleo & gūmi ma
nu subactum emendat. Vlcera oris & rimas seuū uituli uel bouis cū adipe anseris & ocimi succo.
Est & alia mixtura seuo uituli cū medulla cerui & albæ spinæ foliis una tritis. Idē præstat & me
dulla cum resina: uel si uaccina sit: iusq; e carne uaccina. Lichenas oris præstātissime uincit gluti
num factum e genitalibus uituloꝝ liquatum aceto cū sulphur uiuo ramo ficulneo pmixtū: ita ut
bis die recens illinatur. Item lepras ex melle & aceto decoctum: quas & iecur hirci calidū illitū
tollit: sicut elephātiasin fel caprinum. Etiamnum lepras ac furfures tauri fel addito nitro. Vrina
asini circa canis ortū maculas ī facie. Fel utriusq; p sese aqua īfractū: euitatisq; solib' ac uētis post
detractam cutem. Similis effectus & in taurino seuo uitulino ue felle cum semine cunilæ ac ciner
e cornu ceruino: si canicula exoriente cōburat. Asinino seuo cicatricibus ac licheni leprisq; maxi
me color redditur. Hirci fel lentigines tollit admixto caseo & uiuo sulphure spōgiæq; cinere: ut
mellis sit crassitudo. Aliqui inueterato felle uti maluere: mixtis calidis furfuribus pōdere oboli
unius quattuorq; mellis prius defricatis maculis. Efficax eiusdem & seuum cū melāthio & sulphu
re & iride. Laboꝝ fissuris cū adipe āserino ac medulla ceruina resinaq; & calce. Inuenio apud auc
tores iis q lentiginem habeant negari magicæ sacrificioꝝ usum. Lacte bubulo aut caprino tōsil
læ & arteriæ exulceratæ leuātur. Gargarizat tepidum ut est expressum aut calefactum. Cypri
num utilius cū malua decoctum & sale exiguo. Linguæ exulcerationi & arteriaꝝ pdest ius oma
si si gargarizatur. Tonsillis aūt priuatim renes uulpium aridi cum melle triti illitiq;. Anginæ fel

taurinū uel caprinū cū melle. Iecur mellis ex aqua oris grauitatē. Vlceraq; butyꝝ citissime sanat
Spinā aliud ue qd faucib⁹ adhærens feris extrinsecus fimo perfricatis aut reddi aut dlabi tradūt
Strumas discutit fel aprinū uel bubulū tepidū illitū. Nam coagulū leporis e uino ĩ linteolo exul
ceratis dumtaxat imponitur. Discutit & ungulæ asini uel equi cinis ex oleo aqua illitus & urina
calefacta. Et bouis ungulæ cinis ea aqua. Fimum quoque feruens ex aceto decoctum: testesq;
uulpini. Prodest & sapo: galloꝝ hoc inuentū: rutilandis capillis ex seuo & cinere. Optimo fagio
& caprino duob⁹ modis spissus ac liquidus. Vterq; apd germanos maioꝛ in usu uiris q̃ fœminis
Ceruicū dolores butyro aut adipe ursino perfricāt. Rigores bubulo seuo: qd & strumis ꝓdest
cū oleo. Dolorē inflexibilem opisthotonō uocant: leuat urina capræ aurib⁹ infusa: aut fimū cū
bulbis illitū. Vngues contusos fel uniuscuiusq; animalis circunligatū. Pterygia digytoꝝ fel tau-
rinū aridū aqua calida dissolutū. Quidam adiiciūt sulphur & alumē: pari pondeꝛ omniū. Tussim
iecur lupi ex uino tepido sanat. Vrsinumq; fel admixto melle. Aut ex cornu bubuli summis par
tib⁹ cinis. Vel saliua equi: triduo potu eā mori tradūt. Pulmo ceruin⁹ cū gula sua arefactus in fu
mo: dein tusus: ex melle quottidiano eligmate. Efficacior ē ad id subulo ceruoꝝ generis. Sangui
nē expuentes ceruini corn⁹ cinis. Coagulū leporis tertia ꝑte denarii cū terra samia & uino myr-
teo potū sanat. Eiusdem fimi cinis in uino uesperi pot⁹: nocturnas tussis. Pili quoq; leporis suffi
ti extrahunt pulmonib⁹ difficiles excreationes. Purulentas āt exulcerationes pectoris pulmo-
nisq; & a pulmone graueolentiā halitus butyꝝ efficacissime iuuat cū pari modo mellis attici de-
coctū donec ruffescat: & matutinis sumptū ad mēsuram linguæ. Quidam ꝓ melle laricis resinā
addere maluerūt. Si sanguis reiiciaꝛ: efficacē tradūt bubulū sanguinē modice & cū aceto sumptū
Nam d taurino credere temerariū ē. Sꝫ glutinū taurinū trib⁹ obolis cū calida aqua bibiꝛ in uen-
tre sanguinis excreatione. Stomachū exulceratū lactis asinini pot⁹ reficit. Itē bubuli. Rosiones
eius caro bubula admixto aceto & uino cocta. Rheumatismos cornus ceruini cinis. Sanguinis ex
creationes hædinus sanguis recēs ad cyathos ternos: cū aceto acri pari modo feruēs pot⁹. Coa-
gulū tertia ꝑte ex aceto potū. Iocineris dolores lupi iecur aridū ex mulso. Asininum iecur aridū
cū petroselini ꝑtibus duab⁹ ac nucibus trib⁹ ac melle tritū & in cibo sumptū. Sanguis hircin⁹ ci-
bo aptatus. Suspiriosis ante omnia efficax ē potus equiferoꝝ sanguis. Proxime lactis asini tepi-
di cū bulbis decocti: ita ut seꝝ ex eo bibaꝛ: addito in tres heminas cyatho nasturtii albi perfusi
aqua: deinde melle diluti. Iecur quoq; uulpinū aut pulmo in uino nigro: aut fel ursinū ĩ aqua la-
xat meatus spirandi. Lumboꝝ dolores & quæcunq; alia molliꝛ opus sit: ursino adipe ꝑfricari cō
uenit. Cinerē aprini aut suilli fimi inueterati aspergi potione uini. Afferunt & magi sua commen
ta. Primū omniū rabiē hircoꝝ si mulceaꝛ barba mitigari. Eadē præcisa ñ abire eos in alienū gre
gem. Huic admiscent fimū caprinū: & subdito linteolo uncto caua manu quantū pati possit fer-
uens: sustineri iubēt: ita ut si leua ꝑs doleat. Hæc medicina in dextera manu fiat: aut econtrario
Fimū quoq; ad eū usum acus æreæ ponctis tolli iubēt. Modus curationis ē: donec uapor ad lū-
bos sentiaꝛ ꝑuenire. Postea uero manū porro tuso illinunt. Item lumbos ipso fimo cum melle.
Suadētq; in eodē dolore & testes leporis deuorare. Ischiadicis fimū bubulū imponūt calfactum
ĩ foliis cinere feruēti. In renū dolore leporis renes crudos d̄uorari iubēt: aut certe coctos ita ne
dēte contingāꝛ. Ventris qdē dolore tētari negant talū leporis habentes. Lyenem sedat fel apri
uel suis potū: uel ceruini corn⁹ cinis in aceto. Efficacissime tñ inueteratus lyen asini: ita ut in tri-
duo sētiaꝛ utilitas. Asinini pulli fimū qd primū edidit: polean uocāt syri: daꝛ ĩ aceto mulso. Daꝛ
& equi lingua inueterata ex uino præsentaneo medicamento: ut didicisse se ex barbaris Cecilius
& Bion tradidit. Et lyen bubulus simili modo. Recēs āt assus uł elixus in cibo. In uesica quoq;
bouis allii capita. xx. tusa cū aceti sextario imponūꝛ ad lyenis dolorē. Eadē ex cā emi lyenem ui
tuli quanti indicatus sit: iubēt magi nulla precii contatione: qm̃ hoc quoq; religiose ꝑtineat. Di
uisumq; ꝑ longitudinē annecti tunicæ utrinq; & induentē pati recidere ad pedes. Dein collectū
in umbra arefacere. Cū hoc fiat simul residere lyenē ægri uitiatū: liberariq; cum morbo dicitur
Prodest & pulmo uulpium canere siccatus atq; in aqua potus. Itē hædoꝝ lyen impositus. Aluū
sistit ceruin⁹ sanguis. Itē corn⁹ cinis. Iecur aprinū ex uino potū citra salē: recēsq;. Itē assum: uel
suillū uel hircinū d̄coctum in uini hemina. Coagulū leporis in uino ciceris magnitudine. Aut si fe
bris sit ex aqua. Aliq & gallā adiciunt. Alii ꝑ se leporis sanguine contenti sunt lacte cocto. Eqni
fimi cinis in aqua ꝑotus. Taurini corn⁹ ueteris e ꝑte iam cinis inspersus potioni aquæ. Sanguis
hircin⁹ in carbone decoctus. Coriū caprinū cū suo pilo d̄coctum succo epoto. Coagulum equi &
sanguis caprinus uel medulla uel iecur aluum soluit. Fel lupi cum elaterio umbilico illigatū: uel
lactis equini potus. Item caprini cū sale & melle. Capræ fel cū cyclamini succo & aluminis mo-
dico. Aliq & nitꝝ & aquā adiecisse malūt. Fel tauri cū absinthio critū ac subditū pastillo. Butyꝝ
largius sumptū cæliacis & dysentericis medeꝛ. Iecur uaccinū. Corn⁹ ceruini cinis tribus digytis
captus in potione aquæ. Coagulū leporis subactum in pane. Si uero sanguinē detrahūt in polen
ta. Aprini uel suilli uel leporini fimi cinis ĩspersus potiōi tepidi uini. Vituli quoq; ius uulgariter

datū inter auxilia cœliacoꝝ & dysentericoꝝ traduntur. Lactis asinini potus utilior addito melle. Nec minus efficax fimi cinis ex uino utriqꝫ uitio. Itē polea supradicta. Equi coagulū quod aliqui hippacen uocant etiā si sanguinē detrahant: uel fimi cinis: dentiūqꝫ eiusdē tuſoꝝ farina salutaris dicit: & bubuli lactis decocti potus. Dysētericis addi mellis exiguū præcipiūt. Et si tormina sint cornus ceruini cinerē: aut fel taurinū cymino mixtū. Er cucurbitæ carnes umbilico īponere. Caseus recens uaccinus īmittit ad utrūqꝫ uitiū. Itē butyꝝ heminis quattuor cū resinæ terebinthiæ sextante: aut cū malua decocta: aut rosaceo. Datur & seuū uitulinū aut bubulū. Itē medullæ ex coquuntur cū farina & cæra exiguoqꝫ oleo: ut sorberi possint. Medulla & in pane subigit. Lac caprinū ad dimidias partes decoctū. Si sint & tormina: addit protropū. Torminibus satis esse ī me dii in leporis coagulo poto e uino tepido uel semel arbitrant aliq. Cautiores & sanguine caprino cū farina hordeacea & resina uentrē illinunt. Ad oēs epiphoras uētris illini caseū mollē suadet. Veterē āt in farina tritū cœliacis & dysentericis dari cyatho casei in uini cyathis tribus. Sāguis caprinus decoctus cū medulla dysentericis. Iecur assū capræ cœliacis subuenit: magisqꝫ etiā hirci cū uino austero decoctū: potuqꝫ: uel ex oleo myrteo umbilico īpositū. Quidā uero decoquunt a tribus sextariis aquæ ad heminā addita ruta. Vtuntur & lyene asso capræ hirci ue & seuo hirci in pane qui cinere coctus sit: capræ a renibus maxime ut per se hauriat: ꝓtinusqꝫ modice frigidā sorberi iubent. Aliq & in aqua decoctū seuū admixta polēta & cymino & aneto acetoqꝫ. Illinunt & uētrē cœliacis fimo cū melle decocto. Vtunt ad utrūqꝫ uitiū & coagulo hædi ī uino myrteo magnitudine fabæ poto: & sanguine eiusdē in cibū formato: quē sanguiculū uocant. Infundunt dysentericis & glutinū taurinū aqua calida resolutū. Inflationes āt discutit uitulinū fimū in uino decoctū. Intestinoꝝ uitiis magnopꝫ ꝓdest coagulū ceruoꝝ decoctū cū lente betaqꝫ: atqꝫ ita in cibo sūptū. Leporis piloꝝ cinis cū melle decoctus. Lactis caprini potus decoctus cū malua exiguo sale addito: Et si coagulū addatur maioribus emolumētis fiet. Eadēqꝫ uis ē & in seuo caprino & in sorbitione aliqua uti ꝓtinus hauriatur frigida aqua. Itē fœminū hædi cinis rupta intestina sarcire mire tradit. Fimū leporis cū melle decoctū & quotidie fabæ magnitudine sūptū ita ut deploratos sanauerint. Laudant & caprini capitis cū suis pilis decocti succū. Tenasmos id est crebra & inanis uoluntas egerendi tollitur poto lacte asinino. Itē bubulo. Tineaꝝ genera pellit ceruini cornus cinis potus. Quæ in excrementis lupi diximus inueniri ossa si terrā nō attigerint: colo medet adalligata brachio. Polea quoqꝫ supradicta magnopꝫ ꝓdest ī sapa decocta. Itē suilli fimi farina addito cymino ī aqua rutæ decoctæ. Cornus ceruini teneri cinis cocleis africanis cū testis suis tusis mixtus in uini potōe. Vesicæ calculoꝝqꝫ cruciatibus auxiliatur urina apri: & ipa uesica ꝓ cibo sūpta. Efficacius si prius fumo maceratur utrūqꝫ. Vexicā elixā mandi oportet & a muliere fœmine suis. Inueniuntur & in iocineribus eoꝝ lapilli aut duricie lapillis similes candidi sicuti in uulgari sue: qbus cōtritis atqꝫ potis in uino pelli calculos aiunt. Ipsi apro tā grauis sua urina est: ut nisi egesta fugæ nō sufficiat: ac uelut deuinctus opprimatur. Exuri illa tradunt eos. Leporis renes inueterati in uino poti calculos pellunt. In perna suum articulos esse diximus: quoꝝ decoctū ius facit urinæ utilius. Asinini renes inueterati tritiqꝫ & in uino mero dati uesicæ medet. Calculos expellūt lyenes equi ex uino aut mulso poti diebus. xl. Prodest & ungulæ equæ cinis in uino aut aqua. Itē fimū capraꝝ in mulso: efficacius siluestriū. Pili quoqꝫ caprini cinis. Veredorū carbunculis cerebrū apri uel suis sauguisqꝫ. Vitia uero quæ in eadē pte serpunt: iecur eoꝝ cōbustū maxime iunipi ligno cū charta armeniaca sanat. Fimi cinis uel bubulum cum alumie ægyptio ac muria ad crassitudinē mellis subactum. Insuper beta ex uino cocta īposita. caro quoqꝫ. Manātia uero ulcera seuum cum medulla uituli ī uino decoctum: uel caprinum cum melle rubiqꝫ succo. Vel si serpāt fimum etiā ꝓdesse cum melle dicunt aut cum aceto: & ꝑ se butyꝝ. Testium tumor cum seuo uituli addito nitro cohibetur. Vel fimo eiusdē ex aceto decocto. Vrinæ incōtinētiā cohibet uesica aprina si assa mādatur. Vngulaꝝ apri uel suis cinis potioni īspersus. Vesica fœminæ suis cōbusta ac pota. Itē hædi. Vel pulmo. Cerebꝝ leporis in uino. Eiusdē testiculi tosti uel coagulum cū anserino adipe in polenta. Renes asinini in mero triti potiqꝫ. Magi uerrini genitalis cinere poto ex uino dulci demōstrāt urinā facere ī canis cubiculo: ac uerba adiicere . ne ipse urinā faciat ut canis in suo cubiculo. Rursus ciet urinā uesica suis: si terrā non attigerit: īposita pubi. Sedis uitiis præclare ꝓdest fel ursinum cum adipe. Quidā adiiciunt spumam argenti ac thus. Prodest & butyꝝ cum adipe anserino ac rosaceo. Modum ipsæ res statuunt: ut sint illitu faciles: Præclare medetur & taurinum fel in linteolis cōcerptis. Rimasqꝫ perducit ad cicatricē. In flationibus in ea parte seuum uituli maxime ab inguinibus cum ruta. Cæteris uitiis medetur sanguis caprinus cum polenta. Itē fel caprinum cōdylomatis ꝑ se: Itē fel lupinum ex uino. Panos & apostemata in quacunqꝫ parte sanguis ursinus discutit. Itē taurinus aridus tritus. Præcipuum tamē remedium traditur in calculo onagri: quē dicunt cum interficiatur reddere urinā liquidiorē ī initio: sed in terra spissantē se. Hic adalligatus fœmini oēs impetus discutit: oīqꝫ suppuratione liberat. Est āt rarus inuētu: nec ex oī onagro: sed celebri remedio. Prodest & urina asini cum me

lanthio. Et ungulæ equinæ cinis cū oleo & aqua illitus. Sanguis equi præcipue admissarii. Et san
guis bubulus. Itē fel. Caro quoq; eosdem effectus hʒ calida imposita. Et ungulæ cinis ex aqua
aut melle. Vrina capraꝝ. Hircoꝝq; carnes in aqua decoctæ. Aut fimū ex iis cū melle decoctum
Fel ursinū siue uerrinū. Vrina suum in lana imposita. Fœmina atteri aduriq; equitatu notum ē.
Vtilissimū ē ad omnes inde causas spumā equi ex ore inguinibusq; illinir̃. Inguina & ex ulceꝝ cā
intumescunt. Remedio sunt equi setæ tres totidē nodis & cestros herba adalligatæ intra ulcus
Podagris medet̃ ursinus adeps: taurinūq; seuum pari pondere & cæræ. Addunt qdam hippoci-
stidem & gallam. Alii hircinū præferunt seuū cū fimo capræ & croco & sinapi cū caulibꝰ ederæ
tritis ac ꝑdicio uel flore cucumeris siluestris. Itē bouis fimū cū aceti fæce. Magnificant & uituli
q nondū herbā gustauerit fimū. Aut per se sanguinē tauri. Vulpē dcoctā uiuā donec ossa tantū
restent. Lupū ue uiuū oleo cærati modo incoctum. Seuum hircinū cū helsines ꝑte æqua: sinapis
tertia. Fimi caprini cinerē cū axungia. Quin & ischiadicos uri sub pollicibꝰ pedū eo fimo feruen-
te utilissime tradunt. Articuloꝝq; uitiis fel ursinū utilissimum eē & leporis pedes adalligatos.
Podagras qdam mitigari pede leporis uiuentis absciso siquis secū assidue habeat. Perniones ursi
nus adeps: rimas q; pedum omnes arcet. Efficacius alumine addito: Seuum caprinum. Dentium
equi farina. Aprinum uel suillum fel. Cum adipe pulmo impositus. Et si subtriti sint contusi ue:
offensione. Si uero adusti frigore: leporini pilis cinis. Eiusdē pulmo contusis dissectus: aut pul-
monis cinis. Sole adusta seuo asinino aptissime curãt̃. Item bubulo cū rosaceo. Clauos & rimas
calliq; uitia fimū apri uel suis recēs illitum ac tertio die solutū sanat. Taloꝝ cinis pulmo aprinus
aut suillus: aut ceruinꝰ. Attritus calciamentoꝝ urina asini cū luto suo illita. Clauos seuum bubu-
lū cū thuris polline. Perniones uero coriū combustum. Melius si ex ueter̃ calciamento. Iniurias
a calcitu ex oleo corii caprini cinis. Varicū dolores sedat fimi uitulini cinis cū lilii bulbis dcoctis
addito melle modico. Itemq; omnia inflammata ac suppurationes minantia. Eadem res & poda-
gricis ꝓdest & articulariis morbis e maribꝰ præcipue uitulis. Articuloꝝ attritis fel aprorum uel
suū linteo calefacto impositū. Vituli q; q nondū herbā gustauerint fimū. Itē caprinū cū melle &
aceto dcoctum. Vngues scabros seuū uituli emendat. Itē caprinū admixta sandaraca. Verrucas
uero aufert uitulini fimi cinis ex aceto. Asini urinæ lutū. Comitiali morbo testes ursinos edisse
ꝓdest: uel aprinos bibisse ex lacte equino aut ex aqua. Itē aprinam urinam ex aceto mulso. Effi-
cacius quæ inaruerit in uesica sua. Dant̃ & suum testiculi inueterati tritiq; in suis lacte præcedē
te uini abstinentia & sequente cōtinuis diebus. Dant̃ & leporis sale custoditi pulmones cū thuris
tertia ꝑte in uino albo ꝑ dies. xxx. Item coagula. Eiusdē asini cerebꝝ ex aqua mulsa infumatum
priꝰ in foliis semuncia ꝑ dies. Vel ungulaꝝ eius cinis cochlearibus binis toto mense potus. Item
testes sale asseruati & aspersi potioni in asinarū maxime lacte uel ex aqua. Membrana ꝑtus earū
præcipue si marē pepererint: olfacta accedente morbo comitialiū resistit. Sūt q e mare nigroq;
cor edendū cū pane sub diuo prima aut secunda luna præcipiant. Alii carnē: aliq sanguinē aceto
dilutū ꝑ dies. xl. bibendū. Quidam urinam equi aquæ ferrariæ ex officinis miscent. Eadē potio-
ne & lymphaticis medet̃. Comitialibꝰ dat̃ & lactis equini potus lichenēq; in aceto mulso biben
dum. Dant̃ & carnes caprinæ in rogo hominis tostæ ut uolunt magi. Seuum eaꝝ cū felle tauri-
no pari pondere decoctū & in folliculo fellis reconditū: ita ne terrā attingat. Potū uero sublime
ex aqua. Morbū ipsum dprehendit caprini cornus uel ceruini usti nidor. Sideratis urina pulli asi
nini nardo admixto ꝑ coniunctionē ꝓdesse dicit̃. Regio morbo cornus ceruini cinis. Sanguis asi
nini pulli ex uino. Item fimū asinini pulli: qd' primū edidit a ꝑtu datū fabæ magnitudine e uino
medet̃ intra diē tertiū. Eadem & ex equino pullo similiterq; uis ē. Fractis ossibus præsentaneꝰ
maxillaꝝ apri cinis uel suis. Item lardū elixum atq; circunligatum mira celeritate solidat. Costis
qdē factis laudat̃ unice caprinū fimū ex uino uetere: aperit: extrahit: ꝑsanat. Febres arcet ceruo
rum caro: ut diximꝰ. Eas qdē quæ certo dieꝝ numero redeunt oculos lupi dexter salsus adalliga
tusq;: si credimꝰ magis. Est genꝰ febrium qd' ephemerinū uocãt. Hoc liberari tradunt: siquis e
uena auris asini tres guttas sanguinis in duabus heminis aquæ hauserit. Quartanis magi excre-
mēta fellis cū digyto bubonis adalligari iubēt & ne recedãt: ñ remoueri septeno circuitu. Quis
hoc quæso inuenire potuit? Quæ est ista mixtura? Cur digytus bubonis potissimū electus est?
Modestiores iecur fellis decrescente luna occisæ inueteratū sale ex uino bibendū ante accessio-
nes quartanæ dixere. Idē magi fimi bubuli cinere consperso pueroꝝ urina illinūt digytos pedū:
manibusq; leporis cor adalligant. Coagulū ante accessionē ꝓpinant. Dat̃ & caseus caprinꝰ recēs
cū melle diligēter sero impresso. Melancholicis fimū uituli in uino dcoctum ī medio ē. Lethar-
gicos excitat asini lyen naribꝰ illitus ex aceto. Caprini cornꝰ nidor: aut piloꝝ: iecur aprinū. Itaq;
& ueternosis dat̃. Phthisicis medet̃ iecur lupi ex uino. Macræ suis fœminæ herbis pastæ lardū
Carnes asininæ ex iure sumptæ. Hoc genere maxime in achaia curãt id malū. Fimi quoq; aridi:
sed pabulo uiridi pasto boue fumū arundine haustū ꝓdesse tradūt. Bubuli quoq; cornꝰ mucronē
exustū duoꝝ cochleariū mēsura addito melle pillulis deuoratis. Capræ seuo in pulte halicacia &

phthisin & tussim sanari. Vel recenti cum mulso liquefacto: ita ut uncia in cyathum addatur: ru-
tæq ramo ꝑmisceatur: nõ pauci tradunt. Lupi & capræ seui cyatho uel lactis pari mẽsura deplo
ratum phthisicum cõualuisse certus auctor affirmat. Sunt & qui suum fimi cinerẽ ꝓfuisse scripse-
rint in passo. Et cerui pulmonẽ maxime subulonis siccatum ĩ fumo: tritumq in uino. Hydropi-
cis auxiliatur urina uesicæ apri paulatim data in potus. Efficacius quæ ĩaruerit cum uesica sua. Fi
mi taurini maxime subulonis: sed & bubuli: de armẽtinis loquor. Quidã bolbiton uocãt. Cinis
coclearioꝝ trium in mulsi hemina bouis fœminæ ĩ mulieribus: & ex altero sexu in uiris: quod ue
luti misterium occultarunt magi. Fimum uituli masculi illitum. Fimi uituli cinis cum semine sta-
phylini æqua portione ex uino. Sãguis caprinus cum medulla. Efficaciorẽ putant hircoꝝ utiq
si lentisco pascãtur. Igni sacro ursinus adeps illinitur: maxime q est ad renes. Vitulinũ fimum re-
cens uel bubulum. Caseus caprinus succus cũ porro. Ramẽta pellis ceruinæ desecta pumice ex
aceto trita. Ruborẽ cum prurigine equi spuma aut ungulæ cinis. Eruptionibus pituitæ asinini fi
mi cinis cũ butyro. Papulis nigris caseus caprinus siccus ex melle & aceto ĩ balneis oleo remoto.
Pustulis suilli fimi cinis aqua illitus: uel cornus ceruini cinis. Luxatis rẽcẽs fimũ aprinũ uel suillũ.
Itẽ uitulinũ. Verris spuma recẽs cũ aceto fimũ caprinũ cũ melle. Bubula caro ĩposita tumorẽ sa
nat. Fimũ suillũ ĩ testa calefactũ tritũq cũ oleo duricias corpoꝝ omẽs tollit optime. Adeps e lu
pis illitus ĩ iis quæ rũpere opus est plurimũ ꝓficit. Fimũ bubulũ in cinere calefactũ: aut caprinũ
ĩ uino uel aceto decoctũ. In furũculis seuũ bubulũ cum sale. Aut si dolor est: intictũ oleo lique-
factũ sine sale. Similiq mõ caprinũ in ambustis. Prodest ursinus adeps cũ lilii radicibus. Aprinũ
aut suillũ fimũ inueteratũ. Setaꝝ ex iis e penicillis tectoriis cinis cũ adipe tritus. Tali bubuli ci-
nis cũ cæra & medulla ceruina. Fel tauri. Fimũ leporis. Sed capraꝝ fimũ sine cicatrice sanare dici
tur. Glutinũ præstãtissimũ fit ex auribus tauroꝝ & genitalibus. Nec qcq efficacius ꝓdest ãbu
stis. Sed adulterat̃ nihil æque quibusuis pellibus ĩueteratis calciamẽtisq etiã decoctis. Rhodia
cũ uero fidelissimũ. Eoq pictores & medici utunt̃. Id quoq quo cãdidius: eo ꝓbatius. Nigruꝫ
& lignosũ dãnat̃. Neruoꝝ doloribus fimũ caprinũ decoctũ ĩ aceto cũ melle utilissimũ putãt: uel
putrescẽte neruo. Spasmata & ꝑcussu uitiata fimo aprino curant uere collecto & arefacto. Sic &
quadrigis agẽdis tractos: rota ue uulneratos. Et quoquo mõ sãguine cõtuso: uel si recẽs illinat̃.
Sũt qid coxisse aceto utilius putẽt. Quin & ĩ potu farinã eã ruptis conuulneratisq & euersis ex
aceto salutarẽ ꝓmittũt. Reuerẽtiores cinerẽ eius ex aqua bibũt. Ferũtq & Neronẽ pricipem
hac potiõe recreari solitũ: cũ sic quoq se trigario approbare uellet. Proximã suillo fimo uim pu
tẽt. Sãguinẽ sistit coagulũ ceruinũ ex aceto. Itẽ leporis. Huius qdẽ & piloꝝ cinis. Item ex fimo
asinino cinis. Et piloꝝ qdẽ cinis illitus. Efficacior uis e marib⁹ aceto admixto. Et ĩ lana ad oẽ ꝓflu
uiũ ĩposito. Similiter ex eqno capite & fœmine. Aut fimi uituloꝝ cinis illitus ex aceto. Itẽ capri
ni corn⁹ ul' fimi ex aceto. Hircini uero iocineris dissecti saniẽs efficacior. Et cinis utriusq ex uino
potus: ul' narib⁹ ex aceto illitus. Hircini quoq utris uinarii dũtaxat cinis cũ pari põdere resinæ.
Quogenere sistit̃ sãguis: & uulnus glutinat̃. Hædinũ quoq coagulũ ex aceto: & fœminũ eius
cõbustoꝝ cinis similiter poller̃ tradũt. Vlcera sanat ĩ tibiis crutibusq adeps ursinus admixta ru-
brica. Quæ uero serpũt fel aprinũ cũ r̃sina & cærusa. Maxillaꝝ apri ul' suũ cinis. Fimũ suũ illitũ
siccum. Itẽ caprinũ ex aceto subferuefactnm. Cætera purgãt̃ & explẽtur butyro. Cornus cerui
ni cinere. Vel medulla cerui. Felle taurino cum cyprino oleo. Aut fimo aprino. Aut hircino. Fi
mum recẽs suum. Vel inueterati farina illinitur uulneribus ferro fractis. Phagedenis & fistulis ĩ
mittitur fel tauri cum succo porri aut lacte mulieꝝ. Vel sanguis aridus cum cotyledone hærba.
Carcinomata curat coagulum leporis cum pari põdere capparis aspsum cum uino. Grãgrenas ur
sinum fel pẽna illitum. Asini ungulaꝝ cinis ea quæ serpunt ulcera inspsus. Sanguis equi adrodit
carnes stiptica ui. Itẽ fimi equini inueterati fauilla. Ea uero quæ phagedenas uocãt in ulceꝝ ge-
nere corii bubuli cinis cum melle. Caro uituli recẽtia uulnera nõ patitur intumescere. Fimum bu
bulum cum melle. Fœminũ uituli cinis sordida ulcera: & quæ cacoethe uocãt e lacte mulieris sa
nat. Recentes uero plagas ferro illatas glutinum taurinum liquefactum tertio die solutum. Ca-
seus caprinus siccus ex aceto ac melle purgat ulcera. Quæ uero serpunt cohibet seuum cum cæ
ra. Itẽ addita pice ac sulphure ꝑcurat. Similiter ꝓficit ad cacoethe hædi fœminum cinis e lacte
mulieris. Et aduersus carbunculos suis fœminæ cerebrum tostum illitũq. Scabiẽ hoĩs asininæ
medullæ maxime abolẽt. Vrinæ eiusdẽ cũ suo luto illitæ. Butyꝝ etiã quod ĩ iumentis proficit
cum resina calida. Glutinum taurinum in aceto liquefactum addita calce. Fel caprinum cum alu-
minis cinere. Boas fimum bubulum: unde & nomẽ traxere. Canum scabies sanat̃ bubulo sangui
ne recẽti. Iteꝝq cum inarescat illito: & postero die abluto cinere lixiuio. Spinæ ac similia corpo
ri extrahunt̃ fellis excremẽtis. Itẽ capræ ex uino. Coagulo quocunq: sed maxime leporis cum
thuris polline & oleo: aut cũ musci pari põder̃: aut cũ propoli. Cicatrices nigras seuũ asininũ re-
ducit ad colorem. Fel uituli extenuat calefactum. Medici adiiciunt myrrham & mel & crocum:
æreaq pyxide cõdunt. Aliqui & florẽ æris miscẽt. Mulieꝝ purgationes adiuuat fel taurinum la

na ſuccida appoſitū. Olympias thebana addidit hyſopū & nitꝝ. Cornꝰ ceruini cinis potus. Item
uuluæ laboranti. Illitū quoqꝫ & fel taurinū cū opio appoſitū obolis binis. Vuluas & pilo ceruino
ſuffiri ꝓdeſt. Tradunt ceruas: cū ſenſerint ſe grauidaſ: lapillū d̄uorare: quē in excrementiſ reꝑtū
aut in uulua (nam & ibi inuenit) cuſtodire ꝑtus adalligatū. Inueniunt & officula in corde & uulua
ꝑq̄ utilia grauidis ꝑturientibuſqꝫ. Nam d̄ pumice q̄ in uaccaꝝ utero ſimili modo reꝑit: diximꝰ in
natura boum. Lupi adeps illitus uuluas mollit. Dolores eaꝝ iecur. Carneſqꝫ lupi ediſſe parituris
ꝓdeſt. Aut ſi incipientibꝰ ꝑturire ſit iuxta q̄ ederit. Adeo ut etiā cōtra illita noxia ualeat. Eun/
dem uero ſupuenire ꝑnitioſum ē. Magnꝰ & leporis uſus mulieribꝰ. Vuluas adiuuat pulmo aridꝰ
potꝰ. Profluuia iecur cū ſamia terra ex aqua potū. Secūdas coagulū. Cauent ꝑridiana balnea. Il/
litum quoqꝫ cū croco & porri ſucco: uellere appoſitū abortus mortuos expellit. Si uuluæ lepo/
rum in cibis ſumant: mares concipi putant. Hoc & teſticulis eoꝝ & coagulo ꝓfici. Conceptū le/
poris utero exemptū iis quæ parere deſierint: reſtibilem fœcunditatem afferre. Sꝫ & ꝓ cōcep/
tu leporis ſani ē & uiro magi ꝓpinant. Itē uirgini nouē grana fimi ut ſtent ꝑpetuo mām̄æ. Coa
gulo quoqꝫ. Ob id cū melle linūt ſanguinē ubi euulſos pilos renaſci nolunt. Inflationi uuluæ fi/
mū aprinū ſuillū ue cū oleo illini ꝓdeſt. Efficacìꝰ ſiſtit farina aridi aut ſpergat̄ potiōi: uł ſi graui/
dæ aut puerperæ torqueāt̄. Lacte ſuis poto cū mulſo adiuuāt̄ ꝑtus mulieꝝ. Per ſe uero potū de
ficientia ubera puerperaꝝ replet. Eadē circunlita ſanguine fœminæ ſuis minꝰ creſcunt. Si dolēt
lactis aſinini potu mulcēt̄. Quod addito melle ſumptū & purgationes eaꝝ adiuuat. Sanat & uul/
uaꝝ exulcerationes eiuſdē animalis ſeuum inueteratū: & in uellere appoſitū duriciam uuluarum
emollit. Per ſe uero recēs uel īueteratū ex aqua illitū pſilothri uim optinet. Eiuſdē aīalis lyen
īueteratꝰ ex aqua illitꝰ mām̄is abūdantiā facit. Vuluas ſuffitu corrigit. Vngulæ aſininæ ſuffitæ
ꝑtū maturāt: ut uel abortꝰ euocet̄: nec aliter adhibet̄: q̄m uiuentē ꝑtū necat. Eiuſdē aīalis fimū
ſi recēs imponat̄: ꝓfluuia ſanguinis mire ſedare dicit̄. Necnō & cinis eiuſdē fimi: q̄ & uuluæ ꝓ/
deſt impoſituſ. Equi ſpuma illita ꝑ dies. xl. prius q̄ꝫ naſcāt̄ primū pili reſtinguunt̄. Itē cornꝰ cer
uini d̄cocto. Melius ſi recentia ſint cornua. Lacte equo iuuant̄ uuluæ collutæ. Quod ſi mortuus
ꝑtus ſentiat̄: lyen ex aqua dulci potus eiicit. Item ungulæ ſuffitu aut fimū aridū. Vuluas ꝓcidē/
tes butyꝝ infuſum ſiſtit. Induratam uuluā aperit fel bubulū roſaceo admixto: foris uellere cum
reſina terebinthina impoſito. Aiūt & ſuffitu fimi e mare boue ꝓcidentes uuluas reprimi: ꝑtꝰ ad/
iuuari. Conceptus uero uaccini lactis potu. Sterilitatē ob ꝑtꝰ uexationē fieri certū ē. Hāc emē
dari Olympias thebana affirmat felle taurino & adipe ſ̄pentium & erugine addito melle medica
tis locis an̄ coitꝰ. Vitulinū quoqꝫ fel ſi in purgationibꝰ fuerit ſub coitu aſperſu uuluæ ēt duritiā
uentris emollit: & ꝓfluuium minuit umbilico ꝑuncto atqꝫ in totū uuluæ ꝓdeſt. Modum ſtatuūt
fellis ponder̄ denari ad apii tertiā ammixto amygdalino oleo: quantū eē ſatis appareat hoc ī uel
lere imponunt. Maſculi fel uituli cū mellis dimidio tritū ſ̄uatur ad uuluas. Carnē uituli ſi cū ari/
ſtolochia inaſſatam edant circa conceptū: mares paritura ꝓmittunt. Medulla uituli in uino & ex
aqua d̄cocta ſeuo exulcerationibꝰ uuluaꝝ ꝓdeſt. Itē adeps uulpiū: excrementūqꝫ feliū cū reſina
& roſaceo impoſitū. Caprino cornu ſuffiri uuluā utiliſſimū putant. Silueſtriū capraꝝ ſanguis cūꝫ
palma marina pilos d̄trahit. Cæteraꝝ uero fel callū uuluaꝝ emollit inſperſum & a purgatiōe cō
ceptus facit. Sic quoqꝫ pſilothri uis efficit̄ euulſis pilis triduo ſeruat̄ illitū. Profluuium quanuis
immenſum urina capræ pota ſiſti obſtetrices ꝓmittūt: & ſi fimū illinat̄. Mēbrana capraꝝ ī aqua
ꝑtu edito inueterata potuqꝫ ſumpta in uino: ſecundas pellit. Hædoꝝ pilis ſuffiri uuluas utile pu
tant. Et in ꝓfluuio ſanguinis coagulū bibi aut hyoſcyami ſemine imponi. E boue ſilueſtri nigro
ſi ſanguine hircini lumbi pungant̄ mulieri tediū ueneris fieri dicit Eſchines. Idē amoris pota hir
ci urina ammixto ꝑꝑ faſtigiū nardo. Infantibꝰ nihil butyro utilìꝰ ꝑ ſe & cū melle: priuatim & in
dentitiōe & ad gingiuas: & ad oris ulcera. Dens lupi adalligatꝰ infantiū pauores ꝓhibet: dentiē/
tiqꝫ morbos. Quod & pellis lupina p̄ſtat. Dentes q̄dē eoꝝ maximi equis quoqꝫ adalligati infati
gabilē curſum p̄ſtare dicūt̄. Leporē coagulo illito ubere ſiſtit̄ infantiū aluꝰ. Iecur aſini ammixta
modice panace inſtillatū in os a comitialibꝰ morbis & aliis infantes tuet̄. Hoc. xl. diebꝰ fieri p̄ci/
piunt. Et pellis aſinina iniecta impauidos infantes facit: Dentes q̄ equis primū cadūt: facilē deti/
tionē p̄ſtant infantibus adalligati. Efficacius ſi terram nō attigere. Lyen bubulus in melle edit̄.
Et illinit̄ ad lyenis dolor̄s. Ad ulcera manantia cū melle. Lyen uituli in uino decoctꝰ trituſqꝫ &
illitus ulcuſcula oris. Cerebꝝ capræ magi per annulū aureum traiectū prius q̄ꝫ lac det̄ infantibꝰ
inſtillat̄ cōtra comitiales: cæteroſqꝫ infantiū morbos. Caprinū fimū inquietos infantes adalli/
gatū panno cohibet: maxime puellas. Lacte caprino uel cerebro lepoꝝ perunctæ gingiuæ faci/
les dētitiones faciūt. Somnos fieri lepore ſumpto in cibis Cato arbitrat̄. Vulgus & gratiā cor/
pori in nouē dies friuolo q̄dē loco. Cui tamē aliqua debeat ſubeſſe cā in tanta perſuaſione. Ma/
gi felle capræ ſacrificatæ dūtaxat illito oculis uel ſub puluino poſito ſomnū allici dicūt. Sudoreſ
inhibet cornꝰ caprini cinis e myrteo oleo perunctiſ. Coitus āt ſtimulat fel aprinū illitū. Itē me/
dullæ ſuum hauſtæ. Seuū aſininū anſeris maſculi adipe permixto illitū. Itē a coitu equi Virgilio

quocp descriptum uirus & testiculi equini aridi ut potioni inseri possint: dexter ue asini testis i ui no potus ,pportione: uel adalligatus brachiali. Eiusdē a coitu spuma collecta roseo pāno & iclu sa argēto ut Eschines tradit. Salpæ genitale in oleū feruēs mergi iubet septies: eoq; perungi pti nētes partes. Bialcon cinerē ex eodē bibi uel tauri a coitu urinā: lutoq; ipso illini pubē. At e di/ uerso muris fimo illito cohibetur uirorum uenus. Ebrietatē arcet pulmo apri aut suis assus a ieiuno cibo præsūptus eo die. Item hædinus.

Mira de animalibus. Ca. xi.

MIra præterea tradūtur in eisdē aīalibus. Vestigium equi excussum ungula (ut solet pleroq;) si quis collectū reponat: singulare remediū esse recordātibus quo nā loco id reposuerint. le/ cur lupor; equinæ ungulæ simile esse. Et rūpi equos q uestigia lepor; sub eqte sequātur. Talisq; suum discordia uim quādam inesse in īcendiis si fimi aliqd egerat e stabulis facilius extrahi. Nec recurrere oues bouesq;. Hircor; carnes uirus nō recipe: si panē hordeaceū eo die quo interfician tur ederint: laser ue dilutū biberint. Nullas uero teredinē sētire luna decrescēte induratas sale. Adeoq; nihil omissum est: ut leporē surdū celerius pinguescere repiamus. Animaliū uero medi cina. Si sāgnis ,pfluat iumētis: suillū fimū ex uino īfūdēdū. Boū aūt morbis seuū sulphur uiuum allium siluestre ouū coctū. Oīa hæc trita in uino dāda: aut uulpis adipē. Carnē caballinā discoc/ tam potu suū morbis mederi. Oīum uero quadrupedū morbis caprā solidā cū corio & ranam ru betā discoctas. Gallinaceos nō attingi a uulpibus q iecur aīalis eius aridū ederint. Vel si pellicu/ la ex eo collo induta galli interierit. Similia in felle mustellæ. Boues in cypro cōtra tormina bo/ minū excremētis sibi mederi. Insup pedes boū si prius cornua pice liqda perungātur. Lupos in agrū nō accedere: si capti unius pedibus infractis cultroq; adacto paulatī sanguis circa fines agri spargatur: atq; ipse defodiat in eo loco: ex quo cœpit trahi. Aut si uomerē quo primus sulcus eo anno in agro ductus si excussum aratro focus lariū quo familia cōuenit absumat. Ac lupum nul/ li animalium nociturū in eo agro q̄diu id fiat. Hinc deinde reuertemur ad animalia sui generis: quæ aut placida non sunt: aut fera.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER XXIX PROHEMIVM

De medicina & inuentoribus eius: de origine medicinæ: & quando primum clinice & quando primum iatraliptice: & de Chrysippo & Erasistrato: & Empirice: & Ero/ philo: & reliquis illustribus medicis: & quotiens ratio medicinæ mutata sit: & qui primus romæ medicus: & quando: & quid de medicis antiqui romani iudicauerint: & uitia medicinæ. Ca. i.

NATVRA REMEDIORVM ATQVE MVLTITVDO instātium ac præteritor; plura de ipsa medendi arte cogūt dicere q̄q; nō ignarus si nullus āte hæc latino sermone cōdita: āccpsq; ac lubricū esse rer; oīm nouar; principium: nec aliud utiq; gratiæ q̄ sterilis difficultatis in promēdo. Sed quoniam occurrere uerisi mile est oīum qui hæc noscant cogitationi: quo nam mō exoleue rint in medicinæ usu quæ tēpata atq; ptinētia erant. Mirq; & īdi gnū ,ptinus subit: nullam artiū incōstātiorē fuisse. Et ēt nūc sæpi us immutari cōtigerit cū sit fructuosior nulla. Diis primū inuēto/ res suos assignauit: & cælo dicauit. Necnō & hodie multifaria ab oraculis medicina petit. Auxit deinde famā etiam crimine: ictum fulmine Aesculapiū fabulata: quoniam Tyndaridam reuocauisset ad uitam. Nec tamē cessauit narrare alios reuixisse opa sua clara troianis tēporibus a qbus fama certior uulner; dūtaxat remediis. Sequentia eius mir; dictu in nocte densissima latuere usq; ad pelopōnesiacū bellū. Et tūc eam reuocauit in lucē Hippocrates genitus in insula cos ī primis cla ra & ualida ac Aesculapio dicata. Is cū fuisset mos liberatos morbis scribere in tēplo eius dei: qui auxiliatus esset: ut postea similitudo ,pficeret exscripsisse ea tradit. Atq; ut Varro apud nos cre/ dit iam tēplo cremato is instituisse medicinam hanc quæ clinice uocat. Nec fuit postea quæstus modus: q̄m Prodicus Selymbriæ natus discipulus eius instituisset quam uocāt iatralepticen. Rectoribus quoq; medicor; ac medicis in eis uectigal īuenit. Hor; placita Chrysippus īgēti gar rulitate mutauit. Plurimūq; etiā ex Chrysippo discipulus eius Erasistratus Aristotelis filia geni tus. Hic Antiocho rege sanato cētum talētis donatus est a rege Ptolemæo filio eius: ut incipia mus & præmia artis ostēder: Alia factio ab expimētis se cognominās Empiricē cœpit in sicilia a Creōte agrigētino Empedoclis physici auctoritate cōmēdato. Dissiderūtq; eæ scholæ: & omēs eas dānauit. Erophilus ī musicos pedes uenar; pulsu discreto p ætatum gradus. Discreta inde &

hæc secta ē:qm̃ necesse erat in ea litteras scire. Mutata & quā postea Asclepiades(ut rettulimꝰ)
inuenerat. Auditor eius Themison fuit. Seq; inter initia scripsit. Illo mox r̃cedēte a uita sua pla/
cita mutauit. Sꝫ & illa Antoniꝰ musa eiusdem:auctoritate diui Augusti:quē contraria medicina
graui piculo exemerat. Multos præterea medicos celeberrimosq; ex iis cassios carpitanos arun
cios albucios rubrios.cc.l.sestertia annua mercede iis fuere apud principes. Quæ Stertinus im
putauit principibꝰ:ꝙ sestertiis qngenis annuis cōtentus eēt. Sexcena.n.sibi quæstu urbis fuis/
se numeratis domibus ostendebat. Par & fratri eius merces a Claudio Cæsare infusa ē:censusq;
q̃q̃ exhaustis opibꝰ neapoli exornata ut hæredi sestertia.ccc.relinqueret:quantū Athena id ē
Aruncius solus. Exortus deinde ē Vectius ualens adulterio Messalinæ Claudii Cæsaris nobili/
tatus:pariterq; eloquentiæ affectator. Is eam potentiam nactus nouā instituit sectā. Eadē ætas
Neronis principatu ad Thessalum transiliuit dlentē cuncta maioꝝ placita & rabie quadā in om/
nes æui medicos porantem. Quali prudentia ingenioq; æstimari uel uno argumento abūde po/
test cū monumento suo:qđ ē appia uia:iatronicen se inscripserit. Nullius histrionū par:ex quo
đ comitio e quadrigario comitatu regressus in publico erat. Eum Crinas massiliensis arte gemi/
nata ut cautior religiosiorq; ad syderum motus ex ephemeride mathematica cibos dādo:orasq;
obseruando auctoritate eum præcessit. Nupq; sestertia.c.reliqt muris patriæ mœnibus quoq;
aliis pene nō minori summa extructis. Hi regebant fata:cū repente ciuitatē Charmis ex eadem
massilia inuasit:damnatis nō solum prioribꝰ medicis:ueꝝ & balneis. Frigidaq; ēt hybernis algo
ribus lauari persuasit. Mersit ægros in lacus. Videbamꝰ senes consulares usq; in ostentationem
rigentes. Qua de re extat ēt Annei Senecæ astipulatio. Nec dubiū ē omnes istos famā nouita/
te aliqua aucupantes animas statim nostras negociari. Hinc illæ circa ægros miseræ sententiaꝝ
concertationes:nullo idē censente ne uideat̃ assertio alterius. Hinc illa infœlicis monumenti in/
scriptio:turba se medicoꝝ perisse. Mutat̃ ars quottidie totiens interpollis. Et ingenioꝝ greciæ
flatu impellimur. Palamq; ē:ut quisquis inter istos loquendo polleat:impatorē illico uitæ no/
stræ necisq; fieri.ceu uero nō milia gētium sin̄ medicis đgant:nec tamē sine medicina. Sicut Po
pulus Romanꝰ ultra sexcentesimū annū:neq; ipe in accipiendis artibꝰ lentus:medicinæ uero ēt
auidus donec exptam damnauit. Etenim pcensere insignia priscoꝝ in his moribꝰ conuenit. Cassiꝰ
Hemina ex antiqs auctor ē primū e medicis uenisse romā peloponensem Archagathū Lysaniæ
filiū. L. Aemilio. M. Liuio cons. anno urbis. d. xxxv. Eiq; ius quiritiū datū & tabernā ī compi/
to acilio emptam. Ob id publice uulnerariū fuisse eū tradūt uocatū. Mireq; gratum aduentū eiꝰ
initio. Mox a sæuitia secandi urendiq; transisse nomē in carnificē & in tedium artis. Omnesq; me
dicos qđ clarissime intelligi pōt ex. M. Catone:cuius auctoritas triumphus atq; cēsura ēt quā/
to nō minimū conferūt:tanto plus in ipso ē. Quam ob rē uerba ipsa ponemꝰ. Dicam đ istis græ
cis suo loco Marce filii qd athenis exquisitū habeam. Et qđ bonū sit istoꝝ litteras aspicere non
perdiscere. Vincam nequissimum & indocile genꝰ illoꝝ:& hoc puta uatem dixisse. Quandocūq;
ista gens suas litteras dabit:omnia corrumpet. Tunc ēt magis:si medicos suos huc mittet. Iu/
rarunt inter se barbaros necare omnes medicina. Sꝫ hoc ipsum mercede faciunt:ut fides iis sit:&
facile disperdant. Nos quoq; dictitant barbaros:& spurios:nosq; magis q̃ alios opicos appel/
latione fœdant. Interdicit ibi đ medicis. Atq; hic Cato.dc.v.anno urbis nostræ obiit:octogesi
mognto suo:ne qs illi đfuisse publice tempora:aut priuatim uitæ spatia ad expediēdū arbitret̃.
Quid ergo?damnatam ab eo rem utilissimam credimꝰ?Minime hercule. Subiciit enim qua me/
dicina usus & se & coniugē usq; ad longam senectam pduxerit:iis ipsis scilicet quæ nunc nos tra/
demus. Profitet̃q; eē ēt commentariū sibi quo medeat̃ filio:fuis:familiaribꝰ:que nos p genera
usus sui differimus. Non rem antiq damnabant:sed artem. Maxime uero quæstum eē immani
precio uitæ recusabant. Iđo tēplum Aesculapii ēt cū recipet̃ is deus:extra urbē fecisse:iteꝝq; ī
insula tradūt̃. Et cū græcos italia pellerent:diu ēt post Catonē excepisse medicos. Augebo ꝓ/
uidentiam illoꝝ. Solam hanc artiū græcaꝝ nōdum exercuerat romana grauitas. In tanto fructu
paucissimi quiritiū attigere:& ipsi statim ad græcos transfugæ. Immo uero auctoritas aliter q̃
græcæ eam tractantibus ēt apđ imperitos expertesq; linguæ nō ē. Ac minꝰ credunt:q̃ ad salu/
tē suā ptinent:si ītelligūt. Itaq; hercule ī hac artiū sola euenit:ut cuicūq; medicū se ꝓfitenti sta
tim credat̃:cū sit piculum in nullo mendatio maius. Non tamē illud intuemur:adeo blanda ē spi
randi p se cuiq; dulcedo. Nulla præterea lex quæ puniat inscitiam capitalē. Nullū exemplū uin
dictæ. Discūt piculis nr̃is. Et p expimēta mortes agūt. Medicoq; tm̃ hominē occidisse sūma im
punitas ē. Quinimmo transit in conuitium. Et intemperantia culpat̃. Vtroq; q periere arguunt̃
Sꝫ & decuriæ ꝓ more censuris principū examināt̃. Inquisitio p parietes agit̃. Et qđ nummo iu
dicet a gadibus columnisq; Herculis arcessit̃. De exilio uero non nisi die. xlv. Quinque electis
uiris dat̃ tabella. At đ iudice ipso quales in consilio eunt:statim occasuri?Merito dū nemini no/
strum libet scire:quod saluti suæ opus sit. Alienis pedibꝰ ambulamus. Alienis oculis agnoscimꝰ
Aliena memoria salutamus. Aliena uiuimus opera. Perieruntque rerum naturæ precia:& uitæ

argumēta. Nihil aliud pro nostro habemus ꝙ delicias. Nō deserā Catonē tam ābitiosæ artis i
uidia a me obiectū: & a senatu illum qui ita cēsebat. Itaqꝫ nō criminibus artis arreptis ut aliquis
expectauerit. Quid enī uenenoꝝ fertilius: aut unde testamētoꝝ plures insidiæ. Iā uero & adul/
teria etiā in pricipū domibus: ut euidēs in Liuia Drusi Cæsaris. Itē Valentis in qua dictū est re/
gina. Nō sunt artis ista sed hoīum. Nō magis hæc urbi timuit Cato ut equidē credo ꝙ reginas.
Ne auaritiam quidē arguam rapacesqꝫ nūdinas pendētibus fatis & doloꝝ indicaturam: ac mortis
arma aut arcana præcepta. Squamā in oculis emouēdā potius ꝙ extrahēdā. Per quæ effectū ē
ut nihil magis ꝓdesse uideret ꝙ multitudo grassantium. Neqꝫ enī pudoris æmuli precia sūmit/
tunt. Notū est ab eodē Archamide unū ægrum ex ꝓuintialibus sestertiis ducētis cōductū Ar/
chōtio uulneꝝ medico sestertiis centū cōdēnato ademisse Claudium principem. Eidēqꝫ in gallia
exulāti & deinde restituto acquisitū nō minus intra paucos ānos. Et hæc ꝑsonis imputētur. Ne
fæcem quidē aut inscitiam eius turbæ arguamus: ipsoꝝqꝫ intēpantiam in morbis aquaꝝ calidarū
diuerticulis imperiosam inediā. Et ab iisdē deficientibus cibo sæpius die ingesto. Mille prætera
pœnitētiæ mōis: culinaꝝ etiam præceptis & unguētoꝝ mixturis: quando nullas omisere uitæ il
lecebras. Inuehi ꝑegrinas merces cōciliariqꝫ externa precia displicuisse maioribus crediderim qui
dem: nō tamen hoc Catonem prouidisse: cū dānaret artem. Tyriace uocat excogitata cōpositio
luxuriæ. Fit ex rebus externis cū tot remedia dederit natura: quæ singula sufficerēt. Mithrida
ticum antidotū ex rebus. liiii. imponitur. Interim nullo pōdere æquali: & quaꝝdam reꝝ sexage
sima denarii unius imperata. Quo deoꝝ perfidiam istam mōstrante: Hoīum enī subtilitas tanta
esse nō potuit. Ostentatio artis & portētosa scientiæ uēdicatio manifesta est. Ac ne ipsi qdē illā
nouere. Cōperiqꝫ uulgo ꝓ cinabari indica in medicamenta minium addi inscitia noīs: quod esse
uenenū docebimus inter pigmēta. Veꝝ & hæc ad singuloꝝ salutem ꝑtinent. Illa aūt quæ timuit
Cato: atqꝫ prouidit. īnocentiora multo & parua opinatu: quæ ꝓceres artis eiusdem in semetip/
sis fatent. Illa ꝑdidere impii mores. Illa quæ sani patimur luctatus cæromata ceu ualitudinis cau
sa instituta. Balneæ ardentes quibus ꝑsuasere in corporibus cibos coqui: ut nemo nō minus ua/
lidus exiret. Obedientissimi uero efferentur. Potus deinde ieiunoꝝ ac uomitiōes: & rursus ꝑpo
tatiōes: ac piloꝝ euiratio instituta resinis eoꝝ. Itēqꝫ pectines in fœminis quidē publicati. Ita est
ꝓfecto: lues moꝝ nec aliunde maior ꝙ e medicina. Vatē prorsus quotidie facit Catonē & eius
oraculū. Satis esse ingenia græcoꝝ inspicere. Hæc fuerint dicenda ꝓ senatu illo sexcētisqꝫ popu
li romani ānis aduersus artem: in qua cōditiōe insidiosissima auctoritatē pessimis boni faciūt. Si/
mul cōtra attonitas quoꝝdā ꝑsuasiōes q ꝓdesse nisi preciosa nō putāt. Neqꝫ enī dubitauerim ali
quibus fastidio futura quæ dicentur aīalia. At nō Virgilio nefas fuit noīare formicas nulla neces
sitate: & gurguliōes ac lucifugis cōgesta cubilia blattis. Nō Homero īter prœlia deoꝝ īprobita
tem muscæ describere. Nō naturæ gignere ista: cū gignat hoīem. Proinde cās qsqꝫ & effectus
nō res æstimet. Ordiemur aūt a cōfessis, hoc est lanis ouibusqꝫ. Vt obiter rebus præcipuis ho/
nos in primis habeatur. Quædā etiā si alienis locis: tñ obiter dici necesse erit. Nec deesset mate
riæ pōpa: sic qcqꝫ aliud intueri liberet: ꝙ fidē opis. Quippe inter prima ꝓditis etiam ex cinere
phœnicis nidoqꝫ medicinis. Ceu uero id certū esset: atqꝫ nō fabulosum. Irridere est uitæ reme/
dia post millesimū annum reditura mōstrare.

De medicina lanaꝝ. Ca. ii.

LAnis auctoritatē ueteres romani etiā religiosā habuer postes a nubētibus attingi iubētes.
Præterqꝫ cultū & tutelā cōtra frigora. Succidæ plurima præstāt remedia ex oleo uinoqꝫ:
aut aceto: prout quæqꝫ mulceri moderari opus sit: & astringi laxari ue: luxatis mēbris dolenti/
busqꝫ neruis impositæ: & crebro suffusæ. Quidā etiā salē admiscent luxatis. Alii cū lana rutā tri
tam adipēqꝫ imponūt. Itē cōtusis tumētibusqꝫ. Halitus quoqꝫ oris gratiores facere traditur cō/
fricatis dētibus atqꝫ gingiuis admixto melle. Prodest & phreneticis suffitu. Sanguinem ī naribꝰ
sistit cū oleo rosaceo: & allio indita modico auribus obturatis spissius. Quin & ulceribus uetustis
imponitur cū melle. Vulnera ex uino uel aceto uel aqua frigida & oleo aspersa sanat. Arietis uel
lera lotu frigidaqꝫ ex oleo madefacta in mulieribꝰ malis īflāmatiōesqꝫ uuluæ sedāt. Et si ꝓcidāt
suffitu reprimūt. Succida lana imposita subditaqꝫ mortuos ꝑtus euocat. Sistit etiā ꝓfluuia eaꝝ.
At canis rabiosi morsibus inculcata post diem septimū soluitur. Reduuias sanat ex aqua frigida
Eadem nitro sulphure oleo aceto pice liqda feruentibus tincta ꝙ calidissima īposita bis die lūbo
rū dolores sedat. Sāguinēqꝫ sistit ex ariete succida: articulos extremitatū præligans. Laudatissi/
ma oīs e collo. Natiōe uero galatica: tarentina: attica: milesia. Succidam imponunt & desquama
tis: percussis: liuidis: cōtusis: collisis: cōtritis: deiectis. Capitis & aliis doloribus stomachi inflā/
mationi ex aceto & rosaceo. Cinis eius illinitur attritis uulneratis ambustis. Et in oculoꝝ medi
camenta additur. Item in fistulas: auresqꝫ suppuratas. Ad hæc detōsam eam alii uero euulsā de/
cisis sūmis partibus siccant. Carpūtqꝫ: & in fictili crudo cōponūt: ac melle perfūdunt utrꝫqꝫ. Alii
hastulis tedæ subiectis: & subinde interstratis: oleo aspersam accendunt. Cineremqꝫ in labellis

aqua addita confricant manu: & considerꝛ patiũt̃: idqꝫ sæpius mutantes aquã donec linguã astrin
gat leniter: nec mordeat. Tũc cinerẽ reponũt. Vis eius stiptica ẽ: efficacissimeqꝫ genas purgat.
Quin ipsæ sordes pecudũ sudorqꝫ fœminũ & alaꝝ adhærentes lanis: æsopum uocant. Innume/
ros ꝓpe usus habẽt. In atticis ouibꝰ genito palma fit pluribꝰ modis. Sꝫ ꝓbatissimum lana ab iis
ꝑtibus recenti concerpta: aut quibuscunqꝫ sordibꝰ succidis primũ collectis: ac lento igni in æneo
uase sufferuefactis & refrigeratis: pinguiqꝫ qđ supernatat: collecto in fictili uase: iteꝝqꝫ decocta
priorꝛ materia: q̃ pinguitudo utraqꝫ frigida aqua lauat̃: & ĩ linteo siccat̃: ac sole torret̃: donec can
dida fiat ac translucida. Tum in stagnia pyxide cõdit̃. Probatio ãt ut sordiũ uirus oleat: & manu
fricante ex aqua nõ liquet̃: sed albescat ut cærusa. Oculis utilissimũ contra inflãmationes gena/
rũqꝫ callũ. Quidam in testa torrendo conficiunt: ne pinguedinẽ amittat: utilẽ talem existimãtes
erosis & duris genis: angulis scabiosis & lachrymantibus. Vlcera nõ oculoꝝ modo sanat: sꝫ oris
ẽt & genitaliũ cũ anserino adipe. Medet̃ & uuluæ inflammationibꝰ: & sedis rhagadis: & condy/
lomatis cũ meliloto ac butyro. Reliquos usus eius suo loco digerimꝰ. Sordes quoqꝫ caudaꝝ cõ/
cretæ in pilulas ac siccate ꝑ se tusæqꝫ farina & illitæ dentibꝰ mire ꝓsunt ẽt labentibꝰ: gingiuisqꝫ
si carcinoma serpat. Iam uero pura uellera aut ꝑ se imposita cæcis doloribꝰ: aut aceto sulphurꝛ &
cinis eoꝝ genitaliũ uitiis. Tantumqꝫ pollẽt: ut medicamentis quoqꝫ superponãt̃. Medent̃ ante
omnia & pecori ipsi: si fastidio nõ pascat̃. Cauda. n. q̃artissime præligata euulsa inde lana statim
uescũt̃. Tradũtqꝫ qđ extra nodũ sit e cauda præmori.

De ouorum natura Cap. iii.

LAnæ habẽt & cũ ouis societatẽ simul fronti impositæ contra epiphoras. Non opus ẽ eas in
hoc usu rudiculis eẽ curatas. Neqꝫ aliud q̃ candidũ ex ouo infundi ac pollinem thuris. Oua
ꝑ se infuso candido oculis epiphoras cohibẽt: urentesqꝫ refrigerant. Quidam cum croco præfe/
runt: & ꝓ aqua miscent collyriis. Infantibꝰ uero contra lippitudines uix aliud remediũ ẽ: buty/
ro ammixto recenti. Eadẽ cũ oleo trita ignes sacros leniũt: betæ foliis supligatis. Candido ouo/
rum in oculis & pilis reclinant̃ hammoniaco trito ammixtoqꝫ. Et Vari in facie cũ pineis nucleis
ac melle modico. Ipsa facies illita sole nõ adurit̃. Ambusta aquis si statim ouo occupẽt̃: pustulas
nõ sentiunt. Quidam ammiscent farinã hordeaceam & salis paꝝ. Vlceribꝰ uero ex ambusto cum
candido ouoꝝ tostũ hordeum & suillo adipe mire ꝓdest. Eadẽ curatione ad sedis uitia utũt̃. In/
fantibꝰ qđẽ ẽt siquid ibi ꝓcidat. Ad pedũ rimas ouoꝝ candido đcocto cũ cærusæ denarioꝝ duo/
rum pondere pari spumæ argenti myrrhæ exiguo deinde uino. Ad ignẽ sacꝝ candido ouoꝝ tri/
to cũ amylo. Aiunt & uulnera candido glutinari. Calculosqꝫ pelli. Lutea ouoꝝ cocta ut indure/
scant: admixto croco modice: item melle ex lacte mulieris illita dolores oculoꝝ mitigẽt. Vel cũ
rosaceo & mulso lana oculis imposita: uel cũ trito apii semine ac polenta in mulso illita. Prodest
& tussientibus ꝑ se luteum đuoratum liquidũ: ita ut dentibus nõ attingat̃. Thoracis distillationi
bus. Faucium scabriciæ. Priuatim contra hemorrhoidũ morsum illinit̃: sorbet̃qꝫ crudũ. Prodest
& renibus: uesicæ: rosionibus: exulcerationibusqꝫ: & cruenta excreantibus. Quinqꝫ ouoꝝ lutea
in uini hemina cruda sorbẽt̃ dysentericis: cũ iure putaminis sui & papaueris succo aut uino. Dant̃
cæliacis cũ uuæ passæ pinguis pari pondere: & malicorio ꝑ triduum æquis portionibus. Et alio
mõ lutea ouoꝝ triũ lardi ueteris & melle quadrãtibꝰ. Vini ueteris cyathis tribꝰ trita ad crassitu
dinẽ mellis: & cũ opus sit auellanæ nucis magnitudine ex aqua pota. Item ex oleo fricta terna to
tis ouis pridie maceratis in aceto. Sic & illita lyenicis. Sanguinẽ ãt reiicientibꝰ cũ tribus cyathis
mixti. Vtunt̃ iisdem ad liuentia si uetustiora sint: cũ bulbis ac melle. Sũt & menses mulieꝝ cocta
& ex uino pota. Inflationes quoqꝫ uulu e cruda cũ oleo ac uino illita. Vtiliora sunt & ceruicis do
loribꝰ cũ anserino adipe & rosaceo. Sedis ẽt uitiis durata igni: ut calore quoqꝫ ꝓsint. Et condy/
lomatis cum rosaceo. Item ambustis durata in aqua mox in prunã putaminibꝰ exustis tum lutea
ex rosaceo illinuntur. Fiunt & tota lutea: quæ uocant satista: cum triduo incubata tolluntur.
Stomachum dissolutum confirmant pulli ouorum cum gallæ dimidio: ita ut ne ante duas horas
alius cibus sumatur. Dant & dysentericis pullos in ipso ouo đcoctos ammixta uini austeri he/
mina: & pari modo olei polentæque. Membrana putaminis đtracta siue crudo siue đcocto: la/
biorum fissuris medetur. Putaminis cinis in uino potus sanguinis eruptionibus. Comburi sine
membrana oportet. Sic fit & dentifricium. Idem cinis & mulieꝝ menses cũ myrrha illitus sistit.
Firmitas putaminũ tanta ẽ: ut recta nec ui nec pondere ullo frangat̃: nec nisi paululũ inflexa ro/
tunditate. Tota oua adiuuant ꝑtum cum r ta & anetho & cymino pota ex uino. Scabiem corpo
ru n ac pruritum oleo et cedria mixtis tollũt. Vlcera quoqꝫ humida in capite cyclamino ãmixta
A d puris et sanguinis excreationes ouum crudum cum porri sectiui succo: pariqꝫ mẽsura mellis
græci calefactũ haurit̃. Dant̃ et tussientibus cocta et trita cũ melle: et cruda cũ passo oleiqꝫ pari
mõ. Infundũt̃ et uirilitatis uitiis singula cũ ternis passi amyliqꝫ semuncia a balneis. Aduersus ictꝰ
ꝗpentium cocta tritaqꝫ adiecto nasturtio illinũt̃. Cibos quot modis iuuent: notũ ẽ: cũ transmit/
at faucium tumorẽ calfactuqꝫ obiter foueant. Nullus ẽ alius cibus q̃ in ægritudine alat: neque

oneret. Simulqꝫ uini usum et cibi habeat. Maceratoꝝ in aceto molliri dixim⁹ putamen. Talibus
cum farina ĩ pane subactis: cœliaci recreãtur. Quidã ita resoluta in patinis torreri putant. Quo
genere nõ aluos tãtũ sed & menses fœminaꝝ sistũt: aut si maior sit impetus cruda cum farina ex
aqua hauriuntur. Et p se lutea exiis decocta rursũ in aceto donec indurescãt. Iteꝝqꝫ cũ trito pipe
torrent ad cohibẽdas aluos. Fit & dysentericis remedium singulare ouo effuso ĩ fictili nouo eius
demqꝫ oui mẽsura ut paria sint omĩa melle mixto mox aceto. Itẽ oleo cõfusis crebroqꝫ ꝑmixtis.
Quo fuerint ea excellentiora: hoc præsentaneũ remedium erit. Alii eadẽ mensura ꝓ oleo & ace
to resinã adiciũt rubentem uinumqꝫ: & alio mõ tempant olei tantũ mensura pari pineiqꝫ corti/
cis duabus sexagesimis denarioꝝ. V ua eius quod rhum diximus mellis obolis qnqꝫ simul decoc/
tis ita ut cibus alius post quattuor horas sumatur. Torminibus quoqꝫ multi medenẽ oua bina cũ
aliis piscis quattuor una atterendo, uiniqꝫ hemina calefaciendo atqꝫ ita potui dando. Et ne qd de
sit ouoꝝ gratiæ: cãdidum ex iis admixtũ calci uiuæ glutinat uitri fragmẽta. V is uero tãta est ut
lignum perfusum ouo nõ ardeat. Ac ne uestis qdem cõtacta aduratur: De gallinaꝝ aũt ouis tan
tũ locuti sumus: cũ & reliquaꝝ alitum restant magnæ utilitates sicut suis dicemus locis. Præte/
rea est ouoꝝ genus in magna galliaꝝ fama omissum a græcis. Angues ea: numerus est ouorũ:
cõuoluti saliuis faucium corpoꝝqꝫ spumis artifici cõplexu glomerãtur: anguinũ appellaẽ. Drui/
dæ sibilis id dicũt in sublime iactari: sagoqꝫ oportere intercipi ne tellurem attingat. Profugere
raptorẽ equo. Serpẽtes enĩ insequi: donec arceãtur amnis alicuius ĩteruẽtu. Expimẽtũ eius esse
si cõtra aquas fluitet: uel auro cinctũ. Atqꝫ (ut est magoꝝ sollertia occultandis fraudibus sagax)
certa luna capiẽdũ censent tanqꝫ cõstruere opationẽ eam serpẽtium humani sit arbitrii. V idi eq
dem id ouum mali orbiculatĩ modici magnitudine. Crusta carthilaginis uelut acetabulis brachi/
oꝝ polypi crebris: insigne druidis. At uictorias litium ac regũ aditus maxime laudaẽ. Tãtæ ua/
nitatis ut habẽtem id in lite in sinu eqtem romanũ euocatũ a Diuo Claudio prĩcipe interẽptũ nõ
ob aliud sciam. Hic tamẽ cõplexus anguiũ & efferatoꝝ cõcordia cã uideẽ esse: quare exteræ gen
tes caduceũ in pacis argumẽtis circũdata effigie anguiũ fecerint. Neqꝫ enĩ cristatos esse in cadu/
ceo mos est. De anseꝝ ouis magnæ utilitatis ipsoqꝫ ansere dicturi hoc uolumine debemus hono
rem comagenoꝝ clarissimæ rei. Fit ex adipe anseꝝ. Alioqn celeberrimi usus est. At hoc ĩ coma
gene syriæ cũ cynnamo casia pipere albo hærba quæ comagine uocatur: obrutis niue uasis. odo
re iucũdo: utilissimũ ad ꝑfectiones: cõuulsiones: cæcos ac subitos dolores: oĩaqꝫ quæ acopis cu
rantur. V nguẽtumqꝫ pariter & medicamẽtum est. Fit & ĩ syria alio mõ. Adipe auiũ curato ut di
cemus: additis erisceptro xylobalsamo phœniceo tuso: itẽ calamo singuloꝝ põdere qui sit adipis
cymino bis aut ter subferuefactis. Fit ãt hyeme: quoniã æstate ñ glatiat nisi accepta cæra. Mul
ta præterea remedia sunt ex ansere: quod miror æque qꝫ in coruis. Nãqꝫ cum ansere coruus ab
æstate ĩ autumnum morbo conflictari dicitur. De anseꝝ honore quem meruere gallorum in ca
pitolium ascensu deprehenso diximus.

Remedia de cane: & ex animalibus quæ placida non sunt sed fera
& ex uolucribus & cõtra morsus phalangiorum. Ca. iiii.

EAdem de cã supplicia annua canes pẽdunt inter ædem Iuuẽtutis & Sũmanii uiui ĩ furcas sã
bucea arbore fixi. Sed plura de hoc aĩali dici cogunt priscoꝝ mores. Catulos lactẽtes adeo
puros existimabãt ad cibum: ut etiã placãdis numinibus hostiaꝝ uice uterenẽ iis. Genito mane
catulo res diuina fit: & in cœnis deoꝝ etiãnũ ponitur. Catulina addita talibus quidẽ epulis cele/
bres fuisse Plauti fabulæ sunt indicio. Sãguine canino cõtra toxica nihil præstãtius putaẽ. V omi
tiones quoqꝫ hoc aĩal mõstrasse uidetur. Et alios usus ex eo mire laudatos referemus suis locis.
Nũc ad statutũ ordinẽ pergemus. . Aduersus serpẽtium ictus efficacia habentur fimũ pecudis r̃
cens in uino decoctũ illitũqꝫ. Mures disecti & impositi quoꝝ natura nõ est spnenda præcipue in
ascẽsu sydeꝝ ut diximus: cũ lumine lunæ fibraꝝ numero crescẽte atqꝫ decrescẽte. Tradũt magici
iocinere muris dato porcis in fico sequi dantem id aĩal. In hoĩe quoqꝫ similiter ualere: sed resolui
cyatho olei poto. Mustellaꝝ duo genera. Alteꝝ siluestre. Distant magnitudine. Græci uocant
ictides. Haꝝ fel cõtra aspidas dicitur efficax: cætero uenenũ. Hæc aũt quæ in domibus nostris
oberrat: & catulos suos (ut auctor est Cicero) quottidie trãsfert: mutatqꝫ sedem: serpẽtes ꝑseq
tur. Ex ea inueterata sale denarii põdus in cyathis tribus datur pcussis aut uentriculus coriãdro
fartus inueteratusqꝫ & in uino potus. Et catulus mustellæ etiã efficatius. Quædã pudẽda dictu
tanta auctoꝝ asseueratione cõmẽdãtur ut præterire fas nõ sit. Siquidẽ illa cõcordia reꝝ aut r̃pu
gnãtia medicinæ gignunẽ. V eluti cimicũ aĩalis fetidissimi: & dictu quoqꝫ fastidiẽdi natura cõtra
serpentium morsus & præcipue aspidũ ualere diciẽ. Item cõtra uenena omĩa. Argumento ꝙ di/
cunt gallinas quo die id ederint nõ interfici ab aspide. Carnes quoqꝫ eaꝝ percussis plurimũ pro/
desse. Ex iis quæ tradũt humanissimũ illinire morsibus cũ sanguine testudinis. Itẽ suffitu eoꝝ abi
gere sãguisugas adhærentes: haustasqꝫ ab aĩalibus restinguere ĩ potu datos. Quãqꝫ & oculos q
dã iis inũgũt tritis cũ sale & lacte mulieꝝ. Auresqꝫ cũ melle & rosaceo ãmixtis. Eos qui agrestes

ſint: & in malua naſcant̃ crematos cinere ꝑmixto roſaceo infundūt auribus. Cætera quæ ď iis tra
dūt: uomicæ & quartanaꝝ r̃media: aliorꝝq; morborꝝ q̃q; ouo aut cæra aut faba incluſos cenſeāt
deuorandos falſa nec referenda arbitror. Lethargi tamē medicinæ cū argumento adhibent: q̄m
uincat̃ aſpidū ſomnifica uis ſeptenos in cyatho aquæ dantes: puerilibꝰ annis quaternos. Et ſtran
guriæ fiſtulæq; impoſuere: adeo nihil illa reꝝ omniū parēs ſine ingentibꝰ cauſis genuit. Quin &
adalligatos leuo brachio binos lana ſubrepta paſtoribꝰ reſiſtere nocturnis febribus ꝓdiderunt:
diurnis in roſeo panno. Rurſus iis aduerſat̃ ſcolopendra: ſuffituq; necat. Aſpides ꝑcuſſos torpo
re & ſomno necant: omniū ſꝑpentium minime ſanabiles. Sꝫ & uenenū eaꝝ ſi ſanguis attingit: aut
recēs uulnꝰ ſtatim interimit. Inueteratū ulcus tardiꝰ. De cætero potū quantalibet copia: nō no
cet. Non. n. eſt tabifica uis: itaq; occiſa morſu eaꝝ animalia cibis innoxia ſunt. Contarer in ꝑſe/
rendo ex iis remedia: niſi. M. Varronem ſcirem. lxxxiii. uitæ anno ꝓdidiſſe aſpidū ictus effica/
ciſſime curari hauſta a ꝑcuſſis ipſoꝝ urina. Baſiliſci: quē etiam ſꝑpentes ipſi fugiunt alios olfactu
necantē: q hominē uel ſi aſpiciat tm̄: dicit̃ interimere: ſanguinē magi miris laudibꝰ celebrāt coe/
untem picis mō & colore dilutū cinnabari clariorē fieri. Tribuunt ei & ſucceſſus petitionū a ꝑo
teſtatibꝰ: & a diis ēt precū: morborꝝ remedia beneficioꝝ munere. Quidam id Saturni ſanguinem
appellāt. Draco nō hꝫ uenena. Caput eius limini ianuaꝝ ſubditū ꝓpitiatis oratione diis fortuna/
tam domū facere ꝓmittunt. Oculis eius inueteratis & cū melle tritis inunctos non paueſcere ad
nocturnas imagines ēt pauidos cordis. Pingue in pelle dorcadū neruis ceruinis adalligatum in la
certo conferre iudicioꝝ uictoriam. Primū ſpondilū aditus poteſtatū mulcere. Dentes eius illiga/
tos pellibus capreaꝝ ceruinis neruis: mites p̄ſtare dominos: poteſtatesq; exorabiles. Sꝫ ſup oīa
ē compoſitio: qua inuictos faciunt magoꝝ mēdacia. Cauda draconis & capite uillis leonis e fron/
te & medulla eiuſdem equi uictoris ſpuma canis unguibꝰ adalligatis ceruino corio: neruiſq; cer/
ui alternatis & dorcadis. Quæ arguiſſe nō minꝰ refert: q̃ꝫ contra ſꝑpentes remedia demonſtraſſe
q̄m hæc morborꝝ beneficia ſunt. Draconum adipem uenenata fugiunt. Item uirus ichneumonū
Et cutis cinere in aceto punctos. Viperæ caput impoſitum: uel alterius q̃ꝫ quæ ꝑcuſſerit: ſine fi
ne ꝓdeſt. Itē ſiquis eam ipſam in uapore baculo ſubſtineat: aiunt eum futura præcinere. Itē ſiqs
exuſtæ eius cinerē illinat. Reuerti āt ad ꝑcuſſum ſꝑpentem neceſſitate naturæ Nigidius auctor
eſt. Caput q̄dē diſſecant ſcytie: interq; aures eximūt lapillum: quem aiūt ab ea deuorari territa.
Alii ipſo toto capite utūt̃. Fiūt & ex uipa paſtilli q theriaci uocāt̃ a grecis: ternis digytis utrinq;
amputatis: exemptiſq; interaneis & liuore ſpinæ adhætente: reliquo corpore in patina ex aqua
& anetho diſcocto: ſpiniſq; exemptis & addita ſimilagine: atq; ita in umbra ſiccatis paſtillis: qbꝰ
ad multa medicamenta utunt̃. Significādū uidet̃ e uipa tm̄ hoc fieri. Quidam purgatæ ut ſupra
dictū ē adipem cū olei ſextario ďcoquunt ad dimidias. Ex eo cū opꝰ ſit ternis ſtillis additis ī oleū
pungunt̃: ut omēs beſtiæ fugiant eos. Præterea conſtat contra omniū ſꝑpentium ictus quanuis
inſanabiles ipſaꝝ ſꝑpentium exta impoſita auxiliari. Eoſq; q aliq̄n uiperæ iecur coctū hauſerint:
nūq̄ꝫ poſtea feriri a ſꝑpente. Neq; anguis uenenatus ē niſi ꝑ mēſem luna inſtigatus. Sꝫ ꝓdeſt ui
uus comprehenſus: & in aqua contuſus: ſi foueat̃ ita morſus. Quin & ineſſe ei remedia multa cre
dūt̃: ut dicemꝰ. Et ideo Aeſculapio dicat̃. Democritus q̄dē monſtrat quedam ex iis cōfici: ut poſ/
ſint auium ſmones intelligi. Atqui anguis æſculapius epidauro romā aduectus ē: uulgoq; paſcit̃
& in domibꝰ. Ac niſi incendiis ſemina exureret̃ nō eſſet fœcunditati eoꝝ reſiſter̃. In orbe terraꝝ
pulcherrimū anguium genꝰ ē: qđ in aqua uiuit: hydri uocāt̃: nullis ſꝑpentium inferiores ueneno
Hoꝝ iecur ſꝑuatum aduerſus ꝑcuſſos ab iis auxiliū ē. Et ſcorpio tritus ſtellionū ueneno aduerſat̃
Fit enim & e ſtellionibus malū medicamentū. Nam cū immortuꝰ ē in uino faciē eoꝝ q biberint
lentigine obducit. Ob hoc in unguento necant eum inſidiantes pellicū forme. Remediūq; ē oui
luteum & mel ac nitꝝ. Fel ſtellionū tritum in aqua: muſtelas congregare dicit̃. Inter omnia ue/
nenata ſalamandræ ſcelus maximum ē. Cætera. n. ſingulos feriūt: nec plures pariter interimūt
ut omittam: q̄ perire conſcientia dicūt̃ homine ꝑcuſſo: neq; amplius admitti ad terras. Salaman
dra populos pariter necare improuidos pōt. Nam ſi arbori irrepſerit: omnia poma inficit uene/
no: & eos q ederint: necat frigida ui nihil aconito diſtans. Quinimmo ſi contacto ab ea ligno uł
pede cruſta panis incoquat̃ idem ueneficium ē: uel ſi in puteum cadat. Quippe cū ſaliua eiꝰ qua/
cunq; ꝑte corporis: uel in pede imo reſperſa omnis in toto corpore defluat pilus. Tamē talis &
tanta uis ueneni a quibuſdam animaliū ut ſuibus mandit̃: dominante eadem illa reꝝ diſſidentia.
Venenū eius extingui primū omniū ab iis quae ueſcant̃ illa: ueriſimile ē. His uero ſimilia ſunt: q̄
ꝑdunt̃ cātharidum potu: aut lacerta in cibo ſumpta. Cætera aduerſantia diximꝰ: dicemuſq; ſuis
locis. Ex ipſis quae magi tradūt contra incendia: q̄m ignes ſola animaliū extinguat: ſi forent ue/
ra iam eēt expta roma. Seſtius uenerē accēdi cibo eaꝝ ſi detractis interaneis & pedibꝰ & capite
in melle ſeruēt̃: tradit negatq; reſtingui ignē ab iis. Ex uolucribus in auxilio contra ſꝑpentes pri
mū uultur ē. Annotandū quoq; minꝰ uiriū eē nigris pennaꝝ. Ex iis. n. ſi urant̃: nidor̃ fugari eas
dicūt. Itē cor eius alitis habentes tutos eē ab impetu nō ſolū ſerpentium: ſꝫ ēt feraꝝ: & latronū

ac regum ira. Carnibus gallinaceoꝝ ita ut tepebũt auulſæ appoſitis uenena ſerpẽtiũ domantur.
Itẽ cerebro in uino poto. Parthi gallinæ malunt cerebrꝝ plagis imponere. Ius quoqꝫ ex iis po/
tum præclare medetˢ: & in multis aliis uſibus mirabile. Pantheræ leoneſqꝫ nõ attingunt punc/
tos eo: præcipue ſi & allium fuerit incoctũ. Aluum ſoluit. Validius e ueterẽ gallinaceo. Prodeſt
& cõtra longinquas febres: & torpẽtibus mẽbris tremuliſqꝫ: & articulariis morbis: & capitis do
loribus. Epiphoris: inflãmationibus: faſtidiis incipienti tenaſmo: iocineri: renibus: ueſicæ. Con
tra cruditates ſuſpiria. Itaqꝫ etiã faciendi eius extant præcepta. Efficacius enim cocti cũ oleõ ma
rino: aut cibo: aut cappari: aut apio: aut hærba mercuriali: aut polypodio: aut anetho. Vtiliſſi/
mæ aũt in cõgiis tribus aquæ ad tres heminas cũ ſupradictis hærbis: & refrigeratũ ſub diuo da
ri tempeſtiuis ãtecedẽte uomitiõe. Nõ præteribo miraculũ quãqꝫ ad medicinã nõ pertinens. Si
auro liqueſcẽti gallinaꝝ mẽbra miſceãtur: cõſumunt illud in ſe. Ita hoc uenenũ auri eſt. At galli
naceis ipſis circulo e ſarmẽtis addito collo nõ canũt. Auxiliatˢ cõtra ſerpẽtes & colũbaꝝ caro re/
cens cõſerpta & hirũdinũ. Bubonis pedes uſti cum pulpagine hærba. Nec omittam in hac alite
quoqꝫ exẽplũ magicæ uanitatis. Quippe præter reliqua portẽtoſa mẽdacia. Cor bubonis ĩpoſi
tũ mãmæ mulieris dormiẽtis ſiniſtræ tradũt efficere ut oĩa ſecreta ꝓnũtiet. Præterea in pugnã
ferentes idem fortiores fieri. Eiuſdem ouo ad capillos remedia demõſtrãt. Quis ãt quæſo ouũ
bubonis uidere potuit: cũ tam ipſam auem uidiſſe ꝓdigiũ ſit: quis utiqꝫ experiri & præcipue ĩ ca
pillo: Sanguine qdẽ pulli bubonis ẽt criſpari ꝓmittũt capillũ. Huius generis ꝓpe uideri poſſit
quæ tradunt & e ueſpertiliõe: ꝙ ſi ſit circũlatus domui uiuus & per feneſtrã inuerſo capite ĩſiga
tur amuletum eſſe. Priuatimqꝫ ouilibus circũlatũ totiẽs & pedibus ſuſpẽſũ ſurſum ſup liminare.
Sãguinẽ quoqꝫ eius cũ carduo cõtra ſerpẽtiũ ictus inter præcipua laudãt. Phalãgium eſt italiæ
ignotũ & pluriũ geneꝝ. Vnũ ſimile formicæ: ſed multo maius: ruffo capite: reliqua parte corpo
ris nigra: albis intercurſãtibus reſperſus guttis. Acerbior huius ꝙ̃ ueſpæ ictus. Viuit maxime
circa furnos & molas. In remedio eſt ſi quis eiuſdẽ generis alteꝝ percuſſo oſtẽdat. Et ad hoc ſer
uantur cũ mortui inueniũtˢ. Et cortices eoꝝ cõtriti & poti medẽtur. Et muſtellæ catuli ut dixi/
muſ ſupra. Aeque phalãgion græci uocãt inter genera araneoꝝ: ſed diſtingũt lupi noĩe. Tertiũ
genus eſt eodẽ phalãgii noĩe araneus: lanuginoſus: grãdiſſimo capite. Quo diſſecto inueniri di/
cũtur intus uermiculi duo: adalligatiqꝫ mulieribus ceruina pelle ante ſolis ortũ præſtãt ne conci
piãt: ut Cecilius ĩ cõmentariis reliquit. Vis ea annua eſt: quã ſolam ex omĩ tacito dixiſſe fas ſit.
quoniã aliquaꝝ fœcũditas plena liberis tali uenia indiget. Vocatˢ & rachĩno nigro ſimilis ore mi
nimo ſub albo pedibus breuiſſimis: tanqꝫ ĩpfectis: Dolor a morſu eius qualis a ſcorpiõe. Vrinæ
ſimilis araneis textis. Idem erat aſiortion: niſi diſtingueretˢ uirgulis albis. Huius morſu genua la
befactãtur. Peior utroqꝫ eſt cæruleuſ: lanũgine nigra: caliginẽ cõcitãt: & uomitus araneoſos: ẽt
nũ deteriora: crabrone pẽna tantũ differẽs. Hic & ad maciẽ ꝑducit. Myrmecion formicæ ſimilis
capite: aluo nigra: guttis albis diſtinguẽtibus. Veſpaꝝ dolore torquet. Tetragãthii duo genera
habent: peior mediũ caput diſtinguẽte linea alba & tranſuerſũ altera. Hic oris tumorẽ facit. At
cinereus poſterior parte cãdicãs lentior. Minime ãt noxius eodẽ colore qui telas muſciſ ĩ parie/
tibus latiſſime pãdit. Cõtra oĩum morſus remediũ eſt gallinaceũ cerebꝝ cũ piperis exiguo potũ
in poſca. Itẽ formiræ qnqꝫ potæ. Pecudũ fimi ciniſ illitus ex aceto. Et ipſi aranei qcũqꝫ ĩ oleo pu
trefacti. Muris aranei morſus ſanatur coagulo agnæ in uino poto. Vngulæ arietinæ cinere cum
melle. Muſtellæ catulo ut in ſerpentibus dictũ eſt. Si iumẽta momorderit: mus recẽs cũ ſale im
ponitur: aut fel ueſpertiliõis ex aceto. Et ipſe mus araneus cõtra ſe remedio eſt diuiſus & impoſi
tus. Nã ſi prægnãs momorderit: protinuſ diſſilit. Optimũ eſt ſi is imponatur qui momorderit.
Sed & alios ad hũc uſus ſeruãt in oleo aut luto circũlitos. Eſt & cõtra morſũ eius remedio terra
ex orbita. Ferũt enĩ nõ trãſiri ab eo orbitam torpore quodã naturæ. Scorpiõibus cõtrarius ma
xime inuicem ſtellio traditur: ut uiſu quoqꝫ pauorem iis afferat: & torporẽ frigidi ſudoriſ. Itaqꝫ ĩ
oleo putrefaciũt eũ: & ita eo uulnera pungũt. Quidã oleo illo ſpumã argenteã decoquũt ad em
plaſtri genus atqꝫ illa illinũt. Hũc græci colorẽ uocãt & aſcalabotẽ & galeotẽ. In italia nõ naſci
tur. Eſt enĩ hic plenus lẽtigine: ſtridoris acerbi. Et ueſcitˢ quæ omĩa a noſtris ſtelliõibus aliena
ſunt.. Prodeſt & gallinaꝝ fimi cinis illitus. Draconis iecur. Lacerta diuulſa. Mus diuulſus. Scor
pio & ipſe ſuæ plagæ impoſitus aut aſſus in cibo ſũptus: aut potus in meri cyathis duobus. Pro
prium eſt ſcorpionũ ꝙ manus palmã nõ feriũt: nec niſi pilos attingere. Lapillus qualiſcũqꝫ ab ea
parte qua in terra erat appoſitus plagæ lenit dolorem. Itẽ teſta ſicut erat terra operta ex aliqua
parte ſicut erat impoſita liberare dicitur. Nõ debent reſpicete q imponũt. Et cauere ne ſol aſpi/
ciat: Vermes terreni triti impoſiti ꝓſunt. Multa & alia ex his remedia ſunt: ꝓpter quæ in melle
ſeruãtur. Noctua apibus cõtraria & ueſpis crabronibuſqꝫ & ſãguiſugis. Pitii quoqꝫ martii roſtꝝ
ſecũ habẽtes nõ feriuntur ab iis. Aduerſãtur & locuſtaꝝ minimæ ſine pẽnis: quas atelabos uo/
cãt. Eſt & formicaꝝ genus uenenatũ. Nõ eas nouere in italia. Solifugas Cicero appellat. Salfu/
gas betica. Iis cor ueſpertilionis contratiũ omibuſqꝫ formicis & ſalamãdris reſiſtit. Cãtharides

dixim⁹. Sꝫ & in iis magna quæſtio: q̄m ipſæ uenena ſunt potæ ueſicæ cũ cruciatu ꝑcipuo. Coſſi/
num equitẽ aomanũ amicitia Neronis principis notũ: cũ is lichene correptus eẽt: uocatus ægy
pto medicus ad hãc ualitudinẽ eius a Cæſare: cũ cantharidũ potũ præparare uoluiſſet: interemit
Veꝝ illitas ꝓdeſſe nõ dubiũ ẽ cũ ſucco taminiæ uuæ: & ſeuo ouis uel capræ. Ipſaꝝ cantharidum
uenenũ in qua ꝑte ſit: nõ conſtat inter auctores. Alii in pedib⁹ & capite exiſtimant eẽ. Alii ne/
gant. Conuenit t̃m pennas eaꝝ auxiliari in quacũq; ꝑte ſit uenenũ. Ipſæ naſcũt̃ ex uermiculo in
ſpongia maximæ cynhorodi: q̃ fit in caule. Sed fœcundiſſimæ in fraxino. Cæteræq; in alba ro/
ſa minus efficaces. Potentiſſimæ inter omnes uariæ luteis lineis: quas in pennis tranſuerſas h̃nt
Multũ pingues inertiores minimæ latæ piloſe. Inutiliſſimæ uero unius coloris macreq;. Condũ
tur in calice fictili nõ picato & linteo colligato congeſtæ roſa matura: & ſuſpendũt ſup acetũ cũ
ſale feruens: donec ꝑ linteolũ uaporẽt: poſtea reponũt. Vis eaꝝ adurere corpus: cruſtas obdu/
cere. Eadem pitycampis in picea naſcentibuſ. Eadẽ bupreſti: ſimiliterq; preparãt. Efficaciſſimæ
omẽs ad lepras lichenaſq; dicũt. Menſes cit: & urinã. Ideo & Hippocrates hydropicis dabat.
Cantharides obiectæ ſunt Catoni uticenſi: ceu uenenũ uendidiſſet in auctione regia: q̄m eas ſe/
ſtertiis. lx. addixerat.

¶ De ſeuo camelino: & cane rabido: & lacerta: & anſeribus: & columbis: & muſtelis re/
media Capitulum. iiii.

ET ſeuum autem ſtruto camelinũ tũc ueniſſe ſeſtertiis. lxxx. obiter dictum ſit: efficacioris ad
omnia uiſus ꝗ ẽ adeps anſerinus. Dixim⁹ & mellis uenenati genera. Contra q̃d utunt̃ mel/
le: in quo apes ſint mortuæ. Idẽ potũ in uino remediũ ẽ uitioꝝ: q̃ cibo piſcium gignut̃. In canis
rabidi morſu tuet̃ a pauore aquæ capitis canini cinis illitus uulneri. Oportet igne comburi om/
nia eodẽ modo: ut ſemel dixim⁹: in uaſe fictili nouo argilla circunlito: atq; ita in furnum indito.
Idẽ & in potione ꝓficit. Quidamq; ob id edendũ dederũnt. Aliq & uermẽ e cadauere canino ad/
alligauere. Menſtrua ue canis in panno ſubdidere calici aut intus. Ipſius caudæ pilos combuſtos
inſuere uulneri. Cor caninũ habentẽ fugiunt canes. Non latrant uero lingua canina in calciamẽ
to ſubdita pollici. Aut caudam muſtelæ quæ abſciſa dimiſſa ſit habentes. Eſt lim⁹ ſaliuæ ſub lin
gua rabioſi canis q datus in potu fieri hydrophouos nõ patit̃. Multo t̃n utiliſſime iecur eius qui
in rabie momorderit dat̃. Si poſſit fieri crudũ mandendũ. Si min⁹ quoquomodo coctũ aut ius in/
coctis carnib⁹. Eſt uermiculus in lingua canũ q uocat̃ a græcis lytta: quo exempto infantibus ca
tulis nec rabidi fiunt: nec faſtidium ſentiunt. Idem ter igni circuulatus dat̃ morſis a rabioſo: ne ra
bidi fiant. Et cerebello gallinaceo occurrit̃. Sꝫ id deuoratũ anno t̃m eo ꝓdeſt. Aiunt & criſtam
galli contritã efficaciter imponi. Et anſeris adipẽ cũ melle. Saliũt̃ & carnes eoꝝ q rabidi fuerunt
ad eadẽ remedia in cibo dandi. Quin & necãt̃ catuli ſtatim in aqua ad ſexum eius q momorderit:
ut iecur crudũ deuoret̃ ex iis. Prodeſt & fimũ gallinaceum dũtaxat ruffum: ex aceto impoſitum.
Et muris araneæ caudæ cinis ita ut ipſe cui abſciſſa ſit: uiuus dimittat̃. Gleba ex hirundinũ nido
illita ex aceto: uel pulli hirundinis combuſti. Membrana ſiue ſenectus anguiũ uernatione exuta
cũ cãcro maſculo trita. Nam ẽt ꝑ ſe repoſita in arcis armariiſq; tineas necat. Tanta uis mali eſt
urina quoq; calcata rabioſi canis noceat maxime ulcus habentibus. Remediũ ẽ fimũ caballinum
aſperſum aceto & calefactũ in fico impoſitum. Min⁹ hoc miret̃ q cogitet lapidẽ a cane morſum:
uſq; in ꝓuerbium diſcordiæ ueniſſe. Qui in urinam canis ſuam egeſſerit: torporẽ lumboꝝ dici/
tur ſentire. Lacerta quã hyſepa alii calcidẽ uocant in uino pota: morſus ſuos ſanat. Veneficiis ex
muſtela ſilueſtri factis contrariũ ẽ ius gallinacei ueteris large hauſtum. Peculiariter contra aco/
nitum addi paꝝ ſalis oportet. Gallinaꝝ fimũ dũtaxat candidũ in hyſopo d̃coctum aut mulſo: ue/
nena fungoꝝ boletoꝝq; aſtringit. Item inflammationes ac ſtrangulationes: q̃d miremur: cum ſi
aliud animal guſtauerit id fimũ tormini b⁹ & inflationibus afficiat̃. Sanguis anſerinus cõtra lepo/
res marinos ualet: cũ olei æqua portione. Item contra medicamenta mala omnia. Aſſeruat̃ cum
lemnia rubrica & ſpinæ albæ ſucco paſtilloꝝ drachmis quinq; q in cyathis ternis aquæ bibant̃.
Itẽ muſtelæ catulus ut ſupra dixim⁹ præparatus. Coagulum quoq; agninũ aduerſus omnia mala
medicamenta pollet. Itẽ ſanguis anatum ponticaꝝ. Itaq; & ſpiſſatus ſeruat̃: uinoq; diluit̃. Qui/
dam fœminæ anatis efficaciorem putant. Simili mõ contra uenena omnia ciconiaꝝ uẽtriculis ua
let. Coagulum pecoris. Caulis ius ex carne arietũ priuatim aduerſus cantharidas. Itẽ lac ouiũ ca
lidũ: p̃ter ꝗ iis q bupreſtin aut aconitum biberint. Columbaꝝ ſilueſtriũ fimũ priuatim contra ar
genti uiui potũ. Contra toxica muſtela uulgaris inueterata binis drachmis pota.

¶ Ad Alopecias tollendas: & ad pilos reddendos: & ad lendes tollendas: & ad palpe/
bras: & ad glaucomata: & ad oculos: & ad parotidas remedia Cap. v.

ALopecias replet fimi pecudum cinis cum oleo cyprino & melle. Itẽ ungulaꝝ muli uel mulæ
ex oleo myrtheo. Præterea (ut Varro noſter tradit) murinũ fimũ q̃d item muſcerdas appel/
lat. Et muſcaꝝ capita recentia prius folio ficulneo aſperata. Alii ſanguine muſcaꝝ utunt̃. Alii de
cem diebus cinerem eaꝝ illinunt cum cinere chartæ uel nucum: ita ut ſit tertia ꝑs e muſcis. Alii

lacte mulieꝝ cũ brassica cinerẽ muscaꝝ subiiciunt: quidã mel tantũ. Nullũ aĩal minus docile exi/
stimatur minoris ue intellectus. Quo mirabilius est olympiæ sacro certamine nubes eaꝝ immola/
to tauro deo quẽ Myoden uocãt extra territoriũ id abire. Alopecias cinis e muriũ capitibus cau
disq̃ & totius muris emẽdat: præcipue si ueneficio acciderit hæc iniuria. Itẽ herinacei cinis cum
melle aut corium cõbustũ cum pice liqda. Caput quidem eius ustũ p se etiã cicatricibus pilos red
dit. Alopecias aũt in ea curatiõe præparari oportet nouacula & sinapi. Quidã ex aceto uti malu
erũt. Quæ de herinaceis dicũt oĩa tanto magis ualebunt ĩ hystrice. Lacertæ quoq̃ ut diximus
cõbustæ cũ radice recẽtis harũdinis: quæ ut una cremari possit minutatim fienda est. Itẽq̃ myr/
teo oleo pmixto cineres capilloꝝ defluuia cõtinẽt. Efficacius uirides lacertæ oĩa eadẽ præstãt.
Etiãnum utilius admixto sale & adipe ursino & cepa tusa. Quidã denas uirides ĩ x. sextariis olei
ueteris discoquũt cõtenti semel in mẽse ungere. Pelliũ uipinaꝝ cinis alopecias celerrime explet.
Itẽ gallinaꝝ fimũ recens illitum. Corui ouum in æreo uase pmixtũ illitũq̃ deraso capite nigriciã
capillis affert. Sed donec inarescat: oleũ in ore habẽdum est: ne & dentes simul nigrescant. Idq̃
in umbra faciendum est: neq̃ ãte triduum abluendum. Alii sãguine cerebro eius utuntur cum ui
no nigro. Alii excoquunt ipsum: & nocte cõcubia in plũbeum uas cõdunt. Aliqui alopecias can
tharide trita illinũt cũ pice liquida: nitro præpata cute. Caustica uis eaꝝ: cauẽdũq̃ ne exulceret
alte. Postea ad ulcera ita facta capita muriũ & fel muriũ & fimũ cum helleboro & pipere illini iu
bent. Lendes tollũtur adipe canino: uel anguibus in cibo sũptis anguillaꝝ mõ: aut uernatiõe ea
rum quã exuũt pota. Prurigines felle ouillo cũ creta cymolia illita capiti donec inarescat. Capitis
doloribus remedio sunt cochleæ: eæ quæ nudæ inueniũt nõdũ pactæ ablato capite: & iis lapi/
dea duritia exempta. Est aũt ea calculi latitudine: quæ alligãt: & minutæ frõti illinũt tritæ. Itẽ
resipũ ossa e capite uulturis adalligata: aut cerebꝝ cũ oleo cedrino pũcto capite & intus narib⁹
illitis. Cornicis cerebrũ coctum in cibo sũptum uel noctuæ idẽ præstat. Gallinaceusq̃ si inclusus
abstineat die ac nocte pari inedia eius qui doleat euulsis collo plumis circumligatisq̃ uel cristis:
Mustellæ cinis illitus. Surculus ex nido milui puluino subiectus. Murina pellis cremata ex ace/
to illito cinere. Limacis inter duas orbitas inuẽtæ ossiculũ p aurem cũ ebore traiectũ: uel ĩ pelli
cula canina adalligatũ quod remediũ pluribus sẽpq̃ prodest. Fracto capiti aranei tela ex oleo &
aceto imposita nõ nisi uulnere sanato abscedit. Hæc & uulneribus tõstrinaꝝ sãguinẽ sistit. A ce/
rebro uero ꝓfluẽtẽ aseris sanguis: aut anatis infusus adeps sistit. Adepsq̃ eaꝝdẽ aliũ cum rosa
ceo coctus. Matutino pascẽtis harũdine caput præcisum maxime luna plena lineo panno adalli/
gãt capitis doloribus licio. Aut cæra alba frõti illinũt: & pilos caninos pãno adalligãt. Cerebrũ
cornicis in cibo sũptum palpebras gignere dicitur. Hysopũq̃ cũ myrrha calidũ penicillo illitum.
Idẽ præstare muscaꝝ fimi quoq̃ murini cinerẽ æquis portiõibus: ut efficaciter dimidium põdus
denarii ꝓmittitur additis duabus sextis denarii sextiui ut omia hysopo illinãtur. Itẽ murini catu
li triti in uino uetere ad crassitudinẽ acopi. Pilos in iis incõmodos euulsos renasci non patitur fel
herinacei. Ouoꝝ stellionis liquor. Salamãdræ cinis. Cinis lacertæ uiridis: uel in uino albo sole
coactus ad crassitudinẽ mellis in æreo uase. Hirũdinis pulloꝝ cinis cũ lacte titymalli spumaq̃ co
chleaꝝ. Glaucomata dicũt magi cerebro catuli septẽ dieꝝ emẽdari specillo demisso in dextrã par
tem si dexter oculus curetur: in sinistrã si sinister. Aut felle recẽti axionis. Noctuaꝝ est id gen⁹
maximũ: quibus pluma auri mõ micat. Suffusiõem oculoꝝ canino felle malebat q̃ hyenæ curari
Apollonius pritaneus cũ melle. Itẽ albugines oculoꝝ. Muriũ capitum caudaꝝq̃ cinere ex mel/
le inunctis claritatem uisus restitui dicũt. Multoq̃ magis gliris aut muris siluestris cinerẽ: aut aq
læ cerebro uel felle. Cũ attico melle cinis & adeps soricis cõbusti trit⁹. Lacrymosis oculis plu/
rimũ cõfert stibi. Quod quid sit dicemus in metallis. Mustellæ cinis suffusiõibus. Itẽ lacertæ hi
rũdinis ue cerebrum. Quæ etiã tritæ coctæ ue frõti illitæ epiphoras sedãt: siue p se siue cũ pol
line siue cũ thure. Sic & solatis id est sole correptis ꝓsunt. Viuas quoq̃ cremare: & cinerẽ eaꝝ cũ
melle cretico inungi caligines utilissimũ est. Iumẽtoꝝ oculis mẽbrana aspidis quã exuerit cũ adi/
pe eiusdẽ claritatẽ inunctis facit. Vipam uiuã ĩ fictili nouo cõburere addito fœniculi succo ad cy
athum unum & thuris mãma una atq̃ ita suffusiões oculoꝝ & caligines inungere utilissimum est.
Medicamẽtum id entheõ uocatur. Fit & collyriũ uipa in olla putrefacta uermiculisq̃ enatis cum
croco tritis. Exuritur in olla cum sale quẽ lingendo claritatẽ oculoꝝ cõsequũtur: & stomachi to
tiusq̃ corporis tẽpestiuitates. Hic ẽt sal pecori datur salubritatis cã: & in antidothũ cõtra serpẽ
tes additur & attollit. Quidã & uipis utuntur in cibis. Primũ oĩum occisæ statim salem ĩ os ad
di iubent donec liquescat humor quattuor digytoꝝ mẽsura utrinq̃ præcisa: exemptisq̃ iterane/
is discoquunt in aqua aut oleo sale anetho & oibus aut statim uescuntur: aut a pane colligunt ut
sæpius utantur. Ius præter supradicta pediculos e toto corpore expellit: pruritusq̃ ẽt summæ cu
tis. Effectum ostẽdit & per se capitis uiperini cinis. Vtilissime cibos inungunt. Itẽ adeps uipe/
nus. De felle nõ audacter suaserim quæ præcipiunt: quoniã ut suo loco docuimus: non aliud est
serpẽtium uenenum. Anguium adeps erugini mixtus ruptas oculoꝝ partes sanat: & membran

ſiue eaꝝ ſenectus uernatione exuta ſi adfricet̃ claritatẽ oculoꝝ facit. Vlulæ quoqꝫ fel ꝓdicatur
ad albugines ſuffuſiones caligines. Adeps ſimiliter ad claritatẽ. Aquilæ: quam diximꝰ pullos ad
contuendũ ſolẽ experiri: mixto felle cũ melle attico inungunt̃ nubeculæ & caligationes & ſuffu-
ſionesqꝫ oculoꝝ. Eadẽ uis & in uulturino felle eſt cũ porri ſucco & melle exiguo. Et item in gal-
linacei felle alligato ad argema: & ad albugines ex aqua diluto. Item ad ſuffuſiones oculoꝝ maxi
me candidi gallinacei. Fimũ quoqꝫ gallinaceoꝝ dũtaxat rubꝝ luſioſis illinendũ monſtrant. Lau-
dãt & gallinæ fel: ſꝫ ꝑcipue adipẽ contra puſtulas in pupillis. Hos ſcilicet eius rei gratia ſaginãt
Adiuuat mirifice eruptas oculoꝝ tuniculas ammixto ſchiſto & hematite lapidibꝰ. Fimum quoqꝫ
eaꝝ dũtaxat candidũ oleo in uetere corneiſqꝫ pyxidibus adſeruant ad pupillaꝝ albugineſ. Qua ĩ
mentione ſignificandum ẽ pauones fimũ ſuũ reſorbere tradi inuidẽtes hominũ utilitatibꝰ. Acci
piter ꝺcoctus in roſaceo efficaciſſimus ad inunctiones omniũ uitioꝝ putat̃. Itẽ fimi eius cinis cũ
attico melle. Laudat̃ & milui iecur. Fimum columbaꝝ ex aceto ad ægilopas. Similiter & ad albu
gines & cicatrices. Fel anſerinũ ſanguis anatũ contuſis oculis ita ut poſtea hyſopo & melle inun-
gãt̃. Fel ꝑdicum cũ mellis æquo ponder̃: ꝑ ſe uero ad claritatẽ. Diſcoridis & Hippocratis ut pu-
tãt auctoritate adiicit̃: qđ in argentea pyxide adſeruari iubent. Oua ꝑdicum in uaſe æreo deco
cta cũ melle: ulceribꝰ oculoꝝ & glaucomatis medẽt̃ columbaꝝ turtuꝝ palumbiũ perdicum ſan-
guis oculis cruore ſuffuſis eximie ꝓdeſt. In colũbis maſculæ efficaciorẽ putãt. Vena autem ſub
ala ad hunc uſum incidit̃: qm̃ ſuo calore utilior ẽ. Superimponi oportet ſplenium e melle deco-
ctum: lanamqꝫ ſuccidã ex oleo & uino. Eaꝝdẽ auium ſanguis nyctilopas ſanat. Et iecur ouium.
Atqꝫ ut in capris dixim efficacius fuluæ. Decocto quoqꝫ eius oculos abluere ſuadent: & medul
la dolores humoreſqꝫ illinunt. Bubonis oculoꝝ cinis collyrio mixtus claritatẽ oculis facere pro-
mittit̃. Turturis fimũ albugines extenuat. Item cochleaꝝ cinis. Fimum cenchridis accipitrum ge
neris hanc græci faciunt. Argema ex melle omnibꝰqꝫ quæ ſupra ſcripta ſunt ſanant̃. Mel utiliſſi
mũ oculis in quo ſunt apes immortuæ. Ciconiæ pullũ ꝗ ederit: negat̃ annis continuis lippiturꝰ
Itẽ qui draconis caput habeat. Huiuſqꝫ adipe & melle cũ oleo uetere incipientes caligines diſcu-
ti tradũt. Hirundinũ pullos plena luna excæcant: reſtitutaqꝫ eaꝝ acie capita comburunt̃. Cine-
re cũ melle utunt̃ ad claritatem & dolores ac lippitudines & ictꝰ. Lacertas quoqꝫ pluribꝰ modis
ad oculoꝝ remedia aſſumunt. Alii enim uiridẽ includũt nouo fictili ac lapillos ꝗ uocat̃ cenidia: q̃
& inguinũ tumoribꝰ adalligari ſolẽt: nouẽ ſingulos ſignis ſignanteſ: & ſingulos ꝺtrahunt ꝑ dies
Nono emittunt lacertam. Lapillos ſeruant ad oculoꝝ dolores. Alii terrã ſubſternũt lacertæ ui-
ridi excæcatæ: & una in uitreo uaſe annulos includunt ferro ſolido uel auro: cũ recepiſſe uiſum la
certam apparuerit ꝑ uitrum emiſſa ea annulis contra lippitudinem utunt̃. Alii capitis cinere pro
ſtibio ad ſcabritias. Quidam uiridẽ longo collo in ſabuloſis naſcentem comburunt: & incipientẽ
epiphoram inungunt. Et item glaucomata. Muſtelæ etiam oculis punctũ erutis aiunt ui[illegible]um re-
uerti: eadẽqꝫ quæ in lacertis & annulis faciunt. Serpentis oculũ dextrum adalligatũ contra epi-
phoras ꝓdeſſe ſi ſerpens uiua dimittat̃. Lachrymantibus ſine fine oculis cinis ſtellionis capitis
cum ſtibio eximie medet̃. Aranei muſcarii tela: & præcipue ſpelunca ipa impoſita fronti ad duo
tempora: ita ut a puero impube & capiat̃ & imponat̃. Nec is triduo ſe oſtendat ei cui medeatur
ne ue alteruter nudis pedibꝰ terram attingat his diebus: mirabiliter epiphoras mederi dicuntur
Albugines quoqꝫ dicit̃ tollere inũctione araneus candidus longiſſimis ac tenuiſſimis pedibꝰ cõ-
tritus in oleo uetere. Sed is ẽt cuius craſſiſſimum textum ẽ in contignationibus fere adalligatus
panno epiphoras ſanare tradit̃. Scarabei uiridis natura contuentium uiſum exacuit. Itaqꝫ gem-
maꝝ ſculptores contuitu eorum acquieſcunt. Aures purgat fel pecudis cum melle. Caniniqꝫ
lactis inſtillatio ſedat dolorem. Grauitatem adeps cũ abſinthio & oleo uetere. Itẽ adeps anſeri-
nus. Quidam adiiciunt ſuccum cepe & allii pari mõ. Vtunt̃ & ꝑ ſe ouis formicaꝝ. Nanqꝫ & huic
animali eſt medicina: conſtatqꝫ urſos ægros hoc cibo ſanari. Anſerum quoqꝫ & omnium auium
adeps præparat̃: exemptiſqꝫ uenis omnibus patina noua fictili opta in ſole: ſubdita aqua feruen-
ti liquat̃. Siccat̃qꝫ lienis ſaccis in fictili nouo' rpoſitus loco frigido minus putreſcit: addito melle
Murium cinis cum melle inſtillatus: aut cum roſaceo ꝺcoctus aurium dolores ſedat. Si aliquod
animal in aurem intrauerit: præcipuum remedium ẽ murinũ fel aceto dilutum. Si aqua intraue-
rit: adeps anſerinus cum cepe ſucco. Gliris ꝺtracta pelle: inteſtiniſqꝫ exemptis diſcoquitur mel-
le in uaſe nouo. Sed medici malunt nardo decoqui uſqꝫ ad tertias: atqꝫ ita aſſeruari: deinde cum
opus ſit ſtrigili tepefacta infunder̃. Conſtat deplorata aurium uitia eo remedio ſanari. Aut ſi ter
reni uermes adipe anſeris decocti infundantur. Item ex arboribus rubri cum oleo triti exulcera-
tis & ruptis auribus præclare medent̃. Lacerti inueterati in os pendentium addito ſale cõtuſi &
ab ictu læſas aures ſanant. Efficaciſſime autem ferrugineas maculas habentes. Lineis etiã ꝑ cau-
dam diſtincte. Millepeda: ab aliis centipeda aut multipeda dicta: animal eſt e uermibus terræ pi
loſum multis pedibus arcuatim repens tractuqꝫ contrahens ſe: oniſcon græci uocant: alii tilon.
Efficaciter ſanat auriũ dolores in cortice punici mali ꝺcoctum & porri ſucco. Addunt & roſaceũ

& in alteram aurem infundunt. Illã at quæ nõ arcuatur sepa græci uocãt: alii scolopendram mi norem pniciosamq;. Cochleæ quæ sunt in usu cibi cum myrrha aut thuris polline appositæ. Itẽ minutæ & lacte fracturis aurium illinuntur cum melle. Senectus serpẽtium feruente testa usta i stillatur rosaceo ãmixto cõtra oĩa qdem uitia efficax: sed cõtra grauiolentiam præcipue. Aut si purulentæ sunt ex aceto. Melius cum felle caprino uel bubulo aut testudinũ marinæ. Vetustior anno eadẽ mẽbrana nõ ꝓdest: nec hymbre ꝑfusa: ut aliqui putãt. Item aranei sanies cũ rosaceo: aut per se in lana uel cum croco. Auribus ꝓdest grillus cum sua terra effossus & illitus. Magnam auctoritatem huic aiali ꝑhibet Nigidius: maiorem magi: quoniã retro ãbulet: terrãq; terebret: stridat noctibus. Venatur eum formicæ circũligatæ capillo in cauernã eius cõiectæ efflato pri⁹ puluere ne sese cõdat: & ita formicæ cõplexu extrahit̃. Ventris gallinaceoꝝ mẽbrana quæ abii ci solet inueterata & in uino trita auribus purulentis calida infundit̃. Gallinaꝝ quoq; adeps. Est & quædã pinguitudo blattæ si caput auellatur: Hãc tritã una cum rosaceo auribus mire ꝓdesse dicũt. Sed lanã qua incluserint post paulum extrahendã. Celerrime eni id pingue trãsire in aĩal: fieri ue uermiculũ. Alii binas ternas ue in oleo decoctas effi acissime auribus mederi scribunt: & tritas in linteolo imponi cõtusis. Hoc quoq; aĩal inter pudẽda est. Sed ꝓpter ãmiratiõem natu ræ priscoꝝq; curã totum in hoc loco explicãdum. Plura eaꝝ genera fecerũt. Molles quas ĩ oleo decoctas uerrucis efficaciter illini experti sunt. Alteꝝ genus milochõ appellauere circa molas fe re nascens. Has capite detracto attritas lepras sanasse Musa & Pictõ in exemplis reliquerũt. Ter tium genus & odoris tedio inuisum exacuta clune cum pisseleo sanare ulcera tradũt aliaś ĩsanabi lia. Strumas panos diebus. xxi. impositas: ꝑcussa: cõtusa: cacoethe: scabiem: furunculosq; detrac tis pedibus & pẽnis. Nos hæc etiã auditu fastidimus. At hercule Diodorus & morbo regio & ortopnoicis restituisse tradit cum resina & melle. Tãtum potestatis habet ars ea ꝑ medicamento dãdi quicquid uelit. Humanissimi eoꝝ cinerem crematoꝝ reseruãdum ad hos usus in cornea py xide censuere. Aut tritas clysteribus infundendas ortopnoicis aut rheumaticis. Infixa utiq; cor pori illitas extrahere cõstat. Mel utilissimum auribus quoq; est in quo apes emortuæ sũt. Paro tidas cõprimi columbinum stercus uel ꝑ se: uel cũ farina hordeacea aut auenacea. Noctuæq; ce rebrum uel iecur cum oleo ĩfusum auriculæ aut parotidæ. Multipeda cum resinæ parte tertia il lita. Grilli siue illiti siue adalligati. At reliqua morboꝝ genera medicinasq; ex iisdẽ animalibus aut eiusdem generis sequenti dicemus uolumine.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER XXX.
PRAEFATIO

De origine magicæ artis: quando & a quibus cœperit: & a quibus celebrata fuerit: & reliquæ ex animalibus medicinæ. Ca. i.

MAGICAS VANITATES SAEPIVS QVIDEM AN tecedẽtis operis parte ubicunq; causæ locusq; poscebãt: coargui mus. Detegemus etiã nunc ĩ paucis. Tamẽ res digna est de qua plura dicãtur uel eo ipso quo fraudulẽtissima artium plurimum in toto terraꝝ orbe plurimisq; sæculis ualuit. Auctoritatẽ ei maxi mã fuisse nemo miretur: quãdoqdẽ sola artium tres alias imperio sissimas humanæ mẽtis cõplexa in unã se redegit. Natã primum e medicina nemo dubitat: ac specie salutari irrepsisse uelut altiorẽ sanctioreq; ꝗ medicinã ita blãdissimis desideratissimisq; ꝓmissis addidisset uires religiõis: ad quas maxime etiãnum caligat huma num genus. Atq; ut hoc quoq; suggesserit miscuisse artes mathe maticas nullo nõ auido futura de sese sciendi: atq; ea e cælo uerissi me peti credente. Ita possessis hoĩum sensibus triplici uinculo in tãtum fastigii adoleuit: ut ho dieq; etiã in magna pte gentium præualeat: & in oriente regum regibus imperet. Sine dubio il lic orta in perside a Zoroastre ut inter auctores cõuenit. Sed utꝝ unus hic tantum fuerit: an po stea & alius nõ satis cõstat. Eudoxus qui inter sapientiæ sectas clarissimã utilissimãq; eã intelli gi uoluit: Zoroastrem hunc sex milibus ãnoꝝ ãte platonis mortẽ fuisse ꝓdidit. Sic & Aristote les. Hermippus qui de tota ea arte diligentissime scribit: et uicies centum milia uersuum a Zoro astre cõdita indicibus quoq; uoluminum eius positis expnalauit. Etiam præceptorem a quo isti tutum diceret tradidit Agonacem. Ipsum uero qnq; milibus ãnoꝝ ante troianum bellum fuisse. Miꝝ hoc ĩ primis: durasse memoriã artemq; tam lõgo æuo cõmẽtariis nõ intercedentibus: præ terea nec claris nec cõtinuis successionibus custoditã. Istos eni quisq; cõmuni auditu saltẽ cogni tos habet: qui soli cognoĩantur. Apuscoꝝ et Zaratum medos: babyloniumq; Marmaridium: et

arabem Hippocũ: assirium uero Zarmocenidam: quoꝝ nulla extant monumenta maxime tamẽ mirꝝ est in bello troiano tantũ de ea arte silentiũ fuisse Homero: tantũq; opis ex eadẽ in Vlyxis erroribꝰ: adeo ut totũ opus nõ aliunde constet. Siquidẽ Protea & sirenũ cantus apd' eũ nõ aliter intelligi uolunt. Circẽ utiq; & inferoꝝ euocationẽ solũ hac agi. Nec postea quisq; dixit: quonã modo uenisset telmesum religiosissimam urbẽ quondã: transissetq; ad thessallas urbes: quaꝝ co gnomẽ diu optinuit in nostro orbe alienæ gentis. Troianis itaq; tẽporibus Chironis medicinis contenta ẽ solo Marte fulminante. Miror equidẽ. Ac illis populis famã eius in tantũ adhæsisse ut Menander quoq; litteraꝝ subtilitatibus peritus in eadẽ telmeso genitus thessallam cognomi narit fabulã complexã ambages fœminaꝝ detrahentium lunã. Orphea putarẽ m e ꝓpinquo pri mũ intulisse ad uicinas usq; superstitiones ac medicinæ ꝑfectum: si nõ ex persis esset uis tota: in thraciãq; magice dlata fuisset. Primꝰ q; extet: ut equidẽ inuenio cõmentatꝰ d ea erat Hosthanes: Xersem regẽ persaꝝ bello: qd' is græciæ intulit comitatus: ac uelut semina artis portentosæ aspersisse obiter interfecto quacũq; cõmeauerat mundo. Diligentiores paulo ante hunc ponunt Zoroastrem aliũ ꝓconnesium. Quod certũ est: hic maxime Hosthanes ad rabiẽ non auiditatẽ modo scientiæ eius græcoꝝ populos egit. Quanq; animaduertã summã litteraꝝ claritatẽ gloriãq; ex ea scientia antiquitus & pene semp petitã. Certe Pythagoras: Empedocles: Democritus: Plato ad hanc discendã nauigauere: exiliis uerius q; peregrinationibꝰ susceptis. Hanc reuersi prædicauere: hanc in archanis habuere. Democritus Apollonicen Captidenẽ & Dardanũ ephœnice illustrauit uoluminibꝰ Dardani e sepulchro eius petitis: suis uero ex disciplina eorum editis. Quæ rcepta ab aliis hominũ atq; transisse p memoriã æque ac nihil i uita mirandũ ẽ In tantũ fides istis fasq; omne deest: adeo ut ii q cetera d uiro illo ꝓbant hæc opa eẽ inficiẽt. Sꝫ frustra. Hũc enim maxime affixisse animis eam dulcedinẽ constat. Plenq; miraculi & hoc pariter utrasq; artes effloruisse: medicinã dico: magicẽq;: eadẽ ætate illã Hippocrate: hanc Democrito illustrantibus circa peloponnesiacum græciæ bellũ: qd gestũ est a trecentesimo urbis nostre anno. Est & alia magice factio a Mose etiamnũ & Lotapea iudæis pẽdens: sꝫ multis milibus annoꝝ post Zoroastrẽ. Tanto recentior est cypria. Nõ leuẽ & Alexandri magni tẽporibus auctoritatẽ addidit ꝓfessione secundus Hosthanes comitatu eius exornatus. Planeq; qd' nemo dubitet orbẽ terraꝝ peragrauit. Extant itaq; & apd' italas gẽtes uestigia eius in. xii. tabulis nostris aliisq; argumentis: q priori uolumine exposui. Dc. lvii. demũ anno urbis Cn. Cornelio Lentulo P. Licinio Crasso cons. senatusconsultũ factũ ẽ: ne homo immolaret: palãq; in tẽpus siluit sacri ꝓdigiosi celebratio. Gallias utiq; possedit & qdem ad nostrã memoriã. Nanq; Tiberii Cæsaris principatus sustulit druidas eoꝝ: & hoc genꝰ uatũ medicoꝝq;. Quid ipse ego hãc memorẽ artẽ oceanũ quoq; transgressam: & ad naturæ inane puectam in britanniã: q hodie eam attonite celebrat tantis cerimoniis: ut dedisse psis uidri possit. Adeo in toto mũdo consensere q̃q; discordi & sibi ignoto. Nõ satis æstimari ꝓdest: quantũ romanis debeat: q sustulere mõstra: in quibꝰ hominẽ occidere religiosissimũ erat: mandi uero etiam saluberrimũ. Vt narrauit Hosthanes: spẽs eius plures sunt.

¶ Vituperatio Neronis Cæsaris Capitulum. ii.

NAnq; ea quæ a sphæris & ex aere & stellis & lucernis ac peluibus securibusq; & multis aliis modis diuina ꝓmitit: præterea umbraꝝ: inferoꝝq; colloquia. Quæ oĩa ætate nostra princeps Nero uana fallaq; comperit. Quippe nõ citharæ tragiciq; cantus libido illi maior fuit. Fortuna reꝝ humanaꝝ summã gestiente in ꝓfundis animi uitiis: primũq; imperar diis cõcupiuit: nec quicq; generosius ualuit. Nemo unq; ulli artiũ ualidius fauit. Ad hæc nõ opes illi defuere: non uires: nõ d scendi ingeniũ aliaq; nõ patiente mũdo. Immensum & indubitatũ exemplũ ẽ falsæ artis quã dreliquit. Nero utinãq; inferos potius & quoscũq; d suspitionibus suis deos consuluisset q̃ lupanaribꝰ atq; ꝓstitutis mandasset inquisiones eaꝝ. Nulla ꝓfecto sacra barbari licet ferique ritus nõ mitiora q̃ cogitationes eius fuissent. Sæuius sic nos repleuit umbris. Sunt quedã magis hfugia ueluti lentiginẽ habentibꝰ nõ obsequi numina ut cerni nõ possint. Forte hoc in illo: Nil mẽbris dfuit. Nam dies eligere certos liberꝝ erat. Pecudes uero quibꝰ nõ nisi ater colos eẽt: facile. Nam hominẽ immolare ẽt gratissimũ. Magus ad eum Mithridates uenerat: armeniacũ d se triumphum afferens: & ido ꝓuinciis grauis. Nauigare noluerat: qm̃ expuere in maria: aliisq; mortaliũ necessitatibus uiolare naturã eam fas nõ putant. Magos secũ adduxerat. Magicis etiã cœnis eum inuitauerat. Nõ tamẽ cũ regnũ ei daret hanc ab eo accipe artẽ ualuit. Proinde ãt ita ꝑsuasum sit intestabilẽ irritam inanem eẽ: habẽtẽ tamẽ quasdam ueritatis umbras: sꝫ in iis uene ficas artes pollere: nõ magicas. Quærat aliqs quæ sint mẽtiti ueteres magi cũ adolescentibꝰ nobis uisus. Appion grammaticæ artis ꝓdiderit cynocephaliã herbã: q in ægypto uocaret osirites diuinã & cõtra omnia ueneficia. Sꝫ si ea eruereẽt: statim eum q eruisset: mori. Seq; euocasse umbras ad percontandũ: Homerus qua patria quibusq; parentibus genitus eẽt. Nõ tamẽ ausus ꝓfiteri qd sibi respondisse diceret.

De talpis & reliquæ medicinæ per morbos digestæ in animalibus: quoꝝ genera placida sunt aut fera. Ca. iii.

PEculiare uanitatis sit argumētum: q̄ aialium cūctoꝝ talpas maxime mirātur: tot mōis a rerum natura dānatas cæcitatis ꝑpetuæ tenebris etiānū aliis defossas sepultisq̄ similes. Nullis æque credūt extis. Nullum religiōis capacius iudicāt aial. Vt si q̄s cor eius recēs palpitāsq̄ deuorarit: diuinationis & reꝝ efficiendaꝝ euētus ꝓmittāt. Dente talpæ uiuæ exēpto sanari dentium dolores adalligato affirmāt. Cætero ex eo aiali placita eoꝝ suis reddemus locis. Nec q̄cq̄ ꝓbabilius īueniet̄ q̄ muris aranei morsibus aduersari eos: quoniā & terrā ut diximus orbitis depressā auersat̄. Cæteꝝ dētium doloribus (ut iidem narrāt) medet̄ canum qui rabiē præferūt: capitū crematoꝝ cinis sine carnibus instillatus ex oleo cyprio ꝑ aurē cuius e parte doleāt. Caninus dēs sinister maximus circūscarificato eo qui doleat: aut dracōis os e spina. Itē enydridis. Est aūt serpēs masculus & albus. Huius maximo dēte circūscarficāt. At in supiore dolore duos supiores adalligāt: e diuerso inferiores. Huius adipe pungūtur qui crocodilū captāt. Dētes scarificant & ossibus lacertæ e frōte luna plena exēptis: ita ne terrā attingāt. Colluunt caninis dētibus decoctis in uino ad dimidias ꝑtes. Cinis eoꝝ pueros tarde dentiētes adiuuat cū melle. Fit eodē mō & dētifriciū e caninis dētibus. Cinis e murino fimo inditus: uel iecur lacertaꝝ aridū. Anguinū cor si mordeat̄ aut alligetur efficax habet̄. Sūtq̄ inter eos qui murem bis ī mēse iubeāt mādi: doloresq̄ ita caueri. Vermes terreni decocti ī oleo infusiq̄ auriculæ: cuius e ꝑte doleāt præstāt leuamētum. Eoꝝdē cinis exesis dētibus cōiectus ex facili cadere eos cogit. Integros dolētes illitus iuuat. Cōburi āt oportet ī testa. Prosūt & cū mori radice ī aceto scyllite decocti ita ut colluātur dētes. Is quoq̄ uermiculus qui in hærba quæ Veneris labꝝ appellat̄ inuenit̄: cauis dētiū inditus mire ꝓdest. Nā erucæ brassicæ eius cōtactu cadūt. Et e malua cimices infunduntur auribus cū rosaceo. Arenulæ quæ inueniuntur in cornibus cochleaꝝ cauis dentiū inditæ statim liberant dolore. Cocleaꝝ inanium cinis cū mura gingiuis ꝓdest. Serpētis cū sale in olla exustæ cinis cum rosaceo in cōtrariā aurem infusus. Anguinæ uernatiōis mēbrana cū oleo tædæq̄ resina calefacta & auri alterutri infusa. Adiiciunt aliq̄ thus & rosaceum. Eadēq̄ cauis indita ut sine molestia cadant præstat. Vanū esse arbitror canis ortu angues cauda mēbranā exuere: quoniā neutꝝ ī italia uisum est. Multoq̄ minus credibile in tepidis regiōibus tam sero exui. Hāc aūt uel inueteratam cū cæra celerrime dētes euellere tradūt. Et dēs anguium alligatus dolores minuit. Sūt q̄ & araneū animal ipsū sinistra manu captum tritūq̄ in rosaceo: & in aurem infusum cuius a ꝑte doleat ꝓdesse arbitrentur. Ossiculis gallinaꝝ in pariete seruatis fistula salua adacto dēte uel gingiua scarificata proiectoq̄ ossiculo statim dolorem abire tradūt. Item fimo corui lana adalligato: uel passeꝝ cū oleo calefacto & ꝓximæ auriculæ infuso prurītū quidē intolerabilē facit. Et ideo utilius est passeris polloꝝ sarmētis crematoꝝ cinerē ex aceto infricare. Oris saporem emēdari affirmāt murino cinere cū melle si fricētur dētes. Admiscēt quidā marathri radices. Pēna uulturis si scalpātur dētes acidum halitū faciunt. Hoc idē hystricis pēna fecisse ad firmitatē ꝑtinet. Līguæ ulcera & laboꝝ hirūdines ī mulso decoctæ sanāt. Adpes anseris aut gallinæ rimas. Esopū cum galla araneoꝝ telæ cādidæ: & quæ intra bulbos ꝑuæ texuntur. Si feruētia os intus exusserit: lacte canino statim sanabitur. Maculas in facie esopū cum melle corsico quod asprimū habet̄ extenuat. Itē scobē cutis in facie cū rosaceo impositū uellere. Quidā & butyꝝ addūt. Si uero uitiligines sint: fel caninū prius acu cōpūctas. Liuētia & sugillata pulmōes arietū pecudūq̄ in tenues cōsecti mēbranas & calidi impositi: uel colūbinum fimū. Cutē ī facie adeps anseris uel gallinæ custodit. Lichenas & murino fimo ex aceto illinūt: & cinere herinacei ex oleo. In hac curatione prius nitro ex aceto faciem foueri præcipiūt. Tollit ex facie uitia & cochleaꝝ quæ latæ & minutæ passim inueniūtur cū melle cinis. Oīum quidē cochleaꝝ cinis spissat calfacit smectica ui. Et ideo causticis cōmiscet̄ psorisq̄ & lepris & lentigini illinit̄. Inuenio & formicas herculaneas appellatas quibus tritis adiecto sale exiguo talia uitia sanētur. Buprestis aīal est raꝝ in italia: simillimū scarabeo lōgipedi. Fallit inter hærbas bouē maxime: unde & nomē inuenit: deuocatūq̄ tacto felle ita inflāmat: ut rumpat. Hæc cum hircino seuo lichenas illita ex facie tollit smectica ui: ut supra dictū est. Vulturinus sāguis cū chameleōis albæ: quā hærbā esse diximus: radice & cedria trit⁹ cōtētusq̄ brassica lepras sanat. Itē pedes locustaꝝ cū seuo hircino triti. Varos adeps gallinaceus cū cepa tritus & subactus. Vtilissimum & ī facie sæpe mel ī quo apes sint emortuæ. Præcipue tamen faciem purgat atq̄ erugat cygni adeps. Stygmata delentur colūbino fimo ex aceto. Grauedinē inuenio finiri: si quis nare murinas osculetur. Vua & faucium dolor mitigatur fimo agnorū priusq̄ hærbā gustauerit in umbra arefacto. Vua succo cochleæ acu trāsfossæ illita: ut cochlea ipsa in fumo suspēdatur. Hirūdinum cinere cum melle. Sic & tōsillis succurritur. Tōsillas & fauces lactis ouilli gargarizatio adiuuat. Multipeda trita. Fimū colūbinū cū passo gargarizatū etiā cū fico arida ac nitro impositū extra aspitatē faucium & distillationes leniunt. Cochleæ coq̄ debent in lacte: demptoq̄ tantum terreno conteri: & in passo dari potui. Sūt qui astypaleicas effi-

cacissimas putent: & in iis smegma eaꝝ. Lenit & gryllus infricatus. Aut siquis manibus qbus eū
contriuerit: tonsillas attingat. Anginis felle anserino cū elaterio & melle citissime succurrit̄. Ce
rebro noctuæ cinere hirundinis ex aqua calida poto. Huius medicinæ auctor est Ouidius poeta
Sꝫ efficaciores ad omnia quæ ex hirundinib⁹ monstrant̄: pulli siluestriū. Figura nidoꝝ eos dpre/
hendit. Multo tamē efficacissime ripariaꝝ pulli. Ita uocant in ripaꝝ cauis nidificantes. Sūt multi
q cuiuiuscūqꝫ hirundinis pullū edendū censent: ut toto anno nō metuat̄ id malū. Strangulatos cū
sanguine comburunt in uase: & cinerē cum pane aut potu dant. Quidam & mustelæ cineres pari
modo ammiscent. Sic & ad strumæ remedia. Dant & comitialibus quottidie potu. In sale quoqꝫ
seruatæ hirundines ad anginā una drachma bibunt̄. Cui malo & nidus eaꝝ mederi dicit̄ potus.
Millepedam illini anginis efficacissimū putant. Alii. xxi. tritas in aquæ mulsæ hemina dari p ha/
rundinē: qm̄ dentib⁹ tactis nihil ꝓsunt. Tradūt & murē cum uerbenaca excoctum: si bibat̄ is li/
quor: remedio eē. Et corrigiā caninā ter collo circundatā. Fimū columbinū uino & oleo ꝑmix/
tum. Ceruicis neruis & opysthotono ex milui nido surculis uitis adalligatus auxiliari dicit̄. Stru/
mis exulceratis mustelæ sanguis. Ipsa decocta in uino: nō tamē sectis admouet̄. Aiunt & in cibo
sumptum idē efficere. Vel cineri eius sarmentis combustæ miscet̄ axungia. Lacertus uiridis ad/
alligat̄. Post dies. xxx. oportet aliū adalligari. Quidam cor eius in argenteo uasculo seruant. Ad
fœminaꝝ strumas ueteres cochleæ cū testa sua tusæ illinunt̄: maxime quæ frutetis adhærent.
Itē cinis aspidū cū seuo taurino imponit̄. Anguinus adeps mixtus oleo. Itē anguiū cinis ex oleo
illitus: ul' cum cæra. Edisse quoqꝫ eos medios abscisis utrinqꝫ extremis artub⁹ aduersus strumas
ꝓdest. Vel cinerē bibisse in nouo fictili ita crematoꝝ. Efficaci⁹ multo inter duas orbitas occisoꝝ.
Et gryllum illinire cū sua terra dfossum suadent. Item fimū columbaꝝ p sese: uel cū farina hor/
deacea: uel auenacea ex aceto. Talpæ cinere ex melle illinire. Alii iecur eiusdem contritū inter
manus illinunt: & triduo nō abluunt. Dextrum quoqꝫ pedē eius remedio esse strumis affirmant.
Alii præcidunt caput: & cū terra a talpis excitata tusum digerunt in pastillos pyxide stagnea: &
utunt̄ ad omnia quæ intumescunt: & quæ apostemata uocant: quæqꝫ in ceruice sunt. Vescique
suilla tunc uetant. Tauri uocant̄ scarabei terrestres hircino similes: nomē cornicula deder̄. Alii
pediculos terræ uocāt. Ab iis quoqꝫ terrā egestā illinunt strumis & similibus uitiis: & podagris
Triduo nō abluunt: Prodestqꝫ hæc medicina in annū. Omniaqꝫ his ascribunt quæ nos in gryllis
rettulimus. Quidam & a formicis terra egesta sic utunt̄. Alii uermes terrenos totidē quot sunt
strumæ adalligant: pariterqꝫ cū iis arescunt. Alii uiperā circa canis ortum circuncidunt: ut dixi/
mus. Dein mediam comburunt. Deinde cinerē eum dant bibendū ter septenis dieb⁹ quātū præ
hendit̄ ternis digytis. Si strumis medent̄. Aliqui uero circunligant eas lino: quo præligata in/
fra caput uipera pependerat: donec exanimaret̄. Et millepedis utunt̄ addita resinæ terebinthi/
næ ꝑte quarta. Quo medicamento omnia apostemata curari iubēt. Humeri doloribus mustelæ
cinis cū cæra medet̄. Ne sint malæ hirsutæ formicaꝝ oua pueris infricata ꝓstāt. Itē mangonib⁹
ut lanugo tardior sit pubescentiū sanguine e testiculis agnoꝝ q castrant̄. Qui euulsis pilis illitus
& contra uirus ꝓficit. Præcordia uocam⁹ uno nomine exta in homine: quoꝝ & dolore cuiuscūqꝫ
ꝑtis si catulus lactēs admoueat̄: apprimat̄qꝫ iis ꝑtibus: transire in eum morb⁹ dicit̄qꝫ. Idqꝫ exen
terato perfusoqꝫ uino deprehendi uitiato uiscere illo qd' doluerit hominis: & obrui. aliis religio
est. Eæ quoqꝫ quas melolonthas uocam⁹: stomachi dolorē sedant applicatæ sæpius. Transireqꝫ
morbos ægritudine eoꝝ intelligit̄: pleꝝqꝫ & morte. Pulmonū uitiis medent̄ & mures: maxime
africani detracta cute in oleo & sale dcocti: atqꝫ in cibo sumpti. Eadē res & purulentis uel cruen
tis excreationibus medet̄. Præcipue uero cochleaꝝ cib⁹ stomacho. In aqua eas subferuefieri in/
tacto corpore eaꝝ oportet: mox in pruna torreri nihil addito: atqꝫ ita e uino garoqꝫ sumi: præci
pue africanas. Nup hoc compertū plurimis ꝓdesse. Id quoqꝫ obseruant: ut numero impari su/
mant. Virus tamē eaꝝ grauitatē halitus facit. Prosunt & sanguinē excreantib⁹ dempta testa tri/
tæ aquæ potu. Laudatissimæ āt sunt africanæ. Ex iis olitanæ astypaleicæ. Siculæ modice: quo/
niam magnitudo duras facit: & sine succo. Balearicæ quas cauaticas uocant: qm̄ in speluncis na/
scūt̄. Laudatæ & ex insulis capreaꝝ. Nullæ eaꝝ āt cibis gratæ: neqꝫ ueteres: neqꝫ recentes. Flu
uiatiles & albæ uirus habēt: necnō siluestres: stomacho utiles: aluum soluunt. Itē omēs minu/
tæ. Contra marinæ stomacho utiliores. Efficacissimæ tamē in dolore stomachi. Laudatiores tra
dunt̄: quæcūqꝫ uiuæ cū aceto deuoratæ. Præterea sunt quæ aceratæ uocant̄ late multifariā na/
scentes: đ quaꝝ usu suis dicem⁹ locis. Gallinaceoꝝ uētris mēbrana inueterata & inspersa potioni
distillationes pectoris & humidā tussim: uel recens tosta lenit. Cochleæ crudæ tritæ cū aquæ
tepidæ cyathis tribus si sorbeant̄: tussim sedant. Distillationes sedat & canina cutis cuilibet digy
to circundata. Iure ꝑdicum stomachus recreat̄. Iocineꝝ dolorib⁹ medet̄ mustela siluestris ī cibo
sumpta uel iocinera eius. Itē uipera porcelli modo inassata. Suspiriosis multipedæ ita ut ter sep/
tenæ in attico melle diluant̄: & p harundinē bibant̄. Omne enim uas eaꝝ nigrescit contactu.

Quidam torrentis ſextarium in patina donec candidæ fiant excoquũt. Tũc mel imiſcent. Alii cẽtipedam necãt: & ex aqua calida dari iubent. Cochleæ ĩ cibos iis quos linquit animus: aut quoꝝ alienatur mens: aut qbus uertigines fiunt: ex paſſi cyathis tribus ſingulæ cõtritæ cũ ſua teſta & calefactæ in potu datæ diebus plurimum nouem. Aliqui ſingulas prima die dedere: ſequẽti binas: tertio ternas: quarto duas: quinto unam. Sic & ſuſpiria emẽdant & uomicas. Eſſe animal locuſtæ ſimile ſine pẽnis: quod tryxalis græce uocatur: latinum nomen nõ habet. Aliqui arbitrantur auctores nec pauciores hoc eſſe quod gryllus uocetur. Ex iis uiginti torreri iubent: ac bibi e mulſa cõtra ortopnoeas: ſanguinemq; expuentibus. Eſt qui cochleis illotiſ quibuſdam protropũ infundat: uel marinam aquam ita decoquat: & in cibo ſumat: aut ſi tritæ cum teſtis ſuis ſumãtur cum protropo. Sic & tuſſi medentur ac uomicas priuatim ſanant melle in quo apeſ ſint emortuæ Sanguinẽ reiicientibus pulmo uulturinus uitigineis lignis cõbuſtus adiecto flore mali punici ex parte dimidia. Item cotoneoꝝ lilioꝝq; iiſdem portionibus potus mane atq; ueſpi e uino ſi febris abſit. Sin minus: ex aqua in qua cotonea decocta ſunt. Pecudis lyen recens magicis præceptis ſuper dolentem lyenem extenditur: dicente eo qui medeatur: lyeni ſe remedium facere. Poſt hæc iubent eum in pariete dormitorii eius tecto ue includi & obſignari anulo ter: nouieſq; carmẽ dici. Caninus ſi uiuenti exprimatur & in cibo ſumatur: liberat eo uitio. Quidam recenti ſupilligãt. Alii duoꝝ deoꝝ catuli ex aceto ſcyllitico dant ignoranti fel: uel herinacei lyenem. Item cochlearum cinerem cum ſemine lini & urticæ addito melle donec perſanet. Eliberat & lacerta uiridiſ eo dolore uiua in olla ante cubiculum dormitorii eius cui medetur ſuſpenſa: ut egrediens r̃uertẽſq; attingat manu. Cinis e capite bubonis cum unguento. Mel in quo apes ſunt emortuæ: Araneuſ & maxime qui lycos uocatur. Vpupæ cor. In lateris doloribus laudatur & cochleaꝝ cinis in ptiſana decoctaꝝ: quæ & per ſe illinuntur. Canis rabioſi caluariæ cinis potioni inſpgitur. Lũborũ doiori ſtellio tranſmarinus capite ablato & inteſtinus decoctus in uino cum papaueris nigri denarii pondere dimidio eo ſucco bibitur. Lacertæ uirides deciſis pedibus & capite in cibo ſumũtur. Cochleæ tres contritæ cum teſtis ſuis atq; ĩ uino decoctæ cum pipis granis. xv. Aquilæ pedes euellunt in aduerſum a ſuffragine: ita ut dexter dexteræ partis doloribus adalligetur: ſiniſter leuæ. Multipeda quoq; quã oniſcon appellauimuſ medet̃ denarii pondere ex uini cyathis duobuſ pota. Vermẽ terrenam catillo ligneo ãte fiſſo & ferreo uincto impoſitum aqua excepta perfũdere & defodere unde effoderis magi iubẽt: mox aquã bibere catillo: mire id ꝓdeſſe iſchiadici: affirmantes. Dyſẽtericos recreant fœmina pecudũ decocta cũ lini ſemine aqua pota. Caſeus ouilluſ uetus. Seuum ouium decoctum in uino auſtero. Hoc & ileo medetur. Et tuſſi ueteri. Dyſẽtericis ſtellio tranſmarinus ablatis inteſtinis & capite pedibuſq; ac cute decoctuſq; & in cibo ſũptus Cochleæ duæ cum ouo utraq; cum putamĩe cõtrita: atq; ĩ uaſe nouo addito ſale & paſſi cyathis duobus: aut palmaꝝ ſucco & aquæ cyathis tribus ſubferuefactis & in potu datis. Proſunt & cõbuſtæ ut cinis eaꝝ bibatur in uino addito reſinæ momento. Cochleæ nudæ de qbus diximus in africa maxime inueniuntur: utiliſſimæ. dyſentericis. Quinæ combuſtæ cum denarii põdere dimidii acaciæ. Exq; eo cinere dantur coclearia bina in uino myrtite: aut quolibet auſtero cũ pari mõ calidæ. Quidam omĩbus africanis ita utuntur. Alii totidem africanas: uel latas ĩfundũt potius. Et ſi maior fluctio ſit addunt acaciã fabæ magnitudine. Senectus anguium dyſentericæ & teneſmis in ſtagneo uaſe decoquitur cum roſaceo. Vel ſi in alio cum ſtagno illinitur. Ius e gallinaceo iiſdem medetur. ſed ueteris gallinacei uehemẽtius. Salſum ius aluum cit. Mẽbrana gallinaꝝ toſta & data in oleo ac ſale cœliacoꝝ dolores mulcet. Abſtinere ãt frugibus ante & gallinã & hominem oportet. Fimum columbinum toſtum potumq;. Caro palumbi in aceto decocta dyſentericis & cœliacis medetur. Turdus inaſſatus cum myrti baccis dyſentericiſ. Item merulæ. Itẽ medetur mel in quo ſint ĩmortuæ apes decoctum. Grauiſſimum uitium apuleios appellatur. Huic reſiſti aiunt diſcerpti ueſpertilionis ſanguine. Etiã illito uentre ſubuenire. Reſiſtit & cochlea ſicut diximus in ſuſpirioſis temperata. Item cinis eaꝝ quæ uiuæ crematæ ſint potus ex uino auſtero: Gallinaceoꝝ iecur aſſum cum uentriculi mẽbrana: quæ abiici ſolet inueterata: ãmixto papaueris ſucco. Alii recentem torrent ex uino bibendã. Ius perdicum & per ſe uentriculus cõtritus ex uino nigro. Item palumbus ferus & e poſca decoctus. Lyen pecudis toſtus & in fimo tritus. Fimum columbinum cum melle illitum. Oſſifragi uenter arefactus & potus iis qui cibos nõ conficiunt utiliſſimus: uel ſi manu tantum teneant capientes cibum. Quidamq; adalligant ex hac cã ſed continuare nõ debent. Maciem enim facit. Siſtit & anatum maſculaꝝ ſanguinem. Inflationẽ diſcutit cocleaꝝ cibus: Tormina ſanat lyen ouium toſtus: atque e uino potus. Palũbus ferus ex poſca decoctus. At hippotidis ex uino. Cinis ibidis ſine pẽnis crematæ potus. Quod præterea traditur in torminibus. Mirum eſt ante appoſita uentri tranſire morbum: anatemq; emori. Tormina & melle curantur in quo ſunt apeſ ĩmortuæ decocto. Coli uitiũ efficaciſſime ſanatur ab aue galerita aſſa in cibo ſumpta. Quidam in uaſe nouo cum plumis exuri iubent: conteriq; ĩ cinerẽ:

bibiq; ex aqua coctū cochlearibus ternis p quatriduū. Quidam cor eius adalligari fœmini. Alii
recensq; tepensq; adhuc deuorari. Consularis aspernatum domꝰ est: in qua alter e fratribus co/
lo liberatus ē aue hac in cibo sumpta: & corde eius in armilla aurea incluso: alter sacrificio quo/
dam facto crudis laterculis ad formā camini: atq; ut sacrum pactum erat obstructo sacello. Vnū
est ossifrago intestinum mirabili natura omnia ꝺuorata conficienti. Huius ptem extremam adal/
ligatam ꝓdesse contra colum constat. Sicut oculi interaneoꝶ morbi: ꝺ quibus mirꝶ ꝓditur. Si ca
tuli prius ꝗ̃ uideant applicent̃ triduo stomacho maxime ac pectori: & ex ore ægri suctum lactis
accipiant: transire uim morbi: postremo exanimari: dissectisq; palam fieri ægri causas. Mori &
humari ꝺber̃ eos obrutos terra. Magi quidē uespertilionis sangunie contacto uentre in totū an/
num caueri dolorē tradūt. Aut in dolore siquis aquam p pedes fluentem haurire sustineat. Mu
rino fimo contra calculos illinire uentrē ꝓdest. Herinacei carnē iucundam esse aiunt: si capite p/
cusso uno ictu interficiat̃ prius ꝗ̃ in se urinā reddat. Eos q carnem ederint stranguriæ morbum
contrahere minime posse. Hæc uero ad hunc modū occisa stillicidia uesicæ emendat. Item suffi/
tus ex eodem. Quod si urinam in se r̃ddiderint: eos q carnem ederint: stranguriæ morbum con
trahere tradit̃. Iubēt & uermes terrenos bibi ex uino aut passo ad cōminuendos calculos: uel co
chleas ꝺcoctas uti suspiriosis. Easdem exemptis testis tritisq; tres in uini cyathis bibi: sequenti
die duas: tertia die unā: ut stillicidia urinæ emēdent. Testaꝶ uero inaniū ciner̃ ad calculos pellē/
dos. Item hydri iecur bibi. Vel cinerē scorpionū aut pane sumi. Vel siquis cū locusta edit. Lapil
los qui in gallinaceoꝶ uesica: aut in palumbiū uentriculo inueniant̃ conteri: & potioni inspergi.
Item membranā e uentriculo gallinacei aridam: uel si recens sit tostam. Fimū quoq; palumbiū
in faba sumi contra calculos & alias difficultates uesicæ. Similiter plumaꝶ cinerē palumbinū fe/
roꝶ ex aceto mulso. Et intestinoꝶ ex iis cinerē cochlearibus tribus e nido hirundinū. Gryllum
dilutū aqua calida. Ossifragi uentrem arefactum: Turturis fimū in mulso ꝺcoctum: uel ipsius de
coctæ ius. Turdos quoq; edisse cū baccis myrti ꝓdest urinæ. Cicadas tostas ī patellis. Millepe
dam oniscon bibisse. Et in uesicæ doloribꝰ ꝺcoctum agninoꝶ pedū. Aluū cit & gallinaceoꝶ deco
ctū ius: & acria mollit. Cit & hirundinum fimū adiecto melle subditum. Sedis uitiis efficacissima
sunt oesipum. Quidam adiiciunt pompholiū & rosaceum. Canini capitis cinis senecta serpentis
ex aceto si rhagades sint. Cinis fimi canini cādidi cū rosaceo. Aiūtq; inuētū Aesculapii eē. Et eo/
dē uerrucas efficacissime tolli. Murini fimi cinis. Adeps cygni. Adeps bouis. Procidentia alui.
Succus cochleaꝶ punctis euocatus irrita ꝺpellit. Attritis medet̃ cinis muris siluatici cum melle
uel herinacei uel uespertilionis: Et anserinus cū cerebro & alumine & oesipo. Fimū columbinum
cū melle. Condylomatis priuatim araneꝰ dempto capite pedibusq; infricatus. Ne acria perurant
adeps anserinꝰ cū cæra punica cærusa rosaceo. Adeps cygni. Hæc & hemorrhoidas sanar̃ dicūt
Ischiadicis cochleas crudas tritas cū uino amineo & pipere potu ꝓdesse dicunt. Lacertam uiridē
in cibo ablatis pedibus interaneis capite. Sic & stellionē adiectis huic papaueris nigri obolis tri/
bus. Ruptis conuulsis fel ouium cū lacte mulieꝶ. Verendoꝶ formicationibus uerrucisq; medet̃
arietini pulmonis inassati sanies. Cæteris uitiis uelleꝶ eius uel sordidoꝶ cinis ex aqua. Seuum ex
omento pecudis & præcipue a renibus ammixto cinere pumicis ex sale. Lana succida ex aqua fri/
gida. Carnes pecudis combustæ ex aqua. Mulæ ungulaꝶ cinis. Dētis caballini contusi farina in/
spersa. Testibus uero farina ex ossibus canini capitis sine carne tusis. Si decidat testiū alter: spu/
mam cochleaꝶ illitam remedio eē tradunt. Tetris ibi ulceribus & manantibꝰ auxiliant̃ canini ca
pitis recentis cineres. Cochleæ latæ paruæ contritæ ex aceto uel cinis eius. Mel in quo apes sīt
emortuæ cū resina. Cochleæ nudæ quas in africa gigni diximꝰ tritæ cū thuris polline & ouorū
albo. xxxq;. die resoluunt. Aliq ꝓ thure bulbū ammiscent. Hydrocelicis stelliones mir̃ ꝓdesse
tradunt̃ capite pedibus interaneisq; dēptis: reliquū corpus inassatum. In cibo id sæpius dat̃. Si/
cut ad urinæ incontinentiā. Caninum adipem cū alumine scisso fabæ magnitudine. Cochleas afri
canas cū sua carne & testa crematas poto cinere. Anseꝶ triū linguas inassatatas in cibo. Huiꝰ rei
auctor ē Anaxilaus. Panos aperit seuum pecudū cum sale tosto. Murinum fimū ammixto thuris
polline: sandaraca imposita discutit. Lacertæ cinis: & ipsa diuisa imposita. Item multipeda contri
ta: ammixta resina terebinthina ex pte tertia. Quidam & sinopidē ammiscent. Cochleæ contu/
sæ & p se cinis inanium cochlearum cæræ mixtus discussoriam uim habet. Fimū columbarum p
se se: uel cum farina hordeacea: aut auenacea illitum. Cantharides mixta calce panos scalpelli ui/
ce auferunt. Inguinum tumorē cochleæ minutæ cū melle illitæ leniunt. Varices ne nascant̃: la/
certæ sanguine pueris crura ieiunis a ieiuno illinunt̃. Podagras lenit oesipum cum lacte mulieris
& cærussa. Fimū pecudū quod liquidum reddunt. Pulmones pecudum. Fel arietis cum seuo mu/
ris dissecti impositi. Sanguis mustelæ cum plantagine illitus & uiuæ combustæ cinis ex aceto &
rosaceo si penna illinat̃. Vel si cæra & rosaceum ammisceat̃ fel caninū ita ne manu attingat̃: sed
penna illinat̃. Fimum gallinaꝶ uermium terrenoꝶ cinis cū melle: ita ut tertio die soluāt̃. Alii ex

aqua illinire malunt. Alii ipſo aceto menſura cum mellis cyathis tribus pedibus ante roſaceo p
unctis. Cochleæ latæ potæ tollere dicuntur pedum & articuloꝝ dolores. Bibuntur aũt binæ
in uino tritæ. Eædem illinuntur cum helſines hærbæ ſucco. Quidam ex aceto intriuiſſe con/
tenti ſunt ſale. Quidam ſale cum uipera crematis in olla noua & ſæpius ſumptis aiũt podagra
liberari. Vtile eſſe & adipe uiperino pedes perungi. Et de miluo affirmant: ſi iueterato tritoqꝫ
quantum tres digyti capiant bibatur ex aqua. Aut ſi pedes ſanguinem cũ urtica uel pẽnis eoꝝ
cum primum naſcentur tritis cum urtica. Quin & fimus eoꝝ articularibus doloribus illinitur.
Item cinis muſtellæ aut cochlearum & cum amylo uel tragacantho. Incuſſos articulos aranei
telæ commodiſſime curant. Sunt qui cinere earum uti malint ſicut fimi columbini cinere: cum
polenta & uino albo. Articulis luxatis præſentaneum eſt & ſeuum pecudis cum cinere & capil
lo mulierum. Pernionibus quoque imponitur ſeuum pecudum cum alumine. Canini capitis ci/
nis aut fimũ murinũ. Quod ſi putrida ſint ulcera cæra ad cicatricẽ pducunt: uel gryllorum cre
matorum fauilla ex oleo. Item muris ſiluatici cum melle. Vermium quoque terrenorum cum
oleo uetere. Et cochleæ quæ nudæ inueniuntur. Vlcera omĩa pedum ſanat cinis earum quæ
uiuæ combuſtæ ſint. Fimique gallinacei cinis exulceratiões columbini fimi cinis ex oleo. At/
tritus etiam calciamentorum ueteris ſoleæ crematæ cinis. Agninus pulmo & arietis ſanant.
Dentis caballini contuſi farina priuatim ſubleuat. Lacertæ uiridis ſanguis ſubtritus & hominũ
& iumentorum pedes ſublitus ſanat. Clauos pedum urina muli mulæ ue cum luto ſuo illita. Fi
mum ouium. Iecur lacertæ uiridis: uel ſanguiſflocco impoſitus. Vermes terreni ex oleo. Stel
lionis caput cum uiticis pari modo tritum ex oleo. Fimum columbinum decoctũ ex aceto. Ver
rucas uero omnium generum urina canis recens cum ſuo luto illita. Fimi canini cinis cum cæ/
ra. Fimum ouium. Sanguis recens murinus illitus: uel ipſe mus diuulſus. Herinacei fel. Ca/
put lacertæ uel ſanguis uel cinis totius. Membrana ſenectutis anguium. Fimum gallinaceum
cum oleo ac nitro. Cantharides cum uua taminia intritæ exedunt. Sed ita eroſas aliis quæ ad
præſananda ulcera monſtrauimus curari oportet. Nunc autẽ reuertemur ad ea quæ totis cor
poribus medenda ſunt. Fel canis nigri maſculi amuletum eſſe magi dicunt domus totius. Suffi
tæ eo purificatæ ue contra omnia mala medicamenta. Item ſanguine canis ſp̃erſis parietibus
genitaliqꝫ eius ſub limine ianuæ defoſſo. Minus mirentur hæc qui ſciunt fœdiſſimum animal
quantum magnificent ricinũ: quoniam uni nullus ſit exitus ſaginæ nec finis alia ꝗ̃ morte: diu/
tius in fame uiuenti. Septenis ita diebus duraſſe tradunt. At in ſacietate paucioribus debiſce/
re. Sunt qui hunc ex aure ſiniſtra canis omnes dolores ſedare adalligatum. Funditii eum in au/
gurio uitalium habent. Nam ſi æger ei reſpondeat qui intulerit a pedibus ſtanti: interrogan/
tique de morbo ſpem uitæ certam eſſe. Moriturum nihil reſpondere. Adiiciunt. ut euellatur
ex aure leua canis: cui non ſit alius ꝗ̃ niger color. Nigidius fugere tota die canes conſpectum
eius qui e ſue id animal euellerit ſcriptum reliquit. Rurſus magi tradunt lymphatos ſanguinis
talpæ aſperſura reſipiſcere. Eos uero qui a nocturnis diis fauniſqꝫ agitentur: dracõis lingua &
oculis & felle: inteſtiniſque in uino & oleo decoctis: ac ſub diuo noctu refrigeratis perunctos
matutinis ueſpertiniſque liberari perfrictionibus. Remedio eſſe tradit. Nicander amphiſibe/
nam ſerpentem mortuam adalligatam uel pellem tantum eius. Quinimo arbori quæ cædatur
adalligata non algere cædentes: faciliuſque ſuccidere. Itaque ſola ſerpentium frigori ſe com/
mittit prima omnium procedens & ante cuculi cantum. Aliud eſt cuculo miraculum: quo quis
loco primum audiat alitem illam ſi dexter pes circumſcribatur: ac ueſtigium id defodiatur: non
gigni pulices ubicunque ſpargatur. Paralyſin cauentibus pinguia glyrium decoctorum & ſori/
cum utiliſſima tradunt eſſe. Millepedas ut in anginis diximus potas. Phtiſin ſentientibus lacer
tam uiridem decoctam in uini ſextariis tribus ad cyathum unum ſingulis coclearibus ſumptis
per dies donec conualeſcant. Cochlearum cinerem potum in uino. Comitialibus morbis oeſi/
pum cum myrrhæ momento & uini cyathis duobus dilutũ magnitudine nucis auellanæ a bal/
neo potum. Teſticulos arietinos inueteratos tritoſque dimidio denarii pondere ĩ aqua uel lac
tis aſini hemina. Interdicitur uini potus quinis diebus ante & poſtea. Magnifice laudatur & ſã
guis pecudum potus. Item fel cum melle præcipue agninum. Catulus lactens ſumptus abſci/
ſo capite pedibuſque ex uino & myrrha. Lyen mulæ potus in oxymelite cyathis tribus. Stel/
lionis tranſmarini cinis potus in aceto. Tunicula ſtellionis quam eodem modo ut anguis exu
it pota. Quidam & ipſum harundine exteratum inueteratumque bibendum dedere. Alii in ci/
bo in ligneis uerubus inaſſatum. Opereprecium eſt quomodo præcipiatur ſcire cum exuitur
membrana hyberna alias deuoranti eam: quoniam nullum animal fraudulentius inuidere ho/
mini tradunt. Inde ſtellionum nomen aiunt in maledictum tranſlatum. Obſeruant cubile eius
æſtatibus. Eſt autem in locis hoſtiorum feneſtrarumque aut cameris ſepulchris ue. Ibi uere ĩ
cipiente fiſſis harundinibus textas opponunt caſas: quarum anguſtiis etiã gaudet: eo facilius

exuens circundatū torporem: Sed eo d̄relicto non potest remeare. Nihil ei remedio in comi-
tialibus morbis præfert. Prodest & cerebrum mustelæ inueteratū potumq̄: & iecur eius. Te-
sticuli: uuluæq̄ aut uētriculus īueteratus cum coriandro: ut dixim⁹: item cinis. Siluestris uero
tota in cibo sumpta. Eadē omnia prædicant ex uipera. Lacerta uiridis cū condimentis quæ fa-
stidium abstergant: ablatis pedibus & capite. Cochleaꝝ cinis addito semine lini et urticæ cum
melle inunctos sanat. Magis placet draconis cauda in pelle dorcadis alligata ceruinis neruis.
Vel lapilli e uentre pulloꝝ hirundinū sinistro lacerto annexi. Dicunt enim excluso pullo lapil-
lū dar̄. Quod si pull⁹ is det̄ incipiēti in cibo: quē primū peperit: cū qs primū tentatus sit: libe-
rat̄ eo malo. Postea medet̄ hirundinū sanguis cū thure: uel cor recens deuoratū. Quin & e ni-
do eaꝝ lapillus impositus recreare dicit̄ confestim: & adalligatus ꝑpetuo tueri. Prædicat̄ et ie-
cur milui d̄uoratum: et senectus serpentiū. Iecur uulturis tritū cum suo sanguine ter septenis
dieb⁹ potum. Cor pulli uulturini adalligatū. Sed et ipsum ulturē in cibo dari iubent: et qui-
dē satiatum humano cadauere. Quidam pectus ei bibendū censent: et in cerrino calice. Aut te-
stes gallinacei ex aqua & lacte antecedente quinq̄ dieꝝ abstinentia uini ob id inueteratos. Fue-
re et qui. xx. unam muscas ruffas: & quidē emortuas in potu darent: infirmioribus pauciores.
Morbo resistunt regio sordes aurium: aut mammaꝝ pecudis denarii pondere cū myrrhæ mo-
mento & uini cyathis duob⁹. Canini capitis cinis in mulso. Multipeda in uini hemina. Vermes
terreni in aceto mulso cū myrrha. Gallina si sit luteis pedib⁹ prius aqua purificatis: dein collu-
tis uino qđ bibat̄. Cerebrum perdicis aut aquilæ in uini cyathis tribus. Cinis plumaꝝ aut in-
teraneoꝝ palumbi sed in mulso ad cochlearia tria. Passeꝝ cinis sarmentis crematoꝝ cochleari-
bus duobus in aqua mulsa. Auis icterus uocat̄ a colore: quæ si spectet̄: sanari id malū tradunt
& auem mori. Hanc puto latine uocari galgulum. Phreneticis ꝓdesse uidet̄ pulmo pecudum
calidus circa caput alligatus. Nam nō modo muris cerebꝝ dari potui ex aqua: aut cinerē mu-
stelæ: ueꝝ etiam inueteratas herinacei carnes quis possit furenti ēt si certa sit medicina? Bubo-
nis quidē oculoꝝ cinerē inter ea quibus ꝓdigiose uitam ludificant̄: acceperim. Præcipueq̄ fe-
brium medicina placitis eoꝝ renuntiat. Nanq̄ & in. xii. signa digessere eam sole transmeante:
iteꝝq̄ luna: qđ totum abdicandum paucis exemplaribus docebo. Siquidē crematis tritisq̄ cū
oleo perungi iubent ægros: cū geminos transit sol cristis: & auribus & unguibus gallinaceoꝝ.
Si luna rasis barbis eoꝝ. Si uirginē alteruter hordei granis. Si sagittariū uespertilionis alis. Si
leonē luna tamaricis fronde: & adiiciunt satiuæ. Si aquariū e buxi carbonibus tritis. Ex istis cō-
fessa aut certe uerisimilia ponemus: sicut eletargum olfatoriis excitari. Inter ea fortassis mu-
stelæ testiculis inueteratis: aut iocinere usto. Is quoq̄ pulmonē pecudis calidum circa caput
adalligari putant utile. In quartanis medicinæ clinice prope modū nihil pollet. Quam ob rem
plura eoꝝ remedia ponem⁹. Primumq̄ eum quē adalligari iubent puluerē: in quo se accipiter
uolutauerit lino rutilo in linteolo. Canis nigri dentē longissimū. Pseudospecen uocāt uespā: q̄
singularis uolitat. Hanc sinistra manu apprehensam subnectunt. Alii uero quam qs eo anno ui-
derit primā. Viperæ caput abscisum in linteolo: uel cor uiuentis exemptū. Muris rostellum
auriculasq̄ summas roseo panno: ipsumq̄ dimittunt. Lacertæ uiridis dextrum oculū effossum
mox cū capite suo d̄ciso in pellicula caprina. Scarabeus q pilulas uoluit. Propter hunc ægypti
magna pars scarabeos inter numina colit curiosa. Appionis interpretatione qua colligit solis
operū similitudinē huic animali esse ad excusandos gentis suæ ritus. Sꝫ & aliū adalligant magi
cui sunt cornicula reflexa sinistra manu collectū: Tertiū qui uocat̄ fullo albis guttis ꝓ dissectum
utriq̄ lacerto adalligant. Cætera sinistro: Cor anguinū sinistra manu exemptum uiuentibus.
Scorpionis caudæ quattuor articulos cū aculeo pāno nigro: ita ut nec scorpionem dimissum:
nec eum qui alligauerit: uideat æger triduo: Post tertiū circuitum id condat. Erucam in linteo-
lo ter lino circundant totidē modis ad singulos dicentes quar̄ faciant.: qui medebunt̄. Limacē
in pelliculam uel quattuor limacū capita præcisa harundine. Multipedā lana inuolutam. Ver-
miculos ex quibus tabani fiunt: ante q̄ pēnas germinēt. Alios e spinosis frutetis lanuginosos.
Quidam ex illis quaternos inclusos iuglandis nucis putamine adalligāt. Cochleasq̄ quæ nu-
dæ inueniunt̄. Stellionē inclusum capsulis subiiciūt capiti: & sub d̄cessu febris emittunt. De-
uorari aūt iubent cor mergi marini sine ferro exemptū: inueteratūq̄ conteri: & in calida aqua
bibi. Corda hirundinū cum melle. Alii fimū drachma una: in lactis caprini: uel ouilli: uel passo
cyathis trib⁹ ante accessiones. Sunt q totas censeant d̄uorandas. Aspidis cutē pondere sexta
parte denarii cū pipere pari modo parthoꝝ gentes in remediū quartanæ bibunt. Chrysippus
philosophus tradidit phryganion adalligatum remedio eē quartanis. Quod eēt animal: nec il-
le d̄scripsit: nec nos inuenim⁹ qui nouisset. Demonstrandū tamen fuit a tam graui auctore di-
ctū: si cuius ꝓ cura efficacior eēt ad inquirendū. Cornicis carnes eē: & nidū illinire in lōgissimis
morbis utilissimum putant. Et in tertianis fiat potestas experiendi: qm̄ miseria spei d̄iecta: an

ne aranei quem lycum uocant tela: ipso specu toto resina cæraq; imposita utrisque temporibus & fronti prodest. Aut ipse calamo adalligatus qualiter & aliis febribus prodesse traditur. Item lacerta uiridis adalligata uiua in eo uase quod capiat. Quo genere & reciduas frequenter abigi affirmant. Hydropicis oesipum ex uino addita myrrha modice potui datur nucis auellanæ magnitudine. Aliqui addunt & anserinum adipem & oleum myrteum. Sordes ab uberibus ouium eundem effectum habent. Item carnes inueteratæ herinacei sumptæ. Vomitus quoq; canum illitus uentri aquam trahere promittitur. Igni sacro medetur oesipum cum pompholonio & rosaceo. Ricini sanguis. Vermes terreni ex aceto illiti. Gryllus contritus in manibus. Quo genere præstat: ut qui id fecerit anteq; incipiat uitium: toto eo ãno careat. Oportet autem eum ferro cum terra cauernæ suæ tolli. Adeps anseris. Viperæ caput aridum asseruatum & combustum: dein ex aceto impositum. Senectus serpentium ex aqua illita a balneo cum bitumine & seuo agnino. Carbunculus fimo columbino deletur per se illito: uel cum lini semine ex aceto mulso. Item apibus quæ in melle sunt ĩmortuæ impositis. Polentaq; imposita inspersa. Si in uerendis sit: cæterisque ibi ulceribus occurrit e melle oesipum cum plumbi squamis. Item fimum pecudum incipientibus carbunculis. Tubera & quæcunque emolliri opus sit efficacissime anserino adipe curantur. Idem præstat & gruum adeps. Furunculis mederi dicit̃ araneus si prius q̃ nominetur sit impositus & tertia die solutus. Mus araneus pendẽs necatus sic ut terram nec postea attingat: ter circũdatus furunculo totiens expuentibus medẽte & cui medebitur. Ex gallinaceo fimo quod est ruffum maxime recens illitum ex aceto. Ventriculus ciconiæ decoctus. Muscæ ĩpari numero ĩfricatæ digyto medico. Sordes ex pecudum auriculis. Seuum ouium uetus cum cinere e capillis mulierum. Seuum arietis cum cinere pumicis & salis pari pondere. Ambustis capitum canis cinis medetur. Item glirium cum oleo. Fimum ouium cum cæra cõmixtum. Murium cinis & cochlearũ. Eoq; sic ut ne cicatrix quidem appareat. Itẽ adeps uiperinus. Fimi columbini cinis ex oleo illitus cyprino. Neruorum nodis medetur capitis uiperini cinis ex oleo cyprino illitus. Terreni uermis cinis cum melle illitus etiam dolores tollit. Item amphisbena mortua adalligata. Adeps uulturinus cũ uentre arefactus contritusq; cum adipe suillo inueterato. Cinis e capite bubonis in mulso potus cum lilii radice: si magis credimus. In contractione neruoꝝ caro palumbina in cibis prodest: & inueterata. Herinacei spasticis. Item mustellæ cinis. Serpentium senectus in pelle taurina adalligata spasmos fieri prohibet. Opisthothonicis milui iecur aridum tribus obolis in aquæ mulsæ cyathis tribus potum. Rediuiuas & quæ in digytis nascuntur pterygia tollunt canini capitis cinis aut uulua decocta ĩ oleo super illito butyro ouillo. cum melle. Item folliculus cuiuslibet animalis fellis. Vnguiũ scabriciam cantharides cum pice tertio die solutæ: aut locustæ frictæ cum seuo hircino. Pecudum seuum. Aliqui miscent uiscum & proculacam: uel æris florem. Ita ut tertio die soluant. Sanguinem sistit e naribus seuum ex omento pecudum illitum. Item coagulum ex aqua maxime agninum subditum uel infusum etiam si alia non prosint. Adeps anserinus cum butyro pari pondere pastillis ingestus. Cinis cochleaꝝ terrenaꝝ. Sed & ipsæ extractæ testis. E naribus fluentem sanguinem sistunt cochleæ contritæ fronti illitæ. Aranei telæ suppositæ. Gallinacei cerebellum: uel sanguis profluuia a cerebro. Item columbinus sanguis ob id seruatus concretusque. Si uero ex uulnere ĩmodice fluat fimi caballini cum putaminibus ouoꝝ cremati cinis impositus mire sistit. Et uulneribus medentur oesipum cum hordei cinere & erugĩe æquis partibus. Ad carcinomata ac serpentia quoq; ualet. Erodit & ulceꝝ margines. Carnesq; quæ excrescunt ad æqualitatem redigit. Explet quoq;: & ad cicatricem perducit. Magna uis & in cinere pecudum fimi ad carcinomata addito nitro: aut cinere ex ossibus fœminum agninoꝝ: maxĩe in iis ulceribus quæ cicatricem non trahunt. Magna & pulmonibus præcipue arietum. Excrescentes carnes in ulceribus ad æqualitatem efficacissime reducunt. Fimo quoq; ipso ouium sub testa calefacto & subacto tumor uulneꝝ sedatur. Fistulæ purgantur sananturq;. Item epinyctides. Sũma uero uis in canini capitis cinere. Excrescentia omĩa spodii uice erodit ac persanat. Item murino fimo eroduntur. Itemq; mustellæ fimi cinere. Duricias etiam in alto ulceꝝ & carcinomata persequitur multipeda trita: admixta resina terebinthina & sinopide. Eademq; utilissima sunt in iis ulceribus quæ uermibus periclitantur. Quin & uermium ipsoꝝ genera mirandos usus habet. Cosses qui in ligno nascuntur sanant ulcera omĩa. Nomas uero combusti cum pari pondere anisi & ex oleo illiti. Vulnera recẽtia conglutinãt terreni: adeo ut neruos quoq; abscissos illitis solidari infra septimum diem Democritus persuaserit. Itaq; in melle seruandos censet. Cinis eoꝝ margines ulcerum duriores absumit cum pice liquĩda uel symbolo & melle. Quidam arefactis in sole ad uulnera ex aceto utuntur: nec soluunt nisi biduo intermisso. Eadẽ ratio & terrenaꝝ cochleaꝝ est: quæ tusæ & impositæ recentia uulnera conglutinant: & nomas sistunt quæ non adhærent. Herpes quoque animal a græcis uocatur: quo præcipue sanantur

quæcunq̧ serpunt. Cochleæ quoq̧ ꝓsunt cũ testis suis tusæ cum myrrha qdem & thur̃ etiam præcisos neruos sanare dicunt. Draconũ quoq̧ adeps siccatus in sole magnopere ꝓdest. Item gallinacei cerebrum recentibus plagis sale uiperino in cibo sumpto. Tradunt & ulcera tractabiliora fieri: & sanari celerius. Antonius mula medicus cũ incidisset insanabilia ulcera: uiperas edendas dabat: miraq̧ celeritate persanabat. Tryxalidum cinis margines ulcerũ duros aufert cũ melle. Item fimus columbin⁹ cũ arsenico & melle ea quæ erodenda sunt. Bubonis cerebro cũ adipe anserino mire uulnera dicunt̃ glutinari: quæ uocant̃ cacoethe. Cinis etiam fœminũ arietis cum lacte muliebri diligẽter prius elutus linteolis sanat. Vlula quoq̧ auis cocta in oleo cui liquato miscet̃ butyrum ouillum & mel: ad ulcera sanãda ualet. Vlcerum labra duriora apes in melle emortuæ emolliunt. Et elephantiasin sanguis & cinis mustelæ. Verberũ uulnera atque uibices pellibus ouium recentibus impositis obliterant̃. Articulorũ fractũris cinis fœminũ pecudis peculiariter medet̃. Efficacius cũ cæra. Idem medicamentũ fit ex maxillis simul ustis: cornuq̧ ceruino & cæra mollita rosaceo. Ossibus fractis caninũ cerebrum linteolo illito superpositis lanis: quæ deinde subfundant̃ fere quattuordecim diebus solidat. Nec tardius cinis siluestris muris cũ melle: aut cum uermiũ terrenorũ cinere. Qui etiam ossa extrahit. Cicatrices ad colorẽ reducit pecudum pulmo præcipue ex ariete seuũ ex nitro. Lacertæ uiridis cinis. Vernatio anguium ex uino dcocta. Fimũ columbinũ ex melle. Item uitiligines albas ex uino. Ad uitiligine̊ & cantharides cum rutæ foliorũ duabus partibus in sole donec formicet cutis: tolerãdæ sunt. Postea fouere: oleoq̧ perungere necessarium: iterũq̧ illinire: idq̧ diebus pluribus facere cauentes exulcerationẽ multam. Ad easdem uitiligines & muscas illini iubent cum radice sappatoria. Gallinarũ fimũ candidum seruatum in oleo uetere cornea pyxide. Vespertilionum sanguinem. Fel herinacei ex aqua. Ad scabiem uero bubonis cerebro cum afronitro. Sed ante omnia sanguis canin⁹. Sedant pruritũ cochleæ minutæ latæ contritæ illitæ. Harundines & tela quæq̧ alia extrahenda sunt corpori: euocat mus dissectus impositus. Præcipue uero lacerta dissecta: & uel caput eius tantum contusum cũ sale impositum. Cochleæ ex iis quæ gregatim folia sectant̃ contusæ impositæq̧ testis: & eæ quæ mandunt̃ exemptæ testis. Sed cum leporis coagulo efficacissimæ. Ossa anguium eundem cũ coagulo cuiuscunq̧ quadrupedis intra tertiũ diem approbant effectum.

¶ Ad muliebria mala medenda: & conceptus maturandos Cap. iiii.

Laudant̃ & cantharides tritæ cum farina bordeacea. Muliebribus malis membranæ a partu ouium ꝓficiunt: sicut in capris rettulim⁹. Fimũ quoq̧ pecudũ eosdem usus habet. Locustarũ suffitu stranguriæ maxime mulierũ iuuat̃. Gallinaceorũ testes subinde si a conceptu edat mulier: mares in utero fieri dicunt̃. Partus conceptos histricum cinis potus continet. Maturat caninũ lac epotum. Euocat membrana e canũ secundis: si terram nõ attigerit. Lumbos parturientium potus lactis. Fimũ murinum aqua pluuia dilutum mammas mulierũ a partu tumescentes reficit. Cinis herinaceorũ cũ oleo perunctarũ custodit partus contra abortus. Facilius enitunt̃ quæ fimũ anserinum cũ aquæ cyathis duobus sorbuere. Aut ex utriculo mustelino p genitale effluentes aquas. Vermes terreni illiti in ceruices & scapulas: ne nerui doleant: præstãt. Grauidis secũdas pellunt in passo poti. Item p sese impositi: mãmarũ suppuratione concoquũt & aperiunt extrahuntq̧: & ad cicatricẽ pducunt. Lac deuocant poti cũ mulso. Inueniũt̃ & ĩ gramine uermiculi qui adalligati collo continent partum. Detrahunt̃ autem sub ptu: alias eniti ñ patiunt̃. Cauẽdũ etiam ne in terra ponant̃. Coceptus quoq̧ omnia dant̃ in potu quini aut septeni. Cochleæ in cibo sumptæ accelerant ptum. Item coceptum impositæ cũ croco. Eædem ex amylo & tragacantho illitæ ꝓfluuia sistunt. Prosunt & purgationib⁹ sumptæ ĩ cibo: & uuluam auersam corrigunt cũ medulla ceruina: ita ut uini cochleæ denarii pondus addat̃ & cypri. Inflationes quoq̧ uuluarũ discutiunt exemptæ testis: tritæq̧ cum rosaceo. Ad hoc astypaleicæ maxime eligunt̃. Alio modo africanæ binæ cũ fœnogreco qd̃ tribus digytis capiat̃: additis mellis cochlearibus quattuor. Illinunt̃ aluo prius irino succo perunctæ. Sunt & minutæ lõgæq̧ candidæ cochleæ passim oberrantes. Eæ arefactæ sole in tegulis: tusæq̧ in farina miscẽtur lomento æquis portionib⁹. Candoreq̧ & liuorẽ corpori afferunt. Scabendi dsideria tollũt minutæ & latæ cum polenta. Viperam mulier pregnans si transcenderit: abortum faciet. Itẽ amphisbenam mortuã dũtaxat. Nam uiuam habentes in pyxide impune transeunt: ẽt si mortua fit. Atq̧ adseruata ptus faciles prestat uel mortua. Mirũ si nõ adseruatam trãscenderit grauida: innoxiam fieri: si ꝓtinus transcendat adseruatam. Anguis inueterati suffitus menstrua adiuuant. Anguium senectus adalligata lumbis faciliores partus facit: ꝓtinus a puerperio remouenda. Dant & in uino bibendum cum thure. Aliter sumpta abortũ facit. Baculus quo angui rana excussa fit: parturientes adiuuat. Tryxalidum cinis illitus cum melle purgationes. Item

araneus qui filum ducit ex alto: capi debet manu caua tritusque admoueri. Quod si redeuntē prehenderit: inhibebit idem purgationes. Lapis aetites in aquilae repertus nido custodit par/tus contra omnes abortuum insidias. Penna uulturina subiecta pedibus adiuuat parturientes. Ouum corui grauidis cauendum constat: quoniam transgressus abortus asperos facit. Fimum accipitris in mulso potum uidetur foecundas facere. Vuluarum duricias & collectiones adeps anserinus aut cygni emollit. Mãmas a partu custodit adeps anseris cũ rosaceo & araneo. Phry/ges & lycaones mammis puerperio uexatis inuenere otidum adipem utilem esse & iis quae uul/ua strangulentur: & blattas illinunt: Ouorum perdicis putaminum cinis cadmiae mixtus & cae/rae stantes mammas seruat. Putant & ter circũdatam ouo perdicis non inclinari. Et si sorbeanť eadem: foecunditatem facere: lactis quoq; copiam. Cum anserino adipe perunctis mãmis do/lores minuere. Molas uteri rumpere. Scabiem uuluarum sedare si cum cimice trito illinantur. Vespertilionum sanguis psilothri uim habet: sed malis puerorum illitus non satis proficit nisi erucae uel cicutae semen postea inducatur. Sic enim aut in totum tolluntur pili: aut non exce/dunt lanuginem. Idem & cerbro eorum profici putant. Est autem duplex: rubens utique & cã/didum. Aliqui sanguinem & iecur eius ammiscent. Quidam in tribus heminis olei discoquunt uiperam exemptis ossibus & psilothri uice utuntur: euulsis prius pilis: quos renasci nolũt. Fel herinacei psilothrum est utiq; mixto cerebro uespertilionis & lacte caprino. Item per se cinis cum lacte. Canis primi partus euulsis pilis quos renasci uolunt: uel nondum natis perunctis partibus: alii non surgunt. Idem euenire traditur sanguine ricini euulsi cani. Item hirun/dinino sanguine uel felle.

Promiscuae medicinae. Ca. v.

Ouis formicarum supercilia denigrari cum muscis tritis tradunt. Si uero oculi nigri nascē/tium placeant: soricem praegnanti edendum. Capilli ne canescant: uermium terrenorum cinere praestari admixto oleo. Infantibus qui lacte cõcreto uexãtur praesidium est angninum coagulum ex aqua potum. Aut si uitium coagulato lacte acciderit: discutitur coagulo ex aceto dato. Ad dentitionem cerebrum pecoris utilissimũ est. Ossibus in canino fimo inuentis adu/stio infantium quae uocatur siriasis adalligatis emendatur. Ramices infantium lacertae uirides admotae dormientibus morsu emendantur. Postea harundini adalligatae suspendun/tur in fumo. Traduntque pariter cum ea expirante sanari infantem. Cochlearum saliua illita in fantium oculis: palpebras corrigit gignitque. Ramicosis cochleaꝝ cinis cum thure ex oui albi succo illitus per dies .xxx. medetur. Inueniuntur in corniculis cochleaꝝ harenaceae duriciae: Eae dentitionem facilem praestant adalligatae. Cochlearum inanium cinis admixtus cærae pro cidentium interaneorum partes extremas prohibet. Oportet autem cineri misceri saniē punc/tis emissam e cerebro uiperae. Cerebrum uiperae illigatum pelliculae dentitiones adiuuat. Ad idem ualent & grãdissimi dentes serpentium. Fimum corui lana adalligatum infãtium tussi me detur. Vix est serio complecti quaedam non omittenda tamen: quia sunt prodita. Ramici infã tium lacerta mederi iubent. Marem hanc prehendi. Id intelligi & quod sub cauda unam cauer/nam habeat. Id agendum ut per aurum aut argentum aut ostrum mordeat uitium. Tum in cali ce nouo illigatur. & in fimo ponitur. Vrina infantium cohibetur muribus elixis in cibo datis. Scarabeorum cornua grandia denticulata adalligata in iis amuleti naturam optinent. Bouis ca piti lapillum tradunt inesse: quem ab eo expui si necem timeat: inopinatis praeciso capite exēp tum adalligatumque mire prodesse dentitioni. Item cerebrum eiusdem ad eundem usum adal/ligari iubent. Et limacis lapillum siue officulum quod inuenitˀ in dorso. Magnifice iuuat & ouis cerebrum gingiuis illitum: Sicut aures adeps anserinus cum ocimi succo impositus. Sunt uer/miculi in spinosis haerbis asperi: lanuginosi. Hos adalligatos protinus mederi tradunt infanti bus: si quid ex cibo haereat. Somnos allicit oesipum cum myrrhae momento in uini cyathis du obus dilutum: uel cum adipe anserino & uino myrtite. Auis cuculꝰ leporina pelle adalligatꝰ. Ardeolae rostrum in pelle asinina fronti adalligatum. Putant & per se rostrum eiusdem effec/tus esse uino collutum. E diuerso sõnum arcet uespertilionis caput aridum adalligatum. In uri/na uirili lacerta necata uenerem eius qui fecerit cohibet. Nam iter amatoria esse magi dicunt. Inhibet & fimum cochleae: & columbinum cum oleo & uino potum. Pulmonis uulturini dex/terae partes uenerem concitant uiris adalligatae gruis pelle. Item si lutea ex ouis quinque co/lumbarum admixta adipis suilli denarii pondere ex melle sorbeanrur. Passeres in cibo uel oua eorum. Gallinacei dexter testis arietina pelle adalligatus. Ibi cum cineres cum adipe anseris & irino perunctis si conceptus sit: partus continere. Contra inhibere uenerem pugnatoris galli testiculis anserino adipe illitis adalligatisque pelle arietina tradunt. Itē cuiuscunque galli galli nacei si cum sanguine gallinacei lecto subiiciantur. Cogunt concipere inuitas setae ex cauda mu lae si iunctis inter se colligentur in coitu. Qui in urinam canis suam ingesserit: dicitur ad ue/

nerē pigrior fieri. Miꝝ et ꝺ stellionis cinere (si ueꝝ est) in linamento inuolutū in sinistra ma/
nu uenerē stimulare. Si transferat̃ in dextram: inhibere. Item uespertilionis sanguinē collectū
flocco suppositum ꝑ capiti mulieꝝ libidinem mouere: aut anseris linguam in cibo uel potione
sumptam. Tyria uero mactato corpoꝝ pota. Et membrana senectutis anguium triduo inhibet
Ac seꝝ exempto caseo potū cum exiguo sale. Caseos si cerebꝝ mustelæ coagulo addat: negāt
corrumpi uetustate: aut a murib⁹ attingi. Eiusdemq; mustelæ cinis si det̃ in offa gallinaceis pul
lis et columbinis tutos esse a mustelis. Iumentoꝝ urinæ tormina uespertilione adalligato fi/
niunt̃. Vermicatio ter circunlato uerendis palumbo miꝝ dictu palumbus emissus morit̃: iumē
tumq; liberat̃ confestim. Ebriosis oua noctuæ ꝑ triduū data in uino: tediū eius adducūt. Ebrie
tatē arcet pecudū assus pulmo præsumptus. Hirundinis rostri cinis cū myrrha tritus et in ui/
no qd' bibat̃ inspersus: securos præstabit a temulentia. Inuenit hoc Horus assyriorum Rex.
Præter hæc sunt notabilia animalium ad hoc uolumē pertinentiū. Grompbrenam auē in sar/
dinia narrant grui similē ignotam iam et̃ sardis: ut existimo. In eadē ꝓuincia est ophion ceruis
tm̄ pilo similis: nec alibi nascens. Iidem auctores nominauere sirulugū. Quod nec quale esset
animal: nec ubi nasceret̃ tradiderunt. Fuisse qdē nō dubito: cū et medicinæ ex eo sint demon/
stratæ. M. Cicero tradit animalia bituros uocari: q uites in cāpania rodant.

De miraculis quarundā bestiaꝝ Cap. vi.

Reliqua mirabilia ex iis quoq; dicem⁹. Non latrari a cane membranā ex secundis canis ha
bentē: aut leporis fimū uel pilos tenentē. In culicum genere muliones nō ampli⁹ q; uno
die uiuere. Eosq; qui arborarii picī rostꝝ habeant: & mella eximant: ab apib⁹ nō attingi. Por/
cos sequi eos a quib⁹ cerebꝝ corui acceperint in offa. Puluerē in quo se mula uolutauerit cor/
pori inspersum mitigar̃ ardores amoris. Sorices fugari: si unus castratus emittat̃. Anguina pel
le & sale & farre cū serpillo contritis uno die: deiectisq; cū uino in fauces boum uua maturesce
te: toto anno eos ualere. Vel si hirundinū pulli tres trib⁹ offis dēt̃. Puluere e uestigio anguiū
collecto: sparsas apes in alueare reuerti. Arietis dextro teste præligato oues tm̄ gigni. Non
lassescere in ullo labore q neruos ex alis & cruribus gruis habeant. Mulas nō calcitrare cū ui/
nū biberint. Vngulas tm̄ mulaꝝ repertas: neq; aliam ullam materiam quæ non perroderet̃ a
ueneno stygis aquæ: cū id dandum Alexandro magno Antipater mitteret memoria dignū ē:
magna Aristotelis infamia excogitatū. Nunc ad aquatilia reuertemur.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXXI.
PROHEMIVM.

Medicinæ ex aquatilib⁹. Aquaꝝ mirabilia Cap. i.

AQVATILIVM SEQVVNTVR IN MEDICI
na beneficia: opifice natura ne i illis qdē cessante: & per
undas fluctusq; ac reciprocos æstus amniumq; rapidos
cursus improbas exerente uires. Nusq; potentia maio/
re: si ueꝝ fateri uolum⁹. Quippe hoc elementū cæte/
ris omnibus imperat. Terras duorant aquæ. Flammas
necant. Scandūt in sublime: & cælum quoq; sibi uendi/
cant. Ac nubiū obtentu uitalē spiritū strangulāt. Que
causa fulmina edidit: ipso secū discordante mūdo. Quid
esse mirabilius potest aquis in cælo stantibus? At illæ
ceu paꝝ sit in tm̄ puenire altitudinē rapiunt eo secū pi/
scium examina. Sæpe etiā lapides subueunt portantes
aliena pondera. Eædem cadentes omniū terra nascentiū causa fiunt: prorsus mirabili natura.
Siquis uelit reputare ut fruges gignant̃ arbores fruticesq; uiuant in cælū migrare aquas ani/
mamq; ꝑ et̃ herbis uitalē inde deferre uicta confessione. Omnis quoq; terræ uires aquaꝝ esse
beneficii. Quapropter ante omnia ipsaꝝ potentiæ exempla ponem⁹. Cunctas enim qs morta
liū enumerare queat?

De differentia aquaꝝ medicinis: &
obseruationibus. cc. lxvi. Cap. ii

Emicant benigne passimq; in plurimis terris alibi frigidæ: alibi calidæ: alibi iunctæ: sicut i
terebellis aquitanica gēte. Exin in pyreneis montibus tenui interuallo discernente. Alibi
tepidæ gelidæq; auxilia morboꝝ conferentes. Et e cunctis animaliū hominū tm̄ causa erum/
pentes. Augent numeꝝ deoꝝ numinibus uariis urbesq; condūt: sicut puteolos in campania:

statielas in liguria: sestias in narbonensi prouintia. Nusqꝫ tamen largius ꝙ in baiano sinu: nec
pluribus auxiliandi generibus: aliæ sulphuris: aliæ aluminis: aliæ salis: aliæ nitri: aliæ bitumi
nis: nõnulla etiam acida salsa ue mixtura. Vapore quoqꝫ ipso aliquæ prosunt. Tãtaque est uis
ut balneas calefaciant: ac frigidam etiam in solis feruore cogant: quæ ĩ baiano possideanæ uo
cantur nomine accepto a Claudii Cæsaris liberto. Obsonia quoque percoquunt. Vaporant &
in mari ipso quæ Licinii Crassi fuere. Medioſqꝫ inter fluctus existit aliquid ualitudini salutar̄.
Iam generatim neruis prosunt pedibus ue aut coxendicibus: aliæ luxatis fractis ue. Inaniunt
aluos. Sanant ulcera. Capiti auribusqꝫ priuatim medentur. Oculis uero ciceronianæ. Dignũ
memoratu uilla est ab auerno lacu puteolos tendentibus imposita littori: celebrata porticu ac
nemore. Quam & uocabat. M. Cicero academiam ab exemplo athenarum: ibi compositis uo
luminibus eisdem nominibus. In qua & monumentum sibi instaurauerat. Ceu uero nõ & in to
to terrarum orbe fecisset. Huius ĩ parte prima exiguo post obitum ipius: Antistio uetere pos
sidente eruperunt fontes calidi perqꝫ salubres oculis celebrati carmine Laureæ Tullii qui fuit
e liberis eius. Vt protinus noscatur etiam ministerium eius hauftus ex illa maiestate. Ponam
enim ipsum carmen dignum ubiqꝫ & non ibi tantũ legi.

Quod tua romanæ uindex clarissime linguæ
  Salua loco melius surgere iussa uiret.
Atqꝫ academiæ celebratam nomine uillam
  Nunc reparat cultu sub potiore uetus.
Hinc etiam apparent lymphæ non ante repertæ.
  Languida quæ infuso lumina rore leuant.
Nimirꝫ locus ipse sui Ciceronis honori
  Hoc dedit: hac fontes cum patefecit ope.
Vt quoniam totum legitur sine fine per orbem:
  Sint plures oculis quæ medeantur aquæ.

In eadem campaniæ regione sinuessanæ aquæ sterilitatem fœminarum & uirorꝫ insaniam abo
lere pduntur. In enaria insula calculosis mederi. Et quæ uocat̄ acidula ab teano sidicino quat/
tuor milibus passuum frigida. Item in stabiano quæ dimidia uocatur: & in uenafrano ex fonte
acidulo. Item contingit in uelino lacu potantibus. Item in syriæ fonte iuxta taurum montem.
Auctor est. M. Varro. Et in phrygiæ gallo flumine Gallimachus. Sed ibi in potando necessa
rius modus: ne lymphatos agat. Quod in æthiopia accidere iis qui e fõte rubro biberint Cte
sias scribit. Iuxta romam albulæ aquæ uulneribus medentur. Prægelidæ eæ. Sed subcutilæ
in sabinis gelidissimæ suctu quodam corpora inuadunt: ut prope morsus uideri possit. Aptissi
mæ stomacho: neruis: uniuerso corpori. Thespieorum fons conceptus mulieribus repræsen/
tat. Item in arcadia flumen elatum. Custodit autem partum linus fons in eadem arcadia abor/
tus fieri non patitur. E diuerso in pyrrhea flumen quod aphrodisium uocatur: sterileſ facit. La
cus Amphion uitiligines tollit. Varro auctor est Titium quendam prætura functum marmo
rei signi faciem habuisse propter id uitium. Cidnus ciliciæ amnis podagricis medetur: sicut ap/
paret in epistola Cassii Parmensis ad M. Antonium. Contra aquarum culpa in troezene oĩum
pedes uitia sẽtiunt. Tungri ciuitaſ galliæ fontem habet insignem plurimis bullis stillãtem: fer
ruginei saporis quod ipsum nõ nisi in fine potus intelligitur. Purgat hic corpora. Tertianas fe
bres discutit: calculorꝫqꝫ uitia. Eadem aqua igne admoto turbida fit. Ad posterꝫ rubescit. Leu
cogei fontes inter puteolos & neapolim oculis & uulneribus medentur. Cicero in admirandis
posuit reatinis tantum paludibus ungulas iumentorum indurari. Eudicus in hestia eutiche fõ/
tes duos tradit esse: ceromẽ: ex quo bibentes oues nigras fieri: mellẽ ex quo albas: ex utroqꝫ
autem uarias. Theophrastus in thuriis crathin candorem facere: sybarim nigriciã bobus ac pe
coribus. Quin & homines sentire differentiam eam. Nam qui sybarim bibant: nigriores esse
durioresqꝫ & crispo capillo. Qui ex cratide candidos: mollioresqꝫ ac porrecta coma. Itẽ in ma/
cedonia quæ uelint sibi candida nasci ad halialmonem ducere. Quæ nigra aut fusca ad axium.
Idem omnia fusca quibusdam in locis tradit nasci: & fruges quoqꝫ: sicut in messapiis. At in leu/
cis arcadiæ quodam fonte mures terrestres bibere & conuersari. Erythris aleos amnis pilos
gignit in corporibus. In boetia ad trophonium deum iuxta flumen erynum duo sunt fontes:
quorum alter memoriam: alter obliuionem affert: inde nominibus inuentis. In cilicia apud op/
pidum iusgum riuus fluit nnus: ex quo bibentium subtiliores sensus fieri Varro tradit. In cea
insula fontem esse qui hebetes facit. Zamæ in africa ex quo canoras uoces. Vinum tedio ueni
re iis qui ex clitorio lacu biberint. At Eudoxus & Theopompus inebriari fontibus iis quo dixi
mus asserunt. Mutianus andriæ fonte. Liberi patris statis diebus septenis eiusdem dei uinũ
fluere. Si auferatur e conspectu templi sapore in aquã transeunte. Polyclytus explere olei ui/

tem iuxta solos ciliciæ fontem. Theophrastus hoc idē fieri in æthiopia eiusdem uirtutis fonte Lycos in indiæ terris fontē eē: cuius aqua lucernæ ardeant. Idem ecbathanis tradit̄. Theopō pus in scottis lacum eē dicit: q uulneribus medet̄. Iuba in troglodytis lacū insanum malefica ui appellatū: ter die fieri amaꝝ salsumq;: ac deinde dulcem: totiensq; ēt noctu scatentē albis ser pentibus uicenū cubitoꝝ. Idem in arabia quoq; fontē exilire tanta ui ut nullū nō pondus im pactū respuat. Theophrastus marsyæ fontē in phrigia ad celenaꝝ oppidū saxa egerer̄: Non ꝓ cul ab eo duo sunt fontes cyllon & gyllon: ab effectu græcoꝝ nominū dicti Cyzice fons Cupi dinis uocat̄: ex quo potantes amorē dponere Mutianus credit. Grannone ē fons calidus citra summū feruorē q in uinū additus triduo calorē potionis custodit in uasis. Sūt & mattiaci ī ger mania fōtes calidi trans rhenū: quoꝝ haustus triduo feruet. Circa margines uero punicē faciūt aquæ. Quod siquis fide carere ex iis aliqua arbitrat̄: discat in nulla pte naturæ maiora eē mi racula: q̄q; inter initia opis abūde multa rettulimꝰ. Ctesias tradit sideri uocari stagnū in indis in quo nihil innatet: sed omnia mergant̄. Celius apud nos in auerno ait etiam folia subsidere. Varro aues quæ euolauerint emori. Contra in africæ lacu apuscidamo omnia fluitāt: nihil im mergit̄. Item in siciliæ fonte phinthia: ut Appion tradit. Et in medoꝝ lacu puteoq; Saturni. Neptunni fons linire transire solet in loca uicina portendēs aliquid. Miꝝ quoq; ē ꝙ cū pisci bus trāsit. Responsa ab iis petūt incole cibo: quē rapiūt annuentes. Si uero euentū negēt: cau dis abigunt. Amnis olachas in bithynia Brietum alluit: hoc ē & tēplo & deo nomē: cuius gur gite periuri necant̄ parthi uelut flamma urente. In cantabria fōtes tamarici in augurio habent̄. Tres sunt octonis pedibꝰ distantes. In unū alueum coheunt uasto amne. Singulis siccant̄ duo decies diebꝰ: aliquando uicies citra suspitionem ullam aquæ: cū sit illis uicinus fons sine inter missione largus. Diꝝq; est nō ꝓfluere eos aspicere uolentibus: sicut ꝓxime Lartio Licinio le gato post præturam post septē dies accidit. In iudæa riuus sabbatis omnibꝰ siccat̄. E diuerso miracula alia dira Ctesias in armenia scribit eē fontem: ex quo nigros pisces ilico mortē afferre in cibis. Quod & citra danubii exortum audiui: donec ueniat̄ ad fontē aluio appositum: ubi fi nit̄ id genꝰ pisciū. Ideoq; ibi caput eius āmis intelligit fama. Hoc idē & in lydia in stagno nym phaꝝ tradunt. In achaia ad pheneū aqua ꝓfluit e saxis styx appellata: quæ ilico necat: ut dixi mus. Sed eē pisces paruos in ea tradit Theophrastus lœtales & ipsos: qd non in alio genere mortiferoꝝ fontiū. Necare aquas Theopompꝰ & in thracia apud cychros dicit. Lycus ī leon tinis tertio die si quisq̄ biberit. Varro ad soracten scripsit eē fōtē: cuius sit latitudo quattuor pedū: sole oriente eum exundare feruenti similē: auesq; quæ gustauerint: iuxta mortuas iace re. Nanq; & hæc insidiosa conditio ꝙ quædam ēt blandiunt̄ aspectu: ut ad nonacrin arcadiæ. Oīno enim nulla dterrent qualitate: sed hāc putant nimio frigore eē noxiam utpote cū ꝓfluēs ipsa lapidescat. Aliter circa thessalica tēpe qm̄ uisus omnibꝰ terrori ē. Tradūtq; ēt æs ac ferꝝ erodi illa aqua. Profluit ut indicauimꝰ breui spatio. Miꝝq; siliqua siluestris amplecti radicibus fontē eum dicit̄ semp florens purpura. Et quædam sui generis herba in labris fontis uiret. In macedonia nō ꝓcul ab Euripidis poetæ sepulchro duo riui confluunt: alter saluberrimi potus: alter mortiferi. In perperenis fons ē qui quancūq; rigat lapideam facit terrā. Itē calidæ aquæ in euboea. Lebeoneq; alluit riuus: in quo saxa in altitudinē crescunt. In eurimenis dictæ co ronæ in fontē lapides fiunt. In colossis flumen ē: in quo lateres coniecti lapides extrahunt̄. In scyretico metallo arbores quæcūq; flumine alluunt̄ saxa fiunt cum ramis. Distillantes quoq; guttæ in lapides durescunt. In antris coryciis nāmioze. In macedonia ēt pēdetes in ipsis came ris. At in corintho cū decidere in quibusdam speluncis utroq; modo colūnas faciunt: ut ī phau sia chersonnesi rhodo in antro magno etiam discolori aspectu. Et hactenus contenti simus exemplis.

De qualitate aquaꝝ in salubritate uel commoditate earum

Cap. iii.

QVæritur inter medicos cuius generis aquæ sint utilissimæ. Stagnantes pigrasq; merito damnant: utiliores quæ ꝓfluunt existimantes. Cursu enim percursuq; ipso extenuari atq; ꝓficere. Eoq; miror cisternaꝝ ab aliquibus maxime probari. Sed ii rōnem afferunt: quoniam leuissima sit hymbrium aqua: ut quæ subire potuerit ac pendere in aere. Ideoque & niues præ ferunt̄ nubibꝰ: niuibusque ēt glaties uelut ad infinitū coacta subtilitate. Leuiora enim hæc eē & glaciem multo leuiorē aqua. Hoꝝ sententiam refellere interest uitæ. In primis enim leui tas illa deprehendi aliter q̄ sensu uix potest: nullo pene momento ponderis aquis inter se di stantibus. Nec leuitatis in pluuia aqua argumentū ē subisse eam in cælū: cū etiam lapides subi re appareat: cadensq; inficiat̄ halitu terræ. Quo fit ut pluuiæ aquæ sordiū inesse plurimū sen tiat̄: citissimeq; ido calefiat aqua pluuia. Niuem qdē glaciēq; subtilissimum elementi eius uide ri miror: apposito grandinū argumento e quibꝰ pestilentissimū potū eē conuenit. Nec uero

pauci inter ipſos e contrario: ex gelu ac niuibus inſaluberrimos potus prædicant: quoniam
exactum ſit inde: quod tenuiſſimum fuerit. Minui certe liquorem omnē congelatione depre
henditur: & rore nimio ſcabiem fieri. Pruina uredinem cognatis & niuis cauſis. Pluuias quidē
aquas celerrime putreſcere conuenit. minimeque durare in nauigatiōe. Epigenes autem aquā
quæ ſepties putrefacta purgata ſit perhibet amplius non putreſcere. Nam ciſternas etiam me
dici confitentur inutiles aluo duricias facientes faucibuſque etiam limi non aliis ineſſe plus: aut
animalium quæ āpliꝰ faciunt tedium confitendum habent. Nec ſtatim amnium utiliſſimas eſ-
ſe: ſicuti nec torrentium ullius: lacuſque plurimos ſalubres maxime. Quædam igitur & huius
generis aptiſſimæ aliæ alibi. Parthorum reges ex coaſpe & euleo tantum bibunt. Eæ quāuis
in longinqua comitantur illos. Et horum placere potum non quia ſint amnes apparet: quoniā
nec e tigri nec euphrate nec e multis aliis bibunt. Limus aquarum uitium eſt: ſi tamen idē am-
nis anguillis ſcateat ſalubritatis indicium habetur. Sicuti frigoris tineas in fonte gigni. Ante
omnia damnantur amaræ: & quæ ſcrobem ſtatim implent: quod euenit troezene. Nam nitro
ſas atque ſalmacidas & fæculentas in deſertis rubrum mare petentes addita polenta utiles in-
tra duas horas faciunt: ipſaque ueſcuntur polenta. Damnantur in primis fontes qui cœnum fa
ciunt: quique malum colorem bibentibus referunt: & ſi uaſa ære inficiunt: aut ſi legumina tar
de percoquunt. Si liquatæ leniter terram relinquunt: decoctæque craſſis obducunt uaſa cru-
ſtis. Eſt etiamnum uitium non fetide modo uerum omnino quicquam recipientis iocūdum ſit
illud licet gratumque: & ut ſæpe ad uicina lactis accedens. Aquam ſalubrem aeri ꝙ̄ ſimillimā
eſſe oportet. Vnus in toto orbe traditur fons aquæ iocunde olentis in meſapotamia cabille.
Fabulæ rationem afferunt: quoniam eo Iuno perfuſa ſit. De cætero aquarum ſalubrium ſapor
odor ue nullus eſſe debet. Quidam ſtatera iudicant de ſalubritate: fruſtrante diligentia: quan
do perrarum eſt ut leuior ſit aliqua. Certior ſubtilitas inter pares meliorem eſſe quæ calefiat
refrigereturque celerius. Quin exhauſtam uaſis ne manus pendeant depoſitiſque in humum
tepeſcere affirmant. Ex quonam ergo genere maxime probabilis contingit? Puteis nimirum
ut in oppidis conſtare uideo. Sed iis quibus exercitationis ratio crebro hauſtu contingit: & il-
la tenuitas colante terra. Salubritati hæc ſatis ſunt. Frigori & opacitas neceſſaria. Vtque cæ-
lum uideant ſuper omnia obſeruatio una. Eadem & ad perennitatem pertinet: ut illa uado exi
liat uena non e lateribus. Nam ut tactu gelida ſit: etiam arte contingit. Si etiam expreſſa in al
tum: aut e ſublimi deiecta uerberatu corripiat aera. In natando quidem ſpiritum continētibus
frigidior ſentitur eadem. Neronis principis inuentum eſt decoquere aquam: uitroque demiſ-
ſam in niues refrigerare. Ita uoluptas frigoris contingit ſine uitiis niuis. Omnem utique de-
coctam utiliorem eſſe conuenit. Item calefactam magiſ refrigerari ſubtiliſſimo in uento. Vitio
ſæ aquæ remedium eſt ſi decoquatur ad dimidias partes. Aqua frigida iniecta ſiſtitur ſanguiſ.
Aeſtus in balneis arcetur ſi quiſ ore teneat. Quæ ſunt hauſtu frigidiſſimæ: non perinde & tac-
tu eſſe alternante hoc bono multi familiari exemplo colligunt. Clariſſima aquarum omnium
toto orbe frigoris ſalubritatiſque palma præconio urbis martia eſt: inter reliqua deum mune
ra urbi tributa. Vocabatur hæc quondam aufeia. Fons autem ipſe piconia. Oritur in ultimis
montibus pelignorum. Tranſit marſos & fucinum lacum romam non dubie petens. Mox ſpe-
cu merſa in tyburtina ſe aperit nouem milibus paſſuum fornicibus inſtructis per inductum. Pri
mus eam in urbem ducere auſpicatus eſt Ancus Martius unus e regibus. Poſtea Q. Martius
rex in prætura. Rurſuſque reſtituit M. Agrippa. Idem & uirginem adduxit ab octaui lapidis
diuerticulo duo milia paſſuum preneſtina uia. Iuxta eſt herculaneus riuus: quem refugiēs uir
ginis nomen optinuit. Horum amnium comparatione differentia ſupradicta deprehendit cū
quantum uirgo tactu præſtat: tantum præſtet martia hauſtu. Quanquam utriuſque iam pri-
dem urbi periit uoluptas ambitione auaritiaque in uillas ac ſuburbana decoquentibus publicā
ſalutem. Non abre ſit quærendi aquas iunxiſſe rationem. Reperiuntur in conuallibus maxi-
me: & quodam conuexitatis cardine aut montium radicibus. Multi ſeptentrionales ubiq; par
tes aquoſas exiſtimauere. Qua in re uarietatem naturæ aperuiſſe conuenit. In hyrcanis mon-
tibus a meridiano latere non pluit. Ideo ſiluigeri ab aquilonis tantum parte ſunt. At olympꝰ
oſſa parnaſus apenninus alpes undique ueſtiuntur: amnibuſque perfunduntur. Aliqui ab au-
ſtro ſicut in creta albi montes. Nihil ergo in iis perpetuæ obſeruationis indicabitur. Aquarū
ſunt notæ iuncus aut harundo: aut hærba de qua dictum eſt. Multumque alicui loco pectore
incubans rana. Salix enim erratica & alnus aut uitex aut hedera ſponte proueniunt & corriua-
tione aquæ pluuiæ in locum humiliorem e ſuperioribus defluētis augurio fallaci. Certior mul
to nebuloſa exhalatio eſt ante ortum ſolis longius intuentibus. Quod ex edito quidam ſpecu-
lantur proni terram mento attingente. Eſt & peculiaris æſtimatio peritis tantum nota: quam

feruentiſſimo æſtu ſequuntur dieique horis ardentiſſimis: qualis ex quoque loco repercuſſus
ſplendeat. Nam ſi terra ſitiente humidior eſt ille: indubitata ſpes promittitur. Sed tanta intē
tione oculorum opus eſt ut indoleſcant. Quod fugientes ad alia experimenta decurrunt loco
in altitudinem pedum quinque defoſſo. Olliſque e figulino opere crudis: aut peruncta pelui
ærea cooperto lucernaque ardente concamerata frondibuſ: dein terra. Si figulinum humidum
ruptum ue: aut ſi in ære ſudor uel lucerna ſiue defectu olei r̄ſtincta: aut etiam uellus lanæ ma
didum reperiatur: non dubie promittunt aquas. Quidam & igne prius excolunt locum: tanto
efficaciore uaſorum argumento. Terra uero ipſa promittit candicātibus maculis: aut tota glau
ci coloris. In nigra enim ſcaturigines non fere ſunt perēnes. Figularis certa ſēper adimit ſpes.
Nec ampliuſ puteum fodiunt coria terræ obſeruantes: ut a nigra deſcendat ordo ſupradictus.
Aqua ſemper dulcis in argilloſa terra frigidior in toſo: Nanque & hic probatur. Dulces enim
leueſque facit: & colando continet ſordes. Sabulum exiles limoſaſque promittit. Glarea incer
tas uenas: ſed boni ſaporis. Sabulum maſculinum & harena carbunculoſa certas ſtabileſque &
ſalubres. Rubra ſaxa optimas ſpeique certiſſimæ. Radices montium ſaxoſæ: & ſilex: hoc am
plius rigentes. Oportet autem fodientibus humidiores aſſidue reſpondere glebas: faciliuſque
ferramenta deſcendere. Depreſſis puteis ſulphurata uel aluminoſa occurrentia putearios ne-
cant. Experimentum huius periculi eſt demiſſa ardens lucerna ſi extinguatur. Tunc ſecundum
puteum dextra ac ſiniſtra fodiuntnr æſtuaria: quæ grauiorem illum halitum recipiant. Fit & ſi
ne his uitiis altitudine ipſa grauior aer: quam emendant aſſiduo linteorum iactatu euentilan-
do donec ad aquam uentum eſt. Sine harena toſus ſurgit: ne uenæ obſtruant̄. Quædā aquæ
uere ſtatim incipiente frigidiores ſunt: quarum non in altum origo eſt: hyberniſ enim conſtāt
hymbribus. Quædam canis ortu ſicut in macedonia apparet. Utrunque ante oppidum pellā.
Incipiente enim æſtate frigida eſt paluſtris: dein maximo æſtu in excelſioribus oppidi riget.
Hoc & in chio euenit ſimili ratione portus & oppidi. Athenis & neachronos nymboſa æſta-
te frigidior eſt. Deinde maximo æſtu qui puteus in Iouis horto. At ille ſiccitatibus riget.

¶ Aquarum ſubito naſcentium: aut deſinentium. Ca. iiii.

MAxime autem putei circa arcturum. Nam ipſa æſtate deficiunt: omneſque quatriduo eo
ſubſidunt. Iam uero multi hyeme tota ut circa olympum uere primum aquis redeunti-
bus. In ſicilia quidem circa meſſanam & mylas hyeme in totum inareſcant fōtes. Aeſtate exū
dant amnemque faciunt. Apolloniæ in ponto fons iuxta mare æſtate tantum ſuperfluit & ma
xime canis ortu: parcius ſi frigidior ſit æſtas. Quædam terræ hymbribus ſicciores fiunt: ue-
lut in narmenſi agro: quod admirandis ſuis inſeruit. M. Cicero: ſiccitate lutum fieri prodens:
hymbre autem puluerem. Omnis aqua hyeme dulcior eſt. Aeſtate autem minus. Autumno
minime. Minuſque per ſiccitates. Neque æqualis amnium plerunque guſtus eſt. Magna al-
uei differentia. Quippe tales ſunt aquæ qualis terra per quam fluūt. Qualeſque hærbarum
quas lauant ſucci. Ergo iidem amnes parte aliqua teperiuntur inſalubres. Mutant ſaporem &
influentes riui ut boryſthenem uictique diluuntur. Aliqui uero & hymbre mutantur. Ter ac-
cidit in boſphoro: ut ſalſi deciderent: necarentque frumenta. Totiens & nili rigua pluuiæ ama
ra fecere: magna peſtilentia ægypti. Naſcuntur fontes deciſis plerunque ſiluis: quos arborum
alimenta conſumebant. Sicut in hemo obſidente gallos. Caſſandro: cum ualli gratia ſiluas ce-
cidiſſent. Plerunque uero damnoſi torrentes corriuantur detracta collibus ſilua cōtinere nym
bos ac digerere conſueta. Et coli mouerique terram callumque ſummæ cutis ſolui aquarum in
tereſt. Proditur certe ī creta expugnato oppido quod uocabatur arcadia: ceſſaſſe fontes: am-
neſque qui in eo ſitu multi erant. Rurſus condito poſt ſex annos emerſiſſe uti quæque cœpiſ-
ſent partes coli.

¶ Obſeruatio hyſtorica. Ca. v.

TErræ quoque motus profundunt ſorbentque aquas: ſicut cira pheneum arcadiæ quin-
quies accidiſſe conſtat. Sicut & in corico monte amnis erupit: poſteaquam cœptus eſt co
li. Illa mutatio mirabilis nulla euidente cauſa apparet: ſicut in magneſia calidas factas frigidas
alias non mutato ſapor̄. Et in caria ubi Neptuni templum eſt amnis qui fuerat ante dulcis mu
tatuſ in ſalem. Eſt & illa miraculi plena arethuſam ſyracuſis fimum redolere propter olympia:
uerique ſimile: quoniam alpheus in ea inſula ſub ima maria permeet. Rhodiorum fons in che
rōneſo nono anno purgamenta egerit. Mutantur & colores aquarum: ſicut babyloniæ lacus
æſtate rubras habet diebus undecim. Et boryſthenes æſtatis temporibus cæruleus fertur:
quanquam omnium aquarum tenuiſſimus. Ideoque innatans hypani. In quo & illud mirabile.
Auſtris flantibus ſuperiorem hypanim fieri. Sed tenuitatis argumētum & aliud eſt: quod nul
lum halitum non modo nebulam emittit. Qui uolunt diligentes circa hoc uideri: dicūt aquas

grauiors post brumam fieri:

Ratio aquæ ducendæ: & quomodo medicatis utendum: & quid prosit nauigatio: & medicinæ aquæ marinæ. Ca. vi.

Caeteru; a fōte duci fictilibus tubis utilissimum est: crassitudine binum digytorum com missuris pyxcidatis ita ut superior intret calce uiua ex oleo leuigatis. Libramentū aquæ in centenos pedes sursum elici: minimum erit si uno cuniculo ueniet in binos actus: laminæ esse debebunt per quas surgere in sublime opus fuerit e plumbo: subit altitudinem exortus sui: ut si longiore tractu ueniat subeat crebra: descendatq; libramenta ne pereant. Fistulas denum pedum longitudinis esse legittimum est. Et si quinariæ erunt sexagena pondo pen dere. Si octonariæ centena. Si denariæ centena uicena. Ac deinde ad has portiones. Dena ria appellatur: cuius laminæ latitudo anteq; curuetur digytorum decem est dimidioq; eius quinaria. In omi anfractu enim collis qninariam fieri ubi dometur impetus: necessarium est. Item castella prout res exiget. Homerum calidorum fontium mentionem non fecisse demi ror: cum alioqn lauari calida frequenter indiceret: uidelicet qa medicina tunc non erat hæc: quæ nunc aquarum perfugio utitur. Est autem utilis sulphurata neruis. Aluminata paralyti cis: aut simili morbo solutis. Bituminata aut nitrosa qualis cutilia utilis est bibendo: atq; pur gationibus. Pleriq; in gloria ducunt: plurimis horis perpeti calorem earum: quod est inimi cissimum. Nanq; paulo diutius q̄ balneis uti oportet. Ac postea frigida dulci nec sine oleo discedentibus: quod uulgus alienum arbitratur. Idcirco non alibi corporibus magis obno xiis. Quippe & uastitate odoris capita replentur: & frigore infestantur sudantia: reliqua cor porum parte mersa. Similis error quo quidam plurimo potu gloriantur. Vidiq; iam turgi dos bibendo: in tantum ut annuli integerentur cute: cum reddi uon posset hausta multitudo aquæ. Nec hoc ergo fieri conuenit sine crebro salis gustu. Vtuntur & cœno fontium ipsorū utiliter: seb ita si illitum sole inarescat. Nec uero omnes quæ sint calidæ: medicatas esse cre dendum: sicut in segesta siciliæ: larissa: troade: magnesia: melo: lipara. Nec decolor species æris argenti ue (ut multi existimauere) medicaminum argumentum est. Quando nihil eorū in patauinis fontibus ne odoris quidem differentia aliqua deprehēdit. Medēdi modus. Itē & in marinis erit: quæ calefaciūt ad neruoq; dolors ferruminata & fracturas ossaq; contusa. idem ad corpora siccanda. Qua de causa & frigido mari utuntur. Præterea est alius usus mul tiplex. Principalis uero nauigandi pthisi affectis ut diximus: aut sanguinem egerentibus: si cuti proxime Anneum Galleonem fecisse post consulatum meminimus. Neq; enim ægyp tus propter se petitur: sed propter longinquitatem nauigandi. Quin & uomitiones ipsæ in stabili uolutatione cōmotæ pluribus modis capitis oculorum pectoris medentur. Omibusq; propter quæ helleborum bibitur. Aquam uero maris per sese efficaciorem discutiendis tu moribus putant medici: si illa decoquatur hordeacea farina ad parotidas. Emplastris etiā ma xime albis & malagmatis miscent. Prodest & infusa crebro ictu. Bibitur quoq; quāuis non si ne iniuria stomachi ad purganda corpora bilemq; atram: aut sanguinem concretum redden dum alterutra parte. Quidam & in quartanis dedere eam bibendam. Et in tenasmis articula ribusq; morbis asseruatam: & in hoc uetustate uirus deponentem. Aliqui decoctam: omnes ex alto haustam: nullaq; dulcium mixtura corruptam. In quo usu præcedere uomitū uolunt. Tunc quoq; acetum aut uinum aqua miscent. Qui puram dedere raphanos super mandi ex mulso aceto iubent: ut ad uomitiones reuocent. Clysteribus quoq; marinam infundunt tepe factam. Testium quidem tumori fouendo: non aliud præferunt. Item pernionum uitio ante ulcera. Simili modo pruritibus: psoris: & lichenum curationi. Lendes quoq; & terra capitis animalia hac curantur. Et liuentia reducit eadem ad colorem. In quibus curatiōibus post ma rinam aceto calido fouere plurimum prodest. Quin & ad ictus uenenatos salutaris intelligi tur: ut phalangiorum & scorpionum & phthiade aspide respersis. Calida autem in iis assumi tur. Suffitur eadem cum aceto capitis doloribus. Tormina quoq; & choleram calida īfusa cly steribus sedant. Difficilius perfrigescunt marina calefacta. Mammas rigentes præcordia ma ciemq; corporis piscinæ maris corrigunt. Aurium dolores: capitis grauitates cum aceto fer uentium uapor. Rubiginem ferro marinæ celerrime exterunt. Pecorum quoq; scabiem sa nant: lanasq; emolliunt. Nec ignoro hæc mediterraneis superuacanea uideri posse. Verum & hæc cura præuidit inuenta ratione qua sibi quisq; aquam maris faceret. Illud in ea ratione mirum si plus q̄ sextariis salis cum quattuor aquæ saxtariis mergatur: uinci aquam: saleq; non liquari. Cætero sextarius salis cum quattuor aquæ sextariis salsissimi maris uim & natu ram implet. Moderatissimum autem putant supradictam aquæ mensuram octonis cyathis sa lis temperari: quoniam ita & neruos calefaciat: & corpus non exasperet. Inueteratur quod

uocatur thalassomeli æquis portionibus maris:mellis hymbris ex alto:& ad hunc usum ad uehunt:fictiliq; uase & picato condunt. Prodest ad purgationes maxime sine stomachi uexa tione & sapore grato & odore. Hydromeli quoq; ex hymbre puro cum melle temperabat quondam:quod daretur appetentibus uinum ægris:ueluti innocentiore potu. Damnatum iam multis annis iisdem uitiis quibus uinum:nec iisdem utilitatibus. Quia sæpe nauigantes defectu aquæ dulcis laborant. Hæc quoq; subsidia demonstrabimus. Expansa circa nauim uellera madescunt accepto halitu maris quibus humor dulcis exprimitur. Item demissæ re/ticulis in mari concauæ e cæra pilæ:uel uasa inania obturata dulcem intra se colligunt humo rem. Nam ĩ terra marina aqua argilla percolata:dulcescit. Luxata hominum corpora & qua drupedum natando in cuiuslibet generis aquam facillime in artus redeunt. Est & in metu pe grinantium:ut tentent ualitudinem aquæ ignotæ. Hæc cauent a balneis egressi statim frigi dam suspectam hauriendo. Muscus qui in aqua fuerit podagris illitus prodest. Item oleo ad mixto talorum dolori tumoriq;. Spumaq; aquæ affrictu uerrucas tollit. Necnon harena lit/torum maris:præcipue tenuis & solibus candens in medicina est siccandis corporibus coop/tis hydropicorum aut rheumatismos sentientium. Et hactenus de aquis. Nunc & de aquati/libus. Ordiemur autem ut in reliquis a principalibus eoꝶ:quæ sũt sal & spõgia.

¶ De generibus salis:& confecturis:& medicinis & obseruationibus. Ca. vii.

SAlonis aut fit:aut gignitur. Vtrunq; pluribus modis:sed causa gemina coacto humore uel siccato. Siccatur in lacu tarentino æstiuis solibus:totumq; stagnum in salẽ abiit mo dicum alioquin altitudine genua non excedens. Item in sicilia in lacu qui cocamicus uocatur: & alio iuxta gelam. Hoꝶ extremitates tantum inarescunt:sicut in phrygia cappadocia. Aspẽ di:ubi largius coquitur & usq; ad medium lacum. Aliud etiam in eo mirabile:quod tantũdẽ noctu subuenit:quantum die auferas. Omnis est alius sal minutus:atq; non gleba est. Ali/ud genus ex aq̃s maris sponte gignitur spuma in extremis littoribus ac scopulis rlicta. Hæc enim omnis rore densatur. Et est acrior quæ in scopulis inuenitur. Sunt etiamnum naturales differentiæ tres. Nanq; in bactris duo lacus uasti:alter ad scythas uersus:alter ad darios sa/le æstuant. Sicut ad stytium in cypro & circa memphin extrahunt lacu dein sole siccant. Sed & sũma fluminum densantur in sale:amne reliquo ueluti sub gelu fluẽte. ut apud caspias por tas:quæ salis flumina appellantur. Item circa mardos & armenios. Præterea apud bactros amnis ochus & xerses ex appositis montibus deferunt salis ramenta. Sunt & in africa lacus & quidem turbidi salem ferentes. Ferunt quidem & calidi fontes sicut pegasei. Et hactenus habent se genera ex aquis sponte prouenientia. Sunt & montes natiui salis:ut ĩ indis orome/nus:in quo lapidicinarum modo cæditur renascens:maiusq; regum uectigal ex eo est quam ex auro atq; margaritis. Effoditur & e terra:ut palam est humore densato in cappadocia. Ibi quidem cæditur specularium lapidum modo. Pondus magnum glebis:quas micas uulgus ap pellat. Carrhis arabiæ oppido muros domosque massis salis faciunt:aqua ferruminantes. Inuenit & iuxta pelusium Ptolemæus rex cum castra faceret. Quo exemplo postea inter ægyptum & arabiam etiam squalentibus locis cœptus est inueniri detractis harenis. Qua/liter & per africæ scientia usque ad Hammonis oraculum. Is quidem crescens cum luna noc/tibus. Nam cyrenaici tractus nobilitantur hammoniaco & ipso quia sub harenis inueniatur appellato. Similis est colore alumini:quod schiston uocant:longis glebis:neque perlucidis ingratus sapore:sed medicinæ utilis. Probatur quãmaxime perspicuus rectis scissuris insi/gne. De quo proditur: quod leuissimus intra specus suos in lucem uniuersam prolatus: uix credibili pondere ingrauescat. Sed causa euidẽs,cuniculorum spiritu madido sic adiuuãte mo lientes ut adiuuent aquæ. Adulteratur siculo:quem cocanicum appellauimus:necnon & cy prio mire simili. In hispania quoque citeriore egelæste cæditur glebis pene translucentibus. Cui iampridem palma a plerisque medicis inter omnia salis genera perhibetur. Omĩs locus in quo reperitur sal sterilis est:nihilq; gignit:& in totũ sponte nascens. Inter hæc sunt facti tii uaria genera. Vulgaris plurimusque in salinis mari adfuso:nõ sine aquæ dulcis riguis: sed hymbre maxime iuuante:ac super omnia sole multo:non aliter inarescens. Africa circa uti/cam construit aceruos salis ad collium speciem. Qui uero sole lunaque indurvere:nullo hu/more liquescunt:uixque etiam ferro cæduntur. Fit tamen & in creta sine riguis in salinas ma re infundentibus. Et circa ægyptum ipso mari influente in solum ut credo nilo succosum. Fit & e puteis in salinas ingestis. Prima densatio babyloniæ in bitumen liquidum cogitur: oleo simile:quo & in lucernis utuntur hoc. Detracto subest sal. Et in cappadociæ puteis ac fonte quem in salinas ingerunt. In chaonia excoquunt aquam ex fonte: refrigerandoque sa/

lem faciunt inertem nec candidum. Galliæ germaniæq; ardentibus lignis aquam salsam in/ fundunt. Hispaniæ quadam sui parte puteis hauriunt muriam appellantes. Et illi quidem eti am lignum referre arbitrantur. Quercus optima ut quæ per se cinere sincero uim salis red/ dat. Alibi corylus laudatur. Ita infuso liquore salso. Carbo etiam in salem uertitur. Quicūq; ligno conficitur sal niger est. Apud Theophrastrum inuenio imbros harundinis & iunci cine/ rem decoquere aqua solitos: donec exiguum superesset humoris. Quin & e muria salsamēto rum recoquitur: iterumq; consumpto liquore ad naturam suam redit uulgo heminis iucundis simis. Marinorum maxime laudatur cyprius a salamine. At e stagnis tarentinis. Ac e riguis qui tateus uocatur. Hi duo oculis utiles. A cappadocia uero qui in laterculis affertur cutis ni torem dicitur facere. Magis tamen extendit is quem stytium appellauimus. Itaq; a partu uē trem eo cum melanthio illinunt. Salsissimus sal qui siccissimus. Suauissimus omnium tarenti/ nus atq; candidissimus. Et de cætero fragilis qui maxime candidus. Pluuia dulcescit omnis. Suauiorem tamen rores faciunt. Sed copiosum aquilonis flatus. Austro non nascitur. Flos uero salis non fit nisi aquilonibus. In igni nec crepitat: nec exilit tragaseus: neq; acanthius ab oppido appellatus. Nec ullius spuma aut ramentum aut tenuis. Agrigentinus ignium pati/ ens ex aqua exilit: Sunt & colorum differentiæ. Rubeus memphi. Ruffus est circa oxum. Centuripis purpureus. Circa gelam in eadem sicilia tanti splendoris: uti imaginem recipiat. In cappadocia croceus effoditur translucidus & odoratissimus. Ad medicinæ usus antiqui ta rentinum maxime laudabant. Ab hoc uero quæcunq; e marinis ex genere eo: præcipue spu meum. Iumentorum uero & boum oculis tragaseum & beticum. Ad obsonium & cibum uti lior quisquis facile liquescit. Item humidior minorem enim amaritudinem habent: ut atticus & euboicus. Seruandis carnibus aptior acer & siccus: ut megaricus. Cōditur etiam odoribus additis: & pulmentarii uicem implet excitans auiditatem: inuitansq; in omnibus cibis: ita ut sit peculiaris ex eo intellectus inter innumera condimenta. Ita est in mandendo quæsitus ga ro. Quin & pecudes armentaq; & iumenta sale maxime sollicitātur ad pastum: multum lar/ giores lacte: multoq; gratiore etiam in caseo dote. Ergo hercule uita humanior sine sale ne/ quit degere: adeoq; necessarium elementum est: ut transierit itellectus ad uoluptatem. Ani mi quoq; sammia sales appellantur: omnisq; uitæ lepos & sūma hylaritas laborumq; requies non alio magis uocabulo constat. Honoribus etiam militiæq; interponitur salariis inde dic/ tis: magna apud antiquos auctoritate: sicut apparet ex nomine salariæ uiæ: quoniam illa sal in sabinos portari consuerat. Ancus Martius rex salis modia sex milia in congiario de/ dit populis: & salinas primus instituit. Varro etiam pulmentarii uice usos ueteres auctor ē. Esitasse enim salem cum pane & caseo: ut prouerbio apparet. Maxime tamen in sacris intel/ ligitur auctoritas quando nulla conficiuntur sine mola salsa. Salinarum synceritas sūmam fe/ cit suam differentiam. Quædam enim fauilla salis: quæ leuissima ex eo est & cādidissima flos salis appellatur. Et flos quidem salis in totū diuersa res humidiorisq; naturæ & crocei colo/ ris aut ruffi ueluti rubigo salis. Odore quoq; ingrato ceu gari dissentiens a sale non modo a spuma. In ægypto inuenitur uideturq; nilo deferri. Et fontibus tamen a quibusdam innatat. Optimum ex eo quod olei quandam pinguitudinem reddit. Est enī in sale pinguitudo: quod miremur. Adulteratur autem tingiturq; rubrica: aut plerunq; testa trita. Qui fucus aqua de prehenditur diluente factitium colorem: cum uerus ille non nisi oleo resoluatur: & unguē tarii propter colorem eo maxime utantur. Canicia in uasis sūma est. Media uero pars humi/ dior ut diximus. Floris natura aspera excalfactoria stomacho inutilis. Sudorem cit. Aluum soluit in uino & aqua acopicis & smegmaticis utilis. Detrahit & ex palpebris pilos efficacissi me. Fæces imæ concutiuntur ut color croci redeat. Præter hæc etiamnum appellatur in sa linis salsugo: ab aliis salsilago tota liquida marina aqua salsior ui distans. Aliud etiamnum li/ quoris exquisiti genus quod garon uocauere intestinis piscium cæterisq; quæ abiicienda es/ sent: sale maceratis: ut sit illa putrescentiū sanies. Hoc olim conficiebatur ex pisce: quē græ ci garon uocabant. Capite eius usto suffitu extrahi secundas morantes.

¶ De scōbro pisce & muria. & alece. Ca. viii.

NVnc e scōbro pisce laudatissimum in finibus carthaginis spartarie & cetariis: fotiorū ap pellatur singulis milibus nūmum permutantibus congios peñ binos. Nec liquor ullus pene præter unguenta maiore in precio esse cœpit: nobilitatis etiam gentibus. Scombros q dem & mauritania beticaq; & carteia ex oceano intrantes capiunt ad nihil aliud utiles. Lau/ datur & clazomene garo. Pompeiiq; & Leptis. Sicut muria antipolis ac thuria. Iam uero & dalmatia. Vitium huius est alex imperfecta nec colata fæx. Cœpit tamen & priuatim ex in/ utili pisciculo minimoq; confici. Aquam nostri aphyen græci uocant: quoniā is pisciculus e

Geometria
Geographia
Cosmographia
Agricultura
agricoltura d[illegible]
terra d'[illegible]
d'intorno g[illegible]
a frutti e [illegible]
terrno gl'an[illegible]
d'intorno a[illegible]
nimali

Si da a sa[illegible]
freddo se
il piu [illegible]
terra d'[illegible]
cando il [illegible]

pluuia nascitur. Foroiulienses piscem ex quo faciũt lupum appellant. Transiit deinde in luxu
riam: creueruntqꝫ genera ad infinitum: sicuti garum ad colorem mulsi ueteris: adeoqꝫ dilutã
suauitatem ut bibi possit. Aliud uero ad castimoniarum superstitionem: etiam sacris iudæis
dicatum: quod fit e piscibus squamam carentibus. Sic alex peruenit ad ostreas echinos urti/
cas cãmmaros mullorum iocinera. Innumerisqꝫ gen̄ribus ad saporem gulæ cœpit sal tabesce
re. Hæc obiter indicata sint desideriis uitæ: & ipsa tamen nonnulli usus in medendo. Nanqꝫ
& alece scabies pectoris sanatur infusa per cutem incisam. Et contra canis morsus draconisqꝫ
marini prodest. In linteolis autem conceptis imponitur. Et garo ambusta recentia sanãtur:
si quis infundat ac non nominet garum. Contra canum quoqꝫ morsus prodest: maximeqꝫ cro
codili: & ulceribus quæ serpunt: aut sordidis. Oris quoqꝫ & aurium ulceribus aut doloribus
mirifice prodest. Muria quoqꝫ siue illa salsugo spissat: mordet: extenuat: siccat. Dysentericis
utilis est etiam si nome intestina corripit. Ischiadicis cœliacis ueteribus infũdit̃. Fotu quoqꝫ
apud mediterraneos aquæ marinæ uicem pensat.

¶ De natura salis & eius medicinis. Ca. ix.

SAlis natura est per se ignea & inimica ignibus fugiens eos: oĩa erodens. Corpora uero
astringens: siccans alligans. Defuncta autem ac putrescentia ita uendicans ut durent ea
p̄ secula. In medẽdo uero mordẽs: adurẽs: repugnãs: extenuãs: dissoluẽs. Stomacho tãtũ ĩ
utilis: præterqꝫ ad excitãdã auiditatẽ. Aduersus serpẽtiũ morsus cũ origano melle hysopo
Cõtra cerastẽ cũ origano & cæra aut pice aut melle. Auxiliat̃ cõtra scolopẽdras ex aceto po
tus. Aduersus scorpionũ ictus cũ quarta p̄te lini seminis: & oleo uel aceto illitus. Aduersus
crabrõis uero uel uespas similiaqꝫ ex aceto. Ad becerocranas capitisqꝫ ulcera & pustulas pa
pulas ue & incipiẽtes uerrucas cũ seuo uitulino. Itẽ oculoꝝ remediis: & ad excrescẽtes ibi car
nes totiusqꝫ corporis pterygia. Sed in oculis peculiariter. Ob id collyriis emplastrisqꝫ addi/
tur. Ad hoc maxime probatur etateus: aut caunites. Ex ictu uero suffusis cruore oculis sug/
gillatisqꝫ cum myrrhæ pari pondere ac melle: aut cum hysopo ex aqua calida: utqꝫ foueãtur
salsugine. Ad hæc hispaniensis eligitur: contraqꝫ suffusiones oculorum cum lacte in coticulis
teritur. Priuatim sugillationibus in linteolo inuolutus crebroqꝫ ex aqua feruenti impositus.
Vlceribus oris manantibus in linteolo concerpto. Gingiuarum tumori infricatus. Et contra
scabriciem linguæ frictus comminutusqꝫ. Aiunt dentes non erodi neqꝫ putrescere si q̄s quot
tidie mane ieiunus salem contineat sub lingua: donec liquescat. Lepras idem: & furunculos:
& lichenas: & psoras emendat cum passa uua exempto eius ligno: & seuo bubulo atqꝫ origa/
no ac fermento uel pane: maxime thebaicus. Hic & ad pruritus eligitur. Tonsillis & uuis cũ
melle prodest. Quicunqꝫ ad anginas. Hic amplius cum oleo & aceto. Eodem tempore ex/
tra fauces illitus cum pice liquida. Emollit & aluum in uino mixtus. Idem noxia: & tinearum
genera pellit in uino potus. Aestus balnearum conualescẽtes ut tolerari possint: linguæ sub
ditus præstat. Neruorum dolorem maxime usurpanda obseruatione circa humeros & renes
in saccis aqua feruenti crebro madefactus leuat. Colum torminaqꝫ & coxarum dolores po/
tus: & in iisdem saccis impositus candens. Podagras cũ farina ex melle & oleo tritus. Ibi ma/
xime obseruanda usurpatione qua quidem totis corporibus nihil esse utilius sale & sole dicũt
Itaqꝫ cornea uidemus corpora piscatorum. Sed hoc præcipuum dicatur in podagris. Tollit
& clauos pedum. Item perniones. Ambustis ex oleo imponitur: aut cõmanducatus: pustu/
lasqꝫ reprimit. Ignibus uero sacris ulceribusqꝫ quæ serpunt ex aceto aut hysopo. Carcinoma
tis cum uua taminia. Phagedenis ulcerum tritus cum farina hordei super imposito lintheolo
madente uino. Morbo regio laborantes donec sudent ad ignem contra pruritus quos senti/
unt ex oleo & aceto infricatus iuuat & fatigatos ex oleo. Multi & hydropicos sale curauere:
feruoresqꝫ febrium cum oleo perunxere: & tussim ueterem linctu eius discussere. Clysterib⁹
infundere ischiadicis. Vlceribus excrescentibus uel putrescentibus imposuere. Crocodilorũ
morsibus ex aceto in linteolis: ita ut battuerẽtur ante ictum ulcera. Bibitur & contra oppiũ
ex aceto mulso. Luxatis imponitur cum farina & melle. Item extuberationibus. Dentiũ do/
lori cum aceto totus & illitus cum resina prodest. Ad om̃ia autem spuma salis iucundior uti/
liorqꝫ. Sed quicunqꝫ sal acopis additur ad excalfactiones. Item smegmaticis ad extendendam
cutem leuandamqꝫ. Pecorum quoqꝫ scabiem & boum illitus tollit. Datusqꝫ lingẽdus: & ocu
lis iumentorum inspuitur. Hæc de sale dicta sint.

¶ De nitri generibus: & confecturis: & medicinis & obseruationibus. Ca. x.

NOn est differentia & nitri natura non multum a sale distans: & eo diligentius dicenda.
quia palam est medicos qui de eo scripsere ignorasse naturam. Nec quenqꝫ Theophra/
sto diligentius tradidisse. Exiguum fit apud medos canescentibus siccitate conuallibus: quod

uocant balmigara. Minus etiam in thracia iuxta philippos sordidum terra: quod appellant
agrium. Nam quercu cremata nunq̃ multũ factitatũ est: & iãpridem in totũ omissũ. Aquæ
uero nitrosæ pluribus locis reperiuntur: sed sine uiribus densãdi. Optimũ copiosumq; in cly
tis macedoniæ: quod uocãt calestricum: cãdidum: puꝝq;: proximum sali. Lacus est nitrosus
exiliente e medio dulci fonticulo. Ibi fit nitrum circa canis ortum nouenis diebus: totidemq;
cessat: ac rursus innatat: & deinde cessat. Quo apparet soli naturã esse quæ gignat: quoniã
compertum est nec soles proficere quicq̃ cum cesset: nec hymbres. Mirum est & illud scate
bra fonticuli semper emicante: lacum nec augeri nec effluere. Iis aũt diebus quibus gignitur
si fuere hymbres: salsius nitrum faciunt: aquilones deterius: quia ualidius cõmouẽt limum.
Et hic quidem nascitur. In ægypto autem cõficitur multo abũdantius: sed deterius. Nã fu-
scum lapidosumq; est. Fit pene eodem modo quo sal: nisi ꝙ salinis mare infundũt. Nihilum
aũt nitrariis. Excedente nilo siccantur: decedente madent succo nitri. xl. diebus cõtinuis. nõ
ut in macedonia statis. Si etiam hymbres affuerint: minus de flumine addũt: statimq; ut dẽ-
sari est cœptum: rapitur ne resoluatur in nitrariis. Sic quoq; olei natura interuenit. Ad sca-
biem animaliũ utilis. Ipsum autem conditũ in aceruis durat. Mirum in lacu asãio & qbusdã
circa chalcida fõtib⁹ sũmas aquas dulces esse: potariq;: iferiorẽs nitrosas. In nitro optimũ q̃d
tenuissimũ & iõ spuma melior. Ad aliqua tñ sordidũ tãq̃ ad ĩficiẽdas purpuras tincturasq;
oẽs. Magn⁹ & nitro usus q dicet̃ suo loco. Nitrariæ egregiæ ægyptiis. Nã circa acathin &
mẽphi tñ solebãt esse. Circa mẽphĩ deteriores. Nam & lapidescit ibi ĩ aceruis: multiq; sunt
tumuli ea de causa saxei. Faciunt ex iis uasa. Necnon frequenter liquatum cum sulphure co-
quentes in carbonibus. Ad ea quoq; quæ inueterari uolunt illo nitro utuntur. Sunt ibi nitra-
riæ: in quibus & ruffum exit a colore terræ. Spumam nitri quæ maxime laudatur: antiq ne-
gabant fieri: nisi cum ros cecidisset: prægnantibus nitrariis: sed nõdum pariẽtibus. Itaq; nõ
fieri incitatis etiam si caderet. Alii operimentorum fermento gigni existimauere. Proxima
ætas medicorum aphronitrum tradidit in asia colligi in speluncis mollibus distillans. Specus
eos colligas uocant. Dein siccant sole. Optimum putatur lydium. Probatio ut sit minime põ-
derosum & maxime friabile. Colore pene purpureo. Hoc in pastillis affertur. Aegyptiũ in
uasis picatis: ne liquescat. Vasa quoq; ea sole inarescentia perficiuntur. Nitri probatio: ut sit
tenuissimum & q̃ maxime spongiosum fistulosumq;. Adulteratur ĩ ægypto calce. Deprehẽ-
ditur gustu. Sincerum enĩ facile resoluitur. Adulteratum pũgit. Calce aspersum reddit odo-
rem uehementer. Vritur in testa opertum ne exiliat: alias igni non exilit nitrum: nihilq; gi-
gnit aut alit. Cum in salinis hærbæ gignantur: & in mari tot animalia: tantũ algæ. Sed ma-
iorem esse acrimoniam nitro apparet: non hoc tantum argumento: sed & illo ꝙ nitrariæ cal-
ciamenta protinus consumunt Alias salubres: oculoꝝq; claritati utiles. In nitrariis non lippi-
unt. Vlcera allata eo celerrime sanantur. Ibi facta tarde. Cit & sudorem cum oleo perũctis:
corpusq; emollit. In pane salis uice utunt̃ calestrico. Ad raphanos ægyptio: teneriores eos
facit. Sed obsonia alba & deteriora: olera uiridiora. In medicina autẽ calfacit: extenuat mor-
det: spissat: siccat: exulcerat. Vtile iis quæ euocanda sint aut discutienda & lenius mordenda
atq; extenuanda. sicut in papulis pustulisq;. Quidam in hoc usu accensum uino austero restĩ-
gunt: atque ita trito in balneis utuntur sine oleo. Sudores nimios inhibet cũ arida iride adiec-
to oleo uiridi. Extenuat & cicatrices oculoꝝ & scabricias genarum cũ fico illitum aut decoc-
tum in passo ad dimidias partes. Item contra argemas oculorum. Vngues decoctum in passo
in mali punici calice adiuuat nitrum. Claritatemque uisus cum melle inunctum. Prodest den-
tium dolori ex uino si cum pipere colluantur. Item cum porro decoctum. Nigrescentes dẽ-
tes crematum dentifricio ad colorem reducit. Capitis animalia & lendes necat cum samia ter-
ra illitum ex oleo. Auribus purulentis uino liquato infunditur. Sordes eiusdẽ partis erodit
ex aceto. Sonitus & tinnitus discutit siccum additũ. Vitiligines albas cũ cymolia creta æquo
pondere ex aceto in sole illitum emẽdat. Furũculos admixtũ resinæ extrahit aut cũ uua alba
passa: nucleis eius simul tritis. Testiũ inflãmationi occurrit. Itẽ eruptionibus pituitæ in to-
to corpore cũ axungia. Cõtraq; canis morsus addita resina initiis cũ aceto illinitur. Sic & ser-
pẽtiũ morsibus: phagedenis: & ulceribus quæ serpũt: aut putrescũt cũ calce ex aceto. Hy-
dropicis fico tusũ datur illiniturq;. Discutit & tormina si decoctũ bibatur pondere drachmæ
cũ ruta uel anetho uel cymino. Reficit lassitudines cũ oleo ex aceto perũctorum: & contra
algores horroresq; prodest manibus pedibusq; confricatis cum oleo. Cõprimit & pruritus
suffusoꝝ felle: maxime cum aceto datũ. Succurrit & uenenis fungoꝝ ex posca potum. Aut si
buprestis pasta sit ex aqua: uomitionesq; euocat. Iis qui sanguinem tauri biberint cum lasere
datur. In facie quoq; exulcerationes sanat cũ melle & lacte bubulo. Ambustis tostum donec
nigrescat tritũq; illinitur. Infunditur urceis & renũ doloribus: aut rigori corporũ neruoꝝq;

doloribus. Paralyxi in lingua cũ pane imponitur: Suspiriosis ĩ ptisana sumit̃. Tussim ueterẽ
sanat flore mixto galbani: resinæ terebĩthinæ pari põdere oĩum: ita ut fabæ magnitudo de
uoretur. Coqtur dilutũq; postea cũ pice liquida sorbendũ in angina datur. Flos eius cũ oleo
cyprio articulorũ doloribus in sole iucundus est. Regiũ quoq; morbũ in uino exterminat po
tum. Et inflationes discutit. Sanguinis profluuiũ sistit e naribus ex feruẽti aqua uapore nari
bus rapto. Pruriginẽ alumine permixto tollit. Alarũ uirus ex aqua quottidiano fotu. Vlcera
ex pituita nata cæra permixtũ. Quo genere neruis quoque ꝓdest. Cœliacis infundit̃. Per/
ungi ante accessiones frigidas nitro & oleo multi præcepere. Sic & aduersus lepras lentigi/
nes. Podagricis in balneis uti folia nitri prodest: atrophis opisthothonis: tetanis. Salnitrũ sul
phuri cõcoctum in lapidem uertitur.

De spongiarũ natura. Ca. xi.

SSpongiarũ genera diximus ĩ naturis aquatiliũ marinorũ. Quidã eas ita distĩguũt. Alias
ex iis mares existimauere tenui fistula spissioresque persorbẽtes: & quæ tinguntur ĩ de
liciis aliquãdo & purpura. Alias fœminas maioribus fistulis ac perpetuis maribus duriores
Alias quas appellant tragos tenuissimis fistulis æque densissimis. Cãdidæ cura fiunt: e mol
lissimis recentes per æstatẽ tinctæ salis spuma: ad lunã & pruinas sternunt̃ inuersæ: hoc est
qua parte adhæsere: ut candorẽ bibãt. Animal esse docuimus etiã cruore inhærente. Aliq
narrãt & auditu tegi eas: cõtrahique ad sonũ: exprimẽtes abũdantiã humoris: nec auelli pe/
tris posse: ideo abscindi & saniẽ emitcere. Quin & eas quæ ab aqlone sint genitæ præferũt
cæteris. Nec usq; diutius durare spiritũ medici affirmãt. Sic & ꝓdesse corporibus: qa nostro
suũ misceãt: & ideo magis recẽtes: magisq; humidas. Sed minus in calida aqua minusq; unc/
tas: aut unctis corporibus impositas. Et spissas minus adhærescere. Mollissimũ genus earũ
penicilli: oculorũ tumores leuãt ex mulso impositi. Itẽ abstergẽdæ lippitudini utilissimi. Eã
quæ tenuissima est mollissimã quoq; esse oportet. Imponũtur spõgiæ ipsæ epiphoris ex po
sca: & ex aceto calido ad capitis dolores. Decætero recentes discutiũt: molliũt: mitigãt. Ve/
teres cõglutinãt uulnera. Vsus earũ ad abstergenda: fouenda: operiẽda a fotu dũ aliud ĩpo/
natur. Vlcera quoq; humida & senilia impositæ siccãt. Fracturæ & uulnera spongiis utilissi
me fouentur. Sanguis rapitur in secãdo ut curatio ꝓspici possit. Et ipsæ uulnerũ inflãmationi
bus ĩponũtur: nunc siccæ: nunc ex aceto inspsæ: nunc e uino: nũc ex aqua frigida. Ex aqua ue
ro cæl esti impositæ siccãt. Recẽtia nõ patiunt̃ intumescere. Imponunt̃ & integris partibus
& fluctuatiõe occulta laborãtibus quæ discutiẽda sũt: & iis quæ apostemata uocãt melle de
cocto perunctis. Itẽ articulariis alias aceto salso madidæ: alias e posca. Si ferueat ĩpetus ex
aqua eadẽ e callo salso madidæ. At cõtra scorpionum ictus ex aceto. In uulnerũ curatione &
succidæ lanæ uicem implẽt. Nunc ex uino & oleo: nunc ex eadem. Differentia hæc ꝙ lanæ
emolliunt spongiæ coercent rapiuntq; uitia ulcerũ. Circũligantur & hydropicis siccæ: uel ex
aqua tepida posca ue utcũq; blandioribus opus est operiri ue aut siccare cutem. Imponuntur
& iis morbis quos uaporari oporteat: feruẽti ex aqua perfusæ expressæq; ĩter duas tabulas.
Sic & Impositæ stomaho ꝓsũt: & in febri cõtra nimios ardores. Sed spleneticis e posca. Igni
bus sacris ex aceto. Efficaciores quando aliud imponi oportet: sic ut sanas quoq; partes spa/
tiose operiant. Sanguinis profluuium sistunt ex aceto: aut frigida. Liuorem ab ictu recentẽ
ex aqua salsa calida sæpius mutata. Tolluntq; testium tumorẽ doloremq; ex posca. Ad canũ
morsus utiliter concisæ imponũtur. ex aceto aut frigida: aut melle abũde subinde humectã/
dæ. Africanæ cinis cũ porri sectiui succo sanguinem reiicientibus haustu salis ex frigida pro/
dest. Item cinis cum oleo uel aceto fronti illitus tertianas tollit. Priuatim africanæ ex posca
tumorẽ discutiunt. Omĩum aũt cinis cum pice crematarũ sanguinẽ sistit uulnerũ. Aliqui raras
tantum ad hoc cum pice urunt. Et oculorũ causa comburũtur in cruda olla figulini operis: plu
rimum ꝓficiente eo cinere cõtra scabricias genarũ: excrescẽtesq; carnes: & quicquid opus sit
ibi destringere: spissare: explere. Vtilius in eo usu lauare cinerem. Præstant & strigilũ uicẽ
lintheorũq; affectis corporibus. Et contra solem apte ꝓtegunt capita. Medici inscitia ad duo
nomina eas redegere. Africanas: quarũ firmius sit robur. Rhodiacasq; ad fouendum mollio
res. Nunc aũt mollissimæ circa muros antipolis urbis reperiuntur. Trogus auctor est: cir/
ca lyciã penicillos mollissimos nasci in alto unde ablatæ sint spongiæ. Polybius super ægrũ
suspẽsos qetiores facere noctes. Nunc præuertemur ad marina aĩalia & aquatilia.

¶ CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXXII. PROHEMIVM.

¶ Medicinæ ex aquatilibus.

ENTVM EST AD SVMMA NATVRAE exemplorumq; per rerũ ordinem: & ipsum sua sponte occurrit immensum potentiæ occultæ documentum: ut prorsus nec aliud ultra quæri debeat: nec par aut simile possit inueniri: ipsa se uincẽte natura: & qdẽ numerosis modis declarante. Quid enim uiolentius mari uentis ue: & turbinibus ac procellis: quo maiore hominum ingenio in nulla sui parte adiuta est: ꝙ uelis remisque? Addatur his & reciproci æstus inenarrabilis uis: uersumque totum mare in flumen. ¶ DE echeneide pisce: & mirabili eius proprietatate: & torpedine: & marino lepore: & mirabilia rubri maris Capitulum primũ.

TAmen omnia hæc pariterq; eodem impellentia: unus ac paruus admodũ pisciculus echeneis appellatus ĩ se tenet. Ruãt uẽti licet: & seuiant procellæ: imperat furori: uiresq; tantas compescit: & cogit stare nauigia: quod non uincula ulla: non anchoræ pondere irreuocabili factæ. Infrenat impetus: & domat mundi rabiem: nullo suo labore: non retinendo: aut alio modo ꝙ adhærendo. Hæc tantilla est satis contra tot impetus: ut uetet ire nauigia. Sꝫ armatæ classes imponunt sibi turrium ꝓpugnacula: ut in mari quoq; pugnetur uelut e muris. Heu uanitas humna cum rostra illa ære ferroq; ad ictus armata semipedalis inhibere possit: ac tenere deuincta pisciculus. Fertur acciaco marte tenuisse prætoriam nauim Antonii properantis circuire & exhortari suos: donec transiret in aliam. Ideoq; cæsariana classis impetu maiore protinus uenit. Tenuit & nostra memoria. Caii principis ab astura antium remigantis ut res ẽ etiam auspicalis pisciculus. Siquidem nouissime tum in urbem reuersus ille imperator: suis telis confossus est. Nec longa fuit illius moræ admiratio statim causa intellecta: cum e tota classe quinq; remis sola non proficeret: & exilientibus ꝓtinus qui id quærerent circa nauim inuenere adhærentem gubernaculo: ostenderuntq; Caio indignanti hoc fuisse quod se reuocaret: quadringentorumq; remigum obsequio contra se intercederet. Constabat peculiariter miratũ quomodo adhærens tenuisset: nec idem polleret in nauigium receptus. Qui tunc posteaq; uidere: eum limaci magnæ similem esse dicunt. Nos plurimorum opiniones posuimus in natura aquatilium: cum de eo diceremus. Nec dubitamus idem ualer̃ ad omnia genera cum celebri & consecrato etiam exemplo apud gnidiam Venerem conchas quoq; eiusdem potentiæ credi necesse sit. E nostris quidam latinis remorã appellauere eum. Mirũq; e græcis: alii lubricos partus atq; procidentes contineri ad maturitatem alligato eo (ut diximus) prodiderunt. Alii sale aduersatum adalligatum grauidis partus soluere: ob id alio nomine odinolyontem appellauere. Quocunque modo ista se habeant: quis ab hoc tenendi nauigia exemplo de ulla potentia naturæ atque effectu in remediis sponte nascentium rerum dubitare debeat? Quin & sine hoc exemplo per se satis esset. Ex eodem mari torpedo etiam procul & e longinquo: uel si hasta uirga ne attingatur quanuis præualidos lacertos torpescere: quanlibetq; ad cursum ueloces alligari pedes prodit. Quod si necesse habemus fateri hoc exemplo esse uim aliquam quæ odore tantum & quadam aura sui corporis efficiat membra: quid non de remediorum omnium momentis sperandum est? Non sunt minus mira quæ e lepore marino traduntur. Venenum est aliis in potu: aut in cibo datus: aliis etiam uisus. Siquidem grauidæ si omnino aspexerint fœminã ex eo genere dũtaxat statim nausea & redundatione stomachi uitium fatentur: ac deinde abortum faciũt. Remedio est mas ob id induratus sale ut in brachialibus habeant. Eadem res in mari & tactu quidem nocet. Vescitur eo unum tantum animalium: ut non intereat Mullus piscis: & tenerescit tantum: & ingratior uiliorq; fit. Homines quibus in pastu est: piscem olent hoc primo argumento ueneficium id deprehenditur. Cætero moriuntur totidem diebus quot uixerit lepus. Incertique temporis ueneficium id esse auctor est Licinius macer. In india affirmant non capi uiuentem. Inuicemq; ibi hominem illi pro ueneno esse: ac uel digyto omnino in mari tactum mori. Esse autem ampliorem multo sicut reliqua animalia. Iuba in iis uolumnibꝰ quæ scripsit ad Caium Cæsarem Augusti filium de arabia: tradit uitulos marinos ternas hemi nas capere. Cetos sexcentorum pedum longitudinis: & trecentorum sexaginta latitudinis in

Arn' d'i... ex pesch

flumen arabiæ intrasse: pinguiq; eius negociatores: & omnium piscium adipe camelos perungi
in eo situ: ut asilos ab iis fugent odore.

De ingeniis & mansuetudine quorundam piscium & ubi ex manu edant: & ubi responsa dantur ex piscibus Capitulum secundum.

MIhi uidentur mira & quæ Ouidius prodidit piscium ingenia in eo uolumine quod halie
uticon inscribitur. Scarum inclusum nassis non fronte erumpere: nec infestis uiminibus ca
put inserere: sed auersum caudæ ictibus crebris laxare fores: atq; retrorsum ita erumpere.
Quem luctatum eius si forte alius scarus extrinsecus uideat: apprehensa mordicus cauda adiu-
uare nixus erumpentis. Lupum piscem rete circundatum harenas arare cauda: atque ita condi-
tum transire rete. Murenam maculas appetere ipsas consciam teretis ac lubrici tergi: tum mul
tiplici flexu laxare: donec euadat. Polypum hamos appetere brachiisq; complecti: non morsu:
nec prius dimittere q̃; escam circunroserit: aut harundine leuatum extra aquam. Scit & mugil
esse in esca hamum: insidiasq; non ignorat: auiditas tamen tanta est: ut cauda uerberando excu
tiat cibos. Minus in prouidendo lupus sollertiæ habet: sed magnum robur in pœnitendo. Nã
ut hæserit in hamo: tumultuoso discursu laxat uulnera: donec excidant insidiæ. Murenæ am-
plius deuorant hamum: admouentq; dentibus lineas: atq; ita erodit. Pytheas id tradũt. Idem
infixam hamo inuertere se: quoniam sit dorso cultellato: spinaque lineam præsecare. Licinius
Macer murenas tantum fœminini sexus esse tradit: & concipere e serpentibus: ut diximus: ob
id sibilo a piscatoribus tanquam serpentibus euocari & capi pinguescere lactatu. Fuste non in-
terimi. Easdem ferula protinus. Animam in cauda haberẽ certum est: eaq; icta celerrime exani-
mari: at capitis ictu difficulter. Nouacula & ferrum quæ pisce tacta sunt: olent. Durissimũ eẽ
piscium constat qui orchis uocetur: rotundus est: & sine squãmis: totusq; capite cõstat. Milua-
go quotiens cernatur extra aquam uolitans: tempestates mutari Trebius Niger auctor est.
Xiphiam id est gladium rostro mucronato esse: ab hoc naues perfossas mergi in oceano ad locũ
mauritaniæ q cotta uocẽ: non procul a lyxo flumine. Idem lolligines euolare ex aqua tradit:
tanta multitudine ut nauigia demergant. Et manu uescuntur pisces in pluribus quidem Cæsa-
ris uillis. Sed quæ ueteres prodidere in stagnis non piscinis ammirati in helore siciliæ castello
non procul syracusis. Item in labra Gnidii Iouis fonte anguillas. Et eæ in aures additas gerunt
Similiter in chio iuxta senum delubrum. In mesopotamiæ quoq; fonte chabura de quo dixim⁹
pisce. Nam in lycia myris in fonte Apollinis: quem curiũ appellant ter fistula euocati ueniunt
ad augurium. Diripere eos carnes abiectas lætum est consultantibus: caudis abigere dirum.
Hierapoli syriæ in lacu Veneris æditorum uocibus parẽt uocati: exornati auro ueniunt adu
lantes. Scalpuntur ora biantia manibus inserendis præbent. In stabiano campaniæ ad Hercu-
lis petram: melanuri in mari panem abiectum rapiunt. Idemq; ad nullum cibum in quo hamus
sit: accedunt. Nec illa in nouissimis mira: amarissimos esse pisces ad apellem insulam & ad cla-
zomenas. Contra ad scopulum siciliæ: ac leptin africæ & euboeam & dyrrhachium. Rursus
ita salsos: ut possint salsamenta existimari. Circa cephaloniam & ampeloporon & delipetras in
portu eiusdem insulæ dulces. Quam differentiam pabulo constare: non est dubium. Appion
maximum piscium esse tradit porcum: quem lacedæmonii ostagoristum uocant. Grunire eum
cum capiatur. Esse uero illam naturæ accidentiam quod magis miremur etiam in locis quibusi
dam: apposito occurrit exemplo. Siquidem salsamenta omnium generꝝ in italia beneuẽti recen
tia refici constat. Pisces marinos in usu fuisse protinus a condita roma: auctor est Cassius He-
mina: Cuius uerba de ea re hic subiiciam. Numa constituit: ut pisces qui squammosi non essent
ni pollincerent patrimonia ad conuentus & conuiuia publica: & priuata cœnasq; ad puluinaria
facilius compararentur: ni qui ad pollinctum emerent: precio minus parcerent: eaq; præmer-
carentur. Quantum apud nos indicis margaritis precium est: de quibus suo loco satis diximus
tantum apud indos in chorallio. Nanq; ista persuasione gentium constant. Gignitur quidem
& in rubro mari: sed nigrius. Item in persico uocatur iace. Laudatissimam in gallico sinu: circa
orchadas insulas. Et in siculo circa heliam & drepanum. Nascitur & apud grauiscas: & ante nea-
polin campaniæ: maximeq; rubens: sed molle: & ideo uilissimum erythris. Forma est ei fruti-
cis: color uiridis. Baccæ eius candidæ sub aqua ac molles. Exemptæ confestim durantur & ru
bescunt: quasi corna satiua spetie atque magnitudine. Aiunt tactu protinus lapidescere: si ui-
uat. Itaque occupari euelliq; retibus: aut acri ferramento præcidi. Hac de causa chorallium uo
citatum interpretantur. Probatissimum q̃; maxime rubet: & q̃; ramosissimum: nec scabrosum:
aut lapideum: uel rursus inane: aut concauum. Auctoritas baccarum eius non minus indorum
uiris quoq; preciosa est: q̃; fœminis nostris uniones indici. Aruspices eoꝝ uatesq; in primis re
ligiosum id gestamen amoliendis periculis arbitrantur. Itaq; & decore & religione gaudent.

Prius q̄ hæc note scerent: galli gladios: scuta galeas adornabant eo. Nūc tanta penuria ē uendibili merce: ut perq̄ raro cernatur in suo orbe. Surculi infantiæ adalligati: tutelam habere creduntur. Contraq̄ torminum ac uesicæ & calculorum mala: in puluerem igne redacti: potiq̄ cum aqua auxiliantur. Simili modo ex uino poti: aut si febris sit: ex aqua somnū afferunt. Ignibus diu repugnant. Sed eodem medicamine sæpius poto tradunt lyenem quoq̄ absumi. Sanguinem reiicientibus excreantibus ue medentur. Cinis eorum miscetur oculorum medicamentis. Spissat enim: ac refrigerat. Vlcerum caua explet. Cicatrices extenuat. Quod ad repugnantiam rerum attinet: quam græci antipathiam uocant: nihil est uenenatius usquam: q̄ in mari pastinaca: utpote cum radio eius arbores necari diximus. Hanc tamen persequitur galeos. Idem & alios quidem pisces: sed pastinacas præcipue. Sicut in terra serpentes mustela. Tanta est auiditas ipsius ueneni. Percussis uero ab ea medetur & hic quidem: sed & mullus ac laser.

¶ De his quibus in terris & in aquis uictus est: & de castoreis medicinæ: & obseruationes Cap. iii.

SPectabilis naturæ potentia in iis quoq̄ quibus & in terris: & in aqua uictus ē: sicut & fibris quos castores uocant & castorea testes eorum amputari hos ab ipsis cum capiuntur negat Sestius diligentissimus medicinæ. Quinimmo paruos esse substrictosq̄ & adhærentes spinæ: nec adimi sine uita animalis posse. Adulterari autem renibus eiusdem qui sint grandes: cum ueri testes parui admodum reperiantur. Præterea ne uesicas quidem esse cum sint graminæ quot nulli animalium. In iis folliculis inueniri liquorem: & asseruari sale. Itaque inter probationes falsi esse folliculos geminos ex uno nexu dependentes: quod ipsum corrumpi fraude coniicientibus gummi cum sale: aut hammoniacum: quoniam hammoniaci coloris esse debeat circundati liquore ueluti mellis cærosi: odoris grauis: gustu amaro: & acri friabiles. Efficacissime e ponto galaciæ: mox africæ. Sternutamenta olfactu mouent. Somnum conciliant cum rosaceo: & peucedano perunctio capite. Et per se poti in aqua. Ob id phreneticis utiles. Item lethargicos odoris suffitu excitant. Vuluarumq̄ exanimationes uel subditi: & menses ac secundas ciunt duabus drachmis ex aqua cum puleio poti. Medent̄ & uertigini: opisthotonis: tremulis: spasticis: neruorum uitiis: ischiadicis: stomachicis: paralyticis: punctis omnibus: Vel triti ad crassitudinē mellis cum semine uiticis ex aceto: aut rosaceo. Sic & cōtra comitiales sumpti Poti uero contra inflationes: tormina: uenena. Differentia tantum contra genera est mixturæ Quippe aduersus scorpiones ex uino bibuntur. Aduersus phalangia & araneos ex mulso: ita ut uomitione reddantur. Aut ut retineantur cum ruta. Aduersus chalcidas cum myrtice. Aduersus cerasten & præsteras cum panace: aut ruta ex uino. Aduersus cæteros serpentes cum uino. Dari binas drachmas satis est: eorumque adiiciantur singulas. Auxiliantur priuatim contra uiscum ex aceto. Aduersus aconitum ex lacte: aut aqua. Aduersus helleborum album ex aqua mulsa nitroq̄. Medentur & dētibus infusi cum oleo triti in aurem a cuius parte doleant. Aurium doloribus melius si cum meconio. Claritatē uisus faciūt cum melle attico inuncti. Cohibent singultus ex aceto. Vrina quoque fibri resistit uenenis: & ob id in antidota additur. Adseruatur autem optime in sua uesica: ut aliqui existimant.

¶ De testudine: & multorum piscium medicinæ: & obseruationes Capitulum. iiii.

GEminus similiter uictus in aquis terraq̄ & testudinum effectusq̄ par in honore habendo uel propter excellens in usu pretium figuræq̄ ueræ proprietatem: Sunt ergo testudinū genera: terrestres: marinæ: lutariæ: quæ in dulci aqua uiuunt. Has quidem e græcis emydas appellant. Terrestrium carnes suffitionibus propriæ: magicisq̄ artibus refutandis: & contra uenena salutares produntur. Plurimæq̄ in africa. Hæ ibi amputato capite pedibusq̄ pro antidoto dari dicuntur: & ex iure in cibo sumptæ. Strumas discutere ac lyenes tollere. Item comitiales morbos. Sanguis earum claritatem uisus facit: suffusionesq̄ oculorum tollit. Et contra serpentium omnium & araneorum & similium: & ranarum uenena auxiliatur. Sanguine seruato in farina pilulis factis: & cum opus sit in uino datis. Felle testudinum cum attico melle glaucomata inungi prodest. Et scorpionum plagæ instillari. Tegumenti cinis uino & oleo subactus pedum rimas ulceraq̄ sanat. Squammæ e summa parte derasæ: & in potu datæ uenerem cohibēt. Eo magis hoc mirum: quoniam totius tegumenti farina accendere traditur libidinē. Vrinam earum aliter q̄ in uesica dissectarum: inueniri posse non arbitror: & intra eam esse. Hæc quoq̄ portentosa magis demonstratur aduersus aspidum ictus singulare remedium. Efficacior est tamen: ut aiunt cimicibus ammixtis. Oua durata illinuntur strumis & ulceribus frigore: aut adustione factis. Sorbentur in stomachi doloribus. Marinarum carnes ammixtæ ranarum carnibus contra salamandras præclare auxiliantur. Neq̄ est testudine aliud salamandræ aduer

ſius. Sanguine alopeciarum inanitas & porrigo omniaq; capitis ulcera curantur. Inareſcere aũt
eum oportet: lenteq; ablui. Inſtillatur & dolori aurium cum lacte mulierum. Aduerſus comi-
tiales morbos manditur cum polline frumenti. Miſcetur autem ſanguis heminis tribus aceti
hemina uini addita iis: & cum hordeacea farina: aceto quoq; ammixto: ut ſit quod duoretur fa-
bæ magnitudine. Hæc ſingula & matutina & ueſpertina dantur: dein poſt aliquot dies ue-
ſpera. Comitialibus inſtillllatur ore deductis labris iis: qui modice corripiantur. Spaſmo cum
caſtoreo clyſtere infunditur. Quod ſi dentes per annum colluuntur teſtudinum ſanguine im-
munes a dolore fiunt. Et anhelitus diſcutit: qualq; orthopnoeas uocant: ad has in polenta da-
tur. Fel teſtudinum claritatem oculorum facit. Cicatrices extenuat. Tonſillas ſedat: & anginas
& omnia oris uitia. Priuatim nomas ibi. Item ardentium teſtium. Naribus illitum comitiales
erigit: attollitq;. Idem cum uernatione anguium aceto ammixto: unice purulentis auribus p-
deſt. Quidam bubulum fel ammiſcent: decoctarumq; carnium teſtudinis ſuccum abdita æquæ
uernatione anguium. Sed diu in uino teſtudinem excoquunt. Oculorum quoq; uitia omnia fel
inunctum cum melle emendat. Suffuſiones etiam marinæ felle: uel cum fluuiatilis ſanguine &
lacte mulierum capillus inficitur. Fel & contra ſalamandras: uel ſuccum decoctũ bibiſſe: ſatis
eſt. Teſtudinum eſt tertium genus in ceno & paludibꝰ uiuentium. Latitudo iis in dorſo pecto-
ri ſimilis: nec cõuexo incurua calice: ingrata uiſu. Ex hac quoq; tamen aliqua contingunt auxi-
lia. Tres nanq; in ſuccenſa ſarmenta coniectæ & diuidentibus ſe tegumentis rapiuntur. Tum
euulſæ carnes earum coquuntur in aquæ congio ſale modice addito. Ita decoctarum ad tertias
partes ſuccus paralyſin & articularios morbos ſentientibus bibitur. Detrahit item fel pituitas
ſanguinemq; uitiatum. Siſtitur ab eo remedio aluus aquæ frigidæ potu. Ex quarto genere te-
ſtudinum quæ ſunt in amnibus diuulſarum pinguia cum aizoo herba tuſa ammixto unguento
& ſemine lilii ante acceſſiones perunguntur ægri: præter caput mox conuoluti: calidam aquã
bibunt: quartanis liberari dicunt̃. Hanc teſtudinem quintadecima luna capi oportere: ut plus
pinguium reperiatur. Verum ægrum ſextadecima luna perungi tradunt. Ex eodem ge-
nere teſtudinum ſanguis inſtillatus crebro capitis dolores ſedat. Item ſtrumas. Sunt qui teſtu
dinum ſanguinem cultro æreo ſupinarum capitibus præciſis excipi nouo fictili iubeant. Ignẽ
ſacrum cuiuſcunq; generis ſanguine illini. Item capitis ulcera manantia: & uerrucas. Idem pro-
mittũt teſtudinum omnium fimo panos diſcuti. Et licet incredibile dictu ſit: ut aliqui tradunt:
tardius ire nauigia: teſtudinis pedem dextrum uehentia. Hinc deinde in morbos digeremus
aquatilia: non quia ignoremus gratiorem eſſe uniuerſitatem animalium: maioriſq; miraculi. Sẽ
hoc utilius eſt uitæ contributa habere remedia: cum aliud alii proſit. Aliud alibi facilius inue-
niatur. Venenatum mel diximus ubi naſceretur. Auxilio eſt piſcis aurata in cibo. Vel ſi ex me-
le ſincero faſtidium cruditas ue quæ ſit grauiſſima incidat. Teſtudinem circunciſis pedibus: ca
pite cauda decoctam antidotum eſſe auctor eſt Helopi Scincoq; Apelles. Qui eſſet Scincus:
diximus. Sæpius uero quantum ueneficium præſtaret menſtruis mulierum. Contra omnia ea
auxiliat̃: ut diximus: mullus. Item cõtra paſtinacã & ſcorpiones terreſtres marinoſq;: & draco
nes & phalangia illitus ſumptus ue in cibo. Eiudem recentis e capite cinis contra omnia uene-
na: priuatim cõtra fungos. Mala medicamenta inferri negant poſſe: aut certe nocere ſtella ma
rina uulpino ſanguine illita: & affixa limini ſuperiori: aut clauo æreo ianuæ. Draconis marini
ſcorpionum q; ictus carnibus earum impoſitus: Item araneorum morſus ſanantur. In ſumma cõ
tra omnia uenena: uel potu: uel ictu: uel morſu noxia. Succus earum ex iure decoctarum: effi-
caciſſimus habetur. Sunt & ſeruatis piſcibus medicinæ. Salſamentorumq; cibus prodeſt a ſer-
pente percuſſis & contra beſtiarum ictus mero ſubinde hauſto: ita ut ad ueſperam cibus uomi-
tione reddat̃. Peculiariter a chalcide ceraſte: aut quas ſepas uocant: aut helope dipſade ue per
cuſſis. Contra ſcorpiones largius ſumi. Sed non euomi ſalſamenta prodeſt: ita ut ſitis tolere-
tur: & imponere ea plagis conuenit. Contra crocodilorum quidem morſus non aliud præſen-
tius habetur. Priuatim contra præſteris morſum ſarda prodeſt. Imponuntur ſalſamenta & cõ-
tra morſum canis rabioſi: uel ſi non ſint ferro uſtæ plagæ corporaque clyſteribus exinanita.
Hæc per ſe ſufficit. Et contra draconem marinum ex aceto imponitur. Iidem & ex cybio pro-
fectus. Draco enim marinus ad ſpinæ ſuæ qua ferit uenenum ipſe impoſitus: uel cerebro to-
to prodeſt. Ranarum marinaꝝ ex uino & aceto decoctarum: ſuccus contra uenena bibitur: &
contra ranæ rubetæ uenenum: & contra ſalamandras. Fluuiatiles ſi carnes edantur ius ue de-
coctarum ſorbeatur: proſunt: & contra leporem marinũ: & contra ſerpentes ſupradictas. Con
tra ſcorpiones ex uino. Democritus quidem tradit: ſiquis extrahat ranæ uiuenti linguam nul-
la alia corporis parte adhærente: ipſaq; dimiſſa in aqua imponat ſupra cordis palpitationẽ mu-
lieri dormienti: quæcunq; interrogauerit: uera reſponſuram. Addunt etiam nunc alia magi:
quæ ſi uera ſunt: multo utiliores uitæ exiſtimantur ranæ q̃ leges. Nanq; harundine tranſfi-

xa natura per os: si surculus in menstruis defigatur a marito adulterorum tedium fieri. Carni/
bus earum uel hamo additis: præcipue purpuras certum est allici. Iecur ranæ geminum esse
dicunt: obiicique formicis oportere eam partem quam appetant: contra omnia uenena esse
pro antidoto. Sunt quæ in uepribus tantum uiuunt: ob id rubetarū nomine ut diximus: quas
græci phrynos uocant: grandissimæ cunctarum: geminis ueluti cornibus plenæ ueneficiorum
Mira de his certatim tradunt auctores. Illatis in populum silentium fieri. Ossiculo quod sit in
dextro latere in aquam feruentē deiecto refrigerari uas: nec postea feruere nisi exempto. Ex/
templo id inueniri. Nam obiecta rana formicis: canibusqꝫ erosis singula in oleum addi. Et ali/
ud esse in sinistro latere: quo deiecto feruere uideatur: apocynon uocari. Canum impetus eo
cohiberi. Amorem concitari: & iurgia addito in potionem. Venerem adalligatum stimulare.
Rursus a dextro laterē refrigerari feruentia. Hoc & quartanas sanari alligato in pellicula agni/
na recenti: aliasqꝫ febres. Amorem inhiberi eo. Item ex iis ramis lyen contra uenena quæ fi/
ant ex ipsis auxiliatur. Cor uero etiam efficacius est. Coluber est in aqua uiuens: huius adipem
& fel habentes qui crocodilos uenentur mire adiuuari produntur: nihil contra bælua audente
Efficacius etiamnum si herba potamogeton misceatur. Cancri fluuiatiles triti potiqꝫ ex aqua re
centes seu cinere adseruato: contra uenena omnia prosunt: priuatim contra scorpionum ictus
cum lacte asinino: uel si non assit: caprino uel quocunqꝫ. Addi & uinum oportet. Necant eos
triti cum ocimo admoti. Eadem uis contra uenenatorum omnium morsus: priuatim scytalen:
& angues: & contra leporem marinum: ac ranam rubetam. Cinis eorum seruatus prodest pa/
uori. Prodest periclitantibus ex canis rabiosi morsibus. Quidam adiiciunt gentianam: & dant
in uino. Nam si iam pauor occupauerit: pastillos uino subactos deuorandos ita præcipiunt.
Decem uero cancris cum ocimi manipulo adalligatis: omnes qui ibi sunt scorpiones ad eum lo/
cum coituros magi dicunt. Et cum ocimo ipsos cinerem ue eorum percussis imponunt. Minus
in omnibus iis marini prosunt: ut Trassillus auctor est. Nihil autem æque aduersari serpenti/
bus q̃ cancros. Suesqꝫ percussas hoc pabulo sibi mederi. Cum sol sit in cancro: torqueri ser/
pentes. Ictibus scorpionum carnes fluuiatilium cochlearum resistunt crudæ uel coctæ. Qui/
dam ob id salsas quoqꝫ adseruant. Imponunt & ipsis plagis. Coracini pisces nilo quidem pecu/
liares sunt. Sed nos hæc omnibus terris demonstramus. Carnes eorum aduersus scorpiones
ualēt impositæ. Inter uenena sunt pisciū porci marini spinæ in dorso cruciatu magno læsorum:
remedium est limus ex reliquo piscium eorum corpore. Canis rabidi morsu potum expauescen
tibus faciem perungūt adipe uituli marini. Efficacius si medulla lyene & oleum e lentisco & cæ
ra misceatur. Murenæ morsus ipsarum capitis cinerē sanantur. Et pastinaca contra suum ictum
remedio est cinere suo ex aceto illito: uel alterius. Cibi causa extrahi debet e dorso eius quic/
quid simile est croco: caputqꝫ totum. Et hanc autem & omnia testacea modice collui in cibis:
quia saporis gratia perit. Leporis marini ueneficium restinguunt poti hippocampi. Contra do
rycnium echini maxime ꝓsunt. Et iis qui succum carphati biberint: præcipue eius iure sump/
to. Et cancri marini decocti ius contra dorycnium efficax habetur. Peculiariter uero contra le/
poris marini uenena & ostrea aduersantur. Idem uidetur: nec potest uideri satis dictum esse de
iis: cum palma mensarꝫ diu iam tribuatur illis. Gaudent dulcibus aquis: & ubi plurimi influunt
amnes. Ideo pelagia parua & rara sunt. Gignūtur tamen ī petrosis: carentibusqꝫ aquarꝫ dulciū
aduentu: sicut circa grymum & muriam. Grandescunt syderis qdem ratione maxime: ut in na/
tura aquatilium diximus. Sed priuatim circa initia æstatis multo lacte prægnantia: atqꝫ ubi sol
penetret in uada. Hæc uidetur causa quare minora in aliis locis reperiuntur. Opacitas enim
prohibet incrementum: & tristitia minus appetunt cibos. Variant coloribus. Ruffa in hispa/
nia. Fusca in illyrico. Nigra & carne & testa circeis. Præcipua uero habentur in quacunqꝫ gen/
te spissa nec saliua sua lubrica. Crassitudine potius spectanda q̃ latitudine. Neqꝫ in luto capta:
neque in harenosis. Sed solido uado spondylo breui atqꝫ non carnoso: nec fibris laciniosos: ac
tota ī aluo. Addūt peritiores notam: ambiente purpureo crine fibras: eoqꝫ argumento gene/
rosa interpretantē callibia parata appellantes. Gaudent & peregrinatione transferriqꝫ in igno/
tas aquas. Sic brundusina in auerno. Contra ista & suum retinere succum: & a Lucrinio adopta
re creduntur. Hæc sint dicta de corpore. Dicemus & de nationibus: ne fraudentur gloria sua
littora. Sed dicemus aliena lingua digna quæqꝫ. Peritissima huius censura in nostro æuo fuit.
Sunt ergo Mutiani uerba quæ subiiciam. Cyzizena maiora lucrinis: dulciora britannicis: sua/
uiora edulis: acriora lepticis: pleniora lucensibus: sicciora coryphatenis: teneriora istricis: can
didiora circeiensibus. Sed iis neqꝫ dulciora: neqꝫ teneriora esse ulla compertum est. In indico
mari. Alexandri rerum auctores pedalia inueniri prodidere. Necnon inter nos nepotis cuius/
dam nomenculator tridacna appellauit: tantæ amplitudinis intelligi cupiens ut ter mordenda
essent. Eorum dos in medicina hoc in loco tota dicetur. Stomachum unice reficiunt. Fastidiis

medentur. Addiditqꝫ luxuria frigus obrutis niue: summa montium & maris ima miscens. Mol/
liunt aluum leniter. Eadem cocta cum mulso tenasmo: qui sine exulceratione fit: liberant. Ve/
sicarum ulcera quoqꝫ repurgant. In conchis suis cocta siue uti clausa uenerint: mire distillatio/
nibus prosunt. Testæ ostreorum cinis uuam sedat & tonsillas ammixto melle. Eodem modo
parotidas: panos: mammarumqꝫ duritias: capitum ulcera ex aqua: cutemqꝫ mulierum extendit
Inspergitur & ambustis. Et detifricio placet. Pruritibus quoqꝫ & eruptionibus pituitæ ex ace/
to medetur. Crudæ si tondantur strumas sanant & perniones pedum. Purpuræ quoqꝫ contra
uenena prosunt. Et algam maris theriacen esse Nicander tradit. Plura eius genera: uti diximꝰ
Longo folio & latiore: rubente: alia ue crispo. Laudatissima quæ in creta insula iuxta terram
in petris nascitur. Tingendis etiam lanis ita colorem alligans: ut elui postea non possit. E uino
iubet eam dari. Alopecias replet hippocampinus cinis nitro & adipe suillo mixtus: aut since/
rus ex aceto. Præparant cutem sepiarum crustæ farina medicamentis. Cutem replet & muris
marini cinis cum oleo. Item echini cum carnibus suis cremati cinis. Fel scorpionis marini. Ra/
narum quoqꝫ trium si uiuæ in olla crementur cinis cum melle. Melius cum pice liquida. Capil
lum denigrant sanguisugæ: quæ in uino nigro diebus. xl. computruere. Alii in aceti sextariis
duobus sanguisugarum sextarium in uase plumbeo iubent putrescere totidem diebꝰ: mox illi/
ni in sole. Sornatius tantam uim habere tradit: ut nisi oleum ore contineant qui tingunt: den/
tes quoqꝫ eorum denigrari dicat. Capitis ulceribus muricum: uel purpurarum testæ cinis cum
melle utiliter illinitur conchyliorum: uel si non urantur farina ex aqua doloribus. Castoreum
cum peucedano & rosaceo. Omnium piscium fluuiatilium marinorumqꝫ adeps liquefactꝰ oleo
ammixto melle oculorum claritati plurimum cõfert. Item castoreum cum mellle. Callionymi
fel cicatrices sanat: & carnes oculorum superuacuas consumit. Nulli hoc piscium copiosius: ut
existimauit Menander quoqꝫ in comœdiis. Idem piscis & uranoscopos uocatur ab oculo quem
ĩ capite hꝫ. Et coracini fel excitat uisũ. Et marini scorpiõis ruffi cũ oleo ueterĩ: aut melle attico
incipiẽtes suffusiões discutit. Inũgi ter oportet ĩtermissis diebꝰ. Eadẽ rõ albugines oculoꝝ tol
lit. Mulloꝝ cibo aciẽ oculoꝝ hebetari tradũt. Lepꝰ marinꝰ ipse qdẽ uenenatus ẽ: sed cinis eius
in palpebris pilos inutiles euulsos cohibet. Et ad hunc usum utilissimi minimi. Item pectur cu/
li salsi triti cum cædria. Ranæ quas diphthitas & calamitas uocant: sanguis earum cum lachry
ma uitis si euulso pilo palpebris illatur. Oculorum tumorem ruboremqꝫ sepiæ cortex cum la/
cte mulieris illitus sedat: & per se scabritias emendat. Inuertunt itaqꝫ genas id agentes: & me
dicamentum auferunt post paulum: rosaceoqꝫ inungunt: & pane imposito mitigant nocte. Ea/
dem cortice & nyctilopes curantur in farina trita: & ex aceto illita. Extrahit & squammas eius
cinis. Cicatrices oculorum cum melle sanat pterygia cũ sale: & cadmia singulis drachmis. Emẽ
dat & albugines oculorum iumentorum. Adiiciunt & ossiculis eius genas si terantur sanari.
Echini ex aceto epinyctidas sanant. Eundem comburi cum uiperinis pellibus ranisqꝫ: & cine/
rem aspergi potioni iubent magi: claritatem uisus promittentes. Ichthyocolla appellatur pi/
scis: cui glutinosum est corium. Idemqꝫ nomen glutino eius. Hic epinyctidas tollit. Quidam
ex uentre non ex corio fieri dicunt. Ichthyocolla ut glutinum taurinum laudatur. Pontica can
dida: & carens uenis squammisqꝫ: & quæ celerrime liquescit. Madescere autem concisa in aqua
aut aceto nocte ac die. Mox tundi marinis lapidibus: ut facilius liquescat. Vtilem eam in capi/
tis doloribus affirmant: & tetanicis. Ranæ dexter oculus dextro: sinistro leuus suspensi e col/
lo natiui coloris panno lippitudines sanant. Quod si per coitum ranæ eruantur: albuginem
quoqꝫ. Alligati similiter in putamine oui. Reliquæ carnes impositæ suggillationem rapiunt.
Cancri etiam oculos adalligatos collo mederi lippitudini dicunt. Est parua rana in arundinetis
& herbis maxime uiuens muta: ac sine uoce uiridis si forte hauriatur: uentres boum distendẽs
huius corporis humorem penicillis derasum claritatem oculis inunctis narrant afferre. Ipsasqꝫ
carnes doloribus oculorum superponunt. Ranas etiam quindecim cõiectas in fictili nouo iun/
cis configunt qdam: succũ earum qui ita effluxerit admiscent lachrymæ: quæ ex alba uite ema
nat: atque ita palpebras emendant inutilibus pilis exemptis acu instillantes hunc succum in ue
stigia euulsorum. Meges psilothrum palpebrarum faciebat in aceto enecans putrescentes: &
hoc utebatur in multis uariisqꝫ per aquationes autumni nascentibus. Idem præstare sanguisu/
garum cinis ex aceto illitus putatur. Comburi eas oportet nouo uase. Idem cheni iecur sicca/
tum pondere. xiiii. cum oleo cædrino perunctis pilis nouem mensibus. Auribus utilissimum
bactiæ piscis uel recens: sed inueteratum uino. Item bacci quem quidam myzen uocant. Item
callionymi cum rosaceo infusum. Vel castoreum cum papaueris succo. Vocãt & in mari pedi/
culos eosqꝫ tritos instillari ex aceto auribus iubent. Et per se conchylio infecta lana magnope
re prodest. Quidam aceto & nitro madefaciunt. Suntqꝫ qui præcipue contra omnia aurium ui
tia laudent gari excellentis succum cyathũ mellis dimidio amplius aceti cyathum ĩ calice nouo

lenta pruna decoquere. Deinde spuma pennis detersa: & postqꝫ desierit spumare tepidum in/
fundere. Si tumeant aures coriandri succo prius mitigandas iidem præcipiunt. Ranaꝝ adeps
instillatus statim dolores tollit. Cancrorum fluuitalium succus cum farina hordeacea aurium
uulneribus efficacissime prodest. Parotides muricum testæ cinere cum melle: uel conchyliorū
ex mulso curantur. Dentium dolořs sedantur ossibus draconis marini scarificatis gingiuis. Ce/
rebro caniculæ in oleo decocto adseruatoqꝫ: ut ex eo dentes semel anno colluantur. Pastina/
cæ quoqꝫ radio scarificare gingiuas: & in dolore utilissimum. Conteriturqꝫ iis: & cum hellebo
ro albo illitus dentes sine uexatione extrahit. Salsamentorum etiam fictili uase combustorum
cinis: addita farina marmoris inter remedia est. Et cyria uetere eluta in nouo uase: & inde trita
prosunt doloribus. Aeqꝫ prodesse dicuntur omnium salsamentorum spinæ combustæ tritæqꝫ
& illitæ. Decoquunť & ranæ singulæ in aceti heminis: ut dentes ita colluantur: contineaturqꝫ
in ore succus. Si fastidium obstaret: suspendebat pedibus posterioribus eas Salustius Diony/
sius: ut ex ore uirus deflueret in acetum feruens: idqꝫ e pluribus ranis. Fortioribus stomachis
ex iure edendas dabat. Maxillaresqꝫ ita sanari dentes præcipue putant. Mobiles uero supradi
cto aceto stabiliri. Ad hoc quidam ranarum corpora binarum præcisis pedibus in uini hemina
macerant: & ita collui dentes labentes iubent. Aliqui totas adalligant maxillis. Alii denas in
aceti sextariis tribus decoxere ad tertias partes: ut mobiles dentiū stabilirent. Necnon. xxxvi
ranarum corda in olei ueteris sextario sub ærea testa discoxere: ut infunderent per aurem do/
lentis maxillæ. Alii iecur ranæ decoctū & tritū cū melle imposueř dentib⁹. Omnia suprascrip/
ta ex marina rana efficaciora. Si cariosi & fetidi sunt centum in furno arefieri per noctem præ
cipiunt. Postea tantūdem salis addi atque fricari. Enydris uocatur a græcis coluber in aqua ui/
uens. Huius quattuor dentium superioribus in dolore superiorum gingiuas scarificant: inferio
rum inferioribus. Aliqui canino tantum earum contenti sunt. Vtuntur & cancrorum cinere:
nam muricum cinis dentifricium est. Lichenas & lepras tollit adeps uituli marini. Murenarum
cinis cum mellis obolis ternis. Iecur pastinacæ ī oleo decoctum. Hippocampi & delphini cinis
ex aqua illitus. Exulcerationem sequi debet curatio: quæ perducit ad cicatricem. Quidam del
phini iecur in fictili torrent: donec pinguitudo similitudine olei fluat: ac perungunt. Muricum
uel conchyliorum testæ cinis maculas in facie mulierum purgat cum melle illitus: cutemqꝫ eru
gat: extenditqꝫ septenis diebus illitus: ita ut octauo candido ouorum foueantur. Muricum ge/
neris sunt quæ uocant græci colytia: alii corythia: turbinata æque. Sed minora multo: effica/
ciora etiam & oris halitum custodientia. Ichthyocolla erugat cutem: extenditqꝫ: in aqua deco/
cta horis quattuor: dein contusa: colluta: & subacta ad liquorem usqꝫ mellis. Ita præparata in
uase nouo conditur: & ī usu quattuor drachmis eius binæ sulphuris: & anchusæ totidem: octo
spumæ argenteæ adduntur: aspersaqꝫ aqua teruntur una. Sic illita facies post quattor horas
abluitur.

Promiscue medicinæ Cap. v.

MEdentur & lentigini cæterisqꝫ uitiis ex ossibus sepiarum cinis. Idem & canes excrescentes
tollit: & humida ulcera. Psoras tollit rana dcocta in heminis quinqꝫ aquæ marinæ. Exco/
qui debet: donec sit crassitudo mellis. Fit & mari halcyoneum appellatum ex nidis (ut aliqui
existimant) halcyonum & cæicum: ut alii e sordibus spumarū crassescentibus. Alii e limo: uel
quadam maris lanugine. Quattuor eius genera. Cinereum spissum odoris asperi. Alterū mol
le lenius odore fere algæ. Tertium candidioris uermiculi. Quartum pumicosius: spongiæqꝫ
putri simile pene purpureum. Quod optimum: id & milesium uocatur. Quo candidius autem
hoc minus probabile est. Vis eorum: ut exulcerent: purgent. Vsus tostis & sine oleo mire: le
pras: lichenas: lentigines tollunt cum lupino: & sulphuris duobus obolis. Halcyoneo utuntur
& ad oculorum cicatrices. Andrias ad lepras cancri cinere cum oleo usus est. Attalus thynni
recentioris adipe ulcera. Menarum muria & capitum cinis cum melle sanat strumas. Pungi pi/
scis eius qui rana in mari appellatur: ossiculo de cauda: ita ut non uulneret: prodest. Id facien/
dum quottidie: donec procurentur. Eadem uis & pastinacæ radio & lepore marino imposito:
ita ut celeriter remoueatur. Echini testis contusis & ex aceto illitis. Item scolopendræ marinæ
e melle. Cancro fluuiatili contrito: uľ combusto ex melle. Mirifice prosunt: & sepiæ ossa cum
axungia uetere contusa & illita. Sic & ad parotidas utuntur: & scauri piscis marini iocineribus.
Quin & testis cadi salsamentarii tusis cum axungia uetere: muricumqꝫ cinere ex oleo ad paro/
tidas strumasqꝫ. Rigor ceruicis mollitur cum marinis: qui pediculi uocantur drachma pota. Ca
storeo poto cum pipere ex mulso mixto ranis decoctis ex oleo & sale: ut sorbeatur succus. Sic
& opisthotono medentur: & tetano: spasticis pipere adiecto. Anginas menarum salsarum ex
capitibus cinis ex melle illitus abolet: Ranarumqꝫ decoctarum ex aceto. Succus hic & contra
tonsillas prodest. Cancri fluuiatiles triti singuli in heminam aquæ: anginis medenť gargarizati

aut e uino: aut calida aqua poti. Vuæ medetur garum cochlearibus subditum. Vocem siluri ic
centes salsi ue in cibo sumpti adiuuant. Vomitiones nulli inueterati tritiq; in portione conci/
tant. Suspiriosis castoreo cũ hammoniaci exigua portione ex aceto mulso ieiunis utilissime po/
ta. Eadem potio spasmos stomachi sedat ex aceto mulso calido. Tussim sanaꝛ dicuntur piscium
modo e iure decocto in patinis ranæ. Suspensæ autem pedibus: cum distillauerit in patina sa/
liua earum exenterari iubentur: abiectisq; interaneis condiri. Est rana parua arborem scandẽs
& ex ea uociferans. In huius os siquis expuat ipsamq; dimittat: tussim liberare dicuntur. Præ/
cipiunt & cochleæ crudæ carnem tritam bibere ex aqua calida in tussi cruenta. Iocineris dolo/
ribus scorpio marinus in uino necatur: ut inde bibatur. Conchæ longæ carnes ex mulso potæ
cum aqua pari modo: aut si febres sint: ex aqua mulsa. Lateris doloribus leniũt hippocampi to
sti sumpti. Theteæq; similes ostreæ in cibo sumptæ. Ischiadicorum muria siluri clystere infusa
Dantur autem conchæ ternis obolis dilutæ in uini sextariis duobus per dies quindecim. Aluũ
emollit silurus e iure & torpedo in cibo. Et olus marinum simile satiuo stomacho inimicum al/
uum facillime purgat. Sed propter acrimoniam cum pingui carne coquitur. Et omnium pisciũ
ius. Idem & urinas cit e uino maxime. Optimum e scorpionibus & duride: & saxatilibus: nec ui
rus recipientibus. Coqui debent cum anetho: apio: coriandro: porro: additis oleo & sale. Pur
gant & cybia uetera: priuatimq; cruditates pituitas bilem trahunt. Purgant & myes: quoruꝫ
natura tota in hoc loco dicetur. Aceruantur muricum modo: uiuuntq; in algosis: gratissimi au/
tumno: & ubi multa dulcis aqua miscetur mari: ob id in ægypto laudatissimi. Procedente hye/
me: amaritudinem trahunt: coloremq; rubrum. Horum ius traditur aluum & uesicas exinanirꝫ
Interanea distringere. Omnia adaperire. Renes purgare. Sanguinẽ adipemq; minuere. Itaq;
utilissimi sunt hydropicis: mulierum purgationibus: morbo regio: articulari: inflationibus.
Item prodesse felli pituitæq; pulmonis: iocineris splenis uitiis: rheumatismis. Fauces tantum
uexant: uocesq; obtundunt. Vleeraq; quæ serpant: aut sint purganda: sanãt. Item carcinomata
Cremati autem ut murices & morsus canum hominumq; cum melle: lepras: lentigines. Cinis
eorum potus emendat caligines. Gingiuarum & dentium uitia: eruptiones pituitæ: & contra
dorycnium: aut opocarpum antidoti uicem optinent. Degenerant in duas speties in mitulos:
qui salem uirusq; recipiunt: muscasq;. Quæ rotunditate differunt: minores aliquanto atque
hyrtæ tenuioribus testis: carne duriores. Mituli quoque ut murices cinere causticam uim ha
bent: & ad lepras: lentigines: maculas. Lauantur quoq; plombi modo ad gingiuarum crassitu/
dines: & oculorum albugines: caliginesq;. Atque in aliis partibus sordida ulcera: capitisq; pu
stulas. Carnes uero eorum ad canis morsus imponuntur. Et pelorides emolliunt aluum. Item
castorea ex aqua mulsa: drachmis binis. Qui uehementius uolunt uti: addunt cucumeris satiui
radicis siccæ drachmam: & afronitri duas. Theteæ torminibus & inflationibus succurrunt. In
ueniuntur hæ in foliis marinis suggentis: fungorum uerius q̃ piscium. Eædem & tenasmum
dissoluunt: renumq; uitia. Nascitur & in mari absinthium: quod aliqui seriphum uocãt: circa ta
posyrin maxime ægypti: exilius terestri. Aluum soluit: & noxiis animalibus intestina liberat.
Soluunt & sepiæ. In cibo dantur cum oleo & sale: & farina decoctæ. Menæ salsæ cum felle tau
rino illitæ umbilico: aluum soluunt. Ius piscium in patina coctorum cum lactucis tenasmum di
scutit. Cancri fluuiatiles triti ex aqua poti: aluum sistũt. Vrinam ciunt. In uino aluũ. Ademp/
tis branchiis calculos pellunt tribus obolis cum myrrhæ tritæ singularibus eorum drachmis.
Ileos & inflationes castoreum cum dauci semine & petroselini quantum ternis digytis suma/
tur ex mulsi calidi cyathis quattuõ. Tormina uero cũ aceto uino mixto. Erythini ĩ cibo sumpti
sistunt aluum. Dysentericis medentur rana cũ scylla decoctæ: ita ut pastilli fiant. Fel siue cor
earum cum melle tritum: ut tradit Niceratus. Morbo regio salsamentum cum pipere: ita ut
reliqua carne abstineatur. Lyeni medetur solea piscis impositus. Item torpedo. Item rhombus
uiuus: dein remittitur in mare. Scorpius marinus necatus in uino: uesicæ uitia & calculos sanat
Lapis qui inuenitur in scorpionis marini cauda pondere oboli potus. Enhydri iecur. Blendio/
rum cinis cum ruta. Inueniuntur & in branchia piscis uel capite ceu lapilli. Hi poti ex aqua cal/
culosis præclare medentur. Aiuntq; & urticam marinam in uino potam prodesse. Item pulmo
nem marinum decoctum in aqua. Oua sepiæ urinam mouent: renũq; pituitas extrahunt. Rup/
ta conuulsa cancri fluuiatiles triti in asinino lacte maxime sanant. Echini uero cum spinis suis cõ
tusi: & uino poti calculos. Modus singulis hemina bibitur: donec prosit: & alias in cibis ad hoc
proficiunt. Purgatur uesica & pectinum cibo. Ex iis mares dorchas uocant: fœminas onychias
Vrinam mares mouent. Dulciores fœminæ sunt unicolores. Sepiæ quoq; oua urinam mouẽt
renes purgant. Enterocelæ lepus illinitur tritus cum melle. Iecur quoq; aquatici colubri. Iteꝫ
hydri tritum potumq; calculosis prodest. Ischiadicos autem liberãt salsamenta ex siluro infusa
clystere euacuata prius aluo. Sedis attritus cinis e capite mugillum mulorumq;. Comburunt

autem in fictili uase. Illini cum melle debent. Item capitis menarum cinis ad rhagadas: & ad cõ
dylomata utilis: sicut pelamidum salsarum capitum cinis: uel cybiorũ cum melle. Torpedo ap/
posita procidentis interanei morbum ibi cohercet. Cancrorum fluuiatilium cinis ex oleo & cæ
ra: rimas in eadem parte emendat. Item & marini cancri polline. Panos salsamenta coracina di
scutiunt. Sanant interanea & squammæ combustæ. Scorpio in uino decoctus: ita ut foueantur
ex illo. At echinorum testæ contusæ & ex aqua illitæ incipientibus panis resistunt. Muricum
uel purpurarum cinis utroq; modo: siue discutere opus sit incipientes: siue concoctos emitte/
re. Quidam ita componũt medicamentum: cæræ & thuris drachmas. xx. Spumæ argenti. xl.
Cineris muricum. x. Olei ueteris heminam. Prosunt per se salsaměta cocta. Cancri fluuiatiles
triti uerendorum pustulas discutiunt. Cinis ex capite menarum. Item carnes decoctæ & impo
sitæ. Similiter percæ salsæ e capite cinis melle adito. Pelamidum capitis cinis aut squatinæ pi
scis cutis combusta. Hæc est qua diximus lignum poliri: quia & e mari fabriles usus exeunt.
Prosunt & smarides illitæ. Item muricũ: uel purpurarũ testæ cinis cum melle. Efficacius crema
tarum cum carnibus suis. Carbunculos uerendorum priuatim salsamenta cocta cum melle re/
stinguũt. At testem si descenderit: cochlearum spuma illini uolũt. Vrinæ incontinentiam hip/
pocampi tosti: & in cibo sepius sumpti emendant. Item ophidion pisciculus scombro similis cũ
lilii radice. Pisciculi minuti ex uentre eius quos duorauerit: exempti & cremati: ita ut cinis eo/
rum bibatur ex aqua. Iubent & cochleas africanas cum sua carne comburi: cineremq; ex uino si
gnino dari. Podagris articularibusq; morbis utile est oleum: in quo decocta est rana: & ipsarũ
intestina: & rubetæ cinis cum adipe uetere. Quidam & hordei cinerem adiiciunt trium rerum
æquo pondere. Iubent & lepore marino recenti podagram fricari. Fibrinis quoq; pellibus cal
ciari maxime pontici fibri. Item uituli marini. Cuius & adeps prodest. Item & bryon de quo di
ximus lactucæ simile: rugosioribus foliis: sine caule. Natura est ei stiptica. Impositum lenit im
petus podagræ. Item alga: de qua supra dictum est. Obseruaturq; in ea: ne arida imponatur.
Perniones emendant pulmo marinus: Cancriq; marini cinis ex oleo. Item fluuiatiles triti sicq;
cinere & oleo subacti: & siluri adeps. Et in articulis morborum impetus sedant ranæ sub inde
recentes impositæ: quas quidam dissectas iubent imponi. Morbos abigit ius mitulorum: & cõ
charum comitiales: & ut diximus: coagulum uituli marini bibunt cum lacte equino asinino ue:
aut cum punici succo. Quidam ex aceto mulso. Necnon aliqui per se pilulas deuorant. Casto/
reum in aceti mulsi cyathis tribus ieiunis datur. Is uero qui sæpius corripiuntur: clystere infu
sum mirifice prodest. Castorei drachmæ duæ esse debebunt: mellis & olei sextarius: & aquæ
tantundem. Ad præsens uero correptis olfactu subuenit cum aceto. Datur & mustelæ mari/
næ iecur. Item muris uel testudinum sanguis.

¶ Ad febres omnium generum: & contra diuer/
sas infirmitates Capitulum. vi.

FEbrium circuitus tollit iecur delphini gustatum ante accessiones. Hippocampi necantur
in rosaceo: ut perungantur ægri in frgidis febribus. Et ipsi ad alligatur ægris. Item ex
asello pisce lapilli qui plena luna inueniuntur: in capite alligantur in linteolo. Pagri fluuiatilis
longissimꝰ dens capillo adalligatus: ita ut quinq; diebus eum qui alligauerit: non cernat æger
Ranæ uero in triuio decoctæ oleo abiectis carnibus perunctos liberant quartanis. Sunt qui
strangulatas in oleo ipsas clam adalligent: oleoq; eo perungant. Cor earum adalligatum frigo
ra febrium minuit. Et oleum in quo intestina decocta sint. Maxime autem quartanis liberant
ablatis ugnuibꝰ ranæ & adalligatæ & rubetæ. Iecur eius: uel cor adalligatur in panno leuco/
pho. Cancri fluuiatiles triti in oleo & aqua perunctis ante accessiones in febribus prosunt.
Aliqui & piper addunt. Alii decoctos ad quartas in uino e balneo egressis bibere suadent in
quartanis. Aliqui uero sinistrum oculum deuorari iubent. Magi quoq; oculis earum ante solis
ortum adalligatis ægro: ita ut cæcas dimittant in aquam: tertianas abigi promittunt. Eosdemq;
oculos cum carnibus lusciniæ in pelle ceruina adalligatos: præstar uigiliam: somno fugato tra
dunt. In lethargumq; uergentibꝰ coagulo balneæ: aut uituli marini ad olfactum utuntur. Ali/
qui sanguinem testudinum: & lethargicis illinunt. Tertianis mederi dicitur: & spondylus per/
cæ adalligatus. Quartanis cochleæ fluuiatiles in cibo recentes. Quidam ob id aseruant sale:
ut dent tritas in potu. Strombi in aceto putrefacti lethargicos excitant odore. Prosunt & in
cardiacis. Cachecticis quorum corpus macie conficitur. Theteæ utiles sunt cum ruta ac melle
Hydropicis medetur adeps delphini liquatus: & cum uino potus. Grauitati saporis occurritur
tactis naribus unguento: aut odoribꝰ: uel quoquo modo obturatis. Strombi quoq; carnes tri
tæ: & in mulsi tribus heminis pari modo aquæ: aut si febres sint: ex aqua mulsa datæ proficiũt
Succus cancrorum fluuiatilium cum melle. Ranæ quoq; aquaticæ in uino uetere & farre deco
ctæ: ac pro cibo sumptæ: ita ut bibatur ex eodem uase. Vel testudo decisis pedibꝰ capite cau/

da & itestinis exemptis: reliqua carne ita condita ut citra fastidium sumi possit. Cancri fluuia tiles ex iure sumpti & phthisicis prodesse traduntur. Adusta sanantur cancri marini uel fluui atilis cinere. Et ea quae ferventi aqua combusta sint. Haec curatio etiam pilos restituit cum cancrorum fluuiatilium cinere. Putantq; utendum cum caera & adipe ursino. Prodest & fe/ bri ranarum fellis cinis. Ignes sacros restingunt ranarum uiuentium uentres impositi: pedi busq; posterioribus pronas adalligari iubent: ut crebriore anhelitu prosint. Vtuntur & silu/ rorum capitum cinere salsamentorum ex aceto. Pruritum scabiemq; non hominũ modo: sed & quadrupedum afficacissime sedat iecur pastinacae decoctum in oleo. Neruos praecisos pur purarum callum quo se operiunt tusum glutinat. Lethargicos coagulum uituli adiuuat in ui/ no potum oboli pondere. Item ichthyocollae. Tremulos iuuat castoreum si ex oleo perun/ gantur. Mullos in cibo inutiles neruis inuenio fieri. Sanguinem piscium putant cibo listi po lipo tuso illitoq;. De quo & haec traduntur muriam ipsum ex sese emittere: & ideo non debe re addi. In coquendo secari harundine: ferro eminente: in uitiumq; trahere natura deferen/ te. Ad sanguinem sistendum & ranarum illinunt cinerem uel sanguinem arefactũ. Quidam ex ea rana quam graeci calamiten uocant: quoniam inter harundines fruticesq; iuuat: minima omnium & uiridissima cinerem fieri iubent. Aliqui & nascentium ranarum in aqua quibus ad huc cauda est: in calice nouo combustarum cinerem si per nares fluat inficiendũ. Diuersus hi rudinum quas sanguisugas uocant ad extrahendum sanguinem usus est. Quippe eadem ratõ earum quae cucurbitarum medicinalium ad corpora leuanda sanguine spiramenta laxanda iu/ dicantur. Sed uitium quod admissae semel desiderium faciunt circa eadem tempora anni sem per eiusdem medicinae. Multi podagris quoq; admittenda censuere. Decidunt satietate & põ dere ipso sanguinis detractae aut sale aspersae. Aliquãdo tamen adfixa relinquũt capita quae causa uulnera insanabilia facit: & multos interimit: sicut Messalinum e consularibus patriciis cum ad genua admisisset. Inueniunt uirus remedio uerso: maximeq; ruffae ita formidantur. Ergo suggentia ora forficibus praecidũt: ac ueluti siphonibus defluit sanguis: paulatimq; mo rientium capita se contrahunt: nec relinquunt. Natura earum aduersatur cimicibus: & suffitu necat eos. Fibrinarum pellium cum pice liquida combustarum cinis nariũ profluuia sistit suc/ co porri mollitus. Extrahit taela corpori inhaerentia. Sepiarum testae ex aqua salsamentorũ carnes. Cancri fluuiatiles triti. Siluri fluuiatilis qui & alibi q̃ in nilo nascitur carnes imposi/ tae recentes siue salsae. Eiusdem cinis extrahit & adeps: & cinis spinae eius uicem spodii prae/ bet. Vlcera quae serpunt & quae ex iis excrescunt ex capite menarum cinis uel siluri coercet. Carcinomata per earum capita salsarum: efficacius si cineri earum misceatur sal & cunila capi tata: oleoq; subigantur. Cancri marini cinis usti cum plumbo carcinomata cõpescit. Ad hoc & fluuiatilis sufficit cum melle: lineaq; lanugine. Sed aliqui malunt alumen melq; miscere ci/ neri. Phagedenae siluro inueterato: & cum sandaraca trito. Cachoetae & nomae & putrescen tia cybio uetere sanantur. Vermes uero innati ranarum felle tolluntur. Fistulae aperiuntur: siccanturq; salsamentis cum lintheolo immissis. Intraq; alteram diem callum omẽm auferũt: & putrescentia ulcerum quaeq; serpunt emplastri modo subacta & illita. Et halpe expurgat ulcera in lintheolis conceptis. Item echinorum testae cinis. Carbunculos coracinorum sal/ samenta illita discutiunt. Item mullorum salsamenti cinis. Quidam capite tantum utũtur cũ melle: uel coracinorum carne. Muricum cinis cum oleo tumores tollit. Cicatrices fel scorpi/ onis marini: Verrucas tollit glauci iecur illitum. Capitis menarum cinis cum allio tritus ad thymia crudis utuntur fel scorpionis marini ruffi. Smarides tritae illitae. Hallex deferuefac/ ta unguium scabriciam cinisq; e capite menarum extenuat. Mulieribus lactis copiã facit glau cus e iure sumptus: & smarides cum ptisana sumptae: uel cum foeniculo decoctae. Mammas ipsas muricum uel purpurae testarum cinis cum melle efficaciter sanat. Cancri fluuiatiles illiti uel marini pilos in mamma: uel muricum carnes appositae tollunt. Squatinae illitae crescere mammas non patiuntur. Delphini adipe linamenta accensa excitant uuluae strangulatu op/ pressas. Item scombri in aceto putrefacti. Percarum uel menarum capitis cinis ammixto sale & cunila oleoq; uuluae medetur. Suffitione quoque secũdas extrahit. Item uituli marini ad/ eps instillatur igni naribus intermortuarum uuluae uitio: & cum coagulo eiusdem in uellere impositus. Pulmonis marini cinis adalligatus egregie profluuia purgat. Echini uiuentes tusi & in uino dulci poti. Sistunt & cancri fluuiatiles triti in uino potique. Item siluri suffitu prae/ cipue africi faciliores partus fieri dicuntur. Cancri ex aqua poti profluuia sistere. Ex hysopo purgare. Et si partus strangulet: similiter poti auxiliantur. Eosdem recẽtes uel aridos bibũt ad partus continendos. Hippocrates ad purgationes mortuosque partus utitur illis cum qui nis lappati radicibus cum ruta & fuligine tritis: & in mulso datis potui. Item in iure cocti cũ lappato & appio menstruas purgationes expediunt. Lactisque ubertatem faciunt. Item in

febri quæ ſit cum capitis doloribus & oculorum palpitatione. Mulieribus in uino auſtero po
ti prodeſſe dicuntur. Caſtoreum ex mulſo potum purgationibus prodeſt. Contraque uuluã
olfatum cum aceto & pice: aut ſubditum paſtillis. Ad ſecundas etiam uti eodem prodeſt cum
panace in quattuor cyathis uini. Et a frigore laborantibus ternis obolis. Sed ſi caſtoreum fi
brum ue ſuperegrediatur grauida: abortum facere dicitur: & periclitari partus ſi ſuperfera
tur. Mirum & quod de torpedine inuenio. Si capiatur cum luna in libra fuerit. triduoq; aſſer
uetur ſub diuo: faciles partus facere: poſtea quotiens inferatur adiuuare. Et paſtinacæ radi
us adalligatus umbilico exiſtimatur idem facere ſi uiuenti ablatus ſit: ipſaque denuo in mare
dimiſſa. Inuenio apud quoſdam oſtreatium uocari: quod aliqui onychen uocãt: hoc ſuffitum
uuluæ pœnis mire reſiſtere. Odorem eſſe caſtorei: meliuſque cum eo uſtum proficere. Ve
teraquoque ulcera & cachoetæ eiuſdem cinere ſanari. Nam carbunculoſ & carcinomata ĩ mu
lierum parte præſentiſſimo remedio ſanari tradunt cancro fœmina cum ſalis flore contuſo
poſt plenam lunam: & ex aqua illita. Pſilothrum eſt tymni ſanguis: fel: iecur ſiue recentia ſi
ue ſeruata. Iecur etiam tritum mixtaque cædro plumbea pyxide aſſeruatum. Ita pueros pu
beſcere negauit Mango Salpe obſtetrix. Eadem uis eſt pulmonis marini. Leporis marini ſã
guine & felle: uel ſi in oleo lepus hic necetur. Cancri ſcolopendræ marini cinis cũ oleo. Vr
tica marina trita ex aceto ſcyllito. Torpedinis cerebrum cum alumine illitum xvi. luna. Ra
næ paruæ quam in oculorum curatione deſcripſimus ſanies efficaciſſime pſilothrum eſt: ſi re
cens illinatur: & ipſa arefacta ac tuſa: mox decocta tribus heminis ad tertias: uel in oleo de
cocta æreis uaſis. Eadem menſura alii ex quindecim ranis conficiunt pſilothrum: ſicut ĩ ocu
lis diximus. Sanguiſugæ quoq; toſtæ in uaſe fictili: & ex aceto illitæ eundem cõtra pilos ha
bent effectum. Et ſuffitus urentium eas necat cimices inuectas. Caſtoreo quoque cum melle
pro pſilothro uſi pluribus diebus reperiuntur. In omni autem pſilothro uellendi prius ſunt
pili. Infantium gingiuis dentitionibuſque multum confert delphini cum melle dẽtium cinis:
& ſi ipſo dente gingiuæ tangantur. Adalligatuſque idem pauores repentinos tollit. Idem ef
fectus & caniculæ dentis. Vlcera uero quæ in auribus aut ulla corporis parte fiant cancrorũ
fluuiatilium ſuccus cum farina hordeacea ſanat. Et ad reliquos morbos triti in oleo perunctiſ
proſunt. Siriaſiſque infantium ſpongia frigida cerebro humefacto rana inuerſa adalligata effi
caciſſime ſanat: quam aridam inueniri affirmant. Mullus in uino necatus: uel piſcis rubellio:
uel anguillæ duæ. Item uua marina in uino putrefacta iis qui inde biberint tediũ uini affert.
Venerem inhibet: & cinis hippopotami frontis e ſiniſtra parte pellis in lintheolo adalligata.
Fel ue torpedinis uiuæ genitalibus illitum. Concitant cochlearũ fluuiatilium carnes ſale ad
ſeruatæ: & in potu ex uino datæ. Erythini in cibo ſumpti. Iecur ranæ dyrophetes & calami
tes in pellicula gruis alligatum: uel dens crocodili maxillaris annexus brachio: uel hippocã
pus: uel nerui rubetæ dextro lacerto adalligati. Amorem finit in pecoris recenti corio rube
ta alligata. Equorum ſcabiem ranæ decoctæ in aqua extenuant: donec illini poſſit. Aiuntq;
ita curatos non repeti poſtea. Et ſalpe negat canes latrare: quibus in offa rana uiua data ſit.
Inter aquatilia dici debet: & calamochnus latine adarcha appellata. Naſcitur circa harundi
nes tenues ſpuma aquæ dulcis ac marinæ: ubi ſe miſcent. Vim habet cauſticam. Ideo acopis
additur contra perfrictionum uitia. Tollit & mulierum lentigines in facie. Et calami ſimul di
ci debent. Phraxmatis radix recens tuſa luxatis medetur: & ſpinæ doloribus ex aceto illita.
Cypri uero qui & donax uocatur cortex alopeciis medetur uſtus: & ulceribus ueteratis. Fo
lia extrahunt quæ infixa ſunt corpori & igni ſacro. Paniculæ flos ſi aures ĩtrauerit exurdat.
Sepiæ atramẽto tanta uis ẽ: ut in lucerna addito æthiopas uideri ablato priore lumine Ana
xilaus tradat. Rubeta decocta & in aqua potu data ſuum morbis medetur: uel cuiuſcunque
ranæ cinis. Pulmone marino ſi cõfricet̃ lignũ: ardere uidetur: adeo ut faculã ita præluceat.

Animalium omnium in mari uiuentium. clxxvii. genera eſſe. Ca. vii.

PEracta aquatilium dote non alienum uidetur indicare per tot maria tam uaſta & tot mi
libus paſſuum terræ infuſa: extraque circundata menſura pene ipſius mundi quæ intel
ligantur animalia centum ſeptuagintaſeptem omnium generum eſſe: eaque nominatim com
plecti. Quod in terreſtribus uolucribuſque fieri non quit. Neque enim omnis indiæ æthio
piæque aut ſcythiæ deſertorum ue nouimus feras aut uolucres cum hominum ipſorum mul
to plurimæ ſint differentiæ quas inuenire potuimus. Accedat his taprobane inſulæque aliæ
oceani fabuloſe narratæ. Profecto conueniet: non poſſe omnia genera in contemplationem
uniuerſam uocari. At hercule in tanto mari oceano quæcunque naſcuntur certa ſunt: notio
raq; quod miremur quæ ꝓfundo natura merſit. Vt a beluis ordiamur: arbores phyſethres:
balenæ: piſtrices: tritones: nereides: elephanti: homines qui marini uocantur: rotæ: orcæ:

abbraccia il chiamar altrui, il rispondere al chiamante, e 'l parlar di secreto. A questi segue il loco pur pertinente alla Relatione, et questo ha sotto di se il parlar in alcun loco ad altrui, il parl. in loco riposto, o, in publico, o, d'alcun loco, d'appresso, o di lontano

arietes: musculi: & alii piscium forma arietes delphini: celebresque Homero uituli. Luxuriae uero testudines: & medicis fibri: quorum genera nusquam mari accepimus mergi: tantū marina dicentes: Iam caniculae: drynones: cornutae: gladii: serrae: cōmunesque mari terrae amni hippopotami: crocodili. Et amni tantum ac mari thynni: thynnides: siluri: coracini: percae. Peculiaris autem maris accipenser: aurata: asellus: acarne: aphia: alopeca: anguilla: araneus: box: batia: bachus: batrachus: belonae: quos aculeatos uocamus: balanus: coruus: citharus. Rhomborum genera chalcis gobio. Collurus asellorum generis ni minor esset colla. Siue parianus siue saxetanus a patria betica: lacertorum minima: abysmon: elesse: cybium. Ita uocatur concisa pelamis: quae post .xl. dies a pōto in maeotin reuertitur. Cordula & haec pelamis pusilla: cum in pontum e maeotide exit hoc nomen habet: cantharus: callyonimus: siue uranoscapus: cinaedi: soleae: phiscinulae: cnidae: quam nos urticam uocamus. Cancrorum genera chamecistite: chameleos: chamepotorides: generis uarietate distantes & rotunditate: chameglycia: menides: quae sunt maiores q̄ pelorides: glycia siue corophia. Concharum genera inter quae & margaritiferae cochleae: quarum generis pentadactylides: melicem: bales: echinophorae: dicuntur quibus cantant. Extra has sunt rotundae in oleario usu cochleae: cucumis: cynopos: camymarus: cynosdexia: draco. Quidam aliud uolunt esse dracunculum. Est autem graculae simili. Aculeos in branchiis habet ad caudam spectantis. Sic & scorpio laedit dum manu tollitur: erythinus: echeneis: echinus. Elephanti locustarum generis nigri: pedibus quaternis: bisulcis. Praeterea brachia duo: binis articulis: singulisq; forficulis denticulatis. Fabri siue zaegaucisci: glaneus: conger: gyres: galeos: garus: hippus: hippuros hirundo: ale: pleumon: hippocampos: heparcotinos. Sunt lacertorum genera lolligo uolitans: locustae: lucernae: liparis: lamyrus: lepus: leones: quorum brachia cancris similia sunt. Reliqua pars locustae: mullus: merula inter saxatiles laudata: mugil: melanurus: mena: metis: murena: mismylus: miscus: murex: oculata: ophidion: ostria: eotia. orcynon. Hic est pelamidum generis maximus. Necq; redit in maeotin: similis tritoni: uetustate melior. Orphus orthagoriscus: phager: picus: saxatiliumq; pelamis. Earum generis maxima apolectus uocat. Durius: triton: phorcus: phitharus: passer: pastinaca. Polyporum genera pectines: maximi & nigerrimi aestate. Laudatissimi autem mitylenis rhyas: tyndarides salonis: altimatia in insula alexandriae. In aegypto pectunculi: purpurae: pegrides: pinna: pinnotherae: rhina: quē squatinam uocamus. Rhombus: scarus principalis hodie. Solea: sargus: scylla: sarda. Ita uocatur pelamis longa ex oceano ueniens. Scomber: salpa: sorus: scorpena: scorpios: sciascia: sciena: scolopendra: myrus: aegypta: strombus: solen siue aulos siue donax siue onix siue dactylus spondylus: maristella: spongia. Turdus inter saxatiles nobilis. Tynnus: tranus: quem alii xiphiam uocant. Staffa: torpedo: tethea: triphonon. Pelamidum generis magni: ex eo serena cymbia fiunt. Veneri: Euax xyphi. His adiiciemus apud Ouidium posita nomina: quae apud neminem alium reperiuntur. Sed fortassis in ponto nascuntur: ubi id uolumē supremis suis temporibus inchoauit. Bopgyrum in scopulis uiuentem. Orphum rubentem: rhacinūq; pullum: pictas mormyras: aureique coloris chryson. Praeterea paruum teragum: & placentem cauda labrum. Epodas lati generis. Praeter haec insignia piscium tradit: channem ex se ipsa concipere. Glaucum aestate nunquam apparere. Pompium qui semper comitetur nauigiorum cursus. Chromin qui nidificet in aquis. Helopen quoque dicit esse nostris incognitum ūdis. Ex quo apparet falli eos qui eundem accipenserem existimauerunt. Helopi palmam saporis inter pisces multi dedere. Sunt praeterea a nullo auctore nominati: sudis latine appellata: a graecis phyren ostreae similis nomine: magnitudine inter amplissimos rarus: sed tamen non degener: & pernae concharum generis circa pontias insulas frequentissimae. Stant uelut suillo crure longo in harena defixae hiantesq; qua limpitudo est: pedali non minus spatio. Cibum uenantur. Dentes in circuitu marginum habent pectinatim spissatos. Intus pro spondyli grandis caro est. Et hyenam piscem uidi in oenaria insula captum caput exerentē. Praeter haec purgamenta aliqua relatu indigna: & algis potius annumeranda q̄ animalibus.

... si fanno ad parole la congratulatione, la consolatione, il raccoglier, il dividere ... simili. Il patir dispiacevole ha i concetti di natura opposita, ne quali è il ... relativo ... Parlar audacemente ad altrui, o ... tremi la voce. il patir ... tremi gl'oppositi, et cosi fino a qui habbiamo detto tutte quelle ... al parlar ... relatione, ma hor si ritorna al parlar dell'ordine principale; il quale è assoluto ... tiene alcuna ... di relatione. Dopo adunque la relatione predetta il loco ... ha relatione a ... et questo ha sotto di se questo effetto: ... alcun luoco, e 'l sito segue che ha parlar verso alcuna parte, et sotto ... possono andar tutti quei concetti che sono sotto 'l sito et la relatione, ... siano ... di relatione ad huomo, et il tempo ha il parlar ... alcun tempo, l'incominciar a parlar, ma l'havei ha sotto di se

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER TRICESIMVS TERTIVS. PROHEMIVM.

Metallorum naturae.

ETALLA NVNC IPSAEQVE OPES ET RErum pcia dicent̃: tellurem intus exquirente cura multiplici Modo qppe alibi diutius fodit̃ quaerente uita auꝝ argentũ aes electrũ. Alibi deliciis gemmas: & parietũ digytorumq; pigmenta. Alibi temeritati ferrũ auro etiã gratiꝰ inter bella cedesq;. Persequimur omnes eius fibras uidemusq; sup excauatos montes mirãtes dehiscere aliqñ: aut intermiscere illã. Ceu uero ñ hoc etiã exemplũ indignationis sacrae parentis exprimi possit. Imus in uiscera eius: & in sede maniũ opes quaerimus: tanq; paꝝ benigna fertiliq; qua secet̃. Inter haec minimũ remedioꝝ gratia scrutamur. Cui enim fodiendi cã medicina est: Quanq; & haec summa sui parte tribuia ut minime parca: facilisq; in omnibꝰ quae psunt. Illa nos premũt: illa nos ad inferos agũt quae occultauit atq; demersit. Illa quae nõ nascunt̃: ut repente mens ad inane euolans reputet qs deinde futuris finis est: saeculis omnibꝰ exhauriendi eã quousq; penetret auaritia: Quã innocens q; beata: immo uero & delicata esset uita: si nihil aliud de ea nisi qđ supra terras concupisceret: haberetq; nõ nisi qđ secum est: Eruit̃ qdem auꝝ & chrysocolla iuxta: ut preciosior uideat̃ nomen ex auro custodiens. Paꝝ enim erat naturae unã inuenisse uitae pestem: nisi in precio etiã esset sanies auri. Quaerebat argentũ auaritia. Boni consuluit interim inuenisse miniũ: rubentisq; terrae excogitauit usum. Heu pdigiosa ingenia quot modis auximꝰ precia reꝝ: Accessit ars picturae: & auꝝ argentumq; caelando carius fecimꝰ. Didicit homo naturã prouocare. Auxere & artẽ uitioꝝ irritamenta. In poculis libidines caelare iuuit: ac per obscenitates bibere Abiecta sunt deinde haec: & sordere coepere: & auri argentiq; miniũ fuit. Murina & crystallina ex eadem terra effodimus: qbus preciũ faceret ipsa fragilitas hoc argumentũ opũ: haec uera luxuriae aestimata est gloria: habere qđ posset statim totũ perire. Nec hoc fuit satis: turba gẽmaꝝ potamꝰ: & smaragdis teximus calices: ac temulentiae cã tenere indiã iuuat: & auꝝ iam accessu eius.

Quae prima cõmendatio metalloꝝ auri: & de origine annuloꝝ aureoꝝ: & mõ auri apđ antiquos: & equestri ordine: & de iure annuloꝝ aureoꝝ. Cap. i.

VTinam posset e uita in totũ abdicari auꝝ sacra fames: ut celeberrimi auctores dixere: proscissum cõuitiis ab optimis quibusq;: & ad perniciem uitae repertũ. Quantũ foelicior aeuo cũ res ipsae permutabant̃ inter se: sicut & troianis temporibꝰ factitatũ Homero credi cõuenit. Ita enim (ut opinor) cõmercia uictus gratia inuenta: alios coriis boũ: alios ferro captiuisq; rebꝰ emptitasse tradit: q;q; & ipse miratus auꝝ aestimationes reꝝ ita fecit: ut centũ boum arma aurea pmutasse Glaucũ diceret cũ Diomedis armis nouem boum. Ex qua consuetudine multa legũ antiquaꝝ pecore constat etiã romae. Pessimũ uitae scelus fecit: q annulũ primus induit digytis. Nec hoc qs fecerit tradit̃. Nã de Prometheo omnia fabulosa arbitror: q;q; illi quoq; ferreũ annulum dederit antiqtas: uinculumq; id nõ gestamen intelligi uoluerit. Midae qdam annulum quo circumacto habentem nemo cerneret: qs non etiã fabulosiorem fateat̃: Manus & prsus sinistrae maximã auctoritatem conciliauere auro: non qdem Romani quoꝝ more ferendũ erat bellicae uirtutis insigne. De regibꝰ romanis nõ facile dixerim. Nullũ habet Romuli in capitolio statua: nec praeter Nummae Seruiq; Tullii alia. Nec. L. qdem Bruti. Hoc in Tarquiniis maxime miror: quoꝝ egregia fuit origo: unde hic annuloꝝ usus uenit: q;q; nunc lacedaemone ferreo utantur. Sed a Prisco Tarqnio omniũ primo filium cũ in praetextae annis occidisset hostem bulla aurea donatũ constat: unde mos bullae durauit: ut eoꝝ q equo meruissent filii id insigne haberent: caeteri loꝝ. Et ideo miror Tarquinii eius statuã sine annulo eẽ. Quãq; & de nomine ipso ambigit̃. Id graeci a digytis appellauere. Apud nos prisci ungulũ uocabant. Postea & graeci & nostri scymbolũ. Longo certo tempore ne senatũ qdem Romanũ habuisse aureos: manifestũ est. Siquidem iis tm̃ q legati ad exteras gentes ituri eẽnt: annuli publice dabant̃ credo: qm̃ ita exteroꝝ honoratissimi intelligebant̃. Neq; aliis uti mos fuit: q; qui ex ea cã publice accepissent: uulgoq; sic triumphabant. Et cũ corona ex auro etrusca sustineret̃ a tergo: annulus tamen in digyto ferreus erat: aequa fortuna triumphantis & serui coronã sustinẽtis. Sic triumphauit de Iugurta. C. Marius. Aureũ non ante tertiũ consulatũ sumpsisse tradit̃. Ii quoq; q ob legationem acceperant: aureo in publico tm̃ utebant̃: intra domos uero ferreis Quo argumento ẽt nũc sponsae annulus ferreꝰ mittit̃. Isq; sine gemma. Nec iliacis temporibꝰ

rispetto a le mani, che ad altra parte: Imperoche dintorno a quelli la mano talhor si puo impacciare: adunque tutte le actioni, che la mano puo far

ullos fuisse annulos uideo: nusq certe Homerus dicit: cũ & codicillos missitatos epistolarum gratia indicet: & conditas arte uestes: ac uasa aurea argenteaq: & ea colligata nodi nõ annuli nota Sortiri quoq contra prouocationem duces nõ annulis tradit. Fabricae et deũ fibulas: & aliã muliebris cultus: sicut in aures in primordio factitasse sine mentiõe annulorum. Et q primus instituit contanter id fecit: leuisq manibus ac latentibus induit cũ si honos securus fuisset: dextra fuerit ostentandus. Quod si impedimentũ potuit in ea aliqd intelligi: et infertorii usu argumentũ est: maius in leua fuisse quã scutũ rapie. Est qdem apud eundem Homerum uirorum crinibus aurum implexũ. Ideo nescio an prior usus a foeminis coeperit. Romae qdem nõ fuit aurum: nisi admodũ exiguo longo tempore. Certe cum a gallis capta urbe pax emerete: nõ plus q̃ mille põdo effici potuere. Nec ignoro. M. Crassum duo milia pondo auri rapuisse suo: & Pompeii tertio cõsulatu e capitolini Iouis solio a Camillo ibi condita: & ideo a plerisq existimari duo milia pondo collata. Sed qd accessit: ex gallorum praeda fuit: detractumq ab his in parte captae urbis delubris. Gallos aũt cum auro pugnare solitos Torquatus indicio ẽ. Apparet ergo gallorum tẽplorumq tantumdẽ nec amplius fuisse. Quod qdem in augurio intellectũ est: cũ capitolinus duplũ reddidisset. Illud quoq obiter indicari conuenit: qm d annulis sermonem repetimus: aeditũũ custodiae eius deprehensum fracta in ore annuli gemma statim expirasse: & indicium ita extinctum. Ergo & maxime duo tm̃ milia pondo cũ capta ẽ Roma anno trecentesimo. lxiiii. fuere: cum iam capitũ liberorum censa eẽnt. c. lii. milia quingenti. lxxxiii. Eadẽ post annos. ccc. vii quod ex capitolinae aedis incendio caeterisque omnibus delubris. C. Marius filius preneste detulerat tredecim milia põdo: sub eo titulo in triumpho transtulit Sylla. Et argenti. vi. milia. Idem ex reliqua omni uictoria pridie transtulerat auri pondo. xv. milia: argenti pondo. c. xv. milia. Frequentior aũt usus annulorum non ante. Cn. Flauiũ Annii filium deprehendit. Hic nanq publicatis diebus fastis: quos populus a paucis principũ quottidie petebat: tantã gratiã plebis adeptus ẽ: alioqn libertino patre genitus: & ipse Apii Caeci scriba: cuius hortatu exceperat eos dies: cõsultando assidue sagaci ingenio promulgaueratq: ut aedilis curulis crearetur cum. Q. Anitio prenestino: q paucis ante annis hostis fuerat: praeteritis. C. Petilio & Domitio: quorum patres consules fuerant. Additũ Flauio ut simul Tribunus plebis eẽt. Quo facto tãta senatus indignatione exarsit: ut annulos ab eo abiectos fuisse in antiquissimis reperiat annalibus. Fallit plerosq q tum & equestrem ordinem id fecisse arbitrantur. Etenim adiectum hoc quoq. Sed & phalera posita pp quae nomen equitũ adiectum est. Annulos quoq depositos a nobilitate in annales relatum est: nõ a senatu uniuerso. Hoc actum. P. Sempronio Longo. L. Sulpitio cons. Flauius uouit aedem concordiae: si populo reconciliasset ordines. Et cũ ad id pecunia publica nõ decerneret: ex mulctaticia foeneratoribus cõdemnatis aediculã aeream fecit i graecostasi: quae tunc supra comitiũ erat. Inciditq in tabula aerea eã aedem. ccc. quattuor ãnis post capitolinã dedicatã. Ita quadringentis. xlviii. a condita urbe gestum ẽ: & primũ annulorum uestigiũ extat. Promiscui aũt usus alterum secundo punico bello. Neq enim aliter potuissent trimodia illa annulorum carthaginem ab Hannibale mitti. Inter Scipionem quoq & Drusum ex annulo in auctione nauali inimicitiae coepere. Vnde origo sotialis belli: & exitia rerum. Ne tũ qdẽ omnes senatores habuerũt: utpote cũ memoria auorum multi praetura functi in ferreo consueuerint: sicut Calphurniũ & Maniliũ: q legatus. C. Marii fuerat iugurtino bello Fenestella tradit Et multi. L. Fufidium illũ quem Scaurus in uita sua scribit In Quintiorum uero familia aurum ne foeminas qdem habere mos fuerit. Nullosq omnino annulos maior pars gentiũ hominumq ẽt q sub imperio nostro degunt hodie habeat. Non signet oriens aut aegyptus ẽt nunc litteris cõtenta solis. Multis hoc modis ut caetera omnia luxuria uariauit: gemmas addendo exquisiti fulgoris: censuq opimo digytos onerando: sicut dicemus in gemmarum uolumine. Mox & effigies uarias caelando: ut alibi ars: alibi materia eẽt in precio. Alias deinde gemmas uiolari nefas putauit: ac ne qs signandi cã in annulis eẽ intelligeret: solidas induit. Quasdã uero neq ab ea pte quae digyto occultae: auro clusit aurumq milibus lapillorum uilius fecit. Cõtra uero multi nullas admittunt gemmas: auroq ipso signant: ut Claudii Caesaris principatu repertũ. Necnon & seruitia iam ferrũ auro cingunt: alia p sese mero auro decorant: cuius licentiae origo nomine ipo i samothracia id institutum declarat. Singulis primo digytis gerere mos fuerat: q sunt minimis proximi. Sic in Nummae & Seruii Tullii statuis uidemus. Postea pollici proximo induere ẽt deorum simulacris. Dein iuuit & minimo dare Galliae brithanniaeq in medio dicunt usae. Hic nũc solus excipit: caeteri omnes onerant: atq ẽt priuatim articuli minoribus aliis. Sunt q tres uni minimo cõgerant. Alii uero & huic unum tm̃: quo signanda signent. Conditq ille ut res rara & ad iniuriae usus indigna: uelut e sacrario promit. Et unũ in minimo digyto habuisse preciosioris ẽ in recondito suppellectilis ostentatio. Iam alii pondera eorum ostentant. Aliis plures q̃ unũ gestare labor est. Alii bratteas inserunt leuiore materia: & pp casum gemmarum totam sollicitudinem putant. Alii sub gemmis uenena cludunt: sicut Demosthenes summus oratorum grae/

dintorno a detti capi / mo sotto al predicamento / : et accio che in / moltitudine di concetti / confondiamo, e da sapere / che le dette divisioni / poi il rispetto, che / a li detti tre capi / distatto, et danzo / de quali ciascuno / sue sotto divisioni / prima è del pero / al rispetto del loco / la contien queste / che concernano le / terminar con mano: / con mano. La / del pertinente / rispetto di locati, et / contien il circondar / mani, lo scioppar, / serrar, nasconder / li tutti si fanno / a cosa che sia / cosi questi prendere / mano, eleggere con le / coglier, pigliar ... / non corrisponda a / che quello ... / contien ancora il / mano et mostrar / con mano, perche / alcuna cosa

che l'huomo a pigliare o ad intendere quella, et non altra: cosi il maneggiare
a far tutte le maniere a dir il colocar cosa con mano
collocar cosa con mano, perche il collocar, che facciamo de le mani senza
dentro andranno di sopra nel predicamento del motto: dove vanno tutti i moti
mano che non si facciano con actioni dintorno ad altre cose, come

mirano cosa locata in mano o con mano. La terza divisione del pertinen
et cosi come il corrispondente nel mondo ha vicinato appoggiato etc. con

tiæ: annulosq; mortis gratia habet. Demũq; ut plurimũ opũ ita scelera annulis fuit. Quæ fuit illa priscoꝝ uita: qualis innocentia in qua nihil signabat᷑: At nunc quoq; cibi ac potus uindicat᷑ annulo a rapina. Hoc ꝓfecere mancipioꝝ legiones: & in domo turba externa acta. Seruorum quoq; cã nomenculator adhibendus. Sed aliter apd antiquos. Singuli marcipores lucifæres uel dñoꝝ gentiles omnẽ uictũ in ꝓmiscuo habebãt: nec ulla domi custodia a domesticis op⁹ erat. Nũc rapiendæ comparant᷑ epulæ: pariterq; q rapiant eas. Sed & claues quoq; ipsas signar̃ nõ est satis: grauatis somno: aut morientib⁹ annuli detrahũt᷑: maiorq; uitæ rõ circa hoc instrumetum eẽ cœpit: incertũ a quo tempore. Videmur tamen posse in externis auctoritatem eius reintelligere circa Polycratem sami tyrannũ: cui dilectus ille annulus in mare abiectus capto relatus est pisce ipso circiter ducentesimũ. xxx. annũ urbis nostræ iterfecto. Celebratiorem qdẽ usum cũ fœnore cœpisse argumento ẽ consuetudo uulgi ad sponsiones etiamnũ annulo exilientē: ab eo tempore quo nondũ erat arra uelocior: ut plane affirmar̃ possim⁹: nũmos añ apd nos cœpisse: mox annulos. De nũmis paulopost dicet᷑. Annuli distinxere alteꝝ ordinem a plebe: ut semel cœperant eẽ celebres: sicut tunica ab annulis senatum tm̃: q̃q; ex hoc sero: uulgoq; purpura latiore tunica usos inuenimus ẽt præcones: sicut patrem. L. Elii Stellionis Præconini ob id cognominati. Sed annuli plane mediũ ordinem tertiũq; plebi & patrib⁹ inseruere. Ac qd antea militares eq nomen dederant: hoc nũc pecuniæ iudices tribuunt. Nec pridẽ id factũ. Diuo Augusto decurias ordinante: maior pars iudicũ in ferreo annulo fuit. Iiq; nõ eqtes: sed iudices uocabant᷑. Equitiũ nomẽ subsistebat in turmis equoꝝ publicoꝝ. Iudicũ quoq; nõ nisi quattuor decuriæ fuere primo. Vixq; milia singula in decuriis inuenta sunt: nondũ ꝓuinciis ad hoc munus admissis. Seruatumq; in hodiernũ diẽ est: ne qs e nouis ciuibus in iis iudicaret.

¶ De decuriis iudicũ: & quotiens nomina equestris ordinis ĩmutata: & donis militarib⁹ & qñ primũ corona aurea Ca. ii.

DEcuriæ quoq; ipsæ pluribus discrete nominib⁹ fuere Tribunoꝝ æris: & Selectoꝝ & iudicũ. Propter hoc etiãnum Nongenti uocabant᷑ ex omnib⁹ Selecti ad custodienda suffragioruꝫ scita in comitiis. Et diuisus hic quoq; ordo erat supba usurpatione nominũ: cũ ali⁹ se Nongẽtũ ali⁹ Selectũ: alius Tribunũ appellaret. Tyberii demũ principat⁹ nono anno in unitatem uenit equester ordo annuloꝝq; auctoritati forma cõstituta ẽ. C. Asinio Pollione. C. Antistito Veteres conſ. anno urbis cõditæ. dcc. septuacesimoquinto. Quod miremur futili pene d cã: cum C. Sulpitius Galba iuuenalem famã apd principem popinaꝝ pœnis aucuparet᷑: occupatusq; in his eẽt qstus in senatu uulgo institores eius culpæ defendi annulis. Hac d cã constitutũ: ne cuiius eius eẽt: nisi cui ingenuo ipsi patri auoq; paterno sestertia. cccc. census fuissent: & lege iulia theatrali in. xiiii. ordinib⁹ sedendi. Postea gregatĩ insigne id appeti cœptũ. Propterq; hæc discrimina Caius Princeps decuriã qntam adiecit: tantũq; natum ẽ fastis: ut quæ sub Diuo Augusto impleri nõ potuerant decuriæ nõ capiant eũ ordinẽ: passimq; ad ornamenta ea ẽt seruitute liberati transiliant: qd antea nũq; erat factũ: qm in ferreo annulo eqtes iudicesq; intelligebant᷑: adeoq; promiscuũ id eẽ cœpit: ut apd Claudiũ Cæsarem in cẽsura eius un⁹ ex eqtibus Flauius Proclus. cccc. ex ea cã reos postularet. Ita dũ separat᷑ ordo ab ingenuis: cõmunicatus est cũ seruitiis. Iudicũ aũt appellatione separari eũ ordinẽ primi omniũ instituere Gracchi discordi popularitate in cõtumeliam senatus mox ea debellata: auctoritas nominis uario seditionũ euentu circa publicanos substitit: & aliquandiu tertiæ uires publicani fuere. M. Cicero demũ stabiliuit equestre nomẽ in cõsulatu suo ei senatũ cõcilians: ex eo se ordine prouectũ eẽ celebrans: & eius uires peculiari popularitate quærẽs. Ab illo tẽpoꝛ plane hoc tertiũ corp⁹ ĩ republica factũ est. Cœpitq; adiici senatui populoq; Ro. equester ordo. Qua de cã & nunc post populũ scribit᷑: qa nouissime cœptus ẽ adiici. Quin ẽt ipm̃ eqtum nomen sæpe uariatum ẽ: in iis quoq; q ad equitatũ trahebant᷑. Celeres sub Romulo regibusq; appellati sũt. Deinde flexumines. Postea trossuli: cũ oppidum in thuscis citra uolsinios hoc nomi nepassuum. ix. milia sine ullo adiumento peditũ cœpissent. Eius uocabuli uis durauit ultra. C. Gracchum: Iuni⁹ certe q ab amicitia eius Gracchanus appellatus ẽ scriptũ reliqt iis uerbis. Quod ad equestrẽ ordinem ꝑtinet antea trossulos uocabãt: nunc eqtes uocant. Ideoq; qa nõ intelligunt trossulus nomẽ qd ualeat: multos pudet eo nomine appellari: & cãm quæ supra dicta ẽ: exponit. Inuitosq; etiãnũ tñ tossulos uocari. Sunt adqhuc aliquæ nõ omittendæ in auro differentiæ. Auxiliares qppe externos torquibus aureis donauere: at ciuices nõ nisi argenteis. Præterq; armillas ciuibus dedere: quas nõ habent externi. Iidem qd magis miremur coronas ex auro dedere ciuib⁹. Quis primus donatus sit ea nõ inueni. Sed qs primũ donauerit a. L. Pisone tradit᷑. A. Postumius dictator apud lacũ regillũ castris latinoꝝ expungatis ei cuius maxime opera capta essent: hãc coronã ex præda dedit. Item. L. Lentulus cõsul Seruilio Cornelio merende samnitũ oppido capto. Sed quinq; libraꝝ corona Piso frugi filiũ ex priuata pecunia donauit: eamq; coronaꝫ testamento reipublicæ legauit.

aa 2

ricina
lo sa con mano. appoggiar cosa con mano, attaccar con sospender con man ... con mano a... con mano congi... con mano et ben c... concetti sabbiano non di meno rigua... la radice principa... per che in cosi ... sabbiamo molto ... in quei capi, che ... i mondi altern... questi ci poranno ... facili. La quarta ... visione è del pe... al ristretto del pe... di quel pertin... ristretto del secon... vedemmo il qual ... quei concetti ... ristretto extirpato ... legato. questa a... comprende le attio... se dette passioni ... questi concetti ... attrahere extirpa... legar aggroppar ... inviluppar prem... tener imprimer ... et piegar tirar p... spegar fuggir ...

percoter asciugar. La quinta è del pertinente al distratto del loco. il ... ritto di se tutte le attioni rispondenti al loco dal distratto del secondo ... cio é, non dar termine con la mano non dar confine con la mano ... pertinente al distratto de locati pur corrispondente à quello ch'è nel

quali tutti concetti significano attion d'intorno a casa ... one de la cosa da la mano nel loco o con la mano del loco ... pertinente al discaccato del sito comprendo con la mano ... non appoggia

De reliquo usu auri in uiris & mulieribus: & de nūmo aureo: & qñ primū signatū sit æs ar/ gentū & auꝝ: & añ ꝙ signaret̄ q mos i ære: & quæ maxia pecunia primo cēsu: & quotiēs & quib⁹ tēporibus auctoritas auri Cap.iii.

Deoꝝ uero honori in sacris nihil aliud excogitatū est: ꝙ ut auratis cornib⁹ hostiæ maioris dūtaxat immolarent̄. Sed in militia quoq; in tm̄ adoleuit hæc luxuria: ut. M. Bruti in phi lippicis cāpis epistolæ reperiant̄ frementes fibulas tribunicias ex auro geri. At Hercules idē tu Brute mulieꝝ pedib⁹ auꝝ gestari tacuisti. Cuius sceleris nos coarguimus illū primū: q auro dignitatē p annulos fecit: ut habeant in lacertis iam qdem & uiri quod e dardanis uenit: itaq; & dardaniū uocabat̄. Viriolæ celticæ dicunt̄. Viriles celtibericæ. Habeant fœminæ in armillis digytisq; totis collo auribus. Per has discurrant catenæ circa latera: & inserta margaritaꝝ pondera e collo dñaꝝ auro pēdeant: ut in somno quoq; unionū cōscientia adsit. Etiāmq; pedibus induit: atq; inter stolam plebemq; hunc mediū fœminaꝝ equestrē ordinem facit. Honestius uiri pedagogis id dam⁹: balneasq; diues pueroꝝ forma conuertit. Iam uero ēt Harpocratē statuasq; ægyptioꝝ numinū in digytis uiri quoq; portare incipiunt. Fuit & alia Claudii principatu differentia insolens iis qbus admissionem liberti eius dedissent: imaginē principis in annulo ex auro gerendi: magna criminū occasione. Quæ omnia salutaris exortus Vespasiani principis abo/ leuit: æqualiter publicando principē. De annulis aureis eoꝝq; usu hacten⁹ dictū sit. Proximū scelus fecit: q primus ex auro denariū signauit: quod & ipm latet auctore incerto. Populus ro/ manus ne qdem argento signato ante Pyrrhum regem deuictū usus ē. Libralis unde ēt nunc li bella dicit̄: & dispondius appēdebat̄ assis. Quare æris grauis pœna dicta. Et adhuc expensa in orationibus dicunt̄. Item intendia & pondera. Quin & militū stipendioꝝ: hoc est stipis ponde randæ pensatores libripendes dicunt̄. Qua consuetudine in iis emptionibus quæ mancipi sūt: etiam nunc libra interponit̄. Seruius rex primus signauit æs. Antea rudi usos romæ. Timeus tradit. Signatū est nota pecudū: unde & pecunia appellata. Maximus census. c. x. milia assium fuit illo rege. Et ideo hæc prima classis. Argentum signatum est anno urbis qngentesimooctogesimoquinto. Q. Fabio consule quinq; annis ante primū bellū punicum. Et placuit denarius p decē libris æris: quinarius ꝓ quinq; sestertium ꝓ dipōdio ac semisse. Libræ aūt pond⁹ æris imminutum bello punico primo cū impensis respublica nō sufficeret. Constitutūq; ut asses sextātario pondere ferirent̄. Ita qnta parte facta lucri dissolutū æs alienū. Nota æris fuit ex altera pte Ianus geminus: ex altera rostꝝ nauis. In triente uero & quadrante æs quadrans antea triūcis uocatus a trib⁹ unciis. Postea Hannibale urgente. Q. Fabio Maximo dictatore asses unciales facti. Placuitq; denariū. xvi. assibus pmutari: quinariū octonis: sestertiū quaternis. Ita res/ pub. dimidiū lucrata est. In militari tñ stipendio semp denarius ꝓ decem assibus datus. Nota argēti fuere bigæ: atq; quadrigæ: & inde bigati quadrigatiq; dicti. Mox lege papyriana semūtiales asses facti. Liuius Drusus in tribunatu plebis: octauā ptē æris argento miscuit. Qui nūc uictoriatus appellat̄: lege clodia percussus est. Antea enim hic nūmus ex illyrico aduect⁹ mercis loco habebat̄. Est aūt signatus uictoria: & inde nomē. Aureus numm⁹ post annū. lxii. percussus ē ꝙ argente⁹: ita ut scrupulū ualeret sestertiis uicenis: qd efficit i libras rōne sestertii: q tūc erāt sestertios nōgētos. Post hæc placuit. xl. milia signari ex auri libris: paulatiq; principes imminuere pōdus: minutissimus uero ad. xlv. milia. Sed a nummo prima ē origo auaritiæ excogitata fœnore quæstuosa segnitia. Hæc paulatim exarsit rabie quadam nō iā auaritia: sed fames auri: utpote cuꝫ Sepeius Claudius. C. Gracchi familiaris auro repensum caput eius excisū ad Opimiū tulerit: plūboq; in os addito paricidio suo rempu. etiā circūscripserit. Nec iam qritium aliquo: sed uniuerso nomine Romano infami rex Mithridates Aquilio duci capto aurū in os infundit. Hæc parit habendi cupido. Pudet intuentem tm̄ oīa ista quæ subinde noua græco sermone excogitant̄ expresso argenteis uasis auro aut incluso: qbus deliciis ueneunt tam aurea ꝙ aurata: cū sciamus interdixisse castris suis Spartacū ne qs auꝝ haberet: aut argentū. Tāto fuit plus animi fugitiuis nr̄is. Messala orator ꝓdidit Antoniū triumuiꝝ aureis usum uasis in omnib⁹ obscenis desideriis: pudendo ēt crimine Cleopatræ. Sūmæ apud exteros licentiæ fuerat poculo aureo puluio subdito Philippū regem dormire solitū. Agomecelum Alexandri Magni præfectū aureis clauis suffigere crepidas. Antonius Sopus in cōtumeliam naturæ uilitateꝫ auro fecit op⁹ ꝓscriptione dignū. Sed præter alia eqdem miror Populū Ro. uictis gentib⁹ in tributo semp argentū imperasse: nō auꝝ sicut carthagini cū Hānibale uictæ argenti pōdo an/ nua in qnquaginta annos nihil auri. Nec pōt uideri penuria mūdi id uenisse. Nam Mida: sed & Crœsus: infinitū possederant. Iam Cyrus deuicta asia pondo. xxxiiii. milia inuenerat: præter uasa aurea auꝝq; factū: & in eo folia ac platanū uitemq;. Qua uictoria argenti qngenta milia talentoꝝ reportauit: & craterē Semiramidis: cuius pōdus. xv. talentoꝝ colligebat. Talentū aūt ægyptium pondo. lxxx. patere Varro tradit. Iam regnauerat in colchis Salauces & Esubopes q terrā uirginē nactus plurimū argenti auriq; eruisse, dicit̄ in suanoꝝ gente: & alioqn uellerib⁹

oppongono al tatto, ha il toccar cosa dura o spra. La xi.ª è di quei ... si oppongono al tutto. et contien il toccar cose tenera o molle o ... una modo consente. La xii.ª è di quei che si miscono col tatto et ha ...

esser il ricever ma conciosiacosa che il dar sia di chi puo dare seg
l'uno et l'altro siano de la maggioranza ma il dar et ricevere cosa
nel givramento medesimamente l'uno nel far, l'altro nel pati . Hor s

aureis inclyto regno. Sed & illius aureæ cameræ: & argēteæ trabes narrāt: & colūnæ atq; pa/
rastate: uicto Sosostre ægypti rege tā sup̄bo: ut ꝓdat ānis quibusq; forte reges singulos e su/
biectis iungere ad currū solitus sicq; triūphare. Et nos fecim⁹ quæ posteri fabulosa arbitrent.
Cæsar q̄ postea dictator fuit prim⁹ in ædilitate munere patris funebri ōi apparatu harenæ ar
genteo usus ē: ferasq; argēteis uasis incessere tū primū uisum. Mox qđ ēt ī municipiis emulāt
C. Antonius ludos scœna argētea fecit. Itē. L. Murena: & Caius princeps in cyrco pecma du
xit. In quo fuere argenti pondo. c. xxiiii. Claudius successor eius: cū đ britannia triūpharet: in
ter coronas aureas unā. vii. pōdo habuit: quā contulisset hispania citerior: alteram. ix. quā gal
lia comata sicut titul⁹ īdicauit. Hui⁹ deīde successor Nero Pōpeii theatꝝ operui auro ī unū diē
quo Tyridati regi armeniæ ostenderat. Et quota ps ea apparatus fuit aureæ dom⁹ ambientis
urbē: Auri in ærario Populi Ro. fuere Sex. Iulio. L. Aurelio cons. septē ānis ante bellū puni
cū tertiū pondo. dcc. xxvi. argenti nonagintaduo milia & extra numeꝝ. ccc. &. lxxv. milia. Itē
Sex. Iulio. L. Martio cons. hoc ē belli sotialis initio: octingenta. xlvi. auri pondo. Cæsar prīo
introitu urbis in ciuili bello suo ex ærario ꝓtulit lateꝝ aureoꝝ. xxvi. milia: & numero pondo
ccc. Nec fuit aliis tēporibus respu. locupletior. Intulit & Aemilius Paulus Perseo rege mace/
donico deuicto prædā pondo triū miliū: a quo tēpore Populus Ro. tributū pēdere desiit. La
quearia quæ nunc & in priuatis domibus auro teguntur: post Carthaginem euersam primo in/
aurata sūt in capitolio censura. L. Mūmii. Inde transiere in cameras. In parietes quoq;: q̄ iam &
ipi tan̄q̄ uasa inaurant: cū sua ætas uaria đ Catulo existimauerit: q̄ tegulas æreas capitolii in/
aurasset prim⁹. Inuentores auri sicut metalloꝝ fere omniū: septimo uolumine dixim⁹ præcipuā
gratiā huic materie fuisse arbitror: nō colore q̄ in argento clarior ē: magisq; diei similis: & ido
militarib⁹ signis familiarior: q̄m is longius fulget: manifesto errore eoꝝ q̄ colorē syderum pla
cuisse in auro arbitrant: cū in gemmis aliisq; rebus nō sit præcipuus. Nec pondere aut facilita/
te materiæ prælatū est: cæteris metallis: cū cedat p utrunq; plūbo. Sed q̄a reꝝ uni nihil igne
deperit: tota ēt in incendiis rogisq; durante materia. Quinimmo quo sæpius arsit: ꝓficit ad bo
nitatē. Auriq; experimento ignis ē: ut simili colore rubeatq; ignis. At ipsum obrizum uocant
Primū aūt bonitatis argumentū ē q̄q; difficillime accendi. Preterea miꝝ prunæ uiolentissimæ li
gni indomitum palea citissime ardescere: atq; ut purget: cū plumbo coq. Altera cā precii maiō
q̄ minimū usus deterit: cū argento ære plūbo lineæ durāt: manusq; sordescāt đcidua materia
Nec aliud laxi⁹ dilatat: aut numerosi⁹ diuidit: utpote cui⁹ unciæ ī septuagenas & q̄nquagenas
pluresq; bratteas quaternū utreq; digytoꝝ spargāt. Crassissimæ ex iis præstinæ uocāt: etiānū
retinētes nomē fortunæ īaurato ibi fidelissime simulacro. Proxima brattea quæstoria appella
tur. Hispania strigiles uocat auri puulas massas: qđ sup omnia solū in massa auramento capitur
Cū cætera in metallis reperta igni perficiant hoc statim auꝝ ē: consummatāq; materiā ꝓtinus
habet cū ita inuenit. Hæc enim inuentio ius naturalis ē. Alia quā dicemus coacta. Sup cæte/
ra nō rubigo ulla. nō erugo: nō aliud ex ipso qđ cōsumat bonitatē: mininuat ue pondus. Iā cō/
tra salis & aceti succos domitores reꝝ cōstantia supq; omnia net: ac texit lanæ modo: & sin̄ la
na. Tunica aurea triumphasse Tarquiniū Priscum Verrius tradit. Nos uidim⁹ Agrippinā Clau
dii principis edente eo naualis prœlii spectaculū assidentem ei: indutā paludamēto: auro tex/
tili sine alia materie. Attalicis uero iampridem intexit inuento regū asiæ. Marmori & iis quæ
candefieri nō possunt oui candido illinit: ligno glutini rōne cōposita: leucoporon uocant. Quid
sit hoc: aut quemadmodū fiat: suo loco docebim⁹. Aes inaurari argēto uiuo: aut certe hydrar/
gyro legitimū erat: de q̄bus ut dicemus illoꝝ naturā reddentes: excogitata fraus ē. Namq; æs
cruciat in primis accensumq; restinguit sale aceto alumine. Postea exarenat: an satis recoctum
sit: splendore deprehendente: iterumq; exhalat igni: ut possit edomitū mixtis pumice alumine
argento uiuo inductas accipere bratteas. Alumen in purgando uim h₃: tale ē qualē eē dixim⁹
plūbo. ¶ Rō natural' īueniēdi auri: & q̄n primū aurea statua: & mediciæ ex auro Ca. iiii.

Aurum inuenit in nostro orbe: & omittamus īdicum: atq; a formicis: aut gryphibus apđ scy
thas erutum. Adud nos tribus modis fluminum ramentis: ut in tago hispaniæ: pado italiæ
hebro thraciæ: pactolo asiæ: gange indiæ. Nec ullū absolutius auꝝ est: ut cursu ipso trituque
ꝑpolitum. Alio modo puteoꝝ scrobibus effodit: aut in ruina montiū. Quare utraq; rō dicet.
Auꝝ qui quærunt: ante omnia segullū tollunt: ita uocat indicium: alueus ubi id ē: arenæq; la/
uant: atq; ex eo quod resedit: coniectura capit: ut inueniat aliquando in summa tellure proti/
nus rara fœlicitate: ut nup in dalmatia principatu. Neronis singulis dieb⁹ etiam quinquagenas
libras fundens cū iam inuentum est in summo cespite. Alutationem uocant si & auro ea tellus
subest. Cæterum montes hispaniæ aridi sterilesq;: & in q̄bus nihil aliud gignat: huic bono co/
gunt fertiles esse. Quod puteis fodit: canalitium uocant: alii canaliense marmoris gloriæ in/
hærens: non illo modo quo in oriente sapphyro atq; thebaico aliisq; in gemmis scintillat. Sed
micas amplexum marmoris hi uenaꝝ canales per marmor uagant & latera puteorū & huc illuc

al terzo gran c
gli extraordina
mbri detto per le
et questo nel g
de la sua sost
ha le dica ing
et le loro paci
la quantita et qu
hanno quello che
richiede il mede
diciamo degli al
predicamenti come
tan il quale h
lo che da greci
mato ypo che c
nero che viene
le unghie, et le an
et il predicamen
fu ha tutte l
che possiamo far
dita pertinenti
pur a le dite m
ma anchor a ci
per se separato
al pollice, al
al medico, al a
al auricolare,
nodi a gli me
et a le unghie
segue la gran
gion de memor
dinari di ug
et questa con

la sua sostanza que membri chiamati abdomen sha omentum ventriculus
vena porta et venacava, i quali membri hanno i loro accidenti ne
predicamenti secondo le generali regole

inde nomine inuento: telluſq; ligneis columnis ſuſpendit̃. Quod effoſſum eſt tundit̃. lauatur: uritur: mollitur in farinam. Nã qd in pilis cudunt apilaſcudem uocant argentũ quod exit a for/ nace: ſudoremq; qui camino iactatur. Spurcitia in omni metallo uocatur ſcoria. Hæc in auro co quitur iteꝝ & tũditur. Catini fiunt ex taſconio. Hæc ẽ terra alba ſimilis argillæ. Neq; enĩ alia afflatum ignemq; & ardentem materiam tolerat. Tertia rõ opera uicerit gigantum. Cuniculis per magna ſpatia actis cauantur montes ad lucernaꝝ lumina. Eadem menſura uigiliaꝝ ẽ: mul/ tiſq; menſibus nõ cernitur dies. Arrugius id genus uocant: ſiduntq; rimæ ſubito: & opprimũt operarios: ut iam minus temerariũ uideat̃ e ꝓfundo maris petere margaritas: tãto nocẽtiores fecimus terras. Relinquũt̃ ita ꝗ fornices crebri mõtibus ſuſtinẽdis. Occurſant in utroq; gene/ re ſilices. Hos igni & aceto rũpunt. Sepius uero: qm̃ in cuniculis uapor & fumus ſtrãgulat: cæ dunt fracturis. c l. libras ferri terram agentibꝰ. Egeruntq; humeris noctibꝰ ac diebus per tene bras ꝓximis tradentes: lucem nouiſſimi cernũt. Si longior uidet̃ ſilex: latus ſeqt̃. Foſſam am/ bit qete. Tamen in ſilice facilior exiſtimat̃ opera. Eſt nãq; terra ex quodã argillæ genere gla reæ mixta: cãdidam uocant: ꝓpe inexpugnabilis. Cuneis eam ferreis aggrediũt̃: & iidem mal leis: nihilq; durius putãt: niſi ꝙ inter omnia auri fames duriſſima ẽ. Peracto operꝛ ceruices for nicum ab ultimo cædunt: dantq; ſignum rima. Eamq; ſolus intelligit in cacumine montis eius puigil. Hic uoce ictu ue repente reuocari operarios iubet: pariterq; ipſe deuolat. Mons frac/ tus cadit a ſeſe longo fragore: q cõcipi humana mente nõ poſſit: & flatu incredibili. Spectãt ui ctores ruinam naturæ. Nec tñ adhuc auꝝ eſt. Nec ſciere eẽ cũ fodere. Tantaq; ad ꝑicula eũn cenda fuit ſatis cauſæ ſperare qd cuperent. Alius par ẽ labor uel hoc maioris impendii flumĩa ad lauandam hãc ruinam iugis montium duxere obiter a cẽteſimo pleꝝq; lapide. Corrugos uo cant a corriuatione credo: nimiꝝ & hoc labor eſt. Præcepiſſe libramento oportet ut fruaris qñ influat: itaq; altiſſimis partibus ducit̃. Conuallis & interualla ſubſtructis canalibus iungũt̃. Ali bi rupes inuiæ cædunt̃: ſedemq; trabibꝰ cauatis præbere cogũt̃. Is q cædit: funibus pẽdet: ut ꝓcul intuentibꝰ ſpeties nefaria qdem: ſed alitum fiat. Pendentes maiore ex ꝑte librant: & line/ as itineri præfigunt. Itaq; inſiſtentis ueſtigiis hominis locus nõ eſt. Manes trahunt̃ ad homies ut uitiũ importent. Id genus terræ urion uocãt. Ergo ꝑ ſilices calculos ue ducũt̃: & uriũ euitãt Ad capita deiectus in ſuperciliis montiũ piſcinæ cauãt̃: ducenos pedes in quaſq; ꝑtes: & in alti tudinem denos. Emiſſaria in iis qna pedũ quadratoꝝ ternum fere linquunt̃: & repleto ſtagno excuſſis obturamentis erũpit torrens tãta ui: ut ſaxa prouoluat. Alius etiamnũ in plano labor Foſſæ in quas ꝓfluat cauant̃: agangas uocãt: eæ ſternũt̃ gradatim. Frutex ẽ ulex roris marini ſimilis aſper auꝝq; retinens. Latera cludũt̃ tabulis: ac ꝑ prærupta ſuſpendũt̃: canali ita ꝓfluen te de terra in mare. His de cauſis iam ꝓmouit hiſpania in priore genere: quæ exhauriũt immẽ ſo labore ne occupent puteos in hoc rigãt̃. Auꝝ arrugia quæſitu nõ coqt: ſed ſtatim ſuũ ẽ. In ueniũt̃ ita maſſæ: Necnõ in puteis ẽt denas excedẽtes libras. Palacas hiſpani: alii palacranas: idem qd minutũ eſt: balucẽ uocant. Vlex ſiccatus urit̃: & cinis eius lauat̃ ſuſtrato ceſpite her/ boſo ut ſidat auꝝ. Vicena milia põdo ad hũc modũ ãnis ſingulis aſturiam atq; galletiam & luſi/ taniã præſtare qdam tradiderũt: ita ut plurimũ aſturia gignat. Neq; in alia ꝑte terraꝝ tot ſecu lis hæc fertilitas. Italiæ parcitũ eſt uetere interdicto patrũ: ut diximus: alioqn nulla fœcundiõ metalloꝝ quoq; erat tellus. Extat lex cẽſoria uictimiliaꝝ aurifodinæ: qua ĩ uercellenſi agro ca uebat̃: ne plus quinq; hominũ in opere publicani haberẽt. Auꝝ faciendi eſt etiamnũ una ratio ex auripigmento: qd in ſyria fodit̃ pictoribꝰ in ſumma tellure auri colore: ſed fragili lapidum ſpecularíũ modo. Inuitauẽratq; ſpes Caiũ principem auidiſſimũ auri: ꝗ ob rem iuſſit excoq ma gnũ põdus: & plane fecit auꝝ excellẽs: ſed ita pui põderis ut detrimentũ ſentiret illud propter auaritiam expertꝰ: ꝗq; auripigmẽti libre. xiiii. permutarẽt̃: nec poſtea tentatum ab ullo eſt. Omni auro ineſt argentũ uario põdere: alibi dena: alibi nona: alibi octaua ꝑte. In uno tm̃ gal/ liæ metellæ loco: qd uocant albicrarenſe. xxxvi. portio inuenitur: ideo cæteris præeſt. Vbi/ cũq; qnta argenti portio eſt: electꝝ uocatur. Scrobes eæ reperiũtur in canaliẽſi. Fit & cura ele ctrũ argẽto addito. Quod ſi qntam portionem exceſſit: incudibꝰ nõ reſiſtit. Eſt electro aucto/ ritas Homero teſte q Menelai regiam auro: electro: argento: ebore fulgere tradit. Mineruæ templũ habet lindos inſula rhodioꝝ: in quo Helena ſacrauit calicem ex electro. Adiicit hiſto/ riã mãmæ ſuæ mẽſura. Electri natura ẽ ad lucernaꝝ lumina clariꝰ argento ſplendere. Quod ẽ natiuũ & uenena deprehẽdit. Nãq; diſcurrunt in calicibꝰ arquus cæleſtibus ſimiles cum igneo ſtridore: & gemina ratione prædicũt. Aurea ſtatua prima omniũ nulla inanitate: & ante ꝗ ex ære aliqua illo modo fieret: quã uocãt holoſphyratõ in tẽplo Anaetidis poſita dicitur. Quod in ſitu terraꝝ nomen hoc ſignificauimꝰ: numine gentibꝰ illis ſacratiſſimo. Direpta eſt Antonii parthicis rebus. Scitũq; narratur dictũ uniꝰ ueteranoꝝ bononiæ hoſpitali diui Auguſti cœna cũ interrogaretur: eſſet ne ueꝝ: eũ q primus uiolaſſet hoc numẽ: oculis membriſq; captu expi/ raſſe: reſpondit enim tũ maxime Auguſtũ de cruore eius cœnare: ſeq; illũ eſſe: totũq; ſibi cẽ/

sum ex ea rapina esse. Hominū prim⁹ & auream statuam & solidā Gorgias Leontinus delphis in templo sibi posuit. lxx. circiter olympiade. Tantus erat docendæ oratoriæ artis quæstus. Auꝝ pluribus modis pollet in remediis. Vulneratisq; & infantib⁹ applicatur: ut min⁹ noceant: quæ inferatur ueneficia. Est & ipsi superlato uis malefica gallinaꝝ quoq; & pecoꝝ fœturis. Remediū est abluere illatū & spargere eos qbus mederi uelis. Torretur & cū salis grūmo pōder triplici misso: & rursum cū duabus salis portionibus & una lapidis quem schiston uocāt: ita uir⁹ tradit rebus una crematis in fictili uase ipm puꝝ & incorruptū. Reliquus cinis seruatus in fictili & ex aqua illitus: lichenas in facie sanat. Lomēto id conuenit ablui. Fistulas ēt sanat: & quæ uocātur hemorrhoides. Quod si trito spuma adiiciatur putria ulcera & tetri odoris emendat. Ex melle uero decoctū cum melanthio & illitū umblico leuiter soluit aluū. Verrucas curari eo M. Varro ē auctor.

¶ De chrysocolla & medicinæ ex chrysocolla. vi. & mirabilia naturæ ď glutinādis inter se perficiendisque metallis Cap. v.

Chrysocolla humor ē in puteis quos diximus: per uenā auri defluens crassescente limo rigoribus hybernis usq; in duriciā pumicis. Laudatiorem eandem in ærariis metallis: & proximā in argentariis fieri compertū est. Inuenitur & in plūbariis uilior ēt auraria. In omnibus aūt iis metallis fit & cura multū infra naturalem illā: immissis in uenā aqs leuiter hyeme tota usq; in iuniū mensem. Dein siccatis in iunio & iulio ut plane intelligatur nihil aliud chrysocolla ꝗ̄ uena putris. Natiua duritia maxime distat: uuā uocāt. Et tamen illa quoq; hærba: quā luteam appellant: tinguit̄. Natura ē quæ lino lanæ ue ad succum bibedū. Tunditur in pila: deinde tenui cribro secernitur: postea molitur: ac deinde tenuius sic cribratur. Quicquid nō transmeat: reperitur in pila: dein molit̄. Puluis semper in catinos digerit̄: & ex aceto maceratur: ut omnis duricia soluat̄. Ac rursus tūditur: dein lauatur in cōchis: siccaturq;. Tūc tingit̄ alumie schisto: & herba supradicta pingit̄q; añ ꝗ̄ pingat. Refert ꝗ̄ bibula docilisq; sit. Nā nisi rapuit colorē addūtur & scytanū atq; turbystū: ita uocāt medicamēta sorbere cogentia. Cū tinxere pictores turessobitin uocāt. Eiusq; duo genera faciūt. Elutā quæ seruat̄ in lomenta. Et liquidā globulis sudore resolutis. Hæc utraq; genera in cypro fiūt. Laudatissima in armenia. Secunda in macedonia. Largissima in hispania. Summa commēdationis est: ut colorem hærbæ segetis lætæ uirentis ꝗ̄simillime reddat. Visumq; est iā Neronis pricipis spectaculis harenā cyrci chrysocolla sterni: cū ipse concolori pāno aurigaturus esset: inducta opificū turba. Tribus eā generibus distinguunt. Asperā quæ taxatur in libras. vii. Mediā quæ denariis qnis. Attrita quaꝝ & hærbaceam uocāt: quæ. xiii. Sublinūt aūt harenosam: prius ꝗ̄ inducāt atramēto & paretonio. Hæc sunt tenacia eius in colore blanda. Paretoniū qm est natura pinguissimū: & ꝓpter leuorem tenacissimū atramēto aspergitur: ne paretoni cādor pallorem chrysocollæ afferat. Luteam putāt a lutea hærba dictā: quā ipsam cæruleo subtritā chrysocolla inducunt uilissimo genere atq; fallacissimo. Vsus chrysocollæ & in medicina ē ad purganda uulnera cū cæra & oleo. Eadem per se arida siccat: & cōtrahit. Datur & in angina ortopnoea ue miscenda cū melle. Cōcitāt uomitiones: miscet̄ & collyriis ad cicatrices oculoꝝ: ac uiridib⁹ emplastris. Ad dolores mitigādos: & cicatrices trahēdas. Hanc chrysocollam medici acesin appellāt: quæ nō est orobitis. Chrysocollam & aurifices sibi uēdicant agglutinādo auro: & inde oēs appellatam similiter uetéres dicunt. Temperat̄ aūt ea cypria erugine: & pueri impubis urina: addito nitro. Terit̄ cypro ære in cypriis mortariis: santernam uocāt nostri. Ita ferruminat̄ auꝝ qd argētosum uocāt. Signūq; ē si addita santerna nitescit. E diuerso erosum cōtrahit se: hebetat̄q;: & difficulter ferruminat̄ auꝝ. Ad id glutinū fit auro & spuma argenti ad supradicta additis: unaq; cōtritis. Contexi par ē reliqua circa hoc: ut uniuersa naturæ cōtingat ammiratio. Auri glutinū est tale. Argilla ferro. Cadmia æris massis. Alumē lamis. Resina plūbo & marmori. Sed plumbū nigrum albo iungit̄. Ipsumq; albū sibi oleo. Item stagnum æramentis stagno argentu. Pineis optime lignis æs ferrūq; fundit̄. Sed & ægyptia papyro paleis auꝝ. Calx aqua accendit̄: & trachinius lapis. Idemq; oleo restinguit̄. Ignis aūt aceto maxime & uisco & ouo. Terra minie flagrat. Carboni maior uis exusta. Iterumq; flagranti.

¶ De argento & argento uiuo: & stibia siue alabastro: & scoria argenti: & de spuma argenti Capitulum: vi.

Ab his argēti metalla dicāt̄: quæ sequēs insania ē. Nō nisi in puteis reperit̄: nullaq; sui spe nascit̄: nullis ut in auro lucentib⁹ scintillis. Terra ē alia russa: alia cineracea. Excoq nō pōt nisi cū plumbo nigro: aut cū uena plūbi. Galenam uocāt: quæ iuxta argēti uenas pleꝛq; reperit̄. Et eodem opere igniū descendit ps in plumbū: argētum aūt supne innatat: ut oleū aquis. Reperit̄ in omnib⁹ pene ꝓuinciis: sed in hispania pulcherrimū. Id quoq; in sterili solo atq; ēt ī montib⁹. Et ubicūq; una inuenta uena ē: nō ꝓcul inuenit̄ alia. Hoc qdem & in omni fere materia: unde metalla græci uidēt̄ dixisse. Miꝝ adhuc p hispanias ab Hannibale inchoatos puteos durare sua ab inuentorib⁹ nomina habētes. Ex quis bebelo appellat̄: hodieq; qui. ccc. pondo

Hānibali sumministrauit in dies. Ad mille q̄gentos iam passus cauato mōte ꝑ quod spatium
aquitani stātes diebꝰ:noctibusꝗ egerunt aquas lucernaꝝ mēsura:amnemꝗ faciunt. Argenti
uena quæ in summo repta est:crudaria appellat̃. Finis antiq̄s fodiēdi solebat eē alumē inuētū
ultra nihil quærebat̃. Nup inuenta æris uena infra alumē alba nullū finem spei fecit. Odor ex
argentifodinis inimicus omnibꝰ animalibus:sed maxime canibus. Auꝝ argentūꝗ quo mollius
eo pulchrius. Lineas ex argēto nigras fieri:ꝓduciꝗ miramur. Est & lapis in iis uenis:cuius uo/
mica liquoris æterni argentum uiuū appellat̃. Venenū reꝝ omniū est. Exedit ac prumpit ua/
sa ꝑmanens tabe dira. Omnia ei innatāt præter auꝝ. Id unū ad se trahit. Ido & optime purgat
cæteras eius sordes expuēs crebro iactatu fictilibꝰ in uasis ita uitiis abiectis:ut & ip̄m ab auro
discedat. In pelles subactas efundit̃:perꝗ eas sudoris uice defluens puꝝ relinq̄t auꝝ. Ergo &
cū æra inaurāt̃:sublitū bratteis ꝑtinacissime retinet. Veꝝ palore detegit simplices:aut præte
nues bratteas. Quaꝓpter id furtū quærentes oui liquore cādido usum eū adulterauere. Mox
& hydrargyro:de quo suo dicemꝰ loco. Et alias argentū uiuū nō largū inuentū ē. In iisdem ar/
genti metallis inuenit̃:ut ꝓprie dicamꝰ:spumæ lapis cādidæ nitentisꝗ:non tñ translucentis:
stimini appellāt:alii stibiam:alii alabastꝝ:aliq turbasin. Duo eius genera:mas & fœmina. Ma/
gis ꝓbāt fœminam. Horridior ē mas:scabriorꝗ & minꝰ pōderosus:minusꝗ radiās & hareno/
sior. Fœmina cōtra nitet friabilis:fissurisꝗ non globis dehiscens. Vis eius astringere ac refri/
gerare. Principalis aūt circa oculos. Nanꝗ ideo et platyo phthalmon id appellauere:q̄m ī cal
libus mulieꝝꝗ epiphoris dilatet oculos & fructiōes inhibeat oculoꝝ:exulcerationesꝗ. Fari/
na eius & thuris gūmi āmixto sistit & sanguinem e cerebro ꝓfluentem. Efficacior & cōtra recē
tia uulnera. Et cōtra ueteres canū morsus inspersa farina. Et cōtra ambusta igni cū adipe ac spu
ma argēti cærussaꝗ & cæra. Vrit̃ aūt offis bubuli fimi circumlitū in clibanis. Dein restinguitur
mulieꝝ lacte. Terit̃ꝗ in mortariis ammixta aqua pluuia. Ac subinde turbidum transfunditur in
æreum uas. Et mundat̃ nitro. Fex eius intelligit̃ plumbosissima quæꝗ subsedit in mortario:
abigiturꝗ. Dein uas in quo turbida transfusa sunt:optum linteo ꝑ noctem relinquit̃:& poste/
ro die q̄cquid innatat effundit̃:spongiaꝗ aqua tollit̃. Quod ibi subsedit:flos intelligitur:ac lin
teolo interposito in sole siccat̃:nō ut parescat. Iteꝝꝗ in mortario terit̃:& in pastillos diuidit̃.
Ante omnia aūt urendi modus necessariꝰ est:ne plumbū fiat. Quidam nō fimo utuntur coquē
tes:sed adipe. Alii tritum in aqua triplici linteo siccant:fecēꝗ abiiciūt. Idꝗ q̄d defluxerit trās/
fundunt. Ac q̄cquid subsidet id colligentes:emplastris collyriisꝗ miscent. Scoriam in argento
græci uocant helcysma. Vis eius astringere & refrigerare corpora. Additur emplastris:ut mo
libdena. de qua dicemus in plumbo. Cicatricibꝰ maxime glutinandis:& cōtra tenasmos:dysen/
teriasꝗ infusa clysteribus cū myrteo oleo. Addūt & in medicamēta quæ uocant liparas ad ex/
crescentia ulceꝝ:aut ex attritu facta:aut ī capite manantia. Fit & in iisdem metallis:& quæ uo
cat̃ spuma argenti. Genera eius tria. Optima quam chrysitin uocāt. Secūda:quam argyritin.
Tertia:quā molibditin. Et pleꝝꝗ omnes hi colores in eisdem tubulis inueniūt̃. Probatissima ē
attica. Secūda hispaniensis:Chrysitis ex ipsa uena fit. Argyritis ex argēto. Molibditis plumbi
ipsius fusura:quæ fit puteolis:& inde habet nomē. Omnis aūt fit excocta sua materia ex supe/
riori catino defluens in inferiorem:Ex eo sublata ueruculis ferreis:atꝗ in ipsa flamma conuol
uit̃ ueruculo:ut sit modici pōderis. Est aūt ut ex nomine ipso intelligi pōt feruescentis & futu
ræ materiæ spuma. Distat a scoria quo potest spuma a fece distare. Alteꝝ purgantis se mate/
riæ:alteꝝ purgatæ uitium est. Quidam duo genera faciunt spumæ:quæ uocant stelerythida
& peumenen. Tertium molibdenam in plumbo dicendam. Spuma ut sit utilis:iteꝝ coq̄t̃:cōfra
ctis tabulis ad magnitudinem annuloꝝ ita accensa follibus ad separandos carbones cineremꝗ.
Abluit̃ aceto aut uino. Simulꝗ restinguit̃. Quod si sit argyritis:ut cādor ei det̃ magnitudine
fabæ confracta in fictili coq iubet̃ ex aqua addito in linteolis tritico:& hordeo nouis:donec ea
purgent̃. Postea sex diebꝰ terūt in mortariis ter die abluentes aqua frigida:Et cū desinant cali
da:addito sale fossili in libram spumæ obolo. Nouissimo die condūt ī plumbeo uase. Alii cū fa
ba cādida & ptisana coquunt:& in sole siccāt. Alii in lana cādida cum faba donec lanam nō deni
grēt. Tūc salē fossilē adiiciūt:subīde aqua mutata:siccātꝗ diebꝰ xl. calidissimis æstatis. Necnō
in uētre suillo in aqua coquunt exemptāꝗ nitro fricāt:& ut supra terunt in mortariis cū sale.
Sūt q nō coquāt:sed cum sale terāt:& adiecta aqua abluāt. Vsus eius ad collyria:& nitꝝ ad mu
liebriū cicatricū fœditates tollendas maculasꝗ:& abluendū capillū. Vis autē:siccare:mollire:
refrigerare:temperare:purgare:explerere. Vlceꝝ tumores lenire. Talibusꝗ emplastris supra
dictis ignes ēt sacros tollit cum ruta:myrtoꝗ & aceto. Itemꝗ ꝑniones cum myrto & cæra &
abdomine.

De minio quātæ auctoritatis fuerit apd̃ Romanos:& origine ac inuētione eiꝰ:& cinnaba
ris rōne ī picturis:& medicinæ d̃ generibꝰ minii:& rōne eiꝰ ī picturis Ca. vii.

INuenitur in argentariis metallis miniū quoꝗ:& nūc inter pigmēta magnæ auctoritatis:

& quondā apud Romanos nō solū maxime:sed et sacræ religionis:ut auctor est Verriꝰ:& cu/
ius sit necesse credere auctoritati. Iouis ipsius simulacri faciem diebꝰ festis minio illini sollitam
triumphantemqꝫ corpora. Sic Camillū triumphasse. Hac religione et nūc addi in unguenta cœ
næ triumphalis:& accensoribꝰ in primis Iouem miniandū locari. Cuius rei eqdem cam miror:
ꝗꝗ & hodie id experi constat æthiopum populis totosqꝫ eo tingi ꝓceres:huncqꝫ ibi deoꝝ si/
mulacris colorem esse. Quapropter diligētius ꝓsequemur omnia de eo. Theophrastus. xc. an
nos ante Praxibulū atheniensium magistꝝ:qd tempꝰ exit in urbis nostræ ducentesimū quadra
cesimū. ix. annum traditinuentū miniū a Callia atheniense initio sperāte auꝝ posse excoq̄ hare
na rubente in metallis argenti. Hāc fuisse originem eiꝰ:Reperiri aūt iam tum in hispaniis sed
duꝝ & harenosum. Item apd Colchos in rupe quadā inacessa ex qua iaculantes decuterent:id eē
adulteꝝ. Optimū uero supra ephesum. Cilbianis agris. Harenā cocci colorem habere. Hanc
teri. Dein lauari farinā. Et qd subsidat iteꝝ lauari. Differentiā artis esse:ꝙ alii miniū faciūt pri
ma lotura. Apud alios id eē dilutius. Sequentis aūt loturæ optimū. Auctoritatem colori fuis/
se nō miror. Iam enim troianis temporibꝰ rubrica in honore erat Homero teste:q naues ea cō
mendat. Alias circa picturas pigmēta quæramus. Militon uocāt græci miniū:quidā cinnabari
Vnde natus error indico cinnabaris nomine. Sic enim appellāt illi saniem draconis elisi elephā
toꝝ morientiū pōdere pmixto utriusqꝫ animalis sāguine:ut diximus. Neqꝫ alius ē color q in pi/
cturis ꝓprie sanguinem reddat. Illa cinnabaris antidotis medicamentisqꝫ utilissima est. At her
cule medici qa cinnabarin uocāt ꝓ ea utunē hoc minio:qd uenenū esse paulo mox docebimus.
Cinnabari ueteres quæ et nunc uocāt monocromata:pingebāt. Pinxerūt & ephesio minio:qd
derelictum est:qa curatio magni operis erat:prætereaqꝫ utrunqꝫ nimis acre existimaē. Ideoqꝫ
trāsire ad rubricā & sinopidē:d qbus suis locis dicā. Cinnabaris adulteraē sāguine caprino:aut
sorbis tritis. Precium sinceræ nummi qnquaginta. Iuba miniū nasci & in carmania tradit. Her/
mogenes & in æthiopia. Sed neutro ex loco inuehiē ad nos:nec fere aliunde ꝗ ex hispania:Ce
leberrimū ex sisaponensi rgiōe i betica miniario metallo uectigalibꝰ Populi Ro. nullius rei dili
gentiore custodia. Nō licet id ibi pficere excoquiqꝫ. Romā perferē uena signata ad dena milia
fere pōdo annua. Romæ aūt lauaē. In uendendo precio statua lege ne modū excederet. lxx. i
libras. Sed adulteraē multis modis:unde præda societati. Nāqꝫ est alteꝝ genꝰ in omnibꝰ fere
argentariis:itemqꝫ plumbariis metallis:qd fit exusto lapide uenis pmixto:nō ex illo cuius uo/
micā argentū uiuū appellauimus(is enim & ipse in argentū excoquiē)sed aliis simul reptis. Ste
riles et plumbi deprehendunē solo colore:nec nisi in fornacibus rubescentes:exustiqꝫ tundūē
in farinā. Et hoc est secundarium miniū perqꝫ paucis notum:multum infra naturales illas hare
nas. Hoc ergo adulteraē miniū in officinis socioꝝ. Item syrico:quonāmodo syricū fiat suo loco
dicemus. Sublini aut syrico miniū compendii rō demonstrat. Et alio mō pingentiū furto copor/
tunū est plenos subinde abluentium penicillos. Sidit aūt in aqua:constatqꝫ furantibus. Sincero
cocci nitor esse debet. Secundarii aūt splendor in parietibꝰ sentit imaginem. Quanqꝫ hoc rubi
go quædam metalli est. Sisaponensibꝰ aūt miniariis suæ uenæ harena sine argēto excoqꝫ. Au
ri modo probaē. Auro cādente fucatū nigrescit. Sinceꝝ retinet colorem:Inuenio & calce adul/
terari. Ac simili rōne ferri cādentis lamina:si nō fit auꝝ:deprehendi ilico. Solis atqꝫ lunæ con
tactus inimicus remediū ut parieti siccato cæra punica cū oleo liquefacta cādens setis inducaē.
Iteꝝqꝫ admotis gallæ carbonibꝰ aduraē ad sudorem usqꝫ. Postea cādelis subigaē:ac deinde lin
teis puris sicut & marmora nitescunt. Qui minium in officinis poliūt:faciem laxis uesicis illigāt
ne in respirando pnicialem puluerem trahāt:& tamen ut p illas spectent. Minium in uoluminū
quoqꝫ scriptura usurpaē. Clarioresqꝫ litteras uel in auro uel in marmore et i sepulchris facit.

¶ De hydrargyro:de argento inaurando:de coticulis in argenti generibus & experi/
mentis Capitulum. viii.

EX secundario inuenit uita & hydrargyꝝ in uicem argēti uiui pauloante dilatū. Fit autē duo
bus modis:æreis mortariis pistillisqꝫ trito minio ex aceto aut patinis fictilibꝰ impositū fer
rea concha calice coopertū argilla superillata. Dein sub patinis accensum follibꝰ cōtinuo igni:
atqꝫ ita calicis sudore deterso:q fit argento colore:& aquæ liquore. Idem guttis diuidi facilis &
lubrico humore cōfluere. Quod cū uenenū esse cōueniat omnia quæ de minio in medicinæ usu
tradūē:temeraria arbitror:præter ꝗ fortasse ꝙ illitū capiti uētri ue sanguinem sistit:dum ne
qd prætereat in uiscera:ac uulnus attingat:aliter utendū nō eqdem censeā. Hydrargyro argē
tum inauraē solū nūc ꝓpe:cū & in æra simili modo duci debeat. Sed eadem fraꝰ quæ in omni
uitæ pte ingeniosissima est:uiliorem excogitauit materiā:ut docuimus. Auri argētiqꝫ mētio/
nem comitaē lapis quem coticulā appellant:quondā nō solitum inueniri nisi in flumine hymo/
cho:ut auctor est Theophrastus. Nūc uero passim quem alii heracliū:alii lydium uocāt. Sunt
aūt modici:quaternas uncias lōgitudinis:binasqꝫ latitudinis nō excedentes. Quod a sole fuit i
iis melius:ꝗ ꝙ a terra. Iis coticulis periti cū e uena lima rapuerint experimentum:protinus

dicunt quantū auri sit in ea: quantū argenti uel æris scrupulari differentia mirabili rōne nō fal-
lente. Argenti duæ differentiæ. Batillis ferreis cādentibus ramento imposito: qd cādidum p-
maneat: probat. Proxima bonitas ruffo: nulla nigro. Sed experimento quoq; fraus interuenit:
seruatis enim in uiro℞ urina batillis inficit ita ramentum obiter dū urit: cādoremq; mentitur.
Est aliqd experimentū politi & in halitu hois: si sudet ꝓtinus: nubemq; discutiat.

De speculis & ægyptio argēto. Cap. ix.

LAminas duci: & specula nō nisi ex optimo posse creditū fuerat. Id quoq; iam fraude corrū-
pit. Sed natura mira est imagines reddendi: qd repercusso aere: atq; in oculos regesto fieri
cōuenit. Eadem ui in speculis usu polita crassitudine: paulumq; ꝓpulsa dilatat in īmensum ma
gnitudo imaginum. Tantū interest: repercussum illū rspuat: an accipiat. Quinetiam pocula ita
figurant: excultis intus crebris ceu speculis: ut uel uno intuente populus totidem imaginū fiat.
Excogitat & mōstrifica: ut in tēplo smyrnæ dicata. Id euenit figura materiæ. Plurimumq; refert
cōcaua sint & poculi mō an media depressa: an elata: an auersa: an obliqua supina: an festa quali
tate excipiētis figuræ torquente uenientes umbras. Neq; enim est aliud illa imago: q̄ digesta
claritate materiæ excipiētis umbram. Atq; ut omnia de speculis peragāt hoc loco: optima apd
maiores fiebāt brundusia: stagno & ære mixtis. Prelata sunt argentea. Prim⁹ fecit Praxiteles
magni Pompeii ætate. Nuperq; credi cœptum: certiorem imaginem reddi auro apposito auer
sis. Tingit & ægyptus argentū: ut in uasis Anubem suū spectet: pingitq; nō cælat argentum.
Transiit inde materia & ad triumphales statuas: mirūq; crescit preciū fulgoris excecari. Id āt fit
hoc modo. Miscet argēto tertia pars æris cyprii tenuissimi: qd coronariū uocant: & sulphuris
uiui quantū argenti. Conflatur in fictili circūlito argilla: Modus coquendi donec se ipsa opecu-
la operiant. Nigrescit oui indurati luteo: ut tñ aceto & creta deterat. Miscuit denario triūuir
Antoni⁹ ferrū. Miscuit æri falsæ monetæ. Alii e pondere subtrahunt: cū sit iustum. lxxxiiii. e
libris signari. Igit ars facta denarios ꝓbare tam iucūda e lege plebe: uti Mario Gratidiano ui-
cati totas statuas dicauerit. Mirūq; in hac artiū sola uitia discunt: & falsum denarii spectat exem
plar: pluribusq; ueris denariis adulterinus emit.

De immodica pecunia: & quo℞ maximæ opes fuerint: & qñ primum Populus Ro. stipem sparserit. Cap. x.

NOn erat apud antiquos numer⁹ ultra centū milia. Itaq; hic & hodie multiplicat: ut decies
cētena milia: aut sæpius dicant. Fœtus hoc fecit nummusq; pcussus: & sic quoq; æs alienū
etiamnū appellat. Postea diuites cognominati: dūmodo notū sit: eū qui prim⁹ acceperit hoc no
men: decoxisse creditorib⁹ suis. Ex eadem gēte. M. Crassus negabat diuitem esse: nisi q reddi-
tu annuo legionem tueri posset. In agris suis sestertium. xx. milia possedit Quiritiū post Scyl-
lam ditissimus. Nec fuit satis nisi totū partho℞ esurisset au℞. Atq; ut memoriā qdem optimo
occupauerit. Iuuat enim insectari inexplebilem istā habendi cupiditatē. Multos postea cogno
uimus seruitute liberatos opulentiores paritērq; tres Claudii principatu Pallentem Callistum
& Narcissum. Atq; ut hii ommittant: tanq̄ adhuc re℞ potiant. C. Asinio Gallo. C. Martio
Cyrino cons. ad. vi. Kal. febru. C. Cecilius Claudius Isidorus testamento suo edixit: quanuis
multa ciuili bello pdidisset: tñ relinquere seruo℞ quattuor milia: centum. xvi. Iuga boum tria
milia sexcenta. Reliq pecoris. cc. qnquaginta septem milia. In numerato pōdo sexcenta milia.
Qui funerari se iussit sestertiis. xi. milibus. Congregatæ & excedentes nume℞ opes. Quota ta
mē portio erūt Ptolemæi: quem Varro tradit Pompeio res gerente circa iudæa: octona milia
equitū sua pecunia tolerauisse. Mille cōuiuas totidem aureis potoriis immutantem uasa cū fer-
culis saginasse. Quota uero illæ ipsæ (neq; enim de regibus loquor) portio fuerit. Pythis by-
thinii q platanū auream: uitemq; nobilem illā Dario rgi donauit: Xerxis copias: hoc est septies
lxxxviii. milia hominū excepit epulo. Stipendiū quinq; mensium frumentumq; pollicitus: ut e
quinq; liberis senectuti suæ in delectu unus saltem cōcederet. Hunc quoq; ipsum aliqs com-
paret Crœso regi. Quæ malū amentia est: id in uita cupere: qd aut ēt seruis cōtigerit: aut ne i
regibus qdem inuenerit finem: Populus Ro. stipem spargere cœpit Sp. Postumio. Q. Mar-
tio cons. Tāta pecunia erat: ut eam cōferret. L. Scipioni: ex aqua iis ludos fecit. Nā q̄ Agrip
pæ Menenio sestantes æris in funus cōtulit: honoris id necessitatisq; pp paupertatem Agrip-
pæ: nō largitionis esse dixerim.

De luxuria & frugalitate in uasis & lectis argēteis: & qñ lāces īmodicæ factæ Ca. xi.

VAsa ex argēto mira inconstantia humani ingenii uariat: nullū genus officinæ diu ꝓbando:
nūc furniana: nūc clodiana: nūc gratiana. Etenim tabernas mensis adoptauimus: nūc anagly
pha: in asperitatemq; excisa circa lineas picturas quærimus. Iam uero & mēsas repositoriis im
ponim⁹: & ad sustinēda obsonia interradim⁹ altera: & interest q̄ plurimum lima pdiderit. Vasa
cōquinaria ex argēto Caluus orator fieri quærit. At nos carrucas ex argēto cælare inuenim⁹.
Nostraq; ætate Pōpeia cōiunx Neronis pricipis licatoribus iumētis suis soleas ex auro quoq;

induere solebat. Libras. xxxii. argenti. Africanus sequens hæredi reliqt. Idemꝗ cũ de pœnis triũpharet: quatuor milia. cccc. lxx. pondo transtulit. Hoc argentum tota Carthago habuit illa terrarꝝ æmula: qđ nunc in mensarꝝ est apparatu. Postea uicta numantia & deleta: idem Africanus in triumpho militibꝰ. xvii. milia pondo dedit. O uiros illo imperatore dignos: qbus hoc satis fuit. Frater eius allobrogicus primus omniũ mille põdo habuit. At Liuius Drusus in tribunatu plebis. xi. milia. Nam ꝑꝑ quinꝗ põdo notatũ a cẽsoribus triumphalẽ senem: iam fabulosum uidet̃. Item Catum Elium cũ legati ætolorꝝ in cõsulatu prandentem in fictilibus adissent missa ab iis uasa argentea nõ accepisse: neꝗ aliud habuisse argenti ad supremũ uitæ diẽ ꝙ duo pocula: quæ. L. Paulus socer ei ob uirtutem deuicto Perseo rege donasset. Inuenimꝰ legatos Carthaginensiũ dixisse: nullos huminũ benignius inter se uiuere ꝙ Romanos. Eodẽ enim argẽto apđ omnes cœnitauisse seipsos. At hercules Pompeiũ Paulini equitis arelatensis filium: paterna quoꝗ gẽte pulsum: ꝙ. xii. põdo argenti habuisset apđ exercitũ ferocissimis gẽtibus oppositũ scimꝰ. Lectos uero mulierꝝ iampridem totos opiri argento & triclinia quædã qbus argẽtum addidisse primꝰ tradit̃. Caruillius Follio eques romanus: nõ ut ope: aut delicata spetie faceret: sed punica. Idem & aureos fecit. Nec multo post argentei deliacos imitati sunt. Quæ omnia expiauit bellũ ciuile syllanũ. Paulo enim ante hæc facta sunt. Lancesꝗ e centenis libris argenti: quas tũc sup qngentas numero romæ fuisse cõstat: multosꝗ ab eas ꝓscriptos dolo cõcupiscentiũ. Erubescant annales q bellũ ciuile talibus uitiis imputauere. Nr̃a ætas fortior fuit Claudii principatu. Seruus eius Drusillanꝰ noĩe Rotundus: dispensator hispaniæ citerioris qnquagenariã lancẽ habuit: cui fabricandæ officina prius exhædificata fuerat. Et comites eiꝰ octingentas qnquagintaocto librarꝝ. Quare quæso: nisi ut ꝙ multi eas cõserui inferrent: aut qbꝰ cœnantibus Coneliꝰ Nepos tradit añ Syllæ uictoriam duo tm̃ triclinia romæ fuisse argentea Repositoriis argentum addi sua memoria cœptum Fenestella dicit: q obiit nouissimo Tyberii Cæsaris principatu. Sed & testudinea tũ in usum uenisse. Ante se ãt paulo lignea rotunda solida nec multo maiora ꝙ mensas fuisse. Se qdem quero: quadrata & compacta aut acere opta ac cædro cœpisse. Mox additum argentũ in angulis lineasꝗ p commissuras. Tympana uero se iuuene appellata tumateras & lances quas antiq magiras appellauerãt. Nec copia tm̃ argenti fuerat uitæ: sed ualidius pœnæ metu preciũ. Idꝗ iampridem ut ignoscamꝰ nobis. Delphinos qnis milibus sestertiis ĩ libras ẽptos. C. Gracchus habuit. L. uero Crassus orator duos syphos Mẽtoris artificis manu cælatos sestertiis centũ. Confessus est tñ nunꝙ se iis uti ꝑ uerecundiam ausum. Sicut eundem. vi. milia sestertiis in singulas libras uasa empta habuisse. Asia primũ deuicta luxuriam misit in taliam. Siquidem. L. Scipio transtulit in triumpho argenti cælati pondo milia quadringenta. l. Et uasorꝝ aureorꝝ põdo. cc. milia anno cõditæ urbis qngentesimo sexacesi noquinto. Eadem asia domita: multo ẽt grauius afflixit mores: inutiliorꝗ uictoria illa hæreditas. Attalo rege mortuo fuit. Tũ enim hæc emendi romæ in auctionibus regiis uerecundia exempta est: urbis anno. dc. xxvi. mediis. lvii. annis erudita ciuitate amare ẽt & nõ solũ ammirari opulentiam externã. Immenso & achaicæ uictoriæ momento ad impellendos mores: quæ & ipsa hoc interuallo anno urbis. dc. viii. parthica signa & tabulas pictas inuexit: ne qd deesset Pariterꝗ luxuria nata est: & carthago sublata: ita congruentibꝰ fatis: ut & liberet amplecti uitia: & liceret peccare ex dignatione. Hinc aliq ueterꝝ ut. C. Marius post uictoriam cimbricam cãtharis portasse. Liberi patris exemplo tradit̃: ille orator rapinas & manipularis impator.

¶ De statuis argenteis & cælatura argenti: & cæteris qbusdam Cap. xii.

ARgenti usum in statuas primum ad honorem Diui Augusti in adulationem temporꝝ transisse falso existimat̃. Iam enim triumpho magni Pompeii reperimꝰ translatam Pharnacis: q primꝰ regnauit in põto: argenteam statuã. Item Mithridatis Eupatoris & currus aureos argenteosꝗ. Argento succedit ex ea re aliqñ & auro luxus: fœminarꝝ plebis compedes sibi ex eo facientiũ quas induere aureas mos tristior uetat. Vidimꝰ & ipsi Laleriũ Tuscũ motũ equestri ordine ob insignem calumniã cũ celebritate affectarent̃ adolescentiũ scholæ ex argento annulos habentem. Et qđ hoc attinet colligere cũ capuli militũ ebore ẽt fastidito cælarent̃ argento: uaginæ catillis: baltei laminis crepitent. Iam uero a pedagogis ad transitũ uirilitatis custodiant̃. Argento fœminæ lauẽt̃ & nisi argentea solia fastidiãt: eademꝗ materia & cibis & ꝓbris fuiatur. Videret hac Fabritiꝰ & stratas argento mulierꝝ balineas: ita ut uestigio locus nõ sit cũ uirꝰ lauantiũ Fabritius in ꝗ q bellicosos impatores plusꝙ pateram & salinũ ex argento habere uetabat. Videret hinc dona fortiũ fieri: aut in hæc frangi. Heu mores Fabritii nos pudet. Nirꝝ ĩ auro cælando inclaruisse neminem: argento multos. Maxime tñ laudatus est Mentor: de quo supra diximus. Quattuõ paria đniꝗ ab eo oĩo facta sũt: ac iã nullũ extar̃ dicit̃: Ephesiæ Dianæ templũ iacet. Capitoliũ incendiis. Varro & æreum signũ eius habuisse scripsit. Proximi ab eo ammiratione Acragas & Boetus & Mys fuere. Extant hodie omniũ opa in insula Rhodiorum boeti apđ lyndiam Mineruam ĩ tẽplo. Acragantis in templo liberi patris ĩ ipsa Rhodo baccæ

cētaurieq; cælati in scyphis. Myos in eadem æde & Silenus & Cupido & ueneratio in scyphis. Magna fama post hos celebratus est Antipater: quiq; saty℞ in phiala grauatū somno collocauisse uerius q̄ cælasse dictus ē Stratonicus. Mox Cyzicenus Tauricus. Item Ariston & Onychus Methylene laudat̄. Et Hecateus: & circa magni Pompeii ætatem Praxiteles Posidonius Ephesius: Lædus Stratites: q prœlia armatosq; cælauit. Zopyrus qui areopagitas & iudicium Orestis in duobus scyphis pondo. xii. æstimatis. Fuit dein Pyrheas: cuius duæ unciæ uiginti uenierunt. Vlyxes & Diomedes erant in phialæ emblemate palladiū surripientes. Fecit idē & cocos Magiresia appellatos puulis potoriis. S; e qbus ne exēplaria qdē liceret exprimere. Tā opportuna iniuriæ subtilitas erat. Habuit & Teucer Crustari⁹ famā. Subditoq; hæc ars ita exoleuit: ut sola iam uetustate censeat̄ usq; adeo attritis cælaturis ne figura discerni possit: auctoritas cōstet. Argentum medicatis aquis inficit̄ atq; ēt afflatu falso: sicut in mediterraneis hispaniæ. In argenti & auri metallis nascūt̄ ēt nunc pigmenta. Fit enim cæruleum: qd ꝓprie lim⁹ ē Optimū ex eo qd atticū uocat̄. Precium in pōdo libras. xxii. Proximum marmorosum sub dimidio attici precio. Tertiū genus est pressum: qd alii scyricū uocāt ex insula scyro. Iam qdē; & ex achaia quo utunt̄ ad picturæ umbras. Precium in libras huius. hs. bini. Dipōdiis uero dtractis qd lucidū uocant e gallia ueniens: Hoc āt & attico ad lumina utunt̄. Ad abacos n̄ nisi marmoroso: qm̄ marmor in eo resistit amaritudini calcis. Effodit̄ & ad. xx. ab urbe lapidem in mōtibus: Postea urit̄ pressum appellantib⁹ q adulterant. Sed ēē falsum adustumq; amaritudine apparet: qm̄ resolutum in puluerem est.

¶ De sile: & cæruleo: & chrysocolla: & nestoriano: & cilono: & q̄ nō oī āno æqualiter species uendant̄ Cap. xiii.

SIle primi instituere pingere: Sed Polygnotus & Micon attico dūtaxat. Hoc secuta ætas ad lumina usa est. Ad umbras āt scyrico & lydio. Lydium sardib⁹ emebat̄: qd nunc obmutuit Cæruleum harena est. Huius genera tria. Antiquius ægyptiū: qd maxime probat̄ scyricū hoc diluit̄ facile. Cūq; terit̄: in quattuor colores mutat̄: candidiorem nigriorem ue: crassiorem: tenuiorem ue. Præfert̄ huic etiamnū cypriū. Accessit his puteolanū & hispaniense: harena ibi cōfici cœpta. Tinguit̄ āt omne: & in sua coq̄t̄ hærba: bibitq; succum. Reliqua cōfectura eadem q̄ chrysocollæ. Ex cæruleo fit: qd uocat̄ lomentū. Perficit̄ id lauando terendo ue: & hoc ē cæruleo candidi⁹. Precia eius. xxiii. in libra. Cærulei. xviii. Vsus in creta calcis impatientes. Nuper accessit & nestorianū ab auctore appellatū. Fit ex ægyptii leuissima pte. Precium eius. xl. in libras. Idem & puteolani usus: præter q̄ ad fenestras. Vocant cœlon. Non pridem apportari & indicū est cœptum. Cuius preciū. xvii. in libras. Rō ī pictura ad incisuras hoc ē umbras diuidendas ab lumine. Est & subtilissimū gen⁹ lomenti: qd dant tritū q̄nis assibus æstimatum. Cærulei sinceri experimentū ī carbone ut flagret. Fraus uiola arida decocta in aqua: succoq; p linteū expresso in cretam erethriam. Vis eius in medicina ut purget ulcera. Itaq; & emplastris adiiciunt. Item causticis. Terit̄ difficillime sile. In medio leuiter mordet: astringitq; & explet ulcera. Vrit̄ in fictilibus ut ꝓsit. Precia re℞ quæ usq; disposuim⁹: nō ignoram⁹ alia ī aliis locis ēē: & oībus pene annis mutari ꝓut nauigationes cōstiterint: aut ut q̄sq; mercatus sit: aut aliq̄s præualens manceps annonam flagellet: nō obliti Demetriū tota helladia Neronis principatu accusatū apud cōsulem. Poni tn̄ necessariū fuit: quæ pleꝵq; erant romæ. ut exprimeret̄ auctoritas rerum.

¶ CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER TRICESIMVS QVARTVS. PROHEMIVM.

¶ Aeris metalla Cap. I.

PROXIMA DICANTVR AERIS METALLA: cui & in usu ꝓximum est preciū. Immo uero ante argentū: ac pene ēt añ au℞ corinthio. Stipis quoq; auctoritas ut diximus. Hic æra militū tribuni ærarii & ærariū: et obærati ab ære dicti. Docuimus q̄ diu Populus Ro. ære signato tm̄ usus ēēt: et alia q̄ uetustas tradidit: cū æqualem urbi auctoritatē eius declararet a rege. Numa collegio tertio fab℞ ærarioꝵ instituto. Vena quo dictū ē mō effodit̄: ignicq; ꝑficit̄: Fit et elapide eroso: quem uocant Cadmiam Celebritas in asia: et quondā in cāpania: nunc ī bergomatiū agro: extrema pte italiæ. Feruntq; nuper in germania etiam ꝓuincia repertum.

¶ Genus æris: quæ corinthia: quæ deliaca: quæ æginetica Cap. ii.

F It & ex alio lapide: quem chalcitē uocant in cypro: ubi prima fuit æris inuentio. Mox utilitas præcipua repto in aliis terris præstantiore: maxime aurichalco: qđ p̄cipuam bonitatē ammiratione diu obtinuit. Nec reperit̃ lōgo iam tēpore effœta tellure. Proximū bonitate fuit salustianū in cētronum alpino tractu nō longi & ipm̄ æui. Successit & liuianū ī gallia. Vtrūq; a metalloꝝ dominis appellatū: illud ab amico diui Augusti: hoc a cōiuge: uelocis defectus. Liuianū quoq; certe admodū exiguū inuenit̃. Summa gloria nūc in marianū cōuersa: qđ & cordubense dicit̃. Hoc a liuiano cadmiā maxime sorbet: & aurichalci bonitatē imitat̃ in sestertiis dipondiariisq; cyprio suis assibus cōtento. Et hactenus nobilitas in ære naturalis se habet. Reliqua genera artificio constant: quæ suis locis reddentur: summa claritate ante omnia indicata. Quondam æs cōfuse auro argentoq; miscebat̃: & tñ ars preciosior erat. Nunc incertū ē peior hæc sit an materia. Mirūq; cum ad infinitū operꝝ p̄cia hæc creuerint: auctoritas artis extincta ē. Quæstus enim cā: ut omnia: exerceri cœpta est: quæ gloriæ solebat. Ideo ēt deoꝝ adscripta opi cum ꝓceres gentiū claritatē & hac uia quærerent: adeoq; exoleuit fundendi æris preciosi ratio: ut iam diu ne fortuna qdē in ære ius artis habeat. Ex illa āt antiqua gloria corinthiū maxime laudat̃: hoc casus miscuit. Corintho cū caperet̃ incensa: mireq; circa id multoꝝ affectatio fuit. Quippe cū tradat̃ nō aliena de cā Verrem quē Cicero damnauerat ꝓscriptum eē ab Antonio: q̄ꝫ q̄ꝫ corinthiis se ei cessuꝝ negauisset. At mihi maior ps eoꝝ simulare eam scientiā uidetur: ad segregandos se a cæteris magis q̄ꝫ intelligere aliqđ subtilius: & hoc paucis docebo. Corinthus capta est olympiadis centesimæ qnquacesimæ sextæ anno tertio: nostræ urbis sexcentesimooctauo: cū ante in sæculo fictore: nobiles eē d̄sissent: quoꝝ isti omnia signa hodie corinthia appellant. Quapropter ad coarguendos eos ponem᷒ artificū ætates: nā urbis nostræ annos ex supradicta comparatione olympiadū colligere facile erit. Sunt ergo uasa tm̄ corinthia quæ isti elegantiores nūc æs sculpendo transferunt modo ī lucernas: mō in trullas: nullo mondiciaꝝ despectu. Eius tria genera. Candidū argento nitore q̄ꝫ ꝓxime accedens: in quo illa mixtura præualuit. Alterꝝ in quo auri fulua natura. Tertiū in quo æqualis omniū temperies fuit. Præter hæc est: cuius rō nō pōt reddi: q̄ꝫ q̄ꝫ hominis manu facta dederit fortuna temperamentum simulacro signisq;. Illud suo colore p̄ciosum ad iocineris imaginē uergens: qđ ideo epatizon appellant: ꝓcul a corinthio. Longe tñ ante eginēticū atq; deliacū: quæ diu obtinuer principatū. Antiquissima æris gloria deliaca fuit mercatus in delo cōcelebrante toto orbe: & ideo cura officinis triclinoꝝ pedibus fulcrisq;. Ibi pr̄ia nobilitas æris. Peruenit d̄inde ad deum simulacra: effigieq; hominū: & alioꝝ animalium. Proxima laus eginetico fuit. Insula ipsa est nec gignens: sed officinaꝝ temperatura nobilitata. Bos aereus inde captus in foro boario est romæ. Hic est exemplar eginetici æris. Deliaci āt Iupiter in capitolio in Iouis tonantis æde. Illo ære Myromilas usus ē. Hoc Polycletus aequalis atq; cōdiscipulus. Aemulatio āt & ī materia fuit.

¶ De candelabris: & temploꝝ ornamentis Cap. iii.

P Riuatimq; aegina candelabroꝝ superficiē dūtaxat elaborauit: sicut tarentū scapos: in iis ergo iuncta commendatio officinaꝝ est. Nec pudet tribunatū militariū salariis emere: cum ipsum nomē a cādelaꝝ lumine impositum appareat. Accensio candelabri talis fuit: ut auctor ē Dion. Iussu p̄conis Clesippus fullo gibbere & p̄terea alio fœdus aspectu fabricatus est: emēte id Gegania sestertiis. l. eodemq; ostentante ī cōuiuio emptū ludibrii cā nudat᷒: atq; īpudētia libidinis receptus in totū mox testamentū p̄diues nimium uice illud candelabꝝ coluit: & hāc corīth᷒ fabulā adiecit: uīdicatis tñ morib᷒ nobili sepulchro: p qđ aeterna supra terras Geganiæ dedecoris memoria duraret. Sꝫ cū eē nulla corinthia cādelabra cōstet: nomē id p̄cipue in iis celebrat̃: qm̄ Mummii uictoria corinthum qdē diruit: sed complurib᷒ achaiæ oppidis simul æra dispersit. Prisci limina ēt ualuas in templis ex ære factitauere. Inuenio & a Cn. Octauio: q de Perseo rege naualē triumphū egit factā porticū duplicē ad cyrcū flaminiū: q̄ corinthia sit appellata capitulis æreis columnaꝝ. Veste quoq; ædem ipsam syracusana superficie r̄gi placuisse. Syracusana sunt ī Pantheo capita columnaꝝ a. M. Agrippa posita. Quinetiam priuata opulentia eo mō usurpata ē. Camillo enim crimini obiecit. Sp. Caruilus quæstor: q̄ ærata hostia hababeret in domo. Nam triclinia ærata ab acosq; & monopodia Cn. Maniliū asia deuicta primū inuenisse triumpho suo: quē duxit urbis anno qngentesimo sexacesimoseptimo. L. Piso auctor est. Antias qdē. L. Crassum hæredem. L. Crassi oratoris multa ēt triclinia ærata uēdidisse. Ex ære factitauere & cortinas tripodū nomine delphicas: qm̄ donis maxime Apollinis delphici dicabant̃. Placuere & lychni pensiles in delubris: arboꝝ modo mala ferentiū lucentes. Qualis ē in templo Apollinis palatini: quē Alexander thebaꝝ expugnatione captum in cyma dicauerat eidem deo. Ttansit deinde ars ubique uulgo ad effigiē deorum.

¶ Quando primum simulacrum romæ factum: & de origine statuaꝝ & honore statua-

ROmae simulacrum ex aere factū Cereris primū reperio ex peculio.Sp.Cassii: quē regnum
affectantē pater ipsius interemerat. Trāsiit & ab diis ad hominū statuas: atq; imagines mul
tis modis. Antiq pingebant eas bitumine: quo magis mirꝝ est: placuisse auro integer. Hoc ne
scio an romanū fuerit inuentū. Certe ēt romae nō habet uetustatē. Effigies hominū nō solebāt
exprimi nisi aliqua illustri cā ꝑpetuitatem merētiū: & primo sacrorꝝ certaminum uictoria: maxi
meq; olympie ubi omniū q uicissent: statuas dicari mos erat. Eorꝝ uero q ter ibi superauissent:
ex membris ipsorꝝ similitudine expressa: quas iconas uocāt. Athenienses nescio an primi oiū
Harmodio & Aristogitoni tyrannicidis publice posuerint statuas. Hoc actū est eodem anno:
quo & reges romae pulsi. Excepta deinde res est a toto orbe terrarꝝ humanissima ambitiōe. Et
iam omniū municipiorꝝ & fori statuae ornamentū eē coepere: ꝓrogariq; memoria hominum &
honores legi aeuo & basibus inscribi: ne in sepulchris tm̄ legerent. Mox forꝝ & in domib' pri/
uatis factum atq; in atriis. Honos clientiū instituit sic colere patronos.

¶ De statuis & qbusdā aliis: & qb' primū ī colūna: & qn̄ rostra: & qn̄ primū publice. & quae primū statuae romae Cap.v.

TOgata effigie antiquitus statuae dicabāt. Placuere & nudae tenentes hastā ab epheborum
gymnicis exemplarib': quas achilleas uocāt. Graeca res ē nihil uelare. At econtra roma/
na ac militaris thoracas adder. Caesar qdē dictator loricatā sibi dicari in foro suo passus ē. Nā
lupercorꝝ habitu factae tam nouiciae sunt: q̄ quae nup ꝓdidere penulis indute. Mancin' eodē
habitu sibi instituit quo deditus ē. Notatum ab auctorib' &.L. Actiū poetam in camoenarū
aede maxima forma statuā sibi posuisse: cū breuis admodū fuisset. Equestres uero statuae mo/
do romanā celebrationē habent: orto sine dubio a grecis exemplo. Sed illi caelatas tm̄ dicabāt
in sacris uictores. Postea uero & q bigis uel quadrigis uicissent. Vnde & nr̄i currus nati in iis q
triūphauissent. Serꝝ hoc & in iis nō nisi a diuo Augusto seiuges: sicut & elephanti. Nō uetus &
bigarꝝ celebratio in iis q ꝑtura fūcti curru uecti essent per cyrcū. Antiquior columnarꝝ: sicut. C.
Menio q duicerat priscos latinos: qbus ex foedere tertias p̄dae Populus Ro. ꝑstabat. Eodēq;
in cōsulatu in suggestu rostra deuictis antiatib' fixerat anno urbis.cccc.xvi. Item. C. Duilio q
prim' naualē triumphū egit de poenis: q̄ est ēt nunc in foro. Item. P. Minutio ꝑfecto annonae
extra portā trigeminā unciaria stipe collata. Nescio an primo honor talis a populo. Antea.n.
a senatu erat ꝑclara res: nisi friuolis coepisset initiis. Nanq; & acti Naui statua fuit an̄ curiam:
cuius basis conflagrauit curia incensa. P. Clodii funere. Fuit & Hermodori ephesii in comitio
legū: quas decē uiri scribebāt: interꝑtis publice dicata. Alia cā & alia auctoritas maior ī Oratii
Coclitis statua: q̄ durat hodieq;: cū hostes a pōte sublicio solus arcuisset. Equidem & Sybillae
tres iuxta rostra sunt minores sint licet. Vna quam Pacuuius Taurus aedilis plebis instituit.
Duae quas. M. Messalla. Primas putarem has & Atti Naui positas aetate Tarquinii Prisci: ni
i regū antecedentiū eēnt in capitolio.

¶ De statuis sine tunicis & qbusdam aliis: & q̄ prima romae statua equestris: & quando omnes statuae priuatim & publicae sublatae: & quibus romae mulieribus: & q̄ primae ab exteris publice positae Cap.vi.

EX iis Romuli est sine tunica: sicut & Camilli in rostris: & an̄ aedem Castorꝝ fuit. M. Tremel
lii equestris togata: q sanites bis deuicerat. Captaq; anagnia populū stipendio liberauerat
Inter ātiquissimas sūt &. Tullii Celii. L. Roscii. Et Sp. Matici Fulcini ī rostris a fidēnatibus in
legatiōe interfectorꝝ. Hoc a Romano Populo tribui solebat iniuria caesis: sicut. P. Iunio &. T.
Corūcanio: q ab Teusa illyricorꝝ regina interfecti erāt. Non omittendū qd annotauer annales
tripedaneas iis statuas in foro statutas. Haec uidelicet mensura honorata tunc erat. Non prae/
teribo. C. Octauiū ob unū uerbū quo regem Antiochū dilaturꝝ se responsum dicetē uirga quā
tenebat forte circūscripsit: & priusq; egrederet circulo illo: responsum dare coegit. In qua le/
gatione interfecto senatus statuā poni iussit q̄ oculatissimo loco ī rostris. Inuenit & statua de/
creta & Thraciae Caiae siue Suffeciae uirgini uestali: ut poneret ubi uellet: qd adiectū nō min'
honoris habet: q̄ ꝑ foeminae est decreta. Miretū eius ipsis ponā annaliū uerbis. Quod cam/
pum tyberinū gratificata ea eēt populo. Inuenio & Pythagorae & Alcibiadi in cornib' comitii
posita cū bello sannitico Apollo pythius fortissimo graecorꝝ gentis iussisset & alteri sapientissi
mo simulacra celebri loco dicari: donec Sylla dictator ibi curiā faceret. Mirꝝq; est illos patres
Socrati cūctis ab eodē deo sapientia praelato Pythagoram praetulisse: aut tot aliis uirtute Al/
cibiadem: aut quenq; utroque Themistocli. Columnarꝝ ratio erat: attolli supra caeteros mor/
tales: q̄ & arcus significant nouitio inuento. Primus tn̄ honos coepit a graecis. Nullisq; arbi/
tror plures statuas dicatas q̄ Phalerio Demetrio athenis. Siquidem.ccc.lx. statuer: quas mox
lacerauerūt: nōdū anno hunc numerꝝ dierꝝ excedente. Statuerant romae ēt in omnib' uicis. C.
Mario Gratidiano trib' ut diximus: eademq; subuertere Syllae introitu. Pedestres sine dubio

romæ fuere in auctoritate longo tempore. Equestrium tñ origo perq; uetus ē cū fœminis ēt honore communicato. Cochliæ enim statua ē equestris: ceu parū eēt toga eam cingi: cū nec Lucretiæ: nec Bruto qui expulerant reges: pp quos Cochlia inter obsides fuerat: decernerentur. Hanc primā & Oratii Coclitis publice dicata crediderim. Ante.n. sibi ac Sibyllæ Tarquiniū & reges ipsos posuisse uerisimile est: nisi Cochliæ positam quoq; Piso traderet ab iis q una obsides fuerāt redditis a Porsenna. Honorē eius habuit e diuerso Annius fæcialis. Equestrem statuā cōtra Iouis Statoris ædē in uestibulo superiore dom⁹ ualeriæ fuisse Publiciæ cōsulis filiæ: eamq; solā fugisse. Tyberimq; trāsnatauisse: cæteris obsidib⁹ q Porsennæ mittebāt: interēptis Tarquinii insidiis. L. Piso ꝓdidit. Idem auctor est. M. Aemilio. C. Pompilio. ii. cons. a cēsorib⁹. P. Cornelio Scipione & M. Popilio statuas circa forū eorū q magistratus gesserant sublatas omnes: præter eas q̄ populi aut senatus sententia statuæ essent. Eam uero quā apd ædē Telluris statuisset sibi Sp. Cassius q regnū affectauerat: ēt conflatam a censorib⁹. Nimirū in ea quoq; re ambitioni ꝓuidebant illi uiri. Extant Catonis in censura uociferationes: mulierib⁹ romanis in ꝓuinciis statuas poni. Nec tñ potuit inhiberī: quo minus Romæ ponerēt: sicuti Corneliæ Gracchorū matri: q̄ fuit Africani prioris filia Sedens enim huic posita: soleisq; sīn amento insignis in Metelli publica porticu. Quæ statua nunc ē in Octauiæ operibus. Publice āt ab exteris posita ē romæ a. C. Elio tribuno plebis lege plata in Stenniū Statiliū Lucanum: q thurinos bis infestauerat. Et ob id Elium thurini statua & corona aurea donarunt. Idem postea Fabritiū donauere statua liberati obsidione. Passimq; statuæ ī clientela sunt receptæ. Et adeo discrimen omne sublatū: ut Hannibalis ēt statuæ trib⁹ locis uisant in ea urbe: intra cuius muros solus hostiū emisit hastam.

De antiqs statuariis & ꝑcii signorū īmodicis: & colossis in urbe celeberrimis Ca. vii.

FVisse āt statuariā artem familiarem italiæ quoq; & uetustam indicant Hercules ab Euādro sacrtatus ut ꝓdunt: in foro boario: q triumphalis uocat: atq; p triūphos uestit habitu triūphali. Præterea Ianus geminus a Nūma rege dicatus: q pacis belliq; argumento colit. Digytis ita figuratis: ut trecentorū qnquagintaquinq; dierū nota p significationē anni temporis & æui se deū indicet. Signa quoq; tuscanica p terras dispersa: q̄ in etruria factitata nō ē dubiū. Deorū tm̄ putarem eē: ni Metrodorus Septius cui cognomē romani nominis Odioso inditū ē. Vulsinios pulsatos pp centū & decē statuarū signa obiecerit. Mirūq; mihi uidet cū statuarū ī italia tam uet⁹ origo sit: potius lignea aut fictilia deorū simulacra in delubris dicata usq; ad deuictā asiam: unde irrepsit & luxuria. Similitudines exprimēdi q̄ prīa fuerit origo: ī ea quā plasticē græci uocāt dici conuenientius erit. Etenim prior quā statuaria fuit. Sed hæc ad infinitū effloruit multorū uoluminū ope si qs plures ꝑsequi uelit. Omnia.n. qs possit? In. M. Scauri ædilitate tria milia signorū in scæna tm̄ fuere temporario theatro. Mummius deuicta achaia repleuit urbē. Ipsee excessit nō relicturus filiæ dotē. Cur.n. non cum excusatione ponat? Multa & Luculli inuexere. Rhodi etiamnum. lxxiii. milia signorū eē Mutianus ter consul ꝓdidit: nec pauciora athenis & olympiæ. Delphis supesse credūt. Quis ista mortaliū ꝑsequi possit? aut qs usus noscendi intelligat? Insignia tñ maxime & aliqua d.cā notata: uoluptariū sit attigisse: artificesq; celebratos nominauisse singulorū quoq; inexplicabili multitudine cū Lysipp⁹ ad sexcētena. x. opa fecisse tradat. Ante omnia ut arti claritatē possent dare uel singula. Numerū apparuisse defuncto eo cū thesaurū effregisset hæres: solitū enim ex inani ꝑcio cuiusq; signi denarios se ponere aureos singulos. Euecta supra humanā fidē ars ē successu: mox ēt audatia. In argumentū successus unum exemplū afferā: nec deorū nec hominū similitudinis expssæ. Aetas nr̄a uidit ī capitolio: priusq; id nouissime conflagraret a Vitellianis incensum in cella Iunonis canē ex ære uuln⁹ suū lambentem. Cuius eximiū miraculū & indiscreta uerisimilitudo nō ex eo solum intelligit: ꝙ ibi dicatus fuerat: uerū & noua satisdatione: nā summa nulla par uidebat: capite tutelarios cauere ꝓ eo instituti publici fuit Audaciæ. Innumera sunt exempla. Moles qppe excogitatas uidem⁹ statuarū quas colossos uocant turrib⁹ pares. Talis ē in capitolio Apollo translatus a Lucullo ex apollonia pōti urbe. xxx. cubitorū. c l. talentis factus. Talis in campo martio Iupiter A Claudio Cæsare dicatus: q ideo uocat pompeian⁹ a uicinitate theatri. Talis & tarenti fact⁹ a Lysippo. xl. cubitorū. Mirū in eo ꝙ man⁹ ferunt moles ea rōne libramenti: ut nullis conuellat ꝑcellis. Id qdē ꝓuidisse & artifex dicit: modico interuallo. Vnde maxime opus erat flatū frangi opposita columna. Itaq; pp magnitudinē difficultatēq; moliēdi: ñ attigit eū Fabianus uerrucosus: cū Herculē q est in capitolio: inde transferret. Ante omnes āt in ammiratiōe fuit Solis colossus rhodi quē fecerat Chares Lyndius Lysippi supradicti discipulus. Septuaginta cubitorū altitudinis fuit. Hoc simulacrū post qnquagesimū sextū annū terremotu ꝓstratum. Sed iacens quoq; miraculo est. Pauci pollicē eius amplectunt. Maiores sūt digyti q̄; pleræq; statuæ. Vasti specus hiāt defractis mēbris. Spectant intus magnæ molis saxa: quorū pōdere illud stabiliuerat cōstituēs.

Duodecim annis tradunt effectũ.ccc.talentis:q̃ cõtulerant ex apparatu regis Demetrii relicta mora & tedio obsessa rhodo. Sũt alii minores hoc in eadẽ urbe colossi centũ numero. Sed ubi/cũq; singuli fuissent nobilitaturi locũ. Præterq; hos deoꝶ qnq; quos fecit Bryxis. Factitauit colossos & italia. Videmusq; certe Apollinẽ in bibliotheca templi Augusti thuscanicũ.l.pedũ a pollice:dubiũ ære mirabiliorẽ an pulchritudine. Fecit & Sp. Caruilius Iouẽ q̃ ẽ in capitolio uictis samnitibus sacrata lege pugnãtibus e pectoralibus eoꝶ ocreisq; & galeis. Amplitudo tãta ẽ:ut conspiciat̃ a Latiario Ioue. Reliquiisq; limæ suã statuã eam fecit:quæ ẽ ante pedes si/mulacri eius. Habent in eodẽ capitolio ammirationẽ & capita duo:quæ.P.Lentulus consul di/cauit. Alteꝶ a Charete supradicto factũ. Alteꝶ fecit Decius comparatõe in tm̃ uictus:ut artifi/ciũ minĩe ꝓbabilis artificis uideat̃. Veꝶ oẽs ãplitudinẽ eius generis statuaꝶ uicit ætate nr̃a Zenodor⁹ Mercurio facto ĩ ciuitate galliæ aruernis p ãnos.x.pedũ.cccc.ĩ magno ꝓcio. Is postq; satis ibi artẽ approbauerat:romã accitus ẽ a Nerone:ubi destinatũ illius principis simulacrum colossum fecit centũ.x.pedũ longitudine:q dicatus Solis uenerationi ẽ damnatis sceleribus il/lius pricipis. Mirabant̃ in officina nõ modo ex argilla similitudinẽ insignẽ:ueꝶ & de puis admodũ surculis qd primũ opis instaurati fuit. Ea statua indicauit interisse fundendi æris scientiã:cũ & Nero largiri auꝶ agentũq; paratus eẽt:& Zenodorus scientia fingendi cælandiq; nulli uete/rũ postponeret̃. Statuã aruernoꝶ cũ faceret ꝓuinciæ Vibio Auito præsidente duo pocula Calamidis manu cælata:q̃ Cassio Syllano auũculo ei⁹ præceptori suo Germanic⁹ Cæsar adamata donauerat æmulat⁹ ẽ:ut uix ulla differẽtia eẽt artis. Quãtoq; maior in Zenodoro ꝑstantia fu/it:tanto magis deprehendi æris oblitteratio põt.

¶ Nobilitates ex ære opeꝶ & artificum.ccc.lxvi. Cap.viii.

Signis quæ uocãt corinthia pleriq; in tm̃ capiunt̃:ut secũ circũferant:sicut Hortensius ora/tor sphingem Verri reo ablatã. Propter quã Cicero illo iudicio in altercatione neganti ei se enigmata intelligere:respondit debere:qm̃ spingẽ domi haberet. Circũtulit & Nero prin/ceps amazonẽ:d qua dicem⁹. Et paulo ante.C.Cestius cõsularis signũ qd secũ ẽt ĩ prœlio ha/buit. Alexandri quoq; magni tabernaculum sustinere tradunt̃ solitæ statuæ:ex qbus duæ an/te Martis ultoris ædem dicatæ sũt:totidem ãn regiã. Minoribus simulacris signisq; innumera ꝓpe artificũ multitudo nobilita ẽ. Ante oẽs tñ Phidias atheniẽsis Ioue olympiæ facto ex ebore qdẽ. Sed & ex ære signa fecit. Floruit ãt olympiade octogesima tertia circiter.ccc.nostræ urbis anno. Quo eodem tempore æmuli eius fuere Alcamenes:Critias:Nestocles:Hegleas Et deinde olympiade octocesimaseptima Agelades.Callon:Polycletus:Phradmon:Gorgias:Lacon:Mycon:Pythagoras:Scopas:Perelius. Ex iis Polycletus discipulos habuit Argiũ:Asopodoꝶ:Alexĩ:Aristidẽ:Phrinonem:Dinonẽ:Athenodoꝶ:Demeam:Clitoriũ:Myronẽ Lycium. Nonacesima qnta olympiade floruere Naucides:Dinomedes:Chanacus:Latroclus. Cẽtesimasecunda Polycles:Cephisiodotus:Leuiares:Hypatodorus. Centesima quarta Praxiteles:Euphranor:Centesima septima Echion:Termachus. Centesima quartadecima Lysipp⁹ fu/it:& cũ eo Alexander magnus. Item Lysistratus & frater eius Stenius:Euphronides.Sostrat⁹ Ion:Syllaniõ. In hoc mirabile:q̃ nullo doctore nobilis fuit ipe. Discipulosq; habuit Theusin & Iadẽ. Cẽtesima.xx.Eutyclides:Eutycrates:Labipp⁹:Cephisiorot⁹. Timarc⁹.Pyromac⁹. Ces/sauit deinde ars:ac rursus olympiade cẽtesima qnquacesimaquinta reuixit:cũ fuere lõge qdẽ infra ꝑdictos ꝓbati tñ Anthe⁹:Callistratus:Polycles:Athene⁹:Callixenus:Pytocles:Pythias Tymoles. Ita distinctis celeberrimoꝶ ætatib⁹:rapti trãscurrã rliquã multitudinẽ & passim dispersam. Venere ãt & in certamẽ laudatissimi:q̃q; diuersis ætatib⁹ geniti:qm̃ fecerant:amazonas:q cũ in templo Ephesiæ Dianae dicarent̃:placuit eligi ꝓbatissimã:ipsoꝶ aurificũ q ꝑsentes erant iudicio:cũ apparuit eam eẽ:quã omnes secundã sua quisq; iudicassent. Hæc ẽ Polycleti. Proxima ab ea Phidiæ. Tertia Chresillæ. Quarta Cyclonis. Quinta Phradmonis. Phidias ꝑter Iouem olympiũ quẽ nemo æmulat̃:fecit & ex ebore æque Mineruã athenis:q̃ est ĩ parthenonia stans. Ex ære uero ꝑter amazonẽ supradictã Mineruã tam eximie pulchritudinis ut a forma cognomẽ acceperit. Fecit & clydicũ & aliã Mineruã:quã romae ad ædem Fortunæ Aemilius Paulus ddicauit. Itẽ duo signa q̃ Catulus in eadẽ æde posuit:palliata. Et alteꝶ colos/sicon nudũ. Primusq; artẽ toreuticẽ aperuisse atq; demonstrasse merito iudicat̃. Polycletus si/cyonius Ageladis discipulus Diadumenũ fecit molliter iuuenẽ.c.talentis nobilitatũ. Item & Doryphoꝶ uiriliter pueꝶ. Fecit & quẽ canona artifices uocant:liniamenta artis ex eo petẽtes uelut a lege quadã:solusq; hominũ artem ipse fecisse artis ope iudicat̃. Fecit & distringentẽ se Et nudũ talo incessentem. Duosq; pueros. Itẽ talis nudos ludentes:q uocant̃ astragalizontes. Et sunt in Titi imperatoris atrio:quo ope nullũ absolutius pleriq; iudicant. Itẽ Mercurium q fuit lisymachiæ. Herculẽ q romae Antheũ a terra sustinẽtẽ. Artemona q Phaenaporretos appellat⁹ ẽ. Hic consumasse hanc scientiã iudicat̃:& toreuticen sic erudisse:ut Phydias aperuisse Propriũ eiusdem:ut uno crure insisteret signa excogitasse:ut ait Varro:& pene ad unũ exẽplũ

My ronē eleuteris natū: & ipſum Ageladis diſcipulū bucula maxime nobilitauit celebratis uer/
ſibus laudata: qñ alieno pleriqꝫ ingenio magis q̃ ſuo commendant. Fecit & canē: & diſcobolō:
& Perſea: & criſtes: & ſatyꝝ admirantē tibias: & Mineruā: delphicos pentathlos Pācratiaſtas.
Herculē ēt q eſt apud cyrcū maximū in æde Pompeii magni. Fecit & cicadæ monumentu & lo
cuſtæ: ſicut carminibꝰ ſuis Erina ſignificat. Fecit & Apollinē quē a triumuiro Antonio ſublatū
r̄ſtituit epheſiis diuꝰ Auguſtꝰ āmonitꝰ ī qete. Primꝰ hic multiplicaſſe uarietatē uidet: numero/
ſior in arte q̃ Polycletus: & ſimetria diligentior. Et ipſe tñ corpoꝝ tenus curioſus: animi ſen/
ſus nō expreſſe. Capillū quoqꝫ & pubem nō emendatius feciſſe q̃ rudis antiquitas inſtituiſſet.
Vicit eū Pythagoras ex italia Reginus Pancratiaſte delphis poſito. Eundē uicit & Leontiꝰ cū
fecit haſtadiæ dromonſtilon: q olympiæ oſtendunt̃. Et Iolpis pueꝝ tenentē tabellas eodē lo
co: & mala ferentē nudū. Syracuſis āt claudicantē: cuius ulceris dolorē ſentire ēt ſpectantes ui
dent̃. Item Apollinem citharedū: ſerpentemqꝫ eius cōfici ſagittis: q Dirceꝰ appellatus ē: qm̄
cū thebæ ab Alexandro caperent̃: auꝝ a fugiente conditū ſinu eius cælatū eēt. Hic primꝰ ner
uos & uenas expreſſit capillū diligentius. Fuit & alius Pythagoras ſamiꝰ initio pictor: cuius ſi/
gna ad ædē fortunæ huiuſce deæ ſunt ſeminuda: unde & laudata ſt̄. Hic ſupradicto facie quoqꝫ
indiſcreta ſimilis fuiſſe tradit̃. Regini āt diſcipulus & filius ſororis fuiſſe tradit̃. Soſtratii Lyſip
pus Sicyonius. Duris negat. Tullius fuiſſe diſcipulū affirmat. Sed primo ærarium fabꝝ. Audē
di rōnem cœpiſſe pictoris Eupompi reſponſo. Eum enim interrogatū quē ſequeret antecedē/
tium: dixiſſe demonſtrata hominū multitudine: naturā ipſam imitanda eē: nō artificē. Plurima
ex omnibus ſigna fecit: & ut diximꝰ fœcūdiſſimæ artis: inter q̃ diſtringētē ſe: quē. M. Agrip/
pa ante thermas ſuas dicauit: mire gratū Tyberio principi: q nō quiuit tēperar ſibi in eo: q̃q̃
imperioſus ſui inter initia principatus tranſtulitqꝫ in cubiculū: alio ibi ſigno ſubſtituto. Cū qdē
tanta Populi Ro. cōtumacia fuit: ut magis theathri clamoribus reponi Apoxyomenon conſta
gitauerit: princepſqꝫ q̃q̃ adamatū repoſuerit. Nobilitat̃ Lyſippꝰ & temulenta tibicina & cani
bus ac uenatione. In primis uero quadriga cū ſole rhodioꝝ. Fecit & Alexandrū magnū multis
opibus: a pueritia eius orſus. Quam ſtatuā inaurari iuſſit Nero princeps delectatus admodum
illa. Dein cū precio periſſet gratia artis: detractum ē auꝝ precioſiorqꝫ talis exiſtimat̃ ēt cicatri/
cibus opis atqꝫ conſciſſuris: in qbus auꝝ hæſerat remanentibus. Idē fecit Epheſtionē Alexan/
dri magni amicū: quē qdam Polycleto aſcribunt: cū is centū ꝓpe annis ante fuerit. Idē Alexā
dri uenationē quæ delphis ſacrata ē. Athenis ſatyroꝝ turmā. Alexandrum amicoꝝqꝫ eius ima
gines ſumma omniū ſimilitudine expreſſit. Has Metellus macedonia ſubacta tranſtulit romam
Fecit & quadrigas multoꝝ generꝝ. Statuariæ arti plurimū tradit̃ contuliſſe capillū exprmendo
Capita minora faciendo q̃ antiq. Corpora graciliora ſiccioraqꝫ: p quæ ꝓceritas ſignoꝝ maior
uideret̃. Nō habet latinū nomē ſymmetria: quā diligentiſſime cuſtodiuit noua intactaqꝫ rōne
quadratas ueteꝝ ſtaturas ꝑmutando: uulguqꝫ dicebat: ab illis factos quales eēnt homines a ſe
quales uiderent̃ eē. Huius ꝓprie uident̃ eē argutiæ opeꝝ cuſtoditæ in minimis quoqꝫ rebus.
Filios & diſcipulos reliqt laudatos artifices Lahippū & Bedam: ſed ante omnes Euty chratem:
q̃q̃ is conſtantiā patris potius æmulatus q̃ elegantiā auſtero maluit genere q̃ iucundo pla/
cere. Itaqꝫ optime expreſſit Herculē delphis & Alexandꝝ Theſpin uenatorem & theſpiadum
prœliū equeſtre. Simulacrū trophonii ad oraculū. Quadrigas Medeæ cōplures. Equū cum fi/
ſcinis. Canes uenantiū. Huius quoqꝫ diſcipulus fuit Thyſicrates & ipē Sicyonius: ſed Lyſippi
ſectæ ꝓprior ut uix diſcernant̃ complura ſigna: ceu Senex Thebanꝰ Demetrius rex: Peuceſteſ
Alexandri magni ſeruator. Digni tanta gloria artifices. Qui compoſitis uoluminibꝰ condidere
hæc miris laudibꝰ celebrant: & Thelaphanē Phœceū ignotū alias: qm̄ in theſſalia ubi habita/
uerit: latuerint opa eius alioqn̄ ſuffragiis ipſoꝝ æquat̃ Polycleto: Myroni: Pythagoræ. Lau/
dant eius Lariſſam: & Spinaꝝ. Pentathlon: & Apollinē. Alii nō hāc ignobilitatis fuiſſe cauſam
ſed qm̄ ſe regū Xerxis & Darii officinis dediderint: exiſtimant. Praxiteles quoqꝫ marmore fœ/
licior: ideo clarior fuit. Fecit tñ ex ære pulcherrima opa. Proſerpinæ raptū. Item Cataglyſam
& ebrietatē & liberꝝ patrē: nobilemqꝫ una ſatyꝝ: quē græci Periboeotō cognominãt. Signa ēt
quæ ante fœlicitatis ædem fuere. Venerēqꝫ quæ cū ipſa æde incendio cremata eſt Claudii prī
cipatu: marmore nulli ſup terras inclyto parē. Item ſtephuſam. Spelumen: Oenophoꝝ: Har/
modiū & Ariſtogytonē tyrannicidas: quos a Xerſe perſaꝝ rege captos uicta ꝑſide athenienſi/
bus remiſit Magnus Alexander. Fecit & puberem Apollinē ſubrepēti lacertæ cōminus ſagit/
ta inſidiantē: quē Saurotonon uocāt. Spectant̃ & duo ſigna eius diuerſos affectus exprimentia
flentis matronæ & meretricis gaudentis. Hanc putant Phrynem fuiſſe: deprehenduntqꝫ in ea
amorē artificis: & mercedē in uultu meretricis. Habet ſimulacrū & benignitas eius. Calamidis
enim quadrigæ aurigā ſuū impoſuit. Et ne melior in equoꝝ effigie hominem duciſſe crederet̃
ipē Calamis & alias quadrigas bigaſqꝫ fecit: equis ſemp ſine æmulo expreſſis. Sed ne uideatur

ĩ hoĩuꝫ effigie inferior: Achamenẽ nulliꝰ ẽ nobilior. Achamenes Phidiæ discipulus & marmo/
rea fecit: & æreũ petalũ: q uocaẽ encrinomenos. At Polycleti discipulus Aristides quadrigas
& bigas. Et Iphicratis leæna laudaẽ. Scortũ hæc lyræ cantu familiaris Harmodio & Aristogy
toni cõsilia eoꝝ de tyrannicidio usqꝫ ad mortem excruciata a tyrannis nõ ꝓdidit. Quam ob rẽ
athenienses eam honore habere uolentes: ne tñ scortũ celebrasse uiderenẽ: animal nõis eius fe
cere. Atqꝫ ut intelligereẽ cã honoris in ope linguã addi ab artifice uetuerunt. Bryaxis Aescula
piũ & Seleucũ fecit. Bedas adorantẽ Batton Apollinẽ & Iunonẽ: q sunt romæ in tẽplo Cõcor
diæ. Cresilas uulneratũ deficientẽ: in quo possit intelligi: quantũ restat animæ. Et Olympium
Periclem dignũ cognomine. Mirũqꝫ in hac arte ẽ: ꝙ nobiles uiros nobiliores fecit. Cephisido/
rus Mineruã mirabilẽ in portu atheniensiũ. Et aram ad templũ Iouis seruatoris in eodẽ portu
cui pauca comparanẽ. Canachus Apollinẽ nudũ: q Philesius cognominaẽ in Didymeo egineti/
ci æris temperatũ. Ceruũqꝫ una ita uestigiis suspendit: ut linũ subter pedes trahaẽ alterno mor
su digytis calceqꝫ retinentibus solũ: ita uertebrato dente utrisqꝫ in ꝑtibꝰ: ut a repulsu ꝑ uices re
siliat. Idẽ celetizontas pueros fecit. Chereas Alexandꝝ magnũ. Et Philippũ patrẽ eius fecit.
Clesilaus Dorophoron: & amazonẽ uulneratã. Demetrius Lysimachen: q sacerdos Mineruæ
fuit annis. lxiiii. Idem & Mineruẽã quæ musica appellaẽ: qm̃ dracones in gorgone eius adictꝰ
citharæ tinnitu resonant. Idem equitem Sarmene: q primꝰ de equitatu scripsit. Dedalus & ipse
inter fictores laudatus pueros duos distringentes se fecit. Dynomenes Protesilaũ & Pythode/
mũ luctatorẽ. Euphranoris Alexander paris ẽ: in quo laudaẽ: ꝙ omnia simul intelligãt. Iudex
deaꝝ: amator Helenæ: & tñ Achillis interfector. Huius ẽ Minerua romæ: q̃ dicit Catuleana
infra capitoliũ a. Q. Luctatio Catulo dicata. Et simulacri boni euentus dextra pateram: sinistra
spicã ac paup tenens. Item Latona puerpera Apollinẽ & Dianã infantes sustinens in æde Con
cordiæ. Fecit quadrigas bigasqꝫ. Et Cliticõ eximia forma. Et uirtutem egregiam: utrasqꝫ colo/
streas. Mulierẽ ministrantẽ & adorantẽ. Itẽ Alexandꝝ & Philippũ ĩ quadrigis. Eutyclides eu/
rotan fecit: in qua artem ipsam liquidiorẽ plurimi dixere. Hegiæ Minerua Pyrrhusqꝫ rex lau/
daẽ. Et celetizontes pueri. Et Castor ac Pollux ante ædem Iouis tonantis. Agelæ in pario co/
lonia Hercules Isidori. Butyreus Lycius Myronis discipulus fuit: q fecit dignu præceptor pue
rũ sufflantem languidos ignes & argonautas. Leocras: aquilã sentientẽ q̇d rapiat in Ganyme/
de: & q̇d erat: parcentẽ unguibꝰ ẽt ꝑ uestẽ. Pueꝝ Antolycũ Pancratio uictorẽ. Propter quem
Xenophon symposiũ scripsit. Iouẽqꝫ illũ Tonantẽ in capitolio ante cũcta laudabilẽ. Item Apol
linem diadematũ. Luciscus Langonẽ pueꝝ subdole ac fucatæ uernilitatis. Lycius & ipse puerũ
suffitorẽ. Menechini uitulus genu ꝑmitur: r̃plicata ceruice. Ipseqꝫ Menechinꝰ scripsit đ sua arte
Naucides Mercurio & discobolo immolante arietẽ censeẽ. Naucerꝰ luctatorẽ anhelantẽ fecit:
Niceratus Aesculapiũ & Hygiam q sunt in Cõcordiæ tẽplo romæ. Phyromachi quadriga regi
tur ab Alcibiade. Polycles Hermaphroditũ nobilẽ fecit. Pyrrhꝰ Hygiam & Mineruã Phœnix
Lysippi discipulus Epidyrsam. Stypax Cypriꝰ uno celebraẽ signo Splachnorte. Periclis Olym
pii uernula. Hic fuit exta torrens: ignẽ oris pleni spiritu accendens. Syllanion Apollodoꝝ fecit
fictorẽ & ipsum: sed inter cunctos diligentissimũ artis: et inimicũ sui iudicẽ crebro ꝑfecta signa
frangentẽ: dũ satiare cupiditatẽ neqt artis: et ideo insanum cognominatũ. Hoc in eo expressit.
Nec hominẽ ex ære fecit: sed iracundiã. Et Achillẽ nobilẽ. Itẽ Epistatẽ exercentem athletas.
Strongilion amazonẽ: quã ab excellentia cruꝝ Eucnemon appellant. Ob id in comitatu Nero/
nis principis circumlatã. Itẽ fecit pueꝝ: quẽ amando Brutus philippensis cognomĩe suo illustra
uit. Theodorꝰ q labyrinthũ fecit sami: ipse se ex ære fudit præter similitudinẽ nobilẽ: fama ma
gnæ subtilitatis celebratꝰ. Dextra limã tenet: leua tribꝰ digytis quadrigulã tenuit translatam
preneste: tantæ puitatis: ut totã eã currũqꝫ et aurigã ĩtegeret alis simul facta musca. Xenocra/
tes Tisicratis discipulus: aut ut alii Eutycratis: uicit utrosqꝫ copia signoꝝ: et de sua arte compo
suit uolumina. Plures artifices fecere Attali et eumenis aduersus gallos prœlia. Isigonꝰ: Phy
romachus: Stratonicꝰ: Antigonus: q cõdidit uolumina đ sua arte. Boeti q̃qꝫ argẽto melior in
fans eximie anserem strangulat. Atqꝫ ex omnibꝰ q̃ rettuli clarissima quæqꝫ in urbe iam sunt di
cata a Vespasiano principe in templo pacis: aliisqꝫ eius operibꝰ uiolentia Neronis in urbẽ con/
uecta: et ĩ sellariis domus aureæ disposita. Præterea sunt æqualitate celebrati artifices: sꝫ nul/
lis opeꝝ suoꝝ præcipui. Ariston q et argentũ cælare solitus ẽ. Callases: Desias: Cantharus Si/
cyonius: Dionysiodorus Critiæ discipulus Deliades: Euphorion: Eunicus et Hecatæus. Argẽ
ti cælatores: Lesbocles: Prodorus Pythodicus: Polygnotus Idem pictores nobilissimi. Itẽ ex
cælatotibus: Stratonicus: Scinus q fuit Critiæ discipulus. Nunc ꝑcensebo eos: q eiusdẽ gene/
ris opa fecerunt: ut Apollodorus: Androbolus: Asclepiodorus: Aleuas phũs: Apellas: & ado
rantes fœminas Antigonꝰ. Et luctatores Peryoxyomenon. Tyrannicidasqꝫ supradictos: Anti
machꝰ: Athenodorꝰ. Fœminas nobiles Aristodemꝰ: & luctatores bigasqꝫ cũ auriga. Philoso/
phus Anus Seleucũ regem. Habet quoqꝫ huius gratiaꝫ Doryphorꝰ. Cephisodori duo fuere.

E priore ē Mercuriꝰ Liberꝝ patrē in infantiā nutriens. Fecit & concionantē manu elata. Perso/
na i incerto ē. Sequens phūs fecit Coclites q cū Phidia Iouē olympiū fecerat. Philosophus itē
Cleon & Cenchranꝰ & Gallicles & Cephis & Calcoschenes & comœdos & athletas: Dahippus
Pella: Iomenon Daiphron: & Democritus: et Dæmon. Philosophus Epigenon oīa fere prædi
cta imitatus præcessit in tubicine et matrē interfectā: et infantē miserabiliter blandientē: Eu/
bolides digytis cōputans. Mycon athletis spectat̃. Menogenes quadrigis. Nec minus Nicera
tus omnia quæ cæteri aggressus: repræsentauit Alcibiadē: lampadeꝗ accensa matrē eius De/
mareten sacrificantē. Tilicrates bigæ Pisto mulierē imposuit. Idemꝗ fecit Martē et Mercuriū
q sunt in Concordiæ tēplo romæ. Per illū nemo laudat sæuiorē Phalaride tyranno: cui tauꝝ
fecit mugitus hominis pollicitus igne subdito: et primus eū expertus ē cruciatū iustior sæuitia
In hoc a simulacris deum hominumꝗ deuorauerat humanissimam artem. Ideo ne tot condito/
res eius elaborauerant: ut ex ea tormenta fierent. Itaꝗ una d cā seruant̃ opa eius: ut qsquis illa
uideat: oderit manꝰ. Stenius Cererē: Iouē: Mineruam fecit: q sunt romæ in Concordiæ tēplo
Idē flentes matronas & adorantes: sacrificantesꝗ. Simon canē & sagittariū fecit. Stratonicꝰ cæ
lator ille phūs. Scopas utrasꝗ. Athletas āt & armatos & uenatores: sacrificantesꝗ Batton. Eu
nichir: Claucides: Heliodorus: Hycanus: Lophon: Lyson: Leon: Menodorus: Myagarus: Po
lycrates: Polydus: Pythocritus: Protogenes. Iidēꝗ pictura clarissimi: ut dicemus. Patrochles
Phyllis: Physidonius q & argentū cælauit nobiliter natione ephesius. Periclimenus: Phylon:
Simenus: Thimotheus: Theomnestus: Thimarchides: Thimon: Thysias: Trason. Ex omnibꝰ
āt maxime cognomine insignis ē Callimachꝰ semp calumniator sui: nec finē habens diligentiæ
ob id Cacizotechnos appellatus: Memorabilis exēmplo adhibendæ curæ modū. Huius st̃ sal/
tātes Lacænæ emendatū opus. Sed in quo gratiā omnē diligentia abstulerit. Quem qdem &
pictorē fuisse tradūt. Non ære captus: nec arte unam solūmodo Zenonis cypriam statuā in ex/
peditione nō uēdidit Cato. Sed qa philosophi erat. Vt obiter hoc quoꝗ noscat̃ tam inane exē/
plum in mentione statuaꝝ. Est & una nō prætereunda: licet auctoris incerti iuxta rostra Hercu
lis tunicati. Eleo habitu romæ: torua facie sentienteꝗ suprema in tunica. In hac tres st̃ tituli.
Vnus. L. Luculli imperatoris: de manubiis. Alter q pupillū Luculli filium ex. S. C. dedicasse
Tertiꝰ qui. T. Septimiū Sabinū ædilē currulē ex priuato in publicū restituisse. Tot certaminū
tatæꝗ dignationis simulacrū id fuit: nūc reuertemur ad differētias æris & mixturas. In cyprio
coronariū & regulare ē: utrunꝗ ductile. Coronariū tenuat̃ in laminas: tauroꝝꝗ felle tinctum
speciē auri in coronis histrionū præbet. Idēꝗ in uncias additis auri scrupulis senis prætenui py
ropi brattea ignescit. Regulare & in aliis fit metallis. Itēꝗ chaldarioꝝ differentia: ꝙ chaldariū
fundit̃ tm̄ malleis fragile: qbus regulare obsequit̃: ab aliis ductile appellatū: quale ēe cyprium
est. Sed & in cæteris metallis cura distat a chaldario. Omne. n. purgatis diligentius igni uitiis
excoctisꝗ regulare ē. In reliquis generibꝰ palma campano. Simile ī multis ptibus italiæ ꝓuin
ciisꝗ. Sed octonas plumbi libras addunt: & bene recoquunt pp inopiā ligni. Quantum ea res
differentiæ afferat: in gallia maxime sentit̃: ubi inter lapides cādefactos fundit̃. Exurente. n.
coctura nigrū atꝗ fragile cōficit̃. Præterea semel recoquūt: qd sæpius fecisse bonitati plurimū
confert. Id qd notasse: nō ab re est.

Differentiæ æris & mixturæ: & de seruando ære — Cap. ix.

AEs omne frigore magno melius fundi. Sequensꝗ temperatura statuaria ē. Eademꝗ tabu/
larishoc modo. Massa ꝓflatur in primis: mox in ꝓflatum addit̃ tertia portio æris collectanei:
hoc ē ex usu coempti. Peculiareꝗ in eo condimentū attritu domiti & cōsuetudine nitoris: ue/
luti māsuefacti. Miscēt̃ & plumbi argentarii pōdo duodena: ac selibra e cētenis ꝓflata. Appel
lat̃ ēt nūc & formalis temperatura æris tenerrimi: qm̄ nigri plumbi decima portio addit̃: & ar
gētarii uicesima: maximeꝗ ita colorem bibit: quē græcanicū uocant. Nouissima est quæ uoca/
tur ollaria: uase nomē hoc dante. Ternis aut quaternis libris plumbi argentarii in cētenas æris
additis. Cyprio si addat̃ plūbū: colos purpuræ fit ī statuaꝝ p̄textis. Aera extersa rubiginē cele
riꝰ trahūt: ꝙ neglecta nisi oleo pungant̃. Seruari ea optime in liquida pice tradūt. Vsus æris
ad ꝑpetuitatem monumentoꝝ iampridē translatus ē. Tabulis æreis in qbus publicæ constitu/
tiones incidantur.

De cadmia medicinæ — Cap. x.

MEtalla æris multis modis instruunt medicinā: utpote cū ulcera omnia ibi ocissime sanent̃.
Maxime tn̄ ꝓdest cadmia. Fit sine dubio hæc & in argenti fornacibꝰ candidior ac minꝰ pō
derosa: sed nequaꝗ comparanda ærariæ. Plura aūt genera sunt. Nāꝗ ipe lapis ex quo fit æs
cadmia uocat̃ fusuris necessarius: medicinæ inutilis. Sic rursus in fornacibꝰ existit: aliamꝗ nois
sui originē recipit. Fit āt egesta flamis: atꝗ flatu tenuissima pte materiæ: & cameris lateribꝰue

fornaciũ ꝓ quantitate leuitatis applicata. Tenuissima ẽ in ipso fornacium ore: qua flammæ eluc/
tanẽ: appellata capnitis: exusta: & nimia leuitate similis fauillæ. Interior optima: cameris depẽ
dens: & ab eo argumento botrysentos cognominata põderosior hæc priore. Leuior porro se/
cuturis. Duo eius colores: Deterior cinereus. Puniceus melior: fabrilis: oculoꝝq; medicamẽ/
tis utilissima. Tertia ẽ ĩ lateribus fornacium: q̃ ꝓp grauitatẽ ad cameras ꝑuenire ñ potuit. Hæc
diciẽ placitis: & ipsa ab argumento crusta uerius ꝗ̃ pumex intus: uarias ad psoras utilior: & ad
cicatrices trahendas. Fluunt ex ea duo alia genera. Onychitis extra pene cærula: intus ony
chiti maculis similis. Ostracitis toga nigra & cæteraꝝ fortissima: uulneribus maxĩe utilis. Oĩs
ãt cadmia in cypri fornacib⁹ optima. Iteꝝ a medicis coquiẽ carbone puros atq; ubi in cinerẽ re
diit: extinguiẽ uino amineo: q̃ ad emplastra ꝑparaẽ: quæ uero ad psoras aceto. Quidam ĩ ollis
fictilibus tusam urunt: ac lauant in mortariis: postea siccant. Nymphodorus lapidem ipsum ꝗ̃
grauissimũ spissumq; urit pruna: & exustum chio uino restinguit: tunditq;: mox linteo cribrat:
a ꝗ̃r in mortario terit: mox aqua pluuia macerat: iteꝝq; terit quod subsedit: donec cerusæ simi
lis fiat: nulla dentium offensa. Eadẽ Lolliæ actio: sedq; purissimum lapidẽ eligit. Cadmiæ effe
ctus: siccare: sanare: sistere fluctiones: pterygia: sordes oculoꝝ purgare: scabriciẽ extenuarẽ: &
qcqd in plũbi effectu dicem⁹. Et æs ipsũ ad omnia eadẽ uriẽ: præter ꝗ̃ albugines oculoꝝ & ci/
catrices. Vlcera quoq; oculoꝝ cũ lacte sanat. Idq; ægyptii collyrii mõ terunt ĩ coticulis. Facit &
uomitiones e melle sumptũ. Vriẽ ãt cyprium in fictilibus crudis cum sulphuris pari põdere: ua
se circumlito spiramento in caminis: donec uasa ipsa percoquãẽ. Quidã & salẽ addunt. Alii alu
men ꝓ sulphure. Alii nihil sed aceto tm̃ aspergunt. Vstum teriẽ mortario thebaico: aqua plu/
uia lauaẽ: minor effectu: iteꝝq; adiecta largiore teriẽ: & dũ considat relinquiẽ: hoc sæpius: do/
nec ad speciem minii redeat. Tunc siccatũ in sole: in ærea pyxide seruaẽ.

De scoria & flore & squama æris & stomace & erugine & hyeratio Cap. xi.

ET scoria æris simili modo lauaẽ: minor effectu ꝗ̃ æs ipm. Sed & æris flos medicinæ utilis
est. Fit ære fuso: & in alias fornaces traslato: ibi flatu crebriore excutiunẽ uelut milii squã/
mæ: quas uocant lepidas: & sic adulteraẽ flos: ut squãma ueneat ꝓ eo. Est ãt squãma æris de/
cussa in clauis: in quos panes ærei ferruminanẽ. In cypriis maxime officinis oĩa. Differentia hæc
est: ꝙ squamma excutiẽ ictib⁹ iisdem panibus. Flos cadit sponte. Squammæ ẽ alteꝝ genus sub
tilius ex summa scilicet lanugine decussum: qđ uocant stomoma. Atq; hæc omnia medici (qđ pa
ce eoꝝ dixisse liceat) ignorant. Pars maior & nomina: in tm̃ a conficiendis iis medicaminib⁹ ab/
sunt: quod eẽ ꝓprium medicinæ solebat. Nunc quotiens incidere in libellos: componere ex iis
uolentes aliqua: hoc est impendio miseroꝝ experiri commentaria: credunt seplaciæ ea omni/
bus qdẽ fraudibus corrumpenti: factaq; impridẽ emplastra & collyria mercanẽ: tabesq; mer/
cium: fraus seplaciæ sic exteriẽ. Et squamma ãt & flos urunẽ in patinis fictilibus aut æreis
deind lauanẽ ut supra ad eosdẽ usus. Et amplius nariũ carnosa uitia. Itemq; sedis: & grauitates
auriũ: ꝑ fistulas in eas flatu impulsa. Et ulcera oris farina admota. Tollit & tonsillas cum melle
Fit & ex cãdido ære squamma cypria longe inefficacior. Necnon urina pueri prius macerãt cla
uos panesq;. Quidam uero excussam squammã terunt: & aqua pluuia lauãt. Dãt & hydropicis
duab⁹ drachmis in mulsi hemina. & illinunt cũ polline. Eruginis quoq; magnus usus. Sed plu/
ribus fit ea modis. Nanq; & e lapide ex quo coqẽ æs deradiẽ: & ære cãdido ꝑforato: atq; in ca
dis suꝑ acetũ suspenso æreo: obturatumq; operculo: multo ꝓbatiore ꝗ̃ si hoc idẽ squãmis fiat
Quidam uasa ipsa cãdidi æris fictilib⁹ condunt in aceto raduntq; .x. die. Alii uinaceis contegũt
totidemq; post dies radunt. Alii delimatã æris scobẽ aceto spargunt: uersantq; spatis sepi⁹ die
donec absumaẽ. Eãdẽq; scobẽ alii terere in mortariis æreis ex aceto malunt. Ocissime uero cõ/
trahit coronarii ĩ eruginẽ recisamentis in acetũ additis. Adulterãt marmore trito maxĩe rhodiã
eruginẽ. Alii pumice aut gummi. Præcipue ãt fallit atramento sutorio adulterata. Cætera .n.
dente deprehendiẽ: stridentia in frendendo. Experimẽtũ in batillo ferreo. Nã que sincera est
suum colorẽ retinet: q̃ mixta atramento rubescit. Deprehendiẽ & papyro galla prius macerato
Nigrescit .n. statim erugine illita. Deprehendiẽ & uisu maligne uirens. Sed siue sinceram siue
adulterã aptissimũ ẽ eius siccatã in patina noua uri & uersari: donec ut fauilla fiat. Postea teriẽ:
& recondiẽ. Aliq; in crudis fictilib⁹ urunt donec figlinũ percoquaẽ. Nõnulli & thus masculum
ãmiscent. Lauaẽ ãt erugo sicut cadmia. Vis eius collyriis oculoꝝ aptissima: & delachrymationi
bus mordendo ꝑficiens. Sed ablui necessariũ penicillis calidis donec rodere desinat. Hieratiũ
uocaẽ collyriũ quod ita maxime constat. Temperaẽ ãt idẽ hammoniaci uncis quattuor: erugi/
nis cypri e duab⁹: atramenti sutorii: qđ chalcãtũ uocãt: totidem. Misy uero una: croci .vi. Hæc
omnia trita aceto thasio colligũẽ in pillulas: excellentis remedii contra glaucomatum initia &
suffusionũ. Contra caliginẽ & scabricias & albugines ac genaꝝ uitia. Cruda ãt erugo: uulnerã iis
emplastris misceẽ. Oris ẽt gingiuaꝝq; exulceratione mirifice emẽdat: et labioꝝ ulcera cũ oleo
Quod et si cæra addatur purgat et ad cicatricẽ ꝑducit. Erugo et callũ fistulaꝝ erodit. uitioꝝq;

quæ circa sedē: siue p se siue cū āmoniaco illita: uel collyrii mō in fistulas adacta. Eadēq₃ cū re/
sinæ terebintinę tertia pte subacta lepras tollit.

¶ De scolecia & calciti & soro et calcanto Cap. xii.

ESt et alteꝝ gen⁹ eruginis: quā uocāt scoleciā in cyprio ære. Hoc trito alumine et sale aut
nitro pari ponderē cū aceto albo q̄acerrimo. Nō fit hoc nisi æstuosissimis dieb⁹ circa canis
ortum. Terit̄ āt: donec uiride fiat: contrahatq₃ se in uermiculoꝝ spē: unde et nomē. Quod ui
tium ut emendet̄: duæ ptes q̄ fuer̄ aceti miscēt̄ urina pueri impubis. Idē āt in medicamētis &
santerna efficit qua diximus auꝝ ferruminari. Vsusq₃ utriusq₃ q eruginis. Scolecia fit & p se rasa
ab ærario lapide: d quo nunc dicemus. Calciti uocāt lapidē: ex quo & ipsum æs coqt̄. Distat a
cadmia: q illa sup terrā ex subdialib⁹ petris cædit̄: hæc ex obrutis. Itē q chalcitis friat se sta/
tim mollis natura: ut uideat̄ lanugo concreta. Est & alia distinctio: q chalcitis tria genera con/
tinet æris & mysios & sorios: d qbus singulis dicem⁹ suis locis. Habet āt æris uenas oblongas
Probat̄ mellei coloris gracili uenaꝝ discursu friabilis: nec lapidosa. Putāt & recentē utiliorem
eē: qm̄ inueterata sori fiat. Vis eius ad excrescentia in ulcerib⁹ sanguinē sistere: gingiuas uuam
tonsillas farina compescere. Vuluæ quoq₃ uitiis in uellere imponit̄. Cū succo uero porri ueren
doꝝ additur emplastris. Maceratur āt in fictili ex aceto circumlito fimo dieb⁹. xl. Et colorem
croci trahit. Tunc āmiyto cadmiæ pari pōdere medicamentū efficit soricō dictū. Quod si duæ
ptes chalcitidis tertiæ cadmiæ temperēt̄: acrius hoc idē fiet. Acrius etiamnū & uehementius
factū si aceto q̄ uino temperēt̄. Tosta uero efficacior fit ad eadē omnia. Sori ægyptiū maxime
laudat̄: multū supato cyprio hispaniensi & africo: q̄q̄ oculoꝝ quoq₃ curationi qdam utilius cy/
priū putāt. Sed in quacūq₃ natione optimū: cui maximū uirus olfactu: trituq₃ pinguiter nigre/
scens: & spongiosum. Stomacho res cōtraria in tm̄: ut quibusdā olfactu modo uomitiones mo/
ueat. Et ægyptiū qdē tale. Alterius nationis contritū splendescit. Et mysi ē lapidosi⁹. Prodest
āt & dētium dolori: si contineat̄: atq₃ colluat. Et oris ulcerib⁹ grauib⁹: quæq₃ serpunt. Vritur
carbonib⁹ ut chalcitis. Mysi aliq tradiderūt fieri exusto lapide in scrobib⁹ flore eius luteo mi/
scente se ligni pinea fauilla. Re uera āt e supradicto fit lapide concretū natura discretūq₃ & opti
mū in cyprioꝝ officinis: cuius notæ sunt friati aureæ scintillæ: & cū teratur harenosa natura si/
ue terra chalcitidi similis. Hoc āt miscent: q auꝝ purgāt. Vtilitas āt eius infusi cum rosaceo au
ribus purulentis: & lana impositi capitis ulceribus. Extenuat ēt scabricias oculoꝝ inueteratas.
Præcipue utile tonsillis: contraq₃ anginas & suppurata. Ratio ut. xvi. drachmæ in hemina ace/
ti coquantur addito melle: donec lentescat. Sic ad supradicta utile ē. Quotiens opus sit molliri
uim eius: mel aspergitur. Erodit & callū fistulaꝝ ex aceto fouentiū: & collyriis additur. Sistit &
sanguinē: ulceraq₃ quæ serpāt: quæ ue putrescant. Absumit & excrescentes carnes. Peculiari/
ter uirilitatis uitiis utile: & fœminaꝝ pfluuium sistit. Græci cognationē æris fecerunt nomine
& atramento sutorio. Appellāt enim chalcātū. Nec ullius æque mira natura ē. Fit & in hispa/
nia e puteis stagnis ue habentib⁹ id gen⁹ aquæ. Decoquitur ea āmixta dulci pari mēsura: et ī pi
scinas ligneas fūditur. Immobilib⁹ sup has transtris dependent restes lapillis extentæ: qbus ad
hærescens lim⁹: uitreis acinis imaginē quandā uuæ reddit. Eexemptū ita siccat̄ dieb⁹. xxx. Co
lor ē cæruleus: perq₃ spectabili nitori: uitꝝq₃ eē credit̄. Diluendo fit atramētū tinguendis co/
riis. Fit & plurib⁹ modis genere eo in scrobe cauato. Quaꝝ elaterib⁹ distillantes hyberno ge/
lu styrias stalagmiā uocāt: neq₃ ē purius aliud. Sed ex eo cādidū colorē sentientē uiolā leucā/
thon appellāt. Fit & in saxoꝝ catinis pluuia aqua corriuato limo gelante. Fit & salis mō flagrā/
tissimo sole admissas dulces aquas cogente. Ideo duplici qdā differentia fossile aut facticium ap
pellant. Hoc pallidius: & quantū colore tm̄ bonitate deterius. Probāt maxime cyprium in me
dicinæ usu. Sumit̄ ad depellenda uētris animalia drachme pōdere cū melle. Purgat & caput di/
lutū: ac naribus instillatū. Item stomachū cum melle aut aqua mulsa sumptū. Medet̄ et oculoꝝ
scabriciei doloriq₃: necnō et caligini et oris ulcerib⁹. Sistit et sanguinē nariū. Item hemorrhoi/
dū. Extrahit ossa fracta cū semine hyoscyami. Suspendit epiphoras penicillo fronti impositum.
Efficax et in emplastris ad purganda uulnera: et excrescentia ulceꝝ. Tollit & uuas uel si decocto
tangāt̄. Cū lini quoq₃ semine supponit̄ emplastris ad dolores tollendos. Quodq₃ ex eo cādicat
in eo usu præfert̄ uiolaceis. Et grauitati auriū p fistulas īspiratur. Vulnera ēt p se illitū sanat: s₃
tinguit cicatrices. Nupq₃ inuentum ursoꝝ in harena & leonū ora aspergere illo: tātaq₃ ē uis in
astringendo: ut nō queat mordere.

¶ Do pompholyge & spodio & antispondio & diphryge & triente seruilio Ca. xiii.

ETiam nunc in ærariis reperiūt̄ quæ uocāt pompholygem & spondion. Differentia: q pō/
pholyx lotura parat̄. Spodios illota ē. Aliq id qd fit cādidum leuissimūq₃ pompholygē di/
xere: & eē æris & cadmiæ fauillā. Spodion nigriorē ponderosiorēq₃ eē: derasam parietib⁹ for/
naciū mixtis scintillis aliqn̄ & carbonib⁹. Hæc aceto accepto odorē æris præstat: & si tangat̄

lingua saporē horridū. Cōuenitq; oculoꝝ medicamētis qbuscunq; uitiis occurrēs: & ad omnia
quæ spodion. Hoc solū distat ꝙ huius elutior uis ē. Addit̄ & in emplastra: qbus lenis quærit̄
refrigeratio & siccato. Vtilior ad omnia quæ uino lota ē. Spodios cypria optima. Fit āt lique/
scentib⁹ cadmia & ærario lapide. Leuissime hæc efflat̄ & oc⁹: euolatq; e fornacib⁹: & tectis ad/
hærescit. A fuligine distans cādore. Quod minus cādidum ex ea: immaturæ fornacis argumē/
tum ē. Hoc qdam pompholygē uocāt. Quod uero rubicundius ex iis inuenit̄: acriorē uim hꝫ:
exulceratq; adeo: ut cū lauat̄ si oculos attingat excæcet. Est & mellei coloris spodios: i qua plu
rimū æris intelligit̄. Sed quodcūq; genus lauando fit utilius. Purgat̄ ante pinna: dein crassiore
lotura. Digytis scabriciē exterunt. Media uis eius ē quæ uino lauat̄. Est & aliqua in genere ui/
ni differentia. Leni. n. lota collyriis oculoꝝ nimiū uigiliis fatigatoꝝ apta putat̄. Eadē efficacior
ulceribus que manant: uel oris: q̄ madent: & omnibus medicamentis que parāt̄ contra grāgre
nas. Fit & in argenti fornacibus spodios: quā uocant lauriotin. Vtilissima āt oculis cōfirmatur
que fit in aurariis. Nec in alia pte magis ē uitæ ingenia mirari. Quippe ne inquirenda eent me
talla uilissimis rebus: utilitates eadē excogitauit. Antispodion uocāt cinerē fici arboris uel ca/
prifici: uel myrti folioꝝ cū tenerrimis ramoꝝ ptibus: uel oleastri uel cytoni mali: uel lentisci:
Itē ex moris immaturis: id est cādidis i sole arefactis: uel e buxi coma: uel pseudo cyperi: aut ru
bi: aut terebinthi: uel oenantis. Taurini quoq; glutinis: aut linteoꝝ cinerē similiter pollerī in/
uentū ē. Vrunt̄ omnia ea crudo fictili in fornacib⁹: donec figlina pcoquatur. In ærariis officinis
& smegma fit: iam liquato ære atq; pcocto: additis etiamnū carbonibus: paulatimq; accēsis: ac
repente uehementiori flatu expuit̄ æris pala qdam. Solū quo excipiat̄: stratū eē debet. Maxili
ab ea discernit̄ aqua in iisdē officinis. Diphrygia uocāt græci ab eo ꝙ bis torreat̄. Cuius origo
triplex. Fieri. n. tradit̄ ex lapide pirytæ cremato in caminis: donec excoquat̄ in rubricā. Fit & i
cypro ex luto cuiusdā specus arefacto prius: mox paulatim circūdatis sarmentis. Tertio fit mō
in fornacibus æris fece subsidente. Differentia ē qdem: ꝙ æs ipsum in catino defluit: scoria ex/
tra fornaces: flos supnatat. Diphryges remanet. Quidā tradunt in fornacibus globos lapidis q
coquant̄: ferruminari: circa hunc æs feruere. Ipsum uero nō pcoqui: nisi translatum in alias for
naces: & eē nodū quendā materiæ. Id qd excocto superfit: diphryga uocāt. Rō eius in medi/
cina similis supradictis. Siccare & excrescentia consumere: & ppurgare. Probat̄ lingua: ut eam
siccet tactu statim: saporēq; æris reddat. Vnū etiamnū æris miraculū nō omittem⁹. Seruilia fa
milia illustris in fastis trientē æreum pascit auro & argento: consumentēq; utrūq;. Origo atq;
natura eius incompta ē mihi. Verba ipa d ea re Messallæ senis ponā. Seruilioꝝ familia habet
trientē sacrum: cui summa cū cura magnificentiaq; sacra quot annis faciunt: quē ferunt alias cre
uisse alias decreuisse uideri: & ex eo aut diminutionē: aut honorē familia significari.

¶ De ferro & ferreis metallis & differentiæ ferri Cap. xiiii.

PRoxime indicari debet metalla ferri: optimo uite pessimoq; instrumento. Siquidē hoc tel
lurē scindim⁹: serimus arbusta: ponimus pomaria: uites squalore deciso annis omnibus cogi
mus iuuenescere. Hoc extruimus tecta: cædimus saxa: omnesq; ad alios usus ferro utimur. Sed
eodē ad bella cædes latrocinia nō cōminus solū: sed ēt missili uolucriq;: nunc tormētis excusso
nunc lacertis: nunc uero pennato quā sceleratissimā humani ingenii fraudē arbitror. Siquidē ut
ocius mors pueniret ad hominē: alitē illā fecimus: pennasq; ferro ddimus. Quam ob rē culpa
eius nō natura fiat accepta. Aliquot experimentis pbatum ē posse innocens eē ferrum. In fœ/
dere qd expulsis regibus Populo Ro. dedit Porsenna: nominatim cōprehensum inuenimus: ne
ferro nisi in agricultura uteret̄. Et cū stilo scribere intutū: ut uetustissimi auctores pdiderunt.
Magni Pompeii in tertio cōsulatu extat editū: in tumultu necis clodianæ phibentis ullū telum
eē i urbe. Et tn̄ uita ipsa n̄ dfuit honorē initio haberī ferro quoq;. Aristonidas artifex cū expri
mere uellet Athamantis furorē Chlearcum filiū pcipitare uolentis: & in pcipitato illo residen/
tis penitentiā: ferrū & æs miscuit: ut rubigine eius pnitorē æris relucente: exprimeret̄ uere/
cundiæ rubor. Hoc signū extat hodierno die. Est i eadē urbe & ferre⁹ Hercules: quē fecit Ha
licon laboꝝ dei patientia inductus. Videm⁹ & romæ scyphos e ferro dicatos in templo Martis
Vltoris. Obstitit eadē naturæ benignitas exigentis a ferro ipso pœnas rubigine: eadēq; pui/
dentia nihil in reb⁹ mortalibus faciente q̄ qd infestissimū mortalitati. Ferri metalla ubiq; ppe
modū reperiūt̄. Quippe insula ēt italiæ ilua gignente: minimaq; difficultate cognoscūt̄ ipso co
lore terræ manifesto. Sed rō eadē excoquendis uenenis. In cappadocia tm̄ quæstio ē aquæ an
terræ fiat acceptū: qm̄ pfusa certo fluuio terra neq; aliter ferrū e fornacib⁹ reddit. Differentia
ferri numerosa. Prima in genere terræ cæli ue. Alias. n. mole tm̄ plumboq; uicinius submini/
strant. Alias fragile & erosum rotaꝝq; usibus: & clauis maxime fugiendū: cui prior rō conuenit
Aliud breuitate sola placet: clauisq; caligariis. Aliud rubiginē celerius sentit. Strictureq; uo/
cant̄ eæ omnes: qd nō in aliis metallis a stringenda acie uocabulo imposito: ex fornaciū maxia
differentia ē. In iis qdē nucleus ferri excoquit̄ ad indurandā aciē. Aliquæ mō sunt ad dēsandas

incudes malleoꝝ ue rostra. Sũma ãt differentia in aqua ẽ: cui subinde cãdens immergit̃. Hæc aqua alibi atq; alibi utilior nobilitauit loca gloria ferri: sicuti bilbilin in hispania & turiassonem. Comum in italia cũ ferraria metalla in iis locis nõ sint. Ex omnibus ãt generib⁹ palma serico fer to ẽ. Seres hoc cũ uestibus suis pellibusq; mittunt. Secunda parthico: neq; alia genera ferri exi mia acie temperãt̃: cæteris.n. admiscẽt̃. Mollior complexus in nostro orbe. Alibi uena boni/ tatẽ hanc præstat: ut in noricis. Alibi factura: ut sulmone aqua uti dixim⁹. Quippe cũ in exa/ cuendo oleares cotes: & aquariæ æque differant: oleo delicatior fiat acies. Mirũq; cũ excoquat̃ uena: aquæ modo liquari ferrũ: postea in spongias frangi. Tenuiora ferramenta oleo restingui mos ẽ: ne aqua in fragilitatẽ durẽt̃. A ferro sanguis humanus se ulciscit̃. Contactũ nãq; eo cele rius subinde rubiginẽ trahit. De magnete lapide suo loco dicemus: concordiaq; quã cũ ferro h; Sola hæc materia uirus ab eo lapide accipit: retinetq; longo tempor̃. Aliud apprehendens fer rum: ut annuloꝝ cathenã spectet̃ interdũ. Quod imperitũ uulgus appellat ferru; uiuũ: uulne/ raq; ex tali asperiora fiãt. Lapis hic & in cãtabria nascit̃: nõ ille magnes uerus caute cõtinua: s; sparsa bubbatione ita appellãt: nescio an ultro fundendo pinde utilis: nondum enim exptus est quisq;: ferri uti q; inficit aciẽ: ut magnes. De magnete lapide Dinocrates architectus Alexãdri Arsinoes templũ cõcamerare inchoauerat: ut in eo simulacrum eius e ferro pẽdere in aere uide ret̃. Intercessit mors & ipsius & Ptolemæi: q id sorori suæ iusserat fieri. Metalloꝝ omniũ uena ferri largissima ẽ. Cantabriæ maritimæ parte: quã ocean⁹ alluit: mons prærupte altus: incredi bile dictu: totus ex ea materiæ est: ut in ambitu oceani dixim⁹.

¶ De temperatura ferri: & medicinæ ex ferro: & ex ærugine: & rubigine & squamma ferri: & hygremplastro. Cap. xv.

FErrum accensum igni: nisi duret̃ ictibus: corrumpit̃. Subens nõ ẽ habile tundendo: neq; an teq; albescere incipiat. Aceto & alumine illitum fit æri simile. A rubigine uindicat cærussa & gypso & liquida pice. Hæc ẽ tẽperatura a græcis anthipatia dicta. Ferunt qdam & religione quadã id fieri. Et extare ferreã cathenã apd euphratẽ amnẽ ĩ urbe quæ zeugma appellat: qua Alexander magn⁹ ibi uinxerit põtem: cuius annulos q refecti sunt rubigine infestari: carentib⁹ ea priorib⁹. Medicina e ferro ẽ: & alia q; secandi. Nãq; circumscribi circulo ter ue circumlato mucrone & adultis & infantib⁹ ꝑdest contra noxia medicamenta: & præfixos in limine e sepul/ chro euulsos clauos: aduersus nocturnas lymphationes. Pungiq; leuiter mucrone quo pcussus homo sit: contra dolores lateꝝ pectoꝝq; subitos q põctionẽ afferant: Quædam ustione sanã/ tur. Priuatim uero canis rabidi morsus. Quippe ẽt præualente morbo expauentesq; potu usta plaga ilico liberãt̃. Calefit ẽt ferro candente aqua in multis uitiis: priuatimq; dysentericis. Est & rubigo ipsa in remediis: & sic Telephum ꝑditur sanasse Achilles siue id ærea siue ferrea cu/ spide fecit. Ita certe depingit̃ ex ea decutiẽs gladio. Sed rubigo ferri derad t̃ humido ferro cla uis ueterib⁹. Vis eius: ligare: siccare: restringere. Emendat alopecias illita. Vtunt̃ & ad scabri/ cias genaꝝ pustulasq; totius corporis cũ cæra & oleo myrteo. Ad ignes uero sacros ex aceto. Itẽ ad scabiẽ. Paronychia digytoꝝ & pterygia in linteolis. Sistit & fœminaꝝ ꝓfluuia imposita uellerib⁹. Plagis quoq; recentib⁹ uino diluta & cũ myrrha subacta. Et cõdylomatis ex aceto ꝓ dest. Podagras quoq; illita lenit. Squamma quoq; ferri in usu ẽ ex acie aut mucronib⁹ maxime simili: sed acriore ui q; rubigo. Quam ob rem & cõtra Epiphoras oculoꝝ assumit̃. Sanguineq; sistit: cũ uulnera maxime ferro fiant. Sistit & fœminaꝝ ꝓfluuia. Imponit̃ & cõtra lyenum uitia Hemorrhoidas compescit ulceꝝq; serpentia. Et geniuis ꝓdest farinæ modo aspersa paulisp. Præ cipua tñ commendatio eius in irge emplastro ad purganda uulnera fistulasq;: & omnẽ callũ ero dendum & rasis ossib⁹ carnes recreandas. Componit̃ hoc mõ. Obolis ex cimolia creta duobus: drachmis sex ex ære: totidẽ ex squamma ferri: totidẽ cæræ: ex oleo sextarius. His adiicit̃ cum sunt repurganda uulnera aut replenda cæratũ.

¶ De plumbi metallis: & albo plumbo & nigro Cap. xvi.

SEquit̃ natura plũbi. Cuius duo genera: nigrum atq; candidũ: preciosissimũ candidũ a græcis appellatũ cassiteriũ: fabuloseq; narratũ in insulas atlantici maris peti uitilibusq; nauigiis cir/ cũsutis corio aduehi. Nũc certũ ẽ in lusitania gigni & in gallicia summa tellure harenosa & colo ris nigri. Ponder̃ tantũ ea deprehendit̃. Interueniunt & minuti calculi: maxime torrentib⁹ sicca tis. Lauant eas harenas metallici: & qd subsedit coquunt in fornacib⁹. Inuenit̃ & in aurariis me tallis quæ alutia uocant. Aqua immissa eluunt calculos nigros paulũ candor̃ uariatos: qbus ea/ dẽ grauitas quæ auro. Et ido incolatis in qbus auꝝ colligit̃ remanẽt cũ eo: postea caminis sepa rant̃. Conflatiq; in albũ plũbũ resoluũt̃. Nõ fit in gallicia nigꝝ: cũ uicina cantabria nigro tantũ abundet. Nec ex albo argẽtũ: cũ fiat ex nigro. Iungi inter se plumbũ nigꝝ sine albo ñ põt. Nec hoc ei siñ oleo. Ac ne albũ qdẽ secũ sine nigro. Albũ habuit auctoritatẽ & iliacis temporibus teste Homero cassiteritũ ab eo dictũ. Plumbi nigri origo duplex ẽ. Aut.n. sua ꝓuenit uena: nec

quicq̧ aliud ex se parit: aut cũ argento nascit̃: mixtisq̧ uenis conflat̃. Eius q prim⁹ fluit in for/
nacib⁹ liquor: stagnũ appellat̃. Qui secundus argentũ. Qui remansit in fornacibus: galena quæ
portio ẽ tertia addita uenæ. Hæc rursus conflata dat nigr̃ plumbũ deductis ptibus duab⁹.

De stagno & plumbo argentario: & quibusdã aliis Cap. xvii.

STagnum illitũ æris uasis saporẽ gratiorẽ facit: & compescit eruginis uirus: mirũq̧ põdus ñ
auget. Specula quoq̧ ex eo laudatissima (ut diximus) brundusii tempabant̃: donec argenteis
uti cœpere & ancillæ. Nunc adulterat̃ stagnũ addita æris tertia portione candidi in plumbũ al
bũ. Fit & alio modo: mixtis albi plumbi nigriq̧ libris. Hoc nũc aliq argentariũ appellant. Idẽ
& tertiariũ uocãt: in quo duæ nigri portiones sunt: & tertia albi. Preciũ eius in libras. xxx. Et
hoc fistulæ solidãt̃. Improbiores ad tertiarũ additis æquis ptibus albi: argentariũ uocãt & eo
quæ uolũt incoquũt. Precia hui⁹ faciunt ĩ põdo. c xxx. In libras albo p se sincero pcia sunt. xxx
nigro. xvii. Albi natura plus aridi h3. Contraq̧ nigri tota humida ẽ. Ido albũ nulli rei siñ mix/
tura utile ẽ: Neq̧ argentũ ex eo plumbat̃: qm̃ prius liquescit argentũ. Confirmantq̧ si min⁹ al
bo nigri q̧ satis sit misceat̃: erodi ab eo argentũ. Albũ incoqt̃ æris opibus galliaꝶ inuento: ita
ut uix discerni queat ab argento: eaq̧ incoctilia uocãt. Deinde & argẽtũ incoquere simili modo
cœpere: equoꝶ maxime ornamẽtis iumentoꝶq̧ iugis. In alexia oppido reliqua gloria biturigũ
fuit. Cœpere deinde & esseda baculis & petorita exornar̃. Similiq̧ mõ ad aurea quoq̧ & argẽ/
tea uehicula inanis luxuria puenit: quæq̧ ĩ scyphis cerni ,pdigũ erat: hæc ĩ uehiculis atteri cul
tus uocat̃. Plũbi albi pmixtũ in charta ẽ: ut liquefactũ pondere uideat̃ nõ calore rupisse. India
neq̧ æs, neq̧ plumbũ h3: gemmisq̧ suis ac margaritis hæc pmutat. Nigro plũbo ad fistulas la/
minasq̧ utunt̃ laboriosius in hispania eruto: totasq̧ p gallias. Sed in britannia summo terræ co
rio adeo large: ut lex ultro dicat̃: ne plus certo modo fiat. Nigri generib⁹ hæc sunt nomina. Io
uetanũ: caprariense: oleastrense. Nec differentia ulla scoriæ modo sit excocta diligẽter. Mirũq̧
in his solis metallis q̧ drelicta fertilius reuiuiscunt. Hoc uidet̃ facere relaxatis spiramentis ad
satietatẽ infusus aer: æque ut fœminas quasdã fœcundiores abortus facere. Nup id comptum
in betica santarensi metallo qđ locari solitũ. x. libris p ducentos ante annos: postq̧ obliteratũ
erat. lxv. locatũ ẽ. Simili modo antonianum. In eadẽ ,puincia pari locatione puenit ad pendo
cccc. uectigalis. Et mirũ aqua addita nõ liquescere uasa e plumbo constat. Eadẽ in aqua calculus
æreus ue quadrans si addat̃ uas peruri.

Medicinæ de plumbo & scoria plumbi: đ molibdena siue galena: đ psymythio: & sandaraca Cap. xviii.

IN medicina p se plumbi usus ẽ cicatrices reprimere: adalligatisque lũboꝶ & renũ pti lami/
nis frigore natura inhiberi impetus ueneris. Visaq̧ in qete uenerea sponte naturæ erumpẽ/
tia usque in morbi gen⁹ his laminis. Caluus orator cohibuisse tradit̃: uiresque corporis studio/
rum labore custodisse. Nero qm̃ ita diis placuit: princeps lamina pectori imposita sub ea canti
ca exclamans alendis uocib⁹ demõstrauit rationẽ. Coqt̃ ad medicinæ usus patinis fictilib⁹ sub/
strato sulphure minuto laminis impositis tenuib⁹ opertisque sulphure & ferro mixtis. Cũ coqt̃
muniẽda in eo ope foramina spũs conuenit: alioqn plũbi e fornacibus halit⁹ noxius sentit̃ & pe
stilens: & canibus ocissime. Omniũ uero metalloꝶ muscis & culicibus. Quam ob rẽ nõ sunt ea
tædia in metallis. Quidam in coquẽdo scobem plumbi lima quæsitã sulphuri miscent. Alii cæ
russam pocius q̧ sulphur. Fit & lotura. Plumbi usus in medicina: cũ se ipo terit̃ ĩ mortariis plũ
beis: addita aqua cælesti: donec crassescat. Postea supnatans aqua tollit̃ spongiis: qđ crassissimũ
fuit siccatũ diuidit̃ in pastillos. Quidam limatũ plumbũ sic terunt. Quidam et plumbaginẽ ami/
miscent. Alii uero acetũ: alii uinũ: alii adipẽ: alii rosam. Quidam in mortario lapideo & maxĩe
thebaico plumbeo pistillo terrere malunt. Candidiusque fit ita medicamẽtũ. Id ãt qđ ustum ẽ
plumbũ lauat̃ & stibiis & cadmiæ põt astringere: sistere: contrahere cicatrices. Vsus enim ex
eodẽ & in oculoꝶ medicamentis: & maxime contra ,pcidentiam eoꝶ inanitatẽ & ulceꝶ excrescẽ
tia: rimasque sedis aut hemorrhoidas & condylomata. Ad hæc maximẽ lotura plumbi facit. Ci
nis ãt usti ad ulcera serpentia aut sordida. Eadẽq̧ quæ chartis nõ ,pfectus. Vrit̃ ãt in patinis p
laminas minutas cũ sulphure uersatũ rudib⁹ ferreis aut ferulaceis: donec liquor mutet̃ in cinerẽ
Dein refrigeratũ terit̃ in farinã. Alii climatã scobẽ in fictili cado coquũt in caminis: donec pco
quat̃ figlinũ. Aliq cærussam miscent pari mẽsura: aut hordeũ: teruntq̧ ut in crudo dictũ est: &
præferunt sic tritũ plumbi spodio cyprio. Scoria quoq̧ plumbi in usu ẽ. Optimaq̧ quæ ad lu/
teũ maxime colorẽ accedit sine plumbi reliquiis: aut sulphuris spetie & terra carẽs. Lauat̃ hec
in mortariis minutim fracta: donec aqua luteũ colorẽ trahat: & transfũdit̃ in uas purũ: idque
sæpius: usque dũ subsidat: quod utilissimũ ẽ. Eosdemque effectus h3 quos plumbũ: sed acriors
Mirari succurrit experientiã uitæ: ne fæce qdẽ neu reꝶ excrementoꝶque fœditate ĩtẽtata tot
modis. Fit & spodiũ ex plumbo eodẽ quo ex cyprio ære diximus. Lauat̃ in linteis raris in aqua
cælesti: separat̃q̧ terrenũ transfusione: cribatũque terit̃. Quidam puluerẽ cũ pennis detegere

malunt: ac terere in uino odorato. Est & molibdena quã alibi galenã uocauim⁹: plumbi & argẽti uena cõmunis. Melior hæc: quãto magis aurei coloris: quãtoq; min⁹ plũbosa friabilis & modice grauis. Cocta cũ oleo iocineris colorẽ trahit. Adhæreſcit & auri & argenti fornacibus. Et hanc metallicã uocant. Laudatissima quæ in zephyrio fiat. Probãt minime terrenæ minimæq; lapidosæ. Coquũt lauantq; scoriæ modo. Vsus ĩ lippara ad lenienda ĩ frigerandaq; ulcera. Em plastrisq; quæ nõ alligãt sed illita ad cicatricẽ pducunt in teneris corporib⁹ mollissimisq; ptib⁹ Compositio eius ẽ libris tribus: & ceræ libra una: olei trib⁹ heminis. Quod ĩ senili corpore cũ amurca addit: Temperat & cũ spuma argenti & scoria plumbi: ad dysenteriã & tenasmũ fouendo calida. Psymmythiũ quoq; hoc ẽ cærussam plumbariæ dant officinæ. Laudatissimum in rhodo. Fit ãt ramentis plumbi tenuissimis sup uas aceti asperrimi impositis atque ita distillantibus Quod ex eo cecidit in ipsum acetũ arefactũ molit & cribrat. Iterũq; aceto mixto in pastillos diuidit: & in sole siccat æstate. Fit & alio modo addito in urceos aceti plũbo obturatos p dies. x. deraso q; ceu situ ac rursus deiecto: donec deficiat materia. Quod derasum ẽ terit & cribrat: & coqt in patinis: misceturq; rudiculis: donec ruffescat: & simile sandaracæ fiat. Dein lauat dulci aqua: donec nubeculæ õs eluat: Siccat similiter postea: & ĩ pastillos diuidit. Vis eius eadẽ que supradictis. Leuissima tñ ex omnibus præter quæ ad candorẽ fœminaꝝ adhibet. Est ãt letalis potus: sicut spuma argenti. Postea cærussa ipsa si coquat ruffescit. Sandarace quoq; ꝓpemodũ dicta natura ẽ. Inuenit autẽ & in aurariis & in argentariis metallis: melior quo magis rufa: quoq; magis uirus redolẽs ac pura friabilisq;. Valet purgare: sistere: excalfacere: ꝓrodere. Sũma eius dos stiptica. Explet alopecias ex aceto illita. Addit oculoꝝ medicamentis. Fauces purgat cũ melle sumpta. Vocẽ lympidã ac canorã facit. Suspiriosis tussientibusq; iucunde medet cũ resina terebinthina in cibo sumpta. Suffita quoq; cũ cædro: ipso nidore eis medet. Et arsenicũ ex eadẽ est materia. Quod optimũ: coloris ẽt in auro excellenti⁹. Quod uero pallidius aut sandaracæ similius ẽ: deterius existimat. Est & tertiũ gen⁹ quo miscetur aureus color sandaracæ. Vtraq; hæc squammosa. Illud uero siccũ puꝝq; gracili uenaꝝ discursu fissile. Vis eadem quæ supra: sed acrior. Itaq; & caustícis addit & psilotris. Tollit & pterygia digitoꝝ carnesq; nariũ: & condylomata: & qcquid excrescit. Torret: ut ualidius ꝓfit in noua testa: donec mutet colorẽ.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER TRICESIMVS QVINTVS PROHEMIVM.

Honos picturæ & imaginum.

METALLORVM QVIBVS OPES CONStant adnascentium quoq; eis natura indicata ꝓpemodum ẽ ita connexis rebus ut immensa medicinæ silua: & officinaꝝ tenebræ & morosa cælandi pingendiq; ac tingendi subtilitas simul diceret. Restant terræ ipsius genera lapidũq;: uel numerosiors ærariæ: plurimis singula a græcis pcipue uoluminib⁹ tractata. Nos in iis breuitatẽ sequemur utilẽ instituti modo: nihil necessarium aut naturale ommittentes.

Honos picturæ Cap. i.

PRimũq; dicemus quæ restãt d pictura arte quodã nobili: tunc cũ expeteret a regibus populisq;: & alios nobilitate quos eẽt dignata posteris traderẽ. Nũc uero in totũ marmorib⁹ pulsa tum qdẽ & auro: nec tñ ut parietes toti operiãt: ueꝝ & interraso marmore: uermiculatisq; ad effigies reꝝ & animalium crustis. Non placent iam abaci: nec spatia montis in cubiculo dilatantia. Cœpimus & lapidem pingere. Hoc Claudii principatu inuentũ. Neronis uero maculas quæ nõ eẽnt in crustis inserẽ do unitatẽ uariare: ut ouatus eẽt. Numidicus: ut purpura distingueret Sinnadic⁹ inuenit: qualiter illos nasci optassent deliciæ: montiũ hæc subsidia deficientiũ. Nec cessat luxuria id agere ut q̃plurimum incendiis perdat.

Honos imaginum Cap. ii.

IMaginum qdẽ pictura q̃maxime similes in æuum ꝓpagabãt figuræ: qd' in totũ exoleuit Aereiq; ponũt clipei: argentea facies: surdo figuraꝝ discrimine statuaꝝ capita permutant. Vulgatis iampridẽ salib⁹ ẽt carminũ: adeo materiã malunt conspici omnes q̃ se nosci. Et inter hæc pinacothecas ueterib⁹ tabulis consuunt: alienasq; effigies colunt: ipsi honorẽ nõ nisi in precio ducentes: ut frangat hæres: furis detrahat laqueus. Itaq; nullius effigie uiuente: imagines pecuniæ non suas relinquunt. Idem palæstras athletaꝝ imaginib⁹: & ceromata sua exornant: &

uultus. Epicuri ꝑ cubicula gestant: ac circumferunt secū. Natali eius uicesima luna sacrificant:
feriasqꝫ omni mense custodiunt: quas ichadas uocāt: ii maxime q se ne uiuentes qdē nosci uolūt.
Ita ē ꝓfecto: artes desidia ꝑdidit: & qm̄ animoꝝ imagines nō sunt: negligūt ēt corpoꝝ. Aliter
apd maiores in atriis hæ erant: q̄ spectarent: nō signa externoꝝ artificū: nec æra aut marmora
Expressi cæra uultus singulis disponebāt armariis: ut eēnt imagines: q̄ comitarēt gentilicia fu
nera. Sempqꝫ dfuncto aliquo: totus aderat familiæ eius q unqꝫ fuerat populus. Stemmata ue/
ro lineis discurrebant ad imagines pictas. Tabulina codicibꝰ implebāt & monumentis reꝝ ī ma
gistratu gestaꝝ. Aliæ in foribus & circa limina animoꝝ ingentiū imagines erant: affixis hostiū
spoliis quæ nec ēptori refringere liceret: q̄ ēt dominis mutatis: domꝰ ornamēta erant. Eratqꝫ
hæc stimulatio summa & ingens exprobrantibus tectis quottidie imbellē dominū intrare ī alie
nū triumphū. Extat Messal æ oratoris indignatio: q̄ ꝓhibuit nseri genti suæ bleuinoꝝ alienam
imaginē. Similis cā Messalæ seni expressit uolumina illa quæ d familiis condidit: cū Scipionis
Pomponiani transisset atriū: uidissetqꝫ adoptione testamentariaiSaluitonis: hoc. n. ei fuerat co
gnomē. Africanoꝝ dedecore notā irrepentē Scipionū nomini. Sed pace Messalaꝝ dixisse liceat
ēt mentiri claroꝝ imagines: erat aliqs uirtutū amor: multoqꝫ honestius q̄ꝫ mereri: ne quis suas
expeteret. Non ē pretereundū & nouitiū inuentū. Siquidē nō solū ex auro argento ue aut cer/
te ex ære ī bibliothecis dicāt illi: quoꝝ īmortales animæ in iisdē locis ibi loquūt: qnimmo ēt
quæ nō sunt fingunt: pariuntque desideria nō traditi uultus: sicut in Homero euenit: quo maiꝰ
(ut equidē arbitror) nullū est fœlicitatis specimē: q̄ꝫ semp oēs scire cupere qualis fuerit aliquis
Asinii Pollionis hoc romæ inuentū: q primus bibliothecā dicando: ingenia hominū rempubli
cam fecit. An priores cœperint alexandriæ & ꝑgami regessq bibliothecas magno certamine in
stituere: nō facile dixerim. Imaginū amore flagrasse quondā testes sunt: & Atticus ille Cicero/
nis: edito de iis uolumine: &. M. Varro benignissimo inuento insertis uoluminū suoꝝ fœcundi
tati nō nominibꝰ tm̄ septingentoꝝ illustriū: sed & aliquo mō imaginibus non passus intercidere
figuras: aut uetustatē æui contra homines ualere inuentioni muneris. Etiam diis inuidiosis: qn̄
immortalitatē nō solū dedit: ueꝝ ēt in oēs terras misit: ut p̄ntes eē ubique & claudi possent.

Quando primū clipei imaginum publice: qn̄ in domibꝰ positi: & de picturae initiis: & monochromaton: & primis pictoribus: & antiquitate picturaꝝ in italia Ca. iii.

ET hoc qdē alienis ille p̄stitit. Suoꝝ clipeos in sacro uel publico priuatim dicare primus insti
tuit (ut reperio) Ap. Claudius q consul cum seruilio fuit anno urbis. cc. lix. Posuit enim in
Bellonæ æde maiores suos: placuitque in excelso spectari & titulos honorum legi. Decora res
utiqꝫ si liberoꝝ turbæ puulis imaginibꝰ ceu nidū aliquē sobolis pariter ostendant. Quales cli/
peos nemo non gaudēs fauensqꝫ aspicit. Post eum. M. Aemilius collega in consulatu. Q. Lu/
ctatii nō in basilica modo æmilia ueꝝ & domi suæ posuit: id quoqꝫ martio exemplo: Scutis. n.
qualibꝰ apd Troiam pugnatū ē: continebāt imagines. Vnde & nomē habuere clipeoꝝ: non ut
puersa grammaticoꝝ subtilitas uoluit a lucendo. Origo plenā uirtutis faciē reddi in scuto cu/
iusqꝫ q fuerit usus illo. Pœni ex auro factitauere & clipeos & imagines: secūqꝫ in castris tulere.
Certe captis eis talē Asdrubalis inuenit. Q. Martius Scipionū in hispania ultor. Isqꝫ clipeus
supra fores capitolinæ ædis usqꝫ ad incendiū primū fuit. Maioꝝ qdē nostroꝝ tanta securitas in
ea re annotat ut. L. Manlio. Q. Fuluio cons. anno urbis qngentesimo. lxxv. M. Aufidius tu/
tele capitolii redemptor docuerit patres argenteos eē clipeos: q̄ꝫ ꝑ æreis ꝑ aliquot iam lustra
assignabāt. De picturæ initiis incerta nec instituti opis questio ē. Aegyptii sex milibꝰ annorū
apd ipsos inuentā priusq̄ꝫ in greciā transiret: affirmant. Vana p̄dicatione ut palam ē. Græci āt
alii apd sicyonē: alii apd corinthios repertā: omnes ab umbra hominis lineis circūducta. Itaqꝫ
talē primā fuisse. Secundā singulis coloribꝰ & monochromaton dictā: postq̄ꝫ operosior inuēta
erat: duratqꝫ talis etiamnū. Inuentā linearē dicunt a Phylocle ægyptio uel Cleante corinthio
Primi exercuere Ardices corinthius & Telephanes sicyonius sine ullo ēt nūc colorē. Iam tamē
spargentes lineas intus. Ido & quos pingerent ascribere institutū. Primꝰ inuenit eos colores:
teste ut ferūt Arato: Cleophantus corinthius: Hūc āt eodē nomine aliū fuisse: quē tradit Cor
nelius Nepos secutū in italia Demaratū Tarquinii Prisci romani regis patrē fugiētē a corintho
iniurias Cypseli tyranni: ut mox docebimꝰ. Iā enim absoluta erat pictura ēt in italia. Extāt cer/
te hodieqꝫ antiquiores urbe picture ardeæ in ædilibꝰ sacris: qbꝰ equidē nullas æque miror tā
lōgo æuo durantes in orbitate tecti ueluti recentes. Similiter lanuuii ubi atlanta & Helena cō/
minus pictæ sunt nudæ: ab eodē artifice: utraqꝫ excellentissima forma: sed altera ut uirgo: ne
ruinis quidē tēpli concussæ. Pontius legatus Caii principis eas tollere conatus ē libidine accen
sus: si tecti natura ꝑmisisset. Durauere & cæteræ antiquiores & ipsæ. Fatebitꝫqꝫ qsquis eas dili
genter estimauerit: nullam artiū celerius consumatā: cū iliacis tēporibus nō fuisse eā appareat.

De pictoribus romanis: & qn̄ primū dignitas picture: & q uictorias suas pictura ꝓpo suerunt: & qn̄ externis picturis dignitas romae Cap. iiii.

APud romanos quoqꝫ honos mature huic arti contigit. Siquidē cognomina ex ea pictoꝝ tra-
xerunt Fabii clarissime gentis: princepsqꝫ eius cognominis ipse ædem. Salutis pinxit anno
urbis conditæ. cccc. l. q̄ pictura durauit ad nostram memoriā: æde Claudii principatu exusta.
Proxime celebrata ē in foro boario æde Herculis Pacuuii poetæ: pictura. Ennii sorore genitꝰ
hic fuit: clarioremqꝫ eā artē romæ fecit gloria scænæ. Postea nō ē spectata honestis manibus: ni
si forte qs Turpiliū equitē romanū e uenetia nostræ ætatis belle referat: hodieqꝫ pulchris eiꝰ
opibus ueronæ extantibꝰ. Leua is manu pinxit: qđ de nullo āte memorat̃. Paruis gloriabat̃ ta
bellis: extinctus nup in longa senecta. Aterius Labeo prætorius ēt ꝓconsulatu ꝓuinciæ nar-
bonensis functus. Sed ad res in risu: & iam contumelia erat. Fuit & principū uiroꝝ ñ omittēdū
de pictura celebre cōsiliū. Q. Pedius nepos. Q. Pedii consularis triūphalisqꝫ a Cæsare dicta-
tore coheredis Augusto dati cū natura mutus eēt: eū Messalla orator: ex cuiꝰ familia pueri auia
erat: picturā docendū censuit. Idqꝫ ēt diuus Augustus comprobauit. Puer magni ꝓfectus in ea
arte obiit. Dignatio āt præcipua romæ increuit (ut existimo) a. M. Valerio Maximo consule:
cū Messalla princeps tabulā picturæ prœlii: quo carthaginenses & Hieronē in sicilia deuicerat
ꝓposuit in latere curiæ hostiliæ: anno ab urbe cōdita quadringentesimononacesimo. Fecit hoc
qdē &. L. Scipio: Tabulamqꝫ uictoriæ suæ asiaticæ in capitolio posuit. Idqꝫ ægre tulisse fratrē
Africanū tradunt iratū haud immerito: qm̄ filius eius in illo prœlio captus fuerat. Non dissimi
lē offensionē & Aemiliani subiit. L. Hostilius mancinus q primus carthaginē irruperat: situm
eius expugnationēqꝫ depictas ꝓponendo ī foro: & ipe assistēs populo spectanti singula enarrā
do. Qua comitate ꝓximis comitiis consulatum adeptus ē: Habuit scæna ludis Claudii Pulchri
magnā ammirationē picturæ: cū ad tegulaꝝ similitudinē corui decepti imagine aduolarent. Ta
bulis āt externis auctoritatē romæ fecit primus omnium. L. Mummius: cui cognomē Achaici
uictoria dedit. Nā cū in præda uēdenda res distraxisset: & rex Attalus sex milibus sestertium
emisset Aristidis tabulā Liberꝝ patrem continentē: præciū miratus suspicatus aliqd in ea uirtu-
tis qđ ipse nesciret: reuocauit tabulā Attalo multū querente: & in cæreris dlubro posuit. Quā
primū arbitror picturā externā romæ publicatā. Deinde uideo & in foro positas uulgo. Hinc
enim Crassii oratoris ille lepos argentis: cui cū reus sub ueteribus cōtextis compellatus insta-
ret: dic ergo Crasse qualē me reris: Talē inqt: ostendēs in tabula pictum infacetissime gallum
exerentē linguā. In foro fuit & illa pastori senis cū baculo: đ qua teutonoꝝ legatus interrogatꝰ
quanti eū æstimaret: respondit sibi donari nolle talē uiuū uerꝫqꝫ. Sed præcipuā auctoritatē fe-
cit publice tabulis Cæsar dictator Aiace & Medea ante Veneris genitricis ædem dicatis. Post
eū. M. Agrippa uir rusticitati q̄ꝫ deliciis ꝓpior. Extat certe eius oratio magnifica & maximo ci
uium digna de tabulis omnibꝰ signisqꝫ publicandis. Quod fieri satius fuisset: q̄ꝫ in uillaꝝ exilia
pelli. Veꝝ eadē illa toruitas tabulas duas Aiacis & Veneris mercata ē a cizicenis. xiii. milia pō
do. In thermaꝝ quoqꝫ calidissima pte marmoribꝰ incluserat puas tabellas: paulo ante cū restrin
geret̃ sublatas. Sup oēs diuus Augustus in foro suo in celeberrima pte posuit duas tabulas: q̄
belli pictā faciē habent & triumphū. Idē Castores ac uictoriā posuit: & quas dicemꝰ sub artifi-
cū mētione in templo Cæsaris patris. Idē in curia quoqꝫ: quā in comitio cōsecrabat duas tabu-
las impressit parieti. Nemean sedentē supra leonē. Palmigerā ipsam astante cum baculo sene.
Cuius supra caput tabula bige dependet: quā Nicias scripsit se inussisse: tali enim usus ē uerbo.
Alterius tabulæ admiratio ē puberē filiū seni patri similē eē: salua ætatis differentia: superuo
lante aquila dracone complexa. Philochares hoc suū opꝰ eē testatus ē. Immensam uel unam si
qs tm̄ hanc tabulā æstimet: potentiā artis: cū pp Philocharē ignobilissimos alioqn Glaucone
filiūqꝫ eius Aristippū senatus Populusqꝫ Ro. tot sæculis spectet. Posuit & Tyberius Cæsar mi
nime comis imperator in templo ipsius Augusti quas mox indicabimꝰ.

Ratio pingendi de pigmentis. Cap. v.

HActenus dictū sit de dignitatis artis morientis. Quibus coloribꝰ singulis primi pinxissent:
diximus cū de pigmentis traderemus in metallis. Qui monochromatea genera picturæ uo
cauerint: q deinde & quæ & qbus tēporibus inuenerint: dicemus in mentione artificū: qm̄ indi
care naturas coloꝝ cā instituti opis prior ē. Tandē se ars ipsa distinxit: & inuenit lumē atqꝫ um
bras differentia coloꝝ alterna uice sese excitante. Deinde adiectus ē splendor: alius hic q̄ꝫ lumē
quē qa inter hoc & umbram eēt: appellauerūt tonon. Commissuras uero colorum & transitus:
armogen.

De coloribus natiuis & factitiis. Cap. vi.

SVnt autē colors austeri aut floridi. Vtrunqꝫ natura aut mixtura euenit. Floridi sūt quos do
minus fingenti præstat: minium: armeniū: cynabaris: chrysocolla: indicū: purpurissum. Cæ-
teri austeri. Ex omnibus alii nascūt̃. Alii fiunt. Nascūt̃ sinopis: rubrica: parethoniū: melinum:
eretria: auripigmentū: Cæteri fingūt̃. Primūqꝫ quos in metallis diximus. Præterea e uiliori-
bus ochra: cærussa usta: sandaraca: sandix: syricū: atramentū. Sinopis inuenta ē primū in ponto
Inde nomen a sinope urbe. Nascitur & in ægypto: balearibus: africa: sed optima in lemno & in

cappadocia. Effossa & in speluncis. Quæ saxis adhæsit: excellit. Glebis suus colos: extra macu
losus. Hacq; usi sunt ueteres ad splendorẽ. Spẽs sinopidis tres: rubra: & minus rubẽs: & inter
has media. Preciũ optimæ in libras. xiii. denariis. Vsus ad penicillũ: aut si lignũ colorare libeat
Eius quæ ex africa uenit: octoni asses: cicerculũ appellant. Quæ magis cæteris rubet: utilior
abacis. Idẽ preciũ eius: q̃ pressior uocat̃: & ẽ maxime fusca. Vsus eius ad bases abacorũ. In me/
dicina uero blandus: emplastrisq; & malagmatis siue sicca compositione eius siue liquida. Faci/
lis cõtra ulcera in humore sita: uelut oris sedis. Aluũ sistit infusa. Fœminarũ ꝓfluuia pota dena
rii põdere. Eadem adusta: siccat scabricias oculorũ: uino maxime. Rubricæ gen⁹ in ea uoluere
intelligi qdam secundæ auctoritatis. Palmam. n. lemniæ dabant: minio ꝓximam. Hæc est anti
quis multũ celebrata cũ insula in qua nascit̃. Nec nisi signata uenundabat: unde & sphragidẽ ap
pellauere. Hac miniũ sublinunt: adulterantq;. In medicina præclara res habet̃. Epiphoras. n.
oculorũ mitigat & dolores circumlita. Egilopias manare ꝓhibet. Sanguinẽ reiicientibus ex ace
to dat̃ bibenda. Bibit̃ & cõtra lyenum renũq; uitia & purgationes fœminarũ. Itẽ & cõtra uene/
na & serpentium ictus terrestriũ marinorũq;. Omnibus ido antidotis familiaris. Ex reliqs rubri
cæ generib⁹: fabris utilissima ægyptia & africana: qm̃ maxime sorbẽt. Picturis ãt apta nascit̃:
& in ferrariis metallis. Ex ea fit ochra: exusta rubrica i ollis nouis luto circumlitis. Quo magis
arsit in caminis hoc melior. Omnis ãt rubrica siccat. Ideoq; & emplastris cõuenit: igni ẽt sacro.
Sinopidis ponticæ selibra silis lucidi libris. x. & melini græciensis duabus mixtis: tritisq; una p
dies. xii. eucophorũ fit: hoc est glutinũ auri cũ inducit̃ ligno. Parethonion nomẽ loci hꝫ ex ægy
pto: spumã maris eẽ dicũt solidatã cũ limo: & ido conchæ minutæ inueniũt in eo. Fit & in cre
ta insula atq; cyrenis. Adulterat̃ romæ creta cimolia ꝯcocta conspissataq;. Preciũ optimo in põ
do sex librarũ e cãdidis colorib⁹ pinguissimũ: & tectoriis tenacissimũ: pp liuorẽ. Melinũ candi/
dũ & ipm ẽ. Optimũ in melo insula. In samo quoq; nascit̃. Sed eo nõ utunt̃ pictores pp nimiã
pinguedinẽ. Accubantes effodiunt ibi inter saxa uenas scrutantes. In medicina eundẽ usum ha/
bet quẽ eretria creta. Præterea linguã tactu siccat. Pilos detrahit & mitigat. Precium in libra
sestertiis singulis. Est & colos tertius e cãdidis cærussæ: cuius rõnẽ in plumbi metallis diximus
Fuit & terra p se in Theodoti fũdo inuenta smyrnæ: qua ueteres ad nauium picturas utebant̃.
Nũc omnis ex plumbo & aceto fit: ut dixim⁹. Vsta casu repta in incendio pyrræ cærussa i hor/
tis cremata. Hac pri⁹ usus ẽ Nicias supradictus. Optima nunc asiatica habet̃: q̃ & purpurea ap
pellat̃. Precium eius in libras æris. v. Fit & romæ cremato sile marmoroso & restincto aceto.
Sine usta nõ fiunt umbræ. Eretria terræ suæ habet nomẽ. Hac Nicomachus & Parrhasius usi
Refrigerat emollitq;. Explet uulnera si coquat̃. Ad siccanda præcipue utilis: & capitis dolori/
bus: & ad deprehendenda pura. Subesse. n. ea intelligit̃: si ex aqua illita nõ arescat. Sandaracã
& ochram Iuba tradit in insula rubri maris topazono nasci. Sed inde nõ peruehũt̃ ad nos. San/
daraca quo mõ fieret: dixim⁹. Fit adulterina & cærussa in fornace cocta. Colos eẽ debet flam/
meus. Preciũ i libras asses qni. Hæc si torreat̃: æqua pte rubrica ãmixta sandycẽ facit. Quãq;
animaduerto Virgiliũ existimasse herbã id eẽ: illo uersu.

Sponte sua sandix pascentes uestiet agnos.

Preciũ in libras dimidiũ eius qd sandaracæ. Nec sunt alii colores maioris põderis. Inter facti/
cios ẽ & syricũ: quo miniũ sublini dixim⁹. Fit ãt sinopide & sandyce mixtis. Atramentũ quoq;
inter facticios erit: q̃q; ẽ & terra geminæ originis. Aut salsuginis modo emanat: aut terra ipa
sulphurei coloris ad hoc ꝓbat̃: Inuenti sunt pictores q e sepulchris carbones infectos effoderẽt
Sed importuna hæc omnia ac nouitia. Fit. n. & fuligine plurib⁹ modis: resina uel pice exustis.
Propter qd officinas ẽt ædificauere: fumũ eum nõ emittentes. Laudatissimũ eodẽ mõ fit e tæ
dis. Adulterat̃ fornaciũ balnearũq; fuligine: quo ad uolumina scribenda utunt̃. Sunt & q uini fe
cẽ siccatam excoquant: affirmantq; si ex bono uino fex fuerit: indici spẽ; id atramentũ præbere
Polygnotus et Mycon celeberrimi pictura athenis e uinaceis fecere: stigmon appellant. Apel
les commentus ẽ ex ebore combusto facere: qd elephantium uocant. Apportat̃ et indicum ex
india: inexploratæ adhuc inuentionis mihi. Fit ẽt apd infectores ex flore nigro: q adhærescit
æreis cortinis. Fit & e tædis ligno combusto tritisq; in mortario carbonib⁹. Mira in hoc sepia
rum natura: sed ex iis non fit. Omne ãt atramentũ sole pficit̃. Librariũ & tectoriũ glutino am/
mixto. Quod ãt aceto liquefactũ ẽ: ægre eluit̃. E reliqs colorib⁹ quos a dominis dari diximus
pp magnitudinẽ precii ante omnes ẽ purpurissum e creta argentaria cũ purpuris pariter tingui
tur: bibitq; eũ colorẽ celerius lanis. Præcipuũ ẽ primum: feruenti aheno rudib⁹ medicamentis
inebriatũ. Proximũ egesto eo addita creta i ius idẽ. Et quotiẽs id factũ est: leuat̃ bonitas ꝓ nu
mero dilutiore sanie. Quare puteolanũ potius laudat̃ q̃ tyrium aut getulicũ uel laconicũ: un/
de preciosissimæ purpuræ. Causa ẽ ꝙ id gen⁹ maxime inficit̃: rubiãq; cogit̃ sorber̃. Vtilissimũ
a canusio. Precium huic a singulis denariis in libras ad. xxx. Pingentes sandyce sublita mox ouo
inducentes purpurissum fulgorem minii faciunt. Si purpuram facere malunt: cæruleũ sublinũt:

mox purpurissum ex ouo inducunt. Ab hoc maxima auctoritas indico. Ex india uenit arundinũ spumæ adhærescente limo cũ teri͞t nigꝝ. At in diluendo mixturã purpuræ cæruleiq́ mirabilẽ reddit. Alteꝝ genus eius ẽ in purpurrariis officinis innatans cortinis & ẽ purpuræ spuma. Qui adulterant uero indico tingunt stercora columbina aut cretã silenusiam uel annullariam ultro in ficiunt. Probat͞ carbone. Reddit.n.quod minceꝝ est flammã excellentis purpuræ: & dũ fumat odorẽ maris olet. Ob id qdam e scopulis id colligi putãt. Preciũ indico denarii.xx.in libras. In medicina indicũ rigores & impetus sedat. Siccat oris ulcera. Armenia mittit qđ eius nomine ap pellat͞. Lapis ẽ hic quoq́ chrysocollæ modo infectus. Optimũq́ ẽ qđ maxime uiride est: com municato colore cũ cæruleo. Solebant libræ eius tricenis nummis taxari. Inuenta p hispanias harena ẽ similẽ curam recipiens. Itaq́ ad denarios senos uilitas rediit. Distat a cæruleo cando re modico: q teneriorẽ hunc efficit colorẽ. Vsum in medicina ad pilos tm̃ alendos habet: maxi meq́ iu palpebris. Sunt etiamnũ nouitii duo colores e uilissimis uiride qđ appianũ uocat͞: & qđ chrysocollã lotum menti͞t. Ceu paꝝ multa sint mendacia eius. Fit ex creta uiridi æstimatum se stertiis in libras. Annulare qđ uocãt cãdidum est: quo muliebres picturæ illuminãt͞. Fit & ipꝫ ex creta ammixtis uitreis gemmis ex uulgi annulis: unde & annulare dictũ.

¶ Qui colores udo nõ inducãt͞: & qbus colorib⁹ antiq pinxerunt: & qñ primũ gladiato rum pugnæ ꝓpositæ sunt Cap. vii.

Ex omnib⁹ coloribus cretulã amare: udoq́ illini recusant purpurissum indicũ cæruleũ meli nũ auripigmentũ appianũ. Cærussa cæræ tingu͞t͞ iisdem colorib⁹ ad eas picturas quæ inu runt alieno parietib⁹ genere: sed classib⁹ familiari. Iam uero & onerariis nauib⁹: qm̃ & picula ex pingim⁹: ne qs miret͞ & rogos pingi. Iuuatq́ pugnaturos ad mortẽ aut certe cædẽ speciose ue hi. Qua contemplatione tot coloꝝ tanta uarietate subit antiquitatẽ mirari. Quattuor colorib⁹ solis immortalia opa illa fecere: ex albis melino: ex silaceis attico: ex rubris sinopide põtica: ex nigris atramento. Apelles Echion Melanchius Nicomacus clarissimi pictores: cũ tabulæ eoꝝ singulæ oppidoꝝ uenirent opib⁹. Nunc & purpuris in parietes migrantib⁹ & india conferente fluminũ suoꝝ limũ & draconũ: & elephantoꝝ saniẽ nulla nobilis pictura ẽ. Omnia ergo melio ra tunc fuere: cũ minor copia. Ita ẽ: qm̃(ut supra diximus)reꝝ nõ animi preciis excubat͞. Et no stræ ætatis insaniã ex pictura nõ omittã. Nero princeps iusserat colosseum pingi.c.xx.peduꝫ in linteo incognitũ ad hoc tempus. Ea pictura cũ peracta eẽt in lamianis hortis: accensa fulmine cũ optima hortoꝝ pte conflagrauit. Libertus eius cũ daturus eẽt Antii munus gladiatoriũ pu blicas porticus occupauit pictura ut cõstat: gladiatoꝝ ministroꝝq́ omniũ ueris immaginib⁹ red ditis. Hic multis iam seculis summus anim⁹ in pictura. Pingi ãt gladiatoria munera: atq́ in pu blico exponi cœpta a.C. Terentio Lucano. Isq́ auo suo a quo adoptat⁹ fuerat.xxx.paria ĩ fo ro p triduũ dedit. Tabulãq́ pictã in nemore Dianæ posuit.

¶ De ætate picturæ opeꝝ & artificũ indicatura nobilitates.ccc.v. Cap. viii:

Nunc celebres in ea arte q̃maxima breuitate pcurram: neq́ enim instituti opis ẽ talis exe cutio. Itaq́ & quosdam uelut in transcursu & in alioꝝ mẽtione obiter nominasse sat s erit: exceptis opeꝝ claritatib⁹: q̃ & ipsa coueniet attingi: siue extant: siue intercidere. Nõ constat si bi in hac pte græcoꝝ diligentia q̃ multas post olympiadas celebrando pictores q̃ statuarios auctores. Primũq́ olympiade nonagesima: cũ & Phidiã ipsum initio pictorẽ fuisse tradatur: cli peumq́ athenis ab eo pictum. Præterea in confesso fit octogesima tertia fuisse Paneum fra trem eius: q clipeũ intus pinxit elide Mineruæ: quã fecerat Colotes Phidiæ discipulus: & in fa ciendo Ioue olympio adiutor. Quid: q́ in confesso pinde ẽ Bularchi pictoris tabula: ĩ qua erat magnetũ prœlium: a Candaule rege lydiæ heraclidaꝝ nouissimo: q & Myrsilus uocitatus ẽ: re pensam auro. Tanta iam dignatio picturæ erat. Id circa ætatẽ Romuli acciderit necesse ẽ: duo enim deuicesima olympiade interiit Candaules: aut ut qdam tradunt eodẽ anno: quo Romul⁹ nisi fallor. manifesta iam tũ claritate artis adeo absolutiore. Quod si præcipit͞: necesse est simul appareat multo uetustiora principia eẽ: eosq́ q monochromata pinxerunt: quoꝝ ætas ñ tradi͞t. Aliquanto ergo ante fuisse Hygiemonẽ Monochromadã: qui primus in pictura marem fœmi nãq́ discreuerit. Eumaꝝ atheniensem figuras oẽs imitari ausum: Quiq́ inuenta eius excolue rit Cimonẽ Cleoneũ. Hic Cataglypha inuenit: hoc est obliquas imagines & uarie formare uul tus r̃spicientes suspicientes ue: & dspicientes. Articulis ẽt mẽbra distinxit. Venas ꝓtulit: præ terq́ in ueste rugas & sinus inuenit. Pane⁹ qdẽ frater Phidiæ ẽt prœlium atheniensiũ aduersus psas apđ marathonẽ factũ pinxit. Adeo iam coloꝝ usus increbruerat: adeo arspfecta erat: ut in eo prœlio iconicos duces pinxisse tradat͞ atheniensium Milciadem: Callimachum. Cynegyꝝ Barbaroꝝ Dariũ: Thyssaphernem.

¶ Primũ picturæ certamen: & q primi penicillo pinxerunt Cap. ix.

Quinimmo certamen picturæ ẽt florente eo institutũ ẽ corinthi ac delphis. Primusq́ oĩuꝫ certauit cũ Timagora chalcidense: superatusq́ est ab eo Pythis: quod & ipsius Timagoræ

carmine uetusto apparet: chronicoꝝ errore nō dubio. Alii quoqꝫ post hos clari fuere nonagesi/ ma olympiade: sicut Polignotus Thasius: q primus mulieres lucida ueste pinxit: capita eaꝝ mi/ tis uersicolorib⁹ operuit: plurimūqꝫ picturæ prim⁹ cōtulit. Siquidē instituit os adaperire. den/ tes ostender: uultū ab antiquo rigore uariare. Huius ē tabula in porticu Pompeii: q ante curiā ei⁹ fuerat. In qua dubitaē ascendētē cū clipeo pinxerit: an descendentē. Hic delphis ædem pin xit. Hic & athenis porticū quæ poetile uocaē gratuito: cū ptem eius Mycon mercede pingeret Vnde maior huic auctoritas. Siquidē amphictyonesq: qd ē publicū græciæ cōcilium: hospitia ei gratuita decreuere. Fuit alius Mycon: qui minoris cognomine distinguitur: cuius filia Tima/ rete & ipsa pinxit. Nonacesima autem olymmpiade fuere Aglaophon Cephisodorus Phry/ lus Euenor pater Parrhasii & præceptor Maximi pictoris: d quo suis annis dicem⁹. Oēs hi iam illustres: nō tñ in qbus hærere expositio debeat festinans ad lumina artis: in qbus primus ēful sit Apolodorus atheniensis nonacesimatertia olympiade. Hic primus speties exprimeē insti/ tuit: primusqꝫ gloriam penicillo iure cōtulit. Eius ē sacerdos adoransq: & Aiax fulmine incensus q pergami spectaē hodie. Neqꝫ ante eū tabula ullius ostendiē: q teneat oculos. Ab hoc artis fo res aptas Zeusis heracleotes intrauit olympiadis nonacesimæquintæ anno quarto: audentēqꝫ iam aliqd penicillū (de hoc enim adhuc loquimur) ad magnā gloriā pduxit. A qbusdam falso in octocesimanona olympiade positus: cū fuisse necesse ē Demophilū hymereum: & Neseam tha sium. Quoniam utrius eoꝝ discipulus fuerit: ambigiē. In eum Apollodorus supradictus uersus fecit: Artem ipsis ablatā Zeusin ferre secū. Opes quoqꝫ tātas acquisiuit: ut in ostentatione eaꝝ olympiæ aureis litteris ī pallioꝝ tesseris intextum nomē suū ostētaret. Postea donare opa sua instituit: q ea nullo satis digno precio posse diceret: sicuti Alcmenā agrigentinis: Pana Arche/ lao. Fecit & Penelopen: in qua mores pinxisse uideē: & Athletam. Adeoqꝫ sibi in illo placuit: ut uersum subscriberet celebrē ex eo inuisuꝝ aliquē facilius q̄ imitatuꝝ. Magnificus ē Iupiter eius in throno astantib⁹ diis. Et Hercules infans dracones strangulans Alcmena matre coram pauente: & Amphitryone. Deprehendiē tñ Zeusis grandior in capitib⁹ articulisqꝫ. Alioqn tan tus diligentia: ut agrigentinis facturus tabulā: quā in templo Iunonis laciniæ publice dicarent inspexerit uirgines eoꝝ nudas: & quinqꝫ elegerit: ut qd in quaqꝫ laudatissimū eēt: pictura red/ deret. Pinxit & monochromata ex albo. Aequales eius & æmuli fuere Timanthes: Androgy/ des: Eupompus. Parrhasius.

¶ De auib⁹ p picturā deceptis. & qd difficillimū in pictura Cap. x.

Descendisse hic cum Zeuside in certamē tradiē. Et cū ille detulisset uuas pictas tāto successu ut in scænam aues aduolarent: ipse detulisse linteū pictū tradiē: ita ueritate repræsentata: ut Zeusis alitū iudicio tumens flagitaret tandē remoto linteo ostendi picturā: atqꝫ intellecto errore cōcederet palmā ingenuo pudore: qm ipse aues fefellisset: Parrhasius āt se artificē. Fer tur & postea Zeusis pinxisse pueꝝ uuas ferētē: ad quas cū aduolarent aues: eadē ingenuitate p cessit iratus opi: & dixit: uuas melius pinxi q̄ pueꝝ. Nam & si hoc cōsumassem: aues timeē de buerant. Fecit & figlina opa: q sola in ambracia relicta sunt: cū inde musas Fuluius nobilior ro/ mā transferret. Zeusidis manu romæ Helena ē in Philippi porticib⁹. Et in Concordiæ delubro Marsyas religatus. Parrhasius ephesi natus: & ipse multa cōstituit. Prim⁹ symmetriā picturæ ddit. Primus argutias uultus: elegantiā capilli: uenustatē oris cōfessione artificū in lineis extre mis palmā adeptus. Hæc ē in pictura sūma subtilitas. Corpora. n. pingere & media reꝝ: ē qdē magni opis: s; ī quo multi gloriā tulerint. Extrema corpoꝝ facere: & desinentis picturæ modū includere: raꝝ in successu artis inueniē. Ambire enim debet se extremitas ipsa: & sic desinere: ut pmittat alia posse: ostendatqꝫ ēt quæ occultat. Hanc ei gloriā cōcessere Antigon⁹ & Xeno/ crates: q d picturis scripsere: pdicantes quoqꝫ nō solū cōfitentes alia multa. Graphidis uestigia extant in tabulis ac membranis: ex qbus pficere dicūē artifices. Minor tñ uideē sibi comperat⁹ in mediis corporib⁹ exprimendis. Pinxit & dæmonē atheniensiū argumento quoqꝫ ingenioso. Volebat nanqꝫ uariū: iracundum: iniustum: inconstantē. Eūdē uero exorabilē: clementē: mise/ ricordē: excelsum. gloriosum: humilē: ferocē: fugacemqꝫ: & omnia pariter ostendere. Idē pin/ xit & Thesiam q rome in capitolio fuit. Et Nauarchum thoracatū. Et in una tabula quæ ē rho/ di: Meleagꝝ: Herculē: Persea. Hæc ibi ter fulmine ambusta: neqꝫ oblitterata hoc ipso miracu lū auget. Pinxit & Archigallū: quā picturā amauit Tiberius princeps: atqꝫ ut auctor ē Decius Epulo. lx. sestertiis æstimatā cubiculo suo inclusit. Pinxit & Cressam nutricē: infantēqꝫ in mani bus eius. Et Philiscū & Liberꝝ patrē astante uirtute: & pueros duos: in qbus spectaē securitas & simplicitas ætatis. Itē sacerdotē astante puero cū acerra & corona. Sunt & duæ picturæ eius nobilissimæ hoplitides. Alter in certamine ita decurrens: ut sudaē uideaē. Alter arma deponēs ut anhelare sentiaē. Laudaē & Aeneas Castorqꝫ ac Pollux in eadem tabula. Item Thelephus Achilles: Agamenon: Vlixes facundus artifex. Sed quo nemo insolentius & arroganti⁹ sit usus gloria artis. Nam & cognomina usurpauit abrodietū se appellando: aliisqꝫ uerbis principē artis

& eam ab se consumatam. Sup omnia Apollinis se radice ortū: & Herculē: quem lȝ ndi fecerat talē a se pictū: qualē sæpe in qete uidisset. Ergo magnis suffragiis supatus a Timanthe ē sami ī Aiace: armoꝝ quoq̄ iudicio Herois nomine. Et se moleste ferre dicebat: qꝫ iteꝝ ab indigno ui ctus eēt. Pinxit & in minorib⁹ tabellis libidines eo genere & petulantib⁹ iocis se reficiēs. Nā Timanthi uel plurimū affuit ingenii. Eius. n. ē Iphigenia oratoꝝ laudib⁹ celebrata. Qua stante ad aras peritura cū mœstos pinxisset oēs: pcipue patrē: cū tristiciæ omnē imaginē cōsumpsisset patris ipsius uultū uelauit: quē digne nō poterat ostēdere. Sunt & alia ingenia eius exemplaria ueluti Cyclops dormiēs in puula tabula. Cui⁹ & sic magnitudinē exprimere cupiēs pixit iuxta sa tyros thyrso pollicē eius metiētes: atq̄ in omnibus eius opibus intelligit̄ plus semp q̄ pingit̄ Et cū ars summa sit: ingeniū tamē ultra artē ē. Pinxit & heroa absolutissimi opis: arte ipsa com plexus uires pingēdi: qd' opus nunc romæ in tēplo Pacis ē. Euxinidas hac ætate docuit Aristi dē pclarum artificē. Eupompus Pamphilū Apellis præceptorē. Est Eupompi uictor certamīe gymnico palmā tenēs. Ipsius auctoritas tanta fuerit: ut diuiserit picturā in genera tria: q̄ ante eum duo fuere helladicū & asiaticū. Asiaticū appellabant pp hunc q erat sycionius. Diuiso hel ladico tria facta sunt: Ionium: sycioniū: atticū. Pamphili pictura ē cognatio & prœlium ad phi liūtē & uictoria atheniensium. Itē Vlixes in rate. Ipse macedo natiōe: sꝫ primus in pictura om nibus lrīs eruditus: præcipue arithmetice & geometrice: sine quibus negabat artē pfici posse. Docuit neminē minoris talēto annis decē: quam mercedē & Apelles & Melantius ei ddere. Et huius auctoritate effectū ē sicyone primū: dinde & in tota græcia: ut pueri ingenui añ oīa an thigraphicē: hoc ē picturam in ludo docerent̄: reciperetq̄ ars ea ī primū gradū liberaliū. Semp qdē honos ei fuit: ut ingenii eam exercerēt: mox ut honesti ppetuo interdicto: ne suitia doce rēt̄. Ido neq̄ in hac neq̄ in toreutice ullius q fuierit opa celebrāt̄. Clari etiaꝫ cētesimaseptima olympiade extitere. Echion & Therimachus. Echionis sunt nobiles picturæ Liber pater: itē tragœdia & comedia. Semiramis ex ancilla adipiscens regnū: anus lampadas præferens: & no ua nupta uerecundia notabilis. Veꝝ & oēs prius genitos futurosq̄ postea supauit Apelles eo usq̄ olympiade cētesima. xii. in pictura puectus: ut plura solus ppe q̄ cæteri oēs contulerit: uoluminib⁹ editis quæ doctrinā eam continēt. Præcipua eius in arte uenustas fuit: cum eadem ætate maximi pictores eēnt: quoꝝ opa cū ammiraret̄: collaudatis omnib⁹: deesse iis unā illam uenerē dicebat: quam græci charita uocant. Cætera omnia cōtigisse. Sed hac soli sibi neminem parē. Et aliam gloriā usurpauit: cū Protho genis opus immēsi laboris ac curæ supra modū anxie miraret̄. Dixit. n. omnia sibi cū illo paria eē: aut illi meliora: sꝫ uno se præstaī: qꝫ manum ille d tabula nesciret tollere: memorabili præcepto: nocere sæpe nimiā diligētiam. Fuit āt nō mino ris simplicitatis q̄ artis. Nec cedebat Amphioni d dispositione: nec Asclepiodoro d mensuris: hoc ē quanto qd a quo distare dberet. Scitum ē inter Prothogenē & eū qd' accidit. Ille rhodi uiuebat. Quo cū Apelles annauigasset: auidus cognoscendi opa eius fama tm̄ sibi cogniti: conti nuo officinā petit. Aberat ipse: sꝫ tabulam magnæ amplitudinis in machinam aptatam picturæ anus una custodiebat. Hæc Prothogenē foris eē respondit: interrogauitq̄ a quo quæsitū dice ret. Ab hoc inqt Apelles arreptoq̄ peniculo lineam ex colore duxit summæ tenuitatis p tabu lam. Reuerso Prothogeni quæ gesta erant anus indicauit. Ferūt artificē ptinus contemplatū subtilitatē dixisse: Apellē uenisse. Non. n. cadere in aliū tam absolutū opus. Ipm tunc alio co lore tenuiorē lineam in ipsa illa duxisse: præcepisseq̄ abeuntē si redisset ille: ostēderet: adiice retq̄ hunc eē quē quæreret: atq̄ ita euenit. Reuertit̄. n. Apelles: sꝫ uinci erubescēs: tertio co lore lineas secuit: nullū relinquens ampli⁹ subtilitati locū. At Prothogenes uictū se confessus in portū duolauit: hospitē quærens. Placuitq̄ sic eam tabulā posteris tradi: omniū qdē: sed ar tific præcipue miraculo. Consumptā eam cōstat priore incēdio dom⁹ Cæsaris in palatio. Aui de ante a nobis spectatā spatiosiore amplitudide: nihil aliud continētē q̄ lineas uisum effugiē tes. Inter egregia multoꝝ opa inani similē & eo ipso allicientē omniq̄ ope nobiliorem. Apelli fuit alioqn ppetua consuetudo nūq̄ tam occupatam diē agendi: ut nō lineam ducēdo exerceret artem: qd' ab eo in puerbium uenit. Idem psecta opa pponebat in pgula transeuntibus. Atq̄ post ipsam tabulam latens: uitia quæ notarent̄ auscultabat: uulgū diligentiorem iudicem q̄ se præferens. Feruntq̄ a sutore rephensum qꝫ in crepidis una intus pauciores fecisset ansas. Eo dem postero die supbe emendationem pristinæ ammonitionis cauillante circa crus indignatum pspexisse: dnuntiantem ne supra crepidam sutor iudicaret: qd' & ipsum in puerbium uenit. Fu it enim & comitas illi: ppter quam & gratior Alexandro magno erat: frequēnter in officinā uen titanti. Vnde ut iam dixim⁹: ab alio pingi se uetuit inueterato edicto. Sꝫ & in officina imperite multa differenti silētiū comiter suadebat: rideri eum dicens a pueris q colores tererent. Tantū auctoritatis & iuris erat ei in regem alioqn iracundū. Quanq̄ Alexander & honorem clarissi mo præbuit exemplo. Nanq̄ cum dilectæ sibi ex pallaciis suis præcipue nomine Campaspen

nudam pingi ob ammiratiõe formæ ab Apelle iussisset:eumq; cũ pari captum amore sensisset:
dono dedit eam. Magnus aio maior imperio sui:nec minor hoc facto q̃ uictoria aliqua. Quip/
pe se uicit:nec thoꝵ tm̃ suum:sed ẽt affectum donauit artifici:ne dilectæ qdẽ respectu motus
ut quæ modo regis fuisset modo pictoris eẽt. Sunt q Venerẽ Dionæam illo pictã exẽplari pu
tant. Apelles & in æmulis benign⁹ Prothogeni dignationẽ prim⁹ rhodi cõstituit. Sordebat ille
suis:ut pleꝵ ꝑ domestica. Percontanti ꝑ quanti licitaret̃ opa effecta:puum nescio qd dixerat.
At ille qnquagenis talentis poposcit:famãq; dispersit se emere:ut ꝓ suis uederet. Ea res con/
citauit rhodios ad intelligendum artificẽ:nec nisi augentibus precium cessit. Imaginũ ille simili
tudines adeo indiscrete pinxit:ut incredibile dictu Appion grãmaticus scriptũ reliquerit:quen
dam ex facie hominũ addiuinantẽ:quos Meropus uocant ex iis dixisse aut futuræ mortis ãnos
aut præteritæ. Non fuerat ei gratia in comitatu Alexandri cũ Ptolemæo:quo regnante alexã
dria ui tẽpestatis expulsus subornato fraude æmuloꝵ Plano regio inuitatus ad regis cœnã ue/
nit. Indignãtiq; Ptolemæo:& uocatores suos ostendenti ut diceret a quo eoꝵ inuitatus esset:
arrepto carbone extincto e foculo:imaginẽ in pariete deliniauit:agnoscẽte uultũ Plani Rege ex
Incohato ꝓtinus. Pinxit & Antigoni rḡis imaginẽ altero lumine orbam prim⁹ excogitata rõne
uitia cõdendi:obliquam nanq; fecit:ut qd' corpori deerat picturæ potius deesse uideret̃. Tan/
tum ꝗ ea in pte a facie ostendit:quã totam poterat ostẽdere. Sunt inter opa eius expirantium
imagines. Quæ ãt nobilissima sint:nõ ẽ facile dictu. Venerẽ exeuntẽ e mari diuus August⁹ di
cauit in delubro patris Cæsaris:q anadyomene uocat̃:uersib⁹ græcis tali ope dum laudat̃:sꝫ il/
lustrata. Huius.n.inferiorẽ partẽ corruptam q reficeret:nõ poterat inueniri. Veꝵ ipsa iniuria
cessit in gloriam artificis. Consenuit hæc tabula carie:aliamq; ꝓ ea Nero in principatu substi
tuit suo Dorothei manu. Apelles inchoauerat aliam Venerẽ coiis:superaturus ẽt suã illã prio
rẽ. Inuidit mors peracta pte:nec q succederet opi ad præscripta liniamenta inuentus ẽ:Pinxit
& Alexandrum magnũ fulmẽ tenentẽ in tẽplo ephesiæ Dianæ.xx.talentis auri. Digyti emi/
nere uidet̃:& fulmẽ extra tabulam eẽ. Sed legentes meminerint:omnia ea constare quattuor
colorib⁹. Immane tabulæ precium accepit aureos mensura nõ numero. Pinxit & Megalysii sa/
cerdotis Dianæ ephesiæ pompã:Clytum equo ad bellũ festinantẽ:& ei galeã poscenti armige
rum porrigentẽ. Alexandꝵ & Philippum quotiens pinxerit:enumerare superuacuũ ẽ. Mirant̃
eius Abronẽ samii. Et Menandꝵ regem cariæ rhodii. Itẽ Anceum. Alexandriæ Gorgonas te
nentem Tragœdum. Romæ Castorem & Pollucem cũ uictoria & Alexãdro magno. Item bel
li imaginẽ restrictis a tergo manib⁹ Alexandro in curru triumphante. Quas utrasq; tabulas di/
uus Augustus in fori sui ptibus celeberrimis dicauerat simplicitate moderata. Diu⁹ Claudi⁹ plu
ribus æstimauit. In utrisq; excisa facie Alexandri diui Augusti imagines dedere. Eiusdẽ arbitrãt̃
manu eẽ & in Antoniæ templo Herculẽ auersum:ut qd' ẽ difficillimũ faciem eius ostendat ue
rius pictura q̃ ꝓmittat. Pinxit & Heroa nudum:ad quam picturã natura eum ꝓuocauit. Est &
equus eius siue fuit pictus in certamine qd' iudiciũ ad mutas quadrupedes ꝓuocauit ab homini/
bus. Nanq; ambitu æmulos præualere sentiens singuloꝵ picturas inductis equis ostẽdit. Apel
lis tm̃ equo adhinniuere:idq; postea semp illius experimentũ artis ostentat̃. Fecit & Neoptole
mũ ex equo aduersus persas. Archelaum cũ uxore & filia. Antigonũ thoracatũ cũ equo incedẽ/
tẽ. Peritiores artis præferunt omnib⁹ eius operib⁹ eundẽ regẽ sedentẽ in equo. Dianã sacrificã
tium uirginũ choro mixtam:qbus uicisse Homeri uersus uidet̃ idipsũ scribentis. Pinxit & q pin
gi ñ pñt tonitrua:fulgetra fulguraq;:bronten:astrapen:ceraunobolon appellãt. Inuenta eius
& cæteris ei⁹ ꝓfuer̃ i arte. Unum imitari nemo potuit:qd' absoluta opa atramento illinebat ita
tenui:ut idipsum repercussu claritates oculoꝵ excitaret:custodiretq; a puluere & sordib⁹:ad ma
num intuenti demũ appareret. Sed & cũ rõne magna:ne colorẽ claritas oculoꝵ aciem offende/
ret ueluti p lapidẽ specularẽ intuentib⁹ e longinquo. Et eadẽ res nimis floribus coloribus au/
steritatem occulte daret. Aequalis eius fuit Aristides theban⁹. Is omnium prim⁹ animũ pinxit
& sensus omnes expressit:quos uocant græci ethe. Item ꝑturbationes:durior paulo in colori/
bus. Huius pictura:oppido capto ad matris morientis ex uulnere mammã adrepens infans. In/
telligiturq; sentire mater:& timere ne e mortuo lacte sanguinem infans lambat. Quam tabulam
Alexander magn⁹ transtulerat pellam in patriam suã. Idẽ pinxerat prœlium cũ psis centum ho
mines ea tabula complexus pactusq; in singulos mnas denas a tyranno elatensium Mnasone.
Pinxit & currentes quadrigas. Et supplicantẽ pene cũ uoce. Et uenatores cũ captura. Et Leon/
tionẽ pictorẽ. Et Anapauomenõ ꝓpter fratris amorem morientẽ. Item Liberꝵ patrẽ & Ariad/
nen spectatos romæ in æde Cæreris Tragœdum & pueꝵ Apollinis. Cuius tabulæ gratia inte
riit pictoris inscitia:cui tergendam eam mandauerat. M. Iunius prætor sub die ludoꝵ apollina/
rium. Specta ẽ & in æde Fidei in capitolio imago senis cũ lyra pueꝵ docentis. Pinxit & egrum
sine fine laudatũ. Qua in arte tm̃ ualuit:ut Attalus rex unã tabulam eius centum talentis emis/
se tradat̃. Simul ut dictum ẽ & Protogenes floruit patria phicaun⁹ gentis rhodiis subiectæ. Sũ/

ma eius paueptas initio:artiſq; ſumma intentio:& ido minor fertilitas. Quis eũ edocuerit:nõ
putant conſtare. Quidam & naues pinxiſſe uſq; ad annum qnquageſimum. Argumentũ eſſe:ꝙ
cum athenis celeberrimo loco Mineruæ dlubro Popyleon pingeret ubi fecit nobilẽ Paralum &
Hãmoniadã:quã qdam nauſicam uocant:adiecerit puulas naues longas ĩ iis:q̃ pictores parerga
appellant:ut appareret a qbus initiis ad arcẽ oſtentationis opa ſua pueniſſent. Palmam hñt ta-
bulaꝝ eius Ialyſus:q ẽ uſq; hodie romæ dicatus in tẽplo Pacis:quẽ cum pingeret:tradit madi-
dis lupinis uixiſſe:q̃m ſimul famẽ ſuſtinerẽt & ſitim:ne ſẽſus nimia dulcedine obſtrueret. Huic
picturæ quater colorẽ induxit cõtra ſubſidia iniuriæ & uetuſtatis:ut decedente ſupiore inferio-
re ſuccederet. Eſt in ea canis mire factus:ut quẽ pariter caſus & ars pinxerit. Nõ iudicabat ſe ex
primer̃ in eo ſpumã anhelantis cũ re ſiqua omni pte qd' difficillimũ erat:ſibi ipſe ſatiſfeciſſ;. Di
ſplicebat ãt ars ipſa:nec minui poterat:& uidebat̃ nimia ac longius a ueritate diſceder̃:ſpumaq;
illa pingi nõ naſci ex ore anxio animi cruciatu cũ in pictura ueꝝ eẽ nõ ueriſimile uellet:abſterſe-
rat ſæpius:mutaueratq; penicillum:nullo mõ ſibi approbanſ. Poſtremo iratus arti qd' intellige
ret̃:ſpongiã impegit inuiſo loco tabulæ:ex illaq; repoſuit ablatos colores:qualiter cura optaue
rat:fecitq; in pictura fortuna naturã. Hoc exemplo ſimilis & Nealtem ſucceſſus in ſpuma equi
ſimiliter ſpongia impacta ſecutus dicit̃ cũ pingeret Popizonta retinente pane. Cum ita Protho-
genes modo ſtrauit & fortuna. Propter hunc Ialyſum ne cremaret tabulas Demetrius rex:cum
ab ea pte ſola poſſet rhodũ cape:nõ incendit:parcenteq; picturæ fugit occaſio uictoriæ. Erat
tũc Prothogenes in ſuburbano hortulo ſuo:hoc ẽ Demetrii caſtris. Neq; interpellatus prœliis
inchoata opa intermiſit omnino:ſ; accitus a rege interrogatuſq; q̃ fiducia extra muros ageret:
reſpondit:ſcire ſe illi cũ rhodiis bellũ eẽ nõ cũ artibuſ. Diſpoſuit ergo rex in tutelã eius ſtatiões
gaudẽs:ꝙ poſſ; manus ſuare qbus iam pepcerat:& ne ſæpius auocaret:ultro ad eum uenit ho
ſtis. Relictiſq; uictoriæ ſuæ uotis inter arma & muroꝝ ictus ſpectauit artificẽ. Sequit̃q; tabu-
lam eius tẽporis hæc fama:ꝙ eam Prothogenes ſub gladio pinxerit. Satyrꝰ hic ẽ:quẽ Anapa-
uomenon uocant. ne qd deſit tẽporis eius ſecuritati tibias tenẽs. Fecit & Cydippen Triptole-
mũ:Cyliſcũ tragœdiaꝝ ſcriptorẽ mediantẽ & Athletam:& Antigonũ regẽ:& imaginẽ matris
Ariſtotelis philoſophi:q ei ẽt ſuadebat:ut Alexandri magni opa pingeret:pp æternitatẽ rerũ
Impetus animi & libido in hæc quædam artis eum potiꝰ tulere:Nouiſſime pinxit Alexandꝝ ac
pana. Fecit & ſigna ex ære:ut diximꝰ. Eadẽ ætate Aſclepiodorꝰ fuit:quẽ in ſymmetria mirabat̃
Apelles. Hui Mnaſon tyrannꝰ p.xii.diis ddit in ſingulos mnas tricenas. Ideq; Theomneſto ĩ
ſingulos heroas mnas cẽtenas. His annumerari d; Nichomachꝰ Ariſtodemi filius:ac diſcipulꝰ.
Pinxit hic raptũ Proſpinæ. Quæ tabula fuit in capitolio in Mineruæ dlubro ſupra ædiculã iu-
uẽtatis. Et in eodẽ capitolio alia quã Plancus impator poſuerat uictoria quadrigã in ſublime ra
piẽs. Hic primꝰ Vlixi addidit pileũ. Pinxit & Apollinẽ & Dianã:Deũq; matrẽ in leone ſedẽtẽ
Et itẽ nobiles uaccas arreptantibꝰ ſatyris. Scyllamq; quæ nũc ẽ romæ in tẽplo Pacis. Nec fuit
aliꝰ in ea arte uelocior. Tradũt nãq; conductũ eũ ab Ariſtrato ſicyonioꝝ tyranno ad pingẽdũ:
qd' is faciebat Teleſti poetæ monumẽtũ:p̃finito die intra quẽ pageret̃:nec multo añ ueniſſe:
accẽſo in pœnã tyranno:pauciſq; diebꝰ abſoluiſſe celeritate & arte mira. Diſcipulos habuit Ari
ſtidẽ fratrẽ & Ariſtoclẽ filiũ & Philoxenom eretriũ. Cuius tabula nullis poſtferenda Caſſandro
r̃gi picta.cõtinuit Alexandri prœlium cũ Dario. Itẽ pinxit & laſciuiam:ĩ qua tres Sileni come-
ſant̃. Hic celeritatẽ p̃ceptoris ſecutꝰ:breuiores 'etiãnũ quaſdã picturæ uias & compẽdiarias in-
uenit. Annumerat̃ his & Nicophanes elegans & concinꝰ:ita ut uetuſta opa pingeret pp æterni
tatẽ reꝝ impetuoſi animi:& cui pauci comparẽt̃. Coturnꝰ ei & grauitas artis. Multũ a Zeuſide
& Apelle abeſt Apellis diſcipulus Perſeꝰ:ad quẽ d hac arte ſcripſit:q huius fuit ætatis. Ariſti
dis thebani diſcipuli fuerũt & filii Niceros & Ariſtippus:cuius ẽ Satyrus cũ ſcypho coronatus
Diſcipuli eius fuerunt Antorides & Euphranor:d quibꝰ mox dicemus. Nãq; ſubtexi par ẽ:mi-
noris picturæ celebres in penicillo e qbus fuit Pyreicuſ:arte paucis poſtferẽdus. Propoſito ne-
ſcio an dſtruxerit ſe:q̃m humilia qdẽ ſecutus humilitatatis tñ ſummã adeptus ẽ gloriã. Tonſtri
nas ſutrinaſq; pinxit & aſellos & obſonia ac ſimilia:ob hoc cognominatꝰ Rhyparograuos. In iis
cõſummatæ uoluptatiſ. Quippe eæ pluris uenier̃ q̃ maximæ multoꝝ. E diuerſo mediana ut in-
quit Varro:omnia opiebat Serapionis tabula ſub ueteribꝰ. Hic ſcœnas optime pinxit:ſ; homi
nẽ pingere nõ potuit. Contra Dyonyſius nihil aliud q̃ homines pinxit:ob hoc Anthropogra
phus cognominatꝰ. Parua & Calicles fecit. Itẽ Caleces comicis tabellis. Vtraq; Anthiphilus.
Nam & Heſionam nobilẽ pinxit:& Alexandꝝ ac Philippũ cũ Minerua:q ſunt in ſcola in Octa
uiæ porticibꝰ & Philippi. Liberꝝ patrẽ:Alexandꝝ pueꝝ:Hyppolitũ tauro emiſſo expaueſcẽtẽ
In Pompeia uero Cadmũ & Europen. Ideq; iocoſo nomine & gryllũ ridiculi habitꝰ pinxit. Vnd
hoc genꝰ picturæ gryllus uocat̃. Ipſe in ægypto natus didicit a Cteſidemo. Decet nõ ſileri & ar
deatis tẽpli pictorẽ præſertim ciuitate donatũ. Ibi & carmine qd' ẽ in ipſa pictura his uerſibus
Dignis digna loco picturis cõdecorauit

Reginæ Iunonis supremæ coniugis tēplum
Marcus ludius elotas ætolia oriundus:
Quē nunc & post semꝑ artē hanc ardea laudat. Ea sunt scripta antiq̃s lr̃is latinis. Nō frau-
dando & Ludio & diui Augusti ætate: q primꝰ instituit amœnissimā parietū picturam uillas: &
porticus: ac topiaria opa: lucos: nemora: colles: piscinas: euripos: amnes: littora: qualia q̃s op-
taret: uarias ibi obambulantiū spetie: aut nauigantiū: terraq; uillas adeuntiū asellis aut uehiculis
iam piscantes: aucupantesq;: aut uenantes: aut ēt uindemiantes. Sunt in eius exemplaribꝰ nobi-
les plaustri accessu uillæ: sub collium sponsione mulieres labentes trepidæq; ferunt plurimæ.
Præterea faciles argutiæ: facetissimi sales. Idēq; subdialibus maritimas urbes pingere instituit
blandissimo aspectu minimoq; impendio. S; nulla gloria artificū est: nisi eoꝝ q tabulas pinxere
eoq; uenerabilior apparet antiquitas. Non. n. parietes excolebant dominis tm̄: nec domos uno
in loco mansuras: quæ ex incendiis rapi ñ posset. Casula Prothegenes cōtentus erat in hortulo
suo. Nulla in Apellis tectoriis pictura erat. Nondū libebat parietes totos pingere. Omnis eo
rum ars urbibus excubabat: pictorq; res cōmunis terraꝝ erat. Fuit & Arellius romæ celebris
paulo ante diuū Augustum: nisi flagitio insigni corrupisset artē semꝑ alicuiꝰ amore fœminæ fla
grans: & ob id eas pingēs: sed dilectaꝝ imagine: itaq; in pictura eius scorta numerabāt. Fuit &
nuꝑ grauis ac seuerus: idēq; floribus humilis rei pictor Amuliꝰ Huius erat Minerua spectantē
aspectans quacūq; aspiceret. Paucis diei horis pingebat: id quoq; cū grauitate: q semꝑ togatus
q̃q; in machinis. Carcer eius artis domꝰ aurea fuit: & ido nō extant exempla alia magnopere.
Post eū fuere in auctoritate Cornelius Pinus & Actius Priscus: q Honoris & Virtutis ædes im
peratori Vespasiano Augusto restituenti pinxerunt. Sed Priscꝰ antiq̃s similior.

¶ De auium cantu cōpescendo: & q encausto & penicillo primꝰ lacunaria: & cameras pin
xerit: sparsimq; precia mirabilia picturaꝝ Cap. x.

NOn est omittēda in picturæ mētione celebris circa Lepidum fabula. Siquidē in triumuiratu
quodā loco deductus a magistratibꝰ in nemorosum hospitiū: minaciter cū iis postero die ex
postulauit: somnū adeptum sibi uolucꝝ cōcentu. At illi dracōnē in longissima mēbrana depictū
circūdedere loco. Eoq; terrore aues tūc siluisse narrant: & postea cognitū est ita posse cōpesci.
Cæris pingere ac picturā inurere q̃s primus excogitauerit: nō constat. Quidam Aristidis inuen
tum putant: postea cōsumatam a Praxitele. Sed aliquanto uetustiore: encausticæ picturæ exti-
tere: ut Polygnoti & Nicanoris & Maresilai parioꝝ. Lysippꝰ quoq; æginæ picturæ suæ inscrip-
sit Eneten: qđ ꝓfecto nō fecisset: nisi encaustica inuenta. Pamphilus quoq; Apellis præceptor
nō pinxisse tm̄ encaustica: sed ēt docuisse tradit̄ Pausiam sicyoniū primū in hoc genere nobilem
Brietis filius hic fuit: eiusdēq; primo discipulus. Pinxit & ipse penicillo parietes thebis cū refice
rent̄ quondā a Polygnoto picti: multūq; comparatione superatus existimabat̄: q̃m ñ suo gener̄
certasset. Idē & lacunaria primꝰ pingere instituit. Nec cameras ante eū taliter adornari mos fuit
Paruas pingebat tabellas maximeq; pueros. Hoc æmuli eū interpretabāt̄ facere: q̃m tarda pic-
turæ ratio esset illa. Quam ob rem daturus celeritatis famā: absoluit uno die tabellā: q̃ uocata
ē hemeresios puero picto. Amauit in iuuenta Glyceram municipē suam inuentricē coronarum
certandoq; imitatione eius ad numerosissimā florum uarietatē ꝑduxit artē illam. Postremo pin
xit illā sedētē cū corona. Quæ nobilissima tabula appellata ē stephanoplocos: ab aliis stephano
polis: q̃m Glycera coronas uēditando substinuerat paupertatem. Huius tabulæ exemplar: qđ
apographon uocant. L. Lucullus duobꝰ talentis emit athenis. Pauxias āt fecit & grandes tabu-
las: sicut spectatam in Pompeii porticibꝰ boum immolationē. Eam. n. picturam primꝰ inuenit:
quā postea imitati sunt multi: æquauit āt nemo. Ante omnia cū longitudinē bouis ostēder̄ uel-
let: aduersum eū pinxit: nō transuersum. Vnde & abunde intelligit̄ amplitudo. Dein cū omnes
quæ uolunt eminentia uideri: candicantia faciant: colorēq; cōdiant nigro. Hic totū bouē atri co
loris fecit: umbræq; corpꝰ ex ipso dedit. Magna prorsus arte in equo extantia ostendens: & ĩ cō
fracto solida omnia. Sicyone & hic uitam egit: diuq; fuit illa patria picturæ. Tabulas inde omēs
ex publico pp æs alienū ciuitatis additas. Scauri ædilitas romā transtulit. Post eū eminuit lon-
ge ante omnes Euphranor isthmius olympiade scilicet cētesima quarta. Is ē q inter fictores di-
ctus ē a nobis. Fecit & colossos & marmora ac scyphos sculpsit. Docilis ac laboriosus ante oēs:
& in quocūq; genere excellens ac sibi equalis. Hic primꝰ uidet̄ & expressisse dignitates insignia
heroum: & usurpasse symmetriam. S; fuit ĩ uniuersitate corpoꝝ exilior: capitibꝰ articulisq; grā-
dior. Volumina quoq; composuit đ symmetria & coloribus. Opa eius sunt: equestre prœlium.
xii. dii: Theseus: in quo dixit: eundem apud parrhasium rosa pastum esse: suum uero carne:
Nobilis eius est tabula ephesi: Vlixes simulata uesania bouem cum equo iungens: & Palame-
des dux fasce gladiū cōdens. Eodē tempore fuit & Cyclias: cuius tabulam Argonautas talentis
c. xliiii. Hortensius orator mercatus ē: eiq; ædem fecit in thusculano suo. Euphranoris āt disci
pulus fuit Antidotus. Huius ē clipeo dimicās athenis & luctator: tibicēq; inter pauca laudatus

Ipſe diligentior ꝗ numeroſior: & in colorib⁹ ſeuerus. Maxīe inclaruit diſcipulo Nicia athenīeſi ꝗ diligentiſſime mulieres pinxit. Lumē & umbraſ cuſtodiuit: atq̄ ut eminerent e tabulis picture maxime curauit. Opa eius nemea aduecta ex aſia romā a Syllano: quā in curia diximus poſitam Itē Liber pater in æde Concordiæ. Hiacynthus: quē Cæſar Auguſtus delectatus eo ſecū de/portauit alexandria capta. Et ob id Tiberius Cæſar in tēplo eius dicauit hanc tabulam Dianæ. Epheſi uero ē Megalyſſi ſacerdotis epheſiæ Dianæ ſepulchrum. Athenis necromātia Homeri Hanc uendere noluit Attalo regi talentis. lx. potiuſq̄ patriæ ſuæ donauit: abundans opib⁹. Fecit & grandes picturas: in qbus ſunt Calypſo & Io: & Andromeda. Alexander quoq̄ in Pom/peii porticib⁹ præcellens: & Calypſo ſedens. Huic qdē aſcribūt quadrupedes. Proſperrimæ canes expreſſit. Hic eſt Nicias: đ quo dicebat Praxiteles interrogatus: q̄ maxime opa ſua ꝓbaret in marmorib⁹: qbus Nicias manum admouiſſet. Tantum circūlitioni eius tribuebat. Non ſa/tis diſcernitur alius eodem nomine. At hunc eundem qiudam faciunt olympiade centeſi/ma. xii. Niciæ comparat: & aliquanto præfert Atheniō Maronites Glautionis corinthi diſci/pulus: & auſterior colore: & in auſteritate iucundior: ut in ipſa pictura eruditio eluceat. Pinxit ī templo Eleuſinæ Philarchum. Athenis frequentiā quā uocauere polygenneton. Item Achillē uirginiſ habitu occultatū Vlixe deprehendente. Et in una tabula quaq̄ maxime inclaruit: agaſo/nem cū equo. Quod niſi in iuuenta obiiſſet: nemo ei compararet. Eſt & nomē Heraclidi mace/doni: Initio naues pinxit. Captoq̄ rege Perſeo athenas cōmigrauit: ubi eodē tempore erat Metrodorus pictor: Idemq̄ phūs magnæ in utraq̄ ſcientia auctoritatis. Itaq̄ cum. L. Paulus dui/cto Perſeo petiſſet ab athenienſibus ut ꝗ probatiſſimū phūm mitterent ſibi ad erudiendos liberos: itemq̄ pictorē ad triumphū excolendū: athenienſes Metrodorꝝ elegerunt: ꝓfeſſi eundem ī utroq̄ đſiderio præſtantiſſimū: qđ edito quoq̄ Paulus indicauit. Timomachus bizantin⁹ Cæ/ſaris dictatoris ætate Aiacem ei pinxit & Medeam ab eo ī Veneris genitricis æde poſitas: octogīta talētis uenūdatas. Talētū āt atticū ut ait Varro. xvi. ſeſtertiis taxat. Timomachi æque laudāt Oreſteſ: Iphigenia ī tauriſ & Lecythiō agilitatis exercitator: cognatio nobiliū palliati: quos dicturoſ pīxit: alterꝝ ſtātē: alterꝝ ſedētē. Precipue tn̄ ars ei fauiſſe ī Gorgone uiſa ē. Pauſiæ fili⁹ et diſcipulus Ariſtolaus e ſeueriſſimis pictorib⁹ fuit: cuius ſunt Epaminundas: Pericles: Medea Virtus: Theſeus. Imago atticæ plebis: boum immolatio. Sunt qbus et Mechopāes eiuſdē Pauſiæ diſcipulus placeat diligentia: ꝗ intelligant ſoli artifices. Alias durus in colorib⁹ ſed & mul/tus. Nam Socrates iure omnib⁹ placet. Taleſq̄ ſunt eius picturæ. Cum Aeſculapio filiæ Higia Aegle: Pane: Calaſus: & Piger q appellat Ocnos ſpartū torquens ꝗ aſellus arrodit. Hac en⁹ indicatis ī genere utroq̄ ꝓceribus: n̄ ſilebunt & primis ꝓximi. Ariſtoclides: qui pinxit ædem Apollinis delphis. Anthiphilus puero ignē conflante laudat: ac pulchre alias domo ſplende/ſcente: ipſiuſq̄ pueri ore. Itē lanificio: in quo ꝓperant omniū mulierꝝ penſa: Ptolemæo uenāte Sed & nobiliſſimo ſatyro cū pelle pantherina: quē apocoptōta appellant. Ariſtophon Ancha/lo uulnerato ab apro cū ſocia doloris Aſtipale. Numeroſaq̄ tabula: in qua ſunt Priamus: Helena: Credulitas: Vlixes: Deiphebus: Dolus. Androbi⁹ pinxit Scyllam ancoras pſicæ claſſis præcidentē. Artemō Dāne mirantibus eam prædonibus. Reginam Stratonicē: Herculē & Deina/ram. Nobiliſſimas āt quæ ſūt in porticib⁹ Octauiæ opibus. Herculē ab oeta mōte exuſta mortalitate conſenſu deorꝝ in cælum euntē. Laomedōtis circa Herculē & Neptunnū hiſtoriam. Alcimacus Dioxippum: q Pancratio olympiæ circa pulueris iactū: ꝗ uocant aconiti: uicit. Cœūs ſtēmata. Cteſilochus Apellis diſcipulus petulāti pictura innotuit Ioue Liberꝝ parturiente đpicto mitrato & muliebriter ingemiſcente inter obſtetrices & deaꝝ clamorē. Teſtidem⁹ oecaliæ expugnatiōe & Laodamia. Cleſides reginæ Stratonices iniuria: nullo enim honore exceptus ab ea: pinxit uoluptatē cū piſcatore: quē reginā amare ſermo erat: Eamq̄ tabulam in portu epheſi ꝓpoſuit: ipſe uelis raptus ē. Regina tolli uetuit. utriuſq̄ ſimilitudine mire expreſſa Cratin⁹ co/mœdus athenis Pompeiū pinxit. Euchides bigā regis cū uictoria. Eodorus ſcœna ſpectat. Idē & ex ære ſigna fecit. Iphis Neptunno & Victoria. Habron amicitiam & concordiam pinxit: & deorꝝ ſimulacra Leontiſcus Aratū uictorem cū tropheo pſaltbriam. Leon Sapho. Nicæarchus Venerē inter Gratias & cupidinē. Herculē triſtē inſaniæ pœnitentia. Nealces Venerē ſolers in arte ingenioſo opi ſuperpinxit. Siquidē cū prœlium nauale ægyptiorꝝ & pſarꝝ pinxiſſet: qđ ī nilo cuius aqua ē mari ſimilis: factū uolebat intelligi. Argumentoq̄ đclarauit: qđ arte nō poterat. Aſellum enim in littore bibentē pinxit: & crocodillum inſidiantem ei. Oenias Syngenicon Philiſcus officinam pictoris: ignem conflante puero. Phalerion Scyllam. Simonides Agathar/chum & Mnemoſinem. Simus iuuenē requieſcentem officinam fullonis quinquatriis celebrantē Idemq̄ Nemeſin egregiam. Theodorus uero emungētē. Idem ab Oreſte: matrē & Aegiſtum interfici. Bellumq̄ iliacum plurib⁹ tabulis: qđ eſt romæ in Philippi porticib⁹: & Caſſandram q̄ ē in Cōcordie đlubro. Leontius Epicurum cogitantē Demetrium regē Theon. Oreſtis inſaniā Thamyram cytharædum. Tauriſcus Diſcobolum: Clytemneſtram: Paniſcū: Polynicē regnum

repetentẽ: & Capanea. Nõ omittet̃ inter hos insigne exemplũ. Nanq; Erigon⁹ tritor colorum Nealce pictoris in tantum ipse ꝓfecit: ut celebrem et discipulũ ipse reliquerit Pasiã fratrẽ Egenitæ fictoris. Illud uero per q̃ rarꝫ ac memoria dignum ẽt suprema opa artificũ imperfectasq; tabulas: sicut Irin Aristidis: Tindaridas Nicomachi: Medeam Thimomachi: & quam dixim⁹ Venerẽ Appellis in maiori ammiratione eẽ: q̃ pfecta. Quippe in iis liniamenta reliqua: ipsęq; cogitationes artificũ spectant̃: atq; ĩ lenocinio cõmendationis dolor ẽ. Manus cũ id agerent extinctæ desiderant̃. Sunt etiamnũ nõ ignobiles qdẽ in transcursu tamẽ dicendi: Aristonides: Anaxander: Aristobolus syrus: Arcesilas Tisicratis filius: Coribas Nicomachi discipulus: Carmanides Euphranoris: Dionysiodorus colophonius: Diogenes qui cũ Demetrio rege uixit. Eutymedes: Heraclides macedo: Mydon solus Philomachi statuarii discipulus: Mnasitheus sicyonius: Mnasidemus Aristonidis filius & discipulus: Nessus Habronis filius: Polemon alexandrinus. Theodorus samius: & Tadius Nicosthenis discipuli. Xenon Neoclis discipulus sicyonius. Pinxere & mulieres. Timarete Myconis filia Dianam in tabula: quæ ephesi est in antiquissimis picturæ. Irene Cratini pictoris filia & discipula puellam quæ ẽ eleusinæ. Calypso senẽ & præstigiatorem Theodorꝫ Alcisthene saltatorẽ. Aristarete Nearchi filia & discipula Aesculapium. Lala cizicena ꝑpetua uirgo Martia. M. Varronis inuenta romæ & penicillo pinxit: & cestro in ebore imagines mulierꝫ maxime: & Neapolitanũ in grandi tabula. Suam quoq; imaginẽ ad speculum. Nec ullius in pictura uelocior man⁹ fuit. Artis uero tñ ut multũ immanitate precii antecederet celeberrimos eadẽ ætate imaginum pictores. Sopylon & Dionysium quoq; tabulæ pinacothecas implent. Pinxit & quædam Olympias: đ qua hoc solũ memorat̃: discipulum eius fuisse Antobolum. In encaustice pingendi duo fuisse antiquitus genera constat: cæra & ebore cestro id est uiriculo: donec classes pingi cœpere. Hoc tertium accessit: resolutis igni cæris penicillo utendi: q̃ pictura in nauib⁹ nec sole nec sale uentisq; corrumpit̃. Pingunt & uestes in ægypto inter pauca mirabili genere. Candida uela postq̃ attriuere illinentes nõ coloribus: sed colorẽ sorbẽtib⁹ medicamentis. Hoc cũ fecere nõ apparet in uelis: sed in cortina pingi. In feruentes aquas mersa post momentũ extrahunt̃ picta. Mirũq; cũ sit un⁹ in cortina colos: ex illo alius atq; alius fit in ueste accipientis medicaminis qualitate mutat⁹. Nec postea ablui potest: ita cortina nõ dubiæ cõfusura colores si pictos acciperet. Degerit eos ex uno: pingitq; dũ coquit. Et adustæ uestes firmiores fiunt: q̃ si nõ urerent̃.

¶ Plastices primi inuentores: đ simulacris & uasis fictilib⁹ & ꝓcio eorꝫ. Ca. xi.

DE pictura satis superq;. Contexuisse his & plasticẽ conueniat: eiusdẽ ope terræ finger̃ ex argilla similitudines. Dibutades sicyonius figulus primus inuenit corinthi filiæ opa: q̃ capta amore iuuenis: illo abeunte peregre: umbram ex facie eius ad lucernam ĩ pariete lineis circũscripsit. Quibus pater eius impressa argilla typum fecit: & cũ cæteris fictilibus induratum igni ꝓposuit: eum ꝑ seruatum in nympheo: donec corinthum Mummius euerteret: tradunt. Sunt q in samo primos omniũ plasticen inuenisse Ideochum Rhetũ & Theodorꝫ tradant multo ante Battiadas corintho pulsos. Demaratum uero ex eadẽ urbe ꝓfugum q in etruria Tarquinium Priscum regẽ Populi Ro. genuit: comitatos fictores Eucirapum & Eugrãmum. Ab iis italiæ traditã plasticẽ. Dibutadis inuentũ est rubricam addere: aut ex rubia cretam fingere. Primusq; ꝑsonas tegularꝫ extremis imbricibus imposuit: q̃ inter initia ꝓtypa uocauit. Postea idẽ ectypa fecit. Hic & fastigia templorꝫ orta pp hunc plaste appellata. Hominis ãt imaginẽ gypso e facie ipsa prim⁹ omnium expressit: ceraq; in eam formam gypsi infusa emendar̃ instituit Lysistratus sicyoni⁹ frater Lysippi: đ quo diximus. Hic & similitudinẽ reddere instituit. Ante eum q̃ pulcherrimas facere studebat̃. Idẽ & đ signis effigiẽ exprimer̃ inuenit. Creuitq; res in tantum: ut nulla signa statuæ ue sine argilla fierent. Quo apparet antiquiorẽ hanc fuisse scientiam q̃ fundendi æris. Plastæ laudatissimi fuere Dimophilus & Gorgasus. Ideq; pictores q Cæreris ædẽ romæ ad cyrcũ maximũ utroꝙ genere artis suæ excoluerunt: uersib⁹ inscriptis græce: qbus significarunt a dextra opa Dimophili eẽ: a parte leua Gorgasi. Ante hãc ædem tuscanica omnia in ædib⁹ fuisse auctor ẽ. M. Varro. Ex hac cum reficerent̃: crustas parietum excisas tabulis marginatis inclusas eẽ. Itẽ signa ex fastigiis dispersa. Fecit & Calcosthenes cruda opa athenis: q loc⁹ ab officina eius ceramicos appellat̃. M. Varro tradit sibi cognitũ romæ Possunium nomine: a quo factas rome tubas. Itẽ pisces: quos aspectu discernere a ueris uix posses. Idẽ magnificat arcesilaũ. L. Luculli familiarẽ: cuius ꝓplasticẽ pluris uenire solitam ab artificibus ipsis q̃ aliorꝫ opa. Ab hoc factam Venerẽ genitricẽ in foro Cæsaris: & priusq̃ absolueret: festinatione dedicandi positam. Deinde ei a Lucullo sestertiis. lx. signum fœlicitatis locum: cui mors utriusq; inuiderit. Octauio eqti romano cratera facere uolenti exemplar e gypso factũ talento. Laudat & Praxitelem q plasticẽ matrẽ statuariæ sculpturæq; & cælaturæ eẽ dixit: & cum eẽt in omnibus his summus: nihil unq̃ fecit: ante q̃ finxit. Præterea elaboratam hanc artem italiæ & maxime etruriæ. Turianumq; a fregellis accitum: cui locaret Tarquinius Priscus Iouis effigiem in capitolio dicandam. Fictilem

eam fuisse: & ido mirari solere. Fictiles in fastigio templi eius quadrigæ: d quibus sæpe dixim⁹ Ab hoc eodē factum Herculem: q hodieq̧ materiæ nomē in urbe retinet. Hæ enim tum effi/gies deum erant laudatissimæ. Nec pœnitet nos illoꝝ q tales coluere. Auꝝ enim & argentum ne diis qdē conficiebant. Durant etiamnū plerisq̧ in locis talia simulacra. Fastigia qdē teplorum ēt in urbe crebra & municipiis mira cælatura & arte firmitateq̧ æui certiore auro certe innocen tiore. In sacris qdē ēt inter has opes ñ murrinis crystallinis ue: sȝ fictilibus ꝓlibatur sympulis in/nocētius. Inenarrabili terræ benignitate: si qs singula æstimet: ēt ut omittāt in frugū uini po/moꝝ herbaꝝ fruticū medicamētoꝝ metalloꝝ generib⁹ bñficia eius: quæq̧ adhuc dixim⁹: uel q̃ assiduitate faciant. Figlinaꝝ opa: imbricibus tabulis tegulisq̧ ad balneas mammatis: uel ad tecta coctilib⁹ laterculis fundamentisq̧: aut quæ rota fiūt ēt fictilib⁹ doliis ad uina excogitatis: & ad aquas. Propter quæ Numma rex septimū collegiū figuloꝝ instituit. Quin & dfunctos sese mul ti fictilibus soliis condi maluere: sicut. M. Varro pythagorico modo in myrti & oleæ atq̧ nigre populi foliis. Maior quoq̧ ps hominū terrenis utit̃ ualis. Samia etiamnū in æsculentis laudant̃ Retinet hanc nobilitatē & Arretium in italia & calicum tantum surrentū: asta pollentia in hispa nia & saguntum: in asia pgamum. Habēt & trallis opa sua: & utina in italia: qm̃ & sic gētes nobi litant̃. Et hæc p maria terrasq̧ ultro citroq̧ portant̃. Insignibus rotæ officinis erythris. Ho/dieq̧ in tēpo monstrāt̃ duæ amphoræ pp tenuitatē consecratæ discipuli magistriq̧ certamine uter tenuiorē humū circūduceret. Cois laus maxima: hadrianis firmitas. Nonullis circa hoc se/ueritatis quoq̧ exēplis. Q. Coponiū inuenimus ambitus damnatum: qa uini amphoram ddissȝ dono ei: cuius suffragii latio erat. Atq̧ ut luxu aliqua quoq̧ auctoritas contingat figlinis: tripa/tinum inqt Fenestella appellabat̃ summa cœnaꝝ lauticia. Vna erat murenaꝝ: altera lupoꝝ: ter/tia myxonis piscis. Inclinatis iam scilicet morib⁹ ut tamē eos præferre græciæ ēt philosophis possimus. Siquidē in Aristotelis hæredum auctione. lxx. patinas uenisse tradit̃. Nam nos cum unam Esopi tragœdiaꝝ histrionis in natura auium dicerem⁹ sestertiis sexcentum stetisse: nō du/bito indignatos legentes. At Hercules Vitellius in principatu suo. cc. sestertiis condidit patinā Cui faciēdæ fornax in campis is ædificata erat: qm̃ eo puenit luxuria: ut ēt fictilia pluris con/stēt: q̧ murina. Propter hanc Mutian⁹ altero cōsulatu suo in cōquæstione exprobrauit patinaꝝ paludes Vitellio. Memoria nō illa fœdiore: cuius uenero Asprenati reo Cassius Seuer⁹ accusa/tor obiiciebat interisse. c. xxx. conuiuas. Nobilitant̃ iis oppida quoq̧: ut regium: & cumæ Sa/mia testa matris deum sacerdotes: q galli uocant̃: uirilitatē amputant. Nec aliter citra pniciem: si: M. Celio credam⁹ q linguam sic amputandā obiecit graui ꝓbro: tanq̧ & ipse iam tūc eidē Vi tellio malediceret. Quid nō excogitauit ars? fractis ēt testis utēdo sic ut firmi⁹ durēt tusis calce addita: q uocant signina. Quo genere ēt pauimēta excogitauit.

¶ Terræ uarietates: & d puluere puteolano: & aliis terræ generibus quæ in lapidem uertuntur Cap. xii.

Verum & ipsius terræ sunt alia segmenta. Quis enim satis miret̃ pessimam eius partem me/dioq̧ puluerē appellatū in puteolanis collib⁹ opponi maris fluctib⁹: mersumq̧ ꝓtinus fie/ri lapide unū inexpugnabilē undis: & fortiorē quottidie: utiq̧ si cumano misceat̃ cemēto. Eadē ē terræ natura in cyzicena regione: sȝ ibi nō puluis: uerꝝ ipsa terra qualibet magnitudine excisa & dmersa in mare lapidea extrahit̃. Hoc idē circa cassandream ꝓdunt fieri. Et in fōte gnidio dul ci intra octo mēses terram lapidescere. Ab oropo qdē aulidē usq̧ qcquid terræ attingit̃ mari: mutat̃ in saxa: nō multū puluere puteolano distat e nilo harena tenuissima sui pte nō ad sustinē da maria fluctusq̧ frangēdos: sed ad dbellanda corpora palæstræ studiis. Inde certe Patrobio Neronis principis liberto aduehebat̃. Quin & Leonato & Cratero ac Meleagro Alexandri ma gni ducib⁹ sabulū hoc portari cū reliqs militaribus cōmertiis repio. Plura d hac pte nō sum di/cturus: non hercules magis q̧ d terræ usu ĩ cæromatis: quibus exercendo iuuentus nostra cor/pora uires animorum perdidit.

¶ De parietib⁹ fornaceis & lateritiis & eoꝝ rōne Cap. xiii.

Quid? non & in africa hispaniaq̧ ex terra parietes: quos appellant fornaceos (qm̃ fornacum modo circundati utrinq̧ duab⁹ tabulis infarciunt̃ uerius quā instruunt̃) æuis durant: incor rupti hymbribus: uēto: ignib⁹: omniq̧ cemento firmiores. Spectat ēt nūc speculas Hannibalis hispania terrenasq̧ turres iugis montiū impositas. Hinc & cespitū natura castroꝝ uallis accom/modata cōtra fluminum impetus aggerib⁹. Illini qdē crates parietum luto: & laterib⁹ crudis ex/trui qs ignorat? Lateres nō sunt e sabuloso: neq̧ harenoso: multoq̧ min⁹ calculoso ducēdi solo sȝ e cretoso & albicante: aut ex rubrica. Vel siiam ex sabulo e masculo certe. Fingūt̃ optime uer̃ Nam solstitio rimosi fiunt: quos ædificiis nō idoneos ꝓbant. Quin & intritū ipm̃ eoꝝ pri⁹quā fingāt̃: macerari oportȝ. Genera eoꝝ tria. Lidorō quo utimur: lōgū sesqpede: latū pede. Alteꝝ tetradoron. Tertium pētadoron. Græci. n. antiq doron palmū uocabant: & ido dora munera: qa manu darēt̃. Ergo a quattuor & quinq̧ palmis ꝓut sunt: nomināt̃. Eadē ē latitudo. Minore

in priuatis opibus: maiore in publicis utunt̄: In græcia pithacne. In asia & in ulterioris hispaniæ ciuitatibꝰ massilia & calēto fiunt lateres: q siccati nō mergūt̄ in aqua. Sunt. n. e terra pumicosa: cū subigi pōt utilissima. Græci: præterqꝫ ubi e silice fieri poterat structura: parietes latericios ꝓtulere. Sunt. n. æterni: si ad ꝑpendiculum fiant. Ido & ad publica opa & regias domos addūt̄: Sic extruxer̄ muꝝ athenis: q ad montē hymetū spectat. Sic patris ædes Iouis & Herculis quā/uis lapideas columnas & epistylia circūdarēt. Domum regiam Attali trallibꝰ. Itē sardibꝰ Croe si: quam gerusia fecer̄. Halicarnasi mausolea: q̄ ēt nunc durant. Lacedæmone qdē excisum late/riciis parietibꝰ opus tectorium pp excellentiam picturæ ligneis formis inclusum romam ꝺporta uere in ædilitate ad comitium exornandū Murena & Varro. Quod opus cū ꝑ se miꝝ eēt: tran/slatum tamē magis mirabāt̄. In italia quoqꝫ latericiis murus acreti & meuaniæ ē. Romæ n̄ fiūt talia ædificia: qa sesquipedalis paries: non plusqꝫ unam contignationē tolerat. Cautumqꝫ ē: ne cōmunis crassior fiat: nec intergerinoꝝ rō patit̄.

De sulphure: alumine: & generibꝰ eoꝝ: & medicinæ Cap. xiiii.

HAec sint dicta ꝺ lateribus. In terræ āt reliquis generibus uel maxime natura mira ē sulphuris: quo plurima domāt̄. Nascit̄ in insulis æoliis inter siciliam & italiam: quas arder̄ diximꝰ Sꝫ nobilissimū in melo insula. In italia quoqꝫ inuenit̄ in neapolitano campanoqꝫ agro collibus: q uocāt̄ leucogabi: qđ e cuniculis effossum ꝑficit̄ igni. Genera quattuō. Viuum: qđ græci apyron uocant: nascit̄ solidū: hoc glebosum. Eo solo ex omnibꝰ generibꝰ medici utūt̄. Cætera. n. liquo re constant: & conficiūt̄ oleo incocta. Viuum āt effodit̄: tranlucetqꝫ: & uiret. Alteꝝ genus ap/pellant glebam fullonum tm̄ officiis familiare. Tertio quoqꝫ generi unus tm̄ ē usus ad suffien/das lanas: qm̄ candorē tm̄ molliciēqꝫ confert. Egula uocat̄ hoc genus. Quarto āt ad lychnia ma xime conficiēda. Cætero tanta uis ē: ut morbos comitiales dep̄hendat nidore: impositum igni. Lusit & Anaxilaus eo candēs in calice nouo prunaqꝫ subdita circūferens: ex ardescentis repcussu pallorē diꝝ uelut ꝺfunctoꝝ effundēte conuiuiis. Natura eius excalfacit: cōcoquit. Sꝫ & discutit collectiones corpoꝝ: ob hoc tabulis emplastris malagmatibusqꝫ miscet̄. Renibꝰ quoqꝫ & lumbis in dolore cū adipe mire ꝓdest impositum. Aufert & lichenas a facie cum terebinthi resina: & le pras. Harpaticon uocat̄ a celeritate auellendi: auelli. n. subinde dꝫ. Prodest & suspiriosis linctū Purulēta quoqꝫ extussientibꝰ: & contra scorpionū ictus. Vitiligines uiuū nitro mixtum: atqꝫ ex aceto tritū & illitū. tollit. Itē lendes in palpebris: aceto sandaracato ammixto. Habet & in reli/gionibꝰ locū ad expiandas suffitu domos. Sentit̄ uis eius & in aquis feruentibꝰ. Neqꝫ alia res fa cilius accēdit̄: quo apparet: ignium uim magnā ēt ei inesse. Fulmina & fulgura quoqꝫ sulphuris odorē habēt: ac lux ipsa eoꝝ sulphurea ē. Et bituminis uicina ē natura: alibi limꝰ: alibi terra. Li mus a iudeæ lacu ut diximꝰ emergēs. Terra in syria circa sydonē oppidū maritimū. Spissāt̄ hec utraqꝫ: & in densitatē coeunt. Est uero liquidū bitumē sicut zacynthium & qđ a babylone inue/hit̄. Ibi qdē & candidū gignit̄. Liquidū ē & apolloniaticū: q̄ omnia græci pissasphalton appellāt ex argumēto picis & bituminis. Gignit̄ & pingue liquorisqꝫ oleacei in sicilia: agragantino fonte inficiēs riuū. Incole id arundinū panniculis colligunt citissime sic adhærescens. Vtunt̄qꝫ eo ad lu cernaꝝ lumina olei uice. Itē ad scabiē iumentoꝝ. Sunt q & naphthen ꝺ qua in secūdo diximꝰ uo/lumine: bituminis generi ascribunt. Veꝝ ardēs eius uis igniū naturæ cognata ꝓcul abest ab om ni usu. Bituminis ꝓbatio ut qꝫ maxime splendeat: sitqꝫ ponderosum ac graue. Leue āt modice: qm̄ adulterat̄ pice. Vis bituminis quæ sulphuris: sistit: discutit: attrahit: glutinat. Serpētes ni dore fugat accensum. Ad suffusiones oculoꝝ & albugines babyloniū efficax tradit̄. Itē ad lepras lichenas pruritꝰqꝫ corpoꝝ. Illinit̄ & podagris. Omnia āt eius genera incommodos oculoꝝ pilos replicant. Dentium dolotibꝰ medet̄ simul cū nitro illita. Tussim ueterē & anhelitus cū uino po/tū emendat. Dysentericis ēt dat̄ eodē modo. Sistitque aluū. Cū aceto uero potū discutit concre tū sanguinē: & detrahis. Mitigat lumboꝝ dolores: item articuloꝝ. Cū farina hordeacea imposi tū: emplastꝝ peculiare facit sui nominis. Sanguinem sistit. Vulnera colligat. Glutinat neruos. Vtunt̄ ēt ad quartanas bituminis drachma & hedyosmi pari pondere cū myrrhæ obolo subacti Comitiales morbos ustum deprehendit. Vuluaꝝ strangulationes olfactū discutit cū uino & ca/storeo. Procidentia sedis suffitu reprimit. Purgationes fœminaꝝ in uino potū elicit. In reliquo usu eramentis illinit̄: firmatqꝫ ea cōtra ignes. Diximꝰ & tingi solitas ex eo statuas & illini. Cal/cis quoqꝫ usum præbuit: ita ferruminatis babylonis muris. Placet in ferraris fabroꝝ officinis tin gendo ferro: clauoꝝqꝫ capitibꝰ: & multis aliis usibus. Nec minor aut ab eo dissimilis ē aluminis opa: qđ intelligit̄ salsugo terræ. Plura & eius genera. In cypro candidū & nigꝝ: exigua coloris differentia: cū sit usus magni: qm̄ inficiendis claro colore lanis candidū liquidūqꝫ utilissimū est. Contraqꝫ fuscis aut obscuris nigꝝ. Et auꝝ nigro purgat̄. Fit āt omne ex aqua limoque: hoc est terræ exudantis natura. Corriuatū hyeme æstiuis solibꝰ maturat̄. Quod fuerit ex eo præcox: candidum fit. Gignit̄ āt in hispania: ægypto: armenia: macedonia: ponto: africa. Insulis sardinia melo: lipara: strōgyle. Laudatissimū ægypto: ꝓximum in melo. Huius quoque duæ species:

liquidũ:spissumq;.Liquidi ꝓbatio:ut sit lympidũ lacteũq; sine offensis fricandi:cũ quodã igni/
culo caloris.Hoc phorimon uocãt. An sit adulteratũ:deprehendit̃q; succo punici mali.Sincerꝝ
enim mixtura ea nigrescit. Alterꝝ genꝰ ẽ pallidæ & scabræ naturæ & qđ inficitur galla. Ideoq;
hoc uocant paraphoron. Vis liquidi aluminis astringere:indurare:roder.Melle ammixto sanat
oris ulcera:papulas:pruritusq;. Hæc curatio fit in balneis duabus mellis ꝑtibus:tertia aluminis
Virus alarꝝ sudoresq; sedat.Sumitur pilulis contra lyenis uitia.Pellendũq; pruritũ:ac ꝑ urinam
sanguinẽ.Emendat & scabiẽ nitro ac melãthio admixtis.Concreti aluminis unũ genꝰ schiston ap
pellant græci in capillamenta quædam canescentia dehiscens. Vnde ꝗdam trichitin potius ap/
pellauere. Hoc quoq; fit ex lapide:ex quo & in chalcitin uocãt:ut sit sudor ꝗdam eius lapidis in
spumam coagulati.Hoc genꝰ aluminis siccat:minusq; sistit humorẽ inutilẽ corporibꝰ.Sꝫ auribꝰ
magnopere ꝓdest infusum:uel illitũ:uel oris ulceribus:dentibusq;:si saliua cũ eo contineat̃. Et
oculorꝝ medicamentis inserit̃ apte:uerendisq; utriusq; sexus.Coq̃t̃ in patinis:donec liquari desi/
nat.Inertioris ẽ & alterꝝ genꝰ qđ strigilin uocãt.Duæ eius spẽs:fungosum atq; omniũ ore dilui
facile:qđ in totũ damnatur.Meliꝰ pumicolum:& foraminũ fistulis spõgiæ simile:rotundũq; na
tura:candido ꝓpius:cũ quadã pinguedine sine harenis friabile:nec inficiẽs nigritia.Hoc coqui/
tur ꝑ se carbonibus puris:donec cinis fiat.Optimum ex omnibꝰ qđ melinũ uocãt:ab insula me
lo:ut diximus.Nulli uis maior neq; astringendi:neq; denigrandi:neq; indurandi.Nullũ spissius
Oculorꝝ scabritias extenuat.Combustũ utilius epiphoris inhibendis.Sic & ad pruritus corporis
Sanguinẽ quoq; sistit in totũ foris illitũ.Vulsis pilis ex aceto illitũ:renascentẽ mollit lanuginẽ
summã.Omniũ generꝝ uis in astringendo.Vnde nomẽ a græcis.Ob id oculorꝝ uitiis aptissima
sunt.Sanguinis fluctiones inhibent cũ adipe.Sic & infantiũ ulcera.Putrescentia ulcerꝝ compe/
scit cũ adipe.Et hydropicorꝝ eruptiones siccat.Et auriũ uitia cũ succo punici mali.Et unguiũ sca
britias:cicatricũq; duritias:& pterygia:ac perniones. Phagedẽas ulcerꝝ ex aceto:aut cum galla
pari pondere cremata.Lepras cũ succo olerꝝ.Cum salis uero duabꝰ ꝑtibus uitia quæ ĩ ꝑunt.Lẽ
des & alia capillorꝝ animalia ꝑmixtum aquæ.Sic & ambustis ꝓdest:& furfuribꝰ corporꝝ cũ pice.
Infundit̃ & dysentericis.Vuam quoq; in ore comprimit:ac tonsillas. Ad omnia quæ in cæteris
generibꝰ diximus efficacius intelligit̃ ex melo aduectũ.Nam ad reliquos usus uitæ in coriis la/
nisq; ꝑficiendis:quãti sit momenti:significatũ ẽ.Ab his ꝑ se omnia ad medicinas ꝑtinentia terre
genera tractauimus.

¶De terra samia & eretria & chia & selinusia & phiniti & appelliti medicinæ Ca.xv.

S Amiæ duæ sunt:q̃ syropicon:& quæ aster appellant̃.Prioris laus:ut recens sit:& lenis:lin
guæ q; glutinosa. Altera globosior:candida. Vtraq; urit̃:ac lauat̃.Sunt q̃ præferant priorẽ
Prosunt sanguinẽ expuentibꝰ.Emplastrisq; quæ siccandi causa componunt̃.Oculorꝝ quoq; me/
dicamentis miscent̃.Eretria totidẽ differentias hꝫ.Nanq; & alba ẽ:& cinerea:quæ præfertur ĩ
medicina.Probatur mollicie:& qđ si ære ꝓducatur:uiolaceũ reddit colorẽ.Vis & rõ eius ĩ me
dẽdo dicta ẽ inter pigmẽta.Lauatur omnis terra.In hoc enim loco dicemꝰ:ꝑfusa aqua siccataq;
solibus:iterꝝ ex aqua trita ac reposita:donec considat:& digeri possit in pastillos.Coquitur ĩ cali
cibus crebro concussu.Est in medicaminibꝰ & chia terra candicans.Effectus eius q̃ samiæ.Vsus
ad mulierꝝ maxime cutem.Idẽ & selinusiæ. Lactei coloris ẽ hæc:& aqua dilui celerrima. Ea/
demq; lacte diluta:et tectoriorꝝ albaria interpolantur.Phinitis eretriæ simillima ẽ:grandiori/
bus tm̃ glebis et glutinosa:cui effectus idem q̃ cimoliæ:infirmior tm̃. Bitumini simillima ẽ ap/
pelitis.Experimentũ eius:si in cæra accepta olei modo liquescat.Et si nigricãs colos maneat to
stæ.Vsus ad molliendum discutiendũq;. Ad hæc medicamentis addit̃:præcipue ĩ calliblepha/
ris & inficiendis capillis.

¶Cretæ genera ad uestiũ usus cimolia:sarda:umbrica:saxũ:argẽtaria Ca.xvi.

C Retæ plura genera.Ex iis cimoliæ duo ad medicos ꝑtinentia.Candidũ & ad purpurissum in
clinans.Vis utriq; ad discutiendos tumores:& sistendas fluctiones aceto assumpto. Panos
quoq; & parotidas cohibet.Et lichenas illita:pustulasq;.Si uero amphronitꝝ & cyprium admi
sceat̃ & acetum pedum:tumores sanat:ita ut ĩ sole curatio hæc fiat:et post sex horas aqua salsa
abluat̃.Testium uero tumoribꝰ cypria cæra addita ꝓdest.Et refrigerandi quoq; natura cretæ
est.Sudoresq; immodicos sistit illita. Atq; ita papulas cohibet ex uino sumpta in balneis.Lau/
dat̃ maxime thessalica.Nascit̃ & lycia creta circa bubonem.Est & alius cimoliæ usus in uestibus
Nam sarda quæ affert̃ de sardania:candidis tantum assumit̃.Inutilis uersicoloribꝰ.Est & utilissi/
ma omnium cimoliæ generꝝ:pretiosior umbrica:& quam uocant saxum.Proprietasq; saxi:q̃ cre
scit in macerando:atq; pondere emitur:illa mensura.Vmbrica nõ nisi poliendis uestibꝰ assumit̃
Neque enim pigebit hanc quoq; partem attingere:cũ lex metella extet fullonibus dicta:quam
C. Flamminius &.L. Aemilius censores dedere ad populum ferendam. Adeo omnia maioribus
curæ fuere.Ergo ordo hic est.Primum abluit̃ uestis sarda:dein sulphur̃ suffit̃:mox desquamma
tur cimolia:quæ est coloris ueri.Fucat̃ enim:đprehenditur:nigrescitq;:& effunditur sulphure.

Veros ãt & preciosos colores emollit cimolia: & quodã nitore exhilarat contristatos sulphure candidis uestib⁹ saxũ utilius a sulphure. Inimicũ colorib⁹. Græcia ꝓ cimolia tymparico utit̃ gyp so. Alia creta argentaria appellat̃: nitorẽ argenteũ reddẽs. Est & utilissima qua cyrcũ præduce re ad uictoriæ notam pedesq uenaliũ trans mare aduectoꝝ denotare instituerunt maiores. Ta lemq Plociũ minimæ scœnæ conditorẽ & astrologiæ consobrinũ eius Maliũ antiocũ: itẽ gram maticæ Staberiũ Erotem eadẽ naue aduectos uidere ꝓaui.

Qui & quoꝝ liberti præpositi Cap. xvii.

SEd qd hos refero aliquo litteraꝝ honore cõmendatos? Talẽ in catasta uidere Chrisogonum Syllæ: Amphionẽ. Q. Catuli interfectorẽ: Heronẽ. L. Luculli: Demetrium Pompeii: Au gemq Demetrii. q̃q & ipsa Pompeii credita ẽ. Et Hiparchũ. M. Antonii Menam & Menecra tem Sex. Pompeii: aliosq deinceps: quos enumerare iam nõ ẽ: e sanguine quiritium & ꝓscrip tionũ licentia ditatos. Hoc ẽ insigne uenaliciis gregibus: opprobriũq insolentis fortunæ: q̃ & nos adeo potiri reꝝ uidim⁹: ut prætoria quoq ornamenta decerni a senatu iubente Agrippina Claudii Cæsaris uiderim⁹ libertis. Tantũq nõ cũ laureatis fascibus remitti illo unde cretatis pe dib⁹ aduenisset.

Terra galata: terra clupea: terra balearica: terra ebusitana Ca. xviii

PRæterea sunt genera terræ ꝓprietatis suæ: de quibus iam dixim⁹. Sed & hoc loco redden da natura. Ex galata insula & circa clupeã africæ scorpiões necat: balearis & ebusana spetes

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER TRICIESIMVS SEXTVS.

PROHEMIVM.

Naturæ lapidum ac marmoꝝ luxuria Cap. i.

LAPIDVM NATVRA RESTAT: HOC EST PRAE cipua moꝝ insania: ẽt ut gẽmæ cũ succinis atq cristalli cũ murri nis sileant̃. Omnia nanq quæ usq ad hoc uolumẽ tractauim⁹ ho mini aliqua ex causa genita uidri hoc possunt. Montes natura sibi fecerat ad quasdam compages telluris uiscerib⁹ dẽsandis: simul ad impetus fluminum domandos: fluctusq frangendos: ac minime quietas ptes coercendas durissima sui materia. Cædim⁹ hos: tra himusq nulla alia q̃ deliciaꝝ causa: quos transcendisse quoq mi rum fuit. In portento ꝓpe habuere maiores alpes ab Hannibale exuperatas: & postea a cimbris. Nunc ipsæ cædunt̃ in mille ge nera marmoꝝ. Promontoria aperiunt̃ mari: & reꝝ natura agitur in planum. Euehimus ea quæ separandis gentib⁹ ꝓ terminis con stituta erant: nauesq marmoꝝ causa fiunt: ac profluctus sæuissimam reꝝ naturæ ptem: huc il lucq portant̃ iuga montium: maior̃ etiamnũ uesania: q̃ cũ ad frigidos potus uas petit̃ in nubila Cæloq ꝓxime rupes cauant̃: ut bibant̃ glacie. Secũ quisq cogitet quæ precia hoꝝ audiat: quã uehi trabiq moles uideat. Sed & q̃ sine his multoꝝ fuerit beatior uita: ad q̃q multoꝝ neces sit necesse ista facere: immo uerius pati mortales: quos ad usus: quasq ad uoluptates alias nisi ut inter maculas lapidũ iaceant: ceu uero nõ tenebris noctiũ dimidiæ pti uitæ cuiusq gaudia hæc auferentib⁹. Ingens ista reputantẽ subit ẽt antiquitatis rubor. Extant censoriæ leges glandia ĩ cœnis gliresq & alia dictu minora apponi uetantes. Marmora inuehi: & maria huius rei causa transiri: quæ uetaret lex nulla lata est.

Quis primus in publicis operibus ostenderit Cap. ii.

DIcat fortassis aliquis: nõ enim inuehebant̃. Id qdẽ falso. ccc. lx. columnas. M. Scauri ædili tate ad scœnam theatri tẽporarii & uix uno mense futuri in usu uiderũt portari silentio legũ S3 publicis nimiꝝ indulgentes uoluptatib⁹. Id ipsum cur? aut q̃ magis uia irrepunt uitia q̃ pu blica? Enimuero non alio mõ in priuatos usus illa uenere: ebora: auꝝ: gemmæ: aut qd omnimo dis relinquim⁹? Veꝝ esto indulserint publicis uoluptatib⁹: etiamne tacuerunt maximas eaꝝ atq adeo duodequadragenũ pedũ lucullei marmoris in atrio Scauri collocari: nec clam illud occul teq factum est. Satisdari sibi damni infecti egit redemptor cloacaꝝ cũ in palatio extraherent̃. Non ergo in tam malo exemplo morib⁹ caueri utilius fuerat: q̃ tacere tantas moles in priuatã domũ trahi præter fictilia deoꝝ fastigia.

Quis prim⁹ pegrino marmore columnas habuerit romæ Cap. iii.

NEc põt uideri Scaurus rudi & huius mali improuide ciuitati obrepisse quodã uitæ rudimen to. Iam enim. L. Crassum oratorẽ illũ: q prim⁹ pegrini marmoris columnas habuit in eodẽ atrio: hymetias tamẽ nec plures sex aut longiores duodenum pedũ: quẽ. M. Brutus in iurgiis ob id Venerem palatinam appellauerat. Nimiꝝ ista omisere morib⁹ uictis: frustraq interdicta quæ uetuerant: cernentes nullas potius q̃ irritas eẽ leges maluerũt. Qui nos sequet̃ meliores

non eē ꝓbabunt. Quis enim tantaꝝ hodie columnaꝝ atriū h;: Sꝫ prius ꝙ đ marmorib⁹ dicam⁹ hominū in iis præferenda iudicam⁹ ꝑcia. Ante igiť artifices censebim⁹.

Qui primū laudati in marmore scalpendo: & qb⁹ tēporib⁹ Cap. iiii.

MArmore scalpēdo primi omniū inclaruerūt Dipoen⁹ & Scylus geniti in creta insula etiānū medis imperantib⁹: priusqꝫ ꝙ Cyrus in ꝑsis regnare inciperet: hoc ē olympiade circiter qnquagesima. ii sicyonē se contuler: q̄ diu fuit officinaꝝ omniū metalloꝝ prima. Litoꝝ quoꝝdā simulacra publice simul locauerant sicyonii: q̄ prius ꝙ absoluerēť: artifices iniuriā questi abierunt in ætolos. Protin⁹ sicyonios fames inuasit ac sterilitas: mœrorqꝫ dirus remediū petentib⁹. Apollo pythius affuturꝝ respondit: si Dipoen⁹ & Scylus deoꝝ simulacra ꝑfecissent. Quod magnis mercedib⁹ obsequiisqꝫ impetratū ē. Fuere āt simulacra Apollinis: Dianæ: Herculis: Mineruæ: qď e cælo postea tactū ē.

Nobilitates opeꝝ & artificū ī marmore. c. xxvi. đ marmorē pario & mausoleo Ca. v.

CVm ii eēnt: iam fuerant in chio insula Malas sculptor: dein filius eius Micciades: ac deinde nepos Anthermus chius: cuius filii Bupalus & Antherm⁹ clarissimi in ea scientia fuere Hipponactis poetæ ætate: quē certū est. lx. olympiade fuisse. Quod si qs hoꝝ familiam ad ꝓauum usqꝫ retro agat: inueniet artis eius originē cū olympiadū origine cœpisse. Hipponacti notabilis fœditas uultu erat: quā ob rem imaginē eius lasciuia iocoꝝ ii ꝓposuere ridentiū circulis. Quď Hipponax indignatus: amaritudine carminū distrinxit eos in tantū: ut credať aliquos ex iis ad laqueū compulisse: qď falsum ē. Complura enim in finitimis insulis simulacra postea facere: sicut in delo: qbus subiecerunt carmē: nō uitib⁹ tantū cēseri chium: sed & operib⁹ Anthermi filioꝝ. Ostendūt & lasii Dianam manib⁹ eoꝝ factā. Et in ipsa chio narrata ē operis eoꝝ Dianæ facies in sublimi posita: cuius uultū intrantes tristē: abeuntes exhylaratū putant Romæ signa eoꝝ sunt in palatina æde Apollinis ī fastigio. Et omnib⁹ fere quæ diu⁹ Augustus fecit. Patris quoqꝫ eorum & deli fuere opa: & in libedo insula. Dipoeni qdē ambracia: argos: cleōe: operibus refertæ fuerē. Omēs āt tantū candido marmore usi sunt e paro insula: quē lapidē cœpere lychnitē appellare: qm̄ ad lucernas in cuniculis cæderēť: ut auctor ē Varro: multis postea candidiorib⁹ repertis. Nuꝑ ēt in lunensiū lapidicinis. Sꝫ in parioꝝ mirabile ꝓdiť: gleba lapidis unius cuneis diuidentiū soluta imaginē sileni intus extitisse. Non omittendū hanc artē tanto uetustiore fuisse ꝙ picturā aut statuariā: quaꝝ utraqꝫ cū Phidia cœpit octogesimatertia olympiade: post annos circiter. ccc. xxxii. Et ipsum Phidiam tradūt sculpisse marmora. Venerēqꝫ eius esse romæ in Octauiæ opibus eximiæ pulchritudinis. Alcmanem atheniensem (qď certū ē) docuit in primis nobilē: cuius opa athenienses complura in ædibus sacris posuere. Præclarāqꝫ Veneris imaginē extra muros quæ appellať aphrodite exopolis. Huic summa manū ipse Phidias imposuisse diciť. Ipsius discipulus fuit Agoracritus parius ei ætate gratus. Itaqꝫ e suis operib⁹ pleraqꝫ nomini ei⁹ donasse ferť. Certauere āt inter se ambo discipuli in Venere facienda. Vicitqꝫ Alchmanes non ope: sed ciuitatis suffragiis contra peregrinū suo fauentis. Quare Agoracritus ea lege signū suū uēdidisse tradiť: ne athenis eēt: & appellasse nemesī. Id positū est rhanūte pago attice: qď. M. Varro omnib⁹ signis prætulit. Est & in matris magnæ đlubro in eadē ciuitate Agoracriti op⁹. Phidiam clarissimū eē ꝑ omēs gētes quæ Iouis olympii famā intelligūt: nemo dubitat. Sꝫ ut & merito laudari sciant ēt q opa eius nō uiderunt proferem⁹ argumēto ꝑuo & ingenii tantū. Neqꝫ ad hoc Iouis olympii pulchritudine utemur: nō Mineruæ athenis factæ amplitudine: cum sit ea cubitoꝝ. xxvi. Ebore hæc & auro constat: sed in scuto eius in quo amazonū prœliū cælauit intumescente ambitu parmæ eiusdē concaua ꝑte deoꝝ & gigantū dicationē. In soleis uero laphitaꝝ in centauroꝝ: adeo momenta omnia compacta artis illi fuere. In base āt qď cælatum ē Pandoras genesi appellauit. Ibi dii sunt. xx. numero noscentes uictoriā mirabili & præcipuo precio Miramur & serpentē: & sub ipsa cuspide æream sphingem. Hæc licet sint obiter dicta đ artifice nūqꝫ satis laudato simul ut noscať illam magnificentiā æqualem fuisse & in ꝑuis. Praxitelis ætatē inter statuarios dixim⁹: q marmoris gloria superauit ēt semet. Opa eius sunt athenis ī ceramico: sꝫ ante omnia & nō solū Praxitelis: uerꝝ & in toto orbe terraꝝ Ven⁹: quā ut uiderēt multi nauigauerūt gnidū. Duas fecerat: simulqꝫ uēdebat. Alterā uelata specie, quā ob id qdē prætulerūt optione: quoꝝ conditio erat coi: cū alteram ēt eodē precio đtulisset: seuerꝝ id ac pudicū arbitrantes. Reiectā gnidii emerunt: immēsa differentia famæ. Voluit eam postea gnidiis mercari rex Nicomedes: totū æs ciuitatis alienum: qď erat ingēs: dissolutuꝝ repromittēs. Omnia ꝑpeti maluere: nec immerito. Illo. n. signo Praxiteles nobilitauerat gnidū. Aedicula eius tota apiť: ut conspici possit undiqꝫ effigies deæ: fauēte ipsa ut crediť facto. Nec minor ex quacunqꝫ ꝑte ammiratio ē. Ferūt amore captū quendā: cū đlituisset noctu simulacro cohæsisse: eiusqꝫ cupiditatis eē indicē maculā. Sūt in gnido & alia signa marmorea illustriū artificū. Liber pater Bryaxidis: & alter Scopæ: & Minerua. Nec maius aliud Veneris praxitelicæ specimen: ꝙ qď inter hæc sola memorať. Eiusdē est Cupido obiectus a Cicerone Verri ille ꝑp quē thespiæ uisebanť

Nunc in Octauiæ ſcolis poſitus. Eiuſdem & alter nudus in pario colonia ꝓpontidis par Veneri
gnidiæ nobilitate & iniuria. Adamauit. n. eũ Alchidas rhodius: atq; in eo quoq; ſimile amoris
ueſtigiũ reliq̃t. Romæ Praxitelis opa ſunt: Flora: Triptolemꝰ: Cæres in hortis ſeruilianis. Bo
ni euẽtus & bonæ fortune ſimulacra ĩ capitolio. Itẽ Menades: & quas Thyeladas uocãt: & Car
ſatidas & ſileni in Aſinii Pollionis monumẽtis: & Apollo & Neptunnꝰ. Praxitelis filiꝰ Cephi/
ſodo rei & artis hæres fuit. Cuius laudatũ ẽ ꝑgami ſymplegaꝝ ſignũ nobile: digytiſ corpori ue/
rius ꝙ marmori impreſſis. Romæ eius opa ſunt Latona in palatii dlubro. Venꝰ in Aſinii Pol/
lionis monumẽtis: & intra octauiæ porticus in Iunonis æde Aeſculapius ac Diana. Scopæ ue/
ro laus cũ his certantis. Fecit Venerẽ & Pothõ & Phœtontẽ: q ſamothraciæ ſanctiſſimis in ce/
rimoniis colũt. Itẽ Apollinẽ palatinũ. Veſtam ſedentẽ laudatã in ſeruilianis hortis: dualq; cha
meteras circa eam: quoꝝ pares in Aſinii monumẽtis ſt. Vbi & Canephorus eiuſdẽ. S; in maxi/
ma dignatione Cn. Domitii dlubro in cyrco flammineo Neptunnus ipſe & Thetis Atq; Achil/
les Nereides ſupra delphinos & cete & hippocampos ſedentes. Itẽ tritones: chorusq; Phorci:
& Piſtrices: ac multa alia marina. Eiuſdẽ manꝰ omnia Magnũ & præclaꝝ opus ẽt ſi totius uitæ
fuiſſet. Nunc uero præter ſupradicta quæq; neſcimꝰ. Mars ẽ etiamnũ ſedes. Coloſſus eiuſdem
in templo Bruti Callaici apd cyrcũ eundẽ ad lauicanã portã eunti. Præterea Venꝰ in eodẽ loco
nuda praxitelica illam gnidiã antecedentes: & quæcũq; aliũ locũ nobilitant. Romæ q̃dẽ magni/
tudo opeꝝ ẽ iam oblitterata a magnis officioꝝ negocioꝝq; aceruis: q̃ omnes a contemplatione
taliũ abducunt: q̃m ocioſoꝝ: & in magni loci ſilentio apta ammiratio talis ẽ. Qua de cã ignorat̃
artifex eius quoq; Veneris quã Veſpaſianꝰ imperator in opibus Pacis ſuæ dicauit antiquoꝝ di/
gnam fama. Par hæſitatio ẽ ĩ tẽplo Apollinis ſoſiani Nioben cũ liberis moriẽtẽ Scopas an Pra
xiteles fecerit. Itẽ Ianꝰ pater in ſuo tẽplo dicatus ab Auguſto: ex ægypto aduectus: utrius ma
nu ſit: iam q̃dẽ & auro occultatus. Similiter in curia Octauiæ quærit̃ de Cupidine fulmẽ tenẽte
Id demũ affirmat̃: Alcibiadẽ eẽ principẽ forma in ea ætate. Multa in eadem ſchola ſine aucto/
ribꝰ placẽt. Satyri quattuor: ex q̃bus unus Libeꝝ patrẽ palla uelatũ Veneri præfert. Alter libe
ram ſimiliter. Tertius ploratum infantis cohibet. Quartus cratere alterius ſitim ſedat. Duæq;
nymphæ uelificantes ſua ueſte. Nec minor quæſtio ẽ: in ſeptis. Olympũ & Pana Chironemq;
cũ Achille q fecerint: præſertim cum capitali ſatiſdatione fama iudicet dignos. Scopas habuit
æmulos eadẽ ætate Bryaxĩ: & Timotheum: & Leocarẽ: d quibus ſimul dicẽdũ eſt: q̃m pariter
cælauere mauſoleum hoc ẽ ſepulchꝝ ab uxore Artemiſia factũ Mauſolo cariæ regulo: qui obiit
olympiadis cẽteſimæ anno ſecundo Opus id ut eẽt inter ſeptẽ miracula: ii maxime artifices fe/
cere. Patet ab auſtro & ſeptentrione ſexagenos ternos pedes. Breuius a frontibꝰ toto circuitu
pedes quadringentos. xi. Attollit̃ in altitudinẽ. xxv. cubitiſ. Cingit̃ columnis. xxxvi. ab oriẽte
cælauit Scopas: a ſeptentrione Bryax: a meridie Timotheus: Ab occaſu Leocares. Priuſq; ꝙ
peragerent: regina Artemiſia: q̃ mariti memoriæ id opus extrui iuſſerat: obiit. Non tñ receſſe
runt: niſi abſoluto iam. Id gloriæ ipſoꝝ artiſq; monumentũ iudicantes: hodieq; certant manus
Acceſſit & q̃ntus artifex. Nanq; ſupra pteron pyramis altitudine inferiorẽ æquauit. xxiiii. gra
dibus in metæ cacumen ſe contrahens. In ſummo ẽ quadriga marmorea: quã fecit Pythis. Hec
adiecta. cxl. pedũ altitudine: totũ opus includit. Timothei manu Diana romæ ẽ ĩ palatio Apol
linis dlubro: cui ſigno caput repoſuit Aulanius Euander. In magna ammiratione ẽ & Hercules
Mneſtrati. Et Heccate epheſi ĩ tẽplo Dianæ poſt ædem in cuius contemplationem ammonent
æditui ꝑcere oculis: tãta marmoris radiatio eſt. Non poſtferũt̃ & charites in ꝓpyleis athenien
ſium: quas Socrates fecit: alius ille ꝙ pictor: idem ut aliq putant. Nã Mironis illius: q ære lau/
dat̃: anus ebria eſt ſmyrnæ in primis inclyta Pollio Aſinius ut fuit acris uehementiæ: ſic quoq;
ſpectari monumenta ſua uoluit. In iis ſunt centauri nymphas gerentes Archeſitæ: Theſpiadeſ:
Cleomenis: Oceanꝰ & Iupiter Entochi. Hermerotes Tauriſci nõ cælatoris illius: ſ; Tralliani.
Iupiter hoſpitalis. Pappipi praxitelis diſcipuli Zetus & Amphiõ & Dirce & Taurus: uinculũq;
ex eodem lapide. A rhodo aduecta opa Apollonii & Tauriſci parentum. Ii certamen d ſe fecere
Menecraten uideri ꝓfeſſi: ſed eſſe naturalem Artemidoꝝ. Eodem loco Liber pater Eutychidis
manu laudat̃. Ad Octauiæ uero porticũ Apollo Philiſci rhodii in dlubro ſuo. Item Latona &
Diana: & muſæ nouem: & alterꝰ Apollo nudus. Eum q citharam ĩ eodem templo tenet: Timar
chides fecit. Intra Octauiæ uero porticus in æde Iunonis ipſam deam Dionyſius & Polycles.
Aliam uenerem eodem loco Philiſcus. Cætera ſigna Praxiteles. Item Polycles & Dionyſiꝰ Ti/
marchidis filii Iouem q eſt in ꝓxima æde fecerũt. Pana & Olympũ luctantes. Eodem loco He
liodorus: qd eſt alteꝝ in terris ſymplega nobile. Venerem lauantem ſeſe. Dedalũ aſtantem Po
lycharmus. Ex quo appparet in magni honoris auctoritate habitũ Lyſiæ opus: qd in palatio ſu
per arcum diuus Auguſtus honori Octauii patris ſui dicauit in ædicula columnis adornata.
Id eſt quadriga curruſq;: & Apollo ac diana ex uno lapide. In hortis ſeruilianis repio laudatos Ca
lamidis Apollinem illius cælatoris. Dactylidis Pythias. Amphiſtrati Calliſthenem hiſtoriarũ

fcriptore.Deinde multoꝝ obfcurior fama e:quoꝝdã claritati in opibus eximiis obftãte numero artificũ:qm nec unꝰ occupat gloriã:nec plures pariter nũcupari poffunt:ficuti in Lacboonte:q ẽ in Titi ĩpatoris domo:opus omnibꝰ & picturæ & ftatuariæ artis preponẽdũ. Ex uno lapi/ de eũ & liberos:draconũq; mirabiles nexus d̃ cõfilii fententia fecer̃ fummi artifices Agefander & Polydorus & athenodorus rhodii.Similiter palatinas domos Cæfaꝝ repleuer̃ ꝓbatiffimis fi/ gnis Craterus cũ Pythodoro.Polydectes cũ Hermolao:Pythodorus alius cum Artemone.Et fingularis Apbrodifius trallianis.Agrippæ Pantheũ decorauit Diogenes athenienfis & Carfati des.In columnis templi eius ꝓbantur inter pauca opeꝝ ficut in faftigio pofita figna:fed pp alti tudinẽ loci minꝰ celebrata.In honore ẽ in templo illo Hercules ad quẽ pœni omnibꝰ annis hu/ mana facrificauerunt uictima humi:ftans ante aditũ porticus agnationes fitæ.Fuere & Thefpia des ad ædẽ Fœlicitatis:quaꝝ unã amauit eques romanꝰ Iunius Pifciculus:ut tradit Varro ami/ mirat̃ & Praxiteles.q ẽt quinq; fcripfit uolumina nobiliũ opeꝝ in toto orbe.Natus hic ĩ grecia italiæ ora & ciuitate romana donatus cũ iis oppidis.Iouẽ fecit eburneum in Metelli æde:qua campꝰ petit̃.Accidit uero ei:ut cũ in naualibꝰ ubi feræ africanæ erant:p caueam intuẽs leonem cælaret:ut ex alia cauea panthera erumperet nõ leui periculo diligentiffimi artificis.Feciffe ope ra complura dicit̃:f; quae fecerit nominatim nõ refert̃.Arcefilaum quoq; magnificat Varro:cu ius fe marmoream babuiffe leænam tradit aligerofq; ludentes cũ ea Cupidines quoꝝ alii religa/ tam tenerent:alii e cornu cogerent bibere:alii calciarent foccos:omnes ex uno lapide.Idem et a Coponio .xiiii.nationes quae funt circa Pompeũ factas auctor ẽ.Inuenio et Canacũ laudatum inter ftatuarios:feciffe marmorea.Nec minꝰ Sauron atq; Batbracũ oblitterari cõuenit:q fecer̃ tẽpla Octauiæ porticibꝰ inclufa natione ipfi lacones. Quidam & opibꝰ præpotentes fuiffe eos putant:ac fua impenfa conftruxiffe:infcriptionẽ fperantes.Qua negata:hoc tñ alio loco & mo/ do ufurpaffe.Sũt certe etiamnũ in columnaꝝ epyftilis infculta nominũ eoꝝ argumẽta rana atq; lacerta.In Iouis æde extitiffe picturam cultufq; reliquos omnes fœmineis argumẽtis conftat. At.n.facta Iunonis æde cũ inferẽt̃ figna:pmutaffe geruli tradũt:& id religioni cuftoditũ:ue/ lut ipfis diis fedẽ ita partitis.Ergo & in Iunonis æde cultus ẽ:q Iouis eẽ d̃bebat.Sũt & in puis marmoreis famã confecuti Myrmecides:cuius quadrigam cũ agitatore cooperuit alis mufca.Et Callicrates:cuius formicaꝝ pedes atq; alia membra peruidere nõ ẽ.

¶ Quãdo primũ marmoꝝ ĩ ædificiis ufus:& qs primꝰ romæ cruftauerit parietes:& qbꝰ ætatibus queq; marmora in ufum uenerint:& qs primus marmora fecuerit:& ratio fe candi de harena Cap.vi.

HAec fint dicta d̃ marmoꝝ fculptoribꝰ:fummaq; claritate artificũ:quo in tractu fubit mentẽ nõ fuiffe tũ auctoritatẽ maculofo marmori:quã fecere e tapfo cycladũ infulaꝝ una:æque & e lesbio:liuidius hoc paulo uerficolores qdẽ maculas babẽs.Et in totũ marmoꝝ apparatũ Me/ nander ẽt diligentiffimꝰ luxuriæ interpres primꝰ & raro attigit.Columnis demũ utebãt̃ in tem plis:nec lætitiæ cã:nõdũ enim ifta ĩtelligebãt̃:fed qa firmiores aliter ftatui nõ poterant. Sic ẽ inchoatũ athenis tẽplum Iouis olympii:ex quo Sylla capitolinis ædibus aduexerat columnas. Fuit tamẽ inter lapidẽ atq; marmor differentia iam apd Homeꝝ:Dicit.n.Paridẽ os marmoreo faxo pcuffum.Sed atbenus.Regias quoq; domos laudatiffime tum præter æs:auꝝ:electꝝ:ar/ gentum:ebore tantũ adornans.Primũ(ut arbitror)uerficolores iftas maculas chioꝝ lapidicinæ oftenderũt:cũ extruerunt muros:faceto in id.M.Ciceronis fale. Omnibꝰ enim oftẽdebant ut magnificũ.Multo inqt magis mira res eẽt:fi tiburtĩno lapide feciffetis.Et hercules non fuiffet picturæ honos ullus:nõ modo tantus:aliqua marmoꝝ auctoritate. Secandi marmor in cruftas nefcio an cariæ fuerit inuentũ.Antiquiffima qdꝰ eqdẽ inueniã:Haliacarnafi Maufoli domꝰ pro/ connefo marmore exculpta ẽ:latericiis parietibꝰ.Is obiit olympiadis centefimæfextæ anno fe/ cũdo.Vrbis romæ anno.ccc.fecundo.Primũ romæ parietes crufta marmoris operuiffe totius domꝰ fuæ in cælio monte Cornelius nepos tradidit Mamurrã formiis natũ equitẽ romanũ pfe ctũ fabroꝝ.C.Cæfaris in gallia.Neq; indignatio fit tali auctore inuenta re.Hic nanq; eft Ma/ murra Catulli ueronenfis carminibꝰ pfciffus:quẽ ut res ẽ:domꝰ ipfius clarius q̃ Catullus dixit habere:qcquid habuiffet comata gallia.Nanq; adiecit idẽ Nepos eum primũ totis ædibus nul/ lam nifi e marmore columnã habuiffe:omnes folidas e caryfto aut lunenfi.Deniq;.M.Lepidus Catulli in confulatu collega primus omniũ limina ex numidico marmore in domo pofuit:magna reprehenfione.Is fuit conful anno urbis.dc.lxvi.Hoc primũ inuecti numidici marmoris uefti/ giũ inuenio:nõ in columnis tantũ cruftis ue ut Mamurra caryftiũ pofuit:fed in maffa & uiliffimo liminũ ufu.Poft hunc Lepidũ:ferme quadriennio.L.Lucullus conful fuit:q nomen (ut apparet ex re)luculleo marmori dedit:admodũ delectatus illo.Primufq; romã inuexit atrum alioqn cũ cætera maculis aut coloribꝰ commendẽt̃.Nafcit̃ ãt in nilo infula:foluq; pene hoꝝ marmoꝝ ab amatoꝝ nomẽ accepit.Inter hos primũ(ut arbitror)marmoreos parietes habuit fcena.M.Scau ri:nõ facile dixerim fectos an folidis glebis politos:ficuti ẽ hodie Iouis tonãtis ædes ĩ capitolio

Nondū enim secti marmoris uestigia inuenerat italia. Sꝫ quisquis primū inuenit secar̄ luxuriāq; diuidere: importuni ingenii fuit. Harena hoc fit: & ferro uidet̄ fieri serra in prætenui linea premēte harenas uersando tractuq; ipso secante. Aethiopia ad hoc maxime ꝓbatur. Nam id quoq; accessit: ut ad æthiopas usq; peteret: qđ faceret marmora. Immo uero ēt in indos unde margaritas quoq; peti seueris morib⁹ indignū erat. Hæc ꝓxime laudat̄. Mollior tamē quæ ex æthiopia. Illa. n. nulla scabricie secat. Indica nō æque leuigat: sed ea combusta polientes marmora fricare iubent̄. Simile & naxiæ uitium est & coptidi: q̄ uocat̄ ægyptia. Hæc fuere antiqua genera marmorib⁹ secandis. Postea repta ē ars: nō min⁹ ꝓbanda: ex quodā hadriatici maris uado æstu nudante obseruatione ñ facili. Iam qđe quacūq; harena secare e fluuiis omnib⁹ fraus artificū ausa ē: qđ dispendiū admodū pauci intelligūt. Crassior. n. harena laxiorib⁹ segmentis terit: & plus erodit marmoris: maiusq; opus scabricia polituræ relinqt. Ita sectæ attenuat̄ crustæ. Rursusq; thebaica polituris accomodat̄. Et quæ fit e toro lapide aut e pumice. Signis e marmore poliendis: gemmisq; ēt scalpendis atq; limandis.

¶ De naxio & harmonio: & đ generibus marmoꝝ Cap. vii.

NAxium diu placuit ante alia uti: ita uocāt̄ cotes in insula cypro genitæ. Vicere postea ex armenia uectæ. Marmoꝝ genera & colores ñ attinet dicere in tanta noticia. Nec facile ē enumerare in tanta multitudīe. Quoto. n. quoq; loco nō suū marmor inuenit̄. Et tamē celeberrimi generis dicta sunt ĩ ambitu terraꝝ cū gentib⁹ suis. Nō omnia tā in lapidicinis gignūt̄. Sꝫ multa & sub terra sparsa. Preciosissimi qđe generis lacædemonium uiride: cunctisq; hylarius. Sic & augusteum: ac deinde tiberium: in ægypto Augusti ac Tiberii primum pricipatu repta. Differentia ꝓ eoꝝ ē ab ophite: cum sit illud s̄pentium maculis simile: unde & nomē accepit: q̄ hæ maculas diuerso modo colligūt. Augusteum undatim crispū in uertices. Tiberiū sparsim conuoluta canicie. Neq; ex ophite columnæ: nisi paruæ admodū inueniūt̄. Duo eius genera: molle candidū: nigricans durꝝ. Dicūt̄ ambo capitis dolores sedare adalligati: & s̄pentium ictus. Quidā phreneticis ac lethargicis adalligari iubēt candicantē. Cōtra s̄pentes āt a quibusdā laudat̄ præcipue ex his quē tephriam appellant a colore cineris. Vocat̄ & memphites a loco gemmantis naturæ Cuius usus conuenit iis quæ urenda aut siccanda sunt: ex aceto illitus. Obstupescit. n. ita corpus ut nō sentiat cruciatū. Rubet porphyrites in ægypto ex eo cādidis interuenientib⁹ ponctis: leucostyctos uocat̄. Quantislibet molib⁹ cædēdis sufficiunt lapidicinæ. Statuas ex eo Claudio Cæsari ꝓcurator eius in urbē ex ægypto aduexit tris: Asinius Pollio nō admodū ꝓbata nouitate. Nemo postea certe imitatus ē. Inuenit eadē ægyptus in æthiopia quē uocant basalten: ferrei coloris atq; duriciæ. Vnde & ei nomē dedit. Nūq; is āt maior reptus ē q̄ in tēplo Pacis ab imperatore Vespasiano Augusto dicatus. Argumento ipse liberis circa ludentib⁹: p quos totidem cubiti summi incrementi augentes se annis eius intelligūt̄. Non absimilis illi narrat̄ ĩ thebis delubro Serapis ut putant Memnonis statua dicatus: quē quottidiano solis ortu contactum radiis crepare dicūt̄. Onychiten ēt tum in arabiæ montib⁹ nec usq; alibi nasci putauere nostri ueteres Sed & in germania potoriis uasis inde factis primū dein pedib⁹ lectoꝝ sellisq; Cornelius nepos tradit magno fuisse miraculo: cum. P. Lentulus Spinter amphoras ex eo & urceos magnitudine cadoꝝ ostēdisset. Post qnquennium deinde triginta duoꝝ pedū lōgitudine columnas uidisse. Variatū in hoc lapide postea ē. Nanq; ꝓ miraculo insigni quattuor modicas in theatro suo Cornelius Balbus posuit. Nos ampliores triginta uidim⁹ in scena: quā Callistus Cæsaris Claudii libertoꝝ potentissimus exhædificauerat.

¶ De alabastrite & lygdino alandico Cap. viii.

HAnc aliq lapidē alabastriten uocant: quē cauant ad uasa unguentaria: qm̄ optime ea incorrupta seruare dicit̄. Ideq; ēt exustus: ex emplastris cōuenit: Nascit̄ circa thebas ægyptias: & damascū syriæ. Hic cæteris cādidior. Probatissimus uero in carmania: mox in india. Iā qđe & in syria asiaq;. Vilissimus āt & sine ullo nitore in cappadocia. Probāt̄ q̄ maxime mellei coloris ĩ uertice maculosi atq; nō transllucidi. Vitia uero in iis corneus color aut candidus: & qcquid simile uitro ē. Paulū distat ab eo ad unguentoꝝ fidē: uti existimant. Lygdinus in tauro reptus ampli tudine qua lances craterasq; nō excedat. Antea tm̄ ex arabia aduehi solitus candoris eximii. Magnus & contrariæ inter se naturæ duob⁹ honos. Coralitico in asia repto: mensure nō ultra bina cubita: cādore ꝓximo ebori & quadā similitudine. E diuerso niger ē alabandicus terræ suæ nomine: q̄q; & mileti nascēs: ad purpurā tamē magis aspectu dclinante. Ideq; liquat̄ igni: ac fundit̄ ad usum uitri. Thebaic⁹ intercinctus aureis guttis inuenit̄ ĩ africæ pte egypto ascriptæ coticulis ad terenda collyria quadā utilitate naturæ alia conueniēs. Circa syenem uero thebaidis sitites: quē āte pyrrhopœcilon uocabāt. Trabes ex eo fecere reges quodā certamine obeliscos uocantes solis numini sacratos. Radioꝝ eius argumētū in effigie ē: & ita significat̄ nomine ægyptio. Prim⁹ omniū id instituit Mitres: q in solis urbe regnabat somnio iussus: & hoc ipm inscriptum ē in eo. Etenim sculpturæ illæ effigiesq; quas uidem⁹: ægyptiæ sunt litteræ. Postea & alii

regū in supradicta urbe Sothis quattuor numero: quadragenorꝫ & octonū cubitorꝫ longitudi/
ne. Ramises āt is quo regnante Ilium captū ē: quadraginta cubitorꝫ. Idemqꝫ digressus inde: ubi
fuit Mneuidis regia posuit aliū lōgitudine undecentenis pedib⁹: p latera cubitis quattuor.

De obelisco & thebaico & alexandrino: & d illo q ē in cyrco magno Cap. ix.

OPus id fecisse dicūt uiginti milia hominū. Ipse rex cū subrecturus eēt: uereretqꝫ ne machinæ
pōderi n̄ sufficerēt: quo mai⁹ piculū curæ artificū dnuntiaret filiū suū adalligauit cacumini:
ut salus eius apd molientes pdesset lapidi. Hac ammiratione opis effectū ē: ut cū oppidū id ex
pugnaret Cambyses rex: uetumqꝫ eēt incendio ad crepidines obelisci: extingui ignem iuberet
molis r̄uerentia q urbis nulla habuerat. Sūt & alii duo. Vnus a Myrne positus: alter a Phio sin̄
notis quadragintaocto cubitorꝫ. Alexandriæ statuit unū octoginta cubitorꝫ Ptolemæus phila/
delph⁹: quē exciderat Nectabis rex purꝫ. Maiusqꝫ op⁹ fuit in duehendo statuendo ue multo qꝫ
in excidendo. A Satyro Architecto aliq duectū tradūt. Rate ut Callixen⁹ dixit a phœnice fossa
pducta usqꝫ adiacētē obeliscū e nilo. Nauesqꝫ duas in latitudinē patulas: pedalib⁹ spatiis ex eo/
dē lapide ad rōnē geminati p duplicē mēsurā pōderis oneratas ita ut subiissent obeliscū pēdentē
extremitatib⁹ suis i ripis utrinqꝫ: postea egestis laterculis alleuata naue excepisse onus statutū.
Excisos āt sex talis i mōte eodē artificū donatū talētis qnquaginta. Hic āt obelisc⁹ fuit i arsinoe
positus a rege supradicto: mun⁹ amoris in coniuge: eadēqꝫ sorore Arsinoe. Inde eum naualibus
incommodū Maxim⁹ qdam præfectus ægypti transtulit in forꝫ reciso cacumine dū uult fastigiū
addere auratū: qđ postea amisit. Et alii duo sunt alexandriæ ad portū in Cæsaris templo: quos
excidit Mesphees rex quadragenū binū cubitorꝫ. Sup oīa accessit difficultas mari romā duehēdi
spectatis admodū nauib⁹. Diuus Augustus priorē aduexerat miraculi gratia: puteolisqꝫ nauali/
bus ppetuis dicauerat. Sꝫ incendio consumptus ē. Diuus Claudius aliquot p annos asseruatū eū
quē Caius Cæsar importauerat: omnib⁹ quæ nūqꝫ in mari uisa sunt: mirabiliorē turrib⁹ puteo
lis ex puluere exhædificatis pductum ostiā portus gratia mersit. Alia ex hoc cura nauiū quæ ty
beri subuehebant: Quo expimento palam fuit: nō min⁹ aquarꝫ huic amni eē qꝫ nilo. Is āt obeli/
scus quē Diuus Augustus in cyrco magno cōstituit: excisus a rege Semneserteo: quo regnante
Pythagoras in ægypto fuit: cētum uigintiquinqꝫ pedū est: & dodrantis: præter basin eiusdē la/
pidis. Is uero q ē in cāpo martio nouē pedū minor ē a Sesotide. Inscripta ambo rerꝫ naturæ in/
terpretationē ægyptiorꝫ oper & philosophiæ cōtinet.

De illo qui est in campo martio p gnomone Cap. x.

EI qui est in campo Diuus Augustus addidit mirabilem usum ad deprehendendas solis um/
bras dierꝫ ac noctiū magnitudines: strato lapide ad obelisci magnitudinē: cui par fieret um
brarꝫ romæ confecto die sexta hora paulatimqꝫ p regulas quæ sunt ex ære inclusæ singulis die/
bus dcresceret: ac rursus augesceret. Digna cognitu res & ingenio fœcundo. Manlius mathema
ticus apici auratā pilam addidit: cuius uertice umbra colligeret in semetipsam alia atqꝫ alia incre
mēta iaculantē apice. :rōne ut ferūt: a capite hominis intellecta. Hæc dierꝫ obseruatio triginta
iam fere annis nō congruit: siue solis ipsius dissono cursu & cæli aliqua rōne mutato: siue uniuer/
sa tellure aliqd a cētro suo dimota: ut dprehendi & in aliis locis accipio: siue urbis tremorib⁹ bii
tm̄ gnomone intorto: siue inundationib⁹ tyberis sedimēto molis facto: qꝫqꝫ ad altitudinē impo
sitæ rei in terram quoqꝫ dicant iacta fundamenta.

De tertio obelisco romæ in uaticano Capitulum. xi.

TErtius est in uaticano Caii & Neronis principū cyrco: ex omnib⁹ unus omnino fract⁹ in mo/
litione eius: quē fecerat Sesotidis filius Nuncoreus. Eiusdē remanet & alius cētum cubitorꝫ
quē post cæcitatē uisu reddito ex oraculo soli sacrauit.

De pyramidibus ægyptiis & sphinge Capitulum. xii.

DIcant obiter & pyramides in eadē ægypto regū pecuniæ ociosa ac stulta ostentatio. Quip/
pe cū faciendi eas cā a plerisqꝫ tradat: ne pecunia successoribus aut æmulis insidiantib⁹ præ
berent: aut ne plebs eēt ociosa. Multa circa hoc uanitas illorꝫ hominū fuit: uestigiaqꝫ complu/
rium incoatarꝫ extant. Vna ē in arsinoe urbe: duæ in memphi non pcul a labyrintho: d quo &
ipso dicem⁹. Totidē ubi fuit meridis lacus: hoc ē fossa grandis. Sꝫ ægyptus inter mira ac memo
randa narrat harꝫ cacumina extrema: q eminere dicūt. Reliquæ tres: q orbē terrarꝫ impleuere
fama: sane cōspicuæ undiqꝫ annauigantib⁹: sitæ sūt in pte africæ monte saxeo steriliqꝫ inter mem
phin oppidū: & qđ appellari dixim⁹ delta a nilo min⁹ quattuor milib⁹ passuum: a memphi septē
d. pass. a uico apposito quē uocant busirin. In quo sunt assueti scandere illas. Ante has ē sphinx:
uel magis miranda: qua siluestria sunt accolentium. Amasin regē putant in ea conditū: & uolunt
inuectam uidri. Est āt saxo naturali elaborata: & rubrica. Capitis monstri ambitus p frontē cen
tum duos pedes colligit: longitudo pedū centū quadragintatriū est: altitudo a uentre ad summā
aspidem in capite sexagintaduū. Sꝫ pyramis amplissima ex arabicis lapidicinis constat. Trecenta
sexaginta hominū milia annis. xx. eam cōstruxisse pdūt. Tres uero factæ ānis septuagintaocto

& mensib⁹ quattuor. Nempe q̄d iis scripserũt: sunt Herodotus: Euhemerus. Duris sami⁹: Ari/
stagoras: Dionysius: Artemidorus: Alexãder Polyhistor: Butarides: Antisthenes: Demetri⁹
Demoteles: Appion: Inter omnes uero eos nõ cõstat a q̄bus factæ sint iustissimo casu oblitera
tis tantæ uanitatis auctoribus. Aliq̄ ex iis ꝓdidert in raphanos & alliũ ac cepas mille octingen
ta talenta erogata. Amplissima octo iugera optinet soli quattuor angulorꝫ parib⁹ interuallis per
octingentos octogintatres pedes singulorꝫ laterꝫ altitudo. A cacumine pedes. xv. Alterius in/
terualla singula p quattuor angulos pares. dcc. trigintaseptem comprehendunt. Tertia minor
prædictis: sꝫ multo spectatior. Aethiopicis lapidib⁹ consurgit. ccc. sexagintatribus pedib⁹ inter
angulos. Vestigia ædificationum nulla extant. Harena late pura circũ lentis similitudine: qualis
in maiori pte africæ. Quæstionum summa ẽ quanã rõne in tantã altitudinẽ subuecta sint cemẽ
ta. Alii enim nitro ac sale adaggeratis cũ cresente ope. At pacto fluminis irrigatiõe dilutis. Alii
laterib⁹ eluto factis extructos pontes in priuatas domos distributos. Nilũ enim nõ putant ri/
gare potuisse multo humiliorẽ. In pyramide maxima ẽ intus puteus octogintasex cubitorꝫ: flu/
men illo admissum arbitrantᷣ. Mẽsuram altitudinis earꝫ: omniumq̄ similiũ d̄prehendere inuenit
Thales milesius umbrã metiendo: qua hora par eẽ corpori solet. Hæc sunt pyramidũ miracula
Supremũq̄ illud: ne q̄s regũ opes mireᷣ: minimã extitisse laudatissima a Rhodope meretricula
factã. Aesopi fabularꝫ philosophi conserua quondã & contubernalis hæc fuit: maiore miraculo
tantas opes meretricio eẽ cõquisitas quæstu. Magnificatᷣ & alia turris a rege facta in insula pha/
ro portũ optinente alexandriæ: quã constituisse. d. ccc. talentis tradũt.: magno animo ne quid
omittam⁹ Ptolemæi regis: ꝙ in ea ꝑmiserit Sostrati cassidis architecti structuræ ipsius nomen
inscribi. Vsus eius nocturno nautarꝫ cursui ignes ostẽdere ad ꝓnuntiãda uada portusq̄ introitũ
Sicut iam tales complurib⁹ locis flagrant: ut potneosicæ ac rauennæ ad uitandum piculum ẽt in
corriuatiõe. Flagrant cũ eo sita ea crassienne. Periculũ in corriuatione igniũ ne sydus existimeᷣ
q̄m e longinquo similis Flammarꝫ aspectus ẽ. Hic idẽ Architectus primus omniũ pẽsilem am/
bulationẽ gnidi fecisse traditur.

¶ De labyrinthis ægyptio: lemnio: italico Cap. xiii.

Dicam⁹ & labyrinthos: uel portentosissimũ humani ingenii opus. Sꝫ nõ ut existimari possit fal
sum. Durat ẽt nũc in ægypto in heracleopolite nomos: q prim⁹ factus ẽ ante ãnos (ut tra
dũt) tria milia sexcentos a Petesuco r̄ge: siue Tithoe. Quãq̄ Herodotus totũ opus regũ eẽ di
cat: nouissimeq̄ Psammetici. Causas faciendi uarie interpretanᷣ. Demoteles regiam Motheru/
dis fuisse. Lycias sepulchrꝫ Meridis plures soli sacrũ id extructũ: q̄d maxime crediᷣ. Hinc utiq̄
sumpsisse Dedalũ exemplar eius labyrinthi quẽ fecit in creta: nõ est dubiũ: sed cẽtesimam tantũ
portionẽ eius imitatũ: q̄ itinerꝫ ambages occursusq̄ ac recursus inexplicabiles cõtinet. Nõ ut in
pauimentis puerorꝫ ue ludicris campestrib⁹ uidem⁹ breui lacinia milia passuum plura ambulatio
nis continẽtẽ: sed crebris forib⁹ inditis ad fallendos occursus: redeundũq̄ in errores eosdẽ. Se/
cũdus hic fuit ab ægyptio labyrinthus: tertius in lemno: quartus in italia. Omnes lapide poli/
to fornicib⁹ tecti. Aegyptius q̄d miror eq̄dẽ in introitu lapideis e paro colũnis. Reliquæ erãt
syenitæ: molib⁹ compositis quas dissoluere: ne sæcula q̄dẽ possint adiiuuantibus Heracleopoli
tis: q id opus inuisu mire infestauere. Positionẽ opis eius singulasq̄ ptes enarrare nõ ẽ: cũ sit in
regiones diuisum atq̄ in præfecturas: quas uocant nomos: sexdecim nominib⁹ eorꝫ totidẽ uastis
domib⁹ attributis. Præterea tẽpla omniũ ægypti deorꝫ continet: supq̄ Nemeses q̄ndecim ædi/
culis inclusæ. Sũt pyramides complures quadragenarꝫ ulnarꝫ senos radice muros optinentes.
Fessi iam eundo ꝑueniunt ad uiarꝫ illũ inexplicabilẽ errorẽ. Quin & cœnacula prius excelsa: por
ticusq̄ ascendũᷣ nonagenis gradib⁹ omnes. Intus columnæ d̄ porphyrite lapide: deorꝫ simula/
cra: regũ statuæ: monstrificæ effigies. Quarundã ãt domorꝫ talis ẽ situs: ut adaperientib⁹ fores
tonitruũ intus terribile existat. Maiore ãt in pte transitus ẽ p tenebras: aliæq̄ rursus extra mu
rũ labyrinthi ædificiorꝫ moles pteron appellant. Inde aliæ ꝑfossis cuniculis subterraneæ dom⁹
Refecit unus omnino pauca ibi ex monte phadon Thebis rex ante alexandrꝫ magnũ annis quin/
gẽtis. Id quoq̄ tradiᷣ fulsisse trabib⁹ spinæ oleo incoctæ dũ fornices quadrati lapidis assurgerẽt
De ægypto & cretico labyrinthis satis dictũ ẽ. Lemnius similis illis columnis tm̄ cẽtum q̄nqua
ginta memorabilior fuit: quarꝫ in officina turbines ita librati pependerũt: ut puero circũagente
tornarẽᷣ. Architecti illũ fecere Zmilus & Rholus & Theodorus indigena. Extantq̄ adhuc re/
liquiæ eius: cũ cretici italiciq̄ nulla uestigia extent. Nanq̄ & italicũ dici conuenit: quẽ fecit sibi
Porsenna rex hetruriæ sepulchri cã: simul ut & externorꝫ regũ uanitas quoq̄ ab italis superareᷣ
Sꝫ cũ excedat omnia fabulositas: utemur ipsius. M. Varronis ĩ expositione eius uerbis. Sepult⁹
ẽ inq̄t sub urbe clusio: in quo loco monumentũ reliq̄t lapide quadrato. Singula latera pedũ lata
tricenũ: alta q̄quagenum: Inq̄ basi quadrata intus labyrinthũ inextricabilẽ. Quo si q̄s imprope/
ret sine glomeᷣ lini: exitũ inuenire nequeat. Supra id quadratũ pyramides stãt q̄nq̄. Quattuor
in angulis: & in medio una. In imo latæ pedũ septuagenumquinũ: altæ centũ q̄nquagenum: ita

fastigiatæ: ut in summo orbis æneus & Pegasus un⁹ omnibus sit impositus: ex quo pẽdeat ex/cepta cathenis tintinnabula: q̃ uẽto agitata longe sonitus referant: ut dodonæ olim factum. Supra quẽ orbẽ quattuor pyramides insup singulæ extant altæ pedũ centenũ. Supra quas uno solo qnque pyramides: quaꝝ altitudinẽ Varronẽ puduit adiicere. Fabulæ hetruscæ tradũt eandẽ fuisse: quã totius opis: adeo uesana dmentia quæsisse gloriã impẽdio nulli ꝓfuturo. Præterea fatigasse regni uires: ut tñ laus maior artificis eẽt.

¶ De pensili horto & oppido: & tẽplo Dianæ ephesiæ Cap. xiiii.

LEgunt̃ & pẽsiles hortos: imo uero totũ oppidũ fecisse ægyptiæ thebæ: exercit⁹ armatos subito educere solitis regib⁹ nullo oppidanoꝝ sentiente. Etiamnũ hoc min⁹ miꝝ: q̃ꝫ ꝙ flumine mediũ oppidũ interfluente: quæ si fuissent: nõ dubiũ ẽ dictuꝝ Homeꝝ fuisse: cum centũ portas ibi ꝑdicaret. Grecæ magnificentiæ uera ãmiratio extat templũ ephesiæ Dianæ ducentis uiginti ãnis factũ a tota asia. In solo id palustri fecer̃: ne terræmot⁹ sentiret: aut hiat⁹ timeret. Rursus ne in lubrico atq; instabili fundamenta tante molis locarẽt̃: añ calcatis ea substrauere carbonib⁹ dein uelleribus lane. Vniuerso tẽplo longitudo est quadringentoꝝ uigintiquinq; pedũ: latitudo ducentoꝝ uiginti. Columne centũ uigintiseptem a singulis regib⁹ facte: sexaginta pedũ altitudine. Ex iis trigintasex cælatæ. Vna a Scopa. Opi ꝑfuit Ctesiphon architectus. Summa miracula epystilia tante molis attolli potuisse. Id consecutus ẽ ille beronib⁹ harena plenis molli puluino sup capita columnaꝝ exaggerato paulatim exinaniens ab imo ut sensim totũ ĩ colle sederet. Difficillime hoc cõtigit in limine ipso: qd' foribus imponebat. Etenim ea maxima moles fuit: nec sedit. In cubili ergo anxio artifici mortis dstinatione suprema. Tradunt q; in ea cogitatione fessum nocturno tẽpor̃ in quiete uidisse presentẽ deam: cui templũ fiebat: hortantem ut uiueret: se cõposuisse lapidem: atq; ita postero die apparuit: ponderẽq; ipso correptus uidebatur. Cætera eius opis ornamenta pluriũ libroꝝ instar optinẽt: nihil ad specimen naturæ ꝑtinentia.

¶ De delubro Cyzici & lapide fugitiuo: & d echo septies resonante: & ædificio sine clauo: & mirabilia ædificioꝝ romæ Cap. xv.

DVrat & Cyzici delubꝝ: in quo filiũ aureũ commissuris omnib⁹ politi lapidis subiecit artifex eburneũ Iouẽ dicaturus intus coronante eo marmoreo Apolline. Tralucent ergo picturæ tenuissimis cappillamentis: leniq; afflatu simulacra refouente: præter ingeniũ artificis ipsa materia quanuis occulta in precio opis intelligit̃. Eodẽ in oppido ẽ lapis: fugitiuus appellatus. Argonautæ eo ꝓ ancora usi ibi reliquerant. Hũc e prytaneo (ita uocat̃ locus) sæpe ꝓfugum fixer̃ plũbo. Eadẽ in urbe iuxta portã quæ thracia uocat̃ turres. vii. acceptas uoces numerosiore repercussu multiplicant. Nomenq; huic miraculo echo ẽ a græcis datũ. Et hoc qdẽ natura locoꝝ euenit. Et pleꝝq; conualliũ: ibi casu accidit. Olympiæ ãt arte mirabili mõ in porticu quã oppidani heptaphonõ appellant: qm̃ septies eadẽ uox reddit̃. Cyzici & buleuterion uocãt ædificium amplũ sine ferreo clauo ita disposita contignatione ut eximãt̃ trabes sine fulturis ac reponãt̃. Quđ item romæ in põte sublicio religiosum ẽ: postea q̃ꝫ Coclite Horatio defendẽte ægre reuulsus ẽ Veꝝ & ad urbis nostræ miracula transire conuenit: nongentoꝝq; annoꝝ dociles scrutari uiros: & sic quoq; terraꝝ orbẽ uictũ ostẽdere: qd' accidisse totiẽs pene: quot referrẽt̃ miracula: apparebit. Vniuersitate uero aceruata & in quendã unũ cumulũ cõiecta nõ alia magnitudo exurget: q̃ꝫ si mũdus alius qdam in uno loco narret̃. Nam ut cyrcũ maximũ a Cæsare dictatore extructũ longitudine stadioꝝ triũ: latitudine unius: sed cũ ædeficiciis iugeꝝ quaternũ ad sedẽ ducentorũ lx. miliũ inter magna opa dicam⁹. Nõne inter magnifica basilicã Pauli columnis e phrygib⁹ mirabilẽ: foꝝq; diui Augusti: templũ Pacis diui Vespasiani impatoris Augusti: pulcherrima opeꝝ quæ unq̃ꝫ: Pantheon Ioui ultori ab Agrippa factũ: cũ theatꝝ añ texerit romæ Valerius ostiensis architectus ludis Libonis. Pyramidas regũ miramur opa: cũ solũ tantũ foro extruẽdo sestertiis mille ducentis Cæsar dictator emerit. Et siquidẽ impensæ mouent captos auaricia animos. P. Clodius quẽ Milo occidit: sestertiis. c xlvii. milibus domo empta habitauerit. Quod eqdem nõ secus ac regũ insaniam miror: Itaq; & ipsum Milonẽ sestertia septingenta milia æris alieni debuisse inter ꝓdigia animi humani duco. Sꝫ tũc senes aggeris uastũ spatiũ & substructiones insanas captiosi mirabãt̃. Præterea cloacas opeꝝ omniũ dictu maximum: suffossis montibus: atq; ut paulo ante rettulim⁹: urbe pẽsili: subterq; nauigata. Id. M. Agrippa fecit in ædilitate post consulatũ p meatus corriuatis septẽ amnibus cursu præcipiti torrentiũ modo rape: atq; auferre oĩa coactis. Insup mole hymbriũ concitati uada ac littora quatiunt. Aliqñ tyberis retro infusi recipiũt fluctus. Pugnantq; diuersi aquaꝝ impetus intus: & tamẽ obnixa firmitas resistit. Trahunt̃ moles internæ tantæ nõ succunbentib⁹ causis opis. Pulsant ruinæ sponte præcipites: aut impactæ incendiis. Quatit̃ solũ terræmotibus. Durãt tñ a Tarquinio Prisco annis octingentis ꝓpe inexpugnabiles Non omittendo memorabili exemplo uel eo magis: qm̃ celeberrimis reꝝ cõditoribus omissum ẽ. Cũ id opus Tarquinius Priscus plebis manib⁹ faceret: essetq; labor incertuꝫ longior an periculosior: passim conscita nece quiritib⁹ tediũ fugientib⁹. Nouũ & inexcogitatum

ante poſteaꝗ remediū inuenit ille rex:ut omniū ita defunctoꝝ figeret crucibꝰ corpora:ſpectan
da ciuibus:ſimul & feris uolucribusꝗ laceranda. Quam ob rem pudor romani nominis ꝓprius
q ſæpe res ꝑditas ſuauit in prœliis:tunc quoꝗ ſubuenit. Sꝫ illo tēpore impoſuit iam erubeſcēs
cū pudret uiuos tanquā puditurꝝ eēt extinctoſ. Amplitudinē cauis eam feciſſe ꝓditur ut uehem
fœni large onuſtam tramſitteret. Parua ſunt cūcta quæ diximꝰ:& omnia uni comparanda mira/
culo:ante ꝙ noua attingam. M. Lepido. Q. Catulo conſ. ut conſtat inter diligentiſſimos aucto
res domꝰ pulchrior nō fuit romæ:ꝙ Lepidi ipſius. At Hercule intra annos. xxxv. eadē centeſi
mū locū nō optinuit. Computet in hac æſtimatione ꝗ uolet:marmoꝝ molē:opa pictoꝝ:impen
dia regalia. Et cū pulcherrima laudatiſſimaꝗ certantes cētum domos:poſteaꝗ eas ab innume/
rabilibus aliis in hūc diē uictaſ. Profecto incendia puniunt luxū:nec tñ effici pōt:ut mores aliqd
ipſo in homine mortalius eē intelligāt. Sꝫ eas oēs duæ domus uicerūt. Bis uidimꝰ urbē totam
cingi domibꝰ principū:Caii & Neronis. Et huius qdē ne qd deeſſet aurea. Nimirꝝ ſic habitarunt
illi q hoc imperiū fecere:tantas ad uincendas gētes triumphosꝗ referendos ab aratro aut foco
exeuntes:quoꝝ agri quoꝗ minorē modū obtinuere ꝙ cellaria iſtoꝝ. Subit uero cogitatio quo/
ta portio haꝝ fuerint areæ illæ:quas inuictis impatoribus ꝺcernebant publice ad exhædifican/
das domos. Summusꝗ illaꝝ honos erat:ſicut in. L. Valerio Publicola:q primꝰ conſul fuit cum
L. Bruto poſt tot merita:& fratre eius q bis in eodē magiſtratu ſabinos ꝺuicerat:adiici decreto
ut domꝰ eoꝝ fores extra apirentur:& ianua in publicū reiiceret̃. Hoc erat clariſſimū inſigne in/
ter triumphales quoꝗ domoſ. Non patiemur duos Caios uel duos Nerones ne hac qdē gloria
famæ frui. Docebimuſꝗ ēt inſaniā eoꝝ uictā priuatis opibus. M. Scauri:cuius neſcio an ædili/
tas maxime ꝓſtrauerit mores ciuiles:maiusꝗ ſit Syllæ malū tanta priuigni potentia:ꝙ ꝓſcrip/
tio tot miliū. Hic fecit in ædilitate ſua opꝰ maximū omniū quæ unꝙ fuere humana manu facta
nō tēporaria mora:ueꝝ ēt æternitatis ꝺſtinatione. Theatꝝ hoc fuit. Scœna ei triplex altitudi/
ne. ccc. lx. columnaꝝ in ea ciuitate quæ ſex hymetias nō tulerat ſine ꝓbro ciuis ampliſſimi. Iam
ps ſcœnæ e marmore fuit. Media e uitro inaudito ēt poſtea generꝭ luxuriæ. Sūmæ tabulis inau
ratis columnæ ut diximꝰ:imæ duodequadragenū pedū. Signa ærea inter colūnas ut indicauimꝰ
fuerūt tria milia numero. Cauea ipa cœpit hominū. lxxx. milia:cū Pompei amphitheatri totiēs
multiplicata urbe tantoꝗ maiore populo ſufficiat large. xl. milia. Sꝫ & reliquus apparatꝰ tantꝰ
attalica ueſte:tabulis pictis:cæteraꝗ cura fuit:ut in tuſculanā uillā reportatis quæ ſuperflue/
bant quottidiani uſus ꝺliciis incenſa uilla ab iratis ſuis concremaret̃ ad ſeſtertia. M. Aufert ani
mū & a ꝺſtinato itinere digredi cogit cōtemplatio tam ꝓdigæ mētis:aliāꝗ connecti maiorē in
ſaniā. E ligno. C. Curio q bello ciuili in cæſarianis ꝑtibus obiit:funebri patris munere cū opibꝰ
apparatuꝗ nō poſſet ſupare Scauꝝ. Vnde enim illi uictricꝰ Sylla:& Metella mater ꝓſcriptionū
ſectrix:unde. M. Scaurꝰ pater totiēs princeps ciuitatis:& marianis ſodalitiis rapinaꝝ ꝓuincia/
liū ſinꝰ:cū iā ne ipſe qdē cōparari ſibi poſſꝫ. Quādo hoc certe incēdii illiꝰ p̄miū hūit cōuectis ex
orbe terraꝝ rebꝰ:ut nemo poſtea par eēt inſaniæ illi. Ingenio ergo ſuo erat utendū. Curioniꝗ
aliud excogitandū fuit. Operæ preciū ē ſcire qd inuenerit:& gaudere moribꝰ noſtris:ac noſtro
modo nos uocare maioreſ. Theatra duo iuxta fecit ampliſſima e ligno cardinū ſinguloꝝ uerſati/
li ſuſpēſa libramēto:in qbus utriſꝗ ante meridiano ludoꝝ ſpectaculo edito inter ſeſe auerſis ne
inuicē obſtreperēt ſcœnæ:& repēte circūactis ut cōſtiterant. Poſtremo iam die diſcedentibꝰ ta
bulis & cornibꝰ inter ſe coeuntibꝰ faciebat amphitheatꝝ:& gladiatoꝝ ſpectacula edebat:ipꝫ ma
gis auctoritatū Populū Ro. circūferens. Quid. n. miret̃ qſꝗ in hoc primū:inuētorē:an inuē/
tū:artificē:an auctorē:auſum aliquē hoc excogitare:an ſuſcipe:parere:an iubere: Sup omnia
erit populi furor ſeꝺre auſi tam infida inſtabiliꝗ ſede. En hic ē ille terraꝝ uictor & totiꝰ domina
tor orbis:q gētes & regna diripet:iura exteris mitteret:& quoſdā in numero deoꝝ immortaliū
generis hūani portio in machina pēdēs:& ad piculū ſuū plaudēs. Quæ utilitas animaꝝ iſta:aut
quæ q̄rela ꝺ cannis:aut ꝙtū mali potuit acciꝺre: Hauriri urbes terræ hiatibꝰ publicꝰ mortaliū
dolor ē. Ecce Po. Romanꝰ uniuerſus uelut duobꝰ nauigiis impoſitꝰ binis cardinibꝰ ſuſtinet̃:&
ſe ipm ꝺpugnantē ſpectat:periturꝰ momēto aliquo luxatis machinis:& ꝑ hoc querit̃ in tribuni/
tiis cōcionibꝰ gratia:ut pēſiles tribꝰ faceret. Qualia hic in roſtris. Quid nō auſurꝰ apd eos qbꝰ
hoc ꝑſuaſerit. Vera naꝗ conficiētibꝰ Po. Romanꝰ funebri munerꝭ ad tumulū patris eiꝰ ꝺpugna/
uit uniuerſis. Variauit hāc magnificētiā ſuam feſſis turbatiſꝗ cardinibꝰ:& amphitheatri forma
cuſtodita nouiſſimo die diuerſis duabꝰ ꝑ mediū ſcœnis athlætas edidit:raptiſꝗ e cōtrario repē
te pulpitis eodē die uictores e gladiatoribꝰ ſuis ꝓduxit. Nec fuit rex Curio aut gētiū impator
nō opibꝰ inſignis:uti q nihil in cēſu habuerit:præter diſcordiā principū. Sꝫ dicant̃ uera æſtima/
tione inuicta miracula:quæ. Q. Martiꝰ rex fecit. Is iuſſus a ſenatu aquaꝝ appiæ & anienis tegu
la ductꝰ reficere:nouam a nomine ſuo appellatā cuniculis ꝑ mōtes actis intra p̄turæ ſuæ tempꝰ
adduxit. Agrippa uero in ædilitate ſua:adiecta uirginea aqua:cæteriſꝗ corriuatis atꝗ emēda/
tis lacus. dcc. fecit. Præterea fontes. cv. caſtella. cxxx. complura ēt cultu magnifica & operibꝰ

His signa.ccc.ærea aut marmorea imposuit:& columnas ex marmore quadringẽtas:eaq; om/
nia annuo spatio. Adiecitq; ipse in ædilitatis suæ cõmemoratione & ludos unde sexaginta dieb⁹
factos:& gratuita pbuit balnea centũ.lxx.q nũc romæ ad infinitũ auxere numeꝝ.Vicit antece
dẽtes aquaꝝ duct⁹ nouissimũ impẽdiũ operis inchoati a Caio Cæsare & peracti a Claudio.Quip
pe a lapide.xl.ad eam excelsitatẽ:ut in omẽs urbis mõtes leuarẽt:influxere curtius atq; cæru/
leus fontes.Erogata in id opus sestertia qngẽta.lv.milia. Quod siquis diligẽtius æstimauerit
aquaꝝ abũdantiam in publico balneis piscinis domibus euripis hortis suburbanis uillis spatioq;
aduenientis extructos arcus mõtes perfossos:conualles æquatas:fatebit̃ nihil magis mirandũ
fuisse in toto orbe terraꝝ.Eiusdẽ Claudii inter maxima eqdẽ ac memoranda duxerim:quãuis
destitutũ successoris odio montẽ perfossum ad lacũ fucinũ emittendũ:inenarrabili pfecto impẽ
dio:& operarioꝝ multitudine per tot ãnos:cũ aut corriuatio aquaꝝ:qua terren⁹ mons erat ege
rerec̃ in uertice machinis:aut silex cederet̃.Omniaq; intus in tenebris fierẽt:q neq; concipi ani
mo nisi ab iis q uidere:neq; humano smone enarrari pñt.Nã poi tus ostiensis opus ptereo.Itẽ
uias inter mõtes excisas.Mare thirrenũ a lucrino molibus seclusum.Tot põtes tantis impẽdiis
factos.Et inter plurima alia italiæ miracula:ipsa marmora in lapidicinis crescere auctor ẽ Papy/
rius Fabianus naturæ reꝝ peritissimus.Exemptores quoq; affirmant compleri sponte illa mõtiũ
ulcera. Quæ si uera sũt:spes ẽ:nũq; defuturã luxuriã.

¶ De magnetis generibus & medicinis Cap.xvi.

A Maiorib⁹ digredienti ad reliquoꝝ lapidũ insignes naturas:qs dubitet in primis magnetẽ oc/
currere? Quid.n.mirabilius?aut qua in pte naturæ maior improbitas dderat uoce saxis:ut
dixim⁹:respondentẽ homini:immo uero & obloquẽtẽ? Quid lapis rigore pigrius? Ecce sensus
manusq; tributi illi. Quid ferri duritia pugnatius? Sꝫ cedit & patit̃ mores:trahit̃ nãq; a magne/
te lapide. Domitrixq; illa reꝝ omniũ materia ad inane nescio qd currit:atq; ut ppius uenit:assi/
stit:tenetq;:& complexu hæret.Sideritin ob hoc alio nomine appellant:qdam heracleon. Ma
gnes appellatus ẽ ab inuẽtore:ut auctor ẽ Nicander in india repertus. Nanq; & passim inuenit̃:
ut in hispania quoq; inuenisse ãt ferũt clauis crepidaꝝ & baculi cuspide hærentibus:cũ armẽta pa
sceret. Quinq; genera magnetis Sotacus demonstrat. Aethiopicũ:& magnesiacũ a macedonia
& contermina a bebonæa locatũ petentib⁹ dextra.Tertiũ in echio boetiæ.Quartum circa ale/
xandriã troadẽ.Quintũ & magnesia asiæ.Differentia prima mas sit an fœmina. Proxima in co/
lore. Nam q in macedonia & magnetia reperiũt̃:ruffi nigriq; sunt.Boetius uero ruffi coloris pl⁹
hꝫ q̃ nigri. Is q in troade inuenit̃:niger ẽ & fœminei sexus:idoq; sine uirib⁹. Deterrimus ãt in
magnesia asiæ candidus:neq; attrahens ferrum similisq; pumici.Comptum tanto meliores esse
quanto sũt magis cærulei. Aethiopicis laus summa dat̃:pondusq; argento rependit̃.Inuenit̃ hic
in æthiopia zmiri:ita uocat̃ regio harenosa.Ibi & hematites sanguinei coloris:sanguineq; red/
dens si terat̃.Sꝫ & crocũ.In attrahendo ferrũ nõ eadẽ quæ magneti hematite natura. Aethio/
pici argumẽtũ est:q magnetẽ quoq; aliũ ad se trahit.Omnes ãt ii oculoꝝ medicamentis psunt
ad suam qsq; portionẽ.Maximeq; epiphoras sistunt. Sanant & adusta cremati tritiq;. Alius rur
sus in eadẽ æthiopia ñ pcul mons gignit lapidẽ theameden:q ferrũ omne abigit:respuitq;.De
utraq; natura eius sæpius diximus.

¶ De lapidibus q cito absumunt corpora in eis condita:& de his q diu seruant:& d tha/
sio lapide:& medicinis eius Cap.xvii.

LApidem e sciro insula integrum fluctuare tradunt:eundem comminutum mergi. In asso
troadis sarcophagus lapis fissili uena scindit̃.Corpora defunctoꝝ cõdita in eo absumi constat
intra.xl.diem:exceptis dẽtibus.Mutianus specula quoq; & strigiles & uestes & calciamenta il/
lata mortuis lapidea fieri auctor ẽ. Eius generis & in lycia saxa sunt & in oriente quæ uiuenti/
bus quoq; adalligata:erodũt corpora.Mitior ẽ ãt fuandis corporib⁹ nec absumendis chemites
ebori simillim⁹:in quo Dariũ conditũ ferũt.Parioq; similis candore & duricia:minus tñ ponde/
rosus q porus uocat̃.Theophrastus auctor ẽ & transflucidos lapides in ægypto inueniri:quos
ophionitæ similes ait:qd' fortassis tunc fuerit:qm & ii dsinunt:& noui repiuntur.Thasius gu/
stu salsus podagras lenit pedib⁹ in uase ex eo cauato inditis.Præterea omnia cruꝝ uitia in iis la/
pidicinis sanãt̃:cũ in metallis omnib⁹ crura uitiẽt̃.Eiusdẽ lapidis flos appellat̃:in farinam redi/
gendam mollis ad quædam perinde efficax. Est ãt similis pumici ruffo. Ammixtus æri cyprio
mammaꝝ uitia emendat.Pici ãt resinæ ue strumas & panos discutit.Prodest & phthisicis linctu
Cũ melle uetera ulcera ad cicatricẽ pducit.Excrescentia erodit.Et ad bestiaꝝ morsus utilis.Re
pugnãtia curationi ac suppurata siccat.Fit cataplasma ex eo podagris mixto fabæ lomẽto.

¶ De ebore fossili & lapidib⁹ osseis & palmatis & alioꝝ generib⁹ Cap.xviii.

IDem Theophrastus & mutian⁹ ẽẽ aliquos lapides:q pariant:credũt. Theophrastus auctor
est & ebur fossile cãdido & nigro color inueniri:& ossa e terra nasci:inueniriq; lapides osseos
Palmati circa mũdã in hispania:ubi Cæsar dictator Pompeũ uicit:repiũt̃:idq; quotiẽs fregeris

Sunt & nigri: quorum auctoritas uenit in marmora: sicut tænarius. Varro nigros ex africa firmiores eẽ tradit: quã in italia. E diuerso albos coranos duriores: quã parios. Idẽ lunensem silicẽ serra secari. At thusculanũ dissilire igni. Sabinũ fuscum addito oleo etiam lucere. Idẽ molas uersatiles uolsine inuentas. Aliquas & sponte motas inuenimus in prodigiis. Nusquã autem hic utilior quã in italia gignitur: lapisque nõ saxum ẽ. In quibusdam uero prouinciis omnino nõ inuenitur. Sũt quidam in eo genere molliores: qui & quote leuigantur: ut procul intuentibus ophitæ uideri possint. Neque ẽ alius firmior: quin & lapidis natura ut lignũ similiter hymbres solesque aut hyemes nõ patitur. In aliis atque aliis generibus. Sunt qui & lunam non tolerent: & qui uetustate rubiginem trahant: colorem ue candidum oleo mutent.

¶ De corallio uel pyrite: & medicinis eius: & ostracite: de amanto lapide & medicinis eius & militino lapide & uiribus eius: de gagate lapide & medicinis eius: de spongiis: de phrygio lapide & natura eius Cap. xix.

Corallium lapidem quidam pyriten uocant: quoniam sit plurimus ignis illi. Sed est alius etiamnũ pyrites similitudine æris. In cypro eum reperiri uolunt: & in metallis quæ sunt circa acamaniã: unũ argento colore: alterum aureo. Coquuntur uarie. Ab aliis iterum tertioque in melle: donec consumatur liquor. Ab aliis pruna prius: dein melle: & postea lauatur ut æs. Vsusque eorum in medicina excalfacere: siccare: discutere: humorẽ extenuare: & duritias nimias mollire. Vtuntur & crudis tusisque: ad strumas atque furunculos. Pyritarum etiamnũ aliquod genus unũ faciũt plurimum habẽs ignis: quos uiuos appellamus: & ponderosissimi sunt. Hi exploratoribus castrorum maxime necessarii: qui clauo uel altero lapide percussi: & scintillas edũt: quæ exceptæ sulphure aut fongis aridis uel foliis: dicto celerius ignẽ trahunt. Ostracitæ similitudinẽ testæ habẽt. Vsus eorum pro pumice ad leuigandã cutẽ. Poti sanguinẽ sistunt: & illiti cũ melle ulcera doloresque mammarum sanant. Amantus alumini similis nihil igni deperdit. Hic ueneficiis resistit omnibus: priuatim magorum. Geoden ex argumẽto appellant: quoniam amplexus ẽ terrã: oculorum medicamẽtis utilissimus. Item mammarum & testiũ uitiis. Melitites lapsis succũ remittit dulcẽ: mellitũque tusus. Et ceræ mixtus eruptionibus pituitæ maculisque corporis medetur: & fauciũ exulcerationi. Epinyctidas tollit: & uuluarum dolores impositus uelleri. Gagates lapis nomẽ loci et amnis habet gagatis lyciæ. Aiunt & in leucocolla expelli mari: atque infra duodecim stadia colligi. Niger ẽ: planus: pumicosus: nõ multũ a ligno differẽs leuis: fragilis: odore si teratur grauis. Fictilia ex eo inscripta nõ delentur. Cũ uritur odorẽ sulphureũ reddit. Mirumque accenditur aqua: oleo restinguitur. Fugat serpentes ita recreatque uuluæ strangulatiões. Deprehendit sonticũ morbũ & uirginitatẽ suffitus. Itẽ ex uino decoctus: dentibus medetur. Strumisque ceræ permixtus. Hoc dicũtur uti magi in ea quã uocãt necyomantiã. Id peruri negãt: si euẽturum sit: quod aliquis optet. Spongiæ lapides inueniuntur in spongiis: & sunt natiui. Quidã eos cysteolithos uocãt: quoniam uesicæ medentur. Calculos rumpunt in uino poti. Phrygius lapis gẽtis nomẽ habet. Est autem gleba pumicosa. Vritur ante uino perfusus: flaturque follibus: donec rufescat: ac rursus dulci uino restinguitur: & hoc trinis uicibus: tingẽdis uestibus tantum utilis.

¶ De ematite & quinque generibus eius: & schisto Cap. xx.

Schistos & hematites cognationẽ habẽt. Hematites inuenitur in metallis. Vstus minii colorẽ imitatur. Vritur et phrygius: sed non restinguitur uino. Adulteratur schisto. Hematiten discernũt uænæ rubẽtes: & friabilis ẽ natura. Oculis cruore suffusis mire conuenit. Sistit profluuium mulierum potus. Bibũt eũ & qui sanguinẽ reiecerũt cũ succo punici mali. Et in uesicæ uitiis efficax. Bibitur & in uino cõtra serpentium ictus. Infirmior ad omnia eadẽ ẽ: quẽ schiston appellant. Sed in iis commodior croco similis: peculiariter splendet. Proficit oculorum lachrymis in lacte muliebri. Procidẽtesque oculos præclare cohibet. Hæc ẽ sententia eorum qui nuprime scripserunt. Sed Sotacus e uetustissimis auctoribus quinque genera hematitarum tradit præter magnetẽ. Principatũ dat ex iis æthiopico: oculorum medicamẽtis utilissimo. Et iis quæ panchresta appellant. Itẽ ambustis. Alterum atrodamanta dicit uocari: colore nigro: põdere ac duricia insignẽ: et inde nomẽ traxisse: præcipueque in africa repertam. Trahere autem in se argẽtũ æs ferrũ. Experimentum eius eẽ in cote ex lapide basanite. Reddere .n. succũ sanguineũ: et eẽ ad iocineris uitia præcipui remedii. Tertiũ genus arabici facit: simili duricia: uix reddẽtis succũ ad cotẽ aquariam aliquando croco similẽ. Quarti generis elatiten uocari quandiu crudus sit: coctũ uero militẽ utilem ambustis. Ad omnia utiliore rubrica. Quinti generis schistos hemorrhoidas reprimit. In totũ autem hematitas omnes tritos in oleo triũ drachmarum pondere a ieiunis sumendos: ad uitia sanguinis. Idẽ auctor est schiston eẽ alterius generis quã hematiten tradit: quẽ uocãt atractiten. Nasci in africa nigrum attritum reddere aquariis cotibus ab ea parte quæ fuerit ab radice nigrum colorem: ab altera parte croci. Ipsum utilẽ esse oculorum medicamẽtis.

¶ De quattuor generibus ætitis: et calamo. et samio: et arabo: et puericibus Cap. xxi.

Aetites lapis etiã argumento nominis magnam famam habet. Repitur in nidis aquilarum: sicuti in decimo uolumine diximus. Aiunt binos inueniri: marem et fœminam. Nec sine iis parere quas diximus aquilas: et ideo binos tantum. Genera eorum quattuor. In africa nascentem pusillũ et mollẽ intra

se ac uelut in aluo habentem argillam suauem: candidā. Ipsum friabilem quem fœminei sex⁹ pu tant. Marem āt q in arabia nascit̄ dur̄ gallæ simile: aut subi utilū in aluo habentē dur̄ lapidem. Terti⁹ in cypro inuenit̄: colore illis i africa nascentib⁹ similis: amplior tñ atq̄ dilatat⁹. Cæteris enim globosa facies. Habet in aluo harenā iucundam & lapillos. Ipse tam mollis ut ēt digytis fri cet̄. Quarti generis Taphiusius appellat̄: nascens iuxta leucadē in taphiusa: q locus ē dextra na uigantib⁹ ex hac ad leucadem. Inuenit̄ in fluminibus cādidus & rotundus. Huic est in aluo lapis: q uocat̄ callim⁹: nec quicq̄ tenerius. Aetitæ omnes grauidis adalligati mulierib⁹ uel quadrupe/ dibus in pelliculis scarificati uteri animaliū cōtinent ptus: nō nisi parturiant: remouendi: alioqn uulu æ excidiū fit. Sȝ nisi parturientib⁹ auferāt̄: omnino nō pariunt. Est & lapis samius in eadē in sula: ubi terrā laudauim⁹: poliendo auro utilis. Vtilis et in medicina oculor̄ ulcerib⁹ cum lacte quo supradictū ē modo contra ueteres lachry mationes. Prodest et contra uitia stomachi potus Vertigines sedat. Mentesq̄ commotas r̄stituit. Quidam et morbis comitialib⁹ utiliter dari pu tant. Et ad ruinæ difficultates: acopis ēt miscet̄. Probat̄ grauitate et candore. Vuluas et ptus contineri adalligato eo tradūt. Arabus lapis ebori similis: dentifriciis accommodat̄ crematus. Priuatim hemorrhoidas sanat cū lanugine linteor̄ linteolis insup impositis. Non præter mittē da ē & pumicū natura: siquidē ita appellant̄ qdam lapides erosi amne: in ædificiis musea uocant dpendentia ad imaginē spec⁹ arte reddendam. Sȝ & iis pumices q sunt in usu corpor̄ leuigādor̄ fœminis iam qdē & uiris: atq̄ ut ait Catullus libris: laudatissimi sunt in melo scyro & æoliis insu lis. Probatio in candore & in minimo pondere: & ut q̄ maxime spongiosi aridiq̄ sint: ac teri faci/ les: nec harenosi in fricando. Vis eor̄ in medicina: extenuare: siccar̄. In ustrina ter siccant̄: ita ut torreant̄ carbone puro: ac totiēs uino restinguāt̄ albo. Lauant̄ deinde ut cadmia: et siccati con/ dunt̄ q̄ minimū uliginoso loco. Vsus farinæ eius oculor̄ maxime medicamentis. Vlcera purgāt eor̄ leuiter: explentq̄ cicatrices: & emendant. Quidam tertia ustione refrigeratos poti⁹ q̄ re/ stinctos terrer malūt ex uino. Addunt̄ ēt ad malagmata capitū uerendorūq̄ ulcerib⁹. Vtilissima fiūt ex iis dentifricia. Theophrastus āt auctor ē potores in certamine bibendi præsumere farinā eius: sed nisi uniuerso potui impleant̄ pichtari. Tantāq̄ refrigerandi naturā ee: ut musta feruere desinant pumice addito.

De lapidibus mortarior̄ medicinaliū: & mollibus lapidibus: & speculari lapide: & sili/ cibus: & phengite: & cotibus: & reliquis ad struturam lapidibus igni & tempestatibus resistentibus Cap. xxii.

AVctoribus curæ fuere lapides mortarior̄ quoq̄ nec medicinaliū tm̄ aut ad pigmenta ptinē tium. Ethesiumq̄ lapidē in iis prætulere cæteris: mox & thebaicum: quem pyrrhopecilion appellauim⁹. Aliq psaroniū uocāt. Tertiū ex calazio chrysiten. Medici āt & balaniten. Hic. n. lapis nihil ex sese remittit. Ii āt lapides q succū reddūt oculor̄ medicamentis utiles existimant̄. Idq̄ æthiopici maxiē ad ea pbat̄. Tenariū uero lapidē & pœnicū & hematitē iis medicamētis pdesse tradūt: q ex croco cōponāt̄. Ex alio tenario q niger ē: & ex pario lapide ñ æque medicis utilē. Potiorē ex lapide alabastrite egyptio: uł ex ophite albo. Est. n. hoc gen⁹ ophitis: ex quo uasa & ēt cados faciunt. In syphno lapis ē q cauat̄: tornatq̄ in uasa coquendis cibis utilia: uel ad esculentor̄ usus. Quod in comensi italiæ lapide accidere scim⁹. Sȝ in syphno singulare q̄ excal/ factus oleo nigrescit: durescitq̄. Natura mollissimus tanta qualitatū differentia ē. Nam mollicie & transalpis præcipua sunt exempla. In belgica puincia candidū lapidē serra qua lignū: facili⁹q̄ ēt secant ad tegular̄ & imbricū uicē. Vel si libeat: ad quæ uocant pauonacea tegendi genera: & igne qdē durati iidē sectiles sē. Specularis uero qm̄ & hic lapis nomē optinet: faciliore multo na tura findit̄ i quamlibet tenues crustas. Hispania hūc olim citerior tm̄ dabat: nec tota: sȝ intra cen/ tum milia passuū circa segobricā urbē. Iam & cypros & cappadocia & sicilia: & nup inuentū afri ca. Postferendos omnes tamē hispaniæ: & cappadociæ mollissimis & amplissimæ magnitudinis: sȝ obscuris. Sūt & in bononiensi itali æ pte breues maculosi complexu silicis alligati: quor̄ tamē appareat natura similis eis q in hispania puteis effodiunt̄ pfunda altitudine. Necnō & saxo inclu sus sub terra inuenit̄: extrahiturq̄: aut excidit̄. Sȝ maiori pte fossili natura absolutus segmenti mō nūq̄ adhuc quinq̄ pedū longitudine amplior. Humore hunc terræ qdam autumant quadā ani/ ma crystalli mō glaciari. Et in lapidē concrescere manifesto apparet: q̄ cū fere dcider̄ in puteos tales & medullæ ex ossibus ear̄ in eadē lapidis natura post unā hyemē figurāt̄. Inuenit̄ & niger aliqñ. Sed cādido natura mira cum sit mollicia nota perpetiendi solis rigorisq̄: nec senescit si mo do iniuria absit: cū hoc ēt in cementis multor̄ gener̄ accidat. Inuenere & aliū usum in ramentis quoq̄ cyrcū maximū ludis cyrcensibus sternendi: ut sit in commendatiōe candor. Nerone prin/ cipe i cappadocia reptus ē lapis duritia marmoris candidus atq̄ translucens: et qua pte fuluæ in/ ciderant uenæ: ex argumento phengites appellatus. Hoc construxerat ædē fortunæ: quā seiam appellant: a Seruio rege sacratā aurea domo complexus. Quare ēt foribus aptis interdiu clari/ tas ibi diurna erat haud q̄ speculariū mō: tanq̄ inclusa luce: nō transmissa. In arabia quoq̄ esse

lapidē uitri mō tranſlucidum: quo utūť ꝓ ſpecularibus: Iuba auctor ē. Nunc ad oparios lapides
tranſiſſe conueniat: primūqꝫ cotes ferro acuendo. Multa eaꝶ genera. Creticæ diu maxima lau/
dē habueř. Secundā laconicæ ex taygeto monte: utræqꝫ oleo indigentes. Inter aquarias naxiæ
laus maxima fuit: mox armeniacæ: đ qbus diximus. Ex oleo & aqua ciliciæ pollent: ex aqua ar/
ſinoeticæ. Reptæ ſunt & ī italia aqua trahentes aciem acerrimo effectu. Necnon & tranſalpes:
quas paſcernices uocant. Quarta rō ē ſaliua hominis ꝓficientium. Quæ in tonſtrinaꝶ officinis
inutilis ē: fragili mollicia. Flaminitanæ ex hiſpania citeriore in eo geneř præcipue. Reliqua mul
titudo lapidū in totū ædificiis inutilis ē moroſitate. Quædam tñ loca morē illū habēt: ſicuti car
thago in africa exerceť halitu maris: fricať uēto: & uerberať hymbri. Sꝫ cura tuenť picando pa
rietes: qm̄ & tectoria calx rodiť. Sciteqꝫ dictū ē: ad tecta eos pice ad uinū calce uti: qm̄ ſic mu/
ſta cōdiūt. Alia mollicia circa romā fidēnati & albano. In liguria quoqꝫ umbria & uenetia albꝰ la
pis dentata ſerra ſecať. Hi tractabiles in opa laborē quoqꝫ tolerant ſub tecto dūtaxat. Aſpergi/
ne & gelu pruiniſqꝫ rumpūť in teſtas. Nec contra humores & aurā maris robuſti. Tyburtini ad
reliqua fortes: uapore diſſiliunt. Nigri ſilices optimi qbuſdam in locis & rubentes. Nōnuſqꝫ ue
ro & albi: ſicut in tarquinienſi & ancianis lapidicinis circa lacū uolſinienſem. Et in ſtratonenſi ſť:
qbus ne ignis qdē nocet. Iidē & in monumenta ſculpti contra uetuſtatē quoqꝫ incorrupti ꝑma/
nent. Exqꝫ iis formæ fiunt: in qbus æra fundūť. Eſt & uiridis lapis uehementer igni reſiſtens:
ſꝫ nuſqꝫ copioſius. Et ubi inueniť lapis nō ſaxū ē. E reliqs pallidus in cemento raro utilis. Glo/
boſus cōtra iniurias fortis: ſed ad ſtructurā infidelis: niſi multa ſuffrenatione đuinctus. Nec cer
tior fluuiatilis ſemp ueluti madēs. Remediū ē in lapide dubio æſtate eū eximere: nec ante bien
niū eū inſerere tecto: domitum tempeſtatibꝰ. Quæ ex eo læſa fuerint: in ſubterranea ſtructura
aptanť utilius. Quæ reſtiterint: tutū eſt cælo committere. Græci e lapide duro ac ſilice æquo
conſtruunt ueluti lateritios parietes. Cū ita fecerint: iſo domos uocant genꝰ ſtructuræ. At cū
inæquali craſſitudine ſtructa ſunt pſeudiſodomō. Tertiū ē euplecton tantūmodo frontibꝰ ꝑoli/
tis. Reliqua fortuito collocant. Alternas coagmentationes fieri: ut commiſſuras antecedentiuꝫ
medii lapides optineant: neceſſarium ē: in medio quoqꝫ pariete ſi res patiať. Si minꝰ: utiqꝫ a la/
teribꝰ. Medios parietes ſarcire fractis cementis. Dictyotheton uocant reticulatam ſtructuram:
qꝫ frequentiſſime romæ ſtruunt: rimis oportunam. Structurā ad normā & libellam fieri & ad ꝑ/
pendiculū reſpondere oportet.

¶ De Ciſternis & calce & harenæ generibꝰ: & mixtura calcis & harenæ: & uitiis ſtructu
ræ: & tectoriis columnis Cap. xxiii.

ET Ciſternas harena pura & aſpera quinqꝫ ꝑtibus: calcis qꝫ uehementiſſime duabꝰ cōſtrui cō
uenit: fragmentis ſilicis nō excedentibus libras. Ita ferratis uectibꝰ calcari ſolū parieteſqꝫ ſi
militer. Vtilius geminos eē: ut in prione uitia conſidant aquæ: atqꝫ ꝑ collū in ꝓximas tranſeat
maxime pura aqua. Calcē e uario lapide Cato Cenſorius improbat. Ex albo melior qꝫ ex duro
& ſtructuræ utilior. Quæ ex fiſtuloſo: tectoriis. Ad utrunqꝫ damnať ex ſilice. Vtilior eadē ex
efoſſo lapide qꝫ ex ripis fluminum collecto. Vtilior e molari: qa ē quædam pinguior natura eiꝰ
Miꝶ aliq poſt qꝫ arſerit accendi aquis. Harenæ tria genera. Foſſicia cui quarta ꝑs calcis addi dꝫ
Fluuiatili aut marinæ tertia. Si & teſtæ tuſæ tertia ꝑs addať melior materia erit. Ab apennino
ad padū nō inueniť foſſicia: nec marina. Ruinaꝶ urbis ea maxime cā: qꝓ furto calcis ſine ferrumi/
ne ſuo cemēta componūť. Intrita quoqꝫ quo uetuſtior eo meliō. Vnde & in antiquaꝶ ædium le
gibꝰ inueniť ne recētiore trima utereť redēptor qſqꝫ. Idoqꝫ nulla tectoria eoꝶ rimæ fœdauere
Tectoriūqꝫ: qđ niſi ter harenato & bis marmorato inductū ē: nō ſatis ſplēdoris hꝫ. Vliginoſa
& ubi ſalſugo teſtatio uitia ſublini utiliꝰ. In græcia tectoriis ēt harenaꝶ qđ inducturi ſť: priꝰ in
mortario ligneis uectibꝰ ſubigūt. Expimētum marmorati ē in ſubigendo: donec rutro nō cohæ
reat. Contra in albario ope: ut macerata calx ceu glutinum hæreat. Sꝫ macerari nō niſi a gleba
oportet. In elide ædes ē Mineruę: ī qua frater Phidiæ Paneꝰ tectoriū īduxit lacte & croco ſub/
actū: ut ferūt: ido ſi qrať ī ea hodieqꝫ ſaliua pollice: odorē croci ſaporēqꝫ řddeř tradiť. Colūnæ
edeř dēſius poſitæ: craſſiores uidēť. Quattuor eaꝶ genera. Quæ ſextā ꝑtē altitudinis in craſſi
tudie ima hñt: doricæ uocāť: q̄ nonā ionicæ: q̄ ſeptimā thuſcanicæ. Corinthiis eadē rō quæ io
nicis. Et differentia: qm̄ capitularis corinthiaꝶ eadē ē altitudo quæ colligitur craſſitudine ima:
idoqꝫ graciliores uidēť ionicis: capitelli. n. altitudo tertia præſtat craſſitudiniſ. Antiqua rō erat
columnaꝶ altitudinis tertia ꝑs latitudinū đlubri. In epheſi Dianæ æde: đ qua priꝰ fuit ſmo: pri
mū columnis ſpiræ ſubditæ: & capitella addita. Placuitqꝫ altitudinis octaua ꝑs in craſſitudine: &
ut ſpiræ haberēt craſſitudinis dimidiū ſeptimæqꝫ ꝑtis đtrahentibus ſummaꝶ craſſitudini. Præ/
ter has ſunt quæ uocāť atticæ columnæ quaternis angulis pari lateꝶ interuallo.

¶ De medicinis calcis: & maltha & gypſo Cap. xxiiii.

CAlcis & in medicina magnꝰ uſus. Eligiť enim recēs: nec aſperſa aquis urit: diſcutit: extrahit
incipienteſqꝫ ſpere ulceꝶ impetus coercet. Aceto & roſaceo tēperata ꝓducit ad cicatricem.

Luxatis quoqꝫ cū adipe suillo aut liquida resina ex melle medet̃. Eadē compositione & strumis. Maltha e calce fit recenti: gleba uino restinguit̃. Mox tundit̃ cū adipe suillo & ficu duplici lina/mēto. Quæ res omniū tenacissima: et duritiam lapidis antecedēs. Quod malthat̃ oleo pficit̃ ante. Cognita calci res gypsum ē. Plura eius genera. Nam e lapide coqt̃ ut in syria cathuris. Et e terra fodit̃ ut in cypro ac perrhebie summa tellure: et hymeticū ē. Qui coqt̃ lapis nō dissimilis alabastrite eē dbet: aut marmoroso. In syria durissimos ad id eligūt: coquuntqꝫ fimo bubulo ut celerius urant̃. Omniū āt optimū fieri compertum ē e lapide speculari squammā uitalē habente. Gypso madido statim utēdū ē: qm̄ celerrime coit: ac siccat̃. Tamē rursus tūdi et in farinam re/solui patit̃. Vsus gypsi in albariis sigillis ædificiorꝫ et coronis gratissimus. Exēplumqꝫ illustre. C. Proculeium Augusti Cæsaris familiarem in maximo stomachi dolore gypso poto consciuisse sibi mortem.

¶ De pauimentis: et quando primum romæ: et subdialibus pauimentis: et græcanicis: et quando primum cameræ Capitulum. xxv.

PAuimenta originē apd græcos habēt elaborata arte picturæ rōne: donec lithostrota ex/pulere eam. Celeberrim⁹ fuit in hoc generosus: q pgami strauit quē uocant Eusaroton Oe/con: qm̄ purgamenta cœnæ in pauimēto quoqꝫ euerri solēt: ueluti relicta. Fecerat puis e testu/lis tinctisqꝫ in uarios colores. Mirabilis ibi columba bibēs: & aquā umbra capitis infuscans ab/ripiēte alia escam. Dentes uideres in canthari labro. Apricāt̃ aliæ scabentes sese pauimēta cre/do primū facta: q nūc uocam⁹ barbarica: atqꝫ subregulanea. In italia e festucis cannea: hoc aper/te ex nomine ipso intelligi pōt. Romæ scalpturatū in Iouis capitolini æde primū factum ē post tertiū punicū bellū initū. Frequentata uero pauimēta ante cimbricū magna gratia animorꝫ ind/cio ē lucillianus ille uersus. Ante pauimenta atqꝫ emblemata uermiculata. Subdialia græci inuenere talib⁹ domos cōtegentes facili tractu & tepente. Sꝫ fallax ubicūqꝫ hymbres gelāt. Neces/sariū binas p diuersum taxationes substerni. Capita earꝫ præfigi ne torqueāt̃. Et ruderi nouo tertiam ptē testæ tusæ addi. Deinde rudus in quo duæ quintæ calcis misceāt̃ pedali crassitudine festucari. Tunc nucleo crasso sed digytos induci & e testa grandi nō min⁹ alia duos digytos strui. Fastigiū uero fuari in pedes denos & se sucem. Ac diligēter cote dspumare: uernisqꝫ axib⁹ con/tribulare. Quæ torquēt̃ inutilia putant. Immo & filice aut palea substerni melius eē quo minor uis calcis pueniat. Necessariū & globosum lapidē subiici. Similiter fiunt spicata testacea. Nō ne/gligendū etiamnū unū gen⁹ græcanicū. Solo festucato inicit̃ rudus aut testaceū pauimētū. Dein spisse calcatis carbonib⁹ inducit̃ sabulo calce ac fauilla mixtis: materia crassitudine semipedali ad regulam & libellā exigit̃: & ē forma terrena. Si uero cote dpolitum ē: nigri pauimēti usum optinet. Lithostrota cœptauere iam sub Sylla puulis certe crustis. Extatqꝫ hodie qd' in Fortunæ delubro preneste fecit. Pulsa deinde ex humo pauimenta in cameras transiere: ut ꝓnum uitiū. Et hoc certe inuentū ab Agrippa in thermis quas romæ fecit. Figlinū opus encausto pinxit. In reliquis albaria adornauit. Non dubie uitreas facturus cameras: si prius id inuentū fuissꝫ: aut a parietibus scœnæ ut dixim⁹. Scauri peruenisset in cameras. Quā ob rē originē uitri dicem⁹.

¶ De origine uitri & ratione faciendi: & de obsiano uitro: & generibus multiformi/bus uitri Capitulum. xxvi.

PArs est syriæ: quæ Phœnice uocat̃ finitima iudææ intra montis carmeli radices paludē habēs: quæ uocat̃ cādebea. Ex ea credit̃ nasci belus amnis quinqꝫ miliū. p. spatio in mare pro/fluens iuxta ptolemaidē coloniā. Lētus hic currit: insalubris potu: sed cerimoniis sacer: limosus uado ꝓfundus. Nō nisi refuso mari harenas fatet̃. Fluctibus. n. uolutatæ nitescunt detritis sordibus. Nūc & a marino credit̃ astringi morsu: nō prius utiles. Quingentorꝫ ē passuum nō ampli⁹ littoris spatiū. Idqꝫ tm̄ multa p sæcula gignēdo fuit uitro. Fama ē appulsa naue mercatorꝫ nitri cū sparsi p littus epulas pararēt: nec esset cortinis attollendis lapidū occasio: glebas nitri e naue subdidisse. Quibus accēsis pmixta harena littoris translucentes nobilis liquoris fluxisse riuos: & hāc fuisse originē uitri. Mox ut ē astuta & ingeniosa solertia nō fuit cōtēta nitrꝫ miscuisse: coeptus addi & magnes lapis: qm̄ in se liquorē uitri quoqꝫ ut ferrū trahere credit̃. Simili mō & cal/culi splendētes multifariā cœpti uri: deinde conchiæ & fossiles harenæ. Auctores sunt in india e crystallo fracta fieri: & ob id nullū comparari indico. Leuib⁹ āt aridisqꝫ lignis coqt̃ addito cy/prio ac nitro maxime ophirio. Continuis fornacib⁹ ut æs liquat̃: massæqꝫ fiūt colore pingui ni/grantes. Acies tanta ē quacūqꝫ: ut circa ullū sensum ad ossa consecet qcquid afflauerit corporis. Et massis rursus fundit̃ in officinis tinguit̃qꝫ. Et aliud flatu figurat̃. Aliud torno terit̃. Aliud argēti modo cælat̃. Sidone quondā iis officinis nobili: siquidē et specula excogitauerat. Hæc fuit antiqua rō uitri. Iam uero & in uulturno mari italiæ harena alba nascēs sex miliū passuum a littore inter cumas atqꝫ lucrinū: q mollissima ē: pila molaqꝫ terit̃. Dein miscet̃ trib⁹ ptib⁹ nitri pon/dere uel mēsura: ac liquata in alias fornaces transfundit̃. Ibi fit massa quæ uocat̃ hāmonitrum. Atqꝫ hoc recoqt̃: & fit uitrꝫ purꝫ ac massa uitri cādidi. Iam uero & p gallias hispaniasqꝫ simili mō

harenæ temperaṫ. Ferunt Tyberio principe excogitatũ uitri tempamentum ut flexibile eẽt: & totã officinã artificis eius abolitã: ne æris: argenti: auri: metallis precia detraheret. Eaq̃ fama diu crebrior q̃ certior fuit. Sꝫ qd refert. Neronis principatu repta uitri arte quæ modicos calices duos: quos appellabant petrotos. hs. sex milibus uenderet. In genere uitri & obsidiana numerãt ad similitudinẽ lapidis quẽ in æthiopia inuenit. Obsidiꝰ nigerrimi coloris: aliqñ & translucidi: crassior uisu atq̃ in speculis parietũ ꝑ imagine umbras reddente. Gemmas multi ex eo faciunt. Vidimusq̃ & solidas imagines diui Augusti capti materia huius crassitudinis. Dicauitq̃ ipse ꝑ miraculo in tẽplo Concordiæ obsidianos quattuor elephantos. Remisit & Tyberius Cæsar heliopolitaꝶ cerimoniis reptam ibi in hæreditate eius q præfuerat ægypto: obsidianã imaginẽ Menelai. Ex quo apparet antiquior materiæ origo nũc nitri similitudine interpolata. Xenocrates obsidianũ lapidẽ ĩ india & in sanio italiæ & ad oceanũ in hispania nasci tradit. Fit & tincturæ genere obsidianũ ad escaria uasa totũ rubẽs uitꝶ atq̃ nõ translucens: hematinon appellatũ. Fit & albũ & murrhinũ aut hyacinthos saphirosq̃ imitatũ: & omnibꝰ aliis coloribꝰ. Nec est alia nũ materia sequatior: aut ẽt picturæ accomodatior. Maximꝰ tamẽ bonos in cãdido translucẽte q̃ proxima crystalli similitudine. Vsus uero ad potandũ argenti metalla & auri pepulit. Est ãt caloris impatiẽs: ni pcedat frigidis liquor: cũ addita aqua uitreæ pilæ sole aduerso in tantum excandescant: ut uestes exurant: fragmenta teporata agglutinantur tantum rursus adfundi non queunt præterq̃ abrupto sibimet: tingui ueluti cũ calculi fiunt: quos qdẽ abaculos appellant: aliquos ẽt pluribꝰ modis uersicolores. Vitꝶ sulphuri cõcoctũ ferruminaṫ in lapidẽ. Ad peractis obmnibꝰ quæ constãt ingenio artem natura faciente: succcurrit mirari nihil pene nõ igni pfici.

¶ Ignium miracula & medicinæ ꝓdigia Cap. xxvii.

IGnis accipit harenas: ex qbus alibi uitꝶ: alibi argentũ: alibi miniũ: alibi plumbi genera: alibi pigmenta: alibi medicamenta fundit. Igne lapides in æs soluunṫ. Igne ferrũ gigniṫ: ac domatur. Igne cremato lapide cemẽta ĩ tectis alligaṫ. Alia sæpius uri ꝓdest. Eadẽq̃ materia aliud gigniṫ primis ignibꝰ: aliud secũdis: aliud tertiis. Quãdo ipse carbo uires haberẽ icipit ĩ stinctꝰ: atq̃ interesse creditus: maioris fit uirtutis. Immẽsa & improba reꝶ naturæ portio. Et in qua dubium sit plura absumat: an pariat. Est & ipsis ignibꝰ medica uis. Pestilentiæ quæ solis obscuratiõe cõtrahiṫ ignis suffitu multiformiter auxiliari certũ ẽ. Empedocles & Hippocrates id monstrauere diuersis locis. Ad conuulsa uiscera aut contusa ut. M. Varro auctor ẽ. Ipsis enim uerbis eiꝰ utar Lix cinis ẽ inquit foci. Inde. n. cinis luxatis potus medeṫ. Vt licet uidere gladiatores cũ delusẽrint hac iuuari potiõe. Quin & carbunculũ genꝰ morbi: quo duos consulares nup absumptos indicauimꝰ: querneus carbo tritus cũ melle sanat. Adeo in rebꝰ damnatis quoq̃ ac iam nullis sunt aliqua remedia: ut in carbone ecce & cinere. Non præteribo & unũ foci exemplũ romanis litteris claꝶ. Tarquinio Prisco regnante tradũt repente in foco comparuisse genitale e cinere masculini sexus. Eaq̃: quæ insederat ibi: Tanaquilis reginæ ancillã Ocrestẽ captiuã consurrexisse grauidam. Ita Seruium Tulliũ natũ q regno successit. Inde & in reginæ cubanti puero caput arsisse uisum creditũq̃ Laris familiaris filiũ. Ob id compitalia & ludos Laribus primũ instituisse.

¶ CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER TRICESIMVS SEPTIMVS ET VLTIMVS ¶ PROHEMIVM.

¶ Origo gemmaꝶ.

T NIHIL INSTITVTO OPERI DESIT: Gemmæ supersunt: & in artum coacta reꝶ naturæ maiestas a multis nulla sui pte mirabilior. Tantum tribuunt uarietati coloribꝰ materiæ decori. Violare ẽt signis gẽmas nefas ducentes. Aliquas uero extra precia ulla taxationẽq̃ humanaꝶ opũ arbitrantes ut plerisq̃ ad summam absolutamq̃ reꝶ naturæ contemplationẽ satis sit una aliqua gẽma. Quæ fuerit origo gemmaꝶ & qbus initiis in tantum hæc ammiratio exarserit diximꝰ quodã tenus in mentiõe auri annuloꝶq̃. Fabulæ primordium a rupe caucasea tradunt. Promethei uinculoꝶ interpretatione fatali: Primũq̃ saxi fragmentũ inclusum ferro ac digyto circundatum hoc fuisse annulũ & hoc gemmã.

¶ De gemma Polyclatis tyranni & Pyrrhi regis: & q sculptores optimi: & nobilitates artificũ: & q primꝰ dactylothecã romæ habuit Cap. i.

His initiis cœpit auctoritas in tantũ amorẽ elata ut Polycrati Seuero samio insulaꝶ ac littoꝶ

tyranno fœlicitatis suæ: quam nimiam fatebat̃ ẽẽ ipse: satis piamẽti in uni⁹ gemmæ uolũtario damno uideret̃: si cũ fortunæ uolubilitate paria faceret. Planeq̃ ab inuidia eius abunde se redi/mi putaret: si hoc unũ doluiss;. Assiduo gaudio luxus eo ꝓfectus a nauigio in altum annulũ mer sit. At illum piscis eximia magnitudine regi natus escæ uice raptum ut faceret ostẽtum: ĩ culinã domini rursus fortunæ insidiantis manui rddidit. Sardonicẽ eã gẽmã fuisse constat: ostẽduntq̃ romæ (si credimus) in Concordiæ delubro cornu aureo Augustæ dono inclusam: & nouissimum ꝓpe locum tot prælatis optinentẽ. Post hunc annulum regia fama ẽ gemmæ Pyrrhi illi⁹ q̃ ad/uersus romanos bellum gessit. Nanq̃ habuisse tradit̃ acathen: in qua nouẽ musæ & Apollo ci/tharam tenẽs spectaret̃: nõ arte sed sponte naturæ ita discurrentib⁹ maculis: ut musis quoq̃ sin gulis sua redderent̃ insignia. Nec deinde alia quæ tradat̃ magnopeꝛ gemmaꝝ claritas extat apd auctores: præterq̃ Ismeniam Choraulẽ multis fulgentib⁹ uti solitum comitante fabula uanita/tẽ eius dicatæ in cypro: sex aureos dnarios ꝓ smaragdo in qua fuerat sculpta Amymone iussisse enumerari. Et cum duo relati eẽnt: imminuto precio: male me hercules curatum dixisse. Mul/tum. n. dtractum erat gemmæ dignitati. Hic uidet̃ instituisse ut omnes musicæ artis hac quoq̃ ostẽtatione censeret̃: ueluti Dionysiodorus æqualis eius & æmulus: ut sibi quoq̃ par uideret̃. Terti⁹ q eodẽ tẽpore fuit inter musicos Nicomachus multas gemmas habuisse tradit̃: sed nulla peritia electas: sed forte quadam. His exẽplis initio uoluminis oblatis aduersus istos q sibi hãc ostentationẽ arrogant: ut palam fit eos tibicinum gloria tumeꝛ. Hoc in Polycratis gemma quæ demonstrat̃ illibata intactaq̃ ab Ismeniæ ætate post multos annos apparet scalpi et smaragdos solitos. Cõfirmat hãc eandẽ opinionẽ dictum Alexandri magni: quo uetuit in gemma se ab alio scalpi q̃ a Pyrgotele nõ dubie clarissimo artis eius. Post eum Apollonides & Croni⁹ ĩ gloria fue re. Quiq̃ diui Augusti imaginẽ similẽ expressit: qua postea principes signabãt Dioscorides. Syl la dictator traditione Iugurte semp signauit. Est & inter auctores Catiensem illum cuius patrẽ Scipio Aemilian⁹ ex ꝓuocatione interfecerat: pugnæ ei⁹ effigie signasse uulgato Stilionis Præ/cõtini sale. Quidnam fuisse actuꝝ eum si Scipio patrẽ eius interemptus eẽt: Diuus August⁹ in/ter initia sphinge signauit. Duas ãt in matris annulis iam indiscretæ similitudinis inuenerat. Al/tera p bella ciuilia absente eo amici signauere epistolas & edita. Quæ rõ tẽpoꝝ nomine ei⁹ red/di postulabat: nõ infaceto lepore accipientiũ enigmata afferre eam sphingem. Quin ẽt Mœcena tis rana p collationẽ pecuniaꝝ in magno terrore erat. August⁹ postea ad duitanda cõuitia sphin gis Alexandri magni imagine signauit. Gemmas plures: qd pegrino appellant nomine dacty/liothecã: prim⁹ omniũ habuit romæ priuign⁹ Syllæ Scaurus. Diuq̃ nulla alia fuit: donec Põpei⁹ magnus eam quæ Mythridatis regis fuerat: inter dona in capitolio dicaret: ut. M. Varro: aliiq̃ eiuidẽ ætatis auctores confirmant: multũ prælatam Scauri. Hoc exẽplo Cæsar dictator sex da ctylothecas in æde Veneris genitricis consecrauit. Marcellus octauia genitus in palatina Apol linis æde unã. Victoria tamẽ illa Pompeii primũ ad margaritas gemmasq̃ mores inclinauit. Si/cut. L. Scipionis & Cn. Manlii ad cælatũ argentũ & uestes attalicas & triclinia ærata. Sicut. L. Mummii ad corinthia & tabulas pictas.

De gemmis translatis in triumpho Pompeii: & natura crystalli & medicinis: & luxuria circa eã: & qñ primũ inuẽta myrrhina: & luxuria circa eã & natura myrrhinoꝝ: q men titi sunt auctores de succino Cap. ii.

Duti planius noscat̃: uerba ex ipsis Pompeii triumphoꝝ actis subiiciam. Ergo tertio trium/pho quẽ de piratis: asia: ponto: gentibusq̃ & regib⁹ in septimo opis huius uolumine indicatis M. Pisone. M. Messala cons. pridie Kalendas octobris: die natalis sui egit: transtulit alueum cũ tesseris lusoriũ e gemmis duab⁹ latũ pedes tres: longũ pedes quattuor. Et ne qs de ea re dubi/tet nulla gemmaꝝ magnitudine hodie ꝓpe ad hanc amplitudinẽ accedente. In quo fuit lũna au/rea pondo. xxx. milium. Lectos tricliniares tres. Vasa ex auro & gemmis abacoꝝ nouem. Signa aurea tria. Mineruæ matris: & Apollinis coronas ex margaritis. xxx. tres. Montem aureũ qua/dratũ cũ ceruis & leonib⁹ & pomis omnis generis circundata uite aurea. Musæum ex margaritis in cuius fastigio horologiũ erat. Imago Cn. Pompeii e margaritis: illa regio honore grata: illius ꝓbiores uenerandiq̃ p cunctas gẽtes illa inq̃ ex margaritis: seueritate uicta & ueriore luxuria q̃ triũpho. Quod ꝓfecto inter illos uiros durasset cognomen Magni: si prima uictoria sic triũ/phasses d margaritis Magne: tam ꝓdigia re & fœminis repta: quã habere gerereq̃ fas non sit. Hinc sic fieri tuos uultus: sic te preciosum uideri: Nõne illa similior tui ẽ imago: quã pyrenei iu gis imposuisti: Graue ꝓfecto fœdumq̃ ꝓbrũ erat: ni uerius sit eũ deoꝝ ostentũ credi oporteꝛ Clareq̃ intelligi posset iam tum illud caput orientis opib⁹ siñ reliquo corpore ostẽtatũ. Cætera triumphi eiusdem q̃uerissime subiiciã. Reip. datũ mille talentũ. Legatis & quæstoribus: q oras maris defendissent sestertia bina milia. Cõmilitibus singulis qnquaginta. Tolerabiliorẽ tñ fecit causam Caii principis q sup omnia muliebria oculos induebat e margaritis. Et Neronis principis q sceptra psonis histrionũ & cubicula uiatoria unionib⁹ cõsternebat. Quinimmo ẽt ius uidemur

perdidisse corripiendi gemata potoria & uariae supellectilis genera annulos transeuntes. Quae enim nõ luxuria innocentior existimari possit? Eadẽ uictoria primũ in urbẽ murrina inuexit. Primusq; Pompeius sex pocula ex eo triumpho capitolino Ioui dicauit. Quae ꝓtinus ad hominum usum transiere: abacis ẽt escariisq; uasis inde expetitis. Excrescitq; in dies eius rei luxus murrino. lxxx. sestertiis empto capaci plane ad sextarios tres. Calicemq; potauit ex eo ante hos annos cõsularis ob amorẽ abraso eius margine ut tamẽ iniuria illa preciũ augeret. Neq; ẽ hodie murrini alterius praestantior indicatura. Idẽ in reliqs generis eius quantũ ualuerit licet aestimare ex multitudine: q̃ tanta fuit: ut auferente liberis ei⁹ Nerone Domitio theatrũ peculiare trans tyberim hortis exposita occuparẽt: hoc a populo impleri cauentes. Et dũ pompeian⁹ praeludit: etiã Neroni satis erat: q uidit tunc annumerari unius scyphi fracta membra: q̃ in dolorẽ credo saeculi inuidiãq; fortunae tanquã Alexandri magni corpus in cõditorio suari ut ostentaret: placebat. T. Petronius consularis moritur⁹ inuidia Neronis principis ut mẽsam eius exhaeredatet: trullã murrinam. ccc. sestertiis emptam fregit. Sz Nero ut par erat principẽ uicit omnes. cccc. sestertiis capedinẽ unã parando. Memoranda res tanti ĩpatorẽ patrẽq; patriae bibisse. Oriẽs murrina mittit. Inueniũt enim ibi in plurib⁹ locis nec insignibus: parthici regni. Praecipue tñ in carmania. Humorẽ putant sub terra calore dẽsari. Amplitudine nũq; ꝑuos excedũt abacos. Crassitudine rara quanta dictũ ẽ uasi potorio. Splendor iis sine uirib⁹: nitorq; uerius q̃ splendor. Sed in precio uarietas colorũ: subinde circunagentib⁹ se maculis in purpurã candorẽq;: & tertium ex utroq; ignescente ueluti ꝑ transitũ coloris purpura rubescente: aut lacte candescente. Sũt q maxime in iis laudẽt extremitates: & quosdã colorũ repcussus: quales in caelesti arquu spectãt. His maculae pingues placẽt. Translucere quicq̃ aut pallere uitiũ est. Itẽ sales uerrucaeq; nõ eminentes: sed ut in corpore ẽt pleruq; sessiles. Aliqua & in odore commendatio ẽ. Contraria huic causa crystallũ facit: gelu uehementiore concreto. Nec alibi certe repit: q̃ ubi maxime hybernae niues rigẽt: glaciẽq; eẽ certum ẽ: unde & nomẽ graeci dedere. Oriens & hanc mittit. Sz indicae nulla praefert. Nascit & ĩ asia: uilissima circa alabandã & hortosiam finitimisq; montib⁹: itẽ ĩ cypro. Sz laudata in europa alpiũ iugis. Iuba auctor ẽ: & in quadã insula rubri maris ante arabiã sita nasci quae neron uocet. Et in ea quae iuxta gẽmam topacion ferat. Cubitalemq; effossam a Pythagora Ptolemaei regis praefecto. Cornelius Bocch⁹ & in lusitania ꝑq; mirandi põderis immẽsis iugis depressis ad liberamẽtũ aquae puteis. Mirũ & quod Xenocrates tradit ephesius aratro ĩ asia & cypro excitari. Non. n. inueniri in terreno: nec nisi inter cautes ei editũ fuerat. Simili⁹ ueri ẽ qd' idẽ Xenocrates tradit torrentib⁹ saepe dportari. Sudines uero negat nisi ad meridiẽ spectantib⁹ locis nasci. Quod certũ ẽ: non enim repit in aquosis: q̃q̃ in regione praegelida: uel si ad uada usq; glatiẽt amnes. Caelesti humore puaq; niue id fieri necesse ẽ: ido caloris impatiens in frigido potu abdicat. Quare nascat angulosis laterib⁹: ñ facile rõ inueri põt: eo magis ꝙ neq; mucronib⁹ eadẽ spẽs ẽ: ita absolutus est laterũ leuor: ut nulla id arte possit aequari. Magnitudo amplissima adhuc uisa nobis erat: quã ĩ capitolio Liuia Augusta dicauerat: librarũ circiter. l. Idẽ Xenocrates auctor ẽ: uas amphorale uisum. Et aliq ex india crystallũ sextariorũ quattuõ. Nos liquido affirmare possumus in cautib⁹ alpiũ nasci adeo inuiis ut plerũq; fune pẽdentes eã extrahant. Peritis signa & indicia nota sunt. Infestant plurimis uitiis: scabro: ferrugine maculosa nube occulta aliqñ uomica: praeduro fragiliq; centro a sole appellato. Est & ruffa aliquib⁹ rubigo. Aliis capillamẽtũ rimae simile. Hoc artifices litura occultant. Quae uero sine uitio sunt: puras eẽ malũt ascyntheta appellantes: nec spumei coloris lympideq;. Postrema uero auctoritas in põdere est: Inuenio medicos quae sunt urenda corporũ nõ aliter utilius id fieri putare q̃ crystallina pila aduersus apposita solis radiis. Alius hic furor. hs. cẽtum. l. milib⁹ trulla una nõ ante multos annos mercata a matrefamilias nec diuite. Itẽ Nero amissarũ rerũ nũcio accepto duos calices crystallinos in suprema ira fregit illisos. Nec fuit rõ uitio saeculum suũ punientis: ne qs alius ex iis biberet. Fragmenta sarciri nullo mõ queunt. Mireq; ad similitudinẽ accessere uitri: sed ꝓdigii mõ ut suũ preciũ auxerint: crystalli nõ diminuerunt. Proximũ locũ in dliciis foeminarũ tñ adhuc tm̃ succina optinẽt: eãdẽq; oĩa haec quã gẽme auctoritatẽ. Sane maiorẽ aliqb⁹ d causis crystallina & murrina. Rigidi pot⁹ utraq;. In succinis causam ne dliciae qdẽ adhuc excogitauerũt. Occasio ẽ uanitas graecorũ diligẽter. Legẽtes modo aeque ppetiant me d ortu eorũ: cũ hoc quoq; intersit uitae scire posteros qcqd illi ꝓdidere mirandũ. Phaetontis fulmine icti sorores fletu mutatas in arbores populos lachrymis electrũ omnib⁹ annis fundere iusta eridanũ amnẽ quẽ padũ uocamus. Et electrũ appellatũ: qm̃ sol uocitat⁹ sit electros: plurimi poetae dixere: primiq; ut arbitror: Eschylus: Philoxen⁹: Nicander: Euripides: Satyr⁹. Qud eẽ factũ italiae testimonio patet. Diligẽtiores eorũ electridas insulas ĩ mari hadriatico eẽ dixerũt: ad quas dilaberet pad⁹. Qua appellatiõe nullas unq; ibi fuisse certũ ẽ. Nec uero ullas ibi appositas eẽ ĩ quas quicq; cursu padi duehi possit. Nam ꝙ Eschylus in hyberia hoc ẽ in hispania eridanũ eẽ dixit: eundẽq; appellari rhodanum Euripides rursus & Apollonius in hadriatico littore confluere rhodanũ & padũ: faciliorẽ ueniã

facit ignorati succini: in tanta orbis ignorantia. Modestiores sed æque falsum ꝓdidere in extremis hadriatici in rupib⁹ inuiis arbores stare: q̄ canis ortu hoc effunderēt gummi. Theophrast⁹ in liguria effodi dixit. Phaetontem in æthiopia Hammonis obisse. Ob id delubꝝ ibi eē atq; oraculū. Electꝝq; gigni. Philemō fossile eē: & i scythia erui duob⁹ locis. Cādidū atq; cærei coloris qđ uocaretᷣ electꝝ. In alio loco fuluum qđ appellaretᷣ sualternicū. Demostratus lyncurion id uocat: & fieri ex urina lyncū bestiaꝝ. E marib⁹ fuluū & igneū: e fœminis languidius atq; candidū. Alii dixere langurium: eē in italia bestias langurias. Zenothenis langas uocat easdem: & circa padū iis uitā affirmat sudines arborē quæ gignat i liguria. In eadē sententia & Metrodor⁹ fuit. Sotacus credidit in britannia arborib⁹ effluere: quas electridas uocauit. Pytheas gutonib⁹ germaniæ gēti accolis æstuariu; mētonomon nomine ab oceano spatio stadioꝝ sexmiliū. Ab hoc diei nauigatione insulā abesse abalū. Illo uere fluctibus aduehi: & esse concreti maris purgamentum Incolas ꝓ ligno ad ignē uti eo: ꝓximisq; teutonis uēdere. Huic & Timæus credidit: sed insula; basiliā uocauit. Philemon negauit flammam ab electro reddi. Nicias solis radioꝝ succū intelligi uoluit. Hos circa occasum credit uehementiores in terram actos pinguē sudorē in ea pte oceani relinquere: deinde æstatib⁹ in germanoꝝ littora eiici. Et in ægypto nasci simili modo: & uocari sacal. Itē in india: gratiusq; thure eē indis. In syria quoq; fœminas uerticillos inde facere: & uocare harpaga: q̄ folia & paleas: uestiūq; fimbrias rapit. Theophrastus oceano id exæstuante ad pyrrenei ꝓmontorium eiici. Quod Xenocrates credidit: q de iis nuprime scripsit. Viuit adhuc Asarubas: q tradidit iuxta atlanticū mare eē locū cephisida: quē mauri uocant electꝝ. Hūc sole excalfactū e limo dare electꝝ fluitans. Mnesias africæ lacū sycionē appellatū: & cratinā amnem in oceanū effluentem lacu: in quo aues quas meleagridas & penolopas uocat uiuere. Ibi nasci ratione eadē qua supra dictū ē d electride lacu. Theomenes dicit: iuxta syrtin magnā hortū hesperidū eē: ex quo in stagnū cadat. Colligi uero a uirginib⁹ hesperidū. Ctesias indis flumē eē hypobarꝝ: quo uocabulo significetᷣ omnia uasa ferre bona: fluere a septentrione i exortū oceanū iuxta montē siluestrē arborib⁹ electꝝ ferentib⁹. Arbores eas aphytagoras uocari: qua appellatione significetᷣ prædulcis suauitatis. Mithridates in germaniæ littorib⁹ eē insulam: uocariq; eam cædron: cædri genere siluosam: inde dfluere in petras. Xenocratis nō succinū tm̄ in italia: uerꝝ etia; thieum uocari: a scythis uero sacriū: qm̄ & ibi nascatᷣ. Alios putare in numidia gigni: Sup omēs ē Sophocles tragic⁹ poeta: qđ eqdē miror tanta grauitate cothurni: & præterea uitæ fama alias principali loco genit⁹ athenis reb⁹ gestis exercitu adiecto. Hic ultra indiā fieri dixit e lachrymis meleagridū auiū Meleagrū defluentium. Quod & credidisse eū: uel sperasse aliis psuaderi posse quis non ueretᷣ: quam ue pericia; aut impericiam posse repiri quæ auiū ploratus annuos credit: lachrymas ue tam grandes: auesq; e græcia ubi Meleager periit ploratū isse in indos: Quid ergo: Non multa æque fabulosa ꝓdunt poetæ: S; hoc ea in re quæ quottidie inuehatᷣ: atq; abundet: & hoc mēdaciū coarguat serio quenq; dixisse: summa hominū contemptio ē: & intoleranda mendaciorum impunitas.

¶ De ortu & medicinis & generib⁹ & luxuria succinoꝝ: & lyncurio & medicīæ Cap. iiii.

Certum est gigni in insulis septentrionalis oceani: & a germanis appellari glessum: itaq; & a nostris unā insulaꝝ ob id glessariam appellatā: Germanico Cæsare ibi classibus rem gerēte austrauiam a barbaris dictā. Nascitᷣ āt defluente medulla pinei generis arborib⁹: ut gūmi in cerasis: resina pineis erumpit humoris abundantia. Densatᷣ rigore uel tepore aut mari. Cū uero intumescens æstus rapuit ex insulis: certe in littora expellitᷣ: ita uolubile ut pēdere uideatᷣ. Quod arboris succū ēt prisci nostri credidere: ob id succinū appellantes. Pineæ āt arboris eē indicio ē pine⁹ in attritu odor: & q accēsum tædæ modo ac nidore fragret. Affertᷣ a germanis in panoniam: mox p ꝓuinciam. Inde ueneti primum quos græci enetos uocant: rei famam fecere. Proximæ pannoniæ id accipiētes circa mare hadriaticū. Pado uero adnexa fabulæ uidetᷣ cā hodieq; transpadanoꝝ agrestib⁹ fœminis: moniliū uice succina gestantib⁹ maxie dcoris gratia. S; & medicinæ: q̄n tonsillis creditᷣ resistere: & fauciū uitiis uario genere aquaꝝ iuxta illos infestāte gutura ac uicinas carnes. Cētum fere milibus passuum abest a carnunto littus pannoniæ: ex quo id germaniæ inuehitᷣ: pcognitum nup. Vidit. n eques roman⁹ missus ad id comparandū a Iuliano curante gladiatoriū mun⁹ Neronis principis. Qui hæc commertia & littora pagrauit tanta copia inuecta: ut retia coercēdis feris podiū ꝓtegentia succinis nodaretᷣ. Arma uero & libitina totusq; unius diei apparatus eēt e succino. Maximū pondus iis glebæ attulit. xiii. libraꝝ. Nasci & i india certū ē. Archela⁹ q regnauit in cappadocia illinc cortice inhærente tradit aduehi rude: polirīq; lacte incoctū. Liquidū primo dstillar argumēto sunt quædā intus translucentia: ut formicæ aut culices: lacertæq; quas adhæsisse musteo: nō ē dubiū: & inclusas indurescēnti. Genera eius plura. Candida odoris pstantissimi. S; nec his nec tetris pcium. Fuluis maior auctoritas Ex iis etiamnū āplior translucentib⁹: pter q̄ si nimio ardor flagrent: imaginemq; igneam inesse: nō ignem placet. Summa laus falernis a uini color dictis molli fulgor pspicuis. Sūt & in qb⁹ dcocti

mellis lenitas placeat. Verꝝ hoc quoq; notũ fieri oportet quocunq; modo tingui libeat: hædorũ
seuo & anchusæ radice. Quippe ẽt conchylio inficiũt. Cæterꝝ attritu digytorꝝ accepta ui caloris
attrahunt in se paleas & folia arida: ut magnes lapis ferrũ. Ramẽta quoq; succini oleo addito fla/
grant dilucidius diutiusq; q̃ lini medulla. Taxatio in dliciis tanta ut hominis quãuis pua effigies
uiuorꝝ hominũ uigẽtiumq; precia superet: prsus ut castigatio una ñ sit satis. In corinthiis æs pla
cet auro argẽtoq; mixtum: in cælatis ars & ingenia. Murrinorꝝ & crystallinorꝝ dixim⁹ gratiam.
Vniones ꝓ capite circunferũt: gemmæ digytis. In omnib⁹ deniq; aliis uitiis ostentatio aut usus
placet. In succinis deliciarꝝ tm̃ conscientia. Domitius Nero ĩ cæteris uitæ suæ portẽtis capillos
quoq; cõiugis suæ Popeæ in hoc nomẽ adoptauerat quodã ẽt carmine succinos appellando. Et
qm̃ nullis uitiis desunt preciosa nomina ex eo tertius hic qdem colos cœpit expeti a matronis.
Vsus tñ succinorꝝ inuenit aliqs ĩ medicina: sed ñ ob hoc fœminis placẽt. Infantib⁹ alligari Amu/
leti rõne pdest. Callistratus & cuicũq; ætati contra lymphationes pdesse tradit. Et urinæ diffi
cultatib⁹ potũ: alligatumq;. Hic & differentiã nouã attulit appellando chrysolectrꝝ quasi colo/
ris aurei: & matutino grauissimi aspect⁹. Rapacissimũ igniũ: & si iuxta fuerint celerrime ardescẽs
Hoc collo alligatũ: mederi febribus & morbis. Tritũ cũ melle ac rosaceo auriũ uitiis. Et si cum
melle attico conterat: oculorꝝ quoq; obscuritatib⁹. Stomachi ẽt uitiis uel p se farina eius sump/
ta: uel cũ mastice ex aqua pota. Succina ẽt gẽmis quæ st̃ translucidæ: adulterandi magnũ habẽt
locũ: maxime amethystis: cũ omni ut dixim⁹ colore tingãt. De lyncurio pxime dici cogit aucto
rũ ptinacia. Quippe ẽt si nõ electrꝝ id eẽt lyncuriũ tamẽ gemmaꝝ eẽ contendũt. Fieri ãt ex uri/
na qdem lyncis. Sꝫ egestã terra ptinus bestia operiente eam: qm̃ inuideat hominũ usui. Esse ãt
qualẽ in igneis succinis colorẽ: salpiq;. Nec folia tm̃ aut stramenta ad se rape: sed æris ẽt ac fer/
ri laminas: qd' Diocles qdẽ & Theophrastus credidit. Ego falsum id totũ arbitror. Nec uisam ĩ
æuo nostro gemmã ullam ea appellatione. Et qd' d medicina simul pdit calculos uesicæ eo po
to elidi: & morbo regio occurri: si ex uino bibat: aut si portet: Et tñ nunc gemmarꝝ confessa di
cemus a laudatissimis orsi. Nec uero id solũ agemus: sed ad maiorẽ utilitatem uitæ obiter coar/
guet magorꝝ infanda uanitas: quando illi uel plurima prodidere d gemmis medicinæ ex iis spe/
cies blando prodigio transgressi.

De adamantis generibus & medicinis & margaritis Cap. v.

MAximum in rebus humanis nõ solum inter gemmas preciũ hꝫ adamas: diu nõ nisi regib⁹: &
iis admodũ paucis cognitus: un⁹ modo in metallis reptus: pq; raro comes auri: nec nisi in
auro nasci uidebat. Veteres eum in æthiopum tantũ metallis inueniri existimauer: inter dlubrꝝ
Mercurii atq; insulam meroen dixeruntq; nõ ampliorẽ cucumeris semine aut colore dissimilẽ in
ueniri. Nunc genera eius sex noscũt. Indici nõ in auro nascentis: sed quadã crystalli cognatione.
Siquidẽ & colore translucido nõ differt. Et laterꝝ sexangulo leuore turbinatus in mucronẽ: aut
duab⁹ contrariis ptibus quo magis miremur: ut si duo turbines latissimis suis ptibus iungãt ma/
gnitudine uero ẽt auellani nuclei. Similis ẽ huic qdẽ arabicus: minor tantũ. Similiter & nascens
cæteris pallor gẽtis & in auro nõ nisi excellentissimo natalis. Incudibus hi deprehendũt: ita re/
spuentes ictũ: ut ferrũ utrinq; dissultet: incudesq; ẽt ipsæ dissiliant. Quippe duritia inenarrabi/
lis ẽ: simulq; igniũ uictrix natura: & nunq̃ incalescens. Vnde & nomẽ indomita uis græca inter/
pretatione accepit. Vnum ex iis uocant cenchron: qd' est milii magnitudine. Alterꝝ macedoni/
cũ in philippico auro reptum: & hic ẽ cucumi semine par. Post hos cyprius uocat in cypro rep/
tus uergẽs in æreum colorẽ. Sꝫ in medicina ut dicem⁹ efficacissimus. Post hunc ẽ siderites ferrei
splendoris: pondere ante cæteros: sed natura dissimilis. Nam & ictibus frangit: & alio adamãte
pforari põt. Quod & cyprio euẽit. Breuiterq; ut dgeneres nominis tm̃ auctoritatẽ habẽt. Idq;
qd' totis uoluminib⁹ his docere & mãdare conati sumus d discordia rerꝝ cõcordiaq;: quã antipa/
thiam ac sympathiam appellauere græci nõ aliter clarius intelligi põt. Siquidem illa inuicta uis
duarꝝ uiolentissimæ naturæ rerꝝ ferri ignisq; contemptrix hircino rumpit sanguine: ac ne aliter
q̃ recẽti calidoq; macerata: & sic quoq; multis ictib⁹: tũc ẽt præterq̃ eximias ĩcudes malleosq;
ferreos frangens. Cuius hoc ingenio inuentũ? Quo ue casu reptum? Aut quæ fuit coniectura
experiendi rem immensi secreti: & in fœdissimo animaliũ omniũ? Profecto muneris talis inuen/
tio hominis ẽ. Nec quærenda in nulla pte naturæ rõ: sed uoluntas. Vt cum fœliciter rumpere
contingit: in tam paruas frangãt crustas: ut cerni uix possint. Expetunt a scalptorib⁹: ferroq; in
cludunt: nullã nõ duriciã ex facili cauantes. Adamas dissidet cũ magnete lapide ĩ tm̃: ut iuxta po
situs ferrũ nõ patiat abstrahi: aut si admotus magnes apprehenderit: rapiat: atq; auferat. Ada/
mas & uenena irrita facit: & lymphationes abigit: metusq; natos expellit a mẽte: ob id qdã eum
anchiten uocauere. Metrodorus Sceptius in eadẽ germania in balista insula nasci in qua & succi/
num qd' equidẽ legerim: solus dicit: & præfert arabicis. Quod falsum eẽ qs dubitet? Proximũ
apud nos indicis arabicisq; margaritis pretium ẽ: de quibus in nono diximus uolumine inter res
marinas.

¶ De ſmaragdi generibus: & gemmis uiridibus & tranſlucidis Cap. vi.

TErtia auctoritas ſmaragdis perhibet̃ pluribus de cauſis: nullius coloris aſpectu iucundior ē.
Nam herbas quoqꝫ uirētes frondesqꝫ haud deſpectamꝰ. Smaragdos uero tāto libentiꝰ: qm̃
nihil omnino uiridius comparatū illis uiret. Præterea ſoli gemmaꝝ cōtuitu oculos implent: nec
ſatiant. Quin & ab intentione alia obſcurata aſpectu ſmaragdi recreat̃ acies. Scalpentibusqꝫ gē
mas nō alia gratior oculoꝝ refectio ē: ita uiridi lenitate laſſitudinē mulcēt. Præterea longinquo
amplificāt̃ uiſu: inficientes circa ſe repercuſſum aera nō ſole mutati: nō umbra: nō lucernis: ſem
perqꝫ ſenſim radiantes: & uiſum admittentes: ad craſſitudinē ſui facilitate tranſlucida. Quod ēt
in aquis ñ fit. Iidem pleriqꝫ & cōcaui ut uiſum colligāt. Quapropter decreto hominum iis par/
cit̃ ſcalpi uetitis. Quanqꝫ ſcythicoꝝ ægyptioꝝqꝫ tanta durities ē: ut nequeāt uulnerari. Quoꝝ
uero corpꝰ extenſum ē: eadem qua ſpecula rōne ſupini imagines reꝝ reddūt. Nero princeps gla
diatoꝝ pugnas ſpectabat ſmaragdo. Genera eoꝝ duodecim nobiliſſimi ſcythici ab ea gēte in qua
reperiunt̃: appellati. Nullis maior auſteritas: nec minꝰ uitii. Et quantum ſmaragdi a gemmis di/
ſtant: tm̃ ſcythici a cæteris ſmaragdis. Proximā laudē habēt ſicut & ſedē bactriani: quos in cō/
miſſuris ſaxoꝝ collegere dicunt̃ eteſiis flantibus. Tunc enim tellure internitent: qa iis uentis ma
xime harenæ mouēt̃. Sꝫ hos minores multo ſcythicis eē tradunt. Tertium locum ægyptii hn̄t
q eruunt̃ circa copton oppidū thebaidis in collibꝰ & cautibꝰ. Reliqua genera in metallis ærariis
inueniūt̃. Quapropter principatū ex iis ægyptii optinent: dosqꝫ eoꝝ & ut in colore liquido nec
diluto: ueꝝ ex humido pinguiqꝫ quaqꝫ reſpiciat̃ imitante tranſlucidum mare: pariterqꝫ tranſlu/
cet & nitet: hoc ē colorē expellit: & aciē recipit. Ferunt & in ea inſula tumulo reguli Hermiæ
iuxta cetarias marmoreo leoni fuiſſe inditos oculos ex ſmaragdis ita radiantibus ēt in gurgitem
ut teriti inſtrumenta refugerent thynni: diu mirantibꝰ nouitatē piſcatoribꝰ: donec mutauer̃ ocu
lis gemmas. Sꝫ & uita đmonſtrari oportet repta. Sūt qdem omniū eadē. Quædam tamē natio/
nū peculiaria: ſicut in homine. Ergo cyprii uarie glauci: magisqꝫ ac minus in eodē ſmaragdo aliis
ptibus tenorē illū ſcythicæ auſteritatis nō ſemp cuſtodiunt. Ad hoc quibuſdam intercurrit um/
bra ſurdusqꝫ fit colos q improbat̃: ēt dilutior. Hincqꝫ genera diſtingunt̃. Et ſunt aliqui obſcuri:
quos uocāt cæcos. Alii denſi nec e liquido tranſlucidi. Quidam uaria nubecula ĩprobati. Aliud
ē hoc quā umbra đ qua diximꝰ. Nubecula. n. albicantis ē uitium cū uiridis nō ptranſit aſpectus
ſed aut intus occurrit: aut excipit in fine uiſum candor. Hæc coloris uitia: iſta corporis capillamē
mentū ſal: plumbago. Ab iis æthiopici laudāt̃ a copto dieꝝ triū itinere: ut auctor ē Iuba: acri/
ter uirides: ſed nō facile puri aut concolores. Democritus in hoc genere poſuit hermieos & pſi/
cos. Illos extumeſcentes pinguiter: pſicos uero nō tranſlucidos: ſed iucundi tenoris. Viſum im/
plere quē nō admittant. Felium pantheraꝝqꝫ oculis ſimile. Nanqꝫ & illos radiare nec perſpici.
Eoſdem in ſole hebetari: umbris refulgere: & longius qꝫ cæteros nitere. Omniū hoꝝ etiamnuꝫ
uitiū qꝫ felis colorē aut aeris habēt. In ſole dilucidi qdē ac liquidi: ſed non uirides. Hæc uitia &
atticis maxime ſentiunt̃ in argentariis metallis reptis: in loco q thyricos uocat̃: ſemp minꝰ pin/
gues & e longinquo ſpecioſiores. Frequens & iis plumbago: hoc ē ut in ſole plumbei uideantur
Illudqꝫ peculiare: qꝫ qdam ex iis ſeneſcunt: paulatim uiriditate euanida: & ſole lædunt̃. Poſt hos
medici plurimū uiriditatis habēt interdū & e ſaphyro. Ii ſunt fluctuoſi: & reꝝ imagineſ complexi
ut uerbi gratia papaueꝝ aut auium pinnaꝝqꝫ uel catuloꝝ aut ſimiliū. Qui tamē uirides naſcunt̃:
qm̃ oleo meliores fiunt. Neqꝫ ē alioꝝ magnitudo amplior. Carchedoni neſcio an in totū exole/
uerint: poſtqꝫ metalla æris ibi đfecerunt: & ſemp tamē uiliſſimi fuere minimiqꝫ. Iidē fragiles ſꝫ
colore incerti & uirentiū in caudis pauonū columbaꝝqꝫ collo plumis ſimiles: ad inclinationē ma/
gis aut minꝰ lucidi. Venoſi qdē: ſquammoſiqꝫ. Peculiare erat in his uitiū ſarcion appellatū. Hoc
ē quædam gemmæ caro. Mox iuxta carchedonē in qua legebat̃: ſmaragdites uocatus ē. Iuba ē
auctor ſmaragdū quē cholan uocāt: in arabia ædificioꝝ ornamentis includi. Et lapidē quē alaba/
ſtriten ægyptii uocant. Complures uero e pximo laconicos in taygeto monte erui medicis ſi/
miles: & alios in ſicilia. Inſerit̃ ſmaragdis & quæ uocat̃ tanos: e pſis ueniens gemma ingrate uiri
dis: atqꝫ intus ſordida. Itē chalcoſmaragdos e cypro turbida æreis uenis. Theophraſtus tradit:
ægyptioꝝ commentariis repiri: regi eoꝝ a rege babylonio miſſum ſmaragdū munere. iiii. cubi/
toꝝ longitudine: & trium latitudine. Et fuiſſe apud eos in Iouis đlubro obeliſcum e quattuō ſma
ragdis quadraginta cubitoꝝ longitudine. Latitudine uero in una pte quattuor: & in altera parte
duoꝝ. Se āt ſcribente eē in tyro Herculis templo ſtentenam planā e ſmaragdo: niſi potiꝰ pſeu/
do ſmaragdus ſit. Nam & hoc genꝰ reperiri: & in cypro inuentū ex dimidia pte ſmaragdū: ex di/
midia iaſpidē: nōdum humore in totū tranſfigurato. Appion cognominatus Pliſtonices: paulo
ante ſcriptū reliqt: eē etiamnū in labyrintho ægypti coloſſeum Serapin e ſmaragdo nouē cubi/
toꝝ. Eandē multis naturā aut certe ſimilē habere berylli uidēt̃: in india originē habentes: raro
alibi repertos. Poliūt̃ omnes ſexangula figura artificū ingeniis: qm̃ hebeſcūt: ni color ſurdus re/
percuſſu anguloꝝ excitet̃. Aliter. n. politi nō habēt fulgorē eundē. Probatiſſimi ſunt ex iis qui

uiriditatē puri maris imitanẗ. Proximi q uocāẗ chrysoberylli: & sunt paulo pallidiores: sed ī aureum colorē exeunte fulgore. Vicinū genus huic ē pallidius: & a quibuldā ꝓprii generis existimaẗ: uocatq́ʒ chrysopylon. Quarto loco numerāẗ hyacinthizontes. Quinto quos heroides uocant. Post eos āt cerini. Ac deinde oleagini: hoc ē colore olei. Postremi chrystallis fere similes Hi capillamenta habēt: sordesq́ʒ: alioqn euanidi: q̄ sunt omniū uitia. Indi mire gaudēt longitudine eoꝝ: solosq́ʒ gemmaꝝ eē prædicant: q carere auro malint: & ob id perforatos elephantorū setis religant. Et alios conuenit nō oportere pforari: quoꝝ sit absoluta bonitas umbilicis statim ex auro capita comprehendentib⁹. Ideoq́ʒ cylindros ex iis facer malunt q̄ gemmas: qm̄ ē summa commendatio in longitudine. Quidam & angulosos putant statim nasci: & perforatos gratiores fieri medulla candoris exempta: additoq́ʒ auro repercussa aut omnino castigata causa perspicuitatis ad crassitudinē. Vitia præter iam dicta eadē fere quæ in smaragdis & pterygia. In nostro orbe aliqñ circa pontum inueniri putanẗ. Indi & alias qdem gemmas crystallo inuento adulterare reppererunt: sed præcipue beryllos.

¶ De opali generib⁹ & uitiis & expimentis: & uariis gēmis Cap. vii.

MInimum: ideq́ʒ plurimū q ab iis differunt opali: smaragdis tm̄ credentes. India solū & hoꝝ ē mater. Atq́ʒ ido eis preciosissimam gloriā compositores gemmaꝝ & maxime inenarrabileʒ difficultatē dederūt. Est.n. in iis carbunculi tenuior ignis. Est amethysti fulgens purpura. Est smaragdi uirens mare: & cuncta pariter incredibili mixtura lucentia. Alii summo fulgoris augumento colores pigmentoꝝ æquauere. Alii sulphuris ardentē flammam: aut ēt ignis oleo accensi Magnitudo nucē auellanā æquat: insigni apd' nos hystoria. Siquidē extat hodieq́ʒ huius generis gemma: pp quā ab Antonio ꝓscriptus Nonius senator ē filius Strumæ Nonii eius: quē Catullus poeta in sella curuli uisum indigne tulit. Auusq́ʒ Seruilii Noniani quē consulē uidim⁹. Illeq́ʒ ꝓscriptus fugiēs hūc e fortunis suis omnib⁹ annulū abstulit secū. Quem certū est sestertiis xx. milib⁹ æstimatum. Sʒ mira Antonii feritas atq́ʒ luxuria pp gemmā ꝓscribentis. Nec minor Nonii contumacia proscriptionē suā amantis cū etiam feræ abrosas ptes corporis relinquāt bestiæ pp quas se piclitari sciant. Vitia opali: si color in flore herbæ quæ uocaẗ heliotropiū exeat aut crystallū: aut grandinē. Si sal interueniat aut scabritia: aut cuncta oculis occursantia: nullosq́ʒ magis india similitudine indiscreta uitro adulterat. Experimentū in sole tm̄. Falsis.n. contra radios libratis digyto a pollice: unus atq́ʒ idē transsucet colos in se consumpt⁹. Veri fulgor subinde uariat: & plus huc illucq́ʒ spargit: & fulgor lucis in digytos fundiẗ. Hanc gemmā pp eximiam gratiā pleriq́ʒ appellauere pederota. Sūt & qui priuatum eius gen⁹ faciunt: sangenonq́ʒ ab indis uocari dicūt. Tradūẗ nasci & in ægypto & in arabia: & uilissimi in ponto. Item in galatia ac thaso & cypro qppe opali gratiā hʒ. Sed mollius nitet: raro nō scaber. Summa coloris ex aere & purpura constat. Viriditas smaragdi deest. Constatq́ʒ melior ille color: cuius fulgor uini colore fucaẗ: q̄ q diluiẗ aqua. Hactenus de principatu conuenit milieꝝ maxime senatusccn. Minus certa sunt d qbus & uiri iudicant. Singuloꝝ enim libido singulis pcia facit: & præcipue regū. Claudius Cæsar smaragdos induebat & sardonycas. Prim⁹ āt romanoꝝ sardonyce usus ē prior Africanus: ut tradit Demostratus. Et inde romanis hanc gemmā fuisse celeberrimā. Quam ob rem ꝓximum ei dabim⁹ locū. Sardonyces olim ut ex nomine ipso apparet intelligebāt candore ī sarda: hoc ē uelut carnib⁹ ungue hominis imposito & utroq́ʒ translucido. Talesq́ʒ eē indicas tradūt Ismenias. Demostratus: Xenothemis: Sotacus: Hi qdē duo reliquas omēs quæ transluceant cæcas appellantes: q̄ nūc nomē abstulere. Nullo sardaꝝ uestigio arabicæ sunt. Cœperuntq́ʒ pluribus hæ gemmæ colorib⁹ intelligi: radice nigra: aut cæruleum imitante: & unguē: creditum.n. candido pingi. Nec sine quadam specie purpuræ candore in minimū transeunte. Has indis nō habitas in honor Zenothemis scribit tantæ alias magnitudinis: ut inde capulos facitarēt. Etenim constat ibi torrentib⁹ dtegi. Et placuisse ī nostro orbe initio qm̄ solæ ꝓpe gemmaꝝ scalptæ ceram nō auferrēt. Persuasim⁹ dinde & indis ut ipi quoq́ʒ iis gauderēt. Vtūq́ʒ perforatis utiq́ʒ uulgus tantum in collo. Et hoc ē nūc indicaꝝ argumētū. Arabicæ excellūt candore circuli prælucido atq́ʒ nō gracili: neq́ʒ in recessu gemmæ aut in diectu renitente: sʒ in ipsis umbonib⁹ nitente. Præterea substrato nigerrimi coloris. Ex hoc in indicis cæreū: aut corneū inueniẗ: ēt circuli albi: quædamq́ʒ in iis cælestis arquus anhelatio ē. Superficies uero locustaꝝ maris crustis rubentior. Iam melleæ aut feculentæ (hoc.n. nomē est uitio) improbanẗ: & si zona alba fundat se non colligat. Simili mō si ex alio color in se admittat aliqd enormiter. Nihil.n. in sua sede alieno interpellari placet. Sūt & armeniacæ ut cæteræ improbandæ: sʒ pallida zona. Exponēda ē & onyzis ipsius natura pp nominis societatē hoc in gemma transilit: & a lapide ex carmania. Sudines dicit in gemma eē candorē unguis humani similitudine. Itē chrysolithi colorē & sardæ & iaspidis Zenothemis indicam onycem plures haber uarietates: igneam: nigram: cingentibus candidis uenis oculi mō īteruenientib⁹: quaꝝdā oculis obliqs uenis. Sotac⁹ & arabicā onycē tradit. Sʒ eā a cæteris distar q̄ indica igniculos habeat albis cingentibus zonis singulis pluribus ue: aliter q̄

i sardonyce indica. Illic eniꝫ momentũ eẽ: hic circulũ. Arabicas onycas nigras inueniri cãdidis zo
nis. Satyrus carnosas eẽ indicas parte carbunculi: parte chrysolithi & amethysti. Totũqꝫ id ge/
nus abdicat. Veram ãt onycem plurimas uariasqꝫ cũ lacteis zonis haberẽ uenas omniũ in transi/
tu colore inenarrabili: & in unũ redeunte concentũ suauitate grata. Nec sardæ natura differen/.
da est diuiduæ ex eodem noĩe. Quapropter omniũ obiter gemmaꝝ ardentiũ natura indicãda.

De generib⁹ carbunculoꝝ: & uitiis: & experimentis: & gemmis ardentib⁹ Ca. vii.

PRincipatum hñt carbunculi: a similitudine igniũ appellati: cũ ipsi nõ sentiant ignes: ob id a
qbusdam apyrustæ uocati. Hoꝝ generã: indici & garamantici: quos & carchedonios uoca/
uere: ꝑpter opulentiã carthaginis magnæ. Adiiciũt æthiopicos & alabandicos in ortosiaca cau
te nascentes. Sꝫ q perficiãt̃ abandicos. Præterea in omni genere masculi appellant̃ acriores: at
fœminæ languidius refulgentes. In masculis quoqꝫ obseruant liquidioris alios flammæ: nigrio/
ris alios: & quosdam lucidius: ac magis cæteris in sole flagrantes. Optimos uero amethystizon/
tas: hoc est quoꝝ extrem⁹ igniculus in amethysti uiolam exeat. Proximos illis quos uocant syr/
titas pinnato fulgore radiantes. Inueniri ãt ubicunque: maxime solis repercussu. Satyrus indi/
cos nõ eẽ claros dicit: ac pleꝛꝗ sordidos: ac semp fulgoris retorridi. Aethiopicos pingues: lu/
ceꝗ nõ emittentes: sed conuoluto igne flagrare. Callistratus fulgorẽ carbunculi dbere candidũ
eẽ posuit extremo uisu nubilantẽ: & si ita attollat̃: exardescentem: ob id a plerisqꝫ nũc carbuncu
lum candidum uocari. Qui languidius & liuidi⁹ ex indicis lucent liuicontas appellari. Carchedo/
nios multo minores esse. Indicos etiam minus sextarii unius mensura cauari. Archelaus carche/
donios nigrioris aspectus esse: sꝫ igne uel sole & inclinatione acris ꝗ̃ cæteros excitari. Eosdem
umbrante tecto purpureos uidri. Sub cælo flammeos. Contra radios solis & scintillare. Cæras
signantibus iis liquescere quanuis in opaco. Multi indicos carchedonis candidiores eẽ: & e diuer
so inclinatione hebetari scripsere. Etiamnũ in carchedoniis marib⁹ stellas intus ardere. Fœminas
uniuersum fulgorẽ fundere extra se. Abandicos cæteris nigriores esse scabrosqꝫ. Nascunt̃ & in
thracia coloris eiusdem ignem minime sentientes. Theophrastus auctor ẽ & in orchomeno arca
diæ inueniri & in chio. Illos nigriores: e quibusdam & specula fieri. Esse & trozenios uarios in/
teruenientibus maculis albis. Item corinthios ex pallidiore candidos. Massilia quoqꝫ importari
Bocchus & Vlyxipone scripsit magno labore ob argillam sole adustis saltibus. Nec ẽ aliud diffici
lius: ꝗ̃ discernere hæc genera: tanta ẽ in iis occasio artis: subitis p quæ transIucere cogat̃. Aiũt
ab æthiopibus hebetiores in aceto maceratos quattuordecim dieb⁹ nitescere: totidẽ mensibus
durante fulgore. Adulterant̃ uitro simillimæ. Sꝫ cote deprehendũt: sicut aliæ gemmæ factitiæ
Mollior. n. materia & fragilis & centrosa scobe deprehendunt̃ & pondere: qd' min⁹ est uitreis:
aliqñ & pustulis argenti mõ relucentib⁹. Est & antrhacitis appellata: in tesprotia fossilis: carboni
bus similis. Falsum arbitror qd' & in lyguria nasci tradiderunt: nisi forte tunc nascebant̃. Esse in
iis & præcincti candica uena tradunt̃: hoꝝqꝫ igneũ color ut superioꝝ est. Peculiare qdẽ ꝗ lacte
uelut intermortui extingunt̃. Contra aquis pfusi exardescunt. Cognata ẽ huic sandastros: quam
aliq garamantiten uocant. Nascit̃ in india loco eiusdem nominis. Gignit̃ & in arabia ad meridiẽ
uersa. Commendatio summa ꝗ uelut in transIucido stellantes intus fulgent aureæ guttæ: sem
per in corpore: nun ꝗ̃ in cute. Accedit religio narrata a sydeꝝ cognatione ab inspectoribus: qm̃
fere stellaꝝ hyadum & numero & dispositione stellant̃. Ob hoc a chaldeis in cerimoniis habitæ
& hic mares austeritas distincta quondã uigore apposita tinguescens. Indicæ qdem et hebetare
uisus dicunt̃. Blandior fœminis flamma: alliciens magis ꝗ̃ accendens. Sũt qui præferant arabi/
cas indicis. Numid æqꝫ chrysolito illas similes dicunt. Ismenias uero negat poliri sandastros pp
teneritatẽ: & ob id magno uenire. Sũt q sandasita uocẽt. Inter omnes constat: quantum numero
stellaꝝ accedat: tm̃ et pretio accedere. Affert errorem aliqñ similitudo nominis. Sandaser Nicã
der sandeserion uocauit: alii sandareson. Quidam uero hanc sandastron: illam sandareson: i india
nascentẽ illam quoqꝫ & loci nomẽ custodientem. Malicoloriam ut olei uiridis: omnib⁹ improba
tam. Ex eodem genere ardentiũ lichnites appellata a lucernaꝝ accensaꝝ præcipua gratia. Nasci/
tur circa orthosiam totaqꝫ carmania ac uicinis locis. Sꝫ ꝓbatissima in indis. Quam qdam remissio
rem carbunculum eẽ dixerunt. Secunda bonitate similis ẽ ionis appellata a prælatis floribus. Et
alias inuenio differentias. Vnam quæ purpura radiet. Alterã quæ cocco: a sole excalfactas: aut
digytoꝝ attritu: paleas & carthaꝝ fila ad se rapere. Hoc idem & carchedonius facere dicit̃: ꝗ̃ꝗ̃
multo uilior prædictis. Nascit̃ apud nasamonas in montib⁹: ut incolæ putãt hymbre diuino. In/
uenit̃ ad repercussuꝫ lunæ: maxime plenæ. Carthaginem quondã ꝺportabatur. Archelaus & in
ægypto circa thebas nasci tradidit: fragiles: uenosas: morienti carboni similes. Potoria uasa &
ex hoc lapide et ex lychnite factitata inuenio. Omnia ãt hæc genera scalpturæ cõtumaciter re/
sistunt: partemqꝫ ceræ in signo tenent. E diuerso ad hæc sarda utilissima: quæ nomen cum
sardonyce communicauit. Ipsa gemma uulgaris: et primum sardibus repto. Sꝫ laudatissima circa
babyloniam cũ lapidicinæ quædam aperirent̃: hærens in saxi corde. Hocqꝫ mõ metallum apd'

psas d̃fecisse tradit̃. Sʒ inueniũt̃ compluribus aliis locis: sicut in ephire et asso ĩ india triũ generꝝ rubrum: & qd' demiũ uocãt a pinguedine: tertium qd' argenteis bracteis sublinit̃. Indicaq; plu/cente crassiores sunt arabicæ. Inueniũt̃ & circa leucada epiri: & circa ægyptum quæ bractea au rea sublinũt̃. Et in his ãt mares excitatius fulgent. Fœminæ pinguiores sunt: & crassius nitent. Nec fuit alia gemma apud antiquos usu frequentior. Hac certe apud Menandꝝ & Philomenem fabulæ supbiunt. Nec ullæ translucenti tardi⁹ suffuso humor̃ hebetant̃: oleoq; magis q̃ alio li/quore. Damnant̃ ex iis melleæ: & ualidius testaceæ.

De generibus topatii & callaite: & de gẽmis uiridibus nõ translucentibus Cap. viii.

EGregia etiamnũ topatio gloria ẽ: suo uirenti genere: & cũ repta est prælatæ omnibus. Id accidit in arabiæ insula: q̃ chytis uocat̃. In qua troglodytæ prædones: cũ diutius fame & tẽ pestate pressi herbas radicesq; effoderent: eruerunt topation. Hæc Archelai sententia ẽ: Iuba topation insulam in rubro mari a continente stadiis. ccc. abesse tradit: nebulosam: & ideo quæsi/tã sæpe a nauigantibus: ex ea cã nomẽ accepisse. Topazin enim troglodytaꝝ lingua significatio/nẽ habere quærendi. Ex hac primũ importatam Berenicæ reginæ: q̃ fuit mater sequentis Pto/lemæi a Philemone præfecto regis ac mire placuisse: & inde factã statuam Arsinoe Ptolemæi Philadelphi uxori quattuor cubitoꝝ sacratam in dlubro quod aureũ cognominabat̃. Recentissi/mi auctores & circa thebaidis alabastræ oppidũ nasci dicunt. Et duo eius genera faciunt prasoi/dem: atq; chrysopteron similẽ chrysoprasio: eius. n. tota similitudo ad succum porri dirigit. Est ãt amplissima gẽmaꝝ. Eadem sola nobiliũ limã sentit. Cæteræ saxo & cote poliũt̃. Hæc & usu atterit̃. Comitat̃ eam similitudine ꝓpior: q; auctoritate callais uiride pallens. Nascitur post ad uersa indiæ apd insulas caucasi montis phicaros ac asdathas amplitudine conspicua: sed fistulosa ac sordiũ plena. Sincærior multo pstantiorq; in carmania. Vtrobiq; ãt in rupib⁹ inuiis & geli/dis: oculi figura extuberans: leuiterq; adhærens: nec ut annata petris: sʒ ut apposita. Quaprop/ter scander ad eam pigritia pedũ equestres populos tedet: simul & piculum terret. Ergo euntes e longinquo incessunt: & cũ toto musco excutiunt. Hoc uectigal hocq; gestamẽ diutius in cerui ce gratissimum norũt. Is census: hæc gloria a pueritia dictoꝝ numeꝝ prædicantium. In quo ua ria fortuna. Quidam ictu primo cepere præclaras. Multi in secundo nullas. Et qdẽ callaides ta li sectura formãt̃: alias fragiles. Optim⁹ color smaragdi ut tamẽ apparet ex alieno ẽ q̃ placeat Inclusæ decorãt̃ auro. Auꝝq; nullæ magis dcẽt. Quæ sunt eaꝝ pulchriores: oleo: unguẽto: & ẽt mero colorẽ depdunt. Viliores cõstantius ĩ præsentant: neq; ẽ mutabilior alia aut mẽdacior uitri. Sũt q in arabia inueniri eas dicant in nidis auium quas melancholicos uocãt. Viridantiuʒ & alia plura sunt genera. Viliori ẽ turbæ prasi⁹. Cui⁹ alteꝝ gen⁹ sanguineis puntis abhorret. Ter tium uirgulis trib⁹ distinctũ ẽ candidũ. Præfert̃ his Chrysoprasius porri succum & ipa referente sʒ & paulum dclinans a topatio in auꝝ. Huic & amplitudo ea ẽ: ut cymbia ẽt ex ea fiant. Cylin/dri qdẽ celerrime. India has generat & nilion fulgoris si ante habeas breuis: & cũ intueare falla/cis. Sudines uero dicit & in syuero atticæ flumine nasci. Est ãt color fumidæ topatii: aut aliquã/do melleæ. Iuba in æthiopia gigni tradit: & in littorib⁹ amnis quẽ nilũ uocauim⁹: & inde nomẽ trahere. Non translucet malachites spissius uirens: a colore maluæ nomine accepto: reddendis laudata signis: & infantium custodia quadam innato contra picula ipsorum medicamine. Viret: & sæpe translucet iaspis: etiam si uictus a multis antiquitatis tamen gloriam retinens. Plurimæ ferunt eam gẽtes. Smaragdo similẽ indicæ. Cyprii dicũt glaucũ pinguemq;. Persæ aeri similem ob id uocãt ærizusa talis. Et iaspis ẽ cærulea circa thermodoontem amnẽ. In phrigia purpurea. In cappadocia ex purpurea cærulea: atq; ñ refulgẽs. Thracia indicæ similẽ mittit. Chalcidia tur bidam. Sʒ min⁹ refert nationes q̃ bonitates distinguere. Optima ergo quæ purpuræ quicq; hʒ secunda quæ rosæ: tertia quæ smaragdi. Singulis ãt græci nomina ex argumento deder̃. Quar ta apd eos uocãt boria cælo autumnali matutino similis: & hec erit illa: q̃ uocãt ærizusa. Simi/lis ẽ & sardæ: imitata & uiolas: Non minus multe spẽs reliquæ: sʒ oẽs in uitio: ceruleæ aut cry stallo similes: aut myxis. Itẽ beterizusa in ꝓprio uti arbitror cognomine: uelut e multis eiusdẽ generis composita gẽmis. Quam ob rem pstantiores funda claudũt̃: id est patentes nec pterq; margines auro amplectente. Vitiũ ẽ & breuis in iis nitor & longe splendẽs: & sal: & oia quae in cæteris. Et uitro adulterant̃: qd' manifestũ fit: cũ extra fulgorẽ spargũt: atq; nõ in se continẽt: nec in diuersa quae sphragidas uocant. Publico gemmarum dominio in iis tantum dato: quoniã optime signent.

De Iaspidum generibus Cap. ix.

TOtus uero oriens ꝑ mauletis tradit̃ testari ea: q̃ ex iis smaragdo similis ẽ: e petra p transuer sum linea alba pcingitur: & grammatias uocat̃. Quæ plurib⁹ poly calamos. Libet obiter ua nitatẽ magicã hic quoq; coarguer: qm̃ hanc concionantib⁹ utilẽ eẽ ꝓdiderunt. Est & onychipũ/cta: q̃ iasponyx uocat̃: & nubẽ complexa: & niues imitata: q̃ stellata rutilis punctis ẽ: & sali me/garico similis: & ueluti fumo infecta: q̃ capnias uocat̃. Magnitudinẽ iaspidis. xi. unciaꝝ uidim⁹:

formatāq; inde effigiē Neronis thoracatā. Reddet & p se cyaneo grā accomodato paulo ante iaspidis nomine: colore cæruleo. Optima scythica: dein cypria: postremo ægyptia. Adulterat maxime tinctura: idq; in gloria regis ægyptii adscribit: q prim⁹ eam tinxit. Diuidit āt hæc i mares fœminasq;. Inest aliqn & aureus puluis nō qualis in sapbirinis. Sapbirus enim & aureis punctis collucet. Cæruleæ & sapbiri raroq; cū purpura. Optimæ apd medos: nusq; tamē plucidæ Præterea inutiles scalpturæ interuenientib⁹ crystallinis cētris. Que uero sunt ex iis cyanei coloris: mares existimāt. Alius ex hoc ordo purpureis dabit: & ab iis discedentibus. Principatum amethysti indicæ tenēt. Sz in arabia ex ea quoq; pte quae finitima syriæ petria uocat: & i armenia minore: & in ægypto: & in galatia reperiūt: Sordidissime āt atq; uilissime in tharso & cypro. Causam nominis afferunt: q ulq; ad uini colorē accedens: prius q eum diguftet: in uiolam desinit. Fulgorq; qdam in illa purpure nō ex toto igneus: sz in uini colorē dficiens. Perlucent āt oēs uiolaceo colore: scalpturis faciles. Indicæ absolutū purpure colorē habēt. Ad hancq; tingentium officinæ dirigūt uota. Fundit āt eum aspectu leniter blandū: neq; in oculos ut carbūculi uibrat. Alterz earz gen⁹ dscendit ad hyacinthos. Hunc colorē indi sacon uocant: talemq; gemmaz sacodion. Dilutior uero ex eodē sapinos uocat. Eadē & paranites in contermino gētis arabiæ. Quartum genus colorē uini hz. Quintum ad uicinia crystalli descendit albicāte purpure diectu Hoc & minime pbat: qn precellens dbet eē in suspectu uelut ex carbunculo refulgens qdam in purpura leuiter roseus nitor. Tales aliq malunt pederotas uocari. Alii anterotas. Multi Veneris gemmā: qd maxime uidet d re & spetie & colore extremo gemme. Magoz uanitas resistere ebrietati eas pmittit: & inde appellatas. Et pterea si lune nomē ac solis scribat in iis: atq; ita suspēdāt collo e capillis cynocephali uel plumis hirudinis: resister ueneficiis. Iā uero quoquomodo adesse reges adituris. Grandinē auerter quoq; ac similia pspere & locustas: pdicatione addita: quā dmonstrant. Nam e smaragdis quoq; similia pmisere: si aquilæ scalperet: aut scarabei. Qu e qdē scripsisse eos nō sine contemptu & irrisu generis humani arbitror. Multū ab ea distat hyacinthos: tñ e uicino dscendens. Differentia hec: q ille emicans in amethysto fulgor uiolace⁹ dilutus est in hyacintho. Primoq; quoq; aspectu gratus: euanescit ante q satiet: adeoq; nō implet oculos: ut pene nō attingat: marcescens celerius nominis sui flore. Hyacinthos æthiopia mittit & chrysolithos: aureo colore translucentes. Preferunt iis indicæ. Et si uarie nō sint: bactrianæ. Deterrime āt arabicæ: qm turbide sunt & uarie: & fulgoris interpellati nubilo maculaz: ēt que lympidis contigere: ueluti scobe sua refertæ. Optimae uero sunt: q in collatione auri um albicare quadam argēti facie cogūt. Funda includūt pspicuæ. Ceteris subiicit aurichalcum. Tametsi iam exptes gēmaz usu appellāt aliq & chryselectri in colorē electri dclinantes: mati tinus aspectus iucundior. Ponticas dprehendit leuias. Quedam in iis duræ sunt ruffæq;: qdam molles & sordidæ. Bocchus auctor ē & in hispania reptas quo in loco crystallū dicit ad librametū aquae puteis defossis inde erutam. Et chrysoliton. xii [illegible] ondo a se uisam. Fiunt & leucochrysi: interueniēte cādida uena. Sūt in hoc genere capniæ. S[illegible] & uitreis similes: ueluti croco ifulgētes. Vitreæ uero in uisu discerni nō possint. Tactus āt deprehendit tepidior in uitreis. In eodē genere sunt melichrysi: ueluti p auz sincæro melle translucente: quas india mittit: qq; ad iniuriam fragiles Eadē & xystiō parit plebeiam ibi gemmam. Candidaz dux ē pederos: qq; pōt quæri: an in colore numerari dbeat toties iactari p alienas pulchritudines nominis: ado dcoris progatiua in uocabulo facta ē. Est & suū gen⁹ expectatione tanta dignū. Coeunt. n. i translucidam cristallum uiridis suo mō aer simulq; purpura: & qdā uini aureus nitor: semp extremus in uisu: sz purpura coronatus madere singulis uidet his & pariter omnib⁹. Nec gēmaz ulla ē liquidiō capiti iucunda: suauis & oculis. Laudatissima ē i indis: apd quos argenon uocat. Proxima apd ægyptios: ubi sesnites. Tertia in arabia: uez scabra. Mollius radiat pontica & asiatica. Ipsæ uero molliores sunt galatica: & tragica: & cypria. Vitia eaz langor: aut alienis turbari colorib⁹: & quæ cæterarum. Proxima candicantiū ē asteria principatū habēs pprietate naturæ: q inclusam lucē pupillæ modo quadam continet: ac transfundit cū inclinatione uelut intus ambulantem ex alio atq; alio loco reddēs: eadēq; contraria soli regerēs candicantis radios: unde & nomē accepit difficilis ad cælādū. Indice pfertur in carmania nata. Similiter candida ē quæ uocat astrios crystallo ppinquans in india nascens: & in pallenes littorib⁹ intus a centro: cui stella lucet fulgore lunæ plenæ. Quidam cā nominis reddūt: q strais opposita fulgorē rapiat: ac regerat. Optima in carmania gigni nullāq; min⁹ obnoxiam uitio. Ceraunia. n. uocari quae sit deterior. Pessimam lucernaz lumini simile. Celebrant & astroiten: mirasq; laudes eius in magicis artib⁹ Zoroastrē cecinisse. Quidam diligētius d ea pdunt. Astrobolon Sudines dicit oculis pisciū similem eē: & radiare candido i t solē. Est inter candidas & quae ceraunia uocat: fulgorē syderz rapiēs. Ipsa crystallina splendoris cærulei in carmania nascens. Albā eē Zenothemis fatet: sz habere intus stellam concursantē. Fieri & hebetes ceraunias: quas nitro & aceto p aliquot dies maceratas concipe stellā eā: q post totidem menses relanguescat. Sotacus & alia duo genera fecit cerauniæ: nigras: rubētesq;. Ac

ſimiles eas eē ſecuribꝰ. Per illas quae nigræ ſunt & rotunde urbes expugnari et claſſes: eaſq; be
tulos uocari. Quæ uero longe ſunt cerauneas. Faciunt et aliā raram admodū: et parthoꝝ magis
queſitā: qm̄ nō alibi inueniat̃: q; in loco fulmine icto. Proximum cerauniæ nomē apd' eos hꝫ: q̄
appellat̃ iris. Effodit̃ ī quadā inſula rubri maris: q̄ diſtat a beronice urbe. lx. milia paſſuum: ce-
tera ſui parte cryſtallus. Itaq; qdam radicē cryſtalli eē dixerūt. Vocat̃ ex argento iris. Nam ſub
tecto percuſſa ſole: ſpēs et colores arquus cæleſtis in ꝓximos parietes eiaculat: ſubinde mutās
magnaque uarietate ammirationem ſui augens. Sexangulam eē ut cryſtallum conſtat. Sed eſſe
aliquas ſcabris lateribus et angulis inequalibus dicunt. In ſole aperto ꝓiectas: radios in ſe recā-
dētes diſcutere. Aliquas uero ante ſe ꝓiecto nitore: adiacentia illuſtrare. Colores uero nō niſi
ex opaco reddunt: nec ut ipſæ habeant: ſꝫ ut repercuſſu parietē illidāt: optimaq; quæ maximos
arquus facit: ſimillimoſq; cæleſtibuſ. Eſt et alia iris cæræ ſimilis: et ꝑdura. Quam Horꝰ crema
tā tuſam ꝑ ad ichneomonū morſus remedio eē. Naſci āt in perſide tradit. Similis ē aſpectu: ſed
nō eiuſdem effectus quae uocat̃ zeros alba nigraq; macula in tranſuerſum diſtinguente cryſtallū
Expoſitis ꝑ genera coloꝝ principaliū gēmis: reliquas litteraꝝ ordine explicabimꝰ.

¶ De qbuſdam gēmis ꝑ alphabeti ordinē .Cap. x.

ACHATES in magna fuit auctoritate: nūc in nulla. Repta primū in ſicilia iuxta flumen eiuſdem
nominis: poſtea plurimis locis: excedēs amplitudine numeroſa: uarietatibꝰ diuerſis mutanti
bus cognomina eius. Vocat̃ enim phaſpachates: cerachates: ſardachates: hæmachateſ: leucacha
tes: dendrachateſ: uelut arbuſcula inſignis. Antachates cū urit̃ myrrhā redolēs. Coraloachates
guttis aureis ſaphiri modo diſtincta: qualis copioſiſſima in creta ſacra appellata. Putāt eam cōtra
araneoꝝ & ſcorpionū ictus ꝓdeſſe. Quod in ſiculis utiq; crediderim: qm̄ primum eius ꝓuinciæ
afflatu ſcorpionū peſtis extinguit̃. Et ī india inuentæ cōtra eadē pollēt: & aliis magnis miraculis
reddūt enim ſpēs fluminū nemoꝝ & iumentoꝝ: ēt ederæ & ſtatunculas: & equorum ornamēta.
Medici coticulas inde faciūt. Spectaſſe ēt ꝓdeſt oculis. Sitimq; ſedāt ī os additæ. Phrigiæ uiri-
dia nō hn̄t. Thebis ægyptiis reperte carēt rubentibꝰ uenis: & albis. Et hæ quoq; contra ſpen-
tes ualidæ. Eadēq; auctoritas & cypriis ē. Sūt ēt q maxime ꝓbent uitream ꝑſpicuitatem in his
Reperiūt̃ & in thracia circa oetham. Et in parnaſo: & leſbo: ac meſſenæ: ſimiles illitis floribꝰ &
rhodo. Aliæ apd magos differentiæ. Leoninæ pelli ſimiles potentiā habere cōtra ſcorpiones di
cunt̃. In ꝑſis uero ſuffitu eaꝝ tēpeſtates auerti: & præterea flumina ſiſti. Argumētū eē ſi in fer-
uentes cortinas additæ refrigerēt. Sꝫ ut ꝓſint leoninis iubis alligandas. Nam hiænæ pelli ſimi
lē abhominant̃: diſcordialē domibus. Eam uero quæ unius coloris ſit inuictā athlætis eē. Argu
mētū eius ꝙ in olla plena olei cocta cū pigmentis: & intra duas horas ſubferuefacta: unū colorē
ex omnibꝰ faciat minii. Acopis nitro ſimilis ē: pumicoſa aureis guttis ſtellata. Cū hac oleum ſub
feruefactū punctis laſſitudinē (ſi credimꝰ) ſoluit. Alabaſtrites naſcit̃ in alabaſtro ægyptii: & ī ſy-
riæ damaſco candore intercincto uariis coloribꝰ. Quæ cremata cū foſſili ſale: ac trita grauitates
oris & dētium extenuar̃ dicit̃. Alectorias uocāt in uētriculis gallinaceoꝝ iuentas cryſtallina ſpe
tie: magnitudine fabæ. Quibus Milonem crotonienſem uſum ī certaminibꝰ inuictū fuiſſe: uidri
uolūt. Androdamas argenti nitorē hꝫ ut adamas: quadrata: & ſemp teſſellis ſimilis magnis: pu-
tantq; nomē impoſitū ab eo: ꝙ impetus hominū: & iracundiaſ domet: Eadem ſit an alia argyro-
damas: auctores nō explicant. Antiphates nigra cōtra lucet. Experimentū eius ſi coquat̃ ī lacte
facit: n. hoc myrrhæ ſimile immiſſa. Eamq; contra effaſcinationes auxiliari magi uolunt. Arabi-
ca ebori ſimillima ē: & hoc uideret̃: niſi abnueret duricia. Quāq; putāt contra dolores neruorū
ꝓdeſſe habentibꝰ. Aromatitis & ipſa in arabia tradit̃ gigni. Sꝫ & in ægypto circa piſas ubiq; la-
pidoſa: & myrrhæ coloris & odoris ob hoc reginis frequentata. Aſbeſtos in arcadiæ montibus
naſcit̃: coloris ferrei. Aſpilatē Democritus in arabia gigni tradit ignei coloris. Eam oportere ca
meli fimo ſplenicis alligari. Inueniriq; in nido arabicaꝝ alitū. Et aliā eodē nomine ibi in leucope
tra naſci argentei coloris contra lymphatū habēdam. Atizoē in india & ꝑſidis acidiæ monte na
ſci tradit argenteo nitore fulgentē: magnitudine trium digytoꝝ ad lenticulæ figurā odoris iucū
di: neceſſariā magis regē conſtituentibus. Augites multis non alia uidet̃ eē q; quæ calais. Am-
phitane alio nomine appellat̃ chryſocolla in indiæ ꝑte: ubi formicæ eruunt auꝝ: in qua inuenit̃
auro ſimilis: quadrata figura: affirmat̃q; natura eius quæ magnetis: niſi ꝙ augere quoq; auꝝ tra
dit̃. Aphrodiſiace ex candida ruffa ē. Apiſtos ſeptenis diebꝰ calorē tenet excalfacta igni: nigra
ac ponderoſa diſtinguentibꝰ eam uenis rubentibus. Putant ꝓdeſſe contra frigora. Agyptillam
Iacchus intelligit ꝑ albū ſarda: nigraq; uena tranſeunte. Vulgus āt in nigra radice cæruleam fa-
cit. Balanitæ genera duo habēt ſubuirides: & corinthii æris ſimilitudine illa a copto. Hec ex tro
glodytica regione ueniūt medias ſecante flammea uena. Bratracchitas mittit & coptos. Vnā ra-
næ ſimilē colore. Alteram ebori. Tertiam rubentis e nigro. Baptes mollis: alioqn odore excel
lit. Beli oculus albicans pupillā pingit nigram e medio aureo fulgore lucentē. Hæc pp ſuam ſpe
tiem: ſacratiſſimo aſſyrioꝝ deo dicat̃. Aliā āt quā Belū uocant in arbelis naſci Democritꝰ tradit

nucis iuglandis magnitudine uitrea spetie. Baroptenus: siue botrypes nigra: sanguineis & albis nodis alligata dicit: ueluti portentosa. Botrytes alia nigra ē: alia pampinea incipienti uuæ similis Bostrychitē Zoroastres uocat crinibꝰ mulieꝝ similiore. Bucardia bubulo cordi similis: babylone tm̄ nascit. Broniea capitibꝰ testudinū similis: & tonitrua cadentia (ut putant) restingit: & fulmine ictu restinguit: si credimꝰ. Bole nimbo inueniūt glebæ similitudine. Cadmites eadem ē qua ostracitē uocāt: nisi ꝙ hanc cæruleæ interdū bullæ cingūt. Calais saphiꝝ imitat: candidior & littoroso mari similis. Chamites quibusdam uidet suū genꝰ habere plurimis spiris tumida: ut suo loco diximꝰ. Cappadocia & in phrygia nascit ebori similis. Calamiten uocant e turbido: feruntq; plures calaicas coniunctas simul inueniri. Catochites corsicæ lapis ē cæteris maior mirabilis: si uera traduntur: impositam manum. ueluti gummi retinens. Catopyrites e cappadocia ꝓuenit. Cepites: siue cepocapites candida ē uenaꝝ nodis coeuntibus candore imaginem regerens Ceramites testæ colorē hꝫ. Cynodiæ inueniūt in cerebro piscis eiusdem nominis candidæ & oblongæ: euentuq; mirandæ: si modo ē fides: ꝑsagare eas habitū maris nubilo colore aut tranquillitate. Cærites cæræ similis ē. Circos piris. Corsoides canicei hominis. Coralloachates corallo aureis guttis distinctæ. Corallis minio gignitq; in india & syene. Craterites inter chrysolithum & electꝝ colorē hꝫ ꝑduræ naturæ. Crocallis cæras ī presentat. Cissites circa copton nascit candida: & uidet intus habere partū: q sentiat ēt si credit. Calcophonos nigra ē: sꝫ illisa æris tinnitū reddit tragœdis ut suadēt gestāda. Chelidoniæ duoꝝ sunt generꝝ: hirundinū colorē: & alia ꝑte purpureæ nigris interpellantibꝰ maculis. Chelonia oculus ē indicæ testudinis: uel portentosissima magoꝝ mendaciis: melle enim colluto ore impositam linguæ futuroꝝ diuinationē ꝑstare ꝓmittūt qtadecima luna & silente tota die: decrescente uero ante solis ortū. Ceteris diebꝰ a prima in sextam horā. Sūt & chelonitides testudinū similes: ex quibꝰ ad tēpestates sedandas multa uaticināt. Eam uero quæ sit aureis guttis cū scarabeo diectam in aquā feruentē tēpestates tueri. Calorites herbacei coloris ē: quā dicūt magi eam inueniri in syllæ auis uētre congenitam ei: ferroq; includi iubent ad quedā ꝓdigiosa moris sui. Coaspites a flumine dicta ē uiridis: fulgoris aurei. Chrysolampis in æthiopia nascit pallidi coloris die: & noctu ignei. Chrysophis auꝝ uidet eē Cepionidæ in æolide nūc ad arneū pagū quondā oppidū nascūt multis coloribꝰ translucentes: alias uitreæ: alias crystallinæ: alias iaspideæ. Sꝫ & sordidis tantus ē nitor: ut imagines reddant ceu specula. Daphniam Zoroastres & Orchastres morbis comitialibꝰ demonstrant. Diadochos beryllo similis ē. Diphris duplex candida ac nigra: mas ac fœmina: gentile utriusq; sexus distinguente linea. Dionysias nigra ac dura mixtus rubentibꝰ maculis. Quæ ex aqua trita: saporē uini facit: & ebrietati resistere putat. Draconites siue dracontia e cerebro fit draconū: sꝫ nisi uiuentibus absciso: nūq; gemmascit: inuidia animalis mori se sentientis. Igit mos ē: ut dormientibꝰ animalibꝰ caput amputēt. Sotacus q uisam eam gemmā sibi apd regē scripsit: bigis uehi querentes tradit: & uiso dracone spargere omnia medicamenta: atq; ita ꝑcidere. Esse āt candore translucido nec postea poliri: aut artē admitter. Ecardia cognominat ecardiste. Vna ī qua nigra effigies cordis eminet. Altera eodē nomine uiridi colore: cordis spetiem representat. Tertia nigꝝ cor ostēdit reliqua sui ꝑte candida. Enorchis candida ē: diuisaq; fragmentis testiū effigiem representat. Exhebenum Zoroastres spetiosam & candidā tradit: qua aurifices auꝝ poliūt. Eristalis cum sit candida: ad inclinationes rubescere uidet. Erotylos eadē quae mepicoros & hieronnemō a Democrito laudat in argumētis diuinationū. Eumetris in bactris nascit: silici similis: & capita supposita uisa nocturna oraculi mō rdit. Eumetren Beli gemmā sanctissimi deoꝝ sibi assyrii appellāt porracei coloris supstitionibus gratā. Eupetalos quattuor colores habēt: cæruleum: igneū: minii: mali. Eureos nucleo oliuæ similis ē: strictæ concharꝝ mō nō adeo candida. Eurotias situ uidetur opire nigritiā. Eusebes ex eo lapide ē: ex quo tradit Tyri in Herculis tēplo facta sedes: ex qua dii facile surgebant. Epimelas fit: cū in candida gemma supne nigricat colos. Galaxiam aliqui galactiten uocant: simile proxime dictis: sed intercurrentibus sanguineis aut candidis uenis. Galactites ex uno colore lactis ē. Eandē dicūt leucogageā & leucographiā appellāt: & synephiten lactis succo ac sapore notabilē. In educatione nutricibus lactis fœcunditatē: infantium quoq; alligata collo saliuā facere dicit. In ore āt liquescere. Eādē memoriā adimer dicūt. Mittit eā & achelous amnis. Sūt q smaragdū albis uenis circunligatū galactiten uocēt. Galaicos argyrodamanti similis ē: paulo sordidior. Inueniūt āt binæ uel terne. Gasidanē medi mittunt coloris olorini ueluti floribus spersam. Nascit & ī arbellis. Hec quoq; gēma cōcipe dicit: & intra septū fateri cōcussa. Concipe āt trimestri spatio. Glosopetra lingue similis humane magnæ in terra nō nascit: sꝫ deficiente luna cælo decidere: & lenocinanti necessaria credit. Quod ne credamus ꝓmissi quoq; uanitas facit. Ventos. n. comprimi narrāt. Gorgonia nihil aliud ē ꝙ coralliū: nominis cā: ꝙ in duritiā lapidis mutat. Emollit marina fulminibꝰ: & typhoni resister affirmāt. Genianen eadē uanitate inimicoꝝ pœnas efficere ꝓmittunt. Heliotropiū nascit in æthiopia: africa cypro porracei coloris: sanguineis uenis distincta. Causa nominis: qm̄ diecta in uas aquæ fulgo

rē solis accedentē pcussu sanguineo mutat: maxime æthiopica. Eadem extra aquā speculi modo solem accipit: deprehenditq̧ dfectus subeuntē lunā ostendēs. Magoꝝ impudentiæ uel manifestissimū hoc quoq̧ exemplum ē: qm̄ ammixta herba heliotropio: quibusdam quoq̧ additis pcationib⁹ gerentem conspici negēt. Hepisthites quoq̧ speculi naturam hꝫ ī reddendis imaginib⁹: quanquā rutila. Experimentum est si feruentem aquam addita statim refrigeret: aut si in sole addita aridam materiam accendat. Nascitur in coryco. Hermodochos ex argumento uiriditatis in cādida gemma uel nigra: & aliquando pallida: ambiente circulo aurei coloris appellat̄. Hexecōthalithos in pua magnitudine multicolor: hoc sibi nomē adoptauit. Reperit̄ in troglodytica regione. Hieracites alternat tota miluinis nigricans ueluti plumis. Hymnites ouis piscium similis ē: & alia uelut nitro composita pdura alioqn. Hammonis cornu inter sacratissimas æthiopiæ gemmas aureo colore arietini corn⁹ effigiē reddens: pmittit̄ prædiuinans omnia repræsentare. Hormesion inter gratissimas aspicit̄ ex igneo colore radiās auro portāte secū in extremitatib⁹ cādidā lucē. Hyeniæ ex oculis hyenæ tabido ī uase īueniri dicūt̄: & si credim⁹: linguæ hōis subdite futura pdicere. Hematites in æthiopia qdē principalis: sꝫ & in arabia & africa inuenitur sanguineo colore: nō admittenda pmissis ad coarguendas barbaroꝝ insidias. Zachalias babylonius in his libris quos scripsit ad regē Mithridatem humana gēmis attribuit fata: has ñ content⁹ oculoꝝ & iocineꝝ medicina dcorasse. A rege ēt aliqd petituris ddit: & litib⁹ iudiciisq̧ interposuit in prœliis ēt eas salutares pnuntiauit. Est & alia eiusdem generis: q̄ uocat̄ henui ab indis xāthos appellata græcis e fuluo candicans. Idæi dactyli in creta ferreo colore pollicē humanū exprimūt Icterias lurido similis: ido existimat̄ salubris contra regios morbos. Est & alia eodē nomine liquidior. Tertia folio uiridi similis: latior priorib⁹: pene sine pondre: uenis luridis. Quartum gen⁹ in eodē colore nigris uenis dscendētibus. Iouis gēma candida ē: nō pondrosa: tenera. Indica gētium suaꝝ hꝫ nomē: subrusso colore: in attritu sudorē purpureū emanat. Alia eodē nomine candida: puluereo aspectu. Ion apd indos uiolacea ē: sꝫ raro saturo colore lucet. Lepidotes squamas pisciū uariis colorib⁹ imitat̄. Lesbias lesbi patriæ nomē habēs inuenit̄ & ī india. Leucoptalmos rutila alias oculi spēꝫ candidā nigrāq̧ continet. Leucopetalos candorē niuis ex auro distinguit. Libanochros thuris similitudinē ostendit: sꝫ ad succū mellis. Limoniates eadem uidet̄ quæ smaragdus. De lipare hoc tm̄ tradit̄: suffita ea omnes bestias euocari. Lysimachus rhodio marmori similis ē aureis uenis: polit̄ ex marmore: amplitudine in angustias cœunte: ut inutilia exterant. Leucochrysos fit chrysolito interalbicante. Mennonia qualis sit nō tradit̄. Media nigra ē a Medea illa fabulosa inuenta: hꝫ uenas aurei coloris: sudorē reddit croci: saporē āt uini. Meconites papauera exprimit. Mitrax a psis accepta ē: & rubri maris montibus: multicolor: contra solem uarie refulgēs. Meroctes porracea lacte sudat. Morion indica quæ nigerrimo colore translucet uocat̄ prōnion: in qua miscet̄ & carbunculi colos. Alexandrium ubi sardæ. Nascit̄ ī cypro tyro & galatia. Xenocrates & sub asperibus nasci tradit. Hæ st̄ gēmæ quæ ad sculpturas aptāt̄ Myrites myrrhæ colorē hꝫ: facieq̧ minimæ gemmæ: unguenti odorem attrita ēt nardi. Myrmedia nigra hꝫ eminentias similes uerrucis. Myrsinites melleū colorē hꝫ: myrrhæ odorē. Mesoleucos ē mediā gemmā candida distinguente linea. Mesomelas nigra uena quēlibet colorē secante p mediū. Nasomonites ē sanguinea nigris uenis. Nebrides Libero patri sacra nomē traxit a nebridū eius similitudine. Sūt & aliæ nigræ generis eiusdem. Nympharena urbis & gētis psicæ nomē hꝫ: similis hypodatæ. Orca barbari nominis & nigro fuluoq̧ ac uiridi & candido placet Ombria quā aliq notia uocant sicut cæraunia & broninea cadre cū hymbrib⁹ & fulminib⁹ dicit̄: eundēq̧ esse ēū habere quē brōea narrat̄. Præterea in aras addita ea tradit̄ libamenta nō amburi. Orites globosa spēs a quibusdam & syderites uocat̄ ignem nō sentiens. Ostratias siue ostracites ē testacea durior altera, achatæ similis: nisi q̧ achates politura pinguescit duriori: tantaque inest uis: ut aliæ gemmæ scalpanē fragmentis eius. Ostracidi ostrea nomē & similitudinē ddere Opphicardelon barbari uocant nigꝝ colore binis lineis albis includentib⁹. De obsidiano lapide dixim⁹ supiore libro. Inueniūt̄ & gemmæ eodē nomine ac colore nō solū in æthiopia indiaq̧: sꝫ ēt in samo ut aliq putant: & in littorib⁹ hispaniensis oceani. Panchros fere ex omnib⁹ coloribus constat. Panconus nō longior digyto: ne crystallus uidat̄: numero pluriū anguloꝝ cauet. Paneros qualis sit a Metrodoro nō dicit̄: sꝫ carmē Timaridi reginæ in eadē dicatū Veneri nō ineleigans ponit: ex quo intelligit̄ additā ei fœcunditatem. Quidam hāc pansebaston uocāt. Ponticarum plura sunt genera. Est stellata nūc sanguineis nūc atris guttis quæ inter sacras habet̄. Alia p stellis eiusdē coloris lineas hꝫ. Alia montiū, cōualliūq̧ effigies. Phiologinos quē & chrysiten uocant ostreæ atticæ assimilata: inuenit̄ in ægypto. Phenicites ex balani similitudine appellat̄. Phrycites oliuæ. Perileucos fit ab ore gemmæ ad radicem usq̧ cādido dscendente. Pæantides quas qdam grauidas uocāt pregnātes fieri: & parere dicūt̄: mediriq̧ pturientibus. Natales ī macedonia iuxta monumentū Tiresiæ inueniuntur: spēsq̧ ē eis aquæ glaciatæ. Solis gemma candida ē: & ad spēm syderis in orbe fulgentes spargit radios. Sagdam chaldei adhærescentē nauibus

habēt: inuenitur prasini coloris. Samothracia insula eiusdem nominis gemmā dat nigram: ac si/
ne pondre ligno similē. Sauriten in uētre uiridis lacerti harundine dsecti tradūt inueniri. Sarci/
tes bubulas carnes p̄sentat. Selenites ex candido translucet melleo fulgore: imaginē lunæ con-
tinens: redditqꝫ eam in dies singulos crescentis minuentisqꝫ numero: nasciqꝫ putatur in arabia.
Syderites ferro similis: & litigio illata discordias facit: quæqꝫ nascitur in æthiopia. Syderopœ/
cilos ex ea fit uariantibꝰ guttis. Spongites spongiæ nomē repræsentat. Synodontites e cerebro
pisciū est: q synodontes uocāt. Syrtitæ in littore syrtiū iamquidē lucania inueniunt melleo co/
lore croco refulgentes. Intus āt stellas continet languidas. Syringites stipulæ internodio simi/
lis: ꝑpetua fistula cauatur. Tricus ex africa niger ē: sꝫ tres succos reddit: a radice nigꝝ: medio san
guineum: summo candidū. Telirrhizos cinerei coloris aut ruffi candidis radicibꝰ spectat̄. Telicar
dios colore cordis ꝑsas apd quos gignit̄ magnope dlectat. Muculā appellāt thracia trium gene
rum ē: uiridis aut pallidior tertia sanguineis guttis. Tephrites nouæ lunæ spēm hꝫ curuatæ in
cornua quanuis cinerei coloris. Telicos oleæ nucleo similis uidtur: neqꝫ ē gemmæ honos: sꝫ lin
gentiū calculos frangit: pellitqꝫ. Veneris crines nigerrimi nitoris continēt in se spēm ruffi crinis
Veientana italica gemma ē: ueiis repta nigrā materiā distinguente limite albo. Zathenen ī me/
dia nasci Democritus tradit electri colore: & siqs terat in uino palmeo & croco cæræ mō lente/
scere: odore magnæ suauitatis. Zmilaces in euphrate nascit̄ ꝓconneso marmori similis: medio
colore glauco. Zoronysios in indo flumine nascitur: magorum gemma esse narrat̄: neque aliud
amplius d ea.

¶ De gemmis quæ a membris hominum cognomināt̄: & quæ ab animalibꝰ: & d iis quæ a cæteris rebꝰ. Cap. xi.

EST etiamnū alia distinctio: quā equidē fecerim subinde uariata expositione. Siquidē a mem/
bris corpoꝝ habēt nomina. Hepatites a iocinere. Stetiates singuloꝝ animaliū adipe nume/
rosa: Adureneis. Vriopthalmos ionice nascitur tres hominis simul oculos exprimēs: ab animali
bus cognominatur. Carcinias marini cancri colore. Echites uiperæ. Scorpites scorpionis aut co
lore aut effigie. Scarites scari piscis. Triglites muli. Aegophthalmos caprino oculo. Itē alia suil/
lo. Et a gruis collo geranites. Hieracites accipitris. Aetites a colore aquilæ candicante cauda.
Myrmecites innatā repentis formicæ effigiē hꝫ. Scarabeoꝝ cantharias. Lycophthalmos quat/
tuor ē coloꝝ ex rutilo & sanguineo in medio nigrū candido cigit̄: ut lupoꝝ oculi: illis ꝑ omnia
similis. Taos pauoni ē similis: item aspidi: quā uocari timicloniā inuenio. Arenaꝝ similitudo est
in hāmocryso uelut auro harenis mixto. Cēchrites milii granis uelut sparsis. Dyrites e truncis ar/
boꝝ: hæc & ligni mō ardet. Cissites in candido collucet ederæ foliis quæ totā tenent. Narcissi/
tes uenis ēt ederæ distinguit̄. Cyamea nigra ē: sed fracta ex se fabæ similitudinē parit. Pyrene
ab oliuæ nucleo dicta est: huic aliqn̄ inesse piscium spinæ uident̄. Chalazias grandinum & colo/
rem & figurā hꝫ adamantinæ duritiæ. Narrāt ēt in ignem additæ manere suū frigus. Pyrites ni
gra qdē: sꝫ attritu digytos adurit. Polizonos nigra multis zonis cādicat. Astrapiæ ī cādido aut
cyaneo discurrunt e medio fulminis radii. In phlegontide intus ardre quedā uidet̄ flamma: q̄ nō
exeat. In anthracitide sintillæ discurrere aliqn̄ uident̄. Enais sempꝰ rotunditatis absolutæ in can/
dore ē leuis: sed ad motū fluctuat intus in ea ueluti in ouis liquor. Polytryx ī uiridi capillat̄: sed
dflua comaꝝ facere dicit̄. Sūt & a leonis pelle & panteræ nominatæ leontios pardalios. Colos
appellauit chrysolitū aureꝰ. Chrysoprasum herbaceꝰ. Melleus melichrota: quanuis plura eiꝰ ge
nera sint. Melichros ē geminꝰ ꝑte flauus: ꝑte melleus. Crocias a croco. Polia canitiem quandā
sparti inducit: eandē duriorē. Nigra spartopolia. Rhodites a rosa ē. Melites mali coloris. Chal
cites ærei. Sicites fici. Rō nominū non est in borsycite in nigro: ramosa candidis aut sanguineis
frondibꝰ. Nec gemite uelut in petra candidis manibꝰ inter se complexis. Ananchitide in necro/
mantia dicūt euocari imagines deoꝝ. Synochide umbras inferoꝝ euocatas teneri. Dentritide al
ba dfossa sub arbore quæ cædat̄ securis aciē nō hebetari. Et sunt multo pluresꝫ: magisqꝫ monstri
ficæ: quibus barbari dedere nomina confessi lapides esse. Nobis satis erit in his coarguisse dira
mendacia.

¶ De gemmis nascentibꝰ & factitiis: & figuris gemmaꝝ Cap. xii.

GEmmæ nascūt̄ repēte nouæ ac sine nominibꝰ: ut lampsaci in metallis aurariis una inuenta: q̄
ꝓp pulchritudinē Alexandro regi missa fuit: ut auctor ē Theophrastꝰ. Coclides quoqꝫ nūc
uulgatissimæ famæ fiunt uerius q̄ꝫ nascūt̄ in arabia reptis in gentibꝰ glebis. Melle excoq tradūt
septenis diebꝰ noctibusqꝫ sine intermissione. Ita omni terreno uitiosoqꝫ puluere decusso purgatā
glebā artificū ingenio uarie distribui in uenas: ductusqꝫ maculaꝝ q̄ꝫ maxime uēdibili rōne sectan
tium. Quondāqꝫ tantæ magnitudinis fecere: ut equis regū in oriente frontalia atqꝫ ꝓ phaleris
pensilia facerent. Et alias omēs gemmæ mellis dcoctu nitescunt: præcipue corsici. In omni alio
usu acriora abhorrentes. Quæ uariæ sunt: & ad nouitatē accedere caliditate ingenioꝝ contingit
ut nomē usitatum nō habeant. Physes appellant uelut ipsius nature admirationē in iis uēdicātes

cũ finis nominũ nō sit: q̃ persequi nō equidē cogito: innumera ex græca uanitate cōficta. Indicatis nobilib⁹ gemmis etiam plebeis rarorꝫ generum dictu dignas distrinxisse satis erat. Illud modo meminisse conuenit increscentibus uarie maculis atqꝫ uerrucis linearꝫ: q̃ interueniunt multiplici ductu: & colore mutata sæpius nomina in eadem pleruqꝫ materia. Nunc cōmuniter ad omnium gemmarꝫ obseruationē pertinentia dicemus opiniones secuti auctorꝫ. Cauæ aut extuberātes uiliores uident̃ æqualibus. Figura oblonga maxime ꝓbatur: deinde quæ uocat̃ lenticula: postea clipeidos & rotunda: angulosis minima gratia. Veras a falsis discernendi magna difficultas. Quippe cũ inuentum sit ex ueris gemmis in alterius generis falsas traducere. Sardonices e cerauniis glutinant̃ gemmis ita ut deprehendi ars nō possit: aliunde nigro: aliunde candido: aliunde nimio sumptis: omnibus in suo genere ꝓbatissimis. Quinimmo ēt extant commentarii auctorum: quos nō equidē demonstrarim: q̃bus modis ex crystallo tingant̃ smaragdi: aliæqꝫ transluncentes. Sardonix e sarda. Item cæteræ ex aliis. Neqꝫ est ulla fraus uitæ lucrosior.

De ratione probandarꝫ gemmarꝫ Cap. xiii.

NOs contra rōnē deprehendendi falsas demonstrabimus: quando ēt luxuriam aduersus fraudem muniri decet. Præter illa quæ in principalibus quibusqꝫ generibus priuatim diximus. Translucentes matutino ꝓbari censent: aut si necesse est in quartam horā: postea uetant. Experimenta pluribus modis constant. Primũ ponder̃: si grauiores sentiunt̃: post hæc corpor̃. Fictitiis pustulæ in ꝓfundo apparent. Scabritia in cute. In capillamento frigoris inconstantia: prius q̃ ad oculos perueniat desinens nitor. Decussi fragmenti paulũ quod in lamina ferrea terat̃ efficacissimũ experimento excusant mangones gemmarꝫ. Recusant similiter & limæ probationem. Obsianæ fragmenta ueras gemmas nō scarificant. Fictitiæ scarificationis candicantiam fugiunt. Tantaqꝫ differentia ē: ut aliæ ferro scalpi nō possint: aliæ nō nisi retuso: uerꝫ omnes adamante: Plurimum autem in his terebrarꝫ ꝓficit feruor. Gemmiferi amnes sunt aoaxis: mater: ganges. Terrarꝫ autem omnium maxime india. Et iam peractis omnibus naturæ opibus: discrimē quoddam rerꝫ ipsarꝫ facer̃ conueniat. Ergo in toto orbe & in quacũqꝫ cæli conuexitas uergit: pulcherrima est omniũ rebus meritoqꝫ principatũ naturæ optinens italia rectrix parensqꝫ mundi altera: uiris: fœminis: ducibus: militibus: seruitiis: artium præstantia ingeniorꝫ claritatibus. Iam situ ac salubritate cæli atqꝫ temperie: accessu cunctarꝫ gentium facili: littoribus portuosis: benigno uētorum afflatu. Etenim contingit recurrentis positio in partem utilissimam: & inter ortus occasusqꝫ mediam aquarꝫ copia: nemorꝫ salubritate: montium articulis: ferorꝫ animaliũ innocentia: soli fertilitate: pabuli ubertate. Quicquid ē quo carere uita nō debeat: nusq̃ est præstantius: fruges: uinum: olea: uellera: lina: uestes: iuuenci. Ne equos q̃dem in tricariis præferri ullis uernaculis animaduerto. Metallis auri: argenti: æris: ferri: quandiu libuit exercer̃: nullis cessit. Et iis nunc in se grauida ꝓ omni dote uarios succos: & frugum pomorꝫqꝫ sapores fundit. Ab ea exceptis indiæ fabulosis ꝓxime quidē dixerim hispaniam quacunqꝫ ambit̃ mari.

Caii Plynii Secundi Naturalis hystoriæ Liber tricesimus septimus & ultimus Finit.
Parmæ impressus opera & impēsa Andreæ Portiliæ Anno Natiuitatis Domini. M.
CCCC.LXXX I. Octauo idus iulii. Regnāte Illustrissimo principe Ioanne Galeazo
Maria Duce Mediolani.

Andreas prodesse uolēs portilia multis
Gratum opus impressit plynion ære suo.
Temporibus priscis hunc bibliotheca tenebat
Principis: & magni diuitis: atqꝫ ducum.
Nunc emit omnis eum ciuis: quem gloria tangit:
Hũc emit argēto pauper: & ore legit.
Factis ære notis debet cum diuite pauper:
His debet: quisquis discere multa cupit.
Arte tua gaudere potes portillia multum:
Quæ facit ut uiuant omnia scripta: Vale.

CORRECTIONES.

In libro tertio ubi sermo fit ꝺ latinis populis: ita scriptū habēt mendosi codices. Cum his carmē in monte albano soliti accipe populi Albenses. In spectatæ fidei libris nō carmen scriptū est: sꝫ carnem: & ita ipse emendaui secutus hystoriam. Nanqꝫ in albano monte latinis populis uiscerationē quot annis romani dabant. M. Varronis ad hanc rem ptinentia uerba subieci. Latinæ feriæ dies conceptus dictus a latinis populis: quibꝰ ex Albano monte ex sacris carnem petere fuit ius cū Romanis. Liuius quoqꝫ libro. xxxiii. idem ꝺmonstrat his uerbis. Feriæ latinæ pontificū ꝺcreto instauratæ sunt: ꝙ legati ab Ardea quæsti in senatu erant sibi in mōte Albano latinis carnem: ut assolet: datam nō eē. Non ne hi duo celeberrimi scriptores apte monēt carnē apd Plynium legendā eē nō carmen: Eodē Seruius quoqꝫ grammaticus locuplex auctor accedit: qui in primo commentario sic scriptū reliquit. Viscera nō tm̄ intestina dicimꝰ: sꝫ quicquid sub corio ē: ut in Albano latinis uisceratio dabatᷣ: id ē caro. Et in septimo sup uirgilianū illud: populiqꝫ latini: ait qui intererant Albani montis uiscerationi.

In qnto locus p syllabæ adiectionē deprauatus ē: oppidū tachabrachia ciuium romanoꝝ: cū tabracha legendū sit: & ita correxi Iuuenalis testimonio: q locū ostēdens simiis frequentē inquit. Quales umbriferos ubi pandit tabracha saltus In uetula scalpit iam mater simia bucca. Nanqꝫ ī africæ ubi tabracha ē saltibus & latifundiis maximā simiaꝝ eē multitudinē Solinꝰ & Strabo tradunt. Possidonius quoqꝫ refert se in libyæ oram ꝺlatum siluam uidisse simiis plenā: quaꝝ aliæ super arboribꝰ: aliæ in terra sederent. Nōnullæ catulos haberent & ubera ꝺpēdentia: risisse itaqꝫ cū eas uberibꝰ graues cerneret: nōnullas caluas: quasdam ēt herniosas. Tabrachæ meminit Pōponius Mela. Tabracham Silius Italicus tyrium opus appellat.

In septimo ubi reꝝ inuentores enumeranᷣ scriptum legiᷣ Dedalum inuenisse lithocolliam. Nos exemplaria ꝗemendatissima secuti correximꝰ ichthyocollam. Est āt ichthyocolla glutinum e pisce factū ut nomē indicat: de qua sic scribit Plynius in. xxxii. ichthyocolla appellat piscis: cuius glutinosum ē coriū: idēqꝫ nomē glutino eius: & alibi ichthyocolla inquit erugat cutem. Cornelius Celsus medicamentis compluribus miscenda eē docet ichthyocollam.

In octauo ubi ꝺ equis fit mētio: correptores innemendatū locū reliquerunt: nō aduertentes hystoriā: sic enim scriptum est. Maximū uero eodē id est in capitoliū peruenisse habenas cū palma & corona effuso ratumena: q ibi uicerat. Ex his Plynii (simodo Plynio ascribenda sunt) uerbis nemo pfecto intelliget: ubi uicerit ratumena: & sensus erit mutilatus indignusqꝫ plyniana maiestate: nisi illud peruenisse habenas immutes: ut dicat: peruenisse a Veiis: & ita nos emendauimꝰ secuti hystoriæ fidē & maxime Plutarchū: q id ita clarissime refert: ut nihil amplius ambigendū sit. Scribit enim Veiis oppido ethruriæ: dū curule ediᷣ spectaculū ratumenā agitatorem uictorē & coronatū ex Hippodromo egredientē equoꝝ celeritate atqꝫ impetu romā usqꝫ fuisse raptatum eoqꝫ e curru excusso equos in capitoliū peruenisse. Solinus quoqꝫ idē breuiter refert: a Plynio ut arbitror acceptū. Ab hoc auriga ratumena romæ nomē ē inditum ratumenæ portæ. Auctores Festus Plynius & Plutarchus.

In decimo ubi fit mētio ꝺ his quæ inter se dissident: scriptū est Phalanges & aranei. Quid senserint hoc in loco correctores: cōiectare nō possum: nisi forte opinati sint legiones illas cuneosqꝫ macedonū: quas ipsi teste Liuio phalanges appellant: scriptoresqꝫ fere omnes celebrant ageᷣ discordias cū araneis. Quod ꝗridiculum sit sentire ēt insulsissimi intelligūt. Ego uero correxi sic. Phalangia & aranei. Est āt phalangiū ex genere araneoꝝ: quoꝝ noxii sunt morsus: ut scribit Plynius in. xi. corpus exiguū uariū acuminatū ad saltum ingredientiū. Phalangius teste eodē tricenos parit. Idem in. xxix. Phalangium ē italiæ ignotum: & pluriū geneꝝ. Et alibi. Phalangion græci uocant inter genera araneoꝝ. Cornelius Celsus in quinto. Vbi uero phalangium nocuit: præter eam curationē quæ manu redditᷣ sæpe homo ꝺmittendus est: soliū est. Quid multa hæc dictio apdꝰ Plyniū adeo est frequens: ut correptores existimem cū hoc præsertim locū nō emendarint obliuisciores fuisse Curione: q memoria ita fuit nulla: ut aliquotiens tria cū ꝓposuisset: aut quartū adderet: aut tertiū quæreret.

In. xiiii. ibi generosa uina referūᷣ: sic scriptum legiᷣ. Ceterano scilicet uino inter gallias cōsistit auctoritas. Quis quæso geographus: quis hystoricus ceteranos populos quoꝝ uina laudat Plynius illustrauit: uel nudis saltē nominibꝰ nuncupauit unqꝫ? Me hercule nullus. Atqui cū cerretanos in hispania nobiles fuisse legerimꝰ deprauatum pmutatis litteris locum sic emendauimus.

Cerretano inter gallias cõſiſtit auctoritas. Sũt enim Cerretani hiſpaniæ populi: q iuliani cogno minant: & q Auguſtani: ut auctor ẽ Plynius in. iii. Hoꝝ uina inter laudatiſſima locum habẽt: ut/ auctor eſt Plyni⁹: quæ Martialis in Xeniis ſetinis comparat. Cerretana nepos ponat: Setina pu/ tabis. Nõ ponit turbæ cũ trib⁹ illa bibet. Scio omnes fere eruditos uiros hactenus exiſtimaſſe Martialẽ hoc diſticho eẽ locutũ đ Cerretanis etruſcis. In quo exponendo nõ min⁹ errarũt ꝙ in illo: cuius lẽma eſt perna. Cerretana mihi fiat uł maſſa licebit de Menapis: lauti de petaſone uo rent. Crediderũt enim hoc quoq; ad Cerites ethruriæ referendũ. In quod manifeſtum erratum ne inciderẽt: potuiſſent Strabonis lectione admoneri ſic in tertio geographiæ ſcribentis: ubi de hiſpaniaꝝ ſitu habeẽ oratio. Media pyrenes loca conualles tenẽt: quas frequentes cultores ha/ bitant: quas ꝙ maxima hiſpaniæ portio cerretani tenẽt: a quibus multifariã pernæ condiũt can thabricis perq; ſimiles ꝓuentum nõ mediocrẽ hominib⁹ exhibentes. Quid his Strabonis uer/ bis lucidius eẽ põt: quid apertius: quæ clariſſime oſtendũt diſtichon Martialis non ad Cerites ethruſcos qui nulla condiendi pernas laude cenſenẽ: ſed ad cerretanos hiſpaniæ: quorũ pernæ celebranẽ eẽ referendũ. Nanq; cũ ex hiſpania & gallia. M. Varronis atq; Strabonis teſtimonio ſalſamenta mitterenẽ laudatiſſima: uideẽ Martialis eodẽ carmine tanq; confiniũ regionũ pernas coniungere uoluiſſe. Cerretanaꝝ uineaꝝ miram ubertatem ꝓuentumq; incredibilem Columela tradit in. iiii.

In. xvi. cum in omnib⁹ codicibus talis index ſit. De hedera quæ uocaẽ Similax: & eodẽ capite id uerbũ Similax ſæpius repetitũ ſit: fateor me quo min⁹ immutarẽ ſuperſediſſe. Veꝝ quẽadmo/ dũ fabulæ cõueniat nõ intelligo: quæ Milacẽ appellat: nõ ſimilacẽ. Ouidius. Et crocon in par/ uos uerſum cũ Milace floreſ. Et Plynius ab Ouidio nõ diſſentiens ait. Virgine eiuſdem nominis pp amorẽ iuuenis croci mutata in hunc fruticẽ. Huc accedit ꝙ in. xxiiii. ſcribens đ natura ederæ in medicina Milacẽ nuncupat: quã in. xvi. Similacẽ nominauerat: niſi exemplaria in hoc (ut eqdẽ arbitror) deprauata ſint: qđ ido facilius credere libet: cũ apđ eundẽ Plynium complures đpra/ uatos indices đprehenderim: đ quib⁹ alias loquar. Præterea ut ad ſimilacẽ redeam. Seſtius gra/ uis auctor Taxum arborẽ a quo toxica nuncupãẽ: uocari dixit a græcis ſimilacẽ: & eẽ in archadia tam præſentis ueneni: ut ſi q dormiãt ſub ea: cibũ ue capiant: moriãẽ.

In. xviii. cum correctores ita emendauerint: uel uerius đprauauerint: Seruius rex ouiũ boumq; effigie primũ aras ſignauit habuiſſe uideẽ qdam cõmune cum lacerta: cui animali memoria ineſt nulla. Nam dicant quæſo apđ quẽ idoneũ ſcriptorẽ iſtud unq; legerint: Cur nõ ad Plynium bo ni uiri: Si apđ alios nõ reperiebatis: recurrendũ cenſuiſtis: qui in. xxxiii. locum hunc ut nos cor/ rexim⁹: ita emendandũ eẽ đmonſtrat. Serui⁹ rex ouium boumq; effigie prim⁹ æs ſignauit: nõ ãt aras. Id hyſtoriæ fides exigit. Idẽ Plynius repetit: cuius uerba ex prædicto libro hæc ſunt. Ser uius rex prim⁹ ſignauit æs. Antea rudi uſos romæ Timæus tradit. Signatũ eſt nota pecudum: unde & pecunia appellata. Eodẽ accedit locupletiſſimas auctor Plutarchus: q ſcribit apparere in uetuſtiſſimis nummis inciſum ſignũ bouis: pecudis: ſuis ue.

In. xix. in mendoſis codicib⁹ uerbũ priſcũ priorib⁹ litteris ablatis mutilatũ ẽ: ubi ſcriptum legiẽ ædium: cũ legẽdũ ſit hæredium: & ſic ego correxi. Eſt ãt hæredium ut ait Feſtus prædium par/ uulũ: Et in legibus duodecim tabulaꝝ in horti ſignificatione ſemp nominaẽ hæredium. Inde hæ rediolũ uſurpat Columella: cuius uerba hæc ſunt ex libro primo. Ad eoſdem iuuencos & quat/ tuor iugeꝝ auium hærediolum redierit.

In eodẽ unius litteræ inuerſione mendũ admiſſum ẽ. Ita enim ſcriptum habẽt đprauati codices In ueterari uina ſucciſq; caſtrari: cũ ſcribendũ ſit Sacciſq; caſtrari. Atq uideor nimis leuia ſectari immo grauiſſima & nota digna. Non. n. ſono tã diſſimile ẽ Thais & Hermione: ꝙ ſenſu ſuccus & ſaccus. Nanq; ſi legendũ admiſeris: Vina ſuccis caſtrari: Qui ſenſus: Dii boni ꝙ ineruditus: ꝙ ridiculus: & plyniano acumini minime quadrãs erit confingendus e cogitanduſq;. Si uero ſaccis queadmodum nos emendauimus correxeris: & ſenſum đprehendes elegantẽ eruditũ & ex con/ ſuetudine romana ſumptum atq; a Plynio nõ diſcrepante. Nanq; romanũ inſtitutũ fuit uetus ui/ na ſacco lineo colare: ut eẽnt innocentiora. Ideoq; ait Plynius in. xiiii. đ uino loqueſ. Quinimo ut plus capiam⁹ ſacco frangim⁹ uires: & in. xxiii. utiliſſimũ inquit omnibus ſacco uiribus fractis. Hæc plyniana faciunt: ut æxtimem Martialẽ cũ đ egroto Tongilio loquereẽ in ſecũdo: ſic ſcrip tũ reliquiſſe. Cecuba ſaccenẽ quæq; annus coxit opimi: id eſt ſacco coleẽ: cũ ſicceẽ paſſim legaẽ. Ita enim ſalubriora purioraq; redebãẽ. Vnde & in. xii. ait. Turbida ſollicito tranſmittere cecu/ ba ſacco. Oratius quoq; in. ii. ſermonũ morẽ hunc tranſmittendi uina p ſaccum tetigit eo uerſu.

Integrum perdũt lino uitiata saporẽ. Vbi Porphirio exposuit: sacco colata. Et Martialis in apo-
phoretis. Pauperiore mero tingere lina potes.

In. xxv. legiť Gallia sagittas in uenenato helleboro tingunt. Nos correximus in uenatu aucto-
rem secuti. A. Gellium uiꝝ ut Augustinꝰ ait multũ facundiæ scientie: q eadem referens ex Ply
nio sumpsisse se indicat: sic scribens in. xvi. Preterea id scriptum est in Plynio Legimꝰ gallos in
uenatibus tingere helleboro sagittas: ꝙ iis ictæ exanimatæ feræ teneriores ad epulas fiant. Ex
his Gellii uerbis lucido apparet apud Plyniũ legendũ eẽ in uenatu: ut ipse emendaui: nõ ãt in ue
nenato. Eiusdem quoqꝫ Gellii auctoritas fecit: ut alteꝝ quoqꝫ locũ in eodẽ. xxv. deprauatũ cor-
rigerẽ. Ita enim scriptũ est. Mithridatis inuentũ autumant in anatũ ponticaꝝ miscere antidotis
qm̃ ueneno uiuerent. Que sunt hec portenta uerboꝝ: ꝗ concisa sententia: ꝗ indecora constru-
ctio: nisi illud in anatũ ponticaꝝ sic emendes. Sanguinem anatũ ponticaꝝ: cuius rei nõ me aucto-
rẽ habebis: sed Gelliũ sic scribentẽ in noctibꝰ acticis. Anates ponticas diciť edendis uulgo ue-
nenis uictitaꝝ. Scriptũ ẽt a Leneo Cn. Pompeii liberto Mithridatẽ illũ ponti regẽ medicinae rei
& remedioꝝ id genꝰ solertẽ fuisse: solitũqꝫ eaꝝ sanguinẽ miscere medicamentis: quae digerendis
uenenis ualent: eumqꝫ sanguinẽ uel potentissimum eẽ in ea confectione. Quid his Gellii uerbis
manifestius: quid lucidius eẽ potest: quibꝰ idẽ enarrat qď Plynius. Qui ẽt ipsemet Plyniꝰ apte
demonstrat ita corrigendum eẽ: ut ego correxi: cuius uerba ex libro. xxix. hec sunt. Coagulum
quoqꝫ agninũ aduersus omnia mala medicamẽta pollet. Item sanguis anatũ ponticaꝝ.

In. xxviii. sic scrptũ est. Medeť phytocampes uenenis. Ego uero pmutatis litteris emẽdaui pi-
tyocampes. Est ãt pityocampe uermis siue eruca nuces pineas infestans: ut docet Plynius sic scri
bens in. xxiii. usus contra cantharidas buprestí: pinoꝝ erucas: quas pityocampas uocant Dictio
composita ex pytia & campe. Pitya uero inter genera nucũ pineaꝝ numerať: e pinastris singula-
ris remedii aduersus tussim: ut Plynius refert in. xv. Ab hac arbore pitya salamin pityusa ẽ nun-
cupata: ut auctor ẽ Strabo in. ix. quemadmodũ & aliã in hispania insulã pityusæ nomẽ inde esse
sortitã scribit Diodorus in. vi: Campe uero ẽ eruca infestans maxime hortensia: cuius meminit
Columella hoc uersu. Voluiť ad terrã distorto corpore campe.

In. xxxiii. uerbũ barbaꝝ ꝑ latinissimo: insolens ꝑ usitato elegantissimoqꝫ receptũ ẽ: gratotasiũ
ꝑ græcostasi. Sic enim scriptũ ẽ. Flauius ædiculã æream fecit in gratotasio. Nõ inficiabor igno
rare me qd sit gratotasium: immo ingenue fatebor. Quod si qs correptores interroget: qd id si-
gnificet: nescio qd mussitabunt: & dictionẽ tanꝗ inauditã portentosamqꝫ reformidabũt. Ego ue
ro correxi in græcostasi. Grecostasi ãt locꝰ erat romæ substructus sub dextra curiæ hostiliæ su
pra comitiũ: ubi nationũ subsisterent legati: q ad senatũ essent missi. Is græce costasis: ut inter-
pretať. M. Varro: appellať a græcoꝝ legatis ibi subsistentibus. De græcostasi meminit Cicero
in epistola ad Quintum fratrẽ his uerbis. Deinde eius operæ repẽte a græcostasi & gradibꝰ cla-
morẽ satis magnum sustulerunt.

In. xxi. nec hoc qdẽ præteribo: ꝓprium pictoris nomẽ deprauatũ ẽ: ubi sic legiť. Sicyon ex in-
genio Pausiani. Nos uero docente Plynio correximꝰ: ex ingenio Pausiæ: & ita correctores Ply-
niũ secuti auctorẽ emendare potuissent: nisi lethargo oppressi ceruario similes extitissent: cui ẽt
in fame mãdenti si respexerit cibi subrexit obliuio. Nanqꝫ Plynius in. xxxv. clarissime ostendit
Pausiam pictorẽ nuncupatũ fuisse nõ Pausianum: cuius uerba hæc sunt. Pausiam Sicyonium pri-
mũ in hoc genere nobilẽ. Vbi ei omnia illa ne forte alium putes ascribit: quæ in. xxi. retulerat.
Alibi quoqꝫ inqt Pausiæ filius & discipulus Aristolaus. Quin ẽt Porphirio pictorẽ nobilẽ fuis-
se Pausiam scribit: a quo tabellã pausiacã nominauit Oratius. Vel cũ pausiaca torpes insane ta-
bella. Cæteꝝ nõ hoc solũ hominis nomẽ in Plynio deprauatũ legiť (id enim leuissime ferendũ
foret) sed tot ego deprendi inuersa & ab hystoriæ fide discrepantia: ut ista priuatim uolumẽ nõ
epistolam requirant.

C.PLYNII SECVNDI REGISTRVM

a
Primum uacat
C.PLYNIVS
C.PLYNII
singulis
b
sorio: Sarsenis
Celso: Virgilio
Solone lycio
c
C. PLYNII
hinc redeamus
uissima prima
diebus clxx.
d
Iam primum
autem proceri
motus enimuero
campo flu
e
M.coloniæ
ora incipit
tesq; ortus
pandosia
f
medium colligitur
tingitaniæ
ea.c.p.
g
Oppidũ ceranyus
oppidum mastya
tractus ad
in cyrum
h
Boccin furumĩ
comparabatur
ars nulla
allatum illi
i
Aliis animalibus
in primis
nam quod ad
K
Soluit cauda
lentophonon
ubera non
l
Corpori sensum
seruariq;
hoc animalium
m
Alitem fulmine
de uncos
sed ii plumam
pugnacitate

n
Tundi qualiter
ubicunque
pariunt
de animalibus
o
Asinis longior
celebratæ
mentis aspe
myrrham
p
Numæ decretorum
litteræ diuersitate
de uitium natura
gerunt item
q
de persico
ualidam
mature ruunt
esse folio maximo
r
Hocq; alias
firmioremq;
pus autem
cesuræ qui
s
Quæ custodienda
primum omnium
iuga altiora
uitium gene
t
Furfuribus
sculinum fœmi
num longius
mus uolumine
u
Brem in plenilunio
lino minimum
& circũfodi
uirides
x
Porro sect
præcipue
itum
acia aloes
y
Loremacci
& augurium
pura natione
uitilia
z
Decocto
scripsere
inueteratæ
&
De aceto
condilomata

A
C.PLYNII
dus est
extenuat
harundinis
B
Quã fœniculi
ut iumentis
monia &
uomitionibus
C
Medicinæ
sanguinis
sonchum
uinum bibere
D
Miraculum
potestatum
si extenuata
uero illito
E
Quoque
argumenta
oneret
ac regum
F
Aqua illinire
ne aranei
araneus
statielas
G
C.PLYNII
priusq;
xa natura
aa
C.PLYNII
ciæ annulosq;
aureis
sum ex ea
bb
Mironem
e priore
quæ circa
incudes
cc
Ma eius
ipse diligentior
eam fuisse
liquidum
dd
His signa
se ac uelut
luxatis
tyramno
ee
Nucis iuglandis
habent
corectiones

